1-E. 7.

Digitized by Google

[illegible] Napoli si trova un vaso
[illegible] degli Etruschi col nome dell' Artefice
[illegible] pag: 314 [illegible]
[illegible]

Vedi Prelim: de mon. ined. di Winckelman p: 91
si parla d'un liberto Pittore e cita Volpi: Tab: Ant:
[illegible] p: 17.

Per Dedalo e Fidia vedi Vol: 13. dell' [illegible]
pag: 174 e 192
Vedi [illegible] Iscrizioni pag: 323 e 314

Digitized by Google

Digitized by Google


FR. JUNIUS DE PICTURA VETERUM

Digitized by Google

FRANCISCI JUNII F.F.

DE

PICTURA VETERUM

LIBRI TRES,

Tot in locis emendati, & tam multis accessionibus aucti, ut plane novi possint videri:

ACCEDIT

CATALOGUS,

Adhuc ineditus, Architectorum, Mechanicorum, sed præcipue Pictorum, Statuariorum, Cælatorum, Tornatorum, aliorumque Artificum, & Operum quæ fecerunt, secundum seriem litterarum digestus.



ROTERODAMI,
Typis REGNERI LEERS,
MDCXCIV.

Digitized by Google

LECTORI BENEVOLO
JOANNES GEORGIUS GRAEVIUS
S. D.

EN tibi, Lector, desideratissimam Viri summi Francisci Junii de Pictura Veterum secundam editionem, infinitis in locis emendatam, & tot pulcherrimis locupletatam accessionibus, ut non interpolata, sed plane recens & novum opus videatur esse. Nam cum primum editos hos Commentarios eorum parens videret tantopere probari ab omnibus, qui & eruditionis interioris, vulgoque togato ignotæ, laudibus, & artis scienter pingendi intelligentia in primis eminebant, ut illorum auctoritate verteretur ex Latino in Britannicum, & Belgicum sermonem, manum denuo illis admovit, & in iis elimandis ac perpoliendis multum temporis & studii consumpsit. Ut vero dies diem docet, atque ipse Junius omne genus scriptorum iterato nocturna diurnaque manu versando, plura indies congerebat ad penum hanc exquisitæ elegantiæ observationibus, & illustrioribus præstantissimorum auctorum locis instruendam, tanta copia rerum egregiarum hanc commentationem amplificavit, ut quicunque φιλόκαλοι & φιλομαθεῖς id non ignorarent, mira illam videndi cupiditate flagrarent, acerrime quotidianoque quasi convitio novam efflagitantes ejus editionem. Hujus tanti desiderii sitis ut expleretur, summo mihi opere contendendum duxi. Complures anni sunt, cum hoc nomine compellavi Virum Nobilissimum, Dionysium Junium, cujus parenti, Senatori Groeningano, Franciscus Junius hæc scripta migrans in Britanniam commiserat. Nec difficilem se mihi præbuit in iis ad me curandis, cum fidem ei dedissem, me daturum operam ut quam primum subjicerentur prœlis; quam tamen tam facile quam speraram liberare non potui. Nam jacuerunt aliquamdiu temporum iniquitate, & fatuitate quorundam hominum sua bona non intelligentium. Quamvis autem serius spe tua, Lector, meisque votis prodeant, gratulaberis tamen tempori huic, ingenuis artibus tam infesto, cum nec classicorum feralis cantus, nec horridus militum clamor, qui ubique gentium illis obstrepit, potuerit deterrere Regnerum Leersium, eximium

mium virum, ab instituto magnis impensis & perquam nitide hoc opus publicandi. Nec ego dubito, quin operæ istius, quam navavit rei litterariæ, pretium sit laturus. Accedunt Picturæ Veterum Indices præstantium Artificum, &, quæ illi aut pinxerunt, aut finxerunt, aut condierunt, operum, veterum monumentis celebratorum. Hi nunquam antehac lucem publicam adspexerant. Quantopere illos expetierint viri docti cognosces, ne de aliis dicam, ex epistola magni Hugonis Grotii his subjecta. Vale. Trajecti Batavorum, postrid. Kalend. Maji cIↃ IↃc xciv.

VITA

VITA
FRANCISCI F. F. JUNII
Auctore
JOANNE GEORGIO GRAEVIO.

Natale solum Francisci Junii est Heidelberga, nobilissima & amoenissima urbs ad Nicrum, Palatinatus Rhenensis caput, diu tam Palatinorum Principum, quam Musarum celebris sedes, sed quae fuit funesto hoc bello extincta, soloque aequata. In hac editus est anno nonagesimo primo superioris seculi. Pater ei fuit summus ille Theologus, Franciscus Junius, Biturix, quem non tantum illustravit singularis rerum divinarum scientia, sed & eruditionis multiplicis & diffusæ copia. Testimonio sunt Codinus de officiis Palatii, & magnae Ecclesiae Constantinopolitanae, ab illo in Latinam linguam conversus, & ejus annotationes cum ad hunc scriptorem, tum ad Manilium, epistolas Ciceronis ad Atticum, & Tertullianum. Tantam eruditionem ornabat rara & mirifica quaedam ingenii moderatio, multis insignibus spectata documentis in ecclesiis constituendis & optima fundandis disciplina, nec non in controversiis, si quae oriventur, sedandis ac sopiendis, non exasperandis, ac leniter ferendis iis, qui non plane eadem illi sentiebant in capitibus non nullis doctrinae Christianae. Matrem habuit & natalium dignitate, & eximiis animi corporisque dotibus conspicuam foeminam, Joannam, Simonis de l'Heremite, Toparchae Petinasartii, Scabini Antwerpiæ filiam. Hujus quoque gentis fuit Daniel Eremita, vir politissimus & disertissimus, cujus elegantia non modo juveni conciliavit Josephum Scaligerum, Isaacum Casaubonum, aliosque illius memoriae viros magnae doctrinae, sed & Principum Italiae, cum per illam iter faceret, praecipue Magni Etruriae Ducis, Ferdinandi Medices benevolentiam illi peperit, ut Ejus Comitatui adscriberetur, & postea cum illius Oratore mitteretur ad Romanum Imperatorem, & plerosque Principes Germaniae. De qua profectione duae in manibus doctorum sunt epistolae, multo elegantiae & urbanitatis sale persperfae, licet non nemini videantur esse justo dicaciores, sed quae in lucem post ejus fata sunt datae. In illa, in qua de Principum aulis, quas lustrarant, agit, multa desiderantur, quae tamen olim apud amicum meum, Marquardum Gudium, qui Regi Daniae fuit à Consiliis, vidimus. De utriusque generis majoribus Junii plura si expetis scire, vita est inspicienda Patris, quam ipse memoriae prodidit, sed Paullus Merula post ejus obitum divulgavit. Anno CIↃ IↃ XCII deliberatum fuit Parenti remigrare in patriam ad Henricum Magnum Galliarum Regem. Cum transiret Belgicam Foederatam Praepotentes Ordines Bataviae illi detulerunt Provinciam in Academia Leidensi docendi sacras litteras, quam magno celeberrimi illius Athenaei & Ecclesiae cum fructu administravit ad annum secundum hujus seculi, quo ex vivis excessit. Filius in his terris adolescebat. Cum aetas ferret, animum coepit ad Mathematicas disciplinas applicare, & bellicis artibus se dedere, hoc consilio, ut, cum se corroborasset, stipendia faceret sub ductu Arausionensis Principis. Sed cum post bellum

pactis

pactis induciis duodecenniibus componeretur anno CIↃ IↃC IX, *aliam vitae rationem iniit totum se mancipans cum ceterarum optimarum artium, tum praecipue sacrarum litterarum studiis. Hoc tempore collegit, digessit, & publicavit Patris sui scripta. Dein contendit in Galliam, & anno* CIↃ IↃC XX *ex illa trajecit in Britanniam, gratus ubique doctis & bonis omnibus propter ingenii doctrinaeque praestantiam, & morum temperatorum mirificam suavitatem. Captus amoenitate beatae illius insulae, & benevolentia virorum illustrium, qua tantum complectebantur hospitem, sedem ibi fixit, receptus in familiam illustrissimi Arundelliae & Surriae Comitis, & ipsos annos* XXX *in illa transegit. Quo tempore hos de Pictura Veterum libros condidit, qui Amsterodami typis mandati sunt à Guilielmo Blavio. Litterarum commercium ei tum intercedebat cum viris maximis, Hugone Grotio, Claudio Salmasio, Gerardo Joanne Vossio, cum quo soror Junii erat nupta, Jacobo Usserio, Archiepiscopo Armachano, ac non paucis aliis, quos eruditionis solidioris, spectataeque probitatis opinio super ceteros extulerat sui temporis & loci homines. In Anglia cum incidisset in multos veteres Anglosaxonicos libros, illam coepit linguam excolere, quam cum ad Belgicam, quae ei erat vernacula, Germanicam & Anglicam illustrandam, veraque pervestigandas origines plurimum facere cognosset, multum studii & operae in illa perdiscenda collocavit. Huic addidit postea cognitionem omnium veterum linguarum Septentrionalium, Gothicae, Francicae, Cimbricae, quae & Runnica dicitur, Frisicae. Unde didicit ex illis solis multas etiam Francicae, Hispanicae, Italicae linguae, qua nunc illae gentes utuntur, vocum origines & propriam notionem erui posse. Nam Gothi, Vandali, Franci, Burgundi, Allemanni, cum fatiscente Romano imperio illas terras occupassent, sermonem patrium illis intulerunt, cujus multa supersunt etiam nunc non obscura vestigia, quae ab illo deprehendi possunt, qui non expers est veterum istarum linguarum. Post annorum triginta moram in patriam tandem rediit Junius, precibus sororis, & aliorum necessariorum expugnatus. Nihil, cum revertisset ad suos, de gravissimis laboribus, & acerrima contentione rimandi prisca Septentrionis monumenta, vel aetas ingravescens relaxavit. Itaque totus erat in contexendis Anglosaxonicis, Francicis, & Cimbricis Lexicis ac Glossariis, & explanandis antiquissimis harum gentium scriptoribus. Specimen primum hujus suae industriae & doctrinae Amsterodami edidit anno* CIↃ IↃC LV *observationes in Willerami Abbatis Francicam Paraphrasin Cantici Canticorum, quam olim in lucem protraxerat Lugduni Batavorum Paullus Merula, vir clarissimus. Cum omni cura cogitationeque in hoc studiorum genere versaretur, & incredibili assiduitate urgeret hoc institutum, audivit saepius in occidentali Frisia pagos & oppidula esse, Worcomum, Staveram, Molqueram, qui vetere Frisica lingua intaminata uterentur, cujus magna esset affinitas cum Anglosaxonica; sed quae ab aliis Belgis non intelligeretur. Inflammatus studio haec penitius indagandi, relictis rebus & necessitudinibus in Frisiam illam interiorem contendit, ubi duos vertentes annos egit. Cum pectus implesset, cujus maxime cupidus erat, scientia, regressus ad Batavos bona quadam fortuna nactus est antiquissimum illum codicem Gothicum, qui argenteus dicitur, quoniam quatuor Euangelia litteris argenteis Gothicis in illo fuerunt descripta. Huic describendo, & dilucidando totum se dedit, brevique, cum id unice ageret, tam longe in incognitae linguae cognitione processit, ut non longe post Gothicam hanc Euangeliorum interpretationem cum Glossario Gothico publici juris*

ris faceret, cui adjiciebatur eorundem sacrorum librorum Anglosaxonica versio vetusta, praesidio codicum manuscriptorum emendata, cum observationibus viri doctissimi Thomae Mareschalli. His omnibus linguis imbibendis cum satis diu insudasset, vidit, quod & privatim apud omnes, quibus cum agebat de hac doctrina, tum publice testatus est, Gothicam esse matrem omnium ceterarum Teutonicarum linguarum, ex qua profluxerit vetus Cimbrica, monumentis Runarum posteris tradita, nec non Suecica, Danica, Norwegica, Islandica, quibus illius plagae homines isto tempore suas animi cogitationes explicant. Ex Anglosaxonica, quae & ipsa aut propago est Gothicae, aut illius soror germana, & ejusdem matris filia, manavit Anglica, Scotica, Belgica, Frisica vetus. Ex Gothica & Saxonica orta est Francica, quae Germanicae superioris parens est. Harum veterrimarum linguarum, & dialectorum, quae ex illis ductae sunt, cognitionem invicto studio, & incredibili assiduitate non primus tantum assecutus est, sed & solus, viam secutus nullius ante tritam vestigiis. Fuerunt quidem, qui ante Franciscum in Anglosaxonica & Francica scrutanda non nihil curae studiique posuerunt, Cimbricae navavit operam Olaus Wormius, Gothicam ante hunc, uti & ceteras junctim, attigerat nemo, nisi quod de litteris priscis Gothorum commentariolum ediderat anonymi scriptoris, cum paucis quibusdam versibus Gothicis, ex antiquo illo Werdensi codice, qui argenteus vulgo audit, Bonaventura Vulcanius, celeberrimus sua tempestate Graecae linguae Professor Lugduni Batavorum. Post Junium, cum ille viam munivisset ad has quatuor linguas longo situ squalidas & sepultas revocandas in lucem rei litterariae bono, vir pereruditus, Georgius Hickesius, ecclesiae Anglicanae Presbyter, semitam a Junio factam ingressus, institutiones Grammaticas Anglosaxonicas & Gothicas conscripsit, quibus adjecit Rudolphi Jonae Grammaticam Islandicam, & Catalogum veterum librorum septentrionalium, qui in Anglia habentur, quorum magna pars debetur Francisco Junio. Is plurimas reliquit lucubrationes, quibus obsoletas has linguas explicavit, inter quas est Glossarium quinque linguarum, in quo illarum origines ex vetustis illis monumentis indagavit, quod summe reverendus, & de Ecclesia & re litteraria praeclare meritus Episcopus Oxoniensis, Joannes Fell, ὁ μακαρίτης, XI voluminibus describi nitidissime curavit, ut typis mandaretur, ut & uberrimum commentarium in Tatiani Harmoniam IV Euangeliorum Francicam, & alia plura, quorum seriem inferius videbis, quae omnia legavit Oxoniensi Academiae, cujus antistites nulli dubitamus operam daturos, ne tanto thesauro diutius careant patriarum antiquitatum studiosi. Triennio antequam moriebatur Junius in Britanniam remigravit, ut plures ibi Anglosaxonicos codices, quos nondum triverat, in Cottoniana tamen nonnullisque bibliothecis aliis servari norat, excuteret, ut, quae moliebatur, quantum posset, absolute perficeret, ac consummaret. Biennium posuit Oxonii in maxima dignatione apud omnes, ultimum vero vitae suae annum exegit Windsoriae apud sororis suae & magno parente non minorem filium, Isaacum Vossium, qui, quamvis esset peregrinae conditionis, in Collegium tamen Canonicorum, ut loquuntur, Windsoriensis ecclesiae singulari gratia Regis Potentissimi Caroli II, magnae eruditionis & ingenii fama & commendatione parta, suo fuit cooptatus merito, qui & ipse fatis est functus ante paucos annos. Apud hunc Junius annos natus octoginta sex beatam tandem animam exhalavit placidissime, doctrina, virtute morumque integritate vix ulli sui temporis secundus. Non tam morbo, quam senectute, cum cursum suum peregisset

ſet natura, ſolutus eſt. Firma fuit valetudine, ut proſperrima per omnem aetatem ſine ulla corporis offenſione uteretur, quamvis totos dies a ſummo mane uſque ad noctem incumberet litteris, & rariſſime, nec unquam niſi negotiorum ratio id ei quaſi imperaret, prodiret in publicum. Hora quarta matutina ſurgebat tam bruma, quam ſolſtitio, ſtabatque ante pluteos in Muſeo, uſque ad prandii horam, quae erat prima pomeridiana. In pluteis iſtis poſiti erant quinque Lexica illa, quae adornabat, & commentarii in veteres ſcriptores Teutonicos. In haec referebat quicquid in illo, quem evolvebat, codice dignum obſervatu animadvertebat. Hora prima prandebat, ſequente corpus exercebat vel in area ſubdivali ambulando contentius, aut etiam ſubſultim non nunquam currendo, aut, ſi id non ferret aſperior tempeſtas, per omnes ſcalas in coenaculum aſcendendo valetudinis tuendae cauſſa. Hora tertia recipiebat ſe in Muſeum, & interrupte ad octavam veſpertinam penſum quaſi ſuum texebat. Tum coenabat, & tam in prandio quam in coena libenter veſcebatur. A coena cubitum ibat. Itaque nemo mirabitur Junium, quamvis avia & tetra caligine, nec non vepribus & dumis horrida loca peragraret ſolus, tantum tamen ſpatii tam feliciter confeciſſe, & tot reliquiſſe volumina rerum adhuc ignotarum plena, qui improbum illum laborem, & indefeſſum ſtudium cogitat quod conferebat in has lucubrationes. Eadem aſſiduitate fuit olim verſatus in evolvendis Graecis Latiniſque omnis generis ſcriptoribus, antequam Teutonicarum linguarum ſtudio ſe totum dediſſet, quos ipſe multos vidi in ejus bibliotheca, compoſitos cum antiquis codicibus, & perpetuis ad marginem appoſitis annotationibus explanatos. Inde tanta Latinae dictionis munditiés in ejus ſcriptis, ut nullo ſuorum aequalium diligenter & emendate ſcribendi laude inferior eſſet; inde & tanta locorum inſignium ex interioribus Graeciae & Latii penetralibus delibatorum copia fuit ei praeſto, cum in egregio hoc opere de Pictura Veterum elaboraret. In aſſiduitate tanta licet invitus admodum avocaretur ab his, quibus inſudabat, curis, tam longe tamen aberat omnis moroſitas ingeniique triſtitia, quae ſolet eſſe propria iis, qui a luce hominum & celebritate alieniores omne tempus & operam domi ſuae in doctrinae & litterarum ſtudiis conſumunt, praecipue ſenes, ut nihil ſene noſtro fieri poſſet ſuavius & facilius. Quicunque illum inviſebat, mira quadam excipiebat comitate, doctiſque & jucundis fabulis retinebat. Ipſe teſtis ei eſſe poſſum tantae humanitatis & dulcedinis, qui cum adoleſcens Amſterodami tum in ſororis aedibus degentem officii cauſſa tertio quoque die ſalutarem, ſemper tanquam primae admiſſionis homo non modo hilari vultu in Muſeum ejus recipiebar, ubi per aliquot horas mecum confabulabatur cum de aliis rebus litterarum ſacra ſpectantibus, tum praecipue de ſuis obſervationibus, quibus vernaculae linguae origines & vim ex illis carioſis membranis expiſcatus erat, ſed & invitabar, quoties digrediebar, ut ſaepius ad ſe reviſerem. Alii quoque hoſpites & adventores, qui optimarum artium ſtudiis tenebantur, aeque faciles habebant aditus. Nec minor in illo morum erat integritas & caſtitas, ſingularisque pudor & ingenuitas, ac ſummum bene de aliis merendi ſtudium, ut ab omnibus, qui ejus virtutes non ignorabant, amaretur & coleretur tanquam homo ex aurei ſeculi reliquiis, qui non compendii ſpe, non ancupio famae, non ambitionis fumo ductus litteras colebat, ſed ut patriae & ſtudioſorum commodis ſerviret. Statura erat humili, facie graciliore, ſed commoda membrorum omnium aequitate. Windſoriae in arcis ſacello cathedrali,

li, ut vocant, est conditus. Ejus vero imago scite a praestantissimo pictore Van Dyckio descripta in Oxoniensi Academia est dedicata. Cui honorarium etiam tumulum cum elogio marmori inciso benigna illa studiorum mater poni jussit, monumentum sui in tantum virum studii, & memoris legatorum animi, quod his addidimus. In terra illa situs est Junius, quam semper vivus mire aestimavit, & omnibus in omni sermone praetulit. Cum in hanc suam Britanniam ultimo tramitteret, credidit fidei cognati sui Viri Nobilissimi Francisci F. N. Junii, qui tum temporis ab Illustribus Groeningensium Ordinibus ad consessum potentissimorum Ordinum Foederatae Belgicae, qui Hagae Comitum est, delegatus erat, hos commentarios, quos nunc vides, de Pictura & veteribus Artificibus, & illorum operibus. A parente venerunt ad filium, cui, qui eos mecum communicavit, acceptos referes. Vale Lector.

LECTOR,

Verbo te monitum volo, in anno natali Junii Grævium secutum esse perbrevem memoriam ejus vitæ, quæ ad eum Groeninga erat missa, non viso epitaphio Oxoniensi. Si verior in hoc est designatio illius anni, ut videtur probabilior esse, qui ex Isaaco Vossio, aut ipso Junio ante mortem ejus hæc nosse poterant, non natus fuit octoginta sex, sed octoginta octo cum obiret. Hæc isthic notare visum est, ne te illa sententiarum offendat discrepantia.

EPITAPHIUM.

FRANCISCO JUNIO,

FRANCISCI JUNII BITURIGIS FILIO,

NOBILITATE GENERIS, INTEGRITATE MORUM,

E T

OMNIGENA DOCTRINA CONSPICUO VIRO,

NATO HEIDELBERGÆ ANNO SALUTIS MDLXXXIX,

QUI PER OMNEM ÆTATEM

SINE QUERELA AUT INJURIA CUJUSQUAM

MUSIS TANTUM ET SIBI VACAVIT,

UNIVERSITAS OXONIENSIS,

C U I

SCRIPTA ET MONUMENTA LABORIS SUI

MORIENS PENE NONAGENARIUS COMMISIT,

IN GRATI ANIMI SIGNIFICATIONEM

LUBENS MERITOQUE

TITULUM POSUIT.

ANNO MDCLXXVIII.

I N

Google

IN
OXONIENSI BIBLIOTHECA
habentur hæc
FRANCISCI F. F. JUNII SCRIPTA,
quæ illi legaverat.

GLossarium V linguarum Septentrionalium. Hoc describendum curavit Joann. Fell ὁ μακαρίτης, Antistes Oxoniensis, IX voluminibus, quæ sunt excudenda sumtibus Universitatis Oxoniensis, auspiciis Gilberti Ironside S. T. P. Coll. Wadham Præfecti, & Academiæ Procancellarii.

Bedæ Historia Ecclesiastica tota notis illustrata Junii.

Chronologia Saxonica collata cum MS. & additione trium schedarum auctior.

Lambardi Latina emendata, ac variis notis illustrata.

Eadmerus ex editione Seldeni. Quædam in Seldeni notis ac spicilegio emendata.

Spelmanni Psalterium Saxonicum interlineare collat. cum MS.

Douglas's Translation of Virgil with marginal Notes.

Chaucerus per totum notis quibusdam illustratus.

Caedmonis Paraphrasis cum conjecturis extemporaneis & indiculo.

Somneri Lexicon Saxonicum cum variis lectionibus ex MSS.

Multi præterea scriptorum Anglosaxonicorum veteres codices, ut & multorum ἀπόγραφα, quæ ipse Junius manu sua ex veteribus membranis excerpsit & descripsit, in illa bibliotheca Oxoniensi custodiuntur, quorum indices habes in appendice Cl. Hickesii ad Grammaticam Islandicam p. 139 & sequentibus.

In Willerami Paraphrasin Cantici Canticorum notæ Francisci Junii longe auctiores.

Tatiani Monotessaron cum præfatione Victoris Episcopi Capuæ, cum annotationibus amplissimis Junii, in quibus comparantur cum Francica, Gothica & Anglosaxonica.

Vocabularius, qui inscribitur Teutonista edit. 1475, fol. interspersis per totum notis Junii.

Ejusdem auctarium notarum in Tatianum, justum volumen in 4.

Otfridi Euangeliorum liber, nitidissime scriptus cum indice Capitulorum à Junio parante novam editionem.

Annonis Archiepiscopi Coloniensis vita. Rythmice,

Glossarium Theotisco-Latinum cum notis secundum litteras Alphabeti in diversis fasciculis: A. Chartis 27 ex Bibl. Vossii. B. Chartis 56 ex eadem. C. Chartis 22 cum appendice ex eadem. D. Chartis 43 cum appendice ex eadem. E. Chartis 20 ex eadem. F. ex eadem penu libraria descripta.

Dictionarium Francicum mutilum, carens initio A. B. C.

Dictionarium alterum Francicum. Hæc duo in fasciculis sunt. Alterum etiam plenum.

Plures alios veteres Francicos libros manu sua descriptos, & Frisicos, reliquit Junius bibliothecæ Oxoniensi.

Leges Frisiorum, cod. MS. cum notulis quibusdam in margine Junii.

Liber legum Frisicarum impressus, in fine mutilus, cui ex Ubbone Emmio Junius nonnulla præmisit, cum ejusdem notis adspersis passim margini.

Jus Comitatus Frisiæ ex cod. Werneri Emmen, & aliæ leges Frisicæ ex Simonis Gabbamæ MSS. cum notis Junii.

Digitized by Google

FRANCISCI F. F. JUNII

DEDICATIO

editioni primæ apud Gulielmum Blaeu CIↃ IↃC XXXVII procuratæ præfixa.

Serenissimo, Potentissimo, Invictissimoque

MONARCHÆ CAROLO,

DEI GRATIA

MAGNÆ BRITANNIÆ, FRANCIÆ, & HIBERNIÆ REGI, FIDEI DEFENSORI, &c.

SERENISSIME PRINCIPUM,

Annus nunc agitur sextus decimus, quod in calamitoso concussi Orbis motu inclytum Britanniæ vestræ regnum, veluti intimum quendam festæ pacis recessum ac sinum, ingressus, & in nobilissimam familiam Arundellianam, commendantibus Lanceloto Wintoniensi olim Episcopo, & Guilielmo tunc Episcopo Menevensi, nunc Archiepiscopo Cantuariensi, adscitus, ex voluntate illustrissimi Arundelliæ & Surriæ Comitis, omnibus fere probatissimorum auctorum scriniis excussis, non Artificum modo historiam, sed & Artium imitatricium naturam, penitius inspicere atque annotare cœpi. Quamvis autem non tam me vinceret præstandi quod exigebatur fiducia, quam negandi verecundia; latius se tamen aperiente materia, plus quam imponebatur oneris sponte suscepi: simul, ut pleniori obsequio demererer tantum Heroëm, qui hunc minime ingratum laborem injunxisse videbatur: simul, ne vulgarem viam ingressus, alienis denuum vestigiis insisterem. Dum in his sum, non potui non subinde grato erga Deum opt. max. ac vestram Majestatem animo recolere, quantum sit illud, quod Majestate vestra publicæ pacis gubernaculis admota, cuivis detur altum ac pingue otium jucundissima quiete in literarum studiis collocare. Quamobrem etiam non annorum, sed sæculorum prorogatione Majestatem vestram dignam judicant, quotquot idonea studiis suis obsequendi tempora porro exoptant. Omnes virtutes vestras enumerare nunc locus non est, nec Majestas Vestra splendida elogia libenter audit. Id propter, ut certa

quædam

Digitized by Google

quædam sacra non nisi silentio peraguntur, ita sincero quodam animi affectu tacitas laudes Vestras admirari malo, quàm divinum istum cælestium virtutum consensum impari prædicatione devenustare. Siquidem in una Majestate vestra, vel ipsa fatente Invidia, præter cæteros Reges illa res clarior est, quam in Julio Cæsare extollit Salustius, quod prius defessi sint homines laudando atque admirando animi magnitudinem, clementiam, & benignitatem Vestram, quàm Vos faciendo, quæ gloria sempiterna digna sunt. Neque deerunt, qui animum hunc Vestrum seris pandant nepotibus. Ibit in sæcula Vestrum nomen, summque ei decus constabit, quamdiu uspiam virtuti locus habebitur. Ut taceam (si tacere liceat, quod imprimis huc facit) summum erga omnes bonas Artes studium: quo fulgentissimo insigni, tanquam salutari quodam sidere, conspicua Majestas vestra caliginem superioris ævi feliciter disjicit, pacifici status ornamentis undique conquisitis. Hinc ista orbi Britannico circumfusa serenitas: hinc pristina decora ubique revirescunt: hinc est, quod undequaque sæculum aurescit. Artes passim restituis, conservas, auges, cumulas, velut unicus dispensator felicitatis, justitiæ norma, optimorum Principum exemplar. Artificum delectissimos luculentis honorariis ornatos & novis commodis auctos, ad arduam generosissimæ Artis curam sedulo obeundam invitas atque excitas. Non est itaque, quod Antiquitatem, fœcundissimam bonarum Artium nutricem, sæculo huic nostro quidquam invidisse putemus. Rarus quidem est Apelles, rarus Phidias: fateor: quia non inveniunt fautores suos, cùm rari sint rerum Domini, qui tam excelsas mentes foveant atque in aulas suas benigne evocent. Nascuntur quidem etiam nunc innumeri Artifices: neque enim est, quod sola Arte fieri putemus, aut voto, aut suffragiis, ut Consules: sed non stimulantur ad majora, non pelliciuntur ad virtutum fastigia honestis stipendiis. Excitarentur dubio procul magnæ ac cælestes animæ, si Principum cordatiores Vos tanta Majestate circumfusos atque acribus publicæ pacis curis intentos, literas pariter atque omnes humaniores Artes efflictim amare ac fovere, non audirent modo, sed re ipsa nobiscum quotidie experirentur. Vestro certe exemplo docentur omnes, quàm non injucundum, nec inutile oculorum atque animi delinimentum otii suavitas post seria ac severa negotia humanis mentibus commendet. Advertit ea res exteri quoque hominis animum: neque putavi diutius mihi fastidiendas aut negligendas Artes illas, quas non Regia modo Majestas vestra, sed tot ac tales florentissimi Regni proceres usque adeo studiose colunt atque suspiciunt. Quoniam tamen nullas ego hîc voluptates oculis, quos eruditos & bene exercitatos esse oportet, usurpare poteram; animo, quidquid illud est, perspiciendum duxi, illustrissimo præsertim Comite celeusma præbente. Altior itaque cupido invasit præcepta à proprio corpore veluti sejuncta & minutatim sparsimque in veterum monumentis discerpta congerendi, & in justæ Artis formam digerendi, ut aliquam Picturæ veteris imaginem, vel saltem qualemcunque imaginis umbram, animo complexus, commendatissimarum Artium amœnitatem pernoscerem. Nescio, an benigna hominum judicia mihi debeam polliceri; abunde felix, si tenuem quandam rei totius imaginem conformasse existimer: nam politæ & consummatæ gloriam, nec spero, nec affecto. Quum vero magni interesse arbitrentur omnes, talia ut scripta viris principibus sint commendata, & à benigno illorum judicio gratiam aliquam atque aditum commodum, ubi ubi opus est, assequantur: timide aggressus sum negotium, quo facilius efficitur, ut ii, qui nobile aliquod magnæ dedicationis patrocinium affectant,

ctant, molesti magis, quàm officiosi, fuisse videantur. Gestiebat quidem animus jamdudum, votiva hac tabella, nomini Vestro appensa, specimen aliquod meæ in Majestatem vestram observantiæ ac devotionis exhibere. Majestas etiam vestra libello huic famam, id est, vitam datura videbatur. Nimirum de sæculorum omnium judicio securus est, qui probatus est Vestro: & multa valde pretiosa ideo videntur, quia sunt templis dicata. Quid facerem? adeo multa interim pertentabant conscium pudorem meum, ut non sine tacito quodam æstuantis animi horrore periculosam insolentissimi ausi aleam posse subiri putarem. Majorem sciebam Majestatis vestræ celsitudinem, quàm ut descensuram huc sperarem: præterquam quod occupationibus Vestris publico bono parcendum erat: neque poteram tanti nominis majorem habere reverentiam, quàm si timerem profanare. Tot ac tantis remoris occurrentibus, ac tantum non proterve irruentibus, jam jam repudiaturus videbar consilium, quod primum intenderam; quum variis cogitationibus circumactum bona spe implevit Vir reverendus & principalis judicii Vestri favore ad majora provectus, cujus mentionem silentio hîc præterire nefas habuissem, nisi ipse voluisset. Obsecutus itaque ejus Viri consilio, cujus mihi autoritas pro ratione sufficere debebat, Picturam veterem venerabundus offero Majestati vestræ: munus, si una censetur scriptione mea, sane pertenue; si animo, magnum; si rei dignitate, lectissimum: neque enim me movet, quod ignava depravati sæculi ingenia sublimem illam divinarum Artium vim, quam assequi non possunt, contemnere atque elevare student. Nimirum in arduo posita est Ars, & exiguis humani ingenii viribus altior, barbaro feroque ingenio ignaviam suam pertinaciter foventes despicit, aut clarissima luce sua caligantes eorum oculos obruit. Summa res, summæque rei pulcherrima cognitio fautorem atque approbatorem summum nacta, suo apud omnes, hoc est, summo loco erit: suimet adhæc subpudebit illos, qui dementer credunt, hoc argumentum esse Græculum nogotium, & meditamentum futile, si augustissimos Serenissimi vultus Vestri radios, toti terrarum orbi illustrando jam dudum datos, ad tenues hosce conatus meos flectere non gravaberis. Triumphat profecto, & porro triumphabit tanto Mæcenate Pictura. Nam quis posthac eam spernere audebit, quam viderit Majestati Vestræ in pretio esse? Scio quidem mihi apud plerosque pro laboris modulo laudem non processuram: quam tamen si Majestas vestra indulserit, majorem laudem, quàm laborem invenero. Si in homine peregrino deprehendes aliquid, quod non displiceat, unius Vestri judicio laudatus, titivillitii non faciam, quidquid viles gumiæ, vel bacchantes Dindymeni, insaniant: gratiam enim & genium, quem à me non habent, laboribus hisce Majestas vestra dabit, si Vestro eos nomini consecrari lubenti animo patiatur. Non potui itaque, nec debui quærere, cui has meas qualescunque lucubratiunculas commendatas mallem. Omnino Majestati Vestræ consecrandus fuit liber, qui Vestro in regno, Vobis potissimum vires inspirantibus, natus est, & crevit spe favoris Vestri consequendi. Invitavit quoque me ad majorem scribendi diligentiam favor Vester orbi notus, quo Artifices antiquorum gloriæ æmulos mirifice complecteris; quo nunc quotidie cœlestem illum spiritum, in multis alioquin aut sponte elanguescentem, aut sordidis curis oppressum, exsuscitas; quo singulorum in Vos studia animosque incredibiliter accendis. Ut cursum semel institutum constanter tenerem, effecit sublimis illa Majestas Vestra, ad quam cursum dirigebam. Non potui desperare, Vos spectans: & quemadmodum militem animat in prælia Regis magni præsentia; ita me viva Vestri recor-

datio

datio semper alacrem, semper recentem, reddidit. Vester ille affectus omnibus, qui magnas Artes feliciter tractant, expositus atque obvius, faces animo meo mirifice subdidit; eoque dulcius mihi fuit placere Vobis hac in parte, quo dulcius Vobis est bene mereri de hisce Artibus; quod, ut nunc sunt mores, vere est sæculum corrigere. Unde etiam usu venit, ut ambigam, Vestræne Majestati acceptius, an commorientibus passim bonis Artibus & Moribus, utilius quid dare potuerim. Multorum enim animos pravis exemplis imbutos morbus hic jam olim invasit, plurimum vitiis, parum virtuti operam dare. Et certe quis iste est urbicarius mimologus, qui tanta fingere, vel in Comœdiis ludere, aut in Tragœdiis personare possit, quàm nunc fiunt plurima? ex quotidianis hoc & in frontem incurrentibus satis constat. Pace bonorum liceat dixisse; ipsi recti bonique vindices quàm non raro nefaria atque pudenda patrant? hanc animorum labem, ut ut seria tegant, otium prodit. Quotusquisque enim honestas atque innoxias recreationes sectatur? Neque mirandum est, si nemo in hac contagione sapere potest, nisi qui probitatis constantibus exemplis animum firmet ac pectus muniat. Sola Majestas Vestra inventa est, quæ inveteratæ nequitiæ magno restitit exemplo: sola Majestas Vestra quotidianum incorruptæ voluptatis specimen ex nutu Vestro pendentibus subditis suppeditat; cum post ardua Regni negotia fessum animum oblectatura nusquam dignius occupari posse otium docet, quàm in elegantissimarum Artium contemplatione. Tali certe retro sæcula cathartico egere visa sunt. Quare posthac danda nobis erit opera, ut Vestro exemplo, dum alii voluptatibus serviunt, aut inhiant auro, aut captant honores, aut mensarum asseclæ de bellorum summa disputant inter pocula; neque illorum voluptates contempsisse, neque ambitionem carpsisse, neque vanitatem traduxisse; sed amœnissimi elegantissimique studii nobilitatem magno constantique animo prosecuti esse videamur. Superest votum ad supremum illum beatæ perennitatis arbitrum Deum, ut Majestatem Vestram, Orbis universi bono sceptris admotam, perdiu perennet. Preces ad Majestatem Vestram subdo minutas, ut sublimis ejus dignitas, cum humanitate certans, humiles hosce conatus meos non tam pretio sui, quàm Vobis placendi studio, æstimare dignetur. Si ex hoc qualiscunque obsequii genere, Majestati Vestræ exploratum esse sensero, quanta cum alacritate serviam nomini, laudibus, æternitati Vestræ: haud diu certe quæram, quod Majestate Vestra magis sit dignum: nihil enim non faciam, ut claro patrocinii Vestri apud omnes testimonio æternum gaudeam appellari

MAJESTATIS VESTRÆ

observantissimus humillimusque cliens,

FRANCISCUS JUNIUS F. F.

††† EPI-

EPISTOLA
HUGONIS GROTII
ad
FRANCISCUM JUNIUM.

MAgnas tibi gratias ago, Juni doctissime, pro donato mihi libro tuo de Pictura Veterum, qui ipse vivam habet ingenii eruditionisque tuæ picturam. Miror diffusam lectionem, judicium, ordinem, & quæ ex cunctis artibus ad hanc artem ornandam attulisti. Plane simile mihi videtur hoc opus tuum illis imaginibus quæ è lapillis diversicoloribus compaginatis fiunt, qualis illa Satyri Epigrammate Græco celebrata, & Theuderici Gothorum Regis memorata Procopio. Delectat varietas, multoque magis ex ista varietate consurgens pulchra species. Rogo te ut multa des nobis similia: ut vero Pictorum veterum nobis des nomina operaque, etiam ex promisso te convenio. Quo magis videas legisse me libri tui omnia, quæro quæ quid sint apud Claudianum vela Judaica. Scis Judæis impermissum ullam exhibere animantis effigiem vel in velis. Cogita an legendum *Lydiacis quæ pingitur India velis*: aut si quid habes melius, ad nos scribe. Ita etiam parte me levabis sollicitudinis quæ me movet, ut quotiescunque aliquem ex Anglia video, ex eo de te tuisque rebus inquiram. Quod si pateris & hoc adjici, meo ut nomine comiter salutes viros egregios, Seldenum, Patritium ὁμώνυμον [*cognominem*] tuum, Petlæum, & si qui his similes sunt alii, ad multa merita tua, quibus obstrictum me habes novum hoc adjeceris. Lutetiæ 31 Maji 1638.

Tuus toto animo,

H. GROTIUS.

ALIA EJUSDEM AD EUNDEM.

MUltis nominibus te amo, Juni doctissime, & abs te vicissim amari magni facio. Scis quàm vetus hæc sit inter nos amicitia, quàm firmas radices egerit. Cæterum in iis quæ nuper scripsi perlecto tuo de Veterum Pictura libro, cave credas quicquam à me huic amori datum. Sicut in causis judices, ita ex actis pronuntiant ut amici inimicique non discernant personam, ita mihi in scriptis alienis facere mos est. Et in hoc quidem quo certius mihi constet judicii mei ratio, exquisivi & aliorum virorum eruditissimorum sententias, quas omnes cùm meæ congruentes repererim, quæ ultra restabat dubitandi causa? Beasti me quod D. Seldeno & D. Patricio Junio memoriam mei renovasti. Plurimum ipsis debeo & publico nomine, ob labores ipsorum quibus humanum genus sunt demeriti, & privato, quod multis argumentis comperi eos mihi oprime velle. Beneficium quod ultro offert D. Patricius Junius, faciendi mihi copiam lectionum variantium, quas è Græcis codicibus misit Cyrillus, maximi facio ut debeo, neque tantum gratissimum erit id munus, sed & operam dabo ut id quàm plurimis prosit. Venit jam ad vos D. P. Reigersbergius, cui uxor mea matertera est. Nemo est cui eum libentius quàm tibi commendem. Rogo igitur tuo consilio efficias, ut hæc peregrinatio ei fiat quàm utilissima. Talis autem erit, si te tuique similes noverit. Vale quàm suavissime. Lutetiæ 23 Septemb. Nov. Cal. cùm tertio ante die tuas 14 Julii datas accepissem.

Tuus ὁλοσχερῶς plane

H. GROTIUS.

PETRI PAULI RUBENII
AD EUNDEM
EPISTOLA.

MYN HEERE,

UE. sal seer verwondert wesen in soo langen tijd geen tijdinge van den ontfanck uwes Boecks door mij ontsangen te hebben, den welcken als blijckt uit UE. aengenamen van den 24. Mey, voor datum aen mij gedestineert was. Toch ick bidde UE. believe te gelooven, dat den voorzeiden Boeck mij nu eerst over 14. dagen behandight is door eenen van dese Stadt genoemd Leon Hemselroy, met vele excusen van soo spaeden bestellinge. Dit is de oorsaecke dat ick UE. brief oock niet beantwoordt en hebbe; want ick eerst wenschste den Boeck te sien ende te lezen, gelijck ick nu met attentie gedaen hebbe. Ende om de waarheid te seggen, ick bevinde dat UE. onse konste seer vereert heeft, immenso hoc totius antiquitatis thesauro tanta diligentia refosso, & ordine pul-

cherrimo

cherrimo publice distributo. Nam liber iste D. V. ut uno verbo dicam, vere promus condus est uberrimus omnium exemplorum, sententiarum & dogmatum quæ à veteribus uspiam sparsim ad dignitatem & lucem Artis Pictoriæ pertinentia, litteris consecrata maximo nostro emolumento hactenus perennarunt, itaque titulo & argumento libri de Pictura Veterum à D. V. ad unguem satisfactum censeo, monita etiam & leges, judicia, & exempla maximam nobis lucem afferentia passim inserta, & admiranda quadam eruditione elegantissimoque locutionis genere expressa, & ordine recto totum hoc opus perfectissime digestum, atque insigni cura & lima ad calcem usque perpolitum. Sed quoniam exempla illa veterum Pictorum phantasia tantum & pro cujusque captu magis aut minus assequi possumus, vellem equidem eadem diligentia similem quandoque tractatum excudi posse de Picturis Italorum, quorum exemplaria sive prototypa adhuc hodie publice prostant, & digito possunt monstrari & dicier hæc sunt. Nam illa quæ sub sensum cadunt, acrius imprimuntur & hærent, & exactius examen requirunt, atque materiam uberiorem proficiendi studiosis præbent, quam illa quæ sola imaginatione tanquam somnia se nobis offerunt, & verbis tantum adumbrata ter frustra comprensa (ut Orpheum Euridices imago) eludunt sæpe, & sua quemque spe frustrantur. Quod experti dicimus, nam quotusquisque nostrum si præclarum aliquod Apellis aut Timanthis opus à Plinio aut aliis auctoribus graphice descriptum, pro rei dignitate oculis subjicere tentaturus, aliquid non insulsum aut à veterum majestate non alienum præstabit, sed genio suo quisque indulgens, musteum aliquid pro Opimiano illo dulceamaro promit, & injuriam magnis illis manibus affert, quos ego veneratione summa prosequor, & vestigia euntium potius adoro, quàm vel sola cogitatione assequi me posse ingenue profiteor. *Ick bidde mijn Heere believe mij wel af te nemen 't gene ick met vriendelijcke liberteit ben seggende, met hope dat UE. ons naar soo goeden* promulsidem *niet en sal weigeren* ipsum caput cœnæ, *daer wij allegaeder seer naer verlangen: want tot noch toe en heeft ons niemant onsen appetijt voldaen, van alle die gene die alsulcken materie getracteert hebben*, nam oportet venire ad individua, ut dixi. *Waer mede ick gebiede mij uit gantscher herten in UE. goede gunste, ende grootelijcks voor de eere die mij geschied is met de presentatie van UE. Boeck ende vriendschap bedanckende, blijve in der eeuwigheid,*

Mijn Heere,

Antverpiæ raptim & stans pede in uno, *den eersten Augusti* 1637.

UE. ootmoedigen ende geaffectioneerden dienaer,

PIETRO PAUOLO RUBENO.

ANTONII VAN DYCK *AD EUNDEM* EPISTOLA.

MYN HEERE,

DEn Baron Canuwe heeft mij uit Zee weder gesonden het Exemplaer van UE. werck de Pictura Veterum, *het welck hij extraordinaris estimeert, en voor een seer geleerd werck houd. Ick meine vastelijck dat soo aangenaem aen de Weereld sal zijn dit Werck, als eenig dat noch in 't licht zij. Oock sal de kunste aen de Weereld klaerder gemaeckt worden door dit notabel werck. De vrucht van UE. werck sal wesen tot hervatting van de verloren kunste, 't welck een groote glorie ende content voor den Auteur sal wesen. Dese voorleden dagen hebbe bij mij eenige dagen gehad eenen seer geleerden man, den welcken dit werck oock getoond hebbe: ick en kan UE. niet genoegsaem seggen de groote estimatie die hij daer van maeckt, ende segt mij te zijn soo curieusen ende geleerden werck als hij noch gesien heeft, &c. Den voorsz. Baron Canuwe desidereert en supplieert het werck voldruckt zijnde een Exemplaer; neffens dat alle curieuse mannen 't selve sullen desidereeren. En mij occurreert UE. te versoecken te willen 't faveur doen, dat mits van den Cavalier Dighby een contrefeitsel hebbe laten snijden in plate, 't welcke nu soude laten uitgaen, dat UE. gelief de een klein commentarie te maecken om onder 't selve te schrijven, ende mij sal eere ende vriendschap geschieden. Ende desen tot geenen anderen einde, als affereerende aen UE. mijnen humilen dienst, terwijlen ick assureere te zijn ende te blijven,*

Mijn Heere,

Desen 14. Augusti 1636.

UE. ootmoedigen dienaer,

ANT. VAN DYCK.

†† 3 ODE

O D E

In nobilissimi & eruditissimi Viri

FRANCISCI JUNII F. F.

Commentarium doctissimum

DE PICTURA VETERUM,

Ab Auctore majore parte locupletatum, publicatum, & recensitum post obitum Auctoris cura & studio Viri excellentissimi

JOH. GEORGII GRAEVII,

Histor. & Liter. Humanior. Professoris, de Academia Trajectina ad Rhenum, Re litteraria, & omnibus bonis optime meriti.

Magni parentis non manifestior
Proles, nec alto sanguine dignior,
Quam qui paternas usque laudes
A teneris meditatur annis,
Nec ante, avitis raptus adoreis
Apollinari pulcher in agmine
Calcar remittit destinatum,
Aut sibi propositos honores,
Quam laude vera reddat imagines,
Cerasque avitas, non minor inclytis
Parentibus, quos æmulatus
Ingenio, celerique nisu.
Hanc concitato remigio viam
Emensa Juni sanguine nobilis
Parente magno digna proles,
Nec minor ingenio vel arte.
Hic, quicquid Hellas visceribus suis
Complexa mater nobilis Artium,
Quos illa cultus, quos lepores,
Quas Veneres, Charitesque finxit;
Quas æmulatrix Hellade non minor
Complexa gazas Roma sinu suo;
Hos ille census tam beatos
Ingenio cumulavit acri.
Contentus illis nec calor igneus
Amœnitatum fontibus, addidit
Labore magno, quicquid Arctos
Pervigili meditata cura;

Scripsisse

Scripsisse linguis quod popularibus
Feruntur Anglosaxones, & vagi
Gravesque Cimbri, quod feroces
Moribus, ingenioque Franci,

Quæ Brittonum gens rudera, Celtica
Quæ gens reliquit, Scanzia quos modos,
Quos mysticos Runis lepores
In populos modulata fudit,

Quo fulminatrix Gottica gens stylo
Tonabat olim, quo profugi Getæ,
Quo Pannones, quo Sarmatæque
Illyriique sono placebant.

Pluresque linguas ingenio vigil
Vasto reduxit jam prope mortuas,
Et quæ redundent hisce curis
Commoda suppeditavit orbi.

Non usitatis inde laboribus
Defunctus, orbem demeruit sibi,
Quo finis Europæus usque,
Explicat ingeniique cultus.

Testes, laborum cura nepotibus
Relicta seris, tanta operum seges
Æternitati consecrata,
Rudera tot revocata flammis.

Pars auspicato sidere carceres
Egressa, lucem jam videt, & dedit
Caro parenti grande nomen
Post cineres, meritosque plausus.

At pars, paterna morte, silentibus
Pene ablegata est cum patre Manibus,
Vixque invenit fidos penates,
Heu! patriis viduata curis.

Latetque doctis condita scriniis,
Aut in sinistros incidit arbitros,
Illiteratos nacta mores
A tineis metuit focisque.

Et hæc adisset pene pericula
Venusta proles, digna gravi patre,
Curæ nepotis Martiali
Tempore sollicite relicta,

Injurioso tempore, quo jacent
Silentque Musæ, vivida maximi
Ni cura Grævi perpolitas
Has tabulas revocasset orco.

Hæresque magni ni patrui sacras
Desideranti non animi lubens
Curas avitas tradidisset,
Hac celebri pietate lætus.

Laborioso munere quo parens
Antiquitatis cultor & arbiter
Æternitatem comparavit
Marmoribus, tabulisque pictis:
Et sic Apelles, Praxiteles, Myron,
His Junianis æqua laboribus,
His Grævianis æqua curis,
Fata ferent, meritisque digna,
Quos jam citatis Fama jugalibus
Ad alta mundi pictaque mœnia
Vexitque sacravitque, pigris,
Urbibus ac populo relictis.
Quod par juvandis ingeniis datum,
Cœloque missum, posteritas memor,
Æternitati consecratum
Læta feret geminum per orbem.
Discetque potor Gangis, & incola
Orbis Britanni, quaque bicorniger
Apollinares radit agros
Irriguo pater amne Rhenus,
Quot eruditis prospera Junii
Ditavit orbem cura laboribus,
Et perspicax quid lima Grævi
Præstiterit critica bilance.

JOH. MENSINGA.

CATA-

CATALOGUS
AUCTORUM
qui à FRANCISCO JUNIO laudantur.

A.

Accius.
Achilles Tatius.
Acron.
Acta Apostolorum.
Ælianus.
Æmilius Probus.
Æneas Sophista.
Agathias.
Agrætius Grammat.
Albricus.
Alciphronus.
Alexander Aphrodisiensis.
Alexander Sophista.
Ammianus Marcellinus.
Ammonius.
Anacreon.
Angelus Politianus.
Anthologia Græca.
Aphrodisius.
Apollonius Rhodius.
Apollonius Tyaneus.
Appianus.
Apostolius.
Apsines.
Apulejus.
Aratus.
Aristænetus.
Aristides.
Aristophanes.
Aristoteles.
Arnobius.
Arrianus.
Artemidorus.
Asconius.
Atalanta.
Athenæus.
Athenagoras.
Pomp. Atticus.
Attius.
Augustinus.
Avienus.
Aurelius Nemesianus.
Aurelius Prudentius.
Ausonius.
Autor Dial. de C.C.E.

B.

Basilius Magnus.
D. Bernardus.
Bion.
Bochartus.
Bodæus.
Boëthius.
Bromton.
Budæus.

C.

Cæsar.
Callimachus.
Callistratus.
Calphurnius Siculus.
Calpurnius Flaccus.
Mart. Capella.
Capitolinus.
Lud. Carrio.
Casaubonus.
Cassiodorus.
Cassius Parmensis.
Catalecta vett. Poëtarum.
Cato.
Catullus.
Cedrenus.
Censorinus.
Chronicon Casinense.
Cicero.
Claudius.
Clemens Alexandrinus.
Codex Theodosian.
Codinus.
Columella.
Coluthus.
Conradus Abbas Uspergensis.
Cornelius Celsus.
Cornificius.
Cornutus.
Q. Curtius.

D.

Damascenus.
Daniel.
Demetrius Phalereus.
Didymus.
Dio Cassius.
Dio Chrysostomus.
Diodorus Siculus.
Diogenes Laertius.
Diogenianus.
Diomedes.
Dionysius Halicarnasseus.
Dionysius Periegeta.
Dionysius Sophista.
Dioscorides.
Donatus.
Dorotheus.
Draco.

E.

Ekkehardus Minimus.
Epicharmus.
Epiphanius.
Esaias.
Etymologicum Magnum.
Eunapius.
Euripides.
Eusebius.
Eustathius.
Exodon.
Ezechiel.

F.

Felix Faber.
Festus.
Florus.
Jul. Frontinus.
Fulgentius.
Fulgentius Placiades.

G.

Galenus.
A. Gellius.
Genesis.
Glossæ vett. plurimorum Autorum.
Glossarium Alamannicum.
Goldastus.
Gotfridus Viterbiensis.
Gregorius Nazianzenus.
Gregorius Nyssenus.
Grotius.
Gruterus.
Goldastus.

H.

Harpocration.
Heliodorus.
Heraclides Ponticus.
Hermogenes.
Herodianus.
Herodotus.
Hesiodus.
Hesychius.
Hieronymus.
Himerius.
Homerus.
Horatius.
Hyginus.

I.

Iamblichus.
Joannes Grammaticus.
Jornandes.
Josephus.
Isocrates.
Isidorus Pelusiota.
Julianus Imperator.
Julius Capitolinus.
Julius Firmicus.
Julius Obsequens.
Hadr. Junius.
Junius Philargyrus.
Justinus.
Juvenalis.

Lactan-

FRAN-

BIBLIOTECA NAZ.
ROMA
VITTORIO EMANUELE



FRANCISCI JUNII DE PICTURA VETERUM

LIBER PRIMUS.

ARGUMENTUM LIBRI PRIMI.

QUum propoſiti noſtri ratio ferat Picturæ initium, progreſſum, conſummationem exſequi: primo libro, quid eam inchoaverit, ſecundo, quid eam provexerit; tertio, quid eam perfecerit, docebimus. Ac primo quidem libro, poſt generaliora quædam de ingenito mortalibus omnia imitandi ſtudio, plurimum id imaginativæ facultatis beneficio juvari, atque ad majores auſus impelli contendimus; modo non ſint immoderati nimis juveniliter laſcivientis phantaſiæ impetus. Quamobrem, quum frequenter admodum iſta quidlibet fingendi intemperies Poëtas Pictoreſque ex æquo ſoleat invadere, ea quoque occaſione quid commune habeant inter ſe Pictura & Poëſis excutimus; ſubnectentes interim nonnulla de iis, qui Picturas cum cura inſpicere volunt.

CAPUT I.

§. 1. *Deus opt. max. creavit hominem, qui veluti parvus quidam eſt mundus, ad majoris mundi contemplationem imitationemque.*

§. 2. *Meritò itaque officio hominis præter cæteros ſatisfacere eos judicaremus, qui creaturarum contemplationi ſedulo vacant; niſi humanam ſortem magis etiam ſuperare ii viderentur, qui res creatas non modo diligenti inſpectione indagare, verum etiam ſolerti imitatione aſſequi ſtudent.*

§. 3. *Magnis præſertim animis non in ſingularium corporum imitatione acquieſcentibus, ſed ex emendatiſſimarum formarum conſideratione perfectiſſimi exemplaris ideam animo inſcribentibus, quam deinde ſequatur Ars æmula Naturæ.*

§. 4. *Atque hæc eſt illa facultas imitatrix animis humanis penitus inſita, quæque imitatricibus artibus viam præſtravit, eáſque veluti è ſinu ſuo produxit.*

§. 5. *Quamvis autem curioſæ Artium imitatricium diligentiæ tot tantaque totius Naturæ opera proponantur; ut neque plures ſcribæ ſufficere iis, neque innumeræ tabulæ nuda eorum nomina capere poſſint; non eſt tamen quòd quemquam terreant res pene infinitæ, nulliſque certis finibus aut pomœriis coercitæ. Quotquot enim præcipuarum rerum imitationem rite ſemel imbiberunt, non multum hærere ſolent in aliis minoribus formis delineandis; & qui ſe ad totam Artem abunde inſtructos eſſe ſentiunt, non deſiderant particulatim admoneri, docti in univerſum.*

§. 6. *Artium harum cognitio non eſt multis obſtructa difficultatibus, ſed perfacilem perexpeditumque tramitem ſui cupidis expandit: ita ut vel ex hac Arte ſola intelligi poſſit, hanc vim ineſſe præceptis omnibus, non ut ea ſecuti Artifices præcipuam Artium laudem ſint adepti; ſed quæ ſua ſponte homines ingenioſi ac ſolertes fecerant, ea quoſdam obſervâſſe atque in Artes redegiſſe. Artem interim pervicacium quorundam præceptorum culpa perplexam, difficiliorem ſibi reddunt diſcentes fœdis voluptatibus immerſi.*

§. 7. *Negari quidem non poteſt, quin multa interim occurrant, quæ ſtudia quorundam ſpecie quadam difficultatis tardare ſoleant; præcipue tamen eorum, qui nimia in ſpe-*

 cium

ciem copia præceptorum ab Arte cognoscenda deterriti, voluntatem discendi simul cum spe perdiscendi abjiciunt: sed omnia ista constantis animi assiduitate facile vincuntur.

§. 8. *Non est itaque cur eorum qui se huic studio dediderunt aut industria languescat, aut spes infringatur, si minime multos omnibus seculis ad summum arduæ Artis fastigium ascendisse cogitent: neque enim pusillum statim dici meretur, si quid maximo est minus; quandoquidem in re tanta eminere est, & post duos esse.*

§. 9. *Nihil interim utilius Artium harum cultoribus, quam ut in ipso statim ingressu omnes eximiæ hujus facultatis modos gradusque ex Musarum ordine nominibusque hauriant.*

Mundus Latinis, κόσμος Græcis, ab ornatu denominatur.
* Plin. nat. Hist. lib. II, cap. [illegible]
† [illegible] lib. I [illegible] Ammonii lib. [illegible] Olympiod. in lib. I Meteorol. Aristotelis; Nemes. de natura hominis, c. I; Greg. Naz. orat. XXXIV; Greg. Nyss. de hominis opificio, cap. 16; Jul. Firm. in Præfat. libri tertii Mathes.
‡ Nat. Hist. II, 26.
⊥ Quint. Declam. 260.

Optimus maximus Universi fabricator talem fecit hunc mundum, ut eum Græci, consensu quoque Gentium suadente, κόσμον ornamenti nomine appellaverint; Latini* vero Mundum à perfecta absolutaque elegantia dixerint: hominem autem, qui μικρόκοσμος, *mundus minor*† est, non ideo proximum sibi genuit, ut vilitate juxta belluas esset; sed ut originis suæ memor, ad æternitatem gloriæ verâ virtutis viâ grassaretur. Jam olim sedet hæc sententia in animis hominum, pariterque & eruditi & rude vulgus cursu in eam vadit. Hæc sola ratio mortales animos tollit humo, atque in ipsum quasi cœlum subducit. Sed in magna copia rerum aliud alii Natura iter ostendit. Hic præclarâ audentiâ ipsius mundi mensuram animo agitans, ambitum ejus vocat ad digitos, & stellas posteris annumerans, sidera veluti ad normam expangit, *Cælo*, ut verbis utar Plinii ‡, *in hæreditate cunctis relicto, si quisquam, qui rationem eam caperet, inveniretur*. Ille arcanissima quæque, ac veluti in ipsius Naturæ sinu involuta, non sine tacito tam seductæ majestatis horrore, indagat atque excutit: nubes, tonitrua, fulmina, tempestates, maria, & cætera quibus terræ ac terris vicina pulsantur, mente complecti studet: curiosus Naturæ speculator singula rimatur, omnia hæc ad se pertinere judicat; imo scit se in amplissimum hoc Theatrum spectatorem præconemque tantorum operum introductum. Quid enim aliud est homo, quam *animal Deo proximum, & in contemplationem omnium, quæcunque mundo contigerunt*, ⊥ *constitutum?* Anaxagoras interrogatus ad quid genitus esset, in contemplationem, inquit, cœli, & solis, & lunæ, Diog. Laërt. lib. II in Anaxagora. Vide quoque Plutarchum περὶ Εὐθυμίας, sub finem illius opusculi; quemadmodum & Arriani Epictetum, lib. I, cap. 6; Dionys. Longinum περὶ ὕψους, §. 31; Jamblichum Protrept. cap. 3; Themistium Orat. 2; Senecam cap. 32 de vita beata; Lactantium divinat. institut. lib. III, cap. 9. *Ipse homo ortus est ad mundum* CONTEMPLANDUM ET IMITANDUM: *nullo modo perfectus, sed quædam particula perfecti*, Cicero lib. II de natura Deorum. *Credo Deos immortales sparsisse animos in corpora humana*, inquit idem Cicero in Catone majore, *ut essent qui terras tuerentur, quique cælestium ordinem contemplantes*, IMITARENTUR *eum vitæ modo atque constantia.*

Ut hominis decus, ingenium, sic ingenii ipsius decus est bonarum Artium cultus.

§. 2 Qui hæc inspiciunt & discunt, transilire mortalitatem suam præter cæteros, atque in meliorem transcribi sortem viderentur, nisi essent alii, qui ea non solum scrutantur atque percipiunt, sed &, quantum humana ratio patitur, imitantur atque exprimunt. Eleganter sane Isidorus Pelusiota, lib. III, epist. CLXI: Οἱ ζωγράφοι σωματοποιοῦντες τὰ ἀσώματα, χεῖρα γράφειν ἐπιχειροῦσι μόνην στέφουσαν τῶν τῆς γῆς βασιλευόντων τὰς κορυφὰς, ἵνα δείξωσιν οὐρανόθεν αὐτοῖς τὴν ἀρχὴν δεδόσθαι, *Pictores corporeis figuris quæ incorporea sunt exprimentes, manum pingunt quæ sola coronet vertices orbis terræ principum, ut ostendant principatum eis cælitus datum.* Atque hoc quidem ex sententia Homeri, cujus est illud Iliad. β, 197. - - τιμὴ δ' ἐκ Διός ἐστι, *honor à Jove summo.* Vide insignem Ecphantæ Pythagorici super hac re locum apud Stobæum Tit. XLVIII; qui titulus continet admonitiones de regno. Vegetius lib. II, cap. 5; *Princeps Deo regnat auctore*, &c. Vide quoquè Cassiod. Variarum X, 31. Cæterùm, ut redeamus ad rem, totum hunc solertissimarum Artium ludum fusiùs exposuit Joh. Chrysostomus, Homiliâ in Psalmum L, Οἱ ζωγράφοι μιμοῦνται τῇ τέχνῃ τὴν φύσιν, καὶ κεραννύντες τὰ χρώματα γράφουσι τὰς εἰκόνας τῶν ὁρωμένων σωμάτων, καὶ ποιοῦσιν ἀνθρώπους, καὶ ἄλογα, καὶ δένδρα, καὶ πολέμους, καὶ μάχας, καὶ αἱμάτων χειμάῤῥους, καὶ δόρατα, καὶ θώρακας, καὶ ἀσπίδας, καὶ βασιλεῖς, καὶ ἰδιώτας, καὶ θρόνον βασιλικὸν, καὶ βασιλέα καθήμενον, καὶ βάρβαρον ὑποκείμενον, καὶ αἰχμὴν ἠκονημένην, καὶ ποταμοὺς ῥέοντας, καὶ πεδία ποικίλα, καὶ ἁπλῶς ἅπαντα τὰ ὁρώμενα διὰ τέχνης μιμούμενοι, παρέχουσι θεωρίαν τοῖς βλέπουσι, *Pictores naturam arte imitantur, ac colores miscentes, corporum quæ sub aspectum cadunt, imagines depingunt, atque homines, & bruta, & arbores, & bella, & pugnas, & cruoris torrentes, & lanceas, & loricas, & clypeos, & reges, & privatos, & regium solium, & regem sedentem, & Barbarum infra eum jacentem, & peracutam cuspidem, & amnes fluentes, & varios campos effingunt, atque ut summatim loquar, omnia ea quæ oculis cernuntur,*

Pictores quævis imitantur.

nuntur, contemplanda spectatoribus proponunt. Vide quoque Nicephorum Gregoram lib. VIII Hist. Rom. pag. 156 lin. 57 & seqq. Pressiùs Socrates apud Xenoph. lib. III Apomnem. Οἱ ζωγράφοι τὰ κοῖλα καὶ τὰ ὑψηλὰ, τὰ σκοτεινὰ καὶ τὰ φωτεινὰ, τὰ σκληρὰ καὶ τὰ μαλακὰ, τὰ τραχέα καὶ τὰ λεῖα, τὰ νέα καὶ τὰ παλαιὰ σώματα διὰ τῶν χρωμάτων ἀπεικάζοντες ἐκμιμοῦνται, *Pictores concava & eminentia, obscura & lucida, dura & mollia, aspera & levia, nova & vetera corpora per colores repræsentando exprimunt.* Theophylactus etiam Simocatus epistola 37: Οἱ ζωγράφοι τοιαῦτα πλαστουργοῦσι τοῖς πίναξιν, ὅσα πράττειν ἡ φύσις οὐ δύναται, *Pictores talia per tabulas effingunt, quæ natura facere non potest.* Plinius libro XXXV, cap. 10: *Pinxit Apelles & quæ pingi non possunt: tonitrua, fulgetra, fulguraque: Bronten, Astrapen, Ceraunobolon appellant.*

§. 3. Et profectò inter tam multas variasque artes animi, quibus ingens claritudo paratur, non postrema est ars imitandi cuncta quæ cœlum capacissimo circumflexu tegit. Γραφική ἐστιν εἰκασία τῶν ὁρωμένων, *Ars pingendi est assimilatio eorum quæ videntur*, Xenoph. lib. III Apomnem. Magnum quidem est animatarum inanimatarumque rerum vivas quasdam imagines animo capere; majus tamen, earundem imaginum indiscretam similitudinem exhibere: præsertim, si non satis habeat Artifex inhærere singularium naturæ operum similitudini, sed potius ex diligenti speciosissimorum corporum inspectione perfectum aliquod exemplar animo inscribat, atque ad hoc, tanquam ad emendatissimum Polycleti canonem, conspicuæ pulchritudinis imagines describat. *Magni est ingenii*, inquit Tullius lib. I Tusculan. quæst. *revocare mentem à sensibus, & cogitationem à consuetudine abducere.* Οἱ ἀγαλματοποιοὶ πᾶν τὸ παρ' ἑκάστου καλὸν συναγαγόντες καὶ κατὰ τὴν τέχνην ἐκ διαφόρων σωμάτων ἀθροίσαντες εἰς μίμησιν μίαν, κάλλος ἓν ὑγιὲς καὶ ἄρτιον καὶ ἡρμοσμένον αὐτὸ αὑτῷ ἐξεργάζονται· καὶ οὐκ ἂν εὕροις σῶμα ἀκριβὲς κατὰ ἀλήθειαν ἀγάλματι ὅμοιον· ὀρέγονται γὰρ αἱ τέχναι τοῦ καλλίστου, *Statuarii colligentes atque è diversis corporibus ex præscripto artis in unam aliquam imitationem congerentes, quidquid in singulis perinsigne judicant, emendatam, luculentam, & undique sibimet ipsi congruentem pulchritudinem excudunt: unde neque invenire est corpus aliquod ita absolutum, ut ad veram statuæ similitudinem accedat: siquidem artes quod pulcherrimum est appetunt*, Maxim. Tyr. Dissert. VII. Atque hoc illud est, quod innuere voluit Ovid. XII Metam. * ubi Cyllarum formosissimum Centaurorum describit,

Non omnia referunt ad oculos, qui animo videre quidvis possunt.

Ars, æmula Naturæ, Naturam ipsam in multis superat.

* Vers. 397.

Gratus in ore vigor: cervix, humerique, manusque,
Pectoraque artificum laudatis proxima signis,
Ex qua parte vir est. - - -

Plautus Epidico, Act. V, Scenâ *Male morigerus mihi*, &c.

Usque ab unguiculo ad capillum summum est festivissima.
Estne? considera: vide: signum pictum pulchre videris.

Bassianum (quem alii post adeptum principatum Pseudantoninum, alii Heliogabalum à solis sacerdotio nuncupârunt) propter ætatis florem atque inemendatam corporis structuram, Dionysi pulcherrimis imaginibus rectè à sui sæculi hominibus assimilatum fuisse tradit Herodianus lib. V. Philostratus quoque passim perfectissimarum formarum similitudinem non aliunde quam à statuis petit. In Heroicis enim de Protesilao agens, Τετράγωνος ἡ ἰδέα τῆς ῥινός, inquit, οἷον ἀγάλματος, *quadrata idea nasi, perinde ac statuæ.* Et rursus de Euphorbo, Τὸν μέν γε ὄψει αὐτὸν, καὶ τοὺς Ἀχαιούς φησι θέλγειν· ἐοικέναι γὰρ αὐτὸν ἀγάλματι, ὁπότε κάλλιστα ἑαυτοῦ ὁ Ἀπόλλων ἀκερσεκόμης τε, καὶ ἁβρὸς φαίνοιτο, *Ipsius itaque pulchritudinem Achivos quoque ait demulsisse, statuæque ipsum similem fuisse, ut cum pulcherrime Apollo & intonsus & mollis videretur.* De Neoptolemo denique agens, pulcherrimum ac patri Achilli quàm simillimum fuisse tradit, Λείπεσθαι δ' αὐτὸν τοσοῦτον, ὅσον τῶν ἀγαλμάτων οἱ καλοὶ λείπονται, *Tantum verò ab ipso superatum, quantum pulcri à statuis superantur.* Rectè itaque Proclus lib. II in Timæum Platonis, Εἰ λάβοις τὸν ὑπὸ φύσεως δεδημιουργημένον ἄνθρωπον, καὶ τὸν ὑπὸ τῆς ἀνδριαντοποιητικῆς κατασκευασμένον, οὐ πάντως ὁ ἐκ τῆς φύσεως κατὰ τὸ σῶμα σεμνότερος· πολλὰ γὰρ ἡ τέχνη μᾶλλον ἀκριβοῖ, *Si sumas hominem à natura conditum & alium arte statuaria factum, non prorsus, qui est à natura, præstantior erit corpore. Multa enim ars præstat accuratius.* Causam reddit J. Scaliger exercit. 307 ad Cardan. *Mavult sapiens*, inquit Scaliger, *pulchram imaginem, quam naturali similem designatæ. Naturam enim in eo superat Ars: quia multis eventis à primo homine symmetria illa depravata fuit. At nihil impedit plasten, quominus attollat, deprimat, addat, demat, torqueat, dirigat. Equidem ita censeo: nullum unquam corpus humanum tam affabre fuisse à Natura factum (duo scilicet excipio: unum, primi hominis; alterum, veri hominis, veri Dei) quàm perfecte finguntur hodie doctis Artificum manibus.* Ovidius X Metam. † de Pygmal.

Formosissima quæque corpora statuis affabre factis passim assimilant auctores.

† Vers. 247.

Interea niveum mirâ feliciter arte
Sculpsit ebur: formamque dedit, quâ fœmina nasci
Nulla potest. - - -

Quod interim quam ſit arduum, nemo non perſpicit. Τὸ γὰρ ἄριστον, δυσεύρετόν τε καὶ δυσεπίκριτον: *Quod optimum, id difficile & inventu, & judicatu*, Apollon. Tyan. epiſt. 19. *Ferunt difficillimam eſſe præcipuæ cujusque formæ imitationem; quia certis ſui notis cito deformitas exprimatur; ſimilitudo pulchritudinis tam ſit ardua, quam rara eſt pulchritudo*, Panegyr. Maxim. & Conſtant. dictus. Sciebat Zeuxis nihil in ſimplici genere omni ex parte perfectum poliviſſe Naturam: vide Tullium, in ipſo ſtatim initio lib. II de Inventione. Aliud enim alii commodi aliquo adjuncto incommodo muneratur, tanquam non ſit habitura quod cæteris largiatur, ſi uni cuncta conceſſerit. Relicturus itaque Crotoniatis excellentem muliebris formæ pulchritudinem, non putavit in uno corpore omnem luculentæ venuſtatis gratiam quærendam, ſed quinque virgines formoſiſſimas delegit, ut mutum in ſimulachrum ex animali exemplo veritatem transferret; τὸ τῶν ἄλλων κράτιστον ἀπανθίζων, *optima quæque ex aliis decerpens*, ut loquitur Dionyſ. Halicarnaſſ. καὶ ἐκεῖνο τὸ ἀκρότατον ζητῶν κάλλος, ὅπερ ἀναγκαῖον ἓν εἶναι. *atque excellentiſſimam illam pulchritudinem quærens, quam neceſſe eſt unicam eſſe*: ut loquar cum Luciano in Hermotimo. Liquet ergo veriſſimum eſſe illud Socratis ad Parrhaſium, Ἐπειδὴ οὐ ῥᾴδιον ἑνὶ ἀνθρώπῳ περιτυχεῖν ἄμεμπτα πάντα ἔχοντι, ἐκ πολλῶν συνάγοντες τὰ ἐξ ἑκάστου κάλλιστα, οὕτως ὅλα τὰ σώματα καλὰ ποιεῖτε φαίνεσθαι: *Quando non facile eſt unum hominem nanciſci, in quo reprehenſionis omnia ſint expertia, de multis colligentes ea quæ in ſingulis pulcherrima ſunt, ita ſcilicet tota corpora ut pulchra videantur efficitis*, Xenoph. lib. III Apomnem.

Maximi qui jue artifices ex conſummata variorum corporum pulchritudine excellentiſſima quæque libabant, quæ mox in opera transferebant.

Natura fingit homines, & creat imitatores.

§. 4. Hæc eſt illa quæ dicitur Imitatio, unde Pictura, Plaſtice, ac reliquæ artes cognatæ originem trahunt. Βασανίζοντι δὲ τὴν φύσιν τῆς τέχνης. inquit Philoſtratus in Præfatione bipartiti operis Iconum, μίμησις μὲν εὕρημα πρεσβύτατον καὶ ξυγγενέστατον τῇ φύσει· εὗρον δὲ αὐτὴν σοφοὶ ἄνδρες, τὸ μὲν ζωγραφίαν, τὸ δὲ πλαστικὴν φήσαντες: *Perſcrutanti autem ipſius Artis ortum, imitatio utique eſt vetuſtiſſimum inventum & naturæ quàm maxime conſentaneum. Ipſam autem ſapientes viri excogitârunt, partim pingendi, partim fingendi artem appellantes.* Alter item Philoſtratus lib. II de vita Apollonii, cap. 10 aſſerit, ἡμᾶς φύσει τὸ μιμητικὸν ἔχειν, *nos naturâ habere imitandi facultatem*: & mox, ἄμφω ὁμολογοῦμεν, μιμητικὴν μὲν ἐκ φύσεως τοῖς ἀνθρώποις ἥκειν· τὴν γραφικὴν δὲ ἐκ τέχνης: *Ambo conſentimus, imitandi facultatem à natura hominibus advenire: pingendi vero peritiam, ab arte proficiſci.* Vide quoque Ariſtot. de Poëtica, cap. 4. Grammaticorum certe filiis *imago* dicitur quaſi imitago, quàm vere, mihi nunc non eſt negotium diſcutere. Illud modo ſemel admonuiſſe ſatis erit, *Omnia, quæ ars conſummaverit, à natura initia duxiſſe**. *Neque enim dubitari poteſt, quin artium pars magna contineatur imitatione. Atque omnis vitæ ratio ſic conſtat, ut, quæ probamus in aliis, facere ipſi velimus. Sic literarum ductus, ut ſcribendi fiat uſus, pueri ſequuntur; ſic Muſici vocem docentium; Pictores opera priorum; ruſtici probatam experimento culturam in exemplum intuentur: omnis denique diſciplinæ initia ad propoſitum ſibi præſcriptum formari videmus*, Quint. X, 2. Appoſite Seneca, epiſt. XCIV: *Pueri*, inquit, *ad præſcriptum diſcunt; digiti illorum tenentur, & aliena manu per litterarum ſimulachra ducuntur; deinde imitari jubentur propoſita, & ad illa reformare chirographum. Sic animus noſter, dum eruditur ad præſcriptum, juvatur. Regi ergo debet, dum incipit ſe poſſe regere.*

* *Quintil.* II, 17.

Artium præcepta quomodo tradenda.

§. 5. Neque eſt quod quemquam ab hac Arte abſterreat immenſa rerum imitandarum copia; quum nulla omnino ſit Ars, in qua omnia, quæ ab illa effici poſſunt, à doctore tradantur. Neque enim ullus unquam præceptor hoc egit, ut omnes tenuiſſimas particulas atque omnia minima manſa, ut nutrices infantibus pueris, in os inſereret. *Non omnia tribuit præceptor, ſed ex dictis ad ſimilitudinem non dicta intelligenda ſupponit*, Marius Victorin. in lib. II Rhet. Ciceronis. Non patitur certe natura rerum tam late fuſa, ſingulas formarum ſpecies docendo perſequi. *Quod qui facere ſunt conati, duo pariter ſubierunt incommoda; ut & nimium dicerent, nec tamen totum*, Quint. V, 10. Quamobrem etiam qui primarum & certarum rerum genera ipſa didicerunt, reliqua non incommode perſequuntur. *Qui jaculari diſcit, deſtinatum locum captat, & manum format ad dirigenda quæ mittit. Cum hanc vim ex diſciplina & exercitatione perceperit, quocunque vult; illa utitur: didicit enim non hoc aut illud ferire, ſed quodcunque voluerit*, Senec. epiſt. XCIV. *Neque enim artis officium eſt*, ut ait Columella lib. II de re Ruſt. cap. 2, *per ſpecies, quæ ſunt innumerabiles, evagari, ſed ingredi per genera, quæ poſſunt cogitatione mentis & ambitu verborum facile copulari.* Polycletus ille, quum Herculem fingebat, quemadmodum pellem aut hydram fingeret non quæſivit, etiamſi hæc nunquam ſeparatim facere didiciſſet. Phidias quoque Minervæ ſignum efficiens, non ſane, quemadmodum in clypeo minora illa opera faceret, laborabat: *Ut enim in cæteris artibus, quum tradita ſunt cujusque artis difficillima; reliqua, quia aut faciliora, aut ſimilia ſunt, tradi non neceſſe eſt: ita in Pictura, qui hominis ſpeciem pingere perdidicerit, poterit etiam cujusvis vel formæ, vel ætatis, etiamſi non didicerit, ſpeciem pingere: neque eſt periculum, qui leonem aut taurum pingat egregie, ne idem in multis*

Artifex plenus atque perfectus quidvis delineare poteſt: quandoquidem res paſſim obviæ ſpeciei quædam ex artificio præcepta non quærunt, nec deeſt Artifici in ejuſmodi rebus facultas ex cæteris rebus comparata.

multis aliis quadrupedibus facere non possit *. *Nemo sic in majoribus eminet, ut eum minora deficiant: nisi forte Jovem quidem Phidias optime fecit; illa autem, quæ in ornamentum operis ejus accedunt, alius melius elaborasset* †. *Præceptoris est in alio atque alio genere quotidie ostendere quis ordo sit rerum, & quæ copulatio; ut paulatim fiat usus & ad similia transitus. Tradi enim omnia, quæ ars efficit, non possunt. Nam quis Pictor omnia, quæ in rerum natura sunt, adumbrare didicit? Sed percepta semel imitandi ratione, assimilabit quicquid acceperit. Quis enim non faber vasculum aliquod, quale nunquam viderat, facit* ‡?

* Tullius II de Oratore.
† Quintil. II, 3.
‡ Quintil. VII, 10.

§. 6. Omnes Artes aliter ab iis tractantur, qui eas ad usum transferunt; aliter ab iis, qui ipsarum rerum tractatu delectati, nihil in vita sunt aliud acturi. Ista discuntur facilè, si & tantum sumas quantum opus sit, & habeas qui docere fideliter possit, & scias etiam ipse discere: sed si totâ vitâ nihil velis aliud agere, ipsa tractatio quotidie ex se gignit aliquid, quod cum desidiosâ delectatione vestiges. Ita fit ut agitatione rerum sit infinita cognitio: facilis usus doctrinam confirmet, Cicero lib. III de Orat. Prima igitur Artium imitandi rudimenta non sunt studii immensi, sed modicis & non nimium operosis legitimarum dimensionum præceptis contenta, faciles cupientibus præbent accessus. *Non opus est multis præceptis*, inquit Seneca epist. XXXVIII, *sed efficacibus. Seminis modo spargenda sunt: quod quamvis sit exiguum, cum occupavit idoneum locum, vires suas explicat, & ex minimo in maximos auctus diffunditur. Eadem est, inquam, præceptorum conditio, quæ seminum: multum efficiunt, etsi angusta sunt; tantum, ut dixi, idonea mens capiat illa, & in se trahat: multa invicem & ipsa generabit, & plus reddet quàm acceperit.* Paucissimis certe præceptis ratio pingendi continetur; quæ ut per omnes numeros penitus cognoscere ad summam Artis necessarium est, ita incipientibus breviùs ac simplicius tradi magis convenit. Aut enim difficultate institutionis tam numerosæ atque perplexæ deterreri solent; aut eo tempore, quo præcipue alenda ingenia atque indulgentia quadam enutrienda sunt, asperiorum tractatu rerum atteruntur; aut, si hæc sola didicerint, satis se ad Artem instructos arbitrantur; aut, quasi ad certas quasdam operis leges alligati, conatum omnem reformidant. Viâ igitur opus est incipientibus, sed eâ planâ, & cum ad ingrediendum, tum ad demonstrandum expeditâ. Credere modo, qui discet, velit, certam quandam viam esse, in qua multa etiam sine doctrina præstare debeat per se ipsa natura; ut præcepta, quæ traduntur, non tam inventa à præceptoribus, quam cum fierent observata esse videantur, Quintilian. in procemio libri VIII. *Omnia fere quæ præceptis continentur, ab ingeniosis hominibus fiunt; sed casu quodam magis, quàm scientiâ. Ideoque doctrina & animadversio adhibenda est, ut ea quæ interdum sine ratione nobis occurrunt, semper in nostra potestate sint; &, quoties res postulaverit, à nobis ex præparato adhibeantur*, Aquila Roman. de Fig. sententiar. Non est itaque, quod quis amplius hîc segnitiæ suæ prætexat patrocinia difficultatis: etenim Artes hæ nequaquam fastidioso ambitu excitatæ, ingenia vivida ‡ ad se penetrare patiuntur; neque haustum sui, eum aliquo personarum discrimine, largum malignumve indulgent: verum omnibus æqualiter expositæ, quid cupiditatis potius, quam quid dignitatis attuleris, æstimant; inque captu bonorum suorum tibi ipsi pondus examinandum relinquunt; ut, quantum animo sustinueris, tantum tecum auferas. Neque est, quod ingens turba eorum, qui Artes hasce infeliciter tractant, curam Artis in quoquam depretiet; *Quia naturâ comparatum est, ut in omnibus artibus hoc sit scientiæ pretiosior pompa quò rarior*, Sidon. Apollin. lib. II, epist. 10. *Omnia præclara, rara, nec quidquam difficilius, quam reperire, quod sit omni ex parte in suo genere perfectum*, Cicero de Amicitia. Ἀεὶ τὰ καλὰ σπάνια, inquit Himerius apud Photium ¶, καὶ δόξαν ἀθάνατον τοῖς ἔχουσι πορνύμενα: *Pulchra semper sunt infrequentia, & cultoribus suis immortalem gloriam conciliantia.*

Ars omnis imitandi non est immensi studii laborisque inextricabilis.

Artificia non ex Artibus nata sunt, sed Artes ex Artificiis casu veluti sunt exortæ: nimirum primus ille magnarum mentium conatus Artem ipsam, velut umbram, non hoc agens, post se traxit.

‡ Tardis enim mentibus, ut loquitur Cicero Tuscul. Quæst. lib. V, virtus non facilè committitur.

¶ Excerpt. ex oratione in Anatolium præfectum.

§. 7. Quod vero plerosque ab hisce Artibus deterret tædium, nescio quod, laboris infiniti; ex eo est, quod ad Artium harum consummatam perfectionem adspirantibus audiunt nunquam opus usque adeo absolutum elaborari posse, ut non aliquid semper ulteriori curæ sit relictum. Qua de re sic Plato VI de Legibus: Ζωγράφων οὐδὲν πέρας ἔχειν ἡ πραγματεία δοκεῖ περὶ ἕκαστον τῶν ζώων, ἀλλ' ἢ τοῦ χραίνειν ἢ ἀποχραίνειν, ἤ τι δή ποτε καλοῦσι τὸ τοιοῦτον οἱ ζωγράφων παῖδες, οὐκ ἄν ποτε δοκεῖ παύσασθαι κοσμοῦσα, ὥστ' ἐπίδοσιν μηκέτ' ἔχειν εἰς τὸ καλλίω τε καὶ φανερώτερα γίγνεσθαι τὰ γεγραμμένα: *Pictorum facultas nullum in pingendis animalibus terminum habere videtur, sed semper inumbrando & deumbrando, vel quomodocunque aliter à pictoribus id vocetur, exornare conatur, nec cessat unquam. Non enim potest fieri, ut ad pulchriora expressioraque incrementum non habeatur.* Perhorrescunt itaque pondus rei, & desperant ante experimentum. *Omne opus difficile videtur, anteqùam tentes*, Veget. lib. II de re Milit. cap. 18. *Imbecillæ mentis atque ægræ est, formidare inexperta*, Senec. epist. L. Sed hi primum renuntient sibi, quanta sit humani ingenii vis, quàm potens efficiendi quæ velit; cum maria transire, siderum cursus numerosque cognoscere, mundum

Nihil æque tardat multorum studia, quam quod tædio quodam ex laboriosæ disciplinæ

primordiis senfim succrescente, velut intolerabili sarcina depressi, experiri nolunt quod se ferre posse diffidunt.

* *Tullium circa initium libri primi de Finibus.*

mundum ipsum pene dimetiri, plures aliæ, sed difficiliores artes, potuerint. Τί γὰρ οὐκ ἂν ἐθελήσασα ἡ πανταχοῦ πλανωμένη ψυχὴ ἐπιτυχήσειε? *Quid enim, modo velit, assequi non possit anima quidvis ausa experiri?* Maxim. Tyr. Differt. XVIII. *Ubi intenderis ingenium, valet*, Cæsar apud Sallust. Catilin. conjur. cap. 51. Tum cogitent, quantam rem petant, quamque nullus sit hoc proposito præmio recusandus labor. *Quærenti defatigatio turpis est, cum id quod quæritur pulcherrimum est* *. *Non est viri, timere sudorem*, Senec. epist. XXXI. *Quid autem præclarum, non idem arduum?* Cicero sub finem lib. III Tuscul. quæst. Quod si mente conceperint, huic quoque parti facilius accedent, ut ipsum iter neque impervium, neque saltem durum pateat. Nam id quod prius, quodque majus est, voluntate maxime constat; quam qui vera fide induerit, facilè has artes accipiet. Quemadmodum enim *docilis est is*, ut loquitur Auctor ad Herennium, *qui attente vult audire*: ita quoque *magna pars est profectus, velle proficere*, Senec. epist. LXXI: siquidem ita modicæ & paucæ sunt harum Artium præceptiones, ut diligens, & memor, & sobrius Artis candidatus eas omnes brevi tempore percursas, & prope decantatas habere possit. Egregie discipulis suis præcipit Attalus apud Senec. epist. CVIII; *Idem & docenti & discenti debet esse propositum; ut ille prodesse velit, hic proficere.* Interim regenda est nobis ista, qua flagramus, discendi cupiditas, ne ipsa se impediat. *Nec passim carpenda sunt*, inquit idem Seneca ibidem, *nec avide invadenda universa: per partes pervenitur ad totum. Aptari opus viribus debet; nec plus occupari, quàm cui sufficere possumus. Non quantum vis, sed quantum capis hauriendum est: bonum tantum habe animum, capies, quantum voles.* Neque enim aut tam perplexa aut tam numerosa sunt quæ premunt, ut non paucorum admodum annorum intentione discantur. Longam enim facit operam, quod repugnamus: brevis erit institutio, si credamus esse: atque omnia hæc, si ætatem nostram non spatio senectutis, sed tempore adolescentiæ metiamur, quod abunde multos ad discendum annos habet: omnia enim breviora reddet ordo, & ratio, & modus. Sed culpa est in præceptoribus prima, libenter detinentibus discipulos, ac multa fusius, quam necesse est, prosequentibus: sive cupiditate diutius exigendi mercedulas: sive etiam ambitione, dum rebus clarissimis tenebras obducunt, &, ne parum multa scire videantur, ea plerumque conquirunt atque arrogantiæ causa sibi assumunt, per quæ Ars difficilis potius quam magna judicetur: sive denique negligentiâ, vel, quod similius veri est, inscitiâ tradendi. *Nam non solùm scire aliquid, Artis est*, inquit Cicer. lib. II de Legib. *sed quædam Ars est, etiam docendi.* Proxima in nobis culpa est, qui morari in eo quod novimus, quàm discere, quæ nondum scimus, melius putamus. Breve adhæc nobis tempus nos facimus: quantulum enim artibus liberalioribus impertimur? Alias horas vanus salutandi labor, alias datum fabulis otium, alias spectacula, alias convivia trahunt: adjice tot genera ludendi, & insanam corporis curam. Trahat inde peregrinatio, rura, calculorum anxiæ sollicitudines, multæ causæ libidinum, & vinum, & flagitiosus omni genere voluptatum animus. Ne ea quidem tempora idonea, quæ supersunt: quæ si omnia studiis impenderentur, jam nobis longa ætas, & abunde satis ad discendum spatia viderentur, diurna tantum computantibus tempora, etiam noctes, quarum bona pars omni somno longior est, adjuvarent. *Noctu ambulabat in publico Themistocles*, verba sunt Ciceronis, ex lib. IV Tuscul. quæst. *quòd somnum capere non posset: quærentibusque respondebat, Miltiadis trophæis se e somno suscitari. Cui non sunt auditæ Demosthenis vigiliæ? qui dolere se ajebat, si quando opificum antelucanâ victus esset industriâ. Philosophiæ denique ipsius principes nunquam in suis studiis tantos progressus sine flagranti cupiditate facere potuissent.* Complures interim ad uberrimam frugem quotidie perveniunt, qui non recusant bona fide obsecundare Naturæ cum aliquo laboris adminiculo sese proferenti. Nam ut in itinere conficiundo sæpe dimidio maturiùs pervenit is, qui gnaviter & sine ullis concessationibus permeabit; quàm is, qui cùm sit unà profectus, umbras arborum, fonticulorumque amœnitatem, vel auræ refrigerationem captavit; sic in harum Artium negotio, dici vix potest, quid gnavus ignavo & cessatore præstet. Columella lib. XI de re Rustica, cap. I, *Silices itinere formicarum attritos videmus*, inquit Plinius XI, 30, *& opere semitam factam: ne quis dubitet qualibet in re quid possit quantulacunque assiduitas.* Nunc computamus annos, non quibus studuimus, sed quibus viximus. Tot nos præceptoribus, tot exemplis instruxit Antiquitas, ut possit videri nulla sorte nascendi ætas felicior quam nostra, cui docendæ priores elaboraverunt, Quint. XII, 11. Priores tamen Artem invenisse potius, quam excoluisse videntur. Imo exstat in iis idea quædam Artis verius, quam Ars. Ultimorum optima est conditio, quandoquidem non ad consumptam, sed ad subactam accedunt materiam. Inventuris inventa non obstant: &, qui præcesserunt, non præripuisse mihi videntur quæ dici poterant, sed aperuisse: vide Senec. epist. LXXIX. Illud modo semper cogitemus, fieri non posse ut animus libidini deditus, amore, desiderio, cupiditate, sæpe nimia copia, inopia etiam nonnunquam impeditus, hoc,

Moram quoque huic studio injicit avaritia docentium, & luxuria discentium.

Copiâ ciborum subtilitas animi impeditur, Senec. epist. XV. ... *Dissuasor honesti Luxus & humanas oblimat copia mentes*: Claudian. lib. III de raptu Proserpinæ.

quidquid

quidquid est, quod consummata Ars postulat, non tantùm agendo, verùm etiam cogitando possit sustinere. Neque ulla alia causa est, cur in tanta voluptate, tanta laude, tantis nobilissimarum Artium præmiis tam sint pauci, semperque fuerint, qui graviter in hoc labore versentur. Omittendæ nimirum sunt omnes voluptates, inanium delectationum studia relinquenda, sermones etiam penè omnium familiarium deferendi. Quæ res in hoc genere homines à labore studioque deterret, non, quòd aut ingenia deficiant, aut doctrina puerilis.

§. 8. At perficere tantum opus arduum est. Ante omnia sufficit ad exhortationem diligentiæ, non capere id rerum naturam, ut quidquid non est factum, ne fieri quidem possit; cùm omnia quæ magna sunt atque admirabilia, tempus aliquod, quo primum efficerentur, habuerint; denique, quidquid est optimum, ante non fuerat. Verùm etiamsi quis summa desperet, (quod cur faciat, cui ingenium, valetudo, facultas, præceptor non deerunt?) tamen est pulchrum, aliis arcem tenentibus, in secundis tertiisque consistere. *Magnæ rei, quantulumcunque possederis, fuisse participem non minima est gloria*, Columella lib. XI de re Rustic. cap. I. *In re tanta eminere est, & post duos esse*, Senec. epist. C. Horat. Carm. lib. IV, Ode 9;

Qui summum in hisce Artibus gradum attingere nequeunt, secundum tamen tertiumve præterire conentur.

Non, si priores Mæonius tenet
Sedeis Homerus, Pindaricæ latent,
Coæque, & Alcæi minaces,
Stesichorique graves camænæ.

Quinimo si hanc cogitationem homines habuissent, ut nemo se meliorem fore eo, qui optimus fuisset, arbitraretur, ii ipsi, qui sunt optimi, non fuissent. Verum ut transeundi spes non sit, magna tamen est dignitas subsequendi. *Non est turpe non assequi, dummodo sequaris*, Senec. de Benef. lib. V, cap. 5. Nam neque illud ipsum, quod est optimum, desperandum est: & in præstantibus rebus, magna sunt ea, quæ sunt optimis proxima. Adde quod magnos modicus quoque Artis usus parit fructus, & nulla in parte plenius labor gratiam refert: ac si quis hæc imperfectioris etiamnum Artis opera utilitate solâ metiatur, pene perfectioribus paria sunt. Neque erat difficile, vel veteribus, vel novis exemplis palam facere, non aliunde majores honores, opes, amicitias, laudem præsentem, futuram, hominibus contigisse, si tamen artibus dignum esset, ab opere pulcherrimo, cujus tractatus atque ipsa possessio plenissimam labori gratiam refert, hanc minorem exigere mercedem; more eorum, qui à se non virtutes, sed voluptatem, quæ fit ex virtutibus, peti dicunt. Perfecta interim Ars fortunæ lenocinio defecta, fiduciâ justâ non exuitur; quamque scit se laudem mereri, eam, etsi ab aliis non impetrat, domestico tamen acceptam judicio refert. Ipsam igitur tantæ Artis majestatem toto animo petamus, nitamurque semper ad optima: quod facientes, aut evademus in summum, aut certe multos infra nos relinquemus, Quintil. XII, II.

§. 9 Poëtæ in operum suorum exordiis Musarum opem solent implorare: Artifex quoque principium trahet à Musis, atque eas in primo statim conatu advocans, ex earum nominibus veros minime vulgaris scientiæ modos ac gradus percipiet. *Prima est Clio, quasi prima cogitatio discendi:* κλέος *enim Græce fama dicitur: & quoniam nullus scientiam quærit, nisi in qua famæ suæ protelet dignitatem, ob hanc rem prima* κλεοῦ *appellata est, id est, cogitatio quærendæ scientiæ. Secunda* Εὐτέρπη, *quod nos Latine bene delectans dicimus: quod primum sit, scientiam quærere; secundum, delectari quod quæras. Tertia* Μελπομένη, *quasi* μελέτην ποιουμένη, *id est, meditationem faciens permanere: ut primum est velle, secundum desiderare quod velis, tertium instare meditando ad id quod desideras. Quarta* Θάλεια, *id est, capacitas: velut si dicatur* τιθεὶς φύλλα, *id est, ponens germina: unde & Epicharmus in Deiphilo comœdia ait,* θαλὸν, ὡς ὁ βλέπει, βύλιμος ἐπέπεσεν, *id est, germen dum non videt, fames consumit. Quintam* Πολύμνειαν, *quasi* πολυμνήμην, *id est, multam memoriam facientem dicimus; quia post capacitatem est necessaria. Sexta* Ἐρατὼ, *id est,* εὑρὼν ὅμοιον, *quod nos Latine inveniens simile dicimus: quia post scientiam & memoriam justum est, ut aliquid simile de suo inveniat. Septima* Τερψιχόρη, *id est, delectans instructione: ergo post inventionem oportet te etiam discernere ac dijudicare quod inveneras. Octava* Οὐρανία, *id est, cælestis: post dijudicationem enim eligis quid sumas, quid despuas: eligere enim utile, caducumque despuere, cæleste ingenium est. Nona* Καλλιόπη, *id est, optimæ vocis. Ergo hic erit ordo: primum est, velle doctrinam: secundum est, delectari quod velis: tertium est, instare ad id quo delectatus es: quartum est, capere id quod instas: quintum est, memorari quod capias: sextum est, invenire de tuo simile ad id quod inveneris: septimum est, judicare quod invenias: octavum est, eligere de quo judicas: nonum, bene proferre quod elegeris*, Fulgent. Mytholog. lib. I, cap. de novem Musis. Quotquot igitur ab his carceribus decurrent ad metam, in certissimam quoque spem fiduciamque erigentur, reliqua his principiis

Musarum nomina & gradus veram proficiendi viam bonarum Artium candidatis præmonstrant.

piis tandem consensura. Ἀρχὴ γὰρ, inquit Plato lib. VI de Legibus, λέγεται μὲν ἥμισυ παντὸς, ἐν ταῖς παροιμίαις, ἔργου· καὶ τό γε καλῶς ἄρξασθαι, πάντες ἐγκωμιάζομεν ἑκάστοτε: *Vetus enim verbum est, Principium esse dimidium totius operis: atque adeo bene aliquid cœpisse, magnam passim apud omnes habet laudem.*

CAPUT II.

§. 1. Varietatem rerum, è quibus imagines enascuntur, ita demum rectè mens humana concipit, quum rerum simulachra, quæ aliqui (teste Tullio) spectra appellaverunt, in sensus incurrentia hausit. Horum vero spectrorum assidua atque irrequieta informatrix est uniuscujusque cogitatio sive Phantasia; quemadmodum vis illa informans atque imaginatrix ab ipso sensu communi formas rerum menti delineandas, atque animo infigendas mutuari solet.

§. 2. Cum tamen potissima vis hujus Phantasiæ versetur, aut circa præsentium atque in oculos incurrentium rerum imagines, aut circa res à conspectu remotas; posterior hæc, veluti plus sibi permittens; non est oculis contenta. Majus quiddam suspicatur esse ac pulchrius, quod Natura posuit extra conspectum. Unde neque immerito statuimus eam esse animosiorem, altiorem, studioque Artificis convenientiorem.

§. 3. Excellentissimis nimirum Pictoribus manum sæpe admoventibus imagini rerum nunquam sibi conspectarum; quemadmodum & similitudini earum rerum, quæ ut raro visuntur, ita semel visæ statim se subducunt spectantium oculis.

§. 4. Non est utique harum Artium cultoribus negligenda res utilitatis usque adeo exploratæ; ipsâ præsertim Naturâ humanos animos per otium ad hunc indefessæ mentis ludum perpetuo invitante, ducente, ac tantum non trahente. Quamobrem etiam à teneris, dum licet, ferendus est capacium ingeniorum campus; ut sine ullo immodici laboris fastidio pueri sensim concipiant conformentque notiones, vel cum invitis adolituras.

§. 5. Constat certe nullos unquam sibi perennis mansurique nominis claritatem ex ullarum Artium usu peperisse, ut non diversissimarum rerum veras vivasque imagines vacuis temporibus in intimos memoriæ suæ recessus, tanquam in fidelissimas penariæ cellæ latebras, reconderent.

§. 6. Habet quidem hæc ratio imagines in animum recondendi nonnullam difficultatem, majoris tamen operæ negotium est eas iterum depromere, & veluti ad præsentem usum è latibulis evocare. Jugi atque indefessâ exercitatione omne feres punctum.

PRæter eam, quam diximus, naturalium corporum imitationem, cujus operâ Artifices, quidquid oculis obire datur, exprimunt, alia adhuc & quidem longe nobilior imitationis species occurrit; quum videlicet peritus Artis audaci conatu accingitur ad producendum imagines earum quoque rerum, quæ subduxere se mortalium oculis: atque hujus imitationis tota vis in Phantasia, sive in facultate imaginativa, quam nonnulli εἰδωλοποιΐας dicunt*, consistit. Primas tamen omnium rerum notiones oculorum sensui potissimum debemus. *Quidquid animo cernimus*, inquit Tullius lib. I de Finib. *id omne oritur à sensibus.* Idem de perfecto Oratore; *In formis & figuris est aliquid perfectum & excellens, cujus ad excogitatam speciem imitando referuntur ea quæ sub oculos ipsa cadunt.* Ἡ διάνοια ἐκ τῶν αἰσθητῶν συντίθησι τὰ νοητά· σχῆμα γὰρ, καὶ χρόαν, καὶ μέγεθος μήλου, καὶ ὀσμὴν, καὶ ἀφὴν, καὶ χυμὸν ἀπαγγέλλουσιν αἱ αἰσθήσεις. ἐκ δὲ τούτων συντίθησιν ἡ διάνοια τὴν τοῦ μήλου νόησιν· καὶ αὐτῶν δὲ τῶν μεγάλων σχημάτων, τὰ μέρη μὲν ἡ αἴσθησις ὁρᾷ, τὸ δ᾽ ὅλον ἐκ τῶν ὁραθέντων ἡ διάνοια συντίθησιν: *Intellectus ex iis quæ sensus suppeditat notiones in animo effingit. Figuram enim, colorem, magnitudinemque pomi, tum odorem, tactum, & saporem sensus renuntiant: ex illis vero intellectus pomi notionem componit. Ipsarumque etiam magnarum figurarum partes sensus cernit, totum intellectus ex visis concipit*, Strabo lib. II. Vide quoque Macrob. lib. VII Saturnal. sub finem cap. 14, quemadmodum & Boethium lib. V de Consol. Philosoph. prosa 4. Recte Themistius Paraphrasi in Arist. lib. III de Anima: Τύπος τῆς αἰσθήσεως καὶ ἴχνος ἐστὶν ἡ φαντασία· ὥσπερ γὰρ ὁ μοχλὸς κινηθεὶς ὑπὸ τῆς χειρὸς, κινεῖ τὸν λίθον, καὶ ἡ θάλαττα ὑπὸ τοῦ πνεύματος κινηθεῖσα, κινεῖ τὴν ναῦν, οὐδὲν θαυμαστὸν καὶ ἐπὶ τῆς αἰσθήσεως τοῦτο συμβαίνειν· αὕτη γὰρ κινηθεῖσα ὑπὸ τῶν ἔξωθεν αἰσθητῶν, καὶ τὸ εἶδος ἀναλαβοῦσα τοῦ κινήσαντος, κινεῖ δύναμιν ἑτέραν τῆς ψυχῆς, ἐπὶ τῶν τελείων ζώων, ἣν φαντασίαν καλοῦμεν· ἧς φύσις ἐστὶ, τοὺς τύπους οὓς ἡ αἴσθησις αὐτῇ παραδίδωσιν, ἀπὸ τῶν αἰσθητῶν ἀναμαξαμένη, κατέχειν ἐν ἑαυτῇ, καὶ ἐνσφραγίζεσθαι, καὶ δύνασθαι ἀπελθόντων τῶν αἰσθητῶν διατηρεῖν ἐπὶ πλεῖστον χρόνον τὰ ἴχνη: *Typus & vestigium sensus est visio: quemadmodum enim vectis*

* Dionys. Longinus περὶ ὕψους. § 13.

(a) *Notiones voco rerum species mente comprehensas. Phantasia etenim imagines à sensu communi oblatas tradit intellectui, qui post distinctam oblatarum rerum considerationem veram earum notionem quàm altissime imprimit animo.* Est quasi rerum speculum intellectus noster, *inquit J. Scaliger, de Causis L. L. cap. 66*, cui nisi per sensum repræsententur res, nihil scit ipse. *Vide locum.*

tis à manu motus movet lapidem, & mare motum à ventis movet navem; ita nihil mirum si hoc idem in sensu quoque usu veniat. Sensus enim à sensilibus exterioribus commotus, & speciem recipiens moventis, movet deinde aliam animæ vim in perfectis animalibus, quam imaginationem seu visionem vocamus: cujus ea est natura, ut formas rerum, quas præbet & renunciat ipsi sensus, à sensilibus recipiens, retineat, & consignet in se, possitque, remotis sensilibus, ad tempus quoddam servare vestigia: vide locum. Inspice quoque ejusdem Themistii paraphrasin in Arist. de Memoria & reminiscentia. Maxime tamen Alexandrum Aphrodisiensem lib. I de Anima: quemadmodum & Apsinem de Arte rhetorica, cap. 21. φαντασίας, autore Quintiliano *, *visiones* transferre licet. Οἱ Στωικοὶ λέγουσι φαντασίαν εἶναι τύπωσιν ἐν ψυχῇ· τοῦ ὀνόματος οἰκείως μετενηνεγμένου ἀπὸ τῶν τύπων ἐν τῷ κηρῷ ὑπὸ τοῦ δακτυλίου γινομένων: *Stoici dicunt phantasiam esse impressionem in animo; voce ea* (impressionis) *proprie translata à figuris quæ in cera per annulos fiunt*, Laert. lib. VII in Zenone. Quid inter se discrepent quatuor hæc, φαντασία, φανταστὸν, φανταστικὸν, φάντασμα, docet nos ex Chrysippo Plutarchus de Placitis philosophorum, lib. IV, cap. 12. Vide quoque Damascenum Orthodoxæ fidei cap. 34. * Lib. VI, cap. 2.

§. 2. Cæterum hanc fœcundissimorum animorum vim εἰδωλοποιικὴν, vel εἰδωλοποιητικὴν, vel εἰδωλουργικὴν dixit Plato in Sophista; atque ejus duas facit species, εἰκαστικὴν & φανταστικὴν, quarum illa, vivas rerum formas coram intuens, imitatur; hæc, res imaginatione tantum repræsentatas, describit. Τῶν δημιουργῶν οἱ μὲν ἄλλα μιμήσασθαι ἀκριβῶς δύνανται, οἱ δὲ αὐτοὶ δύναμιν ἀναπλαστικὴν ἔχουσι θαυμαστῶν ἔργων πρὸς τὰς χρείας· ὡς ὁ πρῶτος τὴν ναῦν ποιήσας, ἐν ἑαυτῷ τὸ παράδειγμα τῆς νεὼς ἀνέπλασε φανταστικῶς: *Artificum hi quidem alia imitari accurate possunt, illi vero ipsi potestatem habent fingendi mirabilia opera quæ ad usum spectant. Quemadmodum qui primus in nave conficienda laboravit, exemplum navis imaginando excogitavit*, Proclus lib. II in Timæum Platonis: & mox, Τὸ πρὸς τὸ νοητὸν γεγονὸς, καλόν ἐστι· τὸ πρὸς τὸ γενητὸν γεγονὸς, οὐ καλόν ἐστιν· ὁ γὰρ πρὸς τὸ νοητὸν ποιῶν, ἢ ὁμοίως αὐτῷ μιμεῖται, ἢ ἀνομοίως· εἰ μὲν δὴ ὁμοίως, καλὸν ποιήσει τὸ μιμηθέν· ἦν γὰρ ἐκεῖ τὸ πρώτως καλόν· εἰ δὲ ἀνομοίως, οὐ πρὸς τὸ νοητὸν ποιεῖ· τοὐναντίον γὰρ ἀπολισθαίνει τῆς ὁμοιότητος· καὶ ὁ πρὸς τὸ γεγονός τι ποιῶν, εἴπερ ὄντως ἐφορᾷ πρὸς ἐκεῖνο, δῆλον ὡς οὐ καλὸν ποιεῖ· αὐτὸ γὰρ ἐκεῖνο πλῆρές ἐστιν ἀνομοιότητος, καὶ οὐκ ἔστι τὸ πρώτως καλὸν, ὅθεν πολλῷ μᾶλλον ἀφεστήξεται τὸ πρὸς αὐτὸ γεγονὸς τοῦ κάλλους· ἐπεὶ καὶ ὁ Φειδίας ὁ τὸν Δία ποιήσας, οὐ πρὸς γεγονὸς ἀπέβλεψεν, ἀλλ᾽ εἰς ἔννοιαν ἀφίκετο τοῦ παρ᾽ Ὁμήρῳ Διός: *Quod juxta imaginem animo conceptam factum est, pulchrum est. Quod juxta factum fit, non est pulchrum. Qui enim juxta imaginationem sive conceptum agit, vel similiter id imitatur, vel dissimiliter. Si similiter, bene conficiet id quod imitatur. Erat enim ibi illud præcipue pulchrum. Si vero dissimiliter, non ad illud facit quod animo concipi potest. Contra enim deficit à similitudine. Et qui juxta factum aliquid agit, si vere ac sedulo id inspiciat, manifestum est non facere pulchrum. Id ipsum enim plenum dissimilitudine, neque est præcipue pulchrum: unde longe magis deficiet id à pulchritudine, quod juxta hoc factum est. Quandoquidem & Phidias, qui Jovis statuam fecit, non ad factum quid respexit, sed in cogitationem ipsi venit Jupiter prout Homerus expressit.* Præclare Philostr. Iconum lib. II, in Panthia; Πάνθεια ἡ καλὴ, Ξενοφῶντι μὲν ἀπὸ τοῦ ἤθους γέγραπται· ἀλλὰ ἀνὴρ, ξυγγράφειν μὲν οὐχ ἱκανὸς, γράφειν δὲ ἱκανώτατος, αὐτῇ μὲν τῇ Πανθείᾳ οὐκ ἐντυχὼν, Ξενοφῶντι δὲ ὁμιλήσας, γράφει τὴν Πάνθειαν, οἵαν τῇ ψυχῇ ἐτεκμήρατο: *Panthia formosa, Xenophonti ab indole scripta est. Sed vir ad scribendum quidem ineptus, ad pingendum vero aptissimus, cum Panthiæ nequaquam occurrisset; Xenophontem vero esset allocutus; Panthiam qualem animo designaverat pinxit.* Tullius in Bruto, seu de perfecto oratore; *Ego sic statuo*, inquit, *nihil esse in ullo genere tam pulchrum, quo non pulchrius id sit, unde illud, ut ex ore aliquo, quasi imago, exprimatur, quod neque oculis, neque auribus, neque ullo sensu percipi potest; cogitatione tantum & mente complectimur. Itaque & Phidiæ simulachris, quibus nihil in illo genere perfectius videmus, cogitare tamen possumus pulchriora. Nec vero ille artifex, quum faceret Jovis formam aut Minervæ, contemplabatur aliquem e quo similitudinem duceret; sed ipsius in mente insidebat species pulchritudinis eximia quædam, quam intuens, in eaque defixus, ad illius similitudinem artem & manum dirigebat. In formis igitur & figuris est aliquid perfectum & excellens, cujus ad excogitatam speciem imitando referuntur ea, quæ sub oculos ipsa non cadunt. Has rerum formas appellat Ideas, ille non intelligendi solum, sed etiam dicendi gravissimus auctor & magister Plato.* Seneca epist. LVIII: *Quid sit idea, id est, quid Platoni esse videatur, audi. Idea est eorum, quæ natura fiunt, exemplar æternum. Adjiciam definitioni interpretationem, quo tibi res apertior fiat. Volo imaginem tuam facere. Exemplar picturæ te habeo, ex quo capit aliquem habitum mens quem operi suo imponat. Ita illa quæ me docet & instruit facies, à qua petitur imitatio, idea est. Talia ergo exemplaria infinita habet natura rerum, hominum, piscium, arborum; ad quæ, quodcunque fieri ab illa debet, exprimitur. Nunc quid sit εἶδος, attendas oportet. Paullo ante pi-*

Phantasia suppeditat Artificibus perfectissima futuri operis exempla.

Idea Platoni quid sit.

ctoris imagine utebar. Ille cùm reddere Virgilium coloribus vellet, ipsum intuebatur. Idea erat Virgilii facies, futuri operis exemplar: ex hac quod artifex trahit, & operi suo imponit, εἶδος est. Quid intersit, quæris? alterum, exemplar est; alterum, forma ab exemplari sumpta, & operi imposita. Alteram Artifex imitatur, alteram facit. Habet aliquam faciem statua; hæc est εἶδος. Habet aliquam faciem exemplar ipsum, quod intuens opifex, statuam figuravit; hæc idea est. Etiamnum aliam desideras distinctionem? Idos in opere est, idea extra opus: nec tantùm extra opus est, sed ante opus. Idem epist. LXV; *Exemplar Plato Ideam vocat, hoc est, ad quod respiciens Artifex, id quod destinabat, efficit. Nihil autem ad rem pertinet, utrum foris habeat exemplar; ad quod referat oculos; an intus, quod sibi ipse concepit & posuit.* Seneca rhetor lib. x, Controvers. 5: *Non vidit Phidias Jovem; fecit tamen velut tonantem. Nec stetit ante oculos ejus Minerva; dignus tamen illa arte animus, & concepit Deos, & exhibuit.* Et rursus lib. VIII, Controvers. 2: *Tunc demum illa majestas exprimi potest, cum animus opera prospexit.* Vide quoque Photii excerpta ex Himerii Orat. in Anatolium præf. Ἰδέαι, Macrobio in Somnium Scipionis libro 1, cap. 2, sunt *originales rerum species.* Maxime tamen totum hunc locum de admiranda vi phantasiæ illustrat elegans illud inter Thespesionem gymnosophistarum principem & Apollonium Tyanëum colloquium, quod plenissime nobis retulit Philostratus lib. VI, cap. 9; *An vestri Phidiæ & Praxiteles, inquit Thespesion, cœlum scandentes, atque ibi Deorum effigies exprimentes, eas postmodo ad artem attulerunt; anne aliud quid est, quod eos fingere docuit? Aliud, inquit Apollonius, & quidem sapientia plenum. Quidnam id est? inquit ille; nihil enim dixeris, præter imitationem. Phantasia, inquit Apollonius, hæc perfecit; Artifex imitatione sapientior. Imitatio enim hoc tantùm operabitur, quod vidit: phantasia vero etiam quod non vidit: proponet enim sibi id ipsum quod non novit, ad ejus quod est relationem. Imitationem quoque sæpè stupor impedit; phantasiam verò nihil. Etenim ipsa impavida fertur ad id quod ei subjicitur. Oportet autem eum qui Jovis imaginem animo concipit, cum cœlo & horis & astris eum contueri: talem enim tunc eum Phidias sibi proposuit. Palladem verò effingere volentem, exercitus, consilia, artes meditari oportet, quomodo denique ex ipso Jove prosiliit.*

Phantasiæ potissima vis elucet in repræsentatione rerum aut nunquam, aut brevi saltem intuitu conspectarum.

§. 3. Quinimo plurima sæpe Artificibus delineanda veniunt, quæ licet in rerum natura non sint, animo tamen succurrunt; *tanquam Centauri, Gigantes, & quicquid falsa cogitatione formatum,* ut loquitur Seneca epist. LVIII, *habere aliquam imaginem cœpit, quamvis non habeat substantiam.* Subinde quoque occurrunt & alia quædam quæ nec frequenter nec diu oculis Artificum exponuntur; imo, quorum nunquam fortè conspectu frui datum sit: ad quæ delineanda, quis non videt phantasiæ vires advocandas? *Quid facturi sumus, si bellum voluerimus pingere? diversas virorum statuemus acies, & in mutua vulnera armabimus manus; victi sequentur; victores cruenti revertentur? Ne Parrhasii manus ludat temere coloribus, internecioni humanæ timendum est:* Seneca lib. x, Controvers. 5; vide locum.

Notio rerum sensibus perceptarum atque animo penitus infixarum, nihil est aliud, quam earundem rerum conformatio quædam insignita atque impressa intelligentiæ.

§. 4. Quotquot huic commentationi constanter atque obstinate incumbere in animum semel induxerunt, non modo sensus suos, vitatis omnibus debitæ intentionis avocamentis, in officio continent ac velut in vinculis habent; sed & in publicum prodituri, volucres liberæ mentis motus, huic uni curæ quàm maxime jam mancipatos, licentius evagari exspatiando non sinunt: omnes denique cogitationes suas palantes non patiuntur erraticis ac mox evanidis inanium rerum imaginibus diutius insistere: sed notiones externorum sensuum ministerio Phantasiæ subministratas, ut quæque recordationem videtur mereri, usque adeo alte animis imprimunt atque incidunt, ut nulla exinde quotidie accedentium recedentiumve imaginum turba eximi aut eradi possint. Dixeris ergo notiones has nihil aliud esse quam indelebilia quædam rerum in mente consignatarum vestigia. Quin etiam ex jam dictis patere cuivis potest, insignem esse Phantasiæ potentiam atque Artifici apprime utilem; quandoquidem ejus virtute genuinæ quarumvis rerum species, etiam absentium & nunquam antea conspectarum, tam firmiter humanis mentibus immorantur atque inhærent, ut vel invocatæ adsint, & quantumvis anxiæ imitationi nullo non in oculos incurrente exemplari melius inserviant. *Quare sibi quemque suo commodo convenit imagines has comparare;* Cornificius *. *Quod quidem nobis volentibus facile continget. Nam ut inter otia animorum, & spes inanes, & velut somnia quædam vigilantium, ita nos hæ de quibus loquimur imagines prosequuntur, ut peregrinari, navigare, præliari, populos alloqui, divitiarum quas non habemus usum videamur disponere; nec cogitare, sed facere; hoc animi vitium ad utilitatem non transferemus?* Quintil. VI, 3. Quare juventus, imo omnis ætas (*neque enim,* ut eximiè Quintil. XII, 1, *rectæ voluntati serum est tempus ullum;*) totis mentibus huc tendamus, in hoc elaboremus: forsan & consummare continget. Τὸ φανταζέσθαι ἐφ' ἡμῖν κεῖται· καὶ οὐ τὰ δυνατὰ μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰ ἀδύνατα παντελῶς· οἷον πολυκεφάλους ἀνθρώπους, ὡς τὸν Γηρυόνην· καὶ πτερωτὰς,

* *Sive auctor ad Herenn. sub finem libri tertii.*

Natura nos veluti

ὡς

ὡς τοὺς Βορεάδας· καὶ ἱπποκενταύρους, καὶ σκύλλας· ὡς γὰρ τοῖς ζωγράφοις ἐπ' ἐξουσίας γράφειν ἃ βούλονται, οὕτω καὶ τῇ ψυχῇ: *Imaginari quidem in nostra potestate est non modo quæ possunt esse, sed etiam quæ non possunt esse; ut multis capitibus præditos, veluti Geryonem; ut alatos, quales Boreades; ut hippocentauros, ut Scyllas: quemadmodum enim pictoribus facultas pingendi quæ volunt, ita & animæ*, Themist. in Arist. III de Anima. Lucretius libro quarto, versu 780,

manu ducit ad excolendam Phantasiam.

Quæritur imprimis, quare, quod cuique lubido
Venerit, extemplo mens cogitet ejus id ipsum? &c.

Sectemur modo subinde secretum atque liberum arbitris locum; cum nemo unquam dubitaverit silentium quam altissimum huic studio maxime convenire. Quod si tamen silentium & secessus & undique liber animus, ut sunt maxime optanda, non contingant; non ideo statim, si quid obstrepet, abjicienda commentationis hujus cura, & deplorandus dies. Quid alioqui fiet, si fortè in luce publica, in circumstantium corona, inter dissentientes ac magnis quoque clamoribus interpellantes momenta artis recto judicio ponderanda sint? Itaque ab ipso protinus exercitationis hujus primordio *incommodis repugnandum, & hic faciendus usus, ut omnia quæ impediunt vincat intentio: quam si tota mente in opus ipsum direxeris, nihil eorum, quæ oculis vel auribus incursant, ad animum perveniet. An vero frequenter hoc etiam fortuita cogitatio præstat, ut obvios non videamus, & itinere deerremus; non consequemur idem, si & voluerimus? Non est indulgendum causis desidiæ: nam si nonnisi refecti, nonnisi hilares, nonnisi omnibus aliis curis vacantes, studendum existimaverimus, semper erit propter quod nobis ignoscamus. Quare in turba, itinere, conviviis etiam, faciat sibi cogitatio ipsa secretum* *. *Animo videmus, animo cernimus: oculi, ceu vasa quædam, visibilem ejus partem accipiunt atque transmittunt. Sic magna cogitatio obcæcat, abducto intus visu. Sic in morbo comitiali aperti nihil cernunt, animo caligante. Quin & patentibus dormiunt lepores, multique hominum, quod Corybantiam Græci dicunt*, Plinius nat. Hist. XI, 27. Πόθος ἀκραιφνὴς καὶ ἔρως ἀκραιφνὴς τῶν μὲν ἔξωθεν προσπιπτόντων ἀλγεινῶν τε καὶ ἡδέων πάντων ὑπερφρονεῖ· πρὸς ἓν δὲ τὸ φιλούμενον καὶ ὁρᾶν καὶ συννεύειν τὸ φρόνημα καταναγκάζει: *Desiderium vehemens & amor sincerus omnia quæ extrinsecus accidunt tristia aut jucunda despicit, in unam vero rem præter cæteras dilectam intueri, ac præcipuam in ea curam cogitationemque conferre cogit*, Heliodorus Æthiop. libro 1. Rem omnem paucis complexus est Quintilianus, Orat. institut. libro I, cap. 1; *Sicut aves ad volatum, equi ad cursum, ad sævitiam feræ gignuntur; ita nobis propria est mentis agitatio atque solertia; unde origo animi cælestis creditur. Hebetes vero & indociles, non magis secundum naturam hominis eduntur, quam prodigiosa corpora & monstris insignia: sed hi pauci admodum. Fuerit argumentum, quod in pueris elucet spes plurimorum; quæ cum emoritur ætate, manifestum est, non naturam defecisse, sed curam.*

* Quintil. 2, 3.

§. 5. Omnibus igitur artium harum candidatis parandæ sunt quædam velut opes; quibus uti, ubicunque desideratum erit, possint; quasque in procinctu semper ad omnes casus paratas habeant. *Quo plus recipit animus, hoc se magis laxat*, Seneca epist. CVIII. *Vestiaria nostra, cum fuerint plena, nihil capiunt. Hoc thesaurarium, non gravatur ornatum: sed cum multa condiderit, sciendi desiderio plus requirit*, Cassiodorus de Anima, cap. 12. Hæ sunt opes velut sanctiore quodam ærario reconditæ, unde ad subitos quoque casus, cum res exiget, proferantur, & usu non exhauriantur. Alioqui, sicut qui patrimonium non paraverunt, subinde quærunt; ita quoque, qui non satis hac in parte laborarunt. Magnus ille Achæorum dux Philopœmen, qui terrestrium certaminum arte quemvis clarorum imperatorum vel usu vel ingenio æquabat, assidua seriaque scientiæ militaris commentatione quarumvis artium candidatis saluberrimum providæ industriæ præbuit exemplum. *Erat Philopœmen præcipuæ in ducendo agmine locisque capiendis sollertiæ atque usus*, inquit Livius lib. XXXV ab V. C. *nec belli tantum temporibus, sed etiam in pace ad id animum maxime exercuerat. Ubi iter quopiam faceret, & ad difficilem transitu saltum venisset, contemplatus ab omni parte loci naturam, cum solus iret, secum ipse agitabat animo; cum comites haberet, ab iis quærebat, si hostis eo loco apparuisset, quid si à fronte, quid si ab latere hoc aut illo, quid si à tergo adoriretur, capiendum consilii foret? Posse instructos recta acie, posse inconditum agmen & tantummodo aptum viæ occurrere; quem locum ipse capturus esset, cogitando aut quærendo exequebatur; aut quot armatis, aut quo genere armorum (plurimum enim interesse) usurus; quò impedimenta, quò sarcinas, quò turbam inermem rejiceret; quanto ea aut quali præsidio custodiret; & utrum pergere qua cœpisset ire via, an eam qua venisset, repetere melius esset: castris quoque quem locum caperet; quantum munimento amplecteretur loci; quà opportuna aquatio, quà pabuli lignorumque copia esset; quà postero die castra moventi tutum maxime iter, quæ forma agminis foret. His curis cogitatio-*

Quanta cum cura excolenda sit Phantasia.

ni-

nibusque ita ab ineunte ætate animum agitaverat, ut nulla ei nova in tali re cogitatio esset. Simile quid in L. Lucullo observavit Tullius: *Ad Mithridoticum enim bellum missus a Senatu*, verba sunt Tullii circa initium libri quarti Acad. quæst. *non modo vicit omnium opinionem quæ de virtute ejus erat, sed etiam gloriam superiorum: idque eò fuit mirabilius, quod ab eo laus imperatoria non admodum exspectabatur, qui adolescentiam in forensi opera, quæsturæque diuturnum tempus, Muræna bellum in Ponto gerente, in Asiæ pace consumpserat. Sed incredibilis quædam ingenii magnitudo non desideravit indocilem usus disciplinam. Itaque cum totum iter & navigationem consumpsisset partim in percontando à peritis, partim rebus gestis legendis; in Asiam factus imperator venit, cum esset Roma profectus rei militaris rudis. Habuit enim divinam quandam memoriam rerum. Itaque, ut litteris consignamus, quæ monumentis mandari volumus; sic ille in animo res insculptas habebat. Tantus ergo imperator in omni genere belli fuit, præliis, oppugnationibus, navalibus pugnis, totiusque belli instrumentis & apparatu, ut ille Rex post Alexandrum maximus, hunc à se majorem ducem cognitum, quam quemquam eorum quos legisset, fateretur.* Studio igitur præcedente, & acquisita facultate, & quasi reposita etiam hic opus esse, perspicuum est: cumque delineare nec ubique nec semper possimus, cogitationi temporis ac loci plurimum est. Præclare Seneca epist. LV, *In angusto viveremus, si quidquam esset cogitationibus clausum.* Cicero in Miloniana, *Liberæ sunt cogitationes nostræ, & quæ volunt, sic intuentur, ut ea cernimus, quæ videmus.* Idem lib. I Tusc. quæst. *Nulla est celeritas, quæ possit cum animi celeritate contendere.* Claudianus lib. I de Raptu Proserp. vers. 201, *Dum leve sollicitæ mentis discurrit acumen.* Νόος, παρὰ τὸ νέω τὸ πορεύομαι· οὐδὲν γὰρ ταχύτερον ὁ νόος, Etymol. magnum in Νόος. Huc etiam refer illud Varronis lib. V de L. L. *Volo à volatu; quod animus ita est, ut puncto temporis pervolet quò vult.* Apposite itaque Ovidius III de Ponto, Eleg. 5, *Gratia Dis, menti quo libet ire licet.* Hæc paucis admodum horis magnas etiam res complectitur. Hæc, quoties intermissus est somnus, ipsis noctis tenebris adjuvatur. Hæc inter medios rerum actus aliquid invenit vacui, nec otium patitur. Neque vero rerum ordinem modo intra se ipsa disponit, sed totam ita contexit materiam, ut ei nihil præter manum desit. Nam memoriæ quoque plerumque inhæret fidelius, quod nulla delineandi securitate laxatur: videlicet quod illa quæ scriptis reposuimus, velut custodire desinimus, & ipsa securitate dimittimus.

Phantasiam vivis variarum rerum imaginibus frustra instruxeris, nisi eas, ubi opus erit, ad usum depromere possis.

§. 6. Sed ne ad hanc quidem vim cogitandi perveniri potest, aut subito, aut cito. *Non potest parvò res magna constare*, Seneca epistola XIX. Nam primum facienda quotidiano exercitio quædam forma est, quæ nos etiam non cogitantes sequatur: tum assumendus usus paulatim, ut pauca primum complectamur animo, quæ reddi fideliter possint: mox per incrementa tam modica, ut onerari se labor ille non sentiat, augenda usu & exercitatione multa continenda est. Eò tandem perveniet hæc cogitationis excolendæ cura, ut is, cui non refragetur ingenium, acri studio adjutus tantùm consequatur, ut ea etiam quæ cogitarit, sibi ad delineandum ventum erit, fidem servent. Phantasia etenim animo est quædam quasi tabula vel index imaginum in eo congestarum. Πίναξ γάρ ἐστιν ἡ φαντασία τῷ νῷ, ut loquitur Michaël Ephesius in Aristotelem de Memoria & reminiscentia. Alioqui vel extemporalem temeritatem malim, quam male hærentem cogitationem. Quintil. X, 6.

Concipiendis visionibus (quas φαντασίας vocant) Theo Samius est præstantissimus, Quint. XII, 10.

Vidimus nunc qua ratione virtus imaginativa fovenda sit atque excitanda; quod non perfunctorie faciemus: præsertim cum excellens illa phantasiæ vis studium imitationis, ab ipsa natura nobis inditum, humi repere non sinat; verùm, ut proxime sequenti capite apparebit, ad majores ausus porro impellat atque erigat.

CAPUT III.

§. 1. *Initia Artium imitatricium, ut & aliarum omnium, tenuissima olim fuisse constat.*

§. 2. *Quamvis autem insignes quondam Artifices multum tribuerint Imitationi priorum, non est tamen quod ingentia harum Artium incrementa uni priorum Imitationi debere nos putemus; cum certum sit nudæ Imitationis aut nullum, aut exiguum prorsus esse fructum.*

§. 3. *Loca insignium auctorum, suadentia ut cum quadam virium nostrarum fiducia ad excolendas Artes accedamus.*

§. 4. *Fuere nempe quædam pingendi genera conditione temporum horridiora, alioqui magnam jam tum ingenii vim præ se ferentia. Quo genere Artis capti quidam, cùm coloribus, tum etiam ipso quasi subrustico pingendi genere prosequuntur atque imitantur anti-*

antiquitatem : præferunt picturam ex horrido comptam, non contenti simplicitate decoris illius, quem sequens ætas, veterem illum squallorem amœniore veluti hilaritate conspergens, amplexa est.

§. 5. *Quoniam verò complures optimo studio, judicio tamen minus firmo præditi, summorum Artificum opera non ipsorum viribus, sed imbecillitate sua metiuntur, neque plus in iis laudant, quam se imitari posse sperant; non visum est hic alienum, veram imitandi rationem proponere.*

§. 6. *In omni Imitatione primo dispiciendum nobis est, quem imitemur; deinde, quæ maxime excellant in eo quem imitabimur; in quotidiano denique exercitio illum ipsum quem imitandum nobis sumpsimus, tota mente atque animo intuebimur, eumque imitando ita effingere atque exprimere studebimus, ut ipsissimos incorruptæ Artis nervos assequamur; non ut multi Imitatores, qui aut ea quæ sunt facilia, aut etiam illa quæ insigniter speciosa & pene vitiosa sunt imitando potissimum consectantur. Nihil est enim facilius quàm amictum imitari alicujus, aut statum, aut motum. Si verò etiam vitiosi aliquid est, id sumere & in eo vitiosum esse, non magnum est. Qui autem ita facere vult, ut oportet; primùm vigilet necesse est in deligendo: deinde, quem probavit, in eo quæ maxime excellent, ea diligentissime persequetur: omnia interim, quibus est adjutus, abscondens; ipsum tantùm, quod effecit, ostendet.*

§. 7. *Virium quoque nostrarum nobis præcipue habenda est ratio, ne forte eorum Artificum vestigia nequicquam persequi conemur, à quorum Imitatione quadam naturæ nostræ dissimilitudine penitus abhorremus. Et quoniam unum aliquem difficillime totum exprimere valemus, minus quoque consultum sibi putabunt Imitatores uni alicui inhærere, veluti vindemiam de vitis unius racemis facturi. Sed bene potius in rem suam vertant quidquid ubique Imitatione sua dignum invenerint.*

§. 8. *Tum demum vere priores imitabimur, si perspectas plurium virtutes nostris quoque dotibus cumulare atque exornare in animum inducamus.*

§. 9. *Ardua illa summarum Artium perfectio nunquam se totam indulsit ingeniis intra solam priorum Imitationem hærentibus, suasque in opere partes non agnoscentibus. Et profectò, nisi majore olim spiritu primi Artifices tantas Artes aggrediendas sibi putavissent, nunquam de tam vario tamque otioso tot sæculorum judicio securi, totius posteritatis libertatem legibus, quas non invenerant, alligassent.*

§. 10. *Optimus quisque Artifex interdum erigitur atque attollitur, interdum effervescit atque effertur, interdum etiam, dum virium suarum fiducia prærupta atque aliis metuenda audet, accedit ad præceps.*

§. 11. *Cæterum ut segetes fœcundæ atque uberes non solum fruges effundunt, verum etiam herbas frugibus inimicissimas; ita sæpissime solet Natura hoc magnarum mentium commodum vitiare, contrariisque optanda miscere. Unde frequenter usu venit, ut in hac Arte minus offendant angusti jejunique pectoris homines, quàm quos largæ lætiorisque naturæ hilaritas vocat ad majora: quandoquidem hos fidentior animus periculis objicit, illos vero nimia sui diffidentia deducit in tutum.*

§. 12. *Ridiculus sane sit Artifex, qui non nisi* hippocampelephantocamelos (*ut cum Lucilio loquar*) *exprimere velit. Proinde cavebunt Artifices ne felicissimi ingenii sui viribus licenter nimis abutantur, sed veris potius atque ex ipsa rerum natura petitis imaginibus insistant.*

§. 13. *Monstrosa denique & nimia insanientis animi licentia luxurians atque à Naturæ veritate recedens pictura, quemadmodum spectatores prima sui novitate nonnunquam capit, ita sæpius tractata nauseam solet movere.*

Artes primitus nascentes imperfectiores esse solent.

QUam tenuia fuerint olim imitationis hujus initia, ex Æliano facile intelligas. Is enim variarum Hist. lib. x, cap. 10 tradit, primos illos Artifices, quum ars jam primum excoli cœpisset, & quodammodo in lacte adhuc fasciisque versaretur, adeo rudi atque impolito penicillo animalia expressisse, ut necesse habuerint informibus figuris adscribere, Hoc est bos, illud equus, hoc arbor. Vide quoque Aristot. Problem. cap. 10. Prima certe pictura nihil aliud fuit, quàm *umbra hominis lineis circumducta*, teste Plin. lib. xxxv, cap. 3. Athenagoras quoque Legatione pro Christianis meminit, σκιαγραφίας εὑρεθείσης ὑπὸ Σαυρίου, ἵππον ἐν ἡλίῳ περιγράψαντος· γραφικῆς ἢ ὑπὸ Κράτωνος, ἐν πίνακι λελευκωμένῳ σκιὰς ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς ἐναλείψαντος. *Umbratilis picturæ inventæ à Saurio equum in sole umbra circumscribentis. Graphicæ vero à Cratone in tabula dealbata viri & mulieris umbras delineantis.* Respexit ad rudia hæc artis primordia Quintilianus in eo loco quem mox plenius adducemus, *Si prioribus*, inquit, *adjicere nefas fuisset, non esset pictura, nisi quæ lineas modo extremas umbræ, quam corpora in sole fecissent, circumscribit.* Exinde semper ab hac prima consuetudine *adumbrandi* vox obtinuit. *Quis pictor omnia*, inquit Quintil. VII, 10, *quæ in rerum natura sunt, adumbrare didicit?* Testantur etiam scriptores alii non ignobiles, cunctas ante Dædalum statuas coniven-

niventibus oculis, pedibus junctis, brachiis in latera demissis, statu rigido ac prorsus inconcinno factitatas fuisse. Τί δ' ἡ Γλαύκου τοῦ Χίου τέχνη κατ' ἀρχὰς ἦν; τί δ' ἡ Ζεύξιδος ἐν πολλοῖς χρόνοις ὕστερον; τότε δ' ἔδεισαν ἄνθρωποι περὶ τῶν ἀγαλμάτων, μὴ τῶν ποδῶν χρώμενα φύγῃ τῶν Δαιδάλου χειρῶν, &c. *Quid Glauci Chii ars fuit initio? quid item Zeuxidis non multis annis post? tunc enim homines metuebant sibi a statuis, ne pedibus utentes effugerent è manibus Dædali.* Vide Libanii Sophistæ orat. XIX, quæ est de Saltatione. Τῶν ἀρχαίων ἀγαλμάτων τέχνη ἐδόκει ἡ συστολὴ καὶ ἰσχνότης; *veterum simulachrorum ars videbatur contractio & tenuitas;* Demetrius Phalereus (ut vulgari cognomine ejus utar) de Elocut. §. 14. Parmeniscus certè Metapontinus, genere atque opibus apud suos primarius, quum in antrum Trophonii descendisset, reversus nunquam postea ridere potuit: oraculum super ea re sciscitanti, respondit Pythia, Matrem domi suæ risum ipsi restituturum. Sperans igitur se post reditum in patriam denuo risurum, cùm id non contigisset, deceptum se ab oraculo putavit. Tandem tamen casu Delum appulit, ubi cum singula quæ visebantur in ea insula admiraretur, Latonæ quoque fanum ingressus est, visurus insignem, ut putabat, matris Apollinis statuam; verum conspicatus eam, præter opinionem, ligneam ac prorsus deformem, in risum effusus est: responsum itaque Dei cum animo suo revolvens, & miraculo improvisi eventus permotus, Deam exinde maximis quibusque honoribus est prosecutus; Athenæus circa initium libri XIV Deipnosoph. Τὰ παλαιὰ τῶν Διοσκούρων ἀφιδρύματα οἱ Σπαρτιᾶται δόκανα καλοῦσι, inquit Plutarch. de Amore fraterno; ἔστι δὲ δύο ξύλα παράλληλα, δυσὶ πλαγίοις ἐπεζευγμένα· καὶ δοκεῖ τῷ φιλαδέλφῳ τῶν θεῶν οἰκεῖον εἶναι τοῦ ἀναθήματος τὸ κοινὸν καὶ ἀδιαίρετον: *Vetusta Dioscurorum simulacra Spartani appellant Docana. Sunt autem duo ligna inter se composita, duobus aliis transversis conjuncta; videturque fraterno Deorum amori inseparabilis communitas simulacri maxime competere.* Vide quoque Eustathium ad versum 744 Iliad. P pagina 1125, 59, editionis Romanæ. Longum & ab hoc loco alienum esset stupentibus plura exempla artis in ipso primordio imperfectæ exhibere; cum res aliter se non potuerit habere. *Nulla res consummata est, dum incipit; & in omni negotio longè semper à perfecto fuere principia:* inquit Seneca Nat. quæst. VI, 5. *Nulla non res principia sua magno gradu transit:* Idem de Benef. III, 29. *Omnium rerum principia parva sunt, sed suis progressibus & usu augentur:* Cicero V de Finibus. *Quæ porro ars statim fuit? quid non cultu nitescit?* Quintilianus Orat. institut. libro IX cap. 4. *Quis non intelligit Canachi signa rigidiora esse, quam ut imitentur veritatem. Calamidis dura illa quidem, sed tamen molliora quam Canachi. Nondum Myronis satis ad veritatem adducta, jam tamen quæ non dubites pulchra dicere. Pulchriora etiam Polycleti, & jam plane perfecta, ut mihi quidem videri solent. Similis in pictura ratio est: in qua Zeuxim, Polygnotum, & Timantem, & eorum, qui non sunt usi plus quam quatuor coloribus, formas & lineamenta laudamus. At in Aetione,* (alii *Echione*) *Nicomacho, Protogene, Apelle, jam perfecta sunt omnia: & nescio an reliquis in rebus omnibus idem eveniat. Nihil est enim simul & inventum, & perfectum;* Cicero de Claris oratoribus. *Nihil est in natura rerum omnium, quod se universum profundat, & quod totum repente evolet; sic omnia quæ fiunt, quæque aguntur acerrime, lenioribus principiis Natura ipsa prætexuit;* Idem II de Oratore. Recte Arnobius lib. II adv. gentes: *Non cum animis artes cœli ex penetralibus ceciderunt; sed exquisitæ & natæ sunt in terris hic omnes, & cum processu temporum paulatim meditatione conflatæ. Inops vita, & multarum indigens rerum, fortuita conspiciens quædam commodule provenire, dum imitatur, experitur, & tentat; dum labitur, reformat, immutat; ex assidua reprehensione parvas & concinnavit scientiolas artium, & ad unum exitum temporibus pluribus commentatas perduxit.*

Theocritus Eidyllio XXI,

> Ἁ πενία Διόφαντε μόνα τὰς τέχνας ἐγείρει.
> Αὐτὰ τῶ μόχθοιο διδάσκαλος - - -

Columella de cultu hortorum,

> *Ipsa novas Artes varia experientia rerum,*
> *Et labor ostendit miseris, usus que magister.*

Manilius lib. I Astron. vers. 95,

> *Omnia conando docilis sollertia vincit.*

Lucretius sub finem lib. V,

> *Navigia, atque agri culturas, mœnia, leges,*
> *Arma, vias, vestes, & cætera de genere horum*
> *Præmia, delicias quoque vitæ funditus omnes,*
> *Carmina, picturas, & dædala signa polire,*

Usus

Usus & impigræ simul experientia mentis
Paullatim docuit pedetentim progredientis.
Sic unum quidquid paullatim protrahit ætas
In medium, ratioque in lumin's eruit oras.
Namque aliud ex alio clarescere corde videbant
Artibus, ad summum donec venere cacumen.

Omnino vide Aristotelem circa initium libri I Metaphys. Artes certe primitus nascentes atque etiamnum imperfectas, per manus aliquamdiu tradidere priores, neque aliud quàm nudam rudium observationum sylvam in unum congesserunt; donec tempus, unica lima & lex Artium, temere congesta distinxit, inque Artis justæ formam contraxit. Unde etiam nunc prima quoque, quæ traduntur, Artium adhuc excolendarum præcepta, magis instruunt, quàm faciunt Artificem; nec tam consummare scientiam, quàm adjuvare promittunt. *Ingenii vis præceptis alitur & crescit, novasque persuasiones adjicit innatis, & depravata corrigit*, Seneca epist. XCIV. *Usus & experientia dominantur in Artibus*, inquit Columella lib. I de re Rust. cap. I; *neque est ulla disciplina, in qua non peccando discatur. Nam ubi quid perperam administratum cesserit improspere, vitatur quod fefellerat; illuminatque rectam viam docentis magisterium.* Sic Tragœdiam olim solus chorus agebat; Thespis deinde, ut chorus interdum requiesceret, unum invenit histrionem; secundum postea Æschylus adjecit; tertium Sophocles, ad consummationem Tragœdiæ addidit: vide Laërt. lib. III in Platone; Themistium Orat. XV; Philostrat. lib. VI de vita Apollonii, cap. 6. Pari prorsus ratione, teste eodem Philostrato lib. II de vita Apollonii, cap. 10, unus tantùm color primis pictoribus in usu fuit; posteriores vero quatuor adhibuerunt; donec tandem ad immensam illam, qua postea sunt usi, colorum varietatem perventum est.

§. 2. Est quidem in confesso plures passim reperiri, qui quamvis priorum neminem imitentur, suapte tamen natura & sine cujusquam similitudine, quod velint, admirabilis ingenii solertia consequantur. Tametsi igitur non est simpliciter necessaria Imitatio; non enim primi quem sequerentur habuerunt; mediocribus tamen ingeniis minime repudianda videtur: quotquot vero omnem priorum Imitationem è medio tollere sunt conati, nihil effecerunt aliud, quam ut eos quoque ipsos nemo imitatione sua dignos judicaret. Quemadmodum igitur libens affirmaverim, harum Artium cupidos à priorum Artificum imitatione omnino arcendos non esse; ita hoc tantùm sufficerit hic addidisse, Imitationis nudæ nullum aut perexiguum esse fructum; quandoquidem isti, *qui nunquam tutelæ suæ fiunt, primùm in ea re sequuntur priores, in qua nemo à priore descivit; deinde in ea re sequuntur, quæ adhuc quæritur: nunquam autem invenietur, si contenti fuerimus inventis. Præterea, qui alium sequitur, nihil sequitur, nihil invenit, imo nec quærit:* vide Senecam epist. XXXIII. *Nihil enim crescit sola imitatione; &, si prioribus adjicere nefas fuisset, non esset pictura, nisi quæ lineas modo extremas umbræ, quam corpora in sole fecissent, circumscribit. Ac si omnia percenseas, nulla Ars est qualis inventa est, nec intra initium stetit: nisi forte nostra potissimum tempora damnamus hujus infelicitatis, ut nunc demum nihil crescat. Quamobrem etiam, qui summa non appetunt, contendere potius quam sequi debent. Nam qui agit ut prior sit, forsitan, etiamsi non transierit, æquabit. Eum vero nemo potest æquare, cujus vestigiis utique sibi insistendum putat: necesse est enim semper sit posterior, qui sequitur. Adde quod plerumque facilius est plus facere, quam idem. Tantam enim difficultatem habet similitudo, ut ne ipsa quidem Natura in hoc ita evaluerit, ut non res, quæ simillimæ videantur, discrimine aliquo discernantur. Adde quod quicquid alteri simile est, necesse est minus sit eo quod imitatur: namque iis quæ in exemplum assumimus, subest natura & vera vis; contra, omnis imitatio ficta est, & ad alienum propositum commodatur*, Quint. X, 2. *Unde plurimi, cum in hos inexplicabiles laqueos inciderant, omnem etiam quem ex ingenio suo potuerant habere conatum, velut adstricti certis legum vinculis, perdiderunt; & magistrum respicientes, Naturam ducem sequi desierunt*, Quint. V, 10. Horat. lib. I, epist. 19;

Etsi priores utiliter imitemur, nudæ tamen imitationis perexiguus est fructus.

O imitatores, servum pecus, ut mihi sæpe
Bilem, sæpe jocum vestri movere tumultus!
Libera per vacuum posui vestigia princeps,
Non aliena meo pressi pede. Qui sibi fidit,
Dux regit examen. - - -

§. 3. Verissimum est illud Isocratis in Euagora, τὰς ἐπιδόσεις ὁρῶμεν γιγνομένας, καὶ τῶν τεχνῶν, καὶ τῶν ἄλλων ἁπάντων, οὐ διὰ τοὺς ἐμμένοντας τοῖς καθεστῶσιν, ἀλλὰ διὰ τοὺς ἐπανορθοῦντας, καὶ τολμῶντας ἀεί τι κινεῖν τῶν μὴ καλῶς ἐχόντων: *Et Artes & omnia cætera esse aucta videmus, non per eos qui usitata retinuerunt, sed eorum opera qui correxerunt, locoque movere prava*

Artium harum studiosi cum quadam sui fiducia ad Artes accedant.

va omnia non dubitarunt. Apposite quoque Auctor Rhet. ad Herenn. lib. IV; *Inutile est ei, qui discere vult, putare non unum omnia posse.* Τῶν γὰρ πρωτείων οὐκ ἄλλως τύχοιμεν, μὴ τοῖς πρώτοις ἁμιλλώμενοι: *Neque enim aliter primas partes consequi poterimus, nisi certemus cum primis*, Dio Chrysost. Orat. LXIV. *Turpiter desperatur, quicquid fieri potest*, Quintil. I, 10. *Etenim supervacuus foret in studiis longior labor, si nihil liceret melius invenire præteritis*, Quint. III, 3. Egregie Publius Syrus,

Discipulus est prioris posterior dies.

Πολλὰ τῶν δεόντων ὁ χρόνος ἐξεῦρε καὶ διωρθώσατο· οὐχ ἅπαντα πρὸς παράδειγμα γίνεται· καὶ τῶν γινομένων ἕκαστον ἀρχὴν ἔσχε· καὶ πρὶν γενέσθαι μήπω γινόμενον ἦν· ἀξιώτερον ἐστι προτιμηθῆναι τῆς συνηθείας τὸ χρήσιμον: *Tempus multa quæ necessaria erant invenit & emendavit. Non ad exemplum fieri omnia solent, & unumquodque eorum quæ facta sunt initium habuit, & antequam fieret nondum erat factum. Consuetudini utilitatem anteponere præstabilius est*, Synesius epist. LVII. Οὐ δεινὸν καινοτομεῖν, εἰ τοῦ λυσιτελοῦς ἡ μερὶς τῷ καινῷ προσείη: *Non grave est aliquid innovare, si utilitas novitati adjuncta est*, Isidorus Pelusiota lib. II, epist. 46.

Male consulunt Arti, quotquot exemplum ejus non nisi ab inculta antiquitate petunt. Ut enim res diligenter composuerint antiqui, nullus flos tamen, neque lumen ullum.

§. 4. Recti sæpe æstimatores harum Artium sentiunt nihil antiquiorum Artificum lineamentis, præter florem pigmentorum nondum inventorum, defuisse; defectumque nitoris quem in operibus eorum desideramus, temporibus magis quam ipsis Artificibus imputandum. Quemadmodum igitur non merentur reprehensionem, qui præcipuas magnorum hominum virtutes imitari student, ita perspicuum est graviter eos peccare, qui se totos ad primæ antiquitatis exemplum componunt. Nequeo igitur temperare mihi, quin potissimum hic insistam vestigiis Quintiliani, graviter ac salubriter in pari negotio disputantis. Quidam fugiunt ac reformidant omnem in pingendo voluptatem, nihil probantes nisi planum, & humile, & sine conatu. Ita, dum timent ne aliquando cadant, semper jacent. Quod enim tantum in pictura bona crimen est? non Arti prodest? non spectatorem movet? non Artificem commendat? At est quoddam genus, quo Veteres non utebantur. Ad quam usque nos vocatis Vetustatem? nam si ad illam extremam: multa Phidias & Apelles, quæ ante eos nemo. Quomodo poterit Praxitelem aut Protogenem probare, qui nihil putet ex Calamidis aut Polygnoti operibus mutandum. Sed ante hos simplicior adhuc pingendi ratio fuit. Ego vero hæc lumina Artis, velut oculos quosdam esse picturæ puto: sed, neque oculos esse toto corpore velim, ne cætera membra officium suum perdant: &, si necesse sit, veterem illum horrorem pingendi malim, quam istam novam licentiam. Sed patet media quædam via: sicut in cultu victuque accessit aliquis citra reprehensionem nitor; quem, sicut possumus, adjiciamus virtutibus. Merito itaque requiras in bono pictore, quod in Labieno declamatore laudat Seneca rhetor in Prooemio libri decimi Controv. *Color orationis antiquæ*, inquit, *vigor novæ. Cultus inter nostrum ac prius sæculum medius; ut illum possit utraque pars sibi vindicare.* Prius tamen sit, vitiis carere: ne, dum volumus esse meliores Veteribus, simus tantùm dissimiles: Quint. VIII, 5.

Quid maxime observandum sit in operibus eorum, quos imitandos nobis proponimus.

§. 5. Quisquis igitur exemplum Artis ex aliorum operibus rite petere volet, nunquam primæ observationis impetu transcurret ea quæ imitanda sibi proponit, sed sæpius resumet ac repetet. Quemadmodum enim cibos mansos ac prope liquefactos demittimus, quo facilius digerantur; ita observatio, non cruda, sed multa iteratione subacta & velut confecta, Imitationi tradatur. *Non prodest cibus, nec corpori accedit, qui statim sumptus emittitur*, Seneca epist. secunda. Ac diu non nisi optimus quisque, & qui credentem sibi minime fallat, imitandus est; sed diligenter; quoniam præstantissimus quisque virtutes suas frequenter ex industria occultat. *Certis ingeniis immorari & innutriri oportet, si velis aliquid trahere, quod in animo fideliter sedeat*, Seneca epist. II. *Qui quò destinavit pervenire vult, unam sequatur viam, non per multas vagetur. Non ire istud, sed errare est*, Seneca epist. XLV. Neque id statim imitaturo persuasum sit, omnia quæ magni Artifices elaborârint, utique esse perfecta. Nam & labuntur aliquando, & oneri cedunt, & indulgent ingeniorum suorum voluptati; nec semper intendunt animum, & nonnunquam fatigantur. *Nullum sine venia placuit ingenium*, inquit Seneca epist. CXIV; *Da mihi quemcunque vis magni nominis virum, dicam quid illi ætas sua ignoverit, quid in illo sciens dissimulaverit. Multos dabo, quibus vitia non nocuerint: quosdam, quibus profuerint. Dabo, inquam, maximæ famæ & inter miranda propositos; quos, si quis corrigit, delet. Sic enim vitia virtutibus immixta sunt, ut illas secum tractura sint.* Summi sunt: homines tamen: acciditque iis, qui quicquid apud illos reperiunt, faciendi legem putant, ut, quod facilius est, deteriora imitentur, ac se abunde similes putent, si vitia maximorum Artificum consequantur*. Quod si tamen è multis eligere homines commodissimum quemque, quam se uni alicui certo mallent addicere; minus in arrogantiam offenderent, non tantopere in vitiis perseverarent, aliquanto ex inscitia

* Quintil. X, 2.

le-

levius laborarent. Non enim parum cognôsse, sed in parum cognito stulte & diu perseverâsse turpe est: propterea quod alterum communi hominum infirmitati, alterum singulari uniuscujusque vitio est attributum *. Modeste tamen & circumspecto judicio de tantis viris pronuntiandum est; ne (quod plerisque accidit) damnent ea quæ non intelligunt. Ac si necesse est in alteram errare partem, omnia eorum imitantibus placere, quam multa displicere maluerim. Paucos enim, vel potius, vix ullum ex iis qui vetustatem pertulerunt, existimo posse reperiri, qui judicium adhibentibus non allaturus sit utilitatis aliquid. Si quis tamen est, qui ne minimæ quidem alicujus certæ fiducia partis, memoriam posteritatis frustra speraverit, is primo statim intuitu deprehendetur, & citius nos dimittet, quam ut ejus nobis magno temporis detrimento constet experimentum. Verum hic quidam solos Veteres imitandos putant; neque in ullis aliis esse naturalem speciem & robur viris dignum arbitrantur: habet enim ut in ætatibus auctoritatem senectus, sic in exemplis antiquitas. Nominibus Veterum gloriantur. Alios recens hæc lascivia, deliciæque, & omnia ad voluptatem imperitæ multitudinis composita, delectant. Alii pressa demum & tenuia sana putant. Quosdam elatior ingenii vis, & magis concitata, & plena spiritus capit. Sunt & lenis, & nitidi, & compositi generis non pauci amatores †. Summatim igitur quid à qua imitatione petere possint, qui confirmare facultatem pingendi volunt, attingerem, nisi majoris esset operæ, quam præsentis instituti ratio fert; & ad Pictores, discipulorum institutioni vacantes, pertinere videretur. Hoc tantum addo; quod ea quæ in Artifice maxima judicantur, minime sunt imitabilia: ingenium nempe, inventio, vis, facilitas, & quidquid Arte non traditur ‡. Quin etiam plures passim reperias, qui licet vim atque incitationem Artificis in ipso opere quasi per transennam prætereuntes strictim inspiciant, vestigia tamen ingressumque vix vident. Quocunque te verteris, quocunque & quotiescunque præclarum aliquod opus redintegrata attentione perlustraveris, ea tibi ubique occurrent, quæ facile eminerent & ipsa luce sua deprehenderentur, nisi inter paria cernerentur. Quare depone istam spem, posse te summatim degustare ingenia maximorum virorum. Tota tibi inspicienda sunt, tota tractanda. Res vera geritur, totumque opus per lineamenta sui ingenii nectitur, ex quo nihil subduci sine ruina potest. Nec tamen recuso quo minus singula quoque membra, dummodo in ipso opere mutuo sibi conserta, consideres. Atque hic utilissima nobis est rei difficultas; dum maximos quosque Artifices sic diligentius cognoscimus. Non enim opera eorum observatione secura transcurrimus, sed tractamus singula, & necessario introspicimus; & quantum virtutis habeant vel hoc ipso deprehendimus, quod imitari non possumus, Quint. x, 5.

* Tullius lib. II. de Inventione.

† Quintil. x, 1.

‡ Quint. x, 2.

§. 6. Quapropter exactissimo judicio circa hanc partem curæ examinanda sunt omnia. Primum, quos imitemur: nam sunt plurimi, qui similitudinem pessimi cujusque & corruptissimi concupierint. Deinde, in ipsis quos elegerimus, quid sit ad quod efficiendum nos comparemus. Nam in magnis quoque Artificibus incidunt aliqua vitiosa, & peritis inter ipsos etiam mutuo reprehensa. Doctus ingeniosissimæ antiquitatis Imitator, ut vitia sollicite declinat, ita virtutes studiose consectatur: neque solum virtutes eorum, quos in exemplar sibi assumpsit, intelligere debet, verum etiam vitia; quandoquidem summi judicii est in alienis operibus ea notare, in propriis vitare. Atque utinam tam bona imitantes exprimerent melius, quam mala pejus exprimunt. Nec vero saltem iis, quibus ad vitanda vitia judicii satis fuit, sufficiat inanem virtutum imaginem effingere; & solam, ut sic dixerim, cutem; vel potius illas Epicuri figuras, quas è summis corporibus dicit effluere. Hoc autem iis accidit, qui non introspectis penitus virtutibus, ad primum se velut adspectum operis aptarunt, & cùm iis felicissime cessit imitatio, qui lineis atque coloribus sunt non multum differentes, vim tamen Artis non assequuntur, sed plerumque declinant in pejus, & proxima virtutibus vitia comprehendunt; fiuntque pro grandibus, tumidi; pro pressis, exiles; pro fortibus, temerarii; pro lætis, corrupti; pro compositis, exultantes; pro simplicibus, negligentes. Ideoque qui horride atque incomposite quidlibet frigidum illud & inane expresserunt, Antiquis se credunt pares, quia carent cultu atque luminibus *. Videndum ergo ne quis nimius tristis illius atque impexæ Antiquitatis mirator in eorum imitatione durescere velit. Nam qui nondum adhuc satis vim eorum intellectu consequuntur, dum vitia, & si quid in pejus notabile est, parum caute exprimunt & effingunt, similes sibi (quod est pessimum) magnis viris videbuntur. Proinde, dum assequimur firmam illam facilitatem, optimis tantum est assuescendum; & multa magis quam multorum Imitatione, firmanda mens & ducendus est color. Nihil tamen obstat quo minus provectiores gemmas quasdam ex illo impolito vetustatis horrore, velut nitentia coruscantis auri ramenta ex arena, eruant. *Quæ enim invidia est*, inquit Cassiodorus †, *si inter sarmenta sterilia de vite veteri plantaria eligantur; quibus in ordinem complantatis, uberioris vineæ successio propagetur?* Firmis itaque judiciis, jamque extra periculum positis, suaserim non modo inspicere, verum etiam imi-

Vera optimos imitandi ratio quid postulet.

* Quintil. x, 2.

† de Amicitia. in prolegom.

tari antiquos, ex quibus ſi aſſumatur ſolida ac virilis ingenii vis, deterſo rudis ſæculi ſquallore, tum noſter hic cultus clarius eniteſcet. Perfectis demum conſtitutisque ſemel viribus, novorum quoque ac mediocrium Artificum opera licebit inſpicere; non quidem ut corpus Artis faciant, ſed ut obſurdeſcentis palati languorem non ingratæ novitatis varietate excitent: quod etiam in ſplendidis atque opiparis cœnis non raro facimus; quamvis enim optimis ſatiemur, non ingrata tamen eſt varietas, etiam ex vilioribus. Adeſt alioqui novorum quoque quibuſdam vis minime contemnenda in unctiore quadam ſplendidioris Artis conſuetudine. Neque enim nos tarditatis Natura damnavit; ſed totum pingendi fingendique mutavimus genus, & ultra nobis, quàm oportebat, indulſimus. Ita non tam ingenio illi nos ſuperarunt, quam propoſito. Non diu certam regulam habet Ars. Sæculi cujuſque conſuetudo, qua nihil eſt inconſtantius, verſat illam. Quamobrem etiam *mirari non debes corrupta excipi, non tantum à corona ſordidiore, ſed ab hac turba quoque cultiore: togis enim inter ſe iſti, non judiciis diſtant. Hoc magis mirari potes, quod non tantum vitioſa, ſed & vitia laudantur*, Seneca epiſt. CXIV. Licebit ergo & multos aliquando eligere, ſed curandum erit, ne iis, quibus permiſta ſunt eorum opera, inquinemur. Quoſdam vero etiam, quos totos imitari oporteat, & ſemper fuiſſe, & nunc eſſe, libenter non conceſſerim modo, verum etiam contenderim: ſed hi qui ſint, non cujuſque eſt pronuntiare. Tutius circa priores vel erratur, Quint. 11, 5. Oculis igitur eruditis opus habet Imitator: primum, quia recondita non videntur, niſi eruantur: deinde, quia illa ipſa quæ apparent, ſæpenumero ita ſunt contexta, ut non niſi à perſpicaciſſimo Artifice ſentiantur: unde etiam cuivis perſpicuum ſit, cur hæc Ars in principio deſideret magiſtrum, qui bona fide indicet imitanda, qui doceat, qui emendet ac dirigat, qui denique oſtendat qua diſſimilitudinis ſpecie ſimilia ſint occultanda. Occultator enim Artis ſuæ eſſe debet, qui Imitatoris boni famam quærit. Prorſus eſt puerile iisdem per omnia linearum ductibus uti. Tametſi enim laudabile eſt ſequi Apellis Venerem Anadyomenen, aut Satyrum Protogenis, eorundemque lineamentorum coloribus atque umbris tam anxie inſiſtere, ut quam proxime ad ipſam abſolutiſſimi exemplaris ſimilitudinem accedamus; majus tamen eſt Artem illam quam Apelles in Alexandri imagine repræſentavit, eandem in Achillis pictura exprimere. Primus igitur conatus in eo conſiſtat, ut ſimilitudo non appareat; alter, ſi appareat, ut id videatur factum de induſtria: quod eruditorum tantum eſt proprium. Sed tum demum faciendum hoc eſt, quum contentione prorſus laudabili certa quædam abſconditæ ſimilitudinis gratia quæritur in rebus diverſis, ac ſolo tractationis genere ſimilibus. *Si alicujus in te comparebit ſimilitudo, quam admiratio tibi altius fixerit*, inquit Seneca epiſt. LXXXIV, *ſimilem eſſe te volo, quomodo filium, non quomodo imaginem. Imago res mortua eſt.*

Imitaturus non niſi conſultis propriis viribus ad imitationem aliorum ſe accingat.

§. 7. Intelligat igitur quiſque quod imitaturus eſt; &, quare bonum ſit, ſciat. Tum in ſuſcipiendo onere conſulat ſuas vires. Quamvis enim nonnulli occulta quadam ingeniorum ſimilitudine in quædam priorum Artificum veſtigia ſubinde incurrant, pleraque tamen ſunt inimitabilia; quibus aut infirmitas naturæ non ſufficiat, aut diverſitas repugnet. Nec cui tenue ingenium erit, ſola velit fortia & abrupta; cui forte quidem, ſed indomitum, amòre ſubtilitatis & vim ſuam perdat, & elegantiam, quam cupit, non aſſequatur. Tenuia fortioribus, ut non dicam pinguioribus, ita caute miſcebimus, ne virtus utraque pereat ipſa confuſione. Nihil enim tam indecens, quam cum mollia dure fiunt. Sua cuique propoſita lex, ſuus decor eſt *. Ubi nos minus adjuvabit Ars, rerum inventione pugnandum erit: ſenſus ſublimes variique eruantur: illuminetur opus multo affectuum nitòre. Non poſſumus eſſe tam graciles? ſimus fortiores. Subtilitate vincimur? prævaleamus pondere. Proprietas penes alios eſt certior? copiâ vincamus. Quorundam ingenia etiam minora ſuos portus habent? nos majoribus velis moveamur; validior ſpiritus noſtros ſinus tendat. Non tamen alto ſemper feremur; nam & littora interim ſequenda ſunt †. Nec facilis explicatio, quæ forma maxime excellat; ſed in omni re difficillimum eſt formam, quæ χαρακτὴρ Græce dicitur, exponere optimi; quod aliud aliis videtur optimum, varia enim ſunt judicia. In picturis nimirum, ut diximus, alios horrida, inculta, abdita, & opaca; contra alios nitida, læta, colluſtrata delectant. Quid eſt, quo præſcriptum aliquod aut formulam exprimas, cum in ſuo quodque genere præſtet, & genera plura ſint? Hac religione à conatu non repellitur Artifex; exiſtimans in omnibus rebus eſſe aliquid optimum, etiamſi latet; idque ab eo poſſe, qui ejus rei gnarus eſt, judicari ‡. Itaque ne hoc quidem ſuaſerim, uni ſe alicui proprie, quem per omnia ſequamur, addicere. Longe perfectiſſimus Apelles; aliquid tamen aliquo in opere melius alii. Plurima ille; ſed non qui maxime imitandus, etiam ſolus imitandus eſt. Quid ergo? non eſt ſatis omnia ſic facere, quomodo Apelles fecit? mihi quidem ſatis eſſet, ſi omnia conſequi poſſem. Quid tamen nocet ad venuſtatem Apellis quibuſdam in locis aſſumere felicem illam Zeuxidis audaciam, Protogenis diligentiam, Timanthis ingenium, concinnitatem Nicophanis.

* *Quintil.* X, 2.

† *Quintil.* XII, 10.

‡ *Cicero de perfecto Oratore.*

Nam

Nam præter id quod prudentis est, quod in quoque optimum est, si possit, suum facere; tum in tanta rei difficultate unum intuentes, vix aliqua pars sequitur. Ideoque, cum totum exprimere quem elegeris, pene sit homini inconcessum; plurium bona ponamus ante oculos, ut aliud ex alio hæreat*. *Non est unus, quamvis præcipuus sit, imitandus; quia nunquam par fit imitator auctori. Hæc natura est rei, semper citra veritatem & minor est similitudo*, Seneca rhetor in procemio libri primi Controversiarum.

* *Quintil.* X, 2.

§. 8. Imitatio autem (nam sæpius idem repetam) non fit tantum in cultu. Quamvis enim vulgus plerumque assistentium & affluens vagusque spectator, fastidita obsoletiore illa ac priscorum veterno inquinata pictura, non jam amplius perferat tristem & impexam antiquitatem, sed assueverit exigere quandam operis lætitiam & pulchritudinem; nequaquam tamen in eximiis antiquiorum Artificum operibus ea tantum, quæ ad cultum faciunt, sollicite excerpenda nobis putabimus. Illuc potius intendenda mens, quantum fuerit illis viris decoris in rebus, quod consilium, quæ dispositio, quàm omnia, etiam quæ delectationi videntur data, ad famam spectent. Hæc si perviderimus, tum vere imitabimur. Qui vero etiam propria his bona adjecerit, ut suppleat quæ deerunt, circumcidat si quid redundabit, is erit (quem quærimus) Perfectus Artifex: nam erit hæc quoque laus ejus, ut priores superasse, posteros docuisse dicatur†. Sequatur igitur hic Artifex consilium illud saluberrimum, quod olim agricolis dedit Varro lib. 1 de re Rust. cap. 18; *Antiquissimi agricolæ tentando pleraque constituerunt; liberi eorum magnam partem imitando: nos utrumque facere debemus: & imitari alios; &, aliter ut faciamus, experientia tentare quædam; sequentes, non aleam, sed rationem aliquam.* Quod si tum forte cuiquam detur novi aliquid prius inventis superaddere, is profecto non priscis modo Artificibus gloriam surripuisse, verum etiam post futuris gloriæ ansam præripuisse judicabitur. Atque hoc est illud potissimum in Arte; ideoque paulo pluribus verbis debet haberi venia.

Rectus imitator priorum Artificum virtutibus proprii quoque ingenii dotes addere conabitur.

† *Quintil.* X, 2.

§. 9. Cæterum quum ex Quintiliani verbis liqueat, debere Artificem anxiæ Imitationis curæ suos quoque conatus addere; commode quoque eo, unde digressi eramus, reducimur, perspicimusque quanto cum judicio negaverit Varro ‡, *Apellem, Protogenem, aliosque Artifices egregios reprehensionem mereri, quod consuetudinem Myconis, Dioris, Arimnæ, & aliorum superiorum, non sint secuti. Neque enim Lysippus Artificum priorum potius est vitiosa secutus, quam Artem.* Phantasia itaque exactiores rerum imagines animis illorum sine exemplo suggerente, nihil profecto aliud quam bonæ mentis ejuratio videri potuisset, si flos hominum pravum illaudatæ consuetudinis amorem inventis melioribus prætulisset. *Ego vero utar via veteri*, inquit Seneca epist. XXXIII, *sed si propiorem invenero, hanc muniam. Qui ante nos ista moverunt, non domini nostri, sed duces sunt. Patet omnibus Ars; nondum est occupata. Multum ex illa etiam futuris relictum est.* At non est integrum, inquiunt, constitutæ semel Artis regulas movere loco. Quid autem integrum non est sapienti, quod restitui potest? *Certe enim recentissima quæque sunt correcta & emendata maxime*, inquit Tullius lib. 1 Tusc. quæst. *Optimus est portus pœnitenti, mutatio consilii. Cujusvis hominis est errare; nullius, nisi insipientis, in errore perseverare. Posteriores enim cogitationes, ut ajunt, sapientiores esse solent*, idem Philippica duodecima. Ἀναγράφει γάρ τι ἡ γνώμη καὶ ἀνατυποῦται δημιουργίας κρεῖττον, *Mens enim describit & format aliquid omni sculptura picturave præclarius*, ut inquit Apollonius apud Philostr. lib. VI, cap. 9. Et Julianus Imp. Orat. VIII, Οὐ τὰ πρὸ τῶν ὀμμάτων ἡ φαντασία μόνον ἀποτυπουμένη, δίδωσι τῷ νῷ κρίνειν καὶ καθορᾶν· ἀλλὰ καὶ τὰ πόρρω μυριάσι σταδίων ἀπῳκισμένα, τῶν λεγομένων παρὰ πόδα καὶ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν, δείκνυσιν ἐναργέστερον: *Phantasia, non solum ea quæ sunt ante oculos, præbet menti judicanda & videnda: sed & ea quæ multis stadiorum millibus inde dissita, clarius illis quæ ante pedes & oculos sunt, demonstrat.* Atque hoc est grande illud beneficium phantasiæ, traducentis vegeta & strenua ingenia, à trita sterilique receptæ imitationis orbita, ad Artis audaciam generosiorem illam ac fiducia sui novare quædam gestientem. Πᾶσα γὰρ τέχνη ἰσχυρόν τι ἔχει καὶ θαρραλέον ἐν τοῖς ἑαυτῆς: *Quælibet enim Ars vehemens aliquid atque imperterritum habet in suis rebus*, Arriani Epict. lib. II, cap. 13. Eximie quoque Cassiod. Variarum II, 3. *Celsos cursus nisi confidentia magna non appetit; dum generosi est animi optare, quod summum est. Audentes facit homines fiducia sui; quæ se non patitur occulere, quem præcipit natura prodire.*

Vetustiores olim Artifices liberum sibi putabant, melioribus inventis, à priorum recepta consuetudine recedere.

‡ *Lib.* VIII. *de* L.L.

§. 10. Est certe aliquid Ars consummata; neque ad eam pervenire natura humani ingenii prohibet: quod si non contingat, altius tamen ibunt qui ad summâ nitentur, quam qui, præsumpta desperatione quo velint evadendi, protinus circa ima substiterint; & quamvis optimos transeundi spes non sit, magna tamen est dignitas subsequendi. *Humilis & inertis est, tuta sectari: per alta virtus it*, Seneca cur bonis viris mala fiant, cap. 5. *Feratur igitur Ars non semitis, sed campis: non uti fontes angustis fistulis colligatur, sed ut latissimi amnes, totis vallibus fluat; ac sibi viam, si quando non acceperit, faciat.*

Magni Artificis est majora semper, vel cum periculo, aggredi.

faciat. Nam quid legè miserius illa, velut præformatas infantibus litteras persequentium; &, ut Græci dicere solent, quem mater amictum dedit, sollicite custodientium? Quint. v, 14. *Plerasque Artes nihil magis quam ancipitia commendant. Vides, qui per funem in summa nituntur, quantos soleant excitare clamores, quum jam jamque casuri videntur. Sunt enim maxime mirabilia quæ maxime insperata; maximeque periculosa, quæ grandi sunt subjecta discrimini. Ideo nequoquam par gubernatoris est virtus, quum placido, & quum turbato mari vehitur: tunc, admirante nullo, illaudatus & inglorius subit portum: at quum strident funes, curvatur arbor, gubernacula gemunt, tunc ille clarus & Diis maris proximus,* Plin. Junior IX, 26. Τὸ μὲν γὰρ ἀσφαλὲς, ἐπαινεῖται μόνον· τὸ δὲ ἐπικίνδυνον, καὶ θαυμάζεται: *Quod tutum est, laudatur solum: quod periculis obnoxium, etiam admirationi habetur,* Plutarch. de Educat. liberor. Quisquis igitur ancipites atque asperas sibi desumpserit materias, altius & excelsius *in ore hominum aget; quorum ea natura est, ut dubia laudent, secura nolint,* Auctor Dialogi de causis corruptæ eloquentiæ, cap. 38.

Magnæ magnorum Artificum mentes, ut virtutum, ita & vitiorum capacissimæ.

§ 11. Frænis tamen hic indigebunt Artifices, πολὺ τὸ διάπυρον καὶ θυμικῶς ἐκφλεγόμενον ἔχοντες. Neque enim leve periculum erit, ne modum teneant ardentissima copiosissimaque præstantium Artificum ingenia, inescata fallaci promptissime subeuntium imaginum illecebra. Ovid. lib. 1 de Remedio amoris, vers. 45,

> *Terra salutiferas herbas, eademque nocentes*
> *Nutrit, & urticæ proxima sæpe rosa est.*

Περὶ τὸ καινόσπουδον μάλιστα κορυβαντιῶσιν οἱ νῦν· ἀφ' ὧν γὰρ ἡμῖν τἀγαθὰ, σχεδὸν ἀπ' αὐτῶν τούτων καὶ τὰ κακὰ γίνεσθαι φιλεῖ: *Circa novitatis studium ii, qui nunc sunt, maxime insaniunt. A quibus enim ipsa bona nobis, ferme ab iis ipsis, quæ mala sunt, ortum suum habere solent,* Dionys. Longinus περὶ ὕψους, §. 4. Videas itaque aridos ac jejunos Artifices fidelius fere, quod proposuerant, premere. Nihil enim eos sollicitat, nulla novæ Inventionis dulcedo alicunde subrepit. *Sic, quæ malam faciem habent, sæpius pudicæ sunt: non animus illis deest, sed corruptor**. Et hoc ipsum *certissimum est melioris ingenii pignus, non corrumpi bonitate ejus, ut illo male utaris,* Seneca in procemio libri secundi Controversiarum.

* *Seneca Controvers.* 11, 1.

Artifices ingenio suo plus quam par est indulgentes, pessime consulunt Arti.

§. 12. Videat itaque Artifex, ne luxuria exultantis nimiumque sibi indulgentis animi monstrificas, & à rerum natura abhorrentes imagines effingat. Μάλιστα δὲ κατόπτρῳ ἐοικυῖαν παρασχέσθω τὴν γνώμην, ἀθόλῳ καὶ στιλπνῷ, καὶ ἀκριβεῖ τὸ κέντρον, καὶ ὁποίας ἂν δέξηται τὰς μορφὰς τῶν ἔργων, τοιαῦτα καὶ δεικνύτω αὐτά· διάστροφον δὲ, ἢ παράχρουν, ἢ ἑτερόσχημον μηδέν: *Præcipue vero speculo similem mentem præbeat; liquido nimirum & splendido, quodque accuratum centrum habeat, & quales operum formas receperit, tales etiam spectandas exhibeat: at nihil distortum, nihil colore, nihil specie diversum reddat,* Lucianus de Conscrib. historia. Nequaquam igitur de qualibet phantasia hæc, quæ diximus, intelligenda sunt; sed de visionibus legitime conformatis. Νοεῖται ἡ φαντασία ἡ ἀπὸ ὑπάρχοντος κατὰ τὸ ὑπάρχον ἐναπομεμαγμένη, καὶ ἐναποτετυπωμένη, καὶ ἐναπεσφραγισμένη, οἵα οὐκ ἂν γένοιτο ἀπὸ μὴ ὑπάρχοντος: *Visio ea esse intelligitur, quæ ex eo quod est, sicut est, talis expressa & efficta, signataque sit; qualis ex eo quod non est, effingi non posset,* ut recte ex sententia Stoicorum Laërt. lib. VII, in Zenone. *Si quæ figuræ sunt, ex rebus consistentibus fiant necesse est, non ex vacantibus: quia nihil potest ad similitudinem de suo præstare, nisi sit ipsum quod tali similitudine præstet,* Tertullianus adversus Hermogenem. Γραφική ἐστιν εἰκασία τῶν ὁρωμένων †, inquit Socrates apud Xenophontem lib. III Apomn. Antiqui certe, si credimus Vitruvio ‡, *quod non potest in veritate fieri, id non putaverunt, in imaginibus factum, posse certam rationem habere. Omnia enim certa proprietate, & à veris naturæ deducta moribus, traduxerunt in operum perfectiones; & ea probaverunt, quorum explicationes in disputationibus rationem possunt habere veritatis.* Unde idem Vitruvius pretium operæ se facturum putavit, si alibi quoque ¶ præceptum hoc intentiore cura urgeret atque inculcaret. *Pictura fit imago ejus quod est,* inquit, *seu potest esse, ut hominis, ædificii, navis, reliquarumque rerum, è quarum formis certisque corporum finibus figurata similitudine sumuntur exempla. Itaque in conclavibus vernis & autumnalibus, æstivis etiam atriis & peristyliis constitutæ sunt ab antiquis ex certis rebus certæ rationes picturarum. Sed hæc quæ à veteribus ex veris rebus exempla sumebantur, nunc iniquis moribus improbantur: nam pinguntur tectoriis monstra potius, quam ex rebus finitis imagines certæ. At hæc falsa videntes homines, non reprehendunt, sed delectantur: neque animadvertunt si quid eorum fieri potest, nec ne. Judiciis autem infirmis obscuratæ mentes, non valent probare quod potest esse cum autoritate & ratione decoris: neque enim picturæ probari debent, quæ non sunt similes veritati. Nec si factæ sunt elegantes ab Arte, ideo de his statim debet repente judicari, nisi argumentationis certas habuerint rationes, sine offensionibus probatas.* Horatius quoque,

Picturam semper oportet veri quid repræsentare. Igitur & ille, quem formamus, Artifex, quàm maxime potest componat se ad imitationem veritatis.

† *Pictura est assimilatio eorum quæ videntur.*
‡ Lib. IV, cap. 2.
¶ Lib. VII, cap. 5.

que, in ipso statim initio judiciosissimi de Arte poëtica scripti, damnat prodigiosas & ægri somniis simillimas imaginum species *:

> *Humano capiti cervicem pictor equinam*
> *Jungere si velit, & varias inducere plumas,*
> *Undique collatis membris, ut turpiter atrum*
> *Desinat in piscem mulier formosa supernè:*
> *Spectatum admissi risum teneatis amici?*

Confutat exinde Horatius vulgatum errorem adscribentium Pictoribus atque Poëtis parem quidlibet audendi licentiam:

> *- - - Pictoribus atque poëtis*
> *Quidlibet audendi semper fuit æqua potestas.*
> *Scimus, & hanc veniam petimusque damusque vicissim;*
> *Sed non ut placidis coëant immitia, non ut*
> *Serpentes avibus geminentur, tigribus agni.*
> *Denique sit, quod vis, simplex duntaxat & unum.*
> *Qui variare cupit rem prodigialiter unam,*
> *Delphinum sylvis adpingit, fluctibus aprum.*

Ad quæ verba Commentator vetus, *Fingendi potestas*, inquit, *debet esse artificiosa, non etiam immoderata.* Subit hîc itaque mirari, quod homines ad singula statim pictorum ac poëtarum portenta, licentiæ tam immanis patrocinium ab Horatio mutuari soleant; cùm luce meridiana clarius sit, cum hanc fingentium vanitatem exosam habuisse, & pro viribus hoc egisse, ne perniciosæ huic vesaniæ porro indulgeant levia atque inepta ingenia. De suis igitur operibus pictor bonus dicet, quod de suis olim scriptis testatus est Martialis, lib. x, Epigr. 4:

> *Non hic Centauros, non Gorgonas, Harpyasque*
> *Invenies: hominem pagina nostra sapit.*

Neque male Lactant. divin. Instit. lib. 1, cap. 11: *Nesciunt homines qui sit poëticæ licentiæ modus, quousque progredi fingendo liceat: quum officium poetæ in eo sit, ut ea, quæ vere gesta sunt, in alias species obliquis figurationibus cum decore aliquo conversa traducat. Totum autem, quod referas, fingere, id est ineptum esse, & mendacem potius quàm poëtam*, &c.

§. 13. Quum itaque licentia pudenter sumpta maxime semper commendet Artificem, minime quoque videtur hîc prætereunda insignis Plutarchi † super hac re observatio: ἐν Ῥώμῃ τινὲς τὰς γραφὰς καὶ τοὺς ἀνδριάντας ἐν μηδενὶ λόγῳ θέμενοι, περὶ τὴν τ̃ τεράτων ἀγορὰν ἀναστρέφον͂), τοὺς ἀκνήμους, καὶ τοὺς γαλεάγκωνας, καὶ τοὺς τριοφθάλμους, καὶ τοὺς στρουθοκεφάλους καταμανθάνοντες, καὶ ζητοῦντες εἴ τι γεγένηται σύμμικτον εἶδος καὶ ἀποφώλιον τέρας· ἀλλ' ἐὰν συνεχῶς τις ἐπάγῃ τοῖς τοιούτοις αὐτοὺς θεάμασι, ταχὺ πλησμονὴν καὶ ναυτίαν τὸ πρᾶγμα παρέξει: *Romæ quidam picturis statuisque spretis in monstrorum foro assidue obversantur, cruribus carentes, brevibus lacertis, tribusque oculis fædos, nec non passerculorum capitibus præditos avide contemplantes, & quærentes num aliud aliquod prodigiosum mixti generis monstrum occurrat. Si quis tamen sæpiuscule ad istiusmodi spectacula advocet eos, cito satietatem ac nauseam persentiscent.* Quamobrem neque dubium cuiquam esse potest, quin toto errent cœlo, qui rectum opus & secundum naturam expressum, nihil ex ingenio habere arbitrantur; illa vero, quæ utcunque deflexa sunt, tanquam exquisitiora mirantur: *Non aliter quàm distortis & quocunque modo prodigiosis corporibus apud quosdam majus est pretium, quàm iis quæ nihil ex communis habitus bonis perdiderunt*, Quintil. 11, 5.

Sed quoniam in hoc Capite frequens Pictorum ac Poëtarum mentio peroportune injecta fuit, dispiciendum porro videtur, quænam sint præcipua arctissimi illius nexus, qui Picturam & Poësin continet, vincula: cùm præsertim apud omnes in confesso sit, eam, de qua nunc egimus, Phantasiam Poëtis non minus quàm Pictoribus competere: memores interim, pleraque eorum quæ de Pictoribus dicentur, ad reliquos etiam imitandi Artifices pertinere.

* *Qualis erat pictura Onocychetis Dei, in contumeliam Christianorum Romæ propositi. Vide Tertulliani Apologeticum adversus gentes, cap. 16.*

Pictoribus quidlibet audendi licentiam adscribit vulgatus error.

Monstrosa & insana novitatis luxuria spectabilis Pictura, ut ut primo intuitu non ingrata esse videatur, tandem tamen fastidium creat.

† Περὶ πολυπραγμοσύνης.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

CAPUT IV.

Postquam in ipso quarti Capitis initio docuimus omnes variæ eruditionis partes magnis inter se nexibus contineri, comparatione quadam inter Picturam & Poesin institutâ, totum deinde Caput, pro ratione sex proprietatum Pictoribus ac Poëtis utrimque communium, in totidem sectiones dividimus.

I. *Utraque sequitur occulta quædam naturæ semina, & ludibundam impetus arcani lasciviam. Videas enim æstuantia Pictorum Poetarumque præcordia ad placitas Artes quodam quasi fatorum stimulo sine missione impelli. Quin etiam ipsi sæpe persentiscunt cælestem divini afflatus instinctum, nova quadam insolitarum rerum specie attonitæ semel mentis furorem provitante. Haud alios itaque felicius atque ipsis fatis veluti manu-ducentibus constat animos ad Picturam Poesinque applicuisse, quàm quos insitus quidam atque ex occulto erumpens igneæ mentis vigor tam ad hanc quàm ad illam sua sponte incitat. Hinc etiam evincitur Artem non minus debere Naturæ quàm doctrinæ. Videmus denique ipsos Pictores & Poetas cupidine decoris illius, qui impetuosum hunc pronæ mentis instinctum solet subsequi, iis potissimum operibus admovere manum, ad quæ suffragante Natura maxime propendere sibi videntur.*

II. *Utraque, propositum sibi habens unum eundemque scopum, contenta est viva divinarum humanarumque rerum imitatione.*

III. *Utraque mentibus humanis fallacissimæ admirationis illecebra turbatis suaviter illudit, animisque spectatorum mirifico horrore adhuc stupentibus audaciam Imitationis pro ipsa rerum veritate obtrudit.*

IV. *Utraque animis fraude non imperceptâ delinitis qualemcunque visum est legem affectuum dicit.*

V. *Utraque Deorum hominumque virtutibus debitam gloriam sempiternæ omnium seculorum memoriæ consecrat.*

VI. *Utraque Phantasiæ viribus adjuta, nihil humile cogitat, nihil vulgare sapit. Phantasia etenim Pictores Poetasque velut in rem præsentem deducente, altius eriguntur, impetumque erumpere gestientem ægerrime sustinentes, & irrequieto intra se tumultui impares, per varium ac multiplex concitatæ mentis tormentum egerunt insolitas rerum species, & simillima vaticinantium furoribus commenta. In affectibus denique movendis potissimum dominantur ii, qui præsentioris efficaciorisque Phantasiæ beneficio quàm proxime ad Perspicuitatem accedunt.*

Artes omnes quodam veluti cognationis nexu inter se continentur. Præcipue tamen Pictoribus atque Poëtis mire in multis convenit.

* Catull. Carm. 14.

VEro verius est illud Tullii pro Archia Poëta; *Omnes Artes*, inquit, *quæ ad humanitatem pertinent, habent quoddam commune vinculum, & quasi cognatione inter se continentur.* Tertullianus de Idololatria; *Nulla Ars, non alterius Artis*, inquit, *aut mater, aut propinqua est.* Quare cùm instituti operis ratio postulet, ut hujus dicti veritatem in mutua Poësios ad Picturam relatione demonstremus, omissa quidlibet audendi licentia, quam satis impudenter sibi ipsis arrogare solent infelicioris genii Pictores, & *Sæcli incommoda, pessimi Poëtæ* *, pauca quædam in medium afferemus, unde appareat Poësios ac Picturæ pene idem esse ingenium, Καὶ ὅτι στενῷ τῷ ἰσθμῷ διώρισται, ut inquit Lucianus de Conscrib. hist. hoc est, *arcto interscinduntur freto*, ut Livius loquitur lib. XXVIII ab U. C. Atque adeo hujus etiam affinitatis intuitu antiquissimum distichon, imagini Ennii olim subscriptum, dicit eum pinxisse facta patrum. Exstat id Tuscul. quæst. lib. 1;

Adspicite, ô cives, senis Ennii imagini' formam,
Hic vestrûm pinxit maxima facta patrum.

I. Utraque certe sequitur occulta quædam naturæ semina: unde persæpe videas cùm Poëtas, tum Pictores, ad amorem Artis non tam provido multum diuque pensitatæ rationis consilio duci, quàm cœco quodam avidæ mentis impetu trahi atque impelli. De Poëtis est illud Ciceronis lib. 1 Tuscul. quæst. *Non puto Poetam grave plenumque carmen sine cœlesti aliquo mentis instinctu fundere.* Et in Orat. pro Archia Poëta; *Sic à summis hominibus eruditissimisque accepimus, cæterarum rerum studia & doctrina, & præceptis, & arte constare; Poetam natura ipsa valere, & mentis viribus excitari, & quasi divino quodam spiritu afflari. Quare suo jure noster ille Ennius sanctos appellat Poëtas, quod quasi Deorum aliquo dono atque munere commendati nobis esse videantur.* Ovidius Fastorum lib. VI, circa initium,

Est Deus in nobis, agitante calescimus illo.
Impetus hic sacræ semina mentis habet.

Et

Et rursus IV de Ponto, Eleg. 2,

Impetus ille jacet, qui vatum pectora nutrit.

Vide Platonem in Ione. De Pictoribus est illud Plinii, nat. Hist. lib. XXXV, cap. 10, *Nicophanes impetuosi animi, & cui pauci comparentur:* & rursus, *Impetus animi, & quædam artis libido in hæc potius tulere Protogenem.* Recte sane *quædam artis libido*, quum nulli unquam felicius tractent Artes, quàm qui ad eas concitatione quadam animi & soluto liberoque motu feruntur. *Male respondent coacta ingenia: reluctante natura irritus labor est*, Seneca de Tranquill. animi, cap. 6. Recte quoque Photius in excerptis ex vitis decem Rhetorum, ubi de Demosthene agit, Οὐκ ἔστιν ἱκανὴ τέχνη κατορθῶσαι τὸ βούλημα, μὴ συνεργὸν ἔχουσα καὶ τὴν τῆς φύσεως ἰδιότητα: *Non valet Ars voluntatem sufficienter dirigere, nisi ei subsidium proni ingenii accesserit.* Atque hoc illud est quod *Peripatetici nihil quemquam, nisi quod libeat, præclare facere posse dicunt*, Tullius lib. IV Tuscul. quæst. Hanc *Artis libidinem* Callistratus in Baccha, ἐνθουσιασμὸν τῆς τέχνης, *divinum afflatum Artis*, dixit. Suidas quoque in Ἰάκωβ@ ἰατρὸς, post magnifica eximii medici præconia, tribuit eidem, τὴν ἐρωτικὴν τοῦ ἐπιτηδεύματ@ ἐπιμέλειαν, ἣ μάλιστα φιλεῖ τοὺς τεχνίτας ἑκάστους οἰκειοῦν καὶ προσάγειν τοῖς ἐφόροις τῆς τέχνης· οὕτω καὶ Φειδίαν ἐνθουσιῶντα δημιουργεῖν, οὕτω καὶ Ζεῦξιν εἰκάζειν τὰ ἀγάλματα: *Amatoriam Artis diligentiam, quæ singulos Artifices maxime conciliare, & Artis præsidibus commendare solet: Sic & Phidiam numine afflatum statuas fecisse, & Zeuxim imagines effinxisse.* Inesse igitur Pictoribus debent animi atque ingenii celeres quidam motus, qui & ad excogitandum acuti, & ad exprimendum ornandumque sint uberes. Neque est quod quis hæc Artium semina putet ab Arte posse proficisci; sunt enim naturæ donum: & præclare se res habet, quod hæc augeri & excoli Arte possunt; inseri certe & infundi ab Arte non possunt. Atque ex hoc nata est quæstio, quam decidit Horat. in Arte,

Natura fieret laudabile carmen, an arte,
Quæsitum est. Ego nec studium sine divite vena,
Nec rude quid prosit video ingenium. Alterius sic
Altera poscit opem res, & conjurat amice.

Cicero pro Archia Poëta, *Ego multos homines excellenti animo ac virtute fuisse, & sine doctrina naturæ ipsius habitu prope divino exstitisse fateor: etiam illud adjungo, sæpius ad laudem atque virtutem naturam sine doctrina, quàm sine natura valuisse doctrinam. Atque idem ego contendo; cum ad naturam eximiam atque illustrem accesserit ratio quædam confirmatioque doctrinæ, tum illud nescio quid præclarum ac singulare solere existere.* Idem lib. II Tuscul. quæst. *Ut ager, quamvis fertilis, sine cultura fructuosus esse non potest; sic sine doctrina animus. Ita est utraque res sine altera debilis.* Cornificius lib. III Rhet. ad Herennium, *Ars naturæ commoda confirmat & auget.* Præclare Quintil. II, 19, *Scio quæri, naturæne plus ad artem conferat, an doctrina. Quod ad propositum quidem nostri operis nihil pertinet. Nec enim consummatus artifex, nisi ex utraque fieri potest. Plurimum tamen referre arbitror, quam esse in hoc loco quæstionem velimus. Nam si parti utrilibet omnino alteram detrahas, natura etiam sine doctrina multum valebit, doctrina nulla esse sine natura poterit. Sin ex pari coëant; in mediocribus quidem utrisque, majus adhuc naturæ credam esse momentum: consummatos autem, plus doctrinæ debere quàm naturæ putabo: sicut terræ nullam fertilitatem habenti, nihil optimus agricola profuerit; è terra uberi, utile aliquid etiam nullo colente nascetur: at in solo fœcundo, plus cultor, quàm ipsa per se bonitas efficiet. Et si Praxiteles signum aliquod ex molari lapide conatus esset exsculpere, Parium marmor mallem rude: at si illud artifex expolisset, plus in manibus fuisset quàm in marmore. Denique natura materiæ, ars doctrinæ est. Hæc fingit, illa fingitur. Nihil ars sine materia; materiæ etiam sine arte pretium est. Ars summa, materia optima melior.* Sufficeret hoc, nisi unum his adjiciendum esset ex eodem Quintiliano*, cum præcipue in operibus spectetur decorum, Naturæ tamen beneficio *sæpe aliud alios decere. Est enim latens quædam in hoc ratio, & inenarrabilis: &, ut vere hoc dictum est, Caput esse artis, decere quod facias; ita id neque sine arte esse, neque totum arte tradi potest. In quibusdam virtutes non habent gratiam: in quibusdam vitia ipsa delectant. Maximos actores comœdiarum Demetrium & Stratoclem placere diversis virtutibus vidimus. Sed illud minus mirum, quòd alter Deos, & juvenes, & bonos patres, servosque, & matronas, & graves anus optime: alter acres senes, callidos servos, parasitos, lenones, & omnia agitatiora meliùs. Fuit enim natura diversa: nam vox quoque Demetrii jucundior, illius acrior. Annotandæ magis proprietates, quæ transferri non poterant: manus jactare, & dulces exclamationes theatri causa producere, & ingrediendo ventum concipere veste, & nonnunquam dextro latere facere gestus, quod neminem alium præter Demetrium*

* Sub fi. nem libri XI Orat. institutionum.

Digitized by Google

trium decuit; namque in hæc omnia statura & mira specie adjuvabatur. Illum cursus, & agilitas, & vel parum conveniens personæ risus, (quem non ignarus rationis populo dabat) & contracta etiam cervicula. Quicquid horum alter fecisset, fœdissimum videbatur. Quare nôrit se quisque: nec tantum ex communibus præceptis, sed etiam ex natura sua capiat consilium formandi operis. Neque illud tamen est nefas, ut aliquem vel omnia vel plura deceant. Propert. lib. III, Eleg. 8:

Turpe est, quod nequeas, capiti committere pondus,
Et pressum inflexo mox dare terga genu.
Omnia non pariter rerum sunt omnibus apta,
Fama nec ex æquo ducitur ulla jugo.
Hic satus ad pacem, hic castrensibus utilis armis.
Naturæ sequitur semina quisque suæ.
Gloria Lysippo est animosa effingere signa.
Exactis Calamis se mihi jactat equis.
In Veneris tabula summam sibi ponit Apelles, &c.

Quamvis præstantissimi sæpè Artifices inter se dissimillimi videantur, singuli tamen ita pingunt, ut nihil iis neque à Natura denegatum, neque à doctrina non adjectum esse videatur.

Artificum præstantissimi peculiare aliquod latentis ingenii vestigium in opera sua transfundunt.

Liquet ergo non statim in Arte pejus esse, quicquid aliquo modo diversum. *Natura nulla est, ut mihi videtur, quæ non habeat in suo genere res complures dissimiles inter se, quæ tamen consimili laude dignentur. Una fingendi est ars, in qua præstantes fuerunt, Myro, Polycletus, Lysippus: qui omnes inter se dissimiles fuerunt; sed ita tamen, ut neminem sui velis esse dissimilem. Una est ars ratioque picturæ, dissimillimique tamen inter se Zeuxis, Aglaophon, Apelles: neque eorum quisquam est, cui quidquam in arte sua deesse videatur*, Tullius lib. III de Oratore. Ἄλλος πρὸς ἄλλο τι πέφυκε: *Alius ad aliud quid natus est*, Arriani Epict. lib. III, cap. 15. Effervescit nempe vivida pulcherrimæ naturæ vis, dum formam sui quisque & ingenii & animi paratissime reddit. Pausias sane Pictor multiplicem florum varietatem felicissime expressit, dum opera Glyceræ coronariæ, quam deperibat, Pictura imitaretur, *& illa provocans variaret: essetque certamen artis ac naturæ: quales etiam nunc extant artificis illius tabellæ: atque in primis appellata Stephanoplocos, qua pinxit ipsam*, Plin. XXI, 2. Androcydes Pictor piscibus circa Scyllam pictis nobilitatur, creditusque est eos (tanquam qui piscibus impense gauderet) magis affectu exstimulante pinxisse, quàm Arte magistra, Plutarch. Symposiacôn lib. IV, quæst. 2; & Athenæus lib. VIII, cap. 5. Parrhasius magno cultu paratuque, multis quoque corporis animique deliciis diffluens, ἁβροδίαιτος ἀνήρ, gravem animi libidinosi morbum mollibus lascivisque tabulis prodidit. Talis est tabula Suetonio memorata in Tiberio, cap. 44. Verum hanc in iis *libidinem Artis* ex nimia insanientium animorum libidine impetum sumpsisse dicas: reliquæ autem, quas referemus, proprietates, ex peculiari quadam ad hoc vel illud pronitate nascentes, eoque in alios nonnisi raro & imperfecte translatæ, minime sunt hic prætereundæ. Plurimum enim ea, quæ diximus, juvant.

Propria Lysippi videntur esse argutiæ operum, custoditæ in minimis quoque rebus, Plin. XXXIV, 8.

Proprium Polycleti, ut uno crure insisterent signa, Plin. XXXIV, 8.

Præcipua Apellis in arte venustas fuit, Plin. XXXV, 10.

Zeuxis muliebri in corpore pingendo plurimum aliis præstabat, Tullius lib. II de Inventione.

Neque ille Callicles, quaternum digitum tabellis nobilis cùm esset factus; tamen in pingendo adscendere potuit ad Euphranoris altitudinem, Varro de vita populi Romani, apud Sosipatrum lib. I.

Chæreas optime fecit Reges, Plin. XXXIV, 8. Atque hic obiter observa antiqui fuisse moris Reges mortuos honoris ergo aquilarum tergis in cœlum quasi subvehendos fingere ac pingere. Ἔθος παλαιὸν ἀποθνήσκοντας τοὺς βασιλέας πλάσσειν τι καὶ γράφειν ἐπ' αἰετῷ ὀχουμένους, καὶ διὰ τούτου τῶν δημιουργημάτων τιμᾶν, Artemidorus lib. II Oneirocrit. cap. 20.

Cave confundas hunc Deorum atque imperantium Nimbum cum lunatis umbellis, quas μηνίσκους vocabant, & quarumvis statuarum capitibus

Et quoniam Deos humanam assumentes formam, *semper ambit nimbus*, ut loquitur Servius ad versum 839 quarti Æneïdos, pingebant etiam Deos nimbo cinctos. Et rursus ad versum 613 secundi Æneïd. *Nimbus vel nubes divina est fulvidum lumen quod Deorum capita tinguit.* Ad versum denique 387 tertii Æn. *Proprie Nimbus est, qui Deorum vel imperantium capita, quasi clara nebula, ambire fingitur.* Solebat quoque statuis Principum Diis adscriptorum addi *lux divinum verticem claro orbe complectens*, ut est in Panegyrico Maximiano Aug. dicto. *Radiatum caput* dicitur Plinio in Grat. act. pro Conf. Quamquam & alia non minora in Regum atque Imperatorum imaginibus effingendis commenta est adulatio: *Apelles in templo Ephesiæ Dianæ pinxit Alexandrum Magnum fulmen tenentem*, Plinius XXXV, 10. *Augusto simulachrum factum est cum Apollinis conjunctis insignibus*, Servius ad versum 10 Eclogæ quartæ. Innumera hujusce rei

rei exempla passim occurrunt in historiis. *Etiam lumen, quod circa Angelorum capita pingitur*, inquit Isidorus lib. XIX, cap. 31, *vocatur Nimbus, licet sit densitas nubis.* Cur vero in Angelorum pictura necessario semper adhibeatur purissimi splendoris hilaritas, docemus infra libri tertii cap. 3, §. 8.

imponebant, ne ab avibus conspurcarentur.

Euphranor primus videtur expressisse dignitates & insignia Heroum, Plin. XXXV, 11. Quoniam vero Plinius insignium hic meminit, obiter quoque ex epistolis Philostrati videtur addendum, Heroas ut plurimum ab antiquis excalceatos fuisse depictos; contra quàm pingebantur valetudinarii ac senes. Philocteten tamen, ut claudum atque ægrum, calceatum pinxerunt; Jasonem vero, altero tantum pede calceatum. Λαυῖα, καὶ σανδάλια, καὶ κρηπῖδες, καὶ πέδιλα, inquit Philostratus*, νοσούντων ἐστὶ φορήματα ἢ γερόντων. Τὸν γοῦν Φιλοκτήτην ἐν τύποις γράφουσι τοῖς ἐρύμασιν, ὡς χωλὸν καὶ νοσοῦντα· τὸν δὲ ἐκ Σινώπης φιλόσοφον, καὶ τὸν Θηβαῖον Κράτητα, καὶ τὸν Αἴαντα, καὶ τὸν Ἀχιλλέα ἀνυποδήτους· καὶ τὸν Ἰάσονα ἐξ ἡμισείας· λέγεται γὰρ ὡς τὸν Ἄναυρον διαβαίνοντος αὐτοῦ τὸν ποταμόν, &c. *Lautia, sandalia, crepidæ, calcei, ægrotantium sunt gestamina, vel senum. Pictores itaque muniunt Philoctetem calceis, tanquam claudum & ægrum: Sinopensem vero Philosophum, & Thebanum Cratetem, & Ajacem, & Achillem discalceatos pingunt: at Jasonem ex parte dimidia. Fertur enim fluvium Anaurum transiturus.* Vide locum; nec non Hyginum, fabula XII; & Macrobium in somn. Scipionis lib. V, cap. 18. Μονοκρηπὶς, una crepida indutus; Mercurii epitheton; quòd is crepidarum alteram Perseo ad Gorgonas volanti dederit; vide Suidam. Ex hoc more proficiscitur etiam, quòd Valer. Maximus velut insitatum quid annotat, L. Scipionis Asiatici statuam chlamydatam & crepidatam in Capitolio fuisse; *quo habitu videlicet quia aliquando usus fuerat, effigiem suam formatam poni voluit*; vide Val. Max. lib. III, cap. 6. *L. Scipionis, qui bellum in Asia gessit*, inquit Cicero†, *Antiochumque devicit, non solum cum chlamyde, sed etiam cum crepidis in Capitolio statuam videtis.* Referenda est etiam horridior atque inculta barba inter insignia Heroüm; nam *Heroës non fuerunt soliti tondere barbam*, Servius ad vers. 393 tertii Æneid. quemadmodum & canis prosequens; vide Pollucis Onomasticon, lib. 1, cap. 4, §. 2. Heroas quoque in pellibus olim pingebanr fingebantque. Συνήθες τοῖς ἥρωσι τὸ δερματοφορεῖν, inquit Scholiastes Apollonii Rhodii, ad vers. 324 lib. 1 Argonaut. Præcipue tamen Herculem fingebant cum pelle; unde eum Tertullianus de Pallio *Scytalosagittipelligerum* vocat, quòd clavam, sagittas, & pellem gereret. *Pellem habere Hercules fingitur, ut homines cultus antiqui admoneantur*, Festus. Qualis olim fuerit statua Herculis, docet Suidas in Ἡρακλέους ἄγαλμα, & in Ἡρακλῆς. Qualis fuerit ejus pictura, docet Cedrenus. Οὐ μόνον τῷ ἀθλητικῷ Ἡρακλεῖ, ἀλλὰ καὶ τῷ λογίῳ Ἑρμῇ, τὸ τῆς Ἀμαλθείας κέρας οἱ ποιηταὶ ἐγχειρίζουσι: *Non solum ærumnoso Herculi, sed & logio Mercurio, Amaltheæ cornu in manu tradunt Poetæ*, Photius epist. 209. Στρεφοπεπλος ὁ Ἡρακλῆς, διὰ τὸ δέρμα τοῦ λέοντος, ᾧ ἐχρῆτο ἀντὶ περιβολαίου, Etymologicus in Στρεφος. Καινείδες, (f. Καιωμίδες) ἅπερ οἱ νομεῖς κατὰ τῶν ὤμων φοροῦσι δέρματα, Hesychius. Heroum quoque pictis fictisque imaginibus appositos olim dracones, (*innoxia numina*, ut loquitur Lucanus lib. IX Pharsaliæ, vers. 727) discimus ex Callimachi Epigrammate XXIX: atque inde est quod Artemidorus passim draconem Jovi, Soli, Cereri, Proserpinæ, Triviæ, Æsculapio, Heroïbus sacrum facit. Erant enim dracones veluti custodes ædium sacrarum. Vide Hesychium in Οἰκουρὸν ὄφιν; quemadmodum & Macrobium lib. 1 Saturnal. cap. 20, ubi rationem affert, cur *ædium, adytorum, oraculorum, thesaurorum custodia draconibus assignetur.* Vetus Scholiastes in Plutum Aristophanis, Κοινῶς μὲν πᾶσι τοῖς ἥρωσι δράκοντες παρετίθεντο· ἐξαιρέτως δὲ τῷ Ἀσκληπιῷ· δράκοντες δὲ λέγονται ἀπὸ τοῦ δέρκειν, ὅ ἐστι βλέπειν· ὀξυδερκὲς γὰρ τὸ ζῶον· ἀνέρωται δὲ τῷ Ἀσκληπιῷ, ἐπειδὴ τὸ γῆρας ἀποβάλλει· καὶ ἡ ἰατρικὴ δὲ φυλάττει φύσει τὸ νέον, ἐξωθοῦσα τὰ νοσήματα. *Serpenti multa creduntur inesse remedia, & ideo Æsculapio dicatur*, Plin. lib. XXIX, cap. 4. *Simulachris Æsculapii & Salutis*, inquit idem Macrobius loco proxime citato, *junguntur figuræ draconum; quia præstant ut humana corpora, velut infirmitatis pelle deposita, ad pristinum revirescant virorem; ut virescunt dracones, per annos singulos pelle senectutis exuta.* Adde his Pompejum Festum: *Dracones*, inquit Festus, *dicti* ἀπὸ τοῦ δέρκειν, *quod est videre: clarissimam enim dicuntur habere oculorum aciem, qua ex causa incubantes eos thesauris custodiæ causa finxerunt antiqui; ideoque Æsculapio attribuuntur, quod vigilantissimi generis putantur: quæ res medicinæ maxime necessaria est.* Et rursus alibi; *In insula Æsculapio facta ædes sit; quòd ægroti à medicis aqua maxime sustenentur. Ejusdem esse tutelæ draconem; quòd vigilantissimum sit animal, quæ res ad tuendam valetudinem ægroti maxime apta est. Canes adhibentur ejus templo; quòd is uberibus canis sit nutritus. Bacillum habet nodosum; quòd difficultatem significat artis. Laurea coronatur; quòd ea arbor plurimorum sit remediorum. Huic gallinæ immolabantur.* Cæterum hæc ratio Æsculapium videtur potissimum spectare, neque est quòd ei soli diutius immoremur. Quamobrem igitur Heroïbus draconem maxime consecraverint veteres,

Vid. Scholia in Aristophanis Aves; Hesychium; Suidam.

* In epist. ad excalceatum adolescentulum.

† Pro C. Rabirio Posthumo.

docet nos Plutarchus sub finem vitæ Cleomenis. Nisi malis ob hoc potiùs attributum Heroibus serpentem, quòd princeps generis Ophiogenum è serpente in Heroëm sit mutatus, ut est apud Strabon. lib. XIII, & Ælian. lib. XII de Animalib. cap. 39: aut quod cum Nicotelea matre Aristomenis Messenii dæmon quispiam aut Deus sumpta draconis forma concubuerit: quod ipsum quoque de Olympiade Macedones, de Aristodama Sicyonii memoriæ prodiderunt; vide Pausan. lib. IV. De Scipionis matre paria tradit A. Gellius lib. VII noct. Attic. cap. 1: de Atia matre Augusti, Sueton. in Augusto, cap. 94. Aut quod draconibus certa quædam vis divinationis inesse videatur, quandoquidem, teste Luciano de Astrologia, apud Delphos draco sub tripode vocem edit. Discimus etiam ex Plin. x, 49, & Scholiaste Apollonii, ad vers. 118 lib. I Argonaut. serpentes vaticinandi peritiam inspirasse Melampodi: prorsus ut Auctor brevium scholior. ad vers. 44 Iliad. H, tradit id ipsum quoque usu venisse Heleno & Cassandræ. Epirotæ quoque ex draconibus Apollini sacris de anni fertilitate aut sterilitate divinant: vide Ælian. lib. XI de Animal. cap. 2 & 16. *In prodigiis accepimus*, inquit Plinius*, *serpentem latrasse, cùm pulsus est regno Tarquinius*. Vide Hesych. in [illegible]. Phœnices adhæc atque Ægyptii divinitatem quandam serpentibus tribuebant; quòd non exteriorum membrorum adminiculo, instar aliorum animantium, sed intrinseca quadam vivacissimi spiritus virtute velocissime incederent, totumque corpus in varias formas mira lubricitate torquerent: accedebat longævitas, & novus exuta senili pelle redivivæ juventutis vigor. Testatur denique Eusebius† Ægyptios imaginem Mundi à serpentibus petere; etenim serpentem accipitris caput habentem in medio circulo extendebant. Circulus repræsentabat Mundi magnitudinem ac formam. Serpens referebat bonum dæmonem, Universi conservatorem, hoc est, divinum illum spiritum per omnia diffusum, & animalem quandam intelligentiam omnia permeantem. Virgilius lib. VI Æneid.

* *Lib. VIII nat. Hist. cap. 41.*

† *Circa finem libri primi de Præparat. Euangel.*

Principio cælum, ac terras, camposque liquenteis,
Lucentemque globum Lunæ, Titaniaque astra
Spiritus intus alit, totamque infusa per artus
Mens agitat molem & magno se corpore miscet.
Inde hominum pecudumque genus, vitæque volantum,
Et quæ marmoreo fert monstra sub æquore Pontus.
Igneus est ollis vigor & cælestis origo
Seminibus, quantum non noxia corpora tardant
Terrenique hebetant artus, moribundaque membra.

Servius ad vers. 85 quinti Æneïd. *Annus secundùm Ægyptios indicabatur, ante inventas literas, picto dracone, caudam suam mordente; quia in se recurrit.* Vide quoque Claudian. lib. II de Laudibus Stiliconis, vers. 428. Quàm varias interim reconditasque res inter hieroglyphica Ægyptiorum symbola imago serpentis designaverit, docet Kircherus Obelisci Pamphilii lib. IV, hierogrammatismo 17, sicuti & lib. V, hierogramm. 1. Heroïnas textrinæ olim intentas fuisse, maritis maxima quæque pericula terra marique adeuntibus, notius est quàm ut multis indigeat exemplis. In transitu tantùm videtur hîc observandum, stantes texuisse; qua de re vide Servium ad vers. 14 septimi Æneidos; quemadmodum & Hesychium in [illegible]; nec non Etymologicum in [illegible]; quibus adde Eustathium ad vers. 31 Iliad. A, ubi tradit antiquissimas illas textrices operi intentas, propter latitudinem (ut videtur) telæ stantes, atque etiam hac illac discursantes opus fecisse. Ægyptiarum vero fœminarum aliquam primam texuisse sedentem, Ægyptiosque exinde sedentis Palladis imagines passim consecrâsse. Idem porro Eustathius ad vers. 92 Iliad. Z, testatur simulachra Minervæ in Phocæa & Chio, nec non Massiliæ ac Romæ sedentia conspici. Consulatur etiam Strabo lib. XIII, pag. 601 editionis Casaubonianæ.

Dionysius nihil aliud quàm homines pinxit; ob id Anthropographus cognominatus, Plin. XXXV, 10.

Nicias Atheniensis diligentissime mulieres pinxit, Plin. XXXV, 11: & mox ibidem; *Huic adscribuntur quadrupedes. Prosperrime canes expressit.*

Apellas fecit adorantes fœminas, Plin. XXXIV, 8.

Antimachus & Athenodorus fecerunt fœminas nobiles, Plin. XXXIV, 8.

Aristodemus fecit luctatores, Plin. XXXIV, 8.

Apollodorus, Androbulus, Asclepiodorus, Alevas fecerunt Philosophos, Plin. XXXIV, 8. Atque in hac eorùm repræsentatione, ut singulos certa quædam proprietas distingueret, curabant. *Per gymnasia pinguntur Areopagitica vel Prytaneum, Zeusippus‡ cervice curva, Aratus panda, Zenon fronte contracta, Epicurus cute distenta, Diogenes barba comante, Socrates coma candente, Aristoteles brachio exserto, Xenocrates crure collecto, Heraclitus fletu oculis clausis, Democritus risu labris apertis, Chrysippus* digitis

‡ Fort. Speusippus.

digitis propter numerorum indicia constrictis, Euclides propter mensurarum spatia laxatis, Cleanthes propter utrumque corrosis, Sidon. Apollin. lib. IX, epist. 9. Ad quæ verba vide Savaronem.

Calamis fecit quadrigas, bigasque, equis semper sine æmulo expressis, Plin. XXXIV, 8.

Serapion scenas optime pinxit, Plin. XXXV, 10.

Pyreicus arte paucis postferendus, tonstrinas sutrinasque pinxit, Plin. XXXV, 10.

Calaces comicis tabellis inclaruit, Plin. XXXV, 10.

Ludio D. Augusti ætate primus instituit amœnissimam parietum picturam, villas, & porticus; ac topiaria opera, lucos, nemora, colles, piscinas, euripos, amnes, littora qualia quis optaret, varias ibi obambulantium species, aut navigantium, terraque villas adeuntium asellis aut vehiculis. Jam piscantes, aucupantesque, aut venantes, aut etiam vindemiantes. Sunt in ejus exemplaribus nobiles palustri accessu villæ; & qui succollantium specie labantes, mulieres trepidas ferunt: plurimæ præterea tales argutiæ, & facetissimi sales. Idemque subdialibus maritimas urbes pingere instituit, blandissimo adspectu, minimoque impendio, Plin. XXXV, 10. Vide Catalogum artificum in *Ludius*.

II. Utraque plurimum imitationi vacat: cernas enim Poëtas Pictoresque mutua æmulatione non modo formas Deorum audaci conatu designare, verum etiam in hominibus & humanis actionibus imitandis totos esse: exprimunt convivandi lascivam hilaritatem, venandi laboriosam amœnitatem, præliandi cruentam diritatem, naufragiorum inevitabilem horrorem, feralem alligatorum in profundissima cœci carceris nocte squallorem ac situm, quicquid denique uspiam se nostris ingerit oculis. De Poëtis est illud Hermogenis: Ἡ ποίησις, inquit*, μίμησις ἁπάντων ἐστι. ὁ δὲ μετὰ τῆς περὶ λέξιν κατασκευῆς ἄριστα μιμούμενος καὶ ῥήτορας δημηγοροῦντας, καὶ κιθαρῳδοὺς πανηγυρίζοντας, ὥσπερ τὸν Φήμιον καὶ Δημόδοκον, καὶ τὰ ἄλλα πρόσωπα τε, καὶ πάντα πράγματα, οὗτος ἄριστός ἐστι ποιητής: *Poësis est imitatio omnium: qui vero eloquutionis constitutione eximia refert oratores ad populum orationem habentes, & citharædos in cœtu Græcorum canentes, Phemium puta & Demodocum, item qui optime effingit alias personas, & omnia negotia, optimus est ille poëta.* Plastes quoque teste Flacco lib. II, epist. 2:

* Περὶ τῶν ἰδεῶν, lib. II. cap. 10. quod est περὶ τοῦ ποιητικοῦ λόγου.

> - - - *Argillâ quidvis imitabitur udâ.*

Ὅστις μὴ ἀσπάζεται τὴν ζωγραφίαν, inquit Philostratus in procemio Iconum, ἀδικεῖ τὴν ἀλήθειαν, ἀδικεῖ δὲ καὶ σοφίαν, ὁπόση ἐς ποιητὰς ἥκει· φορὰ γὰρ ἴση ἀμφοῖν ἐς τὰ τῶν ἡρώων εἴδη καὶ ἔργα: *Quicunque Picturam minime amplectitur, non modo veritatem, verum & eam, quæ ad Poëtas pertinet, injuriâ afficit sapientiam. Eadem enim est utrisque ad heroum quam species, tam gesta, intentio.* Dio quoque Chrysost. Orat. XII, quæ est de cognitione Dei, *Pictores*, inquit, *& Statuarii non omnino, in formis Deorum effingendis, à Poëtis discesserunt: tum, ne viderentur transgressores, & ob hoc pœnis obnoxii essent: tum etiam, quòd se à Poëtis præoccupatos cernerent, eorumque simulachra fingendi modum, ut antiquiorem, obtinere. Quare noluerunt vulgo hominibus videri mendaces, & injucundi nova promendo. Ut plurimum igitur, Poëtarum vestigiis insistentes, & cum iis consentientes, finxerunt: quædam vero de suo quoque introduxerunt, æmuli & sectatores ejusdem artis facti cum Poëtis: ut quod illi per auditum exhibuerunt palam, id ipsi per visum, enarraturi divina pluribus pauperioribusque spectatoribus.* Quamobrem etiam non ineleganter Simonides dixit, *Picturam esse Poësin tacentem; Poësin vero Picturam loquentem. Quas enim res, ac si coram agerentur, Pictores repræsentant, eæ oratione ut præteritæ enarrantur atque conscribuntur. Quumque Pictores idem coloribus & figuris exprimant, quod Scriptores verbis & vocibus, differunt tantum inter se materia & modo imitationis. Utrisque autem idem propositus est finis: & is habetur Historicorum optimus, qui narrationem personis & figuris animum moventibus, haud aliter ac Picturam conformat*, Plutarch. Bellone an pace clariores fuerint Athenienses.

Arctissimam hanc Scriptorum Pictorumque affinitatem evincit antiqua ratio Ægyptiorum, pingentium sculpentiumve quidquid feræ posteritatis memoriæ commendatum volebant; cujus picturatæ scriptionis plurima passim vestigia, etiamnum in antiquis obeliscis, *effigiatis scriptilibus elementis*†, videre est. Græcorum quoque τὸ γράφειν eandem ob causam scribentium pingentiumque facultatem designat. Latini denique, quemadmodum passim rem aliquam coloribus orationis ad vivum *depictam* esse dicunt. Plautus Pœnulo, Act. V, Scen. *Ain' tu dixe*, &c.

† *Ut loquitur Ammianus Marcellin.* lib. XVII.

> *Formam quidem hercle verbis depinxti mihi.*

Ita vicissim *scribere* frequenter iis nihil est aliud quàm pingere. Idem Plautus Asinariâ, Act. II, Sc. *Ut demonstratæ*, &c.

> *Non potuit pictor rectius describere ejus formam.*

Statius I Sylvarum, in Equo Domitiani‡,

> - - - *Apelleæ cuperent te scribere ceræ.*

‡ Vers. 102.

* Verf. 9. Et mox in Tiburtino Manlii Vopifci *,

Visa manu tenerâ tectum fcripfiffe Voluptas.

† Verf. 94. Rurfus III Sylv. in Hercule Surrentino †,

Tot virides lucos, tot faxa imitantia vultus,
Æraque, tot fcripto viventes limine ceras.

‡ Verf. 370. VIII denique Thebaid. ‡,

- - - Solus ftat puppe magifter
Pervigil, infcriptaque Deus qui navigat alno.

Pari quoque ratione *exfcribere imagines* legas apud Plin. Jun. IV, 28. *Defcribere tabulas* eft apud Quintil. X, 2. *Transfcribere* dixit Plinius lib. XXV nat. Hift. cap. 2; *Herbarum pictura*, inquit, *multum degenerat transfcribentium forte varia.* Quemadmodum autem probatis Autoribus *fcribere* eft *pingere*, ita pari prorfus ratione Virgil. lib. VI Æneid. § *perlegere oculis* picturam dixit. Ad quem locum Servius, *Perlegerent, perfpectarent, fcilicet picturam. Non incongrue dictum legerent; nam γράψαι fcribere fignificat, & pingere. Hoc eft quod ait Horatius in Arte poetica, Et nova fictaque nuper habebunt verba fidem, fi Græco fonte cadant parcè detorta.* - - -

§ Verf. 34.

III. Utraque grato jucundoque introitu mentibus hominum illabitur, ac blandæ admirationis lenocinio fufficienter inftructa, fictis rerum imaginibus haud aliter ac veris animos noftros capit, & quafi ftupore quodam defixos tenet. Non eft profecto in pictis tabulis fubftantia & corpus, fed fimulachrum & nuda fimilitudo fine re, mendacium fplendidum, & inanis verorum corporum imitatio integumentis colorum involuta. *Sic ipfa fine noxa decipiunt, quomodo præftigiatorum acetabula & calculi, in quibus fallacia ipfa delectat*, Seneca epift. XLV. Vide Platon. X de Republica. Quod ad Poëtas attinet, Comicis certe ac Tragicis proxima eft eum Pictoribus cognatio. *Quid eft enim Comœdia aliud*, ut loquitur Commentator vetus in Horatium de Arte, *quàm imago vitæ humanæ?* Cicero quoque de diverfiffimis Comicorum adolefcentium inftitutis agens; *Etenim*, inquit ‡, *hæc conficta arbitror à Poëtis effe, ut effictos noftros mores in alienis perfonis, expreffamque imaginem noftræ vitæ quotidianæ videremus.* Id ipfum etiam de Tragœdia pari jure dixeris; quandoquidem ex fententia Etymologici, Τραγῳδία ἐστὶ βίων τε καὶ λόγων ἡρωϊκῶν μίμησις: *Tragœdia eft vitarum heroïcarum fermonumque heroïcorum imitatio.* Appofite itaque Gorgias apud Plutarchum de Poëtis audiendis, Γοργίας τὴν τραγῳδίαν εἶπεν ἀπάτην, ἣν ὅ, τε ἀπατήσας, δικαιότερος τοῦ μὴ ἀπατήσαντος· καὶ ὁ ἀπατηθεὶς σοφώτερος τοῦ μὴ ἀπατηθέντος: *Gorgias Tragœdiam fraudem effe dicebat, in qua qui decipit juftior eft eo qui non decipit, & deceptus fapientior eo qui non decipitur.* De blandis Picturarum illecebris oculos animofque fpectatorum gratâ fraude fallentibus eft hoc Epigramma Anthologiæ lib. IV, cap. 6:

‡ Pro S. Rofcio Amerino.

Μικροῦ κατέσχον τὸν βότρυν τοῖς δακτύλοις,
Ὑπερπλησθεὶς τῇ θέᾳ τῶν χρωμάτων.

Cl. Hugo Grotius transfert:

Vix eft ab uvis his ut abftineam manum,
Ita me colorum forma deceptum trahit.

Et illud ejufdem libri cap. 9:

Κηφεὺς Ἀνδρομέδην ἢ ζωγράφος ἄγχιτο πέτραις;
Καὶ γὰρ ἀπ' ὀφθαλμῶν ἡ κρίσις ἀμφίβολος.
Κῆτος ἢ σπλάδιοισιν ἐπὶ γραμμῇσι χαράχθη,
Ἢ ἀπὸ Νηρῆος γείτονος ἐξανέδυ;
Ἔγνων πάντα· σοφός τις ἀνὴρ κάμε· δεινὸς ἀληθῶς
Τεῦξαι καὶ βλεφάρων καὶ πραπίδων ἀπάτην.

Cl. Hugo Grotius tranftulit:

Cepheus Andromeden, an pictor rupe ligavit?
Namque oculus non quit cernere, credat utrum.
Picta fuper fcopulos oftenditur horrida Piftrix,
An de vicino tollitur illa mari?
Agnofco vix figna manus. O magnus in arte,
Lumina qui potuit fallere, quifque animos!

Ovid. VI Metamorph.

Mæonis elufam defignat imagine tauri
Europam; verum taurum, freta vera putares.

Ipfa

Digitized by Google

Ipsa videbatur terras spectare relictas,
Et comites clamare suas, tactumque vereri
Assilientis aquæ, timidasque recondere plantas.

Bonas itaque Picturas nihil aliud esse dixeris, quàm ludibria quædam oculorum pro veris credita. Quamobrem etiam recte Philostratus junior in proœmio Iconum, Ἡδεῖα δὲ καὶ ἡ ἐν αὐτῷ ἀπάτη, καὶ οὐδὲν ὄνειδος φέρουσα· τὸ γὰρ τοῖς οὐκ οὖσιν ὡς οὖσι προσεστάναι, καὶ ἄγεσθαι ὑπ᾽ αὐτῶν ὡς εἶναι νομίζειν, ἀφ᾽ οὗ βλάβος οὐδὲν, πῶς οὐ ψυχαγωγῆσαι ἱκανὸν, καὶ αἰτίας ἐκτός: *Jucunda hac in re deceptio est, neque ullum ferens probrum. Enimvero iis quæ non sunt, perinde ac si essent, inhærere, atque ab iis ita duci, ut (sine damno tamen) existimentur esse, qui non ad animos demulcendos sit idoneum & ab omni crimine liberum?* Cur autem falsa rerum similitudine decepti gaudeamus, ex Laërtii lib. II in Aristippo discimus, Οἱ Κυρηναϊκοὶ λέγουσι μηδὲ κατὰ ψιλὴν τὴν ὅρασιν, ἢ τὴν ἀκοὴν, γίνεσθαι ἡδονάς. τῶν γοῦν μιμουμένων θρήνους ἡδέως ἀκούομεν, τῶν δὲ κατὰ ἀλήθειαν, ἀηδῶς: *Cyrenenses dicunt, ne nudo quidem vel visu vel auditu gigni voluptates. Itaque eos qui lamentationes imitantur, libenter; qui autem vere lamentantur, hos sine voluptate audimus:* Consulatur insuper Plutarchus Sympos. Problem. V, I. Locus est perquam elegans & lectu dignissimus. Neque enim Anacharsin Scytham hac in parte omnes sequuntur, qui solus non risit, accitis in convivium scurris ad risum cuivis movendum exercitatissimis; postea vero, adducta simia, effusissime risisse fertur, risusque inexspectati hanc reddidisse rationem; quod animal istud natura sit ridiculum, homo autem cura & studio: *Athenæus circa initium lib.* XIV *Deipnosoph.* Notandum interim in simia, quam Strabo* nuncupat animal ἀνθρωπομιμώτατον, quod nulla unquam pupa, nullavé alia similitudine ex argilla vel cera decipi se patiatur; τοὺς πιθήκους οἱ τούτων τροφεῖς καὶ μελεδωνοὶ θαυμάζουσιν, inquit Clemens Alexandrinus†, ὅτι τῶν κηρίνων ἢ πηλίνων ὁμοιωμάτων καὶ κοροκοσμίων ἀπατᾷ τούτους οὐδέν: *Simiarum altores & curatores mirari solent nullis eas cereis figulinisque imaginibus pupisve decipi.* Quid Ptolomæo Philopatori responderit Sphærus Bosphoranus, cum Rex decepisset eum cereis malis Punicis, vide apud Laërtium lib. VII in Sphæro; & apud Athenæum lib. VIII Deipnos. cap. 13.

* Lib. XV Geograph.

† In Protrept.

IV. Utraque grata & non improvisa fraude intellectum nostrum quasi fallens, movet animos, & affectibus nostris quam visum est legem dicit. Horat.‡

‡ Lib. II, epist. I.

Ille per extentum funem mihi posse videtur
Ire poeta, meum qui pectus inaniter angit,
Irritat, mulcet, vanis terroribus implet,
Ut magus: & modo me Thebis, modo ponat Athenis.

Sanctus Basilius homilia XX, quæ est in XL martyres: Πολέμων ἀνδραγαθήματα καὶ λογογράφοι πολλάκις, καὶ ζωγράφοι διασημαίνουσιν· οἱ μὲν τῷ λόγῳ διακοσμοῦντες, οἱ δὲ τοῖς πίναξιν ἐγχαράττοντες· καὶ πολλοὺς ἐπήγειραν πρὸς ἀνδρείαν ἑκάτεροι. *Res in bello fortiter gestas tum eloquentes homines sæpenumero, tum Pictores exprimunt, illi sermone ornantes, hi tabulis delineantes: & utrique multos ad fortitudinem excitant.* Validius tamen id præstat Pictura, utpote aptior ad ciendos animorum motus, atque ad sensum vulgi ipsa eloquentia accommodatior: cujus rei rationem reddit Horat. in Arte:

Segnius irritant animos demissa per aurem,
Quàm quæ sunt oculis commissa fidelibus, & quæ
Ipse sibi tradit spectator - - -

Lucretius libro VI, versu 164,

- - - Semper ad auris
Tardius adveniunt, quam visum, quæ moveant res.

Nazarius quoque in Panegyr. *Languidiùs ad animum accedunt quæ aurium via manant, quàm quæ oculis hauriuntur.* Ὦτα τυγχάνει ἀνθρώποισι ἐόντα ἀπιστότερα ὀφθαλμῶν: *Aures hominum minus fidei merentur, quàm oculi,* Herodot. lib. I, cap. 8. Ὀφθαλμοὶ τῶν ὤτων ἀκριβέστεροι μάρτυρες: *Oculi sunt accuratiores testes auribus,* Polyb. lib. XII. Ὤτων πιστότεροι ὀφθαλμοὶ, *Oculi sunt magis fidi quàm aures,* Apostolius Centur. XXI, Parœm. 27. Non malè itaque Quintil. XI, 3, *Pictura tacens opus & habitus semper ejusdem, sic in intimos penetrat affectus, ut ipsam vim dicendi nonnunquam superare videatur.* Senserunt hoc olim naufragi: etenim eos prætulisse suos casus in tabula pictos, ad eliciendam hominum misericordiam, notius est quàm ut referri debeat. Causas quoque acturi frequenter solebant exhibere *depictam tabulam in imaginem rei, cujus atrocitate judex erat commovendus,* Quint. VI, I. Non obscurum prisci moris vestigium in gravissimis ejusdem autoris verbis deprehendas, *Neque est quòd mirari, dives, aut indignari velis,* inquit¶, *in comitiis plus sæpe pauperes posse. Non omnia possunt opes vestræ; neque*

¶ Declam. CCLII.

Digitized by Google

que in omnibus, quæ humanam continent vitam, domina pecunia est. Latius possidebitis, & numerosiores familias vestras ignorabitis; magnam partem civitatis occupabunt domus vestræ; ingens pondus auri perstringet oculos. Sed hæc intra privatum valent: cùm in publicum veneris & in campum, spectabitur innocentiæ fides. Forsitan gratiæ quoque non parum nobis affert ipsa tenuitas; ubi tabellam pauperes ferunt, tum subit tacita quemque cogitatio superbiæ vestræ. Mihi certe maxime libet in hisce Quintiliani verbis potius agnoscere pictam illam tabellam, quam pauperes causam dicturi deferebant in comitia, quam aliam aliquam suffragiorum tabellam. Mire prorsus exclamat Latinus Pacatus, postquam exitium nefarii istius Maximi plenissime descripsit, Poetas tamen Pictoresque omnes advocat: *Huc, huc,* inquit*, *totas pii vates doctarum noctium conferte curas: vos quoque artifices; vulgata illa veterum fabularum argumenta despicite; hæc potius, hæc gesta sollertes manus ducant; his fora, his templa decorentur; hæc ebore reddantur, hæc marmore, hæc in coloribus vivant, hæc in ære moveantur, hæc gemmis augeant pretium. Pertinet ad securitatem omnium sæculorum, quondam id factum videri: ut, si quis unquam nefaria vota conceperit, monumentis nostrorum temporum recensitis, per oculos hauriat innocentiam.* Recte sane Pacatus, *per oculos* hauriat innocentiam, usque adeo verum est illud Senecæ lib. II de Ira, cap. 2, *Movet mentes & atrox pictura, & justissimorum suppliciorum tristis eventus.* Alexander certe magnus Ephesi Palamedem per dolum occisum in tabula spectans, manifesto turbati animi indicio trepidare proditus est, quod ei per fraudem interempto perquam similis esset Aristonicus, (ὁ σφαιρεὺς Ἀλεξάνδρου) Photius ex Ptolemæi Hephæstionis novæ ad variam eruditionem Historiæ lib. I. Vide quæ de hoc Aristonico habet Catalogus Artificum in *Timanthes.* Meminit quoque hujus historiæ Tzetzes, Chiliad. VIII, hist. 198, addens ex Æschrionis Mitylenæi Ephemeridibus, hanc occisi Palamedis tabulam opus fuisse Timanthis. Greg. Nyssenus in oratione de Deitate Filii & Spiritûs Sancti, post prolixam satis ac prorsus patheticam immolationis Isaaci descriptionem, etiam hoc addere non dubitavit, Εἶδον πολλάκις ἐπὶ γραφῆς εἰκόνα τοῦ πάθους, καὶ οὐκ ἀδακρυτὶ τὴν θέαν παρῆλθον, ἐναργῶς τῆς τέχνης ὑπ' ὄψιν ἀγούσης τὴν ἱστορίαν: *Sæpenumero miserabilis hujus rei imaginem in pictura vidi, neque absque lachrymis spectaculum præterii, adeo perspicue atque evidenter ars pingendi oculis rem gestam subjecit.* Valerius Maximus lib. V, cap. 4, exemplo ext. 1, ubi agit de tabula repræsentante pietatem Perûs, quæ patrem suum Cimona, jam ultimæ senectutis, & custodiæ carceris traditum, pectori suo admotum aluit: *Hærent ac stupent,* inquit Valerius, *hominum oculi, cùm hujus facti pictam imaginem vident, casusque antiqui conditionem, præsentis spectaculi admiratione renovant: in illis mutis membrorum lineamentis viva ac spirantia corpora intueri credentes.* Porciæ constantiam fregit pictura Andromachæ. Vide *Plutarch. in Bruto.* Præsentissimam tamen Artis hujus potentiam perspicias ex ea Polemonis tabula, quam refert Nazianzenus Carm. Jambico XVIII, quod est de Virtute. De Polemonis in melius mutatione vide Laërt. lib. IV in Polemone; Lucianum Bis accusato; Horat. lib. II, Satyra 3; Valer. Maximum lib. VI, cap. 9, exemplo ext. 1; *Perditæ luxuriæ Athenis adolescens Polemo,* inquit Valerius, *neque illecebris tantummodo, sed etiam ipsa infamia gaudens; quum è convivio, non post occasum Solis, sed post ortum surrexisset, domumque repetens Xenocratis philosophi patentem januam vidisset; vino gravis, unguentis delibutus, sertis capite redimito, pellucida veste amictus, refertam turba doctorum hominum scholam ejus intravit. Nec contentus tam deformi introitu, consedit etiam, ut clarissimum eloquium & prudentissima præcepta temulentiæ lasciviis eluderet. Orta deinde, ut par erat, omnium indignatione, Xenocrates vultum in eodem habitu continuit, omissisque de quibus disserebat, de modestia ac temperantia loqui cœpit. Cujus gravitate sermonis resipiscere coactus Polemo, primùm coronam capite detractam projecit; paulo post brachium intra pallium reduxit; procedente tempore oris convivalis hilaritatem deposuit; ad ultimum totam luxuriam exuit; uniusque orationis saluberrima medicina sanatus, ex infami ganeone, maximus Philosophus evasit. Peregrinatus est hujus animus in nequitia, non habitavit.* Multum quidem esset, quod dicit Valerius, eum deposuisse *oris convivalis hilaritatem*, nisi ex Nazianzeni verbis disceremus, tantam ad seria magis sobriaque verso fuisse vultus gravitatem, ut scortillum projectissimæ libidinis, fortuito picti Polemonis conspectu verecundia tactum, resipuerit. Sed ipsum nunc audiamus Nazianzenum tantæ rei miraculum fusius tradentem:

> * Panegyr. Theod. Aug. dict.

> Tale picturarum genus recte dixeris φιλοσοφίαν ἐκ παραδειγμάτων, Philosophiam salubrem exemplorum intuitu spectantium oculis conformantem.

> Athenis ramessabundi juvenes ante meridiem conventus quoque sapientum doctrina frequentabant, Plinius lib. XXI, cap. 3.

Οὐδ' ὁ Πολέμων ἔμοιγε σιγηθήσεται.
Καὶ γὰρ τὸ θαῦμα τῶν ἄγαν λαλουμένων·
Ἦν μὲν τὸ πρόσθεν ἄτοπος ἐν σώφροσι,
Καὶ σφόδρα γ' αἰσχρῶς ἡδονῶν ὑπηρέτης·
Ἐπεὶ δ' ἔρωτι τοῦ καλοῦ κατεσχέθη

Σύμβουλον

Σύμβουλον εὑρὼν, οὐκ ἔχω δ' εἰπεῖν τινα,
Εἴτ' οὖν σοφόν τιν', εἴθ' ἑαυτὸν, ἀθρόως
Τοσοῦτον ὤφθη τῶν παθῶν ἀνώτερος,
Ὡς θ' ἕν τι θεῖον τῶν ἐκείνου θαυμάτων.
Ἑταίραν εἰσκαλεῖ τις ἀκρατὴς νέος,
Ἡ δ' ὡς πυλῶνος ἦλθε φασὶ πλησίον,
Τῆς δ' ἦν προσκύπτων Πολέμων ἐν εἰκόνι,
Ταύτην ἰδοῦσα· καὶ γὰρ ἦν σεβασμία·
Ἀπῆλθεν εὐθὺς, καὶ θέας ἡττημένη,
Ὡς ζῶντ' ἐπαισχυνθεῖσα τὸν γεγραμμένον.

Polemo nec ipse dignus est silentio.
Sermone celebre namque est omnium hoc quoque.
Erat impudicus moribus primo admodum,
Libidinumque servus: at postquam est boni
Amore captus, (nescio an sui ipsius
Suasu sit usus, an sophi cujuspiam)
Statim suarum sic faces libidinum
Extinxit omnes, istud ex miraculis
Ut ejus unum prosequi haud verbis graver.
Scortum vocarat quispiam juvenis salax,
Ut ergo meretrix atrium tetigit domus,
Polemona pictum prominentem conspicans,
(Ore venerando namque erat, perquam & gravi)
Superata solo rettulit visu pedem,
Pictum perinde verita, luce ut præditum.

Michaele Theophili filio una cum matre Theodora Orientis imperium administrante, dira quædam feralis pestilentiæ lues internecino morbi genere universam Bulgariam depopulabatur: omnibus itaque remediis nequicquam tentatis, sævoque contagio latius indies grassante atque in ipsos medentes erumpente, ars quoque ipsa malo huic coacta est cedere. Princeps interim Bulgarorum Bogoris tanto insuperabilium calamitatum turbine attonitus, non jam amplius patrios Deos ac surda Numina, sed Christianorum Deum invocat, popularibusque suis ut idem quàm demississime subjectissimeque faciant suadet. Quod ubi sine ulla tergiversatione fecerunt, Christum statim sensere propitium. Bulgarica itaque re, ob recentem cœlestis gratiæ memoriam, à Paganismo ad Christianismum nonnihil inclinata, accessit & aliud, quod Bulgarorum principem à salutaris fidei doctrina minus jam abhorrentem ad serium veræ pietatis studium porro exacuit. Etenim Princeps iste pleraque tempora in venando agere solitus, in otio quoque atque intra privatos parietes qualicunque voluptatis hujus spectaculo gaudebat. Proinde exstructo nobili prætorio Methodium monachum, patria Romanum, pingendique non rudem, evocat ad se, datque ei in mandatis ut patentissima regiæ substructionis triclinia visenda notabilium rerum Pictura perornaret. Divina tamen providentia totam rem gubernante, nullum Pictori præfinivit argumentum Princeps, sed liberam ei cujusvis materiæ electionem permisit; modo talis esset Pictura, quæ multiplici atque inexspectata formidabilium rerum specie spectatores, excussa omni constantia, in terrore detineret. Methodius depinxit secundum Salvatoris nostri adventum, quum post peractas mortalis ævi atque orbium vices exuvias suas tandem receptuæ sunt animæ; hæ, in pœnam horrendam, illæ, in præmium beatissimum; utræque tamen in perpetuum & porro vivaces. Bogoris visa Pictura edoctus quid sibi vellent ineffabilia piorum ab una parte inter Cœlicolarum choros gaudia, & inenarrabiles impiorum ab altera parte inter dira Orcicolarum examina pœnæ, hyeme Gallica frigidior adstitit, neque ullum potuit verbum emittere, fulminatus atque in mortem jam pene demersus cogitatione imaginis usque adeo efficacis; donec tandem ejurata gentilium superstitione, se suamque gentem Christo per mysticam lustralis aquæ tincturam mancipavit, *Cedrenus pagina 540 editionis Regiæ*.

Plurima non absimilium effectuum exempla referre possem, nisi urgeret magno exemplo Picturæ vincentis iram, odium prosternentis, & incitatam violentissimi bellatoris ferociam frangentis. Rege Demetrio, cui ab expugnandarum urbium sollertia cognomentum Poliorcetes inditum, obsidente atque oppugnante Rhodum, Protogenes in suburbano hortulo suo pingebat Ialysum, & constanter adeo inter arma & horrendum ruentium murorum fragorem inhærebat operi, ut ferocissimus hostis, fidentis animi miraculo motus, ultro ad Pictorem, relictis victoriæ suæ votis, commeaverit, pingentemque avidissime spectaverit. Ergo Artis dulcedo etiam in efferata pertinacibus inimicitiis pectora penetrat, torvosque ac truces hostium oculos ad se trahit, ac victoriæ insolentissimos

mos spiritus admiratione sui flectit: neque illi difficile atque arduum est, inter arma contraria, inter districtos cominus enses, placidam tutamque stationem à truculentissimo bellatorum exorare.

V. Utraque effectus suos in claris viris recognoscit, æternitatem largiens omnibus, quorum imagines posteris tradere dignatur, atque ipsos Deos (si vatibus non est deroganda fides) cœlo adscribens. De Poësi recte Synesius ep. 49, Ποιητικῇ ἔδωκεν ὁ Θεὸς ἀποταμιεύειν τὴν εὔκλειαν: *Deus poëticæ facultati tribuit gloriæ dispensationem.* Ovidius IV de Ponto, Eleg. 8:

> *Carmine fit vivax virtus: expersque sepulchri,*
> *Notitiam seræ posteritatis habet.*
> *Dii quoque carminibus (si fas est dicere) fiunt,*
> *Tantaque majestas ore canentis eget.*

Idem Amorum lib. I, Eleg. 10:

> *Scindentur vestes, gemmæ frangentur & aurum,*
> *Carmina quam dederint, fama perennis erit.*

De Pictura id ipsum quoque testatur Cicero lib. V ad Famil. epist. 12, *Illi artifices corporis simulacra ignotis nota faciebant.* Plin. XXXIV, 8, *Mirum in hac arte est, quod nobiles viros nobiliores facit.* Latinus Pacatus Panegyr. *Artificibus secunda sors* (à vatibus) *cessit, dare famam rebus.* Ovid. III de Arte*,

* Vers. 401.

> *Si Venerem Cous nunquam pinxisset Apelles,*
> *Mersa sub æquoreis illa lateret aquis.*

Augustus Cæsar in Curia tabulam Philocharis impressit parieti. Ejus tabulæ admiratio est, puberem filium seni patri similem esse salva ætatis differentia; *Immensa, vel unam si quis tantum hanc tabulam spectet, potentia artis: cum propter Philocharem, ignobilissimos alioquin, Glaucionem filiumque ejus Aristippum Senatus populusque Romanus tot seculis spectet*, Plin. XXXV, 4.

IV. Utraque viribus phantasiæ subnixa, manifesta præbet indicia virtutis aliquid sibi in consuetudine novanda licentiæ sumentis. Constat sane hunc esse Poëseos genium, ut ad aurium voluptatem exerret plerumque extra verum; eo quidem licentius, quòd, cum sciat sibi non credi, quicquid fingit, innocentis potius ludi, quàm inverecundi mendacii rem putat. Ποιητικῆς ἀκρατὴς ἡ ἐλευθερία, καὶ νόμος εἷς, τὸ δόξαν τῷ ποιητῇ. ἔνθεος γὰρ καὶ κάτοχος ἐκ Μουσῶν, κἂν ἵππων ὑποπτέρων ἅρμα ζεύξασθαι θέλῃ, κἂν ἐφ' ὕδατος ἄλλους ἢ ἐπ' ἀνθερίκων ἄκρων θευσομένους ἀναβιβάσηται, φθόνος οὐδείς· οὐδ', ὁπόταν ὁ Ζεὺς αὐτῶν ὑπὸ μιᾶς σειρᾶς ἀνασπάσας αἰωρῇ ὁμοῦ γῆν καὶ θάλατταν, δεδίασι, μὴ ἀπορραγείσης ἐκείνης, συντριβῇ τὰ πάντα κατενεχθέντα· ἀλλὰ κἂν Ἀγαμέμνονα ἐπαινέσαι θέλωσιν, οὐδεὶς ὁ κωλύσων, Διὶ μὲν αὐτὸν ὅμοιον εἶναι τὴν κεφαλὴν καὶ τὰ ὄμματα, τὸ στέρνον δὲ τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ τῷ Ποσειδῶνι, τὴν δὲ ζώνην τῷ Ἄρει· καὶ ὅλως, σύνθετον ἐκ πάντων θεῶν γενέσθαι δεῖ τὸν Ἀτρέως καὶ Ἀερόπης· οὐ γὰρ ἱκανὸς ὁ Ζεύς, οὐδ' ὁ Ποσειδῶν, οὐδ' Ἄρης, μόνος ἕκαστος ἀναπληρῶσαι τὸ κάλλος αὐτοῦ: *Poëtices intemperans est libertas unaque lex, quod poetæ visum fuerit. Etenim fanaticus est, & à Musis afflatus: & sive equos alatos currui jungere voluerit, sive super aquam alios, aut super summas aristas cursuros conscendere faciat, nemo vetat. Neque cum Jupiter ipsorum una catena suspensam simul terram pontumque attraxerit, metuunt ne dirupta illa conterantur præcipitata omnia. Quin etiam si Agamemnonem laudare velint, nemo prohibet quo minus capite & oculis Jovem, pectore vero fratrem ejus Neptunum, balteo Martem referat; ac si omnino illum Atrei & Aëropes filium ex omnibus Diis quiddam compositum esse oporteret. Neque enim sufficit Jupiter, neque Neptunus, neque Mars, ut pulchritudinem ipsius singuli compleant*, Lucianus de Conscrib. historia. Σκοποῦντι δέ, inquit Philostratus junior in procemio Iconum, καὶ ξυγγένειάν τινα πρὸς ποιητικὴν ἔχειν ἡ τέχνη εὑρίσκεται), καὶ κοινή τις ἀμφοῖν εἶναι φαντασία. θεῶν τε γὰρ παρουσίαν οἱ ποιηταὶ ἐς τὴν ἑαυτῶν σκηνὴν ἐσάγονται, καὶ πάντα ὅσα ὄγκου, καὶ σεμνότητος, καὶ ψυχαγωγίας ἔχεται)· γραφή τε ὁμοίως, ἃ λέγειν οἱ ποιηταὶ ἔχουσι, ταῦτ' ἐν τῷ γράμματι σημαίνουσα; *Consideranti vero etiam cognationem quandam cum poesi ars hæc habere deprehenditur, & communis aliqua phantasia utrique videtur inesse. Deorum enim præsentiam in scenam suam introducunt poetæ, & quæcunque pompam, gravitatem, oblectationemque habent adjunctam. Pictura pari quoque modo, quæcunque memorare queunt poetæ, in tabula designat.* Vide quoque Aurel. Prudentium lib. II contra Symmachum. Atque hoc est præcipuum illud, cujus gratia totam hanc Poëseos & Picturæ comparationem instituendam putavimus. Poeta certe phantasiæ viribus, veluti enthusiasmo ac vaticino quodam furore correptus, lætas interdum Nympharum choreas & protervam Satyrorum nequitiam, arma quandoque & effrænatos cum curribus suis equos, facies quoque Deorum

&

& miſcentes prælia Furias attonitus adſpicit: atque in hoc motæ ſemel mentis calore, non ſuſtinens velut clauſis theſauris diutius incubare, majore quadam vi gravidæ mentis concitatus & inſtinctus, per ambages, Deorumque miniſteria, & fabuloſum ſententiarum tormentum, præcipitat liberum ſpiritum. πᾶς ποιητὴς ψυχαγωγίας μᾶλλον ἢ ἀληθείας ἐστὶ στοχαστής: *Poëta quilibet non tam veritati ſtudet, quam ut legentium animos quadam fabularum amœnitate deliniat*, Agatharcides apud Photium. *Poëtis aures oblectare propoſitum eſt*, inquit Seneca lib. 1 de Benef. cap. 4, *& dulcem fabulam nectere.* Plautus Pſeudolo Act. 1, Scena *Poſtquam illic*, &c.

Sed quaſi poëta tabulas cùm cepit ſibi,
Quærit quod nuſquam eſt gentium, invenit tamen,
Facit illud veriſimile, quod mendacium eſt.

Αἱ ποιητικαὶ φαντασίαι, ὥς τις εἶπεν, διὰ τὴν ἐνάργειαν ἐγρηγορότων ἐνύπνιά εἰσιν: *Poëticæ phantaſiæ, ut quiſpiam dixit, ob evidentiam ſuam, ſomnia ſunt vigilantium*, Plutarch. in Erotico. Ovidius certe, ut unum uberrimi Poëtæ exemplum pro omnibus ſit, cum deſcribit improvidum juvenem Solis equis per æthera hac illac raptatum; an non videtur tibi unà cum ipſo Phaëthonte præſens quaſi conſcendiſſe currum, & volucrium equorum indomito ardore abreptus in medio quoque diſcrimine verſatus eſſe? Nunquam enim vel minimam tam multiplicis confuſionis umbram imaginando aſſequi potuiſſet, niſi temerarium aurigam ab ipſis carceribus animo proſecutus, & ancipiti periculo veluti immixtus, in tanto tamen turbine ſingula exitiabilis auſi momenta, ut deprehenderat oculis, enotâſſet. Equos videt pulſu pedum repagula carcerum laceſſentes, & ante ipſum curſum, dum ſe prætentant, atque iræ ſuæ proludunt, mille perdentes veſtigia; adoleſcentem interim, conſcenſo jam curru ſerio triumphantem, admiſſi ſemel equi, onus non ſuum agnoſcentes, & imparis aurigæ imperium detrectantes, qua viſum eſt, tanquam nullo fræna tenente, agunt feruntque. Non opus eſt hic per ſingula ire, cùm totam rem ſatis libero egreſſu ipſe Poëta memoraverit. Etiam Pictor pari modo omnia hæc, atque his majora quoque, coram quaſi contuetur; non aliud interim fœtæ mentis levamentum inveniens, quàm ut profundæ imaginationis obvia ſibi lineamenta propero partu in tabulam egerat atque transfundat. Liquet ergo quod is tantum Artifex, qui res de quibus acturus eſt, quaſi præſentes contuetur, efficax eſſe poſſit, & naturæ rerum, quas ſibi proponit, haud diſſimilis: ἐναργὴς καὶ τοῖς ὑποκειμένοις ὅμοιος: *Efficax & ſubjectis ſimilis*, ut loquitur Philoſtratus lib. 1 de vitis Sophiſtarum, in Dione Pruſæo. Quod maxime locum habet in affectibus; *Qui cùm ſint alii veri, alii ficti & imitati: veri, naturaliter erumpunt, ut dolentium, iraſcentium, indignantium; ſed carent arte; ideoque ſunt diſciplinæ traditione formandi. Contra, qui effinguntur imitatione, artem habent; ſed hi carent natura; ideoque in his primum eſt, bene affici, & concipere imagines rerum, & tanquam veris moveri*, Quint. XI, 3. Affectus ergo quacunque ratione ex vero ducat Artifex; atque omnia potius tentet, quàm ut concitæ mentis imaginem affectatæ imitationis frigore corrumpi patiatur. *Hiſtrio in terra Græcia fuit fama celebris*, inquit A. Gellius noct. Attic. VII, 5, *qui geſtus & vocis claritudine & venuſtate cæteris antiſtabat. Nomen fuiſſe ajunt Polum. Tragœdias poëtarum nobilium ſcite atque aſſeverate actitavit. Is Polus unice amatum filium morte amiſit. Eum luctum cùm ſatis viſus eſt eluxiſſe, rediit ad quæſtum artis. In eo tempore Athenis Electram Sophoclis acturus, geſtare urnam quaſi cum Oreſti oſſibus debebat. Ita compoſitum fabulæ argumentum eſt, ut veluti fratris reliquias ferens Electra comploret commiſereaturque interitum ejus, qui per vim extinctus exiſtimabatur. Igitur Polus lugubri habitu Electræ indutus, oſſa atque urnam e ſepulchra tulit filii, & quaſi Oreſtis amplexus, opplevit omnia, non ſimulachris neque imitamentis, ſed luctu atque lamentis veris & ſpirantibus. Itaque cùm agi fabula videretur, dolor actus eſt.* Hoc tantum curent hic Artifices, ne plus quàm par eſt hac in parte ſibi indulgeant. Πολλαχοῦ γὰρ ἐνθουσιᾶν ἑαυτοῖς δοκοῦντες, οὐ βακχεύουσιν, ἀλλὰ παίζουσι: *Frequenter enim cum videantur ſibi divino correpti & incitati furore, non bacchantur, ſed nugantur pueriliter* *. Præſertim cùm Poëticæ phantaſiæ finis ſit ἔκπληξις †, Pictoriæ vero ἐνάργεια ‡. Καὶ τὰ μὲν παρὰ τοῖς ποιηταῖς, ut loquitur idem Longinus ¶, μυθικωτέραν ἔχει τὴν ὑπερέκπτωσιν, καὶ πάντη τὸ πιστὸν ὑπεραίρουσαν· τῆς δὲ ζωγραφικῆς φαντασίας κάλλιστον ἀεὶ τὸ ἔμπρακτον καὶ τὸ ἐναληθές: *Quæque apud Poëtas reperiuntur, fabuloſiores continent, & modum omnem fidemque ſuperantes caſus. At vero in pictoria phantaſia præſtantiſſimum ſemper actionis poſſibilitas eſt, & inſita veritas.* Quum itaque ex jam dictis perſpicuum ſit, phantaſiam Poëtis atque Pictoribus magnificas imitandarum rerum ſpecies promptiſſime ſuppeditare: nemini quoque dubium eſt, quin utriſque fœcundiſſima hæc imaginum parens ſedulo ſit fovenda atque excitanda: præſertim cum, *Quod eſt omnium difficillimum, neceſſe ſit opifici imaginem in animo permanere eandem ſemper, frequenter etiam multis annis, donec abſolverit opus*, Dio Chryſoſt. Orat.

* Dionyſ. Longinus περὶ ὕψους, §. 2.
† Admiratio, vel conſternatus attonitæ admirationis ſtupor.
‡ Evidentia, vel perſpicuitas.
¶ Περὶ ὕψους, §. 13.

Orat. XII, quæ est de Cognitione Dei. Excitabitur autem & roborabitur vis Phantasiæ, si rebus magnis & observatu dignis non leviter tantum atque perfunctorie oculos animumque intendant, sed mentes suas quotidiana inspiciendarum formarum exercitatione vivis omnium rerum imaginibus usque adeo alte imbuant, ut memores visarum rerum species vel invitos sequantur. Atque hinc etiam liquet, cur Dionys. Longinus † phantasiæ finem faciat ἐνάργειαν, sive evidentiam: cur itidem tantam tribuat Phantasiæ potentiam, ut affirmare ibidem non vereatur, orationem ejus, qui vim hanc imaginativam usu assiduo roboraverit, οὐ μόνον πείθειν τὸν ἀκροατὴν, ἀλλὰ καὶ δουλοῦσθαι: *Non allicere modo, sed etiam subigere auditorem.* Etenim Artem phantasiæ viribus adjutam facillime impetrare credas ipsa illa quæ extorquet: &, cùm transversum vl sua spectatorem ferat, tamen ille non rapi videatur, sed sequi. Vidimus nunc quem sui usum Phantasia præbeat iis, qui ipsi tractant Artes omnia imitantes: restat ut porro demonstremus etiam illis necessariam, qui insignia præclarissimarum Artium opera cum fructu & voluptate inspicere satagunt.

† Περὶ ὕψους, §. 13.

CAPUT V.

§. 1. *Quemadmodum compertissimum est animos variis negotiis implicatos non posse bona fide vacare amœnissimarum Artium contemplationi, ita solito liberiores & magis vacuas ab interventoribus horas huic potissimum studio debent, quotquot in hac suavitate humanitatis, qua prope jam delectantur omnes altioris ingenii homines, versari perjucunde solent.*

§. 2. *Variarum præcipue rerum perfectissimæ formæ, diversissimarumque insuper actionum vivæ species assiduæ imaginationis vi mentibus eorum usque adeo alte sunt imprimendæ, ut non modo nunquam excidant, verum etiam præsto sint, quotiescunque res videbitur postulare ut delineatas depictasque variarum rerum formas cum earum præconcepta similitudine contendamus.*

§. 3. *Qui non nisi post debitam justæ præparationis curam ad inspicienda magnorum Artificum opera accedunt, ipsis quandoque Artificibus felicius de Arte ferunt sententiam; siquidem verendum non est ut eos proprii operis amor & alienæ laudis obtrectatio transversos agat.*

§. 4. *Non est interim cur quis indoctos ac rudes harum Artium penitus ab earum inspectione putet excludendos; quum certum sit eos ex bona Pictura non minorem percipere voluptatem quàm peritiores, licet æque commodam perceptæ voluptatis rationem reddere nequeant.*

§. 5. *Ut ut vero imperitiores frequenter admiratione quadam Artis afficiantur, soli tamen Artifices possunt eam acri exploratoque judicio percensere. Artifices hic intellige, non eos tantum qui ex quotidiano harum Artium usu quæstum faciunt, verum etiam qui ad delicatissimarum Artium examen afferunt judicium longa præparatione subactum.*

§. 6. *Maxima quæque & in forensibus ministeriis plurimum exercitata ingenia frequenter ad voluptatis hujus tranquillitatem, tanquam ad faciliorem portum refugiunt. Diutina nempe morosæ commentationis intentione satis superque fatigati, non raro hanc argutæ delectabilisque desidiæ voluptatem amplexantur, reliquasque diei partes consumunt in ea recreatione quam sibi ad arbitrium suum compararunt.*

§. 7. *Neque mirum cuiquam videri poterit multos magni animi doctissimique ingenii viros hoc præcipue studii genus in oblectationibus habuisse, si modo cogitabit perspicacissimi cujusque oculos maxime trahi atque affici pulchritudine, insignemque ipsius pulchritudinis majestatem potissimum elucere in Pictura emendatas corporum formas ad Imitationem deligente, suasque dotes ad naturale formæ bonum adjiciente.*

§. 8. *Non est itaque quod quis magnos viros reprehendat, si quantum cæteris ad suas res obeundas, quantum ad festas ludorum solennitates celebrandas, quantum ad alias voluptates & ipsam animi corporisque requiem conceditur temporis, quantum adhæc alii sumtuum tribuunt intempestivis conviviis, quantum denique aleæ, quantum pilæ, tantum ipsi ad signa, tabulas, plerumque Artis argentum sollicite congerendum insumant. Quandoquidem æquum est hæc opera æstimari arbitratu eorum, qui ab hac ingenua animorum remissione non penitus abhorrere noscuntur, eaque veris pretiis æstimare didicerunt.*

§. 9. *Quemadmodum vero pauciores vellicant beatos illos, qui non nihil, quod Artibus hisce impendant, de suæ fortunæ fundatis præsertim atque optime constitutis opibus delibare solent; ita plures subaccusandos putant eos, qui angustas res suas importuno pretiosissimarum rerum studio magis adhuc accidunt. Cæterum cum innoxia harum Artium*

tium voluptas & immensa earundem utilitas tenuioris eas lautiorisque sortis hominibus abunde commendet, neutros quoque ambitiose tristes ac tetrici nugatores à voluptatibus rei familiari nihil ablaturis, virtuti vero plurimum collaturis, debebant avocare.

§. 10. *Sed quoniam modestissimi quidem risu, petulantiores vero maledictis excipere solent nimium hunc delicatissimarum mentium ardorem; splendidæ quoque nobilitatis hominibus præcipue cavendum est ne ad laudem & decus nati, suscepti, institutique, summa amplissimi generis, nominis, honoris insignia atque ornamenta insano harum Artium amore fœde maculent.*

NEmo unquam Artium imitandi miracula digna æstimatione pensavit, qui non alto pinguique otio perfruens, delicatum illud occupatissimæ contemplationis studium seductioris etiam loci secreto adjuverit. *Inter omnes convenit*, inquit Seneca de Brevit. vitæ, cap. 6, ***nullam rem bene exerceri posse ab homine occupato: quando districtus animus nihil altius recipit, sed omnia velut inculcata respuit.*** Notissimum adhæc est illud Ovidii lib. 1 Trist. Eleg. 1, ***Carmina secessum scribentis, & otia quærunt.*** Addo, non tantum carmina scripturis, verum etiam poemata cum cura atque attentione lecturis, & pictas tabulas statuasque cum judicio inspecturis (ut hoc quoque accedat ad illam, quæ superiori capite fuit, Poëseos & Picturæ comparationem) secessu atque otio esse opus. *Nihil est curiosius otiosis*, Plin. junior lib. IX, epist. 32. ***Frequentia & obambulatio hominum conturbat & infirmat imaginum notas: solitudo conservat integras simulachrorum figuras***, Cornificius lib. III Rhet. ad Herenn. Quamobrem etiam recte Plinius, agens de ea tranquillitate animi & securitate otii quæ debetur harum Artium considerationi, *Magni officiorum negotiorumque acervi*, inquit*, ***abducunt omnes à contemplatione talium; quoniam otiosorum & in magno loci silentio apta admiratio talis est.*** In promptu est ratio: Phantasiam enim, cujus in diligenti Artis inspectione præcipuæ partes sunt, vacuus animus & sola tacentiaque loca mirifice excitant atque alunt. Quumque perfectum accuratumque Picturarum admiratorem veras omnium rerum species animo concipere, conceptasque ad examinanda pulcherrimæ Artis experimenta advocare oporteat, manifestum etiam est neutrum horum sine virtute imaginativa effici posse; ac ne ipsam quidem imaginum conformationem, quotidianis negotiis & discurrentium tumultu interpellatam, bene procedere. Videas itaque cultores Artis minime vanos, si forte aliquando liberiores & magis vacuos ab interventoribus dies nacti sunt, nunquam non per otium adsuefacere animos absolutissimis quibusque rerum imaginibus colligendis atque in animum congerendis. Atque hoc est illud quod ait Apollonius apud Philostratum lib. II, cap. 10: Τοὺς ὁρῶντας τὰ τῆς γραφικῆς ἔργα, μιμητικῆς δεῖσθαι· οὐ γὰρ ἂν ἐπαινέσαι τις τὸν γεγραμμένον ἵππον ἢ ταῦρον, μὴ τὸ ζῶον ἐνθυμηθεὶς ᾧ εἴκασται: *Eos, qui pictoriæ artis opera inspiciunt, indigere imaginativa facultate. Nemo enim recte laudaverit pictum equum, nisi qui animal illud animo concipiat, cujus similitudinem Pictura exprimit*; vide locum. Inspice quoque Platonem lib. II de Legibus. Quamvis autem ratio hæc, quam attulimus, solitudinem satis commendet Artificum opera dijudicaturis; præsto tamen est & alia non minus prægnans, quæ idem suadeat. Quemadmodum enim medicis non apparentia modo vitia notanda sunt, verum etiam invenienda quæ latent, sæpe ipsis, qui sanandi sunt, ea occulentibus: ita ad inspiciendas Picturas admissus, plura, quàm prima facie ostendi videntur, rimabitur; cujus rei in solitudine certius judicium; quod in turba spectantibus frequenter aut suus cuique favor, aut ille laudantium clamor extorquet. Pudet enim dissentire, & velut tacita quadam verecundia inhibemur plus nobis credere; cum interim & vitiosa pluribus placeant, & ab adulantibus laudentur etiam quæ non placent; cum denique optime pictis gratiam prava judicia non referant.

Insignium Artificum opera cum cura inspecturos, ab omni graviorum rerum curatione atque administratione vacuos esse oportet.

* Lib. XXXVI nat. Hist. cap. 5.

§. 2. Quotquot igitur huic curæ sedulo incumbere in animum inducunt, de industria quandoque sumunt certas quasdam imagines, quas quàm numerosissime versent, velut eadem cera aliæ atque aliæ formæ duci solent. Plastæ certe atque ii qui coloribus utuntur, ex ipsis rebus capessunt notiones quibus lineamenta, lucem, umbram, eminentias, recessus imitentur. In singulis corporibus præstantissimas quasque veræ pulchritudinis notas observant, easque in unum aliquod opus conferunt; ut non tam didicisse à Natura, quam cum ea certasse, aut potius illi legem dedisse videantur. Quis enim putet ullam unquam talem fuisse fœminæ cujusquam pulchritudinem, in qua nihil desideraret non vulgaris judex? Nam tametsi in ipsis Naturæ normis atque dimensionibus universa perfectio est; tamen utriusque parentis mistio, tempus, cœlum, locus, improvisus aliquis casus, & vaga quævis cogitatio naturali formæ nonnihil possunt detrahere. ***Similitudinum quidem in mente reputatio est***, inquit Plinius†, ***& in qua credantur multa fortuita pollere; visus, auditus, ‡memoria, haustæque imagines sub ipso conceptu. Cogitatio etiam utriuslibet animum subito transvolans, effingere similitudinem aut miscere existi-***

Elegantiarum amatoribus non minus quàm ipsis Artificibus excolenda est Phantasia.

† Nat. Hist. lib. VII, cap. 12.

‡ Memoriaque hausta imagines sub ipso conceptu.

Cogitatio

exi∫ti-

existimatur: Ideoque plures in homine quàm in cæteris omnibus animalibus differentiæ: quoniam velocitas cogitationum, animique celeritas, & ingenii varietas multiformes notas imprimit; cùm cæteris animantibus immobiles sint animi, & similes omnibus singulisque in suo cuique genere. Quamobrem, cùm ne ipsi quidem Artifices ex ipsius Naturæ opere uno consummatæ pulchritudinis Ideam sibi putent mutuandam; liquet etiam rectè facere Artificum opera inspecturos, cùm in hominibus præcipue annotant formas accuratius à Natura quasi elaboratas. φιλοθεάμονες ὧ κάλλους Aristæneto * dicuntur, qui *elegantes formarum spectatores*, Terentio in Eun. Act. III, Sc. 5. Quamquam ne sic quidem acquiescunt; sed in ipsis quoque corporibus eximiæ pulchritudinis notant ætatis, sexus, conditionis discrimina; latissime patens coelum micantibus astris variegatum atque distinctum; umbriferas imbriferasque nubes; flumina amoenissimis flexibus campos cingentia, & vasto ac navigabili alveo commerciis viam præbentia; matutinæ lucis tremulum in aquis ardorem; debilem exsurgentis cadentisque Solis fulgorem, & qualis vertici nostro ardentissimus insistit; ardua montium edita, nunc æquali dorso continua, nunc in profundum abscissa; collium flexa; porrecta camporum; sylvas crebris arboribus condensas, purâ interim humo inter arborum truncos internitente; arbusta non uno modo frugifera; tristium quoque ac squallidorum truncorum retorridos ramos; prata virentia & sine arte formosa; lætas undantesque segetes; *Varios, terrestria sidera, flores*, ut loquitur Columella lib. X; fontes perennibus venis jugiter manantes; rivulos etiam dulce strepentibus aquis inter obstantes calculos decurrentes;

etiam utriuslibet animum subito sibi transvolans. Ita liber vetus Is. Vossii.

* Lib. I. epist. 10.

- - - vivo de pumice fontes
Roscida mobilibus lambebant gramina rivis,

inquit Claudianus lib. II de Raptu, vers. 103. Considerant adhæc humiles fumosasque villas; domos quoque laxitate ac dignitate spectabiles observant, si forte in iis latitudo porticus in longum protensæ non servet proportionem, sed ultima in angustias coëant, & columnarum novissima inter se jungantur; splendidas denique urbes, ac turrito murorum præsidio septas, non minus animo, quàm oculis obire solent. Quoniam vero, ut est apud Arriani Epictetum †, Ἐν παντὶ γένει φύεταί τι ἐξαίρετον· ἐν βουσὶν, ἐν κυσὶν, ἐν μελίσσαις, ἐν ἵπποις, *In quolibet genere nascitur aliquid eximium; in bobus, in canibus, in apibus, in equis:* quoniam, inquam, in omnibus animantibus aliquid est quod emineat, in ipsis quoque leonibus, equis, canibus, reliquisque bestiis absolutam perfectæ formæ gratiam ‡ curiose speculantur, ac vivas omnium rerum species animis inscribunt, quas in promptu semper atque in officio sic habeant, ut non modo ad requisita respondere, sed ut semper inhærere sensibus videantur. Cogitant adhæc comitia, sacrificia, festas compotationes, tripudiantium choros, agricolas, fabros, cursores, piscatores, nautas quoque solventes oram, serenitatem, tempestates, & mare nunc tranquillum, nunc procellosum. *Mare illud nunc, Favonio nascente*, inquit Tullius ¶, *purpureum videtur; modo cæruleum videbatur; mane flavum; cùm à sole collucet, albescit & vibrat, dissimileque est proximo & continenti.* Photius in excerptis ex Himerii Propempt. in socios adventantes, Ἀμείβει τὴν φύσιν εἰς πολλὰς ἰδέας ἡ θάλαττα· πορφύρει μὲν, ὅταν εἰς γαλήνην στορέσῃ τὰ κύματα· ζόφον δὲ ἔχει τὸ πρόσωπον, ὅταν ἀγριαίνῃ μεγαλαυχοῦσα τοῖς κύμασιν: *Mare naturam suam in varias permutat species; siquidem purpurascit, cùm fluctus suos sternit in tranquillitatem; contra verò vultu quasi nubilo præbet se conspiciendum, quotiescunque motis fluctibus efferatur.* Castra tamen armis virisque horrentia, agrorum depopulationes, urbium expugnationes, quæcunque denique in perculsa ruentis patriæ specie contingere solent, quàm maxime intentis oculis acerrime contemplantur. Globi armatorum effractis portis, ac murorum parte strata, tumultuose per urbem discurrunt, & ruinæ prope similem trepidationem, sacra, profana, ferro flammaque vastantes, passim faciunt: ruentium tectorum fragor, clamor quoque variis terrentium paventiumque vocibus, mistо simul mulierum ac puerorum ploratu, & ex diversis clamoribus unus quidam sonus, miscet cuncta: plangor præcipue matrum retinere infantes pugnantium, & incerta concursatio mulierum, nunc hos nunc illos effuso cursu prosequentium, ac viros natosque interrogantium cui se miseras fato relinquant: facies tantæ calamitatis varia, incerta, foeda, horrida: diversæ victorum cupidines, aliud cuique fas, nec quicquam illicitum. Non dignitas, non ætas protegit, quo minus stupra cædibus, cædes stupris misceantur. Armatos, omnemque ferendis armis idoneam ætatem trucidant. Fratres, sorores mutuum extremi complexus solatium expetentes, in diversa abripiunt. Grandævos, & male usque in illum diem fato servatos senes, exacta quoque ætate foeminas, viles ad prædam in ludibrium trahunt. Ubi adulta forte virgo incidit, vi manibusque rapientium tantum non divulsa, ipsos postremo direptores in mutuam perniciem agit; dumque opimum spolium sibi quisque vindicat, majore aliorum vi obtruncatur. Quidam obvia adspernati, verberibus tormentisque domino-

† Lib. III, cap. 1.

‡ Κάλλος ἀπηκριβωμένον τῆς φύσεως κάλλος καλῶς; ut loquitur Aristænetus lib. I, epist. II.

¶ Lib. IV Acad. quæst.

dominorum abdita scrutantur, defossa eruunt. Faces interim in manibus, quas egesta jam præda in vacua tecta per insolentem lasciviam ejaculentur: unde & auratorum penetralium decus cineri permiscetur, turresque eversæ cives pariter cum oppidis obruunt atque sepeliunt: quocunque adspexeris, acti ante suum quisque prædonem catenati occurrunt: undique interim personat raucus efferentium repetentiumque prædas clamor: armati, inermes, pueri, equi, tela, fœminæ, viri, hostes, cives permixti; nihil consilio agi; fors omnia regere; ipsa res faciesque fatalis horæ etiam iratis miserabilis. Alibi tamen ipsi quoque victores, exercendæ iræ materia magis quàm ira deficiente, torpent, trucibus adhuc oculis circumspectantes, si quem forte pavidum inconsulta fuga iræ suæ alicunde objiciat; sed plerosque horum simul ignis, clamor, cædes, velut attonitos atque alienatos sensibus, nec audire, nec providere quidquam sinunt, & publica strage privatos luctus stupefaciente, in suis quisque penatibus adventum hostium obstinato ad mortem animo exspectant; dum pugnacissimi confirmans ultima desperatione animis hostem jugulo provocantes; in confertissimam eorum manum, non impune morituri, irrumpunt; & extrema periturorum rabie velut lymphati, ubi quemque periculum occupat, ibi resistunt, propulsant, & qualicunque inimicorum strage urbis suæ excidio parentantes, in vestigio occumbunt. Alios fuga infert in mediam cædem. Alios in pugnam reversuros, agmen fugientium avertit atque aufert. Dulcia exinde tecta, in quibus natus quisque & educatus, subinde respicientes relinquunt; ac latius fuga manante, clam dilabentes, sine ullo duce aut consensu suam quisque spem, sua consilia, communibus deploratis, dispersi ac palantes exsequuntur. In portis denique coacervantur, non cæde solum, sed etiam fuga, dum alii super alios ruentes, atque integri sauciis, vivi mortuis incidentes cumulantur. Triste mox ac squallidum fugientium agmen implet vias, ac tum demum flere ibi vacat, aliorum conspectu miseratione mutua uberes lachrymas eliciente. Sed rursus hic patentibus campis grande atque atrox spectaculum. Sequi, vulnerare, capere, atque eosdem aliis oblatis trucidare: passim arma, & corpora, & laceri artus, & cruenta humus, & aliquando etiam victis ira virtusque; donec firmis insequentium hostium ordinibus rursus in fugam versi, non agmine, ut prius, nec alius alium respectantes, sed rari & vitabundi invicem, longinqua atque avia continenti impetu petunt. Plures non absimilium rerum uberrimas imagines Artium harum inspectioni quandoque vacaturi in animis suis assidua meditatione depingunt. Nihil enim obstat quo minus hanc imaginum conformationem Picturæ nomine signemus, eadem prorsus ratione qua Philostratus lib. IV de vita Apollonii, cap. 8, refert Apollonium depinxisse formosissimum adolescentem, cujus formam acribus tantum oculis denotaverat, atque in animum quasi recondiderat. Ἀπολλώνιος ἀνδριαντοποιοῦ δίκην, inquit, ἐς τὸν Μένιππον βλέπων, ἐζωγράφει τὸν νεανίαν καὶ ἐθεώρει: *Apollonius, statuarii instar Menippum contuitus, diligenter designabat juvenem & contemplabatur.* Et rursus Iconum lib. II, in Insulis, Ἡ Βάκχη δὲ Διονύσου ἐρῶσα, ἀναλύεται αὐτόν τι, καὶ ἀναγράφει, καὶ ὁρᾷ μὴ παρόντα: *Baccha Dionysi amore capta ipsum meditatur, atque animo inscribit, absentemque intuetur.* Theodoretus de Providentia, Serm. V, Οἰκίαν ὁρῶντες τεχνικῶς μάλα γεγενημένην, εὐθὺς τὸν τεχνίτην θαυμάζομεν, καὶ τὸν οὐ παρόντα ζωγραφοῦμεν τῇ διανοίᾳ: *Si domum videamus artificiose admodum structam, statim artificem admiramur, & absentem designamus animo.* Hunc loquendi modum, *cogitatione aliquid depingere*, bis habes apud Ciceronem lib. IV Acad. quæst. & passim alibi.

§. 3. Sic instructi, sano rectoque judicio summorum Artificum labores excutiunt, ipsis quandoque Artificibus (absit invidia dicto) felicius; cum in iis proprii operis amor, atque alienæ Artis obtrectatio severitatem integritatemque judicii non raro infringant. Nam quod ad vulgus hominum attinet, de eo apposite satis Pictor quidam apud Plutarchum* *Ajebat rudes & Artis ignaros spectatores similes esse eorum, qui magnam simul turbam salutant; scitos autem & Artificii studiosos, eorum, qui singulatim obvios compellant. Illos nempe non exacte in Artificum opera inspicere, sed informem quandam operum concipere imaginem. Hos autem cum judicio partes operis perlustrantes, nihil inspectatum, nihil inobservatum relinquere eorum quæ vel bene vel male facta sunt.* Ὥσπερ κοινή τις ἀκοὴ λέγοιτ' ἄν, ἡ μόνον φωνὰς διακριτική· ἡ δὲ τῶν φθόγγων οὐκέτι κοινή, ἀλλὰ τεχνική: *Prorsus quemadmodum communis quispiam auditus dici recte queat, qui tantum voces valet discernere: qui vero sonos, non jam amplius communis, sed artificiosus*, Arriani Epictetus, lib. III, cap. 6. Intelligentes Artis Luciano in Zeuxide sunt γραφικοὶ καὶ μετὰ τέχνης ἕκαστα ὁρῶντες: *Picturæ studiosi, & singula ex præscripto artis contemplantes.* Callistratus in statuam Occasionis, Εἷς τις τῶν περὶ τὰς τέχνας σοφῶν, καὶ εἰδότων σὺν αἰσθήσει τεχνικωτέρᾳ τὰ τῶν δημιουργῶν ἀνιχνεύειν θαύματα: *Unus ex iis qui Artium harum intelligentes omnia opificum miracula cum sensu magis artificioso nôrunt investigare.* Insignia præcellentium Artificum opera *delitiæ* vocantur Horatio lib. IV, Carm. 8; uti Tullio in Parad. *delicatæ pateræ* sunt dictæ; quibus lib. IV in Verrem opponitur *luteum negotium*,

Elegantiarum amatores ipsis quandoque Artificibus felicius de operibus Artis judicant.

* In ipso statim initio libelli de Genio Socratis.

 pro

pro opere inelegantì. Intelligentes harum Artium dicuntur *elegantes* Ciceroni, lib. IV in Verrem. Quemadmodum idem ibidem quoque testatur Verrem minus intelligentes harum Artium *idiotas* appellasse. Illa denique vis animi delicata opera à luteis discernens, eidem Tullio de optimo genere Oratorum *intelligens judicium* nuncupatur: & rursus Academ. quæst. lib. IV, *Quàm multa vident Pictores in umbris & in eminentia, quæ nos non videmus?* Ὁρῶμεν κοινῶς οἱ πάντες τὴν ἄμπελον καὶ τὸν ἵππον· ἀλλ' ὁ μὲν γεωργὸς εἴσεται, εἰ ἀγαθὴ πρὸς καρποφορίαν ἢ κακὴ ἡ ἄμπελος· καὶ ὁ ἱππικὸς ἄθυμον ἢ ταχὺν διακρινεῖ ῥᾳδίως: *Communiter omnes videmus vitem & equum: sed agricola solus dignoscet, utrum ea vitis idonea sit ad ferendos fructus, an vero inidonea: similiter quoque peritus rerum equestrium acrem equum ab ignavo facillime discernet,* Clemens Alexandr. Strom. I. Οὐκ ἔχει ἴσην κρίσιν τὸ βλέπειν· καὶ γὰρ ὄψις ὄψεως φύσει τι μᾶλλον διήρθρωται, καὶ τέχνῃ συγκεγύμνασται πρὸς τὴν τοῦ καλοῦ διάγνωσιν· ἐν μορφαῖς καὶ ἰδέαις αἱ τῶν ζωγράφων φρένες· ὥσπερ εἰπεῖν ποτε Νικόμαχον λέγουσι πρὸς ἄνθρωπον ἰδιώτην, φήσαντα μὴ καλὴν αὐτῷ φαίνεσθαι τὴν Ζεύξιδος Ἑλένην· λάβε τοὺς ἐμοὺς ὀφθαλμοὺς, καὶ θεός σοι φανήσεται: *Haud omnibus videndi idem judicium est. Nam visus visu, vel natura perfectior est, vel exercitatior Arte, ad discernendum meliora. Nempe ad formas speciesque judicandas Pictores ingenio sensuque plus valent. Quemadmodum Nicomachum aliquando dixisse ferunt cuidam idiotæ, qui sibi Zeuxidis Helenam non pulchram videri dixerat; Cape meos oculos, & videbitur tibi Dea,* Stobæus Serm. de Venere & Amore, ex Plutarch. de Amore. Ælianus tamen, var. Hist. XIV, 47, Nicostrato tribuit hoc apophthegma. Sunt certe quorundam oculi tales, ut eos cum Æliano, loco proxime citato, τεχνικὰ ὄμματα dicere liceat. *Eruditos oculos* dixit Tullius Parad. 5. Eos igitur habere nos oportet: sic enim fiet, ut assidua harum Artium tractatio quotidie ex se gignat aliquid, quod cum desidiosa delectatione vestigemus.

Artium harum imperiti non statim ab artificiorum rerum contemplatione excludendi.

§. 4. Si quis tamen ad Artes hasce oculos satis exercitatos afferre nondum possit, non ideo statim ab inspectione Artis erit excludendus. Quamquam enim imperitus rationem judicii sui fortasse non reddat, sentiet tamen hoc illo melius esse. Apposite Dionys. Halicarnass. in Lysia, Ἡ ἀρετὴ καὶ ἡ χάρις πᾶσιν ἐπανθοῦσα τοῖς ἔργοις, πρᾶγμα παντὸς κρεῖττον λόγου καὶ θαυμασιώτερον· ῥᾴστη μὲν γάρ ἐστιν ὀφθῆναι, καὶ πᾶσιν ὁμοίως ἰδιώτῃ τε καὶ τεχνίτῃ φανερόν· χαλεπωτάτη δὲ λόγῳ δηλωθῆναι, καὶ οὐδὲ τοῖς κράτιστα εἰπεῖν δυναμένοις εὔπορος· ὥς τε εἴ τις ἀξιοίη λόγῳ διδαχθῆναι ταύτην τὴν δύναμιν, ἥ τις ποτέ ἐστιν, οὐκ ἂν φθάνοι καὶ ἄλλων πολλῶν καὶ καλῶν πραγμάτων δυσκαταλήπτων ἀπαιτῶν λόγον· λέγω δὲ ἐπὶ κάλλους μὲν σωμάτων τί δή ποτ' ἐστὶν ὃ καλοῦμεν ὥραν· ἐπὶ κινήσεως δὲ μελισμοῦ καὶ πλοκῆς φθόγγων τί λέγεται τὸ εὐάρμοστον· ἐπὶ συμμετρίας δὲ χρόνων, τίς ἡ τάξις καὶ τί τὸ εὔρυθμον· καὶ ἐπὶ παντὸς δὲ συλλήβδην ἔργου τε καὶ πράγματος, τίς ὁ λεγόμενος καιρὸς, καὶ ποῦ τὸ μέτριον· αἰσθήσει γὰρ τούτων ἕκαστον καταλαμβάνεται, καὶ οὐ λόγῳ: *Virtus & gratia in omnibus operibus efflorescens, res est prorsus admiranda & quamvis disertæ orationis vim exuperans. Maxime quidem idonea est conspici, omnibusque pariter idiotis atque artium harum intelligentibus perspiciendam se præbet; oratione tamen eam explicare etiam iis est arduum, qui plurimum dicendo valent. Quisquis itaque qualemcumque hanc vim explicari sibi verbis requiret, plurimarum quoque aliarum insignium atque ineffabilium rerum rationem pari jure postulabit. Quidnam videlicet in corporum pulchritudine vocemus* ὥραν. *Quid in mobili illa modulatione ac flexu vocum* εὐάρμοστον *dicatur. Quid in omni convenientia temporum sit* τάξις *atque* εὔρυθμον. *In omni denique opere atque in omni re gerenda quisnam sit ille qui dicitur* καιρὸς, *quemadmodum etiam* τὸ μέτριον *in quo consistat. Sensu enim horum singula, non oratione, comprehenduntur.* Brevius totum hunc locum complectitur Quintil. IX, 4, *Docti, rationem artis intelligunt: indocti, voluptatem.* Itaque ex æquo sæpe quæ plena sunt sentiunt, parum expleta desiderant, fragosis offenduntur, lenibus mulcentur, fortibus excitantur, stabilia probant, clauda deprehendunt, redundantia & nimia fastidiunt. Nunquam certe de bono Pictore, aut non bono, doctis hominibus cum populo dissensio fuit. Etenim necesse est, qui ita pingat, ut à multitudine probetur, eundem & doctis probari. Vulgo homines egregia summorum Artificum opera intuentes, quid efficiatur sentiunt; docti vero insuper etiam, cur id efficiatur intelligunt. De populo si quem olim ita rogavisses, Quis est in Arte consummatissimus? in Apelle & Protogene aut dubitaret, aut hunc alius, illum alius diceret. Nemone Pamphilum, tam suavem, tam bellum, tam speciosum Artificem his anteferendum putat? nemo profecto. Id enim ipsum est summi Artificis, summum Artificem populo videri. Tu Artifex, quid quæris amplius? delectatur spectans multitudo; ducitur Pictura; gaudet, dolet, ridet, miratur; &c, Pictura quosvis affectus inspirante, ad misericordiam aut odium inducitur. Quid habes quod dispures? Quid est quod exspectetur docti alicujus sententia? Quod enim probat multitudo, hoc idem doctis probandum est. Denique, hoc specimen est popularis judicii, in quo nunquam fuit populo cum doctis intelligentibusque dissensio. His quàm simillima fusius prosequitur *Tullius de claris Oratoribus.*

§. 5. Li-

§. 5. Liquet ergo rem recta reputantibus via, imperitos quoque ac rudes mirari posse præclara Artificum opera, ut ut de iis exacte judicare non valeant. De primo agit Symmachus lib. 1, epist. 23; *Licet alienas spectare virtutes: nam & Phidiæ Olympium Jovem, & Myronis buculam, & Polycleti Canephoras rudis ejus artis hominum pars mirata est. Intelligendi natura indulgentius patet. Alioqui præclara rerum paucis probarentur, si boni cujusque sensus etiam ad impares non veniret.* Et rursus lib. VIII, epist. 22; *Careret quippe fama magnorum virorum celebritate, si etiam minoribus testibus contenta non esset.* Tullius quoque III de Officiis; *In picturis usu venit*, inquit, *& aliis compluribus, ut delectentur imperiti, laudentque ea, quæ laudanda non sunt; ob eam credo causam, quòd insit in his aliquid probi, quod capiat ignaros; qui iidem, quid in unaquaque re vitii sit, nequeant judicare: itaque cùm sint docti à peritis, desistunt facile sententia.* Idem III de Oratore; *Illud ne quis admiretur, quonam modo hæc vulgus imperitorum notat; quum in omni genere magna quædam est vis, incredibilisque naturæ. Omnes enim tacito quodam sensu, sine ulla arte aut ratione, quæ sint in artibus ac rationibus recta ac prava dijudicant; idque cùm faciunt in picturis, & in signis, & in aliis operibus, ad quorum intelligentiam à natura minus habent instrumenti; tum multo ostendunt magis in verborum, numerorum, vocumque judicio, quod ea sunt in communibus infixa sensibus, neque earum rerum Natura quemquam voluit funditus esse expertem. Itaque non solum verbis arte positis moventur omnes, verum etiam numeris ac vocibus. Quotus enim quisque est qui teneat artem numerorum ac modorum? At in his si paullum modo offensum est, ut aut contractione brevius fieret, aut productione longius, theatra tota reclamant. Quid? hoc non idem fit in vocibus, ut à multitudine & populo non modo catervæ atque conventus, sed etiam ipsi sibi singuli discrepantes ejiciantur. Mirabile est, cùm plurimum in faciendo intersit inter doctum & rudem, quam non multum differat in judicando.* Ἔγωγε καὶ ἐν τοῖς πολυανθρωποτάτοις θεάτροις, ἃ συμπληροῖ παντοδαπὸς καὶ ἄμουσος ὄχλος, ἔδοξα καταμαθεῖν ὡς φυσική τις ἐστὶν ἁπάντων ἡμῶν οἰκειότης πρὸς ἐμμέλειάν τε καὶ εὐρυθμίαν, κιθαριστήν τε ἀγαθὸν σφόδρα εὐδοκιμοῦντα ἰδὼν θορυβηθέντα ὑπὸ τοῦ πλήθους, ὅτι μίαν χορδὴν ἀσύμφωνον ἔκρουσε καὶ διέφθειρε τὸ μέλος· καὶ αὐλητὴν κατὰ τὸ ἄκρον ἕξεως χρώμενον τοῖς ὀργάνοις, καὶ αὐτὸ τοῦτο παθόντα, ὅτι ἀσυμφώνως ἐμπνεύσας ἢ μὴ πιέσας τὸ στόμα, θρυλιγμὸν ἢ τὴν καλουμένην ἐκμέλειαν ηὔλησε· καίτοι εἴ τις κελεύσειε τὸν ἰδιώτην τοῦτον, ἃ τότε ἐνεκάλει τοῖς τεχνίταις ὡς ἡμαρτημένων, αὐτὸν ποιῆσαι λαβόντα τὰ ὄργανα, οὐκ ἂν δύναιτο. τί δή ποτε; ὅτι τοῦτο μὲν ἐπιστήμης ἐστίν, ἧς οὐ πάντες μετειλήφαμεν, ἐκεῖνο δὲ πάθους, ὃ πᾶσιν ἀπέδωκεν ἡ φύσις: *Ego & in frequentissimis theatris omnigena & illiterata turba plenis visus sum mihi didicisse, naturalem quandam esse nobis cognationem ad suavem numerosæ modulationis concentum; citharœdum etiam bonum admodumque clarum vidi explosum à multitudine, quod unicam chordam male pulsasset, carmenque corrupisset. Item tibicinem, quantum ex arte possit, utentem instrumentis, id ipsum passum, incongruenter quod inspirans, vel os non comprimens, murmur quoddam inconcinnum, & modulandi artificio adversum edidisset. Et sane, si quis jusserit idiotam sumpto instrumento ea, quæ in Artificibus culpabat, ipsum facere; profecto nequeat. Quapropter? Quoniam hoc quidem est scientiæ, cujus omnes participes non sumus; illud vero est cujusdam affectionis animi, quam omnibus natura concessit*, Dionys. Halicarnass. περὶ συνθέσ. ὀνομάτων. De posteriori est illud Anacharsis apud Laërtium lib. 1, qui mirari se dixit, quomodo apud Græcos Artifices certarent, judicarent vero qui Artifices non essent. Quod non minus in hisce Artibus fieri mirabitur, qui sciet in iis non raro latere aliquid nonnisi Artificibus intellectum. Ita Mechopanes placuit *diligentia, quam intelligant soli artifices*, Plin. XXXV, 11. Τὸ τὸν ἀνδριάντα ὡς δεῖ κατασκευάσαι, τίνος σοι φαίνεται; ἀνδριαντοποιοῦ· τὸ δ' ἰδεῖν ἐμπείρως, οὐδεμιᾶς σοι προσδεῖσθαι φαίνεται τέχνης; προσδεῖται καὶ τοῦτο: *Statuam rite conficere, cujus tibi videtur? Statuarii. Perita vero statuæ consideratio, nullamne tibi artem requirere videtur? Requirit & hæc*, Arriani Epict. lib. II, cap. 24. Τὸ περὶ τῶν ἄλλων εἰδέναι κρίνειν καθ' ὅ, τι τε καλῶς ἂν ἔχοι καὶ ἀκριβῶς, καὶ καθ' ὅ, τι μή, εἴτ' οὖν τῶν ἀρχαίων εἴη τινὲς, ἢ τῶν νεωτέρων, οὐκ ἄνευ τῆς περὶ ταῦτα ἐπιστήμης γένοιτ' ἄν: *Aliorum scripta posse dijudicare, quatenus sunt bene, & accurate instituta, & quatenus minime; sive veterum sint, sive recentiorum, sine scientia circa hæc fieri non potest*, Hermogenes lib. 1 de Formis orationum. Disertissimis denique verbis ait Plin. Junior lib. 1, epist. 10, *De pictore, sculptore, fictore, nisi artifex judicare non potest.* Artifices hic intellige, non tantum opifices manum tabulæ aut marmori admoventes, verum etiam rara imaginativæ virtutis facultate in tantum pollentes, ut veras firmasque omnium rerum species animo semper obversantes, cum Picturis statuisque naturam imitantibus conferre valeant, & certa sollertique conjectura Artificum diversissimas manus in operis modo ac forma deprehendere possint. *Assiduus usus uni rei deditus, & ingenium & artem sæpe vincit*, Cicero pro L. Cornelio Balbo. Λακεδαιμόνιοι, οἱ μὲν ἐμάνθανον τὴν μουσικήν, οὐδὲν λέγουσιν· ὅτι δὲ κρίνειν δύνανται καλῶς τὴν τέχνην, ὁμολογεῖται· παρ' αὐτοῖς γάρ φασι τρὶς ἤδη σεσωκέναι διαφθειρομένην αὐτήν: *Utrum*

Ut ut indocti satis commode nequeant de ipsa Arte judicare, debita tamen admiratione tantæ Artis miracula prosequi possunt.

Bonæ tabulæ à vulgi hominibus non Arte aliqua percipiuntur, sed quodam quasi naturali sensu judicantur.

Digitized by Google

didicerint musicam Lacedæmonii, non traditur; in confesso tamen est eos usque adeo rectum de ea tulisse judicium, ut ter in integrum jam declinantem ac tantum non corruptam restituerint, Athenæus lib. XIIII Deipnosoph. cap. 6. Optime Tullius de optimo genere Oratorum, *Ad picturam probandam adhibentur etiam inscii faciendi, cum aliqua sollertia judicandi.* Idem de Oratore, *Si esset mihi de histrione dicendum, & negarem posse eum satisfacere in gestu, nisi palæstram, nisi saltare didicisset; neque ea quum dicerem, me esse histrionem necesse esset; sed fortasse non stultum alieni artificii existimatorem.* Plutarchus adscribit Arato Sicyonio, κριτὴν οὐκ ἄμουσον ἐν γραφαῖς καὶ πίναξι: *Judicium non imperitum in picturis & tabulis.* Talis fuit nobilis ille Vindex celebratus Statio Papinio:

- - - Quis namque oculis certaverit unquam
Vindicis, artificum veteres agnoscere ductus,
Et non inscriptis autorem reddere signis?
Hic tibi quæ docto multum vigilata Myroni
Æra, laboriferi vivant quæ marmora cœlo
Praxitelis, quod ebur Pisæo pollice rasum,
Quod Polycletæis visum est spirare caminis,
Linea quæ veterem longe fateatur Apellem
Monstrabit. Namque hæc, quoties chelyn exuit ille,
Desidia est; hic Aoniis amor avocat antris.

Vide Statium IV Sylv. in Hercule Epitrapezio.

Gravioris alicujus functionis labore fatigati, ad Artium harum amœnitates laxandi levandique animi gratia divertunt.

§. 6. Plures profecto eminentissimæ ac nobilissimæ sortis viri, exemplo Vindicis hujus, etiam nunc elegantissime intervalla occupationum suarum amœno quodam otio dispungentes, si quando cum influentibus forte negotiis paria fecerunt, divina illa excellentium Artificum opera & proprio quodam excultissimæ elegantiæ lepore jucunda sedulo inspiciunt: parvula quoque momenta Artis tam scrupulosa cura examinant, ut nullam potiorem voluptatem agnoscere videantur. *Mihi liber esse non videtur, qui non aliquando nihil agit: & verus otii fructus est, non contentio animi, sed relaxatio*, Cicero lib. II de Oratore. Quemadmodum enim sæpe videmus pinguem glebam, dum cessat à cultu, sua sponte in plantas nulla cultissimi soli ubertate deteriores enitescere; ita magna ingenia exhaustas egestasque strenuæ mentis vires otio reparant, vegetumque post modicam remissionem animum altis ac se dignis cogitationibus implent. *Præcipue tamen velut attrita quotidiano actu forensi ingenia, optime rerum talium blanditia reparantur*, Quintil. X, I. *Ut homines labori assiduo & quotidiano assueti, cum tempestatis causa opere prohibentur, ad pilam se, aut ad talos, aut ad tesseras conferunt, aut etiam novum aliquem sibi in otio excogitant ludum; sic illi à negotiis publicis, tanquam ab opere, aut temporibus exclusi, aut voluntate sua feriati, totos se, alii ad Poetas, alii ad Geometras, alii ad Musicos contulerunt, alii etiam novum sibi ipsi studium ludumque pepererunt*, Cicero lib. III de Oratore. *Ut enim terræ variis mutatisque seminibus, ita ingenia nostra nunc hac nunc illa meditatione recoluntur*, Plin. Junior lib. VII, epist. 9. *Danda est remissio animis; meliores acrioresque requieti surgent. Ut fertilibus agris non est imperandum, cito enim exhauriet illos nunquam intermissa fertilitas; ita animorum impetus assiduus labor frangit, vires recipient paulum resoluti & remissi*, Seneca de Tranquill. animi, cap. 15.

Cur maxima quæque ingenia maxime capiantur Artis elegantia.

§. 7. Quod autem vegeta illustrium virorum ingenia hujus potissimum voluptatis dulcedine trahantur, admirationem nullam meretur. *Pulchritudo enim corporis apta compositione membrorum movet oculos, & delectat hoc ipso, quod inter se omnes partes cum quodam lepore consentiunt*, Cicero lib. I de Officiis. Τὸ καλὸν καὶ λίθον κινῆσαι δυνάται: *Quod pulchrum est vel lapidem movere valet*, Arriani Epict. lib. III, cap. 23; vide Isocrat. in Helenæ laudat. quemadmodum & Etymol. in Καλός. Aristoteles interroganti, cur quæ pulchra sunt amentur, respondit, Τυφλοῦ τὸ ἐρώτημα; *Cæci hæc interrogatio*, Laërt. lib. V in Aristotele. Hinc Stoici, quemadmodum ex Jo. Stobæi Eclogarum Ethicarum cap. 5 discimus, Amorem definiebant, ἐπιβολὴν φιλοποιΐας διὰ κάλλος ἐμφαινόμενον, vel, ut est apud eundem cap. proxime sequenti, Διὰ κάλλος ἐμφαινόμενον, *Studium quo nobis amicitiam alicujus conciliare studemus, propter pulchritudinis repræsentationem; vel, propter pulchritudinem in eo elucentem.* Scitum quoque est illud Euripidis, quod apud Græcos in proverbium abiit, ὅ, τι καλὸν, φίλον ἀεί; eam etenim vim habent pulchra, ut quorumvis hominum benevolentiam sibi concilient. Τοῖς γὰρ καλοῖς καὶ βάρβαροι χεῖρες, ὡς ἔοικε, δυσωποῦνται, καὶ πρὸς τὴν ἐράσμιον θέαν ὁ ἀλλόφυλος ὀφθαλμὸς ἡμεροῦται: *Formosos etiam barbaricæ manus, ut videtur, suspiciunt; atque ad amabilem pulchrorum conspectum, etiam immanis oculus mansuescit*, Heliodorus libro V. Fortasse denique Græci Grammatici τὸ καλὸν ob hoc ipsum putaverunt dictum ἀπὸ τοῦ καλεῖν. Quod ea

quæ

quæ pulchra sunt, oculos omnium ad se advocent. Unice quidem humanos animos afficit ipsa speciosissimorum corporum pulchritudo, magis tamen pulchritudinis hujus accurata imitatio: etenim mens nostra perfectæ venustatis contemplatione elata & alacrior reddita, gaudium suum capere ipsa amplius non potest, neque aliter exsultat lætitia & gestit ostentatione, ac si ipsa rarum illud tantæ pulchritudinis exemplum ex se genuisset. Ὁ ἐγχόρας πλάσματα, καὶ γραφὰς, καὶ γλυφὰς, καὶ τὰ δημιουργήματα χειρῶν ἀνθρωπίνων ὁρῶν, ὅταν δὲ εὕρῃ τὸ ἡδὺ ἐνὸν αὐτοῖς καὶ τὸ καλὸν, ἀρκεῖται καὶ οὐδὲν ἔτι ποθεῖ: *Visus Fictorum, Pictorum, Sculptorumque opera, nec non quævis alia humana manu fabrefacta cernens, quando invenerit quid suave & pulchrum ipsis insit, acquiescit, & nihil amplius desiderat*, Dionys. Halicarn. περὶ συνθέσ. ὀνομάτων. Οἱ τὰ κάλλη τῶν ἀγαλμάτων θεώμενοι, ἔχουσι μὲν τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑπὸ τοῦ πρώτου προσπίπτοντος· μεταβιβάζοντες δὲ ἄλλοτε ἐπ' ἄλλο τὴν θέαν, ἀπορῶσιν ὅ, τι καὶ πρῶτον θεάσωνται: *Qui pulchritudines statuarum considerant, conjiciunt oculos in id, quod primum inciderit. Visu autem ab alio in aliud transeuntes, animi pendent, quid primum contemplentur*, Himerii Sophistæ excerpta ἐκ τοῦ εἰς Ἀρμένιον προπεμπτικοῦ. Verumtamen, cum in eximiis præstantium Artificum operibus non tam ipsa pulchritudo teneat oculos, quàm felix quædam audacia Artis Naturam ipsam in certamen quasi provocantis, usu quoque venire solet, ut non pulchrarum modo rerum, sed & turpium apta imitatio mentem humanam oblectet ac reficiat. Ἔστι γὰρ φιλοθέαμον τὸ ζῶον ὁ ἄνθρωπος: *Est enim homo animal spectandi cupidum*, Arriani Epict. lib. I, cap 29. Γεγραμμένην σαύραν ἢ πίθηκον ἢ Θερσίτου πρόσωπον ἰδόντες ἡδόμεθα καὶ θαυμάζομεν, οὐχ ὡς καλὸν, ἀλλ' ὡς ὅμοιον. οὐσίᾳ μὲν γὰρ οὐ δύναται καλὸν γενέσθαι τὸ αἰσχρόν· ἡ δὲ μίμησις, ἄν τε περὶ φαῦλον ἄν τε περὶ χρηστὸν ἐφικνῆται τῆς ὁμοιότητος, ἐπαινεῖται: *Pictam lacertam, aut simiam, aut Thersitæ faciem videntes, delectamur & miramur; non pulchritudinis, sed similitudinis causa. Suapte enim natura id quod turpe est, pulchrum fieri non potest: imitatio autem, sive pulchræ sive turpis rei similitudinem exprimat, laudatur*, Plutarch. de aud. Poëtis. Vide quoque eundem Plutarch. Symposiacôn lib. v, quæst. I, ubi præclare admodum super hac ipsa re disputat, nec non pluribus eam exemplis illustrat.

§. 8. Desinant itaque rudes harum Artium mirari, quidnam sit illud, quod acres alioquin ac perspicaces animos in Picturarum statuarumque lineamentis tam otiose considerandis perpendendisque detineat: quandoquidem semper *difficilis est satietas bonarum rerum; & tunc maxime animos jucunda quæque sollicitant, cum videntur explere*, Symmach. lib. IV, epist. 16. Desinant quoque mirari, quod magni viri præclarissimorum Artificum opera ad rationem suam usumque æstimantes, permagno ea certatim emant atque in pinacothecas congerant: etenim, qui modus est in his rebus perceptæ voluptatis, idem erit æstimationis. Audiendus itaque Tullius lib. IV in Verrem, ubi de statuarum pretiis agens: *Arbitror*, inquit, *hæc à nobis ita spectari oportere, quanti eorum judicio, qui studiosi sunt harum rerum, æstimantur*. Fieri adhæc potest tabularum statuarumque pretia quandoque intendi ab iis, dum moleste & acerbe accipiunt Artes hasce passim in contemptionem omnibus venire; neque commodiorem ullam rationem inveniunt, quàm ut vestigiis Apellis, consilio ab omni parte laudabili, insistant, quem Plin. XXXV, 10, tradit hac ratione Protogeni dignationem Rhodi primum constituisse: *Sordebat ille suis*, inquit, *ut plerumque domestica: percontantique quanti licitaretur opera effecta, parvum nescio quid dixerat: at ille quinquagenis talentis poposcit: famamque dispersit, se emere ut pro suis venderet. Ea res concitavit Rhodios ad intelligendum artificem; nec, nisi augentibus pretium, cessit*. Ἀγαλμάτων καλῶν ἀκούω πολλοὺς ἐραστὰς γενέσθαι, μὴ μόνον τὸν δημιουργὸν τὴν τέχνην μὴ βλάψαντας, ἀλλὰ καὶ τῷ περὶ αὐτὰ πάθει τὴν ἔμψυχον ἡδονὴν τῷ ἔργῳ προστιθέντας: *Multos egregiarum statuarum amatores fuisse audio, qui non solum Artificis laudi nihil obfuerint, verum etiam suo erga illas amore, veram vivamque voluptatem operi addiderint*, Julianus Imp. epist. 34. Non meretur ergo reprehensionem, quisquis erogandæ per honesta pecuniæ cupiens, licitis atque innoxiis voluptatibus eam impendere potius habet, quàm patrimonium suum damnosa alea populari, & avitas opes per gulam ventremque transmittere. *Multi prodiderunt*, inquit Suetonius in Julio, cap. 47, *Julium Cæsarem gemmas, toreumata, signa, tabulas operis antiqui semper animosissime comparasse*. Recte Plautus, Asinaria Act. III, Sc. 3; *Non omnia eadem æque omnibus suavia esse scito*. Virgilius Ecloga II, *Trahit sua quemque voluptas*. Horat. lib. II, epist. 2; *Denique non omnes eadem mirantur amantque*. Quamobrem etiam in manifesto versantur errore, qui alienos mores ad suos referunt, atque ea quæ ipsis leviora sunt pari modo apud cæteros esse arbitrantur. Οὐ γὰρ πάντα πᾶσι καλὰ, οὐδὲ ἄξια δοκεῖ σπουδάσαι πᾶσι πάντα: *Nunquam omnia omnibus pulchra; neque omnia omnibus videntur studio digna*, Ælian. in præfat. lib. I de Animalibus. Ἀφιλόκαλον, iners, ac pene etiam turpe est non putare tanti cognitionem, qua nulla est jucundior, nulla pulchrior, nulla denique humanior. *Natura homo mundum atque elegans animal est*, inquit Seneca epist. XCII. Si qui tamen solidioris doctrinæ fructui inhiantes dignitatem liberalissimarum Artium omnibus

Cur summi homines accuratius picta sculptave quovis pretio emant.

Quidquid domi est, vile est. Seneca lib. III de Benef. cap. 3.

bus sæculis celebratam usque adeo inliberaliter adspernantur ac pro nihilo ducunt, ut eam præ suis studiis ne tralatitio quidem aspectu dignentur; eorum ego stomachum feram facile, modo & ipsi diversam viam insistentibus parcant, memores istius Pliniani, *Demus alienis oblectationibus veniam, ut nostris impetremus*, Plin. Junior IX, 17. Urget id ipsum Horat. lib. I, epist. 18. *Nec tua laudabis studia, aut aliena reprendes.* Graviter quoque Seneca de Tranq. animi, cap 9; *Quid habes cur minus ignoscas nomen marmore atque ebore captanti, quam opera conquirenti aut ignotorum autorum, aut improbatorum, & inter tot millia librorum oscitanti, cui voluminum suorum frontes maxime placent titulique?* Gloriam certe eorum non modo non minui, verum etiam augeri arbitramur, quorum ad populares illustresque laudes hæ quoque minus notæ minusque pervulgatæ adjunguntur. Ita Marcellus, victis Syracusis, primus omnium Urbem imbuit Græcarum venustatum intelligentia; idque ipsum, aliis eum vellicantibus, sedulo triumphabat: vide Plutarchum in ejus vita.

Tenuioris quoque fortis homines summo cum fructu Artium harum contemplationi vacant.

§. 9. Cæterum magnos forte viros, quibus ad id opes non desunt, animus etiam superest, facile feras duplici facultatum ac temporis impendio honestissimis voluptatibus indulgentes: culpes tamen mediocris conditionis homines deliciis hisce vacantes; tanquam qui suæ sortis parum memores, nimio facultatum suarum ac boni pariter otii dispendio nihil profutura consectentur. At tu, quisquis tandem es, cui tantùm à re tua otii est, aliena ut cures, toto, quod ajunt, cœlo erras. Quamvis enim Artibus hisce plurimum insit voluptatis ingenuæ, nonnihil tamen (ut quod res est fateamur) discriminis adirent atque in manifestum dedecus propter incuriam incurrerent, quotquot in summa rei familiaris angustia quid porro proventurum sit animis ad tantæ voluptatis dulcedinem languentibus non prospiciunt; nisi publica magnarum urbium & sacrarum ædium ornamenta, privatæ adhæc parentesque magnatum pinacothecæ passim advocarent atque admitterent succisivas horas in hac commentatione collocare parantes. *Cur divitiæ desiderentur?* inquit Cicero lib. V Tuscul. quæst. *aut ubi paupertas beatos esse non sinit? Signis, credo, tabulis, ludis. Si quis est qui his delectetur, nonne melius tenues homines fruuntur, quàm illi, qui his abundant? Est enim earum omnium rerum nostra in urbe summa in publico copia: quæ qui privati habent, nec tam multa, & raro vident, cùm in sua rura venerint.* Neque est cur inutilem dicas contemplationem, quæ judicio nostro veram pulchritudinem, maximum sane rerum creatarum bonum, inscribit; quæ animorum nubila, discussa omni mœstitia, serenat; quæ multiplicem ac plane mirabilem sui usum humano generi præstat; quæ per imagines rerum gestarum mentibus nostris studium virtutis atque innocentiæ amorem instillat; quæ denique, ut & hoc adjiciam, potentissimis amoris atque iræ affectibus frænum injicit. Propertius certe lib. III, Eleg. 20, contemplationis hujus beneficio Amoris æstum ac furori similem impetum reprimi posse testatur. Discas etiam ex Plutarcho quàm parata semper sit sinceræ reconciliationis gratia in candidis elegantissimorum hominum pectoribus; aureo sæculo, si penitus inspexeris, dignos dicas; quotusquisque enim eorum est, quorum animos humanissimæ oblectationis dulcedo semel intravit, qui amoribus serviat, honores appetat: invident nemini, neminem despiciunt; pinacothecas tantum imaginantur & bene instructas porticus: hæc summa curarum, summa votorum: mollemque inposterum & pinguem, hoc est, innoxiam beatamque destinant vitam. Unde etiam usu venire solet, ut statim bona fide redeant in gratiam cum iis quibus subirascuntur, omnemque scabitudinem animo sine cicatrice deleant, præsertim si eos ab ista voluptate, qua ipsi capiuntur, minime abhorrere deprehendant. Ovidius lib. I de Ponto, Eleg. 6;

Ἀνδράσι τοῦ χρυσοῦ γένει.

Scilicet est cupidus studiorum quisque suorum.

Horat. lib. I, epist. 18;

Consentire suis studiis qui crediderit te,
Fautor utroque tuum laudabit pollice ludum.

Non latuit hoc Polemonem, de quo Plutarch. περὶ ἀοργησίας agit: Πολέμων, λοιδορούμενος ὑπό τινος ἀνθρώπου φιλολίθου καὶ περὶ σφραγίδια πολυτελῆ νοσοῦντος, ἀπεκρίνατο μὲν οὐδέν, τῶν δὲ σφραγιδίων ἑνὶ προσεῖχε τὸν νοῦν, καὶ κατεμάνθανεν· ἡσθεὶς οὖν ὁ ἄνθρωπος, Μὴ οὕτως (εἶπεν) ὦ Πολέμων, ἀλλ' ὑπ' αὐγὰς θεῶ, καὶ πολύ σοι βέλτιον φανεῖται: *Polemo maledictis incessitus à quodam homine lapidum pretiosorum studioso, & qui morbo conquirendi sigilla magno empta laboraret, nihil respondit, sed sigillorum uni animum advertit, idque perspexit. Quo facto delectatus ille, Non sic, inquit, Polemo, sed expositum luci contemplare: longe enim pulchrius tibi videbitur.* Apposite Ovidius lib. III de Arte, vers. 545.

Scilicet ingenium placida mollitur ab arte,
Et studio mores convenienter eunt.

Arbiter

Arbiter Satyrico, *Incultis asperisque regionibus diutius nives hærent: ast ubi ea aratro domefacta tellus nitet; dum loqueris, levis pruina dilabitur. Similiter in pectoribus ira consîdit: feras quidem mentes obsîdet, eruditas prælabitur.* Memorabilis est Virgilii locus lib. 1 Æneid.

Hoc primum in luco nova res oblata, timorem
Leniit: hic primum Æneas sperare salutem
Ausus, & afflictis melius confidere rebus.
Namque sub ingenti lustrat dum singula templo,
Reginam opperiens; dum quæ fortuna sit urbi,
Artificumque manus inter se, operumque laborem
Miratur; videt Iliacas ex ordine pugnas
Bellaque jam fama totum vulgata per orbem:
Atridas, Priamumque, & sævum ambobus Achillem.
Constitit, & lachrymans, Quis jam locus, inquit, Achate,
Quæ regio in terris nostri non plena laboris?
En Priamus: sunt hic etiam sua præmia laudi,
Sunt lachrymæ rerum, & mentem mortalia tangunt.
Solve metus; feret hæc aliquam tibi fama salutem.
Sic ait; atque animum pictura pascit inani,
Multa gemens, largoque humectat flumine vultum.

Ad quem locum Servius; *Omnis Æneæ sollicitudo de moribus Afrorum erat; quam nunc picturæ contemplatione deponit. Qui enim depingunt bella, & virtutem diligunt, & miseratione tanguntur.* Fieri tamen potest advenas Tyrios, Persarum consuetudinem secutos, hæc potissimum delineasse. Etenim apud Persas, teste Ammiano Marcellino libro XXIV, *Non pingitur vel fingitur aliud, præter varias cædes & bella.* Quod si forte hæc tanta commoda humanum ingenium ad perfectionem sui informantia non ostenderentur, atque una tantum ex his studiis delectatio peteretur, paucissimos tamen arbitrarer hanc humanissimam ac liberalissimam fatigatæ mentis remissionem agresti duroque animo repudiaturos. Quin potius in complures passim homines alioqui non contemnendos incidas, qui, licet placidissimas hasce recreationes neque ipsi attingere curent, neque sordidioribus aliis voluptatibus obtuto sensu gustare possint; suspiciunt tamen in aliis studia quæ adolescentiam ornant, senectutem sustentant, quæ secundas res alunt, adversis perfugium ac solatium præbent, quæ vitam omni humanitate perpolitam magis etiam commendant, quæ animos nostros oblectant domi, non impediunt foris, quæ denique nobiscum pernoctant, peregrinantur, rusticantur. Cœlitum sane vita frui videntur, quorum mentes blandissimarum Artium dulcedine identidem delinitæ, in veræ pulchritudinis contemplatione jugiter conquiescunt. Inde nimirum tantus iis opum, ambitionis, dignitatum contemptus, nec non illius quæ intra vulgus stat lætitiæ vel oblivio vel negligentia apud excelsas atque insuperabiles animas. Verum quid est quod ego hisce Artibus tam studiose patrocinor? quandoquidem satis constat eas tantis auctoribus semper fuisse probatas, tam validis adhæc rationibus esse munitas; ut ex malignitate potius proficisci videatur, si quid obtrectantium murmur ingesserit; quàm ex assentatione, si paucula quædam ex tam numerosa earum gloria delibare conemur.

§. 10. Quisquis igitur & animo & ingenio magnus humanissimarum Artium elegantias præcipue in deliciis atque in delectamentis habebit, famæ secutus & ad invidiam usque felix, festivis hisce contemplationibus mentem expleat. Meminerit modo incredibili huic voluptati temperamentum hoc indicere, ne forte imprudens Artium harum dignitatem propriæ dignitatis jactura tueri studeat. Quemadmodum enim apud omnes in confesso est condimenta mere sumpta neque esu grata, neque usu salubria esse; ita exquisitissimus hic pastus ingeniorum sine utilioris doctrinæ dignioris que honoris dape sæpenumero plus obesse nimus avide appetentibus, quàm prodesse deprehenditur. Quamobrem neque laudandos putamus eos, qui ad majores melioresque curas nati & instituti, ingenio tamen suo atque otio turpiter illudere non verentur, dum in hoc desidiosæ oblectationis stadio totum occiduæ fluxæque vitæ suæ cursum consumunt: sed consuetudinem eorum non modo excusabilem, verum etiam pulchram & magnificam esse contendimus, qui hæc elegantissimarum Artium delinimenta vel ad animi relaxationem assumunt, vel ad ornamentum virtutis illius cui se suaque studia devoverunt. Adriano certe Imp. cucurbitarum Picturam, qua sibi Imperator hic supra modum placebat, aspero satis joco exprobravit Apollodorus Architectus; vide Xiphilinum. Antiochus quoque Epiphanes, Polybio teste, nonnunquam se è conspectu omnium cum duobus tribusve famulis abripiens, & ab aulæ strepitu, omissis excubiis & fortunæ suæ mole, quàm longissime secedens, Εὑρίσκετο μάλιστα πρὸς τοῖς ἀργυροκοπίοις καὶ χρυσοχοείοις εὑρεσιλογῶν

Principibus immerum viris sedulo cavendum est, ne omnia generis, nominis, honoris insignia atque ornamenta nimio elegantiarum amore destruant.

λογίων καὶ φιλοτεχνῶν πρὸς τοὺς τορευτὰς καὶ τοὺς ἄλλους τεχνίτας: *Inveniebatur maxime cum argenti sculptoribus & auri fusoribus in ipsorum officinis copiose verba fundītans, & de Artis subtilitate disputans cum cælatoribus & aliis opificibus*; vide Athenæum lib. v Deipnosoph. cap. 4. Attalum adhæc, splendidæ alioqui magnificentiæ Regem, sugillant Historici, quòd omissa regni administratione, & regiæ majestatis pompa ad tempus sequestrata, ærariæ Artis fabricæ vacaverit, cerisque fingendis & ære fundendo procudendoque animum suum oblectaverit; vide Abbreviatorem Trogi, lib. xxxvi. Non videtur hic prætereunda illa vocis libertas, quam olim Stratonicus cantor in pari fere negotio exercuit: Πτολεμαίου δὲ βασιλέως περὶ κιθαριστικῆς πρὸς τὸν κιθαριστὴν Στρατόνικον λεγομένου, ἕτερόν ἐστιν, εἶπεν, ὦ βασιλεῦ, σκῆπτρον, ἕτερον δὲ πλῆκτρον: *Ptolemæo regi studiosius cum Stratonico de arte differenti, Aliud, inquit Stratonicus, est sceptrum, ô Rex, aliud vero plectrum*, Athenæus lib. viii Deipnosoph. cap. 10. Sequatur ergo elegantiarum amator sanum gravissimi scriptoris consilium; ὁ Φίλιππος, inquit Plutarchus *, πρὸς τὸν υἱὸν ἐπιτερπῶς ἔν τινι πότῳ ψήλαντα καὶ καλατεχνικῶς, εἶπεν, Οὐκ αἰσχύνῃ καλῶς οὕτω ψάλλων; ἀρκεῖ γὰρ ἂν βασιλεὺς ἀκροᾶσθαι ψαλλόντων σχολάζῃ· καὶ πολὺ νέμει ταῖς μούσαις, ἑτέρων ἀγωνιζομένων τὰ τοιαῦτα, θεατὴς γιγνόμενος· ἡ δ' αὐτουργία τῶν ταπεινῶν, τῆς εἰς τὰ καλὰ ῥᾳθυμίας μάρτυρα τὸν ἐν τοῖς ἀχρήστοις πόνον παρέχεται καθ' αὑτῆς· καὶ οὐδεὶς εὐφυὴς νέος, ἢ τὸν ἐν Πίσῃ θεασάμενος Δία, γενέσθαι Φειδίας ἐπεθύμησεν· ἢ τὴν Ἥραν τὴν ἐν Ἄργει, Πολύκλειτος· οὐδ' Ἀνακρέων, ἢ Φιλήμων, ἢ Ἀρχίλοχος, ἡσθεὶς αὐτῶν τοῖς ποιήμασιν· οὐ γὰρ ἀναγκαῖον εἰ τέρπει τὸ ἔργον ὡς χάριεν, ἄξιον σπουδῆς εἶναι τὸν εἰργασμένον: *Philippus filio suaviter in convivio atque artificiose canenti, Non te pudet, inquit, pulchre adeo canere; nihil enim à Rege amplius exspectes, quàm ut ei vacet psallentibus aures præbere; satisque Regem tribuisse Musis dixeris, cùm dignatur spectator eorum fieri, qui de arte Musica certamen inter se instituunt. Ipsum vero tenuissimarum Artium exercitium suam in pulchris studiis negligentiam ipsa inutilioris laboris vanitate prodit. Neque sane quisquam generosæ indolis adolescens, qui Pisæ spectavit Jovem, Phidias esse concupiscit: neque, qui Junonem Argis, Polycletus: neque statim Anacreon, aut Archilochus, aut Phileman fieri exoptat, quicunque versibus eorum delectatur. Non enim est necesse ut auctorem aliquem, cujus opus vel leviter nobis arriserit, confestim quoque studio nostro dignum judicemus.* Huic simile est illud Æliani libro ix, cap. 36; Psaltes quidam Antigono regi exhibebat specimen suæ artis. Rege vero sæpius eum interpellante ac submonente ut nunc minimam chordam, ac rursus mediam strictius intenderet, indignatus ille dixit, Μὴ γένοιτό σοι οὕτω κακῶς, ὦ βασιλεῦ, ὡς ἐμοῦ ταῦτα ἀκριβοῦν μᾶλλον: *Avertant Dii, ô Rex, ut hæc me accuratius expendisse deprehendaris.* Boëthius lib. 1 Musices, cap. 34: *Omnis ars, omnisque etiam disciplina honorabiliorem naturaliter habet rationem, quam artificium quod manu atque opere artificis exercetur. Multo enim est majus atque altius scire quod quisque faciat, quàm ipsum illud efficere quod sciat. Etenim artificium corporale, quasi serviens famulatur; ratio vero, quasi domina imperat.*

* Circa initium vitæ Periclis.

Hactenus attigimus quasi cunabula quædam atque elementa Artis; restat ut procursum ejus porro patefaciamus.

FINIS LIBRI PRIMI.

FRAN.

Digitized by Google

FRANCISCI JUNII DE PICTURA VETERUM LIBER SECUNDUS.

ARGUMENTUM LIBRI SECUNDI.

Studium cuncta imitandi hominibus à Natura inditum, ut Phantasia ad actum perducit atque excolit, ita multa alia causæ augent ac promovent. Principalioribus tamen quæ quondam Artes hasce provexerunt causis, pie præmittimus omnis boni fomitem ac fontem Deum: cujus immensam bonitatem protinus excipit sedula Parentum benevolentia, tum demum de carissimis pignoribus secura, quum nacta est Præceptorem, cui tuto omnes spes suas ac vota committat. Proximus itaque à Parentibus est Præceptor, cujus fideli opera ad omnia fœcundissima Artis arcana admissus adolescens, ac jam industriæ suæ relictus, si forte à rectis moderatoris sui præceptis ad sequiora declinare parabat, statim commonefaciebat eum officii sui metus legum in corruptores Artium latarum: sin autem recto ingenio præditus à primæ institutionis integritate desciscere nefas habebat, nihil eum æque atque æmulatio & semper melior aliquis incitabat: quumque priores in prodigiosa plane simplicitate Artis operibus suis commendationem ex vi potius Artis, quàm exquisitis colorum pigmentis, soliti essent captare, ipse quoque in hoc æmulæ Artis certamine simplicitatis hujus potissimam semper habebat rationem. Pertentabat interim animum ejus mira quædam dulcedo Artis inaffectata æmulatione unice gaudentis, & robur quasi colligentis ex multiplici ac passim obvio harum Artium usu; nec non ex honore, quem omnis ordinis homines dignissimis Artibus habent: adblandiente mox olim speratæ gloriæ successu, lætus ac fidens animi, audacia promptiore ad magna accingebatur; non dimissa tamen cura tantis Artibus debita; accedente præsertim candore animi, non Artifices modo, verum etiam idiotas quandoque in partem hujus curæ, laudabili prorsus ingenuitate, advocantis: quemadmodum denique ardorem æmulationis, gloriæ cupiditatem, & plerasque alias hîc assignatas causas, publica temporum felicitas maxime juvabat, sic eas privata Artificum fortuna, nescio qua ratione occulta, ad fidem perducebat.

CAPUT I.

§. 1. *Stultum quorundam Sophistarum acumen & fallax nonnullorum Historicorum vanitas futili ratiocinatione Artium imitatricium primordia referunt ad Deum.*

§. 2. *Pluribus exemplis, plurimorumque tam sacrorum quàm profanorum Scriptorum auctoritatibus evincitur Deum esse auctorem promotoremque Picturæ.*

§. 3. *Artes imitatrices plurimum etiam debent Naturæ.*

 Deus

Sophistæ frivolo prorsus argumento inventionem Picturæ assignant Deo.

DEus optimus maximus & Natura, quasi quædam lex Dei, præcipuum incrementum Artibus omnia imitantibus adjecisse videntur. *Cœli nempe chorum sideribus comptum & coronatum suda tempestate visimus*, inquit Apulejus de Deo Socratis, *pictis noctibus severa gratia, torvo decore; suscipientes in hoc perfectissimo mundi, ut ait Ennius, clypeo, miris fulgoribus variata cælamina.* Καὶ βουλομένῳ μὲν σοφίζεσθαι, inquit Philostratus in procemio Iconum de Pictura agens, θεῶν τὸ εὕρημα, διά τε τὰ ἐν γῇ εἴδη, ὁπόσα τοὺς λειμῶνας αἱ Ὧραι γράφουσι, διά τε τὰ ἐν οὐρανῷ φαινόμενα: *Certe, si quis Sophistarum more loqui velit, Deorum est inventum Pictura, cùm ob illas in terra species quibus diversæ tempestates anni prata pingunt, tum ob ea quæ in cœlo apparent.* Acutos nimirum homines & acri copiosoque ingenio præditos dicas, qui tantum negotium tam paucis verbis confectum reddunt. Prata scilicet floribus vernantia, & cœlum variis astrorum nubiumque formis conspicuum, satis explorata ratio erit ad id quod volunt statim confirmandum: cum certum sit astris, humani ingenii sollertia, formas animatarum inanimatarumque rerum adscriptas; incertam quoque nubium imaginem cuilibet rei, quam vagus & errori oculorum indulgens animus concipit, adsimilari, *Philostr. de vita Apollonii lib.* II, *cap.* 10. Psellus de Operatione Dæmonum, Τὰς νεφέλας ὁρᾷν ἔστι, ὅτε μὲν ἀνθρώπων, ὅτε δὲ ἄρκτων, ὅτε δὲ δρακόντων, ἢ ποιῶν ἑτέρων ἀποτελούσας σχηματισμόν: *Videre est nubes quandoque hominum, aliquando ursorum, interdum vero draconum aliarumque rerum formas exprimentes.* In Africa certe, ventis maxime quiescentibus, atque ob hoc aëre concrescente, immania quædam spectra, variarum tremendarumque belluarum formas referentia, stuporem ac metum ignaris injiciunt, *Diod. Siculus, lib.* III. Vide quoque *Plinium nat. Hist. lib.* VII, *cap.* 2. Mira prorsus atque ab his non multum abhorrentia refert *Photius, Cod.* CCXLII, *in excerptis ex Damascio de vita Isidori Philosophi.* Prata adhæc floribus distincta spectantium mentes mire quidem afficere agnoscunt omnes, non tamen ullam ad nobilissimas Artes viam præsternere. Palladium etiam, ancilia, & quotquot unquam statuas cœlo delapsas credula antiquitas celebrat, non satis probum sunt argumentum referendi Artes hasce ad Deos. Vani est, narrare talia: stulti, credere: potentissimis præsertim Regibus tali impostura, ut miseris mortalibus fallax miraculum præpararent, unice gaudentibus. Ephesiorum sane urbs, quæ se odiose satis jactat Νεωκόρον τῆς μεγάλης θεᾶς Ἀρτέμιδος, καὶ τοῦ Διοπετοῦς: *Æedituam esse magnæ Deæ Dianæ, & à Jove delapsi simulachri*, Act XIX: 35, decepta fuit Alexandrino simulachro. Rex etenim Ptolemæus statuariis nobilioribus ad conficiendam Dianæ statuam convocatis, Artifices omnes, opere jam perfecto, magnifico regiarum epularum paratu excepit: cumque locum cœnæ destinatum fraude clandestina alte suffodisset, evadere non potuerunt, quin universi fatalibus epulis intenti, ruina terræ absorberentur. Atque ita, veris nobilissimæ statuæ Autoribus è medio sublatis, pronum Regi fuit eam quibusvis, ut cœlo demissam, obtrudere: vide *Suidam in* Διοπετές, vel potius *Isidorum Pelusiotam, lib.* IV, *epist.* 207; nam ex eo Suidas hæc mutuatus est.

Quomodo Deus probatur esse auctor promotorque Picturæ.

§. 2. Sanius profecto philosophatur ac firmioribus argumentis totius rei veritatem in animis omnium defigit Philo Judæus, Περὶ ὀνείρων, *de insomniis*; Τὴν ποικιλτικὴν τέχνην ὑπολαμβάνουσι μέν τινες οὕτως ἠμελημένον καὶ ἀφανὲς εἶναι πρᾶγμα, ὥστε ὑφάνταις αὐτὴν ἀνέθεσαν· ἐγὼ δὲ οὐ μόνον αὐτὴν, ἀλλὰ καὶ τοὔνομα τέθηπα· καὶ μάλισθ' ὅταν εἰς τὰ τῆς γῆς τμήματα, καὶ τὰς ἐν οὐρανῷ σφαίρας, καὶ ζώων καὶ φυτῶν διαφοράς, καὶ τὸ παμποίκιλον ὕφασμα τουτονὶ τὸν κόσμον ἀπίδω· τὸν γὰρ οὖ πράγματος τούτου δημιουργὸν καὶ εὑρετὴν τῆς ποικιλτικῆς ἐπιστήμης εἰδὼς ἐπιστήμης ἀναγκάζομαι, καὶ σέβομαι μὲν τὸν εὑρετήν, τιμῶ δὲ τὴν εὕρεσιν, τὸ δ' ἔργον καταπέπληγμαι: *Quidam Picturæ Artem adeo neglectam vilemque existimant, ut eam ad textores relegent: ego vero etiam nomen ejus admiror: præsertim, quando terræ segmenta, cœlestes circulos, animalium stirpiumque differentias, & hunc mundi multiformem contextum adspicio. Quæ admiratio cogit me credere, hujus opificem invenisse Artem variegandi: atque ita & inventorem veneror, & inventum ejus honoro, operis vero ipsius spectaculo stupeo.* Validius quoque argumentantur, qui à mundo majore porro transeunt ad minorem, hominesque Promethei molli luto formatos memorant: prout nempe Callimacho in Scazonte πηλὸς ὁ Προμήθειος, *lutum Prometheum* dictus est Homo. *Democrito vero Abderitæ*, ut est apud Censorinum de Die natali, cap. 4, *ex aqua limoque primum visum est homines procreatos: nec longe secus Epicurus.* Hujus interim limi mentionem quoque faciunt Horatius, Juvenalis, Martialis & alii: neque enim alium agnoscit Promethea, quisquis sanam possidet mentem, præter illam divinæ providentiæ vim, cui uni primordia sua mortales debent, *Genes.* II: 7. Quod magis etiam liquet, cùm Palladem, Sapientiæ præsidem, Prometheo homines fingenti ex præscripto Jovis opem tulisse fingunt*: quemadmodum & cum Curam ex luto cretoso homines finxisse narrant; vide *Hyginum fabula* 220. De hac *hominis figulatione* vide Tertullian. de Resurrect. carnis; Lactant.

Prometheum olim vocaverunt sapientes æternam cuncta temperantis Dei mentem.

* *Vide Etymolog. magnum in* [illegible]

Lactant. Divin. institut. II, 11; Fulgent. lib. II Mytholog. Greg. Nyssenum de hominis opificio, cap. 22; unde eidem quoque Orat. I de Beatitudinibus homo nuncupatur γήϊνος ἀνδριάς. Et recte Minucius Felix Octavio, *Ipse homo, si recte existimes, Dei simulachrum est.* Clemens Alexandr. in Protreptico: ὁ τῶν ὅλων δημιουργὸς, ὁ ἀριστότεχνης πατὴρ, τοιοῦτον ἄγαλμα ἔμψυχον ἡμᾶς τὸν ἄνθρωπον ἔπλασεν: *Universi opifex pater, cujus est ars longe optima ac præstantissima, talem animatam imaginem, nos, nempe hominem fecit.* Suidas in ἀδάμ, de primo parente agens, οὗτός ἐστιν ὁ πρῶτος ἀνδριάς· τὸ θεόκλητον ἀπεικόνισμα· ἀφ' οὗ περ ἀπευθύνεται πᾶσα ἀνθρώπων ἀνδριαντουργία: *Hic est prima statua: simulachrum à Deo denominatum; ad quod omnis hominum statuaria, veluti ad regulam, dirigitur.* Uxorem Loth respicientem convertit Dominus in statuam salis, *Genes.* XIX: 26. Μνημονεύετε τῆς γυναικὸς Λώτ: *Recordemini uxoris Lothi*, inquit Salvator noster, *Luc.* XVII: 32. Ut itaque ex præcepto Christi memoriam uxoris Lot non temere demitteremus, versa est in materiam, ut videtur, durabilem. Plinius certe nat. Hist. XXXI, 7, meminit salis qui lapicidinarum modo vix etiam ferro cædi queat. Mirum prorsus est quod de hac statua refert Aur. Prudentius Hamartigenia:

> *Solidata metallo*
> *Diriguit fragilis, saxumque liquabile facta*
> *Stat mulier, sicut steterat prius omnia servans*
> *Cautè sigillati longum salis effigiata*
> *Et decus, & cultum, frontemque, oculosque, comamque*
> *Et flexam in tergum faciem, paulumque relata*
> *Menta retro, antiquæ monumenta rigentia noxæ.*
> *Liquitur illa quidem salsis sudoribus uda,*
> *Sed nulla ex fluido pleniæ dispendia formæ*
> *Sentit deliquio, quantumque armenta saporum*
> *Attenuant saxum, * tantum lambentibus humor*
> *Sufficit, attritamque cutem per damna reformat.*

* *Vide Benjamini Itinerarium.*

Huc etiam refer typum illius arcæ, quàm Noachus ex præscripto Domini architectatus est, *Genes.* VI: 14. Typum adhæc tabernaculi oculis Mosis à Domino coram exhibitum, *Exod.* XXV, *vers. ult. Act.* VII: 44. *Hebr.* VIII: 5. Serpentem æneum Domini jussu à Mose conflatum, *Numer.* XXI: 8. Formam templi Hierosolymitani, quam rex David filio Salomoni ex præscripto Dei tradidit, I *Chron.* XXVIII: 19. Magno Constantino, templum S. Sophiæ exstructuro, Angelus per somnium descriptam templi istius imaginem exhibuit. τὸ σχῆμα τοῦ ναοῦ ἄγγελος κατ' ὄναρ ὑπέδειξε τῷ βασιλεῖ: ut loquitur *Georg Codinus de Originib. Constantinopolitanis, edit. Regiæ pag. 67, A.*

Ezechiel Propheta, quo urbi Hierosolymitanæ non solum verbis, verum etiam viva quadam imagine ob oculos poneret omnes impendentium calamitatum gradus, mandatum divinitus accepit, ut urbis obsidionem in tegula depingeret; vide *Ezech.* IV: 1. Præcipue tamen hic sunt memorandi Bezaleël & Aholiab, de quibus ipse Dominus *Exod.* XXXI, & XXXV Mosen alloquitur, testaturque se eos nominatim evocasse ad extruendum tabernaculum fœderis, neque solum animos eorum Spiritu Dei implevisse, ut ipsi possent in omni opere scite operari, verum etiam hanc suam scientiam in alios docendo transfundere. Neque est quod hic prætereamus, τὴν ἀχειροποίητον εἰκόνα τοῦ κυρίου καὶ Θεοῦ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ: *Sine manu factam imaginem Domini & Dei nostri Jesu Christi*, de qua sic habe. Augarus Edessæ regulus gravi atque inexplicabili implicitus morbo, fama atque auditione nonnihil de divinis Salvatoris nostri miraculis accepit: in animum itaque induxit eum amice ad se per litteras evocare; deligens ad hoc ministerium Ananiam quendam è cursoribus suis, pingendi minime rudem; quo, si ipsum forte Christum adducere nequisset, imaginem saltem ejus ad vivum descriptam reportaret. Ananias tradita jam epistola, oculis in Christum defixis totius corporis ac vultus lineamenta in animum transferre parans, importunitate multitudinis undique circumfusæ impeditus, contulit se in saxum aliquod eminentius, ut ibi extra impulsum inquietæ multitudinis desiderati domino suo vultus indiscretam similitudinem enotaret. Sed frustra semper fuit, & ad inchoata semel lineamenta minime respondebant reliqua, Salvatore nostro subinde vultum suum immutante †. Tandem tamen eum voti compotem fecit Christus aqua ad abluendam faciem postulata, & quadruplici linteo ad detergendam faciem sumpto ‡, expressam in linteo divini vultus imaginem Ananiæ cursori cum suis ad Augarum literis tradidit. De fide tanti miraculi consule Cedrenum, & cæteros Ecclesiasticæ Historiæ Scriptores; quibus adde quæ de Christi ad Augarum epistola, in portis Edessæ exscripta, habet *Procopius lib.* II *de Bello Persico, cap.* 12. De ænea Servatoris Christi statua quam erexit mulier profluvio sanguinis ab eo liberata, vide *Asterium Amasæ Episcopum apud Photium, ut & reliquos Ecclesiasticarum rerum Scriptores.*

† *Aliam affert rationem Damascen. Orthod. fidei l.* IV. *c.* 17: *negat enim Pictorem hunc veram Salvatoris nostri similitudinem exprimere potuisse;* διὰ τὴν ἀποστίλβουσαν τοῦ προσώπου λαμπρότητα, ob resplendentem faciei claritatem.

‡ Ἐναπομάξασθαι τῷ ἱματίῳ τὸ οἰκεῖον ἐκτύπωμα, καὶ ἔχειν αὐτὸ οὕτω ἀποστεῖλαι τῷ Αὐγάρῳ: Quasi abstergendo expressit sui ipsius imaginem & sic desideranti Augaro misit, *ut quidem loquitur Damascenus.*

Quam-

Quamobrem; cùm Spiritus Domini dignatus sit nobis frequentia hæc Plastices atque Picturæ exempla suppeditare, merito quoque excellentissimarum Artium harum autorem, Deum optimum maximum cum Theodoreto statuimus, quem vide *Serm.* IV *de Providentia*. *Homo artifex format corpus de corpore*, inquit Augustinus Confessionum lib. XI, cap. 5, *arbitratu animæ valentis imponere utcumque speciem quam cernit in semetipsa interno oculo. Et unde hoc valeret, nisi quia tu fecisti eam? Et imponit speciem jam existenti & habenti ut esset, veluti terræ, aut lapidi, aut ligno, aut auro, aut id generis rerum cuilibet. Et unde ista essent, nisi tu fecisses ea? Tu fabro corpus, tu animum membris imperitantem fecisti; tu materiam, unde faciat aliquid; tu ingenium, quo artem capiat & videat intus quid faciat foris; tu sensum corporis, quo interprete trajiciat ab animo ad materiam id quod facit, & renuntiet animo quid factum sit, ut ille intus consulat præsidentem sibi veritatem an bene factum sit. Te laudant hæc omnia Creatorem omnium.* Neque male Seneca de Beneficiis lib. IV, cap. 6, *Insita sunt nobis omnium artium semina, magisterque ex occulto Deus producit ingenia.* Quod ipsum plenius aliquanto expressit Julianus Imp. Orat. VII, ὥσπερ ὄρνιθες πέτεσθαι, καὶ νεῖν ἰχθύες, καὶ θεῖν ἔλαφοι πεφύκασι, ὅθεν οὐδὲ διδαχθῆναι προσδεῖ· κἂν εἴρξῃ τις, κἂν καθείρξῃ, πειρᾶται ὅμως χρῆσθαι τούτοις τοῖς μορίοις, πρὸς ἃ συνίησιν αὐτοῖς πεφυκόσι ταῦτα τὰ ζῶα· οὕτως οἶμαι καὶ τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος οὐκ ἄλλο τι τὴν ψυχὴν ἔχον, ἢ λόγον καὶ ἐπιστήμην ὥσπερ ἐγκαθειργμένην, ὃ δὴ καὶ λέγουσιν οἱ σοφοὶ δύναμιν, ἐπὶ τὸ μανθάνειν τι, καὶ ζητεῖν, καὶ πολυπραγμονεῖν ὡς πρὸς οἰκειότατον ἑαυτῷ τῶν ἔργων τρέπεται. καὶ ὅτῳ μὲν εὐμενὴς θεὸς ταχέως ἔλυσε τὰ δεσμά, καὶ τὴν δύναμιν εἰς ἐνέργειαν ἤγαγεν, τούτῳ πάρεστιν εὐθὺς ἐπιστήμη: *Quemadmodum aves volare, & natare pisces, cervi vero currere à natura sic habent, ut discere non habeant necesse: etiamsi quispiam incluserit & coercuerit, unumquodque nihilominus partibus hisce uti tentat, ad quæ sciunt se nata esse hæc animalia: ita & arbitror quod humanum genus, non aliud loco animæ habens, quàm rationem & scientiam velut inclusam (quam dicunt sapientes esse facultatem ad discendum aliquid, & inquirendum, & circa multa negotia versandum) ad opus sibi maxime proprium convertitur. Et cui benevolus Deus cito solvit vincula, & facultatem in actum reduxit, huic continuo adest scientia.* Vide Oppianum lib. II de Piscatione, circa initium, & Maximum Tyrium, Dissert. XL. Eximie quoque *Plinius lib.* XXXVII, *cap.* 4, ubi agens de adamantis inenarrabili invictaque natura ferrum atque ignes respuente; *Id*, inquit, *quod tantis voluminibus hic docere & mandare conati sumus, de discordia rerum concordiave (quam antipathiam ac sympathiam appellavere Græci) non aliter clarius intelligi potest. Siquidem illa invicta vis, duarumque violentissimarum naturæ rerum, ferri ignisque contemptrix, hircino rumpitur sanguine, neque aliter quàm recenti calidoque macerata: & sic quoque multis ictibus tunc etiam præterquam eximias incudes malleosque frangens. Cujus hoc ingenio quove casu repertum? aut quæ fuit conjectura experiendi rem immensi secreti, & in fœdissimo animalium omnium? Profecto non hominum muneris talis inventio; nec quærenda in ulla parte naturæ ratio, sed voluntas.* Similem quoque inventionem herbarum vitæ nostræ utilium non operis humani, sed divinam esse ostendit idem *Plinius lib.* XXVII, *cap.* 1: totumque adeo justissimæ hujus admirationis stuporem *cap.* 2, concludit his verbis: *Quod si quis illa forte ab homine excogitari potuisse credit, ingrate Deorum munera intelligit.* Epicharmus de Republica:

Ἔστιν ἀνθρώπῳ λογισμός, ἔστι καὶ θεῖος λόγος.
Ὁ λόγος ἀνθρώπῳ πέφυκε περὶ βίον καὶ τὰς τροφάς.
Ὁ δέ γε τὰς τέχνας ἅπασι συνέπεται θεῖος λόγος,
Ἐκδιδάσκων αὐτὸς αὐτούς, ὅ, τι ποιεῖν δεῖ συμφέρον.
Οὐ γὰρ ἄνθρωπος τέχναν εὗρ', ὁ δὲ θεὸς ταύταν φέρει.
Ὁ δέ γε τ' ἀνθρώπου λόγος πέφυκ' ἀπὸ τοῦ θείου λόγου.

* Ex versione clariss. Grotii.

*Est * humana ratio; hanc præter est & divina altera.*
Ratio humana circa vitam & victum semet occupat.
At divina ratio est artis opifex & comes omnibus;
Edocens ipsos quid usus maxime facto fiet.
Quippe homo non reperit artem, sed dat hanc autor Deus.
Ipsaque illa humana ratio nata est ratione ex Dei.

Egregie *Jul. Scaliger*, *Exercitat.* 307 *ad Cardanum*; Inventa omnia, aut per afflationem impertitus est Deus suorum ministerio nunciorum, aut emerserunt quasi conclusiones ex propositis notis. Exempli gratia, cùm bombardarum tubi sunt primum excogitati. Quia lebetis chymistici operculum in laquearia impulsum est vi pulveris, qui ipso in lebete erat, igne concepto. Ars cattiterographiæ, ex gemmarum sigillis. Horologia sabuli, ex clepsydra. Solaria, à pastoribus, ex umbris arborum. Horologia rotarum, ab aliis machinis. Pictura, ab ichnographia: hæc, ab umbris: à quibus & Optice. Architectura,

ctura, à nativis specubus. Unumquodque vero, postquam erutum est ex involucris suarum causarum, repetita perpensione agitamus, revocamus ad Lydium lapidem, aut ad incudem, aut ignem; id est, ad reflexionem rationis; metallorum more, quorum probitas illis legibus tribus exploratur. Hoc vocatur judicium.

§. 3. Interea tamen ne Natura quidem, omnis bonæ malæque rei fœcunda nutrix, otiosa hic fuit; sed jus præpotentis regni usque adeo licenter exercuit, ut scires recte ab ea plurimum licentiæ vindicari, penes quam infinitus cuncta gignendi labor consistit. *Non ad unam Natura formam opus suum præstat, sed ipsa varietate se jactat*, Seneca Nat. quæst. VII, 27. Quamquam, *quid aliud est Natura, quàm Deus & divina ratio, toti mundo partibusque ejus inserta?* Seneca de Bene[f.] IV, 7; & Nat. quæst. II, 45; Plinius XXVII, 3. Inter præcipua vero efficacis Naturæ miracula non conabor his verbis assequi; *Arbores variis colorum Picturis in certamen usque luxuriantes*, Plin. XVI, 25. *Ineffabilem florum maxime subtilitatem; quando nulli potest facilius esse loqui, quàm rerum naturæ pingere: lasciavienti præsertim, & in magno gaudio fertilitatis tam varie ludenti*, Plin. XXI, 1. Supersedebo quoque commemorare *Pavones*, *aut tigrium pantherarumque maculas, & tot animalium Picturas* *. *Picti squallentia terga lacerti*, Virgil. IV Georg. vers. 13. *Pictæ mormyres* memorantur Ovidio Halieutici versu 110. Etiam *Pictas mormyras* recenset Plinius libro XXXII, cap. 11, inter piscium nomina apud Ovidium posita; *Quæ*, ut ille ait, *apud neminem alium reperiuntur: sed fortassis in Ponto nascuntur, ubi id volumen supremis suis temporibus inchoavit*. Talia enim quamvis oblectent spectatorem, Artificem tamen minime instruunt: nisi forte cuiquam pavonum mentio minime hic videatur prætereunda. Οὐ γὰρ βασκαίνουσι τὴν ἑαυτῶν [illegible] ζωγράφους διδάσκοντες: *Non enim invident ornatum suum Pictoribus exemplum inde mutuaturis*, ut loquitur Theophyl. Simocatus epist. 31. *Pavo pluma vestis, & quidem de catacliitis, imo omni conchylio depressior qua colla florent, & omni patagio inauratior qua terga fulgent, & omni syrmate solutior qua caudæ jacent, multicolor & discolor & versicolor, numquam ipsa, semper alia, etsi semper ipsa quando alia, totiens denique mutanda quotiens movenda*, Tertull. de Pallio. *Insidebat ex pavonum pennis intertextæ oculatæque pallæ, ex qua multicoloribus notulis variata pictura vernabat*, Martianus Capella lib. 1, pag. 17. Relictis itaque id genus aliis, adducenda potius hoc in loco verba Galeni, ex cap. undecimo libri primi περὶ θηριακῆς ad Pisonem: Τίνα δ' οὐ πείθει λέγειν θαυμάσιόν τι χρῆμα τὴν φύσιν ὑπάρχειν, ὁρῶντα τὸ ὑπὸ τῆς ἄρκτου γιγνόμενον ἔργον; τίκτει μὲν γὰρ ἡ ἄρκτος ἅπασι τοῖς γεννωμένοις ὁμοίως ζώοις· ἔστι δὲ σὰρξ μόνη γεννωμένη ἄπλαστός τε καὶ ἀδιάρθρωτος, μορφὴν μὲν οὐδεμίαν ἔχουσα, αὖθις δὲ ὑπὸ τῆς γεννώσης τῇ φυσικῇ τέχνῃ διατυπουμένη· τῇ γὰρ γλώττῃ, ὥσπερ χειρί τινι χρωμένη ἡ τίκτουσα, οὕτω μεμορφωμένον ζῶον τὸ τεχθὲν ἀποτελεῖ: *Quis non adducitur ut mirabilem quandam rem Naturam esse pronuntiet, si opus videat quod ab ursa efficitur? Etenim ursa omnibus quæ generant animantibus similiter parit; caro autem sola generata, informis & inarticulata est, nullam obtinens figuram: statim vero à parente, naturali arte figuratur; quæ lingua veluti manu quadam utens, editum fœtum reddit effigiatum*. Plutarch. περὶ τῆς εἰς τὰ ἔγγονα φιλοστοργίας, de amore prolis: Ἡ ἄρκτος, ἀγριώτατον καὶ σκυθρωπότατον θηρίον, ἄμορφα καὶ ἄναρθρα τίκτει. τῇ δὲ γλώττῃ, καθάπερ ἐργαλείῳ, διατυποῦσα τοὺς ὑμένας, οὐ δοκεῖ γεννᾶν μόνον, ἀλλὰ καὶ δημιουργεῖν τὸ τέκνον: *Ursa, immitis ac tetrica fera, parit catulos informes atque inarticulatos: lingua vero, tanquam instrumento, formans membranaceam futuri corporis molem, non tantum videtur generare, verum etiam elaborare prolem*. Omnino quoque hoc in loco memoranda est *gemmarum pictura tam multiplex, lapidum tam discolores maculæ* †: interque omnes istas, *Regia fama gemmæ Pyrrhi illius, qui adversus Romanos bellum gessit. Namque habuisse traditur Achaten, in qua novem Musæ & Apollo citharam tenens spectarentur, non arte, sed sponte naturæ ita discurrentibus maculis, ut Musis quoque singulis sua redderentur insignia*, Plin. XXXVII, 1; Solinus cap. 12. Τότε ἡ φύσις εὐτυχής, ὅταν λανθάνουσαν περιέχῃ τὴν τέχνην: *Tunc natura successu est felix, quando latens contineat artem*, Dionys. Longinus περὶ ὕψους, §. 19. Fortuitas gemmarum lapidumque maculas ab Arte non abludentes, ut & reliqua Naturæ in simili genere lasciavientis miracula, Gamahè peculiari nomine appellant raritatum curiosi: de quibus consule *Gafarellum, cap.* V *Curiositatum inauditarum*. Quod si quis tamen rara ista opificis Naturæ miracula forte fortuna inter tam multiplices ejus conatus exstitisse dicat; non tamen, puto, negaverit eam in corporibus humanis consulto quandoque vim suam exseruisse. Neque enim fortuitum fuit, quod Seleucum regem, reliquosque ab eo Seleucidas imago ancoræ, femori eorum innata, nobilitavit: qua de re vide *Appianum in Syriacis, Abbreviatorem Trogi lib.* XV, *cap.* 4. *Ausonium in Claris urbibus*. Creon rex Thebanorum nepotem ex Hæmone filio & Antigona prognatum agnovit ex insigni quod omnes Dracontei generis in corpore habebant: vide *Hyginum*, *fabula* LXXII. Id ipsum quoque accidit Iphigeniæ in Orestem incidenti; Ἡ Ἰφιγένεια οὐκ ἐγνώρισε τὸν ἀδελφὸν, ἕως τὸ Πελόπιον τοῦ γένους σή-

Natura plurimum incrementi addidit Picturæ.

* Plin. VIII, 1.

† Plin. II, 93; & XXXVII, 11.

μαστρῶν τὴν ἐλαίαν εἶδεν ἔχοντα ἐν τῷ ὤμῳ τῷ δεξιῷ: *Iphigenia fratrem ante non agnovit, quàm in dextro ejus humero conspexit oleam, certissimum Pelopei generis insigne,* Cedrenus editionis Regiæ pagina 135, A. Τοῖς ἐν Θήβαις Σπαρτοῖς ποτὲ λεγομένοις σημεῖον λέγεται εἶναι τοῦ γένους, λόγχη τις, οἶμαι, ἐπὶ τοῦ σώματος· εἰ δέ τις ἢ τοῦτο τὸ σημεῖον μὴ ἔχει, οὐ δοκεῖ τῶν Σπαρτῶν εἶναι: *Apud Thebanos illis, qui appellantur Sparti, signum quoddam dicitur esse generis; lancea (opinor) quædam in corpore, & quisquis id signi non habeat, non videtur ex Spartis esse,* Dio Chrysost. Orat. IV de Regno. Λόγχη λέγεται περὶ τὴν Βοιωτίαν τοῖς Σπαρτοῖς ἐντυπωθῆναι παρὰ τῆς τικτούσης καὶ θρεψαμένης αὐτοὺς βώλου, καὶ τὸ ἐντεῦθεν ἐπὶ πολὺ διασωθῆναι τοῦτο τοῦ γένους σύμβολον: *Hasta dicitur Spartis, qui circa Bœotiam degunt, esse impressa à procreante & nutriente ipsos gleba, deincepsque illis diu remanere istud generis indicium,* Julianus Imp. Orat. II, quæ est de rebus gestis Constantii Imp. Σπαρτιάτας ἡ λόγχη γνωρίζει· ὦμος τοὺς Πελοπίδας· λόγοι τὸν μέγαν Θεμίστιον: *Spartos hasta indicat, humerus Pelopidas, sermones magnum Themistium,* Greg. Nazianz. in epist. ad Themistium. Plutarchus, περὶ τῶν ὑπὸ τοῦ θείου βραδ. τιμ. Ἀκροχορδόνες καὶ μελάσματα καὶ φακοὶ πατέρων ἐν παισὶν ἀφανισθέντες, ἀνέκυψαν ὕστερον ἐν ὑιωνοῖς καὶ θυγατριδοῖς: καὶ γυνή τις Ἑλληνὶς τεκοῦσα βρέφος μέλαν, εἶτα κρινομένη μοιχείας, ἐξανεῦρεν αὐτὴν Αἰθίοπος οὖσαν γένος τετάρτην· τῶν δὲ Πύθωνος τοῦ Νισιβέως παίδων, ὃς ἔναγχος τέθνηκε, λεγομένου τοῖς Σπαρτοῖς προσήκειν, ἐξήνεγκε λόγχης τύπον ἐν τῷ σώματι, διὰ χρόνων τοσούτων ἀνασχούσης καὶ ἀναδύσης, ὥσπερ ἐκ βυθοῦ, τῆς πρὸς τὸ γένος ὁμοιότητος: *Verrucæ, nævi, lentes parentum in filiis non visi aliquando in nepotibus apparuerunt. Quædam mulier Græca, cùm nigrum peperisset infantulum, adulterii postulata, invenit se quarto gradu progeniei ab Æthiope procreatam. Pythonis quoque Nisibensis, qui nuper commutavit vitam cum morte, dicebaturque genus à Spartis ducere, filiorum quidam hastæ figuram in corpore suo in lucem extulit: similitudine generis tam multis post ætatibus, tanquam e profundo, emergente.* Vide quoque Plinium, lib. VII nat. Hist. cap. 11; Tzetzem, ad vers. 152 Lycophronis Cassandræ. Quibus adde & maculam, velut depicti draconis, in corpore Atiæ, matris Divi Augusti, *Suetonius in vita D. Augusti, cap. 94;* quanquam ipsi Augusto hanc notam tribuit Sidonius Apollinaris in Anthemii Panegyrico:

> *Magnus Alexander, nec non Augustus habentur*
> *Concepti serpente Deo, Phœbumque, Jovemque*
> *Divisere sibi. Namque horum quæsiit unus*
> *Cinyphia sub Syrte patrem maculis genitricis:*
> *Alter Phœbigenam sese gaudebat haberi,*
> *Pæonii jactans Epidauria signa draconis.*

Neque his contenta Natura, Plastices quoque non obscura specimina edidit; non modo quod montibus quibusdam & promontoriis à diversissimarum rerum imaginibus nomen famamque quæsiverit: qua de re vide *Eustathium ad vers. 89 & 157 Dionysii τοῦ περιηγητοῦ.* Neque etiam quod plerasque plantas in hanc vel illam similitudinem produxerit; sicut Pythagoras mandragoram ob hoc ipsum ἀνθρωπόμορφον nominat: quemadmodum & Columella, lib. X de re Rust. *semihominis* epitheton tribuit eidem mandragoræ. Vide *Theophrastum, Dioscoridem, Plinium, Etymol. in Ἀνδράχλος.* Non denique quod passim confirmet hanc vulgi opinionem, quidquid nascatur in parte naturæ ulla, & in mari esse; præterque multa, quæ nusquam alibi. *Rerum quidem,* inquit Plinius, lib. IX nat. Hist. cap. 2, *non solum animalium simulacra inesse mari, licet intelligere intuentibus uvam, gladium, serram, cucumim vero & colore & odore similem: quo minus miremur equorum capita tam parvis eminere cochleis.* Sed quod è divite sinu quandoque produxerit consummatissimæ ac stupendæ prorsus Artis opera. Carneades *apud Ciceronem, lib. I de Divinat.* narrat in Chiorum lapicidinis, saxo discisso, Panisci caput exstitisse. Sic in Pariorum marmore mirabile proditur, gleba lapidis unius cuneis dividentium soluta, imaginem Sileni intus exstitisse, *Plin. XXXVI, 5.* De lapidibus dracontiis ἀγκυλόφυς vide *Tzetzem, Chiliad. VII, Hist. 144; & Chiliad. VIII, Hist. 213.* Κογχυλίας, λίθος σκληρὸς ἔχων ἐν ἑαυτῷ κογχυλίου τύπον, Hesychius. De Beli oculo, Botryte, Bostrychite, Bucardia, Capnite, Ceramite, Cerite, Draconite vel Dracontia, &c. Vide *Plinium, lib. XXXVII, cap. 10.*

CAPUT

CAPUT II.

§. 1. *Largam propitii Numinis benignitatem excipiebat sedula Parentum cura; quibus nihil erat antiquius quàm ut liberos teneris adhuc annis, explorata prius eorum indole, bonis Artibus imbuerent.*

§. 2. *Propensissima tum voluntate spes suas probatis Præceptoribus hac lege commendabant, ut non modo ad salubrium rerum patientiam, adhibito nolentibus timore, liberos suos cogerent; verum etiam ut eos, non nisi post exacta justi tyrocinii tempora, à se dimitterent.*

Picturæ maximum ex eo incrementum, quod Romani pariter & Græci liberos suos tenera adhuc ætate delineandi artem docebant, neque unquam prono studio eam tractantes, à feliciter inchoata Arte revocabant.

PArentum seria cura, vel potius anxia sollicitudo, de recta liberorum suorum educatione: idque ex sententia Cratetis, qui sæpissime dicere solebat, conscendendum esse editiorem, si fieri posset, urbis locum, & ex eo auribus omnium occinendum, Ὦ ἄνθρωποι, ποῖ φέρεσθε, οἵ τινες χρημάτων μὲν κτήσεως πέρι πᾶσαν ποιεῖσθε σπουδὴν, τῶν δ' υἱέων, οἷς ταῦτα καταλείψετε, μικρὰ φροντίζετε: *Quò tenditis, homines, qui rei faciundæ omne impenditis studium; filiis vero, quibus opes vestras relinquetis, curam perparvam?* Plutarch. de Educat. liberorum. Unde etiam Diogenes, videns Megarenses majorem pecorum suorum quàm liberorum curam gerere, dixit, se malle Megarensis hominis arietem esse, quàm filium, *Ælianus, var. Hist.* XII, 56; & *Laërt. lib.* VI, *in Diogene; Plutarch.* περὶ φιλοστοργίας. A gravissimo hoc Megarensium errore cultiores Græci quàm longissime aberant: nam Græcorum plerique, sicuti tradit Aristoteles, lib. VIII Polit. cap. 3, liberos suos pingendi artem docebant: Οὐχ ἵνα ἐν τοῖς ἰδίοις ὠνίοις μὴ διαμαρτάνωσιν, ἀλλ' ὦσιν ἀνεξαπάτητοι πρὸς τὴν τῶν σκευῶν ὠνήν τε καὶ πρᾶσιν· ἢ μᾶλλον ὅτι ποιεῖ θεωρητικὸν τοῦ περὶ τὰ σώματα κάλλους: *Non tantum ut in propriis mercibus non aberrent, verum etiam in quorumlibet vasorum emptione ac venditione decipi nequeant, atque adeo perspicaciores quoque reddantur in discernenda corporum pulchritudine.* Varro, Cato, vel de Liberis educandis, apud Nonium Marcellum in Plumarium, *Etenim nulla quæ non didicit pingere, potest bene judicare quid sit bene pictum à plumario, aut textore, in pulvinaribus plagis.* Non est ergo quod quis arbitretur, solos Græcos hanc in educandis liberis viam instituisse, cùm ex hoc Varronis loco liqueat, Romanorum quoque antiquioribus hanc liberorum suorum institutionem nequaquam displicuisse. Paulus certe Æmilius (at quantus ille vir!) liberis suis non Sophistas modo & Rhetores, sed Sculptores etiam atque Pictores magistros addidit*. Impp. Theodosius & Valentinianus I, Archiatros illos qui liberales Artes profitebantur, conjunxere cum Pictoribus, & privilegio donarunt, ne cogi possent milites excipere hospitio, *lib.* XII *Cod. tit.* 41, *de Metat. & Epidem.* Præcipue tamen id curarunt Græci: etenim teste Plinio XXXV nat. Hist. cap. 10, *Pamphili autoritate effectum est, Sicyone primum, deinde in tota Græcia, ut pueri ingenui ante omnia diagraphicen, hoc est, Picturam in buxo docerentur, recipereturque ars ea in primum gradum liberalium. Semper quidem honos ei fuit, ut ingenui eam exercerent; mox, ut honesti; perpetuo interdicto, ne servitia docerentur. Ideo neque in hac, neque in Toreutice, ullius qui servierit opera celebratur.* Quibus Plinii verbis non erit alienum adjicere salubre Galeni consilium in Exhort. ad perdiscendas Artes: Τέχνην ἀσκητέον ἐστὶ διὰ παντὸς τοῦ βίου παραμένουσαν· ἀλλὰ διττῆς οὔσης διαφορᾶς τῆς πρώτης ἐν ταῖς τέχναις· ἔνιαι μὲν γὰρ αὐτῶν λογικαί τ' εἰσὶ καὶ σεμναί· τινὲς δ' εὐκαταφρόνητοι καὶ διὰ τῶν τοῦ σώματος πόνων, ἃς δὴ βαναύσους τε καὶ χειρωνακτικὰς ὀνομάζουσιν· ἄμεινον ἂν εἴη τοῦ προτέρου γένους τῶν τεχνῶν μετέρχεσθαί τινα· τὸ γάρ τοι δεύτερον γένος αὐτῶν, ἀπολείπειν εἴωθε γηρῶντας τοὺς τεχνίτας· εἰσὶ δ' ἐκ τοῦ προτέρου γένους, ἰατρική τε, καὶ ῥητορική, καὶ μουσική, γεωμετρία τε, καὶ ἀριθμητική, καὶ λογιστική, καὶ ἀστρονομία, καὶ γραμματική, καὶ νομική· πρόσθες δ' εἰ βούλει πλαστικήν τε, καὶ γραφικήν· εἰ γὰρ διὰ τῶν χειρῶν ἐνεργοῦσιν, ἀλλ' οὐκ ἰσχύος νεανικῆς δεῖται τὸ ἔργον αὐτῶν: *Ars aliqua perdiscenda est per omnem vitam permansura. Porro cum prima divisione in geminum discrimen artes distribuantur (quædam enim ex his ratione constant, suntque liberales & honestæ: quædam contra contemptibiles, quod corporis laboribus constent, quas sedentarias ac manuarias vocant) præstiterit ex priore genere quampiam discere: nam posterius illud genus destituere solet senectute gravatos artifices. Prioris autem generis sunt Medicina, Rhetorica, Musica, Geometria, & Arithmetica, Dialectica, Astronomia, Grammatica, ac legum prudentia. Adde his si voles fingendi pingendique artificium: quamquam enim hæc manuaria constant opera, tamen earum exercitatio non eget robore juvenili.* Quum itaque ex instituto universæ Græciæ pueros ingenuos ante omnia harum Artium rudimentis imbui solitos constet: minime quoque mirum videbitur hæc Plinii verba ponderantibus, cur *lib.* XXXV, *cap.* 5, *de Sicyone agens*, dicat, *Diu fuit illa patria picturæ.* Strabo quoque lib. VIII Geograph. Μάλιστα ἐν Κορίνθῳ καὶ ἐν Σικυῶνι ηὐξήθη γραφική τε, καὶ πλαστική, καὶ πᾶσα ἡ τοιαύτη δημιουργία:

* Plutarch. in Paulo Æmilio.

μιυργία: *Maxime Corinthi & Sicyone adauctum est pingendi fingendique & omne hujusmodi artificium.* De Sicyone adhæc vide *Plutarchum in Arato.* De Corintho vero testatur Orosius lib. v, cap. 3, quod *per multa retro sæcula velut officina omnium artificum atque artificiorum fuit, & emporium commune Asiæ atque Europæ.* Atque ob eandem hanc causam omnes in universum Græcos *pingendi fingendique conditores* vocat Plinius in Præfatione ardui operis. Neque immerito *Græcia pictoribus significibusque illustris* dicitur Sidonio Apollinari lib. vi, epist. 12. Etenim pueri Græcorum ætate adhuc tenera primum Artis limen ingressi, manifestam statim qualiscunque indolis spem prodebant, atque ex ea spe, aut ad alias artes traducebantur, si minus hac arte capi viderentur, aut in arte feliciter inchoata constanter perseverabant. Quæ duo quantum ad perfectionem artis contulerint momentum, nemo non perspicit. Constat certe inter omnes, id, quod quis assequi studet, aptum atque accommodatum naturæ nostræ esse oportere, & tale, ut ipsum hominem per se invitet atque ingeneret illum animi appetitum, quem ὁρμὴν Græci vocant. Ac primo quidem mirabiliter occulta est Natura, nec perspici cognoscive potest: progredientibus autem ætatibus, sensim quasi nosmet ipsos cognoscimus, subsequimurque Naturam quasi Deum: *Intrandum est igitur in rerum naturam, & penitus quid ea postulet pervidendum: aliter enim nosmet ipsos nosse non possumus. Quod præceptum, quia majus erat quàm ut ab homine videretur, idcirco assignatum est Deo. Jubet igitur nos Pythius Apollo noscere nosmet ipsos*, Cicero lib. v de Finibus. Lucianum sane statuariam artem docendum putavit pater, cùm puerum è schola regressum nihil aliud quam boves, equos, homines, & pleraque alia animalia non inconcinne è cera effingere deprehendisset; vide *Lucianum in Somnio.* Magnum quidem est tractare Artem ad quam naturæ tuæ sponte propendeas, Μέγιστον εἰς τὸ κατορθῶσαι ἐφόδιον, ἡ φιλία τοῦ πράγματος, *Maximum ad rem conficiendam adjumentum, amare id ipsum quod geritur*, Synesius, epist. 57. Majus tamen est ab ineunte statim ætate eam perdiscere. *Nihil enim, quod ad ultimum sui finem perventurum est, non & mature & celeriter incipit*, Val. Maximus, lib. viii, cap. 7, Ex. ext. 2. *Magnum est enim, ut Ariston scribit, in primordio puerili quemadmodum incipiat fingi*, Varro, Cato, sive de Liberis educandis, apud Nonium Marcellum, in *Fingere.* Unde neque immerito Nazianzenus, Orat. xxiii, talem vitæ delectum, tempestive habitum, statuit esse κρηπῖδα τοῦ πράττειν εὖ ἢ κακῶς: *Fundamentum bene aut male faciendi.* Virg. ii Georg. versu 272,

- - - *Adeo in teneris consuescere multum est.*

Res quidem mea sententia sic se habet, inquit Tullius lib. iii de Oratore, *ut, nisi quod quisque cito potuerit, nunquam omnino possit perdiscere.* Recte itaque Quintilianus, libro i, cap. 1: *Minora etiam facilius minores percipiunt: & ut corpora ad quosdam flexus membrorum formari nisi tenera non possunt, sic animos quoque ad pleraque duriores robur ipsum efficit.* Et rursus ejusdem libri cap. 12: *Magis scias, si quem jam robustum instituere cœperis, non sine causa dici* παιδομαθεῖς *eos, qui in sua quidque arte optime faciant.*

Parentes liberos suos fideli præcipue magistro committebant, neque patiebantur eos ante transacta tyrocinii tempora è schola in publicum prorumpere.

§. 2. Præcipuam itaque curam parentes in eo collocabant, ut liberis suis præceptor optimus atque electissimus obtingeret, *Qui sumeret ante omnia parentis erga discipulos suos animum, ac succedere se in eorum locum, à quibus sibi liberi tradebantur, existimaret*, Quintil. ii, 2. *Qui faciem artis, non imaginem præstaret*, Autor Dialogi de causis corruptæ eloqu. cap. 34. Quo semel invento, reliqua fidei ejus committebant, Οἷον ἂν ἐπιστήσῃς τοῖς ἵπποις ἡνίοχον, τοιοῦτον ἔλπιζέ σοι τὸ ἅρμα φέρεσθαι: *Qualem equis aurigam præfeceris, talem spera tibi currum fore*, Libanius in Legatione ad Julianum Imp. Cavebant interim parentes, ne cruda adhuc liberorum suorum studia, maturioris lucri spe, ante peractum justi tyrocinii tempus, in publicam lucem protraherent. *Fruges quoque maturitatem statuto tempore exspectant: adeo etiam illa sensus omnis expertia, tamen sua lege mitescunt*, Q. Curtius, lib. vi, cap. 3. Μόλις καὶ ῥόδον ἡ φύσις ἀνθρώποις χαρίζεται· καὶ οὐδὲ τοῦτο ὁμοῦ τε φύει καὶ εἰς ἀέρα πετάννυται, ἀλλ' ἐνεχυράσασα τὸ πολὺ τῆς ἀκμῆς εἴσω τοῦ κάλυκος, ὀψὲ περικνίζει καὶ σχίζεται· ἀλλ' οὐδ' ὀπωρίζειν ἔξεστιν, ὅταν ἐθέλῃ τις τὰ τῆς ὀπώρας ὁμώνυμα: *Vix etiam rosam hominibus largitur Natura: siquidem ea nunquam simul & nascitur, & in aerem expanditur; sed maximam vigoris sui vim aliquandiu intra calicem continens, non nisi longo post tempore prospectat & scinditur. Non datur adhæc hominibus, quandocunque ipsis visum est, colligere fructus autumnales; sed ficus legere volens, exspectat autumnum*, Himerius apud Photium in excerptis ex Orat. cum rogatus specimen distulit, ac post aliquod intervallum dixit. Huc etiam pertinet celebre illud Arcesilai dictum, Οὐδεὶς πίνακα εἰς γραφεῖον φέρει: quod quomodo intelligendum sit, eleganter exequitur Galenus, lib. ii de Pulsuum differentiis: Τὸ τοῦ Ἀρκεσιλάου καλὸν, ὡς οὐδεὶς πίνακα εἰς γραφεῖον φέρει· τάξις γάρ ἐστιν ὥσπερ ἱερῶν ἐργασίας, οὕτω καὶ μαθημάτων διδασκαλίας· καὶ οὐδεὶς οὐκ ἀναγνώσκειν διδάσκεται, πρὶν πάσας ἐκμαθεῖν τὰς συλλαβάς· οὐκ αὐτὰς, πρὶν

ἅπαντα τὰ στοιχεῖα τῆς φωνῆς· οὔτε τὰ σύντονα παλαίσματα, πρὸ τῶν ἁπλῶν καὶ ῥᾳδίων· οὐδὲ ταῦτα, πρὶν τρίψασθαι καλῶς· οὐδὲ τοῦτο, πρὶν ἀλείψασθαι γυμναστικῶς· ἀλλ' ἕκαστον αὐτῶν τὸ μὲν πρῶτον, τὸ δὲ δεύτερον, τὸ δὲ τρίτον ἐστὶν ἐν ἁπάσαις ταῖς τέχναις· οὕτω δὴ καὶ τοῖς κατὰ τὴν διαλεκτικὴν οὐκ ἐνδέχεταί τινα, πρὶν ἐν τοῖς πρώτοις καὶ οἷον στοιχείοις γυμνάσασθαι, ταῖς τῶν ἑξῆς ἀποδείξεσιν ἕπεσθαι: *Illud Arcesilai pulchrum. Quod nemo lanam nondum carminatam ad fullonis officinam defert. Nam ut lanificii, sic & disciplinarum addiscendarum ordo habetur. Ac nemo ne quidem legere docetur, nisi prius syllabas omnes didicerit; neque illas, nisi prius teneat omnia vocis elementa. Neque valida palæstræ exercitia obeunt, ante simplicia & faciliora: neque hæc, priusquam recte fricentur: neque hoc, priusquam ungantur modo gymnastico. Sed singulorum hoc quidem primum, hoc secundum, illud tertium est in cunctis Artibus. Pariter quoque in Dialectica minime contingit, ut quis assequatur eas quæ postea sequuntur demonstrationes, nisi in ejus scientiæ primordiis atque ipsis veluti elementis exercuerit se.* Quod cum parum caverent posterioris ævi homines, expresserunt Arbitro justissimam querelam, quam nos, ob parem sæculi nostri hac in parte incuriam, verbis ejus insistentes, non possumus non repetere: *Quid ergo est? parentes objurgatione digni sunt, qui nolunt liberos suos severa lege proficere. Primum enim, sicut omnia, spes quoque suas ambitione donant: deinde, cum ad vota properant, cruda adhuc studia in forum propellunt; & artem, qua nihil esse majus confitentur, pueris induunt adhuc nascentibus. Quod si paterentur laborum gradus fieri, ut studiosi juvenes exercitatione severa mitigarentur; ut sapientiæ præceptis animos componerent; ut placita semel lineamenta atroci penicillo delerent; ut, quod vellent imitari, diu inspicerent; sibi nihil esset magnificum, quod pueris placeret: jam illa grandis ars haberet majestatis suæ pondus. Nunc pueri in scholis ludunt; juvenes ridentur in publico; &, quod utroque turpius est, quod quisquis perperam discit, in senectute confiteri non vult.*

Vide Dialogum de causis corruptæ eloquentiæ. cap. 28 & seq.

Vel quia nil rectum, nisi quod placuit sibi, ducunt:
Vel quia turpe putant parere minoribus: & quæ
Imberbes didicere, senes perdenda fateri.

Horat. lib. II, epist. I. Verum nos hæc non inviti omittimus, ne minus gratiæ præcipiendo recta, quàm offensæ reprehendendo prava mereamur.

CAPUT III.

§. 1. Præceptores in Parentum locum suffecti imitabantur institutum illius Pamphili, cujus è ludo (tanquam ex equo Trojano) innumeri principes Artis prodierunt: siquidem is, ad Artis dignitatem tuendam, paciscebatur cum iis quos in suam recipiebat disciplinam, ut non modo integrum decennium in delineandi exercitatione perdurarent, verum etiam ut fidelem docentis operam annuis talentis quadraginta remunerarentur.

§. 2. Diligenter deinde explorantes discipulorum indolem, institutionisque suæ modum captui singulorum accommodantes, non modo rudes tyronum animos Artis placitæ præceptis imbuebant, sed eorum quoque oculos oportuno vivæ inspectionis exemplo coram assuefaciebant.

§. 3. Quoniam vero non est è re discipulorum ut semper ab exemplari pendeant, & quotidie ad magistrum respiciant, ideo totam Artem plenissime edoctos tandem aliquando sibi relinquebant, rationem interim scientiæ suæ desiderantibus invide nunquam subtrahentes.

FIdelis præceptorum in erudiendis discipulis cura, statim excipit timidam parentum de liberis suis sollicitudinem. In Pamphilo certe, ex cujus schola prodiit Apelles, atque alii plures magni nominis Pictores, duo notat Plin. XXXV, 10: *Docuit neminem*, inquit, *minoris talento, annis decem.* Omnino hic in transitu monendus lector Budæum lib. II de Asse auctoribus antiquiss. codd. legere, *docuit neminem minoris annuis talentis* XL, neque enim consentaneum ei videtur, ut, cùm tanta passim pretia tabularum apud Plinium legantur, idem tamen docendi pretium tam parvum poneret, atque ita poneret, ut admirari nos vellet. Exegit itaque annua talenta XL, non ob aliud, quàm ut majorem arti conciliaret autoritatem, si ea nemini gratis obtingeret. Atque hoc est ipsum illud quod tradit Philostr. lib. I de vitis Sophist. Πρωταγόρας τὸ μισθοῦ διαλέγεσθαι πρῶτος μὲν εὗρε· πρῶτος δὲ παρέδωκεν Ἕλλησι πρᾶγμα οὐ μεμπτόν· ἃ γὰρ σὺν δαπάνῃ σπουδάζομεν, μᾶλλον ἀσπαζόμεθα τῶν προῖκα: *Protagoras primus de disserendo mercedis causa cogitavit, ac proinde primus negotium nequaquam reprehensibile Græcis tradidit. Nam ea studia quæ sumtu comparamus, longe cupidius complectimur, quàm ea quæ gratis exequimur.* Docuit deinde eos *annis decem*, ut nonnisi post justam designationis commentationem

Præceptores non alios in disciplinam suam admittebant, quàm qui justo pretio annumerato paciscebantur se ad præstitutum tyrocinii tempus adstringi.

tationem

tationem ad colorum pigmenta tarde traducerentur; nihilque necesse haberent discere adpetente jam docendi tempore: *Virginum Vestalium more*, inquit Seneca de Vita beata, cap. 29, *quæ annis inter officia divisis, discunt facere sacra; & , cùm didicerunt, docent.* Vide quoque *Plutarchum, An seniori sit capessenda respublica.* Hanc eorum consuetudinem tangere hic supervacuum fuerat, nisi nunc plerique præceptorum, quæstuosam institutioni suæ caliginem injicientes, consulto miscerent ambages, & *Ambitiosa festinatione à posterioribus inciperent; dumque ostentare discipulos circa speciosa malunt, compendio morarentur*, Quintil. 1, 4. Lycon certe, φραστικὸς ἀνὴρ, καὶ περὶ παίδων ἀγωγῆς ἄκρως συντεταγμένος: *Vir eloquens, atque ad puerorum institutionem apprime idoneus*, longe melius olim rectæ liberorum educationi consuluit. Ἔφασκε γὰρ δεῖν παρεζεῦχθαι τοῖς παισὶ τὴν αἰδῶ καὶ φιλοτιμίαν, ὡς τοῖς ἵπποις μύωπα καὶ χαλινόν: *Ajebat enim, ut equis frenum & calcaria, sic pueris pudorem & ambitionem adjunctas esse oportere*, Diogenes Laërtius, lib. v.

Præceptores explorata puerorum indole, accommodabant se cujusque capiti, & præcepta sedulo illustrabant exemplis.

§. 2. Perspecta interim discipulorum indole ad alias Artes transferre conabantur eos, quos infelicioris naturæ vitio non multum à magistro adjuvari posse deprehendebant: *In que eo vel maxime probavi summum illum doctorem Alabandensem Apollonium, qui cum mercede doceret*, inquit Tullius lib. 1 de Oratore, *tamen non patiebatur eos, quos judicabat non posse oratores evadere, operam apud sese perdere, dimittebatque; & ad quam quemque artem putabat esse aptum, ad eam impellere atque hortari solebat.* Reliquos vero muneribus naturæ mediocriter instructos, atque ad Artium harum tractationem non prorsus inhabiles, pro diversissima ingeniorum ratione, diversissime tractabant. *Diligentissime hoc est eis, qui instituunt aliquos atque erudiunt, videndum, quò sua quemque natura maxime ferre videatur. Etenim videmus ex eodem quasi ludo summorum in suo cujusque genere artificum & magistrorum exisse discipulos dissimiles inter se, attamen laudandos; cum ad cujusque naturam institutio doctoris accommodaretur. Cujus est vel maxime insigne illud exemplum (ut cæteras artes omittam) quod dicebat Isocrates doctor singularis, se calcaribus in Ephoro, contra autem in Theopompo frænis uti solere: alterum enim exsultantem verborum audacia, reprimebat; alterum cunctantem & quasi verecundantem, incitabat. Neque eos similes effecit inter se, sed tantum alteri affinxit, de altero limavit; ut id confirmaret in utroque, quod utriusque natura pateretur*, Cicero III de Oratore. *Virtus, etiamsi quosdam impetus ex natura sumit, tamen perficienda doctrina est*, Quintil. XII, 2. Salubribus deinde præceptis adolescentes indolis bonæ sedulo attollebant, & ad imitationem sui vocabant, sine desperatione vincendi. *Quæ mihi adhortatio videtur efficacissima*, inquit Seneca*; *deterret enim, qui imitandi cupiditatem modo fecit, spem abstulit.* Omnibus denique promiscue, sine ullo ingeniorum discrimine, frequentia veræ atque incorruptæ Artis exempla præmonstrabant. *Longum iter est per præcepta, breve & efficax per exempla*, Seneca epist. 6. *Quid faciendum sit, à faciente discendum est*, Idem epist. XCVIII. *Siquidem nihil recte sine exemplo docetur, aut discitur*, Columella, lib. XI de re Rust. cap. 1. *Æque tamen vitandarum rerum exempla ponenda sunt, quàm sequendarum*, Seneca, lib. II, Controvers. 4. *Tum dignum operæ pretium venit, cùm inter se congruunt præcepta & experimenta*, Quintil. XII, 6. *Facilius quid imitandum & quid vitandum sit, docemur exemplo*, Seneca Controvers. IX, 2. *Exempla testimoniorum locum obtinent: id enim quod admonuerit, & leviter præceperit ars & ratio; exemplo, sicut testimonio, comprobatur*, Auctor rhet. ad Herennium, circa initium libri quarti. Et mox ibidem; *Chares quoque à Lysippo statuas facere non isto modo didicit, ut ei Lysippus caput ostenderet Myronis, brachia Praxitelis, pectus Polycleti; sed omnia magistrum coram facientem videbat; cæterorum opera vel sua sponte considerare poterat.* Τοῖς ζωγράφοις καὶ πλάσταις οὐκ ἀπόχρη εἰπεῖν, ὅτι δεῖ τοιάδε χρώματα εἶναι, ἢ τοιάσδε τὰς γραμμάς, ἀλλὰ μεγίστη ὠφέλεια, εἴ τις αὐτοὺς ἢ γράφοντας ἢ πλάττοντας ἴδοι: *Pictoribus & Plastis non satis est dicere tales esse oportere colores, talesque lineas: sed maxima utilitas est, si quis eos aut pingentes, aut fingentes cernat*, Dio Chrysost. Orat. XVIII, quæ est de Exercitat. dicendi. Vide *Libanium, Orat.* XXXIV. Huc etiam refer elegans illud tetrastichon Greg. Nazianzeni:

Ἢ μὴ διδάσκειν, ἢ διδάσκειν τῷ τρόπῳ·
Μὴ τῇ μὲν ἕλκειν, τῇ δ' ἀπωθεῖσθαι χερί·
Ἧττον δεήσῃ τοῦ λέγειν, πράττων ἃ δεῖ.
Γραφεὺς διδάσκει τὸ πλέον τῆς ἐκλύσεως.
Vel ne doceto, vel doceto moribus:
Illa trahas me ne manu, pellas at hac.
Erit loquendum, si probe vivas, minus.
Sermone non tam, quàm manu, pictor docet.

Polycletum testatur Galenus† non modo præcepta exactissimi canonis scripto consignasse,

* Epist. C.

† Lib. v de Hippocratis & Platonis dogmatibus.

se, verum etiam statuam, unde exemplum peti posset, ad eorundem præceptorum normam elaborasse. *Fecit Polycletus quem Canona artifices vocant, lineamenta artis ex eo petentes, velut à lege quadam: solusque hominum artem ipse fecisse, artis opere judicatur*, Plin. xxxiv, 8.

Discipuli post justa tyrocinii tempora è schola dimissi, persæpe tradebantur Artis regulæ à fidelissimis præceptoribus scripto consignatæ.

§. 3. Neque tamen hæc sic accipi velim, ac si discipulos suos primi illi Artifices semper in imitando detinuerint, atque eos nunquam suæ ipsorum fiduciæ permiserint: contra enim præcipit Quintil. II, 6. *Nonnunquam credi sibi discipulos oportebit*, inquit, *ne mala consuetudine semper alienum laborem sequendi, nihil per se conari & quærere sciant.* Constat certe Lysippum, *primo ærarium fabrum, audendi rationem cæpisse pictoris Eupompi responso. Eum enim interrogatum, quem sequeretur antecedentium, dixisse demonstrata hominum multitudine, Naturam ipsam imitandam, non artificem*, Plin. xxxiv, 8. Apposite Theodoretus, Serm. III de Providentia, Ἀρχέτυπον τῆς τέχνης ἡ φύσις· ἴνδαλμα δὲ τῆς φύσεως ἡ τέχνη: *Natura est archetypum sive exemplar primigenium Artis. Ars vero est quoddam veluti simulacrum Naturæ.* Atque hinc est quod quidam Græcum ποιεῖν derivatum putant ex ποιὸν, *quale:* quoniam Natura οὐσίαν sive substantiam suppeditet; Ars vero, quæ nihil est aliud quàm quædam Naturæ imitatrix, nonnisi ποιότητας, sive qualitates atque accidentia materiæ in tabula describat. Quemadmodum igitur timide adhuc incipientibus manum mento sollicite supponebant, ita jam sine cortice naturos sibi relinquebant: minime quidem primum perceptæ semel institutionis laborem deserentes, sed cum parata salutarium præceptorum copia porro prosequentes, certi, nihil esse cuiquam feracius atque uberius ad laudem, profectu discipulorum. Majorem adhæc Artium harum usum assidua præceptorum tractatione acquiri: idque ex sententia Clementis Alexandrini, Stromat. I. Διδάσκων τις, μανθάνει πλεῖον· καὶ λέγων συνακροᾶται πολλάκις τοῖς ἐπαΐουσιν αὐτοῦ: *Docens aliquis, plus ipse addiscit: verba quoque apud alios habens, sæpenumero coauditor est eorum qui audiunt ipsum.* Apposite quoque Seneca epist. VII, *Mutuo ista fiunt; & homines, dum docent, discunt.* Unde factum est ut Apelles, non contentus discipulum Perseum docuisse, insuper adhuc ad eum de hac Arte scripserit; *Plin.* xxxv, 10. Præterque Apellem plures alios invenias, qui Artes hasce scriptis ac dissertationibus suis illustrare sunt conati. Utrumque Philostratum, Callistratum, atque eos qui omnium manibus teruntur, prætereo; eos tantum nominaturus, quorum de hoc argumento scripta interciderunt.

Adæus Mitylenæus, περὶ ἀγαλματοποιῶν, *de Statuariis*, citatur apud *Athenæum, Deipnosoph. lib.* XIII, *cap.* 8.

Alcetas, περὶ τῶν ἐν Δελφοῖς ἀναθημάτων, *de iis, quæ Delphis consecrata*, memoratur *eidem Athenæo, Deipnosoph. lib.* XIII, *cap.* 6.

Alexis Poëta fecit drama inscriptum Γραφή, *Pictura.* Videtur autem fabulæ istius argumentum ab argumento scriptorum, qui hic recensentur, non plane abhorruisse; siquidem conjecturam facere liceat ex eo loco quem adduxit *Athenæus* XII, 8. Id ipsum quoque sentire liceat de Pherecratis Γραφεῦσι, *Pictoribus*, apud *eundem Athenæum*, IX, 11: quemadmodum etiam de Diphili Ζωγράφῳ, *Pictore*, apud *eundem* VI, 4. De Alexandridis denique Ζωγράφοις apud *Pollucem, Onomast. lib.* X, *cap.* 14. Plurima adhæc è Pomponii *Pictoribus* loca passim adducit Nonius Marcellus.

Anasimenes scripsit de Picturis antiquis, teste *Fulgentio Placiade, lib.* III *Mytholog. in Actæone.*

Antigonus Statuarius condidit volumina de sua Arte, *Plin.* xxxiv, 8. *Item* xxxv, 10, alterius, ut videtur, Antigoni meminit, qui de Pictura scripsit. Antigoni opus περὶ πινάκων, *de Tabulis*, memoratur *Laertio in Chrysippo.*

Apelles de Arte sua ad Perseum discipulum scripsit, ut est apud *Plinium, lib.* xxxv, *sub finem cap.* 10.

Aristodemus Carius operam singulorum, qui pingendi Artem altius evexerunt, litteris prodidit; ac simul recensuit quot Reges Urbesque bene erga eam fuerint affecti: *Fla. Philostr. in proœmio Iconum.* Nisi tamen sciamus quando Aristodemus ille vixerit, inquit clariss. Vossius, nesciemus quoque quousque historiam Pictorum & Civitatum Regumque Picturæ amantium perduxerit. Ætatem vero Aristodemi non aliunde commodius indagare possumus, quàm ex ipsius Philostrati ætate. Si audimus Suidam, scriptor bipartiti operis Iconum vixerit sub Severo Imp. usque ad Philippum. Sed clariss. Meursii opinio erat, floruisse temporibus Neronis, usque ad tempora Trajani. Vide *Meursii de tribus Philostratis Dissertatiunculam*, quam Philostrati epistolis, primum à se editis, subjecit. Hoc si est, Aristodemus iste Plinio fuerit æqualis: &, uteunque supervixerit, non multum tamen post eum potuerit historiam Pictorum producere.

Artemon, περὶ ζωγράφων, *de Pictoribus. Harpocration in* Πολύγνωτος.

Callixenus scripsit ζωγράφων τε καὶ ἀνδριαντοποιῶν ἀναγραφὴν, *Pictorum & statuariorum descriptionem.* Atque ex hoc Callixeni scripto refert Photius coacervatum fuisse lib. XII Excerpt. varior. Sopatri.

Christo-

Christodorus scripsit Ἔκφρασιν τῶν ἐν τῷ Ζευξίππῳ ἀγαλμάτων, *Descriptionem statuarum quæ sunt in Zeuxippo.* Vide *Suidam, in* Ζεύξιππος, & *in* Χριστόδωρος.

Democritus Philosophus scripsit περὶ ζωγραφίης, *Laërtius, lib.* IX *in Democrito.*

Democritus Ephesius scripsit de templo Dianæ Ephesiæ, *Laërtius lib.* IX *in Democrito*; & *Athenæus* XII, 5.

Duris, Δοῦρις περὶ ζωγραφίας, *Duris de Pictura, Laërt. lib.* I *in Thalete.*

Euphorion, Εὐφορίων ἐν Ποτηριογλύφῳ, *Euphorion in poculorum sculptore*, citatur à Scholiaste Theocriti *ad vers.* I *Edyllii secundi.*

Euphranor Isthmius Pictor volumina composuit de Symmetria & coloribus, *Plinius* XXXV, 11.

Hegesander, Ἡγήσανδρος ὁ Δελφὸς ἐν τῷ ἐπιγραφομένῳ Ὑπομνήματα ἀνδριάντων καὶ ἀγαλμάτων, *Hegesander Delphus in Commentario quem perscripsit de statuis & imaginibus*, citatur *Athenæo lib.* V, *cap.* 13.

Hippias Eleus Sophista disputavit de Pictura & Statuaria, teste *Philostrato lib.* I *de vitis Sophistarum.*

Hypsicrates, περὶ Πινάκων, *de Tabulis*, memoratur *Laërt. lib.* VII *in Chrysippo.*

Jamblichus, περὶ Ἀγαλμάτων, *de Imaginibus*, quod opus ejus confutare aggressus est Joh. Philoponus: de utroque vide *Photium.*

Juba, rex Mauritaniæ*, scripsit περὶ ζωγράφων, *de Pictoribus*; atque operis ejus librum octavum citat *Harpocration in* Παρράσιος. Scripsit etiam περὶ Γραφικῆς, *de Pictura*, eodem *Harpocratione teste in* Πολύγνωτος. Photius quoque in Sopatri variis excerptis citat Jubæ librum secundum περὶ Γραφικῆς, *de Pictura.*

* *Hic Juba rex fuit* studiorum claritate memorabilior etiam, quàm regno, *Plin.* V, 1, *sub finem capitis.*

Malchus Byzantius Sophista, ἔγραψε τὸν ἐμπρησμὸν τῆς δημοσίας βιβλιοθήκης καὶ τῶν ἀγαλμάτων τοῦ Αὐγουστείου, *scripsit conflagrationem publicæ Bibliothecæ, & statuarum Augustalis*, Suidas.

Margeus; Ausonius Mosella:

> *Forsan & insignes hominumque operumque labores*
> *Hic habuit decimo celebrata volumine Margei*
> *Hebdomas - - -*

Ad quæ verba vide Eliam Vinetum.

Melanthius Pictor, περὶ Ζωγραφικῆς, *de Pictura*, citatur apud *Laërt. lib.* IV *in Polemone.*

Menæchmus Statuarius scripsit de sua Arte, *Plin.* XXXIV, 8.

Menæchmus Sicyonius, περὶ Τεχνιτῶν, *de Artificibus*, citatur apud *Athenæum, lib.* II, *cap.* 24; & *lib.* XIV, *cap.* 4.

Menetor, περὶ Ἀναθημάτων, *de Donis sacris*, Athenæus XIII, 7.

Menodotus, Μηνόδοτος ὁ Σάμιος περὶ τῶν κατὰ τὸ ἱερὸν τῆς Σαμίας Ἥρας, *de iis quæ visuntur in Junonis Samiæ templo*, Athenæus XIV, 20. Quamquam Menodotum hunc nonnulla etiam de Pictoribus scripsisse ex Laërtii lib. II discimus, ubi de Theodoro Atheo agit.

Pamphilus scripsit περὶ Γραφικῆς καὶ Ζωγράφων ἐνδόξων, *de Pictura & Pictoribus illustribus*; vide Suidam.

Pasiteles quinque volumina scripsit nobilium in toto orbe operum: *Plinius lib.* XXXVI, *cap.* 5.

Polemon, περὶ Πινάκων, *de Tabulis*, Laërt. lib. VII in Chrysippo. Περὶ τῶν ἐν Σικυῶνι πινάκων, *de tabulis Sicyoniis*, Athenæus XIII, 2. Περὶ ζωγράφων πρὸς Ἀντίγονον, *de Pictoribus ad Antigonum*, Athenæus XI, 6. Περὶ τῶν ἐν τοῖς Προπυλαίοις πινάκων, *de Tabulis in vestibulo arcis Athenarum*, Harpocration in Λαμπάς. Πολέμων ὁ περιηγητὴς, τέτταρα βιβλία συνέγραψε περὶ τῶν ἀναθημάτων τῶν ἐν τῇ Ἀκροπόλει, *Polemon qui orbem descripsit, quatuor libros composuit de Donariis in Athenarum arce*, Strabo lib. IX Geograph. Videturque idem esse ac ille quem sæpe nominat *Clemens Alexandr. in Protreptico*, & *Laertius lib.* II *in Theodoro Atheo.* Polemon περὶ τῶν ἐν Καρχηδόνι πέπλων, citatur apud *Athenæum lib.* XII *Deipnosoph. cap.* 1.

Porphyrius, περὶ Ἀγαλμάτων, *de Imaginibus.* Affert ex eo quædam *Stobæus, cap.* XXV *Eclogarum physicarum.* Cæterum is non tam de Arte, quàm de cultu simulacrorum scripsisse putandus est.

Protogenes Pictor reliquit περὶ Γραφικῆς καὶ σχημάτων βιβλία β´, *de Pictura & Figuris libros duos*, Suidas.

Sopatri liber XII var. Excerptorum continebat plurima Pictorum ac statuariorum historiam spectantia. Vide quæ paullo ante de Callixeno & Juba rege diximus.

Theophanes, περὶ Γραφικῆς, *de Pictura*, Laërt. lib. II in Theodoro Atheo.

Xenocrates Statuarius de sua Arte composuit volumina, *Plin.* XXXIV, 8; & rursus XXXV,

XXXV, 10. Testatur idem quod Antigonus & Xenocrates de Pictura scripsere. Quamquam ibi forte Hypsicrates legendum ex Laërtio; qui lib. VII in Chrysippo tres περὶ πινάκων, *de Tabulis*, scriptores conjungens, Polemonem, Hypsicratem, & Antigonum nominat.

CAPUT IV.

§. 1. Nihil olim Artibus hisce fuit utilius, quàm quòd licenter nimis à salubri Magistrorum doctrina desciscentes, acrium edictorum veluti quadam indagine ad incorruptum nobilissimarum Artium cultum constringebantur.

§. 2. Prudentissime quoque veteres desidiosi otii & noxiæ circa plures Artes industriæ actionem constituerunt, ne cui aut animum aut occasionem ad depravandas Artes relinquerent.

Metus legum severissimarum in scientiarum artiumque corruptores latarum. *Nam qui ratione traduci ad meliora non possunt, solo metu continentur*, Quintil. libro XII, cap. 7. Quàm severe caverint olim Romani ne scientia rei rusticæ desidia atque incuria tolleretur, docet A. Gellius noctium Attic. lib. IV, cap. 12: *Si quis agrum suum passus fuerat sordescere, eumque indiligenter curabat, ac neque araverat neque purgaverat; sive quis arborem suam vineamque habuerat derelictui; non id sine pœna fuit, sed erat opus censorium; Censoresque ærarium faciebant.* Plinius quoque nat. Historiæ libro XVIII, cap. 3: *Agrum male colere, censorium probrum judicabatur: atque (ut refert Cato) quem virum bonum colonum dixissent, amplissime laudasse existimabantur.* Et rursus libro XIX, cap. 4; *Prisci statim faciebant judicium, nequam esse in domo matrem familias (etenim hæc cura feminæ dicebatur) ubi indiligens esset hortus.* In veteri Codice Vossiano notæ optimæ lego, *Prisci statim faciebant judicium nequam essent domo matrem familias, & enim hæc cura femine ducebatur, nisi indulgens esset ortus.* Unde locum hunc ita restituendum suspicor, *Prisci statim faciebant judicium, nequam esse in domo matrem familias (etenim hæc cura feminæ ducebatur) nisi indulgens esset hortus.* Quum enim in prædicto codice, sicuti & in reliquis codd. antiquis, *n* & *u* passim confundantur, atque *u* habens *i* suprascriptum ubique ponatur pro Ubi, sicuti & *n* habens *i* suprascriptum poni solet pro Nisi, facili quoque lapsu *Ubi* pro *Nisi* crediderim irrepsisse. Abderitarum lege cautum erat, τὸν ἀναλώσαντα τὴν πατρῴαν οὐσίαν, μὴ ἀξιοῦσθαι ταφῆς ἐν τῇ πατρίδι, *Ut qui patrimonium consumpserat, indignus haberetur quem in patria sepelirent*, Laërtius in Democrito. Musicæ quoque non male consuluerunt Argivi, quum mulctam indixerunt ei qui Artem adulterabat, aucto septem chordarum numero, quem reliqui ante eum Artifices constanter observaverant. Ἀργείους καὶ κόλασιν ἐπιθεῖναί ποτέ φασι τῇ εἰς τὴν μουσικὴν παρανομίᾳ, ζημιῶσαί τε τὸν ἐπιχειρήσαντα πρῶτον τοῖς πλείοσι τῶν ἑπτὰ χρήσασθαι παρ' αὐτοῖς χορδῶν, καὶ παραμιξολυδιάζειν ἐπιχειρήσαντα: *Argivos etiam multam definivisse traditur, iis qui Musicam violavissent: eamque ab eo exegisse, qui primus fuisset ausus uti pluribus quàm septem ab ipsis receptis fidibus, & ad mixolydium tonum alludere*, Plutarch. περὶ μουσικῆς. Lacedæmoniorum certe de expellendo ex urbe sua Timotheo Milesio, qui Musicam Artem innovando corrumpebat, acre Senatusconsultum vide apud *Boëthium, lib. 1 Musicæ, cap. 1.* Quamquam hunc Timotheum judicio tunc temporis absolutum fuisse testatur Artemon apud *Athenæum, lib. XIII, cap. 9*, quem vide: vide quoque *Pausaniam, libro tertio, pagina 183, 42.* Magnus quoque Alexander Chœrilo, quem rerum à se gestarum scriptorem elegerat, duram dixit legem; *Pactus cum eo, ut si bonum faceret versum, aureo numismate, id est, nummo Byzantino donaretur; si malum, colapho feriretur: qui sæpius male scribendo colaphis necatus est*, Commentator vetus in Horat. de Arte. Huc etiam refer morem theatrorum, in quibus mali Poëtæ saxis petebantur, sicuti boni jaculo floris serti & soluti honorabantur. Φυλλοβολίαν Græci appellabant; de qua erudite multa Casaubonus in Tranquilli Neronem, cap. 25. At de contraria huic λιθοβολίᾳ fuse agit idem Casaub. in Athenæum, lib. VI, cap. 11. *Nobili Græcorum & ampla civitate Ephesi lex vetusta dicitur esse à majoribus constituta, dura conditione, sed jure non iniquo. Nam Architectus, quum publicum opus curandum recipit, pollicetur quanto sumptu id futurum; tradita æstimatione, magistratui bona ejus obligantur, donec opus sit perfectum: eo autem absoluto, cùm ad dictum impensa respondet, decretis & honoribus ornatur. Item, si non amplius quàm quarta pars in opere consumitur, ad æstimationem est adjicienda & de publico præstatur, neque ulla pœna tenetur: cum vero amplius quàm quarta in opere consumatur, ex ejus bonis ad perficiendum pecunia exigitur*, Vitruvius in præfat. libri decimi. Κελεύεται τις ἀδικήσαντας ὅπου, τὸ ἱερὸν ἀπαιτεῖν: ἐὰν δέ τις κυβερνῶν σκάφος ἀπολέσῃ, ... ἐφεξῆς ...

ἔτι ἐμβλέπουσι ἀκμὴ: *Cercete injusti aliquid patrantes, arcent à factis.* ***Si quis autem gubernaculis admotus, navem fregerit:*** *singuli ordine accedentes sputo eum adspergunt*, Nicolaus de Moribus gentium, apud Stobæum, Tit. de Legibus & consuetudinibus. Ἐν Ἀθήναις ἱστορέουσι ὀψοποιὸν τὸ ἐν τῷ Λυκείῳ κρέας ταρίχηρον ὡς τάριχος διασκευάσαντα, μαστιγωθῆναι ὡς παραστοφιζόμενον πονηρῶς: *Narrant Athenis obsoniorum coquum, tanquam scelestum impostorem flagris cæsum fuisse, quod salsam in Lyceo carnem salsi piscis loco apparasset*, Athenæus, lib. IV Deipnosoph. cap. 6. Hanc in desides agricolas, patrimonii decoctores, malos musicos, poetas, architectos, navarchos, & coquos severitatem, nihilo remissius in pictores malos exercuerunt. *Lex erat Thebis, qua Artifices ac Pictores singuli jubebantur imaginum formas quoad possent optime exprimere: omnibus autem, qui deterius aut fecissent aut pinxissent, mulcta pecuniaria irrogabatur*, Ælianus, var. Hist. IV, 4.

§. 2. Præclarum quidem & antiquæ severitatis plenum erat, securitatem Artium pœna male feriatorum tueri; præclarius tamen & humanitati convenientius dixeris, quod saluberrimo legum temperamento providere sunt conati, ne pœna esset opus. Παρὰ Λακεδαιμονίοις ἡ ἀργίας δίκη: ***Apud Lacedæmonios etiam pigritiæ actio instituebatur***, Pollux, lib. VIII, cap. 6. Λουκανοὶ δικάζονται ἀλλήλοις, ὥσπερ ἄλλου τινὸς ἀδικήματος, οὕτω καὶ ἀργίας· καὶ Ἀθήνησι δὲ τῆς ἀργίας εἰσὶ δίκαι: ***Lucani, tanquam criminis alicujus, etiam ignaviæ judicia agitant. Etiam apud Athenienses punitur inertia***, Nicolaus de Morib. gentium apud Stobæum, Serm. de Legib & consuetud. Vide Ælianum, *lib.* IV *var. Hist. cap.* 1, ubi legem hanc Sardoam esse tradit. Τῆς ἀργίας, ἐπὶ μὲν Δράκοντος, ἀτιμία ἦν τὸ τίμημα· ἐπὶ δὲ Σόλωνος, εἰ τρίς τις ἁλοίη, ἠτιμοῦτο: ***Otii porro, ex Draconis lege pœna erat infamia: ex Solonis vero, si ter reus peractus esset, publica dignitate privabatur***, Pollux, Onomast. lib. VIII, cap. 6. Inter Solonis leges etiam hæc fuit, Ὁ ἀργὸς ὑπεύθυνος ἔστω παντὶ τῷ βουλομένῳ γράφεσθαι: ***Otiositatis obnoxius esto cuivis accusare volenti***, Diogenes Laërtius, lib. I in Solone; ad quem locum vide Isaacum Casaubonum. ***Apud prudentissimos pacis moribus Athenienses inertia languore marcens è latebris suis in forum, perinde ac delictum aliquod, protrahitur, fitque ut facinorosæ, ita erubescendæ rea culpæ. Est & ejusdem urbis sanctissimum consilium Areopagus, ubi quid quisque Atheniensium ageret, aut quonam quæstu sustentaretur, diligentissime inquiri solebat; ut homines honestatem (vitæ rationem memores reddendam esse) sequerentur***, Valer. Max. lib. II, cap. 6, ex. 3, 4. ***Athenis vetus lex erat præclarissime constituta; ut adolescentes, quum pubertatis annos attigissent, ad artes deducerentur; deducerentur autem ad hunc modum. Cujuslibet artis instrumenta publice proponebantur, atque adolescentes ad ea adducebantur; quocunque autem delectari quemque contigisset, atque ad id accurreret, hujus quoque artem edocebatur: quod videlicet ea ut plurimum recte succedant, quæ natura duce aggredimur: ac contra ea, quæ invita natura suscipiuntur, spem frustrari soleant***, Greg. Nazianzenus, epist. 63. ***Alexis Athenienses ait ideo oportere laudari, quod omnium Græcorum leges cogunt parentes ali à liberis: Atheniensium non omnes, nisi eos, qui liberos artibus erudiissent: omnia enim munera fortunæ cum dantur, ab ea facillime adimuntur: disciplinæ vero conjunctæ cum animis, nullo tempore deficiunt, sed permanent stabiliter ad summum exitum vitæ***, Vitruvius, in præfat. libri sexti; Galenus, in exhort. ad perdiscendas Artes. Qua vero occasione lex hæc fuerit lata, docet Plutarchus in Solone, Ὁρῶν τὸ μὲν ἄστυ πιμπλάμενον ἀνθρώπων ἀεὶ συρρεόντων πανταχόθεν ἐπ᾽ ἀδείας εἰς τὴν Ἀττικήν, τὰ δὲ πλεῖστα τῆς χώρας ἀγεννῆ καὶ φαῦλα, τοὺς δὲ χρωμένους τῇ θαλάττῃ μηδὲν εἰωθότας εἰσάγειν τοῖς μηδὲν ἔχουσιν ἀντιδοῦναι, πρὸς τὰς τέχνας ἔτρεψε τοὺς πολίτας· καὶ νόμον ἔγραψεν, υἱῷ τρέφειν τὸν πατέρα μὴ διδαξάμενον τέχνην ἐπάναγκες μὴ εἶναι: ***Quum videret hominibus quotidie in Atticam undique propter securitatem & libertatem confluentibus urbem compleri, agrum autem fere infœcundum malignumque; eos autem qui mare exerceant, nihil solere iis qui nihil reddere habeant importare; traduxit ad artificia cives, tulitque legem, ne filius parentem, qui ipsum non docuisset artem, cogeretur alere***. Quamobrem etiam non injuria arbitretur aliquis, Athenienses virtute legis hujus promeritos laudem, quam tribuit iis Plutarchus; Πολλῶν μὲν δὴ καὶ ἄλλων ἡ πόλις ἥδε μήτηρ καὶ τροφὸς εὐμενὴς τεχνῶν γέγονε, τὰς μὲν ἐξευροῦσα καὶ ἀναφήνασα πρώτη, ταῖς δὲ δύναμιν προσθεῖσα καὶ τιμὴν καὶ αὔξησιν· οὐχ ἥκιστα δὲ ὑπ᾽ αὐτῆς ζωγραφία προῆκται καὶ κεκόσμηται: ***Urbs Atheniensium multarum benigna mater & nutrix fuit Artium; quarum alias prima reperit & in lucem protulit, aliis honorem, vim, & incrementa contulit: non minimum vero ab hac urbe provecta ornataque est ars pingendi***; vide eum, Bellone an pace clariores fuerint Athenienses. Aristides quoque in Orat. Panathenaica Athenas appellat omnium rerum bonarum patriam, omnisque scientiæ & artis magistram: unde fit, inquit, ut non statuis tantum, sed & Statuariis ipsis excellat. Menander Rhetor, lib. I de Gen. demonstr. cap. 16, Ἀθηναίους φασὶν ἐπὶ ἀνδριαντοποιΐᾳ καὶ ζωγραφίᾳ, καὶ Κροτωνιάτας ἐπὶ ἰατρικῇ μέγα φρονεῖν, καὶ ἄλλους ἐπ᾽ ἄλλαις τέχναις: ***Athenienses ajunt in statuaria & pictura, Crotoniatas vero in medicina,***

alios

alios denique in aliis artibus valde sibi placere. Memoratis nunc Argivorum, Ephesiorum, Thebanorum, & Atheniensium saluberrimis legibus, non videtur hic prætereunda lex Ægyptiorum, *Qui artificia maxime excoluerunt, & ad justum perduxerunt finem: etenim inter Ægyptios, si quis opificum Rempublicam capessit, aut plura exercet artificia, gravissimas incurrit pœnas. Apud hos enim solos fabris & opificibus universis nullum in Republica munus aliud vel ordinem suscipere licet*, nisi à legibus definitum & à parentibus traditum: ut neque magistrorum invidia, neque rerum civilium occupatio, neque aliud quidquam, illorum circa hæc studium impediat*, Diodorus Siculus libro primo. Dicæarchus apud Scholiasten Apollonii Rhodii, *ad versum 272 libri quarti Argonaut.* testatur, Ægypti regem Sesonchosin tulisse legem, ne quis paternam Artem desereret: illud enim arbitrabatur initium esse aviditatis inexhaustæ. Vide Isocratem in Busiridis laudatione, ubi de hac lege aliquanto plenius agit. Quin etiam videri possunt Ægyptii beneficio legis hujus assecuti mirabilem illam perfectionem Artis, quam in Catalogo Artificum ex Diodoro Siculo referemus†. Omnino enim Artifices illos præcellere necesse est, qui non admittunt duas curas: unde etiam Plato, lib. IX de Legibus, ex civitate sua exulare jubet Artifices duabus simul Artibus vacantes. Recte Plin. Junior IX, 29: *Satius est unum aliquid insigniter facere, quam plurima mediocriter.* Αἴσωπος εἶπε τότε κακῶς ἔσεσθαι πᾶσιν, ὅταν πάντες πάντα ἐπιτηδεύωσιν: *Æsopus dicebat male tum fore omnibus, quando omnes omnibus operam dant*, Stobæus Serm. de Republica. *Neque enim se bona fide in multa simul intendere animus totum potest; & quocunque respexerit, desinit intueri, quod propositum erat*, Quintil. X, 3. Οὐδεὶς γὰρ ἐπαμφοτερίζων δύναται προκόψαι: *Nemo enim huc atque illuc inclinans proficere potest*, Arriani Epict. IV, 2. Lucanorum atque Atheniensium lex, inertiam atque ignaviam tollens; Atheniensium rursus, puerorum indolem explorans; quemadmodum & alia eorundem lex, liberorum sollicitam ac liberalem educationem sollicitis parentibus imperans; Ægyptiorum denique lex, Artificem in sola Arte patria detinens, quid aliud quàm bonarum Artium curam gerunt? Quibus omnibus si adjecerimus unicum illud ex Ephesiorum scriptis præceptum, Συνεχῶς ὑπομιμνήσκεσθαι τῶν παλαιῶν τινος τῶν ἀρετῇ χρησαμένων: *Assidue reminisci alicujus ex antiquis qui virtutem coluissent*, M. Anton. Imp. de vita sua, lib. XI: velut manu ducimur ad æmulandi studium, proximam provectarum Artium causam.

* *Strabo, lib. XV Geograph. apud Indos quoque legem hanc obtinere tradit. Idem, lib. XVI, consuetudinem hanc non minus in Arabia servari affirmat. Herodotus quoque, lib. VI, Lacedæmonios etiam hanc Ægyptiorum consuetudinem secutos esse testatur.*

† *In Telecle.*

CAPUT V.

§. 1. *Difficile dictu quàm admirabilis progressio & incredibilis cursus ad omnem excellentiam sit factus, posteaquam Ars, divinitus semel constituta, ipsa decoris contentione excitavit acres juvenum animos ad æmulandum quod in aliis laudari videbant.*

§. 2. *Maximum tamen Artibus hisce addidit incrementum, quòd non stetit intra solos Artifices æmulatio, sed ipsos etiam sibi eloquentiæ cultores & historiarum scriptores in certamen gloriæ putavit assumendos.*

MUtua Artificum æmulatio sequitur: etenim *æmulandi amor validior quàm pœna ex legibus & metus*, Tacit. III Ann. cap. 55. *Natura enim gloriosa est virtus, & anteire priores cupit*, Seneca de Benef. III, 36. *Habet mens nostra natura sublime quiddam & erectum, & impatiens superioris*, Quint. XI, 1. Præclare Scipio apud Livium lib. XXVIII ab U. C. *Maximo cuique id accidere animo certum habeo, ut se non cum præsentibus modo, sed cum omnis ævi claris viris comparet.* Ovidius ‡;

Tunc bene fortis equus reserato carcere currit,
Cum, quos prætereat, quosve sequatur, habet.

Πέφυκεν ἄνθρωπος, ὅσα μὲν πρὸς ἅμιλλαν διαπράξεται, συντονώτερον ἀπεργάζεσθαι· ὅσα δὲ ἄνευ φιλονεικίας, ταῦτα ῥᾳθυμότερον· καὶ χαύνως ἐμπίπλησιν ἡμᾶς ἀργίας, τὸ παντάπασιν ἀνανταγώνιστον· ἐρεθίζεται γὰρ ἀεὶ ῥᾳδίως ὑπὸ τῆς φιλονεικίας πρὸς τὸ φιλόπονον ἡ ψυχή: *Homo ita natus est, ut quæ cum æmulatione quadam perfici debent, eadem omni nervorum contentione curet; quæ vero absque æmulatione efficiuntur, cum quadam negligentia peragat; adeoque inertia & ignavia nostros animos complet, quidquid omni caret adversario. Semper enim facile excitatur animus à studio alios superandi ut in ardua tendat*; Themistius, Orat. III. *Multos videmus ejusmodi certamina sibi cum multa laude sumpsisse, quosque subsequi satis habebant, dum non desperant, antecessisse*, Plin. Junior, lib. VII, epist. 9. *Pausias amavit in juventa Glyceram municipem suam inventricem coronarum; certandoque imitatione ejus, ad numerosissimam florum varietatem perduxit artem illam*, Plinius, lib. XXX, cap. 11. Quandoquidem igitur manifestum est, maxima quæque ingenia stimulis

Æmulatio præcipue juvit Artes, ut quæ nervos atque industriam addiderit Artificibus aliorum Artificum gloria excitatis.

‡ *Lib. III de Arte, vers. 595.*

mulis æmulationis ad majora semper impelli, dubium quoque non potest esse, quin languidi jacentisque sit animi candidatus ille, quem ingens undique circumfusa competitorum turba non impellit ad æmulandum: præterquam quod fere accidit, ut nimis odiose sibi placeant, qui cum nemine contendunt, neminem æmulantur. Ῥᾷστον, οἶμαι, κατὰ τὴν παροιμίαν, μόνον θέοντα κρατεῖν: *Facillimum arbitror, juxta proverbium, solum currentem vincere*, Lucianus pro Imaginib. *Necesse est sibi nimium tribuat, qui se nemini comparat*, Quintil. 1, 2. Æmulatione igitur est opus, atque ea quidem non vulgari. Martial. lib. XII, Epigram. 36:

Vis cursu pedibusve gloriari?
Tigrim vince, levemque Passerinum.
Non est gloria præterire asellos.

Marcus Tullius Cicero circa initium libri de perfecto Oratore; *Par est*, inquit, *omnes omnia experiri, qui res magnas & magno opere expetendas concupiverunt. Quod si quem aut natura sua, aut illa præstantis ingenii vis forte deficiet, aut minus instructus erit magnarum artium disciplinis, teneat tamen eum cursum, quem poterit. Prima enim sequentem, honestum est in secundis tertiisque consistere. Neque opifices se ab artibus suis removerunt, qui aut Jalysi, quem Rhodi vidimus, non potuerunt, aut Coæ Veneris pulchritudinem imitari. Nec simulachro Jovis Olympii, aut Doryphori statua deterriti, reliqui minus experti sunt, quid efficere, aut quo progredi possent; quorum tanta multitudo fuit, tanta in suo cujusque genere laus, ut, cum summa miraremur, inferiora tamen probaremus.* Quo de Ciceronis loco Columella in præfatione libri primi de re Rust. *Rectissime dixit M. Tullius in Oratore, Par est eos, qui generi humano res utilissimas conquirere, & perpensas exploratasque memoriæ tradere concupiverint, cuncta tentare. Nec, si vel illa præstantis ingenii vis, vel inclytarum artium defecerit instrumentum, confestim debemus ad otium & inertiam devolvi; sed, quod sapienter speravimus, perseveranter consectari. Summum enim culmen affectantes, satis honeste vel in secundo fastigio conspiciemur. An Latiæ Musæ non solos adytis suis Accium & Virgilium recepere, sed eorum & proximis, & procul à secundis sacras concessere sedes? Nec Brutum, aut Cælium, Pollionemve cum Messalla & Catulo deterruere ab eloquentiæ studio fulmina illa Ciceronis. Nam neque ille ipse Cicero territus cesserat tonantibus Demostheni Platonique. Nec parens eloquentiæ, deus ille Mæonius, vastissimis fluminibus facundiæ suæ posteritatis studia restinxerat, Ac ne minoris quidem famæ opifices per tot jam sæcula videmus laborem suum destituisse, qui Protogenem & Apellem cum Parrhasio mirati sunt: nec pulchritudine Jovis Olympii Minervæque Phidiacæ sequentis ætatis attonitos piguit experiri Bryaxin, Lysippum, Praxitelem, Polycletum, quid efficere aut quousque progredi possent. Sed in omni genere scientiæ, & summis admiratio veneratioque, & inferioribus merita laus contingit.* Vell. Paterculus, lib. 1 Hist. cap. 16, & 17: *Nequeo temperare mihi*, inquit, *quin rem sæpe agitatam animo, neque ad liquidum ratione perductam, signem stylo. Quis enim abunde mirari potest, quod eminentissima cujusque professionis ingenia, in eandem formam & in idem artati temporis congruant spatium, & quemadmodum clausa capsa, aliove septo, diversi generis animalia, nihilo minus separata alienis, in unum quæque corpus congregantur; ita cujusque clari operis capacia ingenia, in similitudinem & temporum & profectuum, semet ipsa ab aliis separaverint? Hoc evenisse tragicis, comicis, philosophis, historicis, grammaticis, plastis, pictoribus, sculptoribus, ut quisque temporum institerit notis, reperiet eminentia cujusque operis artissimis temporum claustris circumdata. Hujus ergo præcedentisque sæculi ingeniorum similitudines congregantis & in studium par & in emolumentum, causas cum semper requiro, nunquam reperio quas esse veras confidam, sed fortasse verisimiles, inter quas hanc maxime. Alit æmulatio ingenia; & nunc invidia, nunc admiratio imitationem accendit; matureque, quod summo studio petitum est, adscendit in summum, difficilisque in perfecto mora est; naturaliterque, quod procedere non potest, recedit: &, ut primo ad consequendos, quos priores ducimus, accendimur; ita, ubi aut præteriri aut æquari eos posse desperavimus, studium cum spe senescit; & quod assequi non potest, sequi desinit; & velut occupatam relinquens materiam, quærit novam, præteritoque eo, in quo eminere non possumus, aliquid, in quo nitamur, conquirimus: sequiturque ut frequens ac nobilis transitus, maximum perfecti operis impedimentum sit.*

Quamquam Artifices non tantum aliorum Artificum gloria ad æmulandum vi-

§. 2. Nullam profecto res hæc dubitationem habet, quin Artifices ardor imitationis, semperque melior aliquis olim accenderit: sic tamen, ut non tantum mutua Artificum ad invicem æmulatione Artem provectam esse censeamus, sed & facundissimorum sui seculi virorum gloria magnos animos ad simile aliquid elaborandum æmulationis stimulis excitatos fuisse arbitremur. Huc facit Aëtio Pictor, æmulus ille Thucydidis Historici. Vide *Lucianum in Herodoto* vel *Aetione*. Atque hoc illud est, quod innuere voluit Felix

lix Faber monachus Ulmensis in historia Suevorum lib. 1, cap. 8. *Revixit in Germania*, inquit, *scientia & eloquentia; & ex consequenti quæque ingeniosæ artes, ut picturæ & sculpturæ: amant enim se artes hæ ad invicem. Ingenium pictura expetit, ingenium eloquentia cupit, non vulgare, sed altum & summum. Mirabile dictu est, dum viguit eloquentia, viguit pictura; sicut Demosthenis & Ciceronis tempora docent: postquam cecidit facundia, jacuit & pictura*, &c.

dentur impulsi, verùm etiam gloria professorum eloquentiæ.

CAPUT VI.

§. 1. ***Mirifice adhæc Artem hanc olim provexit amabilis quædam castæ atque intemeratæ simplicitatis gratia. Nimirum non vacabat priscis illis Artificibus, ipsa Artis penetralia subire parantibus, ad ornamentorum amœnitates colorumque venustates diversitare.***

§. 2. ***Sicuti enim universum operis contextum cupiebant esse virilem, ita quoque vitio dabant aliis nimia colorum pigmenta, & quicquid luxuria, non contenta simplici decore, solet miscere.***

ARtis ipsius simplicitas. Μεγάλας ποιοῦσι τὰς τέχνας, οὐχ οἱ τολμῶντες ἀλαζονεύεσθαι περὶ αὐτῶν, ἀλλ' οἵτινες ἄν, ὅσον ἔνεστιν ἐν ἑκάστῃ, τοῦτο ἐξευρεῖν δυνηθῶσιν: *Artibus auctoritatem conciliant, non qui multa insolenter de iis jactare audent, sed qui id eruere ac proferre possunt, quod in unaquaque continetur*, Isocrates contra Sophistas. *Unumquodque genus cùm caste pudiceque ornatur, fit illustrius; cùm fucatur atque prælinitur, fit præstigiosum*, A. Gellius, noct. Attic. VII, 14. Nec aliunde major lues Artis, quàm ex attonita quorundam persuasione, qui prodesse nisi pretiosa non putant. *Sed hæc est omni in re animorum conditio, ut à necessariis orsa primo, cuncta pervenerint ad nimium*, Plin. XXVI, 4. Ubi quidam vetus Codex Vossianus; *Hæc est in omni re animorum conditio, ut à necessariis orsa primum acta pervenerit ad nimium.* Unde scribo: *Hæc est in omni re animorum conditio, ut à necessariis orsa primum, aucta pervenerint ad nimium. Quatuor coloribus solis immortalia illa opera fecere, ex albis melino, ex silaceis Attico, ex rubris Sinopide Pontica, ex nigris atramento, Apelles, Echion* ┼, *Melanthius, Nicomachus, clarissimi pictores, cum tabulæ eorum singulæ oppidorum venirent opibus. Nunc, & purpuris in parietes migrantibus, & India conferente fluminum suorum limum, & draconum & elephantorum saniem, nulla nobilis pictura est. Omnia ergo tunc meliora fuere, cum minor copia. Ita est: quoniam rerum, non animi pretiis excubatur*, Plin. XXXV, 7. *Quare vincat veritatem ratio falsa, non erit alienum exponere. Quod enim antiqui insumentes laborem & industriam probare contendebant artibus, id nunc coloribus & eorum eleganti specie consequuntur; & quam subtilitas artificis adjiciebat operibus autoritatem, nunc dominicus sumptus efficit ne desideretur. Quis enim antiquorum, non, uti medicamento, minio parce videtur usus esse? At nunc passim plerumque toti parietes inducuntur. Accedit huc chrysocolla, ostrum, armenium. Hæc vero cùm inducuntur, etsi non ab arte sunt posita, fulgentes tamen oculorum reddunt visus; & ideo, quod pretiosa sunt, legibus excipiuntur, ut à domino, non à redemptore, repræsententur*, Vitruvius, lib. VII, cap. 1. *Dicemus de pictura, arte quondam nobili, tunc cum expeteretur à regibus populisque, & illos nobilitante quos esset dignata posteris tradere; nunc vero in totum marmoribus pulsa, jam quidem & auro: nec tantum ut parietes toti operiantur, verum & interraso marmore, vermiculatis ad effigies rerum & animalium crustis. Non placent jam abaci*, nec spatia montis in cubiculo delitentia: cœpimus & lapidem† pingere. Hoc Claudii principatu inventum. Neronis vero, maculas quæ non essent in crustis inserendo unitatem variare; ut ovatus esset Numidicus, ut purpura distingueretur Sinnadicus, qualiter illos nasci optarent‡ deliciæ. Montium hæc subsidia deficientium: nec cessat luxuria id agere, ut quàm plurimum incendiis perdat*, Plinius, lib. XXXV, cap. 1. Postquam altæ securæque pacis mala in Republica invaluere, Picturæ quoque dignatio imminuta est, & marmoris ac ligni maculis pretium accessit; vide *Plin.* XXXVI, 6. Tertullianus quoque de Pallio, *Plus togæ*, inquit, *læsere, Rempublicam, quàm loricæ. M. Tullius quingentis millibus nummûm orbem citri emit: quæ bis tantum Asinius Gallus pro mensa ejusdem Mauritaniæ numerat. Hem, quantis facultatibus æstimavere ligneas maculas!*

Minime fucata simplicitas antiquæ Artis mire provexit Artem.

┼ Etion, codex Vossii nota optima. Vide Catalog. Artif. in Echion Pictor.

* Abacl- na spacia montis, habet optima nota codex Vossianus.

† Lapide, idem codex.

‡ Optassent, idem.

§. 2. Antiqui melioris notæ Pictores constanter tenebant hanc sectam, & aliam insistentibus viam minime parcebant: corruptum enim atque omnibus vitiis fractum pingendi genus, eoque perniciosius, quod abundaret dulcibus vitiis, revocare ad severiora judicia contendebant. Ἀπελλῆς ὁ ζωγράφος, θεασάμενός τινα τῶν μαθητῶν Ἑλένην σφόδρα πολύχρυσον γράψαντα· ὦ μειράκιον, εἶπεν, μὴ δυνάμενος γράψαι καλήν, πλουσίαν πεποίηκας:

Artificum antiquissimi non modo ipsi veram Artis vim sine ullo pigmen-

Apelles

Apelles Pictor cùm vidisset quendam ex suis discipulis pinxisse Helenam multo auro ornatam: O adolescens, inquit, cum non posses pingere pulchram, fecisti divitem, Clemens Alexandr. lib. II Pædag. cap. 12. Nequaquam tamen obstare potuerunt, quo minus imperiti specie quadam nitoris ducti, delicatam posteriorum Pictorum socordiam resupina voluptate probarent, cùm passim jam quæ fortia, si licuisset, futura erant, ut dura mollirent, & habitum ipsum Artis virilem, atque illam vim stricte robusteque pingendi, tenera quadam fucatæ venustatis cute operirent; dumque lævia essent ac nitida, quantum valerent, nihil interesse arbitrarentur. *Sed mihi naturam intuenti*, inquit Quintil. V, 12, *nemo non vir spadone formosior erit: nec tam aversa unquam ab opere suo videbitur providentia, ut debilitas inter optima inventa sit: nec id ferro speciosum fieri putabo, quod, si nasceretur, monstrum erat. Libidinem juvet ipsum effœminati sexus mendacium: nunquam tamen hoc continget malis moribus regnum, ut, si qua pretiosa fecit, fecerit & bona.* Et rursus lib. XII, cap. 10: *In eo, qui se non ad luxuriam ac libidinem referet, eadem speciosiora quoque, quæ honestiora.* Περιεργίαν ἡμεῖς πάμπολυ διαφέρειν καθαριότητος: *Existimo permultum interesse inter supervacuum cultum & munditiem.* Vide Plutarch. Sympos. Problem. VI, 7. [illegible]

torum fuco exercebant, sed alios quoque opera sua pretiosis coloribus prælientes ad priscam simplicitatem sollicite revocabant.

CAPUT VII.

§. 1. *Non est quod magnum aliquid exspectemus ab iis quorum sedulitas, quemadmodum parum curat excutere sordes segnibus animis inertium cogitationum torpore adspersas, ita neque erigitur oblectamento dulcedinis vividas mentes in ipso magnarum novarumque rerum conatu blandissime percellentis.*

§. 2. *Quotquot vero dulcedinis hujus stimulis ad laboriosam aliquam Artem incitatos ridere non dubitant, nunquam profecto sensisse mihi videntur quanta cum voluptate irrequietus ignearum mentium vigor ipsum laborem, veluti unicum ac verum industriæ suæ fructum, soleat amplecti.*

§. 3. *Ipse profecto maximi cujusque Artificis animus non capit voluptatem undequaque ingruentem, cum nullum adit locum aut tam desertum, aut tam inhumanum, qui non illum affari atque appetere videatur; cùm in nullos tam agrestes & ab omni humanitate remotos incidit homines, qui se, ubi illum adspexerint, non magnum statim vitæ fructum cœpisse putent: toties adhæc sensus optimæ suavissimæque rei animum ejus altissime pertentat, toties gaudet gaudium in ipso pectoris atque animæ penetrali vigens, quoties prætereuntium digito monstratur & oculis omnium designatur.*

§. 4. *Quorum denique robusta mens in una amœnissimarum Artium suavitate conquiescit, solent vana exquisitissimarum voluptatum delinimenta, nec non sordidi spem lucri & per ipsas opes excitam habendi libidinem ponere infra celebritatem nominis & spem perennitatis nullo temporum spatio definitæ; gnari præclaros Artifices ignorare legem fatorum, ac tum vigere quam maxime, cùm desiderium exstinctorum publico perennis memoriæ testimonio illustratur.*

Tanta oblectatio est in ipso pingendi exercitio, ut nihil hominum mentibus percipi possit jucundius.

DUlcedo quædam oblectans pingentis animum. Etenim *Artifici jucundius est pingere, quam pinxisse. Illa in opere suo occupata sollicitudo, ingens oblectamentum habet in ipsa occupatione. Non æque delectatur, qui ab opere perfecto removit manum: jam fructu artis suæ fruitur; ipsa fruebatur arte, cùm pingeret. Fructuosior est adolescentia liberorum; sed infantia dulcior*, Senec. epist. 9. Οὐ κάμνει τὰ πράγματα πραττόμενα: *Non lassantur res dum fiunt*, Apollonius ad Danaum apud Stobæum Serm. de Assiduitate. Κόπον ἔχει πᾶσα τέχνη τῷ ἰδιώτῃ καὶ ἀπείρῳ αὐτῆς ὅταν παραδιδῶται· καὶ τὰ μὲν ἀπὸ τῶν τεχνῶν γινόμενα τήν τε χρείαν εὐθὺς ἐνδείκνυται πρὸς ὃ γέγονε· καὶ τὰ πλεῖστα αὐτῶν ἔχει τι καὶ ἐπαγωγὸν καὶ ἐπίχαρι: *Omnis Ars molestiam habet, cum indocto minusque in ea versato traditur. Ea vero quæ ab Artibus perficiuntur, cùm usum suum statim demonstrant, tum vero plerumque etiam illecebram quandam habent & suavitatem*, Arriani Epict. lib. II, cap. 14. Evidens hujus rei exemplum habes in Nicia, de quo sic Plutarchus in opere cui titulus, Non posse suaviter vivi secundum Epicurum: Οἱ φιλογραφοῦντες οὕτως ἄγονται τῇ πιθανότητι τῶν ἔργων ὥστε Νικίαν γράφοντα τὴν Νεκυίαν, ἐρωτᾶν πολλάκις τοὺς οἰκέτας εἰ ἠρίστηκε: *Picturæ dediti adeo afficiuntur operum suorum specie, ut Nicias pingens Necyam sæpe è servis quæsierit, Pransusne esset.* Mens ejus Artis rationibus exquirendis agitandisque alebatur, cum oblectamento sollertiæ, *Qui est unus suavissimus pastus animorum*, Cicero, lib. V Tusc. quæst. Nunquam certe diversissimæ humanarum mentium species in suam quæque tribum præeunte Natura adoptarentur, nunquam adhæc placitæ semel Arti usque adeo pertinaciter mortales adhærerent, nisi eadem Natura laborem, quem præscribit, incredibili quadam suavitate mulceret. Ζωγράφους εἶδον ἤδη μεθ' ἡδονῆς γράφοντας:

γράφοντας: *Pictores vidi cum cantu delineantes*, Libanius, Declamat. VI: vide quoque Ælianum, lib. IX var. Hist. cap. 11. Excitatur, qui pingit, ipso adblandientis successus spiritu; nec imaginibus rerum, sed quasi rebus incedit. *Vivunt enim omnia, & moventur; excipimusque nova illa, velut nascentia, cum favore ac sollicitudine*, Quintil. X, 1. Quamobrem etiam illud affirmare non veremur, istam in opere suo occupatam sollicitudinem tam plenam ex ipsa occupatione percipere voluptatem, ut laborem sedulitas commendet, reliquorumque omnium oblectamentorum memoriam ac sensum excutiat.

§. 2. Quotquot igitur indefessum hunc eximii operis ardorem in summis ingeniis mirantur ac rident, nihil unquam magno studio dignum amaverunt; neque optimam nostri partem, quæ in nobis divina ducenda est, ali laboribus vel ex primis puerulorum ætatulis didicerunt. *Videmus igitur ut conquiescere ne infantes quidem possint; quum vero paulum processerint, lusionibus vel laboriosis delectantur, ut ne verberibus quidem deterreri possint; eaque cupiditas agendi aliquid adolescit una cum ætatibus*, Cicero, lib. V de Finib. bon. & mal. ubi mox addit, *Apparet ergo nos ad agendum natos.* Recte quoque Seneca, epist. 39: *Quemadmodum flamma surgit in rectum, jacere ac deprimi non potest, non magis quàm quiescere; ita noster animus in motu est, eò mobilior & actuosior, quò vehementior fuerit.*

Homines ad semper aliquid agendum natos oblectat ipse labor.

§. 3. Ullane adhæc tanta ingentium opum ac magnæ potentiæ voluptas, quàm spectare homines totius orbis gratia subnixos, in summa omnium rerum abundantia coire & circumfundi coram? Jam vero qui cunctorum comitatus! quæ in publico species! quæ in circulis veneratio! quod gaudium consurgendi assistendique inter tacentes & in unum Artificem conversos! Illud quoque quantum est, quod nullius nomen prius parentes liberis ingerunt! quod sæpius vulgus imperitum & tunicatus hic populus transeuntem nomine vocat, & digito demonstrat! advenæ quoque & peregrini, jam in municipiis & coloniis suis auditos, quum primum urbem attigerunt, requirunt, ac vultum eorum cognoscere cupiunt. Plinius Junior, lib. IV, epist. 12, *Omnes qui gloria famaque ducuntur, mirum in modum assensio & laus, à minoribus etiam profecta, delectat.* Horatius, lib. II, epist. 1:

Artificum generosissimis fautorum atque admiratorum turba præcipue addit animos.

Quem tulit ad scenam ventoso Gloria curru,
Exanimat lentus spectator; sedulus, inflat.
Sic leve, sic parvum est, animum quod laudis avarum
Subruit, aut reficit - - -

Ovid. III de Ponto, Eleg. 4:

Plausibus ex ipsis populi, lætoque favore
Ingenium quodvis incaluisse potest.

§. 4. Sed quid ego hic vulgata & imperitorum quoque oculis exposita gaudia percenseo? Illa secretiora, & tantum ipsis pingentibus nota, majora sunt. Sive accuratum elaboratumque affert opus; est quoddam, sicut ipsius operis, ita gaudii quoque solidi ac sinceri pondus & constantia: sive novam & recentem curam, non sine aliqua trepidatione animus attulerit; ipsa sollicitudo commendat eventum, & lenocinatur voluptati;

*- - - Magnis favor ortus ab ausis**.

Qui semel ceperunt veræ gloriæ sensum, non aliam laborum mercedem, præter hanc laudis gloriæque desiderant.

Quomodo denique non videatur sibi beatissimus, qui jam liber invidia famam in tuto collocavit, quique elato ab ingenti virtutum suarum fiducia animo, impletur certioris spei, quàm quantam ratio ex fiducia rerum subjicere solet, & veluti jam nunc æternitati consecratus, sentit vivus eam, quæ post fata præstari magis solet, venerationem; & quid apud posteros futurus sit, coram quasi contuetur. *Rerum, quas assequi cupias, præsumptio ipsa jucunda est*, Plin. Junior, lib. IV, epist. 15: & Latinus Pacatus Paneg. Theodosio Aug. dicto; *Fugitiva successuum repentinorum voluptas, ut occupat; sic relinquit: felicitas longior est, exspectare securum.* Neque aliud olim propositum sibi habuere præstantissimi Artifices, qui consummata jam opera in celeberrimo Apollinis Delphici templo suspendebant, quàm ut vivum quendam perennaturi gaudii fructum animo præciperent: de quo sic Libanius in Antiochico, Οἱ τοῖς θεοῖς μέγιστα ἀνάψαντες ἀναθήματα, σὺν εὐφροσύνῃ τὸν ὑπόλοιπον ζῶσι χρόνον, ἔχοντες ἐν ταῖς συνουσίαις, τί κάλλιστον ἑαυτῶν διηγῶνται· μᾶλλον δὲ πάντα λέγειν ἔχοντες ἃ λαμπρύνειν πέφυκεν ἄνθρωπον, τὰ ἄλλα σιγῶντες, ἐπὶ τούτῳ φιλοτιμοῦνται θαρροῦντες, ὡς οὔποτε αὐτοὺς λήθη καταλήψεται, τῶν ἔργων αὐτοῖς ἐν τῷ καλλίστῳ τῶν ὑπὸ τὸν ἥλιον ἑστηκότων, καὶ θαρροῦσί γε εἰκότως· ὁ γὰρ εἰς πλείστην σύνοδον τῆς αὐτοῦ γνώμης ἀπόδειξιν ἐνδείξας εἰς ἀείμνηστον κατέθετο τὴν δόξαν· ὥσπερ, οἶμαι, τῶν ζωγράφων, οἳ τὴν σοφίαν τῶν χειρῶν εἰς Δελφοὺς ἀνάψαντες: *Qui numinibus maxima consecrant donaria, hilariter reliquam ætatem transigunt, habentes in consortiis pulcherrimum quid quod de se commemorent: ea autem*

* *Valer. Flaccus, lib. IV Argonaut. vers. 669.*

tem maxime dicentes, quæ apta sunt ad splendorem homini afferendum, reliqua silentio prætereuntes, id unum ambitiosius student, confidentes nunquam nomen suum oblivione deletum iri, operibus suis in pulcherrimo sub sole loco constitutis. Recteque in eo fiduciam collocant. Qui enim, ubi plurimus est concursus, ingenii elaboratum opus ostendit, sempiternam comparat gloriam. Quemadmodum, ut arbitror, pictorum ii, qui manuum suarum opus artificiosum Delphis suspenderunt. Vide quoque Lucianum in Herodoto.

CAPUT VIII.

§. 1. *Qui genus humanum frequentem Artium imitatricium usum docuerunt, maximum quoque Artibus hisce judicarentur addidisse incrementum; si modo cavissent ne Artes præclarissimæ atque in immortale ipsius humanitatis decus productæ, malarum mentium factæ fuissent instrumentum. Nefas etenim erat rem honestissimam atque omnibus maxime commendatam, usu indecoro mortalibusque pestifero contaminari atque obscurari.*

§. 2. *Rectius illi, qui Artibus non nisi laudabili vel saltem tolerabili usu consulendum esse putaverunt: atque hic præcipue nobis occurrunt qui eas, necessitate jubente, ad humanæ vitæ subsidium adhibuerunt.*

§. 3. *Variarum Artium scientiarumque præcepta tradentes non raro ab hisce Artibus lucem mutuantur.*

§. 4. *Magnis quibusdam ducibus non infeliciter olim cesserunt plurima stratagemata ex quotidiano statuarum usu oportune deprompta.*

§. 5. *Imprimis tamen est notabile, quòd Lacedæmonii emendatissimas quasque Picturas & statuas gravidarum uxorum oculis, in spem pulchræ prolis, passim putaverunt objiciendas.*

§. 6. *Multiplicem adhæc Picturarum statuarumque usum nihil æque commendat, quàm quòd earum conspectu lenimus desiderium absentium, memoriam defunctorum prorogamus, legationes obimus, &c.*

§. 7. *Virtuti quoque excellentium hominum hunc statuarum honorem tribuebat certatim antiquitas, quò minime degeneres cæterorum animos ad studium virtutis accenderet.*

§. 8. *Scena maximum olim incrementum maximamque dignationem attulit Picturæ. Cui & illud quodammodo videri potest consentaneum, quod magni quandoque belli duces nobilis alicujus victoriæ imaginem populo publice spectandam proposuerunt.*

§. 9. *Vestium acu pictarum nec non textilis Picturæ consideratio.*

§. 10. *Quibus olim rebus ornamentum aliquod ex Pictura studuerint addere.*

§. 11. *Simulacrorum sculptilumque imaginum præcipuus usus.*

§ 12. *Quibus potissimum rebus veteres adhibuerint cælaturam.*

§. 13. *Brevis consideratio pecuniæ.*

§. 14. *Annulorum signatoriorum consideratio.*

§. 15. *Plastices antiquitas, arctissimaque cum Pictura & Statuaria propinquitas.*

Luxuriæ crudelitatisque instrumenta nonnihil etiam (quod indignare) auxerunt Artes imitandi.

MUltiplex ac passim obvius harum Artium usus. *Auxere & artem vitiorum irritamenta. In poculis libidines cælare juvit, ac per obscænitates bibere,* inquit Plinius in procemio libri XXXIII. Dædalus Pasiphaën ligneæ vaccæ inclusam pudendæ cupidinis compotem fecit: vide Hyginum fabula XL. Sed nos honestioribus tantum causis insistendum putamus. Et profecto pessimum vitæ scelus fecere, qui prodigiosa hæc projectissimæ libidinis ministeria ab Arte petenda putaverunt; quemadmodum & importunissimi homines ingenii merito dixeris, qui humanissimas Artes in organa crudelitatis converterunt. Medea concinnato cavo Dianæ simulachro ad excidium Peliæ se accinxit, *Diod. Siculus, lib.* IV. Perilli taurus æneus ipsius Phalaridis ad Athenienses epistola innotuit. De bove æreo, in quo combustus est Antipas martyr, cujus mentio fit Apoc. 11: 13, vide *Cedrenum, pag.* 265. De Agathoclis lectica consule *Diod. Siculum, lib.* XX. Nabidis tyranni Apegam describit Polybius, *lib.* XVIII. Ovidius, *in Ibin**, meminit equi acerni, in quo guttur miserorum elidebatur. Erat apud Carthaginienses ænea Saturni statua, quæ manus supinas extendebat, ita ad terram inclinatas, ut impositus illis infans devolveretur, & incideret in suppositam succensamque voraginem ignis, *Diod. Siculus, lib.* XX; *Suidas in* Σαρδόνιος γέλως. *Inhonorus est, nec in templo ullo Hercules, ad quem Pœni omnibus annis humana sacrificaverunt victima, humi stans, ante aditum porticus Ad nationes*, Plinius, lib. XXXVI, cap. 5. Gallorum aliqui habent immani magnitudine simulachra, quorum contexta viminibus membra vivis hominibus complent; quibus succensis, circumventi flamma exanimantur homines,

* Vers. 569.

Cæsar

Cæsar lib. VI *de bello Gallico, cap.* 16; *Cicero pro Manio Fontejo*; *Strabo lib.* IV *Geograph.* Impii quoque Reges ac Principes piorum quondam animos explorabant, suis aliorumque falsorum numinum statuis in adorationem propositis; non ob aliud, quàm ut veri Dei cultores in lucem passim protractos perderent, ac penitus exstirparent. Nabuchodonosor certe, secundis rebus elatus, statuam sibi auream immensæ magnitudinis posuit; quam cùm certatim omnes depravatis adulatione animis adorarent, Ananias, Azarias, & Misaël deprehensi sunt prophano abstinuisse officio: vinctos itaque in medias ardentis camini flammas conjici Rex jussit: vide *Prophet. Daniel. cap.* 3. Julianus imaginibus suis Jovem, Martem, Mercurium, reliquosque divos curavit appingi, adorationemque earum differentes, tanquam hostes Imperatoris, confestim duci jussit: *Cedrenus*. Non absimili ratione in Auxentium Licinius sævire aggressus est: vide *Suidam in* Αὐξέντιος. Procul à nobis nostrisque literis absint ista; siquidem auxilia atque ornamenta vitæ dicere instituimus, non piacula: quique hæc invenerunt ostenta, eversores juris humani, monstrorumque Artifices, videntur ista primi condidisse, ne vita unquam eorum oblivisceretur: egregia hercule frustratione, si, quod maxime voluerunt, non assequuntur. Valeant itaque fœda sævitiæ plus quàm belluinæ exempla, indigna prorsus quæ inter causas Artis quondam excultioris locum inveniant: longe melius illi, qui Artibus hisce incrementum addiderunt, usum earum ad varias res honestas, aut saltem non inhonestas, passim transferendo; *Plinius, lib.* XXXV, *cap.* 2.

§. 2. Ac primo quidem non paucos invenias, qui necessitatem prima harum Artium initia extudisse putant: quandoquidem apud omnes in confesso est, quod *necessitatis inventa antiquiora sunt, quàm voluptatis*, Tullius de perfecto Oratore. *A necessariis artificiis ad elegantiora defluximus*, Idem I Tuscul. quæst. *Priores partes agit quod utile est, quàm quod delectat*, Varro, lib. I de re Rust. cap. 4. Acribus nempe incertæ sollicitæque vitæ stimulis impulsi mortales extudere varias Artes vigilando, agendo. Videmus itaque ut in plerisque aliis, ita quoque in hisce Artibus,

Necessitas præcipue Artes hasce extudit.

Provocet ut segnes animos, rerumque remotas
Ingeniosa vias paullatim exploret egestas,
Utque artes pariat sollertia, nutriat usus.

Claudianus, lib. II de Raptu Proserp. Etenim quum homo, sociale animal, sermonem cum alterius linguæ hominibus, absentibus etiam & post futuris, habere prohibitus esset; necessario quoque; litteris nondum inventis, confugiendum ei fuit ad notas quasdam & imagines animalium, plantarum, atque aliarum rerum ab Arte profectarum, quibus omnibus primorum hominum industria utebatur ad intimos animorum sensus exprimendos. Diodorus certe Siculus de Æthiopibus, quos omnium gentium antiquissimos tradit, *Sunt Æthiopum litteræ*, inquit, *variis animantibus, extremitatibusque hominum, atque artificum præcipue instrumentis persimiles: non enim syllabarum compositione aut litteris verba eorum exprimuntur, sed imaginum forma earumque significatione usu memoriæ hominum tradita.* Tacitus quoque Annal. lib. XI, cap. 14; *Primi per figuras animalium Ægyptii sensus mentis effingebant: & antiquissima monumenta memoriæ humanæ impressa saxis cernuntur.* Vide Lucanum, lib. III Pharsal. vers. 223. Ad hanc necessitatem refer etiam exemplum Philomelæ totam violentissimæ injuriæ seriem textili Pictura exprimentis; *Ovid.* VI *Metamorph. vers.* 576; *Auson. epist.* 23. Eleganter Achilles Tatius, lib. V de Clit. & Leu. amoribus, Ἡ Φιλομήλα σιωπῶσα εὑρίσκει φωνήν· ὑφαίνει γὰρ πέπλον, καὶ τὸ δρᾶμα πλέκει ταῖς κρόκαις, καὶ μιμεῖται τὴν γλῶτταν ἡ χείρ, καὶ Πρόκνης τοῖς ὀφθαλμοῖς τὰ τῶν ὤτων μηνύει, καὶ πρὸς αὐτὴν ἃ πέπονθε τῇ κερκίδι λαλεῖ. ἡ Πρόκνη τὴν βίαν ἀκούει παρὰ τοῦ πέπλου: *Philomela tacentem invenit vocem: texit enim peplum, totamque rei gestæ seriem tramis contexit. Linguam imitatur manus, & oculis Prognes auribus debita nuntiat, suosque ei casus radio narrat. Progne vim sorori suæ illatam audit ex peplo.* Videntur adhæc principes quoque viri, necessitatis hujus consideratione adducti, Q. Pedio, natura muto, celebre illud consilium dedisse, quod refert Plinius, lib. XXXV, cap. 4: *Q. Pedius, nepos Q. Pedii consularis triumphalisque, à Cæsare dictatore coheredis Augusto dati, quum natura mutus esset, eum Messalla orator, ex cujus familia pueri avia erat, picturam docendum censuit; idque etiam divus Augustus comprobavit. Puer magni profectus in ea arte obiit.* Parvum quidem dictu, sed immensum æstimatione, quod in tot gentium sermonibus, tot linguis, tanta loquendi varietate, ut externus alieno penè non sit hominis vice, sola Pictura velut una omnium lingua loquatur.

Litteræ posteritatis causa repertæ sunt, inquit Cicero pro P. Sylla, *quæ subsidio oblivioni esse possent.*

§. 3. Artium denique variarum præcepta tradentes, post satis prolixos de artibus suis sermones, subsidium tamen ab hac Arte petere solent. Olim certe, *Irritandæ ad discendum infantiæ gratia, eburneas etiam literarum formas in lusum offerebant; vel si quid aliud, quo magis illa ætas gaudeat, inveniri potest, quod tractare, intueri, nominare*

Artium scientiarumque doctores non raro ad Artes hasce confugiunt.

nare jucundum sit. Cùm vero jam ductus sequi cœperit, non inutile erit eas tabellæ quàm optime insculpi, ut per illos velut sulcos ducatur stylus: nam neque errabit, quemadmodum in ceris, (continebitur enim utrimque marginibus) neque extra præscriptum poterit egredi, & celerius ac sæpius sequendo certa vestigia, firmabit articulos, neque egebit adjutorio manum suam manu superimposita regentis, Quintilianus, Orat. institut. libro primo, cap. 1. Hunc locum expressit D. Hieronymus in epistola ad Lætam de institutione filiæ. Naturalium quoque rerum cognitionem non parum adjuvat Pictura, dum nobis vivas quasdam formas herbarum, arborum, avium, piscium, quadrupedum, serpentum, insectorum, marmorum, atque earum etiam rerum, quæ peregrinæ nobis sunt, tradit: vide *Ælianum, lib. xv de Animalibus, cap. 2, & sæpius alibi.* Similiter etiam phænicis magnitudinem & formam ex ea quæ tum circumferebatur pictura desumpsit Herodotus, *lib.* II. Minerva quoque ostendit Perseo caput Gorgonis à se delineatum, priusquam eum ad occidendam eam dimitteret: *vide Etymologicum in* Δεικτήριον. Ac dubio procul densioribus tenebris humanum genus immersum jaceret, neque unquam ingruentes undiquaque difficultates discutere valeret, si non arduæ atque excelsæ vis Artis quotidie vetustis daret novitatem, novis autoritatem, obsoletis nitorem, fastiditis gratiam, obscuris lucem. Minus quoque belli pacisque artes, defectæ Pictura, procedent: hærebit Tacticus, non expediet propositi rationem operis Architectus, nisi prius, quicquid illud est quod sunt aggressuri, oculis suis facili delignatione subjecerint. Prisci sane atque Heroici illius ævi bellatores non omnino expertes harum Artium fuisse videntur, de quibus in Ovidii epistolis Heroidum hoc testatur Penelope;

Atque aliquis posita monstrat fera prælia mensa,
Pingit & exiguo Pergama tota mero.

* Vers. 125. Et lib. II de Arte *, Æneæ id ipsum quoque tribuitur;

Ah quoties illum doluit properare Calypso,
Remigioque aptas esse negavit aquas!
Hæc Trojæ casus iterumque iterumque rogabat;
Ille referre aliter sæpe solebat idem.
Littore constiterant; illic quoque pulchra Calypso
Exigit Odrysii fata cruenta ducis.
Ille levi virgo (virgam nam forte tenebat)
Quod rogat in spisso littore pingit opus.
Hæc, inquit, Troja est, (muros in littore fecit)
Hic tibi sit Simois; hæc mea castra puta.
Campus erat (campum fecit) quem cæde Dolonis
Sparsimus, Hæmonios dum vigil optat equos.
Illic Sithonii fuerant tentoria Rhesi;
Hac ego sum captis nocte reversus equis.
Pluraque pingebat; subitus cùm Pergama fluctus
Abstulit; & Rhesi cum duce castra suo.

Discas itaque ex Vegetii lib. II de re Milit. cap. II, unicuique legioni additos fuisse Pictores: *Habet legio fabros lignarios*, inquit, *instructores, carpentarios, ferrarios, pictores, reliquosque artifices ad hybernorum ædificia fabricanda, ad machinas, turres ligneas, cæteraque quibus vel expugnantur adversariorum civitates, vel defenduntur propriæ, præparatos: qui arma, qui vehicula, cæteraque genera tormentorum vel nova facerent, vel quassata repararent. Hæc enim erat cura præcipua, ut, quicquid exercitui necessarium videbatur, nunquam deesset in castris.* Oportet sane Architectum graphidos scientiam habere, *Quò facilius exemplaribus pictis, quam velit, operis speciem deformare valeat*; Vitruvius, lib. I, cap. I. Αἱ πόλεις ὅταν ἐκδῶσι ναοῦ ἢ κολοσσοῦ προγράφουσι, ἀκροῶνται τῶν τεχνιτῶν ἁμιλλωμένων περὶ τῆς ἐργολαβίας, καὶ λόγους καὶ παραδείγματα κομιζόντων, εἶτ' αἱροῦνται τὸν ἀπ' ἐλάττονος δαπάνης τὸ αὐτὸ ποιήσειν καὶ βέλτιον καὶ τάχιον; *Cum urbes templi colossive alicujus locationem publice proponunt, artifices primùm de susceptione operis disceptantes ac rationes pictorumque exemplarium formas afferentes admittunt, atque ita demum eligunt illud ipsum opus minore sumptu melius & celerius facturum*, Plutarch. [illegible]. Exemplum hujus rei suggerit A. Gellius, noct. Attic. XIX, 10: *Assistebant fabri ædium complures*, inquit, *balneis novis moliendis adhibiti; ostendebantque depictas in membranulis varias species balnearum: ex quibus cùm elegisset unam formam speciemque operis, interrogavit, quantus esset pecuniæ conspectus, ad id totum opus absolvendum.* Naupegus quoque graphidis non plane imperitus esse debet. Plautus, Milite glorioso, Act. III, Sc. *Rem omnem*;

Hoc cogitato, ubi probus est architectus,

Bene

Bene lineatam si semel carinam collocavit,
Facile esse navem facere; ubi fundata & constituta est.

Quanquam non solum pinget exemplaria peritus Artifex, verum etiam finget. οὐκ εἴδετε τοὺς μηχανικούς, ὅπως τῶν μεγάλων καὶ ἐξαισίων οἰκοδομημάτων ἐν ὀλίγῳ κηρῷ τὰς μορφὰς καὶ τοὺς τύπους προαναπλάττουσι; καὶ ὁ ἐν τῷ μικρῷ λόγος τὴν αὐτὴν ἔχει δύναμιν ἐν ταῖς πολλαῖς καὶ μεγάλαις κατασκευαῖς: *An non videtis mechanicos, quemadmodum magnorum & ingentium ædificiorum formas & figuras in exigua cera speciminis loco effingunt atque designant? ac ratio quæ in parvo est, eandem vim habet in multis ac magnis structuris*, Greg. Nyssenus, Orat. III in Resurr. Christi. Atque hæc est illa quæ Ciceroni lib. I de Offic. *ædificandi descriptio* dicitur. Symmacho vero, lib. IX, epist. 67, *Pictura fabrilis operis* nuncupatur. *Geometria & Astrologia Apellem Polycletumque transcendunt; ita quippe memorantur posse omnia effigiare, ut labyrintheus Dædalus eas credendus sit genuisse*, Martianus Capella, lib. VI. Vide quoque Arati Phœnomena, versu 529. *Archimedes Siculus concavo ære similitudinem ac figuram mundi, & astrorum figuras in illo ære pictas effictasque machinatus est*, Lactant. de Orig. erroris, cap. 5. *Græci autores medicinæ, Cratevas, Dionysius, Metrodorus, ratione blandissima pinxere effigies herbarum, atque ita subscripsere effectus*, Plin. XXV, 2. Oracula de futurorum Imperatorum vita & morte quibusdam hominum ferarumque imaginibus illustrabantur. Hujus rei evidens exemplum affert Zonaras *Annal. Tom.* III, *pag.* 107. Vide quoque *Nicephorum Gregoram, sub finem lib. noni Historiæ Romanæ.* De contumeliosa Pictura, qua palam testabatur Papa se Romanum imperium pro feudo suo, & Imperatorem ipsum pro vassallo habere velle, vide Guntherum Ligurini lib. VI, pag. 286. *Complura genera avium depicta erant in Hetrusca disciplina*, Plin. X, 5. Philosophi quoque vitiis deditos non minus extemporanea aliqua atque inexspectata improbitatis delineatione, quàm gravi severaque oratione represserunt. Laërtius, lib. II in Menedemo; Μειράκιον κατάθρασυ ὁρῶν, εἶπε μὲν οὐδέν· λαβὼν δὲ κάρφος, διέγραφεν εἰς τοὔδαφος περαινομένου σχῆμα· ἕως συνιόντων πάντων, νοῆσαν τὸ μειράκιον τὴν ὕβριν, ἀπηλλάχθη. Accipe hic περαίνειν & περαίνεσθαι pro *confici*; quod apud Suetonium in Nerone, cap. 29, est *obscœna pati*. Vide Casaub. ad istum Suetonii locum; vide quoque Hesychium in Περαίνει. Ex una quoque Thebani Cebetis tabula, Laërtio ibidem in Cebete memorata, liquido constare puto quantopere Moralem Philosophiam totumque adeo humanæ vitæ cursum instruat dirigatque Pictura: vide *Suidam*, & *Samuelem Petitum, libro* IV *Miscellan. cap.* 4. Philosophia quoque naturalis properatæ delineationis operam quandoque postulat; Matthæus Paris ad annum 1233; *Eodem tempore, sexto scilicet Idus Aprilis, circa horam diei primam, in finibus Herefordiæ & Vigorniæ, apparuerunt in cœlo quatuor Soles adulterini, præter Solem naturalem, rubri coloris. Hæc visio multis apparuit, ex quibus unus fuit Johannes Episcopus Herefortensis; qui figuras coram se non festinanter, sed spatio sufficienti fecit circinari per manum Capellani sui nimis perspicacis & ingeniosi*, &c. Qui magnorum virorum vitas scriptis consignabant, ut non animorum tantum, sed corporum quoque qualescunque formas posteritati relinquerent, depictas eorum imagines operibus suis inserebant. T. Pomponius Atticus expressit versibus, qui honore, rerumque gestarum amplitudine cæteros Romani populi præstiterunt: *Ita ut sub singulorum imaginibus facta magistratusque eorum non amplius quaternis quinisque versibus descripserit*, Corn. Nepos in Attici vita. Varro quoque pari prorsus ratione illustrium virorum famam conatus est extendere; de utroque conjunctim Plinius, lib. XXXV, cap. 2: *Imaginum amorem flagrasse quondam, testes sunt & Atticus ille Ciceronis edito de his volumine, & M. Varro benignissimo invento insertis voluminum suorum fœcunditati non nominibus tantum septingentorum illustrium, sed & aliquo modo imaginibus: non passus intercidere figuras, aut vetustatem ævi contra homines valere: inventione muneris etiam Diis invidiosus; quando immortalitatem non solum dedit, verum etiam in omnes terras misit, ut præsentes esse ubique & claudi possent.* Sacrarum etiam rerum Interpretes à Pictura nonnunquam petiverunt auxilium. Exemplo est Cassiodorus, de Divinis lectionibus, cap. 5: *Tabernaculum*, inquit, *templum Domini, ad instar cœli formatum, depicta subtiliter lineamentis propriis in Pandecte Latino competenter aptavi.* Et rursus cap. 30: *Cooperiendorum codicum Artificibus multiplices species facturarum in uno codice depictas, ni fallor, expressimus; ut qualem maluerit studiosus tegumenti formam, ipse sibi possit eligere.* Geographiæ denique longe utilissimum studium, Picturæ subsidio destitutum, vago temere oberrantis animi labore omnem spem nostram frustrabitur. Unde Propert. lib. IV, Eleg. 3:

Cogor & e tabula pictos ediscere mundos,
Qualis & hæc docti sit positura Dei.

Recte *cogor*: etenim parum admodum proficiet industria ingentes Geographorum commentarios

mentarios evolvendo, & nonnisi crasse ac veluti per caliginem quandam comprehendet ea, quæ brevissimo pictæ paginæ spatio oculis subjiciuntur. Anaximander primus edidit Geographicam tabulam, teste Strabone, libro primo: vide quoque Laertium, lib. II in Anaximandro. Achillis clypeus *vasti cælatus imagine mundi*, ut loquitur Ovid. XIII Metam. vers. 110, coll. cum vers. 292 ejusdem libri. Antiquiores autem Romanos religiosissime olim veneratos esse Geographiam, vel ex eo patet, quòd ei in ædibus sacris inter aras atque altaria concesserint locum; siquidem Romæ in æde Telluris conspiciebatur Italia in pariete depicta, teste Columella, lib. I de re Rust. cap. I. Aristagoras quoque Milesius æneas tabulas totius terræ, Oceani, fluviorumque omnium sculptam imaginem continentes, Spartanorum regi Cleomeni spectandas exhibuit, cùm eum ad bellum Ionibus, Lydis, Phrygibus, aliisque finitimis inferendum adhortaretur: vide Herodotum, lib. V, cap. 49. M. Agrippa, orbem terrarum Urbi spectandum propositurus, naturæ concessit. Divus deinde Augustus porticum istam ex destinatione & commentariis M. Agrippæ à sorore inchoatam peregit: *Plin. lib. III nat. Hist. cap.* 2. Sedulo quoque testamento cavit Theopraſtus ut tabulas circuitum orbis terrarum continentes in publica porticu hæredes collocarent: vide Laërtium, lib. V. Memorabile prorsus est quod Socrates Alcibiadem possessiones suas immodice jactantem repressit ostensa tabula Geographica; ut testatur Ælianus, var. Hist. lib. III, cap. 28. *Qui obierunt maria & terras, gaudent, cum de ignoto multis vel terrarum situ, vel sinu maris interrogantur; libenterque respondent, & describunt modo verbis, modo radio loca; gloriosum putantes, quæ ipsi viderint, aliorum oculis objicere*, Macrob. Saturnal. lib. VII, cap. 2. Promptum hic esset ostendere similem in pluribus aliis scientiis Picturæ usum, nisi alia essent Artis hujus, & quidem longe majora commoda, belli pacisque Artibus inservientia.

Maximi quoque duces persæpe stratagemata sua petierunt ab operibus Artis.

§. 4. Statuarum certe peropportuno admodum stratagemate non raro antiquiores privatim ac publice sibi suisque salutem quæsiverunt. Ita Michal patrem Saul à cæde mariti sui David inhibuit, in locum Davidis, quem ægrum simulabat, subjecta statua, I Sam. XIX: 13. Ctesias Cnidius in rerum Persicarum historia apud Photium refert, Cyrum Sardeis oppugnantem lignea Persarum simulachra Oebaræ consilio per muros exhibuisse; unde incolas perterrefactos urbem tradidisse. Theon Sophista, Progymn. cap. XI; Polyænus, lib. VII Strat. Jul. Frontinus, lib. III Strat. cap. 8; Tzetzes, Chil. I, Hist. I. Semiramidis non absimile stratagema habes apud Diod. Siculum, lib. II; & Tzetzen, Chil. XII, Hist. 452. Spartacus etiam pari fraude imminentibus sibi illusit; Frontinus, lib. I Stratagematum, cap. 5. Notum est illud Virgilii, lib. II Æneid.

> - - - *Fracti bello, fatisque repulsi*
> *Ductores Danaûm, tot jam labentibus annis,*
> *Instar montis equum divina Palladis arte*
> *Ædificant, sectaque intexunt abiete costas*, &c.

Plutarchus in Sylla simulachrum istud Apollinis aureum fuisse tradit.

L. Sylla, quò paratiorem haberet militem ad pugnandum, prædici sibi à Diis futura simulavit. Postremo etiam in conspectu exercitus, priusquam in aciem descenderet, signum modicæ amplitudinis, quod Delphis sustulerat, orabat ut promissam victoriam maturaret: *Frontinus, lib. I Stratag.* 14; *Valer. Max. lib.* I, *cap.* 2, *exemplo* 3. Pari quoque modo Theagenes aliquo iturus, Hecates simulachrum, quod semper penes se habuit, consulere solebat: vide Suidam in Θεαγένης, & in Ἑκάτην. Servius ad versum 68 sexti Æneid. *Ξόανα sunt simulachra brevia, quæ portabantur in lecticis, & ab ipsis mota infundebant vaticinationem: quod fuit apud Ægyptios & Carthaginenses*: hæc Servius. *Nero icunculam puellarem, cùm quasi remedium insidiarum à plebejo quodam & ignoto muneri accepisset, detecta confestim conjuratione, pro summo numine trinisque in die sacrificiis colere perseveravit; volebatque credi monitione ejus futura prænoscere*, Sueton. in Nerone, cap. 56. Jupiter Junonem ligneo simulachro decepit: *Pausan. lib.* IX, *pag.* 546, 40. Amasin Ægyptii inter initia principatus ut plebejum atque ignobilem contemnebant; donec sollertissimo invento plebis animos ad venerationem tanto fastigio debitam traduxit. Inter innumera supellectilis regiæ ornamenta pelvis erat aurea, abluendis pedibus ipsius Regis, atque eorum quos convivas advocaverat, inserviens: eam ille fregit, atque ex ea conflatum Numinis alicujus simulachrum publice colendum subditis proposuit. Quumque eos id summa cum religione venerari didicisset, aperuit Ægyptiis ex ea pelvi factum esse simulachrum illud, in qua evomere aliquando, & immejere, & pedes abluere soliti essent: postulabat itaque, ut ex hac imagine de se quoque judicium facerent; fuisse quidem unum è multis, & nihil à sordida plebe discretum; nunc tamen Regio fastigio debitam reverentiam sibi etiam deberi: vide Herodotum, libro secundo, cap. 172. Amasis quoque Heliopoli ritum homines mactandi sustulit, jubens pro tribus hominibus Junoni sacrificandis, tres cereas imagines subjici: vide Porphyrium, lib. II de Abstinentia. Huc etiam refer ea quæ habet Pollux, lib. I, cap. I, §. 27, quæ

Qua occasione Amasis ex homine privato ad summum hoc regni fastigium fuerit evectus, docet nos ex Hellanico Athenæus, lib. XV, cap. 7.

quæ sunt facetissima. Apposite itaque Servius, ad vers. 116 secundi Æneid. *Sciendum*, inquit, *in sacrificiis simulata pro veris accipi. Unde, quum de animalibus quæ difficulter inveniuntur, est sacrificandum, de pane vel cera fiunt, & pro veris accipiuntur.* Amasis denique in eo quod adversus Arabes gessit bello, constituit ab Ægyptiorum tergo statuas Deorum qui apud eos in maxima habebantur reverentia; ut promptius pericula subirent Ægyptii, arbitrantes additos sibi spectatores Deos, quos per ignaviam suam hostium rapacissimis objicere non sustinebant, Polyænus, lib. VII Stratag. *Simulacbra Jovis ad fœdera semper adhibebant majores; quod cùm tædiosum esset, præcipuè quando fiebant fœdera cum longe positis gentibus, inventum est ut sceptrum tenentes quasi imaginem simulachri redderent Jovis. Sceptrum enim ipsius est proprium*, Servius, ad versum 206 libri XII Æneid. Huc etiam refer ejusdem Servii verba ad vers. 3 lib. VIII Æneidos; *Is qui belli susceperat curam, sacrarium Martis ingressus, primo ancilia commovebat, post hastam simulachri ipsius, dicens*, MARS VIGILA. Cadaver Alexandri Magni, præfectis de successione inter se contendentibus, aliquamdiu inhumatum jacuit; vaticinante vero Aristandro nullis hostium incursionibus obnoxiam fore terram, quæ felicissimi Regis corpus reciperet, certatim pro se quisque cadaver ad sepulturam poposcit. Quum vero sensisset Perdiccas Ptolemæum jam præripuisse illud, magnisque itineribus in Ægyptum asportare, non destitit armata manu prosequi Ptolemæum: & jam civili utrinque sanguine manus imbuissent, nisi Ptolemæus Alexandri simulachrum Perdiccæ pro ipso corpore obtrusisset; *Ælian. var. Histor. lib. XII, cap. ult.* Hannibal, devicto à Romanis Antiocho rege, Cretam ad Gortynios venit, ut ibi, quò se tuto reciperet, consideraret. Vidit autem vir omnium callidissimus, magno se fore in discrimine, nisi quid prævidisset, propter avaritiam Cretensium. Magnam enim secum pecuniam portabat, de qua sciebat exisse famam: itaque capit tale consilium. Amphoras complures complet plumbo, summas operit auro & argento. Has Gortyniis præsentibus deponit in templo Dianæ, simulans se suas fortunas illorum fidei credere. His in errorem ductis, statuas æneas, quas secum portabat, omneis sua pecunia complet, easque in propatulo domi abjicit. Gortynii templum magna cura custodiunt, non tam à cæteris, quàm ab Annibale, ne quid ille inscientibus illis tolleret, secumque portaret. Sic conservatis suis rebus Pœnus, illusis Cretensibus omnibus, ad Prusiam in Pontum pervenit: *Corn. Nepos, in Hannibale; Justinus, lib. XXXII Hist.* Alcibiades, quum nonnisi capto prius acri experimento, consiliorum omnium participem eligendum sibi putaret, statuam in obscurioris latebræ caligine abstrusam amicorum singulis timide, velut hominis à se occisi cadaver ostentans, supplex silentii fidem, nec non consilium auxiliumque expetebat. Tergiversantibus plerisque, ac tanto se periculo immiscere metuentibus, solus Callias ad negotii tam ancipitis societatem bona fide animum suum applicavit, quo factum est, ut eum exinde intimum semper habuerit Alcibiades: *Polyænus, libro I Stratag.* Lepidissimo quoque commento Canopi sacerdos divinitatem ignis, à Chaldæis numinis loco culti, elevavit. Chaldæis enim unice sibi placentibus omnia consumentis ac depopulantis flammæ cultu, eoque de omnibus omnium, quotquot adietant, gentium Diis strenue triumphantibus, occurrit inter alios Canopi sacerdos, & hydriam fictilem crebris tenuibusque foraminibus undiquaque pertusam cera rursus obstruxit, & implevit aqua: mox alterius statuæ caput abscissum una cum aliis membris hydriæ adaptans, coloremque subdolo huic simulacro inducens, in certamen descendit; gnarus, liquefacta cera, ignem statim exsudantis liquoris abundantia exstinctum iri: refert Cedrenus *ad annum undecimum Imperii Theodosiani*. Vide quoque *Suidam in Κάνωπος*, ubi totam hanc rem fusius aliquanto prosequitur. Obiter tamen hic nota, Sacerdotem adaptandæ forte hydriæ consilium cepisse, dum ex more Ægyptiorum sacerdotum hydriam ad templum ædemque justa religione refert. De qua eorum consuetudine vide Vitruvium, in procemio libri octavi. *Non tantum à tyronibus*, inquit Veget. lib. I de re Milit. cap. 18, *sed etiam à stipendiariis militibus salitio equorum destricte est semper exacta. Quem usum usque ad hanc ætatem, licet cum dissimulatione, pervenisse manifestum est. Equi lignei, hyeme sub tecto, æstate ponebantur in campo. Super hos juniores primo inermes, dum consuetudine proficerent; deinde armati cogebantur adscendere. Tantaque cura erat, ut non solum à dextris, sed etiam à sinistris partibus & insilire & desilire condiscerent, evaginatos etiam gladios vel contos tenentes; hoc enim continua meditatione faciebant: scilicet ut in tumultu prælii sine mora adscenderent, qui tam studiose exercebantur in pace.* Perseus Romanis elephantos Libycos ducentibus, ut equos metu insuetæ antea belluæ liberaret, præcepit opificibus ut lignea simulachra facerent elephantorum figuram coloremque quàm proxime repræsentantia. Quoniam vero fremitus immanissimæ bestiæ supra modum est formidabilis, jussit tubicinem ligneum hoc simulachrum conscendere, tubaque per os directa acutam horribilemque vocem emittere. Hoc modo brevi temporis spatio edocti sunt equi gravem elephantorum barritum ferre;

Acrem Gortyniorum avaritiam evincit, quod ut Mercurius lucri largitor pecuniarum munere Ἑρμῆς fuerit dictus, [illegible] Vide Etymologicum in Ἑρμῆς.

[illegible] *Maximus Tyrius, Dissert. XXXVIII.*

Polyænus, sub finem libri quarti Stratagematum. Persæ non solum assuefaciunt equos ferre tinnulum illum resonantium armorum crepitum, ac gravem armatæ aciei fremitum, sed & referta paleis cadaverum simulacra incitatis objiciunt; ne forte inutiles fiant prostratos cæsosque in vero rerum discrimine calcare metuentes: *Ælian. de Animalibus*, XVI, 25. Horat. lib. I, epist. 2:

Fingit equum tenera docilem cervice magister
Ire viam quam monstrat eques. Venaticus ex quo
Tempore cervinam pellem latravit in aula,
Militat in sylvis catulus.

Duo, quæ sequuntur, exempla, ut ut non pertineant ad fictarum pictarumque imaginum historiam, prætereunda tamen non putavi, quandoquidem ex iis intelligitur, quantum apud muta quoque animantia polleant imagines speculo vel aqua repræsentatæ. ψιττακὸς ἀπατώμενος μιμεῖται· ἐσόπτρου γὰρ προκειμένου τὴν μίμησιν κλέπτεται· λανθάνοντες γὰρ ὄπισθεν λαλοῦσι τοῦ προκειμένου ἐσόπτρου, ἃ μανθάνειν ἐκεῖνον βούλονται. ὁ δὲ ψιττακὸς ἄλλον δοκῶν ὁρᾶν ψιττακὸν, ἐκδίδωσι πρὸς μίμησιν ἐκείνου φωνήν: *Psittacus quoque astu deceptus (humanam vocem) imitatur, quando per speculum appositum non animadverterit, quem imitetur. Clanculum enim post speculum quod objectum est loquuntur, quæ discere eum cupiunt. Psittacus vero ratus se alium psittacum videre, voces illas exprimere conatur*, Photius, ex lib. V Theodori Episcopi Tarsi, contra Fatum. Ἀγλαΐα καὶ ἐν ταῖς ἵπποις ἡ χαίτη, καὶ γαυροῦσι, καὶ καλλωπίζονται ἐπ' αὐτῇ· ὅπου καὶ ὀνοβατοῦντες, ἐπειδὰν αἱ ἵπποι τὴν μῖξιν τῶν ὄνων ἀτιμάζωσι καὶ ἐφυβρίζωσιν εἰς αὐτοὺς, ἀποκείρουσι τὰς ἵππους, κἀπ' ἐπὶ πηγὰς ἄγουσιν· αἱ δὲ, ὥσπερ ἐν κατόπτρῳ θεασάμεναι τὴν αἰσχύνην τοῦ σώματος ἀπηγλαϊσμένης τῆς κόμης, ἀνέχονται τότε τὴν πρὸς τὰ χείρω ὁμιλίαν: *Etiam decus in equis est jubæ, & superbiunt ornanturque per hanc. Quapropter hi qui volunt, ut ab asinis equæ ineantur, si equæ asinorum congressum aspernantur, eosque contumeliose excipiunt, equarum jubas radunt & ad fontes deducunt. Hæ vero tanquam in speculo cernentes deformitatem corporis & jubæ splendorem amissum, deterioris postea animalis congressum admittunt*, Pollux, Onomast. lib. I, cap. 11. Vide quoque Ælianum, lib. II de Animalib. cap. 10: Quomodo perdices ac gallos gallinaceos afficiat imago sua in speculo repræsentata, docet nos Clearchus apud Athenæum, lib. IX Deipnosoph. cap. 10.

Præcipuus tamen ἀγαλμάτων τετελεσμένων, *inauguratarum statuarum* usus erat: ut pote quibus hostium irruptionem inhiberi, vel alia quædam graviora incommoda averti posse putabant. Vide Photium, in excerptis ex Historiis Olympiodori, col. 181, edition. Rothomagensis.

Hujusmodi idola dicebantur olim *Dii tutelares*, auctore Macrobio, libro III Saturnal. cap. 9. Etiam *Averrunci* & contracte *Aurunci*; Glossarium vetus, *Auruncus*, Θεὸς ἀποτρόπαιος. Vocantur etiam ἀποτρόπαιοι θεοὶ, sicuti & ἀλεξίκακοι Suidæ. Fortasse talis fuerit ille Talus, non modo Rhodio Apollonio, vers. 1638 libri IV Argonaut. verum etiam pluribus aliis scriptoribus memoratus.

In Rhodio monte Atabyrio boves ærei fuisse traduntur, qui mugitum edere solebant, cum Rhodo immineret aliqua calamitas: *Tzetzes, Chil.* IV, *Hist.* 138. Vide quoque schol. in Odam VII Olymp. Pindari, pagina 71 edit. Pauli Stephani.

Palladium quoque ad certam siderum rationem ab Asio Philosopho eum in finem fabricatum, ut in ejus tutela esset fatum urbis in qua asservaretur. Vide Catal. Artificum in *Asius*.

Istiusmodi θεοὺς πολιούχους putabant aliquando transfugere ad hostes, quibus etiam se præberent duces: quod ne facerent, eorum simulacra sæpius vinculis alligabant. *Verrius Flaccus ponit auctores*, inquit Plinius, libro XXVIII, cap. 2, *quibus credat, in oppugnationibus ante omnia solitum à Romanis sacerdotibus evocari Deum cujus in tutela id oppidum esset: promittique illi eundem aut ampliorem locum apud Romanos, cultumve. Durat in Pontificum disciplina id sacrum: constatque ideo occultatum in cujus Dei tutela Roma esset, ne qui hostium simili modo agerent.* Quod ne fieret, quandoque etiam Deos istiusmodi tutelares vinculis alligabant, quomodo Tyrios ab Alexandro obsessos aurea catena devinxisse Apollinem testatur Curtius, libro quarto, cap. 3. Vide porro Plutarchum, quæst. Romanarum 61. De hac Deorum evocatione vide sis Macrobium, libro III Saturnal. cap. 9.

Pelopem quidam ajunt nescio quid ab Amphione Thebano acceptum eo in loco defodisse, ubi Taraxippus equos injecto metu consternabat: *Pausanias libro sexto, pag.* 383, 51.

Orchomenii æneo larvæ simulachro represserunt larvam quæ agros eorum vexabat: *Idem, libro nono, pag.* 600, 52.

Gazensis quidam adolescens virginem, quam deperibat, ad sui amorem impulit, subter

limen

limen domus puellæ tormenta quædam verborum & portentosas figuras sculptas in æris Cyprii lamina defodiens. Vide D. Hieronymum, in vita S. Hilarionis.

Aaron magus apud Nicetam Choniatem, libro quinto, deprehensus est factitasse simulachrum testudinis, in quo spectabatur imago hominis adstricti compedibus & pectus clavo transfixi.

Navis æneæ simulachrum navibus Byzantinis prosperam præstabat navigationem. Vide Zonaram, Annal. tomo III, ubi describit Imp. Anastasii Dicori.

Apollonius Tyaneus tribus ciconiis è lapide erectis liberavit Byzantium à ciconiis: *Codinus de originib. Constantinopolitanis, editionis regiæ pag. 4.*

Idem Apollonius Antiochiam à scorpionibus liberavit, conflato defossoque scorpione æneo, &c. Vide Cedrenum, editionis regiæ pagina 246, B.

Marmorei bovis caput effossum confractumque, boum armenta passim obnoxia morbis fecit. Vide Cedrenum, editionis regiæ pagina 644, C.

Tribus tricipitis statuæ capitibus dejectis aut labefactatis, tres quoque hostilium exercituum duces deleti aut debilitati. Idem Cedrenus.

Ælianus, libro quinto de Animalibus, cap. 47, multis narrat quemadmodum ferreo annulo, se coram intuente, addita sit vis medendi oculis.

Tales quoque constat fuisse illos πεφαρμαγμένους δακτυλίους, quos & φυσικοὺς ἢ φαρμακίτας dicebant, quosque Eudamus Philosophus faciebat, πρὸς δαιμόνια, ἢ ὄφεις, καὶ τὰ τοιαῦτα· ἐθεράπευον γὰρ τοὺς ὀφιοδήκτους· μᾶλλον δὲ τὴν ἀρχὴν οὐκ εἴων ὑπ᾽ ὄφεων δάκνεσθαι: *Contra dæmonia & serpentes, & similia: curabant enim à serpentibus morsos, magis autem non sinebant eos ab anguibus morderi.* Ita Schol. in Aristophanis Plutum. Refer etiam inter id genus ἀλεξιφάρμακα annulos ferreos, qui dicebantur Samothracii. Plura de consecratis sive inauguratis statuis atque annulis habent Cl. Salmasii Notæ in Augustæ historiæ script. pagina 359.

Varro auctor est, inquit Plinius, libro XVIII, cap. 29, *si Fidiculæ occasu, quod est initium Autumni, uva picta consecretur inter vites, minus nocere tempestates.*

Orobanche est herba quæ cicer enecat & ervum, circumligando se, Plinius XVIII, 17. ὀροβάγχη Græcis; quibus etiam alio nomine λεοντάριον vocatur, quod legumina leonis instar quasi invadat atque enecet: quapropter eam ex agris exstirpare volentes, quinque testas Picturam Herculis leonem suffocantis continentes in medio agro atque in quatuor ejus angulis defodiunt. Vide Geoponica Constantino Imperatori inscripta libro secundo.

Præbia à prohibendo usitatum, inquit Varro, sub finem libri VI de L. L. emendante Scaligero, *quòd sint remedia pueris.* Nisi forte præferas lectionem, quæ eidem Scaligero & hic & apud Festum potior visa est, *Præbra*; ut *præbra* sit à prohibendo: quemadmodum *inebra* vel *enebra* ab inhibendo. Vide Festum in *Inebræ aves.* Unde & integrum Festi locum, *Prædia rursus Verrius*, &c. Ita legendum censet Scaliger: *Præbra Verrius vocari ait ea remedia quæ Caia Cæcilia uxor Tarquinii Prisci invenisse existimatur, & immiscuisse zonæ suæ qua præcincta ejus statua est in æde Sangi, qui Dius Fidius vocatur. Ex qua zona, quæ periclitantes ramenta sumunt, ea vocari ait Præbra, quòd mala prohibeant.*

§. 5. Quàm sit immensi laboris omnes statuarum atque imaginum species ad usum atque ornatum olim factitatas persequi, vel ex uno Cassiodoro, Variarum VII, 15, intelligas, *Statuas primùm Thusci in Italia invenisse referuntur; quas amplexa posteritas, pene parem populum Urbi dedit, quàm natura procreavit.* Quemadmodum igitur temerariæ prorsus insaniæ sit omnia referre velle, ita modicis viribus nostris conveniens magis, præter ea, quæ jam diximus, pauca quædam, prout occurrent, de multiplici statuarum atque imaginum usu adjicere. Iterum tamen hic in primo statim conatu copia obrutus de sacrarum ædium augustissimo ornatu silere potius habeo, quàm sermonis inopia quidquam deterere: prætenbo quoque Forum ac Porticus publicas artificiosissimis antiquitatis monumentis ad miraculum usque excultas: illud magis referam, quod publice ac privatim pulcherrimarum Picturarum ac Statuarum studiosissimi fuerunt antiquiores, ob eandem forte causam propter quam Lacedæmonii quondam, in reliquis horridiores, pulcherrimas quasque picturas in summo semper habuerunt pretio: dicuntur enim de liberorum suorum pulchritudine tantopere solliciti fuisse, ut formosissimorum adolescentium Nirei, Narcissi, Hiacynthi, Castoris & Pollucis, Deorumque speciosissimorum, Apollinis nempe ac Bacchi effigies gravidis uxoribus repræsentarent. Huc etiam pertinet illud deformis rustici exemplum, quod refert Dionys. Halicarnass. ἐν τῷ περὶ τῶν ἀρχαίων λέγων ἐξετασμῷ. Vide pag. 68 Tomi secundi, edit. Wechel. anno MDLXXXVI. Vide quoque Oppianum, libro primo κυνηγ. ubi & docet equorum atque columbarum altores pari arte uti in pullis equorum ac pipionibus quasi depingendis. Huc denique refer solertiam Patriarchæ Jacobi, *Genes.* XXX. Vide *B. Hieronymum*,

Gravidarum uxorum oculis pulcherrimas quasque Picturas & Statuas proponebant Lacedæmonii.

ronymum, Quæstionib. in Genesin; sicuti & *Isidorum, Originum libro* XII, *cap.* I. Notius quoque est illud Heliodori quàm ut ei multum immoremur, quod Charicleam, candidissimam prolem, ex Hydaspe Æthiopum rege & Persina regina prognatam, picturæ Andromedæ, quam ipso conceptus momento intuita erat mater, quàm simillimam ætas illa viderit: vide *Heliod. lib.* x. Medicorum certe filii ab hac opinione non omnino abhorrent. Etenim *Soranus medicinæ artis magister scripsit, regem Cyprium deformem conjugi suæ, ne deformes pareret, proponere in concubitu formosam solere picturam*, Augustinus, Retract. lib. II, cap. 62. Galenus quoque libro primo, cap. undecimo, περὶ τῆς θηριακῆς, ad Pisonem: Ἐμοὶ λόγος τις ἀρχαῖος ἐμήνυσεν, ὅτι τῶν ἀμόρφων τις δυνασῶν θέλων εὔμορφον γεννῆσαι παῖδα, ἐποίησε γράψας ἐν πλατεῖ ξύλῳ εὐειδῆ ἄλλον παῖδα, καὶ ἔλεγε τῇ γυναικὶ συμπλεκόμενος, ἐκείνῳ τῷ τύπῳ τῆς γραφῆς ἐμβλέπειν· ἡ δὲ ἀτενὲς βλέπουσα, καὶ ὡς ἔστιν εἰπεῖν, ὅλον τὸν νοῦν ἔχουσα, οὐχὶ τῷ γεννήσαντι, ἀλλὰ τῷ γεγραμμένῳ ὅμοιον ἀπέτεκε τὸ παιδίον· τῆς ὄψεως οἶμαι διαπεμπούσης τῇ φύσει, ἀλλ' οὐκ ὄγκοις τισὶ, τοῦ γεγραμμένου τοὺς τύπους: *Mihi quædam vetus historia exposuit, hominem opulentum quidem sed deformem extitisse, qui cum affectaret pulchrum sibi filium procreare, formosum in ampla tabula puerum depinxit. Inde uxori congrediens præcepit, ut e regione positam imaginem diligenter consideraret: illa vero attente respiciens, &, ut sic dicam, totum animum illuc conjiciens, puerum peperit non patri sed picturæ similem; visu, ut opinor, non motibus quibusdam vel atomis picti corporis imaginem Naturæ transmittentibus.* Atomos vero hoc in loco ὄγκοις dici juxta receptam Asclepiadis Medici & Epicureorum consuetudinem, docet ipse Galenus circa initium hujus capitis, in quo hoc eorundem commentum refutat. Plurimum etiam in fœtus formatione phantasiam valere statuebat Empedocles, sicuti tradit idem Galenus, cap. 32, περὶ φιλοσόφου ἱστορίας. Vide quoque Gerardi Jo. Vossii, affinis mihi conjunctissimi, arduum opus de Origine & progressu idololatriæ, libro III, cap. 22.

Artes imitandi plurimum inter alia commendat, quòd earum beneficio non modo desiderium absentium extenuamus, & memoriam defunctorum extendimus; verum etiam quod minacis Picturæ terrore quandoque incommoda quædam superamus, quodque Picturarum Statuarumque opera legationes frequenter obimus.

§. 6. *Non est omittenda in Pictura mentione celebris circa Lepidum fabula: siquidem is in Triumviratu quodam loco deductus à magistratibus in nemorosum hospitium, minaciter cùm iis postero die expostulavit, somnum ademptum sibi volucrium concentu. At illi draconem in longissima membrana depictum circumdedere loco; eoque terrore aves tum siluisse narratur; & postea cognitum est ita posse compesci*, Plin. XXXV, II. Antoninus Imp. ut populum Romanum adsuefaceret ferre mollem istum, quo ipse delectabatur, Phœnicum habitum, picturam suam Romam præmisit; atque ita nihil insolens Roma visa est sibi pati, cùm Imperatorem in isthoc habitu adventantem fausta gratulatione exciperet; *Herodianus, lib.* v. Reges quoque dignam tori consortem exquirentes, utebantur ad hoc internuntia pictura. Claudianus, de Nuptiis Honorii & Mariæ*:

Non ego luxuriam Regum, moremque secutus
Quæsivi vultum tabulis, ut nuntia formæ
Lena per innumeros iret pictura penates.
Nec variis dubium thalamis lecturus amorem,
Ardua commisi falsæ connubia ceræ.

Quin etiam in legationibus usum quandoque habuisse Picturam, discimus ex A. Gellio, noct. Attic. x, 27. *Q. Fabius Imperator Romanus dedit ad Carthaginienses epistolam, ubi scriptum fuit, populum Romanum misisse ad eos hastam & caduceum, signa duo belli aut pacis; ex quis, utrum vellent, eligerent: quod elegissent, id unum ut esse missum existimarent. Carthaginienses responderunt, neutrum sese eligere: sed posse, qui attulissent, utrum mallent relinquere; quod reliquissent, id sibi pro lecto futurum. M. autem Varro non hastam ipsam, neque ipsum caduceum missa dicit; sed duas tesserulas, in quarum altera caducei, in altera hastæ simulachra fuerunt incisa.* Demades Orator missus ad regem Philippum atque ab eo interrogatus quales essent Athenæ, depinxit urbem in mensa; quod quum Athenienses urbi suæ injuriosum judicarent, domum postea reversum accusaverunt damnaveruntque injuriarum. Refert Hermogenes libro I de Invent. cap. II. Δημάδης πρεσβεύσας πρὸς Φίλιππον, καὶ ἐρωτηθεὶς ποταπαί εἰσιν αἱ Ἀθῆναι ὑπὸ τοῦ Μακεδόνος, ἐπὶ τῆς τραπέζης αὐλὰς κατέγραψε. Hippodamus Lacedæmonius in urbe Cromno ab Arcadibus circumsessus, ut auctor est Callisthenes, populares suos clandestina quadam ratione certiores fecit quis esset circumvallatæ urbis, atque eorum qui in ea clausi tenebantur status: nuntium enim à Lacedæmoniis in urbem submissum renuntiare matri jussit, ut mulierculam in æde Apollinis alligatam ante decimum diem solveret. Patuit ergo cunctis obsessos inopia rei cibariæ pressos, famem ultra decimum diem tolerare non posse, vivosque in hostium potestatem propediem venturos, nisi alimentis propere allatis, fames quamprimum solveretur. Ansam præbuit conjecturæ hujusmodi Pictura Famis, quæ in templo Apollinis juxta ipsius Dei thronum conspiciebatur. Quamobrem etiam Lacedæmonii verbis ejus intellectis, nulla interposita mora obsessæ urbi maxime necessario

* Vers. 23.

tempore

tempore subvenerunt: *Athenæus, lib. x Deipnosoph. cap. 19; Polyænus, lib. 11 Strat.* Eubata Cyrenæus ad tuendam conjugii fidem, picta Laidis imagine Cyrenen deportata, Laidem ipsam frustratus est. Quamobrem etiam reduci statuam posuit uxor: vide Ælianum, var. Hist. lib. x, cap. 2. Apelles vi tempestatis Alexandriam expulsus, regnante Ptolemæo, cum quo ei non fuerat gratia in comitatu Alexandri, capitale periculum adiit, dum subornato fraude æmulorum plano regio invitatus ad cœnam Regis venit; indignantique Ptolemæo, & vocatores suos ostendenti, ut diceret à quo eorum invitatus esset, arrepto carbone exstincto è foculo, imaginem in pariete delineavit, agnoscente vultum plani Rege ex inchoato protinus: *Plin.* xxxv, 10. Imago Julii Cæsaris cera expressa, ac viginti tribus immaniter inflictis vulneribus conspicua, populi Rom. animos ad ulciscendam cædem mire inflammavit: *Appianus, lib. 11 de Bello civili.* Statuæ Neronis & ascopera alligata, simulque titulus, *Ego quid potui? sed tu culeum meruisti*, Suetonius in Nerone, cap. 45. Galba quoque cum conscendisset tribunal, propositis ante se damnatorum occisorumque à Nerone quàm plurimis imaginibus, deploravit temporum statum, consalutatusque est Imperator: *Suetonius in Galba, cap.* 10. Τὰς εἰκόνας εἰώθαμεν ἀγαπᾶν τῶν ἐρωμένων, ὅταν αὐτοὺς μὴ δυνηθῶμεν ἰδεῖν: *Soliti sumus amare imagines eorum quos diligimus, cùm ipsos videre non possumus*, Dionys. Sophista Antiochenus, epist. 1. Ovid. lib. 11 de Ponto, Eleg. 8:

Felices illi, qui non simulachra, sed ipsos,
Quique Deûm coram corpora vera vident.
Quod quoniam nobis invidit inutile fatum,
Quos dedit ars vultus effigiemque colo.
Sic homines novere Deos, quos arduus æther
Occulit, & colitur pro Jove forma Jovis.

Idem, Heroïd. epist. XIII, vers. 151, Laodameia Protesilao:

Dum tamen arma geris diverso miles in orbe,
Quæ referat vultus est mihi cera tuos.
Illi blanditias, illi tibi debita verba
Dicimus; amplexus accipit illa meos.
Crede mihi, plus est, quàm quod videatur, imago:
Adde sonum ceræ, Protesilaus erit.

Vide quoque Æneam Sophistam, epist. 12. Expressit hoc ipsum Plinius Junior, lib. 11, epist. 7: *Amavi consummatissimum juvenem*, inquit, *tam ardenter, quàm nunc impatienter requiro. Erit ergo pergratum mihi effigiem ejus subinde intueri, subinde respicere, sub hac consistere, præter hanc commeare. Etenim si defunctorum imagines domi positæ dolorem nostrum levant, quanto magis eæ, quibus in celeberrimo loco non modo species & vultus illorum, sed honor etiam & gloria refertur?* Quin etiam videntur prima harum Artium initia ex hoc animi humani motu provenisse. Lactantius, de Orig. erroris, cap. 2: *Omnium fingendarum similitudinum ratio idcirco ab hominibus inventa est, ut posset eorum memoria retineri, qui vel morte subtracti, vel absentia fuerant separati.* Mycerinus rex Ægypti justitia & religione præter cæteros venerandus, unicam filiam morte amissam graviter lugens, cadaver defunctæ in qualecunque ægri animi solatium igneæ & multo auro obductæ bovi inclusit; ipsam deinde bovem de medio non removit, sed in splendidissimo regiæ suæ conclavi oculis omnium exposuit, ubi ei quotidie varii odores adolebantur, & singulis noctibus lucerna pernox accendebatur: *Herodotus, lib. 11, cap.* 129, 130. Vide Etymologicum in ἐπώνυμοι; vide quoque Cedrenum, ubi de Serucho agit *; lege denique quæ super hac re de Syrophane Ægyptio referuntur à Fulgentio †. Virgo certe Corinthia, amore suadente, rudem dexteram tantarum Artium primordiis ausa est applicare, umbramque amasii peregre profecturi ad lucernam lineis designare; mox, ut est mos hominum parvula initia pertinaci studio persequendi, pater virginis Dibutades figulus spatium lineis comprehensum exsculpens atque argilla complens, typum fecit, eumque induravit igne, ex tam tenuibus initiis prima Picturæ & Plastices rudimenta exhibiturus: unde apparuit verissimum esse illud Cassiodori Variar. 1, 2; *Mos est hominibus occasiones repentinas ad artes ducere.*

Clemens Alexandrinus, Stromat. III, Aristotelem Cyrenæum pro Eubate nominat.

* Pag. 45. D. edit. Regiæ.

† Lib. 1 Mytholog. §. unde Idolum dicatur.

§. 7. Prisci quoque ævi hæc fuit non illaudata consuetudo, ut bene de sæculo suo meritos honore statuarum post mortem æternitati consecrarent: quumque defunctorum desiderium ferre non possent, suo pariter dolori quærebant remedium, & reliquos mortales, humani generis bono natos, splendore gloriæ ad parem virtutis curam exacuebant. *Ita quum dignis fructus tribuitur, eandem viam capessentibus spes paratur*, Symmachus, lib. 1, epist. 37: & lib. IX, epist. 102; *Omnes sibi delatum decus judicant, quod dignus acceperit.* Plin. nat. Hist. VII, 37: *Astrologia Berosus enituit; cui ob divinas prædi-*

Quamvis plurimas ob causas statuas erexerint antiqui, præcipue tamen honorem hunc ma-

ximis in Rempub. meritis tribuerunt, ut conspectis virtutum premiis ipsi quoque spectatores, à virtute non omnino abhorrentes, eandem spem præmiorum illico raperent.

ctiones Athenienses publice in gymnasio statuam inaurata lingua statuerunt. Idem, lib. XXXIV, cap. 6: *Nulli arbitror plures statuas dicatas, quàm Phalereo Demetrio Athenis. Siquidem* CCCLX *statuère, quas mox laceraverunt; nondum anno hunc numerum dierum excedente.* Pindaro statuam posuerunt Athenienses, quod insigni carmine laudes eorum celebrasset: *Pausanias, lib.* I, *pag.* 14, 26. Æneam hanc imaginem, qua Pindarum in Ceramico honoraverunt Athenienses, fusius in quadam epistola describit Æschines: Ἦν αὐτῇ καὶ εἰς ἡμᾶς ἔτι πρὸ τῆς βασιλείου στοᾶς καθήμενος ἐνδύματι καὶ λύρᾳ ὁ Πίνδαρος, διάδημα ἔχων, καὶ ἐπὶ τῶν γονάτων ἀνειλιγμένον βιβλίον. *Fuit ibi etiam usque ad nostram ætatem ante regiam porticum Pindarus sedens, cum veste & lyra, habens diadema & libellum complicatum in genubus.* Chæremoni rustico statuam erexere cives ob insigne amoris in patriam exemplum: vide *Agathiam, libro* I *Historiæ suæ.* De Æsopo fabulatore hæc habet Phædrus, sub finem lib. II Fabularum:

Æsopo ingentem statuam posuere Attici,
Servulumque collocarunt æterna in basi:
Patère honoris scirent ut cuncti viam:
Nec generi tribui, sed virtuti gloriam.

Orphei statuæ Thebis adstat Mysterii simulacrum; circumstant canentem feræ marmore atque ære expressæ: *Pausanias, lib.* IX, *pag.* 586, 10.

De statua quam Homero Ptolemæus Philopator erexit, vide *Ælianum, lib.* XIII *var. Hist. cap.* 22.

De Isocratis duabus æneis statuis, vide *Photium, in excerptis ex Orationibus Isocratis.*

Cleanthes Assius Zenonis discipulus ac Chrysippi magister fuit; hujus statuam admirabilem, illustre magnificentiæ Romani Senatus specimen, in ipsa Asso vidi, inquit Simplicius, in Epicteti Enchirid. *cap.* 77.

Statua Hermodori Ephesii, legum quas Decemviri scribebant interpretis, in comitio publice dicata est, *Plinius, lib.* XXXIV, *cap.* 5.

Verrius Flaccus, prænobilis Grammaticus, statuam habuit Præneste, in inferiore fori parte, contra hemicyclum, in quo Fastos à se ordinatos, & marmoreo parieti incisos, publicarat: *Suetonius, de illustr. Grammaticis, cap.* 17.

Josephus, antiquitatum Judaïcarum scriptor, inter captivos Romam deductus, obtulit Vespasiano ac Tito Impp. septem libros expugnationis Hierosolymitanæ; quibus in publicam bibliothecam translatis, ipsi Josepho, propter operis famam, statua decreta est. Vide *Suidam, in* Ἰώσηπος Ἰουδαῖος φιλαλήθης.

Cùm Romani Proæresium ob varias animi dotes honorare decrevissent, statuam ei ex ære pari magnitudine consecrarunt, cum isthac inscriptione, REGINA RERUM ROMA REGI ELOQUENTIÆ: *Eunapius, in Proæresio.*

Victorinus Rhetor urbis Romæ, quem postea Christianum defunctum esse refert Augustinus, ob insigne præclari magisterii, statuam in Romano foro meruerat & acceperat: vide *Augustinum, lib.* VIII *Confess. cap.* 2.

Medico Antonio Musæ, cujus opera ex ancipiti morbo convaluerat Augustus, Patres Conscripti statuam, ære collato, juxta signum Æsculapii statuerunt: *Suetonius, in Augusto, cap.* 59. De hoc Antonio Musa, qui Augustum Imp. arthritide laborantem frigidis lavacris curavit, vide *Dionem, lib.* LIII, *ad annum* 731 *ab U.C. Plinium, lib.* XIX *nat. Hist. cap.* 8; quemadmodum & *lib.* XXV, *cap.* 7; nec non *lib.* XXIX, *cap.* 1; *Horatium* denique, *lib.* 1, *epist.* 15, *& veterem Commentat. in hunc locum.*

Timotheus, fugata classe Lacedæmoniorum, coëgerat eos de diutina contentione desistere, & sua sponte Atheniensibus imperii maritimi principatum concedere. *Quæ victoria tantæ fuit Atticis lætitiæ, ut tum primum aræ Paci publice sint factæ, eique Deæ pulvinar publice sit institutum. Cujus laudis ut memoria maneret, Timotheo publice statuam in foro posuerunt. Qui honos huic uni ante hoc tempus contigit; ut, cùm patri populus statuam posuisset, filio quoque daret. Sic juxta posita recens filii, veterem patris renovavit memoriam*, Corn. Nepos, in Timothei vita.

Æthidæ statuam erexere Messenii, quòd præter cæteros pecuniosus esset: *Pausanias, lib.* IV, *pag.* 277, 2.

Chabrias Atheniensis obnixo genu scuto, projecta hasta, impetum excipere hostium docuit. *Hoc usque eo tota Græcia celebratum est, ut illo statu Chabrias statuam fieri voluerit, quæ publice ei ab Atheniensibus in foro constituta est: ex quo factum est, ut postea Athletæ, cæterique Artifices his statibus statuis ponendis uterentur, cùm victoriam essent adepti*, Æmil. Probus in Chabria. Refert Vellej. Paterc. lib. I Hist. cap. 2, *Magnum Alexandrum impetrasse à Lysippo, singulari talium auctore operum, ut eorum equitum, qui ex ipsius turma apud Granicum amnem ciciderant, expressa similitudine figura-*

tum,

rum, *faceret statuas*, *& ipsius quoque iis interponeret*. Idem quoque refert Arrianus, lib. I de Expedit. Alexandri.

Commodus Imp. statuas sibi tota urbe posuit; inque iis unam pro Curia, quæ arcum contendebat; ut etiam imagines ipsæ terrorem ac minas præ se ferrent, specimenque Artis, in qua excellere putabatur, exhiberent: vide *Herodianum*, *lib*. I.

Qui in causa publica occidebantur, eorum mortem sempiterno aliquo monumento ornandam olim putabant. *Legatorum*, inquit Livius, lib. IV ab U. C. *qui Fidenis cæsi erant*, *statuæ publicæ in Rostris positæ sunt*. Addit Florus, *quoniam ob Rempublicam occubuerant*. Vide Plinium, nat. Hist. XXXIV, 6. Maxime tamen vide Ciceronem, Philippica nona. Anthemocrito quoque statuam erexerunt Athenienses, ob similem aliquam rationem à Megarensibus dilaniatum: *Harpocration in* Ἀνθεμόκριτος. Syracusani propinquum Verris, quod invidiam rapinarum ejus in se derivari nolebat, honore statuæ affecerunt: *Cicero*, *lib*. II *in C. Verrem*.

Nullus locus est ad statuam Rostris clarior, Cicero, pro Rege Dejotaro.

Statua Accii Navii auguris, qui cotem novacula discidit, ut effectum suæ professionis oculis Tarquinii regis subjiceret, fuit in gradibus ipsis ad lævam curiæ, quo in loco res acta est: cotem quoque eodem loco sitam fuisse memorant; *Ut esset ad posteros miraculi ejus monumentum*, Livius, lib. I ab U. C.

Statuam M. Valerio Corvino divus Augustus in foro suo statuendam curavit. In ejus statuæ capite corvi simulacrum est, rei pugnæque monumentum: vide *A. Gellium*, *libro* IX, *cap*. II.

Severum imperio inhiantem impulerunt somnia quædam & oracula, cæteraque futurorum præsagia; etenim ea tum demum fidem veri impetrare videntur, quum prospere rum sortita sunt eventum. Horum pleraque Severus ipse in libris de vita sua scripto consignavit, & imaginibus publice dedicatis testatus est. Postremam tamen nocturnæ quietis imaginem, quam in spem haud dubiam divinitus oblatæ dominationis retraxit, silentio prætereundam non putamus. Postquam certis nuntiis accepit rem Romanam exstincto Commodo in Pertinacem translatam, peracto statim sacrificio ac præstito jurejurando, sine mora, inclinato jam in vesperam die, quieti se dedit, ac sibi visus est videre magnum atque acrem equum regiis phaleris instructum, qui Pertinacem per urbem media sacra via vehebat. Excutere tamen Pertinacem equus iste sub ipso fori ingressu visus est, ac tergum proxime adstanti Severo substernere, eumque in forum medium perferre sublimem atque conspicuum venerabundæ multitudini. Exstat etiamnum eo in loco ingens atque ærea somnii hujus imago: vide *Herodianum*, *lib*. II.

Ob expianda prodigia plures sæpe statuas erectas fuisse constat. Ita quum Cotta & Torquato Coss. complures in Capitolio turres de coelo percussæ, quumque non modo statuæ veterum hominum dejectæ, verum etiam simulacra Deorum immortalium essent depulsa; haruspices cædes atque incendia, legum interitum, bellum adhæc civile, nec non totius Urbis atque imperii occasum appropinquare dixerunt; nisi Dii immortales omni ratione placati, suo Numine prope fata ipsa flexissent. *Jusserunt itaque simulachrum Jovis facere majus atque in excelso collocare*, *&*, *contra atque ante fuerat*, *ad Orientem convertere: ac se sperare dixerunt*, *si illud signum Solis ortum & forum curiamque conspiceret*, *fore*, *ut ea consilia*, *quæ clam essent inita contra salutem urbis atque imperii*, *illustrarentur*, *ut à S. P. Q. R. perspici possent*, Cicero, Orat. III in L. Catilinam.

Voto obstricti, ut se religione exsolverent, statuas Diis Deabusve, quibus votum fecerant, consecrare solebant. Exemplo est Amasis Ægyptiorum regis uxor Ladice: vide *Herodotum*, *sub finem libri secundi*; *Laërtium*, *libro quinto*, *in descriptione testamenti quod Aristoteles moriturus reliquit*.

Optimatum aliquis lætum de victoria nuntium sollicite ad populum detulerat: populus vero Atheniensis tam grate accepit hanc benevoli hominis promptitudinem, ut ei ob hoc unum æneam posuerit statuam: *Photius*, *in excerptis ex Himerii Orat. in Musonium Proconsulem Græciæ*.

Harmodio & Aristogitoni statuas erexerunt Athenienses. Vide Plinium, lib. XXXIV nat. Hist. cap. 8: vide quoque Pausaniam in Atticis; ubi addit Xerxem eas urbe capta cum reliqua præda asportasse; Antiochum vero Atheniensibus eas postmodum remisisse. Valerius tamen Maximus Seleuco hujus facti gloriam tribuit; quem vide *lib*. II, *cap*. 10, *Exemplo ext*. I. Plinius vero Alexandro Magno tribuit loco supra citato.

Iphicratis Leæna laudatur. Scortum hoc, lyræ cantu familiare Harmodio & Aristogitoni, consilia eorum de tyrannicidio, usque ad mortem cruciatum, tyrannis non prodidit. Quamobrem Athenienses & honorem ei habere volentes, nec tamen scortum celebrasse, animal nominis ejus fecere: atque ut intelligeretur causa honoris, in opere linguam addi ab artifice vetuerunt: *Plinius*, *lib*. XXXIV *nat*. *Hist*. *cap*. 8; vide quoque *Plutarchum*, περὶ ἀδολεσχίας; *Polyænum*, *lib*. VIII *Stratag*.

Digitized by Google

Philippo & Alexandro, nec non Lysimacho Regibus statuas posuere Athenienses, non tam honori eorum consultum volentes, quàm parentes adulationi temporibus obsequentis populi: *Pausanias, in Atticis.*

Statuæ frequenter decernebantur iis, qui favore Imperatorum supra cæteros mortales extollebantur. Ita passim aureæ Sejani imagines ab omnibus colebantur, teste *Sueton. in Tiberio, cap. 65*; usque dum

- - - Verbosa & grandis epistola venit
A Capreis &c.

Juvenalis, Satyra x, vers. 71. Tum enim statuas eorum non minore studio ad nutum Impp. demoliebantur, quam antea erexerant. Exempla passim occurrunt apud Historicos. Non minore severitate abolebant civium quamvis nobilium statuas, qui turbulentis consiliis Rempublicam miscuisse, & rerum novarum causas quæsivisse convicti erant: vide *Ciceronem, in L. Pisonem*; quemadmodum & *pro C. Rabirio perduellionis reo.* Ita quoque L. Piso prodidit statuam Sp. Cassii, qui regnum affectaverat, etiam conflatam à Censoribus. Nimirum in ea quoque re ambitioni providebant illi viri: *Plinius, lib.* xxxiv, *cap.* 6.

Hipponactis Poëtæ imagines Bupalus atque Anthermus in contumeliam ejus publice proposuerunt, quod staturæ brevitate ac vultus fœditate deridiculus esset: *Suidas, in* Ἱππώναξ; *Plin. lib.* xxxvi *nat. Hist. cap.* 5; *Acron in Horat. Epod.* vi.

Theagenes Thasius athleta integrum taurum, immani ventris & gutturis vitio absumpsit una cœna; & quoniam Thasus inexhaustam ejus aviditatem omnibus suis copiis explere non poterat, coactus est passim apud exteros quotidianum atque ad prorogandam infelicem animam vix suffecturum cibum emendicare. Conspiciebatur itaque ærea ejus imago, veluti vilia semperque rursus petenda alimenta protensa manu rogantis. Vide Posidippi in hunc Theagenem epigramma apud Athenæum, lib. x Deipnosoph. cap. 2. Hinc illustra Suidam in Θεαγένης.

Quamvis Pisistratus urbem Atheniensium gravi imperio presserit, perhibent tamen imaginem ejus in eo quod Athenis erat templo Bacchi spectatam: *Athenæus, lib.* xii, *cap.* 8.

Annibalis statuæ tribus in locis visuntur in urbe, cujus intra muros solus hostium emisit hastam: *Plinius, lib.* xxxiv, *cap.* 6.

Statua plagosi Orbilii Beneventi ostenditur in Capitolio, ad sinistrum latus, marmorea, habitu sedentis & palliati, appositis duobus scriniis: vide *Suetonium, de illustr. Grammaticis, cap.* 9.

Phrynes statua aurea Delphis inter Archidami Lacedæmoniorum Regis & Philippi Amyntæ filii statuas locata est, cum hac inscriptione; ΦΡΥΝΗ ΕΠΙΚΛΕΟΥΣ ΘΕΣΠΙΚΗ: vide *Athenæum, lib.* xiii *Deipnosoph. cap.* 6.

Glyceræ scorti æneam statuam posuit Harpalus: *Athenæus, lib.* xiii, *cap.* 7.

Clinea quondam potum Ptolemæo Philadelpho ministrasse refert Athenæus, *lib.* x, *cap.* 7: & rursus *lib.* xiii, *cap.* 5; eique plures passim statuas Alexandriæ positas fuisse, amictas simplici tunica, guttumque manibus tenentes.

Claudius Imperator Simoni Mago statuam erexit, titulum hunc addens, SIMONI. DEO. SANCTO: *Tertull. cap.* 13 *Apolog. advers. gentes.* Simon Magus Jovem se credi volebat; Minervam vero meretricem quandam Selenen, quam sibi sociam scelerum fecerat; imaginesque & suam & ejusdem meretricis discipulis suis præbebat adorandas, quas & Romæ tanquam Deorum simulacra autoritate publica constituerat: *Augustinus, circa initium opusculi de Hæresibus.*

Mancinus eodem habitu, quo deditus est, sibi statuit effigiem: *Plinius, lib.* xxxiv, *cap.* 5.

Crotoniatam Milonem athletam ferunt egisse omnia supra quàm homo valet. Victor omnium certaminum obiit. De eo etiam hoc proditur, quod vivum taurum suis humeris sublatum ictu nudæ manus fecit victimam, eumque solidum, qua mactaverat non gravatim solus absumpsit. Punicum malum ita compressa manu tenebat, ut nemo ei malum hoc ulla vi extorqueret, neque ipse tamen illud elideret. Peruncto disco quum institisset, ludibrio habebat omnes eos qui se vestigio educere conabantur. Idem dexteræ manus eam partem, quæ ab humero ad cubitum pertingit, lateri applicans, reliquam partem, quæ à cubito usque ad extremos digitos excurrit, pollice interim sublato ac reliquis digitis conjunctis, tanta vi exporrigebat, ut nemo minimum digitum quantovis nisu posset à cæteris abjungere. Frontem quoque circumligabat chorda, perinde ac si tæniam sibi circumdaret aut coronam; compressis deinde labiis atque intercluso spiritu, cum venæ capitis multo sanguine ac spiritu replerentur, intumescentium venarum violentia nervum rumpebat. Hic denique Milo dicitur suam ipsius statuam propriis humeris

intra

intra Altin deportasse. Vide *Pausaniam, lib.* VI, *pag.* 369, 31; *Solinum, cap.* 4; *Plinium, lib.* VII *nat. Hist. cap.* 20.

Bitonis taurum portantis statua Argis in æde Lycii Apollinis consecrata erat: *Pausanias, libro* II, *pag.* 118, 51.

Statua Sostrati Sicyonii, pancratiastæ nobilissimi, consecrata erat in Olympia. Hic Sostratus dictus est Acrocherfites; quod summas adversariorum manus corripiens atque confringens, non dimittebat priusquam eos animum despondere sensisset: *Pausanias, lib.* VI, *pag.* 350, 13.

Glauci Carystii statua visebatur in Olympia. Pater ei fuit Carystius Demylus, qui puerum à prima statim infantia procul urbanis deliciis rustico duravit opere. Ibi quum puer vomerem fortè refixum aratro rursus adaptasset, manu sua vice mallei usus; pater, motus tanti roboris miraculo, filium statim ad Olympicum pugilatum deduxit. Cæterum Glaucus, tanquam prorsus expers illius artis, male passim ab adversariis mulctabatur. Congressus tandem cum eo, cui extrema sors certaminis obtigerat, ac multis vulneribus tantum non confectus, adversario jamjam succubiturus videbatur, nisi patrem indignitas rei coëgisset inclamare, Illam fili ab aratro. Hac voce excitatus Glaucus, acriore plaga adversario illata, sobdam reportavit victoriam: *Pausanias, lib.* VI, *pag.* 361, 35; vide quoque *Suidam, in* Γλαῦκος χαρύστιος.

Leontinus Gorgias princeps ex omnibus ausus est in conventu poscere, qua de re quisque vellet audire: cui tantus honos habitus est à Græcia, soli ut ex omnibus, non inaurata statua, sed aurea Delphis statueretur: *Cicer. lib.* III *de Oratore; Valer. Maximus, lib.* VIII, *cap.* 15, *Ex. ext.* 2.

Claudius Drusus, statua sibi cum diademate posita, Italiam per clientelas occupare tentavit: *Suetonius in Tiberio, cap.* 2.

Minutius Augurinus, qui Sp. Melium coarguerat, farris pretium in trinis nundinis ad assem redegit, undecimus plebei Tribunus; qua de causa statua ei extra portam Trigeminam, à populo stipe collata, statuta est. Trebius in Ædilitate assibus populo frumentum præstitit; quam ob causam & ei statuæ in Capitolio ac Palatio dicatæ sunt. Ipse supremo die populi humeris portatus in rogum est: *Plin. lib.* XVIII *nat. Hist. cap.* 3. Serapioni Alexandrino statuæ honorem tribuerunt Elei, quod in summa caritate annonæ, ad ludos veniens, ingentem frumenti vim Elidem supportandam curaverit: *Pausanias, lib.* VI, *pag.* 389, 50.

Genucio Cippo Prætori paludato portam egredienti, novi & inauditi generis prodigium incidit: namque in capite ejus subito veluti cornua emerserunt, responsumque est Regem eum fore, si in urbem revertisset; quod ne accideret, voluntarium sibimet ac perpetuum indixit exilium. Dignam pietatem, quæ (quod ad solidam gloriam attinet) septem Regibus præferatur. Cujus testandæ rei gratia capitis effigies ærea, qua excesserat portæ inclusa est: dictaque Raudusculana, quod olim æra raudera dicebantur: *Valer. Maximus, lib.* V, *cap.* 6, *Exemplo* 3; vide quoque *Ovidium, lib.* XV *Metamorph. vers.* 565, *& seqq.*

Marcus Octavius Hersennus in prima adolescentia tibicen, postquam Arti suæ diffisus est, mercaturam instituit, ac bene re gesta decimam Herculi dicavit. Postea quum navigans hoc idem ageret, à prædonibus circumventus, fortissime pugnavit & victor recessit; quem in somnis Hercules docuit sua opera servatum; quamobrem ei Octavius, impetrato à magistratibus loco, ædem cum signo sacravit; & Victorem incisis litteris appellavit: *Servius, ad versum* 360 *libri octavi Æneid.*

Eubata Cyrenæus, cùm ei Lybicum oraculum curriculi in Olympia victoriam prædixisset, statuam sibi ante ipsum certamen faciendam curavit, dedicavitque eam ipso, quo palmam adeptus est die: *Pausanias, lib.* VI, *pag.* 358, 49.

Æneto pancratiastæ statuam posuerunt Amiclæi, quoniam is in Olympia victor declaratus, accepta corona, statim exstinctus esset: *Pausanias, libro tertio, pag.* 196, 10.

Hysmonis, etiamnum pueri, nervos fluxum quendam infestasse ferunt, eumque ob hanc causam ad quinquertium adjecisse animum, ut laboribus pulso morbo sanitatem recuperaret; multis itaque illustribus victoriis statuam in Olympia est adeptus: *Pausanias, lib.* VI, *pag.* 348, 39.

Anacreontis Teji statua conspiciebatur in arce Atheniensium; habitus ejus est veluti hominis per ebrietatem cantantis: *Pausanias, libro primo, pag.* 44, 30.

Telesillæ poetriæ statuam in masculæ virtutis memoriam erexere Argivi; qua de re vide *Pausaniam, libro secundo, pag.* 121, 34.

Scyllis Scionæus, urinandi peritia præter cæteros clarus, Cyanam quoque filiam edocuerat artem altissimum quoque mare subeundi: quumque sævior tempestas Xerxis classem circa Pelion graviter afflixisset, ambo anchoris atque aliis navium retinaculis subtractis, plerasque Persicas naves demerserunt. Quamobrem etiam Amphictyones tanti

 beneficii

beneficii memoriam gratissimis animis prosecuturi, patri pariter ac filiæ æternum aliquod formæ ac nominis monumentum putaverunt erigendum: *Pausanias, lib.* x, *pag.* 642, 50.

Anaximenem, qui non modo priscas Græcorum, verum etiam recentiores Philippi atque Alexandri res gestas diligenter perscripserat, Olympicæ statuæ honore prosecuti sunt Lampsaceni, quod civitatem suam sagacis vaframenti beneficio ab imminentis periculi metu vindicasset. Quamvis enim Alexandrum regem iræ suæ impotenter plerumque servisse constat; fortuna, ut fit, conceptum semel odium magis etiamnum inflammante; hunc tamen dolorem suum magna animi contentione persequentem atque atrocia omnia Lampsacenis minitantem, quod Persarum rebus jam studere aut novam aliquam fortunam tentaturi viderentur, insigni arte circumvenit. Lampsacena etenim urbs de aris ac focis, de sua suorumque salute sollicita, supplices manus tendens Anaximeni (quem jam pridem apud Alexandrum, quondam vero apud Philippum regem plurimum gratia valuisse meminerat) & communis patriæ securitatem atque omnium civium vitam ei commendans, ut saluti fortunisque communibus succurreret, ut urbem interitu & cives internecione liberaret, ut hanc denique calamitatem à sese deprecaretur flagitabat. Anaximenes interim, diutius rogari erubescens, extra portam prodit obviam Regi. Cæterum is, cum ad exscindendam urbem summo jam studio ferretur, progressumque extra mœnia Anaximenem (*præceptorem suum*, inquit Valer. Maximus, lib. VII, cap. 3, Ex. ext. 4.) vidisset; quia manifestum erat, futurum, ut preces suas iræ ejus opponeret; advocatis omnibus Græcorum diis juravit omnia se contra quàm rogaturus erat Anaximenes facturum. Tunc Anaximenes; Peto, inquit, ut uxores liberosque Lampsacenorum in servitutem redigas, urbem ipsam solo æques, Deorum denique templis atque delubris ignem subjicias. Hæc velocissimæ calliditatis sollertia oppidum vetusta nobilitate inclytum excidio, cui destinatum erat, subtraxit: *Pausanias, lib.* VI, *pag.* 376, 54.

Batti statuam Delphis currui imposuerunt Cyrenæi, quod is ex insula Thera eos in Africam classe deduxisset. Auriga currus est mater ejus Cyrene. Currui vero insistit ipse Bacchus & Libya coronans eum. Amphion Acestoris filius Gnossius fecit: *Pausanias, lib.* x, *pag.* 636, 56.

Euagoræ Cypriorum regis statuam in Ceramico posuerunt Athenienses, quòd Phœnissas triremes ejus suasu Cononi tradiderat Artaxerxes: *Pausanias, libro* 1, *pag.* 5, 22.

Pantarcen Eleum statuæ honore affecerunt Achæi, quòd pacis inter Achæos & Eleos sequester fuisset, quodque iis, qui utrimque capti erant, libertatem impetrasset: *Pausanias, lib.* VI, *pag.* 371, 38.

Eurydamo statuam Delphis posuerunt Ætoli, quòd eo duce contra Gallos feliciter pugnaverant: *Pausanias, lib.* x, *pag.* 637, 41.

Adrasto Lydo, qui Græcos privatis opibus & consilio juverat, statuam ex ære posuere Lydi ante Dianæ Persicæ templum, addita inscriptione, oppetisse mortem Adrastum pro Græcis contra Leonnatum præliantem: *Pausanias, lib.* VII, *pag.* 408, 25.

Oibotas primus Achæorum in Olympia meruit coronam: sed cum nullum eo nomine præcipuum adeptus esset honorem, Achæis imprecatus est, ne quis eorum Olympicam ferret palmam. Extitit omnino Deorum aliquis, cui fuit curæ ratam facere hanc Oibotæ execrationem: neque id ante perceperunt Achæi, quàm mirarentur se nunquam amplius Olympicarum palmarum fieri compotes, mitterentque Delphos ad oraculum. Siquidem tum pluribus aliis rebus in honorem Oibotæ oraculi monitu institutis, statuaque ejus in Olympia dedicata, Sostratus Pelleneus vicit paullo post in stadio pueros: *Pausanias in Achaicis, lib.* VII, *pag.* 431, 10.

Phocenses Elateam incolentes statuam ex ære Delphis posuerunt Olympiodoro, quòd opem tulisset iis à Cassandro deficientibus: vide plura apud *Pausaniam, lib.* 1, *pag.* 44, 51.

Lilæenses à Demetrio obsessi, & Macedonum præsidium intra mœnia recipere coacti, non prius ea calamitate liberati sunt, quàm Patronis virtute præsidio sunt dejecti Macedones: quamobrem etiam Patroni, ob tantæ virtutis memoriam, Lilæenses erexerunt statuam Delphis: *Pausanias, lib.* x, *pag.* 675, 41.

Messeniis chorum triginta quinque puerorum cum chori magistro & tibicine Rhegium, ad celebrandum anniversarium Rheginorum festum, transmittentibus, omnes nave absorpta perierunt. Messenii puerorum singulis, in solatia luctus, nec non chori magistro ac tibicini, statuas ex ære posuerunt: *Pausanias, lib.* v, *pag.* 337, 33.

Anthemion Diphili filius celebratur, quod ex mercenario ordine in equestrem translatus est. Imago ejus est in Acropoli, equus viro adstans: vide *Pollucem, libro* VIII, *cap.* 10.

Phidelæ Corinthii equa (cui Auræ nomen indidere Corinthii) sessore suo ab ipsis statim carceribus excusso, destinatum nihilominus cursum tanquam rectori obsequens peregit

peregit, ac sua sponte circa metam se convertit: audita deinde tuba, vehementius concitata est: donec ad ludorum præsides appropinquans, impetum currendi victoriæ conscia inhibuit. Elei victorem renuntiantes Phidolam, insuper etiam indulserunt ei, ut hujus equæ suæ simulachrum consecraret: *Pausanias, libro sexto, pag.* 368, 12.

Æneum asini simulachrum, victis nocturna pugna Molossis, dedicarunt Ambraciotæ; quum etenim abstrusas iis insidias comparassent Molossi, asinus, qui inter agendum forte in asinam inciderat, vehementem sustulit ruditum. Agasone interim per tenebras asinum suum aspera inconditaque voce increpante, Molossi territi & suas ipsi latebras promiscua fuga deserentes, bene gerendæ rei occasionem præbuerunt Ambraciotis: *Pausanias, libro decimo, pag.* 641, 54.

Apud Actium descendenti in aciem Augusto asellus cum asinario occurrit. Eutychus, homini; bestiæ, Nicon erat nomen. Utriusque simulachrum æneum victor posuit in templo, in quod castrorum suorum locum vertit: *Suetonius in Augusto, cap.* 96.

Nero quum Neapoli de motu Galliarum ac defectione Vindicis cognovisset die ipso quo matrem occiderat, Romam prætrepidus rediit; leviterque modo in itinere frivolo auspicio mente recreata, cùm annotasset insculptum monumento militem Gallum ab equite Romano oppressum trahi crinibus, ad eam speciem exiluit gaudio cœlumque adoravit: *Idem, in vita Neronis, cap.* 41.

Sacrilegus quidam, non contemnenda sacræ pecuniæ summa è templo Apollinis Delphici surrepta, receperat se in eam Parnassi partem quæ maxime condensa erat arboribus sylvestribus: ibi eum lupus dormientem occidit, & quotidie urbem cum ululatu ingressus est. Advertit rei novitas animos hominum, suspicantium lupum non sine Numine, posita feritate, inter homines aliquantisper versari, ac rursus in solitudinem se recipere. Nonnulli itaque, lupi vestigiis insistentes, invenerunt sacrum aurum, lupumque ex ære juxta aram maximam dedicarunt: *Pausanias, libro decimo, pag.* 635, 28.

Est in Helicone cerva Telepho Herculis filio ubera præbens: *Pausanias, lib.* IX, *pag.* 588, 19.

Romulum inauratum in Capitolio parvum atque lactentem uberibus lupinis inhiantem vidistis, inquit Tullius, Orat. III in Catilinam.

Non vidisti simulachrum leonis ad Idam eo loco, ubi quondam subito eum quum vidissent quadrupedem Galli, tympanis adeo fecerunt mansuem, ut tractarent manibus? Varro apud Nonium in *Mansues*.

Julius Cæsar utebatur equo insigni, pedibus prope humanis, & in modum digitorum ungulis fissis: quem natum apud se, cùm haruspices imperium orbis terræ significare domino pronuntiassent, magna cura aluit; nec patientem sessoris alterius, primus ascendit; cujus etiam instar pro æde Veneris genetricis postea dedicavit: *Suetonius in Julio, cap.* 61; *Plinius, libro* VIII *Hist. nat. cap.* 42; *Solinus, cap.* 55; *Cedrenus editionis regiæ, pagina* 170.

Julius Cæsar in Capitolio habuit statuam æneam Orbi terrarum insistentem, cum inscriptione Semidei ex Senatusconsulto positam: *Dio, libro* XLIII; *Servius ad versum* 47 *Eclogæ nonæ: ad versum itidem* 579 *octavi Æneïdos.*

Cæsar Dictator loricatam sibi statuam dicari in foro suo passus est: *Plinius, lib.* XXXIV, *cap.* 5.

Brutus & Cassius, occiso Cæsare, delati sunt Athenas, & magnifice fuerunt excepti ab Atheniensibus. Ἐκεῖνοι δὲ καὶ εἰκόνας σφίσι χαλκᾶς παρά τε τὴν τοῦ Ἁρμοδίου καὶ παρὰ τὴν τοῦ Ἀριστογείτονος, ὡς καὶ ζηλωταῖς αὐτῶν γενομένοις, ἐψηφίσαντο: *Illi vero iis decreverunt æreα simulachra juxta Harmodium atque Aristogitonem, quos Brutus & Cassius æmulati videbantur*: Dio, libro XLVII, pagina 339 editionis Hanovianæ.

Cajum Octavium Senatus honoravit equestri statua, quæ hodieque in Rostris posita ætatem ejus scriptura indicat: qui honor non alii per trecentos annos, quam Lucio Sullæ, & Cnæo Pompejo, & Cajo Cæsari contigerat: *Vellejus Paterculus, libro* II, *cap.* 61.

Crux terrestri sphæræ imposita quid sibi velit in manu Imperatorum, & unde res ea traxerit ortum, docet Meursius, de Romanorum luxu libro II, cap. 8. Sciendum etenim est per crucem in Imperatoris manu depictam significari, fidei in crucifixum Deum beneficio Principes adeptos esse totius Orbis imperium. Atque adeo primus quoque in Augusteone ita se Justinianus effingi curavit post ædificatum S. Sophiæ templum. Hoc exemplum secuti mox Imperatores reliqui. *Codinus in Originibus Constantinopolitanis*; Ἔστη τὴν αὐτοῦ στήλην (ὁ Ἰουστινιανὸς) ἔφιππον ἐπὶ κίονος· καὶ τῇ μὲν ἀριστερᾷ χειρὶ φέρει σφαῖραν, ἐμπεπηγότος σταυροῦ ἐν αὐτῇ, ὡς διὰ τῆς εἰς τὸν σταυρὸν πίστεως τῆς γῆς πάσης ἐγκρατὴς γεγονώς· σφαῖρα μὲν ἡ γῆ, διὰ τὸ σφαιροειδὲς τοῦ αὐτῆς σχήματος· πίστις δὲ ὁ σταυρὸς, διὰ τὸν ἐν αὐτῷ σαρκωθέντα περὶ Θεόν. Hæc habes totidem verbis apud *Suidam in Ἰουστινιανός*: vide quoque *Gotfridum Viterbiensem, Chronici parte* XIX.

Duas habuit ancillas Cleopatra regina, Naeram & Charmionen, quarum hæc ungues Reginæ,

Reginæ, illa comam curabat. Harum fidem, antea semper integram, in adversis quoque contumacem experta est Cleopatra: nam utraque viperis pectori, Regina jubente, admotis confestim exspirawit. Quo viso, ipsa quoque Cleopatra viperas uberibus admovens, triumphi pudorem voluntaria morte prævertit. Hanc amoris fideique constantiam testabantur quondam æneæ Charmiones Naëræque statuæ, positæ ante Cleopatræ suggestum, quod Mausoleum vocabant: vide *Zenonis Proverb. Cent.* v, 24.

Fornix Fabianus arcus est juxta Regiam in Sacra via, à Fabio Censore constructus, qui, à devictis Allobrogibus, Allobrox cognominatus est, ibique statua ejus posita propterea est: *Ascon. Pedianus in Proœmium Actionis in Verrem.*

Chrysippo, statura exiguo, statua in Ceramico posita erat, quæ tota fere à vicino equite occultabatur, unde eum Carneades vocabat κρύψιππον: vide *Laërtium.* Atque hæc fortasse fuerit illa Chrysippi statua sedentis in Ceramico porrecta manu, cujus meminit Cicero, *libro primo de Finibus.*

Notatum ab auctoribus L. Actium poëtam in Camœnarum æde maxima forma statuam sibi posuisse, cum brevis admodum fuisset: *Plinius* xxxiv, 5.

Fronto, Philosophiæ simul & dicendi Præceptor M. Antonini principis; cui tam gratus fuit, ut ipse Imp. ei à Senatu petierit statuam: *Auctor Capitolinus.*

De statuis Apollinari Sidonio superstiti etiamnum positis, *vide Notas Sirmondi ad ejusdem Sidonii epistolam* 16, *libri noni.*

Cùm disquirerent Athenienses qua ratione conglutinarentur libri, Phillatius vel Philtatius, vir ad promovendam rem literariam factus à natura, modum glutini ostendit: atque ob navatam hanc operam celebrior factus, obtinuit à suis civibus honorem statuæ: vide *Photii excerpta ex Olympiodori libris Historiarum.*

Ajunt duorum heroum, Cerdonis nempe & Mattonis statuas, à quibusdam Spartanorum coquis Phiditiis olim fuisse consecratas: vide *Athenæum, libro* 11 *Deipnosoph. cap.* 3.

In arce Atheniensium visebatur statua pulcherrimi ephebi nudi, ac prono jam capite semetipsum de rupe præcipitaturi, cum duobus gallis gallinaceis quos ulnis gestabat: vide *Suidam in* Μέλιτ⊙-. Valde in tota rei gestæ serie variat hic Pausanias, *libro primo, pag.* 58; 1.

Rutrum tenentis juvenis est effigies in Capitolio, ephebi more harenam ruentis exercitationis gratia. Quod signum Pompejus Bithynicus ex Bithynia supellectilis regiæ Romam deportavit: *Festus.* De rutro multa habet Casaubonus, *Theocriticarum lectionum, cap.* 6.

Metragyrtes quidam Atticam ingressus, mulieres Matri Deorum initiabat; Athenienses autem ægre hoc ferentes, præcipitaverunt eum in barathrum. Gravissima ergo lue correpti, responsum acceperunt, placandos esse interempti manes. Hac propter Curiam eodem in loco ædificaverunt, in quo eum occiderant: eandemque Curiam septo inclusam consecraverunt Deorum matri, & Metragyrto statuam erexerunt: vide *Suidam in* Μητραγύρτης. Eadem habet Apostolius, *Centuriæ duodecimæ proverbio* 77, ubi scribitur Μητραγύρτε ϑάνατ⊙-.

Aristonicum Carystium, τ̃ Ἀλεξάνδρυ σφαιριστῶ, Athenienses civitate donaverunt, eique statuam, propter Artis peritiam, erexerunt. Posteriores enim Græci fordidas Artes pluris faciebant, quàm rerum intelligentiam studio partam. Estiæi quidem & Oritanitæ statuam Theodori cujusdam manu calculum tenentis in theatro statuerunt, quòd calculos scire prorsus inter ludendum subduceret. Similiter & Milesii Archelao citharistæ posuerunt statuam. Thebani denique, quum nullam Pindari statuam possint ostendere, Cleonis cantoris simulachro adscripserunt, eum Thebas patriam suam nobilitasse: vide *Athenæum, lib.* 1 *Deipnosoph. cap.* 15 & 16. Qualis vero hæc Theodori τ̃ ψηφοκλέπτυ statua fuerit, egregie docet Casaubonus ad hunc locum.

Pronomo tibicini statuam posuere Thebani: *Pausanias, libro nono, pagina* 560, 24.

Nero statuas suas citharœdico habitu posuit: *Suetonius in Nerone, cap.* 25.

Æreæ Arionis delphino insidentis statuæ duæ ad Tænarum visebantur: vide A. Gellium, libro xvi, cap. 19; Solinum, cap. 7; Servium, ad vers. 56 Eclogæ viii. Vide Anthologiam Græcorum epigrammatum, libro quarto, cap. 14. De Arionis Methymnæi ætate vide Meursii Archontes Athen. libro 1, cap. 10.

Aspendius citharista: *Cicero, libro* 1 *in Verrem*; ubi vide Asconium Pedianum.

Monstrabatur apud Locros statua Eunomi Citharœdi, cicadam habens citharæ insidentem; dicebaturque Eunomus imaginem hanc in patria sua consecrasse, quod ei cum Aristone Rhegino concertanti præsto fuerit cicada explens sonum nervi in ipso certamine rupti: *Strabo, libro* vi. Vide quoque Anthologiam Græcorum epigrammatum, libro quarto, cap. 16. Neque luseris operam si adeas & alterum Pauli Silentarii in eandem cicadam epigramma, quod habes ejusdem Anthologiæ libro sexto, cap. 16.

Huc

Huc refer & illam *Ursi togati* statuam, quæ fuit Romæ.

Ursus togatus vitrea qui primus pila
Lusi decenter cum meis lusoribus
Laudante populo maximis clamoribus
Thermis Traiani thermis Agrippæ & Titi
Multum & Neronis. Si tamen mihi creditis,
Ego sum. Ovantes convenite pilicrepi,
Statuamque amici floribus, violis, rosis,
Folioque multo adque unguento marcido
Onerate amantes & merum profundite
Nigrum Falernum, aut Setinum, aut Cæcubum
Vivo ac volenti de apotheca dominica,
Ursumque canite voce concordi senem
Hilarem, jocosum, pilicrepum, scholasticum,
Qui vicit omnes antecessores suos.
Sensi decore adque arte subtilissima
Nunc vera versu verba dicamus senes.
Sum victus ipse, fateor, à ter consule
Vero patrono, nec semel, sed sæpius;
Cujus libenter dicor exodiarius.

Inscript. Gruteri DCXXXVII, 1.

Præstigiosum *pilariorum* vel *pilicreporum* in ludo pilæ usum describit Quintilianus, libro decimo, cap. 7: *Est usus quidam irrationalis quem Græci ἄλογον τριβὴν vocant, quo manus in scribendo decurrit, quo oculi totos simul in lectione versus flexusque eorum & transitus intuentur, & ante sequentia vident, quàm priora dixerunt. Quo constant miracula illa in scenis pilariorum ac ventilatorum, ut ea quæ emiserint ultro venire in manus credas, & qua jubetur decurrere.* Sed hæc ludicra: illud serium est, quod Herophili medici statuæ olim quoque pilam inter alia gymnastices instrumenta addiderunt; innuentes eam non postremo inter gymnastica loco habitam, vide Eustathium in Iliad. Θ, editionis Romanæ pagina 1601, 39.

Sordida Magorum dominatione oppressa, Darius sex adjutoribus ejusdem præclari facinoris assumptis, pactum cum præclari operis consortibus fecit, ut equis insidentes Solis ortu cursum in quendam locum dirigerent; isque regno potiretur, cujus equus in eo loco primus hinnivisset. Cæterum maximæ mercedis competitoribus Fortunæ beneficium exspectantibus, solus Darius acumine equisonis sui Oebaris prosperum exoptatæ rei effectum assecutus est: etenim is manum in equæ genitalem partem demissam, cùm ad eum locum ventum esset, naribus equi admovit: quo odore irritatus equus, ante omnes hinnitum edidit: auditoque eo, sex reliqui summæ potestatis candidati continuo equis delapsi (ut est mos Persarum) humi prostratis corporibus Darium Regem salutaverunt. Constituto deinde atque omni ex parte stabilito imperio, equestri sui ipsius imagini hanc addidit inscriptionem, *Darius Hystaspis filius, cùm equi virtute, tum Oebaris equisonis, regnum Persarum est adeptus:* vide Herodot. lib. III, cap. 88.

Gelon, pugna Himerensi devictis Carthaginiensibus, totaque Sicilia in potestatem redacta, nudus in forum prodiit, ac civibus suis liberam publicæ rei administrationem obtulit. At populus tantæ moderationis reverentia tactus, non modo integrum ei servavit jus regni, verum etiam rarum hoc animi regii temperamentum posteritatis memoriæ commendandum putavit, nuda ei statua in æde Junonis erecta: *Ælianus, lib.* VI *var. Hist. cap.* 11. De alia ejusdem Gelonis regis statua ἐν ἀζώστῳ χιτῶνι, *in discincta tunica,* vide eundem *Ælian. lib.* XIII *var. Hist. cap.* 37.

Raram pietatem Cleobis & Bitonis, Argiæ sacerdotis filiorum, meritissima laude priora secula celebrarunt. Cùm enim illam ad solemne & statum sacrificium curru vehi jus esset, satis longe ab oppido ad fanum, morarenturque jumenta, extemplo Cleobis & Biton veste posita corpora oleo perunxerunt, atque ad jugum accesserunt. Ita sacerdos advecta in fanum, cùm currus esset ductus à filiis, precata à Dea dicitur, ut illis præmium daret pro pietate, quod maximum homini dari posset à Deo. Post epulatos cum matre adolescentes, somno se dedisse ferunt, ac mane inventos esse mortuos. Præstantissimorum itaque juvenum statuas in perpetuam rei memoriam Delphico Apollini consecravit antiquitas: vide *Herodotum, lib.* I, *cap.* 31.

Ferunt sacerdotem quendam Vulcani, nomine Sethon, regno Ægypti potitum imminuisse jura militum Ægyptiorum, tanquam sibi inutilium. Sanacharibo itaque Arabum Assyriorumque rege Ægyptum cum ingentibus copiis invadente, immorigeros atque ad imperia contumaces Ægyptiorum militum pugnacissimos bellum deseruisse, ac Regi regnoque operam suam denegasse. Sacerdos in tanta rerum omnium desperatione

fanum ingressus, ad simulachri pedes aliquamdiu prostratus jacuit, donec per diversos miseræ mentis æstus, & extremam languentis animi lassitudinem altius obdormiscenti, species assistentis atque auxilium spondentis Vulcani per somnum oblata est: Hoc insomnio fretus Sethon, ipse se confirmat, & obviis quibusque institoribus, opificibus, ac forensibus hominibus assumptis Pelusium occupat, usque dum non vanam tantæ spei fiduciam insigne successus inopini miraculum comprobavit. Siquidem immensa murium agrestium vis hostes adventantes in fugam egit, pharetris eorum, nec non clypeorum ansis, & arcuum nervis de nocte arrosis. Conspiciebatur olim in templo Vulcani lapidea hujus Regis imago, musculum tenentis manu; cum hac inscriptione: *In me quis intuens, pius esto:* vide Herodotum, lib. II, cap. 141.

Argonautis Propontidem transituris, Amycus Bebryciorum rex cum ingentibus copiis occurrit. Non ausis itaque Argonautis arma cum eo conferre, subduxerunt se in desertum aliquem sinum & sylvis undique insurgentibus opacum. Ibi statim certam victoriæ spem conceperunt, postquam oculis eorum cœlitus oblata fuit species viri formidabilis atque aquilinis pennis undiquaque succincti. Quamobrem ipsi se confirmantes arma capiunt; & resumpta impigre pugna, occiso Amyco, victoriam reportantes, statuam ibi, ad similitudinem oblati spectri, consecrarunt; templum denique in tantæ rei memoriam inibi exstruxerunt, atque id Sosthenium, à parta ibi salute, nominaverunt: *Cedrenus, editionis regiæ* 119, D.

Semiramis in urbe Hierapolitana (quæ nonnullis Edessa est) ad sinistram templi Syriæ Deæ, sive Junonis, statuam suam eo habitu collocavit, ut ædem ipsam dextra veluti demonstret ad eam appropinquantibus. Legem aliquando tulerat, ut se unam Syri omnes divinis honoribus prosequerentur, nulla cæterorum Deorum, atque ipsius etiam Junonis ratione habita. Quo facto, morbis & cladibus Deorum indignatione immissis, ab insania Semiramis destitit, seseque mortalem agnoscens, subditis, ut ad Junonis cultum redirent, præcepit. Quamobrem etiam adhuc, inquit Lucianus de Dea Syria, tali habitu conspicitur, Junonemque, se præterita, colendam esse admonet.

In Megalopolitano foro conspiciebatur olim Polybii Lycortæ filii statua, cum inscriptione, Pervagatum esse amicum ac socium populi Romani omnes terras atque omnia maria; nihilque ab initio offensuram fuisse Græciam, si Polybii consiliis paruisset: jam vero graviter afflictæ unum illum præsidio fuisse: Pausanias, lib. VIII *. Patronis alioqui frequenter statuas ponebant veteres: *Nemo, quamvis pro se dixerit*, inquit Seneca de Benef. v, 8, *adfuisse sibi dicitur, nec statuam sibi, tanquam Patrono, ponit.* Apulejus Milef. III: *Tibi civitas omnis pro ista gratia honores egregios offert, nam & Patronum scripsit, & ut in ære stet imago tua decrevit.* Statuis interim hisce ut plurimum appensa erat tabula varios honorum titulos complectens, de qua Juven. Sat. X, vers. 57,

* Pag. 514. 56.

- - - *Mergit longa atque insignis honorum*
Pagina - - -

ubi *longa atque insignis honorum pagina* Scholiasti est *Ænea pagina, quæ ante imaginem eorum stans, omnes eorum gradus honorum inscriptos continet, quam nunc dicimus Patronatus tabulam.* Complures istiusmodi tabulæ occurunt in Antiquarum inscriptionum voluminibus.

Cùm Porsena rex ad Janiculum venisset, prohibitus est virtute Coclitis Horatii, ne Tiberim transiret: solus universam Hetruscorum aciem, aliis interim sublicium rescindentibus pontem, sustinuit: ponte rupto, armatus in Tiberim desiluit, multisque superincidentibus telis, incolumis ad suos tranavit: *Rem ausus, plus famæ habituram apud posteros, quàm fidei. Grata erga tantam virtutem civitas fuit, statua in comitio posita*, Livius, lib. II ab U.C. Ergo ita honorata virtute, feminæ quoque ad publica decora excitæ: etenim Clœlia inter plures alias virgines obses Porsenæ data, custodibus deceptis equum conscendit, ducemque se reliquarum virginum agmini præbens, Tiberim tranavit. *Romani novam in fœmina virtutem novo genere honoris, statua equestri, donavere. In summa Sacra via fuit posita virgo insidens equo*, Livius ibidem: vide quoque *Sen. Consol. ad Marciam, cap.* 16; *Servium ad vers.* 544 *octavi Æneid.* Aliquanto tamen fusior est Plinius *libro* XXXIV, *cap.* 6: *Pedestres* (statuæ) *sine dubio Romæ fuere in auctoritate longo tempore. Equestrium tamen origo perquam vetus est, cum fœminis etiam honore communicato. Clœliæ etiam statua est equestris, ceu parum esset toga eam cingi: cum nec Lucretiæ nec Bruto, qui expulerant Reges, propter quos Clœlia inter obsides fuerat, decernerentur. Hanc primam & Horatii Coclitis publice dicatam crediderim: ante enim sibi ac Sibyllæ Tarquinium & Reges sibi posuisse verisimile est; nisi Clœliæ Piso traderet ab his positam qui una obsides fuerant, redditis à Porsena in honorem ejus. E diverso Annius Fœtialis equestrem, quæ fuerit* &c. Plura habet Plinius ibidem, quemadmodum & Cap. proxime præcedente. Invenitur statua decreta &

Taraciæ

Taraciæ Cajæ five Suffetiæ virgini Veſtali, ut poneretur ubi vellet: quod adjectum non minus honoris habet, quàm fœminæ eſſe decretam. Meritum ejus, *Quod campum Tiberinum gratificata eſſet populo*, Plin. nat. Hiſt. lib. XXXIV, 6.

Sic M. Lepido Senatus Populusque Rom. pro maximis ejus plurimisque in Rempublicam meritis, ſtatuam equeſtrem inauratam in Roſtris, aut quo alio loco vellet, collocare permiſit: vide Ciceronem, *Philippica quinta*; vide eundem, *Philippica decima tertia*, ubi teſtatur Senatum decreviſſe M. Lepido ſtatuam in Roſtris, cum inſcriptione præclara, *Quod ſilentio civile bellum confecerat*.

Æmilius Lepidus puer etiam tum, progreſſus in aciem, hoſtem interemit, civem ſervavit; cujus tam memorabilis operis index eſt in Capitolio ſtatua bullata & incincta prætexta S. C. poſita. Iniquum enim putavit, eum honori nondum tempeſtivum videri, qui jam virtuti maturus fuiſſet: vide *Valer. Maximum, lib.* III, *cap.* 1, *Exemp.* 1.

Non prætéribo C. Octavium ob unum verbum, inquit Plinius, libro XXXIV, cap. 6. *Hic regem Antiochum, daturum ſe reſponſum dicentem, virga, quam tenebat forte, circumſcripſit, & priuſquam egrederetur circulo reſponſum dare coegit. In qua legatione interfecto, Senatus ſtatuam poni juſſit quàm oculatiſſimo loco in Roſtris.* Valde interim metuo ne Plinius hoc in loco memoriæ lapſu C. Octavium dixerit, quem C. Popilium appellat Val. Maximus, libri ſexti cap. 4. At de Cn. Octavii ſtatua hæc habet Cicero, Philippica IX: *Cn. Octavii, clari & magni viri, ſtatuam videmus in Roſtris. Nam cùm eſſet miſſus à Senatu ad animos Regum liberorumque populorum perſpiciendos, maximeque ut nepotem Antiochi regis (ejus, qui cum majoribus noſtris bellum geſſerat) claſſeis habere, elephantos alere prohiberet: Laodiceæ in gymnaſio à quodam Leptine eſt interfectus. Reddita eſt ei tum a majoribus ſtatua pro vita; quæ multos per annos progeniem ejus honeſtaret, nunc ad tantæ familiæ memoriam ſola reſtaret.*

Miſcuit denario Triumvir Antonius ferrum. Igitur ars facta, denarios probare: *Tam jucunda lege plebi, ut Gratidiano vicatim totas ſtatuas dicaverint*, Plin. XXXIII, 9; atque hic eſt idem ille M. Marius Gratidianus memoratus *Senecæ, lib.* III *de Ira, cap.* 18; quemadmodum & *Ciceroni, lib.* III *de Officiis*. Vide locum.

Actiones quoque ex ſubita impetuoſi animi commotione profectas, honore ſtatuarum dignas quandoque judicaverunt. *Namque Semiramis Aſſyriorum regina, cùm ei circa cultum capitis ſui occupatæ nuntiatum eſſet Babylonem defeciſſe; altera parte crinium adhuc ſoluta, protinus ad eam expugnandam cucurrit: nec prius decorem capillorum in ordinem, quàm tantam urbem in poteſtatem ſuam redegit. Quocirca ſtatua ejus Babylone poſita eſt illo habitu, quo ad ultionem exigendam celeritate præcipiti tetendit*, Valer. Max. lib. IX, cap. 3, Ex. ext. 6. Ptolemæus denique rex vindictam ſumpturus de Arſinoë uxore, Dinochari opera, teſte Auſonio in Moſella, uſus eſt;

> *Juſſus ob inceſti qui quondam fœdus amoris*
> *Arſinoën Pharii ſuſpendit in aëre templi.*
> *Spirat enim tecti teſtudine Corus Achates,*
> *Afflictamque trahit ferrato crine puellam.*

Vide quoque Plinium, lib. XXXIV, cap. 14. Nec non Suidam in Μαγνῆς. Cedrenum denique ad undecimum annum Theodoſii Imp. *Omnibus affectibus proſequenda ſunt bona exempla*, inquit Papinius Statius*, *cùm publice proſunt*. Ipſas itaque virtutes è ſuis olim imaginibus divinum ſplendorem ejectantes multa tum temporis admiratione multisque laudibus proſequebantur mortales. Animi paullo erectiores per has animi corporumque creberrimas & celeberrimas imagines vel repugnantes rapiebantur ad ſuaviſſimos amplexus virtutum. Et hic quidem ſuæ rei ſummam agi laudatiſſimus quiſque præ ſe ferebat. Honorata virtus ſigni ſat erat, neminem, qui modo eam intra pectus receperat, inhonoratum dimitti. Quotquot itaque feræ poſteritatis memoriam reformidandam ſibi non putabant, æterna hæc animi & corporis monumenta poſteris relinquere geſtiebant; unde etiam præſumpta tanti præmii ſpes frigidiſſimos quoſque è latebris ſuis ad veræ fortitudinis laudem proliciebat. At hodie, hoc tanto decore extenuato, ipſa quoque virtus, ſi non omnino ſterileſcit, ac certe quodammodo relangueſcit. Sed ſatis querelæ, ad quam una me impulit admiratio illius ætatis, ad cujus mores ſi noſtri formarentur, nuſquam pro virtute eſſet inertiæ locus. *Præmia bonorum malorumque bonos ac malos faciunt. Pauci adeo ingenio valent, ut non turpe honeſtumque, prout bene ac ſecus ceſſit, expetant fugiantve: cæteri, ubi laboris inertiæ, vigilantiæ ſomno, frugalitatis luxuriæ merces datur, eadem iſta, quibus alios artibus aſſecutos vident, conſectantur; qualesque ſunt illi, tales eſſe & videri volunt, & dum volunt, fiunt*, Plin. Panegyr. *Non ſine ratione ſacra eſt magnarum virtutum memoria; & eſſe plures bonos juvat, ſi gratia bonorum non cum ipſis cadat*, Seneca de Benef. lib. IV, cap. 30. Præmia tamen virtutum ſancta & caſta eſſe oportet, neque ea aut cum improbis communicari,

* *In epiſt. ad Abaſcantium, qua præmiſſa eſt libro quinto Sylvarum.*

L 2 aut

aut in mediocres conferri; siquidem certum est minus homines virtutis cupidos fore, virtutum præmio nimis pervulgato. *Quia ornamentis honorum incitatur imitatio, & virtus æmula alitur exemplo honoris alieni; hinc factum est, ut rusticis adhuc sæculis optimi quique civium manu & arte formati in longam memoriam mitterentur. Atque utinam nihil huic decori facilitas adulantium postea derogasset: quamvis paria non sint, quæ dispari arte quæruntur*, Symmachus, lib. x, epist. 25. *Effigies hominum non solebant exprimi, nisi aliqua illustri * causa perpetuitatem merentium: primo sacrorum certaminum victoria, maximeque Olympiæ †, ubi omnium qui vicissent statuas dicari mos erat: eorum vero qui ter ibi superavissent, ex membris ipsorum similitudine expressa, quas iconicas vocant. Excepta deinde res est à toto orbe terrarum humanissima ambitione; & jam omnium municipiorum foris statuæ ornamentum esse cœpere, prorogarique memoria hominum, & honores legendi ævo basibus inscribi, ne in sepulchris tantum legerentur: mox forum & in domibus privatis factum atque in atriis. Honos ‡ clientum constituit sic colere patronos*, Plin. xxxiv, 4. In bibliothecis etiam ex auro argentove, aut saltem ex ære dicabantur illi, quorum immortales animæ in iisdem locis ibi loquebantur. *Asinii Pollionis hoc Romæ inventum, qui primus bibliothecam dicando, ingenia hominum rempublicam fecit. An priores cœperint Alexandriæ & Pergami reges, qui bibliothecas magno certamine instituère, non facile dixerim*, Plin. xxxv, 2: vide quoque Suet. in Tiberio, cap. 70; quemadmodum & Plinium Juniorem, lib. iv, epist. 28. *Jam inter balnearia & thermas, bibliotheca quoque, ut necessarium domus ornamentum expolitur. Ignoscerem plane, si e studiorum nimia cupidine oriretur. Nunc ista exquisita & cum imaginibus suis descripta sacrorum opera ingeniorum, in speciem & cultum parietum comparantur*, Seneca, de Tranq. animi, cap. 9: vide locum. Quamvis autem defunctorum tantum imagines in publicis bibliothecis dicari mos esset, datum tamen hoc aliquando fuit reverentiæ litterarum, ut unius M. Varronis imago poneretur in bibliotheca ab Asinio Pollione publicata: *Plin. nat. Hist.* vii, 30. In privatis vero bibliothecis vivorum quoque imagines poni solere, docet nos Martialis in ipso statim initio libri noni. Privata adhæc eruditorum musæa magni alicujus viri imagine conspicua fuisse, discas ex Ciceronis lib. iv, epist. 9 ad Atticum; *Litteris sustentor & recreor*, inquit, *maloque in illa tua sedecula, quam habes sub imagine Aristotelis, sedere, quàm in istorum sella curuli*. Senecam quoque magnorum virorum imaginibus ædes suas privatim instruxisse, liquet ex hisce epistolæ lxiv verbis: *Multum egerunt qui ante nos fuerunt, sed non peregerunt: suspiciendi tamen sunt, & ritu Deorum colendi. Quid ni ego magnorum virorum & imagines habeam, incitamenta animi, & natales celebrem? Quid ni illos honoris causa semper appellem? Quam venerationem præceptoribus meis debeo, eandem illis præceptoribus generis humani, à quibus tanti boni initia fluxerunt.* Ipsis denique melioris notæ libris effigiem scriptoris quandoque præfigebant. Martialis, lib. xiv, Epigramm. 186;

Quàm brevis immensum cœpit membrana Maronem?
Ipsius vultus prima tabella gerit.

* Industriæ causa, habent vett. libri Vossiani.

† Hoc est apud Græcos prope majus & gloriosius, quam Romæ triumphasse, ut loquitur Tullius pro L. Flacco.

‡ Colentium, habent vett. libri Vossiani.

Apud majores denique *in atriis imagines erant, quæ spectarentur: non signa externorum artificum, nec æra, aut marmora: expressi cera vultus singulis disponebantur armariis, ut essent imagines quæ comitarentur gentilia funera; semperque defuncto aliquo, totus aderat familiæ ejus, qui unquam fuerat, populus. Stemmata ⊥ vero lineis discurrebant ad imagines pictas. Tablina codicibus implebantur, & monumentis rerum in magistratu gestarum. Aliæ foris & circa limina animorum ingentium imagines, affixis hostium spoliis, quæ nec emptori ¶ refringere liceret; triumphabantque etiam dominis mutatis ipsæ domus; & erat hæc stimulatio ingens, exprobrantibus tectis quotidie imbellem dominum intrare in alienum triumphum*, Plin. xxxv, 2. *Sæpe audivi Q. Maximum, P. Scipionem, præterea civitatis nostræ præclaros viros solitos ita dicere; quum majorum imagines intuerentur, vehementissime sibi animum ad virtutem accendi. Scilicet non ceram illam, neque figuram tantam vim in sese habere; sed memoria rerum gestarum eam flammam egregiis viris in pectore crescere; neque prius sedari, quàm virtus eorum famam atque gloriam adæquaverit*, Sallust. bello Jugurth. Vide quoque Valer. Max. lib. v, cap. 8, Ex. 3. Quamquam non modo majorum suorum, verum etiam alienissimorum sibi hominum imaginibus ad virtutem & gloriam præclaras mentes plerumque constet incitari. Ita Julius Cæsar, statua Alexandri magni Gadibus in delubro Herculis conspecta, multum ingemuit ac sortem suam deploravit, quòd nullo adhuc præclaro facinore memoriam suam æternitati consecrasset: *Dio Cassius, lib.* xxxv. Vide *Tranquillum in Julio, cap.* 7. Observandum tamen, quod non tantum in atriis majorum imagines repositas habebant, sed frequenter etiam in annulis circumgestabant. Vecors ille Lentulus, Catilinæ in conjuratione socius, avi sui imaginem annulo insculptam habuit:

⊥ Vide Senec. lib. iii, de Benef. cap. 28.

¶ Refigere, habet vet. codex Vossii.

habuit: de quo sic Tullius, Orat. III in L. Catilinam, *Ostendi tabellas Lentulo, & quæsivi, cognosceretne signum; annuit. Est vero, inquam, signum quidem notum, imago avi tui clarissimi viri, qui amavit unice patriam & cives suos: quæ quidem te à tanto scelere, etiam muta, revocare debuit.* Et si forte nobilia portenta, teterrimis ignaviæ ac nequitiæ sordibus imbuta, ab avitarum imaginum splendore degenerarent, non patiebatur eos justa propinquorum severitas fulgentissimam familiæ gloriam ultra obfuscare. Filio certe Scipionis Africani, præclaram patris ac patrui gloriam erubescendæ turpitudinis maculis polluenti, *Propinqui è manu annulum, in quo caput Africani sculptum erat, detraxerunt*, Valer. Max. lib. III, cap. 5, Ex. 1. Qui sequebantur disciplinam hujus vel illius Philosophi, honorem hunc exhibebant sectæ suæ auctori, ut imaginem quoque ejus in annulis haberent: *Epicuri imaginem non modo in tabulis nostri familiares*, inquit Tullius, lib. v de Finibus, *sed etiam in poculis & annulis habent.*

Cæterum ut bene de publico meritis statuarum honorem olim tribuebant, ita statuas male meritorum communi consensu disjiciebant. Juvenalis, Satyra x, versu 56;

Quosdam præcipitat subjecta potentia magnæ
Invidiæ, mergit longa atque insignis honorum
Pagina, descendunt statuæ restemque sequuntur.
Ipsas deinde rotas bigarum impacta securis
Cædit, & immeritis franguntur crura caballis.
Jam strident ignes, jam follibus atque caminis
Ardet adoratum populo caput, & crepat ingens
Sejanus: deinde ex facie toto orbe secunda
Fiunt urceoli, pelves, sartago, patellæ, &c.

Non est interim cur Sejano, atque aliis similibus diutius insistam, cùm longe majus exemplum nobis præbeat Imp. Domitianus. Notabilia nimirum ac paucissimis hactenus nota sunt quæ Domitiani olim statuis titulisque accidisse testatur Procopius, Historiæ arcanæ cap. 8: *Justinianus*, inquit, *Imperator, ut speciem ejus universam summatim complectar, in plerisque omnibus referebat Domitianum Vespasiani filium; cujus improbitatem tantopere aversabantur Romani, ut ne quidem post lanienam ejus deposuerint odium hominis, verum etiam Senatusconsulto caverint ne Cæsaris hujus nomen in titulis ullis consignaretur, neque ulla ejus statua superstes remaneret. Quamobrem quoque nusquam Romæ vel alibi exosi nominis inscriptionem ullam videas, nisi olim forte cum aliis Principibus alicubi inscriptam, neque ullum ejusdem Imperatoris signum ullibi in Rom. imperio apparet, præter æneum unum, hac occasione positum. Erat Domitiano uxor liberali ingenio prædita, & modestiæ decore præter cæteras ornata, quæ neque ipsa quemquam mortalium læserat, neque unquam probaverat præter jus & fas à marito patrata. Hac propter illam plurimum ab omnibus dilectam Senatus accivit, jussitque petere quicquid maxime sibi gratum ac volupe foret impetrare. Illa vero id solum oravit, ut sibi liceret cadaver Domitiani humare, atque unam ei statuam æneam dedicare ubicunque vellet. Indulsit hæc supplicanti Senatus: at mulier, studens posteris relinquere monumentum inhumanæ crudelitatis eorum qui maritum excarnificaverant, hujusmodi commento voti compos facta est. Collectis atque apte compositis Domitiani membris crudeliter dilaniatis distractisque, totum corpus de integro veluti consutum ostendit statuariis, jubens eos vivam imaginem eorum quæ passus erat maritus imagine ænea repræsentare. Artifices nulla interjecta mora fecere imaginem, quam illa statuit ad clivum Capitolinum, Domitiani speciem fortunamque hac etiamnum ætate repræsentantem.*

§. 8. *Picturæ præcipua dignatio Romæ increvit (ut existimo) à M. Valerio Maxim. Messala, qui princeps tabulam* picturæ prælii, quo Carthaginienses & Hieronem in Sicilia devicerat, proposuit in latere Curiæ Hostiliæ, anno ab Urbe condita quadringentesimo nonagesimo. Fecit hoc idem L. Scipio, tabulamque victoriæ suæ Asiaticæ in Capitolio posuit. Idque ægre tulisse fratrem Africanum tradunt: iratum haud immerito, quoniam filius ejus illo prælio captus fuerat. Non dissimilem offensionem Æmiliani subiit L. Hostilius Mancinus, qui primus Carthaginem irruperat, situm ejus oppugnationemque depictam proponendo in foro, & ipse assistens populo spectanti singula enarrando: qua comitate proximis comitiis Consulatum adeptus est*, Plin. xxxv, 4. De Corn. Balbi triumpho vide Plinium, libro v, cap. 5. Pari ratione Agathocles rex equestrem suam pugnam in æde Minervæ depictam consecravit, Cicero, lib. IV Acc. in Verrem: Sempronius quoque Gracchus, subacta Sardinia, formam insulæ & in ea pugnarum simulachra picta in æde matris Matutæ dicavit: *Livius, lib. XLI ab U. C. Scripsit & Sylla dictator, ab exercitu se quoque* (obsidionali) *donatum apud Nolam, legatum bello Marsico. Idque etiam in villa sua Tusculana, quæ postea fuit Ciceronis, pinxit*, Plin. XXII, 6. Imperator quoque Maximinus non solum per litteras Senatui populoque Romano

Quid maxime illustraverit gloriam Picturæ.

*Pictam, vet. codex Vossii.

mano

mano significavit quàm feliciter Germanorum ferociam in paluſtribus locis contudiſſet, verum etiam vivam totius prælii ſpeciem maximis imaginibus delineatam ante Curiam dedicavit, ut non modo Romani omnem rei geſtæ ſeriem audire, ſed & coram quaſi intueri poſſent: *Herodianus*, *lib.* VII, & *Jul. Capitolin. in Maximinis*. *Mentor Syracuſanus in Syria leone obvio ſimpliciter volutante, attonitus pavore, cum refugienti undique fera opponeret ſeſe, & veſtigia lamberet adulanti ſimilis, animadvertit in pede ejus tumorem vulnusque, & extracto ſurculo liberavit cruciatu. Pictura raſum hunc teſtatur Syracuſis*, Plin. VIII, 16. *Agatharchus Athenis, Æſchylo docente Tragœdiam, primum ſcenam fecit, & de ea commentarium reliquit. Ex eo moniti Democritus & Anaxagoras de eadem re ſcripſerunt, quemadmodum oporteat ad aciem oculorum radiorumque extenſionem certo loco centro conſtituto ad lineas ratione naturali reſpondere, uti de incerta re certæ imagines ædificiorum in ſcenarum picturis redderent ſpeciem, & quæ in directis planisque frontibus ſint figurata, alia abſcedentia, alia prominentia eſſe videantur*, Vitruvius, in proœmio libri ſeptimi. Henricus rex Saxonum ſuam de Hungaris victoriam ad Meresburgum in ſuperiori cœnaculo depingi curavit, adeo, ut rem veram potius quàm veriſimilem videas: *Luithprandus*, *lib. ſecundo Hiſtor. cap.* 9. Vitruvius, in proœmio libri ſeptimi: *Clariorem eam artem Romæ fecit gloria ſcenæ. Habuit Scena ludis Claudii Pulchri magnam admirationem picturæ, quum ad tegularum ſimilitudinem corvi decepti imagine advolârunt*, Plin. XXXV, 4, vide quoque Valer. Max. lib. II, cap. 4, ex. 6. *Scena aut verſilis erat, aut ductilis. Verſilis tunc erat, cùm ſubito tota machinis quibuſdam convertebatur, & aliam picturæ faciem oſtendebat. Ductilis tunc, cùm tractis tabulatis hac atque illac, ſpecies picturæ nudabatur interior*, Servius, ad verſ. 24 libri IV Georg. Καταβλήματα, ὑφάσματα ἢ πίνακες ἦσαν, ἔχοντες γραφὰς τῇ χρείᾳ τῶν δραμάτων προσφόρους: *Catablemata, texturæ aut tabulæ erant, ad ſabularum dramaticarum uſum*, Pollux, lib. IV Onomaſt. cap. 19, §. 2: & aliquanto ante, Τὸ ὑποσκήνιον κίοσι καὶ ἀγαλματίοις κεκόσμητο πρὸς τὸ θέατρον τετραμμένον, ὑπὸ τὸ λογεῖον κείμενον: *Hypoſcenium columnis & imaginibus ornatum erat, ad theatrum converſum, pulpito ſubjacens.* Heſychius quoque, Ἀναδείγματα, τὰ ἐν ταῖς τραγικαῖς σκηναῖς εἴδωλα δεικνύμενα: *Anadigmata ſunt picturæ quæ in tragicis ſcenis oſtenduntur.* Athenienſibus Demetria feſta in honorem Demetrii celebrantibus, Regem ipſum in proſcenio depinxerunt orbi terrarum veluti equo inſidentem: *Athenæus*, *lib.* XII, *cap.* 9. Quæ hactenus de multiplici Artium imitatricium uſu dicta ſunt, abunde ſufficere judicarem, niſi paſſim apud bonos auctores occurrerent aliquæ affinium Artificiorum ſpecies, quarum ipſa varietas oblectandis, ac ſubinde quoque inſtruendis animis non inidonea videretur.

Phrygionum textorumque Picturæ.

§. 9. Acu pingere veſtes *Phryges invenerunt*, *ideoque Phrygiones appellati ſunt*, Plin. VIII, 48. Quamquam Ægyptiis quoque gloriam hanc tribuit Lucanus, *lib.* X*. Verum de his alibi uberius. Iſidorus Peluſiota, lib. II, epiſt. 146: Καὶ ζωγράφοι καὶ ὑφάνται, οἱ τὰς Σηρῶν ὑφαὰς ἐξεργαζόμενοι, πολλοῖς χρώμασί τε καὶ νήμασι τὰς ἑαυτῶν τεχνουργίας ποικίλλουσιν εἰς τελείαν εἰκόνος ἢ ἐσθῆτος συμπλήρωσιν: *Et Pictores, & Textores, qui Serum ſubtiliſſimas veſtes conficiunt, plurimis tam coloribus quàm telis commenta ſua artificioſa variegare ſolent in abſolutam imaginis aut veſtimenti perfectionem.* Textilis Picturæ meminit Tullius, in ipſo ſtatim initio libri quarti in Verrem: *Nego ullam picturam, neque in tabulis, neque textilem fuiſſe, quin quæſierit, inſpexerit.* Macrob. Saturnal. V, 17: *Pictores fictoresque, & qui figmentis liciorum contextas imitantur effigies.* Lucretius, lib. II, verſ. 34:

* Verſ. 142.

> *Nec calidæ citius decedunt corpore febres,*
> *Textilibus ſi in picturis, oſtroque rubenti*
> *Jacteris, quàm ſi plebeja in veſte cubandum eſt.*

Valer. Maximus, lib. IX, cap. 1, Exem. ext. 4: *Antiochi regis Syriæ exercitus tabernacula textilibus ſigillis adornata ſtatuit.* Ovid. VI Metamorph. verſ. 86, in Palladis & Arachnes certamine:

> *Quattuor in partes certamina quattuor addit,*
> *Clara colore ſuo, brevibus diſtincta ſigillis.*

Exemplum textilis hujus picturæ quondam exhibuere Acanthina veſtimenta, Alexandrina tapetia, Arcadici pilei, Attalicæ veſtes, ſive Aulæa, Babylonica texta, Campanica periſtromata, Ceſtus Veneris, Chlamydes militares, Diademata regum Ægyptiorum, Judaica vela, Labarum, Peplum Minervæ, Perſica periſtromata, Regum purpuræ, Togæ pictæ.

Acanthina veſtimenta ornantur & conficiuntur arte in imitationem acanthi, flexibilis virgulti: vide Servium, ad verſ. 653 primi Æneid.

> *Et circumtextum croceo velamen acantho.*

Alexan-

Alexandrina tapetia. Plautus, Pseudolo, Act. I, Sce. *Exite, agite, ite*, &c.

> *Ita ego vestra latera loris faciam ut valide varia sint,*
> *Ut ne peristromata quidem æque picta sint Campanica,*
> *Neque Alexandrina belluata conchyliata tapetia.*

Arcadico pileo quondam usus est Menedemus Cynicus, qui portentosa quadam vel ingenii, vel disciplinæ immanitate in feritatem usque adeo monstrosam prorupit, ut assumpto Furiali habitu circumiret, dicens ex Orco se inspectorem adesse eorum quæ perperam inter homines fiunt, ut remeans infernis dæmonibus visa sibi renuntiaret: vestem subfuscam atque in imos usque pedes descendentem punicea adstringebat zona: caput ejus tegebat pileus Arcadicus, intexta habens duodecim principia*: utebatur quoque cothurnis tragicis, alebat adhæc barbam prope ad pubem usque promissam, fraxineam interim virgam concutiens manu: vide *Laertium, sub finem libri sexti.* * Ἔχων ἐνυφασμένα τὰ δώδεκα ζώδια

Attalicarum vestium meminit Plinius, VIII, 48. Vestibus aurum intexere *invenit Attalus rex*, inquit, *unde Attalicis nomen.* Silius tamen Italicus, sub finem libri XIV, aulæa Attalica acu picta refert,

> \- - - *Quæque Attalicis variata per artem*
> *Aulæis scribuntur acu.* - - -

Aulæa, sunt vela picta, quæ ideo dicta, quod primum in aula Attali regis Asiæ inventa sunt: *Servius, ad vers. 701 primi Æneid.* Catullus, Carm. LXV, quod inscribitur Argonautica, multis describit aulæum continens historiam Ariadnæ à Theseo derelictæ:

> *Hæc vestis priscis hominum variata figuris*
> *Heroum mira virtutes indicat arte.*
> *Namque fluentisono prospectans littore Diæ*
> *Thesea cedentem*, &c. usque ad
> *Talibus amplifice vestis decorata figuris*
> *Pulvinar complexa suo velabat amictu.*

Babylonica texta. Plin. VIII, 48; *Babylon colores diversos picturis intexere maxime celebravit, & nomen imposuit.*

Campanica peristromata & *Alexandrina tapetia* conjunxit Plautus, in eo loco quem paullo ante ex Pseudolo ejus adduximus.

Cestus, muliebre ornamentum varie interpunctum, vel acu pictum. Præcipue tamen denotat balteum Veneris nusquam non scriptoribus memoratum: vide *Valer. Flaccum*, VI *Argonaut. vers.* 470; vide quoque *Hesychium in* Κεστὸς, *& in* Κυζήμα; *Etymologicum in* Κεστὸς, *& in* Κύπεις; *Suidam in* Κεστός; *Notas Rigaltii in Strategicum Onosandri.*

Chlamydas militares, sagulaque equestria picturata, nec non reliquam omnis generis armaturam auro argentoque inductam indulsit elegantiarum studiosissimis Achæis princeps eorum Philopœmen, quo mentes popularium à frivolis luxuriæ apparatibus ad necessariam honestamque decoræ armaturæ curam traduceret: existimans se hac ratione militaribus animis additurum alacritatem. Neque eum ratio fefellit. Ἡ γὰρ ὄψις αὐτὴ, inquit Plutarch. in Philopœmene, τὸ θάρσος αὔξουσα, καὶ παρακαλοῦσα τὴν ὁρμὴν, ποιεῖ φιλοπαράβολον καὶ πρόθυμον ἐπὶ τοὺς κινδύνους· ἡ μὲν γὰρ ἐν τοῖς ἄλλοις θεάμασι πολυτέλεια, τρυφὴν ἐπάγει καὶ μαλακίαν ἐνδίδωσι τοῖς χρωμένοις, ὥσπερ ὑπὸ νυγμῶν καὶ γαργαλισμῶν τῆς αἰσθήσεως συνεπικλώσης τὴν διάνοιαν· ἡ δ' εἰς τὰ τοιαῦτα, ῥώννυσι καὶ μεγαλύνει τὸν θυμόν· ὥσπερ Ὅμηρος ἐποίησε τὸν Ἀχιλλέα, τῶν καινῶν ὅπλων παρατεθέντων ἐγγὺς ὑπὸ τῆς ὄψεως, ἔσω ὀργῶντα καὶ φλεγόμενον πρὸς τὴν δι' αὐτῶν ἐνέργειαν: *Ipsa enim species animos incendebat eorum & alacritatem excitabat, unde periculorum contemptores & prompti ad subeunda discrimina evaserant. Quippe profusio aliis in rebus voluptatem producit, & animos enervat utentium, quasi per stimulos & titillationes animum sensu infringente. Contra impensa in hujusmodi res corroborat eum extollitque. Sicut Achillem induxit Homerus novis armis prope sub oculis positis, quasi exultantem & ardentem, ut ea in opus educeret.* Simile quid de Xenophonte tradit Ælianus, lib. III var. Histor. cap. 24: vide Virgil. V Æneid. vers. 250 & seqq. quemadmodum & IX Æneid. vers. 582. De picta chlamyde regis Demetrii vide Athenæum, lib. XII, cap. 9. Thoracem lineum ac mirabili diversissimorum animalium textura conspicuum Lacedæmoniis dono misit Amasis rex Ægypti; cui similem alium in Lindo idem Amasis dedicavit Minervæ: vide *Herodotum, lib. III, cap. 47*; vide locum. Quale chlamydis insigne à Rom. Imperatore acceperint Satrapæ, qui præficiebantur parti Armeniæ Romanis subditæ, docet Procopius *de Ædificiis Justiniani, lib. III, cap. 1.*

Diademata Regum Ægyptiorum variegata fuerunt imaginibus aspidum, mortifero

sævissimi

sævissimi animalis morsu gravem invictamque offensi semel Regis potentiam adumbrante. Ælian. lib. VI de Animalibus, cap. 38: τῶν ὑπ' ἀσπίδος δηχθέντων οὐ μνημονεύεται οὐδεὶς ἐξάντης γεγονέναι τοῦ κακοῦ· ὅθεν τοι καὶ τοὺς βασιλέας ἀκούω τοὺς Αἰγυπτίους ἐπὶ τῶν διαδημάτων φορεῖν πεποικιλμένας ἀσπίδας, τὸ τῆς ἀρχῆς αἰνιττομένους τὸ ἀνίκητον ἐν τῇ τοῦ ζῴου μορφῇ: *Nemo unquam ab aspide morsus evasisse memoratur. Et audio quod icciro reges Ægyptiorum pictas aspides in diadematibus gerant, ex ejus bestiæ forma regni invictam vim adumbrate significantes.* Nisi malis diadematis hujus originem referre ad aspidem Bocchoridis Ægyptii, cui natura asperiori necessitatem vere judicandi imposuit Isis, missâ aspide quæ cingeret caput ejus, frontemque minitabunda obumbraret: vide *Plutarchum*, περὶ δυσωπίας.

Judaica vela, nimiis monstris notabilia. Meminit horum Claudianus, lib. I in Eutropium, vers. 355:

> - - - *Jam frugibus aptum*
> *Æquor, & assuetum sylvis delphina videbo;*
> *Jam cochleis homines junctos, & quicquid inane*
> *Nutrit Judaicis quæ pingitur India velis.*

Labarum olim textilem Christi picturam præferebat, ut est apud Aur. Prudentium, lib. I contra Symmachum:

> *Christus purpureum gemmanti textus in auro*
> *Signabat labarum.* - - -

Vide Lilii Gyraldi Dialogismum XXV.

Peplum Minervæ, quod Athenienses in Panathenaicis quinto quoque anno circumferebant: vide *Suidam in* πέπλος. Virgil. Ceiri, vers. 29:

> *Ergo Palladiæ texuntur in ordine pugnæ;*
> *Magna Giganteis ornantur pepla tropæis;*
> *Horrida sanguineo pinguntur prælia cocco;*
> *Additur aurata dejectus cuspide Typho,*
> *Qui prius Ossæis consternens æthera saxis,*
> *Emathio celsum duplicabat vertice Olympum.*
> *Tale Deæ velum solenni in tempore portant.*

Vide sis Jos. Scaligerum in hæc verba. Adi quoque Meursii librum secundum Atticarum lectionum, cap. 12; & Panathenæa ejusdem, cap. 18.

Persica peristromata quandam cum Judaïcis velis affinitatem habuisse, docet nos Hesychius in ἱππαλεκτρυών.

Regum purpuræ. Divus Hieronymus, Epist. famil. lib. II, epist. 15: *Regum purpuras & ardentes diadematum gemmas, patibuls salutaris pictura condecorat.*

Togæ pictæ. Isidorus Originum lib. XIX: *Toga palmata dicebatur, quam merebantur ii, qui reportabant de hostibus palmas. Vocabatur & Toga picta, eo quod victorias cum palmis intextas haberet.* Sidonius Apollinaris*:

> - - - *Meritisque laborum*
> *Post palmam palmata venit.* - - -

Vide Festum, in *Picta quæ nunc toga* &c. Dicebatur etiam Triumphalis; quoniam ea triumphantes utebantur. Nam, ut recte observavit Turnebus; Adversar. V, 9, Metellus à Valerio† in veste Palmata, à Sallustio in Picta, à Plutarcho ἐν θριαμβικῇ convivia celebrasse dicitur. Frequenter quoque nominabatur Tunica Jovis, Ornatus Jovis, Exuviæ Jovis, teste Servio ad vers. 27 Eclogæ X. Juvenal. Satyra X, vers. 38,

> *In tunica Jovis.* - - -

Livius lib. X ab U. C. in oratione P. Decii: *Qui Jovis opt. max. ornatu decoratus, curru aurato per urbem vectus in Capitolium ascenderet.* Suetonius in Augusto, cap. 94, de somnio Octavii: *Videre visus est filium mortali specie ampliorem, cum fulmine & sceptro, exuviisque Jovis opt. max. ac radiata corona super laureatum currum bis senis equis candore eximio trahentibus.* Quod vero Triumphalis nomina hæc obtinuerit à similitudine tunicæ Jovis, perspicuum est ex ea descriptione ornatus Jovis, quam habes apud Sidonium Apollinarem, Carm. XV, quod est Epithalamion Polemio & Arancolæ dictum, vers. 126:

> *At parte ex alia textrino prima Minervæ*
> *Palla Jovis rutilat.* - - -

Inspice locum, & intelliges Jovis ornatum non fuisse ὁλοπόρφυρον, *plane purpureum*, sed varia ei emblemata, diversissimasque picturas fuisse intextas, unde ipsi purpuræ decor quidam accedebat. Pari ratione Pausanias lib. V, pag. 306, 13, ornatum Jovis Olympii

* In ipso statim initio Panegyrici Jul. Valerio Majorano dicti.

† Lib. IX, cap. 10, Ex. 5.

pii describens: τῷ ἱματίῳ, inquit, *ζώδιά τε καὶ τῶν ἀνθῶν τὰ κρίνα ἐστὶν ἐμπεποιημένα: Tunicæ & animalcula, & ex floribus lilia sunt intexta.* Ab hujus igitur Olympii Jovis ornatu exemplar variegatæ illius tunicæ, qua Jovem ornabant, petiisse Romani viderentur, nisi eos constaret togam pictam, quemadmodum & pleraque alia magistratuum insignia, Hetruscis debere. Macrobius, Saturnal. II, 6: *Tullius Hostilius Hosti filius, rex Romanorum tertius, debellatis Etruscis, sellam curulem lictoresque & togam pictam atque prætextam, quæ insignia magistratuum Etruscorum erant; primus, ut Romæ haberentur, instituit.* Sallust. Catilin. *Majores nostri insignia magistratuum ab Tuscis pleraque sumpserunt.*

§. 10. Portæ urbium & privatarum ædium januæ Minervæ olim Pictura conspicuæ erant, quemadmodum in ipso statim suburbiorum introitu Martem depingebant; innuentes Minervæ consilio prudentiaque intra urbis mœnia ac privatos familiæ cujusque parietes cuncta administranda: Martis vero patrocinio indigere, quæ extra urbem erant: Scholiastes in Æschyli ἑπτὰ ἐπὶ Θήβαις; Tzetzes ad vers. 356 Lycophronis Cassandræ. Quod Troja equi stratagemate expugnata esse dicatur, ex eo quidam putant ortum, quòd porta, quam Græcis Antenor aperuit, equum habuerit pictum; vel certe Antenoris domus, quo posset agnosci: *Servius, ad vers. 15 secundi Æneïd.* Quidam tamen pro arbitrio ac lubitu quidvis in ædium suarum januis depingebant: unde Auson. Epigramm. 25 notat vanitatem hominis obscurissima sordidæ originis initia antiquis Romuli ac Remi nominibus velantis:

Veteres ornamenta Picturæ variis rebus adjecerunt.

Quidam superbus opibus & fastu tumens,
Tantumque verbis nobilis,
Spernit vigentis clara sæcli nomina,
Antiqua captans stemmata:
Martem, Remumque, & conditorem Romulum,
Primos parentes nuncupans.
Hos ille Serum veste contexi jubet,
Hos cælat argento gravi;
Ceris inurens januarum limina,
Et atriorum pegmata.
Credo, quod illi nec pater certus fuit,
Et mater est vere lupa.

In foro Augusti introeuntibus ad sinistram fuit Bellum pictum, & Furor sedens super arma, æneis catenis vinctus, eo habitu quem describit Virgil. primi Æneid. versu 299; ad quem locum vide Servium.

Canis ingens catena vinctus, non longe ab ostiarii cella, in pariete erat pictus, superque quadrata littera scriptum, CAVE. CAVE. CANEM. Arbiter Satyrico.

Palatium suum Theudelinda regina Langobardorum in Modicia condidit, qui locus supra Mediolanum duodecim millibus abest; atque in eo aliquid & de Langobardorum gestis depingi fecit. In qua Pictura manifeste ostenditur, quomodo Langobardi eo tempore comam capitis tonderent; vel qualis illis vestitus, qualisve habitus fuerit: siquidem cervicem usque ad occipitium radentes nudabant, capillos à facie usque ad os demissos habentes, quos in utramque partem in frontis discrimine dividebant. Vestimenta vero eis erant laxa & maxime linea, qualia Anglo-Saxones habere solent, ornata institis latioribus, vario colore contextis. Calcei vero eis erant usque ad summum pollicem penè aperti, & alternatim laqueis corrigiarum retenti. Postea vero cœperunt hosis uti, super quas equitantes tubrugos birreos mittebant: sed hoc de Romanorum consuetudine traxerunt: *Paulus Diaconus, de gestis Langobard. lib IV, cap. 23.*

Pleræquè ædes barbarorum Asiam incolentium depictam habebant admirandam illam & repertis ad aurium voluptatem commentis simillimam Zariadris atque Odatidis historiam; quam nos hic, minime multis notam, Athenæi vestigiis insistentes, recensebimus. Hystaspes & frater ejus natu minor Zariadres, cùm essent omnium ætatis suæ formosissimi, ob insignem exsuperantis formæ gratiam ex Venere atque Adonide procreati ferebantur. Hystaspes imperitabat Mediæ, & universo tractui Mediæ subjecto. Zariadres regionem omnem quæ est supra portas Caspias adusque Tanaim obtinebat. Provinciis ultra Tanaïm præerat Omartes, cujus filia Odatis una inter omnes istius sæculi pulchras excellebat. Zariadres forte incredibili Odatidis in somnis sibi visæ amore flagrare cœpit: Odatis vicissim Zariadrem, non nisi nocturno visu conspectum, supra omnes amorum fabulas ultraque affectionis humanæ fidem deperibat. Amore illo quotidie magis ac magis, occulto quodam animorum motu & publico famæ præconio, utrimque gliscente; Zariadres, missis ad Omartem nuntiis, filiam ejus in matrimonium sibi deposcit. Renuit Omartes; quoniam prole mascula destitutus, non ad alienigenam, sed ad

aliquem ex agnatis & popularibus regnum devolvi præoptabat. Jamque non generum modo, sed & nepotes cogitans, ipsa oblectatione incitabatur ad dulcissimum votum; ac parvo temporis spatio intermisso convocatis omnibus consanguineis ac præcipuis Regni sui proceribus, ingentes instruit epulas, veluti nuptias filiæ celebraturus, suppresso tamen sponsi nomine. Impigre ad constitutam diem convenerant propinqui & purpurati: ad tantæ adhæc rei spectaculum non modo homines, sed prope regiones ipsæ confluxisse videbantur, aliquanto etiam latius excitatæ, quàm ipsius vicinitatis nomen ac termini ferrent: circumsteterat interim palatium publica & magni secreti impatiens exspectatio; neque erat quisquam omnium, qui non teneretur miro atque incredibili desiderio videndi quemcunque beatum illum, & Principali fastigio Fortuna suffragante inducendum. Cæterum Rex, erectos suspensosque omnium animos arte quadam tractans, omissa mentione nuptiarum, de solo magnificentissimi atque opimioris convivii apparatu cogitasse videri volebat. Itaque omnes ferme ab ea cura, quam Regem jam deposuisse putabant, animum cogitationemque avocant. Discumbitur interim ab universis; celebratur omnium sermone lætitiaque convivium; post minuta & rorantia primæ mensæ pocula, fit sermo inter eos & invitatio, ut se affluentius vino inundarent; ipso denique Rege hortante poscerent capacioribus poculis, statim etiam cœptum est immanioribus scyphis ministrari; volantibus itaque meracis potionibus, convivisque omnibus prodiga libidine in omnem intemperantiam effusis, resultantia quoque perpotantium vocibus tecta personabant, nihilque tantis clamoribus satis clausum. Posteaquam satis calere res visa est Regi, filiam suam derepente jubet intro vocari, convivis omnibus attonitis, atque animos cogitationesque sobriorum hominum paullisper resumentibus. Ibi tum Rex, omnium in se vultibus auribusque conversis; Ego te, Odati, matrimonium reipublicæ debentem & nullo adhuc suspirantem affectu, imperio meo in hoc subjici nolo, ut ex arbitrio patris tui nubas. Quis enim amare alieno animo potest? Cæterum advocavi præcipua florentissimi hujus Regni ornamenta, ita æquabiliter seu dignitate seu moribus eluccntia, ut generis claritatem animorum vigore superare, & acceptam à majoribus gloriam plurimis virtutibus auxisse judicentur. Præsto est totius ditionis nostræ flos; datur tibi lectissimæ juventutis principes oculis, dum accumbunt, otiose obire; omnes adhæc idem cupiunt; te unam timidissimo tacitorum votorum murmure sibi quisque expetit. Circumfer oculos, ac tecum pensita quem apud te priores partes habere velis; ipsa elige cum quo ætatem agas, ipsa comitem curarum & voluptatum omnium perpende. Hic nuptiis dictus est dies. Reliquum modo est ut phialam auream impleas vino, te ipsam tantique indubitatam spem Regni cum phiala pariter tradens ei, quem animo tuo præter cæteros complacuisse senties, virumque satis tibi firmum fore sperabis. Nos faustis acclamationibus nostram quoque significabimus voluntatem, cœlum atque omnes Deos contestantes, ut non modo vobis integram & superstitem iniquorum sobolem largiantur, verum etiam ut per vos longamque seræ posteritatis lineam genti Medorum prospera omnia; id est, digna sanguine nostro contingant. Difficile dictu est quæ tunc in casu tam ancipiti miserrimæ atque improviso turbine perculsæ virginis mens, quæ temporis illius cogitatio fuerit, cum non solum animo commota, verum etiam toto corpore perhorrescens inter plures & juxta invisos incerta æstimatione discurreret, atque in tanta rerum omnium confusione unum illum, cujus nocturnam imaginem fatali quadam præsagientis animi divinatione ad spem haud dubiam retrahebat, requireret oculis. Nihilominus composita in obsequium & cunctabunda lentaque manu, ne patris sui destinatis contumaciter adversari videretur, vinum miscens, fractum interim animum qualicunque spe videndi Zariadris erigebat; quandoquidem volucrem ad eum nuntium de præstituta nuptiarum die miserat. Commodum ad ripam Tanais metabatur castra Zariadres, cùm adamatæ sibi Odatidis periculum negligentiam suam non manere intelligens, eodem vestigio se cum solo auriga exercitui subducit, & fluvio intempesta nocte transmisso, atque octingentis stadiis vehiculo stupendæ celeritatis citatim permensis, currum simul cum auriga prope urbem, in qua nuptiæ celebrabantur, relinquit; ipse stola Scythica ornatus recta petit Regiam, & sedula ultro citroque cursitantium turba in genialia festæ domus penetralia perductus, deflexit statim oculos ad abacum, quem tremulo aureorum atque argenteorum calicum splendore coruscantem luculenta flentis phialamque auream languida manu protendentis matronæ pulchritudo penitus exstinxerat; quumque Zariadres timeret fidem oculorum, ne quid temere faceret, propius accessit, agnitamque Odatidem submissa statim voce compellans, Erige animum, inquit, attolle tristissimam faciem, Odatis mea; adspice inclamatum tibi Zariadrem, certissimum voti, laboris, sollicitudinis socium. Odatis inter lassa suspiria atque anhelos singultus vultum lachrymis ubertim manantibus obscuratum ad nomen Zariadris obiter attollens, & conniventibus quasique post longinquam aciem per media intervalla caligantibus oculis conspicata peregrinum hominem, qui ætatem ac formam nocturnæ imaginis mira similitudi-

ne

ne exscripserat, inopinato gaudio suo quantum res patiebatur indulgens, phialam novo hospiti oppido quam libens obtulit. Locus & tempus non dabant longiores consultandi moras. Eo rapidius institit destinatis Zariadres; ne quidem deliberans, ut videretur cunctatus, verum statim ab extrema parte verbi accepta phiala, virginem quoque in ultimum jam discrimen adductam velocitate tanto amori debita abripuit; sponsaque sua, nemine prohibente aut fugam demorante, in currum semel recepta, nihil sibi ad celeritatem fecit reliqui. Cunctos interea vino epulisque deditos & solita convivio celebrantes obscura spes & cæca tanti eventus exspectatio suspensos tenet, alii alios adspiciunt; capita sollicite conferunt; mirantur quid regiam virginem tam diu detineat, crebro circumspectant; inter se nonnihil subinde mussitant: ipse etiam Rex, pertæsus lentitudinis, increpat odiose nimis cessantem filiam, neque desistit eam impatientissima rauci clamoris indignatione satis pro imperio minaciter flagitare, donec aliquo concessisse nuntiatum est. Habebant quidem famuli non stulti, quo illos duceret conjectura, & integri servorum atque ancillarum abacum undiquaque circumstipantium greges usque adeo multa atque in tantum arguta mutui amoris indicia in advena & regia virgine notaverant, ut res nequaquam celari posse videretur: sed omnes inauditam blandissimi furti temeritatem prono favore prosequentes, omnia sibi raro quodam humanissimæ taciturnitatis rigore putaverunt esse cohibenda; quin etiam sciscitante Rege infinitæ istius cunctationis & secessus intempestivi causam, negaverunt sibi constare quonam se proripuisset Odatis; neque eum in ulla inquisitionis vestigia induxerunt. Universi Asiam incolentes barbari totum mirificæ narrationis contextum liberiore egressu memorari sibi gaudent; adprime adhæc nobiles filiabus suis Odatidis nomen imponere gestiunt; in pluribus denique templis, basilicis, privatisque ædibus pictam decantati amoris hujus imaginem, tanquam dignissimum saluberrimumque imitationis exemplum, spectatoribus exhibere solent: *Athen. lib.* XIII *Deipnosoph. cap.* 5.

Tabernarum signa picta. *C. Julius cum Helvio Manciæ sæpius obstrepenti sibi diceret, jam ostendam tibi qualis sis, isque plane instaret interrogatione, qualem se tandem ostensurus esset; digito demonstravit imaginem Galli in scuto Mariano Cimbrico pictam, cui Mancia tum simillimus est visus. Tabernæ autem erant circa forum, ac scutum illud signi gratia positum*, Quintil. lib. VI Orat. institut. cap. 3.

In pluribus Tabernis mustelarum ac murium pugna depicta visebatur: vide *Phædrum, fabula* LXIV.

Vesta filia Saturni prima invenit rationem ædificandi. Eam intus in ipsis ædibus pingebant, ut eas contineret atque inhabitantium præses esset. Pari quoque ratione ἐφέστιον Δία vocant, cui ædium tutelam adscribunt. Ἡ ἑστία θυγάτηρ ἦν Κρόνου, κατεσκεύασε τὴν οἰκίαν δομῆσαι· ἣν ἔνδον τῶν οἴκων ἔγραφον, ἵνα ταύτας συνέχῃ, καὶ τῶν ἐνοικούντων εἴη φύλαξ· ὥσπερ καὶ ἐφέστιον Δία καλοῦσιν, ὡς ἂν φυλακὰς τῶν οἴκων γράφουσιν: Scholia in Plutum Aristophanis. *Herceus Juppiter intra conseptum domus cujusque colebatur, quem etiam Deum penetralem appellabant*, Festus.

Areopagitica gymnasia Philosophorum Pictura conspicua fuisse testis est Sidonius Apollinaris, lib. IX, epist. 9.

In thermarum quoque calidissima parte M. Agrippa marmoribus incluserat parvas tabellas, Plinius XXXV, 4.

Agrippa singulari cura compluribus salientibus aquis instruxit Urbem. Idem Virginem in agro quoque Lucullano collectam Romam perduxit. *Virgo appellata*, inquit Frontinus de Aquæductibus Romæ, *quod quærentibus aquam militibus, puella virguncula quasdam venas monstravit, quas secuti qui fodiebant, ingentem aquæ modum invenerunt. Ædicula fonti apposita hanc virginem pictam ostendit.*

Nullus sine Genio locus est, inquit Servius ad versum 85 lib. V Æneid. *qui per anguem plerumque ostenditur.* Persius,

> *Pinge duos angues: pueri, sacer est locus, extra*
> *Mejite* - - -

Persii locus, quem citat Servius, est Satyr. I*, ad quem locum Cornutus, *Mos erat ut tabernarii, cupientes terrere pueros, ne mingerent per stationum suarum angulos, pingerent supra duos angues: deinde interdicerent micturientibus, ostendentes religionem loci, per quod designat sacrum.* * Vers. 113.

De peculiaribus denique portarum, domorum, thermarum & stabulorum Geniis agit Prudent. lib. II contra Symmachum,

> *Quamquam cur Genium Romæ mibi fingitis unum?*
> *Quum portis, domibus, thermis, stabulis soleatis*
> *Adsignare suos Genios; perque omnia membra*

Urbis, perque locos Geniorum millia multa
Fingere, ne propria vacet angulus unus ab umbra.

Juvenalis Satyra VIII, verſ. 157;

- - - *Jurat*
Solam Eponam, & facies olida ad præſepia pictas.

Recreati à morbo, in tabula depictum habebant Æſculapium, ut grata memoria ſalutaris numinis cultum proſequerentur: *Libanius, Declamat.* XXXIX. In templis quoque aliorum Deorum, quos propitios ſibi ſenſerant in morbo, ſuſpendebant pictas tabellas. In Iſidis æde frequentiſſimas eas fuiſſe, diſcimus ex Tibulli *lib.* I, *Eleg.* 3: vide ſis Caſaubonum, *Commentario in Perſii Satyram* I, *verſ.* 89.

Naufragorum & cauſas agentium tabellas alibi attigimus. Mannii quoque Curii accuſator in Sipario omnibus locis, aut nudum eum in nervo, aut ab amicis redemptum ex alea pinxit: vide *Quintil. lib.* VI *Orat. inſtitut. cap.* 3.

Tutela navis committebatur certo alicui Deo in puppe depicto. Virgil. X Æneid. verſu 171:

- - - *Aurato fulgebat Apolline puppis.*

Valer. Flaccus, lib. VIII Argonaut. verſ. 292:

Puppe procul ſumma vigilis poſt terga magiſtri,
Hæſerat auratæ genibus Medea Minervæ.

Ut plurimum vero naves à pictura tutelæ denominari ſolebant, unde Priſtis, Chimæra, Centaurus, Scylla navium ſunt nomina apud Virgilium, *lib.* V *Æneid. verſ.* 116. Vide quoque *Servium, ad verſ.* 166 *decimi Æneidos, Etymologicum in* τυτέλη; *Scholia in verſ.* 168 *libri ſecundi Argonauticôn Apollonii Rhodii.* Uberrime interim de Tutelis ac Paraſemis navium egit Cl. Salmaſius, *Plinianarum exercitationum pag.* 570 *& ſeqq.* Omnino tamen vide Æſchyli Septem contra Thebas, & quæ ad illius Tragœdiæ verſ. 214 eximie annotavit Thomas Stanlejus. De claſſium atque onerariarum navium pictura vide *Plin.* XXXV, 7. *Fuit & terra per ſe in Theodoti fundo inventa Smyrnæ, qua veteres ad navium picturas utebantur*, Plinius, XXXV, 6.

Pictores ea quæ mittebantur hoſpitibus, picturis imitantes, xenia appellaverunt, Vitruvius, lib. 6 Architect. cap. 10. Philoſtratus, Iconum lib. II, pictam Xeniorum tabellam eleganter deſcribit.

Monumentum Corinnæ, quæ ſola in Tanagra non incelebri Bœotiæ oppido cantica fecit, publico apud Tanagræos conſpiciebatur. Ipſam vero in gymnaſio tænia redimitam depinxerant, propter eam qua Pindarum Thebis ſuperaverat victoriam. Quamquam videri poſſit Corinna dialecto potius quàm ipſo cantu ſuperior evaſiſſe: neque enim Dorica, uti Pindarus, ſed Æolibus familiari dialecto cecinit, præterquam quod quidam ei victoriam hanc ob ſingularem formæ venuſtatem adjudicatam cenſent, ſiquidem pictura indicio eſſe poteſt eam inter omnes iſtius ſæculi formoſas excelluiſſe: *Pauſanias, lib.* IX, *pag.* 574, 30.

Monumenta mortuorum pigmentis quibuſdam ſolebant exornare: *Suidas in* Γραφὰς. Monumenta vero martyrum, in ipſo paſſionis loco erecta, totam plerumque crudelis lanienæ ſpeciem depictam præferebant: vide *Prudent. Periſteph. in paſſione Caſſiani martyris*: quem, cum ludimagiſter eſſet, diſcipuli ſui ſtilorum acuminibus, tyranno cogente, confoderunt: vide quoque *Eundem ibidem, in paſſione Hippolyti martyris*; nec non *Paulum Diaconum, lib.* IV *de geſtis Longobardorum, cap.* 17.

De topiario opere ac diagraphice Plinii verba alibi attulimus.

Mæandrum, genus picturæ, dictum à ſimilitudine flexus amnis, qui appellatur Mæandrus, Feſtus. Picturæ quoque in lacunaribus propterea dicuntur μαίανδροι, *mæandri.* Μαίανδρος, κόσμος τις ὀροφικός: Heſychius. Atque inde eſt *mæandratus.* Varro, περὶ Μενίππου, apud Nonium Marcellum in Mæander, *Mihi facies mæandrata & vermiculata, atque adeo cingens orbem terræ.* Vide quoque Servium, ad illud quinti Æneïdos, verſ. 251:

Victori chlamydem auratam, quam plurima circum
Purpura mæandro duplici Melibæa cucurrit.

*Cupreſſus trahitur etiam in picturas, opere * hiſtorialis venatus, claſſesve, & imagines rerum tenui folio, brevique, & virente ſuperveſtiens*, Plin. XVI, 33.

Cornibus urorum Septentrionales barbari potant, urnaſque binas capitis unius cornua implent. Alii præfixa haſtilia cuſpidant. Apud nos in laminas ſecta tranſlucent, atque etiam lumen incluſum latius fundunt; multaſque alias ad delicias conferuntur, nunc tincta, nunc ſublita, nunc quæ † ceroſtrota picturæ genere dicuntur, Plin. XI, 37; & XVI, 43.

* Operi hyſtoriarum, vet. cod. Voſſi.

† Ceſtrota, vetus cod. Voſſi.

Pavi-

Pavimenta apud Græcos originem habent elaborata arte, picturæ ratione, donec lithostrota expulere eam. Celeberrimus fuit in hoc genere Sosus; qui Pergami stravit quem vocant asaroton œcon; quoniam purgamenta cœnæ in pavimento, quæque everri solent, veluti relicta fecerat parvis e testiculis, tinctisque in varios colores. Mirabilis ibi columba bibens, & aquam umbra capitis infuscans, abripiente alia escam. Ludentes videres in canthari labro. Apricantur aliæ, scabentes sese, Plin. XXXVI, 25. *Multi prodiderunt Julium Cæsarem in expeditionibus tessellata & sectilia pavimenta circumtulisse,* inquit Suetonius in Julio, cap. 46: ad quæ verba vide Casaubonum. *Lacedæmone excisum lateritiis parietibus opus tectorium propter excellentiam picturæ ligneis formis inclusum, Romam deportavere in Ædilitate; ad comitium exornandum, Muræna & Varro. Quod opus cùm per se mirum esset, translatum tamen magis mirabantur,* Plin. XXXV, 14. Vide quoque Vitruvium, lib. II, cap. 8.

Tentoria picta: Claudianus, lib. I de laudib. Stilic. vers. 157:

> - - - *Hic picta Saces, fucataque Medus,*
> *Hic gemmata niger tentoria fixerat Indus.*

Vide Catalogum Artificum in *Jobe.*

Picta mitra: *Juvenal. Satyra* III, *vers.* 66.

Pictæ penulæ: Sueton. in Caligula, cap. 52; *Sæpe depictas gemmatasque indutus penulas, manuleatus & armillatus in publicum processit.*

Pictiles balthei: *Apulejus,* X *Metamorph.*

Picta pharetra: *Ovid.* II *Metamorph. vers.* 421, *& passim alibi.*

Picta fræna: *Ovid.* IV *Metam. vers.* 24.

Pictæ pilæ: *Ovid.* X *Metam. vers.* 262:

> *Lilia, perpictasque pilas.* - - -

πάλλα, σφαῖρα ἐκ ποικίλων ἱματίων πεποιημένη, Hesychius.

Picti tori: *Virgil.* I *Æneid. vers.* 712; *&* IV, *vers.* 206.

Picta arma: *Virgil.* VIII *Æneid. vers.* 588; *&* XI, *vers.* 660; *&* XII, *vers.* 281; *Lucanus, lib.* I, *vers.* 398.

Picti phaseli: *Virgil.* IV *Georg. vers.* 289. Tentyritæ in Ægypto testaceis utebantur naviculis, quas qualicunque Pictura insignibant: *Juvenalis, Satyra* XV, *vers.* 127.

Pictas pelles: *Virgil.* IV *Georg. vers.* 342, Nebridas dixit, ac Nymphis tribuit hunc venatricum habitum; quia multas, ut ait Servius, legimus è venatricibus factas Nymphas. Statius I Sylvarum, in Epithalamio Stellæ & Violantillæ, vers. 229:

> - - - *Flavam maculoso Nebrida tergo.*

Et rursus lib. II Achilleid. vers. 43:

> - - - *Varioque adspersas Nebridas auro.*

Picti fasti: *Ovid. lib.* I *Fast. vers.* 11.

Picti cothurni: *Ovid. Amorum lib.* II, *Eleg.* 18, *vers.* 15; & rursus *Amorum lib.* III, *Eleg.* 1, *vers.* 31.

Murrhina picta: *Martial.* XIII, 107.

Rogi picti: *Plin.* XXXV, 7; ubi & de pictis muneribus gladiatoriis agit.

Testudinem pingebant: *Seneca de Benef.* VII, 9; *Plin.* XVI, 43.

Vitrum picturæ accommodatissimum est: *Plin.* XXXVI, 26.

Pictæ lampades. Ἔγραφον γὰρ ἢ ἐνέγραφον τὰς λαμπάδας, inquit Scholiastes in Vespas Aristophanis.

Argentum tingit & Ægyptus, ut in vasis Anubim suum spectet: pingitque, non cælat argentum. Transit inde materia ad triumphales statuas; mirumque, crescit pretium fulgoris excæcati. Vide Plinium XXXIII, 9.

Rapa durant sinapis acrimonia domita; etiam coloribus picta, præter suum, sex aliis; purpureo quoque. Neque aliud in cibis tingi decet, Plin. XVIII, 13.

Linum quoque tentatum est tingi & vestium insaniam accipere, in Alexandri magni primum classibus, Indo amne navigantis, cùm duces ejus ac præfecti in certamine quodam variassent insignia navium, stupueruntque littora flatu versicoloria vela implente. Velo purpureo ad Actium cum M. Antonio Cleopatra venit; eodemque effugit. Hoc fuit imperatoriæ navis insigne. Vela nuper & colore cæli distenta per rudentes, terra etiam in amphitheatris principis Neronis rubente, Plin. lib. XIX nat. Hist. cap. 1.

Inventa est & in liliis ratio inficiendi monstrificis hominum ingeniis. Colliguntur namque mense Julio scapi arescentes, liliaque suspenduntur in fumo. Dein nudantibus se nodulis, in fæce nigri vini vel Græci mense Martio macerantur, ut colorem percipiant:

atque ita in scrobiculis seruntur, heminis fæcis circumfusis. Sic fiunt purpurea lilia, mirumque, ita tingi aliquid, ut nascatur infectum, Plin. lib. XXI, cap. 5.

Vidimus jam & viventium ovium vellera purpura, cocco, conchylio sesquilibris infecta, velut illa sic nasci cogente luxuria, Plin. lib. VIII, cap. 48.

Imaginarii, vel imaginiferi, inter principalium militum nomina appellantur, qui Imperatorum imagines portant, Vegetius, lib. II de re Militari, cap. 7. Recepta inter milites Romanos consuetudine omnibus vexillis nomen Imperatoris noviter creati inscribebatur; vide *Suetonium, in Vesp. cap 6; & Dionem, lib. XL*: ubi etiam discimus nomina illa vexillis olim inscripta φοινικοῖς γράμμασι, puniceis literis. Sub iis literis picta Imperatoris imago conspiciendam se præbebat, ut apud Dionem Vitellii imago sub istis literis picta visebatur. Contra deficientes ab Imperatore, solebant nomina illa atque imagines dilacerare; sic accipe illud Dionis de Vitellii imaginibus, καθῃροῦν τὰς εἰκόνας, quod est apud Tacitum, lib. II Hist. cap. 85, *Laceratisque vexillis Vitellii nomen præferentibus.*

Scuta pingebant. Servius ad illud Virgilii sub finem VII Æneid. - - *picti scuta Labici. Picti scuta*, inquit, *id est in bello frequenter probati. Nam apud majores virorum fortium picta erant scuta: è contra inertium & tyronum pura erant. Unde est illud, Parmaque inglorius alba, id est, non picta.* Idem, ad vers. 394 secundi Æneid. *Scutis Græcorum, Neptunus; Trojanorum, fuit Minerva depicta.* Idem, ad vers. 784 decimi Æneid. *Lino tegebantur scuta, ut possent inhærere picturæ.* Idem, ad vers. 93 undecimi Æneïd. *Antiqui in funere invertebant scuta, propter numina illic depicta, ne eorum simulachra cadaveris polluerentur adspectu.* Heroum clypeos antiqui Aquilæ pictura insignibant: vet. Scholiast. in Aristophanis Ranas, Εἰώθασι ζωγραφεῖν εἰς τὰς ἀσπίδας ἀετούς. Vegetius, lib. II de re Milit. cap. 18: *Ne milites aliquando in tumultu prælii à suis contubernalibus aberrarent, diversis cohortibus diversa in scutis signa pingebant, quæ ipsi nominant διγματα, sicut etiam nunc moris est fieri: præterea in adverso scuto uniuscujusque militis litteris erat nomen adscriptum, addito ex qua cohorte, quave centuria.* Primis quoque Imperatorum Christianorum temporibus, teste Aur. Prudentio, lib. I contra Symmachum:

> - - - *Clypeorum insignia Christus*
> *Scripserat, ardebat summis crux addita cristis.*

Vide Sam Petiti Observat. III: 5.

Galeas pingebant: unde non modo ex proxime præcedenti Prudentii loco discimus, galearum cristas crucis olim imagine fuisse conspicuas; sed ipsum quoque Cæsarem Augustum legimus depictam habuisse stellam in galea. *Dum hæres Augustus sacrificat Veneri Genetrici, ludosque funebres exhibet Julio*, inquit Servius, ad vers. 579 lib. octavi Æneid. *per triduum stella in Septentrione apparuit; quod sidus Cæsaris putatum est, Augusto persuadente. Ideo Augustus omnibus statuis, quas ob divinitatem Cæsaris statuit, hanc stellam adjecit. Ipse vero Augustus, in honorem patris, stellam in galea cœpit habere depictam.*

Statuas denique ipsas quandoque pingebant: non minio tantum pingentes, ut est apud *Plin.* XXXIII, 7; *Plutarch. Problem. Rom.* 98: aut bitumine tingentes, ut est apud eundem *Plinium*, XXXIV, 4: sed usitatos picturis colores ad earum etiam ornatum adhibentes. Pausanias certe, *lib.* IX, *pag.* 590, 4, Creuside, quod Thespiensium navale erat, signum Liberi patris fuisse affirmat pictura illuminatum; Ἄγαλμα Διονύσου, γύψου πεποιημένον, καὶ ἐπικεκοσμημένον γραφῇ: *Signum Bacchi gypso fabricatum, & pictura illuminatum.* Ægyptii quoque in conviviis circumferunt in loculo mortuum è ligno factum, sed pictura atque opere verum mortuum quam maxime referentem: Νεκρὸν ἐν σορῷ ξύλινον πεποιημένον, μεμιμημένον ἐς τὰ μάλιστα καὶ γραφῇ καὶ ἔργῳ: *Mortuum in loculo è ligno factum, quàm maxime vero pictura atque opere variegatum*, Herodot. lib. II, cap. 78. Vide quoque Eundem ibidem, cap. 86, ubi describit sepeliendi morem prorsus mirabilem, Ægyptiis olim usitatum: quemadmodum & lib. III, cap. 24, non absimilem Æthiopum morem describit. Statuarum tamen nullis colorum pigmentis imbutarum frequentior apud antiquos erat usus; tanquam quæ non solum intra privatos parietes, sed etiam sub dio perdurarent, & veros exactissimæ artis ductus colorum fuco minime celarent. Transeo nunc ad multiplicem signorum, sigillorum, aliorumque sculptilium usum.

Statuæ sculptilesque imagines immensi olim fuere usus.

§. II. Sentio quidem quas res, quantaque earum commoda, quo ambitu orationis amplectar; sed cùm multa & magna breviter dicenda sint de clarissimis præstantissimæ Artis monumentis, sermo infinitis rebus circumfusus ad propositi nostri rationem accommodabitur: non enim omnia accurate nobis describenda, sed recordanda sumimus.

Ægis. Martialis, libro VII, Epigr. 1, de lorica Cæsaris:

> *Accipe belligeræ crudum thoraca Minervæ*,

Ipsa

Digitized by Google

Ipsa Medusæ quem timet ira coma.
Dum vacat hæc, Cæsar, poterit Lorica vocari:
Pectore cùm sacro sederit, Ægis erit.

Virgil. VIII Æneid. de Cyclopibus in officina Vulcani operi intentis:

Ægidaque horrificam, turbatæ Palladis arma,
Certatim squammis serpentum auroque polibant,
Connexosque angues, ipsamque in pectore Divæ
Gorgona, desecto vertentem lumina collo.

Ad quem locum Servius, *Ægis proprie est munimentum pectoris æreum, habens in medio Gorgonis caput: quod munimentum si in pectore numinis fuerit, Ægis vocatur: si in pectore hominis, sicut in antiquis Imperatorum statuis videmus, lorica dicitur. Hoc autem caput ideo Minerva fingitur habere in pectore, quod illic est omnis prudentia, quæ confundit alios, & imperitos ac saxeos comprobat.* Fulgentius, lib. II Mythol. *Gorgona addunt in pectore Minervæ quasi terroris imaginem; ut vir sapiens terrorem contra adversarios gestet in pectore.* Notandum hic interim, Græcos vestitum atque ægides Minervæ simulachrorum à Libybus, qui circa Tritonidem paludem incolunt, mutuatos: vide Herodot. lib. IV, cap. 180. Αἰγὶς, ἣν αἱ Λίβυσσαι φέρουσι δοράν: Hesychius, Suidas.

Ἀγοραῖος Ἑρμῆς, Mercurius forensis æneus, juxta pœcilen, litteris undiquaque circumscriptis, teste Luciano in Jove Tragœdo: vide quoque *Pausaniam in Achaïcis.* Aristophanes Equitibus, Νὴ τὸν Ἑρμῆν τὸν ἀγοραῖον: *Per Mercurium forensem.* Ad quæ verba Scholiastes: Ἐν μέσῃ τῇ ἀγορᾷ ἵδρυται Ἑρμοῦ ἀγοραίου ἄγαλμα: *In medio fori positum est signum Mercurii forensis.* Vide quoque Hesychium.

Agyieus vel Agylleus, villanus Apollo: quia in villis & vicis ejus statuæ erant: *Comment. vetus in Horat. lib. IV Carm. ode 6; Macrob. Saturnal. 1, 9; Stephanus de Urbibus, in* Ἀγυιά; *Hesychius; Suidas, Harpocration.* Ἔθος ἦν τοῖς ἐν ἀγυιαῖς ἱδρυμένοις θεοῖς, inquit Scholiastes in Equites Aristophanis, ἐπὶ ταῖς ἐρχομέναις ἀγγελίαις θύειν· ὡς ἂν εἰ ἀγαθαὶ εἶεν, ἐπινεύσωσι ταύταις· εἰ δὲ τοὐναντίον, ἀποτρέψωσιν: *Moris erat Diis, quos in vicis consecraverant, propter adventantes nuntios sacrificare; ut, si fausti essent, annuerent iis; contra vero, averterent.* Hic Apollo Græcis quoque Θυραῖος dicebatur, de quo mox in hac ipsa serie alphabetica.

Antefixa, quæ ex opere figulino tectis adfiguntur sub stillicidio: *Festus:* ad quem locum vide *Jos. Scaligerum.*

Ἀντήλιοι θεοὶ, οἱ πρὸ τῶν πυλῶν ἱδρυμένοι. Ἀντήλιος, ὁ ἀντικρὺ ἡλίου ἱδρυμένος βωμὸς ἢ θεός: *Antelii, sive Soli obversi dii qui ante portas collocati sunt.* Ἀντήλιος, *Soli oppositum altare aut Deus,* Hesychius.

Aries, testudo, musculus, & plures aliæ id genus machinæ bellicæ ab animalium varia similitudine olim nomen sortitæ, antiquis passim scriptoribus memorantur: vide *Servium, ad vers. 505 noni Æneid.* Arietum adhæc hircorumque nomine Lybicas naves quasdam, ob formæ similitudinem, antiquos designasse tradit Julius Pollux; addens taurum, Europæ vectorem, fuisse navem taurina specie: vide *Pollucis Onomast. lib. 1, cap. 9, §. 1.*

Artificum plerique Diis suarum artium præsidibus patronisque (alii autem aliarum artium erant præstites) ponebant statuas, teste Max. Tyrio, Dissertatione XXXVIII, cujus hac de re verba felicissime emendavit Sam. Petitus, *Miscellaneorum IV, 3.*

Balnea statuis olim beatuli exornabant. *Cùm ad balnea libertinorum pervenero,* inquit Seneca, epist. LXXXVI, *quantum statuarum, quantum columnarum est nihil sustinentium, sed in ornamentum positarum impensæ causa?*

Βασκάνια. Pollux, Onomast. lib. VII, cap. 24, §. 2: Πρὸ τῶν καμίνων τοῖς χαλκεῦσιν ἔθος ἦν γελοῖά τινα καταρτᾶν ἢ ἐπιπλάττειν, ἐπὶ φθόνου ἀποτροπῇ· ἐκαλεῖτο δὲ βασκάνια: *Fabris mos erat ante caminos ridicula quædam suspendere, aut illinere ad invidiæ aversionem; quæ Bascania appellabantur.* Discimus quoque ex Eustath. ad vers. 455 Odyss. Ρ, edit. Romanæ pag. 1827, 55, juxta quosvis olim caminos collocatos fuisse Vulcanos fictiles, velut δαίμονας quosdam ἐπιστάτας, *deos præsides.* Vide adhæc scholia *in Aves Aristophanis;* quemadmodum & *Suidam in* Ἐπιπέτης.

Bulla aurea utebantur patricii: qua de re hæc habet Asconius Pedianus in III contra Verrem Orat. *Simul cum prætexta etiam bulla suspendi in collo infantibus ingenuis solet aurea, libertinis scortea: quasi bullientis aquæ sinus communiens, pectusque puerile.* Cæterum aureæ huic bullæ cordis figuram addebant, ut ex Macrobio, lib. I Saturn. cap. 6 discimus: *Nonnulli credunt ingenuis pueris attributum,* inquit, *ut cordis figuram in bulla ante pectus annecterent; quam inspicientes, ita demum se homines cogitarent, si corde præstarent. Togamque prætextam his additam, ut ex purpuræ rubore ingenuitatis pudore regerentur:* vide locum. Adi quoque Festum in *Bulla aurea:* sicuti & Plutarchum, quæst. Rom. 101.

Cadu-

Caduceus ideo ſerpentibus inligatur, ut ſicut illi obliti veneni ſui in ſe coëunt, ita hoſtes contemptis & depoſitis inimicitiis in amicitiam revertantur: Servius ad verſ. 138 octavi Æneid. quemadmodum & ad verſum 242 libri quarti. *Complexus anguium & efferatorum concordia*, inquit Plinius, XXIX, 3. *cauſſa videtur eſſe, quare exteræ gentes caduceum in pacis argumentis circumdata effigie anguium fecerint. Neque enim criſtatos eſſe in caduceo mos eſt.* Plenius aliquanto Scholiaſtes, in lib. I Hiſt. Thucydidis: Κηρύκειόν ἐστι ξύλον ὀρθὸν, ἔχον ἑκατέρωθεν δύο ὄφεις περιπεπλεγμένους καὶ ἀντιπροσώπους πρὸς ἀλλήλους κειμένους· ὅπερ εἰώθασι φέρειν οἱ κήρυκες μεθ' αὑτῶν· καὶ οὐκ ἐξῆν αὐτοὺς ἀδικεῖν παρ' οὓς ἀπέρχονται· σύμβολον δὲ ἦν, τὸ μὲν ὀρθὸν ξύλον, τοῦ ὀρθοῦ λόγου· τὸ δὲ παρ' ἑκάτερον εἶδος τῶν ὄφεων, τὰ ἀντιπροσώπα στρατόπεδα· ὁ γὰρ ὀρθὸς λόγος δι' ἀμφοτέρων χωρεῖ: *Caduceus eſt recta virga, duos utrimque habens angues, qui eam capitibus mutuo ſibi obverſis circumplectuntur. Hanc virgam caduceatores ſecum ſolent deferre: neque ipſos ullo modo lædere par eſt. Recta virga ſignificat vim erecti liberique ſermonis; gemini utrimque angues ſignificant adverſa caſtra; ſiquidem fortis atque erecta oratio pervadit utraque caſtra.* Vide quoque Polybium, lib. III Hiſt. Macrobium, lib. I Saturnal. cap. 19: Suidam in Κηρύκειον. *Mercurio virgam ſerpentibus nexam ob hoc adjiciunt*, inquit Fulgentius*, *quod mercatoribus det aliquando regnum, ut ſceptrum; & vulnus, ut ſerpentium.* Χρυσῆν ἄγκυραν νομίζουσιν οἱ Ἰνδοὶ κηρύκειον, ἐπὶ τῷ πάντα ἴσχειν: *Indi habent auream anchoram pro caduceo; propterea quod omnia contineat*, Philoſtratus, lib. III de vita Apollonii, cap. 3.

* Lib. I Mythol.

Canes aurei atque argentei circa veſtibulum regiæ Alcinoi utrimque quaſi excubabant: *Homerus, Odyſſ.* H, *verſ.* 91.

Caryatides erant ſtatuæ muliebres in columnis, quarum & Plinius meminit, lib. XXXVI, cap. 5. Rationem denominationis hanc eſſe tradit Vitruvius, lib. I, cap. I; *Carya, civitas Peloponneſi, cum Perſis hoſtibus contra Græciam conſenſit: poſtea Græci, per victoriam glorioſe bello liberati, communi conſilio Caryatibus bellum indixerunt. Itaque oppido capto, viris interfectis, civitate deleta, matronas eorum in ſervitutem abduxerunt. Nec ſunt paſſi ſtolas neque ornatus matronales deponere; uti non uno triumpho ducerentur, ſed æterno ſervitutis exemplo gravi contumelia preſſæ, pœnas viderentur dare pro civitate. Ideo qui tunc Architecti fuerunt, ædificiis publicis deſignaverunt earum imagines oneri ferundo collocatas, ut etiam poſteris nota pœna peccati Caryatidum memoriæ traderetur.* Plura habet Voſſii Etymologicum Latinum, in *Caryatides*.

Ceromata & palæſtras athletarum olim imaginibus exornabant: *Plinius, libro* XXXV, *cap.* 2

Charila. Χαρίλας, παιδικὸν εἴδωλον, *Charilæ ſimulachrum puerile.* Vide Plutarchum, Græcarum quæſtionum duodecima, ubi quæritur, Τίς ἡ παρὰ Δελφοῖς Χαρίλα; *Quænam ſit illa apud Delphos Charila.*

Cicadas aureas geſtabant olim Athenienſes in capillorum cincinnis, teſte Thucyd. lib. I; ad quem locum Schol. vet. Ἔφερον τέττιγας, διὰ τὸ μουσικὸν, ἢ διὰ τὸ αὐτόχθονες εἶναι· καὶ γὰρ τὸ ζῶον γηγενές: *Portabant cicadas, quia animal eſt Muſicum, aut quia indigenæ ſunt: quippe animal hoc e terra naſcitur:* vide Heſychium in Τεττιγοφόροι; Scholia in Nubes Ariſtophanis; Meurſium de Fortuna Athenarum, cap. I. Priſcos quoque Ionas, Athenienſium colonos, id ipſum quoque factitaſſe, idem Thucyd. ibidem auctor eſt. Samiis denique hanc ipſam conſuetudinem cicadas capillis inſerendi uſurpatam olim fuiſſe, diſcimus ex Aſii verſibus apud Athenæum, lib. XII, cap. 6.

Citeria appellabatur effigies quædam arguta & loquax, ridiculi gratia, quæ in pompa vehi ſolita eſt: *Feſtus.*

Claves ædium ſacrarum, apud Ægyptios, gerunt effigies leonum: vide *Scholia ad verſum* 152 *Phænomenōn* Arati.

Concordiæ ſignum C. Caſſius Cenſor in Curia dedicandum putabat. *Concordiæ ſignum volebat in Curia*, inquit Tullius, pro Domo ſua, *Curiamque ei Deæ dedicare. Præclara voluntas, atque omni laude digna; præſcribere enim ſe arbitrabatur, ut ſine ſtudiis diſſenſionis ſententiæ dicerentur, ſi ſedem ipſam ac templum publici conſilii religione Concordiæ devinxiſſet.*

Conviviorum hilaritatem maximi quondam duces Deorum epitrapeziorum ſimulachris adhibitis celebrabant: non tantum ut convivium ac ſacra menſæ reverenter habenda eſſe monerent; verum etiam ut non minus oculos animumque gratiſſimo ſpectaculo, quàm corpus exquiſitiſſimis cupediis paſcerent ac ſatiarent, utque multiplices epularum libentias gratiasque utilibus delectabilibusque ſermonibus inde tractis veluti condirent. Hunc morem tangit Arnob. lib. II adv. gentes, *Sacras facitis menſas, ſalinorum appoſitu, & ſimulachris Deorum.* Εὐφράδης, πάταικος ἐπιτραπέζιος, Heſychius. Dicitur autem Εὐφράδης, ἀπὸ τοῦ εὐφραίνεσθαι, quod feſtæ conviviorum hilaritatis præſides haberent Deos epitrapezios. Exponitur vero Heſychio πάταικος ἐπιτραπέζιος, propterea quod Pataici magnitudinem Dii epitrapezii non excedebant: vide *eundem Heſychium* in Γιγών. Illuſtre

lustre hujus rei exemplum habes apud Statium, lib. IV Sylv. Ibi enim Herculem epitrapezium inter alia multa antiquitatis monumenta, quæ penes Vindicem erant, summis effert laudibus.

> *Hæc inter castæ Genius Tutelaque mensæ*
> *Amphitryoniades, multo mea cepit amore*
> *Pectora, nec longo satiavit lumina visu:*
> *Tantus honos operi; firmosque inclusa per artus*
> *Majestas. Deus ille, Deus: seseque videndum*
> *Indulsit Lysippe tibi, parvusque videri*
> *Sentirique ingens; & cùm mirabilis intra*
> *Stet mensura pedem, tamen exclamare libebit,*
> *(Si visus per membra feras) Hoc pectore pressus*
> *Vastator Nemees; hæc exitiale ferebant*
> *Robur, & Argoos frangebant brachia remos.*
> *Hoc spatio tam magna brevi mendacia formæ.*
> *Quis modus in dextra, quanta experientia docti*
> *Artificis curis, pariter gestamina mensæ*
> *Fingere, & ingentes animo versare Colossos?*

Magni artificis est clausisse totum in exiguo, Seneca, epistola LIII.

Inspice sis ipsum Statium, & ex eo disces eundem hunc Herculem Lysippi Alexandro magno, Hannibali, ac Syllæ quoque, velut omnium expeditionum socium, in deliciis præcipue fuisse. Quod ipsum quoque testatur Martialis, *lib.* IX, *Epigr.* 44; quem vide. Ne quis tamen inclytos duces eminentissimæ fortunæ blanditiis delinitos atque enervi languore corruptos hanc sibi voluptatem oculorum inter castrenses epulas comparasse calumnietur, omnino hic videntur in summorum Imperatorum patrocinium verba Tullii adducenda: ***Erant quidem illa castra plena curæ***, inquit Cicero Philippica secunda, ***verumtamen homines, quamvis in turbidis rebus sint, tamen, si modo homines sunt, interdum animis relaxantur.***

Cubilia virorum salutatoria simulachris noctium consciis conspicua erant: *Plin.* XV, II. Cubiculares imagines, ***Sueton. in Augusto***, cap. 7, ad quem locum vide *Casaubonum.*

Currum Darii regis Deorum simulachra ex auro argentoque expressa utrimque decorabant; distinguebant intervenientes gemmæ jugum; ex quo eminebant duo aurea simulachra cubitalia, quorum alterum* in alterum belli gerebat effigiem. Inter hæc auream aquilam pinnas extendenti similem sacraverant: *Q. Curtius, lib.* III, *cap.* 3.

* *Ita Curtii edit. vett. sed places emendatio Jos. Scaligeri,* Quorum alterum Nini, alterum Beli gerebat effigiem.

Delphinos quinis millibus sestertiis in libras emptos C. Gracchus habuit: *Plin.* XXXIII, II. Ubi intellige elegantissimum aliquod vasorum argenteorum genus in formam delphinorum fabricatum. Δελφινίδος τραπέζης, ***delphinidis mensæ***, meminit Lucianus in Lexiphane. Δελφὶν, σιδηροῦν κατασκεύασμα ἢ μολύβδινον, ὡς δελφῖνα ἐσχηματισμένον· τοῦτο δὲ ἐκ τῆς κεραίας τοῦ ἱστοῦ ἠφίεσαν εἰς τὰς τῶν πολεμίων, καὶ κατεδύετο· δελφινοφόρος τε ἡ ναῦς: ***Delphin, ferreum instrumentum, vel plumbeum, quod ad Delphinis piscis similitudinem est factum. Hoc autem ex mali antennis in hostium naves impetuose dimittebant, & eas demergebant. Et navis Delphinos hujusmodi ferens*** δελφινοφόρος ***vocabatur:*** Suidas; Hesychius; vetus Scholiastes in Equites Aristophanis. Thucydides lib. VII meminit navium Delphinos ferentium; ubi vide Scholiasten. In hydraulicis machinis etiam Delphinos æreos adhibet Vitruvius, lib. X, cap. 12.

. Dracones apud Indos equitum turmis erant loco vexilli: vide Suidam in Ἰνδοί. Scytharum quoque non absimile vexillum describit idem in Σημεῖα Σκυθικά. Utrobique sane perquam eleganter ac fuse istiusmodi Draconum formam rationemque tradit. Antiquiores olim Romani solas noverant Aquilas, de quibus consule Dionem, lib. XL; Servium ad versum 564 noni Æneidos. Intellige tamen hic per antiquiores Romanos tantum eos qui vixerunt post C. Marii tempora; siquidem ex Plinio discimus lupum, minotaurum, equum, aprumque singulos olim ordines anteisse. *C. Marius in secundo Consulatu suo*, inquit Plinius†, ***Aquilam legionibus proprie dicavit. Erat & antea prima cum quatuor aliis: lupi, minotauri, equi, aprique singulos ordines anteibant. Paucis ante annis sola in aciem portari cœpta erat; reliqua in castris relinquebantur. Marius in totum ea abdicavit:*** vide Festum in *Porci effigies*; quemadmodum & in *Minotaurus*. Vegetius quoque lib. III de re Militari, cap. 6; ***Tutissimum in expeditionibus creditur facienda nesciri: ob hoc veteres Minotauri signum in legionibus habuerunt; ut quemadmodum ille in intimo & secretissimo labyrintho abditus perhibetur, ita ducis consilium semper esset occultum.*** Pari prorsus ratione Thebani habuerunt Sphinges pro signis militaribus; qua de re vide Lactantium ad versum 252 libri septimi Thebaidos. Romanos vero interdum etiam Leonum imagines inter signa habuisse, testis est Etymologicus

† *Lib. x nat. Hist. cap. 4.*

Digitized by Google

logicus in Σημαίας, quem vide. *Pilam inter signa constituisse fertur Augustus, propter nationes in cuncto orbe subjectas, ut magis figuram orbis ostenderet*, Isidorus, lib. XVIII, cap. 3. Posteriorum denique Imperatorum ævo, omnibus hisce paullatim omissis, iterum successere Dracones. Augustinus, lib. II de doctrina Christiana, cap. 2: *Vexilla draconesque militares per oculos insinuant voluntatem ducum*. Vide Suidam in Ἐργαλεῖα; vide quoque Greg. Nazianz. Orat. III. Vegetius, lib. II de re Milit. cap. 7; *Signiferi, qui signa portant; quos nunc Draconarios vocant*. Claudianus in Panegyr. de III Conf. Honorii, vers. 138:

> *Hi volucres tollunt Aquilas, hi picta Draconum*
> *Colla levant, multusque tumet per nubila serpens*
> *Iratus stimulante Noto, vivitque receptis*
> *Flatibus, & vario mentitur sibila tractu.*

Idem, lib. II in Rufinum, vers. 177:

> - - - *Lateque videres*
> *Surgere purpureis undantes anguibus hastas,*
> *Serpentumque vago cœlum sævire volatu.*

Et mox, vers. 365:

> - - - *Spirisque remissis*
> *Mansuescunt varii, vento cessante, Dracones.*

Sidon. Apollinaris, Panegyr. Valerio Majoriano Aug. dicto:

> - - - *Textilis anguis*
> *Discurrit per utramque aciem, cui guttur adactis*
> *Turgescit Zephyris; patulo mentitur hiatu*
> *Iratam pictura famem, pannoque furorem*
> *Aura facit, quoties crassatur vertile tergum*
> *Flatibus, & nimium jam non capit alvus inane.*

Ammianus Marcellinus lib. XVI, ubi describit Constantii Imp. Romam ingressuri pompam triumphalem, *Alios purpureis subtegminibus*, inquit, *texti circumdedere dracones, hastarum aureis gemmatisque summitatibus illigati, hiatu vasto perflatiles, & ideo velut ira perciti sibilantes, caudarumque volumina relinquentes in ventum*. Aurel. Prudentius Peristeph. hymno in Hemiterium & Chelidonium martyres Calagurritanos:

> *Milites, quos ad perenne cingulum Christus vocat,*
> *Cæsaris vexilla linquunt, eligunt signum Crucis:*
> *Proque ventosis Draconum quos gerebant palliis,*
> *Præferunt insigne lignum, quod Draconem subdidit.*

Vide Suidam in Σημαῖαι.

Ἑκάταια, τὰ πρὸ τῶν θυρῶν Ἑκάτης ἀγάλματα· τινὲς δὲ τὰ ἐν τριόδοις: *Hecatæa, signa pro foribus Hecates; aut secundum alios in triviis*, Hesychius. Unde etiam Ἐνοδία ἡ θεὸς καλεῖται, *compitalis Dea nuncupatur*, Artemid. Oneirocrit. lib. II, cap. 42. Hecate sive Diana triformis in triviis colebatur; Ovid. I Fastor. vers. 141; Eustathius ad vers. 206 Iliad. Λ, edit. Romanæ pag. 87; Pausanias lib. 2, pag. 140, 54. Quamobrem autem triformis fingatur Diana, docet Servius ad versum 511 libri IV Æneid. & Cleomedes, lib. II, cap. 5. Triformis quoque Mercurii imaginem nonnunquam videntur in triviis consecrasse: vide Suidam in Τρικέφαλος ὁ Ἑρμῆς.

Engythecæ æneæ ac ferreæ sigillis Satyrorum bubulisque capitibus exornatæ erant: *Athenæus, lib. V Deipnosoph. cap. 12.*

Ἐνοδία θεὸς memoratur Philostrato, de vita Apollonii Tyanei, lib. IV, cap. 4: vide Servium ad illud Maronis Eclogæ III, vers. 26:

> - - - *Non tu in triviis, indocte, solebas*
> *Stridenti miserum stipula disperdere carmen.*

Ἑρμῆς στροφαῖος, ὁ παρὰ τὰς θύραις ἱδρυμένος· ἀπὸ τοῦ στροφεῖα τῆς θύρας: *Mercurius versatilis, qui juxta fores consistit, à conversione januæ*, Etymol. magnum, Scholia in Plutum Aristophanis: vide quoque Hesychium in Ἀνδοκίδου Ἑρμῆς, & in Ἑρμῆς στροφαῖος. Harpocration, in Πρὸς τῇ πυλίδι Ἑρμῆς: dicebatur etiam Λοξίας. Vide *Photium, in excerptis ex Helladii Besantinoi Chrestomathia.*

Ἑρμῖνες, οἱ τῆς κλίνης πόδες: *Hermines lecti pedes*, Suidas. Ἑρμὶς, ὁ κλινόπους· ἐπειδὴ ἐν αὐτοῖς ἔγλυφον ἀγάλματα Ἑρμοῦ, ὡς ἐφόρου ὕπνου καὶ ὀνείρων: *Hermis, lecti pes: quoniam in ipsis sculpebant signa Mercurii, tanquam præsidis somni & somniorum*, Etymolog. magnum:

gnum, Hesychius, in Ἑρμαῖ: vide quoque Didymum (ita subinde Auctorem brevium scholiorum brevitatis causa appello) ad vers. 198 Odysseias ψ.

Εὔνοστος, ἀγαλμάτιον ὀπτὸν ἐν ταῖς μύλαισιν, ὃ δοκεῖ ἐφορᾶν: *Eunostus, sigillum exiguum in pistrinis; quod videtur inspicere*: vide Hesychium, & Etymologicum.

Προμυλαία θεὸς, καὶ εὔνοστος, Pollux, lib. VII, cap. 23, §. 8. Προμυλαία, θεὸς προμυλαῖος· ἣν ἀφιδρύοντο ἐν ταῖς μύλαισιν, ὡς εὔνοστον, Suidas. Προμυλαία, θεὸς ἱδρυμένη ἐν ταῖς μύλαισι, Hesychius. Μυλαντεία, θεοὶ ἐπιμύλιοι, Idem. Vide eundem in Μυλάς & Διαλαάς.

Fastigia ædium ornantur signis fictilibus aut æreis inauratis, Vitruv. III, 2. Istiusmodi signa templorum fastigiis ad ornatum imposita dicuntur Hesychio ἀκρωτήρια.

Fonti è quo hauriebant aquam, qua ἐν ταῖς περὶ ὕδωρ δίκαις utebantur, insistebat leo æneus, κρηνοφύλαξ Atheniensibus olim dictus: *Pollux, lib.* VIII *Onomast.* §. περὶ γυναικονόμων ἀρχῶν.

Galeis diversarum ferarum immania rictibus ora ad hostium terrorem addita fuisse, passim apud auctores invenias: longum esset insistere exemplis. Facetum interim in armatura Mirmillonum, quod in eorum galeis imago piscis inerat: unde etiam, Retiario pugnanti adversus Mirmillonem, cantabatur: *Non te peto: piscem peto. Quid me fugis Galle?* Festus in Retiario pugnanti, &c. Vide plura apud Carolum Paschalium, Coronarum lib. X, cap. 16, 17, & seqq. Nec galeis tantum, sed & thoracibus militaribus sæpe addebant δράκοντα σεσιδηρωμένον, ut testatur Posidippus apud Athenæum, *lib.* IX *Deipnosoph. cap.* 5. Cur vero gallus gallinaceus in Elide insistat cassidi Minervæ, docet Pausanias, *sub finem libri sexti*, *pag.* 394, 12. Vide quoque Plutarchum, *Cur Pythia nunc non reddat oracula carmine.*

Γέρων ἐκαλεῖτο τὸ ἐργαλεῖον καθ' ὃ εἴλωθον ἐξαρτῶντες τὰ στυππεῖα· ἦν δ' ἐκ ξύλου πεποιημένον κιόνιον, χεῖρας Ἑρμοῦ τετραγώνου ἔχων, ᾧ γέροντος ἐπῆν πρόσωπον, ἀφ' οὗ καὶ τὸ ὄνομα: *Seneculus vocabatur instrumentum cui stuppas circumvolvunt suspendentes. Erat autem factum ex ligno columnari, manus Mercurii tetragoni habens, cui senis facies inerat, unde & nomen sumpsit*, Pollux, Onomast. VII, 16.

Gymnasiis præsidebant Mercurius, Hercules, Theseus; atque ideo statuas eorum in Gymnasiis passim consecrabant: vide *Pausaniam, lib.* IV, *pag.* 276, 55; *Ciceronem, lib.* I *ad Att. epist.* 5, 6, 7, 8; *Lactant. de falsa Relig. cap.* 20: consule denique *Didymum, ad vers.* 198 *Odyss.* ψ; & *Servium, ad vers.* 141 *lib. octavi Æneid.* Lucillius certe in Anthologia, Epigr. lib. VII, cap. 25, Mercurium vocat τὸν γυμνασίων ἐπίσκοπον, *inspectorem gymnasiorum*. Vide quoque Anthol. lib. IV, cap. 12, Epigram. Ἑρμῆς ὧδε ἐγώ, &c. Cur vero Amorem quandoque in gymnasiis una cum Hercule & Mercurio consecraverint, eleganter admodum docet Athenæus, *lib.* XIII *Deipnosoph. sub finem cap.* 1.

Hermæ. Arnobius, lib. VI advers. gentes, *Quis est qui ignoret Athenienses illos Hermas Alcibiadis ad corporis similitudinem fabricatos?*

Hermathena, proprium Tullianæ academiæ ornamentum: vide *epistolas* 3, 6, 7, 8 *libri primi ad Attic.*

Ἱππάρχειοι ἑρμαῖ, erant statuæ quinque, ab Hipparcho Athenis erectæ: quibus inscribebantur Elegiæ, quas prætereuntes non sine fructu legebant: *Hesychius.* Vide *Meursii lectionum Atticarum lib.* V, *cap.* 6; item *Pisistratum, cap.* 12.

Ipsullices, bracteæ in virilem mulierbremque speciem expressæ: *Festus, suo loco, & in Subsiles.* Vide *Jos. Scaligerum.*

Irminsul effigies erat armati toto corpore, quam Saxones divinis olim honoribus prosequebantur: *Conr. Abbas Ursperg. ad annum* DCCCCXIV. Vide quoque *Bataviam Hadriani Junii, cap.* XVI: maxime tamen *Henr. Spelmanni Glossarium, in Irminsul*; item *Vossium, de orig. & progr. Idololat. lib.* II, *cap.* 32.

Jupiter Ctesius, veluti divitiarum dator, consecrabatur in ærario: vide *Harpocrationem, in* Κτησίου διός; *Suidam, in* Ζεὺς κτήσιος, & Κτησίου διος: vide quoque *Athenæum, lib.* XI, *cap.* 6.

Jovis βουλαίου & Minervæ βουλαίας simulacra erant in Quingentorum curia; ibique Senatores, cùm ingrederentur in Senatum, pro felici introitu vota nuncupabant: vide *Meursii lectiones Atticas, lib.* VI, *cap.* 27.

Καλιαί, νοσσιαὶ ἐκ ξύλων καὶ ξύλινα τινὰ περιέχοντα ἀγάλματα εἰδώλων: *Nidi è bacillis ac festucis; ac cellulæ ligneæ, quibus simulachra continentur*, Hesychius.

Κάνναθρα καλοῦσιν εἴδωλα γρυπῶν ξύλινα καὶ τραγελάφων, ἐν οἷς κομίζουσι τὰς παῖδας ἐν ταῖς πομπαῖς: *Canathra appellant; gryphorum & tragelaphorum lignea simulacra, quibus puellas in pompa transferunt*, Plutarchus, in Agesilao: vide quoque *Hesychium.*

Κίνναβος, τὸ εἴδωλον πρὸς ὃ οἱ πλάσται καὶ οἱ ζωγράφοι βλέποντες, διαγράφουσι πλάττοντες καὶ γράφοντες: *Cinnabus, simulacrum & exemplar in quod intuentes Fictores & Pictores suum opus delineant fingentes & pingentes*, Suidas, & Apostolius parœmiographus, in Α' π' ἀκροφυσίων.

 Lam-

Lampades in usum nocturni luminis præferebant simulacra aurea argenteave in juvenilem speciem efformata. Lucretius, lib. II, vers. 24:

Si non aurea sunt juvenum simulachra per ædes,
Lampadas igniferas manibus retinentia dextris,
Lumina nocturnis epulis ut suppeditentur.

Vide quoque *Homerum*, *Odyss.* H, *vers.* 100; & *Athen. lib.* IV *Deipnosoph. cap.* 2.

Lares: de his vide *Plutarchum*, *Rom. quæst.* 51.

Leonum olim effigies ad caput Alphei fluminis consecrari solebant, teste Hesychio, in Λεόντειος πύργος.

Leones lapidei mortuorum tumulis imponebantur. Photius, in excerptis ex lib. II Ptolemæi Hephæstionis Novæ ad variam eruditionem historiæ, tradit Herculem, devorato à Nemæo leone digito, novem duntaxat digitos habuisse: Quamobrem etiam leonem lapideum Lacedæmone tumulo digiti impositum fuisse, in signum Herculei roboris: unde mos inolevit in reliquorum quoque sepulchris lapideos leones statuendi. Romuli certe sepulchrum pro Rostris fuit, ubi etiam in ejus rei memoriam duos leones erectos fuisse constat. Atque inde quoque factum est ut pro Rostris mortui laudarentur: vide quæ Jos. Scaliger huc pertinentia congessit ad Festum, in *Niger lapis.* Leonidæ quoque tumulo superimpositum fuisse leonem lapideum, testis est Herodotus, *lib. septima, cap.* 225. Anthologia, *Epigr. lib.* III, *cap.* 5, Leo lapideus loquitur:

Θηρῶν μὲν κράτιστος ἐγώ, θνατῶν δ' ὃν ἐγὼ νῦν
φρουρῶ, τῷ δὲ τάφῳ λαΐνῳ ἐμβεβαώς.

Καὶ ἄλλως·

Ἀλλ' εἰ μὴ θυμόν γε λέων ἐμὸν ὡς ὄνομ' εἶχεν,
Οὐκ ἂν ἐγὼ τύμβῳ τῷδ' ἐπέθηκα πόδας.

Cl. Hugo Grotius utrumque epigramma transtulit:

Quantum vinco feras ego robore, vicerat ille
Tantum homines, cujus sub pede busta premo.

Et aliter:

Hunc tumulum nollem pede tangere, nomine si me
Æquasset non & viribus iste leo.

Vide ibidem & paullo post aliud in eundem Leonidam epigramma Bassi, constans tribus distichis.

Aquila imposita fuit tumulo Aristomenis Messenii: vide Antipatri Sidonii in eam epigramma, *Anthologiæ lib.* III, *cap.* 5. Fuit & Aquila ἐπίσημον clypei ejus: *Pausanias, libro* IV, *pagina* 247, 3.

Thebanis, qui in acie adversus Philippum ceciderant, commune sepulchrum fuit, nulla apposita inscriptione. Insigne tumuli leo est, ad significandam eorum animi magnitudinem: *Pausan. lib.* IX, *pag.* 606. Apud Longobardos tale quid posterioribus sæculis factitatum. Si quis enim in aliquam partem, aut bello, aut quomodocunque exstinctus fuisset, consanguinei ejus intra sepulchra sua perticam figebant, in cujus summitate columbam ex ligno factam ponebant, quæ illuc versa esset, ubi illorum dilectus obiisset: scilicet, ut sciri posset, in quam partem is qui defunctus fuerat quiesceret: *Paul. Diaconus, lib.* V *de gestis Longobard. cap.* 34. Aliquando quoque insigniebant vetustiores monumentum imagine animalis mortuo cognominis. Ita Chares dux Atheniensium uxore in ea expeditione quam pro Byzantinis contra Philippum Macedonem susceperat amissa, buculam ex albo lapide sepulchro ejus imposuit; existimans memoriam exstinctæ cum simulachro illoc facilius perennaturam, si posteris innotuisset principem fœminam Damalin hac cognominis animalis specie designari: vide *Georg. Codinum, de Originibus Constantinopolitanis.* Sæpius tamen decorabant clarorum virorum monumenta imagine aliqua mores animi aut formam corporis referente. B. Augustinus, sive quisquis ille auctor libri de Scripturæ mirabilibus, tradit Ægyptios juxta sepulchrum Patriarchæ Josephi, ob decantatissimam rei frumentariæ procurationem, qua Ægyptiis in fame præsidio fuit, bovem statuisse. Cui quodammodo affine apud Suidam, in voce σάραπις traditum nonnullis, Apim fuisse symbolum Josephi, vel alterius alicujus hominis, aut Memphitici regis qui Ægyptus ingruente dira fame prospexerat de frumento. Fusius hac de re agit Ger. Vossius, *lib.* I *de Orig. & progr. Idolol. cap.* 29, quem adi. Sardanapali certe busto prope ipsa Anchiali mœnia sito, superstabat ipsius Sardanapali plaudentium more manus collidentis statua, cum hac inscriptione, *Sardanapalus Anacyndaraxæ filius, Anchialum & Tarsum uno die condidit. Tu vero, hospes, ede, bibe, lude, cum cætera*

res

res humanæ tanti non sint. Plausum significans, quem manus collisæ faciunt: *Arrianus, lib.* II *de Expedit. Alexandri Magni*; *Suidas*, *in* Σαρδανάπαλ☉. Cur in Argivorum finibus aries è marmore impositus fuerit monumento Thyestæ, docet Pausanias, *lib.* II, *pag.* 115. Sirenem Isocratis monumento specie cantantis imposuerunt, ostendentes quanta vi persuadendi vir ille fuerit præditus: vide *Philostratum*, *lib.* I *de vitis Sophist. in Isocrate.* Corinthii tumulo Diogenis Cynici superimposuere canem ex Pario marmore: *Laertius*, *lib.* VII *in Diogene*: vide quoque *Suidam*, *in* φιλίσκος. Laidis meretricis monumento leæna insculpta erat, prioribus pedibus arietem tenens: *Pausanias*, *lib.* II, *pag.* 88, 33. Virgil. VI Æneid. vers. 232:

At pius Æneas ingenti mole sepulchrum
Imponit, suaque arma viro, remumque, tubamque.

Ad quæ verba Servius, *Remum & tubam, ipsi chara, sculpsit in saxo, quia bellator & remex fuerat: licet possimus etiam solam tubam accipere: Remus enim dicitur lorum quod continet tubam.* Vide quoque Anthologiam Græc. Epigr. *lib.* III, *cap.* 4. Archimedis sepulchro sphæram cum cylindro imposuere Syracusani; qua de re vide Tullium, lib. V Tuscul. quæst. *Statua est Ludii, ejus, qui quondam fulmine ictus in Circo, sepultus est in Janiculo; cujus ossa postea ex prodigiis oraculorumque responsis Senatus decreto intra Urbem relata in Volcanali, quod est supra Comitium, obruta sunt, superque ea columna cum ipsius effigie posita est*, Festus. *Prior Africanus Q. Ennii statuam sepulchro suo imponi, clarumque illud nomen, imo vero spolium ex tertia orbis parte raptum, in cinere supremo cum poetæ titulo legi jussit*, Plinius, lib. VII nat. Hist. cap. 30: Cicero pro Archia poëta: vide quoque Valer. Max. lib. VIII, cap. 14, Ex. 1. Temulentorum sepulchris insculpebant calicem: *Anthol.* III, 20. Epaminondam Thebani eo ipso loco sepeliverunt, in quo cum hostibus confligens lethale acceperat vulnus: columnæ monumento ejus superstructæ imposuere clypeum draconis imagine conspicuum, quo constaret omnibus eum è Spartis prognatum: vide *Suidam*, *in* Ἐπαμινώνδας. Argivi monumento Pyrrhi regis Epirotarum insculpserunt cum alia quibus in bello utebatur, tum vero etiam elephantos: *Pausanias*, *lib.* II, *pag.* 123. Theodota nobile scortum Atheniense Alcibiadem in Melissa, Phrygiæ pago, insidiis Pharnabazi interemptum sepulturâ ibidem affecit. Nobilitabatur itaque pagus iste Alcibiadis monumento, ad quod bos quotannis immolabatur ex decreto Adriani Imp. optimi, qui etiam Alcibiadis statuam è Pario marmore sepulchro imponi curavit: Athenæus, lib. XIII, cap. 4. *A. Junius Valens, in prætorio D. Augusti centurio, vehicula cum culeis onusta, donec exinanirentur, sustinere solitus; carpenta apprehensa una manu retinere, obnixus contranitentibus jumentis; & alia mirifica facere, quæ insculpta monumento ejus spectantur. Ideo M. Varro; Rusticellus, inquit, Hercules appellatus, mulum suum tollebat*, Plinius, libro VII nat. Hist. cap. 20. Nero Romam properans ut conatibus Vindicis obstaret, *Leviter modo in itinere frivolo auspicio mente recreata, cùm annotasset insculptum monumento militem Gallum ab equite Romano oppressum trahi crinibus, ad eam speciem exiluit gaudio, cœlumque adoravit*, Sueton. in Nerone, cap. 41. *Tanagræa quædam meretrix fuisse dicitur*, inquit Cicero, pro Domo sua, *cujus non longe à Tanagris simulachrum è marmore in sepulchro positum fuit.* Hoc signum ab homine quodam nobili ad ornatum Ædilitatis suæ de busto meretricis ablatum, atque è Græcia Romam deportatum, P. Clodius postea in divæ Libertatis nomen adoptavit; & M. Tullio fugato, imaginem vilissimi scorti, ornamentum sepulchri meretricii, in semiruta Ciceronis domo, veluti religiosissimus aliquis sacerdos Libertatis, dedicavit. Quidquid autem hac ratione monumentis imponitur, ἐπίσημα dicitur: unde Suidæ ἐπίσημα exponitur στήλη ἐπιτάφιος. Pausaniæ passim ἐπίθημα vel ἐπίσημα dicitur. Plura huc pertinentia habet Cl. Salmasius, Plinianarum exercitat. pag. 1221.

Locis sacris Deorum suorum simulachra statuebant ethnici, ut Christianis profanatorum jam locorum venerationem excuterent. *Ab Hadriani temporibus usque ad imperium Constantini, per annos circiter centum octoginta, in loco Resurrectionis, simulachrum Jovis; in crucis rupe, statua ex marmore Veneris à gentibus posita colebatur; existimantibus persecutionis auctoribus, quod tollerent nobis fidem Resurrectionis & Crucis, si loca sancta per Idola polluissent*, D. Hieronymus, lib. II, epist. famil. 14. Orosius quoque, lib. VII, cap. 5: *Caligula omnes Judæorum sacras ædes*, inquit, *atque imprimis antiquum illud in Hierosolymis sacrarium profanari sacrificiis gentilium, ac repleri statuis simulachrisque imperavit, seque ibi ut Deum coli præcepit.* Fecerat hoc ante Caligulam Antiochus, qua de re vide Machab. lib. II, cap. 6; quemadmodum & Suidam, in βδέλυγμα ἐρημώσεως. Ælius Hadrianus Imp. de nomine suo Æliam, hoc est, Hierosolymam restauraturus, suem (quo Judæis ægre faceret) marmori curavit insculpi in fronte portæ, quam Bethlehemum itum transibant; Auctor *Cassiodorus in Chronico.*

 Lunula

Lunula calceis adsuta discernuntur patricii à noviciis; Vet. Commentator ad Juvenalis Satyr. v, 192. *Patricios calceos Romulus repperit*, inquit Isidorus, Originum lib. xix, cap. 24. *quatuor corrigiarum, assutaque luna: his soli patricii utebantur. Luna autem in eis non sideris formam, sed notam centenarii numeri significabat: quod initio patricii centum senatores fuerint.* Alias hujus antiqui ritus rationes reddit Plutarch. quæst. Rom. 76. Nicolao tamen Loënsi miscellaneorum Epiphill. lib. iv, cap. 25, probabilior videtur ratio quam Isidorus affert. Philostrato, libro ii de viris Sophistarum in Herode Attico, istiusmodi *Lunula* dicitur ἐπισφύριον ἐλεφάντινον μηνοειδές: vide locum. Siquidem idem Loënsis, lib. v eorundem miscellaneorum, cap. 2, ex proxime citato Philostrati loco demonstrat in qua pedis parte hasce Lunulas gestaverint Romani.

Lychnuchi pensiles ex ære placuere & in delubris, aut arborum modo mala ferentium lucentes: qualis est in templo Apollinis Palatini, quod Alexander magnus Thebarum expugnatione captum in Cyme dicaverat eidem Deo: *Plinius*, *libro* xxxiv, *cap.* 3.

Manducus, effigies in pompa antiquorum inter cæteras ridiculas formidolosasque ire solebat, magnis malis, ac late dehiscens, & ingentem dentibus sonitum faciens: *Festus**.

* *Vide cap. xii Mantissa Meursii, ad lib. de Romanorum luxu.*

Μάνης ἀνδριάς, *Manes statua*; vide Athenæum, lib. xi, cap. 11; & Pollucem, lib. vi Onomast. cap. 19; nec non Scholia in Pacem Aristophanis; Suidam in κοιλαβίζειν.

Marsyas minister Liberi patris per civitates in foro positus, libertatis indicium est: qui erecta manu testatur nihil urbi deesse: *Servius ad vers. 58 libri* iv *Æneïdos*: quemadmodum & ad vers. 20 libri iii Æneid. *Civitates*, inquit, *apud majores aut stipendiariæ erant, aut fœderatæ, aut liberæ. Sed in liberis civitatibus simulachrum Marsyæ erat, qui in tutela Liberi patris est, cui sacrificabant causa libertatis.*

Mercurius singebatur forma capitis humani, lapidi quadrato imposita, atque eidem cubo inscribebatur quo via duceret: vide *Vossium*, *de Orig. & progr. Idolol.* ii, 32.

Navium summitati additæ erant statuæ atque imagines Deorum: ἐπὶ τῆς ἀκροστολίου ἦσαν ἀγάλματα καὶ εἰκόνες τῶν θεῶν: *Auctor brevium Scholiorum ad vers.* 241 *Iliad.* i.

Νευρόσπαστα. Vide Lucianum de Syria Dea, Herodotum in Euterpe. Horatius, lib. ii, Satyr. 7, vers. 82:

> *Duceris, ut nervis alienis mobile lignum.*

Aristoteles de Mundo, Οἱ νευροσπάσται μίαν μήρινθον ἐπισπασάμενοι, ποιοῦσι καὶ αὐχένα κινεῖσθαι, καὶ χεῖρα τοῦ ζώου, καὶ ὦμον, καὶ ὀφθαλμόν, ἔστι δὲ ὅτε πάντα τὰ μέρη, μετά τινος εὐρυθμίας: Quem locum sic transtulit Apulejus; *Qui in ligneolis hominum figuris gestus movent, quando filum membri, quod agitari solet, traxerint; torquebitur cervix, nutabit caput, oculi vibrabunt, manus ad ministerium præsto erunt, nec invenuste totus videbitur vivere.* Apud Xenophontem etiam in Symposio circulatores & præstigiatores hujusmodi νευροσπάσταις vulgi admirationem captant, atque ita pecunia emungunt imperitiores. Refert itaque Xenophon, quendam ex hoc hominum genere à Socrate interrogatum, ἐπὶ τίνι μέγα φρονεῖ, *ob quam causam se efferret*, respondisse, Ἐπὶ τοῖς ἄφροσιν· οὗτοι γὰρ τὰ ἐμὰ νευρόσπαστα θεώμενοι, τρέφουσί με: *Propter homines stultos. Nam illi quod spectent imagunculas meas, quæ fidiculis tentæ moventur, me alunt.*

Nympharum imagines domi suæ habebant Siculi, neque tantum sacrificare iis, sed & bene appoti juxta eas pernoctare, & circum earum simulachra choreas ducere solebant: vide *Athenæum*; *lib.* vi *Deipnosoph. cap.* 13.

Obelisci effigiem radiorum Solis referebant. Plinius, lib. xxxvi, cap. 8, agens de Lapide Syenite: *Circa Syenen Thebaidis*, inquit, *Syenites est*, *quem ante pyrrhopœcilon vocabant. Trabes ex eo fecere Reges quodam certamine, Obeliscos vocantes, Solis numini sacratos. Radiorum ejus argumentum in effigie est: & ita significatur nomine Ægyptio*: vide locum.

Oppidorum captorum argenteæ atque eburneæ imagines inter pompam triumphalem circumferebantur: Ovid. ii de Ponto, Eleg. 1:

> *Protinus argento veros imitantia muros*
> *Barbara cum victis oppida lata viris.*

Idem iii de Ponto, Eleg. 4:

> *Oppida turritis cingantur eburnea muris;*
> *Fictaque res vero more putetur agi.*
> *Squallidus immittat fracta sub arundine crines*
> *Rhenus, & infectas sanguine notet aquas.*

Mos hic locum dedit facetissimo joco, quem refert Quintilianus, Orat. institut. lib. vi, cap. 3: *Chrysippus, cum in triumpho Cæsaris eborea oppida essent translata, & post dies paucos Fabii Maximi lignea, thecas esse oppidorum Cæsaris dixit.*

Oraculum quercuum Dodonæarum harmonico æris tinnitu, à statua moto, nobilitatur: vide Suidam in Δωδωναῖον χαλκεῖον, & in Δωδώνη.

Orbem manu dextra gestabant Imperatorum statuæ, sicuti videre est apud Ammianum, lib. XXI & XXV. In veteri quoque nummo Severus orbem manu tenens visitur.

Oscilla: Virgilius, lib. II Georg. vers. 387:

> *Et te Bacche vocant per carmina læta, tibique*
> *Oscilla ex alta suspendunt mollia pinu.*

Ad quem locum videndus Servius; Festus in Oscillum; Hyginus fabula 130; Macrob. lib. I Saturnal. cap. 7, & sub finem capitis 11; Ausonius in epistola Centoni nuptiali præfixa: *Ludicrum quod Græci τεμάχιον vocavere, Oscilla sunt: ad summum quatuordecim figuras Geometricas habent. Sunt enim æquilatera; vel triquetra; extentis lineis; aut rectis angulis, vel obliquis; isoscele, vel isopleura; orthogonia quoque, vel scalena. Harum vertibularum variis coagmentis simulantur species mille formarum: elephantus bellua, aut aper bestia: anser volans, & mirmillo in armis subsidens; venator, & latrans canis; quin & turris, & cantharus, & alia hujusmodi innumerabilium figurarum, quæ alius alio scientius variegant. Sed peritorum concinnatio, miraculum est; imperitorum junctura, ridiculum.* Vide Jos. Scaligerum, Ausonianarum lectionum lib. II, cap. 25.

Palæstras athletarum imaginibus exornabant: *Plin.* XXXV, 2.

Παλλάδια ἐν ταῖς πρώραις τῶν τριήρων ἦν ἀγάλματά τινα ξύλινα τῇ Ἀθηνᾷ καθιδρυμένα· ὧν ἐπεμελοῦντο μέλλοντες πλεῖν: *Palladia in triremium proris sunt lignea simulacbra Minervæ collocata, quorum curam gerebant navigaturi*, Vetus Scholiastes in Acharnenses Aristophanis; Suidas in Παλλάδιον.

Pataici Phœnicum effigiem hominis Pygmæi exprimebant, atque eos Phœnices in triremium suarum proris circumferre solebant: *Herodotus, lib.* III. *cap.* 37; *Suidas, in* Παταϊκοὶ θεοί; *Hesychius, in* Παταικὸς, *& in* Εὐφράδης. Vide locum.

Πέλανοι, κοινοὶ πᾶσι θεοῖς· κέκληνται ἀπὸ τοῦ σχήματος, ὥσπερ ὁ βοῦς· πέμμα γάρ ἐστι, κέρατα ἔχον: *Pelani, omnibus Diis sunt communes: ac vocantur à figura, veluti bos: nam est libum, cornua habens*, Pollux, lib. VI, cap. 11; vide Meursii Regnum Attic. libro I, cap. 9.

Πεντετηρίδων γραφαὶ, Athenæo lib. V, cap. 7, dicuntur Tabulæ quinquennalis ludicri Olympici solennitatem depictam exhibentes: nam in illis Pictorum tabulis, quarum argumentum erat Penteteridis alicujus celebratio, repræsentabant Artifices omnium Deorum simulachra, fercula, tensas, totius denique veteris Theologiæ imaginem ad vivum expressam.

Phallus, veretrum ligneum vel coriaceum: vide Lexicographos in φαλλὸς & φαλλοφόροι.

Penates: vide *Servium ad versum* 12 *libri tertii Æneid.* quemadmodum & ad *versum* 148 *ejusdem libri.* Cornutus in Persii Satyram quintam; *Gabino habitu cinctuque*, inquit, *Dii Penates formabantur, obvoluti toga supra humerum sinistrum, dextro nudo.* *Pilæ*, inquit Festus, *& viriles & muliebres effigies in compitis suspendebantur Compitalibus ex lana; quod esse Deorum inferorum hunc diem festum, quos vocant Lares, putarent; quibus eo die tot pilæ, quot capita servorum; tot effigies, quot essent liberi, ponebantur: ut vivis (sic enim invocantur) parcerent, & essent his pilis & simulachris contenti.* Ab hisce pilis πλῆκται Φοινικίδες, authore Henr. Stephano in πλῆξις, putantur dictæ coactiles istiusmodi imagunculæ purpureæ. Nam apud Diod. Siculum, ubi narrat Alexandrum in funere Hephæstionis posuisse ἀνδριάντας καθωπλισμένους, καὶ ἐπὶ τοὺς μεταξὺ τόπους φοινικίδας ἀνεπλήρου πλήκτας, intelligunt (ut Stephanus ibidem ait) pilas purpureas, additque sigillis atque imaginibus istis vestes olim circumponi solitas. Ab hisce pilis (quemadmodum annotat Scaliger ad Festum) olim quoque stramentitias illas effigies, quorum objectu tauros irritabant, vocarunt Pilas; quod aliquoties invenias apud Martialem. Gloss. Græco-Lat. *Pilæ*, πωμάριοι, πωματάριοι. Orator quoque in initio Cornelianæ *fœneos homines* dixit, alludens ad fœneas hasce effigies. Ad eas denique allusit etiam Varro, quum unam de Menippeis suis inscripsit titulo Ajacis stramentitii. Hæc Scaliger.

Πλαγγὼν, κήρινόν τι κοροκόσμιον, *Icuncula cerea, pupa cerea*, Hesychius. Quidam arbitrantur fuisse εἴδωλόν τι Ἀφροδίτης κήρινον, seu κόσμιον ἐγκάρδιον γυναικῶν. Videtur quoque δαγὺς dici: Δαγὺς, κοράλλιον, νύμφη λευκόκηρος: *Corallium, pupa ex cera alba*, Hesychius. Apud Scholiastem Theocriti δαγὺς dicitur: Αἱ παρθένοι κοσμοῦσι δαγῦδι· δαγὺς δέ ἐστι κοροκόσμιόν τι· καλοῦσι δὲ αὐτὸ νύμφην· οἱ δὲ πλαγγόνα, ἀπὸ τοῦ πεπλάσθαι ἐκ κηροῦ. Et rursus; Δαγὺς, κόσμος ἐγκάρδιος ἐστι γυναικῶν. Vide Scholia in vers. 110 Idyllii secundi. Etymologico tamen πλαγγὼν aliud est; Γίνεται γὰρ εἰς πλάνην καὶ ἀπάτην τῶν κορυνῶν.

Portis urbium adstabant statuæ. *Ambracia ante portas statuit duas virileis species abeneas*: Varro, lib. IV de L. L. vide Act. Apost. XIV, 13. Cedrenus etiam testatur,

Edessæ

Edessæ ante publicam urbis portam in sublimiore loco consecratam olim fuisse statuam, quam ingressuri urbem adorare solebant. In ea Messenes porta, qua Megalopolim itur, Mercurii signum Attici operis collocatum fuisse testis est Pausanias, *lib.* IV, *pag.* 278, 54. Apollonii certe Tyanei ætate Babylonem ingressuris aurea magni Regis imago exhibebatur; neque enim cuiquam regiam urbem intrare dabatur, nisi prius imaginem istam Persicæ adorationis more veneratus esset: vide *Philostratum*, *lib.* I *de vita Apollonii*, *cap.* 19. Προνώπια dicuntur istæ parietum concavitates, in quibus ante portam collocabantur statuæ. Προνώπια, τὰ ἔμπροσθεν τῶν πυλῶν· καθάπερ ἐνώπια, τὰ ἔνδον, ὅπου αἱ εἰκόνες τίθενται, Hesychius. De talibus statuis est illud Lucretii lib. I, vers. 314:

Stillicidi casus lapidem cavat; uncus aratri
Ferreus occulte decrescit vomer in arvis;
Strataque jam volgi pedibus detrita viarum
Saxea conspicimus; tum portas propter ahena
Signa manus dextras ostendunt attenuari
Sæpe salutantum tactu, præterque meantum.

Portus quoque maritimi habebant simulachra sua: *Varro certe & alii complures magnos deos adfirmant simulachra duo virilia Castoris & Pollucis in Samothracia ante portum sita, quibus naufragio liberati vota solvebant*: Servius ad versum 12 tertii Æneid.

Πραξιδίκη, teste Hesychio & Suida, erat Dea cujus solum caput consecrabatur, videturque fuisse *Laverna*, furtorum præses Dea. Recte Glossæ, *Laverna*, πραξιδίκη. Alia habet Meursii Regnum Atticum, lib. I, cap. 5. Etiam Priapum, quem λιμενίτην vel λιμενορμίτην vocant, *præfectum custodiæ portuum*, dedicabant in litore ac portu: vide *Anthol. Epigr. lib.* I, *titulo* LVI, *de Navigatione*.

Προστατήριος. Τὸν Ἀπόλλωνα οὕτω λέγουσι· παρ᾽ ὅσον πρὸ τῶν θυρῶν αὐτὸν ἀφιδρύοντο: *Præsidem vel Patronum dicebant Apollinem, quatenus eum ante fores consecratum statuebant*, Hesychius.

Προσωπῦτις παρὰ τοῖς Ἀττικοῖς ὠνομάζετό τι χαλκοῦν ἀγγεῖον, ἐχίνῳ παραπλήσιον, περὶ τὸ στόμα ἔχον πρόσωπα λεόντων ἢ καὶ βοῶν· ἀφ᾽ ὧν καὶ ὠνόμασται: Προσωπῦτις *apud Atticos vas quodpiam erat æneum echino simile, circa os facies leonum boumque habens, à quibus & nomen accepit*, Pollux, lib. II, cap. 4. Hesychio est, Πολεμεῖ ἀγγεῖον χαλκοῦν, ἔχον ἐπὶ τοῖς χείλεσι πρόσωπα, ἐν ᾧ τὰ ἱερὰ ἔπεμπον: *Bellicum vas æneum habens in labris imagines quasdam, quo sacra mitterent.*

Prytaneum veterum Philosophorum imaginibus conspicuum fuisse, testis est Sidonius Apollinaris, lib. IX, epist. 9.

Pupas suas Veneri consecrabant virgunculæ pubertati jam vicinæ, postquam iis primæ infantiæ simplicitatem satis oblectaverant. Persius, Satyr. II, vers. 69:

Dicite Pontifices, in sacro quid facit aurum?
Nempe hoc, quod Veneri donatæ à virgine pupæ.

Satyrica signa tutelæ hortorum adhibebantur: *Plinius*, *lib.* XIX, *cap.* 4. De Lampsaceno sive Hellespontiaco Deo in hortis passim consecrato, notius est quàm ut referatur: vide quoque *Hesychium*, *in* ὀρθάνης *&* πυγμύλης.

Sceptro Babyloniorum singuli utebantur, atque in ejus summitate aut malum, aut rosa, aut lilium, aut aquila, aut aliud aliquod insigne semper visebatur: de quo sic Herodotus, lib. I, Σφρηγῖδα δ᾽ ἕκαστος ἔχει, καὶ σκῆπτρον, χειροποίητον· ἐπ᾽ ἑκάστῳ δὲ σκήπτρῳ ἔπεστι πεποιημένον ἢ μῆλον, ἢ ῥόδον, ἢ κρίνον, ἢ αἰετός, ἢ ἄλλο τι· ἄνευ γὰρ ἐπισήμου οὔ σφι νόμος ἐστὶ ἔχειν σκῆπτρον: *Annulum signatorium singuli gestant & sceptrum affabre factum, cui superstat aut malum, aut rosa, aut lilium, aut aquila, aut aliud quippiam. Nam absque insigni gestare sceptrum ipsis nefas est.* Multa de Sceptris habet Henr. Spelmanni Gloss. in *Fistuca*.

Sceptrum Consulum Romanorum. Juvenalis, Satyra X, vers. 43:

Da nunc & volucrem sceptro quæ surgit eburno.

Aurel. Prudentius, in Romano martyre:

Quum Consulatum initis, ut vernæ solent,
(Pudet fateri) farre pullos pascitis;
Aquila ex eburna sumit arrogantiam
Gestator ejus, ac superbit belluæ
Inflatus osse, cui figura est alitis.

Solebant interim antiqui sceptrorum extremitati in ornatum addere imaginem hujus illius avis, potissimum tamen aquilæ in sceptris regalibus. Εἰώθεισαν ἐν τοῖς σκήπτροις ἐπὶ τοῦ ἄκρου

ἄκρῳ ἐκλυπτῶν ὄρνιθας εἰς κόσμον· ἐπεὶ δὲ ἐπὶ τῶν σκήπτρων ὡς ἐπίπαν ἀετός· ἐν τοῖς σκήπτροις τῶν βασιλικῶν ἀετός, Scholiastes in Aves Aristophanis; ubi quoque meminit sceptrorum ciconiam in summo, hippopotamum in imo habentium, insinuantiumque justitiam vi potiorem esse. Cur sceptro Junonis juxta Mycenarum urbem impositus fuerit cuculus, docet Pausanias lib. II, pag. 515.

Scholas liberalium Artium studiosis frequentatas novem Musarum atque Apollinis imaginibus exornabant: vide *Inscript. Gruteri* CLXIX, 5. Stratonici certe Atheniensis citharœdi scholam novem Musarum atque Apollinis imaginibus conspicuam duo tantum frequentabant discipuli; quibus docendis dum sedulo vacat Aristonicus, interrogavit cum alter quispiam, Quot haberet discipulos; Cum Diis, inquit, duodecim: *Athenæus lib.* VIII, *cap.* 8. Similem Diogenis jocum vide apud *Laertium in ejus vita.*

Scorpio ligneus. Lysimachus rex parasitum suum Bithen perterrefecit, scorpione ligneo vestibus ejus injecto. Bithen vero cognita re dixisse ferunt, *Ego quoque, ó Rex, incutiam tibi terrorem; Da mihi talentum.* Erat enim Lysimachus supra modum avarus: *Athenæus lib.* VI, *cap.* 12.

Sella curulis. Ovid. lib. IV de Ponto, Elegia 9:

Signa quoque in sella nossem formata curuli,
Et totum Numidæ sculptile dentis opus.

Signa tabernarum in Romano foro. *C. Julius, cum Helmio Manciæ sæpius obstrepenti diceret, Jam ostendam qualis sis: isque plane instaret interrogatione, qualem se tandem ostensurus esset: digito demonstravit imaginem Galli in scuto Mariano Cimbrico pictam, cui Mancia tum simillimus est visus. Tabernæ autem erant circa forum, ac scutum illud signi gratia positum*, Quintilianus Orat. institut. lib VI, cap. 3. Hoc ipsum aliter aliquanto narrant Cicero II de Oratore; & Plinius nat. Hist. lib. XXXV, cap. 4.

Sistrum. Τῇ ἁψῖδι δὲ τοῦ σείστρου κατὰ κορυφὴν ἐντορεύουσιν αἴλουρον ἀνθρώπου πρόσωπον ἔχοντα. κάτω δὲ ὑπὸ τὰ σειόμενα, πῇ μὲν Ἴσιδος, πῇ δὲ Νέφθυος πρόσωπον: *Curvamini sistri in vertice insigunt felem humana facie, imæ parti, qua quatiuntur, aliquando Isidis, interdum Nephthyos faciem*, Plutarchus, de Iside & Osiride.

Σκελετὸς in locupletiorum Ægyptiorum conviviis circumlatus erat mortui cubitalis, aut quandoque etiam bicubitalis imago è ligno: vide *Herodotum lib.* II, *cap.* 78: ubi etiam discas ejus haud alium fuisse usum, quàm Larvæ istius argenteæ, de qua in Satyrico suo Arbiter; *Potantibus nobis*, inquit, *& accuratissime lautitias mirantibus, larvam argenteam attulit servus, sic aptam, ut articuli ejus vertebræque locatæ in omnem partem flecterentur. Hanc cùm super mensam semel iterumque abjecisset, & catenatio mobilis aliquot figuras exprimeret, Trimalcio adjecit,*

Heu, heu nos miseros, quàm totus homuncio nil est!
Sic erimus cuncti postquam nos auferet Orcus.

Aliquando tamen Ægyptii non sceleton aliquod ligneum, sed ipsa verorum mortuorum cadavera condita atque exsiccata convivio adhibebant; quemadmodum legere est apud Lucianum, *de Luctu.* Σκελετοποιοὶ dicuntur Hesychio, οἱ τὰ πρόσωπα ποιοῦντες, *Qui ad apparatum histrionium personas sive larvas faciunt.* Vide quoque Pollucem, Onomastici lib. IV, cap. 18, §. 1. Quamvis autem Herodotus, atque alii quidam Scriptores tradant Ægyptios cadaveris imaginem aliquam convivarum oculis obtulisse, ut eos brevis caducæque memoria vitæ ad præsentem exquisitissimarum voluptatum usum concitarent, mihi tamen videntur Ægyptiorum primi saluberrimo prorsus instituto sceleton aliquod in conviviis circumtulisse: non tam ut hoc qualecunque angustæ fluxæque vitæ nostræ spatium prodiga in delicatiores cibos libidine luxui impendendum esse monerent, quàm ut convivas suos ad sobrietatem traducerent; ac vivos etiamnum ab ea intemperantia averterent, quæ mortuos ab immortalium cœtu exclusura videbatur. Præcipue firmat hanc nostram conjecturam funebris ille antiquissimorum Ægyptiorum ritus, memoratus Porphyrio lib. IV de Abstinentia: Οἱ Αἰγύπτιοι τοὺς ἀποθνήσκοντας τῶν εὖ γεγονότων ὅταν ταριχεύωσιν, ἰδίᾳ τὴν κοιλίαν ἐξελόντες καὶ εἰς κιβωτὸν ἐνθέντες, μετὰ τῶν ἄλλων ὧν διαπράττονται ὑπὲρ τοῦ νεκροῦ, καὶ τὴν κιβωτὸν κρατοῦντες πρὸς τὸν ἥλιον μαρτύρονται, ἑνὸς τῶν ταριχευτῶν ὑπὲρ τοῦ νεκροῦ ποιουμένου λόγον· ἔστι δὲ καὶ ὁ λόγος, ὃν ἑρμήνευσεν Εὔφαντος ἐκ τῆς πατρίου διαλέκτου, τοιοῦτος. Ὦ δέσποτα ἥλιε, καὶ θεοὶ πάντες, οἱ τὴν ζωὴν τοῖς ἀνθρώποις δόντες, προσδέξασθέ με καὶ παράδοτε τοῖς ἀϊδίοις θεοῖς σύνοικον· ἐγὼ γὰρ τοὺς θεοὺς, οὓς οἱ γονεῖς μοι παρέδειξαν, εὐσεβῶν διετέλουν, ὅσον χρόνον ἐν τῷ ἐκείνων αἰῶνι τὸν βίον εἶχον· τούς τε τὸ σῶμά μου γεννήσαντας, ἐτίμων ἀεί· τῶν τε ἄλλων ἀνθρώπων οὔτε ἀπέκτεινα, οὔτε παρακαταθήκην ἀπεστέρησα, οὔτε ἄλλο οὐδὲν ἀνήκεστον διεπραξάμην, εἰ δέ τι ἄρα κατὰ τὸν ἐμαυτοῦ βίον ἥμαρτον, ἢ φαγὼν, ἢ πιὼν, ὧν μὴ θεμιτὸν ἦν, οὐ δι' ἐμαυτὸν ἥμαρτον, ἀλλὰ διὰ ταῦτα, δείξας τὴν κιβωτὸν, ἐν ᾗ ἡ γαστὴρ ἦν· καὶ ταῦτα εἰπὼν, εἰς τὸν ποταμὸν ῥίπτει· τὸ δὲ ἄλλο σῶμα, ὡς καθαρὸν, ταριχεύει· ἥτις ἀπολογίας δέοιτο [illegible] περὶ τὸ θεῖον

ταῦτα ἂν ἔφαγεν καὶ ἔπιεν, δι᾽ ἃ ταῦτα ἥμαρτον: *Ægyptii, quum aliquos ex nobilioribus fato functos condiunt, privatim ventrem eximentes & in arca reponentes, post alia quædam justa exequiarum quibus funus prosequuntur; etiam arcam versus Solem tenentes attestari solent, condientium uno orationem super funere habente. Est autem oratio hujusmodi, prout eam Euphantus ex patrio sermone transtulit. Summe rerum arbiter Sol, omnesque vitæ humanæ autores Dii, accipite me ac sempiternis Diis contubernalem addite. Etenim Deos à parentibus mihi traditos, dum suppetiit vita, religiose perseverando colui; corporis hujus genitoribus debitum semper honorem exhibui; reliquorum hominum occidi neminem; depositum neque defraudavi, neque ullum aliud malum deploratum feci. Si quid autem in vita peccavi, nonnulla præter fas edendo aut bibendo; non per me peccavi, sed per hæc. Demonstrata interim arca mœstitiis oppleta, eam dicto citius in flumen dejicit; reliquum vero corpus, veluti purum, condit. Tali igitur Apologia sibi apud Deum opus esse arbitrabantur; culpam eorum, quæ protervius egerant, in cibum & potum conferentes.* Vide quoque quæ de hoc sceleto habet Plutarchus, in Symposio septem sapientum, pag. 648 editionis Parif. 1624.

Sphinges. Αἰγύπτιοι πρὸ τῶν ἱερῶν τὰς σφίγγας ἱδρύονται, ὡς αἰνιγματώδους τοῦ περὶ θεοῦ λόγου καὶ ἀσαφοῦς ὄντος· τάχα δὲ καὶ ὅτι φιλεῖν τε δεῖ καὶ φοβεῖσθαι τὸ θεῖον· ἀγαπᾶν μὲν, ὡς προσηνὲς καὶ εὐμενὲς τοῖς ὁσίοις· δεδιέναι δὲ, ὡς ἀπαραιτήτως δίκαιον τοῖς ἀνοσίοις· θηρίου γὰρ ὁμοῦ καὶ ἀνθρώπου ἡ σφὶγξ αἰνίσσεται τὴν εἰκόνα: *Ægyptii ante templa Sphinges consecrant, quia doctrina, quæ de Deo, ænigmatica est & obscura. Forte autem, quod Deum oporteat amare & timere: amare quidem, ut sanctis benignum ac propitium; timere vero, ut qui sit impiis justus inexorabiliter. Feræ enim simul & hominis imaginem Sphinx significat*, Clemens Alexandr Stromat. v; Plutarch. de Iside & Osiride; Strabo, lib. xvii Geograph.

Stabulum Eponæ simulacris adornabant. *Respicio pilæ mediæ*, inquit Apulejus iii Metamorph. *quæ stabuli trabes sustinebat, in ipso fere meditullio Eponæ Deæ simulachrum residens ædiculæ, quod accurate corollis roseis & quidem recentibus fuerat ornatum.*

Tabernaculum Alexandri Magni statuæ sustinere solitæ traduntur: vide *Plinium, lib. xxxiv nat. Hist. cap. 8.*

Telamones in ædium structura Latinis erant, qui Græcis dicebantur Atlantes. *Si qua virili figura signa mutulos aut coronas sustinent*, inquit Vitruv. lib. vi, cap. 10, *nostri Telamones appellant, Græci vero eos ἄτλαντας vocitant.*

Terminis insculptæ variæ figuræ varie accipiebantur. Terminus sive petra naturalis, si brancam lupi habuerit factam, arborem peregrinam significat. Terminus sive petra naturalis, si brancam ursi habuerit, lucum significat. Terminus sive petra naturalis, si ungulam pecoris bifurcam habuerit, de sub saxo egredientem aquam significat. Terminus sive petra naturalis, si caput vituli sculptum habuerit, de duobus montibus aquas egredientes significat, per quas lineæ confinales descendunt: super se autem sacra paganorum ostendit in trifinio. Terminus, si ungulam equi sculptam habuerit, terminum cursorium significat, & usque in fontem mittit, & trifinium facit: vide *Auctores vett. de Limitibus agrorum.*

Testudo, scutorum est connexio, curvata in modum & similitudinem testudinis, inquit Servius, ad versum 505 noni Æneidos, *cùm à militibus aliqua civitas obsidetur, & fit ut murus ejus subruatur: namque in armorum generibus milites sumunt ab animalibus nomina; ut Aries. Inventor autem Testudinis Artemon Clazomenius fertur, idemque Arietis repertor dicitur.*

Themidis simulacrum in concionem olim apportari solitum tradunt; ut cognitionibus publicis intervenientes, integram juris æquique reverentiam ad judicium afferrent. Vide *brevia Scholia ad vers. 69 Odyss. β.*

Θυραῖος Ἀπόλλων, est idem qui Græcis etiam Ἀγυιεὺς nuncupatur: quasi viis præpositus urbanis. Illi enim vias, quæ intra pomœria sunt, ἀγυιὰς appellant. Celebrant aras ejus ante fores suas: ipsum exitus & introitus demonstrantes potentem. Vide *Macrob. lib. 1 Saturn. cap. 9*; & quæ aliquanto ante in hac ipsa serie alphabetica diximus in *Agyieus.*

Tripodes ex ære, præmia fortium. Horatius lib. iv, Ode 8:

> *Donarem tripodas, præmia fortium*
> *Grajorum - - -*

Ubi vetus Commentator, *Viri fortes in agone accipiebant tripodes.* Plinius lib. xxxiv, cap. 3, *Ex ære factitavere & cortinas tripodum nomine Delphicas; quoniam donis maxime Apollinis Delphici dicabantur.* Tripodum formam describit Diodorus Siculus, pag. 427 edit. Wechelianæ, 1604.

Tritones æreos summis olim turribus imponebant; quemadmodum nunc bractea in galli gallinacei speciem efformata, & summis turrium metis imposita, ventos indicat. *Nonnullis placuit esse ventos quatuor*, inquit Vitruvius lib. 1, cap 6, *ab oriente æquino-*

ctiali

ctiali Solanum, à meridie Austrum, ab occidente æquinoctiali Favonium, à septentrionali Septentrionem. Sed qui diligentius perquisiverunt, tradiderunt eos esse octo; maxime quidem Andronicus Cyrrhestes; qui etiam exemplum collocavit Athenis turrim marmoream octogonon, & in singulis lateribus octogoni singulorum ventorum imagines exsculptas contra suos cujusque flatus designavit: supraque eam turrim marmoream metam perfecit, & insuper Tritonem æreum collocavit dextra manu virgam porrigentem, & ita est machinatus uti vento circumageretur, & semper contra flatum consisteret, supraque imaginem flantis venti indicem virgam teneret. Itaque sunt collocati inter Solanum & Austrum, ab oriente hyberno, Eurus; inter Austrum & Favonium, ab occidente hyberno, Africus; inter Favonium & Septentrionem, Caurus, quem plures vocant Corum; inter Septentrionem & Solanum, Aquilo. Meminit Varro, lib. III de re Rust. cap. 5. Cum hac Andronici turre non alienum erit conferre Theodosii Imp. ἄγαλμα ἀνέμων, prout eam describit Cedrenus, pag. 323 edit. Regiæ.

Tritones cum buccinis fastigio Saturni ædis superpositi; quoniam ab ejus commemoratione ad nostram ætatem historia clara & quasi vocalis est; ante vero muta & obscura & incognita: quod testantur caudæ Tritonum humi mersæ & absconditæ, Macrobius, lib. I Saturnal. cap. 8. Ἀκρωτήρια dicebantur animalia templorum fastigio superimposita. Vide *Hesychium.*

Vellus aureum. Nobile illud aurei velleris insigne à Philippo II duce Burgundiæ institutum, nobiliores florentissimi regni proceres omni studio appetere solent, prorsus ut flos olim Græciæ Jasone duce nullos non labores spe potiundi velleris exantlavit: quamquam longe aliam rationem fuisse constet hodierni velleris arte fabrili fusi vel excusi, & veteris illius Colchici quod animosa juventus abstulit. Aureum enim vellus nihil aliud fuisse putatur, quàm liber quidam in membranis exaratus, & tradens quemadmodum Chymicæ artis subsidio aurum fiat: vide *Suidam in Δέρας, in Διονυσιακοῖς, & in Χημεία*; vide quoque *Eustathium, ad vers. 689 Dionysii τ̃ περιηγητ̃*, ubi Charax vetustissimus hujus opinionis auctor citatur. Non videntur itaque sine ratione Æetæ genus veteres ad Solem, unicum caloris metallifici fomitem ac fontem retulisse. Medeam quoque Diogenes, apud Stobæum *, non veneficam, sed spectatæ sapientiæ fœminam fuisse testatur, tanquam quæ molles atque effœminatos homines exercitiis roboraverit, & ad pristinum juvenæ vigorem veluti coquendo revocaverit. Vide quoque *Scholia ad vers. 200 libri tertii Argonauticôn Apollonii Rhodii*, ubi liquet maternum etiam genus Medeæ insigni artis medicæ scientia claruisse. Addit Palæphatus eam medicandorum capillorum singularem habuisse peritiam; & decoctione quadam (quam πυρίεφθον vocabant) inventa, plurimorum infirmitatibus calidi hujus lavacri beneficio succurrere solitam: vide *Palæphatum de Fabulosis narrationibus*, quemadmodum & *Eusebium, lib. x de Præparatione Evangelica.* Huc etiam facit, quod ipse Jason in disciplinam traditus fuit Chironi Centauro, exploratissimo medicæ artis magistro: sub quo tantum profecit, ut dictus sit Jason, ἀπὸ τ̃ ἰᾶσθαι, à medendo. Παρὰ Χείρωνι ἐμαθε τὴν ἰατρικήν, ὅθεν καὶ Ἰάσων ἐκλήθη, παρὰ τὴν ἴασιν, ut loquitur vetustissimus Scholiastes Apollonii Rhodii, *ad vers. 154 libri primi Argonaut.* Vide quoque *Scholia ad vers. 436 Phænomenôn Arati*, & *brevia Scholia ad vers. 70 Odysseas μ.* Quamobrem neque magnam cuiquam præbere debet admirationem, quod Jason medicinæ studiosissimus nobiles illas chymicæ artis membranas tanto studio petierit, cumque iis Medeam, paterni maternique generis instituto medendi scientissimam, secum avehendam putaverit.

* Serm. de Assiduitate.

Veritatis simulacrum in gemma exsculptum sacerdotes Ægyptiorum de collo pendens gestabant, ἄγαλμα τ̃ ἀληθείας, *simulacrum veritatis.* Vide Ælianum, var. Hist. XIV, 34; vide quoque Diod. Siculum, lib. I, pag. 45 & 68; quemadmodum & Isidorum Pelusiotam, lib. III, epist. 10, confer cum Hist. sacra. Plinius quoque, lib. XXXIII, cap. 3, *Harpocratem, statuasque Ægyptiorum numinum, in digitis viri quoque portare incipiunt.* Ex quibus loquendi modis manifestum est, sculpturam ac cælaturam à statuaria parum admodum distare: quemadmodum enim gemmis incisæ imagines *statuæ* hic per translationem dicuntur, ita passim apud scriptores æneæ, eburneæ, argenteæ figuræ alteri cuipiam materiæ impressæ, *signa* generali nomine dici solent. Virgil. v Æneidos:

- - - Hoc munus habebis
Cratera impressum signis. - - -

Statius III. Sylv. in Hercule Surrentino, vers. 38:

- - - Signis crescit torus asper eburnis.

Quin etiam præstantissimi quique significes cælasse deprehenduntur. *Phidias Amazonum prælium cælavit intumescente ambitu parmæ*, Plin. XXXVI. 4. & mox, *Scopas, Bryaxis,*

Bryaxis, *Timotheus*, & *Leochares pariter cælavere Mausoleum*. Mensam quoque ex ebore & auro fecit Colotes, de qua vide *Pausaniam lib.* v, *pag.* 325, 34. Valvas quoque ex ebore atque auro magnifice cælatas describit Virgil. III Georg. vers. 26:

> *In foribus pugnam ex auro solidoque elephanto*
> *Gangaridum faciam, victorisque arma Quirini.*

Scribit Zozimus lib. v, Stiliconem in magna pecuniæ inopia mandasse, ut fores Capitolii, quæ magno pondere auri obductæ erant, laminis iis spoliarentur; quibus detractis, apparuit scriptura quæ sub ipsis antea laminis delituerat, INFELICI REGI SERVANTUR. Eas autem laminas egregia cælatura fuisse notabiles discas ex Claudiani Paneg. in VI Conf. Honorii, vers. 44:

> - - - *Juvat intra tecta Tonantis*
> *Cernere Tarpeja pendentes rupe Gigantes,*
> *Cælatasque fores.* - - -

Vertumnus multiformis positus in multis locis civitatis; & fere in omnibus municipiis Italiæ consecrabantur simulacra ambigui vultus, qui pro habitus diversitate in diversas facies Deorum vertebantur: *Acron in Horat. lib.* II, *Sat.* 7. Vide *Propertium, lib.* IV, *Eleg.* 2.

Vortumnus Deus invertendarum rerum est, id est, Mercaturæ. Signum Vortumni in ultimo vico Thurario est, sub basilicæ angulo flectentibus se ad postremam dexteram partem: *Asconius Pedianus in Verrinam de Prætura urbana.*

Cæterum omissa ea, quæ in ædibus sacris erat, cælatura, ad varium in aliis rebus cælaturæ usum transibo.

Cælaturæ multiplex usus. §. 12. Ancæsa dicta sunt ab antiquis vasa quæ cælata appellamus; quod circumcædendo talia fiant. Ipsum quoque cælare verbum ab eadem causa est dictum, D litera cum L permutata: *Festus.*

Baltheus cælatus. Ovid. IX Metamorph., vers. 189:

> *Thermodoontiaco cælatus baltheus auro.*

Bipennis cælata argento: *Virgil.* v *Æneid. vers.* 307.

Capuli militum ebore etiam fastidito, cælantur argento; vaginæ, batillis; balthei, laminis crepitant, Plin. XXXIII, 12; vide Suidam in Λέαινα, & in Τυρρηνοῖς. Gladius Pelopis in capulo habuit cornu Amaltheæ ex auro atque ebore elaboratum: vide *Pausaniam lib.* VI, *pag.* 378, 56. Theseo eburnea capuli cælatura saluti fuit: *Ovid.* VII *Metamorph. vers.* 423. Macedonum regi Philippo Pausaniæ capulus, quadrigæ cælatura insignis, fatalis fuit: *Valer. Maxim. lib.* I, *cap.* 8, *Ex. ext.* 9.

Carrucas ex argento cælare invenimus, Plin. XXXIII, 11.

Crystallis quibusdam est *capillamentum rimæ simile; hoc artifices cælatura occultant:* Plin. XXXVII, 2.

Cunæ segmentatæ: Juvenal. Satyra VI, vers. 89.

Cymbia. Virgil. v Æneid. vers. 266:

> *Tertia dona facit, geminos ex ære lebetas,*
> *Cymbiaque argento perfecta, atque aspera signis.*

Esseda cælata. Propert. II, 1: *Esseda cælatis siste Britanna jugis.*

Figulina vasa cælata. Plutarchus in apophth. Regum & Impp. Κότυς φύσει ὀξὺς ὢν εἰς ὀργήν, καὶ πικρὸς τῶν ἁμαρτανόντων ἐν ταῖς διακονίαις κολαστής, ἐπειδή ποτε κεράμια κομίσαντος ξένου εὔθρυπτα καὶ λεπτά, περιττῶς δὲ καὶ ἀκριβῶς ἐξειργασμένα γλυφαῖς τισι καὶ τορείαις, τῷ μὲν ξένῳ ἔδωκε δῶρα, τὰ δὲ ἐκεῖνα πάντα συνέτριψεν, ὅπως (εἶπε) μὴ δι' ὀργὴν πικρότερον κολάζω τοὺς συντρίβοντας: *Cotys, cum natura iracundus esset, acerbeque in ministrorum delicta animadvertens, cum hospes quidam ei fictilia vasa attulisset, tenuia ac fragilia admodum, alioquin eleganter ac subtiliter sculpturis cælaturisque adornata: hunc quidem donis affecit, sed vasa ista omnia confregit, quod vereri se diceret, ne ministros ea si confringerent sævius puniret.* Martial. lib. IV, Epigr. 46:

> *Parca cistula non capax olivæ,*
> *Et crasso figuli polita cælo.*

Filicata patera dicta, quod ad filicis herbæ speciem sit cælata: *Festus.* Ita quoque *Hederaceas* & *Corymbiatas pateras* dicebant à genere cælaturæ, de quibus alibi.

Galeæ æneæ cælatæ opere Corinthio: *Cicero, lib.* IV *in Verrem.* Cassidis cælatæ meminit Juvenalis Satyra XI, vers. 103.

Hydriæ grandes cælatæ opere Corinthio: *Cicero, lib.* IV *in Verrem.*

Laquearia cælata: *Seneca, epist.* XC. φατνώματα, σανιδώματα, ἤγουν διάγλυφα, *Suidas.*

Lemnisci,

Lemnisci, qui coronis adjiciebantur, puri diu fuere. Cælare eos primus instituit P. Claudius Pulcher, bracteasque etiam philyræ dedit: vide *Plinium, lib.* XXI, *cap.* 3.

Lesbium, genus vasis cælati à Lesbis inventum: *Festus.*

Panis cælaturæ: *Plin.* XIX, 4.

Putealia sigillata: *Cicero, lib.* I *ad Atticum, epist.* 8; *Turnebus, Adversf.* 11, 2.

Scaphia cum emblematis: *Cicero, lib.* IV *in Verrem.*

Scutis, qualibus apud Trojam pugnatum est, continebantur imagines, unde & nomen habuere Clypeorum (a); *non, ut perversa Grammaticorum subtilitas voluit, à cluendo.* * *Origo plena virtutis faciem reddi in scuto cujusque, qui fuerit usus illo.* † *Pœni ex auro factitavere & clypeos & imagines, secumque in castris tulere. Certe captis eis talem Asdrubalis invenit Q. Marcius, Scipionum in Hispania ultor: isque clypeus supra fores Capitolinæ ædis usque ad incendium primum fuit:* Plin. XXXV, 3. Clypeum Achillis à Vulcano mira arte cælatum describit Homerus Iliad. Σ, vers. 474 & seqq. vide quoque junioris Philostrati Imagines in Pyrrho. - - - *Clypei non enarrabile textum,* à Vulcano Æneæ fabricatum, & multiplici cælatura ornatum describit Virgil. sub finem libri octavi Æneïdos: vide eundem VIII Æneïd. vers. 657 & 789. Idomeneus erat Minois nepos, à Pasiphaë filia Solis oriundus; habuit igitur gallum gallinaceum, avem Soli sacram, in scuto pro insigni: *Pausanias lib.* V, *pag.* 338, 33. Epaminondæ clypeus draconis imagine notabilis erat, ut constaret omnibus eum è Spartis prognatum: vide *Suidam* in Ἐπαμινώνδας. Ovid. lib. V. Metamorph. vers. 187:

* Origo, plenam virtutis, vett. Vossi codices.

† Peni & ex auro, iidem codd.

At Nileus, qui se genitum septemplice Nilo
Ementitus erat; clypeo quoque flumina septem
Argento partim, partim cælaverat auro.

Statius, lib. IX Thebaïd. vers. 333, describit Crenæi clypeum cælatura insignem. Aliorum quoque clypeos passim alibi describit. Silius Italicus, lib. I Punici belli:

Flumineaque urna cælatus Bragada parmam.

Idem, lib. IV de Chryxo Bojorum duce:

Ipse tumens atavi Brenni se stirpe ferebat
Chryxus, & in titulos Capitolia capta trahebat:
Tarpejoque jugo demens, & vertice sacro
Pensantes aurum Celtas umbone ferebat.

Idem, lib. VIII:

Ducit avis pollens, nec dextra indignus avorum
Scævola, cui diræ cælatur laudis honora
Effigie clypeus. Flagrant altaribus ignes;
Tyrrhenum valli medio stat Mutius ira
In semet versa, sævitque in imagine virtus.

Idem, lib. X:

Inter mille viros jacet ingens Phorcus; ab antris
Herculeæ Calpes, cælatus Gorgone parmam,
Unde genus tristisque Deæ manabat origo.

Idem, lib. XVII:

At contra ardenti radiabat Scipio cocco,
Terribilem ostentans clypeum, quo patris & una
Cælarat patrui spirantes prælia dira
Effigies. - - -

Quemadmodum igitur ex locis jam allatis patet magnorum olim clypeos virorum spectabiles plerumque fuisse cælatura, quæ originem generis aut majorum virtutem repræsentabat, ita nonnunquam clypeos suos alio quovis insigni pro libitu exornabant. Agamemnonis certe clypeo insculptus erat Terror habens caput leonis, *teste Pausania, lib.* V, *pag.* 323, 54. Sicut Hercules apud Hesiodum, & Agamemnon apud Homerum, ita quoque Lamachus apud Aristophanem in Acharnensibus, Gorgonem in scuto gestavit. Ὁ Λάμαχος ἔχει τὴν μορμὼ καὶ τὴν γόργονα ἐπίσημον, inquit Scholiastes in Pacem Aristophanis. In Menelai scuto expressus erat draco; is nempe, qui Aulide inter sacra repens, pro ostento fuit: *Pausanias libro* X, *pag.* 660, 14. Stesichorus tradit Ulyssem

(a) *Vult itaque Plinius* Clypeos *dici quasi* glypheos: ἀπὸ τοῦ γλύφειν, scalpere, cælare: *prorsus ut Belgicum* schild, scutum, *dictum putant à* schilderen, pingere. *Diversis etenim cohortibus militum diversa quoque in clypeis picta erant* ἐπίσημα, signa; *quemadmodum supra ex Vegetio monuimus. De imaginibus Impp. thorace tenus in clypeo multa eximie Jos. Scaliger, ad annum Eusebii* MMCCLXXXVI, *pag.* 238.

ſem in clypeo circumtuliſſe delphini ſpeciem: vide *Tzetzem in Lycophronis Caſſandram.* Ariſtomenis Meſſènii clypeus pro inſigni habuit aquilam paſſis ad extremos margines ejus alis: *Pauſanias libro* IV, *pag.* 247, 3. Alcibiades, ut ſemper alias, ita maxime in bello cùm præeſſet exercitui, pulcher videri ſtuduit; quamobrem etiam ſcutum ex ebore & auro confectum habuit, & in eo Cupidinis fulmen amplexantis inſigne: *Athenæus lib.* XII, *cap.* 9; vide quoque *Plutarchum in Alcibiade.*

Scyphi ſigillati. Cicero, lib. IV in Verrem.

Vehiculorum cælatorum meminit Seneca, epiſt. LXXXVII. Vehicula decem, multo auro argentoque cælata, proſequebantur agmen Darii: *Q. Curtius, lib.* III, *cap.* 3.

Vitrum aliud flatu figuratur, aliud torno teritur, aliud argenti modo cælatur, Plin. XXXVI, 26. Achilles Tatius, lib. II de amoribus Clitophontis & Leucippes: Κρατῆρα προὔθηκε μετὰ τὸν Γλαύκου τοῦ Χίου δεύτερον· ὑάλου μὲν τὸ πᾶν ἔργον ὀρωρυγμένης· κύκλῳ δὲ αὐτὸν ἄμπελοι περιέστεφον ἀπ' αὐτοῦ τοῦ κρατῆρος πεφυτευμέναι, οἱ βότρυες πάντῃ περικρεμάμενοι, ὄμφακες μὲν αὐτῶν ἕκαστος ὅσον ἦν κενὸς ὁ κρατήρ· ἐὰν δὲ ἐγχέῃς οἶνον, κατὰ μικρὸν ὁ βότρυς ὑποπερκάζεται, καὶ σταφυλὴν τὴν ὄμφακα ποιεῖ· Διόνυσός τε ἐντετύπωται τῶν βοτρύων, ἵνα τὴν ἄμπελον γεωργῇ: *A Glauci Chii cratere alterum poculum adhibuit. E cælato id vitro erat, ejuſque oram vites in eo ipſo natæ coronabant, à quibus racemi paſſim pendebant, ſicco omnes poculo acerbi: immiſſo autem vino paulatim rubentes & maturi: inter racemos vero Dionyſius effictus erat ut vitem coleret.* Apulejus Mileſ. libro ſecundo meminit *Vitri fabre ſigillati.*

* Aurum celando, ita vett. codd. Voſſi.

Reſtat ut hoc in loco addam illud Plinii libro XXXIII, cap. 12; *Mirum* in auro cælando inclaruiſſe neminem, argento multos.* Atque ita procedam ad inſpectionem Pecuniæ, quæ Juvenali Satyra XIV, verſ. 291 recte dicitur;

Conciſum argentum in titulos facieſque minutas.

Pecuniæ conſideratio.

§. 13. Pecuniæ conſiderationem hoc in loco minime prætereundam, juxta mecum fatebitur, quiſquis conſiderabit antiquiorum elegantiarum curioſos ex ipſa vett. numiſmatum bona malave moneta levi negotio dignoſcere ſæcula cultiora ab impolitioribus, gentes itidem in liberalium Artium tractatione curaque exercitas, à ſemibarbaris atque alienis ab omni humanitate ſcientia hominum digniſſima.

Pecunia ipſa à pecore appellabatur, Plinius lib. XVIII, cap. 3. *Servius rex ovium boumque effigie primus æs ſignavit,* Idem ibidem. Et rurſus lib. XXXIII, cap. 3: *Servius rex primus ſignavit æs: antea rudi uſos Romæ, Timæus tradit. Signatum eſt nota pecudum, unde & Pecunia appellata.* Plura de vocabuli origine habet Voſſii Etymologicum in *Pecunia.* Auctor brevium ſcholiorum ad verſ. 449 Iliados Β, ἑκατόμβοιος exponit, ἑκατὸν βοῶν τιμῆς ἄξιος, ἢ ἑκατὸν χρυσῶν νομισμάτων: *Centum boum, aut centum aureorum nummorum pretium æquans.* Οἱ γὰρ ἀρχαῖοι, inquit, τιμῶντες τὸ ζῶον τὸν βοῦν διὰ πολλὰ μὲν, καὶ ὅτι δὲ ἱερὸν ἐστὶν, ἐνεχάραττον τῷ μὲν ἑνὶ μέρει τοῦ νομίσματος βοῦν, τῷ δὲ ἑτέρῳ τὸ τοῦ βασιλέως πρόσωπον: *Antiqui enim pecus bubulum magnifacientes cùm ob alia multa, tum etiam quòd ſacratum eſſet, inſculpebant uni lateri numiſmatis bovem; alteri vero faciem regis.* Affine huic eſt illud ejuſdem Scholiaſtæ ad verſ. 79 Iliados Φ: Οἱ παλαιοὶ πρὶν ἐπινοηθῆναι τὰ νομίσματα, τὰς συναλλαγὰς ἐποιοῦντο διὰ τῶν τετραπόδων· ὅθεν ὕστερον εὑρεθέντων τῶν νομισμάτων, βοῦν ἐπ' αὐτῶν ἐξετύπωσαν ἐνδεικνύμενοι τὸ ἀρχαῖον ἔθος· καὶ παροιμία· Βοῦς ἐπὶ γλώσσης, ὅ ἐστι νόμισμα, ἁρμόζει δὲ ἡ παροιμία αὕτη ἐπὶ τῶν ῥητόρων τῶν λαμβανόντων νομίσματα ὑπὲρ τοῦ μὴ καταστηγορῆσαί τινι, ἀλλὰ σιωπῆσαι: *Antiqui ante inventam pecuniam, commercia inſtituebant per quadrupedes: unde poſtea, repertis nummis, bovem in iis effigiaverunt, indicantes antiquam conſuetudinem. Eſt & paræmia, Bos in lingua: id eſt nummus. Quadrat autem hæc paræmia in rhetores argentum accipientes ne alicui patrocinentur, ſed ſileant.* Similia quoque habet Euſtathius, edit. Romanæ pag. 252, 19. Vide quoque de hac Parœmia Pollucem, lib. IX, cap. 6, Heſychium, in Βοῦς ἐπὶ γλώσσῃ, & Parœmiographos, Zenobium, Centur. II, 70, & Diogenianum, Cent. III, 48.

Πρῶτος ἐχάραξε νόμισμα Ἀθηναίοις Ἐριχθόνιος: *Primus inſcripſit nummum Athenienſibus Erichthonius,* Pollux libro nono, cap. 6.

Dionyſius Poeta quidam & Rhetor cognominatus eſt Χαλκοῦς, quoniam Athenienſibus perſuaſit uti numiſmate æreo: *Euſtathius ad verſ.* 393 *Iliad.* Φ, *edit. Romanæ pag.* 1243, 16. Callia archonte cuſa eſt primum Athenis moneta ænea. Ἐπὶ Καλλίου νόμισμα χαλκοῦν ἐκόπη: *Suidas in Χαλκία.*

Euſebii Chronicon ad annum MCCCVI: *Numa Pompilius Capitolium à fundamentis ædificavit, & congiarium dedit aſſes ligneos & ſcorteos.* Ubi Scaliger: Græca lectio addit tertium genus, omiſſum ab Hieronymo: Ἀσσάρια ξύλινα καὶ σκύτινα καὶ ὀστράκινα; *Aſſes ligneos, & ſcorteos, & teſtaceos.* Vide locum. Cedrenus de Numa, ſecundo rege à Romulo: Ἀσσάρια ἀπὸ σιδήρου καὶ χαλκοῦ πεποιημένα πρῶτος Ῥωμαίοις ἐχαρίσατο, πρὶν διὰ σκυλίνων καὶ ξυλίνων καὶ ὀστρακίνων τὴν χρείαν πληρούντων· ὅπερ ἐκ τοῦ ἰδίου ὀνόματος νουμμία ἐκά-

λεσε:

λων: *Asses ex non signato argento & ære cusos primus Romanis largitus est, quum antea eorum usum scortei, lignei, & figulini supplerent: vocavitque nummos ex suo nomine.* Eadem habet Suidas in Ἀσσάρια.

Λακεδαιμόνιοι νομίσματι χρῶνται σκυτίνῳ: *Lacedæmonii numismate utuntur scorteo*, Stobæus, titulo de Legibus & consuetudinibus, ex Nicolao de Moribus gentium. Corium forma publica percussum fuit apud Lacedæmonios, quod usum numeratæ pecuniæ præstitisse dicit Seneca, *lib.* v *de Benef. cap.* 14; Donatus ad illud Maronis, libro primo Æneidos:

> *Taurino quantum possent circumdare tergo.*

Dicunt, inquit, *pecuniam tunc ex corio bubulo fuisse, & inde Pecuniam dictam, quòd ex pecore originem duceret; tantumque fuisse in pretio loci, quantum bovis unius corium conficere potuisset.* Vide quoque Cassiodorum, Variarum VII, 22; Isidorum, Originum lib. XVI, cap. 17.

Byzantini ferreo utebantur numismate. Σιδαρέοισι· ὡς ἐν Βυζαντίῳ, ἐπεὶ εἰσὶ ἐν τῷ λεπτῷ νομίσματι ᾧ σιδηρῷ καὶ ἐλαχίστῳ ἐχρῶντο Βυζάντιοι. Σιδαρέοι, παρὰ Ἀριστοφάνει ἐν Νεφέλαις, Hesychius. Vide quoque *Schol. in Aristophanis Nebulas.* Lacedæmoniis etiam in usu fuit numisma ferreum: ita Pollux libro VII, cap. 24, §. 2: Νόμισμα σιδηροῦν, τὸ Λακεδαιμονίων καὶ Βυζαντίων. Ac plura quoque habet idem Pollux libro nono, cap. 6. Romanis denique regem Numam primum dedisse æream ferreamque monetam auctor est Suidas in Ἀσσάρια. *Miscuit denario triumvir Antonius ferrum. Miscent æra falsa monetæ. Alii è pondere subtrahunt, cùm sit justum* LXXXIIII *è libris signari. Igitur ars facta, denarios probare; tam jucunda lege plebi, ut Mario Gratidiano vicatim totas statuas dicaverit. Mirumque in hac artium sola vitia discuntur, & falsi denarii spectatur exemplar, pluribusque veris denariis adulterinus emitur*, Plinius lib. XXXIII, cap. 9.

Nummus plumbeus dicebatur genus nummi vilissimi. Plautus Casina, Act. I, Scena *Omnibus rebus* &c.

> *Cui homini hodie peculi nummus non est plumbeus.*

Idem Trinummo, Act. IV, Scena I:

> - - - *Eine aurum crederem,*
> *Cui, si capitis res siet, nummum nunquam credam plumbeum?*

Hesychius; Ἐπίχυτον, εἶδος νομίσματος ἐξ ἀργύρου ἢ μολύβδου κεχυμένον.

Stannum argenti loco habitum Syracusis auctor est Dionysius. Vide *Pollucem libro nono, cap.* 6.

Janus fertur nummum æreum signasse primus. De Jano hæc habet Draco Corcyræus, apud Athenæum lib. XV, cap. 13: Ἰανὸν λόγος ἔχει διπρόσωπον γεγονέναι· τὸ μὲν ὄπισθεν, τὸ δ' ἔμπροσθεν ἔχοντα πρόσωπον· ἀπὸ τούτου καὶ τὸν Ἰανὸν ποταμὸν καὶ τὸ ὄρος Ἰανὸν ὀνομάζεσθαι, κατοικήσαντος αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ ὄρους· πρῶτον δὲ στέφανον εὑρεῖν καὶ σχεδίας καὶ πλοῖα, καὶ νόμισμα χαλκοῦν πρῶτον χαράξαι· διὸ καὶ τῶν κατὰ τὴν Ἑλλάδα πολλὰς πόλεις, καὶ κατὰ τὴν Ἰταλίαν καὶ Σικελίαν ἐπὶ τοῦ νομίσματος ἐγχαράττειν πρόσωπον δικέφαλον, καὶ ἐκ θατέρου μέρους ἢ σχεδίαν ἢ στέφανον ἢ πλοῖον: *Janum fama est bifrontem fuisse, habentemque faciem unam retrorsum, antrorsum alteram: ab hoc etiam Janum fluvium, Janumque montem nomen accepisse, quòd in isthoc monte habitaverit: illum etiam primam coronam invenisse, & rates, ac navigia, nummum quoque æreum primum signasse: multas itaque urbes Græcas, Italas, Siculas monetæ suæ insculpere vultum bicipitem, & ex altera parte ratem, aut coronam, aut navem.* Vide quoque Plutarch. Rom. quæst. 41; Plin. lib. XXXIII, cap. 3; *Nota æris fuit ex altera parte Janus geminus, ex altera rostrum navis.* Macrobius Saturnal. lib. I, cap. 7: *Janus, cùm Saturnum classe pervectum excepisset hospitio, & ab eo edoctus peritiam ruris, ferum illum & rudem ante fruges cognitas victum in melius redegisset, regni eum societate muneravit. Cùm primus quoque æra signaret, servavit & in hoc Saturni reverentiam, ut, quoniam ille navi fuerat advectus, ex una quidem parte sui capitis effigies, ex altera vero navis exprimeretur; quo Saturni memoriam in posteros propagaret. Ita fuisse signatum hodieque intelligitur in aleæ lusu, cùm pueri denarios in sublime jactantes,* CAPITA AUT NAVIA, *lusu teste vetustatis exclamant.*

Lydi primi cuderunt aureum argenteumque nummum ad usum. Herodotus libro I, cap. 94: Λυδοὶ πρῶτοι ἀνθρώπων τῶν ἡμεῖς ἴδμεν, νόμισμα χρυσοῦ καὶ ἀργύρου κοψάμενοι ἐχρήσαντο· πρῶτοι δὲ καὶ κάπηλοι ἐγένοντο; &c.

Itonus, Thessaliæ rex, inventor auri argentique conflandi, & primus auctor monetæ. Lucanus libro VI, 402:

> *Primus Thessalicæ rector telluris Itonus*
> *In formam calidæ percussit pondera massæ,*

Fudit

Digitized by Google

Fudit & argentum flammis, aurumque moneta
Fregit, & immensis coxit fornacibus æra.

Æginetæ primi percusserunt monetam, atque ab iis nomen accepit numisma Æginætum. Αἰγινῆται πρῶτοι νόμισμα ἐκόψαντο, καὶ ἐξ αὐτῶν ἐκλήθη νόμισμα Αἰγιναῖον. Ælian. var. Hist. XII, 10. Eustathius in Iliad. β, edit. Romanæ pag. 288, 9: Ἐκεῖ καὶ ἀργύριον πρῶτον ὑπὸ Φείδων ἐκόπη (scilicet in Ægina insula, de qua in præcedentibus egerat) καὶ ἦν ἐξαίρετόν τι ἐν ἀργυρίοις ὁ Αἰγιναῖος ὀβελός. Confer hunc Eustathii locum cum verbis Strabonis, lib. VIII, pag. 376 edit. Casaubonianæ: Ἔφορος ἐν Αἰγίνῃ ἄργυρον πρῶτον κοπῆναι φησὶν ὑπὸ Φείδωνος· ἐμπόριον γὰρ γενέσθαι, διὰ τὴν λυπρότητα τῆς χώρας, τῶν ἀνθρώπων θαλαττουργούντων ἐμπορικῶς· ἀφ' οὗ τὸν ῥῶπον Αἰγιναίαν ἐμπολὴν λέγεσθαι: *Ephorus in Ægina primum ait cusum fuisse argentum: emporium enim factam hanc insulam, hominibus propter soli sterilitatem negotiatorum instar mare exercentibus: unde & dici cœptum, Aliquem viles Æginetarum merces tractare.* Videtur interim argentea Æginetarum moneta magnitudine aliorum populorum numismata superasse. Hesychius: Αἰγιναῖον, νόμισμα ἀργυροῦν μέγα. Plura habet Pollux libro nono, cap. 6.

Victoriatus lege Clodia percussus est. Antea enim hic nummus ex Illyrico advectus, mercis loco habebatur. Est autem signatus Victoria, & inde nomen: *Plinius libro* XXXIII, 3.

Cyziceni stateres celebrabantur ut bene excusi. Typus eorum erat facies muliebris, in altero latere erat prior pars leonis. Κυζικηνοὶ στατῆρες διεβεβόηντο ὡς εὖ κεχαραγμένοι· πρόσωπον δὲ ἦν γυναικεῖον ὁ τύπος· ἐπὶ δὲ θατέρου προτομὴ λέοντος, *Suidas*. Vide quoque *Hesychium*, *Zenobium*, *Diogenianum*.

Darici. Εἰσὶ μὲν χρυσοῖ στατῆρες οἱ Δαρεικοί· ἠδύνατο δὲ ὁ εἷς αὐτῶν, ὅπερ καὶ ὁ χρυσοῦς παρὰ τοῖς Ἀττικοῖς ὀνομαζόμενος. ὠνομάσθησαν δὲ Δαρεικοί, οὐχ ὡς οἱ πλεῖστοι νομίζουσιν, ἀπὸ Δαρείου τοῦ Ξέρξου πατρὸς, ἀλλ' ἀφ' ἑτέρου βασιλέως: *Darici sunt stateres aurei. Unus eorum tantum valebat, quantum aureus Atticus. Denominatus autem est Daricus, non, ut plerique arbitrantur, à Dario patre Xerxis, sed ab Regis alterius nomine*, Harpocration in Δαρεικός. Vide quoque Suidam in Δαρεικὸς & Δαρεικοὺς: confer cum his quæ habet Hesychius in Δαρεικοί.

Δημαρέτειον, νόμισμα ἐν Σικελίᾳ ὑπὸ Γέλωνος κοπὲν, ἐπιδούσης αὐτῷ Δημαρέτης τῆς γυναικὸς εἰς αὐτὸ τὸν κόσμον: *Demaretium, nummus in Sicilia à Gelone percussus, exhibente ei uxore Demarete mundum suum muliebrem ad hoc efficiendum*, Hesychius. Meminit & hujus numismatis vet. Scholiastes, circa initium Odæ II Olympiorum Pindari: ac plenius etiamnum Pollux lib. IX, cap. 6.

Ἰαλύσια, τὰ ἐν Ἰαλύσῳ νομίσματα, Hesychius.

Καλλιχέλωνος, ὀβολός· εἶχε γὰρ τὸ νόμισμα χελώνην ἐπικεχαραγμένην: *Obolus dicebatur καλλιχέλωνος: habuit enim testudinem insculptam*: Hesychius. Meminit & Pollux libro nono, cap. 6.

Πῶλος, νόμισμα Κορίνθιον, ὅτι Πήγασον εἶχεν ἐντετυπωμένον: *Pullus, numisma Corinthium, quòd Pegasum haberet insculptum*, Pollux libro nono, cap. 6.

Homerium dicebatur Smyrnæis nummus æreus in memoriam Homeri cusus. Inter plurima certe quæ Smyrnam decorabant, refert Strabo libro XIV, pag. 646 edit. Casaubonianæ, & bibliothecam & Homerium, porticum quadratam habentem Homeri templum & simulacrum. Ἀντιποιοῦνται γὰρ καὶ οὗτοι διαφερόντως τοῦ ποιητοῦ· καὶ δὴ καὶ νόμισμά τι χαλκοῦν παρ' αὐτοῖς Ὁμήρειον λέγεται: *Nam & hi præcipue sibi vendicant Homerum, & numisma quoddam æreum apud eos appellatur Homerium.* Etiam Chios pecuniæ suæ inscripsisse Homerum auctor est Pollux lib. IX, cap. 6: ubi quoque addit Mitylenæos monetæ suæ insculpsisse Sappho.

Cyrenæi in una nummi sui parte Ammonem, in altera silphium exsculpserint: vide Hesychium & Suidam in Βάττου σίλφιον.

Diobolum Atticum habebat noctuam insculptam, triobolum vero in utraque parte faciem Jovis; tetrobolum denique faciem similiter & duas noctuas: *Pollux lib.* IX, *cap. 6.* Γλαὺξ, νόμισμα Ἀθήνησι τετράδραχμον, Hesychius. Et mox apud eundem in Γλαῦκες: Γλαὺξ τὸ ἐπιχάραγμα τοῦ στατῆρος. Vide quoque eundem Hesychium in Παλλάδος πρόσωπον στατήρ, &c. & vet. Scholiastem in Aristophanis Aves.

Ἰασεῖς τῷ νομίσματι ἐνεχαράξαντο, παῖδα δελφῖνι ἐποχούμενον· Δαρδανεῖς δὲ ἀλεκτρυόνων μάχην· Ἀσπένδιοι, παλαιστάς· Κεφαλλῆνες, ἵππον. Θάσιοι, Πέρσην. Ἀργεῖοι δὲ, μῦν: *Jasii monetæ insculptum habebant, puerum delphino vectum. Dardani, pugnam gallorum gallinaceorum. Aspendii, palæstritas. Cephallenes, equum. Thasii, Persen. Argivi, murem*, Pollux lib. IX, cap. 6. Integrum locum habet Catal. Artificum in *Demodice.*

Argivorum nummis insculpuntur lupi: *Vet. Scholiast. circa init. Electræ Sophoclis.*

Samii pavone monetam signant: *Athenæus lib.* XIV, *cap.* 20.

Trœze-

Digitized by Google

Trœzeniorum vett. nummi tridentis habent insigne & caput Minervæ: *Pausanias libro secundo, pag.* 142, 6.

Anaxilas Rheginus, cùm Sicilia usque ad illud tempus, ut Aristoteles ait, nullos genuisset lepores, ipse vero ibi eos importasset ac nutrivisset, simulque rheda victoriam in Olympia adeptus esset, monetæ Rheginorum rhedam insculpsit & leporem: *Pollux libro quinto, cap.* 12, §. 1.

Βροῦτος ἐς τὰ νομίσματα, ἃ ἐκόπτετο, εἰκόνα τε αὑτοῦ, καὶ πῖλον, ξιφίδιά τε δύο ἐνετύπου· δηλῶν ἔκ τε τούτου καὶ διὰ τῶν γραμμάτων, ὅτι τὴν πατρίδα μετὰ τοῦ Κασσίου ἠλευθερωκὼς εἴη: *Brutus numismatis, quæ faciebat, insculpsit sui ipsius imaginem & pileum & pugiones duos: hoc facto & per inscriptionem declarans, quòd una cum Cassio patriam liberasset*, Dio lib. XLVII, pag. 341 edit. Hanoviensis.

Augustus tantam fati fiduciam habuit, ut thema suum vulgaverit, nummumque argenteum nota sideris Capricorni, quo natus est, percusserit, Suetonius in vita Oct. Augusti, cap. 94. Vide Sam. Petiti Observationum lib. 1, cap. 5; Lud. Carrionis Emendat. lib. 11, cap. 2.

Nero statuas suas citharœdico habitu posuit, qua nota etiam nummum percussit, Suetonius in Nerone, cap. 25.

Tenedius quidam rex legem tulit, ut utrisque in adulterio deprehensis caput præcideretur; quod & in proprio filio, cùm deprehensus teneretur, observavit. Quamobrem in altero Tenedii numismatis latere securis insculpta erat, in altero vero capita duo habentia cervicem unam: *Suidas, in* Τενέδιος ξυνήγορος: vide quoque *Heraclidem in Tenediorum politia.*

Nostris temporibus, inquit D. Prosper de Prædict. & promiss. Dei, lib. III, promiss. 34, *apud Persas persecutionem factam novimus, imperante Arcadio religioso & Christiano principe. Qui, ne traderet ad se confugientes Armenios, bellum cum Persis confecit eo signo; ante quam potitus victoria, jam coeuntibus in prælium militibus, aëriæ cruces in vestibus paruere. Unde etiam victor auream monetam cum eodem signo crucis fieri præcepit, quæ in usu totius Orbis & maxime Asiæ hodieque persistit.*

Soli reges Francorum inter omnes barbaros ex auro Gallico cudunt nummos, non Imperatoris (prout fieri solet) sed sua imagine signatos: *Procopius de Bello Gotthico, lib.* III, *cap.* 23.

Belisarius post victoriam adeo acceptus fuit Justiniano Imp. ut is, percusso nummo, se in una parte, in altera vero Belisarium armatum effinxerit, cum hac inscriptione: BELISARIUS DECUS ROMANORUM: *Cedrenus editionis regiæ, pag.* 370, D.

Joannes Tzimisces Imp. gratias Christo servatori pro tropæis relaturus, edixit ut aureo nummo atque obolo inscriberetur imago nostri Sospitatoris, quod antehac non fuerat receptum: jussitque alteri utriusque nummi lateri inscribi: JESUS CHRISTUS REX REGUM. Hoc ipsum & reliqui deinceps observarunt Imperatores quotquot Christum Dominum agnoscebant: *Cedrenus editionis regiæ, pag.* 683, B.

Unum etiamnum æris miraculum non omittemus, inquit Plinius lib. XXXIV, cap. 13. *Servilia familia, illustris in Fastis, trientem æreum pascit auro & argento, consumentem utrumque. Origo atque natura ejus incomperta est mihi. Verba ipsa de ea re Messalæ senis ponam: Serviliorum familia habet trientem sacrum, cui summa cum cura magnificentiaque sacra quotannis faciunt: quem ferunt alias crevisse, alias decrevisse videri, & ex eo aut honorem aut diminutionem familiæ significari.*

Michalatus erat nummi genus Archangeli Michaëlis imagine signatum: *Chronicon Casinense lib.* III, *cap.* 57: vulgo quoque hoc nostro sæculo *Angelottos* vocant, ab effigie Angeli.

Δανάκης genus erat nummi barbarici, obolo majoris: hunc ori mortuorum inserebant, ut esset unde portorium solverent Acherusiam trajecturi: vide Auctorem Etymologici, in Δανάκης. Similia quoque habent Hesychius & Suidas, in Δανάκη, nec non idem Suidas, in Ἀχερουσία. Potissimum tamen vide hac in re facetissime ludentem Lucianum περὶ πένθους. Qui tamen incolebant loca ubi ᾅδου καταίβασις proxima esse putabatur, nullum à se naulum portitorem ob viciniam exacturum credebant. Παρ' Ἑρμιονεῦσι τεθρύλληται τὴν εἰς ᾅδου καταίβασιν σύντομον εἶναι· διόπερ οὐκ ἐνθέασιν ἐνταῦθα τοῖς νεκροῖς ναῦλον: *Brevis apud Hermionenses fertur esse descensus ad inferos; propterea non indunt ibi mortuis naulum*, Strabo lib. VIII, pag. 373: ad quæ verba vide observata Casaubono.

§. 14. Annulos signatorios Hebræorum vetustissimis in usu fuisse, perspicitur ex eo annulo, *quem Thamar à Juda pignori acceperat: *Genes.* XXXVIII. Huc etiam refer gemmas illas in pectorali sacerdotis, quibus lapidarii Artifices ex præscripto Domini sigilli sculpturis insculpserant nomina filiorum Israël: *Exod.* XXXIX, 6. Apud Græcos nonnisi sero videntur adhibiti, videturque serior eorum usus provenisse, aut ex ignoran- Annulorum signatoriorum consideratio.

tia ſcalpendi gemmas, aut ex nimia earum reverentia. Ignorantiam videtur arguere, quod ne quidem ferro, ære, argento, auro ſignaſſe eos legamus: quin contra teſtis eſt Heſychius vetuſtiores ante inventionem annulorum ſignatoriorum ligno à vermibus corroſo ſignaſſe: vide *Heſychium* in Θριπόβρωτος, & *Etymologicum* in Θριπήδεστον. Tzetzes quoque ad verſ. 508 Caſſandræ Lycophronis: Πρὶν εὑρεθῆναι τὰς σφραγῖδας, οἱ παλαιοὶ ἐσφράγιζον ξύλοις ὑπὸ θριπῶν βεβρωμένοις, διὰ τὸ αὐτὰ πολυκέντητα εἶναι: *Antequam invenirentur annuli ſignatorii, veteres ſignabant lignis à vermibus corroſis, quod eſſent multis punctis diſtincta.* Vide quoque Theophraſti Hiſt. plantarum, lib. v, cap. 1. Ac ne ſua quidem ætate majorem partem gentium hominumque, qui ſub imperio Romano degebant, ullos omnino annulos habuiſſe affirmat Plinius xxxiii, 1. Ubi & hoc addit: *Non ſignat Oriens aut Ægyptus etiam nunc, litteris contenta ſolis.* Reverentiæ gemmis quondam exhibitæ meminit Plinius in proœmio libri trigeſimi ſeptimi: *Ut nihil inſtituto operi deſit*, inquit, *gemmæ ſuperſunt, & in arctum coacta rerum naturæ majeſtas, nulla ſui parte mirabilior. Tantum tribuunt varietati, coloribus, materiæ, decori; * violari etiam ſignis gemmas nefas ducentes.* Et mox cap. v ejuſdem libri, de ſmaragdis loquens, *Iidem plerumque & concavi, ut viſum colligant. Quapropter decreto hominum iis parcitur, ſcalpi vetitis.* Herodotus tamen Thalia, & Suidas in Σμάραγδος, tradunt nobilem illam Polycratis Samii gemmam ſignatoriam ſmaragdum fuiſſe à Theodoro Samio ſcalptum, contra quam Plinius lib. xxxvii, cap. 1: de quo plura, adſpirante Deo optimo maximo, dicemus in Catalogo Artificum.

* Violare etiam ſigna, quæ cauſa gemmarum eſt, nefas ducentes. *Ita codex Chiffletii, & alter Iſ. Voſſii codex MS.*

Βάττος, ὡς Ἀριστοτέλης, ἐν Λιβύῃ Κυρήνην λεγομένην ἔκτισε κατὰ τὸν δοθέντα αὐτῷ παρὰ Ἀπόλλωνι χρησμόν· καὶ οἱ πολῖται οἱ Κυρηναῖοι ἀνταποδοῦναι τῆς εὐεργεσίας βουλόμενοι χαρίσασθαι τῷ βασιλεῖ, ἐποίησαν εἰκόνα, ὡς δέ τινες, δακτύλιον ἐν ᾧ ἡ πόλις αὐτῶν προσφέρει τῷ βασιλεῖ τὸ σίλφιον: *Battus, ſicuti tradit Ariſtoteles, in Lybia condidit urbem Cyrenen juxta editum ab Apolline oraculum. Cives itaque Cyrenæi cum hac Regis ſui benevolentia paria facere volentes, fecerunt ei ſtatuam, vel, ut alii, annulum, in quo urbs eorum offert Regi ſilphium:* Scholiaſtes in Ariſtophanis Plutum: ex quo Suidas eadem fere habet in Σίλφιον. De immani Cyrenæorum circa cultum annulorum ſignatoriorum inſania, & de mirabili eorum in ſculpendis annulis ſollertia, vide *Ælianum, lib.* xii *var. Hiſt. cap.* 30.

Ægyptiorum bellatores in ſignatoriis annulis habebant inſculptum ſcarabæum, legiſlatore nimirum adumbrante ſolos omnino mares pro ſolo patrio debere pugnare, cum natura cantharis femineum ſexum denegaverit: *Ælianus, Hiſt. animal. lib.* x, *cap.* 15. Eadem habet Plutarchus de Iſide & Oſiride. Κάνθαρος, ὁ δακτύλιος τῶν ἱερῶν, *Heſychius.*

Regium Perſarum ſigillum eſt imago Rhodogunes incompoſitis capillis in vindictam defectorum proruentis: vide *Polyænum, libro* viii *Stratagematum.*

Amphitryonis ſigillum erat *Cum quadrigis Sol exoriens*, Plautus Amphitryone, Act. 1, Scena *Qui me alter eſt* &c.

Hephæſtion apud Photium ait Pana piſcem eſſe marinum, balænæ magnitudine, Panis formam referentem. In hoc piſce lapidem inveniri aſteriten, quem ſoli expoſitum incendi ferunt; valere etiam ad philtrum; adeoque Helenam habuiſſe hunc lapidem inſculpta Panis piſcis imagine, qua in obſignando ſit uſa. Ptolemæi Hephæſtionis Novæ ad variam eruditionem hiſtoriæ libri ſeptem in bibliothecæ Photianæ numero eſt codex cxc: vide extrema Excerptorum ex eo codice.

Locri occidui etiam Ozolæ dicuntur, habentque in publico ſigillo Heſperum inſculptum: *Strabo, libro nono Geograph. editionis Caſauboniana pagina* 416, D.

Clearchi annulo inſculptæ erant Caryatides ſaltantes: *Plutarchus in vita Artaxerxis.* Quæ vero fuerint iſtæ Caryatides, docet Nicol. Loenſis Epiphill. lib. iv, cap. 13; Meurſius miſcell. Laconicorum lib. ii, cap. 12.

D. Octavius Auguſtus in diplomatibus, libellis, epiſtoliſque ſignandis, initio Sphinge uſus eſt; mox imagine Alexandri Magni; noviſſime ſua, Dioſcoridis manu ſculpta; qua ſignare inſecuti quoque Principes perſeveraverunt, Suetonius in Auguſto, cap. 50; Plinius lib. xxxvii, cap. 1; vide quoque *Dionem libro* li, *pag.* 444 *editionis Hanovienſis.*

De imagine Tiberii Cæſaris quam Paulus prætorius ectypam & eminente gemma in annulo habuit, & de periculo quod ei inde creatum fuit, vide *Senecam de Beneficiis, libro* iii, *cap.* 26.

Mæcenas rana ſignabat: *Plin. lib.* xxxvii, *cap.* 1.

Imagine Auguſti omnes poſt Auguſtum Impp. obſignabant ſuas litteras, excepto Galba, qui ſigillum à majoribus acceptum uſurpavit, Canem videlicet è prora navis proſpectantem: vide *Dionem lib.* li, *pag.* 444 *editionis Hanovienſis.*

Ulyſſis ſcutum habuiſſe delphinum pro inſigni, etiam ſcripſit Steſichorus. Zacynthii narrant cauſam, ut Critheus teſtatur. Nam Telemachum puerum in mare profundum de litore prolapſum delphini ſervaverunt, ſubeunteſque natando extulerunt: at pater,

Digitized by Google

ut animali referret gratiam, signatorio annulo hanc sculpturam, & clypeo hunc ornatum addidit: vide *Plutarchum sub finem operis de Solertia animalium.*

Lacedæmoniorum rex Areus signabat aquila quæ draconem unguibus teneret. Exstat apud Josephum Judaïcarum antiquitatum libro XII, cap. 5, dicti Regis ad Oniam Sacerdotem epistola, quam sic claudit: Τὰ γεγραμμένα, ἐστὶ τετράγωνα· ἡ σφραγίς, ἐστὶν ἀετὸς δράκοντος ἐπειλημμένος: *Literæ, sunt quadrangulæ: sigillum, est aquila draconem unguibus tenens.*

Ἀραβίαν παρέχεσθαι λίθον τὴν γλύφουσαν καὶ τορνεύουσαν τὰς σφραγῖδας, Eustathius ad vers. 694 Dionysii τῆς Περιηγήσεως, Stephanus de Urbibus, in Ἀραβία.

Qui apud Lacedæmonios plurimum poterant, pro sigillo utebantur imagine regis Polydori, in honorem ejus. Qua de re sic Pausanias *libro tertio*, *pag.* 181, 18: Prope Orestis sepulchrum, est Polydori regis Alcamenis filii effigies: cui præ cunctis aliis regibus tantam venerationem exhibuerunt Lacedæmonii, ut quæ publice obsignari sit necesse, ea Polydori imagine magistratum gerentes obsignent.

Deorum annulatæ statuæ. *Singulis primò digitis geri mos fuerat*, inquit Plinius libro XXXIII, cap. 1, ubi de gemmis atque annulis signatoriis agit: *qui sunt minimis proximi: sic in Numæ & Servii Tullii statuis videmus. Postea pollici proximo induere, etiam Deorum simulacris. Dein juvit & minimo dare.*

Gemmæ ad signandum scalptæ, ipsæ impressas habent figuras, non expressas; in cavo incisas, non exstantes. Ἐντύπωμα Græci vocant, τὸ γλύμμα τῆς σφραγῖδος. At cum ceram signant, imaginem in ea exprimunt, quod est ἐκτύπωμα: unde *Ectypæ imagines,* quæ exstant ac prominent. Plautus eleganter & convenienter:

> *Ea caussa miles heic reliquit symbolum,*
> *Expressam in cera ex annulo suam imaginem.*

Ex annulo ergo in cera imago exprimitur, non imprimitur: *Salmasius Exercitat. Plinianarum pag.* 1104.

Ἡ σφραγὶς ἐν τῷ ἰδίῳ τύπῳ τὸ ἀρχέτυπον δείκνυσι, καὶ ἡ εἰκὼν τὸ τοῦ ἀπεικονισθέντος κάλλος δι' αὐτῆς ἑρμηνεύει: *Sigillum in proprio typo archetypum exhibet, & imago assimilatæ rei pulchritudinem per se ipsam notam facit*, Greg. Nyssenus Orat. x, contra Eunomium.

Annuli aposphragisma: Plinius Junior lib. x, epist. 16.

Vecors iste Lentulus, Catilinæ in conjuratione socius, annulo signatorio insculptam habuit imaginem avi sui, viri optimi ac patriæ amantissimi: vide quæ supra diximus sub finem §. 7 hujus capitis octavi.

Julius Cæsar habuit in sigillo Venerem armatam. Dion Cassius, libro XLIII, ubi de eo loquitur: Τό τε ὅλον τῇ γε Ἀφροδίτῃ πᾶς ἀνέκειτο· καὶ πείθειν πάντας ἤθελεν, ὅτι καὶ ἄνθος τι ὥρας ἀπ' αὐτῆς ἔχοι· καὶ διὰ τοῦτο καὶ τὸ γλύμμα αὐτῆς ἔνοπλον ἐφόρει, καὶ σύνθημα αὐτὴν ἐν τοῖς πλείστοις καὶ μεγίστοις ἐποιεῖτο: *Omnino autem Venerem colebat totus, & volebat omnibus persuadere, aliquem se formæ florem ab illa habere: ideoque etiam insculptam ipsam annulo armatam gestabat: eaque tessera in rebus plurimis maximisque utebatur.*

Thucydidis Scholiastes tradit Darii sigillo insculptum fuisse equum, cujus hinnitu felix regni auspicium acceperat.

Callicrates, adulator Ptolemæi regis ejus nominis in Ægypto tertii, adeo fuit assentandi peritus, ut non modo in annulo signatorio Ulyssis imaginem circumferret, sed & liberis suis Telegoni & Anticleæ nomina inderet: *Athenæus lib.* VI, *cap.* 13.

Seleuci Nicatoris annulus delphinum habuit insculptum: *Justinus lib.* XV, *cap.* 4.

Athenion gerebat aureum annulum cum insculpta regis Mithridatis effigie: *Athen. libro* V, *cap.* 13.

L. Sylla Jugurthæ àBoccho rege ad Marium perducti totam sibi laudem tam cupide asseruit, ut annulo, quo signatorio utebatur, insculptam illam traditionem haberet, Valer. Maxim. libro VIII, cap. 14, Ex. 4. *Sylla Dictator traditione Jugurthæ semper signavit*, Plinius lib. XXXVII, cap. 1; Plutarchus in Sylla. Idem Sylla usurpavit & annulum in quo tria insculpta erant tropæa, quali quoque usus est Pompejus: *Dio libro* XLII, *pag.* 193, *editionis Hanoviensis.*

§. 15. *Plastice prior fuit quàm statuaria*, Plinius libro XXXIV, cap. 7: & rursus lib. XXXV, cap. 12, *De Pictura satis superque; contexuisse his & Plasticen conveniat. Ejusdem enim operæ terra fingere & argilla similitudines.* Vide totum illud caput, ex quo plurima figulinam & Figulorum nobilissimos spectantia passim retulimus in Catalogum Artificum. Nonnihil quoque supra, hujus videlicet capitis §. 12, de Figulorum cælatura breviter diximus. Plastices antiquitas.

CAPUT IX.

§. 1. Artificum industria præcipue spectat laudis gloriæque mercedem. Quemadmodum enim vanissimæ ac stolide ambitiosæ levitatis est, quoslibet aucupari rumusculos & inanem umbram etiam falsæ gloriæ consectari; sic degeneris est animi & lucem splendoremque metuentis, justam gloriam, qui est fructus laboris honestissimus, repudiare.

§. 2. Inclyti olim Reges quæsitissimos quosque honores in eximios Artifices propalam congerentes numerosamque eorum laudem auctoritate sua sublevantes, ad ipsorum quoque Artificum officinas, splendidis purpuratorum gregibus undique laterum stipati, accedere non erubescebant.

§. 3. Insana adhæc pretia quæ summi olim monarchæ nobilissimæque urbes operibus Artis statuebant, adeo ut nonnunquam supra omnem quoque taxationem haberentur hujusmodi opera, magis etiam in edito Artis dignitatem collocarunt.

§. 4. Ac ne quid eximiæ harum Artium gloriæ deesset, complura quoque loca publica nomen suum sortita sunt à statuis ibi consecratis.

§. 5. Tanta Artibus hisce circumfusa majestas, Artificum quoque totum animum usque adeo alte occupavit, ut de se atque Arte sua nihil amplius humile cogitarent.

§. 6. Hac itaque Artium suarum veneratione tacti Artifices, judicabant præclara magnificæ Artis opera minime intra privatarum ædium parietes contineri, sed in publica luce atque in celebritate versari debere: unde & operum suorum gloriam propitiis fatis posteritati commendare volentes, summa cum cura Artium nobilissimæ incumbebant.

§. 7. Constanter hunc laudis & gloriæ cursum tenuerunt Artifices, donec duravit Artibus honor: Artium vero dignitate semel abjecta conculcataque, vix ullus Artifex inventus est qui omnes ætatis atque industriæ suæ nervos impendendos putaret spretis jam despectisque Artibus.

§. 8. Quemadmodum pessime consulunt Artibus, qui omnia quæstu suo, non illarum dignitate metiuntur; ita detrahunt Artibus suam majestatem, qui eas lucri tantum causa exercent, & ut habeant quod illicitis voluptatibus impendant. Rectius illi, qui veræ gloriæ sensu ad excolendas Artes excitati, sciunt sibi nobilitatem ex eo, & rem natam & gloriam esse.

Paratissime studiis illis deserviunt homines, quæ in bona apud omnes existimatione sunt, nec non plurimis atque amplissimis judiciis celebrantur.

HOnor Artibus olim exhibitus. *Honos alit artes, omnesque trahimur ad studia gloria; jacentque ea semper, quæ apud quosque improbantur*, Cicero circa initium lib. I Tuscul. quæst. *Gloria industria alitur*, Sallust. II de Rep. ordinanda. *Præmia in omni re maxime spectantur*, Plin. lib. XIV nat. Hist cap. 4. Τῷ γὰρ ὄντι φύσις αὕτη, ὡς ἔοικεν, αὔξεσθαι μὲν τὸ τιμώμενον, ἀμελεῖσθαι δὲ τὸ ἀτιμαζόμενον: *Revera enim, ut videtur, hæc rei natura est; exerceri solere quicquid in pretio est; negligi vero, quicquid despicitur*, Themist. Orat. II. Adeo præmium omnia spectant, ut Pictura quoque, quamquam plurimum habeat in se voluptatis, maxime tamen præsenti fructu laudis opinionisque ducatur. *Nam quid sibi voluit C. Fabius nobilissimus civis? qui cùm in æde Salutis, quàm C. Junius Bubulcus dedicaverat, parietes pinxisset, nomen his suum inscripsit. Id enim demum ornamenti familiæ consulatibus, & sacerdotiis, & triumphis celeberrimæ deerat. Videlicet Phidiæ secutus exemplum, qui clypeo Minervæ effigiem suam inclusit; qua convulsa, tota operis colligatio solveretur:* Valer. Maxim. lib. VIII, cap. 14, Ex. 6. *Non poetæ modo, sed opifices etiam post mortem nobilitari volunt. Quid enim Phidias sui similem speciem inclusit in clypeo Minervæ, cùm inscribere non liceret?* Cicero, lib. I Tuscul. quæst. *Pendemus ex laude, atque hanc laboris nostri ducimus summam*, Quintil. IV, 2. In hujus rei exemplum Sauron atque Batrachon præterire minime debemus, *Qui fecere templa Octaviæ porticibus inclusa; natione ipsi Lacones. Quidam & opibus præpotentes fuisse eos putant, ac sua impensa construxisse, inscriptionem sperantes. Qua negata, hoc tamen alio loco & modo usurpasse: sunt certe etiamnum in columnarum spiris inscalpta nominum eorum argumento Rana atque Lacerta*, Plin. XXXVI, 5. Pulchre itaque Plutarchus in ipso statim initio libri secundi de virtute aut fortuna Alexandri, demonstrat regis magni temporibus maximum fuisse Artificum proventum, non ob aliud, quàm quod viderent præclara ingenia paratam sibi fore tanti judicis æquam æstimationem. Apposite quoque Plinius lib. XXXV, cap. 1: *Pictura, ars quondam nobilis, tunc cùm expeteretur à regibus populisque.* Artificem nempe suo aut sæculi genio ad summa provectum conducebant rerum potentes, etiam quanti se ipsum indicabat, si vilius forte non possent; ipsa interim stipendii magnificentia Artificem ipsum & gloriam possidentis juxta commendante.

Non est quod miremur Ar-

§. 2. Intelligentissimos certe artis fuisse priscorum sæculorum magnates, ex eo quo Artifices prosequebantur amore, facile percipias: nam ut recte Sidon. Apollinaris lib. V, epist.

epist. 10, *Naturali vitio fixum est radicatumque pectoribus humanis, ut qui non intelligunt artes, non mirentur artifices.* Vitruvius quoque in procemio libri tertii, *Propter ignorantiam artis virtutes obscurantur.* Artifici clamore plausuque opus est, & velut quodam theatro; qualia quotidie antiquis Artificibus obtingebant, quum plures viri nobiles officinas eorum nunquam non coartarent: quod quantum ardorem ingeniis, quas Artificibus faces admovisse putamus? Demetrius ille poliorcetes, bellatorum acerrimus, Protogenem picturæ Ialysi intentum videre non dubitavit, *Relictisque victoriæ suæ votis, inter arma & murorum ictus spectavit artificem,* Plinius xxxv, 10. Alexander quoque Magnus frequenter in officinam Apellis ventitabat; quamquam ei honorem clariore præbuerit exemplo. *Namque cum dilectam sibi ex pallacis suis præcipue nomine Campaspen nudam pingi ob admirationem formæ & ab Apelle jussisset, eumque tum pari captum amore sensisset, dono eam dedit. Magnus animo, major imperio sui; nec minor hoc facto, quàm victoria aliqua; quippe se vicit; nec torum tantum suum, sed etiam affectum donavit artifici, ne dilectæ quidem respectu motus; ut, quæ modo regis fuisset, modo pictoris esset,* Plin. xxxv, 10. Ex eo quoque quem artibus hisce honorem idem Rex habuit, processit *Quòd imaginem suam, quo certior posteris proderetur, noluit à multis artificibus vulgo contaminari; sed edixit universo orbi suo, ne quis effigiem regis temere assimilaret ære, colore, cælamine; quin solus eam Polycletus ære duceret, solus Apelles coloribus delinearet, solus Pyrgoteles cælamine duceret. Præter hos tres, multo nobilissimos in suis artificiis, si quis uspiam reperiretur alius sanctissimæ imagini regis manus admolitus, haud secus in eum quàm in sacrilegum vindicaturus. Eo igitur omnium metu factum, solus Alexander ut ubique imaginum summus esset: utque omnibus statuis, & tabulis, & toreumatis idem vigor acerrimi bellatoris, idem ingenium maximi honoris, eadem forma viridis juventæ, eadem gratia relicinæ frontis cerneretur,* Apulejus in Floridis. In transitu interim hic nota Cæsarem Augustum eandem scriptoribus dixisse legem, quam Alexander jam olim dixerat Artificibus. *Augustus Cæsar,* inquit Suetonius*, *recitantes & benigne & patienter audivit; nec tantum carmina & historias, sed & orationes & dialogos. Componi tamen aliquid de se, nisi & serio, & à præstantissimis offendebatur, admonebatque Prætores, ne paterentur nomen suum commissionibus obsolefieri.*

tes hasce in summam venisse gloriam, Principibus ubique viris numerosissimis earum laudem auctoritate sua sublevantibus.

* In Augusto, cap. 89.

§. 3. Insana adhæc tabularum statuarumque pretia, quid aliud quàm venerationem Artibus olim præstitam produnt? Apelles certe, cum pinxisset Alexandrum Magnum fulmen tenentem, in templo Ephesiæ Dianæ, viginti talentis auri, manupretium ejus tabulæ, in nummo aureo mensura accepit, non numero: *Plin.* xxxv, 10. In confesso est Bularchi Pictoris tabulam à Candaule rege Lydiæ repensam auro; tanta jam dignatio Picturæ erat: *Plin.* xxxv, 8. L. Mummius, cùm in præda vendenda rex Attalus sex mill. sestertium emisset Aristidis tabulam, pretium miratus, suspicatusque aliquid in ea virtutis, quod ipse nesciret, revocavit tabulam, Attalo multum querente: *Plin.* xxxv, 4. Aristides Thebanus pinxit prælium cum Persis, centum homines ea tabula complexus, pactusque in singulos minas decem à tyranno Eleatensium Mnasone: *Plin.* xxxv, 10. Et mox ibidem: *In arte tantum valuit, ut Attalus rex unam tabulam ejus centum talentis emisse tradatur.* De hac ipsa tabula est & illud ejusdem Plinii lib. VII, cap. 38: *Aristidis Thebani pictoris unam tabulam centum talentis Attalus rex licitatus est.* Polycletus Diadymenum fecit molliter juvenem, centum talentis nobilitatum: *Plin.* XXXIV, 8. Arcesilao plastæ à Lucullo H-S. LX signum Felicitatis locatum, cui mors utriusque inviderit: *Plinius* XXXV, 12. Et mox, Octavio equiti Romano cratera facere volenti, exemplar è gypso factum talento. Asclepiodoro Mnason tyrannus pro duodecim Diis dedit in singulos mnas trecentas; idemque Theomnesto in singulos heroas mnas centenas: *Plin.* XXXV, 10. Cydiæ tabulam Argonautas H-S. XLIV Hortensius Orator mercatus est, eique ædem fecit in Tusculano suo: *Plin.* XXXV, 11. Timomachus Byzantius Cæsaris dictatoris ætate Ajacem ei pinxit & Medeam, ab eo in Veneris Genetricis æde positas, octoginta talentis venumdatas: *Plin.* XXXV, 11. In mentione statuarum est & una non prætereunda, licet autoris incerti, juxta Rostra, Herculis tunicati Eleo habitu Romæ, torva facie, sentienteque suprema in tunica. In hac tres tituli: L. Luculli Imperatoris de manubiis: alter, pupillum Luculli filium ex S. C. dedicasse: tertius, T. Septimium Sabinum Ædilem curulem ex privato in publicum restituisse. Tot certaminum tantæque dignationis simulacrum id fuit: *Plin.* XXXIV, 8. M. Agrippa, vir rusticitati propior quàm deliciis, mercatus est à Cyzicenis duas tabulas Ajacis & Veneris H-S. XII M: *Plin.* XXXV, 4. Tiberius Cæsar amavit Archigallum Parrhasii, atque, ut autor est Decius Eculeo, LX sestertiis æstimatam, cubiculo suo inclusit: *Plin.* XXXV, 10. Ajunt Cois pro Veneris anadyomenes Pictura de tributi imperati summa remissa fuisse C talenta: *Strabo lib.* XIV *Geograph.* Nicomedes rex voluit à Gnidiis Praxitelicam Venerem mercari, totum æs civitatis alienum, quod erat ingens, dissoluturum se

Egregia summorum Artificum opera quàm plurimo passim vendebantur, & sæpe supra omnem taxationem erant.

promittens. Omnia perpeti maluere; nec immerito: illo enim signo Praxiteles nobilitavit Gnidum: *Plin.* XXXVI, 5. Lysippus fecit distringentem se, quem M. Agrippa ante thermas suas dicavit, mire gratum Tiberio principi; qui non quivit sibi temperare in eo, quamquam imperiosus sui inter initia principatus, transtulitque in cubiculum, alio ibi signo substituto: cùm quidem tanta populi Rom. contumacia fuit, ut magnis theatri clamoribus reponi apoxyomenon flagitaverit: princepsque, quamquam adamatum, reposuerit: *Plin.* XXXIV, 8. Refer huc etiam illa Tullii verba ex lib. IV Accusat. in C. Verrem, *Quid arbitramini Rheginos mereri velle, ut ab eis marmorea Venus illa ne auferatur? Quid Tarentinos, ut ne Europam in tauro sedentem amittant? ut Satyrum, qui apud illos in æde Vestæ est? ut cætera. Quid Thespienses, ut Cupidinis signum, propter quod unum visuntur Thespiæ? Quid Cnidios, ut Venerem marmoream? Quid, ut pictam, Coos? Quid Ephesios, ut Alexandrum? Quid Cyzicenos, ut Ajacem, aut Medeam? Quid Rhodios, ut Ialysum? Quid Athenienses, ut ex marmore Iacchum, aut Paralum pictum, aut ex ære Myronis buculam?* Ætas nostra vidit in Capitolio, priusquam id novissime conflagraret à Vitellianis incensum, in cella Junonis canem ex ære vulvas suum lambentem: cujus eximium miraculum & indiscreta veri similitudo non eo solum intelligitur, quod ibi dicatus fuerat; verum & nova satisdatione: nam summa nulla par videbatur: capite tutelarios cavere pro eo institutum publice fuit: *Plin.* XXXIV, 7. Olympum & Pana, Chironemque cum Achille in Septis, quæstio est qui fecerint; præsertim cum capitali satisdatione fama judicet dignos: *Plin.* XXXVI, 5. Exemplum denique Clesidis injuria Stratonices reginæ nobilitati, minime hic prætereundum. Nullo enim honore exceptus ab ea, pinxit volutantem cum piscatore, quem reginam amare sermo erat; eamque tabulam in portu Ephesi proposuit; ipse velis raptus est. Regina tolli vetuit, utriusque similitudine mire expressâ: *Plinius* XXXV, 11.

Frequenter etiam publicis quibusdam locis à nobili aliqua pictura statuave nomen indebatur.

§. 4. Evidentissimum denique argumentum venerationis Artibus hisce olim exhibitæ præbent loca denominationem suam à statuis picturisve mutuantia. Quæ consuetudo Romæ quoque atque alibi obtinuit; licet Etymologicus tradat peculiare fuisse Atheniensibus loco alicui nomen imponere à rebus in eo conspicuis. Α'γλωὸν ἐςιν ἔθος, τὸ καλεῖν ἀπὸ τ̃ ἐν τόπῳ κὴ αὐλὰς τὰς τόπους, Etymolog. in Δεῖγμα. Βλαύτη, τόπος Α'θήνησιν: *Blautæ, locus quidam Athenis*, Hesychius. Videturque vicus iste nomen sortitus ab imagine Herois, qui dicebatur Ἥρως ἐπὶ βλαύτῃ. Vide *Pollucis Onomasticon, lib.* VII, *cap.* 22. Inter Megalopolin & Messeniam exiguus est tumulus digito è lapide exciso conspicuus. Orestem tradunt ibi unum alterius manus digitum abrosisse: unde etiam loco nomen est δακτύλου μνῆμα, *digiti monumentum*: Pausanias in Arcadicis. Athenis erat forum τὸ ἐπὶ λύκῳ, cognominatum ab ejus statua ibidem erecta, lupi forma: vide *Meursii librum* III *lectionum Attic. cap.* 9. Celeberrima porticus Athenis ποικίλη cognominata est, postquam rariores picturæ nobilitârunt eam: antea Πεισιανάκτιος dicebatur: *Idem Meursius libro* VI *Atticarum lection. cap.* 18. Appii forum Romæ à quodam simulacro Appii nomen accepit: Isidor. Pelusiota lib. I, epist. 337. *Marsya, statua erat pro Rostris, ad quam solebant convenire causidici, qui lites & negotia tractabant & componebant. Locus autem à statua nomen accepit, quòd ibi causæ agi solebant & vadimonia sisti*, vetus Commentator Horatii ad vers. 120 Satyræ 6 libri primi. *Porticum Augustus fecerat, in qua simulachra omnium gentium collocaverat; quæ porticus appellabatur Ad nationes*, Servius ad vers. 620 libri octavi Æneidos. *Janus platea dicitur, ubi mercatores & fœneratores fortis causa convenire solebant*, inquit vetus Horatii Commentator ad vers. 54 epistolæ 1 libri primi. Plenius tamen ad vers. 18 & 19 Satyræ 3 libri secundi; *Ad medium Janum frequens est forum mercatorum. Jani autem statuæ tres erant: una in ingressu fori: altera in medio, ubi erat ejus templum prope basilicam Paulli, vel pro Rostris; huc concurrebant & potissimum stationes suas habebant fœneratores, alii ad reddendum fœnus, alii ad accipiendum: tertia autem statua erat ad exitum fori. Ideo Janus dictus est Deus mercatorum, quia incipit & in eum desinit annus, qui semper volvitur; ita & mercatores sunt in perpetua volutatione emendo & vendendo. Qui & biceps est, quia mercatores non tantum debent curare quanti rem emant, sed & quanti vendere possint.* Βοΐδιον publicus quidam in urbe Constantinopolitana locus, ita dictus à marmoreo leone in buculam insiliente: vide *Constantini Manassis Annales, pag.* 187 & 188; quemadmodum & *Cedrenum*, ubi de Leone Armenio prima imperii spatia ingressu agit. Plura id genus exempla passim occurrunt apud plerosque Romanæ & Constantinopolitanæ historiæ Scriptores.

Artibus hisce ingenti apud omnes fama gloriaque florentibus,

§. 5. Ex omnibus hisce exemplis liquet, quanto olim studio reges urbesque præclara ingenia foverint: neque id immerito: nullorum enim æque intererat ne discrimen omne virtutis ignaviæque periret. Quinetiam ipsis quoque Artificibus profuit cultus ille, quem mortalium celsissimi Artibus exhibebant: adeo jam nihil amplius humile atque abjectum de suis Artibus sentientes, tanti eas arbitrabantur esse, quanti eas ab orbis terrarum moderatoribus

deratoribus fieri videbant, animosque hac opinione imbutos, extemplo quoque intrabat stupendus raræ magnanimitatis amor. *Polygnotus pinxit Athenis porticum, quæ Pœcile vocatur, gratuito; cùm partem ejus Mycon mercede pingeret: unde major huic autoritas: siquidem Amphictyones, quod est publicum Græciæ consilium, hospitia ei gratuita decrevere*, Plin. xxxv, 9. Et mox: *Zeuxis donare opera sua instituit, quod ea nullo satis digno pretio permutari posse diceret; sicuti Alcmenam Agrigentinis, Pana Archelao.* Nicias quoque, teste Plin. xxxv, 11: *Necyian vendere noluit Attalo regi talentis sexaginta; potiusque patriæ suæ donavit, abundans opibus.* Prudenter omnes: noluerunt elevare tantæ artis autoritatem, quandoquidem *pleraque hoc ipso possunt videri vilia, quod pretium habent*, Quintil. xii, 7.

sublimia quoque erectaque Artificum ingenia cupere pulchritudinem ac speciem excelsæ magnæque gloriæ vehementius appetere.

§. 6. Artium adhæc tam impensè ab omnibus honoratarum consideratione, ipsi quoque Artifices ad majorem Artibus hisce honorem habendum accendebantur: nam tantæ ac tam late patentis Artis verecundia eos tenente, *Non parietes excolebant dominis tantum, nec domos uno in loco mansuras, quæ ex incendiis rapi non possent. Casula Protogenes contentus erat in hortulo suo. Nulla in Apellis tectorio pictura erat. Nondum libebat parietes totos pingere. Omnis eorum ars urbibus excubabat: Pictorque res communis terrarum erat*, Plin. xxxv, 10. *Exstat certe M. Agrippæ oratio magnifica & maximo civium digna, de tabulis omnibus signisque publicandis: quod fieri satius fuisset, quàm in villarum exilia pelli*, Plin. xxxv, 4. Neve sperata forte gloria exciderent, *Pingendi fingendique conditores inscripserunt absoluta opera, & illa quoque quæ mirando non satiamur, pendenti titulo: ut,* * *Apelles faciebat, aut Polycletus: tanquam inchoata semper arte & imperfecta, ut contra judiciorum varietates superesset artifici regressus ad veniam, velut emendaturo quidquid desideraretur, si non esset interceptus. Quare plenum verecundiæ illud est, quod omnia opera tanquam novissima inscripsere, & tanquam singulis fato adempti. Tria non amplius, ut opinor, absolute traduntur inscripta; Apelles fecit; quæ suis locis reddam: quo apparuit summam artis securitatem autori placuisse; & ob id magna invidia fuere omnia ea*, Plinius in præfatione ardui operis. Quod autem cura gloriæ tam anxia bene cesserit iis, docet idem Plinius xxxv, 11: *Illud vero per quam rarum ac memoria dignum*, inquit, *etiam suprema opera artificum imperfectasque tabulas, sicut Irim Aristidis, Tyndaridas Nicomachi, Medeam Timomachi, & Venerem Apellis, in majori admiratione esse, quàm perfecta. Quippe in iis lineamenta reliqua, ipsæque cogitationes artificum spectantur: atque in lenocinio commendationis dolor est: manus, cùm id agerent, exstinctæ desiderantur.* Ad quæ postrema senioris Plinii verba mire facit hic junioris Plinii locus lib. v, epist. 5: *Mihi videtur acerba semper*, inquit, *& immatura mors eorum, qui immortale aliquid parant. Nam qui voluptatibus dediti, quasi in diem vivunt, vivendi causas quotidie finiunt: qui vero posteros cogitant, & memoriam sui operibus extendunt, his nulla mors non repentina est, ut quæ semper inchoatum aliquid abrumpat.* Verba denique Tullii, mortem eximii Artificis justa querimonia prosequentis, non videntur multum abludere ab iis quæ attulimus: *Quis nostrum tam animo agresti ac duro fuit*, inquit Cicero†, *ut Roscii morte nuper non commoveretur? Qui cùm esset senex mortuus, tamen, propter excellentem artem ac venustatem, videbatur omnino mori non debuisse. Ergo ille corporis motu tantum sibi amorem conciliaverit à nobis; nos animorum incredibiles motus celeritatemque negligemus?* Illud interim hic in transitu minime prætereundum, quòd cùm perennaturæ spem gloriæ summis olim Artificibus calcar subdidisse contendimus, de solida veraque gloria id volumus intelligi, minime vero de caduca falsaque ejus umbra, quam aviditate mira captare solent Artifices vanæ tantum ostentationi inservientes. Etenim dum præpropere nimis ad finem gloriæ laudisque tendunt, omnes pingendi Artes, perversa quadam ambitione ducti, statim aperire satagunt, ornatum omnem frivolo imprimis ac scenico more confestim exponere gestiunt, & quicquid uspiam nitidum, jucundum, elaboratum, velut institores quidam Artis intuendum atque oculis pene pertrectandum exhibere student: nam eventum ad suam ipsorum, non ad Artis gloriam referunt. *Sed tam contumeliosos in se, invicem ars ridet*, Quintil. x, 7. Dumque videri volunt imperitis periti, peritis imperiti videntur. Τὸ τοῖς πολλοῖς ἀρέσκειν, τοῖς σοφοῖς ἐστιν ἀπαρέσκειν: *Multis placere, est sapientibus displicere*, Plutarch. de Educat. liberorum.

Indignum interea judicantes Artem tanto studio excultam intra privatos parietes includi, præcipua operum, quàm maxime poterant perpolita, oculis omnium exponebant.

* *Vide Angeli Politiani Miscellaneorum Centuriam I, cap. 47.*

† *Pro Archia Poeta.*

§. 7. Duravit Artificibus generosus veræ laudis amor, quam diu regibus populisque Artium reverentia mansit: at postquam pecuniæ amor eam ex animis hominum ejecit, defecerunt & ipsi Artifices. Notavit illud elegantissimus Arbiter; *Cœpi prudentiorem consulere ætates tabularum*, inquit, *& quædam argumenta mihi obscura, simulque causam desidiæ præsentis excutere, cum pulcherrimæ artes perissent, inter quas Pictura ne minimum quidem sui vestigium reliquisset. Tum ille. Pecuniæ, inquit, cupiditas hæc tropica instituit. Priscis enim temporibus, cùm adhuc nuda virtus placeret, vigebant artes ingenuæ, summumque certamen inter homines erat, ne quid profuturum seculis diu lateret.*

Spretis tandem Artibus, ipsa quoque Artificum studia languere cœperunt; nec perinde, atque debebant,

in laudis & gloriæ cupiditate versabantur.

lateret. Verum, ut ad plastas convertar, Lysippum, statuæ unius lineamentis inhærentem, inopia exstinxit; & Myron, qui pene hominum animas ferarumque ære comprehenderat, non invenit hæredem. At nos vino scortisque demersi, ne paratas quidem artes audemus cognoscere; sed accusatores antiquitatis, vitia tantum docemus & discimus. Noli ergo mirari, si Pictura defecit, cum omnibus Diis hominibusque formosior videatur massa auri, quàm quidquid Apelles Phidiasve, Græculi delirantes, fecerunt. Vide quoque Plinium lib. XIV, in Procemio; quemadmodum & Dionys. Longinum περὶ ὕψους, §. ultima; Theocritum Idyllio XVI; Senecam in procemio lib. I Controvers.

Deficiente itaque hominum potentium studio, ipsius quoque Artis memoria sensim veluti obscurata est atque evanuit, plerisque Artificibus non tam famæ, quàm lucro inservientibus.

§. 8. Postquam igitur summi viri, qui præsidio Artibus esse debuerant, sola gaudia in possidendo ponere cœperunt, pessum quoque iere vitæ pretia; omnesque à maximo bono liberales dictæ Artes, in contrarium cecidere, fœdamque subiere servitutem; Artificibus passim libidini atque avaritiæ, cùm gloriæ amplius non possent, inservientibus: quumque eorum opera nemo uteretur, otii solatium libidine quærentes, libidinis autem sumptus avaritia supplentes, qualescunque vividæ indolis reliquias duplici hac vitiorum peste penitus exstinguebant. *Nihil est tam mortiferum ingeniis, quàm luxuria*, Seneca in procemio libri primi Controversiarum. *Quod si agrorum nimia cura, & sollicitior rei familiaris diligentia, & venandi nimia voluptas, & dati spectaculis dies, multum studiis auferunt (huic enim rei perit tempus quodcunque alteri datur), quid putamus facturas cupiditatem, avaritiam, pœnitentiam? quarum impotentissimæ cogitationes, somnos etiam ipsos, & illa per quietem visa perturbant. Quis inter hæc bonis artibus locus? Non hercle magis, quàm frugibus in terra sentibus ac rubis occupata*, Quint. XII, I. Ἐπιθυμία πλούτου ταπεινοὺς ποιεῖ: *Divitiarum cupiditas animos reddit humiliores abjectioresque*, Arriani Epict. IV, 4. Eminentissimarum adhæc Artium famam dignationemque multitudo atque imperitia Artificum fœde afflixit, plerisque ad ea quæ promittunt rudibus, & vanum modo nomen quo commendentur quærentibus. Ita est profecto: nam ut primum Ars cœpit esse in quæstu, institutumque ejus bonis male uti, curam quoque cultus, qui Artifices habebantur, omiserunt: unde Ars destituta ac desolata infirmioribus statim ingeniis velut prædæ fuit. Paucissimis ergo remansit operis amor: nec quia sit Ars hæc pulcherrima atque honestissima, petitur ipsa, sed plerique ad vilem usum & sordidum lucrum accinguntur, vividam illam & maximæ Arti suffecturam ingenii vim enervantes frangentesque. Horat. de Arte:

Romani pueri longis rationibus assem
Discunt in partes centum diducere. Dicat
Filius Albini, si de quincunce remota est
Uncia, quid superat? Poteras dixisse triens. En,
Rem poteris servare tuam. Redit uncia: quid fit?
Semis. Ad hæc animos ærugo, & cura peculi
Cùm semel imbuerit, speramus carmina fingi
Posse linenda cedro, & levi servanda cupresso?

Pecunia ex quo in honore esse cœpit, verus rerum honor cecidit: mercatoresque & venales invicem facti, quærimus, non quale sit quid, sed quanti, Seneca epist. CXV. *Quondam æs confusum auro argentoque miscebatur, & tamen ars pretiosior erat, nunc incertum est, pejor hæc sit, an materia: mirumque, cum ad infinitum operum pretia creverint, autoritas artis exstincta est. Quæstus causa enim, ut omnia, exerceri cœpta est, quæ gloriæ solebat*, Plin. XXXIV, 2. Non est tamen quod quis arbitretur omne lucrum hic à me damnari; neque enim video, quæ justior esse possit ratio acquirendi, quàm ex honestissimo labore; præsertim, cùm hæc ipsa opera, tempusque omne huic negotio datum, facultatem aliter acquirendi recidant: sed famæ primam semper atque præcipuam rationem habendam puto; lucrum vero in secundis ponendum: tanquam quod, si non adsit sordida animi solam pecuniam adpetentis cupiditas, curam Artis non leviter soleat intendere. Usque adeo in omnibus Artibus locum habet illud Teletis*: Τέχνας πάσας μισθὸς ὁ μέγας τρέφει: *Justis commodis studia constat artium nutrienda.* Cassiodorus variarum VII, 15: Λυσιτελῶς λιμώττει χρυσοῦ τὸ ἀνθρώπειον φῦλον· ἐντεῦθεν γὰρ καὶ τέχναι τῷ βίῳ εἰσήχθησαν, καὶ πόλεις ᾠκίσθησαν, καὶ συναλλαγμάτων εὐμάρεια· εἰ δὲ δεῖ συλλήβδην εἰπεῖν, πάσης εὐκοσμίας ἐστέρητο ἂν τὸ περίγειον ἐνδιαίτημα, εἰ μὴ χρυσὸς τοὺς ἀνθρώπους ἀλλήλων ἐπιδεεῖς ἐπεποίηκε· οὐ γὰρ ἂν πλωτὴρ ἐναυτίλλετο· οὐχ ὁδοιπόρος ἐνεπορεύετο· οὐκ ἀροτῆρα βοῦν ὁ γεωργῶν ἐκέκτητο· οὐ βασιλικῆς ἡγεμονίας ἐπρεσβεύετο σκῆπτρα· οὐκ ἀρχαῖς καὶ προσφόροις τὸ ὑπήκοον ἐκεκόσμητο· οὐ στρατηγὸς ἐδημαγώγει τὸ στράτευμα· εἰ δὲ καὶ ἀπόρρητον λόγον θέλεις μαθεῖν, ἀρετῆς καὶ κακίας ὁ χρυσὸς τὰς ὁδοὺς πεπίστευται, καὶ βασανίζεται ἔφεσις ψυχῆς δι' αὐτοῦ, καὶ τῷ Λυδικῷ ποταμῷ ἐστιν ἰσάμιλλος· λίθος γὰρ ἀρετῆς καὶ κακίας ἔλεγχός ἐστιν ἀληθέστατος: *Utilis est auri fames humano generi. Inde etenim & artes vitæ accesserunt & urbes ædificatæ sunt, & in contractibus orta conventio. Si vero summatim dici debeat, omni ornatu*

* *Apud Stobæum, Serm. de Laude divit.*

natu privatus esset quacunque terrarum locus inhabitatus, si non auri intercessione factum foret, ut homo alter alterius invicem indigeret. Nam neque nauta navigabat, neque viator faciebat iter, neque aratorem bovem agricolæ possidebant, non regiæ majestatis adorabantur Sceptra, non magistratibus & juridicis ornati erant subditi, non dux agebat exercitum. Quod si autem secretum sermonem scire vis, virtutis & malitiæ habenas habet aurum, & probatur appetitus animæ per ipsum, Celticique fluminis est æquale viribus. Falsæ enim virtutis & vitii verissimum est argumentum, Theophylactus Simocatus epist. 10. Mercurium Deum lucri dicebant, unde eum cum saccello pleno pecuniæ pingebant: *Cornutus in Persii Satyram sextam.* Τοῦ κέρδους αὐτὸν λέγουσι καὶ ἔμπορον τὸν Ἑρμῆν· ὅθεν τὸ ἄγαλμα αὐτοῦ ἱστῶσι βαστάζον μάρσιπον· ἀλλὰ καὶ οἱ Φοίνικες τοὺς θεοὺς αὐτῶν πλάττουσιν ἐπιφέροντας βαλάντια, ὡς τοῦ χρυσοῦ σύμβολον ὄντος δυναστείας: *Mercurius dicitur esse lucri auctor & negotiator: quapropter etiam tribuunt statuæ ejus marsupium. Quin etiam Phœnices Deos suos fingunt sacculos ferentes, quod aurum sit potentiæ indicium*, Georg. Codinus de Originibus Constantinopolitanis: vide quoque Suidam in Ἑρμῆν τοῦτον; quibus adde Greg. Nazianzenum circa finem Prioris in Julianum.

CAPUT X.

§. 1. Quemadmodum vividæ magnorum Artificum mentes circumfluentis gloriæ dulcedine inescatæ, & ipso jam successu acriores factæ, sentiebant delatos honores mirifice sibi augere studium famæ; ita totum deinceps animum atque omnem curam, operam, diligentiamque suam in audaciore ac minus aliis tentato expertoque conatu collocabant.

§. 2. Ponenda itaque hic est nimia illa verecundia, quæ minime alioqui generosos impromptarum mentium impetus frequenter infringit. Artifex interim accuratissimarum Artium difficultate rite pensata, atque ea quoque infamia, quam à scopo Artis aberrantes adeunt, cogitatione pertractata, nihil sibi temere credit agendum in Artibus oculorum tantummodo voluptati servientibus; siquidem in iis Arti solet officere, quicquid spectatorem non valet afficere.

§. 3. Propensiore sane cura nobis est elaborandum, quicquid præsentibus & post-futuris propter Artem cupimus esse commendatum. Quod si tamen persentiscamus nos nihil etiamnum dignum oculis hominum, dignum fama elaborare potuisse, satius erit profecto pudorem nondum excutere; modo subinde in adolescentia, dum adhuc tutum est audere, qualiacunque Artis specimina in testimonium fidentioris industriæ benevolorum censorum judiciis committamus. Siquidem pleraque adolescentium studia, non tam re & maturitate, quàm spe & exspectatione laudari solent.

Audax majora aggrediendi conatus. Etenim bonæ mansuræque famæ consensu ad justam sui fiduciam elatus Artifex, incrementis quoque gloriæ, celebrior jam factus, intendit animum. *Evecta supra humanam fidem ars est successu*, inquit Plinius XXXIV, 7, *mox & audacia*. Per *successum* hic intellige dignationem illam, quam ars, regibus populisque eam expetentibus, est consecuta. *Mox & audacia*, inquit: innuens Artificibus ex eo successu additam alacritatem & majora conandi studium, placendi cupidine fecundos impetus mirifice semper augente. Exemplo sunt immanes antiquorum Colossi, quos idem Plinius ibidem in fidentioris audentiæ testimonium recenset: usque adeo verum est illud Livii lib. IV ab U. C. *Magnos animos magnis honoribus fieri* affirmantis. Præcipuus tamen hac in parte Zeuxis, qui *fores artis ab Apollodoro apertas intravit, audentemque jam aliquid penicillum ad magnam gloriam perduxit*, Plin. XXXIV, 7. De hac tanti Artificis audentia vide Lucianum in Zeuxide. Notabile quoque exemplum confidentiæ exhibuit Dinocrates, quod in Catalogo Artificum referemus. Ἡ πλαστικὴ ἀπαυθαδιᾶ: *Plastice subarroganter aliquid effingit*, Philostr. Iconum lib. 1, in Amphione. Μελάνθιος ὁ ζωγράφος ἐν τοῖς περὶ ζωγραφικῆς φησὶ δεῖν αὐθάδειάν τινα καὶ σκληρότητα τοῖς ἔργοις ἐπιτρέχειν: *Melanthius pictor in libris de pictura ait in operibus arrogantiorem quandam sui fiduciam & duritiem expressam esse oportere*, Laërt. lib. IV in Polemone. *Euphranoris Theseus est, in quo dixit, eundem apud Parrhasium rosa pastum esse, suum vero carne*, Plin. XXXV, 11. Cæterum nos, *Tanquam consummata sint omnia, nihil generare audemus ipsi, cum multa quotidie ab antiquis ficta moriantur*, Quint. VIII, 6. *Adeo nihil inventum est ex his quæ parum investigata antiqui reliquerunt; ut multa, quæ inventa erant, obliterentur*, Seneca sub finem libri septimi Naturalium quæstionum.

Artifex gloria circumfluens atque aliquamdiu in summa laude versatus, confirmatiore jam animo majus aliquid moliendum sibi putabat.

§. 2. Plurimum itaque hic valet animi præstantia, quam nec verecundia frangat, nec judicantium auctoritas ultra debitam reverentiam tardet. Horatius lib. 1, epist. 17:

Sedit, qui timuit ne non succederet: esto.

Nihil est quod rectum retardet Artificem.

non labascit, non deficit: sed certo confirmatoque animo viam, quam decreverat, persequitur.

Quid, qui pervenit, fecitne viriliter? Atqui
Heic est, aut nusquam, quod quærimus. Hic onus horret
Ut parvis animis & parvo corpore majus;
Hic subit, & perfert. Aut virtus nomen inane est;
Aut decus & pretium recte petit experiens vir.

Nam ut abominanda sunt contraria his vitia confidentiæ, temeritatis, arrogantiæ; ita citra constantiam & fiduciam, nihil Ars, nihil studium, nihil profectus ipse profuerit, ut si des arma timidis & imbellibus. Vitanda igitur præpostera verecundia, quæ nihil est aliud quàm *Timor quidam reducens animum ab iis quæ facienda sunt; unde confusio & cœpti pænitentia. Quis porro dubitet vitiis adscribere affectum propter quem honeste facere pudet? Invitus meherele dico, quoniam & aliter accipi potest, ipsam verecundiam, vitium quidem, sed amabile, & quæ virtutes facillime generet; esse interim adversam; multisque in causa fuisse, ut bona ingenii studiique in lucem non prolata, situ quodam secreti consumerentur. Optima est autem emendatio verecundiæ fiducia; & quamlibet imbecilla frons, magna conscientia sustinetur*, Quintil. XII, 5. Sollicitus tamen sit Artifex, & periculum intelligat; sed intellectus hic sit operis, non metus; moveaturque, non concidat. Nam quantum in hoc opere periculum est, in quo frequenter specie recti decipimur:

- - - Sectantem levia, nervi
Deficiunt, animique: professus grandia, turget:
Serpit humi tutus nimium timidusque procellæ.
In vitium ducit culpæ fuga, si caret arte.

Horat. de Arte. Ingenti quoque male judicantium turba in errorem inducimur, dum indocti fortius iis pingere videntur. Imperiti enim majorem vim habere credunt ea, quæ non habent Artem: ut effringere, quàm aperire: rumpere, quàm solvere: trahere, quàm ducere putant robustius. Rudia quoque politis majora, sparsa compositis numerosiora credunt: *Quintil.* II, 12. Unde etiam, ut quisque optime pingit, ita maxime difficultatem operis, variosque eventus Artis, ac dubiam hominum exspectationem pertimescit. In media luce, atque inter vera adolescentis famæ discrimina, nemo impune stulte aliquid facit. Non alios itaque magis admirationem omnium dixeris mereri, quàm qui Artibus ad solam delicati animi oblectationem utilibus, commendationem ex artificii elegantia quærunt. Quemadmodum enim mensæ extremæ congestu bellariorum luxuriant, ut stomachus nimia satietate torpens novo quodam suavioris condimenti blandimento reparetur; ita mascula solidiorum scientiarum voluptate saturatos amœnissimarum Artium cibus quantumvis divinus nunquam afficiet, nisi gustum jam languentem eximia quadam ac minime vulgari dulcedine sibi sentiant excitari. Magnum est onus Orbis universi judicium opera sua publicando subire: multumque apparatus interest apud invitatum hospitem & oblatum: morosius judicant, qui provocantur; neque illecebris tantum & grata novitate tenendi sunt, sed veræ viribus Artis. Ferme etiam fit, ut acutius atque acrius vitia in alienis operibus, quàm recta videamus: atque ita, si quid est in quo offenditur, id etiam illa quæ laudanda sunt obruit. In iis præcipue Artibus, in quibus non utilitas quæritur necessaria, sed animi libera quædam oblectatio, quàm sollicite & quàm prope fastidiose judicamus! *Omnes artes, quæ nobis populi studia conciliant*, inquit Cicero pro L. Muræna, *& admirabilem dignitatem, & pergratam utilitatem debent habere.* Horat. de Arte:

Ut gratas inter mensas symphonia discors,
Et crassum unguentum, & Sardo cum melle papaver
Offendunt: poterat duci quia cœna sine istis:
Sic animis natum inventumque poëma juvandis,
Si paulum summo discessit, vergit ad imum.

Quod de Poëtis dicit hic Horatius, Pictoribus quoque ac Statuariis usu venit; præsertim cum omnis eorum labor æque desudet ἐπὶ εὐφροσύνῃ ὀφθαλμῶν, *ad oblectationem oculorum*; ut loquitur Maximus Tyrius Dissertatione v. A quibus enim rebus nihil præter voluptatem oculorum quæritur, in iis offendimur, simulatque imminuitur aliquid de voluptate. *Ars enim, quum à natura profecta sit*, inquit Tullius*, *nisi natura moveat ac delectet, nihil sane egisse videatur.* Oculi enim, vel potius animus oculorum nuntio, naturalem quandam in se continet elegantiarum intelligentiam; & quemadmodum concinna atque omnibus numeris perfecta semper exspectat, ita mutila & quasi decurtata statim sentit atque aspernatur; iisque, tanquam debito fraudatus, offenditur. Miseras profecto atque insuaves epulas dixeris, quibus fastidium pro voluptate paritur; nihilque est infelicius, quàm saturare spectatorem, antequam expleas.

* Lib. III de Oratore.

§. 3.

§. 3. Est igitur Artifici diligenter providendum, non ut illis tantum, quibus necesse est, satisfaciat; sed ut iis quoque admirabilis esse videatur, quibus liceat libere judicare. Non tuo, sed judicis arbitratu bene pingendum est; cui si non videare bene pingere, non solum nequicquam, ut consignatissime locutus est Jul. Scaliger, sed etiam nequaquam bene pinxeris: igitur fine tuo frustratus abeas, etiamsi fueris consecutus. Horat. de Arte,

> *Nec si quid fricti ciceris probat, & nucis emptor,*
> *Æquis accipiunt animis, donantve corona.*

Quod sæculis dedicatur & in exemplum editur, tersum ac limatum, & ad certam legem normamque compositum esse oportet; quia veniat in manus intelligentium, & judices Artis habeat Artifices. Qui vero nihil potest dignum re, dignum nomine Artificis, dignum hominum oculis efficere, neque tamen Artem ipsam quam contaminat reveretur; is mihi, etiamsi infamiam quàm maxime declinare studeat, tamen impudens videbitur. *Non enim pudendo, sed non faciendo id quod non decet, impudentiæ nomen effugere debemus*, Cicero lib. I de Oratore. Quamobrem etiam hic modus mihi videtur quidam tenendus, *Ut neque præpropere distringatur immatura frons, & quicquid est illud adhuc acerbum proferatur: nam inde & contemptus operis innascitur, & fundamenta jaciuntur impudentiæ, & (quod est ubique perniciosissimum) prævenit vires fiducia. Nec rursus differendum est tyrocinium in senectutem: nam quotidie metus crescit, majusque fit semper quod ausuri sumus; & dum deliberamus quando incipiendum sit, incipere jam serum est. Quare fructum studiorum viridem & adhuc dulcem promi decet, dum & venia, & spes est, & paratus favor, & audere non dedecet; &, si quid desit operi, supplet ætas; & si qua sunt picta juveniliter, pro indole accipiuntur*, Quintil. XII, 6. Et mox: *Ceterum juvenem teneris adhuc viribus nitentem, incipere à quàm maxime facili ac læta materia velim, ut catuli ferarum molliore præda saginantur; & non utique ab hoc initio continuare operam, & ingenio adhuc alendo callum inducere. Sic & tyrocinii metum, dum facilius est audere, transierit; nec audendi facilitatem usque ad contemptum operis adduxerit.* Primo tamen ductorem fidum caute sequatur, usque dum tutum esse deprehendat audendi rationem cum Lysippo sumere Pictoris Eupompi responso; *Eum enim interrogatum, quem sequeretur antecedentium, dixisse ferunt demonstrata hominum multitudine, Naturam ipsam imitandam esse, non artificem*, Plinius XXXIV, 8. Vide quæ super hac re diximus cap. III hujus libri, §. 3.

Propter ipsius nimium Artis splendorem & magnitudinem sedulo semper caveat Artifex, ne perversa via sequatur ambitionem: nisi enim summam laudem ex Arte assequitur, vix videtur summam vituperationem posse vitare.

Aliud aliis annis magis convenit, Quintil. V, 10.

CAPUT XI.

§. 1. *Ardentissima & magni cujusvis ausi capacia ingenia intentiorem interim curam & diligentiam non modo ad prima harum Artium rudimenta afferre debent, sed in ipsa quoque Arte deinceps exercenda excolendaque omnes suas curas & cogitationes serio defigere.*

§. 2. *Sed quoniam tardum est omne momentum sperantibus, atque ipsa quoque itineris brevissimi compendia longa molestaque videntur iis quos cupido & exspectati desiderium eventus ad impatientiam impellunt, incidunt itaque media, ne serius veniant ad extrema. Quidam adhæc severioris cultus tædium exosi & improvida crudarum adhuc virium luxuria lascivientes, refugiunt justum doctissimarum Artium laborem: frequenter itaque videas præfestinam inanissimorum ingeniorum vim, post primum brevemque abortivæ Artis impetum, sic subsistere, ut exhausto speciosissimo illo ac favorabili præcocioris indolis conatu, tanto sint inter viros inferiores, quanto antea inter pueros eminebant.*

§. 3. *In primis itaque Artium imitatricium elementis acrior adhibenda est cura, tyronesque assiduissime revocandi ad explendas omnes pensi sui partes. Confusio certe est & manifesta cæcitas, primis postrema præferre: neque ulli fructum Artis fidelius percipiunt, quàm qui per omnes utilium præceptorum gradus in ipsam Artem inducuntur.*

§. 4. *Nihil itaque mirum est Artem viliorem quotidie leviorem que haberi, cùm propemodum omnes, vel stulta sui fiducia subnixi, vel inconsulta inanis famæ cupidine incitati, vel dolosa affulgentis nummi spe inescati, semicrudos conatus in publicam lucem irreverenter protrudant. Præclara adhæc multorum ingenia minus crebro præconceptam de se hominum exspectationem frustrarentur, si eadem illa Natura, quæ indulsit impetum, frænum etiam addidisset.*

§. 5. *Posteaquàm prima harum Artium fundamenta rite jacta sunt, assidua tantum exercitatione opus est ad nutricandam roborandamque eam Artis facultatem quam jam sumus assecuti: quisquis enim cogitabit Artem ipsam sine pingendi assiduitate non mul-*

Digitized by Google

tum juvare, universam quoque sibi rationem præceptionum ad exercitationem intelliget esse accommodandam.

§. 6. *Cùm in omni disciplina infirma sit vel maxime sollicita Artis præceptio sine exercitationis assiduitate, tum vero in hisce Artibus minimum valebit doctrina, nisi industria, studio, labore, diligentia juvetur. In quotidiano interim delineandi exercitio etsi quandoque utile est subito pingere, utilius tamen est, sumpto ad cogitandum spatio, exquisitissimum aliquod argumentum accuratius pingere. Non modo rectius ac bene institutus Artifex expedite magis quàm concitate pingit, verum etiam eum, quem mediocrem tantum huic studio operam tribuisse constat, vix intelligas id agere quod quàm maxime agit, adeoque libens fatearis adesse ei quandam Artis facilitatem potius quàm celeritatem.*

§. 7. *Quemadmodum igitur minime sunt excusandi, qui nimium opera sua præcipitant; ita quoque moleste ac fastidiose pingentes, detrimentosæ tarditatis crimen effugere nequeunt. Nesciunt quod bene cesserat relinquere, & minima quæque momenta fœcundissimæ Artis importuna sedulitate calumniantes, varietatis commendationem inter tam delicatas epulas præpostere quærunt ex embammate.*

§. 8. *Ratio tamen emendationis videtur subinde brevem aliquam moram postulare: non tantum ut ad limam asperiorem revocemus ea quæ nobis subito calore & quadam festinandi voluptate effluxerant, verum etiam ut intentionem fatigatam qualicunque interstitione reparemus.*

§. 9. *In operibus nostris interdum (quod & in summa germinum ubertate rustici falce compescunt) inest luxuries quædam stilo depascenda. Fidelius tamen feliciusque defunguntur hac cura, qui opera sua post aliquam intercapedinem, veluti aliena aut nova, retractant.*

§. 10. *Inter præcipitem concitæ festinationis impetum & pigrum languidæ cunctationis torporem, medio quodam ac maxime laudabili temperamento non male consulunt Arti, quotquot vitatis omnibus nobilissimæ Artis compendiis, ex præscripto Imp. Augusti lente sibi festinandum esse cogitant.*

Quotquot perfectæ gloriam Artis ad posteros transmittere cupiunt, omnes suas curas in exercitii assiduitate defigunt.

CUra ut diligens, ita minime præceps & ad operis finem quomodocunque festinans. Recte Fab. Maximus apud Livium lib. XXII ab U. C. *Omnia non properanti certa claraque erunt: festinatio improvida est & cæca.* Artifici ergo apprime utilis est *diligentia, maximum etiam mediocris ingenii subsidium*, Seneca in procemio libri tertii Controvers. *Non enim Natura, quod vult, satis efficit, nisi eam labore cum studio juveris*, Columella lib. IV de re Rustica, cap. 28. *Non possum non ingenio primas concedere*, inquit Cicero*, *sed tamen ipsum ingenium diligentia etiam ex tarditate incitat. Diligentia omnibus in rebus plurimum valet; hæc præcipue colenda nobis; hæc semper adhibenda est; hæc nihil est quod non assequatur.* Μητροκλῆς ἔλεγε τῶν πραγμάτων, τὰ μὲν, ἀργυρώνητα εἶναι, οἷον οἰκίαν· τὰ δὲ, χρόνου καὶ ἐπιμελείας, ὡς παιδείαν: *Metrocles rerum quasdam esse ajebat quæ argento emi possent, ut domum; quasdam quæ tempore & studio, ut scientiam*, Diog. Laërt. lib. VI. Pamphili schola, ut supra ex Plinio didicimus, discipulos nonnisi post exactum decem annorum tyrocinium dimittebat. Salubri prorsus instituto: quia *profectus præcipue diligentia constat*, ut loquitur Quintil. II, 7. *Nihil est quod non expugnet pertinax opera*, inquit Seneca epist. L, *& intenta ac diligens cura. Robora in rectum, quamvis flexa, revocabis. Curvatas trabes calor explicat; & aliter natæ, in id finguntur, quod usus noster exigit. Quanto facilius animus accipit formam, flexibilis, & omni humore obsequentior?* Cæterum diligentiam hanc, quam ad prima Artis rudimenta afferebant antiqui, non statim, ex umbra scholarum in publicam lucem progressi, deserebant; sed Artem studioso animo semel inchoatam, constanti perseverantia porro excolendam sibi putabant. *Perdet agricola quod sparsit*, inquit Seneca†, *si labores suos destituet in semine. Multa cura sata perducuntur ad segetem. Nihil in fructum pervenit, quod non à primo usque ad extremum æqualis cultura prosequitur.* Niciæ diligentiam supra attigimus. *Protogenes, cùm pingeret Ialysum, traditur madidis lupinis vixisse, quoniam simul famem sustinerent & sitim, ne sensus nimia cibi dulcedine obstrueret. Huic picturæ quater colorem induxit, subsidio injuriæ & vetustatis, ut decedente superiore inferior succederet*, Plin. XXXV, 10. *Apelli fuit perpetua consuetudo, nunquam tam occupatam diem agendi, ut non lineam ducendo exerceret artem; quod ab eo in proverbium venit*, Plinius ibidem. Ubi etiam discas, Apellem ex quotidiano hoc lineas ducendi exercitio palmam præripuisse Protogeni in celeberrimo subtilium linearum certamine. *Scitum est inter Protogenem & Apellem quod accidit*, inquit Plinius. *Ille Rhodi vivebat; quò cùm Apelles adnavigasset, avidus cognoscendi opera ejus fama tantum sibi cogniti, continuo officinam petiit. Aberat ipse; sed tabulam magnæ amplitudinis in machina aptatam, anus una custodiebat. Hæc Protogenem foris esse respondit, inter-*

* Lib. II de Orat.

† Lib. II de Benef. cap. 31.

interrogavitque, à quo quæsitum diceret. Ab hoc, inquit Apelles; arreptoque penicillo lineam ex colore duxit summæ tenuitatis per tabulam. Reverso Protogeni, quæ gesta erant, anus indicavit. Ferunt artificem protinus, contemplatum subtilitatem, dixisse Apellem venisse: non enim cadere in alium tam absolutum opus: ipsumque tunc alio colore tenuiorem lineam in illa ipsa duxisse: præcepisseque abeuntem, si redisset ille, ostenderet, adjiceretque hunc esse quem quæreret. Atque ita evenit. Revertitur enim Apelles; sed vinci erubescens, tertio colore lineas secuit, nullum relinquens amplius subtilitati locum. At Protogenes victum se confessus, in portum devolavit, hospitem quærens. Placuitque sic eam tabulam posteris tradi, omnium quidem, sed artificum præcipuo miraculo. Consumptam eam constat priore incendio domus Cæsaris in palatio, avide ante à nobis spectatam, spatiosiore amplitudine nihil aliud continentem, quàm lineas visum effugientes, inter egregia multorum opera inani similem, & eo ipso allicientem, omnique opere nobiliorem. Non latet me, quàm multi passim Pliniani hujus loci longe aliam faciant mentem; minime tamen movent ut verba hæc aliter accipienda putem, quàm de nudo linearum suspensa manu subtilissime ductarum certamine: de quo alibi. Nunc ad inceptum redeo: quandoquidem operæ pretium est penitius Artificum veterum diligentiam pernoscere, differentiamque nostræ desidiæ & inscientiæ adversus acerrima & fœcundissima eorum studia demonstrare.

§. 2. Nihil hic derogamus ingenio, quin contra plurimum ei tribuimus; si quidem hanc præclaræ veritatis sententiam, paucissimis verbis à Tullio comprehensam, lubentes agnoscimus: *Ingenium sæpe*, inquit Tullius*, *etiam si industria non alitur, valet tamen ipsum suis viribus.* Quapropter etiam persuasione sua frui sinimus eos, qui hominibus, ut sint Artifices, satis putant nasci: nostro modo labori dent veniam, qui nihil credimus esse perfectum, nisi ubi natura cura juvetur†. Præsertim, quum eos tantum magnorum olim Artificum famam assecutos videamus, qui non contenti Pictorum scholas prospexisse, ac breve tyrocinium quasi transisse, diu penitusque perdiscenda putaverunt quæ mox præcipere deberent, ne quidquam discendum haberent tempore docendi. *In universa disciplina*, inquit Columella‡, *sicut in cætera vita, pretiosissimum est intelligere quemque nescire se quod nesciat; semperque cupere, quod ignoret, addiscere.* Qua cura paulatim elanguescente, funditus quoque obtrita est majestas Artis incuria senescentis. *In ruinam prona sunt, quæ sine fundamentis crevere*, Seneca lib. I de Ira, cap. ultimo: vide quoque Arriani Epictetum lib. II, cap. 15. Quamobrem etiam non leviter errant, qui falsa instituentium persuasione seducti, Artem hanc ab elegantia severioris doctrinæ segregant, eamque in facili quodam & expedito ingenii atque exercitationis genere præcipue collocandam putant. *Festinantibus omnia, quæ antequam id quod ultimum est exsequuntur, inania videri necesse est*, Quintil. IV, 5. Unde non infrequenter sequitur eos hoc vitium, ut necessaria deserant, dum speciosa sectantur: negligunt enim & fastidiose prætereunt magna illa quæ Artibus hisce substerni debent adminicula: *Nullam ingenii sperantes gratiam circa res, etiamsi necessarias, procul tamen ab ostentatione positas; ut operum fastigia spectantur, latent fundamenta*, Quintil. in proœmio libri primi. Prima itaque elementa aut omnino non discunt, aut prius desistunt, quàm intelligant cur discenda sint. *Voluptas enim vel utilitas talium disciplinarum in post-principiis existit, cùm perfectæ absolutæque sint: in principiis vero ipsis, inepta & insuaves videntur*, Varro apud Aulum Gellium libro XVI, cap. 18. Alii pigritiæ arrogantioris, postquam paulum aliquid sederunt in Pictorum scholis, prima Artis præcepta despicientes, captant autoritatem contemptu eorum qui non modo manum suam tabulis, sed omnia quæcunque sciunt profutura, deberi putant. *Hi sunt qui parva facile faciunt; & audacia provecti, quidquid illud possint, statim ostendunt. Possunt autem id demum, quod in proximo est. Non multum præstant, sed cito. Non subest vera vis, nec penitus immissis radicibus nititur; ut quæ summo solo sparsa sunt semina, celerius se effundunt; & imitatæ spicas herbulæ, inanibus aristis ante messem flavescunt. Placent hæc annis comparata; deinde stat profectus, admiratio decrescit*, Quintil. I, 3. *Non potest in eo esse succus diuturnus*, inquit Cicero lib. II de Oratore, *quod nimis celeriter est maturitatem assecutum.* Οὕτω καρπὸς γίνεται· κατορυγῆναι δεῖ, χρόνον τὸ σπέρμα κρυφθῆναι, κατὰ μικρὸν αὐξηθῆναι, ἵνα τελεσφορηθῇ· ἂν δ' ἀπὸ τοῦ γόνατος φύσῃ τὸν στάχυν ἐξενέγκῃ, ἀτελής ἐστι, ἐκ κήπου Ἀδωνιακοῦ· τοιοῦτον εἶ καὶ σὺ φυτάριον· θᾶττον ἢ ἔδει τέθηλας, ἀποκαύσει σε ὁ χειμών: *Sic fruges nascuntur: defodi oportet, ad tempus aliquod semen occultari, paulatim augescere, ut ad justam perveniat maturitatem. Cæterum si spicam ante geniculum protulerit, imperfectum est frumentum, est ex hortis Adonidis. Tu quoque talis es plantula; citius quàm par est floruisti, aduret te hyems*, Arriani Epictetus lib. IV, cap. 8.

Quamvis libenter fateamur primas hic esse ingenii partes, præcipuam tamen curam Artium harum primordiis deberi contendimus.

* *Pro M. Cœlio.*

† *Quintil. XI, 3.*

‡ *Lib. XI de re Rust. cap. 1.*

Quidam non proficere, sed conspici cupiunt: sufficit iis, quidquid ad laureolam satis est.

§. 3. Quisquis igitur ad Artium harum plenam cognitionem adspirat, nihil sibi alienum, sine quo Artificem non posse fieri constat, judicabit; neque ad ullius rei summam,

Nullum unquam fructum

ferunt Artis, nisi qui per omnes utilium præceptorum gradus in ipsam Artem inducuntur.

nisi præcedentibus initiis perveniri; atque ob hoc etiam ad minora illa, sed quæ si negligas, non sit majoribus locus, demittere se non recusabit. Ἀγὼν ἐ, ὁ προαγών, ἐ μυστήρια τὰ πρὸ μυστηρίων: *Certamen est, ipsa certaminis prælusio; quemadmodum & ea mysteria sunt, quæ præcedunt mysteria*, Cl. Alexandr. I Stromat. *Est etiam sua studiis infantia*, Quintil. I, I: & ut corporum mox etiam fortissimorum educatio à lacte cunisque initium ducit, ita futurus in Arte consummatissimus, hæsit aliquando circa primas linearum formas, & usque dum firmaret articulos, adjutorio manum suam manu superimposita regentis indiguit. *Ut perveniri ad summa, nisi ex principiis non potest; ita procedente jam opere, minima incipiunt esse quæ prima sunt*, Quintil. X, I. *Omnium magnarum artium, sicut arborum, altitudo nos delectat, radices non item; sed illa sine his non potest*, Cicero de perfecto Oratore. Manilius libro II Astronom.

Ut rudibus pueris monstratur littera primum
Per faciem nomenque suum: tum ponitur usus:
Tum conjuncta suis formatur syllaba nodis:
Hinc verbis structura venit per membra legendi:
Tum rerum vires, atque artis traditur usus,
Perque pedes proprios nascentia carmina surgunt.
Singulaque in summa prodest didicisse priora.
Quæ nisi constiterint propriis fundata elementis;
Versis, quæ propere dederant præcepta magistri,
Effluat in vanum rerum præposterus ordo.

Parva ista (quamquam nihil in studiis parvum est) non contemnendo, priores maximam hanc Artem fecerunt; contenti tardo magis rerum exitu, quàm dubio: *Adeo ex parvis sæpe magnarum momenta rerum pendent*, Livius lib. XXVII ab U. C. *Illa vero deridenda arrogantia est, in minoribus navigiis rudem esse se confiteri; quinqueremes autem, aut etiam majores naves gubernare didicisse*, Cicero lib. I de Oratore.

Magnam adhuc obtineret Ars dignitatem, si nihil nisi ingenio excultum, cura limatum, industria expolitum in publicam lucem proferrent Artifices.

§. 4. Quam longe ab hac secta discrepant nostrorum adolescentium mores? *Nam quotusquisque vel ætati alterius, vel autoritati ut minor cedit? Statim sapiunt, statim sciunt omnia; neminem verentur, imitantur neminem, atque ipsi sibi exempla sunt*, Plin. Jun. lib. VIII, epist. 23. Olim summa cum veneratione pulcherrimum opus colebatur. Nunc autem plerique inusitatam Artis viam indagantes, tritam relinquunt: & postquam primum cœpit esse quod maximum est, sine modo ac modestia res agitur; saniora consilia pati nemo potest; *Refractis pudoris & reverentiæ claustris, omnia patent omnibus; nec inducuntur, sed irrumpunt*: ut est apud eundem Plinium *libro* II, *epist.* 14. Vix unum aliquem invenias, qui per utilium præceptorum calcatam antiquioribus semitam contendendo, & in minoribus quoque documentum sui dando, ad qualemcunque magnificæ Artis consummationem adspiret: sed omnes pravo consensu utilissimam Arti in minoribus diligentiam fastidientes, dum transcendunt media atque ima summis continuant, nullum quoque laboris incassum exantlati reportant fructum: Οὐδὲν γὰρ καλὸν ἐκ ῥᾳθυμίας γίγνεται: *Nihil quod pulchrum ab ignavia producitur*, Maximus Tyrius dissert. XXXIV. Et recte Libanius in Progymnasin. Οὔτε τοῖς μικροῖς ἱδρῶτας συνέζευξεν ἡ φύσις, οὔτε τοῖς μεγάλοις τὴν ῥᾳθυμίαν: *Neque parvis sudorem natura admiscuit, neque secordiam maximis.* Nequicquam interim revoces eos ad bonam mentem; quoniam sensus eorum præsenti lætitia occupati, nihil, quo vanius fiat gaudium suum, non modo ad animum, sed ne ad aures quidem admittunt. Τοῦτ᾽ ἐστὶ τὸ ἐν τῇ συνηθείᾳ λεγόμενον, μωρὸν οὔτε πεῖσαι οὔτε ῥῆξαι ἔστι: *Hoc est illud quod dici solet, Stultum neque mutari, neque frangi posse*, Arriani Epict. lib. II, cap. 15. Artem difficilem facit communis insania. In vitia alter alterum trudimus. Quomodo autem ad salutem revocari possunt, quos nemo retinet, populus impellit? *Ad deteriora faciles sumus; quia nec dux potest, nec comes deesse: & res etiam ipsa sine duce sine comite procedit: non pronum iter est tantùm ad vitia, sed præceps*, Seneca epist. XCVII. *Probant qualecunque ingressi sunt iter; nec facile inculcatas pueris persuasiones mutaveris: quia nemo non didicisse mavult quàm discere*, Quintil. III, I. Ille demum in id quod quærimus, aut ei proximum, poterit evadere, qui ante discet recte pingere, quàm cito. Quisquis contra pinxisse quàm pingere maluerit, nihil ei pro spe continget, neque alium circulatoriæ jactationis fructum reportabit, quàm inane stolidorum spectatorum gaudium, &, quæ magnos quoque profectus frequenter perdidit, arrogantem de se persuasionem, contemptum adhæc operis, inverecundam frontem, & consuetudinem pessime faciendi. Ζωγράφος ἄθλιος Ἀπελλῇ δείξας εἰκόνα, ταύτην (ἔφη) νῦν γέγραφα. ὁ δὲ, Καὶ σοῦ μὴ λέγοντος (εἶπεν) οἶδα ὅτι ταχὺ γέγραπται· θαυμάζω δὲ πῶς οὐχὶ πολλὰς τοιαύτας γέγραφας: *Ineptissimus quidam Pictor ostendens Apelli imaginem à se pictam, Hanc, inquit, subito pinxi: ille vero, Etiam te tacente, inquit, festinanter pictam esse video; miror tamen cur non plures istiusmodi pinxeris*, Plutarch.

Plutarch. de Instit. liberorum. Φασὶν Ἀγαθάρχου τοῦ ζωγράφου μέγα φρονοῦντος ἐπὶ τῷ ταχὺ καὶ ῥᾳδίως τὰ ζῷα ποιεῖν, ἀκούσαντα τὸν Ζεῦξιν εἰπεῖν, Ἐγὼ δ' ἐν πολλῷ χρόνῳ. ἡ γὰρ ἐν τῷ ποιεῖν εὐχέρεια καὶ ταχύτης οὐκ ἐντίθησι βάρος ἔργῳ μόνιμον, οὐδὲ κάλλους ἀκρίβειαν· ὁ δ' εἰς τὴν γένεσιν τῷ πόνῳ προσδανεισθεὶς χρόνος, ἐν τῇ σωτηρίᾳ τοῦ γενομένου τὴν ἰσχὺν ἀποδίδωσιν: *Memorant cum gloriantem se pictorem Agatharchum quod cito & facile pingeret imagines, audivisset Zeuxis, dixisse, Ego vero longo tempore. Facilitas enim efficiendi & acceleratio non addit pondus operi durabile, neque absolutum decorem; tempus vero ad producendum labori conjunctum, robur addit ad operis conservationem*, Plutarch. in Pericle. Geminum huic & non minus probabile est responsum quod Alcestidi Poëtæ tragico dedit Euripides: cùm enim apud eum quereretur quòd eo triduo non ultra tres versus maximo impenso labore deducere potuisset, atque is se centum perfacile scripsisse gloriaretur: Sed hoc interest, inquit Euripides, quòd tui in triduum tantummodo, mei vero in omne tempus sufficient. *Alterius enim fæcundi cursus scripta*, inquit Valer. Maximus lib. tertio, cap. 6, *intra primas memoriæ metas corruerunt; alterius cunctante stylo elaboratum opus per omne ævi tempus plenis gloriæ velis feretur.* Εἰ καὶ σφόδρα ἦν σοφὸς Φειδίας ἐν χρυσῷ καὶ ἐλέφαντι μορφὴν ἀποδείξασθαι θείαν ἢ ἀνθρωπίνην, ὅμως χρόνου γε ἐδεῖτο καὶ σχολῆς πλείονος εἰς τὰ ἔργα· λέγεται γοῦν, ἡνίκα ἐδημιούργει τὴν Ἀθηνᾶν, οὐδὲ εἰς τὴν κρηπῖδα τοῦ θεοῦ μόνον ὀλίγου χρόνου προσδεηθῆναι: *Etiamsi ad exprimendam auro atque ebore Dei aut hominis effigiem peritus esset admodum Phidias, temporis nihilominus otiique abundantiam ad opera perficienda requirebat. Sic igitur ferunt; cùm is Minervæ simulacrum effingeret, ad unam basim ac crepidinem non parum insumpsisse temporis*, Themistius Orat. ad eum, qui postulaverat, ut ex tempore sermonem haberet. Prima rudimenta non tam Artis indigent, quàm laboris: constet modo quos imitari & quorum similes velimus esse, ne prava consuetudine ad aliquam deformitatem pravitatemque veniamus. *Nihil proficiunt præcepta, quam diu menti error obfusus est*, Seneca epist. xciv. Τὸ γὰρ ἀπ' ἀρχῆς πλανηθῆναι, ἐπὶ πλεῖον τὴν πλάνην παρέχει: *Etenim ab ipso statim initio in errorem abduci, graviorem facit errorem*, Artemid. Oneirocrit. lib. 1, cap. 13. Præterquam quod *Hæc ipsa magis pertinaciter hærent, quæ deteriora sunt. Nam bona facile mutantur in pejus: nunc, quando in bonum verteris vitia?* Quintil. lib. 1 Orat. instit. cap. 1.

§. 5. Educenda deinde ars est ex hac domestica & umbratili exercitatione medium in agmen, in clamorem, in summum discrimen; subeundus est usus omnium, periclitandæ vires ingenii, & illa commentatio inclusa in lucem proferenda. *Difficile est tenere quæ acceperis, nisi exerceas*, Plin. Junior lib. VIII, epist. 14. *Omnes artes omniaque opera, quotidiano usu & jugi exercitatione proficiunt*, Vegetius lib. III de re Militari, cap. 10. *Quamquam ipsi arti exercitatio inest; nec quisquam percipere tot reconditas ac tam varias res potest, nisi ut scientiæ meditatio, meditationi facultas, facultati vis accedat. Per quæ colligitur eandem esse rationem & percipiendi quæ proferas, & proferendi quæ perceperis*, Autor Dialogi de causis corr. eloquentiæ, cap. 33. Videas profecto nonnullos, cùm in publicam lucem protrahuntur, novitate rerum stupentes omnia adhuc privatis exercitationibus similia desiderare. Etenim dum judex suspensus tacet, æmulus obstrepit, fautor applaudit, & nihil recte aut secus pictum præteritur, fiducia in sollicitudinem versa misere tumultuari ac trepidare incipiunt; vix se inveniunt. *Itaque velut ex obscuro & umbroso prodeuntes loco*, inquit Seneca Rhetor in procemio libri noni Controv. *claræ lucis fulgor obcæcat; sic istos à scholis in forum transeuntes, omnia tanquam nova & insitata perturbant: nec ante corroborantur, quam multis perdomiti contumeliis; puerilem animum scholasticis deliciis languidum vero labore durârunt*: vide locum. Vide quoque procemium libri tertii Controvers. Optime ergo excolunt Artem, qui eam indefesso studio tractant & ad usum quotidianum applicant. Etenim, cùm in omni disciplina infirma sit Artis præceptio, sine summa assiduitate exercitationis, tum vero in μιμητικοῖς minimum valet doctrina, nisi industria, studio, labore, diligentia comprobetur, nisi denique Ars ipsa multo & pertinaci studio laborata congestaque in publicum proferatur. Et hercle, quantumlibet secreta studia contulerint, est tamen proprius quidam publicationis profectus: *Plusque, si separes, usus sine doctrina, quam citra usum doctrina valet*, Quintil. XII, 6. Cognita itaque hujus exercitationis utilitate, non te fallet, quod tanto opere utile sit, quanto labore sit appetendum.

Quemadmodum constat accuratam scientiam Artis, sine assiduitate pingendi, non multum juvare; ita sollicita utilium præceptionum inculcatio semper ad exercitationem est accommodanda.

§. 6. Adhibitis igitur extrinsecus omnibus auxiliis, ut laboris sic utilitatis longe plurimum affert exercitatio frequens & assidua. *Usus magister est optimus*, inquit Cicero pro C. Rabirio Posthumo. Et rursus lib. 1 de Oratore: *Usus frequens omnium magistrorum præcepta superat.* Ovidius II de Arte, vers. 676,

Solus & artifices qui facit, usus adest.

Etenim Artibus hisce initium dedit natura; studium & incrementum, utilitas; summam, ratio & exercitatio: *Quintilian.* X, 3. Διὰ τῶν [illegible] οἱ φιλόσοφοι, μὴ ἀρχαῖοι

Futurus Artifex, jactis rite fundamentis, intentissimam dierum noctiumque sollicitudinem indefesso Artis

exercitio impendit, ac si eum hæc una cura, hæc sola difficultas circumstaret.

ἀρκεῖσθαι μόνῳ τῷ μαθεῖν, ἀλλὰ καὶ μελέτην προσλαμβάνειν, εἶτα ἄσκησιν: *Propterea monent Philosophi, non in sola doctrina acquiescendum esse; verum etiam assumendum esse & studium, & exercitationem*, Arriani Epict. lib. II, cap. 9: vide quoque cap. 18 ejusdem libri secundi. Πρωταγόρας ἔλεγε, μηδὲν εἶναι μήτε τέχνην ἄνευ μελέτης, μήτε μελέτην ἄνευ τέχνης: *Protagoras dicebat, nihil esse vel artem sine cura, vel curam sine arte*, Stobæus Serm. de Disciplina & eruditione. Τοῖς ζωγραφεῖν βουλομένοις, οὐδὲν ὄφελος κατανοεῖν τὰ τε Ἀπελλοῦ καὶ Πρωτογένους καὶ Ἀντιφίλου ἔργα, ἐὰν μὴ καὶ αὐτοὶ γράφειν ἐπιχειρῶσιν: *Picturæ studiosis nihil profuerit cognovisse Apellis, Protogenis & Antiphili opera, nisi & ipsi pingere tentarint*, Theo Sophista Progymn. cap. I. Nihil certe ipsa rerum natura voluit magnum effici cito; præposuitque pulcherrimo cuique operi difficultatem; quæ nascendi quoque hanc fecerit legem, ut majora animalia diutius visceribus parentum continerentur. Et quemadmodum terra alte effossa generandis alendisque seminibus fœcundior est, sic profectus non à summo petitus, studiorum fructus effundit uberius, & fidelius continet: *Quintil.* x, 3. Sicut denique lana quosdam colores semel ducit, quosdam, nisi sæpius macerata & recocta, non perbibit: sic alias disciplinas ingenia, cùm accepere, protinus præstant: hæc, nisi alte descendit & diu sedit, animumque nostrum non coloravit, sed infecit, nihil ex his, quæ promiserat, præstat. Potest quidem Ars, si qua est, velociter viam demonstrare omnibus iis, qui spontaneo animorum impetu ad eam feruntur; verum Ars satis præstat, si copias suas ponit in medio: nostrum est uti eis scire: *Quintil.* VII, *cap. ultimo*. Exercendum ergo quam diligentissime; & sic ante omnia vires faciemus, quæ sufficiant tuendæ Artis dignitati: nihil enim æque augetur cura, vel negligentia intercidit. Sit tamen in ipsa etiamnum incude studiorum potius, primo vel tardum, dummodo diligens exercitium. Hoc, dum egredimur è portu, si nos nondum satis aptatis armamentis aget ventus; deinde paulatim simul euntes aptabimus vela, & disponemus rudentes, & impleri sinus optabimus: *Quintil.* x, 7. Hanc moram & sollicitudinem, cum profectus adhuc adolescit, initiis impero. Nam primum hoc constituendum, hoc obtinendum est, ut quam optime faciamus; mox celeritatem dabit consuetudo; paulatim res facilius se ostendent & sequentur; cuncta denique, ut in familia bene instituta, in officio erunt. Summa hæc est rei; Cito faciendo, non fit ut bene faciamus: bene faciendo, fit ut cito: *Quintil.* x, 3. Consuetudo & exercitatio facilitatem maxime parit: quæ si paululum intermissa fuerit, non velocitas illa modo tardatur, sed & νάρκημα* ipsum coit atque concurrit. Minore tamen studio continetur hæc facultas, quàm paratur: etenim proprium hoc & in expedito positum, qualicunque quotidiani usus exercitatione facillime contineas: *Quintil.* x, 7.

** Obscurioris hebetiorisque sensus quidam veluti stupor.*

Merentur hic reprehensionem, quotquot operum suorum brevitatem & copiam lenta severaque censura maligne prorsus exscindunt.

§. 7. Abunde nunc de iis egimus, quorum festinatio temeritatis crimine laborat: restat ut attingamus etiam eos, quorum nimia cura tarditatis notam subit. Neque enim à præcipiti temerariæ festinationis cursu candidatos Artis eo inhibui, ut aliquousque jam progressos ad infelicem calumniandi se pœnam rursus alligarem. Nam quomodo quæso tantæ Arti tandem aliquando sufficient, qui singulis partibus ejus insenescunt? *Cessator esse noli*, inquit Cicero ad Quintum fratrem libro III, epist. 6, *& illud* γνῶθι σεαυτὸν, *noli putare ad arrogantiam minuendam solum esse dictum, verum etiam ut bona nostra norimus*. Nimirum, *Minime sibi quisque notus est, & difficillime de se quisque sentit*, sicuti ait L. Crassus apud Tullium, libro tertio de Oratore. Plurimum interim obest anxius limæ labor & mora. Finem hunc spectabit Artifex, ut videatur optumum argumentum optume expressisse: & abunde pinxit bene, qui materiæ satisfecit: Quintil. XII, 9. *Quicquid in suo genere satis effectum est, valet*, Quintil. VIII, 3. Peritus Artifex, si qua [illegible]

Desperat tractata nitescere posse, relinquit †,

† Horat. de Arte.

Maximamque in eo semper curam ponit, ne curam fassus incidat in κακοζηλίας ὑπερβαινόντων τὸ μέτρον τῆς μιμήσεως καὶ πέρα τοῦ δέοντος ἐπιτεινόντων: *Pravam affectationem imitationis modum transgredientium, & æquo vehementius eam intendentium*, Lucian. de Saltatione. Neve *Nimia contra se calumnia verum sanguinem perdat*, Quintil. x, I. Etenim in augustissimis accuratæ Artis operibus, ὥσπερ ἐν τοῖς ἄγαν πλούτοις, εἶναί τι χρὴ καὶ παρολιγωρούμενον: *Quemadmodum in nimiis divitiis, necesse est aliquid ferme negligi*, Dionys. Longinus περὶ ὕψους, §. 29. Negligentia quædam appareat, & habebit Pictura quandam ex illa vitii similitudine gratiam: ut in cibis interim acor ipse jucundus est. Quibusdam tamen nullus finis calumniandi est, & cum singulis pene lineis commorandi, qui etiam cùm optima sint reperta, quærunt aliquid quod sit melius; neque intelligunt κακόζηλον ‡ esse, quicquid est ultra virtutem; quoties ingenium judicio caret, & specie boni fallitur; omnium in Arte *vitiorum pessimum; nam cætera cùm vitentur, hoc petitur*, Quint. VIII, 3. *Sunt ergo quibus nihil sit satis; omnia mutare, omnia aliter formare, quàm occurrerit, volunt: increduli quidam & de ingenio suo pessime meriti, qui diligentiam putant, facere*

‡ Perversa affectationis foeditate notabile.

cere sibi operis difficultatem. Nec promptum est dicere, utros peccare validius putem, quibus omnia sua placent, an quibus nihil. Accidit enim etiam generosis adolescentibus frequenter, ut labore consumantur, & in torporem usque descendant nimia bene faciendi cupiditate. Ita se res habet: Curandum quidem est ut quam optime faciamus, faciendum tamen pro facultate. Ad profectum enim opus est studio, non indignatione. Quare, si ferat flatus, danda sunt vela: & aliquando sequemur affectus, in quibus fere plus calor, quam diligentia valet: dummodo nos indulgentia illa non fallat. Omnia enim nostra nobis, dum nascuntur, placent, Quintil. x, 3.

§. 8. Quapropter etiam præter eam quam paulo ante suasimus moram, quamque in hoc designationis exercitio, quamlibet properato, cogitationi nostræ dat non consequens celeritatem ejus manus, subinde redibimus ad judicium, & laxamento quodam cogitationibus dato, retractabimus suspectam facilitatem. *Sæpe quod quærenti non comparuit, aliud agenti præsto est*, inquit Seneca Rhetor in prooemio libri primi Controvers. Nam præter id, quod sic melius jungentur prioribus sequentia, vitabimus quoque inimicam ulteriori diligentiæ nimiam fatigationem (nam ingenii lassitudo, quæ non minor est quàm corporis, sed occultior, non ad præsens modo tempus animos nostros, sed etiam in futurum afficit) & calor ille, qui diutina in experiundo mora nonnihil refrixit, recipiet ex integro vires, & velut repetito spatio sumet impetum; quod in certamine saliendi fieri videmus, ut conatum longius petant, & ad illud quo contenditur spatium cursu ferantur: utque in jaculando brachia reducimus, & expulsuri tela nervos retro tendimus: *Quintil.* x, 3. Diversum est huic eorum vitium, qui primo decurrere per materiam cogitatione quàm velocissime volunt, & sequentes calorem atque impetum ex tempore dolineant, repetunt deinde quæ effuderant; sed partes emendantur, manet in rebus temere congestis quæ fuit levitas. *Protinus ergo adhibere curam rectius erit, atque ab initio sic opus ducere, ut cælandum, non ex integro fabricandum sit*, Quintil. x, 3.

Quandoque tamen, cùm cunctationem res ipsa desiderat, moræ aliquid videtur interponendum.

§. 9. Curam tamen hanc utcunque excipiet longe utilissima severæ emendationis cura. Ita enim servabitur pondus, & innatans illa primorum conceptuum facilitas in altum reducetur; sicut rustici proximas vitis radices amputant, quæ illam in summum solum ducant, ut inferiores penitus descendendo firmentur: *Quintil.* x, 7. Non omittenda sunt hic Favorini Philosophi verba, prout ea refert A. Gellius noct. Attic. XVII, 10: *Amici, inquit, familiaresque P. Virgilii, in his quæ de ingenio moribusque ejus memoriæ prodiderunt, dicere eum solitum ferunt, parere se versus more atque ritu ursino. Namque ut illa bestia fœtum ederet ineffigiatum informemque, lambendoque id postea, quod ita edidisset, conformaret & fingeret; proinde ingenii quoque sui partus recentes, rudi esse facie & imperfecta; sed deinceps tractando colendoque reddere iis se oris & vultûs lineamenta.* Αἱ τέχναι πρῶτον ἀτύπωτα καὶ ἄμορφα πλάττουσιν, εἶτα ὕστερον ἕκαστα τοῖς εἴδεσι διαρθροῦσι· ᾗ Πολύκλειτος ὁ πλάστης εἶπε χαλεπώτατον εἶναι τὸ ἔργον, ὅταν ἐν ὄνυχι ὁ πηλὸς γένηται: *Artes initio rudia fingunt & informia opera, postmodo singula suis formis concinnant. Quare etiam Polycletus fictor dixit, opus tunc esse difficillimum, quum ad unguem exigitur lutum*, Plutarch. Sympos. probl. II, 3. Huc refer illud Hesychii: Ὀνυχίζει, ἀκριβῶς, ἐξετάζει. Ovid. III de Ponto, Eleg. ultima:

Præcipuam curam postulat emendatio. Quamobrem etiam toto pectore laborem hunc amplectuntur Artifices qui existimationem suam, quà nihil habent carius, in ea re putant agi.

Non eadem ratio est, sentire & demere morbos;
Sensus inest cunctis, tollitur arte malum.
Scribentem juvat ipse favor, minuitque laborem,
Cumque suo crescens pectore fervet opus.
Corrigere at tanto res est magis ardua, quanto
Magnus Aristarcho major Homerus erat.

Cassius Parmensis in Orpheo:

Non levis adscensus, si quis petit ardua; sudor
Plurimus hunc tollit; nocturno exsomnis olivo
Immoritur; delet, quod mox laudaverat in se;
Qui cupit æternæ donari frondis honore.

Sic semper cujusque natura tulit, ut vel vitiis nostris indulgeamus, vel etiam invitis nobis proferant se atque erumpant. Quamobrem neque sine causa creditum est penicillum non minus agere, cùm delet. *Hujus autem operæ est adjicere, detrahere, mutare. Sed facilius in his simpliciusque judicium, quæ replenda vel dejicienda sunt. Premere vero tumentia, humilia extollere, luxuriantia adstringere, inordinata digerere, soluta componere, exsultantia coërcere, duplicis operæ: nam & damnanda sunt, quæ placuerant: & invenienda, quæ fugerant. Nec dubium est, optimum esse emendandi genus, si delineata in aliquod tempus reponantur, ut ad ea post intervallum velut nova atque aliena redeamus, ne nobis inventa nostra tanquam recentes fœtus blandiantur*, Quintil. x, 4.

R Ita

Ita est profecto; animi nostri veluti prono decurrentis inventionis flumine ducti, tum magis atque acrius judicant, cum impetus ille stetit & intuendi tempus dedit: unde etiam usu venire solet, quod Pictores, qui post aliquam temporis intercapedinem, refrigerato jam novæ inventionis amore, ad intermissum opus velut spectatores redeunt, Arti melius consulant, quàm qui festinatione præpropera manu ultimam tabulæ imponere gestiunt. Καλῶς μοι δοκοῦσι ποιεῖν οἱ ζωγράφοι, διὰ χρόνου τὰ ἔργα, πρὶν ἢ συντελεῖν, ἐπισκοποῦντες· ὅτι τὴν ὄψιν αὐτῶν ἀφιστάντες, τῇ πολλάκις κρίσει ποιοῦσι καινὴν καὶ μᾶλλον ἁπτομένην πάσης μικρᾶς διαφορᾶς, ἣν ἀποκρύπτει τὸ συνεχὲς καὶ τὸ σύνηθες. *Recte mihi facere videntur Pictores, qui priusquam absolvant opera sua, ex intervallo temporis solent ea contemplari; propterea quod oculos suos subinde avertentes, censuram repetito sæpe judicio veluti renovant, levissimasque differentias, quas assiduitas & assuetudo celaverat, facilius deprehendunt*, Plutarch. in ipso statim initio libelli περὶ ἀοργησίας. Modicum modo spatium illud sit quod interponitur: quandoquidem *Nemo profectum ibi invenit, ubi reliquerat*, Seneca epist LXXI. *Constat omnem operam, si longa intercapedine quiescat, ægre resumi. Quisnam enim ignorat cunctis aut artificibus aut artibus maximum decus usu venire? quumque studia consueta non frequentantur, brachia in corporibus, ingenia pigrescere in artibus? Unde est & illud, quòd sero correptus aut raro, plus arcus manui, jugo bos, equus fræno rebellat*, Sidon. Apollinaris lib. IX, epist. 12. *Interdum continuatus labor firmiores facit*, inquit Seneca Rhetor lib. I Controvers. 8: *sæpe quos labor roboraverat, desidia consumpsit.* De nimia itaque remissione intelligendum est illud Musonii: *Remittere animum*, inquit Musonius apud Macrobium libro I Saturnal. cap. 5, *quasi amittere est.* Claudianus de Mallii Theod. Conf. [illegible]

Nec me quid valeat Natura fortior usus
Præterit, aut quantum neglectæ defluat arti.
Desidis aurigæ non audit verbera currus;
Nec manus agnoscit, quem non exercuit, arcum.

Compendiariæ Artis viæ plurimum semper obfuere Artibus.

§. 10. Prolixius adhuc diligentiæ minime præcipitis curam Artifici commendavimus; brevius id sibi præcipiet ipse Artifex, si auribus suis quotidie putet occini sapiens illud σπεῦδε βραδέως, *Festina lente**. Cæterum lentæ huic festinationi, quemadmodum plurima, quæ hactenus retulimus, officiunt; ita maxime adversatur ei compendiaria pingendi ratio. Etenim pessime consulunt Arti, quotquot justi laboris tædio confugiunt ad hoc diverticulum desidiæ. Arbiter sane in Satyrico recensens Artes inertissimorum sæculorum injuria afflictas, *Grandis*, inquit, *&, ut ita dicam, pudica oratio non est maculosa, nec turgida, sed naturali pulchritudine exsurgit. Nuper ventosa isthæc & enormis loquacitas Athenas ex Asia commigravit, animosque juvenum ad magna surgentes veluti pestilenti quodam sidere afflavit, semelque corrupta eloquentiæ regula stetit & obmutuit. Ac ne carmen quidem sani coloris enituit: sed omnia quasi eodem cibo pasta, non potuerunt usque ad senectutem canescere. Pictura quoque non alium exitum fecit, postquam Ægyptiorum audacia tam magnæ artis compendiariam invenit.* Quænam vero fuerit compendiaria hæc via pingendi, quam ab Ægyptiis detrimento summæ Artis Petronius inventam tradit, nondum videor mihi conjectura assequi potuisse: neque enim adduci possum, ut ex sententia quorundam compendiariæ Artis nomine intelligam *Libros literis ignorabilibus prænotatos; partim figuris cujuscemodi animalium, concepti sermonis compendiosa verba suggerentes; partim nodosis, & in modum rotæ tortuosis, capreolatimque condensis apicibus, à curiosa profanorum lectione munita*, Apulejus XI Metamorph. Clem. Alexandr. Stromat. V: vide quoque Plin. XXXVI, 8. Imo ne quidem compendium hoc Artis constituendum puto in ea vestium tingendarum pingendarumve ratione, quam exponit Plinius lib. XXXV, sub finem capitis undecimi: *Pingunt & vestes in Ægypto*, inquit, *inter pauca mirabili genere; candida vela, postquam attrivere, illinentes non coloribus, sed colorem sorbentibus medicamentis. Hoc cùm fecere, non apparet in velis; sed in cortinam pigmenti ferventis mersa, post momentum extrahuntur picta. Mirumque, cùm sit unus in cortina color, ex illo alius atque alius fit in veste, accipientis medicamenti qualitate mutatus; nec postea ablui potest. Ita cortina non dubie confusura colores, si pictos acciperet, digerit eos ex uno, pingitque dum coquit: & adustæ vestes firmiores fiunt, quàm si non urerentur.* Caucasi montis incolæ non absimili ratione varias plurium animantium figuras in vestibus suis depingunt: vide *Herodotum lib. 1, cap 203.* Quin potius aliud aliquod pingendi compendium, nobis incognitum, in usu fuisse Ægyptiis arbitror: nihil enim prohibet, quo minus etiam ipsi quoque Ægyptii potuerint invenire novam aliquam pingendi rationem, qualem nempe Philoxenus Eretrius, discipulus Nicomachi Pictoris velocissimi, invenit. *Hic enim celeritatem præceptoris secutus, breviores etiamnum quasdam picturæ vias & compendiarias invenit*, Plin. XXXV, 10.

* Vide Suetonium in Augusto, cap. 25.

CAPUT

CAPUT XII.

§. 1. Serius ac minime vanus Artifex se circumspicit atque æstimat, præbetque æstimandum: quandoquidem in hac Arte perniciosissimus est nimius sui suspectus, atque insitum mortalibus vitium se suaque mirandi.

§. 2. Graviter adhæc homines inepte inutiliterque verecundi peccant, qui obstantibus importuni pudoris præpedimentis omne amici judicii examen reformidant.

§. 3. Immodicus certe amor, quo nosmet ipsos atque omnia nostra prosequimur, postulat non modo ut amicorum experientissimis opera nostra exhibeamus inspicienda, verum etiam ut cuivis vulgo hominibus præstemus examinandi potestatem.

§. 4. Ita memoriæ proditum est celeberrimos olim Artifices mortalium neminem ab operum suorum nondum evulgatorum censura exclusisse, quod scirent in eo agi suam existimationem, qua nihil iis carius.

CAndor animi non spernentis judicia hominum. Minucius apud Livium, lib. XXII ab U. C. Hesiodum exprimens, *Sæpe ego audivi*, inquit, *eum primum esse virum, qui ipse consulat quid in rem sit; secundum eum, qui bene monenti obediat: qui nec ipse consulere, nec alteri parere scit, eum extremi ingenii esse.* Recte quoque Calpurnius Flaccus Declam. 18: *Sicut in vita nunquam errare, felicis est: ita errorem quamprimum emendare, sapientis.* Propius hanc rem pressit atque ad disciplinas applicavit Heraclitus Physicus, de quo Maximus*, Ἡράκλειτος ὁ φυσικὸς τὴν οἴησιν ἔλεγεν ἐγκοπὴν προκοπῆς: *Heraclitus Physicus arrogantem sui existimationem esse dicebat impedimentum profectus.* Vide Arriani Epictetum lib. II, cap. 17. Recte quoque Seneca cap. 1 de Tranq. animi: *Puto multos potuisse ad sapientiam pervenire, nisi putassent se pervenisse.* Neque male Fulgentius de Virgiliana continentia: *Nisi vanæ laudis pompam obrueris, nunquam secreta sapientiæ penetrabis: vanæ enim laudis appetitus nunquam veritatem inquirit; sed falsa in se adulanter ingesta, velut propria reputat. Omnis contritio omnem vanam laudem exstinguit. Ideo Tritonia dicta est dea sapientiæ. Omnis enim contritio sapientem facit.* Nihil itaque pejus est iis, qui paulum aliquid ultra primas lineas progressi, falsam sibi Artis persuasionem induerunt; nam & cedere peritioribus indignantur, & veluti quodam nescio cujus autoritatis jure, quo fere hoc hominum genus intumescit, securi, stultitiam suam produnt: *Quintil.* I, 1. Alia longe veteribus mens, alius animus: *Pictores, & ii qui signa fabricantur, & vera etiam poëtæ, suum quisque opus à vulgo considerari vult; ut, si quid reprehensum sit à pluribus, id corrigatur; iique & secum, & cum aliis, quid in eo peccati, exquirunt*, Cicero lib. I de Offic. *Nihil curæ meæ satis est*, inquit Plinius Junior VII, 17, *cogito quàm sit magnum, dare aliquid in manus hominum: nec persuadere mihi possum, non & cum multis & sæpe tractandum, quod placere & semper & omnibus cupias.* Οἱ βουλόμενοι κιθαρίζειν, ἢ αὐλεῖν, ἢ ἱππεύειν, ἢ ἄλλο τι τῶν τοιούτων ἱκανοὶ γίγνεσθαι, πειρῶνται ὡς συνεχέστατα ποιεῖν ὅ, τι ἂν βούλωνται δυνατοὶ γίγνεσθαι, καὶ μὴ καθ' ἑαυτοὺς, ἀλλὰ παρὰ τοῖς ἀρίστοις δοκοῦσιν εἶναι· πάντα ποιοῦντες, καὶ ὑπομένοντες ἕνεκα τοῦ μηδὲν ἄνευ τῆς ἐκείνων γνώμης ποιεῖν, ὡς οὐκ ἂν ἄλλως ἀξιόλογοι γενόμενοι: *Qui cupiunt citharizare, tibia ludere, sive equitare, aut similis artis compotes fieri, student continue facere ea, in quibus excellere volunt, neque id solum apud semet ipsos, verum etiam apud eos qui videntur præter cæteros excellere. Omnia agentes & tolerantes nequid præter ipsorum sententiam faciant, tanquam aliter si agerent celebres minime fierent*, Xenophon lib. I Apomnem.

Quidam ventosa quadam jactantia inflati, dum despiciunt omnes, & Artificem præ se neminem putant, nullius quoque judicio opera sua subjiciunt.

* Serm. XXXIV, περὶ αὐτοδοξίας.

§. 2. Incidas rursus in alios, nullo quidem falso de se opinionis tumore inflatos, frontis tamen usque adeo imbecillæ, ut hominum de suis operibus judicia elicere atque experiri vereantur. Horat. lib. I, epist. 16:

Stultorum incurata malus pudor ulcera celat.

Virgil. III Georg.

- - - Alitur vitium, vivitque tegendo.

Cæterum hi renuncient sibi primum, quòd *Pudoris sustinere jacturam nesciunt, qui se prius judice corriguntur*, Cassiod. Variarum V, 4. De quo si forte desperabunt, proximum erit, ut cogitent, quod *Confessæ imperitiæ summa prudentia est*, Minucius Felix in Octavio. Horat. de Arte:

Quosdam rursus importuna quædam verecundia & nimius sui despectus inhibet, quo minus labores suos aliis tradant æstimandos.

Cur nescire pudens prave, quàm discere malo?

Ad quæ verba Commentator vetus: *Pudens prave, præpostere verecundus & erubescens. Quare ille est pudens prave, qui erubescit discere, quod ei est utile & honestum scire*: vide locum. Viderint itaque isti ne in ipsos quadret illud M. Porcii Catonis, *Ne simul*

pudere,

pudere, quod non oportet, cœperit; quod oportet, non pudebit, Livius lib. xxxiv ab U. C. Plautus Epidico, Act. ii, Sc. i:

Plerique homines, quos, quum nihil refert, pudet; ubi pudendum est,
Ibi eos deserit pudor, quum usus est ut pudeat. - - -

Quum primus illis Artificibus suspectior esset nimius nostri amor, aliorum Artificum æstimationi sua semper putaverunt esse permittenda.

§. 3. Nec deest ratio gravissima, cur importunum profectui nostro pudorem deponere atque aliorum judiciis committere nostra debeamus. *Nemo unquam neque poeta, neque orator fuit, qui quemquam meliorem quàm se arbitraretur. Hoc etiam malis contigit*, Cicero epist. 23 libri xiv ad Atticum. *Familiariter domestica adspicimus, & semper judicio favor officit. Non est enim quòd nos magis aliena judices adulatione perire, quam nostra*, Seneca cap. i de Tranquillitate animi. *Nescio quo pacto suum cuique pulchrum est*, inquit Cicero lib. v Tuscul. quæst. *Sic se res habet; Te tua, Me delectant mea.* οὕτω φιλαυτόν τι χρῆμα ἄνθρωπος: *Usque adeo sui amans est homo*, ut loquitur Eunapius in proæresio. Viderunt hoc Amazones in templo Dianæ Ephesiæ dicaturi. Etenim *Quum Amazones in templo Ephesiæ Dianæ dicarentur, placuit eligi probatissimam ipsorum Artificum, qui præsentes erant, judicio, cùm apparuit eam esse, quam omnes secundam à sua quisque judicasset*, Plinius xxxiv, 8. Quamobrem, cùm nostra nobis plus justo placere semper soleant, consultissimum quoque judicaverunt ex alieno potius quam ex proprio pendere judicio. Videas itaque priscos illos, qui in ore Famæ sunt, Artifices, aliorum Artificum de suis operibus judicia maximi semper fecisse. Τὰς πιθήκους φασὶν ἐπειδὰν τέκωσιν, ὥσπερ ἀγάλμασιν ἀτενίζειν τοῖς βρέφεσιν, ἀγαμένας τοῦ κάλλους· οὕτως ἐστὶν ἡ φύσις φιλότεκνον· τὰ δὲ ἀλλήλων ὁρῶσιν, ἅπερ ἐστί, πιθήκων παιδία· ἑτέροις οὖν ἐπιτρεπτέον ἐξετάζειν τὰ ἔγγονα· αἱ γὰρ εὔνοιαι δειναὶ δεκάσαι τὰς ψήφους· διὰ τοῦτο Λύσιππος Ἀπελλῆ εἰς τὰς γραφὰς εἰσῆγε, καὶ Λύσιππον Ἀπελλῆς: *Simias ferunt postquam pepererint, in fœtibus suis, tanquam simulacris, obtutus defigere, pulchritudinem demirantes: adeo natura ejus quod pepererit amans est. Aliorum porro invicem vident id quod sunt, simiarum esse partus. Quamobrem aliis permittenda in sobolem inquisitio est, favor enim corrupendis suffragiis efficacissimus est. Ob id Lysippus Apellem ad tabellas admittebat, & Apelles Lysippum*, Synesius epist. i. *De Nicia dicebat Praxiteles interrogatus, quæ maxime opera sua probaret in marmoribus, quibus Nicias manum admovisset: tantum circumlitioni ejus tribuebat*, Plin. xxxv, ii.

Non solos tamen Artifices, sed promiscuam sæpe hominum multitudinem ad censuram operum suorum advocabant.

§. 4. Non tamen solos ad hoc Artifices advocabant, sed frequentes ac subinde novos spectatores, ex invidis & faventibus, dari sibi exoptabant, ut nec male nec bene facta dissimulanter præterirent. *Scias enim magnam illam & duraturam famam, non minus in diversis subselliis parari, quàm suis: quinimo constantius surgere ibi, fidelius corroborari**. Gnari denique, *Plus pollere multorum ingenia consiliaque*†, ne quidem infimam plebem à societate hujus curæ excludebant; vide *Plinium Juniorem lib.* vii, *epist.* 17. Imo etiam ab ea carpi opera sua quandoque sustinebant: *Neque enim ulli patientius reprehenduntur, quàm qui maxime laudari merentur*, Plin. Junior vii, 20. Fertur certe Phidias proposita, quam Eleis fecerat, Jovis imagine, consulto post ostium prope in occulto stetisse, ut omnem eorum sermonem captaret, qui hoc vel illud in opere ejus laudabant culpabantve. His vero nasum crassiorem, illis autem faciem longiorem, aliis denique aliud aliquid sugillantibus, singulorum spectatorum judicia post eorum discessum dicitur expendisse, atque opus suum clam ad plurium arbitrium conformasse. Sententiam tantæ multitudinis non putabat insuper habendam; judicans fieri aliter non posse quin frequens undique confluentis populi turba plus videret se uno, licet satis meminerat se esse Phidiam: vide *Lucianum pro Imaginibus*. Quod vero despicatissimis vilissimorum homuncionum capitibus tantum in opera sua juris concesserint, non eo factum est, quod ex eorum insulso infrunitoque judicio ad famæ suæ summam vel minimam sperarent accessionem. Horat. de Arte:

Indoctus quid enim saperet, liberque laborum
Rusticus urbano confusus, turpis honesto?

An quidquam stultius est, quàm quos singulos, sicut operarios barbarosque contemnas, eos aliquid putare esse universos? Cicero lib. v Tuscul. quæst. Vide quoque Ælianum lib. ii var. Hist. cap. i & 6. Πάλαι μὲν τὸ παρὰ τοῖς ὄχλοις εὐδοκιμεῖν, σημεῖον ἦν κακοτεχνίας: *Olim certe populari turba placuisse, argumentum erat artis minus absolutæ*, inquit Athenæus lib. xiv, cap. 7: vide locum. Unde etiam Polycletus facetissimo joco crassis insubidæ plebis judiciis illudere non dubitavit; qua de re vide *Ælianum var. Histor.* xiv, 8. Sed quemadmodum singulos in istis quas profitebantur Artibus nonnihil videre putabant, ita eos ultra exspatiari non sinebant. *Apelles perfecta opera proponebat pergula transeuntibus, atque post ipsam tabulam latens, vitia quæ notarentur auscultabat, vulgum diligentiorem judicem quàm se præferens. Feruntque à sutore reprehensum,*

quod

* *Autor Dialogi de causis corr. eloq. cap.* 34.

† *Livius lib.* iii *ab U. C.*

quod in crepidarum una intus pauciores fecisset ansas. Eodem postera die superbo emendatione pristinæ admonitionis, cavillante circa crus, indignatum prospexisse, denuntiantem, ne supra crepidam sutor judicaret; quod & ipsum in proverbium venit, Plinius xxxv, 10. Sequatur igitur hanc laudatissimam priscorum Artificum consuetudinem, quisquis clarissimam sibi per gentes notissimamque famam conciliare volet. Aut, si desint periti judices apud quos qualemcunque desideratæ sibi famæ spem prætentet, Quinctilio saltem alicui se suaque committat; de quo Horat. in Arte:

Præcipue tamen amicorum judicio tradebant opera prope jam absoluta.

Quinctilio si quid recitares, Corrige, sodes,
Hoc, ajebat, & hoc. Melius te posse negares,
Bis terque expertum frustra; delere jubebat,
Et male tornatos incudi reddere versus.
Si defendere delictum, quàm vertere, malles;
Nullum ultra verbum, aut operam sumebat inanem,
Quin sine rivali teque & tua solus amares.
Vir bonus & prudens versus reprehendet inertes:
Culpabit duros: incomptis allinet atrum
Transverso calamo signum: ambitiosa recidet
Ornamenta: parum claris lucem dare coget:
Arguet ambigue dictum: mutanda notabit:
Fiet Aristarchus: nec dicet, Cur ego amicum
Offendam in nugis? Hæ nugæ seria ducent
In mala, derisum semel, exceptumque sinistre.

CAPUT XIII.

§. 1. *Iniquissimi sunt erga res humanas qui putant Orbem senio pigrum effœto jam atque intermortuo ad studia virtutis ævo effudisse nos, prolem male natam, ultimum dedecus Mundi, & fœdum fatiscentis Naturæ opprobrium. Est tamen propria quædam hujus nostri ævi labes ac macula, splendidam superstitum gloriam nimia jam olim defunctorum laude obscurare; ut ut apud omnes in confesso sit præclara quædam nostrorum hominum ingenia (inducantur modo in rectam veræ Artis viam, & propensa Mæcenatum benevolentia industriam eorum augeat) ne minimum quidem antiquis concessura.*

§. 2. *Perperam itaque occasum Artis imputamus nescio cui sinisteritati Naturæ ingenia humana quotidie imminuentis atque infringentis; cùm certum sit non tam ingeniorum quàm temporum vitio totam cultissimarum Artium compagem labefactari atque convelli. Lætis nempe prosperarum rerum incrementis gaudent Artes. Pacis est comes, otiique socia, & bene jam constitutæ respublicæ quasi alumna quædam, Curiositas: unde neque in constituentibus rempublicam, nec in bella gerentibus, nec in impeditis & iniqua dominatione pressis ulla curiosarum Artium cupiditas nascitur.*

PUblica temporum felicitas. Cæterum hanc nequaquam in eo constituo, quod antiquiorum sæculorum ingenia nostrorum hominum ingeniis præstitisse cum Seneca credam: *Neque enim dubium est*, inquit Seneca epist. 90, *quin meliora mundus nondum effœtus ediderit, & alti spiritus fuerint viri (ut ita dicam) à Diis recentes.* Sidonius quoque Apollinaris lib. VIII, epist. 6: *Artium virtutes sæculis potius priscis sæculorum rector ingenuit; quæ per ætatem mundi senescentis, lassatis veluti seminibus emedullata, parum aliquid hoc tempore in quibuscunque, atque id in paucis mirandum ac memorabile ostentant.* Aliter legatus Rhodius, apud Livium lib. XXXVII ab U.C. de suæ gentis hominibus agens: *Certare pro certamine cujuslibet bonæ artis ac virtutis ausi sumus cum parentibus.* Plinius quoque Junior lib. VI, epist. 21: *Sum ex iis, qui mirer antiquos; non tamen, ut quidam, temporum nostrorum ingenia despicio. Neque enim quasi lassa & effœta natura, ut nihil jam laudabile pariat.* Vide Galenum in opusculo cui titulus, Ὅτι ἄριστος ἰατρὸς καὶ φιλόσοφος; *Lactant. de Origine erroris, cap.* 8. Tacitus denique lib. III Annalium, cap. 55: *Rebus cunctis inest quidam velut orbis, ut, quemadmodum temporum vices, ita morum vertantur. Nec omnia apud priores meliora; sed nostra quoque ætas multa laudis & artium imitanda posteris tulit. Verum hæc nobis in majores certamina ex honesto maneant.* Neque aliam veriorem iniquissimæ de sæculorum nostrorum infelici sterilitate opinionis causam invenio præter eam, quam reddidit Autor Dialogi de causis corr. eloqu. cap. 18: *Vitio malignitatis humanæ vetera semper in laude, præsentia in fastidio sunt.* Paterculus quoque libro II Hist. cap. 92: *Naturaliter audita visis laudamus libentius: præsentia, invidia; præterita, veneratione prosequimur:*

Male quidam arbitrantur humana ingenia, nescio qua infelicitate atque ad malum pronitate Naturæ, quotidie decrescere.

& his, nos obrui; illis, instrui credimus. Phædrus denique lib. v Fabularum, in principio:

> - - - *Plus vetustis nam favet*
> *Invidia mordax, quam bonis præsentibus.*

Quod si tamen omnino aliquid priscis illis temporibus est tribuendum, illud certe fateri liceat, Heroica priorum sæcula feraciora fuisse virtutum: atque ex eo factum, ut præmia quoque virtutum frequentius ab Artibus peterentur. *Ita est profecto; artes desidia perdidit: & quoniam animorum imagines non sunt, negliguntur etiam corporum*, Plin. xxxv, 2.

Nunquam Artes magis floruisse deprehenduntur, quam cùm, imperio gentium felicibus monarchiæ alicujus auspiciis constituto, diuturnitas pacis otium confirmavit.

§. 2. Intelligimus ergo hic per publicam temporum felicitatem, inconcussum tranquillæ pacis bonum. *Pace non modo ii, quibus natura sensum dedit*, inquit Tullius*, *sed etiam tecta atque agri mihi lætari videntur.* Apposite itaque Cassiodorus Variarum 1, 1: *Pax est bonarum artium decora mater.* Neque male Solinus cap. 1 de temporibus Augusti Cæsaris: *Hoc tempus ferme solum repertum est, quo plurimum & arma cessaverunt, & ingenia floruerunt; scilicet, ne inerti justitio languerent virtutis opera, bellis quiescentibus.* Delicatissimarum certe Artium studium, præliis promulgatis, totum jacet: *Omnia ista nobis studia de manibus excutiuntur, simulatque aliquis motus novus bellicum canere cæpit*, Cicero pro L. Muræna. Et aliquanto ante: *Simulatque increpuit tumultus, artes illico nostræ conticescunt.* Excutiunt nempe omnem ingeniis constantiam fatales regnorum ac rerumpublicarum motus, quum præter atrocia multa quæ premunt, adhuc pejora sunt quæ timentur. Ovid. iv de Ponto, Eleg. 12:

> *Crede mihi, miseros prudentia prima relinquit,*
> *Et sensus cum re, consiliumque fugit.*

* *Orat. II de Lege agraria.*

Ardorem adhæc æmulationis & gloriæ cupiditatem secura florentis ævi hilaritas maxime nutrit. Tacit. Annal. libro xv, cap. 16: *Certamen virtutis, & ambitio gloriæ, felicium hominum affectus.* Ovid. v Trist. Eleg. 12:

> *Nominis & famæ quondam fulgore trahebar,*
> *Dum tulit antemnas aura secunda meas.*
> *Non adeo est bene nunc, ut sit mihi gloria curæ;*
> *Si liceat, nulli cognitus esse velim.*

Atque hoc illud est, quod urget Diod. Siculus in ipso statim initio libri duodecimi; Ἡ Ξέρξου τοῦ Περσῶν βασιλέως ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα στρατεία, διὰ τὸ μέγεθος τῶν δυνάμεων τὸν μέγιστον φόβον ἐπέστησε τοῖς Ἕλλησιν, ὡς ἂν ὑπὲρ ἀνδραποδισμοῦ μελλόντων πολεμεῖν· τοῦ δὲ πολέμου παρὰ τὴν προσδοκίαν παράδοξον, οὐ μόνον τῶν κινδύνων ἀπελύθησαν οἱ τὴν Ἑλλάδα κατοικοῦντες, ἀλλὰ καὶ δόξαν μεγάλην κατεκτήσαντο· καὶ τοσαύτης εὐπορίας ἐπληρώθη πᾶσα πόλις Ἑλληνίς, ὥστε πάντας θαυμάσαι τὴν εἰς τοὐναντίον μεταβολήν· ἀπὸ τούτων γὰρ τῶν χρόνων ἐπὶ ἔτη πεντήκοντα πολλὴν ἐπίδοσιν ἔλαβεν ἡ Ἑλλὰς πρὸς τὴν εὐδαιμονίαν· ἐν τούτοις γὰρ τοῖς χρόνοις αἵ τε τέχναι διὰ τὴν εὐπορίαν ηὐξήθησαν, καὶ τότε μέγιστοι μνημονεύονται τεχνῖται γεγονέναι· ὧν ἐστι Φειδίας ὁ ἀγαλματοποιός: *Xerxis in Græciam expeditio, propter stupendam exercitus multitudinem, summum Græcis terrorem incussit, cum extremæ servitutis periculum hoc bello adire sibi viderentur. Cæterum bello præter omnium exspectationem secundum eventum sortito, non modo à tanto discrimine Græcorum gens liberata est, sed ingentem præterea gloriam obtinuit. Et tantis tunc opibus singulæ Græcorum civitates repletæ sunt, ut cuncti relapsas in contrarium fortunæ vices demirarentur: ex eo namque tempore per annos quinquaginta insignes ad summam felicitatem progressus fecit. Temporibus enim hisce omnes bonæ artes propter opum abundantiam, magnopere excultæ, & artifices maximi sæculum illud gloria auxisse memorantur, e quorum numero est Phidias statuarius.* Non est denique prætereundus memorabilis Athenæi locus sub finem libri quarti Deipnosoph. Ἐγένετο ἀνανέωσις πάλιν παιδείας κατὰ τὸν ἕβδομον βασιλεύσαντα Αἰγύπτου Πτολεμαῖον, τὸν κυρίως ὑπὸ τῶν Ἀλεξανδρέων καλούμενον Κακεργέτην· οὗτος γὰρ πολλοὺς τῶν Ἀλεξανδρέων ἀποσφάξας, οὐκ ὀλίγους δὲ καὶ φυγαδεύσας τῶν κατὰ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ ἐφηβησάντων, ἐποίησε πλήρεις τάς τε νήσους καὶ πόλεις ἀνδρῶν γραμματικῶν, φιλοσόφων, γεωμετρῶν, μουσικῶν, ζωγράφων, παιδοτριβῶν τε καὶ ἰατρῶν, καὶ ἄλλων πολλῶν τεχνιτῶν, οἳ διὰ τὸ πένεσθαι διδάσκοντες ἃ ἠπίσταντο, πολλοὺς κατεσκεύασαν ἄνδρας ἐλλογίμους: *Renovatæ sunt omnes disciplinæ sub Ægypti septimo rege Ptolemæo, quem vere atque apte Caergeten vocavere Alexandrini. Hic enim plurimis Alexandrinorum jugulatis, & non paucis eorum, qui eum ipsius fratre pubescentes adoleverant, in exilium actis, urbes insulasque replevit Grammaticis, Philosophis, Geometris, Musicis, Pictoribus, Ludimagistris, Medicis, & aliis multis artificibus, qui ob inopiam ea docentes quæ scirent, omni humanitate præclaros viros expolivervnt.* Eximie Manilius libro primo Astron.

> *Et labor ingenium miseris dedit; & sua quemque*
> *Advigilare sui jussit fortuna premendo.*

Cujus

Cujus loci mentem optime explicant verba Jo. Chrysostomi, doctoris aurei, in *quarta ad populum Antiochenum*; ubi afflictionem in hoc utilem docet, quod vagum animum & circa plurima hiantem, serio cogit attendere atque ad seipsum converti. ἡ δὲ θλῖψις εἰς σχολὴν ἐπανάγει, καὶ πεπλανημένην ἔξω καὶ περὶ πολλὰ τὴν διάνοιαν κεχηνυῖαν πρὸς ἑαυτὴν ἐπιστρέφει. Sapienter quoque Gaditani (ut ex Æliano tradit Eustathius, *ad versum 450 Dionysii Afri de Situ orbis*) Paupertati atque Arti communem struxerunt aram: siquidem verissimum est illud Gelasimi, parasiti Plautini, qui convenienter professioni suæ ait in Sticho:

Gelasimo nomen mihi indidit parvo pater.
Propter paupertatem hoc adeo nomen repperi,
Quid inde jam à pauxillo puero ridiculus fui;
Eo, quia paupertas fecit ridiculus forem:
Nam illa omnes artes perdocet, ubi quem attigit.

CAPUT XIV.

§. 1. Quemadmodum recta quidem, sed modica multorum ingenia prosperioris Fortunæ flatus quotidie provehit; ita pertinacioris egestatis iniquitas versa vice magnam sæpe nonnullorum indolem, & (si per Fortunam licuisset) in exemplum fulgentissimæ virtutis suffecturam, excussâ omni sublimium cogitationum memoria affligit, hebetat, confundit, frangit. Præcipue tamen miserum est nasci non suo sæculo; cùm ingenia favor hominum ostendat, favor alat.

§. 2. Fortuna virtute pares non raro impari felicitate distinguit, magnisque fautoribus minores quandoque Artifices commendat. Frequenter igitur præclaræ magnarum mentium dotes veluti debiles atque ipsa paupertate languidæ prætereuntur, dum mediocria quorundam ingenia, sed magis ad ostentationem pompamque facta, immensis opibus & quæsitissimis honoribus tantum non obruuntur.

§. 3. Præcipue tamen malignam experiuntur Fortunam, qui propter iniquissimum minus excultæ Artis præjudicium in obscura ignominiosaque paupertate jacentes, non utique inveniunt propitiam virorum principum manum, qua ad dignas industria sua curas honoresque subleventur.

PRivata ipsorum Artificum fortuna inter tam multa quæ Artem olim provexerunt, novissimum jure locum occupat; quandoquidem sine hac parum admodum per se valebunt ea quæ præmisimus. Divinum propensioris naturæ donum, sedula Parentum ac Præceptorum cura, Metus legum saluberrimarum, Æmulatio, Simplicitas & Dulcedo Artis, atque ea quæ porro sequuntur, qualemcunque ipsius Artificis fortunam adhuc exspectant: non eam, quæ Protogenis canem & Nealcis equum miro quodam casu perfecit; quum impacta iracunde spongia imperfectum opus equi male spumantis absolvit. *Non est ars, quæ ad effectum casu venit*, Seneca epist. xxix. Sed eam, quæ Artificem, veluti alumnum suum, Regibus ac dynastis ingerit, ut per eos Orbi terrarum commendentur. *Plurimum refert, in quæ cujusque virtus tempora inciderit*. Neque enim cuiquam tam clarum statim ingenium est, ut possit emergere, nisi illi materia, occasio, fautor etiam commendatorque contingat*, Plin. Junior libro VI, cap. 23. Solent ingenia humana perfici aut mutari, prout casu fortunave in splendidiorem aut squalidiorem vivendi sortem favore magnatum perducuntur.

§. 2. Non statuimus tamen totam Artificum famam ex fortuna pendere; quin potius hanc ipsam fortunam nihil aliud, quàm quendam ante partæ existimationis fructum esse arbitramur. Necesse est enim, ut primum insigni aliquo exactissimæ Artis specimine januam famæ sibi aperiant. *Nemo imaginem suam pingendam committit, nisi probato prius artifici per quædam experimenta*, Corn. Celsus in epist. ad C. Julium Callistum. Τοὺς ἀνδριαντοποιοὺς δοκιμάζομεν, inquit Socrates apud Xenophontem, lib. III Apomnem. οὐ τοῖς λόγοις αὐτῶν τεκμαιρόμενοι, ἀλλ' ὃν ἂν ὁρῶμεν τοὺς πρόσθεν ἀνδριάντας καλῶς εἰργασμένον, τούτῳ πιστεύομεν καὶ τοὺς λοιποὺς εὖ ποιήσειν: *Statuarios probamus, non sermonibus ipsorum confidentes; sed quem videmus priores statuas rite perfecisse, eum credimus & reliquas recte facturum.* Mox inter illos, quos eadem vis Artis commendat, (ut omnia felicibus ex facili solent provenire) peculiaris quædam secundioris fortunæ potentia deprehenditur. Præclare Aristænetus lib. 1, epist. 13: Τῷ μακρῷ καὶ τοῦτο κατέμαθον χρόνῳ, ὡς καὶ τέχναι πᾶσαι προσδέονται τύχης· καὶ τύχη διακοσμεῖται ταῖς ἐπιστήμαις· αἱ μὲν γὰρ ἀτελεῖς, μὴ συνεργοῦντος τοῦ θείου· ἡ δὲ μᾶλλον εὐδοκιμεῖ, τὰς ἑαυτῆς ἀφορμὰς ταῖς ἐπιστήμαισι δωρουμένη: *Longi temporis usu etiam hoc perdidici; & Artes omnes indigere Fortuna, & Fortunam vicissim ab Artibus ornari. Artes enim, destitutæ Numinis hujus auxilio, sunt imperfectiores; Fortuna vero magis magisque inclarescit, cùm suas oportunitates largitur peritioribus.* Recte quoque Vitruvius in Præfatione libri tertii: *Artifices*, inquit, *etiamsi polli-*

* Plin. nat. Hist. VII, 28.

Fortuna virtute pares non raro impari felicitate distinguit, & magnis fautoribus minores quandoque Artifices commendat.

polliceantur suam prudentiam, si non sint pecunia copiosi, seu vetustate officinarum habuerint notitiam, aut etiam gratia & forensi eloquentia non fuerint prædit, pro industria studiorum autoritates non possunt habere, ut eis, quod profitentur scire, id credatur. Maxime autem id animadvertere possumus ab antiquis statuariis & pictoribus, quod ex his, qui dignitatis notas & commendationis gratiam habuerunt, æterna memoria ad posteritatem sunt permanentes; uti Myron, Polycletus, Phidias, Lysippus, cæterique qui nobilitatem ex arte sunt consecuti. Namque ut civitatibus magnis, aut regibus, aut civibus nobilibus opera fecerunt, ita id sunt adepti. At qui non minore studio, & ingenio, sollertiaque fuerunt, ignobilibus & humili fortuna civibus non minus egregie perfecta fecerunt opera, nullam memoriam sunt assecuti; quòd non ab industria, neque artis sollertia, sed à felicitate fuerunt deserti; ut Hellas Atheniensis, Chion Corinthius, Myagrus Phocæus, Pharax Ephesius, Bedas Byzantius, etiamque alii plures. Non minus item Pictores; uti Aristomenes Thasius, Polycles Atramitenus, Nicomachus, cæterique quos neque industria, neque artis studium, neque sollertia defecit; sed aut rei familiaris exiguitas, aut imbecillitas fortunæ, seu in ambitione certationis contrariorum superatio obstitit eorum dignitati. Smilidem Æginetam & Dædalum, eodem ævo florentes, atque arte propemodum pares, Fortuna distinxit: *Pausanias lib.* VII *in Achaïcis.* Telephanem Phocæum nimia loci, ubi habitavit, ignobilitas fecit obscuriorem; *Plin.* XXXIV, 8. Idem quoque Plinius alibi testatur, exactissima quædam Scopæ opera, quemvis alium locum nobilitatura, Romæ viventibus pene incognita fuisse, tot tantarumque artificiosissimarum rerum copia gloriam ejus premente atque obscurante. *Multorum artificum obscurior fama est, quorundam claritati in operibus eximiis obstante numero artificum; quoniam nec unus occupat gloriam, nec plures pariter nominari possunt,* Plinius libro XXXVI, cap. 5.

Ut sæpe summa ingenia in occulto latent. Plautus Captivis, Actu 1, Sc. Adverte animum sis tu, &c.

§. 3. Fieri denique potest sano de Artificum operibus judicio præjudicium aliquod de ipsis Artificibus obstitisse; splendida nempe eorum fortuna aut fama auctoritatem iis conciliante. In Zeuxide certe, quemadmodum & in Polycleto, & Phidia, si Maximo Tyrio Dissertat. XXXIX credimus, Παρέπεμψεν τὰ ἔργα αὐτοῦ μετ' εὐφημίας ἡ τῆς τέχνης δόξα: *Artis fama commendavit ipsa opera posteritati cum quadam nominis celebritate.* Similem certe hallucinantium animorum errorem in amantibus deprehendere est: etenim *De forma judicare non possunt, quia sensum oculorum premit amor,* Quintilian. VI, 2. Τὰ τῶν ἐρωμένων, ὁποῖά ποτ' ἂν ᾖ, καλὰ φαίνεται τοῖς ἐρῶσι· καὶ τὸ δοκιμάζειν ἀφέντες, ὡς ἐπὶ θαυμαστοῖς βοῶσι: *Amatorum res qualescunque sint, pulchræ videntur amantibus, & æstimationem mittentes, tanquam de mirabilibus exclamant,* Libanius Prosphonetico. Τὸ αὐτὸ τῆς αἰσθήσεως πάθος οὐχ ὁμοίως διατίθησι τὴν ψυχὴν ὅταν μὴ προσῇ δόξα τοῦ λογικοῦ ἢ φιλοτίμως περαίνεσθαι τὸ γινόμενον: *Eadem sensus affectio non eodem modo animum adficit, nisi accesserit persuasio, id quod fit cum ratione quoque, & cum quadam æmulationis contentione ad finem perductum esse,* Plutarch. Sympos. problem. lib. V, quæst. 1. Ubi & inter alia hujus loci propria facetissimam de sue Parmenonis narratiunculam subnectit: vide sis locum lectu dignissimum. *Sic est vulgus: ex veritate, pauca: ex opinione, multa æstimat,* Tullius pro Q. Roscio Comœdo: vide *Ælianum var. Hist. libro primo, cap. 24.*

Plurimum hîc valet inveteratum de ipsis Artificibus præjudicium.

FINIS LIBRI SECUNDI.

FRAN-

FRANCISCI JUNII DE PICTURA VETERUM

LIBER TERTIUS.

ARGUMENTUM LIBRI TERTII.

Vidimus nunc, quemadmodum cuncta imitandi studium à natura nobis inditum non phantasia modo adjuverit atque excitaverit, sed & multæ aliæ causæ porro provexerint. Reliquum adhuc est, ut consideremus, quid imitatricem illam animorum nostrorum vim perfecerit, atque ad Artis consummatæ fastigium perduxerit. Observabantur itaque ab antiquioribus in Pictura quinque hæc capita: Inventio sive Historia: Proportio sive Symmetria: Color, & in eo Lux & Umbra, Candor & Tenebræ: Motus, & in eo Actio & Passio: Collocatio denique sive œconomica totius operis Dispositio. Quatuor prima capita, Inventionem nempe, Proportionem, Colorem, & Motum, in omnibus Picturis sollicite observabant, sive eæ ex una tantum figura, sive ex pluribus constarent: solam Dispositionem in plurium figurarum tabula præcipue curabant, ut ipsa variorum schematum apta collocatio lucem aliquam adderet diversissimis rebus hinc inde, pro argumenti natura, in unum corpus congestis. Nequaquam tamen in legitima horum quinque capitum observatione summam Artis collocandam esse putabant, nisi peculiaris quædam Venus ac Gratia ex singulorum capitum decora concinnitate, mutuaque congruentia resultans, totam Picturam commendaret. Quamobrem etiam penitiorem Gratiæ istius considerationem minime hic prætereundam existimavimus: præsertim, cùm sine pleniore ejus notitia nemo unquam homo tam varia fertilissimæ Artis momenta recte excutere ac percensere valuerit.

CAPUT I.

§. 1. *Et invenire & judicare, quid pingas, magna certe sunt, & tanquam animi instar in corpore. Quum enim Natura humanis animis nihil intelligentia majus dederit, quæ omnis Inventionis veluti fœcunda quædam est parens; ejusdem quoque Naturæ instinctu atque impulsu usu venire solet, ut, quàm quisque ingenio maxime præstat, tam is ad semper aliquid inveniendum atque comminiscendum maxime intentus ac pronus esse videatur. Eruditis præsertim hominibus nunquam deesse potest argumentum; cùm multa suffertim soleant paullo doctioribus occurrere, quæ expeditam non inepti Artificis manum videntur exspectare.*

§. 2. *Insignis ac tanti nominis famam impleturus Artifex, æstimatis primum viribus propriis, grandem paremque animo suo materiam deligit: quotquot enim dulcissimarum Artium nobilitatem digna æstimatione pensantes, effervescentis ingenii viribus ad non impares copiosissimæ materiæ conatus nituntur assurgere, magnos quoque animos ipsa ingruentium rerum mole vegetari potius quàm delassari sentiunt.*

§. 3. *Ne itaque Artificem incœpti mox negotii pœniteat, danda imprimis est opera ut*

habeat

habeat satis magnum campum præceps ille præclari animi atque indefessæ industriæ cursus. Præcipue vero adolescentibus in effrænata novi; atque eo magis adblandientis conatus libidine incuriosos impetus effundere concedamus, neque acerbos adhuc eorum animos ad nimiam laboris maturitatem revocemus: monentes interim, ne leves atque inexpertas mentes nimio securæ inconsultæque fiduciæ æstu in præceps abripi patiantur: solutum quiddam habeant, nec vagum tamen; ut ingredi libere, non ut licenter videantur errare. Ætas & posteræ curæ limabunt ac depascent agnatam melioribus ingeniis luxuriem. Etenim ut vina, quò sunt adolitura generosius, eò adhuc recentia despumant turbulentius; ita prima quorundam adolescentia insano quodam temeraris incautique impetus fervore ebullit, quam tamen placitæ semel Artis amore flagrantem, fervidæ adhæc naturæ prægnantisque ingenii viribus elatam, juvenilis denique animi exultantia concitatam, mox usus flectet, dies leniet, ætas mitigabit.

§. 4. *Utendum est iis, quæ se non gravate offerunt. Nam procaciter & pervicaciter imagines aliunde arcessere, impudenter etiam atque improbe hinc inde corrogare, miseræ prorsus ac jejunæ inventionis est. Fœcundus Artifex, ut semel cœpit impetum, eundem secundi cursus tenorem, eadem utique aura à tergo jugiter adspirante, servat; & successu operæ non infelicis captus, ut semel expansis velis abreptus est in altum, nec vela colligere, nec tenere modum velificando valens, ventis totum se ferentibus permittit. Quamvis autem prudentissimus quisque effrænem moti semel animi impetum nonnihil studeat inhibere; proni tamen studii certius indicium est, supra vires niti, quàm viribus ex facili uti: alter enim, quod potest, præstat; alter, etiam plus quàm potest. Qui tumet atque abundantia laborat, plus habet furoris, sed plus etiam roboris: illi succurri non potest, qui simul & insanit & deficit; qui non tam habitum corporis opimum, quam gracilitatem consectatur; quem denique, modo bona sit valetudo, tenuitas ipsa delectat.*

§. 5. *Est ridiculum ad ea quæ habemus animum non advertere, quærere vero quæ habere non possumus. Huic igitur curæ præcipue incumbat Artifex, dum integros adhuc spiritus ad opus adducit, ut novis ac vigentibus etiamnum conceptibus injiciat manum; quandoquidem conceptarum semel imaginum memoriam exigua sæpe interpositi temporis mora subducit; quæque recentia in animis nostris vigent, ea brevi spatio interjecto obsolescunt.*

§. 6. *Quidquid Artifex pingendo fingendoque exprimit, apud Græcos Latinosque scriptores, aliam atque aliam, pro ratione scopi, sortitur denominationem.*

§. 7. *Maximis quibusque Artificibus, nonnisi elegantioris humanriorisque doctrinæ flore libato, limpidæ atque uberes felicium inventionum venæ ex divina quadam reconditæ eruditæque mentis scatebra solent provenire. Omnes Artes aliquod stipendium huic nostro studio conferunt. Quumque Pictura nihil aliud sit, quam perfectio quædam Sapientiæ ex omni bonarum Artium orbe mutuatæ; frequenter etiam genuinam hanc veræ Philosophiæ sobolem experimur abortivam, absque illo liberalium Artium orbe, quem* ἐγκυκλοπαιδείαν *vocant Græci.*

§. 8. *Mathematicarum disciplinarum præcipuum esse in Pictura & Statuaria usum, plurimis evincitur exemplis. Quotquot vero præter omnium opinionem in minimis tenuissimisque rebus labuntur, iis plerumque usu venit, ut aliis miserandi, aliis irridendi esse videantur.*

§. 9. *Naturalium quoque rerum scientiam rem esse utilitatis maxime exploratæ, apud omnes in confesso est. Facillimus tamen à Morali Philosophia in omnes hasce Artes decursus est; siquidem ea etiam illos, quos non sibi tantum exercet, abunde instruit. Quoniam vero pingendi facultas non debet esse jejuna & nuda, sed aspersa atque distincta jucunda quadam plurimarum rerum varietate, boni quoque Artificis est multa auribus accepisse, multa vidisse, multa animo & cogitatione in hominum moribus diversisque humanæ mentis permotionibus notasse, multa etiam legendo percurrisse; neque ea, ut aliena, libasse; sed, ut sua, possedisse. Ex hac certe profunda variarum rerum cognitione efformatur illa in animis Opificum prudentia, quam veluti unicam laboriosæ curæ Ideam in artificii sui æstu Pictura intuetur.*

§. 10. *Maximorum celeberrimorumque Artificum exemplis probatur, nihil ad inveniendum uberius atque feracius esse omnigena doctrina.*

§. 11. *Apellis, Lysippi, aliorumque excellentium virorum pererudita ubique ac facilis inventio satis superque evincit plurimas variæ doctrinæ notas in eorum operibus emicuisse.*

§. 12. *Quemadmodum igitur Artificem istum non injuria dicimus Sapientem, cui in priscarum elegantiarum utiliore illa ac delectabili doctrina pleraque omnia veterum quæsita, meditata, evigilataque sunt; ita porro ad debitam Artibus hisce prudentiam requiritur mens Artificis erecta, ardua, expedita, septa solide, nunquam connivens,*

nusquam

nusquam aciem suam flectens, & in meram compertamque veritatem, in oportunam occasionem, in non iniquam honestatem, in grandem denique suscepti argumenti magnificentiam semper intenta. Eum itaque Artificem judicamus veritati optime consuluisse, qui ipsam Naturam vice legis observans, omnia ejus opera usque adeo accurate æmulatur, exprimit, reddit, ut pulchritudinem ipsam veritati posthabendam, omnemque Artis perfectionem atque utilitatem ex sola veritate putet hauriendam.

§. 13. Artifices oportunæ occasionis non immemores, varia schemata totamque universi operis speciem circumstantiis loci, temporis, personarum tam scite atque adtemperate accommodant, ut omnibus pareat eos integrum opus sano maturoque judicio instituisse. Quemadmodum enim absurdos aut certe dissolutos recte dixeris Choragos, qui Herculis Titanumque personas venustulis Cupidinibus promiscue adaptant; ita quoque importune ridiculam rem fecisse judicantur Artifices, qui non verentur togam inducere saltanti personæ.

§. 14. In argumento, cujus æquitatem justitiamque nemo possit merito arguere, ita caute versabitur cordatus ac vere prudens Artifex, ut aspernetur omnia immanioris atque atrocioris crudelitatis incitamenta; omnia adhæc perditæ nequitiæ & nefandæ obscœnitatis irritamenta vitabundus prætereat; blandam quoque lutulentorum vitiorum speciem, veluti contagiosam pestem, sedulo aversetur ac fugiat; ut denique innoxiæ semper voluptatis memor, non solum quod opus est proferat, verum etiam quod non opus est non producat.

§. 15. Excelsus Artifex nunquam non ingentem magnificæ dignitatis speciem operibus suis adspergit: contra vero humiles & Minerva veluti invita Artibus hisce vacantes, rarissime assurgunt; adea eos vel materia, vel ingenium, vel etiam voluntas cohibet. Ne tamen nihil egisse videantur, fragile aliquod falsæ choragium gloriæ, ventosa quadam temporariæ granditatis affectatione tumentes, struere sibi gaudent; & improvida temeritate quavis modo sublati, cùm in extremos assurrexerunt digitos, suam ipsi stolide mirantur magnitudinem.

§. 16. Inter enormem inflatioris arrogantiæ tumorem & justam genuinæ sublimitatis magnificentiam hoc maxime interest, quòd quæ sola specie lepidæ concinnæque granditatis animos nostros capiunt, cito quoque fastidiosissimum sensum oculorum afficiunt satietate; quæ vero re ipsa ampla sunt & pulchra, placere diu possunt. Grandia non solum delectant, sed etiam sine satietate delectant; cum in quavis alia re maximis fere voluptatibus fastidium soleat esse finitimum.

§. 17. Altus atque exsuperantis ingenii fiducia supra tritas aliorum inventiones elatus Artifex, pares animo suo sensus plerumque concipit: nunquam enim cadunt grandes ingentium rerum imagines, nisi in eximiam amplitudinem & quasi quandam exaggerationem animi a quotidianis humilium sordidarumque curarum acerbitatibus feriati. Artificibus itaque grandioris inventionis vim sibi innatam, magnorumque Artificum imitatione roboratam opere ipso usurpare atque exercere volentibus, adesse quoque necesse est vacationem rei familiaris cæterarumque sollicitudinum certam immunitatem. Nam quæ tanta, quæso, mens est, vel in corpore felicissime constituto, ut res multas ac varias complecti simul & sustinere possit, nisi cætera immunis sit ipsa ac feriata? Animi certe tranquillitate ac securitate opus est ad concipiendos sensus altiores: neque enim cælestis ille afflatus Musarum, qui suppeditator est ejuscemodi sensuum, hauriri potest ab animis non compositis nec apud se existentibus. At sine eo nihil nascitur excellens, quodque illustre esse possit; cùm alioquin omnium disciplinarum studium, sit negatium hominis ab omni alia ægritudine curaque vacui. Quomodo enim sperent famam, qui diurno quæstu ægre propulsant famem?

§. 18. Præclarum aliquod Artis suæ specimen posteritati famæque traditurus Artifex, non tantum ingenitam sibi magnanimitatem, sed assiduam quoque sublimium rerum commentationem ad opus afferet, ut invicto magnæ mentis robore subnixus ad Artem accedat. Siquidem animus humanus, ubi se excelsæ cogitationis magnitudine supra reliquos mortales levare cœpit, altius spirat, sublimius fertur, & ad rerum dignitatem, contemptor legis severioris, atque immemor pressioris judicii, fidentius exsurgit. Neque est quod speremus aut suppetere nobis posse quod post tantam vulgatorum operum varietatem quotidie proferatur, nisi animos nostros nova interim doctrina recolamus; aut ferre animos tantam posse contentionem, nisi eos eadem doctrina subinde relaxemus.

§. 19. E veterum scriptorum, maxime tamen Poetarum, myrathecio depromendum est quidquid ætatem ferre atque in post-futura sæcula ire cupimus. Hoc uno potissimum instinctu excitantur heroicæ mentes ad ea suscipienda, quæ longe supra vulgi captum exsurgant: præterquam quòd suavissimus ille ac floridissimus multijugæ lectionis afflatus per omnem vitam prosequitur etiam aliud agentes, & vividus ille opulentæ eruditionis fons nunquam non grata exuberantis impetus vi secum raptet corda laudabilis æmulationis amore lymphata.

§. 20. *Majore quoque animo Artes hasce aggredientur, qui non modo indoctorum juxta ac doctorum existimationi satisfacere student, verum etiam Artificum delectissimos passim ante oculos habebunt, tonquam opus illis præsentibus atque inspectantibus facturi. Semper nimirum diligentissime laboriosissimeque exercuerunt Artem, qui se ipsos in discrimen existimationis venire arbitrantur. Quotquot vero famam ante collectam confirmare & reliqui temporis spem conservare non laborant, minus severe minusque diligenter agere solent; quoniam nihil, quod deperdant, habent; & quamvis turpissime discedant, nihil tamen de suis veteribus ornamentis requirunt. Verus Artifex præter luculentam spem propositi sibi honoris, qualemcunque Artis existimationem, multo labore, sudore, vigiliisque collectam, porro conservare, tueri, ac confirmare studet: non ignarus ea, quæ dixi, incolumia ac salva remansura, si diligentiam suam universis probaverit; si tantulum offensum titubatumque sit, uno tempore, quæ singillatim ac diu collecta sunt, universa perditurum.*

§. 21 *Cuncta hæc in felicem quandam liberalemque naturam incidentia, inventionem efficiunt dilucidam, ornatam, illustrem, assidua denique exercitatione plurimoque usu coagmentatam ac bene solidam: in operibus vero Artificum præclaris hisce doctæ Artis adminiculis destitutorum profert se passim genus inventionis non liquidum, non fusum ac profluens, sed exile, aridum, concisum, minutum. Quamvis autem non desint qui, ad captandam acrioris ingenii famam, humonioris doctrinæ studia soleant elevare; facile tamen est eos perspicere, integumentis illis profundæ dissimulationis evolutos; quandoquidem nusquam non in operibus eorum ingerunt se res nescio unde ex abdito erutæ, passimque viva quædam egregiæ profundæque eruditionis imago usquequaque suffusa & undiqueversum exuberans deprehenditur.*

§. 22. *Omnia supradicta in unum competere, rarissimæ prorsus est felicitatis. Quò fit ut nullus forte memoria nostra exstiterit Artifex, utique si ad priscam formulam velimus Artem exigere. Genuina enim primæ Artis majestate imminuta, imo penitus sublata, nihil in ea solitii decoris est relictum, interque inania quædam antiquæ dignitatis insignia, sola remansit magni atque olim sacrosancti nominis umbra. Quotquot itaque veram Artem assequi non possunt, illuc potissimum delabuntur, ut bene secum agi putent, si frigidum aliquod subinsulsæ atque inficetæ inventionis schema lineamentis coloribusque hinc inde mutuatis adornent; ignari sola colorum lineamentorumque majestate fultum opus debilitari & cadere, nisi abundantem rerum copiam operi subministraverit inventio.*

* Inventionis primum opus est ex innumeris rebus, delectu habito, unam aliquam occupare materiam.

PRimas atque præcipuas partes Inventioni merito assignamus: etenim *Nemo, quamvis paratos habeat colores, similitudinem reddet, nisi jam constet quid velit pingere*, inquit Seneca epist. LXXI. Et mox ibidem: *Scire debet quid petat ille qui sagittam vult mittere, & tunc dirigere ac moderari manu telum. Errant consilia nostra, quia non habent quò dirigantur. Ignoranti quem portum petat, nullus suus ventus est.* Quæque Artifex elaboraturus est, *Ut vult Zeno, sensu tincta esse debent*, Quintil. IV, 2. Γεγραμμένη πανοπλία, ἡδονὴν μὲν ἔχει, χρείαν δ' οὐδεμίαν παρέχει: *Picta totius hominis armatura voluptatem quidem, nullam vero utilitatem adfert*, Socrates apud Stobæum, Serm. de Adulatione. *Picta nebula non longius, quàm dum videtur, oblectat*, Auson. epist. 17. Nisi forte ea sit talis, qualem idem Ausonius describit *Edyllio* 6: ibi enim picta nebula furvam infernæ caliginis umbram repræsentans Pictor, Cupidinem in ea cruci affixum argumento satis ingenioso designavit. Artificem ergo ante omnia par est sibi proponere, quid potissimum imitari velit; quod in tanta rerum varietate arduum ei esse non poterit, si non resupinus tectum suspiciat, cogitationesque suas obscuro murmure sequatur, exspectans interim numquid alicunde obventurum sit aliquid quod res poscat: alioqui magis erit metuendum, ne copia obrutus, ut tam numerosa dignissimarum rerum materia electionem experiatur difficillimam. Difficilior enim delectus est, ubi copia laboratur. Certe *Mens nostra quidvis videtur cogitatione posse depingere*, Tullius lib. I de Nat. Deorum. *Cogitatio quamvis regionem potest amplecti, & in ea situm loci cujusdam ad suum arbitrium fabricari & architectari*, Auctor Rhet. ad Herennium lib. III. Atque hæc est ea quæ dicitur Topothesia; de qua Lactantius in II Thebaid. *Ubi veri loci facies demonstratur*, inquit Lactantius, *Topographia dicitur: ubi fictum quid venit, Topothesia. Animo nihil non eodem quo intendit momento pervium est*, Seneca lib. II de Benef. cap. 29. *Animo etiam remota & solitudinibus interclusa penetrantur*, Idem de Benef. VII, 3. *Tendimus vigorem animi in diversas partes multasque regiones, & phantastica imaginatione ad capitis nostri judicium perducitur, quod per diversas mundi partes cognoscitur exquisitum*, Cassiod. de Anima, cap. 15. *Nihil est feracius ingeniis, iis præsertim, quæ disciplinis exculta sunt*, Cicero in Bruto. Præclare Maximus Tyrius Dissertat. XXVIII: Ἴδιον ψυχῆς εὕρεσις, αὐτομαθής τις οὖσα, καὶ αὐτοφυής, καὶ ξύμφυτος: *Propria enim animæ est inven-*

inventio, quæ spontanea, genuinaque, & agnata est nobis. Quod videns Homerus, ingeniorum fons, homines veluti generali quodam epitheto ἀλφηστὰς quandoque dixit; quasi acres indagatores & mira quadam inveniendi vi præditos: aliquando etiam id vocabulum absolute pro hominibus ipsis usurpavit; quasi scilicet hoc hominis maxime proprium esse existimaret, indagare & invenire. Vide *Etymologicum magnum in* ἀλφηστής.

§. 2. Judicium tamen hic adhibebit Artifex; nec inveniet solum quid pingat, sed proprias quoque vires expendet, juxta illud Horatii de Arte:

Magnus Artifex magnam atque animo suo parem experit materiam, sumpturus impetum ex ipsa rerum dignitate,

Sumite materiam vestris, qui scribitis, æquam
Viribus; & versate diu, quid ferre recusent,
Quid valeant humeri. Cui lecta potenter erit res,
Nec facundia deseret hunc, nec lucidus ordo.

Martialis lib. XII, Epigramm. 100:

Qui sua metitur pondera, ferre potest,

Recte quoque Seneca lib. III de Ira, cap. 7: *Negotia expedita & habilia, sequuntur auctorem: ingentia & supra mensuram agentis, nec dant se facile, &, si occupata sunt, premunt atque adducunt administrantem; tenerique jam visa, cum ipso cadunt. Itaque fit ut frequenter irrita sit ejus voluntas, qui non quæ facilia sunt aggreditur; sed vult facilia esse, quæ aggressus est.* Plin. XXXV, 11: *Pausias & ipse pinxit penicillo parietes Thespiis, cùm reficerentur quondam à Polygnoto picti; multumque comparatione superatus existimabatur, quoniam non suo genere certasset.* Præcipue tamen audiendus hic erit Tullius in Bruto: *Sumendæ res erunt*, inquit, *aut magnitudine præstabiles, aut novitate primæ, aut genere ipso singulares: neque enim parvæ, neque usitatæ, neque vulgares admiratione aut omnino laude dignæ videri solent.* Cornificius lib. III Rhet. ad Herennium: *Docet nos ipsa Natura quid oporteat fieri: nam si quas res in vita videmus parvas, usitatas, quotidianas, eas meminisse non solemus; propterea quòd nulla, nisi nova, aut admirabili re, commovetur animus. At si quid videmus aut audimus egregie turpe, aut honestum, inusitatum, magnum, incredibile, ridiculum; id diu meminisse consuevimus. Itemque quas res ante ora videmus aut audimus, obliviscimur plerumque; quæ acciderunt in pueritia, meminimus optime sæpe: nec hoc alia de causa potest accidere, nisi quòd usitatæ res facile e memoria elabuntur; insignes & novæ, manent diutius. Solis exortus, cursus, occasus nemo admiratur, propterea quòd quotidie fiunt: & eclipseis Solis mirantur, quia raro accidunt; & Solis eclipseis magis mirantur quàm Lunæ, quoniam hæ crebriores sunt. Docet ergo se Natura vulgari & usitata re non exsuscitari; novitate vero & insigni quodam negotio commoveri. Imitetur igitur Ars Naturam; &, quod ea desiderat, inveniat; quod ostendit, sequatur.* Apposite quoque Auctor Dialogi de causis corruptæ eloquentiæ, capp. 36 & 37: *Ars magna, sicut flamma, materia alitur, & motibus excitatur, & urenda clarescit. Crescit enim cum amplitudine rerum vis ingenii; nec quisquam clarum & illustre opus efficere potest, nisi qui materiam parem invenit.* Seneca epist. LXXXIX: *Impetus ex dignitate rei cujusque concipitur; perinde remissus acriorve, prout illa digna est peti.* Nazarius quoque Panegyrico Constantino Aug. dicto: *Certum est pro negotii modo animosam esse virtutem, quod ex usu rerum captum suum temperat. In parvis, prope ad securitatem remissa; in mediocribus, modice intentior; ubi magna venerunt, juxta magnitudinem exantlandi operis erigitur.* Pompejus Magnus in ornamentis theatri mirabiles fama posuit effigies, *Ob id diligentius magnorum artificum ingeniis elaboratas*, inquit Plinius nat. Hist. VII, 3. Observatum hoc etiam fuit in illis viginti & septem tabulis, quas pulcherrime pictas Verres ex æde Minervæ sustulit, *In quibus erant imagines Siciliæ regum ac tyrannorum; quæ non solum pictorum artificio delectabant, sed etiam commemoratione hominum, & cognitione formarum*, Cicero lib. IV in C. Verrem. *Mentor Syracusanus in Syria leone obvio suppliciter volutante, attonitus pavore, cùm refugienti fera undique opponeret sese & vestigia lamberet, adulanti similis, animadvertit in pede ejus tumorem vulnusque, & extracto surculo liberavit cruciatu. Pictura casum hunc testatur Syracusis*, Plinius nat. Hist. lib. VIII, cap. 16. Prudenter itaque Aristoteles Philosophus Protogeni suasit, *Ut Alexandri Magni opera pingeret, propter æternitatem rerum*, Plin. XXXV, 10. *Lysippus fecit Alexandrum Magnum multis operibus, à pueritia ejus orsus*, Plin. XXXIV, 8. Polydamas Scotussæus pancratiasta reliquos omnes ætatis suæ homines statura corporis atque animi robore superavit; adeo ut juvenis etiamnum ingentem & præferocem leonem in Olympo inermis ipse interemerit. Apprehensum quoque è medio grege maximum & ferocissimum taurum posteriorum pedum altero, quamvis contra nitentem & subsultantem, tam obnixe detinuit, ut vix, & non nisi relictis ungulis, effugere potuerit. Ajunt eundem Polydamantem altera tantum manu retractos à tergo currus sistere so-

lbum, auriga equos nequicquam incitante. Huic Polydamanti Lysippus statuam in Olympia posuit, atque eam splendidis raræ fortitudinis titulis insignivit. Vide *Pausan. lib. sexto, pag. 352, 23.* In magnorum interim virorum Pictura non raro usu venit, ut insignia quædam eorum facta aut dicta expeditam aliquam non absurdæ inventionis rationem suggerant. *Nam ut in terra non omni generantur omnia*, inquit Quintil. v, 10, *nec avem aut feram reperias, ubi quæque nasci soleat, ignarus: & piscium quoque genera alia planis gaudent, alia saxosis, regionibus etiam littoribusque discreta sunt: nec helopem nostro mari aut scarum ducas: ita non omne argumentum undique venit, ideoque non passim quærendum est. Multus alioqui error est: & exhausto labore, quod non ratione scrutabimur, non poterimus invenire nisi casu. At si scierimus ubi quidque nascatur, cum ad locum ventum erit, facile quod in eo est pervidebimus. In primis igitur argumenta sæpe a personis ducenda sunt.* Apposite igitur Nazianzenus Orat. III: Ταῖς τῶν βασιλευόντων εἰκόσιν, ἄλλος μὲν ἄλλο τι τῶν βασιλέων προσπαραγράφεσθαι χαίρουσιν· οἱ μὲν τὰς πόλεις τὰς λαμπροτέρας δωροφορούσας, οἱ δὲ νίκας ὑπὲρ κεφαλῆς στεφανούσας, οἱ δὲ τὰς ἐν τέλει προσκυνούσας, καὶ ταῖς τῶν ἀρχῶν τιμωμένους συνθήμασιν· οἱ δὲ θηροφονίας καὶ εὐστοχίας· οἱ δὲ βαρβάρων ἡττημένων καὶ ὑπὸ τοῖς ποσὶν ἐρριμμένων πολυειδῆ σχήματα· Φιλοῦσι γὰρ οὐ τὴν ἀλήθειαν τῶν πραγμάτων μόνον, ἐφ᾽ οἷς μέγα φρονοῦσιν, ἀλλὰ καὶ τὰ τούτων ἰνδάλματα: *Imperatoriis imaginibus alii Imperatores aliud quiddam præterea appingi gaudent; quidam clarissimas quasque urbes dona offerentes: alii victorias caput eorum corona cingentes: nonnulli magistratus adorantes, & dignitatum notis exornantes: alii ferarum cædes & scitas jaculationes: alii Barbarorum domitorum atque ad pedes jacentium varias multiplicesque figuras. Neque enim rerum earum, ob quas magnifice de se sentiunt, veritatem solum amant; sed earum quoque simulacra.* Herbam invenit Achilles, discipulus Chironis, qua vulneribus mederetur, quæ ob id Achilleos vocatur. Hac sanasse Telephum dicitur. Alii primum æruginem invenisse, utilissimam emplastris; *Ideoque pingitur ex cuspide decutiens eam gladio in vulnus Telephi*, inquit Plinius lib. xxv, cap. 5, & lib. xxxiv, cap. 15. Ludis, quos non multo post Julii obitum Veneri Genetrici fecit Augustus hæres, sidus crinitum per septem dies continuos fulsit; creditumque est animam esse Cæsaris in cœlum recepti; & hac de causa simulacro ejus, quod mox in foro consecravit Augustus, stellæ hujus insigne in vertice adjici curavit. *Hæc ille in publicum*, inquit Plinius nat. Hist. lib. II, cap. 25, *interiore vero gaudio sibi illud natum, seque in eo nasci interpretatus est: &, si verum fatemur, salutare id terris fuit.* Præcipue vero hac in parte ingeniosum fuit commentum celeberrimæ Halicarnasseorum reginæ Artemisiæ de Rhodiis supplicium sumpturæ. *Post mortem Mausoli*, inquit Vitruvius lib. II, cap. 8, *Artemisia uxore ejus regnante, Rhodii indignantes mulierem imperare civitatibus Cariæ totius, armata classe profecti sunt ut id regnum occuparent. Tum Artemisiæ cum id esset renuntiatum, in secreto portu abstrusam classem, celatis remigibus & epibatis comparatis, reliquos omnes cives in muro esse jussit. Cum autem Rhodii ornatam classem in portum majorem exposuissent, plausum jussit ab muro his darent, pollicerique se oppidum tradituros. Qui cum penetrassent intra murum, relictis navibus inanibus, Artemisia, repente fossa facta, in pelagus eduxit classem ex portu minore, atque ita invecta est in majorem. Expositis autem militibus & remigibus, classem Rhodiorum inanem abduxit in altum. Ita Rhodii, non habentes quo se reciperent, in medio conclusi atque in ipso foro sunt trucidati: ita Artemisia, in navibus Rhodiorum suis militibus & remigibus impositis, Rhodum est profecta. Rhodii autem cum prospexissent suas naves laureatas venire, opinantes cives victores reverti, hostes receperunt. Tunc Artemisia Rhodo capta, principibus occisis, trophæum in urbe Rhodo suæ victoriæ constituit; æneasque duas statuas fecit, unam Rhodiorum civitatis, alteram suæ imaginis, & istam figuravit Rhodiorum civitati stigmata imponentem. Postea autem Rhodii religione impediti, (quod nefas est trophæa dedicata removeri) circa eum locum ædificium struxerunt, & id erecta Graja statione texerunt, ne quis posset aspicere, & id abaton vocitari jusserunt.* Hactenus Vitruvius. Timotheus, dux Atheniensium, maximis rebus prospere gestis, negabat sibi tantarum rerum gloriam tribuendam, sed Fortunæ. Unde cum fœcunda procacium Pictorum ingenia pinxerunt in tentorio dormitantem; Fortuna interim, quæ ei ad caput adstabat, civitates in nassam pertrahente: *Ælian. var. Hist.* XIII, 43; *Schol. in Plutum Aristophanis; Suidas in* Τιμόθεος. Cæterum hi videntur quæsivisse risum, qui est, mea sententia, vel tenuissimus ingeniorum fructus. Alius est veri atque severi Artificis animus, alia mens. Quamobrem etiam simplicius id plerosque olim Artifices factitasse deprehendimus. Theodoretus certe Serm. 10 de Providentia tradit, Ἀεσσία μὲν ἐν παλαίστρᾳ νίκην νενικηκότα τινὰ, καὶ εἰκόνα παρὰ τῶν ὁμοφύλων τιμώμενον, μετὰ τοῦ σχήματος φαίνεσθαι, ἢ χειρώμενος τοὺς πολεμίους ἐπεισέβαλε, ἢ γράφονται, ἢ πλάττονται, ἢ διαγλύφονται, εἴτε λίθος, εἴτε χαλκὸς εἴη, εἴτε ἄλλη τις τῆς εἰκόνος ἡ ὕλη· καὶ εἰ μὲν τόξοις κεχρημένος ἐνίκησε, μετὰ τῶν τόξων αὐτὸν σχηματίζουσι· εἰ δὲ αἰχμῇ, ἢ ξίφει, καὶ ἀσπίδι, μετὰ ταύτης αὐτὸν τῆς σκευῆς· οὐ μόνον δὲ στρατηγὸν ἐστιν ἰδεῖν οὕτω τιμώ-

De hac omnium Græcorum, præcipue tamen Rhodiorum Religione, vide Ciceronem libro II in C. Verrem.

τιμώμενον, ἀλλὰ καὶ ἀθλητὴν, καὶ πύκτην, καὶ δρομέα, καὶ τραγῳδίας ὑποκριτὴν, καὶ ἁρμάτων ἡνίοχον· τούτων γὰρ ἕκαστος, μεθ' οὗ ἐνίκησε σχήματος, τὴν στάσιν ἐν ταῖς εἰκόσι λαγχάνουσι· καὶ ὁ μὲν, ἕστηκε μετὰ τῶν ἐμβατῶν, καὶ τῆς τραγικῆς στολῆς, Οἰνομάου τινὸς, ἢ Κρέοντος πρόσωπον ἔχων, μονονουχὶ λέγων πρὸς ἅπαντας, ὅτι μετὰ τούτων ὑπεκρινάμην, καὶ μετὰ τούτων νενίκηκα· ὁ δὲ γυμνὸς τρέχει διδάσκων τοῦ ἀγῶνος τὸ εἶδος· ὁ δὲ παλαίειν δοκεῖ, ἢ κατέχει τὸν στέφανον, καὶ διδάσκει τοὺς ἀγνοοῦντας πῶς ἀγῶνα ἐγένησεν· ὁ δὲ, πυκτεύει, καὶ τὸν ἀντίπαλον παίει· ὁ δὲ, δηλοῖ διὰ τοῦ σχήματος καὶ τῆς μάστιγος ὁποίαν μεθόδον τέχνης, τῆς νίκης ἔτυχε: *Strenuum ducem victoriam in acie reportantem, statuaque honore à popularibus suis ornatum, cum ea qua hostes in fugam egit armatura vel pingi, vel fingi, vel sculpi, sive lapis, sive æs, sive etiam asser aliquis materiam præbuerit imagini: quod si forte arcu superarit, cum ipso arcu effingi; sin vero hasta, vel galea, vel clypeo victoriam sibi pepererit, cum iisdem rursus armis exsculpi. Neque vero solum Imperatorem honore isto affici solere videmus, sed athletam quoque, & pugilem, & cursorem, tragœdum denique & essedarium; siquidem horum singuli victoriæ suæ modum ac rationem in imaginum statu ac specie repræsentant. Et hic quidem cum pulpito atque paludamento statuitur, Oenomai cujusdam aut Creontis personam gerens, omnibus tantum non referens horum se personas egisse atque in iis palmam æmulis omnibus præripuisse, hic vero nudus currit, ut nos ipso habitu genus certaminis edoceat, alius etiamnum videtur luctari, aut coronam tenet, ut magnitudinem exantlati laboris spectatorum oculis coram veluti ingerat: alius adhuc pugnat feritque adversarium: alius denique habitu atque eo quem manu sua continet flagello testatur qua arte victoriam, atque hoc qualiscunque victoriæ præmium sit consecutus.* Nonnulli quoque Artifices non vulgaris solertiæ famam captantes, longius petitæ inventionis gloriam præcipue sibi amplexandam putabant. Ita Galaton Pictor, *teste Æliano var. Histor.* XIII, 22, pinxit immensum gregem poetarum limpidas atque ubertim ex ore Homeri redundantes aquas avidissime haurientem. Hanc imaginem repræsentavit Ovidius III Amorum, Eleg. 8:

> *Adspice Mæoniden, à quo, seu fonte perenni,*
> *Vatum Pieriis ora rigantur aquis.*

Manilius quoque circa initium libri secundi de Homero:

> - - - *Cujusque ex ore profuso*
> *Omnis posteritas latices in carmina duxit.*

Plinius denique lib. XVII nat. Hist. cap. 5, videtur eò respexisse, cùm Homerum vocat *fontem ingeniorum.* Dionysius Thrax præceptorem suum Aristarchum depingens, pectori ejus Tragœdiam inscripsit; innuens singularem ejus in Tragœdiis conscribendis vim, quòd illas nullo quasi negotio è summo pectore videretur effundere: *Etymologicus in* Διονύσιος ὁ Θρᾷξ: vide quoque *Eustathium.* Omnino itaque sollicite caveat hic Artifex ne quid hac in parte peccet. Pausanias in Bœoticis de Hesiodo, qui cum cithara pictus erat: Οὐδὲν τι εἰκὸς Ἡσίοδον φόρημα· δῆλα γὰρ δὴ ἐξ αὐτῶν τῶν ἐπῶν ἐπὶ ῥάβδου δάφνης ᾖδε. Ipse enim sibi in Theogonia dicit traditum à Musis ex lauri ramo baculum, tanquam vati futurorum præscio. Attylam oblatæ rei indignitas impulit ad mutandam inventionem Picturæ in se gentemque suam contumeliosæ; siquidem expugnato atque in servitutem redacto Mediolano, simulac Romanorum reges aureis thronis insidentes, & cæsos Scythas pedibus eorum substratos in tabula conspexit, furenter iratus & Picturam atrocibus oculis stomachabundus intuens, auctorem tabulæ quoquo modo investigari atque ad se confestim adduci jubet: adducto & tota cogitatione in mortem jam pene demerso Artifici nihil gravius imperat, quàm ut se, mutata specie totius operis, in excelso collocaret solio, ac Romanos imperatores marsupia humeris bajulantes sibique grandem auri acervum demississime subjectissimeque offerentes pingeret: vide *Suidam in* Κόρυκος *&* Μεδιολάνον. Si ullam huic Scythæ curam antiquitatis crederem fuisse, contenderem cum hac in re secutum Æmilii Pauli exemplum, qui (ut auctor est Plutarchus in ejus vita) conspecta Delphis insigni columna, cui imponenda erat aurea statua regis Persei à se devicti, suam poni jussit: dicens Æquum esse ut victi victoribus loco cederent.

§. 3. Historia quoque tanto robustior, quanto verior, expeditam dignæ inventionis rationem suggeret. Sic tamen, ut ea non sit prorsus arida atque jejuna, sed abundantior, superfluens, atque ultra quàm oporteat fusa: ut ea gaudens animus generoso lætæ indolis conatu exspatietur, & vel plura justo concipiens spiritus audeat licentius aliquid, & nimiis floribus atque affluentia peccet potius, quàm inopia contabescat. Manilius lib. III Astronom. vers. 25:

Aptissima hic est ubertas historiarum; quòd inventionem quorumvis alat, & juvenilis animi luxuriam ad generosiores conatus excitet.

> - - - *Facile est ventis dare vela secundis,*
> *Fœcundumque solum varias agitare per artes,*

Auroque

Auroque atque ebori decus addere, cum rudis ipsa
Materies niteat. - - -

Quamobrem etiam *Eligenda est fertilis materia, quæ capiat ingenium, quæ excitet*, Seneca epist. XLVI. Et rursus epist. LXXXVIII: *Laxum spatium res magna desiderat.* Nam, quid agat, quo se vertat, ubi immoretur cassa rebus inventio? Præterquam quod inopia atque exilitas inventionis minus intentum habere solet Artificem, tædio aliquoties interruptæ atque ægre per obstantia eluctantis tarditatis. Plerique certe prona recentium inventionum dulcedine ducti, nostris plus æquo ingeniis eorumque fœturis indulgemus; & simulac parturire ante exactos menses cœpimus, gestientis gliscentisque uteri impetum, quasi musti ferventis, sustinere non possumus: ita fit ut ejectitia interdum pro maturis pariamus, ac tota inventio quasi quidam irriti partus est nixus, & veluti urinum ovum, quod nec diuturno assiduoque incubatu ad vitalem fœtum perducitur. Non est itaque quod hic arbitretur aliquis, me licentiam illam inconsultam ac temerariam suadere, quæ passim amœnissima quæque ingenia in certissimum exitium impellit; sed hoc intelligi volo; laxandos esse inventioni frænos, nec angustissimo gyro ingeniorum acres impetus restringendos. Quemadmodum enim nobiles equos cursus & spatia probant; sic est aliquis Artificum campus, per quem nisi liberi & soluti ferantur, debilitatur ac frangitur concitatus generosissimæ Artis cursus. Videtur itaque nonnihil hic indulgendum adolescentiæ, neque ea statim ad sobriam severioris Artis legem revocanda est, si forte juvenilis animi luxuria in redundantioris inventionis ubertate acquieverit: sicuti enim persæpe arbores, quæ multo ac valido succo in tenues atque inutiles ramos exuberant, felicem fructuum proventum, nimia illa luxurie tempestive coërcita, ferre solent; ita quoque frequenter videas juvenes inconsulta lasciviendum animorum licentia elatos, aliquando tandem, post inanem tumultum atque irritos præmaturæ spei conatus, justa & ad severioris disciplinæ cultum apposita moderatione residere. Animus nempe jam robustior factus & se studiaque sua, primæ adolescentiæ veluti caligine excussa, circumspiciens, quemadmodum miratur se tam improvide potuisse peccare, ita ex hoc qualicunque errore bona fide emergere totumque se attollere conatur. *Impetus animi, cupiditas vincendi, ardor mentis ad gloriam in adolescentia, tanquam in herbis, significant, quæ virtutis maturitas & quantæ fruges industriæ sint futuræ*, Cicero pro M. Cœlio. Idem libro II de Oratore: *Volo se efferat in adolescente fœcunditas: nam facilius, sicut in vitibus, resecantur ea quæ sese nimium profuderunt; quàm, si nihil valet materies, nova sarmenta cultura excitantur. Ita volo esse in adolescente, unde aliquid amputem: non enim potest in eo succus esse diuturnus, quod nimis celeriter est maturitatem assecutum.* Præclare Accius Poëta Tragicus apud A. Gellium libro XIII noct. Atticarum, cap. 2: *Quod in pomis est*, inquit, *itidem esse ajunt in ingeniis, quæ dura & acerba nascuntur, post fiunt mitia & jucunda: sed quæ gignuntur statim vieta & mollia, atque in principio sunt uvida; non matura mox fiunt, sed putria.* Egregie quoque Seneca Hippolyto, Actu II, Scena 2:

Quid te coërces, & necas rectam indolem?
Seges illa magnum fœnus agricolæ dabit,
Quæcunque lætis tenera luxuriat satis:
Arborque celso vertice evincit nemus,
Quam non maligna cædit aut resecat manus.
Ingenia melius recta se in laudes ferunt,
Si nobilem animum vegeta libertas alit.

Apposite denique Horat. de Arte Poëtica:

- - - *Nec desilies imitator in arctum,*
Unde pedem proferre pudor vetet, aut operis lex.
Omne supervacuum pleno de pectore manat.

Sed facile remedium est ubertatis, sterilia nullo labore vincuntur. *Semper ad sanitatem proclivius est, quod potest detractione curari*, Seneca Controv. IX, 2. Multum inde decoquet ratio; multum cura limabit; aliquid opere ipso veluti deteretur: sit modo unde excidi possit, & quod exsculpi; erit autem, si non ab initio tenuem nimis laminam duxerimus, & quam cælatura altior rumpat.

Coactæ & longius aliunde petitæ inventionis nulla est gratia.

§. 4. Res denique Artis suæ cura dignas, non optime tantum, sed etiam facillime inveniet Artifex: siquidem ingeniosissimus quisque hunc morem commentandi sequi solet, ut statim atque altum tenuit plena vela pandat, nec emensum jam spatium respectet, quoad, fecundissimorum ventorum afflatu pronum cursum destituente, tumentes velorum sinus flaccescant. Quamvis autem præter cæteros magnus judicetur, qui per

ſublimia aut raptim aut remiſſe ita ſolet volare, ut alas nec nimis valide nec nimis ſæpe quatiat; quiſquis tamen intra facilitatem ac citra extremum modicarum virium impetum incitabitur, ad nova ſemper capeſſenda, nunquam animo fatiſcente, recens atque integer redibit. Neque enim vis ſumma inveniendi eſt admiratione digna, ſi infelix uſque ad ultimum ſollicitudo perſequitur Artificem, cumque macerat & coquit, ægre oblatarum rerum momenta verſantem, & perpendendis eis coagmentandisque intabeſcentem. Nitidus ille, & ſublimis, & locuples, circumfluentibus undique inventionis copiis imperat. Deſinit enim in adverſa niti, qui pervenit in ſummum. Scandenti circa ima labor eſt; cæterum, quantum proceſſeris, mollitur dives ac lætius ſolum: inde fructus illaborati offerunt ſeſe, & omnia ſponte proveniunt; quæ tamen quotidie, niſi decerpantur, areſcunt. Sed & copia habeat modum, ſine quo nihil nec laudabile nec ſalutare eſt; & nitor ille cultum virilem habeat, & inventio judicium: quemadmodum enim in hoc vitæ noſtræ curriculo multa quotidie tolerabilia occurrunt, pauca delectant, pauciora pariunt admirationem; ita etiam in pectus Artificis multa ſeſe inſinuant, omnia tamen admittenda non ſunt: plurima de immenſa inventarum rerum congerie quandoque ſunt detrahenda, & talis habendus eſt delectus, qui inventionem noſtram peculiari quodam luculentiſſimi nitoris ſplendore illuſtret. Quiſquis itaque vel mediocriter ſapiet, malit profecto etiam boni quidpiam tollere, quod placere poſſit; quàm aliquid relinquere, quod vel ſolam ſuſpicionem afferre queat offenſionis. Sic erunt magna, non nimia; ſublimia, non abrupta; fortia, non temeraria; ſevera, non triſtia; gravia, non tarda; læta, non luxurioſa; jucunda, non diſſoluta; plena, non tumida: ſimilis in cæteris ratio eſt. Tutiſſima fere per medium via eſt, quia utriuſque ultimum vitium eſt: Quintil. XII, 10. *Optimus quidem modus eſt; quis neſcit? Sed non minus non ſervat modum, qui infra rem, quam qui ſupra. Alius, exceſſiſſe materiam; alius, non impleſſe. Æque uterque: ſed ille, imbecillitate; hic, viribus peccat. Quod certe, etſi non limatioris, majoris tamen ingenii indicium eſt*, Plin. Junior lib. I, epiſt. 20. Quos vero illa magnæ indolis fiducia deſtituit, humiles ſtatim fiunt, & velut terram ſpectantes nunquam ſe attollere audent: dumque, quod maxime nocet, omnia timent, nihil conantur. *Macies illis pro ſanitate, & judicii loco infirmitas eſt; & dum ſatis putant vitio carere, in id ipſum incidunt vitium, quòd virtutibus carent*, Quintil. II, 4. *Aridi, & exſucci, & exſangues imbecillitati ſuæ Sanitatis appellationem, quæ eſt maxime contraria, obtendunt; & quia clariorem illam vivi ſplendoris vim, velut Solem, ferre non poſſunt, umbra magni nominis deliteſcunt*, Quintil. XII, 10. Quotquot denique in eodem valetudinario hæc oſſa & hanc maciem probant, mœſti ut plurimum atque inculti illam ipſam, quam jactant, ſanitatem infirmitate & jejunio conſequuntur. *Porro ne in corpore quidem valetudinem medici probant, quæ animi anxietate contingat. Parum eſt ægrum non eſſe, fortem & lætum & alacrem volo. Prope abeſt ab infirmitate, in quo ſola Sanitas laudatur*, Auctor Dialogi de cauſis corr. eloqu. cap. 23.

§. 5. Nequaquam igitur cuiquam autor hic fuerim, ut ad arceſſendam inventionem multum diuque in cogitando perſiſtat: deteritur enim fulgor nimia rerum tractatione, atque ipſe ille mucro ingenii ſupervacuo & nihil profuturo labore retunditur. Frequenter etiam *Extemporalis audaciæ, atque ipſius temeritatis vel præcipua jucunditas eſt. Nam in ingenio quoque, ſicut in agro, quamquam alia diu ſerantur atque elaborentur, gratiora tamen quæ ſua ſponte naſcuntur*, Autor Dialogi de cauſis corr. eloquent. cap. 6. *Sectas ad nimiam tenuitatem vires, ipſa ſubtilitas conſumit*, Quintil. XII, 2. Τὸ γὰρ κατὰ θεωρίαν βούλεσθαι προάγειν πάντα, ἀσχολεῖ τὴν γνώμην, καὶ ἀπαλλάττει τοῦ ἑτοίμου: *Nam ex ſpeculatione omnia velle producere, mentem occupat, & à promptitudine arcet*, Philoſtr. lib. II de vitis Sophiſt. in Ariſtide. Non patiemur ergo frigeſcere hoc opus; &, inventione ad ſummum perducta, acquieſcemus; quia *Quicquid non adjicit prioribus, etiam detrahere videtur*, Quintil. VI, 1. *At pleroſque videas hærentes circa ſingula, & dum inveniunt, & dum inventa ponderant ac dimetiuntur: quod etiamſi idcirco fieret, ut ſemper optimis uterentur, abominanda tamen hæc infelicitas erat, quæ curſum animi refrænat, & calorem cogitationis exſtinguit mora ac diffidentia*, Quintil. in procemio libri octavi. *Humilitatis eſt ubique perhorreſcere. Inhibeat enim neceſſe eſt hic metus impetum mentis, & à potioribus avertat*, Quintil. IX, 4. Quamobrem etiam ſatius eſt latos lætosque uberrimæ inventionis campos calcantes, quandoque σχεδιάζειν, & primum illum incaleſcentium animorum impetum quem tamen accuratius poſtea reſumant atque excolant, ſequi. *Vides non eodem motu flumina de ſtagno ſerpere, & de fonte properare? Omne quod in curſu eſt, viget*, Symmachus lib. VII, epiſt. 60. *Equorum curſum, qui dirigit, minuit; & paſſus qui æquat, curſum frangit*, Quintil. IX, 4. Et quemadmodum faces ignem aſſidua concuſſione cuſtodiunt, dimiſſum ægerrime reparant: ſic inventionis calor & intentio continuatione ſervatur, intercapedine & quaſi remiſſione langueſcit. Nam bene concepti affectus, & recentes rerum imagines continuo impetu feruntur,

Quemadmodum ſollicitus inveniendi labor totam inventionis vim enervat, ita recentis inventionis vigorem deſtruit mora.

runtur,

runtur, quæ sæpe manum non exspectant, & semel dilatæ non revertuntur. Utique vero cum infelix illa cavillatio accessit, & cursus ad singula vestigia resistit, non potest ferri contorta vis inventionis & æquabili impetu placere: sed ut optime singularum partium eedat electio, non tamen continua erit, sed composita: *Quintil.* x, 3. Sufficit sæpe operi, cui se parem credidit, quisquis rem aggressus est toto animo: pectus enim est, quod promptos facit, & vis mentis. Maxima pars inventionis constat animo, hunc affici, hunc concipere imagines rerum, & transformari quodammodo ad naturam eorum, de quibus agimus, necesse est: *Is porro quò generosior celsiorque est, hoc majoribus velut organis commovetur: ideoque & laude crescit, & impetu augetur, & aliquid magnum agere gaudet*, Quintil. 1, 2.

Inventarum rerum seriem, quam delineandam ornandamque sibi sumit Artifex, varie appellant Græci Latinique scriptores.

§. 6. Quicquid tandem illud erit, in quod Artis suæ curam Artifex conferre dignabitur, aliter atque aliter à scriptoribus vocari solet. Luciano *in Zeuxide* nunc ὑπόθεσις est, aliquando ἐπίνοια, interdum γνώμη τῆς γραφῆς. Demetrio Phalereo *de Elocutione*, §. 76, similiter ὑπόθεσις dicitur, & præterea ὕλη. Philostrato *Iconum lib.* 1 *in Andriis*, & *lib.* II *in Ajace Locro*, & *in Thessalia*, nec non juniori Philostrato *in Hercule vel Acheloo*, vocatur ὁ λόγος τῆς γραφῆς. Rursus *Iconum lib.* II *in Antilocho*, *in Panthia*, & *in Cassandra*, τὸ τῆς ζωγραφίας δρᾶμα dicitur. Nominatur denique ab eodem Philostrato, *Iconum lib.* II *in Panthia*, ἱστορία τοῦ ἔργου. Atque inde est ἱστορίας τὸ ἀκριβές, apud Lucian. *epist. Saturnal.* 3. Quinimo si morale aliquid in se continet, dicitur ἦθος τῆς γραφῆς Philostrato *in vita Apollonii*, *lib.* II, *cap.* 9; quemadmodum & juniori Philostrato *in Achille in Scyro*. Sed omnes hæ denominationes locum habent in tabula in qua perspicuum statim est quid sibi velit Artifex: ubi vero id minus apparet, sed conjectura indiget, jam non amplius ἱστορία, verum αἴνιγμα τῆς γραφῆς vocatur. Philostratus *Iconum lib.* 1, *in Amoribus*, καλεῖν τὸ αἴνιγμα, inquit: vide locum. Lucianus *in Hercule Gallico*, Ἐγώ σοι λύσω τῆς γραφῆς τὸ αἴνιγμα: *Solvam tibi picturæ ænigma*. Non luserit operam, si quis Lucianum consulens ænigmatis illius enodationem inde petierit. Cebetis tabula de se testatur, quod sit similis τῷ τῆς σφιγγὸς αἰνίγματι, ὃ ἐκείνη προεβάλλετο τοῖς ἀνθρώποις: *Ænigmati sphingis quod illa proponebat hominibus*: vide locum. Probatis scriptoribus Latinis est *argumentum*: nam teste Agrætio, vetere Grammatico, *Arguere est ostendere & patefacere*. Virgil. *Degeneres animos timor arguit*. De hac argumenti voce ita Quintil. v, 10: *Apparet omnem ad scribendum destinatam materiam Argumentum appellari; nec mirum; cum id inter opifices quoque vulgatum sit: unde Virgilio, Argumentum ingens: vulgoque paulo numerosius opus dicitur Argumentosum.* Locus Virgilii est sub finem libri septimi Æneid.

At lævem clypeum sublatis cornibus Io
Auro insignibat, jam setis obsita, jam bos.
Argumentum ingens; & custos virginis Argus;
Cælataque amnem fundens pater Inachius urna.

Ovid. VI Metamorph. vers. 69:

Et vetus in tela deducitur argumentum.

Rursus XIII Metamorph vers. 684:

- - - *Fabricaverat Alcon*
Myleus; & longo cælaverat argumento.

Propert. lib. III, Eleg. 8:

Argumenta magis sunt Mentoris addita formæ.

Nisi quis forte in hoc Propertii loco formas ipsas & sigilla putet *argumenta* dici; quemadmodum & in hisce Tullii verbis lib. IV in Verrem: *Ex ebore diligentissime perfecta argumenta erant in valvis. Ea detrahenda curavit omnia.* Gorgonis *os pulcherrimum, crinitum anguibus, revellit atque abstulit*, Plin. lib. XXXV, cap. 12. *Nealces pinxit Venerem, ingeniosus & solers in arte. Siquidem cùm prælium navale Ægyptiorum & Persarum pinxisset, quod in Nilo, cujus aqua est mari similis, volebat intelligi; argumento declaravit, quod arte non poterat. Asellum enim in littore bibentem pinxit, & crocodilum insidiantem ei.* Suetonius in Tiberio, cap. 44: *Parrhasii tabulam, in qua Meleagro Atalanta morigeratur, legatam sibi sub conditione, ut, si argumento offenderetur, decies pro ea H-S. acciperet: non modo prætulit, sed & in cubiculo dedicavit.* Ausonius in epistola ad Gregorium filium, præfixa Edyllio VI de Cupidine cruci affixo: *Hanc ego imaginem specie & argumento miratus sum.* In pavimento lithostroto & vasis appellatur *emblema*, ἔμβλημα. Lucilius:

Quàm lepide lexeis compostæ! ut tesserulæ omnes
Arte pavimenti atque emblemate vermiculatæ.

Plin.

Plin. xxxiii, 12: *Ulysses & Diomedes erant in phialæ emblemate, Palladium surripientes.* Cicero lib. iv in Verrem: *Scaphia cum emblematis.* Et mox ibidem, cùm retulit Verrem Haluntinorum vasa omnia cælata ex urbe ad se deportata corripuisse, addit vasis omnibus probatioribus crustas aut emblemata detracta, (ea enim exemptilia fuisse, vel ex hoc uno loco liquere potest) & Haluntinis nihil relictum præter purum argentum: *Sic Haluntini*, inquit, *excussis deliciis, cum argento puro domum reverterunt. Quod unquam, judices, hujusmodi everriculum in ulla provincia fuit? Et, ne forte hominem existimetis hanc tantam vim emblematum sine causa coacervare voluisse; videte quanti vos, quanti existimationem populi Romani, quanti leges & judicia, quanti testes Siculos negatiatoresque fecerit. Posteaquam tantam multitudinem collegerat emblematum, ut ne unum quidem cuiquam reliquisset; instituit officinam Syracusis; in regiam maximam palam artifices omnes, cælatores, ac vascularios convocari jubet; & ipse suos complures habebat: eò conducit magnam hominum multitudinem. Menses octo continuos opus his non defuit; cùm vas nullum fieret, nisi aureum; tum illa, ex patellis & thuribulis quæ evellerat, ita scite in aureis poculis illigabat, ita apte in scyphis aureis includebat; ut ea ad illam rem nata esse diceres.* Obiter interim hic monendum, quod prorsus mirum sit temporibus Tiberii Imper. de voce hac Latine reddenda tam anxiè laboratum *, præsertim, cùm Publius Mimus jam ante sub Augusto *inserta* dixerit. *Frugalitas inserta est rumoris boni.* Ad quæ verba pretium operæ consulere Josephum Scaligerum.

** Sueton. in Tiberio, cap. 71.*

§. 7. Quin vero nunc vel unius hujus inventionis ergo Artifex dici sapiens mereatur, nemini dubium esse potest. *Prudentia dicitur scientia cujusdam artificii*, inquit Cornificius lib. iii Rhet. ad Herennium. Quamquam Artificem non eo tantum sensu sapientem recte dixerimus, quo Phidiam, λιθουργὸν σοφὸν, *lapidicidam* vel *marmorarium sapientem* vocat Aristoteles lib. vi Ethicorum ad Nicomachum, cap. 7; nec non Ethicorum Eudemiorum lib. v, cap 7. Quo item antiquioribus quivis Artifex teste Didymo & Eustathio † dicebatur σοφὸς, sed nimirum majus est hoc quiddam quàm homines opinantur & pluribus ex Artibus studiisque collectum, quo solo verus ille profectus & altis radicibus nixus paratur. Etenim quamvis anxius inveniendi labor citra hæc studiorum adminicula, velut rectore carens, vagatur ac fluitat. Ac mea quidem sententia nemo poterit esse omni laude cumulatus Artifex, nisi erit omnium rerum magnarum atque Artium scientiam consecutus. *Tardi ingenii est, rivulos consectari; fontes rerum, unde omnia manant, non videre*, Cicero lib. ii de Oratore. Etenim ex profunda omnium rerum cognitione efflorescat & exuberet & redundet oportet recta inventio: quæ nisi subest, res animo percepta & manu elaborata manem quandam & pene puerilem habebit voluptatem, quæ aut nulla sit necesse est, aut omnium irrisione ludatur. Plurimarum itaque disciplinarum scientia comprehendenda, onerandum complendumque pectus maximarum & plurimarum rerum suavitate, copia, varietate: neque enim fœcundissimæ Artis hujus vis & facultas, sicut cæterarum rerum, angustis & brevibus terminis cluditur. Tenenda præcipue est omnis antiquitas & immensa illa historicorum atque poëticorum exemplorum vis: omnes animorum motus, quos hominum generi natura rerum tribuit, penitus pernoscendi; quod vis omnis ratioque pingendi in iis ad vivum exprimendis versetur, & nihil æque in tam numerosa tabularum statuarumque varietate dominetur: unde neque dubium cuiquam potest esse, quin vetustioribus Pictores Fictoresque peculiari quadam ratione sapientes vocentur; cùm vix aliam aliquam liberalium Artium plura majoraque altioris doctrinæ adjumenta desiderare certum sit. (Loquor hic de Arte consummata & omnibus numeris perfecta. *Semper enim quacunque de arte aut facultate quæritur*, inquit L. Crassus apud Tullium lib. iii de Oratore, *de absoluta & perfecta quæri solet; vis enim & natura rei, nisi perfecta ante oculos ponitur, qualis & quanta sit, intelligi non potest.*) Atque hoc illud est, quod urgere non destitit Pamphilus ille præceptor Apellis, & primus in Pictura omnibus litteris cruditus, præcipue Arithmeticæ & Geometricæ; negabat enim Artem sine his perfici posse, teste Plinio xxxv, 10. *Euphranorem admirandum facit, quod & cæteris optimis studiis inter præcipuos, & pingendi fingendique idem mirus artifex fuit*, Quintil. libro duodecimo, cap. 10.

Inventionis ubertas nunquam destituit eos, quibus pleraque omnia veterum litterarum quæsita, meditata, evigilataque sunt.

† Ad vers. 392 Iliad. O.

§. 8. Quòd vero Geometria & Optica summum habeant in Picturis usum, multis docet Tzetzes, *Chiliad.* xi, *Hist.* 381; expressius tamen *Chiliad.* viii, *Hist.* 193, ubi illustre hujus rei adducit exemplum. Athenienses, inquit, cùm in animo haberent simulacrum aliquod nobile super excelsa columna Minervæ consecrare, Phidiæ & Alcameni negotium hoc dederunt, quò deinde geminarum imaginum unam, quæ judicio omnium elegantiæ primas ferret, Deæ dedicarent. Alcamenes Geometriæ & Optices expers talem Deam fecit, ut nihil ea prope adspectantes elegantius fieri potuisse judicaverint: Phidias autem, circa plurium Artium species præstantissimus, præcipue tamen in Opticis & Geometricis versatissimus, considerans pro ratione altitudinis totam

Mathematicarum disciplinarum cognitio Pictoribus apprime necessaria est.

quoque rerum faciem immutari, labia Deæ aperta finxit, nares ejus convulsas, & cætera ad hunc modum. In medium itaque prolato utroque simulachro, parum abfuit quin Phidiam universus populus lapidibus incesseret: donec tandem, imaginibus in destinatam altitudinem evectis, immane quantum discrimen omnes deprehenderint; unde Alcamenem insignis infamia, Phidiam vero debita laus & gratulatio sunt prosecuta. Harum quoque Artium atque Optices præcipuo subsidio perfecta est Amulii Minerva, *Spectantem adspectans quacunque adspiceretur*, Plin. xxxv, 10. In templo Syriæ Deæ simulacrum Junonis erat, quod, si ex adverso stans intuearis, ad te adspicit: si inde transeas, visu te sequitur: si alius quispiam aliunde intuetur, eadem erga illum facit: vide Lucianum de Syria Dea. *Bupali & Anthermi in Chio Dianæ facies in sublimi posita, cujus vultum intrantes tristem, exeuntes exhilaratum putant*, Plinius xxxvi, 5. *Apellis arbitrantur manu esse in Antoniæ templo Herculem aversum, ut (quod est difficillimum) faciem ejus ostendat verius pictura, quam promittat*, Plinius xxxv, 10. Suspicari denique liceat, ab hoc loco πλαστικὴν illam θαυματοποιΐαν minime alienam, quam Greg. Nyssenus cap. 18 de Hominis opificio attingit: Ἔστιν ἰδεῖν, inquit, ἐν τοῖς πλάσμασι τὰς διγλύφους μορφὰς, ἃς μηχανῶνται πρὸς ἔκπληξιν τῶν ἐντυγχανόντων οἱ τὰ τοιαῦτα φιλοτεχνοῦντες, μιᾷ κεφαλῇ δύο μορφὰς προσώπων ἐπιχαράξαντες: *Videre est quasdam effigies in quibus duplex est expressa forma, fingentibus has artificibus, atque uni capiti geminas vultuum formas insculpentibus, ut eas spectatores quodam cum stupore intueantur.* Neque enim videtur hoc intelligendum de ridiculis istis Antonini Picturis, quæ in capite uno duos Antonini atque Alexandri dimidiatos vultus exhibebant, ἐν τῇ περιφερείᾳ κεφαλῆς μιᾶς, ὄψεις ἡμιτόμους δύο: *In circuitu unius capitis duos dimidiatos vultus*; ut est apud Herodianum lib. IV. Quemadmodum neque de statuis ad exemplum Jani bicipitis atque Hecates triformis elaboratis: sed plus aliquid hæc Nysseni verba comprehendunt, sicut & illa Luciani, in Jove tragœdo, ὁ χρησμὸς ὃν τῷ Λυδῷ ὁ Πύθιος ἔχρησεν, ἀκριβῶς ἀμφήκης ἦν καὶ διπρόσωπος, οἷοί εἰσι τῶν Ἑρμῶν ἔνιοι, διττοὶ, καὶ ἀμφοτέρωθεν ὅμοιοι, πρὸς ὁπότερον ἂν αὐτῶν μέρος ἐπιστραφῇς: *Oraculum quod Pythius Lydo respondit, callide anceps erat: cujusmodi sunt quædam Mercuriales imagunculæ duplices, & utrimque similes, ad quamcunque illarum partem te verteris.* Theodorus quoque Prodromus lib. IX de Rhodanthes & Dosiclis amoribus in serico opere non absimiles textoriæ Artis præstigias vidisse tradit, nisi forte crassum ac vulgare fuit hoc opus, quale etiamnum hodie aulæa multa referunt. Ait autem Prodromus, se vidisse unum caput in quatuor corpora recedens, aut quatuor capita in unum corpus veluti coalescentia, Leonem & leones. Nam cervices & reliquum omne corpus ad extremam usque caudam distantia sua feras multiplicabant, unico vero capite unum tantummodo leonem omnes exhibebant. Sed satius est ipsius Prodromi verba adscribere.

Εἶδον κἀγὼ πολλάκις ἐν πολλοῖς πέπλοις,
Οὓς δημιουργεῖ σηρικὴ μιτουργία·
Μία μὲν ἦσαν τῷ λόγῳ τῆς οὐσίας,
Πολυχρόοις τε ταῖς βαφαῖς κεχρωσμένη·
Τούτοις ἐνύφασμα καινὸν ζωγράφου,
Τῆς φοινικῆς εὕρημα δηλαδὴ τέχνης,
Μίαν κεφαλὴν εἰς τετρακτὺν σωμάτων,
Οἷον συνιζηκυῖαν εἰς κάραν μίαν·
Ζῶον τι τετράσωμον· ἢ τοὐναντίον,
Μονοπρόσωπον τεττάρων ζώων πλάσιν,
Λέοντα καὶ λέοντας· οἱ γὰρ αὐχένες
Ἄπαν τὸ λοιπὸν σῶμα τῆς οὐρᾶς μέχρι
Τοὺς θῆρας ἐπλήθυνον τῇ διαστάσει·
Τῷ δ' αὖ προσώπῳ πάντες ἦσαν εἷς λέων.

Adde his D. Bernardi verba, ex Apologia ad Gulielmum Abbatem: *Patiamur hæc fieri in ecclesia*, inquit, *quia etsi noxia sunt vanis & avaris, non tamen simplicibus & devotis. Cæterum in claustris, coram legentibus fratribus, quid facit illa ridicula monstruositas, mira quædam deformis formositas, ac formosa deformitas? Quid ibi immundæ simiæ? quid feri leones? quid monstruosi centauri? quid semihomines? quid maculosæ tigrides? quid milites pugnantes, quid venatores tubicinantes? Videas sub uno capite multa corpora; & rursus, in uno corpore capita multa. Cernitur hinc in quadrupede cauda serpentis, illinc in pisce caput quadrupedis: ibi bestia præfert equum, capram trahens retro dimidiam; hic cornutum animal equum gestat posterius. Tam multa denique tamque mira diversarum formarum ubique varietas apparet, ut magis legere libeat in marmoribus quam in codicibus; totumque diem occupare singula ista mirando, quam in lege Dei meditando.*

§ 9.

§. 9. Naturalium autem rerum scientiam Artifici apprime necessariam docet nos Philostratus *Iconum lib.* 1, *in Paludibus.* Ibi enim luculento satis exemplo testatur, quàm expeditam pulchræ inventionis rationem in ponte jungendo suggesserit Artifici, quod naturam palmarum rectè perspectam cognitamque habuerit: vide locum. Audiendus etiam est Philostratus junior in procemio Iconum: Χρὴ τὸν ὀρθῶς κρατήσοντα τῆς τέχνης, inquit, φύσιν τε ἀνθρωπείαν εὖ διεσκέφθαι, καὶ ἱκανὸν εἶναι γνωματεῦσαι ἠθῶν ξύμβολα, καὶ σιωπώντων· καὶ τί μὲν ἐν παρειῶν καταστάσει, τί δὲ ἐν ὀφθαλμῶν κράσει, τί δὲ ἐν ὀφρύων ἤθει κεῖται, καὶ ξυνελόντι εἰπεῖν, ὁπόσα ἐς γνώμην τείνει. Τούτων δὲ ἱκανῶς ἔχων, ξυναιρήσει πάντα, καὶ ἄριστα ὑποκρινεῖται ἡ χεὶρ τὸ ἑκάστου δρᾶμα· μεμηνότα εἰ τύχοι, ἢ ὀργιζόμενον, ἢ ἔννουν, ἢ χαίροντα, ἢ ὁρμητήν, ἢ ἐρῶντα· καὶ καθάπαξ, τὸ ἁρμόδιον ἐφ' ἑκάστῳ γράψει: *Oportet eum qui pingendi artem rectè moderaturus est, cùm naturam humanam pulchre perspectam habere, tum idoneum esse ad morum notas judiciose exprimendas, etiam in iis qui tacent: adhæc, quid in genarum constitutione, quid in oculorum temperie, quid in superciliorum indole situm sit, & ut summatim dicam, quæcunque spectant mentem. Quisquis hac cognitione satis superque imbutus erit, omne proculdubio feret punctum, & curvis operi non infeliciter manum admovebit. Insania percitum, si fors feret, aut iratum, aut cogitabundum, aut lætitia exsultantem, aut incitatum, aut amantem, uno verbo, quod cuique concinnum ac maxime proprium est, id pinget.* Non requiritur hic ut Artifex omnia Philosophorum de hisce rebus placita excutiat, nec utique ad minutissima Geometriæ opera descendat, (etenim *divisæ sunt professionum vices*, Quintil. in procemio libri primi) satis superque instructus accedet, si per animos hominum peragrando & sensus mentesque eorum pertractando, quemadmodum varii affectus varie vultus hominum afficiant, observaverit. *Omnis enim motus animi, suum quendam à natura habet vultum*, inquit Cicero lib. III de Oratore. Horatius de Arte:

Naturalis & Moralis Philosophiæ præceptis abundare oportet eos, qui celebrem ex harum Artium tractatione sperant famam.

Recti verique Artificis est omnem humanæ vitæ rationem, omnes vel abditissimos hominum mores, varias denique animi permotiones diligentissime notare.

Respicere exemplar vitæ morumque jubebo
Doctum imitatorem, & vivos hinc ducere vultus.

Quamvis autem Pictorem (qui debet esse Sapiens) non Moralis Philosophus aut Geometres faciat, juvabunt tamen hæ quoque Artes ut sit consummatus, vel saltem consummatis proximus esse judicetur: neque enim quidquam ex iis nocuerit, præterquam quod supervacuum est. *Non obstant hæ disciplinæ per illas euntibus, sed circa illas hærentibus*, Quintil. lib. 1, cap. 7. Nisi forte antidotum quidem atque alia quæ morbis aut vulneribus medentur, ex multis atque interim contrariis quoque inter se effectibus componi videmus, quorum ex diversis virtutibus fit illa mistura una, quæ nulli earum similis est quibus constat, sed proprias vires ex omnibus sumit; & muta animalia mellis illum inimitabilem humanæ rationi saporem, vario florum ac succorum genere perficiunt; nos mirabimur, si Pictura pluribus Artibus eget, quæ etiam cùm se non ostendunt in opere, nec proferunt, vim tamen occultam suggerunt, & tacite quoque sentiuntur. Fuit forte aliquis sine his non contemnendus Artifex: at ego Pictorem volo: id est, virum cùm ingenii natura præstantem, tum vero tot pulcherrimas Artes penitus mente complexum; datum tandem rebus humanis qualem nulla antea vetustas cognoverit, singularem, perfectumque. Cæterum Artes hæ fortasse non ita multum adjicient: sed æque non erit totum, cui vel parva deerunt: *Quintil.* 1, 10.

** Ausonius Edyll. VII: Pingere si nostram Pictor meditaris alumnam, Æmula Cecropias ars imitetur apes. Vide quoque Senecam epist. LXXXIV.*

§. 10. Hac scientia instructus Zeuxis pinxit Penelopen, in qua mores pinxisse videtur: *Plin.* XXXV, 9. Timomachus Ajacem furentem: *Philostr. in vita Apollonii, lib.* II, *cap.* 10. Silanion Apollodorum iracundissimum; nec hominem tantum ex ære fecit, sed & ejus insaniam: *Plin.* XXXIV, 8. Protogenes Philiscum meditationi intentum: *Plin.* XXXV, 10. Praxiteles Phrynen gaudentem: *Plin.* XXXIV, 8. Parrhasius puerum cum armis in certamine decurrentem: *Plin.* XXXV, 10. Aristidis anapauomenos celebris fuit propter fratris amorem moriens: *Plin.* XXXV, 10. Bacchus quoque ille apud Philostratum *Iconum lib.* 1, *in Ariadne:* Ἐκ μόνου τοῦ ἐρᾶν γέγραπται; *Ex solo amore pictus est:* juxta illud Anacreontis:

Artificum veterum operibus plures inesse doctrinarum notas, probatur exemplis.

Ἐν ἰσχίοις μὲν ἵπποι	*Equi solent inustum*
Πυρὸς χάραγμ' ἔχουσι·	*Coxis habere signum.*
Καὶ Παρθίους τις ἄνδρας	*Parthique de tiaris*
Ἐγνώρισεν τιάραις·	*Plerumque noscitantur.*
Ἐγὼ δὲ τοὺς ἐρῶντας	*Statim sed ipse quosvis*
Ἰδὼν ἐπίσταμ' εὐθύς·	*Nosco videns amantes:*
Ἔχουσι γάρ τι λεπτὸν	*In corde namque signum*
Ψυχῆς ἔσω χάραγμα.	*Inustum habent minutum.*

Quin etiam exemplo notabili monentur Artifices, nihil rerum naturalium cura sua indignum judicare. Etenim equum absolutissimi operis à Nicone, vel secundum alios Polygnoto,

§. 20. *Majore quoque animo Artes hasce aggredientur, qui non modo indoctorum juxta ac doctorum existimationi satisfacere student, verum etiam Artificum delectissimos passim ante oculos habebunt, tanquam opus illis præsentibus atque inspectantibus facturi. Semper nimirum diligentissime laboriosissimeque exercuerunt Artem, qui se ipsos in discrimen existimationis venire arbitrantur. Quotquot vero famam ante collectam confirmare & reliqui temporis spem conservare non laborant, minus severe minusque diligenter agere solent; quoniam nihil, quod deperdant, habent; & quamvis turpissime discedant, nihil tamen de suis veteribus ornamentis requirunt. Verus Artifex præter luculentam spem propositi sibi honoris, qualemcunque Artis existimationem, multo labore, sudore, vigiliisque collectam, porro conservare, tueri, ac confirmare studet: non ignarus ea, quæ dixi, incolumia ac salva remansura, si diligentiam suam universis probaverit; si tantulum offensum titubatumque sit, uno tempore, quæ singillatim ac diu collecta sunt, universa perditurum.*

§. 21 *Cuncta hæc in felicem quandam liberalemque naturam incidentia, inventionem efficiunt dilucidam, ornatam, illustrem, assidua denique exercitatione plurimoque usu coagmentatam ac bene solidam: in operibus vero Artificum præclaris hisce doctæ Artis adminiculis destitutorum profert se passim genus inventionis non liquidum, non fusum ac profluens, sed exile, aridum, concisum, minutum. Quamvis autem non desint qui, ad captandam acrioris ingenii famam, humanioris doctrinæ studia soleant elevare; facile tamen est eos perspicere, integumentis illis profundæ dissimulationis evolutos; quandoquidem nusquam non in operibus eorum ingerunt se res nescio unde ex abdito erutæ, passimque viva quædam egregiæ profundæque eruditionis imago usquequaque suffusa & undiqueversum exuberans deprehenditur.*

§. 22. *Omnia supradicta in unum competere, rarissimæ prorsus est felicitatis. Quò fit ut nullus forte memoria nostra exstiterit Artifex, utique si ad priscam formulam velimus Artem exigere. Genuina enim primæ Artis majestate imminuta, imo penitus sublata, nihil in ea soliti decoris est relictum, interque inania quædam antiquæ dignitatis insignia, sola remansit magni atque olim sacrosancti nominis umbra. Quotquot itaque veram Artem assequi non possunt, istuc potissimum delabuntur, ut bene secum agi putent, si frigidum aliquod subinsulsæ atque inficetæ inventionis schema lineamentis coloribusque hinc inde mutuatis adornent; ignari sola colorum lineamentorumque majestate fultum opus debilitari & cadere, nisi abundantem rerum copiam operi subministraverit inventio.*

Inventionis primum opus est ex innumeris rebus, delectu habito, unam aliquam occupare materiam.

PRimas atque præcipuas partes Inventioni merito assignamus: etenim *Nemo, quamvis paratos habeat colores, similitudinem reddet, nisi jam constet quid velit pingere*, inquit Seneca epist. LXXI. Et mox ibidem: *Scire debet quid petat ille qui sagittam vult mittere, & tunc dirigere ac moderari manu telum. Errant consilia nostra, quia non habent quò dirigantur. Ignoranti quem portum petat, nullus suus ventus est.* Quæque Artifex elaboraturus est, *Ut vult Zeno, sensu tincta esse debent*, Quintil. IV, 2. Γεγραμμένη πανοπλία, τέρψιν μὲν ἔχει, χρείαν δὲ οὐδεμίαν παρέχει: *Picta totius hominis armatura voluptatem quidem, nullam vero utilitatem adfert*, Socrates apud Stobæum, Serm. de Adulatione. *Picta nebula non longius, quam dum videtur, oblectat*, Auson. epist. 17. Nisi forte ea sit talis, qualem idem Ausonius describit *Edyllio* 6: ibi enim picta nebula furvam infernæ caliginis umbram repræsentans Pictor, Cupidinem in ea cruci affixum argumento satis ingenioso designavit. Artificem ergo ante omnia par est sibi proponere, quid potissimum imitari velit; quod in tanta rerum varietate arduum ei esse non poterit, si non resupinus tectum suspiciat, cogitationesque suas obscuro murmure sequatur, exspectans interim numquid aliunde obventurum sit aliquid quod res poscat: alioqui magis erit metuendum, ne copia obrutus, in tam numerosa dignissimarum rerum materia electionem experiatur difficillimam. Difficilior enim delectus est, ubi copia laboratur. Certe *Mens nostra quidvis videtur cogitatione posse depingere*, Tullius lib. I de Nat. Deorum. *Cogitatio quamvis regionem potest amplecti, & in ea situm loci cujusdam ad suum arbitrium fabricari & architectari*, Auctor Rhet. ad Herennium lib. III. Atque hæc est ea quæ dicitur Topothesia; de qua Lactantius in II Thebaïd. *Ubi veri loci facies demonstratur*, inquit Lactantius, *Topographia dicitur: ubi fictum quid venit, Topothesia. Animo nihil non eodem quo intendit momento pervium est*, Seneca lib. II de Benef. cap. 29. *Animo etiam remota & solitudinibus interclusa penetrantur*, Idem de Benef. VII, 3. *Tendimus vigorem animi in diversas partes multasque regiones, & phantastica imaginatione ad capitis nostri judicium perducitur, quod per diversas mundi partes cognoscitur exquisitum*, Cassiod. de Anima, cap. 15. *Nihil est feracius ingeniis, iis præsertim, quæ disciplinis exculta sunt*, Cicero in Bruto. Præclare Maximus Tyrius Dissertat. XXVIII: Ἴδιον ψυχῆς εὕρεσις, αὐτουργός τις οὖσα, καὶ αὐτοφυὴς, καὶ ξύμφυτος: *Propria enim animæ est inven-*

inventio, quæ spontanea, genuinaque, & agnata est nobis. Quod videns Homerus, ingeniorum fons, homines veluti generali quodam epitheto ἀλφηστὰς quandoque dixit, quasi acres indagatores & mira quadam inveniendi vi præditos: aliquando etiam id vocabulum absolute pro hominibus ipsis usurpavit; quasi scilicet hoc hominis maxime proprium esse existimaret, indagare & invenire. Vide *Etymologicum magnum in* ἀλφηστάς.

Magnus Artifex magnam atque animo suo parem expetit materiam, sumpturus impetum ex ipsa rerum dignitate.

§. 2. Judicium tamen hic adhibebit Artifex; nec inveniet solum quid pingat, sed proprias quoque vires expendet, juxta illud Horatii de Arte:

Sumite materiam vestris, qui scribitis, æquam
Viribus; & versate diu, quid ferre recusent,
Quid valeant humeri. Cui lecta potenter erit res,
Nec facundia deseret hunc, nec lucidus ordo.

Martialis lib. XII, Epigramm. 100:

Qui sua metitur pondera, ferre potest,

Recte quoque Seneca lib. III de Ira, cap. 7: *Negotia expedita & habilia, sequuntur auctorem: ingentia & supra mensuram agentis, nec dant se facile, &, si occupata sunt, premunt atque adducunt administrantem; tenerique jam visa, cum ipso cadunt. Itaque fit ut frequenter irrita sit ejus voluntas, qui non quæ facilia sunt aggreditur; sed vult facilia esse, quæ aggressus est.* Plin. XXXV, 11: *Pausias & ipse pinxit penicillo parietes Thespiis, cùm reficerentur quondam à Polygnoto picti; multumque comparatione superatus existimabatur, quoniam non suo genere certasset.* Præcipue tamen audiendus hic erit Tullius in Bruto: *Sumendæ res erunt*, inquit, *aut magnitudine præstabiles, aut novitate primæ, aut genere ipso singulares: neque enim parvæ, neque usitatæ, neque vulgares admiratione aut omnino laude dignæ videri solent.* Cornificius lib. III Rhet. ad Herennium: *Docet nos ipsa Natura quid oporteat fieri: nam si quas res in vita videmus parvas, usitatas, quotidianas, eas meminisse non solemus; propterea quòd nulla, nisi nova, aut admirabili re, commovetur animus. At si quid videmus aut audimus egregie turpe, aut honestum, inusitatum, magnum, incredibile, ridiculum; id diu meminisse consuevimus. Itemque quas res ante ora videmus aut audimus, obliviscimur plerumque; quæ acciderunt in pueritia, meminimus optime sæpe: nec hoc alia de causa potest accidere, nisi quòd usitatæ res facile e memoria elabuntur; insignes & novæ, manent diutius. Solis exortus, cursus, occasus nemo admiratur, propterea quòd quotidie fiunt: & eclipseis Solis mirantur, quia raro accidunt; & Solis eclipseis magis mirantur quàm Lunæ, quoniam hæ crebriores sunt. Docet ergo se Natura vulgari & usitata re non exsuscitari; novitate vero & insigni quodam negotio commoveri. Imitetur igitur Ars Naturam; &, quod ea desiderat, inveniat; quod ostendit, sequatur.* Apposite quoque Auctor Dialogi de causis corruptæ eloquentiæ, capp. 36 & 37: *Ars magna, sicut flamma, materia alitur, & motibus excitatur, & urendo clarescit. Crescit enim cum amplitudine rerum vis ingenii; nec quisquam clarum & illustre opus efficere potest, nisi qui materiam parem invenit.* Seneca epist. LXXXIX: *Impetus ex dignitate rei cujusque concipitur; perinde remissus acriorve, prout illa digna est peti.* Nazarius quoque Panegyrico Constantino Aug. dicto: *Certum est pro negotii modo animosam esse virtutem, quòd ex usu rerum captum suum temperat. In parvis, prope ad securitatem remissa; in mediocribus, modice intentior; ubi magna venerunt, juxta magnitudinem exantlandi operis erigitur.* Pompejus Magnus in ornamentis theatri mirabiles fama posuit effigies, *Ob id diligentius magnorum artificum ingeniis elaboratas*, inquit Plinius nat. Hist. VII, 3. Observatum hoc etiam fuit in illis viginti & septem tabulis, quas pulcherrime pictas Verres ex æde Minervæ sustulit, *In quibus erant imagines Siciliæ regum ac tyrannorum; quæ non solum pictorum artificio delectabant, sed etiam commemoratione hominum, & cognitione formarum*, Cicero lib. IV in C. Verrem. *Mentor Syracusanus in Syria leone obvio suppliciter volutante, attonitus pavore, cùm refugienti fera undique opponeret sese & vestigia lamberet, adulanti similis, animadvertit in pede ejus tumorem vulnusque, & extracto surculo liberavit cruciatu. Pictura casum hunc testatur Syracusis*, Plinius nat. Hist. lib. VIII, cap. 16. Prudenter itaque Aristoteles Philosophus Protogeni suasit, *Ut Alexandri Magni opera pingeret, propter æternitatem rerum*, Plin. XXXV, 10. *Lysippus fecit Alexandrum Magnum multis operibus, à pueritia ejus orsus*, Plin. XXXIV, 8. Polydamas Scotussæus pancratiasta reliquos omnes ætatis suæ homines statura corporis atque animi robore superavit; adeo ut juvenis etiamnum ingentem & præferocem leonem in Olympo inermis ipse interemerit. Apprehensum quoque è medio grege maximum & ferocissimum taurum posteriorum pedum altero, quamvis contra nitentem & subsultantem, tam obnixe detinuit, ut vix, & non nisi relictis ungulis, effugere potuerit. Ajunt eundem Polydamantem altera tantum manu retractos à tergo currus sistere so-

litum, auriga equos nequicquam incitante. Huic Polydamanti Lysippus statuam in Olympia posuit, atque eam splendidis raræ fortitudinis titulis insignivit. Vide *Pausan. lib. sexto, pag.* 352, 23. In magnorum interim virorum Pictura non raro usu venit, ut insignia quædam eorum facta aut dicta expeditam aliquam non absurdæ inventionis rationem suggerant. *Nam ut in terra non omni generantur omnia*, inquit Quintil. v, 10, *nec avem aut feram reperias, ubi quæque nasci soleat, ignarus: & piscium quoque genera alia planis gaudent, alia saxosis, regionibus etiam littoribusque discreta sunt; nec helopem nostro mari aut scarum ducas: ita non omne argumentum undique venit, ideoque non passim quærendum est. Multus alioqui error est: & exhausto labore, quod non ratione scrutabimur, non poterimus invenire nisi casu. At si scierimus ubi quidque nascatur, cum ad locum ventum erit, facile quod in eo est pervidebimus. In primis igitur argumenta sæpe a personis ducenda sunt.* Apposite igitur Nazianzenus Orat. III: Ταῖς τῶν βασιλικῶν εἰκόσιν, ἄλλος μὲν ἄλλο τι τῶν βασιλέων προσπαραγράφεσθαι χαίρουσιν· οἱ μὲν τῶν πόλεων τὰς λαμπροτέρας δωροφερούσας, οἱ δὲ νίκας ὑπὲρ κεφαλῆς στεφανούσας, οἱ δὲ τὰς ἐν τέλει προσκυνοῦντας, καὶ τοῖς τῶν ἀρχῶν τιμωμένους ἐνθήμασιν· οἱ δὲ θηροφονίας καὶ εὐστοχίας· οἱ δὲ βαρβάρων τι ἡττημένων καὶ ὑπὸ τοῖς ποσὶν ἐρριμμένων πολυειδῆ σχήματα. Φιλοῦσι γὰρ οὐ τὴν ἀλήθειαν τῶν πραγμάτων μόνον, ἐφ' οἷς μέγα φρονοῦσιν, ἀλλὰ καὶ τὰ τούτων ἰνδάλματα: *Imperatoriis imaginibus alii Imperatores aliud quiddam præterea appingi gaudent; quidam clarissimas quasque urbes dona offerentes: alii victorias caput eorum corona cingentes: nonnulli magistratus adorantes, & dignitatum notis exornantes: alii ferarum cædes & scitas jaculationes: alii Barbarorum domitorum atque ad pedes jacentium varias multiplicesque figuras. Neque enim rerum earum, ob quas magnifice de se sentiunt, veritatem solum amant; sed earum quoque simulacra.* Herbam invenit Achilles, discipulus Chironis, qua vulneribus mederetur, quæ ob id Achilleos vocatur. Hac sanasse Telephum dicitur. Alii primum æruginem invenisse, utilissimam emplastris; *Ideoque pingitur ex cuspide decutiens eam gladio in vulnus Telephi*, inquit Plinius lib. xxv, cap. 5, & lib. xxxiv, cap. 15. Ludis, quos non multo post Julii obitum Veneri Genetrici fecit Augustus hæres, sidus crinitum per septem dies continuos fulsit; creditumque est animam esse Cæsaris in cœlum recepti; & hac de causa simulacro ejus, quod mox in foro consecravit Augustus, stellæ hujus insigne in vertice adjici curavit. *Hæc ille in publicum*, inquit Plinius nat. Hist. lib. II, cap. 25, *interiore vero gaudio sibi illud natum, seque in eo nasci interpretatus est: &, si verum fatemur, salutare id terris fuit.* Præcipue vero hac in parte ingeniosum fuit commentum celeberrimæ Halicarnassæorum reginæ Artemisiæ de Rhodiis supplicium sumpturæ. *Post mortem Mausoli*, inquit Vitruvius lib. II, cap. 8, *Artemisia uxore ejus regnante, Rhodii indignantes mulierem imperare civitatibus Cariæ totius, armata classe profecti sunt ut id regnum occuparent. Tum Artemisiæ cùm id esset renuntiatum, in secreto portu abstrusam classem, celatis remigibus & epibatis comparatis, reliquos omnes cives in muro esse jussit. Cum autem Rhodii ornatam classem in portum majorem exposuissent, plausum jussit ab muro his darent, pollicerique se oppidum tradituros. Qui cum penetrassent intra murum, relictis navibus inanibus, Artemisia, repente fossa facta, in pelagus eduxit classem ex portu minore, atque ita invecta est in majorem. Expositis autem militibus & remigibus, classem Rhodiorum inanem abduxit in altum. Ita Rhodii, non habentes quò se reciperent, in medio conclusi atque in ipso foro sunt trucidati: ita Artemisia, in navibus Rhodiorum suis militibus & remigibus impositis, Rhodum est profecta. Rhodii autem cum prospexissent suas naves laureatas venire, opinantes cives victores reverti, hostes receperunt. Tunc Artemisia Rhodo capta, principibus occisis, trophæum in urbe Rhodo suæ victoriæ constituit; æneasque duas statuas fecit, unam Rhodiorum civitatis, alteram suæ imaginis, & istam figuravit Rhodiorum civitati stigmata imponentem. Postea autem Rhodii religione impediti, (quòd nefas est trophæa dedicata removeri) circa eum locum ædificium struxerunt, & id erecta Graja statione texerunt, ne quis posset aspicere, & id abaton vocitari jusserunt.* Hactenus Vitruvius. Timotheus, dux Atheniensium, maximis rebus prospere gestis, negabat sibi tantarum rerum gloriam tribuendam, sed Fortunæ. Unde eum fœcunda procacium Pictorum ingenia pinxerunt in tentorio dormitantem; Fortuna interim, quæ ei ad caput adstabat, civitates in nassam pertrahente: *Ælian. var. Hist.* XIII, 43; *Schol. in Plutum Aristophanis; Suidas in* Τιμόθεος. Cæterum hi videntur quæsivisse risum, qui est, mea sententia, vel tenuissimus ingeniorum fructus. Alius est veri atque severi Artificis animus, alia mens. Quamobrem etiam simplicius id plerosque olim Artifices factitasse deprehendimus. Theodoretus certe Serm. 10 de Providentia tradit, Ἀριστέα μὲν ἐν παρατάξει νενικηκότα τινὰ, καὶ εἰκόνι παρὰ τῶν ὁμοφύλων τιμώμενον, μετὰ τῆς σκευῆς ἐκείνης, ἧς χρώμενος τοὺς πολεμίους ἐτρέψατο, ἢ γράφεσθαι, ἢ πλάττεσθαι, ἢ διαγλύφεσθαι, εἴτε λίθος, εἴτε χαλκὸς εἴη, εἴτε ἄλλη τις τῆς εἰκόνος ἡ ὕλη· καὶ εἰ μὲν τόξοις κεχρημένος ἐνίκησε, μετὰ τῶν τόξων αὐτὸν σχηματίζεσθαι· εἰ δὲ αἰχμῇ, καὶ κράνει, καὶ ἀσπίδι, μετὰ ταύτης αὖ πάλιν τῆς σκευῆς. οὐ μόνον δὲ στρατηγὸν ἐστιν ἰδεῖν ὑπο-

πτ...

De ... Romanorum Religione, vide Ciceronem libro II in C. Verrem.

τιμώμενον, ἀλλὰ καὶ ἀθλητὴν, καὶ πύκτην, καὶ δρομέα, καὶ τραγῳδίας ὑποκριτὴν, καὶ ἁρμάτων ἡνίοχον· τούτων γὰρ ἕκαστος, μετὰ τοῦ ἐνίκησε σχήματος, τὴν στάσιν ἐν ταῖς εἰκόσι λαγχάνουσι· καὶ ὁ μὲν, ἕστηκε μετὰ τῶν ἐκεμβάδων, καὶ τῆς στρατηγικῆς στολῆς, Οἰνομάου τινὸς, ἢ Κρέοντος πρόσωπον ἔχων, μονονουχὶ λέγων πρὸς ἅπαντας, ὅτι μετὰ τούτων ὑποκρινάμενος, καὶ μετὰ τούτων νενίκηκα· ὁ δὲ γυμνὸς τρέχει διδάσκων τοῦ ἀγῶνος τὸ εἶδος· ὁ δὲ παλαίειν δοκεῖ, ἢ κατέχει τὸν στέφανον, καὶ διδάσκει τοὺς ἀγνοοῦντας ποῖον ἀγῶνα ἠγώνισται· ὁ δὲ, πυκτεύει, καὶ τὸν ἀντίπαλον παίει· ὁ δὲ, δηλοῖ διὰ τοῦ σχήματος καὶ τῆς μάστιγος ὁποίαν μελῶν τέχνην, τῆς νίκης ἔτυχε: *Strenuum ducem victoriam in acie reportantem, statuaque honore à popularibus suis ornatum, cum ea qua hostes in fugam egit armatura vel pingi, vel fingi, vel sculpi, sive lapis, sive æs, sive etiam asser aliquis materiam præbuerit imagini: quod si forte arcu superarit, cum ipso arcu effingi; sin vero hasta, vel galea, vel clypeo victoriam sibi pepererit, cum iisdem rursus armis exsculpi. Neque vero solum Imperatorem honore isto affici solere videmus, sed athletam quoque, & pugilem, & cursorem, tragœdum denique & essedarium; siquidem horum singuli victoriæ suæ modum ac rationem in imaginum statu ac specie repræsentant. Et hic quidem cum pulpito atque paludamento statuitur, Oenomai cujusdam aut Creontis personam gerens, omnibus tantum non referens horum se personas egisse atque in iis palmam æmulis omnibus præripuisse, hic vero nudus currit, ut nos ipso habitu genus certaminis edoceat, alius etiamnum videtur luctari, aut coronam tenet, ut magnitudinem exantlati laboris spectatorum oculis coram veluti ingerat: alius adhuc pugnat feritque adversarium: alius denique habitu atque eo quem manu sua continet flagello testatur qua arte victoriam, atque hoc qualiscunque victoriæ præmium sit consecutus.* Nonnulli quoque Artifices non vulgaris sollertiæ famam captantes, longius petitæ inventionis gloriam præcipue sibi amplexandam putabant. Ita Galaton Pictor, *teste Æliano var. Histor.* XIII, 22, pinxit immensum gregem poëtarum limpidas atque ubertim ex ore Homeri redundantes aquas avidissime haurientem. Hanc imaginem repræsentavit Ovidius III Amorum, Eleg. 8:

Adspice Mæoniden, à quo, seu fonte perenni,
Vatum Pieriis ora rigantur aquis.

Manilius quoque circa initium libri secundi de Homero:

- - - *Cujusque ex ore profuso*
Omnis posteritas latices in carmina duxit.

Plinius denique lib. XVII nat. Hist. cap. 5, videtur eò respexisse, cùm Homerum vocat *fontem ingeniorum.* Dionysius Thrax præceptorem suum Aristarchum depingens, pectori ejus Tragœdiam inscripsit; innuens singularem ejus in Tragœdiis conscribendis vim, quòd illas nullo quasi negotio è summo pectore videretur effundere: *Etymologicus in* Διονύσιος ὁ Θρᾷξ: vide quoque *Eustathium.* Omnino itaque sollicite caveat hic Artifex ne quid hac in parte peccet. Pausanias in Bœoticis de Hesiodo, qui cum cithara pictus erat: Οὐδὲν τι εἰκαῖον Ἡσιόδῳ φόρημα· δῆλα γὰρ δὴ ἐξ αὐτῶν τῶν ἐπῶν ὅτι ἐπὶ ῥάβδου δάφνης ᾖδε. Ipse enim sibi in Theogonia dicit traditum à Musis ex lauri ramo baculum, tanquam vati futurorum præscio. Attylam oblatæ rei indignitas impulit ad mutandam inventionem Picturæ in se gentemque suam contumeliosæ; siquidem expugnato atque in servitutem redacto Mediolano, simulac Romanorum reges aureis thronis insidentes, & cæsos Scythas pedibus eorum substratos in tabula conspexit, furenter iratus & Picturam atrocibus oculis stomachabundus intuens, auctorem tabulæ quoquo modo investigari atque ad se confestim adduci jubet: adducto & tota cogitatione in mortem jam pene demerso Artifici nihil gravius imperat, quàm ut se, mutata specie totius operis, in excelso collocaret solio, ac Romanos imperatores marsupia humeris bajulantes sibique grandem auri acervum demississime subjectissimeque offerentes pingeret: vide *Suidam in* Κόρυκος *&* Μεδιόλανον. Si ullam huic Scythæ curam antiquitatis crederem fuisse, contenderem eum hac in re secutum Æmilii Pauli exemplum, qui (ut auctor est Plutarchus in ejus vita) conspecta Delphis insigni columna, cui imponenda erat aurea statua regis Persei à se devicti, suam poni jussit: dicens Æquum esse ut victi victoribus loco cederent.

§. 3. Historia quoque tanto robustior, quanto verior, expeditam dignæ inventionis rationem suggeret. Sic tamen, ut ea non sit prorsus arida atque jejuna, sed abundantior, superfluens, atque ultrà quàm oporteat fusa: ut ea gaudens animus generoso lætæ indolis conatu exspatietur, & vel plura justo concipiens spiritus audeat licentius aliquid, & nimiis floribus atque affluentia peccet potius, quàm inopia contabescat. Manilius lib. III Astronom. vers. 25:

Aptissima hic est ubertas historiarum; quòd inventionem quorumvis alat, & juvenilis animi luxuriam ad generosiores conatus excitet.

- - - *Facile est ventis dare vela secundis,*
Fœcundumque solum varias agitare per artes,

Auroque

Auroque atque ebori decus addere, cum rudis ipsa
Materies niteat. - - -

Quamobrem etiam *Eligenda est fertilis materia, quæ capiat ingenium, quæ excitet,* Seneca epist. XLVI. Et rursus epist. LXXXVIII: *Laxum spatium res magna desiderat.* Nam, quid agat, quo se vertat, ubi immoretur cassa rebus inventio? Præterquam quod inopia atque exilitas inventionis minus intentum habere solet Artificem, tædio aliquoties interruptæ atque ægre per obstantia eluctantis tarditatis. Plerique certe prona recentium inventionum dulcedine ducti, nostris plus æquo ingeniis eorumque fœturis indulgemus; & simulac parturire ante exactos menses cœpimus, gestientis gliscentisque uteri impetum, quasi musti ferventis, sustinere non possumus: ita fit ut ejectitia interdum pro maturis pariamus, ac tota inventio quasi quidam irriti partus est nixus, & veluti urinum ovum, quod nec diuturno assiduoque incubatu ad vitalem fœtum perducitur. Non est itaque quod hic arbitretur aliquis, me licentiam illam inconsultam ac temerariam suadere, quæ passim amœnissima quæque ingenia in certissimum exitium impellit; sed hoc intelligi volo; laxandos esse inventioni frænos, nec angustissimo gyro ingeniorum acres impetus restringendos. Quemadmodum enim nobiles equos cursus & spatia probant; sic est aliquis Artificum campus, per quem nisi liberi & soluti ferantur, debilitatur ac frangitur concitatus generosissimæ Artis cursus. Videtur itaque nonnihil hic indulgendum adolescentiæ, neque ea statim ad sobriam severioris Artis legem revocanda est, si forte juvenilis animi luxuria in redundantioris inventionis ubertate acquieverit: sicuti enim persæpe arbores, quæ multo ac valido succo in tenues atque inutiles ramos exuberant, felicem fructuum proventum, nimia illa luxurie tempestive coërcita, ferre solent; ita quoque frequenter videas juvenes inconsulta lascivientium animorum licentia elatos, aliquando tandem, post inanem tumultum atque irritos prævaturæ spei conatus, justa & ad severioris disciplinæ cultum apposita moderatione residere. Animus nempe jam robustior factus & se studiaque sua, primæ adolescentiæ veluti caligine excussa, circumspiciens, quemadmodum miratur se tam improvide potuisse peccare, ita ex hoc qualicunque errore bona fide emergere totumque se attollere conatur. *Impetus animi, cupiditas vincendi, ardor mentis ad gloriam in adolescentia, tanquam in herbis, significant, quæ virtutis maturitas & quantæ fruges industriæ sint futuræ,* Cicero pro M. Cœlio. Idem libro II de Oratore: *Volo se efferat in adolescente fœcunditas: nam facilius, sicut in vitibus, resecantur ea quæ sese nimium profuderunt; quam, si nihil valet materies, nova sarmenta cultura excitantur. Ita volo esse in adolescente, unde aliquid amputem: non enim potest in eo succus esse diuturnus, quod nimis celeriter est maturitatem assecutum.* Præclare Accius Poëta Tragicus apud A. Gellium libro XIII noct. Atticarum, cap. 2: *Quod in pomis est,* inquit, *itidem esse ajunt in ingeniis, quæ dura & acerba nascuntur, post fiunt mitia & jucunda: sed quæ gignuntur statim vieta & mollia, atque in principio sunt uvida; non matura mox fiunt, sed putria.* Egregie quoque Seneca Hippolyto, Actu II, Scena 2:

Quid te coërces, & necas rectam indolem?
Seges illa magnum fœnus agricolæ dabit,
Quæcunque lætis tenera luxuriat satis:
Arborque celso vertice evincit nemus,
Quam non maligna cædit aut resecat manus.
Ingenia melius recta se in laudes ferunt,
Si nobilem animum vegeta libertas alit.

Apposite denique Horat. de Arte Poëtica:

- - - *Nec desilies imitator in arctum,*
Unde pedem proferre pudor vetet, aut operis lex.
Omne supervacuum pleno de pectore manat.

Sed facile remedium est ubertatis, sterilia nullo labore vincuntur. *Semper ad sanitatem proclivius est, quod potest detractione curari,* Seneca Controv. IX, 2. Multum inde decoquet ratio; multum cura limabit; aliquid opere ipso veluti deteretur: sit modo unde excidi possit, & quod exsculpi; erit aurem, si non ab initio tenuem nimis laminam duxerimus, & quam cælatura altior rumpat.

Coactæ & longius aliunde petitæ inventionis nulla est gratia.

§. 4. Res denique Artis suæ cura dignas, non optime tantum, sed etiam facillime inveniet Artifex: siquidem ingeniosissimus quisque hunc morem commentandi sequi solet, ut statim atque altum tenuit plena vela pandat, nec emensum jam spatium respectet, quoad, secundissimorum ventorum afflatu pronum cursum destituente, tumentes velorum sinus flaccescant. Quamvis autem præter cæteros magnus judicetur, qui per sublimia

fublimia aut raptim aut remiffe ita folet volare, ut alas nec nimis valide nec nimis fæpe quatiat; quifquis tamen intra facilitatem ac citra extremum modicarum virium impetum incitabitur, ad nova femper capeffenda, nunquam animo fatifcente, recens atque integer redibit. Neque enim vis fumma inveniendi eft admiratione digna, fi infelix ufque ad ultimum follicitudo perfequitur Artificem, eumque macerat & coquit, ægre oblatarum rerum momenta verfantem, & perpendendis eis coagmentandifque intabefcentem. Nitidus ille, & fublimis, & locuples, circumfluentibus undique inventionis copiis imperat. Definit enim in adverfa niti, qui pervenit in fummum. Scandenti circa ima labor eft; cæterum, quantum proceffèris, mollitur dives ac lætius folum: inde fructus illaborati offerunt fefe, & omnia fponte proveniunt; quæ tamen quotidie, nifi decerpantur, arefcunt. Sed & copia habeat modum, fine quo nihil nec laudabile nec falutare eft; & nitor ille cultum virilem habeat, & inventio judicium: quemadmodum enim in hoc vitæ noftræ curriculo multa quotidie tolerabilia occurrunt, pauca delectant, pauciora pariunt admirationem; ita etiam in pectus Artificis multa fefe infinuant, omnia tamen admittenda non funt: plurima de immenfa inventarum rerum congerie quandoque funt detrahenda, & talis habendus eft delectus, qui inventionem noftram peculiari quodam luculentiffimi nitoris fplendore illuftret. Quifquis itaque vel mediocriter fapiet, malit profecto etiam boni quidpiam tollere, quod placere poffit; quàm aliquid relinquere, quod vel folam fufpicionem afferre queat offenfionis. Sic erunt magna, non nimia; fublimia, non abrupta; fortia, non temeraria; fevera, non triftia; gravia, non tarda; læta, non luxuriofa; jucunda, non diffoluta; plena, non tumida: fimilis in cæteris ratio eft. Tutiffima fere per medium via eft, quia utriufque ultimum vitium eft: Quintil. XII, 10. *Optimus quidem modus eft; quis nefcit? Sed non minus non fervat modum, qui infra rem, quam qui fupra. Alius, exceffiffe materiam; alius, non impleffe. Æque uterque: fed ille, imbecillitate; hic, viribus peccat. Quod certe, etfi non limatioris, majoris tamen ingenii indicium eft*, Plin. Junior lib. I, epift. 20. Quos vero illa magnæ indolis fiducia deftituit, humiles ftatim fiunt, & velut terram fpectantes nunquam fe attollere audent: dumque, quod maxime nocet, omnia timent, nihil conantur. *Macies illis pro fanitate, & judicii loco infirmitas eft; & dum fatis putant vitio carere, in id ipfum incidunt vitium, quòd virtutibus carent*, Quintil. II, 4. *Aridi, & exfucci, & exfangues imbecillitati fuæ Sanitatis appellationem, quæ eft maxime contraria, obtendunt; & quia clariorem illam vivi fplendoris vim, velut Solem, ferre non poffunt, umbra magni nominis delitefcunt*, Quintil. XII, 10. Quotquot denique in eodem valetudinario hæc offa & hanc maciem probant, mœfti ut plurimum atque inculti illam ipfam, quam jactant, fanitatem infirmitate & jejunio confequuntur. *Porro ne in corpore quidem valetudinem medici probant, quæ animi anxietate contingat. Parum eft ægrum non effe, fortem & lætum & alacrem volo. Prope abeft ab infirmitate, in quo fola Sanitas laudatur*, Auctor Dialogi de caufis corr. eloqu. cap. 23.

§. 5. Nequaquam igitur cuiquam autor hic fuerim, ut ad arceffendam inventionem multum diuque in cogitando perfiftat: deteritur enim fulgor nimia rerum tractatione, atque ipfe ille mucro ingenii fupervacuo & nihil profuturo labore retunditur. Frequenter etiam *Extemporalis audaciæ, atque ipfius temeritatis vel præcipua jucunditas eft. Nam in ingenio quoque, ficut in agro, quamquam alia diu ferantur atque elaborentur, gratiora tamen quæ fua fponte nafcuntur*, Autor Dialogi de caufis corr. eloquent. cap. 6. *Sectas ad nimiam tenuitatem vires, ipfa fubtilitas confumit*, Quintil. XII, 2. Τὸ γὰρ κατὰ θεωρίαν βούλεσθαι προάγειν πάντα, ἀσχολεῖ τὴν γνώμην, καὶ ἀπαλλάττει τοῦ ἑτοίμου: *Nam ex fpeculatione omnia velle producere, mentem occupat, & à promptitudine arcet*, Philoftr. lib. II de vitis Sophift. in Ariftide. Non patiemur ergo frigefcere hoc opus; &, inventione ad fummum perducta, acquiefcemus; quia *Quicquid non adjicit prioribus, etiam detrahere videtur*, Quintil. VI, 1. *At plerofque videas hærentes circa fingula, & dum inveniunt, & dum inventa ponderant ac dimetiuntur: quod etiamfi idcirco fieret, ut femper optimis uterentur, abominanda tamen hæc infelicitas erat, quæ curfum animi refrænat, & calorem cogitationis exftinguit mora ac diffidentia*, Quintil. in procemio libri octavi. *Humilitatis eft ubique perhorrefcere. Inhibeat enim neceffe eft hic metus impetum mentis, & à potioribus avertat*, Quintil. IX, 4. Quamobrem etiam fatius eft latos lætofque uberrimæ inventionis campos calcantes, quandoque χειλάζειν, & primum illum incalefcentium animorum impetum quem tamen accuratius poftea refumant atque excolant, fequi. *Vides non eodem motu flumina de ftagno ferpere, & de fonte properare? Omne quod in curfu eft, viget*, Symmachus lib. VII, epift. 60. *Equorum curfum, qui dirigit, minuit; & paffus qui æquat, curfum frangit*, Quintil. IX, 4. Et quemadmodum faces ignem affidua concuffione cuftodiunt, dimiffum ægerrime reparant: fic inventionis calor & intentio continuatione fervatur, intercapedine & quafi remiffione languefcit. Nam bene concepti affectus, & recentes rerum imagines continuo impetu feruntur,

Quemadmodum follicitus inveniendi labor totam inventionis vim enervat, ita recentis inventionis vigorem deftruit mora.

 runtur,

runtur, quæ sæpe manum non exspectant, & semel dilatæ non revertuntur. Utique vero cum infelix illa cavillatio accessit, & cursus ad singula vestigia resistit, non potest ferri contorta vis inventionis & æquabili impetu placere: sed ut optime singularum partium cedat electio, non tamen continua erit, sed composita: *Quintil.* x, 7. Sufficit sæpe operi, cui se parem credidit, quisquis rem aggressus est toto animo: pectus enim est, quod promptos facit, & vis mentis. Maxima pars inventionis constat animo, hunc affici, hunc concipere imagines rerum, & transformari quodammodo ad naturam eorum, de quibus agimus, necesse est: *Is porro quò generosior celsiorque est, hoc majoribus velut organis commovetur: ideoque & laude crescit, & impetu augetur, & aliquid magnum agere gaudet*, Quintil. I, 2.

Inventarum rerum seriem, quam delineandam ornandamque sibi sumit Artifex, varie appellant Græci Latinique scriptores.

§. 6. Quicquid tandem illud erit, in quod Artis suæ curam Artifex conferre dignabitur, aliter atque aliter à scriptoribus vocari solet. Luciano *in Zeuxide* nunc ὑπόθεσις est, aliquando ἐπίνοια, interdum γνώμη τῆς γραφῆς. Demetrio Phalereo *de Elocutione*, §. 76, similiter ὑπόθεσις dicitur, & præterea ὕλη. Philostrato *Iconum lib.* I *in Andriis*, & *lib.* II *in Ajace Locro*, & *in Thessalia*, nec non juniori Philostrato *in Hercule vel Acheloo*, vocatur ὁ λόγος τῆς γραφῆς. Rursus *Iconum lib.* II *in Antilocho*, *in Panthia*, & *in Cassandra*, τὸ τῆς ζωγράφου δρᾶμα dicitur. Nominatur denique ab eodem Philostrato, *Iconum lib.* II *in Panthia*, ἱστορία τοῦ ἔργου. Atque inde est ἱστορίας τὸ ἀκριβές, apud Lucian. *epist. Saturnal.* 3. Quinimo si morale aliquid in se continet, dicitur ἦθος τῆς γραφῆς Philostrato *in vita Apollonii*, *lib.* II, *cap.* 9; quemadmodum & juniori Philostrato *in Achille in Scyro*. Sed omnes hæ denominationes locum habent in tabula in qua perspicuum statim est quid sibi velit Artifex: ubi vero id minus apparet, sed conjectura indiget, jam non amplius ἱστορία, verum αἴνιγμα τῆς γραφῆς vocatur. Philostratus *Iconum lib.* I, *in Amoribus*, καλὸν τὸ αἴνιγμα, inquit: vide locum. Lucianus *in Hercule Gallico*, Ἐγώ σοι λύσω τῆς γραφῆς τὸ αἴνιγμα: *Solvam tibi picturæ ænigma.* Non luserit operam, si quis Lucianum consulens ænigmatis illius enodationem inde petierit. Cebetis tabula de se testatur, quod sit similis τῷ τῆς σφιγγὸς αἰνίγματι, ὃ ἐκείνη προεβάλλετο τοῖς ἀνθρώποις: *Ænigmati sphingis quod illa proponebat hominibus*: vide locum. Probatis scriptoribus Latinis est *argumentum*: nam teste Agrætio, vetere Grammatico, *Arguere est ostendere & patefacere*. Virgil. *Degeneres animos timor arguit*. De hac argumenti voce ita Quintil. V, 10: *Apparet omnem ad scribendum destinatam materiam Argumentum appellari; nec mirum; cùm id inter opifices quoque vulgatum sit: unde Virgilio, Argumentum ingens: vulgoque paulo numerosius opus dicitur Argumentosum.* Locus Virgilii est sub finem libri septimi Æneid.

At levem clypeum sublatis cornibus Io
Auro insignibat, jam setis obsita, jam bos.
Argumentum ingens; & custos virginis Argus;
Cælataque amnem fundens pater Inachus urna.

Ovid. VI Metamorph. vers. 69:

Et vetus in tela deducitur argumentum.

Rursus XIII Metamorph. vers. 684:

- - - *Fabricaverat Alcon*
Myleus; & longo cælaverat argumento.

Propert. lib. III, Eleg. 8:

Argumenta magis sunt Mentoris addita formæ.

Nisi quis forte in hoc Propertii loco formas ipsas & sigilla putet *argumenta* dici; quemadmodum & in hisce Tullii verbis lib. IV in Verrem: *Ex ebore diligentissime perfecta argumenta erant in valvis. Ea detrahenda curavit omnia. Gorgonis os pulcherrimum, crinitum anguibus, revellit atque abstulit*, Plin. lib. XXXV, cap. 12. *Nealces pinxit Venerem, ingeniosus & solers in arte. Siquidem cùm prælium navale Ægyptiorum & Persarum pinxisset, quod in Nilo, cujus aqua est mari similis, volebat intelligi; argumento declaravit, quod arte non poterat. Asellum enim in littore bibentem pinxit, & crocodilum insidiantem ei.* Suetonius in Tiberio, cap. 44: *Parrhasii tabulam, in qua Meleagro Atalanta morigeratur, legatam sibi sub conditione, ut, si argumento offenderetur, decies pro ea H-S. acciperet: non modo prætulit, sed & in cubiculo dedicavit.* Ausonius in epistola ad Gregorium filium, præfixa Edyllio VI de Cupidine cruci affixo: *Hanc ego imaginem specie & argumento miratus sum.* In pavimento lithostroto & vasis appellatur *emblema*, ἔμβλημα. Lucilius:

Quàm lepide lexeis compostæ! ut tesserulæ omnes
Arte pavimenti atque emblemate vermiculatæ.

Plin.

Plin. XXXIII, 12: *Ulysses & Diomedes erant in phialæ emblemate, Palladium surripientes.* Cicero lib. IV in Verrem: *Scaphia cum emblematis.* Et mox ibidem, cum retulit Verrem Haluntinorum vasa omnia cælata ex urbe ad se deportata corripuisse, addit vasis omnibus probatioribus crustas aut emblemata detracta, (ea enim exemptilia fuisse, vel ex hoc uno loco liquere potest) & Haluntinis nihil relictum præter purum argentum: *Sic Haluntini*, inquit, *excussis deliciis, cum argento puro domum reverterunt. Quod unquam, judices, hujusmodi everriculum in ulla provincia fuit? Et, ne forte hominem existimetis hanc tantam vim emblematum sine causa coacervare voluisse; videte quanti vos, quanti existimationem populi Romani, quanti leges & judicia, quanti testes Siculos negotiatoresque fecerit. Posteaquam tantam multitudinem collegerat emblematum, ut ne unum quidem cuiquam reliquisset; instituit officinam Syracusis, in regiam maximam palam artifices omnes, cælatores, ac vascularios convocari jubet; & ipse suos complures habebat: eò conducit magnam hominum multitudinem. Menses octo continuos opus his non defuit; cùm vas nullum fieret, nisi aureum; tum illa, ex patellis & thuribulis quæ evellerat, ita scite in aureis poculis illigabat, ita apte in scyphis aureis includebat, ut ea ad illam rem nata esse diceres.* Obiter interim hic monendum, quòd prorsus mirum sit temporibus Tiberii Imper. de voce hac Latine reddenda tam anxie laboratum*, præsertim, cùm Publius Mimus jam ante sub Augusto *inserta* dixerit. *Frugalitas inserta est rumoris boni.* Ad quæ verba pretium operæ consulere Josephum Scaligerum.

* Sueton. in Tiberio, cap. 71.

§. 7. Quin vero nunc vel unius hujus inventionis ergo Artifex dici sapiens mereatur, nemini dubium esse potest. *Prudentia dicitur scientia cujusdam artificii*, inquit Cornificius lib. III Rhet. ad Herennium. Quamquam Artificem non eo tantum sensu sapientem recte dixerimus, quo Phidiam, λιθουργὸν σοφὸν, *lapidicidam* vel *marmorarium sapientem* vocat Aristoteles lib. VI Ethicorum ad Nicomachum, cap. 7; nec non Ethicorum Eudemiorum lib. V, cap. 7. Quo item antiquioribus quivis Artifex teste Didymo & Eustathio† dicebatur σοφὸς, sed nimirum majus est hoc quiddam quàm homines opinantur & pluribus ex Artibus studiisque collectum, quo solo verus ille profectus & altis radicibus nixus paratur. Etenim quamvis anxius inveniendi labor citra hæc studiorum adminicula, velut rectore carens, vagatur ac fluitat. Ac mea quidem sententia nemo poterit esse omni laude cumulatus Artifex, nisi erit omnium rerum magnarum atque Artium scientiam consecutus. *Tardi ingenii est, rivulos consectari; fontes rerum, unde omnia manant, non videre*, Cicero lib. II de Oratore. Etenim ex profunda omnium rerum cognitione efflorescat & exuberet & redundet oportet recta inventio: quæ nisi subest, res animo percepta & manu elaborata inanem quandam & pene puerilem habebit voluptatem, quæ aut nulla sit necesse est, aut omnium irrisione ludatur. Plurimarum itaque disciplinarum scientia comprehendenda, onerandum complendumque pectus maximarum & plurimarum rerum suavitate, copia, varietate: neque enim fœcundissimæ Artis hujus vis & facultas, sicut cæterarum rerum, angustis & brevibus terminis cluditur. Tenenda præcipue est omnis antiquitas & immensa illa historicorum atque poëticorum exemplorum vis: omnes animorum motus, quos hominum generi natura rerum tribuit, penitus pernoscendi; quod vis omnis ratioque pingendi in iis ad vivum exprimendis versetur, & nihil æque in tam numerosa tabularum statuarumque varietate dominetur: unde neque dubium cuiquam potest esse, quin vetustioribus Pictores Fictoresque peculiari quadam ratione sapientes vocentur; cùm vix aliam aliquam liberalium Artium plura majoraque altioris doctrinæ adjumenta desiderare certum sit. (Loquor hic de Arte consummata & omnibus numeris perfecta. *Semper enim quacunque de arte aut facultate quæritur*, inquit L. Crassus apud Tullium lib. III de Oratore, *de absoluta & perfecta quæri solet; vis enim & natura rei, nisi perfecta ante oculos ponitur, qualis & quanta sit, intelligi non potest.*) Atque hoc illud est, quod urgere non destitit Pamphilus ille præceptor Apellis, & primus in Pictura omnibus litteris eruditus, præcipue Arithmeticæ & Geometricæ; negabat enim Artem sine his perfici posse, teste Plinio XXXV, 10. *Euphranorem admirandum facit, quod & cæteris optimis studiis inter præcipuos, & pingendi fingendique idem mirus artifex fuit*, Quintil. libro duodecimo, cap. 10.

Inventionis ubertas nunquam destituit eos, quibus pleraque omnia veterum litterarum quæsita, meditata, excogitataque sunt.

† Ad vers. 392 Iliad. Ω.

§. 8. Quod vero Geometria & Optica summum habeant in Picturis usum, multis docet Tzetzes, *Chiliad.* XI, *Hist.* 381; expressius tamen *Chiliad.* VIII, *Hist.* 193, ubi illustre hujus rei adducit exemplum. Athenienses, inquit, cùm in animo haberent simulacrum aliquod nobile super excelsa columna Minervæ consecrare, Phidiæ & Alcameni negotium hoc dederunt; quò deinde geminarum imaginum unam, quæ judicio omnium elegantiæ primas ferret, Deæ dedicarent. Alcamenes Geometriæ & Optices expers talem Deam fecit, ut nihil ea prope adspectantes elegantius fieri potuisse judicaverint: Phidias autem, circa plurium Artium species præstantissimus, præcipue tamen in Opticis & Geometricis versatissimus, considerans pro ratione altitudinis totam

Mathematicarum disciplinarum cognitio Pictoribus apprime necessaria est.

quoque rerum faciem immutari, labia Deæ aperta finxit, nares ejus convulsas, & cætera ad hunc modum. In medium itaque prolato utroque simulachro, parum abfuit quin Phidiam universus populus lapidibus incesseret: donec tandem, imaginibus in destinatam altitudinem evectis, immane quantum discrimen omnes deprehenderint, unde Alcamenem insignis infamia, Phidiam vero debita laus & gratulatio sunt prosecuta. Harum quoque Artium atque Optices præcipuo subsidio perfecta est Amulii Minerva, *Spectantem adspectans quacunque adspiceretur*, Plin. XXXV, 10. In templo Syriæ Deæ simulacrum Junonis erat, quod, si ex adverso stans intuearis, ad te adspicit: si inde transeas, visu te sequitur: si alius quispiam aliunde intuetur, eadem erga illum facit: vide Lucianum de Syria Dea. *Bupali & Antbermi in Chio Dianæ facies in sublimi posita, cujus vultum intrantes tristem, exeuntes exhilaratum putant*, Plinius XXXVI, 5. *Apellis arbitrantur manu esse in Antoniæ templo Herculem aversum, ut (quod est difficillimum) faciem ejus ostendat verius pictura, quàm promittat*, Plinius XXXV, 10. Suspicari denique liceat, ab hoc loco πλαστικῶ illam θαυματοποιΐαν minime alienam, quam Greg. Nyssenus cap. 18 de Hominis opificio attingit: Ἔστιν ἰδεῖν, inquit, ἔν τισι πλάσμασι τὰς διγλύφους μορφὰς, ἃς μηχανῶνται πρὸς ἔκπληξιν τῶν ἐντυγχανόντων οἱ τὰ τοιαῦτα φιλοτεχνοῦντες, μιᾷ κεφαλῇ δύο μορφὰς προσώπων ἐπιχαράσσοντες: *Videre est quasdam effigies in quibus duplex est expressa forma, fingentibus has artificibus, atque uni capiti geminas vultuum formas insculpentibus, ut eas spectatores quodam cum stupore intueantur.* Neque enim videtur hoc intelligendum de ridiculis istis Antonini Picturis, quæ in capite uno duos Antonini atque Alexandri dimidiatos vultus exhibebant, τῇ περιφερείᾳ κεφαλῆς μιᾶς, ὄψεις ἡμιτόμους δύο: *In circuitu unius capitis duos dimidiatos vultus*; ut est apud Herodianum lib. IV. Quemadmodum neque de statuis ad exemplum Jani bicipitis atque Hecates triformis elaboratis: sed plus aliquid hæc Nysseni verba comprehendunt, sicut & illa Luciani, in Jove tragœdo, ὁ χρησμὸς ἐν τῷ Λυδῷ ὁ Πύθιος ἔχρησεν, ἀκριβῶς ἀμφήκης ἦν καὶ διπρόσωπος, οἷοί εἰσι τῶν Ἑρμῶν ἔνιοι, διττοὶ, καὶ ἀμφοτέρωθεν ὅμοιοι, πρὸς ὁπότερον ἂν αὐτῶν μέρος ἐπιστραφῇς: *Oraculum quod Pythius Lydo respondit, callide anceps erat: cujusmodi sunt quædam Mercuriales imagunculæ duplices, & utrimque similes, ad quamcunque illarum partem te verteris.* Theodorus quoque Prodromus lib. IX de Rhodanthes & Dosiclis amoribus in serico opere non absimiles textoriæ Artis præstigias vidisse tradit, nisi forte crassum ac vulgare fuit hoc opus, quale etiamnum hodie aulæa multa referunt. Ait autem Prodromus, se vidisse unum caput in quatuor corpora recedens, aut quatuor capita in unum corpus veluti coalescentia, Leonem & leones. Nam cervices & reliquum omne corpus ad extremam usque caudam distantia sua feras multiplicabant, unico vero capite unum tantummodo leonem omnes exhibebant. Sed satius est ipsius Prodromi verba adscribere.

Εἶδον κἀγὼ πολλάκις ἐν πολλοῖς πέπλοις,
Οὓς δημιουργεῖ σηρικὴ μίλυγγα·
Μία μὲν οὖν τῷ λόγῳ τῆς οὐσίας,
Πολυχρόοις τε ταῖς βαφαῖς κεχρωσμένη·
Τοιοῦτον ἐκτύπωμα καινοῦ ζωγράφου,
Τῆς φοινικῆς εὕρημα δηλαδὴ τέχνης,
Μίαν κεφαλὴν εἰς τετρακτὺν σωμάτων,
Ὅτ᾽ ἐν συνιζηκυῖαν εἰς κάραν μίαν·
Ζῶον τι τετράσωμον· ἢ τοὐναντίον,
Μονοπρόσωπον τετράρων ζώων πλάσιν,
Λέοντα καὶ λέοντας· οἱ γὰρ αὐχένες
Ἅπαν τὸ λοιπὸν σῶμα τῆς οὐρᾶς μέχρι
Τοὺς θῆρας ἐπλήθυνον τῇ διαστάσει·
Τῷ δὲ προσώπῳ πάντες ἦσαν εἰς λέων.

Adde his D. Bernardi verba, ex Apologia ad Gulielmum Abbatem: *Patiamur hæc fieri in ecclesia*, inquit, *quia etsi noxia sunt vanis & avaris, non tamen simplicibus & devotis. Cæterum in claustris, coram legentibus fratribus, quid facit illa ridicula monstruositas, mira quædam deformis formositas, ac formosa deformitas? Quid ibi immundæ simiæ? quid feri leones? quid monstruosi centauri? quid semihomines? quid maculosæ tigrides? quid milites pugnantes, quid venatores tubicinantes? Videas sub uno capite multa corpora, & rursus, in uno corpore capita multa. Cernitur hinc in quadrupede cauda serpentis, illinc in pisce caput quadrupedis: ibi bestia præfert equum, capram trahens retro dimidiam; hic cornutum animal equum gestat posterius. Tam multa denique tamque mira diversarum formarum ubique varietas apparet, ut magis legere libeat in marmoribus quàm in codicibus, totumque diem occupare singula ista mirando, quàm in lege Dei meditando.*

§. 9.

§. 9. Naturalium autem rerum scientiam Artifici apprime necessariam docet nos Philostratus *Iconum lib.* 1, *in Paludibus.* Ibi enim luculento satis exemplo testatur, quam expeditam pulchræ inventionis rationem in ponte jungendo suggesserit Artifici, quod naturam palmarum recte perspectam cognitamque habuerit: vide locum. Audiendus etiam est Philostratus junior in procemio Iconum: Χρὴ τὸν ὀρθῶς κρατήσοντα τῆς τέχνης, inquit, φύσιν τὰ ἀνθρώπεια εὖ διεσκέφθαι, καὶ ἱκανὸν εἶναι γνωματεῦσαι ἠθῶν σύμβολα, καὶ σιωπώντων· καὶ τί μὲν ἐν παρειῶν καταστάσει, τί δὲ ἐν ὀφθαλμῶν κράσει, τί δὲ ἐν ὀφρύων ἤθει κεῖται, καὶ ξυνελόντι εἰπεῖν, ὁπόσα ἐς γνώμην τείνει. Τούτων δὲ ἱκανῶς ἔχων, ξυναιρήσει πάντα, καὶ ἀποδώσει ἀμείνων ἡ χεὶρ τὸ ἑκάστου δρᾶμα· μεμηνότα εἰ τύχοι, ἢ ὀργιζόμενον, ἢ ἔννουν, ἢ χαίροντα, ἢ ὁρμητικὸν, ἢ ἐρῶντα· καὶ καθάπαξ, τὸ ἁρμόδιον ἐφ᾽ ἑκάστῳ γράψει: *Oportet eum qui pingendi artem recte moderaturus est, cùm naturam humanam pulchre perspectam habere, tum idoneum esse ad morum notas judiciose exprimendas, etiam in iis qui tacent: adhæc, quid in genarum constitutione, quid in oculorum temperie, quid in superciliorum indole situm sit, & ut summatim dicam, quæcunque spectant mentem. Quisquis hac cognitione satis superque imbutus erit, omne procul dubio feret punctum, & cuivis operi non infeliciter manum admovebit. Insania percitum, si fors feret, aut iratum, aut cogitabundum, aut lætitia exsultantem, aut incitatum, aut amantem, uno verbo, quod cuique concinnum ac maxime proprium est, id pinget.* Non requiritur hic ut Artifex omnia Philosophorum de hisce rebus placita excutiat, nec utique ad minutissima Geometriæ opera descendat, (etenim *divisæ sunt professionum vices*, Quintil. in procemio libri primi) satis superque instructus accedet, si per animos hominum peragrando & sensus mentesque eorum pertractando, quemadmodum varii affectus varie vultus hominum afficiant, observaverit. *Omnis enim motus animi, suum quendam à natura habet vultum*, inquit Cicero lib. III de Oratore. Horatius de Arte:

Naturalis & Moralis Philosophiæ præceptis abundare oportet eos, qui celebrem ex harum Artium tractatione sperant famam.

Recti verique Artificis est omnem humanæ vitæ rationem, diversissimos hominum mores, varias denique animi permotiones diligentissime notare.

Respicere exemplar vitæ morumque jubebo
Doctum imitatorem, & vivos hinc ducere vultus.

Quamvis autem Pictorem (qui debet esse Sapiens) non Moralis Philosophus aut Geometres faciat, juvabunt tamen hæ quoque Artes ut sit consummatus, vel saltem consummatis proximus esse judicetur: neque enim quidquam ex iis nocuerit, præterquam quod supervacuum est. *Non obstant hæ disciplinæ per illas euntibus, sed circa illas hærentibus*, Quintil. lib. 1, cap. 7. Nisi forte antidotum quidem atque alia quæ morbis aut vulneribus medentur, ex multis atque interim contrariis quoque inter se effectibus componi videmus, quorum ex diversis virtutibus fit illa mistura una, quæ nulli earum similis est quibus constat, sed proprias vires ex omnibus sumit; & muta animalia mellis illum inimitabilem humanæ rationi saporem, vario florum ac succorum genere perficiunt; nos mirabimur, si Pictura pluribus Artibus eget, quæ etiam cùm se non ostendunt in opere, nec proferunt, vim tamen occultam suggerunt, & tacite quoque sentiuntur. Fuit forte aliquis sine his non contemnendus Artifex: at ego Pictorem volo: id est, virum cùm ingenii natura præstantem, tum vero tot pulcherrimas Artes penitus mente complexum; datum tandem rebus humanis qualem nulla antea vetustas cognoverit, singularem, perfectumque. Cæterum Artes hæ fortasse non ita multum adjicient: sed æque non erit totum, cui vel parva deerunt: *Quintil.* 1, 10.

* *Ausonius Edyll.* VII: Pingere si nostram Pictor meditaris alumnam, Æmula Cecropias ars imitetur apes. *Vide quoque Senecam epist.* LXXXIV.

§. 10. Hac scientia instructus Zeuxis pinxit Penelopen, in qua mores pinxisse videtur: *Plin.* XXXV, 9. Timomachus Ajacem furentem: *Philostr. in vita Apollonii, lib.* II, *cap.* 10. Silanion Apollodorum iracundissimum; nec hominem tantum ex ære fecit, sed & ejus insaniam: *Plin.* XXXIV, 8. Protogenes Philiscum meditationi intentum: *Plin.* XXXV, 10. Praxiteles Phrynen gaudentem: *Plin.* XXXIV, 8. Parrhasius puerum cum armis in certamine decurrentem: *Plin.* XXXV, 10. Aristidis anapauomenos celebris fuit propter fratris amorem moriens: *Plin.* XXXV, 10. Bacchus quoque ille apud Philostratum *Iconum lib.* 1, *in Ariadne:* Ἐκ μόνου δὲ τοῦ ἐρᾶν γέγραπται, *Ex solo amore pictus est:* juxta illud Anacreontis:

Artificum veterum operibus plures inesse doctrinarum notas, probatur exemplis.

Ἐν ἰσχίοις μὲν ἵπποι	*Equi solent inustum*
Πυρὸς χάραγμ᾽ ἔχουσι·	*Coxis habere signum.*
Καὶ Παρθίους τις ἄνδρας	*Parthique de tiaris*
Ἐγνώρισεν τιάραις·	*Plerumque noscitantur.*
Ἐγὼ δὲ τοὺς ἐρῶντας	*Statim sed ipse quosvis*
Ἰδὼν ἐπίσταμ᾽ εὐθύς·	*Nosco videns amantes:*
Ἔχουσι γάρ τι λεπτὸν	*In corde namque signum*
Ψυχῆς ἔσω χάραγμα.	*Inustum habent minutum.*

Quin etiam exemplo notabili monentur Artifices, nihil rerum naturalium cura sua indignum judicare. Etenim equum absolutissimi operis à Nicone, vel secundum alios Polygnoto,

gnoto, in Pœcile depictum, constat sæculi istius judiciis traductum, æstimantis totam elegantissimæ picturæ gratiam imminutam, propterea quòd contra naturam animalis pilos inferioribus palpebris adpictos haberet: *Tzetzes Chiliad.* XII, *hist.* 427. Pollux tamen *Onomastici sui lib. secundo*, §. περὶ βλεφάρων, historiam hanc, ut videtur, tangens, Ὁ Σίμων, inquit, τοῦτο ὄνειδος τῆς ἀμαθίας Μίκωνι προσήνεγκεν, ὅτι καὶ τοῖς κάτω βλεφαρίδας προσέγραψεν ἵππου γραφῇ: *Simon hoc inscitiæ probrum objecit Miconi, quod equi picturæ etiam inferiorum palpebrarum pilos addidisset.* Vide quoque *Ælianum lib.* IV *de Animalibus, cap.* 50.

Apelles, Lysippi, aliorumque superfluentis doctrinæ Artificum opera ingeniosa eruditæ inventionis facilitate abundant.

§. 11. Apelles certe hac Sapientia duce stupendam illam Calumniæ Picturam, Luciano memoratam, elaboravit; quemadmodum & Lysippus eam consuluit, vivam prætervolantis Occasionis imaginem mortalibus exhibiturus: vide *Excerpta ex Himerio apud Photium*; sicuti & *Ausonium Epigramm.* XII. Theophylactus Simocatus epist. 54: Ἐπαινῶ τοὺς ζωγράφους· ὑποπτέρους γὰρ τοὺς ἔρωτας ἀναγράφουσι, καὶ τέχνῃ διαμορφοῦσι τὰ πράγματα, καὶ τοῖς πλάσμασι τὴν ἀλήθειαν προδιδόντες: *Laudo Pictores: alatos enim Amores pingunt, & arte ipsas rerum formas effigiant, veritatemque operum suorum figmentis prodigiose exprimunt.* Vide sis Servium ad vers. 667 libri primi Æneidos; Aristotelem de Animalium incessu, cap. XI; Photium epist. 217; Tzetzem Chil. V, hist. 11. Notum est illud Propertii libro II, Eleg. 10:

Quicunque ille fuit, puerum qui pinxit Amorem,
Nonne putas miras hunc habuisse manus?

Vide locum. Heliodorus lib. IV Æthiop. Οὐκ οἶσθα ὅτι καὶ τὸν Ἔρωτα πτεροῦσιν οἱ γράφοντες, τὸ εὐκίνητον τῶν ὑπ' αὐτοῦ κεκρατημένων αἰνιττόμενοι? *Nescis quòd alatum faciant Amorem pictores, faciles motus amore captorum ænigmatice designantes?* Xenophon lib. I Apomnem. Ἴσως καὶ οἱ Ἔρωτες τοξόται διὰ τοῦτο καλοῦνται, ὅτι καὶ πόρρωθεν οἱ καλοὶ τιτρώσκουσιν: *Fortassis etiam Amores sagittarii propterea vocantur, quòd pulchri etiam eminus vulnerent.* Vide quoque Alexandrum Aphrodis. lib. I, problem. 87. Cur Pictores Cupidini faces atque alas tribuant, docet Isidorus Pelusiota lib. II, epist. 233. *Cornua Liberi patris simulachro adjiciuntur*, inquit Festus, *eo quod homines nimio vino truces fiant.* Vide quoque Eustathium in Odyss. ι, editionis Romanæ pag; 1910, 16. Ac fortasse huc etiam pertinet illud Ovidii agentis de ebrietate lib. I de Arte, versu 229:

- - - *Tum pauper cornua sumit.*

Latinus Pacatus Panegyrico Theodosio Aug. dicto: *Recte profecto germana illa pictorum poëtarumque commenta Victoriam fecere pennatam; quod hominum cum Fortuna euntium, non cursus est, sed volatus.* Non incommode *germana pictorum poëtarumque commenta* dixit: nam quod de Poetis Theophyl. Simocatus epist. 82 testatur, Τὰ τῆς ποιήσεως παίγνια, inquit, πάσης σύμπλεα σοφίας: *Poeseos etiam ludicra plena sunt omnis sapientiæ*; id ipsum quoque de Pictoribus ac Statuariis refert Ælianus var. Hist. XIV, 37: *Statuas & imagines*, inquit, *quas nobis ars fictorum exhibet, non oscitanter aut obiter spectare soleo: nam in his etiam ars manuaria judicium aliquod sapientiamque adhibet. Atque id sic se habere, cùm ex multis aliis conjici potest, tum ex eo potissimum, quod nemo pictorum seu plastarum ausus est unquam Musis, filiabus Jovis, adulterinas atque alienas species affingere; neque quisquam opificum tam est à ratione alienus, qui eas armatas exhibuerit. Certissimo argumento, vitam quæ Musis tribuitur, placidam, facilem, tranquillamque iis esse oportere.* Sapientiæ hujus non obscurum exemplum exhibuit Prodicus in imagine Herculis; cujus quasi vestigiis insistens Themistius parem prorsus veræ fictæque amicitiæ imaginem nobis reliquit in Orat. de Amicitia. Isidorus adhæc Pelusiota *lib.* II, *epist.* 233, genuinam Avaritiæ Picturam vivis coloribus descripsit. Vide quoque apud A. Gellium *noct. Attic.* XIV, 4, imaginem Justitiæ severis atque venerandis verborum coloribus à Chrysippo depictam. Huc denique refer Cebetis tabulam, & illam Cleanthis, quam verbis pingere solebat, jucundam vitam sine honesta vita haberi non posse disputans. *Jubebat eos, qui audiebant, secum ipsos cogitare pictam in tabula Voluptatem, pulcherrimo vestitu & ornatu regali in solio sedentem: præsto esse virtutes, ut ancillulas, quæ nihil aliud agerent, nullum suum officium ducerent, nisi ut Voluptati ministrarent, ut eam tantum ad aurem admonerent (si modo id pictura intelligi posset) ut caveret, ne quid perficeret imprudens, quod offenderet animos hominum; aut quidquam, e quo oriretur aliquis dolor. Nos quidem virtutes sic natæ sumus, ut tibi serviremus; aliud negotii nihil habemus*, Cicero lib. II de Finibus bonorum & malorum. Plura sapientiæ hujus exempla passim apud probatissimos quosque scriptores invenias: præcipua tamen plurium avido suggeret Philostratus *Iconum lib.* I, *in Paludibus, in Pasiphae, in Mercurii natalibus, & in Pelope:* similiter *Iconum lib.* II, *in Venere, in Antigone, in Palæstra, & alibi.* Ex his ergo cuivis perspicuum, quod Artium harum studia recon-

ditis fere atque abditis è fontibus hauriuntur sapientiæ: ac proinde Apollonio apud Philostratum *lib.* VI, *cap.* 9, phantasia, quæ inventionis hujus mater est, non injuria dicitur Μεστὸν σοφίας πρᾶγμα, *Negotium plenum sapientia*.

§. 12. Quod si quis tamen sapientiæ hujus ingenium aliquanto altius inspicere dignabitur, is deprehendet, præter ea quæ jam diximus, quatuor potissimum esse quæ eam perficiant: ἀλήθειαν nempe, καιρὸς, δικαιοσύνη, atque ex omnibus his promanans σεμνότης. Ac primum quidem Pictura veritatis est studiosissima; quamobrem etiam ἡ γραφὴ τὴν ἀλήθειαν τιμῶσα; *Pictura veritatem colens*, ut loquitur Philostratus *Iconum lib.* I, *in Narcisso*, ubi duo hæc quam maxime in exprimenda veritate observat: ut nihil eorum exprimat, quæ non sunt in rerum natura: ut nihil eorum omittat, quæ sunt in rerum natura. Prorsus ut in historia, *Fallere non minus videtur, qui gesta præterit sciens, quam ille qui nunquam facta fingit*, Ammian. Marcellinus lib. XXIX. De primo Vitruvius libro VII, cap. 5: *Pictura fit imago ejus quod est, seu potest esse*, &c. Οἱ ζωγράφοι τὴν φύσιν μιμοῦνται, καὶ τῶν ὁρωμένων γράφουσι τὰς εἰκόνας: *Pictores naturam imitantur, & eorum quæ videntur imagines pingunt*, Theodoretus Dialogo II, qui inscribitur ἀσύγχυτος. Ἅπας ὁ μιμητὴς διὰ τῶν φύσει προσηκόντων τοῖς παραδείγμασιν ἀπεικονίζεται τὴν ἐκείνων ἰδέαν, ἀλλ' οὐ διὰ τῶν ἐναντιωτάτων καὶ πόῤῥω τῆς τῶν ἀρχετύπων οὐσίας καὶ δυνάμεως βεβλημένων: *Omnis imitator juxta ea, quæ natura conveniunt exemplis, effingit eorum ideam; non autem juxta ea quæ maxime contraria & longe ab exemplorum essentia & potentia sunt remota*, Proclus in Polit. Platonis. De secundo Philostratus lib. II, in Venere, τὰ συμβαίνοντα οἱ μὴ γράφοντες, οὐκ ἀληθεύουσιν ἐν τῇ γραφῇ: *Abludunt à veritate in picturis, qui ea quæ contingere solent prætermittunt*. Quinimo pulchritudinem quoque ipsam veritati loco cedere debere, Pictorum præstantissimi semper judicarunt. Philostratus *Iconum lib.* I, *in Amphiarao*, de equis Amphiarai sudore multo ac pulvere superfuso squallidis agens: Διαβρόχοις τε ὑπὸ ἱδρῶτος οὖσι, inquit, πρόσκειται λεπτὴ κόνις· ἥττον μὲν καλοὺς ἀποφαίνουσα τοὺς ἵππους, ἀληθεστέρους δέ: *At sudore madefactis equis, tenuis inhæret pulvis; deformiores quidem, verum veriores eos reddens*. Pulchre sane: neque enim poterat hic alius equorum habitus animo concipi, tota re in discrimen ultimum adducta & aciebus utrinque mistis. Ubi vero necessitas usque adeo accuratam in minimis rationem veritatis non exiget, prudenter quoque offecturam pulchritudini similitudinem minore cum cura elaborabimus. Τοὺς τὰ καλὰ καὶ πολλὴν ἔχοντα χάριν εἴδη ζωγραφοῦντας, ἂν προσῇ τι μικρὸν αὐτοῖς δυσχερὲς, ἀξιοῦμεν μήτε παραλιπεῖν τοῦτο τελέως, μήτε ἐξακριβοῦν· τὸ μὲν γὰρ αἰσχρὰν, τὸ δ' ἀνομοίαν παρέχεται τὴν ὄψιν: *Pictores qui decoras & eximie venustas pingunt imagines, si aliquid insit iis levis vitii, nolumus neque ut prætereant id prorsus, neque ut undequaque exprimant; quippe quum hoc deformem, discrepantem illud reddat effigiem*, Plutarchus in vita Cimonis. Artifex denique utrumque hoc observans, eidem Philostrato *Iconum lib.* II, *in Telis*, dicitur, Ἀγαθὸς δημιουργὸς καὶ δεινὸς τὴν ἀλήθειαν: *Artifex bonus & ad amussim vera referens*. Et rursus Callistrato in Bacchæ statua, δημιουργὸς ἀληθείας, *artifex veritatis* vocatur. Atque adeo toti quoque Picturæ studium illud veritatis notabilem addet gratiam pulcritudinemque ejus mirifice promovebit. Οἱ ἀγαθοὶ εἰκονογράφοι ἀποδιδόντες τὴν οἰκείαν μορφὴν, ὁμοίους ποιοῦντες, καλλίους γράφουσι: *Periti formarum delineatores cum propriam tribuunt formam, faciendo similes, pulcriores quoque pingunt*, Aristoteles de Poetica, cap. 15. Utcunque tamen potissimam semper in Pictura veritatis rationem fatebimur habendam, si cogitemus Picturam non tantum delectationem, verum etiam utilitatem sibi habere propositam: Τὸ γὰρ χρήσιμον ἐκ τοῦ ἀληθοῦς μόνου συνάγεται: *Utile enim ex sola veritate colligitur*, ut loquitur Lucianus de conscribenda Historia.

Præstantis magnitudinem sapientiæ maxime produnt Artifices in accurata veritatis, occationis, æquitatis, magnificentiæque observatione.

§. 13. Καιρὸν exinde observant Artifices: unde Philostratus *Iconum lib.* I, *in Paludibus*: σοφίαν καὶ καιρὸν, *sapientiam & occasionem*, non injuria κράτιστα τῆς τέχνης, *potissima in arte*, vocat. Et rursus in Ariadne: Ὁ Διόνυσος ἐκ μόνου τοῦ ἐρᾶν γέγραπται· σκευὴ μὲν γὰρ ἀνθηρὰ, καὶ θύρσοι, καὶ νεβρίδες, ἔῤῥιπται ταῦτα, ὡς ἔξω τοῦ καιροῦ: *Bacchus ex solo amore pictus est. Florida enim vestis, thyrsique ac nebrides, ut ad præsentem occasionem minime facientia, abjecta sunt*. Philostratus junior in Hesione: Τὸ τῆς κόρης κάλλος ὁ καιρὸς ἐφερμηνεύειν ἐπ' ἀκριβὲς οὐκ ἐᾷ· τὸ γὰρ περὶ τῇ ψυχῇ δέος, καὶ ὁ ἐπὶ τοῖς ὁρωμένοις ἀγὼν, ἀπομαραίνει μὲν τὸ τῆς φύσεως ἄνθος, δίδωσι δ' ὅμως τοῖς ὁρῶσιν ἐκ τῶν παρόντων τὸ ἐντελὲς στοχάσασθαι: *Virginis decus, tempus accurate explanare non permittit. Etenim formido de vita & certamen super iis quæ videntur, naturæ quidem florem exstinguit; videntibus tamen concedit ex iis quæ adsunt, rei perfectionem conjectura assequi*. Similem Andromedæ mox dilaniandæ pulcherrimum timorem expressit Pictor ille apud Achillem Tatium, lib. IV de Clitophontis & Leucippes amoribus. Vitruvius lib. VII, cap. 5: *Neque picturæ probari debent*, inquit, *quæ non sunt similes veritati; nec, si factæ sunt elegantes ab arte, ideo de his statim debet repente judicari, nisi argumentationis habuerint rationes sine offensionibus explicatas. Etenim etiam Trallibus eum Apaturius Alabandeus elegant*i

Occasionis atque omnium circumstantiarum debita observatio mirifice commendat Artem.

Picturam nihil à veritate & recta ratione aversum spe-

Digitized by Google

statoribus exhibere decet. *eleganti manu finxisset scenam, in eaque fecisset pro columnis signa, Centaurósque sustinentes epistylia, coronasque capitibus leoninis ornatas: præterea supra eam nihilominus episcenium, in quo tholi, pronai, semifastigia, omnisque tecti varius picturis fuerat ornatus. Itaque cùm aspectus ejus scenæ propter asperitatem eblandiretur omnium visus, & jam id opus probare fuissent parati; tum Licinius Mathematicus prodiit, & ait Alabandeos satis acutos ad omnes res civiles haberi, sed propter non magnum vitium indecentiæ insipientes eos esse judicatos; quod in gymnasio eorum quæ sunt statuæ, omnes sunt causas agentes; in foro autem discos tenentes, aut currentes, seu pila ludentes. Ita indecens inter locorum proprietates status signorum, publice civitati vitium existimationis adjecit. Itaque Apaturius contra respondere non est ausus, sed sustulit scenam, & ad rationem veritatis commutatam, postea correctam approbavit.* Huc etiam refer ex Anthologiæ libro IV, cap. 24, epigramma in clypeum habentem Christi nativitatem:

Ὤ πόσον ἀΐδρις ὁ ζωγράφος, ὅτι χαράσσει
Κοίρανον εἰρήνης ἀσπίδι τικτόμενον.

Cl. Hugo Grotius vertit:

Communi sensu pictor caruisse videtur,
Per quem Rex pacis nascitur in clypeo.

Neque est quod quispiam hic studiosis harum Artium præcepta immutabili necessitate constricta, tanquam rogationibus plebisve scitis sanctas quasdam leges, ferri posse putet. Erat enim Pictura res prorsus facilis & parva, si uno ac brevi præscripto, pro solis frequentissima tradens, contineretur: sed passim alibi, maxime tamen in recta occasionis hujus consideratione, pleraque causis, temporibus, necessitate mutantur. *Consilia rebus aptantur*, Seneca epist. LXXI. *In artifice res præcipua consilium est; quia varie & ad rerum momenta convertitur*, Quintil. II, 13. Et rursus lib. VI, cap. ultimo: *Illud dicere satis habeo, nihil esse in omni vita prius consilio; frustraque sine eo tradi ceteras artes: plusque vel sine doctrina prudentiam, quam sine prudentia facere doctrinam. Nec multum à judicio credo distare consilium, nisi quod illud ostendentibus se rebus adhibetur, hoc latentibus, & aut omnino nondum repertis, aut dubiis; & quod judicium frequentissime certum est, consilium vero est ratio quædam alte petita, & plerumque plura perpendens & comparans, habensque in se & inventionem & judicationem.* Multo labore, assiduo studio, varia exercitatione, pluribus experimentis, altissima prudentia, præsentissimo consilio constat Ars pingendi. Præceptis interim adjuvatur quoque; si tamen ea rectam viam, non unam orbitam monstrent: & quotiescunque præcepta deficiunt, ingenium advocandum est, ut pro circumstantiarum ratione dispiciamus quid deceat, quid expediat. *Pingendi recte sapere est & principium & fons.* Timanthes certe, in ea qua Coloten vicit tabula, quædam operienda sibi animadvertit; aut ostendi ea non debere, aut pro dignitate exprimi non posse, judicans: quamobrem *Cùm in Iphigeniæ immolatione pinxisset tristem Calchantem, tristiorem Ulyssem, addidisset Menelao quem summum poterat ars efficere mœrorem, consumptis affectibus, non reperiens quo digne modo patris vultum posset exprimere, velavit ejus caput, & suo cuique animo dedit æstimandum*, Quintil. II, 13. De hoc plenius aliquanto Plinius XXXV, 10: *Timanthi vel plurimum adfuit ingenii. Ejus enim est Iphigenia, oratorum laudibus celebrata: qua stante ad aras peritura, cùm mœstos pinxisset omnes, præcipue patruum; cùm tristitiæ omnem imaginem consumpsisset, patris ipsius vultum velavit, quem digne non poterat ostendere. Sunt & alia ingenii ejus exemplaria; veluti Cyclops dormiens in parvula tabella: cujus & sic magnitudinem exprimere cupiens, pinxit juxta Satyros, thyrso pollicem ejus metientes: atque in omnibus ejus operibus intelligitur plus semper, quàm pingitur; &, cùm ars summa sit, ingenium tamen ultra artem est.*

Æquitas omnem inhumanæ crudelitatis immanitatem, illicitarumque voluptatum lasciviam aversatur.

§. 14. Δικαιοσύνη denique τῆς γραφῆς Pictori minime negligenda est. Non raro enim adversus eam peccant, qui ἀλήθειαν & καιρὸν plus quàm par est sectantur. Et quemadmodum in Tragœdia, sic etiam in Pictura, non omnia in propatulo spectatorum oculis subjicienda sunt; juxta illud Poëtæ Venusini in Arte:

Nec pueros coram populo Medea trucidet, &c.

Servius ad vers. 563 quarti Æneid. *Non induxit occidentem se Didonem, sed ostendit occisam; & hoc tragico fecit exemplo, apud quos non videtur quemadmodum fit cædes, sed facta narratur.* Ausonius Epigramm. 122, in Medeam Timomachi:

Laudo Timomachum; matrem quod pinxit in ensem
Cunctantem, prolis sanguine ne maculet.

Sunt nimirum quædam severis moribus indigna, quæ satius est vel historiæ detrimento præterire,

præterire, quàm verecundiæ. Et in materiis, quas hilarior quædam ac petulans lascivia improvidis animis commendare solet, hoc tenebimus temperamentum, ne, dum ingeniosi Artificis captamus famam, perdamus viri boni & gravis autoritatem. Lucianus profecto de Domo picturam Pyladis & Orestis, qua Clytemnestræ atque Ægisthi cædes ab iis patrata designatur*, nominare non dubitavit γράμμα δικαιότατον, & hujus denominationis, ut videtur, novæ hanc reddit rationem, Σεμνόν τι ὁ γραφεὺς ἐπινοήσας, τὸ μὲν ἀσεβὲς τῆς ἐπιχειρήσεως δείξας μόνον, καὶ ὡς ἤδη πεπραγμένον παραδραμὼν, ἐμβραδύνοντας δὲ τοὺς νεανίσκους ἐργασάμενος τῷ τοῦ μοιχοῦ φόνῳ: *Honestum quiddam Pictor excogitavit, qui quod impium in hac re fuit id ostendit solum, & quasi jam actum prætercurrit: sed adolescentes, in cæde adulteri immorantes, exprimit.* Huc etiam facit elegans Epigramma ex cap. 9 libri quarti Anthologias:

* Theon pinxit τὴν Ὀρέστου μητροφονίαν, Plutarch. de aud. Poetis. *Theodorus pinxit ab Oreste matrem & Ægisthum interfici.* Plin. xxxv, 11.

Τὰν ὀλοὰν Μήδειαν ὅτ᾽ ἔγραφε Τιμομάχου χείρ,
  Ζάλῳ καὶ τέκνοις ἀντιμεθελκομέναν,
Μυρίον ἄρατο μόχθον ἵν᾽ ἤθεα δισσὰ χαράξῃ,
  Ὧν τὸ μὲν εἰς ὀργὰν νεῦε, τὸ δ᾽ εἰς ἔλεον.
Ἄμφω δ᾽ ἐπλήρωσεν. Ὅρα τύπον· ἐν γὰρ ἀπειλᾷ
  Δάκρυον, ἐν δ᾽ ἐλέῳ θυμὸς ἀναστρέφεται.
Ἀρκεῖ δ᾽ ἁ μέλλησις, ἔφα σοφός· αἷμα δὲ τέκνων
  Ἔπρεπε Μηδείῃ, κοὐ χερὶ Τιμομάχου.

Ausonius Epigramm. cxxi sic vertit:

Medeam vellet quum pingere Timomachi mens,
  Volventem in natos crudum animo facinus;
Immanem exhausit rerum in diversa laborem,
  Fingeret affectum matris ut ambiguum.
Ira subest lachrymis. Miseratio non caret ira.
  Alterutrum videas ut sit in alterutro.
Cunctantem satis est: nam digna est sanguine mater
  Natorum, tua non dextera, Timomache.

Præcipue tamen δικαιοσύνην hanc lædunt, quotquot lascivioribus Picturis spectantium animos in fœdas cupiditates improbe præcipitant; scelerum suasores; qui satyrion propinant marcenti libidini. Viderunt hoc antiquiores cùm religionem sacrificii, quod pro populo fieri dicitur, violari nefas habebant, *Sic submotis extra conspectum omnibus viris, ut picturæ quoque masculorum animalium contegantur*, Seneca epist. xcvii. Recte itaque Propertius lib. ii, Eleg. 5:

Quæ manus obscœnas depinxit prima tabellas, &c.

Vide locum: vide quoque Clem. Alexandrinum in Protreptico; & Aristot. lib. vii Polit. cap. 17. Chæream certe apud Terentium † amor & nihil moderabile suadens solitudo satis ad vitium virgini inferendum stimulabant, ut ut non accessisset repente Pictura ad reliqua aggrediendæ virginis hortamenta. *Suspectans tabulam quandam*, inquit, &c. ubi Donatus: *Philosophice nunc Terentius demonstravit, quam cladem moribus hominum & civitatibus afferant figmenta poëtarum, cùm exempla scelerum afferunt peccaturis.* Quibus Donati verbis addi potest etiam sequens observatio Augustini: *Omnes cultores talium Deorum*, inquit Augustinus lib. ii de Civitate Dei, cap. 7, *mox ut eos libido perpulerit ferventi, ut ait Persius, tincta veneno, magis intuentur quid Jupiter fecerit, quàm quid docuerit Plato, vel censuerit Cato. Hinc apud Terentium flagitiosus adolescens spectat tabulam quandam pictam in pariete, ubi inerat pictura hæc, Jovem quo pacto Danaë misisse ajunt in gremium quondam imbrem aureum: atque ab hac tanta authoritate adhibet patrocinium turpitudini suæ, cùm in ea se jactat imitari Deum. At quem Deum? inquit, Qui templa cæli summo sonitu concutit. Et ego homuncio id non facerem? Ego vero illud feci, ac lubens.* Simili Picturarum libidinosarum incitamento permotus ille apud Arbitrum: *Ergo amor etiam Deos tangit?* inquit. Tales historias Horatius lib. iii Carm. Ode 7, apposite satis *Peccare docenteis historias* dixit. *Nam quod exemplo fit*, inquit Cicero lib. iv, epist. 3 ad famil. *id etiam jure fieri putant; & aliquid, atque adeo multa, addunt & afferunt de suo.* Κἂν γὰρ εἰς σωφροσύνην τις ἑαυτὸν καθίζῃ, τῷ παραδείγματι πρὸς τὴν μίμησιν ἐρεθίζεται, καὶ μάλισθ᾽ ὅταν ἐκ τοῦ κρείττονος ᾖ τὸ παράδειγμα· ἡ γὰρ ὧν ἁμαρτάνει τις αἰδὼς, τῷ τοῦ βελτίονος ἀξιώματι παῤῥησία γίνεται: *Quamquam ad temperantiam aliquis comparatus est, exemplo tamen ad imitandum trahitur: eoque facilius, quò nobilius proponitur exemplum. Nam pudor, qui à peccando revocabat, præstantioris alicujus dignitate loco pulsus, in licentiam commutatur*, Achilles Tatius lib. i de Clit. & Leuc. amoribus. *Massilia severitatis custos acerrima est; nullum aditum in scenam mimis dando, quorum argumenta majore ex parte stuprorum continent actus; ne*

† *Eunuch. Act. iii, Sc. 5.*

talia spectandi consuetudo etiam imitandi licentiam sumat, Val. Maximus lib. II, cap. 6, exemplo 7. Refer huc etiam *Vasa adulteriis cælata, tanquam per se parum doceat libidines temulentia. Ita vina ex libidine hauriuntur, atque etiam præmio invitatur ebrietas*, Plin. XIV, 22. Adde quoque exemplum illud virginis Afræ componentis se ad simulacrum Veneris: *Prosper Aquitanus Dimid. temp. cap.* 6. Sidonius quoque Apollinaris lib. II, epist. 2, prædium suum Abitatum describens, ait, *Non hic per nudam pictorum corporum pulchritudinem turpis prostat historia; quæ sicut ornat artem, sic devenustat artificem.* Quotquot nempe turpia spectacula aliis exhibent, æternam dedecoris sui memoriam veluti in theatro aliquo publice proponunt. Huc spectat illud Greg. Nazianzeni epist. 74; Τὸ ἀσελγείας θέας αἰσχρὰς, ἑαυτοῖς ἐπιθεατρίζειν: *Quotquot aliis turpia exhibent spectacula, suam ipsorum infamiam publice veluti in theatrum producunt.* Contra vero δικαιοσύνην hanc rite observantes, Tertulliano * *licite pingere* dicuntur. Neglexit hanc virtutem Arellius ille, de quo Plinius XXXV, 10: *Fuit Arellius Romæ celeber, paulo ante Divum Augustum, nisi flagitio insigni corrupisset artem, semper alicujus fœminæ amore flagrans, & ob id Deas pingens, sed dilectarum imagine.*

* Advers. Hermogenem.

Magnificentia vulgarem modum supergressa plurimum amplificare solet Artis & Artificis auctoritatem.

§. 15. Σεμνότης sive μεγαλοπρέπεια, Quintiliano lib. IV, cap. 2, dicitur *magnificentia*, Plinio Juniori lib. VI, epist. 21, & lib. IX, epist. 26, *granditas* vocatur, & maximam Arti gratiam autoritatemque conciliat. Debet enim Pictura plurimum gravitatis habere, & omnino omnia in se continere, quæ pertinent ad amplificandam dignitatem: splendoris tamen, festivitatis, & quæsitæ concinnitudinis minimum præ se ferat; propterea quod ex his suspicio quædam diligentiæ nimis anxiæ nascitur, quæ Artifici sæpius adimit, quàm addit autoritatem. Quisquis autem imperitus & accuratissimæ Artis hujus parum intelligens,

- - - *Dum vitat humum, nubes & inania captat.*

Quidam tamen hic ab improvida temeritate quovis modo sublati, cùm in extremos digitos assurrexerunt, suam ipsi stolide mirantur magnitudinem.

Horat. de Arte. Solent profecto statura breves in digitos erigi, & plura semper minantur infirmi: etenim quo quisque ingenio minus valet, hoc se magis attollere & dilatare conatur. Prudent. lib. II contra Symmachum:

Ut Tragicus cantor ligno tegit ora cavato,
Grande aliquod cujus per hiatum carmen anhelet.

Fit igitur interdum, ut valentioris inventionis laudem sine dubio reportet, ac turgenti germine veluti efflorescat, sicut indomitus ager quasdam quoque lætiores herbas subinde producit; maximum tamen quod est in ipsa inventione *Periculum minus vitat, conaturque perdite: unde evenit nonnunquam ut aliquid grande inveniat, qui semper quærit quod nimium est. Verum & raro invenit, & cætera vitia non pensat*, Quintil. II, 12. Quæ vero à tali animo proficiscuntur, τεθορύβηται ταῖς φαντασίαις μᾶλλον, ἢ δεδείνωται· κἂν ἕκαστον αὐτῶν πρὸς αὐγὰς ἀνασκοπῇς, ἐκ τοῦ φοβεροῦ καὶ ὀλίγον ὑπονοστεῖ πρὸς τὸ εὐκαταφρόνητον: *Turbata & phantasiis exæstuantia potius, quàm cum gravitate tractata & exaggerata videntur; & si unumquodque istorum ad rationis radios inspicias, ex terribili ad vile contemtumque paulatim abscedit*, Dionys. Longinus περὶ ὕψους, §. 2. Cui malo modicas confestim manus admovere satius est, quam committere, ut frivola, & acrioribus oculis intuenti ridicule tumida pro excelsis & grandibus amplectatur ad alta adspirans animus; sciatque Artifex, quod quemadmodum *Quadrupedes, cùm viridi pabulo nimis distentæ sunt, sanguinis detractione curantur, & sic ad cibos viribus conservandis idoneos redeunt; ita sibi quoque tenuandas adipes, & quicquid humoris corrupti contraxerit, emittendum, si esse sanus ac robustus volet. Alioqui tumor ille inanis primo cujusque veri operis conatu deprehendetur*, Quintil. II, 10. In exemplum itaque hic assumendus est Nicophanes, gravissimus Artifex, de quo Plinius XXXV, 10: *Nicophanes elegans & concinnus, ita ut vetusta opera pingeret propter æternitatem rerum: impetuosi animi, & cui pauci comparentur: cothurnus ei & gravitas artis.* Contra, ut idem Plinius ibidem testatur: *Pyreicus arte paucis post ferendus, proposito nescio an destruxerit se; quoniam humilia quidem secutus, humilitatis tamen summam adeptus est gloriam. Tonstrinas, sutrinasque pinxit, & asellos, & obsonia, ac similia; ob hoc cognominatus Rhyparographus; in iis consummatæ voluptatis: quippe eæ pluris veniere, quam maximæ multorum.* Nota hic in transitu, ῥωπογράφους pari prorsus ratione dictos, qui nihil aliud quàm virgulta & vepres delineabant. Vide *Etymologicum in* ῥῶπες.

Grandia non solum delectant, sed etiam sine satietate delectant, cùm in quavis alia re ma-

§. 16. Hydropicorum corpora, humore aquoso distenta, constat aridissima esse. Idem iis quoque usu venit, quorum sinistra magnitudinis affectatio nihil habet solidi, sed in fumum tandem inanemque flatum evanescit. Longe tamen aliter se res habet, quoties sensus aliquis veræ granditatis animum spectatoris tangit. Quisquis enim indubium sublimioris magnificentiæ vestigium in raræ Artis tabula deprehendit, statim quoque seipsum erigit, & magnis cogitationibus implet animum, favens ingenio suo, credensque à se & inventum

inventum & factum, quod ab alio feliciter elaboratum cernit. Genuinam itaque magnificentiæ ac granditatis notam suggerit nobis Dionys. Longinus περὶ ὕψους, §. 5: Τοῦτο τῷ ὄντι μέγα, inquit, οὗ πολλὴ μὲν ἡ ἀναθεώρησις, δύσκολος δ' ἤ, μᾶλλον δ' ἀδύνατος ἡ κατεξανάστασις, ἰσχυρὰ δ' ἡ μνήμη καὶ δυσεξάλειπτος· ὅλως δὲ καλὰ νόμιζε ὕψη καὶ ἀληθινά, τὰ διὰ παντὸς ἀρέσκοντα καὶ πᾶσιν· ὅταν γὰρ τοῖς ἀπὸ διαφόρων ἐπιτηδευμάτων, βίων, ζήλων, ἡλικιῶν, ἕν τι καὶ ταὐτὸν ἅμα περὶ τῶν αὐτῶν ἅπασι δοκῇ, τόθ' ἡ ἐξ ἀσυμφώνων ὡς κρίσις καὶ συγκατάθεσις τὴν ἐπὶ τῷ θαυμαζομένῳ πίστιν ἰσχυρὰν λαμβάνει καὶ ἀναμφίλεκτον: *Illud vere magnum, quod subinde cogitandum considerandumque nobis occurrit, quod vix, ac ne vix quidem, animo excidere potest, sed constanti, firma, ac indelebili memoria retinetur. Denique præclaram illam demum granditatem & veram esse ducito, quæ per omnia & omnibus placeat. Quum enim qui moribus, vitæ ratione, institutis, studiisque & ætatibus differunt, idem simul de iisdem sentiunt omnes, tum à dissidentibus alias & discrepantibus veluti profectum judicium & approbatio unanimis ei, quod habetur in admiratione, fidem certam & minime dubiam acquirit.* Recte Symmachus lib. 1, epist. 72: *Non patet suspicionibus judicatum, à quo nemo dissentit.* Sumpsit ex occasione non absimili fiduciam Plinius Junior bene de suis scriptis sperandi: *Libellus meus*, inquit*, *peregre manere gratiam, quam in urbe collegerint, delector. Incipio enim satis absolutum existimare, de quo tanta diversitate regionum discreta hominum judicia consentiunt.*

[Margin: mis fere voluptatibus fastidium solent esse finitimum.]

[Margin: * Lib. IX, epist. 12.]

§. 17. Cæterum insignis hæc sublimioris inventionis vis, quemadmodum ex ingenita quadam animorum magnitudine proficisci videtur; ita ex imitatione optimorum auctorum, qui grandes materias non infeliciter tractarunt, incrementum ac vires sumit. Γεννᾶται τὰ μεγαλοφυῆ, καὶ οὐ διδακτὰ παραγίνεται, καὶ μία τέχνη πρὸς αὐτά, τὸ πεφυκέναι: *Natura quæ magna sunt proveniunt, nec ulla doctrina comparari possunt; & una ars ad illa consequenda, ita à natura comparatum esse*, Dionys. Longinus περὶ ὕψους, §. 2. Et rursus §. 7: Εἰς τοὺς μάλιστα φρονηματίας ἐμπίπτει τὰ ὑπερφυᾶ: *In elati spiritus homines maxime cadunt, quæ sunt grandia*: perspicitur id in Parrhasio. Quæritur ergo hic Artifex Τῇ φύσει μεγαλόφρων τις ὤν, εἰ δὲ μή, τῇ γε προαιρέσει πάντως τὸ σεμνὸν καὶ θαυμαστὸν διώκων: *Sive natura ipsa magnanimus, sive de industria quovis modo gravitatem captans & ad mirabilitatem*, Dionys. Halicarn. in Isocrate. Nam quemadmodum usu venire solet iis qui concentibus musicis interfuerunt, ut jucundæ vocis modulationem longe post in aure veluti circumferant; ita quoque memoriæ cogitationique nostræ alti veterum scriptorum spiritus identidem obversari atque inerrare solent. Quandoquidem igitur cuivis pro comperto liquet hanc imaginum sublimitatem nihil aliud esse, quam (a) ἀπήχημα quoddam μεγαλοφροσύνης, sequitur etiam animum Artificis ad maxima hæc se accingentis, omnem humilium ac sordidarum rerum curam deponere debere, atque iis potissimum cogitationibus vacare, unde eum non id agentem vivus quidam augustæ majestatis decor furtim prosequatur. Non potest quidem studio pulcherrimi operis vacare mens, nisi soluta sordidis curis: sic enim libera demum, ac tota, nulla distringente atque alio ducente causa, spectabit id solum, ad quod accingitur. Et quemadmodum in eodem pectore nullum potest esse excelsarum humiliumque rerum consortium; ita cogitare clara simul atque abjecta, non magis est unius animi, quàm ejusdem hominis largum esse animo & angustum. Recte Longinus περὶ ὕψους, §. 7: Οὐχ οἷόν τε μικρὰ καὶ δουλοπρεπῆ φρονοῦντας καὶ ἐπιτηδεύοντας παρ' ὅλον τὸν βίον, θαυμαστόν τι καὶ τοῦ παντὸς αἰῶνος ἐξενεγκεῖν ἄξιον: *Fieri non potest, ut exilia quædam ac servilia per omnem vitam cogitantes curantesque admirabile quid atque omni ævo dignum producant.* Huc facit illud Platonis, negantis ullum animal mœstum canere: οὐδὲν ζῷον λυπούμενον ᾄδει. Similiter dicebat Jo. Chrysostomus in libro de Sacerdotio, Sollicitudinum assiduitate aciem ingenii hebetari, & graviorem plumbo effici, qui prius ales poterat videri. Et jam ibidem dixerat, Vel maximas ingenii vires ad ultimam imbecillitatem assiduis curis redigi. Καὶ αἱ συνεχεῖς φροντίδες δειναὶ καταβαλεῖν ψυχῆς δύναμιν, καὶ εἰς ἀσθένειαν κατάγειν τὴν ἐσχάτην. Pictorum ergo & Poëtarum hac in parte par quoque ratio est. Juvenalis Satyra VII:

[Margin: Innatam & magnorum Artificum imitatione roboratam granditatem sordidæ rerum quotidianarum curæ infringunt ac comprimunt. Quomodo enim spectent famam, qui diurno quæstu ægre propulsant famem?]

Sed vatem egregium, cui non sit publica vena,
Qui nihil expositum soleat deducere, nec qui
Communi feriat carmen triviale moneta;
Hunc, qualem nequeo monstrare, & sentio tantum,
Anxietate carens animus facit, omnis acerbi
Impatiens, cupidus silvarum, aptusque bibendis
Fontibus Aonidum: neque enim cantare sub antro

(a) Ἔσχατον ἀπήχημα *dicitur tinnulus ille extremi vel soni vel vocis pulsus: & quò longissime tenor soni permeare potest, illic est* ἀπήχημα, *velut extrema resonantia. Metaphora itaque inde sumpta, imaginum sublimitatem ex magnanimitate potissimum resultare, hoc loquendi modo innuimus. Græcis* ἔναυλον ἔχειν *est personare aures alicujus quibusdam vocibus: de quo loquendi modo vide* Petr. Victorium var. Lect. lib. 1, cap. 20.

Pierio, thyrsumve potest contingere sana
Paupertas, atque æris inops, quo nocte dieque
Corpus eget. Satur est, cùm dicit Horatius Euhoe.
Quis locus ingenio, nisi cùm se carmine solo
Vexant, & dominis Cirrae Nysæque feruntur
Pectora nostra, duas non admittentia curas?
Magnæ mentis opus, nec de lodice paranda
Attonitæ, currus & equos, faciesque Deorum
Adspicere, & qualis Rutulum confundat Erynnis.

Vide Carmen ad Calp. Pisonem, quod Lucano adscribitur. T. quoque Calphurnius Siculus Ecloga IV, quæ inscribitur Cæsar:

O mihi quàm tenero decurrunt carmina versu!
Tum Melibæe sonent, si quando in montibus istis
Dicar habere Larem; si quando nostra videre
Pascua contigerit. Vellit nam sæpius aurem
Invida Paupertas, & dixit, Villa cura.

Egregie Cicero epistola 5 libri tertii ad Quinctum fratrem: *Opus est ad poëma quadam animi alacritate.* Apposite quoque Cassiodorus in Præfat. libri XI Variarum: *Argutum inventum lætum fundit ingenium.* Protogenes certe nonnisi post longissimum tempus, angustia rei familiaris conatibus ejus obstante, emergere & ad majora assurgere potuit. *Summa ejus paupertas initio, artisque summa intentio, & ideo minor fertilitas. Quidam & naves pinxisse usque ad annum quinquagesimum putant,* Plin. XXXV, 10.

Altius assurgunt ac majora semper spirant animi aliquo veluti pabulo elatioris doctrinæ subnixi.

§. 18. Altius profecto assurgunt, ac majora plerumque spirant animi aliquo veluti pabulo elatioris doctrinæ subnixi. Ad majora igitur contendens, non magnis tantum cogitationibus, ut monuimus, implebit mentem sordida rerum abjectissimarum cura vacuam; verum etiam generosiores hosce humo se tollentis animi impetus, meliorum scriptorum æmulatione fovebit ac nutriet: multarum enim magnarumque rerum ubertatem ac divitias dabit lectio, ut iis non solum quomodo occurrerint, sed etiam quomodo oporteat, utamur. *Ægrescit profecto ingenium, nisi jugi lectione reparetur. Cito expenduntur horrea, quæ assidua non fuerint adjectione fulcita. Thesaurus ipse quàm facile profunditur, si nullis iterum pecuniis compleatur? Sic humanus sensus, cum alieno non farcitur invento, cito potest attenuari de proprio,* Cassiodorus in Præfat. libri XI Variarum. Non potest interim grande aliquid & supra cæteros cogitare, nisi mota mens. Cùm vulgaria & solita despexit, instinctuque sacro surrexit excelsior, tunc demum aliquid concipit grandius animo mortali. Desciscat oportet à solito, & efferatur, & mordeat frænos, & rectorem rapiat suum, eòque ferat, quò per se timuisset ascendere. *Omnia profectò, qui se à cælestibus rebus referet ad humanas, excelsius magnificentiusque & dicet & sentiet,* inquit Tullius de perfecto Oratore. *Est enim animorum ingeniorumque naturale quoddam quasi pabulum, Consideratio contemplatioque Naturæ,* ut inquit Idem lib. IV Acad. quæst. *Erigimur: elatiores fieri videmur: humana despicimus: cogitantesque supera atque cælestia, hæc nostra, ut exigua & minima, contemnimus. Indagatio ipsa rerum tum maximarum, tum etiam occultissimarum, habet oblectationem; si vero aliquid occurrit, quod verisimile videatur: humanissima completur animus voluptate.* Recte quoque Seneca epist. CXVII: *De Deorum natura quæramus, de siderum alimento, de his tam variis stellarum discursibus: an ad illarum motus nostra moveantur corpora, an corporibus omnium animisque illinc impetus veniat: an hæc & quæ fortuita dicuntur certa lege constricta sint, nihilque in hoc mundo repentinum aut expers ordinis volutetur. Ista levant animum, & ad ipsarum quas tractant rerum magnitudinem attollunt.* Ἀναξαγόραν τὸν Κλαζομένιον, ὃν οἱ τότε ἄνθρωποι νοῦν προσηγόρευον, ὑπερφυῶς θαυμάζων ὁ Περικλῆς, καὶ τῆς λεγομένης μετεωρολογίας καὶ μεταρσιολεσχίας ὑποπιμπλάμενος, οὐ μόνον (ὡς ἔοικε) τὸ φρόνημα σοβαρὸν καὶ τὸν λόγον ὑψηλὸν εἶχεν καὶ καθαρὸν ὀχλικῆς καὶ πανούργου βωμολοχίας, ἀλλὰ καὶ προσώπου σύστασις ἄθρυπτος εἰς γέλωτα, καὶ πρᾳότης πορείας, καὶ καταστολὴ περιβολῆς, καὶ ὅσα τοιαῦτα, πάντας θαυμαστῶς ἐξέπληττεν: *Anaxagoram Clazomenium, quem illius temporis æquales Mentem appellavere, mirum quanti Pericles fecerit. Imbutus autem rerum scientia sublimium & cælestium, non solum scilicet elato fuit animo, & sublimi usus est dicendi genere, puro à plebeja atque accersita garrulitate: verum etiam serius vultus, incessus comis, modestus vestitus, & reliqua ejus generis omnes supra modum adduxerunt in stuporem,* Plutarch. in Pericle.

Poësis præcipue auget inveniendi

§. 19. Lectione tamen Poëtarum præcipue alitur & enitescit, veluti pabulo lætiore, imaginatio. Μεγαλήγορος γὰρ καὶ διηρμένη ἡ ποιητική: *Magniloqua enim & elata est Poesis,* Lucian. de conscrib. Hist. *A poetis & in rebus spiritus ac sublimitas, & in affectibus motus*

tus omnis, & in personis decor petitur: Quintil. x, 1. Neque immerito cuiquam videri possit Phidias tantum contulisse Artibus hisce lumen, quod in hos quoque studiorum secessus excurrit: unde ne quidem ipse fateri erubuit, se in fingendo Jove Olympio secutum Homericam Jovis descriptionem: *Valer. Maximus libro* III, *cap.* 7, *Exemplo ext.* 4. Et non injuria tribuit ei Dionysius Halicarnass. in Isocrate, Τὸ σεμνὸν, καὶ μεγαλότεχνον, καὶ ἀξιωματικόν: *Gravitatem, amplitudinem, & majestatem.* Dem. Phalereus de Elocut. §. 14: Μεγαλεῖόν τι καὶ ἀκριβὲς ἅμα: *Magnum quid & accuratum simul.* Plin XXXV, 5, *magnificentiam* eidem Phidiæ adscribit. *Apelles quoque pinxit Dianam sacrificantium virginum choro immistam, secutus Homerum id ipsum describentem,* Plin. XXXV, 10. Timanthes certe, quem in Iphigeniæ immolatione ingenii palmam tulisse scriptores judicant, inventionem hanc videtur hausisse ex Euripidis in Iphigenia Aulidensi verbis: (faculta-tem, & quasi divino quodam afflatu excitat vim instinctæ semel mentis.)

- - - Ὡς δ' ἐσεῖδεν Ἀγαμέμνων ἄναξ,
Ἐπὶ σφαγὰς στείχουσαν εἰς ἄλσος κόρην,
Ἀνεστέναξε· κἄμπαλιν στρέψας κάρα,
Δάκρυα προῆγε, ὀμμάτων πέπλον προθείς,

Callistratus quoque in descriptione Bacchi Praxitelici, testatur Praxitelem in isthoc simulacro effingendo Euripidem secutum. Medeam quoque inter cædem ac misericordiam fluctuantem expressuri Artifices, ab Euripide veram æstuantis animi speciem petendam sibi putaverunt, teste eodem Callistrato in descriptione statuæ Medeæ. Passim denique in operibus Artificum, qui huic curæ incubuerunt, deprehendas proprium quendam gustum liberalioris doctrinæ, & tacitam quandam eruditionem ex optimorum auctorum lectione depromptam: quæ cùm semper secum afferat aliquid propriæ voluptatis, habet etiam quiddam, quod nobis faciat videndi sitim: *Quintil.* VI, 3. Quod vero mentes nostræ, quotiescunque divinos tantorum animorum spiritus libero haustu attraxerunt, altius insurgere soleant, pereleganti similitudine testatum fecit Longinus §. 11: Πολλοὶ, inquit, ἀλλοτρίῳ θεοφοροῦνται πνεύματι, τὸν αὐτὸν τρόπον, ὃν καὶ τὴν Πυθίαν λόγος ἔχει τρίποδι πλησιάζουσαν, ἔνθα ῥῆγμά ἐστι γῆς ἀναπνέον, ὥς φασιν, ἀτμὸν ἔνθεον αὐτόθεν, καὶ ἐγκύμονα τῆς δαιμονίου καθισταμένην δυνάμεως παραυτίκα χρησμῳδεῖν κατ' ἐπίπνοιαν· οὕτως ἀπὸ τῆς τῶν ἀρχαίων μεγαλοφυΐας εἰς τὰς τῶν ζηλούντων ἐκείνους ψυχάς, ὡς ἀπὸ ἱερῶν στομίων ἀπόρροιαί τινες φέρονται, ὑφ' ὧν ἐπιπνεόμενοι καὶ οἱ μὴ λίαν φοιβαστικοὶ, τῷ ἑτέρων συνενθουσιῶσι μεγέθει· ἔστι δ' οὐ κλοπὴ τὸ πρᾶγμα, ἀλλ' ὡς ἀπὸ καλῶν ἠθῶν, ἢ πλασμάτων, ἢ δημιουργημάτων ἀποτύπωσις· καὶ τῷ ὄντι καλὸς οὗτος καὶ ἀξιονικότατος εὐκλείας ἀγών τι καὶ στέφανος· ἐν ᾧ καὶ τὸ ἡττᾶσθαι τῶν προγενεστέρων οὐκ ἄδοξον: *Multi alieno seu divino spiritu afflati rapiuntur eodem prorsus modo, quo fama est Pythiam tripodi admotam corripi: ubi ut perhibent hiatus quidam est terræ vaporem inde auramque exhalans divinam: factamque Deo plenam, numinis instinctu, consulentibus responsa dare & oracula reddere: sic ab illis priscorum magnis ingeniis in animos imitantium ipsos, tanquam ex sacris ostiis, rivi quidam feruntur; à quibus afflati etiam qui suapte natura non isto Phœbeo aguntur furore, aliorum magnitudine impulsi, rapiuntur simul. Factum porro hoc non est censendum furtum, sed tanquam ab honestis & præclaris moribus, aut figmentis efficta expressaque forma. Et revera præclarum hoc & victoria dignissimum pro gloria certamen & prælium: quippe in quo a majoribus vinci non sit inglorium.*

§. 20. Ipsos denique spectatores doctos, indoctos, suscitare altissimum Artificis animum, vel ex eo evincitur, quòd plebem ipsam, quam opere tantum inchoato ædium suarum limine parietibusque discreverat Artifex, perfecto demum opere veluti obvia ostentatione conquirat. Altius tamen adhuc eriget animum idem Artifex, majoresque ad opus afferet spiritus, qui præter utilissimum hunc æmulæ virtutis conatum, Apellem, Protogenem, Phidiam, Polycletum, in operis quasi societatem adsciscit, non tantum se consulens, quid in simili opere elaborando magnæ animæ, si forte pingentibus fingentibusve nobis interveniant, suasuræ sint; verum etiam, quam de operibus nostris ad finem perductis opinionem sint habituræ. *Prodest sine dubio, custodem sibi imposuisse, & habere quem respicias, quem interesse cogitationibus tuis judices,* Seneca epist. XXV: vide quoque epist. XI. Addit ad hanc curam etiam pudor stimulos, addit & exspectata laus, placendi cupidine secundos impetus mirifice augente. Mirumque videri potest, quod plerique Artifices qui tantopere, dum intenti sunt operi, secreto gaudent, ut omnes fere arbitros reformident; perfectis jam operibus spectatorum frequentia, ut milites congestu signorum, excitantur. *Res enim, quæ ad omnes pertinet, nunquam uno teste contenta est,* Symmachus lib. I, epist. 49. Est videlicet quædam tacita dedignatio, vim pingendi, tantis comparatam laboribus, tanto temporis impendio emptam, ad unum alterumve spectatorum demittere. Sensit hunc animi motum Martialis quoque: *Si quid est in libellis meis quod placeat,* inquit, *dictavit auditor* Vide epistolam

(Ipsos denique spectatores doctos, indoctos, suscitare altissimum Artificis animum, vel ex eo evincitur, quòd plebem ipsam, quam opere tantum inchoato ædium suarum limine parietibusque discreverat Artifex, perfecto demum opere veluti obvia ostentatione conquirat.)

 ejus

ejus ad Priscum, præfixam libro duodecimo Epigrammatum. Unde etiam inutile non esse intelligas, ut quotidie opera nostra inspecturos admittamus, maxime tamen de quorum simus opinione atque judicio solliciti. *Rarum est enim, ut satis se quisquam vereatur*, Quintil. x, 7. Sed hoc ipsum plus etiamnum habebit momenti, si præsentis ac futuri sæculi de nobis æstimationem ex eorum, quibus nos reformandos ac velut recoquendos tradidimus, judicio pendere sentiamus: neque enim fieri potest, ut humile quid sapiat animus æternitatem cogitans. Τῷ γὰρ ὄντι μέγα τὸ ἀγώνισμα, τοιοῦτον ὑποτίθεσθαι τῶν ἰδίων ἔργων δικαστήριον καὶ θέατρον, καὶ ἐν τηλικούτοις ἥρωσι, κριταῖς τε, καὶ μάρτυσιν ὑπέχειν τῶν γραφομένων εὐθύνας, καὶ μὴ παῖξαι: *Revera enim certamen est ingens, tale operum suorum constituere judicium & theatrum; nec non apud tantos heroas arbitros & testes pro scriptis causam dicere, eademque illorum judicio citra omnem jocum subjicere*, Dionys. Longinus περὶ ὕψους, §. 12: vide locum. Lucianus etiam sub finem libri de Conscrib. historia, id ipsum quoque historiam scripturo præcipit; atque hanc immortalitatis curam ei commendat exemplo Sostrati Cnidii Architecti Ptolemæo Philadelpho Pharum exstruentis. Vide Catalog. Artificum *in Sostratus Architectus*. *Non potest quicquam abjectum & humile cogitare, qui scit de se semper loquendum*, Mamertinus Paneg. Juliano Imp. dicto. Ita est profecto, infurgunt mente, *Qui non modo proximum tempus lucemque præsentem intueri satis credunt, sed omnem posteritatis memoriam spatium vitæ honestæ & curriculum laudis existimant*, Quintil. xii, 2. *Longius quàm quantum humanæ vitæ spatium est, cupiditas gloriæ extenditur; maximaque pars ejus in memoriam ac posteritatem prominet*, Livius lib. xxviii ab U. C. *Trahimur omnes laudis studio*, inquit Cicero pro Archia Poëta, *& optimus quisque maxime gloria ducitur. Certe, si nihil animus præsentiret in posterum; &, si, quibus regionibus vitæ spatium circumscriptum est, eisdem omnes cogitationes terminaret suas; neque tantis se laboribus frangeret, neque tot curis vigiliisque angeret: nunc insidet quædam in optimo quoque virtus, quæ noctes & dies animum gloriæ stimulis concitat, atque admonet, non cum vitæ tempore esse dimittendam commemorationem nominis nostri, sed cum omni posteritate adæquandam.* Quamobrem quisquis imaginem ipsam subsecuturæ gloriæ divina quadam mente conceperit, fructumque non ex vili mercede, sed ex animo suo & contemplatione ac scientia petet, perpetuum illum, nec fortunæ subjectum, is anxius de fama ingenii, facile persuadebit sibi, ut tempora, quæ plerique spectaculis, campo, tesseris, otiosis denique sermonibus, ne dicam somno & conviviorum mora conterunt, magnificis potius imaginibus conformandis impendat, longe plus delectationis habiturus, quàm ex illis ineruditis voluptatibus. *Dedit enim hoc providentia hominibus munus, ut honesta magis juvarent*, Quintil. i, 12.

Admirabilis illa magnificæ inventionis fœcunditas ex multa eruditione, ex pluribus Artibus, atque ex omnium rerum scientia exuberat.

§. 21. Desinamus igitur mirari, quæ causa sit Artificum paucitatis, cum ex iis rebus universis hæc Ars constet, quibus in singulis elaborare permagnum est. Nihil certe eorum, quæ ad omnium bonarum Artium scientiam cognitionemque pertinent, latere debet Artificem. Subacto * nimirum opus est hic ingenio; ut agro non semel tantum arato, sed novato atque iterato; quo meliores possit & grandiores fœtus edere. Quemadmodum enim totius argumenti ubertas ex varia, ex multa, ex accurata, ex multiplici lectione depromitur; ita singulæ ejus partes, sedulo perpensæ ac retractatæ, deliguntur cum quodam fastidio judicii acri penicillo condocefacti. Longe alia ratio est eorum, qui omnium scientiarum doctrina vacui ad Artes hasce non verentur accedere. Nam ut quisque in tabulam varia hinc inde schemata congessit, sensumque teneriorem vibrantibus colorum pigmentis qualitercunque adumbravit, putat se continuo in ipsa jam operosissimæ Artis adyta receptum. Plerique certe suaves videri malunt, quàm graves. Cæterum, neque generosior spiritus vanitatem amat; neque concipere aut edere justæ maturitatis partum mens potest, nisi ingenti flumine litterarum inundata. Reliqui vero, aut non viderunt viam quà iretur ad Artem, aut visam timuerunt calcare. Non quidem latet me plures esse, qui communi eruditione satis superque imbuti, contemnunt potius litteras quàm nesciunt; tanquam majorem industriæ & laboris gloriam habituri, si ingenium eorum nullis alienarum Artium adminiculis inniti videretur †; cæterum hos ex antiquitatis vestigiis male dissimulatis statim deprehendere licebit. Illorum potius hominum os miremur, qui ad tantam Artem sine ulla rerum necessariarum scientia audent accedere; cùm ne quidem communia illa & protrita humaniorum disciplinarum præcepta primoribus labris delibasse deprehendantur; tantum abest ut unquam eruditum illum pulverem, qui maxima Artibus hisce subsidia subministrat, attigerint. Usque adeo in malos quoque Pictores quadrat illud Martialis ‡: *Nil securius est malo poeta.*

** Subactionem hic nihil aliud quam auditionem, lectionem, litteras, quotidianum denique Artis usum vocamus.*

† Auctor Dialogi de causis corr. eloquent. cap. 2.

‡ Lib. xii. epigr. 64.

In excellentium Artificum operibus insignes

§. 22. Minime itaque sufficere hic judicamus, ut ad tempus simplex quid & uniforme doceamur. Primum enim aliter utimur propriis, aliter commodatis; longeque interesse manifestum est, possideat quis quæ profert, an mutuetur: deinde ipsa multarum Artium scientia etiam aliud agentes nos ornat, atque ubi minime credas, eminet, excellit.

cellit. Idque non doctus modo & prudens spectator, sed etiam populus intelligit, ac statim ita laude prosequitur, ut legitime studuisse, ut per omnes eruditionis numeros isse, ut denique Pictorem etiam fateatur: quem non posse aliter existere, neque unquam exstitisse confirmo, nisi eum, qui tanquam in aciem omnibus armis instructus, sic in publicum omnibus Artibus ornatus exierit. Ut enim qui pila ludunt, non utuntur in ipsa lusione artificio proprio palæstræ, sed indicat ipse motus, didicerintne palæstram, an nesciant: sic in pingendo, etiam si propriè cæteræ non adhibentur Artes, tamen facile declaratur, utrum is qui pingit, tantummodo in ista Arte sit exercitatus, an vero ad pingendum omnibus ingenuis Artibus instructus accesserit. Quod adeo negligitur ab horum temporum Artificibus, magistrorum pravitate adolescentes ad similitudinem sui passim configurante, ut in operibus eorum fœdo ac pudendo vitio trivialium inventionum fæces deprehendantur: dumque sapientiæ studium & præcepta prudentium penitus reformidant, in paucissimos sensus & angustissimos exiguissimi gyri limites augustam detrudant Artem, velut expulsam regno suo: ut quæ olim omnium domina Artium pulcherrimo comitatu pectora implebat, nunc circumcisa & amputata, sine apparatu, sine honore, pene dixerim sine ingenuitate, quasi una ex sordidissimis artificiis discatur *. Sed quid indignor? ridere satius est: ne se magnum quid adeptos putent, qui huc felicitate pervenerunt, ut rideantur †. Gratulemur itaque summis illis sine labore, sine ratione, sine disciplina Artificibus, diu florentes atque incolumes fruantur hac sua Arte tam dulci, tam delicata, tam blanda, precamur ut fertilem porro gratamque experiantur Artem, quam sine rivali tantopere mirantur atque amant: illud interim cogitantes, quod si qui mentem multo studio subactam & vires summis operibus suffecturas ad Artem non afferunt, magno conatu nulla re gesta plerumque steriles animos & inveniendis rebus impares, relictis irritæ spei illecebris, alio vertant, & nihil habere nisi beneficii alieni curent, illaudatos illos Pictores sectari contenti, qui *In id solum studente, ut describere tabulas mensuris ac lineis sciant*, Quintil. x, 2. Similes infelicibus istis procis Penelopes, qui cùm ipsa potiri non possent, ad cultum famularum ejus se convertebant, *Ajunt in Græcis artificibus eos auledos esse, qui citharœdi fieri non potuerint*, Cicero pro Muræna. Horat. de Arte:

passim doctrinarum notæ deprehenduntur. Contra vero impolitiores in exiguum sine gyrum, ex ingenti quodam immensoque campo, compellunt fecundissimas Artes.

* *Auctor Dialogi de caussis corr. eloquent. cap. 32.*

† *Plin. Junior lib. VII, epist. 29.*

- - - Fortasse cupressum
Scis simulare. Quid hoc, si fractis enatat exspes
Navibus, ære dato qui pingitur? Amphora cœpit
Institui; currente rota cur urceus exit?

Neque enim tales rectè dixeris pingere, quod eorum tantùm est proprium, qui omnia, quæ sublimi conceperint animo, expedite quoque promere atque ad spectaturos perferre valent. Illud enim nisi assecutus fuerit Artifex, supervacuo tantum labori insudaverit, ac priora omnia similia sint gladio condito atque intra vaginam suam hærenti. Τῆς λανθανούσης μουσικῆς οὐδεὶς λόγος: *Occultæ musicæ nullus est respectus*, inquit Nero apud Suetonium, cap. 20. Claudianus de IV Conf. Honorii, vers. 222:

Vile latens virtus. Quid enim submersa tenebris
Proderit? obscuro veluti sine remige puppis:
Vel lyra, quæ reticet: vel, qui non tenditur, arcus.

Horatius libro IV Carm. Ode 9:

Paulum sepultæ distat inertiæ
Celata virtus. - - -

Hoc itaque maxime docetur; hoc nullus nisi Arte adsequi potest; huc studium adhibendum; hoc exercitatio petit; hoc imitatio quærit; hic omnis ætas consumitur; hoc uno Artifex Artifice præstantior; hoc genera ipsa pingendi alia aliis potiora. Verum longius fortasse progredior, fallente transitu. Proximum est ut de proportione sive Symmetria nonnihil dicamus.

CAPUT

CAPUT II.

* §. 1. *Frustra totum animum atque omnem operam diligentiamque suam inventioni impenderit Artifex, nisi pari prorsus cura prosequatur inventæ materiæ delineationem. Atque in hoc delineandi labore propensius incumbet Proportioni; quam ideo Symmetriam dixere Græci, quòd Artifex commensus istius virtute externam elaborati operis formam, internæ atque animo suo inscriptæ imagini mire assimilet.*

§. 2. *Analogiæ quoque atque Harmoniæ voces, à numeris Arithmeticis concentibusque Musicis desumptas, huic Proportioni, propter quandam similitudinem, accommodarunt Artifices.*

§. 3. *Quemadmodum humana mens unam rationem inter plures alias nobilissimas dotes habet præcipuam, ita incredibile rationis hujus acumen ex sollerti Proportionum investigatione atque usu facile deprehenditur: sicut etiam in plerisque aliis Artibus rivuli quidam ab inexhausto divini splendoris fonte deducuntur, per quos ad cœlestem supernæ lucis originem recurritur; ita quoque par est sagacem illam vegetamque humanarum mentium vim, in exacta subtilissimarum Artium contemplatione, immensam summi Numinis benignitatem admirari ac prædicare: siquidem apud omnes in confesso est, speciem illam in animo Artificis ex multorum præceptorum perceptione, variarumque rerum observatione præconceptam, nihil aliud esse, quam divinum aliquod exemplar internæ illius formæ, quam exteriori materiæ Artifex imprimit.*

§. 4. *Prisci Artifices prima elegantissimarum Artium rudimenta in perdiscenda corporis humani Symmetria collocabant, eaque omni cogitatione sedulo pertractata, nihil eorum prætermittebant quæ ad operum suorum venustatem dignitatemque conducere posse videbantur; qualecunque interim dignitatis hujus lenocinium ex speciosa operum suorum amplitudine captantes.*

§. 5. *Memoriæ quoque proditum est, magnas illas, & universum Orbem terrarum nominis sui gloria impleturas animas, diutule olim singularium speciosissimorumque corporum contemplationi vacasse; neque ullum laboris hujus sudorisque fecisse finem, priusquam desiderati profectus satietate traducerentur ad penitiores potioresque consummatioris Artis conatus.*

§. 6. *Relicta itaque singularium corporum imitatione, acri atque admiranda sedulitate exprimebant exemplar ideæ diutina exercitatione animis inscriptæ: in pulchrorum interim Pictura, maximam semper faciei impendebant curam.*

§. 7. *Quamvis vero magnam semper in elaboranda similitudine curam defigebant.*

§. 8. *Majore tamen sollicitudine Symmetriæ leges, vel cum quodam similitudinis dispendio, observabant.*

§. 9. *Unde etiam cuivis ex assiduo isthoc elaborandæ Symmetriæ studio manifestum fit, cur prisci Artifices Græci specimen Artis in nudis imaginibus potius quàm velatis exhibuerint: præterquam quòd apertam nudi operis speciem, propius judicabant accedere ad consummatam illam atque incorruptioris Naturæ æmulam simplicitatem; cujus miraculo etiam nunc tacti spectatores, nihil æque in antiquissimis operibus suspiciunt.*

§. 10. *In tam anxia interim observatione Symmetriæ, illud quoque permagni referre arbitrabantur, ut non modo basis proportioni statuæ, verum etiam statua ipsa magnitudini loci responderet.*

§. 11. *Exercitati Artifices & in percipiendis pensitandisque veræ Proportionis rationibus bene callidi, magnas quandoque res, atque omnem modum admirationis egressas virtute Symmetriæ hujus confecerunt.*

§. 12. *Linearis tamen Pictura, nullis etiamnum coloribus adjuta, præcipue nata est omnes speciosioris Symmetriæ illecebras spectatorum oculis apertissime subjicere, donec eam vividus variorum pigmentorum flos porro illustret, ac propius etiamnum ad ipsam veri similitudinem accedere faciat.*

Symmetriæ vocem quomodo Latinorum scriptorum nonnulli transtulerint.

INvento argumento, proximum est, ut in eo delineando Artifex justæ proportionis rationem habeat; quæ Philostrato atque aliis passim ξυμμετρία, ἀναλογία, ἁρμονία vocari solet. Quamobrem etiam tria hæc non putavit disjungenda Philostratus junior in procemio Iconum: Δοκοῦσί μοι παλαιοί τε καὶ σοφοὶ ἄνδρες, inquit, πολλὰ ὑπὲρ ξυμμετρίας τῆς ἐν γραφικῇ γράψαι. οἷον νόμους τιθέντες τῆς ἑκάστου τῶν μελῶν ἀναλογίας, ὡς οὐκ ἐνὸν τῆς κατ' ἔννοιαν κινήσεως ἐπιχειρεῖν ἄριστα, μὴ εἴσω τοῦ ἐκ φύσεως μέτρου τῆς ἁρμονίας ἡκούσης· τὸ γὰρ ἔκφυλον ἢ ἔξω μέτρου, οὐκ ἀποδέχεσθαι φύσει, ὀρθῶς ἐχούσης κίνησιν: *Videntur mihi antiqui ac sapientes viri, multa de Symmetria in pingendi arte conscripsisse, legibus quibusdam de singulorum membrorum analogia veluti constitutis: tanquam integrum non esset motum optime, secundum animi notionem, instituere; nisi harmonia intra modum à natura datum accederet*

deret (quod enim extra genus suum & mensuram est, natura non admittit) dum rectum obtinet motum. Quamquam vero naturalis Historiæ Scriptor diserte dixerit lib. xxxiv, cap. 8: *Non habet Latinum nomen symmetria;* videtur tamen eam *congruentiæ* atque *æqualitatis* nominibus reddere voluisse Plinius Junior lib. 11, epist. 5: *Si avulsum statuæ caput aut membrum aliquod inspiceres,* inquit, *non tu quidem ex illo posses congruentiam æqualitatemque deprehendere; posses tamen judicare, an id ipsum satis elegans esset.* Suetonius in Tiberio, cap. 68: *Latus fuit ab humeris & pectore,* inquit, *cæteris quoque membris usque ad imos pedes æqualis & congruens.* In Octavio tamen Augusto, cap. 79, *Æquitatem membrorum* nuncupavit; *Habuit staturam brevem,* inquit, *sed quæ commoditate & æquitate membrorum occultaretur; ut non nisi ex comparatione adstantis alicujus procerioris intelligi posset.* Quamquam hic forte ex prioribus Suetonii ac Plinii Junioris verbis, pro *æquitate* non male *æqualitate* reponas. Tullius eam vocat *Convenientiam partium & aptam compositionem membrorum:* etenim lib. 1 de Officiis, de summa hominis dignitate agens: *Eorum,* inquit, *quæ adspectu sentiuntur, nullum aliud animal pulchritudinem, venustatem, convenientiam partium sentit.* Et mox: *Pulchritudo corporis apta compositione membrorum movet oculos, & delectat hoc ipso, quod inter se omnes partes cum quodam lepore consentiunt.* A. Gellius noct. Attic. lib. 1, cap. 1, appellat eam *Naturalem membrorum omnium inter se competentiam.* Vitruvius passim *commensum* dixit, & aliquando aliter. Quamquam autem Symmetriæ vocem ita varie varii autores interpretandam putaverint, minime tamen arbitramur ignorasse Plinium, quod Symmetriæ vox his & pluribus aliis modis potuerit transferri; sed accuratissimo diligentissimi scriptoris judicio nihil horum satisfecisse putamus. Aliter de Analogiæ voce sensit Quintil. 1, 6: *Analogiam,* inquit, *proxime ex Græco in Latinum transferentes; proportionem vocaverunt.* Respexisse videtur Quintilianus ad hæc verba Tullii: *Omnia duo,* inquit*, *ad cohærendum, tertium aliquid requirunt, & quasi nodum vinculumque desiderant. Sed vinculorum id est aptissimum atque pulcherrimum, quod ex se atque ex his quæ adstringit, quàm maxime unum efficit. Id optime assequitur quæ Græce ἀναλογία, Latine (audendum est enim, quoniam hæc primum à nobis novantur) comparatio proportiove dici potest.* A. Gellius quoque noct. Attic. 11, 24: *Analogiam quidam Latine proportionem vocant.* Seneca denique epist. 120: *Analogiæ verbum cùm Latini grammatici civitate donaverint, ego damnandum non puto, nec in civitatem suam redigendum.* De Harmonia est hic locus Tullii: *Animus,* inquit†, *oculorum effugit obtutum. Est autem unus ex omnibus rationis contentionisque* (ἁρμονίαν *Græce*) *sempiternarum rerum & sub intelligentiam cadentium compos & particeps.*

* De Universo.

† Ibid.

§. 2. Ἀναλογίας certe & ἁρμονίας voces videntur hic Artifices mutuati ab ea, quæ in numeris Arithmeticis & concentibus Musicis deprehenditur proportione. Neque enim aliud quid est Proportio, quàm certa quædam lex numerorum, quam sequuntur Artifices. *Omnium formarum corporearum artifices homines,* inquit Augustinus‡, *in arte habent numeros, quibus coaptant opera sua; & tam diu manus atque instrumenta in fabricando movent, donec illud quod formatur foris, ad eam quæ intus est lucem numerorum relatum, quantam potest impetret absolutionem, placeatque per interpretem sensum interno judici supernos numeros intuenti.* Plutarchus quoque περὶ τ῀ ἀκούειν, hanc ipsam rem disertissimis tradidit verbis: Τὸ μϑ καλὸν, inquit, ἐκ πολλῶν οἷον ἀριθμῶν εἰς ἕνα καιρὸν ἥκειν, ὑπὸ συμμετρίας τινὸς καὶ ἁρμονίας ἐπιτελεῖται· τὸ δ' αἰσχρὸν, ἐξ ἑνὸς τ῀ τυχόντος ἐλλείποντος ἢ προσόντος ἀτόπως, εὐθὺς ἑτοίμην ἔχει τὴν γένεσιν: *Id quod in quacunque re pulchrum est, ex multis veluti numeris ad unum temporis articulum convenientibus quadam concinnitate & concentu perficitur: cùm turpitudo statim existat, vel una aliqua etiam levicula re deficiente, aut absurde posita.* Mintanor quoque Musicus, suadente arctissima Musices atque Picturæ cognatione, videtur Musicæ artis librum à se editum inscripsisse χρωμάτωσιν, teste Fulgentio *lib. 1 Mytholog.* Damascius quoque apud Photium, ubi de Jacobo Medico agit, genus aliquod Musices χρωματικὸν vocat. Patet denique ex Plin. xxxv, 5, Pictores τόνου & ἁρμογῆς voces à Musicis desumptas ad Artem suam transtulisse. Videmus ergo non Musicos tantum à Pictoribus, sed Pictores etiam à Musicis vice versa terminos Artis non ob aliud mutuatos, quàm ut ostenderent parem prorsus in utraque Arte rationem esse multiplicis illius, quæ in numeris consistit, Proportionis; prorsus quasi altera alterius auxilio indigeret.

Analogiæ & Harmoniæ voces à numeris & concentibus mutuantur Artifices.

‡ Lib. 11 de Libero arbitrio. cap. 16.

§. 3. Quamobrem cùm apud omnes in confesso sit, nihil in hac rerum Universitate amplius nihilque admirabilius esse divino isthoc, & justa numerorum, ponderum, mensurarumque proportione temperato consensu; numerorum adhæc considerationem, quamlibet levem, præsentissimum rectæ rationis usum postulare (nihil enim æque imminutæ mentis homines prodit, quàm in continuandis & comparandis numerorum rationibus laborare, hærere, excidere) liquet etiam hanc analogiam tanto magis exigere judicium acre, tanquam quæ numerorum proportionem animo conceptam ad materiam

Inanem semper operam sumere judicantur Artifices, qui operum suorum perfectionem

aliunde, quàm ex accuratissima rerum creatarum pulchritudine & proportione, putam hauriendam.

porro applicare, & veram artificis Naturæ rationem quàm proxime exprimere studeat. Διὰ συμμετρίαν λόγου ἡ τέχνη ἅπτεται: *Per Symmetriam ars ipsa rationem attingit*, Philostrat. in procemio Iconum. Ex hac denique Symmetriæ cum recta ratione cognatione perspicuum cuivis esse potest, recte tradi in libro Sapientiæ, *Cap.* XI, *vers.* 21, Deum optimum maximum unicam veræ atque incorruptæ rationis scaturiginem, disposuisse omnia mensura, numero, & pondere. Prorsus quemadmodum olim Pythagoræi affirmare non dubitabant, Τήν τε ἀρετὴν ἁρμονίαν εἶναι, καὶ τὴν ὑγίειαν, καὶ τὸ ἀγαθὸν ἅπαν, καὶ τὸν θεόν· διὸ καὶ καθ᾽ ἁρμονίαν συνεστάναι τὰ ὅλα: *Virtutem harmoniam esse, sanitatem quoque, nec non omne bonum, ipsumque adeo Deum: propterea que universa hæc harmoniæ potissimum beneficio consistere.* Vide Laertium lib. VIII. Plutarchus quoque περὶ τῆς ἐν Τιμαίῳ ψυχογονίας, sub finem libri: Οἱ πάλαι θεολόγοι, inquit, πρεσβύτατοι φιλοσόφων ὄντες, ὄργανα μουσικὰ θεῶν ἐνεχείριζον ἀγάλμασιν· οὐχ ὡς λύραν που καὶ αὐλὸν, ἀλλὰ οὐδὲν ἔργον οἰόμενοι θεῶν, οἷον ἁρμονίαν εἶναι καὶ συμφωνίαν: *Prisci Theologi, Philosophorum vetustissimi, instrumenta musica in manus deorum imaginibus posuerunt: non sane quod eos lyra aut tibia ludere putarent, sed quod nullum Deo opus convenientius esse judicarent, quàm consonantiam & harmoniam.* Universi sane machinator atque opifex Deus non obscura pulcherrimæ harmoniæ vestigia rebus omnibus à se creatis impressit, quæ sequantur Artifices; neque ullus unquam Artifex, sine accurata symmetriæ hujus observatione, vel minimam assecutus est umbram pulchritudinis illius, quæ apta membrorum compositione & lepido partium omnium inter se consensu oculos movet. Atque hæc est illa διαρμοσία τοῦ σώματος, *congruentia corporis*, Philostrat. Heroic. in Protesilao: ἡ τῶν μελῶν ἐπιτήδευσις, *apta conjunctio membrorum*, quæ una absolvit atque consummat corpora. Τῶν γὰρ μελῶν ἓν μὲν οὐδὲν τμηθὲν ἀφ᾽ ἑτέρου καθ᾽ ἑαυτὸ τι ἀξιόλογον ἔχει· πάντα δὲ μετ᾽ ἀλλήλων ἐκπληροῖ τέλειον σύστημα, σωματοποιούμενα τῇ κοινωνίᾳ, καὶ ὑπὸ τῷ δεσμῷ τῆς ἁρμονίας περικλειόμενα: *Membrorum unum amputatum ab altero per se ipsum nihil quidem retinet laudabile: sed alia cum aliis conjuncta omnia simul totius corporis compagem constituunt, & justam ipsi magnitudinem afferunt*, Dionys. Longinus περὶ ὕψους, §. 35. *Longe multo pulchrius est corpus, quod ex membris pulchris omnibus constat, quam ipsa membra singula, quorum ordinatissimo conventu completur universum; quamvis & illa etiam singillatim pulchra sint*, Augustinus lib. III Dulciloq. cap. 26. Τὸ κάλλος τοῦ σώματός ἐστι συμμετρία τῶν μελῶν καθεστώτων αὐτῷ πρὸς ἄλληλά τε, καὶ πρὸς τὸ ὅλον: *Pulchritudo corporis est congruentia membrorum apte constitutorum ad invicem, & ad totum*, Stobæus Eclog. Ethic. cap. 5. Recte quoque Isidorus Pelusiota lib. III, epist. 131: Τοῦ σωματικοῦ κάλλους ὅρος, ἡ τῶν μελῶν συμμετρία: *Congruus modus membrorum, corporeæ pulchritudinis est apex.* Quemadmodum igitur vera naturalium corporum pulchritudo sine hac harmoniæ concinnitate nulla prorsus est; ita etiam recta naturalium corporum imitatio in legitima proportionis hujus observatione potissimum consistit. Ἀγάλματος πάντα τὰ μέρη καλὰ εἶναι δεῖ: *Statuæ omnia membra pulchra esse oportet*, Socrates apud Stobæum, Serm. I. Ἐν τοῖς κολοσσικοῖς ἔργοις, οὐ τὸ καθ᾽ ἕκαστον ἀκριβὲς ζητοῦμεν, ἀλλὰ τοῖς καθόλου προσέχομεν μᾶλλον, εἰ ἔχει καλῶς τὸ ὅλον: *In operibus enormibus, non quærimus quid accuratum sit in singulis partibus, sed potius ad universam rem attendimus, ut pulchrum sit totum*, Strabo lib. I. Μάλιστα πάντων γελῶμεν τῶν μιμημάτων, ὅσα τὴν ἐν ταῖς πλείσταις μορφαῖς ὁμοιότητα διαφυλάττοντα, τὴν ἐν τοῖς κυριωτάτοις παμπόλλου σφάλλεται: *Maxime inter opera quæ imitatio effingit ea ridemus, quæ in plurimis partibus similitudinem servant, in præcipuis vero sæpe peccant*, Galenus lib. primo de usu partium corporis humani. In Symmetria præter cæteros excelluere Parrhasius & Lysippus. *Parrhasius primus symmetriam picturæ dedit*, Plin. XXXV, 10. *Lysippus symmetriam diligentissime custodivit*, Plin. XXXIV, 8. Hinc etiam liquere cuivis potest quanta cum ratione *metan* Anglo-Saxonibus non modo *metiri*, sed *pingere* denotaverit. Unde & *metod beon* iis est *pingi*; *Metere*, *Pictor*; *meting*, *pictura*, &c. de quibus vide Laur. Noëlum, Guilj. Somnerum, aliosque Lexicographos Anglo-Saxonicos. Nonnihil quoque huc faciunt quæ habet Glossarium nostrum Gothicum in MEΛGAN, ΓAMEΛGAN, *scribere*.

Symmetriam corporis humani, & quicquid veram constituit pulchritudinem, ex assidua perfectissimorum corporum inspectione ante omnia perdiscit Artifex.

§. 4. Præcipuum igitur studium suum Artifex in pernoscenda corporis humani symmetria ponet, commensum proportionum præmonstrante Vitruvio lib. III, cap. I. Discet quoque ex indefessa emendatissimorum corporum inspectione, *Corpus hominis id demum pulchrum esse, in quo non eminent venæ, nec ossa numerantur; sed temperatus ac bonus sanguis implet membra & exsurgit toris, ipsos quoque nervos rubore tegit & decore commendat*, Auctor Dialogi de causis corr. eloquent. cap. 21. *Ossa, ut esse & adstringi nervis suis debent, sic corpore operienda sunt*, Quintil. in procemio libri primi. *Recta facies, ut stupere immobili rigore non debet, ita sæpius in ea quam natura dedit specie continenda est*, Quintil. IX, 3. Monebitur etiam in oculos passim incurrentibus exemplis, quod *Corporis bonam habitudinem sæpe tumor imitatur*, Auctor rhet. ad Herennium, lib. IV. Κακοὶ ὄγκοι ἐπὶ σωμάτων: *Mali tumores in corporibus*, Dionys. Longinus

ginus περὶ ὕψους, §. 2. *Virgines propter ætatis teneritatem gracilioribus membris figuratas, effectus recipere in ornatu venustiores*, Vitruvius lib. IV, cap. 1. *Non est formosa mulier, cujus crus laudatur, aut brachium; sed illa, cujus universa facies admirationem singulis partibus abstulit*, Seneca epist. 33. Talis facies Aristæneto lib. 1, epist. 16, elegantissime vocatur πρόσωπον ἀπρόσωπον: nisi forte quis putet illam tantum fœminam festivam ac lepidam esse, cujus elegantissimum os, minima quasi pars est decoris in omnibus totius corporis partibus elucentis. Idem certe Aristænetus lib. 1, epist. 3, talem formosi corporis exsuperantiam tribuit Limonæ: Ἡ Λιμώνη καὶ ὑπερφυῶς εὐπρόσωπος οὖσα, ὅμως ὅταν ἀποδύσηται, δι' ὑπερβολὴν τῶν ἔνδον ἀπρόσωπος εἶναι δοκεῖ: *Limone supra quam dici potest formosa existens, simulac vestem exuit, propter præcellentiam eorum quæ sub veste intus latebant, malam videtur habere faciem.* Statius lib. VI Thebaid. vers. 570, de Parthenopæo Atalantæ filio formosissimo:

> *Emicat, & torto chlamydem diffibulat auro.*
> *Effulsere artus, membrorumque omnis aperta est*
> *Lætitia, insignesque humeri, nec pectora nudis*
> *Deteriora genis, latuitque in corpore vultus.*

Tullius lib. 1 de Officiis: *Cùm pulchritudinis duo genera sint, quorum in altero venustas sit, in altero dignitas; venustatem, muliebrem ducere debemus; dignitatem, virilem. Formæ autem dignitas, coloris bonitate tuenda est; color, exercitationibus corporis.* Et mox: *Venustas & pulchritudo corporis secerni non potest à valetudine.* Seneca epist. CXV: *Non est ornamentum virile concinnitas.* Agrœcius quoque in viro quidem dignitatem oris, in fœmina vero venustatem commendari testatur. Quamobrem etiam Tullius in Oratore perfecto utrumque conjunxit: *Vultus vero*, inquit, *qui secundum vocem plurimum potest, quantam affert tum dignitatem, tum venustatem?* Dignitatis hujus illustriorem aliquanto speciem operum suorum, amplitudine quærebant: *Statuas, signa, picturas, hominum denique mutorumque animalium formas, arborum etiam, si modo sint decoræ, nihil magis quàm amplitudo commendat*, Plinius Junior libro 1, epist. 20. *Zeuxis plus membris corporis dedit, id amplius atque augustius ratus, atque (ut existimant) Homerum secutus, cui validissima quæque forma etiam in fœminis placet*, Quintil. XII, 10. *Deprehenditur Zeuxis grandior in capitibus articulisque*, Plin. XXXV, 9. *Euphranor primus videtur usurpasse symmetriam; sed fuit in universitate corporum exilior, capitibus articulisque grandior*, Plin. XXXV, 11.

§. 5. Omnium sæculorum annales evolve; singulos, qui Artes hasce feliciter tractarunt, observa; & quocunque te animo ac cogitatione converteris, deprehendes, eos tantum in hisce Artibus nomen famamque consecutos, qui naturæ consentaneam symmetriarum rationem non incuriose introspexerant. Etenim ex commentationis hujus assiduitate perfectissimarum intelligentes formarum, ad eas potissimum imitandas toto impetu ferebantur; & quotidianæ exercitationis beneficio, dum contemplationi pulcherrimorum corporum diutius immorabantur, absolutissima veræ pulchritudinis idea animos imbuentes, nihil non perfectum & exactis legitimarum proportionum rationibus subnixum dabant. Prima tamen pingendi fingendique rudimenta ex singularium corporum imitatione hauserunt, dum nonnisi formosissima quæque imitanda sibi sumebant. *Statuarum artifices pictoresque clarissimi, cùm corpora quàm speciosissima fingendo pingendove efficere cuperent, nunquam in hunc inciderunt errorem, ut Bagoam aut Megabyzum aliquem in exemplum operis sumerent sibi, sed Doryphoron illum aptum vel militiæ vel palæstræ, aliorumque juvenum bellicosorum & athletarum corpora, quæ esse decora vere existimarunt*, Quintil. V, 12. Apposite itaque Plinius Junior lib. 1, epist. 5: *Stultissimum credo ad imitandum non optima quæque proponere.* Pictores olim ad Laïdem confertim cursitare solebant, pectus atque ubera bellissimi corporis delineaturi; eamque ob id ipsum, vix dum adultam, magno in pretio habuit Apelles; qui etiam nobilem illam Venerem anadyomenen pinxit ad exemplum Phrynes apud Eleusinem Neptuni feriis mare ingressæ, capillo passo, depositis vestibus: *Athenæus libro XIII.* Quanquam Plin. libro XXXV, cap. 10, ad exemplum Campaspes pellicis Alexandri magni pictam tradat Venerem illam è mari emergentem. Testatur etiam Clemens Alexandrinus in Protreptico, imagines Veneris à Pictoribus Phrynes formam, quamdiu ea in flore ætatis fuit, imitantibus delineatas; à marmorariis similiter Hermas ad accuratissimam Alcibiadis formam effictos. Aristænetus libro 1, epist. 1 de Laide sua: Ταύτην ἑαυτῆς, ὡς εἰκόν τι ἴω, οἱ κορυφαῖοι γεγράφασι τῶν ζωγράφων· ἡνίκα ἂν δέοι γράφειν Ἑλένην, ἢ Χάριτας, ἢ καὶ αὐτήν γε τὴν ἀρχηγέτιν τῶν Χαρίτων, εἰσὶν εἰς ὑπερφυὲς παράδειγμα κάλλους Ἀφροδίτης, ἀνασκοποῦσι τὴν εἰκόνα Λαΐδος, κἀντεῦθεν ἀποτυποῦσι θεοπρεπὲς τὸ φιλοτεχνούμενον εἶδος: *Pinxere ipsam sibi quàm potuere optime pictorum eximii: tum si quando ipsis Helena, Gratiæve, aut ipsa Gratiarum præses effingenda, velut ad eximium pulchritudinis exemplar, respiciunt ad*

Singularium corporum imitationi diutissime immorabantur prisci Artifices.

imaginem Laïdis, atque inde formam, quam accurate fingendam sibi proposuere, divine exprimunt. Pari plane ratione confluebant Artifices ad Theodotam meretricem, cujus cum Socrate dissertatiunculam refert Xenophon Apomnem. lib. III. *Quis Praxitelem nescit, Posidippum si relegat, ad formam Cratinæ meretricis, quam infelix perdite diligebat, os Veneris Cnidiæ sollerti aliarum coëgisse certamine?* Arnob. lib. VI adv. gentes. Plautus Pœnulo, Actu V, Scen. *Fuit hodie*, &c.

- - - O Apella, ô Zeuxis pictor,
Cur numero estis mortui? Hinc exemplum ut pingeretis.
Nam alios pictores nihil moror hujusmodi tractare exempla.

Potissimam tamen in hoc Picturarum genere vultus habuerunt rationem, atque ei non immerito plurimum semper impenderunt laboris ac studii. Videas profecto *In facie vultuque nostro, cùm sint decem aut paulo plura membra, nullas duas in tot millibus hominum indiscretas effigies existere*, Plin. VII, 1. Quumque reliqua humani corporis lævia propemodum sint, solus vultus varietatis plurimum habet, propter operosam in eo partium eminentium ac recedentium asperitatem. Τραχὺ γὰρ τὸ πρόσωπον, διότι ἐξ ἀνωμάλων καὶ ἀνίσων σύγκειται μορίων, στόματος, καὶ ῥινὸς, καὶ ὀφθαλμῶν, καὶ τῶν λοιπῶν, τῶν μὲν προπετῆ ἐχόντων τὴν θέσιν, τῶν δὲ κοίλην: *Facies est aspera, quia ex particulis inæqualibus & imparibus constat, ut ex naso, oculis, & reliquis, quarum situs partim prominens est, partim cavus*, Ammonius in decem categorias Aristotelis, cap. περὶ ποιοῦ καὶ ποιότητος. Quamquam non ob hoc tantum plus laboris atque operæ in vultu collocandum olim putaverint; verum etiam, quod totius oris lineamenta quasi quoddam specimen morum exhibeant. Οἱ ζωγράφοι τὰς ὁμοιότητας ἀπὸ τοῦ προσώπου, καὶ τῶν περὶ τὴν ὄψιν εἰδῶν, οἷς ἐμφαίνεται τὸ ἦθος, ἀναλαμβάνουσιν, ἐλάχιστα τῶν λοιπῶν μερῶν φροντίζοντες: *Pictores ex facie & vultu, ex quibus elucent mores, desumunt similitudines, nec de cæteris membris laborant magnopere*, Plutarch. in Alexandro circa initium. *Qui corporum formas æmulantur, postpositis quæ reliqua sunt, ante omnia effigiant modum capitis, nec in alia membra prius lineas destinant, quàm ab ipsa (ut ita dixerim) figurarum arce auspicium faciant inchoandi*, Solinus in epistola ad Antium Polyhistori præfixa. Inventionis tamen œconomia postulante expressam formosi corporis faciem, exquisitissimo colorum atque Artis apparatu eam ornare ac minime celare solebant. Πρόσωπα ὀφείλεται μὲν παρὰ τῶν ζωγράφων τοῖς ἐν ὥρᾳ· καὶ τυφλώττουσί γε ἄνευ τούτων αἱ γραφαί: *Facies quidem à pictoribus debentur iis qui in vigore ætatis etiamnum constituti sunt; siquidem absque his quodammodo excæcantur picturæ*, Philostratus Iconum lib. 1 in Como. Ubi obiter quoque affert rationem cur hoc in ea, quam ibi describit, Comi Pictura observatum non sit. Cautius vero notabili quodam oris dehonestamento insignes exprimebant; *Habet in pictura speciem tota facies*, inquit Quintilianus lib. 11 Orat. institut. cap. 13, *Apelles tamen imaginem Antigoni latere tantum altero ostendit, ut amissi oculi deformitas lateret.* Periclem totius corporis specie satis probatum, caput oblongum ac minus reliquo corpori congruum habuisse tradit Plutarchus in ejus vita. Ὅθεν αἱ μὲν εἰκόνες αὐτοῦ σχεδὸν ἅπασαι, inquit Idem ibidem, κράνεσι περιέχονται, μὴ βουλομένων, ὡς ἔοικε, τῶν τεχνιτῶν ἐξονειδίζειν: *Unde galeatæ sunt propemodum omnes ejus imagines, nolentibus artificibus, ut verisimile est, hoc ei vitium exprobrare.* Sollicite interim cavebant ne à similitudine prorsus exciderent, si vultui, quem exprimendum sibi sumpserant, plusculum gratificarentur: manum itaque *Ne in melius quidem sinebant aberrare*, ut loquitur Plinius Junior lib. IV, epist. 28. Οἱ τοὺς ἐν ὥρᾳ γράφοντες, ὅσοι χαρίζεσθαί τι παρ' ἑαυτῶν εἰς τὴν γραφὴν βούλονται, τὸ πᾶν εἶδος τῆς ὁμοιώσεως διαφθείρουσιν· ὥς τι ἅμα τι τοῦ παραδείγματος ἡμαρτηκέναι καὶ τοῦ κάλλους. *Qui formosulos in ætatis flore constitutos pingunt, voluntque picturæ lenocinium quoddam & gratiam de suo adjicere, totam depravant repræsentatam effigiem, sic ut ab exemplari proposito pariter, & à vera forma aberrent*, Eunapius in Jamblicho.

Exinde studium suum transferebant ad pulchritudinem illam exprimendam, cujus exemplar animo jam olim inscripserant.

§. 6. Post hanc singularium corporum imitationem instructiore jam animo transibant ad magis arduam imitationem pulchritudinis crebra exercitatione animo impressæ; atque hic non ita anxie curabant, ut certi alicujus corporis indiscretam similitudinem exprimerent, sed ut corpus aliquod juxta veram symmetriæ rationem effingerent, assequerenturque illam decoræ formæ gratiam, quæ ut forte in uno aliquo corpore nusquam deprehenditur, ita multorum perfectissimorum corporum curiosa inspectione efficitur. Καὶ πλάσται, καὶ γραφεῖς, ἀνδριαντοποιοί τε, καὶ ὅλως ἀγαλματοποιοὶ τὰ κάλλιστα γράφουσί τε καὶ πλάττουσι καθ' ἕκαστον εἶδος, οἷον ἄνθρωπον εὐμορφότατον, ἢ ἵππον, ἢ βοῦν, ἢ λέοντα, τὸ μέσον ἐν ἐκείνῳ τῷ γένει σκοποῦντες· καί πού τις ἀνδριὰς ἐπαινεῖται Πολυκλείτου κανὼν ὀνομαζόμενος, ἐκ τοῦ πάντων τῶν μορίων ἀκριβῆ τὴν πρὸς ἄλληλα συμμετρίαν ἔχειν, ὀνόματος τοιούτου τυχών: *Plastæ, pictores, statuarii, aliique denique fictores, quæ pulcherrima in omni specie sunt pingunt finguntque, veluti hominem, equum, bovem, leonem formosissimum, ad id, quod*

medium

medium est in illa specie collineantes. Laudantque homines quandam Polycleti statuam, canonem appellatam, inde adeo id nomen sortitam, quod partium inter se omnium competentiam ad unguem habeat, Galenus lib. I περὶ κράσεων.

§. 7. Similitudini semper quantum satis erat indulgebant. Ἐπὶ ἀνδριάντων ζητεῖται τὸ ὅμοιον ἀνθρώπῳ: *In statuis requiritur quod est simile homini*, inquit Dionysius Longinus περὶ ὕψους §. 32. Vide quoque Nazianzenum Orat. IV de Theologia. *Neque enim rectum est dicere aut appellare simulachrum*, ut loquitur Arnobius lib. VI adversus Gentes, *quod non pariles lineas principali ab ore traducat.* Τὸ γὰρ ἐν τῇ εἰκόνι γεγραμμένον τοῦ Σωκράτους ὁμοίωμα, εἰ μὴ καὶ τὸ φαλακρὸν, καὶ τὸ σιμὸν, καὶ τὸ ἐξόφθαλμον ἔχει τοῦ Σωκράτους, οὐκέτ' ἂν αὐτὸ λέγοιτο εἶναι ὁμοίωμα: *Nisi enim in imagine depicta Socratis similitudo, & calvitiem, & simas nares, & oculos prominentes habeat Socratis, ejus imago nequaquam dici possit*, Ammonius in Aristot. περὶ ἑρμηνείας. Apelles certe *Adeo indiscretæ similitudinis imagines pinxit, ut incredibile dictu Apion grammaticus scriptum reliquerit, quendam ex facie hominum addivinantem (quos metoposcopos vocant) ex iis dixisse aut futuræ mortis annos, aut præteritæ*, Plin. XXXV, 10. Semper itaque, quanto quis Artifex melior, tanto minus à vera similitudine corporum aberrat. Atque hoc est illud, quod tangit Philoponus in lib. IV Aristotelis de Generat. animalium: Ὀλιγάκις γίνεται ἐν τοῖς ἀνθρώποις τὰ τέρατα, ἀλλὰ τὰ τέλεια φύουσιν· ὅσα δὲ δύναται τέλεια φύειν, βραδέως ἀποτυγχάνει· ὥσπερ γὰρ οἱ χαριέστατοι τῶν ζωγράφων βραδέως ἀποτυγχάνουσι περὶ τὴν τῶν μιμουμένων ὑπ' αὐτῶν ἐμφέρειαν, οὕτω καὶ τὰ τελειογόνα: *Raro nascuntur inter homines monstra, quoniam perfecta gignunt. Quæcunque vero perfecta gignunt, raro fine suo excidunt. Sicut enim optimi Pictores ægre aberrant à similitudine eorum quæ imitantur, ita & quæ perfecta gignunt.*

Magnam quidem veræ similitudinis habebant rationem.

§. 8. Quemadmodum igitur ex jam dictis constare potest, antiquos Artifices non levem veræ similitudinis rationem habuisse: ita iidem impensiore cura, præter nudam similitudinem, exprimere studebant præcipuam illam virtutem, quæ ex observatione Symmetriæ promanat; quemadmodum hæc duo eleganter distinxit Maximus Tyrius Dissertat. XVI: Ἡ Ὁμήρου ποίησις τοιάδε τίς ἐστιν, οἵαν εἰ καὶ ζωγράφων ἐννοήσαις φιλόσοφον Πολύγνωτον, ἢ Ζεῦξιν, μὴ γράφοντα εἰκῇ· καὶ γὰρ τούτων ἔσται τὸ σχῆμα διπλοῦν· τὸ μὲν ἐκ τῆς τέχνης, τὸ δὲ ἐκ τῆς ἀρετῆς· κατὰ μὲν τὴν τέχνην, τὰ σχήματα καὶ τὰ σώματα εἰς ὁμοιότητα τοῦ ἀληθοῦς ἀπεργάζεσθαι· κατὰ δὲ τὴν ἀρετὴν, εἰς μίμησιν τοῦ κάλλους τὴν εὐσχημοσύνην τῶν γραμμάτων διαθεῖναι: *Talis est Homeri poesis, qualis pictura Polygnoti futura erit aut Zeuxidis, si simul Pictores illi fiant Philosophi. Duplicem enim sibi scopum proponent: quorum alter artem, alter virtutem spectabit. Quod ad artem, ut figuræ ac corpora veritatem referant: quod ad virtutem, ut congrui linearum ductus, ipsam pulchritudinem diligenter exprimant.* Hæc Tyrius. *Traditur etiam Zeuxim pinxisse puerum uvam tenentem; & cùm tanta esset similitudo uvæ, ut etiam aves advolarent operi, quendam ex præsentibus dixisse, aves male existimare de tabula: non fuisse enim advolaturas, si puer similis esset. Zeuxim ajunt oblevisse uvam, & servasse illud quod melius erat in tabula, non quod similius*, Seneca Controv. 5 libri decimi. *Ad veritatem Lysippum & Praxitelem accessisse optime affirmant: nam Demetrius tanquam nimius in ea reprehenditur, & fuit similitudinis quàm pulchritudinis amantior*, Quintilianus XII, 10. Lysippus certe, teste Plinio libro XXXIV, cap. 8: *Statuariæ arti plurimum traditur contulisse; capillum exprimendo, capita minora faciendo, quàm antiqui; corpora graciliora siccioraque, per quæ proceritas signorum major videretur. Symmetriam diligentissime custodivit, nova intactaque ratione quadratas veterum statuas permutando: vulgoque dicebat ab illis factos, quales essent homines; à se, quales esse viderentur.* Prætulerunt ergo antiquiores Symmetriam similitudini; sentientes similitudinem esse ex Arte; congruam vero Symmetriarum rationem ex virtute quadam Artificis Artem ipsam superante promanare.

Symmetriæ tamen, vel cùm similitudinis jactura, insistendum putabant.

§ 9. Quoniam autem nuda corpora, *Vitia, si qua sunt, non celant, nec laudes parum ostentant*, ut loquitur Plin. Junior lib. III, epist. 6; in iis potissimum elaborandis antiquiores desudarunt. *Ipsa nuditas hominis mire ad pulchritudinem facit*, Lactant. de Opificio Dei, cap. 7. Aristænetus lib. I, epist. I: Ἐνδιδυμένη μὲν εὐπροσωποτάτη· ἐκδῦσα δὲ, ὅλη πρόσωπον φαίνεται: *Vestem induitur, formosa; exuitur, tota forma est.* Gestiebant itaque simplicissimum nudæ proportionis ornatum, sine ullo vestium tegmine oculis omnium exponere. Quamvis aliam quoque rationem afferat Alexander Aphrodis. propter quam veteres Artifices Deorum ac Regum statuas plerumque nudas finxerint: Οἱ ἀνδριαντοποιοὶ πρὸς τιμὴν ἐνίοτε γυμνοὺς πλάττουσι θεούς τε καὶ βασιλεῖς, inquit Aphrodis. lib. I, problem. 87, δεῖξαι βουλόμενοι τούτων τὸ φανερὸν τῆς δυνάμεως καὶ γνώμης ἐκτὸς ἐν πάσης κακίας κεκρυμμένης: *Statuarii sæpenumero honoris ergo nudos fingunt Deos ac Reges, ut indicent manifestam eorum vim, apertumque animum ab omni occulta malitia quam longissime remotum esse.* Quanta vero cum ratione statuarum suarum plerasque nudas factitaverint, vel uno Praxitelis exemplo satis ostenditur. *Duas fecerat Veneres Praxiteles, simulque vendebat; alteram velata specie, quam ob id quidem prætulerunt optione,*

Nihil igitur mirum antiquos Artifices, Græcos præsertim, è nudis fere imaginibus præcipuam exactæ Artis captasse famam.

Digitized by Google

optione, quorum conditio erat, Coi; cùm alteram etiam eodem pretio detulisset; severum id ac pudicum arbitrantes. Rejectam Gnidii emerunt; immensa differentia famæ: illo enim signo Praxiteles nobilitavit Gnidum. Ædicula ejus tota aperitur, ut conspici possit undique effigies Deæ; favente ipsa, ut creditur, facto. Nec minor ex quacunque parte admiratio est, Plin. xxxvi, 5. *Pinxit Apelles Heroa nudum, eaque pictura naturam ipsam provocavit*, Plin. xxxv, 10. *Græca res est, nihil velare; at contra Romana ac militaris thoracas addere*, Plin. xxxiv, 5. Est sane simplicitatis istius ex ipsa rerum natura deductæ in veterum statuis præcipua laus. Quamobrem etiam non male de iis Cassiodorus *Variarum* vii, 15, affirmat, quod quisquis eas intuebitur, *Videbit profecto meliora, quàm legit; pulchriora, quam cogitare potuit; statuas illas auctorum suorum scilicet adhuc signa retinentes. Conspiciet expressas in ære venas, nisu quodam musculos tumentes, nervos quasi gradu tensos, & sic hominem fusum in diversas similitudines, ut credat potius esse generatum. Mirabitur formis equinis etiam inesse fervores: crispatis enim naribus ac rotundis, constrictis membris, auribus remulsis, credat forsitan cursus appetere, quum se metalla noverit non movere.*

Curabant etiam ut basis operi, & opus loco responderet.

§. 10. Præter hanc concinnæ proportionis gratiam ex nuda atque inaffectata naturalium corporum similitudine desumptam, illud etiam summo studio curabant antiqui Artifices, ne basis ipsa, aut locus statuis à se factis destinatus, ab ipsarum statuarum proportione dissideret. De primo agit Plutarch. de Alexandri fortuna aut virtute: οἱ φαῦλοι τεχνῖται βάσεις μεγάλας μικροῖς ὑφιστάντες ἀναθήμασιν, ἐλέγχουσιν αὐτῶν καὶ τὰς μικρότητας: *Viles artifices magnas bases parvis supponentes statuis, redarguunt sese & exiguitatem ejus.* De secundo loquitur Vitruvius lib. iii, cap. 1: *Sacrarum ædium membra, ad universam totius magnitudinis summam, ex partibus singulis convenientissimum debent habere commensuum responsum.* Quod enim ad *membra sacrarum ædium* etiam statuæ earum atque imagines pertineant, docet nos Arrianus in ipso statim initio Periplii ponti Euxini. Ibi enim Adrianum Imper. certiorem facit Mercurii ac Philesii statuas in Trapezuntiorum templo minores esse, quàm pro ipsius templi ratione debeant: vide locum. Strabo quoque lib. viii testatur, simulacrum Jovis Olympii tantæ magnitudinis à Phidia factum, ut, quamquam sit maximum, bonam tamen videatur proportionis rationem habuisse, quod sedentem finxit, ita ut vertice culmen propemodum tangat, & ex ipsa specie appareat eum, si surgeret seque erigeret, tecto templum esse nudaturum: ad quem locum vide Casaubonum, qui aliter aliquanto Strabonis verba intelligit. Maxime tamen altitudinis habuerunt rationem, quotquot inter antiquos excellebant; prout enim altior humiliorve locus assignatus erat operum suorum consecrationi, aliter quoque atque aliter ea effingebant; cujus rei quamquam superiore capite illustre attulerimus exemplum, rationem tamen hic ex Vitruvio* adducemus: *Quò altius oculi scandit acies, non facile perfecat aeris crebritatem; dilapsa itaque altitudinis spatio, & viribus extrita, incertam modulorum renuntiat sensibus quantitatem. Quare semper adjiciendum est rationis supplementum in symmetriarum membris; ut cùm fuerint in altioribus locis opera, aut etiam ipsa colossicotera, certam habeant magnitudinum rationem.* In statuarum denique consecratione, ut & hoc obiter addam, circumspiciendum quoque videtur, ne statuam ponamus eo in loco, ubi eam vasta vicinæ statuæ moles obscuret. Ita Χρύσιππον Carneades, *apud Laertium in Chrysippo*, facete dixit Κρύψιππον, quòd statua ejus in Ceramico, ob vicinam enormioris statuæ equestris, conspici vix posset.

* Lib. iii, cap. 3.

Nihil fere videbatur arduum iis, qui veram Symmetriæ rationem habebant exploratam.

§. 11. Qui symmetriarum rationem habent exploratam, scientiæ ejus beneficio stupenda quandoque edunt opera. Φασὶ τῶν πλαστῶν τινα, Φειδίαν οἶμαι, ὄνυχα μόνον λέοντος ἰδόντα, ἀπ᾽ ἐκείνου ἀναλελογίσθαι ἡλίκος ἂν ὁ πᾶς λέων φανείη, κατ᾽ ἀξίαν τοῦ ὄνυχος ἀναπλασθείς: *Ajunt statuarium quendam, opinor Phidiam, tantum ab ungue leonis conspecto, æstimasse in quantam magnitudinem totus leo exurgeret, si juxta unguis rationem fuisset formatus*, Lucianus in Hermotimo. Similis fuit, in occasione non absimili, sollertia Pulchri Geometræ; de qua hæc habet Phlegon Trallianus *cap.* 13 *&* 14 *de Rebus mirabilibus*; Apollonius Grammaticus narrat Tiberii Neronis ætate fuisse terræmotum, quo multæ ac celebres Asiæ urbes funditus deletæ sunt, quas deinde Tiberius suo sumtu restauravit; propter quod beneficium Asiani colossum ei in foro Romano prope fanum Veneris erexerunt, & singulatim deinceps urbium statuas subjunxerunt. Sed & Siciliæ non paucæ urbes eo terræmotu afflictæ fuerunt, & loca Rhegio vicina, & Ponticæ eum gentes senserunt. Enimvero quibus in locis terra à se divulsa fuit, ingentia sunt reperta cadavera, quorum magnitudine stupefacti incolæ, non ausi sunt ea loco movere. Indicii tamen caussâ Romam miserunt dentem uni eximium, qui pedis mensuram non attigit modo, sed etiam superavit: quem legati Tiberio ostendentes, simul etiam quæsiverunt, velletne ad se Heroëm, cujus is fuerat, afferri? Ibi prudenter Tiberius consilium eò direxit, ut neque cognitione magnitudinis se ipsum privaret, & spoliandorum cadaverum flagitium evitaret. Insignem quendam Geometram nomine Pulchrum

chrum, quem ob Artem apud se honorifice habebat, accitum, faciem jussit fingere denti proportione respondentem. At Artifex, posteaquam sumserat mensuram, atque ex dentis quantitate perspexerat quanta facies & quæ totius corporis moles futura esset, celeriter opus absolvit, atque ad Imperatorem detulit: qui sufficere sibi hoc spectaculum dicens, dentem eò, unde erat allatus, remisit. Hæc Phlegon.

Linearis interim Pictura, multis colorum fucis obumbrata, proportionis vim perspicue magis ante oculos ponit.

§. 12. Præcipuum tamen Symmetriæ hujus usum in lineari pictura deprehendas, quæ, cùm nullo colorum fuco velata sit, perfectæ proportionis legem oculis nostris apertissime subjicit. Γραμμὴν γὰρ, καὶ τὸ ἄνευ χρώματος, ὃ δὴ σκιᾶς τε σύγκειται καὶ φωτὸς, ζωγραφίαν προσήκει καλεῖν· καὶ γὰρ ἐν αὐτοῖς ὁμοιότης τε ὁρᾶται, εἶδός τε, καὶ νοῦς, καὶ αἰδὼς, καὶ θρασύτης· καίτοι χηρεύει χρωμάτων ταῦτα· καὶ οὔτε αἷμα ἐμφαίνει, οὔτε κόμης τινὸς ἢ ὑπήνης ἄνθος· ἀλλὰ μονοτρόπως ξυντιθέμενα, τῷ τε ξανθῷ ἀνθρώπῳ ἔοικε, καὶ τῷ λευκῷ· κἂν τῶν Ἰνδῶν τινα λευκῇ τῇ γραμμῇ γράψωμεν, μέλας δήπου δόξει· τὸ γὰρ ὑπόσιμον τῆς ῥινὸς, καὶ οἱ ὀρθοὶ βόστρυχοι, καὶ ἡ περιττὴ γένυς, καὶ ἡ περὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς οἷον ἔκπληξις, μελαίνει τὰ ὁρώμενα, καὶ Ἰνδὸν ὑπογράφει τοῖς γε μὴ ἀνοήτως ὁρῶσιν: *Lineamentum enim, & quod sine colore umbra duntaxat & lumine constat, pictura appellanda est. Etenim in istis rei similitudo cernitur, etiam forma, & mens, & pudor, quamvis coloribus tales affectus careant. Neque vero sanguinem, neque comarum aut pubescentis barbæ florem exprimunt: sed quamvis simpliciter unoque modo composita, flavi hominis aut albi similitudinem repræsentant. Quinimo si Indum quendam albis lineamentis designaverimus, tamen nigrum se aspicientibus offert. Nasi enim simitas, & erecti capillorum cincinni, tum genarum eminentia, & stuporis imago quædam oculis circumfusa denigrant ea quæ conspiciuntur, atque Indum esse recte considerantibus demonstrant*, Philostrat. de vita Apollonii, lib. II, cap. 10. Horat. lib. II, Satyra 7:

- - - Contento poplite miror
Prælia rubrica picta aut carbone; velut si
Re vera pugnent, feriant, vitentque moventes
Arma viri. - - -

Picturas interim primorum tantummodo lineamentorum nudos ductus exhibentes, Græci μονογράμμους, ac fortasse etiam ὑπολίαστας, Latini vero, si doctissimorum hominum suspicionem admittimus, *Sublestas* vocant. Et quamvis linearis hæc delineatio, Symmetriarum rationibus adjuta, à vera rerum similitudine quàm proxime absit; requirit tamen amplius aliquid, & veluti manca est, usque dum ad prima illa lineamenta pigmentorum flos accesserit: *Philostrat. lib. II de vitis Sophistarum, in Chresto.* Οἱ γραφεῖς ὑπογράψαντες ταῖς γραμμαῖς, οὕτως ἐναλείφουσι τοῖς χρώμασι τὸ ζῶον: *Pictores lineis primum delineantes, ita demum coloribus illinunt animal*, Aristoteles de Generat. animal. lib. II, cap. 6. Ἐπὶ τῶν εἰκόνων χρῶμα γραμμῆς κινητικώτερον: *In imaginibus color magis afficit spectatores, quàm nuda lineamenta*, Isidorus Pelusiota lib. IV, epist. 109. Plutarchus in Pericle, circa ipsum statim initium: Ὀφθαλμῷ χρόα πρόσφορος, ἧς τὸ ἀνθηρὸν ἅμα καὶ τερπνὸν ἀναζωπυρεῖ καὶ τρέφει τὴν ὄψιν: *Oculo is demum gratus est color, qui floridus simul & amœnus recreat alitque visum.* Quamobrem etiam in his primis operibus, quæ non ipsa parva sunt, sed majorum quasi membra atque partes, bene instituto ac satis jam exercitato, majora sunt aggredienda. Apposite Manilius lib. II Astron.

Ut rudibus pueris monstratur littera primum
Per faciem, nomenque suum; tum ponitur usus;
Tum conjuncta suis formatur syllaba nodis;
Hinc verbis structura venit per membra legendi.
Tum rerum vires, atque artis traditur usus;
Perque pedes proprios nascentia carmina surgunt;
Singulaque in summa prodest didicisse priora.
Quæ nisi constiterint propriis fundata elementis,
Versis, quæ propere dederint præcepta magistri,
Effluat in vanum rerum præposterus ordo.

Unde nos quoque res ipsa proxime ducit ad perfectissimam illam Picturæ speciem, quam ex variegata diversissimorum colorum elegantia χρωματογραφίαν dixit Polyb. lib. V, quæ veritati proximam imaginem reddit; atque ideo ita est celebrata, ut plerisque videatur ad formandam Artem vel sola sufficere. Aristoteles de Mundo, cap. 5: Ζωγραφία λευκῶν τε καὶ μελάνων, ὠχρῶν τε καὶ ἐρυθρῶν χρωμάτων ἐγκερασαμένη φύσεις, τὰς εἰκόνας τοῖς προηγουμένοις ἀπετέλεσε συμφώνους. Apulejus vertit: *Pictura ex discordibus pigmentorum coloribus, atris, albis, luteis & puniceis, confusione modica temperatis, imagines iis quos imitatur similes facit.* Aristides quoque oratione Platonica prima, quæ est de Rhetorica: Τὸ κάλλιστον τῆς τέχνης καὶ τελειότατον, inquit, καὶ τὴν γραφικὴν ἢ πλαστικὴν εἶναι διαφέρον,

φύσει, τοῦτ' ἐστιν ἡ τοῦ χρώματος ὄψις μίξις: *Quod pulcherrimum perfectissimumque est in arte, quodque picturam à plastice distinguit, est utique mixtura colorum.*

CAPUT III.

§. 1. *Ipsa se Ars, post prima delineationis rudimenta, facile colorabit ac roborabit, si Pictor satis commode variorum ingenia colorum usu tractandoque cognoverit.*

§. 2. *Quod vero Artifices tanto sæpe antistent Artificibus, ex minus magisve accurata colorum intelligentia quandoque provenit; prorsus ut multiplici huic pigmentorum variegationi Pictores debent, quòd eos æmula Plastarum contentio in viva plurimarum rerum similitudine exprimenda non nisi longo intervallo sequatur.*

§. 3. *Artifici interim etiam atque etiam cavendum, ne ineptam tabulam aut linteum inidoneum ad opus afferat.*

§. 4. *Simpliciora primum fuere harum Artium initia; mox autem eis elationes, depressiones, recessus, umbras, lucem, melior atque elaboratior attribuit cura. Etenim quum deprehendissent Artifices floridissimis quibusque pigmentis ex diversissimorum colorum vicinia plusculum vigoris accedere, paullatim quoque potissimam vim Artis in recta Luminis atque Umbræ, nec non in diligenti Tenebrarum & Splendoris observatione collocatam esse judicarunt.*

§. 5. *Lumen præcipue constituit Umbram.*

§. 6. *Umbra maxime commendat Lumen.*

§. 7. *Tenebras vocamus profundiorem Umbræ caliginem; densa nimirum obscuratione quasdam operis partes magis etiam inumbrante. Quoniam vero Tenebrarum vicinia Splendor excitatur, cuivis quoque manifestum sit Splendorem nihil esse aliud, quàm Luminis intensionem.*

§. 8. *Solenne est Artificibus Splendorem hunc quandoque ex necessitate, semper vero ad majorem cultum atque ornatum operibus suis accommodare. Quemadmodum enim necessario in pictura angelorum, gemmarum, armorum, florum, ignis, auri, & similium, adhibendus est Splendor; ita quoque ex more institutoque antiquissimorum Artificum præcipuam semper laudem merentur opera brevi quodam corusci luminis splendore vibrantia. Ut vero conspersa sit quasi quibusdam blandissimorum pigmentorum floribus, id non debet esse fusum æquabiliter per omnem picturam; sed ita distinctum, ut sint quasi in ornatu disposita quædam insignia & lumina. Quotquot igitur in eo magis elaborant, ut gemmea videantur opera sua, quàm ut gemmis distincta sint; insano isthoc irriti conatus labore prælautæ cujusdam prænitentisque ac nimio luxu redundantis copiæ crimen subeunt, nullis in pictura sua insignibus effulgentibus, sed confertim ad fastidium usque congestis ac mutuo sibi officientibus.*

§. 9. *Non minorem quoque operam, curam, industriam in colorum commissura, quam Harmogen vocant, collocabit Artifex antiquorum æmulus: siquidem nihil æque picturam illustrat, nihil quoque spectantes efficacius ducit ac fallit, quàm miraculosus ille transitus, quo diversissimi colores, nullo alio interveniente medio, sensim sine sensu ita miscentur confunduntúrque, ut perspicacissimos quoque oculos fugiat hujus illiusve initium aut finis.*

§. 10. *Omnes adhæc Artis atque industriæ suæ nervos in elaboranda extremarum linearum subtilitate collocabant prisci Artifices; gnari multos media rerum non infeliciter pinxisse, paucos vero in extremitatibus imaginum subtiliter præcidendis gloriam tulisse.*

§. 11. *Inter hæc denique tantarum Artium adminicula semper quoque meminerant ruborem candori mistum per totum corpus in similitudinem sanguinis fundendum esse; quandoquidem constat nullam esse gratiam pulcherrimæ cujusque formæ, sine hac nativi coloris suavitate.*

§. 12. *Additis igitur primum rudi atque inchoato corpori veluti lineamentorum dimensionibus; unde prima pingendi lex orta est: postremo ornatus, tanquam mundus ac vestitus quispiam est adinventus; quo formata jam animataque splendesceret materia. Quamobrem etiam ipse ne illis quidem nimium repugno, qui nonnihil putant esse dandum temporibus nitidius aliquid atque affectatius postulantibus. Non repugno, non impedio quò minus oculis multitudinis, quantum res ratioque sinet, indulgeamus, & in ipsa quandoque Arte quædam adhibeamus quæ animos hominum oblectare ac permovere nata sint, quæque non Aurificis statera, sed quadam populari trutina examinentur. Quoniam tamen cultus ille nimis exquisitus masculam generosæ Artis vim plerumque frangit atque enervat, hunc ipsum quoque ornatum, ut deesse, ita redundare nolim; siquidem totum opus, ut comptum, ita honestum esse oportet. Ornatus itaque*

mundi-

munditiam potius quàm affluentiam affectet: non sit nimius, sed ita modicus, ut in neutram partem conspici possit.

§. 13. *Quamvis autem ea quæ minimum adumbratæ ostentationis habent, plurimum semper veræ Artis soleant exhibere; displicet tamen plerisque Ars sani moris, & externa vanissimarum rerum pompa vulgaribus judiciis fucum faciens, eò perducit imperitos, ut ea maxime mirentur plurimique æstiment, quæ cum strepitu quodam atque inani apparatu copias suas explicant. Cæterum, ut contumeliosus est honor laudari ab iis, qui ea potissimum admirantur, quæ non intelligunt; ita pictura fucatius concinnata quàm verius, & plus coloris quàm succi habens, amoto semel inani ludibrio, perdit gratiam qua improvisos minus cordati spectatoris oculos tenuerat.*

ARtifex instrumenta sua tractat ex facili. Rector navis scit gubernaculum flectere. Pictor colores, quos ad reddendam similitudinem multos variosque ante se posuit, celerrime denotat, & inter ceram opusque facili vultu ac manu commeat, Seneca epist. 121. Ut enim omne nomen ex aliquibus, non ex omnibus litteris scribitur; sic omnem in Picturam non omnis colorum copia, sed eorum necessaria pars aliqua conveniet; non fortuito in tabulam conjecta, sed Arte ac judicio digesta. Greg. Nazianz. Carm. x: Artifices naturam ac vim colorum antè omnia debent habere perspectam.

Ζωγράφος ἐστὶν ἄριστος, ὃς ἐν πινάκεσσι χαράσσει
 Μορφὰς ἀτρεκέας, ἔμπνοα δερκομένας·
Οὐχ ὃς χρώματα πολλὰ καὶ ἄχροα μάψ ἐπιμίξας,
 Λειμῶνα χαρίεντ' δείκνυσιν ἐκ πινάκων.

Optimus est pictor, veras vivumque tuentes
 Qui scite formas exprimit in tabulis:
Non qui multiplices frustra variosque colores
 Miscens, ante oculos florida prata locat.

Curet modo Pictor, ut naturam ac vim colorum, qui forte ei ad variandum expositi erunt, accurate cognitam habeat. Οὐ γὰρ οἷόν τέ ἐστι μίξιν οὔτε λόγου, οὔτε ἄλλου τινὸς τῶν πάντων γνῶναι καλῶς ἤτοι ποιήσασθαι, μὴ πρότερον αὐτὰ ἕκαστα ἐξ ὧν ἡ κρᾶσις γέγονεν, ἢ γένοιτ' ἄν, ἐπιγνόντα· οἷον λευκοῦ καὶ μέλανος φύσιν, ἐξ ὧν τὸ φαιὸν, εἰ κραθείη, γίνεσθαι πέφυκεν: *Non enim possibile est mixtionem vel orationis, vel alterius rei bene scire aut facere aliquem, priusquam singula ex quibus commixtio illa fit, vel posset fieri, cognoverit. Quemadmodum albi & nigri naturam, unde, si misceantur, fuscum enascitur,* Hermogenes lib. I περὶ ἰδεῶν. Plutarchus quoque de Oraculorum defectu, Ἄνευ φαρμάκων συντριβομένων καὶ συμφθειρομένων ἀλλήλοις, οὐδὲν ἦν οἷόν τε τοιαύτην διάθεσιν λαβεῖν καὶ ὄψιν: *Sine coloribus contritis & per se invicem corruptis, non est possibile istius modi constitutionem & speciem accipere.*

§. 2. Quod vero frequenter Artifices in miscendis coloribus plurimum differant inter se, ex magis minusve exacta colorum notitia provenit. Οἱ τὰ ζῶα γράφοντες, τὰ αὐτὰ φάρμακα λαμβάνοντες, οὐδὲν ἐοικότα ποιοῦσιν ἀλλήλοις τὰ μίγματα: *Qui animalia pingunt, sumentes eosdem colores, dissimiles inter se faciunt mixturas,* Dionys. Halicarnass. περὶ συνθέσ. ὀνομάτων. Has colorum commixtiones φθορὰς vocant. Τὰς μίξεις φθορὰς οἱ ζωγράφοι λέγουσιν: *Mixturas corruptiones vocant Pictores,* Porphyrius libro iv de Abstinentia. Ἀπολλόδωρος ὁ ζωγράφος, ἀνθρώπων πρῶτος ἐξευρὼν φθορὰν καὶ ἀπόχρωσιν σκιᾶς, Ἀθηναῖος ἦν: *Apollodorus Pictor, qui primus inter homines reperit corruptionem & usum umbræ, erat Atheniensis,* Plutarch. Bellone an pace illustriores fuerint Athenienses. Idem tamen de Iside & Osiride, φθορὰς καὶ ἐπιχρώσεις appellat. Denominationis hujus rationem adfert Plutarch. Sympos. problem. VIII, 5: Πάντα τὰ μεμιγμένα τῶν ἀμίκτων ἐπισφαλέστερα πρὸς σῆψίν ἐστι· ποιεῖ γὰρ ἡ μίξις μάχην, ἡ δὲ μάχη μεταβολήν, μεταβολὴ δέ τις ἡ σῆψις· διὸ καὶ τὰς μίξεις τῶν χρωμάτων οἱ ζωγράφοι φθορὰς ὀνομάζουσι, καὶ τὸ βάψαι διῆναι κέκληκεν ὁ ποιητής· ἡ δὲ κοινὴ συνήθεια τὸ ἄμικτον καὶ καθαρὸν, ἄφθαρτον καὶ ἀκήρατον: *Omnia mixta facilius sinceris putrescunt: affert enim mixtura pugnam, pugna mutationem, mutationis vero quædam species est putrefactio: ideoque Pictores colorum mixtiones corruptelæ nomine designant, & tingere* διῆναι *extulit Poeta; consuetudo quoque communis quicquid expers mixtionis est & purum, incorruptibile nominat & immortale:* Vide quoque eundem Plutarch. περὶ τοῦ ΕΙ τοῦ ἐν Δελφοῖς. Atque hoc est συμμιγὲς ἐκεῖνο καὶ ποικίλον, memoratum Luciano in Imaginibus; cujus beneficio *Pictura ex discordibus pigmentorum coloribus, atris, albis, luteis, & puniceis, confusione modica temperatis, imagines iis quos imitatur similes facit,* ut loquitur Apulejus de Mundo. Ζωγραφία συμβέβληται μὲν ἐκ χρωμάτων· πράττεται δὲ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ πλείω σοφίζεται· ἀπὸ τούτου γε ἑνὸς ὄντος, ἢ ἀπὸ τῶν πολλῶν ἄπειρα τέχνη· σκιάν τε γὰρ ἀποφαίνει, καὶ βλέμμα γινώσκει, ἄλλο μὲν τοῦ μεμηνότος, ἄλλο δὲ τοῦ ἀλγοῦντος, ἢ τοῦ χαίροντος· καὶ αὐγὰς ὀμμάτων, ὁποῖαί εἰσιν, ὁ πλαστικὸς μὲν ἥκιστα ἐργάζεται· χαροπὸν δὲ ὄμμα, καὶ γλαυκὸν,

Sicut peritia miscendorum colorum Pictori præstat Pictori, ita eidem pigmentorum varietati acceptum referre debent Pictores, quod vivam plurimarum rerum similitudinem felicius exprimant Pictis.

Digitized by Google

γλαυκὸν, καὶ μέλανα, χαροπὴν οἶδε· καὶ ξανθὴν κόμην οἶδε, καὶ πυῤῥὰν, καὶ ἡλιώδη, καὶ ἐσθῆτος χρῶμα, καὶ ὅπλων· θαλάμους τε, καὶ οἰκίας, καὶ ἄλση, καὶ ὄρη, καὶ πηγὰς, καὶ τὸν αἰθέρα, ἐν ᾧ ταῦτα: *Pictura coloribus quidem constat, sed non hoc solum efficit; verum ab hoc sane uno existente, longe plura, quàm ars alia ex multis molitur. Umbram enim demonstrat, & alium furentis, alium mærentis, aut gaudentis aspectum novit, oculorumque fulgores quales fuerint; quòd plasticus quispiam minime præstaret. Nam & fulvum eundemque ac nigrum novit oculum, nec non & comam flavam ruffamque ac subcandidam; vestium etiam atque armorum colorem; thalamos præterea ac domos, nemoraque & montes; fontes denique & aërem, in quo hæc omnia*, Philostratus in proœmio Iconum.

Præter colores perite scienterque mixtos tabulam quoque commodam & linteum bene præparatum ad opus afferat Pictor.

§. 3. Præcipuum ergo Pictoris opus erit, τῶν χρωμάτων ἀκριβῶς τὴν κρᾶσιν, καὶ εὐκαίρως τὴν ἐπιβολὴν ποιήσασθαι, καὶ σκιάσαι ἐς δέον: *Colores accurate miscere, & tempestivam applicationem facere, & decenter inumbrare*; ut loquitur Lucianus in Zeuxide. Quod tum demum commode fiet, si huic operi idoneas tantum adhibeamus tabellas, & linteum aptum. Tabulæ Pictorum è quo ligno fieri sint solitæ, docet Plinius *lib.* XVI, *cap.* 39; & Theophrastus *lib.* III *Hist. plant. cap.* 10, ut & *lib.* V, *cap.* 8. De linteo agit Joannes Grammaticus in Aristot. lib. II Nat. auscultat. Ὁ γραφεὺς σκοπὸν ἔχων τοῦ καλῶς γράψαι, διὰ τὸ χάρτην πολλάκις μανότερον εἶναι, ἢ διὰ πλαδαρίαν, ἢ διὰ ἀνεπιτηδειότητα τοῦ μέλανος, ἁμαρτάνει τοῦ σκοποῦ· ὁμοίως καὶ ὁ ζωγράφος τὸ αὐτὸ ἂν πάθοι, ἢ διὰ τὴν τῶν χρωμάτων, ἢ τῆς σινδόνος ἐν ᾗ γράφει ἀνεπιτηδειότητα: *Scriptor qui hoc sibi proponit pulchre scribere, is quia charta sæpe tenuior sit, aut bibula, aut quia atramentum minus sit idoneum, aberrat à scopo: similiter etiam pictor ea ipsa perpetiatur, vel quia colores, aut linteum in quo pingit, minime sit idoneum.*

Excitat colores contrariorum colorum vicinia; unde resultant quatuor hæc in coloribus maxime observanda, lumen, umbra, tenebræ, splendor.

§. 4. Exinde requiritur ut quatuor hæc, prout exegerit rei natura, in Picturis opportune adhibeamus: Lumen, Umbram, Tenebras, Splendorem. Plutarchus certe, *de descr. adulatoris & amici*, quatuor hæc aptissime conjunxit: Οἱ ζωγράφοι, inquit, τὰ φωτεινὰ καὶ λαμπρὰ τοῖς σκιεροῖς καὶ σκοτεινοῖς ἐπιτείνουσιν ἐγγὺς παρατιθέμενοι: *Pictores lucida & splendida umbrosis & tenebrosis intendunt prope constituentes.* Ubi in transitu monemur, coloribus maxime contrariis ex ipsa diversissimorum colorum vicinitate plus vigoris accedere. Διὸ καὶ ἡ ἀπὸ μέλανος γραφὴ ἐν λευκοῖς τοῖς ὑποδεχομένοις γίνεται· ἡ δὲ λευκογραφία καὶ χρυσογραφία τοὐναντίον ἐν μέλανι· τὸ γὰρ ἐναντίον τῷ ἀντικειμένῳ διαφανέστερον· τὸ δ' ὅμοιον ἐν τῷ ὁμοίῳ δυσδιάκριτον, ὥσπερ εἰ ἐν λευκῷ τινι σώματι λευκογραφήσεις, ἢ ἐν μέλανι διὰ μέλανος γράψειας· ὅθεν καὶ οἱ ἐν νυκτὶ μελανειμονοῦντες μᾶλλον εἰσι τῶν λευχειμονούντων δυσδιάκριτοι· καὶ ἐν ἡμέρᾳ τοὔμπαλιν οἱ λευχειμονοῦντες, ἢ οἱ ἐν ἡλίῳ μάλιστα τύχωσιν, ἀμυδρὰν ἔχουσι τὴν ὑπόληψιν: *Quapropter & nigra scriptura in albis id recipientibus fit. Alba vero scriptura & aurea e contrario in nigro: contrarium enim contrario appositum magis elucet: simile vero in simili discernere est difficile: quemadmodum si in albo quopiam corpore scribas albo, aut in nigro scribas nigro. Unde & nocte nigro induti difficilius cerni possunt, quàm albo habitu utentes. Contra autem de die albati, & maxime in sole constituti, obscure ac tenuiter visu apprehenduntur*, Joannes Grammaticus in Aristotel. lib I Meteorolog. Τὰ ἐναντιώτατα τῶν χρωμάτων ἐς τὴν τοῦ κάλλους συνθήκην ὁμολογεῖ: *Diversissimi colores in pulchritudinis compositionem conspirant.* Vide notabile hujus rei exemplum apud Philostrat. Iconum lib. II, in Centauridibus. Quinetiam illud Plutarchi περὶ εὐθυμίας minime prætereundum hic est: Δεῖ χρωμάτων, inquit, τὰ φαιδρὰ καὶ λαμπρὰ ἐν πινακίῳ προβάλλοντας, ἀποκρύπτειν τὰ σκυθρωπὰ καὶ πιέζειν· ἐξαλεῖψαι γὰρ οὐκ ἔστι παντάπασιν οὐδ' ἀπαλλαγῆναι: *Oportet iis qui colores hilares & splendidos proponunt, abscondere tristia & reprimere. Deleri enim ea omnino non possunt neque mutari.*

Brevis consideratio luminis.

§. 5. Quod Lumen attinet, Tertullianus adverss. Hermogenem pessimi ac plane bardi Pictoris notam certissimam hanc ponit, *Umbram plane sine lumine colorare.* Arte nondum satis adhuc exculta, monochromatea tantum fuere genera Picturæ; *Tandem se ars ipsa distinxit, & invenit Lumen atque Umbras; differentia colorum alterna vica sese excitante*, Plin. XXXV, 5. *Annulari muliebres picturæ illuminantur*, Plin. XXXV, 6. *Sile pingere instituere primi Polygnotus & Mycon; Attico duntaxat. Hoc secuta ætas ad Lumina usa est; ad Umbras autem Scyrico & Lydio. Lydium Sardibus emebatur, quod nunc obmutuit*, Plinius libro XXXIII, cap. 13.

Umbræ consideratio.

§. 6. Umbra Lumini arcte adeo adhæret, ut alterum sine altero esse non possit. *In pictura Lumen non alia res magis, quàm Umbra commendat*, Plinius Junior libro III, epist. 13. Unde etiam ii, *Qui singulis pinxerunt coloribus, alia tamen eminentiora, alia reductiora fecerunt; sine quo ne membris quidem suas lineas dedissent*, Quintilian. XI, 3. Ὀφθαλμοῖς φίλον μὲν χρωμάτων τὸ λαμπρότατον, inquit Maxim. Tyrius Differtat. XXXV, ἀλλ' ἐὰν μὴ προσθῇς τὸ φαιὸν, ἐλύπησας αὐτοῦ τὴν ἡδονήν: *Oculis quidem gratum est, quidquid in coloribus lucidissimum est; nisi tamen aliquid fusci prope admoveris, plurimum voluptatem istam imminues.* Solent itaque Artifices Picturis Umbram aliquam addere & recessum, quo magis id, quod erit illuminatum, exstare atque eminere videatur.

tur. Αἱ γραφαὶ τῇ μὲν ὄψει δοκοῦσιν εἰσοχὰς καὶ ἐξοχὰς ἔχειν, οὐ μὴν καὶ τῇ ἁφῇ: *Picturæ, visu quidem videntur partes concavas & protuberantes habere, non vero tactu*, Sextus Empiricus Hypotyp. lib. I. Ἐπὶ τῆς γραφῆς ἡ μὲν ὄψις ἐξοχάς τινας ὁρᾷ, ῥινός τε καὶ τῶν ἄλλων, ἡ δὲ ἁφὴ προσπελασθεῖσα διήλεγξεν αὐτῆς τὸ διαμάρτημα: *In pictura oculi quidem eminentias quasdam cernunt narium & cæterorum; at accedens tangendi vis ejus errorem coarguit*, Nemesius de nat. hominis, cap. 8. Anthol. Epigramm. lib. IV, cap. 7:

> Δερκομένοις μὲν γάρ, φύσεος κράτος ἥρπασε τέχνα·
> Αὐτὰρ ἐφαπτομένοις, ἡ φύσις ἐστὶ φύσις.

Cl. Hugo Grotius transtulit:

> *Tangenti, natura manet natura: videnti*
> *Omne hoc, naturæ quod fuit, ars rapuit.*

Pictor, cùm vi artis suæ efficit, ut quædam eminere in opere, quædam recessisse credamus, ipse ea plana esse non nescit, Quintil. II, 17. Ἐπὶ γὰρ αὐτοῦ κειμένων ἐπιπέδου παραλλήλων ἐν χρώμασι τῆς σκιᾶς τε καὶ φωτὸς ὅμως προϋπήντησέ τε τὸ φῶς ταῖς ὄψεσι καὶ οὐ μόνον ἔξοχον καὶ ἐγγυτέρω παρὰ πολὺ φαίνεται: *Parallelis in eodem plano ductis, atque umbræ luminisque coloribus distinctis, in oculos nostros imprimis incurret flagrans vis luminis, propiusque oculis admota esse videbitur*, Dionys. Longinus περὶ ὕψους, §. 15. Οἱ ζωγράφοι, ὅσα μὲν βούλονται προσεχῆ δεικνύναι, τῷ λευκῷ ἀπογράφουσιν· ὅσα δὲ κοῖλα καὶ ἐν βάθει, τῷ μέλανι· ἀντρώδεις οὖν τόπους γράφοντες, φωτὶ τραχύνουσι τὴν ὄψιν, ὑπὸ φύσει τοῦ μὲν λαμπροῦ προσβαλλομένου ἔξω καὶ διωθοῦντος τὴν φαντασίαν, τοῦ δὲ μέλανος ὑποσκιάζειν καὶ βαθύνεσθαι δοκοῦντος: *Pictores quæcunque propinqua volunt pingere, albo delineant: quæcunque concava autem & profunda, nigro. Cavernosos igitur locos pingentes, luce exasperant aspectum; natura nimirum, quicquid splendidum est, foris protrudente, atque ipsam phantasiam quasi refellente; nigrum autem obumbrante ac veluti in profundum agente*, Schol. in Arati διοσημεῖα. Τὰ μᾶλλον λευκὰ ἢ λαμπρὰ τῶν μελάνων προκινεῖ τὴν ὄψιν εἰς ἀντίληψιν· διὸ κἂν ἐν τῷ αὐτῷ τύχωσιν ὄντα ἐπιπέδῳ, ἐξέχοντα δοκεῖ εἶναι· τὸ δὲ μέλαν, ἐν βάθει· διὸ καὶ οἱ ζωγράφοι, ἐπειδάν τι ἐξέχον ζητῶσι ποιῆσαι, οἷον μαζούς, λευκοὺς αὐτοὺς ποιοῦσιν· ὅσα δ' ἐν βάθει, μέλανα, οἷον ὀφθαλμούς· διὰ τὸ λευκόν, ὡς μᾶλλον κινοῦν, πλησίον φαίνεσθαι· τὸ δὲ μέλαν, ὡς ἧττον, πορρωτέρω: *Quæ sunt admodum alba, vel splendida, citius nigris movent visum ad sui perceptionem. Idcirco si in eodem sint plano, eminentiora apparent, nigra autem profundiora. Ideo Pictores, quando quid eminens facere cupiunt, ut mammillas, eas albas fingunt. Quæ vero profunda, nigra, quemadmodum oculos. Quoniam album, veluti magis movens, propinquius apparet; nigrum autem, quod id minus faciat, longius*, Olympiodorus in Aristot. lib. I Meteorol. Excelluerunt in hac umbrarum ratione Zeuxis, Polygnotus, Euphranor. Ζεῦξις, Πολύγνωτος, Εὐφράνωρ τὸ εὔσκιον ἠσπάσαντο, καὶ τὸ ἔμπνουν, καὶ τὸ εἰσέχον τε καὶ ἐξέχον: *Zeuxis, Polygnotus, Euphranor, umbras etiam atque spiritus, nec non recedentia atque eminentia arte sua expresserunt*, Philostr. de vita Apollonii lib. II, cap. 9. *Apelles pinxit Alexandrum, fulmen tenentem: digiti eminere videntur, & fulmen extra tabulam esse*, Plin. XXXV, 10. *Pausias eam picturam primus invenit, quam postea imitati sunt multi, æquavit nemo. Ante omnia, cùm longitudinem bovis ostendere vellet, adversum eum pinxit, non transversum; unde & abunde intelligitur amplitudo. Dein, cùm omnes, quæ volunt eminentia videri candicantia faciant, coloremque condiant ex nigro; hic totum bovem atri coloris fecit, umbræque corpus ex ipsa dedit: magna prorsus arte in æquo exstantia ostendens, & in confracto solida omnia*, Plinius XXXV, 11. Et mox ibidem: *Nicias Atheniensis Lumen & Umbras custodivit, atque ut eminerent è tabulis picturæ, maxime curavit*, Philostratus Iconum lib. II, de Pictura Veneris eburneæ: Ἀλλ' οὐ βούλεται γεγράφθαι δοκεῖν ἡ θεός, inquit, ἐκκεῖται δὲ ὡς λαβέσθαι: *At dea minime vult picta videri. Itaque extat, ut capi posse videatur.* Præcipuam tamen Umbrarum rationem habuerunt in Pictura sedentium. Τὰ τῶν κειμένων σχήματα, καὶ οἱ ὀρθοὶ μάλα εὔσκιοι· καὶ τὸ ἀκριβοῦν ταῦτα, οὔπω σοφόν· αἱ δὲ τοῦ Ἄτλαντος σκιαί, σοφίας πρόσω· εἰσοῦσι γὰρ συνιζηκότος, συμπίπτουσί τε ἀλλήλαις, καὶ οὐδὲν τῶν ἐκκειμένων ἐπιθολοῦσιν, ἀλλὰ φῶς ἐργάζονται περὶ τὰ κοῖλά τε, καὶ εἰσέχοντα τὴν γαστέρα: *Jacentium atque erectorum habitus facile inumbrantur: & hæc adamussim effingere, nullam præ se fert sapientiam. Atlantis vero umbræ, supra sapientiam. Sic enim considentis & invicem coincidunt, & extantium nihil confundunt; sed lumen circa concava ventremque excipientia efficiunt*, Philostrat. Iconum lib. II in Atlante. Et in Palæstra: Καθῆσθαι δὲ τὴν κόρην, πάνσοφόν τι τοῦ ζωγράφου· πλεῖσται γὰρ τοῖς καθημένοις αἱ σκιαί: *Quod autem puella sedeat, summam indicat Pictoris sapientiam: plurimæ namque sedentibus umbræ.* Plin. XXXV, 6: *Sine usta non fiunt umbræ.* Idem XXXIII, 13: *Silis Nestoriani ratio in pictura ad Incisuras, hoc est, Umbras dividendas ab Lumine.*

Vide Alexandrum Aphrodisiensem lib. II de Anima, §. πῶς κατὰ Ἀριστοτέλην τὸ ὁρᾶν γίνεται.

§. 7. Tenebras nihil aliud hîc dixeris, quàm profundioris Umbræ quasi quandam opaci- Tenebrarum consideratio.

opacitatem; quemadmodum etiam Splendor nihil videtur aliud esse, quàm Luminis intensio quædam. Ἀπεσκοτωμένα, ἐσκιαγραφημένα, κεχρωσμένα· τὰς γὰρ χρίσεις σκότη καλοῦσιν οἱ ζωγράφοι: *Obtenebrata, adumbrata, inuncta. Unctiones enim tenebras vocant Pictores*, Suidas. Καὶ γὰρ εἰ ἐν τῷ αὐτῷ ἐπιπέδῳ λευκὸν θείης ἢ μέλαν, καὶ πόρρωθεν αὐτῶν θεωρήσειας, ἐγγύτερον εἶναι δόξει τὸ λευκὸν, τὸ δὲ μέλαν πορρώτερον· τοῦτο καὶ οἱ γραφεῖς εἰδότες, ὅταν κοῖλον εἶναί τι δοκεῖν ἐθέλωσιν, οἷον πηγὴν, ἢ δεξαμενὴν, ἢ βόθυνον, ἢ ἄντρον, ἢ τι τοιοῦτον, μέλανι καταχρίουσι τοῦτο, ἢ κυανῷ· καὶ ὅσῳ πλέον μελαίνεται, τοσοῦτο καὶ τὸ βάθος μεῖζον εἶναι δοκεῖ· τὸ γὰρ μᾶλλον μέλαν, πλείονος βάθους δίδωσι φαντασίαν· τοὔμπαλιν ὅταν προέχειν βούλονται φαίνεσθαι, οἷον μαζοὺς κόρης, ἢ χεῖρα τεινομένην, ἢ πόδας ἵππου, τὰ ἑκατέρωθεν τοῦ μορίου τούτου μελαίνουσιν, ἵνα τούτων κοίλων εἶναι δοκούντων, τὸ μεταξὺ αὐτῶν γραφὲν ἐξέχειν νομίζηται: *Si enim in eodem plano album colloces aut nigrum, & e longinquo ea contempleris, propius esse album videbitur, nigrum vero remotius. Quod scientes pictores, quando cavum aliquid videri volunt, quemadmodum fontem, aut cisternam, aut foveam, aut antrum, aut tale quidpiam, nigro illud illinunt aut cæruleo. Et quo quid magis nigricat, eo & profunditas major esse videtur: quod enim magis nigrum est, majoris profunditatis gignit imaginationem. Contra vero, si quædam eminentia velint videri, quemadmodum mamillas puellæ, aut manum extensam, aut pedes equi, utrimque membrum illud denigrant, ut his nigris apparentibus, quod in medio ipsorum pictum est protuberare videatur*, Jo. Grammaticus in Aristotel. lib. I Meteorolog. Philostrat. Junior in Pyrrho, Τὸ δὲ κάπετου κυανοῦν, ἐπετεχνήθη, οἶμαι, τῷ δημιουργῷ, πρὸς δήλωσιν τοῦ ἐν αὐτῇ βάθους: *At cæruleum fossæ affabre credo factum est ab artifice, ut indicaret quanta ejus esset altitudo.*

Splendoris consideratio. §. 8. Splendorem sæpe necessitas exigit, semper ornatus postulat. Necessitate adhibetur in Pictura Angelorum, gemmarum, armorum, florum, ignis, auri, & similium. De Angelis agit Greg. Nazianz. Orat. XXIII: Ἀγγελικὸν ἡ λαμπροφορία καὶ φαιδρότης, ὅταν τυπῶνται σωματικῶς, σύμβολον εἶναι τοῦτο τῆς κατὰ τὴν φύσιν αὐτῶν καθαρότητος: *Angelis, quotiescunque corporaliter effigiantur, competit splendidæ vestis cultus & nitoris minime vulgaris hilaritas; quod symbolum esse arbitror naturalis ipsorum puritatis.* Τῇ γὰρ φανοτάτῃ φύσει, inquit Synesius epist. 147, μᾶλλον ἀνακείμενον εἴη τὸ ἐν τοῖς αἰσθητοῖς καθαρὸν καὶ φωτοειδέστερον. Tales certe describuntur Angeli *Matth.* XXVIII, 3; *Apoc.* X, 1, & passim alibi. Supra quoque nonnihil de Nimbo, quem Pictores Angelorum capitibus circumdant, diximus libri primi cap. 4, §. 1. De gemmis, egregius est locus Philostrati Iconum lib. II, in Venere: Ἐπαινετέα ἡ σοφία τῆς γραφῆς, inquit, τὰς ἀγαπωμένας λίθους περιβαλοῦσα· οὐκ ἐκ τῶν χρωμάτων αὐτὰς μιμησαμένη, ἀλλ᾽ ἐκ τοῦ φωτός· οἷον ὀφθαλμῷ κέντρον τὴν διαύγειαν αὐταῖς ἐνθεῖσα: *Laudanda est picturæ sapientia dilectos circumponens lapides, quos non à coloribus sed à lumine imitata est; inserto iis, veluti ad persimulandos oculos, illustri quodam splendore.* Varro Hecatombe, apud Nonium in Margaritum:

Ubi illa phalera, gemmeaque ephippia,
Et arma margarito candicantia.

Claudianus lib. II de Laudib. Stiliconis, vers. 90:

Loricas galeasque renidentes hyacintho,
Gestatosque patri capulis radiantibus enses,
Et vario lapidum distinctas igne coronas.

Observa tamen hîc in transitu, non arma tantum margaritis insignia trahere oculos candicante splendore; sed & usitatis armis, modo sint nitida, inesse aliquid splendoris præfulgidi. Plautus Mil. glor. Actu I, Scena I:

Curate, ut splendor meo sit clypeo clarior,
Quàm Solis radii esse olim, cum sudum 'st, solent:
Ut, ubi usus veniat, contra conserta manu,
Oculorum præstringat aciem in acie hostibus.

Quintilianus lib. X Orat. institut. cap. I: *Neque ego arma squallere situ ac rubigine velim, sed fulgorem his inesse, qui terret, qualis est ferri, quo mens simul visusque perstringatur: non qualis auri argentique, imbellis & potius habenti periculosus.* Illud quoque minime prætereundum, hunc armorum splendorem Iridis instar colores mirabiliter quandoque variare, propter inæqualem convexi & concavi rationem, qua eminentes armorum partes largo lumine illustrantur, recedentes autem profundiore umbra opacantur. Vide *Philostrat. Iconum lib.* I, *in Amphione:* & rursus *lib.* II, *in Palladis ortu.* Vide quoque *Cassiod. Variarum* V, I. Floribus quoque atque igni splendorem tribuit Ovidius V Fastorum, vers. 365;

- - - *Nec flos est hebeti nec flamma colore,*
Atque oculos in se splendor uterque rapit.

Idem

Idem I Fastorum, verſ. 77:

> *Flamma nitore ſuo templorum verberat aurum,*
> *Et tremulum ſumma ſpargit in æde jubar.*

Pavonum etiam columbarumque cervices, utcunque deflectuntur, varios & ſumunt & ponunt colores. De quo diſertiſſime Nero Cæſar apud Senec. lib. I Nat. quæſt. cap. 5:

> *Colla Cytheriacæ ſplendent agitata columbæ.*

Nimirum, ut ibidem loquitur Sen. *Plumarum omnis inclinatio in colores novos tranſit, & variis coloribus pavonum cervix, quoties aliquo deflectitur, nitet.* Vide quoque Lucretium lib. II de Rerum natura, verſu 801 & ſeqq. Quod vero in repræſentanda auri Pictura coruſcantis quoque ſplendoris fulgor locum habeat, diſcimus ex Philoſtrato Iconum lib. II, in Themiſtocle: Οὐκ ἄξιοι ἐπαινεῖσθαι ὁ ζωγράφος, εἰ πάνυ καλῶς μεμίμηται, καὶ καλάσιριν, ἢ κάνδυν, ἢ θηρίων τερατώδεις μορφὰς, οἷα ποικίλλουσι βάρβαροι· ἀλλ᾽ ἐπαινείσθω μὲν ἐπὶ τῷ χρυσῷ, γράφων αὐτὸν δῆλον, καὶ σώζοντα ὃ ἠνάγκασται: *Pictor minime laudari expetit, ſi tiaram belle imitatus eſt, vel calaſirim, aut candyn, ſive ferarum prodigioſas formas, prout variant ac diſtinguunt Barbari. Sed ob aurum laudandus eſt, quod ita pinxit ut animum oblectet, & in quod coactum ac transformatum eſt ſervet.* Ornatus vero ac ſatietatis evitandæ cauſa in Pictura color ipſe, quamlibet clarus, multis tamen ac variis velut maculis conſpergitur, quæ brevi vibrantique lumine oculos feriant, ut aliquatenus exſtare videantur. Variare vero hic magnopere oportebit: *Nam omnibus in rebus ſimilitudo eſt ſatietatis mater,* Cicero libro I de Inventione. *Difficile dictu eſt quænam cauſſa ſit, cur ea quæ maxime ſenſus noſtros impellunt voluptate, & ſpecie prima acerrime commovent, ab iis celerrime faſtidio quodam & ſatietate abalienemur,* Tullius III de Oratore. Κόρον ἔχει καὶ τὰ καλὰ πάντα, ὥσπερ καὶ τὰ ἡδέα μένοντα ἐν τῇ ταυτότητι· ποικιλλόμενα δ᾽ ἐν ταῖς μεταβολαῖς ἀεὶ καινὰ μένει: *Satietatem habent omnia pulchra, ſicuti & dulcia, quàm diu nempe in eodem ſtatu perdurant: variegata vero ſemper veluti nova ſunt poſt mutationes,* Dionyſ. Halicarn. περὶ συνθεσ. ὀνομάτων. *Tamen lumina illa, non flammæ, ſed ſcintillis inter fumum emicantibus ſimilia dixeris; quæ ne apparent quidem, ubi tota pictura lucet, ut in ſole ſidera ipſa deſinunt cerni: at quæ crebris parviſque conatibus ſe attollunt, inæqualia tantum, & velut confragoſa, nec admirationem conſequuntur eminentium, & planorum gratiam perdunt,* Quintil. VIII, 5. Expreſſe Philoſtrat. lib. I de vitis Sophiſtarum, in Lolliano: Διαφαίνονται αἱ λαμπρότητες λήγουσαι ταχέως, ὥσπερ τὸ τῆς ἀστραπῆς σέλας: *Splendores, fulgetri coruſcantis inſtar, cito deſinunt.* Quod tantundem eſt, ac ſi cum Apulejo* dicas, *Candidum lumen interdum velut in arctiſſimis tenebris rapidiſſimo coruſcamine intermicare.* Quoniam vero ornamenta hæc, ſi rara diſponantur, diſtinctam coloribus; ſi crebra & excitatiora collocabuntur, oblitam reddunt Picturam; & ſatietatem, ut varietas eorum, ita raritas effugit; ſalubre Dionyſii Mileſii Sophiſtæ conſilium amplectantur hic Artifices: Χρὴ δ᾽ μέλιτος ἄκρῳ δακτύλῳ ἀλλὰ μὴ χειρὶ γεύεσθαι: *Oportet mel ſummo digito, non vero manu guſtare,* Philoſtrat. lib. I de vitis Sophiſtarum. Et illud Corinnæ ad Pindarum plus juſto in ſua poeſi luxuriantem: Τῇ χειρὶ σπείρειν δεῖ, ἀλλὰ μὴ ὅλῳ τῷ θυλάκῳ: *Manu ſerere oportet, non verò toto ſacculo,* Plutarch. Bellone an pace clariores fuerint Athenienſes. Appoſite Varro apud Macrobium, lib. II Saturnal. cap. 8: *Bellaria ea maxime ſunt mellita, quæ mellita non ſunt.* Vide quoque A. Gellii noct. Attic. lib. XIII, cap. 11. *Lumina hæc ſint ſimilia illis, quæ in amplo ornatu ſcenæ aut fori appellantur inſignia; non quòd ſola ornent, ſed quòd excellant,* Cicero in Bruto, & Quintil. IX, 1. *Inæqualitatem ſcias eſſe, ubi quæ eminent notabilia ſunt. Non eſt admirationi una arbor, ubi in eandem altitudinem tota ſylva ſurrexit,* Seneca epiſt. 33. *Neque enim fieri poteſt, ſi crebra hæc lumina & continua fuerint, ut non invicem officiant,* Quintil. XII, 10.

* De Deo Socratis.

Pindarus nimis opima pinguique eſſe facundia exiſtimatus eſt, A. Gell. noct. Attic. XVII, 10.

§. 9. Ex omnibus his facile perſpicitur verum eſſe illud Senecæ epiſt. 31: *Sine mixtura lucis nihil ſplendidum eſt.* Et non niſi poſt inventum Lumen atque Umbras; *Adjectus eſt Splendor, alius hic quam Lumen: quem, quia inter hoc & Umbram eſſet, appellaverunt Tonon: commiſſuras vero colorum & tranſitus, Harmogen,* Plin. XXXV, 5. Hujus Harmoges exempla quædam non prætereunda ipſa nobis rerum natura ob oculos ponit in ætheris & æquoris commiſſura, tenui quadam caligine cœli ſalique confinia confetente. Statius lib. V Thebaid. verſ. 493:

Commiſſura ſive Tranſitus colorum in quo conſiſtat.

> *Proſequimur viſu, donec laſſavit euntes*
> *Lux oculos, longumque polo contexere viſa eſt*
> *Æquor, & extremi preſſit freta margine cœli.*

Mani-

Manifestius tamen tenues has parvi discriminis umbras notare est in versicolore Iridis miraculo:

In quo diversi niteant cùm mille colores,
Transitus ipse tamen spectantia lumina fallit;
Usque adeo quod tangit idem est, tamen ultima distant.

* Lib. 1 Nat. quæst. cap. 3.

Ovid. VI Metam. vers. 65. Ad quæ verba respiciens Seneca, *Videmus in Iride*, inquit*, *aliquid flammei, aliquid lutei, aliquid cærulei, & alia in picturæ modum subtilibus lineis ducta, ut ait poëta; ut an dissimiles colores sint, scire non possis, nisi cùm primis extrema contuleris. Nam commissura decipit; usque adeo mira arte Naturæ, quod à simillimis cœpit, in dissimilia desinit.* Boëthius quoque Musicæ artis lib. V, cap. 4: *Ut voces communi fine jungantur, fit hoc modo: sicut quum in nubibus arcus adspicitur, ita colores sibimet sunt proximi, ut non sit certus finis, cùm alter ab altero disgregatur: sed ita verbi gratia à rubro discedit ad pallidum, ut per continuam mutationem in sequentem vertatur colorem, nullo medio certoque interveniente, qui utrosque distinguat. Ita etiam fieri solet in vocibus: ut si quis percutiat nervum, eumque dum percutit torqueat; evenit, ut in principio pulsus gravior sit; dum torquetur vero, vox illa tenuetur, continuique fiant gravis vocis sonitus & acutæ.* Recte itaque Tullius lib. III de nat. Deorum: *Iris*, inquit, *quia speciem habet admirabilem, Thaumante dicitur esse nata.* Vide quoque Plutarch. de placitis Philosophorum lib. III, cap. 5. Marcus denique Byzantius apud Philostr. lib. I de vitis Sophistarum: ὁ τὴν ἶριν ἰδὼν, ὡς ἓν χρῶμα, οὐκ οἶδεν ὡς χρὴ θαυμάζειν· ὁ δὲ ὡς χρώματα, μᾶλλον ἐθαύμασεν: *Qui irim vidit ut colorem unum, non novit ut par est mirari: qui autem multis coloribus insignem intuetur, longe magis admiratur.* Hanc colorum commissuram non infeliciter ars tractat, ut videre est in Chironis Centauri pictura, prout eam describit Philostratus Iconum lib. II, in Achillis educatione: ὁ Χείρων γέγραπται μὲν ὡς κένταυρος· ἀλλὰ ἵππον ἀνθρώπῳ συμβαλεῖν, θαῦμα οὐδὲν· συναλεῖψαι μὴν, καὶ ἑνῶσαι, καὶ διαδοῦναι ἄμφω λήγειν, καὶ ἄρχεσθαι, καὶ διαφεύγειν τοὺς ὀφθαλμοὺς, εἰ τὸ πέρας τοῦ ἀνθρώπου ἐλέγχοιεν, ἀγαθοῦ οἶμαι ζωγράφου: *Chiron pictus est ut centaurus: cæterum equum homini committere nihil mirum: conjungere tamen atque unire, & utrisque finem atque initium ita distribuere: ut, si quis hominis terminum quærat, id oculos effugiat, periti (ut puto) est Pictoris.* Lucianus quoque in Zeuxide: ἡ μίξις δὲ καὶ ἡ ἁρμογὴ τῶν σωμάτων, καθὸ συνάπτεται καὶ συνδεῖται τῷ γυναικείῳ τὸ ἱππικὸν, ἠρέμα, καὶ οὐκ ἀθρόως μεταβαίνουσα, καὶ ἐκ προσαγωγῆς τρεπομένη, λανθάνει τὴν ὄψιν ἐκ θατέρου εἰς τὸ ἕτερον ὑπαγομένη: *Corporum autem junctura atque commixtio, quatenus muliebris pars cum equina coit atque conjungitur, sensim & non dense transiens, atque ex ipsa veluti appropinquatione mutata, fallit oculos ex altero in alterum perducta.*

Extremarum linearum subtilitas præcipuam requirit curam.

§. 10. Præter hanc Harmogen, cujus virtute diversissimi colores sensim sine sensu miscentur, extremis quoque lineis Artifex non levem impendet curam: præsertim cùm Artis hujus consummatio requirat interminatos corporum terminos tam leviter leniterque ductos, ut intelligatur ex iis etiam quod non cernitur, putetque oculus videre se quod non videt, extremis imaginum lineis paulatim se nostris oculis fallaci fuga teneriter subducentibus, evanescentibus, & quasi in fumum abeuntibus. Δεῖ τὰν σκιὰν καὶ τὰν γραμμὰν παρεμφαίνεσθαι ἐπὶ τᾶς γραφῆς· τὸ γὰρ ἔμψυχον, καὶ τὸ ἁπαλὸν, καὶ τὸ μεμιμημένον τὴν ἀλήθειαν, σὺν τῇ χρηστότητι τῶν χρωμάτων, μάλιστα γίνεται διὰ τούτων: *Oportet in pictura umbram & lineam simul ostendi. Ipsum enim spirans, & tenerum, & quod exprimit rem ipsam, adjutum bonitate colorum, potissimum per illa effingitur*, Theagis Pythagoricus apud Stobæum, Serm. primo. *Parrhasius confessione artificum in lineis extremis palmam adeptus. Hæc est in pictura summa subtilitas. Corpora enim pingere & media rerum, est quidem magni operis; sed in quo multi gloriam tulerint. Extrema corporum facere, & desinentis picturæ modum includere, rarum in successu artis invenitur. Ambire enim debet se extremitas ipsa, & sic desinere, ut promittat alia post se, ostendatque etiam quæ occultat. Minor tamen videtur sibi comparatus in mediis corporibus exprimendis*, Plin. XXXV, 10. Arbiter Satyrico; *In pinacothecam perveni*, inquit, *vario genere tabularum mirabilem. Nam & Zeuxidos manus vidi, nondum vetustatis injuria victas; & Apellis, quem Græci monocnemon vocant, etiam adoravi. Tanta enim subtilitate extremitates imaginum erant ad similitudinem præcisæ, ut crederes etiam animorum esse picturam.* Vides quantam hic extremarum linearum subtilitatem Petronius Arbiter ac Plinius in exactiore Pictura requirant. Unde etiam suspicari liber, eos in extremitatibus imaginum postulasse lineas haud absimiles imaginariis istis lineis, quas Geometricas vocant. Longitudinem latitudinis expertem dicunt: μῆκος ἀπλατές. Totamque hanc subtilissimarum linearum rationem sic satis illustrare videntur verba Ammonii, in Aristotelis prædicamenta, §. περὶ ποσοῦ: Ὅτι οὐκ ἀνάπλασμα τῆς ἡμετέρας τυγχάνει διανοίας, inquit, τὸ εἶναί τι μῆκος ἀπλατές, ἀλλ' ἔστι τοῦτο καὶ ἐν τῇ φύσει τῶν πραγμάτων, δεικνύουσι σαφῶς οἱ ὁρισμοὶ

ὁρισμοὶ

ρισμοὶ τῶν πεφωτισμένων τόπων ἀπὸ τῶν ἐσκιασμένων· ὅταν γὰρ ἡλίου εἰς τοῖχον ἢ τεῖχος, προσβαλόντος, καὶ μέρος τούτου φωτίσαντος, ἀνάγκη τὸ διορίζον μεταξὺ τοῦ πεφωτισμένου καὶ τοῦ ἐσκιασμένου τόπου, μῆκος εἶναι μόνον ἀπλατές· εἰ γὰρ ἔχει πλάτος, ἢ πεφωτισμένον ἐστὶ πάντως τοῦτο, ἢ συνεσκιασμένον· οὐ γάρ ἐστί τι τούτων μεταξύ· ἀλλ᾽ εἰ μὲν εἴη πεφωτισμένον, τῷ πεφωτισμένῳ συντετάχθαι· εἰ δὲ ἐσκιασμένον, τῷ ἐσκιασμένῳ· ἀλλὰ μὴν ἐναργῶς ὁρᾶται μεταξὺ γραμμή, ἥ τις κατὰ μῆκος ἐπιτεταγμένη μόνον διορίζει τὸ ἐσκοτισμένον ἀπὸ τοῦ πεφωτισμένου· εἰ γὰρ διώρισται ταῦτα ἀλλήλων, ἀνάγκη εἶναί τι παρὰ ταῦτα, τὸ διορίζον αὐτά, ὅπερ οὔτε πεφωτισμένον ὑπάρχει, οὔτε ἐσκιασμένον, οὐδὲ πλάτος ἔχει: *Quod vero non sit nostræ cogitationis figmentum, quod dicimus esse aliquam longitudinem sine latitudine, sed in rerum quoque natura inveniri, plane ostendunt illuminatorum locorum ab opacis distinctiones. Ubi enim sol, verbi gratia, in murum radios miserit, ejusque partem illustrarit, necesse est, quod locum illustratum ab opaco disterminat, esse solum longitudinem expertem latitudinis. Nam si habeat latitudinem, id vel omnino lumine collustratum, vel omnino tenebris obductum est, cùm inter hæc nihil medium intercedat; verum si illustratum est, adjungetur illustrato; si opacum, opaco. Sed enim linea intermedia perspicue conspicitur, quæ in solam longitudinem extensa, nihil aliud quam partem illuminatam ab opaca distinguit. Si enim hæ partes distinctæ sunt, aliquid ab eis diversum sit necesse est, quod eas disjungat: idque neque luce collustratum, neque tenebris obductum, neque latitudinem habens.* Quisquis ergo vel leviter modo intelliget, quantopere crassæ pinguesque lineæ advetsentur picturarum elegantiæ, non poterit non tales aliquas lineas animo concipere, atque eas in consummatæ Artis operibus requirere. Quinetiam ob hôc ipsum summos olim Artifices in tenuissimis lineis suspensâ manu ducendis plurimum desudasse judicabit ex eo Protogenis atque Apellis certamine, quod supra lib. II, cap. XI, §. I, retulimus.

§. II. Ad hæc omnia denique accedat oportet Picturæ quidam sine ullo fuco veritatis color. Neque enim aliter fieri potest, ut Artifex vivam veræ pulchritudinis gratiam assequatur: siquidem in corporibus nostris, *Maxime oculos rapit color*, teste Seneca lib. II de Ira, cap. I. *Corporis est quædam apta figura membrorum, cum coloris quadam suavitate; eaque dicitur pulchritudo*, Cicero lib. IV Tuscul. quæstionum. *Forbum est calidum; unde & formosos dicimus, quibus color sanguinis ex rubore pulchritudinem creat*, Servius ad versum 351 octavi Æneidos. Κάλλος ἐστὶ συμμετρία μελῶν καὶ μερῶν μετ᾽ εὐχροίας: *Pulchritudo est competentia membrorum & partium cum coloris bonitate*, Hermogenes lib. I de Formis orationis, §. περὶ ἐπιμελείας καὶ κάλλους. Οὐκ ὀλίγα πρὸς εὐμορφίαν συντελεῖ χρόα, ἢ τῷ ἑκάστῳ πρέπον· ὡς μέλανα μὲν εἶναι ἀκριβῶς, ὅσα χρὴ μέλανα, λευκὰ δέ, ὅσα λευκὰ χρή· καὶ τὸ ἐρύθημα ἐπανθεῖν: *Non parum ad summam formæ præstantiam colores addunt; & quod in quaque corporis parte decorum: ut perfecte nigra sint, quæcunque nigra; & alba, quæcunque esse alba convenit; utque decenti rubore florescant omnia*, Lucianus in Imaginibus. Xenophon denique in Rep. Lacedæmon. εὐχρόους & αἰσχροὺς * sibi invicem opponit; dicens; Ἀπὸ τῶν σίτων οἱ μὲν διαπονούμενοι, εὔχροοί τε καὶ εὔσαρκοι καὶ εὔρωστοί εἰσιν· οἱ δ᾽ ἄπονοι, πεφυσημένοι τε καὶ αἰσχροὶ καὶ ἀσθενεῖς ἀναφαίνονται: *Qui sese laboribus à cibis exercent, boni coloris, bene habiti, & validi fiunt; laborum vero fugitantes, tumidi, fœdi, infirmique esse deprehenduntur.* Corpora certe plus habebunt decôris, si non nudos & velut carne spoliatos artus ostenderint; sed si membris omnibus modica carne tumentibus, quidam venustatis, non fuco illitus, sed sanguine diffusus insideat color; qui non modò indicet robur, verum etiam addat ornatum. Κόσμου γὰρ ἐπιμελήσεται τέχνη πᾶσα· ἐπεὶ καὶ αὐτὸ τὸ εἶναι τέχνας, ὑπὲρ κόσμου εὕρηται: *In ornatum enim intenta est omnis ars; quandoquidem & ipsæ artes ad ornatum sunt adinventæ*, Philostratus de vita Apollonii, libro sexto, cap. 6. Sed *Ornatus virilis, fortis, & sanctus sit: nec effœminatam lævitatem, nec fuco eminentem colorem amet: sanguine & viribus niteat*, Quintil. VIII, 3. Τὸ σῶμα μὴ ἄγαν λευκὸν εἶναι δεῖ, ἀλλὰ ἔναιμον ἀτεχνῶς· οἷον δέ τι τοῖς Μενελάου μηροῖς τὸ χρῶμα ὁ ἄριστος τῶν γραφέων Ὅμηρος ἐπέβαλεν, ἐλέφαντι εἰκάσας ἠρέμα πεφοινιγμένῳ, τοιόνδε ἔστω τὸ πᾶν: *Corpus non nimium album esse oportet, sed plane temperanter rubescat. Qualem præstantissimus inter omnes pictores Homerus colorem adjecit Menelai femoribus, ebori purpureo ostro infecto assimilatis; tali universum corpus colore niteat*, Lucianus in Imaginibus. Ovid. IV Met. vers. 331:

Rubor quidam candori mixtus, & per universum corpus vi sanguinis instar diffusus, minime negligendus hic est.

* Bono colore præditos & deformes.

Hic color aprica pendentibus arbore pomis,
Aut ebori tincto est, aut sub candore rubenti
Cùm frustra resonant æra auxiliaria Lunæ.

Idem libro II Amorum, Eleg. 5:

Quale rosæ fulgent inter sua lilia mistæ:
Aut ubi cantatis Luna laborat equis:
Aut quod, ne longis flavescere possit ab annis,

Mæonis

Mæonis Assyrium fœmina tingit ebur:
Hic erit, aut aliquis color ille simillimus horum.

Tibullus libro III, Eleg. 4:

Candor erat, qualem præfert Latonia luna,
Et color in niveo corpore purpureus.
Ut juveni primum virgo deducta marito,
Inficitur teneras ore rubente genas:
Et cùm contexunt amaranthis alba puellæ
Lilia, & Autumno candida mala rubent.

Ausonius Edyllio 7:

Bissula nec ceris nec fuco imitabilis ullo,
Naturale decus fictæ non commodat arti.
Sandyx & cerussa alias simulate puellas;
Temperiem hanc vultus nescit manus. Ergo age pictor,
Puniceas confunde rosas, & lilia misce;
Quique erit ex illis color aëris, ipse erit oris.

Græcis ῥοδαρὸν τοῦ σώματος, est Coloris bonitas in corpore habitiore & bene temperato speciosum quid & roseum præ se ferens. Talem coloris bonitatem præcipue deprehendimus in corporibus ingenuorum delicate molliterque educatorum; neque ullam humani corporis depictam imaginem recte suavem venustamque dixeris, in qua non viva quædam similitudo sanguinei ruboris elucescat. *In Venere Coa corpus illud non est, sed simile corpori: nec ille fusus & candore mixtus rubor, sanguis est, sed quædam sanguinis similitudo*, Cicero libro I de natura Deorum.

Ornatus munditiam potius quàm affluentiam affectat: non sit nimius, sed ita modicus ut in neutram partem conspici possit.

§. 12. Atque hæc sunt illa in coloribus observatu digna, quæ sensus nostros maxime afficiunt. Verissimum est enim illud Plutarchi de Poëtis aud. ἐν γραφαῖς κινητικώτερόν ἐστι χρῶμα γραμμῆς, διὰ τὸ ἀνδρείκελον καὶ ἀπατηλόν: *In picturis color magis movet lineatura, quia hominis habeat similitudinem, eaque facile fallat.* Quamvis enim in lineari Pictura, ut supra ostendimus, nonnunquam sit fallax quædam actionum ac motus similitudo, & statuæ quoque signaque persæpe vividum aliquid præ se ferant, longe tamen efficacius imagines coloribus animantur. Ὁ ζωγράφος ποιεῖ πρῶτον κοινὸν ἄνθρωπον ἐν σκιαγραφίᾳ, εἶτα χρωματουργῶν, ἄγει εἰς τὸ ποιῆσαι Σωκράτην ἢ Πλάτωνα: *Pictor primo facit quemvis hominem in adumbratione, postea coloribus illinens fingit Socratem aut Platonem*, Ammonius in decem categorias Aristot. Sed hujus quoque loci clausula sit eadem necesse est, quæ cæterorum; regnare maxime modum. Nam *Ornatus omnis non tam sua, quàm rei cui adhibetur, conditione constat. Qui nisi fuerit accommodatus rebus, non modo non illustrabit eas, sed etiam destruet, & vim rerum in contrarium vertet*, Quintil. XI, I. *Odi in parvo corpore longa velamina. Illa vestis decenter indutui est, quæ non trahit pulverem, nec humum demissa calcatur*, Symmachus libro III, epistol. 10. Apelles certe, qui modum in plerisque adhibuit Arti, ne colorum nimia hilaritate spectantium oculos perstringeret, inimitabili invento *Absoluta opera atramento illinebat ita tenui, ut id ipsum repercussu claritates colorum * excitaret, custodiretque à pulvere & sordibus, ad manum intuenti demum appareret. Sed & cum ratione magna, ne colorum claritas oculorum aciem offenderet; veluti per lapidem specularem intuentibus è longinquo; & eadem res nimis floridis coloribus austeritatem occulte daret*, Plin. XXXV, 10. Quamobrem etiam nemo me hactenus cedentem, insequatur ultra: do quidem tempori, ut præcipua nobis sit cura colorum, non tamen sola. Neque enim omnia semper ad arbitrium fastidiosi spectatoris facienda sunt: nam quis hominum, liberi modo sanguinis, sustineat ineptus esse ad alterius arbitrium? Occurram enim necesse est, velut in vestibulo, protinus apprehensuris hanc confessionem meam; resistam iis, qui omissa rerum (qui nervi sunt in Picturis) diligentia, quodam inani circa colores studio senescunt: idque faciunt gratia decoris: quod est in Arte mea quidem opinione pulcherrimum; sed cùm sequitur, non cùm affectatur. *Non ideo tamen segnius precor, ut quandoque veniat dies; utinamque jam venerit; quo austeris illis severisque, dulcia hæc blandaque, ut justa possessione decedant*, Plin. Junior lib. III, epist. 18. Libens votis hisce indulgeo, licet exigua prorsus animum meum spes obtentet hujus nostræ contemplationis dulcedinem ad effectum absoluta felicitate traduci aliquando posse.

* F. *excæcaret.*

Attonita imperiti spectatoris admiratio præcipitium ini-

§. 13. Falluntur itaque plurimum, qui vitiosum & corruptum pingendi genus, quod aut licentia puerili lascivit; aut immodico tumore turgescit; aut inani conatu bacchatur; aut casuris, si leviter excutiantur, flosculis nitet; aut præcipitia pro sublimibus habet, aut specie libertatis insanit, magis existimant populare atque plausibile. Quod quidem

placere

Digitized by Google

placere multis nec inficior, nec miror: est enim jucundioris ac magis favorabilis Artis, & paratam semper habet vulgi coronam, ducens animos imperitorum, naturali quidem, at minime durabili voluptate. Etenim nemo unquam ex hoc Picturæ genere mansuram in animo cujusquam retulit admirationem; sed clamorem vagum, & voces inánes, & gaudium volucre, atque omnis illa laus intra unum aut alterum diem, velut in herba vel flore præcepta, ad nullam certam & solidam pervenit frugem. *Crede mihi*, inquit Seneca epist. 23, *res severa est verum gaudium. Levium metallorum fructus in summo est: illa opulentissima sunt, quorum in alto latet vena, assidue plenius responsura fodienti. Hæc, quibus delectatur vulgus, tenuem habent ac persusoriam voluptatem; & quodcunque invectitium gaudium est, fundamento caret.* Accidat modo stupentium oculis, in locum blandæ istius Picturæ, exquisitius quid pictum; qualecunque id, quod ipsi desperant se posse, statim habebit admirationem majorem. Evanescent enim priora hæc atque emorientur comparatione meliorum: *Ut lana tincta fuco, citra purpuram placet: at si contuleris etiam lacernæ, conspectu melioris obruatur, ut Ovidius ait. Si vero judicium his corruptis adhibeas, ut buccinis purpuram, jam illud, quod fefellerat, exuat mentitum colorem, & quadam vix enarrabili fœditate pallescat. Luceat igitur hæc citra Solem; ut quædam exigua animalia igniculi videntur in tenebris. Denique mala multi probant, nemo improbat bona,* Quintil. XII, 10. *Qui specie capiuntur, vulsis, lævigatisque, & inustas comas acu comentibus, & non suo colore nitidis, plus esse formæ putant, quàm possit tribuere incorrupta natura; ut pulchritudo corporis venire videatur ex malis moribus,* Quintil. II, 5. *Corpora sana & integri sanguinis, & exercitatione firmata, ex iisdem his speciem accipiunt, ex quibus vires: namque & colorata, & adstricta, & lacertis expressa sunt; sed eadem si quis vulsa atque fucata muliebriter comat, fœdissima sint ipso formæ labore. Et cultus concessus atque magnificus addit hominibus, ut Græco versu testatum est, autoritatem; at muliebris & luxuriosus, non corpus exornat, sed detegit mentem,* Quintil. in procemio libri octavi. Similiter illa translucida & versicolor quorundam Pictura, & petita paulo licentius voluptas, res ipsas effœminat, quæ illo colorum fuco vestiuntur; ὥσπερ ἄν τις ἀθλητῶν τῶν καρτερῶν τούτων, καὶ κομιδῆ πρινίνων, ἁλουργίδα περιβάλλοι, καὶ τῷ ἄλλῳ κόσμῳ τῷ ἑταιρικῷ, καὶ φῦκον ἐντρίβοι, καὶ ψιμύθιον τῷ προσώπῳ, Ἡράκλεις ὡς καταγέλαστον αὐτὸν ἀπεργάσαιτο, αἰσχύνας τῷ κόσμῳ ἐκείνῳ: *Quemadmodum ac si quis athletæ alicui istorum validorum, & vehementer robustorum purpuram induat, ac cæteris ornamentis meretriciis eum exornet, præterea & fuco & cerussa faciem ejus oblinat, quàm Hercule ridiculum ipsum redderet deformando ipsum ornatu illo!* Lucianus de conscrib. Historia. Magnus Artifex remissius agit & securius; quæcunque pingit, plus habent fiduciæ, quàm curæ. *Nôsti complures juvenes*, inquit Seneca epistola XCV, *barba & coma nitidos, de capsula totos: nihil ab illis speraveris forte, nihil solidum. Non est ornamentum virile, concinnitas.* Et rursus epist. XLI: *Non faciunt meliorem equum aurei fræni. Aliter leo aurata juba nitet, dum contrectatur, & ad patientiam recipiendi ornamenta cogitur fatigatus: aliter incultus, integri spiritus. Hic scilicet impetu acer, qualem illum esse Natura voluit, speciosus ex horrido, cujus hic decor, non sine timore adspici, præfertur illi languido & bracteato.* Adeo plerumque melius est opus suum vel hirta toga induere, quàm fucatis & meretriciis vestibus insignire. Recte Ovidius III de Arte, vers. 256:

Pulchraque sunt semper deteriora bonis.

Auson. Heroum epitaph. 20:

Ocyus ista ruunt, quæ sic cumulata locantur.
Major ubi est cultus, magna ruina subest.

Fucatum hunc speciosioris Picturæ cultum recte contuleris cum ista Nannio, quam Proscenium dixerunt veteres; propterea quòd scortillum hoc, exutis vestibus, non vulgarem lepidioris vultus gratiam, & mirum sumptuosioris amictus splendorem fœda corporis sui deformitate prorsus exstingueret: vide *Athenæum libro* XIII, *cap. 6.* Sit ergo colorum, cura; rerum, sollicitudo. Neque tamen optimum semper esse putabimus, quod latet; nam plerumque optima rebus cohærent, & cernuntur suo lumine; obvia sunt, &, nisi conniveamus, in oculos statim incurrunt. At nos quærimus illa, tanquam lateant semper, seque subducant; ita nunquam putamus circa id esse, de quo agimus; sed aliunde petimus, & inventis vim afferimus. Horat. lib. I, Satyr. 2:

- - - Leporem venator ut alta
In nive sectetur, positum sic tangere nolit.
Transvolat in medio posita, & fugientia captat.

Recte Cassiodorus Variorum XI, 5: *Non putatur abundare, quod quæritur.* Majore

tamentum est omnium in quæ insanimus.

profecto animo aggredienda est Ars, quæ si toto corpore valet, ungues polire, & capillum reponere, non tantopere ad curam suam pertinere existimabit. Horat. de Art.

> *Æmilium circa ludum faber imus & ungueis*
> *Exprimet, & molleis imitabitur ære capillos.*
> *Infelix operis summa: quia ponere totum*
> *Nesciet. Hunc ego me, si quid componere curem,*
> *Non magis esse velim, quàm pravo vivere naso,*
> *Spectandum nigris oculis, nigroque capillo.*

Ad quem locum Commentator vetus: *Æmilius ludus*, inquit, *dicebatur locus non procul a Circo, ubi Æmilius quidam gladiatores suos habuit, circa quem erat statuarius, qui ungues & capillos bene expressit, cætera imperfecta relinquens; unde multum derisus est.* Concinnitatem Ars non præstat, sed & hanc; nec huic laborat; sed labor ejus, quamvis aliud petat, hanc quoque assequitur. *Sicut in arvo, quod segeti proscissum est, aliqui flores internascuntur: non tamen huic herbulæ, quamvis delectet oculos, tantum operis insumptum est: aliud fuit serenti propositum; hoc supervenit*, Sen. de Vita beata, cap. 9. Sed nos monendi cura longius duxit. Neque tamen hæc eò pertinuerunt, ut in Pictura nullus sit ornatus; sed ut sit severus, pressus, & velut applicitus rei, atque eò minus confessus. *Niciæ comparatur, & aliquanto præfertur Athenion Maronites, & austerior colore, & in austeritate jucundior, ut in ipsa pictura eruditio eluceat*, Plin. xxxv, 11. Nunc ad ordinem inceptum revertemur, & considerabimus, quid in omnibus hisce vocetur Actio & Passio, nec non τὸ ζωτικὸν ϗ ἔμπνουν, *vivens & spirans*, è duobus istis resultans.

CAPUT IV.

§. 1. *Primi Artifices multis experimentis edocti imagines omnes, vel in verissimis corporum lineamentis, immobilem quendam atque oculis nostris minus gratum servare rigorem; ex usu Artis tandem esse judicarunt, ut vivam rerum effictarum similitudinem, Natura ipsa veluti manu ducente, vario corporum flexu motuque repræsentarent. Animi certe est omnis actio: quamobrem etiam peculiari quadam ratione animorum potius picturam quàm corporum intueri nos credimus, cùm insignia magnorum Artificum opera actum aliquem humanæ menti congruentem exprimunt.*

§. 2. *Quoniam vero potissimus imaginum decor ex commoda aliqua actione nascitur, sedulo semper in vultu acrimoniam quandam, & in reliquo totius corporis gestu nonnullam concinni motus venustatem dignitatemque observabant.*

§. 3. *Maxime tamen singulis imaginibus tribuebant mores proprios ac suos, hoc est, mores personis quas referebant convenientes. Cœlestibus nempe, augustum aliquod Numen; Regibus, divinam quandam majestatem; Senatoribus, profundioris animi dignitatem; Vatibus, placidæ mentis venerationem; Disertis, obviam atque in ipso vultu expositam vim dicendi; Citharœdis, suavissimam semiaperti oris & canticum eliquantis gratiam*, &c.

§. 4. *Quo studio diversissimorum affectuum genuinum atque ex ipsa Natura haustum calorem in opera sua transfuderint prisci Artifices. Nullus hic est usus morosæ cogitationis atque indefessæ pertinaciæ; omnis in ipso statim conatu peribit labor; neque unquam languentes spectatorum animos excitabit evibrabitque Artifex, nisi inflammatus ipse atque ardens ad materiam accesserit.*

§. 5. *Fundendi quoque miscendique æris peritia eos adjuvante, statuas suas usque adeo manifesta variorum affectuum imagine complebant, ut, Arte istac olim penitus extincta, fidem nunc abrogare non vereamur exemplis miro probatissimorum autorum consensu traditis confirmatisque.*

§. 6. *Quot & quibus loquendi modis Græci Latinique scriptores Motum hunc, in stupendis antiquissimorum Artificum operibus emicantem, descripserint.*

§. 7. *Alii tamen, ut magis presse, ita non minus plene summam Artis perfectionem in eo constituunt, ut cum Naturæ veritate certans, Natura esse videatur.*

§. 8. *Quamobrem etiam in manifesto versantur errore, atque ab intellectu Artis longe sunt remoti, qui Motum in immaniore rictu, corpore distorto, cruribus plus justo divaricatis collocantes, dum nihil tranquille, nihil leniter faciunt, furere apud sanos, & quasi inter sobrios bacchari vinolenti videntur.*

Summi olim Artifices exosi

I*Mago, cùm omnes lineas exprimat veritatis, vi tamen ipsa caret, non habens motum*, Tertull. lib. 11 adverf. Marcionem. *Deest enim & luto vigor, & saxo color, & pi-*

ctura

cturæ rigor, & motus omnibus, qui præcipua fide similitudinem repræsentat, Apulejus in Apologia. Et mox: *Enimvero quod luto fictum, vel ære infusum, vel lapide incisum, vel cera inustum, vel pigmento illitum, vel alio quopiam humano artificio adsimulatum est, ritu cadaveris unum vultum & immobilem possidet.* Quamobrem etiam primi illi Artifices corpora in nullos recedentia flexus effingentes, nimio durissimi rigoris stupore spectantium oculos minus afficiebant, donec tandem *Cimon Cleonæus catagrapha invenit; hoc est, obliquas imagines, & varie formare vultus, respicientes, suspicientes, despicientesque*, Plin xxxv, 8. Exinde in statuis atque picturis videmus variari habitus, vultus, status, & ad Actionem quandam conformari. *Nam recti quidem corporis vel minima gratia est. Nempe enim adversa sit facies, & demissa brachia, & juncti pedes, & à summis ad ima rigens opus: flexus ille, &, ut sic dixerim, motus, dat actum quendam effictis. Ideo nec ad unum modum formatæ manus, & in vultu mille species. Cursum habent quædam, & impetum; sedent alia, vel incumbunt; nuda hæc, illa velata sunt; quædam mista ex utroque. Quid tam distortum & elaboratum, quam est ille Discobolos Myronis? Si quis tamen, ut parum rectum, improbet opus, nonne ab intellectu artis abfuerit, in qua vel præcipue laudabilis est illa ipsa novitas ac difficultas?* Quintil. II, 13. Atque hujus summæ virtutis, judicio quidem meo, facillima via est: naturam intueamur, hanc sequamur. Omnis hæc Ars circa opera vitæ est; & id facillime admittunt spectantium animi, cujus indiscretam similitudinem in rebus naturalibus, collatione invicem ad amussim respondente, agnoscunt: *Quintil.* VIII, 3.

durum antiquissimorum operum rigorem, actum quendam motumque operibus suis addiderunt.

§. 2. Omnis certe decor à gestu atque motu venit: & præcipuum in actione, sicut in corpore ipso, caput est, cùm ad illum, quem dixi, decorem, tum etiam ad significationem decoris. Nam & dejecto, humilitas; & supino, arrogantia; & in latus inclinato, languor; & præduro ac rigente, barbaria quædam mentis ostenditur. Suntque in eo præter annuendi, renuendi, confirmandique motus, etiam verecundiæ, dubitationis, admirationis, & indignationis noti & communes omnibus affectus. (*a*) Dominatur itaque hic maxime vultus. Hoc supplices, hoc minaces, hoc blandi, hoc tristes, hoc hilares, hoc erecti, hoc summissi sumus; (*b*) ex hoc pendent homines, hunc intuentur, hunc spectant, etiam antequam movemur aut loquimur. Hoc amamus, hoc odimus, hoc plurima intelligimus, hic est sæpe pro omnibus verbis. In vultu quoque sanguis ille qui mentis habitu movetur, cùm infirmam verecundia cutem accipit, effunditur in ruborem; cum metu refugit, abit omnis, & pallore frigescit; temperatus, medium quoddam serenum efficit. Sed in ipso vultu plurimum valent (*c*) oculi, per quos maxime animus emanat; ut citra motum quoque & hilaritate enitescant, & tristitia quoddam nubilum ducant. Quin etiam lacrymas his natura, mentis indices, dedit; quæ aut erumpunt dolore, aut lætitia manant. Motu vero intenti, remissi, superbi, torvi, mites, asperi fiunt; quæ, ut actus poposcerit, fingentur. Rigidi vero & extenti, aut operti & compressi, aut languidi & torpentes stupentesve, aut lascivi & mobiles, aut natantes & quadam voluptate suffusi, aut limi & (ut sic dicam) Venerei, aut poscentes aliquid pollicentesve nonnunquam esse debebunt. Et ad hæc omnia exprimenda in palpebris etiam & in genis est quoddam deserviens his ministerium. (*d*) Multum & superciliis agitur: nam & oculos formant aliquatenus, & fronti imperant. His contrahitur

Motus certe pectus ex ipsis Naturæ, ingentem aliquam vim ac præcipuum decus addit similitudini.

(*a*) *Dominatur hic maxime vultus.*] *Vultus est tacitus quidam sermo mentis*, Cicero circa initium Orationis in L. Calpurnium Pisonem. *Neque enim refert videre quid dicendum sit, nisi id queas solute & suaviter dicere: quamquam ne id quidem satis est, nisi id, quod dicitur, fit voce, vultu, motuque conditius*, Idem de claris Oratoribus. *Cùm hæc à se tractantur, Crasse, ego mehercule horrere soleo. Tanta vis animi, tantus impetus, tantus dolor oculis, vultu, gestu, digito denique isto tuo significari solet, ut mihi non solum tu incendere judicem, sed ipse ardere videaris*, Idem libro II de Oratore. *Neque enim ulla vehementior intra cogitatio est, quæ nihil moveat in vultu*, Seneca lib. I de Ira, cap. I.

(*b*) *Ex hoc pendent homines.*] *Hîc etiam fautores Antonii, quorum in vultu habitant oculi mei, tristiores videbam*, Cicero circa initium Philippicæ duodecimæ.

(*c*) *Oculi, per quos maxime animus emanat.*] *An non vides quantum oculis det vigorem Fortitudo? quantam intentionem Prudentia? quantam modestiam & quietem Reverentia? quantam serenitatem Lætitia? quantum rigorem Severitas? quantam remissionem Hilaritas?* Seneca epistola CVI. Plinius quoque nat. Historiæ libro XI, cap. 37, de oculis agens: *Neque ulla ex parte*, inquit, *majora animi indicia cunctis animalibus, sed homini maxime, id est, moderationis, clementiæ, misericordiæ, odii, amoris, tristitiæ, lætitiæ. Contuitu quoque multiformes, truces, torvi, flagrantes, graves, transversi, limi, summissi, blandi. Profecto in oculis animus inhabitat. Ardent, intenduntur, humescunt, connivent. Hinc illa misericordiæ lacryma. Hos cùm osculamur, animum ipsum videmur attingere. Hinc fletus & rigantes ora rivi. Quis ille humor est, in dolore tam fœcundus & paratus? aut ubi reliquo tempore? Animo autem videmus, animo cernimus: oculi, ceu vasa quædam, visibilem ejus partem accipiunt atque transmittunt. Sic magna cogitatio obcæcat, abducto intus visu. Sic in morbo comitiali aperti nihil cernunt, animo caligante*, &c.

(*d*) *Multum & superciliis agitur.*] *In ascensu frontis supercilia homini & pariter & alterne mobilia & in*

hitur frons, attollitur, demittitur; ut nulla res in ea plus valeat. Superciliis contractis, tristitia; diductis, hilaritas; remissis, pudor ostenditur. Annuendi quoque renuendive ratione demittuntur aut allevantur. (*e*) Naribus labrisque derisus, contemptus, fastidium significari solent. Labrorum quoque in ipso conatu sermonis modicus debet esse motus. Etenim (*f*) ore magis, quàm labris loquendum est. Unde etiam male porriguntur labra, & scinduntur, & adstringuntur, & diducuntur, & dentes nudant, & in latus ac pene ad aurem trahuntur, & velut quodam fastidio replicantur ac pendent. Cervicem rectam esse oportet, non rigidam aut supinam. Collum diversâ quidem, sed pari deformitate & contrahitur & tenditur. (*g*) Humerorum raro decens allevatio atque contractio est; breviatur enim cervix, & gestum quendam humilem atque servilem & quasi fraudulentum facit, cùm se in habitum adulationis, admirationis, & metus humeri fingunt. Brachii moderata projectio, remissis humeris, atque explicantibus se in proferenda manu digitis, familiarem sermonem maxime decet. At cùm speciosius quid uberiusque dicentes repræsentamus, exspatiatur in latus, ut ipsa quodammodo se cum gestu fundat oratio. Manus vero, sine quibus trunca esset actio ac debilis, vix dici potest quot motus habeant. Nam cæteræ partes loquentem adjuvant; hæ (prope est ut dicam) ipsæ loquuntur. An non his poscimus, pollicemur, vocamus, dimittimus, minamur, supplicamus, abominamur, timemus, interrogamus, negamus, gaudium denique, tristitiam, dubitationem, confessionem, pœnitentiam, modum, copiam, numerum, tempus ostendimus? Non eædem concitant, supplicant, inhibent, probant, admirantur, verecundantur? ut in tanta per omnes gentes nationesque linguæ diversitate, hic mihi omnium hominum communis sermo videatur. Sunt & manui breves quidam gestus; leviter enim pandata, qualis voventium est, parvis intervallis & subassentientibus humeris quandoque movetur; maxime apta parce & quasi timide loquentibus. Est admirationi conveniens ille gestus, quo manus modice supinata, ac per singulos à minimo collecta digitos, redeunte flexu simul quasi explicatur atque convertitur. Nec uno modo interrogantes gestum componimus; plerumque tamen vertentes manum, utcunque composita est. Pollici proximus digitus, mediumque qua dexter est unguem pollici summo suo jungens, remissis cæteris, est & approbantibus & narrantibus decorus. Manus lenior, promittit & assentatur; citatior, hortatur; interim laudat. Est & illa cava, & rara, & supra humeri altitudinem elata cum quodam motu velut hortatrix manus. Digitos, cùm summi coïerunt, ad os referimus leviter admirantes, & interim subita indignatione velut pavescentes & deprecantes. Quin compressam etiam manum in pœnitentia vel ira pectori admovemus. Tolli vero manum Artifices supra oculos, demitti infra pectus vetant: adeo à capite eam petere, aut ad imum ventrem deducere vitiosum habetur. Ad sinistram intra humerum promovetur, ultra non decet; sed cùm aversantes in lævam velut partem propellemus manum, sinister humerus proferendus, ut cum capite ad dextram ferente consentiat. Manus sinistra nunquam sola gestum recte facit; dextræ se frequenter accommodat: sive in digitos rationes nostras digerimus; sive aversis in sinistrum palmis abominamur; sive objicimus adversas; sive in latus utramque distendimus; sive satisfacientes aut supplicantes. Plus etiam affectus interdum exhibent manus; sint modo in rebus parvis, tristibus, mitibus, breves; in magnis vero, lætis, atrocibus, extensiores. (*h*) Facit etiam aliquid & totius corporis motus. Præcipue tamen observandum, pectus ac venter ne projiciantur; pandant enim posteriora; & est odiosa omnis supinitas. Latera cum gestu consentiant. In pedibus observetur status & incessus. Sed omnia hic persequi velle, prope laboris est infiniti. Suffecerint hæc ex *Quintil.* XI, 3, adducta: quem pretium operæ fuerit inspexisse.

Plurimum tamen hic potest vultus ille & status unicuique, pro persona quam sustinet, peculiaris.

§. 3. Hæc ubi recte observata erunt, propere in oculis elucebit τῆς ὀφθαλμῶν, *mens oculorum*, ut loquitur Philostratus in vita Apollonii lib. VI, cap. 3; & Iconum lib. II, in Panthia. In ipso quoque vultu magnis sui vestigiis confestim eminebit *ritus oris*, ut loquitur Quintilianus Declam. X: *Si mihi aliquam imaginem filii mei, vel parvuli, vel jam adulti, vel novissimam juvenis auferres, injicerem tamen misera tanquam corpori manum*,

is pars animi. Negamus, annuimus. Hac maxime indicant fastum. Superbia alubi conceptaculum, sed hic sedem habet. In corde nascitur, huc subit, hic pendet. Nihil altius simul abruptiusque invenit in corpore, ubi solitaria esset, Plinius lib. XI, cap. 37.

(*e*) *Naribus labrisque derisus.*] Prius Græci dicunt μυκτηρίζειν, alterum διαμυλλαίνειν. De utroque vide Auctorem Etymologici magni, Hesychium, Suidam. *Novi mores*, inquit Plinius nat. Hist. lib. XI, cap. 37, *irrisioni dicavere nasum.*

(*f*) *Ore magis quàm labris loquendum est.*] C. *Julius Tito Pinario mentum in dicendo intorquenti, concessit ut diceret, si quid vellet, si nucem fregisset*, Cicero lib. II de Oratore.

(*g*) *Humerorum raro decens allevatio atque contractio est.*] Cicero pro C. Rabirio Posthumo: *Nôsti insulsitatem Græcorum; humeris gestum agebant.*

(*h*) *Facit etiam aliquid & totius corporis motus.*] Cicero de claris Oratoribus, ubi de Curione agens: *Motus erat is*, inquit, *quem & C. Julius in perpetuum notarit, cum ex eo, in utramque partem toto corpore vacillante, quæsivit, Quis loqueretur è lintre.*

Digitized by Google

manum, illam similitudinem flens tenerem, illos oculos, illam gratissimam faciem, & ritus oris expressos, & adumbratos artificis manu vultus. Sed illum perdidi, unde imago, unde similitudo, unde solatium. In toto denique opere statim apparebit ἠθῶν ἱστορία, *morum historia*, memorata Callistrato in descriptione statuæ Narcissi. Μάλιστα γὰρ ἠθοποιός ἐστιν ἡ μίμησις: *Maxime enim mores exprimit imitatio*, Proclus in Polit. Platonis. Unde etiam hæc ipsa Ars Callistrato in descript. statuæ Æsculapii ἠθοποιὸς τέχνη, *ars mores effingens*, nominatur; tanquam quæ in exhibendis corporum simulacris non modo sequatur ductus lineamentorum, sed morum quoque, pro personarum discrimine, vivam reddat speciem. In uniuscujusque profecto vultu, si quis advertat, inest quædam imago morum, quæ acres ac perspicaces oculos latere non potest; quandoquidem ex vigore corporis omnibus animi motibus consentaneo deprehenditur. Τὸ ἐν Ἰλίῳ ἄγαλμα τοῦ Ἕκτορος, ἡμιθέῳ ἀνθρώπῳ ἔοικε, καὶ πολλὰ ἤθη ἐπιφαίνει τῷ θεωροῦντι αὐτὸ ξὺν ὀρθῷ λόγῳ· καὶ γὰρ φρονηματῶδες δοκεῖ, καὶ γοργὸν, καὶ φαιδρὸν, καὶ ξὺν ἁβρότητι σφριγῶν, καὶ ἡ ὥρα μετ' οὐδεμιᾶς κόμης· ἔστι δ' οὕτω τι ἔμπνουν, ὡς τὸν θεατὴν ἐπισπάσασθαι θιγεῖν: *Quæ est Ilii Hectoris statua, semideum refert hominem, multosque præ se fert affectus, si quis diligenter accurateque aspexerit. Etenim elata est, ac terribilis, alacrisque & cum mollitie vigens, inestque ei absque ulla coma pulchritudo. Est autem usque adeo spirans, ut ad se tangendam spectatores attrahat*, Philostr. in Her. Recte itaque suadet Horat. in Arte:

> *Si plausoris eges aulæa manentis, & usque*
> *Sessuri, donec cantor, Vos plaudite, dicat:*
> *Ætatis cujusque notandi sunt tibi mores,*
> *Mobilibusque decor naturis dandus & annis.*

Aliter itaque Numinis alicujus Regisve augustam majestatem, aliter Senatorem, aliter Vatem, aliter Oratorem, aliter Citharœdum Ars effingit.

> - - - *Jovis est regalis imago,*

Ovid. VI Metam. vers. 74. Apulejus VI Metam. *Supplicanti sese Juno cum totius sui numinis augusta dignitate præsentat.* Cæterum quemadmodum Jovi regale aliquid hic tribuit Ovidius, ita Agamemnoni ἔνθεον, *divinum* quid adscribit Philostr. Iconum libro II, in Antilochi pictura: Ἐπίδηλος ὁ μὲν Ἰθακήσιος, ἀπὸ τοῦ στρυφνοῦ καὶ ἐγρηγορότος· ὁ δὲ Μενέλεως, ἀπὸ τοῦ ἡμέρου· ὁ δὲ Ἀγαμέμνων, ἀπὸ τοῦ ἐνθέου· τὸν δὲ τοῦ Τυδέως, ἡ ἐλευθερία γράφει· γνωρίζοις δ' ἂν καὶ τὸν Τελαμώνιον, ἀπὸ τοῦ βλοσυροῦ· καὶ τὸν Λοκρὸν, ἀπὸ τοῦ ἑτοίμου: *Notabilis est Ithacensis quidem, severitate quadam & vigilantia; Menelaus autem, lenitate; Agamemnon vero divina quadam majestate: sed Tydei filium libertas exprimit: dignosceres præterea Telamonium à terribili, Locrensem à prompto.* Divinum hoc Regiæ majestatis specimen Demetrium Poliorceten præter cæteros venerabilem fecit, prout stupendam ejus formam Plutarchus describit: Δημήτριος ἰδέα καὶ κάλλει προσώπου ἦν θαυμαστὸς καὶ περιττός· ὥστε τῶν πλαττόντων καὶ γραφόντων μηδένα τῆς ὁμοιότητος ἐφικέσθαι· τὸ γὰρ αὐτὸ χάριν καὶ βάρος καὶ φόβον καὶ ὥραν εἶχε· καὶ συνεκέκρατο τῷ νεαρῷ καὶ ἰταμῷ δυσμίμητος ἡρωϊκή τις ἐπιφάνεια καὶ βασιλικὴ σεμνότης: *Demetrius forma & faciei venustate adeo mira atque excellenti fuit, ut Plastes vel Pictor exprimere nullus imaginem ejus posset. Eadem enim venustatem & gravitatem, terrorem & hilaritatem habebat; confusaque erat cum juvenili & feroci vultus aspectu pene inimitabilis heroica quædam species & majestas regia.* Similia de eodem Demetrio tradit Diodorus Siculus; quem vide. In Senatores quoque ab ipsis Regibus nonnulli majestatis rivuli videntur derivari, & quidam *senatorius decor*, Plin. Junior lib. I, epist. 14: vel, ut est apud Senecam epist. LXVI, *Conveniens prudenti viro gestus.* Vatibus quoque suis Dii videntur nescio quam sacræ majestatis speciem indulsisse; Philostr. Iconum lib. I, in Amphiarao: Ἀμφιάρεως βλέπων ἱερὸν καὶ χρησμῶδες: *Amphiarai vultus sacerdotale quiddam ac vaticinum spirabat.* Oratores serium quiddam atque excitatum in vultu ac totius corporis habitu à reliquis discernit. Ovid. lib. II de Ponto, Eleg. 5:

> *Surgit Iuleo juvenis cognomine dictus,*
> *Qualis ab Eoïs Lucifer ortus aquis.*
> *Dumque silent, adstat: status est vultusque diserti.*

Apud Apulejum quoque lib. II Metam. *Telephron aggeratis in cumulum stragulis, & effultus in cubitum, suberectusque in torum, porrigit dextram, & adinstar oratorum conformat articulum: duobusque infimis conclusis digitis, cæteros eminentes porrigit, & infesto pollice clementer subrigens*, &c. Fulgentius de Virgiliana continentia: *Compositus in dicendi modum erectis in jotam duobus digitis, tertium pollicem comprimens, ita verbis exorsus est.* Seneca Rhetor in procemio libri decimi Controvers. de Scauro agens: *Ipse cultus habitusque corporis mire ad auctoritatem oratoriam aptatus.* Citharœdos denique

nique delicata membra & laxe molliterque fluentes vestes, lubricum adhæc oculorum, & canorum quid in ore patulo labrisque semihiantibus insignit. Ovid. XI Metam. vers. 166, de Phœbo componente se ad certamen cantus, in quod à Pane provocatus descenderat:

Ille caput flavum lauro Parnasside vinctus
Verrit humum Tyrio saturata murice palla;
Distinctamque lyram gemmis & dentibus Indis
Sustinet à læva, tenuit manus altera plectrum.
Artificis status ipse fuit. - - -

Apulejus quoque in Floridis statuæ Bathylli citharœdicum prorsus tribuit statum: *Ante aram*, inquit, *Bathylli statua à Polycrate tyranno dicata; qua nihil videor effectius cognovisse. Adolescens est visenda pulchritudine, crinibus fronte parili separatis per malas revulsis. Pone autem coma prolixior interlucentem cervicem scapularum finibus obumbrat. Cervix succi plena, malæ uberes, genæ teretes, ac modico mento facies; eique prorsus citharœdicus status. Deam conspiciens, canenti similis, tunicam picturis variegatam deorsus ad pedes dejectus ipsos, Græcanico cingulo, chlamyde velat utrumque brachium adusque articulos palmarum. Cætera decoris histrici dependent. Cithara baltheo cælato apta strictim sustinetur. Manus ejus teneræ; procerula læva distantibus digitis nervos molitur: dextera psallentis gestu suo pulsabulum citharæ admovet, ceu parata percutere, cùm vox in cantico interquievit: interim videtur canticum ore tereti, semihiantibus in conatu labellis, eliquare.* Propertius libro II, Eleg. 31, de Apollinis statua in porticu Augusti Imperat.

Pythius in longa carmina veste sonat.
Hic equidem Phœbo visus mihi pulchrior ipso
Marmoreus tacita carmen hiare lyra.

Vide quoque Philostrat. Iconum libro I in Amphionis Pictura. Quemadmodum & ibidem in Olympo describit habitum tibias inflantis. Callistratus denique tibias inflantis Satyri statuam describit. Vide loca. *Est quædam & dolendi modestia*, Seneca Consol. ad Marciam, cap. 3 *Est aliquis & dolendi decor*; inquit Seneca epistola 99, *hic sapienti servandus est: & quemadmodum in cæteris rebus, ita & in lachrymis aliquid sat est.* Virgilius V Æneidos, versu 343:

Tutatur favor Euryalum, lachrymæque decoræ.

Ovid. Fastorum vers. 755, ubi de Lucretia agit:

Desinit in lachrymis; inceptaque fila remisit;
In gremio vultum deposuitque suo.
Hoc ipsum decuit; lachrymæ decuere pudicam;
Et facies animo dignaque parque fuit.

Lucanus libro VII, vers. 680:

Non gemitus, non fletus erat, salvaque verendus
Majestate dolor, qualem te, Magne, decebat
Romanis præstare malis. - - -

Custodienda est aliquando *sedendi dignitas*, Plin. Junior libro III, epist. 20. Unde *Prudenter ambulare, composite sedere*, legas apud Senecam epist. LXVI. *Status, incessus, sessio, accubitio, vultus, oculi, manuum motus teneant illud decorum*, Cicero libro I Offic. Nihil denique est in toto vultu atque in omni statu gestuque corporis, quod non peculiari aliqua congruentis actionis gratia decoretur. Atque hoc illud est quod optimi quique Artifices præter cæteros observant. *Aristides Thebanus pinxit & currentes quadrigas, & supplicantem pene cum voce*, Plin. XXXV, 10. *Zeuxis fecit Penelopen, in qua pinxisse mores videtur*, Plin. XXXV, 9. *Echionis est nova nupta verecundia notabilis*, Plinius XXXV, 10. *Praxitelis duo signa spectantur, diversos effectus exprimentia; flentis matronæ, & meretricis gaudentis: hanc putant Phrynen fuisse; deprehenduntque in ea amorem artificis, & mercedem in vultu meretricis*, Plin. XXXIV, 8. *Euphranoris Alexander Paris est; in quo laudatur, quod omnia simul intelligantur: judex Dearum, amator Helenæ, & tamen Achillis interfector*, Plinius XXXIV, 8. *Parrhasius pinxit Demon Atheniensium; argumento quoque ingenioso. Volebat namque varium, iracundum, injustum, inconstantem: eundem exorabilem, clementem, misericordem, excelsum, gloriosum, humilem, ferocem, fugacemque, & omnia pariter ostendere*, Plinius XXXV, 10. *Boethi infans eximie anserem strangulat*; Plin. XXXIV, 8. *Polygnoti est tabula in porticu Pompeji, in qua dubitatur ascenden-*

tem cum clypeo pinxerit, an descendentem, Plin. XXXV, 9. *Parrhasii sunt duæ picturæ nobilissimæ, Hoplidites: alter in certamine ita decurrens, ut sudare videatur: alter arma deponens, ut anhelare sentiatur*, Plinius XXXV, 10. *Philoxenus Eretrius pinxit Lasciviam; in qua tres Sileni comessantur*, Plin. XXXV, 10. *Antiphilus puero ignem conflante laudatur, ac pulchra aliàs domo splendescente, ipsiusque pueri ore: item lanificio, in quo properant omnium mulierum pensa: Ptolemæo venante*, Plin. XXXV, 11. Ἄριστος ζωγράφος ἵππον γαῦρον καὶ ὑψαύχενα γράφων, μονονουχὶ ἔμπνουν αὐτὸν ποιῆσαι, φιλονεικῶν καὶ πρὸς τὴν φύσιν ἁμιλλώμενος, ἐμβάλλει μὲν αὐτῷ μετὰ τοῦ χαλινοῦ φρόνημα, ἵστησι δὲ αὐτὸν ἐν αὐτῷ τῷ θέλειν ἑστάναι: *Eximius pictor equum exultantem & arduæ cervicis delineans, satagens vero eum tantum non spirantem facere & cum natura certans, injicit ei cum fræno intelligentiam, eumque constituit in ipsa veluti sistendi se voluntate positum*, Isidorus Pelusiota epist. 198. Observa tamen hic in transitu, longe aliam esse rationem Picturæ quæ statuas exprimit; præsertim quum in ea rigoris asperitatisque aliquid requiri doceat Philostratus Iconum lib. II, in Pindaro: Ἡ Ῥέα, inquit, ἄγαλμα ἐκπεπόνηται, καὶ καθίδρυται μὲν αὐτοῦ περὶ θύρας· οἶμαι δὲ καὶ λίθου τὸ ἄγαλμα φαίνεσθαι, κατεσκληκυίας ἐνταῦθα τῆς γραφῆς· καὶ τί γὰρ ἄλλο, ἢ ἐξεσμένης: *Rheæ statua elaborata, & ad ipsius fores erecta est, quæ esse lapidea videtur: indurata hic pictura, & quid aliud quàm exsculpta.*

§. 4. Huic igitur curæ incumbat Artifex, hoc opus ejus, hic labor sit; sine quo cætera nuda, jejuna, infirma, ingrataque sunt. Pulchre Socrates apud Xenophontem lib. III Apomnem. τὸ ζωτικὸν μάλιστα ψυχαγωγεῖ διὰ τῆς ὄψεως τοὺς ἀνθρώπους: *Vivificum maxime oblectat homines propter visum.* Adeo velut spiritus operis hujus atque animus est Motus ille, qui provenit ex affectibus semel motis, non tantum concitatis illis, verum etiam mitioribus ac magis compositis. Quisquis varios humanæ mentis motus penitius habebit perspectos, masculæ hominem virtutis & effœminate mollem, gravitati deditum & ingenio mobilem, impotentiore iracundia passim exardescentem & obvia lenitate conversantibus dulcem, lætitia elatum & mœrore tantum non confectum ad vivum exprimet: quicquid horum subito habebit delineandum, tenebit habenas animorum, &, prout cujusque natura videbitur postulare, adhibebit manum Artemque temperabit, præparato jam olim omni instrumento atque ad omnem usum reposito. Abstineat modo Artifex à nimia in elaborandis affectibus diligentia. *In affectibus fere plus calor, quàm diligentia valet*, Quintil. X, 3; & quisquis vivas affectuum imagines assidua improbi laboris pertinacia extundi posse sperat, quàm longissime recedit à vero. Præcipua in exprimendis iis virtus hæc est, ut fluere omnia ex natura rerum hominumque videantur: quod tum demum assequetur Artifex, si præcipuam movendorum affectuum vim in eo ponat, ut moveatur ipse. Neque enim parum refert, ut Davus ait apud Terent. Andria, Actu IV, Scen. 5:

Quomodo vivam variorum affectuum vim in opera sua commodissime transfundant Artifices.

> \- - - *Ex animo omnia,*
> *Ut fert natura, facias; an de industria.*

Persius Satyra I:

> \- - - *Verum, nec nocte paratum*
> *Plorabit, qui me volet incurvasse querela.*

Horatius de Arte:

> *Format enim natura prius nos intus ad omnem*
> *Fortunarum habitum: juvat, aut impellit ad iram,*
> *Aut ad humum mœrore gravi deducit, & angit:*
> *Post effert animi motus interprete lingua.*
> *Ut ridentibus arrident, ita flentibus adsunt*
> *Humani vultùs. Si vis me flere, dolendum est*
> *Primum ipsi tibi: tunc tua me infortunia lædunt*
> *Telephe vel Peleu.* - - -

Ex hoc certe provenit imperiosissima illa vis affectuum, cui repugnare spectantis animus nulla ratione potest. *Quid enim aliud est causæ, ut lugentes utique recenti dolore disertissime quædam exclamare videantur, & ira nonnunquam indoctis quoque eloquentiam faciat, quàm quod illis inest vis mentis, & veritas ipsa morum? Quare in iis quæ verisimilia esse volemus, simus ipsi similes eorum, qui vere patiuntur, affectibus. Nec incendit, nisi ignis; nec madescimus, nisi humore; nec res ulla dat alteri colorem, quem ipsa non habet. Primum est igitur, ut apud nos valeant ea, quæ valere apud alios volumus; afficiamurque, antequam afficere conemur. At quomodo fiet ut afficiamur? neque enim sunt motus in nostra potestate. Tentabo etiam de hoc dicere. Quas* φαντασίας

Græci

Græci vocant, nos sane visiones appellemus: per quas imagines rerum absentium ita repræsentantur animo, ut eas cernere oculis, ac præsentes habere videamur. Has quisquis bene conceperit, is erit in affectibus potentissimus. Hunc quidam dicunt εὐφαντασίωτον, *qui sibi res & actus secundum verum optime finget. Insequetur* ἐνάργεια, *quæ à Cicerone illustratio & evidentia nominatur; quæ rem videtur ostendere; & affectus non aliter, quam si rebus ipsis intersimus, sequentur,* Quintil. VI, 2. Evidentiæ hujus exemplum suggerit nobis Philostratus Iconum libro II, in Thessalia: Ἀγωνιζομένης δὲ πρὸς τὸ ἐναργὲς τῆς τέχνης, τὰ δεξιὰ τοῦ Ποσειδῶνος ὁμοῦ καὶ ἀπέσταλται καὶ προβέβηκε, καὶ ἀπειλεῖ τὴν πληγὴν, οὐκ ἀπὸ τῆς χειρὸς, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ σώματος: *Arte autem ipsa id perspicue exprimente, Neptuni dextera pariter & contracta sunt & projecta, vulnusque non manu, sed corpore minatur.* Philostratus quoque Junior in Pyrrho: Τὸ δὲ καὶ μυκωμένων βοῶν ὥσπερ ἀκούειν ἐν τῇ γραφῇ, καὶ τὸν ποταμὸν κελαδεῖν δοκεῖν, παρ' ὃν αἱ βόες, πῶς οὐκ ἐναργείας πέραν: *Quod autem etiam mugientes quasi boves audire in pictura, & fluvium strepentem quis putet, juxta quem sunt boves, quomodo non supra omnem diluciditatem est?* Et quàm multa hujus generis suppeditat nobis Naturalis Historiæ Scriptor? *Aristides Thebanus omnium primus animum pinxit, & sensus omnes expressit, quos vocant Græci* ἤθη, *item perturbationes. Hujus pictura est, oppido capto ad matris morientis è vulnere mammam adrepens infans: intelligiturque sentire mater, & timere ne emortuo lacte sanguinem infans lambat,* Plin. XXXV, 10. *Parrhasius pinxit pueros duos, in quibus spectatur securitas & ætatis simplicitas,* Plin. XXXV, 10. *Nicearchus pinxit Herculem tristem insaniæ pœnitentia,* Plin. XXXV, 11. *Antiphilus pinxit Hippolytum tauro emisso expavescentem,* Plin. XXXV, 10. *Ctesilas fecit vulneratum deficientem, in quo possit intelligi quantum restet animæ,* Plin. XXXIV, 8. *Sunt inter opera Apellis & exspirantium imagines,* Plin. XXXV, 10. *Leocras fecit aquilam, sentientem quid rapiat in Ganymede, & cui ferat: parcentem unguibus, etiam per vestem,* Plin. XXXIV, 8. *Myron fecit Satyrum admirantem tibias,* Plin. XXXIV, 8. *Naucerus luctatorem anhelantem fecit,* Plin. XXXIV, 8. *Pythagoras Leontinus Syracusis fecit claudicantem; cujus ulceris dolorem sentire etiam spectantes videntur,* Plin. XXXIV, 8. *Athenis laudamus Vulcanum eum, quem fecit Alcamenes, in quo stante atque vestito leniter apparet claudicatio non deformis,* Cicero lib. I de nat. Deorum. Valer. Maximus lib. VIII, cap. 11. *Ctesilochus petulanti pictura innotuit: Jove Liberum parturiente, depicto mitrato, & muliebriter ingemiscente inter obstetricia Dearum,* Plin. XXXV, 11. *Theodorus pinxit Leontium Epicuri cogitantem,* Plin. XXXV, 11. *Stratonicus Satyrum in phiala gravatum somno collocavisse verius, quàm cælasse dictus est,* Plin. XXXIII, 12. Philostratus Iconum lib. I, in pictura Ariadnes dormientis: Ὅρα καὶ τὴν Ἀριάδνην, inquit, μᾶλλον δὲ τὸν ὕπνον: *Vide Ariadnen, vel potius ipsum Somnum.* Et rursus ibidem, in Mida: Καθεύδει ὁ Σάτυρος· καὶ ὑφειμένῃ τῇ φωνῇ λέγωμεν περὶ αὐτοῦ, μὴ ἐξεγείρηται, καὶ διαλύσῃ τὰ ὁρώμενα: *Dormit Satyrus; submissa igitur voce de ipso dicamus, ne excitetur, atque ea quæ nunc spectamus discutiat.* Anthol. Epigramm. lib. IV, cap. 12:

> Τὸν Σάτυρον Διόδωρος ἐκοίμησεν, οὐκ ἐτόρευσεν·
> Ἢν νύξῃς, ἐγερεῖς· ἄργυρος ὕπνον ἔχει.

Cl. Hugo Grotius vertit:

> *Sopierat Satyrum, non sculpserat, hunc Diodorus:*
> *Argentum dormit; punge, vigil facies.*

Lysippus nobilitatur temulenta tibicina, Plin. XXXIV, 8. *Myronis illius, qui in ære laudatur, anus ebria est Smyrnæ in primis inclyta,* Plin. XXXVI, 5. *Herculem fictores veteres non sine causa cum poculo fecerunt, & nonnunquam casabundum & ebrium: non solum, quod is heros bibax fuisse perhibetur, sed etiam,* &c. Vide Macrobium libro V Saturnal. cap. 21.

Constat interim veteres illos Plastas, fundendi miscendique æris peritissimos, raræ nobisque incognitæ Artis beneficio affectus hosce felicius elaborasse.

§. 5. Quoniam tamen inter hæc variorum affectuum exempla quædam ab auctoribus relata fidem superare videntur, illud obiter hic notandum est, priscos illos Artifices, maxime vero Statuarios, habuisse nonnulla Artis adminicula posterioribus sæculis incognita. *Aristonidas artifex, cùm exprimere vellet Athamantis furorem Learcho filio præcipitato residentem, pœnitentiamque, ferrum & æs miscuit, ut rubigine ejus per nitorem æris relucente, exprimeretur verecundiæ rubor,* Plin. XXXIV, 14. Testatur quoque Plutarchus Symposiacôn lib. V, quæst. 1, Artificem aliquem non ignobilem faciei Jocastæ, cujus statuam effingebat, argenti nonnihil admiscuisse; ut æs, argento deficiente ac marcescente, congruum inde moribundæ traheret colorem. *Tingit & Ægyptus argentum, ut in vasis Anubim suum spectet; pingitque, non cælat argentum. Transit inde materia & ad triumphales statuas; mirumque, crescit pretium fulgoris excæcati. Id autem fit hoc modo. Miscentur argento, tertia pars æris Cyprii tenuissimi, quod coronarium*

narium vacent, & sulphuris vivi, quantum argenti. Conflantur ita in fictili, circumlito argilla. Modus coquendi, donec se ipsa opercula aperiant. Nigrescit & ovi indurati luteo, ut tamen aceto & creta deteratur. Miscuit denario Triumvir Antonius ferrum. Mirumque, in hac artium sola vitia discuntur; & falsi denarii spectatur exemplar, pluribusque veris denariis adulterinus emitur, Plin. XXXIII, 9. *Cyprio æri si addatur plumbum, colos purpuræ fit in statuarum prætextis*, Plin. XXXIV, 9. *Quondam æs confusum auro argentoque miscebatur, & tamen ars pretiosior erat: nunc incertum est, pejor hæc sit, an materia: mirumque, cum ad infinitum operum pretia creverint, ars exstincta est. Adeoque exolevit fundendi æris pretiosi ratio, ut jam diu ne fortuna quidem in ære jus artis habeat*, Plin. XXXIV, 2. Neronis ævo maxime deprehensum est interiisse æris fundendi scientiam: qua de re vide *Plinium lib.* XXXIV, *sub finem cap.* 7.

§. 6. In omnibus his, quæ nunc attulimus, exemplis facile deprehendas emicuisse τὸ ζωτικὸν καὶ ἔμπνουν, *vivum & spirans*, illud memoratum Callistrato in descript. statuæ Bacchi: Αἱ Πραξιτέλειοι χεῖρες ζωτικὰ ὅλως κατεσκεύαζον τὰ τεχνήματα: *Praxitelicæ manus spirantia prorsus conficiebant artis molimina.* Et rursus in statua Bacchæ: ὁ λίθος τῆς ζωτικῆς ἕξεως γεγυμνωμένος, τὸ ζωτικὸν εἶχεν: *Marmor vitali habitu nudatum ac destitutum, vitalem vim habebat.* In statua denique Orphei: Κόμη οὕτως ἦν εὐανθής, καὶ ζωτικὸν διεσημαίνετο καὶ ἔμπνουν, ὡς ἀπατᾶν τὴν αἴσθησιν: *Cæsaries adeo florida est, atque animatum quid præ sese ferens, ut sensum fallat.* Herculis cum Antæo pugnam ære fusam, ἔμψυχον πλάσμα, *vivum figmentum*, dixit Damagetus lib. IV Anthol. epigramm. cap. 8. Latini quoque variis loquendi modis virtutem hanc describunt. Nimius tamen est Ausonius Epigr. 63, quod est in Myronis buculam: Quibus loquendi modis veteres Græci Latinique scriptores motus hujus vim expresserint.

> *Ærea mugitum poterat dare vacca Myronis,*
> *Sed timet artificis deterere ingenium.*
> *Fingere nam similem vivæ, quam vivere, plus est;*
> *Nec sunt facta Dei mira, sed artificis.*

Parcius alii, sed & rectius, cùm dicunt marmor, ebur, atque æs arte molliri. Ovidius III Fast. vers. 832:

> *Quique facis docta mollia saxa manu.*

Sculptorem designat, qualem *lib.* X *Metamorph.* Pygmalionem facit; etenim is eburneam virginem à se elaboratam timide contrectat:

> *Et credit tactis digitos insidere membris;*
> *Et metuit pressos veniat ne livor in artus.*

Plin. XXXVI, 5: *Cephissodori laudatum est Pergami symplegma, signum nobile, digitis corpori verius, quam marmori impressis.* Virgilius VI Æneid. vers. 843:

> *Excudent alii spirantia mollius æra;*
> *Credo equidem vivos ducent de marmore vultus.*

Poëta certe hic æri non *mollitiem* modo tribuit, sed & *spiritum*; quemadmodum etiam marmori *vitam*. Martiali lib. VII, epigr. 83, *spirare* dicuntur Artificum opera:

> *Spirat & arguta picta tabella manu.*

Juvenalis Satyra VIII, vers. 103, vivere ea dixit:

> *Et cùm Parrhasii tabulis, signisque Myronis,*
> *Pheidiacum vivebat ebur. - - -*

Statius I Sylvar. in Tiburtino Manlii Vopisci, vers. 47:

> *Vidi artes veterumque manus, variisque metalla*
> *Viva modis. - - -*

Idem II Sylvar. in Surrentio Pollii, vers. 67:

> *Aut Polycletæo jussum est quod vivere cælo.*

Idem III Sylvar. in Hercule Surrentino, vers. 95:

> *- - - Tot saxa imitantia vultus,*
> *Æraque, tot scripto viventes limine ceras.*

Idem II Thebaid. vers. 216:

> *- - - Vivis certantia vultibus æra.*

Idem IV Thebaid. vers. 132:

> *- - - Perfectaque vivit in auro*
> *Nox Danai. - - -*

Aa Propert.

Propert. lib. II, Eleg. 31, Myronis buculas propter ἔμπνουν illud καὶ ζωτικὸν, *spirans illud & vivens*, dixit, *vivida signa:*

Atque aram circum steterant armenta Myronis
Quattuor artificis vivida signa boves.

Idem quoque lib. III, Eleg. 8, ob eandem prorsus rationem Lysippi *signa animosa* vocat:

Gloria Lysippo est animosa effingere signa.

Statius II Sylv. in Surrentio Pollii, vers. 63:

Quid referam veteres ceræque ærisque figuras,
Siquid Apellæi gaudent animasse colores?

Idem V Sylv. Abascantii in Priscillam pietas:

Si manus, aut similes docilis mihi fingere ceras,
Aut ebur, impressis aurumve animare figuris.

Idem III Thebaid. vers. 223:

Fulmine cristatum galeæ jubar, armaque in auro
Tristia, terrificis monstrorum animata figuris.

Idem VI Thebaïd. vers. 268:

Exin magnanimûm series antiqua parentum
Invehitur, miris in vultum animata figuris.

Præcipuum tamen in hoc motu est, ut fictæ pictæque res cum ipsius Naturæ veritate certare videantur, plenæ animi, plenæ spiritus, plenæ veritatis.

§. 7. Martianus Capella lib. I de nuptiis Philologiæ & Mercurii omnes hosce loquendi modos conjunxit: *Celebrat mirabile præstigium elegantiamque pingendi, cùm vivos etiam vultus æris aut marmoris signifex animator inspirat.* Petronius Arbiter: *Lysippum statuæ unius lineamentis inhærentem, inopia exstinxit, & Myron, qui pene hominum animas ferarumque ære comprehenderat, non invenit hæredem.* Et mox: *Protogenis rudimenta, cum ipsius naturæ veritate certantia, non sine quodam horrore tractavi.* Martialis libro I, Epigramm. 110, de catella Publii Issa:

Hanc ne lux rapiat suprema totam,
Picta Publius exprimit tabella;
In qua tam similem videbis Issam,
Ut sit tam similis sibi nec ipsa.
Issam denique pone cum tabella;
Aut utramque putabis esse veram,
Aut utramque putabis esse pictam.

Idem libro III, Epigramm. 41:

Inserta phialæ Mentoris manu ducta
Lacerta vivit, & timetur argentum.

Apulejus XII Metam. *Paucis admodum confectis passibus, ad domum Byrrhenæ pervenimus. Atria longe pulcherrima columnis quadrifariam per singulos angulos stantibus, attolerabant statuas Palmaris Deæ: facies quà quà pinnis explicitis sine gressu pilæ volubilis, instabile vestigium plantis roscidis decitantes, nec ut maneant inhærent, & jam volare creduntur. Contra lapis Parius in Dianam factus tenet libratam totius loci medietatem: signum perfecte luculentum, veste reflatum, procursu vegetum, introeuntibus obvium, & majestate numinis venerabile. Canes utrimque secus Deæ latera muniunt; qui canes & ipsi lapis erant: his oculi minantur, aures rigent, nares hiant, ora sæviunt; &, sicunde latratus de proximo ingruerit, eum putabis de faucibus lapidis exire: &, in quo summum specimen operæ fabrilis egregius ille signifex prodidit, sublatis canibus in pectus arduis, pedes imi resistunt, currunt priores. Pone tergum Deæ saxum insurgit, in speluncæ modum muscis, & herbis, & foliis, & virgultis, & sicubi pampinis, & arbusculis alibi de lapide florentibus; splendet intus umbra signi de nitore lapidis. Sub extrema saxi margine poma & uvæ faberrime politæ dependent, quas ars æmula naturæ veritati similes explicuit. Putes ad cibum inde quædam, cùm mustulentus autumnus maturum colorem adflaverit, posse decerpi. Et, si fontes, qui Deæ vestigio discurrentes in lenem vibrantur undam, pronus adspexeris; credes illos, ut vite pendentes racemos, inter cætera veritatis, nec agitationis officio carere. Inter medias frondes lapidis Actæon curioso obtutu in Dianam projectus, jam in cervum ferinus, & in saxo simul & in fonte loturam Dianam operiens visitur.* Recte Longinus περὶ ὕψους, §. 19: Τότε ἡ τέχνη τέλειος, ἡνίκ' ἂν φύσις εἶναι δοκῇ: *Tunc ars est perfecta, quando natura*

Digitized by Google

ra esse videtur. Intellexit hoc Apelles, equo in certamine picto: etenim Arti suæ fidens, sed iniquiorum hominum judiciis diffidens, ad mutas quadrupedes ab hominibus confugit. *Namque ambitu æmulos prævalere sentiens, singulorum picturas inductis equis ostendit: Apellis tantum equo adhinnivere: idque postea semper illius experimentum artis ostentatur*, Plin. xxxv, 10. Ælianus var. Hist. lib. ii, cap. 3; Val. Max. lib. viii, cap. 11, de equa tale quid, suppresso tamen Pictoris nomine, retulit. Contra vero quotquot minus fidebant se virtutem hanc assecutos, quàm longissime picturas suas à veris, quas expresserant, animantium formis removebant. Ὁ ζωγραφήσας τοὺς ἀλεκτρυόνας ἀθλίως, ἐκέλευσε τὸν παῖδα τοὺς ἀληθινοὺς ἀλεκτρυόνας ἀποσοβεῖν ἀπωτάτω τοῦ πίνακος: *Ille qui misere admodum gallum pinxerat, jussit famulum longe à pictura repellere veros gallos*, Plutarch. de Discr. adulat. & amici.

§. 8. Notandus hic denique est error eorum, qui opera sua tum demum animari credunt, si enormes ac violentos variarum actionum conatus iis affingant; atque ita, dum Artem, ubi minime oportebat, quærunt, non ipsam assequuntur Artem, sed imprudentes incidunt εἰς νεανικὴν τινὰ ἀπειροκαλίαν, *in juvenilem pulchri ignorantiam.* Quamobrem neque immerito Plutarch. πρὸς ἡγέμονα ἀπαίδευτον, insubidos illos sculptores taxat: Οἱ νομίζουσι μεγάλους καὶ ἁδροὺς φαίνεσθαι τοὺς κολοσσοὺς, ἂν διαβεβηκότας σφόδρα καὶ διατεταμένους καὶ κεχηνότας πλάσωσι: *Qui putant magnos & validos videri colossos; si eos ultra modum divaricatis cruribus, extensos, hiantesque fingant.* Vitium hoc à quibusdam apposite satis παρένθυρσος nuncupatur. Ἔστι δὲ πάθος ἄκαιρον καὶ κενὸν, ἔνθα μὴ δεῖ πάθους· ἢ ἄμετρον, ἔνθα μετρίου δεῖ· πολλὰ γὰρ, ὥσπερ ἐκ μέθης, τινὲς εἰς τὰ μηκέτι τοῦ πράγματος, ἴδια ἑαυτῶν, καὶ σχολικὰ παραφέρονται: *Est autem aliud nihil quàm intempestiva, inanis, & ubi nihil opus est affectibus, affectuum usurpatio: vel cùm sine modo adhibentur, ubi moderati requiruntur. Sæpe enim tanquam ab ebrietate nonnulli non jam quidem rerum proprios, sed quos à schola habent, adhibent affectus*, Dionys. Longinus περὶ ὕψους, §. 2. Non leviter itaque peccant, quotquot inanem hanc bacchationem & corybantiasmum, vitium ridiculum, affectant. Hoc fit quoties alieno tempore ac loco æstuat Artifex præter rem. Concitant enim se plerique & efferunt, sed soli; spectatoribus, quos commoveri quoque oportebat, aut oscitantibus, aut ridentibus. Quamobrem etiam, cum diligenti stultitia nihil inamabilius esse constet, non injuria molestam iis imprecemur tunicam, qui Artem, quam præstare non possunt, violare non desinunt. Placent iis omnia usque ad ultimum tumorem perducta; lenocinium ingenii à furore mutuantur; ut non modo extra sanitatem, sed etiam extra naturam esse videantur. Ostentator nempe atque impotens sui animus, dum scenam desiderat, dum quærit plausum, ab inconsultis spectatoribus, & mutuum invicem alentibus stuporem, porro imponi sibi patitur. Malum suum, quod malorum ultimum est, amat. Tunc autem consummata est infelicitas, ubi turpia non solum delectant, sed etiam placent: & desinit esse remedio locus, ubi, quæ fuerant vitia, mores sunt: *Seneca epist.* 39. Sed me conscia mediocritatis infirmitas intra privatas tantummodo continebit querelas: hoc malum excessit omnem publicæ comploratinis acerbitatem, quandoquidem non jam amplius nec vitia nostra, nec remedia possumus pati.

Quidam contenti quodam veluti tumultu cum materia transigere, constituunt motum hunc in enormi quodam insanorum conatuum specie.

CAPUT V.

§. 1. *Sicut nihil unquam in rebus mortalium tanta pulchritudinis laude cumulatum esse deprehenditur, ut diu tueatur gratiam quam meretur, nisi fatigatam spectatorum aciem novæ subinde atque improvisæ varietatis venustate reficiat; ita quoque universam illustrioris picturæ speciem mire juvat, quòd præcipuæ partes ejus concinnæ collocationis virtute in multiplices habitus vultusque transeunt.*

§. 2. *Singulæ totius operis partes tam apte inter se connexæ compositæque esse debent, ut non partes amplius, sed cohærentia cum omni corpore membra esse videantur. Quidquid enim aliter, quàm oportuerat, est collocatum, non modo perit ipsum, sed & totam gratiosissimæ alioqui picturæ lucem obcæcat.*

§. 3. *Boni probatique Artificis munus est, ut inventæ materiæ partes, quas primo confuse & permiste concepit, postea descripte atque electe, prout cuique parti convenit, ex hac copia digerat. Quod quanta cum diligentia ac minime perfunctoriæ sedulitatis contentione fieri debeat, quivis per se facile perspicit.*

§. 4. *Facilius vero ad disponendum Artificis animus incedet, si totam gestæ rei seriem sæpe ac diligenter pertractabit, & quas quæque pars ejus circumstantias habeat eliciens considerabit. Hoc in genere (nam quasi sylvam vides) omnis eluceat oportet magnitudo.*

§. 5. *Ante omnia tamen circumscribitur mente inventio, confestimque schemata hinc inde concurrunt; quæ mens eadem, qua nihil est velocius, ita statim disponit, ut suo quodque loco respondeat.*

§. 6. Horum interim schematum præconceptus ordo, alias alia collocatione, pro re nata, concludendus est.

§. 7. Rotundum atque apte consertum argumentum æquabili quadam atque utili gestarum rerum circumactione devinctum esse oportet.

§. 8. Insistemus igitur imaginibus, non ad tenue elimatis; sed iis potius, quarum latior ac lætior species.

§. 9. Quis non videt quantò omnia uberiora atque ornatiora sint futura, si in celebri aliqua inventione atque in uno eoque præcipuo argumento tota ingeniosi Artificis mens versabitur?

§. 10. Collocatio apte cohærens atque æquabiliter fluens, schemata extrema cum sequentibus primis ita jungit, ne aspere concurrant, neve vastius diducantur. Quemadmodum enim hiulca est ac rimosa rerum dissidentium junctura & agglutinatio, ita gratior est inoffensus & tractim æquabilis tenor.

§. 11. Varia vero quæ operi inservient schemata, nec soluta, nec diffluentia debent esse, nec aperte semper atque eodem modo adstricta, sed varie dissimulanterque conclusa; ut ea non irruisse in alienum locum, sed in suum immigrasse videantur. Ubique nimirum opus est ad unguem exacta & perspicaces etiam oculos fallente commissura; ne aliquousque in proclivi currens dispositio, ad extremum hæreat in salebra.

§. 12. Cæterum ut semper facilius est apta dissolvere, quàm dissipata connectere; ita qui aliquid ad rem præsentem pertinens oscitanter prætereunt, qui aliunde traducta schemata operibus suis, veluti rimas quasdam expleturi, importune infercìunt, universam bene conceptæ constructæque inventionis vim concidunt, delumbant, dissolvunt, totam denique repræsentatæ rei perspicuitatem fœde obscurant.

§. 13. Quale variorum schematum interstitium in argumentosis tabulis recta collocatio observet.

Multiplex colorum diversitas, artificiosæ collocationis gratia destituta, nihil aut parum admodum afficit phantasiam.

Δημόκριτος φύσιν μὲν μηδὲν εἶναι χρῶμά φησι· τὰ δ' ἐξ αὐτῶν συγκρίματα κεχρῶσθαι διαταγῇ τε, καὶ ῥυθμῷ, καὶ προτροπῇ· ὧν ἡ μέν ἐστι τάξις, ἡ δὲ σχῆμα, ἡ δὲ θέσις· περὶ ταῦτα γὰρ αἱ φαντασίαι: *Democritus contendebat colores natura sua nihil esse: quæ vero ex iis coagmentantur, colorari dispositione, dimensione, ac prominentia; quarum prima quidem est collocatio, secunda vero figura, tertia denique positio: siquidem vis nostra imaginativa maxime circa hæc versatur*, Stobæus Eclog. Physic. cap. 19. Tria hæc Democrito memorata, eodem plane ordine refert Quintil. VIII, 3: *Quod male dispositum est, id* ἀνοικονόμητον: *quod male figuratum, id* ἀσχήματον: *quod male collocatum, id* κακοσύνθετον *vocant*. Vitruvius quoque lib. 1, cap. 2, distinguit in Architectura τάξιν, διάθεσιν, & οἰκονομίαν, ac reddit ea Latine, *ordinationem*, *dispositionem*, *distributionem*. Utcunque vero hæc se habeant, certissimum tamen est phantasias nostras, nudis coloribus, nisi accesserint hæc tria, moveri minime posse. Unde etiam frequenter usu venire solet, ut schemata quædam, grata accuratæ proportionis specie & splendido colorum minime vulgarium fuco conspicua, cum fastidio quodam prætereant spectatores: non quòd in lineamentis coloribusve quidquam putent requiri, sed quòd male digesta ac loco non suo collocata esse videantur. Atque hæc est ea, quæ dicitur dispositio sive collocatio, prout eam nominat Tullius in Oratore, circa finem: *Si quis Phidiæ clypeum dissolverit*, inquit, *collocationis universam speciem sustulerit, non singulorum operum venustatem*. Quintiliano libri tertii cap. 3 dispositio nihil aliud est, *Quàm rerum ordine quam optimo collocatio*. Quòd vero in Argumento hujus libri tertii submonuimus, veteres dispositionis hujus potissimam habuisse rationem in plurium figurarum tabula; non sic intelligendum est, ac si tabulas unum tantummodo schema repræsentantes usque adeo incuriose delineaverint, ut gravem aliquem virum in veste senatoria vertici pueriliter insistentem, pedibusque turpiter micantem depingerent, venustissimamque Artem infestiva aliqua stultitia temere fœdarent: quum contra liqueat eos in pictura singularem aliquam figuram continente, magnam decoræ collocationis; in plurium vero figurarum tabula, præcipuam artificiosæ dispositionis habuisse rationem.

Nullum certius inscitiæ argumentum, quàm quòd res conturbantur: at nullum majus Artis industriæque indicium, quàm ordo.

Grata quidem semper varietas, gratior tamen pulcra species ex apta hujus varietatis collocatione consurgens.

§. 2. Gaudent profecto homines varietate. φιλεῖ γὰρ τὰ μονοειδῆ ταχὺν ἐπάγειν τὸν κόρον: *Solent enim uniformia celerem inducere satietatem*, inquit Theodoretus Serm. 11 de Providentia. *Gaudent res varietate: & sicut oculi diversarum adspectu rerum magis detinentur, ita semper animis præstant in quod se velut novum intendant*, Quintil. IX, 2. Quemadmodum igitur oculi nostri rerum variarum obtutu maxime afficiuntur, ipsaque hæc diversitas aliam subinde atque aliam veluti faciem rebus induit, ita semper argumentosæ illæ tabulæ, dant picturæ varios quasi vultus: adsit modo debitus ex ipso ordine cultus. οὐδὲν οὕτως οὔτ' εὔχρηστον, οὔτε καλὸν ἀνθρώποις, ὡς ἡ τάξις: *Nihil tam utile aut pulchrum hominibus, quàm ordo*, Xenophon in Oeconomico. Ἐν ταῖς ἑστιάσεσι τὰ ὀλίγα, διαταχθέντα πως, πολλὰ φαίνεται: *In conviviis pauca quædam, commode tamen digesta, videntur*

videntur esse multa, Demetr. Phalereus de Elocut. §. 62. Sosipater in Mendaci, apud Athenæum lib. IX Deipnosoph. cap. 6, coquus loquitur:

- - - Ἡ τάξις σαφῶς
Σοφὸν μὲν ἀπανταχοῦ 'στι κἀν πάσῃ τέχνῃ,
Ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς δ' ὥσπερ ἡγεῖται σχεδόν.

Quod Cl. Hugo Grotius vertit:

- - - *Nempe ordo ubilibet*
Et in arte quavis plena res sapientiæ est:
At in arte nostra is ordo ducit ordinem.

Quamobrem, quum in omni ratione vitæ summos pariter atque imos, eruditos atque ineruditos, impensius ea delectent quæ propriis locis distinguuntur, quàm quæ passim veluti abjecta & quodam acervo confusa sunt; natura quoque ipsa incredibiliter videtur esse commenta, ut ea, quæ maximam in se continerent utilitatem, plurimum quoque vel dignitatis vel venustatis haberent. *Incolumitatis ac salutis omnium causa*, inquit Tullius lib. III de Oratore, *videmus hunc statum esse totius mundi atque naturæ rotundum, ut cælum, terraque ut media sit, eaque sua vi nutuque teneatur; Sol ut circumferatur, ut accedat ad brumale signum, & inde sensim ascendat in diversam partem; ut Luna accessu & recessu suo Solis lumen accipiat; ut eadem spatia quinque stellæ dispari motu cursuque conficiant. Hæc tantam habent vim, ut paullum immutata cohærere non possint; tantam pulchritudinem, ut nulla species ne excogitari quidem possit ornatior. Referte nunc animum ad hominum, vel etiam cæterarum animantium formam & figuram; nullam partem corporis sine aliqua necessitate affictam, totamque formam quasi perfectam reperietis arte non casu. Quid in arboribus? in quibus non truncus, non rami, non folia sunt denique; nisi ad suam retinendam conservandamque naturam; nusquam tamen est ulla pars, nisi venusta. Linquamus naturam, artesque videamus. Quid tam in navigio necessarium, quàm latera, quàm carina, quàm prora, quàm puppis, quàm antennæ, quàm vela, quàm mali, quàm reliqua? quæ tamen hanc habent in specie venustatem, ut non solum salutis, sed etiam venustatis causa inventa esse videantur. Columnæ & templa & porticus sustinent, tamen habent non plus utilitatis quàm dignitatis. Capitolii fastigium illud, & cæterarum ædium, non venustas, sed necessitas ipsa fabricata est. Nam cum esset habita ratio, quemadmodum ex utraque parte tecti aqua delaberetur; utilitatem templi, fastigii dignitas consecuta est: ut, etiamsi in cælo Capitolium statueretur, ubi imber esse non posset, nullam sine fastigio dignitatem habiturum esse videatur.* Hoc in omnibus item imitatricium Artium partibus evenit, ut utilitatem ac prope necessitatem suavitas quædam ac lepos consequatur. Dispositionis certe illius, de qua nunc agimus, præcipuum munus est oblatarum rerum imagines sic componere & struere, ut neque asper sit earum concursus, neque hiulcus, sed eum decore quodam coagmentatus & lævis. Quamobrem etiam cura non mediocri opus hic est, ut inventa non solum ordine, sed etiam momento quodam atque judicio dispensemus: etenim nemo unquam tumultuarii fortuitive contextum operis miratus est; sed singula, ut pro sua quæque proportione perfecta, ita inter se connexa esse debent. Horat. de Arte:

Quemadmodum in inventione imprimis ingenio opus est; ita in dispositione maxime elucet judicium ac prudentia Artificis.

Singula quæque locum teneant sortita decenter.

§. 3. Horum nihil possunt, qui inventionem non satis adhuc enucleatam, conclusam, terminatam, perfectam ad opus afferunt; qui temere sequentes ordinem quem primus dedit impetus, non currere, sed decurrere videntur. *Nihil ordinatum est, quod præcipitatur & properat*, Seneca epist. 40. Et rursus epist. 37: *Turpe est non ire, sed, eorum modo quæ fluminibus innatant, ferri: & subito in medio rerum stupentem quærere, Huc ego quemadmodum veni?* Virilis atque apte contexta & compacta dispositio, liberrimo felicioris inventionis vigore primos conatus nusquam non prosequente, diversis partibus eleganti structura in unum coactis solidatisque, tenore potius quàm impetu placere solet. Rectius itaque illi, qui totam rei gestæ seriem iterum atque iterum ratione animoque lustrantes, ita se in rem præsentem veluti deduci patiuntur, ut, quidquid uspiam est in tota re, suo statim loco occurrat atque incidat. Hoc agat Artifex, atque ab hac via unguem latum non recedat. Οὕτω γὰρ ἂν ἐναργέστατα ὁρῶν, ut loquitur Aristoteles cap. XVII de Poëtica, ὥσπερ παρ' αὐτοῖς γιγνόμενος τοῖς πραττομένοις, εὑρίσκοι τὸ πρέπον, καὶ ἥκιστα ἂν λανθάνοιτο τὰ ὑπεναντία: *Sic enim haud aliter, ac si rebus gestis interesset, inveniet quod decet, ac minime fugient illum occulte repugnantia.* Requiritur autem hic judicium acre tersumque, nec non laboriosa cura. Nam ut opera construentibus satis non est saxa atque materiam, & cætera ædificanti utilia congerere, nisi disponendis iis collocandisque artificium manus adhibeatur; sic in pingendo quamlibet abundans rerum

Inanis rerum festinantius junctarum congeries nihil hic valet. Rectius illi, qui primò raptim atque turbate inchoantes quicquid illud est quod animo conceperunt, mox referunt se ad ordinem.

copia cumulum tantum habeat atque congestum, nisi illas easdem dispositio in ordinem digestas atque inter se commissas devinxerit. Neque enim, quamquam fusis omnibus membris, statua fit, nisi collocetur; & si quam in corporibus nostris aliorumve animalium partem permutes atque transferas, licet habeat eadem omnia, prodigium fit tamen; & artus etiam leviter loco moti, perdunt, quo viguerunt, usum; & turbati exercitus sibi ipsi sunt impedimento. Nec mihi videntur errare, qui ipsam rerum naturam stare ordine putant; quo confuso, peritura quoque sint omnia. Sic Pictura carens hac virtute, tumultuetur necesse est, & sine rectore fluitet, nec cohæreat sibi; velut nocte in ignotis locis errans, nec initio nec fine proposito, casum potius quàm consilium sequatur. Contra vero, qui conceptæ semel materiæ dispositionem apud se formaverit, reliqua, Artifex modo sit, facillimo negotio expediet; juxta illud Horatii de Arte:

Verbaque provisam rem non invita sequentur.

Ad quæ verba Commentator vetus: *Menander, cùm fabulam dispofuisset, etiamsi nondum versibus adornasset, dicebat tamen se jam complesse.* Plautus Mil. glor. Actu III, Scena *Rem omnem* &c.

- - - Ubi probus est architectus,
Bene lineatam si semel carinam collocavit;
Facile esse navem facere, ubi fundata & constituta est.

Vera concinnæ dispositionis ratio ex naturali delineandarum rerum serie petenda.

§. 4. Quum igitur sole ipso sit clarius, præcipuam operis perfectionem in recta inventarum rerum ordinatione constitutam; ipsius adhæc operis longe maximam partem jam veluti confectam esse iis, qui primam oblatæ materiæ dispositionem acri cogitatione pertractârunt; facile quoque ex jam dictis evincitur, neminem unquam Artificem manum operi cum fructu admovisse, nisi prius vivam totius Collocationis imaginem animo suo haberet inscriptam. Cæterum hic distinguenda videtur Dispositio, quæ ex ipsa Inventione promanat; ab altera illa, quæ accuratam justæ Proportionis observationem sequitur. Prior ista, ut quæ ex ipsa Inventione ortum ducat, nihil est aliud quàm naturalis quædam inventarum rerum series, prout eam sollers exercitati Artificis animus in ipso delineandæ materiæ contextu perspicit. Proinde frustra quoque exspectet hic aliquis, ut hæc dispositio totum aliquid, cujus nullum in ingeniis nostris exstat vestigium, pariat ac procreet; cùm omnia officii sui munia satis superque judicetur explêsse, si ea, quæ ex penitiore totius Argumenti inspectione sunt orta jam in nobis & procreata, usque adeo apte collocet atque disponat, ne quid uspiam in opere universo perturbatum, ac discrepans aut præposterum occurrat. Quamobrem etiam intentissima cura Dispositioni vacandum: quæ quidem, si certa aliqua via tradi in omnes materias ullo modo posset, non tam paucis contigisset. Adeo quidem, ut Apelles, qui omnium quotquot unquam fuerunt Artificum longe princeps ac penè lex pingendi fuit, ne hanc quidem sibi gloriam tribuere sit ausus, sed *Amphioni cedebat de Dispositione*, Plinius XXXV, 6. Quemadmodum ergo non facile dixerim tam acrem esse in omnium hominum naturis atque ingeniis aciem, ut tot tantasque res, è longinquo veluti præmonstratas, statim discernant; ita neque temere affirmaverim, tantam esse in ipsis rebus obscuritatem, ut in iis acri vir ingenio prorsus cœcutiat, si modo animum intenderit. In hoc igitur tanto tamque immenso campo, cum liceat harum Artium candidato vagari libere, atque, ubicunque pedem fixerit, veluti in suo consistere; facilis quoque conjectura est, unde ei suppeditet omnis apparatus ornatusque pingendi. Ex ipsa nempe doctrinæ sublimioris magnarumque rerum tractatione non modo crescit Inventio, sed & facultas Artis magis magisque roboratur. Rerum enim copia Inventionum copiam gignit; &, si in ipsis rebus est aliquid grande, statim quoque ex ipsa magnificarum rerum natura splendor quidam existet in tota Dispositione. Sit modo is qui pinget institutus liberaliter educatione doctrinaque puerili, ornatissimos Auctores ad cognoscendum imitandumque percensuerit, flagret studio Artis, à natura denique atque ab exercitatione adjuvetur. Næ ille haud sane, quemadmodum rerum ordinem struat atque illuminet, à magistris requiret; ita facile natura ipsa, si modo leviter est exercitata, in tanta sublimioris materiæ abundantia ad quævis Artis ornamenta, sine duce, labetur. Quamobrem, cùm infinitæ imaginum formæ semper fuerint, futuræque porro sint, & tot sæculis nulla unquam reperta sit materia quæ esset tota alteri similis, sapiat hic oportet Artifex, & vigilet, & inveniat, & judicet, & consilium à se ipso petat. Neque tamen inficias eo quædam esse quæ demonstrari possint, eaque non omittam.

Nemo feliciùs manum admovet dispositioni.

§. 5. In omni opere potentissima est ea quæ vere dicitur Oeconomica totius operis Dispositio, quæ constitui nisi velut in re præsenti non potest: præsertim cùm in hac partium dispositione, universa materia recte atque ordine pertentata expensaque, semper occur-

occurrat primus aliquis ſenſus, & ſecundus, & tertius: qui non modo ut ſint ordine collocati elaborandum eſt, ſed ut inter ſe ita ſint juncti atque cohærentes, ne commiſſura appareat. Corpus ſint, non membra. Danda quoque eſt opera ne vagetur Collocatio, ne inſiſtat interius, ne excurrat longius, ut membris ſuis diſtinguatur, ut converſiones denique habeat abſolutas. Quod ita continget, ſi & quid cuique parti conveniat viderimus, & ſchemata ſchematibus applicemus; non pugnantia, ſed quæ invicem complectantur. Ita res diverſæ diſtantibus ex locis, quaſi invicem ignotæ, non collidentur; ſed aliqua ſocietate copulaque ſe cum prioribus ac ſequentibus tenebunt, ac videbuntur non ſolum compoſita, verum etiam continua: *Quintil.* VII, 10. Utque oculus in legendo, ſic animus in diſponendo proſpiciet quid ſequatur; ne extremarum figurarum cum inſequentibus primis concurſus, aut hiulcam efficiat Collocationem, aut aſperam. In operoſa itaque hac quadrandæ Collocationis induſtria, ante omnia circumſcribitur mente argumentoſa quædam materia; confeſtim deinde occurrunt & concurrunt ſchemata; quæ mens eadem, qua nihil eſt celerius, ſtatim dimittit, ut ſuo quodque loco reſpondeat. Horum ſchematum deſcriptus ordo, licet aliàs alia terminatione concludatur; ſemper tamen omnia illa prima & media ſic ad ultimum ſpectare debent, ut jam ab ipſo ſtatim principio liquere tibi poſſit, quemadmodum velis venire ad clauſum illum & terminatum totius Diſpoſitionis ambitum plenamque comprehenſionem. Eximia atque huic propoſito noſtro accommodatiſſima ſunt verba Quintiliani lib. x Orat. inſtitut. cap. 7: *Intendendus animus non in aliquam rem unam, ſed in plures ſimul continuas: ut ſi per aliquam rectam viam mittamus oculos, ſimul omnia quæ ſunt in ea circaque intuemur; non ultimum tantùm videmus, ſed ad ultimum.*

quàm qui veluti in rem præſentem perductus, omnes propoſitæ materiæ circumſtantias accurate percenſet.

§. 6. Præcipuum ergo in ea, de qua nunc agimus, Diſpoſitione eſt ſcire, quæ ſchemata cuique loco maxime quadrent. Quod facile erit, ſi nos duci ante omnia ipſa rerum geſtarum ſerie, velut duce, patiamur, uſque dum præſens oblatæ materiæ tractatio certiora ſubjiciat conſilia, natura ipſa nobis & initia, & quæ ſequuntur, veluti dictante. Quumque nullum ſit hujus rei præſcriptum, neque ullæ adhuc Artis regulæ ſint traditæ, quæ res diſſolutas divulſaſque conglutinarent & ratione quadam conſtringerent, occaſionibus utendum eſt, & cum re præſenti deliberandum. Totum interim argumentoſæ Picturæ negotium breviter ſic habet. Artifex numeroſam uberis argumenti varietatem ſpectatorum oculis repræſentans, quaſi narrat, hoc eſt, *Alterum*, ut loquar cum Varrone libro v de L. L. *facit narum; à quo Narratio, per quam cognoſcimus rem geſtam.* Et quemadmodum is demum recta via rem aliquam enarrare judicatur, quia omnia ordine commemorat, ἀπ' ἀρχῆς ἄχρι τέλους, *ab initio uſque ad finem*; ita quoque totius rei geſtæ principium, medium, finem ſingillatim perſpicueque exequi debet, quiſquis molitur nobile aliquod opus, & quod ſpectator non omnino bardus expedite valeat *perlegere oculis*, ut eſt apud Poëtam. Plane igitur neceſſe hic eſt ut univerſo argumento ſedulo pertentato atque perſpecto, ex ipſa rerum ſerie conſilium de diſpoſitione & collocatione ſchematum capiamus. Urget hoc inſignis illa Pictura, quam apud Photium proponit atque diſponit Himerius, in excerptis ex Declamatione de patre divite occidente pauperis à ſe adoptatum, & cum matre ſua in adulterio deprehenſum. Ζήτησον, inquit, ζωγράφον τραγικὸν μὲν τὴν χεῖρα, τραγικώτερον δὲ τὴν ψυχήν· κέλευε δὲ αὐτῷ τὴν τάξιν τῶν ἐμῶν ἀτυχημάτων τάξιν ποιεῖσθαι τῆς γραφῆς: *Quære Pictorem, manu quidem tragicum, animo vero magis etiamnum tragicum. Jubeas eum picturæ ordinem ex ordine mearum calamitatum petere*, &c. vide locum elegantiſſimum. Hic tantum in tranſitu obſerva, pictam hiſtoriam minime teneri iiſdem legibus, quibus obſtricta eſt hiſtoria ſcripta; quum præcipuum ſit munus hiſtoricorum rem omnem à principio ad finem uſque proſequi, obſervata ubique temporis atque omnium circumſtantiarum vera ſerie; Pictores vero conſulto ſæpe, prout è re ſua eſſe judicant, in medios irrumpunt actus, ad antecedentia exinde & conſequentia, cùm oportunum erit, redituri; ſiquidem perfacile iis eſt una eademque tabula præteritarum, præſentium, futurarumque rerum imagines complecti. Ἐκμεμάχηται ἡ γραφὴ καὶ τὰ ὄντα, καὶ τὰ γινόμενα, καὶ ὡς ἂν γένοιτο ἔνια· οὐ διὰ πλῆθος αὐτῶν ῥᾳδιουργοῦσα τὴν ἀλήθειαν, ἀλλ' ἐπιτελοῦσα τὸ ἑκάστου οἰκεῖον, ὥσπερεὶ κἂν ἕν τι γέγραφεν: *Expreſſit pictura ea quæ ſunt, quæ fiunt, quæque adhuc veluti ſunt futura. Non quidem per ipſorum multitudinem mala fide veritatem effingens; verum proprietates uniuſcujuſque ſic perficiens, ac ſi unum quid pinxiſſet*, Philoſtratus Iconum lib. I, in Boſporo.

Quamvis ipſa rerum ſeries alibi ſuggerat expeditam Collocationem, uberioris tamen hiſtoriæ diſpar ſæpe ratio eſt.

§. 7. Quemadmodum ſupra, ubi de Inventione agitur, obiter monuimus Artificem iſtum ludere operam, qui in multiplici variarum figurarum congeſtu nihil docet; ita hic quoque inanem Arti laborem impendiſſe judicatur Artifex, cujus tabulæ in ſchematum copia ſenſus laborant inopia. Sicut enim intenta curioſi ſpectatoris aviditas poſtulare videtur ut argumentoſæ tabulæ ipſa numeroſarum imaginum collocatione, veluti muto quodam alloquio, hiſtoricum aliquem aut moralem ſenſum animis noſtris inſinuent; ita quoque

Principalioribus figuris non modo principem locum tribuit Artifex, ſed totum

quoque recentis adhuc animi impetum iis impendit.

quoque res ipsa monet, ut hominum exspectationi quàm ocyssime occurratur; cui si initio satisfactum non sit, periculum quoque erit ne reliqua sordere videantur. Materiam itaque facultate & copia sua dignam, multamque diversissimorum actuum varietatem suppeditaturam arripiat hic peritus Artifex; ut animus spectatoris jucundissima voluptate expletus, non minus in Arte suspiciat pondus materiæ, quàm gratiam Artis in materia miretur. Cavens deinde ne partium multitudo adferat aliquam dispositioni suæ obscuritatem, illud quoque semper meminerit, *Esse aliquid in omni materia naturaliter primum*, Quintil. lib. III, cap. 8. Et *Incipiendum ab iis quæ prima sunt. Nam nec pingere quisquam aut fingere cœpit à pedibus: nec denique ars ulla consummatur ibi unde ordiendum est*, Idem ibidem, cap. proximo. Ὁ ἐν ἀρχῇ τῆς ἀληθείας ἐκπίπτων, πάντως ἐκκυλισθήσεται τοῦ προκειμένου, καὶ εἰς αἰσχρὸν καταστρέψει τέλος: *Qui in principio a veritate excidit, prorsus à proposito exturbabitur, ac fœdum sortietur exitum*, Isidorus Pelusiota lib. II, epist. 229. Initium itaque totius operis ut lene sit & verecundum, ac bene temperatum necesse est. Quisquis enim, spectatorum animis nondum rite præparatis, veluti ex improviso lymphatus prosilit, & vanam perturbatarum portentosarumque imaginum speciem spectatorum oculis ingerit, insanire apud sanos & quasi inter sobrios esse violentus videtur. Nimis enim aperte se deludi putant ad spectandum admissi, quotiescunque miserum Artificem vident versantem se atque inepte multa molientem, antequam aliquid, quo excitare eos possit, affert in medium. Sensim nimirum & Arte quadam oportet illabi in animos hominum, ut cum ipsis rebus assurgant ac nescientes abripiantur. Præcipuum ergo quod est in Dispositione à nobis ipsis (adsit modo natura, doctrina, studium) cum argumento deliberantes petemus, & principalioribus in eo figuris principem semper assignantes locum, sedulo quoque principis personæ fortem, indolem, facta considerabimus, ut reliqua omnia ad ejus rationem potissimum dirigantur. Quinetiam, nonnisi principalioribus personis jam perfectis, ad cætera minoris momenti schemata atque alias inchoati operis circumstantias accedemus, eas quandoque longinquæ cuidam dubiæque caligini, veluti jam transactas atque ex oculis sublatas, involventes. Περιβέβληκεν αὐτοὺς ἀχλὺν, ὡς ὅμοια γεγονόσι μᾶλλον, ἢ γινομένοις φαίνοιτο: *Caliginem ipsis circumfudit; ut similia factis potius, quàm quæ jam fiant, viderentur*, Philostrat. Iconum lib. II, in Insulis. Sed ne diutius quàm necesse est, insistamus rei satis per se claræ; præcipitia quorundam Artificum ingenia exemplo Euphranoris præmonenda tantum hic videntur, ne primum & principalibus figuris debitum cœpti operis calorem temere alio transferant. *Natura, quemadmodum sæpenumero æmulam virium suarum Artem esse patitur*, inquit Valer. Maximus lib. VIII, cap. II, Ex. ext. 5, *ita aliquando irritam fesso labore dimittit; quod summi artificis Euphranoris manus senserunt. Nam cum Athenis duodecim Deos pingeret, Neptuni imaginem quàm poterat excellentissimis majestatis coloribus complexus est, perinde ac Jovis aliquanto augustiorem repræsentaturus. Sed omni impetu cogitationis in superiori opere absumpto; posteriores ejus conatus assurgere, quo tendebant, nequiverunt.*

Ingentis animi Artifex magnæ per copiosæque materiæ maximis viribus satisfacit.

§. 8. Priscos sane atque omnibus sæculis celebratos Artifices plena omnium confessione ob hanc aptæ Collocationis curam præcipue laudari constat; siquidem passim in eorum operibus admirando quodam diversissimarum rerum contextu extrema primis, media utrisque, omnia omnibus respondere deprehenduntur. Quamobrem quum Artifici plurimum facultatis ex copiosissimo quoque argumento parari contendo, non sic velim hoc intelligi, ac si ex tot undique rebus in tam multiplici personarum, locorum, actionum varietate unam alteramve apprehendere debeat infirmitas, in qua delitescat: *Rectum genus approbari, nisi maximis viribus, non potest: hæc diverticula & anfractus, suffugia sunt infirmitatis; ut, qui cursu parum valent, flexu eludunt*, Quintilianus IX, 2. Non ob hoc igitur uberior materia est expetenda, sed ut amplissimus Artificis animus, velut campum nactus liberiorem, per totam ire materiam velit, atque in rebus plures excursus recipientibus magis abundet. Quemadmodum itaque Ammian. Marcellinus lib. XXVII sapienter præcepit, *Non decere historiam producere per minutias ignobiles*; ita & hic videas ac rideas nonnullos, qui robustam lætissimarum historiarum vim prorsus enervant, dum relicta rerum serie clypeum ducis in ea spectatissimi exquisitis coloribus adornant, aut antrum aliquod in historia forte fortuna obvium hedera, myrto, lauroque studiose obumbrant: Οὗτοι γὰρ ἐς πολλὰ καὶ μεγάλα πράγματα ἐμπεσόντες, ἐοίκασιν οἰκέτῃ νεοπλούτῳ, ἄρτι τὰ δεσπότου κεκληρονομηκότι· ὃς οὔτε τὴν ἐσθῆτα οἶδεν ὡς χρὴ περιβαλέσθαι, οὔτε δειπνῆσαι κατὰ νόμον· ἀλλ' ἐμπηδήσας πολλάκις, ὀρνίθων, καὶ συείων, καὶ λαγωῶν προκειμένων, ὑπερεμπίπλαται ἔτνους τινὸς, ἢ ταρίχους, ἔστ' ἂν διαρραγῇ ἐσθίων: *Etenim hi in multas magnasque res incidentes, similes sunt famulo ex domini sui hæreditate nuperrime ditato, qui neque rationem induendæ vestis novit, nec cœnæ legem scit observare; sed in mensam gallinaceis, suillis, ac leporinis carnibus instructissimam frequenter irruens, pulmento salsamentove aliquo usque adeo avide famem explet, ut periculum*

Nusquam assidebit pusillæ rei, qui se totum addixit ingentium rerum magnitudini.

lum sit ne inter edendum dirumpatur, Lucianus de conscribenda Historia. Horatius de Arte:

> *Inceptis gravibus plerumque & magna professis,*
> *Purpureus, late qui splendeat, unus & alter*
> *Assuitur pannus, cùm lucus & ara Dianæ,*
> *Et properantis aquæ per amœnos ambitus agros,*
> *Aut flumen Rhenum, aut pluvius describitur arcus.*
> *Sed nunc non erat his locus.* - - -

Recte quoque illos in eodem veluti valetudinario dixeris jacere, qui commodam rerum seriem turpiter ubique discindentes, in omnibus suis tabulis importune prorsus atque absurde infarciunt, quidquid illud est, quod unum sibi præter cæteros felicius pingere videntur; neque cogitant, quàm fœde naturali rerum gestarum nexu consertum argumentum per vim veluti euneantes dissolvant ac dissecent; quantum adhæc fastidium eadem repetita moveant, veluti frigidi & repositi sæpe cibi; quem denique pudorem incutere soleat deprehensa toties infelix supellex, quæ (sicut apud pauperes ambitiosos fieri videmus) pluribus & diversis officiis conteritur. Apposite Horatius de Arte:

> - - - *Citharœdus*
> *Ridetur chorda qui semper oberrat eadem.*

Huc pertinet illud vet. Commentat. ad vers. 19 Horatii de Arte: *Ineptus pictor vix aliud noverat, quàm depingere cupressum: à quo cùm naufragus quidam peteret, ut vultum suum & naufragium exprimeret, interrogavit, num ex cupresso vellet aliquid appingi.*

§. 9. Generosum itaque veri Artificis animum latissima copiosæ ac divitis materiæ spatia maxime afficiunt, gaudetque in amplissimo argumento, quasi magno quodam mari, omnia ingenii sui vela pluribus ventis tradere: perinique contra atque acerbe semper accipit se in malignæ sterilisque inventionis angustias detrudi, ubi non valeat semetipsum experiri atque omnes Artis suæ vires exercere. Neque tantum opulenta materiæ ubertate delectatur rectus Artifex, verum etiam omnes amœnissimæ istius copiæ partes apta & rerum naturæ consentanea positura complecti studet; gnarus nusquam certius aliquod ingenii Artisque specimen exhiberi posse, quàm in immensa propositi argumenti varietate; venustatem adhæc picturæ, τὸ χάριεν τῆς γραφῆς, ut loquitur Philostratus *Iconum libro* II, *in Rhodogyne*, hac schematum actionumque varietate plurimum juvari; illos denique Artifices nunquam non palmam cæteris præripere, qui non unam tantum alteramve imaginem in tabula delineare, sed qui multiplices personarum ac rerum figuras, non solum ordine, verum etiam momento quodam atque judicio dispensare sciunt. Videas itaque nonnullos in minutis tabellis mirificos, cùm ab illo opere discesserint, *Non magis sufficere in aliquo graviore actu, quàm parva quædam animalia, quæ in angustiis mobilia, campo deprehenduntur*, Quintil. XII, 2. Νικίας ὁ ζωγράφος καὶ τοῦτο εὐθὺς ἔλεγεν εἶναι τῆς γραφικῆς τέχνης οὐ μικρὸν μέρος, τὸ λαβόντα ὕλην εὐμεγέθη γράφειν, καὶ μὴ κατακερματίζειν τὴν τέχνην εἰς μικρά· οἷον ὀρνίθια ἢ ἄνθη· ἀλλ' ἱππομαχίας καὶ ναυμαχίας· ἔνθα πολλὰ μὲν σχήματα δείξειεν ἄν τις ἵππων· τῶν μὲν, θεόντων· τῶν δὲ, ἀνθισταμένων ὀρθῶν· ἄλλων δὲ, ὀκλαζόντων· πολλοὺς δ' ἀκοντίζοντας, πολλοὺς δὲ καταπίπτοντας τῶν ἱππέων· ᾤετο γὰρ καὶ τὴν ὑπόθεσιν αὐτὴν μέρος εἶναι τῆς ζωγραφικῆς τέχνης, ὥσπερ τοὺς μύθους τῶν ποιητῶν: *Nicias Pictor etiam hoc statim ab ortu non parvam esse pictoriæ artis partem contendebat, ut Artifex sumpta materia satis copiosa pingeret, neque artem in minutias concideret, veluti aviculas aut flores; sed eam potius equestribus navalibusque prœliis impenderet; ubi variæ equorum formæ exhiberi solent, currentium nempe, adversariis recto corporis statu obsistentium, in genua denique procidentium: equitum vero alii jaculantes, alii ex equis decidentes repræsentantur. Arbitrabatur enim ipsum quoque argumentum non minus aliquam pictoriæ artis esse partem, quàm fabulæ Poetarum præcipuam in ipsa poesi vim habere judicantur*, Demetrius Phalereus de Elocut. §. 76.

Præcipua Artificis laus, non unam alteramve rem ad vivum delineare, sed multiplicia personarum & rerum schemata pro re nata variare.

§. 10. Quemadmodum igitur ex jam dictis manifestum fit ardua ingenia mire semper delectari arduo argumento, ita quoque compertum est insignem vim Artis in materia insigniore maxime elucere. Præcipue tamen Historia alere artem quasi quodam molli jucundoque succo potest: sed cùm totum opus ad memoriam tantum posteritatis & ingenii famam componatur, orbem quendam contextumque desiderat. Quamobrem etiam nihil hic raptim ac turbate in tabulam conjiciendum est, nihil incise membratimve ponendum: etenim *Ubi nuda proponuntur membra, si quid aut numero aut ordine excidit, manifestum est*, Seneca Rhetor lib. I Controvers. in proœmio. Quin potius danda est opera sensus diversi ut congruant, hiulca ne pateant; densa ne supra modum protuberent; accersita ne vim redarguant; aliena ne interluceant; adoptiva quæ sunt, ut cognata

Multiplex uberioris historiæ contextus placida ordinataque commissurarum junctura devinciendus est.

gnata videantur; tam multa denique, tam varia, tam diversa, omnia veluti una complexione atque æquabili quadam circumactione ita sunt devincienda, ut nihil inane, nihil inconditum, nihil curtum, nihil claudicans, nihil redundans, nihil dissipatum in tota structura appareat: quod in historiarum contextu usque adeo facile est, ut mihi permirum sæpe videatur discerpi posse partes. Omnia certe historiæ membra, quoniam lubrica est ac fluit, mutuo quodam nexu inter se constricta debent esse; ut homines, qui manibus invicem apprehensis gradum firmant; continent, & continentur. Nihil ergo in ea lacerum abruptumque occurrat; siquidem merito ridentur, qui narraturi aliquid, frequenter intersistentes atque offensantes, breve aliquid atque concisum singultantium modo ejectant. Quamobrem illud tantum hic notasse satis habebo; quo pulchriora sunt & sensu & arte quæ temere in tabulam sparguntur, hoc picturam quoque magis fore deformem; quia negligentia Collocationis ipsa rerum luce deprehenditur. Quamobrem quoque perverse nonnulli præfractam asperamque probant compositionem: disturbant de industria, si quid placidius atque æqualius effluxit; nolunt sine salebra esse juncturam; virilem putant & fortem, quæ oculos inæqualitate percussit. Quid est enim tam furiosum, quàm inanis optimarum rerum congeries, nullo artificio, nulla expolitione distincta? Nimirum, *Aptum est omne bonum locis suis; & laudabilia quæque sordescunt, nisi congrua sede potiantur*, Cassiod. Variarum v, 22. Multo certe majorem habent apta vim, quàm soluta. Ita videmus athletas, nec multo secus gladiatores, nihil nec vitando facere caute, nec petendo vehementer, in quo non motus hic habeat palæstram quandam; ut, quidquid in his rebus fiat utiliter ad pugnam, idem ad adspectum etiam sit venustum. Par quoque ratio est Picturæ: siquidem necesse est grato semper justæ structuræ decore veraque vi sua destitui solutum fere opus, & è singulis non membris sed frustis collectum, cùm illa undique circumcisa insistere invicem nequeant: & quæ non cohærent, non commissuris modo, ut in opere male juncto, hiantibus, sed ipsa quoque coloris inæqualitate detegantur. Artificem interim tam inepte desipientem, & nimio isthoc male congestæ digestæque ubertatis tumultu exultantem, non immerito judices promereri Lucillianum illud Elogium apud Nonium Marcellum in *Sarcinator:*

Sarcinatorem esse summum, suere centonem optime.

Materias minores male quidam fastidiendas, aut rebus hinc inde petitis explendas putant.

§. 11. Quod vero materiam paulo uberiorem industriæ Artificis tantopere commendamus, non eo fit, quod laudandum putemus fastidium nolentis aggredi materias minores, tanquam infra eum sint, aut etiam detractura sit opinioni minus liberalis materia: Καὶ γὰρ ἐπὶ σμικροῖσι, ut est in Anthologia Epigr. lib. IV, cap. 32, νόος διαφαίνεται ἀνδρός. Quemadmodum neque laudamus eos, qui in argumenta tenuia incidentes, extrinsecus adductis rebus ea circumliniunt. Ἢ φλοιῶδές τι, ἢ ἄσεμνον, ἢ σχολικὸν ἐγκαταπέτλοντες διὰ μέσου· λυμαίνεται γὰρ ταῦτα τὸ ὅλον, ὡσανεὶ ψήγματα ἢ ἀραιώματα ἐμποιοῦντα μεγέθη συνοικοδομούμενα τῇ πρὸς ἄλληλα σχέσει συντετειχισμένα: *Aut corticeum quid, aut minus grave, aut scholasticum in medio inserentes. Quandoquidem hæc totum opus corrumpunt, tanquam destrigmenta quædam aut raritates, quæ dum mutua inter se affectione ad constructionem ædificii concurrunt, faciunt ut in molem ingentem excrescat*, Dionys. Longinus περὶ ὕψους, §. 8. *Nos itaque sinamus Pamphilum, nescio quem in insulis magnas res, tanquam puerileis delicias aliquas, depingere*, ut loquitur Tullius lib. III de Oratore. Peritus Artifex,

Non fumum ex fulgore, sed ex fumo dare lucem
Cogitat, ut speciosa dehinc miracula promat.

Et quemadmodum Horatius de se ipso:

Ex noto fictum carmen sequar: - - . -

Ita noster ille ad unguem factus Artifex,

Ex noto fictam rem sumet, quò sibi quivis
Speret idem: sudet multum, frustraque laboret
Ausus idem. Tantum series juncturaque pollet;
Tantum de medio sumptis accedet honoris.

Quisquis igitur recte caverit ne quid, quod delineandarum rerum seriem turbet, operi suo inferciat, is demum poterit pertexere inventionem æquabilem, cohærentem, sibi semper in eodem genere similem, non hiulcam, non lacunosam, non structura, non materia, non filo, non textura sibi dissentaneam; postremo, non aliqua sui parte eodem spiritu defectam; qui sicubi destituerit, necesse est ut Artis vela reflaccescant, nec ad finem perferant impetum Artificis, in quo demum situm est pretium operæ.

§. 12. Quamvis hactenus abunde sit ostensum, tot tantaque commoda beneficio re-

ctæ

Congruens & æquabilis Collocatio mire facit ad totius operis perspicuitatem.

tæ Collocationis accedere Picturæ, ut non videantur plura potuisse addi; inter minime postrema tamen aptæ Dispositionis beneficia reponendum est, quòd singularem afferat Arti perspicuitatem. Circumspectus enim ac minime vanus Artifex reputans præconcepti argumenti juncturam ex ipsa rei gestæ serie petendam, animum quoque suum usque adeo viva delineandarum actionum specie implere studet, ut post multam acremque studiosæ imaginationis curam velut in rem præsentem perductus, evidentiam quandam ex ipsa re non modo in omnes totius operis partes, verum etiam in animum spectatoris paulo attentioris transfundat. Vide libri primi caput quartum, ubi observationis hujus fundamenta sub finem capitis jecimus. Σαφήνεια γίνεται ὅταν τις μὴ ἀναστρέφῃ τὰ πράγματα, ἀλλὰ καθ᾽ ἣν ἐπράχθη τάξιν κατὰ ταύτην διεξίῃ: *Evidentia fit, quum res non invertuntur, sed eodem quo gestæ sunt ordine percurruntur*, Aristides de Civili orat. cap. 10. Τὸ σαφὲς ἐπανθείτω, μεμηχανημένον τῇ πραγμάτων συμπεπλοκῇ· ἀπόλυτα γὰρ καὶ ἐντελῆ πάντα ποιήσει· καὶ τὸ πρῶτον ἐξεργασάμενον, ἐπάξει τὸ δεύτερον ἐχόμενον αὐτοῦ, καὶ ἁλύσεως τρόπῳ συνηρμοσμένον, ὡς μὴ διακεκόφθαι, μηδὲ διηγήσεις πολλὰς εἶναι ἀλλήλαις παρακειμένας, ἀλλ᾽ ἀεὶ τὸ πρῶτον τῷ δευτέρῳ μὴ γειτνιᾶν μόνον, ἀλλὰ καὶ κοινωνεῖν καὶ ἀνακεκρᾶσθαι κατὰ τὰ ἄκρα: *Perspicuitus, ex mutua rerum connexione constans, utque omnia libere soluta integraque reddens, passim efflorescat. Primum enim ad finem perductum, post se trahat secundum ita apte continuatum concatenatumque primo, ut nihil appareat intercisum, neque multæ sint diversæque narrationes mutuo sibi adjacentes; sed ut primum semper secundo non modo sit vicinum, verum etiam communionem quandam habeat cùm eo utque extremitatibus misceatur*, Lucian. de conscrib. Historia. Postea quam Plutarchus retulit Aratum Pellenenses ab Ætolorum incursione liberasse, addit: Τοῦτο δὲ ἔργον ἐν τοῖς μεγίστοις διεβοήθη, καὶ Τιμάνθης ὁ ζωγράφος ἐποίησεν ἐμφαντικῶς τῇ διαθέσει τὴν μάχην ἔχουσαν: *Factum hoc imprimis fuit illustre. Timanthes vero Pictor totam pugnam evidentissima dispositione repræsentavit.* Philostratus quoque junior in Venatoribus, σαφήνειαν hanc ab Artifice observatam singularem Picturæ isti lucem attulisse refert: Οἷον ὦ θεοί, inquit, καὶ ὡς ἡδὺ τὸ σαφὲς τῆς τέχνης, καὶ ὡς ἔστιν ὁρᾶν τὴν ἑκάστου τύχην· στιβὰς μὲν αὐτοσχέδιος αὕτη, δικτύων οἶμαι ξυγκειμένη, δέχεται τοὺς ἀρχικοὺς καλὸν εἰπεῖν τῆς θήρας· καὶ πέντε μὲν οὗτοι· ὁρᾷς δὲ τὸν μεσαίτατον αὐτῶν, ὡς διεγείρας ἑαυτὸν, ἐστράφθαι πρὸς τοὺς ὑποκατακειμένους, τὸν ἑαυτοῦ μοι δοκεῖν ἆθλον ἀφηγούμενος: *Quàm suavis est, ô Dii, perspicuitas artis; quàm facile quoque est uniuscujusque fortunam oculis usurpare! Storea certe hæc inelaborata, atque e retibus, ut opinor, contexta excepit quinque numero principes, ut honeste sic dicantur, venationis. Viden' vero medium eorum, quomodo semetipsum excitans, & ad superincumbentes conversus laborem suum enarret?* &c. Vide totam eleganter dispositæ Picturæ speciem, nec non plures alias rectissime collocatarum imaginum descriptiones apud utrumque Philostratum obvias.

Quomodo varia schemata in unam tabulam congesta, spatiis distinguantur.

§. 13. Dispositione ea, quæ ex ipsa rerum inventarum serie profluit, quoquo modo excussa, reliquum nunc est ut nonnihil quoque de ea Dispositione dicamus, quæ diligentem accuratæ Proportionis observationem comitatur. Videtur tamen hæc Dispositio, ut quod res est dicamus, parum admodum ab ipsa Proportione discrepare: quemadmodum enim de justo tantum delineandarum rerum interstitio sollicita est, ita in gratiam arctissimæ cùm ipsa Proportione affinitatis Symmetria quandoque nuncupatur. *Asclepiodorum*, inquit Plin. xxxv, 10, *in symmetria mirabatur Apelles.* Etenim hoc dicens, aliis tantum verbis extulit, quod eo ipso capite aliquanto ante aliter dixerat: *Cedebat Asclepiodoro de mensuris, hoc est, quanto quid à quo distare deberet.* Hujus quoque Collocationis, quemadmodum & prioris, nullæ certæ atque definitæ traduntur regulæ; siquidem hic pleraque oculorum judicio committi debere constat. Quumque nullum fit hujus rei præscriptum, occasionibus utendum est, & cum re præsenti nunquam non deliberandum. *Non eminet pictura, in qua nihil circumlitum est. Ideoque artifices etiam, cùm plura in unam tabulam opera contulerunt, spatiis distinguunt, ne umbræ in corpora cadant*, Quintil. VIII, 5. Sed *spatia ipsa, quæ in hac quidem parte plurimum valent, quod possunt nisi oculorum habere judicium?* Quintil. IX, 4. Unde cuivis perspicuum esse potest in plurium figurarum tabulis subtilissimam operosioris Proportionis rationem sollicite observandam: præsertim cùm τὸν τοῦ ζωγράφου ἆθλον in ea potissimum deprehendamus. Ὁ μὲν οὖν ἆθλος, inquit Philostratus Iconum lib. 1, in Pelope, εὐδρομήσει τῷ Πέλοπι· τὸν δὲ τοῦ ζωγράφου ἆθλον, ἡμεῖς ἐξετάζωμεν. οὐ γὰρ σμικροῦ οἶμαι ἀγῶνος, ἵππους μὲν ξυνθεῖναι τέτταρας, καὶ μὴ ξυγχέαι τῶν σκελῶν τὸ καθ᾽ ἕνα αὐτῶν, ἐμβαλεῖν δὲ αὐτοῖς μετὰ τοῦ χαλινοῦ φρόνημα, ἑστᾶσι τὸν μὲν, ἐν αὐτῷ τῷ μὴ θέλειν ἑστάναι· τὸν δὲ, ἐν τῷ κρεμαννύναι βούλεσθαι, τὸν δ᾽ ἐν τῷ πείθεσθαι· ὁ δὲ, γάνυται τῇ ὥρᾳ τοῦ Πέλοπος· καὶ ἀνέῳνται αὐτοῦ αἱ ῥῖνες, ὡς χρεμετίζοντι: *Labor quidem certaminis bene succedet Pelopi; nos vero Pictoris laborem exploremus. Non enim, ut arbitror, modici laboris est quatuor equos jungere, nec singula ipsorum crura confundere; indere illis lenitate temperatam animositatem; atque hunc sic quidem sistere, ut minime sisti velle appareat; illum, ut subsilire; tertium vero, ut obsequi velle videatur;*

hic oculis profert gaudium è Pelopis pulchritudine conceptum, nares interim dilatans, ac si jamjam hinniturus esset, &c. Quamvis etiam in pictura Menœcei innumeræ aptissime collocatæ imagines occurrant, mœnia tamen Thebanæ urbis singulare Dispositionis hujus exemplum exhibent. Ἰδοὺ τὸ σόφισμα τοῦ ζωγράφου, inquit Philostratus Iconum lib. 1, in Menœceo, περιβάλλων γὰρ τοῖς τείχεσιν ἄνδρας ὡπλισμένους, τοὺς μὲν ὅλους παρέχει ὁρᾶν, τοὺς δὲ ἀσαφεῖς τὰ σκέλη, τοὺς δὲ ἡμίσεας· καὶ στέρνα ἐνίων, καὶ κεφαλὰς μόνας, καὶ κόρυθας μόνας, εἶτα αἰχμάς· ἀναλογία ταῦτα, ὦ παῖ· δεῖ γὰρ κλέπτεσθαι τοὺς ὀφθαλμοὺς, τοῖς ἐπιτηδείοις κύκλοις συναπιόντας: *Suave est Pictoris inventum. Armatos enim circumjiciens mœnibus, hos quidem integros præbet videndos, illos vera crurum tenus, nonnullas dimidiatos; etiam pectora quorundam, & sola capita, & galeas solas, denique cuspides. Proportio hæc sunt, ô puer. Sic enim æquum est oculos nostros decipi, dum idoneas circulos acie sua prosequuntur.* In istis tamen picturis, quæ res de nocte gestas, aut sub aqua mersas repræsentant, ardua magis est ratio Dispositionis. Βραδεῖα γὰρ ἡ κατάληψις αὐτῶν, ὑπὸ τοῦ ὡς ἐν νυκτὶ εἶναι· γέγραπται δὲ ἡ νὺξ, οὐκ ἀπὸ τοῦ σώματος, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ καιροῦ: *Tarda est horum comprehensio, quod veluti noctu fiant; noctis vero picturam, non corpus aliquod, sed occasio temporis exprimit.* Vide Philostratum Iconum lib. 1, in Como. Quamvis variæ in Hesiones pictura imagines justo ubique interstitio distinguebantur, singulare tamen hujus Dispositionis specimen in diversis monstri marini partibus perspiciebatur. Ἐγκυρτουμένου τοῦ κήτους, οὐχ ἅπαξ, ἀλλὰ κατὰ πολλὰ μέρη, τὰ μὲν ὕφαλα διαφαίνονται, τὸ ἀκριβὲς τῆς ὄψεως κλέπτοντα τῷ βάθει, τὰ δὲ ἀνίσχει: *Ceto non semel, sed per multas partes incurvato, hæ quidem attolluntur, illæ vera sub ipso mari delitescere atque oculos profunditate sua fallere videntur*, Philostratus junior in Hesione. De piscibus vero natantibus, ac paulatim quasi evanescendo fallentibus oculos, insignis est Philostrati locus Iconum lib. 1, in Piscatoribus: Ὁ σκοπωρὸς, inquit, ἐς τὴν θάλατταν βλέπει, διαπέμπων τοὺς ὀφθαλμοὺς εἰς τὴν τοῦ ἀριθμοῦ σύλληψιν. ἐν γλαυκῷ δὲ τῷ τῆς θαλάττης ἄνθει, τὰ τῶν ἰχθύων χρώματα: μέλανες μὲν οἱ ἄνω δοκοῦσιν· ἧττον δὲ οἱ ἐφεξῆς· οἱ δὲ μετ' ἐκείνους, ἤδη ἀποψεύδονται τὴν ὄψιν· εἶτα σκιώδεις, εἶτα ὑδαροὶ, εἶτα ὑπονοεῖσθαι· καταβαίνουσα γὰρ ἐς τὸ ὕδωρ ἡ ὄψις, ἀμβλύνεται διακρίνειν τὰ ἐν αὐτῷ: *Speculator intuetur mare, oculos ad comprehensionem numeri transmittens. In cæruleo vero æquoris flore piscium colores. Superiores quidem, nigri videntur; minus vero, qui deinde; at qui post illos sunt, jam decipiunt visum; postea umbrarum instar evanidi; mox aquei; tandem sola suspicione comprehensibiles. Siquidem visus in aquam descendens ita hebetatur, ut nequeat accurate, quæ in ea sunt, perspicere.* Affine huic est illud Philostrati in Phocicis: Ὕδωρ εἶναι ποταμὸς ἔοικε δῆλα ὡς ὁ Ἀχέρων, καὶ κάλαμοί τε ἐν αὐτῷ πεφυκότες, καὶ ἀμυδρὰ οὕτω δή τι τὰ εἴδη τῶν ἰχθύων, σκιὰς μᾶλλον ἢ ἰχθῦς εἰκάσει: *Aquam facile arbitreris esse fluvium Acherontem: plurimæ in eo cannæ, pisciumque formæ usque adeo obscuræ, ut piscium potius umbras quam pisces referant.* Operosior quoque est Collocatio figurarum, quæ aliquam sui in aquis imaginem sunt redditutæ, qua de re præclarus est Philostrati locus Iconum lib. 1, in Olympo: Μέχρι τούτου σε τὸ ὕδωρ γράφει, Ὄλυμπε, κατακύπτοντα ἐς αὐτὸ ἀπὸ τῆς πέτρης· εἰ δὲ ἑστηκότα ἔγραφεν, οὐκ ἂν εὐσχήμονα τὰ ὑπὸ τῷ στέρνῳ ἔδειξεν· ἐπιπόλαιοι γὰρ αἱ μιμήσεις τῶν ὑδάτων, ὑπὸ τοῦ συνιζάνειν ἐν αὐτοῖς τὰ μήκη: *Huc usque te depingit aqua, Olympe, dum pronus è rupe in eam despectas. Quod si stantem exprimeret, non utique ostendisset ea quæ sub pectore sunt speciosa. Aquarum enim imitationes in superficie sunt, quod longitudines in ipsis considant.* Neque prætereundus hic Ausonius, qui perquam eleganter in Mosella:

Hos Hyperionio cùm Sol persuderit æstu,
Reddit nautales vitreo sub gurgite formas,
Et redigit pandas inversi corporis umbras.
Utque agiles motus dextra lævaque frequentant,
Et commutatis alternant pondera remis,
Unda refert alios, simulacbra humentia, nautas:
Ipsa sua gaudet simulamine nautica pubes,
Fallaces fluvii mirata redire figuras.

Plin. Junior lib. VIII, epist. 8: *Ripæ fraxino multa, multa populo vestiuntur; quas perspicuus amnis, velut versas, viridi imagine annumerat.* Ita enim ex Ausonio legendum videtur, quum in vulgatis editionibus *velut mersas* passim reperiatur. Huc denique refer A. Gellii verba, ex noct. Attic. lib. XVI, cap. 18: *Si rectus speculum spectes,* inquit, *imago fiet tua hujusmodi, ut caput deorsum videatur, pedes sursum.*

CAPUT

CAPUT VI.

§. 1. *Quemadmodum picturis acre quoddam decus ac blanda Artificis Gratiæ aspiramina præcipue lenocinantur, ita maxima consummatæ Artis gratia in congrua omnium inter se partium convenientia consistit. Multis nempe magnisque virtutibus abundare debet Pictura; in universum, sine singularum partium commendatione, magnifica.*

§. 2. *Præcipuum est in hac Gratia, ut deceant cuncta. Decorum vero judicatur, quidquid Artis excellentiæ cum quadam specie liberali consentaneum est; quod tacito perspicacioris animi judicio magis, quàm sollicita inanium præceptorum observatione assequimur: siquidem neque unius Artis, neque etiam solius Naturæ est hoc opus; sed ex mutua Naturæ atque Artis cohærentia provenit. Infeliciores vero Artifices in hanc regulam consummatæ Artis impingentes, eorum similes sunt athletarum, quos apalæstros vocant; qui non nôrunt quid deceat simul, & ad id, quod agitur, valeat.*

§. 3. *Nimia paullo diligentioris affectationis cura obest Artibus præcipuam Gratiam ex incompta dissimulatæ Artis facilitate trahentibus.*

§. 4. *Venus hæc nihil est aliud, quàm accurata quædam & sine molestia diligens elegantia; inestque ei quædam consulto quasi fugiens oculos concinnitas, quæ tamen facilius potest oculis judicari, quàm verbis demonstrari.*

§. 5. *Hæc est unica illa eximii Artificis virtus, quæ spectatorem inter stuporem & voluptatem medium detinet, cogitque sæpe repetere quæ in aliorum operibus semel inspexisse plus quàm satis est. Quotquot autem deliciis hisce animos bona fide addixerunt, oculis suis in tanta venustatum copia splendidissimi apparatus epulas solent exhibere.*

§. 6. *Quemadmodum certum est Artem viguisse, quamdiu Artifices, fræna genio juvenilem in modum lascivienti permittentes, primas partes huic facilitati concedendas putaverunt; ita ea omissa, nullum amplius in secula iturum, & Gratiam cum ætate perlaturum opus enituisse constat.*

§. 7. *Elaborare vero contra quàm deceat, & quàm possis; hominis est ineptiis suis intempestive plaudentis, ac stultitiæ suæ plurimos testes domestico præconio colligentis.*

QUinque Capita hæc, quæ recensuimus, ita sunt inter se connexa & indiscreta, ut, si quid ex his defuerit, frustra in cæteris laboretur. Horum omnium nihil unum, sed omnia pariter ad consummatæ Artis opera debent concurrere: neque possumus quolibet uno eorum esse contenti ad consummationem Picturæ. Nam sicut cithara, ita Pictura perfecta non est, nisi ab imo ad summum omnibus intenta nervis consentiat. Singula non sunt satis; omnia legitime misceantur: ut ex omnibus his rite observatis eluceat certa quædam Venustas ac Gratia, qua non singula hæc, sed, ut semel dicam, pariter omnia decent. In scriptis nuncupatur *genius*, juxta illud Martialis lib. VI, Epigr. 60:

Picturam omni venustatis gratia & suavitate affluentem rectè dixeris, cùm omnes consummatæ Artis lepores in emendatissimarum partium totiusque operis dignitate elucescunt.

Ingeniosa tui Pompilli scripta feruntur;
Sed famæ non est hoc, mihi crede, satis.
Quam multi tineas pascunt blattasque diserti,
Et redimunt soli carmina docta coci?
Nescio quid plus est, quod donat secula chartis:
Victurus genium debet habere liber.

Et profecto, cùm Inventio multum per se valeat, Symmetria delectet, Color etiam propriam quandam rebus adjiciat vim; necesse est perfectum quiddam, cùm omnia coierint, fieri; atque illam demum insigniter florentem & multum expolitam dixeris Picturam, cui, præter ridentem illam colorum amœnitatem, tam varia & non uno genere formosa passim intexta sunt, ut omnes quoque omnium gratiarum lepôres multarumque pulchritudinum illecebræ illigatæ ei esse videantur. Δεῖ δύο τούτους ποιήσασθαι σκοποὺς· τὴν δήλωσιν τοῦ πράγματος, καὶ τὸ μεθ᾽ ἡδονῆς δηλοῦν. Οὐ γὰρ ψυχαγωγήσεις, μὴ γενομένου μετὰ λόγου χάριτος καὶ ἡδονῆς: *Duplicem nobis finem debemus habere propositum; ut nimirum rem omnem manifestam planamque faciamus, & ut eam cum quadam suavitate explanemus. Nunquam enim animos flectes, nisi eos venustatis jucunditatisque veluti quodam fascino ad stuporem perduxeris*, Apsines de Arte Rhetorica, cap. 19. Atque hæc est præcipua illa totque laudibus celebrata virtus Picturæ, τὸ χάριεν τῆς γραφῆς, *venustas picturæ*, ut loquitur Philostratus Iconum libro II in Rhodogyne, & mox in Melete. Τὸ ἐπίχαρι, *gratiosum*, ut Idem loquitur in prooemio Iconum. Venustas tamen hæc alia est à Pulchritudine, quamvis absque illa esse non possit: est enim Venustas ipsius Pulchritudinis veluti quædam consummata perfectio; sive qualitas quædam ortum ducens ex grato pulcherrimarum atque apte inter se commissarum partium temperamento.

Prorsus quemadmodum hæc ipsa Venustas fit Suavitas, quoties eam delicata omnia commendant: estque in corporibus nihil aliud Suavitas, quam delicatior aliqua blandæ speciei Venustatis. Corpus itaque humanum, quod singulis sui partibus habet concinnam aliquam accuratæ perfectionis speciem, non statim venustum dici meretur, sed quod ex universa perfectissimarum partium junctura Gratiam quandam spirat, quæ spectantium oculos tenere ac trahere valeat. Apposite Basilius Magnus Homilia in Psalmum XLIV: Κάλλος ἐστὶ τὸ ἐν τῇ συνθέσει τῶν μελῶν ἐναρμόνιον, ἐπανθοῦσαν αὐτῷ τὴν χάριν ἔχον: *Pulchritudo est illud in membrorum omnium compositione harmonice concinnum, quod quandam ex se efflorescentem gratiam habet.* Quamobrem etiam non inscite Formam à Gratia distinxisse videtur Ovidius II de Arte, vers. 570:

Multaque cum forma gratia mista fuit.

Suetonius in Tito, cap. 3: *Forma fuit egregia, & cui non minus authoritatis inesset quàm gratiæ.* Recte quoque Quintil. Orat. institut. IV, 2: *Quædam partibus blandiuntur, sed in summam non consentiunt.* Ita Nero, teste Suetonio in ejus vita, cap. 51; fuit *Vultu pulchro magis quam venusto.* Catullus quoque Carm. 87:

Quintia formosa est multis; mihi candida, longa,
Recta est. Hoc ego, sic cætera confiteor.
Totum illud, formosa, nego. Nam nulla venustas,
Nulla in tam magno est corpore mica salis.
Lesbia formosa est. Quæ cum pulcherrima tota est,
Tum omnibus una omnes surripuit Veneres.

Tibullus libro IV, Eleg. 2, de Sulpitia:

Illam, quicquid agit, quoquo vestigia movit,
Componit furtim subsequiturque decor.
Seu solvit crines, fusis decet esse capillis;
Seu compsit, comptis est veneranda comis.
Urit, seu Tyria voluit procedere palla;
Urit, seu nivea candida veste venit.
Talis in æterno felix Vortumnus Olympo
Mille habet ornatus, mille decenter habet.

Claudiam denique Rufinam decora forma conspicuam describit Martialis lib. XI, Epigr. 54: quæ Britanna cùm esset, Romanis tamen Atticisque Artibus naturale decus formæ auxerat:

Claudia cæruleis cùm sit Rufina Britannis
Edita, cur Latiæ pectora plebis habet?
Quale decus formæ? Romanam credere matres
Italides possunt; Atthides esse suam.

Talem denique Demoxenus Comicus describit adolescentem quendam Coüm, apud Athenæum *lib.* I *Deipnosoph. cap.* 12. Κάλλος γυναικὸς τὸ μήτ' ἀργὸν, μήτ' ἀπίθανον, ἀλλὰ μεμιγμένον χάριτι καὶ κινητικὸν, ἁλμυρὸν καὶ δριμὺ καλοῦσιν: *Forma mulieris nec otiosa, nec illiberalis, sed cum venustate & gratia quadam mixta, quæque sensus potest inflectere, leporum sale conspersa & acris dici solet,* Plutarch. Sympos. problem. V, 10. Lucretius libro IV:

- - - *Chariton mia, tota merum sal.*

Vide P. Victorium Var. lect. lib. XII, cap. 13. Picturæ par quoque ratio est. Libandus est ex omni genere festivitatum suavissimus lepos; quo, tanquam sale, perspergatur & conditior fiat Pictura. Non latuit hoc Apellem, cujus (quamquam eadem ætate maximi Pictores essent) præcipua in Arte venustas fuit: etenim is, quum opera reliquorum admiraretur, *Collaudatis omnibus, deesse iis unam illam Venerem dicebat, quam Græci Charita vocant; cætera omnia contigisse; sed hac sola sibi neminem parem,* Plinius XXXV, 10. Venerem hic summus Artifex dicit peculiarem Inventionis, Symmetriæ, Coloris, Motus, Dispositionis denique gratiam, per universa Picturæ membra sic diffusam, ut non modo Inventione, Symmetria, Colore, Motu, Dispositione spectantes teneat, sed multiplici singularum partium harum venustate in unum collata efflorescat. Cæterum ut venustas & pulchritudo corporis à bona valetudine nullo modo secerni possunt, sic hæc, de qua loquimur, Gratia tota quidem est cum perfecta Arte confusa, sed mente & cogitatione magis ab ea potest, quàm re separari.

§. 2. Atque hæc est procul dubio Venus illa quam, ex ingenio Artificis sponte sua nascentem,

nascentem, nullæ regulæ Artis tradunt, quamque nulla vel morosissima præceptorum sedulitate Artifices assequi valent; nimia præsertim cura omnem picturarum lepôrem destruente magis quàm adjuvante; neque enim alia via magis in κακοζηλίαν* itur. *Vitium est ubique, quod nimium est*, Quintil. VIII, 3. *Nihil potest placere, quod non decet*, Quintil. I, 11. *Ideoque etiam quod natura rei satis aptum est, nisi modo quoque temperetur, gratiam perdit. Cujus rei observatio judicio magis quodam sentiri, quam præceptis tradi potest. Quantum satis sit, & quantum recipiat præsens materia, non habet hæc res mensuram & quasi pondus: quia, ut in cibis, alia aliis magis complent*, Quintil. XI, 1. *Præcipueque in hac parte præstandum est, ut deceant cuncta; quod prudentia magis, quàm ulla præceptionis arte servatur*, Martian. Capella libro V de nuptiis Phil. & Merc. Quamobrem etiam frequenter usu venit, ut multi, quibus à natura minora data sunt, tamen illud assequi possint, *Ut iis quæ habeant, modice & scienter utantur, & ut ne dedeceat; id enim est maxime vitandum, & de hoc uno minime est facile præcipere. Roscium sæpe audio dicere, Caput esse artis, decere; quod tamen unum id esse, quod tradi Arte non possit*, Cicero I de Orat. Arte quidem non traditur hoc, attamen Artem, vim suam dissimulantem, sequitur, cùm *Nulla res sine arte satis valeat, & comitetur semper artem decor. An non eam, quæ emissa optime est, hastam speciosissime contortam ferri videmus? & arcu dirigentium tela, quo certior manus, hoc est habitus ipse formosior*, Quintilianus IX, 4. Servius ad versum 521 quinti Æneid. *Dicunt periti, posse ex ipso sagittariorum gestu artis peritiam comprobari.* Nisi malis opinari quod Artifex Venerem hanc natura duce melius assequetur, quàm Arte; *Sed naturæ ipsi ars inerit*, ut idem Quintilianus ibidem loquitur. Etenim hæc duo natura arcte adeo sunt inter se copulata ac devincta, ut separari atque intervelli salvo lepôre operum non possint. Ταύτην κρατίστην τε καὶ χαρακτηριστικωτάτην ἀρετὴν, εἴτε φύσεως δεῖ τυχεῖν αὐτὴν καλεῖν, εἴτε πόνου καὶ τέχνης ἐργασίαν, εἴτε μικτὴν ἐξ ἀμφοῖν ἕξιν ἢ δύναμιν: *Potissimam hanc & proprietatibus artificum exprimendis maxime idoneam virtutem, vel naturæ quandam felicitatem dicere oportet, vel laboris & artis effectum, vel mixtum ex ambobus habitum facultatemque*, Dionys. Halicarnass. in Lysia. Καὶ ἡ ἀλληλουχία τούτων ἴσως γένοιτ' ἂν τὸ τέλειον: *Mutua tamen horum cohærentia futura forte est perfectio operum*, Dionys. Longinus περὶ ὕψους, §. 32. Atque hoc illud est, quod Philostrato agenti de Pictura serti florei, Τὸ χαῦνον τοῦ στεφάνου καὶ ἄτακτον appellatur, Iconum lib. I, in Como. Ἐλλείμματα τῶν ἀνθῶν, ut idem Philostratus ibidem explicat. Italice est *morbido & vago, leggiadro, svelto.* Neque invenuste Catullus in Argonauticis corollas mira quadam Artis facilitate plexas *indistinctas* dixit, quòd flores casu potius congestos, quàm anxie digestos spectantium oculis exhiberent. Gratiam hanc molliter turgentium coronarum *teneritatem* dixit Tertullianus de Corona militis: *In capite*, inquit, *quis sapor floris? quis coronæ sensus, nisi vinculi tantum? Quia neque color cernitur, neque odor ducitur, neque teneritas commendatur.*

Maxime tamen spectatur hic naturalis ille magisque ex Artificis ingenio quàm ex Arte promanans Decor.

* Pravam affectationem.

§. 3. Patet igitur, quàm sit arduum, exactæ Artis opus posteris relinquere: præsertim, quum ne quidem ad consummationem Picturæ sufficiat hæc, de qua nunc egimus, Venus; nisi eam felix quidam firmæ facilitatis decor commendet. Elegans festivæ facilitatis exemplum habes apud Philostratum Iconum lib. I, in Amoribus. Γελῶσιν οἱ Ἔρωτες, inquit, καὶ καταπεπτώκασιν· ὁ μὲν, εἰς πλάγιον· ὁ δὲ, πρηνής· ὁ δὲ, ὕπτιος· πάντες ἐν τοῖς τῆς διαμαρτίας σχήμασιν: *Rident Amores, & ceciderunt; hic quidem in latus, ille vero pronus, alii rursus supini, omnes autem in vario aberrationis habitu.* Videas itaque hic, quantam elegantissimæ alioqui picturæ Gratiam adspersérit Pictor, dum varie ludentes atque ex lasciva quadam petulantia temere lapsantes Cupidines pari fidentioris negligentiorisque Artis veluti errore describit: pulchra temerarii erroris Arte picturam hanc mirifice commendante. Promptæ nimirum vegetæque magnorum Artificum mentes, etsi non semper iis quas aggrediuntur rebus accuratam exactamque manum imponant, ut plurimum tamen ex genii sui facilitate nescio quid, quòd placeat, in opera sua transfudisse deprehenduntur: siquidem erecti atque in omnia semper exerti impetus vigore usque adeo ex facili ac minime laboriose quidquid conantur efficiunt, ut opera eorum ipsa facilitatis gratia emineant, veluti spontaneo illaboratæ Artis ingenio ad hunc decorem perducta. Plinius certe loco *ex cap.* 10 *libri* XXXV *nat. Hist.* proxime allato, postquam Apellem præter cæteros Gratia hac polluisse testatur, subjunxit hæc verba: *Usurpavit Apelles & aliam gloriam, cùm Protogenis opus immensi laboris ac curæ supra modum anxiæ miraretur: dixit enim, omnia sibi cum illo paria esse, aut illi meliora; sed uno se præstare, quòd manum ille de tabula nesciret tollere: memorabili præcepta, nocere sæpe nimiam diligentiam.* Plutarchus quoque in Timoleonte facilitatem hanc à Venere distinguit: Ὥσπερ ἡ μὲν Ἀντιμάχου ποίησις, inquit, καὶ τὰ Διονυσίου ζωγραφήματα, τῶν Κολοφωνίων, ἰσχὺν ἔχοντα καὶ τόνον, ἐκβεβιασμένοις καὶ καταπόνοις ἔοικε· ταῖς δὲ Νικομάχου γραφαῖς, καὶ τοῖς Ὁμήρου στίχοις, μετὰ τῆς ἄλλης δυνάμεως καὶ χάριτος, πρόσεστι τὸ δοκεῖν εὐχερῶς καὶ ῥᾳδίως ἀπειργάσθαι:

Nulli magis exstinguunt naturalem operum suorum nitorem, quàm qui omnes undique floſculos sollicite nimis carpunt & delibant.

χάσιν: *Versus Antimachi & picturæ Dionysii, quorum uterque Colophonius, ut ut vim habeant & mirum quendam eximii splendoris vigorem, plurimum tamen laboriosæ coactæque affectationis præ se ferunt: Nicomachi vero tabulis & Homeri carminibus, præter reliquam vim veneremque, etiam hoc adest, quòd expedite & cum insigni aliqua facilitate confecta esse deprehenduntur.* Simile illud: *In omnibus rebus videndum est, Quatenus. Etsi enim suus cuique modus est; tamen magis offendit nimium, quàm parum. In quo Apelles pictores quoque eos peccare dicebat, qui non sentirent, quid esset satis,* Cicero in Oratore. *Apollodorus fictor inter cunctos diligentissimus artis, & iniquus sui judex, crebro perfecta signa frangens, dum satiare cupiditatem nequit artis, & ideo Insanus cognominatus*, Plinius XXXIV, 8. Et mox: *Callimachus semper calumniator sui, nec finem habens diligentiæ, ob id Cacizotechnos appellatus; memorabili exemplo adhibendæ curæ modum. Hujus sunt saltantes Lacænæ, emendatum opus; sed in quo gratiam omnem diligentia abstulerit.* Vide quoque Pausaniam lib. I, pag. 48.

Viva inelaboratæ vis Artis hic potissimum spectari solet, siquidem certum est omnia dissolutæ cujusdam facilitatis specie reddi conditiora.

§. 4. Deturpat ergo nimia cura totam emendatissimarum quoque picturarum gratiam, quemadmodum facilitas eam auget. Grande, &, ut ita dicam, pudicum exactæ consummatæque Artis specimen, non est maculosum, nec turgidum, sed naturali pulchritudine exsurgit, calamistrorum fucique impatiens. Huic igitur præcipue virtuti attendat Artifex, totam mentem, omnes cogitationes ad tantæ rei magnitudinem sedulo convertat:

Et curam tota mente Decoris agat,

Ovid. III de Arte, vers. 424. Præsertim, cùm is demum summus in Arte dici mereatur, *Cui disciplina, & studium, & exercitatio dederit vires facilitatis*, Quintil. XII, 9. Ἀφέλεια *simplex & inaffectata*, inquit idem ille Quintil. VIII, 3, *habet quendam purum, qualis etiam in fœminis amatur, ornatum; & quasdam velut è tenui diligentia munditias.* Κάλλος αὐτοφυὲς, καὶ ὅμοιον αὐτομάτῳ φυτῷ: *Nativa forma similisque plantæ suo ingenio natæ*, Aristæn. lib. I, epist. 7. Ἀσκεύαστον κάλλος: *inornata pulchritudo*, Philostr. Iconum lib. II, in Panthia. Παρθένος ἀειδὴς μὲν οὔ, ὡραία δὲ, ἀληθινοῦ καὶ ἀρχαίου γέμουσα κάλλους, οἷα τὰ ἀγάλματα τῆς παλαιᾶς τέχνης, ἃ χρόνου δεῖται εἰς τὸ θαυμάζειν καὶ ὀφθαλμῶν ἀκριβεστέρων: *Virgo minime quidem speciosa, formosa tamen, vera pariter atque antiqua pulchritudine referta, qualia sunt antiquæ artis simulacra, quæ ad sui admirationem temporis moram atque accuratiores oculos requirunt*, Themistius Orat. III, quæ est de Amicitia. Terent. Phorm. Actu I, Scena 2:

- - - Virgo pulchra, & quò magis diceres,
Nihil aderat adjumenti ad pulchritudinem.
Capillus passus: nudus pes: ipsa horrida:
Lachrymæ: vestitus turpis: ut, ni vis boni
In ipsa inesset forma, hæc formam exstinguerent.

Ovid. II Fast. vers. 763, de Tarquinio in Lucretia commoto:

Forma placet, niveusque color, flavique capilli,
Quique aderat nulla factus ab arte decor.

Idem III de Arte, vers. 257:

Formosæ minus artis opem præceptaque quærunt,
Est illis sua dos forma sine arte potens.

Catalecta vet. Poët. lib. I:

Fingere se semper, non est confidere amori.
Quid, quod sæpe decor, cùm prohibetur, adest?

Notat hoc in Semiramide Ælianus var. Hist. VII, I: Σεμίραμιν τὴν Ἀσσυρίαν, inquit, ἄλλοι μὲν ἄλλως ᾄδουσιν· ὡραιοτάτη δὲ ἐγένετο γυναικῶν, εἰ καὶ ἀφελέστερον ἐχρῆτο τῷ κάλλει: *De Semiramide alii alia dicunt. Ea fuit inter omnes fœminas speciosissima, tametsi remissius & negligentius formam curabat.* In Alexandro quoque Magno id ipsum observat idem Ælianus var. Hist. XII, 14: Ἀλέξανδρον τὸν Φιλίππου ἀπραγμόνως ὡραῖον λέγουσι γενέσθαι: *Alexandrum Philippi filium sine ulla formæ cura speciosum fuisse perhibent.* Talis fœmina Horatio lib. I Carm. Ode 5, *simplex munditiis* dicitur. Ἀπερίεργως καλὴ, ut loquitur Ælianus var. Hist. XII, I. Tullius quoque in Oratore: *Quædam etiam negligentia est diligens*, inquit; *nam ut mulieres esse dicuntur nonnullæ inornatæ, quas id ipsum decet; sic hæc subtilis pictura etiam incompta delectat. Fit enim quiddam in utroque quo sit venustius, sed non ut appareat: tum removebitur omnis insignis ornatus, quasi margaritarum, ne calamistri quidem adhibebuntur. Fucati vero medicamenta candoris & ruboris omnia repellentur; elegantia modo & munditia remanebit.* Imprimis ergo cavendum ne

ne elaborata quæsitæ venustatis concinnitas, & quoddam aucupium delectationis manifestò deprehensum appareat. Etenim frigida illa nimiæ subtilitatis affectatio frangit atque concidit vividum incalescentis animi impetum, & quicquid est in Arte generosius. *Tiberius in oratione Latina secutus est Corvinum Messalam, quem senem adolescens observaverat: sed affectatione & morositate nimia obscurabat stylum, ut aliquanto ex tempore quàm à cura præstantior haberetur*, Suetonius in Tiberio, cap. 70. Non raro quoque evenit, ut nimia diligentia deterius fiat opus; quia sunt optima minime arcessita, & simplicibus atque ab ipsa veritate profectis similia. Pereunte itaque hac simplicitate, ipsam quoque Gratiam statim necesse est perire. Juvenal. Satyra III, vers. 17:

In vallem Egeriæ descendimus, & speluncas
Dissimiles veris; quanto præstantius esset
Numen aquæ, viridi si margine clauderet undas
Herba, nec ingenuum violarent marmora tophum?

Illa quæ curam fatentur, non consequuntur gratiam; propterea quod sensus obumbrant, & veluti læto gramine sata strangulant, ut loquitur Quintilianus in procemio libri octavi. *Minuta est omnis diligentia*, inquit Tullius in Partitionibus oratoriis. *Ipsa emendatio finem habet*, ut salubriter monet Quintilianus X, 4; *sunt enim qui ad omnia tanquam vitiosa redeant; &, quasi nihil fas sit rectum esse quod primum est, melius existiment quicquid est aliud: similes medicis, etiam integra secantibus. Accidit itaque ut cicatricosa sint, & exsanguia, & cura pejora. Sit igitur aliquando quod placeat, aut certe quod sufficiat; ut opus poliat lima, non exterat.* Vide quoque Plinium Juniorem lib. IX, epist. 35. Unde etiam illud, quod in plerisque aliis Artibus observatur, hic quoque locum habet, Caput nimirum Artis esse, Artem premere. Et profecto, si qua pingentium Ars est, ea prima est, ne Ars esse videatur. *Utilissima est dissimulata subtilitas; quæ effectu apparet, habitu latet*, Seneca in procemio libri primi Controvers. *Sed hoc pati non possumus; & perire artem putamus, nisi appareat; cùm desinat esse ars, si appareat*, Quintil. IV, 2. Apposite Ovidius X Metamorph. de Pygmalione, vers. 247:

Interea niveum mira feliciter arte
Sculpsit ebur, formamque dedit qua fœmina nasci
Nulla potest; operisque sui concepit amorem.
Virginis est vere facies, quam vivere credas,
Et, si non obstet reverentia, velle moveri.
Ars adeo latet. - - -

§. 5. Liquet ergo rem totam recta reputantibus via, præcipuam tantopere laudatæ Venustatis gloriam ab expeditæ & minime coactæ Artis facilitate provenire, qua permotus spectator veluti attonitus miratur illa doctarum manuum σοφίσματα, prout admiranda excellentium Artificum opera vocat Philostratus Iconum lib. I, in Memnone. Himerius quoque, Δότε μοι, inquit, τὴν Ζεύξιδος τέχνην, καὶ τὰ Παῤῥασίου σοφίσματα: *Date mihi Zeuxidis artem, & Parrhasii solertia inventa.* Vix profecto quisquam est qui sine horrore contemplari possit eximia illa magnarum mentium monumenta, quæ vivent quamdiu Ars æmulatrix Naturæ & Genius humanitatis in terris celebrabuntur. De talibus nempe cordatus spectator apud se dicit, *Nec vidisse semel satis est, licet usque morari.* Recte itaque Damascius de semetipso apud Photium testatur, quantum senserit animi motum conspecta Venere, quam Herodes Sophista dedicaverat: ἵδρωσα μὲν ὑπὸ θάμβους τε καὶ ἐκπλήξεως, inquit, οὕτω δὲ τὴν ψυχὴν διετέθην ὑπὸ τῆς εὐφροσύνης, ὥστ' οὐχ οἷός τ' οἴκαδε ἐπανιέναι· πολλάκις δὲ ἀπιὼν ἐπανέστρεφον ἐπὶ τὸ θέαμα· τοσοῦτον αὐτῷ κάλλος ἐνεκέρασεν ὁ τεχνίτης, οὐ γλυκύ τι καὶ ἀφροδίσιον, ἀλλὰ βλοσυρόν τι καὶ ἀνδρικόν: *Sudavi præ stupore & admiratione, & sic afficiebatur animus istac lætitia, ut domum ire non possem. Sæpe cùm abivissem ad spectaculum revertebar. Tantam huic pulchritudinem immiscuerat artifex, non suavem aut veneream aliquam, sed terribilem ac plane virilem.* Contorquendus est itaque spectator accuratioris Artis venustate, tanquam machinatione aliqua, nunc ad severitatem, nunc ad remissionem animi, nunc ad tristitiam, nunc ad lætitiam, passim denique ad stuporem; utendum est omnium inventionum pondere, omnium delineationum subtilitate, omnium denique colorum suavitate; accedat oportet actio varia, vehemens, plena animi, plena spiritus, plena veritatis, concinna denique pulchri ordinis perspicuitate distincta. Atque hæc est illa virtus, quæ mirantium circulos undique contrahit, quæ tantos clamores, tantas admirationes efficit, in ea vires pingendi constitutæ sunt. *Timanthes pinxit Heroa absolutissimi operis*, inquit Plinius XXXV, 10, *arte ipsa complexus vires pingendi.* Philostrato in procemio libri primi Iconum, hæc vis Artis ἰσχὺς τῆς ἐπιστήμης, *vis scientiæ* vocatur. Eidem quoque Iconum lib. II, in Rhodogyne

Absoluta summorum Artificum opera non levem tantum concinnitatis suæ memoriam, verum etiam indelebilem divinæ cujusdam gratiæ sensum relinquunt in spectatorum animis.

gyne dicitur ἰσχὺς τῆς γραφῆς, *efficacia picturæ*. Luciano denique in Zeuxide est δύναμις τῆς τέχνης, *potentia artis*. Hæc virtus oculos nostros capit, tenet: Propert. lib. III, Eleg. 10:

> *Aut certe tabulæ capient mea lumina pictæ,*
> *Sive ebore exactæ, seu magis ære manus.*

Plin. xxxv, 9: *Neque ante Apollodorum ullius tabula ostenditur, quæ teneat oculos.* Horat. lib. II, epist. 1:

> *Suspendit picta mentem vultumque tabella.*

Cornel. Severus in Ætna:

> *Quin etiam Grajæ fixos tenuere tabellæ,*
> *Signave: nunc Paphiæ rorantes arte capilli;*
> *Sub truce nunc parvi ludentes Colchide gnati;*
> *Nunc tristes circa subjectæ altaria cervæ,*
> *Velatusque pater; nunc gloria viva Myronis.*

Ex vivo virtutis hujus sensu provenit attonitus ille stupor, qui occupare solet animos miracula tantæ Artis justa æstimatione ponderantium, atque in ea contemplatione acquiescentium. Ἀφασίᾳ πληγέντες ἱστήκειμεν, *muti constitimus*, Callistratus in Cupidine Praxitelis. Horat. lib. II, Satyra 7:

> \- - - *Pausiaca torpes insane tabella.*

Non habent incredibilia vocem. Quædam majora sunt, quàm ut illa capiat modus sermonis humani, Quintil. Declam. XIX. *Magnitudo stuporis, locum multis plausibus non relinquit*, Symmachus lib. X, epist. 22. Vide Musonii Dissertatiunculam apud A. Gellium lib. V, cap. 1. Pictura itaque quæ admirationem non habet, nulla merito judicatur: atque is demum prudentioribus verus videbitur Artifex, in quo homines exhorrescunt, in quo exclamant, quem stupefacti intuentur, quem plus quàm hominem putant: qui distincte, qui explicate, qui abundanter, qui illuminate, quicquid Inventio suggesserit, exprimet: *Cicero III de Oratore.* Et mox; Quare Bene & Præclare, quamvis illi sæpe dicatur: Belle & Festive, nimium sæpe nolo. Quamquam illa ipsa exclamatio, Non potest melius, sit velim crebra: sed habeat tamen illa admiratio ac summa laus umbram aliquam & recessum, quo magis id, quod erit illuminatum, exstare atque eminere videatur. Tandem tamen, expleto tam justæ admirationis stupore, temperare sibi non valeat spectator, quin subinde, Γράμμασι προστυχὼν χειρὸς ἀστείας: *Incidens in picturas eleganti manu delineatas*, ut ait Philostr. Jun. in proœmio Iconum, exclamet Οὕτως παράδεκτος ἡ τέχνη, καὶ κρείττων ἀνθρωπίνης χειρός: *Stupenda vere fuit ars, & humana manu præstantior*, ut loquitur Callistratus in Memnonis statua. Et si forte, dum in hoc animi æstu versatur, in Pasiphaës pictura Cupidines serram ducentes observet: Οἱ ἐπὶ τοῦ πρίονος Ἔρωτες, inquit, ἔννοιάν τε ὑπερβεβλήκασι πᾶσαν καὶ σοφίαν, ὁπόση χειρός τε καὶ χρωμάτων· σκόπει γάρ, τῷ ξύλῳ πρίων ἐμβέβληται, καὶ διήκει αὐτὸ ἤδη: *Qui autem circa serram sunt Amores, cogitationem omnem scientiamque superarunt, quanta ad manus coloresque pertinet. Adverte: ligno serra imposita, jamque per ipsum ducta*, Philostr. Iconum lib. I, in Pasiphaë. Sin autem in tabulam argumento nativitatis Pindari insignem incidat, singula absolutissimæ artis momenta percensens, non cessat in proximum quemque qualemcunque sui sensus gustum transfundere: Οἶμαι θαυμάζειν σε ὁρῶν καὶ τὰς μελίττας, ὡς γλίσχρως γεγράφαται, inquit, ὅτι γε καὶ προβοσκὶς δήλη, καὶ πόδες, καὶ πτερά, καὶ τὸ χρῶμα τῆς στολῆς οὐκ ἀπᾴδουσιν, ἴσα τῇ φύσει διαποικιλλούσης αὐτὰ τῆς γραφῆς: *Apes quoque sic exiliter & affabre pictas tibi esse admirationi puto: quarum proboscis, ac pedes evidentissime cernuntur, & pennæ ac stolæ color non incongrue habent, cùm in ipsis variandis ars naturam adæquaverit*, Philostr. Iconum lib. II, in Pindaro. Rursus picturam tela Penelopes nobilem intuens, nihil non in ea suspicit; araneolum tamen in proximo conspicatus; Τὸ οὕτω γλίσχρως ἀράχνιον διαπονῆσαι, inquit, καὶ δεῖξαι κατὰ τὴν φύσιν, καὶ τὸ ἔριον αὐτῆς ὑπομοχθηρὸν γράψαι καὶ ἄγριον, ἀγαθοῦ δημιουργοῦ καὶ δεινοῦ τὴν ἀλήθειαν: *Araneum tam tenuiter elaborasse, ac juxta naturam indicasse, ipsumque filum laboriosum ac difficile pinxisse, artificis est prudentis ac veritatem scite repræsentantis*, Philostr. Iconum lib. II, in Telis. In tabula Panthiæ morientis suspensus miratur, Τὰ σημεῖα τῶν ὀνύχων ἡδίω γραφῆς: *Unguium vestigia pictis longe suaviora*, Philostr. Iconum lib. II, in Panthia: quemadmodum & Philostr. Junior in Venatoribus. In tabula Veneris ostendit qualiter, ὁ περὶ τὰς ἐσθῆτας λειμών, καὶ τὰ ἐν αὐταῖς χρώματα, καὶ ὡς ἄλλο ἄλλῳ ἐπιπρέπει, δαιμονίως ἡρμόσμενα: *Pratum quod vestes circuit, & qui in eis sunt colores, & quemadmodum aliud alios deceat, divine expressum est*, Philostr. Iconum lib. II, in Venere. Visa quoque

aurea

aurea veste Veneris, potissimum in ea subtilissimam suturæ speciem miratur. ῥαφὴ, ἣν νοῆσαι μᾶλλον, ἢ ἰδεῖν ἐξῆν: *Sutura, quæ mente potius percipi, quàm videri potest*, Philostr. Junior in Ludibundis. In marmorea Bacchæ bacchantis statua cuncta deprehendit signa animi furoris œstro perciti. Τοσαῦτα πάθους διέλαμπε τὰ τεκμήρια, ὑπὸ τῆς τέχνης ἀῤῥήτῳ λόγῳ κεκραμένα: *Tot ac tanta affectus indicia ab arte emicabant, inenarrabili arcanaque ratione temperata*, Callistratus in Bacchæ statua. In contemplatione statuæ Narcissi defixus, cætera quidem miratur: Τὸ δὲ οὐδὲ λόγῳ ῥητὸν, inquit, λίθος εἰς ὑγρότητα κεχαλασμένος, καὶ ἐναντίον σῶμα τῇ οὐσίᾳ παρεχόμενος· στερεωτέρας γὰρ τετυχηκὼς φύσεως, τρυφερότητος ἀπέστελλεν αἴσθησιν, εἰς ἀραιόν τινα σώματος ὄγκον διαχεόμενος: *Istud autem ne verbis quidem exprimi potest, ut lapis in humorem laxatus, corpus oppositum essentiæ suæ præbuerit: naturam namque solidiorem nactus; sensum tamen aliquem delicatæ mollitiei emittebat, in rarum quendam corporis tumorem diffusus ac diffluens*, Callistr. in Narcissi statua. Conspecto denique Cupidine Praxitelis: Εἶδες ἂν τὸν χαλκὸν θρυπτόμενον, inquit, καὶ εἰς εὐσαρκίαν ἀμηχάνως χλιδῶντα: *Videas æs emollitum, & supra quàm fieri possit in bonam carnis habitudinem delicata quadam eximiæ artis luxuria veluti liquefactum*, Callistratus in Cupidinis statua.

§. 6. Ex omnibus hisce locis perspicuum cuivis esse potest, modos hosce loquendi, ἀῤῥήτῳ λόγῳ, δαιμονίως, ἀμηχάνως, &c. satis exprimere vim aliquam præcepta subtilissimæ Artis supergressam; Artifice nimirum naturam ipsam in tanta rerum varietate ludentem provocante, & in vivis diversissimarum rerum formis inaffectata jucundæ securitatis facilitate exprimendis juveniliter luxuriante & quasi ludente. Statius libro I Sylv. in Tiburtino Manlii Vopisci, vers. 51:

Ex mira priscorum Artificum facilitate cuivis perspicuum est, neque ludum laborantibus, neque Artem defuisse ludentibus.

- - - *Lusit in ære* *Myronis manus.* - - -

Νεανιεύεται ὁ ζωγράφος: *Juvenili quadam audacia exultat Pictor*, Philostrat. Junior in imagine Orphei. Callistratus quoque in Memnonis statua: Ὁ Δαίδαλος μέχρι μὲν κινήσεως ἐνεανιεύσατο, καὶ δύναμιν εἶχεν ἡ ἐκείνου τέχνη ἐξιστάναι τὰς ὕλας, καὶ εἰς χορείαν κινεῖν: *Dædalus ad motum usque confidentiore quadam juvenilis animi licentia processerat, habebatque ars ejus vim materias mutandi atque ad choream excitandi.* Hic enim τὸ νεανιεύεσθαι nihil est aliud, quàm juvenilis animi vigore veluti lascivientem & exsultantem aliquid aggredi. Nam in eo præcipua & viva vis Artis posita videtur, si in opere felix illa & fœcunda primi conatus facilitas eluceat: qua sine mortuam esse Artem cum Plinio recte dixeris: *Hactenus dictum sit*, inquit lib. XXXV, 5, *de dignitate artis morientis.* Bene *morientis*, quandoquidem supra ex Vitruvio & Plinio didicimus, Artem hanc olim plurimorum sæculorum studio & consummatissimorum Artificum cura perfectam, circa tempora Augusti animam cœpisse agere: tunc enim Ars, vitiis evincentibus, paulatim victa cessit; & Artifices ultra modum curam cultui impendentes, relicta priorum ingenua simplicitate, tabulis suis commendationem potius quærebant ex sumptuosis coloribus, quàm ex ipsius Artis sinceritate atque elegantia, donec omnem gratiam rei nimia captatione consumpsissent.

§. 7. Optime vero decorum illud retinebimus, si *Propriam naturam sequamur, & studia nostra naturæ regula metiamur. Neque enim attinet repugnare naturæ; nec quicquam sequi, quod assequi nequeas. Ex quo magis emergit, quale sit decorum illud; ideo quia nihil decet invita (ut ajunt) Minerva, id est adversante & repugnante natura. Quæ contemplantes, expendere oportebit quid quisque habeat sui, eaque moderari, nec velle experiri quàm se aliena deceant; id enim maxime quemque decet, quod cujusque suum maxime. Suum igitur quisque noscat ingenium, acremque se & vitiorum & bonorum suorum judicem præbeat: ne Scenici plus quàm nos videantur habere prudentiæ. Illi enim non optimas, sed sibi accommodatissimas fabulas eligunt. Qui voce freti sunt, Epigonos, Medeamque. Qui gestu, Menalippam, Clytæmnestram. Semper Rupilius Antiopam. Non sæpe Æsopus Ajacem. Ad quas igitur res aptissimi erimus, in iis potissimum elaborabimus. Sin aliquando necessitas nos ad ea pertruserit, quæ nostri ingenii non erunt; omnis adhibenda erit cura, meditatio, diligentia, ut ea, si non decore, at quàm minimum indecore facere possimus. Nec tam est enitendum, ut bona, quæ nobis data non sunt, sequamur; quàm ut vitia fugiamus*, Cicero lib. I de Officiis. Teneamus ergo ante omnia illud Quintiliani libro VIII, cap. 3: *Prima virtus est, vitio carere.* Et cogitemus omnia quæ traduntur præcepta eò præcipue tendere, ut vitia effugiamus; atque eos, qui hoc assequuntur, ab eximia illa Gratia quàm proxime abfuturos. Horatius libro I, epist. I:

Feliciss me tamen decoro satisfacient, qui in iis, quæ ingenii sui esse cognoscant, potissimum elaborabunt.

Virtus est, vitium fugere; & sapientia prima
Stultitia caruisse. - - -

Contra vero, *Si plura sunt quæ nocent, quæ prosunt obruentur*, Quintil. IV, 2.

CAPUT VII.

§. 1. *Omnia quæ ad constituendam Gratiam concurrunt, ad eam quoque discernendam dijudicandamque requiruntur.*

§. 2. *Frustra hic nonnulli ignorantiam suam delicatissimi fastidii insolentia dissimulare student.*

§. 3. *Quemadmodum levia quædam delicta æqui harum Artium æstimatores fervidis Artificum ingeniis non inviti donant; sic fucatam fallacissimorum operum speciem non æstimant eo splendore, qui imperitorum verberat oculos, atque ab incorruptæ Artis consideratione avertit.*

§. 4. *Nunquam ad Artis examen, nisi amotis omnibus oculorum impedimentis, accedebant; certi, ita se demum commodius exploratiusque judicium de præclaris Artificum operibus facturos.*

§. 5. *Inspectionem elegantiarum sæpius iterantes, acriore subtilioreque ingenio & judicio percensent omnia.*

§. 6. *Præpostere quidam, præteritis rebus maximis, minutias quasdam sollicite sectari non desinunt.*

§. 7. *Nemo unquam omissis frivolis totum oblatæ Picturæ argumentum complexus est animo, ut non statim ipsa rerum gestarum serie veluti in rem præsentem deduceretur, ac multo expeditius de tota Arte judicaret.*

§. 8. *Optime igitur judicant, qui non adumbratas atque inanes rerum imagines, verum ipsas potius res in Pictura putant repræsentari.*

§. 9. *Quemadmodum optimi quique Artifices multum habent sui, & sua cujusque semper fuit nota; ita statim quoque sentiunt oculi exercitati an ex officinis celebribus & mangonii nesciis exierint opera; quòd peculiaris cujusque officinæ virtus, quæ adulterari non potest, in præcipuis excellentium Artificum operibus manifestò eluceat.*

§. 10. *Eruditi adhæc oculi archetypa ab apographis nullo negotio distinguunt.*

§. 11. *Hac ipsa denique consuetudine oculorum manifestum discrimen inter veterum ac recentiorum Artificum opera deprehendi solet.*

§. 12. *Quid sint Parerga, quidque in iis observandum.*

§. 13. *Saniore interim judicio omnia accuratissimæ Artis momenta pensabunt, qui assiduæ picturarum statuarumque inspectioni diligentem veterum scriptorum lectionem adjungent.*

Recti elegantiarum arbitri nihil temere de universitate, nisi accurate æstimatis partibus, constituunt.

VIdimus nunc quòd felix operum artificiosorum summa potissimum consistat in ea, quam diximus, Venere & Gratia: Venerem quoque hanc ex Inventione, Symmetria, Colore, Motu, Dispositione, rite observatis, provenire: neque ullos unquam Artifices vel minimam ejus umbram, sine mutuis naturæ atque Artis adminiculis assequi potuisse. Quamobrem, cùm tam multa in Gratia hac constituenda concurrant, non pauciora quoque ad eam discernendam dijudicandamque requiri perspicuum est: etenim *Nunquam potest plenissime investigari, quod non per viam suam quæritur*, Cassiod. de Divinis lectionibus, cap. 28. Peccant igitur quotquot profundissimarum Artium miracula *Ludificabundi non tam judicialiter quàm oculariter intuentur*, ut loquitur Sidonius Apollin. libro VII, epistol. 14. Neque enim est quod facile judicium hoc arbitremur, aut ipso tactu quicquam horum percipi amplius posse, ut ut Plutarchus* testetur, asperiores etiamnum rudioris ævi tabulas judicio tactus olim explorari solitas. Majoris molis est hoc opus. *Omnium rerum sunt quædam in alto secreta, & suo cuique corde pervidenda*, Plin. XVII, 4. Ἀμίμητον τὸ ἐν πᾶσιν ἐπαφρόδιτον; inimitabilis illa Venustas per totum opus æquabiliter interspersa atque diffusa, non nisi arguta quadam perspicacia deprehenditur. Nam ut gravis, ut suavis, ut erudita, ut admirabilis, ut polita, ut copiosa sit Pictura, ut affectus habeat, quantum opus sit; non est singulorum articulorum, in toto spectantur hæc corpore. Recte itaque Dionysius Longinus περὶ ὕψους, §. 1: τὴν ἐμπειρίαν τῆς εὑρέσεως, καὶ τὴν τῶν πραγμάτων τάξιν καὶ οἰκονομίαν, οὐκ ἐξ ἑνός, οὐδ' ἐκ δυοῖν, ἐκ δὲ τοῦ ὅλου ὕφους μόλις ἐκφαινομένην ὁρῶμεν: *Peritiam inventionis, rerumque ordinem & œconomiam, non ex uno neque ex duobus, sed ex toto contextu vix elucentem cernimus.*

* *Circa initium libri de Defectu oraculorum; & Sympos. problem.* VIII, 10.

Iniquissime nonnulli tabulas hujus illiusve Artificis incognita causa condemnant, atque omnia in iis

§. 2. Recedat igitur quisquis cum supercilio quodam, ne minima quidem sui parte intellecta transiens, intelligentiam ponit in solo judicandi fastidio: frustra enim speret cultiori huic sæculo tam facile imponi posse in serio ac severo negotio. Opus est examine & libra. Ac primo quidem trutinanda est apta non stulta Inventionis dispositio, quid doceat, & quibus mentes nostras viribus inspiret atque impleat. Inspicienda deinde Colorum pigmenta justæ Proportionis legibus commendata quantum oblectent, & qua jucunditate sensus nostros permulceant. Considerandi denique sunt potentissimi

Actionis

Actionis & Passionis affectus, quemadmodum dominentur atque in pectora irrumpant, animosque nostros similes iis, quæ spectamus, efficiant. Et ut breviter omnia complectar; Sicut optimi Oratores ac Poëtæ, ita Pictores quoque *Et docent, & delectant, & permovent. Docere, debitum est; delectare, honorarium; permovere, necessarium. Ad docendum, acuta; ad delectandum, quasi arguta; ad commovendum, gravia sectanda sunt. Ea igitur omnia in quo erunt summa, erit præstantissimus; in quo media, mediocris; in quo minima, deterrimus; ut Pictores appellantur etiam mali. Quod si tamen alius gravitatem sequens, subtilitatem fugiat; contra alius acutiorem se, quàm ornatiorem velit; etiamsi est in genere tolerabili, certe non est in optimo. Siquidem, quod omnes laudes habet, id est optimum*, Cicero de optimo genere Oratorum. Ὁ γὰρ κατὰ μικρότατον ἐνδέων, ἀτελής, κἂν πάντα πλείω ἔχῃ: *Qui enim vel in minimo aliquo deficit, imperfectus est, quamvis in cæteris abundet*, Lucianus in Hermotimo. Clemens Alexandrinus Pædagog. lib. III, cap. 6: Τέλειον, τὸ ἀπροσδεὲς φαμέν: *Perfectum dicimus, quod nullius rei insuper indiget.* pro libitu mendosa pronuntiant.

§. 3. Non sum ex judicibus severissimis, qui omnia ad exactam redigam regulam: multa donanda ingeniis puto: sed donanda vitia, non portenta sunt. Summorum certe Artificum operibus inspectis, judicare statim solemus, quidquid aut addideris, aut mutaveris, aut detraxeris, vitiosiora & deteriora fore omnia: & si forte præclari alioquin Artifices, sui nonnunquam parum memores, fervidi viribus ingenii nimis intemperanter abuti videbuntur, nostrum erit vel maxime tunc meminisse, nullum sine venia placere ingenium; magnis quoque atque excellentibus naturis nihil esse difficilius, quàm ut ingenitam exultantium ingeniorum lasciviam coërceant. Quibusvis certe erroribus veniam denegare, humanitatem est exuere. Horatius in Arte: Rectus judex, omissa fama populari, & stultorum consentu excitatis laudibus, nunquam alieno stare judicio, sed suo caute ac moderate uti debet.

- - - *Quandoque bonus dormitat Homerus.*

Θνητῇ φύσει, κἂν ὅλως ἐπιτετευγμένη ᾖ, οὐ δυνατὸν ἐφικέσθαι τῆς ἀμέμπτου πάντων συγκαταθέσεως. οὔτε γὰρ Φειδίας, μάλιστά τι θαυμασμένος ἐπὶ τῇ τῶν ἐλεφαντίνων ἀγαλμάτων κατασκευῇ, οὔτε Πραξιτέλης, ὁ καταμίξας ἄκρως τοῖς λιθίνοις ἔργοις τὰ τῆς ψυχῆς πάθη, οὔτε Ἀπέλλης ἢ Παρράσιος, οἱ τοῖς ἐμπειρικῶς κεκραμένοις χρώμασι προάγοντες εἰς ἀκρότατον ζωγραφικὴν τέχνην, οὕτως ἐπέτυχον ἐν τοῖς ἔργοις, ὥς τι κατὰ πᾶν ἄμεμπτον ἐπιδείξασθαι τὸ τῆς ἐμπειρίας ἀποτέλεσμα. ἄνθρωποι γὰρ ὄντες, καὶ ταῖς τῶν ἐγχειρημάτων ὑπεροχαῖς ἐπιτυγχάνοντες, ὅμως διὰ τὴν ἀνθρωπίνην ἀσθένειαν διέπιπτον ἐν πολλοῖς: *Fieri non potest, ut natura mortalis, etiamsi scopum attingat, comprobationem omnium sine ulla reprehensione consequatur. Neque enim Phidias in magna habitus admiratione, ob imaginum eburnearum fabricationem; neque Praxiteles, qui excellenter lapideis operibus affectiones animi admiscuit; neque Apelles aut Parrhasius, quamvis ad summum coloribus experienter temperatis pictoriam artem provexerunt, tantam in operibus suis felicitatem experti sunt, ut peritiæ suæ effectum omnino inculpabilem exhiberent. Cùm enim homines essent, tametsi excellentiam eorum quæ suscepissent consequerentur, nihilominus propter infirmitatem humanam, in multis errarunt*, Diod. Siculus libro XXVI. Fixum itaque nobis maneat, nunquam moderationis istius oblivisci, quam in Arte poëtica suasit Horatius:

Omne tulit punctum, qui miscuit utile dulci.
Sunt delicta tamen, quibus ignovisse velimus.
Nam neque chorda sonum reddit, quem vult manus, & mens;
Poscentique gravem, persæpe remittit acutum.
Nec semper feriet, quodcunque minabitur arcus.
Verum ubi plura nitent in carmine, non ego paucis
Offendar maculis, quas aut incuria fudit,
Aut humana parum cavit natura. - - -

Et mox:

- - - *Hoc tibi dictum*
Tolle memor; certis medium & tolerabile rebus
Recte concedi. - - -

Nam & in ratione conviviorum, quamvis à plerisque cibis singuli temperemus, totam tamen cœnam laudare omnes solemus: nec ea quæ stomachus noster recusat, adimunt gratiam illis à quibus capitur, Plin. Jun. lib. II, epist. 5. Judicandum ergo, & quidem perseverè: quoniam suo quemque judicio res probare aut improbare oporteat, non pendere ex alterius vultu ac nutu, nec alieni momentis animi circumagi. Cæterum in ipsa illa judicii nostri severitate sanum hoc circumspectæ moderationis temperamentum tenebimus, ne forte aliis præcipites nimis, ac judicii nostri plus justo prodigi fuisse videamur. Megabyzus certe frigida parum intellectæ Artis censura, jocularium in malum Quidam non suum sequuntur judicium, sed autoritati aliorum parent: id habent ra-

tum, quod ab iis, quos probant, judicatum vident.

malum incidit: de quo vide *Ælianum var. Hist. lib.* 11, *cap.* 2. Frequenter enim inconsulte judicantes in exquisitissimis summorum Artificum operibus carpunt quædam ut tumida, quæ prudentioribus sublimia videntur; ut tarda, quæ recte sentientibus cauta judicantur; ut improba, quæ sobrie judicantibus audentia sunt; ut nimia, quæ rectis judiciis plena putantur; ut humilia & depressa, quæ placida potius ac plana rectus judex dixerit, tanquam quæ tenore quieto compositoque formata gratiam habeant leniter lapsorum. *Plurimum autem refert, reprehendenda annotes, an insignia. Omnis enim advertit, quod eminet & exstat; sed acri intentione dijudicandum est, immodicum sit an grande, altum an enorme*, Plin. Junior IX, 6. *Singulis virtutibus vitia agnata sunt pari numero, quæ earum modum & habitum simulacris falsis ementiuntur: sic plerumque sufflati atque tumidi, fallunt pro uberibus; squallentes & jejuni dicti pro gracilibus; incerti & ambigui pro mediocribus*, A. Gell. noct. Attic. VII, 14. Ovidius libro I de Remedio amor. vers. 323:

Et mala sunt vicina bonis; errore sub illo
Pro vitio virtus crimina sæpe tulit.

Quæcunque judicium oculorum firmant, diligenter in primis curanda.

§. 4. Vere Seneca epistola LXXVI: *Non tantum quid videas, sed quemadmodum, refert.* Etenim *Nihil acie nostra fallacius, non tantum in his, a quibus subtiliter pervidendis illam colorum diversitas summovet; sed & in his quoque quæ ad manum cernit. Remus integer, in tenui aqua fracti speciem reddit. Poma per vitrum aspicientibus, multo majora sunt. Columnarum intervalla porticus longiores jungunt*, &c. Seneca Nat. quæst. lib. I, cap. 3. Et mox cap. 5: *Sunt quidam colores, qui ex intervallo vim suam ostendunt. Purpuram Tyriam, quò melior saturiorque est, eò oportet altius teneas, ut fulgorem suum ostendat. Non tamen ideo non habet illa colorem, quia quem optimum habet, non quomodocunque explicetur ostendit.* Quum itaque recto judicio plerumque officiant *Plurima, quæ invideant pure apparere tibi rem*, ut loquitur Horatius: non modo, ex sententia Senecæ epistola XCIV, *Removendum est, si quid oculis oppositum moratur aciem*; verum etiam hic imprimis curandum ne quid eorum, quæ visum adjuvant, desit. Enumerat ea Themistius paraphrasi in Aristot. lib. II de Anima: Ἀνεξαπάτητος, inquit, περὶ τὰ χρώματα ἡ ὄψις, ὅταν αὐτή τε ἔχῃ εἰλικρινῶς, καὶ διὰ καθαροῦ τοῦ ἀέρος τὰς ἐνεργείας ποιῆται, καὶ ἀπὸ συμμέτρου διαστήματος, καὶ τῶν χρωμάτων οὕτω κειμένων: *Decipi non potest visus circa colores, cùm ipse est purus, & per perspicuum aerem operatur, & in modica distantia coloribus constitutis.* Plenius tamen recensuit ea Alexander Aphrodisiensis lib. II de Anima, §. περὶ αἰσθητῶν τῶν τε καθ' αὑτὰ ὄντων, καὶ τῶν κατὰ συμβεβηκός. Vide locum. Nemesius quoque de Natura hominis, cap. 7: Τεσσάρων μάλιστα πρὸς ἐναργῆ διάγνωσιν ἡ ὄψις χρῄζει· ἀβλαβοῦς αἰσθητηρίου, συμμέτρου κινήσεως, διαστήματος, ἀέρος καθαροῦ καὶ λαμπροῦ: *Quatuor maxime necessaria sunt visui ad rectam rerum cognitionem, integrum sensus instrumentum, motus congruens, intervallum, aer purus & clarus.* Requiras ergo hic ex Themistii, Alexandri, Nemesiique sententia quatuor hæc: integrum atque illæsum sensus instrumentum; motum sive mutationem loci conspiciendarum rerum proportioni congruentem; justam distantiam; liquidam puramque lucem. De primo agit idem Nemesius cap. 18: Κριτὴς ὀρθὸς ἐπὶ παντὸς πράγματος οὐχ ὁ τυχὼν, inquit, ἀλλ' ὁ ἐπιστήμων καὶ κατὰ φύσιν διακείμενος: *Rectus judex in omni re, non quilibet obvius, sed sciens & juxta naturam constitutus.* Vanum profecto sit pictas tabulas lippis admovere; postulant enim oculos perspicaces. Recte itaque Plutarchus in Phocione: Ὄμμα φλεγμαῖνον, ἥδιστα τοῖς σκιεροῖς καὶ ἀλαμπέσιν ἐνδιατρίβει χρώμασι· τὰ δ' αὐγὴν ἔχοντα καὶ φῶς, ἀποστρέφεται: *Oculus phlegmaticus libentissime circa umbrosos & nullo splendore præditos colores versatur; a splendore vero & lumine se avertit.* Ovidius Amorum libro III, Eleg. 6:

Quid juvat ad surdas si cantet Phæmius aures?
Quid miserum Thamyram picta tabella juvat.

Secundum primo ac tertio conjunxit Tullius lib. IV Academ. quæst. *Ita est maxima in sensibus veritas*, inquit, *si & sani sunt & valentes, & omnia removentur, quæ obstant atque impediunt: itaque & lumen mutari sæpe volumus; & situs earum rerum, quas intuemur; & intervalla aut contrahimus, aut deducimus; multaque facimus usque eò, dum adspectus ipse fidem faciat sui judicii.* Auctor quoque Rhet. ad Herennium libro III: *Adspectus minus valet, sive nimis procul amoveris, sive vehementer prope admoveris id, quod oportet videri.* Ἢν μὲν πάνυ ἐγγύθεν σκοπῶμέν τι, καὶ ὑπὸ τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτοῖς, οὐδὲν ἀκριβῶς διαγνωσόμεθα· ἐὰν δ' ἀποστάντες ἐκ τοῦ συμμέτρου διαστήματος ἴδωμεν, ἅπαντα σαφῶς καταφαίνεται τά τε εὖ καὶ τὰ μὴ οὕτως ἔχοντα: *Si quid prope valde & sub ipsis veluti oculis positum contemplemur, nihil in eo discernemus accurate: si vero longius remoti ex justo intervallo aliquid intueamur, liquidius quoque apparebunt omnia quæ in eo bene*

ne aut secus constituta sunt, Lucianus pro Imaginibus. De mediocri itaque distantia intellige hæc verba Lacydis apud Laërtium libro IV: Τὰς εἰκόνας πόῤῥωθεν δεῖ θεωρεῖν: *Imagines eminus oportet intueri.* Quartum est, *Tabulas bene pictas collocare in bono lumine*, ut loquitur Tullius de claris Oratoribus. Ovidius I de Arte, vers. 251:

> *Consule de gemmis, de tincta murice lana,*
> *Consule de facie, corporibusque diem.*

Atque hæc ratio est, cur Vitruvius lib. I, cap. 2, pinacothecis & cæteris ædium partibus, quibus certis luminibus opus est, à Septentrione lumina capienda dicat: *Quod ea cæli regio neque exclaratur, neque obscuratur Solis cursu; sed est certa & immutabilis die perpetuo.* Et rursus libro VI, cap. 7: *Pinacothecæ & plumariorum textrinæ, pictorumque officinæ, spectent ad septentrionem; uti colores eorum in opere, propter constantiam luminis, immutata permaneant qualitate.* Philostratus tamen in procemio Iconum testatur in suburbio quodam Neapolitano porticum præstantissimis Picturis refertam spectâsse occidentem: vide locum. Ut ad rem redeamus, plane videtur iis, quæ jam diximus, addendus locus ex Arte Horatii:

> *Ut Pictura, Poësis erit; quæ, si propius stes,*
> *Te capiat magis; & quædam, si longius abstes.*
> *Hæc amat obscurum; volet hæc sub luce videri,*
> *Judicis argutum quæ non formidat acumen.*
> *Hæc placuit semel; hæc decies repetita placebit.*

Ad quæ verba vide veterem Commentatorem. Quod vero γραφικὸς hanc oculos adjuvandi curam, ut à se alienam, omittere non debeat, constare potest ex ea cura, quam Artifices operi intenti hac in parte adhibent. *Scalptores & pictores oculorum causa utuntur ruta*, Plinius. XX, 13. Ita Ovidius lib. II de Remed. amor. vers. 405, *Acuentes lumina rutas* dixit. Ἀναμιμνήσκειν σε πειράσομαι τῶν γραφέων, καὶ μάλισθ' ὅταν ἐν λευκαῖς διφθέραις γράφωσιν, ὡς κάμνειν ῥᾳδίως αὐτῶν τὴν ὄψιν, εἰ παντελῶς ἀβοήθητος εἴη· τοῦτ' ἄρα προμηθούμενοι, κυανᾶ τι καὶ φαιὰ παρατιθέντες χρώματα, πρὸς ἃ συνεχῶς ἀποβλέποντες, ἀναπαύουσι τὰς ὄψεις: *Memorem te facere tentabo pictorum, & maxime quando in albis membranis pingunt, quod visus eorum quàm celerrime laboraret, si omni careret subsidio. Verum illi hæc animadvertentes, cæruleos & fuscos adponunt colores, ad quos assidue respicientes, visum suum reficiunt*, Galenus libro X de Usu partium corporis humani. Τὰς ὄψεις ὑπὸ τῶν ἄγαν λαμπρῶν πεπονημένας ἀποστρέφοντες, ταῖς ἀνθηραῖς καὶ ποώδεσι χρόαις παρηγοροῦμεν: *Oculos nimio splendore læsos, ad florida & viridia avertentes reficimus*, Plutarch. περὶ εὐθυμίας. *Cælator oculos diu intentos ac fatigatos remittit atque avocat, &, ut dici solet, pascit*, Seneca epist. 58. Et rursus epist. 65: *Artifices ex alicujus rei subtilioris intentione, quæ oculos defatigat, si malignum & non præclarum lumen habent, in publicum prodeunt, & in aliqua regione ad populi otium dedicata, oculos libera luce delectant.* Ἀργυροκόπος καὶ ἀναγλυφάριος ἀναγλύφων δίσκον, κατὰ μέρος σκεπάζει ἅπερ γλύφει διάφορα ζῴδια· ἐπὰν δὲ τελέσῃ, τότε φανερῶς αὐτὸν ἐξαστράπτοντα τῷ φωτί: *Faber argentarius & sculptor quando discum insculpit, aliquatenus operit varia illa, quæ sculpit, animalia; ubi vero perfecit, tum discum splendentem profert in lucem*, Macarius Homilia XVI. Pari quoque ratione, subtiliter curiosa Artificum opera inspecturi, nulla non adminicula sensuum fallacissimo solent admovere. *Facilius obscuram operam Myrmecidis ex ebore oculi vident, si extrinsecus admoveant nigras setas*, Varro circa initium libri sexti de L. L.

§. 5. Recte curatis omnibus quæ judicium oculorum juvare possunt, proximum est, ut singula Picturæ membra percommode satis explorantes, consummatissimorum operum inspectionem vel decies repetamus; semper in iis aliquid novi, quod placeat, inventuri. Etenim primo statim intuitu non satis integre pleraque dijudicat sensus, & in multis, quasi incallidus quidam æstimator, hallucinatur: solam rationem integritas judicii comitatur ac veritas. Cicero lib. I Acad. quæst. ex sententia Platonicorum tradit, *Judicium, quamquam oriatur à sensibus, tamen non esse judicium veritatis in sensibus. Mentem volebant rerum esse judicem: solam censebant idoneam, cui crederetur; quia sola cerneret id, quod semper esset simplex, & uniusmodi, & tale, quale esset. Hanc illi Ideam appellabant, jam à Platone ita nominatam. Nos recte Speciem possumus dicere*, &c. vide locum. *Nam licet omnium pene artium atque ipsius vitæ momenta, sensuum occasione producta sint, nullum tamen his judicium certum, nulla veri est comprehensio, si arbitrium rationis abscedat. Ipse enim sensus æque maximis minimisque corrumpitur. Nam neque minima sentire propter ipsorum sensibilium parvitatem potest, & majoribus sæpe confunditur*, Boëthius lib. I artis Musicæ, cap. 9. Atque idem lib. V, cap. I: *Harmonica*, inquit, *est facultas differentias acutorum & gravium sonorum sensu*

Quisquis homo est non præceps neque judicii sui prodigus, frequenter & cum cura lustrabit consummatioris Artis opera.

Digitized by Google

ac ratione perpendens. Sensus namque confusum quiddam ac proxime tale, quale est illud quod sentit, advertit: ratio vero dijudicat integritatem, atque unas persequitur differentias. Itaque sensus invenit quidem confusa ac proxima veritati, accipit vero ratione integritatem: ratio vero ipsa invenit quidem integritatem, accipit verò sensu confusam ac proximam veri similitudinem. Namque sensus nihil concipit integritatis, sed usque ad proximum venit; ratio verò dijudicat. Vide quoque Macrob. Saturnal. VII, 14. Præcipuam igitur in eo semper curam collocabimus, ut non oculis tantùm nuda schemata percenseamus; sed animo quoque velut in rem præsentem deduci nos patiamur. Quo rite observato, ipsa nos Pictura primo statim intuitu ad ista, quæ historiam atque argumentum maxime constituunt schemata deducet. Atque hoc est illud, quod innuit Philostratus Iconum lib. I, in pictura Amphiarai. Postquam enim in ejus enarratione varios variorum Thebas oppugnantium bellatorum casus retulit, Ἀλλ' οὗτοι μὲν, inquit, ἑτέρου λόγου· κελεύει δὲ ἡ γραφὴ βλέπειν ἐς μόνον τὸν Ἀμφιάρεων, φεύγοντα κατὰ τῆς γῆς αὐτοῖς στέμμασι, καὶ αὐτῇ δάφνῃ: *Cæterum hi alterius sunt curæ: jubet autem pictura respicere in unum Amphiaraum sub terra cum ipsis coronis ac lauro fugientem*, &c. Idem Iconum lib. II, in Panthia: Τὰ τείχη, ὦ παῖ, καὶ τὰς ἐμπεπρησμένας οἰκίας, καὶ αἱ Λυδαὶ αἱ καλαὶ, Πέρσαις ποτὲ ἀφῶμεν ἄγειν τε καὶ αἱρεῖν, ὅ, τι αὐτῶν ἁλωτόν. τὸν δὲ Ἀβραδάτην, καὶ τὴν ἀποθανοῦσαν ἐπ' αὐτῷ Πάνθιαν, ἐπειδὴ τοῦτο ἡ γραφὴ βούλεται, διασκεψώμεθα οἷον τὸ δρᾶμα: *Mœnia, ô puer, & incensas domos, & pulchras Lydas, & quicquid rapi potest, Persis ista agenda ac rapienda relinquamus. Cæterum Abradatem, & ipsius causa mortuam Panthiam, posteaquam hæc intendit pictura, ut veram historiæ repræsentationem consideremus.* Præcipuis igitur, quas Pictura adumbrat, rebus totam curiosæ mentis intentionem præcipue semper ex præscripto Philostrati impendamus. Ἵνα μὴ περὶ μικρῶν διεξίωμεν, inquit Philostratus Iconum lib. I, in Piscatoribus, ἀλλὰ περὶ ὧν λέγειν ἄξιον, τοὺς μὲν καλάμῳ θηρῶντας, ἢ κύρτῳ τεχνάζοντας, ἢ εἴ τις ἀνιμᾷ δίκτυον, ἢ ἐναράττει τρίαιναν, ἀφῶμεν τοῦ λόγου· σμικρὰ γὰρ ἀκούσῃ περὶ αὐτῶν, καὶ φανεῖταί σοι μᾶλλον ἡδύσματα τῆς γραφῆς. τοὺς δὲ ἐπιχειροῦντας τοῖς θύννοις ἴδωμεν· ἄξιοι γὰρ εἰσι λόγου, διὰ τὸ μέγεθος τῆς θήρας: *Ne minutias quasdam, sed quæ memoratu digna sunt percenseamus; calamo quidem piscantes, vel nassa utentes, vel si quis rete extrahit, aut tridentem illidit, excipiamus ab hoc nostro sermone; parva enim audies, si de ipsis sermonem habuero, & picturæ potius condimenta tibi videbuntur: sed thynnis insidiantes videamus; nam ob prædæ magnitudinem digni sunt de quibus verba faciamus.*

Cùm de omnibus totius operis partibus judicium censuramque facere necesse non est, potioribus tantum rebus animum intendemus.

§. 6. Quisquis certe nonnisi minutias sectatur, magnificentiæ istius ac granditatis parum meminit, ad quam Artificum opera inspecturi non minus in judicando, quàm ipsi Artifices in elaborando, adsuefacere se debent. Ὥσπερ ἂν εἴ τις τοῦ Διὸς τοῦ ἐν Ὀλυμπίᾳ, τὸ μὲν ὅλον κάλλος, ὅσον τε καὶ οἷόν ἐστι, μὴ βλέποι, μηδ' ἐπαινοίη, μηδὲ τοῖς οὐκ εἰδόσιν ἐξηγοῖτο· τοῦ δὲ ὑποποδίου τό, τε εὐθυεργὲς καὶ τὸ εὔξεστον θαυμάζοι, καὶ τῆς κρηπῖδος τὸ εὔρυθμον, καὶ ταῦτα πάνυ μετὰ πολλῆς φροντίδος διεξιών: *Non aliter ac si quis Jovis Olympici universam pulchritudinem ac formam, quæ tanta & talis est, non videat, nec laudet, neque etiam nescientibus eam enarret, sed subsellii rectitudinem & expolitionem, & crepidinis concinnitatem admiretur, & hæc multa cum diligentia & cura exponat*, Lucianus de conscrib. Historia. Frigida sane ac prorsus ridicula futura esset hæc ratio judicandi; ac de hujusmodi judicibus optimo jure dixerit aliquis: Τοὺς τοιούτους τὸ μὲν ῥόδον αὐτὸ μὴ βλέπειν, τὰς ἀκάνθας δὲ αὐτοῦ τὰς παρὰ τὴν ῥίζαν ἀκριβῶς ἐπισκοπεῖν: *Tales rosam ipsam non videre, spinas vero quæ sunt ad radicem accurate perspicere*, ut idem Lucianus ibidem loquitur. *Quorum miseret me*, inquit Apulejus de Mundo, *cum tantopere nec magnis & oppido paucis inexplicabili admiratione capiuntur. Hoc illis evenire adeo non est mirabile; cùm nihil majus suspexerint, neque ad aliquid intenderint, quod majore diligentia contemplandum est.* Aliter profecto Amphinomi atque Anapi, fratrum piorum statuas, excussit Claudianus Epigramm. 25:

Adspice sudantes venerando pondere fratres,
Divino meritos semper honore coli.
Justa quibus rapidæ cessit reverentia flammæ,
Et mirata vagas reppulit Ætna faces.
Complexi manibus fultos cervice parentes,
Attollunt vultus, accelerantque gradus.
Grandævi gemina sublimes prole feruntur,
Et cara natos implicuere mora.
Nonne vides ut sæva senex incendia monstret?
Ut trepido genitrix invocet ore Deos?
Erexit formido comam, perque omne metallum
Fusus in attonito palluit ore color.

In

In juvenum membris animosus cernitur horror,
Atque oneri metuens, impavidusque sui.
Rejectæ vento chlamydes. Dextram erigit ille,
Contentus læva sustinuisse patrem.
Ast illi duplices in nodum colligit ulnas
Cautior in sexu debiliore labor.
Hoc quoque præteriens oculis ne forte relinquas,
Artificis tacitæ quod meruere manus.
Nam consanguineos eadem cum forma figuret,
Hic propior matri sit tamen, ille patri.
Dissimiles annos sollertia temperat artis:
Alter in alterius redditur ore parens.
Et nova germanis paribus discrimina præbens,
Divisit vultus cum pietate faber.

Videas itaque hic periti spectatoris ingenium. Fuere procul dubio plures in tantæ confusionis pictura circumstantiæ hominum; locorum, casuum, quæ traherent oculos: nihil tamen horum prudentissimum spectatorem demoratur; sed præcipuis tantum nobilis argumenti schematibus intentus, dulces in iis potentissimæ Artis præstigias oculis atque animo prosequitur.

§. 7. Quamobrem etiam omissis frivolis, universam rerum adumbratarum speciem, & quidquid in iis notabilius, latiore quadam comprehensione animo semper complecti studeamus, quo singula delineatarum rerum momenta cum animo præconceptis imaginibus recte atque ordine contendere possimus. Quod quàm sit facile, perleganter docet Maximus Tyrius Dissertat. XXVIII: Κοῦφον γάρ τι χρῆμα ἀνάμνησις, inquit, καὶ εὔκολον· καὶ ὥσπερ τὰ εὐκίνητα τῶν σωμάτων τοῦ χειραγωγοῦντος προσάγοντος δεῖται, καὶ παραλαβόντα τὴν ἐξ ἐκείνου ἀρχὴν, φυλάττει ἐπὶ πολὺ τὴν κίνησιν· οὕτω καὶ ὁ νοῦς ἐπιλαβόμενος πρὸς μνήμην βραχείας ἀρχῆς, ἣν ἡ αἴσθησις αὐτῷ ὤρεξε, ἐπὶ πολλὰ χωρεῖ προϊὼν κατὰ ἀνάμνησιν. ὥσπερ γὰρ ἐπὶ τῶν μακρῶν καὶ λεπτῶν δοράτων, ὁ τ' οὐραχὸ κινήσας, παρέπεμψε τὴν κίνησιν κατὰ παντὸς τοῦ δόρατος μέχρι τῆς αἰχμῆς· καὶ ὥσπερ τῶν μακρῶν καὶ διατεταμένων κάλων, ὁ διασείσας τὴν ἀρχὴν, παραδίδωσι τὴν κίνησιν τῷ ὅλῳ, βαδίζουσαν ἐπὶ τὸ πέρας· οὕτω καὶ τῷ νῷ βραχείας ἀρχῆς δεῖ πρὸς ἔννοιαν τῶν πραγμάτων ὅλων: *Agilis & expedita res est reminiscentia. Sicut enim ea quæ facile moventur corpora, motum tamen impulsumque manus postulant, ut initio motus inde accepto, diutissime conservent eum; sic mens nostra, occasionem reminiscentiæ, quam sensus suggerit semel amplexa, ab hoc initio longe lateque recordando progreditur. Et quemadmodum in longa tenuique hasta fieri videmus, ut extremam partem movens, motum istum per totam hastam usque ad ipsam cuspidem diffundat; in longo quoque protensoque fune, qui primam ejus partem quatit, totum necessario, eunte ad finem usque motu illo, movet: ita menti exiguo tantùm ad reminiscentiam totius rei opus est initio.* Venantium itaque pictura oblata, statim quoque spectantis animus ad memoriam rei venaticæ revolvetur, totamque masculæ oblectationis voluptatem sibi ante oculos alacri cogitatione reponet. Obversabitur frequens & insignis venandi studio turba: alii dubia etiamnum luce, dum roscidæ telluri impressa adhuc sunt pedum signa, feras cubilibus excussuri, tacitis canibus lora sensim laxant, umbrosasque sylvas densa indagine cingunt; canibus interim demissis presso rostro lustra quærentibus, atque auras nare sagaci captantibus: alii lata venabula excitis feris obtendentes, præcipiti eas clamore territant, atque in obstantes plagas impellunt: alii jam victores, stratorum corporum viscera grandibus cultris solvunt, cruentatis canibus bonam intestinorum partem in sedulitatis præmium diripiendam præbentes: alii opimam prædam ad suos gementi plaustro triumphantes referunt, lassis canibus lætam venatorum turbam cum silentio prosequentibus. Vide *Libanii Orat.* XXXIII, quæ nihil est aliud, quàm ἔκφρασις, sive descriptio quædam venationis occupatissimæ. Singulari virorum fortium certamine conspecto, confestim cogitat ambitiosa gloria collisorum ora severis primum minis asperari, usque dum totam iram, ex mutuo obtutu & jactis utrimque sermonibus collegerint: tristes deinde vultus, collato semel pede, fervore sanguinis æstuantis ignescere; animosque ultra thoraces anhelos, angustare prodiga vitæ pectora; subeunte mox animosa pulchræ mortis voluptate, horrendos stricto semel mucrone concipi furores, qualicunque interim consilio in media fatalis insaniæ caligine permixto: dumque juvat instare periclo, nec vacat librare metus, exstimulante eos horrore isto, quem velut honesti nuntium lethi amplectuntur, perdere concupiscunt, aut saltem ab hostili dextera nobile fatum iræ suæ contumacia extorquere. Pictum naufragium intuentem, multiplices quoque navim frangentium horrores circumstant. Fracti vento fluctus undiquaque incanescunt; piceæ nubes cœlum ex oculis, inhorrescente interim mari, eripiunt; ut ne proram quidem totam guberna-

Veras interim delineatarum rerum species ad animum revocatas utiliter cum operibus Artis contendemus.

tor in tam spissis tenebris conspicere valeat. Discurrunt nautæ ad officia trepidantes; vela tempestati subducere parant: & quamvis eos iratum mare velis succurrere vetet, non cessant tamen pro communi luce toto robore niti; exhauriunt fretum; rudentes disjectos aptant. Viribus denique ventorum ex diverso furentium diu multumque jactata nave, vexantur armamenta, funes turbantur, velorum sinus scinduntur; & sæva nimium tempestas, peragens mandata fatorum, infestiore procella insurgit, tenues quassæ jam navis reliquias penitus expugnatura: non relinquitur arbor, non gubernacula, non funis, non remus: exarmata navis, quasi rudis atque infecta materia, it cum fluctibus: nautici tandem, malo audaces, nave in desertum aliquod littus impacta, naufragio cum ipsa tempestate decidunt; abunde felices, si vel minimam laceræ navis tabulam amplexi in terram enatare possint.

Præcipuum tamen hic est, ut veluti in rem præsentem deduci nos patiamur.

§. 8. Jam dudum diximus τὸ γραφικὸν nonnisi vivis omnium rerum imaginibus copiosissime instructum ad inspiciendas Picturas accingi: hic vero postulatur, ut de insignioribus Artificum laboribus judicium censuramque facturus, singula rerum in tabula adumbratarum momenta sibi ad vivum proponat; ut non tam pictam earum imaginem, quam ipsas res coram cerni arbitretur. Ex hoc enim fere provenit omnis cùm subtilitas examinandi, tum veritas judicandi. Quum Theon pinxisset armatum, in hostes agrum depopulantes quantum pedibus conniti poterat eximie prorüentem, noluit hanc suam plenam animi, plenam spiritûs, plenamque veritatis tabulam spectantium oculis proponere, nisi classico prius è proximo insonante. Τὸ μέλος ἐναργεστέραν τὴν φαντασίαν τοῦ ἐκβοηθοῦντος ἔτι καὶ μᾶλλον παρασχόμενον: *Cantu efficaciorem adhuc phantasiam ad auxiliandum procurrentis exhibente*, ut est apud Ælianum var. Hist. libro 11, cap. ultim. Acute vidit præclarus Artifex, sic demum efficacius excitari posse spectatorum phantasiam, si prius horrido bellicum sonantis tubæ clangore mens eorum commota, nihil præter armatos mox in hostem irrupturos cogitaret. Philostratus quoque Iconum lib. 11, in Insulis, utilissimam hanc inspiciendarum Picturarum rationem evidentissimo expressit exemplo: Βούλει, ὦ παῖ, inquit, καθάπερ ἀπὸ νεὼς διαλεγώμεθα περὶ τῶν νήσων τούτων, οἷον περιπλέοντες αὐτὰς τοῦ ἦρος, ὅτε ὁ ζέφυρος ἱλαρὰν ἐργάζεται τὴν θάλατταν, προσπνέων τῇ ἑαυτοῦ αὔρᾳ; ἀλλ' ὅπως ἑκὼν λελήσῃ τῆς γῆς, καὶ θάλαττά σοι ταυτὶ δόξῃ, μήτ' ἐξηγερμένη καὶ ἀνακυμαίνουσα, μήθ' ὑπτία καὶ γαληνή, πλωτὴ δέ τις, καὶ οἷον ἔμπνους· ἰδοὺ ἐμβεβήκαμεν καὶ πλέομεν: *Vis, ò puer, ut de hisce insulis tanquam è navi disseramus, æque ac si verno tempore eas circumnavigaremus; cùm Zephyrus sua ipsius aura spirans, hilarum præstat mare. Sed ut sciens prudensque terræ obliviscaris, & hæc tibi mare videantur; neque concitum ac cohibens; nec constratum ac tranquillum; sed navigabile ac ventis afflatum· ecce ingressi sumus ac navigamus.* Videas hic quemadmodum autor harum rerum intelligentissimus, spectaturos conscensa velut nave insulas circumnavigare jubeat, ac singulas Picturæ partes cum ipsis rebus quasi conferre. Unde etiam nemini potest esse dubium, quin illi commodissime semper judicent, qui rerum delineatarum usum aliquando habuerunt. Ἀντιφάνης ὁ κωμῳδιοποιὸς ὡς ἀνεγίνωσκέ ποτε τῷ βασιλεῖ Ἀλεξάνδρῳ τῶν ἑαυτοῦ κωμῳδιῶν· (ὁ δὲ δῆλος ἦν οὐ πάνυ τι ἀποδεχόμενος) Δεῖ γάρ, ἔφησεν, ὦ βασιλεῦ, τὸν ταῦτα ἀποδεχόμενον, ἀπὸ συμβολῶν τε πολλάκις δεδειπνηκέναι, καὶ περὶ ἑταίρας πλεονάκις καὶ εἰληφέναι καὶ δεδωκέναι πληγάς: *Antiphanes comicus, cum suarum comœdiarum quandam Alexandro recitâsset, & non admodum acceptam sibi rex fuisse præ se ferret, Oportet, inquit, ò rex, has qui probaturus sit, e symbolis crebro cœnâsse, & sæpius propter scortum plagas multas & accepisse & intulisse*, Athenæus in ipso statim initio libri decimi tertii Deipnosophistôn.

Assidua & intenta inspectio Artis perficit elegantium hominum judicia quadam veluti consuetudine oculorum.

§. 9. Ex hac frequentiore atque intentiore Picturarum inspectione provenit minime fallax judicandi facilitas: κρίσις illa, quæ Dionysio Longino περὶ ὕψους, §. 4, dicitur, Πολλῆς πείρας τελευταῖον ἐπιγέννημα: *Postrema jugis experientiæ superfœtatio.* Quòd vero hæc intelligentis judicii vis nihil aliud sit, quàm habitus quidam rectè judicandi, ex crebra artificiosarum rerum tractatione tandem promanans; eleganter nos docuit Dionys. Halicarn. de Demosthenis acumine ac vi: Τῆς ἐμμελείας, inquit, κριτήριον ἄριστον ἡ (a) ἄλογος αἴσθησις. δεῖ δὲ αὐτῇ τριβῆς πολλῆς καὶ κατηχήσεως χρονίου. οὐ γὰρ δὴ πλάσται μὲν καὶ ζωγράφοι παῖδες, εἰ μὴ πολλὴν ἐμπειρίαν λάβοιεν, χρόνῳ τρίψαντες τὰς ὁράσεις μακρῷ περὶ τὰς τῶν ἀρχαίων δημιουργῶν τέχνας, οὐκ ἂν εὐπετῶς αὐτὰς διαγνοῖεν, καὶ οὐκ ἂν ἔχοιεν εἰπεῖν βεβαίως, ὅτι μὴ τῇ φήμῃ παραλαβόντες, τουτὶ μέν ἐστι Πολυκλείτου τὸ ἔργον, τουτὶ δὲ Φειδίου, τουτὶ δ' Ἀλκαμένους· καὶ τῶν γραφῶν, Πολυγνώτου μὲν αὕτη, Τιμάνθους δὲ ἐκείνη, αὕτη δὲ Παρρασίου: *Concinnitatis indicium optimum est sensus, cujus rationem verbis reddere non potes. Ad eum vero longa opus est mora & instructione diutina. Neque enim statuaris, neque pictorum filii, nisi*

(a) Ἄλογον αἴσθησιν quidam reddunt *sensum rationis expertem*, vel *sensum ratione carentem*: nisi malis *incertum sensum* dicere. Tullio lib. 111 de Oratore dicitur *naturalis sensus*, cùm ait; *Bonis verbis, aut non bonis utatur aliquis, non arte aliqua perpenditur, sed quodam quasi naturali sensu judicatur.* Eidem rursus de perfecto Oratore *tacitus sensus* vocatur: *Versuum modum notat ars, sed aures ipsæ tacito eum sensu sine arte definiunt.* Vide Petrum Victorium var. Lect. x111, 6.

si magnam earum rerum peritiam adepti fuerint, multumque temporis veterum opificum artibus contemplandis impenderint, facile poterunt cognoscere, neque certo dicere, nisi prius fama edocti, hoc est Polycleti opus, istud Phidiæ, illud vero Alcamenis. De picturis vero, hæc Polygnoti, ista Timanthis, illa vero Parrhasii. Quamobrem, cùm non sit cujusvis intelligere ἀνδριάντα παραδεικνῦντα τι τῆς ἀρχαίας χειρός: *Statuam aliquod antiquæ manus vestigium prodentem*, Synesius epist. 154, usus hic est adhibendus. Minime hic prætereundum est illud, *Quod dilucide docetur à politioribus Physicis, singularum rerum singulas proprietates esse. Fac enim antiquos istos Servilios, qui gemini fuerunt, tam similes fuisse quàm dicuntur: num censes etiam eosdem fuisse? Non cognoscebantur foris; at domi. Non ab alienis; at à suis. An non videmus hoc usu venire, ut, quos nunquam putâssemus à nobis internosci posse, eos, consuetudine adhibita, tam facile internosceremus, uti ne minimum quidem similes esse viderentur? Ad similitudines istas usus adhibendus est; & ut mater geminos internoscit,* CONSUETUDINE OCULORUM: *sic tu internosces, si adsueveris. Videsne, ut in proverbio sit ovorum inter se similitudo? tamen hoc accepimus, Deli fuisse complures salvis rebus illis, qui gallinas alere multas quæstus causa solerent: hi, quum ovum inspexerant, quæ id gallina peperisset, dicere solebant*, Cicero lib. IV Academ. quæst. *Hanc ipsam indifferentiam, quam mirantur occursus, stupent civitatis oculi, parentum tamen agnitio dignoscit, separat notitia nutricum*, Quintil. Declam. VIII. Et quemadmodum Musici Harmoniæ studiosis præcipiunt, Μηδὲ τὴν ἐλαχίστην ἐν τοῖς διαστήμασι δίεσιν ἀγνοεῖν τὴν ἀκοὴν ἐθίζειν, καὶ μηδὲν ἄλλο τούτης ἀκριβέστερον ζητεῖν κελεύειν: *Ut assuefaciant auditum ne minimam quidem in modulationibus diesin ignorare, & nullum aliud accuratius quærere argumentum*: ita & hic gnaviter venustatem Artis perdiscere volentibus autor fuerim, ἐπιτηδεύειν χρόνῳ πολλῷ καὶ μακρῇ τριβῇ καὶ ἀλόγῳ πάθει τὴν ἄλογον συνασκεῖν αἴσθησιν: *Ut studeant longo tempore, & longa mora, & inexplicabili affectu excolere sensum ratione carentem*, ut loquitur Dionys. Halicarnassæus in Lysia. *Sicut non sufficit cantilenis musicis delectari, nisi etiam, quali inter se conjunctæ sint vocum proportione, discatur: sic in visu quoque non sufficit eruditis colores formasque conspicere, nisi etiam, quæ sit horum proprietas, investigaverint*, Boëthius lib. I artis Musicæ, cap. I. *Harmoniam ex intervallis sonorum nosse possumus, Cicero lib. I Tuscul. quæst.*

§. 10. Præcipuam vero exercitationis hujus vim ex eo perspicere est, quod qui *consuetudine oculorum* (ut supra locutus est Tullius) perfectiones consummatissimorum operum internoscunt, primo statim intuitu apographa ab archetypis certissima ratione discernant, nativum quendam decorem in archetypis, adscitum verò in apographis deprehendentes. Πᾶσι μὲν τοῖς ἀρχετύποις, αὐτοφυής τις ἐπιπρέπει χάρις καὶ ὥρα· τοῖς δ' ἀπὸ τούτων κατεσκευασμένοις, κἂν ἐπ' ἄκρον μιμήσεως ἔλθωσι, πρόσεστί τι ὅμως ἐπιτετηδευμένον, καὶ οὐκ ἐκ φύσεως ὑπάρχον. καὶ τούτῳ τῷ παραγγέλματι, οὐ ῥήτορες μόνον ῥήτορας διακρίνουσιν, ἀλλὰ καὶ ζωγράφοι τὰ Ἀπελλοῦ, καὶ τῶν ἐκεῖνον μιμησαμένων· καὶ πλάσται, τὰ Πολυκλείτου· καὶ γλυφεῖς, τὰ Φειδίου: *Omnibus quidem archetypis naturalis quædam gratia & pulchritudo decus addit. Iis vero quæ ex archetypis expressæ sunt, etiamsi ad extrema imitationis pervenerint, inest quippiam affectatum, & non naturale. Et hoc præcepto non Rhetores modo Rhetoras discernunt, sed etiam Pictores ea quæ sunt Apellis, ab iis qui eum imitantur: & Statuarii, quæ sunt Polycleti; & Sculptores, quæ sunt Phidiæ*, Dionys. Halicarn. in Dinarcho. Ἀπόγραφον ἐξ ἀρχετύπου δεύτερα: *Apographum archetypo primas concedit*, Laërt. lib. VI, in Onesicrito. *Ac sine dubio in omni re vincit imitationem veritas*, Tullius III de Oratore. *Nunquam par sit imitator actori. Hæc natura est rei: semper citra veritatem & minor est similitudo*, Seneca in proœmio lib. primi Controvers. Pulchre denique Quintilian. X, 2: *Quicquid alteri simile est, necesse est minus sit eo quod imitatur: namque iis quæ in exemplum assumimus, subest natura & vera vis; contra omnis imitatio ficta est, & ad alienum propositum accommodatur.* Accurata certe statuarum imitatio tantas habet difficultates, ut Libanius in Antiochico asserere non dubitaverit, Artificibus, qui antiqua simulacra feliciter expresserant, nonnihil à Diis supra hominem concessum: quemadmodum enim *Pictores pulchram absolutamque faciem raro nisi in pejus effingunt*, Plin. Junior lib. V, epist. 10: ita plerumque absolutissima excellentium Artificum opera describturi, ab archetypo labuntur & decidunt: *Nam quum est arduum similitudinem effingere ex vero, tum longe difficillima est imitationis imitatio*, Plinius Junior libro V, epist. 28. *Imitationis imitatio* hic nihil est aliud quàm εἰκὼν τῆς εἰκόνος, ἀπόγραφος, ἀντίγραφος. Latinis *exemplar* dicitur. *Hujus tabulæ exemplar, quod apographon vocant, L. Lucullus emit Athenis*, Plinius nat. Hist. XXXV, 11. Τῆς εἰκόνος ταύτης ἀντίγραφός ἐστι νῦν Ἀθήνησι, πρὸς αὐτὴν ἐκείνην ἀκριβεῖ τῇ στάθμῃ μετενηνεγμένη. τὸ ἀρχέτυπον δ' αὐτὸ, Σύλλας ὁ Ῥωμαίων στρατηγὸς ἐλέγετο μετὰ τῶν ἄλλων εἰς Ἰταλίαν πεπομφέναι· πλὴν ἀλλὰ τῆς γε εἰκόνος τὴν εἰκόνα εἶδον: *Imaginis hujus exemplar nunc Athenis est, ad veram imaginem accuratissime expressum: ipsum vero archetypum Sylla Romanorum dux cum aliis rebus in Italiam misisse ferebatur. At vero imaginis imaginem vidi*, Lucianus in Zeuxide. Quotief-

Consuetudine oculorum archetypa ab apographis facillime discernuntur.

tiescunque vero exemplar aliquod minoris formæ ex ampliore imagine describendum erit, sedulo semper considerabimus quemadmodum *in brevissimo speculo, cùm facies monstratur ingens, tenent in angusto membra vel lineamenta ordinem, quem sua in vero digesserat amplitudo*: ut loquitur Macrobius in Somn. Scipionis libro II, cap. 15.

Eadem oculorum consuetudo distinguit acute prorsus ætates operum.

§. 11. Efficitur denique hac *oculorum consuetudine*, ut judicio nostro adblandiantur tabulæ *vetustatis immutabilem arti autoritatem, quæ in Picturis gratissima est, adspersam habentes*, Quintil. VIII, 3. Incomptas nempe priorum Artificum tabulas idcirco amamus, quod nativa & minime operosa suavitate animos nostros capiunt, quodque in iis umbra quædam & quasi color opacæ vetustatis deprehenditur. Neque enim omnes cum L. Mummio antiqua novaque Artificum opera pari loco putant habenda: etenim is Mummius tam rudis atque infacetus deliciarum æstimator fuit, ut, teste Vellejo Paterculo lib. I Histor. cap. 13, *Capta Corintho, cum maximorum artificum perfectas manibus tabulas ac statuas in Italiam portandas locaret, juberet prædici conducentibus, Si eas perdidissent, novas eos reddituros.* Cæteri vero, qui amœnitatem ingeniorum delectabili veterum elegantiarum cognitione ali atque excitari posse putant, nunquam non vetustatem ac venustatem pari fere veneratione prosequuntur. Talem se profitetur Tullius de perfecto Oratore: *Antiquitas*, inquit, *apud me valet plurimum; nec ego id, quod deest antiquitati, flagito potius, quàm laudo, quod est: præsertim, cùm ea majora judicem, quæ sunt, quam illa, quæ desunt.* Deprehenderunt sane antiquiores in priscis operibus nescio quid, propter quod ea, *Sicut sacros vetustate lucos, adorabant, in quibus grandia & antiqua robora jam non tantam haberent speciem, quantam religionem*, Quintilian. X, 1. Hanc itaque recte dixeris veram antiqui artificii notam, cùm gratia, cùm dignitas, cùm auctoritas operum non videbuntur annis cessisse. *Difficile dictu est*, inquit Tullius III de Oratore, *quænam causa sit, cur ea, quæ maxime sensus nostros impellunt voluptate, & specie prima acerrime commovent, ab iis celerrime fastidio quodam & satietate abalienemur. Quantò colorum pulchritudine & varietate floridiora sunt in Picturis novis pleraque, quàm in veteribus? quæ tamen etiamsi primo adspectu nos ceperunt, diutius non delectant: cùm iidem nos in antiquis tabulis illo ipso horrido obsoletoque teneamur.* Rationem hujus venerationis, quam Tullius hìc difficulter admodum reddi posse putat, duplicem apud alios scriptores invenias. Primam suggerit Dionys. Halicarnass. in Isæo, ubi testatur veteres tabulas in summa colorum simplicitate, præcipuam sui commendationem ex venustate accuratioris delineationis traxisse; recentes vero picturas negligentius delineatas, in multiplici colorum mixtura omnem Artis vim repositam habuisse: Ἀρχαῖαι γραφαί, inquit, χρώμασιν εἰργασμέναι ἁπλῶς, καὶ οὐδεμίαν ἐν τοῖς μίγμασιν ἔχουσαι ποικιλίαν, ἀκριβεῖς δὲ ταῖς γραμμαῖς, καὶ πολὺ τὸ χάριεν ἐν ταύταις ἔχουσαι· αἱ δὲ μετ' ἐκείνας, εὔγραμμοι μὲν ἧττον, ἐξειργασμέναι δὲ μᾶλλον, σκιᾷ τε καὶ φωτὶ ποικιλλόμεναι, καὶ ἐν τῷ τῶν μιγμάτων πλήθει τὴν ἰσχὺν ἔχουσαι: *Veteres tabulæ coloribus simpliciter illitæ, & nullam in mixturis habentes varietatem, accuratæ vero delineationibus & multum venustatis in iis habent. Recentes autem accurate minus delineatæ, sed umbra & luce variegatæ, in multitudine mixturæ vim habent.* Eandem quoque rationem tangit Themistius Orat. de Amicitia. Ipsa Themistii verba §. 4 capitis proxime præcedentis alia occasione adduximus. Alteram tradit Porphyrius libro II de Abstinentia, cùm ait, recentiores Deorum imagines in admiratione esse, propter operis dignitatem; veteres vero, propter operis simplicitatem, magis tamen Deorum majestati congruentem. Et Pausanias in Corinthiacis: Δαίδαλος ὁπόσα εἰργάσατο, ἀτοπώτερα μέν ἐστιν ἐς τὴν ὄψιν, ἐπιπρέπει δὲ ὅμως τι καὶ ἔνθεον τούτοις: *Dædali quidem opera rudia sunt, neque aspectu decora; attamen numen veluti quoddam præ se ferunt.* Apposite Silius Italicus sub finem lib. XIV de antiquioribus Deorum signis agens:

- - - Simulachra Deorum
Numen ab arte datum servantia. - - -

Quotquot igitur oculos in hisce rebus exercuissent, expedite admodum veterum Artificum opera à recentioribus distinguebant. Primum nempe, & secundum, & tertium quoque sæculum tantum de Picturæ veteris colore gratiaque detrahit, quantum non quivis unus è populo, sed intelligens tantùm & doctus existimator potest cognoscere: *Cicero de Claris Oratoribus.* Neque injuria sagaciter adeo veras intemeratæ antiquitatis notas indagabant ea tempestate, qua plurimi, qui ex Artibus hisce faciebant quæstum, emptores minus cordatos falsa vetustatis specie in errorem ducebant. Quam rem tangit Phædrus in prologo libri quinti Fabularum:

Æsopi nomen sicubi interposuero,
Auctoritatis esse scita gratia:
Ut quidam artifices nostro faciunt sæculo,

Qui

Qui pretium operibus majus inveniunt, novo
Si marmori adscripserunt Praxitelem, suo
Detrito Myronem argento. - - -

Huc refer & illud Martialis libro VIII, Epigramm. 34:

Archetypum Myos argentum te dicis habere:
Quod sine te factum est: hoc magis archetypum est.

Vide quoque ejusdem libri octavi Epigramma 6.

§. 12. Abunde jam nunc de ratione dijudicandarum Picturarum dictum esse putarem, nisi adhuc parvum quid, minime tamen πάρεργον*, de parergis videretur addendum. Nisi enim in Pictura tenuis argumenti Parerga quædam adhibueris, quid quæso dignum oculis proponi poterit? Parerga vero dicuntur, *Illa quæ in ornamentum operis accedunt*, ut loquitur Quintilianus lib. 11, cap. 3. Plinius quoque libro XXXV, cap. 10: *Protogenes*, inquit, *cum Athenis Minervæ delubro propylæon pingeret, ubi fecit nobilem Paralon & Hemionida, adjecit parvulas naves longas in iis quæ pictores Parerga appellant.* Plenius tamen Galenus libro XI de Usu partium corporis humani: οἱ ἀγαθοὶ δημιουργοὶ, inquit, πάρεργόν τι τῆς αὐτῶν τέχνης ἐπίδειγμα κατά τι τῶν ἐπικλείθρων ποιοῦνται, καὶ τῶν ἀσπίδων, καὶ πολλάκις ἐν ταῖς λαβαῖς τῶν ξιφῶν, ἔνιοι φιάλαις ἔστι κόσμον τινα καὶ ἀγαλματῶδες δημιούργημά τι τῆς χρείας ἐπέκεινα, κιττούς τινας, ἢ ἀμπέλων ἕλικας, ἤ τινα κυπάριττον, ἤ τι τοιοῦτον ἕτερον ἐκτυποῦντες: *Boni artifices accessoriorum quoddam artis ipsorum specimen claustris adjungunt, & in clypeis, & sæpe in manubriis gladiorum, & in phialis nonnunquam ornatum quendam, & effigiatum opus ultra quàm usus expostulat, hederasque nonnullas, & vinearum helices, aut aliquam cupressum vel aliud simile fingentes.* Philostrat. Iconum libro I in Piscatorib. Parerga hæc non incommode ἡδύσματα τῆς γραφῆς, *condimenta picturæ*, videtur appellâsse. Solent vero Artifices Parerga hæc ut plurimum incuriosius delineare: unde neque parem eum ipsis operibus inspiciendi curam videntur mereri; qua de re sic Plutarch. cur nunc Pythia non reddat oracula carmine: Τὰ τῶν χειροτεχνῶν πάρεργα, inquit, παρέργως ἐξετάσωμεν, ἐν πολλοῖς γάρ εἰσι κομψοί· τὸ δὲ ψυχρὸν οὐ πανταχοῦ καὶ περίεργον ἐκπεφεύγασιν: *Opificum parerga perfunctorie exequemur, in multis enim sunt festivi. Frigidum vero & plus justo curiosum non ubique effugiunt.* Quandoque tamen usu venit, ut magni Artifices, dum operi suo Parerga quædam cum minore cura adjiciunt, felicius in iis, quàm in ipso opere venustam firmæ facilitatis gratiam adsequantur: quod si forte obtigisse γραφικῷ deprehenderit, cavebit tamen ne illa neutiquam vulgatæ laudis Parerga præferat ipsis operibus, Protogenis facto edoctus, quàm ægre id concoquant Artifices: vide *Strabonem Geograph. lib.* XIV. Eadem quoque indignatio Zeuxim coëgit exclamare: Οὗτοι ἡμῶν τὸν πηλὸν τῆς τέχνης ἐπαινοῦσι: *Illi nostræ artis lutum laudant*, ut est apud Lucianum in Zeuxide. *Folia sunt artis, & nugæ meræ*, Apulejus libro primo Metamorph.

§. 13. Prætereundum tamen hîc non est, præter illam, quam Tullii verbis hactenus ursimus *oculorum consuetudinem*, aliam quoque nobis à Cassiodoro præscribi viam, qua pleniorem Artium harum intelligentiam consequamur. Etenim Variarum lib. VII, Formula 15, ad Præfectum urbis de Architecto faciendo: *Romanæ fabricæ decus*, inquit, *peritum convenit habere custodem; ut illa mirabilis sylva mœnium diligentia subveniente servetur, & moderna facies operis affabris dispositionibus construatur. Hoc enim studio largitas nostra non cedit, ut & facta veterum exclusis defectibus innovemus, & nova vetustatis gloria vestiamus. Quapropter talia virum peritissimum suscipere decet; ne inter illa nimis ingeniosa priscorum, ipse videatur esse metallicus; & intelligere non possit, quæ in illis artifex antiquitas ut sentirentur effecit. Et ideo det operam libris antiquorum; instructionibus vacet; ne quid ab illis sciat minus, in quorum locum cognoscitur surrogatus*: vide locum. Merito postulat hic Cassiodorus, ut γραφικὸς *operam det libris antiquorum*: quemadmodum enim supra ostendimus Artificis ingenium multijuga lectione mirifice ali atque fœcundari, ita & hoc in loco monendum, judicia hominum elegantiorum valde juvari atque instrui, si eximiæ Artis opera cum imaginibus quas multiplex lectio suggessit, aut imitatrix imaginatio coram veluti conspiciendas exhibuit, conferant, atque ad hoc quasi archetypum examinent. Apposite certe Philostratus libro II de vita Apollonii, cap. 10: Ὅθεν εἴποιμ' ἂν καὶ τοὺς ὁρῶντας τὰ τῆς γραφικῆς ἔργα, μιμητικῆς δεῖσθαι· οὐ γὰρ ἂν ἐπαινέσειέ τις τὸν γεγραμμένον ἵππον ἢ ταῦρον, μὴ τὸ ζῷον ἐνθυμηθεὶς, ᾧ εἴκασται. οὐδ' ἂν τὸν Αἴαντά τις τὸν Τιμομάχου ἀγασθείη, ὃς δὴ ἀναγέγραπται αὐτῷ μεμηνὼς, εἰ μὴ ἀναλάβοι τις ἐς τὸν νοῦν Αἴαντος εἴδωλον καὶ ὡς εἰκὸς αὐτὸν ἀπεκτονότα τὰ ἐν τῇ Τροίᾳ βουκόλια, καθῆσθαι ἀπειρηκότα, βουλὴν ποιούμενον καὶ ἑαυτὸν κτεῖναι: *Proinde quoque dicendum est, pictoriæ artis opera cum judicio atque intelligenter contemplaturos, istiusmodi facultatis imitativæ subsidio instructos esse debere. Neque enim recte quispiam laudaverit equum pictum*

Parergorum brevis consideratio.

* *A fusceptis opere alienum.*

Sanius denique de Artibus hisce judicant, qui per omnia semper negotiorum intervalla vacant evolvendis veterum scriptis.

pictum aut taurum, si animo non conceperit animal cujus imaginem repræsentat pictura. Ac ne quidem suspiciet aliquis Ajacem Timomachi, quem is pinxit furentem, nisi revocet in animum Ajacis imaginem, & quomodo verisimile sit eum, cæsis in Troja armentis, consedisse pudibundum deliberantemque de morte sibimet ipsi consciscenda. Restat igitur, ut demonstremus scriptores veteres usque adeo exactis verborum coloribus, boum, equorum, hominum denique imagines delineâsse, ut omnino aliter ab Artificibus nec potuerint pingi, nec debuerint.

CAPUT VIII.

§. 1. *Pulcherrimi Tauri descriptio, petita è scriptis veterum.*
§. 2. *Equi boni descriptio.*
§. 3. *Deorum plerosque quemadmodum olim pinxerint sculpserintque: Jovem nempe, Janum geminum, Liberum patrem, Gratias, Fortunam, Virtutem, Somnum, Deos marinos, Fluvios, Pana, Silenum, Satyros.*
§. 4. *Indorum, Æthiopum, Ægyptiorum, Maurorumque descriptio.*
§. 5. *Senilis corporis descriptio.*
§. 6. *Puerilem vultum quid maxime commendet.*
§. 7. *Puerilis formæ exacta descriptio.*
§. 8. *Puellaris formæ descriptio.*

Pulcherrimi Tauri descriptio, petita e scriptis veterum.

EXhibeat Pictura Taurum amabili mansuetudine conspicuum, nunquam certe quàm sit recte pictus intelliges, nisi eum cum Europæ vectore contuleris, prout is ab Ovidio sub finem libri secundi Metamorph. describitur:

- - - Mistusque juvencis
Mugit, & in tenera formosus obambulat herba.
Quippe color nivis est, quem nec vestigia duri
Calcavere pedis, nec solvit aquaticus Auster.
Colla toris exstant; armis palearia pendent;
Cornua parva quidem, sed quæ contendere posses
Facta manu, puraque magis pellucida gemma.
Nullæ in fronte minæ; nec formidabile lumen;
Pacem vultus habet. - - -

Vide locum. Amplam magis, magisque luculentam hujus Tauri descriptionem, qui volet, petat ex Moschi Idyll. 11, vers. 84 & seqq. *Parandi sunt boves,* inquit Columella lib. VI, cap. 1, *novelli, quadrati, grandibus membris, cornibus proceris ac nigrantibus & robustis, fronte lata & crispa, hirtis auribus, oculis & labris nigris, naribus resimis patulisque, cervice longa & torosa, palearibus amplis & pene ad genua promissis, pectore magno, armis vastis, capaci & tanquam implente utero, lateribus porrectis, lumbis latis, dorso recto planoque vel etiam subsidente, clunibus rotundis, cruribus compactis ac rectis, sed brevioribus potius quam longis, nec genibus improbis, ungulis magnis, caudis longissimis & setosis pilosisque, corpore denso brevique, colore rubeo vel fusco, tactu corporis mollissimo.* Et rursus capit. 20: *Tauros maxime membris amplissimis, moribus placidis, media ætate probandos censeo: cætera fere eadem omnia in his observabimus, quæ in bubus; neque enim alio distat bonus taurus à castrato, nisi quod huic torva facies est, vegetior aspectus, breviora cornua, torosior cervix, & ita vasta, ut sit maxima portio corporis, ventre paulo substrictiore.* Vide quoque Palladium lib. IV, titulo 11; quemadmodum & auctores Geoponicos Constantino Imp. inscriptos lib. XVII. Observa denique ex Festo, quòd *Pulcher bos appellatur, ad eximiam pinguitudinem perductus.*

Equi boni descriptio.

§. 2. Oblata rursus pulchri atque acris equi Pictura, non inconsultum erit recurrere ad hunc Virgilii locum lib. III Georg. vers. 75:

Continuo pecoris generosi pullus in arvis
Altius ingreditur, & mollia crura reponit.
Primus & ire viam, & fluvios tentare minaces
Audet, & ignoto sese committere ponto:
Nec vanos horret strepitus: illi ardua cervix,
Argutumque caput, brevis alvus, obesaque terga,
Luxuriatque toris animosum pectus: honesti
Spadices, glaucique; color deterrimus albis,

Seneca epist. XCV: *Putat utilo sibi dari argumenta, per qua*

Et

Et gilvo: tum, si qua sonum procul arma dedere,
Stare loco nescit, micat auribus, & tremit artus,
Collectumque premens volvit sub naribus ignem.
Densa juba, & dextro jactata recumbit in armo.
At duplex agitur per lumbos spina, cavatque
Tellurem, & solido graviter sonat ungula cornu.

intelligas nobilem equum, ne fallaris emturus, ne operam perdas in ignavo.

T. Calpurnius Siculus Ecloga VI, quæ inscribitur Litigium:

Velocem Pegason, qui gramina matre relicta
Nunc primum teneris libavit dentibus. Illi
Pes levis, adductum latus, excelsissima cervix,
Et tornata brevi substringitur ungula cornu;
Ungula, quæ viridi sic exultavit in arvo,
Tangeret ut fragiles, sed non curvaret, aristas.

Cassiodorus Variar. IV, 1. Ubi Theodericus rex Herminafridum regem certiorem facit, se nobilem gregem, belluasque morigeras, equos argenteo colore vestitos, per legatos more gentium suscepisse: *Quorum pectora*, inquit, *vel crura sphæris carneis decenter ornantur; costæ in quandam latitudinem porriguntur; alvus in brevitate constringitur; caput cervinam reddit effigiem; imitantes velocitatem, cujus videntur habere similitudinem*: vide locum. Columella quoque lib. VI, cap. 29: *Cum natus est pullus*, inquit, *confestim licet indolem æstimare, si hilaris, si intrepidus, si neque conspectu novæque rei auditu terretur, si ante gregem procurrit, si lascivia & alacritate interdum & cursu certans æquales exsuperat, si fossam sine cunctatione transilit, pontem flumenque transcendit. Hæc erunt honesti animi documenta. Corporis vero forma constabit exiguo capite, nigris oculis, naribus apertis, brevibus auriculis & arrectis, cervice molli, lataque nec longa, densa juba & per dextram partem profusa, lato & musculorum toris numeroso pectore, grandibus armis & rectis, lateribus inflexis, spina duplici, ventre substricto, testibus paribus & exiguis, latis lumbis & subsidentibus, cauda longa & setosa crispaque, æqualibus atque altis rectisque cruribus, tereti genu parvoque, neque introrsus spectanti, rotundis clunibus, feminibus torosis ac numerosis, duris ungulis & altis & concavis rotundisque, quibus coronæ mediocres superpositæ sunt; sic universum corpus compositum, ut sit grande, sublime, erectum, ab aspectu quoque agile, & ex longo, quantum figura permittit, rotundum. Mores autem laudantur, qui sunt ex placido & concitato mitissimi; nam hi & ad obsequia reperiuntur habiles, & ad certamina laborum patientissimi.* Plures insignis equi descriptiones, quibus otium erit, haurire poterunt ex sacra Historia beati Job, cap. XXXIX; Platonis Phædro; Xenophonte de Re equestri; Oppiano libro I de Venatione, versu 175; Polluce Onomastici sui libro I, cap. II, §. 5 & seqq. Geoponicis Constantino Cæs. inscriptis lib. XVI; Palladio denique libro IV, Titulo 13. Leporis secundum omnia membra descriptionem vide apud Xenophontem de Venatione; item apud Pollucem libro V, cap. 12.

§. 3. *Juppiter riciniatus fingitur atque barbatus, dextra fomitem sustinens perdolatum in fulminis morem*, Arnobius lib. VI adversf. Gentes. *Janus geminus à Numa rege dicatus, qui pacis bellique argumento colitur, digitis ita figuratis, ut trecentorum sexaginta quinque dierum nota, per significationem anni, temporis & ævi se Deum indicaret*, Plin. XXXIV, 7. Macrobius lib. I Saturnal. cap. 9. *Græci solent vina miscere aqua marina, ut non facile corrumpantur; unde institutum tradit Varro, ut delphini circa Liberum pingerentur*, Vetus Commentator Horatii in Satyr. 8 libri secundi. *Cornua Liberi patris simulacro adjiciuntur, quem inventorem vini dicunt, eò quòd homines nimio vino truces fiant, ut belluæ*, Festus. Notissimum nempe est illud Ovidii lib. I de Arte, 239:

Deorum plerosque quomodo olim pinxerint sculpserintque.

- - - Tunc pauper cornua sumit.

Unde ortum sit quòd plerique Pictores Mosi tribuant cornua, docet Vossius lib. I de Orig. & progr. idololatriæ, cap. 30. Gratiæ quomodo pingantur docet Seneca lib. I de Benef. cap. 3. Vide quoque Pausaniam in Bœoticis; nec non Servium ad vers. 701 primi Æneidos. *Fortuna cum cornu pomis, ficis, aut frugibus autumnalibus pleno fingitur*, Arnob. lib. VI adversf. Gentes. *Solet Virtutis simulachrum depingi succinctum*, Lactantius in lib. X Thebaïd. Statii Papinii. *Somnus sic pingitur, quasi cornu infundat*, Servius ad vers. 696 primi Æneidos. *Pilea Castori & Polluci dederunt antiqui, quia Lacones fuerunt, quibus pileatis pugnare mos est*, Festus. Cur fluvios olim taurina fronte finxerint, docet Strabo lib. X, ubi de Acheloo agit. *Taurorum specie simulachra fluminum, id est, cum cornibus: quod sunt atrocia, ut tauri*, Festus. *Flumina ideo cum cornibus pinguntur, sive quod mugitum boum imitatur murmur undarum, sive quod plerum-*

plerumque in cornuum similitudinem curvatas cernimus aquas, Servius ad verf. 77 octavi Æneidos. *Nobiles fluvii cornigeri pinguntur, quod ex impetu aquarum in angustiis decurrentium obscurus quidam sonitus, quasi boum mugitus, exaudiatur. Hinc etiam tempora illorum perhibentur coronata arundinibus, quoniam ripæ fluminum illarum sylva decorantur; quæ etiam ventis agitata obscure sonat: vel quòd diverso aquarum fluxu, quasi cornibus, terram proscindant*, Vetus Commentator ad Odam 14 libri quarti Carm. Vide quoque Eustathium ad verf. 433 Dionysii τῆς περιηγήσεως: præcipue tamen Ælianum var. Hist. lib. II, cap. 33. *Vestis linea fluminibus tanquam propria datur*, Servius ad verf. 696 octavi Æneidos. Viridem vestem tribuit Acheloo Ovidius lib. IX Metamorph. verf. 32. Ἀμαλθείας κέρας καὶ τῷ Ἀχελῴῳ ποταμῷ, ὅτι τὴν ὑποκειμένην περιρρέων χώραν παμφόρον ἐργάζεται, τὸ ποιητῶν αὐτόνομον ἔθνος ἑτοίμως χαρίζονται: *Amalthea cornu etiam Acheloo fluvio Poetarum exlex illa ac sui juris natio paratissime indulget, quòd alluens vicinam regionem reddat eam fertiliorem*, Photius epist. 209. *Fere omnes Dii marini senes; albent enim eorum capita spumis aquarum*, Servius ad verf. 403 quarti Georg. Tritonem depingit Ovidius lib. I Metamorph. versu 332. Habent etiam Tritones, teste Pausania in Bœoticis, in capite comam ranunculis palustribus colore persimilem; & quod ad pilos attinet, alterum vix ab altero discreveris. Reliquum corpus squama inhorrescit minuta, sed eadem prope qua lima est duritia; branchias infra aures habent, nares hominis, os latius, dentes belluinos, oculos glaucos; manus sunt illis, quemadmodum & digiti & ungues, ea forma qua superiores conchyliorum testæ; pinnulas denique, delphinorum instar, sub pectore & ventre habent pro pedibus. Vide quoque *Apollonium Rhodium lib.* IV, *verf.* 1614. Palæmonem quomodo pinxerint veteres, docet Aristides *tomo* I, *Orat.* 3, quæ inscribitur *Isthmica*. Quomodo Glaucum olim repræsentaverint, docet Vell. Paterculus *lib.* II, *cap.* 83. Nereides quoque sunt *Corpore squamis hispido, etiam qua humanam effigiem habent*, Plin. nat. Hist. IX, 5. *Portumnus cæruleis barbis hispidus*, Apulej. IV Metamorph. *Venti pinguntur biantes*, Lactantius in Statii Thebaid. VII, 38. Pana quomodo pinxerint olim sculpserintque, docet Herodotus lib. II: Γράφουσι καὶ γλύφουσι οἱ ζωγράφοι καὶ οἱ ἀγαλματοποιοὶ τοῦ Πανὸς τὤγαλμα αἰγοπρόσωπον καὶ τραγοσκελέα: *Pingunt & sculpunt Pictores & Statuarii Panis imaginem cum vultu capræ, & hirci cruribus.* Ovid. XIV Metamorph. verf. 515, *Semicaper Pan.* Vide Phurnutum, Albricum, alios autores Mythologicos, Hesychium in ὑπόσκοπον χίερας; Macrobium quoque lib. I Saturnal. cap. 22: Servium denique in illud Virgilii Ecloga secunda:

> *Pan primum calamos cera conjungere plures*
> *Instituit, Pan curat oves, oviumque magistros.*

Uberiorem ejus discriptionem habet Silius Italicus libro XIII, quam totam egregie illustrat Vossius de Origine & progressu idololatriæ, lib. IX, cap. 34. Silenum describit Aurel. Nemesianus Ecloga III, quæ inscribitur Bacchus. Ibi enim de Baccho etiamnum infantulo in Sileni altoris sui gremio pueriliter lasciviente agens, inquit:

> *Cui Deus arridens, horrendas pectore setas*
> *Vellicat, aut digitis aureis adstringit acutas,*
> *Applauditque manu mutilum caput, aut breve mentum,*
> *Et simas tenero collidit pollice nares.*

Huc pertinet memorabilis Antigoni regis jocus: *Quum in parvulo quodam castello Græci obsiderentur*, inquit Seneca lib. III de Ira, cap. 22, *& fiducia loci contemnentes hostem multa in deformitatem Antigoni jocarentur, & nunc staturam humilem, nunc collisum nasum deriderent; Gaudeo, inquit, & aliquid boni spero; si in castris meis Silenum habeo.* Dicebatur & Socrates vultu Silenum referre, siquidem simus erat & calvus. Ἐλέγετο ὁ Σωκράτης τὴν ὄψιν Σειληνῷ παρεμφαίνειν· σιμὸς τε γὰρ καὶ φαλακρὸς ἦν, Scholia in Nubes Aristophanis. Vide quoque hujusce libri tertii cap. IX, §. 13, ubi agimus de symmetria nasi. Hirsuta Silenorum tunica χορταῖος χιτὼν dicebatur; forte quòd tenuioris fortis agricolæ hanc rusticorum numinum vestem ex fœno quandoque aut virenti gramine factitarint. Pollux Onomastici sui lib. IV, cap. 18, de Satyricæ fabulæ apparatu atque habitu, χορταῖος, χιτὼν δασύς, ὃν οἱ Σειληνοὶ φοροῦσι. Suidæ quoque χορταῖος est ὁ δασὺς καὶ ὁ μαλλωτὸς χιτών: *Hirsuta, & villosa tunica.* Hesychius denique, χορταῖος, δασὺς χιτών, εἶδος τῶν Σειληνῶν. χορταιοβάμος, ὁ Σειληνός. χορταιοβάμων· χορταῖον, τὸ ἔνδυμα τοῦ Σειληνοῦ. In transitu tamen hic ex Pausaniæ libro primo, pag. 41, 18, observandum, Ὅτι τοὺς ἡλικίᾳ τῶν Σατύρων προήκοντας ὀνομάζουσι Σειληνούς: *Quòd maximos natu Satyrorum nuncupant Silenas.* Dictos vero putant Silenos ab illo σιλλαίνειν, quod Polluci libro secundo, cap. IV, §. 7 exp. Ἐπὶ χλευασμῷ σείειν τοὺς ὀφθαλμούς: *Deridiculi gratia oculos agitare.* Unde & irrisorium poëma σίλλος dicebatur. Satyri picturam recte petas ex hisce

hisce Philostrati verbis Iconum lib. I, in Mida: Σατύρων ἡδὺ μὲν τὸ σφοδρὸν, ὅτε ὀρχοῦνται· ἡδὺ δὲ τὸ βωμολόχον, ὅτε μειδιῶσι. κἀκεῖνο αὐτῶν ἔτι· σκληροὶ γράφονται, καὶ ἄκρατοι τὸ αἷμα· ἐπίτοξοι τὰ ὦτα, καὶ κοῖλοι τὸ ἰσχίον· ἀγέρωχοι πάντα· καὶ τὸ ἐπὶ τὰ οὐραῖα, ἵπποι: *Satyrorum autem dulcis quidem vehementia cùm saltant; suavis scurrilitas cùm rident. Ipsorum illud quoque est: duri pinguntur, ac sanguinem puri, aures copiosi, coxendicem cavi velut i lateribus nimia venere exhaustis, omnibus modis insolenter feroces, posteriora vero equi.* Fulgentius lib. III Mythol. in Bellerophonte: *Satyri cum caprinis cornibus depinguntur; quia nunquam novere saturari libidine.* Horat. lib. II Carm. Ode 19:

> *- - - Aureis*
> *Capripedum Satyrorum acutas.*

Τράγους, Σατύρους· διὰ τὸ τράγων ὦτα ἔχειν, Hesychius. *Canna & ferula coronantur Fauni*, Lactantius in Statii Thebaid. V, 582.

§. 4. Picturam Indi optime excutias insistens Philostrati verbis supra à nobis adductis lib. III, cap. 2, §. 12. Addideris modo illud Festi Avieni in Descriptione orbis terrarum, versu 1312: Indi, Æthiopis, Ægyptii & Mauri descriptio.

> *Sed genti Indorum teter color; efflua semper*
> *His coma liventes imitatur crine hyacinthos.*

Æthiopem pictum non incommode revoces ad hunc Petronii locum: *Numquid labra, tanquam Æthiopes, possumus tumore teterrimo implere? numquid & crines calamistro convertere? numquid & frontes cicatricibus scindere? numquid & crura in orbem pandere? numquid & talos ad terram deducere? numquid barbam peregrinatione figurare?* Lucano quoque lib. X, vers. 132, Æthiopum gens est

> *Torta caput, refugosque gerens à fronte capillos.*

Et Plin. nat. Hist. lib. II, cap. 78, testatur Æthiopes *Adustis similes gigni, barba & capillo vibrato.* Ægyptiorum mediam quasi inter Indos atque Æthiopes naturam describit Achilles Tatius lib. III: Πλήρης δὲ ἦν ἡ γῆ φοβερῶν καὶ ἀγρίων ἀνθρώπων· μεγάλοι πάντες, μέλανες τὴν χροιὰν, οὐ κατὰ τὴν Ἰνδῶν τὴν ἄκρατον, ἀλλ' οἷος γένοιτο νόθος Αἰθίοψ, ψιλοὶ τὰς κεφαλὰς, λεπτοὶ τοὺς πόδας, τὸ σῶμα παχεῖς, ἐβαρβάριζον δὲ πάντες: *Plena erat terra immanibus & feris hominibus: magni omnes, nigri colore, non secundùm Indorum puram nigredinem, sed ac si esset nothus Æthiops, tenues capite, exiles pede, crassi corpore, omnes autem vultu, lingua, moribus referebant barbaros.* Αἰγυπτιάζειν, σκυθρωπεύεσθαι, Etymolog. Αἰγυπτιῶσαι, μελαίναι, Hesychius. Ægyptium, φαιός, Gloss. vett. Maurum vivis coloribus depinxit autor Moreti:

> *Afra genus, tota patriam testante figura.*
> *Torta comam; labroque tumens; & fusca colore;*
> *Pectore lata; jacens mammis; compressior alvo;*
> *Cruribus exilis; spatiosa prodiga planta;*
> *Continuis rimis calcanea scissa rigebant.*

§. 5. Quod si quis in imaginem senile corpus repræsentantem incidat, claram judicio Senilis corporis descriptio. facem prælucebunt hæc verba Plinii Junioris libro III, epistol. 6: *Ex hæreditate quæ mihi obvenit, emi proxime Corinthium signum; modicum quidem, sed festivum & expressum, quantum ego sapio; qui fortasse in omni re, in hac certe perquam exiguum sapio: hoc tamen signum ego quoque intelligo. Est autem nudum; nec aut vitia, si qua sunt, celat; aut laudes parum ostentat. Effingit senem stantem: ossa, musculi, nervi, venæ, rugæ etiam ut spirantis apparent: rari & cedentes capilli, lata frons, contracta facies, exile collum: pendent lacerti, papillæ jacent, recessit venter. A tergo quoque eadem ætas: ut à tergo æs ipsum, quantum verus color indicat, vetus & antiquum. Talia denique omnia, ut possint artificum oculos tenere; delectare imperitorum. Quod me, quamquam tyrunculum, sollicitavit ad emendum.* Ætatem denique nondum senilem, sed ad senium quodammodo jam vergentem, ac veteris formæ pignora etiamnum retinentem, depingit Philostratus Iconum lib. II, in Venere eburnea: Τὰς κόρας διδάσκαλος ἄγει σοφὴ, καὶ οὐδὲ ἔξωρος· ἐφιζάνει γάρ τις ὥρα καὶ ῥυτίδι πρώτῃ, γήρως μὲν τὸ ἐπισπώμενον ἕλκουσα, τούτῳ δ' αὖ κεραννῦσα τὸ σωζόμενον τῆς ἀκμῆς: *Sapiens puellas nec exoleta ducit magistra. Nam primis rugis quædam inest pulchritudo: senectam quidem venerabilem adferens, huic verò, quod reliquum est, vigoris immiscens.* Recte itaque Euripides apud Ælianum var. Hist. XIII, 4: Οὐ μόνον τὸ ἔαρ τῶν καλῶν κάλλιστον, ἀλλὰ καὶ τὸ μετόπωρον: *Non solum ver pulchrorum pulcherrimum, sed & autumnus.* Vide Homerum Odyss. Ξ, vers. 214, & Scholia ad istum locum. Cæterum hanc brutorum forte animantium hominumque non gentis modo vitio, sed ætatis quoque ingravescentis de-

 bilitate

bilitate conspicuorum descriptionem facile averseris, ac pronis magis auribus accipias emendatissimorum corporum imagines ex antiquis scriptoribus depromptas, puerorum nempe delicatiorum, speciosarum mulierum, quorumvis denique hominum. Quamobrem etiam pretium operæ facturum arbitror, si probatissimorum auctorum verbis ostendero quid in puerili, fœmineo, virilique corpore pulchrum speciosumque antiquiores duxerint: præsertim, cùm non solum animos nostros oblectare seria hujus rei observatio valeat, sed judicium quoque nostrum in excutiendis operibus Artis instruere atque informare nata sit.

Puerilem formam quid commendet.

§. 6. Puerorum certe commendatior vultus atque indulgentior facies enitescit, si in ipso ore mixturam quandam cum venustate faciat dignitas: atque hoc est præcipuum illud quod masculam puerorum formam à teneriore illa puellarum venustate distinguit. Præclare itaque Ovidius sub finem libri IX Metam. innuit non alio æque certo atque infallibili indicio constitisse, quòd è puella jam in puerum Iphis esset transformata, quàm quòd in ea deprehenderetur *acrior vultus*. Theagenes quoque apud Heliodor. libro I Æthiop. Ἤνθει ἀνδρείῳ τῷ κάλλει: *Florebat virili pulchritudine*. Atque hæc est ea quæ Statio Papinio libro II Sylv. in Epicedio Pileti Ursi, vers. 40, *virilis gratia* dicitur. Seneca Hippolyto, vers. 798:

Quàm grata est facies torva viriliter!

Absit tamen ut habitiorem velimus esse formosum, strictis nimirum artubus, & minaci vultu; quin potius requiritur ut sit *gracilis* ac *teres*. Horatius Carm. lib. I, Ode 5:

Quis multa gracilis te puer in rosa,
Perfusus liquidis urget odoribus,
Grato Pyrrha sub antro?

Idem Epodon, Ode II:

Sed alius ardor aut puellæ candidæ,
Aut teretis pueri longam renodantis comam.

Quemadmodum igitur in formosis decus illud minime fœmineum à compacta robustaque corporis firmitate quam longissime remotum putamus: ita præter succulentam pleni corporis gracilitatem in vultu præcipue formosorum virginalem aliquam gratiam enitescere debere contendimus, quæ perspicacissimis etiam oculis quandoque imponat, ac difficile sexus discrimen efficiat. Ita Didymo ad vers. 131 Iliados A: Εὐειδὴς περὶ πάντας τοὺς ἥρωας Ἀχιλλεὺς καὶ γυναικοπρόσωπος, ὡς καὶ ἐν τῷ Λυκομήδους παρθενῶνι ἀγνοηθῆναι ὅτι ἦν ἀνήρ: *Supra reliquos omnes Heroas formosus fuit Achilles, fœmineumque aliquid habuit in vultu, quamobrem neque deprehendere valuit eum Lycomedes in regiarum virginum conclavi delitescentem ac virum dissimulantem.* Horatius Carminum lib. II, Ode 5, de Cnidio Gyge, egregiæ formæ indulgentia præter cæteros conspicuo:

Quem si puellarum insereres choro,
Mire sagaces falleret hospites
Discrimen obscurum, solutis
Crinibus, ambiguoque vultu.

Quamobrem neque immerito Glycera, scortum nobile, asseruit apud Athenæum libro XIII, capit. 8, tum demum formosos esse pueros, cum sunt fœminis quàm simillimi. Zeno quoque Citticus in ea quam animo sibi præfiguraverat adolescentulæ descriptione, addit inter alia, Αἰδὼς μὲν ἐπανθείτω καὶ ἀρρενωπία: *Verecundia quidem effulgeat & virilis torvitas.* Vide Clementem Alexandrinum lib. III Pædag. cap. II. Ausonius Epigramm. 105:

Dum dubitat Natura, marem faceretne puellam,
Factus es, ô pulcher, pene puella puer.

Ovidius VIII Metamorph. vers. 322, de Atalanta:

Talis erat cultu facies, quam dicere vere
Virgineam in puero, puerilem in virgine posses.

Ælianus quoque var. Hist. libro XIII, cap. I, de eadem Atalanta: Ἀῤῥενωπὸν καὶ γοργὸν ἔβλεπε· κορικὸν τι καὶ ῥαδινὸν οὐδὲν εἶχεν: *Vultum habebat quodammodo virilem ac severum: puellare autem & solutum nihil præ se ferebat.* Ovidius IX Metamorph. versu 712, ubi describit Iphin:

Cultus erat pueri: facies, quam sive puellæ,
Sive dares puero, fieret formosus uterque.

Clau-

Claudianus libro II de Raptu Proserpinæ, vers. 27:

At Triviæ lenis species, & multus in ore
Frater erat, Phœbique genas & lumina Phœbi
Esse putes, solusque dabat discrimina sexus.

Philostratus Iconum libro II, in Palæstra: Τὸ εἶδος τῆς Παλαίστρας, εἰ μὲν ἐφήβῳ εἰκάζοιτο, κόρη ἐστι· εἰ δὲ εἰς κόρην λαμβάνοιτο, ἔφηβος δόξει: *Vultus Palæstræ si ephebo comparetur, puella est; si vero in puellam incidat, ephebus videbitur.*

§. 7. Sed quoniam ea quæ hactenus diximus, vultum potissimùm formosorum spectant, ab hoc loco alienum non erit, ex variis apud varios autores juvenilis formæ descriptionibus unam atque alteram hic adducere, quæ non vultum tantummodo delineet, sed & reliqua membra formosorum; præsertim tamen eorum, qui pueritia prope jam decursa, ad robustam adolescentiæ maturitatem festinare videntur. Siquidem, autore Seneca epist. XII: *Gratissima sunt poma, cùm fugiunt, pueritiæ maximus in exitu decor est.* Concinne itaque ac breviter apud Ausonium epist. IV describitur Theo, Παῖς ἐκ κεφαλῆς ἐς πόδας ἐπανθῶν τῷ τῆς ἥβης ἄνθει: *Puer à capite ad pedes efflorescens pubertatis flore*, ut loquitur Callistratus in Descript. statuæ Occasionis: Pueriliis formæ accurata descriptio.

Sed tu parce feris venatibus, & fuge nota
Crimina sylvarum; ne sis Cynereïa proles;
Accedasque iterum Veneri plorandus Adonis.
Sic certe crinem flavus, niveusque lacertos,
Cæsariem rutilam per candida colla refundis.
Pectore sic tenero, plana sic junceus alvo,
Per teretes feminum gyros, surasque nitentes
Descendis, talos à vertice pulcher ad imos.

Elegantius ac fusius Bathyllum suum describit Anacreon:

Γράφε μοι Βάθυλλον οὕτω
Τὸν ἑταῖρον, ὡς διδάσκω.
Λιπαρὰς κόμας ποίησον,
Τὰ μὲν ἔνδοθεν, μελαίνας,
Τὰ δ' ἐς ἄκρον, ἡλιώσας.
Ἕλικας δ' ἐλευθέρους μοι
Πλοκάμων ἄτακτα συνθεὶς,
Ἄφες ὡς θέλωσι κεῖσθαι.
Ἁπαλὸν δὲ καὶ δροσῶδες
Στεφέτω μέτωπον ὀφρῦς
Κυανωτέρη δρακόντων.
Μέλαν ὄμμα γοργὸν ἔστω,
Κεκερασμένον γαλήνῃ·
Τὸ μὲν ἐξ Ἄρηος ἕλκον,
Τὸ δὲ τῆς καλῆς Κυθήρης·
Ἵνα τις τὸ μὲν φοβῆται,
Τὸ δ' ἀπ' ἐλπίδος κρεμᾶται,
Ῥοδίνην δ' ὁποῖα μῆλον
Χνοΐην ποίει παρειήν.
Ἐρύθημα δ' ὡς ἂν αἰδοῦς
Δυνάσαι βαλεῖν, ποίησον.
Τὸ δὲ χεῖλος οὐκ ἔτ' οἶδα
Τίνι μοι τρόπῳ ποιήσεις
Ἁπαλὸν, γέμον τε Πειθοῦς.
Τὸ δὲ πᾶν ὁ κηρὸς αὐτὸς
Ἐχέτω λαλῶν σιωπῇ.
Μέγα δὲ πρόσωπον ἔστω.
Τὸ δ' Ἀδώνιδος παρῆλθον,
Ἐλεφάντινος τράχηλος.
Μεταμάζιον δὲ ποίει
Διδύμας τε χεῖρας Ἑρμοῦ,
Πολυδεύκεος δὲ μηροὺς
Διονυσίην δὲ νηδύν.
Ἁπαλῶν δ' ὕπερθε μηρῶν,

Henr. Stephanus vertit:

Meos Bathyllum amores,
Ut te docebo, pinge.
Nitidas comas fac illi,
Intus quidem nigrantes,
At aureas superne.
Dehinc inordinatos
Recolligens capillos,
Permitte lege nulla
Cincinnulos vagari.
Teneram pilusque frontem
Supercili coronet,
Mage cærulus dracone.
Oculus niger sit & trux,
Mixtus tamen sereno:
A Marte quod sit, illud:
At hoc; quod à Cythere:
Ut hinc timore, & hinc spe
Suspensa mens vacillet.
Roseum sit utque pomum,
Lanuginosa mala:
Pudibundi & inferatur
Quantum potest ruboris.
Verum haud scio labellis
Quæ detur apta forma.
Sint blanda, plena Suadæ;
Ut mixta sit loquaci
Taciturnitate cera.
Sit latus ipse vultus.
Eburna præteribam
Adonidea colla.
Habeat deinde pectus
Manusque Mercuri ambas;
Femurque quale Pollux;
Ventremque ceu Lyæi.
Femurque molle supra

Μηρῶν τὸ πῦρ ἐχόντων,	*Femur quod excit ignes,*
Ἀφελῆ ποίησον αἰδῶ,	*Volo simplicem esse pubem,*
Παφίην θέλουσαν ἤδη.	*Jam cogitantem amores.*
Φθονερὴν ἔχεις δὲ τέχνην,	*Sed ars tua est maligna,*
Ὅτι μὴ τὰ νῶτα δεῖξαι	*Dare quæ vetat videnda*
Δύνασαι· τὰ δ' ἦν ἀμείνω.	*Potiora terga multo.*
Τί με δεῖ πόδας διδάσκειν.	*Quid opus pedes ut addam?*
Λάβε μισθὸν ὅσον εἴπῃς.	*Pretii quod exiges, fer.*
Τὸν Ἀπόλλωνα δὲ τοῦτον	*Sed Apollinem mihi istum*
Καθελὼν, ποίει Βάθυλλον.	*Refingito in Bathyllum.*
Ἢν δ' ἐς Σάμον ποτ' ἔλθῃς,	*Sin veneris Samum olim,*
Γράφε Φοῖβον ἐκ Βαθύλλου.	*Fac Apollinem ex Bathyllo.*

Puellaris formæ descriptio.

§. 8. Vidimus nunc quænam sint præcipuæ pueriles formæ commendationes; quodque pueris, ut formosi mereantur appellari, puellare quid inesse debeat: quemadmodum & ipsarum quandoque puellarum pulchritudinem auget, si nonnihil de virili traxerint dignitate. Notavit hoc Stat. Papinius II Achilleid. vers. 137, in filiabus Lycomedis regis:

His decor est formæ species permista virili.

Sed quoniam non statim pulchra dicenda est virgo, quæ qualecunque masculi vigoris decus leviter habet adspersum; etiam hic unum alterumve muliebris formæ specimen proponemus. Ἀμήχανόν τι καὶ δαιμόνιον κάλλος: *Inæstimabilem aliquam divinamque pulchritudinem*, Heliod. lib. II Æthiop. φύσεως τὸ κάλλιστον φιλοτίμημα, γυναικῶν εὔκλεια, καὶ διὰ πάντων ἔμψυχος τῆς Ἀφροδίτης εἰκών: *Pulcherrimum opus elaborare aliquid gestientis Naturæ, decus mulierum, Venerisque viva per omnia imago*, Aristænetus lib. I, epist. I. Arbiter sane descripturus facie inclyta mulierem; *Veneris effigiam*, ut est apud Plaut. Rudente, Actu II, Scena *Quis est qui nostris*, &c. majorem nullam cumulatioremque exsuperantis formæ laudem dicere potuit, quàm quod una inter omnes pulchras excelleret, una facile ex omnibus nosceretur: *Quid huic formæ*, inquit, *aut Ariadne habuit, aut Leda simile? Quid contra hanc Helene, quid Venus posset? Ipse Paris, Dearum libidinantium judex, si hanc in comparatione vidisset, tam petulantibus oculis & Helenam huic donasset & Deas.* Et aliquanto ante: *Lateri applicat meo mulierem omnibus simulachris emendatiorem. Nulla vox est, quæ formam ejus possit comprehendere: nam, quidquid dixero, minus erit. Crines ingenio suo flexi per totos se humeros effuderant; frons minima, & quæ radices capillorum retro flexerat: supercilia usque ad malarum scripturam currentia, & rursus confinio luminum pene permixta: oculi clariores stellis extra lunam fulgentibus: nares paululum inflexæ: & osculum, quale Praxiteles Dianam habere credidit. Jam mentum, jam cervix, jam manus, jam pedum candor intra auri gracile vinculum positus, Parium marmor exstinxerat.* Ad hæc quamvis insignia Petronii verba, suavissimus iterum Anacreon est advocandus:

	Henr. Stephanus vertit:
Ἄγε ζωγράφων ἄριστε,	*Agedum perite pictor,*
Γράφε ζωγράφων ἄριστε,	*Pinge ô perite pictor,*
Ῥοδίης κοίρανε τέχνης,	*Rhodiæ magister artis,*
Ἀπεοῦσαν ὡς ἂν εἴπω,	*Absentem ut edocebo,*
Γράφε τὴν ἐμὴν ἑταίρην.	*Depingito mi amicam.*
Γράφε μοι τρίχας τὸ πρῶτον	*Depinge mollicellos*
Ἁπαλάς τε καὶ μελαίνας·	*Primum nigrosque crines;*
Ὁ δὲ κηρὸς ἂν δύνηται,	*Si fert & ipsa cera,*
Γράφε καὶ μύρου πνεούσας.	*Unguenta pinge olentes.*
Γράφε δ' ἐξ ὅλης παρειῆς	*Nigroque sub capillo,*
Ὑπὸ πορφυρῇσι χαίταις	*Genis abusque primis*
Ἐλεφάντινον μέτωπον.	*Frontem fac illi eburnam.*
Τὸ μεσόφρυον δὲ μή μοι	*Supercili nigrantes*
Διάκοπτε, μήτε μίσγε·	*Discrimina nec arcus,*
Ἐχέτω δ' ὅπως ἐκείνη,	*Confundito nec illos:*
Τὸ λεληθότως σύνοφρυν	*Sed junge sic, ut anceps*
Βλεφάρων ἴτυν κελαινήν.	*Divortium relinquas;*
Τὸ δὲ βλέμμα νῦν ἀληθῶς	*Quale esse cernis ipsi.*
Ἀπὸ τοῦ πυρὸς ποίησον,	*At ignis instar, ejus*
Ἅμα γλαυκὸν ὡς Ἀθήνης,	*Sit fulgurans ocellus:*
	Et glaucus, ut Minervæ:

Et

Digitized by Google

Ἅμα δ' ὑγρὸν ὡς Κυθήρης.	*Et pætus, ut Cytheres.*
Γράφε ῥῖνα καὶ παρειάς,	*Nasum genasque pinge,*
Ῥόδα τῷ γάλακτι μίξας.	*Lacti rosas remiscens.*
Γράφε χεῖλος οἷα Πειθοῦς,	*Pithûs sit at labellum,*
Προκαλούμενον φίλημα.	*Quod osculum lacessat.*
Τρυφεροῦ δ' ἔσω γενείου	*Intraque molle mentum,*
Περὶ λυγδίνῳ τραχήλῳ	*Per colla lævia omnes*
Χάριτες πέτοιντο πᾶσαι.	*Sint Gratiæ volantes.*
Στόλισον τὸ λοιπὸν αὐτὴν	*Ad ultimum, nitente*
Ὑποπορφύροισι πέπλοις	*Illa induatur ostro.*
Διαφαινέτω δὲ σαρκῶν	*Pateat tamen mihi pars*
Ὀλίγον, τὸ σῶμ' ἐλέγχον.	*Cutis pusilla, totum*
Ἀπέχει· βλέπω γὰρ αὐτήν.	*Qua corpus arguatur.*
Τάχα κηρὲ καὶ λαλήσεις.	*Quid plura? eam ecce cerno.*
	Loquere, credo, cera.

Formosissimæ virginis imaginem depinxit quoque Libanius in ecphrastica Oratione de Pulchritudine. Longum esset plura hic formosorum formosarumque exempla in probatis autoribus passim obvia congerere; quum sufficere possint duo humanæ pulchritudinis ac fœditatis exempla, quæ ex Apollinari Sidonio nequaquam pigebit describere; præsertim, cùm ad geminam hanc luculentæ atque infelicioris formæ imaginem expedite admodum referri queant multiplices diversissimorum scriptorum loquendi modi, ad dignoscendam veræ pulchritudinis vim non inutiles.

CAPUT IX.

§. 1. *Theodoricus rex Gothorum, forma præter cæteros conspicuus, assumitur hic in exemplum pulchritudinis.*
§. 2. *Ut luculenta forma summam Regibus adstruit auctoritatem, ita perinsigni aliqua corporis pravitate notabiles contempti etiam vulgo spretique solent esse.*
§. 3. *Exacti corporis laus quibus competat.*
§. 4. *Totius capitis & faciei rotunditas præcipue commendatur.*
§. 5. *Frons debet esse plana, candida, tenuis, brevis, pura.*
§. 6. *Capillorum pulchritudo præcipue facit ad formæ dignitatem; requiritur autem in iis ut sint imminentes fronti, densi, longi, dividui, flavi, tenues, molles, crispi, dociles.*
§. 7. *Pulchram cervicem oportet esse mobilem, succi plenam, longam, candidam, rectam.*
§. 8. *In oculis observa magnitudinem, colorem, nitorem, vigorem, hilaritatem, severitatem.*
§. 9. *Supercilia sint multum arcuata, supra nasum levi discrimine commissa, nigra, læta.*
§. 10. *Palpebrarum pulchra species mire auget formam.*
§. 11. *Malas genasque commendat tumor, mollities, candor, rubor, hilaritas, lux.*
§. 12. *Aures mediocres optimæ.*
§. 13. *Nasum laudant paullo pleniorem; leviter uncum; rectum quidem, sed circa nares nonnihil diffusum.*
§. 14. *Potissimum est in labris ut, præter mollitiem & flagrantiam coloris, modici ac leviter veluti subridentis oris gratiam perficiant.*
§. 15. *Dentes commendat candor & apta collocatio.*
§. 16. *Pilorum infra atque intra nares fruticantium quotidiana succisio.*
§. 17. *In barba spectatur mollities, color.*
§. 18. *Mentum sit succulentum, candidum, modicum, molle, leviter denique in extremitate divisum.*
§. 19. *Gutturi gratiam addit succulentia, candor, mollities.*
§. 20. *In collo specta proceritatem, candorem, succulentiam.*
§. 21. *Juvenilis rubor cutem inficiat.*
§. 22. *Verecundus rubor mire auget formam.*
§. 23. *Humeri laudantur candidi, lati, teretes, celsi.*
§. 24. *Lacerti sint nervei & molles.*
§. 25. *In brachiis exigitur candor, mollities.*
§. 26. *Manus patulas, teneras, longas, candidas; digitos molles, oblongos, candidos, teretes; ungues nitidos esse oportet.*

 §. 27.

§. 27. *Pectus laudatur à latitudine & candore.*
§. 28. *Venter planus maxime commendatur.*
§. 29. *Dorsum humilior inter excrementa costarum spina discriminare debet.*
§. 30. *Latus validum sit & longum.*
§. 31. *Ilia debent esse succincta.*
§. 32. *Femur carneum, juvenile, tenerum, candidum laudatur.*
§. 33. *Genu viride sit.*
§. 34. *In crure postulatur ut agile sit, & rectum, ac suras habeat teretes.*
§. 35. *Pes candidus & exiguus laudatur.*

Theodoricus rex Gothorum, omnium ætatis suæ multo formosissimus, graphice depingitur.

SIdonius certe Apollinaris lib. I, epist. 2, de Theodorico Gothorum rege agens, cujus personam Deus arbiter & ratio Naturæ, consummatæ felicitatis dote sociata, cumulaverant: *Si forma quæratur*, inquit, *corpore exacto; longissimis brevior, procerior eminentiorque mediocribus. Capitis apex rotundus: in quo paululum à planitie frontis in verticem cæsaries refuga crispatur. Cervix non sedet nervis. Geminos orbes hispidus superciliorum coronat arcus: si vero cilia flectantur, ad malas medias palpebrarum margo prope pervenit. Aurium legulæ (sicut mos gentis est) crinium superjacentium flagellis operiuntur. Nasus venustissime incurvus. Labra subtilia; nec dilatatis oris angulis ampliata: si casu dentium series ordinata promineat, niveum protinus repræsentat ipsa colorem. Pilis infra narium antra fruticantibus quotidiana succisio. Barba concavis hirta temporibus; quam in subdita vultus parte surgentem, stirpitus tonsor assiduus genas adusque forcipibus evellit. Menti, gutturis, colli, non obesi, sed succulenti, lactea cutis; quæ propius inspecta, juvenili rubore suffunditur; namque hunc illi crebro colorem, non ira, sed verecundia facit. Teretes humeri: validi lacerti: dura brachia: patulæ manus. Recedente alvo, pectus accedens. Aream dorsi humilior inter excrementa costarum spina discriminat. Tuberosum est utrumque musculis prominentibus latus. In succinctis regnat vigor ilibus. Carneum femur: internodia poplitum bene mascula: maximus in minime rugosis genibus honor. Crura suris fulta turgentibus: &, qui magna sustentat membra, pes modicus.* Quamvis autem eximia hæc formæ virilis imago satis graphice depicta esse videatur, nonnihil tamen ei lucis ex mutua cum aliis autoribus collatione accessurum speramus.

Pulchritudo, ut consentaneum est, maxime convenit Regibus.

§. 2. Ac primum quidem videtur Apollinaris de forma Regis sciscitantibus usque adeo sollicite satisfacere voluisse, ut pulcherrimum corpus heroica ac plane divina mente præditum judicantes, regni quoque gubernaculis admotum id esse gauderent. Solent certe homines majus aliquid ab iis, quos rarior forma commendat, exspectare. Πολλοὶ κατὰ τὴν τοῦ σώματος λάμψαντες ὥραν, καὶ κατὰ τὴν ψυχὴν διέλαμψαν: *Multi eximia corporis forma illustres, etiam animo emicuerunt*, Isidorus Pelusiota lib. IV, epist. 71: vide locum. Neque male affirmant Stoici: τὴν ὥραν ἄνθος ἀρετῆς εἶναι: *Pulchritudinem esse virtutis florem*, Laertius lib. VII, in Zenone. Οἷον εἰ ξυνείης ποταμοῦ κάλλος λειμῶνι ἐπιῤῥέον· καλὰ μὲν τὰ ὑπ' αὐτοῦ ἄνθη, λαμπρυνόμενα δὲ ὑπὸ τοῦ ὕδατος πρὸς τὴν ὄψιν· τοῦτο δύναται καὶ ψυχῆς ἄνθος ἐμπεφυκὸς σώματι καλῷ· ἐκλαμπρύνεται ὑπ' αὐτοῦ, καὶ ἐκλάμπει, καὶ διαφαίνεται. καὶ ἔστι σωμάτων ὥρα οὐδὲν ἄλλο, ἢ μελλούσης ἀρετῆς ἄνθος, καὶ οἱονεὶ προοίμιον κάλλους ὡραιοτέρου. ὥσπερ γὰρ τοῦ ἡλίου προανίσχει τις αὐγὴ ὑπὲρ ἄκρων ὀρῶν, ἀγαπητὸν ὀφθαλμοῖς θέαμα, διὰ τὴν προσδοκίαν τοῦ μέλλοντος· οὕτω καὶ τῆς λαμπρᾶς ψυχῆς προανίσχει τις ὥρα ὑπὲρ ἄκρων τῶν σωμάτων, ἀγαπητὸν φιλοσόφοις θέαμα, διὰ τὴν προσδοκίαν τοῦ μέλλοντος: *Ut si fluvium pulchrum cogites, qui pratulum irrigat: flores enim quamvis pulchri sunt, qui sub aqua, pulchriores tamen aquæ causa videntur. Idem potest flos animæ, pulchro innatus corpori: illustratur ab eo, elucet, splendorem suum transfundit. Ut nihil aliud sit pulchritudo corporis, quam futuræ virtutis flos, & majoris quasi pulchritudinis præludium. Sicut enim solis exortum præcedit fulgor quidam in summitate montium, quo vehementer delectantur oculi, propter expectationem solis mox emersuri; ita animæ splendore splendor aliquis in extremis corporis partibus præcedit, quo plurimum delectantur Philosophi, quia aliud mox venturum vident*, Maximus Tyrius Dissertat. IX. *Non frustra plane opinione sapientium, qui naturalium momenta caussarum subtilius sciscitati arcanis cœlestibus nobiles curas intulerunt, augustissima quæque species plurimum creditur trahere de cœlo. Sive enim divinus ille animus, venturus in corpus, dignum prius metatur hospitium: sive, quum venerit, fingit habitaculum pro habitu suo: sive aliud ex altero crescit; &, quum se paria junxerunt, utraque majora sunt*, Lat. Pacatus Panegyr. Theodosio Aug. dicto. *Plerumque Virtus & Pulchritudo per se invicem componuntur*, inquit Servius ad vers. 149 quarti Æneidos. *Hinc est Satus Hercule pulchro Pulcher Aventinus. Nam Herculi satis incongrua est pulchritudo. Sic Plautus in Pyrgopolinices fabula de muliere interrogat: Quidnam fortis est? id est, pulchra.* Hæc Servius. Quum itaque inveterata inter homines opinione receptum sit, ex decore membrorum colligi posse,

Google

posse, quantus illa cœlestis spiritus intrarit habitator; mirum quoque nemini videri debet, quarundam olim consensu nationum formosissimo delatum semper fuisse imperium; qua de re vide Athenæum lib. XIII, cap. 2; Lucretium lib. V, vers. IV. Quod tamen sic intelligendum, ut ad formam præcipue pertinere censeamus staturam grandiorem. Nam, ut ait Aristoteles lib. IV Nicom. cap. 3: Ἐν μεγέθει μεγαλοψυχία, ὥσπερ καὶ τὸ κάλλος ἐν μεγάλῳ σώματι· οἱ μικροὶ δ' ἀστεῖοι καὶ σύμμετροι, καλοὶ δ' οὔ: *In magnitudine magnanimitas, sicut & pulchritudo in magno corpore: parvi autem venusti sunt, & recto membrorum omnium commensu concinni, formosi vero minime.* Hinc Archidamum regem, quemadmodum autor est Plutarchus initio libelli de Educatione puerorum, Lacones olim pecunia multarunt, quòd perexiguæ staturæ uxorculam duxisset domum, eoque videretur producturus οὐ βασιλέας, ἀλλὰ βασιλίσκους: *Non reges, sed regulos.* Etenim, ut loquitur Athenæus lib. XIII Philosophantium in convivio, cap. 2, Ὡς ἔοικε, τὸ κάλλος βασιλείας οἰκεῖον ἐστι. Cathæna urbs est Indica, cujus incolæ tanto in honore habent pulchritudinem, ut regnum non nisi formosissimo deferant: *Stephanus de Urbibus in* Κάθαια. Vide *Strabonem lib.* XV, *de Cathea Sophitis regione; Diod. Siculum lib.* XIX; *Curtium lib.* IX, *cap.* I. Æthiopum quoque moribus in eligendo rege maxima staturæ ratio habetur, ac si Natura ipsa magnis mentibus digna semper corporum domicilia metaretur: *Themistius Orat.* I; *Aristoteles Polit. lib.* IV, *cap.* 3. *Hominibus barbaris in corporum majestate veneratio est; magnorumque operum non alios capaces putant, quàm quos eximia specie donare natura dignata est*, Q. Curtius lib. VI, cap. 5. Quin ipsam quoque Romanam plebem ab hac animorum inclinatione non omnino abhorruisse, docet nos Tacitus lib. I Hist. cap. 7: *Ipsa ætas Galbæ*, inquit, *& irrisui, & fastidio erat, assuetis juventæ Neronis, & imperatores forma ac decore corporis (ut mos est vulgi) comparantibus.* Proinde quoque Augustus Imp. hac consideratione adductus, *Calceamentis altiusculis usus est; ut procerior, quàm erat, videretur.* Vide Suetonium in August. cap. 73. Notum est illud Euripidis, apud *Athenæum lib.* 13, *cap.* 2; etiam *Porphyrium in Isagoge*, sed Poëtæ nomine non expresso:

> Πρῶτον μὲν εἶδος ἄξιον τυραννίδος.

Neque aliud innuere voluerunt summi autores, cùm tacitas quasdam verendæ majestatis ac splendidæ nobilitatis notas Regibus atque apprime nobilibus viris inesse contendunt. Apud Homerum profectò Iliad. Γ, vers. 170, Agamemnonem ex regalis majestate formæ agnoscit Priamus. Plautus quoque Milit. glor Act. I, Sc. I, *formam regiam* dixit insignem formam. *Saul sacerdotali prius à Samuele unguento perfusus, rex constitutus est. Hic ex tribu Benjamin, Cis patre ortus, modestus animi, forma excellenti erat; ut merito dignitas corporis dignitati regiæ conveniret*, Sulpitius Severus ex cap. IX & X libri primi Samuëlis. *Dion magnam habuit corporis dignitatem, quæ non minimum commendatur*, Æmil. Probus. *Iphicrates fuit & animo magno, & corpore, imperatoriaque forma; ut ipso adspectu cuivis injiceret admirationem sui*, Idem. Florus libro II, cap. 14: *Pseudophilippus regiam formam, regium nomen, animo quoque regio implevit.* Ammianus quoque Marcellinus sub finem libri XXX, de Valentiniano Imperat. *Pulchritudo staturæ, lineamentorumque recta compago, majestatis regiæ decus implebat.* Gennadius in Panegyrico Theoderico regi dicto, de eodem Theoderico: *Statura est quæ designet prolixitate regnantem.* Seneca Hippol. vers. 829, de Theseo:

> *Sed iste quisnam est, regium in vultu decus*
> *Gerens, & alto vertice attollens caput?*

Lucanus Panegyr. ad Pisonem:

> *Sed super ista movet plenus gravitate serena*
> *Vultus, & insigni præstringit imagine visus.*
> *Talis inest habitus, qualem nec dicere mæstum,*
> *Nec fluidum, læta sed tetricitate decorum*
> *Possumus: ingenitæ stat nobilitatis in illo*
> *Pulcher honos, & digna suis natalibus ora.*

Heliod. lib. II Æthiop. de Theagene, referente genus ad Achillem: Συνέτυχον τῇ ὑστεραίᾳ τῷ νεανίσκῳ, καί μοι ἀληθῶς ἔδοξε τοὺς Ἀχιλλείδας ἐμπρέπειν, τοιοῦτός ἐστι τὴν μορφὴν, καὶ τοσοῦτος ἰδεῖν τὸ μέγεθος, ὡς βεβαιοῦν τῇ θέᾳ τὸ γένος: *Postridie in juvenem incidi, & mihi vere videbatur inter Achillidas præter cæteros conspicuus: talis forma, & corporis proceritate videbatur, ut vel visu solo genus suum stabiliret.* Themistius, cui Euphrada à sermonis suavitate cognomentum additum est, in Oratione de clementia Theodosii Imp. inter alia & hoc addit: Φύεται μὲν καὶ ἐν ἀνθρώποις, ἀλλὰ σπανίως γε τοῦτο καὶ ἐν μακρῷ χρόνῳ, ὅταν ἄμφω συμπέσῃ καὶ συνεμαρτήσῃ τῷ κάλλει τῆς ψυχῆς καὶ ἡ τοῦ σώματος ἀγλαΐα· καὶ οὗτος

ἐστιν

ἔστιν ἀπηχὴς ὁ μέγας βασιλεὺς, καὶ οὔτι χωλεύει οὔτι κολοβὸν αὐτῷ τὸ κάλλος, ἀλλ' ἄρτιον καὶ ὁλόκληρον: *Nascitur Rex & inter homines, sed tamen raro, & post longa annorum intervalla; tunc scilicet, cùm animi pulchritudo cum corporis excellentia conjungitur, ac commiscetur. Atque is certe magnus est Rex, cujus & forma & species integra est, omnique ex parte absoluta & perfecta.* Claudian. de Nupt. Honor. & Mar. vers. 262:

> - - - *Quamvis aliena fuisses*
> *Principibus, regnum poteras hoc ore mereri.*
> *Quæ propior sceptris facies? Quis dignior aula*
> *Vultus?* - - -

Et mox vers. 316:

> *Fronte quis æquali? Quem sic Romana decerent*
> *Culmina? Sufficerent tantis quæ pectora curis?*
> *Stes licet in populo, clamat, quicunque videbit;*
> *Hic ille est Stilico. Sic te testatur & offert*
> *Celsa potestatis species non voce feroci,*
> *Non alto simulata gradu, non improba gestu.*
> *Affectant alii quicquid, fingique laborant,*
> *Hoc donat natura tibi.* - - -

Idem libro 1 de Laudibus Stiliconis, vers. 45:

> *Spondebatque ducem celsi nitor igneus oris,*
> *Membrorumque modus, qualem nec carmina fingunt*
> *Semideis.* - - -

Albinovano in ea quæ de morte Drusi ad Liviam est Elegia, dignitas hæc imperatoria *generosa forma* vocatur. Abunde nunc ex iis quæ attulimus locis liquet, quàm prono semper favore mortales veram pulchritudinem prosequantur: quod prætereundum non putavi, ut singula perfectæ formæ monumenta nobiscum percensentibus in ipso statim operosæ collationis ingressu occurreret tantam esse Formæ potentiam, ut ipsi quoque Virtuti ex ea non levis accedat commendatio, juxta illud Virgilii v Æneid.

> *Tutatur favor Euryalum, lachrymæque decoræ,*
> *Gratior & pulchro veniens è corpore virtus.*

Ἥδιστον δὲ θέαμα ὁ Ἀχιλλεύς· πῶς γὰρ οὐκ ἔμελλεν; οὐ διὰ τὴν ξανθὴν κόμην· καὶ γὰρ ὁ Εὔφορβος ἐκόμησεν· τῷ δὲ Ἀχιλλεῖ τὸ καλὸν ἥδιστον ἦν ὑπὸ τῆς ἀρετῆς ἐξαπτόμενον: *Suavissimus erat visu Achilles (quid ni esset?) non tamen ob flavam cæsariem; nam & Euphorbum commendabat coma; sed pulchritudinem Achillis virtutis splendor illustrabat*, Maxim. Tyrius Dissertatione xv. Plautus Mostellaria Act. 1, Scen. *Jam pridem ecastor*, &c.

> *Virtute formæ id evenit, te ut deceat, quicquid habeas.*

M. Tullius de Claris Oratoribus: *Seditiosorum omnium post Gracchos L. Apulejus Saturninus eloquentissimus visus est; magis specie tamen, & motu, atque ipso amictu capiebat homines, quàm aut dicendi copia, aut mediocritate prudentiæ. Neque multo secus P. Lentulus, cujus & excogitandi & loquendi tarditatem tegebat formæ dignitas.* Basilius Magnus epist. 373: Τοῖς καλοῖς φασι πάντα μετὰ τῆς τοῦ κάλλους προσθήκης γίνεσθαι· ὥστε καὶ λύπας αὐτοῖς καὶ ὀργὰς ἐπιπρέπειν. ἥδιον γοῦν ἄν τις ἴδοι ὀργιζόμενον τὸν ἀγαπώμενον, ἢ θεραπεύοντα ἕτερον: *Ajunt pulchris omnia cum pulchritudinis accessione accidere; adeo ut dolores atque iræ iis quoque decus addant. Libentius itaque quis intueatur stomachantem amasium, quàm famulantem alium.* Quemadmodum vero, & ut hoc obiter addam, tacita quædam veneratio sequi solet speciosam atque luculentam dynastarum formam, sic manifesto contra contemptui atque etiam contumeliis obnoxii sunt quandoque magnates, quibus formæ modus non satis honestus obtigit. Æmilius Probus de Agesilao: *Hic tantus vir*, inquit, *ut Naturam fautricem habuit in tribuendis animi virtutibus; sic maleficam nactus est in corpore exiguo, & claudus altero pede: quæ res etiam nonnullam afferebat deformitatem; atque ignoti, faciem ejus cùm intuerentur, contemnebant.* Facetum est quod accidit Philopœmeni, inclyto quondam Achæorum duci. Erat is formæ infelicioris: ad prandium itaque ab amicorum aliquo vocatus, adfuit ante tempus: quumque eum hac illac otiose obambulantem amici uxor conspicata esset, jussit eum secare ligna; ex mala scilicet forma & modico cultu servum esse conjectans. Paret Philopœmen, & strenue satis, quod mandatum erat, usque in amici adventum, exsequitur. Quo ingresso atque exclamante, Quid hoc est rei? Quid vero aliud, inquit Philopœmen, quam pœnam deformitatis luo? Vide *Plutarchum in Philopœmene; Tzetzem*

Chil.

Chil. VI, *Historia* 84. *C. Macer auctoritate semper eguit, sed fuit patronus propemodum diligentissimus; hujus si vita, si mores, si vultus denique non omnem commendationem ingenii everteret, majus nomen in patronis fuisset*, Cicero de Claris Oratoribus. In Galbam eloquentia clarum, sed quem habitus corporis destruebat, M. Lollii vox circumfertur, Ingenium Galbæ male habitat: *Macrobius lib.* II *Saturnal. cap.* 6. Tolerari tamen utcunque possent hæc incommoda, nisi persæpe pravi corporis pravum quoque animum esse plerique judicarent. Erato Terpsitheæ apud Theophyl. Simocatum: Τὴν τῆς φύσεως σοφίαν τεθαύμακα, κακίστῃ ψυχῇ σώματος ὥραν ἐπιτρέπειν μὴ προθεμένης: *Naturæ sum admirata sapientiam, quæ pessimæ animæ non concredidit venustatem corporis.* Ita malam olim faciem habentes, ne quidem hominis liberi faciem habere dicebant: *Quintil.* VI, 3. Notum est illud Martialis libro XII, Epigramm. 54:

Crine ruber, niger ore, brevis pede, lumine læsus:
Rem magnam præstas, Zoïle, si bonus es.

Anthol. Græcorum Epigramm. lib. II, cap. ultimo:

Χωλὸν ἔχεις τὸν νοῦν, ὡς τὸν πόδα· καὶ γὰρ ἀληθῶς
Εἰκόνα τῶν ἐντὸς σοὶ φύσις ἐκτὸς ἔχει.

Cl. Hugo Grotius transtulit:

Non pede tu claudus tantum; Natura sed, intus
Quæ fuerant, extra conspicienda dedit.

Cicero libro III Accusat. in C. Verrem: *Apronius ille (ut ipse non solum vita, sed etiam corpore atque ore significat) immensa aliqua vorago est ac gurges vitiorum turpitudinumque omnium.* Vellejus Patercul. lib. II, cap. 69: *In Vatinio deformitas corporis cum turpitudine certabat ingenii: adeo ut animus ejus dignissimo domicilio inclusus videretur.* Tacitus quoque Annal. XV, cap. 34: *Vatinius inter fœdissima Neronianæ aulæ ostenta fuit, sutrinæ tabernæ alumnus, corpore detortus, facetiis scurrilibus.* Ex hac sane inveterata persuasione (quam tamen pulchre confutat Jul. Scaliger de Subtilitate, exercit. 295) processit, quod incantatrices olim veneficas diri oris indicio deprehendi posse putaverint. Canidiam certe talem depinxit Horatius: quem vide. Quintilianus quoque Declam. XV, pro meretrice veneficii rea: *Exspecto*, inquit, *ut sit ante omnia minax vultus, feralis habitus, horreant squallore crines, rigeat super nefandas cogitationes efferata tristitia. Facinus, quod dicitur inquietare superos; sidera diris agitare carminibus; tumulos, busta scrutari, & amputatis cadaveribus ipsas in scelus armare manus; fieri non potest, ut autorem suum non primo statim prodat aspectu.* Cæterum de his satis nunc: restat ut ad ipsam porro consummatæ pulchritudinis tractationem cum Apollinari nostro transeamus.

§. 3. CORPORE EXACTO. Intelligendum hoc videretur de inemendata corporis structura, qualem Absoloni tribuit sacra historia, 2 Sam. XIV: 25; juxta illud Ovidii Amorum libro I, Eleg. 5: Emendata corporis structura in quo consistat.

In toto nusquam corpore menda fuit.

Horatius lib. II, epist. 2:

Candidus & talos à vertice pulcher ad imos.

Martialis libro VII, Epigramm. 17:

Corpus nulla litura notat.

Plautus Epidico, Actu V, Scen. *Male morigerus*, &c.

Usque ab unguiculo ad capillum summum est festivissima.

Possent, inquam, hæc Sidonii verba accipi de *Forma nullo naturali vitio excæcata*, ut loquitur Arbiter; nisi ex proxime sequentibus verbis appareret, intelligi debere de tali statura, quam *justam* dixit Suetonius in Galba, cap. 21: *Statura fuit justa*, inquit: & in Nerone, cap. 51: *Statura fuit pene justa.* In Tiberio denique, cap. 68: *Statura fuit, quæ justam excederet.* Ad quæ verba vide Casaubonum. Hæc *statura justa* Plauto in Asinaria Act. II, Sc. *Ut demonstratæ*, &c. dicitur *statura commoda*. Apulejo denique lib. II Metam. *Inenormis proceritas* dicitur: *Cuncta corporis*, inquit, *inexplicabiliter ad regulam congruentia: inenormis proceritas, succulenta gracilitas, rubor temperatus.* Contra vero Vitellio, inter alia vitia corporis, *Enormis proceritas* objicitur apud Suetonium in ejus vita, cap. 17. Arnobius lib. III adv. Gentes componit inter se *nanos, longos, medios.* Unde liquet, justæ staturæ homines non male *medios* dici. Quibus vero statura commodior non obtigerat, pulchriores judicabantur si nonnihil eam excessissent,

cessissent, quam si eos hæc decoræ formæ gratia deficeret. Suetonius in Claudio Cæs. cap. 30: *Auctoritas dignitasque formæ non defuit vel stanti, vel sedenti, ac præcipue quiescenti: nam & prolixo, nec exili corpore erat; & specie canitieque pulchra, opimis cervicibus.* Ipsas quoque mulieres eminentiore statura conspicuas maximopere semper laudabant: nam & Helenæ proceritatem maxime prædicat Theocritus Idyll. XVII:

> Ὧδε καὶ ἁ χρυσέα Ἑλένα διεφαίνετ' ἐν ἁμῖν
> Πιείρη, μεγάλη· ἅτ' ἀνέδραμεν ὄγμος ἀρούρᾳ,
> Ἢ κάπῳ κυπάρισσος. - - -
>
> *Sic & aurea Helena elucebat inter nos*
> *Valida, procera: quemadmodum procurrit sulcus in arvo,*
> *Aut in horto cupressus.* - - -

Et regi suo Archidamo gravem mulctam irrogaverunt Lacedæmonii, quòd induxisset in animum pusillam ducere uxorem; hac aliter ac si reipublicæ regulos, non reges dare statuisset: *Plutarchus de Liberis educandis.* Archidamum quoque ob hoc ipsum ab ephoris fuisse mulctatum, refert idem Plutarch. circa initium vitæ Agesilai. Lucretio certe libro quarto, versu 1156, procera virgo dicitur

> - - - *Cataplexis, plenaque honoris.*

Ovid. Amorum lib. II, Eleg. 4:

> *Tu quia tam longa es, veteres Heroïdas æquas.*

Idem Amorum libro III, Eleg. 3:

> *Longa decensque fuit; longa decensque manet.*

Propert. lib. II, Eleg. 2:

> *Fulva coma est; longæque manus; & maxima toto*
> *Corpore; & incedit vel Jove digna soror.*

Quamquam ne quidem humilioris staturæ hominibus qualiscunque laus formæ negabatur, si modo non abesset ista σώματος συμμετρία, *corporis congruentia*, quam Herodianus tribuit Commodo Imperat. omnium ejus ætatis hominum formosissimo. Agricola certe, teste Cornelio Tacito in ejus vita, cap. 44: *Decentior quàm sublimior fuit; nihil metus in vultu; gratia oris supererat.* Agricola igitur, ut ut sublimis non esset, decens tamen ac speciosus videbatur. Οὕτως ἄρα κάλλους ὑπερβολὴ καὶ εἰς μεγέθους ἔμφασιν φέρει προσθήκην: *Sic utique exuperantia formæ etiam ad magnitudinis repræsentationem addit incrementum*, ut verissime loquitur Heliodorus lib. II Æthiop. Carcini tragici tres pueri, propter corporum exilitatem, ὄρτυγες sive *coturnices* dicebantur: vide *Scholia in Irenen Aristophanis.* Præter eam quam diximus *staturam justam*, ejusque excessum ac defectum, annotanda quoque hic esset *media militaris statura*, quam T. Manlio Torquato tribuit Livius lib. VII ab U. C. Quemadmodum & *quadrata statura*, quam Vespasiano tribuit Suetonius in ejus vita, cap. 20: *Statura fuit quadrata, compactis firmisque membris.* Cornelius Celsus lib. II, cap. 1: *Corpus habilissimum quadratum est, neque gracile, neque obesum: nam longa statura, ut in juventa decora est, sic matura senectute conficitur; gracile corpus, infirmum; obesum, hebes est.* Talis staturæ homines pari prorsus ratione τετραγωνιαίους dixere Græci auctores Geoponici Constantino Imp. inscripti, lib. II, cap. 1: Τὸν ἀροῦντα χρὴ μακρότερον ἔχειν τὸ σῶμα· τοὺς δὲ τὰς ἀμπέλους ἐργαζομένους, οὐχ οὕτως ὑψηλοὺς εἶναι χρὴ, τετραγωνιαίους δέ. Quem locum commode satis videntur exprimere Columellæ verba, ex lib. I de Re rustic. cap. 1: *Longissimum quemque aratorem faciemus. Vineæ non sic altos, quemadmodum latos & lacertosos viros exigunt.* Cæterum hanc quadratam ac mediam militarem staturam, quoniam non tam pulchritudinem quam robur viri militaris perficit, consulto, ut ab hoc loco alienam, præterimus.

Sphærica figura capitis optima est. §. 4. CAPITIS APEX ROTUNDUS. *Solis humanis corporibus inest in capito sphæræ similitudo; quæ forma sola mentis est capax*, Macrobius in Somnium Scipionis lib. I, cap. 14. Vide quoque Lactantium cap. 8 de Opificio Dei. Inter omnes vero reliquas exactissimi corporis partes primum locum capiti, rei sacræ, summa cum ratione tribuit Sidonius: Ὅτι δ' ἱερὸν ἐνόμιζον τὴν κεφαλὴν, δῆλον ἐκ τοῦ καὶ κατ' αὐτῆς ὀμνύειν· καὶ τοὺς γινομένους ἀπ' αὐτῆς πταρμοὺς προσκυνεῖν ὡς ἱερούς· ἀλλὰ μὴν καὶ τὰς συγκαταθέσεις βεβαιουμένους τῇ ταύτης ἐπινεύσει: *Quòd vero caput olim sacrum quid existimaverint, manifestum est ex consuetudine per caput jurandi, quemadmodum etiam ex more adorandi sternutationes ex eo provenientes, nec non quòd assensiones nutu capitis firmemus*, Athenæus lib. II Deipnosoph. cap. 25. Rotundum interim capitis apicem, *Caput tereti rotunditate collectum,*

ctum, dixit Arnob. lib. IV adverſ. Gentes. *Caput noſtrum*, inquit Caſſiodorus de Anima, cap. 16, *ſex oſſibus compaginatum, in ſimilitudinem cœleſtis ſphæræ rotunda concavitate formatum eſt, ut fenarum illum perfectiſſimum numerum ſedes noſtri cerebri, cujus organo ſapimus, contineret*, &c. Quamquam non de ſolo capite intelligendum hoc videatur, ſed etiam de vultu, præcipua capitis parte. Iſmenes certe faciem perfecte rotundam deſcribit Iſmenias apud Euſtathium (niſi cum Mauſſaco Eumathium autorem hujus ſcripti libeat appellare) lib. III de Amoribus Iſmenes & Iſmeniæ: Ὅλον τὸ πρόσωπον, inquit, κύκλος ἀνεπισφαλής. ἡ ῥὶν κέντρου λόγον ἐπέχει πρὸς ὅλον τὸ κύκλωμα: *Tota facies erat perfectus circulus. Naſus centri rationem habebat ad totum circulum.* Jupiter quoque apud Coluthum de Raptu Helenæ, Paridem in Dearum judicio, Συνοχὴν βλεφάρων καὶ κύκλα προσώπων, *Palpebrarum conjunctionem & faciei rotunditatem*, potiſſimum jubet conſiderare, quum ſic Mercurium alloquitur:

> Παῖδα Πάριν Πριάμοιο, τὸν ἀγλαὸν ἡβητῆρα
> Τροίης βουκολέοντα κατ' οὔρεα τίκτεν ἀκούεις,
> Κείνῳ μῆλον ὄπαζε, διακρίνειν δὲ θεάων
> Κέκλεο καὶ βλεφάρων συνοχὴν, καὶ κύκλα προσώπων.
>
> *Paridem Priami filium, ſplendidum illum puberem,*
> *In montibus Trojæ boves paſcentem, fili ex auditu noſti?*
> *Illi malum præbe, & ut dijudicet Dearum*
> *Jube & palpebrarum conjunctionem, & faciei rotunditatem.*

Ἐλίκωπις, περιφερὴς τὸ πρόσωπον, Heſychius. Opponitur autem rotundo capiti *caput mutilum*, quale Sileno tribuit Aur. Nemeſianus Ecloga III, quæ inſcribitur Bacchus: magis tamen proprie *acutum caput*. Martialis lib. VI, Epigr. 39:

> *Hunc vero acuto capite, & auribus longis;*
> *Quæ ſic moventur, ut ſolent aſellorum;*
> *Quis morionis filium neget Gyrthæ?*

Homerus Iliad. B, verſ. 217, ubi Therſiten deſcribit:

> Φολκὸς ἔην, χωλὸς δ' ἕτερον πόδα, τὼ δέ οἱ ὤμω
> Κυρτὼ ἐπὶ στῆθος συνοχωκότε· αὐτὰρ ὕπερθε
> Φοξὸς ἔην κεφαλὴν· ψεδνὴ δ' ἐπενήνοθε λάχνη.
>
> *Strabo erat, claudus autem altero pede, & ipſius humeri*
> *Curvi, & in pectus contracti: & deſuper*
> *Acutus erat capite, rara autem percurrebat lanugo.*

Φοξὸς Autori brevium ſcholiorum, quem aliqui Didymum vocant, hoc in loco exp. ὀξυκέφαλος, *Acuto capite præditus, caput habens faſtigiatum.* Φοξὸς, λιπόδερμος, ὀξυκέφαλος: Heſychius. Vide *Athenæum lib. XI, cap. 8; Pollucem lib. II, cap. 4, §. 3.* Φύσκος, ὀξυκέφαλος: Heſychius. Φιλοκλῆς κωμῳδίας ποιητὴς αἰσχροπρόσωπος· ἦν δὲ προκέφαλος, ὡς ἔποψ· ἤτοι ὀξυκέφαλος: Suidas. Ἐχινοκέφαλον κεκλῆσθαι τὸν Περικλέα φασί: *Cratinus dixit Periclem echini caput habere*, Pollux lib. II, cap. 4, §. 3. Ubi tamen ex Plutarcho in Pericle recte σχινοκέφαλον, *caput habentem ſimile bulbo ſcillæ*, legas: poſteaquam enim ſcriptor graviſſimus Periclem deſcripſit: Τὰ μὲν ἄλλα τὴν ἰδέαν τοῦ σώματος ἄμεμπτον, προμήκη δὲ τὴν κεφαλὴν καὶ ἀσύμμετρον: *Reliqua quidem corporis ſpecie inculpatum, capite vero oblongo incongruoque notabilem;* mox addit: Ὅθεν αἱ μὲν εἰκόνες αὐτοῦ σχεδὸν ἅπασαι κράνεσι περιέχονται· μὴ βουλομένων, ὡς ἔοικε, τῶν τεχνιτῶν ἐξονειδίζειν. οἱ δ' Ἀττικοὶ ποιηταὶ σχινοκέφαλον αὐτὸν ἐκάλουν· τὴν γὰρ σκίλλαν ἔστιν ὅτε καὶ σχῖνον ὀνομάζουσι: *Unde omnes fere imagines ejus galeis circumdantur: nolentibus, ut videtur, artificibus hoc vitium ei exprobrare. At Poetæ Attici Schinocephalum eum vocaverunt: Scillam enim nonnunquam etiam Schinon nuncupant.* Enormiter magnum caput habentes, Tullio lib. I de Nat. Deorum *Capitones* vocantur.

§. 5. PAULULUM A PLANITIE FRONTIS. Frons igitur, ut pulchra judicetur, *plana, candida, tenuis, brevis, pura* denique debet eſſe. *Planam frontem* hæc Sidonii verba nobis commendant. Dianæ quoque *planam frontem* tribuit Apulejus libro XI Metamorph. Opponitur autem *planæ fronti* duplex vitium; unum, *tuberoſæ frontis*, ex natura; alterum, *contractæ* vel *caperatæ*, ex moribus. Primum tangit Arbiter: *Neſcio quis*, inquit, *ex concionibus calvus tuberoſiſſimæ frontis.* Tales Tullio libro I de Nat. Deorum, ſicuti & Arnobio lib. III adverſ. Gentes, dicuntur *Frontones*. Εὐρυμέτωπος, *latam frontem habens*, etiam dicebatur μέτωπίας, ut Alcibiades: *Pollux lib. II, cap. 4, §. 3.* Heſychius Mileſius de Platone: Πλατὺς ὢν τὰ στέρνα καὶ τὸ μέτωπον, Πλάτων προσηγορεύθη: *Quoniam lato erat pectore ac fronte, dicebatur Plato.* Ab hoc vitio Cilones olim dicebantur; *Cilo, cui frons eſt eminentior, ac dextra ſiniſtraque velut* Frons.

 receſſa

recisa videtur, Festus in Chilo. *Cilunculi*, Arnob. lib. III. *Cillo*, περικέφαλος, Gloss. vet. ut ante dictum. Alterum *contractæ* vel *caperatæ frontis* vitium à difficili quadam ac fastidiosa intractabilis animi morositate proficiscitur, morbique hujus expressa vestigia fronti quàm altissime infigit. Plautus Rudente, Act. II, Sc. *Animo adversari sedulo*, &c.

Tortis superciliis, contracta fronte, fraudulentum.

Idem Epidico, Act. V, Sc. *Male morigerus*, &c.

Quid illuc est, quod illi caperat frons severitudine?

Nonius Marcellus: *Caperare, est rugis frontem contrahere & asperare; tractum à caprorum frontibus crispis.* Καλεῖται τὸ ἐπὶ τοῦ μετώπου δέρμα, περιμετώπιδιον· αἱ δὲ ἐν αὐτῷ χαμμαί, ῥυτίδες καὶ ἀμαρυγαί, Pollux lib. II, cap. IV, §. 3. Ἀμαρυγὰς Autor magni Etymologici dicit τὰς τοῦ μετώπου ῥυτίδας. Vide eum in Ἀμαρύσσω.

Candidam frontem, ἐλεφάντινον μέτωπον, amicæ suæ tribuit Anacreon. Vide *Theocritum Idyllio* XX, *vers.* 24 Ovid. quoque lib. X Metamorph. vers. 138, de Cyparisso:

- - - *Nivea pendebant fronte capilli.*

Tenuem frontem, Ἁπαλὸν καὶ δροσῶδες μέτωπον, Bathyllo suo affingit Anacreon. Horatius Carminum lib. I, Ode 33:

Insignem tenui fronte Lycorida
Cyri torret amor. - - -

Brevem frontem laudat Martialis lib. IV, Epigr. 42. Arbiter quoque in ea, quam supra ex eo adduximus, formosæ descriptione: *Frons minima*, inquit, *& quæ radices capillorum retro flexerat.* Statius Sylvarum II, vers. 43 Epicædii in Glaucum Melioris:

Et castigatæ collecta modestia frontis.

Ubi per *castigatam frontem* intellige frontem, quæ macularum rugarumque expers, lævis brevisque confinii terminis includitur, quæque non tam ipsis comis, quàm *molli margine comarum*, ut loquitur Statius, in ordinem cogitur: unde quoque manifestum fit, tantopere laudatam pulchræ frontis brevitatem non à crinibus frontem ipsam artantibus prementibusque effici, sed ab ἁρμογῇ quadam lanuginosi transitus nigros capillos à candida fronte sensim dirimente.

Puram frontem laudat Propert. lib. II, Eleg. 22:

Sive vagi crines puris in frontibus errant,
Indica quos medio vertice gemma tenet.

Videtur autem ea, quæ dicitur *pura frons*, nihil aliud, quàm hilarem serenamque exporrectæ frontis gratiam insinuare, juxta illud Callistrati in statuam Occasionis, Τὸ μέτωπον χάριτι ἔστιλβεν: *Frons gratiis abundabat.* Egregium torvæ serenæque frontis temperamentum Honorio tribuit Claudianus, Panegyrico de IV Consf. Honorii, vers. 518:

Quantus in ore pater! radiat quàm torva voluptas
Frontis, & augusti majestas grata pudoris.

Lucanus lib. VIII Pharsaliæ, vers. 680, tribuit *generosam frontem* Pompejo Magno. Opponitur ei *tristis frons* apud Plautum in Asinaria, Act. II, Sc. *Ut demonstratæ*, &c. quemadmodum & *vultuosa frons* apud Apulejum lib. III Metamorph. *Fotis mea*, inquit Apulejus, *sui longe dissimilis advenit: non læta facie, nec sermone dicaculo, sed vultuosam frontem rugis insurgentibus asseverabat.* Juvenali in ipso statim initio Satyræ IX, est *frons obducta*.

Capilli. §. 6. CÆSARIES REFUGA CRISPATUR. Recte Sidonius decoram quoque comam refert inter ea quæ consummatam constituunt formam; cum Homero aliisque magni nominis scriptoribus spectatæ pulchritudinis fœminæ ab hac potissimum parte soleant laudari. Sic ἠΰκομος, *pulchricoma* dicitur Rhea, Hesiod. Theog. vers. 625. Helena, Iliad. Γ, vers. 329. Thetis, Iliad. Δ, vers. 512. Latona, Iliad. Α, vers. 36. Minerva, Iliad. Ζ, vers. 92. Niobe, Iliad. Ω, vers. 602. Calypso, Odyss. Μ, vers. 389. Odyss. quoque Β, vers. 119, Achivæ dicuntur ἐϋπλοκαμῖδες, *pulchros crines habentes.* Et rursus Odyss. Ε, vers. 390, ἐϋπλόκαμος ἠώς, *pulchros crines habens aurora.* Odyss. denique Ε, vers. 125, ἐϋπλόκαμος vocatur Ceres; quemadmodum & Iliad. Ξ, vers. 326, καλλιπλόκαμος nuncupatur. Quinimo regiam illam summi Jovis majestatem in decora cæsarie præcipue videtur collocasse Iliad. Α, vers. 528: quibus Homeri verbis tantum pondus ac tanta vis inest, ut Phidias fateri non erubuerit, se fabricam Jovis Olympii ab hoc veluti archetypo duxisse. Videmus igitur, Homero passim pulchricomas, ut sic loquar, dictas esse eas, quas insignior forma illustrabat: non ob aliud, credo, quàm *Quòd præcipua*

cipua pars ista corporis in aperto & perspicuo posita, prima nostris luminibus occurrit: & quod in cæteris membris floridæ vestis hilaris color, hoc in capite nitor nativus operatur. At vero (quod nefas dicere, neque sit hujus rei ullum tam dirum exemplum) si cujuslibet eximiæ pulcherrimæque fœminæ caput capillo spoliaveris, & faciem nativa specie nudaveris; licet illa cœlo dejecta, mari edita, fluctibus educata; licet, inquam, Venus ipsa fuerit; licet omni Gratiarum choro stipata, & toto Cupidinum populo comitata, & balteo suo cincta, cinnama fragrans, & balsama rorans, calva processerit; placere non poterit, nec Vulcano suo. Quid? Cùm capillis color gratus, & nitor splendidus illucet, & contra Solis aciem vegetus fulgurat, vel placidus renitet, ac in contrariam gratiam variat adspectum; & nunc ut aurum coruscans in lenem mellis deprimitur umbram, nunc corvina nigredine cærulos columbarum colli flosculos æmulatur; vel nunc guttis Arabicis obunctus, & pectinis arguti dente tenui discriminatus, & pone versum coactus amatoris oculis occurrens, adinstar speculi reddit imaginem gratiorem. Quid? cùm frequenti sobole spissus cumulat verticem, vel prolixa serie porrectus dorsa permanat. Tanta denique est capillamenti dignitas, ut, quamvis auro, veste, gemmis, omnique cætero mundo exornata mulier incedat; tamen, nisi capillum distinxerit, ornata non possit videri, Apulejus lib. II Metamorph. Ovidius III de Arte, vers. 249:

> *Turpe pecus mutilum, turpis sine gramine campus,*
> *Et sine fronde frutex, & sine crine caput.*

Cajum Cæsarem *Capitis destituti, & emendicatis* (vel *emedicatis*) *capillis adspersi deformitas* notabilem fecit, teste Seneca *Quod in sap. non cad. injuria, cap.* 18. Κομη, ut est in brevibus Scholiis ad versum 197 Iliados Α, εἴρηται παρὰ τὸ κόσμον εἶναι τοῦ σώματος. Polluci quoque lib. II, cap. I: Ἄθριξ, ἄκομος τὴν κεφαλὴν dicitur ἄκοσμος. Mutuatur etiam sacra pagina præcipuam celebratissimæ Absolonis formæ commendationem à capillis ejus, 2 *Sam.* XIV: 26. Lacedæmonii disciplinæ suæ rigorem impendente graviore aliquo bello nonnihil laxantes, indulgebant adolescentibus nitidiorem comæ cultum, nec non splendidiorem armorum vestiumque ornatum; nec minus delectabantur hac eorum ferocia, quam exsultatione ac fremitu acrium equorum pugnam veluti lacessentium. Lycurgus certe civibus suis alendæ comæ autor fuisse videtur: dixit enim formosos hac ratione venustiores reddi; deformes vero, horridiores: vide *Plutarchum in Lycurgo.* Scipionem sane, florentissimum adolescentem & inaffectata celsi corporis majestate conspicuum, non parum inter plures alias insignis formæ dotes adornabat promissa cæsaries; qua de re sic Livius libro XXVIII ab U. C. ubi Masanissam cum Scipione primùm in colloquium venisse narrat: *Ceperat jam ante Numidam,* inquit, *ex fama rerum gestarum admiratio viri; substitueratque animo speciem quoque corporis amplam ac magnificam: cæterum major præsentis veneratio cepit: & præterquam quod suapte natura multa majestas inerat, adornabat promissa cæsaries, habitusque corporis non cultus munditiis, sed virilis ac vere militaris. Prope attonitus ipso congressu Numida,* &c. Quamvis autem supra cap. IV, §. 3 hujus libri tertii ex Philostrati Heroicis didicerimus, Hectori sine coma formam constitisse, non tamen hoc de calvitie videtur intelligendum; sed quod omisso capillorum cultu nullis frontem ac malas obumbraverit capillis, retro pendulis contentus. Lycophron Cassandra:

> - - - Νυμφίους ἀρνουμένας
> Τοὺς Ἑκτορείοις ἠγλαϊσμένους κόμαις.
> - - - *Sponsos abnuentes*
> *Hectoreis ornatos comis.*

Ad quæ verba Tzetzes: Ἑκτόρειος κόμη, ἡ τὰ ὄπισθεν καθειμένα ἔχουσα, τὰ δὲ ἔμπροσθεν κεκαρμένα: *Hectorea coma est, quæ in tergum demittitur, frontem vero detonsam habet.* Plutarchus quoque in Theseo: Ἔθους ὄντος τότε τοὺς μεταβαίνοντας ἐκ παίδων, ἐλθόντας εἰς Δελφοὺς ἀπάρχεσθαι τῷ θεῷ τῆς κόμης, ἦλθε μὲν εἰς Δελφοὺς ὁ Θησεύς· καὶ τόπον ἀπ᾽ αὐτοῦ τὴν Θησίαν ἔτι νῦν ὀνομάζεσθαι λέγουσιν. ἐκείρατο δὲ τῆς κεφαλῆς τὰ πρόσθεν μόνον, ὥσπερ Ὅμηρος ἔφη τοὺς Ἄβαντας· καὶ τοῦτο τῆς κουρᾶς τὸ γένος Θησηῒς ὠνομάσθη δι᾽ ἐκεῖνον. οἱ δὲ Ἄβαντες ἐκείραντο πρῶτοι τὸν τρόπον τοῦτον· οὐχ ὑπ᾽ Ἀράβων διδαχθέντες, ὡς ἔνιοι νομίζουσιν· οὐδὲ Μυσοὺς ζηλώσαντες· ἀλλ᾽ ὄντες πολεμικοὶ, καὶ ἀγχέμαχοι, καὶ μάλιστα δὴ πάντων εἰς χεῖρας ὠθεῖσθαι τοῖς ἐναντίοις μεμαθηκότες. ὅπως οὖν μὴ παρέχοιεν ἐκ τῶν τριχῶν ἀντίληψιν τοῖς πολεμίοις, ἀπεκείραντο. τοῦτο δὲ ἀμέλει καὶ Ἀλέξανδρον τὸν Μακεδόνα ἐννοήσαντα φασὶ προστάξαι τοῖς στρατηγοῖς ξυρεῖν τὰ γένεια τῶν Μακεδόνων, ὡς λαβὴν ταύτην ἐν ταῖς μάχαις οὖσαν προχειροτάτην: *Quum solenne esset, ut ex pueris qui excedebant, profecti Delphos comæ primitias Apollini sacrarent, adiit Delphos Theseus, & locum ab eo hac quoque memoria dici Theseam autumant. Tonsum fuit autem sinciput ejus solum, ut de Abantibus memorat Homerus: atque est hoc genus tonsuræ, Theseis ab illo nominatum. Abantes hunc in modum principes tonsi fuerunt, non ab*

ab Arabibus (ut quorundam fert opinio) docti, neque æmulantes Mysos: sed quod bellatores essent cominusque pugnarent, & præter cæteros conserere manus didicissent cum hostibus. Ne igitur ansam hostibus capillorum præberent, tonsi fuere. Nempe id Alexandrum Macedonem quoque animadvertentem, edixisse ajunt ducibus suis, ut barbas Macedonum raderent, quod ansa hæc sit in præliis promptissima. Vide plura apud Polyænum lib. I Stratagem. in Theseo; quemadmodum & apud Hesychium in Ἐκθορεῖν. Quamobrem cùm tanta sit comæ dignitas, ut solum eximiæ formæ decus in ea consistere videatur; recte quoque nos atque ordine facturos puto, si penitius aliquantò, quid eam commendet, inspiciamus. In genere itaque capillos commendabant Apollinis, Bacchi, & Veneris crinibus non absimiles. Ovidius Amorum lib. I, Eleg. 14:

Formosæ periere comæ, quas vellet Apollo,
Quas vellet capiti Bacchus inesse suo.
Illis contulerim, quas quondam nuda Dione
Pingitur humenti sustinuisse manu.

Libanius Declam. IX, ubi describit Alcibiadem: Κόμαι μὲν αὐτῷ ταῖς κροτάφοις ἐπισείονται Βακχικαὶ, τοῖς στεφάνοις ἤδη καὶ τοῖς ἄνθεσι πρὸς κόσμον ἀνθαμιλλώμεναι: *Comæ quidem ipsi Bacchicæ incutiuntur temporibus, corollis jam & floribus ad ornatum certantes.* Cum violis quoque & hyacintho conferebant vernantes formosorum capillos. Claudianus de Nupt. Honorii & Mariæ, vers. 265:

\- - - *Non labra rosæ, non colla pruinæ,*
Non crines æquant violæ, non lumina flammæ.

Homerus Odyss. Ζ, vers. 229:

Τὸν μὲν Ἀθηναίη θῆκεν Διὸς ἐκγεγαυῖα
Μείζονά τ' εἰσιδέειν, καὶ πάσσονα, κὰδ δὲ κάρητος
Οὔλας ἧκε κόμας, ὑακινθίνῳ ἄνθει ὁμοίας.

Hunc quidem Minerva reddidit ex Jove nata,
Majoremque adspectu & spissiorem: à capite vero
Crispas demisit comas hyacinthino flori similes.

Hunc locum Homeri expressit Aristænetus lib. I, epist. I; quemadmodum & Longus Sophista lib. IV Pastoralium: Ὁρᾷς ὡς ὑακίνθῳ μὲν τὴν κόμην ὁμοίαν ἔχει: *Vides ut hyacintho comam similem habeat.* Speciatim vero laudabantur capilli *imminentes fronti, densi, longi, dividui, flavi, tenues, molles, crispi, dociles.*

Imminentes fronti capillos, qui tamen non tam incidant in ipsam frontem quàm impendeant, Patroclo tribuit Philostratus in Heroicis: Κόμης ξανθῆς εἶχε τὸ μέτριον, inquit, ἐπεὶ γὰρ ὡς ἐπικρέμασθαι τῷ μετώπῳ μᾶλλον, ἢ κατ' αὐτοῦ πίπτειν: *Comæ flavæ modicum habebat, ut immineret potius fronti, quàm in ipsam caderet.* Callistratus in secunda Praxitelici Cupidinis descriptione: Κόμης εἶχεν ἕλικας ταῖς ὀφρύσιν ἐπιβαινούσας: *Comæ habebat circulos supercilia invadentes.* Et rursus in descriptione statuæ Æsculapii: πλοκάμων ἕλικες ῥεόμεναι χάρισιν, οἱ μὲν εἰς νῶτα τεθηλότες ἀφέτως κέχυνται· οἱ δὲ ὑπὲρ μετώπου πρὸς τὰς ὀφρῦς ἐπιμένοντες, τοῖς ὄμμασιν εἰλοῦνται: *Cincinnorum autem circuli fluentes gratiis, partim in terga florentes libere funduntur, partim super fronte ad supercilia pertingentes, oculis involvuntur.* Contra vero Lucianus in Dialogis meretr. supra modum deformem descripturus, τὰς τρίχας ἀραιὰς ἔχουσαν καὶ ἐπὶ πολὺ τοῦ μετώπου ἀπηγμένας: *Raros crines habentem, & longe à fronte reductos,* dixit. Atque hoc illud est, quod Anacreonti, ut vieto jam ac veternoso seni, lascivientes fœminæ ψιλὸν μέτωπον, *nudam frontem,* exprobrabant; quod fronti ejus jam glabræ rariores imminerent capilli. Ἀνάσιλλος, ἀναφαλαντίας, ἄκοσμος τὴν κεφαλὴν, Suidas. Apud eundem tamen paulo post in Ἀναφαλαντίας legas ἀνάσιλλος. Ἀνάσιλλον τρίχωμα, τὸ ἀπὸ τοῦ μετώπου ἐπὶ τὴν κορυφὴν ἀνεσπασμένον, Etymol. magnum. Ἀνάσιμον τρίχωμα, τὸ διὰ τοῦ μετώπου ἐπὶ κορυφὴν ἐσπασμένον, Hesychius.

Densos crines, ἀμφιλαφῆ κόμην dicunt, quod multi spissique de vertice descendentes prehendentis manum utrimque velut impleant. Narcisso certe Philostrat. Iconum lib. I tribuit κόμην ἀμφιλαφῆ, *densam comam:* quemadmodum & Panthiæ Iconum lib. II: Achilli denique in Heroicis. Horatius Carminum lib. III, Ode 19:

Spissa te nitidum coma,
Puro te similem Telephe Vespero.

Cum quibus Horatii verbis, si composueris illum, quem paulo ante citavimus Luciani locum, intelliges turpem judicari τὰς τρίχας ἀραιὰς ἔχουσαν: *tenues crines habentem* mulierem. Unde etiam Galbam Imp. galericulum capiti propter capillorum raritatem adaptasse atque annexuisse, ut nemo dignosceret, testatur Suetonius in ejus vita, *cap.* 12:

ad

ad quæ verba vide Casaubonum. Ἀελλόθριξ, ποικιλόθριξ, ἡ πυρσοῖς καὶ συνεχῶς ἔχουσα τὰς τρίχας, Hesychius.

Longos capillos commendat Ovid. Amorum lib. I, Eleg. 14, ubi consolatur puellam, cui præ nimia cura comæ defluxerant:

> *At, si passa fores, quid erat speciosius illis?*
> *Contigerant imum qua patet usque latus.*

Item Amorum lib. III, Eleg. 3: vide locum. Apulejus XI Metamorph. *Crines uberrimi prolixique, & sensim intorti per divina colla passive dispersi, molliter defluebant.* Achilles Tatius libro V: Κόμη πολλὴ, καὶ βαθεῖα, καὶ κατάχρυσος τῇ χροιᾷ: *Abundans coma, & longa, & aurei coloris.* Ἀερσίκομος βαθυχαίτης, Hesiod. Theogonia, vers. 977.

Dividuam comam Corinnæ suæ tribuit Ovidius Amorum lib. I, Eleg. 5:

> *Candida dividua colla tegente coma.*

Ubi per *dividuam comam* videtur intelligi bene discriminata & pexa cæsaries, juxta illud Claudiani lib. II de Raptu, vers. 15:

> *Illi multifidos crinis sinuatur in orbes,*
> *Idalia divisus acu.* - - -

Satius tamen est hic intelligere, *Crines fronte parili separatu per malas revulsos*, ut loquitur Apulejus in descript. Bathylli, quam cap. IV, §. 9 hujus libri tertii ex eo adduximus. Callistratus in descript. statuæ Orphei: Ἡ κόμη ὀφρύσιν ἄνωθεν διχόθεν ἐπιφαίνουσα καθαρὰς τὰς ὀμμάτων ἔφαινε τὰς βολάς: *Coma supra supercilia bifida apparens, puros oculorum radios detegit.* Himerius in proœmio Epithalamii apud Photium: Ἐπανθεῖ τῇ κεφαλῇ πολὺς ὁ βόστρυχος, πορφύρεόν τι καὶ κατὰ μέτωπον σχιζόμενος: *In capite plurima efflorescit coma purpurea, & in fronte divisa.* Opponuntur iis *perplexi crines* apud Sulpitium Servastum Juniorem in Catal. vet. Poët.

> *Perplexi crines, frons improba, tempora pressa.*

Apulejus de semet ipso in Apologia: *Capillus ipse, quem isti aperto mendacio ad lenocinium decôris promissum dixere, vides quàm non sit amœnus ac delicatus, horrore implexus atque impeditus, stuppeo tormento assimilis, & inæqualiter hirtus, & globosus, & congestus: prorsum inenodabilis diutina incuria, non modo comendi, sed saltem expediendi & discriminandi.*

Flavos crines non semper unius esse generis ex Philostrato discimus, qui in proœmio Icon. Ξανθὴν κόμην, καὶ πυρσὴν, καὶ ἡλιώδη: *Flavam, rutilam, & solari quodam splendore candicantem comam*, nominat. *Russus, & ruber, & fulvus, & flavus, & rubidus, & phœniceus, & rutilus, & luteus, & spadix, appellationes sunt rufi coloris, aut acuentes eum & quasi incendentes, aut cum colore viridi miscentes, aut nigro infuscantes, aut virenti sensim albo illuminantes*, A. Gellius noct. Attic. lib. II, cap. 26. ξανθὴν κόμην, *flavam comam*, Jasoni tribuit Philostratus Junior in Medea; & Ovidius Heroid. epist. XII, vers. 11; Medeæ, Valerius Flaccus lib. VIII, vers. 237; Meleagro, Juvenalis Satyra V, versu 119. Atalantæ quoque flavam comam tribuit Ælianus var. Hist. XIII, 1: ξανθὴ ἦν αὐτῆς ἡ κόμη, inquit, οὔ τι που πολυπραγμοσύνῃ γυναικείᾳ, καὶ βαφαῖς ἅμα καὶ φαρμάκοις· ἀλλ' ἦν φύσεως ἔργον ἡ χροιά: *Flava erat ipsius coma, non cura quadam muliebri sive tinctura, & pigmentis, sed ex naturali colore.* Statius quoque lib. IV Theb. vers. 262, Atalantæ filio Parthenopæo *flaventem comam* tribuit. Hylæ, Theocritus Idyllio XIII, vers. 36. Menelaus ξανθὸς, *flavus*, dicitur Homero Iliad. κ, vers. 240, & passim alibi. ξανθὴν κόμην, *flavam comam*, Achilli affingit Homerus Il. ψ, vers. 141: Claudianus de IV Cons. Honorii, vers. 557: sicut & Philostratus in Heroïcis eidem Achilli tribuit κόμην χρυσοῦ ἡδίω, καὶ εὐσχήμονα, ὅπη καὶ ὅπως κινοίη αὐτὴν ἢ ἄνεμος ἢ αὐτός: *Comam auro suaviorem, & compositam, ut vel ipse, vel ventus eam moveret.* Atque inde est quod Martialis libro XII, Epigramm. 84, pulcherrimos crines *Achilleas comas* dixerit. Alexandrum Magn. flava coma decoravit; Ælianus var. Hist. XII, 13. Theocritus Idyll. XVII, vers. 103, de Ptolemæo Philadelpho: Ξανθοκόμος Πτολεμαῖος, ἐπιστάμενος δόρυ πάλλειν: *Ptolemæus flavis crinibus præditus, doctus lanceam vibrare.* Mercurio *flavos crines* tribuit Virgilius IV Æneïd. versu 559. Servius sub finem IV Æneid. *Matronis nunquam flava coma dabatur, sed nigra; unde Juven. Satyra VI, Et nigro flavum crinem abscondente galero. Didoni ergo datur, quasi turpi, aut flavum dixit crinem Didonis, quia in Catone legitur de matronarum crinibus, Flavo cinere unctitabant, ut rutilæ essent. Flavus Ganymedes*, Horatius lib. IV Carm. Ode 4. Flavus Apollo: Ovidius I Amorum, Eleg. 15:

> *Vitia miretur vulgus; mihi flavus Apollo*
> *Pocula Castalia plena ministret aqua.*

Auroræ

Auroræ *flaventes* vel *croceos* adscribit capillos Ovidius Am. lib. II, Eleg. 4. Ariadnæ, Idem lib. I de Arte, vers. 532. Ita quoque ξανθὴν Ἀριάδνην dixit Hesiodus in Theogonia, vers. 947. Europæ, Idem v Fast. vers. 609. Didonis flavum crinem memorat Virgil. sub finem libri quarti Æneid. quemadmodum & Laviniæ, XII Æneid. vers. 605. Lucretiæ, Ovid. II Fast. vers. 763. Oenonen denique flaventes habuisse capillos testatur Idem Heroid. epist. V, vers. 122. Quotiescunque autem flavi capillitii coruscus fulgor in lenem mellis aut ceræ deprimitur umbram, fiunt κόμαι κηροχρῶτες, *comæ ut cera coloratæ:* de quibus loquitur Chæremon in Alphesibœa, apud Athenæum lib. XIII, cap. 9:

> Κόμαι δὲ κηροχρῶτες ὡς ἀγάλματος.
> *Comæ ut cera coloratæ tanquam statuæ.*

Pyrrhus à capillorum qualitate vocitatus est Achillis & Deidamiæ filius, Servius ad vers. 263 secundi Æneid. Et mox ad vers. 467: *Pyrrhus à colore comæ dictus, qui Latine burrhus dicitur.* Virgilius X Æneid. vers. 562:

> *Persequitur fortemque Numam, fulvumque Camertem.*

Ubi Servius *fulvum* explicat ξανθόν. Πυῤῥὰν κόμην, *rubram comam*, Daphnidi & Menalcæ formosis tribuit Theocritus in ipso statim initio Idyllii octavi:

> Ἄμφω τώ γ' ἤτην πυῤῥοτρίχω, ἄμφω ἀνάβω.
> *Ambobus erat flava coma, ambo impuberes.*

Flavum caput Apollini tribuit Ovidius, lib. XI Metamorph. vers. 166, propter radios; quum vetustiores Artifices atrum semper capillum Apollini decoris ergo tribuisse disertissimis verbis testetur Athenæus lib. XIII, cap. 8. Flavaque cæsariem Germania, Festus Avienus in Orbis descript. vers. 419. *Germanorum rufus crinis & coactus in nodum*, Seneca de Ira, lib. III, cap. 26; Lucanus lib. X, vers. 131. *Gallis* flavam comam tribuit Claudianus lib. II in Rufinum, vers. III. Virgilius vero VIII Æneid. vers. 659, tribuit Gallis *auream cæsariem*. *Sicambris*, Claudianus de Bello Getico, vers. 419; de IV Cons. Honorii, vers. 446; lib. III de Laudib. Stiliconis, vers. 18. *Britanni flavi*, Lucanus lib. III, vers. 78. *Suevi flavi*, Lucanus lib. II, vers. 51; Claudianus in Eutrop. lib. I, vers. 380. *Geloni flavi*, Claudianus in Eutrop. lib. II, vers. 103. Κεγχρῖνος σκυθικὸς ἔφη τὸ ἱππεύσιμον, διὰ τὸ πυῤῥὸν εἶναι: vide Hesychium in Σκυθικός. *Sarmatæ flavi*, Claudianus Fescenninis in nuptias Honorii & Mariæ. *Rhuteni flavi*, Lucanus lib. I, vers. 402. *Getæ flavi*, Claudianus de Raptu Proserp. lib. II, vers. 65. *Rutilos* Phaëtontis capillos memorat Ovid. II Metamorph. vers. 319; quinetiam *fulva coma* insignem describit amicam suam Propert. lib. II, Eleg. 2. Quod si tamen profundius rutilantes capilli in rubrum transirent colorem, deforme id habebatur. Supra fuit illud Martialis:

> *Crine ruber, niger ore*, &c.

Ἡλιῶσαι κόμην duo constituunt; color gratus, & nitor splendidus: requiritur ergo in ea non color modo flavus bene temperato candore sensim illuminatus, verùm etiam vegeto splendore coruscum Solis lumen, vel etiam suave radians aurum referens. Utrumque in Commodi Imp. capillis notavit Herodianus lib. I: Κόμη τε ἦν φύσει ξανθὴ καὶ οὔλη· ὡς εἴποτε φοιτῴη δι' ἡλίου, τοσοῦτον ἐκλάμπειν αὐτοῦ πυροειδές τι, ὡς τοὺς μὲν οἴεσθαι ῥίνημα χρυσοῦ προϊόντι ἐπιπάσσεσθαι· τοὺς δὲ ἐκθειάζειν, λέγοντας αἴγλην τινὰ οὐράνιον περὶ τὴν κεφαλὴν συγγεγεννῆσθαι αὐτοῦ: *Flava erat & crispa cæsarie; quæ in sole ambulanti velut igne quodam rutilaret; sic ut euntem scobe aurea quidam putarent adspergi: quidam etiam pro argumento divinitatis acciperent, & radios esse illos circa verticem genitivos arbitrarentur.* Philostr. Iconum lib. II, in Rhodogyne: Ξανθὸν μὲν, καὶ χρυσοῦ πέρα, τὸ ἄπαυλον τῆς κόμης. τὸ δὲ ἐπὶ θάτερα κείμενον, ἔχει τι καὶ ἐς αὐτὴν παραλλάττον, ὑπὸ τοῦ πλάχθαι: *Comæ pars quæ soluta est, flava ac supra aurum. Quæ vero in altera parte posita est, habet in se nescio quid, ex compositione sua varium.* Callistratus quoque in descript. statuæ Narcissi: Κόμαις ἐπιχρύσοις ἤστραπτε· κατὰ μὲν τὸ μέτωπον, τῆς τριχὸς ἑλισσομένης εἰς κύκλον· κατὰ δὲ τὸν αὐχένα, κεχυμένης εἰς νῶτα: *Aureis comis fulgebat: crinibus qui sunt ad frontem in circulum volutis; qui vero sunt ad cervicem, in tergum diffusis.* Χρυσοκόμης Διόνυσος, Hesiodus Theogonia, vers. 947. Apulejus lib. V Metamorph. de Cupidine: *Videt Psyche capitis aurei genialem cæsariem ambrosia temulentam; cervices lacteas, genasque purpureas pererrantes crinium globos decoriter impeditos; alios antependulos, alios retropendulos; quorum splendore nimio fulgurante, etiam ipsum lumen lucernæ vacillabat.* Tales olim Batavi, quos *auricomos* propterea nuncupat Silius Ital. lib. III de Bello Punico:

> *At tu transcendens Germanice facta tuorum,*
> *Jam puer auricomo performidate Batavo.*

Vide quæ de *Spuma Batava* tradunt Scriptores. Poppæa Neronis videtur χρυσοειδές τι, *quiddam auro simile*, habuisse in coma, & quod splendorem succini referret. *Domitius Nero*, inquit Plin. xxxvii, 3, ubi de succino agit, *in cæteris vitæ suæ portentis, capillos quoque conjugis suæ Poppeæ in hoc nomen adoptaverat; quodam etiam carmine succina appellando. Et quoniam nullis vitiis desunt pretiosa nomina, ex eo tertius quidam hic color cœpit expeti à matronis.* Antilocho quoque ἡλιῶσαν κόμην tribuit Philostr. Iconum libro secundo, quemadmodum & Junior Philostratus Meleagro. Heliodorus denique lib. secundo Æthiop. de Chariclea: Ἡ κόμη τῆς Χαρικλείας, οὔτε πάντῃ διάπλοκος, οὔτε ἀσύνδετος· ἀλλ' ἡ μὲν πολλὴ καὶ ὑπαυχένιος, ὤμοις τε καὶ νώτοις ἐπεκύματο· τὴν δὲ ἀπὸ κορυφῆς καὶ ἀπὸ μετώπου δάφνης ἁπαλοὶ κλῶνες ἔστεφον, ῥοδοειδῶς τε καὶ ἡλιῶσαν διαδέοντες, καὶ σοβεῖν ταῖς αὔραις ἔξω τοῦ πρέποντος οὐκ ἐφιέντες: *Coma Charicleæ neque omnino constricta neque dissoluta erat; sed magna pars quæ cervicem ambiebat, terga & humeros inundabat; verticem vero & frontem lauri teneri rami coronabant rosæ in modum, coruscantem ligantes comam, & moveri à ventis extra decorem impedientes.* Atque hæc est illa coloris nitorisque gratia, quæ comam tantopere commendat: neque id mirum; quum in hac fulgurante capillorum splendore τὸ νεήσιον ἄνθος τῶν πλοκάμων potissimum consistat. Callistratus in prima descript. Cupidinis Praxitelici: Πλόκαμοι αὐτοῦ τὴν κεφαλὴν ἐσκίαζον ἀνθηροὶ καὶ ἴουλοι, νεοτήσιον ὑπολάμποντες ἄνθος: *Cincinni vero florigeri & crispantes caput ejus obumbrabant juvenili sublucentes vigore.* Arbiter *vernantes comas* dixit:

> *Quod solum formæ decus est, cecidere capilli:*
> *Vernantesque comas tristis abegit hiems.*

Pacuvius Antiopa:

> - - - *Cervicum floros dispargite crines.*

Attius in Bacchis: *Nam flori crines video ut impexi jacent.* Utrumque locum citat Servius in xii Æneïd. Ἀβροκόμας, ὁ τὴν κόμην φαιδρὰν ἔχων, Hesychius. Quamquam vero coruscans illud comæ genus primas veræ pulchritudinis nunquam non tulerit; nigram tamen comam ne quidem laude sua caruisse discas ex Ovid. Amor. lib. ii, Eleg. 4:

> *Seu pendent nivea pulli cervice capilli:*
> *Leda fuit nigra conspicienda coma.*

Horat. Carminum lib. i, Ode 32:

> *Et Lycum nigris oculis, nigroque*
> *Crine decorum.*

Martialis lib. viii, Epigr. 64:

> *Sit moro coma nigrior caduco.*

Ἰοπλόκαμος, μελανόθριξ, Hesychius. Philostr. Iconum lib. ii, tribuit Panthiæ χαίτην μέλαιναν τε καὶ ἀμφιλαφῆ: *Comam atram ac densam.* Neptuno quoque tribuuntur nigri capilli, lib. vii Anthologiæ Græcorum Epigrammatum:

> Ἐγγύθι δ' εὐρύστερνος ἐφαίνετο κυανοχαίτης.
> *Proxime lato pectore apparebat habens crines nigros.*

Κυανοχαίτης, ὁ Ποσειδῶν, ἤγουν μελανόθριξ, Moschop. περὶ σχεδῶν. *Atricapillus*, μελαγκόρυφος, μελανόθριξ, Glossæ vet. Cur vero nigram quoque comam judicaverint decoram, docet nos Aristænetus lib. i, epist. 7: Ἐξέλαμπε ἐκ πολλῆς τε καὶ μελαίνης κόμης λευκὸς μὲν τράχηλος, ξανθὴ δὲ παρειά· χρώματα λαμπρὰ μὲν τῇ φύσει· ἀνθηρότερα δὲ τῇ πρὸς τὸ μέλαν συνοικίᾳ: *Eminebat ex densa nigraque coma candida cervix, flava vero gena. Colores splendidi quidem natura, floridiores vero conjunctione nigri.* Quisquis ergo sibi eximiam pulcherrimarum comarum speciem cogitatione ac voto figurare volet, is cum Anacreonte λιπαρὰς κόμας, *nitidos capillos*, optabit.

> Τὰ μὲν ἔνδοθεν, μελαίνας·
> Τὰ δ' ἐς ἄκρον, ἡλιώσας.
> *Interius quidem nigros,*
> *Extra vero splendentes.*

Eunapius certe in Jamblicho tales describit capillos Cupidinis: Αἱ κόμαι μελάντεραί τε, inquit, καὶ ἡλιῶσαι κατέχυντο: *Capilli nigri & splendentes confundebantur.* Ovid. Amorum lib. i, Eleg. 14:

> *Nec tamen ater erat, nec erat color aureus illis:*
> *Sed quamvis neuter, mistus uterque color:*

Qualem clivosæ madidis in vallibus Idæ
Ardua directo cortice cedrus habet.

Myrrheum vel *myrteum* dixerunt hunc colorem in crinibus. Horat. Carminum lib. III, Ode 14:

Myrrheum nodo cohibente crinem.

Ubi tamen vetus Interpres Pomponius Porphyrio *myrteum* legisse videtur. *Colorem*, inquit, *myrteum in crinibus hodie quoque dicunt, qui medius est inter flavum & nigrum.* Longus Sophista lib. I Pastoral. Ἡ Χλόη ἤκαζεν Δάφνιδος τὴν κόμην, ὅτι μέλαινα, μύρτοις: *Chloe Daphnidis comam, quoniam nigra erat, myrto assimilabat.* Tibullus libro III, Eleg. 4:

Spirabat Tyrio myrtea rore coma.

Ad quem locum vide quæ annotaverit Jos. Scaliger. Atque hi forte sunt capilli, quos à dubio nigri flavique coloris splendore *renidentes* dixit Apulejus III Metamorph. *Tuis istis micantibus oculis, & rubentibus bucculis, & renidentibus crinibus, in servilem modum addictum atque mancipatum tenes volentem.* Optimus igitur erat hic capillorum nativus color: solebantque olim ii, quibus talis cæsaries à natura non erat data, medicaminibus quibusdam crines inficere, ut ad hunc colorem quàm proxime accederent. Ælianus var. Hist. IX, 9, de Poliorcete Demetrio: Ἔμελε αὐτῷ καὶ καλῷ εἶναι, διεθρίζοντι τὴν τρίχα καὶ ξανθιζομένῳ: *Studebat ipse pulcher esse. Nam capillos pectendo disponebat, & rufos faciebat.* Festus: *Rutilum, rufum significat: cujus coloris studiosæ etiam antiquæ mulieres fuerunt: unde traxerunt cognomina Rutiliæ, ut indicat frequenter Afranius.* Varro quoque lib. VI de L. L. *Mulieres valde rufæ Rutilæ dictæ.* Valer. Maximus lib. II, cap. I, ex. 5: *Romanæ olim fœminæ, quò formam suam concinniorem efficerent, summa cum diligentia capillos cinere rutilarunt.* Φέκλη τρὺξ κεκαυμένη τρίχας ξανθίζει μετὰ σχινίνου ἐλαίου νύκτα ὅλην συγχρισθεῖσι, Suidas. Plin. XXIII, 2: *Fæx aceti cremata ampliat vires. Tunc addito lentiscino oleo illita una nocte rufat capillum.* Ad hæc Plinii verba dubio procul respexit Serenus præcepto med. V:

Ad rutilam speciem nigros flavescere crines
Unguento cineris prædixit Plinius autor.

Sic enim legere satius est, quàm *Tullius*, quod est in vulgatis. Inspice locum Sereni, & plura ad hanc, de qua nunc agimus, rem pertinentia invenies. Alium tincturæ hujus modum tradit Plin. XV, 22: *Tinguntur nucum cortice lanæ, & rufatur capillus primum prodeuntibus nuculis: id compertum infectu tractatu manibus.* Et rursus lib. XXVI, cap. ultimo: *Capillum lysimachia flavum facit; denigrat hypericon, quod & corion vocatur.* Plura hujusmodi loca passim apud eundem Scriptorem occurrunt. Martialis XIV, 4:

Caustica Teutonicos accendit spuma capillos.

Idem ibidem, Epigramm. 25:

Si mutare paras longævos cana capillos;
Accipe Mattiacas (quò tibi calva?) pilas.

Totam hanc rutilandæ comæ rationem accurate exequitur Isaacus Vossius in eruditis ad Catullum observationibus. Videmus itaque aureas hasce nigrorum capillorum extremitates ingenti prorsus cura sumptuque immutatas: quin etiam suspicari forte liceat *ingenuos ormes*, supra §. 5, dictos Papinio crines eo colore infectos; quoniam hæc temporis pariter ac sumptuum impensa non nisi ingenuorum esset propria. Medea quoque non minus forte ab hoc matronalium comarum decore, quàm à structura tutulorum, ἱεροπρεπὴς τὴν κόμην dicitur Philostrato Juniori in Pictura Medeæ. Quemadmodum denique flavo rubore coruscans crinis juvenili quadam gratia decorem capitis auget, ita canescens quoque coma ingenti quandoque caput honore perfundit. Eunapius in Proæresio: Οὔλη τε ἦν αὐτῷ καὶ ἄγαν συνεχὴς ἡ κόμη, καὶ διὰ πλῆθος πολιῶν τριχῶν ἀφριζούσῃ θαλάσσῃ προσεμφερὴς καὶ ὑπαργυρίζουσα: *Crispum ei erat, & spissum capillitium, & propter frequentes canos interspersos, spumanti æquori simile, instarque argenti albicans.* Apulejus quoque libro V Metamorph. quem ante dixit *Medium cursum ætatis agere, interspersum rara canitie*, eundem paulo post describit fuisse *ætate media, candenti canitie lucidum.* Μεσαιπόλιον dixere Græci, ut est apud Hesychium & Suidam. Claudianus lib. I de Raptu, vers. 49, tribuit Parcis *severam canitiem.* Idem de Nupt. Honorii & Mariæ, vers. 324:

- - - *Vultusque auctura verendos*
Canities festina venit. - - -

Claudius

Claudius Imp. erat ſpecie canitieque pulchra, teſte Suet. in Claudio, cap. 30. Plin. Panegyr. Trajano Imp. dicto, *Jam firmitas, jam proceritas corporis, jam honor capitis & dignitas oris, ad hoc, ætatis indeflexa maturitas, nec ſine quodam munere Deûm feſtinatis ſenectutis inſignibus, ad augendam majeſtatem, ornata cæſaries, nonne longe lateque principem oſtentant?* Domitianus cujuſdam caput varietate capilli ſubrutilum & incanum, *perfuſam nivem mulſo* dixit: Sueton. in Domitiano, cap. 20. Σπαρτοπόλιος, ὀλιγοπόλιος, Heſychius. Σπαρτοπόλιος, incanus, Gloſſæ. Vide Auctorem brevium Scholiorum ad verſum 361 Iliados N. Inſignem comam habenti opponitur is apud Martialem lib. IV, Epigramm. 53:

- - - Cui cana putriſque
Stat coma, & in pectus ſordida barba cadit.

Tenues capillos commendat Tibullus lib. I, Eleg. 10,

Tune putas illam pro te diſponere crines,
Aut tenues denſo pectere dente comas?

Ovidius Amorum lib. I, Eleg. 14:

Quid? quod erant tenues, & quos ornare timeres;
Vela colorati qualia Seres habent:
Vel pede quod gracili deducit aranea filum,
Cum leve deſerta ſub trabe nectit opus.

Molles capillos Cupidini tribuit Ovidius III de Ponto, Eleg. 3. Martialis libro V, Epigramm. 37:

Puella ſenibus dulcior mihi cygnis,
Agna Galeſi mollior Phalantini;
Quæ crine vincis Bætici gregis vellus,
Rhenique nodos, aureamque miſcelam.

Idem lib. IV, Epigramm. 42:

- - - Molleſque flagellent
Colla comæ: tortas non amo, Flacce, comas.

Ovidius Amorum lib. I, Eleg. 14:

Cùm graciles eſſent tamen, & lanuginis inſtar;
Heu mala vexatæ quanta tulere comæ!

Silius Italicus lib. VIII *faciles comas* tribuit Scipioni:

Martia frons, facileſque comæ, nec pone retroque
Cæſaries brevior. - - -

Hircipili, durorum pilorum homines, Feſtus. Talis fuit Canidia venefica, de qua Horatius Epodon Ode 5:

Horret capillis ut marinus aſperis
Echinus, aut currens aper.

Criſpos capillos laudat Apulejus in Apologia, ubi ſigillum Mercurii adfabre ſculptum deſcribit: *En, vide*, inquit, *ut in capite criſpatus capillus ſub imo pilei umbraculo appareat.* Arbiter quoque, in deſcriptione formoſæ, *Crines ingenio ſuo flexos & per totos humeros diffuſos* ponit. Κόμη φυσικῶς ἐνελιγμένη: *Coma naturaliter criſpata*, Ariſtænetus lib. I, epiſt. I. Ὁ τῶν πλοκάμων κιττός: *Cincinnorum hedera*, Theod. Prodromus lib. VI de amoribus Rhodanthes & Doſiclis. Κοτλαβία, ἑλόθριξ, Heſychius. Στραβαλοκόμαν, οὐλοκόμην interpretatur Heſychius. Poſtea tamen Στραβαλοκομᾶν eidem eſt οὐλοκομᾶν. Ælianus var. Hiſt. XII, I, de Aſpaſia: Ἦν δὲ καὶ τὴν κόμην ξανθή, καὶ οὔλη τὰς τρίχας ἠρέμα: *Flava erat coma, & crinibus ſenſim criſpatis.* Achilles Tatius ſub finem lib. primi: Αἱ Λευκίππης κόμαι βοστρυχούμεναι μᾶλλον εἱλίσσοντο κιττοῦ: *Leucippes capillorum cincinni hederæ contortionibus implicatiores cernebantur.* Opponitur autem capillo criſpo *contumax capillus*, qui rigens & rectus in cirratos flexus variari recuſat. Martialis lib. X, Epigr. 65:

Tu flexa nitidus coma vagaris;
Hiſpanis ego contumax capillis.

Dociles capilli probantur Ovidio, Amorum lib. I, Eleg. 14:

Adde, quod & dociles, & centum flexibus apti;
Erudit admotas ipſe capillus acus.

Vidimus nunc quod optimi quidem sunt crines *imminentes fronti*, *densi* quoque, *longi*, *dividui*, *flavi*, *tenues*, *molles*, *crispi*: quos tamen si habere non contigerit, proximum est ut dociles optemus. Nam ut recte Ovidius III de Arte:

> *Cura dabit faciem; facies neglecta peribit;*
> *Idaliæ similis sit licet illa Deæ.*
> *Munditiis capimur; ne sint sine lege capilli;*
> *Admotæ formam dantque negantque manus.*
> *Nec genus ornatus unum est; quod quamque decebit,*
> *Eligat; & speculum consulat ante suum.*
> *Longa probat facies capitis discrimina puri;*
> *Sic erat ornatis Laodameia comis.*
> *Exiguum summa nodum sibi fronte relinqui,*
> *Ut pateant aures, ora rotunda volunt.*
> *Alterius crines humero jactentur utroque;*
> *Talis es assumpta, Phœbe canore, lyra.*
> *Altera succinctæ religetur more Dianæ;*
> *Ut solet, attonitas cùm petit illa feras.*
> *Hanc decet inflatos laxe jacuisse capillos;*
> *Illa sit adstrictis impedienda comis.*
> *Hanc decet ornari testudine Cyllenea;*
> *Sustineat similes fluctibus illa sinus.*
> *Sed neque ramosa numerabis in ilice frondes;*
> *Nec quot apes Hyblæ; nec quot in Alpe feræ:*
> *Nec mihi tot cultus numero comprendere fas est:*
> *Adjicit ornatus proxima quæque dies.*
> *Et neglecta decet multas coma; sæpe jacere*
> *Hesternam credas; illa repexa modo est.*
> *Ars casum simulet. Sic capta vidit in urbe*
> *Alcides Iolen; Hanc ego, dixit, amo.*
> *Talem te Bacchus, Satyris clamantibus Evæ*
> *Abstulit in currus, Cnossi relicta, suos.*

Idem lib. I Metamorph. vers. 497:

> *Spectat inornatos collo pendere capillos;*
> *Et, Quid si comantur? ait.* - - -

Apulejo lib. II Metamorph. inornatus crinis dicitur *inaffectatum capillitium.* Et mox ibidem: *Sed in mea Fotide, non operosus, sed inordinatus ornatus addebat gratiam. Uberes enim crines, leniter emissos, & cervice dependulos, ac deinde per colla dispositos, sensimque sinuato patagio residentes, paulisper ad finem conglobatos in summum verticem nodus adstrinxerat.* Ovidius VIII Metamorph. vers. 319 de Atalanta:

> *Crinis erat simplex, nodum collectus in unum.*

Statius II Sylv. in Epicedio Pileti Ursi, vers. 43:

> - - - *Simplexque horrore decoro*
> *Crinis.* - - -

Κόμην ἀφελῶς πεπλεκισμένην: *Comam simpliciter plicatam*, dixit Aristænet. lib. I, epist. 19. Simplici atque inaffectato capillitio opponitur *capillus arte compositus*, apud A. Gellium noct. Attic. III, 5. Cicero pro Sexto Roscio Amerino: *Quemadmodum composito & delibuto capillo passim per forum volitet videtis.* Plautus Truculento, Actu II, Scen. *Quis illic est*, &c.

> - - - *Abire hinc ni properas grandi gradu*
> *Jam ego istos fictos, compositos, crispos cincinnos tuos,*
> *Unguentatos usque ex cerebro evellam.* - - -

Arnobius lib. III *Capillorum contortionibus crispulos* dixit. Sed quamvis capillus Arte compositus plurimum ab inaffectato capillitio videatur distare, longius tamen ab utroque recedit capillus quem *horrore implexum atque impeditum* dixit Apulejus: *Capillus ipse, quem isti aperto mendacio ad lenocinium decôris promissum dixere, vides quàm non sit amœnus ac delicatus, horrore implexus atque impeditus, stuppeo tomento assimilis, & inæqualiter hirtus, & globosus, & congestus: prorsum inenodabilis diutina incuria, non modo comendi, sed saltem expediendi & discriminandi*, Apulejus in Apologia. Σπόρθυγγες, αἱ συνεστραμμέναι μετὰ ῥύπου τρίχες, Hesych. Ut ut vero mollicelli isti & coa-

ctis

ctis capillorum contortionibus crispuli quibusdam non satis emunctæ naris hominibus placere soleant; aliis tamen verum nativi decôris bonum acriore judicio percensentibus rigidæ incultæque Hippolyti comæ vel ipsius Bacchi crinibus videbuntur ornatiores. Vide Senecam Hippolyto, versu 757. Similem denique inornatum in masculo adolescente ornatum pulchre nobis delineavit Theophylactus Simocatus epist. 15: Ἐν τῇ παλαίστρᾳ τὸν Αὐγέαν τεθέαμεθα· τὴν δὲ θέαν οὔτε λόγος ἐκφράσειεν, οὔτε ζωγράφου χεῖρες μιμήσαιντο. ἦν γὰρ ὁ νεανίας, εὐσθενής, ὄρθιος, τὸ περιστέρνιον λάσιος· οἱ δὲ ὀφθαλμοὶ δορκάδος αὐτοῦ· τὸ δὲ βλέμμα οὔτε θυμῷ φοινισσόμενον, οὔτε μαλακώτερον τῇ ὑγρότητι, ἀλλ' ἀνδρεῖον καὶ πρᾶον ὁμοῦ. ἡ δὲ χροιὰ τοῦ σώματος, οὔτε πρὸς τὸ θηλυπρεπὲς ἐλευκαίνετο, οὔτε πρὸς τὸ μελάντερον κατεσκίαστο. ἡ δὲ θρὶξ ἠρέμα πως ἐπικύμαινε τῇ οὐλότητι, καὶ κυανίζουσα ὥρᾳ γαλήνης τὴν θάλασσαν εἰκονίζει· ὅτε καὶ τὴν γείτονα χέρσον ἀπαλῷ περικλύζεται ῥείθρῳ, τὸ μανιῶδες τοῦ κλύδωνος καὶ βάρβαρον παραιτᾶται. αἱ δὲ παρειαὶ οὔτε καλέρυθροι, γυναικῶδες γάρ· οὔτε πάλιν ὠχρότητι τὴν ἀπείπειαν ἐπισύναζον. ἡ δὲ ῥίς, λίαν σεμνῶς ἐπεγράφετο, καὶ πολλὴν τοῦ δημιουργοῦ φύσεως τὴν ἐπιστήμην ἀπήλεγχε. τὸ δὲ ἔλαιον ἐπιχεόμενον ἡλιοειδῶς περιήστραπτε· καὶ ταῖς μαρμαρυγαῖς τῆς ἐκλάμψεως, τὴν παλαίστραν ἀκτίνων δίκην ἠγλάϊζε: *In palæstra Augiam spectavimus, & spectaculum neque sermo edicere, neque pictoris manus imitari possent. Aderant enim adolescenti robur & vires, erectum firmumque corpus, pectus pilosum, oculi quales sunt cervarum sive dorcadum, visus neque rubens ex ira, neque mollitie dejectus, sed simul virilis ac placidus. Color corporis neque albicabat, ut in fœminis, neque nimis erat niger. Crinis modice crispus præ teneritudine, & purpurantem tempore malaciæ pontum retulit, quando vicinam terram leni allapsu circumfundit, furore fluctus & barbarie sedata. Genarum rubor non supra modum, quod fœminarum, neque rursum earundem decorem obfuscabat pallor. Nasus elaboratissime detornatus, ut plurimum naturæ opificis artificium argueret. Oleum circumfusum Solis in modum fulgurabat, & splendore lucis palæstram quasi radiis illustrabat.*

§. 7. CERVIX NON SEDET NERVIS. Pulchra cervix debet esse *mobilis*, *succi plena*, *longa*, *candida*, *recta*. *Mobilem cervicem* postulat Plin. lib. XI Nat. hist. cap. 37: *Cervix*, inquit, *è multis vertebratisque orbiculatim ossibus flexilis ad circumspectum*. Opponitur ei *cervix rigida*, qualem Tiberio Cæs. in ejus vita, cap. 68, tribuit Suetonius. Cervix.

Succi plenam cervicem Bathyllo tribuit Apulejus. Suetonius in Claudio, cap. 30, videtur *opimas cervices* dixisse: quemadmodum & Ammianus Marcellinus lib. XXV testatur Juliano Imp. fuisse *opimam cervicem*. Herculem Herodis describit Philostr. lib. II de vitis Sophistarum, in Herode: Εὐτραφῶς ἔχοντα τὸν αὐχένα· τοῦτο δὲ, ἐκ πόνων ἥκειν αὐτῷ μᾶλλον, ἢ σίτων: *Habitiorem habentem cervicem, id ipsi magis ex laboribus evenisse, quàm ex cibo.* Idem rursus in Heroïcis de Patroclo: Ἡ κεφαλὴ ἐβεβήκει ἐπ' αὐχένος, οἷον αἱ παλαῖστραι ἀσκοῦσιν: *Caput autem cervici impositum erat qualem luctæ exercent.* Opponitur ei *gracilis cervix*, & *cervix tumida*. Ita Cajum Cæs. *gracilitas cervicis* dehonestabat, Sueton. in Cajo, cap. 50. Vatinium contra *tumida cervix* deformabat. Cicero in Vatinium: *Repente te, tanquam serpens è latibulis, oculis eminentibus, inflato collo, tumidis cervicibus intulisti.* Ἀδένες, συστροφαὶ σαρκώδεις περὶ τὸν τράχηλον, Etymol. magn. Πρηστῆρας φασὶ τὰς ἐν πλαγίῳ τοῦ τραχήλου ἡμῶν φλέβας, Hesychius.

Longam cervicem laudat Tibullus lib. III, Eleg. 4:

> *Non illo quicquam formosius ulla priorum*
> *Ætas, humanum nec fuit illud opus.*
> *Intonsi crines longa cervice fluebant.*

Δολιχόδειρος, μακροτράχηλος, Etymol. magn. Ἐριαύχην, ὁ μεγαλοτράχηλος, Etymol. magn. in Ἀρθρέμβολα. Opponitur ei Βυσαύχην, ὁ τοὺς ὤμους ἀνέλκων, τὸν δὲ αὐχένα συνέλκων· ὃν ἐπίβουλον Ἀριστοτέλης φυσιογνωμονεῖ: *Bysauchen, id est, qui humeros attrahit, cervicem vero contrahit, quem insidiatorem Aristoteles, juxta scientiam ex habitu corporis de moribus conjectandi interpretatur*, inquit Jul. Pollux Onomastici sui libro secundo, cap. 4, §. 30. Vide quoque Hesychium, Suidam.

Candidam cervicem laudat Juvenal. Satyra X, vers. 345:

> *Præbenda est gladio pulchra hæc & candida cervix.*

Arbiter, *Premebat illa resoluta marmoreis cervicibus aureum torum.* Virgilius quoque X Æneïdos vers. 137, *lacteam cervicem* tribuit Ascanio. Sic tamen candida sit cervix, ut sanguinis nonnihil in ea efflorescat; plane quemadmodum Horatius I Carm. Ode 13, *Telephi cervicem roseam* dixit. Virgilius quoque lib. I Æneid. versu 406 tribuit Veneri *cervicem roseam*.

Rectam cervicem Hyacintho tribuit Philostratus Junior: Αὐχὴν ἀνεστηκὼς τὸ μέτριον, inquit, *cervix excitata modice*. Et rursus in Pelope: Αὐχὴν ἀνεστηκώς, τὸ τῆς γνώμης ἕτοιμον ἐλέγχει:

ἐλέγχει: *Cervix excitata mentis promptitudinem arguit.* In Heroïc. quoque testatur Philostratus: Λῆμα τοῦ Ἀχιλλέως δηλοῦσθαι καὶ παρὰ τοῦ αὐχένος· εἶναι γὰρ δὴ ὀρθὸν καὶ ἀνεστηκότα: *Fidentiam Achillis & cervice satis indicari: esse enim rectam & excitatam.* Unde neque incongrue apud Heliodorum lib. II Æthiop. ὀρθὸς τὸν αὐχένα, *recta cervice*, depingitur Theagenes generis primordia & acres animos ab Achille trahens. Et rursus sub finem libri septimi inducit eum, Τὸν αὐχένα ὄρθιον καὶ ἐλεύθερον ὑπὲρ τοὺς ἄλλους αἴροντα, καὶ εἰς κορυφὴν τοὺς ἅπαντας ὑπερέχοντα: *Rectam eervicem & liberam super alios extollentem, omnesque vertice superantem.* Præcipue tamen Bacchi cervices ab hac dote commendat Claudianus de IV Consul. Honorii, vers. 563. Merito autem laudari videtur *recta cervix*, cùm ab ejus decore singularis quædam universo capiti accedat gratia. Seneca Hippolyto, vers. 656:

- - - *Sic tulit celsum caput.*

Atque in hoc maxime consistit *honor capitis & dignitas oris*, quam Trajano Imp. adscribit Plinius in Paneg. Quinetiam Gratiam illam, quam Homerus Iliad. Z, vers. 235 testatur capiti atque humeris Ulyssis à Pallade circumfusam, in hoc celsi capitis decore præcipue collocandam arbitramur. Opponitur autem ei *cervix obstipa*. Horatius lib. II, Satyra V, vers. 92:

Stes capite obstipo, multum similis metuenti.

Ubi Commentator vetus *obstipo* exponit *fixo, immobili, tristi: vel, ut Scaurus dicit, inclinato in alterum humerum.* Persius Satyra III, vers. 80:

Obstipo capite, & figentes lumine terram.

Suetonius in Tiberio, cap. 68: *Incedebat cervice rigida & obstipa.* Ad quæ verba vide Casaubonum. Postremo quoque ex hoc Sidonii loco disce, vitiosa esse corpora in quorum artubus extantes apparent nervi: quomodo Blemyes Festo Avieno in Orbis descriptione versu 330 sunt

Corpora proceri, nigri cute, viscera sicci,
Et circumvincti nervis exstantibus artus.

Oculi. §. 8. GEMINOS ORBES. Θαύματος ἄξιος ἐν τοῖς κτίσμασιν ὁ ὀφθαλμός, οὗτος καὶ θεόν μοι διερμηνεύει, πᾶσαν καταμανθάνων τὴν κτίσιν, καὶ δι' αὐτῆς τὸν ποιητὴν ἐπιδεικνὺς, καὶ ἐκ τῶν ὁρωμένων ἑρμηνεύων τῇ ψυχῇ τὰ ἀόρατα· διὰ τούτου ἄλλα τε τῆς κτίσεως ἔμαθον, καὶ χρωμάτων ποικίλην βαφὴν, σκότους τε κατήφειαν, καὶ φωτὸς λαμπηδόνα· ὡς εἴγε ὁ ὀφθαλμὸς οὐχ ὑπῆρχεν, ἀμάρτυρος ἂν ἡ κτίσις ἐγήρασκεν, οὐδενὸς καθορῶντος τὴν ἐν αὐτῇ σωζομένην θείαν σοφίαν καὶ δύναμιν: *Oculus inter omnes creaturas dignus est admiratione: quandoquidem is omnem perlustrans creaturam, ipsum quoque Deum in ea mihi enarrat, dum Creatorem in creatura veluti spectandum exhibet, atque animum à visibilium inspectione ad invisibilium cognitionem traducit. Hujus opera cum plures alias res creatas percepi, tum præcipue multiplicem colorum tincturam, tristitiam tenebrarum, lucis denique splendorem. Sublato nimirum oculo, omnis creatura testibus veluti destituta senescet, nemine sapientiam potentiamque divinam in ea elucentem digne considerante*, Photius in Excerptis ex Asterii Amaseæ Episcopi Sermone in cœcum à nativitate. Ἠελίοιο πύλας ἀλληγορικῶς τοὺς ὀφθαλμοὺς λέγουσί τινες: *Oculos quidam allegorice vocant Solis portas*, Hesychius. Vide quoque Isidorum Pelusiotam lib. II, epist. 112. *Fronti ac superciliis subjacent oculi; pars corporis pretiosissima, ut qui lucis usu vitam distinguant a morte*, Plin. XI, 37. Quamobrem etiam in perfectæ pulchritudinis consideratione non putavit Sidonius oculos prætereundos: Μάλιστα γὰρ ἐν τοῖς ὀφθαλμοῖς, ut recte loquitur Achilles Tatius lib. IV, κάθηται τὸ κάλλος: *In oculis enim sedem suam potissimum figit pulchritudo.* Ἐπὶ τοῦ σώματος τὸ τυραννικώτερον μέρος τῆς εὐμορφίας τὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἐστὶ κάλλος: *In corpore valentior pulchritudinis pars est pulchritudo oculorum*, Isidorus Pelusiota lib. III, epist. 268. Καλωπὶς, εὐοφθάλμοις, Hesychius. Considerabimus ergo in oculis *magnitudinem, colorem, nitorem, vigorem, hilaritatem, severitatem.*

Magnos oculos tanti videtur fecisse Homerus, *Cui validissima forma etiam in fœminis placet*, Quintil. XII, 10, ut ab oculis tantùm grandioribus dignissimam Junonis formam descripserit: ita Iliad. A, vers. 551, & passim alibi semper incidas in illud: Βοῶπις πότνια Ἥρα: *Bovinis oculis veneranda Juno.* Libanius in Progymn. Ὅμηρος ἐνδείξασθαι βουλόμενος ὡς εἴησαν ὀφθαλμοὶ τῇ Ἥρᾳ καλοί τε καὶ μεγάλοι, βοῶπιν αὐτὴν ἐκάλεσε: *Homerus ostendere volens, quod oculi Junonis magni essent & pulchri, bovinos oculos habentem dixit.* Cedrenus in descriptione Helenæ etiam hæc addit inter alia: Ἦν εὔστολος, εὔμαστος, λευκὴ ὡσεὶ χιὼν, εὔοφρυς, εὔρινος, οὐλόθριξ, ὑπόξανθος, ὀφθαλμοὺς ἔχουσα μεγάλους: *Erat bene induta, pulchris prædita papillis, nivei coloris, specioso supercilio, eleganti naso, crine crispo ac subflavo, grandioribus oculis.* Ælianus *var. Hist.* XII, 1, Aspasiæ formam

mam describens, addit, ὀφθαλμοὺς εἶχε μεγίστους: *Oculos habebat maximos.* Philostratus Iconum lib. II, magnos oculos tribuit Panthiæ: quemadmodum & lib. II de vitis Sophist. Alexandro Sophistæ, quem θεοειδῆ καὶ περίβλεπτον, *divina forma præditum & conspicuum* fuisse testatur, tribuit ὄμμα τὸ ἁβρὸν καὶ μέγα: *Oculos molles & magnos.* Athenæus lib. XIII, cap. 6: Σταγόνιον καὶ Ἄνθις ἀδελφαὶ, ἐκαλοῦντο Ἀφύαι· ὅτι καὶ λεπταὶ καὶ λευκαὶ οὖσαι, τοὺς ὀφθαλμοὺς μεγάλους εἶχον: *Stagonium & Anthis sorores, Aphuæ dicebantur, quòd cùm tenues & albæ essent, oculos haberent magnos.* Aristænetus denique libro I, epist. I, in Laide sua laudat magnos oculos. Huc etiam facit, quod Juvenalis Satyra VI, vers. 145, *minores oculos* refert inter fœda declivis ætatis incommoda:

Si verum excutias; facies, non uxor amatur.
Tres rugæ subeant, & se cutis arida laxet,
Fiant obscuri dentes, oculique minores,
Collige sarcinulas, dicet libertus, & exi.

In Aristotele, quòd μικρόμματος fuerit, notat Laërtius Diog. lib. v. Qui utrosque oculos parvos habebant, dicebantur *Ocelli*, Plin. VIII, 37. Cœculus, conditor urbis Prænestinæ, ideo dictus est, quia oculis minoribus fuit: *Servius ad vers. 781 septimi Æneid.*

Colores oculorum præcipuos tres enumerat Philostratus in proœmio Iconum, ubi χαροπὸν ὄμμα nominat, καὶ γλαυκὸν, καὶ μέλαν, *ravum oculum, cæsium, & nigrum.* Aliquanto aliter Isidorus Pelusiota lib. IV, epist. 114: Εἰ καὶ εὐόφθαλμοι εἰσὶ πολλοὶ, ἀλλὰ κἀν τούτοις ἐστὶ διαφορά· οἱ μὲν γὰρ χαροποὶ, οἱ δ᾽ οἰνίζοντες, οἱ δὲ μελανόμματοι εὑρίσκονται, οἱ δὲ καὶ λευκοί: *Etsi pulchris oculis præditi sint multi, tamen inter hos quoque est differentia. Alii enim cæsiis oculis, alii uvarum colorem ac speciem referentibus, alii nigricantibus reperiuntur, alii etiam albicantibus.* Ὄμματα χαροπὰ, *ravi oculi*, plurima passim exempla occurrunt. Ita Philostr. Junior tribuit Meleagro χαροπὸν ἱκανῶς δεδορκὸς τὸ ὄμμα, *Ravos oculos horridum intuentes.* Notabile exemplum oculi quasi χαροποῦ in Theagene observat Heliodorus sub finem lib. II Æthiop. ὀφθαλμὸς οὔπω μὲν χαροπὸς, χαροπώτερον δὲ μελαινόμενος, σοβαρώτερόν τι ἅμα καὶ οὐκ ἀνέραστον βλέπων, οἷον θαλάσσης ἀπὸ κύματος εἰς γαλήνην ἄρτι λεαινομένης: *Oculi non prorsus ravidi, attamen cum ravo colore nigricantes, aspectum acriorem, neque tamen inamabilem habentes, tanquam maris post fluctus nuper in tranquillitatem compositi.* Plin. nat. Hist. lib. XI, cap. 37: *Oculi cæsii in tenebris clariores. Ferunt Tiberio Cæsari, nec alii genitorum mortalium, fuisse naturam, ut expergefactus noctu paullisper haud alio modo, quàm luce clara, contueretur omnia; paullatim tenebris sese obducentibus:* vide locum. Idem lib. VII, cap. 2, ex Isigono Nicæensi tradit, *In Albania gigni quosdam glauca oculorum acie, à pueritia statim canos, qui noctu plus quàm interdiu cernant.* Minime prætereunda hic sunt verba veteris Scholiastæ Apollonii Rhodii ad vers. 1281 libri primi Argonaut. Τὸ γλαυκὸν καὶ χαροπὸν συνωνύμως λέγεται· ἀμφότερα γὰρ ἐπὶ τοῦ λαμπροῦ. ὅθεν καὶ Ἀθηνᾶ γλαυκῶπις, καὶ γλήνη, ἡ κόρη τοῦ ὀφθαλμοῦ· παρὰ τὸ γλαύσσειν, ὅ ἐστι λάμπειν: *Idem valent* γλαυκὸς *&* χαροπὸν, *siquidem utrumque de splendido dicitur. Unde etiam* γλαυκῶπις *cognominatur Minerva, &* γλήνη *vocatur pupilla oculi,* παρὰ τὸ γλαύσσειν, *quod est splendere.* Γλαυκὸν ὄμμα, *cæsios oculos*, Minervæ semper tribuit Homerus. Iliad. enim A, vers. 206, & passim alibi, γλαυκῶπις Ἀθήνη, *cæsiis oculis Minerva*, nuncupatur. *Latinis veteribus cæsia dicta est, quæ à Græcis* γλαυκῶπις, *ut Nigidius ait, de colore cæli, quasi cælia,* A. Gellius noct. Attic. lib. II, cap. 26. Pausanias lib. I, pag. 26, 55, ex vetusta quadam fabula Lybica docet, cur imagines Minervæ glaucos habeant oculos. Cicero tamen lib. I de Natura Deorum facit *Cæsios oculos Minervæ, cæruleos Neptuni.* Mirum est itaque illud quod habes in Appendice Virgilii:

Minerva flavo lumine est, Venus pæto.

Præsertim cùm ex Arnobio lib. VI discamus, flavos oculos ἐκ διαμέτρου opponi cæsiis: *Potest fieri, ut barbatus in cælo sit,* inquit, *qui esse à vobis effingitur lævis. Potest ut in senectute provectior, cui puerilem commodatis ætatem. Potest ut hic flavus sit, qui in veritate habeat oculos cæsios.* Utcunque tamen constat, oculos modice cæsios nunquam, nimium vero cæsios semper improbatos. Plutarchus de Sylla: Τὴν τῶν ὀμμάτων γλαυκότητα δεινῶς καὶ πικρὰν καὶ ἄκρατον οὖσαν, ἡ χρόα τοῦ προσώπου φοβερωτέραν ἐποίει προσορᾶν: *Cæsium illum oculorum colorem, admodum acerbum & intemperatum, color vultus aspectu tristiorem reddebat.* Hinc γλαυκιῶν Græcis dicitur is, qui glaucorum oculorum formidabili atque acri ardore omnium animos vehementer percellit. Γλαυκιῶν καταπληκτικὸν καὶ ἔμπυρον καὶ φοβερὸν βλέπων, Hesychius. Prorsus quemadmodum Catullo Carm. 46 *cæsius* dicitur leo:

Solus in Lybia, Indiaque tosta
Cæsio veniam obvius leoni.

Lucret.

Lucret. lib. IV, verſ. 1154, ubi ſtultos amatores deformium amicularum indecoros oculos leniori nomine ſibi ipſis commendantes traducit, *Cæſia*, *Palladion*, inquit, *nervoſa & lignea*, *Dorcas*. Lucianus denique in Dial. meretr. τοὺς ὀφθαλμοὺς ἰδὲ, μή σε ἀνιάτω, εἰ πάνυ γλαυκοὺς ἔχει αὐτοὺς, μηδὲ ὅτι διάστροφοί εἰσι, καὶ ἐς ἀλλήλους ὁρῶσι: *Oculos vide, neque te contriſtet, ſi nimis cæſios habet ipſos, neque quod ſint diſtorti, & ſe invicem intueantur.* Ubi in tranſitu nota, quod duo vitia oculorum attingit hic Lucianus; plus juſto cæſios, ac diſtortos. Nimium cæſios oculos Terentius *Heaut. Act.* V, *Sc.* 5; & *Hecyr. Act.* III, *Sc.* 4; intellexit, cùm deformem virginem *cæſiam*, virum quoque deformem *cæſium* facit. De diſtortis oculis loquitur Tullius lib. I de nat. Deorum: *Roſcius*, inquit, *eſt perverſiſſimis oculis.* Διακορέζειν, ἀγλινῶς βλέπειν· παρὰ τὸ διάγειν τὰς κόρας τῶν ὀφθαλμῶν, καὶ μὴ ἐπ' εὐθείας βλέπειν, Etymol. magn. Σιλλαίνειν, τὸ στραβίζειν, Etymol. in Σίλλοι. Ἔπιλλοι οἱ στραβοί, Scholiaſtes Apollonii Rhodii in verſ. 486 libri primi Argonauticôn. Ἔπιλλος, παράστραβος, ἠσυχῆ διάστροφος παρὰ τοὺς ἰλλούς, Heſych. Βλὼψ, ὁ στραβός, Etymol. in Κλὼψ & Παραβλῶπες. Μένανδρος κωμικὸς, στραβοὺς τὰς ὄψεις, Suidas. Μέλαν ὄμμα, *nigros oculos*, maxime videtur commendare Homerus, cùm ei Iliad. A, verſ. 389, & alibi paſſim, Græci dicuntur ἑλίκωπες Ἀχαιοὶ, quòd nigros & cum quadam volubilitate decoros oculos haberent. Ἑλικώπιδες παρθένοι, *nigris oculis virgines*, Philoſtr. Iconum lib. II, in Venere. Patroclus quoque, teſte Philoſtrato in Heroicis; ἦν τὸν ὀφθαλμὸν μέλας, *oculis erat nigris.* Ariſtænetus lib. I, epiſt. I: Τὸ μέλαν τῶν ὀφθαλμῶν, αἱ κόραι μελάνταται· καὶ τὸ κύκλῳ λευκὸν, αἱ γλῆναι λευκόταται· καὶ ἑκάτερον ὑπερβολῇ πρὸς τὸ ἕτερον ἐπιδείκνυται· καὶ τὸ λίαν ἀνόμοιον, εὐδοκιμεῖ παρακείμενον· ἔνθα δὴ τὰς Χάριτας ἐγκαθιδρυμένας πάρεστι προσκυνεῖν: *Quod in oculis nigrum, pupulæ nigerrimæ; quod circum album, orbes candidiſſimi, alterumque comparatione alterius elucet, & diſparia valde gratiam ſumunt ab ipſa vicinia. Gratias ibi inſidentes adorare promptum.* Horatius Carminum lib. I, Ode 32:

Et Lycum nigris oculis, nigroque
Crine decorum. - - -

Plautus Pœnulo, Act. V, Scena *Ain' tu dixe* &c.

Specie venuſta, ore parvo, atque oculis pernigris.

Anacreon in ea quæ ſupra fuit Bathylli deſcriptione, nigros ei vult eſſe oculos, amicæ vero ſuæ, cæſios. Cæſullam igitur optavit Anacreon. Quemadmodum enim *Ravillæ, à ravis oculis dicuntur; ita ab oculis cæſiis, Cæſullæ*, Feſtus. Laboráſſe interim veteres ut cæſios puerorum oculos arte & cura redderent nigros, ex Dioſcoride obſervavit Cl. Salmaſius Plinianarum exercitat. pag. 190.

Nitor oculorum, τὸ φλέγον τοῦ βλέμματος, ut loquitur Heliodorus ſub finem libri tertii Æthiop. Ἀμαρυγὰς, τὰς τῶν ὀφθαλμῶν ἐκλάμψεις. Etymol. magn. in Ἀμαρύσσω. Ἀμαρυγὰς, ὄψεις· οἱ δὲ ἀκτῖνας ὄψεως. Suidas. Ex oculis Augiæ, cujus ſtabulum repurgavit Hercules, radii quidam effulſiſſe videntur. Ἐδόκουν ἀκτῖνες ἀπολάμπειν αὐτοῦ τῶν ὀφθαλμῶν, ut eſt apud vetuſtiſſimum Scholiaſten in verſ. 172 libri primi Argonaut. Apollonii Rhodii. Unde *nitidi ocelli* dicti ſunt Juvenali Satyr. VI, verſ. 8: *Lucidum fulgentes oculi*, ut vocat Horatius Carminum lib. II, Ode 12. *Micantia ſidereis ignibus lumina*, Mamertinus Panegyr. Juliano Imp. dicto. *Oculi clariores ſideribus extra lunam fulgentibus*, Arbiter. Statius II Sylv. Epicedio in Glauciam Melioris, verſ. 42:

Sidereique orbes, radiataque lumina cælo.

Ovidius I Metamorph. verſ. 498:

- - - *Videt igne micantes*
Sideribus ſimiles oculos. - - -

Ariſtænetus lib. I, epiſt. I: Ὀφθαλμοὶ μεγάλοι τε καὶ διαυγεῖς, καὶ καθαρῷ φωτὶ διαλάμποντες: *Oculi magni & ſplendidi & pura luce nitentes.* Et mox epiſt. 7: Τὸ ὄμμα, καίπερ ἀγανακτήσαντος, ἡδύ· ὥσπερ καὶ τὸ τῶν ἄστρων πῦρ· φῶς μᾶλλον, ἢ πῦρ: *Fuit oculus quamvis excandeſcentis ſuavis; veluti ſiderum flamma; lumen magis quàm flamma.* Dicuntur & ὀφθαλμοὶ πάντας τῷ κάλλει καταστράψαντες: *Oculi in omnes pulchritudine fulgurantes*, Heliodoro lib. II Æthiop. Ὄμματα μαρμαίροντα, *oculi ſplendentes*, Homerus Iliad. Γ, verſu 397. Ἐμάρμαιρεν αὐτῇ τὸ βλέμμα μαρμαρυγὴν Ἀφροδισίαν: *Splendebat ipſius oculus fulgore venereo*, Achilles Tatius lib. V. Libanius quoque Declam. IX, ubi deſcribit Alcibiadis formam: Κόμαι μὲν αὐτοῦ τοὺς κροτάφους σκιάζονται Βακχικοί· τοῖς ὀφθαλμοῖς δὲ ἀφιᾶσι βολὰς τῆς ἡλίου μαρμαρυγαῖς ἁμιλλώμεναι, μεγάλαυχον ἤδη καὶ γαῦρον καὶ πρόσαντες ὁρῶντες· καταλάμπεται δὲ παρειαὶ τῆς γλώσσης αὐτοῦ· τὸ δ' ἐρύθημα τοῦ προσώπου τῷ τῶν λαμπάδων ἀντεστράπτει πυρί: *Crines ſane Bacchici pererrant tempora ejus; oculi radios ejaculantur Solis fulgoribus contendentes,*

dentes, generosum modo, & superbum, & lene cernentes; collucent vero genæ pupillis ipsi: rubor etiam in vultu lampadum igni præfulgurat. Alia quoque similitudine non minus elegante nitorem oculorum expressit Lactantius de Opif. Dei, cap. 8, cùm *Oculorum orbes gemmarum similitudinem præferentes* dicit. Λάμπουσιν ὑπὸ τῶν ὀφρύσιν οἱ ὀφθαλμοὶ, καθάπερ ἐν χρυσῇ σφενδόνῃ ψῆφις: *Splendent sub superciliis oculi, quemadmodum in aureo annulo gemma*, Longus Sophista lib IV. Pastor. Eleganter quoque Apulejus:

Et pupularum nitidas geminas gemmulas.

Nitidos hosce ac lucidum fulgentes oculos recte *argutos* dici, discimus ex Ovid. Amorum III, Eleg. 3, vers. 9. Mirumque est, quod de Augusto refert Sueton. cap. 79: *Oculos habuit claros ac nitidos; quibus etiam existimari volebat inesse aliquid divini vigoris: gaudebatque, si quis sibi acrius contuenti, quasi ad fulgorem Solis, vultum submitteret.* Quamquam aliter hac de re Plinius nat. Hist. lib. XI, cap. 37: *D. Augusto equorum modo glauci fuere oculi, supraque hominem albicantis magnitudinis: quam ob causam diligentius spectari eos, iracunde ferebat.* Claris ac nitidis oculis opponuntur *oculi herbei.* Plautus Curcul. Act. II, Scena I:

- - - Quis hic est homo
Cum collativo ventre, atque oculis herbeis.

Fœdos oculos tribuit Catilinæ Sallustius. De gramiosis oculis vide Nonium in *Gramiæ.* Glossæ vet. Grama, λήμη. Festus: *Gramiæ oculorum sunt vitia, quas alii glamas vocant.* Idem: *Lanoculus, qui lana tegit oculi vitium.* De vocibus λήμη, γλήμη, γλάμα, & similibus, vide Hesychium, Etymologicum, Suidam.

Vigorem oculorum commendat Q. Serenus de Re medica, Carm. 14:

Summa boni est alacres homini contingere visus,
Quos quasi custodes defensoresque pericli
Prospiciens summa natura locavit in arce.

Seneca epistola CXV meminit *Oculorum, miti quidem, sed nihilominus vivido igne flagrantium.* Ἁβρὸν ὄμμα, *mollem oculum*, tribuit Philostrarus lib. II de vitis Sophistarum formosissimo Sophistæ Alexandro peloplatoni, quem θεοειδῆ fuisse tradit. Ὑγρότης τῶν ὀμμάτων, apud Plutarch. in Alexandro, dicitur concinna quædam vegetorum oculorum mobilitas, qualis eidem Plutarcho in Pompejo τῶν περὶ τὰ ὄμματα ῥυθμῶν ὑγρότης vocatur. Optimi itaque *oculi vigilantes*, Vegetius lib. I de Re milit. cap. 6. *Oculi cæsii quidem, sed vigiles, & in adspectu micantes prorsus aquilino; quoquò versum floridi*, Apulejus lib. II Metamorph. *Acria oculorum lumina*, A. Gell. noct. Attic. XIV, 4. *Oculos acutos* dixit Plautus Pseudolo, Actu V, Scen. *Malus & nequam*, &c. Κλαδαρόμματοι, ἄστατοι τὰ ὄμματα, Hesychius. Virgilius VIII Æneid. vers. 308, tribuit Æneæ *faciles oculos.* Ad quæ verba notat Servius: *Physici dicunt ex vino mobiliores oculos fieri. Plautus; faciles oculos habet; id est, mobiles vino. Hoc etiam Mecænas in Symposio, ubi Virgilius & Horatius interfuerunt, cùm ex persona Messalæ de vino loqueretur, ait, Ministrat faciles oculos, pulchriora reddit omnia, & dulcis juventæ reducit bona.* Suetonius in Jul. Cæs. cap. 45, tribuit ei *nigros vegetosque oculos:* indicantes nempe *proprium animi vigorem, celeritatemque quodam igne volucrem*, ut loquitur Plin. VII, 25. Ὀφθαλμοὶ τὸ τῆς διανοίας εὔτροχον ἀποτυποῦντες: *Oculi mentis volubilitatem exprimentes*, Photius in excerptis ex Damascio de vita Isidori Philosophi. Ἡ ὀξυκινησία τῶν ὀμμάτων τὰς ὁρμὰς τῆς ψυχῆς διεδήλου: *Velox mobilitas oculorum animi impetus manifestabat*, Eunapius in Maximo. Talis adspectus Plauto in Rudente Act. II, Scen. *Animo adversavi*, &c. *strenua facies* dicitur. Arbiter: *Intravit pinacothecam senex canus, exercitati vultus, & qui videretur nescio quid magnum promittere.* Et hæc acrium oculorum vis Philostrato Iconum lib. II, in Atlante, recte dicitur ὁρμὴ τοῦ προσώπου, *impetus vultus:* quam in Pyrrho atque Eurypulo annotar Philostratus Junior: Ἡλικία τὸ ἀμφοῖν, ἴση· πῶς τε τῶν ὀφθαλμῶν βολὰς ἐνεργοὶ, καὶ οὐ μέλλοντες: *Ætate pares inter se sunt, & oculorum radiis micantes, & non cunctantes.* In Heroïc. quoque de Protesil. agens Philostratus: βλέπει μὲν, inquit, ἐν τῶν σπουδαῖς σύντονον καὶ σφοδρόν: *Apparet quidem in curis intensum quiddam & vehemens.* Et rursus de Achille testatur Idem ibidem: Τὸν θυμὸν τὸν ἐν τοῖς ὄμμασι, χαροποῖς οὖσιν, ἡσυχάζοντος μὲν ἀναβάλλεσθαί τινα ὁρμὴν· ὁρμήσαντος δὲ συνεκπηδᾶν τῇ γνώμῃ· τοῖς τε ἐρῶσιν, ἡδίω τότε αὐτὸν φαίνεσθαι. Πεπονθέναι γάρ τι τοὺς Ἀχαιοὺς πρὸς αὐτὸν, οἷόν τι πρὸς τοὺς ἀλκίμους τῶν λεόντων· ἀσπαζόμενοι γὰρ αὐτοὺς ἐν ἡσυχίᾳ, μᾶλλον αὐτοῖς χαίρομεν, ἐπὴν θυμοῦ ἐπιπλησθέντες, ἐπὶ σῦν ὁρμήσωσιν, ἢ ταῦρον, ἢ τι τῶν μαχίμων θηρίων: *Animum, qui ravis inerat oculis quiescentis, quendam differre impetum: ruentis vero cum mente exilire, amantibusque tunc suaviorem videri, & hujusmodi quid circa ipsum passos fuisse Græcos, cujusmodi circa leonum validissimos. Eos enim iu quiete diligen-*

Digitized by Google

tes, ipsis magis gaudemus, cum ira repleti, in taurum, aut in aliquam pugnacissimam impetum faciunt feram. In hac vero strenua impetuosorum oculorum vehementia potissimum videtur consistere *imperatorius ardor oculorum*, memoratus Plinio in Panegyr. Ita C. Mario *imperatorium ardorem oculorum* tribuit Cicero pro L. Corn. Balbo; Plutarchus in Mario; Appianus lib. I, de bellis civilibus. Magno quoque Alexandro, formosissimo alioqui, tale quid tribuit Ælianus var. Histor. XII, 14. Quemadmodum & Atalantæ lib. XIII, cap. I. vide locum. Cæsari denique Julio simile quid tribuit Sextus Aur. Victor. Vegetis atque acribus oculis opponuntur *Contuoli* (vel potius *Conivoli*, ut vult Scaliger) *oculi sunt in angustum coacti conniventibus palpebris*, Festus. *Stantes oculi*, Ovidius VI Fast. vers. 133. *Rigentes oculi*, *quales fuere Cajo principi*, Plinius XI, 37. *Marcentes*, Apulejus X Metamorph. *Jacentes*, Claud. de bello Gildonico, vers. 21. Seneca Troadib. vers. 449, de Hectoris umbra:

Non ille vultus flammeum intendens jubar;
Sed fessus, ac dejectus, & fletu gravis.

Hilaritas oculorum. Nemesianus Ecloga secunda:

Purpureas laudando genas, & lactea colla,
Atque hilares oculos, & formam puberis ævi.

Tullius lib. V Tuscul. quæst. *venustos oculos* dixit. Atque hæc est agilis oculorum lubricitas cum hilaritate & gratia, τῶν ὀφθαλμῶν τὸ ὑγρὸν ἅμα τῷ φαιδρῷ καὶ τῷ κεχαρισμένῳ, ut loquitur Lucianus in Imaginibus. Amœna hæc amabilium oculorum gratia Græce ἵμερος dicitur. Ὀφθαλμοὶ ἡδεῖς, ἐπαγωγοὶ, ἐπέραστοι· καὶ τὸ ἀπ' αὐτῶν ἀπορρέον, ἵμερος: *Oculi suaves, illecebrosi, amabiles, quodque ab illis fluit placidum*, Pollux Onomast. lib. II. Oculus vero hac dote commendabilis, φαιδρὸν ὄμμα dicitur Alciphroni epistola 38. *Serenus vultus* est Virgilio lib. II Æneid.

. . . *Quæ causa indigna serenos*
Fœdavit vultus.

Gennadius Panegyrico Theoderico regi dicto, de eodem Theoderico: *Vernant lumina serenitate continua.* Claudianus de Mallii Theod. Conf. vers. 218:

Temperiem servant oculi, nec lumina fervor
Asperat, aut rabidas diffundit sanguine venas.
Nullaque mutati tempestas proditur oris.

Varro apud Nonium in *Rictum ferarum dici volunt*, & in *Palpebrum*:

Oculi subpætuli, nigellis pupulis,
Quandam hilaritatem significantes animitus,
Quos calliblepharo naturali palpebræ
Tinctæ vallatos mobili septo tenent.

Τοῖς ὄμμασι Χάριτες, οὐ τρεῖς καθ' Ἡσίοδον, ἀλλὰ δεκάδων περιχορεύει δεκάς: *Circum oculos Charites non tres juxta Hesiodum, sed decadum tripudiat decas*, Aristæn. lib. I, epist. 10. Ὀφθαλμοὶ ἐπαφρόδιτοι καὶ φιλικοὶ tribuuntur Protesilao apud Philostrat. in Heroicis: quemadmodum ibidem quoque tribuit Palamedi τὸν τῶν ὀφθαλμῶν νοῦν, ἐν τῇ ἡσυχίᾳ φιλέταιρόν τε, καὶ διαπρεσβύγερον τὰς βουλάς: *Oculorum mentem in quiete comem, & affabilem in consiliis.* Tales oculos recte *comes* dici, discimus ex Ovidio III de Arte, vers. 510:

Comibus est oculis alliciendus amor.

Qui miti ac blando sunt aspectu, λειρόφθαλμοι quandoque dicuntur Græcis: Λειρόφθαλμος, ὁ προσηνεῖς ἔχων τοὺς ὀφθαλμούς, Suidas. Μειλίχλιος, ἡδυόφθαλμος, Hesychius. Γαλερωπὸς, ὁ γαληρὸν καὶ ἐπιτερπῆς βλέπων, Auctor Etymolog. in Γαλερόν. Γλαύκιος, ὁ τὸ γλυκὺ ἔχων ἐν τῷ ὀφθαλμῷ. παρὰ τὸ γλαύσσω, ὅ ἐστι λάμπω, Auctor magni Etymologici. T. Calpurnio Siculo Ecloga VI, quæ inscribitur Litigium, *ridens oculis* dicitur is, cujus oculis innatat imago quædam serenæ blandæque hilaritatis:

Candidus alter erat, lævique decentior ovo,
Et ridens oculis, crinemque simillimus auro.

Heliodorus lib. III Æthiop. Ἐμειδίαζον βραχύ τι καὶ κλεπτόμενον, καὶ μόνῃ τῇ διαχύσει τῶν βλεμμάτων ἐλεγχόμενον: *Effundebantur in brevem & furtivum risum, quique sola oculorum diffusione arguebatur.* Lucianus in Dialogis meretric. Εὐμήκης ἐστὶ, καὶ ὀρθὴ, καὶ μειδιᾷ πάνυ ἐπαγωγόν: *Procera est & recta, & ridet admodum amabiliter.* Modus tamen hic tenendus, ne mollis oculorum petulantia fiat βλέμμα τοῦ σώφρονος ἐξιστάμενον: *Aspectus*

ctus modestiam excedens. Quales oculos Ovidius Heroïdum epist. XVI, vers. 77, videtur *protervos* dixisse. Helena Paridi:

> *Tu modo me spectas oculis lascive protervis,*
> *Quos vix instantes lumina nostra ferunt.*

Catullus Carm. XLVI, *ebrios ocellos* videtur dixisse:

> *Et dulcis pueri ebrios ocellos*
> *Illo purpureo ore suaviata.*

Plane ut apud Hephæstionem Anacreon, Ἐς πάλιν κῦμα κολυμβῶ μεθύων ἔρωτι. Vide Julium Scaligerum in Exotericis, Exercitat. 325, §. 15. Inter complura quæ turpem libidinosarum mulierum cupiditatem produnt, præcipue locum habet *flagrantia oculorum* memorata Ciceroni in Oratione pro M. Cœlio. Vide quoque Ovidium Metamorph. IV, 347. & lib. II de Arte, versibus 691 & 721. Κτησίας φησὶν ἀναβάλλειν τὰ λευκὰ τῶν ὀφθαλμῶν τὸν Σαρδανάπαλον: *Ctesias ait Sardanapalum albuginem oculorum sursum obvertere solitum*, Pollux lib. II, cap. IV, §. 10. Placuit nempe Sardanapalo, homini prodigæ in cibos Veneremque libidinis, talis perdite mollium gestus, quotiescunque vivo belluinarum voluptatum sensu veluti solutus victusque, æmulabatur gestus effeminatorum, & sexum viris à natura denegatum muliebris mollitiei languore mentientium.

Oculos ludibundos atque illecebræ voluptatisque plenos dixit A. Gell. noct. Attic. III, 5. *Illices oculos* dixit Apulejus in Apologia. Recte itaque Plinius Junior libro VIII, epist. 21: *Pulcherrimum & humanissimum existimo, in vita severitatem comitatemque miscere; ne illa in tristitiam, hæc in petulantiam procedat.* Sereno vultui opponitur τὸ βαρὺ τοῦ προσώπου, memoratum Philostrato Iconum libro II, in Abderi exequiis. Comibus oculis opponuntur *atroces oculi* apud A. Gellium noct. Attic. XVII, 8. *Oculi in aspectum minaces*, & *acre comminantes pupulæ*, apud Apulejum lib. X Metam. *Aspectus vehemens & formidabilis*, A. Gellius noct. Attic. XVI, 4: qualis fuit Horatii Coclitis apud Livium lib. II ab U. C. *Horatius circumferens truces minaciter oculos ad proceres Hetruscorum.*

Severitas oculorum. Βλέμμα ἁπλοῦν καὶ γενναῖον, dicitur Themistio in Orat. de Amicitia. *Stans vultus* dicitur Silio Italico, lib. XV, vers. 29. Luciano in Pseudomanti oculi tales dicuntur Ὀφθαλμοὶ πολὺ τὸ γοργὸν καὶ ἔνθεον διεμφαίνοντες: *Oculi multum vivacitatis ac divinitatis præ se ferentes.* Achilles Tatius lib. I eleganter dixit, Ὄμμα γοργὸν ἐν ἡδονῇ, *oculus severus in lætitia.* Moschus Idyll. primo tribuit Cupidini ὄμματα δριμύλα καὶ φλογόεντα, *oculos acres ac flammeos.* Anacreon in descriptione Bathylli:

Μέλαν ὄμμα γοργὸν ἔστω,	*Oculus niger sit & trux,*
Κεκερασμένον γαλήνῃ.	*Mixtus tamen sereno.*

Vide locum. Hilarem hanc generosæ severitatis gratiam Æneæ suo adscribit Virgilius I Æneidos:

> *Restitit Æneas, claraque in luce refulsit;*
> *Os humerosque Deo similis. Namque ipsa decoram*
> *Cæsariem gnato genetrix, lumenque juventæ*
> *Purpureum, & lætos oculis afflarat honores.*

Laviniæ Idem XI Æneid. tribuit *oculos decoros.* Silius quoque Italicus libro VIII de Scipione:

> - - - *Flagrabant lumina miti*
> *Adspectu, gratusque inerat visentibus horror.*

Nazarius Paneg. Const. Aug. dicto: *Quid vultum ipsum augusti decoris gravitate, hilaritate permixta, venerandum quiddam & amabile renidentem, quis digne exequi possit?* Hippodromum, nulla melioris formæ dote commendabilem, ab hac oculorum severa hilaritate laudat Philostratus lib. II de vitis Sophistarum, atque adeo eam in hoc Sophista mirificæ cujusdam generositatis certissimum indicium exhibuisse tradit: Ἀγροικότερος ὢν τὸ εἶδος, ὅμως ἀμήχανον εὐγένειαν ἀπεδήλου τοῖς ὄμμασι, γοργόν τι, καὶ φαιδρόν: *Agrestis visu apparens naturalem simul generositatem indicabat oculis, severam & lætam.* Etiam Heliod. sub finem libri VII de Theagene: Γλαυκιῶν τὸ βλέμμα, καὶ ἐρατὸν ἅμα καὶ γοργὸν προσβλέπων: *Cæsius visu existens, & blande pariter ac severe intuens.* Et lib. II de Chariclea infante adhuc: Τὸ παιδίον αὐτόθεν μέγα τι καὶ θεῖον τῶν ὀφθαλμῶν ἐξέλαμψεν· οὕτω μοι προσεσκόπευε γοργόν τι καὶ ἐπαγωγὸν ἐνιδεῖν: *Adhuc puellulæ magnum quid & divinum oculis eminebat. Idque mihi intuenti severum & illecebrosum videbatur.* Philostratus Iconum lib. II in Rhodogyne: Οἱ ὀφθαλμοὶ κέκρανται μὲν ἀπὸ τοῦ χαροποῦ ἐς τὸ μέλαν· παρέχονται δὲ τὸ μὲν ἵλαρον, ἀπὸ τοῦ καιροῦ· τὸ δὲ ὡραῖον, ἀπὸ τῆς φύσεως· τὸ δὲ γαῦρον, ἀπὸ τοῦ ἄρχειν: *Oculi*

misti quidem sunt è fulvo in atrum: præstant vero ab occasione hilaritatem, à natura pulchritudinem, ab imperii dignitate ferociam. Quibusdam tamen hanc oculorum γοργότητα plus quàm par est affectantibus, *Lumina Gorgoneo sævius angue micant*, ut est apud Ovid. III de Arte, vers. 504. Γοργὼ βλοσυρῶπις, Iliad. Λ, vers. 36. *Truculentos oculos* dixit Plautus Asinaria, Act. II, Sc. *Ut demonstratæ*, &c. C. Cæsarem *Oculorum sub fronte anili latentium torvitas* conspicuum fecit, teste Seneca, *Quod in sap. non cad. injuria, cap.* 18. *Vultum natura horridum ac tetrum etiam ex industria efferabat, componens ad speculum in omnem terrorem ac formidinem*, Sueton. in Caligula, cap. 50. Vide interim an non oculos omnibus hisce dotibus commendabiles, *integros oculos* nuncupet Varro Flexibula, περὶ ἐπαρχιῶν: *Multi qui limina intrarunt integris oculis, strabones sunt facti. Habet quiddam enim* ἐπαρχικὸν *provincialis formosula uxor.* Nisi verisimilius, integros oculos hic ad animi integritatem pertinere: ac strabones dici, invidos, oculoque retorto spectantes alienæ uxoris formam, quam præoptent in sua. Turnebum vide Advers. lib. X, cap. XXI.

Supercilia. §. 9. HISPIDUS SUPERCILIORUM CORONAT ARCUS. Nunc breviter depingit Sidonius τὸ εὔγραμμον καὶ ἐπιπρεπὲς τῶν ὀφρύων, ut loquitur Lucianus in Imaginib. Suntque Sidonio hic supercilia veluti frontis atque oculorum corona quædam; quod ipsum etiam videtur sensisse Anacreon in descriptione Bathylli:

Ἁπαλὸν δὲ καὶ δροσῶδες	*Teneram pilusque frontem*
Στεφέτω μέτωπον ὀφρῦς	*Supercili coronet*
Κυανωτέρη δράκοντος.	*Mage cærulus dracone.*

Patroclus sane teste Philostrato in Heroïcis, ἱκανῶς ἦν εὔοφρυς: *Satis pulcher erat superciliis:* unde putandum est, habuisse eum *supercilia multum arcuata, supra nasum levi discrimine commissa, nigra, læta:* præcipua enim superciliorum commendatio è quatuor hisce petitur. *Multum arcuata supercilia*, ὀφρῦν μηνοειδῆ, tribuit Achilli Philostratus in Heroicis. Theod. Prodromus lib. I de amoribus Rhodantes & Dosiclis:

Ὀφρὺς φυσικῶς εὖ γεωμετρημένη
Ἐς εὐφυᾶ μίμησιν ἡμικυκλίου.
Supercilium sponte naturæ pulchre dimensum
Ad concinnam semicirculi similitudinem.

Arbiter etiam in descriptione formosæ laudat *Supercilia usque ad malarum scripturam currentia.* Τῶν ὀφρύων, χαρίεν μὲν τὸ ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ ἄρχεσθαι, καὶ ὁμόθεν ἐκπεφυκέναι τῆς ῥινός· χαριέστερον δὲ τὸ περιῆχθαι. δεῖ γὰρ αὐτὰς μὴ προβεβλῆσθαι τῶν ὀφθαλμῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ περιβεβλῆσθαι αὐτοῖς: *Supercilia venusta quidem, quod cum naso pariter & incipiant & oriantur: venustiora vero, quod circumacta sint: oportet enim, ut ipsa non modo oculis objiciantur, verum etiam circumjiciantur*, Philostr. Iconum lib. II, in Rhodogyne. Ibidem quoque in Panthia tribuuntur Panthiæ Μυκτῆρες ἀνεσταλμένοι τὸ μέτριον, καὶ βάσιν τῇ ῥινὶ πλατύνοντες· ἧς ὥσπερ πτόρθοι μηνοειδεῖς αἱ ὀφρύες ὑπὸ λευκῷ τῷ μετώπῳ μέλαιναι: *Nares modicum contractæ & veluti fulcimentum aliquod naso efficientes, cujus quasi surculi falcati, nigra, sub fronte candida, exstant supercilia.*

Supra nasum levi discrimine commissa, laudat Anacreon in elegantissima amicæ descriptione:

Τὸ μεσόφρυον δὲ μή μοι	*Supercili nigrantes*
Διάκοπτε, μήτε μίσγε.	*Discrimina nec arcus,*
	Confundito nec illos.

Vide locum. Arbiter in formosa laudat *supercilia confinio luminum pene permixta.* Claudianus de nuptiis Honorii & Mariæ, vers. 267:

Quàm juncto leviter sese discrimine confert
Umbra supercilii!

Philostr. lib. II de vitis Sophist. Ἡρώδης διαγράφει τὸν Ἡρακλέα κομᾶν τι συμμέτρως, καὶ τῶν ὀφρύων λασίως ἔχειν, ὡς καὶ ξυμβάλλειν ἀλλήλαις, ὅσον μόνον χαροπήν τι ἀκτῖνα ἐκ τῶν ὀμμάτων ἐκδίδοσθαι, παρεχομένην τι ὁρμῆς ἦθος: *Herodes pinxit Herculem, cui modica coma, densa supercilia, adeo ut inter se contingerent: ac gratiosum quendam ex oculis radium emittebat, indolem impetus portendentem.* Idem in Heroïcis Palamedi tribuit, Ὀφρῦς ἐλευθέρας τε, καὶ ὀρθὰς, καὶ ξυμβαλλούσας πρὸς τὴν ῥῖνα: *Supercilia libera & recta, & coincidentia cum naso.* Non est quòd mirum cuiquam hic videatur antiquioribus usque adeo placuisse supercilia hunc in modum confusa; quum passim observemus alia multa, quæ nostri non sunt stomachi, veteribus in deliciis fuisse. Augusto certe Cæsari *supercilia conjuncta* tribuit Suetonius in Augusto, cap. 79. Theocrito quoque Idyllio VIII, ver-

su

ſu 72, εὐώφρυς κόρα ponitur pro puella pulchris oculis prædita. Qui carent intercilio, Græcis συνώφρυες dicuntur. Latini eam partem etiam *glabellam* vocant. Martianus Capella lib. II: *Quarum una deoſculata Philologiæ frontem illic, ubi pubem ciliorum diſcriminat glabellæ medietas.* Græcis μεσόφρυον dicitur: Τὸ μεσόφρυον ἐμμέτρως τὰς ὀφρῦς διείργει: *Medium ſuperciliorum interſtitium modice ſupercilia diſcriminat*, ut loquitur Ariſtænetus lib. I, epiſt. I. Ἐπισκύνιον Heſychio exponitur τὸ ἐπάνω τῶν ὀφθαλμῶν ὀφρύδιον, ἢ τὸ μεσόφρυον. Σμονόρδυς, τὰς τὰς ὀφρῦς ἐγκοίλυς ἔχοντας, Heſychius. Vitioſa hic ſunt *torta ſupercilia*, Plautus Rudente, Act. II, Sc. *Animo adverſavi ſedulo*, &c.

Nigra ſupercilia. Αἱ ὀφρύες ὑπὸ λευκῷ τῷ μετώπῳ μέλαιναι: *Nigra, ſub fronte candida, ſupercilia*, ut ſupra locutus eſt Philoſtratus, magnam quoque formæ afferunt gratiam: atque hinc eſt, quod Jovi nigra ſupercilia tribuit Homerus Iliad. A, verſ. 528. Apulejus VI Metam. *Nec renuit Jovis cærulum ſupercilium.* Achilles Tatius lib. I, ubi deſcribit Leucippen: Κόμη ξανθή, inquit, τὸ ξανθὸν, ἔλον· ὀφρῦς μέλαινα, τὸ μέλαν ἄκρατον: *Coma flava, flavum vero illud criſpum; ſupercilium nigrum, nigrum autem immixtum.* Vide quoque Ariſtænetum lib. II, epiſt. 21. Vitioſa ſunt hîc *rubra ſupercilia*. Catullus Carm. 68:

> *Præterea addebat quendam, quem dicere nolo*
> *Nomine, ne tollat rubra ſupercilia.*

Quibus vero rubra aut ſaltem minus nigricantia ſupercilia erant, ſuligine quadam inficere ea ſolebant. Teſtis eſt Alexis Iſoſtaſio apud Athenæum lib. XIII, cap. 3:

> Τὰς ὀφρῦς πυῤῥὰς ἔχει τις; ζωγραφῶσιν ἀσβόλῳ.
> *Rufa aliquis ſupercilia habet? pingunt ea fuligine.*

Ταῖς ὀφρύσι τὴν ἄσβολον ἀναματτόμεναι, ut loquitur Clemens Alexandrinus lib. III, cap. 2. Juvenalis Satyra II, verſ. 93:

> *Ille ſupercilium madida fuligine tactum*
> *Obliqua producit acu, pingitque trementeis*
> *Attollens oculos.* - - -

Vide quoque Ovid. III de Arte, verſ. 201 & ſeqq. Σαρδανάπαλος ὑπεγράφετο τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ τὰς ὀφρῦς: *Sardanapalus fucatis pingebatur oculis & ſuperciliis*, Athenæus lib. XII, cap. 7. Πάρις ὁ Πριάμου τὸ ὄμμα ὑπέγραφεν: *Paris Priami filius oculos pingebatur*, teſte Philoſtrato in Heroïcis. Ὑπογράμματα, σημειώματα τῶν ὀφθαλμῶν, Heſychius. Vide quoque magnum Etymol. in ὑπόγραμμα; Pollucem lib. VII, cap. 22.

Læta ſupercilia minime hic prætereunda: plurimum enim pulchram faciem commendat μειδίαμα περὶ τὴν ὀφρῦν, *riſus circa ſupercilium*, ut loquitur Longus Sophiſta, lib. I Paſtoral. Philoſtr. in Heroicis, de Proteſilao: Φαιδρὰ ὀφρὺς περὶ τὸ ὄμμα βέβληται· τὸ γὰρ ἐπίχαρι, αὐτῷ φίλον: *Læta ſupercilia circa oculos ſunt: gratioſum enim ipſi carum eſt.*

§. 10. SI VERO CILIA FLECTANTUR, AD MALAS MEDIAS PALPEBRARUM MARGO PROPE PERVENIT. De palpebris, ciliis, genis, & malis, agit Plinius lib. XI nat. Hiſt. cap. 37: *Palpebræ*, inquit, *in genis homini utrimque; mulieribus vero etiam infectu quotidiano: tanta eſt decoris affectatio, ut tingantur oculi quoque. Extremum ambitum genæ ſuperioris, antiqui cilium vocavere; unde & ſupercilia. Infra oculos malæ homini tantum, quas priſci genas vocabant. Pudoris hæc ſedes; ibi maxime oſtenditur rubor.* In palpebris quandoque ingens quædam vis ineſt formæ. Demetrium itaque Phalereum ob eximiam earum pulchritudinem καλλιβλέφαρον, *pulchris palpebris præditum*, & Λαμπιτὼ appellatum olim fuiſſe, docet nos Laërtius lib. V; Heſychius Mileſius; Suidas. Quamquam aliter aliquanto ſenſiſſe videatur Athenæus lib. XIII, cap. 7, quem vide. Ob eandem quoque rationem vetuſtiſſimo cuidam Poëtæ apud Athenæum lib. XIII, cap. 2, Πειθὼ dicitur ἀργεσιβλέφαρος, *Pitho habens pulchras palpebras.* Paris denique Deas inſpecturus potiſſimum jubetur conſiderare, βλεφάρων συνοχὴν καὶ κύκλα προσώπων: *Palpebrarum connexionem & vultus circulos*, ut eſt apud Coluthum de Raptu Helenæ. Palpebræ.

§. 11. AD MALAS MEDIAS. Malarum quoque ac genarum non levem rationem in examine pulchritudinis habendam, ex Homero diſcimus, cui Helena, veluti à parte potiſſima, καλλιπάρῃος dicitur Odyſſ. O, verſ. 123. Chryſeis, Iliad. A, verſ. 143. Briſeis, Iliad. A, verſ. 184. Theano, Iliad. Z, verſ. 298. Themis, Iliad. O, verſ. 87. Latona, Iliad. Ω, verſ. 607. Παρθένοι καλλιπάρῃοι, *Virgines pulchris genis præditæ*, Philoſtr. Iconum lib. II, in Venere. Gratias quoque καλλιπαρῄοις vocat Heſiodus in Theogonia, verſ. 907. In malarum genarumque conſtitutione obſervari ſolet *tumor*, *mollities*, *candor*, *rubor*, *hilaritas*, *lux*. Malæ.

Tumor. Formam certe plurimum juvat *genarum non indecens tumor*, *in ſimilitudinem*

collium leniter exurgens, ut loquitur Lactantius de Opificio Dei, cap. 10. Apulejus in descript. statuæ Bathylli: *Malæ uberes, genæ teretes*. Idem v Metamorph. *Per teneras & teretes & mei similes genas*. Opponuntur iis *macilentæ malæ* apud Plautum in Asinaria, Act. II, Sc. *Ut demonstratæ*, &c. Sulp. Servastus Junior in Catal. vet. Poët.

Extantes mala deficiente genæ.

Claudianus de Bello Gildon. vers. 22:

Interius fugere genæ. - - -

Qui contra tumidiores ac plus justo inflatas habent buccas, *buccones* dicuntur Apulejo in Apologia. Plautus Mercat. Act. III, Sc. *Sumne ego*, &c.

Canum, varum, ventriosum, bucculentum, breviculum,
Subnigris oculis, oblongis malis, pansam aliquantulum.

Mollities. Παρειῶν τὸ ἁπαλὸν, *genarum mollities*, ut loquitur Lucianus in Imaginibus: Τὴν δὲ παντὸς τοῦ προσώπου περιγραφὴν, inquit, καὶ παρειῶν τὸ ἁπαλόν: *Totius faciei delineationem, & mollitiem genarum.*

Candor. Τῆς παρειᾶς τὸ λευκὸν ἄκρατον, ἐς ὅσον οὐκ ἠρυθραίνετο: *Genæ album impermixtum, in quantum non rubebat*, Eustathius vel Eumathius lib. III de amorib. Ismenes & Ismeniæ. Heliodorus quoque de sanguinolento Theagenis vultu: Ἡ παρειὰ καταρρέοντι τῷ αἵματι φοινιττομένη, λευκότητι πλέον ἀντέλαμπεν: *Gena fluenti sanguine purpurata, albore magis enitebat.*

Rubor. Παρειῶν τὸ ἐπερυθὲς, *genarum rubor*, ut loquitur Lucianus in Imaginib. Τῶν παρειῶν κάλυκες, *genarum rosæ*, Aristænetus lib. II, epist. 10. Claudian. III de Raptu, vers. 89:

Flammeus oris honos.

Ovid. Amorum lib. III, Eleg. 3:

- - - *Niveo lucet in ore rubor.*

Statius denique IV Thebaïd. vers. 472,

Dulce rubens, viridique genas spectabilis ævo.

Roseas genas tribuit Laviniæ Virgil. XII Æneïd. vers. 606. Αἱ παρειαὶ αὐτοῦ ὡς ἄνθος ἐρυθαινόμεναι, νεότητι ὡραΐζοντο, ἐπιβάλλουσαι τοῖς ὄμμασιν ἁπαλὸν ἐρύθημα: *Genæ ipsi floris instar rubentes, juvenili decore fulgebant, tenerum oculis ruborem adjicientes*, Callistratus in statuam Occasionis. Τῆς παρειᾶς τὸ μέσον ἐρυθρὸν· τὸ ἐρυθρὸν, διεσπασμένον καὶ οἷον διεσπαρμένον. οὐχ οἷον πλάττει χεὶρ, καὶ τέχνη βάπτει, καὶ νὺξ μαραίνει, καὶ ὕδωρ ἐκπλύνει: *Genarum medium rubrum erat: rubrum vero separatum & quemadmodum sparsum; non tamen rubor ille fucatus fictitiusve, qui aut noctu marcet, aut aqua tollitur*, Eustath. lib. III de amoribus Ismenes & Ismeniæ. Φύσεως αὐτοσχέδιον ἐρύθημα ἐπιτρέχει ταῖς παρειαῖς: *Nativus rubor percurrit genas*, Aristænetus lib. II, epist. 21. Ælianus var. Hist. XII, 1, Aspasiam describens: Ἦν αὐτῇ καὶ δέρμα ἁπαλὸν, ὤφθη δὲ ἡ χροιὰ ἡ κατὰ τοῦ προσώπου ῥόδοις· διὰ ταῦτά τοι Φωκαεῖς ἔτι παιδίον οὖσαν ἐκάλουν Μιλτώ: *Cute tenera erat, & vultus color ad roseum accedebat: ob quam causam eam Phocenses, cùm adhuc infans esset, Milto nominarunt.* Aristæn. lib. I, epist. 1: Ἐκείνῃ λευκαὶ μὲν ἐπιμὶξ καὶ ὑπέρυθροι παρειαὶ, καὶ ταύτῃ τὸ φαιδρὸν ἐκμιμοῦνται τῶν ῥόδων: *Illi mixtæ candore ac tenui rubore genæ nativum rosarum splendorem referunt.* Achilles Tatius lib. I: Λευκὴ παρειὰ, τὸ δὲ λευκὸν εἰς μέσον ἐφοινίσσετο, καὶ ἐμιμεῖτο πορφύραν, οἵαν εἰς τὸν ἐλέφαντα βάπτει Λυδία γυνή: *Genæ candidæ, nisi quòd earum medium rubore purpuram, qua Lydiæ mulieres ebur inficiunt, imitante suffusum erat.* Et rursus sub finem libri: Ναρκίσσου μὲν τὸ πρόσωπον ἔστιλβε χροιὰν, ῥόδον δὲ ἀνέτελλεν ἐκ τῆς παρειᾶς: *Narcissi color radiabat in fronte, rosa vero emicabat è genis.* Idem lib. V: Ἦν τῷ ὄντι καλή· καὶ γάλακτι μὲν ἂν εἶπες αὐτῆς τὸ πρόσωπον κεχρίσθαι, ῥόδον δὲ ἐμπεφυτεῦσθαι τῆς παρειαῖς: *Pulcherrima erat. Et lacte quidem diceres illam illevisse vultum, rosam vero genis innatam.* Longus Sophista lib. I: Δάφνις μήλῳ εἴκασεν πρόσωπον τῆς Χλόης, ὅτι λευκὸν καὶ ἐνερευθὲς ἦν: *Daphnis malo assimulabat faciem Chloës, quoniam alba & rubicunda erat.* Ῥόθος καὶ ῥεῦθος λέγεται τὸ πρόσωπον, ἢ προσώπου ἐρύθημα. Vide Etymol. magnum in Ῥέθη. Ἐχρῶντο τῷ φύκει εἰς τὰ μῆλα, ἵνα ἐξανθίζῃ· τῷ δὲ ψιμυθίῳ εἰς ὅλον τὸ πρόσωπον, ἵνα λευκὸν ᾖ. Vide Etymol. magn. in Ἐψιμυθιῶσθαι: maxime tamen Julium Pollucem lib. V, cap. 16. Ἔγχουσα, ῥίζα τις παρ' ἧς ἐρυθραίνουσιν αἱ γυναῖκες, Hesychius, Etymologicus. Βρενθινὰ, ῥιζάρια τινὰ οἷς ἐρυθραίνονται αἱ γυναῖκες τὰς παρειάς· οἱ δὲ ἄγχουσαν, ἐκ τοῦ, &c. Hesychius; Etymologicus in Βρενθία. Βρένθος, vide Suidam in Βρενθύεται. Ovid. III Metamorph. vers. 483:

Non aliter quàm poma solent; quæ candida parte

Parte rubent; aut ut variis solet uva racemis
Ducere purpureum, nondum matura, colorem.

Idem IV Metamorph. vers. 331:

Hic color aprica pendentibus arbore pomis,
Aut ebori tincto est, aut sub candore rubenti
Cùm frustra resonant æra auxiliaria Lunæ.

Statius Achilleïd. lib. I, vers. 307:

Lactea Massagetæ veluti cùm pocula fuscant
Sanguine puniceo, vel ebur corrumpitur ostro.

Propert. lib. II, Eleg. 2:

Ut Mæotica nix minio si certet Hibero,
Utque rosæ puro lacte natant folia.

Auson. Idyllio VII:

Bissula nec ceris nec fuco imitabilis ullo
Naturale decus fictæ non commodat arti.
Sandyx & cerussa alias simulate puellas:
Temperiem hanc vultus, nescit manus. Ergo age pictor,
Puniceas confunde rosas, & lilia misce:
Quique erit ex illis color aëris, ipse sit oris.

Cutem in facie erugari & candore custodito tenerescere putavit Poppæa Neronis, si quotidie asinino lacte uteretur; asinarum gregibus ob hoc eam comitantibus. Vide *Plinium lib.* XXVIII, *cap.* 12, & *lib.* XI, *cap.* 41. Ovid. X Metam. vers. 594:

Inque puellari corpus candore ruborem
Traxerat: haud aliter, quàm cùm super atria velum
Candida purpureum simulem dat & inficit umbram.

Quamquam autem formam plurimum juvet candidis genis à natura suffusus rubor, plus tamen auget eam rubor à modesta quadam verecundia profectus. Q. Curtius lib. VI, cap. 2: *Inter captivas Rex unam conspexit mæstiorem quàm cæteras, & producentibus eam verecunde reluctantem. Excellens erat forma, & formam pudor honestabat dejectis in terram oculis; &, quantum licebat, ore velato, suspicionem præbuit Regi, nobiliorem esse, quàm ut inter convivales ludos deberet ostendi.* Philostrat. lib. II, in Melete, ubi Critheïda describit: Ἁβρὸν αὐτῇ τὸ εἶδος, καὶ μάλα Ἰωνικόν· αἰδὼς δὲ τῷ εἴδει ἐπιπρέπει· καὶ ἀπόχρη τοῦτο τῇ παρειᾷ τὸ ἄνθος: *Deliciosa quidem ipsi est forma, & admodum Ionica: pudor autem formam decet: & genæ hic satis est color.* Idem ibidem de Panthia moriente: Τὸ ἐν τῇ παρειᾷ ἐρυθρὸς, οὐδὲ ἀποθνήσκουσαν διαφεύγει· χορηγεῖ δὲ αὐτὸ, ἥτε ὥρα καὶ ἡ αἰδώς: *Qui autem malis inerat rubor, ne defunctam quidem deserit, quem & pulchritudo & verecundia exhibent.* Aristænetus lib. I, epist. 4: Ἐρυθρίασε, καὶ ἀπέστειλεν ἐπαγωγόν τινα καὶ γλυκεῖαν διαυγὴν, ἵνα πέφυκεν ἀπαστράπτειν ἐξ ἀπέφθου χρυσίου: *Erubuit, pellacemque & suavem quendam fulgorem emisit, qualis ex obryso auro coruscare amat.* Et mox epist. 10: Ἐρυθρίασε, καὶ τοσοῦτον ἐξεφοινίχθη τὸ πρόσωπον, ὡς δοκεῖν ὅτι τῶν παρειῶν ἔνδον εἶχέ τινα ῥόδων λειμῶνα· καὶ τὸ ἐρύθημα τοῦτο μηδὲν τῶν χειλέων αὐτῆς διαφέρειν: *Erubuit, ac tantum coloris punicei vultus traxit, ut rosarium quoddam pratum habere videretur intra genas, nihiloque is rubor cedebat ejus labiis.* Ἀποχλωρίας, ἡ ἀπὸ αἰσχύνης ἢ μανίας ἡ χρόα τῆς ὄψεως ἀλλάσσεται, Hesychius. Ὀφρύκνησον, ἐρυθριῶντα· οἱ γὰρ ἐρυθριῶντες κινοῦνται τὰς ὀφρῦς, Hesychius. Genas vero hoc verecundo colore imbutas *ingenuas* recte dici, docet Ovid. Amorum lib. I, Eleg. 14, vers. 53:

- - - *Ingenuas picta rubore genas.*

Apulejus quoque: *Malas adorent ore, & ingenuas genas.* Vide multa huc pertinentia in Notis Cl. Salmasii ad Hist. Augustæ Script. pag. 148.

Hilaritas. Recte Plin. XI, 37: *Infra malas hilaritatem risumque indicantes buccæ.* Αἱ παρειαὶ ἀπὸ τῶν ὀμμάτων ἵμερον ἀποδέχονται: *Genæ gratiam ex oculis accipiunt*, Aristæn. lib. II, epist. 4. Ἡ παρειὰ ὑποδέχεται μὲν τὸν ἀπὸ τῶν ὀμμάτων ἵμερον, εὐφραίνει δὲ τῷ ἱλαρῷ· τὸ γὰρ φιλομειδὲς ἐν παρειᾷ μάλιστα: *Gena accipit quidem gratiam ex oculis, hilaritate vero lætificat: gratia enim ridendi in gena maxime*, Philostratus Iconum lib. II, in Rhodogyne. Ἀγανώπιδος παρειὰς, εὐόφθαλμος, ὡραίας, καλῶς βλεπούσης, Hesychius. Observandum

servandum tamen hîc, ut hilaritatis, sic doloris quoque notas genis insidere. Stat. III Thebaidos, vers. 680:

Sicut erat laceris pridem turbata capillis,
Et fletu signata genas. - - -

Ad quem locum Lactantius: *Nam quædam via lachrymarum apparet in plangentis faciei; & in mœstorum vultibus orbitam suam tristitia derelinquit.*

Lux. Atque hic est ille *fulgor genarum* memoratus Claudiano libro III de Raptu, vers. 436. Statius Achilleid. lib. I, vers. 305, tribuit Achilli singularem aliquam lucem genarum:

- - - Fax vibrata medullis
In vultus atque ora redit, lucemque genarum
Tingit, & impulsam tenui sudore pererrat.

Paullo quoque ante vultui Deïdamiæ tantam adscribit lucem, quæ purpuræ ardorem, gemmarum vero atque auri splendorem excitârit:

Illius è roseo flammatur purpura vultu,
Et gemmis lux major inest, & blandius aurum.

Nemesianus Eclog. IV:

- - - Niveum ne perde colorem
Sole sub hoc: solet hic lucentes urere malas.

Quamquam Phædra apud Senecam in Hippolyto, vers. 651, peculiarem flavum quendam fulgentemque ruborem tribuat Hyppolito venationis studiosissimo, eoque Soli nunquam non exposito:

Quis tum ille fulsit! presserant vittæ comam,
Et ora flavus tenera pingebat rubor.

Martialis lib. VIII, Epigramm. 56:

Thestylis & rubras messibus usta genas.

Ælianus var. Hist. XIII, I, Atalantam describens: πεφοίνικτο καὶ ὑπὸ τοῦ ἡλίου αὐτῇ τὸ πρόσωπον, καὶ ἐρυθήματι ἐῴκει ἀτεχνῶς: *Facies radiis solaribus colorata, rubicunda ex adverso videbatur.* Sic, *Æthiopicis solibus Isis furva*, Arnob. lib. I adv. Gentes. Claudianus in Epithalamio Palladii & Celerinæ de Hymenæo agens:

Dulce micant oculi. Niveas infecerat igni
Solque pudorque genas; dubiam lanuginis umbram
Cæsaries intonsa tegit. - - -

Imberbes tamen hic genarum splendor potissimum commendabat. Tibull. lib. I, Eleg. 9:

Carior est auro juvenis, cui lævia fulgent
Ora, nec amplexus aspera barba terit.

Horatius libro IV Carmin. Ode 10, *incolumes genas* dixit. Apulejus VII Metamorph. *Mihi etiam tunc depiles genæ lævi pueritia splendicarent.* Idem IX Metamorph. *Puer adhuc lubrico genarum splendore conspicuus.* Talis igitur vultus rectè *lubricus* dicitur Martiali lib. IX, Epigramm. 57:

Dum puer es, redeas; dum vultus lubricus. - - -

Vultus tamen lubricus non pueris modo, sed & virginibus tribui solet, ob hunc genarum, ut videtur, splendorem amoris illicem. Horatius Carminum lib. I, Ode 19:

Urit me Glyceræ nitor
Splendentis Pario marmore purius;
Urit grata protervitas,
Et vultus nimium lubricus adspici.

Incipiens quoque barba non levem genis addit gratiam, teste Æliano var. Hist. X, 18. Seneca Hippolyto, Act. II, Scen. *Quis me dolori*, &c.

Cùm prima puras barba signaret genas.

Cyllaro quoque, Centaurorum formosissimo, *Barba erat incipiens*, Ovidius XII Met. vers. 395. Apud Lucanum lib. VI, vers. 562, *flos genæ* dicitur barba incipiens. Virgil. VIII Æneid. vers. 160:

Tum mihi prima genas vestibat flore juventa.

Macro-

Macrobius lib. I, in Somn. Scip. cap. 6: *Post ter septenos annos flore genas vestit juventa.* Unde *florentes genas* dixit Mart. III, 6. Pacuvius apud Festum in Genas:

Nunc primum opacat flora lanugo genas.

Attius in Bacchis apud Servium P. Danielis in XII Æneid.

Genas lanugo flora nunc demum irrigat.

Claudianus de Conf. Probini & Olybrii, verf. 70:

Ante genas dulces quàm flos juvenilis inumbret,
Oraque ridenti lanugine vestiat ætas.

Apulejus v Metam. *Juvenem speciosum, & commodum lanoso barbitio genas inumbrantem.* Et mox: *Adolescens florenti lanugine barbam instruens.* Martialis lib. x, Epigramm. 42:

Tam dubia est lanugo tibi, tam mollis, ut illam
Halitus, & soles, & levis aura terat.
Celantur simili ventura cydonia lana,
Pollice virgineo quæ spoliata nitent.

T. Calpurnius Siculus Ecloga II, quæ inscribitur Crotale:

ID. *Num precor, informis videor tibi? num gravis annis?*
Decipiorque miser, quoties mollissima tango
Ora manu? primique sequor vestigia floris
Nescius? & gracili digitos lanugine fallo?
AS. *Fontibus in liquidis quotiens me conspicor ipse,*
Admiror totiens. Etenim sic flore juventæ
Induimus vultus, ut in arbore sæpe notavi
Cerea sub tenui lucere cydonia lana.

χνόος, ὁ χνοῦς τῶν γενειῶν ἐξανθῶν. Hesychius. Ipsas etiam viriles genas commendat acre quid ac masculum in barba; qua de re vide Arriani Epictetum lib. I, cap. 16. Unde & Isidorus libro XI, cap. I, tradit *Barbam dictam, quod virorum sit, non mulierum.* Putaveritque fortasse Isidorus, esse à *Baro*, quod olim Virum denotabat. Apposite interim Cyclops apud Ovidium XIII Metamorph. verf. 846:

Nec mea quod rigidis horrent densissima setis
Corpora, turpe puta: turpis sine frondibus arbor;
Turpis equus, nisi colla jubæ flaventia velent:
Pluma tegit volucres: ovibus sua lana decori est:
Barba viros, hirtæque decent in corpore setæ.

Hunc virilis barbæ honorem minuit pædor atque illuvies. Vetus Poëta apud Tullium lib. III Tufcul. quæst.

- - - *Barba pædore horrida,*
Atque intonsa, infuscat pectus inluvie scabrum.

De bona malaque barba ejusque tonsura paulo post nonnihil dicemus ad illa Sidonii verba: *Pilis infra narium antra fruticantibus, quotidiana succisio.* Senilibus denique genis canities quoque addit lucem. Martialis lib. IV, Epigramm. 79:

Et facies multo splendeat alba pilo.

§. 12. AURIUM LEGULÆ. Aures formosorum, quemadmodum & hic Theoderici regis aures, sub capillis in utrumque humerum demissis latebant; atque inde est, quod tam pauca de iis memorentur. Aures Artifex Deus noluit mollibus pelliculis informare, *Ne pulchritudinem demerent pendulæ atque flaccentes; sed excogitavit, ut eas cartilago mollior alligaret, & haberent aptam simul & flexibilem firmitatem,* Lactantius de Opificio Dei, cap. 8. Videntur tamen prætulisse mediocres aures; Suetonius in Augusto, cap. 79: *Mediocres aures habuit Augustus.* Aspasiæ breviores aures tribuit Ælianus var. Hist. XII, I. Ibi enim formam ejus describens, addit inter alia, τὰ ὦτα εἶχε βραχύτερα, *breviores aures habebat.* Opponuntur iis longæ aures apud Martialem VI, 39: Aures.

Hunc vero acuto capite, & auribus longis,
Quæ sic moventur, ut solent asellorum,
Quis morionis filium neget Cyrthæ?

Midas rex Phrygiæ aures asini habuisse fingitur, propterea quod prælongarum aurium deformitate notabilis erat: verius tamen est ingentem corycæorum subauscultatorumque turbam, per omnia regni membra diffusam, occasionem fabulæ præbuisse: *Scholia in Plutum Aristophanis.* Ornamentum quærebant auribus ex cincinnulis aliquot ante eas dependentibus. Varro apud Nonium in *Rictum ferarum*, &c.

Ante aures nodo ex fubolibus parvoli
Intorti demittuntur sex cincinnuli.

Ex Ovidio quoque supra attulimus:

Exiguum summa nodum sibi fronte relinqui,
Ut pateant aures, ora rotunda volunt.

Pendulas aures habentes, *flacci* dicuntur Tullio lib. I de nat. Deorum. Plin. quoque lib. VIII nat. Hist. cap. 37: *Aures homini tantum immobiles*, inquit, *& ab iis Flaccorum cognomina. Nec in alia parte fœminis majus impendium, margaritis dependentibus. Oriente quidem & viris, aurum gestare eo loci, decus existimatur.* Duos per omne ævum maximos uniones, singulare illud ac vere unicum naturæ opus, auribus gerebat Cleopatra. Vide Plinium lib. IX, cap. 37. Juvenalis Satyra I, vers. 104:

Natus ad Euphraten, molles quod in aure fenestræ
Arguerint, licet ipse negem. - - -

De Pœnis idem refert Plautus Pœnulo, Actu V, Scen. *Ain' tu*, &c.

Atque, ut opinor, digitos in manibus non habent.
AG. *Qui jam?* MIL. *Quia incedunt cum annulatis auribus.*

Ξενοφῶν Ἀπολλωνίδῃ τινὶ ἐνειδίζει τετρῆσθαι τὰ ὦτα: *Xenophon Apollonidi cuidam exprobravit, quod perforatis esset auribus*, Laërtius lib. II, in Xenophonte. Mirum tamen, quod de Achille refert Servius in I Æneid. ex MS. Fuldensi: *Apud Sigæum*, inquit, *Achillis statua fuisse dicitur, quæ ima, id est extima auris parte elenchum more fœmineo habuerit. Hic apud Cretam insulam Pemptus vocatus est, ut veteres autores tradunt.* Tertullianus de Pallio: *Achilles aurem foratu effœminatus, quod illi apud Sigæum statua servat.* Hectoris auribus peculiare quid tribuit Philostratus in Heroicis: Τὰ ὦτα κατεαγὼς ἦν, inquit, οὐχ ὑπὸ πάλης· ταύτην γὰρ οὔτ' αὐτὸς ἐγίνωσκεν, οὔθ' οἱ βάρβαροι· ἀλλὰ ταύροις ἀντήριζε, καὶ τὸ συμπλέκεσθαι τοῖς θηρίοις τούτοις πολεμικὸν ἡγεῖτο: *Fractis erat auribus, non à lucta: neque enim ipse hoc noverat, neque barbari: sed cum tauris congrediebatur, & depugnare cum istis animalibus militare putabat.*

Nasus. §. 13. NASUS VENUSTISSIME INCURVUS. Nasus integer maxime commendat vultum. *In corpore nostro quædam tantum utilitatis causa facta sunt*, inquit Isidorus Originum II, I, *ut viscera: quædam & utilitatis & decoris, ut nasus* (ita enim recte pro *sensus* reposuit doctissimus Jo. Pricæus notis in Apuleji Miles. II.) *in facie, in corpore manus.* Nasus vero deformis totam deturpat faciem, utut reliquæ forte partes ejus non sint invenustæ. Atque hæc ratio est, cur Horatius in Arte tantopere aversetur nasum turpem, quamvis cum nigrorum capillorum oculorumque decore conjunctum. Postquam enim perstrinxit fabrum illum circa ludum Æmilium, qui capillum atque ungues non infeliciter ære exprimebat, reliqua vero minus poterat; addit,

- - - *Hunc ego me, si quid componere curem,*
Non magis esse velim, quam pravo vivere naso,
Spectandum nigris oculis, nigroque capillo.

Catullus quoque Carm. 42, Acmen turpissimam puellam descripturus, nihil pejus habuit dicere, quàm solum hoc,

Ista turpiculo puella naso.

Et rursus Carm. 44, naso grandiusculo inter plura deformitatis insignia primas tribuit partes:

Salve nec minimo puella naso,
Nec bello pede, nec nigris ocellis,
Nec longis digitis, nec ore sicco,
Nec sane nimis elegante lingua,
Decoctoris amica Formiani.

Neque male fœdum turpiterque deforme narium præsectarum vulnus *inhonestum* dicitur Maroni VI Æneid. vers. 497. Apulejo vero Miles. II, *nasi dedecus* nuncupatur: *Nasi dedecus linteolo ista pressim agglutinato decenter obtexi.* Huc etiam facit illud Diodori Siculi lib. I, in legibus Ægyptiorum: Τῆς δὲ γυναικὸς (μοιχευθείσης) τὴν ῥῖνα κολούεσθαι, ὑπολαμβάνοντες

ὑπολαμβάνοντες δεῖν τὴν πρὸς ἀσυγχώρητον ἀκρασίαν καλλωπιζομένης ἀφαιρεθῆναι τὰ μάλιστα κοσμοῦντα τὴν εὐπρέπειαν: *Mœchæ nares amputari voluerunt, existimantes ad illicitas cupiditates ornamenta conquirentem privari debere iis quæ maxime formam honestant.* Pulchrum nasum Lucianus in Imaginib. ῥῖνα σύμμετρον dixit; quemadmodum & apud Philostrat. lib. II, de vitis Sophist. pulcherrimo Sophistæ Alexandro tribuitur ῥὶς ξύμμετρος.

Laudabant autem *nasum paulo pleniorem; leviter uncum; rectum quidem, sed circa nares nonnihil diffusum.* +

Paulo pleniorem nasum ῥῖνα τετράγωνον, *quadratum nasum*, dicebant. Philostratus sane in Heroicis tribuit Palamedi, Ῥῖνα τετράγωνόν τι οὖσαν, καὶ βεβηκυῖαν: *Nasum quadratum & firmum.* Protesilao quoque adscribitur ibidem, τετράγωνος ἰδέα τῆς ῥινὸς, οἷον ἀγάλματος, *quadrata idea nasi, perinde ac statuæ.*

Leviter uncum vult esse nasum formosi pueri Martial. lib. IV, Epigr. 42:

Frons brevis, atque modus breviter sit naribus uncis.

Arbitri formosam commendant *nares paululum inflexæ.* Aspasia, teste Ælian. var. Hist. XII, 1, ὀλίγον ἦν ἐπίγρυπος, *naso erat parum adunco.* Philostrato quoque in Heroicis: Πάρις ὁ Πριάμου ὑπόγρυπος ἦν καὶ λευκὸς, *Paris Priami filius leviter unco erat naso & candidus.* Achilli adhæc Idem ibidem tribuit Ῥῖνα, οὔπω γρυπὴν, ἀλλ' οἷον μέλλουσαν, *Nasum non omnino aduncum, sed quasi futurum.* Plutarch. in apophth. regum & impp. Πέρσαι τῶν γρυπῶν ἐρῶσι, καὶ καλλίστους ὑπολαμβάνουσι· διὰ τὸ Κῦρον ἀγαπηθέντα μάλιστα τῶν βασιλέων, γεγονέναι γρυπὸν τὸ εἶδος: *Persæ amant eos qui sunt adunco naso, & pulcherrimos æstimant: quoniam Cyrus, quem maxime ex regibus suis diligunt, adunco fuerit naso.* Vitiosus hic est nasus aduncus, de quo Terent. Heaut. Act. v, Scen. 5:

Rufam ne illam virginem, cæsiam, sparso ore, adunco naso?

Lenem igitur levemque narium inflexionem hic intelligemus, quæque non abrupte circumagatur, sed in modum curvaturæ illius quam in aquilino rostro sensim descendentem adspicimus. Atque hoc videntur innuere Glossæ vett. in quibus legas, *Aquilinus*, ἀετώδης, γρυπός. Pollux lib. secundo, cap. 4, §. 14: Ῥινὸς σχήματα, γρυπὸς, ἐπίγρυπος· ὃν καὶ βασιλικὸν οἴονται· σιμὸς δὲ, ὃν εὔχαριν νομίζουσι. Vide quæ mox adducimus ex Platonis libro v Polit.

Rectum quidem nasum, nonnihil tamen circa nares diffusum, commendat Philostratus in Heroicis, ubi non tantum Diomedem facit ὀρθὸν τὴν ῥῖνα, *recto naso*: sed Patroclum etiam describens, ait: Πατρόκλῳ ῥὶς ὀρθή τε ἦν, καὶ τοὺς μυκτῆρας ἀνευρύνετο, καθάπερ οἱ πρόθυμοι τῶν ἵππων: *Nasus ei rectus erat & ad nares diffundebatur, ut equorum alacribus.* Heliodoro quoque sub finem lib. II Æthiop. in descriptione Theagenis, memoratur Ῥὶς ἐν ἐπαγγελίᾳ θυμοῦ, καὶ οἱ μυκτῆρες ἐλευθέρως τὸν ἀέρα εἰσπνέοντες: *Nasus & nares libere aërem attrahentes, signum iræ.* Panthiæ apud Philostr. Iconum lib. II tribuuntur Μυκτῆρες ἀνεσταλμένοι τὸ μέτριον, καὶ βάσιν τῇ ῥινὶ πλάττοντες: *Nares modice diductæ, & basim naso facientes.* Aristæneto lib. I, epist. I, memoratur Ῥὶς εὐθεῖα, καὶ παρισουμένη τῇ λεπτότητι τῶν χειλῶν: *Nasus rectus & adæquatus tenuitati labiorum.* Atque hæc quidem potissima sunt, quæ in naso commendari solent: nisi ex Anacreonte τὸ ἐρευθὲς, *rubrum*, addere libeat, quod in amicæ pictura vult observari:

Γράφε ῥῖνα καὶ παρειὰς,	*Nasum genasque pinge,*
Ῥόδα τῷ γάλακτι μίξας.	*Lacti rosas remiscens.*

Turpissimus tamen hic est nimius rubor. Philostrat. lib. II de vitis Sophistarum: Πελαργὸν τὸν Οὐάρον οἱ πολλοὶ ἐπωνόμαζον, διὰ τὸ πυῤῥὸν τῆς ῥινὸς καὶ ῥαμφῶδες: *Ciconiam multi Varum cognominabant, quia rubrum nasum habebat & rostri instar.* Fœdum hoc nasi plus justo rubentis ac nimium inflammati vultus vitium in Hipponico notavit Eupolis, quum eum ἱερέα Διονύσου, *sacerdotem Bacchi* nominat. Ἱερεὺς Διονύσου· Ἱππόνικον σκώπτων, ὡς ἐρυθρὸν τῇ ὄψει, Hesychius. Obiter quoque hic notanda videntur verba Platonis ex lib. v Polit. Ὁ μὲν ὅτι σιμὸς, ἐπίχαρις κληθεὶς ἐπαινεθήσεται ὑφ' ὑμῶν· τοῦ δὲ τὸ γρυπὸν, βασιλικόν φατε εἶναι· τὸν δὲ διὰ μέσου τούτων, ἐμμετρώτατα ἔχειν: *Hic quidem, quoniam simus, gratiosi appellatione laudabitur: illum vero, qui habet nasum aduncum, regalem dicitis esse: illum vero, qui medium locum obtinet, mediocrem vocatis.* Vide quæ paullò ante attulimus ex Polluce. Notissimum est quos olim cognomento *Nasones* dixerint. Etiam *Truo* vocabatur enormem habens nasum: vide Vossii Etymologicum Latinum in *Trua.* Optimus itaque est nasus rectus, medium discernens vultum, atque oculorum utrimque aciem veluti quodam intersepto æqualiter temperans: qui tamen regiam præ se feret dignitatem, si qualemcunque modicæ convexitatis faciat spem: aut amabilem venustæ suavitatis gratiam obtinebit, si in medio sui depressior aliquanto sinuetur. Vitium tamen hic est, cùm nimia medii nasi pressura nares veluti displosæ dilatantur. Atque hæc

est illa quæ apud Theocritum Idyll. xi, verſ. 33, ῥὶς πλατεῖα dicitur. *Simæ nares*, quales Sileno tribuit Nemeſianus Ecloga iii. Amatoribus certe improvidis & cœci amoris vecordia attonitis *Simula*, *Silena*, *ac Satyra eſt*; *labioſa*, *philema*, ut eſt apud Lucret. lib. iv. Sulp. Servaſtus Junior in Catalectis vett. Poëtarum:

Simatæque jacent pando ſinuamine nares.

De Silenis ac Satyris multa diximus hujusce libri tertii cap. 8, §. 3. Socratem præcipue ſimis naribus deformem, ſcripta plurimorum traduxerunt: quapropter etiam fœdiſſimum hoc naſi vitium *Socraticam depreſſionem* dixit Macrob. Saturnal. lib. vii, cap. 3. Plinius lib. xi nat. Hiſt. cap. 37: *A naribus cognomina Simonum*, *Silorum*, Nonio Marcello *Silones dicuntur*, *quorum ſupercilia prominent*; *quod Silenus hirſutis ſuperciliis fingeretur*. Videntur tamen à Sileno ob hoc potius nomen accepiſſe Silones, quòd ſimis repandisque naribus Silenum referant. *Silus appellatur*, *naſo ſurſum verſus repando*: *unde galeæ quoque à ſimilitudine ſilæ dicebantur*, Feſtus. *Silo*, *ſilus*, σιμός, Gloſſ. vetus. Simis opponuntur ii, quibus naſus eſt plus juſto convexus:

- - - *Mediisque in naribus ingens*
Gibbus,

ut loquitur Juvenalis Satyra vi, verſ. 108. Videntur olim Naſicæ dicti; quandoquidem Arnobius lib. vi adverſ. Gentes Naſicas Simis oppoſuiſſe videtur: *Poteſt fieri ut barbatus in cœlo ſit*, inquit, *qui eſſe à vobis effingitur lævis*: *diſploſas ut geſtitet nares*, *quem eſſe vos facitis figuratisque naſicam*.

Labra. §. 14. LABRA SUBTILIA, NEC DILATATIS ORIS ANGULIS AMPLIATA. Complexus eſt hic Sidonius pauciſſimis verbis ἁρμογὴν τοῦ στόματος, ut loquitur Lucianus in Imaginibus; conſtituitque eam in *labrorum ſubtilitate* & *ore modico*. Ac primum quidem conſideranda eſt hic ea quæ Ariſtæneto lib. i, epiſt. i, λεπτότης τῶν χειλῶν, *tenuitas labiorum*, dicitur; quemadmodum ibidem quoque in Laïde ſua commendat χείλη λεπτὰ, καὶ ἠρέμα διῃρημένα, καὶ τῶν παρειῶν ἐρυθρότερα: *Labia tenuia*, & *leviter hiantia*, *genisque rubriora*. Subtilibus labris opponuntur *turgida labra* apud Martialem lib. vi, Epigramm. 39; in deſcriptione Afræ ſupra fuit:

Torta comam, *labroque tumens*. - - -

Plinius nat. Hiſt. lib. xi, cap. 37: *A labris Brocci*, *labeones dicti*. Gloſſ. vetus: *Brochus*, ὁ τὸ ἄνω χεῖλος ὠδηκώς. Nonius Marcellus: *Bronci ſunt producto ore & dentibus prominentibus*. Feſtus: *Chilo dicitur cognomento à magnitudine labrorum*. Velius Grammaticus: *Chilones*, *improbioribus labris homines*, *à Græco*, παρὰ τὰ χείλη. Arnobio lib. iii *labeones* dicuntur. Lucretio lib. iv *labioſa* dicitur virgo, cujus formam enormia labra extinguunt: dumque ibi ineptias amantium ſalſe ridet, etiam hoc addit:

Simula, *Silena ac Satyra eſt*: *labioſa*, *philema*.

Ἔνστομον, ἀπὸ μέρους τοῦ προσώπου, Heſychius. Ἀρχιχείλης, ὑπερέχων τοῖς χείλεσιν, ὑπόμακρος, Idem. Κερκόχειλοι, οἱ ἐπικαμπῆ ἔχοντες τὰ χείλη, Idem. Χελωνίδης, ὁ τὴν χελώνην μεγάλην ἔχων· χελώνη γὰρ, τὸ περὶ τὸ χεῖλος μέρος τοῦ προσώπου· μύστακα προσηγόρευσαν οἱ Ῥωμαῖοι, Etymol. Χελώνη, τὸ ἄνω χεῖλος, Suidas. Labra vero, ut hîc loquitur Apollinaris, *dilatatis oris angulis ampliata*, videntur efficere vitium oris, quod *ſparſum os* dicitur Terentio Heauront. Act. v, Sc. 5:

Rufamne illam virginem, *cæſiam*, *ſparſa ore*, *adunco naſo?*

Subtilitatem labrorum duplex roſarum proprietas declarat: etenim quum folia roſæ *molliſſima* ſint, & *flagrantiſſimi coloris*, ab utraque pulcherrimi floris peculiari quadam dote, pulchritudinis illius, quæ labris inſidet, vivam ſimilitudinem probati autores ducendam putaverunt. Tanta certe eſt roſarum mollities, ut merito Smyndiridem Sybaritarum molliſſimum ſugillent ſcriptores, quod repudiata Sardanapali pluma in roſarum foliis recubans ſomnum ceperit; experrectus tamen queri non dubitaverit, læſa ſibi eſſe latera, quod duplicatis quibuſdam roſarum foliis incubuiſſet: cõnfer Ælianum var. Hiſt. ix, 24, cum Seneca de Ira lib. ii, cap. 25. Quamobrem, cùm roſarum foliis mollius nihil excogitare poſſent, roſis recte aſſimilarunt χείλη μαλθακὰ πρὸς τὰ φιλήματα; *Labia mollia ad oſculationem*, ut loquitur Achilles Tatius lib. ii. Claudianus de nuptiis Honorii & Mariæ, verſ. 265:

- - - *Non labra roſæ*, *non colla pruinæ*,
Non crines æquant violæ. - - -

Longus Sophiſta lib. i Paſtoral. χείλη ῥόδων ἁπαλώτερα, καὶ στόμα κηρίων γλυκύτερον: *Labia roſis teneriora & os ceris ſuavius*. Philoſtrat. Iconum lib. ii, in Rhodogyne: Σῆμα

μα ἁπαλὸν, καὶ ἀνάμεστον ὀπώρας ἐρωτικῆς· φιλῆσαι μὲν ἥδιστον· ἀπαγγεῖλαι δὲ, οὐ ῥᾴδιον: *Os molle fructuque venereo refertum, osculatu quidem suavissimum, enuntiatu vero difficile.* Hanc tamen molliriem infimo labro maxime adscribit Lactant. de Opific. Dei, cap. 10: *Labrum superius*, inquit, *sub ipsa medietate narium, lacuna quadam levi, quasi valle, siguavit Deus: inferius, honestatis gratia, foras molliter explicavit.* Vitium tamen hic est, si nimium promineant atque propendeant labia: quod senio confectis usu venit. Terentius Eunucho, Actu II, Scen. 3:

Incurvus, tremulus, labiis demissis, gemens.

Mincus deinde fulgentium rosarum color occasionem quoque præbuit scriptoribus, ut acrem illum pulchri oris ruborem rosis æquipararent. Martialis lib. IV, Epigr. 42:

Pæstanis rubeant æmula labra rosis.

Philostratus Iconum lib. II, in Rhodogyne: χείλη ἀνθηρὰ καὶ ἴσα, *labia florida & æqualia.* Eustathius de Amorib. Ism. Ἄμφω τὰ χείλη φοινίσσεται· εἴποις ἰδὼν ῥόδον ἐκθλίψαι τὴν κόρην τοῖς χείλεσι: *Utraque labia erant purpurea; diceres utique, si eam vidisses, virginem labiis suis rosam expressisse.* Achilles Tatius lib. II: Ἐῴκει δὲ τὸ ῥόδον ἐπὶ τῶν χειλῶν αὐτῆς, εἴ τις τὸ κάλυκος τὸ περιφερὲς εἰς τὴν τοῦ στόματος ἔπλασε μορφήν: *Rosam repræsentabant ejus labia, siquis calycis circumferentiam oris formæ accommodâsset.* Opponuntur vero *labris roseis* apud Ovid. VIII Metamorph. vers. 806:

Labra incana situ. - - -

Theocritus Idyllio XX, vers. 9:

χείλεά τοι νοσέοντι, χέρες δέ τοι ἐντὶ μέλαιναι.
Labia tibi sunt ægroto similia, manus vero sunt tibi nigræ.

Os modicum tangit Ovid. I Metamorph. vers. 499:

- - - *Videt oscula, quæ non*
Est vidisse satis. - - -

Arbiter in descriptione formosæ, notavit in ea *Osculum, quale Praxiteles Dianam habere credidit.* Apulejus X Metamorph. *Labias modicas ambrosio rore purpurantes* dixit. Plautus Pœnulo, Actu V, Scen. *Am' tu dixe*, &c.

Specie venusta, ore parvo, atque oculis pernigris.

Στόμα σύμμετρον, καὶ διαφθεγγόμενον τὴν εὐχήν: *Os modestum & preces accinens*, in Rhodogyne notat Philostrat. Iconum lib. II. Varro apud Nonium in *Rictum ferarum*, &c.

At rictus oris candidi parvissimus,
Ut refrænato risu roseo. - - -

Videtur hic Varro risum leniorem, & in sola lætioris vultus diffusione conspicuum describere voluisse. Γέλυς, παρὰ τὸ γένειον εἰλεῖν, ὅ ἐστι συστρέφειν· περὶ γὰρ τὸ γένειον μῦες τινὲς κινοῦνται, ποιοῦντες τὸν γέλωτα, Etymol. magnum. *Homini infra malas hilaritatem risumque indicantes buccæ*, Plin. XI, 37. Μειδίαμα ἥσυχον καὶ οὐ μεταστρεφόμενον, Themist. Orat. de Amicitia. Γαληνὸν μειδίαμα, Idem ibidem. Mamertinus Paneg. Juliano Imp. dicto: *Maximus Imp. serenum renidens.* Arbiter: *Delectata illa risit tam blandum, ut videretur mihi plenum os extra nubem Luna proferre.* Theocritus Idyll. VII, vers. 20:

Ὄμματι μειδιόωντι· γέλως δέ οἱ εἴχετο χείλευς
Oculo arridenti: nam risus illi hærebat in labris.

Lucretius lib. IV:

- - - *In voltuque videt vestigia risus.*

§. 15. SI CASU DENTIUM SERIES ORDINATA PROMINEAT, NIVEUM PROTINUS REPRÆSENTAT IPSA COLOREM. Dentes commendat hic Sidonius à *candore* & *apta collocatione*. Dentes.

Candorem commendat Theocritus Idyllio VI, vers. 37:

- - - Τῶν δέ τ' ὀδόντων
Λευκοτέραν αὐγὰν Παρίας ὑπέφαινε λίθοιο.

- - - *Dentium vero*
Nitorem candidiorem, quàm Parius lapis est ostendebat.

Longus Sophista lib. IV Pastoral. Τὸ μὲν πρόσωπον ἐρυθήματος μεστὸν, τὸ δὲ στόμα λευκῶν ὀδόντων, ὥσπερ ἐλέφαντος: *Facies quidem rubore plena, os vero albis dentibus, instar elephantis.*

phantis. Ælianus var. Hist. lib. XII, cap. I, in descriptione Aspasiæ: Οἱ ὀδόντες λευκότεροι χιόνος ἦσαν: *Dentes candidiores nive erant.* Σχῖνον διατρώγειν· εἰώθασι τὴν σχῖνον τρώγειν αἱ καλλωπιζόμεναι, ἕνεκα τοῦ λευκαίνειν τοὺς ὀδόντας, Hesychius: vide quoque Etymolog. in Σχῖνον; quemadmodum & Suidam in Σχῖνον διατρώγειν. Ἀργιόδοντος, λευκοὺς ὀδόντας ἔχοντος, Hesychius. Ἀργιόδοντα, λευκὸν, ἢ ὀξυόδοντα, Suidas. Ἀργιόδους, ὁ μεγαλόδους, Magnum Etymologicum.

Apta collocatio, & si quid amplius dentes commendat, elegantissime describitur à Luciano in Imaginibus, ubi Panthiam describens: Μειδιάσασά γε, inquit, ὀδόντας ἐξέφηνε, πῶς ἂν εἴποιμί σοι, ὅπως μὲν λευκοὺς, ὅπως δὲ συμμέτρους, καὶ πρὸς ἀλλήλους συνηρμοσμένους, εἴ που κάλλιστον ὅρμον εἶδες ἐκ τῶν στιλπνοτάτων καὶ ἰσομεγέθων μαργαριτῶν, οὕτως ἐπὶ στίχου ἐπεφύκεσαν. ἐκοσμεῖτο δὲ μάλιστα τῷ τῶν χειλέων ἐρυθήματι. ὑπεφαίνοντο γοῦν αὐτοὶ δὴ τῷ τοῦ Ὁμήρου ἐλέφαντι τῷ πριστῷ ὅμοιοι· οὐχ οἱ μὲν πλατύτεροι αὐτῶν, οἱ δὲ προέχοντες ἢ διεστηκότες, οἷοι τῶν πλείστων, ἀλλά τις πάντων ἰσοτιμία, καὶ ὁμόχροια, καὶ μέγεθος ἓν, καὶ προσεχεῖς ὁμοίως· καὶ ὅλως μέγα τι θαῦμα καὶ θέαμα, πᾶσαν τὴν ἀνθρωπίνην εὐμορφίαν ὑπερπεπαικός: *Ridendo dentes ostendebat, Dii boni, quàm albos, quàm justæ magnitudinis & inter se coaptatos. Sicubi monile pulcherrimum vidisti, & ex splendidissimis ac magnitudine paribus margaritis compositum, adeo concinna serie erant nati. Plurimum vero decoris ex rubore labiorum illis accedebat. Itaque serrato illi Homerico ebori similes apparebant. Neque ex illis alii latiores erant, alii eminentiores, alii distantiores, quales plerisque sunt: sed una omnibus pretii æqualitas erat, idem color, eadem magnitudo, similis continuitas. Denique magnam hoc spectaculum pariebat admirationem, quod omnem humanam speciem superaret.* Χαυλιόδοντα, τὸ ἐπικαχαλασμένους ἔχοντα τοὺς ὀδόντας ἔξω τῶν ἄλλων ὀδόντων καὶ τοῦ στόματος. οἱ δὲ ἀμφόδοντα, Hesychius: Etymologicus in Χαυλιόδων. Suetonius in Augusto, cap. 79, testatur Augustum male dentatum fuisse; notatque in ejus dentibus tria vitia: *Habuit*, inquit, dentes *raros*, *& exiguos*, *& scabros.* Ovidius quoque tria nonnihil ab his diversa vitia complectitur III de Arte, vers. 279:

Si niger, aut ingens, aut non erit ordine natus
Dens tibi; ridendo maxima damna feres.

Dens ater, vitium senile. Horat. Epodon, Ode 8.
Obscuri dentes ætate provectiorum, Juvenalis Satyra VI, vers. 145.
Luridi dentes vetularum proprii, Horat. Carm. lib. IV, Ode 13.
Pices buxeique dentes, Martialis lib. II, Epigramm. 41:
Ovid. III de Arte, vers. 197:

- - - *Ne fuscet inertia dentes.*

Ovid. VIII Metamorph. vers. 806:

Scabri rubigine dentes.

Putridi dentes, Cicero in L. Calpurnium Pisonem.

Rari dentes, Ovid. VIII Metamorph. vers. 804. Νωδὸς, ὁ ὀδόντας οὐκ ἔχων, Hesychius. Ὁ μὴ ἔχων ὀδόντας ὑπὸ γήρως, Scholia in Acharnenses Aristophanis. Qui grandiusculos habent dentes, *dentati* nuncupantur Plauto in Pseudolo, Actu IV, Scen. *Ne plora*, &c.

Non ego te ad illum duco dentatum virum.

Qui nullos dentes habet, *edentulus* dicitur apud Plautum Casina, Act. III, Scen. *Ut properarem*, &c. *Aliqui vice dentium continuo osse gignuntur, sicuti Prusiæ regis filius, superna parte oris*, Plinius nat. Hist. libro VII, cap. 16. *Monodos appellatus est Prusiæ filius, qui unum os habuit dentium loco. Similiter habuit & Pyrrhus rex Epirotarum*, Festus. Πολλοὺς ὀδόντας οὐκ εἶχεν ὁ Πύῤῥος, ἀλλ᾽ ἓν ὀστέον συνεχὲς ἦν ἄνωθεν, οἷον λεπταῖς ἀμυχαῖς τὰς διαφυὰς ὑπογεγραμμένον τῶν ὀδόντων: *Multos dentes non habebat Pyrrhus, sed unum os superiori parte erat, tanquam tenuibus tuberculis intervalla dentium distinctis*, Plutarch. in Pyrrho; vide quoque Valerium Maximum lib. I, cap. 8, Exemplo externo 12 & 13; Jul. Pollucem lib. II, cap. IV, §. 21; Tzetzem denique Chil. III, Historia 115.

Pili infra & intra nares fruticantes.

§. 16. PILIS INFRÀ NARIUM ANTRA FRUTICANTIBUS, QUOTIDIANA SUCCISIO. Idem quoque de pilis infra narium antra fruticantibus præcipit Ovid. I de Arte, vers. 522:

Inque cava nullus stet tibi nare pilus.

Vibrissæ, pili in naribus hominum dicti, quod his evulsis caput vibratur, Festus. *Vibrucæ*, τρίχες ῥινός, Glossæ vett. Quod vero Sidonius hic refert de quotidiana succisione pilorum

pilorum infra narium antra fruticantium, ex more gentis aut sæculi istius consuetudine Theodericus Rex fecisse videtur.

§. 17. Barba concavis hirta temporibus. De totius comæ ac barbæ tonsura præcipit Ovid. I de Arte, vers. 519: Barba.

> *Nec male deformet rigidos tonsura capillos;*
> *Sit coma, sit docta barba resecta manu.*

Barbam tamen alere volentibus, imprimis curandum est, ut commendetur ea *colore*, *mollitie*.

Colorem commendat Theocritus Idyll. II, vers. 78:

> Τοῖς δ' ἦν ξανθοτέρα μὲν ἑλιχρύσοιο γενειάς.
> *His erat helichryso flavior barbæ lanugo.*

Mollitiem videtur attigisse Plutarchus in ipso statim initio vitæ Lysandri, ubi testatur, Delphis Iconicam ejus statuam spectari solitam, εὖ μάλα κομῶντος ἔθει τῷ παλαιῷ, καὶ πώγωνα καθειμένου γενναῖον: *Veteri more comati ac barba promissa insignis.* Nihil enim aliud hic dixeris πώγωνα γενναῖον, quàm barbam nullo pedore, nullis sordibus asperatam & squallidam, sed modico cultu nitentem & quasi emollitam. Servius ad vers. 300 sexti Æn. *Veteres non solum comam ornabant, sed etiam barbam; ut nonnullas videmus statuas.* Adversatur autem huic munditiei fœdus neglectæ barbæ horror. Ita Philoctetes Philostrato Juniori describitur, τὴν γενειάδα ἐπανεστηκὼς καὶ φρίττων: *Barba adsurgens & inhorrescens.* Livius lib. II ab U. C. *Promissa barba & capilli efferaverant speciem oris.* T. Calphurnius Siculus Ecloga VI, quæ inscribitur Litigium:

> - - . - . *Hirsuta spinosior histrice barba.*

Apulejus in Floridis: *Marsyas vultu ferino trux, hispidus, illutibarbus, spinis & pilis obsitus.* Epicrates Orator barba prope ad pubem usque porrecta σακεσφόρος dictus est, quod promissam barbam, haud aliter ac clypeum quendam, obtenderet pectori: vide *Scholia in Concionantes Aristophanis.* Improbatur quoque hic σφηνοπώγων, qui Polluci exponitur ὀξυγένειος, cujus nempe barba in summo latior, in imo strictior est, & cuneatim descendit, in modum barbæ hircinæ. Plautus Pseudolo Actu IV, Scena *Minus malum,* &c.

> *Heus tu, qui cum hirquina adstas barba, responde quod rogo.*

Apulejus XI Metamorph. *Nec ille deerat, qui pallio, baculoque, & buxeis, & hircino barbitio philosophum fingeret.* Quamquam hoc de Cynicis intelligendum videtur; reliquis enim Philosophis barbas bene densas fuisse, cùm alibi discimus, tum præcipue ex Arnob. lib. VI adv. Gent. ubi barbam uberem *philosophicæ densitatis barbam* vocat: *Quid Æsculapii gravitatem,* inquit, *ab Dionysio esse commemorem risam? quem cùm barba spoliaret amplissima, boni ponderis, & philosophicæ densitatis, facinus esse dicebat indignum, ex Apolline procreatum, patre lævi & glabro, simillimoque impuberi, ita barbatum filium fingi, ut in ancipiti relinquatur, uter eorum pater sit, uter filius, imo an sint generis & cognationis unius.*

§. 18. Mentum. Menti non obesi, sed succulenti, lacteam cutem requirit hic Mentum. Sidonius. Apulejus quoque in descriptione Bathylli, *modico mento facies.* Anacreon in pictura amicæ postulat τρυφερὸν γένειον, *delicatum ac molle mentum.* Eleganter Lactantius de Opificio Dei, capite 10: *Deductum clementer à genis mentum, & ita inferius conclusum, ut acumen ejus extremum signare videatur leviter impressa divisio.* Varro apud Nonium in *Mollitudinem*:

> *Sigilla in mento impressa amoris digitulo,*
> *Vestigio demonstrant mollitudinem.*

Arnobio libro III adv. Gent. *mentones* dicuntur, quibus mentum plus justo prominet: contra vero Nemesianus *breve mentum* supra tribuit Sileno.

§. 19. Guttur. Gutturis quoque succulenti magis, quàm obesi, lacteam cutem Guttur. requirit hic Sidonius. Philostratus Iconum lib. I, in Ariadne, tribuit ἁπαλὴν φάρυγγα, *molle guttur.* Χλάνδος, τὸ περὶ τοὺς τραχήλους δάσος, Hesychius. At, *Ingluvies, sunt tori circa gulam, qui propter pinguedinem fiunt, atque interjectas habent rugas,* Varro lib. XXIII de L. L. apud Junium Philargyr. in III Georg. Vitiosum hic etiam est *tumidum guttur,* quale incolis Alpium tribuit Juvenalis Satyra XIII, vers. 162:

> *Quis tumidum guttur miratur in Alpibus? aut quis*
> *In Meroë crasso majorem infante mamillam?*

Plin. XI, 37: *Guttur homini tantum & suibus intumescit, aquarum quæ potantur ple-*

rumque

rumque vitio. Vitruvius lib. VIII de Architectura, cap. 3: *Equiculis in Italia, & in Alpibus natione Medullorum est genus aquæ, quam qui bibunt, efficiuntur turgidis gutturibus.*

Collum. §. 20. COLLI NON OBESI, SED SUCCULENTI, LACTEA CUTIS. Structuræ quoque corporis gratiam addit singularem *rigidum ac teres collum, & scapulæ velut mollibus jugis à cervice demissæ*, ut loquitur Lactant. de opif. Dei, cap. 10. Phœbo itaque ac Baccho, numinibus formosis, præcipua formæ commendatio à collo petebatur. Seneca Hippol. vers. 800:

Phœbo colla licet splendida compares.

Claudianus Paneg. de VI Conf. Honorii:

Et fortes humeros, & certatura Lyæo,
Inter Erythræos surgentia colla lacertos.

Commendant collum *proceritas, candor, succulentia. Proceritatem* laudat Varro apud Nonium in *Regilla vestis*, &c.

Collum procerum, fictum lævi marmore.

Contrarium brevis atque in humeros quasi demersi colli vitium Thersiten fecit notabilem: vide Homerum Iliad. B, vers. 217. Vitiosum quoque hîc est *longum invalidi collum*, Juvenal. Satyra III, vers. 88. Prælongo denique ac gracili collo fœdus γυλιαύχην olim dicebatur. Unde Suidas γυλιαύχενας interpretatur τοὺς μακροτραχήλους, *longum collum habentes.* Vide Suidam suo loco, & in Εὐφεάδης: vide quoque Scholia in Aristophanis Εἰρήνῃ.

Candorem commendat hîc Sidonius, cùm disertis verbis pulchro collo *lacteam cutem* tribuit. Statius quoque II Sylv. Epicedio in Glauciam Melioris, vers. 50, *lactea colla* dixit. Ovid. IV Metamorph. vers. 355:

\- - - *Jamque manus ad eburnea colla ferenti.*

Ἐλεφάντινος τράχηλος, Anacreon in descriptione Bathylli. Λύγδινος τράχηλος, Idem in pictura amicæ. Claudianus de nuptiis Honorii & Mariæ, vers. 265:

\- - - *Non labra rosæ, non colla pruinæ,*
Non crines æquant violæ. - - -

Quod vero per colla pruinarum æmula intelligi debeat collum nitido candore præfulgens, discimus ex ejusdem Claud. lib. III de Raptu, vers. 89:

Flammeus oris honos, & non cessura pruinis
Membra colorantur picei caligine regni.

Quemadmodum & ex Paneg. de VI Conf. Honorii, vers. 476, ubi de equis Rhesi agit, quorum

Impetus excessit Zephyros, candorque pruinas.

Postulatur interim hîc *plenus candor* colli, prout eum à *fusco* distinguit Propertius lib. II, Eleg. 25:

Vidistis pleno teneram candore puellam;
Vidistis fusco: ducit uterque color.

Candoris pleni exemplum habes apud Martialem lib. I, Epigr. 116:

Quædam me cupit, invide Procille,
Tota candidior puella cygno,
Argento, nive, lilio, ligustro:
Sed quandam volo nocte nigriorem,
Formica, pice, graculo, cicada.

Idem lib. V, Epigr. 37:

Puella senibus dulcior mihi cygnis,
Agna Galesi mollior Phalantini,
Concha Lucrini delicatior stagni;
Cui nec lapillos præferas Erythræos,
Nec modo politum pecudis Indicæ dentem;
Nivesque primas, liliumque non tactum;
Cui comparatus indecens erat pavo,
Inamabilis sciurus, & frequens phœnix.

Succulentia

Succulentia ἁβρότης dicitur Aristæneto lib. I, epist. I; ubi eximiam Laïdis suæ formam describens, Τράχηλος λευκός τε, inquit, καὶ σύμμετρος προσώπῳ· κἂν ἀκόσμητος ᾖ, δι' ἁβρότητα τεθάρρηκεν ἑαυτῷ: *Cervix alba, & faciei congruens; & inornata licet; satis teneris suis deliciis ferox.* *Collum læve* dixit Propert. lib. II, Eleg. 2:

Nec de more comæ per levia colla fluentes.

Nisi forte malis hæc Propertii verba intelligere de tali collo, cui *obsessam setis cervicem* opponit Seneca *Quòd in sap. non cad. inj. cap.* 18: additque Cajum Imperatorem hujusmodi cervicem habuisse. Atque hoc est succulentum illud, quod collo tantam semper addit gratiam, ut in hac florida teretis colli soliditate videantur istæ emicare gratiæ, quas Anacreon amicæ suæ collum pervolitantes finxit. Vitiosum hic est *collum inflatum*, de quo Tullius in Vatinium: nec non τράχηλος λεπτὸς, καὶ ἐπίσημοι ἐν αὐτῷ αἱ φλέβες: *Cervix tenuis, & manifestæ in ipsa venæ*, ut loquitur Lucianus in Dial. meretriciis. Succulentiam tamen hanc non putamus consistere in cute distenta nimiæque pinguedinis mole gravata. Κακοὶ γὰρ ὄγκοι ἐπὶ σωμάτων: *Vitiosi enim sunt tumores in corporibus*, ut supra cap. 2 hujus libri tertii, §. 4, ex Dionysio Longino didicimus. Lacedæmonii certe, veræ pulchritudinis studiosissimi, saluberrimis legibus nimiam inflati corporis saginam conati sunt reprimere; qua de re vide Ælianum *var. Hist.* XIV, 7: plenius tamen Athenæum *lib.* XII, *cap.* 12. Athenienses quoque Heraclidem à portentosa uberrimi corporis obesitate, non Ponticum amplius, sed pompicum appellavere, teste Laërtio *lib.* V. Ælianus denique var. Hist. XIII, I, ubi formam Atalantæ describit: Τὸ ὑπέρογκον, inquit, τοῦ σώματος, οὐδὲ τοῦτο εἶχε· καὶ μάλα γε εἰκότως: ἅτε ἐν τοῖς κυνηγεσίοις, καὶ περὶ αὐτὰ τὰ γυμνάσια τὸ πᾶν σῶμα ἐκτελοῦσα: *Abundantia corporis prædita non erat; & merito quidem, utpote quæ venationibus, & aliis exercitationibus, corpus omne confecerat.* Quin potius succulentam illam, de qua hic agitur, lacteæ cutis teneritudinem optime videtur expressisse Achilles Tatius lib. II, cùm ὑγρὸν σῶμα dixit corpus succi plenum. Terent. Eunucho, Act. II, Sc. 3:

Color verus, corpus solidum & succi plenum.

De his principiis Comici verbis vide Petrum Victorium *var. Lect.* XIV, 9. Apulejus in Apologia: *En, vide quàm facies ejus decora & succi palæstrici plena sit.* Arnob. lib. V: *Quam cùm Juppiter bene validam, floridam, & succi esse conspiceret plenioris.* Scite quoque τὸ τοῦ σώματος ὑγρὸν, *liquoris fœminei laxitatem* vocat Arnobius lib. VI: *Liber membris cùm mollibus fingitur*, inquit, *& liquoris fœminei dissolutissimus laxitate.* Martialis lib. VI, Epigr. 13:

Et placido fulget vivus in ore liquor.

Claudianus quoque lib. I de Raptu, vers. 272, *liquidas genas* dixit. Dio Chrysost. Orat. IV de Regno, τὸ ὑγρὸν καὶ μαλθακὸν εἶδος opponit, τῷ ἀρρενωπῷ καὶ σεμνῷ: Ἄρ' οὖν, inquit, ἀρρενωπόν τι καὶ σεμνὸν εἶδος τῷ τοιούτῳ δαίμονι πρέπει, ἢ μᾶλλον ὑγρόν τι καὶ μαλθακόν: *Igitur quod habet virilem vultum & gravitatis quandam speciem, istiusmodi dæmonem decet potius, quàm delicatum & molle.* Egregie quoque ὑγρότητα hanc expressit Aristænetus lib. I, epist. I: Οὕτω μὲν τοι σύμμετρα, inquit, καὶ τρυφερὰ τῆς Λαΐδος τὰ μέλη, ὡς ὑγροφυῶς αὐτῆς λυγίζεσθαι τὰ ὀστᾶ τῷ περιπλεκομένῳ δοκεῖν: *Cæterum tam concinna, tam delicata Laidis membra, ut pressius adtrectans dicas lenta & ductilia ossa.* Alia rursus similitudine, nec minus expressa, usus est Plautus Casina, Act. IV, Sc. *Sensim superattolle*, &c.

Nebula haud est mollis æque, atque hujus cutis est.

Martialis lib. VIII, Epigr. 64:

Vincas mollitie tremente plumas,
Aut massam modo lactis alligati.

Pari prorsus ratione Apulejus III Metamorph. *plumeam lacteamque cutem* dixit. Idem X Metamorph. *Tam lucida, tamque tenera, & lacte ac melle confecta membra.* Et mox: *Illos teretes ac lacteos puellos diceres tu Cupidines veros.* Succulentis hisce corporibus opponitur *exsuccum corpus*, Seneca epist. 30: quemadmodum & *arida facies* apud Senecam lib. II de Clem. cap. 6: *corpora sicciora cornu* apud Catullum Carm. 23:

Atqui corpora sicciora cornu,
Aut si quid mogis aridum est, habetis
Sole, & frigore, & esuritione.

Plin. nat. Hist. XXXI, 9: *Totis corporibus nihil esse utilius sale & sole dicunt. Itaque cor-*

nea videmus piscatorum corpora. Terentius Eunucho Actu II, Scena 3, *juncea corpora* dixit:

> *Si qua est habitior paulo, pugilem esse ajunt; deducunt cibum,*
> *Tametsi bona est natura, reddunt curatura junceas.*

Ubi Donatus *junceas* exponit *tenues & pallidas.* Ζήνων ὁ Κιτιεὺς ἰσχνὸς ἦν, ὑπομήκης, μελάγχρως· ὅθεν τίς αὐτὸν εἶπεν Αἰγυπτίαν κληματίδα: *Zeno Cittieus macer erat, oblongus, ac niger; unde quidam ipsum vocabat Ægyptiam climatidem*, Laërt. lib. VII, in Zenone. Vide quoque Suidam in Αἰγυπτία κληματίς. *Confidium, ut grandi macie torridum, Romæ contemptum atque abjectum videbamus*, Cicero Orat. II de Lege agraria. *Sarmentus seu Publius Blessus Junium hominem nigrum, & macrum, & pandum, fibulam ferream dixit*, Quintil. lib. VI Orat. institut. cap. 4. Dionysius dictus est ascalaphus, quòd longitudine, tenuitate, ac pallore ascalaphum avem referret. Vide Etymologicum in Διονύσιος ὁ ἀσκάλαφος. Non incommode quoque ex Appendice Virgil. huc referas illud Poëtæ:

> *Uvis aridior puella passis.*

Prorsus quemadmodum & Græci, homines exsuccos atque exsangues ἀσκφίδας vocant, ut est in proverb. Ἀνδρὸς γέροντος ἀσκφὶς τὸ κρανίον: *Viri senis exsuccum cranium.* Lucilius quoque *passos senes* dixit apud Nonium in *Passum*, quos Persius Satyra V, vers. 179, *apricos* vocat. Lucretius lib. IV de insanis amantium ineptiis agens:

> *Cæsia, Palladion; nervosa & lignea, Dorcas;*
> *Ischnon eromenion tum fit, cùm vivere non quit*
> *Præ macie; rhadine vero est, jam mortua tussi.*

Habitiori ac succulentæ opponit hic Poëta *nervosam* & *ligneam*, qualem amantes amentiæ suæ indulgentes adsimilant dorcadi. Nervosa est, in qua temperatus ac bonus sanguis deficiens, non sinit impleri membra, torisque exsurgere, ipsos quoque nervos rubore tegi & decore commendari; nullam enim veram pulchritudinem sine hac pleni corporis soliditate dari posse, supra cap. II hujus lib. tertii, §. 4, ostendimus. *Ligneam* deinde pari modo dixit virginem aridi atque exsucci corporis fœditate notabilem. Plane quemadmodum Catullus Carm. 23;

> *Est pulchre tibi cùm tuo parente,*
> *Et cum conjuge lignea parentis.*

Ξυλοκύμβη, teste Eustathio in Iliados E, pag. 584, 27 edit. Romanæ, scommate dicitur, ἐπὶ γυναικῶν αἷς οὔτε κάλλος ἐπανθεῖ, οὔτε σύμμετρον μέγεθος: *De mulieribus quas neque pulchritudo commendat, neque congrua magnitudo.* Alexis quoque apud Athenæum lib. IX, cap. 8, de hominibus summa sui parte pinguibus ac nitidis, reliquo vero corpore aridis:

> Ἀκρολίπαροι· τὸ δ' ἄλλο σῶμ' ὑπόξυλον.
> *Superiori parte pingues, reliqua vero parte corporis aridi.*

Neque aliunde est, quod graciles ac macilentos, à ligno ad quod cereæ finguntur imagines, καναβοὺς Græci vocant. Κάναβοι, τὰ ξύλα περὶ ἃ τὸ πρῶτον οἱ πλάσται τὸν κηρὸν τιθέασιν, ὅθεν καὶ οἱ λεπτοὶ καὶ ἄσαρκοι κάναβοι λέγονται: *Canabi ligna sunt circa quæ primum fictores ceram collocant. Unde & tenues ac macilenti Canabi dicuntur*, Hesychius. Vide Pollucem lib. X, cap. 52. *Monogrammi dicti sunt homines macie pertenues ac decolores. Tractum à pictura, quæ prius quàm coloribus corporatur, umbra fingitur*, Nonius. *Pellio*, βυρσεὺς, ὑπότροφος, Gloss. vet. restituente B. Vulcanio. Γογγυλοσκελος, στρογγύλον τὸ σῶμα ἔχων, Etymologicus, Hesychius. Ὑπέρινον ἄνδρα λέγομεν τὸν σφόδρα λεπτὸν καὶ κενόσαρκον, Etymologicus. Σκληφροὶ, οἱ ἰσχνοὶ καὶ λεπτοὶ τοῖς σώμασι, Hesychius. Σκληφρὸς, ὁ σκληρὸς καὶ παρηβηκώς· ὁ τὰ σκληρὰ φέρειν δυνάμενος, Suidas. Ἡ φίβαλις genus ficuum siccari aptum: unde homines graciles dicti sunt φιβαλέες, Scholia in Acharnenses Aristophanis; Suidas. Σφηκώδεις, οἱ κάτισχνοι τοῖς σώμασι· καὶ γὰρ οἱ σφῆκες τὴν κοιλίαν ἐπισυνηγμένην ἔχουσι, Etymologicus; Scholia in Plutum Aristophanis. Σφηκοὶ, οἱ κεχυμένοι τῇ σαρκώσει, ἀλλὰ συνεσφιγμένοι· ὅμοιοι δὲ ῥωμαλέοις, Hesychius. Vide eundem in σφηκίσκος; quemadmodum & Suidam in σφηκώδεις. Plautus Capt. Act. I, Sc. *Adverte animum*, &c.

> *Ossa atque pellis sum miser à macritudine.*

Ovid. lib. IV de Tristib. Eleg. 42:

> *Vix habeo tenuem, quæ tegat ossa, cutem.*

Scutilum

Scutilum tenue & macrum dicitur ex Græco: ut etiam dicimus scutilum hominem, exilem aliquem demonstramus, in quo pellicula tantum, Festus. *Cracentes, graciles,* Festus; Glossæ Isidori. *Vesculi, male curati & graciles homines,* Festus. *Vesces, vescus,* ὀλιγόσιτος, ὀλιγοδεής, Gloss. vet. Vide multa vesculorum exempla apud Ælianum var. Hist. lib. x, cap. 6.

§. 21. JUVENILI RUBORE SUFFUNDITUR. Juvenilis iste rubor Terentio in Eunucho Actu II, Scen. 3, *color verus* dicitur. Horatius quoque Carminum libro IV, Ode 10: Juvenilis rubor.

> - - - *Color est puniceæ flore prior rosæ.*

Valerius Flaccus V Argonaut. vers. 30:

> *Mole nova & roseæ perfudit luce juventæ.*

Hæc rosei coloris bonitas in corpore habitiore, τὸ ῥοδαρὸν τοῦ σώματος dicitur Josepho in Judaicis antiquitat. Contrarium ejus habet Horat. Epodon, Ode 17:

> *Fugit Juventas, & verecundus color*
> *Reliquit ossa pelle amicta lurida.*

Atque hic est *color exsanguis,* quem Catilinæ tribuit Sallustius. Terentius Eunucho, Actu IV, Scen. 4, *colorem mustellinum* vocat:

> *Hic est vetus, vietus, & veternosus senex,*
> *Colore mustellino.* - - -

Ubi vide Donatum; vide quoque Turnebi Advers. XII, 10. Minime hic prætereundus *color servilis,* quem L. Calpurnio Pisoni tribuit Cicero in ipso statim initio Orat. in Pisonem; ubi etiam paulo post explicat quid per hunc colorem designet: *Obrepsisti ad honores,* inquit, *errore hominum, commendatione fumosarum imaginum; quarum simile habes nihil, præter colorem.*

§. 22. HUNC ILLI CREBRO COLOREM, NON IRA, SED VERECUNDIA FACIT. *Verecundia potissimum & venustatem ingerit, & auget gratiam,* D. Bernardus Serm. XL super Cantica. Quamobrem etiam Demades pudorem verecundum apposite admodum arcem pulchritudinis, τοῦ κάλλους ἀκρόπολιν, appellavit: *Stobæus Serm. de Nuptialibus præceptis.* Pythias quoque Aristotelis Philosophi filia interrogata, quisnam esset color pulcherrimus, Qui hominibus, inquit, ingenuis ex pudore innascitur: *Stobæus Serm. de Verecundia.* Fuit certe Domitiano, *In ore impudentia multo rubore suffusa,* ut testis est Plinius in Paneg. Tacitus quoque in vita Agricolæ, cap. 45, de eodem Domitiano: *Denotandis tot hominum palloribus suffecit sævus ille vultus, & rubor, quo se contra pudorem muniebat.* Alius longe fuit Trajanus Cæsar, de quo Plinius Gratiarum actione: *Vidimus humescentes oculos tuos, demissumque gaudio vultum; tantumque sanguinis in ore, quantum in animo pudoris.* Talis quoque Theodericus Rex, cujus non vultum modo, sed ipsum quoque collum subinde verecundus inficiebat rubor. Talis Aurora *pudoricolor* dicta Levio apud A. Gellium lib. XIX noctium Attic. cap. 7. Multa huc pertinentia habet Stephani Thesaurus linguæ Græcæ, ubi exponit Auroræ epitheton Homero perfamiliare, ῥοδοδάκτυλος ἠώς. Talem describit Laviniam Virgil. XII Æneid. Verecundus rubor.

> *Accepit vocem lachrymis Lavinia matris*
> *Flagranteis perfusa genas; cui plurimus ignem*
> *Subjecit rubor, & calefacta per ossa cucurrit:*
> *Indum sanguineo veluti violaverit ostro*
> *Si quis ebur, vel mista rubent ubi lilia multa*
> *Alba rosa; taleis virgo dabat ore colores.*

Claudianus de Nuptiis Honorii & Mariæ, vers. 268:

> - - - *Miscet quam justa pudorem*
> *Temperies! nimio nec sanguine candor abundat.*

Idem lib. I de Raptu, vers. 271:

> - - - *Niveos infecit purpura vultus*
> *Per liquidas succensa genas, castique pudoris*
> *Illuxere faces. Non sic decus ardet eburnum,*
> *Lydia Sidonio quod fœmina tinxerit ostro.*

Juvenalis Satyra x, vers. 300:

> *Præterea castum ingenium, vultumque modesto*
> *Sanguine ferventem tribuat natura benigna.*

Digitized by Google

Larga manu. Quid enim puero conferre potest plus
Custode & cura Natura potentior omni?

Idem Satyra XI, verſ. 154:

Ingenui vultus puer, ingenuique pudoris.

Ingenuo pudori opponitur malus ille ac minime decorus, qui *ſubruſticus pudor* dicitur Ciceroni Epiſt. famil. V, 12. Recte itaque apud Ovid. Heroid. epiſt. XIX, verſ. 59, in Cydippe laudatur:

Et decor, & vultus ſine ruſticitate pudentes.

Humeri. §. 23. TERETES HUMERI. Humeros quoque plurimum ad formam conferre, diſcas ex Homero, quum Odyſſ. Z, verſ. 232, caput atque humeros Ulyſſis gratia quadam ſingulari Minervam perfudiſſe teſtatur:

Ὡς δ᾽ ὅτε τις χρυσὸν περιχεύεται ἀργύρῳ ἀνὴρ
Ἴδρις, ὃν Ἥφαιστος δέδαεν καὶ Παλλὰς Ἀθήνη
Τέχνην παντοίην, χαρίεντα δὲ ἔργα τελείει·
Ὣς ἄρα τῷ κατέχευε χάριν κεφαλῇ τε καὶ ὤμοις.

Quemadmodum cum quis aurum circumfudit argento vir
Solers, quem Vulcanus docuit & Pallas Minerva
Artem omnifariam, glorioſa vero opera perfecit:
Sic huic infudit gratiam capitique & humeris.

Videmus igitur, ut certus quidam inſit *humeris honor*; ut loquitur Sidonius lib. III, epiſt. 13. Virgilius quoque Æneam ab humerorum decore commendat, Æneid. I:

Os humerosque Deo ſimilis. - - -

De Therſite vero agens Homerus Iliad. B, verſ. 217:

- - - τὼ δέ οἱ ὤμω
Κυρτὼ ἐπὶ στῆθος συνοχωκότε. - - -
- - - *Humeri curvi*
Et in pectus contracti. - - -

Humeros Apollinis præcipue laudat Valerius Flaccus lib. II Argon. verſ. 492. Diana quoque ab humeris laudatur apud Claudianum de Nupt. Honorii & Mariæ, verſ. 270. Commendantur autem humeri *candidi, lati, teretes, celſi.*

Candidos humeros probat Horatius II Carminum, Ode 5:

- - - *Albo ſic humero nitens*
Ut pura nocturno renidet
Luna mari, Cnidiusve Gyges.

Candentes quoque humeros Apollini tribuit Idem lib. I Carminum, Ode 21: quemadmodum & Lydiæ, lib. I Carm. Ode 13.

Latos humeros Ulyſſi tribuit Homerus Odyſſ. Z, verſu 226. Æneæ, Virgilius XI Æneid. verſ. 721. Ὠμίας, ὁ μεγάλους ὤμους ἔχων, ὁ εὐρύστερνος, Heſychius. *Plato ab humerorum dictus eſt latitudine: athleta enim fuit; qui poſt omnium victoriam philoſophiæ ſeſe dedit*, Servius ad verſum 668 ſexti Æneidos.

Teretes humeros hic in Theoderico rege laudat Sidonius. Νεῦρα εὔτονα, ὦμοι καρτεροί, *nervi bene tenſi, humeri validi*, Lucianus in Dial. mortuorum.

Celſos humeros Hectori tribuit Seneca Troadibus, verſ. 466:

- - - *Talis inceſſu fuit*
Habituque talis. Sic tulit fortes manus.
Sic celſus humeris. - - -

Meleagro quoque apud Philoſtratum Juniorem, tribuuntur ὦμοι πρὸς αὐχένα ἐρρωμένον ξυνάπτοντες, καὶ βάσιν αὐτῷ διδόντες: *Humeri validæ cervici coaptati, & baſim ipſi præbentes.* Virginibus tamen *altæ ſcapulæ* turpes: Ovidius III de Arte, verſ. 273. Magis vero in iis laudabantur *humeri demiſſi.* Terent. Eun. Act. II, Scen. 3:

Haud ſimilis virgo eſt virginum noſtrarum; quas matres ſtudent
Demiſſis humeris eſſe, vincto pectore, ut graciles ſient.

Ad quæ verba Donatus: *Antiqui Græci etiam virginibus ſuis præbebant palæſtram, ad componenda corpora.* De qua priſcorum conſuetudine vide Apollonium Rhodium

libro

libro IV. Maxime tamen eam Lacedæmoniis tribuunt, cum alii multi scriptores, tum præcipue Propertius lib. III, Eleg. 13:

Multa tuæ, Sparte, miramur jura palæstræ,
Sed mage virginei tot bona gymnasii;
Quod non infames exercet corpore ludos
Inter luctantes nuda puella viros, &c.

Euripides tamen Andromacha non γυμνὰς, *nudas*, sed γυμνοῖσι μηροῖς, *nudis femoribus*, palæstricis eas exercitiis interfuisse testatur; quod δωριάζειν dicebant. Vide Etymologicum, Hesychium, Suidam in Δωριάζειν.

§. 24. Validi lacerti. Nunc ab humeris descendit Sidonius ad lacertos, brachia, manus: quæ tria, inverso tamen ordine, in Daphne quoque sua laudat Apollo apud Ovidium I Metamorph. vers. 50: Lacerti,

- - - Laudat digitosque manusque
Brachiaque, & nudos media plus parte lacertos.

Non erat certe prætereundum, *Toris insignibus extentum lacertorum ingens robur; utilis ac decens flexura cubitorum*, ut loquitur Lactantius de Opific. Dei, cap. 10: præsertim cum præcipua Herculis commendatio à lacertis ejus petatur, ut Apollinis à coma, juxta illud ex Appendice Virgilii:

Phœbus comosus, Hercules lacertosus.

De Tydeo quoque Statius VI Thebaïdos, vers. 840:

- - - Quamquam ipse videri
Exiguus, gravia ossa tamen, nodisque lacerti
Difficiles. - - -

Sed hæc forte athletici sint roboris: certe pulchritudinis est illud Virgilii VIII Æneïdos, vers. 387, Veneri *niveos lacertos* tribuentis: & illud Senecæ in Hippolyto, vers. 653:

Inerant lacertis mollibus fortes tori.

Molliter torosis lacertis opponuntur *fluidi & mortui* lacerti. Ovidius XV Metamorph. vers. 229:

- - - Fletque Milon senior, quum spectat inanes
Illos, qui fuerant solidarum morte ferarum
Herculeis similes, fluidos pendere lacertos.

Tullius de Senectute: *Milo Crotoniates, quum jam senex athletas se exercentes in curriculo videret, aspexisse lacertos suos dicitur, illachrymansque dixisse, at hi quidem mortui jam sunt.*

§. 25. Dura brachia. *Valida & substricta nervis ad fortitudinem brachia*, ut loquitur Lactantius de Opific. Dei, cap. 10. Nonnihil tamen mollitiei habeant necesse est, ut paulo ante Seneca mollibus lacertis fortes toros tribuit. Arbiter: *Implicitum me brachiis mollioribus pluma, deduxit in terram vario gramine indutam.* Horat. quoque Carm. lib. I, Ode 13, *cerea Telephi brachia* dixit. Præcipue vero à candore commendari solent brachia. Ovid. Amorum lib. III, Eleg. 7: Brachia.

Illa quidem nostro subjecit eburnea collo
Brachia Sithonia candidiora nive.

Albinovanus Elegia de obitu Mecænatis, vers. 62:

Brachia purpurea candidiora nive.

Tantum denique ad justæ formæ speciem brachia candida momentum afferre putabant, ut Juno apud Homerum Iliad. Α, vers. 55, & passim alibi, ab ulnarum candore λευκώλενος Ἥρη dicatur. *Reginam numinum*, inquit Arnobius libro IV, *commendant nobilitas, facies, oris dignitas, & ulnarum nivei marmoreique candores.* Περσεφόνη λευκώλενος, Hesiodus Theogonia, versu 913. Helena quoque λευκώλενος dicitur Iliad. Γ, vers. 121. Andromache, Iliad. Ζ, vers. 371. Nausicaa, Odyss. Ζ, vers. 101. Παρθένοι ῥοδόπηχεις, *Virgines roseis cubitis*, Philostratus Iconum libro II, in Venere. Est præterea hic βραχίων ξυνὼν ἁπλότητι φρυγῶν: *Brachium cohærens simplicitati pulsuum*, Philostr. Junior in Hyacintho. Βραχίων διηρθρωμένος: *Brachium articulis nexum*, Idem in Meleagro. Ancus, rex Romanorum quartus, dictus est ἀπὸ τοῦ ἀγκῶνος, id est, à cubito, quem incurvum habuisse dicitur: Servius ad vers. 815 sexti Æneïd. *Ancus appellatur, qui aduncum brachium habet, ut exporrigi non possit*, Festus. *Ancus*,

Mancus, κυλλὸς, λεβδός, Gloss. vet. Videtur autem Græcis γαλιαγκων dici, qui Latine *Ancus*. Γαλιαγκὼν, ὁ τὸν βραχίονα ἐλάττω ἔχων: *Brachium alterum minus habens*, Etymologicus, Hesychius.

Manus. §. 26. Patulæ manus. *Manus sollertissimus artifex plano ac modice concavo sinu fictas, ut si quid tenendum sit, apte possit insidere, in digitos terminavit: in quibus difficile est expedire, utrumne species an utilitas major sit. Nam & numerus perfectus ac plenus, & ordo ac gradus decentissimus, & articulorum parium curvatura flexibilis, & forma unguium rotunda concavis tegminibus digitorum fastigia comprehendens ac firmans, ne mollitudo carnis in tenendo cederet, magnum præbet ornamentum*, Lactantius de Opific. Dei, cap. 10: vide locum. Plutarchus circa initium libelli de Fraterno Amore: Ἡ φύσις σχίσασα τὰς χεῖρας εἰς πολλοὺς καὶ ἀνίσους δακτύλους, πάντων ὀργάνων ἐμμελέστατα καὶ τεχνικώτατα περιέχειν, ὥστε Ἀναξαγόραν τὸν παλαιὸν ἐν ταῖς χερσὶ τὴν αἰτίαν τίθεσθαι τῆς ἀνθρωπίνης σοφίας καὶ συνέσεως: *Natura diffindens manus in multos atque inæquales digitos, usque adeo accommodate atque artificiose fecit eas, ut priscus ille Anaxagoras præcipuam humanæ sapientiæ sollertiæque caussam in manibus collocaverit.* Optime Aristænetus lib. 1, epist. 16: Εἶδον χεῖρας ἄκρας καὶ πόδας, τὰ λαμπρὰ τοῦ κάλλους γνωρίσματα: *Vidi summas manus ac pedes, splendida formæ indicia.* Laudantur igitur *manus patulæ*, ut ex Lactantio liquere potest. *Teneras* quoque ac nonnihil *proceras* facit Apulejus Bathylli manus, *Manus ejus teneræ*, inquit, *procerula læva distantibus digitis nervos molitur.* Ovidius quoque Amorum lib. 1, Eleg. 4, vers. 24, non videtur *molles manus* improbare. Mollibus ac teneris manibus opponuntur

- - - Vellere Tusco
Vexatæ duræque manus. - - -

Juvenal. Satyra VI, vers. 290. Idem Satyra V, vers. 57:

- - - Nigri manus ossea Mauri.

Longas manus laudat Propert. lib. II, Eleg. 2:

Fulva coma est, longæque manus, & maxima toto
Corpore, & incedit vel Jove digna soror.

Candidarum manuum decorem attingit Martialis lib. VIII, Epigr. 56:

Adstabat domini mensis pulcherrimus ille,
Marmorea fundens nigra Falerna manu.

Barbaræ mulieres gypso pingebant manus, ut candidiores viderentur. Unde Cicero ad famil. lib. VII, epist. 6, Medeæ tribuit *gypsatissimas manus:* & Valerius Flaccus lib. II Argonaut. de eadem Medea agens:

Picta manus, ustoque placet, sed barbara mento.

Candidis tamen manibus rosei ruboris aliquid suffundatur. Apulejus lib. II Metamorph. *Glabellum feminal rosea palmula obumbrans.* In digitis tamen locum maxime id habet; atque inde est quod Homero Iliad. Α, vers. 477, & passim alibi, ῥοδοδάκτυλος, *roseis digitis* dicatur Aurora. Claudianus de Nuptiis Honorii & Mariæ, vers. 270. Cæterum non Auroræ modo pulchros tribuebant digitos, sed Baccho quoque. Ovid. III Metamorph. *

Et dignos Baccho digitos, & Apolline crines.

* *Vers. 421, ubi tamen aliqui codices:* Et dignos Baccho, dignos & Apolline crines.

Dianæ, in Catalectis vett. Poëtarum:

O digitos, quales pueri, vel virginis esse,
Vel potius credas virginis esse Deæ.

Pulchros adhæc esse *digitos longos*, docet nos Catullus Carm. 44. Philostratus Iconum lib. II, in Melete: Ἁπαλοὶ οἱ δάκτυλοι καὶ ἐπιμήκεις, καὶ λευκοὶ κατὰ τὴν ὠλένην: *Molles digiti & oblongi, ac circa ulnam candidi.*

Teretes digitos commendat Ovidius I de Arte, vers. 624. Χειρῶν ἄκρα, καὶ καρπῶν τὸ εὔρυθμον, καὶ δακτύλων τὸ εὐάγωγον ἐς λεπτὸν ἀπολῆγον: *Manuum summitates, eorumque cum brachio concinna connexio, & digitorum mobilitas in tenue excedentium*, Lucianus in Imaginibus. Teretibus digitis opponuntur pingues digiti apud Ovidium lib. III de Arte, vers. 275:

Exiguo signet gestu quodcunque loquetur,
Cui digiti pingues, & scaber unguis erit.

Quemad-

Quemadmodum igitur manum digitus, ita digitum unguis minime scaber decorat. Ovidius I de Arte, vers. 521:

Et nihil emineant, & sint sine sordibus ungues.

Propert. lib. III, Eleg. 7:

Et mea formosis unguibus ora notet.

Πάρις ὁ Πριάμου ἔπλαδε καὶ τοὺς ὄνυχας τῶν χειρῶν: *Paris Priami micabat etiam unguibus digitorum*, Philostrat. in Heroicis. *Ungulatos ungues, magnos atque asperos Cato appellavit*, Festus, sive potius Paulus Diaconus. Sed longe verisimilius est duo verba excidisse, scribique oportere, *qui haberent ungues magnos atque asperos*. Huic sententiæ favet ἀναλογία: ut secundum quàm *ungulati* dicantur, quibus ungulæ verius sint, quàm ungues.

§. 27. PECTUS ACCEDENS. *Pectoris latitudo sublimis & exposita oculis, mirabilem præfert habitus sui dignitatem*, Lactant. de opif. Dei, cap. 10. Præsertim, si recedente ventre, pectus nonnihil accedat; quemadmodum hic loquitur Sidonius. Στέρνα τὸ μέτριον προπεπτωκότα, dixit Philostratus Junior in Meleagro. In pectore præcipue commendantur *latitudo* & *candor*. Pectus.

Latum pectus tribuitur Palladi; unde eam εὐρύστερνον Ἀθήναν dixit Theocritus Idyllio XVIII, vers. 36. Neptuno quoque, lib. VII Anthol. Epigr.

Ἐγγύθι δ' εὐρύστερνος ἐφαίνετο κυανοχαίτης.
Prope vero lato pectore apparebat cæruleas comas habens.

Valer. Flaccus lib. II Argonaut. vers. 490:

- - - *Neque enim tam lata videbam*
Pectora, Neptunus muros cum jungeret astris.

Homerus Iliad. B, vers. 478, de Agamemnone:

Ὄμματα καὶ κεφαλὴν ἴκελος Διῒ τερπικεραύνῳ,
Ἄρεϊ δὲ ζώνην, στέρνον δὲ Ποσειδάωνι.
Oculis & capite similis Jovi gaudenti fulmine,
Marti autem balteo, pectore autem Neptuno.

Marti denique latum fuit pectus. Seneca Hippolyto, vers. 807:

Æquas Herculeos jam juvenis toros,
Martis belligeri pectore latior.

In Append. quoque Virgilii:

Nemo est feroci pectorosior Marte.

Heliod. lib. VII, in descript. Theagenis: Εὐρὺς ἦν τὰ στέρνα καὶ τοὺς ὤμους: *Latus erat humeris & pectore.* Seneca epist. LVIII: *Platoni nomen latitudo pectoris fecerat.* Διὰ τὸ πλατὺς εἶναι τὸ στέρνον, Πλάτων ἐπωνομάσθη, Suidas in Πλάτων. Neanthes tamen apud Laërtium in Platone sic appellatum tradit, ὅτι πλατὺς ἦν τὸ μέτωπον. Hesychius Milesius utrumque agnoscit: πλατὺς γὰρ ὢν τὰ στέρνα ἢ τὸ μέτωπον, Πλάτων προσηγορεύθη. Opponitur autem lato pectori *angustum pectus*, quod in virginibus ut vitiosum traducit Ovidius III de Arte, vers. 274. Magis autem volebant eas esse *vincto pectore*, ut loquitur Terentius Eunucho, Act. II, Sc. 3:

Haud similis virgo'st virginum nostrarum; quas matres student
Demissis humeris esse, vincto pectore, ut graciles fient.

Ubi Donatus *vincto pectore* exponit, *castigato ac tenui, & velut vincto.*

Candidum pectus Helenæ tribuit Ovid. in epist. Paridis ad Helenam, vers. 251:

Pectora vel puris nivibus, vel lacte, tuamque
Complexo matrem candidiora Jove.

Στήθεα σίλβοντα, *pectora splendentia*, Theocritus Idyllio II, vers. 79. Στήθεα ἱμερόεντα, *pectora desiderabilia*, Homerus Iliad. Γ, vers. 397. Achilles Tatius lib. I Europam tauro insidentem describens, pectoris pariter & papillarum egregie meminit, Τὸ στέρνον εἰς ὀξὺ καταβαῖνον ηυρύνετο· μαζοὶ τὸ στέρνον ἠρέμα προκύπτοντες: *Pectus in acutum descendens dilatabatur: papillæ è pectore leviter prominebant.* Sic, *papillæ leviter eminentes*, inquit Lactant. de opif. Dei, cap. 10, *& fuscioribus ac parvis orbibus coronatæ, nonnihil addunt venustatis: fœminis ad alendos fœtus data: maribus ad solum decus; ne informe pectus,*

pectus, & quasi mutilum videretur. Juven. Satyra VI, vers. 122, de Messallina Claudii Cæsaris conjuge:

- - - Tunc nuda papillis
Constitit auratis, titulum mentita Lycisca.

Lucilii locus citatur à Nonio ex libro XIX:

Hic corpus solidum invenias, hic stare papillas
Pectore marmoreo. - - -

Οἱ μαζοὶ ὀρθοὶ ὑπαυγάζουσι: *Papillæ rectæ enitent*, Philostr. Iconum lib. II, in Melete. Οἱ μαζοὶ μικρὰ τὸ ὁρμῆς ὑποφαίνουσιν, ὥσπερ ἐν μειρακίῳ ἁπαλῷ: *Mamillæ, ut in adolescentulo molli, parum extare videntur*, Idem ibidem, in Palæstra. Et rursus in Cyclope, ubi describit formam Galateæ, μαζὸς ὑπανίσταται, *mamilla eminet*, inquit. Martialis lib. VIII, Epigr. 64:

Et talis tumor excitet papillas,
Quales cruda viro puella servat.

Tales papillas *horridulas* dixit Plautus Pseudolo:

Papillularum horridularum oppressiunculæ.

Opponuntur iis *mammæ putres*, apud Horat. Epodon, Ode 8:

Sed incitat me pectus, & mammæ putres
Equina quales ubera.

Inclinatæ mammæ. Propertius lib. II, Eleg. 15:

Nondum inclinatæ prohibent te ludere mammæ.

Anthologia Græc. epigr. lib. VII, de vetula:

Μαζὸς ὑπεκλίνθη, πίσον ὄφρυες, ὄμμα τέτηκται,
Χείλεα βαμβαίνει φθέγματι γηραλέῳ.

Cl. Hugo Grotius vertit:

Frontis honor cecidit, subsidunt ubera, marcent
Lumina, dant tremulos arida labra sonos.

Martialis lib. III, Epigr. 72, videtur *pannosas mammas* dixisse flaccidas rugosasque, & pannucei instar de putri pectore dependentes:

Aut tibi pannosæ pendent à pectore mammæ,
Aut sulcos uteri prodere nuda times.

Fratrare puerorum mammæ dicuntur, inquit Festus, *cùm primum tumescunt, quod velut fratres pares oriantur.* Et rursus: *Sororiare mammæ dicuntur puellarum, cùm primum tumescunt, ut fraterculare puerorum. Plautus in Frivolaria: - - Tunc papillæ primitus Fraterculabant; illud volui dicere; Sororiabant, quid opus est verbis?* Καὶ μαζὸς ἀκμῆς ἄγγελος κυδωνιᾷ: *Et mamma, pubertatis nuncia, imitatur malum cydonium*, Anthol. Græc. Epigramm. lib. IV, cap. 12. Aristænetus quoque lib. I, epistol. I: Οἱ μαζοὶ τὴν ἀμπεχόνην ἐξωθοῦσι βιαίως: *Magno luctamine strophium impellunt sororiantes papillæ.* Atque has papillas Ovidius Amorum libro I, Eleg. 4, *habiles papillas* dixit. Unde etiam proxime sequenti Elegia:

Forma papillarum quàm fuit apta premi!

Contrario laborant vitio:

- - - Quarum omne papillæ
Pectus habent. - - -

Ut est apud Ovidium lib. I de Remed. Amoris, vers. 337. Cererem olim pingebant fingebantque *mammosam*, teste Arnobio lib. III & VI, quod almæ videlicet matris instar omnia nutriat. Unde Lucret. libro IV, ubi stolidos amantes amicarum turpitudini lenioribus nominibus patrocinantes irridet:

At Lamia & mammosa, Ceres est ipsa ab Iaccho.

Venter. §. 28. RECEDENTE ALVO. *Pectori subdita est planities ventris, quam mediam fere umbilicus non indecenti nota signat*, Lactantius de opificio Dei, capite 10. Laudatur itaque hic γαστὴρ ἀπέριττος, qualem Junior Philostrat. tribuit Meleagro. Anacreon

creon ventrem Bathylli ad exemplum Bacchi vult pingi: vide locum. Præcipuum tamen in ventre, ut sit *planus*. Ovidius Amorum lib. I, Eleg. 5:

Quàm castigato planus sub pectore venter.

Theon pulcher describitur *plana junceus alvo*, Ausonio epist. IV. Achilles Tatius lib. I, ubi describit Europam tauro insidentem, βαθὺς ὀμφαλὸς, γαστὴρ τεταμένη: *Profundus umbilicus, planus venter.* Turpis est hic *mollis venter*, Horatius Epodon Ode 8.

§. 29. AREAM DORSI HUMILIOR INTER EXCREMENTA COSTARUM SPINA DISCRIMINAT. Ab hac veræ pulchritudinis norma quàm longissime recesserunt, quibus *tuber adstructum est gibberum*, ut loquitur Mæcenas apud Senec. epistola 101. Dorsum.

- - - *Utero pariter gibboque tumentes*,

ut loquitur Juvenal. Satyr. x, vers. 309. Maxime interim laudabant *candidum dorsum*. Ovidius x Metamorph. vers. 592, de Atalanta:

Tergaque jactantur crines per eburnea. - - -

§. 30. TUBEROSUM EST UTRUMQUE MUSCULIS PROMINENTIBUS LATUS. Philostratus Junior, præter πλευρὰν βαθεῖαν, *latus profundum*, tribuit Meleagro ἰσχίον, ὃ ἐν διδόναι θαρρεῖν, ὡς οὐκ ἀνατραπησομένου ὑπὸ τῆς ὑὸς ἐμβολῆς τοῦ νεανίου: *Coxendicem, ut fiduciam præbeat adolescentem apri impetu non subversum iri.* Hyacintho quoque ab eodem Philostrato tribuitur, ἰσχίον ἀνέχον τὸ λοιπὸν σῶμα, πλευρά τε ἐμπνεῦσαι [illegible] τὸ στέρνον: *Coxa sustinens reliquum corpus: latus, spiritus plenum pectus concinnans.* Opponitur valido huic robustoque lateri *laneum latusculum* apud Catull. Carm. 25. Laudabant alioqui *longum latus*. Ovid. III de Arte, vers. 780: Latus.

Fœmina per longum conspicienda latus.

Idem Amorum lib. I, Eleg. 5:

Quantum & quale latus! - - -

Contra Horat. lib. I, Satyra 2:

Depygis, nasuta, brevi latere, ac pede longo est.

§. 31. IN SUCCINCTIS REGNAT VIGOR ILIBUS. Achilles Tatius lib. I, ubi describit Europam tauro insidentem: βαθὺς ὀμφαλὸς, inquit, γαστὴρ τεταμένη, λαγὼν στενή: *Profundus umbilicus, planus venter, & angusta ilia.* Sidonius Panegyr. Anthemio Aug. bis Cos. dicto: Ilia.

Insignes humeri, succincta sub ilibus alvus.

Cingulos appellabant homines, qui in his locis, ubi cingi solet, satis sunt tenues, Fest. *Lumbago, vitium & debilitas lumborum*, Idem.

§. 32. CARNEUM FEMUR. Sequitur *Feminum deducta & latioribus toris valida longitudo, quam paulatim deficientem in angustum genua determinant*, Lactantius de Opificio Dei, cap. 13. Philostrato tamen Juniori in Hyacintho laudantur μηροὶ σύμμετροι: Ovidius Amorum lib. I, Eleg. 5, & libro III de Arte, vers. 781, commendat *juvenile femur*. Horatius lib. I, Sat. 2, *tenerum femur*. Adonidi candidum femur, μηρὸν Ἀδώνιδος, tribuit Bion Idyllio prim. Theoni tribuit *teretes feminum gyros* Ausonius epist. IV. Vitiosum vero hic est, Femur.

- - *Femur tumentibus*
Exile suris additum. Horatius Epodon, Ode 8.

§. 33. INTERNODIA POPLITUM BENE MASCULA, MAXIMUS IN MINIME RUGOSIS GENIBUS HONOR. Describuntur hic *genuum decentes nodi*, ut loquitur Lactantius de Opificio Dei, cap. 13. Plinius lib. XI nat. Hist. cap. 45: *Hominis genubus quædam & religio inest, observatione gentium. Hæc supplices attingunt, ad hæc manus tendunt, hæc, ut aras, adorant; fortassis quia inest iis vitalitas.* Ἀλέξανδρος ἰδών τινα τῶν γερόντων βαπτόμενον τὰς τρίχας εἶπε· Μὴ τὰς τρίχας βάπτε, ἀλλὰ τὰ γόνατα: *Alexander videns aliquem e senioribus inficientem capillos, Noli, inquit, medicare capillos, sed genua*, Maximus Serm. 263. Γόνυ, [illegible] Etymol. magnum. Γόνυ χλωρὸν, *genu viride*, dixit Theocritus Idyll. XIV, versu ultimo: Genua.

- - - ποιεῖν τι δεῖ ἕως γόνυ χλωρόν.
Gerere aliquid oportet, quibus est genu viride.

Similiter Horatius Epodon Ode 13:

- - - Rapiamus amici
Occasionem de die:
Dumque virent genua,
Et decet, obducta solvatur fronte senectus.

Viride etiamnum habentibus genu, opponuntur *tardigenuli senio oppressi*, ut loquitur Levius apud A. Gellium lib. XIX, cap. 7. Philostratus Iconum libro II picturam Cyclopis describens, in Galatea annotat: Ὅτι οὐδὲ τὴν ἐπιγουνίδα ἐκλείπει ἡ ὥρα: *Quod neque ipsius genu musculus sua careat pulchritudine.* Quemadmodum & Philostrato Juniori in pictura Hyacinthi laudatur Ἐπιγουνὶς ἐλαφρὰ ὑπὲρ κνήμης: *Musculus genu levis super tibia.* Festus: *Compernes nominantur homines genibus plus justo conjunctis.* Ἐπιγουνὶς dicitur inferior multa carne distenti femoris pars, quæ solet in robustis validisque corporibus indubitatum bonæ constitutionis indicium exhibere. Ἐπιγουνίδα, τὸ ἐπάνω τοῦ γόνατος, λέγει δὲ τὸν μηρὸν, ἀφ' οὗ ἐκδείκνυσι τὴν τοῦ σώματος δεξίαν, Hesychius. Ἐπιγονατίς, τὸ περὶ τοῦ γόνατος ἄνωθεν σαρκῶδες τοῦ μηροῦ· ἔνιοι τὴν ἐπιμυλίδα· παρὰ τὸ ἐν τῷ γόνυ γίνεται ἐπιγουνὶς καὶ ἐπιγονατίς, ὁ πρὸς τὰ γόνατα μῦς· ὡς δ' ἄλλοι φασιν, ἡ διὰ δεξίαν ἐπιτραφεῖσα σὰρξ τῷ γόνατι, Etymol. magnum. Γονύκροται, βλαισοί, Hesychius. Ῥαιβὰ γόνατα, βλαισὰ γόνατα. τὸ δὲ αὐτὸ καὶ ῥαιβά, Hesychius.

Crura. §. 34. CRURA SURIS FULTA TURGENTIBUS. *Crura non æquali modo ducta, ne indecens habitudo deformaret pedes; sed teretibus suris clementer exstantibus sensimque tenuatis, & firma sunt & ornata,* Lactant. de Opificio Dei, cap. 13. Dianam præcipue à cruribus commendat Ovid. Amorum lib. III, Eleg. 2, vers. 31:

Talis pinguntur succinctæ crura Dianæ,
Cum sequitur fortes, fortior ipsa, feras.

Κοῦφος ἡ κνήμη, καὶ τὸ σῶμα σύμμετρον ἐς ῥᾳστώνην τοῦ δρόμου: *Levis est tibia, & congruens ad cursus facilitatem est corpus*, ut loquitur Philostratus Iconum lib. II, de Antilocho. Philostratus quoque Junior in pictura Hyacinthi: Σφυρὸν μὲν αὐτῷ κοῦφον, ἐπ' εὐθείᾳ τῇ κνήμῃ· καὶ ἐπιγουνὶς αὐτὴ ἐλαφρὰ, ὑπὲρ κνήμης: *Talus certe ipsi levis in recta tibia; & musculus genu levis super tibia.* Idem in Meleagro: Κνῆμαι αὐτῷ εὐπαγεῖς, καὶ ὀρθαί· φέρειν τὰ ἐν τοῖς δρόμοις ἱκαναί, καὶ ὑφίστασθαι τὸν ἐκ χειρὸς ἀγῶνα, φύλακες ἀγαθαί· μηρός τε ξυνὼν ἐπιγουνίδι ὁμολογοῦν τοῖς κάτω: *Tibiæ ipsi bene compactæ ac rectæ; atque in curriculis ad ferendum idoneæ, & in certamine mutuo cominus sustinendo, bonæ custodes, & femur junctum toris genuum inferiori tibiæ respondet.* Videmus igitur hic non tantum laudari crus *agile*, verum etiam *rectum*. Aristænetus lib. 1, epist. 28, κνήμην ὀρθήν; Horatius lib. 1, Satyra 2, vers. 81, *crus rectum* laudat. Consummant denique recti cruris decorem *suræ teretes*, Horat. Carm. lib. II, Ode 4: quibus opponuntur *suræ tumentes*, apud eundem Epodon Ode 8. *Crocotilum, valde exile. Plautus: Extortis talis, cum crocotilis crusculis*, Festus. *Petilam suram, siccam & substrictam vulgo interpretantur*, Idem. Vide quoque Nonium Marcellum. Anaxilas apud Athenæum lib. XIII, cap. 1, ἰσχνὰ σκέλη dixit. *Tortella crusculi*, Plautus. Vide Vossii Etymologicum in *Succrotilus*. *Persilus*, μακροσκελής, Gloss. vet. *Valgos Opilius Aurelius, aliique complures ajunt dici, qui diversas suras habent. E contrario vari dicuntur, incurva crura habentes*, Festus. *Vari dicuntur obtortis plautis: nam & varices inde dicuntur venæ in suris inflexæ vel obtortæ*, Non. Marcellus. Vitiosa quoque sunt hic λεπτὰ σκέλη, *tenuia crura*, Lucian. in Dial. meretr. *Arida crura* vocat Ovid. III de Arte, vers. 272. *Nero fuit gracillimis cruribus*, Sueton. cap. 51. *Domitianum gracilitas crurum deformabat; quæ tamen et valetudine longa remacruerant*, Idem cap. 18. In Cajo Imp. *exilitatem crurum* notat Seneca, Quòd in sap. non cad. injuria, cap. 18. *Gracilitatem crurum* Suetonius in Cajo, cap. 50. Unde rursus in ejusdem Caligulæ vita, cap. 3, de Germanico agens: *Formæ minus congruebat gracilitas crurum; sed ea quoque paullatim repleta assidua equi vectatione post cibum.* Sic in Aristotele olim notatum est, quòd esset ἰσχνοσκελής: vide *Laertium Diogenem lib.* v. Præcipue tamen fœda sunt *distorta crura*, Horat. lib. 1, Satyra 3, vers. 47. Ῥαιβὸς καλοῦσι, οἷς καμπύλα εἰς τὸ ἔνδον τὰ σκέλη· βλαισοὺς δὲ, διὰ τὸ ἀπὸ τῶν γονάτων εἰς τὸ ἔξω ἀπεστράφθαι: *Varos vocant, quibus curva introrsum crura: valgos vero, quibus à genibus extrorsum obtorta sunt*, Pollux Onomastici sui lib. II. Vide Etymol. & Suidam in Ῥαιβός. Γονύκροτοι, βλαισοί, Hesychius. Ἠρυγμένω, αἱ καμπυλότητες τῶν σκελῶν, Idem. Λακκοποδίαν, τὸ ὑπτιοπόδας πόδας ἔχειν, Idem. Κνήμαχρος, qui crassas tibias habet, Idem. Martialis lib. II, Epigr. 35:

Cum sint crura tibi simulent quæ cornua Lunæ,
In rhytio poteras, Phœbe, lavare pedes.

§. 35

Digitized by Google

§. 35. Qui magna sustentat membra; pes modicus. Laudat hic Sidonius Πόδα λεπτόν τε καὶ εὔρυθμον: *Pedem tenuem & bene congruentem*, ut loquitur Aristænetus lib. 1, epist. 28. Antiqui certe putaverunt pedes pulchros præcipuam dignitatem addere formæ: unde & ἀργυρόπεζα Θέτις, *Thetis argenteis pedibus prædita* dicta est Homero Iliad. Α, vers. 538. Κούρη χλιδανόσφυρος Anacreonti quoque dicta est Virgo pulchra, à delicatis mollibusque pedum malleolis. Εὔσφυρος Ἀμφιτρίτη, Hesiodus Theogonia, vers. 254. Εὔσφυρος Μήδεια, Hesiod. Theogon. vers. 961. Καλλίσφυρος Ἀλκμήνη, Hesiod. Theogonia, vers. 950. Καλλίσφυρος Δανάη, Homerus Iliad. Ξ, vers. 319. Ælian. var. Hist. xii, 1, ubi Aspasiæ formam describit: Ἦν δὲ καὶ τὰ σφυρὰ ἀγαθή, καὶ ἵνα Ὅμηρος λέγει τὰς ὑπερκαλλεῖς γυναῖκας κατὰ τὴν ἑαυτοῦ φωνήν, καλλισφύρους ὀνομάζων: *Habebat vero pedes pulcherrimos, quales Homerus describit, pulcherrimas mulieres sua lingua* καλλισφύρους, *id est, pulchris pedum malleolis præditas appellans.* Cur vero ab hac potissimum corporis parte pulchritudinis descriptionem petierit Homerus, docet nos Aristænetus lib. 1, epist. 12: φύσει γὰρ ὁ ποὺς εὔπλαστος ὤν, καὶ τὰς ἀκοσμήτους εἶδε κοσμεῖν: *Natura enim pes bene formatus, etiam incultas ornat.* Et rursus epist. 16, eleganter admodum pedes pulchros dixit esse, Λαμπρὰ τοῦ κάλλους γνωρίσματα: *Splendida pulchritudinis indicia.* Τανίσφυρος (nisi malis τανύσφυρος), ὀρθόσφυρος, εὔσφυρος, λεπτόσφυρος, Hesychius. Ἀρτίπους, ἄρτιος τοὺς πόδας, ὑγιόπους, Hesychius. Ἀρτίπους, ὑγιεῖς τοὺς πόδας ἔχων, Suidas. Ἀρτίπους, ἄρτιος καὶ ὑγιὴς πόδας, ὁλόκληρος, Etymologicus. *Rectus* dicitur Juvenali Satyra 11, cùm ait: Pes.

Loripedem rectus derideat, Æthiopem albus.

Mercurio certe pulchræ plantæ tribuuntur in Appendice Virgiliana:

Habet decentes nuntius Deûm plantas.

Ovid. Heroïdum epist. xix, vers. 60:

Et Thetidis quales vix reor esse pedes.

Quemadmodum autem Thetidi Homerus atque Ovidius pulchros tribuunt pedes: ita quoque Martialis libro 11, Epigr. 14, à filio Thetidis *Achilleos pedes* dixit pedes pulchros. *Candidus pes* laudatur Horatio lib. iv Carm. Ode 1; quemadmodum & Ovidio lib. ii Amorum, Eleg. 11, vers. 15:

Littora marmoreis pedibus signate puellæ:
Hactenus est tutum: cætera cæca via est.

Exiguus pes, Ovid. 1 de Arte, vers. 623:

Nec faciem, nec te pigeat laudare capillos,
Et teretes digitos, exiguumque pedem.

Idem Amorum lib. iii, Eleg. 3:

Pes erat exiguus; pedis est aptissima forma.

Contra Horatius lib. 1, Satyra 2:

- - - *Brevi latere ac pede longo est.*

In Cajo Imp. *enormitatem pedum* notat Seneca *Quòd in sap. non cadat injuria, cap.* 18. Sueton. in Othone, cap. 12: *Fuisse traditur male pedatus scambusque.* Σκαμβὸς, ὁ μὴ ὀρθῶς βαδίζων, Etymolog. in Σκαιός. Γαυσὸν, σκαμβὸν, στρεβλόν, Hesychius, Etymologicus. In Glossis Cyrilli βλαισόπους exponitur *scaurus*. At in Glossis Philoxeni legas, Σκαμβὸς, σκελλὸς, στρεβλόπους. Isidori Glossæ, *Talax, scaurus.* Videtur itaque olim *Talax* dictus, cui tali perversi. Horatius lib. 1, Satyra 3:

- - - *Varum distortis cruribus; illum*
Balbutit Scaurum, pravis fultum male talis.

Huic ille contrarius, de quo Persius Satyra 5:

- - - *Tibi recto vivere talo*
Ars dedit. - - -

Sed hoc ad animum transfertur. In pedum denique consideratione minime prætereundi sunt digiti: *Speciem magis quàm usum præferentes, ideoque & juncti, & breves, & gradatim compositi: quorum qui est maximus, quoniam illum sicut in manu discerni à cæteris opus non erat, ita in ordinem redactus est, ut tamen ab aliis magnitudine ac modico intervallo distare videatur. Hæc eorum speciosa germanitas, non levi adjumento nisum pedum firmat: concitari enim ad cursum non possumus, nisi digitis in humum pressis,*

soloque

soloque nitentibus, impetum saltumque capiamus, Lactantius de opificio Dei, cap. 13. Suetonius in Domitiano, cap. 18: *Pulcher ac decens fuit, maxime in juventa, & quidem toto corpore; exceptis pedibus, quorum digitos restrictiores habebat.* Τὸν Πιττακὸν Ἀλκαῖος Σαράποδα μὲν καὶ Σάραπον ἀποκαλεῖ, διὰ τὸ πλατύπουν εἶναι, καὶ ἐπισύρειν τὼ πόδε· Χειροπόδην δὲ, διὰ τὰς ἐν τοῖς ποσὶ ῥαγάδας, ἃς χειράδας ἐκάλουν: *Pittacum Alcæus* Σαράποδα *&* Σάραπον *appellat, quòd & pedes traheret & latos haberet;* Χειροπόδην *autem propter pedum rimas, quas* χειράδας *vocabant*, Laërt. lib. 1. Μαραύπους ὁ τοὺς πόδας μεμαρασμένος, Hesychius. *Ploti primum, postea vero Plauti sunt appellati, qui planis erant pedibus:* vide Festum. *Falcones dicuntur, quorum digiti pollices in pedibus intro sunt curvati, à similitudine falcis*, Festus suo loco, & in *Capuam*; Servius ad vers. 145 decimi Æneid. *Falcones*, δάκτυλοι ποδῶν ἔσω βλέποντες, Gloss. vet. Idem pene Isidorus in Glossis. *Hallus, pollex pedis scandens supra proximum digitum:* vide Festum in *Allus* & *Hallus*. Gloss. vet. *Hallus*, ποδὸς μέγας δάκτυλος. Glossæ Isidori: *Allex, pollex in pede. Gemursa, sub minimo digito pedis tuberculum; quod gemere faciat eum, qui id gerat*, Festus. Vide Plinium lib. XXVI, cap. 1. *Attæ appellantur, qui propter vitium crurum aut pedum plantis vix insistunt, & attingunt magis terram, quàm ambulant; quod cognomen Quintio poetæ adhæsit*, Festus. *Atta*, ὁ τοῖς ποσὶν ἀχθόμενος πεζοπατῶν, Gloss. vet. emendante Bon. Vulcanio. Martialis lib. VII, Epigr. 38:

- - - *Inceditque gradu laborioso.*

CAPUT X.

Despicatissimi cujusdam gnathonis fœditas in exemplum deformitatis assumitur.

Fœdissimi gnathonis descriptio.

HActenus profecuti sumus ea, quæ in conspicua speciosissimorum corporum forma Sidonius Apollinaris, atque alii quoque Scriptores, observarunt. Restat nunc, ut hanc exactioris formæ imaginem contrario deformitatis exemplo nonnihil illustremus: neque id longe petendum est, cùm idem ille Sidonius lib. III, epist. 13, gnathonem quendam dirum ore, & non tralatitia deformitate insignitum, ipsoque corporis deridiculo despiciendum, ad vivum quasi delineaverit. *Elegans videlicet* (1) *homo*, inquit, *pervenustusque, & cujus sit spectabilis* (2) *persona visentibus. Enimvero illa fordidior* (3) *est atque deformior cadavere* (4) *rogali, quod facibus admotis semicombustum, moxque sidente strue torrium devolutum, reddere pyræ jam fastidiosus pollinctor exhorret. Præter hæc lumina gerit idem lumine* (5) *carentia; quæ Stygiæ vice paludis volvunt lachrymas*

(1) *Ipse materia risus benignissima*, ut loquitur Seneca *Quòd in sap. non cadat injuria, cap.* 18.

(2) Ovid. IV de Ponto, Elegia 13:

Tam mala Thersiten prohibebat forma latere,
Quàm pulchra Nireus conspiciendus erat.

Ζίγκων, vide Suidam. Σίπαλος, ὁ εἰδεχθὴς καὶ ἄμορφος, Hesychius, Etymologus, Suidas. Σιφλὸς, εἰδεχθὴς, Etymol.

(3) *Corpus illuvie æternisque fordibus squallidum*, Q. Curtius lib. IV, cap. 1. Recte Heraclitus apud Athenæum lib. IV Deipnosoph. cap. 1: Δεῖ τὸν χαρίεντα μήτε ῥυπᾷν, μήτε αὐχμεῖν, μήτε βορβόρῳ χαίρειν: *Elegantis est neque fordere, neque squallere, neque cœno delectari.* Squarrosi dicuntur Latinis quorum cutis exurgit ob assiduam illuviem. Vide Festum.

(4) Hinc deformis vultus apud Terent. Hecyra Actu III, Se. 4, *cadaverosa facies* vocatur. Νεκρώδης Græcis. Ἀϊδοφόλοι, οἱ λεπτοὶ καὶ ἰσχνοὶ καὶ ἐγγὺς θανάτου ὄντες, Hesychius. Apulejo libro 1 Metam. *larvale simulachrum* vocatur. Plaut. Persa Act. II, Sc. *Pensum meum*, &c: *morticinum* dixit.

(5) Martialis lib. III, Epigramm. 92:

Videasque quantum noctuæ vident mane.

Idem lib. VIII, Epigramm. 49:

Adspicis hunc uno contentum lumine, cujus
Lippa sub attrita fronte lacuna patet.

Græcis uno contentus lumine Φορκὶς dicitur. Φορκὶς, μονόφθαλμος, Hesychius. Ἀυλωπίας, κοιλόφθαλμος, Hesychius. Λειποκόρης (nisi malis λειψοκόρης) ὁ πλείους ἐκκεκαυμένους τοὺς ὀφθαλμοὺς ἔχων, Hesychius. Sextus Clodius Rhetor *male oculatus* fuit, teste Suetonio de Claris Rhetoribus. Inter oculorum vitia referendi quoque sunt *oculi eminentes*, Cicero in Vatinium: quibus opponuntur *cava lumina* apud Ovidium VIII Metamorph. vers. 805:

Hirtus erat crinis, cava lumina, pallor in ore.

Sidonius Apollinaris Carm. 2:

- - - *Geminis sub fronte cavernis*
Visus adest oculis absentibus. Acta cerebri
In cameram, vix ad refugos lux pervenit orbes;

Non

mas (6) *per tenebras. Gerit & aures immanitate barrinas, quarum fistulam biforem pellis ulcerosa* (7) *circumvenit, saxeis nodis & tophosis humore verrucis per marginem curvum protuberantibus. Portat & nasum, qui cum sit amplus in foraminibus,* (8) *& strictus in spina, sic patescit horrori, quod angustatur olfactui. Prætendit os etiam labris plumbeum* (9), *rictu ferinum* (10), *gingivis purulentum* (11), *dentibus buxeum* (12), *quod spurcat frequenter exhalatus è concavo molarium computrescentium mephiticus odor* (13), *quem supercumulat esculenta* (14) *ructatio de dapibus hesternis & redundantium sentina cœnarum. Promit & frontem, quæ fœdissimo gestu cutem* (15) *plicat, supercilia distendit. Nutrit & barbam, quæ jam senectute canescens, fit tamen*

Non tamen & clausos; nam fornice non spatioso,
Magna vident spatia; & majoris luminis usu
Perspicua in puteis compensant puncta profundis.

(6) Atque hoc est illud

- - - *Acre malum semper plorantis ocelli,*

memoratum Juvenali Satyra VI, verſ. 109.

(7) Tacit. lib. IV Annal. cap. 57, inquirens in causas quæ Tiberium, ut ab Urbe abscederet, impulerant: *Erant qui credorent*, inquit, *in senectute quoque corporis habitum pudori fuisse, quippe illi prægracilis & incurva proceritas, nudus capillo vertex, ulcerosa facies, ac plerumque medicaminibus interstincta.*

(8) Arnob. lib. III & VI, *displosas nares* dixit.

(9) χείλη πελιδνὰ καὶ νεκρικὰ dixit Lucianus in Dialogis meretriciis.

(10) Martial. lib. III, Epigramm. 92:

Cum comparata rictibus tuis ora
Niliacus habeat crocodilus angusta.

(11) Catullus Carm. 40:

Dentem atque russam defricare gingivam.

(12) Ovid. II Metam. verſ. 777:

- - - *Livent rubigine dentes.*

(13) Persius Satyra III, verſ. 89:

- - - *Ægris*
Faucibus exsuperat gravis halitus. - - -

Et mox verſ. 99:

Gutture sulphureas lente exhalante mephites.

Quamobrem etiam recte præcipit Ovid. I de Arte, verſ. 523:

Nec male odorati sit tristis anhelitus oris.

Aliud in ista observa, de qua Aristænetus lib. I, epist. 12: Ὁ τράχηλος αὐτῆς ἀμβροσίας ὄδωδε· καὶ τὸ ἆσθμα ἡδὺ μήλων ἢ ῥόδων πόμασι συμμιγνύμενον ἀπόζειν φιλοῦσας ἐρεῖς: *Collum ejus ambrosiam spirat, suavis anima; dicas, cum pangis basia, sentire te mixta poculis poma vel rosas.* Martialis lib. III, Epigramm. 64:

Quod spirat tenera malum mordente puella;
Quod de Corycio quæ venit aura croco:
Vinea quod primis floret cum cana racemis:
Gramina quod redolent, quæ modo carpsit ovis:
Quod myrtus, quod messor Arabs, quod succina trita,
Pallidus Eoo thure quod ignis olet:
Gleba quod æstivo leviter cum spargitur imbre:
Quod madidas nardo sparsa corona comas:
Hoc tua, sæve puer Diadymene, basia fragrant.
Quid? si tota dares illa sine invidia.

Idem lib. V, Epigramm. 37:

Fragravit ore, quod rosarium Pæsti:
Quod Atticarum prima mella cerarum:
Quod succinorum rapta de manu gleba:

(14) Cicero Philippica secunda: *In cœtu populi Romani negotium publicum gerens, magister equitum, cui ructare turpe esset, is vomens frustis esculentis, vinum redolentibus, gremium suum & totum tribunal implevit.* Seneca epist. XCV: *Quàm fœdi atque pestilentes ructus sunt, quantum fastidium sui exhalantibus crapulam veterem? Scias putrescere sumpta, non concoqui.*

(15) Martialis lib. III, Epigramm. 92:

Rugosiorem cum geras stola frontem.

Claudianus lib. I in Eutropium, verſ. 110.

Jamque ævo laxata cutis, sulcisque genarum
Corruerat passa facies rugosior uva.
Flava minus presso finduntur vomere rura,
Nec vento sic vela tremunt. - - -

Juvenal. Satyr. X, verſ. 192:

- - - *Deformem pro cute pellem,*
Pendenteisque genas, & tales aspice rugas,
Quales, umbriferos ubi pandit Tabraca saltus,
In vetula scalpit jam mater simia bucca.

Cossi dicebantur ab antiquis, inquit Festus, *natura rugosi corporis homines, à similitudine vermium ligno editorum, qui cossi dicebantur.*

Larga manu. Quid enim puero conferre potest plus
Custode & cura Natura potentior omni?

Idem Satyra XI, verf. 154:

Ingenui vultus puer, ingenuique pudoris.

Ingenuo pudori opponitur malus ille ac minime decorus, qui *fubrufticus pudor* dicitur Ciceroni Epift. famil. V, 12. Recte itaque apud Ovid. Heroid. epift. XIX, verf. 59, in Cydippe laudatur:

Et decor, & vultus fine rufticitate pudentes.

Humeri. §. 23. TERETES HUMERI. Humeros quoque plurimum ad formam conferre, difcas ex Homero, quum Odyff. Z, verf. 232, caput atque humeros Ulyffis gratia quadam fingulari Minervam perfudiffe teftatur:

Ὡς δ' ὅτε τις χρυσὸν περιχεύεται ἀργύρῳ ἀνὴρ
Ἴδρις, ὃν Ἥφαιστος δέδαεν καὶ Παλλὰς Ἀθήνη
Τέχνην παντοίην, χαρίεντα δὲ ἔργα τελείει·
Ὡς ἄρα τῷ κατέχευε χάριν κεφαλῇ τε καὶ ὤμοις.

Quemadmodum cum quis aurum circumfudit argento vir
Solers, quem Vulcanus docuit & Pallas Minerva
Artem omnifariam, gloriofa vero opera perfecit:
Sic huic infudit gratiam capitique & humeris.

Videmus igitur, ut certus quidam infit *humeris honor*; ut loquitur Sidonius lib. III, epift. 13. Virgilius quoque Æneam ab humerorum decore commendat, Æneid. I:

Os humerosque Deo fimilis. - - -

De Therfite vero agens Homerus Iliad. B, verf. 217:

- - - Τὼ δὲ οἱ ὤμω
Κυρτὼ ἐπὶ στῆθος συνοχωκότε. - - -
- - - *Humeri curvi*
Et in pectus contracti. - - -

Humeros Apollinis præcipue laudat Valerius Flaccus lib. II Argon. verf. 492. Diana quoque ab humeris laudatur apud Claudianum de Nupt. Honorii & Mariæ, verf. 270. Commendantur autem humeri *candidi*, *lati*, *teretes*, *celfi*.

Candidos humeros probat Horatius II Carminum, Ode 5:

- - - *Albo fic humero nitens*
Ut pura nocturno renidet
Luna mari, Cnidiusve Gyges.

Candentes quoque humeros Apollini tribuit Idem lib. I Carminum, Ode 2: quemadmodum & Lydiæ, lib. I Carm. Ode 13.

Latos humeros Ulyffi tribuit Homerus Odyff. Z, verfu 226. Æneæ, Virgilius II Æneid. verf. 721. Ὠμίας, ὁ μεγάλους ὤμους ἔχων, ὁ ἀριστερὸς, Hefychius. *Plato ab humerorum dictus eft latitudine: athleta enim fuit; qui poft omnium victoriam philofophiæ fefe dedit*, Servius ad verfum 668 fexti Æneidos.

Teretes humeros hic in Theoderico rege laudat Sidonius. Νεῦρα εὔτονα, ὦμοι καρτεροί, *nervi bene tenfi*, *humeri validi*, Lucianus in Dial. mortuorum.

Celfos humeros Hectori tribuit Seneca Troadibus, verf. 466:

- - - *Talis inceffu fuit*
Habituque talis. Sic tulit fortes manus.
Sic celfus humeris. - - -

Meleagro quoque apud Philoftratum Juniorem, tribuuntur ὦμοι πρὸς αὐχένα ἐρρωμένον ξυνάπτοντες, καὶ βάσιν αὐτῷ διδόντες: *Humeri validæ cervici coaptati, & bafim ipfi præbentes.* Virginibus tamen *altæ fcapulæ* turpes: Ovidius III de Arte, verf. 273. Magis vero in iis laudabantur *humeri demiffi*. Terent. Eun. Act. II, Scen. 3:

Haud fimilis virgo eft virginum noftrarum; quas matres ftudent
Demiffis humeris effe, vincto pectore, ut graciles fient.

Ad quæ verba Donatus: *Antiqui Græci etiam virginibus fuis præbebant palæftram, ad componenda corpora.* De qua prifcorum confuetudine vide Apollonium Rhodium libro

libro IV. Maxime tamen eam Lacedæmoniis tribuunt, cùm alii multi scriptores, tum præcipue Propertius lib. III, Eleg. 13:

Multa tuæ, Sparte, miramur jura palæstræ,
Sed mage virginei tot bona gymnasii;
Quod non infames exercet corpore ludos
Inter luctantes nuda puella viros, &c.

Euripides tamen Andromacha non γυμνὰς, *nudas*, sed γυμνοῖς μηροῖς, *nudis femoribus*, palæstricis eas exercitiis interfuisse testatur; quod δωριάζειν dicebant. Vide Etymologicum, Hesychium, Suidam in Δωριάζειν.

§. 24. VALIDI LACERTI. Nunc ab humeris descendit Sidonius ad lacertos, Lacerti. brachia, manus: quæ tria, inverso tamen ordine, in Daphne quoque sua laudat Apollo apud Ovidium I Metamorph. vers. 50:

- - - *Laudat digitosque manusque*
Brachiaque, & nudos media plus parte lacertos.

Non erat certe prætereundum, *Toris insignibus extentum lacertorum ingens robur; utilis ac decens flexura cubitorum*, ut loquitur Lactantius de Opific. Dei, cap. 10: præsertim cùm præcipua Herculis commendatio à lacertis ejus petatur, ut Apollinis à coma, juxta illud ex Appendice Virgilii:

Phœbus comosus, Hercules lacertosus.

De Tydeo quoque Statius VI Thebaïdos, vers. 840:

- - - *Quanquam ipse videri*
Exiguus, gravia ossa tamen, nodisque lacerti
Difficiles. - - -

Sed hæc forte athletici sint roboris: certe pulchritudinis est illud Virgilii VIII Æneïdos, vers. 387, Veneri *niveos lacertos* tribuentis: & illud Senecæ in Hippolyto, vers. 653:

Inerant lacertis mollibus fortes tori.

Molliter torosis lacertis opponuntur *fluidi* & *mortui* lacerti. Ovidius XV Metamorph. vers. 229:

- - - *Fletque Milon senior, quum spectat inanes*
Illos, qui fuerant solidarum morte ferarum
Herculeis similes, fluidos pendere lacertos.

Tullius de Senectute: *Milo Crotoniates, quum jam senex athletas se exercentes in curriculo videret, aspexisse lacertos suos dicitur, illachrymansque dixisse, at hi quidem mortui jam sunt.*

§. 25. DURA BRACHIA. *Valida & substricta nervis ad fortitudinem brachia*, Brachia. ut loquitur Lactantius de Opific. Dei, cap. 10. Nonnihil tamen mollitiei habeant necesse est, ut paulo ante Seneca mollibus lacertis fortes toros tribuit. Arbiter: *Implicitum me brachiis mollioribus pluma, deduxit in terram vario gramine indutam.* Horat. quoque Carm. lib. I, Ode 13, *cerea Telephi brachia* dixit. Præcipue vero à candore commendari solent brachia. Ovid. Amorum lib. III, Eleg. 7:

Illa quidem nostro subjecit eburnea collo
Brachia Sithonia candidiora nive.

Albinovanus Elegia de obitu Mecænatis, vers. 62:

Brachia purpurea candidiora nive.

Tantum denique ad justæ formæ speciem brachia candida momentum afferre putabant, ut Juno apud Homerum Iliad. λ, vers. 55, & passim alibi, ab ulnarum candore λευκώλενος Ἥρη dicatur. *Reginam numinum*, inquit Arnobius libro IV, *commendant nobilitas, facies, oris dignitas, & ulnarum nivei marmoreique candores.* Περίφρων λευκώλενος, Hesiodus Theogonia, versu 913. Helena quoque λευκώλενος dicitur Iliad. Γ, vers. 121. Andromache, Iliad. Z, vers. 371. Nausicaa, Odyss. Z, vers. 101. Παρθένοι ῥοδόπηχεις, *Virgines roseis cubitis*, Philostratus Iconum libro II, in Venere. Est præterea hic Βραχίων ξυνὼν ἁπλότητι φρυγῶν: *Brachium cohærens simplicitati pulsuum*, Philostr. Junior in Hyacintho. Βραχίων διηρθρωμένος: *Brachium articulis nexum*, Idem in Meleagro. Ancus, rex Romanorum quartus, dictus est ἀπὸ τοῦ ἀγκῶνος, id est, à cubito, quem incurvum habuisse dicitur: *Servius ad vers.* 815 *sexti Æneïd.* *Ancus appellatur, qui aduncum brachium habet, ut exporrigi non possit*, Festus. *Ancus*,

Mancus, κυλλὸς, λορδὸς, Gloss. vet. Videtur autem Græcis γαλιαγκὼν dici, qui Latine *Ancus*. Γαλιαγκὼν, ὁ τὸν βραχίονα ἐλάττω ἔχων: *Brachium alterum minus habens*, Etymologicus; Hesychius.

Manus. §. 26. PATULÆ MANUS. *Manus sollertissimus artifex plano ac modice concavo sinu fictas, ut si quid tenendum sit, apte possit insidere, in digitos terminavit: in quibus difficile est expedire, utrumne species an utilitas major sit. Nam & numerus perfectus ac plenus, & ordo ac gradus decentissimus, & articulorum parium curvatura flexibilis, & forma unguium rotunda concavis tegminibus digitorum fastigia comprehendens ac firmans, ne mollitudo carnis in tenendo cederet, magnum præbet ornamentum*, Lactantius de Opific. Dei, cap. 10: vide locum. Plutarchus circa initium libelli de Fraterno Amore: Ἡ φύσις σχίσασα τὰς χεῖρας εἰς πολλοὺς καὶ ἀνίσους δακτύλους, πάντων ὀργάνων ἐμμελέστατα καὶ τεχνικώτατα περιέχειν, ὥστε Ἀναξαγόραν τὸ παλαιὸν ἐν ταῖς χερσὶ τὴν αἰτίαν τίθεσθαι τῆς ἀνθρωπίνης σοφίας καὶ συνέσεως: *Natura diffindens manus in multos atque inæquales digitos, usque adeo accommodate atque artificiose fecit eas, ut priscus ille Anaxagoras præcipuam humanæ sapientiæ sollertiæque caussam in manibus collocaverit.* Optime Aristænetus lib. I, epist. 16: Εἶδον χεῖρας ἄκρας καὶ πόδας, τὰ λαμπρὰ τοῦ κάλλους γνωρίσματα: *Vidi summas manus ac pedes, splendida formæ indicia.* Laudantur igitur *manus patulæ*, ut ex Lactantio liquere potest. *Teneras* quoque ac nonnihil *proceras* facit Apulejus Bathylli manus, *Manus ejus teneræ*, inquit, *procerula læva distantibus digitis nervos molitur.* Ovidius quoque Amorum lib. I, Eleg. 4, verf. 24, non videtur *molles manus* improbare. Mollibus ac teneris manibus opponuntur

> - - - *Vellere Tusco*
> *Vexatæ duræque manus.* - - -

Juvenal. Satyra VI, verf. 290. Idem Satyra V, verf. 57:

> - - - *Nigri manus ossea Mauri.*

Longas manus laudat Propert. lib. II, Eleg. 2:

> *Fulva coma est, longæque manus, & maxima toto*
> *Corpore, & incedit vel Jove digna soror.*

Candidarum manuum decorem attingit Martialis lib. VIII, Epigr. 56:

> *Adstabat domini mensis pulcherrimus ille,*
> *Marmorea fundens nigra Falerna manu.*

Barbaræ mulieres gypso pingebant manus, ut candidiores viderentur. Unde Cicero ad famil. lib. VII, epist. 6, Medeæ tribuit *gypsatissimas manus:* & Valerius Flaccus lib. II Argonaut. de eadem Medea agens:

> *Picta manus, ustoque placet, sed barbara mento.*

Candidis tamen manibus rosei ruboris aliquid suffundatur. Apulejus lib. II Metamorph. *Glabellum feminal rosea palmula obumbrans.* In digitis tamen locum maxime id habet, atque inde est quod Homero Iliad. A, verf. 477, & passim alibi, ῥοδοδάκτυλος, *roseis digitis* dicatur Aurora. Claudianus de Nuptiis Honorii & Mariæ, verf. 270. Cæterum non Auroræ modo pulchros tribuebant digitos, sed Baccho quoque. Ovid. III Metamorph. *

> *Et dignos Baccho digitos, & Apolline crines.*

* *Verf. 421. ubi tamen aliqui codices:* Et dignos Baccho, dignos & Apolline crines.

Dianæ, in Catalectis vett. Poëtarum:

> *O digitos, quales pueri, vel virginis esse,*
> *Vel potius credas virginis esse Deæ.*

Pulchros adhæc esse *digitos longos*, docet nos Catullus Carm. 44. Philostratus Iconum lib. II, in Melete: Ἁπαλοὶ οἱ δάκτυλοι καὶ ἐπιμήκεις, καὶ λευκοὶ κατὰ τὴν ὠλένην: *Molles digiti & oblongi, ac circa ulnam candidi.*

Teretes digitos commendat Ovidius I de Arte, verf. 624. Χειρῶν ἄκρας, καὶ καρπῶν τὸ εὔρυθμον, καὶ δακτύλων τὸ εὐάγωγον ἐς λεπτὸν ἀπολῆγον: *Manuum summitates, earumque cum brachio concinna connexio, & digitorum mobilitas in tenue excedentium*, Lucianus in Imaginibus. Teretibus digitis opponuntur pingues digiti apud Ovidium lib. III de Arte, verf. 275:

> *Exiguo signet gestu quodcumque loquetur,*
> *Cui digiti pingues, & scaber unguis erit.*

Quemad-

Quemadmodum igitur manum digitus, ita digitum unguis minime scaber decorat. Ovidius I de Arte, verſ. 521:

> *Et nihil emineant, & ſint ſine ſordibus ungues.*

Propert. lib. III, Eleg. 7:

> *Et mea formoſis unguibus ora notet.*

Πάρις ὁ Πριάμου ἔστιλβε καὶ τοὺς ὄνυχας τῶν χειρῶν: *Paris Priami micabat etiam unguibus digitorum*, Philoſtrat. in Heroicis. *Ungulatos ungues, magnos atque aſperos Cato appellavit*, Feſtus, ſive potius Paulus Diaconus. Sed longe veriſimilius eſt duo verba excidiſſe, ſcribique oportere, *qui haberent ungues magnos atque aſperos.* Huic ſententiæ favet ἀναλογία: ut ſecundum quàm *ungulati* dicantur, quibus ungulæ verius ſint, quàm ungues.

§. 27. PECTUS ACCEDENS. *Pectoris latitudo ſublimis & expoſita oculis, mirabilem præfert habitus ſui dignitatem*, Lactant. de opif. Dei, cap. 10. Præſertim, ſi recedente ventre, pectus nonnihil accedat; quemadmodum hic loquitur Sidonius. Στέρνα τὰ μέτρια προσηκνήμενα, dixit Philoſtratus Junior in Meleagro. In pectore præcipue commendantur *latitudo* & *candor*. Pectus.

Latum pectus tribuitur Palladi, unde eam εὐρύστερνον Ἀθάναν dixit Theocritus Idyllio XVIII, verſ. 36. Neptuno quoque, lib. VII Anthol. Epigr.

> Ἐγγύθι δ' εὐρύστερνος ἐφαίνετο κυανοχαίτης.
> *Prope vero lato pectore apparebat cæruleas comas habens.*

Valer. Flaccus lib. II Argonaut. verſ. 490:

> - - - *Neque enim tam lata videbam*
> *Pectora, Neptunus muros cum jungeret aſtris.*

Homerus Iliad. B, verſ. 478, de Agamemnone:

> Ὄμματα καὶ κεφαλὴν ἴκελος Διῒ τερπικεραύνῳ,
> Ἄρεϊ δὲ ζώνην, στέρνον δὲ Ποσειδάωνι.
> *Oculis & capite ſimilis Jovi gaudenti fulmine,*
> *Marti autem balteo, pectore autem Neptuno.*

Marti denique latum fuit pectus. Seneca Hippolyto, verſ. 807:

> *Æquas Herculeos jam juvenis toros,*
> *Martis belligeri pectore latior.*

In Append. quoque Virgilii:

> *Nemo eſt feroci pectoroſior Marte.*

Heliod. lib. VII, in deſcript. Theagenis: Εὐρὺς ἦν τὰ στέρνα καὶ τοὺς ὤμους: *Latus erat humeris & pectore.* Seneca epiſt. LVIII: *Platoni nomen latitudo pectoris fecerat.* Διὰ τὸ πλατὺς εἶναι τὸ στέρνον, Πλάτων ἐπωνομάσθη, Suidas in Πλάτων. Neanthes tamen apud Laërtium in Platone ſic appellatum tradit, ὅτι πλατὺς ἦν τὸ μέτωπον. Heſychius Mileſius utrumque agnoſcit: Πλατὺς γὰρ ὢν τὰ στέρνα ἢ τὸ μέτωπον, Πλάτων προσηγορεύθη. Opponitur autem lato pectori *anguſtum pectus*, quod in virginibus ut vitioſum traducit Ovidius III de Arte, verſ. 274. Magis autem volebant eas eſſe *vincto pectore*, ut loquitur Terentius Eunucho, Act. II, Sc. 3:

> *Haud ſimilis virgo'ſt virginum noſtrarum; quas matres ſtudent*
> *Demiſſis humeris eſſe, vincto pectore, ut graciles ſient.*

Ubi Donatus *vincto pectore* exponit, *caſtigato ac tenui, & velut vincto.*

Candidum pectus Helenæ tribuit Ovid. in epiſt. Paridis ad Helenam, verſ. 251:

> *Pectora vel puris nivibus, vel lacte, tuamque*
> *Complexo matrem candidiora Jove.*

Στήθεα σίλβοντα, *pectora ſplendentia*, Theocritus Idyllio II, verſ. 79. Στήθεά θ' ἱμερόεντα, *pectora deſiderabilia*, Homerus Iliad. Γ, verſ. 397. Achilles Tatius lib. I Europam tauro inſidentem deſcribens, pectoris pariter & papillarum egregie meminit, Τὸ στέρνον εἰς ὀξὺ καταβαῖνον ηὐρύνετο· μαζοὶ τοῦ στέρνου ἠρέμα προκύπτοντες: *Pectus in acutum deſcendens dilatabatur: papillæ è pectore leviter prominebant.* Sic, *papillæ leviter eminentes*, inquit Lactant. de opif. Dei, cap. 10, *& fuſcioribus ac parvis orbibus coronatæ, nonnihil addunt venuſtatis: fœminis ad alendos fœtus datæ: maribus ad ſolum decus; ne informe pectus,*

pectus, & quasi mutilum videretur. Juven. Satyra VI, verf. 122, de Messallina Claudii Cæsaris conjuge:

- - - Tunc nuda papillis
Constitit auratis, titulum mentita Lyciscæ.

Lucilii locus citatur à Nonio ex libro XIX:

Hic corpus solidum invenias, hic stare papillas
Pectore marmoreo. - - -

Οἱ μαζοὶ ὀρθοὶ ὑπανεστᾶσιν: *Papillæ rectæ enitent*, Philostr. Iconum lib. II, in Melete. Οἱ μαζοὶ μικρὸν τῆς ὁρμῆς ὑπεκφαίνουσιν, ὥσπερ ἐν μειρακίῳ ἁπαλῷ: *Mamillæ, ut in adolescentulo molli, parum extare videntur*, Idem ibidem, in Palæstra. Et rursus in Cyclope, ubi describit formam Galateæ, μαζὸς ὑπανίσταται, *mamilla eminet*, inquit. Martialis lib. VIII, Epigr. 64:

Et talis tumor excitet papillas,
Quales cruda viro puella servat.

Tales papillas *horridulas* dixit Plautus Pseudolo:

Papillularum horridularum oppressiunculæ.

Opponuntur iis *mammæ putres*, apud Horat. Epodon, Ode 8:

Sed incitat me pectus, & mammæ putres
Equina quales ubera.

Inclinatæ mammæ. Propertius lib. II, Eleg. 15:

Nondum inclinatæ prohibent te ludere mammæ.

Anthologia Græc. epigr. lib. VII, de vetula:

Μαζὸς ὑπεκλίνθη, πίσον ὄφρυες, ὄμμα τέτηκται,
Χείλεα βαμβαίνει φθέγματι γηραλέῳ.

Cl. Hugo Grotius vertit:

Frontis honor cecidit, subsidunt ubera, marcent
Lumina, dant tremulos arida labra sonos.

Martialis lib. III, Epigr. 72, videtur *pannosas mammas* dixisse flaccidas rugosasque, & pannucei instar de putri pectore dependentes:

Aut tibi pannosæ pendent à pectore mammæ,
Aut sulcos uteri prodere nuda times.

Fratrare puerorum mammæ dicuntur, inquit Festus, *cùm primum tumescunt, quod velut fratres pares oriantur.* Et rursus: *Sororiare mammæ dicuntur puellarum, cùm primum tumescunt, ut fraterculare puerorum. Plautus in Frivolaria: - - Tunc papillæ primitus Fraterculabant; illud volui dicere; Sororiabant, quid opus est verbis?* Καὶ μαζὸς ἀκμῆς ἄγγελος κυδωνιᾷ: *Et mamma, pubertatis nuncia, imitatur malum cydonium*, Anthol. Græc. Epigramm. lib. IV, cap. 12. Aristænetus quoque lib. I, epistol. I: Οἱ μαζοὶ τὴν ἀμπεχόνην ἐξωθοῦσι βιαίως: *Magno luctamine strophium impellunt sororiantes papillæ.* Atque has papillas Ovidius Amorum libro I, Eleg. 4, *habiles papillas* dixit. Unde etiam proxime sequenti Elegia:

Forma papillarum quàm fuit apta premi!

Contrario laborant vitio:

- - - Quarum omne papillæ
Pectus habent. - - -

Ut est apud Ovidium lib. I de Remed. Amoris, verf. 337. Cererem olim pingebant fingebantque *mammosam*, teste Arnobio lib. III & VI, quod almæ videlicet matris instar omnia nutriat. Unde Lucret. libro IV, ubi stolidos amantes amicarum turpitudini lenioribus nominibus patrocinantes irridet:

At Lamia & mammosa, Ceres est ipsa ab Iaccho.

Venter. §. 28. RECEDENTE ALVO. *Pectori subdita est planities ventris, quam mediam fere umbilicus non indecenti nota signat*, Lactantius de opificio Dei, capite 10. Laudatur itaque hic γαστὴρ ἀνέχουσα, qualem Junior Philostrat. tribuit Meleagro. Anacreon

creon ventrem Bathylli ad exemplum Bacchi vult pingi: vide locum. Præcipuum tamen in ventre, ut sit *planus*. Ovidius Amorum lib. I, Eleg. 5:

Quàm castigato planus sub pectore venter.

Theon pulcher describitur *plana junceus alvo*, Ausonio epist. IV. Achilles Tatius lib. I, ubi describit Europam tauro insidentem, βαθὺς ὀμφαλός, γαστὴρ τεταμένη: *Profundus umbilicus, planus venter.* Turpis est hic *mollis venter*, Horatius Epodon Ode 8.

§. 29. AREAM DORSI HUMILIOR INTER EXCREMENTA COSTARUM SPINA DISCRIMINAT. Ab hac veræ pulchritudinis norma quàm longissime recesserunt, quibus *tuber adstructum est gibberum*, ut loquitur Mæcenas apud Senec. epistola 101: Dorsum.

- - - *Utero pariter gibboque tumentes,*

ut loquitur Juvenal. Satyr. X, vers. 309. Maxime interim laudabant *candidum dorsum.* Ovidius X Metamorph. vers. 592, de Atalanta:

Tergaque jactantur crines per eburnea. - - -

§. 30. TUBEROSUM EST UTRUMQUE MUSCULIS PROMINENTIBUS LATUS. Philostratus Junior, præter πλευρὰν βαθεῖαν, *latus profundum*, tribuit Meleagro ἰσχίον ἱκανὸν ἐδράζειν, ὡς οὐκ ἀνατραπησόμενον ὑπὸ τῆς τοῦ συὸς ἐμβολῆς τὸν νεανίαν: *Coxendicem, ut fiduciam præbeat adolescentem apri impetu non subversum iri.* Hyacintho quoque ab eodem Philostrato tribuitur, ἰσχίον ἀνέχει τὸ λοιπὸν σῶμα, πλευρά τε ἔμπνουν ἀποτορνεύουσα τὸ στέρνον: *Coxa sustinens reliquum corpus: latus, spiritus plenum pectus concinnans.* Opponitur valido huic robustoque lateri *laneum latusculum* apud Catull. Carm. 25. Laudabant alioqui *longum latus*. Ovid. III de Arte, vers. 780: Latus.

Fœmina per longum conspicienda latus.

Idem Amorum lib. I, Eleg. 5:

Quantum & quale latus! - - -

Contra Horat. lib. I, Satyra 2:

Depygis, nasuta, brevi latere, ac pede longo est.

§. 31. IN SUCCINCTIS REGNAT VIGOR ILIBUS. Achilles Tatius lib. I, ubi describit Europam tauro insidentem: βαθὺς ὀμφαλός, inquit, γαστὴρ τεταμένη, λαγὼν στενή: *Profundus umbilicus, planus venter, & angusta ilia.* Sidonius Panegyr. Anthemio Aug. bis Cos. dicto: Ilia.

Insignes humeri, succincta sub ilibus alvus.

Cingulos appellabant homines, qui in his locis, ubi cingi solet, satis sunt tenues, Fest. *Lumbago, vitium & debilitas lumborum,* Idem.

§. 32. CARNEUM FEMUR. Sequitur *Feminum deducta & latioribus toris valida longitudo, quam paulatim deficientem in angustum genua determinant,* Lactantius de Opificio Dei, cap. 13. Philostrato tamen Juniori in Hyacintho laudantur μηροὶ ἀνεστῶτες: Ovidius Amorum lib. I, Eleg. 5, & libro III de Arte, vers. 781, commendat *juvenile femur.* Horatius lib. I, Sat. 2, *tenerum femur.* Adonidi candidum femur, μηρὸν Ἀδώνιδος, tribuit Bion Idyllio prim. Theoni tribuit *teretes feminum gyros* Ausonius epist. IV. Vitiosum vero hic est, Femur.

- - *Femur tumentibus*
Exile suris additum. Horatius Epodon, Ode 8.

§. 33. INTERNODIA POPLITUM BENE MASCULA: MAXIMUS IN MINIME RUGOSIS GENIBUS HONOR. Describuntur hic *genuum decentes nodi,* ut loquitur Lactantius de Opificio Dei, cap. 13. Plinius lib. XI nat. Hist. cap. 45: *Hominis genibus quædam & religio inest, observatione gentium. Hæc supplices attingunt, ad hæc manus tendunt, hæc, ut aras, adorant; fortassis quia inest iis vitalitas.* Ἀλέξανδρος ἰδών τινα τῶν γερόντων βαπτόμενον τὰς τρίχας, Μὴ τὰς τρίχας βάπτε, ἀλλὰ τὰ γόνατα: *Alexander videns aliquem e senioribus inficientem capillos, Noli, inquit, medicare capillos, sed genua,* Maximus Serm. 263. Γόνυ, παρὰ τὸ γονὴ τὸ ἰσχυρόν, Etymol. magnum. Γόνυ χλωρὸν, *genu viride,* dixit Theocritus Idyll. XIV, versu ultimo: Genua.

- - - Ποιεῖν τι δεῖ ἇς γόνυ χλωρόν.
Gerere aliquid oportet, quibus est genu viride.

Similiter Horatius Epodon Ode 13:

> - - - *Rapiamus amici*
> *Occasionem de die:*
> *Dumque virent genua,*
> *Et decet, obducta solvatur fronte senectus.*

Viride etiamnum habentibus genu, opponuntur *tardigenuli senia oppressi*, ut loquitur Levius apud A. Gellium lib. XIX, cap. 7. Philostratus Iconum libro II picturam Cyclopis describens, in Galatea annotat: ὅτι οὐδὲ τὴν ἐπιγουνίδα ἐκλείπει ἡ ὥρα: *Quod neque ipsius genu musculus sua careat pulchritudine.* Quemadmodum & Philostrato Juniori in pictura Hyacinthi laudatur ἐπιγουνὶς ἐλαφρὰ ὑπὲρ κνήμης: *Musculus genu levis super tibia.* Festus: *Compernes nominantur homines genibus plus justo conjunctis.* Ἐπιγουνὶς dicitur inferior multa carne distenti femoris pars, quæ solet in robustis validisque corporibus indubitatum bonæ constitutionis indicium exhibere. Ἐπιγουνίδα, τὸ ἐπάνω τοῦ γόνατος, λέγει δὲ τὸν μηρὸν, ἀφ' οὗ ἐκδείκνυται τὴν τοῦ σώματος δεξίαν, Hesychius. Ἐπιγονατίς, τὸ περὶ τοῦ γόνατος ἄνωθεν σαρκῶδες τοῦ μηροῦ· ἔνιοι τὴν ἐπωμίδα· παρὰ γὰρ τὸ γόνυ γίνεται ἐπιγουνὶς καὶ ἐπιγονατίς, ὁ πρὸς τὰ γόνατα μῦς· ὡς δ' ἄλλοι φασὶν, ἡ διὰ δεξίαν ἐπιτρέφουσα σὰρξ τοῦ γόνατος, Etymol. magnum. Γονύκροτα, βλαισοί, Hesychius. Ῥαιβὰ γόνατα, βλαισὰ γόνατα. τὸ δὲ αὐτὸ καὶ ῥαιβά, Hesychius.

Crura. §. 34. CRURA SURIS FULTA TURGENTIBUS. *Crura non æquali modo ducta, ne indecens habitudo deformaret pedes; sed teretibus suris clementer exstantibus sensimque tenuatis, & firma sunt & ornata*, Lactant. de Opificio Dei, cap. 13. Dianam præcipue à cruribus commendat Ovid. Amorum lib. III, Eleg. 2, vers. 31:

> *Talis pinguntur succinctæ crura Dianæ,*
> *Cum sequitur fortes, fortior ipsa, feras.*

Κοῦφος ἡ κνήμη, καὶ τὸ σῶμα σύμμετρον ἐς ῥαστώνην τοῦ δρόμου: *Levis est tibia, & congruens ad cursus facilitatem est corpus*, ut loquitur Philostratus Iconum lib. II, de Antilocho. Philostratus quoque Junior in pictura Hyacinthi: Σφυρὸν μὲν αὐτοῦ κοῦφον, ἐπ' εὐθείᾳ τῇ κνήμῃ· καὶ ἐπιγουνὶς αὐτῇ ἐλαφρὰ, ὑπὲρ κνήμης: *Talus certe ipsi levis in recta tibia; & musculus genu levis super tibia.* Idem in Meleagro: Κνῆμαι αὐτοῦ ἐπιεικῶς, καὶ ὀρθαί· φέρειν τε εἶναι τοῖς δρόμοις ἱκαναὶ, καὶ ὑφιστάμεναι τὸν ἐκ χειρὸς ἀγῶνα, φύλακες ἀγαθαί· μηρός τε ξυνὼν ἐπιγουνίδι ὁμολογοῦν τοῖς κάτω: *Tibiæ ipsi bene compactæ ac rectæ; atque in curriculis ad ferendum idoneæ, & in certamine justo cominus sustinendo, bonæ custodes, & femur junctum toris genuum inferiori tibiæ respondet.* Videmus igitur hic non tantùm laudari crus *agile*, verum etiam *rectum*. Aristænetus lib. I, epist. 28, κνήμην ὀρθήν; Horatius lib. I, Satyra 2, vers. 81, *crus rectum* laudat. Consummant denique recti cruris decorem *suræ teretes*, Horat. Carm. lib. II, Ode 4: quibus opponuntur *suræ tumentes*, apud eundem Epodon Ode 8. *Crocotilum, valde exile. Plautus: Extortis talis, cum crocotilis crusculis*, Festus. *Petilam suram, siccam & substrictam vulgo interpretantur*, Idem. Vide quoque Nonium Marcellum. Anaxilas apud Athenæum lib. XIII, cap. 1, κνῆμαι σκέλη dixit. *Todella crascula*, Plautus. Vide Vossii Etymologicum in *Succrotilus*. *Persilus*, μακροσκελής, Gloss. vet. *Valgos Opilius Aurelius, aliique complures ajunt dici, qui diversas suras habent. E contrario vari dicuntur, incurva crura habentes*, Festus. *Vari dicuntur obtortis plantis: nam & varices inde dicuntur venæ in suris inflexæ vel obtortæ*, Non. Marcellus. Vitiosa quoque sunt hic λεπτὰ σκέλη, *tenuia crura*, Lucian. in Dial. meretr. *Arida crura* vocat Ovid. III de Arte, vers. 272. *Nero fuit gracillimis cruribus*, Sueton. cap. 51. *Domitianum gracilitas crurum deformabat; quæ tamen ei valetudine longa remacruerant*, Idem cap. 18. In Cajo Imp. *exilitatem crurum* notat Seneca, Quòd in sap. non cad. injuria, cap. 18. *Gracilitatem crurum* Suetonius in Cajo, cap. 50. Unde rursus in ejusdem Caligulæ vita, cap. 3, de Germanico agens: *Formæ minus congruebat gracilitas crurum; sed ea quoque paullatim repleta assidua equi vectatione post cibum.* Sic in Aristotele olim notatum est, quòd esset ἰσχνοσκελής: vide *Laertium Diogenem lib. V.* Præcipue tamen fœda sunt *distorta crura*, Horat. lib. I, Satyra 3, vers. 47. Ῥαιβοὺς καλοῦσιν, οἷς καμπύλα εἰς τὸ ἔνδον τὰ σκέλη· βλαισοὺς δὲ, οἷς τὸ ἀπὸ τῶν γονάτων εἰς τὸ ἔξω ἀπέστραπται: *Varos vocant, quibus curva introrsum crura: valgos vero, quibus à genibus extrorsum obtorta sunt*, Pollux Onomastici sui lib. II. Vide Etymol. & Suidam in Ῥαιβός. Γονύκροτοι, βλαισοί, Hesychius. Ἠρύγγιον, αἱ καμπυλότητες τῶν σκελῶν, Idem. Λαισοπόδιον, τὸ δρεπανώδεις πόδας ἔχοντα, Idem. Κνήμαργος, qui crassas tibias habet, Idem. Martialis lib. II, Epigr. 35:

> *Cùm sint crura tibi simulent quæ cornua Lunæ,*
> *In rhytio poteras, Phœbe, lavare pedes.*

§. 35

§. 35. QUI MAGNA SUSTENTAT MEMBRA, PES MODICUS. Laudat hic Sidonius Πόδα λεπτόν τι καὶ εὔρυθμον: *Pedem tenuem & bene congruentem*, ut loquitur Aristænetus lib. 1, epist. 28. Antiqui certe putaverunt pedes pulchros præcipuam dignitatem addere formæ: unde & ἀργυρόπεζα Θέτις, *Thetis argenteis pedibus prædita* dicta est Homero Iliad. Α, vers. 538. Κούρα χλιδανόσφυρος Anacreonti quoque dicta est Virgo pulchra, à delicatis mollibusque pedum malleolis. Εὔσφυρος Ἀμφιτρίτη, Hesiodus Theogonia, vers. 254. Εὔσφυρος Μήδεια, Hesiod. Theogon. vers. 961. Καλλίσφυρος Ἀλκμήνη, Hesiod. Theogonia, vers. 950. Καλλίσφυρος Δανάη, Homerus Iliad. Ξ, vers. 319. Ælian. var. Hist. XII, 1, ubi Aspasiæ formam describit: Ἦν δὲ καὶ τὼ σφυρὼ ἀγαθή, καὶ ἵνα Ὅμηρος λέγει τὰς ὡραιοτάτας γυναῖκας κατὰ τὴν ἑαυτοῦ φωνήν, καλλισφύρους ὀνομάζων: *Habebat vero pedes pulcherrimos, quales Homerus describit, pulcherrimas mulieres sua lingua* καλλισφύρους, *id est, pulchris pedum malleolis præditas appellans.* Cur vero ab hac potissimum corporis parte pulchritudinis descriptionem petierit Homerus, docet nos Aristænetus lib. 1, epist. 12: φύσει γὰρ ὁ ποῦς εὔπλαστος ὢν, καὶ τὰς ἀκοσμήτους οἶδε κοσμεῖν: *Natura enim pes bene formatus, etiam incultas ornat.* Et rursus epist. 16, eleganter admodum pedes pulchros dixit esse, λαμπρὰ δὲ κάλλους γνωρίσματα: *Splendida pulchritudinis indicia.* Τανίσφυρος (nisi malis τανύσφυρος) ὀρθόσφυρος, εὔσφυρος, λεπτόσφυρος, Hesychius. Ἀρτίπους, ἄρτιος τοὺς πόδας, ὑγιόπους, Hesychius. Ἀρτίπους, ὑγιεῖς τοὺς πόδας ἔχων, Suidas. Ἀρτίπους, ἄρτιος καὶ ὑγιὴς πόδας, ὁλόκληρος, Etymologicus. *Rectus* dicitur Juvenali Satyra 11, cùm ait: Pes.

Loripedem rectus derideat, Æthiopem albus.

Mercurio certe pulchræ plantæ tribuuntur in Appendice Virgiliana:

Habet decentes nuntius Deûm plantas.

Ovid. Heroïdum epist. XIX, vers. 60:

Et Thetidis quales vix reor esse pedes.

Quemadmodum autem Thetidi Homerus atque Ovidius pulchros tribuunt pedes: ita quoque Martialis libro 11, Epigr. 14, à filio Thetidis *Achilleos pedes* dixit pedes pulchros. *Candidus pes* laudatur Horatio lib. IV Carm. Ode 1; quemadmodum & Ovidio lib. II Amorum, Eleg. 11, vers. 15:

Littora marmoreis pedibus signate puellæ:
Hactenus est tutum: cætera cæca via est.

Exiguus pes, Ovid. 1 de Arte, vers. 623:

Nec faciem, nec te pigeat laudare capillos,
Et teretes digitos, exiguumque pedem.

Idem Amorum lib. III, Eleg. 3:

Pes erat exiguus; pedis est aptissima forma.

Contra Horatius lib. 1, Satyra 2:

- - - *Brevi latere ac pede longo est.*

In Cajo Imp. *enormitatem pedum* notat Seneca *Quòd in sap. non cadat injuria, cap.* 18. Sueton. in Othone, cap. 12: *Fuisse traditur male pedatus scambusque.* Σκαμβὸς, ὁ μὴ ὀρθῶς βαδίζων, Etymolog. in Σκαιός. Γαυσὸν, σκαμβὸν, στρεβλὸν, Hesychius, Etymologicus. In Glossis Cyrilli βλαισόπους exponitur *scaurus*. At in Glossis Philoxeni legas, Σκαμβὸς, σκελλὸς, στρεβλόπους. Isidori Glossæ; *Talax, scaurus.* Videtur itaque olim *Talax* dictus, cui tali perversi. Horatius lib. 1, Satyra 3:

- - - *Varum distortis cruribus; illum*
Balbutit Scaurum, pravis fultum male talis.

Huic ille contrarius, de quo Persius Satyra 5:

- - - *Tibi recto vivere talo*
Ars dedit. - - -

Sed hoc ad animum transfertur. In pedum denique consideratione minime prætereundi sunt digiti: *Speciem magis quàm usum præferentes, ideoque & juncti, & breves, & gradatim compositi: quorum qui est maximus, quoniam illum sicut in manu discerni à cæteris opus non erat, ita in ordinem redactus est, ut tamen ab aliis magnitudine ac modico intervallo distare videatur. Hæc eorum speciosa germanitas, non levi adjumento nisum pedum firmat: concitati enim ad cursum non possumus, nisi digitis in humum pressis,*

Digitized by Google

mas (6) *per tenebras. Gerit & aures immanitate barrinas, quarum fistulam biforem pellis ulcerosa* (7) *circumvenit, saxeis nodis & tophosis humore verrucis per marginem curvum protuberantibus. Portat & nasum, qui cùm sit amplus in foraminibus,* (8) *& strictus in spina, sic patescit horrori, quod angustatur olfactui. Prætendit os etiam labris plumbeum* (9), *rictu ferinum* (10), *gingivis purulentum* (11), *dentibus buxeum* (12), *quod spurcat frequenter exhalatus è concavo molarium computrescentium mephiticus odor* (13), *quem supercumulat esculenta* (14) *ructatio de dapibus hesternis & redundantium sentina cœnarum. Promit & frontem, quæ fœdissimo gestu cutem* (15) *plicat, supercilia distendit. Nutrit & barbam, quæ jam senectute canescens, sit tamen*

Non tamen & clausos; nam fornice non spatioso,
Magna vident spatia; & majoris luminis usu
Perspicua in puteis compensant puncta profundis.

(6) Atque hoc est illud

- - - *Acre malum semper plorantis ocelli*,

memoratum Juvenali Satyra VI, verf. 109.

(7) Tacit. lib. IV Annal. cap. 57, inquirens in causas quæ Tiberium, ut ab Urbe abscederet, impulerant: *Erant qui crederent*, inquit, *in senectute quoque corporis habitum pudori fuisse, quippe illi prægracilis & incurva proceritas, nudus capillo vertex, ulcerosa facies, ac plerumque medicaminibus interstincta.*

(8) Arnob. lib. III & VI, *displosas nares* dixit.

(9) χεῖλη πελιδνὰ καὶ νεκρικὰ dixit Lucianus in Dialogis meretriciis.

(10) Martial. lib. III, Epigramm. 92:

Cum comparata rictibus tuis ora
Niliacus habeat crocodilus angusta.

(11) Catullus Carm. 40:

Dentem atque russam defricare gingivam.

(12) Ovid. II Metam. verf. 777:

- - - *Livent rubigine dentes.*

(13) Persius Satyra III, verf. 89:

- - - *Ægris*
Faucibus exsuperat gravis halitus. - - -

Et mox verf. 99:

Gutture sulphureas lente exhalante mephites.

Quamobrem etiam recte præcipit Ovid. I de Arte, verf. 523:

Nec male odorati sit tristis anhelitus oris.

Aliud in ista observa, de qua Aristænetus lib. I, epist. 12: Ὁ τράχηλος αὐτῆς ἀμβροσίας ὄδωδε· καὶ τὸ ἆσθμα ἡδὺ μήλων ἢ ῥόδων πόμασι συμμιγνύντων ἀπόζειν φιλήσας ἐρεῖς: *Collum ejus ambrosiam spirat, suavis anima; dicas, cum pangis basia, sentire te mixta poculis poma vel rosas.* Martialis lib. III, Epigramm. 64:

Quod spirat tenera malum mordente puella;
Quod de Corycio quæ venit aura croco:
Vinea quod primis floret cum cana racemis:
Gramina quod redolent, quæ modo carpsit ovis:
Quod myrtus, quod messor-Arabs, quod succina trita,
Pallidus Eoo thure quod ignis olet:
Gleba quod æstivo leviter cum spargitur imbre:
Quod madidas nardo sparsa corona comas:
Hoc tua, sæve puer Diadymene, basia fragrant.
Quid? si tota dares illa sine invidia.

Idem lib. V, Epigramm. 37:

Fragravit ore, quod rosarium Pæsti:
Quod Atticarum prima mella cerarum:
Quod succinorum rapta de manu gleba:

(14) Cicero Philippica secunda: *In cœtu populi Romani negotium publicum gerens, magister equitum, cui ructare turpe esset, is vomens frustis esculentis, vinum redolentibus, gremium suum & totum tribunal implevit.* Seneca epist. XCV: *Quàm fœdi atque pestilentes ructus sunt, quantum fastidium sui exhalantibus crapulam veterem? Scias putrescere sumpta, non concoqui.*

(15) Martialis lib. III, Epigramm. 92:

Rugosiorem cum geras stola frontem.

Claudianus lib. I in Eutropium, verf. 110.

Jamque ævo laxata cutis, sulcisque genarum
Corruerat passa facies rugosior uva.
Flava minus presso finduntur vomere rura,
Nec vento sic vela tremunt. - - -

Juvenal. Satyr. X, verf. 192:

- - - *Deformem pro cute pellem,*
Pendenteisque genas, & tales aspice rugas,
Quales, umbriferos ubi pandit Tabraca saltus,
In vetula scalpit jam mater simia bucca.

Cossi dicebantur ab antiquis, inquit Festus, *natura rugosi corporis homines, à similitudine vermium ligno editorum, qui cossi dicebantur.*

Digitized by Google

men morbo nigra (16) *Syllano. Tota denique est misero facies ita* (17) *pallida, veluti per*

(16) Barbam pediculis oppletam intelligit. Constat enim ex Plutarcho atque aliis, Syllam phthiriasi absumptum. Qui talem barbam habet, Martiali lib. XII, Epig. 59, dicitur *menti dominus pediculosi*. Phanostrata, scortum Atheniense, vulgari convitio φθειροπύλη dicebatur: Ἐπειδήπερ ἐπὶ τῆ θύρας ἑστῶσα ἐφθειρίζετο: *Quoniam stans pro foribus pediculos quæritabat*, Athenæus lib. XIII; Harpocration in Φανοστράτη.

(17) Non fuit hoc *fœmineus pallor*, quem Plin. in Panegyr. tribuit Domitiano: *Superbia in fronte*, inquit, *ira in oculis, fœmineus pallor in corpore*. Neque etiam talis fuit hic pallor, qualem describit Hor. Carm. lib. III, Ode 10:

Nec tinctus viola pallor amantium.

Et Nemesianus Ecloga II:

Pallidior buxo, violæque simillimus erro.

Quin potius intelligendus est hic pallor is, qui Horatio Epodon Ode 10, *pallor luteus* dicitur. *Sulfureus color*, Martial. lib. XII, Epigr. 48:

Mullorum, leporumque, & suminis exitus hic est,
Sulfureusque color, carnificesque pedes.

Quemadmodum & *buxeus pallor* Apulejo lib. I Metamorph. *Pallore buxeo deficientem video*, inquit, *sic denique eum vitalis color turbaverat, ut præ metu nocturnas etiam Furias imaginanti*. Idem lib. VIII Metamorph. *At ille buxanti pallore trepidus, mira super conservo suo renuntiat*. Lib. denique IX: *Mulier lurore buxeo macieque fœdata*. Ovidius IV Metam. vers. 134; Martialis lib. XII, Epigr. 32:

Et non recenti pallidus magis buxo.

Græci quoque pari prorsus ratione τοὺς ὠχροὺς vocant πυξίνους. Chærephon sodalis Socratis propter gracilitatem palloremque à sæculi sui hominibus dicebatur πύξινος. *Scholia in Nubes Aristophan.* Notabiliter semper palluit Chærephon, unde fuit in Parœmia, Οὐδὲν διοίσεις Χαιρεφῶντος: *Nihil differs à Chærephonte*. Vide Suidam in Χαιρεφῶν, & in Διοίσεις. Cajo Cæsari summa *palloris insaniam testantis fœditas fuit*, teste Seneca, *Quòd in sap. non cadat injuria, cap.* 18. Constantium Imperat. successorem Cæsaris Diocletiani, patrem vero M. Constantini, χλωρὸν cognominârunt, διὰ τὴν ὠχρότητα τοῦ προσώπου, Cedrenus. *Pullus Jovis dicebatur Qu. Fabius, cui Eburno nomen erat propter candorem, quod ejus natis fulmine icta erat*, Festus. Ἐλεφαντόχρωες, νεκρόχρωες· νεκροῦ χροιὰν ἔχοντες, Etymolog. Cuminum pallorem bibentibus gignit, ita certe ferunt affectatores Porcii Latronis, clari inter magistros dicendi, similitudinem coloris, quem ille pervigili studio contraxerat, imitatos: paullo etiam ante Julium Vindicem, adsertorem illum à Nerone libertatis, in captatione testamenti sic lenocinatum esse tradunt. Vide *Plinium lib.* XX *nat. Hist. sub finem capitis* 14. Huc spectat illud Horatii lib. I, epist. 19:

- - - *Biberent exsangue cuminum.*

Quemadmodum & illud Persii Sat. V:

- - - *Pallentis grana cumini.*

Caprini quoque sanguinis haustu pallorem sibi quidam conciliasse deprehenduntur; *Drusus tribunus plebis traditur caprinum sanguinem bibisse*, inquit Plin lib. XXVIII, cap. 9, *cùm pallore & invidia veneni sibi dati insimulare Q. Cæpionem inimicum vellet*. Ab alia quoque similitudine pallidi hominis descriptionem mutuatus est Catullus Carm. 82:

Hospes inaurata pallidior statua.

Ovidius I de Ponto, Eleg. ult.

Parvus in exiles succus mihi pervenit artus,
Membraque sunt cera pallidiora nova.

Ovid. VI Metam. vers. 304:

In vultu color est sine sanguine: lumina mœstis
Stant immota genis; nihil est in imagine vivum.

Sidonius Carm. V:

Ipsi autem color exsanguis, quem crapula vexat,
Et pallens pinguedo tenet, ganeaque perenni
Pressus acescentem stomachus non explicat auram.

Silius Italicus lib. XII:

Solvitur omne decus letho, niveosque per artus
It Stygius color, & formæ populatur honores.

Varro autor est, Titium quendam, prætura functum, marmorei signi faciem habuisse, propter vitiligines, Plinius nat. Hist. libro XXXI, cap. 2. Lentigo enim non minus quàm pallor nimius formæ venustatem corrumpit. Q. Seren. de Re med. Carm. 12:

Invida si maculat faciem lentigo decoram.

Sylla turpiter maculosam habuit faciem, unde & nomen traxit: vide *Plutarchum in Sylla*. Περκώματα, τὰ ἐπὶ τοῦ προσώπου ποικίλματα, Hesychius. Ἐφήλιδες, πάθος ἐπὶ προσώπου τραχύτης. Ἔφηλος, ἐφήλιδας ὡς ἥλους ἔχων εἰς τὴν ὄψιν, Hesychius.

per horas umbris mœstificata (18) *larvalibus. Taceo reliquam sui molem, vinctam podagra, pinguedine* (19) *solutam. Taceo cerebrum crebra* (20) *vibice peraratum: quod parum amplius tegi constat capillis,* (21) *quàm cicatricibus. Taceo pro brevitate cervicis occipiti supinato* (22) *scapularum adhærere confinia. Taceo quia devidit honor humeris, decor brachiis, robur* (23) *lacertis. Taceo chiragricas* (24) *manus, unctis cataplasmatum pannis, tanquam cestibus, involutas. Taceo quod alarum specubus hircosis* (25) *atque acescentibus latera captiva vallatus, nares circumsedentium ventilata duplicis Amsancti* (26) *peste funestat. Taceo fractas jacere mammas pondere arvinæ;*

(18) Ἐλαπόδαιμον, ὁ ὑπὸ νόσου καθεσκληκὼς ἢ κακόχρως ὑπὸ δαιμόνων, Hesychius. Ita domum nocturno phasmate infamem inhabitantibus, *Tristes diræque noctes per metum vigilabantur: vigiliam morbus, & crescente formidine mors sequebatur. Nam interdiu quoque, quamquam abscesserat imago, memoria imaginis oculis inerrabat: longiorisque caussa timoris timor erat,* Plinius lib. VII, epist. 27.

(19) Martial. lib. XI, Epigr. 101:

Habere amicam nolo, Flacce, subtilem,
Cujus lacertos annuli mei cingant.
Sed idem amicam nolo mille librarum.
Carnarius sum, pinguiarius non sum.

(20) *Vibices, plagæ verberum in corpore humano dictæ, quòd vi fiant,* Festus. *Vibices,* μώλωπες ἀπὸ πληγῶν, Gloss. vet. Livius libro II ab U. C. *Ostentare tergum fœdum recentibus vestigiis verberum.* Δρυφάδες, τὰ ἀπὸ τῆς πληγῆς πελιώματα, Hesychius. Πελίωμα, τὸ μέλαν, Etymologicus. Ῥώδιγγες, πληγαὶ ὕφαιμοι διαπεπομφολυγμέναι· οἱ δὲ μώλωπες, Hesychius. Ῥώδιγγες, Idem. Σμώδιγξ, σμώδιξ ὕφαιμος μώλωψ, ὁ τῆς πληγῆς τύπος, Hesychius. Φλίψ, μώλωψ, Hesychius.

(21) Martialis lib. X, Epigr. 83:

Calvo turpius est nihil comato.

Vide locum, quemadmodum & Epigram. 50 libri quinti. Arbiter Satyrico:

Infelix, modo crinibus nitebas
Phœbo pulchrior & sorore Phœbi,
At nunc levior ære, vel rotundo
Horti tubere quod creavit unda,
Ridentes fugis & times puellas.
Ut mortem citius venire credas,
Scito jam capitis perisse partem.

Claudian. lib. I in Eutrop. vers. 113:

- - - Miserabile turpes
Exedere caput tineæ. Deserta patebant
Intervalla comæ, qualis sitientibus arvis
Arida jejunæ seges interlucet aristæ:
Vel qualis gelidis pluma labente pruinis
Arboris immoritur trunco brumalis hirundo.

Myconii carentes capillo gignuntur, sicut in Caunio lienosi, Plinius nat. Hist. lib. XI, cap. 37; vide Stephanum de Urbib. quemadmodum & Eustathium ad vers. 326 Dionisii τῆς σκηνῆς; Strabonem libro X Geogr. Cajo Cæsari *deformitatem capitis destituti & emendicatis capillis aspersi* tribuit Seneca *Quòd in sap. non cad. inj.* cap. 18.

(22) *Scapulas altas* dixit Ovid. III de Arte, vers. 273.

(23) Claudianus de bello Gildonico, vers. 22:

- - - Jejuna lacertos
Exedit macies.

(24) Sulp. Servastus Junior in Catalog. vet. Poët.

Discolor in manibus species. - - -

(25) Horatius Epodon XII:

- - - Gravis hirsutis cubat hircus in alis.

Ubi Commentator vetus: *Hircus est odor axillarum, instar hircorum fœtens: qui putor in libidinosis, ex sudore pilis alarum inhærente, gravis percipitur.* Martiali libro XI, Epigr. 23, *tragos* dicitur. Græcis enim τράγος accipitur pro odore, qui aliàs γράσος. Unde etiam τραγομάσχαλος vel hircosus γράζων nominatur, teste Suida in τράγος; vide quoque Etymol. & Pollucem lib. II Onomastici, §. περὶ ῥινὸς καὶ ὀσφρήσεως, ubi γράσος & κινάβρα idem significare testatur. Scholiasti vero in Plutum Aristophanis κινάβρα dicitur ἡ δυσωδία τῶν μασχαλῶν. Arbiter: *Numquid te osculum meum offendit? numquid spiritus jejunio macer? numquid alarum neglegens sudor?* Ovidius I de Arte, vers. 523:

Nec male odorati sit tristis anhelitus oris:
Nec lædat nares virque paterque gregis.

Idem III de Arte, vers. 193; Martial. libro III, Epigram. 92; Catullus denique Carm. 40:

Lædit te quædam mala fabula; qua tibi fertur
Valle sub alarum trux habitare caper.
Hunc metuunt omnes: neque mirum: nam mala valde est
Bestia. - - -

(26) Virgilius VII Æneidos:

Est locus, Italiæ in medio, sub montibus altis;
Nobilis & fama multis memoratus in oris,
Amsancti

næ(27); *quasque fœdum esset in pectore virili vel prominere, has ut ubera materna*(28) *cecidisse. Taceo ventris inflexi pendulos*(29) *casses, partium genitalium; quia debilibus pudendæ turpitudinis rugis turpius præbuere velamen. Jam quid hic tergum*(30) *spinamque commemorem? de cujus licet internodiorum fomitibus erumpens aream pectoris texat curvatura costarum, tota nihilominus hæc ossium*(31) *ramosa compago, sub uno velut exundantis*(32) *abdominis pelago latet. Taceo lumborum corpulentiam, cluniumque*(33), *cui crassitudini comparata censetur alvus exilis. Taceo femur aridum & pandum*

Amsancti valles. Densis hunc frondibus atrum
Urget utrumque latus nemoris, medioque fragosus
Dat sonitum saxis & toto vertice torrens.
Hic specus horrendum, & sævi spiracula Ditis
Monstrantur: ruptoque ingens Acheronte vorago
Pestiferas aperit fauces. - - -

Plinius lib. 11 nat. Hist. cap. 93.

(27) *Arbilla, arvina; id est, pinguedo corporis*, Festus. Quamquam *arbinæ* nomine non intelligimus qualemcumque corporis pinguedinem, sed sevum tantum. Glossæ vet. *Arvina*, λίπος ἄνευ κρεῶς. Est autem Siculum verbum: ἀρβίνη, κρέας, Σικελοί, Hesychius. Ubi tamen Jos. Scaliger στέαρ legendum putat, non κρέας. *Arvina, secundum Suetonium in lib. de vitiis corporalibus, est pingue durum, quod est inter cutem & viscus*, Servius ad vers. 727 septimi Æneïd.

(28) Propert. lib. 11, Eleg. 15:

Necdum inclinatæ prohibent te ludere mammæ;
Viderit hoc, si quis jam peperisse putet.

(29) De mammis ita loquitur Martialis lib. 111, Epigr. 92:

Rugosiorem cum geras stola frontem,
Et aranearum cassibus pares mammas.

Ῥυσαὶ, ῥυτίδας ἔχουσαι, Hesychius in ῥυσαι. Ῥυσὸς, ὁ συνελκυσμένος τὴν σάρκα καὶ ῥυτιδῶν. Ῥυσαὶ, αἱ ἀπογεγηρακυῖαι, καὶ ῥυτίδας ἔχουσαι· ῥυτίδες γὰρ καλοῦνται αἱ ἐπὶ τοῦ μετώπου τοῦ δέρματος συστροφαί. vide Etymol. Ῥυσὸν, ἡ μάρανσις, ἡ γήρανσις· λέγεται καὶ ῥυσή. Ῥυσαὶ, ῥυτίδας ἔχουσαι· ῥυσσώματα, τὰ ἐπὶ τῇ ὄψει τῶν γεγηρακότων ἀπλώματα, Suidas. Ῥυσίλλας, τὰς ῥυτίδας. Ῥυπῶσι, ῥερυσηκόσι, γηραιοῖς. Ῥυσοῦται, γηράσκει, γεγήρακε, Hesychius. Σύφαρ οὐχ ἁπλῶς τὸ γῆρας, ἀλλ' ὡς ἐπίσημα γήρως, καὶ τῆς ἐσχάτης ἡλικίας τὸ καταρρηγνύμενον, Etymologicus; vide quoque Hesychium & Suidam.

(30) Martialis lib. xi, Epigr. 101:

Cui serra lumbis eminet.

(31) *Ossea forma*, Ovid. in Ibin, vers. 144. Liv. lib. xxi ab U. C. *Effigies immo umbræ hominum, fame, frigore, illuvie, squallore enecti.* Quintilian. Declam. xii:

Unius deficientis speciem tota civitas habet, cavum macie caput, & conditos penitus oculos, & laxam cutem, nudos labris trementibus dentes, rigentem vultum, & destitutas genas, & inanes faucium sinus, prona est cervix, tergum ossibus inæquale; infernis imaginibus similes, fœda etiam cadavera. Silius Ital. lib. 11, de Saguntinis agens:

Est furtim lento miseris durantia tabo
Viscera, & exurit siccatas sanguine venas
Per longum siccata fames: jam lumina retro
Exesis fugere genis: jam lurida sola
Tecta cute, & venis male juncta trementibus ossa,
Exstant consumptis visu deformia nervis.

(32) *Venter projectus* dicitur Suetonio in Nerone, capite 51; quemadmodum & in Tito, cap. 3. *Collativum ventrem, magnum & turgidum dixit Plautus, quia in eum omnia edulia congeruntur*, Festus. Locus Plauti est in Curcul. Act. 11, Sc. *Migrare certum est*, &c.

- - - *Quis hic est homo*
Cum collativo ventre, atque oculis herbeis?

Pers. Sat. 1, vers. 57:

Pinguis aqualiculus propenso sesquipede exstat.

Magis avidi ciborum, quibus ab alvo longius spatium. Iidem minus solertes, quibus obesissimus venter, Plin. xi, 37. Plautus Mercat. Actu 111, Scena *Sumne ego*, &c. *ventriosum* dixit.

Canum, varum, ventriosum, bucculentum, breviculum.

Ventrosus, προκοίλιος, προγάστωρ, Glossæ vett. Σωκράτης ὁ τοῦ λιθοξόου, ὁ σιμὸς, ὁ προγάστωρ: *Socrates lapicidæ filius, simus, & ventriosus*; Maximus Tyrius Dissert. xxiii. Τὸν Πιττακὸν Ἀλκαῖος φύσκωνα καὶ γάστρωνα ἀποκαλεῖ, ὅτι παχὺς ἦν: *Pittacum Alcæus φύσκωνα & γάστρωνα vocabat, quod crassus esset*, Laërt. lib. 1, in Pittaco. φαρμοσίκων παχὺς, Hesychius. Contrario vitio laborant, qui σφηκώδεις dicuntur Græcis. De quibus aliquanto ante egimus.

(33) Contrario vitio laborat is, qui *depygis* dicitur Horatio lib. 1, Sat. 2. Græcis est λισπόπυγος. Athenienses vero apud Comicos λισπόπυγοι plerumque audiunt; siquidem is populus nauticæ rei passim intentus, depygis ob sedendi assiduitatem reddebatur.

dum, genua (34) *vasta, poplites* (35) *delicatos, crura cornea,* (36) *vitreos talos, parvos digitos, pedes grandes. Quumque distortis horreat ita* (37) *lineamentis, perque multiplicem pestilentiam exsanguis* (38) *semivivusque nec sustentatus* (39) *incedat, verbis* (40) *tamen est ille quàm membris execrabilior.*

debatur. Nisi quis velit eos inde jam à Theseo fuisse λεπτοὺς τὰ ὄπισθεν. Jul. Pollux Onomastici lib. II: Οἱ ἐνδεῶς πυγῶν ἔχοντες, λίσποι καὶ ὑπόλισποι καλοῦνται, καὶ λισπόπυγοι ἐφ' ᾧ μάλιστα Ἀθηναῖοι κωμῳδοῦνται. Vide quoque Hesychium in λίσπος; Scholia in Equites Aristophanis.

(34) Sulp. Servastus Junior in Catalectis vet. Poët.

- - - *Vacuo crure tument genua.*

(35) *Vinulus dicitur molliter se gerens, & minime quid viriliter faciens,* Festus. *Vinnicus*, ποικιλός, Gloss. vet. ubi tamen cum Vulcanio & Scaligero rectius legas *Vinulus*.

(36) *Vitreos talos* vocat hoc in loco Sidonius talos debiles, infirmos, ac vitri instar veluti fragiles. In genere describit hic Sidonius *pravis fultum male talis*, ut loquitur Horat. lib. I, Satyra 3. Non absimilem talorum, genuumque turpitudinem depinxit Ovid. VIII Metamorph. vers. 805, in descriptione Famis:

Hirtus erat crinis; cava lumina; pallor in ore;
Labra incana situ; cani rubigine dentes;
Dura cutis, per quam spectari viscera possent;
Ossa sub incurvis exstabant arida lumbis;
Ventris erat pro ventre locus; pendere putares
Pectus, & à spinæ tantummodo crate teneri;
Auxerat articulos macies, genuumque tumebat
Orbis, & immodico prodibant tubere tali.

(37) Erat Julianus Imperator, teste Ammiano Marcellino lib. XXV, *Ab ipso capite usque ad unguium summitates lineamentorum exacta compage, unde viribus valebat & cursu.*

(38) Nullum fere vestigium, nec simulacrum vivi hominis referens, *Sed quandam spirantis mortui effigiem*, ut loquitur Cicero III ad Qu. fratrem.

(39) *Est & in incessu pars non temnenda decoris*, ut loquitur Ovid. III de Arte, vers. 299. Apposite Athenæus libro XIV, cap. 6: Καὶ ἐν ὀρχήσει καὶ πορείᾳ καλὸν μὲν εὐσχημοσύνη καὶ κόσμος, αἰσχρὸν δὲ ἀταξία καὶ φορτικόν: *In saltatione atque incessu pulcher est ordinatus & honestus corporis habitus, contra vero turpis est confusio & insolentia.* Vide Casauboni in Athenæum Animadvers. lib. I, cap. 18. Indecens est hic inconstantia nunc citati, nunc lenti gradus, præterquam quod inquietæ turbatæque mentis indubitata præbet signa. *Non vides*, inquit Seneca epist. 114, *si animus languet, trahi membra & pigre moveri pedes? si ille effœminatus est, in ipso incessu apparere mollitiem? si ille acer est & velox, concitari gradum? si furit, aut (quod furori simile est) irascitur, turbatum esse corporis motum; nec ire, sed ferri?* Græci dicunt θολερῶς περιβαίνειν, ut est apud Hesychium, Etymologicum, Suidam. Ita Sallust. de Catilina: *Conscientia mentem excitam vexabat: igitur color exsanguis, fœdi oculi, citus modo, modo tardus incessus; prorsus in facie vultuque vecordia inerat.* Recte Tullius lib. I de Officiis: *Cavendum est, ne aut tarditatibus utamur in gressu mollioribus, ut pomparum ferculis similes esse videamur; aut in festinationibus suscipiamus nimias celeritates; quæ cùm fiunt, anhelitus moventur, vultus mutantur, ora torquentur: ex quibus magna significatio fit, non adesse constantiam.* Seneca epist. 40: *Sapienti viro incessus modestior convenit.* Plautus Pœnulo, Act. III, Scena *Ita me Di*, &c.

Liberos homines per urbem modico magis par est gradu
Ire; servile esse duco festinantem currere.

Lento passu incedere, πλιοστεύειν Græcis est. Πλιοστεύειν, τὸ βάδην διαβαίνειν, Etymologicus in Εὐπλιοστεῖν. *Incedere proprie est nobilium personarum, hoc est, cum aliqua dignitate ambulare*, Servius ad illa verba primi Æneidos:

Ast ego, quæ Divûm incedo Regina, Jovisque
Et soror & conjux. - - -

Hanc verbi proprietatem servavit etiam Seneca nat. Quæst. VII, 21: *Tenero & molli ingressu suspendimus gradum; non ambulamus, sed incedimus.* Inconstantem incessum in Tigellio cantore notat Horat. lib. I, Satyra 3:

Nil æquale homini fuit illi: sæpe velut qui
Currebat fugiens hostem; persæpe velut qui
Junonis sacra ferret. - - -

Alius interim incessus virum, alius fœminam decet: *Cicero, quùm Piso gener ejus mollius incederet, filia autem concitatius: ait genero, Ambula tanquam fœmina: at filiæ, Ambula tanquam vir*, Macrob. Saturnalium lib. II, cap. 3. Ἀερσίπους, ὁ ὑψοῦ αἴρων τοὺς πόδας: Ἀερσίπους, *qui in altum tollit pedes*; Suidas. Generalius tamen varios incedendi modos considerantibus

bus, optimus videtur *speciosus, sed immeditatus incessus*, ut loquitur Apulejus II Metamorph. Talem incessum tribuit Laïdi suæ Aristænetus lib. I, epist. I: Βάδισμα τεταγμένον, βραχὺ μὲν, ὥσπερ κυπάριττος ἢ φοῖνιξ, σειόμενον ἠρέμα· ἐπεὶ φύσει τὸ κάλλος ἐστὶν ὑπερήφανον· ἀλλ' ἐκείνας μὲν, ἵνα φυτὰ, κινεῖ ζεφύρου πνοή· αὐτὴν δέ πως ὑποσαλεύουσι τῶν ἐρώτων αἱ αὖραι: *Incessus compositus, sed brevis, cupressi aut palmæ in modum agitatæ modico flamine: nam natura forma superbior esse amat. Sed illas plantas quippe, aura Zephyri motat; hanc leves quodammodo sublevant auræ cupidinum.* Speciosо huic atque immeditato incessui opponitur *incessus arte compositus.* Arbiter: *Quo spectat*, inquit, *incessus arte compositus, & ne vestigia quidem pedum extra mensuram aberrantia?* Idem in Carmine de Mutatione reipub.

- - - *Fractique enervi corpore gressus.*

D. Prosper lib. II de Vita contemplativa, cap. 4: *Qui undante lapsabundi corporis motu, defluentibus in talos vestimentis incedunt, & vagis laterum flexibus quodammodo fluctuantes, animorum dissolutionem vestigiis sinuosa mobilitate nutantibus produnt.* Σαλεύεσθαι, ἀκριβῶς διαβαίνειν καὶ ὑποσείεσθαι περὶ τὴν σάλην, Etymologicus in Διασαλακωνίζων. Ἀκρίζειν est summis pedibus ingredi. Ἀκρίζων, ἄκροις ποσὶν ἐπιπορευόμενος, Hesychius. Vide quoque Etymologicum in Ἀκρίπος.

Incessus serius. A. Gell. lib. IX noct. Attic. cap. 9: *Dido in urbe media ingrediens, inter Tyrios principes, cultu atque incessu serio.*

Incessus erectus. Tacit. I Histor. cap. 53: *Cæcina decora juventa, corpore ingens, animi immodicus, cito sermone, erecto incessu, studia militum allexerat.*

Magnus gradus. Plin. Panegyr. *Quum jam tua vexilla, tuas aquilas magno gradu anteires.* A. Gell. noct. Attic. lib. IX, cap. II: *Dux Gallorum vasta & ardua proceritate, grandia ingrediens incedebat.* Statius lib. II Achilleid. vers. 209:

Immanisque gradu, ceu protinus Hectora poscens,
Stat medius trepidante domo. - - -

Idem X Thebaïd. vers. 640:

- - - *Tamen aspera produnt*
Ora Deam, nimiique gradus. - - -

Plenus gradus. Quintil. Declam. 3: *Si fors ita tulerit, ibit ad pœnam pleno gradu, tam paratus mori pro pudicitia, quam occidere.* Claudianus de Bello Getico, vers. 558:

Nec non & Stilico pugnam poscentia movit
Plena castra gradu, dictisque instigat euntes.

Plautus Pseudolo, Act. IV, Scena *Ne plora*, &c.

Quin hinc metimur gradibus militariis.

Livius lib. IV ab U. C. *Peditum aciem instructam pleno gradu in hostem inducit.* Et rursus lib. IX: *Romani pleno gradu ad castra hostium tendunt.* Contra lib. XXVIII ab U. C. *Hispanos presso gradu incedere jubet.* Grallatorii ac testudinei gradus meminit Plautus Amphitr. Act. IV, Scen. *Di vostram fidem*, &c.

- - - *Abstine quæso, non potuimus*
Nostros grandius grandire gradus. AM.
Sive grallatorius, sive
Testudineus fuerit, certum 'st mihi hunc scelestum perdere.

Idem Aulularia, Act. I, Scen. *Exi, inquam, age exi*, &c.

Si hodie hercle fustem cepero, aut stimulum in manum,
Testudineum istum tibi ego grandibo gradum.

Pari quoque ratione *formicinum gradum* dixit Plautus Menæchmis Act. V, Scen. *Jamne isti*, &c.

(40) Vocis quoque rationem, in enumerandis veræ pulchritudinis dotibus, habendam putamus; idque ex opinione eorum, qui apud Laërt. lib. VII, in Zenone, adstruunt τὴν φωνὴν τοῦ κάλλους ἄνθος εἶναι: *Vocem esse florem pulchritudinis.* Recte quoque Athenæus lib. XV Deipnos. cap. 5: Τὰς τῆς ὄψεως ἀμορφίας ἀναπληροῖ ἡ τοῦ λέγειν πιθανότης: *Adspectu deformes supplet suavis quædam fandi gratia.* Fieri certe aliter vix potest, quin plectrum linguæ modulatum edat sonum, bene ordinata dentium serie labiorumque concinna structura (quæ duo plurimum ad pulchritudinem conferunt) adjutum; quemadmodum contra præcipuam semper laudatissimæ venustatis gratiam imminuit atque exstinguit inconditus absonæ vocis horror. Atque hoc est illud, quod urget Martial. lib. XI, Epigr. 103:

Non est mentitus, qui te mihi dixit habere
Formosam carnem, Lydia, non faciem.
Est ita, si taceas; &, si tam muta recumbas,
Quam silet in cera vultus, & in tabula.
Sed quoties loqueris, carnem quoque Lydia perdis,
Et sua plus nulli, quam tibi, lingua nocet.
Audiat Ædilis ne te videatque caveto.
Portentum est, quoties cœpit imago loqui.

Quamobrem recte præcipit Tull. lib. I de Offic. *In voce duo sequamur; ut clara sit, ut suavis: utrumque omnino à natura petendum est: verùm alterum, exercitatio augebit: alterum, imitatio presse loquentium & leniter.* Basilius in epist. ad Gregorium, ubi pleraque ethica præcepta breviter complectitur: Τόνος φωνῆς ὁ μέσος προτιμητέος,

ως

ὡς μήτε διαφεύγειν τὴν ἀκοὴν ὑπὸ σμικρότητος, μήτε φορτικὸν εἶναι τῷ μεγέθει τῆς διατάσεως: *Tonus vocis medius maxime æstimandus, ut non diffugiat auditum præ teneritate, neque sonorus sit nimis ob vehementiam.* Lucianus in Imaginibus: Πᾶς ὁ τόνος τοῦ φθέγματος, οἷος ἀπαλώτατος, οὔτε βαρύς, ὡς εἰς τὸ ἀνδρεῖον ἡρμόσθαι, οὔτε πάνυ λεπτός, ὡς θηλυκώτατός τε εἶναι καὶ κομιδῆ ἔκλυτος, ἀλλ' οἷος γένοιτ' ἂν παιδὶ μήπω ἡβάσκοντι, ἡδύς, καὶ προσηνής, καὶ πράως παραδυόμενος εἰς τὴν ἀκοήν, ὡς καὶ πεπαυμένης ἔναυλον εἶναι τὴν βοήν, καί τι λείψανον ἐνδιατρίβειν καὶ περιβομβεῖν τὰ ὦτα, καθάπερ ἠχώ τινα παρατείνουσαν τὴν ἀκρόασιν, καὶ ἴχνη τῶν λόγων μελιχρὰ ἄττα καὶ πειθοῦς μεστὰ ἐπὶ τῆς ψυχῆς καταλιμπάνουσαν: *Omnis loquelæ tonus, cujusmodi delicatissimus esse solet, neque nimium gravis, quasi ad virilem vocem informatus sit: neque nimium tenuis, quasi valde effœminatus & ferme fractus sit, sed qualis esse solet pueri nondum pubescentis, dulcis & blandus, comiter & mansuete in auditum semet inserens, ut etiam illa loqui desinente, verba audita jucundo murmure tinniant, ac quædam dulcissimæ vocis reliquiæ aliquantisper perdurent, auresque blando susurro circumsonent: quemadmodum Echo quædam quæ auditum prorogat, ac mellitissima quæpiam verborum vestigia & persuasionis plenissima, in animis audientium relinquit.* Qui plenius quid de natura atque usu vocis requiret, consulat Quintil. lib. XI, cap. 3. Atque hæ sunt Sirenes illæ, quas in Laide sua extollit Aristænetus lib. I, epist. I: Ἡνίκα ἡ Λαῒς φθέγγεται, inquit, βαβαί, ὅσαι τῆς ὁμιλίας αὐτῆς αἱ σειρῆνες· ὅσα ἡ γλῶττα στωμύληθρος: *At quando Laïs loquitur, quantæ, o Dii, sermonis ejus dulcedines, quam citata copiosaque est lingua!* Ælianus quoque var. Hist. lib. XII, cap. I, de Aspasia: φώνημα εἶχεν ἡδὺ καὶ ἁπαλόν· εἶπεν ἄν τις λαλούσης αὐτῆς ἀκούειν Σειρῆνος: *Vocem habebat suavem & teneram: adeo ut, ipsa loquente, diceret quispiam se audire Sirenem.* Sueton. in Jul. capit. 55: *Julius Cæsar pronuntiâsse dicitur voce acuta, ardenti motu gestuque, non sine venustate.* Cleopatram denique ab hac dote præcipue commendat Dio Cassius lib. XLII. Alcibiadem tamen balbutientem cum voluptate quadam audiri solitum, refert Plut. in ejus vita, quod sermoni ejus non levem gratiam vitium oris conciliaret: Τῇ φωνῇ καὶ τὴν τραυλότητα ἐμπρέψαι λέγουσι, καὶ τῷ λάλῳ πιθανότητα παρέχειν, χάριν ἐπιτελουμένην: *Voci ejus balbutiem decori fuisse dicunt, & loquelæ probabilitatem quandam affuisse, gratiam conciliantem.* Contra vero Suetonius in Vitellio, cap. 6, turpiter balbum *Titubantia oris prope mutum & elinguem* dixit. Cicero Philippica III: *Tuæ conjugis Bambalio quidam pater, homo nullo numero: nihil illo contemptius: qui propter hæsitantiam linguæ, stuporemque cordis, cognomen ex contumelia traxerit.* Seneca Rhetor lib. I Controvers. 7: *Gorgonius Buteonis auditor fuit vocis obtusæ, sed pugnacissimæ; cui Baro scurra rem venustissimam dixit; Centum raucorum vocem habes.* Chærephon sodalis Socratis dicebatur νυκτερίς, vespertilio; propterea quod niger esset ac tenuissimam haberet vocem: *Scholia in Nubes Aristophanis. Succrotilla vox tenuis dicebatur & alta*, Festus. Vitiosa quoque est hic *vox infracta*, cujus meminit A. Gellius noct. Attic. lib. III, cap. 5. *Vox angusta*, Juvenalis Satyra III, vers. 90:

Miratur vocem angustam, qua deterius nec
Ille sonat, quo mordetur gallina marito.

Mulier per nares loquens, νασικάκα Græcis dicebatur: Νασικάκα, διὰ ῥινῶν λαλοῦσα, Hesychius. [illegible], τοὺς ὑπὸ ῥινὸς φθεγγομένους, Idem. Κακχάδιαι, ἰσχνόφωνοι, Idem. Κίκιλος, ἰσχνόφωνος, Idem.

Post hanc bonæ malæque formæ satis copiosam descriptionem, mediocris quoque formæ bonum aliqua ex parte videtur attingendum. Etenim *Inter pulcherrimam fœminam & deformissimam media quædam forma est, quæ à nimiæ pulchritudinis periculo, & à summo deformitatis odio vacat: qualis à Q. Ennio in Menalippa perquam eleganti vocabulo Stata dicitur: quam formam modicam & modestam Favorinus non mehercle inscite appellabat Uxoriam*, Aul. Gell. noct. Attic. lib. V, cap. II. *Temperatam formositatem* dixit Apulejus IV Metamorph. *Duæ majores sorores, quarum temperatam formositatem nulli diffamarunt populi, procis regibus desponsæ. Justam formam* dixit Ovidius II Metamorph. vers. 733:

Nec se dissimulat: tanta est fiducia formæ;
Quæ quamquam justa est, cura tamen adjuvat illam.

Aliis quoque probatis scriptoribus *mediocris, ingenua, liberalis facies*, nec non *honestus modus formæ* vocatur. Ac primum quidem faciei mediocris meminit Apulejus in Apolog. *Non formosa pupilla, sed mediocri facie mater liberorum mihi offeratur.* De facie ingenua vide Martial. lib. III, Epigr. 33. Plin. Junior lib. I, epist. 14: *Est illi facies liberalis; multo sanguine, multo rubore suffusa; est ingenua totius corporis pulchritudo.* A. Gell. noct. Attic. lib. VII, cap. 8: *Delphini pueros forma liberali in naviculis forte aut in vadis littorum conspectos miris & humanis modis arserunt.* Plautus Epidico, Act. I, Scena I: *Forma lepida ac liberali captivam adolescentulam* dixit. Idem Mil. glor. Actu IV, Scen. *Voluptas est quod*, &c. In Persa quoque

Act. I, Sc. *Omnem rem inveni*, &c. Terent. Hecyra, Act. V, Scen. 4:

Perliberalis visa est. - - -

A. Gellius noct. Attic. libro XVIII, cap. I: *Corporis integritas sanitasque, honestus modus formæ, cæteraque omnia corporis & fortunæ bona.* Terentius Eun. Act. I, Scena 2:

Is ubi hancce forma videt honestâ virginem.

Propert. lib. II, Eleg. II:

Non ego sum formæ tantum mirator honestæ,
Nec si qua illustres fœmina jactat avos.

CAPUT XI.

§. 1. *Artificum opera vere & diligenter inspecturi, considerationem suam non tantum in formam, sed etiam in ipsam intendunt materiam.*

§. 2. *Diversa genera arborum è quibus olim signa fabricarunt Artifices.*

§. 3. *Simulacra ex ære, amurca, argento, aromatibus, auro, cera, cicere, dentibus fluvialis equi, ebore, electro, farina, ferro, figulino opere, fœno, gypso, jaspide, lana, magnete, marmore, milio, montibus, Obsidiano lapide, ossibus camelinis, ossibus humanis, papyro, scirpis, smaragdo, stanno, succino, thure, viminibus, vitro.*

Peritus elegantiarum arbiter non tantum considerat operum formam, verum ipsam quoque materiam non incuriose introspicit.

EXcussimus hactenus, quid in imaginum formis, quas Natura ad certam aliquam legem rationemque alligavit, Artifices atque ii pariter qui de Artificum operibus judicium censuramque facere volunt, observare debeant: restat porro, ut nunc de statuarum materia nonnihil addamus. Quamvis enim Artificibus libera cujusvis materiæ electio relicta esse videatur: deprehendimus tamen, eos sollicite admodum proposito suo aptissimam semper adhibuisse materiam. Ita ferreum fecit Herculem Alcon, inductus nempe laborum Dei patientia: *Plin.* XXXIV, 14. Videmus Apollinem Tuscanicum, dubium ære mirabiliorem, an pulchritudine: *Plin.* 1437. Menestratus Hecaten fecit in magna olim admiratione habitam. Tanta enim radiatio marmoris erat, ut in ejus contemplatione admonerent Æditui parcere oculis: *Plin.* XXXVI, 5. Quinetiam varias quandoque miscebant materias Artifices, cùm unam aliquam ac simplicem destinato operi minus idoneam judicarent; cujus rei exempla lib. III, cap. 4, §. 5, adduximus. Quamobrem, cùm ne quidem in eligenda materia curam suam Artifices claudicare voluerint, liquet etiam opera eorum inspecturis eandem incumbere curam, ne quid in ipsa forte materia notatu dignum oscitanter prætereant. Elegans hujus rei exemplum nobis præbet Plinius Junior in ea, quam supra attulimus, senilis corporis descriptione: *A tergo quoque*, inquit, *eadem ætas, ut à tergo æs ipsum, quantum verus color indicat, vetus & antiquum*. Percensuerat jam summo cum judicio Plinius præcipuas elegantissimi signi virtutes; nec tamen accurationi artis satisfactum putabat, nisi ipsam insuper materiam cum arte ad perficiendum signum consensisse ostenderet. Quæ cùm ita sint, ab instituti operis ratione alienum nemini videri debet, si de multiplici statuarum signorumque materia nonnihil hic addamus. Statuis enim non levis accedit commendatio ab ipsius lapidis, ex quo factæ sunt, ingenio: *Diodorus Siculus lib.* I, *pag.* 44. Ac primo quidem ostendere conabimur è quot quibusve ligni generibus statuas olim factitarint; præsertim cum eam primam simulacrorum materiam priscis temporibus fuisse doceat nos Pausanias *lib* II, *pag.* 118, 24: ibi enim de temporibus Danai agens, Crediderim, inquit, illis temporibus omnia signa fuisse è ligno, imprimis tamen quæ fecerunt Ægyptii. *Ex arbore*, inquit Plinius XII, I, *simulachra numinum fuere, nondum pretio excogitato belluarum cadaveri. Antequam, ut à Dis nato jure luxuriæ, eodem ebore numinum ora spectarentur, & mensarum pedes.* Ligneas quoque imagines ex maxime durabili materia Dis suis statuebant tenuioris sortis homines, cùm sumptuosiores non possent; peritissimorum interim Artificum opera utebantur, ut materiæ viliori commendationis aliquid ab arte accederet; vide *Esaïæ cap.* XL: 20. Vide quoque *Eusebium lib.* III *de Præpar. Evang.* §. Περὶ τῆς πολυτελείας τῶν ξοάνων κατασκευῆς καὶ ἱδρύσεως. Sed quoniam, teste Apulejo in Apologia, *Non ex omni ligno, ut Pythagoras dicebat, debet Mercurius exsculpi*, solebant quoque deligere materiam operi suo aptissimam. Τοῦ ἑρμογλύφου καὶ ἐπὶ δίφρον τεχνίτου τινὸς ἀνερομένου ἑρμοῦ, ζητεῖ εἰς τὴν διάθεσιν τῆς μορφῆς ξύλον ἐπιτήδειον: *Cum quis statuarius vel artifex curulis Mercurium vult fingere, in formæ constitutionem quærit lignum sibi accommodum*, Jamblich. de vita Pythagoræ, cap. 34. Pausanias *lib.* VIII, *pag.* 483, 3, enumerat sex diversas ligni species statuis faciendis non incommodas: Τοῖς ἀνθρώποις τὸ ἀρχαῖον, inquit, ὅσα καὶ ἡμεῖς καταμαθεῖν ἠδυνήθημεν, ταῦτα ἦν ἀφ' ὧν τὰ ξόανα ἐποιεῖτο· ἔβενος, κυπάρισσος, αἱ κέδροι, τὰ δρύϊνα, ἡ σμῖλαξ, ὁ λωτός: *Hominibus antiquitus, quantum nos cognoscere potuimus, talia erant, unde statuas conficiebant, ebenum, cupressus, cedri, & quercus, & taxi, & lotus.* Variat hic nonnihil Theophrastus

ftus lib. v Hist. plant. cap. 5: τὰ ἀγάλματα γλύφουσι, inquit, ἐκ τῆς κέδρου, κυπαρίττου, λωτοῦ, πύξου· τὰ δὲ ἐλάττω καὶ ἐκ τῶν ἐλαΐνων ῥιζῶν, ἀρραγεῖς γὰρ αὗται, καὶ ὁμαλῶς πως σαρκώδεις: *Simulacra sculpunt ex cedro, cupresso, loto, buxo, minora etiam ex olearum radicibus: rimas enim istæ non capiunt, & carnis æqualitate quodammodo constare videntur.* Præter has septem aut octo materiæ species, à Pausania & Theophrasto recensitas, pretium operæ videtur ex aliis quoque Scriptoribus ostendere, quænam olim genera lignorum Artificibus usitata maxime fuerint. Unum hoc interim ex Theophrasto præmittam, quòd viride ac recens succisum lignum arido semper prætulerunt: εὐπελεκητότερα, ἢ διατορνότερα καὶ εὐγλυπτότερα τὰ χλωρά· προσκάθηται γὰρ τὸ σιδήριον μᾶλλον, καὶ οὐκ ἀποπηδᾷ: *Securi, torno, sculpturæque faciliora, quæ viridia: quippe cùm ferrum magis insidat hæreatque, nec quidquam resiliat*, Theophrastus lib. v Hist. plant. cap. 8. Animo tamen concepti atque ad posteritatem transmittendi operis accuratum specimen argilla plerumque vel cera vel gypso præfigurabant Artifices. De argilla, Horatius lib. II, epistola 2:

- - - *Argilla quidvis imitaberis uda.*

De cera, Plinius Junior lib. VII, epist. 9:

Ut laus est ceræ, mollis cedensque sequatur
Si doctos digitos, jussaque fingat opus.
Et nunc informet Martem, castamque Minervam,
Nunc Venerem effingat, nunc Veneris puerum, &c.

De gypso ignotum nemini.

§. 2. Sequuntur nunc aliquot arbores, quæ olim Artificibus materiam signorum suppeditarunt. Variæ arbores faciendis signis idoneæ.

ABIES. Ex abiete factus erat equus ille fatalis Ilio, quem Lucretius lib. I, vers. 477, *durateum* dixit, sive ligneum. Δόρυ veteribus Græcis lignum erat; unde δούρειος & δουράτεος, ligneus. Propertius tamen non contentus equum hunc ligneum aut durateum dicere, propius materiam ejus tangit cùm *abiegnum* dixit lib. III, Eleg. I:

Nam quis equo pulsas abiegno nosceret arces.

Et rursus lib. IV, Eleg. I:

Læserat abiegni venter apertus equi.

Plane videtur respexisse illud Virgilii lib. II Æneïd.

- - - *Sectaque intexunt abiete costas.*

Vide Servium. Schol. in Theocritum, ad vers. 83 Idyllii V: Καρνεία ἑορτὴ ἐπὶ Διὸς καρνείου ὀνομαζομένη· παρ' Ἕλλησι ἣ πλεῖται διὰ τὸ τὸν δούρειον ἵππον ἐκ κρανείας εἶναι ξύλου: *Abiegnum festum, est Jovis abiegna vocata, apud Græcos vero celebratur, quoniam equus ligneus ex abiegno erat ligno.* Vaccam quoque Pasiphaës *abiegnam* dixit idem Propertius libro III, Eleg. 18:

Testis, Cretæi fastus quæ passa juvenci,
Induit abiegnæ cornua falsa bovis.

ACER. *Operum elegantia ac subtilitate cedro secundum*, teste Plinio libro XVI nat. Hist. cap. 15. Vertumnus acernus de se apud Propertium lib. IV, Eleg. 2:

Stipes acernus eram, properanti falce dolatus,
Ante Numam grata pauper in urbe Deus.

Ovid. quoque lib. I de Arte, vers. 325, *vaccam acernam* dixit, quæ Propertio supra *abiegna bos* dicebatur. Ovid. denique in Ibin, vers. 569, *equi acerni* meminit:

Utque loquax in equo est elisus guttura acerno.

BUXUS, refertur à Plinio lib. XVI, cap. 40, inter eas arbores, quæ cariem vetustatemque non sentiunt. Erat in Alti thesaurus Sicyoniorum, atque in eo positum fuit buxeum Apollinis simulacrum, *Pausan. lib. VI, pag. 379, 9.* In xystis quoque atque in hortis vivam virentemque buxum ita nonnunquam contexebant, ut diversas animantium species exprimeret. Plin. Junior lib. V, epist. 6: *Pulvino bestiarum effigies invicem adversas buxus inscripsit.* Et mox: *Viæ plures intercedentibus buxis dividuntur: alibi pratulum, alibi ipsa buxus intervenit, in formas mille descripta: literis interdum, quæ modo nomen domini dicunt, modo artificis. Alternis viticulæ surgunt, alternis inserta sunt poma: & in opere urbanissimo subita velut illati ruris imitatio medium in spatium brevioribus utrimque platanis adornatur. Post has, acanthus hinc inde lubricus*

& flexuosus; deinde plures figuræ, pluraque nomina. Julius Firmicus Astronomicorum lib. VIII, cap. 10, elegantissima paraphrasi artificem topiarium describit: *Qui*, inquit, *natus fuerit Cratere oriente, erit vinearum & amator & cultor, & qui infæcundis arboribus fæcundos inserat surculos; vel qui buxeas arbores tondens in belluas fingat, aut virides porticus in circulum flexis vitibus faciat.*

CEDRUS, refertur inter eas arbores, quæ cariem vetustatemque non sentiunt, quæque rimam fissuramque sponte non capiunt. Vide *Plin. lib.* XVI *nat. Hist. cap.* 40. Scholiastes in Nicandri theriaca: Τοὺς νεκροὺς ἀσήπτους ποιεῖ ἡ κέδρος, τὸ ὑγρὸν καὶ ῥευστικὸν ἐξαιθοῦσα· ὅθεν καὶ νεκρῶν ζωὴν ἔνιοι αὐτὴν ἐκάλεσαν: *Mortuos putredinis expertes facit cedrus, quod in iis humidum fluidumque est expellens: unde & nonnulli vocaverunt eam Mortuorum vitam.* *Nascitur ex cedro oleum*, inquit Vitruvius lib. II, cap. 9, *quod cedrium dicitur; quo reliquæ res cùm sunt unctæ (uti etiam libri) à tineis & à carie non læduntur. Arboris ejus folia sunt similia cupresseæ foliaturæ: materies vena directa. Ephesi in æde simulachrum Dianæ & etiam lacunaria ex ea, & ibi, & in cæteris nobilibus fanis, propter æternitatem sunt facta.* Vide I Regum, cap. VI, vers. 15. Herodes Sophista constituit Atheniensibus theatrum cum laquearibus ex cedro constructis, Η' δ' ὕλη καὶ ἐν ἀγαλματίοις σπουδαία, ut est apud Philostratum lib. II de vitis Sophist. in Herode. Plinius lib. XIII, cap. 5, de cedro agens: *Materiæ ipsi*, inquit, *æternitas. Itaque & simulachra Deorum ex ea factitaverunt. Cedrinus est Romæ in delubro Apollo Sosianus, Seleucia advectus.* Virgilius VII Æneid. vers. 176, de regia Pici, in qua rex Latinus advenas Trojanos excipiebat:

> *Quin etiam veterum effigies ex ordine avorum*
> *Antiqua ex cedro, Italusque paterque Sabinus*
> *Vitisator, curvam servans sub imagine falcem*
> *Saturnusque senex, Janique bifrontis imago*
> *Vestibulo adstabant; aliique ab origine Reges,*
> *Martia qui ob patriam pugnando vulnera passi.*

Apud Lacedæmonios visebatur compeditæ Veneris simulacrum, è cedro. Tyndareum compedes adjecisse fama est, ut vinculorum similitudine uxores admonerentur firmæ erga maritos fidei. Vide *Pausaniam lib.* III, *pag.* 190, 23.

Est in Epidamniorum thesauro Hercules, malus Hesperica, & draco malum istam circumplexu suo involvens; atque hæc omnia è cedro fabricavit Theocles, filius Etyli: *Pausanias lib.* VI, *pag.* 379, 29.

Megarenses in thesauro, quem Alti ædificaverunt, imagunculas è cedro, auro veluti flosculis quibusdam pictas, posuerunt: Herculis nempe cum Acheloo pugnam, adsistentibus Jove & Deianira: Mars Acheloo adest: Minerva Herculi: *Pausanias lib.* VI, *pag.* 380, 4.

Thebis, juxta portam Homoloidum, Apollinis Ismenii simulacrum fuit è cedro: *Pausan. lib.* IX, *pag.* 557, 11.

Æsculapium è cedro fecit Eetion: vide Theocriti *Epigramma septimum.* In Orchomeniorum denique suburbanis Dianæ simulacrum in magna cedro consecratum est: unde & à cedro Cedreatim nuncupabant. Vide *Pausaniam libro octavo, pag.* 477, 8.

CITRUS. Cornutus ad illud Persii Satyra I: - - *Non quicquid denique lectis Scribitur in citreis.* - - *Citrum*, inquit, *Romanis antea pretiosum notabatur & auro comparandum.* Quumque tantum citri pretium esset, non mensas tantum citreas ex hoc ligno faciebant, quarum Lucanus meminit *lib.* IX, *vers.* 430, quarum etiam insana pretia stupentibus refert *Plin.* XIII, 15. Quoniam vero durabilis maxime est materia, ædium quoque sacrarum laquearia ex ea fecerunt, Καὶ ἔτι διαμνημονεύουσιν ὀροφάς τινας τῶν ἀρχαίων ἐκ θυίας οὔσας· ἄσαπτος γὰρ ὅλως τὸ ξύλον: *Atque etiamnum memorant contignationes quasdam vetustissimas thuiæ. Incorruptibile enim omnino hoc lignum*, ut est apud Theophrastum lib. V Hist. plant. cap. 5. Ob eandem denique rationem statuas etiam ex citro factitarunt. Pausanias certe *lib.* VIII, *pag.* 483, 5, testatur in vertice Cyllenes montis fuisse Mercurii Cyllenii templum, atque in eo ipsius Dei simulacrum è citro, octo circiter pedum altitudine.

CUPRESSUS refertur inter eas arbores, quæ cariem vetustatemque non sentiunt, quæque rimam fissuramque non capiunt sponte: vide *Plinium lib.* XVI, *cap.* 40. *Cupressus & pinus*, inquit Vitruvius lib. II, cap. 9, *in vetustatem sine vitiis conservantur: quod is liquor, qui inest penitus in corporibus earum, habet amarum saporem; qui propter acritudinem non patitur penetrare cariem, neque eas bestiolas quæ sunt nocentes. Ideoque quæ ex his generibus opera constituuntur, permanent ad æternam diuturnitatem.* Εὔσηπτοι δὲ φοινικὸς ἡ κυπάριττος, καὶ σηπεδόνος ἐστὶν ἀπαθέστατος, καὶ πρὸς πᾶσαν τεχνικὴν φιλοτεχνίαν ἐπιτηδείως ἔχει, λεία τε γινομένη, καὶ εὐαρμόνιος, καὶ πρὸς τὰς διὰ τῶν γλυφίδων καλλω-

καλλωπισμοὺς ἐπιτήδειος: *Bene olet naturaliter cupressus, ea ipsa autem nullam admittit putredinem, & est apta ad universum fabrile artificium, ut quæ sit levis & concinna, & ad ea, quæ per cælaturas fiunt ornamenta, apposita*, Greg. Nyssenus Homilia IV in Cant. Canticorum.

Quoniam lignum cupressinum est ἄσηπτον, cadavera eorum, qui bello ceciderant, arcis cupressinis condi solita testis est Thucydides. Autor quoque est Plinius *libro* XVI, *cap.* 40, Vejovis simulacrum, quod ex hoc ligno in Arce erat, ab Urbis conditæ anno DLI, ad sua usque tempora durasse. Atque adeo hinc etiam patet, cur Plato publicas leges & sacrorum ritus tabulis cupressinis inscribi jusserit. Pythagorici tribuunt Jovi sceptrum cupressinum: *Laërtius lib.* VIII, *in Pythagora.* Ovidius tamen *lib.* I *Metam. vers.* 178, tribuit ei sceptrum eburnum. Priapus loquitur apud Martialem libro sexto, Epigramm. 49:

Non sum de fragili dolatus ulmo,
Nec quæ stat rigida supina vena
De ligno mihi quolibet columna est:
Sed viva generata de cupresso,
Quæ nec secula centies peracta,
Nec longæ cariem timet senectæ, &c.

Vide quoque ejusdem libri Epigramma 73.

Dianæ signum cupressinum memoratur Xenophonti *libro* V de Cyri minoris expeditione.

M. Antonio, Aulo Posthumio Coss. signa cupressina duo Junoni reginæ posita sunt: *Jul. Obsequens de Prodigiis.*

Cn. Cornelio Lentulo, P. Licinio Coss. cupressea simulacra Junonis reginæ posita per virgines viginti septem, quæ urbem lustraverunt: *Idem Obsequens.* Plenius tamen *Livius lib.* XXVII *ab U. C.* Praxidamantis athletæ cupressina statua Olympiæ consecrata erat: vide *Pausaniam lib.* VI, *pag.* 378, 3.

Alexandro Persicum bellum aggressuro, cùm alia Deorum prodigia sunt nuntiata, tum etiam, quod ea ipsa tempestate cupressinum Orphei signum apud Libethra copioso manaverat sudore. Omnibus itaque portentum formidantibus, Aristander bono animo Alexandrum esse jussit, gesturum enim res inclytas & multum sudoris Poëtis ac Musicis decantantibus præbituras: *Plutarch. in Alexandro.*

EBENUS, sive HEBENUS quoque numeratur inter eas arbores, quæ cariem vetustatemque non sentiunt: *Plin.* XVI, 40. *Hebenus est arbor, quæ cæsa durescit in lapidem*, inquit Servius ad illud Virgilii II Georg. vers. 116:

Divisæ arboribus patriæ. Sola India nigrum
Fert hebenum. Solis est thurea virga Sabæis.

Meminit hujus loci Virgiliani Plinius *lib.* XII, *cap.* 4: vide locum. Solinus quoque cap. 55: *Ut piper sola India*, inquit, *ita & hebenum sola mittit. Indi reges ex eo sceptra sumunt, & quascunque Deorum imagines non nisi ex ebeno habent.* Cum Servii verbis proxime allatis confer quoque locum Pausaniæ *lib.* 1, *pag.* 65, 5, ubi testatur sua etiamnum ætate Salamine inter fori ruinas spectatum Ajacis templum cum statua ex ebeno lapide. Ἔστι δὲ ἀγορᾶς τε ἐρείπια, καὶ ναὸς Αἴαντος· ἄγαλμα δὲ ἐξ ἐβένου λίθου.

Dianæ Ephesiæ simulacrum plerique ex ebeno fuisse tradunt, teste Plinio *libro* XVI, *cap.* 40.

Apollo ille, quem Archegeten olim nuncupabant, Ægineticis operibus persimilis est, totusque ex ebeno factus est, inquit Pausanias *lib.* 1, *pag.* 79, 12: ubi addit, Cyprium hominem oppido quàm peritum in herbarum generibus ad medelam hominum discernendis, testari solitum, nulla folia gignere ebenum, neque ullum ex hac arbore provenire fructum, immo prorsus eam non spectari sub sole; radices tantum subterraneas esse, eas vero effodere Æthiopes, ut quibus sint homines ebenum invenire gnari.

Argis in æde Castoris & Pollucis fuere simulacra, cùm ipsorum, tum liberorum, Anaxidis & Mnasinoi; atque eorum utriusque matrum, Hilairæ & Phœbes; omnia ex ebeno. Vide *Pausaniam libro secundo, pag.* 125, 40.

In æde Limnatidis Dianæ, quæ erat in agro Tegeate, signum Deæ ex ebeno fuit: *Pausan. lib. octavo, pag.* 541, 25.

Mercuriolum ex ebeno affabre sculptum habuit Apulejus. Vide ejus *Apologiam.*

FAGUS. Anthologia Græc. Epigrammatum *lib.* 1, *cap.* 68, meminit faginei colossi Herculis.

FICUS. Notum est illud Horatii lib. 1, Satyra 8:

Olim truncus eram ficulnus, inutile lignum,

Dum

men morbo nigra (16) *Syllano. Tota denique est misero facies ita* (17) *pallida, veluti per*

(16) Barbam pediculis oppletam intelligit. Constat enim ex Plutarcho atque aliis, Syllam phthiriasi absumptum. Qui talem barbam habet, Martiali lib. XII, Epig. 59, dicitur *menti dominus pediculosi.* Phanostrata, scortum Atheniense, vulgari convitio φθειροπύλη dicebatur: Ἐπειδήπερ ἐπὶ τῶν θυρῶν ἑστῶσα ἐφθειρίζετο: *Quoniam stans pro foribus pediculos quæritabat*, Athenæus lib. XIII; Harpocration in Φανοστράτη.

(17) Non fuit hoc *fœmineus pallor*, quem Plin. in Panegyr. tribuit Domitiano: *Superbia in fronte*, inquit, *ira in oculis*, *fœmineus pallor in corpore.* Neque etiam talis fuit hic pallor, qualem describit Hor. Carm. lib. III, Ode 10:

Nec tinctus viola pallor amantium.

Et Nemesianus Ecloga II:

Pallidior buxo, violæque simillimus erro.

Quin potius intelligendus est hic pallor is, qui Horatio Epodon Ode 10, *pallor luteus* dicitur. *Sulfureus color*, Martial. lib. XII, Epigr. 48:

Mullorum, leporumque, & suminis exitus hic est,
Sulfureusque color, carnificesque pedes.

Quemadmodum & *buxeus pallor* Apulejo lib. I Metamorph. *Pallore buxeo deficientem video*, inquit, *sic denique eum vitalis color turbaverat, ut præ metu nocturnas etiam Furias imaginanti.* Idem lib. VIII Metamorph. *At ille buxanti pallore trepidus, mira super conservo suo renuntiat.* Lib. denique IX: *Mulier lurore buxeo macieque fœdata.* Ovidius IV Metam. vers. 134; Martialis lib. XII, Epigr. 32:

Et non recenti pallidus magis buxo.

Græci quoque pari prorsus ratione τοὺς ὠχροὺς vocant πυξίνους. Chærephon sodalis Socratis propter gracilitatem palloremque à sæculi sui hominibus dicebatur πύξινος. *Scholia in Nubes Aristophan.* Notabiliter semper palluit Chærephon, unde fuit in Parœmia, Οὐδὲν διοίσεις Χαιρεφῶντος: *Nihil differs à Chærephonte.* Vide Suidam in Χαιρεφῶν, & in Διοίσεις. Cajo Cæsari summa *palloris insaniam testantis fœditas fuit*, teste Seneca, *Quòd in sap. non cadat injuria*, *cap.* 18. Constantium Imperat. successorem Cæsaris Diocletiani, patrem vero M. Constantini, χλωρὸν cognominârunt, διὰ τὴν ὠχρότητα τοῦ προσώπου, Cedrenus. *Pullus Jovis dicebatur Qu. Fabius, cui Eburno nomen erat propter candorem, quod ejus natis fulmine icta erat*, Festus. Ἐνεροχρῶτες, νεκροχρῶτες· νεκροῦ χροιὰν ἔχοντες, Etymolog. Cuminum pallorem bibentibus gignit, ita certe ferunt assectatores Porcii Latronis, clari inter magistros dicendi, similitudinem coloris, quem ille pervigili studio contraxerat, imitatos: paullo etiam ante Julium Vindicem, adsertorem illum à Nerone libertatis, in captatione testamenti sic lenocinatum esse tradunt. Vide *Plinium lib.* XX *nat. Hist. sub finem capitis* 14. Huc spectat illud Horatii lib. I, epist. 19:

- - - *Biberent exsangue cuminum.*

Quemadmodum & illud Persii Sat. V:

- - - *Pallentis grana cumini.*

Caprini quoque sanguinis haustu pallorem sibi quidam conciliâsse deprehenduntur; *Drusus tribunus plebis traditur caprinum sanguinem bibisse*, inquit Plin. lib. XXVIII, cap. 9, *cum pallore & invidia veneni sibi dati insimulare Q. Cæpionem inimicum vellet.* Ab alia quoque similitudine pallidi hominis descriptionem mutuatus est Catullus Carm. 82:

Hospes inaurata pallidior statua.

Ovidius I de Ponto, Eleg. ult.

Parvus in exiles succus mihi pervenit artus,
Membraque sunt cera pallidiora nova.

Ovid. VI Metam. vers. 304:

In vultu color est sine sanguine: lumina mœstis
Stant immota genis; nihil est in imagine vivum.

Sidonius Carm. V:

Ipsi autem color exsanguis, quem crapula vexat,
Et pallens pinguedo tenet, ganeaque perenni
Pressus acescentem stomachus non explicat auram.

Silius Italicus lib. XII:

Solvitur omne decus letho, niveosque per artus
It Stygius color, & formæ populatur honores.

Varro autor est, Titium quendam, prætura functum, marmorei signi faciem habuisse, propter vitiligines, Plinius nat. Hist. libro XXXI, cap. 2. Lentigo enim non minus quàm pallor nimius formæ venustatem corrumpit. Q. Seren. de Re med. Carm. 12:

Invida si maculat faciem lentigo decoram.

Sylla turpiter maculosam habuit faciem, unde & nomen traxit: vide *Plutarchum in Sylla.* Περκώματα, τὰ ἐπὶ τοῦ προσώπου ποικίλματα, Hesychius. Ἐφήλιδες, πάθος ἐπὶ προσώπου τραχύτης. Ἔφηλος, ἐφήλιδας ὡς ἥλους ἔχων εἰς τὴν ὄψιν, Hesychius.

per horas umbris mæstificata (18) *larvalibus. Taceo reliquam sui molem, vinctam podagro, pinguedine* (19) *solutam. Taceo cerebrum crebra* (20) *vibice peraratum: quod parum amplius tegi constat capillis,* (21) *quàm cicatricibus. Taceo pro brevitate cervicis occipiti supinato* (22) *scapularum adhærere confinia. Taceo quia decidit honor humeris, decor brachiis, robur* (23) *lacertis. Taceo chiragricas* (24) *manus, unctis cataplasmatum pannis, tanquam cestibus, involutas. Taceo quod alarum specubus hircosis* (25) *atque acescentibus latera captiva vallatus, nares circumsedentium ventilata duplicis Amsancti* (26) *peste funestat. Taceo fractas jacere mammas pondere arvinæ;*

(18) Βλακοδαίμων, ὁ ὑπὸ νύκτα κατεπληγμένος καὶ κατόχιμος ὑπὸ δαιμόνων, Hesychius. Ita domum nocturno phasmate infamem inhabitantibus, *Tristes diræque noctes per metum vigilabantur: vigiliam morbus, & crescente formidine mors sequebatur. Nam interdiu quoque, quamquam abscesserat imago, memoria imaginis oculis inerrabat: longiorisque caussa timoris timor erat*, Plinius lib. VII, epist. 27.

(19) Martial. lib. XI, Epigr. 101:

Habere amicam nolo, Flacce, subtilem,
Cujus lacertos annuli mei cingant.
Sed idem amicam nolo mille librarum.
Carnarius sum, pinguiarius non sum.

(20) *Vibices, plagæ verberum in corpore humano dictæ, quòd vi fiunt*; Festus: *Vibices*, μώλωπες ἀπὸ πληγῶν, Gloss. vet. Livius libro II ab U. C. *Ostentare tergum fœdum recentibus vestigiis verberum.* Δρυφάδες, τὰ ἀπὸ τῶν πληγῶν πελιώματα, Hesychius. Πελίωμα, τὸ μέλαν, Etymologicus. Ῥώδιγγες, πληγαὶ ὕφαιμοι διακεκομμέναι· οἱ δὲ μώλωπες, Hesychius. Ῥώδιγγες, Idem. Σμώδιγξ, σμῶδιξ ὕφαιμος μώλωψ, ὁ ἐκ πληγῆς τύπος, Hesychius. Φλὶψ, μώλωψ, Hesychius.

(21) Martialis lib. X, Epigr. 83:

Calvo turpius est nihil comato.

Vide locum, quemadmodum & Epigram. 50 libri quinti. Arbiter Satyrico:

Infelix, modo crinibus nitebas
Phœbo pulchrior & sorore Phœbi,
At nunc lævior ære, vel rotundo
Horti tubere quod creavit unda,
Ridentes fugis & times puellas.
Ut mortem citius venire credas,
Scito jam capitis perisse partem.

Claudian. lib. I in Eutrop. vers. 113:

- - - *Miserabile turpes*
Exedere caput tineæ. Deserta patebant
Intervalla comæ, qualis sitientibus arvis
Arida jejunæ seges interlucet aristæ:
Vel qualis gelidis pluma labente pruinis
Arboris immoritur trunco brumalis hirundo.

Myconii carentes capillo gignuntur, sicut in Cauno lienosi, Plinius nat. Hist. lib. XI, cap. 37; vide Stephanum de Urbib. quemadmodum & Eustathium ad vers. 526 Dionisii τῆς περιηγήσεως; Strabonem libro X Geogr. Cajo Cæsari *deformitatem capitis destituti & emendicatis capillis aspersi* tribuit Seneca *Quòd in sap. non cad. inj.* cap. 18.

(22) *Scapulas altas* dixit Ovid. III de Arte, vers. 273.

(23) Claudianus de bello Gildonico, vers. 22:

- - - *Jejuna lacertos*
Exedit macies. - - -

(24) Sulp. Servastus Junior in Catalog. vet. Poët.

Discolor in manibus species. - - -

(25) Horatius Epodon XII:

- - - *Gravis hirsutis cubat hircus in alis.*

Ubi Commentator vetus: *Hircus est odor axillarum, instar hircorum fœtens: qui putor in libidinosis, ex sudore pelis alarum inhærente, gravis percipitur.* Martiali libro XI, Epigr. 23, *tragos* dicitur. Græcis enim τράγος accipitur pro odore, qui aliàs γράσος. Unde etiam τραγομάσχαλος vel hircosus γράσων nominatur, teste Suida in τράγος; vide quoque Etymol. & Pollucem lib. II Onomastici, §. περὶ ῥινὸς καὶ ὀσφρήσεως, ubi γράσος & κινάβρα idem significare testatur. Scholiasti vero in Plutum Aristophanis κινάβρα dicitur ἡ δυσωδία τῶν μασχαλῶν. Arbiter: *Numquid te osculum meum offendit? numquid spiritus jejunio macer? numquid alarum negligens sudor?* Ovidius I de Arte, vers. 523:

Nec male odorati sit tristis anhelitus oris:
Nec lædat nares virque paterque gregis.

Idem III de Arte, vers. 193; Martial. libro III, Epigram. 92; Catullus denique Carm. 40:

Lædit te quædam mala fabula; qua tibi fertur
Valle sub alarum trux habitare caper.
Hunc metuunt omnes: neque mirum: nam mala valde est
Bestia. - - -

(26) Virgilius VII Æneïdos:

Est locus, Italiæ in medio, sub montibus altis,
Nobilis & fama multis memoratus in oris,
Amsancti

næ (27); *quasque fœdum esset in pectore virili vel prominere, has ut ubera materna* (28) *cecidisse. Tacco ventris inflexi pendulos* (29) *casses, partium genitalium; quia debilibus pudendæ turpitudinis rugis turpius præbuere velamen. Jam quid hic tergum* (30) *spinamque commemorem? de cujus licet internodiorum fomitibus erumpens arcam pectoris texat curvatura costarum, tota nihilominus hæc ossium* (31) *ramosa compago, sub uno velut exundantis* (32) *abdominis pelago latet. Taceo lumborum corpulentiam, cluniumque* (33), *cui crassitudini comparata censetur alvus exilis. Taceo femur aridum & pandum*

Amsancti valles. Densis hunc frondibus atrum
Urget utrumque latus nemoris, medioque fragosus
Dat sonitum saxis & toto vertice torrens.
Hic specus horrendum, & sævi spiracula Ditis
Monstrantur: ruptoque ingens Acheronte vorago
Pestiferas aperit fauces. - - -

Plinius lib. 11 nat. Hist. cap. 93.

(27) *Arbilla, arvina; id est, pinguedo corporis*, Festus. Quamquam *arbinæ* nomine non intelligimus qualemcumque corporis pinguedinem, sed sevum tantum. Glossæ vet. *Arvina*, λίπ☉ ἄνευ σαρκός. Est autem Siculum verbum: ἀρβίνη, κρέας, Σικελοί, Hesychius. Ubi tamen Jos. Scaliger στέαρ legendum putat, non κρέας. *Arvina, secundum Suetonium in lib. de vitiis corporalibus, est pingue durum, quod est inter cutem & viscus*, Servius ad vers. 727 septimi Æneïd.

(28) Propert. lib. 11, Eleg. 15:

Necdum inclinatæ prohibent te ludere mammæ;
Viderit hoc, si quis jam peperisse putet.

(29) De mammis ita loquitur Martialis lib. 111, Epigr. 92:

Rugosiorem cum geras stola frontem,
Et aranearum cassibus pares mammas.

Ῥυσαὶ, ῥυτίδας ἔχουσαι, Hesychius in ῥῦσαι. Ῥυσὸς, ὁ συνελκυσμένο☉ τὴν σάρκα καὶ ῥυτιδῶν. Ῥυσαὶ, αἱ ἀπογεγηρακυῖαι, καὶ ῥυτίδας ἔχουσαι. Ῥυτίδες ἢ καλοῦνται αἱ ἐπὶ τοῦ μετώπου τοῦ δέρματ☉ συστροφαί. vide Etymol. Ῥυσὴ, ἡ μάρανσις, ἡ γήρανσις· λέγεται καὶ ῥυσή. Ῥυσαὶ, ῥυτίδας ἔχουσαι· ῥυσσώματα, τὰ ἐπὶ τῶν ὄψεων τῶν γεγηρακότων σπιλώματα, Suidas. Ῥυσίδας, τὰς ῥυτίδας. Ῥυσῶσι, ῥικνοῦσι, γηρῶσι. Ῥυσοῦται, γηράσκει, γεγήρακε, Hesychius. Σῦφαρ οὐχ ἁπλῶς τὸ γῆρας, ἀλλ' ὡς ἐπίσημα γήρως, ἢ τῆς ἐσχάτης ἡλικίας τὸ κατερρικνωμένον, Etymologicus; vide quoque Hesychium & Suidam.

(30) Martialis lib. xi, Epigr. 101:

Cui serra lumbis eminet.

(31) *Ossea forma*, Ovid. in Ibin, vers. 144. Liv. lib. xxi ab U. C. *Effigies immo umbræ hominum, fame, frigore, illuvie, squallore enecti.* Quintilian. Declam. xii:

Unius deficientis speciem tota civitas habet, cavum macie caput, & conditos penitus oculos, & laxam cutem, nudos labris trementibus dentes, rigentem vultum, & destitutas genas, & inanes faucium sinus, prona est cervix, tergum ossibus inæquale; infernis imaginibus similes, fœda etiam cadavera. Silius Ital. lib. 11, de Saguntinis agens:

Est furtim lento miseris durantia tabo
Viscera, & exurit siccatas sanguine venas
Per longum siccata fames: jam lumina retro
Exesis fugere genis: jam lurida sola
Tecta cute, & venis male juncta trementibus ossa,
Exstant consumptis visu deformia nervis.

(32) *Venter projectus* dicitur Suetonio in Nerone, capite 51; quemadmodum & in Tito, cap. 3. *Collativum ventrem, magnum & turgidum dixit Plautus, quia in eum omnia edulia congeruntur*, Festus. Locus Plauti est in Curcul. Act. 11, Sc. *Migrare certum est*, &c.

- - - Quis hic est homo
Cum collativo ventre, atque oculis herbeis?

Pers. Sat. 1, vers. 57:

Pinguis aqualiculus propenso sesquipede exstat.

Magis avidi ciborum, quibus ab alvo longius spatium. Iidem minus solertes, quibus obesissimus venter, Plin. xi, 37. Plautus Mercat. Actu 111, Scena *Summe ego*, &c. *ventriosum* dixit.

Canum, varum, ventriosum, bucculentum, breviculum.

Ventrosus, προγάστωρ, προγάστωρ, Glossæ vett. Σωκράτης ὁ τοῦ λιθοξόου, ὁ σιμὸς, ὁ προγάστωρ: *Socrates lapicidæ filius, simus, & ventriosus*, Maximus Tyrius Dissert. xxiii. Τὸν Πιττακὸν Ἀλκαῖ☉ φύσκωνα ἢ γάστρωνα ἀποκαλεῖ, ὅτι παχὺς ἦν: *Pittacum Alcæus physcona & Γάστρωνα vocabat, quod crassus esset*, Laërt. lib. 1, in Pittaco. φαρμοσίπυγχος, Hesychius. Contrario vitio laborant, qui σφηκώδεις dicuntur Græcis. De quibus aliquanto ante egimus.

(33) Contrario vitio laborat is, qui *depygis* dicitur Horatio lib. 1, Sat. 2. Græcis est λιπόπυγ☉. Athenienses vero apud Comicos λιπόπυγοι plerumque audiunt; siquidem is populus nauticæ rei passim intentus; depygis ob sedendi assiduitatem reddebatur.

dum, genua (34) *vasta, poplites* (35) *delicatos, crura cornea,* (36) *vitreos talos, parvos digitos, pedes grandes. Quumque distortis horreat ita* (37) *lineamentis, perque multiplicem pestilentiam exsanguis* (38) *semivivusque nec sustentatus* (39) *incedat, verbis* (40) *tamen est ille quàm membris execrabilior.*

debatur. Nisi quis velit eos inde jam à Theseo fuisse λεπτοὺς τὰ ὄπισθα. Jul. Pollux Onomastici lib. II: Οἱ ἐνδεῶς πυγῶν ἔχοντες, λίσσοι καὶ ἀπόλισποι καλοῦνται, καὶ λισπόπυγοι ἐφ᾽ ᾧ μάλιστα Ἀθηναῖοι κωμῳδοῦνται. Vide quoque Hesychium in Λίσπος; Scholia in Equites Aristophanis.

(34) Sulp. Servastus Junior in Catalectis vet. Poët.

- - - *Vacuo crure tument genua.*

(35) *Vinulus dicitur molliter se gerens, & minime quid viriliter faciens*, Festus. *Vinnicus*, νωχελής, Gloss. vet. ubi tamen cum Vulcanio & Scaligero rectius legas *Vinulus*.

(36) *Vitreos talos* vocat hoc in loco Sidonius talos debiles, infirmos, ac vitri instar veluti fragiles. In genere describit hic Sidonius *pravis fultum male talis*, ut loquitur Horat. lib. I, Satyra 3. Non absimilem talorum, genuumque turpitudinem depinxit Ovid. VIII Metamorph. vers. 805, in descriptione Famis:

Hirtus erat crinis; cava lumina; pallor in ore;
Labra incana situ; cani rubigine dentes;
Dura cutis, per quam spectari viscera possent;
Ossa sub incurvis exstabant arida lumbis;
Ventris erat pro ventre locus; pendere putares
Pectus, & à spinæ tantummodo crate teneri;
Auxerat articulos macies, genuumque tumebat
Orbis, & immodico prodibant tubere tali.

(37) Erat Julianus Imperator, teste Ammiano Marcellino lib. XXV, *Ab ipso capite usque ad unguium summitates lineamentorum exacta compage, unde viribus valebat & cursu.*

(38) Nullum fere vestigium, nec simulacrum vivi hominis referens, *Sed quandam spirantis mortui effigiem*, ut loquitur Cicero III ad Qu. fratrem.

(39) *Est & in incessu pars non temnenda decoris*, ut loquitur Ovid. III de Arte, vers. 299. Apposite Athenæus libro XIV, cap. 6: Καὶ ἐν ὀρχήσει καὶ πορείᾳ καλὸν μὲν εὐσχημοσύνη καὶ κόσμος, αἰσχρὸν δὲ ἀταξία καὶ φορτικόν: *In saltatione atque incessu pulcher est ordinatus & honestus corporis habitus, contra vero turpis est confusio & insolentia.* Vide Casauboni in Athenæum Animadvers. lib. I, cap. 18. Indecens est hic inconstantia nunc citati, nunc lenti gradus; præterquam quod inquietæ turbatæque mentis indubitata præbet signa. *Non vides*, inquit Seneca epist. 114, *si animus languet, trahi membra & pigre moveri pedes? si ille effœminatus est, in ipso incessu apparere mollitiem? si ille acer est & velox, concitari gradum? si furit, aut (quod furori simile est) irascitur, turbatum esse corporis motum; nec ire, sed ferri?* Græci dicunt θολερῶς περιβαίνειν, ut est apud Hesychium, Etymologicum, Suidam. Ita Sallust. de Catilina: *Conscientia mentem excitam vexabat: igitur color exsanguis, fœdi oculi, citus modo, modo tardus incessus; prorsus in facie vultuque vecordia inerat.* Recte Tullius lib. I de Officiis: *Cavendum est, ne aut tarditatibus utamur in gressu mollioribus, ut pomparum ferculis similes esse videamur; aut in festinationibus suscipiamus nimias celeritates; quæ cùm fiunt, anhelitus moventur, vultus mutantur, ora torquentur: ex quibus magna significatio fit, non adesse constantiam.* Seneca epist. 40: *Sapienti viro incessus modestior convenit.* Plautus Pœnulo, Act. III, Scena *Ita me Di*, &c.

Liberos homines per urbem modico magis par est gradu
Ire; servile esse duco festinantem currere.

Lento passu incedere, πλάζεσθαι Græcis est. Πλάζεσθαι, τὸ βάδην διαβαίνειν, Etymologicus in Ἐμπλάζεσθαι. *Incedere proprie est nobilium personarum, hoc est, cum aliqua dignitate ambulare*, Servius ad illa verba primi Æneidos:

Ast ego, quæ Divûm incedo Regina, Jovisque
Et soror & conjux. - - -

Hanc verbi proprietatem servavit etiam Seneca nat. Quæst. VII, 21: *Tenero & molli ingressu suspendimus gradum; non ambulamus, sed incedimus.* Inconstantem incessum in Tigellio cantore notat Horat. lib. I, Satyra 3:

Nil æquale homini fuit illi: sæpe velut qui
Currebat fugiens hostem; persæpe velut qui
Junonis sacra ferret. - - -

Alius interim incessus virum, alius fœminam decet: *Cicero, quum Piso gener ejus mollius incederet, filia autem concitatius: ait genero, Ambula tanquam fœmina: at filiæ, Ambula tanquam vir*, Macrob. Saturnalium lib. II, cap. 3. Ἀερσίπους, ὁ εἰς ὕψος αἴρων τοὺς πόδας: *Aersipus, qui in altum tollit pedes*, Suidas. Generalius tamen varios incedendi modos consideranti-

bus, optimus videtur *speciosus, sed immeditatus incessus*, ut loquitur Apulejus II Metamorph. Talem incessum tribuit Laïdi suæ Aristænetus lib. I, epist. I: Βάδισμα πλαγγόνιον, βραχὺ δὲ, ὥσπερ κυπάριττος ἢ φοῖνιξ, σειόμενον ἠρέμα· ἐπεὶ φύσει τὸ κάλλος ἐστὶν ὑπερήφανον· ἀλλ' ἐκεῖνος μὲν, ὡς φυτὰ, κινεῖ ζεφύρου πνοή· αὐτὴν δέ πως ὑποσαλεύουσι τῶν ἐρώτων αἱ αὖραι: *Incessus compositus, sed brevis, cupressi aut palmæ in modum agitatæ modico flamine: nam natura forma superbior esse amat. Sed illas plantas quippe, aura Zephyri motat; hanc leves quodammodo sublevant auræ cupidinum.* Specioso huic atque immeditato incessui opponitur *incessus arte compositus*. Arbiter: *Quo spectat*, inquit, *incessus arte compositus, & ne vestigia quidem pedum extra mensuram aberrantia?* Idem in Carmine de Mutatione reipub.

- - - *Fractique enervi corpore gressus.*

D. Prosper lib. II de Vita contemplativa, cap. 4: *Qui undante lapsabundi corporis motu, defluentibus in talos vestimentis incedunt, & vagis laterum flexibus quodammodo fluctuantes, animorum dissolutionem vestigiis sinuosa mobilitate nutantibus produnt.* Σαλεύεσθαι, ἀκριβῶς διαβαίνειν καὶ οἷονεὶ σείεσθαι περὶ τὸν σάλον, Etymologicus in Διασαλακωνίζων. Ἀκρίζειν est summis pedibus ingredi. Ἀκρίζων, ἄκροις ποσὶν ἐπιτρεχόμενος, Hesychius. Vide quoque Etymologicum in Ἀκρίσιος.

Incessus serius. A. Gell. lib. IX noct. Attic. cap. 9: *Dido in urbe media ingrediens, inter Tyrios principes, cultu atque incessu serio.*

Incessus erectus. Tacit. I Histor. cap. 53: *Cæcina decora juventa, corpore ingens, animi immodicus, cito sermone, erecto incessu, studia militum allexerat.*

Magnus gradus. Plin. Panegyr. *Quum jam tua vexilla, tuas aquilas magno gradu anteires.* A. Gell. noct. Attic. lib. IX, cap. II: *Dux Gallorum vasta & ardua proceritate, grandia ingrediens incedebat.* Statius lib. II Achilleid. vers. 209:

Immanisque gradu, ceu protinus Hectora poscens,
Stat medius trepidante domo.

Idem x Thebaid. vers. 640:

- - - *Tamen aspera produnt*
Ora Deam, nimiique gradus.

Plenus gradus. Quintil. Declam. 3: *Si fors ita tulerit, ibit ad pœnam pleno gradu; tam paratus mori pro pudicitia, quam occidere.* Claudianus de Bello Getico, vers. 558:

Nec non & Stilico pugnam poscentia movit
Pleno castra gradu, dictisque instigat euntes.

Plautus Pseudolo, Act. IV, Scena *Ne plora*, &c.

Quin hinc metimur gradibus militariis.

Livius lib. IV ab U. C. *Peditum aciem instructam pleno gradu in hostem inducit.* Et rursus lib. IX: *Romani pleno gradu ad castra hostium tendunt.* Contra lib. XXVIII ab U. C. *Hispanos presso gradu incedere jubet.* *Grallatorii ac testudinei gradus* meminit Plautus Amphitr. Act. IV, Scen. *Di vostram fidem*, &c.

- - - *Abstine quæso, non potuimus*
Nostros grandius grandire gradus. AM.
Sive grallatorius, sive
Testudineus fuerit, certum 'st mihi hunc
scelestum perdere.

Idem Aulularia, Act. I, Scen. *Exi, inquam, age exi*, &c.

Si hodie hercle fustem cepero, aut stimulum in manum,
Testudineum istum tibi ego grandibo gradum.

Pari quoque ratione *formicinum gradum* dixit Plautus Menæchmis Act. V, Scen. *Jamne isti*, &c.

(40) Vocis quoque rationem, in enumerandis veræ pulchritudinis dotibus, habendam putamus; idque ex opinione eorum, qui apud Laërt. lib. VII, in Zenone, adstruunt τὴν φωνὴν τοῦ κάλλους ἄνθος εἶναι: *Vocem esse florem pulchritudinis.* Recte quoque Athenæus lib. XV Deipnos. cap. 5: Τὰς τὴν ὄψιν ἀμόρφους ἀναπληροῖ ἡ τοῦ λόγου πιθανότης: *Adspectu deformes supplet suavis quædam fandi gratia.* Fieri certe aliter vix potest, quin plectrum linguæ modulatum edat sonum, bene ordinata dentium serie labiorumque concinna structura (quæ duo plurimum ad pulchritudinem conferunt) adjutum; quemadmodum contra præcipuam semper laudatissimæ venustatis gratiam imminuit atque exstinguit inconditus absonæ vocis horror. Atque hoc est illud, quod urget Martial. lib. XI, Epigr. 103:

Non est mentitus, qui te mihi dixit habere
Formosam carnem, Lydia, non faciem.
Est ita, si taceas; &, si tam muta recumbas,
Quam silet in cera vultus, & in tabula.
Sed quoties loqueris, carnem quoque Lydia perdis,
Et sua plus nulli, quam tibi, lingua nocet.
Audiat Ædilis ne te videatque caveto.
Portentum est, quoties cœpit imago loqui.

Quamobrem recte præcipit Tull. lib. I de Offic. *In voce duo sequamur, ut clara sit, ut suavis: utrumque omnino a natura petendum est: verum alterum, exercitatio augebit: alterum, imitatio presse loquentium & leniter.* Basilius in epist. ad Gregorium, ubi pleraque ethica præcepta breviter complectitur: Τόνος φωνῆς ὁ μέσος προτιμητέος,

ὡς

ὡς μήτε διαφεύγειν τὴν ἀκοὴν ὑπὸ σμικρότητος, μήτε φορτικὸν εἶναι τῷ μεγέθει τῆς διατάσεως: *Tonus vocis medius maxime æstimandus, ut non diffugiat auditum præ teneritate, neque sonorus sit nimis ob vehementiam.* Lucianus in Imaginibus: Πᾶς ὁ τόνος τοῦ φθέγματος, οἷος ἀπαλώτατος, οὔτε βαρὺς, ὡς εἰς τὸ ἀνδρεῖον ἡρμόσθαι, οὔτε πάνυ λεπτὸς, ὡς θηλυδριώδης τε εἶναι καὶ κομιδῆ ἔκλυτος, ἀλλ' οἷος ἂν παιδὶ μήπω ἡβάσκοντι, ἡδὺς, καὶ προσηνὴς, καὶ πράως παραδυόμενος εἰς τὴν ἀκοὴν, ὡς καὶ παυσαμένης ἔναυλον εἶναι τὴν βοὴν, καί τι λείψανον ἐνδιατρίβειν καὶ περιβομβεῖν τὰ ὦτα, καθάπερ ἠχώ τινα παρατείνουσαν τὴν ἀκρόασιν, καὶ ἴχνη τῶν λόγων μελιχρά ἄττα καὶ πειθοῦς μεστὰ ἐπὶ τῆς ψυχῆς ἀπολιμπάνειν: *Omnis loquelæ tonus, cujusmodi delicatissimus esse solet, neque nimium gravis, quasi ad virilem vocem informatus sit: neque nimium tenuis, quasi valde effæminatus & ferme fractus sit, sed qualis esse solet pueri nondum pubescentis, dulcis & blandus, comiter & mansuete in auditum semet inferens, ut etiam illa loqui desinente, verba audita jucundo murmure tinniant, ac quædam dulcissimæ vocis reliquiæ aliquantisper perdurent, auresque blando susurro circumsonent: quemadmodum Echo quædam quæ auditum prorogat, ac mellitissima quæpiam verborum vestigia & persuasionis plenissima, in animis audientium relinquit.* Qui plenius quid de natura atque usu vocis requiret, consulat Quintil. lib. XI, cap. 3. Atque hæ sunt Sirenes illæ, quas in Laide sua extollit Aristænetus lib. I, epist. I: Ἡνίκα ἡ Λαῒς φθέγγεται, inquit, βαβαὶ, ὅσαι τῆς ὁμιλίας αὐτῆς αἱ Σειρῆνες· ὡς ἡ γλῶττα στωμύληθρος: *At quando Laïs loquitur, quantæ, o Dii, sermonis ejus dulcedines, quam citata copiosaque est lingua!* Ælianus quoque var. Hist. lib. XII, cap. I, de Aspasia: Φώνημα εἶχεν ἡδὺ καὶ ἁπαλόν· εἶπεν ἄν τις λαλούσης αὐτῆς ἀκούειν Σειρῆνος: *Vocem habebat suavem & teneram: adeo ut, ipsa loquente, diceret quispiam se audire Sirenem.* Sueton. in Jul. capit. 55: *Julius Cæsar pronuntiâsse dicitur voce acuta, ardentis motu gestuque, non sine venustate.* Cleopatram denique ab hac dote præcipue commendat Dio Cassius lib. XLII. Alcibiadem tamen balbutientem cum voluptate quadam audiri solitum, refert Plut. in ejus vita, quod sermoni ejus non levem gratiam vitium oris conciliaret: Τῇ φωνῇ καὶ τὴν τραυλότητα ἐμπρέψαι λέγουσι, καὶ τῷ λάλῳ πιθανότητα παρασχεῖν, χάριν ἐπιτρέχουσαν: *Voci ejus balbutiem decori fuisse dicunt, & loquelæ probabilitatem quandam affuisse, gratiam conciliantem.* Contra vero Suetonius in Vitellio, cap. 6, turpiter balbum *Titubantia oris prope mutum & elinguem* dixit. Cicero Philippica III: *Tuæ conjugis Bambalio quidam pater, homo nullo numero: nihil illo contemptius: qui propter hæsitantiam linguæ, stuporemque cordis, cognomen ex contumelia traxerit.* Seneca Rhetor lib. I Controvers. 7: *Gorgonius Buteonis auditor fuit vocis obtusæ, sed pugnacissimæ; cui Baro scurra rem venustissimam dixit; Centum raucorum vocem habes.* Chærephon sodalis Socratis dicebatur νυκτερὶς, vespertilio; propterea quod niger esset ac tenuissimam haberet vocem: *Scholia in Nubes Aristophanis. Succrotilla vox tenuis dicebatur & alta*, Festus. Vitiosa quoque est hic *vox infracta*, cujus meminit A. Gellius noct. Attic. lib. III, cap. 5. *Vox angusta*, Juvenalis Satyra III, vers. 90:

Miratur vocem angustam, qua deterius nec
Ille sonat, quo mordetur gallina marito.

Mulier per nares loquens, ναυκάκα Græcis dicebatur: Ναυκάκα, διὰ ῥινῶν λαλοῦσα, Hesychius. Τ' πρῖνες, τοὺς ὑπὸ ῥινὶ φθεγγομένους, Idem. Κακχαδίαι, ἰσχνόφωνοι, Idem. Κίκλος, ἰσχνόφωνος, Idem.

Post hanc bonæ malæque formæ satis copiosam descriptionem, mediocris quoque formæ bonum aliqua ex parte videtur attingendum. Etenim *Inter pulcherrimam fœminam & deformissimam media quædam forma est, quæ à nimiæ pulchritudinis periculo, & à summo deformitatis odio vacat: qualis à Q. Ennio in Menalippa perquam eleganti vocabulo Stata dicitur: quam formam modicam & modestam Favorinus non mehercle inscite appellabat Uxoriam*, Aul. Gell. noct. Attic. lib. V, cap. 11. *Temperatam formositatem* dixit Apulejus IV Metamorph. *Duæ majores sorores, quarum temperatam formositatem nulli diffamarunt populi, procis regibus desponsæ. Justam formam* dixit Ovidius II Metamorph. vers. 733:

Nec se dissimulat: tanta est fiducia formæ;
Quæ quamquam justa est, cura tamen adjuvat illam.

Aliis quoque probatis scriptoribus *mediocris, ingenua, liberalis facies*, nec non *honestus modus formæ* vocatur. Ac primum quidem faciei mediocris meminit Apulejus in Apolog. *Non formosa pupilla, sed mediocri facie mater liberorum mihi offeratur.* De facie ingenua vide Martial. lib. III, Epigr. 33. Plin. Junior lib. I, epist. 14: *Est illi facies liberalis; multo sanguine, multo rubore suffusa; est ingenua totius corporis pulchritudo.* A. Gell. noct. Attic. lib. VII, cap. 8: *Delphini pueros forma liberali in naviculis forte aut in vadis littorum conspectos miris & humanis modis arserunt.* Plautus Epidico, Act I, Scena I: *Forma lepida ac liberali captivam adolescentulam* dixit. Idem Mil. glor. Actu IV, Scen. *Voluptas est quod*, &c. In Persa quoque

Act.

Act. I, Sc. *Omnem rem inveni*, &c. Terent. Hecyra, Act. v, Scen. 4:

Perliberalis visa est. - - -

A. Gellius noct. Attic. libro XVIII, cap. I: *Corporis integritas sanitasque, honestus modus formæ, cæteraque omnia corporis &*

fortunæ bona. Terentius Eun. Act. I, Scena 2:

Is ubi hancce forma videt honesta virginem.

Propert. lib. II, Eleg. II:

Non ego sum formæ tantum mirator honestæ,
Nec si qua illustres fœmina jactat avos.

CAPUT XI.

§. 1. Artificum opera vere & diligenter inspecturi, considerationem suam non tantum in formam, sed etiam in ipsam intendunt materiam.

§. 2. Diversa genera arborum e quibus olim signa fabricarunt Artifices.

§. 3. Simulacra ex ære, amurca, argento, aromatibus, auro, cera, cicere, dentibus fluvialis equi, ebore, electro, farina, ferro, figulino opere, fœno, gypsa, jaspide, lana, magnete, marmore, milio, montibus, Obsidiano lapide, ossibus camelinis, ossibus humanis, papyro, scirpis, smaragdo, stanno, succino, thure, viminibus, vitro.

Peritus elegantiarum arbiter non tantum considerat operum formam, verum ipsam quoque materiam non incuriose introspicit.

EXcussimus hactenus, quid in imaginum formis, quas Natura ad certam aliquam legem rationemque alligavit, Artifices atque ii pariter qui de Artificum operibus judicium censuramque facere volunt, observare debeant: restat porro, ut nunc de statuarum materia nonnihil addamus. Quamvis enim Artificibus libera cujusvis materiæ electio relicta esse videatur: deprehendimus tamen, eos sollicite admodum proposito suo aptissimam semper adhibuisse materiam. Ita ferreum fecit Herculem Alcon, inductus nempe laborum Dei patientia: *Plin.* XXXIV, 14. Videmus Apollinem Tuscanicum, dubium ære mirabiliorem, an pulchritudine: *Plin.* 1437. Menestratus Hecaten fecit in magna olim admiratione habitam. Tanta enim radiatio marmoris erat, ut in ejus contemplatione admonerent Æditui parcere oculis: *Plin.* XXXVI, 5. Quinetiam varias quandoque miscebant materias Artifices, cùm unam aliquam ac simplicem destinato operi minus idoneam judicarent; cujus rei exempla lib. III, cap. 4, §. 5, adduximus. Quamobrem, cùm ne quidem in eligenda materia curam suam Artifices claudicare voluerint, liquet etiam opera eorum inspecturis eandem incumbere curam, ne quid in ipsa forte materia notatu dignum oscitanter prætereant. Elegans hujus rei exemplum nobis præbet Plinius Junior in ea, quam supra attulimus, senilis corporis descriptione: *A tergo quoque*, inquit, *eadem ætas, ut à tergo æs ipsum, quantum verus color indicat, vetus & antiquum.* Percensuerat jam summo cum judicio Plinius præcipuas elegantissimi signi virtutes; nec tamen accurationi artis satisfactum putabat, nisi ipsam insuper materiam cum arte ad perficiendum signum consensisse ostenderet. Quæ cùm ita sint, ab instituti operis ratione alienum nemini videri debet, si de multiplici statuarum signorumque materia nonnihil hic addamus. Statuis enim non levis accedit commendatio ab ipsius lapidis, ex quo factæ sunt, ingenio: *Diodorus Siculus lib.* I, *pag.* 44. Ac primo quidem ostendere conabimur è quot quibusve ligni generibus statuas olim factitarint; præsertim cum eam primam simulacrorum materiam priscis temporibus fuisse doceat nos Pausanias *lib* II, *pag.* 118, 24: ibi enim de temporibus Danai agens, Crediderim, inquit, illis temporibus omnia signa fuisse e ligno, imprimis tamen quæ fecerunt Ægyptii. *Ex arbore*, inquit Plinius XII, I, *simulachra numinum fuere, nondum pretio excogitato belluarum cadaveri. Antequam, ut à Diis nato jure luxuriæ, eodem ebore numinum ora spectarentur, & mensarum pedes.* Ligneas quoque imagines ex maxime durabili materia Diis suis statuebant tenuioris sortis homines, cùm sumptuosiores non possent; peritissimorum interim Artificum opera utebantur, ut materiæ viliori commendationis aliquid ab arte accederet; vide *Esaiæ cap.* XL: 20. Vide quoque *Eusebium lib.* III *de Præpar. Evang.* §. Περὶ τῆς παλαιᾶς τῶν ξοάνων κατασκευῆς καὶ ἱδρύσεως. Sed quoniam, teste Apulejo in Apologia, *Non ex omni ligno, ut Pythagoras dicebat, debet Mercurius exsculpi*, solebant quoque deligere materiam operi suo aptissimam. Τῶν ἑρμογλύφων κ. ἐπὶ διφρίων τεχνιτῶν τινὸς ἀνδριάντα Ἑρμοῦ, ζητοῦντος εἰς τὴν διάθεσιν τῆς μορφῆς ξύλον ἐπιτήδειον: *Cum quis statuarius vel artifex curulis Mercurium vult fingere, in formæ constitutionem quærit lignum sibi accommodum*, Jamblich. de vita Pythagoræ, cap. 34. Pausanias *lib.* VIII, *pag.* 483, 3, enumerat sex diversas ligni species statuis faciendis non incommodas: Τοῖς ἀνθρώποις τὸ ἀρχαῖον, inquit, ὅσα καὶ ἡμεῖς κατὰ μάθησιν ἐδυνήθημεν, τοσάδε ἦν ἀφ᾽ ὧν τὰ ξόανα ἐποιεῖτο· ἔβενος, κυπάρισσος, αἱ κέδροι, τὰ δρύϊνα, ἡ σμῖλαξ, ὁ λωτός: *Hominibus antiquitus, quantum nos cognoscere potuimus, talia erant, unde statuas conficiebant, ebenum, cupressus, cedri, & quercus, & taxi, & lotus.* Variat hic nonnihil Theophrastus

stus lib. v Hist. plant. cap. 5: τὰ ἀγάλματα γλύφουσιν, inquit, ἐκ τῆς κέδρου, κυπαρίττου, λωτοῦ, πύξου· τὰ δὲ ἐλάττω καὶ ἐκ τῶν ἐλαΐνων ῥιζῶν, ἀρραγεῖς γάρ εἰσι, καὶ ὁμαλῶς πως σαρκώδεις: *Simulacra sculpunt ex cedro, cupresso, loto, buxo, minora etiam ex olearum radicibus: rimas enim istæ non capiunt, & carnis æqualitate quodammodo constare videntur.* Præter has septem aut octo materiæ species, à Pausania & Theophrasto recensitas, pretium operæ videtur ex aliis quoque Scriptoribus ostendere, quænam olim genera lignorum Artificibus usitata maxime fuerint. Unum hoc interim ex Theophrasto præmittam, quòd viride ac recens succisum lignum arido semper prætulerunt: εὐπελεκητότερα, καὶ εὐτορνότερα καὶ εὐγλυπτότερα τὰ χλωρά· προσιζάνει γὰρ τὸ σιδήριον μᾶλλον, καὶ οὐκ ἀποπηδᾷ: *Securi, torno, sculpturæque faciliora, quæ viridia: quippe cùm ferrum magis insidat hæreatque, nec quidquam resiliat*, Theophrastus lib. v Hist. plant. cap. 8. Animo tamen concepti atque ad posteritatem transmittendi operis accuratum specimen argilla plerumque vel cera vel gypso præfigurabant Artifices. De argilla, Horatius lib. II, epistola 2:

- - - *Argilla quidvis imitaberis uda.*

De cera, Plinius Junior lib. VII, epist. 9:

Ut laus est ceræ, mollis cedensque sequatur
Si doctos digitos, jussaque fingat opus.
Et nunc informet Martem, castamque Minervam,
Nunc Venerem effingat, nunc Veneris puerum, &c.

De gypso ignotum nemini.

§. 2. Sequuntur nunc aliquot arbores, quæ olim Artificibus materiam signorum suppeditarunt. Variæ arbores faciendis signis idoneæ.

ABIES. Ex abiete factus erat equus ille fatalis Ilio, quem Lucretius lib. I, vers. 477, *durateum* dixit, sive ligneum. Δόρυ veteribus Græcis lignum erat; unde δούρειος & δουράτεος, ligneus. Propertius tamen non contentus equum hunc ligneum aut durateum dicere, propius materiam ejus tangit cùm *abiegnum* dixit lib. III, Eleg. I:

Nam quis equo pulsas abiegno nosceret arces.

Et rursus lib. IV, Eleg. I:

Læserat abiegni venter apertus equi.

Plane videtur respexisse illud Virgilii lib. II Æneïd.

- - - *Sectaque intexunt abiete costas.*

Vide Servium. Schol. in Theocritum, ad vers. 83 Idyllii V: Καρνεῖα ἑορτή ἐστι Διὸς καρνείου ὀνομαζομένη· παρ' Ἕλλησι δὲ τελεῖται διὰ τὸ τὸν δούρειον ἵππον ἐκ καρνείας εἶναι ξύλου: *Abiegnum festum, est Jovis abiegna vocata, apud Græcos vero celebratur, quoniam equus ligneus ex abiegno erat ligno.* Vaccam quoque Pasiphaës *abiegnam* dixit idem Propertius libro III, Eleg. 18:

Testis, Cretæi fastus quæ passa juvenci,
Induit abiegnæ cornua falsa bovis.

ACER. *Operum elegantia ac subtilitate cedro secundum*, teste Plinio libro XVI nat. Hist. cap. 15. Vertumnus acernus de se apud Propertium lib. IV, Eleg. 2:

Stipes acernus eram, properanti falce dolatus,
Ante Numam grata pauper in urbe Deus.

Ovid. quoque lib. I de Arte, vers. 325, *vaccam acernam* dixit, quæ Propertio supra *abiegna bos* dicebatur. Ovid. denique in Ibin, vers. 569, *equi acerni* meminit:

Utque loquax in equo est elisus guttura acerno.

BUXUS, refertur à Plinio lib. XVI, cap. 40, inter eas arbores, quæ cariem vetustatemque non sentiunt. Erat in Alti thesaurus Sicyoniorum, atque in eo positum fuit buxeum Apollinis simulacrum, *Pausan. lib. VI, pag. 379, 9.* In xystis quoque atque in hortis vivam virentemque buxum ita nonnunquam contexebant, ut diversas animantium species exprimeret. Plin. Junior lib. V, epist. 6: *Pulvino bestiarum effigies invicem adversas buxus inscripsit.* Et mox: *Viæ plures intercedentibus buxis dividuntur: alibi pratulum, alibi ipsa buxus intervenit, in formas mille descripta: literis interdum, quæ modo nomen domini dicunt, modo artificis. Alternis viticulæ surgunt, alternis inserta sunt poma: & in opere urbanissimo subita velut illati ruris imitatio medium in spatium brevioribus utrimque platanis adornatur. Post has, acanthus hinc inde lubricus*

καλλωπισμὸς ἐπιτήδειος: *Bene olet naturaliter cupressus, ea ipsa autem nullam admittit putredinem, & est apta ad universum fabrile artificium, ut quæ sit levis & concinna, & ad ea, quæ per cælaturas fiunt ornamenta, apposita*, Greg. Nyssenus Homilia IV in Cant. Canticorum.

Quoniam lignum cupressinum est ἄσηπτον, cadavera eorum, qui bello ceciderant, arcis cupressinis condi solita testis est Thucydides. Autor quoque est Plinius *libro* XVI, *cap.* 40, Vejovis simulacrum, quod ex hoc ligno in Arce erat, ab Urbis conditæ anno DLI, ad sua usque tempora durasse. Atque adeo hinc etiam patet, cur Plato publicas leges & sacrorum ritus tabulis cupressinis inscribi jusserit. Pythagorici tribuunt Jovi sceptrum cupressinum: *Laërtius lib.* VIII, *in Pythagora*. Ovidius tamen *lib.* I *Metam. vers.* 178, tribuit ei sceptrum eburnum. Priapus loquitur apud Martialem libro sexto, Epigramm. 49:

> *Non sum de fragili dolatus ulmo,*
> *Nec quæ stat rigida supina vena*
> *De ligno mihi quolibet columna est:*
> *Sed viva generata de cupresso,*
> *Quæ nec secula centies peracta,*
> *Nec longæ cariem timet senectæ*, &c.

Vide quoque ejusdem libri Epigramma 73.

Dianæ signum cupressinum memoratur Xenophonti *libro* V de Cyri minoris expeditione.

M. Antonio, Aulo Posthumio Coss. signa cupressina duo Junoni reginæ posita sunt: *Jul. Obsequens de Prodigiis.*

Cn. Cornelio Lentulo, P. Licinio Coss. cupressea simulacra Junonis reginæ posita per virgines viginti septem, quæ urbem lustraverunt: *Idem Obsequens.* Plenius tamen *Livius lib.* XXVII *ab U. C.* Praxidamantis athletæ cupressina statua Olympiæ consecrata erat: vide *Pausaniam lib* VI, *pag.* 378, 3.

Alexandro Persicum bellum aggressuro, cùm alia Deorum prodigia sunt nuntiata; tum etiam, quod ea ipsa tempestate cupressinum Orphei signum apud Libethra copioso manaverat sudore. Omnibus itaque portentum formidantibus, Aristander bono animo Alexandrum esse jussit, gesturum enim res inclytas & multum sudoris Poëtis ac Musicis decantantibus præbituras: *Plutarch. in Alexandro.*

EBENUS, sive HEBENUS quoque numeratur inter eas arbores, quæ cariem vetustatemque non sentiunt: *Plin* XVI, 40. *Hebenus est arbor, quæ cæsa durescit in lapidem*, inquit Servius ad illud Virgilii II Georg. vers. 116:

> *Divisæ arboribus patriæ. Sola India nigrum*
> *Fert hebenum. Solis est thurea virga Sabæis.*

Meminit hujus loci Virgiliani Plinius *lib.* XII, *cap.* 4: vide locum. Solinus quoque cap. 55: *Ut piper sola India*, inquit, *ita & hebenum sola mittit. Indi reges ex eo sceptra sumunt, & quascunque Deorum imagines non nisi ex ebeno habent.* Cum Servii verbis proxime allatis confer quoque locum Pausaniæ *lib.* I, *pag.* 65, 5, ubi testatur sua etiamnum ætate Salamine inter fori ruinas spectatum Ajacis templum cum statua ex ebeno lapide. Ἔστι δὲ ἀγορᾶς τε ἔτι ἐρείπια, καὶ ναὸς Αἴαντος· ἄγαλμα δὲ ἐξ ἐβένου λίθου.

Dianæ Ephesiæ simulacrum plerique ex ebeno fuisse tradunt, teste Plinio *libro* XVI, *cap.* 40.

Apollo ille, quem Archegeten olim nuncupabant, Ægineticis operibus persimilis est, totusque ex ebeno factus est, inquit Pausanias *lib.* I, *pag.* 79, 12: ubi addit, Cyprium hominem oppido quàm peritum in herbarum generibus ad medelam hominum discernendis, testari solitum, nulla folia gignere ebenum, neque ullum ex hac arbore provenire fructum, immo prorsus eam non spectari sub sole; radices tantum subterraneas esse, eas vero effodere Æthiopes, ut quibus sint homines ebenum invenire gnari.

Argis in æde Castoris & Pollucis fuere simulacra, cùm ipsorum, tum liberorum, Anaxidis & Mnasinoi; atque eorum utriusque matrum, Hilairæ & Phœbes: omnia ex ebeno. Vide *Pausaniam libro secundo, pag.* 125, 40.

In æde Limnatidis Dianæ, quæ erat in agro Tegeate, signum Deæ ex ebeno fuit: *Pausan. lib. octavo, pag.* 541, 25.

Mercuriolum ex ebeno affabre sculptum habuit Apulejus. Vide ejus *Apologiam.*

FAGUS. Anthologia Græc. Epigrammatum *lib.* I, *cap.* 68, meminit faginei colossi Herculis.

FICUS. Notum est illud Horatii lib. I, Satyra 8:

> *Olim truncus eram ficulnus, inutile lignum,*

Dum

Dum faber incertus, scamnum, faceretne Priapum;
Maluit esse Deum. - - -

Naxii volunt Bacchum dici Meilichium, propterea quod mortales usum ficuum docuerit. Ficus enim μείλιχα appellant: unde etiam obtinuit apud eos, ut facies Bacchi, quem Dionysum vocant, è vite esset; illius vero, quem Meilichium nuncupant, è ficu: *Athenæus lib.* III *Deipnosoph.* & *Eustathius ad versum* 339 *Odyss.* Ω, *edit. Romanæ pag.* 1964, 16. Συκεάτης, ὁ Διόνυσος, Hesychius.

Rhexibio athletæ posita fuit Olympiæ statua è ficu: *Pausan. lib.* VI, *pag.* 378, 2.

Hebenus. Vide quæ paullo ante diximus in Ebenus.

Lotus supra tam à Pausania, quàm à Theophrasto, refertur inter arbores simulacris faciendis non inidoneas. Vide §. 1.

Myrtus Veneri dicata, ut Jovi esculus, Apollini laurus, Minervæ olea, Herculi populus: *Plin.* XII, 1. Virgil. Ecloga VII:

Populus Alcidæ gratissima, vitis Iaccho,
Formosæ myrtus Veneri, sua laurea Phœbo.

Ad quæ verba Servius: *Myrtum ideo dicatam Veneri volunt, quia cùm è mari exisset, latuit in myrto, ne nuda conspiceretur; vel quia fragilis est, ut amor inconstans; vel quia odoris jucundi.* Apposite itaque Pelopem ferunt in Temno oppido fecisse signum Veneris è virente à radice sua myrto, ἐκ μυρσίνης τεθηλυίας, *Pausanias libro quinto, pag.* 311, 53.

Olea cariem vetustatemque non sentit, nec rimam fissuramque capit sponte: *Plinius* XVI, 40. Quamobrem etiam in fabrica templi Salomonis adhibita: I *Reg.* VI: 23.

Herculis clava ex oleastro: Pausanias lib. secundo, pag. 145, 23; vide quoque Anthologiam Græc. Epigr. lib. 1, cap. 68. ibi enim clava oleagina memoratur velut peculiare Herculis insigne, per quod à reliquis Diis dignosci queat.

Epidauriis oraculum Delphicum consulentibus de remedio ejus, qua premebantur, sterilitatis; jussi sunt Damiæ & Auxesiæ simulachra ex olea erigere: vide *Herodot. lib.* V, *cap.* 82.

Piscatores Methymnæi retibus è mari extraxerunt caput ex olea fabricatum; peregrina quidem tractibus istis, sed prorsus divina specie; sciscitantibusque, cujus ea vel Deorum vel Dearum esset imago, respondit oraculum, Bacchum Cephallenum venerarentur: vide *Pausaniam lib.* X, *pag.* 643, 11.

C. Mario & C. Flacco Coss. haruspicum responso signa duo oleagina statuta sunt armata: *Jul. Obsequens de Prodigiis.* Minutiora sigilla è radicibus oleæ potissimum faciebant, Ἀῤῥαγεῖς γάρ αὗται, καὶ ὁμαλεῖς πως σαρκώδεις: *Rimas enim istæ non capiunt, & carnis æqualitate quodammodo constare videntur*, ut supra sectione prima loquitur Theophrastus.

Palma quoque simulachris materiam aliquando præbuit: de quo sic Theophrast. lib. V Hist. plant. cap. 4: Ὁ φοῖνιξ, κοῦφος καὶ εὔεργος καὶ μαλακός, ὥσπερ ὁ φελλός· βελτίων δὲ τοῦ φελλοῦ, ὅτι γλισχρός· ἐκεῖνο δὲ θραυστόν. Διὰ τοῦτο τὰ εἴδωλα νῦν ἐκ τῶν φοινίκων ποιοῦσι· τοῦτο δ' ὡς φαῦλον παρήκασι: *Palma levis, tractatu facilis mollisque est, quemadmodum suber: sed melior subere, quia lenta. Suber enim rigidum est. Quapropter simulachra nunc ex palmis facere cœperunt, spreta suberis materia, ut incommoda.*

Persica. Theophrast. lib. IV Hist. plant. cap. 2: Ἐν Αἰγύπτῳ ἐστὶ δένδρον περσέα καλούμενον· τῇ ὄψει μέλαν, ὥσπερ ὁ λωτός· ἐξ οὗ καὶ τὰ ἀγάλματα ποιοῦσιν: *In Ægypto est arbor Persica vocata: aspectu nigra, quemadmodum & lotus; ex qua simulachra conficiunt.* Plinius lib. XIII, cap. 9, de Persica Ægypti: *Materies*, inquit, *bonitate, firmitudine, nigritia quoque nihil differt à loto. Simulachra ex ea factitavere, non eadem gratia, quam fideli materie, ut ex arbore, quam balanum appellavimus, magna ex parte contorta.*

Picea. Dædalus è picea simulachrum Herculis fecit. Vide Apollodorum lib. II de Deorum origin. Statius IV Thebaïd. vers. 425:

Nec caret umbra Deo. Nemori Latonia cultrix
Additur. Hanc piceæ, cedroque, & robore in omni
Effictam sanctis occultat sylva tenebris.

Populus. Palladius Novemb. Titulo 15: *Populus utraque, & Salix, & Tilia in scalpturis necessariæ.*

Pyrus sylvestris. Junonis vetustissimum signum è pyro sylvestri fabricatum memoratur Pausaniæ lib. II, pag. 115, 13; vide quoque Eusebium de Præparat. Euangelica, cap. 8; quemadmodum & Clementem Alexandrinum in Protreptico.

Quer-

QUERCUS. Prudentius peristeph. in Romani martyris supplicio:

Jam si sub aris ad sigillorum pedes
Jaceatis, infra sectilem quercum siti,
Quid esse vobis æstimem projectius?

Statius Thebaid. lib. VI, vers. 103:

Situ non expugnabile robur.

Vide Scholiasten Callimachi ad vers. 77 Hymni in Jovem.

SALIX. Palladius Novemb. Titulo 15: *Populus utraque, & Salix, & Tilia in sculpturis necessariæ.*

SMILAX inter eas arbores à Pausania supra refertur, è quibus olim simulacra sculpserunt Artifices.

SUBER. Servius ad vers. 742 septimi Æneïdos: *Recens suberis cortex in quamvis formam tota flectitur facilitate.* Unde etiam prioris ac rudioris ævi homines fecerunt simulacra è subere: postquam vero suberis materiam huic usui minus idoneam deprehendissent; palma successit in locum suberis. Vide quæ supra, ubi de Palma egimus, ex Theophrasto adducuntur.

TILIA. Plinius XVI, 14, de tilia agens: *Materies*, inquit, *teredinem non sentit, proceritate per quam modica, verum utilis:* imo: *Ad mille usus petenda*, ut Idem loquitur lib. XVIII, cap. 28. Quod vero ex ea quoque sculpserint simulacra, discas ex Tertulliano de Idololatria: *Qui de tilia*, inquit, *Martem exsculpit, quanto citius armarium compingit?* Palladius Novemb. Titulo 15: *Populus utraque, & Salix, & Tilia in sculpturis necessariæ.*

VITIS denique sylvestris non est hic prætereunda: de qua Plinius lib. XIV, cap. 1: *Vites jure apud priscos magnitudine quoque inter arbores numerabantur. Jovis simulachrum in urbe Populonia ex una conspicimus, tot ævis incorruptum: item Massiliæ pateram: Metaponti templum Junonis vitigineis columnis stetit. Etiam nunc scalis tectum Ephesiæ Dianæ scanditur, ex vite una Cypria, ut fecerunt; quoniam ibi ad præcipuam amplitudinem exeunt. Nec est ligno ulli æternior natura. Verum ista ex sylvestribus facta crediderim: quando hæ vites tonsura annua coërcentur, & vis earum omnis evocatur in palmites, aut deprimitur in propagines.* Idem lib. XVI, cap. 40: *In templo Ephesiæ Dianæ, convenit, tectum ejus esse à cedrinis trabibus; de ipso simulachro Deæ ambigitur. Cæteri ex ebeno esse tradunt. Mucianus ter Consul, ex his qui proxime viso eo scripsere, vitigineum & nunquam mutatum, septies restituto templo.* Apud Naxios facies Bacchi, quem Dionysium vocant, è vite est: illius vero, quem Meilichium nuncupant, è ficu. Diximus paullo ante, ubi de Ficu egimus. Εὐφορίων τὸ ξόανον τῆς μητρὸς τῶν θεῶν φησὶν ἀμπέλινον εἶναι, διὰ τὸ τὴν ἄμπελον ἴσως ἱερὰν εἶναι τῆς Ῥέας: *Euphorion statuam matris deorum ait ex vite esse, quoniam vitis sit Rheæ sacra*, Vetus Scholiastes ad vers. 1117, lib. I Argonaut. Apollonii Rhodii.

Lignea simulacra si rosaceo perunxeris unguento, facile contra omnem materiæ tabem defenderis: vide *Pausaniam sub finem libri IX. Legitur in libris antiquis Herculem ad Italiam ingens ligneum poculum attulisse, quo utebantur in sacris; quod ne carie consumeretur, pice oblitum servabatur*, Servius ad vers. 276 octavi Æneid. Amurcam decoquito ad dimidium, ea ligneam omnem suppellectilem si unges, non putescet; & cùm ea terseris, splendidior fiet: *Cato de Re rustica, cap. 98. Cedrus est arboris species*, inquit Acron ad vers. 332 Horatii de Arte poëtica, *cujus resina nigri coloris est, qua quicquid fuerit oblitum, nunquam putrescit: unde nobilium poetarum chartæ hac oblinebantur, ne corrumperentur à tineis: hac etiam vidimus particulas sanctæ Crucis oblitas, quarum color velut Indicus apparebat.* Vide quoque Servium ad versum 178 septimi Æneidos.

§. 3. Vidimus nunc è quot quibusve lignorum generibus olim simulacra factitârunt; proximum est, ut reliquam statuarum signorumque materiam pari cura prosequamur. Simulacra ex ære, argento, auro, ebore, electro, ferro, gypso, marmore, &c.

ÆS primo loco maxime opportunum fuit visum; tanquam quod cæteris metallis magis esset aut parabile aut tractabile. Κεμηλος, ἀφ' οὗ χαλκὸς γίνεται, Hesychius. *Vena æris, quo dictum est modo, effoditur igneque perficitur*, inquit Plinius lib. XXXIV, cap. 1. *Fit ex lapide æroso, quem vocant Cadmiam, Celebritas in Asia, & quondam in Campania, nunc in Bergomatium agro, extrema parte Italiæ. Feruntque nuper etiam in Germania provincia repertum.* Præcipue vero variis temporibus ac locis nobilitabatur.

Ægineticum æs; de quo Plinius *lib.* XXXIV *nat. Hist. cap.* 2. Ipsa verba Plinii mox, ubi ad Deliaci æris mentionem perventum erit, adscribemus.

Cordubense æs. Vide quæ mox de Cyprio ære dicimus.

Corinthium æs casus putatur miscuisse; Corintho, cùm ab L. Mummio caperetur, incensa.

incensa. Qua de re sic Florus lib. II, cap. 16: *Quantas opes & abstulerit, & cremaverit, hinc scias: quod quicquid Corinthii æris toto orbe laudatur, incendio superfuisse comperimus. Nam æris notam pretiosiorem opulentissimæ urbis fecit injuria: quia incendio perustis plurimis statuis atque simulachris, æris, auri, argentique venæ in commune fluxere.* Vide quoque Vell. Paterculum lib. I Hist. cap. 13; Orosium lib. v, cap. 3; Isidorum lib. XVI, cap. 19. Quamquam hanc eorum de origine Corinthii æris opinionem multis confutat Plinius lib. XXXIV, cap. 2: *Corinthium æs casus miscuit; Corintho, cum caperetur, incensa. Miraque circa id multorum affectatio fuit: quippe cum tradatur non alia de caussa Verrem, quem Cicero damnaverat, proscriptum cum eo ab Antonio, quam quod Corinthiis se ei cessurum negavisset. At mihi major pars eorum simulare eam scientiam videtur, ad segregandos se a cæteris magis, quàm intelligere aliquid ibi subtilius: & hoc paucis docebo. Corinthus capta est Olympiadis* CLVI *anno tertio*, &c. Aliam etiam æris Corinthii originem refert Plutarch. in opere, *Cur Pythia nunc non reddat oracula carmine, circa operis illius initium*; quod vide. Quinetiam videtur Plin. lib. IX, cap. 40, innuere, suo etiamnum sæculo æs auro argentoque confusum Corinthii æris temperaturam sumpsisse: *Juvat ludere impendio*, inquit, *& luxus geminare miscendo iterum, & ipsa adulterare adulteria naturæ: sicut testudines tingere: argentum auro confundere, ut electra fiant; addere his æra, ut Corinthia.* Auro sane prælatum olim fuisse Corinthium æs, testis est Statius II Sylv. in Surrent. Pollii, vers. 68:

Æraque ab Isthmiacis auro potiora favillis.

Signis, quæ vocant Corinthia, inquit Plinius lib. XXXIV, cap. 8, *plerique in tantum capiuntur, ut secum circumferant: sicut Hortensius orator sphingem Verri reo ablatam. Propter quam Cicero illo judicio in altercatione neganti ei se ænigmata intelligere, respondit Debere, quoniam sphingem domi haberet. Circumtulit & Nero princeps Amazonem, de qua dicemus. Et paulo ante C. Cestius Consularis signum, quod secum etiam in prælio habuit. Alexandri quoque Magni tabernaculum sustinuisse traduntur solitæ statuæ, ex quibus duæ ante Martis Ultoris ædem dicatæ sunt, totidem ante Regiam.* His etiam accensendum illud Herculis epitrapezii signum, quod Magnus Alexander, Hannibal, Sylla in omnibus expeditionibus circumducebant. Vide quæ supra diximus libri secundi cap. 8, §. 11. Videtur autem raritas præcipue in causa fuisse, cur æris hujus pretia in immensum exarserint; nisi malis auctum ex eo pretium, quod difficulter admodum æruginem traxerit. Cicero certe lib. IV Tuscul. quæst. hanc æri Corinthio tribuit proprietatem: *Inter acutos & hebetes*, inquit, *hoc interest, quod ingeniosi, ut æs Corinthium in æruginem, sic illi in morbum & incidunt tardius, & recreantur ocyus: hebetes non item.* Solebant autem illi, qui volebant videri aliquid hac in parte supra vulgus sapere, sinceritatem æris Corinthii naribus explorare; quod in Mamurra salse ridet Martialis lib. IX, Epigramm. 60:

Consuluit nares, an olerent æra Corinthum;
Culpavit statuas & Polyclete tuas.

Verisimile tamen est, hos ineptissimæ vanitatis homines tale quid factitâsse exemplo argentariorum, nummos odore explorantium; quam eorum consuetudinem tangit Arriani Epict. lib. I, cap. 20: Ὁρᾶτε ἐπὶ τοῦ νομίσματος, πῶς καὶ τέχνην ἐξευρήκαμεν, καὶ ὅσοις ὁ ἀργυρογνώμων προσχρῆται κατὰ δοκιμασίαν τοῦ νομίσματος· τῇ ὄψει, τῇ ἁφῇ, τῇ ὀσφρησίᾳ, τὰ τελευταῖα τῇ ἀκοῇ: *Videtis, in numismate quo pacto artem invenerimus, & quot rebus argentarius ad ejus explorationem utatur; ut visu, tactu, olfactu, denique, auditu.*

Cyprium æs invenit Cinyra Agriopæ filius: *Plin. lib.* VII, *cap.* 56. Apud Cyprum mons fuit æris ferax, quem Cypricorium vocant: *Serv. ad vers.* III *libri tertii Æn. Fit & ex alio lapide, quem Chalcitin vocant, in Cypro, ubi prima fuit æris inventio, mox vilitas præcipua, reperto in aliis terris præstantiore, maxime orichalco, quod præcipuam bonitatem admirationemque diu obtinuit: nec reperitur longo jam tempore, effœta tellure. Proximum bonitate fuit Sallustianum, in Centronum Alpino tractu, non longi & ipsum ævi. Successit ei Livianum, in Gallia. Utrumque à metallorum dominis appellatum: illud ab amico Divi Augusti, hoc à conjuge, velocis defectus. Livianum quoque certe admodum exiguum invenitur. Summa gloria nunc in Marianum conversa, quod & Cordubense dicitur. Hoc à Liviano cadmiam maxime sorbet, & orichalci bonitatem imitatur in sestertiis dupondiariisque, Cyprio suo assibus contentis. Et hactenus nobilitas in ære naturalis se habet. Reliqua genera artificio constant, quæ suis locis reddentur*, Plinius lib. XXXIV, cap. 2. De æris artificiosi differentia misturaque vide Plinium libro XXXIV, sub finem capitis 8. Ærosam appellaverunt antiqui insulam Cyprum; quod in ea plurimum æris nascatur: *Festus.*

Deliacum æs. Plin. lib. XXXIV, cap. 2: *Antiquissima æris gloria Deliaco fuit, mercatus*

catus in Delo concelebrante toto orbe, & ideo cura officinis tricliniorum pedibus fulcrisque. Ibi prima nobilitas æris. Pervenit deinde ad Deum simulachra, effigiemque hominum, & aliorum animalium. Proxima laus Æginetico fuit. Insula & ipsa; nec æs gignens, sed officinarum temperatura nobilitata. Bos æreus inde factus in foro boario est Romæ. Hic est exemplar Æginetici æris. Deliaci autem, Jupiter in Capitolio, in Jovis Tonantis æde. Illoque ære Myron usus est, hoc Polycletus, æquales atque condiscipuli. Æmulatio autem & in materia fuit. Hæc Plinius.

Demonnesium æs Vulcanus canem fecit ex Demonnesio ære: vide *Pollucem libro* v, *cap.* 5, §. 2; vide *Hesychium in* Δημονήσιος χαλκὸς; vide quoque *Stephanum de Urbibus in* Δημόνησος.

Hepatizon æs, suo colore pretiosum, ad jocineris imaginem vergens: *Plinius libro* xxxiv, *cap.* 2.

Livianum æs, velocis defectus, à conjuge divi Augusti nomen accepit: *Plinius lib.* xxxiv, *cap.* 2. Integrum Plinii locum paullo ante adscripsimus.

Marianum æs, dicitur & Cordubense. *Summa nunc* [æris] *gloria*, inquit Plinius lib. xxxiv, cap. 2, *in Marianum conversa, quod & Cordubense dicitur.* De hoc etiam ære Mariano vide verba Plinii aliquanto ante fusius descripta.

Nigrum æs. Statuarum Pori regis ex ære nigro conflatarum, meminit Philostratus *lib.* ii *de vita Apollonii*, *cap.* 11.

Orichalcum. Meminit ejus Plato *in Critia*. Videtur autem duplex statui; nativum nempe, & factitium. Nativum orichalcum præcipuam bonitatem admirationemque diu obtinuit. Nec reperitur, longo jam tempore effœta tellure: *Plin.* xxxiv, 2. Ὀρείχαλκος, εἶδος ὕλης οὕτω καλουμένης, ἥτις νῦν οὐχ εὑρίσκεται. ἄλλοι δὲ λέγουσιν ἐπὶ χύμευσις ἐστὶ χαλκοῦ τοῦ νῦν εὑρισκομένου λευκοῦ χαλκοῦ· οὗτος γὰρ σκευασίᾳ τινὶ γίνεται λευκὸς φύσει: *Orichalcum species substantiæ sic dictæ, quæ nunc non extat. Alii vero inquiunt, quod sit humor æris quod nunc invenitur, nimirum albi æris. Quippe is sic præparatur, albus ut fiat*, Etymol. magnum. Aurichalcum vel orichalcum, inquit Festus, quidam putant compositum ex ære & auro; sive quod colorem habeat aureum. Orichalcum sane dicitur, quod in montosis locis invenitur. Similia fere tradit Acron *ad vers.* 202 *Horatii de Arte*. Servius quoque *ad vers.* 86 *libri* xii *Æneid.* Apud majores, inquit, orichalcum pretiosius fuit omnibus metallis. Namque, sicut Lucretius dicit, cùm primùm homines sylvas incendissent, nullarum adhuc rerum periti, terra casu, fertilis omnium, ex incendii calore desudavit metalla: inter quæ orichalcum pretiosius visum est, quod & splendorem auri, & æris duritiem possideret, &c. Lucretii locus, ad quem digitum intendit Servius, est *lib.* v, *vers.* 1240: ubi tamen nullam orichalci facit mentionem, cùm aurum, argentum, æs, ferrum, plumbum, sylvis fortuito igne incensis, primo inventum tradit. Simile quid habet Seneca *epistola* xc. Arbitrantur interim alii totum hoc, quod de nativo orichalco traditur, esse commentitium. Ita Hesychius: Ὀρείχαλκον, τῶν εἰκῇ διαδεδομένων τοὔνομα· οἱ δὲ πλείους ὑπάρχειν αὐτόν. ἔστι δὲ καὶ ὕλη ὁμοία χαλκῷ: *Orichalcum est inter ea, quorum nomen temere disseminatum est. Plurimi vero extare asserunt. Est autem substantia æri similis.* Pollux lib. vii Onomast. cap. 23: Τὸ δὲ ὀρειχάλκου μέταλλον οὐδέπω καὶ νῦν εἰς πίστιν ἥκει βεβαίαν: *Orichalci metallum ne quidem nunc firmam invenit fidem.* Vetus Schol. ad vers. 973 libri iv Argonaut. Apollonii Rhodii: Ὀρείχαλκος, εἶδος χαλκοῦ, ἀπὸ Ὀρείου τινὸς γενομένου εὑρετοῦ ὀνομασμένος. Ἀριστοτέλης δὲ ἐν τελεταῖς φησὶ μηδὲ ὑπάρχειν τὸ ὄνομα, μηδὲ τὸ τούτου εἶδος· τὸ γὰρ ὀρείχαλκον ἔνιοι ὑπολαμβάνουσι λέγεσθαι μὲν, μὴ εἶναι δέ. τῶν δὲ εἰκῇ διαδεδομένων καὶ τοῦτο. οἱ γὰρ πολυπραγμονέστεροι φασὶν αὐτὸν ὑπάρχειν. μνημονεύει καὶ Στησίχορος, καὶ Βακχυλίδης, καὶ Ἀριστοφάνης ὁ γραμματικὸς σεσημείωται τοῦτο. ἄλλοι δὲ ἀνδριαντοποιοῦ λέγουσιν ὄνομα, ὡς Σωκράτης καὶ Θεόπομπος ἐν εἰκοστῷ πέμπτῳ: *Orichalcum species æris, ab Oreo quodam inventore sic dictum. Aristoteles vero in libro de initiationibus inquit, neque nomen, neque speciem extare. Nonnulli arbitrati sunt Orichalcum quidem appellari, revera autem non existere. Inter ea itaque quæ nobis frustra tradita sunt & hoc collocandum. Curiosiores vero id esse asserunt. Recenset quoque id Stesichorus, & Bacchylides: etiam ab Aristophane Grammatico id annotatum est. Alii vero dicunt fuisse nomen Statuarii; ut Socrates, & Theopompus libro vigesimo quinto.* Videtur itaque orichalcum illud veteribus memoratum, factitium potius fuisse. Ita Gloss. vet. Aurochalca, κεραμαλκά. Unde recte colligas, orichalcum fuisse κρᾶμά τι, *mixturam quandam*, ex ære atque auro conflatum. Vitellii certe temporibus orichalci materiam jam corruptam eviluisse manifestum est: etenim is *In urbano officio dona atque ornamenta templorum surripuisse, & commutasse quædam, ferebatur; proque auro & argento, stannum & aurichalcum supposuisse*, Suetonius in Vitellio, cap. 5. Ὀρείχαλκος, ὁ διαυγὴς χαλκὸς, ὁ δόκιμος: *Orichalcum æs perspicuum & clarum*, Suidas. *Cadmea terra, quæ in æs conjicitur, ut fiat orichalcum*, Festus. Ἄνδειρα, πόλις· ἐν ᾗ λίθος, ὃς καιόμενος, σίδηρος γίνεται· εἶτα μετὰ γῆς τινὸς καταμιγνυθεὶς, ἀποστάζει ψευδάργυρον.

εἶτα κεραθεὶς χαλκῷ, ὀρείχαλκος γίνεται): *Andira, urbs. In qua est lapis, qui si uratur fit ferrum. Dein terra quadam mixtus destillat argentum falsum. Exinde vero mixtus ære fit Orichalcum*, Stephanus de Urbibus, in Ἄνδειρα. Expressit locum Strabonis ex *libro* XIII *Geographiæ*, *pag.* 610 *edit. Casauboniana*.

Sallustianum æs appellatum à metalli domino, qui fuit amicus divi Augusti: *Plinius lib.* XXXIV, *cap.* 2.

Σολοιζύπος, χαλκός τις ἐν Κύπρῳ, Hesychius.

Tartessiacum æs magnam quoque priscis temporibus habuit famam. Vide sis *Pausaniam libro sexto*, *pag.* 378, 17.

Hippomanes tantas in veneficio vires habet, ut affusum æris misturæ in effigiem equæ Olympiæ, admotos mares equos ad rabiem coitus agat, Plinius lib. XXVIII, cap. 11. Vide Ælianum *lib.* XIV *de Animalibus*, *cap.* 18. Confer hæc cum iis quæ habet Pausanias *lib.* V, *pag.* 19: qui tamen equum, non equam fuisse tradit. Κερατερόματα, μίξις χαλκοῦ καὶ κασσιτέρου, Hesychius.

Prisci candelabra tantum elaborabant ex ære. Limina etiam ac valvas in templis ex ære factitavere, & cortinas tripodum nomine Delphicas. Transiit deinde ars ubique vulgo ad effigies Deorum: *Plin.* XXXIV, 3. Et mox, *cap.* 4: Romæ simulacrum ex ære factum Cereri primum reperio ex peculio Sp. Cassii, quem regnum affectantem pater ipse interemerat. Transiit & ab Diis ad hominum statuas atque imagines multis modis. Ex quali lapide formæ fiant, in quibus æra funduntur, docet Plinius *lib.* XXXVII, *cap.* 22. Vide quoque *Vitruv. lib.* II, *cap.* 7. Nimium frigus, quemadmodum etiam æstus flagrantior, lædit statuas æreas, maxime tamen novellas. Horat. lib. II, Satyra 5:

- - - *Rubra Canicula findet*
Infanteis statuas. - - -

Diod. Siculus Biblioth. lib. III: Ὅπου διὰ τὴν ὑπερβολὴν τοῦ ψύχους χαλκοῖ μὲν ἀνδριάντες ῥήγνυνται: *Ubi ob intentionem frigoris æreæ etiam statuæ franguntur.* Vide Servium ad vers. 363 libri tertii Georgicôn.

Æra extersa rubiginem celerius trahunt, quàm neglecta. Servari ea optime in liquida pice tradunt: *Plin.* XXXIV, 9.

Æramenta contra æruginem, colorisque gratia elegantioris, amurca decocta ungi tradit Plinius *lib.* XV, *cap.* 8. Vide quoque *Catonem de re Rust. cap.* 98.

Valerius Maximus *lib.* I, *cap.* 8, quod est de Miraculis: Possunt & illa miraculorum loco poni, inquit, quòd deusto Sacrario Saliorum, nihil in eo præter lituum Romuli integrum repertum est: quòd Serv. Tullii statua, cùm ædes Fortunæ conflagrasset, inviolata permansit: quòd Q. Claudiæ statua, in vestibulo templi Matris Deûm posita, bis ea æde incendio consumpta, in sua basi flammis intacta stetit. Cæterum non videtur hoc tanta dignum admiratione, quod nos mirari vult Valerius, si quidem verum est, quod *lib.* XXXV, *cap.* 15, tradit Plinius, æramenta bitumine illita igni resistere. Postquam enim multiplicem bituminis usum retulit, *In reliquo usu*, inquit, *æramentis illinitur, firmatque ea contra ignes. Diximus & tingi solitas ex eo statuas & illini.*

In præfectura Stratoniensi sunt lapides, quibus ne ignis quidem nocet. Ex iis & formæ fiunt, in quibus æra funduntur: *Plinius lib.* XXXVI, *cap.* 22. Plenius tamen de hoc lapide Vitruvius *lib.* II, *cap.* 7.

AMURCA, ἀμοργή. Est vero amurca, ut loquitur Plinius XV, 3, *sanies olivæ amara.* Varroni lib. I de re Rust. cap. 64, amurca dicitur esse *humor aquatilis ac retrimentum* ex olea expressa. Ἀμόργη, τρύγια ἐλαίου, ἰλύς, Hesychius. Amurcam dicunt eas olei sordes, quæ præcedunt: nam sordes quæ sequuntur oleum, feces vocantur: *Servius ad vers.* 194 *libri primi Georgicôn.* Tzetzes Chil. XII, hist. 430, vocat τρύγα τοῦ ἐλαίου, *fecem olei.* Unde etiam ibidem parœmiam ἀνδριὰς ἀμόργινος, *statua ex amurca*, ad nihili res accommodat. Prorsus ac si quis ex densiore amurca, quæ quasi fex est olei, statuam faciat.

ARGENTI usum in statuas primum ad honorem divi Augusti in adulationem temporum transisse, falsò existimatur. Athenis enim in loco, qui dicebatur Tholus, & curiæ quingentorum proximus erat, argentea aliquot signa, non tamen usque adeo magna, consecrata fuisse refert Pausanias *libro primo*, *pag.* 8, 37. Triumpho adhæc Magni Pompeji reperimus translatam Pharnacis, qui primus regnavit in Ponto, argenteam statuam; item Mithridatis ejus patris; & currus aureos argentosque: *Plin.* XXXIII, 12. Augustus etiam statuas omnes argenteas olim sibi positas, conflavit; atque ex iis aureas cortinas Apollini Palatino dedicavit, teste Suetonio in Augusto, *cap.* 52. At Dio *libro* LIII, in alios usus has statuas ab eo conflatas fuisse tradidit.

Claudius Imp. specimen prælii navalis in Fucino lacu edidit: *Hoc spectaculo classis Sicula & Rhodia concurrerunt, quinquagenarum triremium singulæ, exciente buccina Tritone*

Tritone argenteo, qui è medio lacu per machinam emerserat, Suetonius in Claudio, cap. 21.

Domitianus non nisi aureas & argenteas statuas in Capitolio poni sibi permisit, ac ponderis certi: *Sueton. in Domit. cap.* 13.

Anser argenteus in Capitolio positus fuerat, in honorem illius anseris, qui Gallorum nuntiaverat adventum: *Servius ad vers.* 553 *octavi Æneid.*

Thensa vehiculum fuit ex argento vel ebore, quo exuviæ Deorum ludicris Circensibus in circum ad pulvinar vehuntur: *Festus.*

Argentum medicatis aquis inficitur, atque etiam afflatu salso, sicut in mediterraneis Hispaniæ, Plinius XXXIII, 12.

ARGILLA. *Lysistratus Sycionius, frater Lysippi, de signis effigiem exprimere invenit. Crevitque res in tantum, ut nulla signa statuæve sine argilla fierent*, Plinius libro XXXV, cap. 12. Etiam pice utebantur olim Artifices typum vel formam alicujus statuæ sumpturi. Ὁ ἀγοραῖος Ἑρμῆς, ὁ παρὰ τὴν Ποικίλην, inquit Lucianus in Jove tragœdo, πίσσης ἀναπέπλησαι, ὁσημέραι ἀνακαταπλαττόμενος ὑπὸ τῶν ἀνδριαντοποιῶν: *Agoræus ille sive forensis Mercurius, qui stat ad Pœcilen, pice refertus est, siquidem à statuariis quotidie refingitur.* Ad quæ verba hæc annotat vetus Scholiastes: Οἱ πλάσται τοὺς ἀνδριάντας καὶ τὰ ἀγάλματα, ἔθος εἶχον περιπλάττειν τὸ ἄγαλμα τοῦ Ἑρμοῦ πίσσῃ, καὶ οὕτω λαμβάνειν τὸ αὐτοῦ ἐκτύπωμα, ἵνα πρὸς αὐτὸ ποιῶσι.

AROMATUM tantam vim in funere Syllæ à fœminis collatam testatur Plutarchus *in Sylla*, ut præter aromata decem & ducentis ferculis illata, ingens quoque ipsius Syllæ simulacrum, quemadmodum & lictoris, ex pretioso thure ac cinnamomo fuerit effectum. Empedocles Acragantinus victoriam in Olympico certamine adeptus equis, quum Pythagoricus esset, ac proinde ab animatis abstinendum sibi putaret, bovem è myrrha, thure, aliisque aromatibus pretiosis effictum distribuit iis, qui ad solemnem hunc totius Græciæ conventum confluxerant: *Athenæus Deipnosoph. libro* 1, *cap.* 3; *Eustath. ad vers.* 8 *Odyss.* Γ, *edit. Romanæ pag.* 1454, 21. Laërtius tamen *lib.* VIII, *in Empedocle*, quemadmodum & Philostratus *de vita Apollonii lib.* 1, *cap.* 1, bovem hunc ex melle & farina confectum fuisse tradunt. De Iside, quæ soror & conjux Osiridis fuit, simile quid refert Diod. Siculus *lib.* 1.

AURUM *Hippocrates* (Scaliger *Hypsicrates* reponit) *medicus de nomine inventoris dictum putat, quem vocitatum ait Aurum*, Festus. Aurum optimum in Colophone monte Asiæ generatur. Meminit Colophonii hujus auri Julianus Imp. *Orat.* II; Libanius *Orat.* XI; Suidas in Χρυσὸς Κολοφώνιος: Apostolius quoque & Zenobius parœmiographi. Præcipue tamen Tzetzes *Chiliade* XII, *hist.* 402, *&* 404, ubi & alia plura non ignobilis auri genera recenset. Demonesium aurum à bonitate commendat Stephanus de Urbibus in Δημόνησος. Φωκαΐς, τὸ κάκιστον χρυσίον, Hesychius: nisi forte petitum hoc sit ex historia Phocensium Delphici Apollinis templum deprædantium; qua de re vide *Justinum lib.* VIII. Atque ita similem hujus auri conditionem dixeris cum auro Tolosano, de quo vide *A. Gellium lib.* III *noct. Attic. cap.* 9. Τίμαιος ὁ Κυζικηνὸς ἔγραψε περὶ χρυσοφόρου γῆς, Suidas. *Aurum quo sæpius arsit, proficit ad bonitatem. Aurique experimento ignis est, ut simili colore rubeat quo ignis: atque ipsum obryzum vocant*, Plinius libro XXXIII, cap. 3. Vide Vossii Etymologicum Latinum, in *Obrisum*: vide quoque annotata nostra ad Appendicem Alamannici Glossarii D, pag. 4, in *Obrizum*.

Aurea statua prima omnium nulla inanitate, & antequam ex ære aliqua illo modo fieret, quam vocant holosphyraton, in templo Anaitidis posita dicitur, numine gentibus illis sacratissimo. Direpta est Antonii Parthicis rebus. Scitumque narratur dictum unius veteranorum Bononiæ, hospitali divi Augusti cœna, cùm interrogaretur, Essetne verum, eum, qui primus violasset hoc numen, oculis membrisque captum exspirasse? respondit enim, tum maxime Augustum de crure ejus cœnare, seque illum esse, totumque sibi censum ex ea rapina esse: *Plin.* XXXIII, 4. De aurea statua quam Veneri dicavit Aspasia, vide Ælianum *var. Hist. lib.* XII, *cap.* 1.

Antiochum Cyzicenum ferunt aureum Jovem cubitorum decem ex delubro sustulisse, & ex ære bracteolis substituisse fucatum: *Arnobius lib.* VI, ut alia pleraque, ita & hoc hausit ex Clem. Alexandrini Protreptico.

Apud Babylonios in sacello quodam templi Beli magnum erat Jovis sedentis ex auro simulacrum, & alia insuper statua duodecim cubitorum, è solido auro: vide *Herodotum lib.* 1, *cap.* 183.

Cypselum Corinthiorum tyrannum in Olympia consecrasse aureum Jovis simulacrum ferunt: *Pausanias lib.* V, *pag.* 290, 3. Apud Strabonem quoque *libro* VIII, in testimonium divitiarum Cypseli refertur, τὸ Ὀλυμπίασιν ἀνάθημα Κυψέλου, σφυρήλατος χρυσοῦς ἀνδριὰς εὐμεγέθης: *Donum Cypseli in Olympiis, statua aurea malleo ducta justa magnitudinis.*

dinis. Cotho portus erat Carthaginensium, habens nobile templum Apollinis, οὗ τό τε ἄγαλμα κατάχρυσον ἦν, καὶ δῶμα αὐτοῦ χρυσήλατον ἀπὸ χιλίων ταλάντων σταθμὸν ἐπεκέκειτο: *Cujus signum inauratum erat, & tectum auro coopertum, uti ponderis esset mille talentorum.* Vide Appianum de bellis Punicis.

Pompejus Magnus tertio triumpho transtulit signa aurea tria; Minervæ, Martis, & Apollinis: *Plin. lib.* XXXVII, *cap.* 2.

Dianæ Ephesiæ simulacrum aureum: *Xenophon lib.* V *de expedit. Cyri.*

Dianæ Scythicæ simulacrum ab Oreste & Pylade abreptum, è solido fuit auro: vide *Cedrenum pag.* 135 *edit. Regiæ.* Delatum id ab Oreste Ariciam. Sed cùm postea Romanis sacrorum crudelitas displiceret, quamquam servi immolarentur, ad Laconas Diana translata est, ubi sacrificii consuetudo adolescentum verberibus servabatur, qui vocabantur Bomonicæ, quia aris superpositi contendebant, qui plura possent verbera sustinere: *Hyginus fabula* 261. Vide *Pausaniam in Laconicis, pag.* 192, *lin.* 40; *Servium ad vers.* 116 *libri* II *Æneïd.*

Bendis, Anubis, Attis, & Mithres, ὅλοι ὁλόχρυσοι, καὶ βαρεῖς, καὶ πολυτίμητοι ὡς ἀληθῶς: *Toti aurei, & graves, & ut vere venerandi,* Lucian. in Jove tragœdo.

Athenis, teste Plutarcho *in vita Solonis*, in foro erat lapis, ad quem ex lege Solonis, jurabant Thesmothetæ, se legum observantissimos fore: si quam vero violassent, statuam pondere sibi parem ex auro Delphis dedicaturos.

Nabuchodonosor, ut de eo Severus Sulpicius in secundo Historiæ sacræ, *statuam sibi auream immensæ magnitudinis posuit, adorarique eam ut sacram effigiem præcepit.* Vide Caput III Danielis.

Auream quoque statuam & solidam Gorgias Leontinus Delphis in templo sibi posuit, LXX circiter Olympiade. Tantus erat docendæ oratoriæ artis quæstus: *Plin. lib.* XXXIII, *cap.* 4; *Cicero* III *de Orat. Valerius Maximus lib.* VIII, *cap. ultimo.*

Remo fratri auream statuam oraculi monitu posuit Romulus. Qua de re vide *Cedrenum pag.* 147 *edit. Regiæ.*

Aureis argenteisque piscibus Atergatim Deam placabant, teste Athenæo *libro* VIII *Deipnosoph. cap.* 8.

Aureum Atrei agnum Scriptores Tragœdiarum passim decantant; quem tamen Herodorus Heracleotes phialam argenteam fuisse tradit, in cujus medio aurea fuit agni imaguncula, pluris isthoc sæculo propter auri raritatem æstimata: *Athenæus libro sexto Deipnosoph. cap.* 8.

Hannibalem Cœlius scribit, cùm columnam auream, quæ esset in fano Junonis Laciniæ, auferre vellet, dubitaretque utrum ea solida esset, an extrinsecus inaurata, perterebravisse. Quumque solidam invenisset, statuissetque tollere, secundùm quietem visam esse ei Junonem prædicere, ne id faceret; minitarique, si id fecisset, se curaturam ut eum quoque oculum, quo bene videret, amitteret; idque ab homine acuto non esse neglectum: itaque ex eo auro, quod exterebratum esset, buculam curasse faciendam, & eam in summa columna collocavisse: *Cicero lib.* I *de Divinatione.*

Aquilæ duæ ab Oriente pariter atque Occidente Jovis imperio emissæ, Delphis, in ipso orbis terrarum umbilico, convenerunt: vide *Plutarchum circa initium libri de Defectu oracul.* quemadmodum & *Claudianum in præfat. de Mallii Theodori Cons.* Δείκνυται ἢ καὶ ὀμφαλός τις ἐν τῷ ναῷ τεταινιωμένος, καὶ ἐπ' αὐτῷ αἱ δύο εἰκόνες τοῦ μύθου: *Ostenditur umbilicus quidam in templo Delphico tæniis redimitus, inque eo duæ imagines istius fabulæ,* Strabo lib. IX, pag. 421 edit. Casaubonianæ. Aquilas autem ibi dicatas fuisse aureas discimus ex Scholiis in Sophoclis Oedipum tyrannum, *pag.* 172 *edit. Stephanicæ, anni* 1568.

Aquilam vocabant Romani exiguum sacellum fanum, in quo collocatur aquila aurea. Erigitur autem in omnibus per delectum conscriptis legionibus; neque prius hybernaculis effertur, quàm universus egrediatur exercitus. Movet vero eam unus aliquis hastæ sublimi impositam, cujus inferior pars in acutam cuspidem desinit, ut etiam desigi possit in solum: vide *Dionem Cassium lib.* XL. Plura vide apud Vossium *de Orig. & progr. idololatriæ lib.* III, 76.

Alexandri Macedonis statua aurea posita fuit in templo Apollinis Delphici: *Herodotus lib.* VIII, *cap.* 121.

Phrynes, scorti nobilis, auream statuam Delphis in sublimi columna erexerunt Græci: *Ælianus var. Hist.* IX, 32. Vide quoque Plutarch. in libello *Cur Pythia nunc non reddat oracula carmine.*

Crœsus inter templi Delphici donaria consecravit auream statuam fœminæ panes sibi facientis; propterea quod insidias novercæ venenum privigno miscentis, à capite suo in pessimæ fœminæ liberos averterat: *Plutarch. Cur Pythia nunc non reddat orac. carm.* Herodotus lib. I, cap. 51, Εἴδωλον χρύσεον τρίπηχυ, *Simulacrum aureum tricubitale*, fuisse dicit.

Arte-.

Digitized by Google

Artemidoro auream Ephesii statuam in templo posuere, quod Heracleotidem descifcentem Romæ dicta causa Ephesiorum esse evicit: vide *Strabonem lib.* XIV, *pag.* 624 *edit. Casaubonianæ.*

Mithridatis colossus aureus pedum sex (χρύσε@ ἑξάπους κολοσσός) ab Lucullo triumphante translatus est: vide *Plutarch. in Lucullo.*

Ædem Pietatis in foro olitorio dedicavit M. Acilius Glabrio duumvir; statuamque auratam, quæ prima omnium in Italia statua aurata est, patri Glabrioni posuit: *Livius lib.* XL *ab U. C. Valer. Maximus lib.* II, *cap.* 5. Aliquanto aliter Ammianus Marcellinus lib. XIV: *Quidam æternitati se posse commendari per statuas æstimantes, eas ardenter adfectant, easque auro curant imbracteari: quod Acilio Glabrioni delatum est primo, cùm consiliis armisque regem superasset Antiochum.*

Clearchus Heracleensis tyrannus, dum ex successu continuæ felicitatis obliviscitur se hominem, interdum Jovis se filium dixit; euntique per publicum, aurea aquila (velut argumentum generis) præferebatur: *Justin. lib.* XVI, *cap.* 5.

Caligula templum numini suo proprium, & sacerdotes, & excogitatissimas hostias instituit. In templo simulacrum stabat aureum iconicum, amiciebaturque quotidie veste, quali ipse uteretur: *Sueton. in Calig. cap.* 22.

L. Vitellius Narcissi & Pallantis imagines aureas inter Lares coluit: *Suetonius in Vitellio, cap.* 2.

Britannico statuam auream in Palatio posuit Titus Imperator: vide *Suetonium in Tito, cap.* 2.

Nero Pompeji theatrum operuit in auro unum diem, quod Tyridati regi Armeniæ ostenderet. Et quota pars ea apparatus fuit Aureæ domus, ambientis urbem? Plinius libro XXXIII, cap. 3. Et rursus lib. XXXVI, cap. 15: *Bis vidimus totam Urbem cingi domibus principum Caji & Neronis; & hujus quidem, ne quid deesset, auream.* Hujus Aureæ domus meminit Suetonius in vita Neronis, cap. 31: *Non in alia re damnosior, quàm in ædificando. Domum à Palatio Esquilias usque fecit; quam primo Transitoriam; mox, incendio absumptam restitutamque, Auream nominavit: de cujus spatio atque cultu suffecerit hoc retulisse. Vestibulum ejus fuit, in quo Colossus centum viginti pedum staret ipsius effigie: tanta laxitas, ut porticus triplices milliarias haberet: item stagnum maris instar, circumseptum ædificiis, ad urbium speciem. Rura insuper arvis atque vinetis & pascuis silvisque varia, cum multitudine omnis generis pecudum ac ferarum. In cæteris partibus cuncta auro lita, distincta gemmis unionumque conchis erant. Cœnationes laqueatæ tabulis eburneis versatilibus, ut flores: fistulatæ, ut unguenta desuper spargerentur. Præcipua cœnationum rotunda, quæ perpetuo diebus ac noctibus vice mundi circumageretur: balineæ marinis & Albulis fluentes aquis. Ejusmodi domum cùm absolutam dedicaret, hactenus comprobavit, ut se diceret Quasi hominem tandem habitare cœpisse.* In hac domo aurea non modo præstantissima vett. Artificum opera congesserat Nero Imp. verum etiam exquisitissimos Artifices passim conquisitos ibi ceu incarceratos detinuit. De primo agit Plinius *lib.* XXXIV, *cap.* 8, ubi testatur clarissima quæque maximorum Artificum opera *violentia Neronis in Urbem convecta, & in sellariis domus aureæ disposita.* Alterum habet idem Plinius *lib.* XXXV, *sub finem capitis decimi.* Locum, à propinquo meo Isaaco Vossio è codd. MSS. emendatum, exhibet Catalogus Artificum in *Amulius* Pictor. Meminit & hujus aureæ domus Neronis Imp. Dio Chrysostomus *Orat.* XLVII.

Domitianus nonnisi aureas & argenteas statuas in Capitolio poni sibi permisit, ac ponderis certi: *Suetonius in Domitiano, cap.* 13. Injuncti ponderis rationem videtur expressisse Statius Papinius *lib.* V *Sylv.* ea quæ inscribitur, Abascantii in Priscillam pietas, vers. 191:

Da Capitolinis æternum sedibus aurum,
Quo niteant sacri centeno pondere vultus
Cæsaris. - - -

Hujus tamen ipsius Domitiani, à conjuratis postmodum dilaniati, nulla uspiam in universo orbe Romano reliqua fuit statua præter unam æream, quam uxor ei post mortem indulgente Senatu erexit: vide Procopii *Historiam arcanam, cap.* VIII. Nisi forte malis recurrere ad librum secundum, cap. 8, sect. 7; ubi hæc omnia plenius ex Procopio adscripsimus.

Pavonem ex auro & fulgidis lapidibus Junoni dedicavit Adrianus Imp. teste Pausania *lib.* II, *pag.* 115, 21.

M. Antoninum Philosophum Imp. mortuum Senatus, ut memoriam tantarum virtutum grate prosequeretur, aurea statua dignum judicavit: vide *Cedrenum pag.* 251 *editionis Regiæ.*

Claudio

Claudio Imp. successori Valeriani & Galieni Impp. populus Rom. in Capitol. auream posuit statuam, quod Gothos Illyricum Macedoniamque per quindecim annos vastantes incredibili strage deleverat: *Eusebius in Chron. ad annum Domini* CCLXXII; *Isidorus Chron. Gothorum, Era* CCXCIII; *Jornandes de Regn. success.*

Leonem aureum decem talentorum pondo Apollini Delphico sacravit Crœsus: vide *Herodotum lib.* 1, *cap.* 50.

Buculas aureas, Crœsi donum, habuit Ephesus: *Herodotus lib.* 1, *cap.* 92.

Cercopithecum aureum pro numine colebant incolæ Thebarum Ægyptiarum. Juvenalis Satyra XV:

> *Effigies sacri nitet aurea cercopitheci,*
> *Dimidio magicæ resonant ubi Memnone chordæ,*
> *Atque vetus Thebe centum jacet obruta portis.*

Aureus currus Solis ornabat fastigium porticus ab Augusto Cæsare Apollini sacratæ: vide *Propertium lib.* II, *Eleg.* 31.

Molam auream sex talentorum pondo Xerxes Megabyzo Babylonis expugnatori præter alia multa donavit. Quod munus apud Persas omnium regiorum munerum præstantissimum judicatur: *Ctesias in Persicis apud Photium.*

Crassus dives primus argento auroque folia imitatus, ludis suis coronas dedit, Plin. lib. XXI, cap. 3. *Taurorum felle aureus ducitur color*, Idem lib. XI, cap. 37. *Inter omnia communia animalium, vel præstantissimi effectus fel est. Taurino præcipua potentia, etiam in ære pellibusque colore aureo inducendo*, Idem lib. XXVIII, 9. De auro alia multa habet Plin. in proœmio libri XXXIII, & ejusdem libri quatuor primis capp. Præcipue tamen cap. 3: *Super omnia*, inquit, *netur* [aurum] *ac texitur, lanæ modo, & sine lana. Tunica aurea triumphâsse Tarquinium Priscum Verrius tradit. Nos vidimus Agrippinam Claudii principis, edente eo navalis prælii spectaculum, assidentem ei indutam paludamento ex auro textili, sine alia materie.*

Platanum auream atque auream vitem inter reliquam supellectilis regiæ pompam circumvehebant Reges Persarum. Ac vitem quidem in regio cubiculo distendi volebant. Quandoque etiam sub ea legatos audiebant, ac jus dicebant; non tam ab ipsa forte platano ac vite majorem majestati suæ venerationem accessuram sperantes, quam à smaragdis, carbunculis Indicis, aliisque gemmis uvas repræsentantibus: vide *Athenæum libro* XII, *cap.* 2, & 9. Meminit quoque aureæ hujus platani Xenophon Ἑλληνικῶν *lib.* VII; quemadmodum & Dio Chrysostomus *Orat.* LVIII. Quod vero Darium Pythius Lydus aurea hac platano simul ac vite donaverit, discimus ex Herodoti *lib.* VII, *cap.* 27; vide quoque *Plinium lib.* XXXIII, *cap.* 10; *Photium in excerptis ex Himerii Orat. propemptica ad Ampelium*: ubi Theodorum Samium vitem hanc Artaxerxi elaborâsse testatur. De Xerxis aurea platano vide *Eustath. ad vers.* 307 *Iliad.* Β, *edit. Roman. pag.* 226, 10. Ne tamen arbitremur Persarum Reges Pythio isti tantùm debuisse platanum hanc vitemque, observandum hic est quod tradit Plinius lib. XXXIII, cap. 3: *Jam Cyrus devicta Asia*, inquit, *auri pondo* XXXIV *millia invenerat, præter vasa aurea, aurumque factum, & in eo folia ac platanum vitemque.* Præterquam quod Priamus etiam pluribus ante Cyrum annis vitem auream misisse traditur Astyochæ matri Eurypyli: vide *brevia Scholia ad vers.* 520 *Odyss.* Λ; vide tamen & *Eustath. ad eundem Homeri locum, editionis Roman. pag.* 1697, 32. Posteriora quoque sæcula ab insanis hisce luxuriæ impensis minime abhorruisse constat: quandoquidem Pompejus tertio triumpho, quem de piratis, Asia, Ponto, gentibusque & regibus egit, transtulit inter alia, *Montem aureum quadratum, cum cervis, & leonibus, & pomis omnis generis, circumdatis vite aurea*, Plinius XXXVII, 2. Michaël denique Imp. exhausta per libidines omni gaza imperatoria, non gryphes modo aureos conflavit, verum etiam auream illam platanum, quæ non tantum auri splendore spectantium oculos tenebat, sed & cantillantium avicularum prope vivis vocibus aures demulcebat: vide *Cedrenum edit. Regiæ, pag.* 544; nec non Constantini Manassis *Annales.*

Valvæ auro atque ebore magnificæ: vide *Ciceronem lib.* IV *in Verrem.*

CEREAS majorum imagines in atriis ostentabant adprime nobiles; homines vero novi, suas tantum; ignobiles denique, nullas: vide Plinii & Valerii Maximi de hac re verba, *lib.* II, *cap.* 8, *§.* 7, à nobis allata. Quibus adde Diodori Siculi verba, prout ea descripsit Photius in Excerptis ex lib. XXXI. Ovidius I Fastorum, vers. 591:

> *Perlege dispositas cinerosa per atria ceras:*
> *Contigerant nulli nomina tanta viro.*

Idem Amorum lib. I, Eleg. 8:

> *Nec te decipiant veteri cincta atria cera.*

Imagines

Imagines has aperire, & quasi in publicum proferre solebant, si quando grave aliquod crimen spectatæ probatæque innocentiæ testimonio publice diluissent. Tullius pro P. Sylla: *Nam ipse quidem*, inquit, *si erit vestro judicio liberatus, quæ habet ornamenta, quæ solatia reliquæ vitæ, quibus lætari & perfrui possit? Domus erit, credo, exornata; aperientur majorum imagines; ipse ornatum ac vestitum recuperabit*. In publicis quoque solemnitatibus non modo aperiebant; verum etiam studiose exornabant eas, Ταύτας ἢ τὰς εἰκόνας ἔν τε ταῖς δημοτελέσι θυσίαις ἀνοίγοντες κοσμοῦσι φιλοτίμως; vide Polybium libro VI. De cereis Imperatorum Rom. imaginibus earumque in Cæsarum exequiis usu, vide *Herodianum circa initium libri quarti*. Quinetiam plerique alii antiquæ nobilitatis insignibus clari, majorum suorum imagines in pompa funebri passim producebant, suppressis tantum imaginibus eorum, qui hostes reip. fuisse videbantur. Ita Plutarchus in Julio Cæsare veluti insolens quid notat, quod non tantum uxorem Marii Juliam, amitam suam, defunctam eximie laudavit in foro; verum etiam, quod ausus est imagines Marii in funere ejus præferre. Etenim eæ tum primum post Syllæ dominatum conspectæ fuerunt; ex quo nempe Marius fuerit hostis judicatus. Tacitus quoque *sub finem libri tertii Annal.* notat, quod in funere Juliæ, C. Cassii uxoris, viginti clarissimarum familiarum imagines antelatæ sunt; Manlii, Quinctii, aliaque ejusdem nobilitatis nomina: *Sed præfulgebant*, inquit, *Cassius atque Brutus; eo ipso, quod effigies eorum non visebantur.*

Magi quoque cereas fingunt eorum imagines, propter quos carmen instituunt. Ovidius Heroïdum epist. VI, quæ Hypsipyles ad Jasonem, vers. 91:

Devovet absentes simulachraque cerea fingit,
Et medium tenues in jecur urget acus.

Idem Amorum lib. III, Eleg. 6:

Sagaque Phœnicea defigit nomina cera,
Et medium tenues in jecur urget acus.

Vide Eundem Fastorum lib. II, vers. 577, quemadmodum & Horat. lib. I, Sat. VIII. Plenissime Servius ad illud Virgilii, Ecloga VIII:

Limus ut hic durescit, & hæc ut cera liquescit
Uno eodemque igni, sic nostro Daphnis amore.

Fecerat illa duas imagines, inquit Servius, alteram ex limo, qui igne fit durior; alteram ex cera, quæ igne solvitur. Ut videlicet mens amatoris ita duresceret ad illam, quam tunc amabat, omnesque alias, sicut ad ignem limus; & ad se ita molliretur & solveretur amore, ut cera ad ignem liquescit.

Cicer. Ἐρεβίνθινος Διόνυσος, ἐπὶ τῶν μηδενὸς ἀξίων: *Bacchus ex cicere de iis dicimus, qui nullius sunt momenti*, Hesychius, Suidas. Eodem plane usu, quo supra fuit ἀνδριὰς ἀμόργινος: vide quæ diximus in *Amurca*.

Cornua. Hybernæ coronæ, cum terra flores negat, fiunt ramento è cornibus tincto: *Plin. lib.* XXI, *cap.* I. Urorum cornibus barbari septentrionales potant, urnasque binas capitis unius cornua implent. Alii præfixa hastilia cuspidant. Apud nos in laminas secta translucent, atque etiam lumen inclusum latius fundunt: multasque alias ad delicias conferuntur, nunc tincta, nunc sublita, nunc quæ cerostrota picturæ genere dicuntur: *idem Plinius lib.* XI, *cap.* 37.

Dentes fluvialis equi, deficiente ebore, signis faciendis ab Artificibus quandoque adhibiti. Cyziceni certe cum Proconnesios bello adegissent, ut sibi fierent inquilini, Dindymenæ matris signum è Proconneso asportârunt; aureum illud fuit: facies, quum deesset ebur, è fluvialium equorum dentibus est fabricata. Τὸ πρόσωπον, ἀντὶ ἐλέφαντος, ἵππων τῶν ποταμίων ὀδόντες εἰσὶν εἰργασμένοι, Pausanias lib. VIII, pag. 530, 6.

Ebur. *Dentibus elephantorum ingens pretium*, inquit Plinius VIII, 10, *& Deorum simulachris laudatissima ex iis materia*. Athenienses certe Phidiam tulerunt, quamdiu is marmore potius, quàm ebore, Minervam fieri debere dicebat, quod diutius nitor esset mansurus: sed ut adjecit, & vilius; tacere jusserunt: *Valerius Maximus lib.* I, *capite* I, *Exemplo ext.* 7. Φασὶ διὰ πολλὴν πυκνότητα καὶ στερρότητα τὸ τοιοῦτον ὀστέον ἄφθορον διαμένειν, ἐφ' ὅτι μήκιστον μηδεμίαν ἐκ χρόνου βλάβην προσδεχόμενον: *Dicunt ob magnam crassitiem & soliditatem os hujusmodi incorruptibile permanere, quoniam cum sit longissimum, nullam ex tempore noxam recipit*, Gregor. Nyssenus Homil. XIV in Cant. Canticorum. Optimum hic est Adulicum ebur, de quo vide *Arrianum in Periplo maris Erythræi*.

Minervæ Aleæ signum, unà cum dentibus apri Calydonii, Augustus Cæsar, victo Antonio, Tegeatibus eripuit. Ac Aleæ quidem Minervæ signum Romæ conspiciebatur

tur in aditu fori ab Augusto consecrati. Est vero signum id ex ebore totum: ars autem Endii. Τῷ μὲν δὴ ἐσιοῦσι ἀνάκειται ἐλέφαντος διὰ παντὸς πεποιημένον· τέχνη δὲ Ἐνδοίου, Pausanias lib. VIII, pag. 529, 32.

Alalcomenæ modicus in Bœotia vicus fuit, habuitque in proximo ædem Minervæ, cum antiquissimo ejusdem Deæ signo ex ebore. Eripuit illud Sylla: *Pausanias lib.* IX, *pag.* 593, 8.

Jovem eburneum fecit Prasiteles in Metelli æde, quà campus petitur: *Plin.* XXXVI, 5.

Agrigentini cognominem urbi fluvium speciosi pueri forma ex ebore fecerunt; atque eburneæ huic statuæ Delphis consecratæ, ipsius fluvii nomen inscripserunt: *Ælianus var. Hist.* II, 33.

Herodis Sophistæ stadium Panathenaicum habuit fanum Fortunæ cum eburneo Deæ signo: *Philostr. lib.* II *de vit. Sophist. in Herode.*

Apollo eboreus spectabatur Romæ in foro Augusti: *Plin. lib.* VII, *cap.* 53.

Nicomedis Bithyniæ regis simulacrum ex ebore conspiciebatur Romæ in foro Trajani: *Pausanias lib.* V, *pag.* 310, 6.

Britannico equestrem statuam ex ebore posuit Titus: vide *Suetonium in Tito, cap.* 2.

Cæsar Caligula ita fuit addictus & deditus Prasinæ factioni, ut cœnaret in stabulo assidue & maneret. Cythico agitatori equile marmoreum & præsepe eburneum dedit. *Suetonius in vita Caligulæ, cap.* 55.

Nero ab ineunte ætate equorum atque aurigandi studio præter cæteros flagrans, inter initia principatus eburneis quotidie quadrigis in abaco ludere solebat: *Suet. in Ner. cap.* 22.

De regali throno, quem sibi ex ebore fecit Solomon, vide 2 *Chron. cap.* IX, *vers.* 17 *& seqq.*

Domum eburneam ædificavit Rex Achab: 1 *Reg.* XXII, 39; *Amos* III, *in fine.*

Tensa vehiculum fuit ex argento vel ebore, quo exuviæ Deorum ludicris Circensibus in Circum ad pulvinar vehuntur: *Festus.*

De emolliendi eboris ratione, ut quovis flecti possit, elegans est Plutarchi locus in libello *An vitiositas ad infelicitatem sufficiat.* Fortuna non perficit infelicitatem, inquit, nisi à pravitate adjuta. Sicut enim ossa finduntur filo, postquam aceto & cinere sunt perhumectata: quemadmodum etiam ebur zytho emollitum atque laxatum flectunt, inque varias formas fingunt; aliter vero non possunt: sic Fortuna, quod ex sese male affectum mollitumque est vitiis, superveniens vulnerat atque pertundit.

Quali glutino artifices, qui circa ebur versantur, soleant uti, docet Ælianus *lib.* XII *de Animalibus, cap.* 32. Vide locum.

Raphani ebora poliunt: *Plinius lib.* XIX, *cap.* 5.

Di Fidia molte cose degne di notarsi in Dion Chrisostomo pag. 99. 103. e 114.

Sulphur (θεῖον) adhibuit Phidias Olympium faciens Jovem, ut eboris materiam durabiliorem faceret: *Dio Chrysost. Orat.* XII, *quæ est de Cognitione Dei.* Vide locum.

Altis in Olympia maxime paluftris est locus: quamobrem etiam Jovis Olympii eburneum signum, ibi consecratum, oleo ab aquosi soli injuria defenditur: *Pausanias lib.* V, *pag.* 308, 17, & 23. Existimatur oleum ebori vindicando à carie utile esse. Certe simulacrum Saturni Romæ intus oleo repletum est: *Plin. lib.* XV, *cap.* 7. Methodius quoque apud Photium in *Excerptis ex Orat. de Resurrectione*, testatur Phidiam, cùm Pisæam statuam ex ebore formasset, imperasse ut oleum interius infusum semper è simulacro promanaret, ut illi immortalem vim hoc modo conciliaret. Prope Pellenen est Minervæ templum, atque in eo signum Deæ ex ebore: testanturque Pellenæi sub ipsa basi Minervæ alte descendere adytum, atque ex eo humidum halitum efflari, qui sit ebori tuendo peridoneus: *Pausan. lib.* VII, *pag.* 453, 9. In Atheniensium arce, eminenti scilicet & saxoso loco, eburneum Minervæ simulacrum adspersu aquæ à siccioris loci incommodis vindicatur. Epidauri vero solium ipsum, cui eburneum Æsculapii signum insidebat, puteo imminens factum fuisse traditur: vide *Pausan. lib.* V, *pag.* 308, 30.

Ajunt Democritum invenisse quemadmodum ebur poliretur, quemadmodum decoctus calculus in smaragdum converteretur, qua hodieque coctura inventi lapides coctiles colorantur: *Seneca epist.* XC. Aspera squatinæ cute lignum & ebora poliri tradit Plinius *lib.* IX *nat. Hist. cap.* 12.

Tiburtino cœlo tale dicitur fuisse temperamentum, ut rebus plerisque, præcipue tamen ebori præstiterit candorem. Martial. lib. IV, Epigr. 62:

Tibur in Herculeum migravit nigra Lycoris,
Omnia dum fieri candida credit ibi.

Idem lib. VIII, Epigramm. 28:

Lilia tu vincis, nec adhuc delapsa ligustra,
Et Tiburtino monte quod albet ebur.

Silius

Silius Italicus lib. XII:

> *Quale micat, semperque novum est, quod Tiburis aura*
> *Pascit ebur.* - - -

Propert. lib. IV, Eleg. 7:

> - - - *Herculeo numine pallet ebur.*

ELECTRUM, si Poëtis fides habenda est, nihil aliud esse credemus, quàm

> - - - *Ab arbore lapsas Heliadum lachrymas,* - - -

ut loquitur Ovid. X Metamorph. vers. 262. Sed hanc opinionem jam olim explosit Lucianus in opusculo *de Electro*, ac præter eum plures alii. Pausanias *lib.* V, *pag.* 310, 5, tradit, electrum quidem in Padi fluminis arenis reperiri nonnunquam; pretiosissimum autem id genus electri judicari, quod nonnisi raro inveniatur: testatur adhæc, Augusto Cæsari statuam ex hoc electri genere positam fuisse Romæ in foro Trajani. Τὸ δὲ ἄλλο ἤλεκτρον, inquit, ἀναμεμιγμένος ἐστὶν ἀργύρῳ χρυσός: *Aliud vero electrum est aurum argento mixtum.* Recte itaque Tertullianus adversus Hermogenem: *Electrum, licet ex auro & argento fœderatum, nec argentum tamen nec aurum appellabo, sed electrum: à cujus habitu qui divertit, pariter & à vocatu ejus recedit, appellationis, sicut & conditionis proprietate.* Plinius denique lib. XXXIII nat. Hist. cap. 4, fusius aliquanto electri naturam explicans, nativum à factitio non obscure distinguit: *Omni auro,* inquit, *inest argentum vario pondere, alibi dena, alibi nona, alibi octava parte. In uno tantum Galliæ metallo, quod vocant Albicratense,* XXXVI *portio invenitur, ideoque cæteris præest. Ubicunque quinta argenti portio est, electrum vocatur. Scrobes eæ reperiuntur in Canaleiensi. Fit & cura electrum, argento addito. Quod si quintam portionem excessit, incudibus non resistit. Et electro autoritas, Homero teste; qui Menelai regiam auro, electro, argento, ebore, fulgere tradit. Minervæ templum habet Lindos, insula Rhodiorum, in quo Helena sacravit calicem ex electro. Adjicit historia, mammæ suæ mensura. Electri natura est, ad lucernarum lumina clarius argento splendere. Quod est nativum, & venena deprehendit: namque discurrunt in calicibus arcus cælestibus similes, cum igneo stridore, & gemina ratione prædicunt.* Postremum hoc etiam Serenus confirmat, 62 præcepto med.

> *Produnt electri variantia pocula virus.*

Vide Servium ad vers. 400 lib. octavi Æneïd. Liquet igitur, Electrum nihil aliud olim fuisse, quàm argentum auro vel natura vel arte confusum. Postea tamen amissa miscendorum metallorum scientia, aliarum quoque rerum cum auro argentoque commixtionem pro electro habuerunt, vitri puta lapillorumque splendicantium. Ἤλεκτρον, ἀλλότυπον χρυσίον, μεμιγμένον ὑέλῳ καὶ λιθίᾳ· οἵας ἐστὶ κατασκευῆς ἡ τῆς ἁγίας σοφίας τράπεζα: *Electrum, aurum ex alieno genere conflatum, vitro, & lapillis mixtum, cujusmodi structuræ est sanctæ Sophiæ mensa*, Suidas in ἤλεκτρον, & in χαλκολίβανον: quam mensam ex electro Suidas fuisse testatur. De ea sic Cedrenus: Τότε ποιεῖ Ἰουστινιανὸς καὶ τὴν ἁγίαν τράπεζαν, ἔργον ἀμίμητον. ἀπό τε γὰρ χρυσοῦ, καὶ ἀργύρου, καὶ λίθων παντοίων, καὶ ξύλων, καὶ μετάλλων, καὶ εἰδῶν ἄλλων, ὅσα τε γῆ φέρει, καὶ θάλασσα, καὶ πᾶς ὁ κόσμος, ἐκ πάντων συνάξας τὰ μὲν κρείττονα καὶ τιμιώτερα πλεῖστα, τὰ δὲ ἐλάττω ἐνδεέστερα, τὰ τηκτὰ τήξας, τὰ ξηρὰ ἐπέβαλε, καὶ οὕτως εἰς τύπον ἐπιχέας ἀνεπλήρωσεν αὐτήν· ἥτις καὶ ποικίλη φαινομένη, θάμβος περιέχει τοῖς εἰς αὐτὴν ἀτενίζουσιν: *Sacram quoque mensam tum fecit, opus imitatione nulla æquandum. Constabat auro, argento, omnis generis lapidibus, lignis, metallis, omnibusque rebus quas terra fert, & mare, & totus mundus. Ex omni materia pretiosiora plura, viliora pauciora collegerat, liquatisque iis quæ fluunt, sicca illis immiserat, atque ita mensam formæ infusam absolverat. Itaque varium illud opus contuentibus stuporem injiciebat.* Vide quoque Codinum de Originibus Constantinopolitanis. Deficiente denique & hac arte, succinis electri nomen, teste Eustathio ad versum 293 Dionysii τοῦ Περιηγητοῦ, videtur attributum: Ἤλεκτρος νῦν, inquit, οὐχὶ τὸ ἐκ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου κρᾶμα· λίθος δέ τις χρυσοειδὴς, ἐξ οὗ καὶ λαβαὶ μαχαίρας γίνονται, ἀχύρων ἑλκυστικαί, ὡς ἡ μαγνῆτις σιδήρου: *Electrum nunc non est auri & argenti mixtura: sed lapis auro similis, ex quo etiam gladiorum manubria fiunt, quæ paleas attrahunt sicuti magnetes ferrum.*

EUSEBES. *Lapis est ex quo traditur imago Herculis in Tyri templo facta: sed & sedes ex qua difficile surgebant.* Ita enim, præeuntibus vett. libris Vossianis, restituenda videntur hæc verba Plinii lib. XXXVII, cap. 10.

FARINA. Apud Athenienses extra urbem celebrantur Diasia. Ita vocant festum Jovi Meilichio sacrum; atque in eo Πανδημεὶ θύουσι πολλοὶ, οὐχ ἱερεῖα, ἀλλὰ θύματα ἐπιχώρια: *Immolant multi non veras, sed ex farinæ subactæ massa victimas ad verarum similitudinem factas, quibus indigenæ uti solebant*, Thucyd. libro I; ubi vetus Scholiastes

θύματα exponit τινὰ πέμματα εἰς ζώων μορφὰς πεπλασμένα, *bellaria quædam in animalium formam efficta.* Dicitur Jupiter Proserpinæ Cyzicum urbem in dotem dedisse, quam propterea Cizyceni summo studio venerantur, eique quotannis atram bovem immolant; quod cùm stato solemnitatis illius tempore præstare non possent, eo quod à Mithridate obsessi ad omnium rerum extremas angustias erant adducti, bovem quendam ex opere pistorio finxerunt. Vide *Appianum de bello Mithridatico.* Pythagoras bovem ex farina confectum, ut accuratiores affirmant, immolavit; quum reperisset latus subtensum trianguli rectanguli æquivalere cruribus: Ἐβουθύτησε δὲ τῷ σταιτίνῳ, ὥς φασι, βοῦν, οἱ ἀκριβέστεροι, ἐξευρὼν τῆς ὀρθογωνίου τὴν ὑποτείνουσαν ἴσον δυναμένην ταῖς περιεχούσαις, Porphyrius de vita Pythagoræ.

Θύαιον, τὸ θύσθλον, πέμμα δὲ ἐστιν ἀντὶ βοός, Hesychius.

Πέλανοι, vide Pollucem Onomast. lib. VI. cap. 11; quemadmodum & Hesychium & Suidam in βοῦς ἕβδομος.

In veneficarum incantationibus, ut cerea imago supra fuit, ita quandoque etiam adhibebatur πέμμα σταίτινον εἰς ἀνδρὸς μίμημα πεπλασμένον: *Farina cocta & in hominis formam efficta*, Heliodorus lib. V Æthiop.

Maniæ, turpes deformesque personæ. Manias Ælius Stilo dici ait ficta quædam ex farina in hominum figuras, quia turpes fiant; quas alii Maniolas appellant: *Festus.* Vide quoque *Macrob. lib. I Saturn. cap. 7.*

Panem quoque pistores in varias effingebant formas. Manilius lib. V Astronom. in genitura pistoris:

Atque unum genus in multas variare figuras.

Vide Athenæum lib. IV Deipnosoph. cap. 8. Priapi certe siliginei meminit Martialis libro XIV, Epigramm. 69:

Si vis esse satur, nostrum potes esse Priapum;
Ipsa licet rodas inguina, purus eris.

Atque hoc est illud, quod Idem ibidem Apophor. 222 dicit:

Mille tibi dulces operum manus ista figuras
Exstruit: huic uni parca laborat apis.

Vide Casauboni Animadversiones in Suetonii Augustum, cap. 4. Ἑρμῆς, πέμματος εἶδος κηρυκοειδές, Helychius. Σελῆναι, πόπανοι, τὸ ἀστρ... πέμματα, Idem.

FERRUM quoque statuis olim præbuit materiam; quemadmodum supra §. 1, mentio injecta est Herculis ferrei, quem fecit Alcon. & alibi quoque meminimus Athamantis è ferro. Quod vero difficilis admodum ac valde laboriosa res sit è ferro signa facere, discimus ex Pausania *libro* X, *pag.* 642, 23. Theodorus Samius ferrum primus fudit; ac simulacra ex eo fecit, sicuti testatur idem Pausanias *lib.* III, *pag.* 183, 40.

Epaminondæ ferrea effigie apud Messenios Æsculapii fanum adornatum fuit; teste Pausania *lib.* IV, *pag.* 276, 21.

In Apollinis Delphici templo visebatur Herculis cum hydra conflictus; è ferro tam Hercules est, quàm hydra. Spectantur etiam cum admiratione Pergami leonis & apri capita, & ipsa ferrea: *Pausanias lib.* X, *pag.* 642, 23. Integrum locum exhibet Catalogus Artificum in *Tisagoras.*

Anastasii regum rapacissimi ac violentissimi statua fuit è ferro. Anthologia Græc. Epigr. lib. secundo, cap. 50:

Εἰκόνα σοὶ βασιλεῦ κοσμοφθόρε τήνδε σιδήρου
Ἄνθεσαν, ὡς χαλκοῦ πολλὸν ἀτιμοτέρην,
Ἀντὶ φόνου, πενίης τ' ὀλοῆς, λιμοῦ τε, καὶ ὀργῆς,
Οἷς πάντας φθείρεις ἐκ φιλοχρημοσύνης.

Cl. Hugo Grotius vertit:

Effigiem ferro populus tibi, pessime regum,
Hanc locat, (ære foret nam pretiosa nimis,)
Sanguine pro fuso, pro paupertate, fameque,
Quæ mala cuncta tuæ debet avaritiæ.

Οἱ μαλθακὸν εἶναι βουλόμενοι τὸν σίδηρον, ἐλαίῳ βάπτουσιν· οἱ δὲ σκληρὸν, ὕδατι, Suidas in Σιδηρέαν ψυχήν.

Ferreus Cupido in Dianæ templo sine aliqua alligatione pendens memoratur Cassiodoro *Variarum* I, 45.

Ferreum Martem, teste Claudiano *Epigramm.* 14, Veneris statua ex magnete fabricata ad se attrahens, quibusdam quasi occultis illecebris ad se perlicere videtur.

Vidimus & Romæ scyphos è ferro dicatos in templo Martis Ultoris: *Plin. lib.* XXXIV, *cap.* 14.

Ferrum

Ferrum aceto & alumine illitum fit æri simile. A rubigine vindicatur cerussa, & gypso, & liquida pice. Hæc est temperatura à Græcis antiodes dicta. Ferunt quidam & religione quadam id fieri; & extare ferream catenam apud Euphratem amnem, in urbe quæ Zeugma appellatur, qua Alexander Magnus ibi vinxerat pontem, cujus annulos, qui refecti sunt, rubigine infestari, carentibus ea prioribus: *Plin. lib.* XXXIV, *cap.* 15.

FIGULINI OPERIS bovem immolavit Pythagoras, cum professionis suæ instituto verum bovem mactare prohibitus esset: vide *Greg. Nazianzenum epist.* 183.

M. Varro tradit Turianum à Fregellis accitum, cui locaret Tarquinius Priscus effigiem Jovis in Capitolio dicandam. Fictilem eum fuisse, & ideo miniari solitum: fictiles in fastigio templi ejus quadrigas. Ab hoc eodem factum Herculem, qui hodieque materiæ nomen in Urbe retinet. Hæ enim tum effigies Deûm erant laudatissimæ. Nec pœnitet nos illorum, qui tales coluere; aurum enim & argentum ne Diis quidem conficiebant. Durant etiam nunc plerisque in locis talia simulacra. Fastigia quidem templorum etiam in Urbe crebra & municipiis; mira cælatura, & arte, ævique firmitate certiora auro, certe innocentiora, Plin. lib. XXXV, cap. 12. Juvenalis Satyra XI, vers. 115:

Hanc rebus Latiis curam præstare solebat
Fictilis, & nullo violatus Juppiter auro.

Ovid. lib. I Fastorum, vers. 202:

Juppiter angusta vix totus stabat in æde,
Inque Jovis dextra fictile fulmen erat.

Athenis non longe à Bacchi fano in cella quadam visebantur aliquammultæ statuæ fictiles; quibus expressus erat Atheniensium rex Amphictyon, cum alios Deos, tum Liberum patrem convivio excipiens: vide *Pausaniam lib.* I, *pag.* 4, 30.

In Ceramico, via urbis Atheniensis, porticus erat qui Regis dicebatur. Præter Ceramum Heroem in hac porticu simulacra sunt è terra cocta; Theseus Scironem in mare abjiciens, & Aurora Cephalum rapiens: *Pausanias lib.* I, *pag.* 5, 10.

Tritia, urbs Achæorum, fanum habuit quod Maximorum Deorum vocatur. Simulacra fictilia sunt: *Pausan. lib.* VII, *pag.* 441, 55.

FOENUM. Simulacra effigiesque hominum e fœno fieri solebant, quibus objectis ad spectaculum præbendum tauri irritarentur: *Asc. Pedianus in Orat. Ciceronis pro C. Cornelio.* Vide quoque Scaligerum in Festum, ad vocem *Pilæ*.

GYPSUM. *Cognata calci res gypsum est*, inquit Plinius lib. XXXVI, cap. 24: vide locum. *Hominis imaginem gypso e facie ipsa primus omnium expressit, ceraque in eam formam gypsi infusa emendare instituit Lysistratus Sicyonius frater Lysippi. Hic & similitudinem reddere instituit; ante eum quam pulcherrimas facere studebant. Idem & de signis effigiem exprimere invenit. Crevitque res in tantum, ut nulla signa statuæve sine argilla fierent*, Plin. XXXV, 12.

Stymphali vetusta est ædes Stymphaliæ Dianæ. Sub ejus templi lacunaribus positæ sunt aves Stymphalides: cæterum non est facile internoscere, ligneæne eæ sint, an gypseæ: vide *Pausaniam lib.* VIII, *pag.* 448, 55.

Gypseum Liberi patris simulacrum, pictura illuminatum, quod erat Creuside, supra retulimus *lib.* II, *cap.* 8, §. 10.

JASPIS. *Magnitudinem Jaspidis undecim unciarum vidimus; formatamque inde effigiem Neronis thoracatam*, Plin. XXXVII, 9. Quin vero & alia plura minutula ex Jaspide fecerint ornamenta, dubitare non poterit, qui ex eodem Plinii loco didicerit, *totum Orientem pro amuletis eam gestasse*. Qua de re sic Dionysius ὁ περιηγητὴς, vers. 724, ubi agit de mari Caspio:

φύει δ' ἢ κρύσταλλον, ἰδ' ἠερόεσσαν ἴασπιν,
ἐχθρὴν ἐμπούσῃσι, καὶ ἄλλοις εἰδώλοισι.
Gignit autem crystallum & aerii coloris Jaspim,
Infestam Empusis, & aliis spectris.

Ad quæ verba vide quæ annotavit Eustathius.

LANEÆ EFFIGIES. Compitalibus noctu dabantur ad compita: *Fest.* Vide Eundem in *Pilæ*. Veneficæ quoque præter eas, quas supra memoravimus imagunculas è cera aut farina, laneas quoque nefandis sacris effigies adhibere solebant; ut ex Horatio *lib.* I, *Sat.* 8, discere est.

MAGNES apud Theophrastum de Lapidibus refertur inter lapides tornatiles. Claudianus certe Epigr. 14, meminit Veneris è magnete fabricatæ, quæ ferreum Martis simulacrum, sacerdote nuptialis festi solemnia quasi celebrante, ad se sponte rapiat, vinisque complexibus implicatum arctissime alliget: vide locum. Pari prorsus impostura malignum spiritum Alexandriæ in templo Serapis venerationem Idolis suis apud imperi-

tiores quæsivisse, testis est D. Prosper *de Promissionib. & prædictionib. Dei*, *parte* III, *promiss.* 38: vide locum. Vide quoque Cedrenum *ad annum undecimum imperii Theodosiani*, *pag.* 325 *edit. Regiæ*. Nonnulla quoque huc pertinentia habet Vossius *libro* I *de Orig. & progr. Idolol. cap.* 31.

MARGARITÆ. Cn. Pompejus tertio triumpho, quem de piratis, Asia, Ponto, gentibusque & regibus egit, imaginem suam è margaritis translulit: *Plin.* XXXVII, 2. Vide locum lectu dignissimum.

MARMOR. *Marmorum genera & colores non attinet dicere, in tanta notitia: nec facile est enumerare, in tanta multitudine. Quoto quoque enim loco non suum marmor invenitur?* Plinius lib. XXXVI, cap. 7.

Calor de lignis oleæ, cum sit corporibus salutaris, perniciosus est balneis, & ad dissolvendas juncturas marmorum efficaciter noxius, Macrob. lib. VII Saturnal. cap. 16.

Marmoraris juncturas unguibus probant, Servius ad vers. 276 lib. II Georg.

Κατορύττουσιν οἱ τεχνῖται τοὺς ἐργασίμους λίθους, ὥσπερ ἐκπεττομένους ὑπὸ τῆς θερμότητος· οἱ δ' ὕπαιθροι καὶ γυμνοὶ διὰ ψῦχος ἀντίτυποι καὶ δυσμεταχείριστοι καὶ ἀτέραμνοι ἀπαυδῶσι τοῖς ἔργοις: *Fabri lapides operi habiles defodiunt sub terram, tanquam maturandos & coquendos à calore: qui sub dio nudique jacent, frigore rigidi & intractabiles redduntur, operique resistunt*, Plutarch. Sympos. problem. VII, 2.

Σμιρίς, ἄμμου εἶδος, ᾗ σμήχονται οἱ σκληροὶ τῶν λίθων, Hesychius. Rationem aliquam signa marmorea nuda curandi tangit Vitruvius *lib.* VII, *cap.* 9.

MILIUM torno elaboravit Myrmecides: *Julianus Imp. Orat.* II.

MONTES. Vide quæ de Dinocrate architecto in procemio libri secundi retulit Vitruvius. Ipsa Vitruvii verba habet Catalogus Artificum, in *Dinocrates*. Sesostris quoque Ægypti Rex, pluribus domitis nationibus, suam passim imaginem, in monumentum victoriæ, solidis petris curavit insculpi: vide *Herodotum lib.* II, *cap.* 106.

OBSIDIANUS LAPIS. *In genere vitri & Obsidiana numerantur*, inquit Plinius lib. XXXVI, cap. 26, *ad similitudinem lapidis, quem in Æthiopia invenit Obsidius, nigerrimi coloris, aliquando & translucidi, crassiore visu, atque in speculis parietum pro imagine umbras reddente. Gemmas multi ex eo faciunt: vidimusque & solidas imagines Divi Augusti, capti materia hujus crassitudinis: dicavitque ipse pro miraculo in templo Concordiæ Obsidianos quatuor elephantos. Remisit & Tiberius Cæsar Heliopolitarum ceremoniis repertam ibi in hæreditate ejus, qui præfuerat Ægypto, Obsidianam imaginem Menelai. Ex quo apparet antiquior materiæ origo, nunc vitri similitudine interpolatæ. Xenocrates Obsidianum lapidem in India, & in Samnio Italiæ, & ad Oceanum in Hispania nasci tradit. Fit & tincturæ genere*, &c. Fortasse quoque huc pertinet illud Pausaniæ *lib.* VIII, *pag.* 493, 30: Nilo, ut qui per Æthiopiam in mare labitur, nigro lapide statuas fabricari arbitrantur. Sicuti & illud ejusdem *lib.* X, *pag.* 682, 9: Signum Dianæ cognomento Dictynnææ, est Æginææ artis, è nigro lapide.

OSSA CAMELINA. Arnob. advers. Gentes: *Simulachra ista quæ vos terrent*, inquit, *ossa, lapides, æra sunt, argentum, aurum, testa, lignum sumptum ex arbore, aut commixtum glutinum gypso, ex ornatibus fortasse meretriciis, aut ex muliebri mundo, camelinis ex ossibus, aut ex Indici animalis dente congesta; conflata in has species ducta sunt.*

OSSA HUMANA. Palladium certe ex ossibus Pelopis factum fuisse tradit Jul. Firmicus *de Erroribus profanæ religionis*. Clemens Alexandrinus in Protreptico: πολλοὶ δ' ἂν τάχα που θαυμάσαιεν, εἰ μάθοιεν τὸ Παλλάδιον, τὸ διοπετὲς καλούμενον, ἐκ τῶν Πέλοπος ὀστῶν κατασκευάσθαι, καὶ δὴ τὸν ἱστορικὸν Διονύσιον ἐν τῷ πέμπτῳ μέρει τοῦ κύκλου παρέχομαι: *Multi autem fortasse admirabuntur, si didicerint Palladium quod appellatur Diopetes, Pelopis ex ossibus factum esse. Atque Dionysium hujus rei auctorem in quinta Cycli parte afferre possum.* Lapideum fuisse simulacrum vult Procopius *lib.* I *de Bello Gotthico*, *cap.* 15; ubi & alia multa refert de isthoc Palladio unde urbis Trojanæ fatum olim pependisse memorant.

PAPYRACEUM CAPUT. Lucianus *de Syria Dea*. Vide *Jo. Seldenum de Dis Syris*, *Syntagm.* II, *cap.* II.

PHELLATES LAPIS. Morychi Dionysi simulacrum Athenis ex hoc lapide exsculptum. Vide Catalogum Artificum, in *Simon* Sculptor.

PLUMBUM. Statuam Mamurii plumbeam in urbis Rom. regione VI collocat P. Victor.

SCIRPI. Argeos vocabant scirpeas effigies, quæ per virgines Vestales annis singulis jaciebantur in Tiberim: *Festus*. Vide Eundem in *Sexagenarios*. Vide quoque Plutarch. *Problem. Rom.* 32; Dionys. Halicarnass. *Antiqu. Rom. lib.* I; Varronem *lib.* VI *de L. L.* Ovidium denique *Fastorum lib.* V, *vers.* 621.

SILIGINEUS PRIAPUS. Vide quæ supra diximus in *Farina*.

SMARAGDUS. *Apion cognominatus Plistonices, paulo ante scriptum reliquit*, inquit Plinius XXXVII, 5, *esse etiam nunc in labyrintho Ægypti colossum Serapim è smaragdo*

ragdo novem cubitorum. Tradit Idem ibidem, *Leoni marmoreo inditos fuisse oculos ex smaragdis ita radiantibus etiam in gurgitem, ut territi refugerent thynni, diu mirantibus novitatem piscatoribus, donec mutavere oculis gemmas.* Circa tempora Theodosii Imp. conspiciebatur Constantinopoli simulacrum Minervæ Lindiæ è smaragdo, altum cubitos quatuor: Sesostris rex Ægypti Cleobulo Lindio quondam miserat illud: vide *Cedrenum pag. 322 edit. Regiæ.*

STANNUM. Aristoteles περὶ θαυμασίων ἀκουσμάτων meminit stannei simulacri à Dædalo fabricati. Vide locum.

SUCCINUM. Succinum est flavus cereique coloris arborum succus, ex pineis arboribus desudans, ac paullatim indurescens; ut docet Isidorus *lib.* XVI, *cap.* 8. Plinius lib. XXXVII, cap. 3, de succino: *Taxatio in deliciis tanta, ut hominis quamvis parva effigies, vivorum hominum vigentiumque pretia superet.* Vide Vossii Etymologicum in *Succinum* & *Electrum:* vide quoque quæ nos diximus de Electro aliquanto ante.

TEREBINTHUS admodum spissa est & nigra, inquit Theophrastus *lib.* V, *cap.* 4, ac circa Syriam quidem affirmant eam esse nigriorem ebeno; capulos quoque pugionum ex ea fieri, & pocula Thericlea tornari quæ à fictilibus secerni non possunt, &c. Vide quæ ad hunc Theophrasti locum annotat Jo. Bodæus.

THUS. Anthol. Græcorum Epigr. lib. I, cap. XXVI:

Τοξοβόλον τὸν Ἔρωτα τίς ἔξεσεν ἐκ λιβανωτοῦ,
 Τὸν πρὶν μηδ' αὐτοῦ Ζηνὸς ἀποσχόμενον;
Ὀψὲ παρ' Ἡφαίστῳ κεῖται σκοπός, ὃν καθορᾶσθαι
 Ἔπρεπεν οὐκ ἄλλως ἢ πυρὶ φλεγόμενον.

Cl. Hugo Grotius transtulit:

Quis de thure pio nobis effinxit amorem,
 De quo multa queri Juppiter ipse potest?
Sed bene Vulcano quod jam datur ille, videri
 Qui puer in solo debuit igne rogi.

TOPAZIUS. *Inde factam statuam Arsinoë Ptolemæi Philadelphi uxori, quatuor cubitorum, sacratam in delubro quod aureum cognominabatur,* tradit Plinius XXXVII, 8.

VIMINA. De Gallorum Colossis è viminibus contextis egimus lib. II, cap. 8, §. I.

VITRUM. *Vitrum aliud flatu figuratur,* inquit Plinius lib. XXXVI, cap. 26, *aliud torno teritur, aliud argenti modo cælatur. Nec est alia nunc materia sequacior, aut etiam picturæ accommodatior.* Seneca epist. XC: *Possum vitrarium ostendere, qui spiritu vitrum in habitus plurimos format, qui vix diligenti manu effingerentur.* Apulej. lib. II Metamorph. *Hic vitrum fabre sigillatum, ibi crystallum compunctum.* De vitro cælato est illud Achillis Tatii de amorib. Clitophontis & Leucippes: Κρατῆρα περιέθηκεν μετὰ τὸν Γλαύκου τοῦ Χίου δεύτερον· ὑάλου μὲν τὸ πᾶν ἔργον ὀρωρυγμένης· κύκλῳ δὲ αὐτὸν ἄμπελοι περιέστεφον ἀπ' αὐτοῦ τοῦ κρατῆρος πεφυτευμέναι, οἱ βότρυες πάντη περικρεμάμενοι, ὄμφαξ μὲν αὐτῶν ἕκαστος ἕως ἦν κενὸς ὁ κρατήρ· ἐὰν δὲ ἐγχέῃς οἶνον, κατὰ μικρὸν ὁ βότρυς ὑποπερκάζεται, καὶ σταφυλὴν τὴν ὄμφακα ποιεῖ. Διόνυσός τε ἐντετύπωται τῶν βοτρύων, ἵνα τὴν ἄμπελον γεωργῇ: *A Glauci Chii cratere secundum poculum adhibuit. E cælato id vitro erat; ejusque oram vites in eo ipso natæ coronabant, à quibus racemi passim pendebant, sicco omnes poculo acerbi; immisso autem vino, paullatim rubentes & maturi. Inter racemos autem Dionysus effictus erat, ut vitem coleret.* Juvenalis Satyra II, vers. 95:

 - - - *Vitreo bibit ille Priapo.*

Ubi vetus Commentator: *In vitreum penem, quos appellant drilopotas.* Vide Salmasium in Scriptt. historiæ Augustæ, pag. 129. Vitrei gemmeive, discolores tamen milites in ludo calculorum sive latrunculorum castra & instructam utrimque aciem repræsentabant. Ac tabulam quidem lusoriam sic describit Martialis lib. XIV, Epigr. 17:

Hic mihi bis seno numeratur tessera puncto;
 Calculus hic gemino discolor hoste perit.

Gemmei vero *militis* meminit Idem ejusdem libri Epigr. 20:

Insidiosorum si ludis bella latronum,
 Gemmeus iste tibi miles & hostis erit.

Idem quoque lib. VII, Epigr. 71, meminit *vitrei latronis:* quemadmodum *vitrei militis* Ovidius II de Arte, vers. 208. Ecloga M. Annæi Lucani, ad Calp. Pisonem:

Te si forte juvat studiorum pondere fessum,
Non languere tamen, lususque movere per artem,
Callidiore modo tabula variatur aperta

Calculus

Calculus, & vitreo peraguntur milite bella;
Ut niveus nigros, nunc & niger alliget albos, &c.

Ad quem locum vide quæ annotavit Josephus Scaliger.

Prosecutus sum hactenus, lector benevole, generalia quædam de Artium imitatricium primordiis, progressu, consummatione; ipse Artium harum tam ignarus, quàm qui maxime: adjeci adhæc nonnulla quæ sanum de Artibus hisce judicium adjuvare possint. Utinam cum poëta vere de me ipso testari liceat:

- - - *Fungor vice cotis, acutum*
Reddere quæ ferrum valet, exsors ipsa secandi.

Quod an aliqua ex parte sim assecutus, aliorum esto judicium.

Si quis autem existimet omnia tam brevi à me potuisse exponi, vehementer errat; neque solum inscitiam meam, sed ne rerum quidem magnitudinem perspicit. Equidem Artificibus, reliquisque harum deliciarum studiosis, fontes tantummodo unde haurirent, atque itinera ipsa quæ tenerent, ita putavi esse demonstranda, non ut ipse dux essem, (quod ut infinitum, ita arrogantiæ plenum) sed ut commonstrarem tantùm viam, &, ut fieri solet, digitum ad fontes intenderem. Non inficior aliqua me hic præteriisse, quæ passim de rebus hisce vetustiora litterarum monumenta prodiderunt: licet enim profiteret maximarum Artium præcepta, non tamen asseveravi cuncta me dicturum, quæ vastitas ejus scientiæ contineret, sed plurima: nam illud in hominis unius industriam cadere non poterat. Neque enim est ulla disciplina aut ars, quæ singulari consummata sit ingenio. Alius alio plura forte invenit, nemo omnia. Quapropter ut in magna sylva boni venatoris est indaganter feras quàm plurimas capere; nec cuiquam culpæ fuit, non omnes cepisse: ita mihi satis abundeque est, tam diffusæ, quam suscepimus, materiæ magnam partem tradidisse; præsertim quum in sylva, ubi hæc captanda, tenebræ sint non mediocres; neque semita trita eò quò pervenire volumus, ferri liceat; sed in ipsis tramitibus plurima passim objiciantur, quæ cursum nostrum demorari ac tantùm non retinere valeant. Absint ergo male curiosi, quos noster hic minime nobis injucundus labor offendet. Etenim si delectamur, cùm hæc scribimus; quis est tam invidus, ut ab eo nos abducat? Sin autem laboramus ac sudamus; quis est qui alienæ modum statuat industriæ? Quisquis autem operam nostram elevari posse putabit, quod nonnulla Tullii, Horatii, Quintiliani verba mutatione levicula ab Oratoria & Poëtica arte ad Picturam deflexerim; næ ille profecto parum intelligens adfinitatis illius, quæ artes has mutuo sibi alligavit. Cæterum hi pauciores forte futuri sunt, ac facile patientur sibi satisfieri. Illorum clamoribus magis obnoxius erit hic noster qualiscunque labor, qui post prima imperfectæ adhuc artis rudimenta vana quadam artis persuasione tumentes, omnem eruditæ antiquitatis mentionem reformidant; tanquam quæ desidiæ suæ indormientes importune molesta excitet, atque operam male collocatam veluti exprobret. At quam hic tandem nostris conatibus assignabunt culpam? quod crimen invenient? ex limpidis nempe incorruptæ antiquitatis fontibus historica fide primi tyrocinii gradus summis olim Artificibus cum cura calcatos, & à præcipiti nostrorum hominum festinatione plurimum remotos recenseo; si forte aliqui reperiantur, qui saniora consilia admittere, ac vestigiis eorum insistere tanti putent. Pueros certe per delicias pedes male ponentes, ac vacias imitantes, jamque in consuetudine ambulandi vacias factos, corrigi oportere omnes consentiunt; alligant itaque iis serperastra in geniculis, ut eorum depravata corrigant crura, eosque è longinqua mala consuetudine in meliorem traducant: quamobrem neque reprehensionem videtur mereri, qui Picturam, propter malam consuetudinem minus valentem, ad meliora traducere conatur. Pleris que vero hoc meum institutum improbari, mirandum non est. Τίς γὰρ τὸν ἄπειρον πείθει ὑπὲρ τῶν καλῶν τὴν τέχνην, Maximus Tyrius Dissertat. XXXIX. *Magna ars est, contra artifices loqui; & apud illos aliquid agere, qui se putant omnia prævidere*, Cassiod. Variarum 11, 6. Non habeo itaque propositum plura verba incassum apud surdas aures effundendi. Totam rem in pauca conferam. Quisquis errantium consensu nondum victus, cum reliquis elegantissimæ antiquitatis cultoribus qualicunque adhue bonæ mentis amore capitur, illud imprimis curare semper debet, ut actiones eorum serio imitetur, quorum gloriam suspicit; puteque auribus suis nunquam non insusurrari illud Isocratis ad Nicoclem: ὧν τὰς δόξας ζηλοῖς, μιμοῦ τὰς πράξεις: *Quorum gloriam affectas, eorum opera imitare.*

FINIS.

INDEX

INDEX
RERUM ET VERBORUM.

A.

Pp

Appii

K.

L.

M.

N.

Naves

Phry-

Digitized by Google

To-

 benda.

FINIS.

FRANCISCI

Digitized by Google

FRANCISCI JUNII F. F.

CATALOGUS

ARCHITECTORUM, MECHANICORUM,

sed præcipue

PICTORUM, STATUARIORUM, CÆLATORUM, TORNATORUM,

aliorumque

ARTIFICUM,

& Operum quæ fecerunt, quorum Index separatim præmittitur,

Secundum seriem litterarum digestus,

nunquam antehac editus.



ROTERODAMI,
Typis REGNERI LEERS,
MDCXCIV.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Illustri & Prænobili Viro,

JOHANNI à JULSINGA,

DOMINO DE TACKENBORG, TOPARCHÆ IN GARMEWOLDE, TEN BUUR ET TESINGE, &c.

Augustæ Civitatis Groningæ Consuli seniori, nunc vero in Supremo hujus Provinciæ Conventu Judiciario Consiliario gravissimo;

Societatis Indiæ Occidentalis Directori, nec non Academiæ sæpius Curatori.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA

VIR ILLUSTRIS,

MOris est & solenne scripta consecrantibus illorum patrocinium implorare, de quorum scientia juxta & affectu securi sunt; hoc plerumque instituto, ut habeant, aut patronum qui oblatum munus recte possit expendere, aut fautorem qui benevole velit tueri. Idem mihi facturo, non diu inquirendum fuit, cui opus Propatrui Francisci F. F. Junii de Pictorum veterum vitis inscriberem: occurrebas enim mox, convertente me ad te, VIR ILLUSTRIS, testato tuo in literas studio ac cultu singulari: manifesta enim satis documenta sunt, quibus elucet amor quo viros doctos complecteris, & copiosa historiarum & variarum rerum cognitio. Testis Borrii opus, quod quamvis per se excellens, & multis titulis nominibusque laudandum, multum tamen splendoris & lucis accepit ex illis, quæ tibi editione novissima placuit adjungere; adeo ut non minor eruditionis sis vindex, quam cultor acerrimus. Atque de hoc quidem tibi gratulabitur posteritas, de altero vero gratias agit Academia, quod toties quasi moribunda, te duce & auspice, semper revixerit. Cum enim ab ineunte juventute gravissima obieris munia, ita tibi semper cordi fuit Respublica, ut, sive læta fuerint tempora, sive nubila, nec Curiæ nec Academiæ fide & industria unquam defueris. Sed nolumus in laudes tuas, quamvis non fucatas, latius excur-

rere; hoc etenim modestis tuis auribus grave & ingratum esset. Prope quinquaginta sunt anni ex quo opus de Pictura Veterum primo typis est descriptum; cum huic novum subinde incrementum accederet, venit Propatruo in mentem adjungere veterum Pictorum vitas. Quum vero extrema senectute in Angliam, tanquam alteram patriam, ad promovenda Gothica, Cimbrica & alia septentrionalia studia, remigraret, reliquit utrumque opus Parentis, P. m. & meæ curæ. Et jam ante septemdecim annos publici juris fuisset factum, nisi primo fatale bellum (quo durante studiorum plerumque sunt induciæ) tum patris inopina mors, & demum incerta pax moram injecissent. Quum vero Celeberrimus Grævius à Cognato Isaaco Vossio rescisceret, opus hoc penes me servari, rogavit Clarissimum virum, Johannem Mensingam, in hac Academia eloquentiæ & humaniorum literarum Professorem doctissimum, ut me hac de re conveniret; quo facto, ipse literis à me petiit, ut opus Trajectum ad Rhenum transmitterem, promittens sibi curæ fore, ut brevi in publicum prodiret. Nolui deesse desiderio tanti Viri, noveram enim neminem ad hoc magis idoneum, nec alium cujus fidei & studio mallem committere. Non est meum de dignitate operis sententiam ferre, relinquo id judicio literati orbis. Qualecunque autem sit, ausus tibi fui offerre, VIR ILLUSTRIS, hunc Propatrui mei Commentarium de Pictorum veterum vitis; nullus dubitans, quin sub tuo præsidio secure poterit latere. Summopere lætabor, si tibi placere intellexero: sin minus, velim recipias tanquam grati animi testimonium ac tesseram. Vale, VIR NOBILISSIME, & conservandæ ac ornandæ Reipublicæ diu sis superstes, sospes & incolumis.

Groningæ die 26 Februarii 1694.

Tuus omni cultu & obsequio

DIONYSIUS, F. P. N. F. F. JUNIUS.

ODE

ODE
In Historiam Rerum Belgicarum
PETRI BORRII
Iterato editam, emendatam & locupletatam, anno CIↃ IↃ CLXXV. *suppeditatis compluribus monumentis illustrioribus*

A B

Illustri ac Nobilissimo Viro,

JOHANNE à JULSINGA,

DOMINO DE TACKENBORG, TOPARCHA IN GARMEWOLDE, TEN BUUR, TESINGE, &c.

Augustæ Civitatis Groninganæ Consule seniore, & tunc in Supremo hujus Provinciæ Conventu judiciario, quem Cameram Hovelmannorum vocant, Præside gravissimo,

Societatis Indicæ Occidentalis Assessore dignissimo, nec non Academiæ sæpius Curatore vigilantissimo.

Durum perosos servitii jugum,
Mortes, catastas & decimas graves,
Fortes Camillos bellicosis
Auriacos celebres triumphis,
Clarosque factis Nassavios Duces,
Auctosque Belgas cladibus & malis,
Nomenque libertatis emptum
Funeribus bene collocatis,
Accensus haustis Borrius ignibus
Imis medullis, non sine Numine,
Evolvit ingenti labore,
Res Patriæ, meritasque laurus,
Bellique caussas, & vitia, & graves
Iras tyranni, pactaque sæpius
Calcata fastu non ferendo,
Ac odiis temere novatis.
Sacrata pulchris viribus ingeni,
Sacrata fido pectore Patriæ,

 Æter-

rere; hoc etenim modestis tuis auribus grave & ingratum esset. Prope quinquaginta sunt anni ex quo opus de Pictura Veterum primo typis est descriptum; cum huic novum subinde incrementum accederet, venit Propatruo in mentem adjungere veterum Pictorum vitas. Quum vero extrema senectute in Angliam, tanquam alteram patriam, ad promovenda Gothica, Cimbrica & alia septentrionalia studia, remigraret, reliquit utrumque opus Parentis, P. m. & meæ curæ. Et jam ante septemdecim annos publici juris fuisset factum, nisi primo fatale bellum (quo durante studiorum plerumque sunt induciæ) tum patris inopina mors, & demum incerta pax moram injecissent. Quum vero Celeberrimus Grævius à Cognato Isaaco Vossio rescisceret, opus hoc penes me servari, rogavit Clarissimum virum, Johannem Mensingam, in hac Academia eloquentiæ & humaniorum literarum Professorem doctissimum, ut me hac de re conveniret; quo facto, ipse literis à me petiit, ut opus Trajectum ad Rhenum transmitterem, promittens sibi curæ fore, ut brevi in publicum prodiret. Nolui deesse desiderio tanti Viri, noveram enim neminem ad hoc magis idoneum, nec alium cujus fidei & studio mallem committere. Non est meum de dignitate operis sententiam ferre, relinquo id judicio literati orbis. Qualecunque autem sit, ausus tibi fui offerre, VIR ILLUSTRIS, hunc Propatrui mei Commentarium de Pictorum veterum vitis; nullus dubitans, quin sub tuo præsidio secure poterit latere. Summopere lætabor, si tibi placere intellexero: sin minus, velim recipias tanquam grati animi testimonium ac tesseram. Vale, VIR NOBILISSIME, & conservandæ ac ornandæ Reipublicæ diu sis superstes, sospes & incolumis.

Groningæ die 26 Februarii 1694.

Tuus omni cultu & obsequio

DIONYSIUS, F. P. N. F. F. JUNIUS.

ODE

O D E
In Historiam Rerum Belgicarum
P E T R I   B O R R I I

Iterato editam, emendatam & locupletatam, anno CIϽ IϽ CLXXV. *suppeditatis compluribus monumentis illustrioribus*

A B

Illustri ac Nobilissimo Viro,

JOHANNE à JULSINGA,

DOMINO DE TACKENBORG,
TOPARCHA IN GARMEWOLDE,
TEN BUUR, TESINGE, &c.

Augustæ Civitatis Groninganæ Consule seniore, & tunc in Supremo hujus Provinciæ Conventu judiciario, quem Cameram Hovelmannorum vocant, Præside gravissimo,

Societatis Indicæ Occidentalis Assessore dignissimo, nec non Academiæ sæpius Curatore vigilantissimo.

DUrum perosos servitii jugum,
Mortes, catastas & decimas graves,
Fortes Camillos bellicosis
Auriacos celebres triumphis,
Clarosque factis Nassavios Duces,
Auctosque Belgas cladibus & malis,
Nomenque libertatis emptum
Funeribus bene collocatis,
Accensus haustis Borrius ignibus
Imis medullis, non sine Numine,
Evolvit ingenti labore,
Res Patriæ, meritasque laurus,
Bellique caussas, & vitia, & graves
Iras tyranni, pactaque sæpius
Calcata fastu non ferendo,
Ac odiis temere novatis.
Sacrata pulchris viribus ingeni,
Sacrata fido pectore Patriæ,

Digitized by Google

Æternitatis, literisque
Ingenii monumenta pulchri,
Nomen dederunt Borriadæ sacrum,
Obliviosa nulla silentio
Quod tollet ætas, nulla Martis
Ira feri, nec avarus ignis.
Non vis perussit, non alius calor
Recti tenacem propositi virum,
Legumque custodem severum,
Præsidium patrii Senatus;
Potens superbit Consule quo gravi
Groninga, quo gens vindice, quo duce
Se læta Julsingæa tollit,
Nominibus decorata multis.
Non fractus annis ille senilibus
Ætate fessa se popularibus
Subduxit undis, consulenti
Nec Patriæ fugiens laborum.
Præterque curas has sibi creditas,
Hæc una mentem cura momorderat
Ornare fastos, una mentem
Promere res Batavas latentes.
Nec spes verendum destituit virum,
Licet laborum mole tenacium;
Non ipse fastis explicandis
Par fuerit remorante fato;
Nam non relictas, quasque coëgerat
Chartas, paratam materiem, situ
Perire passus, veritatis
Et Patriæ studio monente.
Fœcunda lauris hinc locupletior
Est facta multis pagina Borrii,
Hinc pluribus ditata gazis,
Pulchrius hæc facies renidet.
Hinc par parata est gloria Consuli;
Lætæque frondes impedient caput
Utrique, non marcente ramo,
Belgica dum Batavique stabunt.

JOH. MENSINGA.

PRÆ-

PRÆFATIO
AD LECTOREM.

Lectori S.

HAbes hic, Lector benevole, Catalogum Pictorum, Statuariorum, Cælatorum, Architectorum, aliorumquè Artificum, ut & illorum Operum, quæ in priscis monumentis celebrantur. Magno studio illum olim confecit, cùm elaboraret in Commentariis de Pictura Veterum, nobilissimus & eruditissimus Vir, Franciscus Junius. Diu delituit primum in ipsius Junii, postea, cùm obiisset, in ejus hæredum scriniis, ex quibus nunc protractum eum esse in lucem gaudebis, credo, Lector, cui hæc veteris ævi φιλοτεχνήματα sunt in deliciis, & gratias ages eximio Viro, Dieterico Junio, cujus musæo illa debes. Vale.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

CATA-

CATALOGUS
OPERUM
Quæ ab antiquis Artificibus elaborata, & à Scriptoribus memoriæ mandata fuerunt.

A.

ABanta vatem fecit Pison Calaureus: Catalogus in PISON, STATUARIUS.

Abronem Apellis mirantur Samii: Plinius lib. xxxv, cap. 10.

Acasto ejusque equis maximum studium impendit Micon Pictor: Catal. in MICON.

Achillem nobilem fecit Silanion: Plinius xxxiv, 8.

Achillem fecit Parrhasius: Idem xxxv, 10.

Achillem virginis habitu occultatum, Ulixe deprehendente, pinxit Athenion Maronites: Idem xxxv, 11.

Achillem sculpsit Scopas, Idem xxxvi, 5.

Achillis cum Telepho pugnam in Cayci campo sculpsit Scopas: Catal. in SCOPAS.

Acrolithon vocant statuam colossi quæ est in fano Martis in summa arce media Mausolei, opus Telocharis: Catal. in TELOCHARES.

Admetum pinxit Cleon: Plin. xxxv, 11.

Adorantem Batton & Apollinem & Junonem, qui sunt Romæ in templo Concordiæ, fecit Bedas Statuarius: Idem xxxiv, 8.

Adorantem & ministrantem mulierem fecit Euphranor: Idem ibid.

Adorantem sacerdotem pinxit Apollodorus: Idem xxxv, 9.

Adorantes fœminas fecit Apellas Statuarius: Idem xxxiv, 8.

Adorantes, sacrificantes, flentesque matronas fecit Schenis Statuarius: Idem ibid.

Æglen filiam Æsculapii pinxit Socrates: Idem xxxv, 11.

Ægrum sine fine laudatum pinxit Aristides Thebanus: Idem xxxv, 10.

Æneas Castorque ac Pollux Parrhasii in eadem tabula laudantur: Idem ibid.

Aëropen lugentem Atrei cœnam pinxit Ophelion: Catal. in OPHELION.

Æsculapii & Hygiæ signa fecit Damophon: Catal. in DAMOPHON.

Æsculapii simulacrum Epidaurium sculpsit Phidias: Catal. in PHIDIAS ex Athenagoræ Legat.

Æsculapium & Hygiam, qui sunt in Concordiæ templo Romæ, fecit Nicerates Statuarius: Plin. xxxiv, 8.

Æsculapium fecit Bryaxis: Idem ibid.

Æsculapium pinxit Aristarete, Nearchi filia & discipula: Idem xxxv, 11.

Æsculapium sculpsit Cephissodorus; spectabatur Romæ intra Octaviæ porticus in Junonis æde: Idem xxxvi, 5.

Æsculapius Alcamenis. Vide ALCAMENES in Catal.

Æsculapius eburneus Colotis: Catalog. in COLOTES.

Æsculapius & filiæ Hygia, Ægle, Panacea, Jaso, sunt opus Socratis Pictoris: Plin. xxxv, 11.

Æsculapius & Hygia Scopæ: Catalog. in SCOPAS.

Æsculapius & Hygia Stratonis: Catal. in STRATON.

Æsculapius imberbis, opus Calamidis, ex ebore & auro: Catal. in CALAMIS, ex Pausania.

Æsculapius Philomachi: Catal. in PHILOMACHUS.

Æsculapius Praxitelis: Catal. in PRAXITELES.

Æsculapius Thrasymedis: Catal. in THRASYMEDES.

Æsopo fabulatori plastice Aristodemi non minorem attulit famam, quàm fabulæ ab eo compositæ: Catal. in ARISTODEMUS, ex Tatiano.

Æsopus Lysippi: Catol. in LYSIPPUS, ex Anthologia.

Agamemnonem fecit Parrhasius: Plinius xxxv, 10.

Agasonem cum equo pinxit Athenion Maronites in una tabula, quaque maximè inclaruit: Idem xxxv, 11.

Agatharchum pinxit Simonides: Idem ibid.

Agenorem Thebanum puerum palæstritam Polycletus Argivus elaboravit: non idem qui signum Junonis Argivæ fecit, sed Naucydis discipulus: Catal. in POLYCLETUS ALTER.

Agrippæ pantheum decoravit Diogenes Atheniensis: Plin. xxxvi, 5.

Ajacem armorumque judicium pinxere Parrhasius & Timanthes de artis gloria inter se certantes: Idem xxxv, 10.

Ajacem & Medeam Cæsari Dictatori pinxit Timomachus Byzantius, Idem xxxv, 11.

Ajax fulmine incensus, opus Apollodori Pictoris, Pergami spectatur hodie: Idem xxxv, 9.

Alceti statuam fecit Cleon: Cat. in CLEON.

Al-

Alcibiadem Nemeæ ſedentis genibus inſidentem pinxit Aglaophon: Catal. in AGLAOPHON, ex Athenæo.

Alcibiadem repræſentavit Niceratus Statuarius, lampadeque accenſa matrem ejus Demaraten ſacrificantem: Plin. xxxiv, 8.

Alcibiades Polycleti: Catal. in POLYCLETUS.

Alcibiades. Quadriga Pyromachi Statuarii regitur ab Alcibiade: Plin. lib. xxxiv, cap. 8.

Alcippes elephantum enixæ imaginem fecit Niceratus: Catal. in NICERATUS, ex Tatiano.

Alcmena nullius eſt nobilior ea quam Praxiteles fecit ex ære: Plin. xxxiv, 8.

Alcmenam Agrigentinis donavit Zeuxis: Plin. xxxv, 7.

Alcmenæ thalamum Amphitryoni exædificavit Agamedes & Trophonius: Catal. in AGAMEDES.

Alexander Paris eſt opus Euphranoris, in quo laudatur quod omnia ſimul intelligantur, judex Dearum, amator Helenæ, & tamen Achillis interfector: Plinius libro xxxiv, cap. 8.

Alexandrum Magnum, multis operibus à pueritia ejus orſus, fecit Lyſippus; quam ſtatuam inaurari juſſit Nero princeps, delectatus admodum ea: Plinius libro xxxiv, cap. 8.

Alexandri venationem, quæ Delphis ſacrata eſt, fecit Lyſippus. Alexandri adhæc amicorumque ejus imagines ſumma omnium ſimilitudine expreſſit. Has Metellus, Macedonia ſubacta, tranſtulit Romam: ibid.

Alexandrum optime expreſſit Euthycrates filius ac diſcipulus Lyſippi: ibid.

Alexandrum Magnum & Philippum patrem ejus fecit Chæreas Statuarius: ibid.

Alexandrum & Philippum in quadrigis fecit Euphranor: ibid.

Alexandrum Magnum fulmen tenentem in templo Epheſiæ Dianæ viginti talentis auri: Plin. xxxv, 10.

Alexandrum & Philippum quoties pinxerit Apelles, enumerare ſupervacuum eſt: ibid.

Alexandrum pinxit Protogenes: ibid.

Alexandri prælium cum Dario pinxit Philoxenus Eretrius regi Caſſandro: ibid.

Alexandrum ac Philippum pinxit Antiphilus: ibid.

Alexandrum itidem puerum: ibid.

Alexander Niciæ, in porticibus Pompeji: Plin. xxxv, 11.

Alexandri Magni & Roxanes nuptias in Olympiam pertulit Aëtio Pictor: Catal. in AETIO.

Alexandrum & Philippum nec non Amyntam patrem Philippi ex ebore atque auro fabricavit Leochares, ſicuti & Olympiadis Euridicesque ſimulacra: Catalog. in LEOCHARES.

Alexander Lyſippi: Catal. in LYSIPPUS, ex Anthologia.

Alexibius Aceſtoris Statuarii: Cat. in ACESTOR.

Alexinicus Eleus, opus Canthari: Cat. in CANTHARUS, ex Pauſania.

Amazonem in templo Dianæ Epheſiæ dicatam fecit Polycletus: Plin. lib. xxxiv, ca. 8.

- - dicandam fecere itidem Phidias, Cteſilas, Cydon, & Phradmon vel Phragmon: ibid.

Amazonem vulneratam fecit Cteſilaus Statuarius: ibid.

Amazonem, quam ab excellentia erurum Eucnemon appellant, fecit Strongylion Fictor: ibid.

Amazonum prælium cælavit Phidias in ſcuto Minervæ Atticæ, intumeſcente ambitu Parmæ: Plin. xxxvi, 5.

Amazonem equeſtrem cum Hercule pro baltheo pugnantem fecit Ariſtocles: Catal. in ARISTOCLES Cydoniates.

Amicitiam & concordiam pixit Abron: Plinius lib. xxxiii, 11.

Ammonis ſtatua, opus Calamidis: Catal. in CALAMIS, ex Pauſania.

Amor, Appetitus, Cupido (ἔρως, ἵμερος, πόθος) Scopæ ſunt apud Megarenſes in Veneris fano, quorum ſpecies non minus ſunt diverſæ, quàm nomina pro ratione poteſtatis impoſita: Catal. in SCOPAS.

Amphion & Zetus ac Dirce & Taurus, vinculumque ex eodem lapide, Rhodo advecta opera Apollonii & Tauriſci: Plin. xxxvi, 5.

Amphitrites novem cubitorum ſimulacrum, quod in Teno adoratur, opus eſt Teleſii Statuarii: Catal. in TELESIUS.

Amyntam Pancratiaſten fecit Polycles: Catal. in POLYCLES, STATUARIUS.

Amyntam Philippi regis patrem ex ebore & auro fecit Leochares: Catal. in LEOCHARES.

Anadyomenen, id eſt, Venerem exeuntem è mari, pinxit Apelles: Plin. xxxv, 10.

Ancæum Apellis mirantur Rhodii: Idem xxxv, 10.

Ancæo vulnerato ab apro, cum ſocia doloris Aſtypale, laudatur Ariſtophon: Idem xxxv, 11.

Andromeda, grandis pictura Niciæ: Idem ibid.

Andromedam in vinculis pinxit Euanthes: Catal. in EUANTHES, ex Achille Tatio.

Androſthenem Pancratiaſten fecit Nicodamus: Catal. in NICODAMUS.

Anhelantem luctatorem fecit Naucerus, Sta-

Statuarius: Plinius xxxiv, 8.

- - - Hoplitidum Parrhasii alter anhelare sentitur: Idem xxxv, 10.

A Animalia optime pinxit Nicias: Catal. in Nicias.

Annulos eximie sculpebant Cyrenæi: Cat. in Cyrenæi.

Anochus Ageladæ: Cat. in Ageladæs.

Anserem eximie strangulat infans Boëthi, quamquam argento melioris: Plinius libro xxxiv, cap. 8.

Antæum à terra sustinentem Herculem, Polycletus fecit: Idem ibid.

Antæi luctam cum Hercule fecit Praxiteles, Sculptor: Catal. in Praxiteles.

Antigoni regis imaginem, altero lumine orbam, quomodo pinxerit Apelles: Plin. xxxv, 10.

Antigonum Thoracatum cum equo incedentem fecit Apelles. Peritiores Artis præferunt omnibus ejus operibus eundem regem sedentem in equo: Idem ibid.

Antigonum regem pinxit etiam Protogenes: Idem ibid.

Antiochum Pancratiastam fecit Nicodamus: Catal. in Nicodamus, Statuarius.

Antipatrum Milesium fecit Polycletus: Catol. in Polycletus.

Anus fecit Aristodemus, Statuarius: Plin. xxxiv, 8.

Anus lampadas præferens, recensetur inter nobiliores Echionis picturas: Idem xxxv, 10.

Anus ebria est Smyrnæ imprimis inclyta, quam sculpsit Myron ille qui in ære laudatur: Idem xxxvi, 5.

Anytæ meretriculæ statuam fecere Euthycrates & Cephisodotus: Catal. in Euthycrates.

Apis ænea Phidiæ: Catal. in Phidias.

Apollinem fecit Myron, quem ab Antonio triumviro sublatum restituit Ephesiis Divus Augustus, admonitus in quiete: Plin. xxxiv, 8.

Apollinem citharœdum serpentemque ejus sagittis confici, qui Dicæus appellatus est, fecit Pythagoras Leontinus: Idem ibid.

Apollinem Telephanis Statuarii laudant: Idem ibid.

Apollinem & Junonem & adorantem Batton, qui sunt Romæ in Concordiæ templo, fecit Bedas Statuarius: Idem ibid.

Apollinem nudum, qui Philesius cognominatur, fecit Canachus Statuarius: Idem ibid.

Apollinem diadematum fecit Leocras Statuarius: Idem ibid.

Apollinem & Dianam pinxit Nicomachus: Idem xxxv, 10.

Apollinem Palatinum sculpsit Scopas: Idem xxxvi, 5.

Apollinem Calamidis, illius Cælatoris, reperio laudari in hortis Servilianis. Sculpserat eum Calamis ex marmore: Idem ibid.

Apollinem ac Dianam ex uno lapide sculpsit Lysias, &c. Idem ibid.

Apollinem sculpsit Praxiteles, qui olim spectabatur in Asinii Pollionis monumentis: Idem ibid.

Apollinem & Jovem Athenodorus Clitorius fecit: Catal. in Athenodorus, Statuarius, ex Pausania.

Apollinem, quem Alexicacon vocant, Athenienfibus fecit Calamis: Catal. in Calamis, ex Pausania.

Apollinem Didymæum Milesiis fecit Canachus, Statuarius, ut & Ismenium Apollinem Thebanis: Catal. in Canacho, ex Pausania.

Apollinem è candido lapide fecit Polycletus: Catal. in Polycletus.

Apollinis ædem Delphis pinxit Aristoclides: Plin. xxxv, 11.

Apollinis simulacrum Sicyoniis sculpserunt Dipœnus & Scyllis: Idem xxxvi, 4.

Apollinis simulacrum Delis fecerunt Tectæus & Angelion: Catal. in Angelion.

Apollinis Lycii signum, opus Attali Atheniensis: Catal. in Attalus, Statuarius, ex Pausania.

Apollinis simulacrum, opus Bryaxidis & Antiochiæ in Daphna consecratum, impense colebat Julianus ὁ ἀποστάτης, &c. Catal. in Bryaxis, ex Cedreno.

Apollinis colossum, opus Calamidis, L. Lucullus dedicavit in Capitolio: Catal. in Calamis, ex Strabone.

Apollinis ædem cum inaurato simulacro Chirosophus fecit: adsistit Apollini ipse Chirosophus è marmore: Catal. in Chirosophus, Statuarius.

Apollinis jam adulti statuam fecit Onatas: Catal. in Onatas, Statuarius, ex Anthologia.

Apollinis & Jovis statuæ adjacentesque iis leones spectabantur olim Pataris, dubia fama Phidiæ an Bryaxidis essent: Catal. in Phidias.

Apollo Philisci Sculptoris Rhodii spectatur in delubro suo ad Octaviæ porticum. - Item alius ejusdem Philisci Apollo nudus. Eum qui citharam in eodem templo tenet, Timarchides fecit: Plinius xxxvi, 5.

Apollo Eubulidis: Catal. in Eubulides.

Apollo, cognomento Clarius, Ars Hermogenis, dicatus erat Corinthi ex ære: Catal. in Hermogenes.

Apollo Leocharis: Catal. in Leochares.

Apollo Onatæ: Catal. in Onatas, Statuarius.

Apollo

xis, ex Luciano.

Autolicon, puerum pancratio victorem, propter quem Xenophon scripsit Symposium, fecit Leocras Statuarius: Plinius xxxiv, 8.

Autolycum Sthenidis Lucullus expugnata captaque Sinope abstulit: Cat. in Sthenis.

Automata Dædali: Cat. in Dædalus.

Azana & Triphylum Samolas Arcas efformavit: Catal. in Samolas, Statuarius.

B.

Baccha insaniens Scopæ: Cat. in Scopas.

Bacchæ, Centaurique Acraganthis, cælati in scyphis, conspiciebantur in ipsa Rhodo in templo Liberi patris: Plin. xxxiii, 12.

Bacchas nobiles, arreptantibus Satyris, pinxit Nicomachus: Plin. xxxv, 10.

Bacchum infantem portans Mercurius, opus Praxitelis: Catal. in Praxiteles.

Bacchus Alcamenis ex ebore atque auro: Cat. in Alcamenes.

Bacchus Lysippi est in Helicone: Catal. in Lysippus.

Bacchus Myronis: Catal. in Myron, ex Anthologia.

Bacidi Trœzenio, qui luctatores vicit, statuam fecit Naucydes: Cat. in Naucydes.

Barbaros post Marathoniam pugnam Græcis majores pingens Micon, condemnatus est ab Atheniensibus: Catal. in Micon, Pictor.

Batton adorantem & Apollinem & Junonem, qui sunt Romæ in Concordiæ templo, fecit Bedas Statuarius: Plinius lib. xxxiv, cap. 8.

Batti statuam fecit Amphion: Catal. in Amphion, Statuarius.

Belli imaginem, quam pinxit Apelles restrictis ad terga manibus, Alexandro in curru triumphante, mirata est Roma: Plin. xxxv, 10.

Bellum Iliacum pluribus tabulis pinxit Theodorus, quod est Romæ in Philippi porticibus: Idem xxxv, 11.

Bellum Issicum, sæculo suo gestum, pinxit Helena Timonis Ægyptii filia: Cat. in Helena, Pictrix.

Besantidem Pæonum reginam, quòd infantem nigrum peperisset, Dinomenes Arte sua efformavit: Cat. in Dinomenes, ex Tatione.

Bigas cum auriga fecit Aristodemus Statuarius: Plin. xxxiv, 8.

Bigæ Pitho mulierem imposuit Pisicrates Statuarius: Idem ibidem.

Bigam pinxit Eutychides, regit Victoria: Idem xxxv, 11.

Boni Eventus simulacrum dextra pateram, sinistra spicam ac papaver tenens fecit Euphranor nobilis Statuarius: Idem libro xxxiv, cap. 8.

Boni Eventus & bonæ Fortunæ simulacra, quæ Praxiteles sculpserat, erant in Capitolio; Idem lib. xxxvi, cap. 5.

Boves & equos optime expressit Strongylion: Cat. in Strongylion.

Boves ex ære duæ positæ sunt in Elide, utramque fecit Philesius: Cat. in Philesius.

Boüm immolationem, spectatam in Pompeji porticibus, fecit Pausias: Plin. lib. xxxv, cap. 11.

Boüm immolationem pinxit Aristolaus: Idem ibidem.

Britomarten vocant Cretenses gentiliter Dianam: Cat. in Dædalus, ex Solino.

Brutus Philippensis, amando puerum quem fecerat Strongylion Statuarius, illustravit eum suo cognomine: Plin. xxxiv, 8.

Bucula Myronem maxime nobilitavit: Idem ibid.

Buten pinxit Micon: Cat. in Micon, Pictor.

Bycellus, qui primus pueros in pugillatu vicit, opus est Canachi: Cat. in Canachus.

C.

Cacizotechnos cognomen fuit Callimachi Statuarii, semper calumniatoris sui: Plin. xxxiv, 8.

Cadmum & Europen pinxit Antiphilus; spectabantur in Pompeja porticu Romæ: Idem xxxv, 10.

Calliæ Atheniensi pancratiastæ statuam fecit Micon Pictor: Cat. in Micon, ex Pausania.

Callicrates Magnesius est opus Lysippi: Catal. in Lysippus.

Callimorphos Minerva Phidiæ tam eximiæ fuit pulchritudinis, ut à forma nomen acceperit: Plin. xxxiv, 8.

Callisto filiam Lycaonis fecit Dinomenes, Statuarius: Catal. in Dinomenes.

Callisto Pausaniæ: Catal. in Callisto, Statuarius.

Callistratum scriptorem historiarum sculpsit Amphistratus; spectabatur Romæ in hortis Servilianis: Plin. xxxvi, 5.

Callonem Daippus fecit: Catal. in Daippus, Statuarius.

Calypso, grandis pictura Niciæ; ejusdem quoque Calypso sedens fuit in porticibus Pompeji, Plin. xxxv, 11.

Calypso senem pinxit Irene Cratini filia: Idem ibid.

Campaspen, Alexandro ex pallacis præcipue dilectam, nudam pinxit Apelles: Idem

Idem xxxv, 10.
Canem sculpsit Leucon: Catal. in Leucon.
Canem fecit Myron: Plin. xxxiv, 8.
Canem & Sagittarium fecit Simon Statuarius: Idem ibid.
Canem in pugna Marathonia pro domino pugnantem expressit Micon: Catal. in Micon, Pictor.
Canem aureum spirantemque à Vulcano fabricatum Pandares abstulit è Jovis templo, quod erat Cretæ, commisitque custodiæ Tantali. Jove autem furtum per Mercurium repetente, &c. Catal. in Vulcanus.
Canephoræ Polycleti: Catal. in Polycletus.
Canephorus, quem sculpsit Scopas, spectabatur in monumentis Asinii Pollionis: Plin. xxxvi, 5.
Canes prosperrime expressit Nicias: Idem xxxv, 11.
Canibus & venatione nobilitatus est Lysippus: Idem xxxiv, 8: ut & filius ejus Euthycrates: Idem ibid.
Canis mire factus est in Protogenis Jalyso: Idem xxxv, 10.
Canona fecit Polycletus: Idem xxxiv, 8.
Capanea pinxit Tauriscus: Idem xxxv, 11.
Captivæ Ageladæ: Catal. in Agelades.
Caryatides sculpsit Praxiteles, quæ olim Romæ in Asinii Pollionis monumentis fuere: Plin. xxxvi, 5.
Caryatides in columnis Panthei, quod decoravit Diogenes Atheniensis, probantur inter pauca operum: Idem ibid.
Cassandram, quæ est in Concordiæ delubro, pinxit Theodorus: Idem xxxv, 11.
Cassandram Delphis in exedra pinxit Polygnotus: Catal. in Polygnotus.
Castor ac Pollux Hegiæ Statuarii: Plin. xxxiv, 8.
Castor ac Pollux & Æneas Parrhasii in eadem tabula: Idem xxxv, 10.
Castorem & Pollucem Apellis miratur Roma: Idem ibid.
Castoris & Pollucis simulacra sculpsere Dipœnus & Scyllis: Catal. in Dipoenus, bis.
Castoris & Pollucis lignea simulacra, opus Hermonis Trœzenii: Cat. in Hermon, Sculptor.
Castoris & Pollucis res gestas, & nuptias Leucippi filiarum, Athenis in perantiquo templo pinxit Polygnotus: Catal. in Polygnotus.
Catagusan ex ære fecit Praxiteles: Plinius xxxiv, 8.
Cedalioni Naxio tradidit Juno Vulcanum filium instituendum in Arte fabrili: Catal. in Cedalion, Faber.
Celetizontas pueros fecit Canachus: Plin. xxxiv, 8.
Celetizontes pueri Hegiæ Statuarii: Plin. xxxiv, 8.
Centauri cælati in scyphis ab Acragante conspiciebantur Rhodi in templo Liberi patris: Idem xxxiii, 12.
Centaurorum & Lapitharum dimicationem cælavit Phidias in soleis Minervæ Atticæ: Idem xxxvi, 5.
Centauros nymphas gerentes sculpsit Archesita, erant in Pollionis Asinii monumentis: Idem ibid.
Centaurus Zeuxidis inter omnes magni Artificis tabulas argumenti novitate atque Artis cura facile princeps fuit: Catal. in Zeuxis, ex Luciano.
Cererem sculpsit Praxiteles, quæ olim spectabatur in hortis Servilianis: Plin. lib. xxxvi, cap. 5.
Cererem fecit Sthenis: Idem xxxiv, 8.
Cereris ædem Romæ utroque genere Artis suæ excoluerunt Damophilus & Gorgasus, Plastæ laudatissimi, iidemque Pictores, &c. Idem xxxv, 12.
Cereris signum fecit Damophon Sculptor: Catal. in Damophon.
Ceres Euclidis: Cat. in Euclides, Sculptor.
Ceres ænea Onatæ: Catal. in Onatas, Statuarius.
Cervum ita vestigiis suspendit Canachus Statuarius, ut linum subter pedes trahatur, &c. Plin. xxxiv, 8.
Chæreæ pugilis statuam fecit Asterion: Catal. in Asterion.
Chametæras Vestæ addidit Scopas: Plin. xxxvi, 5.
Chaonides & Molossicos canes ajunt originem traxisse ab illo cane, quem Vulcanus ex Demonesio ære fabricatum, anima indita, Jovi dono dedit: Jupiter autem Europæ: Europa Minoi: Minos Procridi: Procris Cephalo. Hic ejus erat naturæ, ut nihil posset evadere impetum, &c. Catal. in Vulcanus.
Charites in propylæo Atheniensium sculpsit Socrates: Plin. xxxvi, 5.
Charites pinxit Pythagoras Parius: Catal. in Pythagoras, Pictor.
Charonis vultum petræ incidens atque urbi dicans Læius, liberavit Antiochiam fame: Catal. in Læius, ex Tzetze.
Chilonis Achæi Patrensis statuam fecit Lysippus: Catal. in Lysippus.
Chimonis duæ statuæ probatissimæ sunt omnium Naucydis operum: Catal. in Naucydes.
Chionides Myronis: Catal. in Myron.
Chorea Dædali: Catal. in Dædalus.
Christum pinxit Ananias: Catal. in Ananias.
Cicada ænea Phidiæ: Catalogus in Phidias.
Cicadæ monumentum ac locustæ Myronem

***

fecisse

fecisse carminibus suis Erinna significat: Plin. xxxiv, 8.
Claudicantem, cujus ulceris dolorem sentire etiam spectantes videntur, Syracusis fecit Pythagoras Leontinus: Idem lib. xxxiv, cap. 8.
Cleisophus ægre à se depulit obscœnum amorem signi, quod ex marmore Pario rara arte sculpserat Ctesicles: Catal. in CTESICLES.
Cleosthenis currus opus est Ageladæ: Catal. in AGELADES.
Cliduchon eximia forma fecit Euphranor: Plin. xxxiv, 8.
Cliduchum fecit Phidias: Idem ibid.
Clypeo dimicantem pinxit Antidotus: Idem xxxv, 11.
Clytæmnestram pinxit Tauriscus: Idem ib.
Clytum ad bellum festinantem pinxit Apelles: Idem xxxv, 10.
Clytus statuam fecit Amphistratus: Catal. in AMPHISTRATUS.
Cogitantes palliatos pinxit Euphranor: Plin. xxxv, 11.
Cognationem nobilium pinxit Timomachus Byzantius: Idem ibid.
Cognationem pinxit Pamphilus: Idem xxxv, 10.
Columba lignea volans Archytæ: Catal. in ARCHYTAS, MECHANICUS, ex Aulo Gellio.
Comicas tabellas fecit Calaces: Plin. xxxv, 10.
Comœdiam & Tragœdiam pinxit Echion: Idem ibid.
Comœdos fecit Calcosthenes Statuarius: Idem xxxiv, 8.
Comœdos Athenis in Pompejo pinxit Craterus: Idem xxxv, 11.
Computans digitis, opus Eubolidis Statuarii: Idem xxxiv, 8.
Concionantem manu elata fecit prior Cephissodorus, persona in incerto est: Idem ibid.
Concordiam & Amicitiam pinxit Abron: Idem xxxv, 11.
Corinnam fecit Silanion: Catal. in SILANION, STATUARIUS.
Cratisthenis Cyrenæi currum æneum, in quem ascendit Victoria cum ipso etiam Cratisthene, fecit Pythagoras Statuarius: Catal. in PYTHAGORAS.
Credulitatem in tabula numerosissima exhibuit Aristophon: Plin. xxxv, 11.
Cressam nutricem, infantemque in manibus ejus, pinxit Parrhasius: Idem xxxv, 10.
Criannii Elei statuam fecit Lysus: Catal. in LYSUS.
Cucurbitas pingebat Adrianus Imp. Catal. in ADRIANUS IMP.
Cupidinem elaboravit Thespesiensibus ex ære Lysippus, sicut ante eum Praxiteles ex lapide Pentelico: Catal. in LYSIPPO, ex Pausania.
Cupidinem Thespiis fecit Menodorus, opus Praxitelis imitatus: Catal. in MENODORUS, SCULPTOR.
Cupidinem pinxit Pausias omittentem sagittas atque arcum, ac lyram pro illis sumentem: Catal. in PAUSIAS, ex Pausania.
Cupidinem Libero patri assistentem fecit Thymilus: Catal. in THYMILUS, STATUARIUS.
Cupidinem rosis coronatum pinxit Zeuxis: Catal. in ZEUXIS.
Cupidines cælavit Mys; Rhodi spectabantur in templo Liberi patris: Plin. xxxiii, 12.
Cupidines inter & Gratias Venerem pinxit Nealces: Idem xxxv, 11.
Cupidines aligeros cum leæna ludentes sculpsit Arcesilaus, quorum alii religatam tenerent, alii è cornu cogerent bibere, alii calcearent soccis, omnes ex uno lapide: Idem xxxvi, 5.
Cupido Alcamenis: Cat. in ALCAMENES.
Cupido objectus à Cicerone Verri, ille propter quem Thespiæ visebantur, quemque Praxiteles sculpserat, postea spectatus est Romæ in Octaviæ scholis. Ejusdem & alter nudus in Pario colonia Propontidis: Plin. xxxvi, 5.
Cupido, πόθος. Scopas ei diversam ab Appetitu atque Amore statuam fecit, haud aliter ac si distinctum ab iis Numen esset. Vide quæ supra diximus in *Amor*.
Currentes quadrigas pinxit Aristides: Plin. xxxv, 10. Huic simile est illud xxxv, 11; Antiphilus laudatur lanificio, in quo properant omnium mulierum pensa.
Currus est æneus & vir conscendens eum in Alti: desultorii porro equi utrimque juxta currum adstant, atque insidentes iis pueri. Currum fecit Onatas, equi cum pueris sunt opus Calamidis: Catal. in ONATAS STATUARIUS.
Cyclopem dormientem Timanthes pinxit in parvula tabella: Plin. xxxv, 10.
Cydippen pinxit Protogenes: Idem ibid.
Cynegirum pinxit Phasis: Catal. in PHASIS.
Cyniscam Archidami filiam Apelles pinxit in Elide: Catal. in APELLES, ex Pausania.
Cynisco è Mantinea puero pugili statuam fecit Polycletus: Catal. in POLYCLETUS.

D.

DÆdalum stantem sculpsit Polycharmus: Plin. xxxvi, 5.
Damocriti statuam fecit Cleon: Catal. in CLEON.
Damoxenidam pugilem Mænalium fecit Ni-

Nicodamus, Plasta, ex Mænalo: Catal. in NICODAMUS.

Danaën, mirantibus eam prædonibus, pinxit Artemon: Plin. xxxv, 11.

Deas dilectarum imagine Romæ pinxit Arellius; itaque in pictura ejus scorta numerabantur: Plin. xxxv, 10.

Dejaniram & Herculem pinxit Artemon: Plin. xxxv, 11.

Deiphobum numerosæ tabulæ inseruit Aristophon: Idem ibid.

Delphicos pentathlos pancratiastas fecit Myron: Idem xxxiv, 8.

Demetrium regem fecit Tisicrates, Statuarius: Idem ibid.

Demetrium regem pinxit Theodorus: Idem xxxv, 11.

Demetrium Tenedium luctatorem fecit Dionysicles Milesius: Catal. in DIONYSICLES, STATUARIUS.

Demon Atheniensium pinxit Parrhasius, argumento quoque ingenioso: volebat namque &c. Plin. xxxv, 10.

Deorum simulacra pinxit Abron: Idem xxxv, 11.

Deorum & Gigantum dimicationem cælavit Phidias in concava parte scuti Minervæ Atticæ: Idem xxxvi, 5.

Deucalionem pinxit Menestratus Pictor ineptissimus: Catal. in MENESTRATUS.

Deûm matrem in leone sedentem pinxit Nicomachus, Aristodemi filius ac discipulus: Plin. xxxv, 10.

Deûm matris habent longe antiquissimum signum Magnesii, quod Broteam fecisse perhibent, filium Tantali: Catalog. in BROTEAS.

Deûm mater Damophontis: Catal. in DAMOPHON.

Deûm matrem fecit Phidias: Catalog. in PHIDIAS.

Diadumenum molliter juvenem fecit Polycletus, centum talentis nobilitatum: Plin. xxxiv. 8.

Diagoræ pugilis statuam elaboravit Callicles Megarensis: Catal. in CALLICLES.

Diana Praxitelica, quæ visebatur Anticyræ, gerebat facem dextera, & pharetram super humeris, adstabatque ei canis ad sinistram: Catal. in PRAXITELES.

Diana Scopæ: Catal. in SCOPAS.

Diana Strongylionis: Catal. in STRONGYLION.

Diana Romæ est in Palatio, Apollinis delubro, Timothei manu sculpta; cui signo caput reposuit Aulanius Euander: Plin. xxxvi, 5.

Diana & Delius Idectæi & Angelionis opus: Catal. in ANGELION.

Diana gryphe sursum evecta inclaruit Aregon Corinthius: Catal. in AREGON, PICTOR.

Diana Monogenissa, opus Dædali, Catal. in DÆDALUS.

Diana, quæ Messeniis appellatur Laphria, opus est Damophontis: Catal. in DAMOPHON, SCULPTOR.

Diana Brauronia Praxitelis: Catal. in PRAXITELES.

Dianæ gloriosæ (Ἀρτέμιδος τῆς εὐκλείας) simulacrum fecit Scopas: Catal. in SCOPAS.

Dianæ Sospitæ simulacrum assistit Jovi in solio sedenti à læva parte: Catal. in XENOPHON, SCULPTOR.

Dianæ simulacrum Sicyoniis sculpserunt Dipœnus & Scyllis: Plin. xxxvi, 5.

Dianæ Munichiæ simulacrum, quod est in Sicyone, fecere Dipœnus & Scyllis: Catal. in DIPOENUS.

Dianæ Ephesiæ idolum fecit Endyus, discipulus Dædali: Catal. in ENDYUS.

Dianæ Laphriæ signum fecere Menæchmus & Soidas: Catal. in MENÆCHMUS.

Dianam pinxit Apelles sacrificantium virginum choro mistam, quibus videtur vicisse versus Homeri, id ipsum describentis: Plin. xxxv, 10.

Dianam & Apollinem pinxit Nicomachus: Idem ibid.

Dianam pinxit Nicias: Idem xxxv, 11.

Dianam in tabula, quæ Ephesi est, antiquissimæ picturæ, pinxit Timarete Niconis filia: Idem ibid.

Dianam manibus Bupali & Anthermi sculptam ostendunt & Iasii. Et in ipsa Chio narrata est operis eorum Dianæ facies in sublimi posita, cujus vultum intrantes tristem, exeuntes placidum exhilaratumque arbitrantur: Idem xxxvi, 5.

Dianam sculpsit Cephissodorus Praxitelis filius, fuit ea Romæ intra Octaviæ porticus in Junonis æde: Idem ibid.

Dianam à Philisco Rhodio sculptam spectabat Roma ad Octaviæ porticum: Idem ibid.

Dianam atque Apollinem ex uno lapide sculpsit Lysias: Idem ibid.

Dianam Chionis elaboravit: Catalog. in CHIONIS, STATUARIUS.

Dianam fecit Damias: Catal. in DAMIAS, STATUARIUS.

Dianam è candido lapide fecit Polycletus: Catal. in POLYCLETUS.

Dicæum serpentem, sagittis Apollinis confectum, fecit Pythagoras Leontinus: Plin. xxxiv, 8.

Digitis computans Eubolidis Statuarii: Idem ibid.

Dindymenæ matris signum ex marmore Pentelico fecere Aristomedes & Socrates Thebani: Catal. in ARISTOMEDES, SCULPTOR.

Dinolochi statuam fecit Cleon: Catal. in CLEON.

Diomedes atque Ulysses Palladium surripientes cælati erant in phialæ emblemate à Pythea, cujus binæ unciæ viginti vænierunt: Plin. xxxiii, 12.

Dionysum fecit Lysippus: Catal. in Lysippus.

Dioxippum, qui Pancratio Olympiæ citra pulveris jactum vicit, pinxit Alcimachus: Plin. xxxv, 11.

Dirce, Zetus & Amphion, ac taurus vinculumque ex eodem lapide, Rhodo advecta opera Apollonii & Taurisci, &c. Idem xxxvi, 5.

Discobolo censetur Naucydes: Idem xxxiv, 8.

Discobolon fecit Myron: Idem ibid.

Discobolon pinxit Tauriscus: Idem xxxv, 11.

Discordiam pinxit Calliphon ad turpissimæ fœminæ speciem: Catal. in Calliphon, ex Pausania.

Distringentem se fecit Polycletus, & nudum talo incessentem: Plin. xxxiv, 8.

Distringentem se fecit Lysippus: Idem ibid.

Distringentes se pueros duos fecit Dædalus, & ipse inter Fictores laudatos: Idem ibid.

Dolonem exhibet numerosa Aristophontis tabula: Idem xxxv, 11.

Doryphoron fecit Ctesilaus, Statuarius: Idem xxxiv, 8.

Doryphorum viriliter puerum fecit Polycletus: Idem ibid.

Doryphorus Aristodemi Statuarii suam quoque habet gratiam: Idem ibid.

Draconem cur Atticæ Minervæ addiderit Phidias: Catal. in Phidias, ex Plutarcho.

Ducem gladium condentem pinxit Euphranor: Plin. xxxv, 11.

Duodecim Deos pinxit Asclepiodorus. Huic Mnason tyrannus pro duodecim Diis dedit in singulos mnas trecenas; Idem xxxv, 10.

Duodecim Deos pinxit Euphranor: Idem xxxv, 11.

Duodecim Deorum signa fecit Praxyteles: Catal. in Praxiteles.

E.

Ebrietatem ex ære fecit Praxiteles: Plin. xxxiv, 8.

Ebrietas Pausiæ bibit è vitrea phiala. Exhibet pictura vitream phialam, ac per eum ipsius mulieris vultum temeto inflammatum: Catal. in Pausias, Pictor.

Elephas in Pergamo opus est Pitheæ Pictoris: Catal. in Pytheas, Pictor.

Emungentem pinxit Theodorus: Plinius xxxv, 11.

Encrinomenon vocant æreum pentathlon, quem fecit Alcamenes Phidiæ discipulus: Idem xxxiv, 8.

Epaminondam pinxit Aristolaus: Idem xxxv, 11.

Epeonicus & Epicyridas opera sunt Canachi & Patrocli: Catal. in Canachus.

Epicradium Mantinensem athletam fecit Ptolichus Ægineta: Cat. in Ptolichus.

Epistaten, exercentem athletas, fecit Silanion: Plin. xxxiv, 8.

Epithersen fecit Phœnix discipulus Lysippi: Idem ibid.

Equa optime picta nobilitavit Aglaophontem: Catal. in Aglaophon, ex Æliano.

Equæ Cimonis æneæ visebantur Athenis: Catal. in Cimon, Statuarius, ex Æliano.

Equestre prælium pinxit Euphranor: Plin. xxxv, 11.

Equestre prælium & equum cum fiscinis fecit Euthycrates, filius ac discipulus Lysippi: Idem xxxiv, 8.

Equi Calamidis & insidentes illis pueri: Catal. in Calamis, ex Pausania.

Equi ænei Ageladæ: Cat. in Agelades.

Equos & boves optime expressit Strongylion: Catal. in Strongylion.

Equum æneum, ad exemplum Durii, fabricavit Antiphanes Statuarius: Catal. in Antiphanes.

Equum poppyzonta, retinentem renitentem, cum pingeret Nealces, dicitur eum felix successus secutus in spuma equi, spongia per impatientiam tabulæ impacta: Plin. xxxv, 10.

Equum insuper alium pinxit Apelles è bello redeuntem, in quo Fortunam præcipue faventem expertus est: Chrysost. Orat. lxiv. Verba Chrysostomi habet Catal. in Apelles.

Equum currentem pinxit Pauson, quem volutantem facturum receperat: Catal. in Pauson.

Equus Lysippi: Catal. in Lysippus, ex Anthologia.

Equus æneus Aruntii Paterculi, ad cruciandos homines non minus idoneus, quàm Phalaridis taurus: Catal. in Aruntius Paterculus, ex Plutarcho.

Equus Apellis pictus est in certamine: quod judicium ad mutas quadrupedes provocavit ab hominibus: Plin. xxxv, 10.

Equus Apellis reprehensus est, quòd inferioribus ejus palpebris addidisset cilia: Æliani hac de re locum habet Catal. in Apelles. Equus itidem Miconis hoc ipso quoque nomine culpatus est: Catal. in Micon, & Nicon.

Erechtheus, omnium Myronis operum spectatu dignissimum, spectatur Athenis: Catal. in Myron.

Erinnæ Lesbiæ statuam ex ære fecit Naucydes: Catal. in Naucydes, ex Tatiano.

Eteo-

Eteoclis & Polynicis fratrum mutuam cædem fecit Pythagoras: Catal. in PYTHAGORAS.
Euanthen in ambulacro publico parientem fecit Callistratus Statuarius: Catal. in CALLISTRATUS, ex Tatiano.
Euclis Rhodius Naucydis: Catal. in NAUCYDES.
Eucnemon ab elegantia crurum appellata est Amazon, quam fecit Strongylion Statuarius: Plin. XXXIV, 8.
Eventus. Vide *Boni Eventus simulacrum.*
Eumenidum duas Athenis fecit Scopas ex lychnite lapide: Catal. in SCOPAS.
Eupolemum Eleum elaboravit Dædalus Sicyonius: Catal. in DÆDALUS ALTER.
Europam tauro insidentem fecit Pythagoras: Catal. in PYTHAGORAS, ex Tatiano.
Europen pinxit Antiphilus: Plin. XXXV, 10.
Eurotam, in quo Artem ipso amne liquidiorem dixere, fecit Eutychides Statuarius: Idem XXXIV, 8.
Euryclea Thrasonis: Catal. in THRASON, STATUARIUS.
Eurydices atque Olympiadis, Alexandri quoque & Philippi atque Amyntæ simulacra ex ebore & auro fecit Leochares: Catal. in LEOCHARES.
Euryganeam demisso vultu tristem ob filiorum dimicationem Platæensibus pinxit Onasias: Catal. in ONASIAS.
Euthymenem fecit Alypus Statuarius: Catal. in ALYPUS.
Euthymi statua spectatu dignissima, Rhegini Pythagoræ opus, Catal. in PYTHAGORAS.
Eutychidis Sculptoris simulacrum: Catal. in EUTYCHIDES, SCALPTOR.
Exspirantium imagines pinxit Apelles: Plin. XXXV, 10.

F.

FLentes matronas fecit Sthenis: Plinius XXXIV, 8.
Flentis matronæ & meretricis gaudentis signa fecit Praxiteles: Idem ibid.
Floram sculpsit Praxiteles, spectatam Romæ in hortis Servilianis: Idem XXXVI, 5.
Fons Penelopeus Thrasonis: Cat. in THRASON, STATUARIUS.
Formicarum, quas ex marmore fecit Callicrates, pedes atque alia membra pervidere non est: Plin. XXXVI, 5.
Fortuna sedens Apellis: Catal. in APELLES, ex Stobæo.
Fortunæ septem nuda signa ad ædem Fortunæ, & senis unum, quæ fecerat Pythagoras Samius, alii Parius, multum laudata sunt: Plin. XXXIV, 8.
Bonæ Fortunæ & boni Eventus simulacra, quæ Praxiteles sculpserat, spectabantur olim in Capitolio: Plin. XXXVI, 5.
Fortunæ Charites appinxit Apelles: Catal. in APELLES, ex Libanio.
Fortunæ signum Thebis in æde Fortunæ gerit Plutum infantem, tanquam mater aut nutrix: Catal. in CALLISTONICUS.
Fortunæ signum Syris Orontæ accolis fecit Eutychides, quod indigenæ in magno honore habent: Catal. in EUTYCHIDES.
Fortunam quomodo fabricaverit Bupalus: Cat. in BUPALUS, ex Pausania.

G.

GAleato cuidam ungues argenteos addidit Cleœtas: Cat. in CLEOETAS.
Gallum gallinaceum insculpsit Phidias galeæ illius Minervæ, quam in Eleorum arce fecit ex ebore atque auro: Catal. in PHIDIAS.
Ganymedem à Diis raptum ut Jovi pocula ministraret, fecit Aristocles discipulus & filius Cleœtæ: Catal. in ARISTOCLES.
Ganymedem fecit Leochares: Cat. in LEOCHARES, ex Tatiano.
Gaudentis meretricis flentisque matronæ signa fecit Praxiteles: Plin. XXXIV, 8.
Gelonis currum & statuam fecit Glaucias Æginetа: Catal. in GLAUCIAS.
Gigantum & Deorum dimicationem cælavit Phidias in concava parte scuti Minervæ Atticæ: Plin. XXXVI, 5.
Glyceram scortum Olynthius Herodotus fabricavit: Catal. in HERODOTUS, ex Tatiano.
Gnathonem valde puerum palma potitum fecit Callicles: Catal. in CALLICLES, ex Pausania.
Gorgonem pinxit Timomachus: præcipueque Ars ei favere in Gorgone visa est: Plin. XXXV, 11.
Gorgosthenem tragœdum, quem pinxit Apelles, mirantur Alexandriæ: Plinius XXXV, 10.
Gorgum Messenium quinquertii victorem fecit Theron: Catal. in THERON, STATUARIUS.
Græciam & virtutem, utrasque colosseas, fecit Euphranor: Plin. XXXIV, 8.
Gratiæ imago est apud Smyrnæos, opus Apellis: Catal. in APELLES, ex Stobæo.
Gratiæ ex auro positæ sunt apud Smyrnæos, opus Bupali. Etiam apud Pythium habent Gratias arte Bupali fabricatas, vestibusque indutas: Catal. in BUPALUS, ex Pausania.
Gratias Fortunæ appinxit Apelles: Catal. in APELLES, ex Libanio.
Gratias illas, quæ sunt in arce Atheniensi vestibus indutæ, quidam credunt esse opus Socratis filii Sophronisci: Catal. in SOCRATES.

*** Gratias

Digitized by Google

Gratias & Cupidines inter Venerem pinxit Nicearchus: Plin. xxxv, 11.

Gryllum ridiculi habitus jocoso nomine pinxit Antiphilus: unde hoc genus picturæ grylli vocantur: Plin. xxxv, 10.

H.

HArmodium & Aristogitonem tyrannicidas ex ære fecit Praxiteles; quos à Xerxe Persarum rege captos, victa Perside, Atheniensibus remisit Alexander, Magnus. Eos etiam fecit Antigonus Statuarius: Plin. xxxiv, 8. Critias Nesiota etiam fecit hos tyrannicidas, ut & Antenor: Pausan. lib. 1, pag. 14, 30.

Harmoniam ex Martis & Veneris adulterio natam effinxit Andron: Catalog. in ANDRON.

Hebes signum, à Naucyde ex auro & ebore elaboratum, visebatur Corinthi: Catal. in NAUCYDES.

Heben Junonis filiam Junoni in folio sedenti assistentem fecit Praxiteles: Catal. in PRAXITELES.

Hecate tricorpor Alcamenis: Cat. in ALCAMENES.

Hecate Myronis unum habet vultum, sicuti & unum corpus: Cat. in MYRON.

Hecate Naucydis: Cat. in NAUCYDES.

Hecate marmorea Scopæ: Cat. in SCOPAS.

Hecates simulacrum ex ære fecit Polycletus. Cat. in POLYCLETUS.

Hecatesium Thrasonis: Cat. in THRASON.

Hegesarchi statua est opus Polyclis liberorum. παίδων Πολυκλέυς: Catal. in POLYCLES.

Helena Zeuxidis Romæ est in Philippi porticibus: Plin. xxxv, 10.

Helena numerosa tabula depinxit Aristophon: Idem xxxv, 11.

Hemeresios dicta est tabella Pausiæ, quod puerum in ea pictum uno die absolvisset: Idem ibid.

Hemionida & nobilem Paralon pinxit Protogenes Athenis: Idem xxxv, 10.

Hephæstionem lasciva scortandi libidine infamem fecit Philo, Statuarius: Catal. in PHILO.

Hephæstionem Alexandri Magni amicum fecit Lysippus: Plin xxxiv, 8.

Heraclidarum Picturam, quam Pamphilo Apellis præceptori tribuunt, alii volunt esse opus Apollodori: Cat. in APOLLODORUS.

Heræ & Cereris signa, cum folio cui insident, nec non scabello quod subjacet pedibus, ex uno lapide fecit Damophon: Cat. in DAMOPHON, SCULPTOR.

Herculem operis figulini, qui longo post tempore materiæ nomen in Urbe retinuit, fecit Turianus à Fregellis accitus: Plin. xxxv, 12.

Herculem, Antæum à terra sustinentem, qui fuit Romæ, Polycletus fecit: Idem xxxiv, 8.

Herculem, qui est apud Circum maximum in æde Pompeji Magni, fecit Myron: Idem ibidem.

Herculem Delphis optime expressit Euthycrates, Lysippi filius ac discipulus: Idem ibid.

Herculem ferreum fecit Alcon, laborum Dei patientia inductus: Plin. xxxv, 10.

Herculem infantem Dracones strangulantem fecit Zeuxis, Alcmena matre coram pavente & Amphitryone: Idem xxxv, 9.

Herculem, Persea, Meleagrum, fecit Parrhasius in una tabula, quæ est Rhodi: Idem xxxv, 10.

Herculem, qui est Lyndi, talem à se pictum jactabat Parrhasius, qualem sæpe in quiete vidisset: Idem ibid.

Herculem aversum arbitrantur Apellis manu esse in Antoniæ templo, &c. Idem ibid.

Herculem & Deïaniram pinxit Artemon: Idem xxxv, 11.

Herculem exuta mortalitate, consensu Deorum in cœlum euntem, pinxit Artemon: Idem ibid.

Herculem tristem insaniæ pœnitentia pinxit Nicearchus: Idem ibid.

Herculem Deianiræ tunica excruciatum pinxit Aristides: Catal. in ARISTIDES, ex Polybio.

Herculem cum equestri Amazone pro baltheo pugnantem fecit Aristocles Cydoniates: Catal. in ARISROCLES, STATUARIUS.

Herculem, quem Promachum sive Propugnatorem vocant, è candido lapide fecere Eubius & Xenocritus: Catal. in EUBIUS, SCULPTOR.

Herculem amore Omphales captum fecit Lysippus: Catal. in LYSIPPUS.

Herculem in Olympia æneum super ænea basi fecit Onatas: Catal. in ONATAS, STATUARIUS.

Herculem interficientem Hydram fecit Polycletus: Catal. in POLYCLETUS.

Hercules Isidori Statuarii: Plin. xxxiv, 8.

Hercules Menestrati in magna est admiratione, & Hecate Ephesi in templo Dianæ post ædem; in cujus contemplatione admonent æditui parcere oculis, tanta marmoris radiatio est: Idem xxxvi, 5.

Hercules impuber Ageladæ: Catal. in AGELADES.

Hercules colosseus Alcamenis: Catal. in ALCAMENES.

Hercules obliquato corpore sedens Romæ: Catal. in APOLLONIUS, SCULPTOR.

Hercules Eladæ Argivi: Catal. in ELADAS.

Hercules Glyconis: Catal. in GLYCON, SCULPTOR.

Her-

Digitized by Google

Hercules Lysippi: Catal. in Lysippus.

Hercules epitrapezius Lysippi: Catal. in Lysippus.

Hercules leonem in Nemea sagittis conficiens, opus Nicodami Plastæ: Catal. in Nicodamus.

Hercules marmoreus Scopæ: Catal. in Scopas.

Herculis simulacrum Sicyoniis sculpserunt Dipœnus & Scyllis: Plin. xxxvi, 5.

Herculis ligneum simulacrum Dædalus fecit in Messeniæ & Arcadum confinio. Alterum itidem fecit in Dolicho insula, quam postea dixere Icariam: Catal. in Dædalus.

Herculis simulacrum, quod est Tirynthi, fecere Dipœnus & Scyllis: Catal. in Dipoenus.

Herculis ligneum simulacrum prisci operis Laphaës fecit: Catalog. in Laphaes, Sculptor.

Herculis ærumnas, opus Lysippi, Alyzia Romam transtulit quidam Imp. Catal. in Lysippus.

Herculis laborum plerosque Thebanis fecit Praxiteles: Catal. in Praxiteles.

Herculis cum Hydra conflictus è ferro est opus Tisagoræ: Catal. in Tisagoras.

Hermaphroditum nobilem fecit Policles Statuarius: Plin. xxxiv, 8.

Hermerotes Taurisci, non Cælatoris illius, sed Tralliani Sculptoris, spectabantur in Pollionis Asinii monumentis: Idem lib. xxxvi, cap. 5.

Hermes quadriceps, opus Telesarchidis: Catal. in Telesarchides.

Hermionen filiam Menelai, Orestis conjugem, fecit Calamis: Catal. in Calamis, ex Pausania.

Hermonem sculpsit Theocosmus, &c. Catal. in Theocosmus.

Heroa absolutissimi operis pinxit Timanthes, arte ipsa complexus vires pingendi, quod opus nunc Romæ in templo Pacis est: Plin. xxxv, 10.

Heroa nudum pinxit Apelles; eaque pictura Naturam ipsam provocavit: Idem ibid.

Heroas pinxit Theomnestus; & Mnason tyrannus Elatensium dedit ei in singulos Heroas mnas centenas: Idem ibid.

Heroum dignitates primus expressit Euphranor: Idem xxxv, 11.

Hesionem nobilem pinxit Antiphilus: Idem xxxv, 10.

Hesperides numero quinque fecit Theocles: Catal. in Theocles, Sculptor. Fecit & Malum Hespericam, Herculem, draconem, &c. ibid.

Hieronis statuas, equestrem unam, alteram vero pedestrem, fecit Micon Nicocratis filius Syracusanus: Catal. in Micon, Statuarius.

Hippiades Sculptoris Stephani spectabantur Romæ in Pollionis Asinii monumentis: Plin. xxxvi, 5.

Hippolytum tauro emisso expavescentem pinxit Antiphilus; erat in porticu Philippi: Idem xxxv, 10.

Hipponactis imaginem notabili fœditate conspicuam Bupalus & Anthermus, eximii Sculptores, proposuere ridentium circulis: quod ille indignatus, &c. Idem xxxvi, 5.

Hipponicus Calliæ filius, patriæ suæ dicaturus statuam, cur Polycleti opera uti noluerit: Catal. in Polycletus, ex Æliano.

Homerum evomentem pinxit Galato, alios vero poëtas, &c. Catal. in Galato.

Hominem pingere non potuit Serapio, scenas optime pinxit. Contra Dionysius nihil aliud quàm homines pinxit, atque ob id Anthropographus cognominatus: Plin. xxxv, 10.

Honoris & virtutis ædes Vespasiano restituenti pinxerunt Corn. Pinus & Actius Priscus: Idem ibid.

Hoplitides, duæ Picturæ Parrhasii nobilissimæ: alter in certamine ita decurrens, ut sudare videatur: alter arma deponens, ut anhelare sentiatur: Idem ibid.

Horas in foliis sedentes fecit Emilus Æginetа: Catal. in Emilus, Statuarius.

Hyacinthum, Niciæ opus, Cæsar Augustus secum deportavit Alexandria capta: Idem xxxv, 11.

Hydram è ferro fecit Tisagoras, Statuarius: Catal. in Tisagoras.

Hygia Niceratis Statuarii: Plinius xxxiv, 8.

Hygia & Æsculapius Scopæ: Catalog. in Scopas.

Hygia Pyrrhi Statuarii: Plin. xxxiv, 8.

Hygiæ & Æsculapii simulacra fecit Bryaxis: Catal. in Bryaxis, ex Pausania.

Hygiæ atque ipsius Æsculapii signa Ægiensibus fecit Damophon: Catal. in Damophon, Sculptor.

Hygiam Æsculapii filiam pinxit Socrates: Idem xxxv, 11.

Hysmonis statuam fecit Cleon: Catalog. in Cleon.

I.

Jalysus, qui est Romæ dicatus in templo Pacis, palmam habet tabularum Protogenis: Plin. xxxv, 10.

Janus pater in suo templo dicatus ab Augusto, ex Ægypto advectus, jam quidem & auro occultatus, Praxitelis an Scopæ manus sit ignoratur: Idem xxxvi, 5.

Jaso filia Æsculapii, opus Socratis Pictoris: Idem xxxv, 11.

Iliacum bellum pluribus tabulis pinxit Theodorus,

dorus, quod est Romæ in Philippi porticibus: Idem ibid.

Imaginem hominis gypso è facie ipsa primus omnium expressit Lysistratus Sicyonius, frater Lysippi. Idem & de signis effigiem exprimere invenit, &c. Idem xxxv, 12

Imaginem Atticæ plebis pinxit Aristolaus: Idem xxxv, 11.

Imaginem suam ad speculum fecit Lala Cyzicena perpetua virgo: Idem ibid.

Immolante arietem censetur Naucydes Statuarius: Idem xxxiv, 8.

Immolationem boum, spectatam in Pompeji porticibus, fecit Pausias: Idem xxxv, 11.

Immolationem boum pinxit Aristolaus: ibid.

Impudicas mulierum cum viris consuetudines pinxit Chærephanes: Cat. in CHÆREPHANES.

Infans Boëthi, quamquam argento melioris, eximie anserem strangulat: Plin. xxxiv, 8.

Infante miserabiliter blandiente matri interfectæ, laudatus est Epigonus: Id. ibid.

Infantem pinxit Aristides Thebanus, adrepentem ad matris è vulnere morientis mammam; intelligiturque sentire mater & timere, ne emortuo lacte, sanguinem infans lambat: Idem xxxv, 10.

Io, grandis pictura Niciæ: Idem xxxv, 11.

Io, filiam Inachi, fecit Dinomenes: Catal. in DINOMENES, STATUARIUS.

Jocastam deficientem ac moribundam, fecit Silanion Plasta: Catal. in SILANION.

Jove Liberum parturiente, mitrato, & muliebriter ingemiscente inter obstetricia Dearum, innotuit Ctesilochus: Idem

Jovem, Cererem, Minervam, qui sunt Romæ in Concordiæ templo, fecit Sthenis Statuarius: Idem ibid.

Jovem illum Tonantem in Capitolio, ante cuncta laudabilem, fecit Leocras Statuarius: Plin. xxxiv, 8.
xxxv, 11.

Jovem intra Octaviæ porticus sculpsere Polycles & Dionysius, Timarchidis filii: Idem xxxvi, 5.

Jovem eburneum fecit Pasiteles in æde Metelli, qua campus petitur: Idem ibid.

Jovem atque Apollinem Athenodorus Clitorius fecit: Catal. in ATHENODORUS, STATUARIUS.

Jovem Megaris fecit Callicles: Catal. in CALLICLES.

Jovem Olympium solutis jam eboris compagibus, exactissime coagmentavit Damophon: Cat. in DAMOPHON, SCULPTOR.

Jovem sæpe fecit Lysippus: Catal. in LYSIPPUS.

Jovi in solio sedenti à dextera parte assistit Megalopolis, à læva Dianæ Sospitæ simulacrum, quæ ex lapide Pentelico Cephisodotus & Xenophon Athenienses elaborarunt: Cat. in XENOPHON, SCULPTOR.

Jovis Capitolini effigiem operis figulini elaboravit Turianus à Fregellis accitus: Plin. xxxv, 12.

Jovis duo signa, opus Cleonis: Catal. in CLEON.

Jovis antiquissimum simulacrum æneum fecit Learchus: Catal. in LEARCHUS.

Jovis signum fecere Thylacus & Onæthus fratres, & eorum filii: Cat. in ONÆTHUS.

Jovis simulacrum fingentem Theocosmum adjuvit Phidias: Catal. in PHIDIAS.

Jovis atque Apollinis statuæ adjacentesque iis leones Pataris olim spectabantur, dubia fama Phidiæ an Bryaxidis essent: Catal. in PHIDIAS.

Jovis Milichii simulacrum è candido lapide fecit Polycletus: Cat. in POLYCLETUS.

Jovis statuam colossæam, altam pedes decem & octo, Telestas & Ariston fratres fecere: Cat. in TELESTAS, STATUAR.

Jovis signum in agri Megarensis luco, quem Olympium dicunt, non perpolivit Theocosmus, &c. Catal. in THEOCOSMUS, SCULPTOR.

Iphigenia Timanthis, est Oratorum laudibus celebrata, qua stante ad aras, &c. Plin. xxxv, 10.

Iphigeniam in Tauris pinxit Timomachus: Idem xxxv, 11.

Irim Aristides Pictor imperfectam reliquit, in magna tamen æstimatione habitam: Idem ibid.

Isocratis ænea in Eleusine statua erat opus Cleocharis: Catal. in CLEOCHARES, ex Photio. Leocharem vocant Plutarchus & alii.

Issam catellam pinxit Publius: Catal. in PUBLIUS.

Issicum bellum, seculo suo gestum, pinxit Helena Timonis Ægyptii filia: Catal. in HELENA, PICTRIX.

Ityn & Prognem tollere filium meditantem fecit Alcamenes: Cat. in ALCAMENES.

Juno Alcamenis: Catal. ibid.

Juno Vulcanum filium tradidit Cedalioni Naxio instituendum in Arte fabrili: Catal. in CEDALION.

Juno Argiva Polycleti: Catal. in POLYCLETUS.

Junonem in solio sedentem fecit Mantinensibus Praxiteles, eique assistentes Minervam & Heben, filiam Junonis: Catal. in PRAXITELES.

Junonem & Apollinem & adorantem Batton, qui sunt Romæ in Concordiæ templo, fecit Bedas Statuarius: Plin. xxxiv, 8.

Junonem ipsam intra Octaviæ porticum in sua æde sculpsere Dionysius & Polycles: Idem xxxvi, 5.

Junonem quoque Samiam inter plurimas antiquitates, quæ Byzantium imperante Theodosio illustrabant, opus Lysippi & Bupali

Bupali Chii recenset Cedrenus: Catal. in BUPALUS.

Junonem sedentem fecit Callimachus Statuarius: Catal. in CALLIMACHUS, ex Pausania.

Junonem, quæ Sami atque Argis est, fecit Smilis: Catal. in SMILIS, SCULPTOR.

Junonis, quæ est in Tiryntho, & materia est pyrus, & Artifex Argus: Catal. in ARGUS, SCULPTOR.

Junonis adultæ (Ἥραν τελείαν vocant) ædem spectatu dignissimam habent Platæenses. Rectum & magnitudinis immodicæ fecit hoc simulacrum Praxiteles: Cat. in PRAXITELES.

Jupiter Olympius Phidiæ ex ebore & auro: Plin. XXXIV, 8.

Jupiter Zeuxidis in throno, adstantibus Diis, magnificus est: Idem XXXV, 9.

Jupiter & Oceanus Sculptoris Eutochi spectabantur in Pollionis Asinii monumentis: Idem XXXVI, 5.

Jupiter hospitalis Pamphili Praxitelis discipuli, spectabatur in Pollionis Asinii monumentis: Idem ibid.

Jupiter puerili ætate, opus Ageladæ: Catal. in AGELADES.

Jupiter est apud Eleos ad orientem Solem conversus, altera manu aquilam, fulmen altera tenens, imposita est capiti corona è vernis floribus, opus est Aristoni Æginetæ: Cat. in ARISTONO, ex Pausania.

Jupiter Ascari Artificis Thebani spectabatur apud Eleos: Catal. in ASCARUS, STATUARIUS, ex Pausania.

Jupiter Euclidis: Cat. in EUCLIDES, SCULPTOR.

Jupiter Leocharis: Catal. in LEOCHARES, BIS.

Jupiter Musi: Catal. in MUSUS, STATUARIUS.

Jupiter Myronis: Catal. in MYRON.

Juvenem requiescentem in officina fullonis pinxit Simus: Plin. XXXV, 11.

L.

LAcænas fecit Callimachus Statuarius, cognomento Cacizotechnos, emendatum opus, sed in quo gratiam omnem diligentia abstulit: Plin. XXXIV, 8.

Lacertam & Ranam nominum suorum argumento columnarum spiris insculpserunt Sauros & Batrachos, quum struerent templa Octaviæ porticibus inclusa: Idem XXXVI, 5.

Lacertam in phiala cælavit Mentor: Catal. in MENTOR, ex Martiale.

Ladam velocissimum Alexandri Magni cursorem ex ære fecit Myron: Catalog. in MYRON.

Lagonem, puerum subdolæ ac fucatæ vernilitatis, fecit Lyciscus Statuarius: Plin. XXXIV, 8.

Laïs Turni Statuarii: Catal. in TURNUS.

Lampadistæ Pyrrhonis: Catal. in PYRRHO, PICTOR.

Lanificio, in quo properant omnium mulierum pensa, laudatur Antiphilus: Plin. XXXV, 11.

Laocoon in Titi Imp. domo: Idem XXXVI, 5.

Laodamiam pinxit Ctesidemus: Idem XXXV, 11.

Laodicen in varia porticu repræsentaturus Polygnotus, pinxit eam ad exemplar Elpinices, quæ soror erat Cimonis filii Miltiadis; & cum qua clandestini amoris consuetudinem jam olim habuisse credebatur: Catal. in POLYGNOTUS.

Laomedontis circa Herculem & Neptunum historiam pinxit Artemon: Plin. XXXV, 11.

Lapitharum & Centaurorum pugnam cælavit Phidias in soleis Minervæ Atticæ: Idem XXXVI, 5.

Lapitharum & Centaurorum pugnam Parrhasius delineavit Myi, cælaturo eam in clypeo Minervæ Atticæ: Catal. in PARRHASIUS.

Larissam Telephanis Phocæi laudant: Plin. XXXIV, 8.

Lasciviam pinxit Philoxenus Eretrius, in qua tres Sileni comessantur: Idem XXXV, 10.

Latona puerpera, Apollinem & Dianam infantes sustinentem, fecit Euphranor: Idem XXXIV, 8.

Latona Praxitelis: Catal. in PRAXITELES, BIS.

Latonam sculpsit Cephissodorus filius Praxitelis, spectabatur Romæ in Palatii delubro: Idem XXXVI, 5.

Latonam Philisci Rhodii Sculptoris spectavit Roma ad Octaviæ porticum: Idem ibid.

Latonam ex candido lapide fecit Polycletus: Catal. in POLYCLETUS.

Leæna Iphicratis laudatur: scortum hæc lyræ pulsu familiare Harmodio, &c. Plin. XXXIV, 8.

Leænam se marmoream Arcesilai habuisse tradit Varro, aligerosque ludentes cum ea Cupidines, quorum alii religatam tenerent, alii è cornu cogerent bibere, alii calcearent soccis, omnes ex uno lapide: Idem XXXVI, 5.

Learchidem ex ære excudit Menestratus: Catal. in MENESTRATUS, STATUARIUS.

Lecythionem agilitatis exercitatorem pinxit Timomachus: Plin. XXXV, 11.

Leonem per caveam intuens cælabat Pasiteles, cùm ex alia cavea panthera erumperet, non levi diligentissimi Artificis periculo: Idem XXXVI, 5.

Leonem collapsum, opus Lysippi, Lampsaco

****

psaco Romam transtulit Agrippa: Catal. in LYSIPPUS.

Leonis ungue viso, statim æstimavit Phidias qualis futurus esset leo totus ad ejus unguis æstimationem conformatus: Catal. in PHIDIAS, ex Luciano.

Leontionem Pictorem pinxit Aristides Thebanus: Plin. xxxv, 10.

Leontium Epicuri cogitantem pinxit Theodorus: Idem xxxv, 11.

Leosthenem liberosque ejus pinxit Arcesilaus: Catal. in ARCESILAUS, PICTOR, ex Pausania.

Leporem pinxit Polygnotus: Catal. in POLYGNOTUS.

Liber pater Sculptoris Eutychidis laudatur in Pollionis Asinii monumentis: Plinius xxxvi, 5.

Liber pater Euclidis: Catal. in EUCLIDES, SCULPTOR.

Liber pater Myronis: Catal. in MYRON.

Liberi patris marmoreum signum, opus Bryaxidis, spectabatur in Gnido: ubi & aliud ejusdem Dei signum, à Scopa sculptum, conspiciebatur: Plin. xxxvi, 5.

Liberi patris signum ex Pario marmore Tanagræ sculpsit Calamis: Catal. in CALAMIS, ex Pausania.

Liberi patris signum totum refertum ære, fecit Onassimedes: Catal. in ONASSIMEDES.

Liberi patris signum Eleis fecit Praxiteles: Catal. in PRAXITELES.

Liberi patris signum, à Vulcano fabricatum, in divisione Trojanæ prædæ obtigit Eurypylo, &c. Catal. in VULCANUS.

Libero patri simulacrum fecit Argivus Polycletus. Cothurni ei pro calciamentis: una manu poculum, altera thyrsum tenet: thyrso aquila insistit, quod utique non satis respondet iis quæ Libero patri solent attribui: Catal. in POLYCLETUS.

Libero patri adstans Satyrus, opus Praxitelis, ex lapide Pario: Catal. in PRAXITELES.

Liberum patrem nobilemque una Satyrum, quem Græci periboëton cognominant, ex ære fecit Praxiteles: Plin. xxxiv, 8.

Liberum patrem continentem tabulam Aristidis emit rex Attalus H-S sex millibus: Idem xxxv, 4.

Liberum patrem, adstante Virtute, pinxit Parrhasius: Idem xxxv, 10.

Liberum patrem pinxit Echion: Idem ibid.

Liberum patrem & Ariadnen, spectatos Romæ in æde Cereris, pinxit Aristides: Idem ibid.

Liberum patrem pinxit Antiphilus, fuit is in porticu Philippi: Idem ibid.

Liberum patrem pinxit Nicias: Idem xxxv, 11.

Libyn puerum tenentem tabellam, qui Olympiæ ostenditur, & mala ferentem nudum fecit Pythagoras Leontinus: Idem xxxiv, 8.

Linteum pinxit Parrhasius, ita veritate repræsentata, ut Zeuxis verum linteum putaret: Idem xxxv, 10.

Locustæ monumentum & cicadæ Myronem fecisse carminibus suis Erinna significat: Idem xxxiv, 8.

Lucina Euclidis: Catalog. in EUCLIDES, SCULPTOR.

Lucinæ signum apud Ægienses ex ligno fecit Damophon, Sculptor: Catal. in DAMOPHON.

Luctatorem anhelantem fecit Naucerus, Statuarius: Plin. xxxiv, 8.

Luctatorem pinxit Antidotus: Idem xxxv, 11.

Luctatores fecit Aristodemus, Statuarius: Idem xxxiv, 8.

Lycini statuam fecit Cleon: Cat. in CLEON.

Lycini statuas duas Myron fecit: Catal. in MYRON.

Lyricinem, hoc est, fœminam cum lyra, sive Spartam ipsam fecit Aristander: Catal. in ARISTANDER, STATUARIUS.

Lysandrum fecit Damias: Catal. in DAMIAS, STATUARIUS.

Lysimachen, quæ sacerdos Minervæ fuit annis LXIV, fecit Demetrius, Statuarius: Plin. xxxiv, 8.

Lysippi imaginem fecit Andreas Argivus, Statuarius: Catal. in ANDREAS, STATUARIUS.

M.

MÆnades sculpsit Praxiteles, Romæ olim fuere positæ in monumentis Asinii Pollionis: Plin. xxxvi, 5.

Magiriscia, id est, cocos, cælavit Pytheas parvulis potoriis, sed è quibus ne exempla quidem liceret exprimere, tam opportuna injuriæ subtilitas erat: Idem xxxiii, 12.

Magnetum prælium, Bularchi Pictoris tabulam, Candaules rex rependit auro: Idem xxxv, 8.

Mala ferentem nudum fecit Pythagoras Leontinus: Idem xxxiv, 8.

Marathoniam pugnam pinxit Panæus: Idem xxxv, 8.

Mars Alcamenis: Catal. in ALCAMENES.

Marsyam tibiis canentem Praxiteles Mantineæ insculpsit basi cui Latona liberique ejus insistunt: Catal. in PRAXITELES.

Marsyas religatus, manu Zeuxidis pictus, spectatur Romæ in Concordiæ delubro: Plin. xxxv, 10.

Martem & Mercurium, qui sunt in Concordiæ templo Romæ, fecit Pisicrates Statuarius: Idem xxxiv, 8.

Martem colossum sculpsit Scopas sedentem

tem in templo Bruti Callaici apud Circum Flaminium, ad Labicanam portam eunti: Idem xxxvi, 5.

Mater Deûm. Vide *Deûm mater.*

Matronas flentes & adorantes sacrificantesque fecit Sthenis, Statuarius: Plinius xxxiv, 8.

Mausoleum ab Oriente cælavit Scopas, à Septentrione Bryaxis, à Meridie Timotheus, ab Occasu Leochares: accessit & quintus Artifex. In summo est quadriga marmorea quam fecit Pythis: Idem lib. xxxvi, cap. 5.

Medea, quam Timomachus morte interceptus reliquit imperfectam, magnam apud posteros habuit famam: Idem xxxv, 11.

Medeæ complures quadrigas fecit Euthycrates, filius ac discipulus Lysippi: Idem xxxiv, 8.

Medeam & Ajacem Cæsari Dictatori pinxit Timomachus Byzantius: Idem xxxv, 11.

Medeam pinxit Aristolaus: Idem. ibid.

Medusæ caput è lapide, Cyclopum opus: Catal. in CYCLOPES.

Megabyzi, Sacerdotis Dianæ Ephesiæ, pompam pinxit Apelles: Plin. xxxv, 10.

Megabyzi sepulcrum pinxit Nicias: Idem xxxv, 11.

Megabyzum pinxit Parrhasius: Catalog. in PARRHASIUS.

Megalopolis assistit à dextera parte Jovi in solio sedenti: Catalog. in XENOPHON, SCULPTOR.

Meleagrum, Herculem, Persea fecit Parrhasius in una tabula, quæ est Rhodi: Plin. xxxv, 10.

Menalippen fecit Lysistratus: Catal. in LYSISTRATUS, ex Tatiano.

Menandrum regem Cariæ, quem pinxit Apelles, mirantur Rhodii: Plin. xxxv, 10.

Menelaum præcipuæ famæ pinxit Zeuxis: Catal. in ZEUXIS.

Menodotum pinxit Diodorus: Catalog. in DIODORUS.

Mercurii signum operis Attici est in ipsa Messeniorum porta, qua itur Megalopolin: Catal. in ATTICI OPERIS SIGNA, ex Pausania.

Mercurii signum, humeris arietem ferentis, fecit Calamis: Catal. in CALAMIS, ex Pausania.

Mercurii & Veneris simulacra è ligno fecit Damophon Sculptor: Catal. in DAMOPHON.

Mercurii ligneum simulacrum fecit Epeus: Catal. in EPEUS, STATUARIUS.

Mercurii marmoreum signum Thebis fecit Phidias, in ipso aditu portæ quæ proxima est Ismeno fluvio: Catal. in PHIDIAS.

Mercurio censetur Naucydes Statuarius: Plin. xxxiv, 8.

Mercuriolum ex hebeno fecit Cornelius Saturninus non ignobilis Artifex: Catal. in CORN. SATURNINUS.

Mercurium, qui fuit Lysimachiæ, fecit Polycletus: Plin. xxxiv, 8.

Mercurium & Martem, qui sunt in Concordiæ templo Romæ, fecit Piscrates, Statuarius: Idem ibid.

Mercurium marmoreum fecit Euchir Eubulidæ filius: Catal. in EUCHIR, SCULPTOR.

Mercurium orbi exhibiturus Parrhasius, suum ipsius vultum pro Mercurio hominibus obtrusit: Catal. in PARRHASIUS.

Mercurium in ipso Arcis Atheniensis introitu, quem Propylæum vocant, fecisse volunt Socratem, filium Sophronisci: Catal. in SOCRATES.

Mercurius Liberum patrem in infantia nutriens, opus est Cephissodori prioris: Plin. xxxiv, 8.

Mercurius caduceum tenens apud Eleos, opus est Callonis Elei: Catal. in CALLON, ALTER.

Mercurius infantem Bacchum portans, opus Praxitelis: Catal. in PRAXITELES.

Mercurius Scopæ: Catal. in SCOPAS.

Meretricis gaudentis & matronæ flentis signa fecit Praxiteles: Plin. xxxiv, 8.

Meretriculæ Mystidos statuam fecit Aristodotus: Catal. in ARISTODOTUS, STATUARIUS, ex Tatiano.

Meretricum Pictores, πορνογράφοι, olim nuncupati sunt Aristides, Pausanias, Nicophanes: Catal. in ARISTIDES, ex Athenæo.

Meretricum trium statuas fecit Aristomachus: Catal. in ARISTOMACHUS, ex Anthologia Græc. epigrammatum.

Miconi Simon impegit inscitiæ crimen, quod inferiores palpebræ pilos adscripsisset equi picturæ: Catal. in MICON.

Milo Crotoniates Dameæ: Catal. in DAMEAS.

Minerva Catuliana Romæ, opus Euphranoris: Plin. xxxiv, 8.

Minerva Hegiæ Statuarii laudatur: Idem ibid.

Minerva Pyrrhi Statuarii: Idem ibid.

Minerva Amulii spectantem aspectans quacunque aspiceretur: Idem xxxv, 10.

Minerva Hecatodori & Sostrati: Catal. in HECATODORUS.

Minerva Locri Parii: Catal. in LOCRUS.

Minerva Medontis Sculptoris: Catal. in MEDON.

Minerva Nicodami Plastæ: Catal. in NICODAMUS.

Minerva Scopæ est Pronaos Thebis: Catal. in SCOPAS.

Minerva Arcesilæ: Catal. in ARCESILAS, STATUARIUS.

Minervæ clypeum Athenis pictum volunt

à Phidia, quem ipsum initio Pictorem fuisse tradunt: Panæum fratrem ejus clypeum eundem intus pinxisse, in confesso est: Plin. xxxv, 8.

Minervæ simulacrum Sicyonii sculpserunt Dipœnus & Scyllis: Idem xxxvi, 5.

Minervæ simulacrum in arce Corinthiaca fecit Callon Æginetes: Catal in Callon, ex Pausania.

Minervæ nativitatem pinxit Cleanthes: Catal. in Cleanthes, Pictor.

Minervæ simulacrum Scyllidis & Dipœni arte factum: Catal. in Dipoenus, Marmorarius.

Minervæ delubrum & ejusdem signum ex ære fecit Gitiadas: Catal. in Gitiadas.

Minervæ æneum signum spectatu dignissimum, opus Hypatodori: Catal. in Hypatodorus, ex Pausania.

Minervæ signum ex ebore atque auro in Eleorum arce fecit Phidias: Catalog. in Phidias.

Minervæ Areæ signum Platæensibus fecit Phidias, quod è ligno est inauratum: Catal. in Phidias.

Minervæ signum est prope Pellenen ex ebore atque auro, sub ipsa Minervæ basi alte descendit adytum, &c. Catalog. in Phidias.

Minervæ Craneæ simulacrum fecere Polyclis filii, vel discipuli sive pueri, Πολυκλέους παῖδες: Catal. in Polycles.

Minervæ Telchiniæ simulacrum, quod dicitur invidæ: Catal. in Telchines.

Minervam ex ebore Athenis fecit Phidias: Plin. xxxiv, 8. Idem quoque Phidias fecit & ex ære Minervam tam eximiæ pulchritudinis, ut à forma cognomen acceperit, & Callimorphos dicta sit. Fecit & aliam Minervam, quam Romæ Æmilius Paullus ad ædem Fortunæ dedicavit: Idem ibid.

Minervam fecit Myron: Idem ibid.

Minervam mirabilem in portu Atheniensium fecit Cephissodorus, Statuarius: Idem ibid.

Minervam, quæ appellabatur Musica, fecit Demetrius, Statuarius: Idem ibid.

Minervam, Cererem, Jovem, qui sunt Romæ in Concordiæ templo, fecit Sthenis, Statuarius: Idem ibid.

Minervam pinxit Antiphilus, quæ erat in schola in Octaviæ porticibus: Idem xxxv, 10.

Minervam sculpsit Scopas: Idem xxxvi, 5.

Minervam cum Phidia certans fecit Alcamenes: Catal. in Alcamenes.

Minervam & Dianam Chionis elaboravit: Catal. in Chionis, Statuarius.

Minervam Lindiam ex lapide smaragdo fecere Dipœnus & Scyllis: Catal. in Dipoenus.

Minervam Aleam fecit Endius: Catal. in Endius.

Minervam sedentem fecit Endœus: Catal. in Endoeus.

Minervam, à dedicantibus vocatam Lemniam, fecit Phidias: Catal. in Phidias.

Minervam atque Heben, Junoni in solio sedenti adsistentes, fecit Praxiteles: Catal. in Praxiteles.

Mnaseam Cyrenæum fecit Pythagoras, Plasta: Catal. in Pythagoras.

Mnemosynen pinxit Simonides: Plin. xxxv, 11.

Mnesarchidis Ephesiæ simulacrum fecit Euthycrates: Catal. in Euthycrates, ex Tatiano.

Molossicos & Chaonides canes originem traxisse ajunt ab illo cane, quem Vulcanus ex Demonesio ære fabricatum, anima indita, Jovi dono dedit; Jupiter Europæ; Europa Minoi; Minos Procridi; Procris Cephalo. Hic ejus erat naturæ, ut nihil evadere posset impetum insequentis, &c. Catal. in Vulcanus.

Monocnemos Apellis: Catal. in Apelles, ex Arbitro.

Morychi Dionysi simulacrum ex phellate lapide fecit Simon, Eupalami filius: Catal. in Simon, Sculptor.

Mulierculam, quæ triginta infantes enixa est uno partu, fecit Periclymenus: Catal. in Periclymenus, Statuarius.

Musa chelyn gestans, opus Aristoclis: Catal. in Aristocles.

Musa lotum gestans est opus Canacæ: Catal. in Aristocles.

Musæ novem à Philisco Rhodio sculptæ, spectabantur Romæ ad Octaviæ porticum: Plin. xxxvi, 5.

Musæ tres Strongylionis: Catal in Strongylion.

Musæum pinxit Timænetus: Catal. in Timænetus, Pictor.

Musam barbiton gestantem fecit Agelades: Catal. in Ageladas.

Musarum unam magadin manu tenentem fecit Lesbothemis: Catal. in Lesbothemis.

Musarum tres statuas in Helicone fecit Olympiosthenes: Catalog. in Olympiosthenes.

Musas fecit Lysippus: Catal. in Lysippus.

Musas etiam fecerit Polycles: si admittimus Lipsii conjecturam, &c. Vide Catalogum in Polycles.

Myronis æneus puer, & Perseus suum in Medusam facinus peragens. Vide an sunt in Luciano, an alibi.

Myrtidis meretriculæ statuam fecit Boiscus: Catal. in Boiscus, ex Tatiano.

Myrûs Byzantii scorti imaginem ex ære fabricavit Cephisidotus: Cat. in Cephissodorus.

My-

Digitized by Google

Mystidis meretriculæ statuam fecit Aristodotus: Catal. in ARISTODOTUS, ex Tatiano.

N.

NAryeidam fecit Dædalus Sicyonius: Catal. in DÆDALUS, ALTER.

Nationes XIV, quæ sunt circa Pompeji, à Coponio sculptas esse tradit Varro: Plin. XXXVI, 5.

Navarchum thoracatum fecit Parrhasius: Idem XXXV, 10.

Naves pinxisse Protogenem putant usque ad annum ætatis quinquagesimum: Idem ibid.

Naves initio pinxit Heraclides Macedo: Idem XXXV, 11.

Neæræ scorti simulacrum fecit Calliades, Statuarius: Catal. in CALLIADES, ex Tatiano.

Neapolitanum in grandi tabula pinxit Lala Cyzicena, perpetua virgo: Plin. XXXV, 11.

Necromantiam Homeri pinxit Nicias: Idem ibid.

Nemeæ sedentis genubus Alcibiadem insidentem pinxit Aglaophon, facie pulcriore quàm esse deceret mulierem: Catal. in AGLAOPHON, ex Athenæo.

Nemeam sedentem, & Alcibiadem complexu suo foventem, pinxit Aristophon: Catal. in ARISTOPHON, ex Plutarcho.

Nemeam pinxit Nicias sedentem supra leonem, palmigeram ipsam, adstante cum baculo sene, cujus supra caput tabula bigæ dependet: Plin. XXXV, 4; & XXXV, 11.

Nemei Jovis æneum simulacrum recto statu, Ars Lysippi: Catal. in LYSIPPUS.

Nemeseon simulacra & Gratiæ quoque ex auro positæ, opus Bupali, sunt apud Smyrnæos: Catal. in BUPALUS, ex Pausania.

Nemesin egregiam pinxit Simus: Plinius XXXV, 11.

Nemesin Agoracritus appellavit Venerem suam: Idem XXXVI, 5.

Nemesis Phidiæ: Catal. in PHIDIAS.

Nemesis Diodoti Statuarii: Catal. in DIODOTUS.

Neoptolemum ex equo adversus Persas pugnantem pinxit Apelles: Plin. XXXV, 10.

Neptuni atque Amphitrites novem cubitorum simulacra, quæ in Teno adorantur, opus sunt Telesii: Catal. in TELESIUS, STATUARIUS.

Neptuno & Victoria spectatur Iphis: Plin. XXXV, 11.

Neptunum sculpsit Praxiteles, qui olim spectabatur in Asinii Pollionis monumentis: Idem XXXVI, 5.

Neptunum parturienti Jovi thynnum offerentem, pinxit Cleanthes: Catalog. in CLEANTHES.

Neptunum fecit Damias, Statuarius: Catal. in DAMIAS.

Neptunum fecit Lysippus: Catal. in LYSIPPUS.

Neptunus ipse, quem sculpsit Scopas, est in maxima dignatione Cn. Domitii delubro in circo Flaminio, & Thetis atque Achilles, Nereïdes supra delphinos & cete & hippocampos sedentes: item tritones, chorusque Phorci, & pristes ac multa alia marina, omnia ejusdem manus, præclarum opus, etiamsi totius vitæ fuisset: Plin. XXXVI, 5.

Nereides supra delphinos & cete & hippocampos sedentes sculpsit Scopas: Idem ibid.

Nestorem & novem statuas eorum qui forte ducti cum Hectore congressuri erant, fecit Onatas: Catal. in ONATAS, STATUARIUS.

Nicomachi statuam Theophrastus perficiendam reliquit Praxiteli: Cat. in PRAXITELES.

Nicostrati palæstritæ pueri statuam fecit Pantias: Catal. in PANTIAS.

Nioben cum liberis morientem in templo Apollinis Sosiani ambigitur Scopas an Praxiteles sculpserit: Plin. XXXVI, 5.

Nioben fecit Praxiteles: Catal. in PRAXITELES, SCULPTOR, ex Ausonio.

Nobiles fœminas fecere Antimachus & Athenodorus, Statuarii: Plin. XXXIV, 8.

Noctem (Νὺξ) vocant Ephesii fœminæ cujusdam effigiem, quam fecit Rhœcus Plasta, in templo Dianæ Ephesiæ: Cat. in RHOECUS, ex Pausania.

Noctuam, ut Deæ gratissimam, ex populi decreto Minervæ suæ Atticæ addidit Phidias: Catal. in PHIDIAS

Nova nupta verecundia notabilis, recensetur inter nobiliores Echionis picturas: Plin. XXXV, 10.

Nymphæ ridentes Praxitelis: Catal. in PRAXITELES, ex Anthologia.

O.

OCcasio Lysippi: Catal. in LYSIPPUS, ex Anthologia.

Occasio Phidiæ: Catal. in PHIDIAS, ex Ausonio.

Oceanus & Jupiter Sculptoris Entochi spectabantur in Pollionis Asinii monumentis: Plin. XXXVI, 5.

Ocnos appellatur piger spartum torquens, quod asellus arrodit. Socrates pinxit: Idem XXXV, 11; Turnebus Adversariorum VII, 1.

Oenophorum ex ære fecit Praxiteles: Plin. XXXIV, 8.

Officinam Pictoris, ignem conflante puero, pinxit Philiscus: Idem XXXV, 11.

Oliva Pygmalionis: Cat. in PYGMALION.

* * * * *

Olym-

Olympiadis atque Eurydices, Alexandri quoque & Philippi atque Amyntæ ex ebore auroque simulacra fecit Leochares: Catal. in LEOCHARES.

Olympum & Pana luctantes sculpsit Heliodorus, quod est alterum in terris symplegma nobile, nam primum fuit Cephissodori: Plin. XXXVI, 5.

Opsonia & asellos ac similia pinxit Pyreicus, ob hoc cognominatus Rhyparographus: Idem XXXV, 10.

Orbem terrarum diligentissime delineatum Urbi spectandum proposuit M. Agrippa: Idem III, 2.

Orestem interficientem matrem & Ægisthum pinxit Theodorus: Idem XXXV, 11.

Orestes Timomachi laudatur: Idem ibid.

Orestis judicium & Areopagitas cælavit Zopirus in duobus scyphis H-S-XII æstimatis: Idem XXXIII, 12.

Orestis insaniam pinxit Theon: Idem XXXV, 11.

Orestis matricidium pinxit Theon: Catal. in THEON, ex Plutarcho.

Osirim proavum suum Sesostris Rex magnifice variegatum effingi voluit à Bryaxide, non celebri isthoc Atheniensium Artifice, sed alio quopiam ejusdem nominis Statuario: Catal. in BRYAXIS, ALTER, ex Clemente Alexandrino.

P.

PAcate Apellis: Catal. in APELLES, ex Luciano.

Pacem habentem Plutum in sinu fecit Atheniensibus Cephisodorus: Cat. in CEPHISSODORUS.

Palamedis occisi tabula fuit Ars Timanthis: Catal. in TIMANTHES.

Palladis peplum primi fecere Acesꝰus & Helicon. Vide Catal. in ACESEUS.

Palliati cogitantes Euphranoris: Plinius XXXV, 11.

Palliatos dicturos pinxit Timomachus, alterum stantem, alterum sedentem: Idem ibid.

Pan utrem tollens, opus Praxitelis: Catal. in PRAXITELES, ex Anthologia.

Pana suum Archelao donavit Zeuxis: Plin. XXXV, 9.

Pana pinxit Protogenes: Idem XXXV, 10.

Pana & Olympum luctantes sculpsit Heliodorus, quod est alterum in terris symplegma nobile: Idem XXXVI, 5.

Pana pinxit Ophelion: Catal. in OPHELION.

Panaceam Æsculapii filiam pinxit Socrates: Plin. XXXV, 11.

Pancratiastas Delphicos fecit Myron: Idem XXXIV, 8.

Pancratiaste Delphis posito Myronem vicit Pythagoras Rheginus: Idem ibid.

Pandoram jussu Jovis è luto finxit Vulcanus: Catal. in VULCANUS.

Pandoras genesin appellavit Phidias, quod cælatum est in base Minervæ Atticæ: Idem XXXVI, 5.

Panem fecit Cres, Statuarius: Catalog. in CRES.

Paniscum pinxit Tauriscus: Plin. XXXV, 11.

Pantarcen caput sibi tænia redimentem in Elide quoque dedicavit Phidias: Catal. in PHIDIAS, ex Pausania.

Panteuchidem ex stupratore gravidam Euthycrates ex ære fabricavit: Catalog. in EUTHYCRATES.

Paralum & Hemionida pinxit Protogenes, quam quidem Nausicaam vocant: Plin. XXXV, 10.

Paregoron (παρήγορον) vocant Deam consolatricem, quam sculpsit Praxiteles: Catal. in PRAXITELES.

Parietes penicillo Thespiis pinxit Pausias, quum reficerentur quondam à Polygnoto picti, Idem XXXV, 11.

Parietum amœnissimam picturam primus instituit Ludio D. Augusti ætate: Plin. XXXV, 10.

Paris. Vide *Alexander Paris.*

Parva fecit Callicles: Plin. XXXV, 10.

Parvas pingebat tabellas Pausias, maximeque pueros. Hoc æmuli interpretabantur: Idem XXXV, 11.

Pasiphaën fecit Bryaxis: Catal. in BRYAXIS, ex Tatiano.

Patroclo loricæ gyala aptantes fœminas addidit Calliphon, Pictor: Catal. in CALLIPHON.

Pelei filiarum nomina Micon imaginibus earum adscripsit: Catal. in MICON.

Pelichi statuam æneam fecit Demetrius Alopecensis: Catal. in DEMETRIUS, STATUARIUS.

Penelopen fecit Zeuxis, in qua pinxisse mores videtur: Plin. XXXV, 9.

Penelopeum fontem fecit Thrason: Catal. in THRASON, STATUARIUS.

Pentathlon æreum, qui vocatur Encrinomenos, fecit Alcamenes, Phidiæ discipulus: Plin. XXXIV, 8.

Pentathlos Delphicos fecit Myron: Idem ibidem.

Peplum Palladis primi texuere Acesꝰus & Helicon: Catal. in ACESEUS.

Pergamenum aliquod templum manu sua exornaverat Apelles: Catal. in APELLES, ex Solino.

Periboëton, Græcis cognominatum Satyrum, ex ære fecit Praxiteles: Plinius XXXIV, 8.

Periclem pinxit Aristolaus: Idem XXXV, 11.

Perixyomenon fecit Antigonus, Statuarius: Idem XXXIV, 8.

Perixyomenon fecit Dahippus, Statuarius: Idem ibid.

Persea

Perfea fecit Myron: Plin. xxxiv, 8.

Perfea, Herculem, Meleagrum fecit Parrhafius in una tabula, quæ eft Rhodi: Idem xxxv, 10.

Perfeus Pythagoræ Statuarii habuit alas: Catal. in PYTHAGORAS.

Petulanti pictura innotuit Ctefilochus, difcipulus Apellis; Jove Liberum parturiente mitrato, &c. Plin. xxxv, 11.

Peuceften, Alexandri Magni fervatorem, tanta gloria dignum, fecit Tificrates: Idem xxxiv, 8.

Phaëthontem & Pothon & Venerem fculpfit Scopas, qui Samothraciæ fanctiffimis ceremoniis coluntur: Idem xxxvi, 5.

Phaëthontem pinxit Meneftratus, Pictor ineptiffimus: Catal. in MENESTRATUS.

Phalaridem tyrannum fecit Polyftratus, Statuarius: Catal. in POLYSTRATUS.

Philefium cognominatum Apollinem nudum fecit Canachus, Statuarius: Plin. xxxiv, 8.

Philippi Azanis Statuam fecit Myron: Catal. in MYRON.

Philippum, patrem Alexandri Magni, & ipfum Alexandrum fecit Chæreas, Statuarius: Plin. xxxiv, 8.

Philippum & Alexandrum, cumque iis Amyntam, patrem Philippi, ex ebore & auro fabricavit Leochares, ficuti & Olympiadis Eurydicesque fimulacra: Catal. in LEOCHARES.

Philifcum pinxit Parrhafius: Plinius xxxv, 10.

Phillen Eleum fecit Cratinus: Catalog. in CRATINUS, STATUARIUS.

Philoctetem tubefcentem pinxit Ariftophon: Catal. in ARISTOPHON.

Philoctetem pinxit Parrhafius: Catalog. in PARRHASIUS.

Philofophos fecere Apollodorus, Androbulus, Afclepiodorus, Alevas, Ariftodemus, & alter Cephiffodorus: Plinius xxxiv, 8.

Philofophos quoque Colothas, qui cum Phidia Jovem Olympium fecerat, & Cleon, & Cenchramis, & Callicles, & Cephis, Daiphron denique & Democritus & Dæmon fecere: Idem ibid.

Phorci chorum fculpfit Scopas: Idem xxxvi, 5.

Phryne meretrix. Spectantur duo figna, quæ Praxiteles fecit ex ære, diverfos affectus exprimentia, matronæ flentis, & meretricis gaudentis. Putant Phrynen fuiffe, deprehenduntque in ea amorem Artificis, & mercedem in vultu meretricis: Idem, xxxiv, 8.

Phrynen meretricem fecere Praxiteles & Herodotus: Catalog. in HERODOTUS, STATUARIUS.

Phylarchum in templo Eleufinie pinxit Athenion Maronites: Plin. xxxv, 11.

Pictoris officinam, ignem conflante puero, pinxit Philifcus: Idem ibid.

Pigrum, qui appellatur Ocnos, fpartum torquentem quod afellus arrodit, pinxit Socrates: Idem ibid.

Pifces operis Figulini, item uvas Romæ fecit Pofis; ita ut non fit afpectu difcernere à veris: Idem xxxv, 12.

Pifcibus circa Scyllam pictis nobilitatus eft Androcydes, ut qui pifcibus impenfe gauderet: Catal. in ANDROCYDES.

Pithi ftatuam fecit Lyfippus, & dedicarunt milites ejus ftatuas duas, &c. Catal. in LYSIPPUS.

Pitho mulierem bigæ impofuit Pificrates, Statuarius: Plin. xxxiv, 8.

Pithus Deæ, id eft, Suadæ fignum fculpfit Praxiteles: Catal. in PRAXITELES.

Platonem fecit Silanion: Catal. in SILANION.

Plotinum depinxit Carterius: Catalog. in CARTERIUS.

Pœcilen gratuito pinxit Polygnotus, cùm partem ejus Micon mercede pingeret: Plin. xxxv, 9.

Polemarchia porticus apud Phliuntem multiplici pictura exornata erat à Sillace Rhegino: Catal. in SILLAX, PICTOR.

Pollux. Vide *Caftor*.

Polydamantem Scotuffæum fecit Lyfippus, quo nemo illius ætatis hominum ftatura procerior fuit: Catal. in LYSIPPUS.

Polygynæcon, quam vocant frequentiam, Athenis pinxit Athenion Maronites: Plin. xxxv, 11.

Polynicem regnum repetentem pinxit Taurifcus: Plin. xxxv, 11.

Polynices atque Eteoclis fratrum mutuam cædem fecit Pythagoras: Catal. in PYTHAGORAS.

Polyxena Polycleti: Catal. in POLYCLETUS.

Populus Leocharis: Catal. in LEOCHARES.

Populus Lyfonis: Catal. in LYSON, STATUARIUS.

Pothon fculpfit Scopas: Plin. xxxvi, 5.

Prælia armatofque cælavit Lædus: Idem xxxiii, 12.

Prælia Attali atque Eumenis adverfus Gallos plures Artifices fecere, Ifigonus, Pyromachus, Stratonicus, Antigonus: Idem xxxiv, 8.

Prælium equeftre ad Trophonii oraculum fecit Euthycrates, filius ac difcipulus Lyfippi: Idem ibid.

Prælium Athenienfium adverfus Perfas, apud Marathona factum, pinxit Panæus: Idem xxxv, 8.

Prælium ad Phliunthem pinxit Pamphilus: Idem xxxv, 10.

Prælium cum Perfis pinxit Ariftides Thebanus: Idem ibid.

Prælium Alexandri cum Dario Philoxenus

Eretrius pinxit Cassandro regi: Plin. xxxv, 10.

Prælium navale Ægyptiorum & Persarum, quod in Nilo factum volebat intelligi, quemadmodum pinxerit Nealces: Idem xxxv, 11.

Præstigiatorem Theodorum pinxit Irene: Idem ibid.

Praxigoridis meretriculæ signum fecit Gomphus: Catal. in GOMPHUS, ex Tatiano.

Praxillam Lysippus fecit, nullius unquam boni poëmatis auctorem: Catal. in LYSIPPUS, ex Tatiano.

Priamus est in numerosa tabula Aristophontis: Plin. xxxv, 11.

Priapum fecit Dinomenes: Catal. in DINOMENES.

Priapus Eutychidis: Catal. in EUTYCHIDES.

Priapus Phyromachi: Catal. in PHYROMACHUS.

Pristas fecit Myron: Plin. xxxiv, 8.

Pristes sculpsit Scopas: Idem xxxvi, 5.

Proclen Andrium, palæstritam puerum, fecit Somis, Plasta: Catal. in SOMIS.

Prognen filium tollere meditantem, ipsumque adeo Ityn fecit Alcamenes: Catal. in ALCAMENES.

Promethea pinxit Parrhasius ad exemplar capti senis Olynthii, & tormentis ad mortem adacti: Catal. in PARRHASIUS.

Prometheum in vinculis pinxit Euanthes: Catal. in EUANTHES.

Proserpina insistens æneo tripodi, quem fecit Callon Ægineta: Catal. in CALLON, STATUARIUS.

Proserpinæ raptum ex ære fecit Praxiteles: Plin. xxxiv, 8.

Proserpinæ raptum pinxit Nicomachus, Aristodemi filius ac discipulus, quæ tabula est in Capitolio in Minervæ delubro supra ædiculam Juventutis: Idem xxxv, 10.

Protesilaum fecit Dinomenes, Statuarius: Idem xxxiv, 8.

Protelaum Mantinensem fecit Pythagoras Rheginus: Catal. in PYTHAGORAS.

Psaltriam pinxit Leontiscus: Plin. xxxv, 11.

Psaltriam Argivam Olynthius Herodotus fabricavit: Catal. in HERODOTUS, ex Tatiano.

Ptolemæo venante, laudatur Antiphilus: Plin. xxxv, 11.

Puberem filium seni patri similem esse, falsa ætatis differentia, supervolante aquila draconem complexa, Philochares pinxit: Idem xxxv, 4.

Puellam, quæ est Eleusine, pinxit Irene, Cratini Pictoris filia & discipula: Idem xxxv, 11.

Pueris 35, qui una cum chori magistro & tubicine naufragio perierant, statuas posuere Mamertini ex ære, Artifex Callon Egeus: Catal. in CALLON, ALTER.

Puero ignem conflante laudatur Antiphilus, ac pulchra aliàs domo splendescente, ipsiusque pueri ore: Plin. xxxv, 11. Similia vide in *Sufflantem*.

Puerorum dextras tendentium & vota nuncupantium statuæ, opus Calamidis: Catal. in CALAMIS, ex Pausania.

Pueros duos fecit Parrhasius, in quibus spectatur securitas & ætatis simplicitas: Plin. xxxv, 10.

Puerulum nudum inauratum fecit Boëthus, sedentem ad pedes Veneris in templo Junonis apud Eleos: Catal. in BOETHUS, ARGENTI CÆLATOR.

Pyrrhi Hellanodices statuam fecit Lysippus: Catal. in LYSIPPUS.

Pyrrhus rex Hegiæ Statuarii laudatur: Plin. xxxiv, 8.

Pythias sculpsit Dactylides, spectabantur in hortis Servilianis: Idem xxxvi, 5.

Pythius Theodori & Teleclis opus est: Catal. in TELECLES.

Pythoclem quinquertionem Eleum Polycletus fecit: Catal. in POLYCLETUS.

Pythodemum luctatorem fecit Dinomenes, Statuarius: Plin. xxxiv, 8.

Pyttali statuam fecit Sthenis, qui datus fuerat arbiter Arcadibus atque Eleis, de agrorum finibus inter se controvertentibus: Catal. in STHENIS.

Q.

Quadriga Pyromachi Statuarii regitur ab Alcibiade: Plin. xxxiv, 8.

Quadriga currusque & Apollo ac Diana ex uno lapide, opus Lysiæ, in magna auctoritate habitum Romæ: Idem xxxvi, 5.

Quadrigæ Calamidis aurigam suum imposuit Praxiteles, ne melior in equorum effigie, defecisse in homine videretur. Ipse Calamis & alias quadrigas bigasque fecit, equis semper sine æmulo expressis: Idem xxxiv, 8.

Quadrigam marmoream in summo Mausolei fecit Pythis: Idem xxxvi, 5.

Quadrigam marmoream Myrmecidis cum agitatore cooperuit alis musca: Idem ibid.

Quadrigas fictiles in fastigio templi Capitolini fecit Turanius à Fregellis accitus: Idem xxxv, 12.

Quadrigas multorum generum fecit Lysippus. In primis vero nobilitatus est quadriga cum Sole Rhodiorum: Idem xxxiv, 8.

Quadrigas Medeæ complures fecit Euthycrates, filius ac discipulus Lysippi: Idem ibid.

Quadrigas bigasque fecit Aristides, Polycleti discipulus: Idem ibid.

Quadrigas bigasque fecit Euphranor: Idem ibid.
Quadrigas currentes pinxit Aristides: Idem xxxv, 10.
Quadrigis spectatus Menogenes, Statuarius: Idem xxxiv, 8.
Quadrigula illius Theodori Plastæ, qui labyrinthum Sami fecit, translata est Præneste, tantæ parvitatis, ut totam eam currumque & aurigam integeret alis simul facta musca: Idem ibidem.
Quadrupedes adscribuntur Niciæ: Idem xxxv, 11.
Quinquatrus celebrantem pinxit Simus: Idem ibid.

R.

RAnam & lacertam columnarum spiris, nominum suorum argumento, insculpserunt Batrachos & Sauros, quum struerent templa Octaviæ porticibus inclusa: Plin. xxxvi, 5.
Rheam saxum involutum pro partu suo ad Saturnum deferentem, Platæensibus fecit Praxiteles: Catal. in PRAXITELES.
Rhyparographos dictus est Pyreicus: Plin. xxxv, 10.
Roxanes & Magni Alexandri nuptias pinxit Aetio: Catal. in AETIO.

S.

SAcerdotem adstante puero, &c. Plin. xxxv, 10.
Sacrificantes adorantesque matronas fecit Sthenis, Statuarius. Sacrificantes quoque fecerunt Batton, Euchir, Glaucides, &c. Idem xxxiv, 8.
Sagittarium & canem fecit Simon, Statuarius: Idem ibid.
Salmoneus Polycleti: Cat. in POLYCLETUS.
Saltatorem pinxit Alcisthene: Plin. xxxv, 11.
Sappho pinxit Leon: Idem ibid.
Sappho finxit Silanion: Catal. in SILANION, STATUARIUS.
Sarmenem equitem, qui primus de equitatu scripsit, fecit Demetrius, Statuarius: Plin. xxxiv, 8.
Satyro nobilissimo cum pelle pantherina, quem Aposceponta appellant, laudatur Antiphilus: Idem xxxv, 11.
Satyrorum turmam fecit Lysippus Athenis: Idem xxxiv, 8.
Satyrum in phiala gravatum somno collocavisse verius, quàm cælasse dictus est Stratocles: Idem xxxiii, 12.
Satyrum admirantem tibias fecit Myron: Idem xxxiv, 8.
Satyrum nobilem, quem Græci periboëton cognominant, ex ære fecit Praxiteles: Idem ibid.
Satyrum tibias tenentem, quem Anapauomenon vocant, sub gladio pinxit Protogenes: Idem xxxv, 10.
Satyrum cum scypho coronatum pinxit Aristippus, filius ac discipulus Aristidis Thebani: Idem ibid.
Satyrum cælaverat Diodorus in argento: Catal. in DIODORUS.
Satyrus Libero patri adstans, opus Praxitelis: Catal. in PRAXITELES.
Sauroctonon vocant puberem subrepenti lacertæ cominus sagitta insidiantem, quem ex ære fecit Praxiteles: Plinius xxxiv, 8.
Scena spectatur Eudorus: Idem xxxv, 11.
Scenas optime pinxit Serapio: Idem xxxv, 10.
Scyllam, quæ nunc est Romæ in templo Pacis, pinxit Nicomachus: Idem ibid.
Scyllam pinxit Phalerion: Idem xxxv, 11.
Scyllin ancoras Persicæ classis præcidentem pinxit Androbius: Idem ibid.
Se ipsam pinxit Lala Cyzicena ad speculum: Idem ibid.
Se ipsum pinxit Apelles: Catal. in APELLES, ex Anthologia Græc. Epigrammatum.
Seleucum fecit Bryaxis: Plin. xxxiv, 8.
Seleucum regem fecit Aristodemus, Statuarius: Idem Ibid.
Semiramis ex ancilla adipiscens regnum, refertur inter nobiliores Echionis tabulas: Idem xxxv, 10.
Senex Thebanus Tisicratis: Idem xxxiv, 8.
Senis nudum signum Pythagoræ Samii laudatur: Idem ibid.
Senis imago cum lyra puerum docentis, opus Aristidis Thebani, spectata est in æde Fidei in Capitolio: Idem xxxv, 10.
Sepulcrum est non longe ab ea porta quæ Athenis ducit Phalerum, cujus insigne (ἐπίθημα) est miles equo adstans. Praxiteles & equum fecit & militem: Catal. in PRAXITELES.
Serpentem, quem Minervæ suæ Athenis factæ addidit Phidias, mirantur periti: Plin. xxxvi, 5.
Silenos sculpsit Praxiteles. Spectabantur olim in monumentis Asinii Pollionis: Idem ibid.
Silenos tres comessantes pinxit Philoxenus Eretrius, in ea tabula quam Lasciviam vocant: Idem xxxv, 10.
Silenum & Cupidines cælavit Mys, conspiciebantur Rhodi in templo Liberi patris: Idem xxxiii, 12.
Similitudines ex argilla fingere Dibutades Sicyonius Figulus primus invenit Corinthi filiæ opera: Idem xxxv, 12.
Simulacra Deorum pinxit Abron: Idem ib.
Socrati Athenienses, pœnitentia ducti, æneam statuam, quam fecit Lysippus, in celeberrimo urbis suæ loco posuerunt: Catal. in LYSIPPUS.

* * * * *

Sol

Sol Rhodiorum cum quadriga nobilitavit Lysippum: Plin. xxxiv, 8.

Solis colossum fecit Chares: Idem xxxiv, 7.

Sosandra Calamidis: Catal. in CALAMIS, ex Luciano in Imaginibus.

Spartam fecit Aristander: Catal. in ARISTANDER, STATUARIUS.

Sphæra vitrea Archimedis: Catal. in ARCHIMEDES.

Sphæra Billari: Catal. in BALLARUS, vel BILLARUS.

Sphingem æream, sub ipsa cuspide Minervæ Atticæ, mirantur periti: Plin. xxxvi, 5.

Spilumenen ex ære fecit Praxiteles: Idem xxxiv, 8.

Spinarum pentathlon fecit Telephanes: Idem xxxiv, 8.

Splanchnoptes, Periclis Olympii vernula hic fuit, exta torrens, ignem oris pleni spiritu accendens. Stipax Cyprius hoc uno celebratur signo: Idem xxxiv, 8.

Stadiodromon Astylon, qui Olympiæ ostenditur, & quo Myron victus est, fecit Pythagoras Leontinus: Idem ibid.

Stemmata pinxit Cœnus: Idem xxxv, 11.

Stephanoplocos vel Stephanopolis appellata est nobilis illa Pausiæ tabella, in qua pinxit Glyceram sedentem cum corona: Idem ibid.

Stephusan ex ære fecit Praxiteles: Idem xxxiv, 8.

Stheniadem vocabant Minervam, quæ colebatur in Arce Corinthiaca, & cujus simulacrum è ligno sculpserat Callon Æginetes: Catal. in GALLON, SCULPTOR.

Sthenis pugil Eleus, opus Olynthii Choerili: Catal. in CHOERILUS, STATUARIUS.

Straton Sculptor propriam quoque imaginem addidit Æsculapio quem sculpserat: Catal. in STRATON.

Stratonicen reginam pinxit Artemon: Plin. xxxv, 11.

Stratonices reginæ injuria innotuit Clesides, olutantem eam cum piscatore: Idem ibid.

Stymphalium Dromeum fecit Pythagoras Rheginus: Catal. in PYTHAGORAS.

Suam effigiem Phidias inclusit clypeo Minervæ, quum inscribere non liceret: Catal. in PHIDIAS, ex Cicerone & Aristotele.

Suffitorem puerum puerum fecit Lychus: Plin. xxxiv, 8.

Sufflantem languidos ignes puerum fecit Buthyreus, discipulus Myronis: Idem ibid.

Sufflator quoque puer, ut quidam vett. libri, tribuitur ibidem Lycho Statuario. Hujusmodi quoque sufflatoris imaginem vide in *Splanchnoptis*, & *Puero ignem conflante*, & *Pictoris officinam.*

Supplicantem pinxit Aristides Thebanus, pene cum voce: Plin. xxxv, 10.

Sutrinas tonstrinasque pinxit Pyreicus: Idem ibidem.

Symplegma, signum nobile Praxitelis, laudatum est Pergami, digitis corpori verius, quàm marmori impressis: Idem xxxvi, 5. Ita Pana & Olympum luctantes sculpsit Heliodorus, &c. Idem ibid.

Syngenicon pinxit Oenias: Idem xxxv, 11.

T.

TAmiram citharœdum pinxit Theodorus: Plin. xxxv, 11.

Taurus Perilli: Idem xxxiv, 8.

Taurus & Zetus & Amphion ac Dirce, vinculumque ex eodem lapide, Rhodo advecta opera Apollonii & Taurisci, &c. Idem xxxvi, 5.

Taurus æneus Theopropi: Catal. in THEOPROPUS.

Telephi cum Achille pugnam in campo Cayci sculpsit Scopas: Catal. in SCOPAS.

Telephum fecit Parrhasius: Plin. xxxv, 10.

Telesillæ statuam fecit Niceratus: Catal. in NICERATUS, STATUARIUS, ex Tatiano.

Telesti poëtæ monumentum celeritate & arte mira pinxit Nicomachus: Plinius xxxv, 10.

Temulenta tibicina nobilitatus est Lysippus: Idem xxxiv, 8.

Themidis simulacrum fecit Doryclides, Dipœni & Scyllidis discipulus: Catal. in DORYCLIDES.

Theodorum præstigiatorem pinxit Irene, Cratini Pictoris filia & discipula: Plin. xxxv, 11.

Theodorus, qui labyrinthum fecit Sami, ipse se ex ære fudit, præter similitudinem mirabilem, &c. Idem xxxiv, 8.

Theogneti Æginetæ similitudinem fecit Polichus Ægineta: Catal. in POLICHUS.

Theotimus athleta, opus Dætondæ: Catal. in DÆTONDAS.

Thersilochum fecit Polycletus Argivus: Catal. in POLYCLETUS.

Thesea, qui Romæ in Capitolio fuit, fecit Parrhasius: Plin. xxxv, 9.

Thesea pinxit Euphranor, in quo dixit eundem apud Parrhasium rosa pastum esse, suum vero carne: Idem xxxv, 11.

Thesea pinxit Aristolaus: Idem ibid.

Thesea finxit Silanion: Catal. in SILANION, PLASTA.

Thespiades optime expressit Euthycrates, Lysippi filius ac discipulus: Plin. xxxiv, 8.

Thespiades sculpsit Cleomenes. Spectabantur eæ in Pollionis Asinii monumentis: Idem xxxvi, 5.

Thespia venatorem optime expressit Euthycrates,

crates, filius ac discipulus Lysippi: Idem xxxiv, 8.

Thetis à Scopa sculptus: Idem xxxvi, 5.

Thyades sculpsit Praxiteles. Spectabatur olim in monumentis Asinii Pollionis: Idem ibidem.

Tibicina tumulenta Lysippi: Idem xxxiv, 8.

Tibicinem inter pauca laudatum pinxit Antidotus: Idem xxxv, 11.

Timanthi Cleonæo statuam fecit Myron: Cat. in MYRON.

Timasitheus Ageladæ: Cat. in AGELADES.

Timonis & filii ejus imaginem fecit Dædalus Sicyonius: Cat. in DÆDALUS, ALTER.

Tonitrua, fulgetra, fulguraque (Bronten, Astrapen, Ceraunobolon appellant) & quæ pingi non possunt, pinxit Apelles: Plinius xxxv, 10.

Tonstrinas sutrinasque pinxit Pyreicus: Idem ibidem.

Tragœdiam & Comœdiam pinxit Echion: Idem ibidem.

Tragœdum & puerum, qui spectabantur Romæ in templo Apollinis, pinxit Aristides: cujus tabulæ gratia interiit inscitia Pictoris, &c. Idem ibidem.

Triphylum & Azana Samolas Arcas efformavit: Cat. in SAMOLAS.

Triptolemum sculpsit Praxiteles. Spectabatur is Romæ in hortis Servilianis: Idem xxxvi, 5.

Triton æneus collocatus supra turre marmorea Andronici Cyrrhestis: Catal. in ANDRONICUS.

Tritonem pinxit Zeuxis titanicum quid intuentem: Cat. in ZEUXIS, ex Luciano.

Tritones sculpsit Scopas: Plin. xxxvi, 5.

Trojæ excidium pinxit Cleanthes: Cat. in CLEANTHES, PICTOR.

Trojanæ expugnationis historiam Delphis pinxit Polygnotus: Catal. in POLYGNOTUS.

Trophonii simulacrum, Ars Dædali: Cat. in DÆDALUS.

Tubicinem insignem fecit Epigonus Statuarius: Plin. xxxiv, 8.

Tumulum vel sepulcrale monumentum ante urbem Triniam, quali Pictura exornaverit Nicias: Cat. in NICIAS, ex Pausania.

Turmam equestrium statuarum fecit Lysippus: Cat. in LYSIPPUS, ex Vellejo.

Tyndaridæ, tabula quam olim imperfectam reliquit Nicomachus morte interceptus, in magna fuit apud posteros admiratione: Plin. xxxv, 11.

Tyrannicidas fecit Critias Nesiota: Cat. in CRITIAS.

V.

VEnatio Acragantis magnam habuit famam: Plin. xxxiii, 12.

Venatione & canibus nobilitatus est Lysippus: Idem xxxiv, 8.

Venationem Alexandri, quæ Delphis sacrata est, fecit Lysippus: Idem ibid.

Venatorem Thespin optime expressit Euthycrates, filius ac discipulus Lysippi. Idem quoque optime expressit venantium canes: Idem ibidem.

Venatores fecere Batton, Euchir, Glaucides, Heliodorus, Hicanus Statuarii, &c. Idem ibid.

Venatores cum captura fecit Aristides Thebanus: Idem xxxv, 10.

Venerandarum Dearum mediam Athenis fecit Calos: Cat. in CALOS, ex Clemente Alexandrino.

Venerem exeuntem è mari, quam Anadyomenem vocant, pinxit Apelles: Plinius xxxv, 10.

Venerem aliam Cois inchoaverat Apelles, &c. Idem ibidem.

Venerem inter Gratias & Cupidines pinxit Nearchus: Idem xxxv, 11.

Venerem pinxit Nealces: Idem ibidem.

Venerem sculpsit Agoracritus: Idem xxxvi, 5.

Venerem sculpsit Cephissodorus filius Praxitelis. Visebatur ea Romæ in Asinii Pollionis monumentis: Idem ibidem.

Venerem & Pothon & Phaëtontem sculpsit Scopas, qui Samothraciæ sanctissimis ceremoniis coluntur: Idem ibidem.

Venerem nudam sculpsit Scopas, Praxiteliam illam Gnidiam antecedens: Idem ibidem.

Venerem intra Octaviæ porticus sculpsit Philiscus Rhodius: Idem ibidem.

Venerem lavantem sese sculpsit Polycharmus: Idem ibidem.

Venerem, quæ ante Felicitatis ædem fuit, quæque cum ipsa æde incendio cremata est, ex ære fecit Praxiteles, marmoreæ illi suæ per terras inclytæ parem: Idem xxxiv, 8.

Venerem genetricem figulini operis in foro Cæsaris fecit Arcesilaus L. Luculli familiaris: Idem xxxv, 12.

Venerem, opus Calamidis, addiderunt Athenienses Leænæ Aristogitonis amicæ: Cat. in CALAMIS, ex Pausania.

Venerem sedentem ex ebore atque auro fecit Canachus: Cat. in CANACHUS.

Venerem ligneam, argento vivo in eam infuso se moventem, fecit Dædalus: Cat. in DÆDALUS.

Venerem, ad Amyclæum vocatam, fecit Polycletus: Cat. in POLYCLETUS.

Veneres duas sculpserat Praxiteles, simulque vendebat; alteram velata specie, alteram nudam. Priorem prætulerunt Coi, rejectam Gnidii emeruat, immensa famæ, differentia, &c. Idem ibid.

Veneris & Mercurii simulacra è ligno fecit

Damophon Sculptor: Catal. in DAMOPHON.

Veneris Uraniæ signum ex Pario marmore fecit Phidias, quod fuit Athenis supra Ceramicum. Aliud quoque ejusdem Veneris signum fuit in Elide, pede testudinem premens, quod idem Phidias fecit ex ebore & auro: Cat. in PHIDIAS.

Venus hortensis Alcamenis: Cat. in ALCAMENES.

Venus ærea Cleonis: Cat. in CLEON, STATUARIUS.

Venus Euclidis: Cat. in EUCLIDES, SCULPTOR.

Venus Eumeli: Cat. in EUMELUS, PICTOR.

Venus Hermogenis: Catal. in HERMOGENES, STATUARIUS.

Venus ænea Scopæ, quæ dicitur πάνδημος, insidet capro, &c. Cat. in SCOPAS.

Venus marmorea, quæ est Romæ in porticibus Octaviæ, putatur esse Phidiæ: nam & ipsum Phidiam tradunt scalpsisse marmora: Plin. XXXVI, 5.

Venus extra muros, quæ appellatur Aphrodite ἐν κήποις, opus est Alcamenis, cui tamen summam manum ipse Phidias imposuisse dicitur: Idem ibidem.

Vestam sedentem sculpsit Scopas, laudatam in Servilianis hortis, duasque chametæras circa eam, quarum pares sunt in monumentis Asinii Pollionis: Idem ibid.

Victorem certamine gymnico palmam tenentem fecit Eupompus Pictor: Idem libro XXXV, cap. 10.

Victoria quadrigam in sublime rapiens, opus Nicomachi Pictoris. Hanc tabulam Plancus Imp. posuit in Capitolio: Idem ibid.

Victoria regit bigam quam pinxit Eutychides: Idem XXXV, 11.

Victoria spectatur Iphis: Idem ibidem.

Victoria mirabilis est quam Atticæ Minervæ addidit Phidias: Idem XXXVI, 5.

Victoria Calamidis, sine alis: Cat. in CALAMIS, ex Pausania.

Victoria cum ipso etiam Cratisthene ascendit currum æneum Cratisthenis, est opus Pythagoræ: Cat. in PYTHAGORAS.

Victoriæ signum super pila dedicarunt Messenii Dorienses: opus est Mendæi: Cat. in MENDÆUS.

Victoriam Atheniensium pinxit Pamphilus. Plin. XXXV, 10.

Victoriam Apellis mirata est Roma: Idem ibidem.

Victoriam alatam pinxit Carystius: Cat. in CARYSTIUS.

Victoriam vitulo super imposuit Myron, quod Agenoris filiam rapiens adulterii atque intemperantiæ palmam reportasset. Cat. in MYRON.

Victoriam & Arcadis imaginem fabricavit Dædalus Sicyonius: Catal. in DÆDALUS, ALTER.

Virtutem & Græciam, utrasque colosseas, fecit Euphranor: Plin. XXXIV, 8.

Virtutem pinxit Aristolaus: Idem XXXV, 11.

Virtutis & Honoris ædes Vespasiano restituenti pinxerunt Corn. Pinus & Actius Priscus: Idem XXXV, 10.

Vitulo Myron superimposuit Victoriam: Catal. in MYRON.

Vitulus Menæchmi genu premitur, replicata cervice. Ipse Menæchmus scripsit de sua arte: Plin. XXXIV, 8.

Ulixem pinxit Parrhasius: Idem XXXV, 10.

Ulixem in rate pinxit Pamphilus: Id. ibid.

Ulixem simulata vesania bovem cum equo jungentem pinxit Euphranor: spectabatur Ephesi: Idem XXXV, 11.

Ulixem deprehendentem Achillem virginis habitu occultatum, pinxit Athenion Maronites: Idem ibid.

Ulixes est in numerosa tabula Aristophontis: Idem ibid.

Ulixi primus pileum addidit Nicomachus Pictor, Aristodemi filius ac discipulus: Idem XXXV, 10.

Ulyssem patrata jam procorum cæde pinxit Platæensibus Polygnotus: Catal. in POLYGNOTUS.

Ulysses & Diomedes Palladium surripientes cælati erant in phialæ emblemate à Pythea, cujus binæ unciæ viginti vænierunt: Idem XXXIII, 12.

Ulyssis simulatam insaniam pinxit Parrhasius Cat. in PARRHASIUS, ex Plutarcho.

Volutantis sese equi Picturam qualem fecerit Pauson: Cat. in PAUSON, PICTOR.

Uvas pinxit Zeuxis tanto successu, ut in scenam aves advolarent: postea pinxit puerum uvas ferentem, &c. Plin. XXXV, 10.

Uvas item pisces figulini operis Romæ fecit Posis, ita ut non sit aspectu discernere à veris: Idem XXXV, 12.

Vulcani statuam fecit Euphranor; Cat. in EUPHRANOR.

Vulcanum leniter claudicantem fecit Alcamenes: vide Catal. in ALCAMENES.

Vulcanum filium Juno tradidit Cedalioni Naxio instituendum in Arte fabrili: Cat. in CEDALION.

Vulneratum deficientem fecit Ctesilas, Statuarius &c. Plin. XXXIV, 8.

Vulneratam Amazonem fecit Ctesilaus, Statuarius; Idem ibidem.

X.

XEnargis pancratiastæ Acarnanis statuam fecit Lysippus: Cat. in LYSIPPUS.

Xenoclis Mænalii luctatoris statuam Polycletus fecit: Cat. in POLYCLETUS.

Xenodicum in puerorum pugillatu victorem fecit Antias; Cat. in PANTIAS, STATUARIUS.

Xenophilus Sculptor propriam quoque imaginem addidit Æsculapio quem fecerat: Cat. in XENOPHILUS.

Z.

ZEtus & Amphion ac Dirce & taurus vinculumque ex eodem lapide, Rhodo advecta opera Apollonii & Taurisci: Plin. XXXVI, 5.

FRAN-

FRANCISCI JUNII CATALOGUS ARCHITECTORUM, MECHANICORUM, PICTORUM, ALIORUMQUE ARTIFICUM,

secundum seriem litterarum digestus.

A.

A A R O N.

DE vitulo aureo Aaronis, vide *Exodi cap.* XXXII. Ægyptios verò simulacra Deorum olim ad similitudinem animantium efformasse constat; quod cur fecerint, multis docet Porphyrius περὶ ἀποχῆς ἐμψύχων: atque adeo ab hac eorum idololatria semina quædam cultus idololatrici in ipsos quoque Israëlitas transfusa fuisse liquet. Et hunc errorem Israëlitarum, τὴν Αἰγυπτιακὴν ζηλώσαντας ἠλιθιότητα, *Ægyptiacam hanc stoliditatem æmulantium*, obiter attingit Philo Judæus, libro II de Monarchia; plenius autem Basilius Seleuciæ Episcopus, Orat. VI; Οἱ Ἑβραῖοι τὴν Αἴγυπτον καταλιπόντες, εἰδωλολατρείας ἔτι δυσωδίαν ἔφερον, ὡς ἄχρι τῶν ἀλόγων τὴν θείαν καθαρμοζόμενοι προσκύνησιν· νόμον γὰρ εἶχον τὴν νόσον τῆς θρησκείας οἱ Αἰγύπτιοι. Ἶβις γὰρ θεὸς παρ᾽ αὐτοῖς ἐνομίζετο, καὶ κύων, καὶ λέων, καὶ κροκόδειλος τε σὺν τούτοις εἰς θυσίαν κομίζεται, καὶ πρόβατον προσκυνεῖται. οὐκ ἀπήλλακτο δὲ τῆς νόσου ταύτης οὐδὲ τῶν Ἑβραίων τὸ γένος, ἀλλ᾽ ἐστηλίτευσε τὸ πάθος ἡ ἔρημος· προσκυνοῦσι γὰρ ἐν τῇ ἐρήμῳ, καθάπερ ἐν Αἰγύπτῳ, τὸν μόσχον: *Hebræi relinquentes Ægyptum, tantam idololatriæ graveolentiam secum foras detulerunt, ut ipsam quoque divinæ adorationis dignationem usque ad fœdum irrationalium animantium cultum demitterent. Ægyptiis sane istiusmodi superstitionis morbus pro lege est: nam Ibin pro Deo habent, & canem, & leonem: etiam crocodilum cum istis ad sacrificia adhibent, & ovis adoratur. Non potuit quoque Hebræorum gens ab hoc morbo abduci, sed eremus grave malum, veluti in excelsa constitutum columna, omnium oculis ingessit: siquidem in deserto, haud aliter atque in Ægypto, adoraverunt vitulum.* Lactantius, lib. IV de Vera sapientia, cap. 10; *Hebræi depulsa jam servitute, jam siti fameque deposita, in luxuriam prolapsi, ad profanos Ægyptiorum ritus animos transtulerunt. Quum enim Moyses dux eorum ascendisset in montem, atque ibi quadraginta dies moraretur, aureum caput bovis, quem vocant Apin, quod eos in signum præcederet, figurarunt.* Paullo ante memoratus Philo, ἐν τῷ περὶ μέθης, eundem hunc vitulum, quem primo dixerat μόσχον, mox χρυσοῦ ταύρου καθοσίωσιν vocat; quamvis non tam existimari possit vitulus iste totus ex auro fuisse conflatus, quàm auri laminis tantummodo obductus, cætera ligneus, ut quem S. litteræ tradunt combustum atque in cineres versum. Vide *Seldenum de Dis Syris, syntagm.* 1, *cap.* 4. Ex hujus denique aurei vituli fabrica facile colligi potest vera imitatricium Artium antiquitas, quam pluribus adstruit mihi quondam conjunctissimus Ger. Joh. Vossius, *in Quatuor artibus popularibus, Graphices* §.4. Idem adhæc Vossius, *libro* III, *cap.* 45 ardui operis, *de Origine & progressu idololatriæ*, docet Picturam (quæ Cælaturam etiam Sculpturamque complectitur) antiquiorem esse temporibus Iliacis, contra quàm à Plinio proditum est.

A B A S C A N T U S, vide DOMITIUS ABASCANTUS.

A B R O N, vide HABRON, *Pictor.*

A C A R N E N S I S F U N D A.

Pollux, libro primo, cap. 10, §. 13.

ACESEUS, Polymitarius.

Ἀκέσεως καὶ Ἑλικῶνος ἔργα.] Ἐπὶ τῶν θαυμαζομένων· οὗτοι γὰρ πρῶτοι τὸν τῆς Πολιάδος Ἀθηνᾶς πέπλον ἐδημιούργησαν· ὁ μὲν Ἀκεσεὺς τὸ γένος ὢν Παταρεύς, ὁ δὲ Ἑλικὼν Καρύστιος. *Acesei & Heliconis opera.*] *De rebus admiratione dignis. Hi etenim primi Poliadis Minervæ peplum fecerunt. Acesus quidem genere Patarensis, Helicon vero Carystius fuit*, Zenobius, parœmia 56 primæ Centuriæ. Aliquanto aliter de his eorumque patria Athenæus, Deipnosoph. lib. 11, cap. 9: Ἤκμασεν ἡ τῶν ποικίλων ὑφή, μάλιστα ἐντέχνων περὶ αὐτὰ γενομένων Ἀκεσᾶ καὶ Ἑλικῶνος τῶν Κυπρίων· ὑφάνται δ' ἦσαν ἔνδοξοι· καὶ ἦν Ἑλικὼν υἱὸς Ἀκεσᾶ, ὥς φησιν Ἱερώνυμος. Ἐν Πυθοῖ γοῦν ἐπί τινος ἔργου ἐπιγέγραπται·

Τεῦξ' Ἑλικὼν Ἀκεσᾶ Σαλαμίνιος, ᾧ ἐνὶ χερσὶ
Πότνια θεσπεσίην Παλλὰς ἔτευξε χάριν.

Viguit variarum vestium stragularum textura, summam hujus Artis peritiam consecutis Acesa & Helicone, erant enim textores inclyti. Eratque Helicon filius Acesæ, ut ait Hieronymus. In Pythico itaque templo cuidam operi inscribitur. Fecit Helicon Acesæ filius Salaminius. Horum manibus veneranda Pallas mirifice divinam tribuit gratiam. „Ad quem locum hæc annotat Casaubonus: Acesas & Helicon nobiles polymitarii fuerunt, ut inquit auctor. Eustathius addit, ex ea Salamine quæ in Cypro fuit, non ex „ea quam Xerxis clades fecit memorabilem. Ἀκεσεὺς est Zenobio; qui Athenæo atque „Eustathio nominatur Ἀκεσᾶς; mirumque est Zenobium adeo diversa de horum patria „scribere.

ACESTOR.

Ἀλεξιβίῳ πεντάθλῳ γέγονε νίκη, καὶ Ἡραία τὸ Ἀρκάδων ἐστὶν αὐτῷ πατρίς, καὶ Ἀκέστωρ ὁ τὴν εἰκόνα ἐργασάμενος: *Alexibius de quinquertio victoriam est consecutus, & Hera oppidum Arcadiæ fuit ei patria, Acestor vero elaboravit imaginem*, Pausanias, libro v, pagina 375, 34.

ACHÆI.

Ἀχαϊκὸν βέλος, ἐπὶ τῶν εὐστόχως βαλλόντων· πορείων πάντων ἐπιτηδειότατόν ἐστι τὸ τοιοῦτον βέλος πρὸς πολιορκίαν, τὸ τῶν ἐξ Ἀχαΐας σφενδονητῶν βέλος: *Achaïcum telum, de iis dicitur qui feliciter jaculantur. Quatenus istiusmodi Achaïcorum funditorum telum est omnium aptissimum ad urbium expugnationem*, Suidas.

ACRAGAS, Cælator.

Proximi à Mentore in admiratione Acragas, & Boëthus, & Mys fuere. Extant hodie omnium opera, in insula Rhodiorum. Boëthi, apud Lindiam Minervam. Acragantis, in templo Liberi patris in ipsa Rhodo, Bacchæ Centaurique cælati in scyphis. Myos in eadem æde, & Silenus & Cupidines. Acragantis & venatio in scyphis magnam famam habuit, Plinius, XXXIII, 12.

ACTIUS PRISCUS, Pictor.

Magnopere post Amulium fuere in auctoritate Cornelius Pinus & Actius Priscus, qui Honoris & Virtutis ædes Imperatori Vespasiano Augusto restituenti pinxerunt: sed Priscus antiquis similior, Plin. XXXV, 10. Vide Amulius. Plerisque notæ melioris codicibus dicitur Attius Priscus.

ADRIANUS IMP. pinxit.

Unde & Hadrianum hunc *curiositatum omnium exploratorem* dixit Tertullianus, capite quinto Apologetici adversus gentes. Vide quoque Suidam in Ἀδριανός. Apollodorum Architectum, qui forum & odæum & gymnasium, opera Trajani, Romæ fecerat, ut inquit Xiphilinus in Adriano, primum exilio, ac postea morte quoque affecit Adrianus; propter admissa scelera, sicuti dicebat: sed vera causa fuit, quòd quum Trajanus cum illo quædam de his operibus dissereret, atque ipse interim plurima nihil ad rem pertinentia effutiret; respondit ei Apollodorus; Abi, inquit, & cucurbitas pinge; nihil enim horum nôsti. Hoc enim Picturæ genere mirifice sibi tum temporis placebat Hadrianus. Imperio itaque potitus, injuriæ memor, hanc ejus in loquendo libertatem non pertulit, &c. Vide locum: vide quoque *Tzetzem, historia 34 Chiliad. secundæ.*

Pauli Diaconi Historia miscella, lib. X, de Hadriano Imp. *Pictor fictorque ex ære & marmore proxime Polycletos & Euphranoras.* Con nell'Epist: di Sesto Aur: [illegible]

ADULICUM EBUR,

Maxime commendatur. Vide *Arriani Periplum maris Erythræi.* Plinius, lib. VI nat. Hist. cap. 29, meminit oppidi Adulitôn: *Ægyptiorum hoc servi*, inquit, *à dominis profugi condidere. Maximum hic emporium Troglodytarum, etiam Æthiopum. Abest à Ptolemaide quinque dierum navigatione. Deferunt plurimum ebur, rhinocerotum cornua, hippopotamorum coria, celetum testudinium sphingia, mancipia.*

ÆACUS.

ΑΔΑΜΑΣ ΟΔΡΥΣΗΣ ΝΥΜΦΑΙΣ in un basso rilievo rappresentante un baccanale di 19 figure la base del qual basso rilievo: descrizione riportata dal sig.r Pasch di Krienen nella descrizione dell'Arcipelago veduto tal basso rilievo nell'isola di Paros

ÆACUS.

Argentum invenit Erichthonius Atheniensis: ut alii, Æacus, Plin. VII, 56: ubi Turnebus ex Hygino reponit *Ceacus*: vide Hyginum, fabula 274: ubi tamen corrupte est *Sacus*. Cassiodorus, Variar. IV, 34: *Non est cupiditas eripere, quæ nullus se dominus ingemiscat amisisse. Primi enim dicuntur aurum Æacus, argentum Indus rex Scythiæ reperisse, & humano usui summa laude tradidisse.*

ÆCLIS, vel EACLIS.

Auri metalla & conflaturam Cadmus Phœnix invenit ad Pangæum montem: ut alii, Thoas & Æclis in Panchaia: aut Sol Oceani filius, cui Gellius medicinæ quoque inventionem & mellis assignat, Plin. VII, 56.

ÆETÆ SUBOLES.

Huc facit locus Plinii lib. XXXIII, cap. 3, prout eum putat restituendum propinquus meus Isaacus Vossius: *Jam regnaverat in Colchis Salauces Æetæ suboles: qui terram virginem nactus, plurimum argenti aurique eruisse dicitur in Samnorum* (vet. *Saunorum*) *gente, & alioquin velleribus aureis inclyto regno.* Multus est in explicanda aurei velleris fabula Hadrianus Junius, Animadversorum lib. V, cap. 11.

ÆGINETA, FICTOR.

Erigonus tritor colorum Nealeæ picloris in tantum ipse profecit, ut celebrem etiam discipulum reliquerit Pasiam, fratrem Æginetæ fictoris, Plin. XXXV, 11.

ÆGINETICUM ÆS.

Ægineticum atque Deliacum æs diu obtinuere principatum. Antiquissima æris gloria Deliaco fuit, mercatus in Delo concelebrante toto orbe, & ideo cura officinis tricliniorum pedibus fulcrisque. Ibi prima nobilitas æris. Pervenit deinde ad Deûm simulacra, effigiemque hominum & aliorum animalium. Proxima laus Æginetico fuit. Insula & ipsa, nec æs gignens, sed officinarum temperatura nobilitata. Bos æneus inde captus in foro boario est Romæ. Hic est exemplar Æginetici æris. Deliaci autem, Jupiter in Capitolio, in Jovis Tonantis æde: illoque ære Myron usus est, hoc Polycletus, æquales atque condiscipuli. Æmulatio autem & in materia fuit, Plin. XXIV, 2. *Privatim Ægina candelabrorum superficiem elaboravit, sicut Tarentum scapos. In his ergo juncta commendatio officinarum est. Nec pudet*, &c. Plin. XXIV, 3. Αἰγινῆται πρῶτοι νόμισμα ἐκόψαντο· καὶ ἐξ αὐτῶν ἐκλήθη νόμισμα Αἰγιναῖον: *Æginetæ primi numisma percusserunt, & ex ipsis vocatum est numisma Æginense*, Ælianus, var. Hist. XII, 10. Maxime tamen vide Strabonem, lib. VIII, pag. 376, A. Ὁ Ἀπόλλων ὃν Ἀρχηγέτην ἐπονομάζουσιν, Αἰγινητικοῖς ἔργοις ἐστὶν ὅμοιος: *Apollinis simulacrum, quod Archegeten nuncupant, Ægineticis operibus persimile est*, Pausanias, lib. I. Ἀρτέμιδος ἐπίκλησιν Λιμνάτιδος ἄγαλμά ἐστιν ἐβένου ξύλου· τρόπος δὲ τῆς ἐργασίας, ὁ Αἰγιναῖος καλούμενος ὑπὸ Ἑλλήνων: *Dianæ Limnatidis signum est ex ebeno. Operis forma, quæ à Græcis appellatur Æginea*, Idem, lib. VIII, 541, 26. Τῆς Ἀρτέμιδος ἐπίκλησιν Δικτυνναίας τῷ ἀγάλματι ἐργασία τέ ἐστιν Αἰγιναία καὶ μέλανος τοῦ λίθου πεποίηται: *Dianæ Dictynnææ signum Æginææ artis est, atque è nigro lapide*, Idem, lib. X, 682, 8.

ÆGYPTII.

Ægyptii plurimarum Artium inventores. Vide Eustathium, ad vers. 232 Dionysii Periegetæ. *Plato Ægyptios, omnium Philosophiæ disciplinarum parentes, secutus est*, Macrobius, in Somnium Scipionis libro I, cap. 19. Veterum quoque Ægyptiorum mentione injecta, mox addit A. Gellius, lib. XI, cap. 18: *Quod genus hominum constat & in artibus reperiendis solertes exstitisse, & in cognitione rerum indaganda sagaces.* Tacitus, XI Annal. cap. 14: *Primi per figuras animalium Ægyptii sensus mentis effingebant, & antiquissima monumenta memoriæ humanæ impressa saxis cernuntur, & litterarum semet inventores perhibent.*

Ægyptio thorace in præliis utebantur Persæ: *Herodotus, lib.* 1, *cap.* 135.

Niloticæ papyri admirabile prorsus inventum, explosis arborum corticibus, olim Ægypto debuit Orbis. *Pulchrum plane opus*, inquit Cassiodorus, Variar. XI, 38, *Memphis ingeniosa concepit*, &c. Vide *Vossium, lib.* 1 *de Arte Gramm. cap.* 37.

Ægyptiorum calicum artificium attingit Martialis, lib. XIV, epigr. 15, ubi calices vitreos describit:

Adspicis ingenium Nili: quibus addere plura
Dum cupit, ah, quoties perdidit auctor opus.

Tingit & Ægyptus argentum, ut in vasis Anubim suum spectet; pingitque, non cælat argentum. Transit inde materia & ad triumphales statuas, mirumque crescit pretium fulgoris excæcati. Id autem fit hoc modo, &c. Plinius, XXXIII, 9.

Tingebat etiam gemmarum nonnullas Ægyptus: unde Plinius, lib. XVII, cap. 9, ubi de

de jaſpidum generibus agit; *Adulteratur*, inquit, *maxime tinctura: idque in gloria regis Ægyptii adſcribitur, qui primus eam tinxit.* Vide plura.

Ægyptii textilia invenerunt, Plin. lib. VII nat. Hiſt. cap. 56. Ita Martiali, lib. X, epigr. 6, *Picti tunica Nilotide Mauri*, dicuntur Mauri curſores Ægyptia tunica conſpicui. De Cubicularia quoque polymita idem Martial. lib. XIV, epigr. 150:

Hæc tibi Memphitis tellus dat munera: victa eſt
Pectine Niliaco jam Babylonis acus.

Lucanus, libro X, verſu 123;

Strata micant: Tyrio quorum pars maxima ſucco
Cocta diu, virus non uno duxit aheno.
Pars auro plumata nitet; pars ignea cocco;
Ut mos eſt Phariis miſcendi licia telis.

Et mox ubi deſcribit cultum Cleopatræ;

Candida Sidonio perlucent pectora filo,
Quod Nilotis acus compreſſum pectine Serum
Solvit, & extenſo laxavit ſtamina velo.

Ægyptii olim judicarunt oportere juvenes in civitatibus bonis figuris & bonis cantibus adſueſcere. Quæ vero & qualia ſint hujuſmodi, in ſacris ab eis eſt inſtitutum: ac præter illa neque Pictoribus, neque aliis figurarum vel quorumcunque Artificiorum fabris nova ulla licebat inducere, neque alia etiam excogitare præter patria, neque hodie licet aut in his, aut in univerſa Muſica. Itaque, ſi obſerves, invenies ibi quæ decem annorum millibus retro depicta formatave quomodocunque fuerunt, quaſi non adeo vetuſta ſint, ut ita dicam, nec pulchriora neque turpiora his quæ hodie depinguntur, ſed eadem arte confecta: *Plato, II de Legibus.*

Ægypti reges quodam certamine ex Syenite lapide (quem ante pyrrhopœcilon vocabant) trabes fecere, obeliſcos vocantes, Solis numini ſacratos. Radiorum ejus argumentum in effigie eſt, & ita ſignificatur nomine Ægyptio. *Primus omnium id inſtituit Mitres, qui in Solis urbe regnabat: ſomnio juſſus: & hoc ipſum inſcriptum eſt in eo. Etenim ſculpturæ illæ effigieſque, quas videmus, Ægyptiæ ſunt literæ*, Plin. lib. XXXVI, cap. 8. *Exciſis parietibus volucrum ferarumque genera multa ſculpſerunt, & animalium ſpecies innumeras*, inquit Ammian. Marcellin. lib. XXII, *quas hieroglyphicas literas appellarunt.* Plenius tamen ac planius rem totam deſcribit idem Ammianus, lib. XVII; *Eſt obeliſcus aſperrimus lapis, in figuram metæ cujuſdam ſenſim ad proceritatem conſurgens excelſam; utque radium imitetur, gracileſcens paulisper ſpecie quadrata in verticem productus anguſtum, manu levigatus artifici. Formarum autem innumeras notas, hieroglyphicas appellatas, quas ei undique videmus inciſas, initialis ſapientiæ vetus inſignivit auctoritas. Volucrum enim ferarumque, etiam alieni mundi, genera multa ſculpentes, ad ævi quoque ſequentis ætates Imperatorum vulgatius perveniente memoria, promiſſa vel ſoluta Regum vota monſtrabant. Non enim, ut nunc, literarum numerus præſtitutus & facilis exprimit quidquid humana mens concipere poteſt, ita priſci quoque ſcriptitarunt Ægyptii: ſed ſingulæ literæ ſingulis nominibus ſerviebant & verbis; nonnunquam etiam ſignificabant integros ſenſus. Cujus rei ſcientiæ in his interim ſit duobus exemplum*, &c. Ægyptiæ diſciplinæ, ſive inſtitutionis gradus & genera recenſet Clemens Alexandrinus, Stromat. lib. V, pag 405, edit. Lugd. Batavæ.

Ægyptii artificia maxime excoluerunt atque ad juſtum perduxerunt finem. Etenim inter Ægyptios, ſi quis opificum Rempublicam capeſſit, aut plura pariter exercet artificia, graviſſimas incurrit pœnas. Apud hos enim ſolos, fabris & opificibus univerſis nullum in Republica munus aliud vel ordinem ſuſcipere licet, niſi à legibus definitum, & à parentibus traditum: ut neque magiſtrorum invidia, neque rerum civilium occupatio, neque aliud quidquam, illorum circa hæc ſtudium impediat: *Diod. Siculus, lib. I.* Plenius de hac lege agit Iſocrates in Buſiridis laudatione. Vide quoque quæ nos hac de re lib. II, cap. 4, de Pictura Vet.

Pingunt & veſtes in Ægypto inter pauca mirabili genere, candida vela poſtquam attrivere illinentes, non coloribus, ſed colorem ſorbentibus medicamentis. Hoc cùm fecere, non apparet in velis, ſed in cortinam pigmenti ferventis merſa, poſt momentum extrahuntur picta. Mirumque cùm ſit unus in cortina color, ex illo alius atque alius fit in veſte, accipientis medicamenti qualitate mutatus: nec poſtea ablui poteſt. Ita cortina non dubie confuſura colores, ſi pictos acciperet, digerit eos ex vino, pingitque dum coquit: & aduſtæ veſtes firmiores fiunt, quàm ſi non urerentur, Plinius, lib. XXXV, cap. 11. Similem veſtes tingendi rationem videtur etiam Herodotus tribuere Caſpiis. Vide CASPII.

Ægyptios antiquiores lignea ut plurimum simulacra fecisse constat oculis conniventibus, junctis pedibus, &c. Huc facit Pausanias, lib. I, pag. 79, 12: Ἀπόλλων ὁ μὲν δὴ Πύθιος καλούμενος καὶ ὁ Δεκατηφόρος τοῖς Αἰγυπτίοις μάλιστα ἐοίκασι ξοάνοις: *Apollo certe Pythius dictus & Decumanus referunt Ægyptiorum simulacra e ligno exsculpta.* Idem, libri II pag. 118, ubi agit de temporibus Danai longe antiquissimi Argivorum regis: Ξόανα δὲ τότε εἶναι πείθομαι πάντα, καὶ μάλιστα τὰ Αἰγύπτια: *Crediderim certe lignea tum temporis fuisse omnia signa, maxime vero Ægyptia.* Præcipue tamen notandus nobis est hoc in loco Heliodori locus ex Æthiopicōn, cap. 8: Τὰ ἀγάλματα τῶν θεῶν Αἰγύπτιοι τὼ πόδε ζευγνύντες καὶ ὥσπερ ἑνοῦντες ἱστᾶσιν: *Deorum simulacra erigunt Ægyptii, pedes eorum jungentes ac veluti adunantes.* Neque enim hoc tribuit eorum imperitiæ, sed multis docet eos id summa cum ratione fecisse. Locus est notatu dignissimus.

Pacton, scaphæ Ægyptiacæ genus. Ὁ πάκτων διὰ σκυταλίδων πηκτός ἐστι σκαφίον, ὥστ᾽ ἐοικέναι διαπλοκίνῳ: *Pacton est navigium ex vitilibus virgultisque compactum, ut videri potuerit simile implexo*, Strabo, lib. XVII, pag. 818.

Testaceæ scaphæ, Ὀστράκινα πορθμεῖα. Plures Ægyptiacarum insularum fossæ tanta facilitate navigantur, ut nonnulli in trajiciendo testaceis utantur scaphis: *Strabo, libro* XVII, *pag.* 788 *editionis Casaubonianæ.* Juvenalis, Satyra XV, vers. 126:

- - - Imbelle & inutile vulgus
Parvula fictilibus solitum dare vela phaselis,
Et brevibus pictæ remis incumbere testæ.

Papyraceis & Nili navibus Taprobanen olim petebant: Solinus, cap. 56. Dixerat ante Plinius, libro VI, cap. 22, Taprobanen solitam adiri *papyraceis navibus armamentisque Nili.* Rursus idem Plinius lib. VII, cap. 56: *In Nilo ex papyro, & scirpo, & arundine fiunt naves.* Plutarchus, de Iside & Osiride, pag. 358 edit. Paris. 1624, ait Isidem paludes pernavigasse βάρει δὲ παπυρίνῃ, *lembo papyraceo.* Vide locum.

ÆOLUS.

Ventorum rationem Æolus Hellenis filius invenit, Plin. VII, 56. *Strongyle à Lipara M. P. ad exortum solis vergens, in qua regnavit Æolus, quæ à Lipara liquidiore flamma tantum differt: è cujus fumo, quinam flaturi sint venti, in triduum prædicere incolæ traduntur. Unde ventos Æolo paruisse existimatum*, Plin. III, 9. Diodorus quoque Siculus, lib. V, testatur Æolum ταμίαν ἀνέμων ideo fuisse creditum, quod rex pius & humanus erga peregrinos, soleret prædicere ventos navigaturis, quodque primus vela navium invenisset. Servius ad versum 56 libri primi Æneid. *Poetæ fingunt Æolum, Hippotæ filium, regem esse ventorum; sed, ut Varro dixit, rex fuit insularum, ex quarum nebulis & fumo Vulcaniæ insulæ prædicens futura flabra ventorum, ab imperitis visus est ventos in sua potestate retinere.*

AEROPUS, REX MACEDONUM.

Ἀέροπος ὁ Μακεδὼν τραπέζια μικρὰ καὶ λυχνίδια τεκταινόμενος, ὁπότε σχολάζοι, διῆγεν: *Aëropus Macedo subtiles mensulas & lucernulas, quotiescunque vacare dabatur, fabricabat*, Plutarchi vitæ parallelæ, in Demetrio.

ÆSCHINES, STATUARIUS.

Hunc octavum enumerat Æschinem Diogenes Laertius, *lib.* II, *in Æschine.*

ÆTHERIUS, ARCHITECTUS.

Anthologia, lib. IV, Epigr. 23: Οἶκος Ἀναστασίου, &c. Est Epigramma bene longum, adi ipsam Anthologiam. Τῆς Χαλκῆς τὸν λαμπρὸν δόμον Αἰθέριος ἴδρυσεν ὁ μηχανικὸς καὶ σοφὸς Ἀναστάσιος βουληφόρος: *Æneæ splendidam ædem Ætherius mechanicus posuit, & sapiens Anastasius Senator*, Cedrenus, pag. 322 A, edit. Regiæ.

ÆTHIOPES.

Æthiopum populis & hodie minium expeti constat, totosque eo tingi proceres, huncque ibi Deorum simulachris colorem esse. Vide Plinium, lib. XXXIII, cap. 7. Silius Italicus, Punicorum lib. III:

Venere Æthiopes, gens haud incognita Nilo,
Qui magneta secant, solis honor ille metalli
Intactum chalybem vicino ducere ferro.

Æthiopes acuto lapide utebantur pro ferro: *Pollux, lib.* I, *cap.* X, §. 6. Vide Goldasti animadversa in Winsbekii §. 63; ut & quæ nos annotavimus ad Alamannicum Glossarium B, in *Cultrum.* *Omnino vide Ciceron. Brut. sive de claris Oratoribus, p. 303, D.*

Æthiopicæ naves plicatiles: *Plinius, lib.* V, *cap.* 9.

AETIO, Pictor.

Aëtionem Pictorem perhibent Roxanes & magni Alexandri depictas nuptias in Olympiam pertulisse, atque imaginem publice omnibus exhibuisse spectandam: adeo ut Proxenides, quem tum Græci judicem certaminum constituerant, Artis præstantia captus, Aëtionem generum sibi adsciverit: *Lucian. in Herodoto.* Vide *Luciani tomum* I, *pag.* 622. Ubi elegantiam hujus tabulæ, quam sibi in Italia visam affirmat, fuse describit. Meminit quoque ejusdem Picturæ idem Lucianus *in Imaginibus*, *tomi* II, *pagina* 8.

AETIO, Statuarius.

Vide Theocriti Epigramma VII.

AETIUS.

Vide Suidam in Ἀέτιος.

ÆTOLI.

Ætoli, funditores optimi. Vide quæ dicimus in *Pyræchmes.*

Ætolicæ tunicæ: *Strabo, libro* XI, *pagina* 530, D.

Ætolicum jaculum, ἀκόντιον αἰτωλικόν: *Pollux, libro primo, cap.* X, *§.* 13.

Lanceas Ætolas, jaculum cum amento Ætolum Martis filium invenisse dicunt: *Plin.* VII, 56.

AGAMEDES, Architectus.

Inter templa Apollini Delphico erecta fuit templum illud quod Pausaniæ est quartum, ab Agamede ac Trophonio fratribus è lapide fuit exstructum: *Pausanias, lib.* 10, *pag.* 618, 50. Meminit hujus templi etiam Strabo, *lib.* 9, *pag.* 421, B; nisi quod Straboni, crassiore Minerva singula persequenti, secundum est, quod Pausaniæ quartum. Conflagravit hoc templum obtinente Athenis principatum Erxiclide, primo octavæ & quinquagesimæ Olympiadis anno: *Pausanias loco supra citato.* Homerus, Hymno in Apollinem, meminit Trophonii atque Agamedis. Schol. in Aristophanem, pag. 88. edit. Basil. Philostratus, lib. VIII, cap. 8; Suidas, in Τροφώνιος; Hesychius, in Μαγίδες; Stephanus de Urbibus, in Δελφοί. *Trophonius & Agamedes, cùm Apollini Delphis templum exædificassent, venerantes Deum petierunt mercedem non parvam quidem operis & laboris sui, nil certi, sed quod esset optimum homini. Quibus Apollo id se daturum ostendit post ejus diei diem tertium: qui ut illuxit, mortui sunt reperti. Judicavisse Deum dicunt, & eum quidem Deum, cui reliqui Dii concessissent ut præter cæteros divinaret, mortem esse optimum homini*, Cicero, circa finem libri primi Tuscul. quæst. Hoc ipsum quoque refert Plato, in Axiocho; Plutarchus, Consolat. ad Apollonium, & alii complures.

Plurima de Agamede atque Trophonio sparsim refert Pausanias.

Neptuno templum erexerunt Agamedes & Trophonius querneis trabibus inter se compactis. Vide *Pausaniam, lib.* 8, *pag.* 471, 3. Trophonius atque Agamedes exædificârunt Amphitryoni thalamum Alcmenæ: *Pausanias, lib.* 9, *pag.* 558, 9. Præcipue tamen vide ejusdem libri *pag.* 599, 12.

AGAPTUS, Architectus.

Elei porticum quandam urbis suæ Agaptum nominaverunt, à nomine Architecti: *Pausanias, lib.* V, *pag.* 316, 15.

AGASISTRATUS, vide Agesistratus.

AGATHARCHUS, Pictor.

Agatharchus erat Pictor insignis, Eudemi filius, genere Samius: *Suidas.*

Agatharchus Pictor, cùm apud Zeuxin gloriaretur se animalia celeriter depingere: Ego vero, respondit Zeuxis, longo tempore: *Plutarch. in Pericle.* Locum adscripsimus in vita *Zeuxidis.*

Agatharchum Pictorem Alcibiades in vincula conjecit; exinde tamen, domo depicta, donatum dimisit: *Plutarch. in Alcibiade.* De hoc Alcibiadis ausu aliquanto aliter ac plenius agit Andocides, *Oratione* IV, *pag.* 298, *edit. Hanov.* 1619.

Agatharchus primum Athenis, Æschylo docente, tragœdiam scenam fecit, & de ea commentarium reliquit. Ex eo moniti Democritus & Anaxagoras, de eadem re scripserunt, quemadmodum oporteat ad aciem oculorum, radiorumque extensionem, certo loco centro constituto, ad lineas naturali ratione respondere: uti de incerta re certæ imagines ædificiorum in scenarum picturis redderent speciem, & quæ in directis planisque frontibus sint figuratæ, alia abscedentia, alia prominentia esse videantur, Vitruvius, in Præfatione libri septimi.

AGATHOCLES Rex, Figulus.

Fortuna mutabilis & inconstans fecit Agathoclem Siculum ex figulo regem, Ammian. Marcellinus, lib. XIV. Præcipue tamen adeundus Diodorus Siculus, lib. XIX, & XX.

Tantus

Tantus rex non modo non dissimulavit sordidi generis memoriam, sed eam publice profiteri potius habuit. Ausonius, Epigr. VIII, *Fama est fictilibus*, &c.

AGELADES, Statuarius.

Ageladés floruit Olympiade LXXXVII: *Plinius*, XXXIV, 8; ubi & aliquanto post *Polycletus Sicyonius* dicitur fuisse Ageladis discipulus, sicuti & *Myron Eleutheris natus*. Meminit ejus Columella, circa initium libri decimi, ubi agit de hortorum Deo tutelari pacandu:

Neu tibi Dædaleæ quærantur munera dextræ,
Nec Polycletea, nec Phradmonis, aut Ageladæ
Arte laboretur: sed truncum forte dolatum
Arboris antiquæ numen venerare Ithyphalli
Terribilis membri, medio qui semper in horto
Inguinibus puero, prædoni falce minetur.

Ætatem qua floruit Agelades facile colligas ex verbis Pausaniæ, *lib.* VIII, *pag.* 525, 8; Onatas floruit eadem ætate qua Hegias Atheniensis & Argivus Agelades. Ac manifestius etiam ætatem ejus indicat idem Pausanias, *lib.* VI, *pag.* 362, 40; Cleosthenis viri Epidamnii currus opus est Ageladæ. Vicit autem Cleosthenes Olympiade sexagesima sexta, &c.

Jovis Ithomatæ statua est opus Ageladæ: *Pausan. lib.* IV, *pag.* 278, 40.

Timasithei Delphi statua est opus Ageladæ Argivi: *Pauf. lib.* VI, *pag.* 359, 34.

Anochus Tarentinus ars est Ageladæ Argivi: *Pauf. lib.* VI, *pag.* 370, 55.

Sunt apud Ægienses ex ære fabricatæ statuæ, Jupiter puerili ætate, & Hercules impuber, Ageladæ Argivi opera: *Pauf. lib.* VII, *pag.* 445, 20.

Tarentinorum equi ænei & fœminæ captivæ opera sunt Ageladæ Argivi: *Pauf. lib.* X, *pag.* 627, 50.

Antipatri de trium Musarum imaginibus epigramma est Anthologiæ lib. IV, titulo 12, Τρίζυγες αἱ μοῦσαι, &c. Epigramma describemus in Aristocles *Statuarius*.

AGESANDER, Statuarius.

Multorum artificum obscurior fama est, quorundam claritati in operibus eximiis obstante numero artificum, quoniam nec unus occupat gloriam, nec plures pariter nuncupari possunt. Sicut in Laocoonte, qui est in Titi Imperatoris domo: opus omnibus & picturæ & statuariæ artis præferendum. Ex uno lapide eum, & liberos, draconumque mirabiles nexus de consilii sententia fecere summi artifices Agesander, & Polydorus & Athenodorus, Rhodii, Plinius, lib. XXXVI, cap. 5.

AGESISTRATUS.

Agesistratum refert inter Scriptores, qui de Machinationibus scripserunt Vitruvius, in Præfatione libri septimi. Athenæus, libro περὶ μηχανημάτων, meminit quoque τοῦ μηχανικοῦ Ἀγησιστράτου.

AGLAOPHON, Pictor.

Aglaophon floruit nonagesima Olympiade; *Plinius*, XXXV, 9.

Aglaophon fuit Thasius: *Simonides, apud Pausaniam lib.* X, *pag.* 660, 27.

Polygnotus Pictor & ejus frater, ambo fuerunt discipuli patris Aglaophontis: *Dio Chrysostomus, Orat.* LV; *Plato, in Ione, sive tomi primi pag.* 532, *E*. Alter filiorum Aglaophontis fuit Aristophon: *Plato, circa initium Gorgiæ, tomi primi pag.* 448, *B*, *edit. Henr. Stephani*; Suidas, in Πολύγνωτος. Hesychius; Θάσιος, παῖς Ἀγλαοφῶντος· ἐστὶ δὲ σεμίδαλις ἐπὶ τοῖς ἔργοις ἠνεμώθη· ἀπὸ ἀγλαοῦ τοῦ ἐξ ἀρχῆς πίνακος Θασίου ὀνομασθείς. Schol. in Aristophanis Aves, pag. 391: Νεωτερικὸν τὸ τὴν νίκην καὶ τὸν ἔρωτα ἐπτερῶσθαι· Ἀρχεννον γάρ φησι καὶ τὸν Βουπάλου καὶ Ἀθηνίδος πατέρα, οἱ δὲ Ἀγλαοφῶντα τὸν Θάσιον ζωγράφον πτηνὴν ἐργάσασθαι τὴν νίκην, ὡς οἱ περὶ Καρύστιον τὸν Περγαμηνόν φασιν. De hoc Victoriæ simulacro primum alato, postea vero alis spoliato, vide Meursium, lectionum Atticarum libro I, cap. 20. *Primi, quorum quidem opera non vetustatis modo gratia visenda sint, clari pictores fuisse dicuntur Polygnotus atque Aglaophon, quorum simplex color tam sui studiosos adhuc habet, ut illa prope rudia ac velut futuræ mox artis primordia maximis, qui post eos exstiterunt, auctoribus præferantur, proprio quodam intelligendi (ut mea fert opinio) ambitu*, Quintil. XII, 10.

Alcibiades reversus Athenas ex Olympia, tabulas duas ab Aglaophonte pictas in publico posuit. In altera, Pythias & Olympias ipsum coronabant: in altera, super Nemeæ sedentis genubus Alcibiades fuit, facie pulchriore quàm esse deceret muliebrem: *Athenæus*, XII, 9, *pag* 534, *D*. Plutarchus, in Alcibiade, postremam hanc tabulam Aristophontis opus fuisse tradit. Vide quæ annotamus in *Aristophon*.

Equa optime picta nobilitavit Aglaophontem: *Ælianus, in Epilogo operis de Animalibus*.

Una est ars ratioque Picturæ, dissimillimique tamen inter se Zeuxis, Aglaophon, Apelles: neque eorum quisquam est, cui quicquam in arte sua deesse videatur, Cicero, lib. III de Oratore, sive tom. I, col. 260 edit. Vignonianæ. Meminit ejusdem quoque Aglaophontis inter nobilissimos Pictores Greg. Nazianzenus, *Orat.* XXXIV.

AGORACRITUS, STATUARIUS.

Phidiæ discipulus fuit Agoracritus Parius, ei ætate gratus. Itaque è suis operibus pleraque nomini ejus donasse fertur. Certavere autem inter se ambo discipuli in Venere facienda, vicitque Alcamenes, non opere, sed civitatis suffragiis, contra peregrinum suo faventis. Quare Agoracritus ea lege signum suum vendidisse traditur, ne Athenis esset, & appellasse Nemesim. Id positum est Rhamnunte, pago Atticæ, quod M. Varro omnibus signis prætulit. Est & in Matris magnæ delubro in eadem civitate Agoracriti opus, Plinius, XXXVI, 5: vide Lilii Giraldi Dialogismum XIX.

Rhamnus habet Nemesis simulacrum, quod alii Diodoti, alii Agoracriti Parii esse affirmant, & mole & elegantia præstantissimum, neque Phidiæ operibus cedens: *Strabo, lib.* IX, *pag.* 396, *C.*

Paululum à mari ascendentibus occurrit fanum Nemesis, quæ una inter omnes Deos maxime se præbet implacabilem hominibus insolentioribus, atque ejus in primis ira barbaros ad Marathonem gravia putant passos: Dedignantes etenim Athenas sibi obstare, detulerant lapidem Parium, facturi ex eo Tropæum post victoriam, cujus indubiam spem animo jam præsumpserant. Cæterum lapidem hunc Phidias in simulacrum Nemesis convertit: *Pausanias, lib.* I, *pag.* 62, 30. Phidiæ quoque tribuit Hesychius, in Ῥαμνουσία. Potissimum tamen vide *Suidam, in* Ῥαμνουσία νέμεσις; nec non *Meursium, de Populis Atticæ, in* Ῥαμνοῦς. *Rhamnus parva, illustris tamen; quòd in ea fanum est Amphiarai, & Phidiaca Nemesis*, Mela, lib. II, cap. 3. Eustathius illud Nemesios signum, non quidem Phidiæ tribuit, ἀλλὰ τοῖς τοῦ Φειδίου ἐνάμιλλον fatetur. Tzetzes, Chiliad. VII, hist. 154, & Chiliad. VIII, hist. 192.

In Itoniæ Minervæ templo ænea Itoniæ Minervæ & Jovis simulacra sunt. Τέχνη Ἀγορακρίτου, μαθητοῦ καὶ ἐρωμένου Φειδίου: *Ars Agoracriti, discipuli atque amasii Phidiæ*, Pausanias, lib. IX, pag. 593, 41.

AGRIPPA.

Minime hoc in loco prætereundus est M. Agrippa, ob eximium erga hasce Artes amorem & cultum. De hujus nomine, nativitate, totaque adeo vita hæc summatim habet Plinius, lib. VII nat. Hist. cap. 8: *In pedes procedere nascentem, contra naturam est: quo argumento eos appellavere Agrippas, ut ægre partos: qualiter M. Agrippam ferunt genitum, unico prope felicitatis exemplo in omnibus ad hunc modum genitis. Quamquam is quoque adversa pedum valetudine, misera juventa, exercito ævo inter arma mortesque, ad noxia successu, infelici terris stirpe omni, sed per utrasque Agrippinas maxime, quæ Cajum & Domitium Neronem principes genuere, totidem faces generis humani. Præterea brevitate ævi quinquogesimo uno raptus anno, in tormentis adulteriorum conjugis, socerique prægravi servitio, luisse augurium præposteri natalis existimatur. Neronem quoque paullo ante principem, & toto principatu suo hostem generis humani, pedibus genitum parens ejus scribit Agrippina. Ritu naturæ capite hominem gigni mos est, pedibus efferri.* Sortitus igitur est cognomen istud vir nobilissimus ex peculiari quodam casu nativitatis minime vulgaris: quomodo & Proculum dixere, absente editum patre; Posthumum, defuncto; Vopiscum, qui è geminis editur incolumis, altero abortu interempto. De his ac pluribus aliis id genus cognominibus vide *insignem locum Plutarchi, circa initium vitæ Coriolani.*

M. Agrippa summa cum diligentia & cura orbem terrarum Urbi spectandum proponere voluit: vide *Plinium, lib.* III *nat. Hist. cap.* 2.

Augustus populum de inopia & caritate vini querentem, severissima coërcuit voce; Satis provisum à genero suo Agrippa, perductis pluribus aquis, ne homines sitirent, Suetonius, in Octavio, cap. 42. Quas autem aquas in Urbem duxerit M. Agrippa, docet Plinius, lib. XXXI, cap. 3: *Clarissima aquarum omnium in toto orbe, frigoris salubritatisque palma, præconio Urbis, Marcia est, inter reliqua Deûm munere Urbi tributa. Vocabatur hæc quondam Aufeja, fons autem ipse Piconia. Oritur in ultimis montibus Pelignorum, transit Marsos & Fucinum lacum, Romam non dubie petens. Mox specu mersa, in Tiburtina se aperit,* IX. *M. p. fornicibus structis perducta. Primus eam in Urbem ducere auspicatus est Ancus Marcius, unus è Regibus. Postea Q. Marcius Rex in Prætura. Rursusque restituit M. Agrippa. Idem & Virginem adduxit ab octavo lapide, diverticulo* II. *M. passuum, Prænestina via. Juxta est Herculaneus rivus, quem refugiens Virginis nomen obtinuit. Horum omnium comparatione differentia supra dicta deprehenditur; cum quantum Virgo tactu, tantum præstet Marcia haustu. Quamquam*

utriusque

utriusque jam pridem Urbi periit voluptas, ambitione avaritiaque in villas ac suburbana decoquentibus publicam salutem. Hæc ipsa breviter quoque refert, nec non & alia ejusdem Agrippæ opera publica plenius recenset idem Plinius lib. XXXVI, cap. 16: *Sed dicantur vera æstimatione invicta miracula, quæ Q. Marcius Rex fecit. Is jussus à Senatu aquarum, Appiæ, Anienis, Tepulæ ductus reficere, novam à nomine suo appellatam cuniculis per montes actis intra Præturæ suæ tempus adduxit. Agrippa vero in Ædilitate sua, adjecta Virgine aqua, cæteris corrivatis atque emendatis, lacus septingentos fecit: præterea salientes centum quinque: castella centum triginta, complura etiam cultu magnifica: operibus iis signa trecenta ærea aut marmorea imposuit: columnas ex marmore quadringentas, eaque omnia annuo spatio. Adjicit ipse in Ædilitatis suæ commemoratione, & ludos undesexaginta diebus factos, & gratuita præbita balnea centum septuaginta, quæ nunc Romæ ad infinitum auxere numerum.* Dio Cassius lib. LIII describens Actiacæ victoriæ tempora, multis ubique prædicat Agrippæ firmam erga Augustum benevolentiam & perpetuum erga rempublicam studium. Ἀγρίππας ἐν τέτῳ, inquit, τὸ ἄστυ τοῖς ἰδίοις τέλεσιν ἐπεκόσμησε· τήν τε στοὰν τὴν Ποσειδῶνος ὀνομασθεῖσαν καὶ ἐξῳκοδόμησεν ἐπὶ ταῖς ναυκρατίαις, καὶ τῇ τῶν Ἀργοναυτῶν γραφῇ ἐπελάμπρυνε, &c. *Agrippa eo ipso tempore Urbem propriis sumptibus exornavit: nam & porticum, Neptuni dictam, propter navalem victoriam ædificavit, & Argonautarum pictura magnifice exornavit.* Intellige hoc in loco illam Cydiæ tabulam Argonautas, *Quam* H-S. CXLIIII *Hortensius orator mercatus est, eique ædem fecit in Tusculano suo*, ut ait Plinius lib. XXXV, cap. 11. Idem quoque Dio aliquanto ante retulerat hunc ipsum Agrippam dedicasse Septa, locum in Campo Martio; quem Lepidus, ad habenda tributa comitia porticibus undiquaque circumductis exædificaverat, eum, tabulis lapideis & picturis à se exornatum Septa Julia ab Augusto cognominavit Agrippa. Καὶ ὁ μὲν οὐχ ὅπως φθόνον τινὰ ἐπ᾽ αὐτοῖς ὤφλισκανεν, inquit porro Dio, ἀλλὰ καὶ πάνυ καὶ πρὸς αὐτοῦ ἐκείνου καὶ πρὸς τῶν ἄλλων ἁπάντων ἐτιμᾶτο. αἴτιον δὲ, ὅτι τὰ φιλανθρωπότατα καὶ τὰ εὐκλεέστατα, τά τε συμφορώτατα καὶ συνεβούλευεν οἱ καὶ συνέπραττεν, οὐδ᾽ ἐπὶ βραχὺ τῆς δόξης αὐτῶν ἀντεποιεῖτο· ταῖς τε παρ᾽ αὐτοῦ τιμαῖς ἔτε ἐς πλεονεξίαν, ἔτε ἐς ἀπόλαυσιν ἰδίαν ἐχρῆτο, ἀλλ᾽ ἔς τε τὸ αὐτοῦ ἐκείνου, καὶ ἐς τὸ τοῦ δημοσίου συμφέρον: *Atque hic quidem Agrippa hoc facto non modo invidiam sibi nullam, sed magnam laudem apud ipsum Cæsarem aliosque omnes peperit. Cujus rei rationem hanc dixeris, quod quum Cæsaris omnibus in rebus quam maxime clementium, gloriosarum, utiliumque actionum auctor adjutorque existeret, ne minimam tamen partem earundem gloriæ sibi arrogabat; honoresque sibi à Cæsare tributos, non ad avaritiam aut propriam utilitatem, sed ad ipsius Augusti ac totius reip. commoda conferebat. Pantheon Jovi Ultori ab Agrippa factum*, Plinius lib. XXXVI, cap. 15; vide quoque Dionem lib. LIII. *Agrippæ Pantheon decoravit Diogenes Atheniensis; & Caryatides in columnis templi ejus probantur inter pauca operum; sicut in fastigio posita signa, sed propter altitudinem loci minus celebrata*, Plinius libro XXXVI, cap. 5. *Syracusana sunt in Pantheo capita columnarum à M. Agrippa posita*, Plinius lib. XXXIV, cap. 3. Idem lib. XXIII nat. Hist. circa finem capitis 1, ubi agit de Aceto: *Non est prætereundum in eo exemplum ingens. Siquidem M. Agrippa supremis suis annis conflictatus gravi morbo pedum, cùm dolorem eum perpeti nequiret, unius medicorum portentosa scientia, ignorante Divo Augusto, tanti putavit usu pedum sensuque omni carere, dummodo & dolore illo careret, demersis in acetum calidum cruribus in acerrimo impetu morbi.*

AGRIUS, Vestiarius.

L. AGRIO VESTIARIO TENVIARIO IMP. CÆS. ANTONINI PII. Inscriptt. Gruteri MCXI. Vide quoque quæ diximus in *Pamphila*. Nisi forte judices *vestiarios tenuiarios* olim dictos Amorginorum textores. Vide quæ mox dicimus in *Amorginæ vestes*.

AGRIPNVS vedi Sepolcro de' Liberti di Livia p. 54

AHOLIAB.

Vide Exodi XXXI, 6. Ἐλίαβος dicitur Josepho, *Judaïc. Antiqu. lib.* III, *cap.* 10. Ἐλιφάλης dicitur Zonaræ, *Tomo* 1 *Annal. pag.* 24, 15.

ALCAMENES, Statuarius.

Alcamenes floruit Olympiade LXXXIII, Plinius XXXIV, 8. *Alcamenes Phidiæ discipulus & marmorea fecit & æreum pentathlon, qui vocatur encrinomenos*, Idem ibid. *Phidias Alcamenem Atheniensem (quod certum est) docuit in primis nobilem, cujus sunt opera Athenis complura in ædibus sacris, præclaraque Venus extra muros, quæ appellatur* ἀφροδίτη ἐν κήποις. *Huic summam manum ipse Phidias imposuisse dicitur. Ejusdem discipulus fuit Agoracritus Parius, ei ætate gratus: itaque e suis operibus pleraque nomini ejus donasse fertur. Certavere autem inter se ambo discipuli in Venere facienda; vicitque Alcamenes, non opere, sed suffragiis civitatis, contra peregrinum suo faventis*, Plinius lib. XXXVI, 5. Alcamenis cum Phidia certamen in sculpenda Minervæ statua, describit

Digitized by Google

scribit Tzetzes *Chil.* VIII, *hist.* 193. Ἀλκαμένης, ὄνομα κύριον, ὁ Λήμνιος, ita Suidas. Ubi tamen propinquus meus Isaacus Vossius reponit ὁ Λίμνιος, ut nempe fuerit è Limnis, qui fuit locus Athenis, cujus cùm alii, tum quoque Harpocration mentionem facit: Τόπος ἐστὶν ἐν Ἀθήναις Λίμναι, ἐν ᾧ ὁ τιμώμενος Διόνυσος. *Quæ Polycleto defuerunt, Phidiæ atque Alcameni dantur*, Quintil. lib. XII, cap. 10. Alcamenem quoque cum Phidia & Polycleto conjungit Dionysius Halicarn. de Demosthenis acumine ac vi. Locum descripsimus *lib.* III *de Pictura Veterum*, *cap.* VII, §. 8.

Athenis laudamus Vulcanum eum quem fecit Alcamenes: in quo stante atque vestito leniter apparet claudicatio non deformis, Cicero lib. I de Deorum natura. Plenius hunc Alcamenis Vulcanum describit Valer. Maximus *lib.* VIII, *cap.* 11, *Ex. ext.* 3.

Quid in Alcamenis Venere hortensi maxime commendabile judicaverint veteres, docent Luciani Imagines *Tomo* II, *pag.* 5. De eadem Venere ἐν τοῖς κήποις vide quoque *Pausan. lib.* I, *pag.* 33, 20.

Alcamenes statuariæ artis secundas meruit inter ætatis suæ Artifices: *Pausanias lib.* V, *pag.* 305. Ejus Centauri: *ibidem lin.* 30.

Alcamenis Juno: *Pausan. lib.* I, *pag.* 2, 57.

Alcamenis Mars: *Pausan. lib.* I, *pag.* 14, 17.

Bacchus ex ebore & auro: *Pausanias lib.* I, *pag.* 34, 53.

Prognen filium tollere meditantem, ipsumque adeo Ityn, posuit Alcamenes: *Pausf. lib.* I, *pag.* 43, 13.

Hecate tricorpor Alcamenis: *Pausan. lib.* II, *pag.* 140, 53.

Æsculapius Alcamenis: *Pausan. lib.* VIII, *pag.* 468, 53.

Alcamenis Hercules colossi specie: *Pausan. lib.* IX, *pag.* 559, 23.

Alcamenis Cupido. Ὁ Ἑλικὼν ὄρος ἐστὶ Βοιωτίας, ὑπὸ τοὺς πρόποδας Θεσπιαὶ πόλις κεῖνται. ἐν ᾗ ὁ Ἔρως ἦν Ἀλκαμένους ἐξειργασμένος· θαυμάσιόν τι ἔργον ἰδεῖν, Scholiastes vetustissim. in Lucianum πρὸς ἀπαίδευτον καὶ πολλὰ βιβλία ὠνούμενον. Vide tamen an non hic sit idem ille Cupido Thespiacus, quo antiquissimi quique scriptores Praxitelem tradunt Thespias nobilitasse.

il un e Alcamene: vedi monum. ant. ined. pag. 149. Winkelmann

ALCIMACHUS, Pictor.

Alcimachus pinxit Dioxippum, qui Pancratio Olympiæ citra pulveris jactum (quod vocant ἀκονιτί) vicit, Plinius lib. XXXV, cap. 11. Hic est idem ille Dioxippus [illegible], cujus meminit Athenæus *lib.* VI, *cap.* 13: cujus item meminit Ælianus *var. Hist.* X, 22. Ac multo quoque fusius eadem fere de hoc Dioxippo narrat Curtius *lib.* IX, *cap.* 7: ubi vide non ignobilem historiam.

ALCIMEDON, Cælator.

Virgilius Ecloga III:

- - - *Pocula ponam*
Fagina, cælatum divini opus Alcimedontis,
Lenta quibus torno facili superaddita vitis
Diffusos hedera vestit pallente corymbos.
In medio duo signa; Conon; & quis fuit alter
Descripsit radio totum qui gentibus orbem,
Tempora quæ messor, quæ curvus arator haberet?
Necdum illis labra admovi, sed condita servo, &c.

Salmasius *Plinianarum Exercitationum pag.* 1044, docet Virgilium hoc in loco imitari Theocritum ita describentem poculum in certamine rustico depositum, ubi & alia quædam addit quibus locum hunc illustrare conatur. Vide quoque *earundem Exercitation. pag.* 1049.

ALCISTHENE.

Alcisthene [pinxit] saltatorem. Plinius lib. XXXV, sub finem capitis undecimi refert eam inter fœminas penicilli gloria nobiles.

ALCON, Cælator.

Virgilius in Culice:

- - - *Nec pocula gratum Alconis referunt Bœtique toreuma.* - - -

Apud Ovidium quoque XIII Metamorph. vers. 679, Anius, Rex Deli

- - - *Dat munus ituris:*
Anchisi sceptrum, chlamydem pharetramque nepoti,
Craterem Æneæ, quem quondam miserat illi
Hospes ab Aoniis Therses Ismenius oris
Miserat hunc illi Therses, fabricaverat Alcon
Myleus, & longo cælaverat argumento.

ALCON,

ALCON, Statuarius.

Thebis erat ferreus Hercules, quem fecit Alcon, laborum Dei patientia inductus, Plinius xxxiv, 14.

ALCON, Faber.

Martialis lib. xi, Epigr. 85:

Mitior implicitas Alcon secat enterocelas,
Fractaque fabrili dedolat ossa manu.

ALEVAS, Statuarius.

Alevas apud Plinium lib. xxxiv, cap. 8, reponitur inter Artifices qui optime Philosophos expresserunt.

ALEXA, Aurifex.

D. SEGVLIVS ALEXA AVRVFEX, Inscript. Gruteri dcxxxix, 1.

ALEXANDER MAGNUS.

Quantus harum artium cultor fuerit Magnus Alexander, vel ex unius Apellis vita satis liquet.

ALEXANDER, Ærarius Faber.

Ἀλέξανδρος ὁ χαλκεὺς, 2 *Timoth.* iv: 14.

ALEXANDER Persei filius.

Alexandrum, tertium filiorum Persei regis, egregium Artificem in tornando & cælando arguto opere fuisse referunt. Εὐφυᾶ μὲν ἐν τῷ τορεύειν καὶ λεπτουργεῖν γενέσθαι φασίν, Plutarchus in Paulo Æmilio. *Fortuna mutabilis & inconstans fecit Agathoclem Siculum ex figulo regem, & Persei legitimum filium artem ferrariam ob quærendum docuit victum*, Ammian. Marcell. sub finem libri xiv. *Persei regis filius junior fabricam ærariam, ob tolerandam inopiam, Romæ didicit, ibique consumptus est*, Orosius lib. iv, cap. 20.

ALEXANDRINA TAPETIA.

Alexandrina belluata conchyliata tapetia, Plautus Pseudolo, Actu 1, Scena *Exite, agite, ite ignavi*, &c. *Plurimis liciis texere, quæ polymita appellant, Alexandria instituit*, Plinius lib. viii, cap. 48.

ALEXANOR, Statuarius.

Vide Pausaniam libro ii, pag. 105, 39: Ὕστερον δὲ Ἀλεξάνωρ ὁ Μαχάονος τοῦ Ἀσκληπιοῦ, παραγενόμενος ἐς Συκυωνίαν ἐν Τιτάνῃ τὸ Ἀσκληπιεῖον ἐποίησε. περιοικοῦσι μὲν δὴ καὶ ἄλλοι, καὶ τὸ πολὺ οἰκέται τοῦ θεοῦ, καὶ κυπαρίσσων ἐστὶν ἐντὸς τοῦ περιβόλου δένδρα ἀρχαῖα· τὸ δὲ ἄγαλμα, οὔτε ὁποίου ξύλου γέγονεν ἢ μετάλλου μαθεῖν ἐστιν οὔτε τὸν ποιήσαντα ἴσασιν· πλὴν εἰ μὴ ἄρα ἐς αὐτὸν τὸν Ἀλεξάνορα ἀναφέρει: *Post quem Alexanor, Machaone Æsculapii filio genitus, in Sicyoniam profectus, in Titane Æsculapii fanum erexit. Id & alii accolunt, maximam vero partem Dei ipsius servi tenent. Intra septum cupressetum est, ex vetustis admodum arboribus. Signum è quo sit vel ligno, vel metallo, nec quis ejus fuerit artifex, quisquam omninq possit cognoscere: nisi forte quis ad ipsum Alexanora opus referat.*

ALEXIS, Statuarius.

Fuit is Polycleti discipulus: *Plinius lib.* xxxiv, *cap.* 8. Vide an hujus Alexidis filius fuerit Cantharus ille Sicyonius, memoratus Pausaniæ, *lib.* vi, *pag.* 348, 1.

ALIPHANUM POCULUM.

Horatius Sermonum lib. ii, Satyra 8:

Invertunt Aliphanis vinaria tota.

Ubi Acro Grammaticus: *Aliphanum oppidum volunt, ubi majores calices fiebant. Alii à vico ubi fictiles & futiles in usu sunt.*

ALYPUS, Statuarius.

Alypus iste fuit Sicyonius, Naucydis Argivi discipulus: *Pausanias lib.* vi, *pag.* 344, 8. Euthymenis statuam fecit Alypus: *Pausan. lib.* vi, *pag.* 359, 28. Plura Alypi Sicyonii opera enumerat idem Pausanias *lib.* x, *pag.* 625, 53.

AMAZONES.

Lycophron in obscuro poëmate, quod inscribitur Cassandra vel Alexandra, *pag.* 196 *editionis Pauli Stephani*, tradit Amazones Scythicis equabus vectas totam Atheniensium ditionem horribili strage depopulatas. Ad quem locum Tzetzes addit: Λυσίας δὲ ὁ ῥήτωρ πρώτας φησὶν αὐτὰς ἁπάντων ἀνθρώπων τολμῆσαι ἵππων ἐπιβῆναι. De equabus est illud Plinii nat. Hist. lib. viii, cap. 42: *Scythæ per bella fœminis uti malunt, quoniam urinam cursu non impedito reddant.* Urbes aliquot nobiliores, quas condidisse ac denominasse dicuntur Amazones, recenset Strabo *lib.* xi.

AMIANTUS, Cælator.

Amiantus Germanici Cæsaris Cælator. Vide *Gruteri Inscript.* DLXXXIII, 5.

AMINOCLES, navium Architectus.

Eusebius *in Chronicis* ait Olympiade IV, anno tertio, Athenis primùm Trierem navigasse Aminocle cursum dirigente: ubi vide *Scaligerum ad ann.* MCCLV. *Thucydides auctor est triremem fecisse Aminoclem Corinthium*, Plinius libro VII, cap. 56. De hoc Aminocle vide *Thucydidem lib.* I. Vide quoque *Themistii Euphradæ Orat.* XV.

AMMON, Geometra.

Romanæ urbis mœnia ex Ammonis Geometræ dimensione, quo tempore Gothi illam priore incursione infestarunt, viginti & unius milliaris spatium in circuitu habuisse compertum est: *Excerpta Photii ex Hist. Olympiodori, est codex numero* LXXX. In ipsam interim totius rei veritatem sedulo inquirit Vincentius Contarenus *Var. lectionum cap.* 12.

AMORGINÆ VESTES.

Ἀμόργινα, λεπτοϋφῆ ἐνδύματα. Ἀμοργίς, καλάμη τις ἐξ ἧς ἔνδυμα γίνεται, ἢ ὕφασμα, ἢ χιτών, Hesychius. Vide quoque *Etymologicum magnum in* Ἀμοργίς; *Pollucem lib.* VII, *cap.* 14; nec non *ejusdem libri cap.* 16.

AMPELIUS, Figulus.

Vide *Cassiodorum Variarum* 11, 23.

AMPHION.

Amphion Thebanæ conditor arcis, Horat. de Arte, vers. 394. Silius Italicus lib. XI; Plutarchus de Musica; Schol. Apollonii Rhodii ad vers. 735 libri primi Argonaut.

AMPHION, Pictor.

Fuit Apelles non minoris simplicitatis, quàm artis. Nam cedebat Amphioni de dispositione, Asclepiodoro de mensuris, Plinius lib. XXXV, cap. 10. Ubi tamen optimæ notæ codex MS. propinqui mei Is. Vossii legit: *Fuit non minoris simplicitatis, quàm artis. Miamphio dispositione cedebat, Asclepiodoro de mensuris.*

AMPHION, Scalptor.

Meminit ejus Pausanias *lib.* VI, *pag.* 347, 50.

AMPHION, Statuarius.

Amphion Acestoris filius, Gnossius, fecit Batti Cyrenæi statuam Delphis. Vide *Pausaniam lib.* X, *pag.* 637, 3.

AMPHISTRATUS, Statuarius.

In hortis Servilianis reperio laudatos, Calamidis Apollinem illius cælatoris, Dactylidis Pythiam, Amphistrati Callisthenem historiarum scriptorem, Plinius lib. XXXVI, cap. 5. Ἀμφίστρατος ἐχαλκούργησεν Κλειτώ: *Amphistratus æream Clitûs statuam ex ære fabricavit*, Tatianus in Orat. contra Græcos.

AMULIUS, Pictor.

Plinius lib. XXXV, cap. 10, sub finem capitis: *Fuit & nuper gravis ac severus, idemque floridus humilis rei pictor Amulius. Hujus erat Minerva, spectantem adspectans quacunque aspiceretur. Paucis diei horis pingebat, id quoque cum gravitate, quod semper togatus, quamquam in machinis. Carcer ejus artis domus aurea fuit: & ideo non extant exempla alia magnopere. Post eum fuere in autoritate Cornelius Pinus & Actius Priscus, qui* &c. Totum hunc locum è codd. MSS. ita restituit propinquus meus Isaacus Vossius: *Fuit & nuper gravis ac severus, idemque floribus vividis pictor Fabullus, spectantem spectans quacunque aspiceretur. Paucis diei horis pingebat; id quoque cum gravitate, quòd semper togatus, quamquam in manicis.* (Quia nempe effœminatorum gestamen manicæ.) *Carcer ejus artis domus aurea fuit, & ideo non exstant exemplaria. Magnopere post eum fuere in auctoritate Cornelius Pinus & Attius Priscus, qui* &c.

AMYCLÆI CALCEI.

Ἀμυκλαΐδες Hesychio, Ἀμυκλαΐδες Polluci sunt calciamenta ab Amyclis dicta. Λακωνικά, ὑποδήματα, ἃ καλεῖται ἀμυκλαΐδες, Hesychius. Vide quoque *Scholiasten Theocriti ad vers.* 15 *Eidyllii* X. Plura habet Meursius *Miscell. Laconicorum libro* I, *cap.* 18. Amyclæa purpura minus probata. Ovidius de Remedio amoris, lib. II, vers. 311:

Confer Amyclæis medicatum vellus ahenis
Murice cum Tyrio; turpius illud erit.

AMYCLÆUS, Statuarius.

Vide *Pausaniam lib.* X, *pag.* 633, 30.

ANACHARSIS SCYTHA.

Figlinas invenit Corœbus Atheniensis. In iis orbem, Anacharsis Scythes: ut alii, Hyperbios Corinthius, Plin. VII, 56. Vide *Senecam epistola* XC; *Suidam in* Ἀνάχαρσις, & in ἀγκύρας; *Scholiasten Apollonii Rhodii ad vers.* 1276 *libri* I *Argonaut. Arriani Periplum Ponti Euxini, pag.* 5.

ANANIAS.

Augarus toparcha Edessæ misit cursorem suum *Ananiam*, pingendi peritum, ad delineandam imaginem Christi: vide *Cedrenum, & Damascenum, Orthodoxæ fidei lib,* IV, *cap.* 17.

ANAXAGORAS, Statuarius.

Vide *Laërtium Diogenem lib.* II, *in Anaxagora, pag.* 98. Anaxagoras Æginetæ: *Pausanias lib.* V, *pag.* 333, 32. Anaxagoram de scenarum pictura Commentarium reliquisse testatur Vitruvius in *Præfatione libri septimi.* Locum integrum descripsimus supra in *Agatharchus.*

ANAXANDER, Pictor.

Plinius *libro* XXX, *cap.* II, refert eum inter Pictores non ignobiles quidem, in transcursu tamen dicendos.

ANAXANDRA.

Anaxandram Nealcis filiam pinxisse testatur Didymus in *Symposiacis; Clemens Alexandr. Stromat.* IV, *pag.* 381, *C.*

ANAXIMANDER.

Astrologiam, Atlas Libyæ filius; ut alii, Ægyptii; ut alii, Assyrii; sphæram in ea Milesius Anaximander invenit, Plinius lib. VII, cap. 56: Suidas. Anaximandro inventionem gnomonices & fabricam horologii tribuit Laërtius. Vide quoque *Suidam in* Γνώμων.

ANAXIMENES.

Anaximeni Milesio, Anaximandri ante nominati discipulo, inventionem horologii scioterici tribuit Plinius *libro* VII, *cap.* 76. Vide quoque *Vitruvium libro* IX, *cap.* 9. Operæ pretium quoque est adire quæ de Sciatheri inventione habet Etymologicum Vossii in *Sciather.*

ANDREAS, Statuarius.

Andreas Argivus Lysippi imaginem fecit: *Pausanias lib.* VI, *pag.* 374, 29.

ANDREAS, Pictor.

Cedrenus pag. 501, II, *edit. Basileensis.*

ANDROBIUS, Pictor.

Androbius pinxit Scyllin ancoras Persicæ classis præcidentem, Plin. lib. XXXV, cap. II.

ANDROBULUS, Statuarius.

Androbulus apud Plinium *libro* XXXIV, *cap.* 8, reponitur inter Artifices qui felicissime expresserunt Philosophos.

ANDROCYDES, Pictor.

Æquales Zeuxis & æmuli fuere Timanthes, Androcydes, Eupompus, Parasius; Plinius lib. XXXV, cap. 9. Androcydes Pictor maxime laudatus ob pisces circa Scyllam pictos; crediturque, quia impense piscium esu delectabatur, magis eos ex affectu quàm ex arte pinxisse: *Plutarch. Symposiacôn lib.* IV, *quæst.* 2 & 4. Vide quoque *Athenæum libro* VIII, *cap.* 5. Hic Androcydes fuit Cyzicenus: vide *Plutarchum in Pelopida, pag.* 291, *B.*

ANDRON, Statuarius.

Andron effinxit vobis Harmoniam ex Martis & Veneris adulterio natam. Ἐμοίχευσεν Ἄρης τὴν Ἀφροδίτην, καὶ τὴν ἀπ' αὐτῶν Ἁρμονίαν Ἄνδρων ὑμῖν κατεσκεύασεν, Tatianus Orat. contra Græcos, pag. 183, B.

ANDRONICUS.

Andronicus Cyrrhestes collocavit Athenis turrim marmoream octogonon, & in singulis lateribus octogoni singulorum ventorum imagines exsculptas contra suos cujusque flatus designavit, supraque eam turrim metam marmoream perfecit, & insuper Tritonem æreum collocavit, dextra manu virgam porrigentem, & ita est machinatus, uti vento circumageretur, & semper contra flatum consisteret, supraque imaginem flantis venti indicem virgam teneret, Vitruvius lib. I, cap. 6. Varroni *lib.* III *de re Rustica, cap.* 5, corrupte *Andronicus Cyprestis* dicitur.

ANDROSTHENES, Statuarius.

Androsthenes genere Atheniensis, Eucadmi discipulus: *Pausan. lib.* X, *pag.* 643, 31.

AMIANTUS, Cælator.

Amiantus Germanici Cæsaris Cælator. Vide *Gruteri Inscript.* DLXXXIII, 5.

AMINOCLES, navium Architectus.

Eusebius *in Chronicis* ait Olympiade IV, anno tertio, Athenis primùm Trierem navigasse Aminocle cursum dirigente: ubi vide *Scaligerum ad ann.* MCCLV. *Thucydides auctor est triremem fecisse Aminoclem Corinthium*, Plinius libro VII, cap. 56. De hoc Aminocle vide *Thucydidem lib.* I. Vide quoque *Themistii Euphradæ Orat.* XV.

AMMON, Geometra.

Romanæ urbis mœnia ex Ammonis Geometræ dimensione, quo tempore Gotthi illam priore incursione infestarunt, viginti & unius milliaris spatium in circuitu habuisse compertum est: *Excerpta Photii ex Hist. Olympiodori, est codex numero* LXXX. In ipsam interim totius rei veritatem sedulo inquirit Vincentius Contarenus *Var. lectionum cap.* 12.

AMORGINÆ VESTES.

Ἀμοργινά, λεπτοϋφῆ ἐνδύματα. Ἀμοργὶς, καλάμη τις ἐξ ἧς ἔνδυμα γίνεται, ἢ ὕφασμα, ἢ χιτὼν, Hesychius. Vide quoque *Etymologicum magnum in* Ἀμοργίς; *Pollucem lib.* VII, *cap.* 14, nec non *ejusdem libri cap.* 16.

AMPELIUS, Figulus.

Vide *Cassiodorum Variarum* II, 23.

AMPHION.

Amphion Thebanæ conditor arcis, Horat. de Arte, vers. 394. Silius Italicus lib. XI; Plutarchus de Musica; Schol. Apollonii Rhodii ad vers. 735 libri primi Argonaut.

AMPHION, Pictor.

Fuit Apelles non minoris simplicitatis, quàm artis. Nam cedebat Amphioni de dispositione, Asclepiodoro de mensuris, Plinius lib. XXXV, cap. 10. Ubi tamen optimæ notæ codex MS. propinqui mei Is. Vossii legit: *Fuit non minoris simplicitatis, quàm artis. Mlamphio dispositione cedebat, Asclepiodoro de mensuris.*

AMPHION, Scalptor.

Meminit ejus Pausanias *lib.* VI, *pag.* 347, 50.

AMPHION, Statuarius.

Amphion Acestoris filius, Gnossius, fecit Batti Cyrenæi statuam Delphis. Vide *Pausaniam lib.* X, *pag.* 637, 3.

AMPHISTRATUS, Statuarius.

In hortis Servilianis reperio laudatos, Calamidis Apollinem illius cælatoris, Dactylidis Pythias, Amphistrati Callisthenem historiarum scriptorem, Plinius lib. XXXVI, cap. 5. Ἀμφίστρατος ἐχαλκούργησεν Κλειτώ: *Amphistratus æream Clitûs statuam ex ære fabricavit*, Tatianus in Orat. contra Græcos.

AMULIUS, Pictor.

Plinius lib. XXXV, cap. 10, sub finem capitis: *Fuit & nuper gravis ac severus, idemque floridus humilis rei pictor Amulius. Hujus erat Minerva, spectantem adspectans quacunque aspiceretur. Paucis diei horis pingebat, id quoque cum gravitate, quod semper togatus, quamquam in machinis. Carcer ejus artis domus aurea fuit: & ideo non extant exempla alia magnopere. Post eum fuere in auctoritate Cornelius Pinus & Actius Priscus, qui* &c. Totum hunc locum è codd. MSS. ita restituit propinquus meus Isaacus Vossius: *Fuit & nuper gravis ac severus, idemque floribus vividis pictor Fabullus, spectantem spectans quacunque aspiceretur. Paucis diei horis pingebat; id quoque cum gravitate, quod semper togatus, quamquam in manicis.* (Quia nempe effœminatorum gestamen manicæ.) *Carcer ejus artis domus aurea fuit, & ideo non exstant exemplaria. Magnopere post eum fuere in auctoritate Cornelius Pinus & Attius Priscus, qui* &c.

AMYCLÆI CALCEI.

Ἀμυκλαΐδες Hesychio, Ἀμυκλαΐδες Polluci sunt calciamenta ab Amyclis dicta. Λακωνικὰ ὑποδήματα, ἃ καλεῖται ἀμυκλαΐδες, Hesychius. Vide quoque *Scholiasten Theocriti ad vers.* 15 *Eidyllii* X. Plura habet Meursius *Miscell. Laconicorum libro* I, *cap.* 18. Amyclæa purpura minus probata. Ovidius de Remedio amoris, lib. II, vers. 311:

Confer Amyclæis medicatum vellus ahenis
Murice cum Tyrio; turpius illud erit.

AMYCLÆUS, Statuarius.

Vide *Pausaniam lib.* X, *pag.* 633, 30.

ANA-

ANACHARSIS SCYTHA.

Figlinas invenit Corœbus Atheniensis. In iis orbem, Anacharsis Scythes: ut alii, Hyperbios Corinthius, Plin. VII, 56. Vide *Senecam epistola* XC; *Suidam in* Ἀνάχαρσις, & in ἀγκύρας; *Scholiasten Apollonii Rhodii ad vers.* 1276 *libri* I *Argonaut. Arriani Periplum Ponti Euxini, pag.* 5.

ANANIAS.

Augarus toparcha Edessæ misit cursorem suum *Ananian*, pingendi peritum, ad delineandam imaginem Christi: vide *Cedrenum*, & *Damascenum*, *Orthodoxæ fidei lib.* IV, *cap.* 17.

ANAXAGORAS, Statuarius.

Vide *Laërtium Diogenem lib.* II, *in Anaxagora*, *pag.* 98. Anaxagoras Æginеta: *Pausanias lib.* V, *pag.* 333, 32. Anaxagoram de scenarum pictura Commentarium reliquisse testatur Vitruvius in *Præfatione libri septimi*. Locum integrum descripsimus supra in *Agatharchus*.

ANAXANDER, Pictor.

Plinius *libro* XXX, *cap.* II, refert eum inter Pictores non ignobiles quidem, in transcursu tamen dicendos.

ANAXANDRA.

Anaxandram Nealcis filiam pinxisse testatur Didymus in *Symposiacis*; *Clemens Alexandr. Stromat.* IV, *pag.* 381, *C.*

ANAXIMANDER.

Astrologiam, Atlas Libyæ filius; ut alii, Ægyptii; ut alii, Assyrii; sphæram in ea Milesius Anaximander invenit, Plinius lib. VII, cap. 56: Suidas. Anaximandro inventionem gnomonices & fabricam horologii tribuit Laërtius. Vide quoque *Suidam in* Γνώμων.

ANAXIMENES.

Anaximeni Milesio, Anaximandri ante nominati discipulo, inventionem horologii sciotеrici tribuit Plinius *libro* VII, *cap.* 76. Vide quoque *Vitruvium libro* IX, *cap.* 9. Operæ pretium quoque est adire quæ de Sciatheri inventione habet Etymologicum Vossii in *Sciather*.

ANDREAS, Statuarius.

Andreas Argivus Lysippi imaginem fecit: *Pausanias lib.* VI, *pag.* 374, 29.

ANDREAS, Pictor.

Cedrenus pag. 501, II, *edit. Basileensis.*

ANDROBIUS, Pictor.

Androbius pinxit Scyllin ancoras Persicæ classis præcidentem, Plin. lib. XXXV, cap. II.

ANDROBULUS, Statuarius.

Androbulus apud Plinium *libro* XXXIV, *cap.* 8, reponitur inter Artifices qui felicissime expresserunt Philosophos.

ANDROCYDES, Pictor.

Æquales Zeuxis & æmuli fuere Timanthes, Androcydes, Eupompus, Parasius; Plinius lib. XXXV, cap. 9. Androcydes Pictor maxime laudatus ob pisces circa Scyllam pictos; crediturque, quia impense piscium esu delectabatur, magis eos ex affectu quàm ex arte pinxisse: *Plutarch. Symposiacôn lib.* IV, *quæst.* 2 & 4. Vide quoque *Athenæum libro* VIII, *cap.* 5. Hic Androcydes fuit Cyzicenus: vide *Plutarchum in Pelopida*, *pag.* 291, *B.*

ANDRON, Statuarius.

Andron effinxit vobis Harmoniam ex Martis & Veneris adulterio natam. Ἐμοίχευσεν Ἄρης τὴν Ἀφροδίτην, καὶ τὴν ἀπ' αὐτῶν Ἁρμονίαν Ἄνδρων ὑμῖν κατεσκεύασεν, Tatianus Orat. contra Græcos, pag. 183, B.

ANDRONICUS.

Andronicus Cyrrhestes collocavit Athenis turrim marmoream octogonon, & in singulis lateribus octogoni singulorum ventorum imagines exsculptas contra suos cujusque flatus designavit, supraque eam turrim metam marmoream perfecit, & insuper Tritonem æreum collocavit, dextra manu virgam porrigentem, & ita est machinatus, uti vento circumageretur, & semper contra flatum consisteret, supraque imaginem stantis venti indicem virgam teneret, Vitruvius lib. I, cap. 6. Varroni *lib.* III *de re Rustica*, *cap.* 5, corrupte *Andronicus Cyprestus* dicitur.

ANDROSTHENES, Statuarius.

Androsthenes genere Atheniensis, Eucadmi discipulus: *Pausan. lib.* X, *pag.* 643, 31.

ANGELION, Statuarius.

Callon Ægineres fuit Tectæi & Angelionis discipulus, qui Deliis simulacrum Apollinis fecerunt: illi vero Artem à Dipœno & Scyllide didicerant: *Pausanias lib.* II, *pag.* 146, 43. ὁ Δήλιος καὶ ἡ Ἄρτεμις Ἰδεκταίου καὶ Ἀγγελίωνος τέχνη: *Delius & Diana Idectæi & Angelionis ars*, Athenagoræ legatio pro Christianis, pag. 66, D.

ANTENOR, Statuarius.

Athenis in Ceramico erant complures Harmodii atque Aristogitonis statuæ, recentiores, fecit Critias, vetustiores, Antenor: vide *Pausaniam lib.* I, *pag.* 14, 31. Atque has quidem veteres abduxit Xerxes, urbe capta; remisit autem Alexander, post Darium debellatum, teste Arriano *de Alexandri expedit. lib.* III & VIII. Mansere deinde hæ tyrannicidarum statuæ Athenis in multum tempus: ita ut Bruto quoque & Cassio, interfectoribus Julii Cæsaris, suas juxta collocaverint, anno fere quingentesimo postquam illæ constitutæ. Vide quæ ex Dione Cassio, Xiphilino, Zonara, habet *Meursii Pisistratus, cap.* 14.

ANKIANTVS
CAELATOR

ANTHEMIUS, Mechanicus.

Procopius *de Ædificiis Justiniani* aliquoties summa cum laude meminit hujus Mechanici Tralliani. Vide quoque *Tzetzem Chil.* XII, *hist.* 457.

ANTHERMI duo, Sculptores.

Cùm [Dipœnus & Scyllis] *essent, jam fuerant in Chio insula Malas sculptor, dein filius ejus Micciades, ac deinde nepos Anthermus Chius, cujus filii Bupalus & Anthermus clarissimi in ea scientiâ fuere. Hipponactis poëtæ ætate, quem certum est* LX *Olympiade fuisse. Quod si quis horum familiam ad proavum usque retro agat, inveniet artis ejus originem cum Olympiadum origine cœpisse. Hipponacti notabilis fœditas vultus erat: quamobrem imaginem ejus lascivia jocorum ii proposuere ridentium circulis. Quod Hipponax indignatus, amaritudinem carminum distrinxit in tantum, ut credatur aliquibus ad laqueum eos compulisse: quod falsum est. Complura enim in finitimis insulis simulacra postea fecere, sicut in Delo, quibus subjecerunt carmen, Non viribus tantùm censeri Chium, sed operibus Anthermi filiorum. Ostendunt & Iasii Dianam manibus eorum factam. Et in ipsa Chio narrata est operis eorum Dianæ facies in sublimi posita, cujus vultum intrantes tristem, exeuntes exhilaratum putant. Romæ signa eorum sunt in Palatina æde Apollinis in fastigio, & in omnibus fere quæ Divus Augustus fecit. Patris quoque eorum & Deli fuere opera, & in Lesbo insula*, Plinius lib. XXXVI, cap. 5. Suidas *Anthermum* dicit Ἄθηνιν, nam in Ἱππῶναξ hæc habet de isthoc ἰαμβογράφῳ Poëta. γράφει πρὸς Βούπαλον καὶ Ἄθηνιν ἀγαλματοποιούς, ἐπ' αὐτῷ εἰκόνας πρὸς ὕβριν εἰργασμένους. Vide porro quæ mox infra dicemus in *Archennus*.

ΑΝΤΙΟΧΟΣ
ΑΘΗΝΑΙΟΣ
ΕΠΟΙΕΙ
In Horti Ludovisiani
Statua Elegantissima

ANTHEUS, Statuarius.

Hunc suo sæculo satis probatum, refert ad Olympiadem centesimam quinquagesimam quintam Plinius *lib.* XXXIV, *cap.* 8.

ANTHULLA.

Nobilis olim calceorum opificio Anthulla: *Stephanus de Urbibus, in* Ἄνθυλλα.

ANTIDOTUS, Pictor.

Euphranoris discipulus fuit Antidotus. Hujus est clypeo dimicans Athenis, & luctator, tibicenque inter pauca laudatus. Ipse diligentior quàm numerosior, & in coloribus severus. Maxime inclaruit discipulo Nicia Atheniensi, Plinius lib. XXXV, cap. 11.

ANTIGONUS, Argentarius,

Germanici Cæsaris argentarius fuit: *Inscript. Gruteri* DLXXXIII, 5.

ANTIGONUS, Fictor.

Antigonus condidit volumina de sua arte. Et mox: *Antigonus fecit Perixyomenon & Tyrannicidas*, Plinius lib. XXXIV, cap. 8. Videtur autem Pictor fuisse alter iste Antigonus, de quo Plinius lib. XXXV, 10: *Antigonus & Xenocrates de Pictura scripsere.* Laërtius quoque *libro* VII, *in vitâ Chrysippi*, conjungit Polemonem, Hypsicratem, & Antigonum, ac tres istos ait scripsisse περὶ πινάκων, *de tabulis*.

ANTIMACHIDES, Architectus. Vide Antistates.

ANTIMACHUS, Statuarius.

Antimachus fecit fœminas nobiles, Plinius XXXIV, 8.

ANTIPATER, Cælator.

Antipater fuit celeberrimus argenti cælator: *Plinius* XXXIII, 12.

ANTIPHANES, Statuarius.

Cleonis Statuarii præceptor fuit Antiphanes, qui frequentaverat scholam Pericleti, qui Pericletus erat Argivi Polycleti discipulus: *Pausanias lib.* V, *pag.* 319, 44. Antiphanis

phanis Argivi opera: *Pausan. lib.* x, *pag.* 625, 14 & 33. Æneum equum ad exemplum Durii fabricavit Antiphanes Argivus: *Pausanias lib.* x, *pag.* 626, 44.

ANTIPHILUS, Pictor.

Antiphilus puero ignem conflante laudatus, ac pulchra aliàs domo splendescente, ipsiusque pueri ore: item lanificio, in quo properant omnium mulierum pensa: Ptolemæo venante. Sed & nobilissimo Satyro, cum pelle pantherina, quem Aposcoponta appellant, Plinius lib. xxxv, cap. 11: vide locum. Ἀποσκοπεύοντα, id est, manum fronti obtendentem ad arcendum solem: vide *Jos. Scaligerum ad Priapeja*; & *Meursii Orchestram in* Σκώψ. Antiphilus falsa accusatione Apellem in discrimen vitæ adduxit apud Ptolemæum regem: vide *Lucianum* περὶ τοῦ μὴ ῥᾳδίως πιστεύειν διαβολῇ. *Facilitate Antiphilus est præstantissimus*, Quintil. lib. xii, cap. 10. *Parva & Callicles fecit: item Calaces comicis tabellis, utraque Antiphilus. Nam & Hesionam nobilem pinxit, & Alexandrum ac Philippum cum Minerva, qui sunt in schola in Octaviæ porticibus: & in Philippi, Liberum patrem, Alexandrum puerum, Hippolytum tauro emisso expavescentem: in Pompeja vero Cadmum & Europen. Idem jocoso nomine Gryllum ridiculi habitus pinxit. Unde hoc genus picturæ vocantur grylli. Ipse in Ægypto natus didicit à Ctesidemo*, Plinius lib. xxxv, cap. 10. Antiphilum quoque cum Apelle ac Protogene conjunxit Theon Sophista Progymnasmatum cap. 1: Τοῖς ζωγραφεῖν βουλομένοις οὐδὲν ὄφελος καταμαθεῖν τά τε Ἀπελλοῦ καὶ Πρωτογένους καὶ Ἀντιφίλου ἔργα, ἐὰν μὴ καὶ αὐτοὶ γράφειν ἐπιχειρῶσιν: *Picturæ studiosis nihil profuerit cognovisse Apellis, Protogenis, & Antiphili opera, nisi & ipsi manum admoverint operi.* Varro similiter cum Lysippo conjunxit Antiphilum lib. ii de Re rust. cap. 2: *Tua hæc villa tum & oblita tabulis est, nec minus signis ornata, at meam, vestigium ubi sit nullum Lysippi aut Antiphili, videbis.*

ANTIPHILUS, Statuarius.

Prope Sicyonium thesaurus est Carthaginiensium, Pothæi, Antiphili, & Megaclis opus: *Pausanias lib.* vi, *pag.* 379, 16.

ANTISTATES, Architectus.

Athenis Antistates & Callæschros & Antimachides & Porinos, architecti, inquit Vitruvius in Præfat. libri vii, *Pisistrato ædem Jovi Olympio facienti fundamenta constituerunt. Post mortem autem ejus, propter interpellationem reipublicæ, incepta reliquerunt*, &c. Ut ut vero nobilissimi templi structura, propter graves frequentesque reip. motus, varie nunc continuata nunc intermissa fuerit, ipsa interim præconceptæ structuræ delineatione stuporem tentaturis eam injiciente, immani tamen post Pisistrati fundamenta spatio, manum tanto operi denuo admovit Hadrianus Imperator, perfecitque & dedicavit. Vide Meursii *Athenas Atticas*, *lib.* 1, *cap.* 10.

ANTONINUS IMP. pinxit.

Julius Capitolinus in M. Antonino Philosopho de eodem Antonino: *Operam pingendo sub magistro Diogneto dedit.*

ANTORIDES, Pictor.

Aristidis Thebani discipuli fuerunt & filii Niceratus & Aristippus, cujus est Satyrus cum scypho coronatus. Discipuli ejus fuerunt Antorides & Euphranor, de quo mox dicemus, Plinius xxxv, 10.

APATURIUS, Pictor.

Apaturius Alabandæus vitiose pinxit scenam, de quo hæc habet Vitruvius lib. vii, cap. 5: *Neque picturæ probari debent, quæ non sunt similes veritati; nec si factæ sunt elegantes ab arte, ideo de his statim debet repente judicari, nisi argumentationis habuerint rationes sine offensionibus explicatas. Etenim Trallibus cùm Apaturius Alabandæus eleganti manu finxisset scenam, in eaque fecisset pro columnis signa, centaurosque sustinentes epistylia, coronasque capitibus leoninis ornatas; præterea supra eam nihilominus episcenium, in quo tholi, pronai, semifastigia, omnisque tecti varius picturis fuerat ornatus. Itaque cùm aspectus ejus scenæ propter asperitatem eblandiretur omnium visus, & jam id opus probare fuissent parati; tum Licinius mathematicus prodiit, & ait Alabandæos satis acutos ad omnes res civiles haberi, sed propter non magnum vitium indecentiæ insipientes eos esse judicatos; quod in gymnasio eorum quæ sunt statuæ, omnes sunt causas agentes: in foro autem discos tenentes, aut currentes, seu pila ludentes. Ita indecens inter locorum proprietates status signorum, publice civitati vitium existimationis adjecit. Itaque Apaturius contra respondere non est ausus, sed sustulit scenam, & ad rationem veritatis commutatam, postea correctam approbavit.*

APELLAS, Statuarius.

Apellas fecit adorantes fœminas, Plinius lib. xxxiv, cap. 8.

APEL-

APELLES, Tornator.

Meminit ejus Athenæus *lib.* XI, *cap.* 12.

APELLES, Pictor.

Apelles, nobilissimus Pictor, Ephesius fuit, sicuti nos docet Strabo lib. XIV, pag. 642; Ἱππώναξ ἐστὶν ὁ ποιητὴς ἐξ Ἐφέσου, καὶ Παῤῥάσιος ὁ ζωγράφος καὶ Ἀπελλῆς: *Hipponax Poeta est ex Epheso, etiam Parrhasius Pictor & Apelles.* Lucianus quoque περὶ τοῦ μὴ ῥᾳδίως πιστεύειν διαβολῇ, non modo Apellem vocat Ephesium, sed & ibidem peculiari quadam notione, veluti κατ' ἐξοχὴν, non dubitavit eundem τὸν Ἐφέσιον ζωγράφον nuncupare. Καὶ ἡμεῖς, εἰ δοκεῖ, κατὰ τὴν τοῦ Ἐφεσίου ζωγράφου τέχνην διέλθωμεν τὰ προσόντα τῇ διαβολῇ: *Etiam nos, si videtur, juxta Ephesii Pictoris artem exequamur ea quæ adsunt calumniæ.* Ovidius inclytum hunc Artificem dicit Coum, sicuti mox ostendemus. At Suidas facit Colophonium quidem γένει, Ephesium vero θέσει. Atque adeo videri quoque possunt Ephesus & Cous in summum hunc Artificem Colophonium contulisse jus civitatum, quas eximiis operibus magis magisque nobilitabat. Ἀπελλῆς, Κολοφώνιος, inquit Suidas, θέσει δὲ, Ἐφέσιος ζωγράφος· μαθητὴς Παμφίλου τοῦ Ἀμφιπολίτου· πρότερον δὲ, Ἐφόρου τοῦ Ἐφεσίου. υἱὸς Πυθίου, ἀδελφὸς Κτησιόχου, καὶ αὐτοῦ ζωγράφου: *Apelles, Colophonius, jure vero civitatis Ephesinæ donatus, quadam veluti adoptione factus est Ephesius Pictor. Discipulus Pamphili Amphipolitani; prius tamen Ephori Ephesii, Pythii filius, frater Ctesiochi, qui & ipse Pictor fuit.* Simile quid infra in Parrhasii vita occurrit.

Quis eorum, qui hæc minora animadvertunt, non intelligit Canachi signa rigidiora esse quàm ut imitentur veritatem? Calamidis, dura illa quidem, sed tamen molliora quam Canachi? Nondum Myronis satis ad veritatem adducta, jam tamen quæ non dubites pulchra dicere. Pulchriora etiam Polycleti & jam plane perfecta, ut mihi quidem videri solent. Similis in pictura ratio est, in qua Zeusim & Polygnotum & Timanthem & eorum, qui non sunt usi plus quàm quatuor coloribus, formas & lineamenta laudamus. At in Aetione, Nicomacho, Protogene, Apelle, jam perfecta sunt omnia. Et nescio an reliquis in rebus omnibus idem eveniat. Nihil est enim simul & inventum & perfectum, Cicero Bruto, seu de claris Oratoribus. *Pictores Apelles, Protogenes, sic alii artifices egregii non reprehendendi, quòd consuetudinem Myconis, Dioris, Arimnæ, & aliorum superiorum non sunt secuti: cùm culpandus non sit medicus qui e longinqua mala consuetudine ægrum in meliorem traducit,* Varro libro octavo de L. L. *Ne minoris quidem famæ opifices per tot jam sæcula videmus laborem suum destituisse, qui Protogenem, Apellemque, cum Parrhasio mirati sunt. Nec pulchritudine Jovis Olympii Minervæque Phidiacæ sequentis ætatis attonitos piguit experiri Bryaxim, Lysippum, Praxitelem, Polycletum, quid efficere aut quousque progredi possent. Sed in omni genere scientiæ & summus admiratio veneratioque, & inferioribus merita laus contingit,* Columella in Præfat. libri primi de re Rustica. *Apelles eo usque Olympiade* CXII *provectus, ut plura solus prope, quam cæteri omnes contulerit: voluminibus etiam editis, quæ doctrinam eam continent,* Plin. lib. XXXV, cap. 10. *Scripsit Apelles de hac arte ad discipulum suum Perseum,* sicuti testatur idem Plinius ibidem. Τοῖς ζωγραφεῖν βουλομένοις οὐδὲν ὄφελος κατανοεῖν τά τε Ἀπελλοῦ καὶ Πρωτογένους καὶ Ἀντιφίλου ἔργα, ἐὰν μὴ καὶ αὐτοὶ γράφειν ἐπιχειρῶσιν: *Picturæ studiosis nihil profuerit cognovisse Apellis, Protogenis, & Antiphili opera, nisi & ipsi manum tabulæ admoverint,* Theo Sophista Progymn. cap. I. *Una fingendi est ars, in qua præstantes fuerunt Myro, Polycletus, Lysippus; qui omnes inter se dissimiles fuerunt: sed ita tamen, ut neminem sui velis esse dissimilem. Una est ars ratioque picturæ: dissimillimique tamen inter se Zeuxis, Aglaophon, Apelles: neque eorum quisquam est, cui quicquam in arte sua deesse videatur,* Cicero lib. III de Oratore.

Apellis profecto nomen, propter hanc Artificis excellentiam, accepere antiqui tanquam nomen ipsius Artis: unde & Apellea Ars dicta est Pictura Martiali libro II, Epigramm. 10:

> *Clarus fronde Jovis, Romani fama cothurni,*
> *Spirat Apellea redditus arte Memor.*

Statius Sylv. lib. I, in Equo Domitiani, vers. 102:

> - - - *Apelleæ cuperent te scribere ceræ.*

Apelles pictor videns quendam discipulorum pingentem Helenam plurimo auro obductam, O adolescens, dixit, quum non posses pingere pulchram, divitem fecisti. Ἀπελλῆς ὁ ζωγράφος θεασάμενός τινα τῶν μαθητῶν Ἑλένην ἐνεμαλῆ πολύχρυσον γράψαντα· Ὦ μειράκιον, εἶπεν, μὴ δυνάμενος γράψαι καλὴν, πλουσίαν πεποίηκας: *Clem. Alexandrinus Pædag. lib.* II, *cap.* 12. *Quatuor coloribus solis immortalia opera fecere, ex albis melino, ex silaceis Attico, ex rubris sinopide Pontica, ex nigris atramento, Apelles, Echion, Melanthius, Nicomachus, clarissimi pictores, cum tabulæ eorum singulæ oppidorum venirent opibus.*

Digitized by Google

opibus. Nunc & purpuris in parietes migrantibus, & India conferente fluminum suorum limum, & draconum & elephantorum saniem, nulla nobilis pictura est. Omnia ergo meliora tunc fuere, cùm minor copia. Ita est: quoniam, ut supra diximus, rerum non animi pretiis excubatur, Plin. xxxv, 7. *Apelles commentus est ex ebore combusto facere atramentum, quod elephantinum vocant. Apportatur & Indicum ex India, inexplorate adhuc inventionis mihi. Fit etiam apud infectores ex flore nigro, qui adhærescit æreis cortinis. Fit & è tedis ligni combusti, tritisque in mortario carbonibus. Mira in hoc sepiarum natura; sed ex his non fit. Omne autem atramentum Sole perficitur*, Plin. xxxv, 6. *Inventa Apellis & cæteris profuere in arte. Unum imitari nemo potuit: quod absoluta opera atramento illinebat ita tenui, ut id ipsum repercussu claritates oculorum excitaret, custodiretque à pulvere & sordibus, ad manum intuenti demum appareret. Sed & tum ratione magna, ne colorum claritas oculorum aciem offenderet, veluti per lapidem specularem intuentibus è longinquo, & eadem res nimis floridis coloribus austeritatem occulte daret*, Plin. xxxv, 10. *Apelli fuit perpetua consuetudo nunquam tam occupatam diem agendi, ut non lineam ducendo exerceret artem: quod ab eo in proverbium venit*, Plin. xxxv, 10. Atque adeo ab isthoc Artis usu quotidiano crediderim hunc nostrum Artificem adeptum certam illam in ducendis lineis manum, quam multis post seculis in specimine linearis cum Protogene certaminis vehementer mirata est antiquitas. Hujus industriæ suasu Sicyonem quoque per varios metus & maritimæ peregrinationis incerta contendit Apelles, tanquam nihil prætermissurus quod ad summæ Artis famam pertinere judicabat, immò & cum iis, qui circa Melanthum erant, manum admovit tabulæ Aristrati tyranni: qua de re sic Plutarchus in Arato: Ἤνθει γὰρ ἔτι δόξα τῆς Σικυωνίας μούσης καὶ χρηστογραφίας, ὡς μόνης ἀδιάφθορον ἐχούσης τὸ καλόν. ὥστε καὶ Ἀπελλῆν ἐκεῖνον, ἤδη θαυμαζόμενον, ἀφικέσθαι καὶ συγγενέσθαι τοῖς ἀνδράσιν ἐπὶ ταλάντῳ, τῆς δόξης μᾶλλον ἢ τῆς τέχνης δεόμενον μεταλαβεῖν: *Florebat adhuc gloria Sicyoniæ doctrinæ atque elegantioris picturæ, tanquam quæ sola pristinum splendorem reservasset illibatum. Quapropter etiam Apelles ille, apud omnes jam in summa habitus admiratione, non dubitavit eo proficisci ac Sicyoniorum artificum familiaritatem talento emercari; magis è re sua fore judicans existimationis eorum, quàm artis, participem fieri*, &c. Vide locum. Apelli Pictor ineptus tabulam à se pictam ostendens, Hanc, inquit, subito pinxi. Et ille: Etiam te tacente video festinanter pictam. Miror autem quod non plures alias isthoc temporis spatio elaboraveris: *Plutarchus de Liberis educandis.*

Nulla gloria artificum est, nisi eorum qui tabulas pinxere: eoque venerabilior apparet antiquitas. Non enim parietes excolebant dominis tantum, nec domos uno in loco mansuras, quæ ex incendiis rapi non possunt. Casula Protogenes contentus erat in hortulo suo. Nulla in Apellis tectoriis pictura erat. Nondum libebat parietes totos pingere. Omnis eorum ars urbibus excubabat; pictorque res communis terrarum erat, Plin. xxxv, 10. Qua consideratione inducti Artificum præstantissimi, frequentius plerumque diligentiusque elaboraverunt homines magnitudine præter cæteros illustres, atque ob rerum gestarum æternitatem commemoratione & cognitione dignissimos. Huc facit illud Plinii, agentis eo ipso Capite de Apelle: *Alexandrum & Philippum quoties pinxerit, enumerare supervacuum est.* Nisi forte malis hanc imaginum Alexandri frequentiam referre ad Regium edictum, memoratum Plinio lib. VII nat. Hist. cap. 37: *Hic Imp. edixit ne quis ipsum alius, quàm Apelles, pingeret: quàm Pyrgoteles, sculperet: quam Lysippus, ex ære duceret: quæ artes pluribus inclaruere exemplis.* Apulej. in Floridis: *Cumprimis Alexandri illud præclarum, quod imaginem suam, quo certior posteris proderetur, noluit à multis artificibus vulgo contaminari: sed edixit universo orbi suo, ne quis effigiem Regis temere assimilaret ære, colore, cælamine; quin solus eam Polycletus ære duceret, solus Apelles coloribus delinearet, solus Pyrgoteles cælamine excuderet. Præter hos treis, multo nobilissimos in suis artificiis, si quis uspiam reperiretur alius sanctissimi imagini Regis manus admolitus; haud secus in eum quàm in sacrilegum vindicaretur. Eo igitur omnium metu factum, solus Alexander ut ubique imaginum summus esset: utque omnibus statuis, & tabulis, & toreumatis idem vigor acerrimi bellatoris, idem ingenium maximi honoris, eadem forma viridis juventæ, eadem gratia reliciniæ frontis cerneretur.* Vide quoque Ciceronem ad famil. lib. V, epist. 12; Horat. lib. II, epist. 1; Valer. Maximum lib. octavo, cap. 11, Ex. ext. 2; Himerii denique excerpta ἐκ τοῦ εἰς Ἀμπέλιον προπεμπτικοῦ apud Photium, pag. 1138.

Apelles pinxit imagines similitudinis adeo indiscretæ, ut incredibile dictu Apion grammaticus scriptum reliquerit, quendam ex facie hominum addivinantem, (quos Metoposcopos vocant) ex iis dixisse aut futuræ mortis annos, aut præteritæ. Non fuerat ei gratia in comitatu Alexandri cum Ptolemæo, quo regnante, Alexandriam vi tempestatis expulsus, subornato fraude æmulorum Plano regio invitatus, ad Regis cœnam venit: indignantique Ptolemæo & vocatores suos ostendenti, ut diceret à quo eorum invitatus

 esset,

esset, arrepto carbone exstincto è foculo, imaginem in pariete delineavit, agnoscente vultum Plani Rege ex inchoato protinus, Plinius xxxv, 10. Totam rem leviter attingit Tzetzes Chil. VIII, Hist. 197. Plenius vero universam rei gestæ seriem refert Lucianus περὶ τοῦ μὴ ῥᾳδίως πιστεύειν διαβολῇ, ubi argumentum artemque Apellææ tabulæ graphice depingit Lucianus. Ad hanc imaginum indiscretam similitudinem refer etiam illum Apellis equum, cujus hoc ipso capite aliquanto post meminit Plinius: *Est & equus ejus, sive fuit, pictus in certamine: quod judicium ad mutas quadrupedes provocavit ab hominibus. Namque ambitu æmulos prævalere sentiens, singulorum picturas inductis equis ostendit. Apellis tantum equo adhinnivere, idque postea semper illius experimentum artis ostentatur*. Neque prætereundus & alter, memoratus Æliano *var. Hist.* II, 3: Alexander videns Ephesi suam ipsius imaginem ab Apelle pictam, non laudavit eam pro dignitate picturæ. Quum vero introductus equus adhinniret equo picto, haud aliter ac si & ipse verus; O Rex, inquit Apelles, hic sane equus videtur artis pictoriæ multo peritior. De hoc Apellis apophthegmate vide Pauli Leopardi Emendationum *librum* XII, *caput* 5.

Apelles perfecta opera proponebat pergula transeuntibus, atque post ipsam tabulam latens, vitia quæ notabantur auscultabat: vulgum diligentiorem judicem, quàm se, præferens. Feruntque à futore reprehensum, quod in crepidis una intus pauciores fecisset ansas: eodem postero die, superbo emendatione pristinæ admonitionis, cavillante circa crus, indignatum prospexisse, denuntiantem, ne supra crepidam sutor judicaret: quod & ipsum in proverbium venit, Plin. xxxv, 10; vide quoque Val. Maximum lib. octavo, Ex. ext. 3. *Ex illis nos velim intelligi pingendi fingendique conditoribus*, inquit Plinius in Præfat. ardui operis, *quos in libellis his invenies absoluta opera, & illa quoque quæ mirando non satiamur, pendenti titulo inscripsisse: ut, Apelles faciebat, aut Polycletus: tanquam inchoata semper arte & imperfecta, ut contra judiciorum varietates superesset artifici regressus ad veniam, velut emendaturo quicquid desideraretur, si non esset interceptus. Quare plenum verecundiæ illud est, quod omnia opera tanquam novissima inscripsere, & tanquam singulis fato adempti. Tria non amplius, ut opinor, absolute traduntur inscripta; Ille fecit; quæ suis locis reddam: quo apparuit summam artis securitatem auctori placuisse, & ob id in magna invidia fuere omnia ea.*

Apelles Pictor, adsidenti sibi Megabyzo & de linea umbraque disserere paranti, Non vides, inquit, istos melidem terentes puerulos? tacenti tibi valde fuerunt intenti, purpuræ tuæ atque auri admiratione tacti: nunc autem derident te, orsum loqui de rebus quas neutiquam didicisti: *Plutarch. de Discrimine adulatoris atque amici.* Usque adeo verum est quod ait Arriani Epictetus lib. IV, cap. 12: Πᾶσα ἐπιστήμη καταφρονητική ἐστι τῆς ἀγνοίας καὶ τῶν ἀγνοούντων· καὶ οὐ μόνον αἱ ἐπιστῆμαι, ἀλλὰ καὶ αἱ τέχναι: *Omnis scientia contemnit ignorantiam & ignorantes: nec scientiæ solum, sed artes etiam.* Interim simile quid etiam Zeuxidi tribuit Ælianus *lib.* II *var. Hist. cap.* 2.

Præcipua Apellis in arte venustas fuit, cùm eadem ætate maximi pictores essent. Quorum opera quum admiraretur, collaudatis omnibus, deesse iis unam illam Venerem dicebat, quam Græci χάριτα *vocant: cætera omnia contigisse, sed hac soli sibi neminem parem*, Plinius xxxv, 10. *Ingenio & gratia, quam in se ipso maxime jactat, Apelles est præstantissimus*, Quintil. Orat. institut. lib. XII, cap. 10. Omnino vide Ælianum var. Hist. XII, 41; nec non Plutarchum in Demetrio Poliorcete. *Et aliam gloriam usurpavit Apelles, cùm Protogenis opus immensi laboris ac curæ supra modum anxiæ miraretur. Dixit enim omnia sibi cum illo paria esse, aut illi meliora; sed uno se præstare, quòd manum ille de tabula nesciret tollere: memorabili præcepto, nocere sæpe nimiam diligentiam*, Plinius xxxv, 10. *In omnibus rebus videndum est Quatenus: etsi enim suus cuique modus est, tamen magis offendit nimium, quam parum. In quo Apelles pictores quoque eos peccare dicebat, qui non sentirent quod esset satis*, Cicero in Oratore. *Sit igitur aliquando quod placeat, aut certe quod sufficiat; ut opus poliat lima, non exterat. Temporis quoque debet esse modus*, &c. Vide Quintilianum Orat. institut. lib. x, cap. 4; ubi monet aliquem emendationi finem statuendum, quotiescunque accedimus ad emendationem, partem operis longe utilissimam.

Fuit Apelles non minoris simplicitatis, quàm artis. Nam cedebat Amphioni, de dispositione; Asclepiodoro, de mensuris: hoc est, quantum quid à quo distare deberet. Scitum est, inter Protogenem & eum quod accidit. Ille vivebat Rhodi: quò cùm Apelles adnavigasset, avidus cognoscendi opera ejus, fama sibi tantum cogniti; continuo officinam ejus petiit. Aberat ipse: sed tabulam magnæ amplitudinis, in machina aptatam picturæ, anus una custodiebat. Hæc Protogenem foris esse respondit: interrogavitque à quo quæsitum diceret. Ab hoc, inquit Apelles: arreptoque penicillo, lineam ex colore duxit summæ tenuitatis per tabulam. Reverso Protogeni, quæ gesta erant, anus indicavit. Ferunt artificem protinus, contemplatum subtilitatem, dixisse Apellem venisse:

non

non enim cadere in alium tam absolutum opus. Ipsumque alio colore tenuiorem lineam in illa ipsa duxisse: præcepisseque abeuntem, si redisset ille, ostenderet, adjiceretque, hunc esse quem quæreret: atque ita evenit. Revertitur Apelles: sed vinci erubescens, tertio colore lineas secuit, nullum relinquens amplius subtilitati locum. At Protogenes victum se confessus, in portum devolavit, hospitem quærens. Placuitque sic eam tabulam posteris tradi; omnium quidem, sed artificum præcipuo miraculo. Consumptam eam constat priore incendio domus Cæsaris in palatio, avide ante à nobis spectatam, spatiosiore amplitudine nihil aliud continentem, quàm lineas visum effugientes, inter egregia multorum opera inani similem, & eo ipso allicientem, omnique opere nobiliorem, Plinius lib. XXXV, cap. 10. De hac interim lineari celeberrimorum Artificum concertatione nonnihil habet Cl. Salmasius Plinianarum exercitationum pagg. 5 & 6.

Apelles & in æmulis benignus, Protogeni dignationem primus Rhodi constituit. Sordebat ille suis, ut plerumque domestica. Percontantique quanti licitaretur opera effecta, parvum nescio quid dixerat: at ille quinquagenis talentis poposcit; famamque dispersit, se emere, ut pro suis venderet. Ea res concitavit Rhodios ad intelligendum Artificem, nec nisi augentibus pretium cessit, Plin. XXXV, 10. Observavit igitur Apelles erga nuperrime sibi cognitum Artificem illam veræ amicitiæ legem, cujus meminit Cicero de Amicitia: *Cùm plurimas & maximas commoditates contineat amicitia, tum illa nimirum præstat omnibus, quòd bona spe prælucet in posterum; nec debilitari animos, aut cadere patitur.* Et mox ibidem: *Sæpe enim in quibusdam aut animus abjectior est, aut spes amplificandæ fortunæ fractior: non est igitur amici, talem esse in eum, qualis ille in se est: sed potius eniti & efficere, ut amici jacentem animum excitet inducatque in spem cogitationemque meliorem.* Denique: *Hoc faciendum imitandumque est omnibus: ut, si quam præstantiam virtutis, ingenii, fortunæ consecuti sunt, impertiant eam suis, communicentque cum proximis. Fructus enim ingenii, & virtutis, omnisque præstantiæ tum maxime capitur, cùm in proximum quemque confertur.*

Fuit & comitas Apelli, propter quam gratior Alexandro Magno erat, frequenter in officinam ventitanti: nam, ut diximus, ab alio pingi se, vetuit edicto. Sed & in officina imperite multa differenti silentium comiter suadebat, rideri eum dicens à pueris qui colores tererent. Tantum erat authoritati juris in Regem, alioquin iracundum. Quamquam Alexander ei honorem clarissimo præbuit exemplo: namque cùm dilectam sibi e pallacis suis præcipue, nomine Campaspen, (Æliano est Παγκάστη, γένος Λαρισσαία: vide eum var. Hist. XII, 34) *nudam pingi ob admirationem formæ, & ab Apelle jussisset, eumque tum pari captum amore sensisset, dono eam dedit. Magnus animo, major imperio sui: nec minor hoc facto, quàm victoria aliqua. Quippe se vicit: nec torum tantum suum, sed etiam affectum donavit Artifici: ne dilectæ quidem respectu motus, ut quæ modo Regis fuisset, nunc Pictoris esset. Sunt qui Venerem anadyomenen illo pictam exemplari putant*, Plin. XXXV, 10.

Ex hac tam notabili fortuna summi Artificis, quemadmodum & ex iis quæ de eodem Apelle refert Athenæus lib. XIII, cap. 6, facile discas quàm elegans formarum spectator fuerit Apelles. Conspicatus etenim Laidem adhue virginem è Peirene aquam gestantem, & admiratus pulchritudinem, perduxit eam aliquando in convivium amicorum. Irridentibus vero eum æqualibus, quod virginem pro meretrice in symposium deduxisset: Μὴ θαυμάσητε, εἶπεν, ἐγὼ γὰρ αὐτὴν εἰς μέλλουσαν ἀπόλαυσιν μετ' οὐδ' ὅλην τριετίαν καλὴν δείξω: *Nolite mirari, inquit, mihi etenim non toto opus erit triennio, ut eam ad futuræ voluptatis usum pulchre doctam institutamque reddere valeam.* Qualis vero postea fuerit, discas ex Anthologia Græc. Epigramm. III, 12. Nemini interim dubium esse potest, quin hanc ipsam quoque Laidem sibi veluti in contubernium adsciverit Apelles, quò vivam emendatissimæ formæ imaginem ab animali exemplo in tabulas suas transfunderet: siquidem jam olim plurimi certatim ad eam confluebant Pictores, ut formosissimi corporis ubera pectusque imitarentur. οὕτω γὰρ ἦν ἡ Λαῒς καλὴ, ut ibidem loquitur Deipnosophista, ὡς καὶ τοὺς ζωγράφους ἐρχομένους πρὸς αὐτὴν, ἀπομιμεῖσθαι τῆς γυναικὸς τοὺς μαστοὺς καὶ τὰ στέρνα. Pari modo commeabant Artifices ad Theodotam meretricem, cujus cum Socrate dissertatiunculam refert Xenophon Apomnem. lib. III. *Quis est qui ignoret*, inquit Arnobius libro VI advers. Gentes, *Athenienses illos Hermas Alcibiadei ad corporis similitudinem fabricatos? Quis Praxitelem nescit ad formam Cratinæ meretricis, quam infelix perdite diligebat, os Veneris Cnidiæ solertiarum coëgisse certamine?* &c. Similia habet Clemens Alexandrinus in Protreptico, atque alii plures. Hue etiam refer illud Plauti Pœnulo, Actu IV, Scena *Fuit hodie*, &c.

- - - O Apella, ò Zeuxis pictor,
Cur numero estis mortui? hinc exemplum ut pingeretis:
Nam alios pictores nihil moror hujusmodi tractare exempla.

Et illud Propertii lib. II, Eleg. 3:

Si quis vult fama tabulas anteire vetustas,
Hic dominam exemplo ponat in ante meam.

Præcipue tamen huc facit insignis locus Ciceronis circa initium libri secundi de Inventione: vide locum.

Apelles pinxit & Antigoni regis imaginem, altero lumine orbam, primus excogitata ratione vitia condendi: obliquam namque fecit; ut quod corpori deerat, picturæ potius deesse videretur: tantumque eam partem e facie ostendit, quam totam poterat ostendere, Plinius xxxv, 10. *Habet in pictura speciem tota facies. Apelles tamen imaginem Antigoni latere tantum altero ostendit, ut amissi oculi deformitas lateret*, Quintil. libro II, cap. 13. Hanc Antigoni picturam apud Coos fuisse testatur Strabo lib. XIV. Vide quæ de Venere Anadyomene infra dicimus.

Fecit Apelles & Neoptolemum ex equo pugnantem adversus Persas. Archelaum cum uxore & filia. Antigonum thoracatum cum equo incedentem. Peritiores artis præferunt omnibus ejus operibus eundem Regem sedentem in equo: Dianam sacrificantium virginum choro mistam; quibus vicisse Homeri versus videtur, id ipsum describentis, Plinius libro xxxv, cap. 10.

Pinxit Apelles & Alexandrum Magnum, fulmen tenentem, in templo Ephesiæ Dianæ, viginti talentis auri. Digiti eminere videntur, & fulmen extra tabulam esse. Sed legentes meminerint, omnia ea quatuor coloribus facta. Manupretium ejus tabulæ in nummo aureo mensura accepit, non numero, Plinius xxxv, 10. Apelles fulminigerum Alexandrum pinxit usque adeo accurate atque attemperate, ut diceret duos esse Alexandros: unum Philippi filium, insuperabilem; alterum Apellis, inimitabilem. ἔγραψε τὸν κεραυνοφόρον οὕτως ἐναργῶς καὶ κεκραμένως, ὥστε λέγειν ὅτι δυεῖν Ἀλεξάνδρων, ὁ μὲν Φιλίππου γέγονεν ἀνίκητος, ὁ δὲ Ἀπελλοῦ ἀμίμητος, *Plutarchus de Fortuna vel virtute Magni Alexandri.* Apelles pingens Alexandrum fulmen tenentem, non repræsentavit colorem ejus. Magis fuscum & sordidiorem fecit, quum fuerit (ut ajunt) candidus: qui color in pectore ejus & facie potissimum purpurascebat. Ἀπελλῆς γράφων τὸν κεραυνοφόρον, οὐκ ἐμιμήσατο τὴν χρόαν, ἀλλὰ φαιότερον καὶ πεπινωμένον ἐποίησεν. ἦν δὲ λευκός, ὥς φασιν, ἡ δὲ λευκότης ἐπεφοίνισσεν αὐτοῦ περὶ τὸ στῆθος μάλιστα καὶ τὸ πρόσωπον, *Idem in Magni Alexandri vita.* Recte Lysippus Fictor Apellem Pictorem reprehendit, quod is imaginem Alexandri fulmen manu tenentem pinxisset; ipse vero hastam. Inquiens, hujus gloriam, quæ vera Alexandro & propria esset, nunquam abolitum iri. Εὖ Λύσιππος ὁ πλάστης Ἀπελλῆν ἐμέμψατο τὸν ζωγράφον, ὅτι τὴν Ἀλεξάνδρου γράφων εἰκόνα κεραυνὸν ἐνεχείρισεν· αὐτὸς δὲ λόγχην. ἧς τὴν δόξαν οὐδεὶς ἀφαιρήσεται χρόνος, ἀληθινὴν καὶ ἰδίαν οὖσαν, *Idem de Iside & Osiride.* Succenset enim Deus imitantibus tonitrua & fulmina & coruscantes radiationes. Νεμεσᾷ γὰρ ὁ Θεὸς τοῖς ἀπομιμουμένοις βροντὰς καὶ κεραυνοὺς καὶ ἀκτινοβολίας, &c. Vide *Plutarchum* πρὸς ἡγεμόνα ἀπαίδευτον.

Apelles pinxit & Megabyzi, sacerdotis Dianæ Ephesiæ, pompam, Plin. xxxv, 10.

Apelles pinxit & Clytum equo ad bellum festinantem, & ei galeam poscenti armigerum porrigentem, Plinius xxxv, 10. Apelles alium quoque equum è bello redeuntem fecit, Fortunam sibi præcipue faventem in ea tabula expertus. Ἄξιον εἰπεῖν καὶ τὸ συμβὰν ἀπὸ τῆς τύχης Ἀπελλῇ τῷ ζωγράφῳ. ὡς γὰρ λόγος, ἵππον οὐχὶ ἐξ ἐργασίας, ἀλλὰ ἐκ πολέμου ἐποίει· ὑψηλὸς ἦν τῷ αὐχένι καὶ ἐπανεστώς, καὶ τὰ ὦτα ὀρθός, καὶ δριμὺς τὰς ὄψεις, ὡς ἐκ πολέμου παρών, τὸν ἐκ τοῦ δρόμου θυμὸν ἐν ταῖς ὄψεσιν ἔχων· οἱ δὲ πόδες ἀνεφέροντο ἐν τῷ ἀέρι μικρὰ ψαύοντες, καὶ ἀνὰ μέρος τῆς γῆς· καὶ ὁ ἡνίοχος ἐκράτει τοῦ χαλινοῦ, τὸ πολεμικὸν σφάδασμα τοῦ ἵππου ἀπορυτῆρος ἄγχων. ἅπαντα δὲ ἐχούσης τῆς εἰκόνος ἐοικότα, ἔλειπεν ἀφροῦ χρῶμα, ἵνα ἂν ἀφύσιστο μιγνύμενος αἵματος καὶ ὑγροῦ κατὰ συνεχῆ μίξιν, δυνάμενος μὲν τοῦ ἄσθματος τὸ ὑγρὸν τῶν στομάτων, ἀφριζόμενος δὲ τῇ κοπῇ τοῦ πνεύματος, αἷμα δὲ ἐπιρραινούσης τῷ ἀφρῷ τῆς ἐκ τοῦ χαλινοῦ ὕβρεως· ὁ δὴ ἀπόρει γράφειν ἵππου ἀφρὸν κεκμηκότος ἐν ἀγῶνι· ἀπορῶν δὲ ἐπὶ πλεῖον, τέλος ἀπαλγήσας, ἐνσείει περὶ τοὺς χαλινοὺς τῆς γραφῆς τὴν σπογγιάν· πολλὰ δὲ αὕτη ἔχουσα χρώματα ἐοικότα ἀφρῷ ἡμαγμένῳ, ἐφήρμοσε τῇ γραφῇ τὸ χρῶμα. Ἀπελλῆς δὲ ἰδών, ἐχάρη τῷ ἐν ἀπογνώσει τύχης ἔργῳ, καὶ ἐπῄνεσεν οὐ διὰ τῆς τέχνης, ἀλλὰ διὰ τῆς τύχης τὴν γραφήν: Dignum relatu est, quod Apelli accidit à Fortuna. Faciebat is equum, non ab opere, sed ex bello redeuntem. Excelsus erat & erectæ cervicis, & auribus quoque erectis atque acribus oculis, tanquam è prælio regrediens conceptum ex cursu furorem in visu adhuc retinens. Pedes attollebantur, parum leviterque aliquantam terræ partem attingentes. Auriga tenebat frenum, bellicum equi impetum habena stringens. At quum omnia quæ ad picturam hanc pertinebant videretur jam elaborasse Artifex, deerat etiamnum color spumæ, qualis fieri solet ex continuata mixtione sanguinis cum humido: anhelitu quidem oris humiditatem sequente, spiritu vero præ ærumna spumante, sanguine denique spumæ ex freni vexatione inspersa. Quum igitur non posset pingere spumam equi in prælio fatigati, plurimum hæsitans,

ac tandem dolore victus, impegit circa habenas tabulæ spongiam, quæ cùm plurimos haberet colores cruentatæ spumæ perquàm similes, adaptavit picturæ colorem tantopere desideratum: *Dio Chrysostomus Orat.* LXIV, *quæ est de Fortuna.* Agatho:

> Τέχνη τύχην ἔστερξε καὶ τύχη τέχνην.
> *Ars atque Fortuna invicem se diligunt.*

Plutarchus de Fortuna Romanorum: Ἴων ὁ ποιητὴς ἐν τοῖς δίχα μέτρου καὶ καταλογάδην αὐτῷ γεγραμμένοις φησὶν, ἀνομοιότατον πρᾶγμα τῇ σοφίᾳ τὴν τύχην οὖσαν, ὁμοιοτάτων πραγμάτων γίνεσθαι δημιουργόν: *Ion Poëta in his quæ soluta oratione scripsit, Fortunam ait & sapientiam, cùm sint dissimillima, simillimarum tamen rerum effectrices esse.*

Apelles in equi pictura reprehensus. *Ælianus libro quarto de Animalibus, cap.* 50: Ajunt equos non habere cilia infra. Apellem itaque Ephesium eo nomine reprehensum ferunt, quod equum pingens non observasset hanc animantis proprietatem. Alii non Apelli hoc datum crimini volunt, sed Niconi; viro quidem optimo & pingendi scientissimo, in hujus tamen animalis pictura lapso. Οἱ ἵπποι τὰς κάτω βλεφαρίδας οὔ φασιν αὐτὰς ἔχειν. Ἀπελλῆν οὖν τὸν Ἐφέσιον αἰτίαν λέγουσιν ἔχειν, ἐπεί τινα ἵππον γράφων, οὐ παρεφύλαξε τὸ ἴδιον τοῦ ζώου· οἱ δὲ οὐκ Ἀπελλῆν φασι τὴν αἰτίαν ταύτην ἐνεγκεῖν, ἀλλὰ Νίκωνα ἀγαθὸν μὲν ἄνδρα γράψαι τὸ ζῷον τοῦτο, σφαλέντα δ' οὖν ἐς μόνον τὸ εἰρημένον. Usque adeo verum est illud Horatii in Arte Poëtica:

> - - - *Quandoque bonus dormitat Homerus.*

Θνητῇ φύσει, κἂν ὅλως ἐπιτεύγματος τύχῃ, inquit Diodorus Siculus lib. XXVI, οὐ δυνατὸν ἐφικέσθαι τῆς ἀμέμπτου πάντων εὐαρεστήσεως· οὔτε γὰρ Φειδίας, μάλιστά τι θαυμασθεὶς ἐπὶ τῇ τῶν ἐλεφαντίνων ἀγαλμάτων κατασκευῇ, οὔτε Πραξιτέλης, ὁ καταμίξας ἄκρως τοῖς λιθίνοις ἔργοις τὰ τῆς ψυχῆς πάθη, οὔτε Ἀπελλῆς ἢ Παρράσιος, οἱ τοῖς ἐμπειρικῶς κεκραμένοις χρώμασι προαγαγόντες εἰς ἀκρότητα ζωγραφικὴν τέχνην, οὕτως ἐπέτυχον ἐν τοῖς ἔργοις, ὥστε κατὰ πᾶν ἄμεμπτον ἐπιδείξασθαι τὸ τῆς ἐμπειρίας ἀποτέλεσμα. ἄνθρωποι γὰρ ὄντες καὶ ταῖς τῶν ἐγχειρημάτων ὑπεροχαῖς ἐπιτυγχάνοντες, ὅμως διὰ τὴν ἀνθρωπίνην ἀσθένειαν διέπιπτον ἐν πολλοῖς: *Fieri nequit ut natura mortalis, etiamsi scopum sibi propositum assequatur, comprobationem omnium sine ulla reprehensione obtineat. Neque enim Phidias, in magna habitus admiratione ob simulacrorum eburneorum fabricationem: neque Praxiteles, qui lapideis operibus eximie admiscuit affectiones animi: neque Apelles aut Parrhasius, artem pictoriam experienter temperatis coloribus ad summum fastigium provehentes, tantam in suis operibus experti sunt felicitatem, ut peritiæ suæ effectum prorsus irreprehensibilem exhiberent. Cùm enim homines essent ac primas obtinerent in iis quæ sibi agenda susceperant, nihilominus tamen propter imbecillitatem humanam in multis à proposito sibi scopo aberrarunt.*

Mirantur Apellis Abronem, Samii. Menandrum, regem Cariæ, Rhodii: item Ancæum. Alexandriæ Gorgosthenem tragœdum. Romæ Castorem & Pollucem, cum Victoria & Alexandro Magno: item belli imaginem, restrictis ad terga manibus, Alexandro in curru triumphante. Quas utrasque tabulas Divus Augustus in fori sui partibus celeberrimis dicaverat simplicitate moderata. Divus Claudius pluris existimavit in utrisque, excisa facie Alexandri, Divi Augusti imaginem subdere, Plinius XXXV, 10.

Apellis arbitrantur manu esse & in Antoniæ templo Herculem aversum: ut (quod est difficillimum) faciem ejus ostendat verius pictura, quàm promittat, Plinius XXXV, 10.

Cyniscam Archidami filiam, virilis animi fœminam, Apelles fecit in Elide. Κυνίσκας εἰκὼν, Ἀπελλοῦ τέχνη, *Pausanias libro* VI, *pag.* 344, 42.

Gratiæ imago est apud Smyrnæos in cantorum statione, Apellis pictura. Σμυρναίοις ἐν τῷ ᾠδείῳ Χάριτός ἐστιν εἰκὼν, Ἀπελλοῦ γραφή, *Pausan. lib.* IX, *pag.* 596, 32.

Apellis Fortuna sedens. Ἀπελλῆς ὁ ζωγράφος ἐρωτηθεὶς διά τι τὴν Τύχην καθημένην ἔγραψεν· Οὐχ ἕστηκε γὰρ, εἶπε: Apelles Pictor interrogatus quam ob rem Fortunam sedentem pinxisset. Non stat enim, inquit: *Stobæus Titulo* CCLI. Apelles appinxit Fortunæ Charites: *Libanius ecphrasi* IV, *quæ est de Pulchritudine.*

Apelles templum aliquod Pergamenorum exornaverat. *Basilisci reliquias amplo sestertio Pergameni comparaverunt; ut ædem Apellis manu insignem, nec araneæ intexerent, neque alites involarent, cadaver ejus reticulo aureo suspensum, ibidem locarunt*, Solinus cap. 27: ita locum emendante Salmasio.

Apellis Pacate. Vide *Luciani Imagines.*

Apellis Monocnemos. Arbiter: *In pinacothecam perveni, vario picturarum genere mirabilem. Nam & Zeuxidos manus vidi nondum vetustatis injuria victas; & Protogenis rudimenta, cum ipsius Naturæ veritate certantia, non sine quodam horrore tractavi. Jam vero Apellis, quem Græci Monocnemon dicunt, etiam adoravi. Tanta enim subtilitate extremitates imaginum erant ad similitudinem præcisæ, ut crederes etiam animorum esse picturam*, &c.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Digitized by Google

Apelles pinxit & Heroa nudum; eaque pictura Naturam ipsam provocavit, Plinius libro XXXV, cap. 10.

Apelles semet ipsum depinxit: Anthol. Epigramm. lib. IV, cap. 6:

> Αὐτὸς ἑαυτὸν ἐν εἰκόνι γράψεν ἄριστος Ἀπελλῆς.
> *Optimus in tabula semet depinxit Apelles.*

Apelles pinxit & quæ pingi non possunt, tonitrua, fulgetra, fulguraque; Bronten, Astrapen, Ceraunobolon appellant, Plinius XXXV, 10.

Sunt inter opera Apellis & exspirantium imagines. Quæ autem nobilissima sint, non est facile dictu. Venerem exeuntem e mari Divus Augustus dicavit in delubro patris Cæsaris, quæ Anadyomene vocatur: versibus Græcis tali opere (dum laudatur) victo, sed illustrato. Hujus inferiorem partem corruptam qui reficeret, non potuit reperiri: verum ipsa injuria cessit in gloriam artificis. Consenuit hæc tabula carie: aliamque pro ea Nero principatu substituit suo, Dorothei manu, Plin. XXXV, 10. Ex hisce verbis propemodum colligi posse crediderim Plinium huic Veneri tribuisse palmam inter alia summi Artificis opera. Atque adeo ipsi quoque Apelli hoc opus visum fuisse palmarium, testis est Propertius lib. III, Eleg. 9:

> *In Veneris tabula summam sibi ponit Apelles.*

Non enim dubium cuipiam esse potest, quin omnem impetuosissimæ Artis vim ad hoc opus exciverit vehemens ille amor quo Campaspen deperibat Apelles: ad cujus etiam exemplar, sicuti supra monuimus, Anadyomenen hanc pictam plerique putant. Athenæus tamen lib. XIII, cap. 6, factam vult ad exemplar Phrynes: Ἦν δὲ ὄντως μᾶλλον ἡ Φρύνη καλὴ ἐν τοῖς μὴ βλεπομένοις· διόπερ οὐδὲ ῥᾳδίως ἦν αὐτὴν ἰδεῖν γυμνήν. Ἐχίσαρκον γὰρ χιτώνιον ἠμπίσχετο, καὶ τοῖς δημοσίοις οὐκ ἐχρῆτο βαλανείοις. Τῇ δὲ τῶν Ἐλευσινίων πανηγύρει καὶ τῇ τῶν Ποσειδωνίων ἐν ὄψει τῶν πανελλήνων πάντων ἀποτιθεμένη θοἰμάτια καὶ λύσασα τὰς κόμας, ἐνέβαινε τῇ θαλάττῃ· καὶ ἀπ' αὐτῆς τὴν ἀναδυομένην Ἀφροδίτην ἀνεγράψατο Ἀπελλῆς: *Erat utique Phryne magis pulcra in iis partibus quæ non videntur, quamobrem haud facile fuit eam conspicere nudam: induebatur enim tunicam arcte carnes adstringentem, neque publicis utebatur balneis. Frequentissimo tamen Eleusiniorum conventu feriatisque Neptuno diebus, in Græcorum omnium conspectu, deponens vestes & solvens comas, ingressa est mare: adeo ut Venerem e mari emergentem ad hoc etiam exemplum pinxerit Apelles.*

Lacter promontorium est Coæ insulæ, in cujus suburbio est ædes Æsculapii nobilitata Antigono Apellis, de quo nonnihil etiam supra diximus. Conspiciebatur ibidem quoque ejusdem Artificis Venus Anadyomene. Ἣ νῦν ἀνάκειται τῷ θεῷ Καίσαρι ἐν Ῥώμῃ, τοῦ Σεβαστοῦ ἀναθέντος τῷ πατρὶ τὴν ἀρχηγέτιν τοῦ γένους αὐτοῦ. Φασὶ δὲ τοῖς Κῴοις ἀντὶ τῆς γραφῆς ἑκατὸν ταλάντων ἄφεσιν γενέσθαι τοῦ προσταχθέντος φόρου: *Quæ nunc dedicata est divo Cæsari Augusto consecrante Patri generis sui Patronam. Ajunt Cois pro pictura fuisse remissa C. talenta de imperati tributi summa*, Strabo lib. XIV, pag. 657. Meminit hujus tabulæ Ovidius Amorum lib. I, Eleg. 14:

> *Formosæ periere comæ, quas vellet Apollo,*
> *Quas vellet capiti Bacchus inesse suo.*
> *Illis contulerim, quas quondam nuda Dione*
> *Pingitur humenti sustinuisse manu.*

Eam quoque respicit Tristium lib. II, vers. 526:

> *Sic madidos siccat digitis Venus uda capillos,*
> *Et modo maternis tecta videtur aquis.*

Ubi quoque ostendit celebrem hanc Anadyomenes picturam inter ornamenta domus Augustæ tunc temporis fuisse relatam. Meminit & III de Arte, vers. 401:

> *Si Venerem Cous nunquam pinxisset Apelles,*
> *Mersa sub æquoreis illa lateret aquis.*

Scio non defuisse qui *Cois* hoc in loco reponerent; ego tamen *Cous* retinui: propterea quod Ovidius senserit Apellem fuisse genere Coum; alioqui lib. IV de Ponto, Eleg. I, non dixisset,

> *Ut Venus artificis labor est & gloria Coi,*
> *Æquoreo madidas quæ premit imbre comas.*

Tale quoque est Ausonii Epigramma, num. 104, in Venerem Anadyomenen:

> *Emersam pelagi nuper genitalibus undis*
> *Cyprin Apellei cerne laboris opus;*

Ut

Ut complexa manu madidos salis æquore crines
Humidulas spumas stringit utraque comis.
Jam tibi nos Cypri, Juno inquit & innuba Pallas,
Cedimus, & formæ præmia deferimus.

Exprimere studuit Ausonius Græcum Epigramma Antipatri Sidonii de Venere è mari emergente, quod legitur Anthologiæ lib. IV, titulo 12:

Τὰν ἀναδυομέναν ἀπὸ ματέρος ἄρτι θαλάττας
Κύπριν, Ἀπελλείου μόχθον ὅρα γραφίδος,
Ὡς χερὶ συμμάρψασα διάβροχον ὕδατι χαίταν,
Ἐκθλίβει νοτερῶν ἀφρὸν ἀπὸ πλοκάμων.
Αὐταὶ νῦν ἐρέουσιν Ἀθηναίη τε καὶ Ἥρη,
Οὐκ ἔτι σοὶ μορφᾶς εἰς ἔριν ἐρχόμεθα.

Cl. Hugo Grotius vertit:

Maternis primùm de fluctibus emergentem
Cyprin Apelles cerne laboris opus:
Ut manibus mulcens respersos æquore crines,
De madidis spumam cogit abire comis.
Non tibi de forma posthac certabimus, ipsæ
Dicant, si videant, nata sororque Jovis.

Quatuor alia in hanc Apellis Anadyomenen Epigrammata habet eadem Anthologia ibidem. Rationem interim, cur veteres Venerem è pelagi spumis natam, atque ei Aphrodites nomen ob hoc inditum putaverint, egregie reddit Aristoteles *lib. II de generat. Animal. cap. 2.*

Apelles inchoaverat & aliam Venerem Cois, superaturus etiam suam illam priorem. Invidit mors, peracta parte: nec qui succederet operi ad præscripta lineamenta, inventus est, Plinius libro XXXV, cap. 10. Hujus ipsius Veneris meminit quoque Cicero ad famil. lib. I, epist. 9: *Apelles Veneris caput & summa pectoris politissima arte perfecit: reliquam partem corporis, inchoatam reliquit.* Et rursus lib. III de Officiis: *Nemo pictor est inventus, qui Veneris eam partem, quam Apelles inchoatam reliquisset, absolveret: oris enim pulchritudo reliqui corporis imitandi spem auferebat.* Atque adeo locum hic habet illud Plinii lib. XXXV, cap. 11: *Illud per quàm rarum ac memoria dignum, etiam suprema opera artificum imperfectasque tabulas, sicut Irin Aristidis, Tyndaridas Nicomachi, Medeam Timomachi, &, quam diximus, Venerem Apellis, in majori admiratione esse, quàm perfecta. Quippe in iis lineamenta reliqua, ipsæque cogitationes artificum spectantur, atque in lenocinio commendationis dolor est: manus, cùm id agerent, extinctæ desiderantur.* Nimirum, ut apposite, alia tamen occasione Plinius libro XXXV, cap. 2: *Majus nullum est felicitatis specimen, quàm semper omnes scire cupere, qualis fuerit aliquis.*

Pamphilus, Apellis præceptor, Macedo natione; sed primus in pictura omnibus literis eruditus; præcipue Arithmetice & Geometrice, sine quibus negabat artem perfici posse. Docuit neminem minoris talento, annis decem; quam mercedem & Apelles & Melanthius ei dedere, Plin. XXXV, 10.

Ctesilochus Apellis discipulus: *Plin.* XXXV, 11: fortasse & frater: nam Suidas paullo ante meminit alicujus Ctesiochi, quem dicit fratrem Apellis fuisse.

Apellis æqualis fuit Aristides Thebanus: *Plinius* XXXV, 10.

APHRODISIUS, Statuarius.

Palatinas domos Cæsarum replevere probatissimis signis Craterus cum Pythodoro, Polydectes cum Hermolao, Pythodorus alius cum Artemone, & singularis Aphrodisius Trallianus, Plinius XXXVI, 10.

APIS ÆGYPTIUS.

Nostra opinio est, inquit Vossius *libro I de Origine & progr. idolol. cap.* 29, Apim Ægyptium fuisse symbolum Josephi Patriarchæ. Vide locum.

APOLLINARIS. Vide Lucius Flavius Apollinaris.

APOLLO.

Apollo gaudet condendis urbibus, ac mortales docuit metiri urbes. Immo vixdum quadriennis, fundamenta jecit atque aram Deli construxit è cornibus: vide *Callimachi hymnum in Apollinem, vers.* 55 *& seqq. Hyginum fabula* 89; *Ovidium* VIII *Metamorph. vers.* 15, *coll. cum Pausaniæ lib.* 1, *pag.* 78, 17. De ara cornea, vide *Plutarch. de Solertia animalium*; *Diod. Siculum lib.* V, *pag.* 341. Pausanias *lib.* V, sive *Eliacorum primo* meminit aræ Mercurio atque Apollini communis: Ἀπόλλωνος καὶ Ἑρμοῦ βωμὸς

ἐστιν

ἐστιν ἐν κοινῷ· διὰ τὸ Ἑρμῆν λύρας, Ἀπόλλωνα δὲ κιθάρας εὑρετὰς εἶναι κηρύσσειν Ἑλλήνων ἐστὶν ἐν αὐτοῖς λόγος. *Apollo & Mercurius communem habent aram, propterea quod lyræ inventionem Mercurio, citharæ vero Apollini Græcorum sermo attribuit.*

APOLLODORUS, Architectus.

O +

Apollodorum Architectum, qui forum & odeum & gymnasium, opera Trajani, Romæ fecerat, Adrianus primum exilio, deinde etiam morte mulctavit: propter admissa scelera, sicuti dicebat; sed tamen vera caussa fuit, quod quum Apollodorus cum illo quædam de his operibus communicaret, atque interim Adrianus nihil ad rem pertinentia effutiret; respondit ei Apollodorus: Abi, inquit, & cucurbitas pinge, nihil enim horum nosti: equidem eo ipso tempore pictura cucurbitæ quàm maxime sibi placebat Adrianus. Imperium itaque adeptus atque injuriæ memor, hanc illius in loquendo libertatem non pertulit, &c. Vide supra in ADRIANUS IMP.

vedi Ilmo ... Tomo I pag. 33

APOLLODORUS, Fictor.

Silanion Apollodorum fecit, fictorem & ipsum, sed inter cunctos diligentissimum artis & inimicum sui judicem, crebro perfecta signa frangentem, dum satiare cupiditatem nequit artis, & ideo Insanum cognominatum. Hoc in eo expressit, nec hominem ex ære fecit, sed Iracundiam, Plinius XXXIV, 8. Idem ibidem paullo post meminit, ut videtur, ejusdem Apollodori, cùm ait: *Nunc percensebo eos, qui ejusdem generis opera fecerunt, ut Apollodorus, Androbulus, Asclepiodorus, Alevas Philosophos.*

APOLLODORUS, Pictor.

In luminibus artis primus refulsit Apollodorus Atheniensis nonagesima tertia Olympiade. Hic primus species exprimere instituit, primusque gloriam penicillo jure contulit. Ejus est sacerdos adorans, & Ajax fulmine incensus, qui Pergami spectatur hodie: neque ante eum tabula ullius ostenditur, quæ teneat oculos. Ab hoc artis fores apertas Zeuxis Heracleotes intravit, Olympiadis nonagesimæ quintæ anno quarto, audentemque jam aliquid penicillum ad magnam gloriam perduxit. In eum Apollodorus, supra dictus, versus fecit, Artem ipsi ablatam Zeuxin ferre secum, Plinius XXXV, 9. Ἀπολλόδωρος ὁ ζωγράφος ἀνθρώπων πρῶτος ἐξευρὼν φθορὰν καὶ ἀπόχρωσιν σκιᾶς, Ἀθηναῖος ἦν· οὗ τοῖς ἔργοις ἐπιγέγραπται, Μωμήσεταί τις μᾶλλον ἢ μιμήσεται: *Apollodorus Pictor, qui mortalium primus invenit rationem commiscendi colores & exactam umbrarum expressionem, Atheniensis erat: cujus operibus inscribebatur, Facilius hæc culpabit aliquis quàm imitabitur*, Plutarchus circa initium libri, Bellone an pace clariores fuerint Athenienses. His quàm simillima habet Hesychius; qui etiam addit eum pileum erectum portare solitum: οὗτος καὶ πῖλον ἐφόρει ὀρθόν: quod tantundem erat, ac si principatum sibi in reliquos Pictores arrogasset, ut Medorum rex κυρβασίαν, sive tiaram, ὀρθήν, gestabat, reliqui vero purpurati περιβάλλοντες sive κεκλιμένην. Hesychii verba sunt: Σκιά, σκίασις, ἐπιφάνεια τοῦ χρώματος, ἀντίπερ... Σκιαγραφίαν, τὴν σκηνογραφίαν οὕτω λέγουσι· ἐλέγετο δέ τις καὶ Ἀπολλόδωρος ζωγράφος, σκιογράφος, ἀντὶ τοῦ σκηνογράφος· οὗτος δὲ καὶ πῖλον ἐφόρει ὀρθόν· καὶ ἐν τοῖς ἔργοις ἐπέγραφεν, Μωμήσεταί τις μᾶλλον, ἢ μιμήσεται). Σκιαγράφος, Ἀπολλόδωρος. Schol. in Plutum Aristophanis tradit illam Heraclidarum picturam, quam plerique Pamphilo præceptori Apellis tribuunt, esse opus Apollodori.

vol. ... pag. ...

APOLLONIDES, Scalptor.

7

Post Pyrgotelem Apollonides & Cronius in gloria fuere, quique divi Augusti imaginem similem expressit, qua postea Principes signabant, Dioscoridem, Plin. XXXVII, I.

APOLLONIUS, Mechanicus.

Apollonius Pergæus, insignis Mechanicus. Vide *Vitruvium lib.* I, *cap.* I.

APOLLONIUS, Sculptor.

Romæ spectatur Hercules obliquato corpore sedens, &c. Titulus ostendit nomen Artificis: ΑΠΟΛΛΩΝΙΟΣ ΝΕΣΤΟΡΟΣ ΑΘΗΝΑΙΟΣ ΕΠΟΙΕΙ, Inscript. Gruteri XLII, II.

APOLLONIUS, Statuarius.

In Pollionis Asinii monumentis sunt Zethus & Amphion ac Dirce & taurus vinculumque ex eodem lapide, Rhodo advecta opera Apollonii & Taurisci. Parentum ii certamen de se fecère. Menecratem videri, professi sed esse naturalem Artemidorum, Plin. XXXVI, 5.

APULEJUS, Architectus.

Inscript. Gruteri, XLI, 5.

AQUILA, tentoriorum conficiendorum Artifex.

Aquila Judæus, genere Ponticus, & Paulus Apostolus, fuere ὁμότεχνοι, & eodem artificii genere vitam sustentabant, ἦσαν γὰρ σκηνοποιοὶ τὴν τέχνην, *Act.* XVIII: 3. Vide quæ annotamus in *Jobel*.

AQUINAS,

... d'Apollonio d'Atheno ... vedi il Catalogo de' monum: d'Ercolano pag: 170.
ΑΠΟΛΛΩΝΙΟΣ
ΑΡΧΙΟΥ
ΑΘΗΝΑΙΟΣ
ΕΠΟΗΣΗ vedi Winckel: Tomo I pag: 337 ...
d'Apollonio di Nestore Ateniese il Torso di ... Ercole ...
Fauno restaurato da ...

Digitized by Google

AQUINAS, Fucus.

Horatius lib. 1, epist. 10:

Non, qui Sidonio contendere callidus ostro
Nescit Aquinatem potantia vellera fucum.

Ubi Acro: *Aquinatès purpuræ similes sunt Tyriis, multum ergo imperiti falluntur.*

ARABICÆ VESTES.

Arriani Periplus maris Erythræi, pag. 7, F. Arabes muniebant se struthiorum pellibus, quæ iis erant thoracum & scutorum loco: *Pollux lib.* 1, *cap.* x, §. 7. Ἱματισμὸς Ἀραβικὸς ὁμοίως, καὶ κοινός, ἢ ἁπλοῦς, ἢ ὁ νόθος πλειστότερος: *Inferuntur in Sabbatha item vestes Arabicæ, communes, simplices, & adulterinæ copiose.*

ARACHNE.

Fusos in lanificio, Closter filius Arachnes invenit. Linum & retia, Arachne, Plin. lib. VII, cap. 56. Vide Ovidium circa initium libri sexti Metamorph.

ARATUS, Sicyonius.

Aratus Sicyonius habuit intelligens judicium in picturis ac tabulis Græciæ. Ἄρατος εἶχεν κρίσιν οὐκ ἄμουσον ἐν γραφαῖς καὶ πίναξιν ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος, Plutarchus in Arato.

ARCADICUS PILEUS.

Arcadico pileo utebatur Menedemus Philosophus, cui intexta erant duodecim elementa. Πῖλος Ἀρκαδικὸς ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, ἔχων ἐνυφασμένα τὰ δώδεκα στοιχεῖα, Laërtius lib. VI, in Menedemo. Vide quoque *Philostratum lib.* II *de vitis Sophist. pag.* 570.

ARCESILAS, Pictor.

Arcesilas Tisicratis filius recensetur inter Pictores non ignobiles à Plinio *lib.* XXXV, II.

ARCESILAS, Statuarius.

Arcesilas Aristodici filius fecit Minervam, in quam fuit illud Simonidis epigramma, quod habet Diog. Laërtius *lib.* IV, *in Arcesilao.*

ARCESILAUS, Pictor.

Vetustiores encausticæ picturæ extitere, ut Polygnoti & Nicanoris & Arcesilai Pariorum, Plin. XXXV, 11. In Piræo Leosthenem liberosque ejus pinxit Arcesilaus: *Pausanias in Atticis, pag.* 2, 14.

ARCESILAUS, Plasta.

M. Varro magnificat Arcesilaum Lucii Luculli familiarem, cujus proplasmata pluris venire solita artificibus ipsis, quam aliorum opera. Ab hoc factam Venerem genitricem in foro Cæsaris, &, priusquam absolveretur, festinatione dedicandi positam. Deinde eidem à Lucullo H-S. LX *signum Felicitatis locatum, cui mors utriusque inviderit. Octavio equiti Romano cratera facere volenti, exemplar è gypso factum talento*, Plin. XXXV, 12. Et rursus lib. XXXVI, cap. 5: *Arcesilaum quoque magnificat Varro, cujus se marmoream habuisse leænam tradit, aligerosque ludentes cum ea Cupidines, quorum alii religatam tenerent, alii è cornu cogerent bibere, alii calcearent soccis, omnes ex uno lapide.*

ARCHAICUS, Faber.

Horat. lib. 1, epist. 5:

Si potes Archaïcis conviva recumbere lectis.

Ubi Acro: *Archaïci*] *Lecti humiles, ab Archaïco fabro, qui non magnæ staturæ dicitur esse.* Turnebus Advers. lib. 1, cap. 18; Petrus Nannius Miscellaneorum libro IV, cap. 18.

ARCHENNUS.

Scholiastes in Aves Aristophanis ad illa Comici verba, Αὐτίκα νίκη πέτεται πτερύγοιν χρυσαῖν, καὶ νὴ Δί' ἔρως γε, hæc habet: Νεωτερικὸν τὸ τὴν νίκην καὶ τὸν ἔρωτα ἐπτερῶσθαι. Ἀρχέννον γάρ φησι καὶ τὸν Βουπάλου καὶ Ἀθηνίδος πατέρα, οἱ δὲ Ἀγλαοφῶντα τὸν Θάσιον ζωγράφον πτηνὴν ἐργάσασθαι τὴν νίκην, ὡς οἱ περὶ Κάρυστον τὸν Περγαμηνόν φασι. Ubi tamen restituendum videtur, Ἄνθερμον γάρ φησι τὸν Βουπάλου, &c. Omnino confer hæc cum iis quæ supra diximus in ANTHERMI DUO; & infra in BUPALUS.

ARCHESITA, Statuarius.

Pollio Asinius, ut fuit acris vehementiæ, sic quoque spectari monumenta sua voluit. In iis sunt Centauri nymphas gerentes Archesitæ, Thespiades Cleomenis, Oceanus & Jupiter Entochi, &c. Plinius XXXVI, 5.

ARCHIAS, Architectus.

Archias Corinthius, nobilis fuit Architectus quem Syracusarum rex Hieron omnibus fabris atque opificibus præfecit: *Moschion apud Athenæum lib.* V, *cap.* 10.

ARCHIMEDES, Mechanicus.

Archimedem arbitrantur plus valuisse in imitandis sphæræ conversionibus, quàm Naturam in efficiendis, Cicero lib. II de natura Deorum. Vide Lactantium Divinarum institut. lib. II, cap. 5; Claudiani Epigramma in vitream sphæram Archimedis; Ovidium Fast. VI, 277. *Grande & Archimedi geometricæ ac machinalis scientiæ testimonium M. Marcelli contigit. Interdicto, cùm Syracusæ caperentur, ne violaretur unus: nisi fefellisset imperium militaris imprudentia*, Plinius VII, 37. Vide Val. Maximum lib. VIII, cap. 7, exemplo ext. 7; Plutarchum in Marcello; Livium Decadis III lib. 5.

De Archimedis cochleis Ægyptiis vide Diod. Siculum *lib. V, pag. 313, B.* Λέγεται ἕλιξ καὶ τι μηχανῆς εἶδος· ὁ πρῶτος εὑρὼν Ἀρχιμήδης Συρακούσιος φασὶ δι' αὐτό, Eustathius ad vers. 293 Iliad. M; Athenæus lib. V Deipnosoph. pag. 208.

Archimedem à descriptionibus Geometricis vi avulsum famuli unxerunt; at ille interim strigili lineas in ventre ducebat, &c. Vide Plutarchum in opusculo quod inscribitur, *Non posse suaviter vivi secundum Epicurum*. Vide quoque *Lucianum* II, 504. Quomodo portionem argenti auro mistam, integro in opere, deprehenderit Archimedes, docet Vitruvius *lib. IX, cap. 3.* Athenæus *lib. V, pag. 206, D,* tradit ex Moschione quàm prorsus admirandam navem Syracusarum rex Hieron exædificaverit, Archimede operam naupegorum dirigente.

Archimedis vitreæ sphæræ consimile fuit Chosroïs cœlum. Vide *Tzetzen Chil.* III, *hist.* 66. De machinis Archimedis vide *Tzetzen Chil.* II, *hist.* 35. Archimedis scripta: *Tzetzes Chil.* XII, *hist.* 457.

In summo Archimedis sepulcro sphæra fuit posita cum cylindro: quo judicio tanti viri monumentum, in dumetis ac vepribus delitescens ipsisque ignotum Syracusanis, feliciter indagavit Cicero quæsturæ suæ Siciliensis occasione. *Ita nobilissima Græciæ civitas, quondam vero etiam doctissima*, inquit Tullius lib. V Tuscul. quæst. *sui civis unius acutissimi monumentum ignorasset, nisi ab homine Arpinate didicisset*. Vide locum.

ARCHIPHRON, Architectus. Vide Chersiphron.

ARCHITELES, Lapicida.

Anthologia Græc. Epigramm. lib. III, tit. 32:

Λατύπος Ἀρχιτέλης Ἀγαθήνορι παιδὶ θανόντι
  Χερσὶν ὀϊζυραῖς ἡρμολόγησε τάφον.
Αἲ αἲ πέτρον ἐκεῖνον, ὃν οὐκ ἐκόλαψε σίδηρος,
  Ἀλλ' ἔξεσε πυκινοῖς δάκρυσι τηκόμενος.
Φεῦ φίλη φθιμένῳ, κούφη μένε· κεῖνος ἵν' εἴπῃ,
  Οὗτος πατρῴη χεὶρ ἐπέθηκε λίθον.

Cl. Hugo Grotius vertit:

Architeles lapicida dolens Agathanori nato
  Hæc exstructa sua dat monumenta manu.
Ah lapis infelix, quem non vis horrida ferri,
  Sed lacrymæ mæsti patris ab ore cavant,
Sis levis. Ut dicat jacet hic qui mortuus; Istum
  Quæ posuit, vere dextra paterna fuit.

ARCHYTAS, Faber.

Archytas Faber: *Suidas, Diogenianus, alii in* Ἀρχύτου πλαταγή. Hercules excogitavit πλατάγην χαλκῆν, Stymphalides debellaturus: *Diod. Siculus lib.* IV, *pag.* 221. Ἀρχύτου πλαταγή, Aristot. Polit. lib. VIII, cap. 6.

ARCHYTAS, Mechanicus.

Archytas Tarentinus, Philosophus Tarentinus ac Mechanicus. *Plerique nobilium Græcorum, & Phavorinus memoriarum veterum exsequentissimus*, inquit A. Gellius noct. Attic. X, 12, *affirmatissime scripserunt simulachrum columbæ è ligno ab Archyta ratione quadam disciplinaque mechanica factum volasse: ita erat scilicet libramentis suspensum & aura spiritus inclusa atque occulta concitum*. Laërtius lib. VIII, in Archyta: οὗτος πρῶτος τὰ μηχανικὰ ταῖς μηχανικαῖς προσχρησάμενος ἀρχαῖς μεθώδευσε: *Hic primus mechanica mechanicis principiis usus exposuit*, &c. Archytas diversam ab Eratosthene viam cubum duplicandi secutus est; Vitruvii hac de re locum infra vide in Eratosthenes. Scripsit de Machinationibus: *Vitruvius in Præfat. libri* VII. Laërtius videtur eum qui de Machina scripsit diversum facere ab hoc Tarentino.

ARCIPHRON. Vide Chersiphron.

ARDALUS.

Αὐλὸν εὑρεῖν νομίζουσι τὸν Ἄρδαλον παῖδα Ἡφαίστου· καὶ τὰς Μούσας ἀπ' αὐτοῦ καλοῦσιν Ἀρδαλίδας:

Digitized by Google

δας: *Tibiam inveniſſe arbitrantur Ardalum Vulcani filium, & Muſas ab eo vocant Ardalidas*, Pauſanias lib. II, pag. 143, 50.

ARDICES, Pictor.

Inventam linearum [picturam] *dicunt à Philocle Ægyptio vel Cleanthe Corinthio. Primi exercuere Ardices Corinthius & Telephanes Sicyonius, ſine ullo etiamnum colore, jam tamen ſpargentes lineas intus. Ideo &, quos pingerent, adſcribere inſtitutum*, Plinius XXXV, 3.

AREGON, Pictor.

Alpheus Piſæ fluvius eſt, ad cujus oſtia eſt lucus Dianæ Aphioniæ ſive Aphiuſæ, & in templo ejus picturæ ſunt Cleanthis & Aregontis Corinthiorum: quorum alter Trojæ excidium pinxit & Minervæ nativitatem; alter Diana gryphe ſurſum evecta inclaruit: *Strabo lib.* VIII, *pag.* 343, *C.*

ARELLIUS, Pictor.

Fuit Arellius Romæ celeber paulo ante Divum Auguſtum, niſi flagitio inſigni corrupiſſet artem, ſemper alicujus fœminæ amore flagrans, & ob id Deas pingens, ſed dilectarum imagine. Itaque in pictura ejus ſcorta numerabantur, Plinius XXXV, 10.

ARETIUM.

Major pars hominum terrenis utitur vaſis. Samia etiamnum in eſculentis laudatur. Retinet hanc nobilitatem Aretium in Italia, Plinius XXX, 12. Martialis ſemel atque iterum meminit Aretinorum.

ARGELIUS, Architectus.

Argelius edidit volumen de ſymmetriis Corinthiis & Ionico Trallibus Æſculapii fano, quod etiam ipſe ſua manu dicitur feciſſe: *Vitruvius in Præfat. libri* VII.

ARGIVI. Vide Græci.

Argiva armatura præſtantiſſima eſt: *Athenæus lib.* I, *cap.* 22. Ἀσπὶς Ἀργολικὴ memoratur Polluci lib. I, cap. 10. Xenophon φιλοκαλίας ſtudioſiſſimus Ἀργολικὴν ἀσπίδα expetiit profecturus in expeditionem. Vide *Ælianum var. Hiſt. lib.* III, *cap.* 24.

ARGIUS, Statuarius.

Polycletus diſcipulos habuit Argium, Aſopodorum, Alexim, &c. Plin. XXXIV, 8.

ARGUS, Sculptor.

Δημήτριος ἐν δευτέρῳ τῶν Ἀργολικῶν τοῦ ἐν Τίρυνθι τῆς Ἥρας ξοάνου, καὶ τὴν ὕλην ὄγχνην, καὶ τὸν ποιητὴν Ἄργον ἀναγράφει: *Demetrius in ſecundo Argolicorum ſtatuæ Junonis quæ eſt in Tirintho, & materiam pyrum, & eum qui eam fecit ſcribit fuiſſe Argum*, Clemens Alexandrinus in Protrept. ad Gentes.

ARGUS, Naupegus.

Vide Apollonium Rhodium *lib.* I *Argonaut. verſ.* 1119; Val. Flaccum *lib.* I, *verſ.* 93; Diod. Siculum *lib.* IV, *pag.* 245; Etymologicum magnum in Ἀργώ; Servium *ad Eclogæ* IV *verſ.* 22, ut & Phædrum *in appendicula ad fab.* LXIV; Tzetzem *in Lycophronis Caſſandram, pag.* 143 *edit. Pauli Stephani.* Ἀρυάνδικον ἀργύριον, Pollux lib. III, cap. II. Ἀρυανδικὸς ἄργυρος, Pollux lib. VII, cap. 23.

ARIMNA, Pictor.

Arimnam unà cum Mycone & Diore Varro *lib.* 8 *de L. L.* refert inter Pictores Apelle ac Protogene antiquiores, à quorum tamen mala conſuetudine receſſerunt Apelles, Protogenes, aliique egregii Artifices. Integrum Varronis locum adſcripſimus in Diores.

ARIO PICTOR

ARISTANDER, Statuarius.

Ariſtander Parius & Polycletus Argivus, fœminam ille cum lyra, Spartam ſcilicet ipſam, hic Venerem, quæ ad Amyclæum vocatur, fecerunt: *Pauſanias libro tertio, pag.* 196, 22.

ARISTARCHUS, Mechanicus.

Ariſtarchus Samius, inſignis Mechanicus: vide *Vitruvium lib.* I, *cap.* I.

ARISTARETE, Pictrix.

Ariſtarete, Nearchi filia & diſcipula, pinxit Æſculapium, Plinius XXXV, II.

ARISTIDES, Mechanicus.

Ad laudatiſſimam carcerum formam, à Cleœte excogitatam, aliud inſigne machinamentum addidit Ariſtides: vide *Pauſaniam lib.* VI, *pag.* 383, 6.

ARISTIDES, Pictor.

Euxenidas hac ætate (eo nimirum ſæculo quo Paraſius & Timanthes floruerunt, ſiquidem de iis proxime egerat Plinius) *docuit Ariſtidem, præclarum artificem: Eupompus Pamphilum, Apellis præceptorem*, Plinius XXXV, 10. Unde & in eodem capite,

pite, posteaquam plurima de Apelle atque operibus ejus dixit, subjungit etiam sequentia: *Æqualis ejus fuit Aristides Thebanus. Is omnium primus animum pinxit & sensus omnes expressit, quos vocant Græci πάθη, id est perturbationes: durior paullo in coloribus. Hujus pictura est, oppido capto ad matris morientis e vulnere mammam adrepens infans; intelligiturque sentire mater & timere, ne emortuo lacte sanguinem infans lambat. Quam tabulam Alexander Magnus transtulerat Pellam in patriam suam. Idem pinxit prælium cum Persis, centum homines ea tabula complexus, pactusque in singulos mnas denas a tyranno Elatensium Mnasone. Pinxit & currentes quadrigas; & supplicantem, pene cum voce; & venatores cum captura; & Leontionem pictorem; & Anapauomenon propter fratris amorem morientem; item Liberum patrem & Ariadnen, spectatos Romæ, in æde Cereris: Tragœdiam & puerum, in Apollinis; cujus tabulæ gratia interiit pictoris inscitia, cui tergendam eam mandaverat M. Junius Prætor sub die ludorum Apollinarium. Spectata est & in æde Fidei in Capitolio imago senis cum lyra puerum docentis. Pinxit & ægrum sine fine laudatum. Qua in arte tantum valuit, ut Attalus rex unam tabulam ejus centum talentis emisse tradatur.* De hac ipsa tabula est illud ejusdem Plinii, *Aristidis Thebani Pictoris unam tabulam centum talentis Attalus rex licitatus est*, lib. VII nat. Hist. cap. 38. *Tabulis externis auctoritatem Romæ publice fecit primus omnium L. Mummius, cui cognomen Achaïci victoria dedit. Namque cùm in præda vendenda rex Attalus VI mill. sestertiûm emisset Aristidis tabulam, Liberum patrem continentem, pretium miratus, suspicatusque aliquid in ea virtutis quod ipse nesciret, revocavit tabulam, Attalo multum querente, & in Cereris delubro posuit: quam primam arbitror picturam externam Romæ publicatam. Deinde video & in foro positas vulgo*, &c. Plinius lib. XXXV, 4. Ad hanc Liberi patris picturam pertinent Polybii verba, memorata Straboni *lib.* VIII, *pag.* 381, Polybius ea quæ in Corinthi excidio evenerunt deplorans, inter alia quoque commiseratione dignissima commemorat militarem contemptum artificiosorum operum ac donariorum. Ait enim se præsentem vidisse tabulas pictas in solum projectas, ac milites super iis alea ludentes: nominatque eas Dionysum ab Aristide pictum, & Herculem Deianiræ tunica excruciatum. Post hoc Polybii testimonium, pergit porro Strabo etiam proprium adhibere testimonium: Τὴν μὲν οὐχ ἑωράκαμεν ἡμεῖς· τὸν δὲ Διόνυσον ἀνακείμενον ἐν τῷ Δημητρείῳ τῷ ἐν Ῥώμῃ, κάλλιστον ἔργον, ἑωράκαμεν. Ἐμπρησθέντος δὲ τοῦ νεὼ, συνηφανίσθη καὶ ἡ γραφὴ νεωστί: *Hanc quidem* (Herculis tabulam) *nos non vidimus; illam vero* (Dionysi picturam) *pulcherrimum opus, vidimus Romæ in Cereris templo dedicatam. Templo autem nuperrime conflagrante, pariter quoque periit pictura.*

In celeberrimam Aristidis tabulam, qua exhibebatur infans oppido capto ad matris è vulnere morientis mammam adrepens, videri potest Æmilianus composuisse illud Epigramma quod occurrit Anthologiæ lib. tertio, tit. 12:

Ἕλκε τάλαν παρὰ μητρὸς ὃν οὐκέτι μαζὸν ἀμέλξεις,
Ἕλκυσον ὕστατον νᾶμα καταφθιμένης.
Ἤδη γὰρ ξιφέεσσι λιπόπνοος· ἀλλὰ τὰ μητρὸς
φίλτρα καὶ εἰν ἀΐδῃ παιδοκομεῖν ἔμαθεν.

Cl. Hugo Grotius vertit:

Suge, miser, nunquam quæ posthac pocula suges:
Ultima ab exanimo corpore pocla trahe.
Exspiravit enim jam saucia: sed vel ab Orco
Infantem novit pascere matris amor.

Aristidem, sicuti & Pausaniam atque Nicophanem Pictores, olim vocabant πορνογράφος, *meretricum Pictores*, Athenæus lib. XIII, cap. 2: ubi & hoc addit; Μνημονεύει δὲ αὐτῶν, ὡς ταῦτα καλῶς γραφόντων, Πολέμων ἐν τῷ περὶ τῶν ἐν Σικυῶνι πινάκων: *Meminit eorum, tanquam qui in ea pictura excellerent, Polemon in libro quem scripsit de tabulis quæ Sicyone conspiciebantur.*

Ceris pingere ac picturam inurere quis primus excogitaverit, non constat. Quidam Aristidis inventum putant, postea consummatum à Praxitele. Sed aliquanto vetustiores encausticæ picturæ extitere, ut Polignoti & Nicanoris & Arcesilai Pariorum. Lysippus quoque Æginæ picturæ suæ inscripsit ἐνέκαυσεν, quod profecto non fecisset, nisi encaustica inventa. Pamphilus quoque, Apellis præceptor, non pinxisse tantum encaustica, sed etiam docuisse traditur Pausiam, &c. Plinius XXXV, 11.

Quemadmodum supra in Apelle monuimus eum è medio excedentem reliquisse inchoatam Veneris tabulam, quæ apud posteros in majori fuit admiratione quàm reliqua ejus opera quibus ultimam imposuerat manum; ita & hoc in loco Irin tabulam ab Aristide morte intercepto imperfectam relictam diceremus in maxima exinde æstimatione habitam,

bitam, nisi totum Plinii de istiusmodi operibus locum supra adscripsissemus in APELLES.

Aristidis Thebani discipuli fuerunt & filii, Niceros & Aristippus, cujus est Satyrus cum scypho coronatus, Plinius lib. xxxv, cap. 10.

Memorat & alium Aristidem Pictorem Plinius xxxv, 10: *Nicomachus discipulos habuit Aristidem fratrem, & Aristoclem filium, & Philoxenum Eretrium*, &c.

ARISTIDES, Statuarius.

Polycletus discipulos habuit Argium, Asopodorum, Alexim, Aristidem, &c. Plinius xxxiv, 8. Et aliquanto post ibidem: *Polycleti discipulus Aristides quadrigas bigasque fecit.*

ARISTIPPUS, Pictor.

Aristidis Thebani discipuli fuerunt & filii, Niceros & Aristippus, cujus est Satyrus cum scypho coronatus. Discipuli ejus fuerunt Antorides & Euphranor, Plin. lib. xxxv, cap. 10.

ARISTOBULUS, Pictor.

Hunc Aristobulum Syrum inter Pictores non ignobiles recenset Plinius *libro* xxxv, *cap.* 11.

ARISTOCLES, Pictor.

Nicomachus discipulos habuit Aristidem fratrem & Aristoclem filium & Philoxenum Eretrium, Plinius xxxv, 10.

ARISTOCLES, Statuarius.

Anthologiæ lib. iv, tit. 12, habet sequens Epigramma Antipatri de imaginibus trium Musarum:

> Τρίζυγες αἱ Μοῦσαι τᾷδ' ἕσταμεν· ἁ μία, λωτούς.
> Ἁ δὲ, φέρει παλάμαις βάρβιτον· ἁ δὲ, χέλυν.
> Ἁ μὲν Ἀριστοκλῆος, ἔχει χέλυν· ἁ δ' Ἀγελάδα,
> Βάρβιτον· ἁ Καναχᾶ δ', ὑμνοπόλους δόνακας.
> Ἀλλ' ἁ μὲν κρέκτειρα τόνου πέλει· ἁ δὲ, μελῳδὸς
> Χρώματος· ἁ δὲ, σοφᾶς εὑρέτις ἁρμονίας.

Cl. Hugo Grotius vertit:

> *Tres Musæ positæ sumus hic. Huic tibia flatur:*
> *Ista manu gestat barbiton: illa chelyn.*
> *Cernis Aristoclêos opus chelyn: est Ageladæ*
> *Barbitos: & lotum quæ tenet est Canachæ.*
> *Perficit ista tonos: melicis sonat illa Camœnis:*
> *Tertia magnificam temperat harmoniam.*

Aristocles Sicyonius erat frater Canachi, neque multum inferior gloria. Ἀριστοκλῆς Σικυώνιος ἀδελφὸς Κανάχου, καὶ οὐ πολύ τι ἐς δόξαν ἐλασσούμενος, Pausanias lib. 6, pag. 359, 53. Hujus etiam Aristoclis discipulus fuit Synnoon (Συννόων) præceptor & pater Polichi Æginetæ, ut ibidem tradit Pausanias.

ARISTOCLES, Statuarius.

Aristocles discipulus & filius Cleœtæ fecit Ganymedem à Dis raptum, ut Jovi pocula ministraret: *Pausanias lib.* v, *pag.* 335, 29.

Aristocles Cydoniates fecit Herculem cum equestri Amazone pro baltheo pugnantem. Potest hic Aristocles inter vetustissimos annumerari: neque pronum est cuiquam ejus ætatem certo prodere. Hoc tantùm constat; illum fuisse antequam Zanclæ Messenes nomen (quod nostra ætate usurpatur) inderetur: *Pausanias lib.* v, *pag.* 338, 51.

Aristocles Sicyonius Statuarius: *Pausanias lib.* vi, *pag.* 348, 56.

ARISTOCLIDES, Pictor.

Quantus fuerit Artifex, facile colligas ex verbis Plinii lib. xxxv, cap. 11: *Hactenus indicatis in genere utroque proceribus, non silebuntur & primis proximi. Aristoclides, qui pinxit ædem Apollinis Delphis*, &c.

ARISTODEMUS, Pictor.

Aristodemi filius ac discipulus fuit Nicias, Pictor celeberrimus: vide *Plinium libro* xxxv, *cap.* 10.

Aristodemus Carius Eumeli Artem exprimere studuit, plurimam ei addens Venerem; literis adhæc prodidit operam singulorum, qui scientiam hanc altius evexerunt; recensens quot urbes & quàm multi Reges bene erga eam fuerint affecti: *Fl. Philostrat. in proœmio Iconum.*

ARISTODEMUS, Plasta.

Aristodemus fecit luctatores, bigasque cum auriga, philosophos, anus, Seleucum regem. Habet gratiam suam hujus quoque Doryphorus, Plinius lib. xxxiv, cap. 8.
Aristodemi plastice non minorem Æsopo fabulatori famam attulit, quàm fabulæ ab eo compositæ: *Tatianus in Orat. adversus Græcos.*

ARISTODOTUS, Statuarius.

Aristodotus fecit statuam Mystidis meretriculæ: *Tatianus in Orat. contra Græcos.*

ARISTOGITON, Statuarius.

Meminit ejus Pausanias *lib. decimo, pag.* 627, 22. Cùm egisset de Amphiarai curru, in quo Baton steterat ejus auriga, & de Alitherse, ait: Οὗτοι μὲν δὴ Ὑπατοδώρου καὶ Ἀριστογείτονός εἰσιν ἔργα: *Opifices horum fuere Hypatodorus & Aristogiton.*

ARISTOLAUS, Pictor.

Pausiæ filius & discipulus Aristolaus è severissimis pictoribus fuit: cujus sunt Epaminondas, Pericles, Medea, Virtus, Theseus, imago Atticæ plebis, boum immolatio, Plinius xxxv, 11.

ARISTOMACHUS, Statuarius.

Aristomachus Strymonius fecit trium meretricum statuas, in quas Anthologia Græcorum epigrammatum lib. vi, Titulo 1, habet sequens Antipatri epigramma:

Ἡ τὰ πέδιλα φέρουσα, Μενεκράτις. ἡ δὲ τὸ φᾶρος,
 Φημονόη. Πρηξὼ δ', ἡ τὸ κύπελλον ἔχει.
Τῆς Παφίης δ' ὁ νεὼς καὶ τὸ βρέτας· ἄνθεμα δ' αὐτῶν
 ξυνόν. Στρυμονίου δ' ἔργον Ἀριστομάχου.
Πᾶσαι δ' ἀσταὶ ἔσαν καὶ ἑταιρίδες· ἀλλὰ τυχοῦσαι
 Κύπριδος εὐκρήτου, νῦν ἑνὸς εἰσὶ μία.

Cl. Hugo Grotius vertit:

Hæc est Phæmonoë, quæ vela; Menecratis est, quæ
 Vincla pedûm; Prexo, quæ cava pocla tenet.
Hæ Veneri templum simul effigiemque dederunt,
 Strymonii quod opus cernis Aristomachi.
Hæ cives fuerant, sed publica corpora: Cypris
 Rem dedit, atque uni nubere quamque viro.

ARISTOMEDES, Sculptor.

Dindymenæ matris signum ex marmore Pentelico, opus Aristomedis & Socratis Thebanorum: *Pausanias lib. nono, pag.* 578, 32.

ARISTOMEDON, Statuarius.

Aristomedon Argivus: vide *Pausaniam lib.* x, *pag.* 611, 21.

ARISTOMENES, Pictor.

Aristomenes Thasius à Vitruvio *in Proœmio libri tertii*, refertur inter illos Pictores, qui nullam assecuti sunt memoriam, quod non ab industria, Artisve sollertia, sed à felicitate fuerunt deserti.

ARISTON, Statuarius.

Ariston Lacedæmonius: vide *Pausaniam lib.* v, *pag.* 334, 28. Frater fuit *Teletæ* vel *Telestæ*, itidem statuarii. Vide Telestas vel Teletas.

ARISTON, Cælator argenti.

Ariston & Eunicus Mitylenæi laudantur, inquit Plin. lib. xxxiii, cap. 12, ubi agit de argenti cælatura. Idem quoque lib. xxxiv, cap. 8 inter Artifices æqualitate celebratos, sed nullis operum suorum præcipuos, refert (ut videtur) hunc Aristonem: *Qui & argentum cælare solitus est*, ut ibidem loquitur Plinius.

ARISTONIDAS, Statuarius.

Aristonidas artifex cùm exprimere vellet Athamantis furorem Learcho filio præcipitato residentem, pœnitentiamque, ferrum & æs miscuit, ut rubigine ejus per nitorem æris relucente, exprimeretur verecundiæ rubor. Hoc signum exstat Thebis hodie, Plinius libro xxxiv, cap. 14.

ARISTONIDES, Pictor.

Plinius eum refert inter *Artifices non ignobiles*, lib. xxxv, cap. 11: ubi & memoratur *Mnasitimus, Aristonidis filius & discipulus.*

ARISTONUS, Statuarius.

Apud Eleos est Jupiter ad orientem solem conversus, altera manu aquilam avem, fulmen

Digitized by Google

fulmen altera tenens: imposita est capiti corona è vernis floribus. Fuit hoc Metapontinorum donum, Aristoni vero Æginetæ opus. Incertum sane mihi, inquit Pausanias *lib.* v, *pag.* 332, 21, quis fuerit hujus Aristonis præceptor, aut quo tempore floruerit.

ARISTOPHON, Pictor.

Plinius *lib.* xxxv, *cap.* 11, refert hunc Aristophontem inter illos Artifices qui putabantur *primis proximi.* Atque ibidem porro addit: *Laudatur Aristophon Ancæo vulnerato ab apro, cum socia doloris Astypale: numerosaque tabula, in qua sunt Priamus, Helena, Credulitas, Ulixes, Deiphobus, Dolon.*

Aristophon Pictor fuit Aglaophontis filius, teste Platone *in Gorgia.* Vide *Tomi* 1 *paginam* 448, *B.*

Aristophon pinxit Philocteten tabescentem, sicuti nos docet Plutarchus *de Audiendis Poetis.*

Quum pinxisset Aristophon Nemeam, quæ sedentem in complexu Alcibiadem fovebat, læti confluebant Athenienses ad spectaculum hujus tabulæ. Ἀριστοφῶντος Νεμέαν γράψαντος, ἐν ταῖς ἀγκάλαις αὐτῆς καθήμενον Ἀλκιβιάδην ἔχουσαν, ἐθεῶντο καὶ συνέτρεχον χαίροντες οἱ Ἀθηναῖοι: *Plutarchus in Alcibiade.* Athenæus tamen Aglaophonti adscribit hanc tabulam. Vide quæ diximus in Aglaophon.

ARMENII.

Ὁ μυωτὸς, Ἀρμένιος χιτών τις· ἢ ἐκ μυῶν τῶν περὶ αὐτοὺς συνυφασμένος· ἢ μύας ἔχων ἐμπεποικιλμένους, Pollux vii, 13.

AROGILUS vel AROPHILUS. Vide Trochilus.

ARSINOITICÆ VESTES.

Arsinoiticarum vestium meminit Arrianus in Periplo maris Erythræi, *pagg.* 2 & 3.

Per Artemidoro Pittore vedi Marziale lib. 5 Epigr. 41 e vedi lib. 1 Epigr. 103.

ARTEMIDORUS, Plumarius.

ARTEMIDORO PLUMARIO CONLEGÆ, Inscript. Grut. dcxlix, 8.

ARTEMON, Mechanicus.

Ephorus ait Periclem in obsidione Sami machinis usum, & secum habuisse Artemona Mechanicum, dictum Periphoretum, quod claudus esset ac lectica deferretur, quotiescunque necessitas eum vocabat ad opera. Id confutat Heraclides Ponticus versibus Anacreontis, in quibus mentio fit hujus Artemonis pluribus annis ante bellum Samium. Hunc vero Artemona refert fuisse vita delicatum & in rebus dubiis mollem atque attonitum, plurimum quoque domi solitum desidere, duobus famulis clypeum æneum super caput tenentibus, ne quid forte in eum superne incideret. Si vero cogeretur prodire, portari solitum in lectulo juxta terram pensili, atque ob hoc nuncupatum periphoretum: *Plutarchus in Pericle.* Vide quoque *Schol. in Aristophanis Acharnenses.* Diod. adhæc Siculus *lib.* xii de hac ipsa Sami obsidione agens, meminit Ἀρτέμωνος τοῦ Κλαζομενίου, τούς τε ὀνομαζομένους κριοὺς καὶ χελώνας κατασκευάσαντος: *Inventor Testudinis Artemon Clazomenius fertur, idemque Arietis repertor dicitur.* Servius ad vers. 505 noni Æneid. vide locum. Plinio Mechanicus hic male Arthemon dicitur. Vide Arthemon. De Artemone interim Periphoreto est & illud Plinii lib. xxxiv, cap. 8: *Polycletus fecit & Artemona, qui Periphoretos appellatus est.*

ARTEMON, Pictor.

Artemon pinxit Danaën, mirantibus eam piscatoribus; reginam Stratonicen; Herculem & Deianiram. Nobilissimas autem, quæ sunt in porticibus Octaviæ, ex ejus operibus, Herculem ab Oeta monte Doridos, exuta mortalitate, consensu Deorum in cælum euntem; Laomedontis circa Herculem & Neptunum historiam, Plinius xxxv, 11.

ARTEMON, Statuarius.

Palatinas domos Cæsarum replevere probatissimis signis Craterus cum Pythodoro, Polydectes cum Hermolao, Pythodorus alius cum Artemone, & singularis Aphrodisius Trallianus, Plinius xxxvi, 5.

ARTHEMON, Mechanicus.

Testudines Arthemonem Clazomenium invenisse dicunt, Plinius lib. vii, cap. 56. Vide quæ paullo ante annotavimus in Artemon.

ARUNTIUS PATERCULUS, Statuarius.

Ægestæ, quæ Siciliæ urbs est, sævus quidam fuit tyrannus Æmilius Censorinus, donis eum afficiens qui nova excogitasset tormenta. Quumque Aruntius Paterculus huic tyranno æreum equum à se fabricatum obtulisset, ut cruciandos in eum injiceret; tyrannus, tunc primum ad justitiam conversus, ipsum doni auctorem in pœnalem hanc machinam statim injecit, ut ipse primus eam suo sanguine imbueret, experireturque cruciatus quos aliis paraverat. Hanc historiam, ex *Aristidis lib.* iv *Italicorum* descriptam,

cum

cum historia Perilli confert Plutarchus *in Parallelis*. Inter vetustiora quoque monumenta Constantinopolim aliunde advecta Theodosio imperante, fuit quoque bos æreus Pergamo allatus. Κάμινος δὲ ἦν, ἐν ᾗ πέφλεκται ὁ ἅγιος μάρτυς Ἀντίπας: *Erat enim caminus in quo combustus est sanctus martyr Antipas*, Cedrenus edit. Regiæ pag. 323, B.

ASCARUS, Statuarius.

Apud Eleos visebatur Jupiter Ascari Thebani, quem docuerat Agelades Sicyonius. Vide *Pausaniam lib.* v, *pag.* 334, 42.

ASCLEPIODORUS, Pictor.

Asclepiodorum inter illustres urbis Atheniensis Pictores refert Plutarchus in opere *Bellone an pace clariores fuerint Athenienses.* Plinius lib. xxxv, cap. 10, post multa quæ de Apelle atque Protogene dixit, *Eadem*, inquit, *ætate fuit Asclepiodorus, quem in symmetria mirabatur Apelles. Huic Mnason tyrannus pro duodecim Diis dedit in singulos mnas trecentas.* Idem quoque ibidem aliquanto ante dixerat: *Apelles cedebat Amphioni de dispositione, Asclepiodoro de mensuris, hoc est, quanto quid a quo distare deberet.*

ASCLEPIODORUS, Statuarius.

Recenset eum Plinius *lib.* xxxiv, *cap.* 8, inter eos Artifices qui optime expresserunt Philosophos.

ASCLEPIODOTUS.

Mira prorsus de hoc Asclepiodoto refert Suidas in Ἀσκληπιόδοτος.

ASIA.

Asia primum devicta, inquit Plin. lib. xxxiii, cap. 11, *luxuriam misit in Italiam. Siquidem Lucius Scipio transtulit in triumpho argenti cælati pondo millia quadraginta L. & vasorum aureorum pondo centum millia, anno conditæ Urbis quingentesimo sexagesimo quinto. Eadem Asia domita multo etiam gravius afflixit mores, inutiliorque victoria illa hæreditas Attalo rege mortuo fuit: tum enim hæc emendi Romæ in auctionibus regiis verecundia exempta est, Urbis anno sexcentesimo vigesimo sexto; mediis quinquaginta sex annis erudita Civitate amare etiam, non solum admirari, opulentiam externam: immenso & Achaicæ victoriæ momento ad impellendos mores, quæ & ipsa hoc intervallo, anno Urbis sexcentesimo octavo parta, signa & tabulas pictas invexit, ne quid deesset. Pariterque luxuria nata est, & Carthago sublata: ita congruentibus fatis, ut liberet amplecti vitia & liceret peccare: & dignatione hinc alicui veterum. C. Marius post victoriam Cimbricam cantharis potasse Liberi patris exemplo traditur, ille arator Arpinas & manipularis Imperator.*

ASINIUS POLLIO.

Pollio Asinius, ut fuit acris vehementiæ, sic quoque spectari monumenta sua voluit. In iis sunt Centauri nymphas gerentes Archesilæ, &c. Plinius lib. xxxvi, cap. 5. *Non est prætereundum & novitium inventum. Siquidem non solum ex auro argentove, aut certe ex ære in bibliothecis dicantur illi quorum immortales animæ in iisdem locis ibi loquuntur; quin imo etiam quæ non sunt finguntur, pariuntque desideria non traditi vultus; sicut in Homero evenit. Quo majus (ut equidem arbitror) nullum est felicitatis specimen, quàm semper omnes scire cupere, qualis fuerit aliquis. Asinii Pollionis hoc Romæ inventum, qui primus bibliothecam dicando, ingenia hominum rempublicam fecerit. An priores cœperint Alexandriæ & Pergami reges, qui bibliothecas magno certamine instituere, non facile dixerim*, Plinius lib. xxxv, cap. 2.

ASIUS, Mathematicus.

Asius Mathematicus, si audimus Johannem Antiochenum, Palladium illud, quod alii cœlo delapsum tradunt, ita exactè fabricavit ad veram horoscopi rationem, ut fatum urbis, in qua asservaretur, consisteret in ejus tutela: *Tzetzes in Lycophronis Cassandram, pag.* 66 *edit. Pauli Stephani.* Vide quoque *Cedrenum pag.* 130 *Regiæ editionis*, & *Eustathium ad vers.* 610 *Dionysii Periegetæ*. Plura Meursius *Attic. lectionum libro* v, *cap.* 4: vide quoque *ejusdem Regnum Atticum lib.* iii, *cap.* 6.

ASSALECTYS

ASOPODORUS, Statuarius.

Polycletus discipulos habuit Argium, Asopodorum, Alexim, Aristidem, &c. Plinius lib. xxxv, cap. 8.

ASSYRII.

Assyriorum textilium meminit Pausanias *libro* v, *pag.* 309, 24. Vide *Salmasium in Tertullianum de Pallio, pag.* 182 *& seq. Literas semper arbitror Assyrias fuisse*, inquit Plinius nat. Hist. lib. vii, cap. 56: *sed alii apud Ægyptios à Mercurio, ut Gellius: alii apud Syros repertas volunt. Utique in Græciam intulisse è Phœnice Cadmum sedecim numero. Quibus Trojano bello Palamedem adjecisse quatuor, hac figura* Θ, Ξ, Φ, Χ.

Totidem

Totidem post eum Simonidem melicum, &c. Vide Samuelis Petiti Observationes, lib. I, cap. 2.

ASTA.

Samia terra etiamnum in esculentis laudatur. Retinet hanc nobilitatem & Aretium in Italia; at calicum tantum. Surrentum, Asta, Pollentia, &c. Plinius XXXV, 12.

ASTERION, Statuarius.

Chæreæ pugilis Sicyonii statuam fecit Asterion filius Æschyli: *Pausanias libro sexto, pag.* 347, 13.

ATEIUS, Albarius.

C. ATEIO PHILADELPHO ALBARIO, Inscript. Gruteri, DCXLII, II.

ATERIUS LABEO. Vide Labeo.

ATHALUS ASIATICUS.

Athalus Asiaticus aleæ ludum dicitur invenisse, ab exercitio numerorum paullulum deflexa materia, &c. Joh. Sarisberiensis de Nugis curialium libro I, cap. 5. Et mox: *Alea exciso regno Asiæ, inter manubias eversi orbis non sub una tantum specie migravit ad Græcos. Hinc tessera, calculus, tabula, urio vel Dardana pugna, tricolus, senio, monarchus, orbiculi, taliorchus, vulpes, quorum artem utilius est dedíscere, quàm docere.*

ATHENÆ.

Atheniensium urbs multarum benigna mater & nutrix fuit Artium. Vide opus nostrum de Pictura Veterum *lib.* II, *cap.* IV, §. 2.

ATHENÆUS, Statuarius.

Athenæus, probatus artifex, fuit Olympiade centesima quinquagesima quinta, Plin. lib. XXXIV, cap. 8.

ATHENION, Pictor.

Niciæ comparatur & aliquanto præfertur Athenion Maronites, Glaucionis Corinthii discipulus, & austerior colore, & in austeritate jucundior, ut in ipsa pictura eruditio eluceat. Pinxit in templo Eleusine Phylarchum, Athenis frequentiam, quam vocavere Polygnæcon. Item Achillem virginis habitu occultatum, Ulyxe deprehendente. Et in una tabula, quaque maxime inclaruit, Agasonem cum equo. Quòd nisi in juventa obiisset, nemo ei compararetur, Plinius lib. XXXV, II.

ATHENIS, Sculptor.

Scholiastæ in Aristophanis Aves, & Suidæ in Ἱππῶναξ *Athenis* videtur dictus, qui aliis est *Anthermus*. Vide quæ supra diximus in ANTHERMI DUO, nec non in ARCHENNUS.

ATHENODORUS, Statuarius.

Athenodorus fecit Apollinem & Jovem, Arcas fuit ex Clitore: *Pausanias libro* X, *pag.* 625, 39. Athenodorus recensetur inter Polycleti discipulos à Plinio *libro* XXXIV, *cap.* 8. Ibidem quoque aliquanto post dicitur felicissime expressisse fœminas nobiles.

Athenodor. vid. Stor. Art. Tr. Vol. p. pag: 118

ATHENODORUS alter, itidem Statuarius.

Quorundam claritati in operibus eximiis obstitit numerus artificum; quoniam nec unus occupat gloriam, nec plures pariter nuncupari possunt: sicut in Laocoonte, qui est in Titi Imperatoris domo: opus omnibus & picturæ & statuariæ artis præferendum. Ex uno lapide eum & liberos draconumque mirabiles nexus de consilii sententia fecere summi artifices Agesander & Polydorus & Athenodorus Rhodii, Plin. XXXVI, 5.

vid. Caylus Coll: 1 Chit p: 154 vid. Winck: mon: Ant. Ined. p: 79.

ATHRACIES.

Athracies Thessalus primus Artem magicam apud Thraciam constituit. Unde Statio I *Thebaid. vers.* 106, Ars magica dicitur Athracia. Vide *Lactantium.*

ATLAS.

Ἄτλας ὁ Λίβυς πρῶτος ναῦν ἐναυπηγήσατο, καὶ τὴν θάλατταν ἔπλευσε: *Atlas Libs primus navem fecit, & mare navigavit*, Clemens Alexandrinus Stromat. I; vide quoque Cedrenum.

ATLAS.

Si qua virili figura signa mutulos aut coronas sustinent, inquit Vitruvius libro VI, cap. 10, *nostri Telamones appellant; cujus rationes, quid ita aut quare, ex historiis non inveniuntur. Græci vero eos Atlantas vocitant. Atlas enim historice formatur sustinens mundum; ideo quod is primum cursum Solis & Lunæ, siderumque omnium ortus & occasus, mundique versationum rationes vigore animi solertiaque curavit hominibus tradendas: eaque re à pictoribus & statuariis deformatur pro eo beneficio sustinens mundum, filiæque ejus Atlantides (quas nos Vergilias, Græci autem Plejadas nominant) cum sideribus*

Digitized by Google

rebus in mundo sunt dedicatæ. Nec tamen ego, ut mutetur consuetudo nominationum aut sermonis, ideo hæc proposui: sed ut ea non sint ignota, philologis exponenda judicavi. Laertius quoque in Procemio operis de Vitis Philosophorum refert *Atlantem Lybicum* inter primos Barbaricæ Philosophiæ autores. *Sphæram invenit Atlas*, Plinius nat. Hist. lib. II, cap. 8. *Astrologiam, Atlas Lybiæ filius, ut alii, e Ægyptii, ut alii, Assyrii. Sphæram in ea, Milesius Anaximander invenit*, idem Plinius lib. VII, cap. 56.

ATRIA.

Atrium dictum, vel quia id genus ædificii Atriæ primum in Etruria sit institutum; vel quia e terra oriatur, quasi aterreum, Festus.

ATTALUS.

Attalus filius Perdicis sororis Dædali, quem Dædalus per invidiam præcipitem dedit de summa turre Atticæ, postcaquam puer primus ostendit usum serræ, parva tabella serpentis maxilla dissecta: vide *Tzetzen Chil.* I, *hist.* 19. Aliis dicitur Talus, de quo dicemus in vita Dædali.

ATTALUS, Statuarius.

Apollinis Lycii signum, opus Attali Atheniensis: *Pausanias lib. secundo, pag.* 118, 22: vide locum.

ATTALUS, Rex.

Aurum [vestibus] *intexere in Asia invenit Attalus rex: unde nomen Attalicis*, Plinius VIII, 48, & XXXIII, 3; Val. Maximus lib. IX, cap. I, ex. Rom. 5. *Aristidis Thebani pictoris unam tabulam centum talentis rex Attalus licitatus est*, Plin. VII, 38; & XXXV, 4; item XXXV, 11. Vide quoque Plinii de Attali hæreditate verba, quæ supra adscripsimus in Asia.

ATTICA OFFICINA.

Onatam Æginetam nulli eorum postponimus qui post Dædalum ex Attica officina provenere: *Pausanias lib.* V, *pag.* 339, 23.

ATTICA CREPIDA.

Lucianus II *in Rhetorum præceptis*, cùm dixisset de veste candida, addit: Καὶ ἡ κρηπὶς Ἀττικὴ, καὶ γυναικεῖα τὸ πολυσχιδές: *Crepida vero* (scil.) *Attica, & muliebriter multifida.* Vide & Synes. epist. 52.

ATTICÆ STOLÆ.

Synesius *epist.* LII, cùm dixisset de crepidis Atticis, subjicit: Νῦν δέ φασιν αὐτὸν ἐπὶ μείζω ἐμπορεύεσθαι, κομίζοντα στολὰς ἀττικουργεῖς: *Nunc vero ajunt illum ampliorem institutam aggredi, Atticas stolas adportantem.*

ATTICI CALCEI.

Suidas: Ἀστέραι, ὑποδήματα Ἀττικά: *Asteræ calceamenta Attica.* Synes. epist. LII: Ἥκειν τις Ἀθήνηθεν λέγεται κρηπιδοπώλης ἄνθρωπος, παρ' οὗ μοι δοκεῖς καὶ πέρυσιν ἐωνῆσθαι τὰς ἀνατρήτους ἐμβάδας: *Venire nescio quis Athenis dicitur crepidarum institor, de quo mihi videtis pertusa illa calceamenta coemisse.*

ATTICI OPERIS SIGNA.

In ipsa Messeniorum porta quà itur Megalopolin, est signum Mercurii operis Attici. Athenienses enim fecerunt Hermas figura quadrangula; quam figuram alii quoque Græci ab iis didicerunt: *Pausan. lib.* IV, *pag.* 278; *lib.* VII, *pag.* 405, 34; *lib.* X, *pag.* 675, 45; ac rursus *ibidem pag.* 685, 4.

ATTICUS THORAX.

Pollux lib. I, cap. X, §. 13: Εὐδοκιμεῖ δὲ θώραξ ἀττικουργής, κράνος βοιωτουργές: *Laudatissima sunt thorax Atticus, galea Bæotia.* Ælian. var. Hist. III, 24: Λέγεται οὖν ὁ τοῦ Γρύλλου τὴν μὲν ἀσπίδα Ἀργολικὴν ἔχειν· τὸ δὲ κράνος βοιωτουργές: *Dicitur igitur hic Grylli filius habuisse scutum Argolicum, thoracem Atticum.*

ATTICUS.

Imaginum amorem flagrasse quondam, inquit Plinius lib. XXXV, cap. 2, *testes sunt & Atticus ille Ciceronis edito de his volumine, & M. Varro benignissimo invento insertis voluminum suorum fœcunditati, non nominibus tantum septingentorum illustrium, sed & aliquo modo imaginibus; non passus intercidere figuras, aut vetustatem ævi contra homines valere, inventione muneris etiam Diis invidiosus, quando immortalitatem non solum dedit, verum etiam in omnes terras misit, ut præsentes esse ubique & claudi possent.* Atque hic procul dubio fuerit liber ille Attici quem memorat Tullius in Oratore ad M. Brutum: *Cognoscat etiam* (orator) *rerum gestarum & memoriæ veteris ordinem, maxime scilicet nostræ civitatis: sed & imperiosorum populorum & regum illustrium. Quem laborem nobis Attici nostri levavit labor, qui conservatis notatisque temporibus,*

nihil

nihil cùm illustre prætermitteret, annorum septingentorum memoriam uno libro colligavit. Corn. quoque Nepos in T. Pomponii Attici vita: *Moris majorum summus imitator fuit, antiquitatisque amator, quam adeo diligenter habuit cognitam, ut eam totam in eo volumine exposuerit, quo magistratus ornavit. Nulla enim lex, neque pax, neque bellum, neque res illustris est populi Romani, quæ non in eo suo tempore sit notata; &, quod difficillimum fuit, sic familiarum originem subtexuit, ut ex eo clarorum virorum propagines possimus cognoscere: quibus libris nihil potest esse dulcius iis, qui aliquam cupiditatem habent notitiæ clarorum virorum. Attigit quoque poeticen: credimus: ne ejus expers esset suavitatis. Namque versibus, qui honore ac rerum gestarum amplitudine cæteros Romani populi præstiterunt, exposuit ita, ut sub singulorum imaginibus facta magistratusque eorum, non amplius quaternis quinisque versibus descripserit: quod vix credendum sit tantas res tam breviter potuisse declarari.*

ATTIUS PRISCUS, Pictor.

Aliis est Actius Priscus: quod vide.

AUGUSTUS CÆSAR.

Ampla & operosa prætoria gravabatur. Et neptis quidem suæ Juliæ, profuse ab ea exstructa, etiam diruit ad solum: sua vero quamvis modica, non tam statuarum tabularumque pictarum ornatu, quam Xystis & nemoribus excoluit, rebusque vetustate ac raritate notabilibus: qualia sunt Capreis belluarum ferarumque membra prægrandia, quæ dicuntur Gigantum ossa & arma Heroum, Suetonius in Augusto, cap. 72. Reliquas elegantiorum hominum lautitias eum quandoque pro libitu amicis muneri dedisse, aut in convivio quibusvis jocularieter venditasse, tradit idem Sueton. cap. 75: *Saturnalibus, & si quando aliàs libuisset, modo munera dividebat, vestem & aurum & argentum; modo nummos omnis notæ, etiam veteres regios ac peregrinos; interdum nihil præter cilicia & spongias & rutabula & forpices, atque alia id genus, titulis obscuris & ambiguis. Solebat & inæqualissimarum rerum sortes & aversas tabularum picturas in convivio venditare, incertoque casu spem mercantium vel frustrari vel explere; ita ut per singulos lectos licitatio fieret, & seu jactura seu lucrum communicaretur.* Ut ut igitur ex his liqueat Augustum vestes pretiosas, veteres nummos, eximias magnorum Artificum tabulas, aliis permagno æstimatas, pro nihilo habuisse: *Notatus tamen est, ut pretiosæ supellectilis Corinthiorumque præcupidus. Nam & proscriptionis tempore ad statuam ejus adscriptum est: Pater argentarius, ego Corinthiarius: quum existimaretur quosdam propter vasa Corinthia inter proscriptos curasse referendos,* idem Suetonius capite 70. Sed facillime refutavit hanc lautitiarum invidiam, *Cùm*, ut est capite sequenti, *& Alexandria capta nihil sibi præter unum murrhinum calicem ex instrumento regio retinuerit, & mox vasa aurea assiduissimi usus conflaverit omnia.* Ac talis quidem fuit Augustus, quotiescunque animo suo inter propinquos ac familiares privatim obsequebatur: sed idem rursus ad Artes exornandas omni ferebatur cogitatione, cùm earum existimationi atque auctoritati ad Urbis splendorem Imperiique majestatem consulendum judicaret. Unde & Plinius libro xxxv, cap. 4, postea quam dixit Cæsarem Dictatorem, ac post eum M. Agrippam publice præcipuam tabulis addidisse auctoritatem, non dubitavit & hæc immediate subjungere: *Super omnes Divus Augustus in foro suo, celeberrima in parte, posuit tabulas duas, quæ Belli pictam faciem habent & Triumphum. Idem Castores ac Victoriam posuit, & quas dicemus sub Artificum mentione in templo Cæsaris patris. Idem in Curia quoque, quam in Comitio consecrabat, duas tabulas impressit parieti: Nemeam sedentem supra leonem, palmigeram ipsam, adstante cum baculo sene; cujus supra caput tabula bigæ dependet. Nicias scripsit se inussisse, tali enim usus est verbo. Alterius tabulæ admiratio est, puberem filium seni patri similem esse, salva ætatis differentia, supervolante aquila draconem complexa. Philochares hoc suum opus esse testatus est. Immensa, vel unam si quis tantum hanc tabulam æstimet, potentia artis; cùm propter Philocharem, ignobilissimos alioquin, Glaucionem filiumque ejus Aristippum, Senatus populusque Romanus tot seculis spectet. Posuit & Tiberius Cæsar, minime comis Imperator, in templo ipsius Augusti quas mox indicabimus.* Plinius libro xxxvi, cap. 5: *Ex honore apparet in magna auctoritate habitum Lysiæ opus, quod in Palatio super arcum divus Augustus honori Octavii patris sui dicavit in ædicula columnis adornata: id est quadriga currusque, & Apollo ac Diana ex uno lapide.* Alibi quoque alia id genus donaria, quæ passim alibi ad ornandam Urbem publice dicavit, recenset Plinius.

AULANIUS EUANDER, Statuarius.

Timothei manu Diana Romæ est in Palatio, Apollinis delubro; cui signo caput repo-

fuit Aulanius Euander, Plin. xxxvi, 5. Ac fortasse hic est idem ille *Euander*, cujus meminit Horatius lib. 1, Satyra 3:

> *Comminxit lectum potus, mensave catillum*
> *Euandri manibus tritum dejecit.* - - -

Ubi Acro: *Euandrum ferunt cælatorem ac plastem Atheniensem à M. Antonio Alexandriam perductum, & inde inter captivos Romam venisse.*

AULIDENSES.

Paucissimi homines qui Aulidem incolunt, exercent figulinam. Ἄνθρωποι ἐν τῇ Αὐλίδι οἰκοῦσιν οὐ πολλοί, γῆς δὲ εἰσιν οὗτοι κεραμεῖς, Pausanias lib. ix, pag. 571, 11.

AULUS TURRANIUS NIGER. Vide TURRANIUS.

AURELIUS. Vide MARCUS AURELIUS.

AURUS.

Aurum Hippocrates (Scaliger *Hypsicrates* reponit) *medicus de nomine inventoris dictum putat, quem vocitatum ait Aurum*, Festus.

AUTOBULUS, PICTOR.

Posteaquam feminas aliquot penicilli gloria claras recensuit Plinius lib. xxxv, cap. 11, tandem subjungit: *Pinxit & quædam Olympias, de qua hoc solùm memoratur, discipulum ejus fuisse Autobulum.*

AUTOLYCUS.

Autocto Vedi Angelio Lib: Memor pag. 14

Vide *Tzetzen in Lycophronis Cassandram, pag. 58 editionis Basilæensis*; magis tamen *Pauli Leopardi Emendat. lib.* xiii, *cap.* 5.

AZAELUS.

Azaëlus, decimus gigantum princeps, docuit eos gladios ac thoraces fabricari, omniaque instrumenta bellica; ex visceribus etiam terræ aurum, argentum, & reliqua metalla eruere: *Cedrenus edit. Regiæ pag.* 10, *B.*

B.

BABYLON.

Colores diversos picturæ intexere, Babylon maxime celebravit, & nomen imposuit. Metellus Scipio tricliniaria Babylonica sestertiûm octingentis millibus venisse jam tunc posuit in Capitonis criminibus, quæ Neroni principi quadragies sestertia nuper stetere, Plinius lib. viii, cap. 48. *Babylonii nova vocabulo hemeiamin vocant zonam sacerdotalem. Hoc cingulum in similitudinem pellis colubri, qua exuit senectutem, sic in rotundum textum est, ut marsupium longius putes. Textum est autem subtemine cocci, purpuræ, hiacynthi, & flamine byssino, ob decorem & fortitudinem, atque ita polymita arte distinctum, ut diversos flores ac gemmas artificis manu non textas, sed additas arbitreris.* Vide D. Hieronymum epist. ad Fabiolam, de vestitu Sacerdotum.

BALBUS. Vide L. CORNELIUS BALBUS.

BALEARES.

Baleares primi invenere πλατυσήμους χιτῶνας, hoc est tunicam quæ Latinis dicebatur Latus clavus. Vide Eustathium *ad vers.* 457 *Dionysii* τοῦ περιηγητοῦ. Idem tradit Strabo *libro* iii. *Fundarum usum primi Balearium insularum habitatores & invenisse & ita perite exercuisse dicuntur, ut matres parvulos filios nullum cibum contingere sinerent, nisi quem ex funda destinato lapide percussissent*, Vegetius lib. 1, cap. 16. Vide quoque Florum lib. iii, cap. 8.

BALLARUS vel BILLARUS.

Lucullus, expugnata Sinope, reliqua urbis ejus ornamenta non attigit. Billari tamen sphæram abstulit, & Autolyci statuam, Sthenidis opus: *Strabo lib.* xii, *pag.* 546, *B.*

BARBARICA ÆDIUM FABRICA.

Strabo lib. xvii, pag. 806, A: Ἔστι δέ τις καὶ πολύστυλος οἶκος, καθάπερ ἐν Μέμφει, βαρβαρικὴν ἔχων τὴν κατασκευήν· πλὴν γὰρ τοῦ μεγάλων εἶναι, καὶ πολλῶν, καὶ πολυστίχων τῶν στύλων, οὐδὲν ἔχει χαρίεν, οὐδὲ γραφικόν, ἀλλὰ ματαιοπονίαν ἐμφαίνει μᾶλλον: *Extat etiam ædes quædam multis columnis structa, sicuti Memphi, barbarica fabrica: nam præterquam quod columnæ multæ sunt, & ingentes, multiplici ordine constitutæ, nihil pictum aut elegans habet, sed potius inanem quendam laborem ostendit.*

BARCÆI.

BARCÆI.

Barcæi, gens Libyca, cujus meminit Virgilius *Æneid. lib.* III, *verf.* 43. Neptunus Barcæos docuit equos alere, Pallas vero currum regere, ficuti tradit *Stephanus de Urbibus*, *in* Βάρκη.

BASSARA.

Acro in Horatii librum I Carm. Ode 18: *Baffareus dictus eft Liber pater, à genere veftis Baccharum. Unde & Bacchæ Baffarides dictæ. Perfius: Baffaris & Lyncem. Baffaris enim veftis genus eft ufque ad pedes demiffæ, dicta à Baffara loco Lydiæ, ubi fit. Tali enim & numina uti volunt: ut, Pedes veftis defluxit ad imos, Et vera inceffu patuit Dea.*

BASSUS.

P. VALERIUS BASSUS Præfectus fabrûm, *Infcript. Gruteri* XLI, 9.

BASSUS, AURIFEX. Vide PHILODAMUS.

BATAVI.

Natandi arte nobiles: vide *Tacitum*. Exemplo fit Batavus ille Danubium in armis tranans.

BATHYCLES, STATUARIUS.

De Bathyclis Magnefii operibus vide *Paufaniam lib.* III, *pag.* 196, 29.

BATON, STATUARIUS. Vide BATTON.

BATRACHUS, SCULPTOR.

Nec Sauron atque Batrachum obliterari convenit, qui fecere templa Octaviæ porticibus inclufa; natione & ipfi Lacones. Quidam & opibus præpotentes fuiffe eos putant, ac fua impenfa conftruxiffe, infcriptionem fperantes. Qua negata, hoc tamen alio loco & modo ufurpaffe. Sunt certe etiamnum in columnarum fpiris infcalpta nominum eorum argumento, rana atque lacerta, Plinius lib. XXXVI, cap. 5.

BATTON, STATUARIUS.

Athletas & armatos & venatores facrificantesque fecit Batton, Euchir, Glaucides, &c. Plinius XXXIV, 8. Ubi & aliquanto ante dixerat: *Batton fecit Apollinem & Junonem, qui funt Romæ in Concordiæ templo.* Melioris notæ codices MSS. habent *Baton*, quod rectius.

BEDAS, STATUARIUS.

Lyfippus filios & difcipulos reliquit laudatos artifices Laippum & Bedam, fed ante omnes Euthycratem, Plinius lib. XXXIV, cap. 8. Et ibidem aliquanto poft: *Bedas fecit adorantem.*

Bedas Byzantius à Vitruvio *in Proœmio libri tertii*, refertur inter illos Statuarios qui nullam affecuti funt memoriam, quod non ab induftria neque Artis folertia, fed à felicitate fuerunt deferti.

BELGICA ESSEDA. Vide BRITANNICA ESSEDA.

BELUS.

Jupiter Belus inventor fuit fideralis fcientiæ, Plin. nat. Hift. lib. VI, cap. 26. *Afri & Ægyptii primum fuftibus dimicaverunt, poftea Belus Neptuni filius gladio belligeratus eft; unde Bellum eft dictum*, Hyginus fabula CCLXXIV. *Inter adverfarios, ut fcitis, noverant prius armata certamina: fed pugnis fe quamlibet fervida laceffebat intentio, unde & Pugna nomen accepit. Poftea Belus ferreum gladium primus produxit; à quo & Bellum placuit nominari*, Caffiod. Variarum XXX.

BETON ET DIOGNETUS.

Beton & Diognetus itinerum Alexandri Magni menfores: *Plin. nat. Hift.* VI, 17.

BEZALEEL.

Memoratur Exodi XXXI: 2; Joseph. Antiqu. Judaic. lib. III, cap. 10; Zonar. Annal. tom. I, pag. 24, 16; Cedrenus. *Befelehel plenum fapientia & fpiritu Dei fcriptura teftatur, Hyram quoque filium mulieris Tyriæ, quod alter tabernaculi, alter templi fupellectilem fabricati fint*, D. Hieronymus in Nepotiani epitaphio. Vide quoque Gr. Nazianzenum Orat. XX & XLIII.

BILLARUS. Vide BALLARUS.

BION MILESIUS, SCULPTOR.

Cujus & Polemo meminit. Vide Laërtium lib. IV, *in Bione*: ubi quoque recenfet alium Bionem Clazomenium vel Chium, fculptorem itidem, cujus etiam Hipponax facit mentionem.

BOEOTICA GALEA.

Pollux lib. I, *cap.* X, §. 13. Xenophon περὶ ἱππικῆς, de Re equeftri: Κράνο͂ς μὲ

μὴν κράνος εἶναι νομίζομεν τὸ Βοιωτουργές: *Galeam ducimus optimam quæ Bœotii sit operis.* Atque adeo ad hæc verba videri potest respexisse Ælianus *var. Hist. lib.* III, *cap.* 24.

BOETHUS, ARGENTI CÆLATOR.

Plinius lib. XXXIII, cap. 12, posteaquam mentionem fecit Mentoris, in argento cælando Artificis laudatissimi, mox subdit, *Proximi ab eo in admiratione Acragas & Boethus & Mys fuere. Extant hodie omnium opera in insula Rhodiorum. Boethi apud Lyndiam Minervam: Acraganthis in templo,* &c. Hujus Artificis etiam ex ære signum memorat Plinius lib. XXXIV, cap. 8: *Boëthi, quamquam argento melioris, infans eximie anserem strangulat.* Carthaginiensis fuit hic Boëthus, ac fecit etiam puerulum nudum inauratum, sedentem ad pedes Veneris in templo Junonis apud Eleos. Παιδίον ἐπίχρυσον κάθηται γυμνὸν πρὸ τῆς Ἀφροδίτης· Βοηθὸς δὲ ἐποίησε Καρχηδόνιος, Pausan. lib. V, pag. 319, 50. *Memini Pamphilum Lilybætanum, hospitem meum & amicum, nobilem hominem, mihi narrare: cùm iste ab sese hydriam Boeti manu factam præclaro opere & grandi pondere per potestatem abstulisset, se sane tristem & conturbatum domum revertisse, quòd vas ejusmodi, quod sibi à patre & a majoribus esset relictum, quo solitus esset uti ad festos dies, ad hospitum adventum, à se esset ablatum,* Cicero lib. IV in Verrem. Virgilius Culice:

- - - Nec pocula gratum
Alconis referent Bœtique toreuma. - - -

vedi di Boeto Scultore . . . Orlandi Supplem: pag: 500.

BOETIUS, MECHANICUS.

Cassiodorus *Variar.* I, 45, mire prædicat Boëtii eruditionem, & peritiam machinas conficiendi, & horologia, quæ solis & syderum motus ostendant. Vide totam epistolam.

BOISCUS, STATUARIUS.

Boiscus fecit statuam Myrtidis meretriculæ. Βοΐσκος Μυρτίδα τὴν ἑταίραν ἐχαλκούργησεν: *Tatianus in Orat. ad Gentes.*

Per Briegi Statuario vedi Biagio . . . marmi . . . p: 119

BOSPORUS, NAUPEGUS.

Carthaginienses primi construxerunt quadriremem: eam vero sine ulla præmeditatione ac veluti ex tempore fabricatus est Bosporus. Καρχηδόνιοι πρῶτοι τετρήρη κατεσκευάσαντο· ἐναυπήγησε δὲ αὐτὴν Βόσπορος αὐτοσχέδιον: *Clemens Alexandrin. Stromat.* I.

BRIETES, PICTOR.

Brietis filius Pausias fuit, ejusdemque primo discipulus, Plinius lib. XXXV, cap. 11.

BRITANNICI ARTIFICES.

Devotissima civitas Heduorum ex hac Britannicæ facultate victoriæ plurimos, quibus illæ provinciæ redundavant, accepit artifices, & nunc exstructione veterum domorum, & refectione operum publicorum, & templorum instauratione consurgit, Paneg. Maxim. Augusto dictus, sub finem.

BRITANNICA BASCAUDA.

Martialis lib. XIV, Epigramm. XCIX:

Barbara de pictis veni bascauda Britannis:
Sed me jam mavult dicere Roma suam.

BRITANNICA ESSEDA.

Propertius lib. II, Eleg. I:

Esseda cælatis siste Britanna jugis.

Quomodo vero Britanni ex essedis pugnare consueverint, docet Cæsar *libro* IV *de bello Gallico.* Etiam *esseda Belgica* dixit Virgil. III Georg. versu 204. Ubi Servius *Belgica esseda* exponit *Gallicana vehicula: nam Belgæ civitas est Galliæ, in qua hujuscemodi vehiculi repertus est usus.*

BROMIUS, EBORARIUS.

L. BROMIUS, Eborarius: *Inscript. Gruteri* DCXL, 8.

BROTEAS, STATUARIUS.

Magnesii qui Aquilonare latus Sipyli incolunt, signum matris Deûm habent longe antiquissimum. Brotean illud fecisse perhibent, filium Tantali: *Pausanias libro tertio, pag.* 205, 28.

BRUNDUSINA SPECULA.

Optima apud majores fuerant specula Brundusina, stanno & ære mistis. Prælata sunt argentea, Plinius lib. XXXIII, cap. 9. Et rursus lib. XXXIV, cap. 17: *Specula ex stanno laudatissima, ut diximus, Brundusii temperabantur, donec argenteis uti cœpere & ancillæ.*

BRUTIUM.

BRUTIUM.

Brutianæ parmæ dicebantur scuta quibus Brutiani sunt usi, Festus. Et rursus: *Parmulis pugnare milites soliti sunt. Quarum usum sustulit C. Marius, datis in vicem earum Bruttianis.*

BRYAXIS, Statuarius.

Bryaxis quando vixerit, manifestum fit ex eo quòd recenseatur inter quatuor illos ea ætate celeberrimos Artifices, qui singuli sumpserunt certatim suas partes ad singulas Mausolei frontes exornandas: vide *Vitruvium in Proœmio libri septimi*. Rem totam distinctius pleniusque prosequitur Plinius libro xxxvi, cap. 5: *Scopas habuit æmulos eadem ætate Bryaxin & Timotheum & Leocharem; de quibus simul dicendum est, quoniam pariter cælavere Mausoleum. Sepulchrum hoc est ab uxore Artemisia factum Mausolo Cariæ regulo, qui obiit Olympiadis centesimæ anno secundo. Opus id ut esset inter septem miracula, ii maxime artifices fecere. Patet ab Austro & Septentrione sexagenos ternos pedes, brevius à frontibus; toto circuitu, pedes quadringentos undecim; attollitur in altitudinem, viginti quinque cubitis; cingitur columnis triginta sex. Ab Oriente cælavit Scopas, à Septentrione Bryaxis, à Meridie Timotheus, ab Occasu Leochares: priusque quàm peragerent, regina Artemisia, quæ mariti memoriæ id opus exstrui jusserat, obiit; non tamen recesserunt, nisi absoluto jam; id gloriæ ipsorum artisque monumentum judicantes: hodieque certant manus. Accessit & quintus artifex: namque suprà pteron pyramis altitudine inferiorem æquavit, viginti quatuor gradibus in metæ cacumen se contrahens. In summo est quadriga marmorea, quam fecit Pythis. Hæc adjecta centum quadraginta pedum altitudine totum opus includit.* Idem Plinius lib. xxxiv, cap. 7, postquam egit de Solis colosso qui Rhodi fuit in admiratione, addit quoque sequentia: *Sunt alii minores hoc in eadem urbe colossi centum numero: sed, ubicunque singuli fuissent, nobilitaturi locum: præterque hos Deorum quinque, quos fecit Bryaxis.* Bryaxis Pasiphaën fecit: *Tatianus in Orat. ad Græcos.* Æsculapii & Hygiæ simulacra Bryaxis fecit: *Pausanias lib. 1, pag. 75, 39. Bryaxis Æsculapium & Seleucum fecit*; Plinius lib. xxxiv, cap. 8. *Sunt in Gnido & alia signa marmorea illustrium artificum. Liber pater Bryaxidis, & alter Scopæ, & Minerva*, Plinius lib. xxxvi, cap. 5. Degens Antiochiæ Julianus, frequenterque in Daphna obambulans, Apollinisque simulacrum colens (erat enim ibi admirandum atque inimitabile opus Bryaxidis Statuarii) oraculum ab eo poscebat. Cùm vero nullum ferret responsum, reliquias sancti martyris Babylæ, quæ in Daphna repositæ asservabantur, in causa esse ratus, eas inde jussit transferri. Quo facto, ignis eadem nocte confertim cœlo delatus, ædem simulacrumque combussit, ita ut ne vestigium quidem ejus superesset. Ea re impius ille perculsus, insidiisque Christianorum factum putans, torsit sacerdotes, &c. Vide *Cedrenum editionis Regiæ pag. 306, B.* Βρύξιδος, vel potius Βρυάξιδος, meminit quoque Clemens Alexandrinus *in Protreptico ad Græcos*, non sine summa laude; quandoquidem insignia quædam Phidiæ opera nonnulli huic etiam Artifici adscribere non dubitaverint. Columella quoque *in Præfat. libri 1 de re Rustica*, Bryaxin conjungit cum Lysippo, Praxitele, & Polycleto. Verba Columellæ exscripsimus in vita Apellis.

BRYAXIS alter, itidem Statuarius.

Athenodorus, filius Sandonis, quum vellet antiquitatem Sarapidis ostendere, nescio quomodo eò prolapsus est, ut factam esse statuam argueret. Ait quippe Sesostrim, Ægyptium regem, cùm plurimos Græciæ populos subjugasset, reversum in Ægyptum, Artifices plurimos adduxisse; Osirim itaque proavum suum jussit magnifice variegatum effingi. Eum autem fabricatus est artifex Bryaxis, non Atheniensis ille, sed alius aliquis ejusdem cum Bryaxide nominis; qui mixta variaque materia usus est ad opus hoc perficiendum, &c. Vide *Clem. Alexandrinum in Protreptico, sive Admonitione ad Gentes, pag. 24, A.*

BULARCHUS, Pictor.

Candaulas rex Bularchi picturam Magnetum exitii, mediocris spatii, pari rependit auro, Plinius lib. vii, cap. 38. Id ipsum fusius refert idem Plinius lib. xxxv, cap. 8: *In confesso perinde est Bularchi pictoris tabulam, in qua erat Magnetum prælium, à Candaule rege Lydiæ, Heraclidarum novissimo, qui & Myrsilus vocitatus est, repensam auro. Tanta jam dignatio picturæ erat. Id circa ætatem Romuli acciderit necesse est: duo enim de vicesima Olympiade interiit Candaules, aut (ut quidam tradunt) eodem anno quo Romulus; nisi fallor, manifesta jam tum claritate artis atque absolutione.*

BUPALUS, Sculptor.

Bupalus & Anthermus, filii Anthermi Chii, intempestiva jocandi scurrilitate Hipponactis Poëtæ amarulentiam in semet ipsos concitarunt. Plinii hac de re verba descripsimus

mus supra in Anthermi duo. Vide quoque quæ attigimus in Archennus. Huc etiam refer illud Horatii Epod. Ode 6:

Qualis Lycambæ spretus infido gener,
Aut acer hostis Bupalo.

Ubi Acron: *Hipponactem significat, qui Bupali filiam nuptum petiit, & pro deformitate est contemptus. Illud tamen verius volunt: Bupalum fuisse pictorem apud Clazomenas, civitatem Asiæ. Hic Hipponactem quendam, poëtam deformem, pro risu pinxit: quo ille furore commotus, tali eum carmine perculit, ut se laqueo suspenderet. Unde nunc carminis vim maledico minatur Horatius.* Hinc etiam *Hipponacteum præconium* pro gravi probrosæ infamiæ nota posuit Cicero lib. VII, epist. 24 ad famil. Notatu quoque dignum est Græcum Epigramma Mimnermi Anthologiæ lib. III, tit. 25:

Ὦ ξεῖνε, φεῦγε τὸν χαλαζεπῆ τάφον
Τὸν φρικτὸν Ἱππώνακτος. οὗ τε χὰ τέφρα
Ἰαμβιάζει Βουπάλειον ἐς στύγος.
Μήπως ἐγείρῃς σφῆκα τὸν κοιμώμενον,
Ὃς οὐδ' ἐν ᾅδῃ νῦν κεκοίμηκεν χόλον,
Σκάζουσι μέτροις ὀρθὰ τοξεύσας ἔπη.

Cl. Hugo Grotius vertit:

Hunc grandinantem, si sapis, tumulum fuge
Viator Hipponactis, hostis Bupali.
Atrox Iambis stridet ipse etiam cinis.
Vide crabronem ne cubantem suscites:
Nondum quiescit ejus apud Orcum furor,
Sed recta vibrat tela claudo carmine.

Plura de hoc Bupalo habet Hadr. Junius Animadversorum lib. I, cap. 16. Βούπαλος, ναούς τε οἰκοδομήσασθαι καὶ ζῷα ἀνὴρ ἀγαθὸς πλάσαι, Σμυρναίοις ἄγαλμα ἐργαζόμενος Τύχης πρῶτος ἐποίησεν ὧν ἴσμεν, πόλον τε ἔχουσαν ἐπὶ τῇ κεφαλῇ, καὶ τῇ ἑτέρᾳ χειρὶ τὸ καλούμενον Ἀμαλθείας κέρας ὑπὸ Ἑλλήνων. οὗτος μὲν ἐπὶ τοσοῦτο ἐδήλωσε τῆς θεοῦ τὰ ἔργα: *Bupalus, vir præter cæteros gnarus templa ædificare & simulachra fingere, Smyrnæis fingens Fortunæ signum, primus inter omnes eos qui ad nostram pervenere notitiam, fabricavit eam habentem gnomonem horologicum in capite, alteraque manu tenentem cornu quod Amalthea vocant Græci. Ad hunc ille modum demonstravit opera Fortunæ*, Pausan. lib. IV, pag. 274, 8. Apud Smyrnæos itidem, præter Nemeseων simulacra, Gratiæ quoque ex auro positæ sunt, opus Bupali. Etiam apud Pythium, ut ipsi vocant, Gratias habent Bupali arte fabricatas: *Pausanias lib.* IX, *pag.* 596, 30. Ubi tamen vestibus indutas fuisse tradit, ac mirabundus inquirit cur postea nudas pinxerint finxerintque Gratias, quas antiquissimi Artifices amictas faciebant. Inter plurima venerandæ antiquitatis monumenta quæ Byzantium Theodosio imperante exornabant, Samiam quoque Junonem, opus Lysippi & Bupali Chii, recenset Cedrenus *edit. Regiæ, pag* 274, 10. Vide interim numquid huc etiam pertineant quæ Photius refert ex Ptolemæi Hæphestionis novæ ad variam eruditionem Historiæ libro IV: Ἀρχέλαος ὁ Κύπριος Στησιχόρου φησὶ τοῦ ποιητοῦ Ἑλένην Ἱμεραίαν ἐρωμένην γενέσθαι, Μικύθου θυγατέρα· ἀποστᾶσαν δὲ Στησιχόρου, καὶ πρὸς Βούπαλον πορευθεῖσαν, ἀμυνόμενον τὸν ποιητὴν ὑπεροψίας τὸ ποίημα γράψαι. Ἑλένη ἑκοῦσα ἀπῆρε: *Archelaus Cyprius ait Stesichori poëtæ amicam fuisse Helenam Himeræam, Micythi filiam: illa vero à Stesichoro abscedente atque ad Bupalum commeante, poetam in ultionem hujusce contemptus scripsisse carmen, Helena ultro discessit.* Mire profecto, si modo pro Hipponacte substitutum fateare Stesichorum, cum antecedentibus narratiunculis videbuntur hæc congruere; nec quicquam fere superesse judicabis ex quo sentias diversas esse historias.

BUTHYREUS, Statuarius.

Buthyreus Lycius, Myronis discipulus fuit, qui fecit dignum præceptore puerum sufflantem languidos ignes, & Argonautas, Plinius XXXIV, 8. Ubi tamen non infeliciter *Eleuthereus Lycius* restituit Casaubonus. Vide ejus *Animadverf. in Athenæi librum* XI, *cap.* 11.

BYZAS.

Cedrenus agens de ornamentis quæ Byzantinam urbem Theodosio imperante exornabant, addit inter alia: Fuit ibi aliquando maximum templum Solis & Lunæ, in quo versus septentrionem columnæ ordinate stabant; medium vero erat sinus conchæ bene curvatæ persimilis, super quem Sol in albo curru, ac rursus quoque Luna nympharum ritu coronata in carpento vehebatur. Byzantis hæc erant opera, Phidaliæ mariti. Βύζαντος ἔργα, ὁ Φιδαλείας ξυνευνέτου, inquit Cedrenus edit. Regiæ pag. 323. C[illegible]:

BYZES.

BYZES.

Byzes Naxius (Βύζης ὁ Νάξιος) primus ostendit è lapidicinis Pentelicis marmora excidere atque in usum tegularum efformare. Vide *Pausan. lib. quinto*, *pag.* 304, 10.

C.

CADMUS.

Literas semper arbitror Assyrias fuisse: sed alii apud Ægyptios à Mercurio, ut Gellius; alii apud Syros repertas volunt. Utique in Græciam intulisse è Phœnice Cadmum sedecim numero, &c. Vide Plinium lib. VII, cap. 56; vide quoque Diod. Siculum lib. III, pag. 200. *Miletus, Ioniæ caput, non fraudanda cive Cadmo, qui primus prosam orationem condere instituit*, Plinius lib. V, cap. 29. Aliter idem Plinius libro VII, cap. 56: *Prosam orationem condere Pherecydes Syrus instituit. Historiam Cadmus Milesius*. Vide Suidam in Κάδμος. Clemens Alexandrinus lib. I Stromat. pag. 225: Κάδμος ὁ Φοῖνιξ λιθοτομίαν ἐξεῦρε· καὶ μέταλλα χρυσοῦ τὰ περὶ τὸ Πάγγαιον ἐπενόησεν ὄρος: *Cadmus Phœnix primus invenit lapidicinam; & in monte Pangæo excogitavit auri metalla*. Hyginus fabula 274: *Cadmus Agenoris filius æs Thebis primus inventum condidit*.

CÆACUS. Vide Æacus.

CAJA CÆCILIA. Vide Tanaquil.

CAIN.

Caïn, filiorum Adami natu maximus, pondera & mensuras, nec non limites agrorum primus invenit: *Josephus Judaïcarum antiq. lib.* 1, *cap.* 3; *Zonaras Annalium tomo* 1; *Commentarius Eustathii Archiepiscopi Antiocheni in Hexaëmeron*.

CAJUS ATEJUS. Vide Atejus, Albarius.

CAJUS BÆBIUS MUSÆUS. Vide Musæus, Machinator.

CAJUS CORN. PHILONICUS. Vide Philonicus, argenti Faber.

CAJUS CURIO. Vide Curio.

CAJUS FICTORIUS. Vide Fictorius, Vascularius.

CAJUS JULIUS POSPHORUS. Vide Posphorus, Architectus.

CAJUS LUCIUS PHILOMUSUS. Vide Philomusus, Ampullarius.

CAJUS MUTIUS. Vide Mutius, Architectus.

CAJUS SEMPRONIUS. Vide Sempronius.

CAJUS SETLIUS ONESIMUS. Vide Onesimus, Flaturarius.

CAJUS SEVIUS LUPUS. Vide Lupus.

CALACES vel COLACES, Pictor.

Parva Callicles fecit: item Calaces comicis tabellis: utraque Antiphilus, Plinius libro XXXV, cap. 10: ubi alii vett. libri habent *Colaces*. Antiquissimus etiam codex Vossii habet *Calates*. Huic interim Pictori ob Artis excellentiam statuam in Ceramico juxta Martis fanum erectam fuisse putat Meursius, *cap. 9 libri de Ceramico gemino*: ubi pro hisce Pausaniæ verbis (quæ occurrunt *libri primi pag.* 14, 22) Καλάδης, Ἀθηναίοις ὡς λέγεται νόμους γράψας, legendum censet, Καλάδης, Ἀθηναίοις ἐς λέγεται κόμους γράψας. *Comicas* nempe *tabellas*, Plinio memoratas, κώμους hoc in loco vocat Pausanias: nam quis veterum unquam tradidit, inquit Meursius, Caladem leges conscripsisse Atheniensibus? nec Pictori quicquam unquam commune potuit esse cum legibus. Fortasse itaque scripserit librarius, ἐς λέγεται κόμους γράψας, discrimine inter ο & ω neglecto: atque inde alius, ignorans quidnam illud κώμους sibi vellet, substituerit νόμους. Hujus porro emendationis occasione apud Plinium quoque, pro *Calaces*, Meursius restituendum censet *Calades*, quod proxime accedit ad Vossiani codicis *Calates*.

CALAMIS, Cælator argenti & Statuarius.

Quem claritatis gradum inter Cælatores olim obtinuerit Calamis, docet Plinius libro XXXIII, cap. 12: *Mirum in auro cælando inclaruisse neminem, argento multos. Maxime tamen laudatus est Mentor. Proximi ab eo in admiratione Acragas & Boëthus & Mys fuere. Post hos celebratus est Calamis*.

Duorum poculorum Calamidis manu cælatorum meminit Plinius lib. XXXIV, cap. 7, ubi agit de Zenodoro, qui Nerone imperante scientia fingendi cælandique nulli veterum postponebatur. *Zenodotus*, inquit, *statuam Arvernorum cùm faceret, provinciæ Vibio Avito præsidente, duo pocula Calamidis manu cælata, quæ Cassio Syllano avunculo*

 ejus

ejus præceptori suo Germanicus Cæsar adamata donaverat, æmulatus est, ut vix ulla differentia esset artis.

Plinius lib. XXXVI, cap. 5, describens plurima vett. Artificum signa quæ Romam aliunde advecta atque ibi publice spectata fuere, tandem quoque adjungit: *In hortis Servilianis reperio laudatos, Calamidis Apollinem illius cælatoris, Dactylidis Pythias, Amphistrati Callisthenem historiarum scriptorem.* Idem libro XXXIV, cap. 8, postea quam aliquot pulcherrima Praxitelis ex ære opera recensuit, tanquam in cumulum & hoc addidit: *Habet simulacrum & benignitas ejus. Calamidis enim quadrigæ aurigam suum imposuit; ne melior in equorum effigie, defecisse in homine videretur. Ipse Calamis & alias quadrigas bigasque fecit, equis semper sine æmulo expressis. Sed ne videatur in hominum effigie inferior, Alcmena nullius est nobilior.* Quod Plinius hoc in loco dicit equos ab eo prosperrime ac sine æmulo semper expressos, aliis quoque Scriptoribus est memoratum, qui huic nostro Artifici tantam in equis delineandis præstantiam obrigisse putant ex occulto quodam impetu picturientis animi, atque ad hujus animantis imitationem peculiari quadam pronitate maxime propensi. Propertius lib. III, Elegia 8:

Omnia non pariter rerum sunt omnibus apta,
Fama nec ex æquo ducitur ulla jugo.
Gloria Lysippo est animosa effingere signa;
Exactus Calamis se mihi jactat equis;
In Veneris tabula summam sibi ponit Apelles;
Parrhasius parva vendicat arte locum;
Argumenta magis sunt Mentoris addita formæ;
At Myos exiguum flectit acanthus iter;
Phidiacus signo se Juppiter ornat eburno,
Praxitelem proprius vendicat arte lapis.
Est quibus Eleæ concurrit palma quadrigæ;
Est quibus in celeres gloria nata pedes.
Hic satus ad pacem; hic castrensibus utilis armis;
Naturæ sequitur semina quisque suæ.

Ovidius lib. IV de Ponto, Elegia 1:

Ut Venus artificis labor est & gloria Coi,
Æquoreo madidas quæ premit imbre comas;
Arcis ut Actææ vel eburna vel ærea custos,
Bellica Phidiaca stat Dea facta manu:
Vendicat ut Calamis laudem, quos fecit, equorum;
Ut similis veræ vacca, Myronis opus.

De Calamidis porro arte hæc habet Quintilianus Orat. instit. lib. XII, cap. 10, ubi agit de differentia statuarum signorumque conditione temporum nonnihil adhuc horrida: *Duriora & Tuscanicis proxima Calon atque Egesias, jam minus rigida Calamis, molliora adhuc supra dictu Myron fecit.* Plenius Cicero de claris Oratoribus: *Quis non intelligit Canachi signa rigidiora esse, quàm ut imitentur veritatem? Calamidis dura illa quidem, sed tamen molliora quàm Canachi. Nondum Myronis satis ad veritatem adducta, jam tamen quæ non dubites pulchra dicere. Pulchriora etiam Polycleti, & jam plane perfecta, ut mihi quidem videri solet.* Dionysius Halicarnassensis in Isocrate censet Polycleti ac Phidiæ Artem in pretio olim habitam, κατὰ τὸ σεμνὸν, καὶ μεγαλότεχνον, καὶ ἀξιωματικὸν, *Propter gravitatem, præstantiam artis, & dignitatem:* Calamidis vero & Callimachi opera pluris fieri solita τῆς λεπτότητος ἕνεκα καὶ τῆς χάριτος, *Propter exilitatem & venustatem.*

Sosandram Calamidis, quæ in Atheniensi arce conspiciebatur, maxime commendabat αἰδὼς, μειδίαμα σεμνὸν καὶ λεληθὸς, καὶ τὸ εὐσταλὲς καὶ κόσμιον τῆς ἀναβολῆς: *Verecundia, risus tenuis & latitans, amictus expeditus modestusque.* Vide Lucianum in Imaginibus.

In Illyrico est Apollonia, Milesiorum colonia, urbs majore sui parte sita in parva quadam insula, ubi fanum est Apollinis, unde M. Lucullus colossum Apollinis, opus Calamidis, sublatum in Capitolio dedicavit: vide *Strabonem lib.* VII, *pag.* 319, *A.*

Apollinem, quem Alexicacon vocant, Atheniensibus fecit Calamis: *Pausanias libro primo, pag.* 6, 20. Apollinem hunc postea Romam in Servilianos hortos translatum testatur Plinius *lib.* XXXVI, cap. 5.

Athenienses Pisistrati filiorum tyrannide liberati, Leænæ meretrici, Aristogitonis amicæ, tanquam de se bene meritæ, æneam leænam posuere; cui adjunctum est Veneris simulacrum, quod Calamidis opus fuisse dicunt: *Pausanias lib.* 1, *pag.* 40, 32.

Æscula-

Æsculapius imberbis, opus Calamidis, ex ebore & auro, altera manu sceptrum, altera vero sativæ pinus fructum tenens: *Pausanias lib. secundo, pag.* 103, 20.

Æneæ statuæ puerorum dexteras tendentium, & vota se Jovi nuncupare significantium, opus Calamidis: *Pausanias libro quinto, pag.* 337, 52.

Calamis fecit Victoriam sine alis, ἀπομιμούμενος τὸ Ἀθήνησι τῆς ἀπτέρου καλουμένης ξόανον: *Secutus exemplar ejus signi quod Athenis conspicitur & Involucre nuncupatur*, Pausanias libro quinto, pag. 340, 38.

Calamidis equi & insidentes illis pueri: *Pausanias libro sexto, pag.* 365, 6.

Ammonis statua, Calamidis opus: *Idem libro nono, pag.* 565, 48.

Est Tanagræ in Liberi patris æde dignum quod spectetur simulacrum ex Pario marmore, Calamidis opus: vide *Pausaniam libro nono, pag.* 571, 54.

Calamis Tanagræis fecit simulacrum Mercurii ferentis arietem humeris: vide *Pausaniam libro nono, pag.* 574, 4.

Calamis denique fecit Hermionen, filiam Menelai, Orestis conjugem, quæ tamen ante nupta fuerat Neoptolemo, Achillis filio: *Pausanias libro decimo, pag.* 637, 38.

Praxias Atheniensis, Calamidis discipulus: *Idem ibid. pag.* 643, 26.

CALCOSTHENES. Vide CHALCOSTHENES.

CALLAICUS, vel GALLAICUS.

Latinus Pacatus Panegyr. Theodosio Aug. dicto: *Parum ille pretiosum putabat aurum quod de montium venis aut fluminum glareis quæsitor Bessus aut scrutator Callaicus eruisset.* Martialis lib. IV, Epigramm. 39:

Nec desunt tibi vera Glaniana,
Nec quæ Gallaico linuntur auro.

Idem lib. X, Epigramm. 16:

Accipe Callaicis quicquid fodit Astur in arvis,
Aurea quicquid habet divitis unda Tagi.

Idem lib. XIV, Epigramm. 95: lemma est, *Phiala aurea cælata.*

Quamvis Callaico rubeam generosa metallo,
Glorior arte magis: nam Myos iste labor.

De Callaïcis plenius agit Strabo.

CALLESCHROS, ARCHITECTUS.

Vide quæ ex Vitruvio supra adduximus in ANTISTATES.

CALLIADES, PICTOR.

Meminit ejus Lucianus *in Dialogis meretriciis*, ubi colloquuntur Ampelis & Chrysis.

CALLIADES, STATUARIUS.

Calliades fecit statuam Neæræ scorti: *Tatianus in Orat. ad Græcos.*

CALLIAS.

Theophrastus XC *annis ante Praxibulum Atheniensem magistratum, quod tempus exit in urbis nostræ annum* CCXLIX, *tradit inventum minium à Callia Atheniense, initio sperante aurum posse excoqui harena rubente in metallis argenti: hanc fuisse originem ejus*, Plinius lib. XXXIII, cap. 7. Vide quoque Eustathium *ad vers.* 637 *Iliados* B, *Romanæ editionis pag.* 310, 31. Accuratius tamen rem omnem investigant Meursii archontes Athenienses *lib.* III, *cap.* 12.

CALLIAS, STATUARIUS.

Sunt æqualitate celebrati artifices, sed nullis operum suorum præcipui, Ariston, qui & argentum cælare solitus est, Callias, Clesias, &c. Plinius XXXIV, 8.

CALLIAS, ARCHITECTUS.

Diognetus fuerat Rhodius architectus, & ei de publico quotannis certa merces pro arte tribuebatur ad honorem. Eo tempore quidam architectus ab Arado, nomine Callias, Rhodum cùm venisset, acroasin fecit, exemplumque posuit muri, & supra id machinam in carchesio versatili constituit, qua helepolin ad mœnia accedentem corripuit & transtulit intra murum. Hoc exemplar Rhodii cùm vidissent admirati, ademerunt Diogneto quod fuerat ei quotannis constitutum, & eum honorem ad Calliam transtulerunt. Interea rex Demetrius, qui propter animi pertinaciam Poliorcetes est appellatus, contra Rhodum bellum comparando, Epimachum Atheniensem nobilem architectum secum adduxit. Is autem comparavit helepolin, &c. Vide Vitruvium libro decimo, cap. ult. Integrum Vitruvii locum describimus in DIOGNETUS.

CALLICLES, Statuarius.

Meminit ejus Plinius lib. xxxiv, cap. 8. Diagoræ pugilis ſtatuam elaboravit Callicles Megarenſis; filius Theocoſmi, ejus nempe qui ſignum Jovis Megarenſis fecit: *Pauſanias lib.* vi, *pag.* 356, 42. Gnathonem valde puerum palma potitum effinxit Megarenſis Callicles: *Idem ibidem*, *pag.* 358, 9.

CALLICLES, Pictor.

Parva & Callicles fecit, Plinius lib. xxxv, cap. 10. Varro de Vita populi Rom. apud Soſipatrum lib. i: *Neque ille Callicles quaternûm digitûm tabellis nobilis cùm eſſet factus, tamen in pingendo adſcendere potuit ad Euphranoris altitudinem.*

CALLICRATES, Architectus.

Hecatompedon parthenona cum Ictino Callicrates exſtruxit: *Plutarchus in Pericle.* Vide quoque *Meurſii Atticas lect. lib.* iii, *cap.* 16. Longum murum, de quo ædificando Socrates refert ſe audiviſſe ſuadentem Periclem, Callicrates faciendum redemit: *Idem ibidem.* Vide *Meurſii librum tertium Atticarum lectionum*, *cap.* 4.

CALLICRATES, Pictor.

Meminit ejus Theophilactus Simocatus *epiſtola* 6.

CALLICRATES, Sculptor.

Callicrates ex ebore formicas & alia tam parva fecit animalia, ut partes earum à cæteris ſecerni non poſſent. Myrmecides quidam in eodem genere inclaruit; à quo quadrigam ex eadem materia fabricatam, quam muſca integeret alis; & navem, quam apicula pinnis abſconderet, Plinius lib. vii, cap. 21. Vide quoque Eundem libro xxxvi, ſub finem capitis 5. Ælianus var. Hiſt. libro i, cap. 17, Callicratem hunc facit Lacedæmonium. Callicrates & Myrmecides fecerunt currus, qui alis muſcæ poterant occultari: *Plutarchus* ἐν τῷ ὅτι παραδοξότερα οἱ Στωικοὶ τῶν ποιητῶν λέγουσιν. Ubi quoque addit, καὶ λέγονται διαγεγλύφθαι ἐν σησάμῳ γράμμασιν ἔπη τοῦ Ὁμήρου. Quæ poſtrema Plutarchi verba confer cum ſupra citato Æliani loco. Galenus ἐν προτρεπτικῷ πρὸς τὰς τέχνας improbat τὰ Μυρμηκίδου τοῦ Ἀθηναίου καὶ Καλλικράτους τοῦ Λακεδαιμονίου, nec dubitat id genus opera ad ματαιοτεχνίαν referre. Georgius Chœroboſcus in Schol. ad Grammaticam Dionyſii Thracis refert ad μικροτεχνίαν hæc nimiæ ſubtilitatis opera, Μυρμηκίου τοῦ Ἀθηναίου καὶ Καλλικράτους τοῦ Λακεδαιμονίου. Ubi tamen rectius forte ex Galeno legas Μυρμηκίδου Ἀθηναίου. Pergit porro Chœroboſcus: Οὗτοι ἐποίησαν σιδηροῦν ἅρμα ὑπὸ μυίας ἑλκόμενον καὶ τῷ πτερῷ τῆς μυίας καλυπτόμενον: *Hi fecerunt ferreum currum, à muſca tractum & ala muſcæ occultatum.* Vide plura in Myrmecides.

CALLIMACHUS, Statuarius.

Plinius lib. xxxiv nat. Hiſtor. cap. 8, enumeratis plurimis magni nominis Artificibus, etiam hæc adjungit: *Ex omnibus autem maxime cognomine inſignis eſt Callimachus, ſemper calumniator ſui, nec finem habens diligentiæ, & id cacizotechnos appellatus, memorabilis exemplo adhibendi curæ modum. Hujus ſunt ſaltantes Lacænæ, emendatum opus, ſed in quo gratiam omnem diligentia abſtulerit. Hunc quidem & pictorem fuiſſe tradunt.* Omnino interim vide quæ de hoc Callimacho refert Pauſan. lib. i, pagina 48, 30. Atque hic eſt idem ille Callimachus, *Qui propter elegantiam & ſubtilitatem artis marmoreæ ab Athenienſibus* κακιζότεχνος *fuerat nominatus*, ut ait Vitruv. lib. iv, cap. 1. Ubi quoque non inamœniter oſtendit quo invento Architectonicen exornaverit curioſiſſimus Artifex.

Dionyſius Halicarnaſſenſis in Iſocrate cenſet Polycleti ac Phidiæ Artem in pretio olim habitam, κατὰ τὸ σεμνὸν καὶ μεγαλότεχνον καὶ ἀξιωματικόν, *Propter gravitatem, & præſtantiam artis, & dignitatem*: Calamidis vero & Callimachi opera pluris fieri ſolita τῆς λεπτότητος ἕνεκα καὶ τῆς χάριτος, *Propter exilitatem & venuſtatem.*

Apud Platæenſes in æde Junonis, quam νυμφευομένην ſive Deſponſatam dicunt, Callimachus fecit Junonem ſedentem: vide *Pauſaniam lib.* ix, *pag.* 546, 23.

CALLIMACHUS, Mechanicus.

Hic Arte & ſcientia machinali plurimum negotii exhibuit Romanis Amiſum obſidentibus. ἐμπειρίᾳ μηχανικῆς παρασκευῆς καὶ δεινότητι πανουργίας, ὅσην πολιορκία δέχεται, πλεῖστα λυπήσας Ῥωμαίους: vide *Plutarchum in Lucullo.*

CALLINICUS, Architectus.

Conſtantino Pogonate imperante Byzantii, ferunt Græcum ignem à Callinico quodam Architecto, è Syria in regiam urbem profecto, excogitatum. Τότε τὸ ὑγρὸν ἐφεύρηται πῦρ, Καλλινίκου τινὸς ἀρχιτέκτονος ἀπὸ Συρίας ἐλθόντος πρὸς τὸ βασίλειον ἄστυ καὶ τοῦτο κατασκευάσαντος, Zonaras Annal. tom. iii, pag. 72. De eo hæc habet Cedrenus ad annum quintum Conſtantini cognomento Pogonati: Eo tempore Callinicus architecton ab Heliopoli Ægypti urbe cùm ad Romanos transfugiſſet, ignem maritimum parans (πῦρ θαλάσσιον κατασκευάσας)

σιας) Arabum naves apud Cyzicum una cum hominibus igne absumpsit demersitque. Ab hoc genus ducit Lamprus ille, qui hodie quoque ignem hunc artificiosissime conficit.

CALLIPHON, Pictor.

Calliphon Samius in templo Dianæ Ephesiæ pinxit fœminas, nescio quas, Patroclo loricæ gyala aptantes: *Pausanias libro* x, *pag.* 660, 53. Idem tamen Pausanias libro v, pag. 323, 34, pro Καλλιφῶν scribit Καλυφῶν. *Ajace Hectorem ad singulare certamen provocante*, inquit Pausanias, *media intervenit Discordia, turpissimæ mulieris specie: ad hujus exemplar pinxit Calyphon Samius in templo Dianæ Ephesiæ, cùm ad Græcorum naves commissam pugnam depingeret.* Πρὸς ταύτῃ καὶ Καλυφῶν Σάμιος ἐν Ἀρτεμισίῳ ἱερῷ τῆς Ἐφεσίας ἐποίησεν Ἔριν, τὴν μάχην γράφων τὴν ἐπὶ τῶν ναυσὶν τῶν Ἑλλήνων.

CALLISTONICUS, Statuarius.

Thebis est Fortunæ templum. Dea fert Plutum infantem. Thebani tradunt manus quidem & vultum ejusce signi Xenophontem Atheniensem fabricasse; reliqua vero Callistonicum indigenam. Callidissimum sane fuit commentum in manus Fortunæ, ut matris aut nutricis, Plutum imponere. Neque minùs prudenter Cephisodotus: nam & hic Pacis simulacrum Atheniensibus faciens, fabricavit eam Plutum pari modo manibus tenentem: *Pausanias lib.* ix, *pag.* 566, 1.

CALLISTRATUS, Statuarius.

Plinius lib. xxxiv, cap. 8, postquam recensuit aliquot Artifices, qui floruerunt Olympiade centesima vigesima, proxime subjungit: *Cessavit deinde ars; ac rursus Olympiade centesima quinquagesima quinta revixit: cùm fuere longe quidem infra prædictos, probati tamen, Antheus, Callistratus, Polycles, Athenæus, Callixenus*, &c. Τί μοι σπουδαῖον μαθήσεται, inquit Tatianus in Orat. ad Græcos, Εὐάνθην ἐν στοᾷ τεκοῦσαν καὶ πρὸς τὴν Καλλιστράτου κεχηνέναι τέχνην: *Quodnam pretium operæ consequar, si Euanthem in ambulacro publico peperisse didicero, & Callistrati artem hianti ore veluti obstupescens respexero?*

CALLITELES, Statuarius.

Mercurius arietem sub ala portans, galea caput armatus, tunica & chlamide amictus, fuit apud Eleos. Inscriptio indicat Onatam Æginetam & cum eo simul Calliteleṁ fecisse. Mihi vero Calliteles videtur Onatæ vel discipulus fuisse, vel filius: *Pausanias sub finem libri quinti, pag.* 342, 20.

CALLIXENUS, Statuarius.

Vide quæ paullo ante exscripsimus è Plinii lib. xxxiv, cap. 8, in Callistratus.

CALLON, Sculptor.

Plinius lib. xxxiv, cap. 8: *Olympiade* lxxxvii *floruere Ageladas, Callon, Polycletus, Phragmon, Gorgias, Lacon, Myron, Pythagoras, Scopas, Perelius.*

In arce Corinthiaca delubrum est Minervæ, quam Stheniadem appellant. Simulacrum Deæ è ligno fecit Callon Æginetes. Fuit autem Callon Tectæi & Angelionis discipulus, qui Deliis simulacrum fecerunt Apollinis. Angelion vero & Tectæus Artem didicerant à Dipœno & Scyllide: *Pausanias libro secundo, pag.* 146, 41.

Amyclis visitur Proserpina insistens æneo tripodi, quem fecit Callon Ægineta: *Pausanias libro tertio, pag.* 196, 20.

Dianæ Laphriæ signum præ se fert venatricis habitum; est autem ex ebore & auro fabricatum. Opifices fuere Naupactii Menæchmus & Soidas, quos Canacho Sicyonio & Callone Ægineta non multo ætate inferiores fuisse conjiciunt: *Pausanias libro septimo, pag.* 433, 15.

CALLON, Statuarius.

Mamertini triginta quinque pueris, una cum chori magistro & tibicine, qui omnes naufragio perierant, statuas ex ære posuerunt. Hæ statuæ sunt opus Callonis Elei: *Pausanias libro quinto, pag.* 337, 41.

Mercurii caduceum tenentis simulacrum fuit apud Eleos. Inscriptio testatur positum à Glaucia Rhegino, Callonem vero Eleum fuisse opificem: *Idem sub finem libri quinti, pag.* 342, 27.

CALON, Statuarius.

Quintilianus lib. xii, cap. 10, ubi agit de notabili in statuis differentia: *Duriora & Tuscanicis proxima, Calon atque Egesias: jam minus rigida, Calamis: molliora adhuc supra dictis, Myron fecit: diligentia ac decor in Polycleto supra cæteros.*

CALOS.

Perdicis, sororis Dædali, filius dicitur Calos Pausaniæ & Suidæ. Aliis nepos iste, quem Dædalus per invidiam interemit, Talus nuncupatur. Vide quæ ex Diodoro Siculo atque aliis infra dicimus in Dædalus. Hujus Cali sepulcrum, Pausanias libro i,

pag. 37, 14: Ἰόντων δὲ Ἀθήνησιν ἐς τὴν Ἀκρόπολιν ἀπὸ τοῦ θεάτρου, τέθαπται Κάλως· τοῦτον τὸν Κάλων ἀδελφῆς παῖδα ὄντα καὶ τῆς τέχνης μαθητὴν φονεύσας Δαίδαλος ἐς Κρήτην ἔφυγε, χρόνῳ δὲ ὕστερον ἐς Σικελίαν ἐκδιδράσκει παρὰ Κώκαλον: *In ea via quæ à theatro in arcem ducit, Calos sepultus eſt, quem ſororis filium & diſcipulum cùm Dædalus interfeciſſet, in Cretam aufugit, atque inde in Siciliam ad Cocalum.*

CALOS, STATUARIUS.

Clemens Alexandrinus in Protreptico ad Gentes, ubi agit de Eumenidum ſimulacris: Μὴ ἀμφιβάλλετε οἱ τῶν Σεμνῶν Ἀθήνησιν καλουμένων θεῶν, τὰς μὲν δύο Σκόπας ἐποίησεν ἐκ τοῦ καλουμένου λυχνίτου λίθου· Κάλως δὲ, τὴν μέσην αὐταῖν ἱστοροῦσαν ἔχουσαι, Πολέμωνα δεικνύναι ἐν τῇ τετάρτῃ τῶν πρὸς Τίμαιον: *Ne dubitetis quin Venerandarum quæ Athenis vocantur dearum duas quidem fecerit Scopas, ex lapide qui vocatur lychnites; Calos autem eam quam narrantur habere mediam, ſicuti oſtendit Polemon in quarto eorum quæ ſcribit ad Timæum.*

CALYNTHUS, STATUARIUS.

Floruit is eo ipſo tempore, quo Onatas Ægineta. Siquidem duos hosce Artifices aliquot equeſtres pedeſtresque ſtatuas pariter elaboraſſe refert Pauſan. *lib.* x, *pag.* 633, 56.

CALYPHON. Vide CALLIPHON, PICTOR.

CALYPSO, PICTRIX.

Calypſo pinxit ſenem & præſtigiatorem Theodorum, Plinius lib. XXXV, cap. 11.

CAMPANA VASA.

Horatius lib. 1, Satyra 6:

Cœna miniſtratur pueris tribus, & lapis albus
Pocula cum cyatho duo ſuſtinet. Adſtat echinus
Vilis, cum patera guttus, Campana ſupellex.

Ad quem locum annotat Acron Grammaticus: *Campana*] *Fictilis, vel viminea, vel ænea: quia in Campania dicebantur æneæ res optime fabricari.*

CAMPANICA PERISTROMATA.

Plautus Pſeudolo, Actu 1, Scena 2:

Niſi ſomnum ſocordiamque ex pectore oculiſque amovetis,
Ita ego veſtra latera loris faciam ut valide varia ſint,
Ut ne periſtromata quidem æque picta ſint Campanica,
Neque Alexandrina belluata conchyliata tapetia.

CANACHUS, STATUARIUS.

Nonageſima quinta Olympiade floruere Naucydes, Dinomedes, Canachus, Patrocles, Plinius XXXIV, 8. *Canachus fecit Apollinem nudum, qui Phileſius cognominatur, in Dyndimæo, Æginetica æris temperatura. Cervumque una ita veſtigiis ſuſpendit, ut linum ſubtus pedes trahatur, alterno morſu digitis calceque retinentibus ſolum, ita vertebrato dente utriſque in partibus, ut à repulſu per vices reſiliat. Idem celetizontas pueros fecit*, Idem ibidem. *Invenio & Canachum, laudatum inter ſtatuarios, feciſſe marmorea*, Idem libro XXXVI, cap. 5. Ciceronis de Canachi ſignis judicium vide in CALAMIS.

Effigiem Veneris ſedentem ex auro & ebore fecit Canachus Sicyonius, qui etiam Didymæum Apollinem fecit Mileſiis, & Iſmenium Apollinem Thebanis: *Pauſanias libro ſecundo, pag.* 103, 45. De Iſmenio Apolline vide quoque eundem *Pauſaniam libro nono, pag.* 557, 11.

Bycellus, qui Sicyoniorum primus pueros in pugillatu vicit, opus eſt Sicyonii Canachi, Artem hanc à Polycleto Argivo edocti: *Pauſanias lib.* VI, *pag.* 367, 49.

Epicyridas & Epeonicus opera ſunt Patrocli & Canachi: *Pauſan. lib.* x, *pag.* 626, 7.

Menæchmum & Soidam Naupactios Canacho Sicyonio & Callone Ægineta non multo inferiores ætate putant fuiſſe: *Pauſanias lib.* VII, *pag.* 433, 12.

Ariſtocles Sicyonius frater fuit hujus noſtri Canachi, & non ita multum in Arte ceſſit fratri: vide *Pauſaniam lib.* VI, *pag.* 359, 53. Atque adeo è tribus quoque Muſis (in quas Anthologia lib. IV, tit. 12 habet Antipatri Epigramma) unam fecit Agelades, alteram Canachus, tertiam Ariſtocles. Ipſum illud Epigramma deſcripſimus ſupra in ARISTOCLES.

CANETIAS.

Corruptum nomen Artificis, qui Dianæ Epheſiæ ſimulacrum fabricavit, videtur ſub hoc vocabulo deliteſcere: vide *Salmaſii Plinianas exercitationes pag.* 816.

CANTHARUS, STATUARIUS.

Plinius *lib.* XXXIV, *cap.* 8, recenſet Cantharum Sicyonium inter Artifices æqualitate celebra-

celebratos, sed nullis operum suorum praecipuos. Cantharus Sicyonius Alexide genitus, Artem ab Eutychide edoctus: *Pausanias libro sexto, pag.* 347, 57. Alexinicus Eleus, qui de puerili palaestra tulit palmam, opus Canthari Sicyonii: *Pausan. ibidem, pag.* 376, 14.

CANTHARUS, Figulus.

Ab hoc Figulo *Canthari* olim denominarunt vasa figulina quibus bibitur: vide *Athenaeum lib.* x; *Pollucem* vi, 16; *Hesychium in* Κάνθαρος.

CANULEJUS.

M. CANULEJUS ZOSIMUS. Vide *P. Scriverium in annot. ad Martialis lib.* iv, *epigr.* 39, *ex Gruteri Inscriptionibus* dcxxxix, 12. Vide quae infra dicimus in Zosimus.

CANUSIUM.

Canusinae lanae, Plinius nat. Hist. lib. viii, cap. 48. Martialis lib. xiv sub lemmate *Canusinae rufae*. Vide Salmasium in Tertullianum de Pallio, pag. 24.

CAPANEUS.

A Capaneo primum oppugnatio scalarum perhibetur inventa: qui tanta vi occisus est à Thebanis, ut exstinctus fulmine diceretur, Vegetius de Re militari lib. iv, cap. 21.

CARCINUS, Figulus.

Pater fuit Agathoclis regis: *Diod. Siculus lib.* xix, *pag.* 651. Ausonius Epigr. 8:

Fama est fictilibus caenasse Agathoclea regem, &c.

CARIA.

Secandi marmor in crustas, nescio an Cariae fuerit inventum. Antiquissima, quod equidem inveniam, Halicarnassi Mausoli domus Proconnesio marmore exculta est, lateritiis parietibus. Is obiit Olympiadis c *anno* ii, *urbis Romae anno* cccii, &c. Vide Plinium lib. xxxvi, cap. 6. *Ocreas & cristas Cares invenerunt*, Plin. lib. vii, cap. 56. Cares primi stipendia meruerunt, loris clypeos appenderunt, cristas galeis accommodarunt: *Aelianus de Animalibus lib.* xii, *cap.* 30. Eadem fere habet Herodotus *lib.* i, *cap.* 171; sicuti & Strabo *lib.* xiv, *pag.* 661, *B.* Sunt qui dicunt Cares invenisse praescientiam quae ex astris colligitur: *Clemens Alexandr. Stromat.* i. Item Acatia mercibus convehendis accommoda: *Critias apud Athenaeum lib.* i, *cap.* 22. Ubi & eidem Critiae Κᾶρες dicuntur ἁλὸς ταμίαι, quasi dicas, *maris arbitri*.

CARMANIDES, Pictor.

Plinius lib. xxxv, cap. 11, recenset *Carmanidem Euphranoris* [discipulum] inter Pictores non ignobiles.

CARPION, Architectus.

Carpion & Ictinus scripserunt volumen de aede Minervae Dorica, quae est Athenis in arce, Vitruvius in Praefat. libri septimi.

CARTERIUS, Pictor.

Carterius Pictor ea aetate celeberrimus, in gratiam Amelii, depinxit Plotinum quid ageretur ignarum, dum publice in schola philosophiam profitetur: *Porphyrius in vita Plotini.*

CARTHAGINIENSES.

Vide quae supra diximus in Bosporus, Naupegus. Carthaginis quoque inventum est Aries machina. Quum enim oppugnarent Gades, & demoliri vellent castellum quod ceperant, neque haberent ad demolitionem ferramenta, sumpserunt tignum, idque manibus sustinentes, capiteque ejus summum murum continenter pulsantes, summos ordines lapidum dejiciebant, atque ita gradatim ex ordine totam communitionem dissipaverunt. Postea quidam Faber Tyrius nomine Pephasmenos, hac ratione atque inventione adductus, malo statuto, ex eo alterum transversum uti trutinam suspendit, & reducendo atque impellendo vehementibus plagis dejecit Gaditanorum murum. Cetras autem Chalcedonius de materia primum basim subjectis rotis fecit, supraque compegit arrectariis, & jugis varas, & in his suspendit arietem, coriisque bubulis texit, uti tutiores essent qui in ea machinatione ad pulsandum murum erant collocati. Id autem quod tardos conatus habuerat, Testudinem arietariam appellare coepit. Haec fusius aliquanto prosequitur Vitruvius libro x, cap. 18. Cùm tamen is qui hoc in loco Vitruvio est Cetras Chalcedonius, Athenaeo in Mechanicis dicatur Γήρας Καρχηδόνιος, in Vitruvio quoque *Geras Carchedonius* reponendum putat Cl. Salmasius notis in Tertullian. de Pallio, pag. 77: quem adi.

CARVILIUS. Vide Spurius Carvilius.

CARY-

CARYSTIUS, Pictor.

Caryſtius Pergamenus Scholiaſtæ in Aves Ariſtophanis videtur inter primos referri qui Victoriam pinxere alatam. Verba Scholiaſtæ adſcripſimus ſupra in Archennus.

CASIANA TEXTURA.

Vide Euſtathium ad verſum 160 Dionyſii τ̃ περιηγητ̃. Vide quoque Suidam in πηλώσιν.

CASPII.

Apud Caſpios populi ſunt qui ex arborum frondibus contuſis atque aqua dilutis varia animalia ſibi per veſtes inſcribunt, quæ nunquam eluuntur, ſed proinde ac ſi intexta eſſent, cum reliqua lana veteraſcunt: *Herodotus libro* 1, *cap.* 203. Similem quoque veſtes tingendi rationem uſurpabant olim Ægyptii. Vide quæ de iis ex Plinio ſupra adſcripſimus: vide quoque quæ mox de Caucaſi montis incolis dicimus.

CASTONIANUS.

CASTONIANUS, Curator operum publicorum: *Inſcriptio Gruteri* CCCLXXXVII, 3.

CASSITERIDES.

Caſſiterides inſulæ, in quibus generatur ſtannum: vide Euſtathium ad verſ. 563 Dionyſii Periegetæ. Vide quoque Stephanum in Κασσίτερος, Strabonem, &c. *Ex adverſo Celtiberiæ complures ſunt inſulæ, Caſſiterides dictæ Græcis, à fertilitate plumbi*, Plinius libro V, cap. 22. *Plumbum ex Caſſiteride inſula primus apportavit Midacritus*, Plinius VII, 56. *Plumbi duo genera, nigrum atque candidum. Pretioſiſſimum candidum, à Græcis appellatum caſſiteron, fabuloſeque narratum in inſulas Atlantici maris peti, vitilibusque navigiis circumſutis corio advehi. Nunc certum eſt in Luſitania gigni & in Gallæcia, ſumma tellure harenoſa*, &c. Plinius XXXIV, 16. Idem mox capite proxime ſequenti, poſteaquam de ſtanno, plumbo argentario, pluribusque id genus metallis plura dixit, tandem quoque addit: *Mirumque in his ſolis metallis, quòd derelicta fertilius reviviſcunt. Hoc videtur facere relaxatis ſpiramentis ad ſatietatem infuſus aër: æque ut fœminas quaſdam fœcundiores abortus facit. Nuper id compertum in Bætica*, &c. Confer interim hunc Plinii locum cum iis quæ infra dicimus in Ilva.

CAUCASI MONTIS INCOLÆ.

Varias illi plurium animantium figuras in veſtibus ſuis depingunt: vide *Herodotum libro primo, cap.* 203. Simillimam pingendarum veſtium rationem, Ægyptiis olim uſitatam, deſcribit Plinius *libro* XXXV, *ſub finem capitis undecimi.*

CECROPS.

Cecrops primùs omnium Jovem appellavit, ſimulacra reperit, aras ſtatuit, victimas immolavit: nequaquam iſtiuſmodi rebus in Græcia viſis, Iſidorus Originum libro VIII, cap. 11. Vide Meurſii Regnum Atticum lib. I, cap. 9.

CEDALION, Faber.

Juno Vulcanum filium tradidit Cedalioni Naxio (Κηδαλίωνι τῷ Ναξίῳ) inſtituendum in arte fabrili: vide *Euſtathium in Iliad.* Ξ, *edit. Romanæ pag.* 987, 8.

CELMIS.

Celmis & Damnaneus Idæorum dactylorum primi ferrum invenerunt in Cypro. Alius autem Idæus ferri invenit temperaturam: ut autem Heſiodus, Scytha: *Clemens Alexandrinus Stromat. libro* I. Diomedes Grammaticus lib. III, ubi de Curetibus agit: *Hos quidam tres putant, qui Lares eſſe creduntur, Damnameneus, Acmon, & Celmon.* Vide quoque Heſychium in Κέλμις, & Zenobium in Κέλμις ἐν σιδήρῳ. Hunc Jupiter, quondam ſibi fidiſſimum, transformavit in adamantem: *Ovidius* IV *Metamorph. verſ.* 281.

CELTIBERI.

Celtiberi nobilitati enſibus faciendis: *Suidas in* Μάχαιρα.

CELTICA MACHÆRA.

Μάχαιρα κελτική, Pollux. libro primo, cap. 10, §. 13.

CENCHRAMIS, Statuarius.

Recenſet eum Plinius inter eos Artifices qui optime exprimebant comœdos & athletas, *lib.* XXXIV, *cap.* 8.

CEPHIS, Statuarius.

Hic Cephis itidem feliciſſime expreſſit comœdos & athletas, ut idem Plinius ibidem teſtatur.

CEPHISSODORUS, Pictor.

Nonageſima Olympiade fuere Aglaophon, Cephiſſodorus, Phrylus, Euenor pater Parrhaſii

rhasii & præceptor maximi picloris, de quo suis annis dicemus. Omnes jam illustres: non tamen in quibus hærere expositio debeat, festinans ad lumina artis, in quibus primus refulsit Apollodorus Atheniensis nonagesima tertia Olympiade, Plin. lib. xxxv, cap. 9.

CEPHISSODORUS, Sculptor.

Praxitelis filius Cephissodorus rei & artis hæres fuit. Hujus laudatum est Pergami symplegma, signum nobile; digitis corpori veriùs, quàm marmori impressis. Romæ ejus opera sunt, Latona in Palatii delubro: Venus in Asinii Pollionis monumentis: & intra Octaviæ porticus in Junonis æde, Æsculapius & Diana, Plinius lib. xxxvi, cap. 5.

CEPHISSODORUS, Statuarius.

Cephissodori duo fuere. Prioris est Mercurius, Liberum patrem in infantia nutriens: fecit & concionantem, manu elata; persona in incerto est. Sequens Philosophos fecit, Plinius xxxiv, 8. Ibidem ante circa initium ejusdem capitis dixerat: *Centesima secunda Olympiade floruere Polycles, Cephissodorus, Leochares, Hypatodorus.* Ætatem hujus Artificis ex eo quoque colligas, quòd duarum uxorum quas habuit Phocion (qui floruit Olympiade cix) prima fuerit hujus Statuarii soror. Τῶν γυναικῶν δὲ ἔγημε, περὶ τῆς προτέρας οὐδὲν ἱστορεῖται, πλὴν ὅτι Κηφισόδοτος ἦν ὁ πλάστης ἀδελφὸς αὐτῆς, Plutarchus in Phocione. *Cephissodorus fecit Minervam mirabilem in portu Atheniensium, & aram ad templum Jovis Servatoris in eodem portu, cui pauca comparantur*, Plinius xxxiv, 8. Cephisodotus fecit Atheniensibus Pacem, habentem Plutum in sinu: *Pausanias lib.* ix, *pag.* 566. Vide quæ supra diximus in Callistonicus, Statuarius. Plura ejusdem Cephisodoti opera refert idem Pausanias *libro octavo, pag.* 506, 5; & *libro nono, pag.* 585, 31. Anytæ meretriculæ simulacrum fecere Euthycrates & Cephisodotus. Et rursus: Myrûs Byzantii scorti simulacrum fecit Cephisodotus, Μυρὼ τὴν Βυζαντίαν Κηφισόδοτος ἐχαλκούργησεν, Tatianus Orat. ad Græcos. Rectius interim *Cephisidotus* puto scribi quàm *Cephisidorus*, quoniam istiusmodi propriorum nominum orthographiam è Græcis potius Auctoribus quàm Latinis hauriendam nemo inficiabitur.

CEPHISSODORUS alter, itidem Statuarius.

Centesima vicesima Olympiade floruere Eutychides, Euthycrates, Lahippus, Cephissodorus, Timarchus, Pyromachus, Plinius xxxiv, 8. Atque hic est ille Cephissodorus, quem ex eodem Plinio discimus potissimum in effingendis Philosophis operam collocasse. Vide ipsius Plinii verba in proxime præcedente Cephissodoro.

CERDO, Architectus.

L. VITRUVIUS L. L. CERDO ARCHITECTUS, Inscript. Gruteri clxxxvi, 4.

CETRAS, Mechanicus.

Vide quæ de hoc Cetra ex Vitruvio supra attigimus in Carthaginienses.

CHÆREAS, Aurifex.

Χαιρέας ὁ χρυσοχόος memoratur Luciano in Lexiphane.

CHÆREAS, Statuarius.

Chæreas Alexandrum Magnum & Philippum patrem ejus fecit, Plinius libro xxxiv, cap. 8.

CHÆREPHANES, Pictor.

Chærephanes pinxit mulierum impudicas cum viris consuetudines. Χαιρεφάνης ἔγραψεν ἀκολάστους ὁμιλίας γυναικῶν πρὸς ἄνδρας, Plutarchus de Poëtis audiendis.

CHÆRESTRATUS, Figulus.

Meminit ejus Phrynichus in Comessabundis, apud Athenæum *lib.* xi, *cap.* 6.

CHALCIDICUM.

Chalcidicum, genus ædificii, ab urbe Chalcidica dictum, Festus.

CHALCIS.

Chalcis ære ibi primum reperto nobilis, Plinius lib. iv nat. Hist. cap. 12. Vide Stephanum *de Urbibus, in* Χαλκίς: vide quoque Eustathium *ad vers.* 764 *Dionysii* τοῦ περιηγητοῦ.

CHALCOSTHENES, Statuarius.

Chalcosthenes comœdos & athletas fecit, Plin. xxxiv, 8. *Fecit & Chalcosthenes cruda opera Athenis, qui locus ab officina ejus Ceramicos appellatur*, Idem lib. xxxv, cap. 12. Cæterum hic videtur tantùm figulinis inclaruisse.

CHALYBES.

Ærariam fabricam alii Chalybas, alii Cyclopas monstrasse putant, Plinius nat. Hist. lib. vii, cap. 56. Virgilius I Georg. vers. 57:

India mittit ebur, molles sua thura Sabæi;
At Chalybes nudi ferrum.

 Ubi

Ubi Servius: *Chalybes populi sunt apud quos nascitur ferrum. Unde & abusive dicitur Chalybs, ipsa materies: ut, Vulnificusque chalybs. Nudi autem, aut apud quos arbores non sunt: aut vere nudi, propter ferri cædendi studium. Nam legimus, Et nudus membra Pyragmon.* Vide Eustathium ad vers. 768 Dionisii τῆς περιηγήσεως, Stephanum de Urbibus, in Χάλυβες & Χάλυβες, Etymologicum in Χαλκός; Hesychium in Χάλυβοι. Amphilochis in Hispania *præcipua quidem ferri materia, sed aqua ipso ferro violentior: quippe temperamento ejus, ferrum acrius redditur: nec ullum apud eos telum probatur, quod non aut Bilbili fluvio aut Chalybe tinguatur. Unde etiam Chalybes fluvii hujus finitimi appellati, ferroque cæteris præstare dicuntur*, Justinus lib. XLIV, cap. 3.

CHARES, Statuarius.

Plinius libro XXXIV, cap. 7, ubi agit de molibus statuarum, quas Colossos vocant, turribus pares: *Ante omnes*, inquit, *in admiratione fuit Solis colossus Rhodi, quem fecerat Chares Lindius, Lysippi discipulus. Septuaginta cubitorum altitudinis fuit. Hoc simulacrum post quinquagesimum sextum annum terræmotu prostratum; sed jacens quoque miraculo est. Pauci pollicem ejus amplectuntur. Majores sunt digiti, quàm pleræque statuæ. Vasti specus hiant, diffractis membris. Spectantur intus magnæ molis saxa, quorum pondere illud stabiliverat constituens. Duodecim annis tradunt effectum CCC talentis, quæ contulerant ex apparatu Regis Demetrii, relicto moræ tædio. Sunt alii, minores hoc, in eadem urbe colossi centum numero: sed ubicunque singuli fuissent, nobilitaturi locum. Præterque hos Deorum quinque, quos fecit Bryaxis. Factitavit colossos & Italia.* Et paullo post ibidem: *Habent in Capitolio admirationem & capita duo, quæ P. Lentulus Consul dicavit: alterum à Charete supra dicto factum; alterum fecit Decius, comparatione in tantum victus, ut artificum minime probabilis artificis videatur.* Τὸν δὲ ἡλίου κολοσσὸν, φησὶν ὁ ποιήσας τὸ ἰαμβεῖον, ὅτι

- - - - Ἑπτάκις δέκα

Χάρης ἐποίει πηχέων ὁ Λίνδιος.

Κεῖται δὲ νῦν ὑπὸ σεισμοῦ πεσὼν, περικλασθεὶς ἀπὸ τῶν γονάτων· οὐκ ἀνέστησαν δ' αὐτὸν οἱ Ῥόδιοι, κατά τι λόγιον· τοῦτο δὲ δὴ τῶν ἀναθημάτων τὸ κράτιστον, καὶ τῶν γοῦν ἑπτὰ θεαμάτων ὁμολογεῖται: *Solis colossum, ut ait auctor Jambici carminis,*

- - - *Septies decem*

Chares cubitorum est fabricatus Lindius.

Jacet nunc terræmotu prostratus, genubus confractus. Oraculo prohibiti Rhodii, non instauraverunt. Sane omnium donariorum præclarissimum, in septenario eorum numero collocatur, quæ spectanda mundus habet, Strabo libro XIV, pag. 652. Integrum carmen Jambicum, in quo tamen *Chares* est *Laches*, lib. IV Anthologiæ, titulo 6, εἰς ζωγράφους καὶ ἀγαλματοποιούς, adscribitur Simonidi:

Τὸν ἐν Ῥόδῳ κολοσσὸν ὀκτάκις δέκα

Λάχης ἐποίει πηχέων ὁ Λίνδιος.

Clariss. Hugo Grotius transtulit:

Laches colossum Lindius fecit Rhodi

Qui se per ulnas octies tollit decem.

Affinia his quæ tradidit Strabo, habet quoque Eustathius ad vers. 505 Dionysii τῆς περιηγήσεως. *Rhodi signum Solis æneum; id est Colossus; altus pedibus* 90, Hyginus fab. 223. *Colossus à Calete artifice; à quo formatus, est dictus. Fuit autem apud Rhodum insulam statua Solis; alta pedes centum & quinque*, Festus. Eusebii Chronicon ad Olympiadis centesimæ trigesimæ nonæ annum secundum: Caria & Rhodus ita terræmotu concussæ sunt, ut Colossus magnus rueret. Chronicum Alexandrinum refert hanc Rhodii colossi ruinam ad Olympiadis centesimæ trigesimæ octavæ annum secundum. Vide quoque *Orosium libro* IV, *cap.* 13. Hujus etiam terræmotus, qui Rhodum graviter concussit & Solis colossum evertit, meminit Polybius *libro quinto*. Videnturque immanissimi simulacri fragmenta diu admodum neglecta jacuisse; quandoquidem temporibus demum Constantis, qui fuit Heraclii nepos, Judæus quidam mercator fertur emisse æs hujus colossi, & camelis nongentis asportasse. Οἱ Ἀγαρηνοὶ τὴν τε νῆσον Ῥόδον ὑφ' ἑαυτοὺς πεποίηνται, τὸν ἐν αὐτῇ περιβόητον κολοσσὸν καθῄρηκασιν· οὗ τὸν χαλκὸν Ἰουδαῖός τις ἔμπορος, ἐννακοσίαις καμήλοις λέγεται τοῦτον μετενεγκεῖν, Zonaras Annalium tomo III, ubi describit imperium Constantis, nepotis Heraclii. Plenius interim atque aliter aliquantulum rem omnem narrat Constantinus Porphyrogenneta de Administrando imperio, capitibus 20 & 21.

Fidelissime vero ac diligentissime Charetem hunc instituit Lysippus; unde mirandum non est eum ad hanc Artis perfectionem tandem perductum. *Chares à Lysippo statuas*

facere

Digitized by Google

facere non isto modo didicit, ut Lysippus caput ostenderet Myronis, brachia Praxitelis, pectus Polycleti; sed omnia coram magistrum facientem videbat, cæterorum opera, vel sua sponte considerare poterat, Autor Rhet. ad Herennium libro IV.

CHARIDAS.

Charidas scripsit de Machinationibus: *Vitruvius in Præfat. libri septimi.*

CHARMAS, Pictor.

Hunc Plinius *libro* XXXV, *cap.* 8, refert inter vetustissimos Artifices, eosque qui monochromata pinxerunt, quorum ætas non traditur. Integrum Plinii locum adscribimus infra in Cimon, Pictor.

CHARTAS, Statuarius.

Euchirus Corinthius præceptores habuit Syadran & Chartan, Spartanos. Συάδραν τε καὶ Χάρταν Σπαρτιάτας, Pausanias libro sexto, pag. 350, 45.

CHEREAS, Mechanicus.

Chereas & Diades, qui cum Alexandro militaverunt, receperunt doctrinam à Polyido Thessalo: vide *Vitruvium lib.* X, *cap.* 18.

CHERSIPHRON, Architectus.

Magnificentiæ vera admiratio extat templum Ephesiæ Dianæ ducentis viginti annis factum à tota Asia. In solo id palustri fecere, ne terræmotus sentiret, aut hiatus timeret. Rursus ne in lubrico atque instabili fundamenta tantæ molis locarentur, calcatis ea substravere carbonibus, dein velleribus lanæ. Universo templo longitudo est, CCCCXXV *pedum: latitudo, ducentorum viginti: columnæ, centum viginti septem, à singulis regibus factæ* LX *pedum altitudine: ex iis* XXXVI *cælatæ, una a Scopa. Operi præfuit Chersiphron architectus,* &c. Plinius XXXVI, 14. Hunc interim Chersiphronem idem Plin. lib. VII nat. Hist. cap. 37 vocat Chersiphontem Gnossium. Vide *Salmasii Plinian. Exercitationes, pag.* 814. Τὸν νεὼν τῆς Ἀρτέμιδος πρῶτος μὲν Χερσίφρων (codd. aliquot MSS. legunt Ἀρχίφρων) ἠρχιτεκτόνησεν, εἶτ᾽ ἄλλος ἐποίησε μείζω· ὡς δὲ τοῦτον Ἡρόστρατός τις ἐνέπρησεν, ἄλλον ἀμείνω κατεσκεύασαν, συνενέγκαντες τὸν τῶν γυναικῶν κόσμον καὶ τὰς ἰδίας οὐσίας: *Templum Dianæ primus architectatus est Chersiphron, alius deinde fecit majus. Posteaquam vero Herostratus aliquis templum illud combussisset, exstruxerunt aliud præstantius, conferentes mundum muliebrem & proprias facultates,* &c. Strabo lib. XIV, pag. 640, C. Ad hunc Herostratum refer ea quæ Valer. Maximus habet lib. VIII, cap. 14, Ex. ext. 5. Λύγδαμις, οὗτος ἔκαυσε τὸν ναὸν τῆς Ἀρτέμιδος, Hesychius.

CHII CADI.

Chiorum cadorum meminit Plinius lib. XXXVI, cap. 7: *B. Lentulus Spinter amphoras ex eo* [Onyche] *Chiorum magnitudine cadorum cùm ostendisset, post quinquennium deinde triginta duorum pedum longitudine vidisse se.*

CHION, Statuarius.

Chion Corinthius à Vitruvio in Procemio lib. III recensetur inter Artifices, qui nullam memoriam sunt consecuti, quod non ab industria Artisve sollertia, sed à felicitate fuerunt deserti.

CHIONIS, Statuarius.

Minervam & Dianam Chionis elaboravit. Τὴν Ἀθηνᾶν καὶ Ἄρτεμιν Χίονίς ἐστιν εἰργασμένος: *Pausanias lib.* X, *pag.* 633, 31. Vide quoque *librum* VI, *pag.* 367, 4.

CHIROCRATES. Vide Dinocrates.

CHIRISOPHUS, Statuarius.

A Veneris Paphiæ templo non longe absunt Liberi patris delubra duo, Proserpinæ ara, Apollinis ædes cum inaurato simulacro. Chirisophus fecit, Cretensis patria; de cujus ætate & magistro, comperti nihil habemus. Assistit Apollini ipse Chirisophus è marmore: *Pausanias lib.* VIII, *pag.* 540, 45. Χειρίσοφος ἐποίησε.

CHOERILUS, Statuarius.

Sthenis pugil Eleus, Olynthii Choerili opus. Ἔργον δὲ Ὀλυνθίου Χοιρίλου: *Pausanias lib.* VI, *pag.* 375, 44.

CHRYSES, Mechanicus.

Chryses Alexandrinus, habilis mechanicus. Χρύσης Ἀλεξανδρεύς, μηχανικὸς δεξιός: *Procopius lib.* II *de Ædificiis Justiniani, cap.* 3.

CHRYSOTHEMIS, Statuarius.

Chrysothemis & Eutelidas Argivi: vide *Pausaniam lib.* VI, *pag.* 362, 25.

CICERO.

Ciceronem pictæ tabulæ maxime oblectabant. *Exhedria quædam mihi nova sunt instituta*

Digitized by Google

stituta in porticula Tusculani, inquit ipsus de se epistolarum ad famil. lib. VII, epist. 23, *ea volebam tabellis exornare: etenim, si quid generis istiusmodi me delectat, pictura certe delectat.* Vide totam epistolam.

CIMON, Statuarius.

Cimonis equæ æneæ visebantur Athenis: *Ælianus var. Hist.* IX, 32.

CIMON, Pictor.

Plinius lib. XXXV, cap. 8, ubi agit de Picturæ ætate: *In confesso est*, inquit, *Bularchi pictoris tabulam, in qua erat Magnetum prælium, à Candaule rege Lydiæ, Heraclidarum novissimo, qui & Myrsilus vocitatus est, repensam auro. Tanta jam dignatio picturæ erat. Id circa ætatem Romuli acciderit necesse est; duo enim de vicesima Olympiade interiit Candaules; aut (ut quidam tradunt) eodem anno quo Romulus, nisi fallor: manifesta jam tum claritate artis atque absolutione. Quod si recipi necesse est, simul apparet multo vetustiora principia esse, eosque qui monochromata pinxerunt, (quorum ætas non traditur) aliquanto ante fuisse, Hygiænontem, Diniam, Charmam, & qui primus in pictura marem fœminamque discrevit, Eumarum Atheniensem, figuras omnes imitari ausum, quique inventa ejus excoluerit, Cimonem Cleonæum. Hic catagrapha invenit, hoc est, obliquas imagines, & varie formare vultus, respicientes suspicientesque & despicientes. Articulis etiam membra distinxit, venas protulit, præterque in veste & rugas & sinus invenit.* Nescio an aliquod hujus Cimonis operum spectet illud Anthologiæ lib. IV, tit. 6, εἰς ζωγράφους:

Οὐκ ἀδαὴς ἔγραψε Κίμων τάδε· παντὶ δ' ἐπ' ἔργῳ
Μῶμος, ὃν οὐδ' ἥρως Δαίδαλος ἐξέφυγεν.

Cl. Hugo Grotius vertit:

Ista Cimon pinxit, minime rudis. Omne sed est qui
Culpet opus: nec tu, Dædale, liber eras.

Ut & alterum ejusdem lib. IV, tit. 23, εἰς οἴκους.

Κίμων ἔγραψε τὴν θύραν τὴν δεξιάν.
Τὴν δ' ἐξιόντων δεξιὰν Διονύσιος.

Idem Grotius transtulit:

De foribus istis, dexteram pinxit Cimon:
At exeunti dexteram, Dionysius.

Vide quoque quæ infra dicimus in Conon, Pictor.

CINCIUS, Vestiarius tenuiarius.

M. CINCIUS M. L. THEOPHILUS VESTIARIUS TENUIARIUS, Inscript. Gruteri DCL, 8. Vide & quæ dicimus in Pamphila.

CINYRA.

Tegulas invenit Cinyra Agriopæ filius, & metalla æris; utrumque in insula Cypro. Item forcipem, marculum, vectem, incudem, Plin. VII, 56.

Ciponius architectus vide Grut. Inscr. p. 537 n. 4

CLEANTHES, Pictor.

Plin. lib. XXXV, cap. 3: *De picturæ initiis incerta, nec instituti operis quæstio est. Ægyptii sex millibus annorum apud ipsos inventam, priusquam in Græciam transiret, affirmant; vana prædicatione, ut palam est. Græci autem alii Sicyone, alii apud Corinthios repertam: omnes, umbra hominis lineis circumducta. Itaque talem, primam fuisse: secundam, singulis coloribus, & monochromaton dictam postquam operosior inventa erat: duratque talis etiam nunc. Inventam linearem dicunt à Philocle Ægyptio, vel Cleanthe Corinthio. Primi exercuere Ardices Corinthius & Telephanes Sicyonius, sine ullo etiamnum colore, jam tamen spargentes lineas intus. Ideo &, quos pingerent, adscribere institutum.* Athenagoras in Legat. pro Christianis recenset Cleanthem Corinthium inter primos graphices inventores. Vide locum in Crato, Pictor. Alpheus Pisæ fluvius est, ad cujus ostia est lucus Dianæ Aphioniæ sive Aphiusæ, & in templo ejus sunt Picturæ Cleanthis & Aregontis Corinthiorum: quorum alter Trojæ excidium pinxit & Minervæ nativitatem; alter Diana gryphe sursum evecta inclaruit: *Strabo libro octavo, pag.* 343, *C.*

Claudius architectus vid. Gruter. pag. 623 num. 1

Demetrius lib. VIII apparatus Trojani, scribit ad Ichtydem in Alpheoniæ Dianæ templo tabulam consecratam, opus Cleanthis Corinthii, in qua pinxit Neptunum parturienti Jovi thynnum offerentem: *Athenæus lib. octavo.*

CLEARCHUS, Plastes.

Clearchus Rheginus, discipulus Euchiri Corinthii: vide Pausaniam lib. VI, pagina 350,

350, 42: Τὸν δὲ ἀνδριάντα Πυθαγόρας ἐποίησεν ὁ Ῥηγῖνος, εἴπερ τις καὶ ἄλλος ἀγαθὸς τὰ ἐς πλαστικήν. διδαχθῆναι δὲ αὐτὸν παρὰ Κλεάρχῳ φασὶν ἀνδρὶ, Ῥηγίνῳ μὲν καὶ αὐτῷ, μαθητῇ δὲ Εὐχείρου: *Statuam* Leontisci *fecit Pythagoras Rheginus, fingendi peritia sollers, haud minus, quam quivis alius. Didicisse eum artem servus a Clearcho Rhegino, Euchiri discipulo.*

CLEOCHARES, Statuarius.

Cleocharis opus erat ænea Isocratis in Eleusine statua: *Photius Cod.* CCLX. Aliis est *Leochares.*

CLEOETAS, Statuarius.

Vir quidam est cui imposita galea, Cleœtæ opus: atque ei ungues argenteos addidit Cleœtas. Καὶ οἱ τοὺς ὄνυχας ἀργυροῦς ἐποίησεν ὁ Κλεοίτας: *Pausan. lib.* I, *pag.* 43, 6. Cleœtæ discipulus ac filius fuit Aristocles: *idem Pausanias lib.* V. Vide quoque *libri sexti paginas* 382 *&* 383.

CLEOMENES, Architectus.

Cleomenes Alexandriam ædificavit: *Justinus hist. lib.* XIII.

CLEOMENES, Statuarius.

Pollio Asinius, ut fuit acris vehementiæ, sic quoque spectari monumenta sua voluit. In iis sunt Centauri nymphas gerentes Archesitæ, Thespiades Cleomenis, &c. Plinius XXXVI, 5.

CLEON, Statuarius.

Hunc inter eos, qui felicissime Philosophos expresserunt, reponit Plinius lib. XXXIV, cap. 8. *Cleon inclaruit Admeto,* Idem lib. XXXV, cap. 11.

Venus ærea, opus Cleonis Sicyonii: hujus vero Cleonis præceptor, nomine Antiphanes, frequentaverat scholam Pericleti: at Polycleti Argivi discipulus erat Pericletus: ita *Pausanias lib.* V, *pag.* 319, 43.

Jovis duo signa, opus Cleonis Sicyonii: *ibidem pag.* 327, 52.

Fecit & Dinolochi statuam: *Pausanias lib.* VI, *pag.* 344, 32.

Hysmonis Elei statuam: *Idem ibidem, pag.* 348, 52.

Damocriti statuam: *Idem ibidem, pag.* 359, 29.

Alceti statuam: *Idem ibidem, pag.* 360, 10.

Lycini statuam: *Idem ibidem, pag.* 363, 17.

CLEOPHANTUS, Pictor.

Picturam linearum inventam dicunt à Philocle Ægyptio vel Cleanthe Corinthio. Primi exercuere Ardices Corinthius & Telephanes Sicyonius, sine ullo etiamnum colore, jam tamen spargentes lineas intus. Ideo &, quos pingerent, adscribere institutum. Primus invenit eas colorare, testa (ut ferunt) trita, Cleophantus Corinthius. Hunc; aut eodem nomine alium fuisse, quem tradit Cornelius Nepos secutum in Italiam Demaratum, Tarquinii Prisci Romani patrem, fugientem à Corintho injurias Cypselli tyranni, mox docebimus. Jam enim absoluta erat pictura etiam in Italia, Plin. lib. XXXV, cap. 3.

CLESIAS, Statuarius.

Plin. libro XXXIV, cap. 8, refert eum inter Artifices æqualitate celebratos, sed nullis operum suorum præcipuos.

CLESIDES, Pictor.

Clesides reginæ Stratonices injuria innotuit. Nullo enim honore exceptus ab ea, pinxit volutantem cum piscatore, quem Reginam amare sermo erat; eamque tabulam in portu Ephesi proposuit, ipse velis raptus est. Regina tolli vetuit: utriusque similitudine mire expressa, Plinius lib. XXXV, cap. 11.

CLIADES, Mechanicus.

Cliades scripsit de Machinationibus: *Vitruvius in Præfat. libri septimi.* Nisi malis ibi legere *Diades*, ex ejusdem Vitruvii cap. 19 libri decimi.

CLISTHENES, Architectus.

Clisthenes ἀρχιτέκτων καὶ σκηνογράφος, pater Philosophi Menedemi. Vide *Laërtium Diogenem lib.* II, *in Menedemo, pag.* 172.

CLITO, Statuarius.

Vide Xenophontem Apomnem lib. III, ubi Socratem cum hoc Statuario super arte statuaria differentem introducit Xenophon.

CLODIANA VASA.

Vasa ex argento mira inconstantia humani ingenii variat, nullum genus officinæ diu probando. Nunc Furniana, nunc Clodiana, nunc Gratiana, (etenim tabernas mensis adoptavimus) nunc anaglypta in asperitatemque excisa circa linearum picturas, quærimus. Vide Plinium lib. XXXIII, cap. 11.

CLODIUS, Vascularius.

P. CLODIUS DIDA, VASCULARIUS, Inscript. Gruteri, DCXLIII, 5.

CLOSTER, filius Arachnes. Vide Arachne.

CN. CORNELIUS, Mechanicus.

Vitruvius in Præfatione libri primi, ubi testatur se castra secutum ac rerum bellicarum fuisse experientissimum, etiam hæc habet inter alia: *Cum M. Aurelio, & Publio Minidio, & Cn. Cornelio ad apparationem balistarum, & scorpionum, reliquorumque tormentorum refectionem fui præsto, & cum eis commoda accepi*, &c.

CN. MAGIUS.

Cn. Magius Cremona Præfectus fabrûm Cn. Pompeji: *Cæsar libro primo de Bello civili.*

CNIDUS.

Cnidia fictilia. Meminit eorum Lucianus *in Lexiphane*; Athenæus *lib.* I, *cap.* 25.

COENUS, Pictor.

Cænus pinxit stemmata, Plinius lib. XXXV, cap. II.

COLACES. Vide Calaces, Pictor.

COLOTES, Pictor.

Pictorem hunc patria Tejum fuisse testis est Quintilianus *Orat. institut. libro secundo, cap.* 13, ubi loquitur de ea Timanthis Cythnii tabula qua Colotem Tejum vicit.

COLOTES, Statuarius.

Colotes, qui cum Phidia Jovem Olympium fecerat, Philosophos fecit, Plinius libro XXXIV, cap. 8. *Ægidem Minervæ fecerat Colotes Phidiæ discipulus, & in faciendo Jove Olympio adjutor*, Idem libro XXXV, cap. 8.

In Cyllene, navali Eleorum, est pagus mediocris ubi Colotæ Æsculapius dicatus est, eburneum simulacrum spectatu mirabile: *Strabo libro* VIII, *pag.* 337 *D.* Eadem habet Eustathius *ad vers.* 603 *Iliados* β, ubi & ejusdem Artificis Dionysum memorat.

COLOTES alter, itidem Statuarius.

Mensam ille ex ebore & auro fecit apud Eleos, super qua victorum coronæ deponebantur. Colotem hunc ab Hercule genus duxisse affirmant: quotquot interim diligentius inquirunt in historiam Plastarum, tradunt eum fuisse Parium ac Pasitelis discipulum: vide *Pausaniam libro quinto, pag.* 325, 34.

COMBE.

Hæc Combe, cognomento Chalcis, posteaquam prima ex ære procudit arma, viro nupta, centum ei peperit liberos: *Zenobius in* Ὥσπερ χαλκιδικὴ τίκτει. Hesychius: Κόμβη, Κυρήτων μήτηρ.

COME. Vide Canetias.

CONON, Figulus.

Hic invenit phialas, quas ab ejus nomine Cononias vocabant: *Athenæus libro* XI.

CONON, Pictor.

Conon Cleonæus Artem adhuc rudem plurimum provexit, eoque discipulos suos majorem poposcit mercedem quàm priores Artifices: vide *Ælianum var. Hist.* VIII, 8. Apud quem tamen libens reposuerim Κίμων κλεωναῖος. Confer hæc cum loco Plinii, quem supra adscripsimus in Cimon.

CONSTANTINUS IMP.

Constantinus Imp. opere manuum suarum picturam exercendo, victum sibi quæsivit: *Sigebertus in Chron. ad annum* 918: vide locum. Vide quoque *Luithprandi Historiam sui temporis, libro tertio, cap.* 9.

COOS.

Coa fictilia. De his Plinius XXXV, 12: *Coïs laus maxima.*

Coa conchylia, Juvenalis Satyra VIII, versu 102.

Coæ purpuræ, Horatius Carminum lib. IV, Ode 13. Ad quem locum annotat Acro Grammaticus: *Coæ*] *Pretiosæ, à loco. In hac enim insula melior purpura tinguitur.*

Coa vestis. Horatius lib. I, Satyra 2:

- - - *Cois tibi pene videre est,*
Ut nudam. - - -

Ubi Acron: *Hæc vestis in Co insula conficitur, per cujus nimiam subtilitatem quæ sunt interiora translucent.* Vide Cl. Salmasii notas in Tertullianum de Pallio, *pag.* 202: vide quoque Ejusdem Plinianas exercitat. *pag.* 143. Huc etiam pertinent ea quæ dicimus in Pamphila.

COPO-

COPONIUS, Sculptor.

Varro a Coponio XIIII *nationes, quæ sunt circa Pompeji, factas auctor est*, Plinius libro XXXVI, cap. 5.

CORAXI.

Coraxicæ vestes, Tzetzes Chil. X, hist. 329. *Coraxi*, Idem Chil. XI, hist. 388: ubi tamen legendum *Coraxi* ex Strabonis libro tertio.

CORINTHIA VIRGO.

Corinthia virgo (Sicyonii Dibutadis filia) invenit eam quam dicunt coroplasticen, dum amatoris dormitantis umbram in pariete circumscribit. Pater vero, Figulus existens, tantopere delectabatur indiscreta similitudine, ut lineamenta exsculpta luto repleverit. Typus etiamnum Corinthi asservatur, inquit Athenagoras *in Legatione pro Christianis*. Ipsissima Athenagoræ verba adscribimus in Crato, Pictor. Vide quoque Dibutades.

CORINTHIA VASA.

Corinthia vasa frequenter cum Deliacis conjungit Cicero: cujus locus præter cæteros insignis est in Orat. pro Sexto Roscio Amerino, ubi delicate elegantem Chrysogoni magnificentiam describens, *Domus referta Corinthiis & Deliacis*, inquit, *in quibus est authepsa illa, quam tanto pretio nuper mercatus est, ut, qui prætereuntes pretium annumerari audiebant, fundum venire arbitrarentur.* Plura ejusdem Tullii loca adducimus infra in Deliaca vasa. Ad hunc interim locum, proxime adscriptum, annotat Vulcatii Gallicani Commentarius hactenus ineditus; *Authepsa, vas aquarum quod interjecta lamina fabricatis arte fornacibus compendium portat, portati simul ignis contrarii elementi portata vicinitas.*

CORINTHIA SIGNA.

Signis, quæ vocant Corinthia, plerique in tantum capiuntur, ut secum circumferant, sicut Hortensius orator Sphingem Verri reo ablatam: propter quam Cicero illo judicio in altercatione neganti ei se ænigmata intelligere, respondit, Debere, quoniam Sphingem secum haberet. Circumtulit & Nero princeps Amazonem, &c. Plinius lib. XXXIV, cap. 8. Signi Corinthii, senem stantem effingentis, descriptionem egregie nobis exhibet Plinius Junior *libro* III, *epistola* 6.

CORINTHIÆ COLUMNÆ.

Tertium genus columnarum, quod Corinthium dicitur, virginalis habet gracilitatis imitationem, &c. Vide Vitruvium lib. IV, cap. 1.

CORINTHUS.

Corinthus per multa retro sæcula, inquit Orosius lib. V, cap. 3, *velut officina omnium artificum atque artificiorum fuit & emporium commune Asiæ atque Europæ.* Vide quoque Schol. in Odam XIII Olymp. Pindari, pag. 113 editionis Pauli Stephani. Corinthus ac Sicyon auxere pingendi ac fingendi aliasque id genus Artes: *Strabo libro* VIII, *pag.* 382, *A*; ubi & paullo ante agit de Necrocorinthiis. ἐν Κορίνθῳ ναυπηγηθῆναι τριήρη πρῶτον: *In Corintho primam triremem exstructam fuisse*, legas apud Diod. Siculum libro XIV. Corinthii triremes primi fabricarunt, & Samiis navales copias apparantibus, peritos ædificandarum navium Artifices miserunt. Vide *Libanium Declamatione* XXV: maxime tamen vide *Aristidis Isthmica*; hunc enim titulum indidit *tomi primi Orationi tertiæ, quæ est in Neptunum.*

CORNELIUS. Vide Cn. Cornelius.

CORNELIUS. Vide P. Cornelius.

CORNELIUS PINUS, Pictor.

Post fuere in auctoritate Cornelius Pinus & Accius Priscus, qui Honoris & Virtutis ædes Imperatori Vespasiano Augusto restituenti pinxerunt: sed Priscus antiquis similior, Plinius libro XXXV, cap. 10.

CORNELIUS SATURNINUS, Sculptor.

Cornelius Saturninus, non ignobilis Artifex, ex hebeno fecit Mercuriolum Apulejo: vide *Apologiam Apulei.*

COROEBUS, Architectus.

Telesterion Eleusine cœpit Corœbus ædificare. Hic columnas in pavimento posuit & epistyliis junxit; quo defuncto, Xypetius Metagenes septum & superioribus columnis adjecit: *Plutarchus in Pericle.*

COROEBUS, Figulus.

Figlinas Corœbus Atheniensis invenit. In iis orbem Anacharsis Scythes: ut alii, Coræbus Atheniensis, Plinius libro VII, cap. 56.

CORY-

o Cornelio Architetto vedi manuscritto [illegible] pag: 30 [illegible] [illegible] pag: 99 n: 9

CORYBANTES. Vide CURETES.

CORYBAS, PICTOR.

Corybas Nicomachi discipulus, Plinius lib. XXXV, cap. 11.

CORYTHUS.

Corythus, genere Iberus & Herculis amasius, galeam primus fabricavit: unde & hoc genus armaturæ nomen ab eo traxit: *Photius ex Ptolemæi Hephæstionis novæ ad variam eruditionem historiæ libro secundo.*

COSSUTIUS, ARCHITECTUS.

Cossutius, civis Romanus, Architectonices peritia nobilitatus: vide *Vitruvium in Præfat. libri septimi.*

CRATERUS, PICTOR.

Craterus comœdus Athenis in Pompejo pinxit, Plinius lib. XXXV, cap. 11: ubi tamen quidam codd. *Cratinus* legunt. Πομπεῖον autem erat locus ubi asservabantur vasa in solemnem hujus illiusve pompæ usum apparata: vide *Joh. Meursium Attic. lectionum libro secundo, cap.* 15.

CRATERUS, STATUARIUS.

Palatinas domos Cæsarum replevere probatissimis signis Craterus cum Pythodoro, Polydectes cum Hermolao, Pythodorus alius cum Artemone, & singularis Aphrodisius Trallianus, Plinius libro XXXVI, cap. 5.

CRATES.

Crates vallorum fossor, Alexandri in expeditionibus comes. Ταφρωρύχος, Ἀλεξάνδρῳ συνών, Diogenes Laërtius lib. IV, in Cratete.

CRATINUS, PICTOR.

Craterus (alii codd. *Cratinus* habent) *comœdus Athenis in Pompejo pinxit*, Plinius lib. XXXV, cap. 11: ubi & aliquanto post inter mulieres pingendi Arte claras refertur *Irene, Cratini pictoris filia & discipula*; à qua pictam tradit *puellam quæ est Eleusine.*

CRATINUS, STATUARIUS.

Cratinus Spartanus fecit Phillen Eleum, qui pueros in lucta vicit: *Pausanias lib.* VI, *pag.* 360, 29.

CRATO, PICTOR.

Crato Sicyonius primus inventor fuit Graphices. Sufficeret quidem remittere curiosum Lectorem ad Athenagoræ Philosophi Legationem pro Christianis, nisi videretur pretium curæ adscribere ipsa gravissimi auctoris verba; quandoquidem ex iis non tantum liquere potest circa quæ tempora vixerit Philosophus ille Atheniensis, verum etiam qua occasione & quam celeriter pingendi sculpendique Artes è tenuibus Graphices initiis auctæ consummatæque sint. Ἡσίοδον καὶ Ὅμηρον ἡλικίην τετρακοσίοις ἔτεσι δοκέω πρεσβυτέρους ἐμεῦ γενέσθαι, καὶ οὐ πλέοσι, οἷς καὶ γένη, καὶ ὀνόματα δόντες· οὗτοι δέ εἰσιν οἱ ποιήσαντες θεογονίην Ἕλλησι, καὶ τοῖσι θεοῖσι τὰς ἐπωνυμίας δόντες, καὶ τιμάς τε καὶ τέχνας διελόντες, καὶ εἴδεα αὐτῶν σημήναντες. αἱ δ' εἰκόνες, μέχρι μήπω πλαστικὴ καὶ γραφικὴ καὶ ἀνδριαντοποιητικὴ ἦσαν, οὐδὲ ἐνομίζοντο. Σαυρίου δὲ τοῦ Σαμίου, καὶ Κράτωνος τοῦ Σικυωνίου, καὶ Κλεάνθους τοῦ Κορινθίου, καὶ κόρης Κορινθίας ἐπιγενομένων· καὶ σκιαγραφίας μὲν εὑρεθείσης ὑπὸ Σαυρίου, ἵππον ἐν ἡλίῳ περιγράψαντος· γραφικῆς δὲ καὶ Κράτωνος, ἐν πίνακι λελευκωμένῳ σκιὰς ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς ἐναλείψαντος· ἀπὸ δὲ τῆς κόρης ἡ κοροπλαστικὴ εὑρέθη· ἐρωτικῶς γάρ τινος ἔχουσα, περιέγραψεν αὐτοῦ κοιμωμένου ἐν τοίχῳ τὴν σκιάν· εἶθ' ὁ πατὴρ ἡσθεὶς ἀπαραλλάκτῳ οὔσῃ τῇ ὁμοιότητι (κέραμον γὰρ εἰργάζετο) ἀναγλύψας τὴν περιγραφὴν πηλῷ προσανεπλήρωσεν· ὁ τύπος ἔτι καὶ νῦν ἐν Κορίνθῳ σώζεται. τούτοις δὲ ἐπιγενόμενοι Δαίδαλος καὶ Θεόδωρος ὁ Μιλήσιος, ἀνδριαντοποιητικὴν καὶ πλαστικὴν προσεξεῦρον: *Hesiodum atque Homerum, qui generationes & nomina Diis tribuerunt, me antiquiores puto annis quadringentis, & non pluribus. Hi Græcis primi auctores fuerunt Theogoniæ, & cognomina Diis dantes, & honores artesque iis distribuentes, & formam eorum significantes. Imagines vero eorum, quamdiu plastice, graphice, & statuaria nondum erant inventæ, ne quidem putabantur esse. ... Sauria vero Samio, & Cratone Sicyonio, & Cleanthe Corinthio, & virgine Corinthia in hanc lucem editis; Sciagraphia quidem inventa est à Sauria, equum in Sole circumscribente; Graphicen invenit Crato, in tabula dealbata umbras viri ac mulieris inungens; à virgine vero inventa est Coroplastice; siquidem amore alicujus capta, circumscripsit dormientis amasii umbram in pariete; pater deinde multum oblectatus similitudine usque adeo indiscreta (figulinam enim exercebat) lineamenta exsculpta opplevit argilla: is typus etiam nunc asservatur Corinthi. His succedentes, Dædalus & Theodorus Milesius, statuariam & plasticen adinvenerunt.*

Digitized by Google

CRES, Statuarius.

Anthologia lib. IV, cap. 12:

> Δικτύννης τοῖν με καθ' ἱερὸν ἔμπυρον ὁ Κρὴς
> Χάλκεον ἔστησεν Πᾶνα τὸν αἰγόνυχα.
> Δέρμα δ' ἔχω, διπλοῦν τε λαγωβόλον· ἐκ δέ γε πέτρας
> Σπήλυγγος τείνω βλέμμα διπλοῦν πρὸς ὄρος.

Cl. Hugo Grotius vertit:

> *Capripedem me Pana, calent ubi templa ferocis*
> *Dictynnæ, posuit Cretis in ære manus.*
> *Pellitus peda bina manu fero, deque caverna,*
> *Qua tegor, in montes lumina mitto duos.*

CRESILAS, Statuarius.

Cresilas fecit vulneratum deficientem, in quo possit intelligi quantum restet animæ, Plinius lib. XXXIV, cap. 8.

CRETES.

Cretes catapultam invenisse dicunt, Plinius lib. VII, cap. 56. Primam quoque bellicarum machinarum inventionem tribuere iis videtur Hesychius, in ἑλέπολις. At Ælianus *var. Hist.* VI, 12, vult Catapultam inventum esse Dionysii junioris, tyranni Syracusanorum. Omnino tamen vide *Diodorum Siculum libro* XIV, ubi fuse describit bellicum hujus Dionysii apparatum adversus Rheginos & Messenios.

Cretenses calami sagittarii: vide *Plinium lib.* XVI, *cap.* 36.

Creticus arcus: *Pollux libro primo, cap.* X, *§.* 13.

CRITIAS, Statuarius.

Democritus Sicyonius Statuarius ad quintum à se retro magistrum Atticum Critiam refertur. Ptolichus enim Corcyræus ab ipso Critia didicit; is Amphionem docuit; Amphionis discipulus fuit Pison è Calaurea; à quo Artem Democritus didicit: *Pausanias libro sexto, pag.* 347, 45.

CRITIAS alter, itidem Statuarius.

Critias Nesiota tyrannicidas fecit. Lucianus in Philopseude: ἐν οἷς καὶ τὰ Κριτίου τοῦ Νησιώτου πλάσματα ἑστήκει, οἱ τυραννοκτόνοι: *Inter quas & illi stant tyrannicidæ, Critiæ Nesiotæ plasmata.* Atque adeo nemini potest esse ambiguum, quin hic sit idem ille Critias cujus meminit Pausanias *libro primo, pag.* 14, 32: sicuti & ejusdem libri *pag.* 42, 9. Fortasse quoque Plinio *libro* XXXIV, *cap.* 8, memoratur hic Nesiota Critias; nam in hisce diligentissimi Scriptoris verbis, *Phidiæ æmuli fuere Alcamenes, Critias, Nestocles, Hegias*, pro *Critias, Nestocles*, libens reposuerim *Critias Nesiotes*. Ita enim suspicor Plinium scripsisse, quò eum à priore illo Attico discerneret. *Dionysodorus, Critiæ discipulus*, memoratur Plinio *lib.* XXXIV, *cap.* 8. Ubi mox quoque occurrit Scymnus qui fuit Critiæ discipulus.

CRONIUS, gemmarum Scalptor.

Post Pyrgotelem Apollonides & Cronius in gloria fuere, quique Divi Augusti imaginem similem expressit, qua postea Principes signabant, Dioscorides, Plinius lib. XXXVII, cap. 1.

CTESIBIUS, Mechanicus.

Laudatus est Ctesibius pneumatica ratione & hydraulicis organis repertis, Plinius libro VII nat. Hist. cap. 37. Hydraulis est musicum instrumentum, rotundæ aræ non absimile, inventum à Ctesibio tonsore, qui ætate Ptolemæi secundi Euergetis Alexandriam incoluit, & uxorem quoque suam eandem Artem edocuit. Tryphon quoque de rerum appellationibus tradit Ctesibium Mechanicum scripsisse opus de hydraulis: *Athenæus libro* IV, *cap.* 23: vide locum, & Casauboni ad eundem locum *Animadvers.* Rhyton, poculum erat jussu primi regis Ptolemæi Philadelphi à Ctesibio Mechanico fabricatum instar cornu tortilis, quod ad prosilientis aquæ fluxum canoræ tubæ sonum edebat, consecratumque erat in Veneris Zephyridis sive Arsinoës templo: *idem Athenæus libro* XI, *cap.* 13. Vitruvius libro IX, cap. 9: *Ctesibius Alexandrinus spiritus naturales pneumaticasque res invenit. Sed uti fuerunt ea exquisita, dignum studiosis est agnoscere. Ctesibius enim fuerat Alexandriæ natus, patre tonsore: is ingenio & industria magna præter reliquos excellens, dictus est artificiosis rebus se delectare. Namque cùm voluisset in taberna sui patris speculum ita pendere, ut cùm educeretur sursumque reduceretur, linea latens pondus deduceret, ita collocavit machinationem. Canalem ligneum sub tigno fixit, ibique trochleas collocavit, per canalem lineam in angulum deduxit, ibique tubulos struxit, in eos pilam plumbeam per lineam demittendam curavit: ita pondus cùm decurrendo in angustias tubulorum premeret cæli crebritatem, vehementi decursu per fauces frequen-*

 tiam

tiam cœli compressione solidatam extrudens in aërem patentem, offensione & tactu sonitus expresserat claritatem. Ergo Ctesibius cùm animadvertisset ex tactu cœli & expressionibus spiritus vocesque nasci, his principiis usus, hydraulicas machinas primus instituit. Item aquarum expressiones αὐτομάτας, porrectis rotundationisque machinas, multaque deliciarum genera, in his etiam horologiorum ex aqua comparationes explicuit, &c. Descriptionem Ctesibicæ machinæ, quæ quàm altissime educit aquam, agit Vitruvius *lib.* x, *cap.* 12. Ctesibium Vitruvius in *Præfatione libri septimi* refert inter eos qui de Machinationibus scripserunt. Ctesibius filium & discipulum habuit Heronem illum celebrem Mechanicum, quem seniorem Heronem vocabant, ut distingueretur ab illo Herone Mechanico qui junior dicebatur.

CTESICLES, Sculptor.

Hic è pario marmore Sami signum fecit operis usque adeo absoluti, ut obscœnum ejus amorem Cleisophus Selimbriacus ægre à se depulerit: vide *Athenæum libro* xiii, *cap.* 8. *Id: cap. 19.*

CTESIDEMUS, Pictor.

Ctesidemus innotuit Oechaliæ expugnatione & Laodamia, Plinius lib. xxxv, cap. 11.

CTESILAS, Statuarius.

Venere & in certamen artifices laudatissimi, quamquam diversis ætatibus geniti, quoniam fecerant Amazonas: quæ cùm in templo Ephesiæ Dianæ dicarentur, placuit eligi probatissimam ipsorum artificum, qui præsentes erant, judicio: cùm apparuit eam esse, quam omnes secundam à sua quisque judicassent. Hæc est Polycleti, proxima ab ea Phidiæ, tertia Ctesilæ, quarta Cydonis, quinta Phragmonis, Plinius lib. xxxiv, cap. 8.

CTESILAUS, Statuarius.

Ctesilaus fecit Doryphoron & Amazonem vulneratam, Plinius lib. xxxiv, cap. 8.

CTESILOCHUS, Pictor.

Ctesilochus, Apellis discipulus, petulanti pictura innotuit: Jove Liberum parturiente depicto mitrato, & muliebriter ingemiscente inter obstetricia Dearum, Plinius lib. xxxv, cap. 11.

CTESIOCHUS, Pictor.

Hic fuit Apellis frater, & ipse Pictor: *Suidas in* Ἀπελλῆς.

CTESIPHON, Architectus.

Laudatus est & Ctesiphon Gnossius æde Ephesiæ Dianæ admirabiliter fabricata, Plinius libro vii, cap. 37. Ctesiphon Architectus constituit ædem Ephesiæ Dianæ Ionicam, qua de re hæc habet Vitruvius in Proœmio libri septimi: *Primum ædes Ephesiæ Dianæ Ionico genere ab Ctesiphonte Gnosio & filio ejus Metagene est instituta; quam postea Demetrius, ipsius Dianæ servus, & Peonius Ephesius dicuntur perfecisse.* Idem quoque Vitruvius *libro* x, *cap.* 6 describit, quàm ingeniosa ratione scaphos columnarum Ctesiphon & filius ejus Metagenes ex lapidicinis Ephesum ad Dianæ fanum deportarint. Aliis Scriptoribus persæpe quoque *Chersiphron* dicitur hic ipse Artifex: vide *Salmasii Plinianas exercitationes, pagg.* 812 & 818.

CUMANA PATELLA.

Plinius lib. xxxv, cap. 12, agens de fictilibus vasis, *Nobilitantur iis,* inquit, *oppida quoque; ut Rhegium & Cumæ.* Martialis lib. xiv, Epigr. 114:

Hanc tibi Cumano rubicundam pulvere testam,
Municipem mittit casta Sibylla suam.

CURETES.

Postquam Opis Jovem ex Saturno peperit, petit Juno ut sibi eum concederet; quoniam Saturnus Orcum sub Tartara dejecerat, & Neptunum sub undas: quod sciret, si quis ex eo natus esset, se regno privaret. Qui cùm Opem rogaret, ut esset quod illa peperisset, illa lapidem involutum ostendit; eum Saturnus devoravit. Quod cùm sensisset, cœpit Jovem quærere per terras. Juno autem Jovem in Cretensi insula detulit. Adamantæa, pueri nutrix, eum in cunis in arbore suspendit, ut neque cœlo, neque terra, neque mari inveniretur: & ne pueri vagitus exaudiretur, impuberes convocavit, eisque clypeola ænea & hastas dedit, jussitque eos circum arborem euntes crepare, qui Græce Curetes sunt appellati. Alii Corybantes dicuntur. Hi autem Lares appellantur, Hyginus fabula cxxxix: vide quoque Ovidium Fastorum lib. iv, vers. 195. *In diversis Nigidius scriptis Lares modo tectorum domuumque custodes ait esse, modo Curetas illos qui occultasse perhibentur Jovis æribus aliquando vagitum, indigetes Samothracios, quos quinque indicant Græci Idæos dactylos nuncupari:* ita Arnobius adversus Gentes, sub finem libri tertii. Omnino quoque vide quæ annotavimus in Dactyli Idæi. Multa ac multum

Digitized by Google

multum quandoque diversa de his tradunt *Diodorus Siculus*, *Pausanias*, *Strabo*, & complures alii. Quibus inter se collatis, vere fateberis Strabonem lib. x dixisse: Τοιαύτη ἐν τοῖς λόγοις τούτοις ἐστὶ ποικιλία, τῶν μὲν τοὺς αὐτοὺς τοῖς Κυρῆσι τοὺς Κορύβαντας, καὶ Καβείρους, καὶ Ἰδαίους δακτύλους, καὶ Τελχῖνας ἀποφαινόντων· τῶν δὲ συγγενεῖς ἀλλήλων, καὶ μικράς τινας αὐτῶν πρὸς ἀλλήλους διαφορὰς διαστελλομένων: *Ingens in hisce narrationibus est varietas: his tradentibus eosdem cum Curetibus esse Corybantas, Cabiros, Idæos dactylos, Telchinas; illis vero statuentibus eos inter se cognatos esse, & exiguo quodam discrimine à se mutuo distinctos.* Creta dicta est à Crete indigena, quem ajunt unum Curetarum fuisse, à quibus Jupiter absconditus est & nutritus. Hi Gnoson civitatem in Creta condiderunt, & Cibeli matri templum: vide *Eusebii Chronicon*. Scuta gestare Curetes primi invenerunt: *Servius ad vers. 505 noni Æneïdos*. Curetes antrum in Ida monte, quod tutam Saturnum fugientibus præbuerat latebram, nuncuparunt Ἀρκέσιον: vide *Autorem Etymologici in* Ἀρκεσιον. *Saltationem armatam Curetes docuere, pyrrichen Pyrrhus, utramque in Creta*, Plinius lib. VII nat. Hist. cap. 56. Vide quoque *Schol. in Odam* II *Pythiarum Pindari, pag.* 211 *edit. Pauli Stephani*; *Lucretius lib.* II, *vers.* 629: vide *Meursii Orchestram, in* Πυῤῥίχη. Istrus in Cretensium sacrificiorum recensione ait Curetes olim solitos immolare pueros Saturno: *Porphyrius lib.* II περὶ ἀποχῆς. Curetes primi æs in Eubœa invenerunt: vide *Stephanum de Urbibus, in* Αἴδηψος; *sicuti & in* Βίεννος, *& in* Ἴτανος. Vide supra in CELMIS. Azan, apud Arcadedes hoc nomen habent Curetes, de monte Azane: vide *Lactantium vel Luctatium ad vers.* 292 *libri* IV *Thebaid.* Κόμβη, Κυρήτων μήτηρ, Hesychius. Σωχὸς, ὁ τῶν Κυρήτων πατὴρ, Idem. Κερύβας, γένος ἱερὸς, Idem. Epimenides fecit Curetum Corybantumque generationem & theogoniam, quinquies millenis versibus: *Laërtius lib.* I *in Epimenide*. Ubi & aliquanto post ex Myroniano *in Similibus* addit, eum à Cretensibus Curetem appellatum. Inter Curetas fuit & Cynosura. Aglaosthenes, qui Naxica conscripsit, ait Cynosuram esse unam de Jovis nutricibus ex Idæis nymphis: vide *Hyginum lib.* II *Poëtici Astronomici, in Arctos minor.* *Largoque satos Curetas ab imbri*, Ovidius IV Metamorph. vers. 282. *Hanc totam* [de Curetibus] *opinionem, quasi à poëtis fictam, Sallustius respuit: voluitque ingeniose interpretari, cur Jovis altores dicantur Curetes fuisse: & sic ait: Quia principes intelligendi divina fuerunt, vetustatem ut cætera in majus componentem, altores Jovis celebravisse. Quantum erraverit homo eruditus, jam res ipsa declarat. Si enim*, &c. vide Lactantium libro primo de falsa Religione, cap. 21.

CURIO.

C. Curio funebri patris munere, superare volens nobile illud theatrum, quod M. Scaurus in Ædilitate sua fecerat, duo miri atque insani operis theatra exstruxit è ligno; de quibus hæc habet Plinius lib. XXXVI, cap. 15: *M. Scauri nescio an Ædilitas maxime prostraverit mores civiles, majusque sit Syllæ malum tanta privigni potentia, quam proscriptio tot millium. Hic fecit in Ædilitate sua opus maximum omnium quæ unquam fuere humana manu facta, non temporaria mora, verum etiam æternitatis destinatione. Theatrum hoc fuit. Scena ei triplex in altitudinem,* CCCLX *columnarum, in ea civitate quæ sex Hymettias non tulerat sine probro civis amplissimi. Ima pars scenæ, è marmore fuit; media, e vitro; inaudito etiam postea genere luxuriæ; summæ tabulis inauratis columnæ, ut diximus, imæ duodequadragenum pedum. Signa ærea inter columnas, ut indicavimus, fuerunt tria millia numero. Cavea ipsa cepit hominum* LXXX *millia, cùm Pompeji amphitheatri, toties multiplicata Urbe tantoque majore populo, sufficiat large* LX *mill. Sed & reliquus apparatus tantus Attalica veste, tabulis pictis, cæteroque choragio fuit, ut in Tusculanam villam reportatis quæ superfuerant quotidiani usus deliciis, incensa villa ab iratis servis concremaretur ad H-S millies. Aufert animum & a destinato itinere digredi cogit contemplatio tam prodigæ mentis, aliamque connecti majorem insaniam e ligno. C. Curio, qui bello civili in Cæsarianis partibus obiit, funebri patris munere, cum opibus apparatuque non posset superare Scaurum: unde enim illi vitricus Sylla & Metella mater proscriptionum sectrix? unde M. Scaurus pater, toties princeps civitatis & Marianis sodalitiis rapinarum provincialium sinus? cùm jam ne ipse quidem Scaurus comparari sibi posset, quando hoc certe incendii illius præmium habuit, convectis ex orbe terrarum rebus, ut nemo postea par esset insaniæ illi. Ingenio ergo utendum fuit. Operæ pretium est scire quid invenerit, & gaudere moribus nostris, ac nostro modo nos vocare majores. Theatra duo juxta fecit amplissima è ligno, cardinum singulorum versatili suspensa libramento: in quibus utrisque antemeridiano ludorum spectaculo edito inter sese aversis, ne invicem obstreperent scenæ, & repente circumactis ut contra starent, postremo jam die, descendentibus tabulis & cornibus inter se coëuntibus; faciebat amphitheatrum & gladiatorum spectacula edebat; ipsum magis auctoratum populum Romanum circumferens. Quid enim miretur quisque in hoc primum?*

inventorem, an inventum? artificem, an autorem? ausum aliquem hoc excogitare, an suscipere? parere, an jubere? Super omnia erit populi furor, sedere ausi tam infida instabilique sede. En hic est ille terrarum victor & totius domitor Orbis, qui gentes & regna diribet, jura externis mittit, Deorum quædam immortalium generi humano portio, in machina pendens & ad periculum suum plaudens. Quæ vilitas animarum ista! aut quæ querela de Cannis! quantum mali potuit accidere! Hauriri urbes terræ hiatibus, publicus mortalium dolor est. Ecce populus Romanus universus, velut duobus navigiis impositus, binis cardinibus sustinetur, & seipsum depugnantem spectat, periturus momento aliquo luxatis machinis. Et per hoc quæritur Tribunitiis concionibus gratia, ut pensiles tribus faceret. Qualis hic in Rostris? Quid non ausurus apud eos, quibus hoc persuaserit? Vera namque confitentibus, populus Romanus funebri munere ad tumulum patris ejus depugnavit universus. Variavit hanc suam magnificentiam fessis turbatisque cardinibus, & amphitheatri forma custodita, novissimo die duabus per medium scenis athletas edidit, raptisque è contrario repente pulpitis, eodem die victores è gladiatoribus suis produxit. Nec fuit rex Curio aut gentium Imperator, non opibus insignis, ut qui nihil in censu habuerit, præter discordiam principum.

CYCLOPES.

Turres, ut Aristoteles, invenere Cyclopes, Plinius lib. VII, cap. 56. Antiqui opera quævis mole vel arte suscipienda tribuebant Cyclopibus. Virgilius Æneïd. VI, 630:

- - - Cyclopum educta Caminis
Mœnia conspicio, atque adverso fornice portas.

Ubi Servius: *Cyclopum educta Caminis, hoc est, magna: ita enim cujuslibet rei magnitudinem significabant; adeo ut Statius Argivorum muros ab iis dicat esse perfectos.* Respicit Servius locum Statii Thebaid. libro I, vers. 251, ubi *arces Cyclopum* pro urbe Argiva ponit Statius. *Cyclopum autem,* ut ibidem annotat Lactantius, *aut quas Cyclopes fecerunt, aut magni ac miri operis: nam quicquid magnitudine sua nobile est, Cyclopum manu dicitur fabricatum.* Vide quoque brevia scholia in Iliad. B, vers. 559; quemadmodum & Eustathium ad eundem Poëtæ locum, pag. 286 edit. Romanæ. Ἐκ τῶν Κυκλώπων, inquit Nazianzenus Orat. III, τὸ χαλκεύειν, *Cyclopes primi ærariæ fabricæ fuerunt auctores.* Plinius lib. VII nat. Hist. cap. 56: *Ærariam fabricam, alii Chalybas, alii Cyclopas invenisse tradunt:* Κυκλώπων, χαλκέων, Hesychius. Vide quoque Eundem in Κυκλώπων εἶδος, & in Τιμοθέου πλίνθευμα. Trisulcum telum, i. e. fulmen Cyclopes cudebant Jovi in Ætnæo antro: *Virgilius IV Georg. vers.* 170, & *Æneïdos* VIII, 427, ubi non tantùm fulmen solito sævius Jovi, sed currum Marti, Ægida Palladi, verum etiam arma, jubente Vulcano, faciunt Æneæ. Iidem Cyclopes etiam arcum & sagittas fabricaverunt Dianæ, apud Callimachum Hymno III, vers. 86. Ubi & aliquanto ante dicuntur fabricasse Neptuno ἱππείην ποτίστρην, *Equestre aquarium.* Argos & Mycenas Cyclopum opera esse ajunt, atque eosdem Prœto Tirynthi muros fecisse: *Pausanias lib.* II, *pag.* 113, 42. Medusæ caput è lapide, Cyclopum opus: *Pausan. lib.* II, *pag.* 121, 22.

CYDIAS, Pictor.

Plinius lib. XXXV, cap. 11, posteaquam egit de Euphranore, qui floruit Olympiade centesima quarta, etiam hæc addit: *Eodem tempore fuit & Cydias, cujus tabulam Argonautas H-S* CXLIIII *Hortensius orator mercatus est, eique ædem fecit in Tusculano suo.* Atque hæc illa est tabula, quam Dio Cassius in porticu Neptuni paullo post à M. Agrippa dicatam tradit. Τὴν στοὰν τὴν τοῦ Ποσειδῶνος ὀνομασθεῖσαν καὶ ἐξῳκοδόμησεν ἐπὶ ταῖς ναυκρατίαις, καὶ τῇ τῶν Ἀργοναυτῶν γραφῇ ἐπελάμπρυνεν: *Porticum Neptuni dictam propter victorias navales exstruxit, & Argonautarum pictura decoravit,* Dio Cassius lib. LIII. Eustathius ad vers. 526 Dionysii ἐν περιηγήσει agens de Cythno, Cycladum una: Ἀφ' ἧς, inquit, ὁ Κύθνιος λέγεται τυρός· ἐξ ἧς καὶ ζωγράφος, ὄνομα ἔχων Κυδίας: *A qua Cythnius dictus caseus; ex qua etiam pictor nomine Cydias.* Quamvis autem hunc Pictorem arte clarissimum, à patria recte Cythnium nuncupasset antiquitas; minime tamen huic, sed Timanthi (in hac quoque insula nato atque in majore apud omnes admiratione habito) *Cythnii pictoris* nomen κατ' ἐξοχὴν tribuendum putavit. Vide quæ mox attingimus in Cythnius Pictor. Ad hunc interim nostrum Cydiam fortasse quoque pertinet illud Theophrasti de Lapidibus: Γίνεται μίλτος καὶ ἐκ τῆς ὤχρας κατακαιομένης· ἀλλὰ χείρων. τὸ δ' εὕρημα Κυδίου. συνεῖδε γὰρ ἐκεῖνος, ὥς φασι, κατακαυθέντος τινὸς πανδοχείου, τὴν ὤχραν ἰδὼν ἡμίκαυστον καὶ πεφοινιγμένην: *Fit etiam rubrica ex ochra combusta; sed deterior. Hoc vero inventum est Cydiæ. Percepit enim ille, ut ferunt, quadam taberna igne absumpta, ochram semiustam videns rubescere.* Vero certe simillimum est Pictorem potius, quàm aliquem hominum vulgo, ad hujus rei novitatem oculos advertisse.

CYDON,

CYDON, STATUARIUS.

Venere & in certamen laudatissimi, quamquam diversis ætatibus geniti, quoniam fecerant Amazonas. Quæ cùm in templo Dianæ Ephesiæ dicarentur, placuit eligi probatissimam ipsorum artificum, qui præsentes erant, judicio: cùm apparuit eam esse, quam omnes secundam à sua quisque judicassent. Hæc est Polycleti, proxima ab ea Phidiæ, tertia Ctesilæ, quarta Cydonis, quinta Phragmonis, Plinius xxxiv, 8.

CYPRIUM ÆS.

Vide librum tertium Picturæ Vett. cap. xi, §. 3, ubi multa de pluribus æris generibus dicimus.

CYRENÆI.

Cyrenæi erant eximii annulorum sculptores. Vide *Ælianum var. Hist. lib. duodecimo, cap.* 30.

CYRIADES, MECHANICUS.

Cyriades VC. Comes & mechanicus, qui dudum impensas operis utriusque tractavit, in societatem operis admissus, Symmachus lib. v, epist. 76.

CYRUS, ARCHITECTUS.

Meminit ejus Cicero *in Miloniana*; quemadmodum & *libro* vii, *epist.* 14 *ad famil.* Item *lib.* ii, *epist.* 3 *ad Att. Lib.* denique ii, *epist.* 2 *ad Qu. fratrem.*

CYRUS ASTYAGIS F.

Cyrus Astyagis, antequam totius Asiæ regno potiretur, fuit λυχνοποιὸς, *lucernarum opifex*, Dio Chrysostomus Orat. xv, quæ est secunda de Servitute.

CYTHERA.

Hæc insula aliquando quoque dicta πορφυροῦσα, ab insigni purpura quam suppeditabat: vide *Eustathium ad vers.* 499 *Dionysii Periegetæ; & Stephanum de Urbibus, in* Κύθηρα. Hanc insulam Lacedæmoniis aliquando damnosissimam fore, præviderat Chilo: vide *Laërtium libro* 1, *in Chilone*. Hæc igitur insula præbebat illas Laconici maris cochleas tingendis lanis idoneas, quarum meminit Luciani Cataplus. Præcipue tamen vide quæ de iis habet Pausanias *lib.* iii, *pag.* 203, 53.

CYTHNIUS PICTOR.

Cythnius non est proprium nomen alicujus Pictoris, sed Pictorem in Cythno insula genitum designat; Timanthem nimirum, quem Quintilianus *Orat. institut. libro* ii, *cap.* 13, Cithnium censet fuisse. Κύθνος, inquit Stephanus de Urbibus, νῆσος πρὸς τῇ Δρυοπίδι τῶν Κυκλάδων· ἀπὸ Κύθνου οἰκιστοῦ, ἐκαλεῖτο δὲ καὶ Ὀφιοῦσα, καὶ Δρυοπίς· ὁ νησιώτης Κύθνιος· καὶ Κύθνιος ὁ τυρὸς, καὶ Κύθνιος ὁ ζωγράφος. Vide quæ paullo ante diximus in CYDIAS.

CYZICENI STATERES.

Cyziceni stateres. Hi celebres fuerunt, ut bene excusi. Typus eorum erat facies muliebris, in altera vero parte erat leo usque ad umbilicum effigiatus. Κυζικηνοὶ στατῆρες. διεβεβόηντο ὡς εὖ κεχαραγμένοι· πρόσωπον δὲ ἦν γυναικεῖον ὁ τύπος· ἐπὶ δὲ θάτερον μέρος λέοντος, Suidas. Vide quoque Hesychium, nec non Zenobium & Diogenianum, Parœmiographos.

D.

DACTYLI IDÆI.

F*Errum Hesiodus in Creta monstrasse putat eos, qui vocati sunt Dactyli Idæi*, Plinius lib. vii, cap. 56. Vide quæ supra attigimus in CELMIS, & in CURETIBUS. Vide quoque Salmasii Plinianas exerc. pag. 63. Τοὺς δ' Ἰδαίους δακτύλους λέγεται σίδηρον ἐργάσασθαι πρώτους, μαθόντας τὴν ἐργασίαν παρὰ τῆς θεῶν μητρός: *Idæos dactylos fama est primos cudisse ferrum, artem à Deorum matre edoctos*, Diod. Siculus lib. xvii, pag. 491. Idæi Dactyli, qui & ferrum repererunt, vixerunt sub quinto Atheniensium rege Pandione: *Eusebius in Chronicis*. Ab inundatione Deucalionis ad Idæ incendium & ferri inventionem & Idæos Dactylos anni septuaginta tres enumerantur: *Clemens Alexandr. Stromat.* 1. Diomedes lib. iii de Arte Grammatica, cap. de Pedibus: *Dactylus à tractu digitorum dictus, quem ad exprimendam organi modulationem saberrime affectabant; vel ab Idæis dactylis, quos Curetas sive Corybantas poëtæ appellant. Hi namque in insula Creta Jovem custodiendo, ne vagitu se parvulus proderet, lusus excogitato genere, clypeolis æneis inter se concurrentes, tinnitu æris illisi, rhythmica etiam pedis dactyli compositione celavere vocem infantis. Sed nativitatis verum causam, vetusta fabulositas*

bulositas docet hanc fuisse. Ajunt Opem in Idam montem insulæ Cretæ fugiendo delatam, manus suas imposuisse memorato monti, & sic infantem ipsum edidisse, & ex manuum impressione emersisse Curetas sive Corybantas; quos a montis nomine, & à qualitate facti, Idæos dactylos appellant. Hos quidam tres putant, qui Lares esse creduntur; Damnameneus, Acmon, Celmon. Dicti ἀπὸ τῶν κόρων, *id est, à formosis oculis, qui* κόραι *vocantur, id est, pupulæ: vel à cono galeæ.* Multa quoque de Idæis dactylis habet Diodorus Siculus lib. V, pag. 333; Strabo lib. X, pag. 473; Schol. ad vers. 1129 libri I Argonaut. Apollonii; aliique innumeri.

DACTYLIDES, STATUARIUS.

Plinius lib. XXXVI, cap. 5: *In hortis Servilianis reperio laudatos, Calamidis Apollinem illius cælatoris, Dactylidis Pythias, Amphistrati Callisthenem historiarum scriptorem.*

DÆDALUS.

Dædaleæ Artis longe lateque diffusas laudes investigare paratum, ab instituto consilio propemodum dejecisset illud Strabonis lib. VIII, pag. 341: Πολλὰ δὲ καὶ μὴ ὄντα λέγουσιν οἱ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς, συντεθραμμένοι τῷ ψεύδει διὰ τὴν μυθογραφίαν. διὰ δὲ τοῦτο καὶ οὐχ ὁμολογοῦσι πρὸς ἀλλήλους περὶ τῶν αὐτῶν: *Multa etiam quæ non sunt commemorant vetusti scriptores, innutriti mendaciis per quotidianam fabulosæ scriptionis consuetudinem: atque adeo ob hanc ipsam quoque causam persæpe de iisdem rebus non consentiunt inter se.* Agnoscebam quidem verum esse hoc gravissimi Scriptoris judicium, nihilo tamen secius propositum peregi; *Quia non nova dicuntur*, ut Valerii Maximi verbis utar lib. I, cap. VIII, Ex. 7, *sed tradita repetuntur. Fidem auctores vendicent: nostrum sit inclytis literarum monumentis consecrata, perinde ac vana, non refugere.* Mihi quoque ad communem vitæ usum semper visum fuit commendatissimum illud Sulmonensis Poetæ Fastorum lib. quarto, vers. 201:

> - - - *Pro magno teste Vetustas*
> *Creditur: acceptam parce movere fidem.*

In hac igitur qualicunque indagatione fabularum (ut quibus aliquid plerumque veri subesse constat) insistemus verbis Diodori Siculi, Historici diligentis ac minime vani; & ex ejus libro quarto, ubi totam fere Dædali vitam continuata narratione percenset, quantum satis est adscribemus atque illustrabimus.

Δαίδαλος ἦν τὸ μὲν γένος Ἀθηναῖος, εἷς τῶν (a) *Dædalus genere* (b) *Atheniensis, ex*

(a) *Dædalus.*] De nomine Dædali vide Gerardi Joh. Vossii Etymologicum in *Dædalum.* Ubi quoque monet veteres Græcos quævis *lignea simulacra* generatim δαίδαλα nuncupasse. Locus Pausaniæ (quem ibidem allegavit Vossius) est *lib. nono, pag. 546 edit. Hanoviensis, à Sylburgio recognitæ.*

(b) *Genere Atheniensis.*] Ita passim Scriptoribus antiquis *Dædalus Atheniensis*, vel *Atticus* nuncupatur, quò melius distinguatur à *Dædalo Sicyonio*, cujus frequenter meminit Pausanias; & altero *Bithyno Dædalo*, de quo nos quoque suo loco nonnihil dicemus. Illud vero nequaquam hoc in loco prætereundum, quòd hunc Atheniensem Dædalum in omnibus atticissantem faciat Flavius Philostratus *lib. primo Iconum, in Pasiphaës imagine:* ubi Dædali officinam circumstant undique statuæ complures; quarum aliæ exactam habent formam, incedentes jam; aliæ vero, incessum veluti spondentes. Cui rei Statuaria, quæ ante Dædalum fuit, nondum adhibuerat mentem. Αὐτὸς δὲ ὁ Δαίδαλος, ἀττικίζει μὲν καὶ τὸ εἶδος, ὑπέρσοφόν τι καὶ ἔννουν βλέπων· ἀττικίζει δὲ καὶ αὐτὸ τὸ σχῆμα, φαιὸν γὰρ τρίβωνα τουτὶ ἀμπέχεται· προσγεγραμμένης αὐτῷ καὶ ἀνυποδησίας, ᾗ μάλιστα δὴ οἱ Ἀττικοὶ κοσμοῦνται: *Ipse vero Dædalus atticissat quidem & specie, prudentiam quandam sapientiamque vultu præ se ferens: atticissat quoque ipso habitu, fuscam hanc vestem indutus: pedum insuper nuditate ei adscripta, qua ornari se putant Athenienses.* Quòd vero aliqui Cretensem vocarint, eo videri potest factum, quoniam plurimum in Creta versatus plura quoque apud Cretenses Artis suæ reliquerit monumenta. Ausonius Idyllio XII

> *Præpetibus pennis super aëra vectus homo Cres.*

Eidem quoque Ausonio dicitur *Gortynius aliger*, in Mosella, versu 301. Cretensem quoque facit Dædalum Eustathius ad vers. 590 Iliados Σ. Solinus cap. XI: *Post Siculum Neptuni filium in hanc insulam plurimi Corinthiorum, Argivorum, Iliensium, Doriensium, Cretensium confluxerunt, inter quos & Dædalus, fabricæ artis magister.* Maxime tamen huc facit illud Pausaniæ lib. VIII, pag. 540, 49: Ἡ δίαιτα ἡ ἐν Κνωσῷ Δαιδάλῳ παρὰ Μίνω συμβᾶσα ἐπὶ μακρότερον, δόξαν οἱ ἔφερε καὶ ἐπὶ ξοάνων ποιήσει παρὰ Κρησί: *Dædali longior Gnossi apud Minoem commoratio, Cretenses in signorum etiam opificio nobilitavit.*

vedi Aristotele vol. … edizione di Parigi pag. 703 … vedi Diodoro Siculo Epistol. vol. … pag. 656.

τῶν Ἐρεχθειδῶν ὀνομαζόμενος· ἦν γὰρ υἱὸς Μητίονος τοῦ Εὐπαλάμου τοῦ Ἐρεχθέως, φύσει δὲ πολὺ τοὺς ἄλλους ἅπαντας ὑπερβαίνων, ἐζήλωσε τά τε περὶ τὴν τεκτονικὴν τέχνην, καὶ τὴν τῶν ἀγαλμάτων κατασκευὴν καὶ λιθουργίαν. εὑρετὴς δὲ γενόμενος πολλῶν τῶν συνεργούντων εἰς τὴν τέχνην, κατεσκεύασεν ἔργα θαυμαζόμενα κατὰ πολλοὺς τόπους τῆς οἰκουμένης. κατὰ δὲ τὴν τῶν ἀγαλμάτων κατα-

ex Erechthidarum (c) *familia, filius erat* (d) *Metionis Eupalami filii ex Erechtheo geniti. Ingenio* (e) *vero alios omnes præcellens, summa* (f) *cum contentione animum adjecit ad ea quæ spectant artem fabrilem, statuariam, & sculpturam. Inventis* (g) *vero plurimis quæ artibus hisce poterant inservire, admiranda quædam opera construxit in pluribus locis terræ habitabilis. In* (h) *statuarum vero fabrica tantum superavit*

(c) *Ex familia Erechthidarum.*] Apud Plutarchum certe in Theseo ipse Thêseus respondet Deucalioni, filio Minois, poscenti Dædalum ad supplicium, Dædalum esse consobrinum suum ac genere proximum, ut qui matrem habeat Meropen, filiam Erechthei. Ἀπεκρίνατο πρὸς ὁ Θησεύς, παραιτούμενος ἀνεψιὸν ὄντα Δαίδαλον, κἀκείνου κατὰ γένος προσήκοντα, μητρὸς ὄντα Μερόπης τῆς Ἐρεχθέως, &c.

(d) *Filius erat Metionis Eupalami filii ex Erechtheo geniti.*] Platoni quoque in Ione Dædalus dicitur *Metionis filius.* Pausanias libro VII, pag. 403, 41, testatur eum Athenis ortum traxisse ex regia stirpe eorum qui Metionidæ dicebantur. *Dædalus Euphemi filius* dicitur Hygino fab. XXXIX: pro quo tamen apud eundem fab. CCLXXIV rectius scribitur *Dædalus Eupalami filius. Eupalami* quoque filius dicitur Suidæ in Πέρδικος ἱερόν. *Dædalum Eupalami filium arte fabrili nobilem*, dixit Servius ad vers. 14 sexti Æneïd. Πρότερον ἢ Δαίδαλος ὁ Παλαμάονος ἐγένετο Ἀθήνησι: *Prius quàm Dædalus Palamaonis filius nasceretur Athenis*, Pausanias lib. IX, pag. 546, 48. Socrates apud Platonem *in Alcibiade* I refert Dædali genus, ad Vulcanum filium Jovis, suum vero, ad Dædalum. *Dædalus Atticus Eupalami & Alcippes filius*, Tzetzes Chiliad. primæ hist. 19. *Dædalus Eupalami & Metiadusæ filius*, Idem Tzetzes XI Chiliadis historia 379.

(e) *Ingenio alios omnes præcellens.*] Ovidius Metamorph. VIII, 159:

Dædalus ingenio fabræ celeberrimus artis.

(f) *Summa cum contentione adjecit animum ad ea quæ spectant artem fabrilem, statuariam, & sculpturam.*] Quandoquidem ex proxime adducto versu Ovidiano constat Dædalum peculiari quadam ingenii propensione potissimum adjecisse animum ad operas fabriles, quas eum non invita (quod ajunt) Minerva tractasse confitentur omnes; facile quoque judicium est, cur Hyginus fabula XXXIX iis quæ de Dædalo refert, etiam addiderit, *Fabricam à Minerva dicitur accepisse.* Unde & in Solini verbis, paullo ante citatis, dicitur *fabricæ artis magister.* Hesychius: Ἰκάριος, υἱὸς Δαιδάλου. οὗτος φασὶν ἐξιχνεύσατο τὴν τεκτονικήν, ἐποίησε δὲ τῷ υἱῷ αὐτοῦ πτερὰ ξύλινα, καὶ ἐκόλλησεν αὐτὰ κηρῷ: *Icarius, filius Dædali. Hic, ut ajunt, investigavit artem fabrilem, fecitque filiò suo alas ligneas, conglutinavitque eas cera*, &c.

(g) *Inventis vera plurimis quæ artibus hisce poterant inservire.*] De inventis Dædali & propinquorum ejus hæc habet Plinius nat. Historiæ lib. VII, cap. 56: *Fabricam materiarum Dædalus invenit, & in ea serram, asciam, perpendiculum, terebram, glutinum, ichthyocollam.* Et mox: *Gyges Lydius picturam invenit in Ægypto: in Græcia vero Euchir, Dædali cognatus.* Denique: *Vela, invenit Icarus; malum & antennam, Dædalus.* Varro in Scauro: *Glutinum ferunt Dædalum invenisse.* Citat hunc locum Flavius Sosipater Charisius, *edit. Putschianæ col.* 106. Hyginus fab. CCLXXIV: *Perdix, Dædali sororis filius, & circinum & serram ex piscis spina reperit. Dædalus, Eupalami filius, Deorum simulacra primus fecit.* Quod quomodo sit accipiendum, proxime sequentia docebunt.

(h) *In statuarum vero fabrica tantum superavit reliquos mortales, ut posteritas multa ei fabulose affinxerit.*] In Chronicis Eusebii referuntur ad annum DCCXXXVII ea quæ de Dædalo feruntur fabulæ, qui visus est simulacra fecisse moventia. Primus enim omnium pedes statuarum à se invicem separavit, aliis conjunctim eos fabricantibus, ut Palæphatus memorat. Nec non quomodo cum filio Icaro Minoëm navi fugerit, & propter ininvestigabilem fugam avolasse pennis existimatus sit. Ad quæ Eusebii verba multis docet Jos. Scaliger antiquissimorum Græcorum simulacra τοὺς πόδας συμβεβηκότα fuisse: omnium vero primum διαβεβηκότα fecisse Dædalum. Δαιδάλου ποιήματα· ἐπὶ τῶν ἀκριβούντων τὰς τέχνας. ἐπειδὴ οἱ παλαιοὶ δημιουργοὶ συμμεμυκότας τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐποίουν. ὁ δὲ Δαίδαλος ἀνεπέτασεν αὐτούς, καὶ τοὺς πόδας διέστησε: *Dædali opera: de iis, qui artes accurate exercent. Quandoquidem antiqui opifices signa sua faciebant clausis oculis: Dædalus vero aperuit eos,*

κατασκευὴν πρῶτος τῶν ἁπάντων ἀνθρώπων διήνεγκεν, ὥς τε τοὺς μεταγενεστέρους μυθολογῆσαι περὶ αὐτοῦ, διότι τὰ κατασκευαζόμενα τῶν ἀγαλμάτων ὁμοιότατα τοῖς ἐμψύχοις ὑπάρχειν. βλέπειν τε γὰρ αὐτὰ καὶ περιπατεῖν, καὶ καθόλου τηρεῖν τὴν τοῦ ὅλου σώματος διάθεσιν. ὥς τε δοκεῖν εἶναι τὸ κατασκευασθὲν, ἔμψυχον ζῷον. πρῶτος δὲ ὀμματώσας, καὶ διαβεβηκότα τὰ σκέλη ποιήσας, ἔτι δὲ τὰς χεῖρας διατεταμένας ποιῶν, εἰκότως ἐθαυμάζετο παρὰ τοῖς ἀνθρώποις. οἱ γὰρ πρὸ τούτου τεχνῖται κατεσκεύαζον τὰ ἀγάλματα τοῖς

peravit reliquos mortales, ut posteritas multa ei fabulose affinxerit; haud aliter ac si ab eo fabricata quàm simillima veris essent, neque tantum viderent atque ambularent, sed omnem in universum spirantium corporum constitutionem servarent; adeo ut illud, quod erat fabricatum, videri posset spirans animal. Qui enim primus oculos dedit simulacris, & crura fecit gradientia, manusque protensas, merito in admiratione habitus est apud omnes: quandoquidem priores artifices fabricabant signa luminibus clausis,

eos, & pedes sejunxit, Suidas. Πρὸ Δαιδάλου τετράγωνος ἦν οὐ μόνον τῶν Ἑρμῶν ἐργασία, ἀλλὰ καὶ ἡ τῶν λοιπῶν ἀνδριάντων· Δαίδαλος δ' ἐπειδὴ πρῶτος διήγαγε τὼ πόδε τῶν ἀγαλμάτων ἔμπνοα δημιουργεῖν ἐνομίσθη: *Ante Dædalum non modo Mercurii signorum, sed & reliquarum statuarum forma erat quadrata*, i. e. rudem atque informem aliquam molem referebant: *posteaquam vero Dædalus simulacrorum pedes primus diduxit, spirantia fabricare creditus est*, Themistius Orat. xv. Dædalus Ariadnæ Minois filiæ dedit chorum adolescentum manibus implicitis cum virginibus tripudiantium: vide Philostrati Junioris *Icones, in Pyrrho sive Mysis.* Gregorio Nazianzeno Oratione xxxiv dicitur, Κνώσσιος Δαιδάλου χερὸς ἐναρμόνιος νύμφη ποιηθεὶς εἰς κάλλους περιουσίαν. Meminit quoque hujus chori Pausanias *libro octavo, pag.* 482, 27; ac plenius etiamnum *libro nono, pag.* 605, 19, ubi enumerat illa Dædali opera quæ suo tempore in diversissimis locis exstabant. Vide *Meursii Orchestram, in* ὅρμος. Meminit etiam choreæ hujus à Dædalo elaboratæ atque artificiose prorsus agitatæ Callistratus *in Statuis*, ubi Cupidinem Praxitelis describere conatur. Idem quoque paullo post, ubi describit signum Dionysi: Δαιδάλου μὲν ἐξῆν ἰδεῖν τὰ περὶ Κρήτην ἄπιστα θαύματα, κινούμενα μηχαναῖς τὰ ποιήματα, καὶ πρὸς ἀνθρωπίνην αἴσθησιν ἐκβιαζόμενα τὸν χρυσόν: *In Creta videre licuit admiranda & incredibilia Dædali opera, moventia fabricas occultis machinis, atque ad humanum sensum cogentia ipsum aurum.* Plato in Menone: Δαιδάλου ἀγάλματα ἐὰν μὴ δεδεμένα ᾖ, ἀποδιδράσκει καὶ δραπετεύει· ἐὰν δὲ δεδεμένα, παραμένει. Τῶν ἐκείνου ποιημάτων λελυμένον μὲν ἐκτῆσθαι, οὐ πολλῆς τινος ἄξιόν ἐστι τιμῆς, ὥσπερ δραπέτην ἄνθρωπον· οὐ γὰρ παραμένει. δεδεμένον δὲ, πολλοῦ ἄξιον. πάνυ γὰρ καλὰ τὰ ἔργα ἐστί: *Dædali statuæ, nisi fuerint ligatæ, aufugiunt & fugitivorum servulorum instar conjiciunt se in fugam: si vero sunt ligatæ, remanent. Ex ejus operibus, solutum quidem exiguo pretio acquiras, ut fugitivum hominem; non enim remanet: ligatum vero, pluris vænit. Multum enim præclara sunt opera.* Dædali quoque simulacra ultro se contulisse eò quò debebant, testatur Aristoteles Polit. libro primo, cap. 4. Δαιδάλεια, Ἀριστοφάνης τὰ ἀπὸ Δαιδάλου κατασκευασθέντα ἀνδριάντα ὡς διὰ τὸ ἀποδιδράσκειν δεδεμένον, Hesychius. Meminere quoque statuæ Dædaleæ fugientis Lucianus *in Philopseude*; Dio Chrysostomus *Oratione* XXXVII. Hæc atque alia hisce quàm simillima opera, dicebantur Scriptoribus Græcis, Τὰ τοῦ θαυματοποιοῦ Δαιδάλου τεχνάσματα, σοφίσματα, &c. non tam quod spectatoribus quadam vivæ Artis efficacia spirare ac loco moveri viderentur (hoc enim Phidiacis Praxitelicisque signis magis competere nemo non fatetur) quàm quod per occultas machinas agitabantur, ut vult Callistratus; vel etiam visa sint, argento vivo intus infuso, inde motum accepisse. Philippus sane magister Comœdiarum testatur apud Aristotelem libro 1 de Anima, cap. 4: Τὸν Δαίδαλον κινουμένην ποιῆσαι τὴν ξυλίνην Ἀφροδίτην, ἐγχέαντα ἄργυρον χυτόν: *Dædalum fecisse ligneam Venerem, argento vivo in eam infuso, se moventem.* Nisi enim tale quid eam veluti animasset, monstro simile videri potuisset, ullam levissimi motus speciem in rudi rigidaque Dædali fabrica deprehendere. Δαίδαλος ὁπόσα εἰργάσατο, ἀτοπώτερα μέν ἐστιν ἐς τὴν ὄψιν, ἐπιπρέπει δὲ ὅμως τι καὶ ἔνθεον τούτοις: *Dædalus quæcunque fecit, etsi deformia sint adspectu, ea tamen divinum quid condecorat*, Pausanias lib. 11, pag. 92, 48. Τὸν Δαίδαλόν φασιν οἱ ἀνδριαντοποιοὶ νῦν, εἰ γενόμενος τοιαῦτ' ἐργάζοιτο οἷα ἦν ἀφ' ὧν τοὔνομ' ἔσχε, καταγέλαστον ἂν εἶναι: *Dædalum affirmant Statuarii nunc viventes ridiculum fore, si hodie fabricaret opera iis similia quæ olim præclaram ei famam pepererunt*, Plato in Hippia majore. Οὐδεὶς τὸν Δαίδαλον οὐδὲ τοὺς ἄνω θαυμάζει παρὰ τὸν Φειδίαν· ἀλλὰ τοὐναντίον ἐκ μικρῶν καὶ φαύλων τὸ κατ' ἀρχὰς εἰς τὸ μεῖζον καὶ τελειότερον αἱ τέχναι καθέστηκαν: *Nemo vel Dædalum vel superiores plus quàm Phidiam admiratur, sed contra ex parvis & vilibus initiis majores perfectioresque factæ sunt artes*, Aristides Orat. Platonica 1, quæ est pro Rhetorica. Dædalus & Theodorus Milesius Statuariam & Plasticen adinvenerunt: *Athenagoras in Legatione pro Christianis.* Locum integrum descripsimus in CRATO, PICTOR.

τοῖς μὲν ὄμμασι μεμυκότα, τὰς δὲ χεῖρας ἔχοντα καθειμένας, καὶ ταῖς πλευραῖς κεκολλημένας. ὁ δ' οὖν Δαίδαλος κατὰ τὴν φιλοτεχνίαν θαυμαζόμενος, ἔφυγεν ἐκ τῆς πατρίδος, καταδικασθεὶς ἐπὶ φόνῳ διὰ τοιαύτας αἰτίας. τῆς ἀδελφῆς τοῦ Δαιδάλου γενόμενος υἱὸς Τάλως ἐπαιδεύετο παρὰ Δαιδάλῳ, παῖς ὢν τὴν ἡλικίαν· εὐφυέστερος δ' ὢν τοῦ διδασκάλου, τόν τε κεραμευτικὸν τροχὸν εὗρε, καὶ σιαγόνι περιτυχὼν ὄφεως καὶ ταύτῃ ξυλάφιον μικρὸν διαπρίσας, ἐμιμήσατο τὴν τραχύτητα τῶν ὀδόντων. διόπερ κατασκευασάμενος ἐκ σιδήρου πρίονα, καὶ διὰ τούτου πρίζων τὴν ἐν τοῖς ἔργοις ξυλίνην ὕλην, ἔδοξεν εὔχρηστον εὑρηκέναι μέγα πρὸς τὴν τεκτονικὴν τέχνην. ὁμοίως δὲ καὶ τ τορ-

sis, manibus demissis ac lateribus veluti agglutinatis. Etsi vero Dædalus ob artis præstantiam in summa haberetur æstimatione, patria tamen (i) *profugere coactus est, homicidii hac de causa damnatus. Talus* (k) *sororis Dædali filius, puer adhuc ætate, instituebatur apud Dædalum. Is præceptore suo ingeniosior, invenit rotam figulinam; nactusque mandibulam serpentis, ea minutum aliquod lignum dissecuit, atque inde imitandam sibi sumpsit dentium asperitatem. Quare conficiens è ferro serram, eaque materiam ligneam inter laborandum dissecans, visus est magnum ad artem fabrilem invenisse adjumentum. Similiter vero & tornum atque alia quædam fabricationi accommoda-* ta

(i) *Patria fugere coactus est, homicidii hac de causa damnatus.*] *Menecrates Dædalum, occiso fratre patruele, Cretam petisse dicit. Icarum filium ejus ab Atticis pulsum, dum patrem petit, in mari periisse. Quidam hunc Dædalum Eupalami filium, arte fabrili nobilem, occiso Perdice sororis suæ filio, quem solum habere metuebat æmulum artis suæ (nam ab illo & usum serræ de osse interiore piscis, & circinum propter nomen suum; nam aliquibus Circinus putatus est appellatus, vel ut quidam organum inventum tradunt) fugientem invidiam ad Minoëm delatum Cretam, Pasiphaës uxoris ejus nefandi stupri dolum fabricasse*, Servius ad verf. 14 sexti Æneidos. *Dædalus Euphemi filius, qui fabricam à Minerva dicitur accepisse, Perdicem sororis suæ filium propter artificii invidiam, quod primum serram invenerat, summo tecto dejecit: ob id scelus in exilium ab Athenis Cretam ad regem Minoëm abiit*, Hyginus fabula XXXIX.

(k) *Talus sororis Dædali filius, puer adhuc ætate, instituebatur apud Dædalum. Is præceptore fuit ingeniosior.*] Seneca epist. XC: *Talus serram commentus est.* Suidæ dicitur Κάλως, cujus verba mox adscribemus. *Perdicem* vocat Hyginus fab. XXXIX: locum integrum paullo ante adduximus. *Perdix sororis Dædali filius, dicitur invenisse circinum & serram*, Servius ad verf. 143 primi Georgicôn. Ovid. VIII Metamorph. verf. 241, ubi agit de Dædalo:

Namque huic tradiderat, fatorum ignara, docendam
Progeniem germana suam, natalibus actis
Bis puerum senis, animi ad præcepta capacis.
Ille etiam medio spinas in pisce notatas
Traxit in exemplum, ferroque incidit acuto
Perpetuos dentes, & serræ repperit usum.
Primus & ex uno duo ferrea brachia nodo
Junxit, ut æquali spatio distantibus illis,
Altera pars staret, pars altera duceret orbem.
Dædalus invidit, sacraque ex arce Minervæ
Præcipitem misit, lapsum mentitus: at illum,
Quæ favet ingeniis, excepit Pallas, avemque
Reddidit, & medio velavit in aëre pennis.
Sed vigor ingenii quondam velocis, in alas
Inque pedes abiit: nomen, quod & ante, remansit.

Πέρδικος ἱερὸν παρὰ τῇ ἀκροπόλει. Εὐπαλάμου γὰρ ἐγένετο παῖδες, Δαίδαλος καὶ Πέρδιξ, ἧς υἱὸς Κάλως. ᾧ φθονήσας ὁ Δαίδαλος τῆς τέχνης, ἔρριψεν αὐτὸν κατὰ τῆς ἀκροπόλεως· ἐφ' ᾧ Πέρδιξ ἑαυτὴν ἀνήρτησεν, Ἀθηναῖοι δὲ αὐτὴν ἐτίμησαν. Σοφοκλῆς δὲ ἐν Καμικοῖς τὸν ὑπὸ Δαιδάλου ἀναιρεθέντα, Πέρδικα εἶναι τοὔνομα: *Perdicis sacellum prope arcem. Eupalamo enim liberi fuerunt Dædalus & Perdix, cujus filius Calos. Cui Dædalus propter artem invidens, dejecit eum de arce: quo facto Perdix semet ipsam suspendit, at Athenienses eam in honore habuerunt. Sophocles vero in Comicis eum, qui à Dædalo necatus est, Perdicem nomine facit*, Suidas: qui tamen videtur secutus Pausahiam; cujus hæc leguntur in Atticis, sive lib. 1, pagina 37: Ἰόντων Ἀθήνησιν ἐς τὴν ἀκρόπολιν ἀπὸ τοῦ θεάτρου, τέθαπται Κάλως. Τοῦτον τὸν Κάλων, ἀδελφῆς παῖδα ὄντα καὶ τῆς τέχνης μαθητὴν, φονεύσας Δαίδαλος, ἐς Κρήτην ἔφυγε· χρόνῳ δὲ ὕστερον ἐς Σικελίαν ἐκδιδράσκει παρὰ Κώκαλον. Hunc Talum Tzetzes vocat Attalum: vide ATTALUS.

τόρνον εὑρών, καὶ ἕτερα τινὰ φιλοτεχνήματα, δόξαν ἀπηνέγκατο μεγάλην. ὁ δὲ Δαίδαλος φθονήσας τῷ παιδί, καὶ νομίσας αὐτὸν πολὺ τῇ δόξῃ προέξειν τοῦ διδασκάλου, τὸν παῖδα ἐδολοφόνησε. θάπτων δ' αὐτὸν καὶ περικαταληφθεὶς γινόμενος, ἐπηρωτήθη τίνα θάπτει, καὶ ἔφησεν ὄφιν καταχωννύειν. θαυμάσαι δ' ἄν τις τὸ παράδοξον, ὅτι διὰ τὸ ζῶον ἐξ οὗ τοῦ πρίονος ἐνεθυμήθη τὴν κατασκευήν, διὰ τούτου καὶ τοῦ φόνου τὴν ἐπίγνωσιν συνέβη γενέσθαι. κατηγορηθεὶς δὲ καὶ καταδικασθεὶς ὑπὸ τῶν Ἀρεοπαγιτῶν φόνου, τὸ μὲν πρῶτον ἔφυγεν εἰς τινα τῶν κατὰ τὴν Ἀττικὴν δήμων, ἐν ᾧ τοὺς κατοικοῦντας ἀπ' ἐκείνου Δαιδαλίδας προσαγορευθῆναι. μετὰ δὲ ταῦτα διαδρὰς εἰς τὴν Κρήτην, καὶ διὰ τὴν ἐν τῇ τέχνῃ δόξαν θαυμαζόμενος, φίλος ἐγένετο Μίνωος τοῦ βασιλέως. κατὰ δὲ τὸν παραδεδομένον μῦθον Πασιφάης τῆς Μίνωος γυναικὸς ἐρασθείσης τοῦ ταύρου, μηχάνημα ποιήσας ὁμοιωμένον βοΐ, συνήργησε τῇ Πασιφάῃ πρὸς τὴν ἐπιθυμίαν. μυθολογοῦσι γὰρ πρὸ τούτων τῶν χρόνων Μίνωα κατ' ἐνιαυτὸν συνήθως καθιεροῦν τὸν κάλλιστον τῶν γινομένων ταύρων τῷ Ποσειδῶνι, καὶ θύειν τούτῳ τῷ θεῷ. γενομένου δὲ τότε ταύρου κάλλει διαφέροντος, ἕτερον τῶν ἡττόνων ταύρων θῦσαι. τὸν δὲ Ποσειδῶνα μηνίσαντα τῷ Μίνωϊ, ποιῆσαι τὴν γυναῖκα αὐτοῦ Πασιφάην ἐρασθῆναι τοῦ ταύρου. διὰ δὲ τῆς τούτου φιλοτεχνίας τὴν Πασιφάην μιγεῖσαν τῷ ταύρῳ, γεννῆσαι τὸν μυθολογούμενον Μινώταυρον. τοῦτον δέ φασι διφυῆ γεγονέναι, καὶ τὰ μὲν ἀνώτερα μέρη τοῦ σώματος ἄχρι τῶν ὤμων ἔχειν ταύρου, τὰ δὲ λοιπὰ ἀνθρώπου. τῷ δὲ τέρατι τούτῳ πρὸς διατροφὴν λέγεται κατασκευάσαι Δαίδαλον λαβύρινθον, τὰς διεξόδους σκολιὰς ἔχοντα καὶ τοῖς ἀπείροις δυσευρέτους, ἐν ᾧ τρεφόμενον τὸν Μινώταυρον τοὺς ἐξ

ta reperiens, gloriam non exiguam inde reportavit. Dædalus autem puero invidens, reputansque eum gloriæ præceptoris aliquando offecturum, per insidias necavit puerum. Deprehensus vero inter sepeliendum, interrogatusque quidnam humaret? Anguem à se terra obrui, respondit. Atque hic merito admiretur quis illam casus insolentiam, quod unum idemque animal serræ inventionem suggessit, cædisque fecit indicium. In judicium itaque vocatus, atque Areopagitarum judicio cædis damnatus, fuga primum ad quandam Atticæ curiam se recepit, cujus tribules etiamnunc ab eo Dædalidæ nuncupantur. Post hæc transiens in Cretam, atque ob artis famam in magna constitutus admiratione, regis quoque (l) *Minoïs adeptus est amicitiam. Pasiphae* (m) *vero uxore Minoïs (juxta traditam olim fabulam) insaniente amore tauri; construens machinam bovi simillimam, locavit operam suam Pasiphaæ ad explendam ejus cupiditatem. Fabulosis nempe narrationibus olim traditum, Minoem ante illa tempora quotannis solitum consecrare Neptuno taurorum formosissimum, cumque Deo sacrificare. Quum vero supereminens forma taurus tum temporis extiteret, deteriorem alium oblatum. Neptunus itaque Minoï graviter infensus, uxorem ejus tauri amore infatuavit: quæ per artificiosam hujus Dædali machinam tauro commixta, peperit celebratum fabulis* (n) *Minotaurum. Hunc vero perhibent duplicis naturæ fuisse, atque superiora quidem corporis membra, usque ad humeros, habuisse tauri, reliqua vero hominis. Huic autem monstro ad hospitandum dicitur Dædalus construxisse Labyrinthum, obliquos atque inexpertis inventu difficiles meatus habentem; in quo Minotaurum enutritum*

(l) *Adeptus est regis Minoïs amicitiam.*] Sic tamen ut Minos eum apud se detinuerit invitum. Οὐκ ἀκήκοας, inquit Socrates apud Xenophontem lib. IV Apomnem. ὅτι Δαίδαλος ληφθεὶς ὑπὸ Μίνω, διὰ τὴν σοφίαν ἠναγκάζετο ἐκείνῳ δουλεύειν, καὶ τῆς πατρίδος ἅμα καὶ τῆς ἐλευθερίας ἐστερήθη, καὶ μεταχειρῶν ἀποδιδράσκειν μετὰ τοῦ υἱοῦ, τόν τε παῖδα ἀπώλεσε, καὶ αὐτὸς οὐκ ἠδυνήθη σωθῆναι, ἀλλ' ἀπενεχθεὶς εἰς τοὺς βαρβάρους, πάλιν ἐκεῖ ἐδούλευε: *Non audivisti quòd Dædalus à Minoë detentus, coactus est ei ob sapientiam servire, patria pariter & libertate carens; quodque cum filio aufugere parans, puerum amisit, neque ipse potuit servari, sed ad barbaros delatus, iterum ibi serviit?* Ita sane Dædalum jussu Minois labyrinthum facientem introducit Ovidius VIII *Metamorph. versu* 157. Contra quàm Hyginus, qui *fabula* XL innuit Dædalum in gratiam Pasiphaës non modo construxisse ligneam vaccam in qua illa cum amato tauro concumberet, verum etiam inextricabilem domum in qua Minotaurum occultarum concluderet.

(m) *Pasiphaë insaniente amore tauri.*] Servius ad VIII Æneïdos: *Taurus notarius Minoïs fuit, quem Pasiphaë amavit, cum quo in domo Dædali concubuit; & quia geminos peperit, unum de Minoë, alium de Tauro, enixa esse Minotaurum dicitur.* Fusius aliquanto eadem fere narrat Palæphatus: quem adi.

(n) *Minotaurum perhibent superiora corporis membra usque ad humeros habuisse tauri, reliqua vero hominis.*] *Minotaurum peperit, capite bubulo, parte inferiore humana*, Hyginus fabula XL. Vide quoque fusius de tota re loquentem Palæphatum. Apollodorus lib. III de Deorum origine: Ἡ Πασιφάη ἐγέννησεν Ἀστέριον τὸν κληθέντα Μινώταυρον· οὗτος εἶχε ταύρου πρόσωπον, τὰ δὲ λοιπὰ ἀνδρός: *Pasiphaë genuit Asterium, cognomento Minotaurum; qui vultum tauri habuit, cætera viri.*

Digitized by Google

ἐξ Ἀθηνῶν ἀποστελλομένους ζ' κούρους καὶ κόρας ζ' κατεσθίειν, περὶ ὧν προειρήκαμεν. τὸν δὲ Δαίδαλον, πυθόμενον τὴν ἀπειλὴν τοῦ Μίνω διὰ τὴν κατασκευὴν τῆς βοὸς, φασὶ φοβηθέντα τὴν ὀργὴν τοῦ βασιλέως, ἐκ τῆς Κρήτης ἐκπλεῦσαι, συνεργούσης τῆς Πασιφάης, καὶ πλοῖον δούσης πρὸς τὸν ἔκπλουν. μετὰ δὲ τούτου τὸν υἱὸν Ἴκαρον φυγόντα κατενεχθῆναι πρός τινα νῆσον πελαγίαν, πρὸς ἣν τὸν Ἴκαρον παραβόλως ἀποβαίνοντα, πεσεῖν εἰς θάλασσαν, καὶ τελευτῆσαι· ἀφ' οὗ καὶ τὸ πέλαγος Ἰκάριον ὀνομασθῆναι, καὶ τὴν νῆσον Ἰκαρίαν κληθῆναι. τὸν δὲ Δαίδαλον ἐκ τῆς νήσου ταύτης ἐκπλεύσαντα, κατενεχθῆναι τῆς Σικελίας πρὸς χώραν ἧς βασιλεύοντα Κώκαλον ἀναλαβεῖν τὸν Δαίδαλον, καὶ διὰ τὴν εὐφυΐαν καὶ δόξαν ποιήσασθαι φίλον ἐπὶ πλεῖον. τινὲς δὲ μυθολογοῦσι, κατὰ τὴν Κρήτην ἔτι Δαιδάλου διατρίβοντος, καὶ ὑπὸ τῆς Πασιφάης κρυπταζομένου, Μίνωα μὲν τὸν βασιλέα, βουλόμενον τιμωρήσασθαι τὸν Δαίδαλον, καὶ μὴ δυνάμενον εὑρεῖν, τά τε πλοῖα πάντα τὰ κατὰ τὴν νῆσον ἐρευνᾶν, καὶ χρημάτων πλῆθος ἐπαγγείλασθαι δώσειν τῷ τὸν Δαίδαλον ἀνευρόντι. ἐνταῦθα τὸν Δαίδαλον ἀπογνόντα τὸν διὰ τῶν πλοίων δρασμὸν κατασκευάσαι παραδόξως πτέρυγας πεφιλοτεχνημένας, καὶ διὰ κηροῦ θαυμαστῶς ἡρμοσμένας. ἐναρμοσθέντα δὲ ταύτας τῷ τε τοῦ υἱοῦ σώματι καὶ τῷ ἑαυτοῦ, παραδόξως ἐκπετασθῆναι, καὶ διαδρᾶσαι τὸ πλησίον τῆς Κρήτης πέλαγος. καὶ τὸν μὲν Ἴκαρον διὰ τὴν νεότητα μετέωρον τὴν πτῆσιν ποιούμενον, πεσεῖν εἰς τὸ πέλαγος, τακέντος διὰ τὸν ἥλιον τοῦ συνέχοντος τὰς πτέρυγας κηροῦ· αὐτὸν δὲ παρὰ τὴν θάλασσαν πετόμενον, καὶ παρ' ἕκαστον τέγγοντα τὰς πτέρυγας, διασωθῆναι παραδόξως εἰς τὴν Σικελίαν. ἀλλὰ περὶ μὲν τούτων εἰ καὶ παράδοξός ἐστιν ὁ μῦθος, ὅμως ἐκεῖνα μὲν μὴ παραλιπεῖν ἄτοπον. Δαίδαλος δὲ παρὰ τῷ Κωκάλῳ καὶ τοῖς Σικανοῖς διέτριψε πλείω χρόνον, θαυμαζόμενος ἐν τῇ κατὰ τὴν τέχνην ὑπερβολῇ. κατεσκεύασε δ' ἐν τῇ

tritum devoraſſe ferunt Athenis miſſos ſeptem pueros, totidemque puellas. Dædalus igitur certior factus Minoem atrociter ei ob vaccæ fabricam minitari, metuens Regis iram, exceſſit Creta; opem (o) *ferente Paſiphae, navemque ad fugam exhibente. Fugæ comes erat Icarus; cum quo ad inſulam quandam, in alto pelago ſitam, defertur. In quam, dum temere exſcenſum parat Icarus, in mare delapſus interiit: à quo & Icarium pelagus & Icaria inſula nomen accepere. Tum relicta Dædalus inſula tranſmiſit in Siciliam, delatusque eſt in illum inſulæ tractum ubi Cocalus regnabat. Is Dædalum benigne ſuſceptum, ingenio & celebritate viri adductus, arcto præter cæteros amore complexus eſt. Alii vero aliter contexunt fabulam. Hærentem adhuc in Creta Dædalum atque à Paſiphaë occultatum, cùm diu ad ſupplicium quæſiviſſet Minos, nec tamen inveniret, omnia navigia per univerſam inſulam perſcrutatus eſt, promiſitque ſe magnas opes daturum ei qui Dædalum inveniret indicaretque. Ibi tum Dædalus, præciſa omni ſpe navalis fugæ, mira prorſus atque artificioſiſſima ratione cera compactas alas ſuo filiique corpori adaptavit, quibus ſubito evolans, vicinum mare Creticum ſuperavit. Quum vero Icarus præ juvenili quadam exultantia ſublimius ferretur, decidit in mare ſubjectum; cera, quæ pennas continebat, Sole liquefacta; at pater ejus, qui demiſſius volabat & alas inter volandum ſubinde humectabat, incolumis pervenit in Siciliam. Hæc* (p) *ego non judicavi prætereunda, ut ut fabula videatur inſolens aliquid in ſe continere. Dædalus porro apud Cocalum & Sicanos plurimum temporis exegit, ob artis excellentiam apud omnes in magna habitus admiratione. Exſtruxit autem & in hac ipſa inſula opera*

(o) *Opem ferente Paſiphaë, navemque ad fugam exhibente.*] Hyginus fabula XL: *Minos Dædalum in cuſtodiam conjecit: at Paſiphae eum vinculis liberavit. Itaque Dædalus pennas ſibi & Icaro filio ſuo fecit & accommodavit, & inde avolarunt. Icarus altius volans, à Sole cera calefacta, decidit in mare, quod ex eo Icarium pelagus eſt appellatum. Dædalus pervolavit ad regem Cocalum in Siciliam. Alii dicunt quòd Theſeus, cùm Minotaurum occidit, Dædalum Athenas in patriam ſuam reduxit.* Ovidius VIII *Metamorph. verſ.* 183, multis deſcribit novam volandi rationem à Dædalo inventam; quam totam fabellam Palæphatus refert ad velificandi artem. Vide quoque *Tzetzen Chiliade* XII, *hiſt.* 409.

(p) *Hæc ego non judicavi prætereunda, ut ut fabula inſolens aliquid in ſe continere videatur.*] Fortaſſe Diodorus exiſtimavit ſubeſſe huic fabellæ ſimile quid ei, quod ſe in ea videre credidit Lucianus de Aſtrologia: Δαίδαλον τὸν Ἀθηναῖον, ξείνη μὲν ἡ ἱστορίη, δοκέω γέ μιν οὐκ ἔξω ἀστρολογίης, ἀλλά τι αὐτὸς μάλιστα ἐχρήσατο, καὶ παιδὶ τῷ ἑωυτοῦ κατηγήσατο. Ἴκαρος δὲ νεότητι καὶ ἀτασθαλίῃ χρεόμενος καὶ οὐκ ἐπιεικέα διζήμενος, ἀλλ' ἐς πόλον ἀερθεὶς τῷ νῷ, ἐξέπεσε τῆς ἀληθείης καὶ παντὸς ὑπερφαλὴς τοῦ λόγου, καὶ ἐς πέλαγος κατηνέχθη, ἀβύσσων πρηγμάτων. τὸν Ἕλληνες ἄλλως μυθολογέουσι, καὶ κόλπον ἐπ' αὐτῷ ἐν τῇ δὲ τῇ θαλάσσῃ Ἰκάριον εἰκῆ καλέουσι. Τάχα δὲ καὶ ἡ Πασιφάη παρὰ Δαιδάλου ἀκούσασα ταύρου τε πέρι, τοῦ ἐν τοῖς ἄστροισι φαινομένου, καὶ αὐτῆς ἀστρολογίης, ἐς ἔρωτα τοῦ λόγου ἀπίκετο. Ὅθεν νομίζουσιν ὅτι Δαίδαλός μιν τῷ ταύρῳ ἐνύμφευσεν: *Dædalum Athenienſem, licet nova ſit narratio, non arbitror alienum fuiſſe ab Aſtrologia, ſed & ipſe ea maxime uſus eſt, eamque docuit filium. At*

τῇ νήσῳ ταύτῃ τινὰ τῶν ἔργων αὐτοῦ μέχρι τοῦ νῦν διαμένει. πλησίον μὲν γὰρ τῆς Μεγαρίδος φιλοτέχνως ἐποίησε τὴν ὀνομαζομένην Κολυμβήθραν, ἐξ ἧς μέγας ποταμὸς εἰς τὴν πλησίον θάλατταν ἐξερεύγεται καλούμενος Ἀλαβών. κατὰ δὲ τὴν νῦν Ἀκραγαντίνην ἐν τῷ Καμικῷ καλουμένην, πόλιν ἐπὶ πέτρας οὖσαν πασῶν ὀχυρωτάτην κατεσκεύασε, καὶ παντελῶς ἐκ βίας ἀνάλωτον, στενὴν γὰρ καὶ σκολιὰν τὴν ἀνάβασιν αὐτῆς φιλοτεχνήσας, ἐποίησε δύνασθαι διὰ γ' ἢ δ' ἀνθρώπων φυλάττεσθαι. διόπερ ὁ Κώκαλος ἐν ταύτῃ ποιήσας τὰ βασίλεια, καὶ τὰ χρήματα καταθέμενος, ἀνάλωτον ἔσχεν αὐτὴν διὰ τὴν ἐπίνοιαν τοῦ τεχνίτου. τρίτον δὲ σπήλαιον κατὰ τὴν Σελινουντίων χώραν κατεσκεύασεν, ἐν ᾧ τὴν ἀτμίδα τοῦ κατ' αὐτὴν πυρὸς οὕτως εὐστόχως ἐξέλαβεν, ὥστε διὰ τὴν μαλακότητα τῆς θερμασίας ἐξιδροῦν λεληθότως, καὶ κατὰ μικρὸν τοὺς ἐνδιατρίβοντας μετὰ τέρψεως θεραπεύειν τὰ σώματα, μηδὲν παρενοχλουμένους ὑπὸ τῆς θερμότητος. κατὰ δὲ τὸν Ἔρυκα πέτρας οὔσης ἀποτόμου εἰς ὕψος ἐξαίσιον, καὶ τῆς κατὰ τὸν ἱερὸν τῆς Ἀφροδίτης στενοχωρίας ἀναγκαζούσης ἐπὶ τὸ τῆς πέτρας ἀπόκρημνον θεῖναι τὴν οἰκοδομίαν, κατεσκεύασεν ἐπ' αὐτοῦ τοῦ κρημνοῦ τεῖχος, προσβιβάσας παραδόξως τὸ ὑπερκείμενον τοῦ κρημνοῦ. χρυσοῦν τι κηρίον τῇ Ἀφροδίτῃ τῇ Ἐρυκίνῃ φασὶν αὐτὸν φιλοτεχνῆσαι περιττῶς ἠργασμένον, καὶ τῷ κατ' ἀλήθειαν κηρίῳ ἀπαρεγχειρήτως ὡμοιωμένον. ἀλλά τε πολλὰ φασὶν αὐτὸν φιλοτεχνῆσαι κατὰ τὴν Σικελίαν, ἃ διὰ τὸ πλῆθος τοῦ χρόνου διέφθαρται. Μίνως δὲ ὁ τῶν Κρητῶν βασιλεὺς θαλαττοκρατῶν κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους, καὶ πυθόμενος τὴν Δαιδάλου φυγὴν εἰς τὴν Σικελίαν, ἔγνω στρατεύειν ἐπ' αὐτήν. παρασκευασάμενος δὲ δύναμιν ναυτικὴν ἀξιόλογον, ἐξέπλευσεν ἐκ τῆς Κρήτης, καὶ κατῆρε τῆς Ἀκραγαντίνης εἰς τὴν ἀπ' ἐκείνου Μινῴαν καλουμένην. ἀποβιβάσας δὲ τὴν δύναμιν, καὶ πέμψας ἀγγέλους πρὸς Κώκαλον τὸν βασιλέα, ἐξῄτει τὸν Δαίδαλον εἰς τιμωρίαν. ὁ δὲ Κώκαλος εἰς σύλλογον προσκαλεσάμενος, καὶ πάντα ποιήσειν ἐπαγγειλάμενος, ἐπὶ τὰ ξένια παρέλαβε τὸν Μίνωα. λουομένου δ' αὐτοῦ, Κώκαλος μὲν παρακατασχὼν πλείω χρόνον ἐν τῷ θερμῷ τὸν Μίνωα διέφθειρε, καὶ τὸ σῶμα ἀπέδωκε τοῖς Κρησί, πρόφασιν ἐνεγκὼν τοῦ θανάτου διότι κατὰ τὸ λουτρὸν ὀλισθήσας καὶ πεσὼν εἰς τὸ θερμὸν ὕδωρ, ἐτελεύτησε.

ra quædam usque ad hanc nostram ætatem permanentia. Nam in territorio Megaridis artificiosissime fecit Colymbethram, ex qua ingens fluvius, dictus Alabon, in mare se profundit. Juxta Agrigentinam, nunc in Camico vocatam, petræ imposuit urbem munitissimam ac nulla vi expugnabilem, siquidem ad custodiam arcti obliquique ascensus nonnisi trium quatuorve hominum præsidio erat opus. Quapropter in ea quoque rupe Cocalus exstruxit regiam, opesque suas ibi repositas per hanc artificis solertiam tutas conservavit. Tertio spelæum in regione Selinuntiorum construxit, in quo vaporem ignis subterranei tam dextre excepit, ut tenero calore sudor sensim eliceretur, aliquantisperque inibi demorantium corpora paullatim cum quadam voluptate curarentur, sine ulla nimis ferveris molestia. Præterea, cùm petra Erycis nimium excelsa & confragosa esset, cùmque nimia circa templum Veneris angustia nonnisi in præcipitiis ædificare permutteret, muro circum præcipitia ducto, mire summam rupis aream ampliavit. Ferunt etiam cum Veneri Erycinæ fecisse favum aureum eximie fabricatum, ac vero favo usque adeo similem, ut extra omnem imitationis aleam positus videretur. Ajunt denique eum & alia multa solertissime fabricasse, quæ temporis injuria misere nunc vexata sunt aut penitus eversa. At Minos, Cretensium rex, imperium maris tunc temporis exercens, cognita Dædali in Siciliam fuga, decrevit inferre bellum Siciliæ: coactisque insignibus copiis navalibus, appulit ad eam Agrigentini tractus oram, quæ ab eo Minoa nuncupatur. Ubi suas in terram copias exponens, nuntiosque ad Cocalum regem mittens, Dædalum pertinacius ad pœnam flagitavit. Cocalus invitans Minoem ad colloquium atque omnia facturum promittens, non destitit eum hospitalibus officiis demulcere: quumque balneum Minos ingrederetur, Cocalus (q) *eum nimis diu in calido loco detentum perdidit, & cadaver Cretensibus reddidit: hanc neci rationem obtendens, quod ipse inter lavandum prolapsus incidisset in aquas calentes, mortemque oppetisset.*

Pleraque

Icarus juventutem stoliditatemque in consilium adhibens, neque consentanea explorans, sed mente in ipsum polum evectus, excidit à vero atque ab omni recta ratione aberravit, delatusque est in mare, immersus abysso negotiorum. De hoc Græci aliter fabulantur; ac sinum in hoc mari ab ejus nomine inconsulte vocant Icarium. Fortasse quoque Pasiphae audiens Dædalum de Tauro inter sidera conspicuo ipsaque Astrologia differentem, in amorem disciplinæ inciderit; atque inde opinati sunt homines, Dædalum eam copulasse cum tauro.

(q) *Cocalus Minoëm nimis diu in calido loco detentum perdidit.*] *Minos, quòd Dædali opera multa sibi incommoda acciderant, in Siciliam est eum persecutus: petiitque à rege Cocalo, ut sibi redderetur. Cui cùm Cocalus promisisset, & Dædalus rescisset, ab Regis filiabus auxilium petiit. Illæ Minoëm occiderunt*, Hyginus fab. XLIV. Pausanias quoque lib. VII vult filias Cocali fuisse necis hujus auctores: locum integrum adscribam, quoniam is totam fere Dædali vitam breviter complectitur: *Dædalus, cum Athenis ortum traxisset*

Pleraque horum aliter aliquanto refert Servius circa initium sexti Æneïdos: ubi tamen multum variat illustris viri Nicolai Heinsii codex manuscriptus. *Dædali pater vocatus est Epulemus, mater ejus Casimene: ipse autem sapientissimus artifex fuit; nec non & nepos ejus similiter Anemulus. Postea invenit iste artem per se petras secare, quam nullus prius sciebat: unde cœpit avunculus exercere invidiam contra eum, statuitque eum in altitudinem magni saxi, ac præcipitabat illum in mortem, & fugit in Cretam, ubi rex Minos regnavit cum conjuge ejus Pasiphaë. Filius eorum Androgeus; filia Ariadne. Ipsa Pasiphae filia Solis erat. Perrexit filius eorum Androgeus in Græciam Athenam civitatem, ubi theatrum quasi spectaculum ludi pugnæque datur, vincebatque omnes in sua sapientia & virtuto; ideoque invidebant illi. Eo autem volente reverti in sua, insinuaverunt ei viam pravam inter serpentes & taurum cui ignis refulsit ex ore & oculis, statim percussus est. Hoc audito, pater venit cum magno exercitu super eos: depopulavit illos ac humiliavit nimis in vindicta filii sui, & constituit ut per septem annos in unoquoque anno, cum sorte delegissent septem homines, ac sibi transmitterent ad puniendum. Contigit ut sors cecidisset super filium regis Egei, qui dicebatur Theseus, statimque transmissus est*, &c.

In Electridis insulis, quæ sitæ sunt in sinu maris Adriatici, duas statuas jacere ferunt ad priscam elaboratas formam: earum una est stannea, altera vero ænea. Putantur à Dædalo fabricatæ, in memoriam rerum gestarum iis temporibus, quibus ipse Minoëm fugiens ad hæc loca appulit. Insulas ipsas Eridanum amnem profudisse tradunt. In has igitur insulas Dædalum pervenisse ajunt, iisque occupatis imaginem suam statuisse in una, Icari filii in alia: tandem vero Græcis, qui Argos pulsi reliquerant, adnavigantibus, Dædalum aufugisse, atque in Icarum insulam abiisse: *Aristoteles de Mirabilibus auscultationibus.* Meminit harum statuarum etiam Stephanus de Urbibus, in Ἠλεκτρίδες νῆσοι.

Τῆς Λιβύης πᾶσα αὕτη ἡ χώρα ὀνομαστοτάτη καὶ ἱερωτάτη. ἐπὶ δὲ τῷ ἀκρωτηρίῳ τῆς ἄκρας ἔπεστι βωμὸς μέγας τοῦ Ποσειδῶνος· ἐν δὲ τῷ βωμῷ εἰσὶ γεγραμμένοι ἀνδριάντες, λέοντες, δελφῖνες. Δαίδαλον δέ φασι ποιῆσαι, Scylax in Periplo.

Ἄρτεμις Μονογισσηνή, ἵδρυμα Δαιδάλου, Stephanus de Urbibus, in Μονόγισσα.

Memnonis Auroræ filii statua loquens est ex nigro lapide fabricata. Φασὶ ξυμβεβηκέναι τὼ πόδε ἄμφω, κατὰ τὴν ἀγαλματοποιίαν τὴν ἐπὶ Δαιδάλου: *Ajunt ambobus pedibus junctim factam, juxta statuariam quæ fuit Dædali ætate*, Philostratus de vita Apollonii libro sexto, cap. 3.

Dædali labyrinthum describit Ovidius VIII *Metamorph. vers.* 159. Plinius lib. XXXVI, cap. 13, postquam nonnihil dixit de labyrinthis Ægypti, quos *portentosissimum humani ingenii opus* vocat, inter alia & hæc addit: *Hinc utique sumpsisse Dædalum exemplar ejus labyrinthi, quem fecit in Creta, non est dubium, sed centesimam tantùm portionem ejus imitatum, quæ itinerum ambages occursusque ac recursus inexplicabiles continet*, &c. vide totum caput. Diodorus Siculus *libro primo:* Ægyptius rex Mendes, quem nonnulli Marum vocant, sepulcrum Labyrinthi nomine sibi construxit, non tam mole admirandum, quàm artificio inimitabile. Sunt qui Dædalum quoque in Ægyptum ferunt delatum, demiratumque operum illic sollertiam, Minoi Cretensium regi Labyrinthum ad exemplar Ægyptii fabricasse. Cæterum Cretensis ille, vel à regum aliquo destructus, vel temporis longinquitate vitiatus intercidit, cùm Ægyptius ad nostra usque tempora structuram omnem conservet integram. *Idem ibidem*, aliquanto post: Sacer-

dotes

traxisset è regia stirpe Metionidum, non magis artis præstantia, quàm erroribus & variis casibus apud omnes homines inclaruit. Occiso enim sororis filio, quum probe sciret quam patriis legibus noxam promeritus esset, ultro in Cretam ad Minoëm confugit; ubi & Regi ipsi ac filiabus ejus multa fecit simulacra, sicuti & Homerus in Iliade tradidit. Criminis autem à Minoe condemnatus & in carcerem una cum filio conjectus, effugit è Creta; atque in Inycum, Siciliæ urbem, evasit ad regem Cocalum, & Siculis occasionem belli præbuit adversus Cretas, quod Cocalus recusabat tradere Dædalum, quem sibi Minos tradi volebat. Ac tanti quoque ob artem fecerunt eum filiæ Cocali, ut mulieres in gratiam Dædali ausæ quoque sint inter se consilia de nece Minoïs agitare. Qua vero arte sustulerint Minoëm filiæ Cocali, docent Scholia in Pindari Nemea Ode IV: Ὁ Δαίδαλος ἐκ Κρήτης εἰς Σικελίαν ἀφικόμενος πρὸς Κώκαλον βασιλεύοντα τῆς Καμίκου, πείθει τὰς θυγατέρας Κωκάλου διὰ τῆς ὀροφῆς ποιῆσαι κατάῤῥουν, δι' οὗ ἐκχυθὲν θερμὸν ὕδωρ ἐπεισχυθῆναι τῷ Μίνῳ λουομένῳ· καὶ τοῦτον τὸν τρόπον ἀπολέσθαι ὁ Μίνως: *Dædalus è Creta in Siciliam deveniens ad Cocalum regem Camici, auctor fuit filiabus Cocali ut per summam tecti contignationem facerent destillatorium, per quod aqua fervens effusa ferretur super Minoëm lavantem: atque ita periit Minos.* Fusius aliquanto narrat hæc Zenobius Centuriæ IV Proverbio 92, in Λύσαιο τὸν Πίλιον.

dotes Ægyptiorum è facris quoque commentariis referunt Dædalum, perplexas ambages labyrinthi a Mendete primum exstructi, imitatum. Eandem quoque esse proportionem veterum in Ægypto statuarum, & à Dædalo in Græcia effictarum. Pulcherrimumque in Memphi propylæum Vulcani Dædalum architectatum esse, tantæ apud illos existimationis, ut statuam ei ligneam, ipsius manu fabricatam, in eodem templo collocaverint; cumque tandem, ob ingenii sollertiam & summam in rebus inveniendis efficiendisque dexteritatem ad divinos honores extulerint: etenim in una earum quæ ad Memphim sunt insularum exstare adhuc Dædali fanum, ab indigenis religiose cultum.

Cretes Dianam religiosissime venerantur, Britomarten gentiliter nominantes, quod sermone nostro sonat Virginem dulcem. Ædem numinis, præterquam nudus vestigia, nullus licito ingreditur. Ea ædes ostentat manus Dædali, Solinus cap. xi.

Sella compactilis, Dædali opus. δίφρος ὀκλαδίας ἐστὶ Δαιδάλου ποίημα, Pausanias libro primo, pag. 48, 34.

Herculis è ligno simulacrum Dædalus fecit in Messeniæ & Arcadum confinio: *Pausanias libro octavo, pag.* 511, 14.

Antiphemus Omphace, Sicanorum urbe, direpta, simulacrum à Dædalo fabricatum Gelam deportavit: *Idem ibidem, pag.* 529, 50.

Trophonii simulacrum à Dædalo fabricatum: *Idem ibid. pag.* 603, 18.

Πλῆξαι, πατάξαι ἐκ χειρὸς πλήξαντα καὶ πλησθέντα εἰκόνα ξυλίνην· ὁ Δαίδαλος χαρίσειεν τῷ Ἰκάρου ταφῆς: Hesychius.

Ἡρακλῆς προσχὼν νήσῳ Δολίχῃ, τὸ Ἰκάρου σῶμα ἰδὼν τοῖς αἰγιαλοῖς προσφερόμενον ἔθαψε· καὶ τὴν νῆσον ἀντὶ Δολίχης Ἰκαρίαν ἐκάλεσεν. ἀντὶ τούτου Δαίδαλος ἐν Πίσῃ εἰκόνα παραπλησίαν κατεσκεύασεν Ἡρακλεῖ, ἣν νυκτὸς ἀγνοήσας Ἡρακλῆς λίθῳ βαλὼν, ὡς ἔμπνουν ἔπληξε: *Hercules ad insulam Dolichen appellens, videns corpus Icari ad littora delatum, sepelivit: & insulam, nomine mutato, Icariam vocavit. Hujus beneficii gratia Dædalus in picea fecit Herculi simillimam imaginem, quam de nocte ignarus Hercules jacto lapide ut vivam percussit*, Apollodorus lib. ii de Deorum origine. Hujus Herculei simulacri meminit etiam Pausanias *libro nono, pag.* 558, 49. Alterius nudi Herculis simulacri, à Dædalo è ligno exsculpti, meminit quoque Pausanias *lib. secundo, pag.* 92, 45.

Iolaus, post constitutam in Sardinia coloniam, advocavit ad se Dædalum è Sicilia, insulamque plurimis magnificæ substructionis operibus exornari curavit, quæ etiamnum hodie perdurant, & de nomine Architecti Dædalea (Δαιδάλεια) vocantur. Vide *Diodorum Siculum lib.* iv, *pag.* 345. An Dædalus comitem se præbuerit Aristæo colonos in Sardiniam deducenti, vide *Pausaniam lib.* x, *pag.* 639, 3.

Dædalus condidit templum Apollinis Capuæ pro felici fuga è Creta: vide *Silium Italicum lib.* xii, *vers.* 102. Ausonius Edyllio x, vers. 301:

> *Non hoc spernat opus Gortynius aliger, arcis*
> *Conditor Euboicæ: casus quem fingere in auro*
> *Conantem Icarios, patrii pepulere dolores.*

Virgilius libro vi Æneid. vers. 14:

> *Dædalus (ut fama est) fugiens Minoïa regna*, &c.

Vide locum, qui valde illustrat præcedentia Ausonii verba.

Dædalus eadem fuit ætate, qua Thebis regnavit Oedipus: *Pausanias libro decimo, pag.* 639, 8.

Dædali filius Japyx condidit Japygas, Martianus Capella libro vi; Strabo libro vi, pag. 279. Vide quoque *Eustathium ad vers.* 379 *Dionysii* τῆς περιηγήσεως.

Endæus Atheniensis, Dædali discipulus; qui Dædalum ob cædem Cali fugientem, secutus est in Cretam: *Pausanias lib.* i, *pag.* 47, 34.

Scyllidem & Dipœnum ajunt fuisse Dædali discipulos. Sunt qui Dædalum velint uxorem duxisse Gortyni filiam, atque ei Dipœnum ac Scyllim ex hac muliere genitos: *Pausanias libro secundo, pag.* 111, 8.

Learchum Rheginum, quidam Dipœni & Scyllidis, alii vero ipsius Dædali discipulum fuisse ajunt: *Pausanias libro tertio, pag.* 194, 15.

Onatam Æginetam nulli eorum postponimus qui ex Attica Dædali officina prodierunt: *Pausanias libro quinto, pag.* 339, 21.

Venerem lavantem sese, Dædalum stantem vel *adstantem, fecit Polycharmus*, Plinius libro xxxvi, cap. 5.

Dædalidæ, Cecropidis tribus. Δαιδαλίδαι, δῆμος τῆς Κεκροπίδος φυλῆς, Stephanus. Vide Meursium *de Atticæ populis, in* ΔΑΙΔΑΛΙΔΑΙ.

Δαιδάλεια festum celebrabatur Platæis, sicut alibi Olympia, Pythia, &c. Vide *Menandrum Rhetorem, capite* πῶς δεῖ τὰς πανηγύρεις τὰς πόλεις ἐγκωμιάζειν. Tota illius festi

festi pompa impendebatur ligno pulchre expolito erectóque in honorem Dædali, optime de toto genere humano meriti; atque adeo à nomine Artificis illum ipsum quoque stipitem Dædalum appellaverunt. Hesychius, emendante Jo. Meursio: Δαίδαλον πῆμα, καὶ τὸ κρεμάμενον ἐπὶ παλαιὸν ξύλον [illegible]

D Æ D A L U S alter, Statuarius.

Timonis & filii ejus imaginem fecit Dædalus Sicyonius, qui victis prælio Laconibus trophæum Eleis in Alti erectum elaboravit: *Pausanias lib.* VI, *pag.* 346, 32.

Effigiem Aristodemi fecit Dædalus Sicyonius, qui fuit Patroclis discipulus & eodem patre natus: *Idem ibidem*, *pag.* 347, 41.

Eupolemi Elei imaginem idem Sicyonius Dædalus elaboravit: *Idem ibid. pag.* 348, 3.

Narycidam Damareti filium palæstritam Sicyonius Dædalus fecit: *Idem ibidem*, *pag.* 354, 5.

Victoriam & Arcadis imaginem Sicyonius Dædalus fabricavit: *Pausanias lib. decim. pag.* 625, 11.

Fortasse & hic ipse Sicyonius est idem ille de quo Plinius lib. XXXIV, cap. 8: *Dædalus & ipse inter fictores laudatus, pueros duos distringentes se fecit.* Nisi forte putes hoc opus fuisse illius Dædali, cujus Jupiter Stratius visebatur Nicomediæ. Eustathius ad Dionysii τοῦ περιηγητοῦ versum 796: Ἀρριανὸς δημιουργόν τινα ἱστορεῖ περὶ Βιθυνούς, Δαίδαλον καλούμενον, οὗ ἔργον ἐν Νικομηδείᾳ ἐφάνη θαυμαστὸν ἄγαλμα Στρατίου Διός: *Arrianus opificem aliquem apud Bithynos fuisse narrat, Dædalum nomine, cujus opus in Nicomedia fuerit admirabile simulacrum Jovis exercituum præsidis.*

D Æ M O N, Statuarius.

Daïphron, & *Democritus*, & *Dæmon* recensentur inter Artifices qui optime repræsentabant Philosophos: vide *Plinium lib.* XXXIV, *cap.* 8.

D Æ T O N D A S, Statuarius.

Theotimus, athleta Eleus; opus Dætondæ Sicyonii: *Pausan. lib.* VI, *pag.* 375, 45.

D Æ T R I A N U S, Architectus.

Ita pro *Detrianus* restituit Salmasius apud Spartianum. Vide quæ dicimus infra in Demetrianus.

D A H I P P U S, Statuarius.

Dahippus fecit Perixyomenon, Plinius lib. XXXIV, cap. 8.

D A I M A C H U S, Mechanicus.

Scripsit πολιορκητικῶν ὑπομνημάτων libros 35. Meminit Stephanus de Urbibus, in Λακεδαίμων.

D A I P H R O N, Statuarius.

Daïphron & Democritus & Dæmon fecerunt Philosophos, Plin. lib. XXXIV, cap. 8.

D A I P P U S, Statuarius.

Callonem Daïppus fecit: *Pausanias lib.* VI, *pag.* 366, 5. Et mox *ibidem*, *pagina* 374, 12: Asamonis, pugilis Elei, simulacrum Daïppus fecit.

D A L M A T Æ.

Dalmaticæ tunicæ. Vide Salmasium in Tertullianum *de Pallio*, pagg. 28 & 29.

D A M A S I P P U S.

Damasippus mercando permutandoque veteres statuas atque alias id genus elegantias, rem olim facere studebat Romæ. Horat. lib. II, Satyra 3:

Insanit veteres statuas Damasippus emendo.

Vide plura. Meminit ejusdem Damasippi Tullius famil. epistolarum VII, 23; & epistolarum ad Atticum XII, 32.

D A M E A S, Statuarius.

Dameas Clitorius recensetur inter discipulos Lysippi apud Plinium lib. XXXIV, cap. 8. Clitorius vero dicitur qui est ex Clitore, mediterraneo Arcadiæ oppido, cujus meminit Plinius lib. V, cap. 6. Ab hoc etiam oppido vicinus fons dicebatur Clitorius; de quo hæc habet Ovidius Metam. XV, vers. 322:

Clitorio quicunque sitim de fonte levarit,
Vina fugit, gaudetque meris abstemius undis, &c.

Plenius de hoc fonte agit Vitruvius lib. VIII, cap. 3.

D A M E A S alter, itidem Statuarius.

Milonem Crotoniatem, Diotimi filium, Dameas & ipse Crotoniates fecit: *Pausan. lib.* VI, *pag.* 369; ubi & quædam adducuntur de immani athletæ istius robore.

DAMIAS,

DAMIAS, Statuarius.

Damias & Athenodorus ambo Arcades ex Clitore. οὗτοι Ἀρκάδες εἰσὶν ἐκ Κλείτορος. Damias autem fecit Dianam, Neptunum, & Lysandrum: *Pausanias lib. decimo, pag.* 625, 40. De Clitore paullo ante egimus in Dameas Statuarius.

DAMNANEUS.

Dactylorum Idæorum unus. Vide quæ diximus in Celmis.

DAMOCRITUS.

Damocritus fuit opifex argenteorum scyphorum, quos olim Rhodiacos nuncupabant. Vide *Athenæum lib.* XI, *cap.* 14.

DAMOCRITUS. Vide Democritus Statuarius.

DAMOPHILUS, Plasta.

Plastæ laudatissimi fuerunt Damophilus (alii *Demophilus*) *& Gorgasus, iidemque pictores: qui Cereris ædem Romæ ad circum maximum utroque genere artis suæ excoluerunt, versibus inscriptis Græce, quibus significarunt à dextra opera Damophili esse, à parte læva Gorgasi. Ante hanc ædem Tuscanica omnia in ædibus fuisse, auctor est M. Varro; & ex hac, cùm reficeretur, crustas parietum excisas, tabulis marginatis inclusas esse; item signa ex fastigiis dispersa*, Plinius lib. XXXV, cap. 22.

DAMOPHON, Sculptor.

In urbe Messeniorum memoriâ maxime dignum est Deûm matris è Pario lapide signum, Damophontis opus; qui Olympiæ etiam Jovem, solutis jam eboris compagibus, exactissime coagmentavit: quamobrem quoque habiti sunt ei ab Eleis honores. Hujus Damophontis etiam est illa quæ Messeniis dicitur Laphria, cujus religio sancita est ob hujusmodi caussam. Calydonii &c. vide *Pausaniam lib.* IV, *pag.* 275, 24. Æsculapii fanum apud Messenios habet plurima & spectatu dignissima signa. Horum quæ marmorea sunt, fecit Damophon; quem unum ego Messenium Artificem statuarum novi, non indignum cujus habeatur ratio: *Pausanias ibidem, pag.* 276, 16. Ubi tamen Δημοφῶν scribitur.

Apud Ægienses in Lucinæ fano est signum è ligno, opus Damophontis Messenii. Neque longe ab hoc fano Lucinæ est sacra Æsculapio area, in qua sunt Hygiæ atque ipsius Æsculapii signa. Jambi in ipsa basi incisi indicant opus esse Damophontis Messenii: *Pausanias lib.* VII, *pag* 443, 31 *&* 43.

Simulacra Mercurii & Veneris è ligno Damophon fecit: vide *Pausaniam libro* VIII, *pag.* 507, 4.

Signa Cereris & Heræ, cum solio cui insident, nec non scabello quod subjacet pedibus ex uno lapide fecit Damophon: *Idem ibidem, pag.* 515, 6.

DANAUS, Naupegus.

Danaus putatur primus fecisse navem: *Scholiastes Apollonii Rhodii ad versum* 4 *libri primi Argonaut. Strabo lib.* 1, *pag.* 23.

DANGO. Vide Tancho.

DANIEL.

Daniel, excavandorum atque ornandorum marmorum Artifex: vide *Cassiodor. Variarum* III, 19.

DAPHNIS, Architectus.

Daphnis Milesius & Peonius Ephesius ædem Apollini instituerunt Ionicis symmetriis Mileti: *Vitruvius in Præfat. libri septimi.* Vide *Cl. Salmasium Plinianarum exercitat. pag.* 814.

DARDANUS, Magus.

Ab hoc insigni magicarum artium Doctore potentissimis portentosissimisque artibus *Dardaniarum* nomen olim inditum fuisse constat ex Columellæ lib. X:

At si nulla valet medicina repellere pestem,
Dardaniæ veniant artes.

Quamobrem quoque inter Magos illustriores & quos auditu saltem cognitos habemus, præter cæteros emicuisse putandus est Ardanus, cujus commentariorum Magicorum diligenti lectione longe doctissimus memoratur evasisse Democritus. *Plerumque miraculi & hoc*, inquit Plinius lib. XXX, cap. 1, *pariter utrasque artes effloruisse, Medicinam dico, Magicenque: eadem ætate illam Hippocrate, hanc Democrito illustrantibus, circa Peloponnesiacum Græciæ bellum, quod gestum est à* CCC *urbis nostræ anno.* Eundem hunc Dardanum refert quoque inter celebriores variarum ætatum gentiumque Magos Apulejus in Apologia: *Ego*, inquit, *ille sim Phrynondas, vel Damigeron, vel is Moses, vel Jannes, vel Apollonius, vel ipse Dardanus, vel quicunque alius post Zoroastrem & Hostanem inter magos celebratus est.*

DAR-

Digitized by Google

DARSANIA

Darsania, urbs Indica, texendi arte celebris. Stephanus de Urbibus: Δαρσανία, πόλις Ἰνδική, ἐν ᾗ ἀγρίμιον ἱμάτιον ἱστᾶσιν γυναῖκες, ὡς Διονύσιος βασσαρικῶν τρίτῳ.

DECIUS, STATUARIUS.

Plinius lib. XXXIV, cap. 7, postquam egit de Charete Lindio, illo Lysippi discipulo qui Solis colossum Rhodi fecerat, addit porro: *Habent in Capitolio admirationem & capita duo quæ P. Lentulus Consul dicavit, alterum a Charete supra dicto factum: alterum fecit Decius, comparatione in tantum victus, ut artificium minime probabilis artificis videatur.*

DECIUS SEGULIUS ALEXA. Vide ALEXA, AURIFEX.

DELAS.

Æs conflare & temperare, Aristoteles Lydum Scythen monstrasse; Theophrastus Delam (alii *Deltam*) *Phrygem putat,* Plinius lib. VII, 56.

Deliacum æs diu obtinuit principatum. *Antiquissima æris gloria Deliaco fuit,* inquit Plinius lib. XXXIV, cap. 2, *mercatus in Delo concelebrante toto orbe, & ideo cura officinis tricliniorum,* &c.

Deliaca triclinia, Deliaci lecti, Plinius lib. XXXIII, cap. 11.

Deliaca vasa plurimis in locis cum Corinthiis jungit Cicero. *Domus referta Corinthiis & Deliacis: in quibus est authepsa illa, quam tanto pretio nuper mercatus est, ut, qui prætereuntes pretium enumerari audiebant, fundum vænire arbitrarentur,* pro Sexto Roscio Amerino. *Dico te multam Deliacam supellectilem, plurima vasa Corinthia Syracusis exportasse,* libro II in Verrem. *Nego in Sicilia tota ullum argenteum vas, ullum Corinthium aut Deliacum fuisse, quin quæsierit, quin inspexerit,* in ipso statim initio libri quarti in Verrem.

DELIADES, STATUARIUS.

Plinius *libro* XXXIV, *cap.* 8, refert hunc Deliadem inter Artifices æqualitate quidem celebratos, sed nullis operum suorum præcipuos.

DELTAS. Vide DELAS.

DEMADES, NAUPEGUS.

Demades Orator Atheniensis partibus Macedonum addictior, eoque Demostheni in omnibus adversus, nautæ filius fuit, & ipse quoque Naupegus, antequam se totum addixisset reipublicæ: vide *Suidam in* Δημάδης.

DEMETRIANUS, ARCHITECTUS.

Adrianus Imp. ædem Bonæ deæ transtulit; & colossum stantem atque suspensum, per Detrianum architectum, de eo loco in quo nunc templum urbis est ingenti molimine, ita ut operi etiam XXIIII *elephantes exhiberet,* Ælius Spartianus in Adriano. Ubi tamen suspicatur Casaubonus legendum *Demetrianum* vel *Dextrianum*; Salmasius *Detrianum* vel *Dextrianum*. Per translationem ædis hoc in loco intellige, non communem illam, qua substructiones alibi dirutas rursus erigebant; sed totas ædes nihil laxata fabricæ compage, machinis quibusdam de loco in locum transferebant. Ita quoque Tiberio imperante quidam Architectus maximam porticum, jacentem & inclinatam, lana & centonibus circumdatam (ex...u, ne machinarum artificium oculis notari posset) funibus & machinis, multorumque hominum manibu. admotis, in pristinum restituit firmam & rectam. Quod Tiberio aliisque omnibus miraculo fuit: sed Imp. invidia motus, ne nomen quidem tanti Artificis Actis publicis inseri sit passus.

DEMETRIUS, ARGENTARIUS FABER.

Δημήτριος ἀργυροκόπος, ποιῶν ναοὺς ἀργυροῦς Ἀρτέμιδος, Actor. Apost. cap. XIX: 24

DEMETRIUS, REX.

Demetrius rex, qui Poliorcetis nomine gaudebat, fuit Mechanicus eximius: vide *Plutarchi vitas parallelas, in Demetrio.*

DEMETRIUS, ARCHITECTUS.

Primum ædes Ephesiæ Dianæ, Ionico genere ab Ctesiphonte Gnosio & filio ejus Metagene est instituta: quam postea Demetrius, ipsius Dianæ servus, & Peonius Ephesius dicuntur perfecisse, Vitruvius in Proœmio libri septimi.

DEMETRIUS, PICTOR.

Demetrius cognomento ... φιλοσοφος, qui apertissimus erat in differendo, ipse quoque fuit Pictor: *Laertius libro quinto, in Demetrio.*

DEMETRIUS, STATUARIUS.

Demetrius fecit Lysimachen, quæ sacerdos Minervæ fuit, annis sexaginta quatuor.

Idem & Minervam, quæ Musica appellatur; quoniam dracones in Gorgone ejus ad ictus citharæ tinnitu resonant. Idem equitem Sarmenem, qui primus de equitatu scripsit, Plinius libro XXXIV, cap. 8. Demetrius Alopecensis fecit [illegible] Pellichi statuam; *Lucianus in Philopseude*. Demetrii quoque Statuarii meminit Laertius *libro quinto, in Demetrio. Ad veritatem*, inquit Quintilianus libro XII, cap. 10, *Lysippum & Praxitelem accessisse optime affirmant: nam Demetrius, tanquam nimius in ea reprehenditur, & fuit similitudinis quam pulchritudinis amantior.*

De equo æneo dedicato in Cereris Eleusiniæ templo (quod erat in Ceramico) à Simone, qui de re equestri scripsit, vide opus Meursii *de Ceramico gemino, cap* 15. In vulgatis editionibus dicitur Sarmenes qui primus de equitatu scripsit. De Simone rerum equestrium peritissimo vide Picturam Veterum, pag. 150.

D E M O C R A T E S. Vide DINOCRATES.

Vide quoque *Gruteri Inscript.* CLXXXVI, 2, & CIↃXX, 9.

D E M O C R I T U S, STATUARIUS.

Democritus, Daïphron, & Dæmon fecerunt Philosophos, Plinius lib. XXXIV, cap. 8. Democriti Sicyonii meminit Pausanias *libro sexto, pag.* 347, 43; quem tamen ibidem mox Damocritum vocat.

D E M O N I C U S.

Demonicon Salmasius à Muciano vocatum putat Artificem qui fecit simulacrum Dianæ Ephesiæ. Vide *Salmasium Plinianarum exercitationum pag* 816.

D E M O D I C E.

Hæc Heraclidi in Cymæorum politia dicitur Ἑρμοδίκη. Sed omnino videtur Δημοδίκη reponendum ex loco Pollucis *libro* IX, *cap.* 6: ubi integrum locum ita legit & supplet Vossianus optimæ notæ codex manuscriptus: Τάχα δ' ἄν τις φιλοτιμούμενος νομίζοι καὶ τὸ ἐπὶ τῷ νομίσματι λόγου ἀξιοῦν, εἴτε Φείδων πρῶτος ὁ Ἀργεῖος ἔκοψε νόμισμα, εἴτε Δημοδίκη ἡ Κυμαία συνοικήσασα Μίδᾳ τῷ Φρυγί, παῖς δ' ἦν Ἀγαμέμνονος Κυμαίων βασιλέως. εἴτε Ἀθηναίοις Ἐριχθόνιος, καὶ Λύκος Λύκιος. εἴτε Λυδοί, καθά φησι Ξενοφάνης. εἴτε Νάξιοι κατὰ τὴν Ἀγλωσθένους δόξαν. οὐ γὰρ ἀξιώσει τις ἡμᾶς ἐν τῷ παρόντι πολυπραγμονεῖν ἐν Μιτυληναίων μὲν Σαπφὼ τῷ νομίσματι ἐνεχάραξαν. Χῖοι δὲ Ὅμηρον. Ἴασις δὲ παῖδα δελφῖνι ἐποχούμενον. Δαρδανεῖς δὲ ἀλεκτρυόνων μάχην. Ἀσπένδιοι παλαιστάς· καὶ Ῥηγῖνοι μὲν λαγών· Κεφαλλῆνες ἵππον· Θάσιοι δὲ Πήγασον· Ἀργεῖοι δὲ μῦν· οὐ γὰρ κατὰ τὴν ὑπόθεσιν τοῦ βιβλίου ἡ πολυπραγμοσύνη· καὶ ἄλλως ἤδη τὰ τοιαῦτα ἐστὶν συνειλεγμένα· ἴσως δὲ τῷ ὀνομάτων καταλόγῳ προσήκουσιν οἱ Κροίσειοι στατῆρες, καὶ Φιλίππειοι, καὶ Δαρεικοί, καὶ τὸ Βερενίκειον νόμισμα, καὶ Ἀλεξάνδρειον, καὶ Πτολεμαϊκόν, καὶ Δημαρέτειον, ὧν τὰς ἐπωνυμίας γνωρίζουσι πάντες, &c. Hunc locum aliquanto fusius, quàm res postulabat, transcripsi, ut erudito lectori qualemcunque gustum insignis Manuscripti exhiberem. Misere interim in emendando isthoc loco semet ipsum torquet Cl. Salmasius *de Usuris, pag.* 423.

D E M O P H I L U S. Vide DAMOPHILUS.

D E M O P H I L U S, PICTOR.

Demophilus Himeræus putatur docuisse Zeuxin: vide *Plinium lib.* XXXV, *cap.* 9.

D E M O P H I L U S, ARCHITECTUS.

Demophilus præcepta symmetriarum conscripsit: *Vitruvius in Proœmio libri* VII.

D E M O P H O N, AURI FABER.

Anthol. Epigramm. lib. VI, titulo ult. ΦΙΛΙΠΠΟΥ:

Αὐλὸν καμινοδαίταν τὸν φιλήνεμον,
Ῥίνην τε τρηχύχρυσον ὀνυδίκλεπα,
Καὶ τὸν δίχηλον καρκίνον πυραγρέτην,
Πτωκὸς πόδας τε τοὺς ἐς λειψανηλόγους,
Ὁ χρυσοτέκτων Δημοφῶν Κυλληνίῳ
Ἔθηκε, γήρᾳ κανθὸν ἐζοφωμένος.

Cl. Hugo Grotius transtulit:

Hanc in camino flabra amantem tibiam,
Aurique edacem morsibus limam suis,
Ignisque rapidas ungulas cancri duas,
Pedesque leporis colligendas ad scobes,
Hæc fusor auri Demophon Cyllenio,
Oculos senecta jam tenebrescens, dicat.

D E M O P H O N. Vide DAMOPHON, STATUARIUS.

DEMO-

DEMOSTHENES.

Demosthenes, gladiorum faber, Pæaniensis; cujus filius Demosthenes orator. Δημοσθένης, μαχαιροποιός, παιανιεύς· οὗ Δημοσθένης ὁ ῥήτωρ, &c. vide Suidam.

DETRIANUS. Vide DEMETRIANUS.

DEXIPHANES, ARCHITECTUS.

Dexiphanes Cyprius Architectus, Cleopatra sumptum suggerente, Pharum struxit, *Tzetzes Chiliade* 11, *Hist.* 33; *& Chiliade* v, *Hist.* 44. Antonius cum Cleopatra, Alexandriæ & Ægypti regina, inito consilio, Dexiophane Mechanico ei operi præfecto, magna hominum manu immensisque sumptibus fretum quod urbem Alexandrinam & Pharum insulam interfluebat, quatuor millium latitudine, ingesta materia siccavit, effecitque ut veluti per continentem liber esset ex urbe transitus in Pharum: vide *Cedrenum*. Omnino quoque vide Chronicum Alexandrinum ad Olympiadem CLXXXVII.

DEXTRIANUS. Vide DEMETRIANUS.

DIADES, MECHANICUS.

Diades & Chereas, qui cum Alexandro militarunt, à Polyido Thessalo doctrinam bellicarum machinarum receperunt. Itaque Diades scriptis suis ostendit se invenisse Turres ambulatorias, quas etiam dissolutas in exercitu circumferre solebat: prætcrea Terebram & ascendentem machinam, qua ad murum plano pede transitus esse posset, & etiam Corvum demolitorem, quem nonnulli Gruem appellant. Non minus utebatur Ariete subrotato, cujus rationem scriptam reliquit; &c. Vide *Vitruv. lib.* x, *cap.* 18.

DIBUTADES, FIGULUS.

Terra fingere & argilla similitudines, Dibutades figulus primus invenit Corinthi filiæ opera; quæ capta amore juvenis, illo abeunte peregre, umbram ex facie ejus ad lucernam in pariete lineis circumscripsit: quibus pater ejus impressa argilla typum fecit, & cum cæteris fictilibus induratum igni proposuit; eumque servatum in Nymphæo, donec Corinthum Mummius everteret, tradunt, Plinius lib. xxxv, cap. 12. Et paullo post; *Dibutadis inventum est rubricam addere, aut ex rubrica cretam fingere*, &c. Vide sis quæ supra diximus in CORINTHIA VIRGO; & in CRATO PICTOR.

°DIDA, VASCULARIUS.

P. CLODIUS DIDA, VASCULARIUS, Inscript. Gruteri, DCXLIII, 5.

DIDYMAON.

Didymaon, insignis clypeorum Artifex. Vide *Virgilium* v *Æneid. versu* 359.

DINIAS, PICTOR.

De hujus Diniæ antiquitate agit Plinius lib. xxxv, cap. 8. Integrum Plinii locum vide supra in CIMON CLEONÆUS.

DINIAS, ARTIFEX.

Ab hoc Dinia quoddam poculi genus fabricatum, quod ab Artifice δεῖνος vel δεινιάς nuncupabatur. Vide *Eustathium ad vers.* 259 *Iliad.* τ. Non pauca etiam de hoc poculi genere habet Athenæus lib. x, cap. 5. Δεῖνος, εἶδος ἐκπώματος, Hesychius.

DINOCHARES, ARCHITECTUS.

Jure laudetur in litore Ægyptii maris Alexandria, à Magno Alexandro condita, in Africæ parte ab ostio Canopico XII *millia passuum juxta Mareotim lacum, qui lacus antea Arapotes nominabatur. Metatus est eam Dinochares architectus, pluribus modis memorabili ingenio*, &c. Plinius lib. VII nat. Hist. cap. 10. Atque hic est idem ille Architectus, qui Plinio aliisque Scriptoribus passim dicitur *Dinocrates*: de quo mox. Meminit etiam Dinocharis hujus Ausonius in Mosella:

Conditor hic forsan fuerit Ptolemaidos aulæ
Dinochares, quadro cubi in fastigia cono
Surgit, & ipsa suas consumit Pyramis umbras.
Jussus ob incesti qui quondam fœdus amoris,
Arsinoën Pharii suspendit in aere templi:
Spirat enim tecti testudine Corus Achates,
Afflictamque trahit ferrato crine puellam.

Plinius lib. XXXIV, cap. 14, ubi agit de Magnete: *Eodem lapide Dinocrates architectus Alexandriæ Arsinoës templum concamerare inchoaverat, ut in eo simulacrum ejus in ferro pendere in aere videretur. Intercessit mors & ipsius & Ptolemæi.* Simile magnetis miraculum habet Claudianus Epigr. 14. Multa interim quæ hunc Ausonii locum illustrent, habet Salmasius *Pliniarum exercit. pagg.* 818 *&* 819.

Ὁ μάγνης λίθος σιδήρῳ ψυχὴν δίδωσιν πλησίον γενομένῳ· καὶ ὁ βαρύτατος ἀνακουφίζεται σίδηρος, πρὸς μάλα περιτρέχων λίθον, Porphyrius lib. IV de Abstinentia.

DINOCRATES, Architectus.

Dinocrates architectus cogitationibus & solertia fretus, cum Alexander rerum potiretur, profectus est à Macedonia ad exercitum, Regiæ cupidus commendationis. Is è patria à propinquis & amicis tulit ad primos ordines & purpuratos literas, ut aditus haberet faciliores: ab eisque exceptus humane, petiit uti quàm primùm ad Alexandrum perduceretur. Cùm polliciti essent, tardiores fuerunt, idoneum tempus exspectantes. Itaque Dinocrates ab iis se existimans illudi, ab se petiit præsidium. Erat enim amplissima statura, facie grata, forma dignitateque summa. His igitur naturæ muneribus confisus, vestimenta posuit in hospitio, & oleo corpus perunxit, caputque coronavit populea fronde, lævum humerum pelle leonina texit, dextraque clavam tenens incessit contra tribunal Regis jus dicentis. Novitas populum cùm avertisset, conspexit eum Alexander, & admirans jussit ei locum dari ut accederet, interrogavitque quis esset? At ille: Dinocrates, inquit, architectus Macedo, qui ad te cogitationes & formas affero dignas tua claritate. Namque Atho montem formavi in statuæ virilis figuram, cujus manu læva designavi civitatis amplissimæ mœnia; dextra pateram, quæ exciperet omnium fluminum, quæ sunt in eo monte, aquam, ut inde in mare profunderetur. Delectatus Alexander ratione formæ, statim quæsivit, si essent agri circa, qui possent frumentaria ratione eam civitatem tueri. Cùm invenisset non posse, nisi transmarinis subvectionibus: Dinocrates, inquit, attendo egregiam formæ compositionem, & ea delector: sed animadverto, si quis deduxerit eo loci coloniam, fore ut judicium ejus vituperetur. Ut enim natus infans sine nutricis lacte non potest ali, neque ad vitæ crescentis gradus perduci: sic civitas, sine agris & eorum fructibus in mœnibus affluentibus, non potest crescere; nec sine abundantia cibi frequentiam habere, populumque sine copia tueri. Itaque, quemadmodum formationem puto probandam, sic judico locum improbandum: teque volo esse mecum, quod tua opera sum usurus. Ex eo Dinocrates ab Rege non discessit, & in Ægyptum est eum prosecutus. Ibi Alexander cùm animadvertisset portum naturaliter tutum, emporium egregium, campos circa totam Ægyptum frumentarios, immanis fluminis Nili magnas utilitates, jussit eum suo nomine civitatem Alexandriam constituere. Itaque Dinocrates à facie dignitateque corporis commendatus, ad eam nobilitatem pervenit, Vitruvius in proœmio libri secundi. *Cum rex Alexander urbem in Ægypto constituere vellet, architectus Dinocrates cùm cretam non haberet, polentaque futuræ urbis lineamenta duxisset, ingens avium multitudo proximo lacu emersa polentam depasta est: quod sacerdotes Ægyptiorum interpretati sunt, advenarum frequentiæ suffecturam pabulis urbem*, Val. Maximus lib. 1, cap. 4, Ex. ext. 1. Atque eadem ferè habet Amm. Marcellinus lib. XXII. *Dinocrates metatus Alexandro condente in Ægypto Alexandriam*, Plinius nat. Hist. lib. VII, cap. 37. *Metatus est Alexandriam Dinochares architectus, pluribus modis memorabili ingenio*, &c. Plinius V, 10; ubi structuram nobilissimæ urbis plenius exequitur. Apollonius Rhodius scripsit κτίσιν Ἀλεξανδρείας. Meminit Scholiastes in Nicandri Θηριακά. *Alexandriam & operis ipsius magnitudo & auctor Macedo nobilitant; quam metatus Dinocrates architectus, secundum post conditorem locum inter memorabilia sortitus est. Condita autem Alexandria est duodecima centesimaque Olympiade, L. Papirio Spurio Spurii filio, C. Pætilio Caji filio Coss. haud longe ab ostio Nili fluminis, quod Heracleoticon alii, alii Canopicon appellant*, Solinus cap. 35. Ὁ δ' Ἀλέξανδρος οὐδὲ τὴν τοῦ ἀρχιτέκτονος τόλμαν ἠνέσχετο ὑποσχομένου τὴν Ἄθω εἰκόνα ποιήσειν αὐτοῦ, καὶ μετακοσμήσειν τὸ ὄρος ἐς ὁμοιότητα τοῦ βασιλέως· ἀλλὰ κόλακα σαφῶς ἐπιγνοὺς τὸν ἄνθρωπον, οὐκ ἔτ' οὐδ' ἐς τὰ ἄλλα ὁμοίως ἐχρῆτο: *Alexander neque architecti illius audaciam ferre potuit, pollicentis se montem Atho ad ejus imaginem effecturum, montemque ipsum in similitudinem Regis transformaturum; sed statim aversatus est hominem adulationis manifestum, neque amplius eo, ut solebat, usi voluit ad res gerendas*, Lucianus de Conscribenda hist. Item pro Imaginibus. Timæus historicus apud Strabonem lib. XIV tradit Chiromocratem struxisse Dianæ Ephesiæ templum, cui etiam tribuit Alexandriæ ædificationem. Eundem quoque ait promisisse Alexandro, velle se Atho montem ita ad ipsius similitudinem effingere, ut tanquam libans è gutto quodam effunderet in pateram fluvium, qui ex urbium una (duas enim se facturum, unam ad dextram, alteram ad sinistram montis) in alteram laberetur. Hic Architectus nominatur Stasicrates apud Plutarchum in Alexandri vita. Ac plenius etiam de eodem agit idem Plutarchus *Serm. II de fortuna vel virtute M. Alexandri.* Stasicrates quoque dictus est Tzetzi. Vide quæ annotamus in Stasicrates. Diocles Rhegimus vocatur Eustathio in Iliad. Ξ. Verba Eustathii vide in Diocles. Cleomenes ædificavit Alexandriam: *Justinus libro XIII, cap. 4.* Vectigalibus Africæ Ægyptique Alexander præfecit Cleomenem: *Q. Curtius lib.*

lib. IV, *cap.* 8. *Ephesus in Asia urbs clarissima est. Epheso decus templum Dianæ, Amazonum fabrica, adeo magnificum, ut Xerxes, cùm omnia Asiatica templa igni daret, huic uni pepercerit. Sed hæc Xerxis clementia sacras ædes non diu à malo vindicavit: namque Herostratus, ut nomen memoria sceleris extenderet, incendium nobilis fabricæ manu sua struxit, sicut ipse fassus est, voto adipiscendæ famæ latioris. Id templum cùm postmodum ad cultum augustiorem Ephesii reformarent, faber operi Dinocrates præfuit; quem Alexandri jussu Alexandriam jam in Ægypto metatum, supra exposuimus*, Solinus cap. 43. Templum Dianæ Ephesiæ primus architectatus est *Chersiphron*, &c. Vide *Strabonem lib.* XIV, ubi quoque disces alios quoque scripsisse *Chiromocrates* vel *Chirocrates*. Passim enim in hujus Architecti nomine plurimum variant Scriptores: vide *Salmasii Plinianas exerc. pag.* 812 *& seqq.*

DINOMEDES, Statuarius.

Nonagesima quinta Olympiade floruere Naucydes, Dinomedes, Canachus, Patrocles, Plinius XXXIV, 8.

DINOMENES, Statuarius.

Dinomenes fecit Protesilaum & Pythodorum luctatorem, Plinius nat. Hist. lib. XXXIV, cap. 8. Io Inachi & Callisto Lycaonis filiam fecit Dinomenes: *Pausanias libro primo, pag.* 44, 34. Besantidem Pæonum reginam, quòd infantem nigrum peperisset, Dinomenes arte sua posterorum memoriæ tradidit. Βησαντίδα τὴν Παιόνων βασιλεύσασαν, ὅτι παιδίον μέλαν ἐκύησε, Δεινομένης διὰ τῆς ἑαυτοῦ τέχνης μνημονεύεσθαι παρεσκεύασεν, Tatiani Orat. ad Græcos. Dinomenes fecit Priapum. Anthologia Græcorum Epigramm. libro IV, titulo 12, in Deorum Dearumque imagines:

> Αὐτοῦ ἐφ᾽ αἱμασιαῖσι τὸν ἀχνυμένα Πρίηπον
> Ἔστησεν λαχάνων Δεινομένης φύλακα.
> Ἀλλ᾽ ὡς ἐντέταμαι, φὼρ, ἔμβλεπε. τοῦτο δ᾽ ἐρωτᾷς
> Τῶν ὀλίγων λαχάνων εἵνεκα; τῶν ὀλίγων.

Cl. Hugo Grotius transtulit:

> *Hortus hic absque ullo ne sit custode, Priapum*
> *Dinomenes posuit me sua septa super.*
> *Adspice, fur, quanta tentigine rumpar. Et istud*
> *Ob tam pauca olera hæc? dicis. Ob hæc olera.*

DINON, Statuarius.

Dinonem inter Polycleti discipulos recenset Plinius *lib.* XXXIV, *cap.* 8.

DIOCLES, Architectus.

Diocles Rheginus is est, qui aliis *Dinocrates*. Eustathius ad versum 229 Iliados Ξ, Romanæ editionis pag. 980: Διοκλῆ φασὶ τὸν Ῥηγῖνον ἀρχιτέκτονα ἐπαγγειλάμενον Ἀλεξάνδρῳ διαγλύψαι τὸν Ἄθω τοῦτον καὶ κατασκευάσαι ἀνδριάντα αὐτοῦ· θατέρᾳ μὲν χειρὶ μυριάνδρον πόλιν κατέχοντα. θατέρᾳ δὲ ποταμὸν [illegible], ὡς δοκεῖν τοῖς παραπλέουσιν ὅτι σπένδει. Hæc eadem fere cum iis quæ supra ex Vitruvio attulimus in Dinocrates.

DIOCLIDES, Mechanicus.

Dioclidem Abderitem omnes mirantur ob helepolin machinam, quam muro civitatis Rhodiorum Demetrius admoverat: ita Moschion. Timæus autem, ob rogum exstructum Dionysio Siciliæ tyranno. Hieronymus, ob fabricam harmamaxæ qua corpus Alexandri deferri contigit. Polycletus, ob lucernam quam Persæ fabricatus est. Hæc omnia habet Athenæus *lib.* V, *cap.* 9.

DIODORUS, Cælator.

Anthologia libro IV, cap. 12:

> Τὸν Σάτυρον Διόδωρος ἐκοίμισεν, οὐκ ἐτόρευσεν.
> Ἢν νύξῃς, ἐγερεῖς. ἄργυρος ὕπνον ἔχει.

Cl. Hugo Grotius vertit:

> *Sopierat Satyrum, non sculpserat hic Diodorus.*
> *Argentum dormit. Punge, vigil facies.*

Simile est illud Plinii libro XXXIII, cap. 12: *Stratonicus Satyrum in phiala gravatum somno collocavisse verius, quàm cælasse dictus est.*

DIODORUS, Pictor.

Anthologia libro II, cap. 19:

> Εἰκόνα Μηνοδότου γράψας Διόδωρος, ἔθηκε,
> Πλὴν τοῦ Μηνοδότου, πᾶσιν ὁμοιοτάτην.

Cl. Hugo Grotius vertit:

Pingere Menodotum voluit Diodorus: at illa
Omnes, Menodotum præter, imago refert.

DIODOTUS, Statuarius.

Hujus putatur fuisse Nemesis illa, quæ juxta quosdam Agoracriti Parii opus erat. Vide quæ de hac statua ex Strabone retulimus in Agoracritus.

DIOGENES, Pictor.

Diogenes pictor non ignobilis, qui cum Demetrio rege vixit, Plinius libro xxxv, cap. 11.

DIOGENES, Statuarius.

Agrippæ Pantheon decoravit Diogenes Athenienſis, & Caryatides in columnis templi ejus probantur inter pauca operum; ſicut in faſtigio poſita ſigna, ſed propter altitudinem loci minus celebrata, Plinius lib. xxxvi, cap. 5.

DIOGNETUS.

Diognetus & Beton itinerum Alexandri Magni menſores: *Plinius lib.* vi, *cap.* 17.

DIOGNETUS, Pictor.

Vedi l'Opera di Marco Aurelio Lib. 1 cap. 6

Diognetus Antoninum Imperatorem docuit pingere: *Julius Capitolinus.* Ubi vide quàm diverſa de hoc Diogneto in notis ad Hiſtoriæ Auguſtæ Scriptores ſentiant Caſaubonus & Salmaſius.

DIOGNETUS, Architectus.

Diognetus ſuit Rhodius architectus, & ei de publico quotannis certa merces pro arte tribuebatur ad honorem. Eo tempore quidam architectus ab Arado, nomine Callias, Rhodum cùm veniſſet, acroaſin fecit exemplumque protulit muri, & ſupra id machinam in carcheſio verſatili conſtituit, qua helepolin ad mœnia accedentem corripuit & tranſtulit intra murum. Hoc exemplar Rhodii cum vidiſſent, admirati ademerunt Diogneto quod fuerat ei quotannis conſtitutum, & eum honorem ad Calliam tranſtulerunt. Interea rex Demetrius, qui propter animi pertinaciam Poliorcetes eſt appellatus, contra Rhodum bellum comparando Epimachum Athenienſem nobilem architectum ſecum adduxit. Is autem comparavit helepolin ſumptibus immanibus laboreque ſummo, cujus altitudo fuerat pedum 125, latitudo pedum 60. Ita etiam ciliciis & coriis crudis confirmavit, ut poſſet pati plagam lapidis baliſta immiſſi pondo 360. Ipſa autem machina fuerat millia pondo 360. Cùm autem Callias rogaretur à Rhodiis, ut contra eam helepolin machinam pararet, & illam (ut pollicitus erat) transferret intra murum; negavit poſſe. Non enim omnia eiſdem rationibus agi poſſunt: ſed ſunt aliqua, quæ exemplaribus non magnis ſimiliter magna facta habent effectus; alia autem exemplaria non poſſunt habere, ſed per ſe conſtituuntur; nonnulla vero ſunt, quæ in exemplaribus videntur veriſimilia, cùm autem creſcere cœperunt, dilabuntur: ut etiam poſſumus hinc animum advertere. Terebratur terebra foramen ſemidigitale, digitale, ſeſquidigitale: ſi eadem ratione voluerimus palmare facere, non habet explicationem: ſemipedale autem majus, ne cogitandum quidem videtur omnino. Sic item, quemadmodum in nonnullis parvis exemplaribus factum apparet, in non valde magnis fieri poſſe videtur; non tamen eodem modo in majoribus id conſequi poteſt. Hæc cùm animadvertiſſent Rhodii eadem ratione decepti, qui injuriam cum contumelia Diogneto fecerant, poſteaquam viderant hoſtem pertinaciter infeſtum & machinationem ad capiendam urbem comparatam, periculum ſervitutis metuentes, & nil niſi civitatis vaſtitatem exſpectandam, procubuerunt Diognetum rogantes ut auxiliaretur patriæ. Is primo negavit ſe facturum; ſed poſteaquam ingenuæ virgines & ephebi cum ſacerdotibus venerunt ad deprecandum, tunc eſt pollicitus his legibus, uti, ſi eam machinam cepiſſet, ſua eſſet. His ita conſtitutis, qua machina acceſſura erat, ea regione murum pertudit, & juſſit omnes publice & privatim, quod quiſque habuiſſet aquæ, ſtercoris, luti, per eam feneſtram per canales effundere ante murum. Quum ibi magna vis aquæ, luti, ſtercoris nocte profuſa fuiſſet; poſtera die helepolis accedens, antequam appropinquaret ad murum, in humida voragine acta, conſedit, nec progredi nec regredi poſtea potuit. Demetrius itaque cùm vidiſſet ſapientia Diogneti ſe deceptum eſſe, cum claſſe ſua diſceſſit. Tunc Rhodii, Diogneti ſolertia liberati bello, publice gratias egerunt, honoribuſque omnibus eum & ornamentis exornaverunt. Diognetus autem eam helepolin reduxit in urbem, & in publico collocavit, & inſcripſit: Diognetus e manubiis id populo dedit munus. Ita in repugnatoriis rebus non tantùm machinæ, ſed etiam maxime conſilia ſunt comparanda, Vitruvius libro decimo, cap. 21. Ad hunc Vitruvii locum dubio procul reſpexit Vegetius libro primo, cap. 20 ſcribens: *Cùm Rhodiorum civitas oppugnaretur ab hoſtibus, & turris ambulatoria murorum altitudinem ac turrium omnium ſuperaret, mechanici ingenio inventum eſt tale remedium. Per noctem ſub fundamento*

damento muri cuniculum fodit, & illum locum ad quem die postero turris fuerat promovenda, nullo hostium sentiente, egesta terra cavavit intrinsecus: & cum rotis suis moles fuisset impulsa atque ad locum qui subtus cavatus fuerat pervenisset, tanto ponderi solo cedente, subsedit; nec jungi muris aut moveri ulterius potuit. Ita & civitas liberata est & machina derelicta.

D M
L FVRIVS L F DIOMEDES
CAELATOR DE SACRA VIA

DIOMEDES, Cælator.

Gruteri Inscript. DCXXXIX, II.

DIONYSICLES, Statuarius.

Dionysicles Milesius fecit Demetrium Tenedium luctatorem: *Pausanias libro sexto, pag.* 375. 9.

DIONYSIUS, Artifex.

Dionysius Thrax Rhodi, ut ferunt, fabricatus est Nestoridem, discipulis ejus argentum conferentibus. Uberrimam hujus poculi descriptionem habet Athenæus *lib.* XI, *cap.* 11. Vide quoque quæ ibidem annotat Casaubonus.

Considera porro an hic sit idem ille Dionysius, cujus meminit Autor Etymologici magni. Διονύσιος ὁ Θρᾷξ, ... ἢ διὰ τὸ τραχὺ τῆς φωνῆς, ἢ ὅτι τῷ ὄντι Θρᾷξ ἦν. οὗτος ὁ Διονύσιος μαθητὴς ἦν Ἀριστάρχου· καὶ τὸν ἑαυτοῦ διδάσκαλον ζωγραφίζων, ἐν τῷ στήθει αὐτοῦ τὴν τραγῳδίαν ἐζωγράφησε· διὰ τὸ ἀποστηθίζειν αὐτὸν πᾶσαν τὴν τραγῳδίαν: *Sciendum quod Thrax dictus est, vel propter vocis asperitatem, vel quod vere Thrax esset. Hic vero Dionysius discipulus erat Aristarchi. & præceptorem suum depingens, in pectore ejus pinxit tragœdiam: propterea quod tragœdiam omnem veluti depectoraret, h. e. nullo negotio de summo pectore quasi effunderet.* Ita enim locum hunc legendum esse patet ex scholiis Georgii Chœrobosci ad Dionysii Thracis Grammaticam.

DIONYSIUS, Pictor.

Polygnotus Thasius & Dionysius Colophonius duo Pictores erant. Et Polygnotus quidem magna pingebat, atque in perfectis famæ periculum faciebat: Dionysii vero tabulæ, dempta magnitudine, Polygnoti Artem exactissime imitabantur, affectus, mores, schematis usum, vestium subtilitates, & reliqua. *Ælianus var. Hist. libro* IV, *cap* 3. Utrumque etiam conjungit Aristoteles cap. 2 de Poëtica: Οἱ γραφεῖς, Πολύγνωτος μὲν κρείττους, Παύσων χείρους, Διονύσιος ὁμοίους εἴκαζε· *Ex Pictoribus, Polygnotus quidem meliores, Pauson vero deteriores, at Dionysius similes pingebat.* Plutarchus in Timoleonte Ἡ δ' Ἀντιμάχου ποίησις καὶ τὰ Διονυσίου ζωγραφήματα τῶν Κολοφωνίων, ἰσχὺν ἔχοντα καὶ τόνον, ἐκβεβιασμένοις καὶ καταπόνοις ἔοικε· ταῖς δὲ Νικομάχου γραφαῖς καὶ τοῖς Ὁμήρου στίχοις, μετὰ τῆς ἄλλης δυνάμεως καὶ χάριτος πρόσεστι τὸ δοκεῖν εὐχερῶς καὶ ῥᾳδίως ἀπειργάσθαι: *Antimachi poemata & Dionysii pictæ tabulæ, qui ambo erant Colophonii, vim vigoremque habentia, coactis tamen ac nimium elaboratis erant similia: Nicomachi vero picturis carminibusque Homeri, præter multiplicem vim ac gratiam, etiam hoc inest, ut expedite & sine ullo labore facta videantur.* Anthologia Græc. Epigr. cap. 23:

Κίμων ἔγραψε τὴν θύραν τὴν δεξιάν·
Τὴν δ' ἐξιόντων δεξιὰν Διονύσιος.

Cl. Hugo Grotius transtulit.

De foribus istis, dexteram pinxit Cimon:
At exeunti dexteram, Dionysius.

DIONYSIUS alter, itidem Pictor.

Dionysius nihil aliud quam homines pinxit, ob id anthropographus cognominatus, Plinius libro XXXV, cap. 10. Qui & capite proxime sequenti, postquam non pauca dixit de *Lala Cyzicena*, porro memorat *celeberrimos eadem ætate imaginum pictores, Sopylon & Dionysium, quorum tabulæ pinacothecas implent.*

DIONYSIUS, Statuarius.

Plurima Dionysii & Glauci Argivorum opera in Elide dedicavit Smicythus. Alia quoque plura fuerunt ab eodem Smicytho dedicata, quæ abstulerit Nero. Opificum ipsorum Dionysii & Glauci nullum certum tradunt magistrum: quo vero tempore floruerint, colligi potest ex ætate Smicythi ipsius. Smicythum enim Herodotus auctor est servum fuisse Anaxilæ Rheginorum tyranni, ac deinde quæstorem: mortuo vero Anaxila, Tegean migrasse, &c. vide *Pausaniam lib.* v, *pagg.* 340 & 341. Atque inter illa quoque signa, quæ Neronem avexisse dicit Pausanias, non male forte referas illa Dionysii opera, quæ suo tempore Romæ spectata memorat Plinius lib. XXXVI, cap. 5: *Intra Octaviæ porticus, in æde Junonis, ipsam Deam Dionysius & Polycles fecerunt. Aliam Venerem, eodem loco, Philiscus. Cætera signa, Praxiteles. Item Polycles & Dionysius, Timarchidis filii, fecerunt Jovem qui est in proxima æde.* Sed fortasse diversus est hic Dionysius

Dionysius Argivus, qui socium operis habuit Glaucum Argivum, ab illo Dionysio Timarchidis filio, qui cum fratre suo Polycle conjungebat operas.

DIONYSODORUS, Pictor.

Dionysodorus Colophonius, pictor non ignobilis, Plinius lib. XXXV, cap. 11.

DIONYSODORUS, Statuarius.

Dionysodorus, Critiæ discipulus, Plinius XXXIV, 8.

DIORES, Pictor.

Cùm culpandus non sit medicus, qui e longinqua mala consuetudine ægrum in meliorem traducit; quare reprehendendus sit, qui orationem minus valentem, propter malam consuetudinem, traducit in meliorem? Pictores Apelles & Protogenes, sic alii artifices egregii non reprehendendi, quod consuetudinem Myconis, Dioris, Arimnæ, & aliorum superiorum non sunt secuti, Varro lib. VIII de L. L.

DIOSCORIDES, Scalptor.

Augustus Cæsar in diplomatibus libellisque & epistolis signandis usus est imagine sua, Dioscoridis manu sculpta, qua signare insecuti quoque Principes perseveravere: *Suetonius in Octavio Augusto, cap. 50.* Vide quoque Plinium lib. XXXVII, cap. 1.

DIOSPOLIS.

Diospolis, vitri Artifex: ut Tyrus: vide *Arriani periplum maris Erythræi.*

DIPHILUS, Mechanicus.

Diphilus scripsit de machinationibus: vide *Vitruvium in Proœmio libri septimi.*

DIPOENUS, Statuarius marmorarius.

Marmore scalpendo, inquit Plinius lib. XXXVI, cap. 5, *primi omnium inclaruerunt Dipœnus & Scyllis, geniti in Creta insula, etiamnum Medis imperantibus, priusque quàm Cyrus in Persis regnare inciperet, hoc est, Olympiade circiter L. Ii Sicyonem se contulere, quæ diu fuit officinarum omnium metallorum patria. Deorum quorundam simulacra publice locaverant Sicyonii: quæ priusquam absolverentur, artifices injuriam questi abierunt in Ætolos. Protinus Sicyonios infanda invasit sterilitas, mærorque dirus. Remedium petentibus, Apollo Pythius affuturum respondit, si Dipœnus & Scyllis Deorum simulacra perfecissent: quod magnis mercedibus obsequiisque impetratum est. Fuere autem simulacra ea Apollinis, Dianæ, Herculis, Minervæ, quod è cœlo postea tactum est.* Pergit porro Plinius cap. proxime sequenti: *Cùm ii essent, jam fuerant in Chio insula Malas scalptor, dein filius ejus Micciades, ac deinde nepos ejus Anthermus Chius, cujus filii Bupalus & Anthermus clarissimi in ea scientia fuere.* Et aliquanto post ibidem: *Dipœni quidem Ambracia, Argos, Cleone operibus refertæ fuere. Omnes autem tantum candido marmore usi sunt è Paro insula, quem lapidem cœpere lychnitem appellare, quoniam ad lucernas in cuniculis cæderetur, ut auctor est Varro. Multis postea candidioribus repertis, nuper etiam in Lunensium lapidicinis.*

Corintho eunti Argos occurrit urbs non utique magna Cleone, in qua ædes Minervæ signum habet Scyllidis & Dipœni arte factum. Fuisse eos ajunt Dædali discipulos. Sunt qui Dædalum velint uxorem duxisse Gortynis filiam, è qua sint ei hi liberi geniti. *Pausanias lib. II, pag. 111, 9.*

Argis erat Castoris & Pollucis templum: in quo simulacra cùm ipsorum, tum liberûm, Anaxidis & Mnasinoi: atque eorum utriusque matrum, Hilairæ & Phœbes; Dipœni & Scyllidis arte facta e ligno ebeni. Ipsis etiam equis major pars ex ebeno facta; reliqua, sed exigua, ex ebore: *Pausanias lib. II, pag. 125, 39.*

Ἐγενέσθην καὶ ἄλλω τινὲ δύω, Κρητικώ, οἶμαι, ἀγαλματοποιώ· Σκύλλις καὶ Δίποινος ἐνομαζέσθην· οὗτοι τὸ ἐν Ἄργει τῶν Διοσκούρων ἀγάλματα κατεσκευασάτην, καὶ τὸν ἐν Τίρυνθι Ἡρακλέους ἀνδριάντα, καὶ τὸ τῆς Μουνυχίας Ἀρτέμιδος ξόανον τὸ ἐν Σικυῶνι: *Fuerunt & alii duo Cretenses, ut arbitror, statuarii: Scylles & Dipœnus nominabantur. Hi duo fecerunt simulacra Castoris & Pollucis quæ sunt Argis, & statuam Herculis quæ est Tirynthi, & statuam Munychiæ Dianæ in Sicyone*, Clemens Alexandr. in Protreptico.

Fato fungente Imp. Theodosio in urbe Byzantina etiamnum spectabatur simulacrum Minervæ Lindiæ ex lapide smaragdo, altum cubitos quatuor, opus Scyllidis & Dipœni, quod olim misit Sesostris Ægyptiorum tyrannus Cleobulo Lindi tyranno: *Cedrenus.*

Tectæus & Angelion, qui Deliis simulacrum Apollinis fecerunt, didicerant artem à Dipœno & Scyllide: *Pausanias lib. II, pag. 146, 45.*

Learchum Rheginum nonnulli Dipœni & Scyllidis, alii ipsius Dædali discipulum fuisse tradunt: *Pausanias libro tertio, pag. 194, 14.*

Dorycleidas Lacedæmonius Dipœni & Scyllidis discipulus. Medontem quoque Lacedæmonium fratrem Doryclidæ fuisse perhibent, Artemque ab iisdem didicisse magistris.

Theocles

Theocles item Lacedæmonius eosdem quoque magistros habuit: *Pausanias libro quinto, pag.* 319, 23.

Dontas Lacedæmonius Dipœni ac Scyllidis discipulus: *Pausanias libro sexto, pagina* 380, 31.

DISPOTIUS, Figulus.

Meminit ejus Cassiodorus Var. 11, 23.

DIYLLUS, Statuarius.

Diyllus & Amyclæus opifices Corinthii communi opera fecerunt statuas: *Pausanias lib.* 10, *pag.* 633, 30.

DOMITIUS ABASCANTUS.

DOMITIUS ABASCANTUS Fusor ollarius, Inscript. Gruteri DCXXX, 9.

DONTAS, Statuarius.

Megarenses thesaurum Olympiæ faciundum curarunt. Signa in eo par est vetustiora fuisse, cùm ea fecerit Dontas Lacedæmonius, Dipœni & Scyllidis discipulus: *Pausanias lib.* VI, *pag.* 380, 31.

DORICA STRUCTURA.

Templi exædificatio Dorica est. Τοῦ ναοῦ Δώριος ἡ ἐργασία, Pausanias lib. V, pag. 303, 57; ut & pag. 317, 38; 326, 52; lib. VI, pag. 378, 17; 390, 43; 391, 12; libro VIII, pag. 529, 5.

DOROTHEUS, Pictor.

Quæ [operum Apellis] *nobilissima sint, non est facile dictu. Venerem exeuntem è mari Divus Augustus dicavit in delubro patris Cæsaris, quæ Anadyomene vocatur, versibus Græcis tali opere, dum laudatur, victo, sed illustrato. Hujus inferiorem partem corruptam qui reficeret, non potuit reperiri. Verum ipsa injuria cessit in gloriam Artificis. Consenuit hæc tabula carie: aliamque pro ea Nero principatu substituit suo, Dorothei manu*, Plinius XXXV, 10.

DORYCLIDAS, Statuarius.

Themidis signum fecit Doryclidas Lacedæmonius, Dipœni & Scyllidis discipulus: at Minervam casside armatam, Medontis Lacedæmonii esse opus memorant: fratrem quoque hunc Doryclidæ fuisse, atque eosdem magistros habuisse: *Pausanias libro quinto, pag.* 319, 19.

DOXIUS.

Laterarias ac domos constituerunt primi Euryalus & Hyperbius fratres Athenis: antea specus erant pro domibus. Gellio Doxius Cæli filius lutei ædificii inventor placet, exemplo sumpto ab hirundinum nidis, Plinius lib. VII, cap. 56.

DUNSTANUS.

Beatus Dunstanus varia mechanicæ artis industria insignitus, dum semel in cella sua juxta Glastoniam calicem quendam aurifico opere effigiaret, affuit Sathan corporali specie, varia ei immittens fantasmata voluptatum: quod Dunstanus in spiritu comperiens, forcipibus suis ignitis nasum dæmonis comprehendit & tenuit, donec dæmone ululante factum hoc convicaneis innotesceret, Chronicon Johannis Bromton, col. 878, lin. 64.

DURIS.

Duris (Δοῦρις) Samænam primus invenit: *Apostolius in* Σαμίων δῆμος.

Digitized by Google

E.

EACLIS. Vide ÆCLIS.

EACUS. Vide ÆACUS.

EBER. Vide HEBER.

ECHION, PICTOR.

Quatuor coloribus solis immortalia illa opera fecere, ex albis melino, ex silaceis Attico, ex rubris sinopide Pontica, ex nigris atramento, Apelles, Echion, Melanthius, Nicomachus clarissimi pictores, cùm tabulæ eorum singulæ oppidorum venirent opibus. Nunc & purpuris in parietes migrantibus, & India conferente fluminum suorum limum, & draconum & elephantorum saniem, nulla nobilis pictura est. Omnia ergo meliora tunc fuere, cùm minor copia. Ita est, quoniam, ut supra diximus, rerum non animi pretiis excubatur, Plinius lib. xxxv, cap. 7. Et rursus ejusdem libri cap. 10: *Clari* CVII *Olympiade extitere Echion & Therimachus. Echionis sunt nobiles picturæ: Liber pater. Item Tragœdia & Comœdia. Semiramis ex ancilla adipiscens regnum, anus lampadas præferens, & nova nupta verecundia notabilis.* Cicero de claris Oratoribus: *In pictura Zeuxim, & Polygnotum, & Timanthem, & eorum, qui non sunt usi plus quàm quatuor coloribus, formas & lineamenta laudamus: at in Echione, Nicomacho, Protogene, Apelle jam perfecta sunt omnia.* Vide quoque eundem Paradoxo v.

ECHION, STATUARIUS.

Plinius *lib.* XXXIV, *cap.* 8, Echionem & Therimachum disertissimis verbis refert inter Statuarios, ac floruisse tradit Olympiade centesima septima: cùm tamen (ut in proxime præcedente Echionis Pictoris mentione videre est) vere idem Plinius *lib.* XXXV, *cap.* 10, retulerit utrumque inter Pictores Olympiade centesima septima claros. Non tam ipsius Plinii errore, quàm librariorum oscitantia factum puto, ut hæc verba ex uno loco transferreutur in alium.

ECTINUS. Vide ICTINUS.

EETIO. Vide AETIO, STATUARIUS.

EGESIAS, STATUARIUS.

Duriora & Tuscanicis proxima, inquit Quintilianus libro XII, cap. 10, *Calon atque Egesias; jam minus rigida, Calamis; molliora adhuc supra dictis, Myron fecit.*

EGINHARDUS vel EINHARDUS, ARCHITECTUS.

Eginhardus vel Einhardus, officio Notarii diu functus apud Carolum Magnum, licet corpore parvus admodum esset, doctrina tamen & rerum architectonicarum usu tantus evasit, ut ei regalium operum & structurarum curam in Aquisgranensi palatio Carolus commiserit, atque inde *Magni* cognomen promeruerit, quod ei à Walafrido Strabone Abbate Augiensi tribuitur in versibus quos de EINHARDO MAGNO inscripsit.

Nec minor est Magni reverentia patris habenda,
Beseleel fabrè primùm qui percipit omne
Artificum præcautus opus. Sic denique summus
Ipse legens infirma Deus, sic fortia temnit.
Magnorum quis enim majora receperat unquam,
Quam radiare brevi nimium miramur homullo?

Sæcularibus Palatio negotiis adhuc occupabatur, cùm Fontanellæ Abbatiam ab Imp. Ludovico regendam accepit, eamque per septem tenuit annos: sed eam demum, ut & ipsum quoque Palatium dereliquit: atque in cœnobium suum Mulenheim (quod postea mutato nomine Selingstadiense dictum est) se recepit: tumulumque in basilica sua Selingstadiensi accepit cum sequenti epitaphio, quod ei Rhabanus Archiepiscopus Moguntiacensis ipse posuit:

Te precor, qui hoc templum ingrederis, ne noscere spernas,
Quid locus hic habeat, quidque tenens moneat.
Conditus ecce jacet tumulo vir nobilis isto,
Einhardus nomen cui genitor dederat.
Ingenio hic prudens, probus actu, atque ore facundus
Extitit, ac multis arte fuit utilis.

Quem

Quem Carolus Princeps propria nutrivit in aula,
Per quem & confecit multa satis opera, &c.

ELADAS, Statuarius.

Eladas Argivus, præceptor Phidiæ. Schol. in Aristophanis Ranas: Ἡ Μελίτη δῆμος τῆς Ἀττικῆς, ἐν ᾗ ἐμυήθη Ἡρακλῆς τὰ μικρὰ μυστήρια· ἔστι δὲ καὶ ἐκεῖ Ἡρακλέους ἐπιφανέστατον ἱερὸν ἀλεξικάκου. τὸ δὲ τοῦ Ἡρακλέους ἄγαλμα ἔργον Ἐλάδου τοῦ Ἀργείου, τοῦ διδασκάλου Φειδίου· ἡ δὲ ἵδρυσις ἐγένετο κατὰ τὸν μέγαν λοιμόν· ὅθεν καὶ ἐπαύσατο ἡ νόσος πολλῶν ἀνθρώπων ἀπολλυμένων: *Melite est tribus Atticæ, in qua instituit Hercules parva mysteria; atque ibi quoque est nobilissimum Herculis templum averruncans mala. Signum vero Herculis opus est Eladæ Argivi, præceptoris Phidiæ. Posita vero est hæc statua circa tempora magnæ luis, quando etiam cessavit morbus, plurimis jam mortalibus prostratis.* Tzetzi *Eladas* iste dicitur *Geladas*.

ELIAB. Vide Aholiab.

ELIGIUS, Aurifex.

Eligius Aurifex probatissimus: *Aimoinus de gestis Francorum, lib.* IV, *cap.* 16.

ELOTAS. Vide Ludius Elotas.

EMILUS, Statuarius.

Emilus Ægineta sedentes fecit in soliis Horas: *Pausanias lib.* V, *pag.* 319, 17.

EMPEDOCLES.

Empedocles Acragantinus non omnino videtur expers fuisse Plastices: victoriam enim in Olympico certamine adeptus equis, quum Pythagoricus esset, ac proinde ab animatis abstinendum sibi duceret, bovem è myrrha, thure, aliisque aromatibus pretiosis effictum distribuit iis, qui ad solemnem hunc totius Græciæ conventum confluxerant: *Athenæus Deipnosoph. lib.* I, *cap.* 3; item *Eustathius ad vers.* 8 *Iliad.* Γ, *edition. Romanæ pag.* 1454, 21. Laertius tamen lib. VIII, in Empedocle, quemadmodum & Philostratus de vita Apollonii lib. primo, cap. I, bovem hunc ex melle & farina confectum tradunt.

ENDIUS, Statuarius.

Alex Minervæ signum positum Romæ in aditu ejus fori, quod ab Augusto dedicatum est. Signum id ex ebore totum. Endius opus fecit: *Pausanias libro octavo, pag.* 530, 19.

ENDOEUS, Statuarius.

Endœus patria fuit Atheniensis, Dædali discipulus; qui Dædalum, ob Cali cædem fugientem, secutus est in Cretam. Hic fecit Minervam sedentem, cui inscriptum est, Calliam dedicasse, Endœum fecisse: *Pausanias lib. primo, pag.* 47, 40. Est Erythris ædes Polyadis Minervæ, cujus è ligno est simulacrum eximia magnitudine in solio sedens, colum tenet manuum altera, capite vero gestat gnomonem horologii. Opus hoc fuisse Endœi, cùm aliis argumentis collegimus, tum interiore simulacri opere probe inspecto, &c. *Pausanias libro septimo, pag.* 406, 20. Dictus est etiam *Endyus*. Τὸ δὲ ἐν Ἐφέσῳ τῆς Ἀρτέμιδος εἴδωλον, καὶ τὸ τῆς Ἀθηνᾶς, μᾶλλον δὲ Ἀθηλᾶς (Ἀθηλᾶ γὰρ ὡς οἱ μυστικώτεροι) οὕτω γὰρ τὸ ἀπὸ τῆς ἐλαίας τὸ παλαιὸν, καὶ τὸ καθήμενον, Ἔνδοιος εἰργάσατο, μαθητὴς Δαιδάλου: *Dianæ Ephesiæ idolum, & Minervæ (quam Græci* Ἀθηνᾶν *vocant, alii* Ἀθηλᾶν *magis mystice) ad hunc modum & oleagineum vetus & illam sedentem Endyus Dædali discipulus fecit*, Athenagoræ legatio pro Christianis, pag. 66, C.

ENTOCHUS, Statuarius.

Pollio Asinius, ut fuit acris vehementiæ, sic quoque spectari monumenta sua voluit. In iis sunt Centauri nymphas gerentes, Archesitæ: Thespiades, Cleomenis: Oceanus & Jupiter, Entochi, Plinius lib. XXXVI, cap. 5.

EPEUS, Statuarius.

Ἐν ἀνδριαντοποιίᾳ ἤδη τιν' εἶδες, inquit Plato in Ione, ὅστις περὶ μὲν Δαιδάλου τοῦ Μητίονος, ἢ Ἐπειοῦ τοῦ Πανοπέως, ἢ Θεοδώρου τοῦ Σαμίου, ἢ ἄλλου τινὸς ἀνδριαντοποιοῦ ἑνὸς πέρι δεινός ἐστιν ἐξηγεῖσθαι ἃ εὖ πεποίηκεν· ἐν δὲ τοῖς τῶν ἄλλων ἀνδριαντοποιῶν ἔργοις ἀπορεῖ τε καὶ νυστάζει, οὐκ ἔχων ὅ, τι εἴπῃ: *In arte statuaria quemquamne hactenus vidisti, qui de Dædali Metionis, aut Epei Panopei filii, aut Theodori Samii, aut alterius cujuspiam Statuarii operibus judicare possit quænam bene facta sint; in aliorum vero Statuariorum operibus dubitabundus hæreat ac dormitet, neque habeat quod dicat?*

Mercurii ligneum simulacrum, Epei opus: *Pausanias lib. secundo, pag.* 119, 4.

EPEUS, Faber.

Epeus, nomen cujusdam fabri, qui equum dureum fecit, Festus. Vide Qu. Smyrnæum *libro* XII, *versu* 78 *& seqq.* Atque adeo hic Faber Epeus est idem cum isthoc

Epeo

Epeo, quem Plato in proxime præcedente Epei mentione recensuit inter Statuarios fama olim clarissimos: nam ut Plato illum vocat Panopei filium, ita & hunc equi durei fabricatorem Panopeo patre genitum tradit ex Homero Pausanias *libro secundo*, *pag.* 138, 53. Equi hujus duratei meminit Anthologia Græcorum Epigramm. libro primo, titulo LXX:

> Δούρειον τὸν Τροίης δεκέτη λόχον, εἴσιδε πῶλον
> Εὐόπλου Δαναῶν ἔγκυον ἡσυχίης.
> Τεύξαισι μὲν Ἐπειὸς, Ἀθηναίη δὲ καλλίει
> Ἔργον· ὑπὲρ νώτου δ' Ἑλλὰς ὅλη δύεται.
> Ἦ ῥα μάτην ἀπόλοιτο τόσος στρατὸς, εἰ πρὸς Ἄρεα
> Ἦν δόλος Ἀτρείδαις ἐσθλότερος πολέμου.

Cl. Hugo Grotius transtulit:

> *Armorum meditata decem, Trojæque nocentem*
> *Armigeræ fœtum cerne quietis equum.*
> *Inventrix operis Pallas, fabricator Epeus,*
> *In tergo vehitur Græcia tota meo.*
> *Regibus Atridis potior si Marte professo*
> *Est dolus, incassum tot periere viri.*

Vide quoque proxime antecedens ibidem epigramma. Ad illud Virgilii libro secundo Æneid. hæc habet Servius: *De hoc equo varia in historiis lecta sunt: ut Higynus & Tubero de hoc equo dicunt, machinamentum bellicum fuit, quod Equus appellatur, ut Aries & Testudo, quibus muri vel discuti vel subrui solent; unde est, Aut hæc in nostros fabricata est machina muros. Ut alii, porta, quam eis Antenor aperuit, equum habuit pictum; vel certe Antenoris domus, quo posset agnosci. Aut equestri prælio victa est Troja. Aut à monte Hippio, post quem se absconderant Græci: unde & alludit, Instar montis equum. Aut revera fuit quod sequitur Virgilius.* Ita Servius. Multa de hoc Epeo habet Tzetzes in Lycophronis Cassandram, *pag.* 150 *edit. Pauli Stephani.* Τὸ ἀρχαῖον ξοανόν ἐστιν ἐν Βραυρῶνι Ἀρτέμιδος, ὡς λέγουσιν, ἡ Ταυρική· ἵππος δὲ, ὁ καλούμενος Δούριος, ἀνάκειται χαλκοῦς. καὶ ὅτι μὲν τὸ ποίημα τὸ Ἐπειοῦ μηχάνημα ἦν ἐς διάλυσιν τοῦ τείχους, οἶδεν ὅστις μὴ πᾶσαν ἐπιφέρει τοῖς Φρυξὶν εὐήθειαν. *In Braurone est prisci operis signum; Taurica, ut perhibent, Diana. Equus etiam Durius ibi positus ex ære: & quòd quidem opus hoc Epei machina fuerit ad muros disjiciendos, fatebitur quisquis non omnem confert in Phryges stultitiam,* Pausanias libro primo, pag. 41, 52. *Equum, qui nunc Aries appellatur, in muralibus machinis Epeum ad Trojam dicunt invenisse,* Plinius lib. septimo, cap. 56. Polygnotus pinxit Epeum nudum solo æquantem Trojæ muros, supra quos solum caput equi duratei prominet: *Pausanias lib. x, pag.* 659, 52. Hanc vero demoliendæ urbis provinciam videri possunt Græcorum principes Epeo præter cæteros demandasse, quòd notæ hominem timiditatis putarent sedulo curaturum, ne quod urbis inimicæ munimentum post ea extaret. De hac Epei timiditate vide *Eustathium in Iliad.* ψ, *pag.* 1322 *edit. Romanæ.* Unde nata sit fabula, Epeum ad Trojam præbuisse Heroibus aquam: vide *Athenæum lib.* x, *cap.* 32. Circa Metapontum ajunt Minervæ Græcæ templum extare, inque eo Epei, qui & nomen imposuit, instrumenta reposita, quæ ad equi Duratei fabricam compararat. Minervam enim in somnis visam flagitare ut hæc opera consecraret: cumque exitus difficultate impediretur, loca implicitum enavigare non potuisse. Unde fanum illud Minervæ Græcæ appellatur: *Aristoteles in Mirabilibus auscultationibus.*

EPHORUS, Pictor

Ephorus Ephesius Pictor, Apellis ante Pamphilum præceptor: *Suidas in* Ἀπελλῆς.

EPIDAURUS.

Domitrix Epidaurus equorum, Virgilius III Georg. vers. 44. Inter omnes sane militares equos, forma & generositate laudabiles, videntur olim Epidaurii præter cæteros emicuisse. Unde quoque Xenophon, Philosophus insignis ac summus equestrium copiarum dux, *Quique magis in decoris armis & militaribus equis*, ut loquitur Sallustius in Catil. *quam in scortis atque conviviis libidinem habebat*, maximi semper fecit Epidaurios equos. Ἐσπούδαζε ... καὶ ὅπλα καλὰ ἔχειν. λέγεται οὖν ὁ τοῦ Γρύλλου τὴν μὲν ἀσπίδα Ἀργολικὴν ἔχειν, τὸν δὲ θώρακα Ἀττικὸν, τὸ δὲ κράνος Βοιωτουργὲς, τὸν δὲ ἵππον Ἐπιδαύριον. *Xenophonti cum alia honesta curæ fuerunt, tum etiam ut haberet arma pulchra. Dicitur igitur hic Grylli filius habuisse scutum Argolicum, thoracem Atticum, galeam Bœotico artificio factam, equum Epidaurium,* &c. Vide Ælian. var. Hist. lib. III, cap. 24.

EPI-

EPIGONUS, Statuarius.

Plinius lib. xxxiv, cap. 8, posteaquam percensuit eos qui ejusdem generis opera fecerunt, fœminas adorantes, nobiles fœminas, anus, comœdos, concionantes, philosophos, luctatores, athletas, tandem quoque & hoc addit: *Epigonus omnia fere præcedentia imitatus, præcessit in tubicine, & infante matri interfectæ miserabiliter blandiente.*

EPIMACHUS.

Epimachus Atheniensis, nobilis Architectus. Hunc Demetrius Poliorcetes adversus Rhodios bellum gesturus secum adduxit, ejusque operâ helepolin stupendæ molis machinam mœnibus admovens urbem expugnasset, nisi eam Diognetus opportuna solertia inutilem ei reddidisset. Integrum Vitruvii locum descripsimus supra in Diognetus.

ΕΡΑΤΩΝ ΕΠΟΙΕΙ
Eraton fecit
vide Winckelmann
pag:167

ERATOSTHENES.

Eratosthenem Cyrenæum Vitruvius lib. 1, cap. 1, recenset inter eos *Qui multas res organicas & geometricas numero, naturalibusque rationibus inventas atque explicatas posteris reliquerunt.* Plinius lib. 11, cap. 108: *Universum hunc circuitum Eratosthenes, in omnium quidem literarum subtilitate & in hac utique præter cæteros solers, quem cunctis probari video, ducentorum quinquaginta duorum millium stadium prodidit. Quæ mensura Romana computatione efficit trecenties quindecies centena millia passuum. Improbum ausum! verum ita subtili argumentatione comprehensum, ut pudeat non credere. Hipparchus & in coarguendo eo, & in reliqua omni diligentia mirus, adjicit stadiorum paullo minus* xxv *millia.* Vide Vitruvium libro 11, cap. 6. Scripsit Eratosthenes etiam Architectonica, teste Scholiaste ad vers. 232 libri 111 Argonauticῶν Apollonii. Jucundæ adhæc grataeque hominibus concertationes Eratosthenis atque Architæ Tarentini circa duplicationem cubi, quam præceperat oraculum: vide *Vitruvium libro* ix, *cap.* 3; vide quoque *Plutarch. de Socratis genio.*

ERICHTHONIUS.

Argentum invenit Erichthonius Atheniensis; ut alii, Æacus, Plinius lib. vii, capite 56. *Indus rex in Scythia argentum primus invenit, quod Erichthonius Athenas primum attulit,* Hyginus fabula 274. Vel saltem primus inscripsit: πρῶτος ἔγραψε νόμισμα Ἀθηναίοις Ἐριχθόνιος, *Primus nummum Athenensibus inscripsit Erichthonius,* Pollux lib. ix, cap. 6.

Primus Erichthonius currus & quattuor ausus
Jungere equos, rapidisque rotis insistere victor,

Virgilius 111 Georg. vers. 113: ubi vide Servium. *Bigas primum junxit Phrygum natio, quadrigas Erichthonius,* Plin. lib. vii, cap. 56. Vide Meursii Regnum Atticum, lib. 11, cap. 1.

ERIGONUS, Pictor.

Erigonus tritor colorum Nealcæ pictoris in tantum ipse profecit, ut celebrem etiam discipulum relinqueret Pasiam, fratrem Æginetæ fictoris, Plinius lib. xxxv, cap. 11.

ERYTHRÆ.

Plinius lib. xxxv, cap. 12, ubi agit de vasis fictilibus: *Habent & Tralleis opera sua, & Mutina in Italia; quoniam & sic gentes nobilitantur. Hæc quoque per maria terrasque ultro citroque portantur, insignibus rotæ officinis Erythris.*

ERYTHRÆI.

Rubri maris accolæ primi maria tentarunt, mercaturas exercuerunt, siderum cursum observaverunt: *Dionysii Alexandrini Periegesis, vers.* 906. Vide locum.

EUANDER. Vide Aulanius Euander.

EUANGELUS. Vide Pixodorus.

EUANTHES, Pictor.

Euanthæ Pictoris duas tabulas, Andromedam & Prometheum in vinculis fuse describit Achilles Tatius libro 111 de Amorib. Clitophontis & Leucippes, editionis Salmasianæ pag. 167.

EUARIS, Architectus.

Νεὼς τοῦ ἀρχαγγέλου Μιχαὴλ, Εὐάριδος ἔργον: *Templum archangeli Michaelis, opus Euaridis,* Procopius lib. 11 de bello Persico, cap. 11.

EUBIUS, Sculptor.

Signum Herculis è candido lapide, Promachum sive Propugnatorem vocant; opus Xenocriti atque Eubii Thebanorum: *Pausanias lib.* ix, *pag.* 558, 48.

EUBOEI.

Eubœi, optimi sunt opifices æris ac ferri: vide *Stephanum de Urbibus in* Αἴθοψ.

EUBOLIDES.

Eubolidis digitis computans, Plinius lib. xxxiv, cap. 8.

EUBULIDES, Sculptor.

Apollinis signum & dicavit & fecit Eubulides: *Pausanias lib. primo, pagina* 4, 25. Euchir, Eubulidæ filius: *Pausanias lib.* viii, *pag.* 479, 33.

EUCADMUS, Statuarius.

Androsthenem habuit discipulum: *Pausanias lib.* x, *pag.* 643, 32.

EUCHIR, Pictor.

Euchir, Dædali cognatus, in Græcia picturam invenit, ut Aristoteli placet, Plinius lib. vii, cap. 56.

EUCHIR, Sculptor.

Mercurii marmoreum signum fecit Atheniensis Euchir Eubulidæ filius: *Pausanias lib. octavo, pag.* 479, 33. Euchir refertur apud Plinium lib. xxxiv, cap. 8, inter Artifices qui optime fecerunt athletas & armatos & venatores sacrificantesque. Ubi tamen *Eunuchir* habet vetus editio Parmensis anni mcccclxxvi.

EUCHIR, Plasta.

Sunt qui in Samo primos omnium Plasticen invenisse Rhœcum & Theodorum tradant multo ante Battiadas Corintho pulsos. Demaratum vero ex eadem urbe profugum, qui in Hetruria Tarquinium Priscum regem populi Romani genuit, comitatos fictores Euchira & Eugrammum; ab iis Italiæ traditam plasticen, Plinius lib. xxxv, cap. 12.

EUCLIDES, Sculptor.

Buræ ædes est Cereris, Veneris, Liberi patris & Lucinæ. Signa sunt ex lapide Pentelico: Ars vero Atheniensis Euclidæ: *Pausanias lib.* vii, *pag.* 449, 31. Et rursus pagina proxima: Habet Ægira Jovis signum sedens è Pentelico lapide, Euclidæ Atheniensis opus.

EUCLIDES alter, itidem Sculptor.

Junonis Samiæ templum esse antiquissimum, colligi potest ex ipso simulacro, quod est Smilidis Æginetæ Euclidis filii opus. Smilis vero fuit Dædalo æqualis ætate: *Pausanias lib.* vii, *pag.* 403, 35. Hinc restitue Clementis Alexandrini locum in Protreptico: Τὸ ἐν Σάμῳ τῆς Ἥρας ξόανον Σμίλη τῇ Εὐκλείδου πεποίηκε Ὀλύμπιχος ἐν Σαμιακοῖς ἱστορεῖ. Apud Laërtium lib. iii in Platonis vita, ubi describit testamentum Platonis, inter alia quoque legas: Εὐκλείδης ὁ λιθοτόμος ὀφείλει μοι τρεῖς μνᾶς.

EUCLIDES, Pictor.

Euclides (alii *Eutychides*) *pinxit bigam, quam regit Victoria*, Plinius xxxv, 11.

EUCLIDES, Geometra.

Valerius Maximus lib. viii, cap. 12, ubi ostenditur optimis Artium Magistris concedendum esse: *Platonis quoque eruditissimum pectus hæc cura attigit: qui conductores sacræ Arcis de modo & forma ejus secum sermonem conferre conatos, ad Euclidem geometram ire jussit; scientiæ ejus cedens, imo professioni.* Erunt forte qui hunc Euclidem eum esse putabunt, cujus geometrica rudimenta omnium hodie manibus teruntur; quique multos post Platonem annos docuit in Ægypto, sub Ptolemæo Lagi filio: sed intelligendus in hoc Valerii loco Megarensis ille, conditor eristicæ sectæ, qui noctu Megaris Atticis Athenas ire solebat ad audiendum Socratem, sicuti testatur Laërtius in ejus vita. De tota interim re sanius judicabit, qui consulet Vossium de Scientiis mathematicis cap. 15.

EUDORUS, Pictor.

Eudorus scena spectatur: idem & ex ære signa fecit, Plinius libro xxxv, cap. 11.

EUENOR, Pictor.

Nonagesima Olympiade fuere Aglaophon, Cephissodorus, Phrylus, Euenor pater Parrhasii & præceptor maximi pictoris: omnes jam illustres, non tamen in quibus hærere expositio debeat, festinans ad lumina artis, Plinius libro xxxv, cap. 9. Similia quoque habent Harpocration & Suidas in Παρράσιος.

EUGRAMMUS, Fictor.

De hoc Eugrammo vide Plinium *lib.* xxxv, *cap.* 12. Plinii locum descripsimus paullo ante in Euchir, Plasta.

EUMARUS, Pictor.

De hujus Eumari Atheniensis antiquitate atque Arte agit Plinius *libro* xxxv, *cap.* 8. Integrum Plinii locum supra descripsimus in Cimon, Pictor.

EUMELUS, Pictor.

Eumeli in Arte virtutes æmulatus est Aristodemus Carius, multam ipsi addens Venerem;

rem: *Fl. Philostratus in Proœmio Iconum.* Εὐμήλῳ Ἑλένη τις γέγραπται, ὡς ἀνάθημα εἶναι τῆς Ῥωμαίων ἀγορᾶς: *Eumelo talis Helena picta est, ut digna sit judicata quæ in Romano foro collocaretur*, Philostr. lib. II de Vitis Sophist. in Alexandro.

EUNICUS, ARGENTI CÆLATOR.

Plinius libro XXXIII, cap. 12, ubi agit de claris argenti Cælatoribus: *Mox Cyzicenus Tauriscus. Item Ariston & Eunicus Mitylenæi laudantur.* Quidam libri vett. scribunt *Onychus*. Idem quoque *lib.* XXXIV, *cap.* 8, inter æqualitate celebratos Artifices, sed nullis operum suorum præcipuos, refert etiam hunc Eunicum.

EUPALINUS, ARCHITECTUS.

Eupalinus Megarensis Naustrophi filius, Architectus, Sami fecit admirabilem illam fossam, cujus meminit Herodotus *lib.* III, *cap.* 60. Vide quoque *Eustathium ad versum* 534 *Dionysii* τοῦ περιηγ.

EUPHORION, ARGENTI CÆLATOR.

Plinius *libro* XXXIV, *cap.* 8, conjungit Euphorionem, Eunicum, & Hecatæum argenti Cælatores.

EUPHRANOR, MECHANICUS.

Euphranor Sicyonius, μηχανικός. Vide *Plutarch. in Arato.* Scripsit præcepta symmetriarum: *Vitruvius in Præfat. libri* VII.

EUPHRANOR, PICTOR & FICTOR.

Euphranorem Plutarchus in opere *de Gloria Atheniensium* refert inter celeberrimos Pictores Athenienses. *Euphranorem admirandum facit, quod & cæteris optimis studiis inter præcipuos, & pingendi fingendique idem mirus artifex fuit*, Quintil. Orat. institut. libro XII, cap. 10. Plinius *libro* XXXIV, *cap.* 8, ubi plurimos Fictores nobilissimos secundum ætates suas recenset, Praxitelem quoque atque Euphranorem refert ad Olympiadem centesimam quartam. Paulli Diaconi Historia miscella, libro decimo de Hadriano Imp. *Pictor fictorque ex ære & marmore proxime Polycletos & Euphranoras.* Plinius libro XXXV, cap. 11: *Post Pausiam eminuit longe ante omnes Euphranor Isthmius, Olympiade centesima quarta. Idem, qui inter fictores dictus est à nobis. Fecit & colossos, & marmora, ac scyphos scalpsit: docilis & laboriosus ante omnes, & in quocunque genere excellens ac sibi æqualis. Hic primus videtur expressisse dignitates Heroum, & usurpasse symmetriam: sed fuit universitate corporum exilior, capitibus articulisque grandior. Volumina quoque composuit de symmetria & coloribus. Opera ejus sunt: equestre prælium: duodecim Dii: Theseus; in quo dixit, eundem apud Parrhasium rosa pastum esse, suum vero carne. Nobiles ejus tabulæ Ephesi, Ulixes simulata insania bovem cum equo jungens, & palliati cogitantes, dux gladium condens. Eodem tempore fuit & Cydias, cujus tabulam Argonautas H-S* CXLIIII *Hortensius orator mercatus est, eique ædem fecit in Tusculano suo. Euphranoris autem discipulus fuit Antidotus. Hujus est clypeo dimicans Athenis, & luctator, tibicenque inter pauca laudatus. Ipse diligentior quàm numerosior, & in coloribus severus, maxime inclaruit discipulo Nicia Atheniensi, qui diligentissime mulieres pinxit.*

Etiam alii meminere Euphranoris operum, quæ à Plinio hoc in loco memorantur. Thesei certe atque equestris ad Mantineam prælii meminit Plutarchus *de Atheniensium gloria*, ubi inquirit Bellone an pace clariores fuerint Athenienses: Εὐφράνωρ τὸν Θησέα τὸν ἑαυτοῦ τῷ Παῤῥασίου παρέβαλε, λέγων τὸν μὲν ἐκείνου ῥόδα βεβρωκέναι, τὸν δὲ ἑαυτοῦ κρέα βόεια. γέγραφε δὲ καὶ τὴν ἐν Μαντινείᾳ πρὸς Ἐπαμινώνδαν ἱππομαχίαν οὐκ ἀνενθουσιάστως Εὐφράνωρ: *Euphranor Thesenm à se pictum cum Parrhasii Theseo comparans, hunc dixit rosas edisse, suum vero carnes bubulas. Pinxit etiam equestre adversus Epaminondam prælium ad Mantineam non sine quodam divino instinctu Euphranor*, &c. Vide locum. Præter hoc equestre prælium ad Mantineam, pinxit etiam Atheniensibus XII Deos, Theseum unà cum democratia & populo, Apollinem quoque cognomine Patroum: *Pausanias libro primo, pag.* 6, 18.

Duodecim Deorum meminit Valer. Maximus libro VIII, cap. 11, Exemplo ext. 5: *Natura quemadmodum sæpenumero æmulam virium suarum Artem esse patitur, ita aliquando irritam fesso labore dimittit; quod summi artificis Euphranoris manus senserunt. Nam cùm Athenis duodecim Deos pingeret, Neptuni imaginem quàm poterat excellentissimis majestatis coloribus complexus est, perinde ac Jovis aliquanto augustiorem repræsentaturus. Sed omni impetu cogitationis in superiori opere absumpto, posteriores ejus conatus assurgere quò tendebant nequiverunt.* Qua verò tandem occasione inciderit in archetypum ad quod Jovem efformaret, tradit Eustathius *ad vers.* 529 *Iliodos* A, *pag.* 145 *editionis Romanæ.* Φέρεται ἱστορία, inquit Eustathius, ὅτι Εὐφράνωρ Ἀθήνησι γράφων τοὺς δώδεκα θεοὺς, καὶ ἀπορῶν πρὸς ὃ ἀρχέτυπον γράψει τὸν Δία, παρῆλθεν διδασκάλου· καὶ ἀκούσας

τοῦ ἵππου τούτου, Ἀμβρόσιαι δ᾽ ἄρα χαῖται, καὶ τὰ ἑξῆς, ἔφη ὅτι ἤδη ἔχει τὸ δέχεσθαι· καὶ ἀπιὼν ἔχαιρεν.

Di Eufranore ne parla ancora Quintil. Lib. 12. cap. 10.

Zeuxidis aut Polygnoti aut Euphranoris tabulæ Ἠσπάσαντο καὶ τὸ σκιερὸν, καὶ τὸ ἔμπνουν, καὶ τὸ εἰσέχον τι καὶ ἐξέχον; *Sectantur opacum quid ac spirans, & recedens aliquid atque eminens*, Philostratus de vita Apollonii lib. II, cap. 9.

Euphranoris Alexander Paris est: in quo laudatur, quòd omnia simul intelligantur, judex Dearum, amator Helenæ, & tamen Achillis interfector. Hujus est Minerva Romæ, quæ dicitur Catuliana, infra Capitolium à Q. Luctatio Catulo dicata; & simulacrum Boni eventus, dextra pateram, sinistra spicam ac papaver tenens; item Latona puerpera, Apollinem & Dianam infantes sustinens, in æde Concordiæ. Fecit & quadrigas bigasque; & Cliduchon eximia forma; & Virtutem; & Græciam; utrasque colosseas; mulierem ministrantem & adorantem; item Alexandrum & Philippum in quadrigis, Plinius lib. XXXIV, cap. 8.

In Junone Euphranoris maxime commendatur comæ color: vide *Luciani Imagines*.

Euphranor fecit statuam Vulcani: *Dio Chrysostomus Orat.* XXXVII, *pag.* 466, *C.*

Præter duos Euphranoris discipulos *Antidotum* & *Niciam* quorum Plinius in loco paullo ante adducto meminit, recensetur etiam aliquanto post eo ipso capite *Carmanides Euphranoris* [discipulus] inter Pictores non ignobiles. Hisce denique tribus Euphranoris discipulis adde & quartum *Leonidem Anthedonium*, ex Stephano de Urbibus in Ἀνθηδών.

EUPHRONIDES.

Centesima quarta Olympiade Lysippus fuit, & cum eo Alexander Magnus. Item Lysistratus & frater ejus Sthenis, Euphronides, Sostratus, Ion, Silanion, Plinius libro XXXIV, cap. 8.

EUPOLEMUS, Architectus.

Eupolemi Argivi Architecti meminit Pausanias *lib.* II, *pag.* 114, 34.

EUPOMPUS, Pictor.

Æquales Zeuxidis & æmuli fuere Timanthes, Androcydes, Eupompus, Parrhasius, Plinius lib. XXXV, cap. 9. Et rursus cap. proximo: *Euxenides hac ætate docuit Aristidem, præclarum artificem: Eupompus Pamphilum, Apellis præceptorem. Est Eupompi victor certamine gymnico palmam tenens. Ipsius auctoritas tanta fuit, ut diviserit picturam in genera tria, quæ ante eum duo fuere. Helladicum, & quod Asiaticum appellabant. Propter hunc, qui erat Sicyonius, diviso Helladico, tria facta sunt, Ionicum, Sicyonicum, Atticum.* Tradunt Lysippum, primo ærarium Fabrum, audendi rationem cœpisse Pictoris Eupompi responso: *Eum enim interrogatum, quem sequeretur antecedentium? dixisse demonstrata hominum multitudine, Naturam ipsam imitandam esse, non Artificem*, Plinius lib. XXXIV, cap. 8.

EURIPIDES, Pictor.

Euripides Pictor fuit, antequam se conferret ad scribendas tragœdias: *Moschopulus in vita Euripidis.* Vide quoque *Suidam in* Εὐριπίδης.

EURYALUS.

Laterarias ac domos constituerunt primi Euryalus & Hyperbius fratres Athenis. Antea specus erant pro domibus. Gellio Doxius Cæli filius lutei ædificii inventor placet, exemplo sumpto ab hirundinum nidis, Plinius libro VII, cap. 56.

EURYCION, Cælator.

Virgilius x Æneïdos, vers. 499:

Quæ bonus Eurycion multo cælaverat auro.

EURYCLES.

Eurycles Spartanus nobilissimas Corinthiis condidit balneas. Pausanias libro secundo, pag. 90, 14: Τὸ δὲ ὀνομαστότατον αὐτῶν (λουτρῶν) πλησίον τοῦ Ποσειδῶνος· τοῦτο δὲ Εὐρυκλῆς ἐποίησεν ἀνὴρ Σπαρτιάτης, λίθοις κοσμήσας καὶ ἄλλοις, καὶ ὃν ἐν Κροκεαῖς χώρας τῆς Λακωνικῆς ὀρύσσουσιν: *Quod omnium* [balneorum] *est nobilissimum prope Neptuni, id Eurycles Spartanus condidit, & cum aliis lapidibus, tum vero eo qui in Crocis, Laconici agri vico exciditur, ornavit.*

EUTELIDAS, Statuarius.

Eutelidæ Argivi meminit Pausanias lib. VI, pag. 362, 25: Τὴν δὲ εἰκόνα Θεοπόμπου μετὰ τοῦ παλαίσματος τὸν ποιήσαντα οὐκ ἴσμεν· τὰς δὲ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ καὶ τοῦ πάππου φησὶ τὸ ἐπίγραμμα Εὐτελίδα τε εἶναι καὶ Χρυσοθέμιδος Ἀργείων· οὐ μὴν, παρ᾽ ὅτῳ γε ἐδιδάχθησαν, δεδήλωκεν. ἔχει γὰρ δὴ οὕτως·

Εὐτελίδας καὶ Χρυσόθεμις τάδε ἔργα τέλεσσαν
Ἀργεῖοι, τέχναν εἰδότες ἐκ προτέρων.

Luctatoris

Luctatoris Theopompi minoris à quo facta fuerit statua plane ignoratur. Patris vero & avi statuas, Euthelidæ & Chrysosthemidis Argivorum opera fuisse testatur inscriptio, à quibus vero illi didicerint non docet. Inscriptionis ejus versus hi sunt:

Argivi Eutelidas & Chrysosthemis fabricarunt
Majores artem quos docuere sui.

EUTHYCRATES, Statuarius.

Centesima vicesima Olympiade fuere Eutychides, Euthycrates, Lahippus, Cephissodorus, Timarchus, Pyromachus, Plin. lib. xxxiv, cap. 8. Et aliquanto post, de Lysippo agens: *Filios ac discipulos reliquit laudatos artifices, Lahippum & Bedam, sed ante omnes Euthycratem: quamquam is constantiam patris potius æmulatus quàm elegantiam, austero maluit genere quàm jucundo placere. Itaque optime expressit Herculem Delphis & Alexandrum; Thespin venatorem & Thespiadas; prælium equestre ad Trophonii oraculum; quadrigas Medeæ complures; equum cum fiscinis; canes venantium. Hujus porro discipulus fuit Tisicrates, & ipse Sicyonius, sed Lysippi sectæ propior.* Tandem quoque & hæc habet Idem ibidem: *Xenocrates Tisicratis discipulus, aut, ut alii, Euthycratis, vicit utrosque copia signorum, & de sua arte composuit volumina.* Anytæ meretriculæ statuam fecere Euthycrates & Cephisodotus, sicuti auctor est Tatianus; ubi quoque signum Mnesarchidis Ephesiæ adscribit eidem Euthycrati. Ac tandem & hoc subjungit: Παντευχίδα συλλαμβάνουσαν ἐκ φθορέως Εὐθυκράτης ἐχαλκούργησεν: *Panteuchidem ex stupratore gravidam Euthycrates ex ære fabricavit.*

EUTHYMEDES, Pictor.

Plinius lib. xxxv, cap. 11, refert Euthymedem inter Artifices non ignobiles quidem, in transcursu tamen dicendos.

Eutichides nel Winkelman pag: 155 dell Ital: vol. 2 17 e Colombario del Gori pag: 157 e Gruter pag. 313 num: 5.

EUTYCHIDES, Scalptor.

Eutychides Zoili filius Milesius, magnæ spei Scalptor, ac vel ipsius quoque Praxitelis famam æquaturus; nisi eum, falso Eutychidis nomine gaudentem, immatura mors rebus humanis ante diem exemisset, anno ætatis suæ sexto decimo. Inscriptt. Gruteri pag. MCXLVII, 11, memorant Juvenem Græco amictum pallio. Titulus ei, Εὐτυχίδης Ζωΐλου Μιλήσιος, *Eutychides Zoili F.* Ac porro subscriptum habebat sequens Epigr.

Πραξιτέλους οὐκ ἦν λαοξόος ἥττων χερείων,
Ἐς δ' ἐτέων δισσὰς ἤλυθον ἑξάδας.
Οὔνομα δ' Εὐτυχίδης ψευδώνυμον, ἀλλά με δαίμων
Θηκεν ἀφαρπάξας ὠκύπετ' εἰς ἀΐδα.

Praxitele sculptore non erat inferior,
Pervenit autem ad annum sextum decimum.
Nomen mihi Eutychides falso est tributum. Nam me Deus
Cito auferens misit ad inferos.

EUTYCHIDES, Statuarius.

Centesima vicesima Olympiade fuere Eutychides, Euthycrates, Lahippus, Cephissodorus, Timarchus, Pyromachus, Plinius lib. xxxiv, cap. 8. Et aliquanto post ibidem: *Eutychides fecit Eurotam, in quo artem ipso amne liquidiorem plurimi dixerunt.* Inter monumenta quæ Asinius Pollio, vir acris vehementiæ, Romæ publice spectari voluit, etiam *Liber pater Eutychidis laudatur*, Plinius xxxvi, 5. Timosthenem Eleum Eutychides Sicyonius à Lysippo edoctus elaboravit. Hic ipse Eutychides etiam Syris Orontæ accolis Fortunæ signum fecit, quod indigenæ in magno honore habent: *Pausanias lib.* vi, *pag.* 346, 20. Hujus vero Eutychidis discipulum fuisse Cantharum Sicyonium, testatur idem Pausanias non multo post. Anthologia Græcorum Epigr. lib. iv, tit. 12:

Εἰς τὸ κενόν με τίθεικε νόμῳ χάριν ὧδε Πρίηπον
Εὐτυχίδης, ξηρῶν κλημαλίδων φύλακα.
Καὶ περιβέβλημαι κρημνὸν βαθύν. ὃ δ' ἂν ἐπέλθῃ,
Οὐδὲν ἔχει κλέψαι πλὴν ἐμὲ τὸν φύλακα.

Cl. Hugo Grotius transtulit:

Arida me posuit propter sarmenta Priapum,
Ut mori morem sic gerat Eutychides.
Ambior & fossa. Si quis tamen adveniat fur,
Nil fit, custodem me nisi quod rapiat.

EUTYCHIDES, Pictor.

Eutychides (alii *Euclides*) *pinxit bigam, quam regit Victoria*, Plinius xxxv, 11.

EUTYCHUS, Pictor.

Anthologia Græcorum Epigr. lib. II, tit. 19:

> Εἴκοσι γεννήσας ὁ ζωγράφος Εὔτυχος υἱοὺς,
> Οὐδ᾽ ἐπὶ τῶν τέκνων οὐδὲν ὅμοιον ἔχει.

Cl. Hugo Grotius transtulit:

> *Viginti pictor natos habet Eutychus: unde est*
> *Facta nec ex illis ulla figura refert.*

EUXENIDAS, Pictor.

Euxenidas hac ætate docuit Aristidem, præclarum artificem, Plinius lib. xxxv, capite 10. Vide Aristides, Pictor.

F.

FABIUS PICTOR. Vide Pictor.

FABIUS GALLUS. Vide Gallus.

FABULLUS, Pictor.

Vide quæ supra diximus in Amulius, Pictor.

FAUNUS.

Faunus auri atque argenti repertor: *Suidas in* μεταλλᾶς *&* φαῦνος. Verba Suidæ adducimus infra in Mercurius.

FELIX. Vide Sempronius.

FICTORIUS, Vascularius.

C. FICTORIO VASCULARIO, Inscript. Gruteri DCXLIII, 6.

FLAVIUS PHANEAS. Vide Phaneas.

FLAVIUS SABINUS. Vide Sabinus.

FORTUNATUS, Topiarius.

D. M. FORTUNATI TOPIARI VALERIA UXOR ET TERTIUS DISCENS, Inscript. Gruteri DCLI, 9.

FRIGES.

Friges primi invenerunt vestes acu pictas coloribus: nam ideo & artifices talium vestium Frigiones appellantur, Servius ad illud Virgilii Æneid. IX, 614:

> *Vobis picta croco & fulgenti murice vestis.*

Plura dicimus in Phryges.

FULVIUS, Pictor trivialis.

Horatius lib. II, Satyra 7:

> *Tu cum Pausiaca torpes insane tabella,*
> *Qui peccas minus atque ego, cùm Fulvi, Rutubæque,*
> *Aut Placideiani contento poplite miror*
> *Prælia, rubrica picta aut carbone; velut si*
> *Re vera pugnent, feriant, vitentque moventes*
> *Arma viri. - - -*

FULVIUS QUINTIANUS. Vide Quintianus.

FURNIANA VASA.

Vasa ex argento mira inconstantia humani ingenii variat, nullum genus officinæ diu probando. Nunc Furniana, nunc Clodiana, nunc Gratiana (etenim tabernas mensis adoptavimus) nunc anaglypta in asperitatemque excisa circa linearum picturas, quærimus, Plinius lib. XXXIII, cap. II.

FUSSITIUS, Architectus.

Fussitius, alii Suffitius primus apud Romanos de rebus architectonicis instituit edere volumen: *Vitruvius in Proœmio libri septimi.*

GÆTU-

G

GÆTULI. Vide GETULI.

GALATO, PICTOR.

Γαλάτων ὁ ζωγράφος ἔγραψε τὸν μὲν Ὅμηρον αὐτὸν ἐμοῦντα, τοὺς δὲ ἄλλους ποιητὰς τὰ ἐμημεσμένα ἀρυομένους: *Galato pictor ipsum quidem Homerum pinxit evomentem, alios vero poëtas haurientes ea quæ ipse vomuerat*, Ælianus lib. XIII var. Hist. cap. 22. Antiquissima bibliothecæ Vossianæ in Lucianum scholia, adhuc inedita, Pictorem hunc *Gelato* vocant: Γελάτω ὁ ζωγράφος ἔγραψε τὸν μὲν Ὅμηρον ἐμοῦντα, τοὺς δὲ ἄλλους ποιητὰς τὰ ἐμημεσμένα ἀρυομένους. Ad hanc historiam Josephus Scaliger putat allusisse Manilium circa initium libri II, ubi de Homero agens inquit:

- - - Cujusque ex ore profusos
Omnis posteritas latices in carmina duxit,
Amnemque in tenues ausa est deducere rivos,
Unius fœcunda bonis. - - -

Ego certe neque illius conjecturam improbavero, qui Ovidium quoque similis alicujus historiæ imaginem in animo habuisse arbitrabitur, cum lectorem suum veluti coram jubet intueri Homerum, lib. III Amorum, Elegia 8:

Aspice Mæoniden, à quo, ceu fonte perenni,
Vatum Pieriis ora rigantur aquis.

Unde & Plinio lib. XVII, cap. 5, Homerus nuncupatus est *Fons ingeniorum*.

GALLAICUS. Vide CALLAICUS.

GALLIA.

Plurimis liciis texere, quæ polymita appellant, Alexandria instituit: scutulis dividere, Gallia, Plinius lib. VIII nat. Hist. cap. 48.

GALLUS, SUMMUS ELEGANTIARUM AMATOR.

M. Fabium Gallum, *hominem in omni judicio elegantissimum*, vocat Cicero ad familiares lib. VII, epist. 23. Vide totam epistolam.

GELADAS, STATUARIUS.

Geladæ Argivi Phidias fuit discipulus: *Tzetzes Chiliad.* VII, *Hist.* 154. Item *Chil.* VIII, *Hist.* 191. Γελάδας ἀγαλματοποιὸς, διδάσκαλος Φειδίου: Geladas Statuarius, magister Phidiæ: *Suidas*. Aliis dicitur *Eladas*. Vide quæ diximus in ELADAS.

GENTIANA. Vide GLANIANA.

GERAS.

Geras Carchedonius. Vide quæ supra diximus in CARTHAGINIENSES.

GERMANI.

Germani ad machinas reliquaque opera bellica maxime idonei, evincit hoc inventio bombardarum: *Chalcondylas libb.* II *&* V *de rebus Turcicis*.

GERRHÆI.

Gerrhæi & Sabæi plurimum delectantur sculpturæ varietate. Vide Photii excerpta ex cap. 50 libri primi Agatharchidis de Mari rubro.

GETULI.

Horatius lib. II, epist. 2:

- - - Vestes Getulo murice tinctas.

Ovidius II Fastorum, vers. 319:

Dat tenues tunicas Getulo murice tinctas.

Plinius lib. XXXV, cap. 6: *Puteolanum purpurissum potius laudatur, quam Tyrium aut Gætulicum vel Laconicum; unde pretiosissimæ purpuræ.*

GITIADAS, STATUARIUS.

Gitiadas Lacedæmonius fecit Minervæ delubrum, & ejusdem Deæ signum ex ære: vide *Pausaniam lib.* III, *pagg.* 193 *&* 196.

GLANIANA.

Glaniana alii *Grantiana*, Martialis IV, 39. Bulengerus de Pictura pagina 6, legit *Gentiana*.

vedi Pausan: in Eliac: lib: 6: cap: 10

GLAUCIAS, Statuarius.

Glaucias Æginеta fecit & currum & statuam Gelonis: *Pausanias lib.* VI, *pag.* 360, 49. Vide quoque *ibidem pag.* 361, 23 & 56. Item *pag.* 364, 53.

GLAUCIDES, Statuarius.

Plinius libro XXXIV, cap. 8, refert Glaucidem inter eos Artifices, qui fecerunt athletas & armatos & venatores sacrificantesque.

GLAUCIO, Pictor.

Athenion Maronites Glauconis Corinthii discipulus, Plinius XXXV, 11.

GLAUCUS.

Glaucus Chius (Olympiade XXV) *primus ferri inter se glutinum excogitavit & junxit*, Eusebius Chron. MCCCXL. Ejus meminit etiam Herodotus, & Pausanias in Bœoticis, verbis Herodoti. Vide proverbium Γλαύκου τέχνη, quod ad Eusebium notavit Scaliger.

GLAUCUS, Artifex.

Hic est ille Glaucus qui aliis Chius, aliis Samius dicitur. Hegesander Delphus, inquit Athenæus lib. V, capite 13, in Commentario statuarum & imaginum scribit Glauci Chii opus Delphis esse, engythecæ ferreæ simile, Aliattis donarium, Herodoto memoratum, qui ὑποκρητηρίδιον appellat. Nos Delphis consecratum vidimus, revera spectatu dignum, ob animalcula quædam & insecta, plantasque pusillas torno elaboratas. Vide Casaubonum ad hæc verba Athenæi. Vide quoque Plutarchum circa finem libri de Oraculorum defectu, qui opus hoc ὑποκρητηρίδιον appellat. Pausanias lib. X, pagina 637, 13: Ex plurimis donariis, quæ Lydorum reges miserunt Apollini, nullum jam superest præter ferream basin, quam fecit Glaucus Chius, qui primus invenit ferri conglutinationem. Forma operis turri perquam similis, &c. Vide locum. Ex hujus etiam Glauci admiranda solertia natum est adagium Γλαύκου τέχνη: de quo hæc habet Hesychius: Γλαύκου τέχνη· παροιμία ἐπὶ τῶν ῥᾳδίως κατεργαζομένων. Διωνυσόδωρος δὲ τὴν τοῦ σιδήρου κόλλησιν· Γλαῦκος γὰρ Χῖος σιδήρου κόλλησιν εὗρεν. Suidas in Γλαῦξ ἱπτᾶται refert parœmiam hanc ad Glaucum Samium: Γλαύκου τέχνη· παροιμία ἐπὶ τῶν ῥᾳδίως κατεργαζομένων. ἀπὸ Γλαύκου τινὸς Σαμίου, ὃς πρῶτος σιδήρου κόλλησιν ἐξεῦρεν. Zenobius parœmiarum Centuria II, 91: Γλαύκου τέχνη· ἢ ἐπὶ τῶν ῥᾳδίως κατεργαζομένων, ἢ περὶ τῶν πάνυ ἐπιμελῶς καὶ ἐντέχνως εἰργασμένων. Ἵππασος γάρ τις κατεσκεύασε χαλκοῦς τέτταρας δίσκους οὕτως· τὰς μὲν διαμέτρους αὐτῶν ἴσας ὑπάρχειν, τὸ δὲ τοῦ πρώτου δίσκου πάχος ἐπίτριτον μὲν τοῦ δευτέρου, ἡμιόλιον δὲ τοῦ τρίτου, διπλάσιον δὲ τοῦ τετάρτου, καὶ κρουομένους ἐπιτελεῖν συμφωνίαν τινά. καὶ λέγεται Γλαῦκον ἰδόντα τοὺς ἐπὶ τῶν δίσκων φθόγγους πρῶτον: *Glauci ars: vel de rebus cito confectis, vel in id quod summa cum cura atque artificiose elaboratum est. Quidam etenim Hippasis quattuor discos æreos sic fecit, ut diametri eorum æquales essent. Primi vero disci spissitudo epitriti rationem ad secundum haberet, hemiolii autem ad tertium, dupli rursus ad quartum, & pulsati symphoniam quandam ederent. Feruntque primum omnium Glaucum hos discorum sonos observasse.* Vide quoque Stephanum de Urbibus in Αἰθάλη. Verba ejus adscribimus in Glaucus Statuarius, quem proxime nunc memorabimus. Glauci Chii artem, ut & Zeuxidis, initio valde rudem fuisse testatur Libanius Orat. XIX, quæ est de Saltatione.

GLAUCUS, Statuarius.

Glaucus Lemnius, insignis Statuarius. Hujus meminit Stephanus de Urbibus, in Αἰθάλη; ubi inter alia & hæc habet: Πολύβιος ἐν τριακοστῇ τετάρτῃ λέγει Αἰθάλειαν τὴν Λῆμνον καλεῖσθαι, ἀφ' ἧς ἦν ὁ Γλαῦκος, ὡς τὴν τοῦ σιδήρου κόλλησιν εὑρηκὼς. Δύο γὰρ ἦσαν· ὁ μὲν Σάμιος, οὗ ἐστι καὶ ἔργον ἀξιοθέατον ὃ ἀνέθηκεν ἐν Δελφοῖς, ὡς Ἡρόδοτος. ὁ δ' ἕτερος Λήμνιος, ἀνδριαντοποιὸς διάσημος, &c. Vide locum.

GLAUCUS alter, itidem Statuarius.

Aliquot Glauci Argivi opera memorat Pausanias *lib.* V, *pag.* 339, 45. Vide quoque *pag.* 340, 12.

GLAUCUS, Naupegus.

Πόσις ὁ Μάγνης ἐν τρίτῳ Ἀμαζονίδος ὁ Ἀργοῦς φησὶ ἀρχιτέκτονα γενέσθαι τὸν Γλαῦκον καὶ κυβερνῆσαι αὐτήν: *Posis Magnesius libro* III *Amazonidis Glaucum ait fabrum fuisse Argo navis, eamque gubernasse*, &c. Vide Athenæum lib. VII. cap. 12.

GNEUS. Vide Cn. vel Cneus.

GOMPHUS, Statuarius.

Gomphus fecit Praxigoridis meretriculæ signum: *Tatianus contra Græcos.*

GORDYÆI.

Strabo lib. XVI, pag. 747, B: Ἔδοξαν οἱ Γορδυαῖοι διαφερόντως ἀρχιτεκτονικοί τινες εἶναι καὶ πολιορκητικῶν ὀργάνων ἔμπειροι· διόπερ αὐτοῖς εἰς ταῦτα ὁ Τιγράνης ἐχρῆτο: *Videbantur Gordyæi*

præter

Glycon Ateniense
Hercul Farnesiano
vedi Ficoroni Vest. di
Roma pag. 6 ...
... Gualtieri

præter cæteros architectonicarum rerum scientia instructi, atque oppugnatoriorum instrumentorum experientes: quamobrem ad hæc eorum potissimum opera utebatur Tigranes.

GORGASUS, Plastes & Pictor.

Plastæ laudatissimi fuere Damophilus & Gorgasus; iidemque pictores; qui Cereris ædem Romæ ad Circum maximum utroque genere artis suæ excoluerunt: versibus inscriptis Græce, quibus significarunt, a dextra opera Damophili esse, à parte læva Gorgasi. Ante hanc ædem Tuscanica omnia in ædibus fuisse, auctor est M. Varro, &c. Plinius lib. xxxv, cap. 12.

GORGIAS, Statuarius.

Olympiade LXXXVII *fuere Ageladas, Callon, Polycletus, Phragmon, Gorgias, Lacon, Myron, Pythagoras, Scopas, Perelius,* Plinius xxxiv, 8.

GRÆCIA.

Cuncta Græcia, inquit Cicero pro L. Flacco, *quæ fama, quæ gloria, quæ doctrina, quæ plurimis artibus, quæ etiam imperio & bellica laude floruit, parvum quendam locum (ut scitis) Europæ tenet semperque tenuit.* Hæc interim tam angusti ambitus terra Græcia, *Pictoribus significibusque illustris* dicitur Sidonio Apollinari lib. VI, epist. 12. Sicuti & Græcos antea *pingendi fingendique conditores* dixerat Plinius, in Præfatione ardui operis. Postea quam vero Græcia victa luxum unà cum artibus transfudit in victores: nam ut ait Horatius lib. II, epist. 1:

Græcia capta ferum victorem cepit, & artes
Intulit agresti Latio. - - -

Romanis quoque idem Horatius acerbè satis exprobravit,

Venimus ad summum fortunæ. Pingimus atque
Psallimus, & luctamur Achivis doctius unctis.

Græcia intexebat aurum pallis: *Ausonius epigr.* XXXVI. Genere ipso à Græcis Tuscanicæ statuæ differunt. Vide Quintil. XII, 10, circa initium capitis. *Græca res est, nihil velare: at contra Romana ac militaris, thoracas addere,* Plin. lib. XXXIIII, cap. 5. Quædam huc pertinentia diximus libro III de Pictura vett. cap. 2, §. 9.

GRANTIANA. Vide Glaniana.

GRATIANA VASA.

Vasa ex argento mira inconstantia humani ingenii variat, nullum genus officinæ diu probando. Nunc Furniana, nunc Clodiana, nunc Gratiana, (etenim tabernas mensis adoptavimus) nunc anaglypta in asperitatemque excisa circa linearum picturas, quærimus, Plinius lib. XXXIII, cap. XI.

GRYLLIO, Sculptor.

Mentionem ejus facit Laërtius lib. V in Aristotelis vita, ubi testamentum ejus describit: Ἐπιμεληθῆναι δὲ καὶ τῶν ἐκδεδομένων εἰκόνων παρὰ Γρυλλίωνος, ὅπως ἀποτελεσθεῖσαι ἀνατεθῶσιν, ἥ τε Νικάνορος καὶ ἡ Προξένου, ἣν διενοούμην ἐκδοῦναι, καὶ ἡ τῆς μητρὸς τῆς Νικάνορος: *Illud quoque curent, ut quas imagines Gryllioni fingendas locavimus, hæ, cum perfectæ fuerint, collocentur, tam Nicanoris, tam Proxeni, quam locare cogitabam, tam Nicanoris matris.* Vide ibi plura.

GYGES.

Gyges Lydius picturam invenit in Ægypto: in Græcia vero Euchir, Dædali cognatus, ut Aristoteli placet: ut Theophrasto, Polygnotus Atheniensis, Plinius VII, 56.

H.

HABRON vel ABRON, Pictor.

H*Abron pinxit Amicitiam & Concordiam & Deorum simulacra,* Plinius XXXV, 11. Ibidem quoque paullo post memoratur *Nessus Abronis filius.*

HADRIANA VASA.

Plinius lib. XXXV, cap. 12, ubi agit de vasis fictilium generibus: *Cois,* inquit, *laus maxima, Hadrianis firmitas.*

HADRIANUS IMP. Vide Adrianus Imp.

HARMON, Faber.

Vide Eustathium ad versum 66 Iliad. E, pag. 521 edit. Romanæ, ubi multa quoque

habet de Phereclo Harmonis filio, qui ob hoc etiam Harmonides dictus. Vide proximè sequens HARMONIDES.

HARMONIDES, NAUPEGUS.

Harmonides, juxta alios Phereclus, ædificavit Paridi naves quibus Lacedæmonem petiit Helenam rapturus: *Tzetzes in Lycophronis Cassandram.* Similia quoque habet Auctor brevium schol. ad vers. 60 Iliad. Ε; nec non ad vers. 443 Iliad. Γ. Vide quoque proximè præcedens HARMON.

HATERIUS LABEO. Vide LABEO.

HEBER, HEBRÆI.

De Hebero & Hebræis multa doctissim. Bochartus. Hebræorum terra fert byssum: vide *Pausaniam lib.* v, *pag.* 294, 34. *Hebræi, quum Moyses dux eorum ascendisset in montem, atque ibi* XL *dies moraretur, aureum caput bovis, quem vocant Apin, quod eos in signum præcederet, figurarunt*, Lactantius lib. IV de vera Sapientia, cap. 10. Vide quæ supra annotavimus in AARON.

HECATÆUS, ARGENTI CÆLATOR.

Meminit Plinius lib. XXXIII, cap. 12; & lib. XXXIV, cap. 8.

HECATODORUS, STATUARIUS.

Aliphera imposita est colli ab omni parte prærupto, ad quem ascenditur per stadia amplius decem. Arcem habet in ipso vertice totius collis, & æream Minervæ statuam specie atque magnitudine præstantem. Caussam ejus positæ, quorsum adhæc, & cujus sumptibus initio confecta fuerit, ipsi quoque indigenæ parum nôrunt: neque enim satis explorate constat qua ex caussa, aut à quo fuerit dedicata. De Artificibus ex quorum officina prodiit, consentiunt omnes; Hecatodori nempe & Sostrati opus esse, inter magnificentissima atque exquisitissima Artis quæ sint ab iis facta: *Polybius libro quarto, pagina* 340, *D.*

HEGIAS, STATUARIUS.

Phidias floruit Olympiade LXXXIII, *circiter* CCC *nostræ urbis anno. Quo eodem tempore æmuli ejus fuere Alcamenes, Critias, Nestocles, Hegias*, Plinius XXXIV, 8; ubi & aliquanto post legas: *Hegiæ Minerva Pyrrhusque rex laudatur, & celetizontes pueri, & Castor ac Pollux ante ædem Jovis tonantis.* Onatas floruit eadem ætate, qua Hegias Atheniensis & Argivus Ageladas. Ἡ ἡλικία δὲ Ὀνάτα κατὰ τὸν Ἀθηναῖον Ἡγίαν καὶ Ἀγελάδαν συμβαίνει τὸν Ἀργεῖον: *Pausanias lib.* VIII, *pag.* 525, 9.

Egias vedi Quintil. Inst: Orat: lib: 12 cap. 10. Egesias un altro scultore menzionato da Plinio lib: 34 cap. 11 p. 70.

HELENA, PICTRIX.

Helena, Timonis Ægyptii filia, pingendi perita, quæ bellum Issicum sæculo suo gestum pinxit. Vespasianus hanc picturam collocavit in templo Pacis: *Photius ex Ptolemæi Hephæstionis novâ ad variam eruditionem historiæ lib.* IV.

HELICON, POLYMITARIUS.

Vide quæ supra diximus in ACESEUS.

HELIODORUS, STATUARIUS.

Plinius lib. XXXIV, cap. 8, refert hunc Heliodorum inter Plastas qui athletas & armatos & venatores sacrificantesque fecerunt. Iterum lib. XXXVI, cap. 5: *Ad Octaviæ porticum Pana & Olympum luctantes fecit Heliodorus, quod est alterum in terris symplegma nobile:* nam alterum Cephissodori symplegma, signum nobile, laudatum est Pergami, *digitis corpori verius quàm marmori impressis*, ut loquitur idem Plinius ibidem aliquanto ante.

HELLAS, STATUARIUS.

Hellas Atheniensis à Vitruvio in Procemio libri tertii refertur inter Artifices nullam assecutos memoriam, quòd non ab industria Artisve sollertia, sed à felicitate fuerunt destituti.

HERACLEA VASA.

Heracla pictor vedi Sepolcro de Liberti di Livia p. 33 e foglio 197

Cicero lib. IV in Verrem: *Verri dicitur, habere eum perbona toreumata: in his pocula duo quædam, quæ Heraclea nominantur, Mentoris manu summo artificio facta.*

HERACLIDES, ARCHITECTUS.

Heraclides Tarentinus Architecton Philippo Persei patri promisit, se solum classem Rhodiorum incendio absumpturum: quod quibus dolis perfecerit, docet Polyænus Strategematum lib. V. Vide quoque *Athenæum lib.* XIV, *cap.* 3.

HERACLIDES, PICTOR.

Plinius lib. XXXV, cap. 11, refert Heraclidem Macedonem inter Artifices non ignobiles quidem, in transcursu tamen dicendos. De hoc Heraclide eo ipso capite & ante dixerat

dixerat Plinius: *Est nomen & Heraclidi Macedoni. Initio naves pinxit: captoque rege Perseo, Athenas commigravit; ubi eodem tempore erat Metrodorus pictor, idemque philosophus, magnæ in utraque scientia auctoritatis.*

HERACLIDES, Sculptor.

Heraclides Phocensis sculptor: *Laërtius lib.* v, *in Heraclide.*

HERCULES.

Primum tingendæ purpuræ initium ad Herculem referunt Phœnices, teste *Julio Polluce Onom. lib.* I, *cap.* 4, §. 2. Herculem philosophum, cognomento Tyrium, tempestate Phœnicis Tyriorum regis primum invenisse purpuram, discimus ex Chronico Alexandrino. Inveniendi occasiones diversimode tradunt *Achilles Tatius lib.* II *de Clitophontis & Leucippes amoribus; Cedrenus pag.* 18 *edit. Regiæ; Greg. Nazianz. Orat.* III; *Cassiod. Variarum* I, I.

HERMES TRISMEGISTUS.

Tzetzes Chiliade v, Hist. I:

Ἑρμῆς μὲν ὁ Αἰγύπτιος Τρισμέγιστος καλεῖται
Ὃς συγχρονῶν Ὀσίριδι, τῷ Νῶε, Διονύσῳ,
Ἐφεῦρε σέβας τοῦ Θεοῦ, καὶ τύπους τῶν γραμμάτων
Καὶ τέχναις κατεκόσμησε, καὶ σύμπασι τὸν βίον.

Mercurius quidem Ægyptius Trismegistus vocatur,
Qui contemporaneus Osiridi, Noë, Dionysio
Invenit cultumque Dei, atque formas litterarum,
Et artibus exornavit, atque omnibus vitam.

Eadem Chiliade, Hist. 26

Ἑρμῆς ὁ καὶ Τρισμέγιστος, γοναῖς τῶν Αἰγυπτίων
Λέγεται πρῶτον ἐφευρεῖν γραμμάτων τὰς συνθέσεις,
Κἂν Σὴθ Ἑβραῖοι λέγωσιν ἐφευρετὴν γραμμάτων.
Ἑρμῆς ὁ καὶ Τρισμέγιστος, ὅνπερ νυνὶ εἰρήκειν
Γραμμάτων ἐφευρετὴς, καὶ χρησίμων μυρίων,
Καὶ σύγχρονος καὶ σύμβουλος καὶ γραμματεὺς ὑπῆρχε
Ἐπὶ τῶν διοικήσεων τε πάντων τῶν πραγμάτων,
Τοῦ Αἰγυπτίου ἄνακτος, ὃς κατὰ Αἰγυπτίους
Ὄσιρις ὀνομάζεται, ἤτοι τῶν περιβλέπτων.

Mercurius, qui & ter maximus, ex filiis Ægyptiorum
Dicitur primus invenisse litterarum compositiones,
Quamvis Seth Hebræi dicant inventorem litterarum.
Mercurius qui & ter maximus, quem modo dixeram,
Litterarum cum esset inventor, atque rerum utilium complurium,
Et æqualis & consiliarius & scriba fuit
In administrationibusque omnium negotiorum,
Ægyptiorum regis, qui secundum Ægyptios
Osiris nominatur, nempe ex illustrioribus.

HERMOCLES, Plasta.

Hermoclis Rhodii Combabus, forma quidem mulieri similis, vestitum autem virilem gerens. Vide *Lucianum de Dea Syria.*

HERMOCREON.

Parii insulares condiderunt Parium urbem in Propontide. Ibi fertur ara spectatu digna esse, cujus latera stadii longitudinem implent: *Strabo lib.* XII, *pag.* 487, *A.* Erat hæc Parii ara Hermocreontis opus, omni memoria dignum ob molem ac pulchritudinem: *Idem lib.* XIII, *pag.* 588, *B.*

HERMODICE.

Ἑρμοδίκην, γυναῖκα τοῦ Φρυγῶν βασιλέως Μίδου, φασὶ κάλλει διαφέρειν, ἀλλὰ καὶ σοφὴν εἶναι, καὶ τεχνικὴν, καὶ πρώτην νόμισμα κόψαι Κυμαίοις: *Hermodicen, uxorem Midæ regis Phrygum, ferunt fuisse pulcherrimam, atque adeo & sapientem artificiosamque fuisse, primamque numisma cudisse Cumæis,* Heraclides Ponticus de Politiis; ubi agit de Cumæorum politia. Pollux Δημοδίκην vocat.

HERMODORUS, Architectus.

Ædis Martis est circo Flaminio architectata ab Hermodoro Salaminio, Priscianus Gramm. lib. VIII ex Cornelio Nepote.

HERMOGENES, Architectus.

Hermogenes edidit volumen de æde Dianæ Ionica, quæ est Magnesiæ pseudodipteros, & Liberi patris Teo monopteros: *Vitruvius in Proœmio libri septimi.* Vide quoque *caput* I *libri tertii.* Hermogenes, Tarchesius, & Pytheus, antiqui Architecti, negaverunt Dorico genere ædes sacras oportere fieri: *Vitruvius lib.* IV, *cap.* 3. Quo invento idem Hermogenes in Architectonica sumptuum operisque compendia fecerit: *Vitruvius lib.* III, *cap.* 2.

HERMOGENES, Pictor.

Hermogenes Africanus, Pictor, deserta arte, errorum Stoïcorum patrocinium suscepit, eique Tertullianus justo volumine respondit, atque in ipso statim limine *licite pinxisse* testatur. Vide locum.

HERMOGENES, Statuarius.

Corinthi erat Apollo cognomento Clarius ex ære, & Venus, Hermogenes Cytherius fecit: *Pausanias lib.* II, *pag.* 89, 20.

HERMOLAUS, Statuarius.

Palatinas domos Cæsarum replevere probatissimis signis Craterus cum Pythodoro, Polydectes cum Hermolao, Pythodorus alius cum Artemone, & singularis Aphrodisius Trallianus, Plinius XXXVI, 5.

HERMON.

Hermon primus fecit larvas, quæ apud Græcos nomen acceperunt ab inventore. Ἑρμώνια, inquit Auctor Etymologici magni, προσωπεῖα ἤτοι καλύμματα τινά, ἀπὸ Ἑρμῶνος τοῦ πρώτου ἐννοήσαντος, ὡς ἡ Θηρίκλειος κύλιξ, καὶ Ἰφικράτις τὸ ὑπόδημα.

HERMON.

Thesaurum Epidamniis Pyrrhus & filii Lacrates atque Hermon fecerunt: *Pausanias lib.* VI, *pag.* 379, 34.

HERMON, Sculptor.

Signum ab Aulisco dedicatum, ars est Hermonis Trœzenii. Ejusdem Hermonis etiam sunt lignea Castoris & Pollucis simulacra: *Pausanias lib.* II, *pag.* 144, 39.

HERO, Mechanicus, dictus Senior.

Hero vel Heron ob scientiæ machinalis gloriam Pappo atque Eutocio celebratur. Vixit is Olympiade sexagesima quinta post centesimam, hoc est anno ante Christum natum centesimo supra vigesimum, circa tempora Ptolemæi Euergetis secundi. Atque ita seculo junior fuerit Archimede: Vitruvio autem seculo vetustior. Patria fuit Alexandrinus, filius ac discipulus Ctesibii, qui primum tonsor fuit, postea vero mirabilium prorsus machinarum repertor. Vide quæ supra diximus in Ctesibius. Universam tamen Heronis vitam fuse scripsit Bernardinus Baldus, addiditque ejusdem Heronis belopoiæ à se latinitate donatæ atque illustratæ.

HERO, Junior.

Alter Hero dicitur Junior, qui geodæsiam atque alia quædam mechanica scripsit. Claruit circa tempora Heraclii Imp. Vide *Voss. de scientiis mathemat. cap.* XLVIII, §. 20.

HERODOTUS, Statuarius.

Tatianus contra Græcos; Φρύνην τὴν ἑταίραν ὑμῖν Πραξιτέλης καὶ Ἡρόδοτος πεποιήκασι: *Phrynen meretricem vobis Praxiteles & Herodotus fecerunt.* Et mox ibidem; Γλυκέραν τὴν ἑταίραν καὶ Ἀργείαν τὴν ψάλτριαν ὁ Ὀλύνθιος Ἡρόδοτος κατεσκεύασεν: *Glyceram scortum & Argivam psaltriam Olynthius Herodotus fabricavit.*

HETRUSCI. Vide Thusci.

HIBERI.

Servius ad illud Virgilii IX Æneidos, versu 582:

Pictus acu chlamydem, & ferrugine clarus Hibera.

Hæc annotat: *Ferrugo coloris genus est, qui vicinus est purpuræ subnigræ. Hibera autem modo, non Hispana, sed Pontica. Nam Hiberia pars Ponti est, inter Persidem & Armeniam, ubi optime colores diversi tinguntur: ut ostendit Horatius, dicens,*

Herbasque quas & Colchos atque Hiberia.
Mittit venenorum ferax.

Locus est in Epodon lib. ode V. Ubi annotat Acron: *Hic quidam volunt Iberiam, non Hispaniam dictam, sed Ponto civitatem vicinam, unde: Et ferrugine clarus Ibera.* Vide quoque quæ ex eodem Acrone annotamus infra in Iberæ Loricæ.

HICA-

HICANUS, Statuarius.

Plinio libro xxxiv, cap. 8, Hicanus refertur inter eos artifices qui athletas & armatos & venatores sacrificantesque fecerunt.

HIERO, Fictor cerearum imaginum.

Hiero Cybirata, cerearum imaginum Fictor: is una cum fratre Tlepolemo, Pictore, strenuam operam navavit Verri deprædanti Siciliam. Vide *Ciceronem libro* iv. *accusat. in C. Verrem.*

HIERONYMUS, Artifex.

In summa olim apud omnes admiratione fuit harmamaxa Hieronymi, qua cadaver magni Alexandri devehi contigit: *Moschion apud Athenæum libro* v, *cap.* 9. Operis artificiosi juxta & sumptuosi descriptionem uberrimam habet Diodorus Siculus *lib.* xviii, *sect.* 19. Vide quoque *Ælianum var. hist.* xii, 64.

HILARIUS, Pictor.

Hilarius Bithynus Athenis in arte pingendi excelluit, in exprimendo hominum vultu admirandus, Euphranoris antiqui æmulus, cum familia ruri à barbaris interemptus est sub Valente: *Eunapius in Prisco.*

HILPIUS, Pictor.

Meminit ejus Lupus abbas Ferrariensis *epistola* 60. Vide *tomum* ii *Hist. Francorum, pag.* 761, *edit. Paris.*

HIPPASIS, Artifex, Vide Glaucus, Artifex.

HIPPEUS, Artifex.

Polemon in libris de Pictoribus ad Antigonum; Athenis, inquit, in Peirithoi nuptiis Hippeus fecit guttum & poculum è lapide, marginibus auro circumtectis: prætereà lectos ex abiete, humi jacentes, variis stragulis ornatos, pocula quoque & cantharos, lucernam denique fictilem de laqueari suspensam & sparsas emittentem flammas: *Athenæus lib.* xi, *cap.* 6.

HIPPIAS, Sophista & Artifex.

Multa atque admiranda prorsus de hoc Hippia transtulit Cicero, ex Platonis Hippia, in librum iii de Oratore: *Illos veteres doctores auctoresque dicendi*, inquit Tullius, *nullum genus disputationis à se alienum putasse accepimus, semperque esse in omni orationis ratione versatos. Ex quibus Eleus Hippias, cùm Olympiam venisset maxima illa celebritate ludorum, gloriatus est, cuncta pene audiente Græcia, nihil esse ulla in arte rerum omnium quod ipse nesciret. Nec solum has artes, quibus liberales doctrinæ atque ingenuæ continerentur, geometriam, musicam, literarum cognitionem & poëtarum, atque illa quæ de natura rerum, quæ de hominum moribus, quæ de rebus publicis dicerentur: sed annulum quem haberet, pallium quo amictus, soccos quibus indutus esset, se sua manu confecisse. Scilicet nimis hic quidem est progressus; sed ex eo ipso est conjectura facilis, quantum sibi illi ipsi oratores de præclarissimis artibus appetierint, qui ne sordidiores quidem repudiarint.* Apulejus in Floridis: *Hippias è numero Sophistarum est artium multitudine prior omnibus, & eloquentia nemini secundus. Ætas illi cum Socrate. Patria Elis; genus ignoratur. Gloria vere magna; fortuna modica: sed ingenium nobile; memoria excellens; studia varia; æmuli multi. Venit Hippias iste quondam certamine Olympio Pisam, non minus cultu visendus, quam elaboratu mirandus. Omnia quæ secum habebat, nihil eorum emerat, sed suis sibi manibus confecerat. Et indumenta, quibus indutus, &c.* Vide reliqua. Meminit & Quintilianus Orat. Instit. lib. xii, cap. ult. De balneo artificiosissime ab eo exstructo, vide Lucian. in Hippia.

HIPPIAS, Statuarius.

Meminit ejus Pausanias lib. vi, pag. 367, 33. Φειδίας ὁ ἀγαλματοποιὸς Ἵππου μαθητὴς ἦν: *Phidias Statuarius Hippi discipulus fuit.* Dio Chrysostomus Oratione lv. Ubi tamen Isaacus Casaubonus restituit Ἱππίου.

HIPPODAMAS, Architectus.

Hippodamas Milesius Architecton, qui Atheniensibus exstruxit Piræum: *Harpocration in* ἱπποδάμεια.

HIRAM.

Hirami Tyrii Ars fuere ærea opera quæ templum Salomonis adornabant, i Reg. cap. vi: 13. Vide D. Hieronymum in Nepotiani epitaphio. Locum supra exscripsimus in Bezaleël. Vide quoque quæ mox dicimus in *Hyperon.*

HOCATODORUS.

Vide an non Polybio sit *Hocatodorus*, qui mox Plinio & Pausaniæ nuncupatur *Hypatodorus.*

HORTENSIUS, ORATOR.

Qu. Hortensius Orator fuit summus omnium elegantiarum æstimator. *Cydiæ tabulam Argonautas*, inquit Plinius lib. XXXV, cap. 11, H-S XLIIII *Hortensius Orator mercatus est, eique ædem fecit in Tusculano suo.* Vide quoque *Dionem Cassium lib.* LIII. Hunc eximii Oratoris morbum optime cognitum habuit nequissimus Verres, cum ei Sphingem æneam maximi pretii ex præda Sicula illi dono dedisset: unde cum Hortensius dixisset se ænigmata non intelligere, atqui debebas, inquiebat Cicero, cum domi Sphingem habeas.

HYGIÆNON, PICTOR.

Hunc Plinius lib. XXXV, cap. 8, refert inter vetustissimos Artifices qui monochromata pinxerunt, quorum ætas non traditur. Integrum Plinii locum adscripsimus supra, in CIMON, PICTOR.

HYPATODORUS, STATUARIUS.

Centesima secunda Olympiade floruere Polycles, Cephissodorus, Leochares, Hypatodorus, Plin. lib. XXXIV, cap. 8. In Aliphera, urbe Arcadiæ, ædes Minervæ est; Deæ signum est ex ære, Hypatodori opus, spectatu dignissimum, cum ob magnitudinem, tum ob artem: *Pausanias lib.* VIII, *pag.* 497, 30. Aliquot etiam Hypatodori atque Aristogitonis Statuariorum opera recenset idem *Pausanias lib.* X, *pag.* 627, 21. Considera quoque an non Hypatodorus idem sit cum eo quem Polybius lib. IV vocat *Hecatodorum.*

HYPERBIUS.

Laterarias, ac domos constituerunt primi Euryalus & Hyperbius fratres Athenis: antea specus erant pro domibus, Plin. lib. VII, cap. 56. Hyperbius Corinthius, juxta quosdam, primus invenit rotam figulinam. Schol. in Pindari Olympia, ode XIII: Θεόφραστος ἐν τῷ περὶ εὑρημάτων, Ὑπέρβιον τὸν Κορίνθιόν φησιν εὑρηκέναι τὴν τοῦ κεραμικοῦ τροχοῦ μηχανήν: vide locum pag. 113 edit. Pauli Stephani. Plinius lib. VII, cap. 56: *Figlinas invenit Corœbus Atheniensis. In iis orbem Anacharsis Scythes, ut alii, Hyperbios Corinthius.*

HYPERBOLUS.

Lucernarum Artifex, admodum vafer, ut qui plumbum quoque immisceret æri ex quo lychnos faciebat. Οὐ γὰρ χαλκὸν μόνον ἐχρῆτο πρὸς τὴν τῶν λύχνων κατασκευήν, ἀλλὰ καὶ μόλυβδον ἐνετίθει· ἵνα πολὺ βάρος ἔχοντες, πλείονος ἄξιοι ὦσι· καὶ οὕτως ἠπάτα τοὺς πριαμένους, Schol. in Aristophanis Nebulas.

HYPERON.

Alexander Polyhistor, in opere de Judæis, adscripsit aliquas epistolas, Solomonis quidem ad Vafrem regem Ægypti & ad regem Phœniciæ Tyriorum, atque eorum itidem ad Solomonem, in quibus ostenditur quidem Vafrem octoginta millia virorum Ægyptiorum ei misisse ad templi ædificationem: alterum vero totidem hominum Tyriorum, una cum Architecto Tyrio, ex matre Judæa, ex tribu David, ut illic scriptum est, cui nomen Hyperon. τὸν ἀρχιτέκτονα Τύριον, ἐκ μητρὸς Ἰουδαίας, ἐκ τῆς φυλῆς Δαβίδ, ὡς ἐκεῖ γέγραπται, Ὑπέρων τοὔνομα, Clemens Alexandr. Stromat. I, paginis 243 & 244. Atque adeo hic Hyperon dubio procul est idem ille, qui nobis supra ex I Reg. VII; 13, dictus est *Hiram*, LXX interpretibus, Josepho, atque Eusebio Χείραμ vel Χιράμ.

HYPSICRATES.

Hypsicrates, Antigonus, & Polemon scripserunt περὶ πινάκων, *de tabulis*: Laërtius lib. VII in Chrysippo.

I.

IADES, STATUARIUS.

Centesima decima quarta Olympiade Lysippus fuit, & cum eo Alexander Magnus: item Lysistratus & frater ejus Sthenis, Euphronides, Sostratus, Ion, Silanion. In hoc mirabile, quod nullo doctore nobilis fuit. Ipse discipulos habuit Zeuxim & Iadem*, Plinius lib. XXXIV, cap. 8.

JANUS.

Eustathius ad vers. 251 Odysseæ E, edit. Rom. pag. 1533: Ἰανὸν διπρόσωπον γεγονέναι λέγουσι, τὸ μὲν ὀπίσω, τὸ δὲ ἔμπροσθεν ἔχοντα πρόσωπον. οὗτος εὗρε πρῶτος στέφανον καὶ σχεδίας καὶ πλοῖα. καὶ νόμισμα χαλκοῦν πρῶτος ἐχάραξεν· διὸ τὰ καθ' Ἑλλάδα καὶ Ἰταλίαν καὶ Σικελίαν πολλαὶ πόλεις ἐπὶ τοῦ νομίσματος ἐνεχάραττον πρόσωπον δικέφαλον· καὶ ἐκ θατέρου μέρους ἢ σχεδίαν ἢ στέφανον

φανον ἢ πλοῖον: *Janum ajunt fuisse bifrontem, atque unam faciem post, alteram ante prætulisse. Hic primus invenit coronam, ratem tumultuariam, & naves. Etiam numisma æneum primus signavit: ac propterea Græcarum, Siculorum, & Italicarum urbium plurimæ numismati suo insculpunt faciem bifrontem; atque ab altera parte aut operis tumultuarii ratem, aut coronam, aut navem.* Fusius hæc distinctiusque ex Dracone Corcyræo tradit Athenæus lib. xv, cap. 13. Cujus verba adscripsimus lib. 11 de Pictura vett. cap. 8, §. 13.

JASON.

Ἰάσων ὁ Θετταλὸς καὶ ἡμιθωράκια προσεξεῦρε: *Jason Thessalus etiam semithoraces adinvenit*, Pollux Onom. lib. 1, cap. 6. *Longa nave Jasonem primum navigasse Philostephanus auctor est*, Plinius lib. VII, cap. 56.

IBERÆ LORICÆ.

Horatius Carminum lib. 1, Ode 29:

> *Cum tu coëmtos undique nobileis*
> *Libros Panæti, Socraticam & domum*
> *Mutare loricis Iberis,*
> *Pollicitus meliora, tendis.*

Ubi Acron Grammaticus: *Optime enim fortes Hispanæ loricæ sunt.* Et confer hæc cum ejusdem Grammatici verbis quæ supra attulimus in HIBERI.

IBERI.

Iberi occidentales texendi Arte præcellunt: *Tzetzes Chiliade* XI, *Hist.* 388.

ICMALIUS, Faber.

Homerus Odyss. τ, vers. 57:

> Τῇ παρὰ μὲν κλισίην πυρὶ κάτθεσαν, ἔνθ' ἄρ' ἐφῖζε,
> Δινωτὴν ἐλέφαντι καὶ ἀργύρῳ· ἥν ποτε τέκτων
> Ποίησ' Ἰκμάλιος. - - -
>
> *Huic apud ignem quidem sedem deposuerunt (illic assidebat)*
> *Rotundam ex ebore & argento, quam quondam faber*
> *Fecit Icmalius.* - - -

Ubi Eustathius: Ἰκμάλιος, ὄνομα κύριον τέκτονι ξύλων, ἃ χρήσιμα γίνεται μετὰ τὸ ἐξικμασθῆναι: *Icmalius est nomen proprium fabri lignorum, quæ utilia sunt cùm sunt siccata.* Vide Rom. edit. pag. 1855, 29.

ICTINUS, Architectus.

Ictinus & Carpion scripserunt volumen de æde Minervæ Dorica, quæ est Athenis in arce: *Vitruvius in Proæmio libri septimi.* De hoc Ictino ita Pausanias *libro* VIII, *pag.* 522, 38. Ictinus Architectus, qui templum Apollinis Epicurii in Cotylio monte juxta urbem Phigaliam exstruxit, vixit iisdem temporibus, quibus Pericles floruit Athenis: idemque Atheniensibus Parthenonem erexit: *Plutarchus in Pericle*: Parthenona hecatompedon cum Ictino Callicrates exstruxit. Plura habet Meursius *Attic. lect. lib.* III, *cap.* 16. Strabo *lib.* IX, *pagg.* 395 & 396; Ictini opus in urbe Eleusi Cereris Eleusiniæ templum est, & mysticum delubrum, capax turbæ theatricæ. Idem etiam Athenis Parthenonem fecit in arce Minervæ: Pericle sustinente operum procurationem. Ausonius Edyllio x, versu 308:

> - - - *Hic clari viguere Menecratis artes;*
> *Atque Ephesi spectata manus: vel in arce Minervæ*
> *Ictinus, magico cui noctua perlita fuco,*
> *Allicit omne genus volucres, perimitque tuendo.*

IDÆUS, Pictor.

Meminit ejus Xenophon hist. lib. IV; cum narrasset Pharnabazi filium Agesilao dedisse jaculum pulcherrimum, in hospitalitatis, quam ei offerebat, tesseram, subjicit: ὁ δὲ δεξάμενος, φάλαρα ἔχοντος περὶ τῷ ἵππῳ Ἰδαίου τοῦ γραφέως πάγκαλα περιελὼν ἀντέδωκεν αὐτῷ: *Quo recepto ille, phaleris egregio Idæi pictoris artificio elaboratis, detractis suo equo, juvenem donavit.*

IDECTÆUS, Statuarius.

Delius & Diana Idectæi & Angelionis Ars: ὁ Δήλιος καὶ ἡ Ἄρτεμις Ἰδεκταίου καὶ Ἀγγελίωνος τέχνη, Athenagoræ legatio pro Christianis.

IGNATIUS.

Georgius Codinus in Originibus Constantinopolitanis, ubi agit de structura templi S. Sophiæ, hæc habet de hoc Ignatio: Justinus Imp. collocavit prope templum suam

statuam, quæ Deo gratias agens civibus indicat, Ἐγώ εἰμι ὁ κτίστης, *Ego sum conditor.* Cum vero Ignatius, magnæ ecclesiæ magister, propter mirabilia quæ faciebat opera diligeretur ab omnibus, metuens Imp. ne aliquando à duabus populi factionibus Imperator salutaretur, nec tamen vellet eum occidere, quod plurimi suadebant; auctores deinde fuerunt, ut statua sua in Augusteo jam posita, eum ibi ablata scala relinqueret ac fame enecaret: quod etiam fecit. Cognoscens itaque Ignatius se ibi relictum iri post erectam equestrem Imperatoris statuam, deplorabat suam sortem. Vespera vero adventante, commentum prudens excogitavit. Tenuem funiculum quem habebat in marsupio, quinquaginta quinque circiter orgyarum, una cum veste sua & subindusiali & interula & fascia sumens, colligavit ea & constrinxit, fecitque periculum num ad terram usque pertingerent. Quæ cum bene se habere deprehendisset, uxori suæ mox cum ingenti planctu supervenienti cum clamore significavit (erat enim profunda jam nox universa urbe in somnum demersa) quod ibi relictus esset ut moreretur. Sed abi & clam eme funem crassiorem, eumque pice liquida inunge, & media nocte revertere. Accipiente vero ea quæ jusserat atque adventante nocte proxime sequente, demisit & ipse quæ habebat, & funiculum ab uxore annexum sursum ad se retraxit, ac pedi statuæ equestris alligavit, eoque prehenso sanus ac salvus inde descendit. Fecit autem hoc eo, ut funiculus liquida pice inunctus tenacius manibus hæreret, ne alioqui, veluti detractus, impetuose nimis ad terram deferretur comminueretur que: & ut funiculus, ipso jam de summo in tutiora delato, expeditius combureretur. Proinde assumpta uxore & liberis noctu, Adrianopolim profectus est, ibique tres annos in habitu monastico transegit: universis ubique credentibus dicentibusque eum apud statuam fame exstinctum. Postea Constantinopolim rediit, ibique aliquantisper commoratus est: donec Imperatori in processione ad templum SS. Apostolorum obviam occurrit, petens ab illo ut ejus misereretur & metus expertem vivere sineret. Agnoscens igitur illum Imperator, miratus est cum toto Senatu: atque adeo ipse quoque Imperator simulavit sibi nihil eorum constitisse quæ Ignatio obtigerant: & plurima dona conferens in Ignatium, dimisit eum in pace; dicens; Ecce, quem Deus vult vivere, mille homines eum non interiment. Atque ex eo tempore magna cum tranquillitate vixit Ignatius. Vide *Codinum pag.* 72, *edit. regiæ.*

ILLYRII.

Clemens Alexandrinus lib. 1 Stromat. *Ἰλλυριοὶ τὴν καλουμένην πέλτην ἐξεῦρον: Illyrii invenerunt peltam, quam dicunt.*

ILVA.

Ilvæ insulæ cum ferri metallis meminit Plinius *nat. hist. lib.* III, *cap.* 6. Virgilio Æneid. x, 174, dicitur

Insula in exhaustis Chalybum pretiosa metallis.

Ubi Servius: Quidam Ilvam Ithacem dictam volunt: est autem insula adjacens Thusciæ in conspectu Populoniæ. Quanto exhausta fuerit, tanto generosior, hoc est πολύγονος. Ergo *in exhaustis* non est una pars orationis: namque dicit Plinius Secundus, *Cùm in aliis regionibus effossis metallis terræ sint vacuæ, apud Ilvam hoc esse mirum, quod sublata renascantur & rursus de hisdem locis effodiuntur.* Varro & aliud dicit: nasci quidem illic ferrum, sed in stricturam non posse cogi, nisi transvectum in Populoniam, Thusciæ civitatem ipsi insulæ vicinam. Hæc Servius. Rutilius lib. 1 Itinerarii:

Occurrit chalybum memorabilis Ilva metallis,
Qua nihil uberius Norica gleba tulit.
Non Biturix largo potior strictura camino,
Nec quæ Sardonio cespite massa fluit.
Plus confert populis ferri fœcunda creatrix,
Quàm Tartessiaci glarea fulva Tagi. &c.

Etsi vero in hisce verbis Plinii à Servio proxime adductis Plinius videatur unis Ilvensium ferrifodinis hanc renascendi fertilitatem tribuere, incidimus tamen & in alium ejusdem Plinii locum lib. XXXIV, cap 17, ubi de plumbo, stanno, aliisque id genus metallis agens, & hoc addit, *Mirumque in his solis metallis, quod derelicta fertilius revivescunt.* Integrum locum adscripsimus in *Cassiterides.* Dispiciat interim lector numquid uspiam in toto Plinio locus aliquis occurrat, ex quo liquere possit scriptorem diligentissimum adeo inter se pugnantia tradidisse.

INDIA.

Virgilius 1 Georg. versu 57:

India mittit ebur, molles sua tura Sabæi.

Ubi

Ubi Servius: *Et in Africa fuerunt elephanti, sed majores in India. Hinc est quod ait Terentius:* Elephantis quem Indicis præfecerat; *id est, maximis.* Et India mittit, *quasi pendit.* Ad quem locum Terentii Eun. III, I, etiam Donatus: *Indicis*, πρὸς ἀντιδιαστολὴν *Maurorum, qui & mitiores sunt.* Inter Africanum ebur maximum nomen habuit *Adulicum*, quod vide.

India quandoque etiam ponitur pro Indicis animalibus monstrosissimarum imaginum formis ad spectatorum oblectationem multipliciter ac nove variegatis. Meminit eorum Claudianus I in Eutropium, versu 355:

> \- - - *Jam frugibus aptum*
> *Æquor, & assuetum sylvis delphina videbo;*
> *Jam cochleis homines junctos, & quicquid inane*
> *Nutrit Judaicis quæ pingitur India velis.*

Vide librum secundum Picturæ vett. cap. VIII, § 9, ubi de Phrygiis vestibus acu pictis atque aliis itidem textilibus operibus agitur.

INDUS.

Indus rex in Scythia argentum primus invenit, quod Erichthonius Athenas primum attulit: *Hyginus fabula* 274. *Cassiodorus Variarum* IV, 34.

JOANNES, Mechanicus.

Johannes Byzantius Mechanicus adhuc adolescens, in munienda exornandaque urbe Zenobia insignem Imp. Justiniano navavit operam: *Procopius de Ædificiis Justin. lib.* II, *cap.* 8.

JOBEL.

Eusebius in exordio Chronici: Lamech ex Adda genuit Jobel, qui primum intra tentorium habitaculis morem gessit. Hæc nempe antiquissima fuit ac tumultuaria pascentium militantiumque Architectura, ex arborum ramis primum, ac mox etiam ex pellibus ac velis rudi modo concinnata. Hinc Græcis σκηνὴ est *umbraculum, tabernaculum:* & Latinis dicuntur *sub pellibus esse*, qui versantur in exercitu. Ἰώβηλος σκηνὰς ἐπήξατο, καὶ κτηνοτροφίαν ἠγάπησεν, *Jobel tentoria fixit, ac rei pecuariæ studio se oblectabat,* Josephus antiquit. Judaicarum lib. I, cap. 3. Postea vero pictis etiam imaginibus ac gemmis exornabantur tentoria. Claud. lib. I de Laudib. Stilic. vers. 157:

> \- - - *Hic picta Saces, fucataque Medus,*
> *Hic gemmata niger tentoria fixerat Indus.*

Unde & inter quæstuarias artes procedente tempore non postrema fuit ars conficiendi tentoria; siquidem Apostolus Paulus non sibimet ipsi modo, sed aliis quoque victum ea arte quæsivit. Confer Act. XVIII: 3, cum eorundem Act. XX: 34.

ION, Statuarius.

Centesima quartadecima Olympiade floruit Lysippus, & cum eo Alexander Magnus: item Lysistratus & frater ejus Sthenis: Euphronides, Sostratus, Ion, Silanion, Plin. lib. XXXIV, cap. 8.

IONICI OPERIS STRUCTURA.

Hujus structuræ erat Deæ Syriæ templum, quod describit Lucianus de Syria Dea. Eleorum forum non refert Ionum & Ioniæ finitimarum urbium fora, sed factum est modo multo antiquiore, &c. Vide *Pausaniam lib.* VI, *pag.* 390, 34. θαυκίδες, ὑποδήματα Ἰωνικὰ πλυνηλῆ, Auctor magni Etymologici; Pollux lib. VII, cap. 22.

IONOS.

Cassiodorus Variarum III, 31; *Æs Ionos Thessaliæ rex, plumbum Midas regnator Phrygiæ repererunt.*

IPHICRATES, Statuarius.

Iphicratis Leæna laudatur. Scortum hoc lyræ cantu familiare Harmodio & Aristogitoni, consilia eorum de tyrannicidio, usque ad mortem excruciata, tyrannis non prodidit. Quamobrem Athenienses, & honorem habere ei volentes, nec tamen scortum celebrasse, animal nominis ejus fecere: atque ut intelligeretur causa honoris, in opere linguam addi ab artifice vetuerunt: Plin. lib. XXXIV, cap. 8.

IPHION, Pictor.

Anthologia Græcorum Epigr. lib. IV, cap. 6:

> Ἶφιον τόδ' ἔγραψε Κορίνθιος· οὐκ ἔνι μῶμος
> Χερσὶν, ἐπεὶ δόξας ἔργα πολὺ προφέρει.

Cl. Hugo Grotius vertit:

Ex Ephyra manus hæc Iphionis. Omnis ab illa
Culpa procul; famam nobile vincit opus.

IPHIS, Pictor.

Iphis spectatur Neptuno & Victoria, Plinius XXXV, cap. 11.

IRENE, Pictrix.

Irene Cratini pictoris filia & discipula pinxit puellam, quæ est Eleusine; Calypso senem; & præstigiatorem Theodorum, Plinius XXXV, 11. Hujus Irenes filiæ Cratini meminit etiam Dydimus in Symposiacis, sicuti testatur Clemens Alexandrinus Stromat. IV, pag. 381, C.

ISIDORUS, Mechanicus.

Isidorus Milesius Mechanicus plurimum juvit Justinianum Imp. ædificantem. Vide *Procopium de Ædificiis Justiniani lib.* I, *cap.* 1; *& lib.* II, *capite* 3. Hujus Isidori ἀδελφιδοῦς, ex fratre nepos atque adolescens etiamnum, itidem dictus Isidorus, insignem quoque Imp. Justiniano navavit operam in munienda exornandaque urbe Zenobia: vide ejusdem libri caput 8.

ISIDORUS, Statuarius.

In Pario colonia laudatur Hercules Isidori, Plinius lib. XXXIV, cap. 8.

ISIGONUS, Statuarius.

Plures artifices fecere Attali & Eumenis adversus Gallos prælia, Isigonus, Pyromachus, Stratonicus, Antigonus, Plinius lib. XXXIV, cap. 8.

ISIS.

Isis primum invenit velificia: nam, dum quærit Harpocratem filium suum, rate velificavit, Hyginus fab. 277. *Velum Isis rati prima suspendit, cùm per maria Apochram filium suum audaci fœmina pietate perquireret. Ita dum materna caritas suum desiderium festinat explere, Mundo visa est ignota referare*, Cassiodorus Variarum V, 17. *Ægyptii non multum ante annorum duo millia litteras magistra Iside didicerunt*, Augustin. lib. XVIII de Civitate Dei, cap. 40; & ante quoque cap. 37.

ITALIA.

Fuisse statuariam artem familiarem Italiæ quoque & vetustam, indicant Hercules ab Euandro sacratus, ut ferunt, in Foro boario, qui Triumphalis vocatur, atque per triumphos vestitur habitu triumphali: præterea Janus geminus à Numa rege dicatus, qui pacis bellique argumento colitur, digitis ita figuratis ut trecentorum sexaginta quinque dierum nota, per significationem anni temporis & ævi se Deum indicaret. Signa quoque Thuscanica per terras dispersa, quæ in Hetruria factitata non est dubium. Deorum tantum putarem ea fuisse, ni Metrodorus Scepsius, cui cognomen à Romani nominis odio inditum est, propter duo millia statuarum Volsinios expugnatos objiceret. Mirumque mihi videtur, cùm statuarum origo tam vetus in Italia sit, lignea potius aut fictilia Deorum simulacra in delubris dicata usque ad devictam Asiam, unde luxuria, Plin. lib. XXXIV, cap. 7. Et mox ibidem: *Factitavit colossos & Italia. Videmus certe Apollinem in bibliotheca templi Augusti Thuscanicum* L *pedum à pollice, dubium ære mirabiliorem an pulcritudine. Fecit & Sp. Carvilius Jovem qui est in Capitolio, victis Samnitibus sacrata lege pugnantibus, e pectoralibus eorum ocreisque & galeis. Amplitudo tanta est, ut conspiciatur a Latiario Jove. Reliquiis limæ suam statuam fecit, quæ est ante pedes simulacri ejus.*

ITANUS.

Φασὶ τὸν Ἴτανον, Σαυνίτης οὗτος ἦν, πρῶτον θυρεὸν κατασκευάσαι: *Ajunt Itanum, qui Samnites erat, primum fecisse scutum*, Clemens Alexandr. Stromat. lib. 1, pag. 225, A.

ITONUS.

Itonus, Thessaliæ rex, primus aurum argentumque conflavit, atque adeo ipsam quoque cudendæ monetæ rationem primus invenit: *Lucanus lib.* VI, *vers.* 402.

JUDÆI.

Claudianus lib. 1 in Eutropium, vers. 357:

. . . Jam frugibus aptum
Æquor, & assuetum sylvis delphina videbo;
Jam cochleis homines junctos, & quicquid inane
Nutrit Judaicis quæ pingitur India velis.

Vide Syrica vela infra. Pausanias lib. VIII, pag. 481, 40: Apud Hebræos in Solymo-

Solymorum urbe, quam Romanus Imp. funditus evertit, est miri operis sepulcrum Helenæ, mulieris indigenæ, &c. Vide locum. Vide porro Nic. Loensis *miscell. epiphill. lib.* VI, *cap.* 24.

JULIUS CÆSAR.

Multi prodiderunt Julium Cæsarem gemmas, toreumata, signa, tabulas operis antiqui semper animosissime comparasse, Suetonius in ejus vita, cap. 47. *Præcipuam auctoritatem fecit publice tabulis Cæsar Dictator, Ajace & Medea ante Veneris Genetricis ædem dicatis*, Plinius XXXV, 4.

L.

LAAS.

Laas, nomen proprium Sculptoris lapidarii: *Auctor magni Etymologici, in* Λάας.

LABEO, Pictor.

Parvis tabellis gloriabatur, exstinctus nuper in longa senecta, Aterius Labeo Prætorius, etiam Proconsulatu provinciæ Narbonensis functus: sed ea res in risu & contumelia erat, Plin. lib. XXXV, cap. 4.

LACER, Architectus.

Floruit ætate Imp. Nervæ Trajani. *Alcantara* videlicet, quæ Ptolemæo Νῶϐρα Καισαρεία nuncupatur, oppidum est Hispaniæ in ripa Tagi, conspicuum ponte venerandæ antiquitatis majestatisque, in cujus ingressu extat sacellum, quod hodie D. Juliani appellant, habens hanc in superliminari suo inscriptionem, quam in Cosmographia sua exhibuit Paullus Merula. Sed nos eam ex alio quodam antiquarum inscriptionum codice MS. auctiorem describimus: IMP. CÆS. T. ÆLI HADRIANI AN. IMP. CÆSARI DIVI NERVÆ F. TRAIANO DACICO GERMANICO SACRUM.

Templum in rupe Tagi Superis & Cæsare plenum,
Ars ubi materia vincitur ipsa sua,
Quis, quali dederit voto, fortasse requiret
Cura viatorum, quos nova fama trahit.
Ingentem vasta pontem qui rupe peregit,
Sacra litaturo fecit honore Lacer.
Qui Pontem fecit Lacer, & nova templa dicavit,
Scilicet & Superis munera sola litant.
Pontem perpetui mansurum in secula Mundi
Fecit divina nobilis arte Lacer.
Idem Romuleis templum cum Cæsare divis
Constituit: felix utraque causa sacri.

Vide quoque Inscript. Gruteri CLXII, 1.

LACHES, Statuarius.

Laches Lindius fecit Rhodi colossum Solis, altum ulnas octuaginta. Anthologia Græcorum epigrammatum lib. IV, cap. 6.

Τὸν ἐν Ῥόδῳ κολοσσὸν ὀκτάκις δέκα
Λάχης ἐποίει πηχέων ὁ Λίνδιος.

Cl. Hugo Grotius vertit:

Rhodium colossum octoginta
Cubitorum Laches Lindius fecit.

Vide quæ supra diximus in Chares.

LACON, Statuarius.

Olympiade LXXXVII *fuere Ageladas, Callon, Polycletus, Phragmon, Gorgias, Lacon, Myron, Pythagoras, Scopas, Perelius*, Plin. lib. XXXIV, cap. 8.

LACONICA.

Laconica purpura: Plin. lib. XXI, cap. 8; & rursus lib. XXXV, cap. 6: *Puteolanum purpurissum potius laudatur quàm Tyrium aut Gætulicum vel Laconicum, unde pretiosissimæ purpuræ*. Vide Meursii miscell. Lacon. lib. II, cap. 19.

Laconicæ claves: *Stephanus de Urbibus in* Λακεδαίμων. Vide *miscell. Lacon. lib.* II, *cap.* 17.

Laconici calcei. Vide quæ supra diximus in *Amyclæi calcei.*

Laco-

Laconicum poculum dicitur κώθων, de cujus usu multa dicit Athenæus *libro* 11, *cap.* 10. Plura occurrunt in Meursii *miscell. Laconicis lib.* 1, *cap.* 14.

Laconicus pileus & pugio: *Pollux lib.* 1, *cap.* 10, *§.* 13. De Laconicis pileis multa Meursius *miscell. Laconicorum lib.* 1, *cap.* 17.

Lacones habebant peculiare aliquod genus balnei, quo utebantur. Meminit ejus Plutarchus in Aginde & Cleomene: Καὶ δεῖπνα, καὶ λουτρά, καὶ διαίτας Λακωνικὰς ζητεῖν: *Et cœnas & balnea & victum Laconicum quærere.* Erat autem siccum, & sudando non lavando proderat. Martialis VI, 42:

> *Ritus si placeant tibi Laconum,*
> *Contentus potes arido vapore,*
> *Cruda virgine Martiaque mergi.*

Columella in Præfat. operis de Re rustica: *Quotidianam cruditatem Laconicis excoquimus; &, exacto sudore, sitim quærimus.* Corn. Celsus lib. II, cap. 17: *Siccus calor est arenæ calidæ, & Laconici.* Meminit & Vitruvius lib. V, cap. 10 & 11; item libro VII, cap. 10. Plura habent Jo. Meursii miscell. Laconica libro II, cap. 18. Vide quoque Vossii Etymol. Lat. *in Laconicum.*

Lacones peculiarem quandam habebant rationem temperandi ferrum chalybe, atque ex isthoc ferro fiebant optimæ limæ, terebræ ferrariæ, cæla, & instrumenta lapidicidarum. Insignem hac de re locum ex lib. XXXV Poliorceticôn Daimachi adducit Stephanus de Urbibus in Λακεδαίμων. Quem etiam locum totidem fere verbis hinc transcripsit Eustathius ad Iliad. B, pag. 294, 4, edit. Romanæ.

LACRATES.

Thesaurum Epidamniis Pyrrhus & Lacrates & Hermon ejus filii fecere: *Pausanias lib.* VI, *pag.* 379, 34.

LÆDUS, ARGENTI CÆLATOR.

Lædus Stratiates prælia armatosque cælavit, Plin. lib. XXXIII, cap. 12.

LÆIUS.

Is fame liberavit Antiochiam, ut loquitur Tzetzes Chil. II, Hist. 59, ξέσας ἐν πέτρᾳ πρόσωπον Χάρωνος, θεὶς τῇ πόλει: *Sculpsit in lapide faciem Charonis & urbi dedicavit.*

LAHIPPUS, STATUARIUS.

Centesima vicesima Olympiade fuere Eutychides, Euthycrates, Lahippus, Cephissodorus, Timarchus, Pyromachus: Plin. lib. XXXIV, cap. 8. Et posteaquam ibidem multa dixit de Lysippo, etiam hæc addit: *Filios & discipulos reliquit laudatos artifices, Lahippum & Bedam, sed ante omnes Euthycratem.*

LALA, PICTRIX.

Lala Cyzicena, perpetua Virgo, Marci Varronis juventa Romæ & penicillo pinxit & cestro in ebore: imagines mulierum maxime, & Neapolitanum in grandi tabula: suam quoque imaginem ad speculum. Nec ullius velocior in pictura manus fuit: artis vero tantum, ut multum manupretio antecederet celeberrimos eadem ætate imaginum pictores, Sopylon & Dionysium, quorum tabulæ pinacothecas implent, Plin. lib. XXXV, cap. 11.

LAMPRUS, MECHANICUS.

Genus ducebat à Callinico, primo inventore πυρὸς ὑγροῦ vel θαλασσίου: unde ei quoque veluti gentilitium fuit, hostium classes igne Græco incendere atque demergere. Vide quæ supra diximus in CALLINICUS.

LAPHAES, SCULPTOR.

Herculis ligneum signum prisci operis Laphaës Phliasius fecit: *Pausanias libro* II, *pag.* 102, 49. Item *lib.* VII, *pag.* 451, 18.

LARES.

Iidem qui *Curetes* vel *Dactyli Idæi.* Vide quæ utrobique annotavimus.

LAZARUS, PICTOR.

Lazarus Monachus quas imagines sacras pinxerit, & quanta eum ob hoc rabie persecutus sit Imp. Theophilus, multis docet Zonaras *tomo* III, ubi narrat ea quæ gesta sunt imperante Theophilo. Atque eadem fere legas etiam apud Cedrenum.

LEARCHUS, STATUARIUS.

In dextra Chalciœci parte Jovis signum est ex ære, vetustissimum omnium quæ ex eadem fabricata sunt materia. Neque enim totum simul factum est signum, sed singulatim excusa sunt membra, & mutuo sibi adaptata, clavisque ita firmiter confixa & coagmentata, ut dissolvi non possint. Learchum Rheginum ajunt simulacrum hoc fecisse, quem

Dipœni

Dipœni ac Scyllidis quidam, alii vero ipsius Dædali discipulum fuisse tradunt: *Pausanias lib.* III, *pag.* 194, 4.

LEMNII.

Lemnios olim vocabant Sintias, quoniam primi fecerunt arma bellica, quibus vicinos læderent. Ἑλλάνικος φησὶ τοὺς Λημνίους ὀνομασθῆναι Σιντίας, διὰ τὸ πρώτους ὅπλα ποιῆσαι πολεμικὰ πρὸς τὸ σίνεσθαι τοὺς πλησίον καὶ βλάπτειν: *Hellanicus ait Lemnios vocatos fuisse Sintias, quod primi fecerint arma bellica, ad vicinos lædendos*, Apollonii Scholiastes ad verf. 608 libri I Argonaut. Vide quoque Auctorem Etymol. magni, in Σιντῆιδα Λῆμνον. Auctorem etiam brevium schol. ad verf. 594 Iliados A; nec non Eustathium ad eundem Poëtæ locum.

LEO.

De horologio prorsus admirando, quod Imperatori Methodio confecerat ὁ μυριομαθέστατος ἐν βασιλεῦσι Λέων, *infinitæ eruditionis Imp. Leo*, vide Constantini Manassis Compendium chronicum, pag. 107 edit. Regiæ.

LEOCHARES, Statuarius.

Centesima secunda Olympiade floruere Polycles, Cephissodorus, Leochares, Hypatodorus, Plin. lib. XXXIV, cap. 8. *Scopas habuit æmulos eadem ætate Bryaxin & Timotheum & Leocharem: de quibus simul dicendum est, quoniam pariter cælavere Mausoleum. Sepulcrum hoc est ab uxore Artemisia factum Mausolo Cariæ regulo, qui obiit Olympiadis centesimæ anno secundo. Opus id, ut esset inter septem miracula, ii maxime artifices fecere. Patet ab Austro & Septentrione sexagenos ternos pedes, brevius à frontibus, toto circuitu pedes quadringentos undecim. Attollitur in altitudinem viginti quinque cubitis. Cingitur columnis triginta sex. Ab Oriente cælavit Scopas, à Septentrione Bryaxis, à Meridie Timotheus, ab Occasu Leochares. Priusque quàm peragerent, regina Artemisia, quæ mariti memoriæ id opus exstrui jusserat, obiit. Non tamen recesserunt, nisi absoluto jam, id gloriæ ipsorum artisque monumentum judicantes, hodieque certant manus. Accessit & quintus Artifex, namque supra pteron pyramis altitudine inferiorem æquavit, viginti quatuor gradibus in metæ cacumen se contrahens. In summo est quadriga marmorea, quam fecit Pythis. Hæc adjecta centum quadraginta pedum altitudine totum opus includit*, Plin. lib. XXXVI, cap. 5. *De Mausoleo edidere volumen Satyrus & Pytheus, quibus vere felicitas summum maximumque contulit munus: eorum enim artes ævo perpetuo nobilissimas laudes & sempiterno florentes habere judicantur, & cogitatis egregias operas præstiterunt. Namque singulis frontibus singuli artifices sumpserunt certatim partes ad ornandum & probandum; Leochares, Bryaxes, Scopas, Praxiteles, nonnulli etiam putant Timotheum, quorum artis eminens excellentia coëgit ad septem spectaculorum ejus operis pervenire famam*, Vitruvius in Procemio libri septimi. *In Halicarnassi summa arce media erat Martis fanum habens statuam colossi, quam Acrolithon dicunt, nobili manu Leocharis factam. Hanc autem statuam alii Telocharis, alii Timothei putant esse*, Vitruvius lib. II, cap. 8.

In Piræeo longa quædam porticus est, qua pro foro utuntur qui proxime ad mare habitant. In ultima vero porticus hujus parte Leocharis exstant opera, Jupiter & Populus: *Pausanias lib.* I, *pag.* 2, 18.

Leocharis Apollo: *Idem ibidem*, *pag.* 6, 20.

Leocharis Jupiter Polieus: *Idem ibidem*, *pag.* 43, 18. Circa exitum Altis, ad lævam Prytanei, est ædificium è coctili laterculo exstructum, quod columnæ undecunque circumstant. Fecit id Philippus, quum pugna ad Chæroneam graviter Græciam perculisset. Collocati autem sunt ibi Philippus & Alexander, cumque illis Amyntas Philippi pater. Has omnes statuas fabricavit Leochares ex ebore & auro, sicuti & Olympiadis Eurydicesque simulacra: *Pausanias lib.* V, *pag.* 327, 12. Ἀνάκειται Ἰσοκράτους καὶ ἐν Ἐλευσῖνι εἰκὼν χαλκῆ, ἔμπροσθεν τῆς στοᾶς, ὑπὸ Τιμοθέου τοῦ Κόνωνος, καὶ ἐπιγέγραπται.

Τιμόθεος φιλίας τε χάριν ξενίην τε προτιμῶν
Ἰσοκράτους εἰκὼ τήνδ' ἀνέθηκε θεαῖς. Λεωχάρους ἔργον.

Dedicata est Isocratis etiam Eleusine statua ærea, in vestibulo porticus, à Cononis filio Timotheo, cum hac inscriptione:

Hanc statuam Isocratis voluit sacrare Deabus
Timotheus, constans cultor amicitiæ. *Leocharis opus.*

Plutarchus in Vitis decem Rhetorum, ubi agit de Isocrate. Τίνος χάριν διὰ Λεωχάρους Γανυμήδη τὸν ἀνδρόγυνον, ὥς τι σπουδαῖον ἔχοντες κτῆμα, τετιμήκατε: *Quamobrem in gratiam Leocharis Ganymedem illum effœminatum, tanquam eximium quid possidentes, in honore habetis?* Tatianus Orat. adversus Græcos.

LEOCRAS, Statuarius.

Leocras fecit aquilam, sentientem quid rapiat in Ganymede & cui ferat, parcentem unguibus etiam per vestem: puerum Autolycon pancratio victorem, propter quem Xenophon Symposium scripsit: Jovemque illum tonantem in Capitolio, ante cuncta laudabilem: item Apollinem diadematum, Plin. lib. xxxiv, cap. 8. Paulus Leopardus Emendationum lib. xi, cap. 19, restituit *Leochares*, ex Tatiano.

LEON, Pictor.

Leon pinxit Sappho, Plin. lib. xxxv, cap. 11.

LEON, Statuarius.

Plinio lib. xxxiv, cap. 8 refertur hic *Leon* inter illos plastas qui fecerunt athletas, & armatos, & venatores, sacrificantesque.

LEONIDES.

Leonides præcepta symmetriarum conscripsit: *Vitruvius in Proœm. lib.* vii.

LEONIDES, Pictor.

Leonides Anthedonius Pictor, Euphranoris discipulus: *Stephanus de Urbibus, in* Ἀνθηδών. Id ipsum quoque habet Eustathius ad versum 508 Iliados β.

LEONTICHUS, Faber lignarius.

Anthologia Græcorum Epigr. lib. vi, cap. ultimo.

> Στάθμην ἰθυτενῆ μολιβάχθεα, δινωτόν τε
> Σφῦραν, καὶ γνεράς ἀμφιδέτους ἀρίδας,
> Καὶ στιβαρὸν πέλεκυν στελεχητόμον, ἰθύδρομόν τε
> Πρίονα μιλτείῳ σήγματι πειθόμενον,
> Τρύπανά θ' ἑλκεσίχειρα, τέρετρά τε, μιλτοφυρῆ τε
> Σχοῖνον ὑπ' ἀκρονύχῳ ψαλλομένην κανόνι,
> Σοὶ κούρη γλαυκῶπι Λεόντιχος ὤπασε δῶρον,
> Ἄνθος ἐπεὶ γυίων τῶν ἀπέδυσε χρόνος.

Cl. Hugo Grotius vertit:

> *Malleus hic lignum feriens, perpendiculumque*
> *Plumbisequum, & fines vincta scobina duos,*
> *Roboraque incussu discindere nata securis,*
> *Et minio factis æmula serra notis,*
> *Et ferrum quod ligna forat, terebræque, rubensque*
> *Restis ab extrema tactus amusse latus,*
> *Hæc tibi sunt, Pallas, quæ dona Leontichus offert,*
> *Deseruit quoniam tempore membra vigor.*

LEONTION, Pictor.

Aristides Thebanus pinxit & Leontionem pictorem, Plin. lib. xxxv, cap. 10.

LEONTISCUS, Pictor.

Leontiscus pinxit Aratum victorem cum trophæo: Psaltriam, Plin. lib xxxv, cap. 11.

LEONTIUS, Statuarius.

Plinius lib. xxxiv, cap. 8, addit iis quæ de Myrone dixerat; *Vicit eum Pythagoras Rheginus ex Italia, pancratiaste Delphis posito. Eundem vicit & Leontius, qui fecit stadiodromon Astylon, qui Olympiæ ostenditur*, &c. Ubi tamen pro *Leontius* in vett. libris est *Leontinus*, subintelligendusque *Pythagoras*: atque ita hoc in loco inter *Pythagoram Rheginum* & *Pythagoram Samium* intermedius fuerit *Pythagoras Leontinus*: atque adeo ad hunc etiam *Pythagoram* referendum sit illud Pausaniæ lib. vi, pag. 366, 40; Ἄστυλος Κροτωνιάτης Πυθαγόρου ἔργον: *Astylus Crotoniata Pythagoræ opus.*

LEOPHON, Statuarius.

Plin. lib. xxxiv, cap. 8, meminit ejus, ubi recenset artifices qui athletas, & armatos, & venatores, sacrificantesque fecerunt.

LEPTA. Vide Q. Lepta.

LESBII.

Videntur olim cælandi arte alias gentes superâsse: *Lesbium, genus vasis cælati, à Lesbis inventum*, Festus.

LESBOCLES.

Hunc Plinius lib. xxxiv, cap. 8, refert inter æqualitate celebratos Artifices, sed nullis operum suorum præcipuos.

LESBOTHEMIS, Statuarius.

Euphorion in libro de Isthmiis testatur Magadin priscum esse instrumentum, ac sero tandem fabricam ejus una cum ipso nomine mutatam; siquidem organum hoc postea dixere Sambucam: addit quoque frequens id esse apud Mitylenæos, atque adeo Musarum unam instrumentum hoc manu tenentem factam à Lesbothemide, Statuario perantiquo: *Athenæus lib. 14, cap. 4.*

LEUCON, Sculptor.

Anthologia Græcorum Epigr. lib. VI, cap. I:

Τὸν κύνα τὸν πάσης κρατηρῆς ἐπιΐδμονα θήρης,
Ἔξεσε μὲν Λεύκων, ἄνθετο δ' Ἀλκιμένης.
Ἀλκιμένης δ' οὐχ εὗρε τί μέμψεται· ὡς δ' ἴδ' ὁμοίην
Εἰκόνα παντοίῳ χρώματι φαινομένην,
Κλειὶν ἔχων, πέλας ἦλθε, λέγων Λεύκωνα κελεύειν
Τῷ κυνὶ καὶ βαΐνειν· πεῖθε γὰρ ὡς ὑλάων.

Cl. Hugo Grotius vertit:

Indagare canem solitum genus omne ferarum
Effinxit Leucon, dedicat Alcimenes.
Vidit ut Alcimenes vitio culpaque carentem
Effigiem cunctas corpore ferre notas,
Vincla tenens, queis colla liget; jam dic age, Leucon,
Currat, ait: latrans nam tua jussa manet.

LIBON, Architectus.

Libon Eleus præfuit operi quum in Elide exstrueretur Altis: *Pausanias libro quinto, pag. 304, 9.*

LIBURNUS.

Liburnicæ naves ab earum inventore Liburno denominatæ sunt. Vide *Eustathium ad versum 385 Dionysii* τοῦ περιηγ. Vide quoque *Appianum de bellis Illyricis, pag. 758 edit. Stephanicæ 1592.*

LICINIUS, Mathematicus.

Vitruvius lib. VII, cap. 8, fuse narrat, quemadmodum Licinius iste severissima reprehensione correxerit errantia tectoriorum instituta. Integrum Vitruvii locum adscripsimus in Apaturius.

LINDUS.

Inde nomen acceperunt Lindica navigia. Vide *Eustathium ad versum 505 Periegesios Dionysii.*

LOCRUS, Statuarius.

Locrus Parius fecit Minervæ signum: *Pausanias lib. 1, pag. 14, 19.*

LONGIDIENUS, Faber navalis.

P. LONGIDIENUS FABER NAVALIS, Inscript. Gruteri DCXL, 1.

LUCAS, Pictor.

Nicephorus Callisti filius Ecclesiasticæ hist. lib. II, cap. 43: Λουκᾶς ἐξ Ἀντιοχείας εἷλκε τὸ γένος, ἥτις κατὰ τὴν κοίλην κεῖται Συρίαν· τέχνῃ μὲν ἰατρὸς, ἄκρως δὲ τὴν ζωγράφον τέχνην ἐπιστάμενος. Θήβαις δ' ἐν ἑπταπύλοις τῷ θεσπεσίῳ περιτυχὼν Παύλῳ, τὴν πατρῴαν πλάνην ἀπώσατο Χριστῷ προσιών· ἀντὶ δὲ σωμάτων, τὴν τῶν ψυχῶν ἠλλάξατο θεραπείαν: *Lucas traxit genus ex Antiochia, quæ sita est in Cælesyria, arte quidem medicus, egregie vero & pictoriæ artis peritus. In urbe Thebana, septem portis clara, incidens in divinum Paulum, abdicato errore patrio aggregatus est Christo, corporumque curam permutavit cum medicina animarum.* Ibidem aliquanto post: Φασὶ δὲ αὐτὸν πρῶτόν τε τὴν τοῦ Χριστοῦ εἰκόνα καὶ τῆς αὐτὸν θεοπρεπῶς τεκούσης, ἔτι δὲ καὶ τῶν κορυφαίων ἀποστόλων, διὰ τῆς ζωγραφικῆς ἱστορῆσαι τέχνης· κἀντεῦθεν εἰς πᾶσαν τὴν οἰκουμένην τὸ πιστὸν σεβὸς καὶ τίμιον ἔργον ἐξενεχθῆναι: *Perhibent eum primum & Christi, & ejus quæ hunc divinæ majestati convenienter peperit, præcipuorum denique Apostolorum imagines pictoriæ artis beneficio vulgasse, atque inde opus adeo pium venerandumque per universum orbem habitabilem esse propagatum.*

LUCILLUS, Pictor.

Hunc Lucillum magnifice satis extollit Symmachus lib. II, epist. 3; & lib. IX, epist. 47

LUCIUS AGRIUS. Vide Agrius.

LUCIUS BROMIUS. Vide Bromius.

LUCIUS CERDO. Vide Cerdo.

LUCIUS CORNELIUS BALBUS.

Lucius Cornelius Balbus, præfectus Fabrum Cæsaris. Vide *Ciceronem pro L. Cornelio Balbo.*

LUCIUS FLAVIUS APOLLINARIS.

Lucius Flavius Apollinaris, Præfectus Fabrûm, *Inscript. Gruteri* CCCCX, 4.

LUCIUS MALLIUS, Pictor.

Apud Lucium Mallium, qui optimus Pictor Romæ habebatur, Servilius Geminius forte cœnabat: quumque filios ejus deformes vidisset, Non similiter, inquit, Malli, fingis & pingis. Et Mallius; In tenebris enim fingo, inquit, luce pingo: *Macrobius Saturnalium lib.* II, *cap.* 2.

LUCRIO.

LUCRIO, Augusti Topiarius, Inscript. Gruteri DCII, 2. Quod vero fuerit hoc Palatinæ domus officium, docet Vossii Etymologicum in *Topiarium opus*.

LUDIUS, Pictor.

Plin. lib. XXXV, cap. 10: *Decet non sileri & Ardeatis templi pictorem, præsertim civitate donatum ibi & carmine quod est in ipsa pictura, his versibus:*

Dignis digna loca picturis condecoravit,
Reginæ Junonis supremæ conjugis templum,
Marcus Ludius Elotas Ætolia oriundus;
Quem nunc & post semper ob artem hanc Ardea laudat.
Ea sunt scripta antiquis literis Latinis.

Ita quidem libri vulgati: sed longe aliam lectionem exhibet antiquissimus codex MS, *Marcus Plautis marcus cloeta esse oriundus.* Item alter: *Marius Plancus asialetesse oriundus.* Viderint alii numquid veri ex his possint exsculpere.

Illud vero carmen, quod Gruterus Inscriptionum suarum pag. MLXV, 7, Romæ spectari tradit in hortis Julii III. Pont. maximi, pluribus indiciis evincitur suppositititium esse. Considera tamen quo spectet, quod *Columna cum statua magni Ludi, aliter M. Ludii, collocetur à P. Victore in* VIII *regione urbis Romæ.*

LUDIUS alter, itidem Pictor.

Ludius Divi Augusti ætate primus instituit amænissimam parietum picturam, villas, & porticus, ac topiaria opera, lucos, nemora, colles, piscinas, euripos, amnes, litora qualia quis optaret: varias ibi obambulantium species, aut navigantium, terraque villas adeuntium asellis aut vehiculis. Jam piscantes aucupantesque, aut venantes, aut etiam vindemiantes. Sunt in ejus exemplaribus nobiles palustri accessu villæ: succollantium specie mulieres labantes trepidæque feruntur, plurimæ præterea tales argutiæ facetissimi salis. Idemque subdialibus maritimas urbes pingere instituit, blandissimo aspectu minimoque impendio. Sed nulla gloria artificum est, nisi eorum qui tabulas pinxere: eoque venerabilior apparet antiquitas. Non enim parietes excolebant dominis tantum, nec domos uno in loco mansuras, quæque ex incendiis rapi non possent. Casula Protogenes contentus erat in hortulo suo. Nulla in Apellis tectoriis pictura erat. Nondum libebat parietes totos pingere. Omnis eorum ars urbibus excubabat: pictorque res communis terrarum erat, Plin. lib. XXXV, cap. 10.

LUPUS, Architectus.

C. SEVIUS LUPUS ARCHITECTUS: *Gruteri Inscript.* LVII, 7.

LYCAON ARCAS.

Lycaon Arcas gladium longiore lamina produxisse narratur. Peleus primus machæram dicitur invenisse, Servius ad vers. 405 noni Æneid.

LYCAON GNOSIUS.

Virgilius Æneïd. lib. IX, vers. 304.

- - - Humero simul exuit ensem
Auratum, mira quem fecerat arte Lycaon
Gnosius, atque habilem vagina aptarat eburna.

LYCHUS, Statuarius.

Lychus fecit puerum suffitorem: alii *sufflatorem*, Plin. lib. XXXIV, cap. 8.

Lyciæ sagittæ, Virgil. Æneïd. VIII, 166.
Lycia pharetra, Idem Æneid. VII, 16.

LYCISCUS, Statuarius.

Lyciscus fecit Lagonem puerum subdolæ ac fucatæ vernilitatis, Plinius libro XXXIV, cap. 8.

LYCIUS,

LYCIUS, Statuarius.

Pausanias lib. v, pag. 331, enumerat aliquot opera Lycii filii Myronis. Vide quoque Harpocrationem in Λυκιουργεῖς. Ac magis etiam Athenæum libro xi, cap. 11: ubi vide Casaubonum. Dispice tamen quem *Lycium Myronem* Plinius lib. viii, cap. 4, memoret, quum ait: *Polycletus discipulos habuit Argium, Asopodorum, Alexim, Aristidem, Phrynonem, Dinonem, Athenodorum, Dameam Clitorium, Myronem Lycium.*

LYCON, Figulus.

Inventor fuit phialarum quas ab eo λυκιουργεῖς nuncupabant: *Athen. lib.* xi, *cap.* 11. Adi Paulum Leopardum Emendationum lib. xi, cap. 18.

LYDI.

Ægyptii textilia invenere; inficere lanas, Sardibus Lydi, Plinius lib. vii, cap. 56. Λυδεία, ἐσθής· τὰ Λύδεια ὑφάσματα, Hesychius. Lydi primi monetam auream argenteamque ad communis vitæ usum excogitarunt, & primi caupones institoresque extiterunt. Ajunt & ipsi de se, quòd primi fuerint ludorum inventores: *Herodotus lib.* 1, *cap.* 94; *Eustathius ad vers.* 845 *Dionysii Periegetæ*. Omnino denique vide *Tertullianum de Spectaculis, cap.* 4.

LYDUS.

Æs conflare & temperare, Aristoteles Lydum Scythen monstrasse; Theophrastus, Delam Phrygem putat, Plinius vii, 56.

LYNCEUS.

Λυγκέα λέγουσιν, ὡς τὰ ὑπὸ γῆν ἑώρα· τοῦτο δὲ ψεῦδος. τὸ δὲ ἀληθὲς ἔχει ὧδε. Λυγκεὺς πρῶτος ἤρξατο μεταλλεύειν χαλκόν, καὶ ἄργυρον, καὶ τὰ λοιπά· ἐν δὲ τῇ μεταλλείᾳ λύχνους μεταφέρων ὑπὸ τὴν γῆν, τοὺς μὲν κατέλιπεν ἐκεῖσε, αὐτὸς δὲ ἀνέφερε τὸν χαλκὸν καὶ τὸν σίδηρον. Ἔλεγον οὖν οἱ ἄνθρωποι ὅτι Λυγκεὺς καὶ τὰ ὑπὸ γῆν ὁρᾷ· καὶ καταδυόμενος, ἀργύριον ἐκφέρει: *Lynceum dicunt ea quæ sub terra sunt pervidere solitum. Sed hoc falsum est: veritas autem sic se habet. Lynceus primus incepit effodere æs, argentum, & reliqua. In hac vero metallica investigatione lychnos sub terram deferens, eos quidem ibi reliquit, ipse vero æs ferrumque secum detulit. Inde nata est inter homines fama, Lynceum ima terræ pervidere, subeuntemque argentum asportare*, ita Palæphatus: vide quoque Schol. in Plutum Aristophanis, pag. 12 edit. Basil. Aliunde tamen cernendi famam Lynceo quondam fuisse tributam, tradit Plinius lib. 11 nat. Hist. cap. 17.

LYSIAS, Statuarius.

Ex honore apparet in magna auctoritate habitum Lysiæ opus, quod in Palatio super arcum Divus Augustus honori Octavii patris sui dicavit in ædicula columnis adornata; id est, Quadriga currusque, & Apollo ac Diana ex uno lapide, Plinius xxxvi, 5.

LYSIPPUS, Statuarius.

Centesima quartadecima Olympiade Lysippus fuit, & cum eo Alexander magnus; item Lysistratus frater ejus, Sthenis, Euphronides, Sostratus, Ion, Silanion. In hoc mirabile, quod nullo doctore nobilis fuit: ipse discipulos habuit Zeuxim & Iadem, Plinius lib. xxxiv, cap. 8. Et aliquanto post ibidem: *Lysippum Sycionum Duris negat, Tullius fuisse discipulum affirmat: sed primo ærarium fabrum, audendi rationem cepisse pictoris Eupompi responso. Eum enim interrogatum, Quem sequeretur antecedentium, dixisse demonstrata hominum multitudine, Naturam ipsam imitandam esse, non artificem.* Huc spectat illud Varronis lib. viii de L. L. *Qui ad consuetudinem nos vocant, si ad rectam, sequamur: in eo est quoque analogia. Si ad eam invitent quæ est depravata, nihilo magis sequemur, nisi cùm erit necesse, sequar in cæteris rebus mala exempla. Nam ea quoque, cùm aliqua vis urget, inviti sequimur. Neque enim Lysippus artificum priorum potius est vitiosa secutus, quàm artem.* Et illud Ciceronis in Bruto, sive de Claris Oratoribus; *Polycleti Doryphorum sibi Lysippus ajebat magistrum fuisse.* Istud denique Quintiliani Orat. Instit. lib. xii, cap. 10; *Ad veritatem Lysippum & Praxitelem accessisse optime affirmant: nam Demetrius tanquam nimius in ea reprehenditur, & fuit similitudinis quam pulchritudinis amantior.* Cicero lib. iii de Oratore: *Una fingendi est ars, in qua præstantes fuerunt Myro, Polycletus, Lysippus: qui omnes inter se dissimiles fuere; sed ita tamen, ut neminem sui velis esse dissimilem.* Conjungit & hunc Lysippum cum Bryaxide, Praxitele, & Polycleto, Columella *in Præf. libri primi de Re rustica.*

Propertius lib. iii, Elegia 8;

Gloria Lysippo est animosa effingere signa.

Statuariæ arti plurimum traditur contulisse Lysippus, capillum exprimendo, capita minora faciendo quam antiqui, corpora graciliora sicioraque, per quæ proceritas signorum

major

major videretur. Non habet Latinum nomen Symmetria, quam diligentissime custodivit, nova intactaque ratione quadratas veterum statuas permutando: vulgoque dicebat ab illis factos, quales essent homines; à se, quales viderentur esse. Propriæ hujus videntur esse argutiæ operum, custoditæ in minimis quoque rebus. Filios & discipulos reliquit laudatos artifices, Labippum & Bedam, sed ante omnes Euthycratem: quamquam is constantiam patris potius æmulatus, quàm elegantiam, austero maluit genere, quàm jucundo placere. Et mox: *Hujus porro discipulus fuit Tisicrates, & ipse Sicyonius, sed Lysippi sectæ propior, ut vix discernantur complura signa*, Plinius xxxiv, 8. Per *quadratas veterum statuas* hoc in loco intellige rudes etiamnum ac minus exactas; siquidem paullo ante ex Varrone didicimus Lysippum potius Artem ipsam secutum, quàm priorum Artificum vitiosa.

Quemadmodum autem supra in Apelle diximus, maximos quosque Artifices non sine quadam æmulatione certatim olim expressisse imagines virorum eminentissimorum, atque ob rerum gestarum æternitatem commemoratione & cognitione dignissimorum; ita & hic noster Lysippus (qui Magni Alexandri ætate vixit) nullum evidentius Artis atque ingenii specimen edere potuit, quàm si cum celeberrimis aliis Artificibus contenderet de indiscreta summi Regis effigie posteris relinquenda. Γενέσθαι Ἀλέξανδρος λέγεται ταῖς πάλαι τέχναις ἀγώνισμα· ὥστε δὴ καὶ νειμάμενοι τὴν μορφὴν αὐτοῦ Λύσιππος καὶ Ἀπελλῆς, ὁ μὲν φαρμάκοις, ὁ δὲ χαλκῷ τὴν φύσιν τοῦ βασιλέως ἡρμήνευσαν: *Fama est Alexandrum antiquis artibus præbuisse concertationis materiam: siquidem formam ejus inter se partientes Lysippus & Apelles, hic quidem coloribus, ille verò ære naturam regis explicarunt*, Himerii Excerpta ex propemptico in Ampelium, apud Photium pag. 1138. Ad hanc rem simulac nervos atque industriam attulisset hic noster, confestim quoque dignitate gloriaque circumfluere cœpit, fuitque tota Græcia summo propter Artem honore ac nomine. Quamobrem etiam *Hic Imperator edixit, ne quis ipsum alius quàm Apelles, pingeret: quàm Pyrgoteles, sculperet: quàm Lysippus, ex ære duceret: quæ artes pluribus inclaruere exemplis*, Plinius nat. Hist. lib. vii, cap. 37. *Neque enim Alexander ille gratiæ causa ab Apelle potissimum pingi, & à Lysippo fingi volebat; sed quod illorum artem cùm ipsis, tum etiam sibi gloriæ fore putabat*, Cicero lib. v ad famil. epist. 12. *Quantum porro dignitatis à rege Alexandro tributum arti existimamus, qui se & pingi ab uno Apelle, & fingi à Lysippo tantummodo voluit?* Val. Maximus lib. viii, cap. 11, Ex. ext. 2. Ἀλέξανδρον μόνος προκριθεὶς ἐποίει: *Alexandrum solus aliis prælatus fecit*, ut loquitur Arrianus lib. i de exped. Alexandri. Meminit quoque hujus edicti Poëta Venusinus: sed acre illud magni Regis in pervidendis Artibus judicium ait aberrasse à recto, cùm rerum suarum descriptionem commisit Poëtæ invenusto & rerum omnium ignaro. Horatius libro secundo, epist. 1:

Gratus Alexandro regi magno fuit ille
Chærilus, incultis qui versibus & male natis
Rettulit acceptos, regale numisma, Philippos.
Sed veluti tractata notam labemque remittunt
Atramenta, fere scriptores carmine fœdo
Splendida facta linunt. Idem rex ille poëma
Qui tam ridiculum tam care prodigus emit,
Edicto vetuit, ne quis se præter Apellem
Pingeret, aut alius Lysippo duceret æra
Fortis Alexandri vultum simulantia. Quod si
Judicium subtile videndis artibus illud,
Ad libros & ad hæc Musarum dona vocares;
Bæotum in crasso jurares aëre natum.

Ejusdem Chœrili meminit quoque Horat. de Arte Poëtica:

Is mihi, qui multum cessat, fit Chærilus ille,
Quem bis terque bonum cum risu miror. - - -

Ad quem locum hæc habet Acron: *Chærilus poëta fuit, qui Alexandrum magnum secutus est & bella ejusdem descripsit. Cui Alexander dixisse fertur, Malle se Thersiten Homeri esse, quam hujus Achillem. Chærilus Alexandri poëta depactus est cum eo, ut si versum bonum faceret, aureo numismate donaretur; si malum, colaphis feriretur; & pro sæpe male scribendo, colaphis necatus est.* Q. Curtio lib. viii, cap. 5, inter perniciosissimos regiæ aulæ assentatores refertur *Agis quidam Argivus, pessimorum carminum post Chærilum conditor.* Ennodius Panegyrico dicto regi Theodorico; *Pellæus ductor præconiorum suorum summam Chærili voluit constare beneficio.* Atque adeo nemini potest esse ambiguum, quin hoc maximi Regis judicium conciliaverit Lysippo dignationem

Digitized by Google

nem per omnes exinde gentes pluribus sæculis perennaturam. Etenim *Ipsi artifices, etiamsi polliceantur suam prudentiam, si non pecunia sint copiosi, seu vetustate officinarum habuerint notitiam, aut etiam gratia & forensi eloquentia non fuerint prædit, pro industria studiorum auctoritates non possunt habere, ut eis, quod profitentur scire, id credatur. Maxime autem id animadvertere possumus ab antiquis statuariis & pictoribus, quod ex his, qui dignitatis notas & commendationis gratiam habuerunt, æterna memoria ad posteritatem sunt permanentes, uti Myron, Polycletus, Phydias, Lysippus, cæterique qui nobilitatem ex arte sunt consecuti: namque ut civitatibus magnis, aut regibus, aut civibus nobilibus opera fecerunt, ita id sunt adepti. At qui non minore studio & ingenio solertiaque fuerunt, ignobilibus & humili fortuna civibus non minus egregie perfecta fecerunt opera, nullam memoriam sunt assecuti; quod hi non ab industria, neque artis solertia, sed à felicitate fuerunt deserti: ut Hellas Atheniensis, Chion Corinthius, Myagrus Phocæus, Pharax Ephesius, Bedas Byzantius, etiamque alii plures. Non minus item Pictores, ut Aristomenes Thasius, Polycles Atramitenus, Nicomachus, cæterique quos neque industria, neque artis studium, neque solertia defecit; sed aut rei familiaris exiguitas, aut imbecillitas fortunæ, seu in ambitione certationis contrariorum superatio obstitit eorum dignitati. Nec tamen est admirandum, si propter ignorantiam artis virtutes obscurantur; sed maxime indignandum, cùm etiam sæpe blandiatur gratia conviviorum à veris judiciis ad falsam probationem*, Vitruvius in Proœmio libri tertii de Architectura.

Lysippus ad sexcenta decem opera fecisse proditur, tantæ omnia artis, ut claritatem possent dare vel singula. Numerum apparuisse defuncto eo, cùm thesaurum effregisset hæres: solitum enim ex manupretio cujusque signi denarios deponere aureos singulos, Plin. lib. XXXIV, cap. 7. Et mox, capite proxime sequente, ubi de eodem Lysippo agit: *Plurima ex omnibus signa fecit, ut diximus, fœcundissimæ artis. Inter quæ Distringentem se, quem M. Agrippa ante thermas suas dicavit, mire gratum Tiberio principi: qui non quivit sibi temperare in eo, quamquam imperiosus sui inter initia principatus, transtulitque in cubiculum, alio ibi signo substituto: cum quidem tanta populi Romani contumacia fuit, ut magnis theatri clamoribus reponi Apoxyomenon flagitaverit; Princepsque, quamquam adamatum, reposuerit. Nobilitatus Lysippus & temulenta tibicina, & canibus ac venatione. In primis vero quadriga cum Sole Rhodiorum. Fecit & Alexandrum Magnum, multis operibus à pueritia ejus orsus. Quam statuam inaurari jussit Nero princeps, delectatus admodum illa. Dein, cùm pretio perisset gratia artis, detractum est aurum: pretiosiorque talis existimatur, etiam cicatricibus operis atque concissuris, in quibus aurum hæserat, remanentibus. Idem fecit & Hephæstionem Alexandri Magni amicum, quem quidam Polycleto adscribunt, cùm is centum prope annis ante fuerit. Idem Alexandri venationem, quæ Delphis sacrata est: Athenis, Satyrorum turmam. Alexandrum amicorumque ejus imagines summa omnium similitudine expressit. Has Metellus, Macedonia subacta, transtulit Romam. Fecit & quadrigas multorum generum.* Redeo nunc ad Plinii cap. 7 libri XXXIV, ubi auctor agens de colossis, inter alia & hæc addit: *Talis Tarenti factus à Lysippo* XL *cubitorum. Mirum in eo, quod manu, ut ferunt, mobilis, (ea ratio libramenti est) nullis convellatur procellis. Id quidem providisse & artifex dicitur, modico intervallo, unde maxime flatum opus erat frangi, opposita columna. Itaque propter magnitudinem difficultatemque moliendi, non attigit eum Fabius Verrucosus; cùm Herculem, qui est in Capitolio, inde transferret. Ante omnes autem in admiratione fuit Solis colossus Rhodi, quem fecerat Chares Lindius, Lysippi supra dicti discipulus*, &c. Locum integrum supra descripsimus in CHARES. Vetus tamen Scholiastes Græcus in Luciani Icaromenippum ipsi Lysippo Rhodium hunc Solis colossum tribuit, contra unanimem fere scriptorum omnium consensum. Lucillius Satyrarum lib. XVI, apud Nonium in *Cubitus*.

- - - Lysippi Jupiter ista
Transivit quadraginta cubita altus Tarento.

Præcipuam auctoritatem fecit publice tabulis Cæsar Dictator, Ajace & Medea ante Veneris Genetricis ædem dicatis. Post eum M. Agrippa, vir rusticitati propior quàm deliciis. Extat certe ejus oratio magnifica & maximo civium digna, de tabulis omnibus signisque publicandis: quod fieri satius fuisset, quàm in villarum exilia pelli. Verum eadem illa torvitas tabulas duas Ajacis & Veneris mercata est à Cyzicenis H-S. XII M. *In thermarum quoque calidissima parte marmoribus incluserat parvas tabellas, paulo ante, cùm reficerentur, sublatas*, Plinius XXXV, 4. Lampsaco transtulit Agrippa leonem collapsum, opus Lysippi: reposuitque eum in luco qui est inter stagnum & euripum: *Strabo lib.* XIII, *pag.* 590 *edit. Paris.* 1620.

Inter forum Tarentinum & fauces portus arx est parva, retinens vestigia ornatus veterum

terum donariorum. Pleraque enim aut Carthaginienses urbe capta perdiderunt, aut Romani abstulerunt urbe per vim recuperata. Ex horum donariorum numero erat Herculis colossus æreus in Capitolio, Lysippi opus, à Fabio Maximo, qui Tarentum recepit, dedicatus: *Strabo lib.* VI, *pag.* 278, B.

Æneorum signorum Dionysi & Herculis, à Lysippo fabricatorum, meminit Lucianus in *Jove tragœdo, vol.* 2, *pag.* 196.

Anthologiæ lib. IV, tit. 8, habes Epigramma in statuam Herculis amore Omphales capti.

> Ἡράκλες, πῦ σοι πλέρθος μέγας, ἢ τε Νέμειος
> Χλαῖνα, καὶ ἡ τόξων ἔμπλεος ἰοδόκη;
> Πῦ σοβαρὸν μίμημα; τίς ἔπλασεν ὧδε κατηφῆ;
> Λύσιππος· χαλκῷ δ' ἐγκατέμιξ' ὀδύνην.
> Ἄχθῃ γυμνωθεὶς ὅπλων σέο; τίς δέ σ' ἔπερσεν;
> Ὁ πτερόεις (ὄντως εἷς βαρὺς ἄθλος) Ἔρως.

Cl. Hugo Grotius transtulit:

> *Alcide, quò clava tibi, telisque pharetra*
> *Dives, & è Nemea raptus amictus abit?*
> *Fastus ubi? quis te tam tristi fronte figurat?*
> *Lysippus. Paret multus in ære dolor.*
> *Arma tibi mœres detracta. Quis abstulit illa?*
> *Unum certamen, sed grave, præpes Amor.*

Hercules ex ære, opus Lysippi Sicyonii: *Pausanias lib.* II, *pag.* 102, 40. Alyzia urbs Acarnaniæ distat à mari XV stadiis, ibi portus est Herculi sacer, ejusque templum. Inde ærumnas Herculis, opus Lysippi, Romam transtulit quidam Imperatorum: eò quòd loco minus frequentato tantum operis artificium non videbatur diutius continendum: *Strabo lib.* X, *pag.* 459, *C.* Lampsaco transtulit Agrippa leonem collapsum, opus Lysippi: reposuitque eum in luco qui est inter stagnum & Euripum: *Strabo lib.* XIII, *pag.* 590. Intellige hoc in loco Stagnum Agrippæ, cujus meminit Tacitus Annal. XV. Euripi plures alii meminere.

Hercules ille epitrapezius, cujus pedali staturæ omnem tanti numinis majestatem incluserat Lysippus, in maxima olim apud omnes fuit admiratione: siquidem, ut ait Seneca epist. LIII, *Magni artificis est clausisse totum in exiguo.* Hoc sigillum fuse depingit αὐτόπτης Statius Papinius lib. IV Sylvarum, ubi describit varias ærisque eborisque vetusti species, quibus convivarum oculos detinebat istiusmodi deliciarum intelligentissimus Vindex. Statium igitur audi:

> *Hæc inter castæ Genius tutelaque mensæ*
> *Amphitryoniades multo mea cœpit amore*
> *Pectora, nec longo satiavit lumina visu.*
> *Tantus honos operi, firmosque inclusa per artus*
> *Majestas. Deus ille, Deus, seseque videndum*
> *Indulsit Lysippe tibi. Parvusque videri,*
> *Sentirique ingens. Et cùm mirabilis intra*
> *Stet mensura pedem, tamen exclamare libebit*
> *(Si visus per membra feras) hoc pectore pressus*
> *Vastator Nemees: hæc exitiale ferebant*
> *Robur, & Argoos frangebant brachia remos.*
> *Hoc spatio tam magna brevis mendacia formæ.*
> *Quis modus in dextra, quanta experientia docti*
> *Artificis curis, pariter gestamina mensæ*
> *Fingere, & ingentes animo versare colossos?*
> *Tale nec Idæis quicquam Telchines in antris,*
> *Nec solidus Brontes, nec qui polit arma Deorum*
> *Lemnius, exigua potuissent ludere massa.*
> *Nec torva effigies, epulisque aliena remissis,* &c.

Martialis lib. IX, Epigramm. 43.

De Herculis sigillo apud Vindicem.

> *Hic qui dura sedens porrecto saxa leone*
> *Mitigat exiguo magnus in ære Deus,*
> *Quæque tulit spectat resupino sidera vultu,*
> *Cujus dextra calet robore, læva mero;*

Non

Non est fama recens, nec nostri gloria cœli;
Nobile Lysippi munus opusque vides.
Hoc habuit numen Pellæi mensa tyranni,
Qui cito perdomito victor in orbe jacet.
Hunc puer ad Lybicas juraverat Hannibal aras.
Jusserat hic Syllam ponere regna trucem.
Offensus variæ tumidis terroribus aulæ,
Privatos gaudet nunc habitare lares:
Utque fuit quondam placidi conviva Molorchi,
Sic voluit docti Vindicis esse Deus.

De eodem. Epigr. 44.

Alcides modo Vindicem rogabam,
Cujus esset opus laborque felix.
Risit (nam solet hoc) levique nutu,
Græce numquid, ait, Poeta, nescis?
Inscripta est basis, indicatque nomen.
Λυσίππου *lego, Phidiæ putavi.*

Musas & æneum Jovem fecit Lysippus: *Pausanias lib.* I, *pag.* 81, 33. Fecit & alium Jovem ex ære: *Idem lib.* II, *pag.* 102, 22. Nemei Jovis æneum simulachrum recto statu, ars Lysippi: *Pausanias lib.* II, *pag.* 120, 29.

Pyrrhi Hellanodicis statuam fecit Lysippus: *Pausanias lib.* VI, *pag.* 344, 28.

Xenargis pancratiastæ Acarnanis statuam fecit Lysippus: *Pausan. lib.* VI, *pag.* 345, 4.

Chilonis Achæi Patrensis statuam fecit Lysippus: *Pausanias lib.* VI, *pag.* 351, 22.

Polydamantis Scotussæi statuam fecit Lysippus, qui statura maximus fuit omnium illius ætatis hominum, his exceptis qui olim dicebantur Heroës, aut si quod tale hominum genus fuit ante ipsos Heroës: *Pausanias lib.* VI, *pag.* 352, 23.

Pythi quidem fecit Lysippus, & dedicarunt milites ejus, statuas duas. Videtur vero Pythes iste fuisse mercenariorum dux, aut alia quadam ratione inter suos bello clarus: *Pausanias lib.* VI, *pag.* 371, 5.

Callicratis Magnesii imago est opus Lysippi: *Pausanias lib.* VI, *pag.* 375, 29.

Θεσπιεῦσιν ὕστερον χαλκοῦν εἰργάσατο Ἔρωτα Λύσιππος· καὶ ἔτι πρότερον τούτου Πραξιτέλης, λίθου Πεντελῆσι: *Thespiensibus ex ære Cupidinem elaboravit Lysippus, & ante eum Praxiteles ex lapide Pentelico*, Pausanias lib. IX, pag. 581, 36.

In Helicone est Bacchus Lysippi: *Pausanias lib.* IX, *pag.* 585, 40.

Æneam Neptuni statuam fecit Lysippus. Lucianus in Jove tragœdo ita introducit loquentem Mercurium: Ἀλλὰ σὲ μὲν, ὦ Ποσείδον, χαλκοῦν ὁ Λύσιππος καὶ πτωχὸν ἐποίησεν, οὐκ ἐχόντων τότε Κορινθίων χρυσόν: *At te quidem, ô Neptune, æneum Lysippus & pauperem fecit, cum tunc aurum non haberent Corinthii.*

Samia Juno, opus Lysippi & Bupali Chii: *Cedrenus edit. Regiæ, pag.* 322, *B.*

Πράξιλλαν Λύσιππος ἐχαλκούργησεν, μηδὲν εἰποῦσαν διὰ τῶν ποιημάτων χρήσιμον: *Praxillam in ære Lysippus excudit, nullius unquam boni poematis auctorem*, Tatianus adversus Græcos.

Athenienses tantum pœnitentiæ incessit, perempto Socrate, ut mox palæstras gymnasiaque occluderent, & alios quidem accusatorum exilio, Melitum vero morte afficerent. Socrati autem decreverunt honorem æreæ imaginis; quam à Lysippo confectam, in celeberrima urbis regione posuerunt: *Laërtius lib.* II, *in Socrate, pag.* 116.

Æsopus Lysippi. Anthologia Græcorum Epigrammatum lib. IV, tit. 33:

Εὖγε ποιῶν Λύσιππε γέρων Σικυώνιε πλάστα
Δείκελον Αἰσώπου στήσαο τοῦ Σαμίου
Ἑπτὰ σοφῶν ἔμπροσθεν· ἐπεὶ κεῖνοι μὲν ἀνάγκην
Ἔμβαλον, οὐ πειθὼ φθέγμασι τοῖς σφετέροις.
Ὃς δὲ σοφοῖς μύθοις καὶ πλάσμασι καίρια λέξας
Παίζων ἐν σπουδῇ πείθει ἐχεφρονέειν.
Φευκτὴ δ' ἡ τρηχεῖα παραίνεσις· ἡ Σαμίου δὲ
Τὸ γλυκὺ τοῦ μύθου καλὸν ἔχει δέλεαρ.

Cl. Hugo Grotius vertit:

Fictorum Lysippe decus Sicyonie, laudo
Æsopi Samii quod senis effigiem
Antelocas septem Græcis sapientibus: horum
Nam dictis vis est plurima, Suada deest.

P Ille

Ille docet verum blanda sub imagine falsi,
Sed docet & monstrat seria cuncta joco.
Aspra juvent alios: Samii me fabula mulcet,
Utile sub dulci quæ clepit illecebra.

Occasio Lysippi. Anthologia Græc. epigr. lib. IV, tit. 14:

Τίς, πόθεν ὁ πλάστης; Σικυώνιος. Οὔνομα δὴ τίς;
Λύσιππος. Σὺ δὲ τίς; Καιρὸς ὁ πανδαμάτωρ.
Τίπτε δ' ἐπ' ἄκρα βέβηκας; Ἀεὶ τροχάω. Τί δὲ ταρσοὺς
Ποσσὶν ἔχεις διφυεῖς; Ἵπταμ' ὑπηνέμιος.
Χειρὶ δὲ δεξιτερῇ τί φέρεις ξυρόν; Ἀνδράσι δεῖγμα
Ὡς ἀκμῆς πάσης ὀξύτερος τελέθω.
Ἡ δὲ κόμη, τί κατ' ὄψιν; Ὑπαντιάσαντι λαβέσθαι.
Νὴ Δία, τἀξόπιθεν πρὸς τί φαλακρὰ πέλει;
Τὸν γὰρ ἅπαξ πτηνοῖσι παραθρέξαντά με ποσσὶν,
Οὔτις ἔθ' ἱμείρων δράξεται ἐξόπιθεν.
Τοῖον ὁ τεχνίτης με διέπλασεν εἵνεκεν ὑμέων,
Ξεῖνε, καὶ ἐν προθύροις θῆκε διδασκαλίην.

Cl. Hugo Grotius transtulit:

Tu quis es, hic qui stas? Occasio. Quis tibi fictor?
Lysippus. Cujas? De Sicyone satus.
Nitere cur pedibus summis. Amo currere. Pennæ
Cur pedibus? Venti turbine rapta volo.
In dextra cur ista novacula? Monstrat acutam
Hæc esse & ferro me magis & chalybe.
Cur in fronte coma est? Apprendar ut obvia. Sed cur
Omnis abest glabro crinis ab occipite?
Nempe quod eripui cùm me semel alite cursu,
Nemo erit elapsam qui revocare queat.
Hanc operam fictor propter vos sumpserat, Hospes,
Pro monito starem semper ut ante fores.

Aliam atque ab hac epigrammatica Lysippeæ occasionis descriptione nonnihil diversam imaginem affert Photius Codice CCXLIII, in excerptis ex Himerii Propemtica secunda: Δεινὸς ἦν οὐ χεῖρας μόνον, ἀλλὰ καὶ γνώμην ὁ Λύσιππος. Οἷα γοῦν ἐκεῖνος διὰ τῆς ἑαυτοῦ γνώμης τετόλμηκεν; ἐγγράφει τοῖς Θεοῖς τὸν Καιρὸν, καὶ μορφώσας ἀγάλματι, τὴν φύσιν αὐτοῦ διὰ τῆς εἰκόνος ἐξηγήσατο. ἔχει δὲ ὧδέ πως, ὡς ἐμὲ μνημονεύειν τὸ δαίδαλμα. παῖς τὸ εἶδος ἁβρὸν, τὴν ἀκμὴν ἔφηβον, κομῶντα μὲν τὸ ἐκ κροτάφων εἰς μέτωπον, γυμνὸν δὲ τὸ ὅσον ἐκεῖθεν ἐπὶ τὰ νῶτα μερίζεται. σιδήρῳ τὴν δεξιὰν ὡπλισμένον, ζυγῷ τὴν λαιὰν ἐπέχοντα. πτερωτὸν τὰ σφυρά. οὐχ ὡς μετέωρον ὑπὲρ γῆς ἄνω κουφίζεσθαι, ἀλλ' ἵνα δοκῶν ἐπιψαύειν τῆς γῆς, λανθάνῃ κλέπτων τὸ μὴ κατὰ γῆς ἐπερείδεσθαι: *Lysippus non manibus solum sed & animo mirus erat. Quid enim ille non ex ingenio ausus fuit aggredi? Diis adscribit Occasionem, eamque in statua repræsentans, naturam ejus per imaginem explicavit. Sic autem habet se, quantum quidem ego memini, artificiosum illud commentum. Effingit puerum specie delicatulum, ætatis flore pubescentem, à temporibus comatum fronte, nudum vero quantum inde vergit ad tergum, armatum dexteram ferro, læva tenentem stateram, pennatum talos, non ut sublimis super terram sursum efferatur, sed ut visus terram stringere, lateat tamen innixus terræ.* Longius adhuc abit illa hujus Occasionis descriptio, quam exhibent nobis Callistrati ἐκφράσεις. Vide quoque quid de hac Lysippi Occasione dicat Tzetzes Chiliade VIII, hist. 200; nec non Chiliade X, hist. 322 & 323.

Affine est hisce Ausonii epigramma XII:

Cujus opus? Phidiæ, qui signum Pallados, ejus
Quique Jovem fecit, tertia palma ego sum.
Sum Dea, quæ rara & paucis Occasio nota.
Quid rotulæ insistis? Stare loco nequeo.
Quid talaria habes? Volucris sum. Mercurius quæ
Fortunare solet, tardo ego, quum volui.
Crine tegis faciem. Cognosci nolo. Sed heus tu,
Occipiti calvo es. Ne tenear fugiens.
Quæ tibi juncta comes? Dicat tibi. Dic, rogo, quæ sis?
Sum Dea cui nomen nec Cicero ipse dedit.
Sum Dea, quæ facti non factique exigo pœnas:

Nempe

Nempe ut pœniteat, sic Metanœa vocor.
Tu modo dic, quid agat tecum. Si quando volavi,
Hæc manet: hanc retinent, quos ego præterii.
Tu quoque dum rogitas, dum percontando moraris,
Elapsam dices me tibi de manibus.

Vide Angeli Politiani Observationes atque Emendationes, cap. XLIX.

Lysippi equus ex ære. Anthologia lib. IV, tit. 7.

Ἴδ' ὡς ὁ πῶλος χαλκοδαιδάλῳ τέχνῃ
Κορωνιῶν ἕστηκε, δριμὺ γὰρ βλέπων
Ὑψαυχενίζει, καὶ διηνεμωμένας
Κορυφῆς ἐθείρας ὤρθωκεν ἐς δρόμον.
Δοκῶ, χαλινοὺς εἴ τις ἡνιοστρόφος
Ἐναρμόσει γένυσι κἀπικεντρήσει,
Ὁ σὸς πόνος Λύσιππε καὶ παρ' ἐλπίδας
Τάχ' ἐκδραμεῖται· τῇ τέχνῃ γὰρ ἐμπνέει.

Cl. Hugo Grotius transtulit:

Vides ut altum cornipes superbiat
Docta dolatus arte: sic colla erigit,
Sic acre cernit, deque toto vertice
Vento fluentes fundit in cursum jubas.
Si quis lupata, credo, maxillis eques
Imponat, armos & premat calcaribus,
Tuus repente, spem supra mortalium,
Lysippe curret, quippe jam spirat labor.

Vide numquid ad hunc equum pertineat illud Statii libro primo Sylvarum in Equo maximi Domitiani, versu 86:

Cedat equus Latiæ qui contra templa Diones
Cæsarei stat sede fori, quem tradere es ausus
Pelleo Lysippe duci: mox Cæsaris ora
Aurata cervice tulit. Vix lumine fesso
Explores, quam longus in hunc despectus ab illo.
Quis rudis usque adeo qui non, ut viderit ambos,
Tantum dicat equos quantum distare regentes.

Lysippi Magnus Alexander. Geminum in Alexandri statuam Epigramma habet Anthologia lib. IV, tit. 8.

Λύσιππε πλάστα Σικυώνιε, θαρσαλέα χεὶρ,
Δάϊε τεχνῖτα, πῦρ τοι ὁ χαλκὸς ὁρῇ
Ὃν κατ' Ἀλεξάνδρου μορφᾶς χέες· οὐκ ἔτι μεμπτοὶ
Πέρσαι· συγγνώμη βουσὶ λέοντα φυγεῖν.

Καὶ πάλιν:

Τόλμαν Ἀλεξάνδρου καὶ ὅλαν ἀπεμάξατο μορφὰν
Λύσιππος· τίν' ὅδε χαλκὸς ἔχει δύναμιν;
Αὐδάσοντι δ' ἔοικεν ὁ χάλκεος ἐς Δία λεύσσων·
Γᾶν ὑπ' ἐμοὶ τίθεμαι Ζεῦ, σὺ δ' Ὄλυμπον ἔχε.

Cl. Hugo Grotius utrumque Epigramma transfert:

Lysippe, ô fictor Sicyonie, nobilis arte,
Ingenioque audax, ignis in ære micat,
Fusus Alexander, de quo tibi. Nil ego Persas
Culpo: boum viso justa leone fuga est.

Et rursus:

Æquat Alexandri vultumque animumque ferocem
Lysippus: tantum posse quis æra putet?
Æreus iste Jovem spectans clamare videtur:
Subdo mihi terras; tu, pater, astra tene.

Apposite Plutarchus in Alexandri vita: Τὴν ἰδέαν τοῦ σώματος οἱ Λυσίππειοι μάλιστα τῶν ἀνδριάντων ἐμφαίνουσιν· ὑφ' οὗ μόνου καὶ αὐτὸς ἠξίου πλάττεσθαι. Καὶ γὰρ ἃ μάλιστα πολλοὶ τῶν διαδό-

χων ὕστερον καὶ τῶν φίλων ἀπομιμούμενοι τήν τε ἀνάτασιν τοῦ αὐχένος εἰς εὐώνυμον ἡσυχῆ κεκλιμένου, καὶ τὴν ὑγρότητα τῶν ὀμμάτων, διετήρησεν ἀκριβῶς ὁ τεχνίτης: *Ideam corporis Lysippeæ statuæ maxime demonstrant, à quo solo ipse quoque fingi voluit. Quam etenim plurimi successorum amicorumque postea imitati sunt, intensionem cervicis in lævum latus leniter inclinati, & lubricam oculorum mobilitatem, accurate observavit hic artifex.* Egregie quoque idem Plutarchus parte prima de Alexandri fortuna vel virtute: Ἦν καὶ Ἀπελλῆς ὁ ζωγράφος καὶ Λύσιππος ὁ πλάστης κατ᾽ Ἀλέξανδρον· ὧν ὁ μὲν ἔγραψε τὸν κεραυνοφόρον οὕτως ἐναργῶς καὶ κεκραμένως, ὥστε λέγειν ὅτι δυεῖν Ἀλεξάνδρων, ὁ μὲν Φιλίππου γέγονεν ἀνίκητος, ὁ δὲ Ἀπελλοῦ ἀμίμητος. Λυσίππου δὲ τὸ πρῶτον Ἀλέξανδρον πλάσαντος ἄνω βλέποντα τῷ προσώπῳ πρὸς τὸν οὐρανὸν (ὥσπερ αὐτὸς εἰώθει βλέπειν Ἀλέξανδρος, ἡσυχῆ παρεγκλίνων τὸν τράχηλον) ἐπέγραψέ τις οὐκ ἀπιθάνως

Αὐδασοῦντι δ᾽ ἔοικεν ὁ χάλκεος εἰς Δία λεύσσων·
Γᾶν ὑπ᾽ ἐμοὶ τίθεμαι Ζεῦ, σὺ δ᾽ Ὄλυμπον ἔχε.

Διὸ καὶ μόνον Ἀλέξανδρος ἐκέλευε Λύσιππον εἰκόνας αὐτοῦ δημιουργεῖν· μόνος γὰρ οὗτος, ὡς ἔοικε, κατεμήνυε τῷ χαλκῷ τὸ ἦθος αὐτοῦ καὶ συνεξέφερε τῇ μορφῇ τὴν ἀρετήν. Οἱ δὲ ἄλλοι τὴν ἀποστροφὴν τοῦ τραχήλου, καὶ τῶν ὀμμάτων τὴν διάχυσιν καὶ ὑγρότητα μιμεῖσθαι θέλοντες, οὐ διεφύλαττον αὐτοῦ τὸ ἀρρενωπὸν καὶ λεοντῶδες: *Fuerunt ætate Alexandri Magni Apelles Pictor & Lysippus Fictor. Ex his Apelles quidem fulminigerum Alexandrum pinxit usque adeo evidenter atque attemperate, ut diceret, quod è duobus Alexandris, unus quidem Philippi, esset insuperabilis; alter vero Apellis, inimitabilis. Lysippo autem fingente primum Alexandrum vultu in cœlum intento (sicuti ipse Alexander prospicere solebat, cervicem placide inflectens) inscripsit quidam non absurde,*

Æreus iste Jovem spectans clamare videtur;
Subdo mihi terras: tu, pater, astra tene.

Quamobrem quoque Alexander jussit Lysippum solum imagines ejus elaborare: siquidem unus ille, prout consentaneum erat, ingenium ejus exprimens ære, pariter cum forma virtutem ejus omnium oculis exposuit. Reliqui vero cervicis obversionem & hilaritatem mobilitatemque oculorum imitari volentes, totum masculi ac leonini vultus decus perdiderunt.

Lysippus fecit integram statuarum equestrium turmam. Insignis hac de re locus est Velleii Paterculi lib. 1, cap. 11: *Hic est Metellus Macedonicus: qui porticus, quæ fuere circumdatæ duabus ædibus sine inscriptione positis, quæ nunc Octaviæ porticibus ambiuntur, fecerat: quique hanc turmam statuarum equestrium, quæ frontem ædium spectant, hodieque maximum ornamentum ejus loci, ex Macedonia detulit. Cujus turmæ hanc causam referunt: Magnum Alexandrum impetrasse à Lysippo, singulari talium auctore operum, ut eorum equitum, qui ex ipsius turma apud Granicum flumen ceciderant, expressa similitudine figurarum faceret statuas, & ipsius quoque iis interponeret.* Vide quoque Arrianum lib. 1 de Magni Alexandri expeditione.

Τὰς πιθήκους φασίν, ἐπειδὰν τέκωσιν, ὥσπερ ἀγάλμασιν ἐνατενίζειν τοῖς βρέφεσιν, ἀγαμένας τοῦ κάλλους. οὕτως ἐστὶν ἡ φύσις φιλότεκνος. τὰ δὲ ἀλλήλων (lege ἄλλων) ὁρῶσιν, ἅπερ ἐστί, πιθήκων παιδία. Ἑτέροις οὖν ἐπιτρεπτέον ἐξετάζειν τὰ ἔκγονα. αἱ γὰρ εὔνοιαι δειναὶ δεκάσαι τὰς ψήφους. Διὰ τοῦτο Λύσιππος Ἀπελλῆν εἰς τὰς γραφὰς εἰσῆγε, καὶ Λύσιππον Ἀπελλῆς: *Simias ajunt, postquam pepererint, in fœtus suos tanquam in statuas oculos tenere defixos, admirantes pulchritudinem. Adeo sui partus amans est natura. Aliorum vero fœtus, qualescunque tandem sint, intuentur ac si essent simiarum partus. Aliis igitur permittendum ut de nostra prole quæstionem habeant: siquidem benevolæ affectiones natæ sunt corrumpere suffragia. Hac propter Lysippus Apellem ad delineationes suas introduxit, & Apelles Lysippum.* Neque cuiquam id videri debere novum quod mutuas sibi invicem præstiterint operas Pictor & Statuarius, exemplo est Praxiteles: qui interrogatus Quæ maxime opera sua probaret in marmoribus, respondit, Quibus Nicias manum admovisset: *tantum circumlitioni ejus tribuebat*, inquit Plinius lib. xxxv, cap. 11.

Lysippus culpavit Apellem, quod imaginem Alexandri fulmen tenentem pinxisset; judicavitque se multo consultius fabricasse Alexandrum hastam tenentem: inquiens, hujus operis gloriam, quæ vera propriaque esset Alexandro, nunquam abolitum iri: Εὖ Λύσιππος ὁ πλάστης Ἀπελλῆν ἐμέμψατο τὸν ζωγράφον, ὅτι τὴν Ἀλεξάνδρου γράφων εἰκόνα, κεραυνὸν ἐνεχείρισεν· αὐτὸς δὲ λόγχην, ἧς τὴν δόξαν οὐδὲ εἷς ἀφαιρήσεται χρόνος, ἀληθινὴν καὶ ἰδίαν οὖσαν, Plutarchus de Iside & Osiride.

Chares Lindius Lysippi discipulus, Plin. lib. xxxiv, cap. 7. Vide quæ supra diximus in CHARES.

Phœnix Lysippi discipulus fecit Epithersem, Plin. lib. xxxiv, cap. 8.

Euty-

Eutychides Sicyonius Lyſippi diſcipulus: Εὐτυχίδης Σικυώνιος παρὰ Λυσίππῳ δεδιδαγμένος: *Pauſanias lib.* VI, *pag.* 346, 20. Vide quæ ſupra diximus in EUTYCHIDES.

LYSIPPUS, PICTOR.

Lyſippus Æginæ picturæ ſuæ inſcripſit ἐνέκαεν, *quod profecto non feciſſet, niſi encauſtica inventa*, Plin. lib. XXXV, cap. 11.

LYSISTRATUS, STATUARIUS.

Centeſima quartadecima Olympiade Lyſippus fuit; & cum eo Alexander Magnus; item Lyſiſtratus frater ejus, Plinius lib. XXXIV, cap. 8. *Hominis imaginem gypſo è facie ipſa primus omnium expreſſit, ceraque in eam formam gypſi infuſa emendare inſtituit Lyſiſtratus Sicyonius, frater Lyſippi, de quo diximus. Hic & ſimilitudinem reddere inſtituit: ante eum quàm pulcherrimas facere ſtudebant. Idem & de ſignis effigiem exprimere invenit. Crevitque res in tantum, ut nulla ſigna ſtatuæve ſine argilla fierent*, Idem lib. XXXV, cap. 12. Μεναλίππη τις ἦν σοφή, διὰ τοῦτο ταύτην ὁ Λυσίστρατος ἐδημιούργησεν: *Menalippe mulier erat ſapiens, ob quam cauſam elaboravit hanc Lyſiſtratus*, Tatianus adverſus Græcos.

LYSON, STATUARIUS.

Plinio libro XXXIV, cap. 8, recenſetur hic *Lyſon* inter eos plaſtas qui fecerunt athletas & armatos & venatores ſacrificanteſque. Athenis in Curia quinquagenorum, qui annuo ſenatorio munere apud Athenienſes fungebatur, poſitus eſt Populus (δῆμος) opus Lyſonis: *Pauſanias lib.* I, *pag.* 6, 31.

LYSUS, STATUARIUS.

Crianii Elei ſtatuam fecit Lyſus Macedo: *Pauſanias lib.* VI, *pag.* 375, 11.

M.

MÆNIUS.

MÆniana ædificia à Mænio ſunt appellata: is enim primus ultra columnas extendit tigna, quo ampliarentur ſuperiora*, Feſtus. *Mænianum*, ἐξώστης. *Mænianum*, ἐκθέτης, Gloſſæ. Plura habet Voſſii Etymologicum in *Menianum*.

MAGIUS. Vide CN. MAGIUS.

MAGNES.

Magnes appellatus eſt ab inventore (ut auctor eſt Nicander) in Ida repertus, Plinius lib. XXXVI, cap. 16: ubi mox addit; *Inveniſſe autem fertur, clavis crepidarum & baculi cuſpide hærentibus, cùm armenta paſceret*: Lucretius lib. VI lapidem hunc dictum ait, *Magnetum quia ſit patriis in finibus ortus*.

MAJOMITES, LAPICIDA.

Majomites Gazanus Lapicida. *Quis poſſit ſilentio præterire, quod Gazanus Majomites haud longe à monaſterio ejus lapides ad ædificandum de ora maris cudens, totus paralyſi diſſolutus, & ab operis ſociis delatus ad ſanctum, ſtatim ad opus reverſus eſt?* Vide *D. Hieronymum in vita S. Hilarionis*.

MALAS, SCULPTOR.

Meminit Plinius libro XXXVI, cap. 5. Totum locum deſcripſimus ſupra in ANTHERMI DUO.

MALEUS.

Maleus Tuſculorum rex primus tubam invenit, Lactantius ad verſum 224 libri quarti Thebaïdos. Ad verſ. tamen 404 libri ſexti Thebaïd. *Meleus Tyrrhenorum Imperator*, inquit, *primus invenit tubam*.

MALLIUS. Vide LUCIUS MALLIUS.

MAMURIUS VETURIUS.

Propertius lib. IV, Elegia 2:

Stipes acernus eram, properanti falce dolatus,
Ante Numam grata pauper in urbe Deus.
At tibi Mamuri, formæ cælator ahenæ,
Tellus artifices ne terat Oſca manus;
Qui me tam dociles potuiſti fundere in uſus.
Unum opus eſt, operi non datur unus honos.

Ovidius lib. III Faſt. verſ. 383 docet quàm affabre Numa regnante fabricaverit ancilia.

Servius ad illud Æneid. VIII, 664, *Et lapsa ancilia cœlo*, hæc habet de anciliis: *Regnante Numa Pompilio scutum breve & rotundum cœlo lapsum est. Et cùm aruspices respondissent illic fore Orbis imperium, ubi illud fuisset: diligentia Numæ, ne quandoque ab hostibus posset auferri, adhibito Mamurio fabro multa similia facta sunt & in templo Martis locata.* Plura habet Festus in *Mamurii Veturii nomen*, &c. Vide quoque Plutarchum in Numa. Vide interim numquid fuerit hujus Mamurii statua plumbea quam P. Victor collocat in VI regione urbis Romæ.

MAMURRA.

Primum Romæ parietes crusta marmoris operuisse totius domus suæ in Cælio monte Cornelius Nepos tradidit Mamurram Formiis natum, equitem Romanum, præfectum fabrorum C. Cæsaris in Gallia. Neque indignatio sit tali auctore inventa re. Hic namque est Mamurra Catulli Veronensis carminibus proscissus: quem, ut res est, domus ipsius clarius, quàm Catullus, dixit habere, quicquid habuisset comata Gallia: namque adjecit idem Nepos, eum primum totis ædibus nullam nisi e marmore columnam habuisse, omnes solidas è Carystio aut Lunensi, Plin. lib. XXXVI, cap. 6.

MANDROBULUS.

Mandrobulus metallorum fodinas in insula Samo invenit: *Suidas in* Ἐπὶ τὰ τρία Μανδρο-βούλου.

MANDROCLES, ARCHITECTUS.

Mandrocles Samius jubente Dario rege conjunxit Bosporum ponte sublicio. Vide *Herodotum lib.* IV, *cap.* 88. Vide quoque *Tzetzen Chil.* I, *hist.* 31. Et, si plura vis, adi *Barnabam Brissonium*, *lib.* III *de Regno Persarum*.

MANEROS.

Julius Pollux libro IV, cap. 7, §. II: Αἰγυπτίοις ὁ Μανέρως γεωργίας εὑρετής, Μουσῶν μαθητής: *Ægyptiis Maneros est agriculturæ inventor, Musarum discipulus.*

MANLIUS, MATHEMATICUS.

Plin. lib. XXXVI, cap. 10: *Manlius Mathematicus apici* (obelisci in Campo Martio stantis) *auratam pilam addidit, cujus vertice umbra colligeretur in semetipsam, alia atque alia incrementa jaculantem apice, ratione (ut ferunt) à capite hominis intellecta.*

MANTINÆI.

Mantinæi gladiatoriam invenisse & armorum scientiam gnaviter exercuisse putantur: *Athenæus lib.* IV, *cap.* 13. Vide locum.

MARCIUS, TECTOR.

P. Marcius P. L. Philodammus, Tector: *Inscript. Gruteri* DCXLII, 10. *Tectores* Græcis dicti Κονιαταί. Vide *Vossii Etymol. in* Tego.

MARCUS AGRIPPA. Vide AGRIPPA.

MARCUS ANNIUS STICHIUS.

M. Annius Stichius Tiberii Cæsaris Glutinator: *Inscript. Gruteri* DXCIV, 6.

MARCUS AURELIUS, MECHANICUS.

Vide quæ supra diximus in CN. CORNELIUS, MECHANICUS.

MARCUS CANULEJUS ZOSIMUS. Vide CANULEJUS.

MARCUS CINCIUS. Vide CINCIUS.

MARCUS LUDIUS ELOTAS.

Vide quæ supra diximus in LUDIUS, PICTOR.

MARCUS SALIENUS. Vide SALIENUS.

MARCUS TERENTIUS VARRO. Vide VARRO.

MARCUS VITRUVIUS POLLIO. Vide VITRUVIUS.

MARIINUS. Vide MESTRIUS.

MARO, FIGULUS.

Hic fuit pater Virgilii Maronis: qua de re hæc habet Focas, Grammaticus urbis Romæ, in Pub. Virgilii Maronis vita, versibus edita:

Mæonii specimen vatis, veneranda Maronem
Mantua Romuleæ generavit flumina linguæ.
Quis fœcunda tuos toleraret Græcia fastus,
Quis tantum eloquii potuisset ferre tumorem,
Æmula Virgilium tellus nisi Tusca dedisset?
Huic genitor figulus, Maro nomine; cultor agelli,

Ut

Ut referunt alii, tenui mercede locatus.
Sed plures figulum. Quis non miracula rerum
Hæc stupeat? Dives partus de paupere vena
Enituit. Figuli suboles nova carmina finxit.

MASSILIENSES.

Olim nobilitati fuere Massilienses ob mechanicarum ac navalium rerum peritiam. Φασὶ τοὺς Μασσαλιώτας εὐδοκιμῆσαί ποτε περί τε ἐργαστικὴν καὶ ναυτικὴν παρασκευήν: *Eustathius ad vers. 75 Dionysii τῆς περιηγήσεως.*

MATTIUS, Vestiarius.

MATTIUS PATROBIUS VESTIARIUS TENUIARIUS, Inscript. Gruteri MLXVII, 8. Vide quoque quæ annotavimus in Pamphila.

MAURI, MAURUSII.

Maurusii plurimis maximisque arboribus abundant, unde apud eos maximæ & ex uno ligno mensæ. Μαυρούσιοι ἔχουσι γῆν μεγαλόδενδρον καὶ πολύδενδρον, ἐξ ὧν καὶ μέγισται καὶ μονόξυλοι τράπεζαι: *Eustathius ad vers. 185 Dionysii τῆς περιηγήσεως.*

MECHOPANES, Pictor.

Sunt quibus & Mechopanes, ejusdem Pausiæ discipulus, placeat diligentia quam intelligant soli artifices: aliàs durus in coloribus, sed & multus, Plin. lib. XXXV, cap. 11.

MEDEA.

Μήδεια ἡ Αἰήτου, ἡ Κολχίς, πρώτη βαφὴν τριχῶν ἐπενόησεν: *Medea Æetæ filia, Colchis, prima pilos tingere excogitavit*, Clemens Alexandr. lib. 1 Stromat. pag. 225, B. *Medea nigra est, à Medea illa fabulose inventa.* Refert eam inter gemmas, quæ ad ectypas scalpturas aptantur, Plinius libro XXXVII, cap. 10. Medeæ oleum nuncupabant Græci illud pharmacum sive venenum, quod naphtham vocant Medi, *Procopius libro quarto de bello Gothico, cap.* 11. Plura habet Pictura vett. lib. 11, cap. 8, ubi de *Vellere aureo* agitur.

MEDICA VESTIS.

Medicam olim eam Vestem dicebant Græci, quam nunc dicunt Sericam. Vide *Suidam in* Σηρικά. Μηδικὴν ἐσθῆτα νῦν Σηρικὴν καλοῦσιν: *Medicam vestem nunc Sericam vocant*, Procopius de Bello Vandalico lib. 11, cap. 6.

MEDON, Sculptor.

Minervam casside ornatam, & hastam scutumque tenentem, ajunt opus esse Medontis Lacedæmonii. Frater erat Dorycliddæ, atque una cum eo artem didicit ex Dipœno & Scyllide. Vide quæ supra diximus in Dorycliddas.

MEGALES, Statuarius.

Prope Sicyonium thesaurus est Carthaginiensium, Pothæi, Antiphili, & Megaclis opus: *Pausanias lib.* VI, *pag.* 379, 15.

MEGARICA DOLIA.

Μεγαρικὰ πιθάκνια, Doliola è Megaris plurimum olim commendabantur: *Athenæus lib.* 1, *cap.* 22.

MELAMPUS, Architectus.

Melampus præcepta Symmetriarum conscripsit: *Vitruvius in Procemio libri septimi.*

MELANTHIUS, Pictor.

Floruit circa Philippum, & usque ad successores Alexandri pictura præcipue, sed diversis virtutibus. Nam cura Protogenes; ratione Pamphilus ac Melanthius; facilitate Antiphilus; concipiendis visionibus (quas φαντασίας vocant) Theon Samius; ingenio & gratia, quam in se ipse maxime jactat, Apelles est præstantissimus; Euphranorem admirandum facit, quod & cæteris optimis studiis inter præcipuos, & pingendi fingendique idem mirus artifex fuit, Quintilianus Orat. Instit. lib. XII, cap. 10. *Quatuor coloribus solis immortalia illa opera fecere, ex albis melino, ex silaceis Attico, ex rubris sinopide Pontica, ex nigris atramento, Apelles, Echion, Melanthius, Nicomachus, clarissimi pictores, cùm tabulæ eorum singulæ oppidorum vænirent opibus. Nunc & purpuris in parietes migrantibus, & India conferente fluminum suorum limum & draconum & elephantorum saniem, nulla nobilis pictura est. Omnia ergo meliora tunc fuere, cùm minor copia. Ita est: quoniam, ut supra diximus, rerum non animi pretiis excubatur*, Plin. lib. XXXV, cap. 7. *Pamphilus docuit neminem minoris talento annis decem, quam mercedem & Apelles & Melanthius ei dedere*, Plin. lib. XXXV, cap. 10.

Artificem hunc non Μελάνθιον; sed Μέλανθον appellat Plutarchus in Arato: Ἐκ Καρίας προσπλεύσας εἰς Αἴγυπτον, αἰσθόμενός τι τῷ βασιλεῖ, διαγινομένῳ πρὸς ἑαυτὸν οἰκείως, ἐνέτυχε, καὶ θεραπ-

τεθαυμασμένῳ γραφαῖς καὶ πίναξι τῶν Ἑλλάδος. ἐν οἷς κρίσιν ἔχων οὐκ ἄμουσον ὁ Ἄρατος, ἀεί τι τῶν τεχνικῶν καὶ περιττῶν, μάλιστα δὲ Παμφίλου καὶ Μελάνθου, συνάγων καὶ κτώμενος, ἀπέστελλεν. ἤνθει γὰρ ἔτι δόξα τῆς Σικυωνίας μούσης καὶ χρηστογραφίας, ὡς μόνης ἀδιάφθορον ἐχούσης τὸ καλόν. ὥστε καὶ Ἀπελλῆν ἐκεῖνον ἤδη θαυμαζόμενον, ἀφικέσθαι καὶ συγγενέσθαι τοῖς ἀνδράσιν ἐπὶ ταλάντῳ, τῆς δόξης μᾶλλον ἢ τῆς τέχνης δεόμενον μεταλαβεῖν. διὸ τὰς μὲν ἄλλας εἰκόνας τῶν τυράννων ἀνεῖλεν εὐθὺς ὁ Ἄρατος, ὅτε τὴν πόλιν ἠλευθέρωσε· περὶ δὲ τῆς Ἀριστράτου κατὰ Φίλιππον ἀκμάσαντος ἐβουλεύσατο πολὺν χρόνον. ἐγράφη μὲν γὰρ ὑπὸ πάντων τῶν περὶ τὸν Μέλανθον ἅρματι νικηφόρῳ παρεστὼς ὁ Ἀρίστρατος, Ἀπελλοῦ συνεφαψαμένου τῆς γραφῆς, &c. *E Caria trajiciens in Ægyptum, accessit Regem sibi jampridem benevolum, quòd picturis tabulisque Græcis gratiam ejus assiduo captaverat. Aratus enim habens in talibus judicium non inelegans* (κρίσιν οὐκ ἄμουσον) *semper opera quædam curiose artificiosa, maxime vero Pamphili & Melanthi aliquid congerens & comparans miserat. Florebat enim adhuc gloria Sicyoniæ doctrinæ atque elegantioris picturæ, tanquam quæ sola pristinum splendorem servavisset illibatum. Quapropter etiam Apelles ille, apud omnes jam in summa habitus admiratione, non dubitavit eò proficisci, ac Sicyoniorum artificum familiaritatem talento emercari: magis è re sua fore judicans existimationis eorum, quàm artis participem fieri. Cæteras igitur tyrannorum imagines, quum liberasset civitatem, sustulit Aratus: de Aristrato autem, qui floruit Philippi ætate, multum deliberavit. Pictus erat ab omnibus Melanthi sequacibus currui triumphali insistens Aristratus cum Victoria; manum quoque tabulæ isti admoverat Apelles*, &c.

Melanthius quoque Pictor memoratur apud Laërtium lib. IV de Vitis Philosophorum in Polemone: Μελάνθιος ὁ ζωγράφος ἐν τοῖς περὶ ζωγραφικῆς φησὶ δεῖν αὐθάδειάν τινα καὶ σκληρότητα τοῖς ἔργοις ἐπιτρέχειν, ὁμοίως δὲ κἀν τοῖς ἤθεσιν: *Melanthius pictor in suis de pictura libris ait, Oportere aliquam sui fiduciam asperitatemque interspergi operibus simul & moribus.*

MELEUS. Vide MALEUS.

MELIBOEA PURPURA.

Melibœa Purpura, inquit Festus, *à nomine insulæ in qua tingitur est dicta.* Meminit Lucretius lib. II; & Virgilius lib. V Æneid. versu 251; ubi vide Servium.

MELITENSES VESTES.

Cicero lib. II in Verrem; *Dico te plurimam vestem Melitensem, plurimam stragulam Syracusis exportasse.* Et mox; *Non quæro unde tantum Melitensium habueris.* Libro denique IV in Verrem: *Insula est Melite, Judices, satis lato ab Sicilia mari periculosoque disjuncta; in qua est eodem nomine oppidum, quò ille nunquam accessit: quod tamen illi textrinum per triennium ad muliebrem vestem conficiendam fuit.* Μελίναια, ἱμάτια τινὰ διάφορα ἐκ Μελίτης τῆς νήσου, Hesychius. Vide quoque Diodorum Siculum, lib. V.

MEMNON, ARCHITECTUS.

Memnio Regolo Architetto vedi il mio Giuseppe Storico Lib: 19 cap: 1 p: 127.

Hygino fabula CCXXII, *Domus Cyri regis in Ecbatanis, quam fecit Memnon lapidibus variis & candidis, vinctis auro*, refertur inter septem Orbis miracula. Similia quoque habet Cassiod. Variarum VII, 15. Omnino tamen vide Brodæum ad Anthol. Γ, ς. Ἀνθρωπ' ἢ Κρείσσω λαΐνας.

MEMNON, STATUARIUS.

De Memnonis Sycnitæ in hac arte excellentia vide *Diodorum Siculum lib. I, pag. 44.* Omnino quoque vide *Salmasii Plinianas Exercitat. pag. 475.*

MENÆCHMUS, STATUARIUS.

Laphriæ Dianæ signum, quod à Patrensibus in arce colitur, præ se fert venatricis habitum, & fabricatum est ex ebore atque auro. Opifices fuere Naupactii Menæchmus & Soidas, quos Canacho Sicyonio & Callone Æginetа non multo inferiores ætate fuisse conjiciunt: *Pausanias lib. VII, pag. 433, 12. Menæchmi vitulus genu premitur, replicata cervice. Ipseque Menæchmus scripsit de sua arte*, Plin. lib. XXXIV, 8.

MENDÆUS, STATUARIUS.

Dorienses Messenii Victoriæ signum super pila dedicarunt. Opus est Mendæi Pæonii: *Pausanias lib. V, pag. 339, 29.*

MENECRATES, ARCHITECTUS.

Ausonius Mosella, vers. 308:

- - - *Hic clari viguere Menecratis artes.*

MENEDEMUS.

Menedemus Philosophus filius quidem viri nobilis fuit, sed Architecti & pauperis, quem alii tabernaculorum Pictorem fuisse tradunt, atque ipsum quoque Menedemum utrumque

utrumque didicisse. Quòd vero non ignarus fuerit picturæ Menedemus, liquere potest ex ea lineari Pictura quam in pavimento duxit ad reprimendam protervi adolescentis pervicaciam. Vide *Laërtium lib.* II, *in Menedemo*.

MENESTHES, Architectus.

Apud Vitruvium cap. I libri tertii pro *Mnestæ* omnes fere scripti codd. habent *à Menesthe*, ut credi possit ædes Apollinis à Menesthe vel Mnestheo structa Magnesiæ.

MENESTHEUS, Statuarius.

Menestheus, Menesthei filius, Statuarius, Halicarnasseus: Inscript. Gruteri CIↃXXI.

MENESTHEUS, Tacticus.

Ælianus Tacticῶν cap. I: Πρῶτος μὲν, ὧν ἴσμεν, δοκεῖ τὴν τακτικὴν θεωρίαν Ὅμηρος ἐπεγνωκέναι· θαυμάζειν δὲ τοὺς ἐπισταμένους αὐτῆς, ὥσπερ Μενεσθέα.

Τῷ δ' οὔπως τις ὁμοῖος ἐπιχθόνιος γένετ' ἀνὴρ
Κοσμῆσαι ἵππους τε καὶ ἀνέρας ἀσπιδιώτας.

Primus omnium, quos novimus, ordinandæ aciei peritiam habuisse Homerus videtur, atque eos quoque in admiratione habuisse qui gnari erant scientiæ hujus, ut Menestheum,

Cui inter mortales nemo similis erat
In ordinandis equitibus & viris scutatis.

Ad hunc Homeri locum, quem ex Iliad. B adduxit Ælianus, vide Eustathium pagina 283 edit. Romanæ. Vide quoque Meursii Regnum Atticum lib. III, cap. 5.

MENESTRATUS, Pictor ineptus.

Anthologia Græc. Epigr. lib. II, cap. 19:

Γράψας Δευκαλίωνα Μενέστρατε καὶ Φαέθοντα,
Ζητεῖς τίς τούτων ἄξιός ἐστι τίνος.
Τοῖς ἰδίοις αὐτοὺς τιμήσομεν. ἄξιος οὗτος
Ἐστὶ πυρὸς Φαέθων, Δευκαλίων δ' ὕδατος.

Cl. Hugo Grotius transtulit:

Pictus Deucalion, Phaëthonque Menestrate pictus
Est tibi; quo dignus, quæris, uterque labor.
Ut quod cuique suum est, illis tribuatur: habento
Et flammas Phaëton, & mare Deucalion.

MENESTRATUS, Statuarius.

In magna admiratione est & Hercules Menestrati & Hecate Ephesi in templo Dianæ post ædem, in cujus contemplatione admonent æditui parcere oculis, tanta marmoris radiatio est, Plinius lib. XXXVI, cap. 5. Πράξιλλαν Λύσιππος ἐχαλκούργησεν, μηδὲν εἰποῦσαν διὰ τῶν ποιημάτων χρήσιμον. Λεαρχίδα δὲ Μενέστρατος. Σιλανίων δὲ Σαπφὼ τὴν ἑταίραν. Ἤρινναν τὴν Λεσβίαν Ναυκύδης: *Praxillam in ære Lysippus excudit, nullius unquam boni poëmatis auctorem. Learchidem autem Menestratus. Silanion vero Sappho meretricem. Erinnam Lesbiam Naucydes*, &c. Tatianus adversus Gentes.

MENIPPI, Pictores.

Menippos duos Pictores memorat Laërtius ex Apollodoro. Vide *Laërtium libro* VI, *in Menippo*, ubi ostendit præter Menippum Philosophum sex alios fuisse: πέμπτος καὶ ἕκτος ζωγράφοι, *quintus & sextus pictores*.

MENIPPUS, Statuarius.

Vide Laërtium lib. VI, in Menippo: τέταρτος ἀνδριαντοποιός: *quartus fictor statuarum.*

MENODORUS, Sculptor.

Refertur apud Plinium lib. XXXIV, cap. 8, inter Artifices qui fecerunt athletas & armatos & venatores sacrificantesque. *Qui ætate nostra Thespiis est Cupido*, inquit Pausanias lib IX, pag. 581, 56. *eum fecit Atheniensis Menodorus, opus Praxitelis imitatus.* Vide quoque quæ infra annotamus in Monodorus.

MENOGENES, Statuarius.

Menogenes quadrigis spectatus, Plin. lib. XXXIV, cap. 8.

MENON.

Anticlides in Ægypto literas invenisse quendam nomine Menona tradit, XV annis ante Phoroneum antiquissimum Græciæ regem; idque monumentis approbare conatur, Plin. nat. hist. lib. VII, cap. 56.

Q MENTOR,

MENOPHANTOS
Una Statua d'eccellentissima Scultura trovata nel 1760 nello Scavare verso la Chiesa di S. Gregorio è mancante di testa vi è la presente Iscrizione in versi Dalla Venere di Troia Menofante faceva
ΑΠΟΤΗϹ — ΕΝΤΡΩΑΔΙ — ΑΦΡΟΔΙΤΗϹ — ΜΗΝΟΦΑΝΤΟϹ — ΕΠΟΙΕΙ

Digitized by Google

MENTOR, ARGENTI CÆLATOR.

Phydiæ Jupiter Olympius quotidie testimonium perhibet. Mentori Capitolinus & Diana Ephesia, quibus fuere consecrata artis ejus vasa, Plin. nat. hist. lib. VII, cap. 38. *Lucius Crassus Orator duos scyphos Mentoris artificis manu cælatos habuit sestertiis C. emptos. Confessus tamen est nunquam se his uti propter verecundiam ausum*, Plinius XXXIII, 11. *Mirum in auro cælando inclaruisse neminem, argento multos: maxime tamen laudatus est Mentor, de quo supra diximus. Quatuor paria denique ab eo omnino facta sunt, ac jam nullum exstare dicitur. Ephesiæ Dianæ templum jacet ac Capitolium incendiis. Varro & æreum signum ejus habuisse scripsit. Proximi ab eo in admiratione Acragas & Boëthus & Mys fuere*, Plin. XXXIII, 12. *De hoc Verri dicitur*, inquit Cicero Verrina IV, *habere eum perbona toreumata: in his pocula duo quædam, quæ Heraclea nominantur, Mentoris manu summo artificio facta.* Varro apud Nonium in *Cælare* & in *Dolitus*:

> *Num nam cælatus in manu dextra scyphus*
> *Cælo dolitus artem ostentat Mentoris?*

Propertius lib. III, Eleg. 9:

> *Argumenta magis sunt Mentoris addita formæ;*
> *At Myos exiguum flectit acanthus iter.*

Idem lib. I, Eleg. 14:

> *Lesbia Mentoreo vina bibas opere.*

Juvenalis Satyra VIII, versu 104:

> - - - *Raræ sine Mentore mensæ.*

Martialis lib. 3, Epigr. 41, de lacerta cælata:

> *Inserta Phialæ, Mentoris manu ducta,*
> *Lacerta vivit, & timetur argentum.*

Item lib. IV, Epigr. 39:

> *Solus Mentoreos habes labores.*

Libro VIII, Epigr. 50, describit Instantii Rufi phialam. Et rursus libro IX, Epigrammate 59:

> *Pocula Mentorea nobilitata manu.*

Libro XIV, Epigr. 91: Pocula archetypa:

> *Non est ista recens, nec nostri gloria cæli,*
> *Primus in his Mentor, dum facit ista, bibit.*

Observatio Isaaci Vossii. Recensetur Luciano in Lexiphane τρυλλὶς μυλοεργής, ad quem locum vetus Scholiastes notat: Ἀπὸ Μέντορός τινος ὑαλουργοῦ τούτου καταχρησαμένου τῷ εἴδει τῶν ποτηρίων· ἄ ἦσαν κ. τῷ πυθμένι μεγάλῳ, ἔχοντα τὸ λαβεῖν, ἀφ' οὗ καὶ ἐσχάτη αὐτὰ κέκληκε. Sed ex prædictis testimoniis patet, non vitri aut crystalli, verum argenti cælatorem fuisse hunc Mentorem. Quod autem τρυλλὶς attinet, illud est vocabulum nihili, omninoque τρύβλης scribendum videtur, cujus nempe diminutivum τρυβλίον magis est in usu.

MERCURIUS.

Φαῦνος υἱὸς Πίκου, ὃς κ. Διὸς, ὃν Ἑρμῆν ἐκάλεσαν εἰς ὄνομα τοῦ πλανήτου ἀστέρος, μέταλλον ἐφεῦρε χρυσοῦ καὶ ἀργύρου καὶ σιδήρου, καὶ τ. τούτων ἐργασίαν παρέδωκε τοῖς δυτικοῖς, ὡς καὶ πλουτοδότην αὐτὸν ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων καλεῖσθαι: *Faunus filius Pici, qui & Jupiter, quem de stellæ errantis nomine Mercurium appellarunt, metallum invenit auri & argenti & ferri, eorumque fabricam tradidit occidentalibus, ita ut ab indigenis Opumlargitor appelletur*, Suidas in Μέταλλον. *Literas semper arbitror Assyrias fuisse*, inquit Plin. nat. Hist. lib. VII, cap. 56; *sed alii apud Ægyptios à Mercurio, ut Gellius; alii apud Syros repertas volunt.* Vide quoque Cassiodorum *Variarum lib.* VIII, *cap.* 12; & Hyginum *fabula* 277. Plenius tamen enumerat Diod. Siculus lib. 1, quot & quanta Mercurius invenerit humano generi utilissima.

Mercurius Jovis & Majæ Filius, auctor eloquentiæ & liræ, internuntius Deorum. Iste etiam palæstræ inventor hoc modo esse narratur, &c. Vide Servium ad illud octavi Æneid. versu 138:

> *Vobis Mercurius pater est.*

Cæsar lib. VI de bello Gallico de Gallis agens, *Deum*, inquit, *maxime Mercurium colunt; hujus sunt plurima simulacra; hunc omnium inventorem artium ferunt; hunc viarum atque itinerum ducem; hunc ad quæstus pecuniæ mercaturasque habere vim maximam arbitrantur.* Plura vide apud Vossium de Origine & progressu Idololatriæ lib. II, cap. 32.

MESSANA.

Statius Papinius I Achilleïdos, versu 422:

Murorum tormenta Pylos Messanaque tradunt.

MESTRIUS, Pictor.

MESTRIUS. MARIINUS. PICTOR. CONSTITUIT. PRO. SALUTE. SUA. ET. SUORUM. FANUM. DOMINAR. Inscript. Gruterianæ, pag. xc, 4.

METAGENES.

Metagenes Architectus, Ctesiphontis Gnosii filius, structuram templi Dianæ Ephesiæ una cum patre curavit. Vide quæ supra diximus in CTESIPHON. Telesterium Eleusine cœpit Corœbus ædificare. Hic columnas in pavimento posuit & epistylis junxit. Quo defuncto, Xypetius Metagenes septum & superiores columnas adjecit: *Plutarchus in Pericle.* Xypeta, curia est Cecropidis tribus, auctore Stephano.

METHODIUS, Pictor.

Methodius monachus Bulgarorum gentem una Judicii extremi pictura traduxit à Paganismo ad fidem Christianam. Universam rei gestæ seriem ex Cedreno fuse retulimus lib. I de Pictura veterum, cap. 4, §. 4.

METICHUS, Architectus.

Metichi forum Athenis ab architectone Meticho denominatum. Vide *Pollucem libro* VIII, *cap.* 10.

METON.

Sub Athenarum archonte Apseude solarium suum in pnyce posuit Meton. Vide *Meursii archontes Athenienses lib.* III, *cap.* 2. Plura de hoc Metone *Vossius de Scientiis mathematicis*, *cap.* XXXIII, *§.* 11.

METRODORUS, Pictor.

Metrodorus erat pictor, idemque philosophus, magnæ in utraque scientia auctoritatis. Itaque cùm L. Paulus devicto Perseo petisset ab Atheniensibus, ut sibi quàm probatissimum philosophum mitterent ad erudiendos liberos, itemque pictorem ad triumphum excolendum, Athenienses Metrodorum elegerunt, professi eundem in utroque desiderio præstantissimum: quod ita quoque Paulus judicavit, Plin. lib. XXXV, cap. 11.

MICCIADES, Sculptor.

Vide quæ ex Plinio attulimus supra in ANTHERMI DUO.

MICCIO, Pictor.

Discipulus fuit Zeuxidis. *Vide Lucianum in Zeuxide.*

MICON, Pictor.

Sile pingere instituere primi Polygnotus & Micon, Attico tantum, Plin. lib. XXXIII, cap. 13. *Sunt qui vini fæcem siccatam excoquant; affirmantque, si ex bono vino fæx fuerit, Indici speciem id atramentum præbere. Polygnotus & Mycon, celeberrimi pictores, Athenis e vinaceis fecere: tryginum appellant*, Plin. lib. XXXV, cap. 6. *Polygnotus Athenis porticum, quæ Pœcile vocatur, gratuito pinxit, cùm partem ejus Mycon mercede pingeret: unde major huic auctoritas. Siquidem Amphyctiones, quod est publicum Græciæ consilium, hospitia ei gratuita decrevere*, Plin. XXXV, 9. Myconem una cum Arimna & Diore Varro lib. VIII de L. L. refert inter Pictores Apelle & Protogene antiquiores, à quorum tamen prava consuetudine recesserunt Apelles, Protogenes, aliique egregii artifices. Integrum Varronis locum descripsimus in DIORES. Μετὰ Μαραθῶνα Μίκων ὁ ζωγράφος τοὺς βαρβάρους γράψας μείζους τῶν Ἑλλήνων, κρίνεται): *Post prælium ad Marathonem Micon pictor Persas pingens Græcis majores, condemnatur.* Totam controversiam exhibent Sopatri Διαιρέσεις ζητημάτων editionis Albinæ pagina 340 & seqq. Βούτην Μίκων ἔγραφεν, *Buten Micon pinxit.* Proverbium est de rebus cito perfectis. Pinxit enim in tabula Micon sub monte exstare quendam cui Butis nomen adscripsit, capite tantum atque oculis apparentibus: *Proverbiorum Græcorum appendix Vatic. centuriæ primæ proverbio* 12.

Athenis in Thesei templo tertium parietem pinxit Micon: *Pausan. lib.* 1, *pag.* 29, 49.

Athenis perantiquum est Castoris & Pollucis templum, in quo Heroës ipsi stantes con-

, L12 · vedi pag 174

conspiciuntur, filii vero eorum insidentes equis. Hic Polygnotus quæ ad eos pertinent pinxit, nuptias filiarum Leucippi. Micon vero eos qui Colchos cum Jasone navigarunt; præcipuum tamen artis suæ studium impendit Acasto ejusque equis: *Idem ibid. p.* 30, 54.

Nomina Pelei filiarum nullus Poëtarum, quos ipsi legimus, adjecit: Micon vero Pictor imaginibus earum adscripsit Asteropean esse & Antinoën: *Pausanias libro* VIII, *pag.* 473, 14.

Ὁ Σίμων τοῦτο ὄνειδος τῆς ἀμαθίας Μήκωνι προσήνεγκεν, ὅτι καὶ τὰς κάτω βλεφαρίδας προσέγραψεν ἵππου γραφῇ: *Simon illud probrum inscitiæ Miconi impegit, quod etiam inferioris palpebræ pilos adscripsisset equi picturæ*, Pollux lib. secundi cap. IV, §. 12, περὶ βλεφάρων. Crediderim itaque Νίκωνα perperam pro Μήκωνα scribi apud Ælianum IV de Animal. cap. 50: vide locum. Hujus etiam Μήκωνος meminit Aristophanes in Lysistrata, ubi de feminis agens etiam inter alia hæc habet, prout leguntur in vet. cod. MS. Ἢν δ' ἐφ' ἱππικὴν τράπωνται, διαγράψαι τοὺς ἱππέας· ἱππικώτατον γάρ ἐστι χρῆμα κἄποχον γυνὴ κοὐκ ἂν ἀπολίσθοι τρέχοντος· τὰς Ἀμαζόνας σκόπει ἃς Μήκων ἔγραψε φ' ἵππων μαχομένας τοῖς ἀνδράσι: *Quod si ad rem equestrem se conferant, ita ut conscribant equites. Equestre etenim quippiam & vecturæ patientissimum est mulier, neque exanimat eam quantumvis currens equus. Amazonas considera, quas Mecon pinxit equestri gloria certantes cum viris.* Videtur autem Comicus τῷ ἀνδράσι dixisse, ut Virgilius, *O vere Phrygiæ.* Ad hunc interim Aristophanis locum etiam hæc habet vetus ejusdem MS. Scholiastes: Ποικίλη στοὰ Ἀθήνησιν οὕτω λεγομένη διὰ τὴν ἐνοῦσαν γραφήν, ἔνθα πεποίηκεν ὁ Μήκων τὴν Ἀμαζόνων τὴν μάχην. ἦν δὲ Φανόχου υἱὸς, Ἀθηναῖος. ἔστι δὲ καὶ ἕτερος Μήκων ἐπὶ πενίᾳ κωμῳδούμενος: *Varia porticus Athenis ita dicta est à varia quam continebat pictura: ubi Amazonum pugnam fecit Mecon. Erat autem Phanochi filius, Atheniensis. Est & alius Mecon, à Comicis propter paupertatem traductus.*

Hunc nostrum *Miconem* vel *Meconem* statuas quoque fecisse discas ex Pausania. Καλλίᾳ Ἀθηναίῳ παγκρατιαστῇ τὸν ἀνδριάντα ἀνὴρ Ἀθηναῖος Μίκων ἐποίησεν ὁ ζωγράφος: *Calliæ Atheniensi pancratiastæ statuam fecit vir Atheniensis Miconi pictor*, Pausanias libro VI, pag. 354, 7. Plura habent Meursii Atticæ lectiones lib. 1, cap. 12.

MICON ALIUS, ITIDEM PICTOR.

Plinius lib. XXXV, cap. 9, postquam de Polygnoto & Micone celeberrimis pictoribus nonnihil dixerat, & hoc addit: *Fuit & alius Micon, qui minoris cognomine distinguitur: cujus filia Timarete & ipsa pinxit.*

MICON, STATUARIUS.

Hieronis statuas, equestrem unam, alteram vero pedestrem, Olympiæ dedicarunt Hieronis ipsius filii: fecit autem Micon Nicocratis filius Syracusanus: *Pausanias lib.* VI, *pag.* 365, 43. Atque hic fortasse est idem ille de quo Plinius lib. XXXIV, cap. 8, *Mycon athletis spectatus.*

MIDACRITUS.

Plumbum ex Cassiteride insula primus apportavit Midacritus, Plin. nat. hist. lib. VII, cap. 56.

MIDAS.

Midas rex Cybeles filius, Phryx, plumbum album primus invenit, Hyginus fabula CCXXIV. *Plumbum Midas regnator Phrygiæ reperit*, Cassiodorus Variar. III, 31.

MILESIA VELLERA.

Virgilius III Georg. versu 306:

- - - *Quamvis Milesia magno*
Vellera mutentur, Tyrios incocta colores.

Ubi Servius: *Miletus civitas est Asiæ, ubi lanæ optimæ tinguntur.* Horatius libro I, Epistola 17, de Aristippo & Diogene,

Alter purpureum non exspectabit amictum,
Quidlibet indutus celeberrima per loca vadet,
Personamque feret non inconcinnus utramque.
Alter Mileti textam cane pejus & angue
Vitabit clamydem. - - -

Milesios lectos maxime laudat Critias apud Athenæum lib. 1, cap. 22. Milesii audiebant molles, & stragulis vestibus tapetibusque varie contextis præter cæteros nobiles erant. Ἐν γὰρ Μιλήτῳ καλὴ ἡ τῶν στρωμάτων ἐργασία, inquit Scholiastes in Aristophanis Ranas, καὶ τὰ Μιλήσια στρώματα, ποικίλα καὶ ἁπαλὰ γίνεται καὶ διάφορα. εἰς τρυφὴν δὲ οἱ Μιλήσιοι διεβάλλοντο καὶ εἰς τὸ στολὰς πολυτελεῖς. ἐσθῆτάς τε σπουδῇ κατεσκευάζοντο ποικίλας καὶ πέπλους, ὡς καὶ Θεόκριτος.
Vide quoque Tzetzem Chiliade X, Hist. 329.

MILE-

MILESII CALCEI.

Milesiis calceis primus Antigenides musicus est usus: *Suidas in* Ἀντιγενίδης.

MINERVA. Vide PALLAS.

Minervas aliquot enumerat Vossius de Origine & progressu Idololatriæ lib. II, cap. 42.

MINIDIUS. Vide PUBLIUS MINIDIUS.

MINOS.

Navem prædatoriam invenit Minos. Vide auctorem Etymologici magni in Ἐπακτρικέλης. *Classe princeps depugnavit Minos*, Plin. lib. VII, cap. 56.

MNASITHEUS, PICTOR.

Mnasitheus Sicyonius recensetur Plinio lib. XXXV, cap. 11, inter artifices non ignobiles.

MNASITIMUS, PICTOR.

Mnasitimus Aristenidis filius & discipulus recensetur Plinio lib. XXXV, cap. 11, inter artifices non ignobiles.

MNASON, TYRANNUS.

Is fuit summus harum artium cultor. *Aristides Thebanus*, ut ait Plinius libro XXXV, cap. 10, *pinxit prælium cum Persis, centum homines in ea tabula complexus, pactusque in singulos mnas denas à tyranno Eleatensium Mnasone.* Idem aliquanto post ibidem: *Asclepiodoro Mnason Tyrannus pro duodecim Diis dedit in singulos mnas trecenas. Idemque Theomnesto in singulos Heroas mnas centenas.*

MNESARCHUS.

Pythagoræ patrem Mnesarchum comperio inter sellularios artifices gemmis fabrerrime sculpendis laudem magis quàm opem quæsisse, Apulejus in Floridis. Πυθαγόρας Μνησάρχου δακτυλιογλύφου, ὥς φησιν Ἕρμιππος, *Pythagoras filius Mnesarchi annulorum sculptoris, ut ait Hermippus*, Laërtius lib. VIII. Πυθαγόρας Σάμιος, φύσει δὲ Τυῤῥηνὸς, ὡς Μνησάρχου δακτυλιογλύφου, &c. Vide quoque Jamblichum, Porphyrium, alios.

Incisori di Gemme pr. vide Bonarroti Osservaz. ad Calcem Etrur. Regal. Dempst. pag. 75

MNESICLES, ARCHITECTUS.

Arcis propylæa intra quinquennium fuerunt absoluta, Architecto Mnesicle. Mirabilis vero casus, qui in hac ædificatione intervenit, testatur propitia Dea inchoatam perfectamque. Solertissimus etenim artifex inter ædificandum ex alto delapsus, à medicis pro jam deplorato habebatur. Cæterum Pericli anxio, Minerva in somnis obtulit medicinam; qua usus, hominem graviter afflictum cito ac facile curavit: quamobrem quoque æreum Minervæ salutaris signum in arce posuit juxta aram, quam ibi antea fuisse memorant: *Plutarchus in Pericle.* Vide quoque *Harpocrationem in* Περτύλαια. *Vernula charus Pericli Atheniensium principi, cum is in arce templum ædificaret, repsissetque super altitudinem fastigii & inde cecidisset, hac herba dicitur sanatus, monstrata Pericli somnio à Minerva, quare Parthenium vocari cœpta est, assignaturque ei Deæ. Hic est vernula, cujus effigies ex ære fusa est, & nobilis ille Splanchnoptes*, Plinius libro XXII, cap. 17.

MNESTHEUS. Vide MENESTHES.

MONODORUS, SCULPTOR.

Hic Monodorus Pausaniæ vocatur Μηνόδωρος. Vide quæ aliquanto ante diximus in MENODORUS. Cupidinis è Penthelico lapide statuam, quam Thespiensibus reliquerat Praxiteles, primus loco movit Cajus Cæsar, successor Imperatoris Tiberii. Claudio vero eam postea Thespiensibus remittente, Nero denuo ablatam transtulit Romam, ubi non multo post conflagravit. Menodorus tandem Atheniensis alium Thespiensibus fecit Amorem, ad imitationem Cupidinis Praxitelici. Τὸ Πραξιτέλους ἄγαλμα λίθου ἐν τῷ Πεντελικοῦ, πρῶτος ἐκίνησε ὁ ἐν Ῥώμῃ δυναστεύσας μετὰ Τιβέριον Γάϊος. Κλαυδίου δὲ ὀπίσω Θεσπιεῦσιν ἀποπέμψαντος, Νέρων αὖθις ἀνάστατον ἐποίησε. καὶ τὸ μὲν φλὸξ αὐτόθι διέφθειρε. Μηνόδωρος δὲ Ἀθηναῖος ὕστερον Ἔρωτα ἄλλον Θεσπιεῦσιν ἐποίησε· τὸ ἔργον τοῦ Πραξιτέλους μιμούμενος. Verba sunt Scholiastæ ad Anthologiæ librum IV, cap. 12, Epigrammate Θεσπιεῖς τὸν Ἔρωτα. - - -

MOSES.

Mosi multarum rerum inventio tribuitur. Vide *Eustathium Archiep. Antiochenum comment. in Hexaëmeron, pag. 82 & sequ.* Vide quoque *notas Leonis Allatii ad istum locum.*

MUMMIUS.

Mummiana ædificia à Mummio dicta, Festus.

MUSÆUS, MACHINATOR.

C. BÆBIO MUSÆO, MACHINATORI, *Inscript. Grut.* DCXLII, 4.

MUSONIUS, Architectus.

Meminit ejus Anthologia Græc. Epigr. lib. IV, cap. 23. Epigrammate de domo Agathiæ, Oratoris Byzantii:

Τεῦξέ με πολλὰ καμὼν Μυσώνιος οἶκον ἀγητὸν
Τηλίκον, ἀρκτῴοις ἄσθμασι βαλλόμενον.
Ἔμπης οὐκ ἀπέλειπεν ἀφύγγετα δώματα μοίρης,
Ἀλλά με καλλείψας, ἐν χθονὶ ναιετάει.
Καί ῥ' ὁ μὲν εἰς ὀλίγην κεῖται κόνιν· ἡ δὲ περισσὴ
Τέρψις ἐπὶ ξείνοις ἀνδράσιν ἐκκέχυμαι.

Cl. Hugo Grotius transtulit:

Multo me studio Musonius extulit alte
Ad Boreæ positam frigida flabra domum.
Non tamen effugit nigrantia limina Ditis,
Terram habitat, tantum qui fabricavit opus.
Nunc nihil ille, nisi parvus cinis: ipsa superfum
Nempe, sed externis gaudia porto viris.

MUSTIUS, Architectus.

Vide Plinium Juniorem lib. IX, epistola 39, quam ad Mustium Architectum scripsit, quo usus est ad reficiendam ædem Cereris, & ad porticus extruendas.

MUSUS, Statuarius.

Jupiter positus in ænea basi, donum populi Corinthii, opus vero Musi, quisquis tandem is Musus (Μῦσος) fuerit: *Pausanias lib. V, pag. 334, 38.*

MUTINA.

Plinius libro XXXV, cap. 12, ubi agit de plastice seu figulina: *Habent & Tralleis opera sua, & Mutina in Italia; quoniam & sic gentes nobilitantur.*

MUTIUS, Architectus.

C. Mutius, magna scientia confisus, ædes Honoris & Virtutis Marianæ cellæ, columnarumque & epistyliorum symmetrias legitimis artis institutis perfecit. Id vero si marmoreum fuisset, ut haberet quemadmodum ab arte subtilitatem, sic à magnificentia & impensis auctoritatem, in primis & summis operibus nominaretur, Vitruvius in Proœmio libri septimi.

MYAGRUS, Statuarius.

Myagrus Phocæus à Vitruvio *in Proœmio libri tertii*, refertur inter illos artifices qui nullam memoriam sunt assecuti, quod non ab industria artisve solertia, sed à felicitate fuerunt deserti.

MYCON. Vide Micon, Pictor.

MYDON, Pictor.

Mydon Soleus, Pyromachi statuarii discipulus, reponitur Plinio lib. XXXV, cap. 2, inter artifices non ignobiles.

MYNACUS, Sutor.

Vide Pollucem lib. VII, cap. περὶ ὑποδημάτων; Pauli Leopardi cap. 2 libri X Emendationum.

MYRMECIDES, Eboris Sculptor.

Myrmecides iste dicitur Ciceroni lib. IV Acad. quæst. *minutorum opusculorum fabricator.* Plinius libro VII nat. Hist. cap. 21: *Callicrates ex ebore formicas & alia tam parva fecit animalia, ut partes earum à cæteris cerni non possent. Myrmecides quidam in eodem genere inclaruit, à quo quadrigam ex eadem materia, quam musca integeret alis, fabricatam; & navem, quam apicula pinnis absconderet.* Idem lib. XXXVI, capite 5: *Sunt & in parvis marmoreis famam consecuti Myrmecides, cujus quadrigam cum agitatore cooperuit alis musca, & Callicrates, cujus formicarum pedes atque alia membra pervidere non est.* Myrmecides dicitur Æliano Milesius. Vide eum libro I var. hist. cap. 17; ubi & hanc artis subtilitatem laudem negat mereri, inquiens, τί γὰρ ἄλλο ἐστὶ ταῦτα ἢ χρόνου παρανάλωμα, *Quid enim hæc sunt aliud, quam vana temporis impensa?* Similiter quoque Galenus ἐν προτρεπτικῷ πρὸς τὰς τέχνας improbat τὰ Μυρμηκίδου τοῦ Ἀθηναίου καὶ Καλλικράτους τοῦ Λακεδαιμονίου, nec dubitat id genus opera ad ματαιοτεχνίαν referre. Julianus Imp. Oratione tertia videtur innuere, de tornando cælandoque milio cogitasse Myrmecidem ἁμιλλώμενον τῇ Φειδίου τέχνῃ, *cum Phidia quasi contendentem, atque artem ejus aliqua in re vel æquare vel superare volentem.* Ad hunc Juliani locum respexit Suidas in Μυρμηκίδην, ac manifestius etiam in Γελοῖος. Varro circa initium libri VI

de LL.

de L. L. *Facilius obscuram operam Myrmecidis ex ebore oculi videant, si extrinsecus admoveant nigras setas.* Vide plura in CALLICRATES.

MYRON, STATUARIUS.

Olymp. LXXXVII *fuere Agelades, Callon, Polycletus, Phragmon, Gorgias, Lacon Myron, Pythagoras, Scopas, Perelius*, Plin. lib. XXXIV, cap. 8. *Myronem, Eleutheris, natum, & ipsum Ageladis discipulum, bucula maxime nobilitavit, celebratis versibus laudata, quando alieno plerique ingenio magis quam suo commendantur. Fecit & canem, & discobolon, & Persea, & Pristas, & Satyrum admirantem tibias, & Minervam. Delphicos pentathlos pancratiastas. Herculem etiam, qui est apud Circum maximum in æde Pompeji magni. Fecisse & cicadæ monumentum ac locustæ, carminibus suis Erinna significat. Fecit & Apollinem, quem à triumviro Antonio sublatum restituit Ephesiis divus Augustus, admonitus in quiete. Primus hic multiplicasse varietatem videtur, numerosior in arte quàm Polycletus, & in symmetria diligentior: & ipse tamen corporum tenus curiosus, animi sensus non expressisse; capillum quoque & pubem non emendatius fecisse quam rudis antiquitas instituisset. Vicit eum Pythagoras Rheginus ex Italia, pancratiaste Delphis posito. Eundem vicit & Leontinus, qui fecit stadiodromon Astylon, qui Olympiæ ostenditur*, Idem ibidem. *Antiquissima æris gloria Deliaco fuit. Proxima laus, Æginetico: illoque ære Myron usus est; hoc Polycletus, æquales atque condiscipuli. Æmulatio autem & in materia fuit*, Plinius lib. XXXIV, cap. 2. *Buthyreus Lycius Myronis discipulus fuit, qui fecit dignum præceptore puerum sufflantem languidos ignes, & Argonautas*, Plinius lib. XXXIV, cap. 8; ubi tamen Casaubonus legendum putat *Eleuthereas*. Vide ejus Animadvers. in Athenæi lib. XI, cap. 11.

Myron in fingendis capitibus præter cæteros excellebat. *Chares à Lysippo statuas facere non isto modo didicit*, inquit Auctor Rhet. ad Herennium lib. IV, *ut Lysippus caput ostenderet Myronis, brachia Praxitelis, pectus Polycleti: sed omnia coram magistrum facientem videbat; cæterorum opera vel sua sponte considerare poterat.*

Una fingendi est ars, in qua præstantes fuerunt Myro, Polycletus, Lysippus, qui omnes inter se dissimiles fuerunt; sed ita tamen, ut neminem sui velis esse dissimilem. Una est ars ratioque picturæ, dissimillimique tamen inter se Zeusis, Aglaophon, Apelles; neque eorum quisquam est, cui quicquam in arte sua deesse videatur, Cicero III de Oratore.

Quis non intelligit Canachi signa rigidiora esse, quàm ut imitentur veritatem? Calamidis dura illa quidem, sed tamen molliora quam Canachi. Nondum Myronis satis ad veritatem adducta, jam tamen quæ non dubites pulchra dicere. Pulchriora etiam Polycleti & jam plane perfecta, ut mihi quidem videri solent, Cicero de Claris Oratoribus.

Duriora & Tuscanicis proxima Calon atque Egesias, jam minus rigida Calamis, molliora adhuc supra dictis Myron fecit, Quintilianus lib. XII, cap. 10. *Ex antiquis statuariis, qui dignitatis notas & commendationis gratiam habuerunt, æterna memoria ad posteritatem sunt permanentes; uti Myron, Polycletus, Phidias, Lysippus, cæterique qui nobilitatem ex arte sunt consecuti*, &c. Vitruvius in Procemio libri tertii.

Hanc eximiæ Artis celebritatem testantur plurima Scriptorum loca, quæ Myronem passim nobilissimis jungunt artificibus; varii quoque loquendi modi, quibus Poetæ utuntur quotiescunque opera Myronis, præcipue tamen Buculam ejus describunt. Addo itaque antecedentibus aliquot locis illud Luciani in Somnio, ubi Statuariam hæc dicentem introducit: Μὴ μυσαχθῇς τοῦ σώματος τὸ εὐτελὲς, μηδὲ τῆς ἐσθῆτος τὸ πιναρόν· ἀπὸ γὰρ τοιούτων ὁρμώμενος καὶ Φειδίας ἐκεῖνος ἔδειξε τὸν Δία, καὶ Πολύκλειτος τὴν Ἥραν εἰργάσατο, καὶ Μύρων ἐπῃνέθη, καὶ Πραξιτέλης ἐθαυμάσθη, προσκυνοῦνται γοῦν οὗτοι μετὰ τῶν θεῶν. *Ne aversaris corporis simplicitatem ac vestium sordes! ab his etenim initiis progressus Phidias ille, Jovem spectandum nobis exhibuit, & Polycletus Junonem elaboravit; & Myron laudatus est, & Praxiteles in admiratione fuit; & hi omnes una cum Diis adorantur.*

Myronis opera dicuntur *veteres Myronis artes*, apud Martialem lib. IV, Epigr. 39:

> *Argenti genus omne comparasti,*
> *Et solus veteres Myronis artes,*
> *Solus Praxitelis manus Scopæque,*
> *Solus Phidiaci toreuma cæli,*
> *Solus Mentoreos habes labores.*

Ovidius III de Arte, vers. 219:

> - - - *Operosi signa Myronis.*

Juvenalis

Juvenalis Satyra VIII, verſ. 102:

Et cum Parrhaſii tabulis, ſignisque Myronis,
Phidiacum vivebat ebur.

Martialis lib. VI, Epigr. 92:

Cælatus tibi cum ſit, Ammiane,
Serpens in patera Myronis arte,
Vaticana bibis? bibis venenum.

Idem lib. VIII, Epigr. 50:

Quis labor in phiala? docti Myos? anne Myronis?
Mentoris hæc manus eſt? an Polyclete tua?

Statius I Sylvarum, in Tiburtino Vopiſci:

Quicquid in argento primùm vel in ære Myronis
Luſit, & enormes manus eſt experta coloſſos.

Idem IV Sylv. in Vindicis Hercule epitrapezio, ubi Vindicem facit doctiſſimum intelligentiſſimumque elegantiarum omnium exiſtimatorem:

- - - *Quis namque oculis certaverit uſquam*
Vindicis artificum veteres agnoſcere ductus,
Et non inſcriptis auctorem reddere ſignis?
Hic tibi quæ docto multum vigilata Myroni
Æra, laboriferi vivant quæ marmora cælo
Praxitelis, quod ebur Piſæo pollice raſum,
Quod Polycletæis juſſum æs ſpirare caminis,
Linea quæ veterem longe fateatur Apellem
Monſtrabit; namque hæc, quoties chelyn exuit ille,
Deſidia eſt, hic Aoniis amor avocat antris.

Phædrus in Prologo libri V Fabularum:

Æſopi nomen ſicubi interpoſuero,
Auctoritatis eſſe ſcito gratia:
Ut quidam artifices noſtro faciunt ſæculo,
Qui pretium operibus majus inveniunt, novo
Si marmori adſcripſerint Praxitelem ſuo.
Detrito Myronem argento.

Bucula illa, quam verſibus plurimorum laudatam ſupra ex Plinio retulimus, dicitur Ovidio IV de Ponto, Eleg. I:

- - - *Similis veræ vacca, Myronis opus.*

Virgilio in Ætna:

Gloria viva Myronis.

A quo non abludit illud Propertii lib. II, Elegia 31:

Atque aram circumſteterant armenta Myronis
Quattuor artificis, vivida ſigna, boves.

Meminit ejuſdem æreæ buculæ Ælianus in epilogo librorum de Animalibus; Tzetzes Chiliade VIII, Hiſt. 194; D. Auguſtinus lib. II Soliloqu. cap. 10; Symmachus lib. I, epiſt. 23. Videtur denique ad eandem reſpexiſſe Arbiter, cùm ait: *Myron pene hominum animas ferarumque ære comprehenderat.* Hanc Myronis buculam Ciceronis ævo Athenis adhuc ſpectatam diſcimus ex Verrina IV. Procopii adhæc ævo viſam Romæ in foro Pacis teſtatur ipſe Procopius lib. IV de Bello Gotthico, cap. 21. Nihil tamen notiſſimæ famæ buculam æque illuſtravit, ac multiplex Græcorum Romanorumque Poëtarum certamen, non ſine quadam contentionis æmulæ ſpecie, in ſtupendi operis laudes ἀνθαιρέτως prorumpens. Anthologia certe Græcorum Epigrammatum libro IV, titulo εἰς ἀγάλματα ζώων, ſuppeditat nobis triginta ſex in Myronis vaccam Epigrammata, quorum aliquot tranſtulit Auſonius, quæ vide.

Meminit quoque alterius vituli à Myrone elaborati Tatianus Orat. adverſus Græcos: γελῶ καὶ τὸν Μύρωνος ἐπισήμων τεχνίτου μόσχον, ἐπὶ δὲ αὐτῷ νίκην, ὅτι τὴν Ἀγήνορος ἁρπάσας θυγατέρα, μοιχείας καὶ ἀκρασίας βραβεῖον ἀπηνέγκατο: *Rideo quoque ſcientiam Myronis fabricantis vitulum & victoriam ei ſuperimponentis: quòd Agenoris filiam rapiens, adulterii atque intemperantiæ præmium reportaſſet.*

Nobi-

Nobilitatur Myron & Discobolo, cujus meminit Plinius loco supra allegato. Hunc δισκεύοντα vel δισκοβόλον Myronis graphice depingit Lucianus in Philopseude: Μῶν τὸν δισκεύοντα ἦν δ' ἐγὼ φῄς, τὸν ἐπικεκυφότα κατὰ τὸ σχῆμα τῆς ἀφέσεως, ἀπεστραμμένον εἰς τὴν δισκοφόρον, ἠρέμα ὀκλάζοντα τῷ ἑτέρῳ, ἐοικότα ξυναναστησομένῳ μετὰ τῆς βολῆς; Οὐκ ἐκεῖνον ἦ δ' ὅς, ἐπεὶ καὶ Μύρωνος ἔργον ἓν καὶ τοῦτό ἐστιν, ὁ δισκοβόλος ὃν λέγεις: *Num statuam illam dicis, inquam, quæ discum jacit? quæ inclinata est ad gestum emissuri, reflexa in eum partem quæ fert discum, nonnihil procumbens pede altero, ut quæ se ipsam unà cum ipso jactu rursus videatur erectura? Nequaquam eam, dixit ille, siquidem & unum ex Myronis operibus est ille discobolus, quem dicis.* Eximie quoque Quintilianus libro II Orat. Institut. cap. 13; *Expedit sæpe mutare ex illo constituto traditoque ordine aliqua, & interim decet ut in statuis atque picturis videmus variari habitus, vultus, status. Nam recti quidem corporis vel minima gratia est. Nempe enim adversa sit facies, & demissa brachia, & juncti pedes, & à summis ad ima rigens opus: flexus ille &, ut sic dixerim, motus, dat actum quendam effictis. Ideo nec ad unum modum formatæ manus, & in vultu mille species. Cursum habent quædam & impetum; sedent alia vel incumbunt; nuda hæc, illa velata sunt; quædam mista ex utroque. Quid tam distortum & elaboratum, quàm est ille Discobolos Myronis? Si quis tamen ut parum rectum improbet opus, nonne is ab intellectu artis absuerit, in qua vel præcipue laudabilis est illa ipsa novitas ac difficultas.*

In Samo insula inter multas melioris notæ statuas fuere tria Myronis opera colossica, uni insistentia basi: quæ cùm sustulisset Antonius, duo in eandem basin reposuit Augustus Cæsar, Minervam videlicet atque Herculem. At Jovem, parato ei sacello, transtulit in Capitolium. Vide *Strabonem lib.* XIV, *pag.* 637, B.

Herculem egregie factum ex ære, qui dicebatur opus Myronis, Verres abstulit Hejo Mamertino. Vide Ciceronem circa initium Verrinæ quartæ, ubi & hæc aliquanto post legas: *Quid? Agrigento nonne ejusdem P. Scipionis monumentum, signum Apollinis pulcherrimum, cujus in femine literulis minutis argenteis nomen Myronis erat inscriptum, ex Æsculapii religiosissimo fano sustulisti?*

Ladam velocissimum Alexandri Magni cursorem ex ære fecit Myron. Anthol. Græc. Epigr. lib. IV, tit. 2:

Οἷος ἔης φεύγων τὸν ὑπηνέμιον ἔμπνεε Λάδα
 Θυμὸν ἐπ' ἀκροτάτῳ πνεύματι θεὶς ὄνυχα,
Τοῖον ἐχάλκευσε Μύρων ἐπὶ παντὶ χαράξας
 Σώματι, Πισαίου προσδοκίῃ στεφάνου.
Πλήρης ἐλπίδος ἐστὶν, ἄκροις δ' ἐπὶ χείλεσιν ἆσθμα
 Ἐμφαίνει, κοίλων ἔνδοθεν ἐκ λαγόνων.
Πηδήσει τάχα χαλκὸς ἐπὶ στέφος, οὐδὲ καθέξει
 Ἁ βάσις. ὦ τέχνη πνεύματος ὠκυτέρα.

Cl. Hugo Grotius transtulit:

Qualis eras Lada fugiens vestigia Thymi
 Alipedis, premeres cùm pede flabra tuo,
Nobilis ad Pisæ contendens præmia, talem
 Corpore te toto fecit in ære Myron.
Implet eum spes quanta vides, & anhelitus ore
 Cernitur ex imis ilibus exoriens.
Prosiliet mox æs ad serta, nec ipsa tenebit
 Credo basis. Citus est spiritus, ars citior.

Bacchum ex ære fecit Myron. Anthol. Græc. Epigr. lib. IV, tit. 12.

Ἐκ πυρὸς ὦ Διόνυσε τὸ δεύτερον ἡνίκα χαλκῷ
 Ἐξεφάνης, γενεὰν εὗρε Μύρων ἑτέρην.

Cl. Hugo Grotius vertit:

Ex igni Lenæe novos tibi præbuit ortus
 Edomito cùm te fecit in ære Myron.

Myronis æneus puer & Perseus fuere Athenis in arce: Καὶ ἄλλα ἐν τῇ Ἀθηναίων ἀκροπόλει θεασάμενος οἶδα, inquit Pausanias lib. I, pag. 41. Λύκιον τὸν Μύρωνος χαλκοῦν παῖδα, ὃς τὸ περιρραντήριον ἔχει· καὶ Μύρωνος Περσέα τὸ ἐς Μέδουσαν ἔργον εἰργασμένον: *Etiam alia in Atheniensium arce spectans cognovi, Lycium Myronis æneum puerum, tenentem vas aqua lustrali plenum: Myronis item Perseum, suum in Medusam facinus peragentem.*

Hecates initia quotannis celebrant Æginetæ, dicentes Orpheum Thracem sibi horum

initiorum auctorem. Templum est inclusum septo, signum vero Myronis opus, unus itidem est ei vultus, sicuti & unum est corpus reliquum. Alcamenes autem (ut mihi quidem videtur) primus simulacra Hecates tria fecit, mutuo sibi connexa, quam Athenienses appellant Epipyrgidian: *Pausanias lib.* II, *pag.* 140, 52.

Lycini statuas duas Myron Atheniensis fecit: *Pausanias lib.* VI, *pag.* 345, 24.

Cleonæo Timanthi statuam fecit Myron Atheniensis: *Pausanias lib.* VI, *pag.* 359, 4.

Philippi Azanis statuam fecit Myron: *Idem ibidem.*

Exstat Olympiæ pila, in qua victoriæ Lacedæmonii Chionidis incisæ sunt: imposita vero pilæ statua, opus est Atheniensis Myronis: *Pausanias lib.* VI, *pag.* 367, 3.

Liberi patris simulacrum statu erecto dedicavit Sylla, Myronis operum spectatu dignissimum; Erechtheo, qui Athenis est, excepto. Non tamen de suo dedicavit Sylla, sed Orchomeniis Minyis donarium illud eripuerat. Hoc illud est quod Græci dicunt, θυμιάμασιν ἀλλοτρίοις τὸ θεῖον σέβεσθαι, *Alienis suffimentis Deos venerari*, Pausan. lib. IX, pag. 585. Potest interim hæc tantopere laudata Erechthei statua eadem videri cum illhac, quam inter Heroum eponymorum imagines memoravit hic ipse Pausanias lib. I, pag. 9, 2.

Dispice interim hoc in loco, quomodo Pausanias aliquot in locis Atheniensem dicat Myronem, quem Eleutheris natum esse constat ex Plinio. Vide *Pauli Leopardi Emendat. lib.* XI, *cap.* 19.

De morte Myronis nihil aliud habeo dicere, quàm quòd in summa paupertate de vita decessit. Huc facit illud Petronii Arbitri, quod supra quoque attigimus; *Lysippum, statuæ unius lineamentis inhærentem, inopia exstinxit: & Myron, qui pene hominum animas ferarumque ære comprehenderat, non invenit hæredem.*

Busto col nome di Myrone ved. Roma antica in due Tomi pag: 171 — MYRON PICTOR 124 vedi in fine l'spedizione del Calend: riportato dal Biandini nel sepolcro de Liberti d'Augusta

MYRON ALTER, ITIDEM STATUARIUS.

Myronem Lycium inter Polycleti discipulos recenset Plin. lib. XXXIV, cap. 8. Vide quæ diximus in LYCIUS STATUARIUS.

MYS, ARGENTI CÆLATOR.

Plinius lib. XXXIII, cap. 12, subjungit iis quæ de Mentore dicenda putabat, *Proximi ab eo in admiratione Acragas, & Boëthus, & Mys fuere. Exstant hodie omnium opera in insula Rhodiorum. Boëthi, apud Lindiam Minervam; Acraganthis, in templo Liberi patris in ipsa Rhodo, Bacchæ Centaurique cælati in scyphis; Myos, in eadem æde, & Silenus & Cupidines.* De manubiis Medorum, Marathonis fines invadentium, Phidias fecit Atheniensibus Minervæ signum ex ære: in cujus clypeo Lapitharum & Centaurorum pugnam Mys cælavit, quum eam, & quæ in clypeo cernuntur reliqua, Myi depinxisset Parrhasius Euenoris filius: *Pausanias lib.* I, *pag.* 51, 25.

Propertius lib. III, Eleg. 8:

Argumenta magis sunt Mentoris addita formæ:
At Myos exiguum flectit achantus iter.

Martialis lib. VIII, Epigr. 33:

Archetypum Myos argentum te dicis habere.
Quod sine te factum est, hoc magis archetypum est.

Et mox ibidem, Epigr. L:

Quis labor in phiala? docti Myos; anne Myronis?
Mentoris hæc manus est, an Polyclete tua?

Idem lib. XIV, in Apophoretis, num. 93, ubi lemma est, *Phiala aurea cælata:*

Quamvis Callaico rubeam generosa metallo,
Glorior arte magis; nam Myos iste labor.

N.

NAUCERUS, STATUARIUS.

NAucerus luctatorem anhelantem fecit, Plin. lib. XXXIV, cap. 8.

NAUCRATITÆ.

Sunt multi Figuli in Naucrate, à quibus propinqua etiam porta vocatur Ceramica, ubi eum in modum tingebantur fictilia, ut videri possent argentea: *Athenæus libro* XI, *cap.* 8.

NAU-

NAUCYDES, Statuarius.

Nonagesima quinta Olympiade floruere Naucydes, Diomedes, Canachus, Patrocles, Plin. lib. xxxiv, cap. 8. Et aliquanto post ibidem; *Naucydes Mercurio & Discobolo & immolante arietem censetur.*

Corinthi visebatur Hebes signum ex auro & ebore, Naucydis arte elaboratum: *Pausanias lib.* II, *pag.* 115, 7.

Hecatis signum ex ære fecit frater Perycleti Naucydes Mothonis filius: *Pausanias lib.* II, *pag.* 126, 6.

Alypus Sicyonius Naucydis Argivi discipulus: *Pausanias lib.* VI, *pag.* 344, 9.

Euclis Rhodii statua, Naucydis opus: *Pausanias lib.* VI, *pag.* 354, 18.

Naucydis discipulus fuit Polycletus Argivus, diversus ab illo Polycleto qui fecit signum Junonis: *Pausanias lib.* VI, *pag.* 354, 20.

Bacidi Trœzenio, qui luctatores vicit, statuam fecit Naucydes: *Pausanias lib.* VI, *pag.* 359, 4.

Chimonis duæ statuæ (ut mihi quidem videtur) probatissimæ sunt omnium Naucydis operum, cùm scilicet ea quæ est in Olympia, tum altera quæ Argis Romam in templum Pacis est asportata: *Pausanias lib.* VI, *pag.* 360, 19.

Erinnæ Lesbiæ statuam ex ære fecit Naucydes: Ἤρινναν τὴν Λεσβίαν Ναυκύδης ἐχαλκούργησεν: *Tatianus Oratione adversus Græcos.*

NAUSICAA.

Nausicaæ Alcinoi filiæ attribuitur inventio sphæræ: Ἀναγαλλίς. ἡ κερκυραία γραμματική, ἥτις τὴν τῆς σφαίρας εὕρεσιν Ναυσικάᾳ τῇ Ἀλκινόου θυγατρὶ ἀνατίθησι: *Suidas.*

NAXII.

Naxii primi numisma signarunt, secundùm Aglosthenis opinionem: *Pollux lib.* IX, *cap.* 6.

Naxii naves, quas Cantharos appellabant, artificiose fabricabant: *Suidas in* Ναξιουργὴς Κάνθαρος.

NEALCES, Pictor.

Nealces pinxit Venerem, ingeniosus & solers in arte: siquidem cùm prælium navale Ægyptiorum & Persarum pinxisset, quod in Nilo, cujus aqua est mari similis, factum volebat intelligi, argumento declaravit, quod arte non poterat. Asellum enim in littore bibentem pinxit, & crocodilum ei insidiantem, Plin. lib. xxxv, cap. 11.

Nealcem successus in spuma equi, spongia impacta, secutus dicitur, cùm pingeret poppyzonta retinentem equum, Plin. lib. xxxv, cap. 10. Vide Valerium Maximum libro octavo, cap. 11, exemplo externo 7. vedi Plutarco della Fortuna, pag. 191

Arato post liberatam Sicyonem volente unà cum reliquorum tyrannorum imaginibus etiam tollere nobilem Aristrati tyranni tabulam, pictam ab omnibus Melanthi asseclis, in qua tyrannus ille insistebat currui triumphali cum Victoria; perhibent Nealcem Pictorem, Arato charum, lachrymabundum dixisse, Bellum gerendum cum ipsis tyrannis, minime vero cum eorum imaginibus. Sinamus igitur currum & Victoriam; Aratus ipse faxo ut tollatur. Quod quum ei indulsisset Aratus, mox Aristratum delevit Pictor, palmamque in locum ejus substituit. Vide *Plutarchum in Arato.*

Erigonus tritor colorum Nealcæ pictoris in tantum ipse profecit, ut celebrem etiam discipulum relinqueret Pasiam, fratrem Æginetæ pictoris, Plin. lib. xxxv, cap. 11.

Anaxandram Nealcis filiam pinxisse testatur Didymus in Symposiacis: *Clemens Alexandr. Stromat.* IV, *pag.* 381, *C.*

NEARCHUS, Pictor.

Aristarete Nearchi filia & discipula pinxit Æsculapium, Plin. lib. xxxv, cap. 11.

NEOCLES, Pictor.

Xenon Neoclis discipulus Sicyonius, Plin. lib. xxxv, cap. 11.

NEPTUNUS.

Neptunus & Apollo dicuntur Trojam muro cinxisse. Vide Hyginum fabula LXXXIX; Diod. Siculum lib. V; Ovidium Metamorph. XI, 200; Augustin. lib. III de Civitate Dei, cap. 2.

Neptunus primus equorum domitor: *Statius Papinius lib.* VI *Thebaïdos, vers.* 302.

NERO IMPERATOR.

Nero pingendi fingendique non mediocre habuit studium, Sueton. in Nerone, cap. 53.

Nero ex Apollinis Delphici templo quingentas æneas, partim Deorum partim vero hominum, sustulit imagines: *Pausanias pag.* 620, 30: inter quas fuit & statua Cyanæ; *pag.* 643, 4: & Ulyssis *pag.* 338, 25.

Nero tanta elegantiorum statuarum cupidine ardebat, ut ne statuis quidem quæ in

Digitized by Google

Olympia erant abstinuerat, neque iis quæ Delphis erant; plurimas quoque ex Atheniensium arce atque ipso Pergamo transtulerit: solas tantum, quæ apud Rhodios erant, intactas reliquit. Quum itaque Craton qui totum Orbem terrarum, nullum prætermittens vicum, peragrabat, ut Neroni undique gentium nobilissimas conquireret statuas, Rhodum quoque venisset, Rhodiosque adventu suo tristiores factos deprehenderet, spectandi tantum gratia se advenisse testatus est, negavitque sibi potestatem datam quidquam eorum, quæ Rhodum ornabant, attingendi: *Dio Chrysost. Orat.* XXXI.

NERO, Artifex gemmarum.

Fuit & Nero alius lapidum politor, Artifex gemmarius, cujus alibi meminit Epiphanius. Vide *Salmasium Plinianarum Exercitat. pag.* 1105.

NESEAS, Pictor.

Neseas Thasius & Demophilus Himeræus fuere Olympiade octogesima nona: utrius eorum discipulus fuerit Zeuxis, ambigitur, Plin. lib. XXXV, cap. 9.

NESSUS, Pictor.

Nessus Abronis filius recensetur inter pictores non ignobiles apud Plinium *lib.* XXXV, *cap.* 11.

NESTOCLES, Statuarius.

Phidias floruit Olympiade LXXXIII, *circiter* CCC *nostræ Urbis anno. Quo eodem tempore æmuli ejus fuere Alcamenes, Critias, Nestocles, Hegias*, Plin. lib. XXXIV, cap. 8.

NEXARIS, Architectus.

Nexaris præcepta symmetriarum conscripsit: *Vitruvius in Proœmio libri septimi.*

NICÆUS, Pictor.

Plinius libro VII nat. hist. cap. 12: *Indubitatum exemplum est Nicæi nobilis pyctæ Byzantii geniti, qui adulterio Æthiopis nata matre, nil à cæteris colore differente, ipse avum regeneravit Æthiopem.* Eum locum sic scribit optimæ notæ codex Vossianus: *Indubitatum exemplum est Nicei nobilis pictoris Byzanti geniti, qui adulterio Ethiopis nata matre nichil à ceteris colore differente, ipse in avum degeneravit Etiopem.* Unde mihi quoque suspicari libet integrum hunc locum ex hisce Vossiani MS. vestigiis ita posse restitui: *Indubitatum exemplum est Nicæi nobilis pictoris Byzantii geniti, qui adulterio Æthiopis nata matre, nihil à cæteris colore differente, ipse in altum degeneravit Æthiopem.*

NICANOR, Pictor.

Nicanoris & Arcesilai Pariorum vetustiores encausticas picturas memorat Plinius *libro* XXXV, *cap.* 11.

NICEARCHUS, Pictor.

Nicearchus pinxit Venerem inter Gratias & Cupidines, Herculemque tristem insaniæ pœnitentia, Plin. lib. XXXV, cap. 11.

NICERATUS, Statuarius.

Niceratus fecit Æsculapium & Hygiam, qui sunt in Concordiæ templo Romæ. Et paulo post; *Mycon athletis spectatur; Menogenes quadrigis; nec minus Niceratus omnia quæ cæteri aggressus, repræsentavit Alcibiadem, lampadeque accensa matrem ejus Demaraten sacrificantem*, Plin. lib. XXXIV, cap. 8. Telesillæ statuam fecit Niceratus: *Tatianus in Oratione adversus Græcos.* Et mox ibidem; Niceratus Atheniensis Euctemonis filius imaginem Alcippes, elephantum enixæ, fecit. Meminit hujus Alcippes Plinius *lib.* VII *nat. hist. cap.* 3. Olympiade CCXIV Vespasiano Aug. VII. Tito V. Coss. Alcippe femina Romæ enixa est elephantum, quo tempore ingens fuit hominum mortalitas: *Chronicon Alexandrinum.*

NICEROS, Pictor.

Niceros & Aristippus fuerunt Aristidis Thebani discipuli & filii, Plinius libro XXXV, cap. 10.

NICIAS, Pictor.

Niciam inter illustrissimos Pictores Athenienses recenset Plutarchus circa initium libri *Bellone an pace clariores fuerint Athenienses:* Πολλῶν δὴ καὶ ἄλλων ἡ πόλις ἥδε μήτηρ καὶ τροφὸς εὐμενὴς τεχνῶν γέγονε, inquit Plutarchus, τὰς μὲν εὑραμένη καὶ ἀναφήνασα πρώτη, ταῖς δὲ δύναμιν προσθεῖσα καὶ τιμὴν καὶ αὔξησιν· οὐχ ἥκιστα δὲ ὑπ᾽ αὐτῆς ζωγραφία προῆκται καὶ κεκόσμηται. Καὶ γὰρ Ἀπολλόδωρος ὁ ζωγράφος ἀνθρώπων πρῶτος ἐξευρὼν φθορὰν καὶ ἀπόχρωσιν σκιᾶς, Ἀθηναῖος ἦν· οὗ τοῖς ἔργοις ἐπιγέγραπται, Μωμήσεταί τις μᾶλλον ἢ μιμήσεται. καὶ Εὐφράνωρ, καὶ Νικίας, καὶ Ἀσκληπιόδωρος, καὶ Πλεισταίνετος ὁ Φειδίου ἀδελφὸς, οἱ μὲν στρατηγοὺς ἔγραψαν νικῶντας, οἱ δὲ μάχας, οἱ δὲ ἥρωας: *Multarum certe atque aliarum urbs hæc artium benigna fuit mater & nutrix, has quidem prima inveniens atque in lucem proferens, illis vero vim addens*

addens & honorem & incrementum. Non minimum vero ab ea provecta exornataque est ars pingendi. Apollodorus etenim pictor, qui primus mortalium invenit mixturam colorum ac rationem obumbrandi, Atheniensis erat, cujus operibus inscribebatur, facilius hæc carpet aliquis quàm imitabitur. Etiam Euphranor, & Nicias, & Asclepiodorus, & Plistænetus Phidiæ frater, hi quidem exercituum duces pinxerunt vincentes, illi vero pugnas, isti denique heroës. Quàm sedulo huic suæ arti incubuerit Nicias, docet Ælianus var. hist. III, 31: vide locum. Νικίας ὁ ζωγράφος οὕτως ἔχαιρε τοῖς τῆς τέχνης ἔργοις, ὥστε τοὺς οἰκέτας ἐρωτᾶν πολλάκις εἰ λέλουται καὶ ἠρίστηκε: *Nicias pictor tantopere oblectabatur operibus artis, ut sæpenumero famulos suos rogaret, an lavisset aut prandium sumpsisset*, Plutarchus An seni gerenda sit respublica. Et rursus in opere, Non posse suaviter vivi secundum Epicurum: Οἱ φιλογραφοῦντες οὕτως ἄγονται τῇ πιθανότητι τῶν ἔργων, ὥστε Νικίαν γράφοντα τὴν Νεκυίαν, ἐρωτᾶν πολλάκις τοὺς οἰκέτας εἰ ἠρίστηκε: Πτολεμαίου δὲ τοῦ βασιλέως ἑξήκοντα τάλαντα τῆς γραφῆς συντελεσθείσης πέμψαντος αὐτῷ, μὴ λαβεῖν, μηδὲ ἀποδόσθαι τὸ ἔργον: *Picturæ dediti tantopere afficiuntur operum suorum verisimilitudine, ut Nicias pingens Necyam, persæpe rogaverit famulos, an pransus esset: Ptolemæo vero rege, absoluta jam pictura, sexaginta ei mittente talenta, neque accepit argentum, nec tabulam tradidit.* Vide quoque Stobæum Serm. XXIX, qui est de Assiduitate.

Divus Augustus in Curia, quam in Comitio consecrabat, duas tabulas impressit parieti: Nemeam sedentem supra leonem, palmigeram ipsam, adstante cum baculo sene, cujus supra caput tabula bigæ dependet. Nicias scripsit se inussisse, tali enim usus est verbo, Plin. lib. XXXV, cap. 4.

Usta [ochra] *casu reperta, incendio Piræi cerussa in orcis cremata. Hac primus usus est Nicias supra dictus*, Plin. lib. XXXV, cap. 6.

Euphranoris discipulus Antidotus maxime inclaruit discipulo Nicia Atheniensi, qui diligentissime mulieres pinxit, lumen & umbras custodivit, atque ut eminerent è tabulis picturæ maxime curavit. Opera ejus, Nemea advecta ex Asia Romam à Syllano, quam in Curia diximus positam: item Liber pater, in æde Concordiæ: Hyacinthus, quem Cæsar Augustus, delectatus eo, secum deportavit Alexandria capta, & ob id Tiberius Cæsar in templo ejus dicavit hanc tabulam: & Diana. Ephesi vero est Megabyzi, sacerdotis Ephesiæ Dianæ, sepulcrum: Athenis Necromantia Homeri; hanc vendere noluit Attalo regi talentis sexaginta, potiusque patriæ suæ donavit, abundans opibus. Fecit & grandes picturas, in quibus sunt Calypso, & Io, & Andromeda; Alexander quoque in Pompeji porticibus præcellens, & Calypso sedens. Huic quidem adscribuntur quadrupedes: prosperrime canes expressit. Hic est Nicias de quo dicebat Praxiteles, interrogatus quæ maxime opera sua probaret in marmoribus, Quibus Nicias manum admovisset; tantum circumlitioni ejus tribuebat. Non satis discernitur, alium eodem nomine, an hunc eundem quidam faciant Olympiade centesima duodecima. Niciæ comparatur & aliquanto præfertur Athenion Maronites, Glaucionis Corinthii discipulus, & austerior colore, & in austeritate jucundior, ut in ipsa pictura eruditio appareat, Plinius lib. XXXV, cap. 11.

Hyacinthum illum Niciæ, cujus conspectum exquisitissimis aliorum delectationibus anteponebat Augustus Cæsar, memorat quoque Pausanias lib. III, pag. 198, 36: Τὸ δὲ Ὑακίνθου ἄγαλμα ἔχον ἐστὶν ἤδη γένεια. Νικίας δὲ ὁ Νικομήδους (lege Νικομήδου) πιθανῶς δή τι ἔγραψεν αὐτὸν ὡραῖον, τὸν ἐπὶ Ὑακίνθῳ λεγόμενον Ἀπόλλωνος ἔρωτα ὑποσημαίνων: *Hyacinthi signum jam habet barbulam. Nicias Nicomedis filius eum pinxit formosissimum, subsignificans Apollinis in Hyacinthum amorem, plurimorum jam olim sermonibus in vulgus editum.*

Antequam in urbem Tritiam quis ingrediatur, monumentum occurrit ex lapide candido spectatu dignissimum, cùm ob alia, tum vel maxime ob picturas quas in hoc tumulo fecit Nicias. Sedile est eburneum, eique insidet mulier juvenis & forma insigni prædita: famula vero adstat ei portans umbellam, nec non imberbis adhuc adolescentulus recto statu, vestem tunicam & super tunica chlamydem indutus. Juxta hunc est famulus telis instructus, & ducens canes venaturis idoneos. Resciscere quidem nomina eorum haud quivimus; minime tamen longa difficilique conjectura intelligebamus, illud esse mariti atque uxoris commune aliquod monumentum: *Pausanias libro septimo, pag. 441, 34.*

Ὀμφαλίων Νικίου τοῦ Νικομήδους μαθητής. οἱ δὲ αὐτὸν καὶ δουλεῦσαι παρὰ τῷ Νικίᾳ καὶ παιδικὰ γενέσθαι αὐτοῦ: *Omphalion discipulus Niciæ filii Nicomedis: quem etiam nonnulli tradunt servitutem apud Niciam servisse, amasiumque ejus fuisse*, Pausanias libro quarto, pag. 276. 43.

Nicias filius Nicomedis, in pingendis animalibus ætatis suæ longe præstantissimus, habuit sepulchrale monumentum inter eorum tumulos, quibus publicæ sepulturæ honorem impertiendum judicabant Athenienses: *Pausanias lib. 1, pag. 57, 24.*

Νικίας ὁ ζωγράφος καὶ τοῦτο εὐθὺς ἔλεγεν εἶναι τῆς γραφικῆς τέχνης οὐ μικρὸν μέρος, τὸ λαβόντα ὕλην εὐμεγέθη γράφειν, καὶ μὴ κατακερματίζειν τὴν τέχνην εἰς μικρά· οἷον ὀρνίθια ἢ ἄνθη· ἀλλ' ἱππομαχίας ἢ ναυμαχίας· ἔνθα πολλὰ μὲν σχήματα δείξειεν ἄν τις ἵππων· τῶν μὲν, θεόντων· τῶν δὲ, ἀνθισαμένων· ἄλλων δὲ, ὀκλαζόντων. πολλοὺς δ' ἀκοντίζοντας, πολλοὺς δὲ καταπίπτοντας τῶν ἱππέων. ᾤετο γὰρ καὶ τὴν ὑπόθεσιν αὐτὴν μέρος εἶναι τῆς ζωγραφικῆς τέχνης, ὥσπερ τοὺς μύθους τῶν ποιητῶν: *Nicias pictor etiam hoc statim ab initio non parvam esse pictoriæ artis partem contendebat, ut Artifex sumpta materia satis copiosa pingeret, neque artem in minutias concideret, veluti aviculas aut flores; verum eam potius navalibus equestribusque præliis impenderet: ubi variæ equorum formæ exhiberi solent; currentium nempe, adversariis recto corporis statu obsistentium, in genua denique procidentium: equitum vero alii jaculantes, alii ex equis decidentes repræsentantur. Arbitrabatur enim ipsum quoque argumentum non minus aliquam artis pictoriæ partem esse, quàm fabulæ poetarum præcipuam in ipsa poesi vim obtinere judicantur*, Demetrius Phalereus de Elocutione, §. 76.

NICODAMUS, Statuarius.

Hercules leonem in Nemea sagittis conficiens, opus Nicodami: *Pausanias libro* v, *pag.* 338, 10.

Minerva galeam & ægidem induta, Nicodami Mænalii opus: *Pausanias libro* v, *pag.* 340, 32.

Antiochum pancratiastam fecit Nicodamus: *Pausanias lib.* vi, *pag.* 348, 32.

Androsthenem pancratiasten Mænalium fecit Nicodamus Mænalius: *Pausan. lib.* vi, *pag.* 354, 10. Et mox ibidem: Nicodamus plasta ille ex Mænalo fecit Damoxenidam pugilem Mænalium.

NICOMACHUS, Pictor.

Plinius lib. xxxv, cap. 10, postquam abunde multa dixit de Apelle, Aristide, Protogene, Asclepiodoro, tandem & hæc subjungit: *His annumerari debet Nicomachus, Aristodemi filius ac discipulus. Pinxit hic raptum Proserpinæ: quæ tabula in Capitolio in Minervæ delubro supra ædiculam Juventutis. Et in eodem Capitolio alia, quam Plancus imperator posuerat, Victoria quadrigam in sublime rapiens. Hic primus Ulyxi addidit pileum. Pinxit & Apollinem, & Dianam, Deumque matrem in leone sedentem: item nobiles Bacchas arreptantibus Satyris: Scyllamque quæ nunc est Romæ in templo Pacis. Nec fuit alius in ea arte velocior. Tradunt namque conduxisse pingendum ab Aristrato Sicyoniorum tyranno quod is faciebat Telesti poetæ monumentum, præfinito die intra quem peragerctur, nec multo ante venisse, tyranno in pœnam accenso; paucisque diebus absolvisse, celeritate atque arte mira. Discipulos habuit Aristidem fratrem, & Aristoclem filium, & Philoxenum Eretrium.* Quatuor tantùm coloribus in pingendo utebatur Nicomachus: *Quatuor coloribus solis immortalia illa opera fecere, ex albis melino, ex silaceis Attico, ex rubeis sinopide Pontica, ex nigris atramento, Apelles, Echion, Melanthius, Nicomachus, clarissimi pictores, cùm tabulæ eorum singulæ oppidorum venirent opibus. Nunc & purpuris in parietes migrantibus, & India conferente fluminum suorum limum, & draconum elephantorumque saniem, nulla nobilis pictura est. Omnia ergo meliora tunc fuere, cùm minor copia. Ita est: quoniam, ut supra diximus, rerum non animi pretiis excubatur*, Plin. lib. xxxv, cap. 7. *Sine ulla* [ochra] *non fiunt umbræ. Eretria terræ suæ habet nomen. Hac Nicomachus & Parrhasius usi*, Plin. lib. xxxv, cap. 6.

Corybas Nicomachi discipulus recensetur inter pictores non ignobiles apud Plinium *lib.* xxxv, *cap.* 11.

Ulyxi primus Nicomachus pictor pileo caput texisse fertur, Servius Fuldensis ad versum 44 libri 11 Æneidos. *Hic primus Ulixi addidit pileum*, Plin. lib. xxxv, cap. 10. Vide Meursii Miscell. Laconica lib. 1, cap. 17.

Quis eorum, qui hæc minora animadvertit, non intelligit Canachi signa rigidiora esse quam ut imitentur veritatem? Calamidis dura illa quidem, sed tamen molliora, quam Canachi. Nondum Myronis satis ad veritatem adducta, jam tamen quæ non dubites pulchra dicere. Pulchriora etiam Polycleti & jam plane perfecta, ut mihi quidem videri solent. Similis in pictura ratio est: in qua Zeuxim, & Polygnotum, & Timanthem, & eorum qui non sunt usi plus quam quatuor coloribus, formas & lineamenta laudamus; at in Aetione, Nicomacho, Protogene, Apelle jam perfecta sunt omnia, & nescio an reliquis in rebus omnibus idem eveniat. Nihil est enim simul & inventum & perfectum, Cicero de Claris Oratoribus.

Ἡ Ἀντιμάχου ποίησις καὶ τὰ Διονυσίου ζωγραφήματα τῶν Κολοφωνίων, ἰσχὺν ἔχοντα καὶ τόνον, ἐκβεβιασμένοις καὶ κατατόνοις ἔοικε· ταῖς δὲ Νικομάχου γραφαῖς καὶ τοῖς Ὁμήρου στίχοις, μετὰ τῆς ἄλλης δυνάμεως καὶ χάριτος, πρόσεστι τὸ δοκεῖν εὐχερῶς καὶ ῥᾳδίως ἀπειργάσθαι: *Versus Antimachi & picturæ Dionysii Colophoniorum, ut ut vim habeant & insignem eximii splendoris vigorem,*

gorem, plurimum tamen laboriosæ coactæque affectationis præ se ferunt: Nicomachi vero tabulis & carminibus Homeri; præter reliquam vim venereamque, etiam hoc adest, quod expedite & cum eximia facilitate facta videantur, Plutarchus in Timoleonte. lib. 3 pag. 6?

Nicomachum Vitruvius in Proœmio libri tertii collocat inter Pictores, *quos neque industria, neque artis studium, neque solertia defecit, sed aut rei familiaris exiguitas, aut imbecillitas fortunæ, seu in ambitione certationis contrariorum superatio obstitit eorum dignitati.*

Οὐχ ἡ αὐτὴ κρίσις ἐστὶ τοῦ βλέπειν, ὥσπερ οὐδὲ τοῦ γεύειν· καὶ γὰρ ὄψις ὄψεως, καὶ ἀκοὴ ἀκοῆς φύσει τε μᾶλλον διήρθρωται καὶ τέχνῃ συγγεγύμνασται πρὸς τὴν τοῦ καλοῦ διάγνωσιν· ἐν μὲν ἁρμονίαις καὶ μέλεσιν αἱ τῶν μουσικῶν· ἐν δὲ μορφαῖς αἱ τῶν ζωγράφων φρένες. ὥσπερ εἰπεῖν τὸν Νικόμαχον λέγουσι πρὸς ἄνθρωπον ἰδιώτην, φήσαντα μὴ καλὴν αὐτῷ φαίνεσθαι τὴν Ζεύξιδος Ἑλένην· Λάβε τοὺς ἐμοὺς ὀφθαλμοὺς, καὶ θεός σοι φανήσεται: *Non idem est judicium videndi, quemadmodum neque gustandi: etenim visus visu, & auditus auditu, natura magis conformatur & arte coëxercitatur ad pulchri explorationem. Ad harmonias nimirum & modulos, Musicorum; ad formas vero ac species, Pictorum ingenia plurimum valent. Quamobrem quoque tradunt Nicomachum aliquando respondisse cuidam idiotæ qui Helenam Zeuxidis minime sibi pulchram videri dixerat, Sume oculos meos; & Dea tibi videbitur,* Stobæus Serm. LXI, ex Plutarcho de amore. Simile quid Nicostrato tribuit Ælianus var. Hist. lib. XIV, cap. 47.

Quemadmodum supra in Apelle monuimus eum è medio excedentem reliquisse inchoatæ Veneris tabulam, quæ apud posteros in majore habita est admiratione quam reliqua ejus opera jam perfecta; ita & Tyndaridas, tabulam à Nicomacho morte intercepto relictam imperfectam diceremus in maxima deinde habitam æstimatione: sed satius est remittere lectorem ad ipsa Plinii de hac re verba, quæ exscripsimus in APELLES.

Niconida architetto vedi il suo Tomo 4 di Plutarco pag. 463

NICON, ARCHITECTUS.

Hic fuit pater Galeni, principis medicorum: Suidas in Γαληνός. *Tzetzes Chil.* XII *hist.* 397.

NICON, PICTOR.

Οἱ ἵπποι τὰς κάτω βλεφαρίδας οὔ φασιν αὐτοὺς ἔχειν. Ἀπελλῆν τὸν Ἐφέσιον αἰτίαν λέγουσιν ἔχειν, ἐπεί τινα ἵππον γράφων οὐ παρεφύλαξε τὸ ἴδιον τοῦ ζώου. οἱ δὲ οὐκ Ἀπελλῆν φασι τὴν αἰτίαν ταύτην ἐνεγκεῖν, ἀλλὰ Νίκωνα· ἀγαθὸν μὲν ἄνδρα γράψαι ζῶον τοῦτο, σφαλῆναι δὲ ἐς μόνον τὸ εἰρημένον: *Equos negant habere inferiores palpebras. Itaque & Apellem Ephesium culpatum ajunt, quod equum pingens non observasset hanc animalis proprietatem. Alii vero non Apelli vitio id versum tradunt, sed Niconi; quem ratio in prædicta equi proprietate fefellit, quamvis alias non inconcinne pingeret equos,* Ælianus de Animalibus libro IV, cap. 50. Confer hæc cum iis quæ supra diximus in MICON.

Συστρατιώτην τις Ἀθηναῖος ἐν τῇ μάχῃ τῇ ἐν Μαραθῶνι ἐπήγετο κύνα· καὶ ἐν γραφῇ εἴκασται ἐν τῇ Ποικίλῃ ἑκάτερος, μὴ ἀτιμασθέντος τοῦ κυνὸς, ἀλλ᾽ ὑπὲρ τοῦ κινδύνου μισθὸν εἰληφότος, ὁρᾶσθαι σὺν τοῖς ἀμφὶ τὸν Κυναίγειρον καὶ Ἐπίζηλόν τε καὶ Καλλίμαχον· εἰσὶ δὲ καὶ οὗτοι καὶ ὁ κύων Νίκωνος γράμμα· οἱ δὲ, οὐ τούτου, ἀλλὰ Θασίου Πολυγνώτου φασί: *Atheniensis quidam secum deduxit canem commilitonem in pugnam Marathoniam, atque adeo quoque in pictura Pœciles repræsentatus est uterque; ne quidem contempto cane, sed pro periculo hanc mercedem reportante, ut conspiceretur inter eos qui proximi Cynegiro & Epizelo & Callimacho. Sunt autem & hi & ipse quoque canis, ars Niconis. Alii vero non hujus, sed Thasii Polygnoti opus esse perhibent,* Ælianus de Animalibus lib. VII, cap. 38.

NICOPHANES, PICTOR.

Posteaquam libro XXXV, cap. 10, Plinius recensuit Apellem, Aristidem, Protogenem, Asclepiodorum, atque alia quædam nobilissimæ artis lumina, tandem quoque subjungit sequentia hæc: *Annumeratur his & Nicophanes elegans & concinnus, ita ut vetusta opera pingeret propter æternitatem rerum: impetuosi animi, & cui pauci comparentur.*

Nicophanem, sicuti & Pausaniam atque Aristidem Pictores, olim vocabant πορνογράφους, *Meretricum pictores,* quemadmodum tradit Athenæus lib. XIV, cap. 2; ubi & hoc addit: Μνημονεύει δὲ αὐτῶν, ὡς ταῦτα καλῶς γραψάντων, Πολέμων ἐν τῷ περὶ τῶν ἐν Σικυῶνι πινάκων: *Meminit vero eorum, tanquam qui in istiusmodi pictura excellerent, Polemon in opere quod scripsit de tabulis quæ Sicyone conspiciebantur.* Athen. lib. 13 cap. 11

NICOSTHENES, PICTOR.

Theodorus Samius & Stadius Nicosthenis discipuli, Plin. lib. XXXV, cap. 11.

NICOSTRATUS, PICTOR.

Ζεῦξις ὁ Ἡρακλεώτης ἔγραψε τὴν Ἑλένην. Νικόστρατος οὖν ὁ ζωγράφος ἐξεπλήττετο τὴν εἰκόνα, καὶ πεπηγὼς τὸ γράμμα δῆλος ἦν. Ἤρετο οὖν τις αὐτὸν προσελθὼν, τί δὴ παθὼν οὕτω θαυμάζει

Digitized by Google

μάζει τὴν τέχνην· ὁ δὲ, Οὐκ ἄν με ἠρώτησας, εἶπεν, εἰ τοὺς ἐμοὺς ὀφθαλμοὺς ἐκέκτησο: *Zeuxis Heracleota pinxerat Helenam. Nicostratus igitur pictor adeo obstupuit imagine conspecta, ut liqueret eum præ admiratione picturæ suspensum hærere. Quidam igitur accedens, interrogavit eum: Quid ei accidisset, ut tantopere admiraretur artem. At ille: Non id me rogares, inquit, si meos oculos haberes,* Ælianus var. Hist. XIV, 47. Simile quid paullo ante Nicomacho tribuit Plutarchus. Huc nimirum pertinet, quod inter Zenonis dogmata refert Laërtius libro VII, pag. 468: Εἰσὶ τῶν φαντασιῶν αἱ μὲν τεχνικαὶ, αἱ δὲ ἄτεχνοι· ἄλλως γοῦν θεωρεῖται ὑπὸ τεχνίτου εἰκὼν, καὶ ἄλλως ὑπὸ ἀτέχνου: *Phantasiarum hæ quidem sunt artificiales, aliæ vero inartificiales. Aliter igitur ab artifice spectatur imago, aliter ab artis ignaro.*

NIGER.

Niger, Curator operum publicorum: *Inscript. Gruteri*, CCCLXXXVII, 3.

NISYRUS.

Nisyrus, una Cycladum, dicebatur & Porphyris: *Plin. libro* IV, *cap.* 12. Vide Stephanum de Urbibus in Νίσυρος. Vide quoque Suidam in Νίσυρος.

NOACHUS, Naupegus.

Theodoretus VII de Providentia depingit Noachum structuræ arcæ ex præscripto Dei intentum: Βλέπε τὸν μακάριον Νῶε ξύλα τέμνοντα καὶ ταῦτα τῷ σκεπάρνῳ καθαίροντα, καὶ τὰς γωνίας ὀρθίας ἐξομαλίζοντα, καὶ τὴν κιβωτὸν ὡς προσετάχθη ἐκ ξύλων τετραγώνων κατασκευάζοντα, καὶ γόμφοις τὰς ἁρμονίας συνδέοντα, καὶ τοῦτο τῷ τρόπῳ πᾶσαν ὑφαίνοντα, καὶ τῇ ἀσφάλτῳ καὶ τῇ πίσσῃ καταχρίοντα, καὶ τοῖς ὕδασι τὴν εἰσροὴν ἀποτειχίζοντα: *Vide beatum Noachum arbores cædentem, illasque dolantem, & ad rectos angulos adaptantem, & arcam, ut præceptum erat, ex quadratis lignis fabricantem, & clavis compingentem, & tali ratione contexentem, & bitumine & pice illinentem, & munientem contra impetum aquæ.* Basilius Seleuciæ Episcopus Orat. VI: Νῶε τὴν κιβωτὸν κατεσκεύασεν, ὕπω ναυπηγίας λαβούσης ἀρχήν: *Noachus arcam struxit ante initium artis naves faciendi.*

NORICI, vel NOROPES.

Noricus ensis, Horatius lib. I Carminum, Ode 16; ubi Acron: *Emphasis est. In ipsis enim locis & probatum ferrum est, & optimi enses fiunt: & ideo ex provincia ferrum laudavit. Est autem Noricum pars Illyrici.* Clemens Alexandrinus I Stromat: Νώροπες ἔθνος ἐστὶ Παιονικὸν, νῦν δὲ Νωρικοὶ καλοῦνται· κατειργάσαντο χαλκὸν καὶ σίδηρον ἐκάθηραν πρῶτοι: *Noropes, gens Pæoniæ, nunc Norici vocantur: primi elaborarunt æs & expurgaverunt ferrum.* Vide quoque Stephanum de Urbibus in Νωρικός.

Ovidius XIV Metamorph. vers. 712:

> *Durior & ferro quod Noricus excoquit ignis.*

NOTKERUS.

Notkerus, insignis medicus & Pictor fuit, quem cœcum & senio confectum invisit Otho primus Imp. quum Roma rediens Sangallum diverteret. Vide *Goldasti tom.* III, *Alamannicarum rerum, pag.* 70.

NUMIDICUS. Vide Publius Minidius.

NYMPHODORUS, Mechanicus.

Nymphodorus scripsit de Machinationibus: *Vitruvius in Proœmio libri septimi.*

Numidius Architectus [illegible] pag: 4

O.

OBSIDIUS.

P. Obsidius, Præfectus fabrum: *Inscript. Gruteri* LXXII, 9. *Obsidiana numerantur & in genere vitri, ad similitudinem lapidis quem in Æthiopia invenit Obsidius, nigerrimi coloris, aliquando & translucidi, crassiore visu, atque in speculis parietum pro imagine umbras reddente. Gemmas multi ex eo faciunt: vidimusque & solidas imagines Divi Augusti, capti materia hujus crassitudinis: dicavitque ipse pro miraculo in templo Concordiæ obsidianos quatuor elephantos. Remisit & Tiberius Cæsar Heliopolitarum ceremoniis, repertam ibi in hæreditate ejus qui præfuerat Ægypto, obsidianam imaginem Menelai. Ex quo apparet antiquior materiæ origo, nunc vitri similitudine interpolata. Xenocrates obsidianum lapidem in India, & in Samnio Italiæ, & ad Oceanum in Hispania nasci tradit. Fit & tincturæ genere obsidianum ad escaria vasa, & totum rubens vitrum atque non translucens, Hæmatinon appellatum. Fit & album, & murrhinum, aut hyacinthos sapphirosque imitatum, & omnibus aliis coloribus.*

bus. Nec est alia nunc materia sequacior aut picturæ accommodatior. Maximus tamen honos in candido transflucentibus, quàm proxima crystalli similitudine. Usus vero ad potandum argenti metalla & auri pepulit. Est autem caloris impatiens, ni præcedat frigidus liquor, &c. Plin. lib. xxxvi, cap. 26.

OE N I A S, Pictor.

Oenias pinxit Syngenicon, Plin. lib. xxxv, cap. 11.

O E S.

Oës, Ὠής, *sive* Ὠάννης, Astrologiam reperit. Vide *Cl. Salmasii Plinianas Exercitat. pag.* 574, 575.

O L Y M P I A S, Pictrix.

Pinxit & quædam Olympias: de qua hoc solum memoratur, discipulum ejus fuisse Autobulum, Plin. lib. xxxv, cap. 11.

O L Y M P I O S T H E N E S, Statuarius.

Tres Musarum statuas in Helicone fecit Olympiosthenes: *Pausanias libro* ix, *pagina* 585, 35.

O L Y M P U S, Statuarius.

Meminit ejus Pausanias lib. vi, pag. 349, 25.

O M P H A L I O N, Pictor.

Pausanias lib. iv, pag. 276, 43, refert aliquot picturas Omphalionis, qui fuit discipulus Niciæ filii Nicomedis, quem etiam tradunt quidam inserviisse huic Niciæ, eique delicias fuisse.

O N Æ T H U S, Statuarius.

Jovis signum fecerunt Thylacus & Onæthus fratres & eorum filii; quibus vero illi temporibus floruerint, quave patria nati, aut à quibus artem didicerint, referre nequeo: *Pausan. lib.* v, *pag.* 333, 55.

O N A S I A S, Pictor.

Ὀνασίας Πλαταιεῦσιν ἔγραψε κατηφῆ τὴν Εὐρυγάνειαν ἐπὶ τῇ μάχῃ τῶν παίδων: *Onasias Platæensibus pinxit Euryganeam demisso vultu tristem ob filiorum dimicationem*, Pausanias lib. ix, pag. 551, 5: nisi forte malis eum Sylburgio legere Ὀνατᾶς.

O N A S S I M E D E S, Statuarius.

Διονύσου ἄγαλμα Ὀνασσιμήδης ἐποίησε διόλου πλῆρες ὑπὸ τοῦ χαλκοῦ: *Onassimedes fecit Liberi patris signum totum refertum ære*, Pausanias lib. ix, pag. 560, 20.

O N A T A S, Pictor.

Apud Platæenses Onatas pinxit in pariete vestibuli ædis Minervæ Areæ primam Argivorum ad Thebas expeditionem: *Pausanias lib.* ix, *pag.* 548, 23.

O N A T A S, Statuarius.

In Alti visebantur novem statuæ eorum qui ex provocatione congressuri erant cum Hectore, sorte ducti: ex adverso autem & alteri basi insistebat Nestor, uniuscujusque sortem in galeam conjiciens. Fecit Onatas Ægineta, filius Miconis: *Pausanias libro* v, *pag.* 338, 50.

Thasii dedicaverunt Herculem in Olympia æneum super ænea basi: fecit Onatas Ægineta, filius Miconis; quem Onatam nulli secundum ducimus eorum, qui à Dædalo ex Attica officina prodiere: *Pausanias lib.* v, *pag.* 339, 19.

Mercurius sub ala portans arietem, galea caput armatus, tunica & chlamide amictus fuit apud Eleos. Inscriptio Onatam Æginetam & eum eo simul Callitelem fecisse. Mihi vero Calliteles iste videtur Onatæ vel discipulus fuisse, vel filius: *Pausanias sub finem libri quinti, pag.* 342, 20.

In Alti est currus æneus, & vir conscendens eum: desultorii porro equi utrimque juxta currum adstant, atque insidentes iis pueri. Currum fecit Onatas Ægineta; equi vero cum pueris, sunt opus Calamidis: *Pausanias lib.* vi, *pag.* 365, 6.

Phigalenses, antiquo Cereris simulacro ligneo casu combusto, non modo non restituerunt aliud signum, verum etiam statas Deæ ceremonias negligere cœperunt: donec, ingravescente dira fame, coacti sunt oraculum Pythiæ consulere, jubebanturque pristina Deæ sacra sedulo resumere. Accepto Phigalenses responso, prece ac pretio adduxerunt Onatam filium Miconis Æginetam signum quanti posceret facere. Pergameni ostendunt Onatæ hujus Apollinem æneum, præter cæteros cùm ob magnitudinem, tum ob artificium spectabilem. Commodum interim Artifex ille inveniens picturam aut imitamen prisci alicujus simulacri, magnam quoque operis fabricandi partem (ut fertur) ad somniorum imaginem efformans, æneam fecit Deæ statuam Phigalensibus. Ætas hu-

jus Onatæ incidit in ætatem Atheniensis Hegiæ & Argivi Ageladis. Hujus ego maxime Cereris causa Phigaliam diverti &c. inquit Pausanias *lib.* VIII, *pag.* 523 *& seqq.*

Equestres pedestresque aliquot imagines fecit Onatas Æginеta cum Calyntho consorte operis: *Pausanias lib.* x, *pag.* 633, 56.

Anthologiæ Græcorum Epigrammatum lib. IV, cap. 12, habes Antipatri Epigramma in æneam Apollinis jam adulti statuam, quæ fortassis eadem fuerit cum ista quam apud Pergamenos suo sæculo spectatam paullo ante dixit Pausanias.

> Βούπαις ὡ᾽πόλλων τόδε χάλκεον ἔργον Ὀνάτα,
> Ἀγλαΐης Λητοῖ καὶ Διὶ μαρτυρίη.
> Οὐδ᾽ ὅτι τῆς δ᾽ μάτην Ζεὺς ἤρατο, χὤτι κατ᾽ αὐτὸν
> Ὄμματα καὶ κεφαλὴν ἀγλαὸς ὁ Κρονίδης.
> Οὐδ᾽ Ἥρη νεμεσητὸν ἐχεύατο χαλκὸν Ὀνάτας,
> Ὃν μετ᾽ Εἰλειθυίης τοῖον ἀπεπλάσατο.

Cl. Hugo Grotius vertit:

> *Grandescens jam Phœbus Onatæ fictus in ære est:*
> *Latonæ patet hoc teste Jovisque decor.*
> *Juppiter hanc igitur merito dilexit: & ipse*
> *Par famæ est, oculos pulcher & omne caput.*
> *Nec tamen est Juno cur irascatur Onatæ:*
> *Ilythia comes nam stat Apollo tibi.*

ONESIMUS.

CAIUS SETLIUS ONESIMUS Flaturarius de via sacra: *Inscript. Gruteri* DCXXXVIII, 5. Vide quoque ejusdem paginæ Inscript. 6.

ONYCHUS. Vide EUNICUS.

OPHELION, PICTOR.

Anthologiæ lib. VI, cap. 4:

> Τὸν τραγόπουν ἐμὲ Πᾶνα φίλον Βρομίοιο, καὶ υἱὸν
> Ἀρκάδος, ἀντ᾽ ἄλλας ἔγραφεν Ὠφελίων.

Cl. Grotius vertit:

> *Ophelion dedit hunc nobis Euanis amicum*
> *Pleiade prognato de patre capripedem.*

Aliud Epigramma:

> Ἀερόπης δάκρυον ἱερῆς, καὶ λείψανα δείπνων
> Δύσνομα, καὶ ταῦτ᾽ ἔγραφεν Ὠφελίων.

Cl. Grotius vertit:

> *Aërope lacbrymat propter quæ, fercula cœnæ*
> *Impia depingens hic dedit Ophelion.*

OPSIANUS LAPIS.

Ὀψιανὸς λίθος. Meminit ejus Erythræi maris Periplus, qui perperam tribuitur Arriano, ubi tamem Struekius restituendum censet *Obsidianus.*

ORIUS, STATUARIUS.

Aut inventor fuit orichalci, aut Statuarius aliquis ejus nominis: vet. schol. ad versum 973 quarti Argonaut: Ὀρείχαλκος, εἶδος χαλκοῦ. ἀπὸ Ὀρείου τινὸς γενομένου εὑρετοῦ ὠνομασμένος· ἄλλοι δὲ ἀνδριαντοποιοῦ λέγουσιν ὄνομα, ὡς Σωκράτης καὶ Θεόπομπος ἐν εἰκοστῷ πέμπτῳ. Vide locum.

ORSILOCHUS.

Hyginus Poëtici astronomici lib. II, in *Heniochus* hæc habet: *Nonnulli qui de sideribus scripserunt, hunc natione Argeum, Orsilochum nomine, primum quadrigarum inventorem esse dixerunt, & pro inventione siderum locum possedisse.*

ORUS.

Inventionem artis equestris, quam nonnulli Sesonchosidi sive Sesostri tribuunt, alii adscribunt Oro: Σεσόγχωσιν πρῶτόν φασιν εὑρηκέναι ἵππων ἄνθρωπον ἐπιβαίνειν· οἱ δὲ ταῦτα εἰς Ὧρον ἀναφέρουσιν: vet. Schol. ad vers. 272 quarti Argonauticῶν.

OSIRIS.

Osiridem primum agricolam facit Tibullus lib. I, Eleg. 7. Vide porro Vossium de Orig. & progr. idololatriæ, cap. 27.

OTRIRA.

Ephesi Dianæ templum fecit Amazon Otrira, conjux Martis, Hygin. fab. CCXXIII.

OXYLUS.

Oxylus Ætolus primus instituit Clitellas & Sellam equestrem: *Schol. in Odam V Pythiorum Pindari, pag. 269 edit. Pauli Stephani*: Κελῆτα καὶ χαλινὸν, πρῶτος Βελλεροφόντης κατέζευξε· συνωρίδα, Κάστωρ· ἅρμα, Ἐριχθόνιος ὁ Ἀθηναῖος· ἀστράβην, Ὄξυλος ὁ Αἰτωλός.

P.

PACONIUS, MACHINARUM ARTIFEX.

PAconius, Machinarius parum providus, graves temeritatis suæ pœnas dedit. Vide *Vitruvium lib. X, cap. 6.*

PACUVIUS, POETA & PICTOR.

Celebrata est in foro boario æde Herculis Pacuvii poëtæ pictura. Ennii sorore genitus hic fuit, Plin. lib. XXXV, cap. 4. Pacuvius Brundusinus, tragœdiarum scriptor, clarus habetur, vixitque Romæ, quoad picturam exercuit ac fabulas vendidit: deinde Tarentum transgressus, prope nonagenarius diem obiit: *Eusebii Chronicon ad Olympiadem CLVI.*

PÆSON. Vide PAUSON.

PALAMEDES.

Mensuras & pondera Phido Argivus invenit; aut Palamedes, ut maluit Gellius. Et paullo post, *Ordinem exercitus, signi dationem, tesseras, vigilias Palamedes invenit Trojano bello. Specularem significationem eodem bello Sinon*, Plin. nat. Hist. VII, 56. Palamedem grues docuerunt rationem exercitum instruendi: *Gregorius Nazianzenus Orat. XXXIV. Palamedem constat fuisse prudentem: nam & tabulam ipse invenit, ad comprimendas otiosi seditiones exercitus, ut Varro testatur*, Servius ad versum 82 secundi Æneidos. Unde & *Palamediacis calculis occupari*, dixit Cassiodorus Variarum VIII, 31.

Sidonius Apollinaris Carmine XXIII:

Tanquam Naupliades, repertor artis,
Gaudebas hilarem ciere rixam.

Vide quoque Suidam in Παλαμήδης & in τάβλα, & plures alios sine numero.

PALLAS.

Pallas una cum Prometheo Jovis jussu homines è luto finxit. Vide Auctorem Etymologici magni, in Ἰκόνιον. Vide quoque Hygini fabulam CXLII.

Diodorus Siculus lib. V auctor est Minervam, inter alia multa humano generi utilissima, etiam invenisse τὴν τεκτονικὴν τέχνην, *peritiam artis fabrilis*. Vide quoque Oppianum lib. II de Piscat. versu 21; Lucianum in Hermotimo. Δεικτήριον, τόπος τῆς Σάμου· ὅτι ἐν αὐτῷ ἡ Ἀθηνᾶ διέγραψε τὴν κεφαλὴν τῆς Γοργόνος δεικνύουσα τῷ Περσεῖ, ὃν αὐτὴ ἀπέστελλεν ἐπὶ τὴν γοργοκτονίαν: *Deicterium, locus Sami: quod in eo Minerva delineavit caput Gorgonis, monstrans illud Perseo quem mittebat ad perpetrandam cædem Gorgonis*, Auctor Etymologici magni, in Δεικτήριον.

Minerva prima molita navem, Tertull. de Corona militis. *Argo navem Minerva in sideralem circulum retulit, ob hoc quod ab se esset ædificata*; Hyginus fabula XIV: & rursus fabula CCLXXVII: *Minerva prima navem biproram Danao ædificavit, in qua è Ægyptum fratrem profugit.* Vide Auctorem brevium scholiorum ad versum 42 Iliados A.

Claudianus de Bello Getico, versu 16:

. . . Ipsamque secandis
Argoïs trabibus jactant sudasse Minervam.

Minerva invenit tibiam. Vide *Pindari Pythia, Ode XII, & schol. ibidem.*
Minerva tubam invenit. Vide *Auctorem Etymologici magni, in* Σάλπιγξ Ἀθηνᾶς.
Minerva invenit frenum: Vide *Pindari Olympia, Ode 13, & schol. ibidem.*

Lex vetusta est, priscis literis verbisque scripta, ut qui Prætor maximus sit, Idibus Septembribus clavum pangat. Fixus fuit dextro lateri ædis Jovis optimi maximi ea ex parte qua Minervæ templum est. Eum clavum, quia raræ per ea tempora literæ erant, notam numeri annorum fuisse ferunt; eoque Minervæ templo dicatam legem, quia numerus à Minerva inventus sit, Livius lib. VII ab U.C.

In cumulum denique horum omnium, vide Aristidis Orationem in Minervam, quæ est tom. 1 Orat. 2; & illud Martiani Capellæ lib. vi:

Virgo armata, decens, rerum sapientia Pallas,
Ætherius fomes, mens & sollertia Fati,
Ingenium Mundi, prudentia sacra Tonantis,
Ardor doctificus, nostræque industria fortis;
Quæ facis arbitrium sapientis prævia curæ,
Ac rationis apex, divumque hominumque sacer vis,
Ultra terga means rapidi ac splendentis Olympi,
Celsior una Jove flammantis circulus æthræ.

PAMPHILA.

Bombyces telas araneorum modo texunt ad vestem luxumque feminarum, quæ bombycina appellatur. Prima eas redordiri, rursusque retexere invenit in Ceo mulier Pamphila Latoï filia, non fraudanda gloria excogitatæ rationis, ut denudet feminas vestes, Plin. nat. hist. lib. xi, cap. 22. Hausit hæc Plinius ex Aristotelis libro v de Animalibus, cap. 19. Qui tenues id genus vestes conficiebant, dicebantur olim *Vestiarii tenuiarii*. Vide quæ diximus in CINCIUS & MATTIUS & AGRIUS.

PAMPHILUS, PICTOR.

Eupompus docuit Pamphilum Apellis præceptorem. Pamphili pictura est Cognatio, & Prælium ad Phliuntem, & victoria Athenienfium, item Ulyxes in rate. Ipse Macedo natione; sed primus in pictura omnibus literis eruditus, præcipue Arithmetice & Geometrice, sine quibus negabat artem perfici posse. Docuit neminem minoris talento annis decem, quam mercedem & Apelles & Melanthius ei dedere. Et hujus auctoritate effectum est Sicyone primum, deinde & in tota Græcia, ut pueri ingenui ante omnia diagraphicen, hoc est, picturam in buxo docerentur, recipereturque ars ea in primum gradum liberalium. Semper quidem honos ei fuit, ut ingenui eam exercerent, mox ut honesti, perpetuo interdicto ne servitia docerentur. Ideo neque in hac, neque in toreutice, ullius qui servierit opera celebrantur, Plin. lib. xxxv, cap. 10. *Pamphilus quoque Apellis præceptor non pinxisse tantum encaustica, sed etiam docuisse traditur Pausiam Sicyonium primum in hoc genere nobilem*, Plin. lib. xxxv, cap. 11. Amphipolites fuit hic Pamphilus, teste Suida in Ἀπελλῆς. *Floruit circa Philippum & usque ad successores Alexandri pictura præcipue, sed diversis virtutibus. Nam cura Protogenes; ratione Pamphilus ac Melanthius; facilitate Antiphilus; concipiendis visionibus (quas φαντασίας vocant) Theon Samius; ingenio & gratia, quam in se ipse maxime jactat, Apelles est præstantissimus*, Quintilianus lib. xii, cap. 10. Huic Pamphilo tribuit Scholiastes in Plutum Aristophanis illam Heraclidarum populo Atheniensi supplicantium picturam, quam nonnulli contendebant esse opus Apollodori Pictoris. Vide locum. Aratus è Caria trajiciens in Ægyptum, accessit regem sibi jam pridem benevolum, quod picturis tabulisque Græcis gratiam ejus jam olim captaverat, atque eximia quædam Pamphili & Melanthi opera ad eum transmiserat. Vide Plutarchum in Arato. Locum integrum descripsimus in MELANTHIUS.

PAMPHILUS, PICTOR INEPTUS.

Quare Coracem istum vestrum patiamur nos quidem pullos suos excludere in nido, qui evolent clamatores odiosi ac molesti. Pamphilumque nescio quem sinamus in infulis tantam rem, tanquam puerileis delicias aliquas depingere, Cicero iii de Oratore.

PAMPHILUS, SCULPTOR.

Pollio Asinius, ut fuit acris vehementiæ, sic quoque spectari monumenta sua voluit. In iis sunt Centauri nymphas gerentes Archesilæ, Thespiades Cleomenis, Jupiter hospitalis Pamphili Praxitelis discipuli, Plin. lib. xxxvi, cap. 5.

PAN.

Pana cornigerum finxere veteres, inventorem nempe ejus ordinationis quæ phalangem in duo cornua dividebat: Διονύσου στρατηγὸς ἦν ὁ Πάν. οὗτος πρῶτος τάξιν εὗρεν, ὀνόμασε φάλαγγα, κέρας ἔταξε δεξιὸν καὶ λαιόν. ταύτῃ τοι ἄρα κερασφόρον τὸν Πᾶνα δημιουργοῦσι: *Dionisi dux fuit Pan. Hic primus invenit aciei instructionem, phalangem nominavit, duo in ea cornua instituit, dextrum lævumque. Ea gratia Panem cornutum fingunt artifices*, Polyænus libro i Strategematum.

PANÆUS, PICTOR.

In confesso est octogesimo tertio Olympiade fuisse Panænum, fratrem Phidiæ, qui clypeum intus pinxit, & in agide Minervæ, quam fecerat Colotes Phidiæ discipulus, & in faciendo Jove Olympio adjutor, Plin. lib. xxxv, cap. 8. *Panænus frater Phidiæ*

etiam

etiam prælium Atheniensium adversus Persas apud Marathona factum pinxit. Adeo jam colorum usus percrebuerat, adeoque ars perfecta erat, ut in eo prælio iconicos duces pinxisse tradatur: Atheniensium Miltiadem, Callimachum, Cynægirum: Barbarorum Datim & Artaphernem, Idem ibidem. *Certavit & Panæus cum Timagora Chalcidense & superatus est ab eo Pythiis*, Plin. lib. XXXV, cap. 9. *In Elide ædes est Minervæ, in qua tectorium frater Phidiæ Panænus induxit lacte & croco subactum, ut ferunt; ideoque si teratur in ea hodieque saliva pollice, odorem croci saporemque reddere traditur*, Plin. lib. XXXVI, cap. 23.

Πάναινος ἀδελφὸς μὲν ἦν Φειδίου, καὶ αὐτοῦ καὶ Ἀθήνησιν ἐν Ποικίλῃ τὸ ἐν Μαραθῶνι ἔργον ἐστὶ γεγραμμένον: *Panænus frater erat Phidiæ, atque ejus etiam Athenis in Pœcile Marathonia pugna depicta est*, Pausanias lib. V, pag. 307; ubi & plures ejusdem Panæni picturas refert: Πολλὰ συνέπραξε τῷ Φειδίᾳ Πάναινος ὁ ζωγράφος, ἀδελφιδοῦς ὢν αὐτοῦ καὶ συνεργολάβος πρός τε τὴν τοῦ ξοάνου κατασκευήν, διὰ τὴν τῶν χρωμάτων ποίησιν, καὶ μάλιστα τῆς ἐσθῆτος. Δείκνυται δὲ καὶ γραφαί τε πολλαί τε καὶ θαυμασταὶ περὶ τὸ ἱερόν, ἐκείνου ἔργα. Ἀπομνημονεύουσι δὲ τοῦ Φειδίου, διότι πρὸς τὸν Πάναινον εἶπε πυνθανόμενον πρός τι παράδειγμα μέλλοι ποιήσειν τὴν εἰκόνα τοῦ Διός, &c. *Multum juvit Phidiam Panænus pictor, qui consobrinus ejus erat & in societatem conducti operis adscitus, cùm ad simulacri opificium, tum ad colorum, præcipue vero vestimenti ornamentum. Multæ certe atque admirabiles ejus picturæ circa illud templum, ostendunt ipsius opera. Memoriæ produnt Phidiam à Panæo interrogatum ad quod exemplar conformaturus esset simulacrum Jovis*, &c. Vide Strabonem lib. VIII, pag. 354, A.

PANTIAS, Statuarius.

Nicostrati palæstritæ pueri statuam fecit Pantias: Ὃς ἀπὸ Ἀριστοκλέους τοῦ Σικυωνίου, καταριθμουμένων τῶν διδαχθέντων, ἕβδομος ἀπὸ τούτου μαθητής: *Qui ab Aristocle Sicyonio per manus traditam artem septimo ejus discipulorum gradu accepit*, Pausan. lib. VI, pag. 348, 55. Aristeum Argivum, longioris curriculi victorem, fecit Pantias Chius, artem à patre Sostrato edoctus: *Ibidem, pag.* 360, 14. Xenodicum, in puerorum pugilatu victorem, fecit Pantias: *Ibidem, pag.* 371, 3.

PANTIUS, Statuarius.

Pantius (Πάντιος) operi suo in æde sacra intentus, mente excidit, comesto malo terræ ex dulciori genere quod apud Tegeam carduo simile gignitur: *Theophrastus hist. plant.* IX, 13.

PARRHASIUS, Pictor.

Quem olim inter Artifices locum tenuerit Parrhasius, docet nos Isocrates circa initium orationis de Permutatione, ubi eum componit cum Phidia & Zeuxide, summis hominibus, asserens foedam esse atque indignam tantorum artificum extenuationem, εἴ τις Φειδίαν μὲν τὸν τὸ τῆς Ἀθηνᾶς ἕδος ἐργασάμενον, τολμῴη καλεῖν κοροπλάθον· ἢ Ζεῦξιν καὶ Παῤῥάσιον τὴν αὐτὴν ἔχειν τέχνην φαίη τοῖς τὰ πινάκια γράφουσιν: *Si quis Phidiam, qui Minervæ simulacrum fecit, puparum fictorem appellare auderet: aut Zeuxidis & Parrhasii eandem esse artem diceret, cum arte eorum qui tabellas pingunt.* Refert quoque Parrhasium inter artifices κάλλη μεθ' ὑπερβολῆς γράφειν καὶ γλύφειν εἰδότας: *Pulchritudines cum exuperantia pingere ac sculpere gnaros*, Greg. Nazianzenus Orat. XXXIV. Δότε μοι τὴν Ζεύξιδος τέχνην, τὰ Παῤῥασίου σοφίσματα, *Date mihi Zeuxidis artem & Parrhasii sophismata*, Himerius apud Photium 1124, 7. Ἀψευδεῖς Παῤῥασίου πίνακες: *Minime mendaces Parrhasii tabulæ*, Theophylactus Simocatus epist. VI. Tullio quoque Parrhasius memoratur inter principes artis: *An censemus*, inquit ille circa initium libri primi Tusc. quæstionum, *si Fabio, nobilissimo homini, laudi datum esset, quod pingeret, non multos etiam apud nos futuros Polycletos & Parrhasios fuisse?* Idem quoque cum Protogene atque Apelle conjungitur apud Columellam in Præfatione libri primi de Re rustica. Locum descripsimus circa finem vitæ Apellis. Diodorus quoque Siculus lib. XXVI, parem consummatæ artis laudem Apelli & Parrhasio veluti ex æquo tribuit. Integrum Diodori locum descripsimus in eadem Apellis vita.

Horatius lib. IV Carm. Ode 8:

- - - Neque tu pessima munerum
Ferres, divite me scilicet artium
Quas aut Parrhasius protulit aut Scopas;
Hic saxo, liquidis ille coloribus
Sollers nunc hominem ponere, nunc Deum.

Propertius lib. III, Eleg. 9:

In Veneris tabula summam sibi ponit Apelles,
Parrhasius parva vindicat arte locum.

Juvenalis

Juvenalis Satyra VIII, verſ. 102:

> *Et cum Parrhaſii tabulis, ſignisque Myronis,*
> *Phidiacum vivebat ebur.* - - -

Supervacuum eſſet plura id genus loca congerere, cùm hujus Artificis omnia fere pariter atque inſimul perſtringat Plinius lib. xxxv, cap. 10. Ejus igitur verba hoc in loco adſcribam, atque ex ipſo deinde Plinio aliisque Scriptoribus pro meo modulo illuſtrare conabor. *Paraſius* (a) *Epheſi natus; & ipſe plura conſtituit. Primus* (b) *ſymmetriam picturæ dedit, primus argutias* (c) *vultus, elegantiam* (d) *capilli, venuſtatem* (e) *oris, confeſſione* (f) *artificum in lineis* (g) *extremis palmam adeptus. Hæc eſt in*

(a) *Paraſius Epheſi natus.*] Nulla patris præceptorisque Euēnoris injecta eſt mentio, quoniam ejus meminerat proxime præcedenti capite, his verbis: *Nonageſima Olympiade fuere Aglaophon, Cephiſſodorus, Phrylus, Euenor pater Paraſii & præceptor maximi pictoris, de quo ſuis annis dicemus: omnes jam illuſtres: non tamen in quibus hærere expoſitio debeat, feſtinans ad lumina artis, in quibus primus refulſit Apollodorus Athenienſis nonageſima tertia Olympiade.* Meminit quoque Euēnoris hujus Pauſanias libro I, pagina 51, 28, ubi ait Phidiam Athenienſibus ex manubiis Perſarum, qui Marathonem invaſerant, feciſſe æneum Minervæ ſignum, in cujus clypeo Lapytharum & Centaurorum pugnam Mys cælaverat; quum eam, & quæ in clypeo cernuntur reliqua, Myi depinxiſſet Parraſius Euēnoris filius. Etiam Harpocration in Παῤῥάσιος hæc habet: Ὅτι ζωγράφος Παῤῥάσιος, πάντη δῆλον· [illegible] *Quod pictor fuerit Parrhaſius, omnino manifeſtum. Juba vero in octavo de Pictoribus exequitur ea quæ virum illum ſpectant: ait autem eum eſſe filium & diſcipulum Euenoris, genere Epheſium.* Hoc in loco Parrhaſius regi Jubæ dicitur Epheſius genere, ſicuti & Plinio *Epheſi natus.* Manifeſte quoque aſſerit Strabo libro XIV, pagina 642, Parrhaſium atque Apellem Epheſios fuiſſe. Aliter Acron ad Horatii Carm. IV, Ode 8, *Parrhaſius Athenienſis pictor fuit.* Seneca quoque Rhetor libri X controverſia 5, cujus thema: *Parrhaſius pictor Athenienſis, cùm Philippus caperet Olynthios, emit unum ex his ſenem, perduxit Athenas, torſit, & ad exemplar ejus pinxit Promethea. Olynthius in tormentis perit: ille tabulam in templo Minervæ poſuit: accuſatur religionis læſæ.* Sed fortaſſe Parrhaſio idem uſu venerit, quod Apelli quoque accidiſſe ſupra ex Suida retulimus in Apellis vita. Neque cuiquam videri poſſet præter rem, ſi contenderemus Athenienſes hunc Parrhaſium in civitatem ſuam adſcripſiſſe, cùm de antiquiſſimis Athenienſibus dicat Plutarchus in Theſeo, Σιλανίωνα [illegible] μῶσι καὶ Παῤῥάσιον, εἰκόνων Θησέως γραφὰς καὶ πλάσεις γενομένας: *Silanionem venerantur & Parrhaſium, pictores & plaſtas imaginum Theſei.*

(b) *Primus ſymmetriam picturæ dedit.*] Aſclepiodorum quoque præter cæteros commendavit eximium obſervandæ ſymmetriæ ſtudium; ſiquidem *Aſclepiodorum in ſymmetria mirabatur Apelles,* ut ait Plinius hoc ipſo capite. *Myron numeroſior in arte quam Polycletus, & in ſymmetria diligentior,* Plin. lib. XXXIV, cap. 8. Et mox ibidem; *Non habet Latinum nomen ſymmetria, quam diligentiſſime cuſtodivit Lyſippus; nova intactaque ratione quadratas veterum ſtatuas permutando, vulgoque dicebat ab illis factos, quales eſſent, homines: à ſe, quales viderentur eſſe.* Minime tamen prætermittendum, quod lib. xxxv, cap. 11, de Euphranore dicit Plinius: *Hic primus videtur expreſſiſſe dignitates heroum, & uſurpaſſe ſymmetriam: ſed fuit univerſitate corporum exilior, capitibus articulisque grandior. Volumina quoque compoſuit de ſymmetria & coloribus.*

(c) *Argutias vultus.*] Affine huic illud Plinii lib. XXXIV, cap. 8, de Lyſippo; *Propriæ hujus videntur eſſe argutiæ operum, cuſtoditæ in minimis quoque rebus.*

(d) *Elegantiam capilli.*] *Pythagoras Leontinus primus nervos & venas expreſſit capillumque diligentius;* Plin. lib. XXXIV, cap. 8. De Lyſippo itidem Plinius ibidem, *Statuariæ arti plurimùm traditur contuliſſe, capillum exprimendo, capita minora faciendo, quàm antiqui.* Contra vero in Myrone ibidem quoque notat idem Plinius, eum *capillum & pubem non emendatius feciſſe, quàm rudis antiquitas feciſſet.*

(e) *Venuſtatem oris.*] Intellige hoc in loco ἁρμογὴν τοῦ σώματος, *congruentiam oris,* memoratam Luciano in imaginibus; vel talem aliquam commendatiſſimæ faciei gratiam, qualem olim Parrhaſio pingi ſolitam ex Greg. Nazianz. paullo ante retulimus.

(f) *Confeſſione artificum.*] Indubium etenim eſt conſummatiſſimæ Artis argumentum, ipſorum Artificum ſuffragiis præferri aliis. Vide quæ de Amazonum ſtatuis in templo Epheſiæ Dianæ dicandis habet Plinius lib. xxxv, cap. 8. Locum deſcripſimus

in pictura summa subtilitas. Corpora enim pingere & media rerum, est quidem magni operis; sed in quo multi gloriam tulerint. Extrema corporum facere & desinentis picturæ modum includere, rarum in successu artis invenitur. Ambire enim debet se extremitas ipsa, & sic desinere, ut promittat alia post se; ostendatque etiam, quæ occultat. Hanc ei gloriam concessere Antigonus & Xenocrates, qui de Pictura scripsere; prædicantes quoque, non solum confitentes. Alia (h) *multa graphidis vestigia exstant in tabulis ac membranis ejus, ex* (i) *quibus proficere dicuntur artifices. Minor tamen videtur sibi comparatus in mediis corporibus exprimendis. Pinxit* (k) *& Demon Atheniensium, argumento quoque ingenioso: volebat namque varium, iracundum, injustum, inconstantem: eundem exorabilem, clementem, misericordem, excelsum, gloriosum, humilem, ferocem, fugacemque, & omnia* (l) *pariter ostendere. Idem pinxit & Thesea, qui Romæ in Capitolio fuit: & Navarchum thoracatum: & in una tabula, quæ est Rhodi, Meleagrum, Herculem, Persea. Hæc ibi ter fulmine ambusta, neque obliterata; hoc ipso miraculum auget. Pinxit & Archigallum: quam picturam amavit Tiberius princeps; atque, ut auctor est Decius Eculeo,* LX *sestertiis æstimatam cubiculo suo inclusit. Pinxit & Cressam nutricem, infantemque in manibus ejus: & Philiscum: & Liberum patrem, adstante Virtute: & pueros duos, in quibus spectatur securitas & ætatis simplicitas: item Sacerdotem adstante puero cum acerra & corona. Sunt & duæ picturæ ejus nobilissimæ, Hoplitides: alter in certamine ita decurrens, ut sudare videatur: alter arma deponens, ut anhelare sentiatur. Laudantur & Æneas, Castorque ac Pollux in eadem tabula: item Telephus, Achilles, Agamemnon, Ulysses.*

Fœcundus

mus in Ctesilas. Vide quoque quæ de Telephane Phocæo tradit Plinius libro xxxiv, cap. 8.

(g) *In lineis extremis palmam adeptus.*] Mire illustrat hunc locum illud Arbitri Satyrico: *In pinacothecam perveni, vario genere tabularum mirabilem; nam & Zeuxidos manus vidi, nondum vetustatis injuria victas; & Protogenis rudimenta, cum ipsius naturæ veritate certantia, non sine quodam horrore tractavi. Jam vero Apellis, quem Græci monocnemon appellant, etiam adoravi. Tanta enim subtilitate extremitates imaginum erant ad similitudinem præcisæ, ut crederes etiam animorum esse picturam.* Atque hæc illa est perfectioris Artis præcipua virtus, qua Parrhasium lineas subtilius examinasse tradit Quintilianus, atque ita circumscripsisse omnia, ut eum legumlatorem olim ob hoc vocare non dubitaverint. *Zeusis atque Parrhasius*, inquit Quintilianus libro XII, cap. 10, *non multum ætate distantes (circa Peloponnesia ambo tempora; nam cum Parrhasio sermo Socratis apud Xenophontem lib.* III *Apomn. invenitur) plurimum arti addiderunt. Quorum prior luminum umbrarumque invenisse rationem, secundus examinasse subtilius lineas traditur. Nam Zeusis plus membris corporis dedit, id amplius atque augustius ratus; atque (ut existimant) Homerum secutus, cui validissima quæque forma etiam in fœminis placet. Ille vero ita circumscripsit omnia, ut eum legumlatorem vocent; quia Deorum atque Heroum effigies quales ab eo sunt traditæ, cæteri tanquam ita necesse sit sequuntur.*

(h) *Alia multa graphidis vestigia exstant in tabulis ac membranis ejus. Lepidus in triumviratu quodam loco deductus à magistratibus in nemorosum hospitium, minaciter cum iis postero die expostulavit, somnum ademptum sibi volucrum concentu. At illi draconem in longissima membrana depictum circumdedere loco, eoque terrore aves tum siluisse narratur, & postea cognitum est ita posse compesci*, Plin. lib. xxxv, cap. 11. *Et nostræ ætatis insaniam ex pictura non omittam. Nero princeps jusserat colossæum se pingi* CXX *pedum in linteo, incognitum ad hoc tempus*, Idem lib. xxxv, cap. 7.

(i) *Ex quibus proficere dicuntur artifices.*] *Marcus Varro magnificat Arcesilaum, L. Luculli familiarem, cujus proplasmata pluris venire solita artificibus ipsis, quàm aliorum opera*, Plin. lib. xxxv, cap. 12.

(k) *Pinxit & Demon Atheniensium.*] Pausanias quoque libro 1, pag. 6, agens de iis quæ in Ceramico pinxit Euphranor, etiam hæc habet: Ἐπὶ τῷ τοίχῳ τῷ πέραν Θησεύς ἐστι γεγραμμένος, καὶ δημοκρατία τε καὶ δὴ δῆμος. δηλοῖ δὲ ἡ γραφὴ Θησέα εἶναι τὸν καταστήσαντα Ἀθηναίοις ἐξ ἴσου πολιτεύεσθαι: *In extremo pariete Theseus pictus est & democratia unà cum populo. Hæc pictura probat Theseum æquabilem reip. administrationem Atheniensibus constituisse.* Observa interim ex eodem Pausania, non Pictoribus tantum, sed & Statuariis populum Atheniensem peculiari olim simulacro fuisse expressum: ita Leocharis Jupiter & populus spectabatur in Piræo retro porticum ad mare: *Pausanias libro* 1, *pag.* 2, 18. Item in Quingentorum curia à Lysone effictus visebatur populus: *Idem Pausanias eodem libro* 1, *pag.* 6, 31.

(l) *Omnia pariter ostendere.*] Huic artis miraculo quàm simillimum est illud Plinii libro xxxiv, cap. 8: *Euphranoris Alexander*

Fœcundus (m) *artifex, sed quo* (n) *nemo insolentius & arrogantius sit usus gloria artis. Namque & cognomina usurpavit, Abrodiætum se appellando, aliisque verbis principem artis, & eam ab se consummatam. Super omnia, Apollinis se radice ortum: & Herculem, qui est Lindi, talem à se pictum, qualem sæpe in quiete vidisset. Ergo* (o) *magnis suffragiis superatus à Timanthe Sami in Ajace armorumque judicio, Herois nomine se moleste ferre dicebat, quod iterum ab indigno victus esset. Pinxit* (p) *& minoribus tabellis libidines, eo genere petulantis joci se reficiens.*

De Parrhasio itaque non immerito quis dixerit, quod Quintil. lib. x, sub finem capitis I de Seneca: *Digna fuit illa natura, quæ meliora vellet, quæ, quod voluit, effecit.*

Εὐφράνωρ τὸν Θησέα τὸν ἑαυτοῦ τῷ Παρρασίου παρέβαλε, λέγων τὸν μὲν ἐκείνου ῥόδα βεβρωκέναι, τὸν δὲ ἑαυτοῦ κρέα βόεια: *Euphranor Theseum à se pictum cum Parrhasii Theseo comparans, hunc dixit rosa pastum, suum vero carne bubula,* Plutarchus, Bellone an pace clariores fuerint Athenienses.

Inter opera Euphranoris recensetur Theseus: *in quo dixit, eundem apud Parasium rosa pastum esse, suum vero carne,* Plin. lib. xxxv, cap. 11.

Sine

der Paris est: in quo laudatur, quod omnia simul intelligantur, judex Dearum, amator Helenæ, & tamen Achillis interfector.

(m) *Fœcundus artifex.*] Plin. lib. xxxiv, cap. 8, de Lysippo: *Plurima ex omnibus signa fecit, ut diximus, fœcundissimæ artis.* Nam capite proxime præcedenti dixerat: *Lysippus ad sexcenta decem opera fecisse proditur,* &c. Etiam *numerosum* pro *fœcundo* dixit Plinius libro xxxiv, cap. 8: *Myron numerosior in arte quam Polycletus.* Et rursus libro xxxv, cap. 11: *Antidotus diligentior quam numerosior.* At lib. xxxiv, cap. 8, legas, *Xenocrates vicit utrosque copia signorum;* unde & *copiosum* pro *numeroso* dictum suspicor.

(n) *Sed quo nemo insolentius atque arrogantius sit usus gloria artis. Namque & cognomina usurpavit, Abrodiætum se appellando, aliisque verbis principem artis, & eam ab se consummatam, &c.*] Quod Parrhasius Pictor purpuream vestem indutus & auream coronam redimitus incesserit, cùm plures alii testantur, tum etiam complufcula epigrammata variis in locis operibus ejus adscripta. Utebatur & scipione quem aurei claviculi obibant; aureis quoque fibulis ansas calceorum stringebat. Ajunt quoque eum neque invitum neque laboriose artem suam exercuisse, sed alacriter & sine ulla molestia; siquidem artis laborem submissa vocis modulatione conabatur lenire: *Ælianus var. Hist. libro* IX, *cap.* 11; juxta illud Libanii Declamat. VI: Ζωγράφους εἶδον μετ' ᾠδῆς γράφοντας: *Pictores vidi cum cantu pingentes.* Operæ pretium est hæc atque alia id genus apud Athenæum videre, *lib.* XII, *cap.* 11; ac magis etiam *lib.* XV, *cap.* 10: ubi ex Clearcho narrat, Parrhasium omnibus suis, quæ Lindi fecerat, operibus inscripsisse: Ἁβροδίαιτος ἀνὴρ, ἀρετήν τε σέβων, τάδ' ἔγραψεν Παρράσιος: *Mollis vir & virtutem colens pinxit hæc Parrhasius.* Ac mox etiam verbis ejusdem Clearchi sequentia hæc subjungit: Ὧι κομψός τις, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, ὑπεραλγήσας ῥυπαίνοντι τὸ τῆς ἀρετῆς ἁβρὸν καὶ καλὸν, ἅτε φορτικῶς μετακαλεσαμένῳ τὴν εἰς τρυφὴν δοθεῖσαν ὑπὸ τῆς τύχης χορηγίας, παρέγραψε ῥαβδοδίαιτος ἀνήρ: *Cui inscriptioni aliquis eleganti vir ingenio, ut mihi quidem videtur, offensus vehementer, quod magnificum atque honestum virtutis nomen indigne inquinaret Parrhasius, ut qui* ἀρετὴν *inconsulte illam artem appellasset, quam fortuna hominibus largita esset instrumentum deliciarum, adscripsit* ῥαβδοδίαιτος ἀνήρ; quod tantundem est ac si dicas, Homo cestra sive viricula vitam sustentans. Omnino adi geminum Athenæi locum, & quæ utrobique annotavit Casaubonus.

(o) *Ergo magnis suffragiis superatus à Timanthe.*] Videtur hoc in loco Plinius innuere Parrhasium in laudes proprias effusissimum, ac multa latius inflatiusque de suis virtutibus commemorare solitum, præcipue invisum fuisse magnis quibusdam hominibus, à quorum deinde animis odio exulceratis concitata sit omnis illa minus æqui judicii scena: siquidem *difficile est obtinere*, ut loquitur Plinius Junior lib. I, epist. 8, *ne molesta videatur oratio de se aut suis differentiis. Nam cùm ipsi honestati, tum aliquanto magis gloriæ ejus prædicationique invidemus: atque ea demum recte facta minus detorquemus & carpimus, quæ in obscuritate & silentio reponuntur.* Cæterum hoc Parrhasii cum Timanthe certamen refert etiam Athenæus lib. x, cap. 11; Ælianus var. Hist. lib. IX, cap. 11; Eustathius ad versum 545 Odysseias Λ, editionis Romanæ pag. 1698, 60.

(p) *Pinxit & minoribus tabellis libidines.*] Huc refer illud Suetonii in Tiberio, cap. 44: *Tiberius Cæsar Parrhasii tabulam, in qua Meleagro Atalanta ore morigeratur, legatam sibi sub conditione, ut si argumento offenderetur, decies pro ea H-S acciperet, non modo prætulit, sed & in cubiculo dedicavit.*

Sine usta non fiunt umbræ. Eretria terræ suæ habet nomen. Hac Nicomachus & Parasius usi, Plin. lib. xxxv, cap. 6.

φασὶ τὸν Παῤῥάσιον, ὅτι γράφειν τὸν Ἑρμῆν ἐγχειρήσας, τὴν ἑαυτοῦ μορφὴν τῷ πίνακι ἐγκατέθετο, καὶ ἐξαπατᾷ τοὺς ἀνθρώπους τὸ ἐπίγραμμα τῆς εἰκόνος· οἴονται γὰρ ὅτι Παῤῥάσιος αὐτὸν ἐτίμησέ τι καὶ ἐκόσμησε τῷ ἀναθήματι· πόῤῥω ὄντες τῆς ζωγραφίας· ὁ δὲ ἵνα φύγῃ ἀπειροκαλίαν τε καὶ φιλαυτίαν, ἀλλοτρίῳ ὀνόματι εἰς τὴν γραφὴν κατεχρήσατο: *Ajunt Parrhasium, quum pingendum sibi Mercurium sumpsisset, sui ipsius imaginem in tabula expressisse, falluntur que homines inscriptione picturæ: arbitrantur enim quod Parrhasius eum hoc donario venerari atque ornare studuerit; quàm longissime à mente picturæ aberrantes. Ipse etenim pictor, ut ineptiæ arrogantiæque crimen vitaret, nomine alieno abusus est ad sui ipsius imaginem*, Themistius Orat. xiv.

Parrhasius pinxit Ulyssis insaniam simulatam, teste Plutarcho, de Audiendis poëtis.

Parrhasii Megabysus: *Tzetzes Chil.* viii, *Hist.* 198.

Parrhasius pinxit Philoctetem.

Anthologia Græc. Epigr. lib. iv, cap. 8.

Καὶ τὸν ἀπὸ τρηχῖνος ἰδὼν πολυώδυνον ἥρω
Τὸν δὲ Φιλοκτήτην ἔγραφε Παῤῥάσιος.
Ἔν τε γὰρ ὀφθαλμοῖς ἐσκληκόσι κωφὸν ὑποικεῖ
Δάκρυ, καὶ ὁ τρύχων ἐντὸς ἔνεστι πόνος.
Ζωγράφων ὦ λῷστε, σὺ μὲν σοφὸς, ἀλλ' ἀναπαῦσαι
Ἄνδρα πόνων ἤδη τὸν πολύμοχθον ἔδει.

Cl. Hugo Grotius vertit:

Vidit & hunc, credo, miserum Pæante creatum
Parrhasius, forma est tam bene picta viri.
Quippe subest oculis arentibus abdita quædam
Lachryma, seque dolor tam ferus intus agit.
Eximium nemo te, pictor, in arte negabit:
Desinere illius sed mala tempus erat.

D. Justinianus Institut. juris lib. ii, tit. de Rerum divis. §. *Si quis in aliena*, &c. *Si quis in aliena tabula pinxerit, quidam putant tabulam picturæ cedere; aliis videtur, picturam (qualiscunque sit) tabulæ cedere; sed nobis videtur melius esse, tabulam picturæ cedere. Ridiculum est enim picturam Apellis vel Parrhasii in accessionem vilissimæ tabulæ cedere.*

Zeuxidis æquales & æmuli fuere Timanthes, Androcydes, Eupompus, Parasius, Plin. lib. xxxv, cap. 9. Et mox cap. proxime sequenti; *Descendisse hic in certamen cum Zeuxide traditur. Et cùm ille detulisset uvas pictas tanto successu, ut in scenam aves advolarent: ipse detulisse linteum pictum, ita veritate repræsentata, ut Zeuxis, alitum judicio tumens, flagitaret tandem remoto linteo ostendi picturam, atque intellecto errore concederet palmam ingenuo pudore, quoniam ipse volucres fefellisset, Parasius autem se artificem. Fertur & postea Zeuxis pinxisse puerum uvas ferentem, ad quas cùm advolassent aves, eadem ingenuitate processit iratus operi, & dixit: Uvas melius pinxi, quàm puerum; nam si & hunc consummassem, aves timere debuerant.*

PARTHENIUS, Cælator.

Juvenalis Satyra xii, versu 44, laudat *lances Parthenio factas*; ubi Parthenius veteri Glossatori est *Cælatoris nomen.*

PARTHI.

Claud. ii de Raptu, versu 94:

Parthica quæ tantis variantur cingula gemmis,
Regales junctura sinus. - - -

Ausonius Epigr. 36:

Laudet Achæmenias Orientis gloria telas.

Propertius libro iv, Eleg. 5:

Murrheaque in Parthis pocula cocta focis.

PASIAS, Pictor.

Erigonus tritor colorum Nealcæ pictoris in tantum ipse profecit, ut celebrem etiam discipulum reliquerit Pasiam, fratrem Æginetæ fictoris, Plin. lib. xxxv, cap. 11.

PASITELES, Plasta.

Marcus Varro laudat & Pasitelem, qui plasticen matrem statuariæ sculpturæque & cælatura

cælaturæ esse dixit, & cùm esset in omnibus his summus, nihil unquam fecit, antequam finxit, Plin. lib. xxxv, cap. 12. Et rursus lib. xxxvi, cap. 5; *Admiratur & Pasitelis, qui & quinque volumina scripsit nobilium operum in toto Orbe. Natus hic in Græcia, Italiæ ora, & civitate Romana donatus cum iis oppidis, Jovem fecit eburneum in Metelli æde, quâ Campus petitur. Accidit ei, cùm in Navalibus, ubi feræ Africanæ erant, per caveam intuens leonem cælaret, ut ex alia cavea panthera erumperet, non levi periculo diligentissimi artificis. Fecisse opera complura dicitur; sed quæ fecerit, nominatim non refertur.* Pasitelis hujus discipulus fuit Colotes Parius Statuarius: *Pausanias lib.* v, *pag.* 325, 40.

PASSON. Vide Pauson.

PATERCULUS. Vide Aruntius Paterculus, Statuarius.

PATROCLES, Statuarius.

Nonagesima quinta Olympiade floruere Naucydes, Dinomedes, Canachus, Patrocles, Plin. lib. xxxiv, cap. 8. Ibidem quoque aliquanto post refert Patroclem inter illos clari nominis Artifices, qui athletas, & venatores, sacrificantesque fecerunt. Hujus item Patrocli discipulus & filius fuit Dædalus Sicyonius: *Pausanias libro* vi, *pagina* 347, 41. Epicyridam & Eteonicum ajunt esse opera Patroclis & Canachi: *Pausanias lib.* x, *pag.* 626, 9.

Patroclem Crotoniaten Catylli filium, itidem Statuarium, commemorat Pausanias *lib.* vi, *pag.* 379, 13.

PAULLUS ÆMILIUS.

Paulus Æmilius liberis suis non Sophistas modo & Rhetores, sed & Sculptores quoque & Pictores magistros addidit: *Plutarch. in Paulo Æmilio*, 470.

PAULUS, Pictor.

Paulum, Pictorem suo sæculo egregium, memorat Nicephorus Gregoras *libro* viii, *pag.* 137, *edit. Basil. anni* 1562.

PAULUS, tentoriorum Artifex.

Paulus Apostolus fuit *σκηνοποιὸς τὴν τέχνην*, Act. xviii: 3. Vide quæ supra diximus in Jobel.

PAUSANIAS, Pictor.

Pausaniam sicuti & Aristidem atque Nicophanem Pictores, olim vocabant *πορνογράφους*, meretricum Pictores: *Athenæus lib.* xiii, *cap.* 2; ubi & hoc addit: Μνημονεύει δ' αὐτῶν, ὡς ταῦτα καλῶς γραφόντων, Πολέμων ἐν τῷ περὶ τῶν ἐν Σικυῶνι πινάκων: *Meminit eorum, tanquam qui in ea pictura excellerent, Polemon in libro quem scripsit de tabulis quæ Sicyone conspiciebantur.*

PAUSANIAS, Statuarius.

Apollinem & Callisto fecit Pausanias Apolloniata: *Pausanias libro decimo, pagina* 625, 10.

PAUSIAS, Pictor.

Pamphilus Apellis præceptor, inquit Plinius libro xxxv, cap. 11, *non pinxisse tantum encaustica, sed etiam docuisse traditur Pausiam Sicyonium, primum in hoc genere nobilem. Bretii filius hic fuit, ejusdemque primo discipulus. Pinxit & ipse penicillo parietes Thespiis, cum reficerentur quondam a Polygnoto picti: multumque comparatione superatus existimabatur, quoniam non suo genere certasset. Idem & lacunaria primus pingere instituit, nec cameras ante eum taliter adornari mos erat. Parvas pingebat tabellas, maximeque pueros. Hoc æmuli eum interpretabantur facere, quoniam tarda picturæ ratio esset illa. Quamobrem arti daturus & celeritatis famam, absolvit uno die tabellam, quæ vocata est hemeresios, puero picto. Amavit in juventa Glyceram municipem suam, inventricem coronarum**; *certandoque imitatione ejus, ad numerosissimam florum varietatem perduxit artem illam. Postremo pinxit illam sedentem cum corona, quæ è nobilissimis ejus tabula appellata est stephanoplocos, ab aliis stephanopolis, quoniam Glycera venditando coronas sustentaverat paupertatem. Hujus tabulæ exemplar, quod apographon vocant, L. Lucullus duobus talentis emit a Dionysio Athenis. Pausias autem fecit & grandes tabulas, sicut spectatam in Pompeji porticibus boum immolationem. Eam enim picturam primus invenit, quam postea imitati sunt multi, æquavit nemo. Ante omnia cùm longitudinem bovis ostendere vellet, adversum eum pinxit, non transversum: unde & abunde intelligitur amplitudo. Dein cùm omnes, quæ volunt eminentia videri, candicantia faciant, coloremque condiant nigro; hic totum bovem atri coloris fecit, umbræque corpus ex ipsa dedit; magnaque prorsus arte in æqua exstantia ostendens, & in confracto solida omnia. Sicyone & hic vitam egit,*

* Vide quæ diximus in Glycera.

egit, diuque fuit illa patria picturæ. Tabulas inde e publico omnes, propter æs alienum civitatis addictas, Scauri ædilitas Romam transtulit. Confer cum jam nunc allatis ea quæ habet idem Plinius lib. XXI, cap. 2.

Pausiæ filius & discipulus Aristolaus è severissimis pictoribus fuit: cujus sunt Epaminondas, Pericles, Medea, Virtus, Theseus, imago Atticæ plebis, boum immolatio, Plin. lib. XXXV, cap. 11. Ubi etiam observatu dignum est quantam Artis fiduciam habuerit hic Aristolaus, quod se putaverit idoneum qui boum immolationem, palmarium celeberrimi patris opus, fortasse non in deterius exprimeret. Pergit mox Plinius ibidem: *Sunt quibus & Mechopanes, ejusdem Pausiæ discipulus, placeat diligentia quam intelligant soli artifices: alias durus in coloribus sed & multus.*

Οἴκημα περιφερὲς λίθου λευκοῦ, καλούμενον θόλος, ᾠκοδόμηται πλησίον, θέας ἄξιον. ἐν δὲ αὐτῷ, Παυσίου γράψαντος, βέλη μὲν καὶ τόξον ἐστὶν ἀφεικὼς Ἔρως, λύραν δὲ ἀντ' αὐτῶν ἀράμενος φέρει. Γέγραπται δὲ ἐνταῦθα καὶ Μέθη, Παυσίου καὶ τοῦτο ἔργον, ἐξ ὑαλίνης φιάλης πίνουσα· ἴδοις δ' ἂν ἐν τῇ γραφῇ φιάλην τε ὑάλου καὶ δι' αὐτῆς γυναικὸς πρόσωπον: *Ædificium rotundum (Tholum appellant) è candido lapide exstructum est in proximo, spectatu dignum: siquidem in eo, pingente Pausia, sagittas atque arcum omittit Amor, ac lyram pro illis sumit. Picta quoque ibi est Ebrietas, & ipsa Pausiæ opus, e vitrea phiala bibens: videas autem in pictura phialam vitream, ac per eam ipsius mulieris vultum,* Pausanias lib. II, pag. 134, 53. Horatius libro II, Satyra 7:

Pausiaca torpes, insane, tabella.

PAUSON, Pictor.

Παύσων ἐκλαβὼν ἵππον ἀλινδούμενον γράψαι, τρέχοντα ἔγραψεν· ἀγανακτοῦντος δὲ τοῦ ἀνθρώπου, γελάσας ὁ Παύσων, κατέστρεψε τὸν πίνακα· καὶ γενομένων ἄνω τῶν κάτω, πάλιν ὁ ἵππος οὐ τρέχων, ἀλλ' ἀλινδούμενος ἐφαίνετο: *Pausoni locaverat quis picturam equi sese volutantis, at is currentem pinxit. Homine vero indignante, Pauson ridens invertit tabulam: atque ita sursum elatis partibus quæ infra fuerant, rursus equum sese volutantem potius quàm currentem dixisses pictum,* Plutarchus, Cur Pythia nunc non reddat oracula carmine. Fusius aliquanto hæc narrant Ælianus var. Hist. XIV, 15; & Lucianus in Demosthenis encomio; cui tamen *Pauson* dicitur Πάσων.

Οἱ γραφεῖς, Πολύγνωτος μὲν κρείττους, Παύσων δὲ χείρους, Διονύσιος δὲ ὁμοίους εἴκαζε: *Ex pictoribus, Polygnotus quidem meliores, Pauson vero deteriores, at Dionysius similes repræsentabat.* Aristoteles de Poëtica, cap. 2: Δεῖ μὴ τὰ Παύσωνος θεωρεῖν τοὺς νέους, ἀλλὰ τὰ Πολυγνώτου, κἂν εἴ τις ἄλλος τῶν γραφέων ἢ τῶν ἀγαλματοποιῶν ἐστιν ἠθικός: *Oportet juniores intentis oculis animisque non tam Pausonis opera inspicere, quàm Polygnoti, aut si quis alius pictorum statuariorumve commode mores exprimit,* Aristoteles Politicorum libro VIII, cap. 5.

Παύσωνος πτωχότερος. οὗτος ζωγράφος ἦν, καὶ ἐπὶ πενίᾳ διετεθρύλλητο: *Pausone mendicior. Hic pictor erat, atque ob paupertatem notissimæ apud omnes famæ,* Suidas: qui hoc hausit ex Scholiis in Plutum Aristophanis.

PEDIUS, Pictor.

Fuit & principum virorum non omittendum de pictura celebre consilium. Qu. Pedius, nepos Qu. Pedii Consularis Triumphalisque, à Cæsare Dictatore cohæredis Augusto dati, cùm natura mutus esset, eum Messala Orator, ex cujus familia pueri avia erat, picturam docendum censuit; idque etiam Divus Augustus comprobavit. Puer magni profectus in ea arte obiit, Plin. lib. XXXV, cap. 4.

PEIRAS, Statuarius.

Peiras primus ex arboribus, quæ erant circa Tirynthum, pyro excisa, opulentum Junonis simulachrum efformavit: *Eusebius de Præparat. Euangelica, cap.* 8: & confer hæc cum verbis Pausaniæ *lib.* II, *pag.* 115, 14.

PELETHRONIUS.

Pelethronius frenos & stratum equis primus invenit, Hyginus fabula CCLXXIV. Virgilius III Georg. vers. 115:

Frena Peletronii Lapithæ gyrosque dedere
Impositi dorso, atque equitem docuere sub armis
Insultare solo & gressus glomerare superbos.

Ad quem locum vide Servium. *Frenos & strata equorum Pelethronium invenisse dicunt*, Plin. nat. hist. lib. VIII, cap. 56.

PELEUS.

Peleus primus machæram dicitur invenisse, Servius ad Æneïdos IX, vers. 505. Vide tamen Schol. in Aristophanis Nubes.

PELEUS, Figulus.

Pelei & Chærestrati Figulorum meminit Athenæus *lib.* XI, *cap.* 6.

PELLENE.

Pellenicæ lenæ, in Pellene urbe Achaïæ confectæ, optimæ erant, dabanturque præmium victoribus. Πελλήνη, πόλις ἐν Ἄργει· Πελληνικαὶ χλαῖναι, ἐπεὶ διαφέρειν ἐδόκουν αἱ ἐν Πελλήνῃ γινόμεναι, ὡς καὶ ἆθλα τοῖς νικῶσι δίδοσθαι:. Hesychius. Vide quoque Schol. in Aristophanis Aves, pag. 422, nec non Eustathium ad versum 574 Iliad β. Romanæ edit. pag. 292, 5.

PELUSIUM.

Pelusiotæ, rei navalis peritissimi: *Dionysii periegesis*, *versu* 261; ubi vide Eustathium. Vide quoque interpretationem Rufi Festi Avieni, versu 382.

PEONIUS, Architectus.

Primum ædes Ephesiæ Dianæ Ionico genere ab Ctesiphonte Gnosio & filio ejus Metagene est instituta, quam postea Demetrius ipsius Dianæ servus & Peonius Ephesius dicuntur perfecisse. Mileti Apollinis, item Ionicis symmetriis idem Peonius Daphnisque Milesius instituerunt, Vitruvius in Proœmio libri septimi. Vide Salmasium Plinianarum Exercit. pag. 814, qui apud Vitruvium mavult legere *Pæonius* quàm *Peonius*.

PEPHASMENOS, Mechanicus.

Pephasmenus faber Tyrius invenit Arietem pensilem. Vide quæ supra diximus in Carthaginienses.

PERDIX.

Perdix, *Dædali sororis filius*, *& circinum & serram ex piscis spina reperit*, Hyginus fabula CCLXXIV. Diodoro Siculo vocatur Talus, de quo abunde multa diximus supra in Dædali vita. Vide quoque *Meursii Athenas Atticas lib.* II, *cap.* II.

PERELIUS, Statuarius.

Olympiade LXXXVII *fuere Agelades*, *Callon*, *Polycletus*, *Phragmon*, *Gorgias*, *Lacon*, *Myron*, *Pythagoras*, *Scopas*, *Perelius*, Plin. lib. XXXIV, cap. 8.

PERGAMUM.

Samia terra etiamnum in esculentis laudatur. Retinet hanc nobilitatem Aretium in Italia, at calicum tantum. Surrentum, Asta, Pollentia; in Hispania Saguntum; in Asia Pergamum, Plin. lib. XXXV, cap. 12.

PERICLETUS, Statuarius.

Ἀφροδίτη χαλκῆ, Κλέωνος ἔργον Σικυωνίου· τούτου δὲ ὁ διδάσκαλος τοῦ Κλέωνος, ὄνομα Ἀντιφάνης, ἐκ φοιτήσεως Περικλείτου· Πολυκλείτου δὲ ἦν τοῦ Ἀργείου μαθητὴς ὁ Περίκλειτος: *Venus ærea, opus Cleonis Sicyonii: hujus vero Cleonis præceptor, nomine Antiphanes, frequentaverat scholam Pericleti: at Polycleti Argivi discipulus erat Pericletus*, Pausanias lib. V, pag. 319, 45. Meminit & ejusdem Pericleti idem Pausanias *libro secundo*, *pag.* 126, 6.

PERICLIMENUS, Statuarius.

Plinius *lib.* XXXIV, *cap.* 8, reponit Periclimenum inter Artifices qui felicissime expresserunt athletas, & armatos, & venatores, sacrificantesque.

Periclymenus (Περικλύμενος) fecit imaginem mulierculæ, quæ triginta infantes enixa est uno partu: *Tatianus in Oratione adversus Græcos.* Vide an non hæc fuerit illa mulier de qua Plinius lib. VII nat. Hist. cap. 3: *Eutyche à* XX *liberis rogo illata Trallibus, enixa* XXX *partus.*

PERILLUS.

Tauri fabricator aheni, dicitur Ovidio V Tristium, Elegia 12. *Sævus ille inventor ænei tauri*, inquit Val. Maximus lib. IX, cap. 2, exemplo ext. 9, *quo inclusi, subditis ignibus, longo & abdito cruciatu mugitus resonante spiritu edere cogebantur, ne ejulatus eorum, humanæ sono vocis expressi, Phalaridis tyranni misericordiam implorare possent. Quam quia calamitosis deesse voluit, teterrimum artis suæ opus primus artifex inclusus merito auspicatus est.* Vide quoque Orosium lib. I, cap. 20. Ovidius III Tristium, Elegia 11:

Sævior es tristi Busiride, sævior illo,
Qui falsum lento torruit igne bovem;
Quique bovem Siculo fertur donasse tyranno,
Et dictis artes conciliasse suas:
Munere in hoc, Rex, est usus, sed imagine major,
Nec sola est operis forma probanda mei.
Adspicis à dextra latus hoc adapertile tauri;

Hac

Hac tibi, quem perdes, conjiciendus erit.
Protinus inclusum lentis carbonibus ure;
Mugiet, & veri vox erit illa bovis.
Pro quibus inventis, ut munus munere penses,
Da precor ingenio præmia digna meo.
Dixerat. At Phalaris: Pœnæ mirande repertor,
Ipse tuum præsens imbue, dixit, opus.
Nec mora: monstratis crudeliter ignibus ustus,
Exhibuit geminos ore gemente sonos.

Claudianus libro 1 in Eutropium, versu 157;

Quam bene dispositum terris, ut dignus iniqui
Fructus consilii primis auctoribus instet.
Sic multos fluvio, vates, arente per annos,
Hospite qui cæso monuit placare Tonantem,
Inventas primum Busiridis imbuit aras,
Et cecidit sævi, quo dixerat, hostia sacri.
Sic opifex tauri tormentorumque repertor,
Qui funesta novo fabricaverat æra dolori,
Primus inexpertum, Siculo cogente tyranno,
Sensit opus, docuitque suum mugire juvencum.

Tzetzes Chiliade 1, hist. 25, & Chil. v, hist. 31. Dorotheus in primo rerum Sicularum apud Stobæum Serm. 47. Φάλαρις Ἀκραγαντίνων τύραννος, ἀπότομος καὶ αὐστηρὸς ὑπάρχων, ξένους καὶ παρεπιδημοῦντας βασάνοις ἐτρύχε καὶ ἐκόλαζε τοὺς ὁμοφύλους. Πέριλλος δὲ τῇ τέχνῃ χαλκουργὸς κατασκευάσας δάμαλιν, ἔδωκε τῷ βασιλεῖ δῶρον, ἵνα τοὺς ξένους εἰς αὐτὴν βάλλων κατακαίῃ ζῶντας· μυκηθμὸν δ' ἡ δάμαλις ἀπεδίδου τῷ φυσικῷ παρόμοιον. Φάλαρις δὲ τότε μόνον γενόμενος δίκαιος, αὐτὸν τὸν τεχνίτην πρῶτον ἐνέβαλεν: *Phalaris Agrigentinorum tyrannus, immitis ac rigidus existens, novis exquisitisque cruciatibus vexavit ac torsit contribules. Perillus vero, arte faber ærarius, efficiens buculam, dedit regi donum, ut hospites in eam injectos exureret vivos: mugitum vero bucula reddidit, naturali persimilem. At Phalaris, tum demum factus justus, ipsum artificem primum injecit.* Vide quoque Plutarchum in Græcis Romanisque parallelis, ubi cum Perillo contendit Aruntium Paterculum. Vide quæ diximus in ARUNTIUS PATERCULUS. Vide denique Apostolium centuriæ vigesimæ parœmia 13.

Lucianus in opere quod inscribitur *Phalaris* (in quo etiam *Perillum* vocat Περίλαον) videtur ingenii exercendi causa introducere Phalarim deliberantem de consecrando æneo tauro Delphis: manifeste siquidem convincitur ibi declamatorem agere Lucianus. At serio magis Timæus, veluti conscribens historiam, tradidit Agrigentinos hunc Phalaridis taurum in mare demersisse. Vetus Scholiastes sub finem Odæ primæ Pythiorum Pindari, pag. 200 edit. Pauli Stephani: Τὸν δὲ Φαλάριδος ταῦρον οἱ Ἀκραγαντῖνοι κατεπόντωσαν, ὥς φησι Τίμαιος. τὸν γὰρ ἐν τῇ πόλει δεικνύμενον, μὴ εἶναι τοῦ Φαλάριδος, καθάπερ ἡ πολλὴ κατέχει δόξα, ἀλλ' εἰκόνα Γέλωνος τοῦ ποταμοῦ. κατασκευάσαι δὲ αὐτόν φασι Περίλαον, καὶ πρῶτον ἐν αὐτῷ κολασθῆναι: *Phalaridis taurum Agrigentini demerserunt in mare, ut ait Timæus: eum autem qui in urbe ostenditur, non esse Phalaridis, quemadmodum plurimorum fert opinio, sed imago est Gelonis fluvii. Fabricasse vero eum perhibent Perilaum, ac primum in eo exustum.*

Omnino itaque res postulare videtur ut hoc in loco adducamus verba Diodori Siculi, Timæum hoc nomine graviter incusantis. Postquam enim Diodorus *lib.* XIII, *pag.* 210, retulit victorem Imilcarem, capto Agrigento, innumerabiles ibi pictas tabulas statuasque maximi pretii diripuisse, non dubitavit & hoc addere: Τὰ μὲν οὖν πολυτελέστατα τῶν ἔργων ἀπέστειλεν εἰς Καρχηδόνα· ἐν οἷς καὶ τὸν Φαλάριδος συνέβη κομισθῆναι ταῦρον· τὴν δ' ἄλλην ὠφέλειαν ἐλαφυροπώλησε. Τοῦτον δὲ τὸν ταῦρον ὁ Τίμαιος ἐν ταῖς ἱστορίαις διαβεβαιωσάμενος μὴ γεγονέναι τὸ σύνολον, ὑπ' αὐτῆς τῆς τύχης ἠλέγχθη. Σκιπίων γὰρ ὕστερον ταύτης τῆς ἁλώσεως σχεδὸν ἑξήκοντα καὶ διακοσίοις ἔτεσιν ἐκπορθήσας Καρχηδόνα, τοῖς Ἀκραγαντίνοις μετὰ τῶν ἄλλων τῶν διαμεινάντων παρὰ τοῖς Καρχηδονίοις ἀποκατέστησε τὸν ταῦρον, ὃς καὶ κατὰ τὸν τῆς ἱστορίας γραφομένης χρόνον ἦν ἐν Ἀκράγαντι. Περὶ δὲ τούτου φιλοτιμότερον εἰπεῖν προήχθην, διότι Τίμαιος, &c. *Pretiosissima ergo operum misit Carthaginem, inter quæ contigit etiam taurum Phalaridis asportari: reliquam vero prædam sub hasta vendidit. Hunc vero taurum Timæus in historiis affirmans nunquam omnino fuisse, ab ipsa fortuna redarguitur. Scipio etenim ducentis fere ac sexaginta post hoc excidium annis Carthaginem vastans, una cum aliis rebus quæ Carthaginiensibus adhuc erant reliquæ, Agrigentinis quoque restituit hunc taurum, qui etiamnum spectabatur in urbe Agrigentina, cum hoc historiarum opus contexeretur. De hoc vero majore cum*

studio differere in animum induxi, quòd Timæus, &c. Huc etiam facit illud Ciceronis libro IV in Verrem: *Aliquot sæculis post, P. Scipio bello Punico tertio Carthaginem cepit: qua in victoria (videte hominis virtutem & diligentiam, ut & domesticis præclaræ virtutis exemplis gaudeatis, & eo majore odio dignam Verris incredibilem audaciam judicetis) convocatis Siculis omnibus, quòd diutissime sæpissimeque Siciliam a Carthaginiensibus vexatam cognorat, jubet omnia conquiri: pollicetur sibi magnæ curæ fore ut omnia civitatibus, quæ cujusque fuissent, restituerentur. Tum illa quæ quondam fuerant Himera sublata, de quibus antea dixi, Thermitanis sunt reddita: tum alia Gelensibus, alia Agrigentinis: in quibus etiam ille nobilis taurus, quem crudelissimus omnium tyrannorum Phalaris habuisse dicitur: quo vivos supplicii causa demittere homines & subjicere flammam solebat. Quem taurum Scipio cùm redderet Agrigentinis, dixisse dicitur: Æquum esse illos cogitare, utrum esset Siculis utilius, suisne servire, an populo Romano obtemperare, cùm idem monumentum & domesticæ crudelitatis & nostræ mansuetudinis haberent.*

Perillum nemo laudat sæviorem Phalaride tyranno, inquit Plinius lib. XXXIV, cap. 8, *qui taurum fecit, mugitus hominis pollicitus igne subdito, & primus eum expertus cruciatum justiore sævitia. In hoc à simulacris Deum hominumque devocaverat humanissimam artem. Ideone tot conditores ejus elaboraverant, ut ex ea tormenta fierent? Itaque una de causa servantur opera ejus, ut quisquis illa videat, oderit manus.*

Ipsum vero Phalarim tandem quoque, præcisa tamen prius lingua, in tauro mugisse docet Ovidius in Ibin, versu 436:

> *Ære Perilleo veros imitere juvencos,*
> *Ad formam tauri conveniente sono.*
> *Utque ferox Phalaris, lingua prius ense resecta,*
> *More bovis Paphio clausus in ære gemas.*

Quum nullus jamdudum Phalaridi ludus videretur esse jucundior quàm cruor, quàm cædes, quàm ante oculos trucidatio civium, quum novis adhæc suppliciorum commentis quotidie grassaretur, ac ne defatigatio quidem satietatem ei sanguinis afferret; omnis Agrigentinorum populus ex improviso in ultionem assurgens, horrificum atque omni odio imbutum bellum tyrannorum immanissimo intulit, videbaturque eum raptim ac turbulente sine ferro inter manus laniaturus, ut per singula membra moreretur, nisi occurrisset omnium cogitationi feralem hanc publici odii victimam commodius tauro suo posse includi. *Nulla vis imperii tanta est*, inquit Cicero lib. II de Officiis, *quæ premente metu possit esse diuturna. Testis est Phalaris, cujus est præter cæteros nobilitata crudelitas: qui non ex insidiis interiit, non à paucis; sed in quem universa Agrigentinorum multitudo impetum fecit.*

Ἀκραγαντῖνοι ἀπαλλαγέντες Φαλάριδος, ἐψηφίσαντο μηδένα φορεῖν ἱμάτιον γλαυκόν· οἱ γὰρ ὑπηρέται τοῦ τυράννου γλαυκοῖς ἐχρῶντο περιζώμασι; *Agragantini exonerati Phalaride, decretum fecerunt ne quis glauca veste uteretur; ministri enim ejus tyranni glaucis utebantur subligaculis*, Plutarchi Πολιτικὰ παραγγέλματα, pag. 821 edit. Parif. 1624, in folio.

Inter vetustiora quoque monumenta Constantinopolim aliunde Theodosio imperante advecta, etiam Χαλκοῦς βοῦς ἐκ Περγάμου ἦλθε· κάμινος ἦν ἐν ᾧ ἐπεφλέχθη ὁ ἅγιος μάρτυς Ἀντίπας: *Æneus bos e Pergamo venit: erat autem caminus in quo combustus est sanctus martyr Antipas*, Cedrenus editionis Regiæ pag. 323, B. Antipæ hujus meminit sacra pagina Apocal. II: 13.

PERSÆ.

Persici calcei cultiores, Περσικαὶ ἐμβάδες: Eustathius ad versum 1061 Dionysii Periegetæ. Suidæ περσικαὶ sunt genus calceamenti muliebris. Vide quoque *Stephanum de Urbibus in* Πέρσαι; *Athenæum lib.* V, *cap.* 6; *Tzetzen Chil.* I, *hist.* 29.

PERSEUS.

Arpen, id est, curvum gladium in modum falcis à Perseo inventam multi dicunt, Servius ad versum 505 IX Æneidos.

PERSEUS, Pictor.

Multum à Zeuxide & Apelle abest Apellis discipulus Perseus, ad quem de hac arte scripsit, qui hujus fuit ætatis, Plin. lib. XXXV, cap. 10.

PHÆAX, Architectus.

Cùm Agrigentini urbem suam fanis Deorum & subterraneis canalibus exornarent, totius operis curator atque inspector fuit Phæax: de quo sic Diodorus Siculus lib. XI, pag. 20: Ἐπιστάτης δὲ γενόμενος τούτων τῶν ἔργων ὁ προσαγορευόμενος Φαίαξ, διὰ τὴν δόξαν τοῦ κατασκευάσματος ἐποίησεν ἀφ' ἑαυτοῦ κληθῆναι τοὺς ὑπονόμους φαίακας: *Curator atque inspe-*

ctor

ctor operis appellabatur Phæax, qui propter eminentem structuræ gloriam obtinuit, ut cloacæ vel canales subterranei ab eo phæaces vocentur.

PHALERION, Pictor.

Phalerion fecit Scyllam, Plin. lib. xxxv, cap. 11.

PHANEAS, Marmorarius.

Fl. Phaneas Marmorarius: *Inscript. Gruteri* MLXXXV, *7*.

PHARAX, Statuarius.

Pharax Ephesius à Vitruvio in Procemio libri tertii refertur inter Artifices qui nullam assecuti sunt memoriam, quod non ab industria artisve solertia, sed à felicitate fuerunt deserti.

PHASIS, Pictor.

Anthologia Epigr. lib. IV, cap. 8:

Οὔ σε μάκαρ Κυνέγειρε τὸν ὡς Κυνέγειρον ἔγραψε
Φᾶσις, ἐπεὶ βριαραῖς ἄνθετο σὺν παλάμαις.
Ἀλλὰ σοφός τις ἔην ὁ ζωγράφος, οὐδέ σε χειρῶν
Νόσφισε, τῶν χειρῶν εἵνεκεν ἀθάνατον.

Cl. Hugo Grotius transtulit:

Te Phasis, Cynegire, tamen non ut Cynegirum,
Instructum siquidem fecit utraque manu.
Sed sapuit pictor, manibus qui noluit orbum
Pingere, qui manuum nomine morte caret.

Vedi d'un Fidia un Iscrizione nel cortile del Campidoglio [illegible] Vedi Winck. monumenti [illegible] 101

PHERECLUS, Naupegus.

Vide quæ supra diximus in HARMONIDES.

PHIDIAS.

Minoribus simulacris signisque innumera artificum multitudo nobilitata est, ut ait Plinius lib. XXXIV, cap. 8. *Ante omnes tamen Phidias Atheniensis, Jove Olympiæ facto, ex ebore quidem & auro, sed & ex ære signa fecit. Floruit autem Olympiade* LXXXIII, *circiter* CCC *nostræ urbis anno. Quo eodem tempore æmuli ejus fuere Alcamenes, Critias, Nestocles, Hegias. . . . Venere autem & in certamen laudatissimi, quanquam diversis ætatibus geniti, quoniam fecerant Amazonas: quæ cùm in templo Ephesiæ Dianæ dicarentur, placuit eligi probatissimam ipsorum, qui præsentes erant, artificum judicio; cùm apparuit eam esse, quam omnes secundam à sua quisque judicassent. Hæc est Polycleti, proxima ab ea Phidiæ, tertia Ctesilæ, quarta Cydonis, quinta Phragmonis. Phidias præter Jovem Olympium, quem nemo æmulatur, fecit & ex ebore æque Minervam Athenis, quæ est in Parthenone adstans. Ex ære vero, præter Amazonem supra dictam, Minervam tam eximiæ pulchritudinis, ut à forma cognomen acceperit. Fecit & Cliduchum, & aliam Minervam, quam Romæ Æmilius Paulus ad ædem Fortunæ dedicavit. Item duo signa, quæ Catulus in eadem æde posuit palliata; & alterum colossicon, nudum: primusque artem toreuticen aperuisse atque demonstrasse merito judicatur. . . . Polycletus consummasse hanc scientiam judicatur, & toreuticem sic erudisse, ut Phidias aperuisse*: quod postremum tamen in dubium vocat Cl. Salmasius, Plinianarum Exercitat. pag. 1047. Vide locum. Phidias dicitur Atheniensis Platoni in Protagora, Procopio lib. 1 de Ædificiis Justiniani, cap. 11. Statio Papinio lib. 1 Sylvarum, vocatur *Atticus Elei sector Jovis*. Prorsus ut ebur dictum *sectile* Ovidio de Medicamine faciei, versu 10:

Sectile deliciis India præbet ebur.

Τὸ τοῦ Διὸς ξόανον ἐποίησε Φειδίας Χαρμίνου Ἀθηναῖος: *Jovis simulacrum fecit Phidias Charmini filius Atheniensis*, Strabo lib. VIII, pag. 353, D, ubi tamen rectius legas Χαρμίδου, ex inscriptione pedibus elaboratissimæ statuæ subscripta, Φειδίας Χαρμίδου υἱὸς Ἀθηναῖος μ' ἐποίησε. Ita Pausanias, ut mox videbimus.

Panænus frater Phidiæ. Vide PANÆNUS, PICTOR.
Plistænetus frater Phidiæ. Vide PLISTÆNETUS, PICTOR.
Eladas Argivus, præceptor Phidiæ. Vide ELADAS, STATUARIUS.
Hippias præceptor Phidiæ. Vide HIPPIAS, STATUARIUS.
Agoracritus discipulus Phidiæ. Vide AGORACRITUS, STATUARIUS.
Colotes discipulus Phidiæ. Vide COLOTES, STATUARIUS.

Phidias docuit etiam Alcamenem Atheniensem Sculptorem: nam & ipse quoque Phidias marmora scalpsit. De tota re sic Plinius lib. XXXVI, cap. 4: *Marmore scalpendo primi omnium inclaruerunt Dipœnus & Scyllis, geniti in Creta insula, etiamnum Medis imperantibus*,

perantibus, priusque quàm Cyrus in Persis regnare inciperet; hoc est, Olympiade circiter L. Cœptum deinde prosequitur proxime sequenti capite: *Cùm ii essent*, inquit, *jam fuerant in Chio insula Malas sculptor, dein filius ejus Micciades, ac deinde nepos Anthermus Chius, cujus filii Bupalus & Anthermus clarissimi in ea scientia fuere Hipponactis poetæ ætate, quem certum est* LX *Olympiade fuisse. Quod si quis horum familiam ad proavum usque retro agat, inveniet artis originem cum Olympiadum origine cœpisse. . . . Non omittendum, hanc artem tanto vetustiorem fuisse quàm picturam aut statuariam, quarum utraque cum Phidia cœpit octuagesima tertia Olympiade, post annos circiter trecentos triginta duos. Et ipsum Phidiam tradunt scalpsisse marmora; Veneremque ejus esse Romæ in Octaviæ porticibus eximiæ pulchritudinis. Alcamenem Atheniensem (quod certum est) docuit in primis nobilem, cujus sunt opera Athenis complura in ædibus sacris, præclaraque Venus extra muros, quæ appellatur* Ἀφροδίτη ἐν κήποις. *Huic summam manum ipse Phidias imposuisse dicitur.* Apposite Seneca Epistola LXXXV; *Non ex ebore tantum Phidias sciebat facere simulachra; faciebat & ex ære. Si marmor illi, si adhuc viliorem materiam obtulisses, fecisset quale ex illa fieri optimum potuisset.* Huc etiam facit illud Philonis Judæi ex opere περὶ μέθης, *de temulentia*; Τὸν ἀνδριαντοποιὸν Φειδίαν ἐκεῖνον καὶ χαλκὸν λαβόντα φασὶ καὶ ἐλέφαντα καὶ χρυσὸν καὶ ἄλλας διαφόρους ὕλας, ἀνδριάντας ἀπεργάσασθαι, καὶ ἐν ἅπασι τούτοις μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἐνσημήνασθαι τέχνην, ὡς μὴ μόνον ἐπιστήμονας, ἀλλὰ καὶ λίαν ἰδιώτας τὸν δημιουργὸν ἀπὸ τῶν δημιουργηθέντων γνωρίσαι. καθάπερ γὰρ ἐπὶ τῶν διδύμων ἡ φύσις, χρησαμένη τῷ αὐτῷ πολλάκις χαρακτῆρι, παρὰ μικρὸν ἀπαραλλάκτους ὁμοιότητας ἐτύπωσε, τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ἡ τελεία τέχνη, μίμημα καὶ ἀπεικόνισμα φύσεως οὖσα, ὅταν διαφόρους ὕλας παραλάβῃ, σχηματίζει καὶ ἐνσφραγίζεται τὴν αὐτὴν ἁπάσαις ἰδέαν, ὡς ταύτῃ μάλιστα συγγενῆ καὶ ἀδελφὰ καὶ δίδυμα τὰ δημιουργηθέντα γενέσθαι: *Statuarium illum Phidiam ajunt accipientem æs & ebur & aurum & plures alias diversi generis materias, fabricasse imagines una eademque arte insignitas; ita ut non tantum periti, sed & valde imperiti opificem ex operibus agnoscant. Sicuti enim in gemellis Natura, eodem sæpe charactere usa, indiscretas fere similitudines efformat, pari quoque modo ars perfecta, quæ nihil aliud est quàm quædam veluti imitatio atque adumbratio Naturæ, cùm assumit varias materias, omnibus eandem indit atque imprimit ideam, ut hac ratione maxime cognata, germana, gemina fiant ejus opera.* Cicero libro V de Finibus bonorum & malorum; *Phidias potest à principio instituere signum, idque perficere; potest & ab alio inchoatum accipere, atque absolvere.* Ab Arte quoque clarum fuisse testatur Plato in Hippia majore, Libanius Declamatione XXIX; Origenes lib. VIII contra Celsum.

Ab hac igitur scalpendi peritia Phidiam fortasse λιθουργὸν σοφὸν dixit Aristoteles, *lib.* VI *Ethicorum ad Nicom. cap.* 7. Sicuti contra verisimile est Platonem altius aliquanto considerasse multiplex sollertissimi Artificis ingenium, quando in Hippia majore dixit: ὁμολογῶ ἀγαθὸν εἶναι δημιουργὸν τὸν Φειδίαν: *Confiteor bonum esse artificem Phidiam.* Eclogæ ex Diodori Siculi libro XXVI: Φειδίας μάλιστα τεθαυμασμένος ἐπὶ τῇ τῶν ἐλεφαντίνων ἀγαλμάτων κατασκευῇ: *Phidias in magna habitus admiratione ob eburneorum simulachrorum fabricam.*

Greg. Nazianzenus Orat. XXXIV, refert Phidiam inter Artifices κάλλη μεθ' ὑπερβολῆς γράφειν καὶ γλύφειν εἰδότας: *Pulchritudines exsuperanter pingere & sculpere gnaros.* Diodorus Siculus circa initium libri XII, posteaquam dixit Græciam, Xerxe fugato, aliquamdiu pacatam tranquillamque floruisse, etiam sequentia hæc addit: Ἀπὸ τούτων γὰρ χρόνων ἐπὶ ἔτη πεντήκοντα πολλὴν ἐπίδοσιν ἔλαβεν ἡ Ἑλλὰς πρὸς τὴν εὐδαιμονίαν· ἐν τούτοις γὰρ τοῖς χρόνοις αἵ τε τέχναι διὰ τὴν εὐπορίαν ηὐξήθησαν, καὶ τότε μέγιστοι μνημονεύονται τεχνῖται γεγονέναι· ὧν ἐστι Φειδίας: *Ex eo namque tempore per annos* L *maxima ad felicitatem cepit incrementa: atque adeo ea ipsa quoque ætate artes, propter opum abundantiam, plurimum auctæ sunt, & tunc memorantur artifices maximi floruisse: è quorum numero est Phidias Statuarius.* Vitruvius in *Proœmio libri tertii* reponit Myronem, Polycletum, Phidiam, Lysippum, inter Statuarios qui non vulgarem eximiæ Artis famam sunt consecuti. Cicero de claris Oratoribus: *Atheniensium plus interfuit firma tecta in domiciliis habere, quàm Minervæ signum ex ebore pulcherrimum: tamen ego me Phidiam esse mallem, quàm vel optimum fabrum lignarium. Quare non quantum quisque prosit, sed quanti quisque sit, ponderandum est; præsertim cùm pauci pingere egregie possint aut fingere: operarii autem aut bajuli deesse non possint.* Idem ibidem: *Quinti Hortensii admodum adolescentis ingenium, ut Phidiæ signum, simul adspectum & probatum est.* Idem in Bruto: *Phidiæ simulacris nihil in illo genere perfectius videmus.* Prolixe Phidiam laudat Dio Chrysostomus Orat. XII. Martialis lib. III, Epigr. 35, de piscibus sculptis:

Artis Phidiacæ toreuma clarum
Pisces adspicis? Adde aquam, natabunt.

Juvenalis

Juvenalis Satyra VIII, versu 103:

Et cum Parrhasii tabulis, signisque Myronis,
Pheidiacum vivebat ebur. - - -

Phidias quodam veluti enthusiasmo agitatus atque impulsus ad Artem accessit. Unde & Suidas in Γάνωβος ἰατρὸς, post magnifica eximii Medici præconia, tribuit eidem τὴν ἐρωτικὴν τοῦ ἐπιτηδεύματος ἐπιμέλειαν, ἣ μάλιστα φιλεῖ τοὺς τεχνίτας ἑκάστους οἰκειοῦν καὶ προσάγειν ταῖς ἐφεξῆς τῆς τέχνης· οὕτω καὶ Φειδίαν ἐνθουσιῶντα δημιουργεῖν, οὕτω καὶ Ζεῦξιν εἰκάζειν τὰ ἀγάλματα: *Amatoriam artis diligentiam, quæ singulos maxime artifices familiariter sibi conciliare atque ad artis confinia deducere solet: sic & Phidiam veluti numine quodam afflatum fabricasse, sic & Zeuxim repræsentasse imagines.* Cum his Suidæ verbis consonat illud Plinii libro XXXV, cap. 10: *Nicophanes impetuosi animi, & cui pauci comparentur.* Et rursus: *Impetus animi & quædam artis libido in hæc potius tulere Protogenem.* Vide quæ nos de hac impetuosæ mentis occulta libidine fuse diximus *libro primo de Pictura Veterum, cap. 4, §. 1.*

Phidias multiplici & maxime ad has artes necessaria eruditione fuit instructus. Insigne hujus rei documentum affert Tzetzes *Chiliade* VIII, *hist.* 193. Athenienses, inquit, cùm in animo haberent insigne aliquod simulacrum super excelsa columna Minervæ consecrare, Phidiæ atque Alcameni dederunt in mandatis ut singuli quàm possent optimum ejus Deæ signum sculperent; quò deinde geminatum imaginum unam, quæ omnium judicio primas elegantiæ ferret, dedicarent. Alcamenes Geometriæ atque Optices expers talem Deam fecit, ut nihil ea prope adspectantes elegantius fieri potuisse judicaverint: at Phidias, circa plurium artium species præstantissimus, præcipue tamen in Opticis & Geometricis versatissimus, considerans pro ratione altitudinis totam quoque rerum faciem immutari, labia Deæ aperta fecit, nares ejus convulsas, & cætera ad hunc modum. In medium itaque prolato utroque simulacro atque omnium oculis exposito, parum abfuit quin Phidiam universa multitudo lapidibus incesseret: donec tandem imaginibus in destinatam altitudinem evectis, immane quantum discrimen omnes deprehenderint. Totius itaque rei casu adeo manifeste verso, Alcamenem insignis infamia, Phidiam vero debita laus & gratulatio sunt prosecuta.

Φασί τινα τῶν πλαστῶν, Φειδίαν οἶμαι, ὄνυχα μόνον λέοντος ἰδόντα, ἀπ' ἐκείνου ἀναλελογίσθαι ἡλίκος ἂν ὁ πᾶς λέων γένοιτο κατ' ἀξίαν τοῦ ὄνυχος ἀναπλασθείς: *Ferunt quendam Statuariorum, Phidiam puto, unguem tantùm leonis videntem, ex illo æstimasse quantus futurus esset leo totus ad æstimationem ostensi unguis efformatus*, Lucianus in Hermotimo.

Isocrates circa initium Orationis de Permutatione, contendit fœdam indignamque maximorum Artificum extenuationem esse, Εἴ τις Φειδίαν τὸν τὸ τῆς Ἀθηνᾶς ἕδος ἐργασάμενον, τολμῴη καλεῖν κοροπλάθον· ἢ Ζεῦξιν καὶ Παρράσιον τὴν αὐτὴν ἔχειν τέχνην φαίη τοῖς τὰ πινάκια γράφουσιν: *Si quis Phidiam, qui Minervæ simulacrum fecit, puparum fictorem appellare auderet: aut Zeuxidis & Parrhasii eandem esse artem diceret, cum arte eorum qui tabellas pingunt.*

Dionysius Halicarnassensis in Isocrate, censet Polycleti ac Phidiæ artem in pretio olim habitam, κατὰ τὸ σεμνὸν καὶ μεγαλότεχνον καὶ ἀξιωματικόν: *Propter gravitatem, præstantiam artis, & dignitatem.* Calamidis vero & Callimachi opera pluris fieri solita, τῆς λεπτότητος ἕνεκα καὶ τῆς χάριτος: *Propter exilitatem & venustatem.*

Illud interim σεμνὸν καὶ ἀξιωματικὸν, quod Polycleto ac Phidiæ veluti ex æquo largitur Halicarnassensis Dionysius, aliter atque aliter utrique tribuit Strabo *libro octavo, pagina 372, D.* Nam hæc ejus verba, τὰ Πολυκλείτου ξόανα τῇ μὲν τέχνῃ κάλλιστα τῶν πάντων, πολυτελείᾳ δὲ καὶ μεγέθει τῶν Φειδίου λειπόμενα, videntur innuere statuas Polycleti omnium pulcherrimas præcipuam suæ majestatis vim traxisse ex arte; Phidiæ vero simulacra potissimum admirandæ venerationis decus accepisse ex ipsa totius operis mole sumptuumque impensa. Atque ita quoque accipiendum videtur illud Quintiliani libro XII, cap. 10: *Quæ Polycleto defuerunt, Phidiæ atque Alcameni dantur: Phidias tamen Dìis quàm hominibus efficiendis melior artifex traditur. In ebore vero longe citra æmulum, vel si nihil nisi Minervam Athenis, aut Olympium in Elide Jovem fecisset: cujus pulchritudo adjecisse aliquid etiam receptæ religioni videtur, adeo majestas operis Deum æquavit.* Huc denique respexit etiam Arriani Epictetus lib. 1, cap. 6: Εἰς Ὀλυμπίαν ἀποδημεῖτε, ἵν' ἴδητε τὸ ἔργον τοῦ Φειδίου· καὶ ἀτύχημα ἕκαστος ὑμῶν οἴεται, τὸ ἀνιστόρητον τούτων ἀποθανεῖν: *Ad Olympia proficiscimini, ut Phidiæ opus videatis: & in malis quisque suis numerat, horum inscium mori.* Vide quoque quæ de Phidia atque hoc ejus Jove habet Photius in *excerptis ex Himerii Oratione in Anatolium Præfectum, col.* 1139.

Tot ac tanta certe hujus simulacri encomia passim apud Scriptores antiquos occurrunt, ut nullius unquam Artificis opus majore admirationis horrore spectatorum olim animos perculisse videatur: quamobrem quoque inter septem opera mirabilia retulerunt vete-

Digitized by Google

res *signum Jovis Olympii, quod fecit Phidias ex ebore & auro sedens, pedes sexaginta*, Hyginus fabula 223. *Phidiæ*, inquit Plinius lib. VII nat. hist. cap. 38, *Jupiter Olympius quotidie testimonium perhibet.* Seneca Rhetor libri decimi Controversia 5; *Non vidit Phidias Jovem; fecit tamen, velut tonantem. Nec stetit ante oculos ejus Minerva; dignus tamen illa arte animus, & concepit Deos & exhibuit.*

Anthologia Græc. Epigrammatum, lib. IV cap. 6:

> Ἢ θεὸς ἦλθ' ἐπὶ γῆν ἐξ οὐρανοῦ εἰκόνα δείξων,
> Φειδία, ἢ σύγ' ἔβης τὸν θεὸν ὀψόμενος.

Cl. Hugo Grotius vertit:

> *Juppiter ad terras, an ad æthera Phidia venit,*
> *Ut viso fieret talis imago Deo?*

Φειδίαν δὲ τὸν ἐργασάμενον τὸ ἄγαλμα εἶναι, καὶ ἐπίγραμμά ἐστιν ἐς μαρτυρίαν ὑπὸ τοῦ Διὸς γεγραμμένον τοῖς ποσί. Φειδίας Χαρμίδου υἱὸς Ἀθηναῖός μ' ἐποίησε: *Phidiam vero esse fabricatorem simulacri, testatur quoque inscriptio pedibus ipsius Jovis subscripta: Phidias Charmidæ filius Atheniensis me fecit*, Pausanias lib. v, pag. 303; ubi mox etiam sequitur augustissimi templi stupendæque imaginis luculenta descriptio. Ac Phidiacum quidem simulacrum hunc fere in modum depingit Pausanias *pag.* 306 *edit. Wechelianæ* 1613. Nos vero accuratissimam hanc Jovis Olympii descriptionem nonnihil etiam aliis auctoribus illustrabimus.

Καθέζεται μὲν δὴ ὁ θεὸς ἐν θρόνῳ χρυσοῦ πεποιημένος καὶ ἐλέφαντος. στέφανος δὲ ἐπίκειταί οἱ τῇ κεφαλῇ, μεμιμημένος ἐλαίας κλῶνας. ἐν μὲν δὴ τῇ δεξιᾷ φέρει Νίκην ἐξ ἐλέφαντος καὶ ταύτην καὶ χρυσοῦ, ταινίαν τε ἔχουσαν, καὶ ἐπὶ τῇ κεφαλῇ στέφανον· τῇ δὲ ἀριστερᾷ τοῦ θεοῦ χειρὶ ἔνεστι σκῆπτρον μετάλλοις τοῖς πᾶσιν ἠνθισμένον. ὁ δὲ ὄρνις ὁ ἐπὶ τῷ σκήπτρῳ καθήμενος, ἐστὶν ὁ ἀετός. χρυσοῦ δὲ καὶ τὰ ὑποδήματα τῷ θεῷ, καὶ ἱμάτιον ὡσαύτως ἐστί. τῷ δὲ ἱματίῳ ζῴδιά τε καὶ τῶν ἀνθῶν τὰ κρίνα ἐστὶν ἐμπεποιημένα. ὁ δὲ θρόνος ποικίλος μὲν χρυσῷ καὶ λίθοις, ποικίλος δὲ καὶ ἐβένῳ τε καὶ ἐλέφαντι. ἔστι καὶ ζῷά τε ἐπ' αὐτοῦ, γραφῇ μεμιγμένα· καὶ ἀγάλματά ἐστιν εἰργασμένα. Νίκαι μὲν δὴ τέσσαρες, χορευουσῶν παρεχόμεναι σχῆμα κατὰ ἕκαστον τοῦ θρόνου τὸν πόδα· δύο δέ εἰσιν ἄλλαι πρὸς ἑκάστου πτέρνῃ ποδός. τῶν ποδῶν δὲ ἑκατέρῳ τῶν ἔμπροσθεν, παῖδές τε ἐπίκεινται Θηβαίων ὑπὸ σφιγγῶν ἡρπασμένοι· καὶ ὑπὸ τὰς σφίγγας, Νιόβης τοὺς παῖδας Ἀπόλλων κατατοξεύουσι καὶ Ἄρτεμις. τῶν δὲ ἐκ τοῦ θρόνου μεταξὺ ποδῶν τέσσαρες κανόνες εἰσὶ ποδός, ἐς πόδα ἕτερον διήκων ἕκαστος. τῷ μὲν δὴ κατ' εὐθὺ τῆς ἐσόδου κανόνι, ἑπτά ἐστιν ἀγάλματα ἐπ' αὐτῷ. τὸ γὰρ ὄγδοον ἐξ αὐτῶν οὐκ ἴσασι τρόπον ὅντινα ἐγένετο ἀφανές. εἴη δ' ἂν ἀγωνισμάτων ἀρχαίων ταῦτα μιμήματα·

(a) *Sedet Deus in solio ex auro atque ebore fabricato. Capiti ejus imposita est corona referens oleæ surculos. Dextra fert Victoriam & ipsam ex ebore atque auro, habentem quoque tæniam & coronam in capite. Læva tenet pulcherrimum sceptrum, varietate metallorum omnium efflorescens. Avis autem sceptro insidens, est aquila. Aurei quoque sunt Deo calcei, quemadmodum & pallium: ipsi vero pallio intextæ sunt variæ animantium formæ, atque ex floribus lilia maxime. Solium variegatum est auro & lapidibus pretiosis, nec non ebeno atque ebore: sunt & animalia in eo picturæ intermixta. Ad singulos etiam solii pedes factæ quoque sunt quatuor Victoriarum imagines, saltantium speciem referentes: duæ itidem aliæ sunt ad plantam pedis positæ. Utrique vero anteriorum pedum impositi sunt pueri Thebanorum, à Sphingibus rapti; & infra Sphingas Apollo & Diana sagittis configunt liberos Niobes. Inter pedes è solio demissos, quatuor intercurrunt pedis regulæ, quarum unaquæque usque ad alterum pedem pertingit. In ea regula quæ se recta ingressis offert, septem adhuc se ostendunt sigilla: nesciunt enim qua ratione octavum eorum disparuerit. Fortasse vero sint illa*

(a) *Sedet Deus in solio.*] Ἐκοσμήθη δ' ἐκ τοῦ πλήθους τῶν ἀναθημάτων, ἅπερ ἐκ πάσης ἀνετίθετο τῆς Ἑλλάδος· ὧν ἦν καὶ ὁ χρυσοῦς σφυρήλατος Ζεύς, ἀνάθημα Κυψέλου τοῦ Κορινθίων τυράννου· μέγιστον δὲ τούτων ὑπῆρξε τὸ τοῦ Διὸς ξόανον, ὃ ἐποίησε Φειδίας Χαρμίδου Ἀθηναῖος ἐλεφάντινον, τηλικοῦτον τὸ μέγεθος, ὡς καίπερ μεγίστου ὄντος τοῦ νεώ, δοκεῖν ἀστοχῆσαι τῆς συμμετρίας τὸν τεχνίτην, καθήμενον ποιήσαντα, ἁπτόμενον δὲ σχεδόν τι τῇ κορυφῇ τῆς ὀροφῆς· ὥστ' ἔμφασιν ποιεῖν, ἐὰν ὀρθὸς γένηται διαναστάς, ἀποστεγάσειν τὸν νεών: *Ornatum est templum Olympicum donis ex universa Græcia ibi dedicatis. Inter hæc est etiam Jupiter ex auro ductus sive solidus, donum Cypseli Corinthiorum tyranni. Maximum horum erat eburnum Jovis simulacrum, quod fecit Phidias Charmini filius tantæ magnitudinis, ut, quamvis maximum sit templum, bonam tamen justæ proportionis rationem videatur habuisse artifex, quòd sedentem fecit, ac vertice culmen templi propemodum contingentem; ita ut ex ipsa specie appareat eum, si surgens erigeret se, nudaturum esse templum tecto*, Strabo libro octavo, pag. 353, D.

ρήματα. οὐ γάρ πω τὰ ἐς τοὺς παῖδας ὑπὸ ἡλικίας ἤδη καθεστήκει ὁ Φειδίας. τὸν δὲ αὐτὸν ταινίᾳ τὴν κεφαλὴν ἀναδούμενον ἐοικέναι τὸ εἶδος Παντάρκει λέγουσι· μειράκιον δὲ Ἠλεῖον τὸν Πανταρκέα παιδικὰ εἶναι τοῦ Φειδίου. ἀνείλετο δὲ καὶ ἐν παισὶν ὁ Παντάρκης πάλης νίκην ὀλυμπιάδι ἕκτῃ πρὸς ταῖς ὀγδοήκοντα. Ἐπὶ δὲ τῶν κανόνων τοῖς λοιποῖς, ὁ λόχος ἐστὶν ὁ σὺν Ἡρακλεῖ μαχόμενος πρὸς Ἀμαζόνας. ἀριθμὸς μὲν δὴ συναμφοτέρων ἐς ἐννέα ἐστὶ καὶ εἴκοσι. τέτακται δὲ καὶ Θησεὺς ἐν τοῖς συμμάχοις τοῦ Ἡρακλέους. Ἀνέχουσι δὲ οὐχ οἱ πόδες μόνοι τὸν θρόνον, ἀλλὰ καὶ κίονες, ἴσοι τοῖς ποσὶ μεταξὺ ἑστηκότες τῶν ποδῶν. Ὑπελθεῖν δὲ οὐχ οἷόν τε ἐστὶν ὑπὸ τὸν θρόνον, ὥσπερ γε καὶ ἐν Ἀμύκλαις ἐς τὰ ἐντὸς τοῦ θρόνου παρερχόμεθα. Ἐν Ὀλυμπίᾳ δὲ ἐρύματα. . . . Ὅσον μὲν ἀπαντικρὺ τῶν θυρῶν ἐστιν, ἀλήλιπται κυανῷ μόνον· τὰ δὲ λοιπὰ αὐτῶν παρέχεται Πανaίνου γραφάς. ἐν δὲ αὐταῖς ἐστι μὲν οὐρανὸς καὶ γῆν Ἄτλας ἀνέχων· παρέστηκε δὲ καὶ Ἡρακλῆς ἐκδέξασθαι τὸ ἄχθος ἐθέλων τὸ Ἄτλαντος. Ἐπὶ δὲ Θησεύς τε καὶ Πειρίθους, καὶ Ἑλλάς τε καὶ Σαλαμὶς ἔχουσα ἐν τῇ χειρὶ τὸ ἐπὶ ταῖς ναυσὶν ἄκραις ποιούμενον κόσμον· Ἡρακλέους τε τῶν ἀγωνισμάτων τὸ ἐς τὸν λέοντα τὸν ἐν Νεμέᾳ, καὶ τὸ ἐς Κασσάνδραν παρανόμημα Αἴαντος. Ἱπποδάμειά τε ἡ Οἰνομάου σὺν τῇ μητρί, καὶ Προμηθεὺς ἔτι ἐχόμενος μὲν ὑπὸ τῶν δεσμῶν, Ἡρακλῆς δὲ ἐς αὐτὸν ὁρῶν. . . . Τελευταῖα δὲ ἐν τῇ γραφῇ, Πενθεσίλειά τε ἀφιεῖσα τὴν ψυχὴν, καὶ Ἀχιλλεὺς ἀνέχων ἐστὶν αὐτήν. καὶ Ἑσπερίδες δύο φέρουσι τὰ μῆλα ὧν ἐπιτετράφθαι λέγονται τὴν φρουράν. Πάναινος μὲν δὴ οὗτος ἀδελφός τε ἦν Φειδίου, καὶ αὐτοῦ καὶ Ἀθήνησιν ἐν Ποικίλῃ τὸ Μαραθῶνι ἔργον ἐστὶ γεγραμμένον. Ἐπὶ δὲ τοῖς ἀνωτάτω τοῦ θρόνου, πεποίηκεν ὁ Φειδίας ὑπὲρ τὴν κεφαλὴν τοῦ ἀγάλματος, τοῦτο μὲν Χάριτας, τοῦτο δὲ Ὥρας, τρεῖς ἑκατέρας. εἶναι γὰρ θυγατέρας Διὸς καὶ ταύτας ἐν ἔπεσίν ἐστιν εἰρημένα. . . . Τὸ ὑπόθημα δὲ τὸ ὑπὸ τοῦ Διὸς τοῖς ποσὶν, ὑπὸ τῶν ἐν τῇ Ἀττικῇ καλούμενον θρανίον, λέοντάς τε χρυσοῦς, καὶ Θησέως ἐπειργασμένην ἔχει μάχην τὴν πρὸς Ἀμαζόνας, τὸ Ἀθηναίων πρῶτον ἀνδράγαθημα

illa certaminum priscorum imitamina: nondum enim ea quæ Phidias viguit ætate, ludi adhuc puerorum erant instituti. Eum (b) *autem qui sibimet ipsi caput tænia præcingit, specie corporis Pantarci quam simillimum esse dicunt: erat is adolescentulus Eleus; quem Phidias habebat in deliciis. Tulit etiam in puerorum lucta idem Pantarces palmam Olympiade sexta supra octogesimam. In reliquis regulis cohors est, quæ cum Hercule pugnavit adversus Amazonas: & numerus quidem utriusque partis est novem & viginti. Inter commilitones Herculis locatus quoque est Theseus. Solium autem non soli pedes sustinent, sed & mediæ inter binos pedes columnæ pedibus magnitudine pares. Fieri non potest ut solium ipsum subeamus; quemadmodum neque Amyclis in solii interiora transimus. In Olympia sunt quædam septa. . . . Quantum igitur ex adverso valvarum est, ceruleo colore inungitur; reliqua eorum exhibent* (c) *Panæni picturas. Inter eas est Atlas, cælum terramque sustinens: etiam Hercules adstat, Atlantis onus suscepere jam paratus: Theseus adhæc & Pirithous & Hellas & Salamis habens in manu ornatum qui extremis addi solet navibus. Herculis cum Nemeo leone pugna, & Ajacis in Cassandram iniquitas. Hippodamia Oenomai filia cum matre, Prometheus adhuc vinculis constrictus & Hercules oculos in eum conjectos habens. . . . Postrema sunt in pictura, Penthesilea agens animam, eamque sustinens Achilles: etiam Hesperides forum mala custodiæ earum commissa. Panænus hic Phidiæ frater fuit, atque ejus quoque Athenis in Pœcile est pictura pugnæ Marathoniæ. In celsissima solii parte fecit Phidias super caput simulacri tum Gratias, tum Horas, tres utrasque. Nam & Horas esse Jovis filias, tradunt carmina poetarum. . . . Assula pedibus Jovis subjecta insculptos habet leones aureos, ac Thesei adversus Amazones prælium, primum specimen virtutis ab Atheniensibus in exteros*

(b) *Eum qui sibimet ipsi caput tænia præcingit.*] Hujus Pantarcis caput sibi tænia redimentis imaginem justæ magnitudinis à Phidia factam & in Elide quoque dedicatam fuisse docet Pausanias *lib* VI, *pag.* 350, 50. Atque hic est idem ille Pantarces de quo hæc habet Arnobius adversus Gentes lib. VI: *Inter significes ille memoratus Phidias est primos: cum Olympii formam Jovis molimine operis extulisset immensi, super Dei digito Pantarces inscripsit pulcher. Nomen autem fuerat amati ab se pueri atque obscœna cupiditate dilecti; neque ullo metu est aut religione commotus; Deum nomine prostibuli compellare: quinimo exoleto Jovis numen simulacrumque sacrare. Usque adeo ludus est & puerilis affectio sigillaria ista formare, adorare pro Diis ea, sanctitatibus accumulare divinis: cum ipsos videamus artifices in effingendis his ludere, & libidinum propriarum monumenta sarcire.* Hausit hæc Arnobius ex Clementis Alexandrini Protreptico.

(c) *Panæni picturas exhibent.*] Addit paullo post hoc ipso in loco Pausanias: *Panænus hic Phidiæ frater fuit, atque ejus quoque Athenis in Pœcile est pictura pugnæ Marathoniæ.* Plura de hoc Pictore non vulgari ex Plinio & Strabone supra diximus in PANÆNUS.

κάθημα ἐς οὐχ ὁμοφύλους. Ἐπὶ δὲ τοῦ βάθρου τοῦ θρόνον τε ἀνέχοντος καὶ ὅσος ἄλλος κόσμος περὶ τὸν Δία· ἐπὶ τούτου τοῦ βάθρου χρυσᾶ ποιήματα, ἀναβεβηκὼς ἐπὶ ἅρμα Ἥλιος, καὶ Ζεύς τέ ἐστι καὶ Ἥρα· παρὰ δὲ αὐτὸν Χάρις· ταύτης δὲ Ἑρμῆς ἔχεται, τοῦ Ἑρμοῦ δὲ Ἑστία· μετὰ δὲ τὴν Ἑστίαν Ἔρως ἐστὶν ἐκ θαλάσσης Ἀφροδίτην ἀνιοῦσαν ὑποδεχόμενος. τὴν δὲ Ἀφροδίτην στεφανοῖ Πειθώ. ἐπείργασται δὲ καὶ Ἀπόλλων σὺν Ἀρτέμιδι, Ἀθηνᾶ τε καὶ Ἡρακλῆς· καὶ ἤδη τοῦ βάθρου πρὸς τῷ πέρατι Ἀμφιτρίτη καὶ Ποσειδῶν, Σελήνη τε ἵππον (ἐμοὶ δοκεῖν) ἐλαύνουσα. τοῖς δέ ἐστιν εἰρημένα ἐφ' ἡμιόνου τὴν θεὸν ὀχεῖσθαι, καὶ οὐχ ἵππου. καὶ λόγον γέ τινα ἐπὶ τῷ ἡμιόνῳ λέγουσιν εὐήθη. Μέτρα δὲ τοῦ ἐν Ὀλυμπίᾳ Διὸς ἐς ὕψος τε καὶ εὖρος ἐπιστάμενος γεγραμμένα, οὐκ ἐν ἐπαίνῳ θήσομαι τοὺς μετρήσαντας· ἐπεὶ καὶ τὰ εἰρημένα αὐτοῖς μέτρα πολύ τι ἀποδέοντά ἐστιν, ἢ τοῖς ἰδοῦσι παρέστηκεν ἐς τὸ ἄγαλμα δόξα· ὅπου γε καὶ αὐτὸν τὸν Θεὸν μάρτυρα ἐς τοῦ Φειδίου τὴν τέχνην γενέσθαι λέγουσιν. Ὡς γὰρ δὴ ἐκτετελεσμένον ἤδη τὸ ἄγαλμα ἦν, ηὔξατο ὁ Φειδίας ἐπισημῆναι τὸν Θεόν, εἰ τὸ ἔργον ἐστὶν αὐτῷ κατὰ γνώμην. αὐτίκα δ' ἐς τοῦτο τοῦ ἐδάφους κατασκῆψαι κεραυνόν φασιν, ἔνθα ὑδρία καὶ ἐπίθημα ἐς ἐμὲ ἦν ἡ χαλκῆ. Ὅσον δὲ τοῦ ἐδάφους ἐστὶν ἔμπροσθεν τοῦ ἀγάλματος, τοῦτο οὐ λευκῷ, μέλανι δὲ κατεσκεύασται τῷ λίθῳ. περιθεῖ δὲ ἐν κύκλῳ τὸν μέλανα λίθου Παρίου κρηπίς, ἔρυμα εἶναι τῷ ἐλαίῳ τῷ ἐκχεομένῳ. ἔλαιον γὰρ τῷ ἀγάλματί ἐστιν ἐν Ὀλυμπίᾳ συμφέρον, καὶ ἔλαιόν ἐστι τὸ ἀπεῖργον, μὴ γίνεσθαι τῷ ἐλέφαντι βλάβος διὰ τὸ ἑλῶδες τῆς Ἄλτεως. ἐν ἀκροπόλει δὲ τῇ Ἀθηναίων τὴν καλουμένην παρθένον, οὐκ ἔλαιον, ὕδωρ δὲ τὸ ἐς τὸν ἐλέφαντα ὠφελοῦν ἐστιν. ἅτε γὰρ αὐχμηρᾶς τῆς ἀκροπόλεως οὔσης διὰ τὸ ἄγαν ὑψηλόν, τὸ ἄγαλμα ἐλέφαντος πεποιημένον, ὕδωρ καὶ δρόσον τὴν ἀπὸ τοῦ ὕδατος ποθεῖ. Ἐν Ἐπιδαύρῳ δὲ ἐρομένου μου καθ' ἥντινα αἰτίαν οὔτε ὕδωρ τῷ Ἀσκληπιῷ σφίσιν, οὔτε ἔλαιόν ἐστιν ἐγχεόμενον, ἐδίδασκόν με οἱ περὶ τὸ ἱερόν, ὡς καὶ τὸ ἄγαλμα τοῦ Θεοῦ καὶ ὁ θρόνος ἐπὶ φρέατι εἴη πεποιημένα.

exteros editum. In illa vero basi quæ solium & montem sustinet, alia Jovi addita sunt ornamenta: in illa basi ex auro sunt opera, Sol conscendens currum, etiam Jupiter & Juno, ac juxta illum Gratia, *eam vero excipit Mercurius, Mercurium Vesta, post Vestam est Amor excipiens Venerem è mari emergentem, Venerem denique coronat Suada. Insuper quoque sculptus est Apollo cum Diana, Minerva quoque & Hercules. Ac tandem circa extremitatem illius basis est Amphitrite & Neptunus, Luna quoque (ut mihi quidem videtur) equum ad cursum incitans. Alii tamen dicunt mulo, non equo, Deam vehi, & referunt fatuam prorsus de mulo fabulam. Mensuram* (d) *Olympii Jovis scio quosdam in longitudinem pariter & latitudinem descripsisse, mensores tamen istos parum probo, cùm ab illis tradita mensura plurimum recedat ab oculorum judicio, si quis coram inspiciat. Tradunt & ipsius Dei testimonio artem Phidiæ comprobatam: quum enim perfectum jam esset simulacrum, rogavit Phidias Deum ut signo dato testaretur numquid ei placeret opus, repente de cælo tactam perhibent eam partem pavimenti, ubi ad hanc meam usque ætatem conspicitur urna ænea & operculum. Quantum vero pavimenti est à fronte simulacri, non candido, sed nigro constratum est lapide: ambit autem nigrum istum lapidem crepido ex Pario lapide, ut cohibeat oleum effusum. Oleum* (e) *etenim Olympico simulacro perquàm est utile, prohibetque ne quam ebur noxam contrahat ex Altis paludinosa natura. At contra in Atheniensium arce, qui locus est aridus & valde celsus, eburneum simulacrum illius Minervæ quam Virginem vocant, non oleum, sed aquæ irrorationem postulat. Etiam* (f) *Epidauri, cùm sciscitarer quamobrem neque oleum neque aquam Æsculapii simulacro affudissent, docuerunt me æditui, statuam ipsam ac solium ejus immmere puteo.*

Ad hanc Jovis Olympii fabricam pertinent & sequentia. *Phidias Homeri versibus egregio dicto allusit*, inquit Val. Maximus lib. III, cap. 7, exemplo ext. 4. *Simulacro enim Jovis Olympii perfecto, quo nullum præstantius aut admirabilius humanæ fabricæ manus fecit, interrogatus ab amico, Quonam mentem suam dirigens vultum Jovis, prope-*

(d) *Mensuram Olympii Jovis.*] *Mensuram hujus simulacri cùm alii descripserunt*, inquit Strabo libro octavo, pagina 354, A, *tum Iambico quodam carmine Callimachus.*

(e) *Oleum simulacro perquàm utile.*] Plinius lib. v nat. hist. cap. 7: *Veteri olea usus est ad quædam genera morborum. Existimatur & ebori vindicando à carie utile esse. Certe simulacrum Saturni Romæ intus oleo repletum est.*

(f) *Etiam Epidauri.*] Epidauricum hoc Æsculapii simulacrum à Phidia quoque sculptum fuisse discimus ex Athenagoræ Legatione pro Christianis, ubi ait, Ὁ ἐν Ἐπιδαύρῳ Ἀσκληπιός, ἔργον Φειδίου. Vide interim numquid hæc fuerit illa Æsculapii imago, cui Dionysium Syracusanorum tyrannum auream barbam eripuisse auctor est Valerius Maximus *lib.* 1, *cap.* 1, *exempl. extr.* 3.

propemodum ex ipso cælo petitum, eboris lineamentis esset amplexus; illis se versibus, quasi magistris, usum respondit:

> Ἦ καὶ κυανέῃσιν ἐπ' ὀφρύσι νεῦσε Κρονίων.
> Ἀμβρόσιαι δ' ἄρα χαῖται ἐπιῤῥώσαντο ἄνακτος,
> Κρατὸς ἀπ' ἀθανάτοιο· μέγαν δ' ἐλέλιξεν Ὄλυμπον.

> *Dixit & nigris superciliis annuit Saturnus.*
> *Divina autem coma commovebatur Regis*
> *In capite immortali, magnum autem concussit Olympum.*

Versus hi Poëtæ principis occurrunt Iliados A, versu 529; ubi vide Eustathium: qui non tantùm Phidiam tradit Jovem Olympicum ad hoc exemplar finxisse, sed Euphranorem quoque narrat miro casu inductum, ut picturam Jovis ad idem exemplar conformaret. Vide quoque *Plutarchum in Paulo Æmilio; Suidam in* Φειδίας; maxime vero *Strabonem lib.* VIII, *pag.* 354, *A;* & *Macrobium lib.* V *Saturnalium, cap.* 13. Aliter Cicero de perfecto Oratore: *Phidias, cùm faceret Jovis formam aut Minervæ, non contemplabatur aliquem è quo similitudinem duceret; sed ipsius in mente insidebat species pulchritudinis eximia quædam, quam intuens, in eaque defixus, ad illius similitudinem artem & manum dirigebat.* Lucianus pro Imaginibus: *Phidiam ferunt, absoluto apud Eleos Jove ac primum in lucem producto, stetisse post valvas excepturum quid in isthoc opere laude vel vituperio dignum judicarent spectatores. Cæterùm hic quidem carpebat nasum, quasi plus justo crassiorem: alius faciem, ut nimis oblongam: tertius aliud quid in opere emendatissimo desiderabat: deinde, digressis omnibus, Phidiam ad plurium opinionem statuam emendasse. Neque enim exile aut contemnendum existimabat populi usque adeo numerosi consilium: verùm hoc sibi jam olim persuaserat, multos plus semper quàm unum pervidere; quamquam ipse Phidiam se esse satis meminisset.*

Extra Altin est domus, quæ Phidiæ officina (ἐργαστήριον Φειδίου) *nuncupatur: quod Phidias ibi singulas divinæ imaginis partes fecerit, antequàm in unum compingerentur,* Pausanias libro quinto, pag. 315, 12.

Phidiæ posteri, accepto ab Eleis honorario ut simulacrum Jovis Olympii ab insidentibus adhærentibusque sordibus repurgarent (unde & φαιδρυνταὶ cognominati) *sacra facere solebant Minervæ, quæ olim dicebatur Ergane, prius quam huic operi manum admoverent,* Pausanias libro quinto, pag. 313, 49. Quandoquidem igitur liquet Eleos hunc honorem habuisse Phidiæ ob navatam strenue operam, ut in posteros ejus adeo magnificam compendiosamque functionem conferrent, fictum quoque dixerim argumentum illius Controversiæ quæ apud Senecam Rhetorem est secunda libri octavi: Lex. *Sacrilego præcidantur manus.* Thema. *Eleï ab Atheniensibus Phidiam acceperunt, ut is Jovem Olympium faceret: pacto interposito, ut aut Phidiam, aut centum talenta redderent. Jove perfecto, Elei Phidiam aurum rapuisse dixerunt, & manus tanquam sacrilego præciderunt: truncatum Atheniensibus reddunt. Petunt Athenienses centum talenta. Contradicitur.*

Proximum nunc est ut accedamus ad illud Minervæ simulacrum eburneum, de quo supra Plinius: *Phidias præter Jovem Olympium, quem nemo æmulatur, fecit & ex ebore æque Minervam Athenis, quæ est in Parthenone adstans:* Τὸ δ' ἄστυ αὐτὸ, inquit Strabo, lib. IX, pag. 396, πέτρα ἐστὶν ἐν πεδίῳ περιοικουμένη κύκλῳ· ἐπὶ δὲ τῇ πέτρᾳ τὸ τῆς Ἀθηνᾶς ἱερὸν, ὅ, τε ἀρχαῖος νεὼς ὁ τῆς Πολιάδος, ἐν ᾧ ὁ ἄσβεστος λύχνος· καὶ ὁ Παρθενὼν ὃν ἐποίησεν Ἰκτῖνος, ἐν ᾧ τὸ τοῦ Φειδίου ἔργον ἐλεφάντινον, ἡ Ἀθηνᾶ: *Astu ipsum est saxum in planitie, undiquaque domiciliis circumdatum: est autem in hoc saxo Minervæ templum, & vetusta Poliadis ædes, in qua est lucerna inexstincta: item Parthenon, Ictini opus, in quo est Minerva eburnea Phidiæ.* Τὸν Ὀλυμπίασι Δία, inquit Clemens Alexandrinus in Protreptico, καὶ τὴν Ἀθήνησι Πολιάδα ἐκ χρυσοῦ καὶ ἐλέφαντος κατασκευάσαι Φειδίαν, πᾶσί που σαφές: *Olympiæ quidem Jovem; & Athenis Poliadem ex auro atque ebore sculpsisse Phidiam, ignotum est nemini.* Meminit quoque hujus Minervæ Cicero in Paradoxis; *Hoc opus in apertum ut proferas, nihil postulo; non enim est tale, ut in arce poni possit, quasi illa Minerva Phidiæ: sed tamen est tale, ut ex eadem officina exisse appareat.* Ovidius lib. IV de Ponto, Eleg. I:

> *Arcis ut Actææ vel eburna vel ærea custos*
> *Bellica Phidiaca stat Dea facta manu.*

De ipso autem simulacro hujus Minervæ nonnihil dicturi, ante omnia notare debemus illud Valer. Max. lib. I, cap. I, exempl. ext. 7: *Athenienses Phidiam tulerunt, quamdiu is marmore potius quàm ebore Minervam fieri debere dicebat; quòd diutius nitor esset mansurus. Sed ut adjecit, & vilius: tacere jusserunt.* Maximus Tyrius Dis-

ferrat. XXVI: Φειδίας ἐδημιούργησεν Ἀθηνᾶν οὐδὲν τῶν Ὁμήρου ἐπῶν φαυλοτέραν, παρθένον καλὴν, γλαυκῶπιν, ὑψηλὴν, αἰγίδα ἀνεζωσμένην, κόρυν φέρουσαν, δόρυ ἔχουσαν, ἀσπίδα ἔχουσαν: *Phidias fabricavit Minervam nulla ex parte Homericis versibus deteriorem, virginem pulchram, cæsios oculos habentem, proceram, ægide præcinctam, galeam ferentem, habentemque hastam & clypeum.* Eusebii Chronicon ad Olympiadis LXXXV annum secundum: *Phidias eburneam Minervam facit.* Ubi vide Jos. Scaligerum.

Ad ipsum Deæ signum pertinent ea quæ tradit Pausanias *lib.* 1, *pag.* 43, 31. Quæcunque signa posita sunt in anteriore pinnaculo templi quod Parthenona vocant, inquit Pausanias, pertinent ad Minervæ natales: posterioris vero pinnaculi signa repræsentant Neptuni & Minervæ super Attica certamen. Ipsum Deæ signum ex ebore atque auro factum est. Mediæ galeæ imposita est imago sphingis; utrumque latus galeæ tenent gryphes; sunt autem gryphes belluæ leonibus similes, habentesque alas & os aquilæ. Statua autem Minervæ recto statu est, in tunica talari, habetque in pectore caput Medusæ ex ebore factum: Victoria quoque, cubitorum fere quatuor: manu vero tenet hastam; adjacetque pedibus ejus scutum: etiam prope hastam est draco, qui fortasse credi possit Erichthonius esse. Simulacri basis insculptam habet Pandoræ generationem. Hæc Pausaniæ verba nonnihil illustrant sequentia. Εἰ καὶ σφόδρα ἦν σοφὸς ὁ Φειδίας ἐν χρυσῷ καὶ ἐλέφαντι μορφὴν ἐπιδείξασθαι θείαν ἢ ἀνθρωπίνην, ὅμως χρόνου γε ἐδεῖτο καὶ σχολῆς πλείονος εἰς τὰ ἔργα· λέγεται γοῦν, ἡνίκα ἐδημιούργει τὴν Ἀθηνᾶν, οὐδὲ εἰς τὴν κρηπῖδα τῆς θεοῦ μόνον ὀλίγου χρόνου προσδεηθῆναι: *Etiamsi ad exprimendam auro atque ebore Dei atque hominis effigiem valde peritus esset Phidias, nihilominus tamen ad opera perficienda multo indigebat tempore atque otio. Fertur itaque, quando Minervam sculpebat, non parum temporis in solam Deæ basin impendisse*, Themistius circa initium Orationis octavæ.

Ἡ Ἀθηνᾶ ἡ Φειδίου ἅπαξ ἐκτείνασα τὴν χεῖρα καὶ τὴν Νίκην ἐπ' αὐτῆς δεξαμένη, ἕστηκεν οὕτως ὅλῳ τῷ αἰῶνι: *Phidiæ Minerva, manu semel extensa & Victoria in eam recepta, sic per omnem stat ætatem*, Arriani Epictetus lib. II, cap. 8. Qualis autem fuerit istiusmodi Victoriarum status in simulacrorum dextris, docent nos verba Valerii Maximi *libro* 1, *cap.* 1, *exempl. ext.* 3; ubi inter alia Dionysii Syracusanorum tyranni sacrilegia & hæc recenset: *Idem mensas argenteas atque aureas e fanis sustulit: quodque in his more Græciæ scriptum erat, bonorum Deorum eas esse; uti se bonitate eorum prædicavit. Idem Victorias aureas, pateras, & coronas, quæ simulacrorum porrectis manibus sustinebantur, tollebat; & eas se accipere, non auferre dicebat: perquam stultum esse argumentando, à quibus bona precamur, ab his porrigentibus nolle sumere.* Latinus Pacatus panegyrico Theodosio Aug. dicto; *Recte germana illa pictorum poëtarumque commenta Victoriam fecere pennatam; quòd hominum eum fortuna euntium, non cursus est, sed volatus.*

Τῷ τῆς Ἀθηνᾶς ἀγάλματι τὸν δράκοντα Φειδίας παρέθηκε· ὡς τὰς μὲν παρθένους τῆς φυλακῆς δεομένας: *Minervæ simulacro draconem Phidias addidit; significans virgines custodia opus habere*, Plutarchus de Iside & Osiride.

Notum est illud Demosthenis in exilium proficiscentis, & manibus ad Atheniensem arcem protensis in hæc verba impatientissime prorumpentis, Ὦ δέσποινα πολιὰς, τί δὴ τρισὶ τοῖς χαλεπωτάτοις χαίρεις θηρίοις, γλαυκὶ καὶ δράκοντι καὶ δήμῳ: *O hera, urbis patrona, quid tribus difficillimis gaudes belluis, Noctua & Dracone & Populo?* Nam & ex decreto populi Noctuam, ut Deæ gratissimam, huic suo simulacro addidit Phidias; prudentissimam scilicet avem Deæ variarum artium atque omnis sapientiæ præsidi. Vide quæ habet hac de re Dio Chrysostomus Orat. XII, ubi quoque receptam de noctuæ sapientia opinionem firmat Apologo Æsopico non illepido: *Noctua*, inquit, *primitus enascente quercu, suasit avibus ut eam radicitus exstirparent, proventuram enim ex ea noxam qua irretirentur; nempe viscum. Hominibus deinde linum serentibus, jussit & illud semen eruere ac devorare, plurimum enim detrimenti volucribus importaturum. Viso denique sagittario, prædixit, Iste homo vestris vos pennis anteverteet, pedes ipse, alatas vobis immittens sagittas. Hæc animo amentissimo præcinenti noctuæ, non accredidere volucres, vecordem ac rerum nesciam judicantes: donec malo suo edoctæ, suspexerunt avem admiratione dignissimam, atque omnis prudentiæ primas lubentes ei concesserunt. Unde quoque usu venit ut nusquam appareat, quin protinus omnes ad eam advolent, velut omnium gnaram: at illa perditis nullam ultra consilii sui facit copiam, sed querula solummodo comploratione gravem inconsultarum sortem prosequitur.*

Quali sandalio Minervam suam induerit Phidias, docet Pollux *Onomastici sui lib.* VII, *cap.* 22: Τυρρηνικὰ, τὸ κατάδυμα ξύλινον, τετραδάκτυλον· οἱ δὲ ἱμάντες ἐπίχρυσοι. σανδάλιον γὰρ ἦν. ὑπέδησε δ' αὐτὸ Φειδίας τὴν Ἀθηνᾶν: *Tyrrhenica calceamenta, quorum solea lignea quatuor digitorum latitudinis, lora autem inaurata: erat autem sandalium. Hoc Minervæ induit Phidias.*

Phidiam digito Minervæ nomen Pantarcis, exoleti sui, inscripsisse tradit Nazianzenus

nus Carmine Iambico XVIII. Aliquanto tamen ante monuimus Clementem Alexandrinum atque Arnobium tradidisse Phidiam digito Jovis Olympii inscripsisse *Pantarces pulcher*. Sed fortasse perdite amans Artifex utrique inscripserit simulachro.

Phidias sui similem speciem inclusit in clypeo Minervæ, cùm inscribere non liceret, Cicero lib. I Tuscul. quæst. Τὸν ἀγαλματοποιὸν Φειδίαν κατασκευάζοντα τὴν ἐν ἀκροπόλει Ἀθηνᾶν, φασὶν ἐν μέσῃ τῇ ταύτης ἀσπίδι τὸ ἑαυτοῦ πρόσωπον ἐντυπώσασθαι, καὶ συνδῆσαι τῷ ἀγάλματι διά τινος ἀφανοῦς δημιουργίας· ὥστε ἐξ ἀνάγκης, εἴ τις βούλοιτο αὐτὸ περιαιρεῖν, τὸ σύμπαν ἄγαλμα λύειν τε καὶ συγχεῖν: *Phidiam illum, quem fictorem probum fuisse tradit memoria, vidi ipse in clypeo Minervæ, quæ arcibus Atheniensibus præsidet, oris sui similitudinem ita colligasse, ut si quis artificis voluisset inde imaginem separare, soluta compage, simulac totius incolumitas interiret.* Sic Apulejus transtulit hunc locum desumtum ex Aristotele de Mundo.

Minorum in clypeo Minervæ operum meminit Tullius libro II, de Oratore. Circa finem itidem libri de Perfecto Oratore; *Si quis Phidiæ clypeum dissolverit, collocationis universam speciem sustulerit, non singulorum operum venustatem.* Præcipue tamen huc facit illud Plinii libro XXXVI, cap. 5: *Phidiam clarissimum esse per omnes gentes, quæ Jovis Olympii famam intelligunt, nemo dubitat. Sed ut merito laudari sciant, etiam qui opera ejus non viderunt, proferemus argumenta parva, & ingenii tantum. Neque ad hoc Jovis Olympii pulchritudine utemur, non Minervæ Athenis factæ amplitudine, cùm sit ea cubitorum viginti sex, ebore hæc & auro constat: sed scuto ejus, in quo Amazonum prælium cælavit intumescente ambitu parmæ; ejusdem concava parte Deorum & gigantum dimicationem: in soleis vero Lapitharum & Centaurorum: adeo momenta omnia compacta artis illius fuere. In base autem, quod cælatum est, Pandoras genesin appellavit. Ibi Dii sunt triginta numero nascentes, Victoria præcipue mirabili. Periti mirantur & serpentem, & sub ipsa cuspide æream sphingem. Hæc sunt obiter dicta de artifice nunquam satis laudato, simul ut noscatur illam magnificentiam æqualem fuisse & in parvis.*

Quamvis Pericli non deessent insigniores Architecti atque Artifices, omnium tamen dispensator & arbiter erat ei Phidias. Is omnia fere ob amicitiam Periclis curabat: quod huic convitia, illi vero insignem conflavit invidiam; haud aliter ac si in gratiam Periclis ingenuas matronas, ad spectanda opera commeantes, Phidias reciperet. Nonnulli ergo in Phidia facturi periculum qualis erga Periclem futurus esset populus, Menonem quendam, cujus opera plurimùm utebatur Phidias, constituunt in foro supplicem, petentem fidem publicam sibi dari: delaturum se manifesta Phidiæ crimina. Quum populus illum admisisset, nulla (quæstione in foro habita) furta sunt inventa. Aurum etenim sic à principio illigatum circumjectumque simulacro fuerat consilio Periclis, ut detrahi universum atque ad stateram posset approbari: quod ut facerent accusatores, Pericles urgere non destitit. Enimvero premebat excellentia operum Phidiam; præcipue quòd in pugna Amazonica, quam sculpsit in clypeo Minervæ, effigiem suam expressisset, calvi senis saxum ambabus manibus sublatum tenentis. Præclaram item inclusisset Periclis imaginem, manus cum Amazone conferentis. Figura manus qua attollit hastam, ita erat fabrefacta, ut prætensa oculis Periclis, quasi tegere conetur utrimque elucentem similitudinem. Ac Phidias quidem in vincula ductus, morbo interiit. Alii volunt veneno ab inimicis, ad invidiam Pericli faciendam, sublatum. Indici Menoni, ferente ad populum Glycone; immunitas data: commendavit insuper Prætoribus securitatem ejus populus. Vide *Plutarchum in Pericle*. Phidias statuam Minervæ elaboraverat, Pericli Xantippi filio operis curatore. Nonnulli vero ex operariis atque administris Phidiæ, dissidio quodam orto, ab inimicis Periclis instigati, ad aras Deûm confugiunt. Qui cùm &c. Vide *Diodorum Siculum libro duodecimo, pag. 95.* Aliquanto aliter de his vetus Scholiastes in Aristophanis Nubes & Pacem. Gesta hæc sunt Athenis Archonte Pythodoro: vide *Meursii Archontes Athenienses libro tertio, cap. 3:* qui mox ejusdem libri cap. 5 docet Phidiam in Elide mortuum Archonte Athenis Euthydemo sive Scythodoro, quem septimum à Pythodoro Archonta fuisse tradunt.

Fuit Phidias Pericli in deliciis, sed propter quem etiam invidiam sibi conflavit, ut misere periret.

Hactenus fuere duo longe illustrissima operum Phidiæ, Jupiter scilicet Olympius & Minerva Attica: proximum est ut ad illud simulacrum Occasionis transeamus, cui Ausonius tertiam tribuit palmam. Quamvis non immerito videri possit Poëta Burdigalensis luculentam hanc Occasionis descriptionem nova inventione auctiorem (Artificis modo nomine mutato) desumpsisse ex Græco epigrammate quod supra in vita Lysippi adscripsimus ex Anthologiæ *lib.* IV, *cap.* 14. Ausonii epigramma in simulacrum Occasionis & Pœnitentiæ, est inter Ausoniana duodecimum numero.

Cujus opus? Phidiæ, qui signum Pallados, ejus
Quique Jovem fecit, tertia palma ego sum.

Sum

Sum Dea quæ rara, & paucis Occasio nota.
Quid rotulæ insistis? Stare loco nequeo.
Quid talaria habes? Volucris sum. Mercurius quæ
Fortunare solet, tardo ego, quum volui.
Crine tegis faciem. Cognosci nolo. Sed heus tu,
Occipiti calva es. Ne tenear fugiens.
Quæ tibi juncta comes? Dicat tibi. Dic, rogo, quæ sis?
Sum Dea, cui nomen nec Cicero ipse dedit.
Sum Dea quæ facti, non factique exigo pœnas.
Nempe ut pœniteat, sic METANOEA vocor.
Tu modo dic, quid agat tecum? Si quando volavi,
Hæc manet. Hanc retinent, quos ego præterii.
Tu quoque, dum rogitas, dum percontando moraris,
Elapsam dices me tibi de manibus.

Obiter observa in hoc Epigrammate primam in *Phidias* mire corripi, cùm sit à Græco Φειδίας. Huic simile est illud Val. Flacci libro sexto:

Non Rhadalo cum fratre Phidon. - - -

Deorum matrem fecit Phidias: *Pausanias libro primo, pag. 6, 27.* Meminit ejus etiam Arrianus in Periplo ponti Euxini: Ἐμβαλλόντων εἰς τὸν Φᾶσιν ἐν ἀριστερᾷ ἵδρυται ἡ Φασιανὴ θεός· εἴη δ᾽ ἂν ἀπό γε τοῦ σχήματος τεκμαιρομένῳ ἡ Ῥέα· καὶ γὰρ κύμβαλον μετὰ χεῖρας ἔχει, καὶ λέοντας ὑπὸ τῷ θρόνῳ, καὶ κάθηται ὥσπερ ἐν τῷ Μητρῴῳ Ἀθήνησιν ἡ τοῦ Φειδίου: *Phasin intrantibus à sinistra posita est Phasiana Dea: quæ conjecturam ex specie facienti potest videri Rhea esse. Manibus enim cymbalum habet, & leones sub folio, sedetque ut illa Phidiæ Athenis in Metroo.*

Veneris Uraniæ sive cœlestis signum ex Pario marmore fecit Phidias. Erat id simulacrum Athenis supra Ceramicum: vide *Pausaniam libro primo, pag. 27, 17.* Aliud quoque Veneris Uraniæ signum fuit in Elide ex ebore & auro, altero pede premens testudinem, ars Phidiæ. Vide eundem *Pausaniam libro sexto, pag. 392, 23.* Phidias fecit Venerem Eleorum, prementem pede testudinem: ut hoc Veneris simulacro admonerentur mulieres intra ædium suarum parietes se continere, ac silentium agere. Nam aut viro, aut per virum oportet mulierem loqui: neque grave ei debet videri, quòd aliena lingua, tibicinis instar, vocem edat propria graviorem. Locus est in Conjugialibus præceptis: Τὴν Ἠλείων ὁ Φειδίας Ἀφροδίτην ἐποίησε χελώνην πατοῦσαν, οἰκουρίας σύμβολον ταῖς γυναιξὶ καὶ σιωπῆς. δεῖ γὰρ ἢ πρὸς τὸν ἄνδρα λαλεῖν, ἢ διὰ τοῦ ἀνδρός· μὴ δυσχεραίνουσαν, εἰ δι᾽ ἀλλοτρίας γλώσσης, ὥσπερ αὐλητής, φθέγγεται σεμνότερον: *Phidias Eleorum Venerem fecit, calcantem testudinem, symbolum mulieribus domi mansionis & silentii: decet enim illa aut ad virum loqui, aut per illum. Non ægre ferat, si aliena lingua, tanquam tibicen, vocem edat sua graviorem.*

Athenis extra templum Minervæ spectabatur Phidiæ æneus Apollo cognominatus Parnopius; quod se Deus bruchos, qui universum agrum vastabant, extra fines pulsurum promisisset; & abactos quidem constat, quamvis non tradatur qua ratione ex trafines ejecti sint: *Pausanias lib. 1, pag. 44, 11.*

De manubiis Medorum, fines Marathonis invadentium, Phidias fecit Atheniensibus Minervæ simulacrum ex ære: in cujus clypeo Lapitharum & Centaurorum pugnam Mys cælavit, quum eam, & quæ in clypeo cernuntur reliqua, Myi prius, depinxisset Parrhasius Euënoris filius: *Pausanias lib. 1, pag. 51, 23.*

Phidiæ quoque operum spectatu maxime dignum est signum illius Minervæ, quam à dedicantibus vocant Lemniam. Τῶν ἔργων τῶν Φειδίου θέας μάλιστα ἄξιον ἄγαλμα Ἀθηνᾶς, ἀπὸ τῶν ἀναθέντων καλουμένης Λημνίας, Pausanias libro 1, pagina 51, 36. Meminit quoque ejusdem Minervæ Lucianus in Imaginibus: ΛΥ. Τῶν Φειδίου ἔργων τί μάλιστα ἐπῄνεσας; ΠΟ. Τί δ᾽ ἄλλο ἢ τὴν Λημνίαν, ᾗ καὶ ἐπιγράψαι τοὔνομα ὁ Φειδίας ἠξίωσε; καὶ νὴ Δία τὴν Ἀμαζόνα τὴν ἐπερειδομένην τῷ δορατίῳ; ΛΥ. Τὰ κάλλιστα, ὦ ἑταῖρε. LY. *Quodnam operum Phidiæ maxime laudas?* PO. *Quodnam aliud quàm Lemniam, cui etiam Phidias nomen dignatus est inscribere? quin etiam, per Jovem, Amazonem illam quæ hastæ innititur?* LY. *Pulcherrima, ò amice.* Idem quoque Lucianus tradit paullo post quid in utroque Phidiæ opere potissimum laudaverit antiquitas: in Lemnia quidem; Τὴν τοῦ παντὸς προσώπου περιγραφὴν, καὶ παρειῶν τὸ ἁπαλὸν, καὶ ῥῖνα σύμμετρον, *Totius faciei ambitum, & genarum mollitiem, & nasum justæ magnitudinis.* In Amazone vero; Στόματος ἁρμογὴν, καὶ τὸν αὐχένα, *Aptam oris commissuram & cervicem.*

Sed & Nemesis Rhamnusia Phidiæ maxime laudatur. *A Marathone stadia* LX *Oropum versus progressis per litus, occurrit Rhamnus: hominibus ibi domicilia sunt ad mare.*

Pau-

Digitized by Google

Paululum vero à mari ascendentibus, occurrit fanum Nemesis. Hæc se Deorum una insolentibus maxime præbet implacabilem; ejusque potissimum ira Persas ad Marathonem deletos putant. Cùm enim ægre ferrent Athenienses conatibus suis obstare velle, tantopere vim eorum despexerant, ut Parium marmor, ac si jam profligassent hostem, trophæi erigendi caussa secum deportarent: ex quo deinde Phidias sculpsit signum Nemesios. Deæ caput exornat corona cervos habens ac sigilla Victoriarum. Ipsa vero Dea læva tenet mali arboris ramum, dextra phialam. In phiala cælati sunt Æthiopes: de quibus neque ipse quicquam conjicere habeo, neque assentior eorum opinioni qui sibi videntur totam rem habere perfectissimam. Neque hoc interim, neque ullum aliud Nemesios simulacrum vetus, alatum est: postea vero animadverti hujus Deæ signa apud Smyrnæos habere alas: cujus rei hanc suspicor esse caussam, quod cùm Dea hujus numen maxime semet ostendat amantibus, alas quoque ei ob hoc ipsum, haud aliter ac Cupidini, additas. Nunc porro exequar ea quæ in basi ipsius simulacri sculpta sunt, præmissis tamen iis quæ totam rem plurimum illustrant. Græci dicunt Nemesin fuisse matrem Helenæ, Ledam vero nutricem. Quæ cùm sciret Phidias, fecit Ledam veluti deducentem Helenam ad Nemesin. Fecit & Tyndarum cum filiis, & virum cum equo astantem, Hippea nomine: est & Agamemnon, & Menelaus, & Pyrrhus Achillis filius, quod ei primum Hermione Helenæ filia desponsa fuit: Orestes vero, ob impium in matrem facinus, præteritus est; quem tamen Hermione nunquam deseruit, cùm filium etiam peperisset ei. In basi deinceps est quem Epochum dicunt, & alter item adolescens; de quibus aliud nihil accepi, nisi eos Oenoes fratres fuisse, à quo est Curiæ nomen. Hæc habet Pausanias lib. I, pag. 62, 38 & seqq. Plura de hac Phidiaca Nemesi vide supra in AGORACRITUS.

Aliquot signa fecit Phidias de pugnæ Marathoniæ decimis. Εἰσὶ δὲ Ἀθηνᾶ τε καὶ Ἀπόλλων, καὶ ἀνὴρ τῶν στρατηγησάντων, Μιλτιάδης. ἐκ δὲ τῶν ἡρώων καλουμένων, Ἐρεχθεὺς καὶ Κέκροψ, καὶ Πανδίων καὶ Κελεός τε καὶ Ἀντίοχος, ὁ ἐκ Μήδας Ἡρακλεῖ γενόμενος τῆς Φύλαντος. ἔτι δὲ Αἰγεύς τε καὶ παίδων τῶν Θησέως Ἀκάμας· οὗτοι μὲν καὶ φυλαῖς Ἀθήνησιν ὀνόματα κατὰ μάντευμα ἔδοσαν τὸ ἐκ Δελφῶν. ὁ δὲ Μελάνθου Κόδρος, καὶ Θησεὺς, καὶ Φυλεύς· οὗτοι δὲ οὐκέτι τῶν ἐπωνύμων εἰσί. τοὺς μὲν δὴ κατειλεγμένους Φειδίας ἐποίησε· καὶ, ἀληθεῖ λόγῳ, δεκάτη καὶ οὗτοι τῆς μάχης εἰσί: *Sunt autem Minerva & Apollo; &, ex iis qui exercitum duxerunt, Miltiades: ex iis vero qui heroum nomine celebrantur, Erechtheus, Cecrops, & Pandion: Celeus etiam & Antiochus, quem suscepit Hercules ex Midea Phylantis filia. Ægeus etiam, & de Theseo filiis Acamas: hi enim tribubus Athenienssum ex Delphici Apollinis oraculo nomina dederunt. Sunt etiam Melanthi filius Codrus, Theseus, & Phyleus: cùm ab his tamen tribus non acceperint nomina. Atque hos quidem, quos percensuimus, fecit Phidias: suntque, ut vere fertur, ex decimis pugnæ Marathoniæ*, Pausanias lib. X, pag. 626, 49.

Phidias juvit Theocosmum Megarensem fingentem simulacrum Jovis: *Pausan. libro primo, pag.* 75, 10.

In arce Eleorum est ædes Minervæ, signum ex ebore atque auro, quod ferunt esse opus Phidiæ. Πεποίηται δὲ ἀλεκτρυὼν ἐπὶ τῷ κράνει, ὅτι οὗτοι προχειρότατα ἔχουσιν ἐς μάχας οἱ ἀλεκτρυόνες· δύναιτο δ' ἂν καὶ Ἀθηνᾶς τῆς Ἐργάνης ἱερὸς ὁ ὄρνις νομίζεσθαι: *Insculptus vero est galeæ gallus gallinaceus, quòd promptissimi sint hi galli ad certamina. Fieri quoque potest gallum gallinaceum cassidi ob hoc impositum, quòd putetur esse avis Minervæ Erganæ sacra*, Pausanias lib. VI, pag. 394, 11.

Κατὰ δὲ τὴν ὁδὸν ἐς αὐτὴν τὴν πόλιν, ἱερὸν Ἀθηνᾶς . . . ἐλέφαντος δὲ τὸ ἄγαλμα καὶ χρυσοῦ. Φειδίαν δὲ εἶναι τὸν εἰργασμένον φασὶ, πρότερον ἔτι ἢ ἐν τῇ ἀκροπόλει τε αὐτὸν τῇ Ἀθηναίων, καὶ ἐν Πλαταιαῖς ποιῆσαι τῆς Ἀθηνᾶς τὰ ἀγάλματα. Λέγουσι δὲ οἱ Πελληνεῖς καὶ ἄδυτον τῆς Ἀθηνᾶς καθήκειν ἐς βάθος τῆς γῆς. εἶναι δὲ τὸ ἄδυτον, τοῦτο ὑπὸ τοῦ ἀγάλματος τῷ βάθρῳ, καὶ τὸν ἀέρα ἐκ τοῦ ἀδύτου νότιόν τε εἶναι, καὶ δι' αὐτὸ τῷ ἐλέφαντι ἐπιτήδειον: *Prope Pellenen est Minervæ . . . . signum ex ebore atque auro, quod Phidiam fabricasse tradunt, antequam vel Athenienssibus illam in arce, vel suam Platæensibus fecisset Minervam. Ajunt Pellenei sub ipsa Minervæ basi alte descendere adytum, atque ex eo humidum halitum exspirare, qui sit ebori tuendo peridoneus*, Pausanias libro VII, pag. 452, in fine.

Minervæ Areæ signum Platæensibus fecit Phidias. Signum è ligno est inauratum: ejus os, summæ manus & pedes, sunt ex lapide Pentelico: magnitudine prope pari cum ea Minerva, quam Athenienses in arce ex ære de præda Marathonia dedicarunt: *Pausanias libro nono, pag.* 548, 19.

In ipso aditu portæ quæ Thebis proxima est Ismeno fluvio, Minervæ & Mercurii marmorea signa spectantur. Pronaos Deos vocant: quod tantundem est ac si Vestibulares Deos dicas. Mercurium Phidias, Minervam Scopas fecisse dicitur: *Pausan. lib.* IX, *pag.* 557, 2.

Φειδίαι, λιθοξόοι; *Phidiæ, Statuarii*, Hesychius.

Phidiæ aliquod opus spectatur Romæ in foro Pacis, prodente auctorem suum ipsa statuæ inscriptione: *Procopius de bello Gotthico lib.* IV, *cap.* 21.

Φιλάργυρός τις ἐργασίας ἀντιποιεζόμενος φρύνλον, εἶπεν, Ἀφροδίτην ἢ Πραξιτέλους. ἢ δὲ, σὺ δ' Ἔρως

Ἔρως Φειδίου: *Præparcus quidam amator blande compellans Phrynen, dicebat, Aphrodisium es Praxitelis: hæc vero, Tu autem Amor Phidiæ:* refert Athenæus libro XIII, cap. 6: qui tamen hoc ob solam facetæ allusionis gratiam relatu dignum judicavit, non quod Phidiam signum aliquod Cupidinis fecisse crederet.

Pataris Lyciæ spectabantur olim statuæ Jovis & Apollinis, item iis adjacentes leones, dubia fama, Phidiæ an Bryaxidis essent opus: *Clemens Alexandr. in Protreptico.*

Phidias non magnis tantum, sed & minutis operibus inclaruit. Φειδίας ὁ σοφὸς οὐκ ἐκ τοῦ Ὀλυμπιάσι μόνου ἢ Ἀθήνῃσιν εἰκόνος ἐγνωρίζετο, ἀλλ' ἤδη καὶ μικρῷ γλύμματι μεγάλης τέχνης ἔργον ἐγκλείσας· εἶναι δὴ τὸν τέττιγά φασιν αὐτοῦ, καὶ τὴν μέλιτταν, εἰ δὲ βούλει καὶ τὴν μυῖαν εἶναι. ὧν ἕκαστον εἰ καὶ τῇ φύσει κεχάλκωται, τῇ τέχνῃ ἐμψύχωται: *Phidias sapiens non ex illo solum simulacro, quod in Olympia aut Athenis visebatur, celebrem adeptus est famam; verum etiam in exigua sculptura magnæ artis opus includens. Talem perhibent ejus cicadam atque apem fuisse, muscam quoque, si lubet: quorum unumquodque licet natura factum sit æneum, arte tamen animatur,* Julianus Imp. epist. VIII. Huc etiam facit illud Nicephori Gregoræ Historiarum lib. VIII: Ἦν καὶ Φειδίας ἐν Ἕλλησι μέγας ἐπὶ τῇ μελίττῃ, ἐπὶ τῷ τέττιγι· ἀλλ' οὐχ οὕτως ἐπὶ τῷ Ὀλυμπιάσι Διΐ: *Erat etiam Phidias apud Græcos magnus ob apem atque ob cicadam, non tamen tantus quantus ob Jovem Olympium.*

Adagium Φειδίας ἱερὴν ποιμαίνει explicat ex Aristophane ejusque Scholiaste Paulus Leopardus *Emendationum lib. V, cap. 15.*

P H I D O N.

Mensuras & pondera invenit Phido Argivus, aut Palamedes, ut mavult Gellius, Plin. lib. VI nat. hist. cap. 56. Phidon Argivus, decimus ab Hercule, & omnibus suæ ætatis principibus potentia præstans, mensuras invenit, quæ Phidoniæ dicuntur, atque pondera, & monetam cùm aliam, tum & argenteam procudit: *Strabo libro VIII, pagina 358, B.* Vide quoque eundem ibidem aliquanto post, *pag. 376, A; Auctorem Etymologici magni in* Εὐβοϊκὸν νόμισμα, & in Ὀβελίσκος; *Eusebii Chronicon ad annum MCCXVII, & Scaligeri Observat.* Pythagoram ajunt primum pondera & mensuras in Græciam invexisse: *Laërtius in Pythagora.*

P H I L E A S, MECHANICUS.

Phileas Tauromenites Machinarius: Meminit ejus Athenæus *lib. V, cap. 11.*

P H I L E O S, ARCHITECTUS.

Phileos scripsit volumen de fano Minervæ, quod est Priene: *Vitruvius in Proœmio libri septimi.*

P H I L E S I U S, STATUARIUS.

Duæ ex ære boves positæ sunt in Elide: alteram Corcyræi, alteram dedicarunt Eretrienses: utraque opus est Philesii Eretriensis: *Pausanias sub finem libri quinti.*

P H I L I N U S, FABER ÆRARIUS.

Meminit ejus Lucianus in Dialogis meretriciis, *pag. 718.*

P H I L I S C U S, PICTOR.

Philiscus pinxit officinam pictoris, ignem conflante puero, Plin. lib. XXXV, cap. 11.

P H I L I S C U S, STATUARIUS.

Ad Octaviæ porticum est Apollo Philisci Rhodii in delubro suo: item Latona, & Diana, & Musæ novem, & alter Apollo nudus, Plin. lib. XXXVI, cap. 5.

P H I L L A T I U S vel P H I L T A T I U S.

Cùm disquirerent Athenienses qua ratione conglutinarentur libri, Phillatius vel Philtatius, vir ad promovendam rem litterariam factus à natura, modum glutini ostendit, atque ob navatam operam celebrior factus, obtinuit à suis civibus honorem statuæ. Vide *Photii excerpta ex Olympiodori libris historiarum, col. 191, I.*

P H I L O, ARCHITECTUS.

Philon laudatus est Athenis armamentario mille navium admirabiliter fabricato, Plin. lib. VII, cap. 37. *Philo edidit volumen de ædium sacrarum symmetriis, & de armamentario quod fecerat Piræei portu,* Vitruvius in Proœmio libri septimi. Vide quoque Strabonem lib. IX, pag. 395, D. Armamentarium istud Sylla incendit. Vide Plutarch. in Sylla: *Philonem illum Architectum, qui Atheniensibus armamentarium fecit, constat perdiserte populo rationem operis sui reddidisse.* Cicero lib. I de Oratore: & Valer. Maxim. lib. VIII, cap. 12, exempl. ext. 2. Ausonius Edyllio X, quod inscribitur Mosella, versu 304 reponit hunc Philonem inter Architectos fama præcipuos.

Extat & hodie liber Philonis in quo primum agitur de fabrica turrium, murorum, aliarumque munitionum; deinde exponitur quemadmodum sese defendant obsessi, & quo pacto arces urbesque expugnentur.

Philo Byzanteus scripsit de Machinationibus: *Vitruvius in Proœmio libri septimi.*

PHILO,

PHILO, Statuarius.

Fecit is Hephæstionem lasciva scortandi libidine infamem. Tatianus in Orat. adversus Græcos: Διὰ τί τὴν τ' Ἡφαιστίωνος οὐκ αἰδεῖσθε πορνείαν, ὃ καὶ ἐν αὐτῷ Φίλων αὐτὸν ἐξήγαγε; *Cur non aversamini Hephæstionis incontinentiam, ut ut eum affabre prorsus repræsentaverit Philo?*

PHILOCHARES, Pictor.

Alterius tabulæ admiratio est, puberem filium seni patri similem esse, salva ætatis differentia, supervolante aquila draconem complexa. Philochares hoc suum opus esse testatus est. Immensa, vel unam si quis tantum hanc tabulam æstimet, potentia artis: cum propter Philocratem, ignobilissimos alioqum Glaucionem filiumque ejus Aristippum, Senatus populusque Romanus tot sæculis spectet, Plin. lib. xxxv, cap. 4.

PHILOCLES, Pictor.

Inventam linearum [picturam] *dicunt à Philocle Ægyptio vel Cleanthe Corinthio*, Plin. lib. xxxv, cap. 3.

PHILODAMUS BASSUS, Aurifex.

Philodami Bassi aurificis ossa hic sita sunt; Inscript. Gruteri DCXXXVIII, 10.

PHILOLAUS, Mechanicus.

Philolaus Tarentinus, insignis Mechanicus: *Vitruvius lib.* 1, *cap.* 1.

PHILOMACHUS, Marmorarius.

Suidas in Πρυσίας memorat Æsculapii simulacrum accurate à Philomacho fabricatum: Τὸ τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἄγαλμα περιττῶς ὑπὸ Φιλομάχου κατεσκευασμένον. Vide locum.

PHILOMUSUS, Ampullarius.

C. LUCIUS PHILOMUSUS, AMPULLARIUS, Inscript. Gruteri DCXLIII, 10.

PHILON, Statuarius.

Philon refertur inter Statuarios qui optime fecerunt athletas & armatos & venatores sacrificantesque: *Plin. lib.* xxxiv, cap. 8. Vide quoque quæ supra in Philo afferuntur.

PHILONICUS, argenti Faber.

C. CORNEL. PHILONICUS, FABER ARGENT. Inscriptio Gruteri DCXXXIX, 4.

PHILOPINAX, Pictor.

Nomen ex ipsa re fictum liquet. Vide tamen qualiter æstuantem animum hujus Pictoris, flagrantis amore tabulæ à se depictæ, describat Aristænetus libro II, epist. 10. Et confer istam Aristæneti epistolam cum iis quæ dicimus in Pygmalion.

PHILOTIMUS, Statuarius.

Philotimi Æginetæ opus: *Pausanias lib.* VI, *pag.* 371, 3.

PHILOXENUS, Pictor.

Nicomachus discipulos habuit Aristidem fratrem, & Aristoclem filium, & Philoxenum Eretrium, cujus tabula nullis postferenda, Cassandro regi picta; continuit Alexandri prælium cum Dario: idem pinxit & Lasciviam, in qua tres Sileni comessantur. Hic celeritatem præceptoris secutus, breviores etiamnum quasdam picturæ vias & compendiarias invenit, Plin. lib. xxxv, cap. 10.

PHOCIS.

Silius Italicus libro primo:

> . . . *Adductis stridula nervis*
> *Phocaïs effundit vastos balista molares:*
> *Atque eadem ingentis mutato pondere teli,*
> *Ferratam excutiens ornum, media agmina rumpit.*

Lucianus in Lexiphane meminit figulinorum quorundam ex Phocide & Cnido allatorum, quæ propter subtilitatem operis dicit fuisse ἀνεμοφόρητα καὶ ὑμενόστρακα.

PHOENICES.

Phœnicum gens in gloria magna literarum inventionis, & siderum, navaliumque ac bellicarum artium, Plin. nat. hist. lib. v, cap. 12. Vide quoque Diod. Siculum libro v, pag. 340, C; Festum Avienum in Orbis descriptione, vers. 1065; quemadmodum & Eustathium ad vers. 523 Dionysii Periegetæ; Strabonem lib. XVI, ubi de Tyriis agit. *Syros Phœnicas invenisse dicunt balistam & fundam*, Plin. nat. hist. lib. VII, cap. 56.

PHOENIX, Statuarius.

Phœnix Lysippi discipulus fecit Epithersen, Plin. lib. xxxiv, cap. 8.

PHORONEUS.

Phoroneus, Inachi filius, templum Argis Junoni primus fecit, Hyginus fabula 225. Et rursus fabula 274: *Phoroneus, Inachi filius, arma Junoni primus fecit, qui ob eam causam primus regnandi potestatem habuit.* Omnino quoque vide Cassiodorum, Variarum VII, 18.

PHRADMON, Statuarius.

Phradmonis Argivi meminit Pausanias lib. VI, pag. 358, 29. Meminit ejus & Columella libro 10 de Hortorum cultu, ubi quoque ostendit eum fuisse Artificem non incelebrem: agens enim de fabricando tutelari hortorum Deo, non dubitavit hunc Phradmonem conjungere cum Dædalo, Polycleto, atque Agelade, notissimæ famæ Artificibus.

Neu tibi Dædaleæ quærantur munera dextræ,
Nec Polycletea, nec Phradmonis, aut Ageladæ
Arte laboretur: sed truncum forte dolatum
Arboris antiquæ numen venerare Ithyphalli
Terribilis membri, medio qui semper in horto
Inguinibus puero, prædoni falce minetur.

PHRAGMON, Statuarius.

Olympiade LXXXVII *fuere Agelades, Callon, Polycletus, Phragmon, Gorgias, Lacon, Myron, Pythagoras, Scopas, Perelius*, Plin. lib. XXXIV, cap. 8. Et paullo post ibidem, *Venere & in certamen laudatissimi, quamquam diversis ætatibus geniti, quoniam fecerant Amazonas: quæ cum in templo Ephesiæ Dianæ dicarentur, placuit eligi probatissimam ipsorum artificum, qui præsentes erant, judicio: cum apparuit eam esse, quam omnes secundam à sua quisque judicassent. Hæc est Polycleti, proxima ab ea Phidiæ, tertia Ctesilæ, quarta Cydonis, quinta Phragmonis.*

PHRYGES.

Trabeis usos accipio reges: pictas vestes jam apud Homerum fuisse, unde triumphales natæ. Acu facere id Phryges invenerunt, ideoque Phrygiones appellati sunt, Plin. nat. hist. lib. VIII, cap. 48. *Inveniam alium peetam, apud quem* [Gratiæ] *præcingantur & spissis auro Phrygianis prodeant*, Seneca lib. 1 de Beneficiis, cap. 3. Plura habet Etymologicum Vossii, in *Phrygiones*. *Phryges tibias excogitaverunt*, Clemens Alexandr. Stromat. 1. *Vehiculum cum quatuor rotis Phryges invenerunt*, Plin. lib. VII, cap. 56. Et mox ibidem: *Bigas primum junxit Phrygum natio, quadrigas Erichthonius.*

PHRYLUS, Pictor.

Nonagesima Olympiade fuere Aglaophon, Cephissodorus, Phrylus, Euenor pater Parasii & præceptor maximi pictoris: omnes jam illustres; non tamen in quibus hærere expositio debeat, festinans ad lumina artis, Plin. lib. XXXV, cap. 9.

PHRYNON, Statuarius.

Phrynonem inter discipulos Polycleti refert Plinius *lib.* XXXIV, *cap.* 8.

PHYROMACHUS, Statuarius.

Phyromachi Priapus. Anthol. Epigr. lib. IV, cap. 12:

Ἄνθετ' Ἀναξαγόρης με τ' οὐκ ἐπὶ ποσὶ Πρίηπον,
Ἐν χθονὶ δ' ἀμφοτέρῳ γούνατι κεκλιμένον.
Τεῦξε δὲ Φυρόμαχος· χαρίτων δέ μοι ἀγχόθι καλλὼ
Ἀθρήσας, δίζευ μηκέτι πῶς ἔπεσον.

Cl. Hugo Grotius transtulit:

Non pedibus fultum, nixum sed utroque Priapum
Poplite, me poni jussit Anaxagoras.
Phyromachus fecit. Cùm stet mihi proxima florens
Gratia, sit stultum quærere qui cecidi.

Ubi tamen Grotius reponit *Phylomachus.*

PHYROS, Mechanicus.

N FABIVS·C·F·M·N PICTOR
COS·AN·CDXXCVII·DE
SASSINATIBVS·III·NO=
=NAS·OCT·

Phyros scripsit de machinationibus: *Vitruvius in Proœmio libri septimi.*

PICTOR.

Apud Romanos, inquit Plinius lib. XXXV, cap. 4, ubi de Pictura agit, *honos mature huic arti contigit: siquidem cognomina ex ea Pictorum traxerunt Fabii clarissimæ gentis, princepsque ejus cognominis ipse ædem Salutis pinxit anno urbis conditæ* CCCCL. *Quæ pictura duravit ad nostram memoriam, æde Claudii principatu exusta.* Vide quoque

Google

que Val. Maximum lib. VIII, cap. 14. Huc etiam refer illud Ciceronis circa initium libri I quæst. Tusculanarum: *An censemus, si Fabio nobilissimo homini laudi datum fuisset, quòd pingeret, non multos etiam apud nos Polycletos & Parrhasios fuisse futuros. Honos alit artes, omnesque incenduntur ad studia gloriâ; jacentque ea semper, quæ apud quosque improbantur.* D. Hieronymus in Epitaphio Nepotiani, quod est libro II, epist. familiari 22: *Nobilem virum Q. Fabium Pictorem miratur antiquitas, qui etiam Romanæ scriptor historiæ est; sed magis ex pictura, quàm ex litteris nomen invenit.* Vide quoque Vossium lib. I de Latinis Historicis, cap. 3.

PICUMNUS. Vide PILUMNUS.

PILUMNUS.

Rutulorum olim Dii fuere *Pilumnus* & *Picumnus*: ille Turni avus, hic avunculus vel patruus magnus. Quamquam alii hos Dioscuros esse tradiderunt. Meminit Pilumni Virgilius Æneid. IX, 4, ubi hæc annotat Servius: *Pilumnus & Picumnus fratres fuerunt & Dii. Horum Picumnus usum stercorandorum invenit agrorum: unde & Sterquilinius* (vel *Stercutius*) *dictus est*: *Pilumnus vero, pinsendi frumenti; unde & à pistoribus colitur. Ab ipso etiam Pilum dictum est. Quidam Pilumnum & Picumnum Castorem & Pollucem accipiunt. Nonnulli laudum deos, Varro conjugales deos suspicatur.* Adi Vossium de Origine & progressu idolol. lib. I, cap. 40.

PINUS. Vide CORNELIUS PINUS.

PISANUS, PICTOR.

Pisanus Pictor & Cælator insignis: qui ob Artis utriusque peritiam se in cælaturis Pictorem, & in picturis Cælatorem inscribebat. Numisma æreum Joannis Palæologi Imp. Constantinopolitani, OPUS PISANI PICTORIS. Vide Laur. Pignorium epistola XX Symbolarum epistolicarum.

PISEUS.

Piseum Tyrrhenum invenisse dicunt æneam tubam, Plinius nat. Hist. lib. VII, cap. 56.

PISIAS, STATUARIUS.

Meminit ejus Pausanias lib. I, pag. 6, 31.

PISICRATES, STATUARIUS.

Pisicrates bigæ Pitho mulierem imposuit. Idemque fecit Martem & Mercurium, qui sunt in Concordiæ templo Romæ, Plinius lib. XXXIV, cap. 8.

PISON. Vide PAUSON.

PISON, STATUARIUS.

Pison Calaureus fuit discipulus Amphionis, præceptor Damocriti. Scholæ hujus aliquousque continuatam successionem refert Pausanias libro sexto. Locum descripsimus in CRITIAS, STATUARIUS. Vatem Abanta fecit Pison è Calaurea Trœzeniorum: *Pausanias lib.* X, *pag.* 625, 34.

PISTIAS, FABER LORICARIUS.

Pistias, loricarum Faber, θωρακοποιὸς. Socratis cum Pistia super arte loricaria colloquium habet Xenophon lib. III Apomnem.

PITHECUSA.

Notissima sunt quæ de Pithecusa insula refert Ovidius Metam. XIV, 90. Aliter Plinius lib. III natural. Hist. cap. 6: *Prochyta, non ab Æneæ nutrice, sed quia profusa ab Ænaria erat. Ænaria ipsa, à statione navium Æneæ, Homero Inarime dicta, Græcis Pithecusa, non à simiarum multitudine (ut aliqui existimavere) sed à figlinis doliariorum.*

PITHODICUS, PICTOR.

Plinius lib. XXXIV, cap. 8, refert eum inter *Artifices æqualitate celebratos, sed nullis operum suorum præcipuos.*

PIXODORUS.

Vitruvius lib. X, cap. 7, agens de inventione lapicidinæ qua templum Dianæ Ephesiæ constructum est, *Pixodorus*, inquit, *fuerat pastor, is in his locis versabatur. Cùm autem cives Ephesiorum cogitarent fanum Dianæ ex marmore facere; decernerentque à Paro, Proconeso, Heraclea, Thaso uti marmore, per id tempus propulsis ovibus Pixodorus in eodem loco pecus pascebat, ibique duo arietes inter se concurrentes, alius alium præterierunt, & impetu facto unus eorum percussit saxum, ex quo crustam, quæ candidissimo colore fuerat, dejecit. Ita Pixodorus dicitur oves in montibus reliquisse, & crustam cursim, cùm maxime de ea re ageretur, detulisse. Ita statim honores ei decreverunt, & nomen mutaverunt; ut pro Pixodoro Euangelus nominaretur: hodieque* quot

quot mensibus magistratus in eum locum proficiscitur & ei sacrificium facit, & si non fecerit, pœna tenetur.

PLACIDIANUS, Pictor trivialis.

Horatius lib. II, Satyra 7:

Tu cùm Pausiaca torpes insane tabella,
Qui peccas minus atque ego, cùm Fulvi, Rutubæque,
Aut Placideiani contento poplite miror
Prælia, rubrica picta aut carbone; velut si
Re vera pugnent, feriant, vitentque moventes
Arma viri. - - -

PLATO, Philosophus.

Apulejus lib. I de Dogmate Platonis: *Picturæ non aspernatus artem.* Laërtius quoque in Platonis vita tradit eum καὶ τῆς γραφικῆς ἐπιμεληθῆναι, *etiam picturæ studiosum fuisse.*

Platonem ferunt aliquod etiam scientiæ machinalis experimentum exhibuisse, facto horologio nocturno quod referebat hydraulin, ac prægrandis clepsydræ similitudinem habebat: *Athenæus lib.* IV, *cap.* 23.

PLISTÆNETUS, Pictor.

Plistænetus Atheniensis, frater Phidiæ, fuit magni nominis Artifex. Memorat eum Plutarchus in opere cui titulus, *Bellone an pace clariores fuerint Athenienses.*

POENI.

Pœni lignario opere claruerunt, unde multa fabricæ ligneæ opera ab illis nominata: Vide *Scaligeri notas in caput 7 libri tertii Varronis de R. R.*

POLEMON, Pictor.

Polemonem Alexandrinum inter Pictores non ignobiles refert Plinius *libro* XXXV, *cap.* 11.

POLEMON, alius.

Vide opus nostrum de Pictura Veterum, ubi diversi, ut videtur, memorantur Polemones qui de statuis, picturis, donariis, &c. scripserunt.

POLICHUS, Statuarius.

Theogneti Æginetæ statuam fecit Polichus Æginata. Policho præceptor fuit, pater Synnoon; illi vero, Aristocles Sicyonius, Canachi frater, eique non multum inferior gloria: *Pausanias lib.* VI, *pag.* 359, 50. Infra quoque est Ptolichus Æginata.

POLIGNOTUS, Pictor.

Hic encausto pinxit. *Ceris pingere ac picturam inurere quis primus excogitaverit, non constat. Quidam Aristidis inventum putant, postea consummatum à Praxitele. Sed aliquanto vetustiores encausticæ picturæ extitere, ut Polignoti, & Nicanoris, & Arcesilai Pariorum*, Plin. lib. XXXV, cap. 11.

POLIS, Statuarius.

Plinio lib. XXXIV, cap. 8, Polis recensetur inter Artifices qui optime fecerunt athletas, & armatos, & venatores, sacrificantesque.

POLLENTIA.

Samia etiamnum in esculentis laudatur. Retinet hanc nobilitatem & Aretium in Italia; at calicum tantum, Surrentum, Asta, Pollentia: in Hispania, Saguntum: in Asia, Pergamum, Plin. lib. XXXV, cap. 12.

POLLIS, Architectus.

Pollis conscripsit præcepta symmetriarum: *Vitruvius in Proœmio libri* VII.

POLYCHARMUS, Sculptor.

Venerem lavantem sese, Dædalum stantem fecit Polycharmus, Plinius libro XXXVI, cap. 5.

POLYCLES, Pictor.

Polycles Atramitenus à Vitruvio in Procemio libri III refertur inter Pictores qui nullam memoriam sunt assecuti, quod non ab industria artisve solertia, sed à felicitate fuere deserti.

POLYCLES, Statuarius.

Centesima secunda Olympiade floruere Polycles, Cephissodorus, Leochares, Hypatodorus, Plinius lib. XXXIV, cap. 8. Paullo post ibidem refert & alterum ejusdem nominis statuarium: *Cessavit deinde ars: ac rursus centesima quinquagesima quinta revixit, cùm fuere, longe quidem infra prædictos, probati tamen, Antheus, Callistratus, Polycles,*

lycles, *Athenæus*, *Callixenus*, *Pythocles*, *Pythias*, *Timocles*. Denique post alia multa ibidem & hoc addit: *Polycles Hermaphroditum nobilem fecit.*

Amyntam pancratiasten fecit Polycles Atticæ scholæ Fictor, discipulus Stadiei Atheniensis: *Pausanias lib.* VI, *pag.* 351, 1.

Hegesarchi statua est opus Polyclis liberorum, παίδων Πολυκλέους: *Pausanias lib.* VI, *pag.* 366, 38.

Minervæ Cranææ simulacrum fecere Polyclis filii, παῖδες Πολυκλέους: *Pausanias lib.* II, *pag.* 679, 19.

Fecerit & Musas hic Artifex, si admittimus Lipsii conjecturam restituentis nomen Polyclis in loco Varronis quem citat Nonius in *Duci*: nam pro *Nihil sunt Musæ pollicis vestræ, quas ærifice duxti*, emendat, *Nihil sunt Musæ Polyclis quas ærifice duxit.* Adi tamen Jani Rutgersii Var. lectionum librum I, caput 2.

POLYCLES, Sculptor.

Apollinem, qui citharam in eodem templo tenet, Timarchides fecit. Intra Octaviæ vero porticus in æde Junonis ipsam Deam Dionysius & Polycles: aliam Venerem eodem loco Philiscus. Cætera signa Praxiteles. Item Polycles & Dionysius Timarchidis filii, qui est in proxima æde, fecerunt, Plinius lib. XXXVI, cap. 5.

POLYCLETUS.

Olympiade LXXXVII *fuere Agelades, Callon, Polycletus, Phragmon, Gorgias, Lacon, Myron, Pythagoras, Scopas, Perelius. Ex his Polycletus discipulos habuit Argium, Asopodorum, Alexim, Aristidem, Phrynonem, Dinonem, Athenodorum, Dameam Clitorium, Myronem Lycium. - - - Venere autem & in certamen laudatissimi, quamquam diversis ætatibus geniti, quoniam fecerant Amazonas: quæ cùm in templo Ephesiæ Dianæ dicarentur, placuit eligi probatissimam ipsorum artificum, qui præsentes erant, judicio; cùm apparuit eam esse, quam omnes secundam à sua quisque judicassent. Hæc est Polycleti, proxima ab ea Phidiæ, tertia Ctesilæ, quarta Cydonis, quinta Phragmonis. - - - Polycletus Sicyonius, Ageladis discipulus, Diadumenum fecit, molliter juvenem, centum talentis nobilitatum. Idem & Doryphorum, viriliter puerum. Fecit & quem Canona artifices vocant, lineamenta artis ex eo petentes, velut à lege quadam: solusque hominum artem ipse fecisse artis opere judicatur. Fecit & Distringentem: & nudum talo incessentem: duosque pueros, item talis nudos ludentes, qui vocantur Astragalizontes, & sunt in Titi Imperatoris atrio; quo opere nullum absolutius plerique judicant: item Mercurium, qui fuit Lysimachiæ: Herculem, qui Romæ, Antæum à terra sustinentem: Artemona, qui Periphoretos appellatus est. Hic consummasse hanc scientiam judicatur, & toreuticen sic erudisse, ut Phidias aperuisse. Proprium ejusdem, ut uno crure insisterent signa excogitasse: quadrata tamen ea esse tradit Varro, & pene ad unum exemplum. - - - Primus Myron multiplicasse varietatem videtur, numerosior in arte quàm Polycletus, & in symmetria diligentior. - - - Lysippus fecit Hephæstionem, Alexandri Magni amicum, quem quidam Polycleto adscribunt, cum is centum prope annis ante fuerit.* Omnia hæc habet Plinius libro XXXIV, cap. [illegible]. *Antiquissima æris gloria, Deliaco fuit. Proxima laus, Æginetico: illoque ære, Myron usus est; hoc, Polycletus: æquales atque condiscipuli. Æmulatio autem & in materia fuit*, Plin. lib. XXXIV, cap. 2. *Ex illis nos velim intelligi pingendi fingendique conditoribus*, inquit idem Plinius in Præfatione operis ardui, *quos in libellis his invenies absoluta opera, & illa quoque quæ mirando non satiamur, pendenti titulo inscripsisse: ut, Apelles faciebat, aut Polycletus; tanquam inchoata semper arte & imperfecta, ut contra judiciorum varietates superesset artifici regressus ad veniam, velut emendaturo quicquid desideraretur, si non esset interceptus. Quare plenum verecundiæ illud est, quòd omnia opera tanquam novissima inscripsere, & tanquam singulis fato adempti. Tria non amplius, ut opinor, absolute traduntur inscripta, Ille fecit, quæ suis locis reddam. Quo apparuit summam artis securitatem auctori placuisse, & ob id magna invidia fuere omnia ea.* Vide Angeli Politiani Observationes & Emendationes cap. XLVII.

Cicero libro III de Oratore: *Una fingendi est ars, in qua præstantes fuerunt Myro, Polycletus, Lysippus: qui omnes inter se dissimiles fuerunt, sed ita tamen, ut neminem sui velis esse dissimilem.*

Cicero de claris Oratoribus: *Quis non intelligit Canachi signa rigidiora esse, quàm ut imitentur veritatem? Calamidis, dura illa quidem, sed tamen molliora quam Canachi. Nondum Myronis satis ad veritatem adducta, jam tamen quæ non dubites pulchra dicere. Pulchriora etiam Polycleti & jam plane perfecta, ut mihi quidem videri solet.*

Quintilianus lib. XII, cap. 10: *Duriora & Tuscanicis proxima, Calon atque Egesias:*

stas: jam minus rigida, **Calamis:** *molliora adhuc supradictis*, **Myron** *fecit. Diligentia ac decor in Polycleto supra cæteros: cui quamquam à plerisque tribuitur palma, tamen, ne nihil detrahatur, deesse pondus putant. Nam ut humanæ formæ decorem addiderit supra verum, ita non explevisse Deorum auctoritatem videtur. Quin ætatem quoque gravem dicitur refugisse, nihil ausus ultra leves genas. At quæ Polycleto defuerunt, Phidiæ atque Alcameni dantur:* Φειδίας ἢ Πολύκλειτος θαυμαςῶς κατορθοῦσι τὸ ἔργον, *Phidias & Polycletus ad miraculum usque perficiunt opera sua*, Origenes libro octavo contra Celsum.

Plutarchus Sympoliacon libro II, probl. 3: Αἱ τέχναι πρῶτον ἀτύπωτα καὶ ἄμορφα πλάττουσιν, εἶτα ὕστερον ἕκαστα τοῖς εἴδεσι διαρθροῦσιν· ᾗ Πολύκλειτος ὁ πλάστης εἶπε χαλεπώτατον εἶναι τὸ ἔργον, ὅταν ἐν ὄνυχι ὁ πηλὸς γένηται: *Artes initio rudia atque informia fingunt opera, deinde tandem singula suis formis articulatim perficiunt. Unde & Polycletus fictor dixit, Opus tunc esse difficillimum, cùm ad unguem exigitur lutum.*

Pericletus Statuarius Argivi Polycleti discipulus fuit: *Pausanias lib.* V, *pag.* 319, 47.

Canachus Sicyonius Polycleti Argivi discipulus fuit: Idem *Pausanias libro* VI, *pagina* 307, 50.

Dionysius Halicarnassensis in Isocrate censet Polycleti ac Phidiæ artem olim in pretio habitam Κατὰ τὸ σεμνὸν καὶ μεγαλότεχνον καὶ ἀξιωματικὸν, *Propter gravitatem, præstantiam artis, & dignitatem.* Callimachi vero & Calamidis opera pluris fieri solita τῆς λεπτότητος ἕνεκα καὶ τῆς χάριτος, *Propter exilitatem & venustatem.*

Polycletum pulchritudo Jovis Olympii Minervæque Phidiacæ non deterruit, quò minus experiretur quid efficere aut quousque progredi posset. *Ne minoris quidem famæ opifices per tot jam sæcula videmus laborem suum destituisse, qui Protogenem cum Apelle, Parrhasioque mirati sunt. Nec pulchritudine Jovis Olympii Minervæque Phidiacæ sequentis ætatis attonitos piguit experiri Bryaxim, Lysippum, Praxitelem, Polycletum quid efficere aut quousque progredi possent. Sed in omni genere scientiæ & summis admiratio venerationque, & inferioribus merita laus contingit*, Columella in Præfatione libri primi de R. R.

Hipponicus Calliæ filius patriæ suæ dicaturus statuam, noluit obsequi amico suadenti ut eam Polycleto faciendam locaret; negans se patriæ positurum donarium, cujus gloria magis ad Artificem, quàm ad donantem esset redundatura: *Ælianus var. Hist. libro* XIV, *cap.* 16.

Polycletus crassis insubidæ plebis judiciis illudere parans, geminum uno eodemque tempore fecit simulacrum; quorum unum ad arbitrium vulgo hominum concinnavit, in altero fabricando accurate observavit legem normamque Artis. Primæ imaginis fabricam plebi hac ratione indulsit. Unicuique in officinam suam ingredienti morem gessit, semper aliquid transponens aut commutans, prout hic vel iste dictabat: ac utraque tandem publice proposita, omnibus quidem admirationi fuit ea quam privatim ex præscripto artis fecerat; at altera petulantibus aperte irridentium cachinnis excipiebatur. Ibi tum Polycletus: Vos ipsi fecistis eam, quæ nemini non videtur despicabilis: mea vero est altera, quam tantopere suspicitis: *Ælianus var. Hist. lib.* XIV, *cap.* 8; videatur & *Tzetzes Chil.* VIII, *Hist.* 191. Simile exemplum Pictoris ex opinione multitudinis imperitæ pingentis equum, immane quantum distantem ab altero quem arti suæ, non autem inconsultis plurium judiciis debebat, habes apud Dionem Chrysostom. Orat. LXXVIII. Hoc interim exactissimæ Artis opus quod pro suo agnosci volebat Polycletus, fortasse fuerit Canon ille Polycleti, ex quo Artifices lineamenta Artis petebant, *velut à lege quadam*; ut supra locutus est Plinius. Eximie Galenus lib. primo περὶ κράσεων, *de temperamentis:* Καὶ πλάσται, καὶ γραφεῖς, ἀνδριαντοποιοί τε, καὶ ὅλως ἀγαλματοποιοὶ τὰ κάλλιστα γράφουσί τε καὶ πλάττουσι καθ' ἕκαστον εἶδος, οἷον ἄνθρωπον εὐμορφότατον, ἢ ἵππον, ἢ βοῦν, ἢ λέοντα, τὸ μέσον ἐν ἐκείνῳ τῷ γένει σκοποῦντες. καὶ πού τις ἀνδριὰς ἐπαινεῖται Πολυκλείτου Κανὼν ὀνομαζόμενος, ἐκ τοῦ πάντων τῶν μορίων ἀκριβῆ τὴν πρὸς ἄλληλα συμμετρίαν ἔχειν ὀνόματος τοιούτου τυχών: *Et plastæ, & pictores, & statuarii, omnesque in universum significes pulcherrima quæque pingunt finguntque in quavis specie, ut hominem forma præstantissimum, aut equum, aut bovem, aut leonem, dispicientes quod sit in illa specie medium. Laudatur etiam quædam Polycleti statua, quæ nuncupatur Canon, ac nomen hoc sortita est ex eo quòd omnes ejus partes accuratissimam ad se invicem habeant symmetriam.*

Plenius etiamnum ac distinctius idem Galenus in libro περὶ τῶν καθ' Ἱπποκράτην καὶ Πλάτωνα describit hunc Canonem: Τὸ κάλλος τοῦ σώματος ἐν τῇ τῶν μορίων συμμετρίᾳ ἐστί, καθάπερ ἐν τῷ Πολυκλείτου Κανόνι γέγραπται. πάσας γὰρ ἐκδιδάξας ἡμᾶς ἐν ἐκείνῳ τῷ συγγράμματι τὰς συμμετρίας τοῦ σώματος ὁ Πολύκλειτος, ἔργῳ τὸν λόγον ἐβεβαίωσε, δημιουργήσας ἀνδριάντα κατὰ τὰ τοῦ λόγου προστάγματα, καὶ καλέσας δὴ καὶ αὐτὸν τὸν ἀνδριάντα, καθάπερ καὶ τὸ σύγγραμμα, κανόνα: *Pulchritudo corporis in symmetria partium posita est, prout in Polycleti Canone traditur. Polycletus etenim in illo commentario edocuit nos omnem symmetriarum*

Digitized by Google

triarum rationem, atque hanc suam dissertationem ipso quoque opere firmavit, faciens statuam secundum dictæ commentationis præcepta, & statuam ipsam una cum scripto communi denominatione Canonem appellans. Corporis modum juxta Polycleti Canonem sic definit Lucianus de Saltatione: μήτε ὑψηλὸς ἄγαν ἔστω καὶ πέρα τοῦ μετρίου ἐπιμήκης, μήτε ταπεινὸς καὶ νανώδης τὴν φύσιν, ἀλλ' ἔμμετρος ἀκριβῶς· οὔτε πολύσαρκος, ἀπίθανον γάρ, οὔτε λεπτὸς ἐς ὑπερβολήν, σκελετῶδες τοῦτο καὶ νεκρικόν: *Neque sit nimium procerus & immodice longus, neque humilis atque ipsa veluti natura nanum referens; sed accurate se contineat intra justam debitæ mensuræ proportionem; neque corpulentus, illud enim insitum est; neque impense tenuis, quoniam sic videri posset sceleton vel cadaver.* Eidem porro Luciano in libro de Morte Peregrini ipse Peregrinus, absolutissimi corporis homo, dicitur, τὸ τῆς φύσεως τοῦτο πλάσμα καὶ δημιούργημα, ὁ τοῦ Πολυκλείτου κανών: *Illud Naturæ figmentum atque opificium, Canon Polycleti.*

Polycletus in pectore fingendo videtur excelluisse. *Chares à Lysippo statuas facere non isto modo didicit*, inquit Auctor Rhet. ad Herennium lib. IV, *ut Lysippus caput ostenderet Myronis, brachia Praxitelis, pectus Polycleti; sed omnia coram magistrum facientem videbat; ceterorum opera vel sua sponte considerare poterat.*

Aristodemus apud Xenophontem lib. I Apomnem. testatur se Homerum in pangendis carminibus epicis maxime admirari; in dithyrambo, Menalippidem; in tragœdia, Sophoclem; in statuaria, Polycletum, in pictura, Zeuxin.

Polycletum enumerat Tullius inter Artifices magna solertia præditos: *An pateretur hoc Zeuxis, aut Phidias, aut Polycletus, nihil se scire, cum in his esset tanta solertia?* Cicero sub finem libri secundi Acad. quæstionum.

Vitruvius in Procemio libri tertii enumerat Myronem, Polycletum, Phidiam, Lysippum inter Statuarios qui nobilitatem ex arte sunt consecuti, quique æterna memoria ad posteritatem sunt permanentes.

Polycleti Argivi meminit Plato in Protagora, conjungitque eum cum Phidia Atheniense. Martialis lib. VIII, Epigr. 50, de Phiala Rufi:

Quis labor in phiala? docti Myos, anne Myronis?
Mentoris hæc manus est, an Polyclete tua?

Statius II Sylv. in Surrentio Pollii, vers. 67:

- - Quod ab arte Myronis,
Aut Polycletæo jussum est quod vivere cælo.

Idem IV Sylv. in Vindicis Hercule epitrapezio, versu 22.

- - - Quis namque oculis certaverit usquam
Vindicis, artificum veteres agnoscere ductus,
Et non inscriptis auctorem reddere signis?
Hic tibi quæ docto multum vigilata Myroni
Æra, laboriferi vivant quæ marmora cælo
Praxitelis, quod ebur Pisæo pollice rasum,
Quod Polycleteis jussum est spirare caminis,
Linea quæ veterem longe fateatur Apellem
Monstrabit. Namque hæc, quoties chelyn exuit ille,
Desidia est; hic Aoniis amor avocat antris.

Juvenalis Satyra III, versu 217:

Hic aliquid præclarum Euphranoris & Polycleti.

Idem Satyra VIII, versu 102:

Et cum Parrhasii tabulis, signisque Myronis
Pheidiacum vivebat ebur, nec non Polycleti
Multus ubique labor, raræ sine Mentore mensæ:

Argos & Mycenæ commune habebant templum, Ἡραῖον sive Junonium nuncupatum, ἐν ᾧ τὰ Πολυκλείτου ξόανα: τῇ μὲν τέχνῃ κάλλιστα τῶν πάντων, πολυτελείᾳ δὲ καὶ μεγέθει τῶν Φειδίου λειπόμενα: *In quo Polycleti signa arte quidem omnium pulcherrima, sumptu vero ac mole operibus Phidiæ inferiora*, Strabo lib. VIII, pag. 372, B.

Junonis Argivæ simulacrum à Polycleto ex ebore atque auro fabricatum describit Pausanias *pag.* II, *lib.* 114, 52: Signum Junonis insidet solio, mole satis magnum, ex auro & ebore à Polycleto fabricatum. Habet in capite coronam, cui Gratiæ & Horæ sunt insculptæ: manuum quoque altera fert malum punicum, altera sceptrum. Quæ ad malum punicum pertinent, quod sint sermonis arcanioris, missa faciam. Cuculum vero sceptro insidere perhibent, quod virginis Junonis amore captus Jupiter, in eam se volucrem converterit,

verterit, quam puella veluti ludicrum aliquod expetiverit captaveritque. Hunc sermonem fabulosum, & si qua sunt alia huic fabulæ similia, non quidem veluti admittens refero, nihilominus tamen refero. Hæc Pausanias. Meminit hujus Junonis etiam Plutarchus circa initium vitæ Periclis; Lucianus in Somnio. Maximus Tyrius Dissertat. xxvii. Ἥραν ἔδειξεν Ἀργείοις Πολύκλειτος λευκώλενον, ἐλεφαντόπηχυν, εὐῶπιν, εὐείμονα, βασιλικὴν, ἱδρυμένην ἐπὶ χρυσοῦ θρόνου: *Junonem exhibuit Argivis Polycletus albas ulnas habentem, cubitos eburneos, bene tunicatam, regia majestate præditam, aureoque innixam throno.* Anthologia Græc. Epigr. lib. iv, cap. 12:

> Ὁ Ἀργεῖος Πολύκλειτος, ὁ καὶ μόνος ὄμμασιν Ἥρην
> Ἀθρήσας, καὶ ὅσην εἶδε τυπωσάμενος,
> Θνητοῖς κάλλος ἔδειξεν ὅσον θέμις· αἱ δ' ὑπὸ κόλποις
> Ἄγνωστοι μορφαὶ Ζηνὶ φυλασσόμεθα.

Cl. Hugo Grotius transtulit:

> *Unus Junonem vidit Polycletus ab Argis;*
> *Et nobis, quantum viderat, arte dedit;*
> *Et decora ostendit, quà fas modo: cætera nam quæ*
> *Veste latent, soli sunt ea nota Jovi.*

Martialis lib. x, Epigr.

> *Juno labor Polyclete tuus & gloria felix,*
> *Phidiacæ cuperent quam meruisse manus,*
> *Ore nitet tanto, quanto superasset in Ida*
> *Judice convictas non dubitante Deas.*
> *Junonem Polyclete suam nisi frater amaret,*
> *Junonem poterat frater amare tuam.*

Polycletus fecit & Herculem interficientem Hydram. *Arbitror in hac ratione sive exercitatione dicendi*, inquit Cicero lib. ii de Oratore, *qui illam vim adeptus sit, ut eorum menteis qui cùm aliqua statuendi potestate audiunt ad suum arbitrium movere possit, hunc de toto illo genere reliquarum orationum non plus quæsiturum esse quid dicat, quàm Polycletum illum, cùm Herculem fingebat, quemadmodum pellem aut Hydram fingeret; etiamsi nunquam hæc facere separatim didicisset.*

Polycleti Doryphorum sibi Lysippus ajebat magistrum fuisse, Cicero de claris Oratoribus. Meminit hujus Doryphori statuæ etiam Cicero circa initium Oratoris ad Brutum, sicuti & Galenus lib. ii περὶ κράσεων. *Doryphorum viriliter puerum* etiam supra Plinius recensuit inter opera Polycleti.

Polycleti virgines Canephoræ. Cicero lib. iv in Verrem; *Erant ænea duo signa, non maxima, verum eximia venustate, virginali habitu atque vestitu, quæ manibus sublatis sacra quædam, more Atheniensium virginum, reposita in capitibus sustinebant. Canephoræ ipsæ vocabantur; sed earum artificem, quemnam? rectè admones: Polycletum esse dicebant. Messanam ut quisque nostrum venerat, hæc visere solebat: omnibus hæc ad visendum patebant quotidie: domus erat non domino magis ornamento, quàm civitati*, &c.

Symmachus libro i, epist. 23: *Tune, inquies, audeas de philosophis judicare? Licet alienas spectare virtutes: nam & Phidiæ Olympium Jovem, & Myronis buculam, & Polycleti Canephoras rudis ejus artis hominum pars magna mirata est. Intelligendi natura indulgentius patet. Alioqui præclara rerum paucis probarentur, si boni cujusque sensus etiam ad impares non veniret.* De Canephoris vide Festum, & scholia in Aristophanis Acharnenses, pag. 272.

Polycletus fecit Diadumenum molliter juvenem, centum talentis nobilitatum, ut supra ex Plinio retulimus. Memorat & Lucianus in Philopseude; τὸν διαδούμενον τὴν κεφαλὴν τῇ ταινίᾳ, τὸ καλὸν, ἔργον Πολυκλείτου; ubi Scholiasta vetus annotat, γραφεὺς ὁ Πολύκλειτος, ὥσπερ καὶ ὁ Εὐφράνωρ· καὶ πῶς ἀγαλματοποιὸς νῦν εἰσάγεται θαυμάζω: *Pictor erat Polycletus, sicuti & Euphranor: unde quoque miror quomodo nunc ut statuarius introducatur.* Sed manifeste Polycletum cum Polygnoto confundit Scholiastes, qui & alibi frequenter ostendit, quàm parum cognitam perspectamque habuerit veterum Artificum historiam.

Dio Chrysostomus Oratione xxxvii refert se vidisse statuam Alcibiadis, abscissis manibus mutilam, quæ dicebatur opus esse Polycleti.

Salmoneus Polycleti. Anthologiæ lib. iii, cap. 14; & iv, 8

> Χείρ με Πολυκλείτου θνητὴν πλάσεν· εἰμὶ δ' ἐκεῖνος
> Σαλμωνεὺς, βρονταῖς ἐς Διὸς ἀντιφάδην.

Ὁ ς

Ὅς με καὶ εἰν ἀίδῃ πρῆθει πάλι, καὶ με κεραυνοῖς
Βάλλει, μισῶν μου κ' ἐν λαλέοντα τύπον.
Ἴσχε Ζεῦ πρηστῆρα, μέθες χόλον· εἰμὶ γὰρ ἄπνοις
Ὁ σκοπός. ἀψύχοις εἰκόσι μὴ πόλεμει.

Cl. Hugo Grotius transtulit utrobique:

Ecce Polygnoti Thasii manus: ausus ego ille
Salmoneus contra falsa tonare Jovem:
Qui me vexat apud Manes, & fulmina mutam
Vibrat in hanc (odium quò ruit?) effigiem.
Parce tonans flammis, iram preme; nam sine vita
Sum scopulus. Bellum ne fac imaginibus.

Quidnam sit hoc, quod Græcum Epigramma Polycletum videtur Thasium facere, non satis capio: nisi forte præter celeberrimum illum Statuarium Polycletum Sicyonium, alius quoque fuerit Polycletus Thasius Fictor. Hoc dubium videtur etiam Cl. Grotium induxisse ut pro Polycleto reponeret Polygnotum, quem Thasium fuisse constat, Pictura clarum. Vide quæ obiter hac de re attingimus infra in POLYGNOTUS.

Polyxena Polycleti. Anthologiæ lib. IV, cap. 9:

Α' ἡ Πολυκλείτοιο Πολυξένα, οὐδέ τις ἄλλα
Χεὶρ ἔθιγεν τούτου δαιμονίου πίνακος.
Ἥρας ἔργον ἀδελφόν· ἰδ' ὡς πέπλοιο ῥαγέντος
Τὰν αἰδῶ γυμνὰν σώφρονι κρύπτε πέπλῳ.
Λίσσεται ἁ τλάμων ψυχᾶς ὕπερ· ἐν βλεφάροις δὲ
Παρθενικᾶς ὁ Φρυγῶν κεῖται ὅλος πόλεμος.

Cl. Hugo Grotius vertit:

Iste tuus labor est, Polyclete, Polyxena: sensit
Non aliam felix ista tabella manum.
Germanum Junonis opus. Cerne ut sibi prudens
Obducat rupta tegmina veste pudor.
Pro vita facit illa preces: in virginis udis
Est oculis, quantum est de Phryge Marte super.

Jovis Milichii signum è candido lapide fecit Polycletus. Dedicatum autem ob hujusmodi caussam, &c. vide *Pausaniam lib.* II, *pag.* 119, 47.

Hecates simulacrum ex ære fecit Polycletus: *Pausanias lib.* II, *pag.* 126, 5.

Apollo, Latona, Diana ex candido lapide, Polycleti opera: *Pausanias lib.* II, *pagina* 129, 32.

Antipatri Milesii statuam fecit Polycletus: *Pausanias lib.* VI, *pag.* 346, 19.

Cynisco è Mantinea puero pugili statuam fecit Polycletus: *Pausanias lib.* VI, *pagina* 352, 10.

Pythoclem quinquertionem Eleum Polycletus fecit: *Pausan. lib.* VI, *pag.* 358, 22.

Xenoclis Mænalii luctatoris statuam Polycletus fecit: *Pausan. lib.* VI, *pag.* 360, 10.

Thersilochum & Aristionem fecit Polycletus Argivus: *Pausan. lib.* VI, *pag.* 367, 45.

Libero patri simulacrum fecit Argivus Polycletus. Cothurni ei pro calceamentis: una manu poculum, altera thyrsum tenet: thyrso aquila insistit, quod utique non satis respondet iis quæ Libero patri solent attribui: *Pausanias lib.* VIII, *pag.* 506, 48.

In fano Æsculapii apud Epidaurios est theatrum operis dignitate, ut mihi quidem videtur, longe præstantissimum. Romanorum enim theatra, ubicunque tandem locorum inveniantur, cum ornamentis plurimum antecellunt cætera, tum magnitudine quoque superant illud quod Megalopoli visitur in Arcadia. Quod vero ad harmoniam pulchritudinemque operis attinet, nemo certe architectonum sibi potest videri satis dignus, ut cum Polycleto in certamen descendat: Polycletus enim theatrum illud & rotundam ædem fecit: *Pausanias libro secundo, pag.* 135, 35.

Athenæus *libro* V, *cap.* 9, refert ex Moschione, Polycletum apud omnes in magna habitum admiratione ob lucernam quam Persæ fabricatus est.

POLYCRATES, Faber ferrarius.

Anthologia Epigrammatum libro sexto, cap. ult.

Ἐκ πυρὸς ὁ ῥαιστὴρ, καὶ ὁ κάρκινος, ἥ τε πυράγρα
Ἄγκειθ' Ἡφαίστῳ δῶρα Πολυκράτεος.
Ὡ' πυκινὸν κρούων ὑπὲρ ἄκμονος, εὗρετο παισὶν
Ὄλβον, ὀϊζυρὴν ὠσάμενος πενίην.

Cl. Hugo Grotius vertit:

Malleus hic, cancer, forcepsque Polycrate dante
Ignipotens tibi sunt ecce dicata pater.
Illo sæpe super feriens incude, fugavit
Pauperiem & natis arte paravit opes.

POLYCRATES, Statuarius.

Plinius lib. XXXIV, cap. 8, refert eum inter Artifices qui fecerunt athletas, & armatos, & venatores, sacrificantesque.

POLYCRITHUS, Architecton.

Meminit ejus Plutarchus Græc. quæst. 37.

POLYDECTES, Statuarius.

Palatinas domos Cæsarum replevere probatissimis signis Craterus cum Pythodoro, Polydectes cum Hermolao, Pythodorus alius cum Artemone, & singularis Aphrodisius Trallianus, Plinius libro XXXVI, 5.

POLYDORUS, Sculptor.

Multorum obscurior fama est, quorundam claritati in operibus eximiis obstante numero artificum; quoniam nec unus occupat gloriam, nec plures pariter nuncupari possunt: sicut in Laocoonte, qui est in Titi Imperatoris domo. Opus omnibus & picturæ & statuariæ artis præferendum. Ex uno lapide eum, & liberos, draconumque mirabiles nexus de consilii sententia fecere summi artifices Agesander, & Polydorus, & Athenodorus Rhodii, Plinius libro XXXVI, cap. 5.

POLYDORUS, Statuarius.

Plinius *libro* XXXIV refert eum inter Artifices qui optime fecerunt athletas, & armatos, & venatores, sacrificantesque.

POLYDUS, Mechanicus.

Polydus Thessalus Philippo Amyntæ filio Byzantium oppugnante, inventionem Arietis à Pephasmeno Tyrio inchoatam & à Cetra Calcedonio ulterius provectam, pluribus generibus & facilioribus explicavit. Ab hoc receperunt doctrinam Diades & Chereas, qui cum Alexandro militaverunt: vide *Vitruvium libro decimo*, *cap.* 19. Polyidos scripsit de Machinationib. teste Vitruvio *in Proœmio libri* VII. Idem forte est cum hoc Polydo.

POLYEUCTUS, Statuarius.

Polyeuctus, Πολύευκτος, fecit statuam Demosthenis Oratoris. Plutarchus in X Oratorum vitis, ubi agit de Demosthene: Αἰτήσας τι γραμματεῖον, ἔγραψεν (ὡς μὲν Δημήτριος ὁ Μάγνης φησί) τὸ ἐπὶ τῆς εἰκόνος αὐτοῦ ἐλεγεῖον ἐπιγεγραμμένον ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων ὕστερον,

Εἴπερ ἴσην ῥώμην γνώμῃ Δημόσθενες εἶχες,
Οὔποτ' ἂν Ἑλλήνων ἦρξεν Ἄρης Μακεδών.

Κεῖται δὲ ἡ εἰκὼν πλησίον τοῦ περισχοινίσματος καὶ τοῦ βωμοῦ τῶν δώδεκα θεῶν, ὑπὸ Πολυεύκτου πεποιημένη: *Postulans tabellam (ut quidem Demetrius Magnesius tradit) inscripsit elegum quem postea statuæ ipsius serius inscribi curaverunt Athenienses:*

Si menti vires fuerant, Demosthenes, æquæ,
Non armis Macedûm Græcia victa foret.

Collocata vero est statua juxta septum & duodecim Deorum aram, à Polyeucto facta.

POLYGNOSTUS, Pictor.

Ita Tzetzi, *Chiliadis* XII *hist.* 248, dicitur Pictor ille multò celeberrimus, qui aliis nuncupatur *Polygnotus Thasius*.

POLYGNOTUS Atheniensis, Pictor.

Gyges Lydius picturam invenit in Ægypto: in Græcia vero Euchir, Dædali cognatus, ut Aristoteli placet: ut Theophrasto, Polygnotus Atheniensis, Plinius lib. VII, cap. 56. Non est alius à Thasio, siquidem ex Suida atque Harpocratione constat eum ὑπὸ μὲν quidem Thasium fuisse, ὑπὸ δὲ vero Atheniensem.

POLYGNOTUS Parius, Pictor.

Ceris pingere ac picturam inurere quis primus excogitaverit, non constat. Quidam Aristidis inventum putant, postea consummatum à Praxitele. Sed aliquanto vetustiores encausticæ picturæ extitere, ut Polygnoti, & Nicanoris, & Arcesilai Pariorum, Plinius XXXV, 11. Sed magis crediderim hoc in loco agi de Polygnoto Thasio, ac Nicanorem tantum atque Arcesilaum Parios dici.

POLYGNOTUS Thasius, Pictor.

Posteaquam Plinius lib. XXXV, cap. 8, nonnihil dixit de Bularcho aliisque Pictoribus antiquissi-

antiquissimis, nec non de Phidia (nam & ipse initio Pictor fuisse traditur) ejusque fratre Panæo, qui floruere circa nonagesimam Olympiadem, tandem quoque capite proxime sequenti subjungit, *Alii quoque post hos* (primos nempe illos pingendi fingendique auctores post Phidiam) *clari fuere ante nonagesimam Olympiadem, sicut Polygnotus Thasius, qui primus mulieres lucida veste pinxit, capita earum mitris versicoloribus operuit, plurimumque picturæ primus contulit. Siquidem instituit os adaperire, dentes ostendere, vultum ab antiquo rigore variare. Hujus est tabula in porticu Pompeji, quæ ante curiam ejus fuerat, in qua dubitatur ascendentem cum clypeo pinxerit, an descendentem: Hic Delphis ædem pinxit: hic & Athenis porticum, quæ Pœcile vocatur, gratuito; cùm partem ejus Mycon mercede pingeret: unde major huic auctoritas, Siquidem Amphyctiones, quod publicum Græciæ consilium, hospitia ei gratuita decrevere.* Idem Plinius lib. xxxv, cap. 11: *Pausias & ipse pinxit penicillo parietes Thespiis, cùm reficerentur quondam à Polygnoto picti: multumque comparatione superatus existimabatur, quoniam non suo genere certasset.*

Ex ære quoque signa fecisse docet nos Plinius *lib.* xxxiv, *cap.* 8, quod non leviter firmat conjecturam maximi Grotii, referentis ad Polygnotum illud Salmonei simulacrum quod habet Anthologia Græcorum Epigrammatum *libro tertio*, *cap.* 14. Et rursus *libro quarto*, *cap.* 8. Ipsum Epigramma adscripsimus in Polycleti vita.

Quali atramento pinxerit Polygnotus, discas ex Plinii libro xxxv, cap. 6, ubi agit de conficiendo atramento: *Sunt qui & vini fæcem siccatam excoquant: affirmantque, si ex bono vino fæx fuerit, Indici speciem id atramentum præbere. Polygnotus & Mycon, celeberrimi pictores, Athenis e vinaceis fecere, tryginon appellant.*

Polygnotus dicitur Aglaophontis filius Platoni in Ione. Aglaophontis Thasii, ait Simonides apud Pausaniam *lib.* x, *pag.* 660, 27.

Polygnotus Pictor & frater ejus, fuere discipuli patris Aglaophontis: *Dio Chrysostomus Orat.* LV. Alter filiorum Aglaophontis dicitur Aristophon Platoni circa initium Gorgiæ.

Hæc & alia Polygnotum spectantia fusius aliquanto prosequitur Suidas: Πολύγνωτος. οὗτος ζωγράφος μὲν ἦν τὴν τέχνην, Θάσιος δὲ τὸ γένος, υἱὸς καὶ μαθητὴς Ἀγλαοφῶντος· τυχὼν δὲ τῆς Ἀθηναίων πολιτείας, ἢ ἐπεὶ τὴν ποικίλην στοὰν ἀνέγραψε προῖκα· ἤ, ὡς ἔνιοι, τὰς ἐν τῷ θησαυρῷ καὶ τὰς ἐν Ἀνακείῳ γραφάς: *Polygnotus hic arte quidem erat pictor, genere Thasius, filius & discipulus Aglaophontis. Jus vero Atheniensium civitatis adeptus est, vel postquam variam porticum pinxit gratis, vel (ut alii tradunt) post picturas in thesauro & Anaceo pictas.* Eadem fere habet Harpocration, additque quod hanc rem cùm alii retulerunt, tum etiam Artemon in opere de Pictoribus & Juba in libro de Pictura.

Quis eorum, qui hæc minora animadvertunt, non intelligit Canachi signa rigidiora esse quam ut imitentur veritatem? Calamidis dura illa quidem, sed tamen molliora quàm Canachi? Nondum Myronis satis ad veritatem adducta, jam tamen quæ non dubites pulcra dicere? Pulchriora etiam Polycleti, & jam plane perfecta, ut mihi quidem videri solent? Similis in pictura ratio est, in qua Zeuxim, & Polygnotum, & Timanthem, & eorum, qui non sunt usi plus quàm quatuor coloribus, formas & lineamenta laudamus: at in Aetione, (aliis *Echione*) *Nicomacho, Protogene, Apelle, jam perfecta sunt omnia: ac nescio an reliquis in rebus omnibus idem eveniat. Nihil est enim simul inventum & perfectum*, Cicero de Claris Oratoribus.

Primi, quorum quidem opera non vetustatis modo gratia visenda sunt, clari pictores fuisse dicuntur Polygnotus atque Aglaophon, quorum simplex color tam sui studiosos adhuc habet, ut illa prope rudia, ac velut futuræ mox artis primordia, maximis qui post eos extiterunt auctoribus præferantur: proprio quodam intelligendi, ut mea fert opinio, ambitu, Quintilianus lib. XII, cap. 10.

Zeuxidis aut Polygnoti aut Euphranoris tabulæ ἠσπάσαντο τὸ σκιόεν, καὶ τὸ ἔμπνουν, καὶ τὸ εἰσέχον τε καὶ ἐξέχον: *Sectantur opacum quid ac spirans, & recedens aliquid atque eminens*, Philostratus de vita Apollonii libro II, cap. 9.

Δεῖ μὴ τὰ Παύσωνος θεωρεῖν τοὺς νέους, ἀλλὰ τὰ Πολυγνώτου, κἂν εἴ τις ἄλλος τῶν γραφέων ἢ τῶν ἀγαλματοποιῶν ἐστιν ἠθικός: *Oportet juniores non tam Pausonis opera contemplari, quàm Polygnoti, aut si quis alius pictorum statuariorumve commode mores exprimit*, Aristoteles Politicorum libro VIII, cap. 5.

Οἱ γραφεῖς, Πολύγνωτος μὲν κρείττους, Παύσων δὲ χείρους, Διονύσιος δὲ ὁμοίους εἴκαζε: *Ex pictoribus, Polygnotus quidem meliores, Pauson vero deteriores, at Dionysius similes repræsentabat*, Aristoteles de Poëtica, cap. 2.

Αἱ τῶν νέων τῶν πλείστων, ἀήθεις τραγῳδίαι εἰσί· καὶ ὅλως ποιηταὶ πολλοὶ τοιοῦτοι. οἷον καὶ τῶν γραφέων Ζεῦξις πρὸς Πολύγνωτον πέπονθεν. ὁ μὲν γὰρ Πολύγνωτος ἀγαθὸς ἠθογράφος· ἡ δὲ Ζεύξιδος γραφὴ οὐδὲν ἔχει ἦθος: *Plurimorum juniorum tragœdiæ sunt sine moribus, & multi prorsus*

sus poetæ sunt tales: ita quoque inter pictores Zeuxis se habet ad Polygnotum. Polygnotus enim est bonus morum pictor, at Zeuxidis pictura nullos omnino habet mores, Aristoteles de Poëtica, cap. 6.

Refert & Polygnotum inter probatissimos Artifices Dionysius Halicarnass. de Demosthenis acumine ac vi. Locum descripsimus libro III *de Pictura Vett. cap.* VII, §. 8.

Polygnotus Thasius & Dionysius Colophonius, inquit Ælianus *var. Hist.* IV, 3, duo Pictores erant. Ac Polygnotus quidem pingebat magna, & in perfectis certamina subibat: Dionysii vero picturæ, excepta magnitudine, Polygnoti artem accuratissime imitabantur, atque in ea passiones animi, mores, formæ habitudinem, vestium subtilitatem, & reliqua ad vivum exprimebant.

Polygnoto Pictori usum corporis sui concessisse dicunt Elpinicen sororem Cimonis, Miltiadis filii: quamobrem quoque cùm pingeret in porticu Peisianactia (ut tunc temporis vocabatur, quæ nunc Pœcile dicitur) Troadas, faciem Laodices fertur ad Elpinices imaginem reddidisse. Non erat ex operariorum numero Polygnotus, neque pingendam redemerat porticum illam, verum gratuitam hanc munificentiam publico exhibuit. ὁ Πολύγνωτος οὐκ ἦν τῶν βαναύσων, οὐδ' ἀπ' ἐργολαβίας ἔγραφε τὴν στοὰν, ἀλλὰ προῖκα, φιλοτιμούμενος πρὸς τὴν πόλιν: vide *Plutarchum in Cimonis vita.* Meminit etiam hujus porticus à Polygnoto varia pictura exornatæ, Laërtius, *lib.* VII *in Zenone sectæ Stoïcæ principe*, qui docuit in ea discipulos primo Zenonios, postea vero Stoicos appellatos. In hac varia porticu spectabatur quoque rarum illud exemplum fidelissimi canis dominum suum in pugna Marathonia prosequentis, atque in confertos hostes unà cum domino irruentis. Canem hunc aliqui à Nicone, alii à Polygnoto Thasio pictum putant: vide *Ælianum de Animal. lib.* VII, *cap.* 38. Ὡς οὐδὲν ἔχουσιν αἱ νῦν Ἀθῆναι σεμνὸν ἀλλ' ἢ τὰ κλεινὰ τῶν χωρίων ὀνόματα. Καὶ καθάπερ ἱερείου διαπεπραγμένου τὸ δέρμα λείπεται, γνώρισμα τοῦ πάλαι ποτὲ ζώου· οὕτως ἐνθένδε φιλοσοφίας ἐξῳκισμένης, λείπεται περινοστοῦντα θαυμάζειν τὴν Ἀκαδημίαν καὶ τὸ Λύκειον, καὶ νὴ Δία τὴν ποικίλην στοὰν, τὴν ἐπώνυμον τῆς Χρυσίππου φιλοσοφίας, νῦν οὐκέτ' οὖσαν ποικίλην. ὁ γὰρ ἀνθύπατος τὰς σανίδας ἀφείλετο, αἷς ἐγκατέθετο τὴν τέχνην ὁ ἐκ Θάσου Πολύγνωτος: *Quàm nihil habent Athenæ quæ nunc sunt venerabile, præter inclyta locorum nomina. Et quemadmodum ex hostia sacrificando absumpta sola pellis remanet, indicium ejus animalis quod olim aliquando fuit; ita & philosophia hinc expulsa, restat ut ex uno loca in alium transmigrantem admiremur Academiam, & Lyceum, ac per Jovem porticum quoque Variam, cognominem Chrysippi philosophiæ, nunc vero non amplius variam. Proconsul enim abstulit tabulas, in quas universam artem suam Thasius Polygnotus contulerat*, Synesius epistola 135. De hac Varia porticu multa habent Meursii Athenæ Atticæ lib. I, cap. 5, inter quæ non pauca quæ hunc nostrum Polygnotum spectant.

Polygnotus pinxit Cassandram Delphis in exedra. Atque in hac tabula Cassandræ potissimum laudabant ὀφρύων τὸ εὐπρεπὲς καὶ παρειῶν τὸ ἐνερευθὲς, *Superciliorum decus & ruborem genarum.* Vide Luciani Imagines.

Πολυγνώτου δὲ ζωγράφου ὁ νοῦς ἐστὶ γεγραμμένος ἀναλίτος, ἐπιγεγραμμένος, κομίζων σκευοφόρον, καὶ τὴν μυρσίνην λαγωὸν, καὶ ἀνάκειται ἐν τῷ Ἀνακείῳ, Hesychius. Corruptissimus locus. Primo tamen intuitu cuivis liquet legendum ὄνος pro ὁ νοῦς. Sicuti enim duo quædam non ignobilia Polygnoti opera attingit hoc in loco Hesychius, asellum nempe ac leporem; ita videri potest respexisse asellum, quem insignis Artifex posteritati spectandum reliquit in illa Trojani excidii pictura quam fuse describit Pausanias *libro decimo*, *pag.* 662, 23. Ad leporem vero pertinet illud Apostolii Centuriæ XVI, Parœmia 39: Πολυγνώτου λαγώς.] Ἐπὶ τῶν ὁπουοῦν ἀκριβῶς ἐκτυπούντων· Πολύγνωτος γὰρ ὁ ζωγράφος γράψας λαγὼν, δόξαν παρέσχετο τοῖς ὁρῶσι, ζῶν εἶναι τὸ θηρίον τοῦτο: *Polygnoti lepus.*] *Usurpatur de iis, qui aliquid accurate effigiant. Polygnotus enim picto lepore opinionem præbuit intuentibus, vivum esse illud animal.* Dispice interim an Polygnotus unquam pinxerit illam de lepore ad myrtum historiam, quam refert Pausanias *lib.* III, *pag.* 206, 53. Trojanæ interim expugnationis picturam, quam Polygnotus ex Homero aliisque Iliaci excidii poëmatis desumptam pinxit Delphis, quamque Pausanias *lib.* X, *pag.* 657 & 14 sequentibus paginis fuse descripsit, memorant quoque Plutarch. de Defectu oraculorum, & Philostratus de vita Apollonii, *lib.* VI, *cap.* 6.

Athenis est perantiquum Castoris & Pollucis templum, in quo ipsi stantes, ac filii equis insidentes spectantur. Hac in æde Polygnotus pinxit eorum res gestas & nuptias Leucippi filiarum: *Pausanias lib.* I, *pag.* 30, 53.

Polygnoti picturæ aliquot in Ægei heroo Athenis visebantur: *Pausanias libro primo*, *pag.* 39, 39.

Polygnotus in fano Minervæ Areæ apud Platæenses pinxit Ulyssem patrata jam procorum cæde: *Pausanias lib.* IX, *pag.* 548, 20.

Equum absolutissimi operis in Pœcile depictum à Nicone, (lege *Micone*) vel (ut alii) Poly-

Polygnoto, traduxerunt illius ævi homines, existimantes totam elegantissimæ picturæ gratiam plurimum imminutam, propterea quod contra naturam illius animalis pilos inferioribus palpebris adpictos haberet: *Tzetzes Chiliadis* XII *hist.* 427.

POLYIDOS, Mechanicus. Vide Polydus.

POLYSTRATUS, Statuarius.

Πάνυ γοῦν σεμνὸς καὶ ὁ τύραννος Φάλαρις, ὁ τὰς ἐπιμαστιδίους θοινώμενος παῖδας, διὰ τῆς Πολυστράτου τοῦ Ἀμπρακιώτου κατασκευῆς μέχρι νῦν ὥς τις ἀνὴρ θαυμαστὸς δείκνυται· καὶ οἱ μὲν Ἀκραγαντῖνοι βλέπειν αὐτοῦ τὸ πρόσωπον τὸ πεφημισμένον, διὰ τὴν ἀνθρωποφαγίαν ἐδεδίεσαν· οἷς δὲ μέλον ἐστὶ παιδείας, αὐχοῦσιν ὅτι δι' εἰκόνος αὐτὸν θεωροῦσι: *Admodum profecto venerabilis fuit Phalaris tyrannus infantulos à matrum uberibus abreptos comedens, qui Polystrati Ambraciotæ opera usque in hunc diem tanquam vir aliquis admiratione dignus ostenditur. Et Agrigentini quidem vultum ejus prædictum propter anthropophagiam exhorrescebant; inter eos vero, quibus nunc doctrina curæ est, non desunt qui se gloriantur eum in imagine conspexisse*, Tatianus in Orat. adv. Græcos.

PORINOS, Architectus.

Porinos & Antistates & Calleschros & Antimachides Architecti, Pisistrato Atheniis ædem Jovi Olympio facienti, fundamenta constituerunt, &c. Vide Antistates.

POSIDONIUS, Statuarius & Cælator.

Plinius libro XXXIV, cap. 8, refert hunc Posidonium inter Artifices qui felicissime expresserunt athletas & armatos & venatores sacrificantesque: ac porro addit ibidem, *Qui & argentum cælavit nobiliter, natione Ephesius.* Ante quoque dixerat lib. XXXIII, cap. 12, ubi de cælatura argenti & Cælatoribus agit, *Circa magni Pompeji ætatem laudantur Praxiteles & Posidonius Ephesius.* Ad hunc quoque Posidonium non male quoque referas illud Ciceronis libro II de Natura Deorum: *Quod si in Scythiam aut in Britanniam sphæram aliquis tulerit hanc, quam nuper familiaris noster Posidonius effecit, cujus singulæ conversiones idem efficiunt in Sole & in Luna & in quinque stellis errantibus, quod efficitur in cælo singulis diebus & noctibus; quis in illa barbarie dubitet, quin ea sphæra sit perfecta ratione?*

POSIS, Plasta.

Marcus Varro tradit sibi cognitum Romæ Posim nomine, à quo factas Romæ uvas, item pisces, ita ut non sit aspectu discernere à veris, Plin. lib. XXXV, cap. 11. 12.

POSPHORUS, Architectus.

C. Julius Posphorus Architectus Augusti: *Inscript. Gruteri* DXCIV, 4.

POSTHUMUS, Aurifex.

Posthumus Romanus, Capua oriundus, Græcarum litterarum artiumque scientia imbui concupivit post trigesimum ætatis annum. Primo auri Faber fuit; posteaquam vero litteraturæ melioris amore capi cœpit, Athenas petiit, &c. Πόσουμος, Ῥωμαῖος, ἀπὸ Καπύης, ὃς τὰ Ἑλλήνων ἐπαιδεύθη, ἐρασθεὶς αὐτῶν μετὰ ἔτη λ'· καὶ ἦν πρῶτα χρυσοχόος· ἐπεὶ δὲ ἅπαξ αὐτὸν εἰσῆλθεν φιλόλογος ὁ ἔρως, ἐπὶ τὰς Ἀθήνας ὥρμησεν, &c. Vide Suidam in Πόσουμος.

POTHÆUS, Statuarius.

Prope Sicyonium est thesaurus Carthaginiensium, Pothæi, Antiphili, & Megaclis opus: *Pausanias lib.* VI, *pag.* 379, 17.

PRAXIAS, Statuarius.

Praxias Atheniensis, Calamidis discipulus. Meminit ejus Pausanias *lib.* X, *pag.* 643, 27.

PRAXITELES, Pictor.

Ceris pingere ac picturam inurere, quis primus excogitaverit, non constat. Quidam Aristidis inventum putant, postea consummatum à Praxitele. Sed aliquanto vetustiores encausticæ picturæ extitere, ut Polygnoti, & Nicanoris, & Arcesilai Pariorum. Lysippus quoque picturæ suæ inscripsit ἐνέκαεν, *quod profecto non fecisset, nisi encaustica inventa*, Plinius XXXV, 11.

PRAXITELES, Cælator.

Roscius cum esset in cunabulis, inquit Cicero lib. I de Divinatione, *educereturque in Solonio, qui est campus agri Lanuvii, noctu lumine apposito experrecta nutrix animadvertit puerum dormientem circumplicatum serpentis amplexu. Quo aspectu exterrita, clamorem sustulit. Pater autem Roscii ad haruspices retulit. Qui responderunt, nihil illo puero clarius, nihil nobilius fore. Atque hanc speciem Praxiteles cælavit argento, & noster expressit Archias versibus.*

Plinius lib. XXXIII, cap. 9: *Ut omnia de speculis peragantur hoc loco: optima apud majores fuerant Brundusina, stanno & ære mistis. Prælata sunt argentea. Primus fecit*

fecit Praxiteles magni Pompeji ætate. Et mox ejusdem libri capite 12, postquam maxime laudatus est Mentor, item Acragas, Boethus, Mys, atque alii, tandem & hæc subjungit: *Mox Cyzicenus Tauriscus, item Ariston & Eunicus Mitylenæi laudantur, & Hecatæus, & circa magni Pompeji ætatem Praxiteles, Posidonius Ephesius, Ledus Stratiates, qui prælia armatosque cælavit,* &c.

Scholiastes Theocriti, ad versum 105 Edyllii ε': Δύο φασὶ Πραξιτέλεις· τὸ μὲν ἀρχαιότερον, ἀνδριαντοποιόν· τὸ δὲ νεώτερον, ἀγαλματοποιόν. οὗτος δὲ ἦν ἐπὶ Δημητρίου τοῦ βασιλέως.

PRAXITELES, Sculptor.

Centesima quarta Olympiade floruere Praxiteles, Euphranor, Plin. lib. xxxiv, cap. 8.

Praxiteles, qui propter artificium egregium nemini est paullum modo humaniori ignotus. Verba sunt Varronis è libro Rerum humanarum primo, cujus principium hoc est. Vide Aulum Gellium noctium Attic. lib. xiii, cap. ~~16~~ 15

Meminit ejus Quintilianus Orat. Institut. lib. ii, cap. 19: *Si Praxiteles signum aliquod ex molari lapide conatus esset exsculpere, Parium marmor mallem rude: at si illud artifex expolisset, plus in manibus fuisset quàm in artifice.* Et rursus lib. xii, cap. 10: *Ad veritatem Lysippum & Praxitelem accessisse optime affirmant: nam Demetrius tanquam nimius in ea reprehenditur, & fuit similitudinis quàm pulchritudinis amantior.* Quamvis autem veram quorumvis hominum similitudinem felicissime expressèrit Praxiteles, observabatur tamen brachia atque os eximie magis repræsentare. De capite est illud Auctoris ad Herennium lib. iv: *Chares à Lysippo statuas facere non isto modo didicit, ut Lysippus caput ostenderet Myronis, brachia Praxitelis, pectus Polycleti; sed omnia coram magistrum facientem videbat; cæterorum opera vel sua sponte considerare poterat.* De ore est illud Arbitri Satyrico, in descriptione pulchræ: *Dominam producit è latebris, laterique applicat meo mulierem omnibus simulacris emendatiorem. Nulla vox est, quæ formam ejus possit comprehendere: nam quidquid dixero, minus erit. Crines, ingenio suo flexi, per totos se humeros effuderant: frons minima, & quæ radices capillorum retro flexerat: supercilia usque ad malarum scripturam currentia, & rursus confinio luminum pene permixta: oculi clariores stellis extra lunam fulgentibus: nares paululum inflexæ: & osculum, quale Praxiteles habere Dianam credidit. Jam mentum, jam cervix, jam pedum candor intra auri gracile vinculum positus, Parium marmor exstinxerat.*

Diodoro Siculo in eclogis ex Historiarum lib. xxvi, cum Phidia & Apelle & Parrhasio, artificum celeberrimis, conjungitur quoque Praxiteles, ὁ κατεμίξας ἄκρως τοῖς λιθίνοις ἔργοις τὰ τῆς ψυχῆς πάθη, *Qui lapideis operibus eximie admiscuit affectiones animi,* ut ibidem loquitur Diodorus. Omnino vide Callistratum in descriptione Dionysi.

Praxitelem pulchritudo Jovis Olympii Minervæque Phidiacæ non deterruit, quo minus experiretur quid efficere aut quousque progredi posset. Locum Columellæ ex Præfatione libri primi adscripsimus in Polycleti vita. Quamobrem & *laboriferum Praxitelem* dixit Statius Papinius libro iv Sylv. in Hercule epitrapezio Vindicis.

Ex his omnibus non vulgarem illam nomini suo constituit auctoritatem, ad quam respexit Phædrus in Prologo libri quinti:

Æsopi nomen sicubi interposuero,
Auctoritatis esse scito gratia:
Ut quidam artifices nostrò faciunt sæculo,
Qui pretium operibus majus inveniunt, novo
Si marmori adscripserint Praxitelem suo,
Detrito Myronem argento.

Martialis lib. iv, Epigr. 39:

Argenti genus omne comparasti,
Et solus veteres Myronis artes,
Solus Praxitelis manus, Scopæque,
Solus Phidiaci toreuma cæli,
Solus Mentoreos habes labores.

Uberrima hujusmodi præconia jure meritoque in maximum Artificem ore olim pleniore fuisse congesta, pluribus in locis ostendit Plinius, antiquis Græcarum rerum auctoribus testimonium Scriptoris gravissimi assertione sua passim approbantibus. *Praxiteles marmore* (a) *felicior*, inquit Plinius lib. xxxiv, cap. 8, *ideo & clarior fuit. Fecit tamen*

(a) *Marmore felicior.*] Propertius libro tertio, Eleg. 8:

Praxitelem proprius vindicat arte lapis.

De Praxitele quoque Plinius libro xxxvi, cap. 5: *Marmoris gloria superavit etiam semet.* Ubi quoque nobilia quædam Praxitelis opera marmorea commemorat.

Digitized by Google

tamen ex ære pulcherrima opera: Proserpinæ raptum: item Catagusan, & Liberum patrem, nobilemque (ϛ) una Satyrum, quem Græci περιβόητον cognominant. Signa etiam quæ ante Felicitatis ædem fuere, Veneremque quæ cum ipsa æde incendio cremata est Claudii principatu, marmoreæ illi suæ (γ) per terras inclytæ parem: item Stephusan, Spilumenen (δ), Oenophorum, Harmodium & Aristogitonem, tyrannicidas; quos à Xerxe Persarum rege captos, victa Perside Atheniensibus remisit Magnus (ε) Alexander. Fecit & puberem subrepenti lacertæ cominus sagitta insidiantem, quem Sauroctonon vocant. Spectantur & duo signa ejus diversos effectus exprimentia, flentis matronæ, & meretricis gaudentis: hanc putant Phrynen fuisse; deprehenduntque in ea amorem artificis, & mercedem in vultu meretricis. Habet simulacrum & benignitas ejus. Calamidis enim quadrigæ aurigam suum imposuit: ne melior in equorum effigie, defecisse in homine crederetur.

De Nicia dicebat Praxiteles, interrogatus quæ maxime opera sua probaret in marmoribus, Quibus Nicias manum admovisset: tantum circumlitioni ejus tribuebat, Plinius lib xxxv, cap. 11.

Praxitelis ætatem inter (a) *statuarios diximus, qui marmoris* (b) *gloria superavit etiam semet. Opera ejus sunt Athenis in* (c) *Ceramico: sed ante omnia, & non solum Praxitelis, verum & in toto orbe terrarum Venus, quam ut viderent, multi* (d) *navigaverunt Gnidum. Duas fecerat, simulque vendebat: alteram velata specie, quam ob*

(ϛ) *Nobilem Satyrum.*] Confer hæc cum iis quæ de Praxitelis Satyro habet Pausanias *lib.* 1, *pag.* 34, 28.

(γ) *Illi suæ per terras inclytæ.*] Venerem Gnidiam signat, de qua non pauca habet ipse Plinius libro xxxvi, cap. 5, quæ mox referemus.

(δ) *Spilumenen.*] Tatianus: Σπιλούμενόν τι γύναιον Πραξιτέλης ἐδημιούργησεν.

(ε) *Remisit Magnus Alexander.*] Susis reperta sunt multa quæ Xerxes è Græcia abstulerat. Τά τε ἄλλα καὶ Ἁρμοδίου καὶ Ἀριστογείτονος εἰκόνες· inquit Arrianus lib. iii de Expeditione Magni Alexandri, καὶ ταύτας Ἀθηναίοις πέμπει ὀπίσω, καὶ νῦν κεῖνται Ἀθήνησιν ἐν Κεραμεικῷ: *Inter alia quoque fuere Harmodii atque Aristogitonis æneæ statuæ, quas Atheniensibus postea remisit Alexander, positæque nunc sunt Athenis in Ceramico.* Vide quoque librum septimum ejusdem Arriani.

(a) *Inter statuarios diximus.*] Lib. nempe xxxiv, cap. 8; ubi dicitur floruisse Olympiade centesima quarta.

(b) *Marmoris gloria superavit etiam semet.*] Libro quoque eodem xxxiv, cap. 8 dixerat Plinius, *Praxiteles marmore felicior, ideo & clarior fuit.*

(c) *In Ceramico.*] Hesychius: Κεραμεικὸς, τόπος Ἀθήνησιν, ἔνθα αἱ πόρναι προεστήκεσαν· εἰσὶ δὲ δύο Κεραμεικοὶ, ὁ μὲν ἔξω τείχους, ὁ δὲ ἔντος: *Ceramicus, locus Athenis ubi scorta prostabant. Sunt autem duo Ceramici: ille quidem extra muros, ille vero intra.* Suidas: Κεραμεικοὶ δύο εἰσίν· ὁ μὲν ἔνδον τῆς πόλεως, ὁ δὲ ἔξω. ἔνθα καὶ τοὺς ἐν πολέμῳ τελευτήσαντας ἔθαπτον δημοσίᾳ, καὶ τοὺς ἐπιταφίους ἔλεγον: *Ceramici duo erant: alter quidem intra urbem, alter vero extra, ubi quoque è publico sepeliebant eos qui mortem pro patria pugnantes oppetierant, & funebres orationes habebant.* Et rursus: Κεραμεικοὶ δύο τόποι Ἀθήνησιν· ἐν δὲ τῷ ἑτέρῳ εἱστήκεισαν αἱ πόρναι: *Ceramici, duo loca Athenis; in quorum altero stabant meretrices.* Quam ob rem quoque videri potest Plinius hoc in loco innuere voluisse, complura Praxitelis opera spectata inter imagines bene de rep. meritis positas.

(d) *Multi navigaverunt Gnidum.*] Ἦν δὲ ὄντως μᾶλλον ἡ Φρύνη καλὴ ἐν τοῖς μὴ βλεπομένοις· διόπερ οὐδὲ ῥᾴδιον ἦν αὐτὴν ἰδεῖν γυμνήν. ἐχιτωνίσκιον γὰρ χιτώνιον ἀμπείχετο, καὶ τοῖς δημοσίοις οὐκ ἐχρῆτο βαλανείοις. Τῇ δὲ τῶν Ἐλευσινίων πανηγύρει καὶ τῇ τῶν Ποσειδωνίων ἐν ὄψει τῶν πανελλήνων πάντων ἀποθεμένη θοἰμάτια καὶ λύσασα τὰς κόμας, ἐνέβαινε τῇ θαλάττῃ· καὶ ἀπ' αὐτῆς τὴν ἀναδυομένην Ἀφροδίτην ἀπεγράψατο Ἀπελλῆς, καὶ Πραξιτέλης δὲ ὁ ἀγαλματοποιὸς ἐρῶν αὐτῆς τὴν Κνιδίαν Ἀφροδίτην ἀπ' αὐτῆς ἐπλάσατο: *Erat utique Phryne magis pulcra in illis partibus quæ non videntur, quamobrem haud facile fuit eam conspicere nudam: induebatur etenim tunicam arcte carnes adstringentem, neque publicis utebatur balneis. Frequentissimo tamen Eleusiniorum conventu feriatisque Neptuno diebus in Græcorum omnium conspectu, deponens vestes & solvens comas, ingressa est mare: adeo ut Venerem è mari emergentem ad hoc etiam exemplum pinxerit Apelles; Praxiteles quoque statuarius, qui eam perdite amabat, imaginem Veneris Gnidiæ ad hoc exemplar finxerit*, Athenæus lib. xiii, cap. 6. Aliter Clemens Alexandrin. in Protreptico: Ὁ Πραξιτέλης, ὡς Ποσείδιππος ἐν τῷ περὶ Κνιδίων διασαφεῖ, τὸ τῆς Ἀφροδίτης ἄγαλμα τῆς Κνιδίας κατασκευάζων, τῷ Κρατίνης τῆς ἐρωμένης εἴδει παραπλήσιον πεποίηκεν αὐτὴν, ἵν' ἔχοιεν οἱ δείλαιοι τὴν Πραξιτέλους ἐρωμένην προσκυνεῖν. Φρύνη δὲ ὁπηνίκα ἤνθει ἡ ἑταίρα ἡ Θεσπιακὴ, οἱ ζωγράφοι πάντες τὰς Ἀφροδίτης εἰκόνας πρὸς τὸ κάλλος ἀπεμιμοῦντο Φρύνης. ὥσπερ αὖ καὶ οἱ λιθοξόοι τοὺς Ἑρμᾶς Ἀθήνησι πρὸς Ἀλκιβιάδην ἀπείκαζον. Hæc verba Clementis fusius aliquanto reddidit

ob id quidem prætulerunt optione, quorum conditio erat, Coi; cùm alteram etiam eodem pretio

didit Arnobius libro sexto: *Quis est qui ignoret Athenienses illos Hermas Alcibiadei ad corporis similitudinem fabricatos? Quis Praxitelem nescit, Posidippi si relegat, ad formam Cratinæ meretricis, quam infelix perdite diligebat, os Veneris Cnidiæ solertiarum coëgisse certamine? Sed sola est hæc Venus, cui de scorti vultu translatitium decus auctum est? Phryna illa Thespiaca, sicut illi referunt qui negotia Thespiaca scriptitarunt, cùm in acumine ipso esset pulchritudinis, venustatis, & floris, exemplarium fuisse perhibent cunctarum quæ in opinione sunt Venerum, sive per urbes Grajas, sive iste quò fluxit amor talium cupiditasque signorum. Itaque artifices omnes ipsis iisdem qui temporibus extiterunt, quibusque primas dabat exprimendarum similitudinum veritas, omni cura studioque certabant, filum capitis prostituti Cythereia in simulacra traducere. Ardebant artificum scita: alterque alterum vincere contentiosa æmulatione quærebant, non Venus ut augustior fieret, sed ut Phryna pro Venere staret. Atque ita perducta est res eo, ut pro Diis immortalibus sacra meretricibus fierent, & infelix religio signorum fabricationibus falleretur.* Quæ Arnobius ibidem aliquanto post ex eodem Clemente refert de hac Venere Cnidia ab adolescente quodam adamata constuprataque, attingit etiam Valerius Maximus lib. VIII, cap. undecimo, exemplo externo 4: *Venerem Praxiteles in marmore quasi spirantem in templo Gnidiorum collocavit, propter pulchritudinem operis à libidinoso cujusdam complexu parum tutam. Quo excusabilior est error equi, qui visa pictura equæ, hinnitum edere coactus est, & canum latratus adspectu picti canis incitatus: taurusque ad amorem & concubitum æneæ vaccæ Syracusis nimiæ similitudinis irritamento compulsus. Quid enim vacua rationis animalia arte decepta miremur, cùm hominis sacrilegam cupiditatem muti lapidis lineamentis excitatam videamus?* Lucianus quoque in Imagin. hanc Venerem vocat Πραξιτέλους ποιημάτων τὸ κάλλιστον, *Operum Praxitelis pulcherrimum.* Ac porro subjungit: λέγουσιν οἱ ἐπιχώριοι περὶ αὐτῆς, ὡς ἐρασθείη τις τοῦ ἀγάλματος· καὶ λαθὼν ὑπολειφθεὶς ἐν τῷ ἱερῷ, συγγένοιτο ὡς δυνατὸν ἀγάλματι: *Perhibent de ea indigenæ, quod quispiam imaginem hanc amaverit, eamque clam in templo relictus (quantum fieri potuit) stupraverit.* Ac recte quidem additur ὡς δυνατὸν, siquidem sacrilegæ hominis petulantiæ obstare potuit Deæ manus partes pudendas obtegens: talem enim Veneris Cnidiæ statuam describit idem Lucianus in Amoribus: Εἴσω τοῦ νεὼ παρήειμεν, inquit Lucianus: ἡ μὲν οὖν Θεὸς ἐν μέσῳ καθίδρυται. Παρίας δὲ λίθου δαίδαλμα κάλλιστον ὑπερήφανον καὶ σεσηρότι γέλωτι μικρὸν ὑπομειδιῶσα. πᾶν δὲ τὸ κάλλος αὐτῆς ἀκάλυπτον, οὐδεμιᾶς ἐσθῆτος ἀμπεχούσης γεγύμνωται, πλὴν ὅσα τῇ ἑτέρᾳ χειρὶ τὴν αἰδῶ λεληθότως ἐπικρύπτειν. Τοσοῦτον γε μὴν ἡ δημιουργὸς ἴσχυσε τέχνη, ὥστε τὸ ἀντίτυπον οὕτω καὶ καρτερὸν τοῦ λίθου φύσιν ἑκάστοις μέλεσιν ἐπιπρέπειν: *Ingredimur templum, cujus in medio Dea posita est ex Pario lapide, artificium pulcherrimum, ex ore leniter diducto paullum subridens. Tota vero pulchritudo ejus in aperto posita est atque omni circumjectæ vestis involucro destituta; nisi quod manuum altera partes pudendas inadvertenter quasi contegit. Tantum porro valuit opifex ars efficere, ut adeo refractaria ac dura lapidis natura singulis membris conveniret.* Cùm Theodosius moriens divisisset imperium inter Honorium & Arcadium filios, spectabatur etiamnum Byzantii Ἡ Κνιδία Ἀφροδίτη ἐκ λίθου λευκῆς, γυμνή, μόνην τὴν αἰδῶ τῇ χειρὶ περιστέλλουσα, ἔργον τοῦ Κνιδίου Πραξιτέλους: *Cnidia Venus ex albo lapide, nuda, sola pudenda manu tegens, opus Praxitelis Cnidii*, Cedrenus. Qua Oratione Apollonius Tyaneus hominem Gnidiæ Veneris amore flagrantem ab insana cupidine revocaverit, docet Philostratus *libro* VI, *cap.* 17. Ausonius Epigramm. LVI:

Vera Venus Cnidiam quum vidit Cyprida, dixit:
Vidisti nudam me, puto, Praxitele.
Non vidi, nec fas: sed ferro opus omne polimus.
Ferrum Gradivi Martis in arbitrio.
Qualem igitur domino scierant placuisse Cytheren,
Talem fecerunt ferrea cœla Deam.

Imitatus est Ausonius illud Anthologiæ libro IV, cap. 12:

Ἡ Παφίη Κυθέρεια δι' οἴδματος ἐς Κνίδον ἦλθε,
Βουλομένη κατιδεῖν εἰκόνα τὴν ἰδίην.
Πάντη δ' ἀθρήσασα περισκέπτῳ ἐνὶ χώρῳ,
Φθέγξατο, Ποῦ γυμνὴν εἶδέ με Πραξιτέλης;
Πραξιτέλης οὐκ εἶδεν ἃ μὴ θέμις, ἀλλ' ὁ σίδηρος
Ἔξεσ' Ἄρης οἵαν ἤθελε τὴν Παφίην.

Quod ita vertit clariss. Hugo Grotius:

Diva Paphi Cnidiam trans æquora venit ad urbem,
Effigiem cupiens pulchra videre suam.
Venit ut in templum lustravitque omnia, Quando est
Praxiteles nudam me speculatus? ait.
Non vidit, Venus, ille nefas quæ cernere. Sed Mars
Ferreus expressit qualem amat ipse Deam.

Complura id genus Epigrammata vide ibidem

pretio detulisset: severum id ac pudicum arbitrantes. *Rejectam* (e) *Gnidii emerunt, immensa differentia famæ. Voluit* (f) *eam postea à Gnidiis mercari rex Nicomedes, totum æs civitatis alienum (quod erat ingens) dissoluturum se promittens. Omnia perpeti maluere: nec immerito. Illo enim signo Praxiteles nobilitavit Gnidum. Ædicula ejus tota aperitur, ut conspici possit undique effigies Deæ: favente ipsa, ut creditur, facto. Nec minor ex quacunque parte admiratio est. Ferunt amore captum quendam, cùm delituisset noctu, simulacro cohæsisse, ejusque cupiditatis esse indicem maculam. Sunt in Gnido & alia signa marmorea illustrium artificum: Liber pater Bryaxidis, & alter Scopæ, & Minerva: nec majus aliud Veneris Praxitelicæ specimen, quàm quod inter hæc sola memoratur. Ejusdem est & Cupido* (g), *objectus à Cicerone Verri: ille, propter quem Thespiæ visebantur; nunc in Octaviæ scholis positus. Ejusdem & alter nudus in Pario, colonia Propontidis, par Veneri Gnidiæ nobilitate & injuria. Adamavit*

(e) *Rejectam Gnidii emerunt.*] Κνίδιοι γὰρ τιμῶσιν Ἀφροδίτην μάλιστα, καί σφίσιν ἐστιν ἱερὰ τῆς Θεοῦ. τὸ μὲν γὰρ ἀρχαιότατον, Δωρίτιδος. μετὰ δὲ τὸ, Ἀκραίας. νεώτατον δὲ, ἣν Κνιδίαν οἱ πολλοὶ, Κνίδιοι δὲ αὐτοὶ καλοῦσιν Εὔπλοιαν: *Gnidii maxime colunt Venerem; suntque iis templa Deæ. Omnium vetustissimum, est Doritidis: post illud, Acrææ: recentissimum vero, quam plures alii Gnidiam, ipsi autem Gnidii Euplœan vocant*, Pausan. lib. I, pag. 2, 22.

(f) *Voluit eam mercari rex Nicomedes.*] *Praxiteles marmore nobilitatus est, Gnidiaque Venere, præcipue vesano amore cujusdam juvenis insignis: & Nicomedis æstimatione regis, grandi Gnidiorum ære alieno permutare eam conati*, Plin. nat. hist. lib. VII, cap. 38.

(g) *Cupido, objectus à Cicerone Verri.*] Cicero certe circa initium libri quarti in C. Verrem ait Messanæ apud C. Hejum Mamertinum fuisse perantiquum sacrarium, magna cum dignitate à majoribus traditum, in quo inter alia summi artificii summæque nobilitatis signa *unum Cupidinis marmoreum, Praxitelis. Idem, opinor, artifex ejusdem modi Cupidinem fecit illum qui est Thespiis, propter quem Thespiæ visuntur: nam alia visendi causa nulla est. Itaque ille L. Mummius, cùm Thespiis ea, quæ ad ædem Felicitatis sunt, cæteraque profana ex illo oppido signa tolleret, hunc marmoreum Cupidinem, quod erat consecratus, non attigit. C. Claudius, cujus ædilitatem magnificentissimam scimus fuisse, usus est hoc Cupidine tamdiu, dum forum Diis immortalibus populoque Romano habuit ornatum; & esset hospes Hejorum, Mamertini autem populi patronus, ut illis benignis usus est ad commodandum, sic ipse diligens fuit ad reportandum.* Cuivis interim ex hoc magni Oratoris loco perspicuum, hunc Hejani sacrarii Cupidinem non fuisse illum celeberrimæ famæ Thespiensem, sed alium ejusdem æmulum: ac fortasse fuerit alter ille Cupido nudus, quem Plinius hoc in loco tradit aliquando spectatum in Pario, colonia Propontidis. De ipso vero Cupidine Thespiensi consentanea iis, quæ Tullius dixit, habet Strabo lib. IX, pag. 410, B: Αἱ Θεσπιαὶ πρότερον μὲν ἐγνωρίζοντο διὰ τὸν Ἔρωτα τὸν Πραξιτέλους, ὃν ἔγλυψε μὲν ἐκεῖνος, ἀνέθηκε δὲ Γλυκέρα ἡ ἑταίρα Θεσπιεῦσιν, ἐκεῖθεν οὖσα τὸ γένος, λαβοῦσα δῶρον παρὰ τοῦ τεχνίτου. πρότερον μὲν οὖν ὀψόμενοί τινες τὸν Ἔρωτα ἀνέβαινον ἐπὶ τὴν θέαν ἄλλως οὐκ οὖσαν ἀξιοθέατον: *Thespiæ superiori tempore nobiles erant propter Cupidinem Praxitelis, quem ille quidem sculpsit, dedicavit autem Glycera scortum, genere Thespiensis, cùm in eam artifex contulisset hoc donum. Thespias igitur initio petebant quidam, Cupidinem hunc visuri; cùm aliàs minime dignæ essent quæ spectarentur.* Strabonem quoque (uti solet) sequitur, & Glyceram in hoc negotio agnoscit Eustathius ad versum 498 Iliados B: Ἱστορεῖται ὁ Πραξιτέλους Ἔρως ἐν Θεσπιαῖς εἶναι, inquit ille, ὃν ἔγλυψε μὲν ἐκεῖνος, ἀνέθηκε δὲ ἡ ἑταίρα Γλυκέρα, ἐκεῖθεν οὖσα, καὶ λαβοῦσα δῶρον παρὰ τοῦ τεχνίτου· πολλοὶ δὲ ἀνέβαινον ὀψόμενοι τὸν Ἔρωτα. Athenæus libro XIII, cap. 6, pro Glycera substituit Phrynen, ac tradit Praxitelem aliquando optionem dedisse Phrynæ ut è suis operibus deligeret sive Cupidinem, sive Satyrum stantem in Tripodibus, eam vero Cupidinem elegisse, ac Thespiis consecrasse. Plenius totam rem exequitur Pausanias *lib.* I, *pag.* 34, ubi refert quo astu Phryne circumvenerit Praxitelem, ut expiscaretur ex eo quodnam suorum operum ipse Artifex optimum judicaret: Athenis, inquit, in via quam Tripodes appellabant, spectabatur Satyrus ille de quo magnifice valde sentiens Praxiteles, multa quoque plenius inflatiusque apud omnes prædicare solebat. Aliquando igitur Phryne ab eo efflagitante aliquod operum ejus, quod ipse pulcherrimum judicaret, non sustinuit quidem ei, quam perdite amabat, postulatum denegare; proprium tamen de probatissimo opere judicium expromere noluit. Versuta igitur mulier verum ipsius Artificis de suis operibus sensum ex eo expiscatur hac arte. Subornat servulum suum trepide accurrentem, nuntiantemque officinam Praxitelis propemodum totam fortuitis ignibus haustam; atque adeo pleraque ope-

vit enim eum Alchidas Rhodius, atque in eo quoque simile amoris vestigium reliquit. Romæ Praxitelis opera sunt, Flora, Triptolemus, Ceres (h) *in hortis Servilianis: boni* (i) *Eventus & bonæ Fortunæ simulacra in Capitolio: item & Mænades, & quas Thyadas vocant, & Caryatidas, & Sileni* (k) *in Asinii Pollionis monumentis, & Apollo* (l), *& Neptunus. Praxitelis filius Cephissodorus rei & artis hæres fuit*, Plinius lib. XXXVI, cap. 5.

Ignoratur artifex ejus Veneris, inquit Plinius lib. XXXVI, cap. 5, *quam Vespasianus Imperator in operibus Pacis suæ dicavit, antiquorum dignam fama. Par hæsitatio est in templo Apollinis Sosiani, Nioben, cum liberis morientem Scopas an Praxiteles fecerit.* Venerem certe aliquam Praxitelis memorat Stephanus de Urbibus, in Ἀλεξάνδρειαι, & Pausaniæ libro IX, pag. 582, 2, memorantur Venus & Phryne, opera Praxitelis. Niobes vero Praxitelicæ meminit Ausonius Heroüm Epitaph. XXVIII:

Vivebam, sum facta silex, quæ deinde polita
Praxitelis manibus, vivo iterum Niobe.
Reddidit artificis manus omnia, sed sine sensu:
Hunc ego, quum læsi Numina, non habui.

rum ejus, paucissimis exceptis, ignium violentia jam absumpta. Hoc nuntio tantum pavoris incussum est Artifici, ut in publicum prosiliens exclamaverit, Actum est de laboribus meis, si ne quidem Satyro Cupidinique meo flammæ pepercerunt. Ibi tum Phryne manere eum atque animum resumere jubet, nihil enim grave accidisse. Videbaris mihi hoc stratagemate percutiendus, ut subita consternatione perculsum adigerem ad confitendum quod opus plurimi æstimares. Atque ita Cupidinem elegit Phryne. Libero vero patri in proximo templo astat Satyrus puer, præbens poculum. Hæc Pausanias. Julianus Imp. Oratione secunda; Τὸν χρυσὸν φασὶ τὸ Θεσπιακοῦ Ἔρωτος τοῖς πτεροῖς ἐπιβληθέντα τὴν ἀκρίβειαν ἀφελεῖν τῆς τέχνης: *Ajunt aurum Cupidinis Thespii alis adjectum abstulisse accurationem artis.* Ajunt Cajum Imp. signum hoc Cupidinis primum loco movisse: Thespiensibus deinde remissum à Claudio: Neronem deinde secundo Romam reportasse, ubi tandem incendio absumptum est. Illum vero Cupidinem, qui Thespiis hac nostra ætate spectatur, fecit Atheniensis Menodorus, opus Praxitelis imitatus: *Pausanias lib.* IX, *pag.* 581, 43. Praxitelis Cupidinem æneum egregie describit Callistratus in Ecphrasei sive Enarratione statuarum. Ac paullo post ibidem quoque describit & alium Cupidinem ex ære, quem idem Praxiteles in Atheniensium arce collocavit. Anthologiæ *lib.* IV, *cap.* 12, occurrit Epigramma Juliani in illum Praxitelis Cupidinem, quo patriam suam nobilitavit Phryne Thespia. Perperam tamen Julianus æreum facit hunc Cupidinem, quem marmoreum fuisse constat:

Κλίνας αὐχένα γαῦρον ὑφ' ἡμετέροισι πεδίλοις
Χερσί με λαϊδίοις ἔπλασε Πραξιτέλης.
Αὐτὸν γὰρ τὸν ἔρωτα τὸν ἔνδοθι κάθιδμόν μου
Χαλκεύσας, Φρύνῃ δῶκα γέρας φιλίης.
Ἡ δέ μιν αὖθις Ἔρωτι συνέπλεξε· καὶ γὰρ ἐρώντων
Δῶρον Ἔρωτι φέρειν αὐτὸν Ἔρωτα θέμις.

Anthol.

Cl. Hugo Grotius vertit:

Praxiteles famulante manu me fecit Amorem,
Sub pedibus pressus colla superba meis.
Fecit ut in venis, quem sensit, aheneus essem,
Ut Phrynæ donum me daret ipse suæ.
Illa datum tibi rursus Amor sacravit, Amori
Namque dari dignum munus amantis amor.

Sequuntur mox ibidem alia tria in eundem Cupidinem epigrammata, quæ vide.

(h) *Ceres.*] Athenis in templo Cereris signa sunt ipsius Deæ, & filiæ, & Iacchi facem tenentis. Inscriptum vero parieti literis Atticis, opera esse Praxitelis: *Pausanias libro primo, pag.* 4, 4. Clemens quoque Alexandrinus in Protreptico memorat, Τὴν Πραξιτέλους Δήμητραν, καὶ Κόρην, καὶ τὸν Ἴακχον τὸν μυστικόν.

(i) *Boni Eventus & bonæ Fortunæ simulachra.*] Pausanias *lib. primo, pag.* 81, 31, memorat Fortunæ signum à Praxitele elaboratum.

(k) *Sileni.*] Anthologia libro quarto, cap. 6:

Τέχνας εἵνεκα σεῖο καὶ ἡ λίθος ἅδε βρυάζει,
Πραξίτελες· λίθος, καὶ πάλι κωμάσεται.
Νῦν δ' ἡμῖν οὐ γῆρας ἔτ' ἀδρανές· ἀλλ' ὁ μεθύσκων
Σειληνοὺς κώμων, βάσκανός ἐστι λίθος.

Cl. Hugo Grotius vertit:

Praxiteles, lapis ipse tua lascivit ab arte
Et jam saltabit, tu modo solve basi.
Nunc nos Silenos numerorum lege moveri,
Non senium, saxi sed vetat invidia.

Tzetzes Chiliade VIII, Hist. 195.

(l) *Apollo.*] In Apollinis [illegible] sive Præstitis æde est spectatu dignissimum simulacrum Apollinis, Dianæ quoque & Latonæ, aliaque itidem signa Praxitelis: *Pausanias libro* I, *pag.* 82, 26.

Anthol. lib. IV, cap. 9:

> Ἐκ ζωῆς με θεοὶ τεῦξαν λίθον· ἐκ δὲ λίθοιο
> Ζωὸν Πραξιτέλης ἔμπαλιν εἰργάσατο.

Cl. Hugo Grotius vertit:

> *Ex viva lapidem me Di fecere: sed ecce,*
> *Praxiteles vivam me fecit ex lapide.*

Praxitelem Vitruvius in Procemio libri septimi refert inter Artifices qui de Mausoleo exornando concertabant: *De Mausoleo,* inquit Vitruvius, *scripserunt Satyrus & Pytheus, quibus vere felicitas summum maximumque contulit munus: eorum enim artes ævo perpetuo nobilissimas laudes & sempiterno florentes habere judicantur, & cogitatis egregias operas præstiterunt. Namque singulis frontibus singuli artifices sumpserunt certatim partes ad ornandum & probandum, Leochares, Bryaxes, Scopas, Praxiteles; nonnulli etiam putant Timotheum: quorum artis eminens excellentia coëgit ad septem spectaculorum ejus operis pervenire famam.*

Timæus tradidit aram Ephesiæ Dianæ totam fere oppletam fuisse operibus Praxitelis: *Strabo lib.* XIV, *pag.* 641, B.

Aphrodisium Praxitelis. Athenæus lib. XIII, cap. 6: φιλάργυρός τις ἐραστὴς ὑποκοριζόμενος φρύνην, εἶπεν, Ἀφροδίσιον εἶ Πραξιτέλους· ἡ δὲ, Σὺ δ' Ἔρως Φειδίου: *Præparcus quidam amator blande compellans Phrynen, dicebat, Aphrodisium es Praxitelis: at illa, Tu vero, Amor Phidiæ.* Supra in Phidiæ vita monuimus, Athenæum hoc fortasse judicasse dignum relatu ob solam non inficetæ allusionis gratiam, quam in hac jocandi concertatione deprehendere sibi videtur Dalechampius.

Theophrastus cavit testamento ut Praxiteles perficeret statuam Nicomachi: *Laërtius lib.* V *in Theophrasto.*

Pan utrem levans, Nymphæ ridentes, & Danaë Praxitelis. Anthol. lib. IV, cap. 12:

> Ὁ τραγόπους ὁ τὸν ἀσκὸν ἐπηρμένος, αἵ τε γελῶσαι
> Νύμφαι Πραξιτέλους, ἥτε καλὴ Δανάη,
> Λύγδινα πάντα καὶ ἄκρα, σοφαὶ χέρες· αὐτὸς ὁ Μῶμος
> Φθέγξεται, ἄμωμος Ζεῦ τίνος ἡ σοφίη.

Cl. Grotius vertit:

> *Gestator capripes utris, & ridentia Nymphæ*
> *Praxitelis pulchra Numina, cum Danaë,*
> *Tam bene facta nitent de marmore; Momus ut ipse*
> *Dixerit, En artem, Juppiter, eximiam.*

Et rursus Anthologiæ lib. VI, cap. 4, quæ omnia sunt ἀντιςρέφοντα, sive *reciproca* epigrammata.

> Πραξιτέλης ἔπλασε Δανάην, καὶ φάρεα νυμφῶν
> Λύγδινα, καὶ πέτρης Πᾶνά με Πενθελικῆς.

Cl. Grotius etiam reciproce transtulit:

> *Praxiteles tibi dat Danaen, tum tegmina Nymphis*
> *Lygdina, tum Panem qui petra Penthelia.*

Non longe ab ea porta, quæ Athenis ducit Phalerum, est sepulcrum, cujus insigne (ἐπίσημα) est miles equo adstans. Quisnam ille sit, ignoro; Praxiteles verò & equum fecit & militem: *Pausanias lib.* I, *pag.* 3, 53.

Praxitelis Brauronia Diana: *Pausanias lib.* I, *pag.* 41, 49.

XII Deorum signa, opus Praxitelis: *Pausanias lib.* I, *pag.* 74, 53.

Satyrus Libero patri adstans, opus Praxitelis, ex lapide Pario: *Pausanias libro* I, *pag.* 81, 17. Ubi & paullo post refert Praxitelem quoque fecisse signum Deæ Pithûs sive *Suadæ*, & alterius quoque Deæ quam παρήγορον, sive *Consolatricem*, nuncupant.

Latona Praxitelis: *Pausanias libro secundo, pag.* 124, 13.

Mercurius infantem Bacchum portans, Praxitelis opus, in marmore: *Pausanias libro* V, *pag.* 319, 42.

Eleis Liberi patris signum fecit Praxiteles: *Pausanias lib.* VI, *pag.* 393, 40. Dionysum Praxitelis describit Callistratus in Enarratione statuarum.

Mantineæ geminum est templum medio pariete dispertitum: in uno Æsculapii signum visitur, Alcamenis opus: in altero Latonæ ac liberorum ejus cella est. Signa fecit Praxiteles, tertia post Alcamenem ætate: in basi Musa insculpta est, & Marsyas tibiis canens: *Pausanias lib.* VIII, *pag.* 468, 54.

Praxiteles Mantinensibus fecit Junonem in solio sedentem, eique assistentes Minervam & Heben filiam Junonis: *Pausanias libro* VIII, *pag.* 469, 10.

Platæenses habent Junonis ædem spectatu dignissimam, cùm amplitudine, tùm signorum cultu atque ornatu. In primo statim introitu Rhea saxum fasciis involutum pro puero quem pepererat ad Saturnum defert. Ipsius templi numen Ἥραν τελείαν, sive *Junonem adultam* vocant. Rectum factum est signum magnitudinis immodicæ: & utrumque simulacrum ex Pentelico lapide fecit Praxiteles: *Pausanias lib.* IX, *pag.* 546, 22.

Thebanis sub ipso templi culmine circa tholum complures ex XII laboribus Herculis fecit Praxiteles. Quæ prætermisit, sunt Stymphali aves, & Eleæ terræ purgatio: pro quibus est Lucta cum Antæo: *Pausanias lib.* IX, *pag.* 559, 12.

Æsculapius Praxitelis: *Pausanias lib.* IX, *pag.* 602, 29.

Phrynes inauratam imaginem elaboravit Praxiteles, unus ex iis qui eam amabant; ipsa vero Phryne hanc suam imaginem Delphis consecravit: *Pausanias lib.* X, *pag.* 635, 40. Ipsius Phrynes vicini fecerunt statuam ejus auream super columna Pentelica: fecit eam Praxiteles. Crates vero Cynicus illud signum conspicatus, dixit, Donarium esse intemperantiæ Græcorum. Locatum erat inter Archidami regis Lacedæmoniorum & Philippi Amyntæ filii statuas, hanc habens inscriptionem: PHRYNES THESPIENSIS ILLUSTRIS, ut scribit Alcetas lib. secundo de iis quæ Delphis dicata sunt. Apollodorus libro de Scortis refert duas Phrynas, quarum unam vocabant Saperdion, alteram Clausigelo, &c. Vide Athenæum lib. XIII, cap. 6, ubi hæc aliaque id genus plura occurrent. Meminit quoque hujus statuæ *Plutarchus in libro Cur Pythia nunc non amplius reddat oracula carmine; Tatianus in Oratione contra Gentes; Dion Chrysostomus Orat.* XXXVII.

Anticyræ visebatur Dianæ signum, opus Praxitelis; dextera gerit facem, & super humeris pharetram. Adstat ei canis ad sinistram: ipsum autem simulacrum superat maximæ cujusque fœminæ proceritatem: *Pausanias lib.* X, *pag.* 683, 19.

Inter Pollionis Asinii monumenta spectabatur etiam *Jupiter hospitalis Pamphili Praxitelis discipuli*, Plin. lib. XXXVI, cap. 5; ubi & paullo post addit: *Intra Octaviæ vero porticus in æde Junonis ipsam Deam fecerunt Dionysius & Polycles; aliam Venerem eodem loco Philiscus. Cætera signa Praxiteles.*

Adrianus Imp. cùm alia Athenis ædificavit, tum Junonis, Jovis Panhellenii, & Deorum omnium commune templum, teste Pausania *libro* I, *pag.* 34, 40; ac omnium quidem Deorum commune templum, πάνθειον ex re nuncupatum, prorsus magnificum fuisse liquet, & extrinsecus insculptas habuisse Græcorum historias, supraque magnam portam equos duos à Praxitele factos, atque etiamnum hodie templum istud superesse. Vide hac de re *Epistolam Theodosii Zygomalæ ad Martinum Crusium scriptam anno* CIↃ IↃ LXXV, in qua hodiernum urbis Atheniensis statum describit.

Ἐνυοῦς ἄγαλμα ἐποίησαν οἱ παῖδες οἱ Πραξιτέλους, *Enyus statuam fecerunt Praxitelis pueri*: Pausanias lib. I, pag. 14, 20.

Τὸν Κάδμον οἱ παῖδες εἰργάσαντο οἱ Πραξιτέλους, *Cadmum pueri Praxitelis elaborarant*, Pausanias lib. IX, pag. 560, 22.

PRISCUS, Pictor.

Vide quæ supra diximus in Actius Priscus.

PRISCUS, Mechanicus.

Severus Imp. hujus Prisci opera cùm in multis aliis rebus, tum præcipue in Atrorum oppugnatione usus est: solæ etenim machinæ, quas ille fecerat, non sunt à barbaris exustæ: *Xiphilinus in Severo.*

PROCLUS, Mechanicus.

Anthologia lib. IV, cap. 17:

Κίονα τετράπλευρον ἀεὶ χθονὶ κείμενον ἄχθος,
Μοῦνος ἀναστῆσαι Θευδόσιος βασιλεὺς
Τολμήσας, Πρόκλῳ ἐπεκέκλετο· καὶ τόσος ἔστη
Κίων ἠελίοις ἐν τριακονταδύο.

Cl. Hugo Grotius vertit:

Strata jacebat humi quidem quadra forma columna,
Theudosii jussu principis, arte Procli
(Quippe nefas aliis) moles surrexit in altum
Intra ter decies tanta duosque dies.

Vide quoque *Inscript. Gruteri* CLXXXV, 6 & 7. Meminit & Procli cujusdam, qui fecit κάτοπτρα πυροφόρα, *specula ignifera* sive *ustoria*, ad comburendam hostium classem: *Zonaras Annalium Tomo* III, *in Anastasii Dicori imperio.*

PRODORUS, Statuarius.

Plinius libro xxxiv, cap. 8, refert eum inter æqualitate celebratos Artifices, sed nullis operum suorum præcipuos.

PROMETHEUS.

Infinita sunt quæ de Prometheo referunt atque exponunt Mythologici Auctores, quorum pleraque tradit Servius ad Virgilii Eclogam vi. Prometheus *auctor vulgi fictilis*, ut loquitur Phædrus fabula lxxiii. Vide Auctorem Etymologici magni, in Γκενιον. Ἀθηναῖοι τοὺς χυτρέας καὶ ἰπνοποιοὺς καὶ πάντας ὅσοι πηλουργοὶ, Προμηθέας ἀπεκάλουν, *Athenienses ollarum figulos & furnorum constructores & quicunque lutea fingunt, Prometheos appellabant*, Lucianus contra eum qui dixerat, *Prometheus es in verbis.* Vide quoque *Æschyli Prometheum vinctum.*

Prometheo Athenienses λαμπαδοφορίας, vel λαμπαδοδρομίας, certamina in Ceramico celebrarunt. Vide eos qui scripserunt de Græcorum festis.

PROSERPINA.

Proserpina texendi peritissima. Claudianus libro 1 de Raptu, versu 245:

Ipsa domum tenero mulcens Proserpina cantu
Syrica texebat reditura munera matri.
Hic elementorum seriem sedesque paternas
Insignibat acu. - - - Vide ibi plura.

PROTAGORAS.

Πρωταγόρας, ut ait Laërtius lib. nono, πρῶτος τὴν καλουμένην τύλην, ἐφ᾽ ἧς τὰ φορτία βαστάζουσιν, εὗρεν, ὥς φησιν Ἀριστοτέλης ἐν τῷ περὶ παιδείας: *Protagoras primus invenit eam quam vocant* τύλην, *in qua portant onera, ut refert Aristoteles in libro de Disciplina.* Suidas hoc bajulorum instrumentum, quod Protagoras invenit, κοτύλην vocat: vide eum in Κοτύλη. *Protagoram, virum in studiis doctrinarum egregium*, inquit A. Gell. libro v, cap. 3, *cujus nomen Plato libro illi suo inclyto inscripsit, adolescentem ajunt victus quærendi gratia in mercedem missum, vecturasque onerum corpore suo factitavisse: quod genus Græci* βαστάζοντας *vocant, Latine Bajulos appellamus. Is de proximo rure in Abderam oppidum, cujus popularis fuit, caudices ligni plurimos funiculo brevi circumdatos portabat. Tum forte Democritus, civitatis ejusdem civis, homo ante alios virtutis & philosophiæ gratia venerandus, quum egrederetur extra urbem, videt eum cum illo genere oneris tam impedito ac tam incohibili, facile atque expedite incedentem: & prope accedit, & vincturam posituramque ligni scite periteque factam considerat, petitque ut paullum acquiescat. Quod ubi Protagoras, uti erat petitum, fecit: atque itidem Democritus acervum illum & quasi orbem caudicum, brevi vinculo comprehensum, ratione quadam quasi geometrica librari contineríque animadvertit, interrogavit quis lignum illud ita composuisset: & quum ille à se compositum dixisset, desideravit uti solveret ac denuo in modum eundem collocaret. At postquam ille solvit ac similiter composuit, tum Democritus, animi aciem sollertiamque hominis non docti demiratus, Mi adolescens, inquit, quum ingenium benefaciendi habeas, sunt majora melioraque quæ facere mecum possis: abduxitque eum statim secumque habuit, & sumptum ministravit, & philosophias docuit, & esse eum fecit quantus postea fuit.*

PROTOGENES, Pictor.

Plinius libro xxxv, cap. 10, postquam de Apelle (quem Olympiade cxii floruisse tradit) multa eximie dixit, ac de Aristide Thebano æquali Apellis nonnulla quoque subjunxit, proxime transit ad Protogenem, de quo hæc habet notatu dignissima: *Simul, ut* (a) *dictum est, & Protogenes floruit. Patria* (b) *ei Caunus gentis Rhodiis subjectæ*

(a) *Ut dictum est.*] Quando nempe in priore hujus capitis parte retulit Plinius Apellem Rhodum profectum, ut summum Artificem coram inspiceret; *Scitum est*, inquit, *inter Protogenem & Apellem quod accidit. Ille Rhodi vivebat: quò cùm Apelles adnavigasset, avidus cognoscendi opera ejus, fama sibi tantum cogniti, continuo officinam petiit. Aberat ipse, sed tabulam magnæ amplitudinis, in machina aptatam picturæ, anus una custodiebat. Hæc Protogenem foris esse respondit, interrogavitque à quo quæsitum diceret. Ab hoc, inquit Apelles: arreptoque penicillo, lineam ex colore duxit summæ tenuitatis per tabulam. Reverso Protogeni, quæ gesta erant, anus indicavit. Ferunt artificem protinus contemplatum subtilitatem, dixisse Apellem venisse: non enim cadere in alium tam absolutum opus. Ipsumque alio colore tenuiorem lineam in illa ipsa duxisse; præcepisseque abeuntem, si redisset ille, ostenderet, adjiceretque, Hunc esse quem quæreret: atque ita evenit. Revertitur enim Apelles: sed*

jectæ. Summa (c) *ejus paupertas initio, artisque* (d) *summa intentio, & ideo minor fertilitas. Quis* (e) *eum docuerit, non putant constare. Quidam* (f) *& naves pinxisse usque ad annum quinquagesimum, argumentum esse, quòd cùm Athenis celeberrimo loco Minervæ delubro propyleon pingeret, ubi fecit nobilem Paralum & Hemionida, quam quidam Nausicaam vocant, adjecerit parvulas naves longas in iis quæ pictores Parerga appellant, ut* (g) *appareret à quibus initiis ad arcem ostentationis opera sua pervenissent. Palmam* (h) *habet tabularum ejus Jalysus, qui est Romæ dicatus in templo Pacis: quem cùm pingeret, traditur madidis lupinis vixisse, quoniam simul famem sustine-*

sed vinci erubescens, tertio colore lineas secuit, nullum relinquens amplius subtilitati locum. At Protogenes victum se confessus, in portum devolavit, hospitem quærens. Placuitque sic eam tabulam posteris tradi: omnium quidem, sed artificum præcipuo miraculo. Consumptam eam constat priore incendio domus Cæsaris in palatio, avide ante à nobis spectatam, spatiosiore amplitudine nihil aliud continentem, quàm lineas visum effugientes, inter egregia multorum opera inani similem, & eo ipso allicientem omnique opere nobiliorem. Et paullo post: *Apelles & in æmulis benignus, Protogeni dignationem primus Rhodi constituit. Sordebat ille suis, ut plerumque domestica: percontantique quanti licitaretur opera effecta, parvum nescio quid dixerat: at ille quinquagenis talentis poposcit: famamque dispersit se emere, ut pro suis venderet. Ea res concitavit Rhodios ad intelligendum artificem; nec nisi augentibus pretium cessit.* Ad hanc igitur amicæ concertationis & fraternæ benevolentiæ historiam respiciens Plinius, ait sibi jam dictum, simul cum Apelle floruisse Protogenem: neque enim Protogenes usque adeo ingenue palmam artis Apelli concedere, aut Apelles Artificem apud suos abjectum atque obscurum tam benigne è tenebris ad lucem revocare potuisset, si non uno eodemque tempore vixissent.

(b) *Patria ei Caunus.*] Unde & Protogenem Caunium dixit Plutarchus *in Demetrio*; Pausanias *libro primo*. Suidas celeberrimum hunc Pictorem dicit fuisse Xanthium ex Lycia. Vide *Suidam in* Πρωτογένης.

(c) *Summa ejus paupertas initio.*) Dura sors eximii Artificis, cui opera vita erat, in memoriam mihi revocat illud Arbitri: *Nescio quomodo bonæ mentis soror est paupertas.*

(d) *Artisque summa intentio.*] Quam nimiam fuisse judicavit Apelles paullo ante, dicens, *Omnia sibi cum Protogene paria esse, aut illi meliora: sed uno se præstare; quòd manum ille de tabula nesciret tollere. Memorabili præcepto, nocere sæpe nimiam diligentiam.*

(e) *Quis eum docuerit, non putant constare.*] Rarissime tamen latere solent clarissimorum quorumque virorum præceptores. Τῶν πλείστων ἔχομεν εἰπεῖν τοὺς διδασκάλους τῶν ἐνδόξων ἀνδρῶν, ὅτῳ ἕκαστος συγγενόμενος λόγου ἄξιος ἐγένετο: *Plurimorum enim insignium virorum referre possumus præceptores, quibuscum consuescentes commemoratione digni sunt habiti*, Dio Chrysostomus circa initium Orationis LV. Vide locum.

(f) *Quidam & naves pinxisse.*] Quod vile atque humile picturæ genus putabatur. *Est nomen & Heraclidi Macedoni*, inquit Plinius libro XXXV, cap. 11. *Initio naves pinxit, captoque rege Perseo Athenas commigravit.*

(g) *Ut appareret à quibus initiis.*] Singularis itaque modestiæ Artifex non putavit famæ suæ per omnes jam terras efflorescenti pudendam esse pristinæ tenuitatis memoriam. Prorsus ut Agathoclem quoque regem non inlibenter incrementa sua recognovisse testatur Ausonius Epigr. 8.

(h) *Palmam habet tabularum ejus Jalysus.*] De hac igitur pictura Jalysi accipe illud Plinii libro VII nat. Histor. capite 38: *Rhodum non incendit rex Demetrius, Expugnator cognominatus, ne tabulam Protogenis cremaret ab ea parte muri locatam.* A. Gellius lib. xv noct. Atticarum, cap. 3: *Rhodum insulam celebritatis antiquissimæ, oppidumque in ea pulcherrimum ornatissimumque obsidebat oppugnabatque Demetrius, dux ætate sua inclytus: cui à peritia disciplinaque faciendi obsidii, machinarumque sollertia ad capienda oppida repertarum, cognomentum* πολιορκητὴς *fuit. Tum in obsidione illa ædes quasdam publice factas, quæ extra urbis muros cum parvo præsidio erant, aggredi & vastare atque absumere igne parabat. In his ædibus erat memoratissima illa imago Jalysi, Protogenis manu facta, illustris picturis: cujus operis pulchritudinem præstantiamque ira percitus Rhodiis invidebat. Mittunt Rhodii ad Demetrium legatos, cum his verbis: Quæ, malum, inquiunt, ratio est, ut tu imaginem istam velis incendio ædium facto disperdere? Nam si nos omnes superaveris & oppidum hoc totum ceperis, imagine quoque illa integra & incolumi per victoriam potieris: sin vero nos vincere obsidendo nequiveris; petimus consideres, ne turpe tibi sit, quia non potueris bello Rhodios vincere, bellum cum Protogene mortuo gessisse. Hoc ubi ex legatis audivit, oppugnatione desita & imagini & civitati pepercit.* Meminit quoque hujus Jalysi Cicero circa initium

sustinerent & sitim, ne sensus nimia tibi dulcedine obstrueret. Huic picturæ quater colorem induxit, subsidio injuriæ & vetustatis; ut decedente superiore, inferior succederet: Est in ea canis mirè factus, ut quem pariter casus & ars pinxerit. Non judicabat se exprimere in eo spumam anhelantis posse, cùm in reliqua omni parte (quod difficillimum erat) sibi ipse satisfecisset. Displicebat autem ars ipsa, nec minui poterat, & videbatur nimia, ac longius à veritate discedere, spumaque illa pingi non ex ore nasci; anxio animi cruciatu, cum in pictura verum esse, non verisimile vellet: absterserat sæpius mutaveratque penicillum, nullo modo sibi approbans. Postremò iratus arti quod intelligeretur, spongiam eam impegit inviso loco tabulæ, & illa reposuit ablatos colores qualiter cura optabat; fecitque in pictura fortuna naturam. Hoc exemplo similis & Nealcem successus in spuma equi, similiter spongia impacta, secutus dicitur; cùm pingeret poppyzonta retinentem equum. Canem ita Protogenes monstravit & Fortuna. Propter hunc Jalysum, ne cremaret tabulas Demetrias rex, cùm ab ea parte sola posset Rhodum capere, non incendit; parcentemque picturæ, fugit ratio victoriæ. Erat (i) *tunc Protogenes in suburbano hortulo suo, h. e. Demetrii castris. Neque interpellatus præliis inchoata opera intermisit omnino: sed accitus à Rege interrogatusque qua fiducia extra muros ageret: respondit, Scire se illi cum Rhodo bellum esse, non cum artibus. Disposuit ergò Rex in tutelam ejus stationes; gaudens quòd posset manus servare quibus jam pepercerat: & ne sæpius avocaret, ultro ad eum venit hostis, relictisque victoriæ suæ votis, inter arma & murorum ictus spectavit artificem. Sequuturque tabulam ejus temporis hæc fama, quod eam Protogenes sub gladio pinxerit. Satyrus hic est quem Anapauomenon vocant, & ne quid desit temporis ejus securitati, tibias tenens. Fecit* (k) *& Cydippen, Tlepolemum, Philiscum tragœdiarum scriptorem meditantem, & athle-* [illegible] *tam,*

initium libri de perfecto Oratore ad Brutum; item Verrina IV; epist. denique 21 libri II ad Atticum. Demetrius Poliorcetes Rhodum oppugnans, cepit in quodam suburbio tabulam illam Protogenis, in qua Jalysum pingebat. Rhodiis vero multum deprecantibus ut parceret picturæ, respondit, Se paternis potius imaginibus, quàm isti tabulæ manus illaturum: *Plutarchus in apophth. regum & impp.* Eadem quoque habet Idem in Demetrio; ubi & hæc addit: ἑπτὰ γὰρ ἔτεσι συντελέσαι λέγεται τὴν γραφὴν ὁ Πρωτογένης. καί φησιν ὁ Ἀπελλῆς οὕτως ἐκπλαγῆναι θεασάμενος τὸ ἔργον, ὥστε καὶ φωνὴν ἐπιλιπεῖν αὐτόν. ὀψὲ δ᾽ εἰπεῖν, Μέγας ὁ πόνος, καὶ θαυμαστὸν τὸ ἔργον· οὐ μὴν ἔχειν χάριτας, δι᾽ ἃς οὐρανοῦ ψαύειν τὰ ὑπ᾽ αὐτοῦ γραφόμενα. Ταύτην μὲν οὖν τὴν γραφὴν εἰς ταὐτὸ τοῖς ἄλλοις συνωσθεῖσαν ἐν Ῥώμῃ τὸ πῦρ ἐπενείματο: *Septem annis dicitur Protogenes hanc picturam perfecisse. Ferturque Apelles, opere conspecto, tam vehementer obstupuisse, ut vox eum deficeret: tandem vero dixisse, Grandem laborem atque opus admirandum esse, non tamen habere gratias, propter quas à se picta cœlum contingerent. Hæc tabula una cum pluribus aliis Romam deportata, ibi quoque cum reliquis absumpta est incendio.* Eadem fere habet Ælianus *var. Hist. lib.* XII, *cap.* 41. Quis vero fuerit hic Jalysus, inquirit Paulus Leopardus *Emendat. lib.* XVI, *cap.* 2. Rhodiis in admiratione fuere Jalysus & Satyrus; columnæ adstans, cui columnæ perdix insistebat. Atque adeo, tabula isthac primum posita, perdix tantopere traxit hominum oculos atque in se defixos tenuit, ut Satyrum nemo admiraretur, quamquam elaboratissimum. Auxerunt hunc imperitæ turbæ stuporem cicures perdices introductæ à perdicum altoribus. Nam hæ conspecta perdice picta, vivam putantes, eam quoque ut ad se aggregaretur advocabant; non sine maxima spectatorum oblectatione. Videns igitur Protogenes ipsum opus factum esse quoddam quasi additamentum ad opus, ὁρῶν δὲ ὁ Πρωτογένης τὸ ἔργον πάρεργον γεγονός, impetrata à templi præfectis venia, perdicem delevit: *Strabo libro* XIV, *pagina* 652. Meminit quoque hujus perdicis Eustathius ad *versum* 505 *Dionysii Periegetæ*, non sine summa laude.

(i) *Erat tunc Protogenes in suburbano hortulo suo.*] Meminit quoque hujusce hortuli Plinius hoc ipso capite, paullo post: *Sed nulla gloria artificum est, nisi eorum qui tabulas pinxere; eoque venerabilior apparet antiquitas. Non enim parietes excolebant dominis tantum, nec domos uno in loco mansuras, quæ ex incendiis rapi non possent. Casula Protogenes contentus erat in hortulo suo. Nulla in Apellis tectoriis pictura erat. Nondum libebat parietes totos pingere. Omnis eorum ars urbibus excubabat: pictorque res communis terrarum erat.* Hisce Plinii verbis adde & illud ejusdem libro XXXV, cap. 4: *Exstat M. Agrippæ oratio magnifica & maximo civium digna, de tabulis omnibus signisque publicandis: quod fieri satius fuisset, quam in villarum exilia pelli.*

(k) *Fecit & Cydippen.*] Præter paucissima Protogenis opera hoc in loco à Plinio enumerata, Pausanias refert etiam *libro* I, *pag.* 6, 32, Thesmothetas à Protogene Caunio Athenis in Quingentorum curia pictos,

tam, & Antigonum regem, & imaginem matris Aristotelis philosophi, qui etiam suadebat (l) ut Alexandri Magni opera pingeret propter æternitatem rerum. Impetus (m) animi & quædam artis libido in hæc potius eum tulere. Novissime pinxit & Alexandrum & Pana. Fecit (n) & signa ex ære, ut diximus.

Ob hæc omnia non est mirandum si Protogenis nomen, celebre inter Artifices, clarissima atque una insignium Scriptorum voce ad posteritatis memoriam perlatum est.

Arbiter Satyrico: *In pinacothecam perveni vario genere tabularum mirabilem; nam & Zeuxidos manus vidi, nondum vetustatis injuria victas: & Protogenis rudimenta cum ipsius naturæ veritate certantia, non sine quodam horrore tractavi. Jam vero Apellis, quem Græci monocnemon appellant, etiam adoravi. Tanta enim subtilitate extremitates imaginum erant ad similitudinem præcisa, ut crederes etiam animorum esse picturam.*

Quintilianus lib. XII, cap. 10: *Floruit circa Philippum & usque ad successores Alexandri pictura præcipue, sed diversis virtutibus. Nam cura, Protogenes; ratione, Pamphilus ac Melanthius, facilitate, Antiphilus; concipiendis visionibus (quas φαντασίας vocant) Theon Samius; ingenio & gratia, quam in se ipse maxime jactat, Apelles est præstantissimus.*

Columella in Præfatione libri primi de R. R. *Ne minoris quidem famæ opifices per tot jam sæcula videmus laborem suum destituisse, qui Protogenem, Apellemque cum Parrhasio mirati sunt. Nec pulchritudine Jovis Olympii Minervæque Phidiacæ sequentis ætatis attonitos piguit experiri Bryaxim, Lysippum, Praxitelem, Polycletum, quid efficere aut quousque progredi possent. Sed in omni genere scientiæ & summis admiratio venerat ioque, & inferioribus merita laus contingit.*

Varro libro VIII de L.L. *Cùm culpandus non sit medicus, qui è longinqua mala consuetudine ægrum in meliorem traducit; quare reprehendendus sit, qui orationem minus valentem propter malam consuetudinem, traducit in meliorem? Pictores Apelles & Protogenes, sic alii artifices egregii non reprehendendi, quod consuetudinem Myconis, Dioris, Arimnæ, & aliorum superiorum non sunt secuti.*

Cicero de Claris Oratoribus: *Quis eorum, qui hæc minora animadvertunt, non intelligit Canachi signa rigidiora esse quàm ut imitentur veritatem? Calamidis, dura illa quidem, sed tamen molliora quàm Canachi. Nondum Myronis satis ad veritatem adducta, jam tamen quæ non dubites pulchra dicere. Pulchriora etiam Polycleti, & jam plane perfecta, ut mihi quidem videri solent. Similis in pictura ratio est, in qua Zeuxim, & Polygnotum, & Timanthem, & eorum, qui non sunt usi plus quàm quatuor coloribus, formas & lineamenta laudamus. At in Aëtione, Nicomacho, Protogene, Apelle, jam perfecta sunt omnia: & nescio an reliquis in rebus omnibus idem eveniat. Nihil est enim simul & inventum & perfectum.*

Theo Sophista Progymn. cap. 1; Τοῖς ζωγραφεῖν βουλομένοις οὐδὲν ὄφελος κατανοεῖν τὰ τοῦ Ἀπελλοῦ, καὶ Πρωτογένους, καὶ Ἀντιφίλου ἔργα, ἐὰν μὴ καὶ αὐτοὶ χεῖρα ἐπιχειρῶσι: *Picturæ studiosis nihil profuerit cognovisse Apellis & Protogenis & Antiphili opera, nisi & ipsi manum tabulæ admoverint.*

PTERAS,

ctos, qui senatorio apud Athenienses munere annuo fungebantur. Ego certe non iverim inficias Protogenem olim & propter alia quædam opera in summo fuisse & honore & nomine; pauciora tamen credo ad memoriam posteritatis perlata: non modo quòd *summam artis intentionem* necessario consecuta sit *minor fertilitas*, ut paullo ante locutus est Plinius, verum etiam quod cum Aristomene Thasio, Polycle Atramiteno, Nicomacho, pluribusque aliis omnino referendus videatur inter illos Pictores, *Quos neque industria, neque artis studium, neque solertia defecit*, ut inquit Vitruvius in Procemio libri tertii, *sed aut rei familiaris exiguitas, aut imbecillitas fortunæ, seu in ambitione certationis contrariorum superatio, obstitit eorum dignitati.*

(l) *Suadebat ut Alexandri Magni opera pingeret.*] Ita *Lysippus fecit Alexandrum Magnum multis operibus à pueritia ejus orsus*, Plinius lib. XXXIV, cap. 8. Vide quæ nos hac de re diximus libro III de Pictura Vett. cap. 1, §. 2.

(m) *Impetus animi & quædam artis libido in hæc eum potius tulere.*] Huic affine est illud Plinii circa finem hujusce capitis: *Annumeratur his & Nicophanes, elegans & concinnus, ita ut vetusta opera pingeret propter æternitatem rerum: impetuosi animi, & cui pauci comparentur. Cothurnus ei & gravitas artis.*

(n) *Fecit & signa ex ære, ut diximus.*] Libri nempe trigesimi quarti cap. 8; ubi nobilitates ex ære operum recensens, inter alia & hæc habet: *Athletas, & armatos, & venatores, sacrificantesque fecit Baton, Euchir, Glaucides, Heliodorus, Hicanus, Leophon, Lyson, Leon, Menodorus, Myagrius, Polycrates, Polydorus, Pythocritus, Protogenes, idem pictura clarissimus, ut dicemus.*

PTERAS, Architectus.

Meminit ejus Pausanias *lib.* x, *pag.* 618, 16.

PTOLICHUS, Statuarius.

Epicradium Mantinensem athletam fecit Ptolichus Æginera: *Pausanias libro sexto*, *pag.* 363, 16. Supra quoque fuit Polichus Æginetа.

PTOLICHUS alter, itidem Statuarius.

Hipponem Eleum fecit Democritus Sicyonius, qui refertur ad quintum à se retro magistrum Atticum Critiam. Ptolichus enim Corcyræus ab ipso didicit Critia, is Amphionem docuit, Amphionis discipulus fuit Pison è Calaurea, à quo artem Democritus didicit: *Pausanias libro sexto*, *pag.* 347, 45.

PUBLIUS, Pictor.

Publius Issam, catellam suam blandissimam, aut ipse pinxit, aut pingi curavit. Martialis lib. 1, Epigr. 109:

Issa est passere nequior Catulli.
Issa est purior osculo columbæ.
Issa est blandior omnibus puellis.
Issa est carior Indicis lapillis.
Issa est deliciæ, catella Publi.
Hanc ne lux rapiat suprema totam,
Picta Publius exprimit tabella:
In qua tam similem videbis Issam,
Ut sit tam similis sibi nec Issa.
Issam denique pone cum tabella:
Aut utramque putabis esse veram,
Aut utramque putabis esse pictam.

PUBLIUS CLODIUS DIDA. Vide Dida, Vascularius.

PUBLIUS CORNELIUS, Architectus.

PUBLIUS CORNELIUS, Architectus, Inscript. Gruteri xcix, 9.

PUBLIUS LONGIDIENUS. Vide Longidienus, Faber navalis.

PUBLIUS MARCIUS. Vide Marcius, Tector.

PUBLIUS MINIDIUS.

• Publius Minidius cum M. Aurelio & Gn. Cornelio sub Augusto Cæsare curaverunt apparationem balistarum, & scorpionum reliquorumque tormentorum refectionem unà cum Vitruvio. Vide *Vitruvium in Proœmio libri* 1. Ubi tamen in aliis codd. est *Numidius*, vel *Numidicus*.

PUBLIUS OBSIDIUS. Vide Obsidius.

PUBLIUS SEPTIMIUS. Vide Septimius.

PUBLIUS VALERIUS BASSUS. Vide Bassus.

PUBLIUS VOLUMNIUS. Vide Volumnius.

PULCHER, Geometra.

Phlegon Trallianus *capp.* 13 *&* 14 *de Rebus mirabilibus:* Apollonius Grammaticus narrat Tiberii Neronis ætate fuisse terræmotum quo plures minoris Asiæ celeberrimæ urbes funditus deletæ sunt, quas deinde Tiberius Imp. suis impensis restauravit: qua benevolentia obstricti Asiani, erexerunt ei Colossum in Romano foro pone fanum Veneris, & singularum deinceps urbium statuas ei apposuerunt. Sed & non paucæ urbes Siculæ isthoc terræmotu concussæ afflictæque fuerunt: eumque etiam loca Rhegio vicina & Ponticæ gentes expertæ sunt. Pluribus adhæc in locis terra immani motu divulsa detexit ingentia cadavera, quorum magnitudine obstupefacti accolæ, non ausi sunt ea loco movere. Romam tamen indicii causa miserunt dentem cadaverum uni exemptum, qui mensuram pedis non attigit modo, verum etiam excessit. Hunc dentem legati urbium ostendentes Tiberio, eadem quoque opera exquisiverunt ab eo, Velletne ad se Heroëm, cujus dens iste fuerat, integrum deferri. Ibi tum Tiberius prudenter eo direxit consilium, ut neque miraculosæ magnitudinis cognitione semetipsum fraudaret, neque tamen spoliati cadaveris crimine teneretur. Habebat penes se in magno honore insignem quendam Geometram, qui Pulcher dicebatur: eum jussit fingere caput proportioni dentis respondens. Is igitur post accuratissimam oblati dentis dimensionem totius capitis quantitate perspecta, expeditissime Imperatoris mandatum explevit: qui sibi spectaculum illud sufficere dicens, dentem eò remisit unde allatus erat.

PUTEOLI.

Puteolanum purpurissum potius laudatur quàm Tyrium aut Gatulum vel Laconicum, unde pretiosissimæ purpuræ, Plinius lib. xxxv, cap. 6.

PYGMALION, Sculptor.

Ovidius libro decimo Metamorph. versu 247:

Pygmalion niveum mira feliciter arte
Sculpsit ebur, formamque dedit qua femina nasci
Nulla potest, operisque sui concepit amorem.
Virginis est vere facies, quam vivere credas
Et (si non obstet reverentia) velle moveri:
Ars adeo latet. Arte sua miratur, & haurit
Pectore Pygmalion simulati corporis ignes.
Sæpe manus operi tentantes admovet, an sit
Corpus, an illud ebur: nec adhuc ebur esse fatetur.
Oscula dat, reddique putat: loquiturque, tenetque,
Et credit tactis digitos insidere membris,
Et metuit pressos veniat ne livor in artus, &c.

Clemens Alexandrinus in Protreptico: Ο' Κύπριος Πυγμαλίων ἐκεῖνος ἐλεφαντίνης ἠράσθη ἀγάλματος· τὸ ἄγαλμα Ἀφροδίτης ἦν, καὶ γυμνὴ ἦν. νικᾶται ὁ Κύπριος τῷ σχήματι καὶ συνέρχεται τῷ ἀγάλματι· καὶ τοῦτο Φιλοστέφανος ἱστορεῖ. Quem Clementis locum fusius hunc in modum reddit Arnobius libro sexto adversus Gentes: *Philostephanus in Cypriacis autor est Pygmalionem regem Cypri simulachrum Veneris, quod sanctitatis apud Cyprios & religionis habebatur antiquæ, adamasse ut feminam, mente, animo, lumine rationis, judicioque cæcatis: solitumque dementem, tanquam si uxoria res esset, sublevato in lectulum numine, copularier amplexibus atque ore, resque alias agere libidinis vacua imaginatione frustrabiles.*

Pygmalionis oliva, mirabili arte fabricata, Gadibus in templo Herculis posita erat. Vide *Philostratum de Vita Apollonii Tyanæi libro quinto, cap.* 1.

Confer denique hunc Pygmalionis amorem cum iis quæ Philopinax, captus imagine puellæ à se pictæ, refert apud Aristænetum *libro secundo, epist.* 10.

PYLOS.

Statius lib. 1 Achilleïdos, versu 422:

Murorum tormenta Pylos Messanaque tradunt.

PYRÆCHMES.

Hunc inter vetustiores Ætolos, funditores optimos, præcipue nobilitatum fuisse tradit Eustathius in *Iliados* B *editionis Romanæ, pag.* 311. Pyræchmæ Ætoli cum Degmeno Epejo monomachiam refert Strabo *lib.* VIII, *pag.* 357, *C. D.*

PYREICUS, Pictor.

Subtexi par est minoris picturæ celebres in penicillo, inquit Plinius lib. xxxv, cap. 10, *è quibus fuit Pyreicus, arte paucis postferendus. Proposito nescio an destruxerit se: quoniam humilia quidem secutus, humilitatis tamen summam adeptus est gloriam. Tonstrinas sutrinasque pinxit, & asellos, & opsonia, ac similia: ob hoc cognominatus Rhyparographos. In iis consummatæ voluptatis: quippe eæ pluris veniere, quam maximæ multorum.*

PYRGOTELES, gemmarum Sculptor.

Ismeniæ choraulis ætate apparet scalpi etiam smaragdos solitos. Confirmat hanc eandem opinionem edictum Alexandri Magni, quo vetuit in gemma se ab alio scalpi quàm à Pyrgotele, non dubie clarissimo artis ejus, Plin. lib. xxxvii, cap. 1. Plenius tamen distinctiusque de hac ipsa re agit libri septimi cap. 37, ubi mentione Alexandri Magni aliâ occasione injecta, mox addit: *Item hic Imperator edixit ne quis ipsum alius quàm Apelles pingeret; quàm Pyrgoteles scalperet, quàm Lysippus ex ære duceret: quæ artes pluribus inclaruere exemplis.* Plenissime denique Apulejus in Floridis: *Alexandro illi longe omnium excellentissimo Regi, cui ex rebus actis & auctis cognomentum Magno inditum est, placuit ne iste unus eam gloriam adeptus sine laude unquam nominaretur. Nam solus à condito ævo, quantum hominum memoria exstat, inexsuperabili imperio orbis auctus, fortuna sua major fuit: successusque ejus amplissimos & provocavit ut strenuus, & æquiparavit ut meritus, & superavit ut melior, solusque sine æmulo clarus: adeo ut nemo ejus audeat vel sperare virtutem, vel optare fortunam. Sed cumprimis Alexandri illud præclarum, quod imaginem suam, quo certior posteris traderetur, noluit à multis artificibus vulgo contaminari: sed edixit universo orbi suo, ne quis*

effigiem

effigiem Regis temere assimilaret ære, colore, cælamine: quin solus eam Polycletus ære duceret, solus Apelles coloribus delinearet, solus Pyrgoteles cælamine excuderet. Præter hos tres, multo nobilissimos in suis artificiis, si quis uspiam reperiretur alius sanctissimæ imagini Regis manus admolitus, haud secus in eum quàm in sacrilegum vindicaturus. Eo igitur omnium metu factum, solus Alexander ut ubique imaginum summus esset: utque in omnibus statuis & tabulis & toreumatis idem vigor acerrimi bellatoris, idem ingenium maximi honoris, eadem forma viridis juventæ, eadem gratia relicinæ frontis cerneretur.

PYRILAMPES, Statuarius.

Pyrilampes iste non Sicyone, sed Messenæ ad Ithonem natus. Vide *Pausaniam libro sexto, pag.* 349, 23; sicuti & *pagg.* 371, 33, & 374, 13.

PYROMACHUS, Statuarius.

Centesima vicesima Olympiade fuere Eutychides, Euthycrates, Labippus, Cephissodorus, Timarchus, Pyromachus, Plinius libro XXXIV, cap. 8. Et aliquanto post ibidem: *Pyromachi quadriga regitur ab Alcibiade.* Et rursus: *Plures artifices fecere Attali & Eumenis adversus Gallos prælia, Isigonus, Pyromachus, Stratonicus, Antigonus, qui condidit volumina de sua arte.* Plinio denique libro XXXV, cap. 11, *Mydon Soleus Pyromachi statuarii discipulus*, ponitur inter Pictores non ignobiles.

PYRRHO, Pictor.

Pyrrho Eliensis, antequam animum ad Philosophiam appulisset, dicitur fuisse Pictor. Elide quoque in gymnasio ajunt asservari λαμπαδιστὰς non infeliciter ab eo elaboratos: *Laërtius libro* IX, *in Pyrrhone; Suidas in* Πύῤῥων. Vide quoque vet. Schol. in *Bis accusatum Luciani.*

PYRRHUS, Statuarius.

Pyrrhus fecit Hygiam & Minervam, Plinius libro XXXIV, cap. 8. Epidamniis thesaurum fecit Pyrrhus: *Pausanias libro sexto, pag.* 379, 34.

PYTHAGORAS.

Pythagoras normam sine artificis fabricationibus inventam ostendit, & quam magno labore fabri normam facientes vix ad verum perducere possunt, id rationibus & methodis emendatum, ex ejus præceptis explicatur. Namque si sumantur regulæ tres, è quibus una sit pedes tres, altera pedes quatuor, tertia pedes quinque, eæque regulæ inter se compositæ tangat alia aliam suis cacuminibus extremis, schema habentes trigoni, deformabunt normam emendatam. Ad eas autem regularum singularum longitudines, si singula quadrata paribus lateribus describantur, quod erit pedum trium latus areæ, habebit pedes novem; quod erit quatuor, sedecim; quod quinque erit, viginti quinque. Ita quantum areæ pedum numerum duo quadrata ex tribus pedibus longitudinis laterum & quatuor efficiunt; æque tantum numerum reddit unum ex quinque descriptum. Id Pythagoras cùm invenisset, non dubitans à Musis se in ea inventione monitum, maximas gratias agens, hostias dicitur iis immolavisse. Ea autem ratio quemadmodum in multis rebus & mensuris est utilis, etiam in ædificiis scalarum ædificationibus, uti temperatas habeant graduum librationes, est expedita. Si enim, &c. Vide Vitruvium libro nono, cap. 2. Ἀπολλόδωρος ὁ ἀριθμητικὸς θῦσαί φησι τὸν Πυθαγόραν ἑκατόμβην ἐπὶ τῷ εὑρηκέναι ὅτι τριγώνου ὀρθογωνίου ἡ τὴν ὀρθὴν γωνίαν ὑποτείνουσα ἴσον δύναται ταῖς περιεχούσαις: *Apollodorus arithmeticus auctor est Pythagoram hecatomben sacrificasse posteaquam invenit illud rectanguli trianguli latus, quod recto angulo subtenditur, tantundem valere quantum aliæ eundem angulum comprehendentes duæ*, Athenæus libro X, cap. 4. Vide quoque Laërtium libro VIII, in Pythagora, pag. 575; ubi & paullo post Aristoxenus musicus auctor est Pythagoram primum Græcis pondera & mensuras invexisse.

Pythagoras primus omnium cœlestium concentuum ac numerorum rationem ex variis fabrilium malleorum ictibus deprehendit. Vide *Macrobium in Somn. Scipionis, libro secundo, cap.* 1.

Pythagoras pueritiam non citharistæ modo ac pædotribæ, sed Pictori quoque impendit. Vide *Porphyrium in ejus vita.*

PYTHAGORAS, Pictor.

Pergameni in Attali thalamo & apud Pythium, ut ipsi nuncupant, habent Charites à Pythagora Pario pictas: *Pausanias lib.* IX, *pag.* 596, 38. Alium quoque Pythagoram Samium, insignem postea Statuarium, initio quoque Pictorem fuisse mox ostendemus ex Plinio.

PYTHAGORAS, Statuarius.

Olympiade LXXXVII *fuere Ageladeś, Callon, Polycletus, Phragmon, Gorgias, Lacon, Myron, Pythagoras, Scopas, Perelius*, Plinius lib. XXXIV, cap. 8. Laërtius

libro VIII, in Pythagora: Καὶ ἄλλον ἀνδριαντοποιὸν Ῥηγῖνον γεγενῆσθαί φασι Πυθαγόραν, πρῶτον δοκοῦντα ῥυθμοῦ καὶ συμμετρίας ἐστοχάσθαι· καὶ ἄλλον, ἀνδριαντοποιὸν Σάμιον. Distinctius tamen de his Plinius libro & capite proxime citatis: *Vicit Myronem Pythagoras Rheginus ex Italia, pancratiaste Delphis posito. Eundem vicit & Leontinus, qui fecit stadiodromon Astylon, qui Olympiæ ostenditur, & Libyn puerum tenentem tabellam eodem loco, & mala ferentem nudum. Syracusis autem claudicantem; cujus ulceris dolorem sentire etiam spectantes videntur. Item Apollinem citharœdum, serpentemque ejus sagittis confici, qui Dicæus appellatus est: quòd cum Thebæ ab Alexandro caperentur, aurum à fugiente conditum, sinu ejus celatum esset. Hic primus nervos & venas expressit capillumque diligentius. Fuit & alius Pythagoras Samius, initio pictor, cujus signa ad ædem Fortunæ hujusce Deæ septem nuda, & senis unum, laudata sunt. Hic supra dicto faciei quoque indiscreta similis fuisse traditur. Rhegini autem discipulus & filius sororis fuisse Sostratus.* Leontisci palæstritæ statuam fecit Pythagoras Rheginus fingendi peritiâ nemini secundus: quem ajunt artem didicisse à Clearcho, qui & ipse Rheginus erat, atque Euchiri discipulus: Euchir vero Corinthius fuit, habuitque præceptores Syadran & Chartan, Spartanos: *Pausanias lib.* VI, *pag.* 350, 40.

Protolaum Mantinensem fecit etiam Pythagoras Rheginus: *ibidem, pag.* 354, 4.

Euthymi statua spectatu dignissima, Rhegini Pythagoræ opus: *ibidem, pag.* 355, 18.

Fecit & Stymphalium Dromeum Pythagoras: *ibidem, pag.* 358, 20.

Astylon Crotoniaten: *ibidem, pag.* 366, 38.

Mnaseam Cyrenæum: *ibidem, pag.* 367, 53.

Cratisthenis Cyrenæi currum æneum in quem ascendit Victoria cum ipso etiam Cratisthene: *ibidem, pag.* 376, 47.

Pythagoræ Perseus habuit alas: *Dio Chrysostomus Orat.* XXXVII.

Pythagoras fecit Europam tauro insidentem: *Tatianus.*

Polynicis atque Eteoclis fratrum mutuam cædem fecit Pythagoras: *idem Tatianus.*

PYTHEAS, ARGENTI CÆLATOR.

Plinio lib. XXXIII, cap. 12, inter insignes argenti Cælatores refertur *Pytheas, cujus binæ unciæ H-S viginti venierunt. Ulixes & Diomedes erant in phialæ emblemate, Palladium surripientes. Fecit idem & coquos, Magiriscia appellatos, parvulis potoriis: sed è quibus ne exempla quidem liceret exprimere, tam oportuna injuriæ subtilitas erat.*

PYTHEAS, PICTOR.

Stephanus de Urbibus: Βοῦρα, πόλις Ἀχαΐας· τὸ ἐθνικὸν, Βουραῖος· ἐκ ταύτης ἦν Πυθίας ζωγράφος, οὗ ἐστιν ἔργον ὁ ἐν Περγάμῳ ἐλέφας, ἀπὸ τοιχογραφίας ὤν, ὥς Φίλων: *Bura, oppidum Achaiæ; gentile, Buræus. Ex illa fuit Pythias pictor, cujus opus est elephas Pergami. Erat autem murorum pictor, ut ait Philo.*

PYTHEUS, ARCHITECTUS.

Hunc refert Vitruvius libro IV, cap. 3, inter illos antiquos Architectos, qui *negaverunt Dorico genere ædes sacras oportere fieri, quòd mendosæ atque inconvenientes in his symmetriæ conficiebantur.* Idem quoque in Procemio libri septimi testatur Pytheum & Satyrum edidisse volumen de Mausoleo. Ipsa Vitruvii verba adscribimus in SATYRUS, ARCHITECTUS.

PYTHIAS, STATUARIUS.

Post Olympiadem centesimam vicesimam cessavit aliquamdiu ars, *ac rursus Olympiade centesima quinquagesima quinta revixit,* inquit Plinius lib. XXXIV, cap. 8, *cum fuere, longe quidem infra prædictos, probati tamen, Antheus, Callistratus, Polycles, Athenæus, Callixenus, Pythocles, Pythias, Timocles.*

PYTHIS, SCULPTOR.

Posteaquam retulit Plinius libri XXXVI cap. 5, quemadmodum quatuor eximii Artifices quatuor Mausolæi latera sibi sumpserint exornanda, tandem & hæc habet: *Accessit & quintus artifex. Namque supra pteron pyramis altitudine inferiorem æquavit, viginti quatuor gradibus in metæ cacumen se contrahens. In summo est quadriga marmorea, quam fecit Pythis. Hæc adjecta centum quadraginta pedum altitudine totum opus includit.*

PYTHIUS, ARCHITECTUS.

De veteribus architectis Pythius, qui Prienæ ædem Minervæ nobiliter est architectatus, ait in suis Commentariis: Architectum omnibus artibus & doctrinis plus oportere posse facere, quàm qui singulas res suis industriis & exercitationibus ad summam claritatem perduxerunt. Id autem re non expeditur: non enim debet, nec potest esse architectus Grammaticus, uti fuerit Aristarchus, sed non agrammatos; nec Musicus, ut Ari-

Digitized by Google

Aristoxenus, sed non amusus; nec Pictor, ut Apelles, sed graphidos non imperitus; nec Plastes, quemadmodum Myron aut Polycletus, sed rationis plasticæ non ignarus, &c. Vitruvius lib. 1, cap. 1.

PYTHOCLES, Statuarius.

Post centesimam vicesimam Olympiadem Ars aliquamdiu cessavit, *Ac rursus Olympiade centesima quinquagesima quinta revixit*, inquit Plinius libro XXXIV, cap. 8: *cùm fuere longe quidem infra prædictos, probati tamen, Antheus, Callistratus, Polycles, Athenæus, Callixenus, Pythocles, Pythias, Timocles.*

PYTHOCRITUS, Statuarius.

Plinius *libro* XXXIV, *cap.* 8, refert eum inter illos Artifices, qui fecerunt athletas & armatos & venatores sacrificantesque.

PYTHODORI duo, ambo Scalptores.

Palatinas domos Cæsarum replevere probatissimis signis Craterus cum Pythodoro, Polydectes cum Hermolao, Pythodorus alius cum Artemone, & singularis Aphrodisius Trallianus, Plin. lib. XXXVI, cap. 5.

Q.

QUINTIANUS.

FULVIUS QUINTIANUS, Faber materiarius: *Inscript. Grut.* DCXLII, 6.

QUINTUS HORTENSIUS. Vide Hortensius Orator.

QUINTUS LEPTA.

Quintus Lepta, Præfectus Fabrum Tullii: *Cicero lib.* III, *epist.* 7 *ad famil.*

QUINTUS PEDIUS. Vide Pedius, Pictor.

QUINTUS TIBURI. Vide Tiburi, Cultrarius.

R.

RABIRIUS, Architectus.

MArtialis lib. VII, Epigr. 5, ad Rabirium:

> *Astra polumque pia percepisti mente, Rabiri,*
> *Parrhasiam mira qui struis arte domum.*
> *Phidiaco si digna Jovi dare templa parabit,*
> *Has petat à nostro Pisa Tonante manus.*

RHODII.

Rhodiorum pietati dedit hoc Minerva ut omnis generis simulacra scientissime fabricarent, propterea quod mortalium primi aram struxerunt apud se natæ: *Pindarus Olympiarum Ode* VII. Ubi Scholiastes: Ἄρξαντο γὰρ περὶ τὴν τῶν ἀνδριάντων κατασκευὴν οἱ Ῥόδιοι. Vide locum pag. 66 edit. Pauli Stephani. Vide quoque Eustathium ad vers. 376 Iliad. Σ, edit. Romanæ pag. 1148.

RHOECUS, Plasta.

Sunt qui in Samo primos omnium plasticen invenisse Rhœcum & Theodorum tradant multo ante Battiadas Corintho pulsos; Plin. lib. XXXV, cap. 12.

Apud Samios tria sunt opera Græcanicorum omnium maxima: inter quæ templum amplissimum eorum quæ nos unquam vidimus. Ejus Architectus primus extitit Rhœcus Philei filius, indigena: *Herodotus lib.* III, *cap.* 60; & ex eo *Eustathius ad versum* 534 *Dionysii Periegetæ*. Διέχεαν χαλκὸν πρῶτοι καὶ ἀγάλματα ἐχώνευσαν Ῥοῖκός τε Φιλαίου καὶ Θεόδωρος Τηλεκλέους Σάμιοι: *Primi æs fuderunt & statuas inde conflarunt Rhœcus Philæi & Theodorus Teleclis filius Samii*, Pausanias lib. VIII, pag. 479, 8; & lib. IX, pag. 607, 23. In templo Dianæ Ephesiæ, quà itur ad cellam, super ara Dianæ, quæ vocatur Protothronia, septum lapideum exstructum est, in cujus extremo spectatur feminæ cujusdam effigies, ars Rhœci. Noctem vocant Ephesii. Τέχνη Ῥοίκου· Νύκτα δὲ οἱ Ἐφέσιοι καλοῦσι, *Pausanias lib.* 10, *pag.* 686, 22.

Rhœco Telecles & Theodorus geniti, de quibus vide Diodorum Siculum sub finem libri primi. Locum adscribimus in Telecles.

RHO-

A et Architectus

RHOLUS, ARCHITECTUS.

Plinius libro XXXVI, cap. 13: *De Ægyptio & Cretico labyrinthis satis dictum est. Lemnius similis illis. Columnis tantum centum quadraginta mirabilior fuit: quarum in officina turbines ita librati pependerunt, ut puero circumagente tornarentur. Architecti illum fecere Zmilus & Rholus & Theodorus indigenæ. Exstantque adhuc reliquiæ ejus, cum Cretici Italicique nulla vestigia exstent*, &c.

ROBERTUS, PICTOR.

Meminit ejus Monasticum Anglicanum, tomo I, pag. 623, 2. Vixit anno Domini 1176, sive anno 22 Henrici secundi.

ROMA.

Λ

Notissimum est illud Poëtæ Mantuani, Æneidos lib. VI, vers. 847:

Excudent alii spirantia mollius æra,
Credo equidem, vivos ducent de marmore vultus,
Orabunt causas melius, cœlique meatus
Describent radio & surgentia sidera dicent.
Tu regere imperio populos, Romane, memento;
(Hæ tibi erunt artes) pacisque imponere morem:
Parcere subjectis, & debellare superbos.

Vide quoque Sulmonensem Poëtam lib. III Fast. vers. 101. Omnium itaque Artis elegantiarum incuriosi fuere plerique vett. Romanorum usque ad ætatem L. Mummii, qui *Tam rudis fuit, ut capta Corintho, cùm maximorum artificum perfectas manibus tabulas ac statuas in Italiam portandas locaret, juberet prædici conducentibus, si eas perdidissent, novas eos reddituros*, Vell. Paterculus lib. I, cap. 13. Idem tamen hic Mummius intellectum Corinthiorum, decori publico minus convenientem, qua occasione in Urbem primus invexerit, egregie docet Plinius lib. XXXV, cap. 4: *Tabulis externis auctoritatem publice fecit primus omnium L. Mummius cui cognomen Achaici victoria dedit. Namque cùm in præda vendenda rex Attalus sex millibus sestertiûm emisset Aristidis tabulam, Liberum patrem continentem, pretium miratus, suspicatusque aliquid in ea virtutis, quod ipse nesciret, revocavit tabulam (Attalo multum querente) & in Cereris delubro posuit. Quam primam arbitror picturam externam Romæ publicatam.* Idem Plinius etiam lib. XXXIII, cap. 11, tradit quando Roma non solum admirari externam opulentiam, verum etiam amare cœperit. Locum Plinii supra adscripsimus in ASIA.

RUFUS, PICTOR.

Anthologia lib. II, cap. 36:

Φαῖδρος πραγματικὸς καὶ ζωγράφος ἤριζε Ῥοῦφος,
Τίς θᾶσσον γράψει, καί τις ὁμοιότερον.
Ἀλλ' ἐν ὅσῳ Ῥοῦφος τρίβειν τὰ χρώματ' ἔμελλε,
Φαῖδρος ἔγραψε, λαβὼν εἰκονικὴν ἀποχήν.

Rustiens(?) Architectus Vedi Spon Misc. pag. 1090.

Cl. Hugo Grotius vertit:

Certarunt Rufus pictor Phædrusque peritus
Legis, utri citius perficeretur opus,
Et propius vero. Sed dum terit ille colores,
Hic apocham, sed erat quæ simulata, facit.

RUTUBA, PICTOR TRIVIALIS.

Horatius lib. II, Satyra 7:

Tu cùm Pausiaca torpes, insane, tabella,
Qui peccas minus atque ego, cùm Fulvi, Rutubæque,
Aut Placideiani contento poplite miror
Prælia rubrica picta aut carbone, velut si
Re vera pugnent, feriant, vitentque moventes
Arma viri ...

Λ Romualdus Architectus flor. D. 1040 vedez Florent le Comte Cabinet des singularités d'architecture vol. 1 sommaire historique d'architecture dans le commencement

SABÆI.

S.

SABÆI.

Sabæi & Gerrhæi plurimum oblectantur sculpturæ varietate. Vide *Photii Patriarchæ excerpta ex cap. 50 libri primi Agatharchidis de Mari rubro.*

SABINA, Textrix & Poetria.

Ausonius Epigrammate 35:

Sive probas Tyrio textam subtemine vestem,
Seu placet inscripti commoditas tituli;
Ipsius hoc dominæ concinnat utrumque venustas.
Has geminas artes una Sabina colit.

Idem de eadem Sabina, Epigr. 36:

Laudet Achæmenias Orientis gloria telas;
Molle aurum pallis Græcia texe tuis;
Non minus Ausoniam celebret dum fama Sabinam,
Parcentem magnis sumptibus, arte parem.

Rursus de eadem, Epigr. 37:

Licia qui texunt & carmina, carmina Musis,
Licia contribuunt, casta Minerva, tibi.
Ast ego rem sociam non dissociabo, Sabina,
Versibus inscripsi quæ mea texta meis.

SABINI.

Horatius lib. I Carminum, Ode 9:

Deprome quadrimum Sabina,
O Taliarche, merum diota.

Olim nempe in pretio erat testa, lagena, vel diota Sabina: ipsum vero vinum Sabinorum veluti crudum austerumque aspernabantur. Horatius I Carm. Ode 20:

Vile potabis modicis Sabinum
Cantharis. - - -

Athenæus libri primi cap. 21, posteaquam pleraque Italiæ vina enumeravit, Πάντων τούτων, inquit, ὁ Σαβῖνος κουφότερος: *Omnibus his Sabinum levius est.*

SABINUS.

FLAVIUS SABINUS operum publicorum Curator: *Inscript. Grut.* CXXVIII, 2.

SABIRI.

Sabiri, gens Hunnica Caucasum accolens, commenti sunt novum genus machinæ bellicæ, quod levioris Arietis usum Romanis præbebat: *Procopius libro* IV *de bello Gothico, capp.* 11 & 14.

SACÆ.

Sacas ferunt primos invenisse scuta. Auctor brevium scholiorum ad illud Homeri Iliados Γ, versu 335: Σάκος μέγα τε στιβαρόν τε, tradit τὴν ἀσπίδα dictam σάκος, à Sacis, Thracum gente: εἴρηται δὲ σάκος, ἐπειδὴ αὐτὸ πρῶτοι Σάκαι εὕρηται· Σάκαι δὲ ἔθνος Θρᾴκης. Idem quoque tradit Author Etymologici magni in Σακέσπαλος.

SACUS.

Sacus Jovis filius in Panchaia in monte Thaso aurum primus invenit, Hyginus fab. CCLXXIV. Vide quæ supra annotavimus in ÆACUS.

SAGUNTUM.

Major pars hominum terrenis utitur vasis. Samia etiamnum in esculentis laudatur. Retinet hanc nobilitatem Aretium in Italia. At calicum tantum Surrentum, Asta, Pollentia; in Hispania Saguntum; in Asia Pergamum, Plinius XXXV, 12. Martialis lib. VIII, Epigramm. 5:

Ficta Saguntino cymbia malo luto.

Idem Apophoreto CVI: *Calices Saguntini:*

Quæ non sollicitus teneat servetque minister,
Sume Saguntino pocula ficta luto.

Juvenalis Sat. v, verf. 29:

Pugna Saguntina fervet commiſſa lagena.

SALIENUS, Faber ferrarius.

M. Salienus, Faber ferrarius: *Inſcript. Gruteri* DCXL, 3.

SALPIO, Sculptor.

Cajetæ ſpectatur crater è Pario marmore excavatus, & plures cados capiens, eleganti quoque cælatura extrinſecus ornatus: nomen Artificis prodit inſcriptio: ΣΑΛΠΙΩΝ ΑΘΗΝΑΙΟΣ ΕΠΟΙΗΣΕ: *Inſcript. Gruteri* LXVII, 7.

SAMERI.

Sameri apud auctorem Geographiæ Nubienſis in parte quinta capitis ſecundi eſt auctor vel artifex vituli qui fuit ſæculo Moſis. Vide quæ hac de re habet Jo. Seldenus *de Dis Syris, Syntagm.* 1, *cap.* 4.

SAMIA VASA.

Major pars hominum terrenis utitur vaſis. Samia etiamnum in eſculentis laudantur, Plinius lib. XXXV, cap. 12.

SAMNITES.

Cæſar apud Salluſtium Conjurat. Catil. cap. 51: *Majores noſtri neque conſilii, neque audaciæ unquam eguere: neque ſuperbia obſtabat, quo minus aliena inſtituta, ſi modo proba erant, imitarentur. Arma atque tela militaria ab Samnitibus, inſignia magiſtratuum ab Tuſcis pleraque ſumpſerunt: poſtremo, quod ubique apud ſocios aut hoſtes idoneum videbatur, cum ſummo ſtudio domi exſequebantur. Imitari, quàm invidere bonis, malebant.*

SAMOLAS, Statuarius.

Triphylum & Azana Samolas Arcas efformavit: *Pauſanias lib.* x, *pag.* 625, 12.

SARDINIA.

Sardinia eſt inſula maxima Italiæ vicina, in qua variæ conchæ purpureæ tincturæ: vide *Suidam in* βάμμα Κυζικηνόν.

SARDIANI TAPETES.

Σαρδιανοὶ ψιλοτάπιδες, *Sardiani tapetes glabri ac ſine villis*, memorantur Athenæo lib. XI, cap. 2.

SARMATÆ.

De Sarmatica lorica & Sarmatis multa habet Pauſanias *lib.* 1, *pag.* 37, 31.

SARNACUS, Architectus.

Sarnacus conſcripſit Præcepta ſymmetriarum: *Vitruvius in Proœmio libri* VII.

SARRA. Vide Tyros.

SATUREIUS, Sculptor.

Anthologiæ lib. IV, cap. 18:

Ζεύξιδος ἡ χροιή τε καὶ ἡ χάρις, ἐν δέ με μικρῇ
Κρυστάλλῳ, τὸ καλὸν δαίδαλον Ἀρσινόη
Γράψας τοῦτ᾽ ἔτρεψε Σατυρήϊος· εἰμὶ δ᾽ ἀνάσσης
Εἰκὼν, καὶ μεγάλης λείπομαι οὐδ᾽ ὀλίγον.

Cl. Hugo Grotius vertit:

Zeuxidos & color eſt & gratia: ſed Saturejus
Tam varias laudes exhibet Arſinoes
In glacie parva. Dominæ ſum tantula tantæ
Effigies, in me nil tamen ejus abeſt.

SATUREUM.

Oppidum eſt juxta Tarentum, ibi ſunt baphia, in quibus tinguntur lanæ: *Servius ad verſum 335 quarti Georgicon.*

SATURNINUS, Faber automatarius.

Saturnino Fabro automatario: *Inſcript. Gruteri*, DCXLII, 5.

SATURNUS.

Saturnus dicitur inveniſſe ac docuiſſe agriculturam, videturque idem qui Adamus. *Vide Voſſium de orig. & progreſſu Idololat. lib.* 1, *cap.* 18.

SATYRUS, Architectus.

Meminit ejus Plinius lib. XXXVI, cap. 9. *De Mauſoleo Satyrus & Pytheus edidere volumen, quibus vere felicitas ſummum maximumque contulit munus. Eorum enim*

artes

artes ævo perpetuo nobilissimas laudes & sempiterno florentes habere judicantur, & cogitatis egregias operas præstiterunt. Namque singulis frontibus singuli artifices sumserunt certatim partes ad ornandum & probandum, Leochares, Bryaxes, Scopas, Praxiteles, nonnulli etiam putant Timotheum; quorum artis eminens excellentia coëgit ad septem spectaculorum ejus operis pervenire famam, Vitruvius in Procemio libri septimi.

SAURIAS, Pictor.

Saurias Samius primus fuit inventor σκιαγραφίας, equum in sole circumscribens. Vide *Athenagoram in sua Legatione pro Christianis.* Locum adscripsimus in CRATO, PICTOR.

SAUROS, Sculptor.

Nec Sauron atque Batrachum obliterari convenit, qui fecere templa Octaviæ porticibus inclusa, natione ipsi Lacones. Quidam & opibus præpotentes fuisse eos putant, ac sua impensa construxisse, inscriptionem sperantes. Qua negata, hoc tamen alio loco & modo usurpasse. Sunt certe etiamnum in columnarum spiris insculpta, nominum eorum argumento, rana atque lacerta, Plin. lib. XXXVI, cap. 5.

SCÆUS, Architectus.

Trojanæ urbis porta, quæ Scæa dicebatur, nomen accepit ab Architecto Scæo: *Auctor Etymologici magni in* Σκαιαὶ πύλαι. Plura habet Vossii Etymol. Latinum, in *Scævus.*

SCOPAS, Mechanicus.

Scopas Syracusanus ad horas inveniendas fecit horologium *Plinthion*, sive *Lacunar*, dictum; *quod etiam in Circo Flaminio est positum*, inquit Vitruvius lib. IX, cap. 9. Vide interim an non idem hic Scopas à Vitruvio lib. primo, cap. 1, dicatur *Scopinas ab Syracusis.*

SCOPAS, Sculptor.

Olympiade LXXXVII *fuere Agelades, Callon, Polycletus, Phragmon, Gorgias, Lacon, Myron, Pythagoras, Scopas, Perelius*, Plin. lib. XXXIV, cap. 8; & rursus aliquanto post ibidem: *Simon canem & sagittarium fecit. Stratonicus cælator ille philosophos, & Scopas uterque;* qui locus, si mendo caret, videtur duos recensere Scopas, qui feliciter expresserint philosophos. Parmensis tamen editio pro *uterque* legit *utrasque.* Idem quoque Plinius lib. XXXVI, cap. 5, posteaquam egit de nobilissimo Gnidiæ Veneris simulacro, etiam sequentia addit: *Sunt in Gnido & alia signa marmorea illustrium artificum, Liber pater Bryaxidis, & alter Scopæ, & Minerva: nec majus aliud Veneris Praxitelicæ specimen, quàm quod inter hæc sola memoratur.* Ac rursus, postquam egit de Cephissodori Praxitelis filii laudatissimis operibus, *Scopæ laus*, inquit, *cum his certat. Is fecit Venerem & Pothon & Phaëtontem, qui Samothrace sanctissimis ceremoniis coluntur. Item Apollinem Palatinum, Vestam sedentem laudatam in Servilianis hortis, duasque chametæras circa eam, quarum pares in Asinii monumentis sunt, ubi & Canephorus ejusdem. Sed in maxima dignatione Cn. Domitii delubro in Circo Flaminio Neptunus ipse, & Thetis, atque Achilles, Nereïdes supra delphinos & cete & hippocampos sedentes. Item Tritones, chorusque Phorci, & pristes, ac multa alia marina, omnia ejusdem manus, præclarum opus, etiamsi totius vitæ fuisset. Nunc vero præter supra dicta, quæque nescimus, Mars est etiamnum sedens colosseus ejusdem in templo Bruti Callaïci apud Circum eundem ad Labicanam portam eunti. Præterea Venus in eodem loco nuda, Praxitelieam illam Gnidiam antecedens, & quemcunque alium locum nobilitatura. Romæ quidem magnitudo operum eam obliterat, ac magni officiorum negotiorumque acervi omnes à contemplatione talium abducunt; quoniam otiosorum & in magno loci silentio apta admiratio talis est. Qua de causa ignoratur & artifex ejus quoque Veneris, quam Vespasianus Imperator in operibus Pacis suæ dicavit, antiquorum dignam fama. Par hæsitatio est in templo Apollinis Sosiani, Nioben cum liberis morientem Scopas an Praxiteles fecerit. Item Janus pater in suo templo dicatus ab Augusto, ex Ægypto advectus, utrius manus sit; jam quidem & auro occultatus. Similiter in Curia Octaviæ quæritur de Cupidine fulmen tenente: id demum affirmatur, Alcibiadem esse principem forma in ea ætate. Multa in eadem schola sine auctoribus placent. Satyri quatuor; ex quibus unus Liberum patrem palla velatus humeris præfert, alter Liberum similiter, tertius ploratum infantis cohibet, quartus cratere alterius sitim sedat: duæque Auræ velificantes sua veste. Nec minor quæstio est, in septis Olympum & Pana Chironemque cum Achille qui fecerint: præsertim quum capitali satisdatione fama judicet dignos. Scopas habuit æmulos eadem ætate Bryaxin, & Timotheum, & Leocharem, de quibus simul dicendum est, quoniam pariter cælavere Mausoleum. Sepulchrum hoc est ab uxore Artemisia factum Mausolo Cariæ regulo, qui obiit Olympiadis centesimæ anno secundo. Opus id ut esset inter septem miracula, hi*

maxime artifices fecere. Patet ab Austro & Septentrione sexagenos ternos pedes, brevius a frontibus, toto circuitu pedes quadringentos undecim. Attollitur in altitudinem viginti quinque cubitis. Cingitur columnis triginta sex. Ab Oriente cælavit Scopas, à Septentrione Bryaxis, à Meridie Timotheus, ab Occasu Leochares: priusque quàm peragerent, regina Artemisia (quæ mariti memoriæ id opus exstrui jusserat) obiit: non tamen recesserunt, nisi absoluto jam: id gloriæ ipsorum artisque monumentum judicantes, hodieque certant manus. Accessit & quintus artifex. Namque supra pteron pyramis altitudine inferiorem æquavit, viginti quatuor gradibus in metæ cacumen se contrahens. In summo est quadriga marmorea, quam fecit Pythis. Hæc adjecta, centum quadraginta pedum altitudine totum opus includit. Hisce quæ de Mausolei structura attulimus ex Plinio, addenda quoque sunt quæ de reædificato Dianæ Ephesiæ templo habet Plinius libro XXXVI, cap 14, siquidem & in hac nobilissima æde sacra molienda strenuum Artificem præbuit Scopas. *Græcæ magnificentiæ,* inquit Plinius, *vera admiratio exstat templum Ephesiæ Dianæ, ducentis viginti annis factum à tota Asia. In solo id palustri fecere, ne terræ motus sentiret, aut hiatus timeret. Rursus ne in lubrico atque instabili fundamenta tantæ molis locarentur, calcatis ea substravere carbonibus, dein velleribus lanæ. Universo templo longitudo est* CCCCXXV *pedum, latitudo* CCXX, *Columnæ* CXXVII *à singulis Regibus factæ,* LX *pedum altitudine, ex iis* XXXVI *cælatæ, una à Scopa.* Pro quibus tamen ultimis verbis restituit Salmasius, *ex iis* XXXVI *cælatæ uno à Scopa.* Tanquam hoc velit Plinius: omnes quidem illius templi columnas cælatas fuisse, sed XXXVI earum ab uno Scopa opere sculptili perpolitas. Vide Salmasii Plinianas Exercitat. pag. 813; ubi videtur quoque ambigere an idem ille Scopas, quem Plinius floruisse dixerat Olympiade LXXXVII, potuerit adesse restituentibus templum Ephesinum, Olympiade centesima sexta ab Herostrato incensum.

Quantum olim inter Artifices fuerit nomen Scopæ, vel unus hic Ciceronis locus ostendit lib. I de Divinatione: *Fingebat Carneades in Chiorum lapidicinis saxo diffisso caput extitisse Panisci. Credo, aliquam non dissimilem figuram, sed certe non talem, ut eam a Scopa factam diceres. Sic enim se profecto res habet, ut nunquam perfecte veritatem casus imitetur.* Horatius Carminum libro IV, Ode 8:

Donarem pateras, grataque commodus,
Censorine, meis æra sodalibus,
Donarem tripodas, præmia fortium
Grajorum; neque tu pessima munerum
Ferres, divite me scilicet artium
Quas aut Parrhasius protulit aut Scopas,
Hic saxo, liquidis ille coloribus:
Sed non hæc mihi vis.

Martialis lib. IV, Epigramm. 39:

Argenti genus omne comparasti
Et solus veteres Myronis artes,
Solus Praxitelis manus, Scopæque,
Solus Phidiaci toreuma cæli,
Solus Mentoreos habes labores.

In Chrysa oppido Troadis templum est Apollinis Sminthei & simulacrum Dei murem pede prementis, opus Scopæ Parii. Vide *Strabonem lib.* XIII, *pag.* 604, *C*; ubi & rationem reddit Geographus cur talem expresserint Apollinem. Qua ipsa de re fusius etiamnum agit Eustathius *ad vers.* 39 *Iliados* A, *edit. Romanæ pag.* 34.

Eumenidum duas Athenis fecit Scopas ex lychnite lapide, mediam vero fecit Calos. Clementis Alexandrini hac de re verba adscripsimus supra in CALOS, STATUARIUS.

Scopas fecit Baccham insanientem. Cujusmodi marmoream statuam non minus copiose quàm eleganter describit Callistratus in Ecphrasi sive Enarratione statuarum. Anthologia libro quarto, cap. 3:

Τίς ἅδε; Βάκχα. Τίς δέ μιν ξέσε; Σκόπας.
Τίς δ' ἐξέμηνε, Βάκχος ἢ Σκόπας; Σκόπας.

Cl. Hugo Grotius vertit:

Quis adstat ista? Baccha. Quis sculpsit? Scopas.
Quis entheavit, Bacchus an Scopas? Scopas.

Aliud

Aliud Epigramma in eandem Baccham:

> Ἁ Βάκχα Παρία μέν· ἐνεψύχωσε δ' ὁ γλύπτης
> Τὸν λίθον· ἀνθρώσκει δ' ὡς βρομιαζομένα.
> Ὦ Σκόπα, ἁ θεοποιὸς ἐμήξατο μήξατο τέχνα
> Θαῦμα χιμαιροφόνον, Θυάδα μαινομέναν.

Cl. Hugo Grotius vertit:

> *Hæc Mænas Paria est: lapis est animatus ab arte,*
> *Exsilit & toto pectore plena Deo.*
> *O Scopa, divino reperit tua dextera cælo*
> *Prodigium insanum, Thyada caprmecam.*

Scopas fecit Mercurium. Anthologia libro IV, cap. 12:

> Ὦ λῷστε, μὴ νόμιζε τῶν πολλῶν ἕνα
> Ἑρμᾶν θεωρεῖν· εἰμὶ γὰρ τέχνα Σκόπα.

Cl. Hugo Grotius vertit:

> *Ne me intuens, amice, Mercurium puta*
> *De plebe: docta me Scopæ fecit manus.*

Scopas fecit Dianam. Lucianus Lexiphane: Ἄρτεμις ἦν αὐτοῖς ἐν μέσῃ τῇ αὐλῇ, Σκοπάδειον ἔργον: *Diana iis posita est in media aula, Scopadeum opus.* Ubi vetus Scholiastes adhuc ineditus: Σκοπάδειον, ἀντὶ τοῦ Σκόπα ἔργον· τὸ περιώνυμον γὰρ καὶ οὗτος ἀγαλματοποιός.

Apud Megarenses in Veneris fano sunt Scopæ Amor, Appetitus, Cupido, Ἔρως, Ἵμερος, Πόθος, quorum species non minus sunt diversæ quam nomina pro ratione potestatis suæ imposita: *Pausanias libro primo, pag.* 81, 28. Vide interim an hic Pausaniæ locus habeat aliquid affine cum illis Plinii verbis quæ supra ex *cap.* 5 *libri* XXXVI adduximus, ubi Plinius tradit Scopam fecisse *Venerem, Pothon, & Phaëtontem, qui Samothrace sanctissimis ceremoniis coluntur.*

Scopas fecit Herculem è marmore: *Pausanias lib.* II, *pag.* 102, 43.

Scopæ marmoream Hecaten memorat Pausanias *lib.* II, *pag.* 126, 3.

Scopas fecit æneam Venerem, quam vocant Ἀφροδίτην πάνδημον, *Venerem popularem.* Insidet capro, itidem æneo: *Pausanias lib.* VI, *pag.* 392, 29. Cur vero πάνδημον dixerint eam, ostendit idem Pausanias *lib.* IX, *pag.* 566, 20.

Æsculapii delubrum ex Pentelico lapide, una cum ipsius Dei & Hygiæ signis, Scopæ opus: *Pausanias lib.* VIII, *pag.* 591, 34: *& pag.* 530, 39.

Tegeatis Aleæ Minervæ templum vetus ædificaverat Aleus, quo subitis ignibus hausto, ipsi Tegeatæ struxerunt Deæ aliam ædem amplitudine atque opere ipso spectatu dignissimam. Triplex columnarum se attollit ordo: primus est Dorici operis, alter Corinthiaci, constitutæ quoque sunt extra templum columnæ operis Ionici. Architectona ejus operis accepi fuisse Scopam Parium, qui plurima signa cum in multis veteris Græciæ tractibus, tum vero in Ionia quoque & Caria fecit. In anteriore fastigii parte expressa est apri Calydonii venatio: mediam ferme urgent feram ab una parte Atalanta, Meleager, Theseus, Telamon, Peleus, Pollux, & Iolaus, qui Herculi plurimarum fuit ærumnarum socius: Thestii adhæc filii, Althææ fratres, Prothous & Cometes. Ad alteram apri partem Ancæum jam vulneribus saucium, securimque abjicientem, sustinet Epochus. Adstant Castor & Amphiaraus Oïclis filius, & Hippothous Cercyonis filius, Agamedis nepos, Stymphali pronepos. Omnium ultimus factus est Pirithous. Posterior fastigii pars est Telephi cum Achille pugna in Cayci campo.

In ipso aditu portæ quæ Thebis proxima est Ismeno fluvio, Minervæ & Mercurii marmorea signa spectantur. Pronaos Deos vocant, quod tantundem est ac si *Vestibulares Deos* dicas. Mercurium Phidias, Minervam Scopas fecisse dicitur: *Pausanias lib.* IX, *pag.* 557, 2.

Scopas fecit simulacrum Dianæ gloriosæ, ἄγαλμα Ἀρτέμιδος Εὐκλείας. *Pausanias libro nono, pag.* 567, 1.

vedi di Scopa [illegible] 2 Tomo di Plutarco pag: 227 dalle Vite [illegible]

SCOPINAS. Vide SCOPAS, MECHANICUS.

SCYLLIS, SCULPTOR.

Marmore scalpendo primi omnium inclaruerunt Dipœnus & Scyllis, geniti in Creta insula, etiamnum Medis imperantibus, priusque quam Cyrus in Persis regnare inciperet, hoc est Olympiade circiter L. Ii Sicyonem se contulere, &c. Plinius lib. XXXVI, cap. 5. Integrum locum supra adscripsimus in Dipœnus.

SCYMNUS, Pictor.

Hippocrates lib. 1 Epidem. sect. 84 meminit ancillæ Scymni Pictoris. Quidam MSS. habent Σκύμνου τοῦ γραφέως, sed Galenus ubique legit χαφέως.

SCYMNUS, Statuarius.

Scymnus, qui fuit Critiæ discipulus, refertur à Plinio *lib.* XXXIV, *cap.* 8, inter Artifices æqualitate celebratos, sed nullis operum suorum præcipuos.

SCYTHES.

Scythen Jovis filium arcum & sagittam invenisse dicunt: *Plinius libro* VII, *cap.* 56. Scythen Hesiodus auctor est invenisse æris temperandi rationem: *Clemens Alexandrin. Stromat.* 1.

SEMIRAMIS.

Semiramis primum invenit metalla: *Suidas in* Σεμίραμις; *Cedrenus.*

SEMPRONIUS.

C. Sempronius Felix, Marmorarius: *Gruteri inscript.* DCXL, 6.

SEPTIMIUS, Architectus.

Publius Septimius duo edidit volumina de Architectura: *Vitruvius in Proœmio libri septimi.*

SERAMBUS, Statuarius.

Serambus fuit Ægineta. Σήραμβος, γένος Αἰγινήτης, *Pausan. lib.* VI, *pag.* 363, 17.

SERAPION, Pictor.

Meniana, inquit Varro, omnia operiebat Serapionis tabula sub Veteribus. Hic scenas optime pinxit, sed hominem pingere non potuit, Plinius lib. XXXV, cap. 10.

SERES.

Primi sunt hominum qui noscantur Seres lanificio sylvarum nobiles, perfusam aqua depectentes frondium canitiem: unde geminus feminis nostris labor redordiendi fila, rursumque retexendi. Tam multiplici opere, tam longinquo orbe petitur, ut in publico matrona transluceat. Seres mites quidem, sed & ipsi feris persimiles, cœtum reliquorum mortalium fugiunt, cùm commercia expetant, Plinius lib. VI nat. Hist. cap. 17.

Μηδικὴν ἐσθῆτα νῦν Σηρικὴν καλοῦσιν: *Medicam vestem nunc Sericam vocant*, Procop. de Bello Vandalico lib. II, cap. 6. Monachi quidam bombycum ova detulerunt ex India, conficiendique serici rationem Romanos docuerunt: *Idem lib.* IV *de Bello Vandalico cap.* 17. Sericarios misere vexavit Theodora uxor Justiniani Imp. *Procopius Historiæ arcanæ cap.* 25.

SERUCH.

Seruchus, filius Ragau sive Rehu, Abrahami proavus, primus statuas viris fortibus posuisse putatur. Vide Vossii arduum opus de Theologia gentili & Physiologia Christiana *lib.* III, *cap.* 45.

SESONCHOSIS.

Sesonchosis, qui Theopompo est Sesostris, equitandi artem invenit. Vide *Scholiasten Apollonii Rhodii, ad versum* 272 *libri quarti Argonaut.*

SETABI.

Setaba sudaria, Catullus Carm. XII & XXV.

SEVIUS. Vide Lupus, Architectus.

SICULI.

Siculæ patellæ. Siculus currus. Siculus cottabus.	} *Athenæus* 28, *B.*

SICYON.

Sicyon diu fuit patria picturæ. Vide nostram *Picturam Vett. pag.* 51. Pictorum Sicyoniorum tabulæ: *Athenæus lib.* IV, *pag.* 196, *E.* Telchinia quondam dicta fuit Sicyon: *Eustathius ad versum* 572 *Iliados* B: *Lucretius lib.* IV. Vide *Indicem Gifanii*; *Plutarch. in Arato.* Sicyonia solea: *Lucianus* II, 451: *Hesychius* in Σικυώνια. Vide quoque *Stephanum de Urbibus in* Σικυών.

SIDON.

Sidon, artifex vitri, Thebarumque Bœotiarum parens, Plinius nat. Hist. lib. V, capite 19. Ubi & memoratur ei *Rivus Pagida sive Belus, vitri fertiles harenas parvo littori miscens. Ipse e Cendevia à radicibus Carmeli profluit.* De his fusius agit Plin. lib. XXXVI, cap. 26. Lucianus in Amoribus: τὸ δ' ἄλλο σῶμα ἠλέκτρῳ φασὶν ἢ Σιδωνίας ὑάλῳ διαφεγγέστερον ὑποφαίνει: *Reliquum vero corpus electro, ut ajunt, aut vitro Sidonio lucidius effulget.* Strabo lib. I, pag. 41, B: Σιδόνες ἦσαν καλλίτεχνοι, *Sidonii erant artifices egregii.* Julianus itaque Imp. refert etiam inter ornatum Agamemnonis ἀλουργῆ χλαῖναν

ναι καὶ πέπλους παμποικίλους, γυναικῶν ἔργα Σιδονίων, *purpuream lænam & pallia variegata, feminarum Sidoniarum opera.* Auctor Etymologici magni: Σινδὼν, ἀπὸ Σιδῶνος τῆς πόλεως· οἱ γὰρ Σιδόνιοι ἐφεῦρον πρῶτοι χάριν αὐτῶν: *Sindon, à Sindone urbe: Sidonii enim primi invenerunt facere sindones*: unde & Sylburgius hoc in loco reponit usitatiorem orthographiam Σινδὼν & σινδόνες. τοὺς Σιδονίους πρώτους ἀκηκόαμεν τριήρη ναῦν κατασκευάσαι: *Sidonios primos audivimus navem triremem fabricasse*, Clemens Alexandr. Stromat. I.

SILANION, Architectus.

Silanion præcepta symmetriarum conscripsit: *Vitruvius in Proœmio libri septimi.*

SILANION, Statuarius.

Centesima quartadecima Olympiade Lysippus fuit, & cum eo Alexander Magnus. Item Lysistratus & frater ejus Sthenis, Euphronides, Sostratus, Ion, Silanion. In hoc mirabile, quod nullo doctore nobilis fuit. Ipse discipulos habuit Zeuxim & Iadem, Plin. lib. xxxiv, cap. 8. *Silanion Apollodorum fecit, fictorem & ipsum, sed inter cunctos diligentissimum artis, & inimicum sui judicem, crebro perfecta signa frangentem, dum satiare cupiditatem nequit artis, & idea Insanum cognominatum. Hoc in eo expressit: nec Hominem ex ære fecit, sed Iracundiam. Fecit & Achillem nobilem: item Epistaten, exercentem athletas*, Plinius ibidem. Atheniensem vocat eum Pausanias libro VI, pag. 350, 56: & 370, 50. Laertius libro III in Platonis vita refert ex Phavorini commentariis Mithridatem Persam posuisse in Academia statuam Platonis, atque inscripsisse, Μιθραδάτης ὁ Ῥοδοβάτου Πέρσης, Μούσαις εἰκόνα ἀνέθηκε Πλάτωνος, ἣν Σιλανίων ἐποίησε: *Mithridates Rhodobati filius, Persa, Musis dicavit Platonis imaginem, quam Silanion fecit.* Tatianus in Orat. adversus Græcos; Σιλανίων ἐχαλκούργησε Σαπφὼ τὴν ἑταίραν, *Silanion ex ære fabricavit Sappho scortum.* Adeo ut nemini dubium posthac esse possit, quin Silanionis hujus nomen reponi debeat Verrina quarta, ubi Tullius agit de tantopere laudato Sapphus signo quod Verres abripuerat. Idem Tatianus ibidem quoque testatur eundem Silanionem in ære etiam expressisse Corinnam. Plutarchus de Poëtis audiendis; Silanionis Jocastam deficientem ac moribundam non sine quadam voluptate conspicimus. Idem in Theseo; Silanionem venerantur Athenienses & Parrhasium, Pictores & Plastas imaginum Thesei.

SILENUS, Architectus.

Silenus edidit volumen de Symmetriis Doricorum: *Vitruvius in Proœmio libri septimi.*

SILLAX, Pictor.

Polemon periegetes scripsit ad Adæum & Antigonum opus, in quo exponit dispositionem picturæ in Polemarchia porticu apud Phliuntem elaboratæ à Sillace Rhegino, cujus meminere Simonides & Epicharmus: *Athenæus lib.* V, *cap.* 13.

SIMENUS, Statuarius.

Refert eum Plinius libro XXXIV, cap. 8, inter Artifices qui faciebant athletas, & armatos, & venatores, sacrificantesque.

SIMON, Sculptor.

Παραθήσομαι καὶ Μορύχου Διονύσου τὸ ἄγαλμα Ἀθήνησι, ut ait Clemens Alexandrinus in Protreptico, γεγονέναι μὲν ἐκ φελλάτα καλουμένου λίθου· ἔργον δὲ εἶναι Σίκωνος (Sylburgius Σίμωνος) τοῦ Εὐπαλάμου, ὥς φησι Πολέμων ἔν τινι ἐπιστολῇ: *Addam Morychi Dionysi simulacrum, quod Athenis est, factum ex phellate lapide, esse autem opus Simonis Eupalami filii, quemadmodum ait Polemon in quadam epistola.*

SIMON, Statuarius.

Simon canem & sagittarium fecit, Plin. lib. XXXIV, cap. 8. Atque hic est Simon ille Ægineta quem memorat Pausanias *lib.* V, *pag.* 341, 10. Diogenes Laërtius libro II, in Simonis vita, γέγονε δὲ καί τις Σίμων ἀνδριαντοποιὸς, *Fuit vero & quidam Simon statuarius.*

SIMONIDES, Pictor.

Simonides pinxit Agatharchum & Mnemosynen, Plin. lib. XXXV, cap. 11.

SIMUS, Pictor.

Simus pinxit juvenem requiescentem in officina fullonis: Quinquatrus celebrantem: idem Nemesin egregiam, Plin. lib. XXXV, cap. 11.

SINOPE.

Ἡ Σινωπῖτις καὶ σφένδαμνον φύει καὶ ὀρεοκάρυον, ἐξ ὧν τὰς τραπέζας τέμνουσιν: *Sinopensis regio etiam acerem producit montanamque nucem, è quibus mensas excidunt*, Strabo libro XII, pag. 346, D.

SINTIES. Vide Lemnii.

SISYPHUS.

Horatius libro II, Satyra 3: *Quo vafer ille pedes lavisset Sisyphus ære.* Ubi Acron annotat: *Id est vasa antiquitus facta. Sisyphus enim artifex fuit, qui vasa ærea formabat. Negotiator erat Stoicus, qui vasa quæ emerat pretio venundabat.* Vide scholia in Aristophanis Acharnenses; Suidam in Σίσυφος.

SMILIS, Sculptor.

Smilis Ægineta in Junonis templo, quod erat Sami, fecit signum ipsius Deæ. Hunc Smilidem Euclidis filium Dædalo ætate æqualem, arte vero longe inferiorem facit Pausanias *lib.* VII, *pagg.* 403 & 404: vide locum. Ἡ ἐν Σάμῳ Ἥρα καὶ ἐν Ἄργει, Σμίλιδος χεῖρες, *Quæ Sami est Juno & Argis, sunt Smilidis manus:* Athenagoras in Legatione pro Christianis. Mendose igitur apud Clementem in Protreptico signum Samiæ Junonis factum dicitur σμίλῃ τῇ Εὐκλείδου, *scalpro Euclidis:* quod etiam supra attigimus in Euclides.

SOCRATES, Pictor.

Sunt quibus & Mechopanes placeat diligentia, quam intelligant soli artifices; alias durus in coloribus, sed & multus. Nam Socrates jure omnibus placet: talesque sunt ejus picturæ, cum Æsculapio filiæ Hygia, Ægle, Panacea, Iaso: & Piger, qui appellatur Ocnos, spartum torquens quod asellus arrodit, Plinius libro XXXV, cap. 11. Quidam putant & marmora scalpsisse. *In magna admiratione est & Hercules Menestrati & Hecate Ephesi in templo Dianæ post ædem, in cujus contemplatione admonent æditui parcere oculis, tanta marmoris radiatio est. Non postferuntur & Charites in propylæo Atheniensium, quas Socrates fecit: alius ille, quàm pictor: idem, ut aliqui putant*, Plinius libro XXXVI, cap. 5. Alii has Charites putant opus Socratis, filii Sophronisci; ut mox ex Pausania ostendemus.

SOCRATES, Sculptor.

Dindymenæ matris signum ex marmore Pentelico, opus Aristomedis & Socratis Thebanorum: *Pausanias libro nono, pag.* 578, 32.

SOCRATES alter, itidem Sculptor.

Socrates filius erat Sophronisci Lapidarii (λιθουργοῦ) & Phænaretes obstetricis (quemadmodum & Plato in Theæteto ait) genere Atheniensis, pago Alopecensis. Duris vero & servisse eum ac lapides sculpsisse tradit: esse vero illius etiam Gratias illas quæ sunt in arce, vestibus indutæ, quidam ajunt. Hæc habet Laërtius *libro secundo, circa initium vitæ Socratis* Ubi & Timon *in Sillis* dicitur eum vocasse λιθοξόον. In ipso arcis Atheniensis introitu Mercurium, quem Propylæum vocant, & Gratias fecisse dicunt Sophronisci filium Socratem, cui inter homines Apollinis Delphici oraculum sapientiæ primas detulit: *Pausanias libro primo, pag.* 40, 2. Vide quoque *Scholiasten ad illa Socratis verba apud Aristophanem in Nubibus*, Σοφῶς γε νὴ τὰς Χάριτας; *Maximum Tyrium sub finem Dissertationis* XXII; *Dionem Chrysostomum Oratione* LV; *Theodoretum de Græcarum affectionum curatione, Serm.* 1; *Suidam in* Συνεχέστερον.

SOIDAS, Statuarius.

Laphriæ Dianæ signum præ se fert venatricis habitum, fabricatumque est ex ebore & auro. Opifices fuere Naupactii Menæchmus & Soïdas, quos Canacho Sicyonio & Callone Ægineta non multo ætate fuisse inferiores conjiciunt: *Pausanias libro septimo, pag.* 433, 13.

SOMIS, Statuarius.

Proclen Andrium palæstritam puerum fecit Somis Plasta, Σῶμις: *Pausanias lib. sexto, pag.* 371, 22.

SOPHILUS.

Sophocles Tragicus, genere Atheniensis, filius fuit Sophili, quem Aristoxenus tradit fuisse Architectum vel Fabrum ærarium, Ister vero censet fuisse μαχαιροποιόν, sicuti ait Auctor vitæ Sophoclis; qui tamen hanc utriusque opinionem rejicit. Vide eum.

SOPHRONISCUS, Marmorarius.

Socrates non solùm hominum consensu, verum etiam Apollinis oraculo sapientissimus judicatus, Phænarete matre obstetrice & Sophronisco patre marmorario genitus, ad clarissimum lumen gloriæ excessit; neque immerito, &c. Val. Maximus libro III, cap. 4, exemplo ext. 1; Theon in Progymnasm. περὶ ἐγκωμίου; quin & ipse Socrates agnoscit apud Platonem in Theæteto & in Alcibiade 1.

SOPYLUS, Pictor.

Meminit ejus Plinius *libro* XXXV, *cap.* 11. Integrum Plinii locum adscripsimus in Lala.

SOSII,

SOSII, Librarii præstantissimi.

Horatius de Arte, versu 345:

Hic meret æra liber Sosiis.

Et libro primo, epistola ultima:

Vertumnum Janumque, liber, spectare videris,
Scilicet ut prostes Sosiorum pumice mundus.

Ubi Acron: *Pumice.*] *In mensa Sosiorum, qui Græce* βιβλιοπῶλαι *dicuntur, id est, venditores librorum. Dicti Sosii à familia: quorum mensam poëtica licentia pumicem vocat.*

SOSIS, Faber ærarius.

Fabrum ærarium Sosin & Mericum Hispanum traditarum Marcello Syracusarum auctores fuisse tradit Livius *lib.* XXVI *ab U. C.*

SOSTRATUS.

SOSTRATUS, Præfectus Fabrorum: *Inscript. Gruteri* XLV, 8.

SOSTRATUS, Architectus.

Φάρος ἀρσενικῶς λεγόμενος, τὸν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ Φάρον σημαίνει· ὃν ἀνέστησεν ἐπὶ Πτολεμαίου βασιλέως Αἰγύπτου Σώστρατος Δεξιφάνους Κνίδιος, ἐν Φάρῳ τῇ νήσῳ Πρωτέως: *Pharus masculine dictus significat Pharum in Alexandria, quem erexit sub Ptolemæo rege Ægypti Sostratus Dexiphanis filius Cnidius, in Pharo insula Protei*, Suidas. Similia fere habet Stephanus de Urbibus, in Φάρος. Lucianus sub finem libri, Quomodo conscribenda sit historia; cùm Cnidius ille Architectus exstruxisset in Pharo turrim fama notissimam, ut ex ea ignes nocturni magno maris spatio navigantes in portum deducerent, intus in saxis nomen suum insculpsit; eoque calce illito atque occultato, super inscripsit nomen ejus qui tum regnabat: gnarus, quod etiam accidit, brevissimo temporis spatio duraturam inscriptionem illitæ calci super inductam, literisque cum ipsa calce prolapsis, conspicuam fore primam hanc sculpturam, Σώστρατος Δεξιφάνους Κνίδιος θεοῖς σωτῆρσιν ὑπὲρ τῶν πλωϊζομένων: *Sostratus Dexiphanis filius Cnidius diis servatoribus pro salute navigantium.* Hujus ipsius inscriptionis fuse meminit vetus Scholiastes in Icaromenippum Luciani, & Strabo Geographiæ suæ libro XVII, pag. 791, D; ubi tamen videtur innuere Sostratum eam usurpasse non invito Rege, cùm ait, Ἀνέθηκε Σώστρατος Κνίδιος φίλος τῶν βασιλέων, *Posuit Sostratus Cnidius amicus regum.* Manifestius tamen Plinius libro XXXVI, cap. 12, factum id scribit rege volente ac permittente: *Magnificatur & alia turris à rege facta in insula Pharo, portum obtinente Alexandriæ, quam constitisse octingentis talentis tradunt; magno animo, ne quid omittamus, Ptolemæi regis; quod in ea permiserit Sostrati Gnidii architecti structuræ ipsius nomen inscribi. Usus ejus nocturno navium cursu ignes ostendere, ad prænuntianda vada, portusque introitum: sicut jam tales compluribus locis flagrant, ut Puteolis ac Ravennæ. Periculum in corrivatione ignium, ne sidus existimetur, quoniam è longinquo similis flammarum aspectus est. Hic idem architectus primus omnium pensilem ambulationem Gnidi fecisse traditur.* Hunc Plinii locum ex vetustissimis suis membranis emendavit atque illustravit propinquus meus Isaacus Vossius in Observationibus ad Pomp. Melæ librum II, cap. 7: ubi & multa minime vulgaria de Sostrato Gnidio universaque Phari structura in medium affert.

SOSTRATUS, Statuarius.

Centesima quartadecima Olympiade Lysippus fuit, & cum eo Alexander Magnus. Item Lysistratus & frater ejus Sthenis, Euphronides, Sostratus, Ion, Silanion, Plinius libro XXXIV, cap. 8. Et mox ibidem: *Pythagoræ Rhegini discipulus & filius sororis traditur fuisse Sostratus.* Παντίας Χῖος παρὰ τῷ πατρὶ δεδιδαγμένος Σωστράτῳ, *Pantias Chius artem à patre Sostrato edoctus*, Pausanias lib. VI, pag. 360, 15. Sostratum unà cum Hecatodoro fecisse æream illam Minervæ statuam quæ Alipheræ consecrata erat, docet nos Polybius libro IV. Locum Polybii supra descripsimus in HECATODORUS.

SOSUS.

Plinius lib. XXXVI, cap. 25: *Pavimenta originem apud Græcos habent elaborata arte, picturæ ratione, donec lithostrota expulere eam. Celeberrimus fuit in hoc genere Sosus, qui Pergami stravit quem vocant Asaroton œcon, quoniam purgamenta cœnæ in pavimento, quæque everri solent, veluti relicta fecerat parvis è testiculis tinctisque in varios colores. Mirabilis ibi columba bibens, & aquam umbra capitis infuscans. Apricantur aliæ in canthari labro. Pavimenta credo primum facta, quæ nunc revocamus, barbarica atque subtegulanea, in Italia festucis pavita: hoc certe ex nomine ipso intel-*

Digitized by Google

legi potest. Romæ sculpturatum in Jovis Capitolini æde primum factum est post tertium Punicum bellum initum, &c.

di Loteis Pittore vedi Donati Jocij Tomo 2 pag. 316 n° e 317 n° 6.

SOTERICUS, FABER INEPTUS.

Seneca apud A. Gellium libro XII, cap. 2: *Qui hujusceemodi versus amant, liqueat tibi eosdem admirari & Soterici lectos.* Ubi Turnebus arbitratur Senecam *Sotericos lectos* à nomine Artificis appellasse impolitos, inelegantes, rudes, antiquos. Vide *Turnebi Adverʃ. lib.* I, *cap.* 18.

SPARTA.

Spartana chlamys: Juvenalis Satyra VIII, verſu 101.

SPEUSIPPUS.

Σπεύσιππος πρῶτος εὗρεν ὡς τὰ φορμία τῶν φρυγάνων εὔογκα ποιεῖν: *Speuſippus primus invenit quo pacto ex gracilioribus lignis in ventrem tumentia vaſcula fierent*, Laërtius libro IV.

SPINTHARUS, ARCHITECTUS.

Templum Apollinis, quod hac ætate Delphis exſtat, erexerunt de ſacra pecunia Amphictyones. Architectus fuit Spintharus Corinthius: *Pauſan. lib.* 10, *pag.* 619, 1.

SPOLETINA LAGENA.

Martialis lib. XIII, Epigr. 117.

SPURIUS CARVILIUS, STATUARIUS.

Fecit & Sp. Carvilius Jovem qui est in Capitolio, victis Samnitibus ſacrata lege pugnantibus, è pectoralibus eorum ocreisque & galeis. Amplitudo tanta est, ut conſpiciatur à Latiario Jove. Reliquiis limæ ſuam ſtatuam fecit quæ est ante pedes ſimulacri ejus, Plin. lib. XXXIV, cap. 7.

STADIEUS, STATUARIUS.

Amyntam pancratiaſten fecit Polycles Attici nominis Fictor, Stadiei Athenienſis diſcipulus: *Pauſanias lib.* VI, *pag.* 351, 2.

STADIUS, PICTOR.

Theodorus Samius & Stadius Nicoſthenis diſcipuli recenſentur inter Pictores non ignobiles à Plinio lib. XXXV, cap. 11.

STASICRATES.

Staſicrates Faber ærarius ὀφρυωμένα ἔπλαττε καὶ τύφου πεπλησμένα, atque obtulit Alexandro Magno operam ſuam. Vide *Tzetzem Chil.* VIII, *hiſt.* 199. Et rurſus *Chil.* XI, *hiſt.* 367, ὁ Στασικράτης χαλκουργὸς ἦν Βιθυνὸς τῷ γένει. Vide *Dinocrates.*

STEPHANUS, STATUARIUS.

In Pollionis Aſinii monumentis ſpectabantur & Hippiades Stephani: *Plin. lib.* XXXVI, *cap.* 5.

STHENIS, STATUARIUS.

A vedi Spon Misc. pag. 199.

Centeſima quartadecima Olympiade Lyſippus fuit, & cum eo Alexander Magnus: item Lyſiſtratus & frater ejus Sthenis, Euphronides, Soſtratus, Ion, Silanion, Plinius lib. XXXIV, cap. 8. Et aliquanto poſt ibidem: *Sthenis Cererem, Jovem, Minervam fecit, qui ſunt Romæ in Concordiæ templo. Idem flentes matronas, & adorantes, ſacrificanteſque.* Lucullus expugnata captaque Sinope, conſervatis reliquis captæ urbis ornamentis, Billari tamen Sphæram abſtulit, & Autolycum, opus Sthenidis: *Strabo lib.* XII, *pag.* 546, *B.* De hoc ipſo pulcherrimo Sthenidis opere fuſius quoque agit Plutarchus in Luculli vita. Sthenis Olynthius fecit & ſtatuam Pyttali, qui Arcadibus & Eleis diſceptantibus de agrorum finibus fuerat arbiter datus: *Pauſan. lib.* VI, *pag.* 374, 46.

nel mio Tomo 4° pag. 495

STICHIUS, Vide MARCUS ANNIUS STICHIUS.

STIPAX, STATUARIUS.

Stipax Cyprius uno celebratur ſigno, Splanchnopte. Periclis Olympii vernula hic fuit, exta torrens, ignem oris pleni ſpiritu accendens, Plin. lib. XXXIV, cap. 8.

STOMIUS, STATUARIUS.

Meminit ejus Pauſanias lib. VI, pag. 371, 21.

STRATON, SCULPTOR.

Inter Æſculapii ſimulacra id quod eſt Argis omnium ætate noſtra clariſſimum, repræſentat Deum ſedentem è candido marmore: aſſidet bona Valetudo: aſſident ſignifices, Xenophilus & Straton: *Pauſanias libro ſecundo, pag.* 127, 19.

STRATONICUS, CÆLATOR.

Satyrum in phiala gravatum ſomno collocaviſſe verius, quàm cælaſſe dictus eſt Stratonicus, Plinius lib. XXXIII, cap. 12. Libri proſſus XXXIV, cap. 8, ait idem Plinius: *Plures*

res artifices fecere Attali & Eumenis adversus Gallos prælia, Isigonus, Pyromachus, Stratonicus, Antigonus, qui condidit volumina de sua arte. Mox quoque ibidem inter æqualitate celebratos Artifices, sed nullis operum suorum præcipuos, refertur *item ex cælatoribus Stratonicus.* In hoc ipso denique capite tandem quoque dicit Plinius: *Simon canem & sagittarium fecit: Stratonicus cælator ille philosophos: & Scopas uterque.*

STRONGYLION, Statuarius.

Strongylion fecit Amazonem, quam ab excellentia crurum Eucnemon appellant, ob id in comitatu Neronis principis circumlatam. Idem fecit puerum, quem amando Brutus Philippensis cognomine suo illustravit, Plinius libro XXXIV, cap. 8. Strongylion fecit Dianam: *Pausanias libro primo, pag.* 74, 54. Tres Musæ Strongylionis, ἀνδρὸς βοῦς καὶ ἵππους ἄριστα εἰργασμένου: *Hominis qui boves & equos optime expressit*, Pausanias libro nono, pag. 585, 33.

SUFFITIUS. Vide Fussitius, Architectus.

SURRENTUM.

Samia etiamnum in esculentis laudatur. Retinet hanc nobilitatem & Aretium in Italia: at calicum tantum, Surrentum, Asta, Pollentia: in Hispania, Saguntum: in Asia, Pergamum, Plinius libro XXXV, cap. 12. Martialis libro XIV, epigr. 100:

Accipe non vili calices de pulvere natos,
Sed Surrentinæ leve toreuma rotæ.

SYADRAS, Statuarius.

Pythagoras Rheginus nemini sua ætate in arte plastica secundus: ferunt eum artem didicisse à Clearcho Rhegino, Euchiri discipulo: Euchir erat Corinthius, artemque didicit à Syadra & Charta Spartanis: *Pausanias libro sexto, pag.* 350, 45.

SYNNOON, Statuarius.

Theogneti Æginetæ statuam fecit Polichus Ægineta: magister autem Policho fuit pater Synnoon: illi Aristocles Sicyonius, Canachi frater, neque ei multo inferior gloria: *Pausanias libro sexto, pag.* 359, 51.

SYRI.

Syrica vela pro Syriacis medio sæculo dicebant. Corippus libro primo in laudem Justini Aug. minoris:

Cyrica per cunctas pendebant vela columnas.

Sequioribus nempe sæculis Syrici dicebantur qui olim Syri. Unde & Syrica vela Corippo videri possunt dicta, quæ Claudiano *libro primo in Eutropium* sunt *Vela Judaica*, nimia monstrosissimæ picturæ insolentia notabilia. Claudiani locum supra adscripsimus in Judæi.

SYROPERSA, Pictor.

Anastasius Imp. Pictorem quendam Syropersam adduxit habitu presbyteri, qui cum regiam jussu Imperatoris (quem mechanicæ istiusmodi nugæ plus justo oblectabant) monstrosa quadam atque ab ecclesiasticis imaginibus alienissima pictura exornaret, gravem universæ plebis commotionem excitavit: *Cedrenus.*

SYROPHOENICES.

Syrophœnicas balistam & fundam invenisse dicunt: *Plinius libro septimo nat. Hist. cap.* 56.

T.

TALUS, NEPOS DÆDALI.

T*Alus serram commentus est*, Seneca epistola xc. Vide quæ supra ex Diod. Siculo atque aliis diximus in ipsius Dædali vita.

TALUS, CUSTOS CRETÆ.

Fuit hic Heros æneus, qui ter singulis diebus totam circumambulabat Cretam, lapidumque ictibus aliunde adventantes propulsabat à littore, donec eum Medea veneficiis suis perimeret. Rem totam distinctius referunt Apollonius Rhodius *Argonauticon libro* iv, *versu* 1638; Apollodorus *libro* i *de Deorum origine*; Photius *Bibliothecæ suæ codice* ccl, *in excerptis ex historia Agatharchidis*; Zenobius denique *Parœmiarum Centuria* v, 85; & Suidas in Σαρδόνιος γέλως· Τάλως ὁ Κρὴς, ὁ τοῦ Μίνωος, χαλκοῦς τις ὢν τῆς Κρήτης περίπολος: *Talus Cretensis, Minoï ad omnia obsequia paratus, æneus erat Cretæ circuitor*, Lucianus in Philopseude. Vide quæ de hoc Talo fusius habent propinqui mei *Vossii observata ad Pomp. Melæ lib.* ii, *cap.* 7, *vers.* 80. Plato in Minoë hæc omnia fabulis involuta explicaturus, ait, Minoëm Cretensium regem, constitutis legibus saluberrimis, Rhadamanthum præfecisse juri dicundo, qui ex eo rectissimi judicis famam apud posteros consecutus est, quod Minos huic uni legum custodiam in urbe primaria commisisset. In reliqua vero totius insulæ ditione præcipuam rerum omnium tutelam demandavit Talo, qui totius insulæ vicos ter quotannis perlustrabat, fartas tectasque jubens esse leges æneis tabulis insculptas: unde & æneus cognominatus est: Hæc Plato. Τάλως, ὁ ἥλιος, *Talus, Sol*, Hesychius. Talus Gigas quæ invenerit & quomodo mortuus: *Diod. Siculus*, 192 *D*.

TANAQUIL.

Lanam cum colo & fuso Tanaquilis, quæ eadem Caja Cæcilia vocata est, in templo Sangi durasse, prodente se, auctor est M. Varro: factamque ab ea togam regiam undulatam in æde fortunæ, qua Ser. Tullius fuerat usus. Inde factum ut nubentes virgines comitaretur colus compta & fusus cum stamine. Ea prima texuit rectam tunicam, quales cum toga pura tyroni induuntur, novæque nuptæ, Plinius libro viii nat. hist. cap. 48.

TANCHO vel DANGO.

Tancho vel *Dango*, monachus Sancti Galli, campanarum optimus conflator. Vide *monachi Sangallensis librum* i *de Ecclesiastica cura Caroli Magni. Adi tomum* ii *Historiæ Francorum, edit. Paris. pag.* 119.

TARCHESIUS, ARCHITECTUS.

Tarchesius, Pytheus, & Hermogenes, antiqui Architecti, negaverunt Dorico genere ædes sacras oportere fieri: *Vitruvius lib.* iv, *cap.* 3.

TARENTUM.

Horatius lib. ii, epist i:

Lana Tarentino violas imitata veneno.

Servius ad versum 335 libri tertii Georg. *In oppido Satureo, juxta Tarentum, sunt baphia in quibus tingitur lana.* Ταραντῖνον, ἱμάτιον γυναικεῖον λεπτὸν, κρόσσους ἔχον ἐκ τοῦ ἑνὸς μέρους: *Tarentinum, vestimentum muliebre tenue, limbos habens ab uno latere*, Hesychius. Ταραντῖνον, λεπτὸν καὶ διαφανὲς ἱμάτιον, οὐ πάντως πορφυροῦν, ὥς τινες ὑπέλαβον, καὶ Ταραντιναὶ βαφαί: *Tarentinum, tenue & pellucidum vestimentum, non prorsus purpureum, ut quidam senserunt; & Tarentinæ tinctura*, Auctor Etymologici magni. Ἔστω δὲ ἀνθηρὰ καὶ λευκὴ ἡ ἐσθὴς ἔργον τῆς Ταραντίνης ἐργασίας, ὡς διαφαίνεσθαι τὸ σῶμα: *Sit floridum & candidum vestimentum, opus Tarentini opificii, ut corpus transpareat*, Lucianus in Rhetorum præceptore. Ταραντινίδιον, διαφανές ἐστιν ἔνδυμα, ὀνομασμένον ἀπὸ τῆς Ταραντίνων χρήσεως καὶ τρυφῆς: *Tarentinidium, lucidum est indumentum, denominatum à Tarentinorum usu atque deliciis*, Pollux lib. vii, cap. 17. Οὐκ αἰσχύνῃ μόνη τῶν ἑταιρῶν οὐκ ἐλλόβιον, οὐχ ὅρμον, οὐ Ταραντινίδιον ἔχουσα: *Non pudet te quod sola meretricum neque inaures, neque monile, neque Tarentinidium habeas?* Lucianus in Dialogis meretriciis. *Privatim Ægina candelabrorum superficiem duntaxat elaboravit, sicut Tarentum scapos. In his ergo juncta commendatio officinarum est. Nec pudet Tribunorum militarium salariis emere, cùm ipsum nomen à candelarum lumine impositum appareat. Accessio candelabri talis fuit: Theonis jussu præconis Clesippus fullo, gibbere præterea & alio fœdus aspectu, emente id Gegania sestertiis* l, *eademque ostentante convivio emptum, ludibrii causa nudatus, atque impotentia libidinis receptus in torum, mox in testamentum,*

flamentum, prædives, numinum vice illud candelabrum coluit, & hanc Corinthiis fabulam adjecit: vindicatis tamen moribus nobili sepulchro, per quod æterna supra terras Geganiæ dedecoris memoria duraret, Plin. lib. XXXIV, cap. 3.

TAURISCUS, ARGENTI CÆLATOR.

Tauriscus Cyzicenus laudatur: *Plin. lib.* XXXIII, *cap.* 12.

TAURISCUS, PICTOR.

Tauriscus pinxit Discobolum, Clytæmnestram, Paniscum, Polynicem regnum repetentem, & Capanea, Plin. lib. XXXV, cap. 11.

TAURISCUS, STATUARIUS.

In Pollionis Asinii monumentis spectabantur quoque *Hermerotes Taurisci, non cælatoris illius, sed Tralliani: Jupiter hospitalis Pamphili Praxitelis discipuli: Zethus, & Amphion, ac Dirce, & taurus, vinculumque ex eodem lapide, Rhodo advecta opera Apollonii & Taurisci. Parentum ii certamen de se fecere. Menecratem videri professi sed esse naturalem Artemidorum*, Plin. lib. XXXVI, cap. 5.

TEBENNES, Vide TIMENUS.

TECTÆUS, STATUARIUS.

Simulacrum Minervæ Stheniadis è ligno fecit Callon Æginetes. Fuit autem Callon iste Tectæi & Angelionis discipulus, qui Deliis fecerunt Apollinis simulacrum: Angelion vero & Tectæus à Dipœno & Scyllide artem hauserunt: *Pausanias lib.* II, *pagina* 146, 41. Ὁ Δήλιος καὶ ἡ Ἄρτεμις, Ἰδεκταίου καὶ Ἀγγελίωνος τέχνη: *Delius & Diana sunt Idectæi & Angelionis ars*, Athenagoras in Legatione pro Christianis: ubi tamen ex Pausania repone Τεκταίου pro Ἰδεκταίου.

TELCHINES.

Eusebii Chronicon ad annum CCXXIX: *Telchines & Caryatæ adversum Phoroneum & Parrhasios instituunt bellum.* Et rursus ad annum CCLXXVI; *Telchines victi Rhodum condiderunt, quæ prius Ophiussa vocabatur.* Vide Scaligeri animadversa ad utrumque hunc numerum Eusebianum.

Stobæus titulo XXXVIII hæc citat ex Nicolao de Moribus gentium: Τελχῖνες ἄνθρωποι ὀνομαζόμενοι τὸ ἀνέκαθεν Κρῆτες, οἰκήσαντές τε καὶ ἐν Κύπρῳ, μεταναστάντες δ' εἰς Ῥόδον, καὶ πρῶτοι τὴν νῆσον κατασχόντες. βάσκανοί τε σφόδρα ἦσαν καὶ φθονεροί. Τεχνῖται δ' ὄντες καὶ τὰ τῶν προτέρων ἔργα μιμησάμενοι, Ἀθηνᾶς Τελχινίας ἄγαλμα πρῶτοι ἱδρύσαντο ὥσπερ εἴ τις λέγοι Ἀθηνᾶς βασκάνου: *Telchines in principio Cretenses appellati, aliquando quoque Cyprum inhabitantes, commigrantes deinde Rhodum, atque insulam primi occupantes, valde maligni erant atque invidi. Cùm tamen artifices essent, imitarenturque opera priorum, primi quoque posuerunt simulacrum Minervæ Telchiniæ, ac si quis dicat Minervæ invidæ.* Hujus interim Telchiniæ Minervæ meminit quoque Pausanias libro nono, pag. 569, 44.

Καὶ ἡ Κρήτη Τελχινία ἐλέγετο, καὶ οἱ Κρῆτες Τελχῖνες. Τελχινία δὲ καὶ ἡ Σικυὼν ἐκαλεῖτο, Stephanus de Urbibus, in Τελχίς. Eustathius quoque ad vers. 572 Iliados Β, tradit Sicyonem quoque Telchiniam fuisse cognominatam, propterea quòd ibi etiam vixerint aliquando Telchines illi decantatissimi. Vide quoque Eundem *ad versum* 525 *Iliados* Ι, *edit. Romanæ pagg.* 291 *&* 772.

Ἀτάβυρον, ὄρος Ῥόδου· κέκληται δὲ τὸ ὄρος ἀπό τινος Τελχῖνος Ἀταβύρου, Stephanus de Urbibus.

Ἰγνῆτες, οὕτως ὀνομάζοντο οἱ μετὰ τοὺς Τελχῖνας ἐποικίσαντες τὴν Ῥόδον, Hesychius.

Μυλάς, εἷς τῶν Τελχίνων, ὃς τὰ ἐν Καμείρῳ ἱερὰ μυλαντεῖον ἱδρύσατο· Μυλάντειοι, θεοὶ ἐπιμύλιοι, Idem.

Τελχῖνες, βάσκανοι, γόητες, φθονεροί· ἢ παρὰ τὴν τῆξιν, ἢ παρὰ τὸ θέλγειν, Idem.

Θελγῖνες, οἱ τελχῖνες, γόητες, πονηροί, φαρμακευταί, Idem.

Τελχῖνες, πονηροὶ δαίμονες, ἢ ἄνθρωποι φθονεροὶ καὶ βάσκανοι. δύο ἐγένοντο Τελχῖνες, Σίμων καὶ Νίκων· ὑπερηύχησε δὲ ὁ Νίκων τὴν ἐπὶ Σίμωνι φήμην ἀπαλεῖψαι. ὅθεν καὶ ἡ παροιμία, οἶδα Σίμωνα καὶ Σίμων ἐμέ. ἐπὶ τῶν ἀλλήλους ἐπὶ κακίᾳ γινωσκόντων, Suidas. Vide quoque Zenobium in Οἶδα Σίμωνα καὶ Σίμων ἐμέ.

Τελχῖνες, Θελγῖνες τινές εἰσι. τὰ γὰρ θέλγοντα φασὶ βασκαίνοντες τῷ ὕδατι τῆς φύσεως (forte Στυγὸς ex Strabone) ἅμα ἐπιὸν ἕως φυτῶν βασκαίνοντες, Suidas in Θέλγει.

Ovidius VII Metamorph. versu 366:

> *Phœbeamque Rhodon & Jalysios Telchinas*
> *Quorum oculos, ipso vitiantes omnia visu,*
> *Juppiter exosus, fraternis subdidit undis.*

Τελχὶν, οὐ μόνον ὁ ἰσχὺν ὑπεράνθρωπον ἔχων, μιαρὸς καὶ κακοῦργος, ἀλλὰ καὶ τοὺς νῦν Κρῆτας Τελχῖνας, καὶ τὴν Κρήτην Τελχινίαν λέγουσι. Τελχὶν γὰρ ἡ εἰς θάνατον καταφορά· καὶ τελχινώδης, ὁ πρα-

ὁ τραχηλιώδης· καὶ πληξίαινει, ἀντερίζει, σκληροτραχηλεῖ. λέγονται δὲ Τελχῖνες οἱ φθονεροὶ καὶ πονηροὶ καὶ βάσκανοι δαίμονες· παρὰ τὸ θέλγω τὸ ἀμαυρῶ καὶ σκοτίζω, θελγῖνες τινὲς ὄντες· ἢ παρὰ τὸ θέλγειν καὶ ἀπατᾶν τοὺς ἀνθρώπους, Auctor Etymologici magni.

Telchines, Alastores, & Palamnæi, iidem: *Tzetzes Chil.* VII, *hist.* 113, & rursus *Chil.* XII, *hist.* 447.

Vulcanum fabricantem dirum illud Harmiones monile apud Statium Papinium libro secundo Thebaidos, versu 274:

> *Cyclopes notique operum Telchines amica*
> *Certatim juvere manu.* - - -

Ubi Lactantius: *Telchines tres fratres dicuntur fuisse invidia lividi, qui cùm vicinorum agros viderunt proventu fertiles, natura felices, hos sparsisse dicuntur aquis Stygiis, ut redderent infœcundos; qua culpa pœnam metuentes, solum verterunt seque ad Cyclopes contulerunt.*

Strabo libro decimo quarto, pag. 653, D: Ἐκαλεῖτο δὲ Ῥόδος πρότερον Ὀφιοῦσα καὶ Σταδία, εἶτα Τελχινὶς, ἀπὸ τῶν οἰκησάντων Τελχίνων τὴν νῆσον· οὓς οἱ μὲν βασκάνους φασὶ καὶ γόητας, θείῳ καταῤῥαίνοντας τὸ τῆς Στυγὸς ὕδωρ, ζώων τε καὶ φυτῶν ὀλέθρου χάριν. οἱ δὲ τέχναις διαφέροντας τοὐναντίον ὑπὸ τῶν ἀντιτέχνων βασκανθῆναι καὶ τῆς δυσφημίας τυχεῖν ταύτης. ἐλθεῖν δ' ἐκ Κρήτης εἰς Κύπρον πρῶτον, εἶτ' εἰς Ῥόδον, πρώτους δ' ἐργάσασθαι σίδηρόν τε καὶ χαλκόν· καὶ δὴ καὶ τὴν ἅρπην τῷ Κρόνῳ δημιουργῆσαι: *Dicta est Rhodus primum Ophiusa & Stadia, deinde Telchinis, à Telchinibus insulam incolentibus. Hos alii fuisse dicunt fascinatores atque improbos, thuri Stygis aquas adspergentes ad animalium plantarumque exitium. Alii vero tradunt eos in artibus præcellentes, invisissimos fuisse earundem artium æmulis, atque ab his infamia tali appetitos: è Creta vero primum in Cyprum, deinde & Rhodum venisse, primosque ferrum atque æs excudisse, ac Saturno etiam falcem fabricasse.* Sequitur in his Strabonem, pro more suo, Eustathius ad vers. 505 Dionysii Periegetæ.

Callimachus auctor est eosdem Telchines etiam Neptuno tridentem fabricasse. Vide *ejus Hymnum in Delum, versu* 31.

Statius Papinius lib. IV Sylvarum, in Vindicis Hercule epitrapezio, describens hanc Lysippi artem, & hæc addit:

> *Tale nec Idæis quicquam Telchines in antris,*
> *Nec solidus Brontes, nec qui polit arma Deorum*
> *Lemnius, exigua potuissent ludere massa.*

Diodorus Siculus libro V, pag 226, A: Rhodus Telchinum olim sedes erat. Hos vetus fabula tradit Thalassa progenitos: dicuntur etiam cum Caphira, filia Oceani, Neptunum enutrisse: Rhea infantem ipsorum fidei committente. Dicuntur etiam ipsi artium quarundam inventores fuisse, atque alia quædam vitæ conducibilia invexisse. Perhibentur quoque primi simulacra Deorum fabricasse, quædam etiam veterum donariorum ab iis nomen traxisse: nam apud Lindios Apollo vocatur Telchinius, apud Jalysios Juno Telchinia & Nymphæ Telchiniæ, apud Camireos itidem Juno Telchinia. Dicuntur tamen & præstigiatores fuisse, ac nubes & imbres una cum grandine ac nivibus pro lubitu inducere, prorsus ut Magi hæc facere narrantur. Creduntur & formas proprias immutare, atque invidi esse in artium disciplina aliis tradenda. Narrant porro Neptunum, jam adultum, Haliam sororem Telchinum amasse, atque ex ea genuisse filios sex, filiam unam, nomine Rhodon, cujus deinde nomen in ipsam quoque insulam collatum. Plura etiamnum de universa Rhodiorum ἀρχαιολογία ibidem addit Diodorus, è quibus illustrari possint quæ jam nunc ex aliis auctoribus attulimus.

Ἀτλαία, ἡ Ῥέα, παρὰ τὴν ἄτην· ὅτι τοῖς Τελχῖσιν ἐναντία ἐγένετο. σημαίνει δὲ ἄτην, τὸ ἐξ ἐναντίας· ἢ αἰτιάζεται διά τινα φαντάσματα καὶ ἔχθρας: Auctor magni Etymologici.

Ἀτλαίη. ἡ Ῥέα οὕτω λέγεται, διότι ἐναντία τοῖς Τελχῖσιν ἐγένετο. ὡς δέ τινες, Ἀνταίη, ἡ ἀντιάντιος καὶ ἐνάντιος: Vet. Schol. ad Apollonii Rhodii librum I Argonant. vers. 1141.

Telchiniacam historiam composuit sive Cretensis Epimenides, sive Teleclides, sive alius quispiam: *Athenæus libri septimi cap.* 7. . Ac fortasse hoc est illud poëma quod memorat Laërtius libro II, in Epimenide, cùm ait Epimenidem quinque millibus versuum generationem Curetum Corybantumque & theogoniam complexum.

TELECLES, STATUARIUS.

Diodorus Siculus *sub finem libri primi* hæc habet de Telecle & Theodoro, filiis Rhœci; ut ostendat quàm pulchre prisci Artifices perspectam habuerint universam humani corporis symmetriam. Sacerdotes, inquit, Ægyptiorum referunt è sacris suæ gentis commentariis, antiquissimorum Statuariorum nobilissimos, Teleclem & Theodorum, Rhœco genitos, aliquamdiu apud se vitam egisse Artemque exercuisse. Illos dico Rhœci filios, qui Samiis Apollinis Pythii simulacrum elaborarunt. Nam statuæ istius dimidium

Digitized by Google

dium in Samo à Telecle fabricatum, Ephesique à Theodoro germano ejus alteram partem elaboratam perhibent; junctasque inter se partes mutuo sibi accurate adeo respondisse, ut unius viderentur esse manus: quod genus operis à Græcis nequaquam exerceri, sed frequentissimum apud Ægyptios usum habere contendunt. Neque enim apud eos, quod Græcis in more est, oculorum contuitu aptam statuæ conformationem æstimari, sed quando lapides excisos atque in partes duas dissectos distributosque elaborant, tunc proportionem simul à minimis ad maxima desumi: universa etenim corporis structura in XXI partes & quadrantem divisa, totam symmetriam accurate ab iis reddi. Idcirco ubi de magnitudine Artifices inter se convenerunt, à se invicem digressi, magnitudines operum usque adeo congruas efficiunt, ut operis insolitati miriculum spectatoribus admirationem cum stupore incutiat. Simulacrum ergo Samium, juxta Ægyptiorum artem, à vertice in duo dissectum ad pubem usque Dei mediam ita distingui, ut suam undique æquabilitatem habeat: quumque sit protensis manibus, cruribusque ad progredientis modum diductis, quàm proxime ad Ægyptiorum simulacra putant accedere. Hæc Diodorus.

Διέχεν χαλκὸν πρῶτοι καὶ ἀγάλματα ἐχωνεύσαντο Ῥοῖκός τε Φιλαίου καὶ Θεόδωρος Τηλεκλέους Σάμιοι: *Primi æs fuderunt & statuas inde conflarunt Rhœcus Philæi & Theodorus Teleclis filius, Samii*, Pausanias libro VIII, pag. 497, 73. & lib. X, pag. 686, 11.

ὁ Πύθιος, ἔργον Θεοδώρου καὶ Τηλεκλέους: *Pythius, Theodori & Teleclis opus est*, Athenagoras Legatione pro Christianis.

TELEPHANES, Pictor.

Inventam linearum [picturam] *dicunt à Philocle Ægyptio, vel Cleanthe Corinthio. Primi exercuere Ardices Corinthius & Telephanes Sicyonius, sine ullo etiamnum colore, jam tamen spargentes lineas intus. Ideo & quos pingerent, adscribere institutum*, Plin. libro XXXV, cap. 3.

TELEPHANES, Statuarius.

Artifices, qui compositis voluminibus condidere hæc, miris laudibus celebrant & Telephanem Phocæum, ignotum alias, quoniam in Thessalia, ubi habitaverat, latuerint opera ejus: alioqui suffragiis ipsorum æquatur Polycleto, Myroni, Pythagoræ. Laudant ejus Larissam, & Spinarum pentathlon, & Apollinem. Alii non hanc ignobilitatis fuisse causam, sed quoniam se regum Xerxis atque Darii officinis dediderit, existimant, Plinius libro XXXIV, cap. 8.

TELESARCHIDES, Statuarius.

Eustathius ad Iliados Ω versum 333, edit. Romanæ pag. 1353, 8: Ἑρμῆς τετρακέφαλος ἐν Κεραμεικῷ, Τελεσαρχίδου ἔργον· ᾧ ἐπιγέγραπτο, Ἑρμῆ τετρακέφαλε, καλὸν Τελεσαρχίδου ἔργον, πάνθ' ὁρᾷς: *Hermes quadriceps in Ceramico, Telesarchidis opus, cui inscriptum est: Hermes quadriceps, pulchrum Telesarchidis opus, cuncta vides.*

TELESIUS, Statuarius.

Τελεσίου δὲ τοῦ Ἀθηναίου, ὥς φησι Φιλόχορος, ἔργον εἰσὶν ἀγάλματα ἐννεαπήχη Ποσειδῶνος καὶ Ἀμφιτρίτης, ἐν Τήνῳ προσκυνούμενα: *Telesii Atheniensis, ut ait Philochorus, opus sunt Neptuni atque Amphitrites novem cubitorum simulacra, quæ in Teno adorantur*, Clemens Alexandrinus in Protreptico.

TELESTAS vel TELETAS, Statuarius.

Telestas vel Teletas Statuarius, & frater ejus Ariston, genere Lacones, fecerunt Colosseam Jovis statuam, altam pedes decem & octo. Vide *Pausaniam libro quinto, pagina* 334, 28.

TELOCHARES, Statuarius.

Halicarnassi Mausoleum ita egregiis operibus est factum, ut in septem spectaculis numeretur. In hujus summa arce media est *Martis fanum, habens statuam colossi, quam* ἀκρόλιθον *dicunt, nobili manu Telocharis factam. Hanc autem statuam alii Telocharis, alii Timothei putant esse*, Vitruvius lib. II, cap. 8; ubi tamen quidam, conjectura sane non infelici, *Leocharis* restituunt ex Procemio libri septimi.

TENICHUS.

Navis ex candido lapide visebatur in Phæaciæ littore. Sed & multis lapidibus compacta est illa navis lapidea quam Agamemnon Geresti in Eubœa dicavit Dianæ. Versibus navigio huic inscriptis præfigitur Τένιχος ἐποίει Ἀρτέμιδι Βολοσίᾳ: *Tenichus fecit Dianæ Bolosiæ*, Procopius lib. IV de bello Gotthico, cap. 22.

TERENTIUS, Lapidarius.

Inscript. Gruteri DCXL, 5.

TERENTIUS VARRO, Vide Varro.

TEUCER, Crustarius.

Habuit & Teucer crustarius famam. Subitoque ars hæc ita exolevit, ut sola jam vetustate censeatur, usque adeo attritis cælaturis, ne figura discerni possit, auctoritas constet, Plin. lib. XXXIII, cap. 12.

THALES, Pictor.

Laërtio libro primo in Thaletis vita, ubi quinque ejusdem nominis Thaletes recenset, secundus est ζωγράφος Σικυώνιος, μεγαλοφυής: *Pictor Sicyonius, magnanimus.*

THARE.

Thare, pater Abrahami Patriarchæ, fuit ἀγαλματοποιός, *statuarum faber*, Epiphan. 1 adversus hæreses, cap. 1. Ἐντεῦθεν γέγονεν ἀνδριαντοπλαστία ἀπὸ πηλουργίας ἢ κεραμικῆς ἐπιστήμης διὰ τοῦ Θάῤῥα τούτου τέχνης: *Ex eo tempore simulacra ex argilla, figilinoque opere reperta sunt, artifice Thara.*

THEBANI.

Thebanæ texturæ nescio an olim nobilitatæ fuerint. Ismenus certe fluvius & fons Dirce διαύγειαν καὶ στίλψιν καὶ πολὺ τὸ λεῖον δωροῦνται τοῖς ὑφάσμασι: *Splendorem & nitorem & levitatem texturis conciliat*: Tzetzes Chiliad. x, hist. 331. Critias apud Athenæum lib. 1, cap. 22: Θήβη δ' ἁρματόεντα δίφρον συνεπήξατο πρώτη: *Thebe prima currum compegit.*

THEOCLES, Sculptor.

Hesperides numero quinque fecit Theocles Lacedæmonius, Hegyli filius, quem Scyllis & Dipœnus dicuntur artem hanc docuisse: *Pausanias lib.* v, *pag.* 319, 22.

Est in Epidamniorum thesauro Hercules, malus Hesperica, & draco malum istam circumplexu suo involvens: atque omnia hæc è cedro fabricata, sunt opus Theoclis, filii Eryli: *Idem Pausanias lib.* VI, *pag.* 379, 29.

THEOCOSMUS, Sculptor.

In agri Megarensis luco, quem Olympium dicunt, est fanum spectatu dignissimum, ut ut Jovis in eo signum, interveniente bello Peloponnesiaco, non sit expolitum. Simulacri os est ex ebore atque auro; reliqua ex argilla & gypso. Fabricasse illud perhibent Theocosmum indigenam, adjuvante Phidia. In postica templi parte jacent ligna non nisi dimidia sui parte polita, quæ Theocosmus fuerat ebore atque auro obducturus ad simulacrum Jovis perficiendum: *Pausanias lib.* 1, *pag.* 75, 9.

Diagoræ statuam elaboravit Callicles Megarensis, filius ejus Theocosmi qui fecit signum illud Jovis quod erat Megaris: *Pausanias lib.* VI, *pag.* 356, 42.

Hermonem, qui prætoriæ navis gubernator fuerat Lysandro, Theocosmus Megarensis fecit, quod Megarenses eum in civitatem suam adscripserant: *Pausanias lib.* x, *pag.* 625, 30.

THEOCYDES, Architectus.

Theocydes conscripsit præcepta Symmetriarum: *Vitruvius in Proœmio libri septimi.*

THEODORUS, Pictor.

Theodorus pinxit emungentem: idem ab Oreste matrem & Ægisthum interfici: bellumque Iliacum pluribus tabulis, quod est Romæ in Philippi porticibus: & Cassandram, quæ est in Concordiæ delubro: Leontium Epicuri cogitantem: Demetrium regem, Plinius libro XXXV, cap. 11. Quod vero attinet illum Theodorum Samium Pictorem, quem Plinius hoc ipso capite paullo post ait fuisse Nicosthenis discipulum unà cum Stadio, cum liquet à priore diversum; quoniam Plinius parans eum inter Pictores non ignobiles recensere, satis expresse dicat, *Sunt etiam non ignobiles quidem, in transcursu tamen dicendi*, &c.

Laërtius adhæc libro secundo in vita Theodori philosophi enumerans Theodoros viginti, duodecimus ei est ille Theodorus Pictor, cujus meminit Polemon: decimus tertius est Theodorus Atheniensis Pictor, de quo scribit Menodotus: decimus quartus est Theodorus Pictor Ephesius, cujus mentionem facit Theophanes in libro de Pictura.

THEODORUS MILESIUS.

Theodorum Milesium refert inter primos Statuariæ ac Plastices inventores Athenagoras in Legatione pro Christianis. Locum adscripsimus in Crato.

THEODORUS PHOCÆUS, Architectus.

Theodorus Phocæus edidit volumen de tholo qui est Delphis: *Vitruvius in Proœmio libri septimi.*

THEODORUS LEMNIUS, Architectus.

Lemnius similis Ægyptio & Cretico labyrinthis, columnis tantum centum quadraginta mirabilior fuit: quarum in officina turbines ita librati pependerunt, ut puero circumagente

cumagente tornarentur. Architecti illum fecere Zmilus, & Rholus, & Theodorus indigena. Extantque adhuc reliquiæ ejus, cùm Cretici Italicique nulla vestigia extent, Plinius libro xxxvi, cap. 13.

THEODORUS, MECHANICUS.

Hujus opera Romani utebantur adversus Chosroëm: *Procopius lib. secundo de bello Persico, cap.* 13.

THEODORUS, TIBIARUM FABER.

Isocratis pater Athenis appellabatur αὐλοποιὸς, tibiarum Faber: qua de re hæc habet Philostratus libro primo de Vitis Sophistarum, in Isocrate: Οἱ ἡγούμενοι τὴν κωμῳδίαν καθάπτεσθαι τοῦ Ἰσοκράτους ὡς αὐλοποιοῦ, ἁμαρτάνουσι. πατὴρ μὲν γὰρ αὐτῷ Θεόδωρος ἦν ἐν ὀνόματι αὐλοποιὸς Ἀθήνησιν· αὐλοὺς δ' οὔτ' αὐλοὺς ἐγίνωσκεν, οὔτ' ἄλλο τι τῶν ἐν βαναύσοις. οὐ γὰρ ἂν οὐδὲ τῆς ἐν Ὀλυμπίᾳ εἰκόνος ἔτυχεν, εἴ τι τῶν εὐτελῶν εἰργάζετο: *Qui arbitrantur Isocratem in Comœdiis perstringi ut fabrum tibiarum, falluntur. Pater etenim ei Theodorus fuit, quem fabrum tibiarum appellabant Athenis: ipse vero neque tibias norat, neque aliud quicquam sordidi opificii: atque nullam unquam in Olympia consecutus esset statuam, si ullas viliores operas ullo tempore tractasset.*

THEODORUS, STATUARIUS. †

Theodori Statuarii, genere Thebani, meminit Laërtius *libro secundo, in vita Theodori Philosophi.*

THEODORUS ALTER, ITIDEM STATUARIUS.

Plato certe in Ione Statuarios aliquot olim celeberrimos nominaturus, conjungit Theodorum Samium cum Dædalo filio Metionis & Epeo Panopei filio. Atque adeo Theodorus ille Samius eo in loco Platoni memoratus, aliis quoque Scriptoribus laudatur à singulari solertia atque inventione plurimarum rerum huic vitæ apprime utilium. *Normam, & libellam, & tornum, & clavem Theodorus Samius invenit,* Plinius libro vii nat. Hist. cap. 56. *Sunt qui in Samo primos omnium plasticen invenisse Rhœcum & Theodorum tradant, multo ante Battiadas Corintho pulsos,* Idem lib. xxxv, cap. 12.

Apud Lacedæmonios circa alterum è foro exitum ædificata est quæ Scia vocatur, ubi hac ipsa etiamnum ætate conciones habent. Hanc Sciadem perhibent opus esse Theodori Samii: ὃς πρῶτος διαχέαι σίδηρον εὗρε καὶ ἀγάλματα ἀπ' αὐτοῦ πλάσαι: *Qui primus fundere ferrum invenit & simulacra ex eo fingere,* Pausanias libro tertio, pag. 183, 39. Διέχεαν χαλκὸν πρῶτοι καὶ ἀγάλματα ἐχωνεύσαντο Ῥοῖκός τε Φιλαίου καὶ Θεόδωρος Τηλεκλέους, Σάμιοι: *Primi æs fuderunt & statuas inde conflarunt Rhœcus Philæi & Theodorus Teleclis filius, Samii,* Idem libro viii, pag. 479, 9. Decimi denique libri pag. 686, 11, posteaquam ea ipsa repetiit, statim quoque subjungit se nihil adhuc Theodori ex ære fabricatum potuisse investigare.

Θεόδωρος ὁ Σάμιος, υἱὸς Ῥοίκου, συνεβούλευσεν ἄνθρακας ὑποτεθῆναι τοῖς θεμελίοις τοῦ ἐν Ἐφέσῳ νεώ· καθύγρου γὰρ ὄντος τοῦ τόπου, τοὺς ἄνθρακας ἔφη τὸ ξυλῶδες ἀποβαλόντας, αὐτὸ τὸ στερεὸν ἀπαθὲς ἔχειν ὕδατι: *Theodorus Samius, filius Rhœci, auctor fuit carbones fundamentis Ephesini templi substernere. Quum enim humidus esset locus atque uliginosus, carbones inquit abjecta ligni natura, soliditatem accipere aquis inexpugnabilem,* Auctores sunt Laërtius & Hesychius Milesius. Huc facit etiam illud Augustini libro xxi de Civitate Dei, cap. 4: *Quid in carbonibus? Nonne miranda est, & tanta infirmitas, ut ictu levissimo frangantur, pressu facillimo conterantur: & tanta firmitas, ut nullo humore corrumpantur, nulla ætate vincantur: usque adeo ut eos substernere soleant qui limites figunt, ad convincendum litigatorem, quisquis post quantalibet tempora extiterit, fixumque lapidem limitem non esse contenderit? Quis eos in terra humida infossos, ubi ligna putrescerent, tamdiu durare incorruptibiliter posse, nisi rerum ille corruptor ignis effecit?*

Crœsus inter alia donaria Delphos misit duas eximiæ magnitudinis pateras, auream atque argenteam: quæ & ipsæ, templo incenso, amovebantur. Aurea quidem in thesauro Clazomeniorum posita est, pondo talentorum octo & dimidii, præterea minarum duodecim: argentea ad fuggrundam anguli templi, sexcentarum amphorarum capax, in quam festo theophaniæ miscebatur vinum à Delphis. Ajunt vero Delphi eam opus esse Theodori Samii: Καὶ ἐγὼ δοκέω· οὐ γὰρ τὸ συντυχὸν φαίνεταί μοι ἔργον εἶναι: *Atque ego quoque idem sentio, non enim videtur mihi esse opus vulgare,* inquit Herodotus libro 1, cap. 51.

Chares Mitylenæus libro quinto Historiæ Alexandri: Eousque, inquit, luxuriæ processerunt Persarum reges, ut ad verticem Regii cubiculi superne adjaceret cœnaculum quinque lectis constratum, in quo nunquam non auri talenta quinquies mille asservabantur; illud cœnaculum Cervical regium appellabatur. Ad pedes supradicti cubiculi Regii adjacebat etiam cœnaculum tribus lectis instratum, in quo tria millia talentorum ar-

 genti

genti reposita erant; id cœnaculum nuncupabant Scabellum regium. In ipso vero cubiculo vitis aurea gemmis distincta lecto erat imposita. Hanc vero vitem Amyntas libro de ponderibus ait racemos habuisse ex pretiosissimis gemmis compositos: non longe autem ab hac vite collocatum fuisse craterem aureum, Theodori Samii opus. Hæc habet Athenæus *libro* XI, *cap.* 2.

Polycratem Samium felicem appellant; inquit Cicero sub finem libri quinti de Finib. *nihil acciderat ei quod nollet, nisi quod annulum, quo delectabatur, in mare abjecerat. Ergo infelix una molestia; felix rursus, cum is ipse annulus in præcordiis piscis inventus est.* Prolixius hæc refert Strabo libro XIV, pag. 637, D; at multo etiamnum copiosius Herodotus libro III, capitibus 39, 40, 41, 42, 43; ubi & hoc habet inter alia Historicus ille Halicarnasseus: Ἦν οἱ σφρηγὶς τὴν ἐφόρεε χρυσόδετος, σμαράγδου μὲν λίθου ἐοῦσα, ἦν δὲ ἔργον Θεοδώρου τοῦ Τηλεκλέος Σαμίου: *Erat ei gemma signatoria smaragdus, quam gestabat auro inclusam, opus Theodori Samii Telecle geniti.* Vide quoque Tzetzen Chiliade VII, hist. 121; sicuti & Suidam in σμάραγδος.

Huc etiam facit illud Pausaniæ libro VIII, pag. 479; Θεοδώρου [τοῦ Σαμίου] ἔργον ἦν καὶ ἐπὶ τοῦ λίθου τῆς σμαράγδου σφραγὶς, ἣν Πολυκράτης ὁ Σάμου τυραννήσας ἐφόρει τε ὡς μάλιστα, καὶ ἐπ' αὐτῇ περισσῶς δή τι ἠγάλλετο: *Theodori Samii ars nobilitabat illam smaragdi gemmam signatoriam, quam Polycrates Samiorum tyrannus ut plurimum gestabat, & in qua supra modum gestiebat.*

Plinius in Procemio libri XXXVII: *Quæ fuerit origo gemmarum, & quibus initiis in tantam admirationem hæc exarserit, diximus quadamtenus in mentione auri annulorumque. Fabulæ primordium à rupe Caucasea tradunt, Promethei vinculorum interpretatione fatali: primumque saxi hujus fragmentum inclusum ferro ac digito circumdatum, annulum, & hoc gemmam.* Mox cap. I prosequitur quod inceperat: *His initiis cœpit auctoritas in tantum amorem elata, ut Polycrati Samio, severo insularum ac litorum tyranno, felicitatis suæ, quam nimiam fatebatur etiam ipse, satis piamenti in unius gemmæ voluntario damno videretur, si cum Fortunæ volubilitate paria faceret; planeque ab invidia ejus abunde se redimi putaret, si hoc unum doluisset. Assiduo ergo gaudio lassus, profectus navigio in altum, annulum mersit. At illum piscis eximia magnitudine Regi natus, escæ vice raptum, ut faceret ostentum, in culinam domini rursus Fortunæ insidiantis manu reddidit. Sardonychem eam gemmam fuisse constat; ostenduntque Romæ, si credimus, in Concordiæ delubro, cornu aureo Augustæ dono inclusam, & novissimum prope locum, tot prælatis, obtinentem.* Et aliquanto post, ibidem: *Polycratis gemma, quæ demonstratur, illibata intactaque est.* Solinus cap. 33: *Ex Arabici littoris sinu Polycrati regi advecta Sardonyx gemma, prima in orbe nostro luxuriæ excitavit famam.* Ubi tamen Solinum erroris manifestum arguit Salmasius; quem vide *Plinianarum exercitationum pag.* 557. Quoniam vero ex Herodoto ac Pausania colligimus Polycratis gemmam signatoriam Theodori Samii scalptura fuisse insignitam, non male forte suspicetur aliquis Theodorum in hac gemma signum Lyræ musicæ excavasse, cùm tali sigillo Polycratem usum testetur Clemens Alexandrinus Pædagogi lib. tertio: Αἱ σφραγῖδες ἡμῖν ἔστων πελειὰς, ἢ ἰχθὺς, ἢ ναῦς οὐριοδρομοῦσα, ἢ λύρα μουσικὴ, ᾗ κέχρητο Πολυκράτης, ἢ ἄγκυρα ναυτικὴ, ἣν Σέλευκος ἐνεχαράττετο τῇ γλυφῇ, &c.

Theodorus, qui labyrinthum fecit Sami, ipse se ex ære fudit, præter similitudinem mirabilem fama magnæ subtilitatis celebratus. Dextra limam tenet, læva tribus digitis quadrigulam tenuit translatam Præneste, tantæ parvitatis, ut totam eam curruumque & aurigam integeret alis simul facta musca, Plinius libro XXXIV, cap. 8.

Ὁ Πύθιος, ἔργον Θεοδώρου καὶ Τηλεκλέους: *Pythius Theodori & Teleclis opus est*, Athenagoras Legatione pro Christianis. Diodorus Siculus sub finem libri primi refert hoc Pythii Apollinis simulacrum arte mira Samiis fabricatum à Telecle ac Theodoro filiis Rhœci. Nam statuæ hujus dimidium in Samo à Telecle fabricatum tradunt, alteram vero partem Ephesi à Theodoro germano ejus fratre factam perhibent; junctasque partes mutuo sibi accurate adeo respondisse, ut unius viderentur esse manus. Integrum Diodori locum adscripsimus supra in TELECLE.

Cæterum ut Diodoro hoc in loco memoratur Theodorus Rhœci filius, ita quoque Diogeni Laërtio & Hesychio Milesio ille Theodorus Samius, quo suadente carbones Ephesini templi fundamento substrati sunt, dicitur filius Rhœci: unde quoque statuendum est diversum esse hunc Theodorum ab illo Theodoro, qui Herodoto & Pausaniæ dictus est filius Teleclis.

THEODOTUS.

Vide quid sibi velit Nævius in Tunicularia, cujus verba, quæ Festus adducit in *Penum*, ita emendat Jos. Scaliger:

Theodotum compella, qui aris compitalibus

Sedens

Sedens in cœlla circumtecta tegetibus
Lares ludentes peni pinxit bubulo.

THEODULUS, Figulus.

Meminit ejus Cassiodorus Variarum 11, 23.

THEOMNESTUS.

Asclepiodoro Mnason tyrannus pro duodecim Diis dedit in singulos mnas trecentas: idemque Theomnesto in singulos Heroas mnas centenas, Plin. lib. xxxv, cap. 10.

THEOMNESTUS, Statuarius.

Plinius libro xxxiv, cap. 8, refert eum inter Artifices qui fecerunt athletas & armatos & venatores sacrificantesque. Sardianum fuisse hunc Theomnestum testatur Pausanias *libro* vi, *pag.* 371, 51.

THEON, Pictor.

Floruit circa Philippum & usque ad successores Alexandri pictura præcipue, sed diversis virtutibus: nam cura Protogenes, ratione Pamphilus ac Melanthius, facilitate Antiphilus, concipiendis visionibus (quas φαντασίας *vocant) Theon Samius, ingenio & gratia quam in se ipse maxime jactat, Apelles est præstantissimus*, Quintilianus libro xii, cap. 10.

Theon pinxit Orestis insaniam, Tamiram citharœdum, Plin. lib. xxxv, cap. 11.

Ἔνιοι γράφουσι πράξεις ἀτόπους· καθάπερ Τιμόμαχος τὴν Μηδείας τεκνοκτονίαν, καὶ Θέων τὴν Ὀρέστου μητροκτονίαν, καὶ Παρράσιος τὴν Ὀδυσσέως προσποίητον μανίαν, καὶ Χαιρεφάνης ἀκολάστους ὁμιλίας γυναικῶν πρὸς ἄνδρας: *Quidam pingunt actiones turpes: ut Timomachus Medeam liberos necantem, Theon Orestem manus inferentem matri, Parrhasius Ulyssis simulatam insaniam, Chærephanes libidinosos mulierum cum viris congressus*, Plutarchus de audiendis poëtis.

Quo lenocinio Theon spectatoribus commendaverit tabulam armati militis magno impetu in populabundos hostes irruentis, eximie describit Ælianus *Var. hist. libro* 11, *cap. ult.*

THEOPROPUS, Statuarius.

Delphis in sacro Apollinis septo est æneus taurus, ars Theopropi Æginetæ: *Pausanias lib.* x, *pag.* 624, 39.

THERA.

Thera insula: Θηραῖον ἱμάτιον, *Pollux lib.* vii, *cap.* 13 & 17.

THERICLES, Figulus.

Θηρίκλειος, κύλικος εἶδος, ἀπὸ τοῦ Θηρικλέους κεραμέως: *Thericleus, calicis genus, à Thericle figulo*, Hesychius. Pollux quoque libro vi, capite 16, tradit Cantharum & Thericleum poculum ab opificibus nomen accepisse. Θηρικλέους τέκνον, κύλιξ ἣν λέγεται πρῶτος κεραμεῦσαι Θηρικλῆς. Θηρίκλειον, ποτήριον ὑάλινον: *Thericlis proles, calix quem primus dicitur è terra figulina fecisse Thericles. Thericleum, poculum vitreum*; Suidas. Atque eadem fere habet Auctor Etymologici magni in Θηρίκλειον κύλικα. Athenæus meminit Thericleorum aureorum libro v, cap. 7. Ex terebinthino ligno optima pocula Thericlem tornasse monet Plinius libro xvi, cap. 40. Ac fusius id ipsum tradit ex Theophrasto Athenæus lib. 11, cap. 6; ubi inter alia & hæc addit: Κατασκευάσαι λέγεται τὴν κύλικα ταύτην Θηρικλῆς ὁ Κορίνθιος, ἀφ' οὗ καὶ τοὔνομα ἔχει, γεγονὼς τοῖς χρόνοις κατὰ τὸν κωμικὸν Ἀριστοφάνην: *Hunc calicem fecisse dicitur Thericles Corinthius, unde & nomen accepit; fuit is temporibus Aristophanis comici.* Multa de Thericle & Thericleis habent Salmasii Exercitat. Plinianæ pag. 1043 & seq.

THERIS, Faber lignarius.

Anthologia Græc. Epigrammatum libro vi, cap. ult.

Θῆρις ὁ δαιδαλόχειρ τῇ Παλλάδι πῆχυν ἀκαμπῆ,
 Καὶ τετανὸν νώτῳ καμπτόμενον πρίονα,
Καὶ πέλεκυν, ῥυκάναν τ' εὐάγεα, καὶ περιαγὲς
 Τρύπανον, ἐκ τέχνας ἄνθετο παυσάμενος.

Cl. Hugo Grotius vertit:

Thèris in arte bonus constantem Palladi normam,
 Cum ferra dorso quæ secat acta trabes,
Cumque secure simul, terebraque rotante dolabram
 Dedicat; ut longæ desiit artis opus.

THERON, Statuarius.

Theron Bœotius fecit Gorgum Messenium quinquertii victorem: *Pausanias lib.* vi, *pag.* 370, 49.

THESSALI.

Pugnare ex equo invenisse dicunt Thessalos, qui Centauri appellati sunt, habitantes secundum Pelium montem, Plin. lib. VII, cap. 56. *Thessalorum gentis inventum est, equo juxta quadrupedante, cornu intorta cervice tauros necare: primus id spectaculum dedit Romæ Cæsar Dictator*, Plinius libro VIII, cap. 45. Ἄκαινα ἐστὶ μέτρον δεκάπουν, Θετταλῶν εὕρημα. ἡ ῥάβδος ποιμενικὴ, παρὰ Πελασγοῖς εὑρημένη· περὶ ἧς Καλλίμαχος φησὶν, Ἀμφότερον κέντρον τε βοῶν καὶ μέτρον ἀρούρης. Hoc est, *ἄκαινα est mensura decempes, inventum Thessalorum; unde ἄκαινα Callimacho est stimulus boum & mensura terræ*, Vet. Schol. ad versum 1322 libri tertii Argonaut. Apollonii. Qua occasione vox ἄκαινα utramque significationem obtinuerit, docet Auctor Etymologici magni in Ἄκαινα. Pollux libro VII, cap. 26: Κάλλισται αἱ Θετταλικαὶ δίφροι. *Pulcherrimæ sunt sellæ Thessalicæ.* Critias apud Athenæum libro I, cap. 22: Θεσσαλικὸς δ' ὁ θρόνος γυίων τρυφερωτάτη ἕδρα. Vide quoque Hesychium in Θετταλικὸς δίφρος. Thessalicum chlamydem ad humerum dextrum aurea fibula colligebat: *Procopius lib. I de bello Vandalico, cap. 25.* Hesychius: Θετταλικὰ πτερά, τοῦτο εἴρηται διὰ τὸ πτέρυγας ἔχειν τὰς Θεσσαλικὰς χλαμύδας· πτέρυγες δὲ καλοῦνται αἱ ἑκατέρωθεν γωνίαι, διὰ τὸ ἐοικέναι πτέρυξιν: *Thessalicæ alæ; hoc eo dicitur, quòd alas habeant Thessalicæ chlamydes. Alæ vero dicuntur utrinque prominentes anguli, quòd similes sint alis.* Ita quoque Auctor Etymologici magni & Suidas: Οἱ Θετταλοὶ μάλιστα βαθυστολοῦντες, ὡς εἰκὸς, διὰ τὸ πάντων εἶναι Ἑλλήνων βορειοτάτους: *Thessali maximè prolixis utuntur stolis, ut par est, quòd Græcorum omnium maximè sint Septentrionales*, Strabo lib. XI, pag. 530, D: Ἰάσων ὁ Θετταλὸς καὶ ἡμιθωράκια προσεξεῦρε: *Jason Thessalus etiam semithoraces invenit*, Pollux lib. I, cap. 10, §. 6.

THEUTH, Inventor literarum.

Vide Platonem in Phædro, tomo III, pag. 274, edit. Steph. Despice an non sit idem cujus meminit Arnobius *lib.* II adversus Gentes: *Quando siderum motus aut ratio cœpta est genethliaca sciri? nonne post Theuthin Ægyptium, aut post Atlantem, ut quidam ferunt, gestatorem, bajulum, tibicinum illum ac destinam cœli?* Clementi Alexandrino libro I Stromat. Θωὺθ dicitur sapiens ille Theuth, cujus meminit Plato in Phædro, & qui existimabatur esse Mercurius. Cicero lib. III de Divinatione: *Quintum Mercurium colunt Pheneathæ, qui Argum dicitur interemisse, ob eamque causam Ægypto præfuisse, atque Ægyptiis leges & literas tradidisse. Hunc Ægyptii Thoyth appellant: eodemque nomine anni primus mensis apud eos vocatur.* Lactantio libro I de Falsa religione, cap. 6, dicitur *Thoth.*

THOAS.

Auri metalla & conflaturam, Cadmus Phœnix ad Pangæum montem invenit: ut alii, Thoas & Eaclis in Panchaia, Plinius libro septimo, cap. 56.

THOBEL. Vide Tubal-cain.

THORAX.

Thorax quidam rex dicitur invenisse thoraces, Servius ad vers. 505 Æneïdos IX.

THRACES.

Scuta gestare Curetes primi invenerunt; galea Thracicum tegmen est, Servius ad vers. 505 noni Æneïdos. Θρᾷκες πρῶτοι τὴν καλουμένην ἅρπην. ἔστι δὲ μάχαιρα καμπύλη· καὶ πρῶτοι πέλταις ἐπὶ τῶν ἵππων ἐχρήσαντο: *Thraces primi invenerunt harpen, est autem ensis incurvus. Primi quoque peltis usi sunt in equis*, Clemens Alexandrinus Stromat. libro I. Πέλεκυς Θρᾴκιος, *Thracia bipennis*, Pollux lib. I, cap. X, §. 13.

THRASON, Statuarius.

Plinius *lib.* XXXIV, *cap.* 8, refert Thrasonem inter Artifices qui fecerunt athletas, & armatos, & venatores sacrificantesque. Strabo *libro* XIV, ubi agit de Ephesini templi donariis, ait sibi etiam Thrasonis quædam ostensa, cujus est Hecatesium, & fons Penelopeus, & anus Euryclea.

THRASON, Mechanicus.

Thrason primus fecit muros: *Plinius lib.* VII, *cap.* 56.

THRASYMEDES, Statuarius.

Epidauri simulacrum est Æsculapii, dimidio minus eo quod Athenis est Jovis Olympii: factum est ex ebore atque auro. Inscriptio indicat opus esse Thrasymedis Parii, filii Arignoti. Sedet in solio Deus, scipionem tenens, manuum altera draconis capiti superimposita est, cane ei adjacente in proximo: *Pausan. lib. secundo, pag.* 134, 40.

THUSCI.

Thuscanica signa per terras dispersa, quæ in Hetruria factitata non est dubium. Deorum tantum putarem ea fuisse, ni Metrodorus Scepsius, cui cognomen à Romani nominis odio

odio inditum est, propter duo millia statuarum Volsinios expugnatos objiceret. Mirumque mihi videtur, cùm statuarum origo tam vetus in Italia sit; lignea potius aut fictilia Deorum simulacbra in delubris dicata usque ad devictam Asiam, unde luxuria, Plinius libro XXXIV, cap. 7. Et ibidem aliquanto post: *Factitavit colossos & Italia. Videmus certe Apollinem in bibliotheca templi Augusti Thuscanicum L pedum à pollice, dubium ære mirabiliorem an pulchritudine.* φασὶ Τυσκανοὺς τὴν πλαστικὴν ἐπινοῆσαι: *Ajunt Tuscanos plasticen excogitasse*, Clemens Alexandr. lib. I Stromat. *Prætexta apud Hetruscos originem invenere*, Plinius libro VIII nat. Hist. cap. 48. Huc etiam facit locus Sallustii, quem adscripsimus in SAMNITES. Vide quoque Macrobium Saturnal. I, 6. *Tuscum catinum*, id est, vilem fictilemque à Tuscis olim factum, dixit Juvenalis Satyra IX, vers. 109. Apud Persium tamen Satyra secunda, vers. 60, videtur Tuscum fictile poni pro vase alicujus pretii.

Tuscanicæ statuæ genere ipso à Græcis differunt: *Quintil.* XII, 10. Tuscanicæ duriores erant, ut idem testatur ibidem. *Duriora*, inquit, *& Tuscanicis proxima Calon fecit.*

Statuas primum Thusci in Italia invenisse referuntur, quas amplexa posteritas pene parem populum Urbi dedit (inquit Cassiodorus Variarum libro VII, formula 15) *quam Natura procreavit*, &c.

THYLACUS, STATUARIUS.

Vide quæ supra diximus in ONÆTHUS, STATUARIUS.

THYMILUS, STATUARIUS.

Thymilus fecit Cupidinem Libero patri assistentem: *Pausanias lib.* I, *pag.* 34, 49.

Tidrico Architecto vedi Supplementum ad novum Thesaurum ... pag. 113 ...

THYSIAS. Vide TISIAS, STATUARIUS.

TIBURS, CULTRARIUS.

Q. TIBURTI. Q. L. MENOLANI CULTRARI OSSA HEIC SITA SUNT, Inscript. Gruteri DCXL, II.

TIBURTINUS CALIX.

Vilioris generis calix fictilis: *Seneca epist.* CXIX.

TIMÆNETUS, PICTOR.

Timænetus pinxit Musæum: *Pausanias lib.* I, *pag.* 39, 52.

TIMÆUS, ARTIFEX.

Τίμαιος θαυμάζεται ἐπὶ τῇ πυρᾷ τῇ κατασκευασθείσῃ Διονυσίῳ τῷ Σικελίας τυράννῳ: *Timæus in admiratione est ob rogum exstructum Dionysio Siciliæ tyranno*, ut ait Moschion apud Athenæum libro quinto, cap. 9.

TIMAGORAS, PICTOR.

Panæus, frater Phidiæ, etiam prælium Atheniensium adversus Persas apud Marathona factum pinxit. Adeo jam colorum usus percrebuerat, adeoque ars perfecta erat, ut in eo prælio iconicos duces pinxisse tradatur; Atheniensium, Miltiadem, Callimachum, Cynegirum: Barbarorum, Datim & Artaphernem. Quinimo certamen picturæ etiam florente eo institutum est Corinthi ac Delphis: primusque omnium certavit cum Timagora Chalcidense, superatus ab eo Pythiis; quod & ipsius Timagoræ carmine vetusto apparet; chronicorum errore non dubio, Plinius lib. XXXV, capp. 8 & 9.

TIMANTHES, PICTOR.

Timanthem Cythnium scribit Quintilianus, quem Sicyonium facit Eustathius, ut mox liquebit ex eorum verbis quæ adducemus.

Æquales & æmuli Zeuxidis fuere Timanthes, Androcydes, Eupompus, Parasius, Plinius lib. XXXV, cap. 9.

Parasius magnis suffragiis superatus à Timanthe Sami in Ajace armorumque judicio, Herois nomine se moleste ferre dicebat, quòd iterum ab indigno victus esset, Plinius libro XXXV, cap. 10. Meminere hujus certaminis etiam Athenæus lib. X, cap. 11; Ælianus var. Hist. lib. IX, cap. 11; Eustathius ad vers. 545 Odyssejas Λ, editionis Romanæ pag. 1698, 60.

Timanthi vel plurimum affuit ingenii. Ejus enim est Iphigenia, oratorum laudibus celebrata: qua stante ad aras peritura, cùm mæstos pinxisset omnes, præcipue patruum [Menelaum]; *cùm tristitiæ omnem imaginem consumpsisset, patris ipsius vultum velavit, quem digne non poterat ostendere. Sunt & alia ingenii ejus exemplaria: veluti Cyclops dormiens, in parvula tabella; cujus & sic magnitudinem exprimere cupiens, pinxit juxta Satyros thyrso pollicem ejus metientes: atque in omnibus ejus operibus intelligitur plus semper, quam pingitur; & cùm ars summa sit, ingenium tamen ultra artem est. Pinxit & Heroa absolutissimi operis, arte ipsa complexus vires pingendi: quod opus nunc Romæ in templo Pacis est*, Plinius lib. XXXV, cap. 10.

Digitized by Google

Hanc Iphigeniæ tabellam, quam *oratorum laudibus celebratam* dixit Plinius, tangit Cicero de perfecto Oratore: *Pictor ille vidit, cùm immolanda Iphigenia tristis Calchas esset, tristior Ulysses, mæreret Menelaus, obvolvendum caput Agamemnonis esse: quoniam summum illum luctum penicillo non posset imitari.* Refer & ad eandem illud Virgilii in Ætna, *Velatusque pater.* Scite quoque hujus ipsius tabellæ mentionem injicit Quintilianus Orat. institut. lib. 11, cap. 13: *In oratione operienda sunt quædam: sive ostenda non debent, sive exprimi pro dignitate non possunt. Ita fecit Timanthes, ut opinor, Cythnius, in ea tabula qua Colotem Tejum vicit. Nam cùm in Iphigeniæ immolatione pinxisset tristem Calchantem, tristiorem Ulyssem, addidisset Menelao quem summum poterat ars efficere mærorem, consumptis affectibus non reperiens quo digne modo patris vultum posset exprimere, velavit ejus caput, & sua cuique animo dedit æstimandum.* Val. Maximus libro octavo, cap. 11, exemplo externo 6: *Nobilis pictor luctuosum immolatæ Iphigeniæ supplicium referens, cùm Calchanta tristem, mæstum Ulyssem, clamantem Ajacem, lamentantem Menelaum circa aram statuisset; caput Agamemnonis involvendo, nonne summi mæroris acerbitatem arte exprimi non posse confessus est? Itaque pictura ejus, aruspicis, amicorum, & fratris lachrymis madet, patris fletum spectantis affectui æstimandum reliquit.* Vide quoque Tzetzem Chil. VIII, hist. 198.

Minime interim hoc in loco prætermittenda sunt verba Eustathii ad vers. 163 Iliad. Ω, edit. Romanæ pag. 1343, 60: Ὑπερβολὴν φασὶ πένθους ἀξίαν οὐχ εὑρίσκων ὁ ποιητὴς τῷ γέροντι περιθεῖναι, καλύπτει αὐτόν· καὶ οὐ μόνον σιγῶντα ποιεῖ, ἀλλὰ καὶ μηδὲ βλεπόμενον. ἐξ οὗ, φασὶν, ὁ Σικυώνιος γραφεὺς Σημάνθης (lege Τιμάνθης) τὴν ἐν Αὐλίδι γράφων σφαγὴν τῆς Ἰφιγενείας, ἐκάλυψε τὸν Ἀγαμέμνονα: *Poeta non inveniens aliquam doloris exuperantiam, quam digne tanto mærori senis adderet, operit eum; neque tantùm silentem facit, sed totum e conspectu veluti amovet. Hinc Sicyonius pictor Timanthes pingens illam Iphigeniæ mactationem in Aulide, obvelavit Agamemnonem.* Hanc igitur inventionem capitis in gravissimo luctu obtecti non tam solertiæ Timanthis tribuere videtur Eustathius, quam quod ipse Timanthes hac in re institerit Homeri vestigiis. Dalechampius vero censet benevolam posteritatem prono favore solertis ingenii famam in Timanthem contulisse, licet ipse Artifex hanc acerbissimi doloris imaginem hausisse deprehendatur ex illa descriptione Agamemnonis inconsolabili dolore confecti, quam exhibebat ei Euripidis Iphigenia in Aulide, versu 1550:

- - - Ὡς δ' εἰσεῖδεν Ἀγαμέμνων ἄναξ
Ἐπὶ σφαγὰς στείχουσαν εἰς ἄλσος κόρην,
Ἀνεστέναξε· κἄμπαλιν στρέψας κάρα,
Δάκρυα προῆγεν, ὀμμάτων πέπλον προθείς.

- - - *Ut vero Rex Agamemnon vidit*
Puellam euntem ad cædem in nemus,
Ingemuit: & retro vertens caput,
Emisit lacrymas, oculis vestem opponens.

Non dissimile huic, quòd Myronis quoque ars pari laudantium consensu posteritati mire fuerit commendata. *Myronem bucula maxime nobilitavit, celebratis versibus laudata,* ut loquitur Plinius lib. XXXIV, cap. 8, *quando alieno plerique ingenio magis quàm suo commendantur.* Cæterum de his alibi.

Cicero de claris Oratoribus: *Quis eorum, qui hæc minora animadvertunt, non intelligit Canachi signa rigidiora esse quam ut imitentur veritatem? Calamidis, dura illa quidem, sed tamen molliora quam Canachi. Nondum Myronis satis ad veritatem adducta, jam tamen quæ non dubites pulcra dicere. Pulcriora etiam Polycleti & jam plane perfecta, ut mihi quidem videri solent. Similis in pictura ratio est, in qua Zeuxim, & Polygnotum, & Timanthem, & eorum, qui non sunt usi plus quàm quatuor coloribus, formas & lineamenta laudamus. At in Aetione, Nicomacho, Protogene, Apelle, jam perfecta sunt omnia: & nescio an reliquis in rebus omnibus idem eveniat. Nihil est enim simul & inventum, & perfectum.*

Alexander Magnus Ephesi Palamedem per dolum occisum in tabula depictum spectans, manifesto perturbati animi indicio trepidare proditus est, quòd ei per fraudem interempto perquam similis esset Aristonicus: (ὁ σφαιριστὴς Ἀλεξάνδρου) *Photius ex Ptolemæi Hephæstionis novæ ad variam eruditionem Historiæ libro primo.* Ubi quoque repentinum hunc permotæ mentis dolorem Regis hujus mansuetudini ac prono erga dilectos affectui tribuit Hephæstion, dicens: Τοιοῦτον γὰρ ἦν Ἀλέξανδρος· τὸ ἦθος ἐπιεικὴς καὶ φιλέταιρος. Meminit quoque hujus historiæ Tzetzes *Chiliadis octavæ historia* 198, addens ex Æschrionis Mitylenæi Ephemeridibus, hanc occisi Palamedis tabulam fuisse opus Timanthis. Aristonicus vero dictus est σφαιριστὴς Magni Alexandri, διὰ τὴν σφαιριστικὴν ὄρχησιν ἣν ἔπαιζεν Ἀριστόνικος ὁ Καρύστιος. Vide Suidam in Ὄρχησις; qui rursus in

Σφαίρα

Σφαίρας inter alia & hoc addit: Σφαιριστὴν ἐποιήσατο Ἀριστόνικον ὁ Καρύστιος, ὁ Ἀλεξάνδρου τοῦ βασιλέως συσφαιριστής. Fortassis itaque Aristonicus iste exercuerit aliquam non inamœnam ac Regi pergratam saltationem ad numeros citharæ: ut hic Aristonicus fuerit idem ille Aristonicus citharædus, amicus Alexandri, quem fortissime pugnantem per dolum occiderant Massagetæ, sicuti refert Arrianus *libro quarto de Magni Alexandri expedit.*

Plutarchus, postquam retulit quàm strenuè Aratus Pellenen ab Ætolis captam recuperaverit, & hoc addit: Τὸ δ' ἔργον ἐν τοῖς μεγίστοις διεβοήθη, καὶ Τιμάνθης ὁ ζωγράφος ἐποίησεν ἐμφαντικῶς τῇ διαθέσει τὴν μάχην ἔχουσαν: *Factum hoc imprimis fuit illustre. Timanthes vero pictor universam pugnam evidentissima dispositione repræsentavit*, Plutarchus in Arato.

TIMARCHIDES, Statuarius.

Elateæ templum Æsculapio structum est, Dei signum barbam habet. Simulacrum fecere Timocles & Timarchides, qui generis erant Attici: *Pausanias lib.* x, *pag.* 678, 50. Timarchidem Plinius *libro* xxxiv, *cap.* 8, refert inter Artifices qui fecere athletas, & armatos, & venatores sacrificantesque. Refertur & inter Sculptores à Plinio lib. xxxvi, cap. 5: *Apollinem, qui citharam in eodem templo tenet, Timarchides fecit.* Et ibidem paullo post: *Polycles & Dionysius, Timarchidis filii, fecerunt Jovem qui est in proxima æde.*

TIMARCHUS, Statuarius.

Centesima vicesima Olympiade fuere Eutychides, Euthycrates, Lahippus, Cephissodorus, Timarchus, Pyromachus, Plinius libro xxxiv, cap. 8.

vide Opusc: Plut: in 4 Vol: p. 147: 14a lin.

TIMARETE, Pictrix.

Fuit & alius Mycon, qui minoris cognomine distinguitur; cujus filia Timarete & ipsa pinxit; Plinius lib. xxxv, cap. 9. *Timarete, Miconis filia, pinxit Dianam in tabula quæ Ephesi est antiquissimæ picturæ*, Idem ibidem, cap 11.

TIMENUS.

Τίβεννος, Ῥωμαϊκὴ ἐσθὴς, ἀπὸ Τημένου τοῦ Ἀρκάδος, ὃς πρῶτος τὴν ἑαυτοῦ χλαμύδα τοῦτον περιεβάλλετο τὸν τρόπον ... κατὰ τὸν Ἰόνιον κόλπον ... ἀφ' οὗ μαθόντες οἱ ἐγχώριοι, τὸν αὐτὸν ἐνεδιδύσκοντο τρόπον ... τὴν ἐσθῆτα ... Τημένου τοῦ εὑρόντος. ὕστερον δὲ τῷ χρόνῳ παρεφθάρη τὸ ὄνομα, τίβεννος ἐκλήθη: *Tibenus vestis Romana ab Arcade Timeno, qui primus suam chlamydem hoc modo circumdedit cùm per sinum Ionium navigasset, & ab his qui ibi habitant susceptus esset, à quo indigenæ edocti eodem modo præparaverunt, & vestitum Timenium vocaverunt, cognominem Timeno inventori. Verum posterioribus temporibus corrupto nomine Tibenus appellatus est*, Artemidorus Oneirocrit. libro secundo, cap. 3; quem locum Suidas, suppresso tamen Artemidori nomine, exscripsit: vide eùm in Τήβεννος. Hesychius: Τήβεννος, εἶδος περιβολαίου παρὰ Ῥωμαίοις: *Tebennus, genus togæ apud Romanos.* Glossæ vett. Τήβεννος, *Toga, trabea.* Τηβεννοφόρος, *Togatus*, Vide Salmasium in Tertullianum de Pallio, pagina 69.

TIMOCLES, Statuarius.

Fuit paullo ante in Timarchides. Fuit autem Timocles Olympiade centesima quinquagesima quinta: vide *Plinium libro* xxxiv, *cap.* 8.

TIMOMACHUS, Pictor.

Timomachus Byzantius Cæsaris dictatoris ætate Ajacem ei pinxit & Medeam, ab eo in Veneris Genetricis æde positas, octoginta talentis venumdatas. Talentum Atticum xvi *taxat M. Varro. Timomachi æque laudantur Orestes; Iphigenia in Tauris; Lecythion agilitatis exercitator; cognatio nobilium; palliati, quos dicturos pinxit, alterum stantem, alterum sedentem. Præcipue tamen ars ei favisse in Gorgone visa est*, Plinius lib. xxxv, cap. 11. Præstantissimæ interim Gorgonis hujus nemo alius, quod sciam, meminit; Ajacis vero ac Medeæ, plurimi. Ipse nimirum Plinius libro xxxv, cap. 4: *Præcipuam auctoritatem fecit publice tabulis Cæsar dictator, Ajace & Medea ante Veneris genetricis ædem dicatis*, vel in æde. Quandoquidem supra libri septimi cap. 38 dixit idem: *Octoginta talentis emit duas tabulas Cæsar dictator, Medeam & Ajacem Timomachi, in templo Veneris genetricis dicaturus.* Ad utramque tabulam respexit Ovidius versu 525 libri secundi Tristium:

> *Utque sedet vultu fassus Telamonius iram,*
> *Inque oculis facinus barbara mater habet.*

Ubi vide notas Nic. Heinsii.

Solius Ajacis meminit Philostratus libro II de vita Apollonii Tyanei, cap. 10: Ἐννοήσαι ἂν καὶ τὰς ... τῆς γραφικῆς ἔργα, μιμητικῆς δεῖσθαι. οὐ γὰρ ἂν ἐπαινέσειέ τις ... ἵππον ἢ ταῦρον, μὴ τὸ ζῶον ἐνθυμηθεὶς, ὃ εἴκασται. οὐδ' ἂν τὸν Αἴαντά τις τὸν Τιμομάχου ἀγασθείη

θείη, ὃς δὴ ἀναγέγραπται αὐτῷ μεμηνὼς, εἰ μὴ ἀναλάβοι τις ἐς τὸν νοῦν Αἴαντος εἴδωλον, καὶ ὡς εἰκὸς αὐτὸν ἀπεκτονότα τὰ ἐν τῇ Τροίᾳ βουκόλια, καθῆσθαι ἀπειρηκότα, βουλὴν ποιούμενον καὶ ἑαυτὸν κτεῖναι: *Dixerim ergo pictoriæ artis opera contemplaturos, imitativa facultate indigere. Neque enim recte quis laudaverit equum aut bovem pictum, nisi animo conceperit animal cujus picturam tabula ipsa repræsentat. Ac ne quidem admirabitur aliquis Ajacem Timomachi, qui ei pictus est furens, nisi revocet in animum Ajacis imaginem, & quomodo verisimile sit eum, cæsis in Troja gregibus armentorum, consedisse pudibundum deliberantemque de morte sibimet ipsi consciscenda.* Antholog. lib. IV, cap. 6:

Αἶαν Τιμομάχου πλέον ἢ πατρός. ἥρπασε τέχνα
　Τὴν φύσιν. ὁ γράψας εἶδέ σε μαινόμενον,
Καὶ συνελυσσήθη χεὶρ ἀνέρι· καὶ τὰ κεραστὰ
　Δάκρυα τῆς λύπης πάντας ἔμιξε πόνους.

Cl. Hugo Grotius transtulit:

Ajax Timomachi magis es quàm patris, in arte
　Natura est. Rabiem viderat ille tuam:
Cùmque viro furiata simul manus omne doloris
　Ingenium trucibus miscuit in lacrymis.

Medeæ liberos suos trucidare parantis, meminit Plutarchus de Poëtis audiendis: Ἔνιοι γράφουσι πράξεις ἀτόπους· καθάπερ Τιμόμαχος τὴν Μηδείας τεκνοκτονίαν, καὶ Θέων τὴν Ὀρέστου μητροκτονίαν, καὶ Παῤῥάσιος τὴν Ὀδυσσέως προσποίητον μανίαν, καὶ Χαιρεφάνης ἀκολάστους ὁμιλίας γυναικῶν πρὸς ἄνδρας: *Quidam pingunt actiones turpes: ut Timomachus Medeam liberos necantem, Theon Orestem manus inferentem matri, Parrhasius Ulyssis simulatam insaniam, & Chærephanes libidinosos mulierum cum viris congressus.* Anthologia Epigr. lib. IV, cap. 9:

Τὰν ὀλοὰν Μήδειαν ὅτ' ἔγραφε Τιμομάχου χεὶρ
　Ζάλῳ καὶ τέκνοις ἀντιμεθελκομέναν,
Μυρίον ἄρατο μόχθον ἵν' ἤθεα δισσὰ χαράξῃ,
　Ὧν τὸ μὲν εἰς ὀργὰν νεῦε, τὸ δ' εἰς ἔλεον.
Ἄμφω δ' ἐπλήρωσεν. ὅρα τύπον. ἐν γὰρ ἀπειλᾷ,
　Δάκρυον· ἐν δ' ἐλέῳ, θυμὸς ἀναστρέφεται.
Ἀρκεῖ δ' ἁ μέλλησις, ἔφα σοφός· αἷμα δὲ τέκνων
　Ἔπρεπε Μηδείῃ, κ' οὐ χερὶ Τιμομάχου.

Ausonius vertit Epigrammate CXXII:

Medeam vellet cùm pingere Timomachi mens
　Volventem in natos crudum animo facinus,
Immanem exhausit rerum in diversa laborem,
　Fingeret affectum matris ut ambiguum.
Ira subest lacrymis; miseratio non caret ira.
　Alterutrum videas ut sit in alterutro.
Cunctantem satis est. Nam digna est sanguine mater
　Natorum, tua non dextera, Timomache.

Cl. Hugo Grotius transtulit:

Distractam pueros inter thalamique dolorem
　Colchida cùm pinxit Timomachea manus,
Miscuit affectus geminos sollerte labore,
　Hic quorum clemens, ille cruentus erat.
Aspice quàm partes geminas impleverit. In ira
　Se lacrymæ versant, in pietate furor.
Sat voluisse fuit, dicunt. Occidere parvos
　Colchidi convenit, non tibi, Timomache.

Anthologiæ & illud est ibidem:

Τίς σου, Κολχὶς ἄθεσμε, συνέγραφεν εἰκόνι θυμόν;
　Τίς καὶ ἐν εἰδώλῳ βάρβαρον εἰργάσατο;
Αἰεὶ γὰρ διψᾷς βρεφέων φόνον. ἢ τίς Ἰήσων
　Δεύτερος, ἢ Γλαύκη τίς πάλι σοι πρόφασις;
Ἔῤῥε καὶ ἐν κηρῷ, παιδοκτόνε· σῶν γὰρ ἀμέτρων
　Ζήλων, εἰς ἃ θέλεις, καὶ γραφὶς αἰσθάνεται.

Ausonius

Digitized by Google

Ausonius Epigrammate CCXXII:

Quis te pictorum simulavit, pessima Colchis;
In natos crudum volvere mente nefas?
Usque adeone sitis puerorum haurire cruorem;
Ut ne picta quidem parcere cæde velis?
Numnam te pellex stimulat? numne alter Iason,
Altera vel Glauce, sunt tibi causa necis?
Quin ne picta quidem sis barbara; namque tui vim
Cera tenax zeli concipit immodicam.
Laudo Timomachum, matrem quod pinxit in ensem
Cunctantem prolis sanguine ne maculet.

Cl. Hugo Grotius:

Colchi tuam quis, dic, in imagine miscuit iram?
Cujus es hic etiam barbara facta manu?
Sicne paras pueros occidere semper? Iäson
Alter, an est Glauce jam nova causa tibi?
I procul in ceris etiam nunc impia; sentit
Effigies tendat quò tuus ille furor.

Anthologia habet & alia Epigrammata in hanc Medeam liberos trucidare parantem: quæ vide, unà cum Grotiana versione. Fortasse interim non inamœnum fuerit Lectori curioso suavem hanc nobilium Epigrammatoriorum contentionem conferre cum elegantissima rhetoris Callistrati ἐκφράσει, qua in marmoreo quoque Medeæ idem facinus meditantis vultu maxime contrariorum affectuum pugnam expressit. Verisimile vero est Timomachum usque adeo vivam Medeæ vindictam sitientis, cunctantis tamen, imaginem non tam (ut vult Callistratus) ex Euripidis, quàm ex Neophronis hausisse tragœdia. Vide de hac re *Nic. Loensis Miscell. epiphill. lib.* IV, *cap.* 17.

Quemadmodum supra in APELLES monuimus cum è medio excedentem reliquisse inchoatam Veneris tabulam, quæ apud posteros in majore fuit admiratione quàm reliqua ejus opera quibus ultimam imposuerat manum; ita & hoc in loco Medeam de liberis trucidandis cogitantem, tabulam à Timomacho morte intercepto relictam imperfectam, diceremus in maxima deinde habitam æstimatione. Sed satius est remittere lectorem ad ipsa Plinii de hac re verba, quæ adscripsimus in APELLES.

TIMON, Statuarius.

Recensetur is à Plinio lib. XXXIV, cap. 8, inter Artifices qui fecerunt athletas, & armatos, & venatores, sacrificantesque.

TIMOTHEUS, Sculptor.

Scopas habuit æmulos eadem ætate Bryaxin, & Timotheum, & Leocharem; de quibus simul dicendum est, quoniam pariter cælavere Mausoleum. Sepulcrum hoc est ab uxore Artemisia factum Mausolo, Cariæ regulo, qui obiit Olympiadis centesimæ anno secundo. Opus ut id esset inter septem miracula, ii maxime artifices fecere. Patet ab Austro & Septentrione sexagenos ternos pedes, brevius à frontibus, toto circuitu pedes quadringentos undecim. Attollitur in altitudinem viginti quinque cubitis, cingitur columnis triginta sex. Ab Oriente cælavit Scopas, à Septentrione Bryaxis, à Meridie Timotheus, ab Occasu Leochares, Plin. lib. XXXVI, cap. 5. Et paullo post ibidem: *Timothei manu Diana Romæ est in Palatio, Apollinis delubro, cui signo caput reposuit Aulanius Euander.*

TIMOTHEUS, Statuarius.

Plinius lib. XXXIV, cap. 8, refert eum inter Artifices qui fecerunt athletas, & armatos, & venatores, sacrificantesque. Æsculapii signum apud Trœzenios fecit quidem Timotheus, verum Trœzenii autumant simulacrum esse Hippolyti, non autem Æsculapii: *Pausanias lib.* II, *pag.* 146, 31.

TIPHYS.

Tiphys instituit adminicula gubernandi, Plin. lib. VII, cap. 56.

- - - *Typhin aurigam celeris fecere carinæ.*

Poëta vetus apud Flavium Sosipatrum Charisium editionis Putschianæ columna 243.

TIRYNTHII.

Turres, ut Aristoteles, invenere Cyclopes: Tirynthii, ut Theophrastus, Plin. nat. hist. lib. VII, cap. 56.

Digitized by Google

TISAGORAS, Statuarius.

Herculis cum Hydra conflictus donum pariter atque opificium Tisagoræ est. E ferro tam Hercules est, quàm Hydra. Facere autem signa ferrea, res longe difficillima & magni laboris. Meretur interim admirationem artificium Tisagoræ, quicunque tandem Tisagoras ille fuerit: nam & Pergami cum stupore spectantur leonis & apri capita è ferro, Libero patri consecrata; *Pausanias lib.* x, *pag.* 642, 23.

TISANDER, Statuarius.

Aliquot ejus opera enumerat Pausanias lib. x, pag. 625, 43.

TISIAS, Statuarius.

Plinius capite 8 libri xxxiv reponit eum inter Artifices qui fecerunt athletas, & armatos, & venatores, sacrificantesque.

TISICRATES, Statuarius.

Tisicrates Sicyonius discipulus fuit Euthycratis Lysippi filii & discipuli: ipse tamen Tisicrates *Lysippi sectæ propior, ut vix discernantur complura signa, ceu senex Thebanus, Demetrius rex, Peucestes Alexandri Magni servator, dignus tanta gloria,* Plinius lib. xxxiv, cap. 8. Et aliquanto post ibidem: *Xenocrates Tisicratis discipulus: vel ut alii Euthycratis: vicit utrosque copia signorum.* Plinius denique lib. xxxv, cap. 11, recenset *Arcesilam filium Tisicratis* inter Pictores non ignobiles.

Vinkelmann
Ist: B: A: vol: pag: 12
TITIVS FECIT
cioè Titio Scultore
fece una Stabrea
vedi Brissardo
Antiquit 7: 3: p:
132: pag: 3:
Vol Ital: pag: 117

TLEPOLEMUS, Pictor.

Tlepolemus Cybirata Pictor. Is una cum fratre Hierone, cerearum imaginum Fictore, ob suspicionem sacrilegii patria profugus, strenuam operam navavit Verri totam Siciliam deprædanti: vide *Tullium libro* iv *accusat. in C. Verrem.*

TOCHARI.

Tochari texendi arte præcellunt: *Tzetzes Chil.* xi, *hist.* 388.

TOXIUS. Vide Doxius.

TRALLEIS.

Major pars hominum terrenis utitur vasis. Samia etiamnum in esculentis laudatur. Retinet hanc nobilitatem & Aretium in Italia, at calicum tantum; Surrentum, Asta, Pollentia: in Hispania, Saguntum: in Asia, Pergamum. Habent & Tralleis opera sua, & Mutina in Italia: quoniam & sic gentes nobilitantur, Plinius lib. xxxv, cap. 12.

TRANSMANDUS, Pictor.

Transmandus, Pictor Italus: vide *Brunonis Historiam Belli Saxonici.* Habet eam *Tomus primus insignium Germanicarum rerum Scriptorum Freheri.*

TROCHILUS.

Eusebii Chronicon numero ccccxlvii: *Trochilus primus fertur junxisse quadrigam.* Ubi vide Josephi Scaligeri animadversiones. Vide quoque Pauli Leopardi lib. 1 Emendationum, cap. 15; Meursii denique Regnum Atticum, libro secundo, cap. 1.

TROPHONIUS. Vide Agamedes.

TRYPHO, Mechanicus.

Apollonia cùm circumsideretur, & specus hostes fodiendo cogitarent sine suspicione intra mœnia penetrare. Id autem cùm à speculatoribus esset Apolloniatis renuntiatum, perturbati nuntio, propter timorem consiliis indigentes, animis deficiebant, quòd neque tempus neque certum locum scire poterant, quo emersum facturi fuissent hostes. Tum vero Trypho Alexandrinus, qui ibi fuerat architectus, intra murum plures specus designavit, & fodiendo terram progrediebatur extra murum dumtaxat citra sagittæ emissionem, & in omnibus vasa ænea suspendit. Ex his in una fossura, quæ contra hostium specus fuerat, vasa pendentia ad plagas ferramentorum sonare cœperunt: ita ex eo intellectum est, qua regione adversarii specus agentes intra penetrare cogitabant. Sic limitatione cognita, temperavit ahena aquæ ferventis & picis de superne contra capita hostium, & stercoris humani, & arenæ coctæ candentis: dein noctu pertudit crebra foramina, & per ea repente perfundendo, qui in eo opere fuerunt hostes omnes necavit, Vitruvius libro decimo, cap. ult.

TUBAL-CAIN.

Sella genuit Tubal-caïn, qui fuit malleator & faber in cuncta opera æris & ferri, Genesis iv: 22. *Sella & ipsa peperit Thobel; & erat malleator æramenti & ferri. Hunc aliqui dicunt esse Vulcanum. Soror autem Thobel, Noema; quam & ipsam aliqui dicunt esse Minervam,* Eusebii Chronicon. Θόβελ γεγονὼς ἐκ Σελλᾶς, σιδηρεὺς ἦν, ἐργάτης σιδήρου τε καὶ χαλκοῦ, Zonaras. Θόβελ ἐγένετο σφυροκόπος, χαλκεὺς χαλκοῦ καὶ σιδήρου, Theophilus lib. 11 ad Autolycum. Ita quoque Greg. Nyssenus Homil. xv in Cant. canticorum. Plura habet Vossius lib. 1 de Origine & progr. idololatriæ, cap. 16.

TUO-

TUOTILO, Pictor.

Tuotilo Monachus S. Galli elegans cælaturæ & picturæ Artifex, & qui multas propter artificia simul & doctrinas peragraverat terras: *Ekkehardus Minimus cap. 22 de vita B. Notkeri Balbuli.*

TURIANUS, Figulus.

M. Varro laudat & Pasitelem, qui plasticen matrem statuariæ sculpturæque & cælaturæ esse dixit; & cùm esset in omnibus his summus, nihil unquam fecit ante quàm finxit. Præterea elaboratam hanc artem Italiæ, & maxime Hetruriæ: Turianumque à Fregellis accitum, cui locaret Tarquinius Priscus effigiem Jovis in Capitolio dicandam. Fictilem eum fuisse, & ideo miniari solitum. Fictiles in fastigio templi ejus quadrigas, de quibus sæpe diximus. Ab hoc eodem factum Herculem, qui hodieque materiæ nomen in urbe retinet. Hæ enim tum effigies Deûm erant laudatissimæ, nec pœnitet nos illorum, qui tales coluere, &c. Plinius libro XXXV, cap. 12. Harum quadrigarum & Plinius meminit *libro* XXVIII, *cap.* 2; item Festus in *Ratumena porta*; Plutarchus denique in *Publicola*, qui tamen in aliquibus à Festo dissentit.

TURNUS, Statuarius.

Λαῒς ἐπόρνευσε, καὶ ὁ Τοῦρνος αὐτὴν ὑπόμνημα τῆς πορνείας ἐποίησεν: *Lais meruit corpore, & Turnus fecit eam ut sit monumentum scortationis*, Tatianus in Oratione adversus Græcos.

TURPILIUS, Pictor.

Posteaquam Plinius lib XXXV, cap. 4, egit de Fabii Pictoris & Pacuvii Poëtæ pictura, & hoc addit: *Postea non est tractata honestis manibus: nisi forte quis Turpilium equitem Romanum e Venetia nostræ ætatis velit referre, hodieque pulchris ejus operibus Veronæ exstantibus. Læva is manu pinxit, quod de nullo ante memoratur. Parvis gloriabatur tabellis, extinctus nuper in longa senecta.*

TURRANIUS, Viminarius.

A. Turranius Niger, Viminarius: *Inscript. Gruteri* DCXLII, 3.

TUSCANI, Vide Thusci.

TYCHIUS, coriarius Sutor.

Ovidius Fastorum lib. III, versu 824:

Nec quisquam invita faciet bene vincula plantæ
Pallade, sit Tychio doctior ille licet.

Homero sic vocatur Artifex qui clypeum Ajacis fabricavit. Τύχιος, ὄνομα τοῦ κατασκευάσαντος τὴν Αἴαντος ἀσπίδα σκυτοτόμου: *Tychius, nomen coriarii qui Ajacis clypeum fecit*, Hesych. Vide quæ de hoc Tychio habet Eustathius edit. Romanæ pag. 678, ad illud Homeri Iliad. H:

Αἴας δ' ἐγγύθεν ἦλθε, φέρων σάκος ἠΰτε πύργον,
Χάλκεον, ἑπταβόειον, ὅ οἱ Τύχιος κάμε τεύχων,
Σκυτοτόμων ὄχ' ἄριστος, Ὕλῃ ἔνι οἰκία ναίων.

Ajax autem propius venit, ferens scutum instar turris
Æreum, septem bobus obductum, quod ei fecit Tychius
Coriariorum optimus, Hylæ habitans.

Atque adeo ex hisce quoque verbis Homeri colligunt quidam hanc Hydam fuisse Tychii patriam: *Strabo lib.* XIII, *pag.* 626, *C.*

TYRRHENA SIGILLA.

Horatius lib. II, epist. 2:

Gemmas, marmor, ebur, Tyrrhena sigilla, tabellas,
Argentum, vestes Getulo murice tinctas,
Sunt qui non habeant, est qui non curat habere.

TYRRHENI.

Ποικίλαι ἦσαν αἱ παρὰ τοῖς Τυῤῥηνοῖς ἐργασίαι, φιλοτέχνων ὄντων τῶν Τυῤῥηνῶν: *Varia erant Tyrrhenorum opificia, erant enim Tyrrheni artium studiosissimi*, Athen. lib. XV, cap. 18. Meminit & Strabo lib. XVII, edit. Casaub. pag. 806, A. Vide quoque Diod. Siculum lib. V; ubi multa habet de Tyrrhenis. *Tyrrheni anchoram invenerunt*, Plinius natural. Hist. lib. VII, cap. 56. Οἱ Τυῤῥηνοὶ πρῶτοι ἐφεῦρον τὴν τειχοποιΐαν: *Tyrrheni primum invenerunt facere muros*, Tzetzes in Lycophronis Cassandram. Τυῤῥηνοὶ σάλπιγγα ἐπινοῆσαι: *Tyrrheni tubam excogitarunt*, Clemens Alexandr. Stromat. lib. I. Ita quoque Pollux lib. IV, cap. 11; Hesychius in Ληιστοσάλπιγγες; Suidas in Κώδων. Unde tubæ sonus dicitur *Tyrrhenus clangor* Statio III Thebaidos, versu 650. Item *Tyrrhenum murmur*,

 libro

libro VI Thebaïd. versu 404: ubi annotat Lactantius: *Tyrrhenum murmur, Tubam significat; quam Meleus Tyrrhenorum Imp. primus invenit: à qua opinione nec Virgilius discrepat, cum dicit, Tyrrhenusque tubæ mugire per æthera clangor.* Locus Virgilii est octavi Æneid. versu 526: ubi Servius: *Tyrrhenum clangorem dixit ideo, quia apud Tuscos tubam constat inventam.* Plinius nat. Hist. lib. VII, cap. 56: *Æneam tubam Piseum Tyrrhenum invenisse putant.* Vide quæ proxime sequuntur in TYRRHENUS.

TYRRHENUS.

Tyrrhenus Herculis filius tubam primus invenit, hac ratione: quòd cùm carne humana comites ejus vescerentur, ob crudelitatem incolæ circa regionem diffugerunt. Tunc ille, si quis eorum decesserat, concha pertusa buccinavit & pagum convocavit, testatique sunt se mortuum sepulturæ dare, nec consumere. Unde Tuba dicitur Tyrrhenum melos. Quod exemplum hodie Romani servant: & cùm aliquis decessit, tubicines cantant & amici convocantur, testandi gratia, cum neque veneno, neque ferro interiisse, Hyginus fabula CCCCLXXIV. Minervæ cognomento *Salpingos*, id est *Tubæ*, templum ajunt Hegelaum extruxisse: fuisse vero eum Tyrrheni filium; ac Tyrrhenum, Hercule & Lyda muliere genitum, primum tubam invenisse: cujus postea cantum Hegelaus Dorienses eos docuerit, qui Temenem secuti sunt: quocirca nominasse eum Minervam Salpinga: *Pausanias libro secundo, pag. 122, 49.* Auctor brevium scholiorum ad versum 219 Iliados Σ, negat Trojani belli temporibus tubam fuisse inventam, antiquos enim concha marina cecinisse: Homerum tamen sui sæculi more σάλπιγγα nominasse. Fuse quoque multa ad hunc locum de Tubis tradit Eustathius edit. Romanæ pag. 1139 & seq.

TYRUS.

Tyrus quondam insula, prealto mari septingentis passibus divisa: nunc vero Alexandri oppugnantis operibus continens. Olim partu clara, urbibus genitis; Lepti, Utica, & illa Romani imperii æmula, terrarum orbis avida Carthagine: etiam Gadibus extra orbem conditis. Nunc omnis ejus nobilitas conchylio atque purpura constat, Plinius libro V, cap. 19. Tyriam purpuram ubique laudant antiqui Scriptores. Quoniam tamen Tyros olim quoque dicta est *Sarra*, sicuti testatur Aulus Gellius lib. XIV, cap. 6, etiam *Sarranum ostrum* usurpari cœpit pro Tyria purpura. Virgilius Georgicon lib. II, versu 505:

Hic petit excidiis urbem, miserosque penates,
Ut gemma bibat & Sarrano dormiat ostro.

Ubi Servius: *Sarrano ostro.] Tyria purpura: quæ enim nunc Tyros dicitur, olim Sarra vocabatur, à pisce quodam qui illic abundat, quem sua lingua sar appellant.* Vide tamen & Scaligeri castigationes ad Festum in *Sarra*; nec non Bochartum Geographiæ sacræ parte II, libro secundo, cap. 10.

Navalium rerum scientia olim nobilitabatur Tyros. Tibullus libro I, Eleg. 7.

Prima ratem ventis credere docta Tyros.

Festus: *Tyria maria in proverbium deductum est, quòd Tyro oriundi Pœni adeo potentes maris fuerunt, ut omnibus mortalibus navigatio esset periculosa.* Præcipue tamen vide quæ de navali Tyriorum potentia habet Strabo lib. XVI.

V.

VALENTINIANUS IMP.

AMmiano Marcellino libro XXX describitur *Suasor & dissuasor admodum prudens, militaris rei ordinum scrutantissimus, scribens decore, venusteque pingens & fingens, & novorum inventor armorum,* &c.

VALERIUS, ARCHITECTUS.

Theatrum texit Romæ Valerius Ostiensis architectus ludis Libonis, Plin. lib. XXXVI, cap. 15. Vide totum caput lectu dignissimum.

VALERIUS, PRÆFECTUS FABRUM. Vide BASSUS.

VARRO.

Imaginum amorem flagrasse quondam, testes sunt & Atticus ille Ciceronis, edito de hoc volumine, & M. Varro benignissimo invento insertis voluminum suorum fœcunditati, non nominibus tantum septingentorum illustrium, sed & aliquo modo imaginibus: non passus intercidere figuras, aut vetustatem ævi contra homines valere; inventione muneris etiam Diis invidiosus, quando immortalitatem non solum dedit, verum etiam

in

in omnes terras misit, ut præsentes esse ubique & claudi possent, Plin. lib. xxxv, cap. 2. Vitruvius ait in Procemio libri septimi se ex antiquiorum Græcorum commentariis in unum corpus coegisse ea quæ in re architectonica utilia esse deprehenderat: *Et ideo maxime*, inquit, *quòd animadverti ea in re ab Græcis volumina plura edita, ab nostris oppido quàm pauca. Fussitius nimirum de his rebus primus instituit edere volumen: item Terentius Varro de novem disciplinis, unum de Architectura: Publius Septimius, duo: amplius vero in id genus scripturæ adhuc nemo incubuisse videtur, cum fuissent & antiqui cives magni Architecti, qui potuissent non minus eleganter scripta comparare.*

di Vardia Architetto vedi Seb. Donati Supplem: [illegible] pag. 312 num. 1

VEIENS, Figulus quidam.

Ratumena porta, inquit Festus, *à nomine ejus appellata est, qui ludicro certamine quadrigis victor Etrusci generis juvenis Veiis consternatis equis excussus Romæ periit: qui equi feruntur non ante constitisse quàm pervenirent in Capitolium conspectumque fictilium quadrigarum, quæ erant in fastigio Jovis templi, quas faciendas locaverant Romani Vejenti cuidam artis figulinæ prudenti; quæ bello sunt reciperatæ, quia in fornace adeo creverant, ut eximi nequirent; idque prodigium portendere videbatur, in qua civitate eæ fuissent, omnium eam futuram potentissimam.* Non convenit tamen Festo hac in re cum Plutarcho; siquidem Plutarchus in Publicola fictiles hasce quadrigas postea redditas esse tradit: Festus vero vult eas bello repetitas, ante quàm hæc accidissent, ut notat Scaliger. Tangit & hanc historiam Solinus cap. xlv: *Excusso quoque auriga, quem Ratumenam nominabant, relicto certamine ad Capitolium quadriga profiluit; nec ante substitit, quamlibet obviis occursibus impedita, quàm Tarpejum Jovem terna dextratione lustrasset*: ubi vide Salmasium.

VENETIUS.

Anthol. Epigr. Græc. lib. iv, cap. 28:

Τίς βυθὸν ἠπείρωσε; τίς ἐν ῥοθίοισιν ἔτευξεν
Ἀκτὴν ἀμφιρύτην λάεσι μαρμαρέοις;
Τίς δ' ἐνὶ κύμασι πῆξε ποτὶ πλωτῆρας ἀφύσσειν
Ἀυτῶν ἐκ νηῶν χερσὶν ἀρυομένοις;
Οὗτος ὁ ποικιλομήτις ἀνὴρ Βενέτιος ἀμύμων,
Κτίσμασι νικήσας Θησέα καὶ Πέλοπα.

Cl. Hugo Grotius transtulit:

Quis solidum statuit mare? quis de marmore fecit
Pulsatum vitreo littus utrimque salo?
Quis dedit ut salsis dulces in fluctibus undas
Hauriret manibus de rate nauta suâ?
Maximus ingenii Veneto vir nomine dictus,
Laude operum Theseus quo minor atque Pelops.

Di Tiberio Claudio Vitale Architetto vedi Monum: Antiq. Vol: 3 [illegible] Tab. 17 [illegible] 1533 —

VESTA.

Vesta dicitur ædium structuram invenisse, atque ob hoc beneficium universi fere homines in domibus suis collocatam divinis honoribus & sacrificiis prosequuntur: *Diodorus Siculus lib.* v. Vide *Vossium lib.* 1 *de Origine & progressu idololatriæ, cap.* 17.

VETURIUS MAMURIUS. Vide Mamurius.

VITRUVIUS, Architectus.

Marcus Vitruvius Pollio Cæsari dictatori non ignotus, atque Augusto Imp. ab Octavia Augusti sorore commendatus, præfuit apparationi balistarum & refectioni tormentorum, accipiens commoda Architecti. Ejus libri decem de Architectura teruntur omnium manibus.

di Vitruvio Architetto vedi Serlio Lib. 3 all' Arco di Verona [illegible]

ULYSSES.

Ovidius libro II de Arte amandi versu 123 Ulyssi tribuit qualemcunque delineandi peritiam:

Non formosus erat, sed erat facundus Ulysses;
Et tamen æquoreas torsit amore Deas.
Ab quoties illum doluit properare Calypso,
Remigioque aptas esse negavit aquas!
Hæc Trojæ casus iterumque iterumque rogabat:
Ille referre aliter sæpe solebat idem.
Littore constiterant: illic quoque pulcra Calypso
Exigit Odrysii fata cruenta ducis.
Ille levi virga (virgam nam forte tenebat)
Quod rogat in spisso littore pingit opus. &c.

vedi Livio di [illegible] Pittore vedi Maffei Artif. Lapid. p. 199. vedi nel [illegible] [illegible] et Animad. p. 303 e 324

Digitized by Google

Ulyssi inventionem Testudinis bellicæ tribuit Quintus Smyrnæus *lib.* XI, *verf.* 358. Ulysses primus comminiscitur fabricam Duratei equi: Idem *lib.* XII, *verf.* 25.

VOLUMNIUS.

Publius Volumnius, Præfectus Fabrum Antonii: *Corn. Nepos in Titi Pomponii Attici vita.*

VULCANUS.

Vulcanus, qui pluribus (ut supra monuimus) videtur esse *Tubal-cain*, erat præses ignis & Faber Deorum, qui ob hoc ipsum quoque, auctore Festo, dictus est *Mulciber, a mulcendo scilicet ferro: mulcere enim mollire sive lenire est.* Τέχνας πάσας καὶ ἀνεῦρε τὸ πῦρ καὶ σώζει· διὸ καὶ τὸν Ἥφαιστον ἀρχηγὸν αὐτῶν ποιοῦσι: *Artes omnes & reperit ignis & conservat: quapropter etiam Vulcanum earum ductorem vel præsidem faciunt*, Plutarchus circa finem opusculi, Utrumne aqua an ignis sit utilior.

Οἱ πλείους μέν τοι ἐν τῇ Ἀθηνᾷ καὶ τῷ Ἡφαίστῳ τὰς τέχνας ἀνατιθέασι. τῇ μὲν Ἀθηνᾷ, ἐπειδὴ φρόνησις καὶ ἀγχίνοια εἶναι δοκεῖ. τῷ δὲ Ἡφαίστῳ, διὰ τὰς πλείστας τῶν τεχνῶν διὰ πυρὸς τὰ ἑαυτῶν ἔργα ἀποδιδόναι. &c. *Plurimi tribuunt artes Minervæ & Vulcano. Minervæ quidem, quoniam prudentia & sagacitas esse videntur: Vulcano autem, quod pleræque artes opera sua ignis beneficio absolvant*, Phurnutus vel Cornutus de Deorum natura. Auctori certe Etymologici magni in Ζεὺς citatur Κορνοῦτος ἐν τῷ περὶ τῆς Ἑλληνικῆς θεολογίας. Sed hoc relinquo aliis.

Ἡφαίστου καὶ Ἀθηνᾶς ἱερὸν τὸ τῶν δημιουργῶν γένος, οἳ τὸν βίον ἡμῖν συγκατεσκευάκασι τέχναις: *Vulcano & Minervæ sacri sunt opifices, qui vitam nobis instruxerunt artibus*, Plato lib. XI de Legibus. Ἥφαιστον λέγουσιν εὑρετὴν γενέσθαι τῆς περὶ τὸν σίδηρον ἐργασίας ἁπάσης, καὶ τῆς περὶ τὸν χαλκόν, καὶ χρυσόν, καὶ ἄργυρον, καὶ τῶν ἄλλων ὅσα τὴν ἐκ τοῦ πυρὸς ἐργασίαν ἐπιδέχεται· καὶ τὰς ἄλλας δὲ χρείας τὰς τοῦ πυρὸς ἁπάσας προσεξευρεῖν καὶ παραδοῦναι τοῖς τε τὰς τέχνας ἐργαζομένοις καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασιν ἀνθρώποις. διόπερ οἵ τε τῶν τεχνῶν τούτων δημιουργοὶ τὰς εὐχὰς καὶ θυσίας τούτῳ τῷ θεῷ μάλιστα ποιοῦσι, καὶ τὸ πῦρ αὐτοί τε καὶ πάντες οἱ ἄνθρωποι προσαγορεύουσιν Ἥφαιστον, εἰς μνήμην καὶ τιμὴν ἀθάνατον τιθέμενοι τὴν ἐξ ἀρχῆς τῷ κοινῷ βίῳ δεδομένην εὐεργεσίαν: *Vulcanum ajunt inventorem fuisse omnis operationis ferri, æris, auri, argenti, & aliorum quæ igne perficiuntur. Fertur etiam reliqua commoda quæ ex igne percipiuntur adinvenisse, eaque artificibus reliquisque hominibus tradidisse. Unde & artium istarum opifices non huic tantum Deo vota sua & sacrificia potissimum offerunt, sed ipsi quoque cum aliis mortalibus ignem appellant Vulcanum, æternæ hac ratione memoriæ atque immortali gloriæ consecrantes beneficium communi hominum vitæ principio rerum exhibitum*, Diodorus Siculus lib. V. Memorabile interim est quod idem Diodorus *lib.* I ex Ægyptiorum sententia refert, præter Deos cœlestes ac sempiternam generationem sortitos, esse & alios Terrestres, natura quidem fato obnoxios, ad immortalitatem tamen evectos ob singularem eorum prudentiam & communem erga homines beneficentiam: Solem nempe, Saturnum, Rheam, Jovem, Junonem, Vestam, Vulcanum, & Mercurium: ac Solem quidem in Ægypto regnasse primum. Addit porro Diodorus ibidem: Non defuisse inter Ægyptiorum sacerdotes, qui contenderent primum Ægypti regem fuisse Vulcanum, inventorem ignis, & hoc beneficio regni gubernacula consecutum, &c. Ad hanc Ægyptiorum sacerdotum opinionem quàm proxime accedit Chronicon Alexandr. *pag.* 105 *& seqq.* Mercurio in Ægyptum veniente, regnabat apud Ægyptios Mestremus ex Chami gente natus. Mortuo suffecerunt Ægyptii regem Mercurium, qui annos novem & triginta valde superbe imperitavit. Huic successit Vulcanus, qui regnavit annos 4, menses 7, dies 3. Vulcanum porro Deum vocabant Ægyptii; erat quippe bellicosus & religiosus: in expeditionem denique profectus, ex equi lapsu claudicationis vitium contraxit. Hic Vulcanus lege condita sanxit uti feminæ Ægyptiæ, uno contentæ viro, caste vitam agerent, & adulteræ deprehensæ punirentur: unde quoque chari Vulcano fuerant Ægyptii, quod hanc primam continentiæ legem recepissent. Idem ille Vulcanus mystica quadam prece miram ingenii velocitatem accepit è cœlo, ad arma è ferro fabricanda: unde & ferri domitor ad belli usum habitus est. Retulerunt ergo eum in numero Deorum ob latam continentiæ legem, & quod mortalibus ostendisset rationem parandi victus per armorum fabricationem, & virtute bellica saluti communi prospexisset. Mortuo Vulcano regnum Ægyptiorum tenuit Sol, Vulcani filius, regnavitque annos 12, menses 3, dies 4. Rex iste Sol, filius Vulcani, erat acerrimus Philosophus: qui monitus ab aliquo fœminam Ægyptiam, opibus ac dignitate apud suos florentem, amore alicujus captam quicum adulterii consuetudinem habebat, studuit eam comprehendere, ne solveretur lex patris Vulcani connivendo ad crimen adeo manifestum. Explorato igitur illegitimi congressus tempore, cum delectis militibus absente impudicæ marito noctu in ædes irrumpens, illamque cum amasio cubantem offendens, eam confestim per totam Ægyptum, velut in pudendi spectaculi pompam traduci jussit, adultero

adultero morte multato. Et facta est deinde magna continentia in universa terra Ægypti. Hac re peracta magnam apud Ægyptios inivit gratiam. Hæc Homerus pöëtico more narrat, quasi diceret Venerem à Sole cum Marte noctu cubantem fuisse proditam. Rem autem, uti exposita est, sapientissimus ille Palæphatus literis consignavit. Hactenus Chronicon. Similia habet Suidas in Ἥφαιστος; Cedrenus pag. 19 edit. Regiæ.

Celeberrimam Vulcani in fabrili arte famam attingit Suidas in Κλυτοτέχνης, ὁ Ἥφαιστος.

Homerus introduxit Menelaum offerentem Telemacho craterem argenteum, Vulcani opus, ut ipse ait. Ad quæ verba hæc habet Strabo lib. 1, pag. 41: Δεῖ δέξασθαι πρὸς ὑπερβολὴν εἰρημένον τὸ, Ἡφαίστου ἔργον, ὡς λέγεται Ἀθηνᾶς ἔργα, τὰ καλὰ, καὶ Χαρίτων, καὶ Μουσῶν: *Oportet sumere tanquam hyperbolice dictum, opus Vulcani: prorsus ut pulchra quævis opera tribuuntur Minervæ, & Gratiis, & Musis.*

Huc refer illud Claudiani Panegyrico de VI Cons. Honorii, versu 564; ubi virguncula rudis atque inexperta videns dracones militares atque equites cataphractos, putat se ferreos homines à Vulcano excusos animatosque coram intueri.

- - - Ignaraque virgo
Cui simplex calet ore pudor, per singula cernens
Nutricem consultat anum, quid fixa draconum
Ora velint? ventis fluitent, an vera minentur
Sibila, suspensum rapturi faucibus hostem?
Ut chalybe indutos equites & in ære latentes
Vidit cornipedes, Quanam de gente, rogabat,
Ferrati venere viri? quæ terra metallo
Nascentes informat equos? num Lemnius auctor
Addidit hinnitum ferro, simulacraque bellis
Viva dedit? - - -

Vulcanum putant fabrilem artem in insula Hiera exercere; qui noctu quidem plurimum ignem, interdiu vero fumum emittere cernitur: *Thucydides lib.* III.

Lipare insula, quæ olim dicebatur Meliganis, habebat Vulcani officinam, in qua Cyclopes Neptuno fabricantes ἱππείην ποτίστρην, *equestrem canalem*, interpellavit Diana, blande rogans ut sibi ocyus facerent arcum, pharetram, sagittas: quod illi protinus peregerunt. Vide Callimachi hymnum in Dianam, vers. 45 & seqq. Hinc Lipara Vulcano gratissima: *Sidonius Apollinaris Carm.* IX, *vers.* 70.

Trisulcum fulminis telum Jovi cudebant Cyclopes in antro Ætnæo: *Virgilius Georgicon* IV, 70. Vide quoque *Æneid.* VIII, 406; & *Servium* utrobique.

Vulcanus etiam in Attica fabrilem artem exercuit: *Eustath. ad versum* 547 *Iliados* B. *edit. Romanæ pag.* 284, 38. Χαλκεῖα, ἑορτὴ ἐν τῇ Ἀττικῇ τοῦ Ἡφαίστου: Pollux lib. VII, cap. 24; Suidas in Χαλκεῖα; Harpocration in Λαμπάς. Auctor brevium Scholiorum ad versum 492 Iliados B: Ἴδιος καὶ ὁ τεχνίτης τῶν Ἀθηνῶν Ἥφαιστος Ἐριχθονίῳ τῷ υἱῷ χαριζόμενος βασιλεύοντι Ἀθηνῶν, τὴν πάντων κατασκευὴν παρήγαγε, &c. De χαλκείων festo plura Meursius Attic. lectionum *lib.* IV, *cap.* 24.

In Lemno quoque caminos habuit Vulcanus. Αἰθάλη, ἐκαλεῖτο ἡ Λῆμνος· ἴσως ἀπὸ τῶν ἀναδιδομένων αἰθάλων ἐκ τῶν Ἡφαίστου χαλκείων: Etymologicum magnum in Αἰθάλη. Vide quoque Stephanum de Urbibus in Αἰθάλη.

Jupiter plurimum gaudet Pisa, Neptunus Isthmo, Apollo Delphis, Vulcanus Lemno: *Libanius Oratione* XI; unde apud Ovidium XIII Metam. vers. 313, *Vulcania Lemnos.*

Lemnia gleba, in quam cecidisse dicitur Vulcanus de cœlo deturbatus, sanavit Philocteten ab hydro graviter vulneratum. Vide *Philostrati Heroica in Philoctete.*

Pausanias lib. I, pag. 35, ait Græcos tradere, Vulcanum recens natum à Junone abjectum: eum vero, injuriæ memorem, matri dono misisse auream sellam, habentem occulta vincula; Deamque simul ac sedisset, vinculis fuisse implicitam. Cùm autem reliquorum Deorum nemini fidem haberet Vulcanus, ac se suaque uni Libero patri potissimum crederet, dicitur Liber eum vino delinitum in cœlum reduxisse, & quidem (ut ait Aristides *tom.* I, *Orat.* 2) asino impositum. Aliter aliquanto Valerius Flaccus libro II Argonaut. vers. 82:

Tempore quo primum fremitus insurgere opertos
Cœlicolum, & regni sensit novitate tumentes
Jupiter, ætheræ nec stare silentia pacis;
Junonem volucri primam suspendit Olympo,
Horrendum Chaos ostendens, pœnamque barathri.
Mox etiam pavidæ tentantem vincula matris
Solvere, prærupti Vulcanum vertice cœli
Devolvit: ruit ille polo, noctemque diemque,

Turbinis

Turbinis in morem; Lemni cum litore tandem
Insonuit: vox inde repens ut perculit urbem,
Acclivem scopulo inveniunt, miserentque foventque
Alternos ægro cunctantem poplite gressus.
Hinc reduci, superas postquam Pater annuit arces,
Lemnos cara Deo: nec fama notior Ætnæ,
Aut Lipares domus. Has epulas, hæc templa peracta
Ægide & horrifici formatis fulminis alis
Latus adit. - - -

Plurima horum quæ breviter atque abrupte magis hactenus ex aliis retulimus, distinctius quidem, non tamen uno eodemque modo referunt Apollodorus, Servius, Hyginus. Ac primum quidem Apollodorus libro primo de Deorum origine hæc habet: Juno citra cujusquam concubitum peperit Vulcanum: ut vero Homerus ait, hunc etiam ex Jove genuit Juno. Jupiter autem è cœlo præcipitavit eum, opem ferentem vinctæ Junoni. Illam enim ex Olympo suspenderat Jupiter, quòd Herculi, ad expugnandam Trojam naviganti, gravissimam immisisset tempestatem. Vulcanum vero in Lemnum decidentem & ex eo lapsu claudicantem, servavit Thetis. Miscetur interim Thetidi Jupiter, quamvis ea se, ad concubitum vitandum, in varias transmutaret formas. Uterum deinde ferentem, absorbere occupat: dixerat enim, post virgunculam quam primo partu daret, proxime se pariturum filium qui cœli potens futurus esset. Quod metuens, absorbuit eam. Instante autem partus tempore, Prometheo, aut secundum alios Vulcano, caput ejus securi feriente, armata Pallas ex ejus vertice juxta Tritonem fluvium exsiluit.

Servius ad ultimum Eclogæ IV versum: *Vulcanus, cùm deformis esset, & Juno ei minime arrisisset, ab Jove est præcipitatus in insulam Lemnum; illic nutritus à Sintiis, cùm Jovi fulmina fabricasset, non est admissus ad epulas Deorum. Postea cùm rogaret ut cum Minerva conjugium sortiretur, spretus ab ea est: unde divinos honores non meruit, ad quos aut per convivium Nummum, aut per conjunctionem venitur Dearum. Alii dicunt, quòd cùm Vulcanus parentes suos diu quæreret, nec inveniret, sedile fecit tale, ut eo qui sedisset, surgere non posset: in quo cùm adsedisset Juno, nec posset exsurgere, Vulcanus negavit se soluturum omnino, nisi prius parentes suos sibi monstrasset: atque ita factum est ut in Deorum numerum reciperetur.*

Hyginus fab. CLXVI: *Vulcanus Jovi cæterisque Diis soleas aureas ex adamante cùm fecisset, Juno cùm sedisset, subito in aëre pendere cœpit. Quod cùm ad Vulcanum missum esset, ut matrem quam ligaverat solveret, iratus quod de cœlo præcipitatus erat, negat se matrem ullam habere. Quem cùm Liber pater ebrium in concilium Deorum adduxisset, pietati negare non potuit. Tum optionem à Jove accepit, si quid ab iis petiisset, impetraret. Tunc ergo Neptunus, quòd Minervæ erat infestus, instigavit Vulcanum, Minervam petere in conjugium. Qua re impetrata, in thalamum cum venisset, Minerva, monitu Jovis, virginitatem suam armis defendit: interque luctandum ex semine ejus quod in terram decidit, natus est puer qui inferiorem partem draconis habuit, quem Erichthonium ideo nominaverunt, quòd* ἔρις *Græce* Certatio, χθὼν *autem* Terra *dicitur: quem Minerva cùm clam nutriret, dedit in cistula servandum Aglauro, Pandroso, & Hersæ, Cecropis filiabus. Hæ cùm cistulam aperuissent, cornix indicavit: illæ à Minerva insania objecta, ipsæ se in mare præcipitaverunt.* De hoc Erechtheo vel Erichthonio vide quoque Auct. brevium Scholiorum ad versum 547 Iliad. B.

Ipse Vulcanus ad versum 395 Iliados Σ fuse refert quemadmodum in Lemnum projectus atque omni ope destitutus, misericordia Thetydis atque Eurynomes servatus enutritusque sit.

Vulcanus: *Tzetzes Chil.* X, *hist.* 335. Vulcani risus: *Aristot. tom.* 1, *pag.* 787, m. Vulcani fictiles in caminis: *Pictura Vett. pag.* 95.

Vulcani filii Phillamnon, Cecrops, Erichthonius, Corynetes, Cercion, Philoctus, Pinther, Hyginus, fabula CLVIII.

Θησεὺς ἐπείγετο πεζὸς εἰς τὰς Ἀθήνας· φρουρουμένην δὲ ὑπὸ ἀνδρῶν κακούργων τὴν ὁδὸν ἡμέρωσε. πρῶτον μὲν γὰρ Περιφήτην τὸν Ἡφαίστου καὶ Ἀντικλείας (ὃς ἀπὸ τῆς κορύνης ἣν ἐφόρει, κορυνήτης ἐπεκαλεῖτο) ἔκτεινεν ἐν Ἐπιδαύρῳ. Πόδας δ' ἀσθενεῖς ἔχων οὗτος, ἐφόρει κορύνην σιδηρᾶν, δι' ἧς τοὺς παριόντας ἔκτεινε. ταύτην ἀφελόμενος Θησεὺς ἐφόρει: *Theseus pedes Athenas adiit; obsessamque ab hominibus maleficis viam pacavit. Ac primum quidem Periphetem Vulcani & Anticliæ filium (qui à clava quam gerebat Coryneta dicebatur) occidit Epidauri. Ille invalidos habens pedes, muniebatur ferrea clava, qua transeuntes interimebat: eam auferens Theseus, ipse postea ferre consuevit,* Apollodorus sub finem libri III de Deorum origine. Vide quoque Pausaniam lib. II, pag. 86, 25; Suidam in Θησεῖον.

Palæ-

Palæmonius, Vulcani ſtirpe genitus, ob hoc ipſum pedem habuit debilem: *Apollonius lib* 1 *Argonaut. verſ.* 202.

Κάβειροι, καρκῖνοι· πάνυ δὲ τιμῶνται οὗτοι ἐν Λήμνῳ ὡς Θεοί. λέγονται δὲ εἶναι Ἡφαίστου παῖδες, Heſychius. Vide quoque Auctorem Etymologici magni.

A Vulcani filio Æthiope dicta eſt Æthiopia, Plin. nat. hiſt. VI, 30.

Ab Ardalo Vulcani filio tibiam inventam putant: *Pauſanias lib.* II, *pag.* 143, 50.

Cæculus, conditor urbis Prænestinæ, fuit Vulcani filius: *Virgilius* VII *Æneid. verſ.* 778; ubi vide Servium.

Cacus, ſecundum fabulas, Vulcani filius fuit; ore ignem ac fumum vomens, quo vicina omnia populabatur. Veritas tamen ſecundum philologos & hiſtoricos hoc habet: hunc fuiſſe regis Euandri nequiſſimum ſervum ac furem. Novimus autem Malum *à Græcis* κακὸν *dici, quem ita illo tempore Arcades appellabant: poſtea tranſlato accentu Cacus dictus eſt: ut* Ἑλένη, *Helena*, Servius ad verſum 190 octavi Æneidos. Ad hanc originationem manifeſte quoque alluſit Ovidius lib. I Faſtorum, verſ. 551:

> *Cacus Aventinæ timor atque infamia ſylvæ,*
> *Non leve finitimis hoſpitibusque malum.*
> *Dira viro facies: vires pro corpore: corpus*
> *Grande: pater monſtri Mulciber hujus erat:*
> *Proque domo longis ſpelunca receſſibus ingens*
> *Abdita, vix ipſis invenienda feris:*
> *Ora ſuper poſtes affixaque brachia pendent,*
> *Squallidaque humanis oſſibus albet humus*, &c.

Vide Livium lib. I ab U. C.

Olenus, filius Vulcani. Meminit ejus Hygini poëticum Aſtronomicon, in *Heniocbus*.

Juno Vulcanum filium tradidit Cedalioni Naxio inſtituendum in arte fabrili. Vide *Euſtathium in Iliad.* Ξ, *pag.* 987, 8, *editionis Romanæ*, ubi & alia Vulcanum ſpectantia occurrunt.

Aglaia, uxor Vulcani. Vide *Heſiodi Theogoniam, verſu* 945.

Pandoram juſſu Jovis è luto finxit Vulcanus. Vide *Heſiodi* ἔργα, *verſ.* 60; ut & *ejuſdem* θεογονίας, *verſ.* 570.

Vulcanus cum Minerva & Neptuno de artis præcellentia contendens, efformavit hominem: at Momus, quem arbitrum delegerant, conſiderato uniuſcujuſque opere, Vulcanum carpſit quod hominis pectus non feciſſet clathratum: vide *Lucianum in Hermotimo*.

Talus non eſt paſſus Argonautas ad oram littoris Cretici appellere. Τοῦτον, inquit Apollodorus, οἱ μὲν τοῦ χαλκοῦ γένους εἶναι λέγουσιν· οἱ δὲ ὑπὸ Ἡφαίστου Μίνῳ δοθῆναι. ὃς ἦν χαλκοῦς ἀνήρ· οἱ δὲ ταῦρον αὐτὸν λέγουσι: *Hunc alii quidem æneï generis eſſe dicunt: alii à Vulcano Minoi datum ferunt: ipſe vero erat vir æneus. At alii vocant eum Taurum*, &c. Vide porro quæ ſupra annotavimus in TALUS.

Ilio capto, in diviſione prædæ Eurypylo Euæmonis filio obtigit arca in qua occluſum erat Liberi patris ſignum, quod Vulcanum fabricaſſe, Jovemque dono dediſſe Dardano putabant: vide Pauſaniam *lib.* VII, *pag.* 435, 6.

Diodorus dat & Priapo tænias, & Ariadnæ ſertum ex auro & Indicis gemmis: Vulcani opus: Liberi munus: poſt & ſidus, Tertullianus de Corona militis, capite 7. Ovidius Faſtorum lib. III, verſ. 511, introducit Bacchum his verbis ſolantem Ariadnen à Theſeo derelictam:

> *Tu mihi juncta toro, mihi juncta vocabula ſumes;*
> *Nam tibi mutatæ Libera nomen erit.*
> *Sintque tuæ tecum faciam monimenta coronæ,*
> *Vulcanus Veneri quam dedit, illa tibi.*
> *Dicta facit, gemmasque novem transformat in ignes;*
> *Aurea per ſtellas nunc micat illa novem.*

Vide quoque Hygini poëticum Aſtronomicon, in *Corona*.

Harmiones monile infauſtum à Vulcano fabricatum, & quod tandem quoque perdidit Eriphylen, memorat Apollodorus lib. III de Deorum origine. Plenius tamen monile ipſum totamque ejus fabricam deſcribit Statius Thebaid. lib. II, verſu 267, quem vide: ſicuti & quæ ad eum annotat vetus Comment. ſive is Luctatius eſt, ſive Lactantius; Scholia in Odam III Pythiorum Pindari, pag. 226 edit. Pauli Stephani.

Aureum calathum, inſigne opus Vulcani, multis deſcribit Moſchus *Idyllii ſecundi verſu* 37 *& ſeqq.*

Liber pater Vulcanum in Naxo, Cycladum una, hoſpitio excipiens, accepit ab eo ampho-

amphoram auream. Libero verò postea ob Lycurgi persecutionem fugiente in mare, ac Thetide perhumaniter eum excipiente, dedit ei amphoram hanc à Vulcano fabricatam. Hæc autem filio suo Achilli dono eam dedit, ut ossa ejus post obitum in ea reponerentur: *narrat Stesichorus*. Hæc habent brevia Scholia in versum 91 Iliados Ψ. Vide quoque Eustathium ad eundem Homeri locum; Romanæ edit. pag. 1289, 3. Tzetzes quoque meminit crateris hujus aurei in quo postea Patrocli, Achillis, & Antilochi ossa recondita asservabantur. Vide *Tzetzen in Lycophronis Cassandram*, *pag.* 53 *editionis Pauli Stephani*.

Ajunt & Chaonides & Molossicos originem traxisse ab illo cane, quem Vulcanus ex Demonesio ære fabricatum,, anima indita, Jovi dono dedit: Jupiter autem Europæ: Europa Minoï: Minos Procridi: Procris Cephalo. Hic ejus erat naturæ, ut nihil evadere posset impetum insequentis; sicuti & Teumesia vulpes nulla ratione capi poterat: quapropter etiam ambo obduruerunt in lapidem: hic quidem, ne caperet vulpem quam Fata capi non sinebant; illa vero, ne effugeret canem inevitabilem: *Pollux libro quinto*, *cap.* 5, *§.* 2. Vide quoque *Ovidium lib.* VII *Metamorph. versu* 772.

Pandares vel Pandareus è Jovis templo, quod erat Cretæ, furto auferens canem aureum spirantemque à Vulcano fabricatum, commisit eum custodiæ Tantali. Jove vero per Mercurium repetente furtum, juravit Tantalus non habere. Ac Jupiter quidem recipiens canem, surripiente Mercurio, montem Sipylum eversum superinjecit in Tantalum. Pandarus vero Athenas refugiens, inde transmisit in Siciliam, ubi periit cum uxore Harmothoë: *Auctor brevium schol. ad vers.* 518 *Odysseæ* Τ; item *Eustath. ad eundem Homeri locum edit. Romanæ pag.* 1875, 31; *Schol. in Pindari Olymp. Ode* 1, *pag.* 8 *editionis Pauli Stephani*.

Chæronenses Deorum nullum impensius colunt quàm illud sceptrum, quod Jovi fabricasse Vulcanum cecinit Homerus, quodque Mercurius à Jove acceptum dedisse fertur Pelopi, Pelops Atreo reliquisse, Atreus Thyesti, Thyestes Agamemnoni. Hoc igitur sceptrum venerantur, appellantes illud δόρυ, quod tantundem est ac si dicas *Lignum*, sive *Hasta*. Aliquid vero ei divinitatis inesse, potissimum conjicitur ex eo, quod ex ipso sceptro ad homines eximius quidam splendor emanet. Perhibent autem Chæronenses in suis finibus & Panopeorum qui sunt in Phocide repertum, ac plurimum quoque auri una cum sceptro invenisse Phocenses: at sibi omni auro potius fuisse sceptrum. Facile adducar ut credam illud ab Electra filia Agamemnonis in Phocidem importatum. Templum ei nullum publice dicatum, sed singulis annis sacerdotio fungens statuit sceptrum in suis ædibus, &c. vide *Pausaniam libro nono*, *pag.* 607, 10.

Vulcani ac Dædali tripodes sua sponte accurrebant ad exsequenda opera ad quæ videri poterant fabricata: *Aristoteles Polit. libro* 1, *cap.* 4. Quibusvis etiam aliis Vulcani utensilibus ac vasis culinariis hanc facultatem αὐτομάτως se commovendi ac de loco in locum transeundi tribuit Homerus. Vide *Eustathium in Iliad.* Σ, *edit. Romanæ pagina* 1148 *& seqq.* Atque adeo ad istiusmodi Vulcani αὐτόματα videri potest etiam Plautus respexisse, cum in Epidici Actu 1, Scena *Heus adolescens*, ait:

Mulciber credo arma fecit, quæ habuit Stratippocles,
Travolaverunt ad hostes. - - -

Laertius quoque lib. 1 in Thalete meminit cujusdam τρίποδος ἡφαιστοτεύκτου à Vulcano dono dati Pelopi uxorem ducenti: quem tripodem demum ad Menelaum pervenisse ait, atque una cum Helena abreptum, ab Alexandro denique in mare Coum fuisse conjectum, Lacæna fidenter satis asserente ὅτι περιμάχητος ἔσται, tripodem hunc tandem aliquando bellum grave concitaturum: vide locum.

Athenæus *libro* XI, *cap.* 5, ostendit veteres attribuisse Soli poculum vel concavum aliquod vas ἡφαιστότευκτον, quo ab Oriente Occidentem versus vehebatur. Herculem quoque Geryonis boves abducturum, eodem Solis poculo mare transmisisse putabant: fortasse (ut ibidem quoque tradit Athenæus) veluti per ludum & jocum significantes hunc Heroëm fuisse multibibum ac poculis grandioribus mire delectatum. De hac Herculis in vino intemperantia nonnihil etiam habet Macrobius Saturnal. libro V, cap. 21; ubi etiam Herculem vult maria transfretasse, non poculo, sed navigio cui Scypho nomen fuit. *Hercules ideo fingitur ad Geryonem olla ærea transvectus*, inquit Servius ad versum 762 septimi Æneidos, *quod habuit navem fortem & ære munitam*.

Ovidius *circa initium secundi Metamorph.* fuse describit Solis regiam à Vulcano fabricatam.

Martis habitaculum à Vulcano fabricatum describit Statius *Thebaidos libro septimo*, *versu* 40.

Vulcanus Deorum singulis propriam in cœlo mansionem fabricavit: *Homerus sub finem Iliados* A.

Insigne

Insigne Vulcani in adornanda Æetæ regia studium refert Apollonius *libro* III *Argonaut. verf.* 229.

Hercules ambigens qua ratione Stymphalidas aves abigeret, χάλκεα κρόταλα δίδωσιν αὐτῷ Ἀθηνᾶ παρὰ Ἡφαίστου λαβοῦσα, *Pallas dedit ei crepitacula à Minerva accepta*, Apollodorus lib. II de Deorum origine. Vide quoque Schol. ad Apollonii Rhodii lib. II, verf. 1057; ubi πλαταγὴν dicit esse κρόταλα Ἡφαιστότευκτον, &c.

Qu. Smyrnæus *libro* II, *versu* 237, meminit cyathi aurei quem Vulcanus Venerem ducens in matrimonium dederat Jovi, Jupiter Dardano, Dardanus Erichthonio, Erichthonius Troi, Tros Ilo, Ilus Laomedonti, Laomedon Priamo.

Vulcanus duos crateres argenteos à se fabricatos dedit Baccho, cùm is in cœlum aveheret Ariadnam celebrem Minois filiam: *Qu. Smyrnæus lib.* IV, *versu* 386; ubi quoque dicitur Euneum filium Jasonis hos ipsos calyces in Lemno dedisse ad redimendum Lycaonem.

Vulcanus dedit Cereri falcem ad secandas fruges Vide *Tzetzem in Lycophronis Cassandram pag.* 123 *edit. Pauli Stephani*, sicuti & *ejusdem edit. pag.* 141.

Qualem Veneri in insula Cypro regiam fabricaverit Vulcanus, docet Claudianus *de nuptiis Honorii & Mariæ, versu* 58 & *seqq.*

Αἰγὶς, τὸ τοῦ Διὸς Ἡφαιστότευκτον ὅπλον: *Ægis, armatura Jovis à Vulcano fabricata*, &c. Auctor Etymologici magni, in Αἰγίς. Statius lib. III Sylvarum in Hercule Surrentino:

Non tam grande sonat motis incudibus Ætna,
Cùm Brontes Steropesque ferit: nec major ab antris
Lemniacis fragor est, ubi flammeus Ægida cælat
Mulciber, & castis exornat Pallada donis.

Πηλεὺς, ὡς ἔμελλεν ὑπὸ θηρίων διαφθείρεσθαι, οἱ θεοὶ μάχαιραν αὐτῷ ἐχαρίσαντο Ἡφαιστότευκτον διὰ Ἑρμοῦ· καὶ οὕτως ἔφυγε τὸν κίνδυνον: *Peleus, cùm à feris jam jam dilaniandus esset, Dii per Mercurium obtulerunt ei gladium à Vulcano fabricatum; atque ita præsentissimo discrimini exemptus est*, Schol. in Aristophanis Nubes. Fusius hæc narrat vetus Scholiastes ad versum 224 libri primi Argonaut. Apollonii. Vide quoque Zenobium parœmia 20 Centuriæ V, & Suidam in Μέγα φρονεῖ. Aliquanto aliter Apollodorus libro tertio de Deorum origine, ubi Vulcanum ipsum dicit ensem dedisse Peleo in monte Pelio connubium cum Thetide contrahente. Similia quoque habet Scholiastes in Pindari Pythia, Ode 4. Ac fortasse talis fuerit & iste Martis gladius apud antiquissimos Scytharum reges semper habitus, deinde amissus, atque Attilæ ævo rursus inventus: *Jornandes de Rebus Geticis, cap.* XXXV. Vide quoque *Tzetzem in Lycophronis Cassandram, pag.* 60 *edit. Pauli Stephani.*

Perseus fertur à Vulcano falcem accepisse ex adamante factam, qua Medusam Gorgonem interfecit, Hygini poëticum Astronomicon, in *Perseus*. Apollodorus libro II de Deorum origine tradit eum adamantinam harpen accepisse à Mercurio, λαβὼν παρὰ Ἑρμοῦ ἀδαμαντίνην ἅρπην; prout nempe adamantinus probatis auctoribus est firmus, durabilis.

Herculis scutum elaboravit Vulcanus. Vide Hesiodi poëma, inscriptum *Scutum Herculis.* pag: 130.

Hercules per Eurytum sagittandi peritiam antea edoctus, ensem à Mercurio, ab Apolline sagittas, à Vulcano thoracem aureum, & à Minerva peplum accepit: nam clavam ipse sibi in Nemeæa sylva cæsam comparavit: *Apollodorus lib.* II *de Deorum origine.* Qua cælatura balteum pharetramque Herculis exornaverit Vulcanus, docet nos Qu. Smyrnæus *lib.* X, *verf.* 180.

Nestoris clypeum ac thoracem Diomedis fabricavit Vulcanus: *Homerus Iliados* Θ, *versu* 192 & 195; ubi vide Auctorem brev. Schol. sicuti & Eustathium edit. Romanæ, *pag.* 707, 48.

Achillis arma, Vulcani opus, accurate prorsus describit Qu. Smyrnæus *circa initium libri* V, *ac porro usque ad versum* 121.

Æneæ arma à Vulcano elaborata, describit Virgilius VIII *Æneid. versu* 626 & *seqq.*

vide Antonii Dionisii Menneske Tol. 1. p. 64

X.

XANTHIUS, Faber.

XAnthii Fabri imagini inscribebatur Σιδηροφυής, *Ferro genitus.* Pollux libro VII, cap. 24, §. 2: Χαλκεύειν καὶ τὸ σιδηρεύειν ἔλεγον, καὶ χαλκέας τοὺς τὸν σίδηρον ἐργαζομένους· καὶ σιδηρεία τις τέχνη· σιδηρείαν δὲ τέχνην ἐν Ταξιάρχαις Εὔπολις εἴρηκε τὴν Ξανθίου τοῦ σιδηρέως, οὗ ἐπὶ τῆς εἰκόνος ἐπιγέγραπται, Σιδηροφυής. Hinc etiam lucem accipit illud Hesychii: Σιδηρείην τέχνην, τὴν πολεμικήν· ἄλλοι δὲ τὴν Ξανθίου φασίν, ἤγουν τὴν χαλκευτικήν.

XENOCLES, Architectus.

Xenocles Cholargensis Architectus. Telesterion Eleusine cœpit ædificare Corœbus: hic columnas in pavimento posuit & epistylus junxit. Quo defuncto, Xupetius Metagenes septum & superiores columnas adjecit. Fastigio adyti fenestram addidit Cholargensis Xenocles: *Plutarchus in Pericle.*

XENOCRATES, Statuarius.

Xenocrates Statuarius memoratur Laërtio *lib.* IV, *in Xenocrate. Xenocrates Tisicratis discipulus: aut, ut alii, Euthycratis: vicit utrosque copia signorum; & de sua arte composuit volumina,* Plinius lib. XXXIV, cap. 8. Videri potest etiam alius aliquis ejusdem nominis fuisse Pictor: nam libri trigesimi quinti cap. 10 testatur idem Plinius Antigonum & Xenocratem scripsisse de Pictura. Vide tamen quæ diximus *cap. 3 libri secundi de Pictura Vett.* ubi pro Xenocrate substituimus Hypsicratem.

XENOCRITUS, Statuarius.

Thebis est Herculis templum, cum signo ex candido lapide, opus Xenocriti & Eubii Thebanorum: *Pausanias lib.* IX, *pag.* 558, 46.

XENON, Pictor.

Xenon Neoclis discipulus Sicyonius refertur inter Pictores non ignobiles apud Plinium lib. XXXV, cap. 11.

XENOPHILUS, Statuarius.

Æsculapii simulacrum quod est Argis omnium nostra ætate clarissimum, repræsentat Deum sedentem, è candido lapide. Assidet Bona valetudo. Assident qui signa ipsa fecerunt, Xenophilus & Straton: *Pausanias lib.* II, *pag.* 127, 19.

XENOPHON, Sculptor.

Jovi in solio sedenti à dextra parte assistit Megalopolis, à læva Dianæ sospitæ simulacrum, quæ ex lapide Pentelico Cephisodotus & Xenophon Athenienses elaborarunt: *Pausanias libro octavo, pag.* 506, 5. Thebis in æde Fortunæ fert Dea Plutum infantem. Tradunt Thebani, manus & os ejus signi fabricasse Xenophontem Atheniensem; reliqua, Callistonicum civem suum: *Pausanias libro nono, pag.* 566, 1.

XENOPHON alter, Statuarius.

Laërtius *libro secundo, in vita Xenophontis*, memorat Xenophontem Parium, Statuarium, ἀγαλματοποιόν.

Z.

ZENODORUS, Statuarius & Cælator.

PLinius libro XXXIV, cap. 7, posteaquam multa de Colossis dixit, & hæc addit: *Verum omnem amplitudinem statuarum ejus generis vicit ætate nostra Zenodorus, Mercurio facto in civitate Galliæ Arvernis per annos decem H-S.* CCCC *manupretio. Postquam satis ibi artem approbaverat, Romam accitus est à Nerone, ubi destinatum illius principis simulacrum colosseum fecit* CX *pedum longitudine, qui dicatus Solis venerationi est, damnatis sceleribus illius principis. Mirabamur in officina non modo ex argilla similitudinem insignem, verum & ex parvis admodum surculis, quod primum operis instar fuit. Ea statua indicavit interisse fundendi æris scientiam, cùm & Nero largiri aurum argentumque paratus esset, & Zenodorus scientia fingendi cælandique nulli veterum postponeretur. Statuam Arvernorum cum faceret, provinciæ Vibio Avito præsidente, duo pocula Calamidis manu cælata, quæ Cassio Syllano, avunculo ejus, præceptori suo Germanicus Cæsar adamata donaverat, ita æmulatus est, ut vix ulla distantia esset artis. Quantoque major in Zenodoro præstantia fuit, tanto magis deprehendi æris obliteratio potest.*

ΖΗΝΑΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ... ΕΠΟΙΕΙ
vedi un busto del nome dell'artefice nella collezione del museo Capitolino di Zenone vedi Winck ... pag. ... p. 99 ... monum. ... p. 97 ...

ZENO,

Digitized by Google

ZENO, Sculptor.

Zeno Aphrodisicus Sculptor: *Inscript. Gruteri* CIↃXXI.

ZETUS.

Sidonius Apollinaris *libro* IV, *epistola* 3, videtur Zeto adscribere ponderum inventionem, vel ponderandi artem.

ZEUXIPPUS, Pictor.

Zeuxippi Heracleotæ, Pictoris eximii, meminit Plato in Protagora. Aut hujus ipsius Pictoris Zeuxippi (ut veterum Artificum plurimos pingendi fingendique artem pariter exercuisse constat) aut alterius alicujus Zeuxippi Statuarii nomen inscriptum forte fuerit illi statuæ Solis, quam refert Chronicon Alexandrinum ad annum primum Olympiadis CCXLIV: Severus Imperator, inquit Auctor Chronici, Roma profectus Byzantium venit, situmque loci amœnum contemplatus, Byzantium instauravit, publicumque in eo balineum fecit quod Zeuxippum dicitur ex eo tempore, quo stetit in meditullio quadruplicis porticus Solis colossus ex ære factus, in cujus basi infra Zeuxippi nomen erat inscriptum. Aliter Eusebii Chronicon, numero DCCCLVIII: Sicyoniorum rex vicesimus sextus Zeuxippus regnavit annos XXXII. Quidam ad hujus memoriam conservandam balneas Byzantinorum multo post tempore appellatas putant. Ad quem locum vide *Animadversiones Josephi Scaligeri.* Ac rursus aliter idem Chronicon, numero MDXLIX: Zeuxis præclarus Pictor agnoscitur, ex cujus nonnullis imaginibus, quas plurimas apud diversas civitates fecerat, lavacrum Byzantinorum arbitrantur appellatum. Ubi tamen Scaliger ex Græco Eusebii Chronico agnoscit primam illam partem, de ætate qua Zeuxis floruit, esse ipsius Eusebii, cætera vero, de Byzantino balneo, Hieronymum de suo adjecisse dicit. Vide locum. His itaque omissis, transeo nunc ad Zeuxidem ipsum.

ZEUXIS, Pictor

Plinius libro XXXV, cap. 9: *Ab* (a) *Apollodoro artis fores apertas Zeuxis* (b) *Heracleotes intravit, Olympiadis nonagesimæ quintæ anno quarto, audentemque* (c) *jam aliquid penicillum* (d), (*de hoc enim adhuc loquimur*) *ad magnam* (e) *gloriam perduxit*;

(a) *Ab Apollodoro artis fores apertas.*] Vide quæ supra diximus in APOLLODORUS, Pictor.

(b) *Zeuxis Heracleotes.*] Aliis quoque Scriptoribus Heracleota nuncupatur. Ephesius tamen dicitur Tzetzi Chiliade octava, hist. 658 & 659. Sed fortasse γένει fuerit Heracleota, θέσει vero Ephesius: quale quid supra quoque in APELLE atque PARRHASIO annotavimus. Ardeates etiam Marcum Ludium Elotam ob Artem civitate donarunt: *Plin lib.* XXXV, *cap.* 10.

(c) *Audentemque jam aliquid penicillum.*] Successum & audaciam conjungit Plinius libro XXXIV, cap. 7: *Evecta supra humanam fidem ars est successu, mox & audacia. In argumentum successus unum exemplum afferam, nec Deorum hominumve similitudinis expressæ. Ætas nostra vidit in Capitolio, priusquam id novissime conflagravit a Vitellianis incensum, in cella Junonis canem ex ære, vulvas suum lambentem: cujus eximium miraculum & indiscreta veri similitudo non eo solum intelligitur, quod ibi dicata fuerat, verum & nova satisdatione; nam summa nulla par videbatur: capite tutelarios cavere pro ea, instituti publici fuit. Audaciæ innumera sunt exempla. Moles quippe excogitatas videmus statuarum, quas Colossos vocant, turribus pares,* &c. Recte Plinius, *Evecta ars est successu, mox & audacia*: siquidem, ut est apud Plinium Juniorem epistola 33 libri noni, *Crescit audacia experimento.* Huc facit & illa Claudiani Præfatio in librum I de Raptu:

Inventa secuit primus qui nave profundum,
Et rudibus remis sollicitavit aquas:
Qui dubiis ausus committere flatibus alnum,
Quas natura negat, præbuit arte vias.
Tranquillis primum trepidus se credidit undis,
Littora securo tramite summa legens:
Mox longos tentare sinus, & linquere terras,
Et leni cœpit pandere vela Noto.
Ast ubi paullatim præceps audacia crevit,
Cordaque languentem dedidicere metum.
Jam vagus irrupit pelago, cœlumque secutus
Ægæas hyemes Ioniasque domat.

(d) *Penicillum.*] Pingendi Artem vocat hoc in loco *Penicillum.* Ita & celebres in arte, huic nostro Auctori libro XXXV, capite 10, dicuntur *celebres in penicillo.* Item libri XXXV, cap. 9: *Apollodorus Atheniensis primus species exprimere instituit, primusque gloriam penicillo jure contulit.*

(e) *Ad magnam gloriam perduxit.*] Ita quoque Quintilianus lib. XII, cap 10: *Zeuxis atque Parrhasius plurimum arti addiderunt.* Locum integrum paullo post adscribemus. Quamvis interim satis adhuc longe aberat ab illa perfectione Artis quam

xit; à quibusdam falso in (f) *octogesima nona Olympiade positus, cùm fuisse necesse est*

consummatam diceres, eousque tamen provexit Artem, ut eum sequentia secula miro consensu retulerint inter præcipua nobilissimæ Artis lumina. Plautus Pœnulo, Act. IV, Scena *Fuit hodie:*

- - - O Apella, ô Zeuxis pictor,
Cur numero estis mortui? hinc exemplum ut pingeretis.
Nam alios pictores nihil moror hujusmodi tractare exempla.

Vide & ejusdem Epidicum, Actu V, Scena *Male morigerus*, &c. Isocrates quoque, circa initium orationis de Permutatione, luculente satis ostendit quem olim existimationis gradum inter Artifices tenuerit Zeuxis, quando eum componit cum Phidia & Parrhasio, summis hominibus; asserens fœdam esse atque indignam tantorum Artificum extenuationem, εἴ τις Φειδίαν, τὸν τὸ τῆς Ἀθηνᾶς ἕδος ἐργασάμενον, τολμῴη καλεῖν κοροπλάθον, ἢ Ζεύξιδα καὶ Παρράσιον τὴν αὐτὴν ἔχειν τέχνην φαίη τοῖς τὰ πινάκια γράφουσιν: *Si quis Phidiam, qui Minervæ simulacrum fecit, puparum fictorem appellare auderet: aut Zeuxidis & Parrhasii eandem esse artem diceret, cum arte eorum qui tabellas pingunt.* Meminit & Zeuxidis Plato in Gorgia; Dion. Halicarnasseus in suo de Thucydidis historia judicio; Maximus Tyrius Dissert. XVI & XXXIX; Himerius apud Photium 1124, 6 editionis Rothomagensis 1653; Dio Chrysostomus Orat. XII; Greg. Nazianzenus Orat. XXXIV. Zeuxis quodam veluti enthusiasmo impulsus ad Artem accessit. Unde & Suidas in Ἰάκωβος ἰατρὸς, post magnifica eximii medici præconia, tribuit eidem τὴν ἐρωτικὴν τοῦ ἐπιτηδεύματος ἐπιμέλειαν, ἣ μάλιστα φιλεῖ τοὺς τεχνίτας ἑκάστους οἰκειοῦν καὶ προσάγειν τοῖς ἐφόδοις τῆς τέχνης· οὕτω καὶ Φειδίαν ἐνθουσιῶντα δημιουργεῖν, οὕτω καὶ Ζεῦξιν εἰκάζειν τὰ ἀγάλματα: *Amatoriam artis diligentiam, quæ singulos maxime artifices familiariter sibi conciliare atque artis præsidibus commendare solet, sic & Phidiam veluti numine quodam afflatum fabricasse, sic & Zeuxin repræsentasse imagines;* nisi forte putes ἀγάλματα hoc in loco denotare *simulacra fictilia:* nam & fictilia fecisse Zeuxidem auctor est Plinius. Zeuxis Harpocrationi dicitur Ἀριστοτέλης τῶν κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον ζωγράφων, *Aristoteles pictorum ejus temporum:* quasi dicat, Zeuxin fuisse principem sui temporis pictorum, haud aliter atque Aristoteles philosophorum; nisi forte putes restituendum ἄριστος pro Ἀριστοτέλης, quod mihi rectius videtur. Zeuxidis aut Polygnoti aut Euphranoris tabulæ τὸ ἀπάσαις(?) τὸ ἔνσκιον, καὶ τὸ ἔμπνουν, καὶ τὸ εἰσέχον τε καὶ ἐξέχον, *Sectantur opacum quid ac spirans, & recedens aliquid atque eminens*, Philostratus de vita Apollonii libro II, cap. 9. Aristodemus apud Xenophontem libro I Apomnem. testatur se Homerum in pangendis carminibus epicis maxime admirari, in dithyrambo, Menalippidem; in tragœdia, Sophoclem; in statuaria, Polycletum, in pictura, Zeuxin. Adducit etiam hæc Xenophontis verba Sextus Empiricus advers. Mathemat. pag. 325. Zeuxidem refert Cicero inter Artifices notabili solertia insignes: *An pateretur hoc Zeuxis, aut Phidias, aut Polycletus, nihil se scire, cùm in his esset tanta solertia?* Vide eum sub finem libri II Acad. quæst. *Una fingendi ars est, in qua præstantes fuerunt Myro, Polycletus, Lysippus: qui omnes inter se dissimiles fuerunt; sed ita tamen, ut neminem sui velis esse dissimilem. Una est ars ratioque picturæ, dissimillimique tamen inter se Zeuxis, Aglaophon, & Apelles; neque eorum quisquam est, cui quicquam in arte sua deesse videatur*, Cicero libro III de Oratore. *Quis eorum, qui hæc minora animadvertunt, non intelligit Canachi signa rigidiora esse quàm ut imitentur veritatem? Calamidis dura illa quidem, sed tamen molliora quàm Canachi. Nondum Myronis satis ad veritatem adducta, jam tamen quæ non dubites pulchra dicere. Pulchriora etiam Polycleti, & jam plane perfecta, ut mihi quidem videri solent. Similis in pictura ratio est, in qua Zeuxim, & Polygnotum, & Timanthem, & eorum, qui non sunt usi plus quàm quatuor coloribus, formas & lineamenta laudamus. At in Aëtione, Nicomacho, Protogene, Apelle jam perfecta sunt omnia: & nescio an reliquis in rebus omnibus idem eveniat. Nihil est enim simul & inventum & perfectum*, Cicero Bruto sive de claris Oratoribus. *In pinacothecam perveni vario genere tabularum mirabilem. Nam & Zeuxidos manus vidi, nondum vetustatis injuria victas; & Protogenis rudimenta, cum ipsius naturæ veritate certantia, non sine quodam horrore tractavi*, Petronius Arbiter Satyrico. Neque cuiquam debet videri novum, dicere Arbitrum, sibi visas *Zeuxidis manus nondum vetustatis injuria victas*, si verum est quod ait Marius Victorinus in librum II Rhet. Ciceronis, circa initium: *Pinxit Zeuxis multa, quæ usque ad nostram memoriam manent.*

(f) *Falso in octogesima nona Olympiade positus.*] De vera interim Zeuxidos ætate est illud Quintiliani lib. XII, cap. 10: *Zeuxis atque Parrhasius, non multum ætate distantes, circa Peloponnesia ambo tempora* (*nam*

est Demophilum (g) *Himeræum & Neseam Thasium; quoniam, utrius eorum discipulus fuerit, ambigitur. In eum Apollodorus supra dictus versus fecit, Artem ipsis ablatam Zeuxin ferre secum. Opes* (h) *quoque tantas acquisivit, ut in ostentatione* (i) *earum Olympiæ aureis literis in palliorum tesseris intextum nomen suum ostentarit. Postea* (k) *donare opera sua instituit, quod ea nullo satis digno pretio permutari posse diceret; sicuti Alcmenam Agrigentinis, Pana* (l) *Archelao. Fecit &* (m) *Penelopen, in qua pinxisse mores videtur; & athletam: adeoque sibi in illo placuit, ut* (n) *versum inscriberet, celebrem ex eo, Invisurum aliquem facilius, quam imitaturum. Magnificus*

(nam cum Parrhasio sermo Socratis apud Xenophontem invenitur) plurimum arti addiderunt. Quorum prior luminum umbrarumque invenisse rationem, secundus examinasse subtilius lineas traditur.

(g) *Demophilum Himeræum.*] Vide an idem sit cum *Damophilo*, cujus supra meminimus ex Plinio.

(h) *Opes quoque tantas acquisivit, ut.*] Quamquam hoc in loco Plinius de opibus bene atque innocenter partis agere videatur, quæ nemini poterant esse invidiosæ; illud tamen veluti non indignum reprehensione adnotat, quod nummis bona honestaque ratione paratis ad inanem pompam abuti cœperit, multum de quotidiano vitæ cultu & prioris vitæ consuetudine immutando. Fortasse & apud quosdam odio atque acerbitati fuerit sordida illa quæstus ratio, quam refert Ælianus *Var. hist. lib.* IV, *cap.* 12: Zeuxis Heracleotes, picta Helena, maximum ex ea tabula fecit quæstum; non enim cuivis liberum erat eam in pergula expositam spectare; quod Pictoribus aliis usitatum; sed intra privatos parietes eam continebat, neque cuiquam ejus videndæ copiam faciebat, nisi prius exhibita præstitutæ pecuniæ summa: unde & illius ævi homines Helenæ isti Scorti nomen indiderunt.

(i) *Ut in earum ostentatione.*] Similia de Parrhasio tradit Ælianus libro IX, cap. 11; quemadmodum & Athenæus libro XII, capite 11; ac magis etiam lib. XV, cap. 10. *Ostentationis* interim vocabulum in bonam quoque partem usurpavit Plinius lib. XXXV, cap. 10.

(k) *Postea donare opera sua instituit, quod.*] Longe nimirum honestissimum ac liberalibus Artibus dignissimum est, non vendere operam; *cùm pleraque hoc ipso videri possint vilia, quòd pretium habent*, Quintil. libro XII, cap. 7. Plinius libro XXXV, cap. 11: *Athenis est ejus necromantia Homeri: hanc vendere noluit Attalo regi talentis sexaginta, potiusque patriæ suæ donavit, abundans opibus.*

(l) *Pana Archelao.*] Antea tamen ab eodem, ut videtur, Archelao acceperat quadraginta minas, in mercedem domus picturis exornatæ. Vide *Æliani Var. hist. lib.* XIV *cap.* 14.

(m) *Fecit & Penelopen, in qua pinxisse mores videtur.*] Græci vocant ἤθη, ut monet Cicero circa initium libri de Fato; ubi & hoc addit: *Nos eam partem philosophiæ* [Ethicen] *de moribus appellare solemus: sed decet augentem linguam Latinam, nominare Moralem.* Quintilianus libro X, cap. 2: *Pars illa moralis, quæ dicitur Ethice, certe toto oratori est accommodata*: at Plinius in consideratione picturarum ἤθη interpetratur *Sensus*. Ait enim libro XXXV, cap. 10: *Aristides Thebanus omnium primus animum pinxit & sensus omnes expressit, quos vocant Græci ἤθη, item perturbationes: durior paullo in coloribus. Hujus pictura est, oppido capto ad matris morientis e vulnere mammam adrepens infans: intelligiturque sentire mater & timere ne emortuo lacte sanguinem sugat infans. Quam tabulam Alexander Magnus transtulerat Pellam, in patriam suam.* Ego interim hoc in loco, ut ingenue quod res est fatear, tam contraria maximorum Auctorum judicia satis mirari, satisque stupere nequeo. Animus mihi pendet, neque satis expedio quidnam sit illud, quod Plinius huic Zeuxidi eximiam in moribus exprimendis facultatem tribuat, cùm Aristoteles (cui tamen dabatur Artificem penitius inspicere) nihil omnino in pictura morum valuisse tradat. Αἱ τῶν νέων τῶν πλείστων, inquit Aristoteles cap. VI de Poëtica, ἀήθεις τραγῳδίαι εἰσί· καὶ ὅλως ποιηταὶ πολλοὶ τοιοῦτοι. οἷον καὶ τῶν γραφέων Ζεῦξις πρὸς Πολύγνωτον πέπονθεν, ὁ μὲν γὰρ Πολύγνωτος ἀγαθὸς ἠθογράφος· ἡ δὲ Ζεύξιδος γραφὴ οὐδὲν ἔχει ἦθος: *Plurimorum juniorum Tragœdiæ sunt sine moribus, & multi prorsus poetæ sunt tales: ita quoque inter pictores Zeuxis se habet ad Polygnotum. Polygnotus enim est bonus morum pictor, at Zeuxidis pictura* ^ *nullos habet mores.*

dilei nullam habet proprietatem

(n) *Ut versum inscriberet, celebrem ex eo.*] Plutarchus tribuit hunc versum Apollodoro Atheniensi, eximio Pictori: Ἀπολλόδωρος ὁ ζωγράφος ἀνθρώπων πρῶτος ἐξευρὼν φθορὰν καὶ ἀπόχρωσιν σκιᾶς, Ἀθηναῖος ἦν· οὗ τοῖς ἔργοις ἐπιγέγραπται, Μωμήσεταί τις μᾶλλον ἢ μιμήσεται: *Apollodorus pictor, qui mortalium primus invenit rationem commiscendi colores & exactam umbræ expressionem, Atheniensis fuit: cujus operibus inscribebatur, Facilius hæc culpabit aliquis quàm imitabitur*, Plutarchus circa initium libri Bellone an pace clariores fuerint Athenienses.

gnificus est Jupiter ejus in throno, adstantibus Diis: & Hercules infans dracones strangulans, Alcmena matre coram pavente & Amphitryone. Deprehenditur (o) *tamen Zeuxis grandior in capitibus articulisque: alioqui tantus* (p) *diligentia, ut Agrigentinis facturus tabulam, quam in templo Junonis Laciniæ publice dicarent, inspexerit virgines*

(o) *Deprehenditur tamen Zeuxis grandior in capitibus articulisque.*] Quintilian. lib. XII, cap. 10: *Zeuxis plus membris corporis dedit, id amplius atque augustius ratus; atque (ut existimant) Homerum secutus: cui validissima forma, etiam in feminis placet.* In Euphranore quoque tale quid notat Plinius libro XXXV, cap. 11: *Hic primus videtur expressisse dignitates Heroüm, & usurpasse symmetriam: sed fuit universitate corporum exilior, capitibus articulisque grandior.*

(p) *Tantus diligentia, ut Agrigentinis facturus tabulam.*] Variant hic pauxillum quid Scriptores, sed eodem recidit tota rei gestæ series. Dionysius Halicarnass. ἐν τῷ περὶ τῶν ἀρχαίων λόγων ἐξετάσεως κεφαλαίῳ hæc habet: Ζεῦξις ἦν ζωγράφος, καὶ παρὰ τῶν Κροτωνιατῶν ἐθαυμάζετο, καὶ αὐτῷ τὴν Ἑλένην γράφοντι γυμνὴν γυμνὰς ἰδεῖν τὰς παρ' αὐτοῖς ἔπεμψαν παρθένους· κἀκ πολλῶν μερῶν συλλεγόμενα συνέθηκεν ἡ τέχνη τέλειον καλόν: *Zeuxis pictor in magna erat admiratione apud Crotoniatas. Huic Helenam nudam pingenti, miserunt pulcherrimas quas penes se habebant virgines, ut eas inspiceret nudas: ex multis itaque partibus pulcherrimum quodque animo comprehendens, ars construxit opus perfectæ pulchritudinis ideam repræsentans.* Graphice totam rem exequitur Tullius circa initium lib. II de Inventione: *Crotoniatæ quondam, cùm florerent omnibus copiis & in Italia cum primis beati numerarentur, templum Junonis, quod religiosissime colebant, egregiis picturis locupletare voluerunt. Itaque Heracleotem Zeuxim, qui tum longe cæteris excellere pictoribus existimabatur, magno pretio conductum adhibuerunt. Is & cæteras tabulas complureis pinxit, quarum nonnulla pars usque ad nostram memoriam propter fani religionem remansit: &, ut excellentem muliebris formæ pulchritudinem muta in se imago contineret, Helenæ se pingere simulacrum velle dixit: quod Crotoniatæ, qui eum muliebri in corpore pingendo plurimum aliis præstare sæpe accepissent, libenter audierunt. Putaverunt enim eum, si, quo in genere plurimum posset, in eo magnopere elaborasset, egregium sibi opus illo in fano relicturum. Neque tum eos illa opinio fefellit. Nam Zeuxis ilico quæsivit ab eis ecquasnam virgines formosas haberent. Illi autem statim hominem duxerunt in palæstram, atque ei pueros ostenderunt multos, magna præditos dignitate. Etenim quodam tempore Crotoniatæ multum omnibus corporum viribus & dignitatibus antesteterunt, atque honestissimas ex gymnico certamine victorias domum cum maxima laude retulerunt. Cum puerorum igitur formas & corpora magno hic opere miraretur; Horum, inquiunt illi, sorores sunt apud nos virgines: quare, qua sint illæ dignitate, potes ex his suspicari. Præbete mihi igitur quæso, inquit, ex istis virginibus formosissimas, dum pingo id quod pollicitus sum vobis, ut mutum in simulacrum ex animali exemplo veritas transferatur. Tunc Crotoniatæ publico de consilio virgines unum in locum conduxerunt, & pictori quas vellet eligendi potestatem dederunt. Ille autem quinque delegit, quarum nomina multi poetæ memoriæ tradiderunt: quod ejus essent judicio probatæ, qui verissimum pulchritudinis habere judicium debuisset. Neque enim putavit omnia, quæ quæreret ad venustatem, uno in corpore se reperire posse, ideo quòd nihil simplici in genere omnibus ex partibus perfectum Natura expolivit; itaque tanquam cæteris non sit habitura quod largiatur, si uni cuncta concesserit, aliud alii commodi aliquo adjuncto incommodo muneratur.* Supra quidem dixit Plinius, Zeuxim picto Athleta quodam, tantopere sibi in eo placuisse, ut inscriberet, *Invisurum aliquem facilius quàm imitaturum*; impensius tamen, consummata hujus Helenæ pictura, gavisus est atque exultavit. *Zeuxis*, inquit Val. Maximus libro III, cap. 7, Ex. externo 3, *cùm pinxisset Helenam, quid de eo opere homines censuri essent, exspectandum non putavit, sed protinus hos versus adjecit:* (ex Iliados Γ, vers. 156:)

Οὐ νέμεσις Τρῶας καὶ ἐϋκνήμιδας Ἀχαιοὺς
Τοιῇδ' ἀμφὶ γυναικὶ πολὺν χρόνον ἄλγεα πάσχειν·
Αἰνῶς ἀθανάτῃσι θεῇς εἰς ὦπα ἔοικεν.

Non est invidia Trojanos & bene ocreatos Græcos
Propter talem mulierem longo tempore multa pati,
Quæ sane Deabus immortalibus valde est similis.

Adeone dextræ suæ pictor multum arrogavit, ut ea tantum formæ comprehensum crederet, quantum aut Leda cælesti partu edere, aut Homerus divino ingenio exprimere potuit? Hoc ipsum, atque aliud huic non dissimile Artificis de Arte sua elogium, una cum epigrammate alterius cujusdam Artificis proprias laudes longe adhuc elatius insolentiusque prædicantis adducit Aristides tomi tertii Oratione v, quæ est de Pa-

ra-

nes eorum nudas, & quinque elegerit, ut quod in quaque laudatissimum esset, pictura redderet. Pinxit & (q) monochromata ex albo. Æquales ejus (r) & æmuli fuere Timanthes (s), Androcydes, Eupompus, Parasius. Prosequitur deinde Plinius hanc ipsam Zeuxidis historiam capite proxime sequenti hunc in modum: *Descendisse (t) hic* [Parasius] *in certamen cum Zeuxide traditur. Et cùm ille detulisset uvas pictas tanto (v) successu, ut in scenam (x) aves advolarent; ipse detulisse linteum pictum, ita veritate repræsentata, ut Zeuxis, alitum judicio tumens, flagitaret tandem remoto linteo*

raphthegmate; ubi asserit magnam sui fiduciam non dedecere magnas animas, neque Artificibus eximiis crimen superbiæ protinus impingendum, cum sibimetipsis non plus quàm æquum est tribuunt. Atque hic scopus est totius orationis, quam vide. Spectabatur olim Athenis hæc Helena in porticu quæ dicebatur ἀλφίτων στοά, quod in ea farinæ vendebantur: *Eustathius ad versum 630 Iliados Λ, pagina 868 edit. Romanæ.* Ad Zeuxidis diligentiam Plinio hoc in loco memoratam, refer etiam illud Plutarchi in vita Periclis: φασὶν Ἀγαθάρχου τοῦ ζωγράφου μέγα φρονοῦντος ἐπὶ τῷ ταχὺ καὶ ῥᾳδίως τὰ ζῷα ποιεῖν, ἀκούσαντα τὸν Ζεῦξιν εἰπεῖν, Ἐγὼ δ' ἐν πολλῷ χρόνῳ. ἡ γὰρ ἐν τῷ ποιεῖν εὐχέρεια καὶ ταχύτης οὐκ ἐντίθησι βάρος ἔργῳ μόνιμον, οὐδὲ κάλλους ἀκρίβειαν· ὁ δ' εἰς τὴν γένεσιν τῷ πόνῳ προδανεισθεὶς χρόνος, ἐν τῇ σωτηρίᾳ τοῦ γενομένου τὴν ἰσχὺν ἀποδίδωσιν: *Memorant Zeuxin, cùm pictorem Agatharchum audivisset gloriantem quod cito & facile tabulas pingeret, dixisse, Ego vero longo tempore. Facilitas enim efficiendi & acceleratio non addit operi durabile pondus, neque absolutum decorem: tempus vero ad producendum labori datum, robur addit ad operis conservationem.*

(q) *Pinxit & monochromata ex albo.*] *De picturæ initiis incerta*, inquit Plinius lib. xxxv, cap 3, *nec instituti operis quæstio est. Ægyptii sex millibus annorum apud ipsos inventam, priusquam in Græciam transiret, affirmant; vana prædicatione, ut palam est. Græci autem alii Sicyone, alii apud Corinthios repertam, omnes umbra hominis lineis circumducta. Itaque talem primam fuisse: secundam singulis coloribus, & monochromaton dictam, postquam operosior inventa erat: duratque talis etiam nunc. Inventam linearem dicunt à Philocle Ægyptio, vel Cleanthe Corinthio. Primi exercuere Ardices Corinthius & Telephanes Sicyonius, sine ullo etiamnum colore, jam tamen spargentes lineas intus: ideo &, quos pingerent, adscribere institutum. Primus invenit eas colorare, testa (ut ferunt) trita, Cleophantus Corinthius.* Zeuxin vero monochromata sua *ex albo* pinxisse dicit Plinius, quoniam priores varios colores isti picturæ adhibuerant: qua de re hæc habet idem Plinius libro xxxiii, cap. 7: *Cinnabari veteres, quæ etiamnunc vocant monochromata, pingebant. Pinxerunt & Ephesio minio, quod derelictum est, quia curatio magni operis erat: præterea utrumque nimis acre existimatur; ideo transiere ad rubricam & sinopidem.* Videri potest inter monochromata quoque referendus ille bos, quem Pausias *totum atri coloris fecit, umbræque corpus ex ipsa dedit; magna prorsus arte in æquo exstantia ostendens, & in confracto solida omnia.* Vide Plinium libro xxxv, cap. 11. Apposite Quintilianus libro xi, cap. 3: *Qui singulis pinxerunt coloribus, alia tamen eminentiora, alia reductiora fecerunt: sine quo ne membris quidem suas lineas dedissent.* Plura de monochromatis habet Cl. Salmasius Plinianarum Exercitat. pag. 5.

(r) *Æquales ejus & æmuli fuere.*] De æqualibus & æmulis eximie Quintilianus lib. 1, cap. 2; ubi rationes affert quare futurus Orator (quod in futuro Artifice locum etiam habere nemo non videt) utilius instituatur publice quàm domi: *Domi*, inquit) *ea sola discere potest quæ ipsi præcipientur: in schola, etiam quæ aliis. Audiet multa quotidie probari, multa corrigi: proderit alicujus objurgata desidia: proderit laudata industria: excitabitur laude æmulatio: turpe ducet cedere pari, pulchrum superasse majores. Accendunt omnia hæc animos, &, licet ipsa vitium sit ambitio, frequenter tamen causa virtutum est*, &c. Vide locum.

(s) *Timanthes, Androcydes, Eupompus, Parasius.*] De singulis egimus suo loco.

(t) *Descendisse hic in certamen cum Zeuxide traditur.*] Egregie Plinius Junior lib. vii, epist. 9: *Multos videmus ejusmodi certamina cum multa laude sumpsisse, quosque subsequi satis habebant, dum non desperant, antecessisse.* Hesiodi Opera & dies, versu 24:

--- Ἀγαθὴ δ' ἔρις ἥδε βροτοῖσιν.
--- *Bona quidem hæc contentio hominibus.*

(v) *Tanto successu.*] De successu paullo ante egimus; cùm ostenderemus quid *audentem penicillum* vocet Plinius.

(x) *Ut in scenam aves advolarent.*] Ita perdicem Protogenis aliæ perdices advocabant, ut sibi aggregarentur: cæteri boves admugiebant buculæ Myronis: Apellis equo adhinnivere equi, &c. Horum nihil non decantatissimum est.

teo ostendi picturam; atque intellecto errore concederet (γ) *palmam ingenuo pudore, quoniam ipse volucres fefellisset, Parrhasius autem se artificem. Fertur & postea Zeuxis pinxisse puerum uvas ferentem; ad quas cùm advolassent aves, eadem ingenuitate processit iratus operi, & dixit: Uvas* (z) *melius pinxi, quàm puerum; nam si & hunc consummassem, aves timere debuerant. Fecit* (α) *& figlina opera, quæ sola in Ambracia relicta sunt, cùm inde* (β) *Musas Fulvius Nobilior Romam transferret. Zeuxidis* (γ) *manu Romæ Helena est in Philippi porticibus, & in Concordiæ delubro Marsyas religatus.*

Quamvis autem hæc opera, quæ hactenus ex Plinio aliisque Scriptoribus recensuimus, magnam eximiæ Artis gloriam Zeuxidi apud omnes pepererint, non defuere tamen, qui eum reponerent inter Artifices non minus prosperæ Fortunæ, quàm insignioris Artis beneficio celebratos: quales non paucos refert Vitruvius in *Proœmio libri tertii.* Ita quoque in Zeuxide, sicuti & in Polycleto atque Phidia, quædam vulgo de eorum Arte præconcepta opinio celeberrimam iis famam apud posteros circumdedit; περιηχεῖ τὰ ἔργα αὐτῶν μετ' εὐφημίας ἡ τῆς τέχνης δόξα, ut loquitur Maximus Tyrius *Dissertatione* XXXIX. Sæculis nimirum adhuc rudibus mortales ad omnia nova atque hactenus sibi incognita obstupescentes, nihil non de priscæ artis operibus fingebant credebantque: horum postea sermo habuit auctoritatem testimonii apud posteros. Ita pleraque Dædaleæ Artis prodigia atque miracula tradit antiquitas ultra humanam fidem, cùm tamen Plato non dubitaverit asserere, Dædalum, si revivisceret, non modo subjectum fore censuræ, verum etiam irrisioni Artificum sui sæculi. Zeuxim etiamnum longe abesse putat Cicero ab Aëtionis, Nicomachi, Protogenis, Apellis perfectione Idem quoque Cicero statuit Myronis opera nondum satis ad veritatem adducta: unde & Plinio

(γ) *Concederet palmam ingenuo pudore.*] Ita quoque in certamine linearum summæ tenuitatis, ex colore per tabulam suspensa manu penicillo ductarum, Protogenes ab Apelle superatus, *victum se confessus*, &c. Vide Plinium libro XXXV, cap. 10. Hæc sunt rarissima ingenui candoris exempla: nihil enim frequentius, quàm ut parilitas virtutum maxima quæque ingenia inter se committat tacito quodam occultæ æmulationis motu. Unde & in Cirinio tantopere miratur Martialis lib VIII, Epigr. 17, quòd ultro ei cesserit, ubi & hoc addit:

Aurum & opes & rura frequens donabit amicus:
Qui velit ingenio cedere, rarus erit.

Talem quoque mutuæ benevolentiæ moderationem Hortensio ac sibi tribuit Cicero Bruto sive de Claris oratoribus: *Cùm jam pene evanuisset Hortensius, & ego anno meo, sexto autem post illum Cos. Cos. factus essem, revocare se ad industriam cœpit: ne cùm pares honore essemus, aliqua re superiores videremur. Sic duodecim post meum consulatum annos in maximis causis, cùm ego mihi illum, sibi me ille anteferret, conjunctissime versati sumus.*

(z) *Et dixit, Uvas melius pinxi quàm puerum.*] Aliter aliquanto Seneca rhetor libro X, Controv. 5: *Traditur Zeuxin, ut puto, pinxisse puerum uvam tenentem: & cùm tanta esset similitudo uvæ, ut etiam aves advolarent operi, quendam ex præsentibus dixisse, Aves male existimare de tabula, non fuisse enim advolaturas, si puer similis esset. Zeuxin ajunt oblevisse uvam, & servasse illud quod melius erat in tabula, non quod similius.*

(α) *Fecit & figlina opera.*] De figlinis multa Plinius XXXV, 12.

(β) *Cum inde Musas.*] Vide Eumenii Orat. pro scholis instaurandis.

(γ) *Zeuxidis manu Romæ Helena est in Philippi porticibus.*] Non traditur utrum hæc illa fuerit Helena, quam Crotoniatis pinxit, an alia quæ spectabatur Athenis. Ἦν γάρ, φασι, καὶ ἀλφίτων στοὰ ἐν Ἀθήναις, ἐν ᾗ καὶ ἡ τοῦ Ζεύξιδος ἀνέκειτο Ἑλένη: *Erat enim, inquiunt, etiam Farinarum porticus Athenis, in qua item Helena Zeuxidis spectabatur*, Eustathius ad vers. 629 Iliad. Λ, edit. Romanæ pag. 868, 37. De hac interim vel illa est illud Stobæi: Οὐκ ἔχει κρίσιν ἴσην τὸ βλέπειν, ὥσπερ οὐδὲ τὸ γεύεσθαι· καὶ γὰρ ὄψεως ὄψις, καὶ ἀκοῆς ἀκοὴ φύσει τὸ μᾶλλον διήρθρωται καὶ τέχνῃ συγγεγύμνασται πρὸς τὴν τοῦ καλοῦ διάγνωσιν· ἐν μὲν ἁρμονίαις καὶ μέλεσιν αἱ τῶν μουσικῶν, ἐν δὲ μορφαῖς αἱ τῶν ζωγράφων φρένες. ὥσπερ εἰπεῖν ποτε Νικόμαχον λέγουσι πρὸς ἄνθρωπον ἰδιώτην, φάσκοντα μὴ καλὴν αὐτῷ φαίνεσθαι τὴν Ζεύξιδος Ἑλένην· Λάβε τοὺς ἐμοὺς ὀφθαλμούς, καὶ θεός σοι φανήσεται: *Non idem judicium est videndi, quemadmodum neque gustandi; etenim visus visu, & auditus auditu natura magis conformatur & arte coexercitatur ad pulchri explorationem. Ad harmonias nimirum & modulos, Musicorum: ad formas vero ac species, Pictorum ingenia plurimum valent. Quamobrem quoque tradunt Nicomachum aliquando respondisse cuidam idiotæ, qui Helenam Zeuxidis minime sibi pulchram videri dixerat, Sume oculos meos, & videbitur tibi Dea*, Stobæus serm. LXI, ex Plutarcho de Amore. Simile quid Nicostrato tribuit Ælianus var. Hist. libro decimo quarto, cap. 47.

nio numeratur inter eos, qui magis alieno commendantur ingenio quàm suo. Pertinet denique ad Phidiam, quòd Strabo tradit opera Polycleti ob artem præcipue laudata, Phidiæ vero simulacra potissimum admirandæ venerationis decus traxisse ex ipsa totius operis mole sumptuumque impensa, &c.

Fecit & Zeuxis Menelaüm præcipuæ famæ, memoratum Tzetzi, *Chiliadis octava historia* 196 & 198.

Fecit & Cupidinem rosis coronatum. Scholiastes in Acharnenses Aristophanis: Ζεῦξις ὁ ζωγράφος ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἀφροδίτης ἐν ταῖς Ἀθήναις ἔγραψε τὸν Ἔρωτα ὡραιότατον, ἐστεμμένον ῥόδοις: *Zeuxis pictor in templo Veneris Athenis pinxit Cupidinem formosissimum, rosis coronatum.* Vide quoque Suidam in Ἀγήμασι.

Pinxit & Autoboream & Tritonem: Ἀλλὰ τί τοῦτο; οὐ Θρασυκλῆς ὁ φιλόσοφος οὗτός ἐστιν; οὐ μὲν οὖν ἄλλος. ἐκπετάσας γοῦν τὸν πώγωνα, καὶ τὰς ὀφρῦς ἀνατείνας, καὶ βρενθυόμενος τι πρὸς αὑτὸν ἔρχεται, τιτανῶδες βλέπων, ἀνασεσοβημένος τὴν ἐπὶ τῷ μετώπῳ κόμην, Αὐτοβορέας τις ἢ Τρίτων, οἵους ὁ Ζεῦξις ἔγραψεν: *Sed quid hoc? Annon hic est Trasycles Philosophus? Profecto ipsus est, & non alius; barbam siquidem promittens, & supercilia tollens, atque aliquid secum fremens advenit, titanicum quid obtuens, comamque frontis concutiens, Autoboreas quis aut Triton, quales pinxit Zeuxis*, Lucianus in Timone sive Misanthropo.

Lucianus quoque in Zeuxide vel Antiocho fuse describit picturam Centauri inter omnes Zeuxidis tabulas novitate argumenti Artisque cura facile principem. Adi sis ipsum Lucianum.

Ad pernoscendam denique liberrimam hujus Artificis indolem plurimum facit illud Æliani *libro* II *Var. hist. cap.* II: Megabyzo viliores Picturas summis laudibus extollente, digniores vero cum quodam contemptu prætereunte; Zeuxidis pueri, melinam terram terentes, cœperunt eum subsannare. Ibi tum Zeuxis: Cùm taces, inquit, Megabyze, mirantur te isti pueruli, videntes vestem & cultum tuum: quum vero de Arte, cujus te penitus ignarum esse ostendis, habes verba, rideris à pueris. Simile quid Apelli quoque tribuit Plutarchus *de Discrimine adulatoris atque amici.*

De morte Zeuxidis putant esse illud Festi: *Pictor Zeusis risu mortuus, dum videt effuse à se pictam anum*, γραῦν, &c. Sed Scaliger ex tam corrupto loco nihil recte concludi posse credit. Ita quoque doctiss. Carolus Datus, nobilis Florentinus, in vita Zeuxidis, ubi & plures alios risu mortuos enumerat, ac plurima passim quatuor illustrissimorum Pictorum vitis inspergit, quæ huic nostro de Artificibus commentario facem in multis prælucere possint.

ZEUXIS, Plasta.

Plinius libro XXXIV, cap. 8: *In Silanione mirabile, quòd nullo doctore nobilis fuit. Ipse discipulos habuit Zeuxim & Iadem.* Dispice quoque ad quem Zeuxim pertineat illud Anthologiæ lib. IV, cap. 18:

ΔΙΟΔΩΡΟΥ εἰς κρύσταλλον γεγλυμμένον.

Ζεύξιδος ἡ χροιή τε καὶ ἡ χάρις· ἐν δέ με μικρῷ
Κρυστάλλῳ, τὸ καλὸν δαίδαλον Ἀρσινόης
Γράψας τοῦτ' ἔτορεν Σατυρήϊος· εἰμὶ δ' ἀνάσσης
Εἰκών, καὶ μεγάλης λείπομαι οὐδ' ὀλίγον.

Cl. Hugo Grotius transtulit:

DIODORI in crystallum sculptam.

Zeuxidos & color est, & gratia: sed Saturejus
Tam varias laudes exhibet Arsinoes
In glacie parva. Dominæ sum tantula tantæ
Effigies, in me nil tamen ejus abest.

ZMILUS, Architectus.

Lemnius similis Ægyptio & Cretico labyrinthis, columnis tantum centum quadraginta mirabilior fuit: quarum in officina turbines ita liberati pependerunt, ut puero circumagente tornarentur. Architecti illum fecere Zmilus & Rholus & Theodorus indigena. Extantque adhuc reliquiæ ejus, cùm Cretici, Italicique nulla vestigia extent, Plin. lib. XXXVI, cap. 13.

ZOILUS.

Demetrio Rhodum oppugnanti duo thoraces ferrei è Cypro sunt allati, pondo uterque quadragenum: quorum firmitatem ac robur Zoïlus Opifex ostentans, jussit ex

spatio passuum XXVI telum catapulta intorqueri: quod adacto, ferrum permansit integrum, ac vix leviter sicut à stilo fuit perstrictum: *Plut. in Demetrio.*

ZOPIRUS, ARGENTI CÆLATOR.

Inter celebres argenti Cælatores à Plinio libro XXXIII, cap. 12, refertur etiam *Zopirus, qui cælavit Areopagitas & judicium Orestis in duobus scyphis H-S* XII *æstimatis.*

ZOSIMUS, CÆLATOR.

D. M. MARCI CANULEI ZOSIMI. HIC ARTE IN CÆLATURA CLODIANA EVICIT OMNES. Inscript. Gruteri DCXXXIX, 12.

FINIS.

INDEX

Digitized by Google

I N D E X
RERUM ET VERBORUM
quæ in Catalogo continentur.

A.

- - - *Ar-*

Co-

E.

F.

Fre-

N.

No-

Pon-

Q.

R.

S.

T.

Taurus

Digitized by Google

X.

Z.

F I N I S.

Digitized by Google

Digitized by Google

75.50

Digitized by Google